SC.14.P1.5.

37
20 C
10

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HIERONYMI

OSORII LVSITANI

EPISCOPI ALGARBIENSIS

Operum

Tomus Tertius.

AD

PHILIPPVM I. PORTVGALIAE

REGEM INVICTISSIMVM.

ROMÆ,

Ex Bibliotheca Georgij Ferrarij, M.D.XCII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

IN HIERONYMI OSORII LVSITANI PARAPHRASIM IN IOB

HIERONYMI OSORII NEPOTIS

AD ILL.MVM AC REV.MVM PATREM

D. GEORGIVM ATAIDIVM

EPISCOPVM OLIM VISIENSEM

PERPETVVM COMMENDATARIVM ALCOBACIENSEM, CAPPELLANVM, ET ELEEMOSYNARIVM MAIOREM

PHILIPPI HVIVS NOMINIS PRIMI

REGIS PORTVGALLIAE

EIVSQ. CONSILII SVPREMI CONSILIARIVM

ET IN REGIO CONSCIENTIAE SENATV PRAESIDEM

PRAEFATIO.

CVM uarij ſint rerum humanarum caſus, & plurimi animorũ morbi, atq. ægritudines, quibus humana uita miſeris modis afflictatur, Præſul Illuſtriſsime, priſci illi homines, qui inter ceteros ſapientiæ opinione maxime floruerunt, in graues ſunt errores dilapſi, cum de hominis condicione diſputarunt. quis enim in tanta naturæ imbecillitate, in turbulentiſsimis animi motibus, ſummã miſeriam non collocaret? quis, dum uirtutis conſtantiam, & firmitatem, animo cogitaret, non exiſtimaret, hominem, qui perpetuæ cuidam commutationi eſt obnoxius, ita a uirtutis ratione eſſe alienum, ut numquam illam ne dicam conſequi, ſed nec poſsit fixis oculis contemplari? Duo enim uiri illi ingenio pręſtantes in homine conſiderabant: quorum alterum ex molis corporeæ concretione proficiſcitur, animi ſtatum ſollicitans, atque perturbans: alterum, in humana mente a natura inſitum, quo ad ſapientiam, & honeſtatem rapi-

tur: quamobrem neceſſe eſſe iudicabant, ut homo, uel ſenſuum iudicio uitam moderaretur, uel, illis oppreſſis, ſemper ſibi conſtans in eodem ſtatu permaneret. Vernm, quis, dum eſt in uiuis, doloris acerbitatem non percipiet, iram, amorem, cupiditatem, timorē, & ceteros animi motus, omnino comprimet, ne animū grauiſſime ſollicitent; opus quidem illi erit naturam prius humanam exſuere, quam illum firmum, & ab omni mutatione liberum ſtatum conſequi: qua una ratione, ſi rem attentius uelimus conſiderare, uirtutem e medio tollebant. nam in ſenſuum iudicio nullus honeſtatis ſplendor, nulla ſtabilitas, nullum ſapientiæ ueſtigium, nulla uitæ integritas ineſt: ſi uero ſenſus opprimas, nec affectibus a natura inſitis mouearis, quæ erit uirtutis laus, & dignitas? nulla profecto; ſed omnis uirtutis ratio neceſſario concidet. uirtus enim ea una in re maxime uerſatur, ut ab iis, quæ rectę rationi non ſunt conſentanea, diſcedat, mediumq. inter ſibi oppoſita uitia obtineat. Multo quidem prudentius, Plato, uir totius Græciæ ſapientiſsimus, cum non caſu, ſed Diuino conſilio, hominem ita fuiſſe informatum perſpiceret, eum, etſi grauiſſimis ſit doloribus affectus, contumeliis uexatus, omnibus deniq. malis circumſæptus, uirtutum tamen ornamentis circumfluere, & beatum eſſe poſſe diſſeruit. in ærumnis enim, & ſummis cruciatibus uirtutis ſplē dor magis elucet. nam dolores, & cruciamenta, ob imbecillitatemq. naturę lacrymæ immiſſæ, & triſtes querimoniæ, officium non frangunt, ſed conſtans, & excellens in officio ſeruando animi ſtudium manifeſte declarant; cuius doctrinæ, multo antequam Græcorum philoſophia uigeret, mirificus auctor exſtitit Iobus, homo Arabs, ſanctimoniæ laude ornatiſſimus. is enim, cum acerbiſſimo animi, & corporis dolore eſſet diſtentus, cum horribiles, & repentini caſus contento curſu in eum impetum facerent, & orationem, ſummi doloris, quo excruciabatur, indicem effunderet, numquam animi ſingularem moderationem, quam in anteactæ uitæ curſu ſeruauerat, deſeruit, ſed in ſummis cruciatibus Diuinum numen laudibus efferebat, & orationi acerbiſſima querimonia pleniſſimę, ea de Diuina prouidentia commiſcebat, quę humanam rationem longe ſuperabant. Diuino enim illius cōſilio, & ordine, effectum fuiſſe aſſerebat, nt tantis malis opprimeretur; nempe, ut ipſe multo antea illius imaginem referret: qui, cum rerum omnium eſſet princeps, ut genus humanum in libertatem uindicaret, imbecillam humanæ naturæ formam induit, inops, & egenus, tellurem luſtrauit, &, incredibili doloris ſenſu afflictatus, illud ſupplicij genus ſubiit, quod ſceleratiſſimis hominibus imponebatur. Mirus profecto fuit iſte Iobus, qui & naturæ humanæ condicionem innumerabilibus malis obnoxiam eſſe luculenter oſtendit, & in ea omnium maximarum uirtutum ornamenta retineri poſſe demonſtrauit. quod ut ab omnibus perſpici, poſſet, Diuino munere effectum fuit, ut tanti uiri hiſtoria a Moſe, ut aliqui putant, uel, poſteaquam Moſes e uita diſceſſit, ab aliquo uiro ſanctitatis laude florente eſſet monumentis commendata: quæ, ob alienum ſermonis genus, ſæpe enim auctor Chaldæorum uerbis utitur, & ob rerum altiſſimarum tractationem, eſt multis obſcuritatibus inuoluta: quam Hieronymus Oſorius, tui nominis ſtudioſiſſimus, Paraphraſi (ut inquiunt) explicauit: opus quidem philoſopho Chriſtiano dignum, in quo admirabili eloquentia, Diuino ingenij acumine, & eruditione eſt uſus; quod cū inter alia illius opera in lucem emittere curarem, tibi dedicandum eſſe duxi; tum quia is es, ut maxima corporis infirmitas animi tui uirtutem numquam retardarit, &, quod a pueritia iam imbiberas, ut in omni rerum fortuna officij, & honeſtatis decus nūquā deſereres, in omni uitæ tuæ curſu mirifice ſeruaueris, tum etiā, quod, cum ab illuſtriſsimis parentibus ſis ortus, ea modeſtia excellas, ut nobilitatis ornamentum, quod apud noſtros maxime ſuſpicitur, pro nihilo ducas, uirtutis ſolum decus admiratione dignum eſſe iudices: quod ceteris rebus omnibus longe præponis. quod animi tui ſtudium eo in itinere, quod Tridentum, ubi totius Reipublicæ Chriſtianæ conuentus agebatur, adhuc iuuenis ſuſcepiſti, & Viſienſis deinde Epiſcopus creatus, inſigniter declaraſti. quā præclare enim in ea prouincia te geſſeris, mores ſubditorū in melius commutati prę-

ti prę-

Digitized by Google

ti prædicant, erant illi multis in locis perverſi, atque adeo in hominum animis inhærebant, ut, duodecim annorum ſpatio, totis uiribus in eo pugnaueris, ut eos ad ſeverioris diſciplinæ Chriſtianæ moderationem reuocares. quo in officio quanta cum prudentia, quam ſingulari uirtutum omnium laude, quam eximio religionis ſtudio, uerſatus fueris, ipſe uberrimus uirtutum fructus teſtatur. mores enim ſunt reſtituti, uiuendi ſeuerior diſciplina conſtituta, peccandi licentia omnino compreſſa; & uirtutis ſtudium in hominum animis cœpit pullulare, eaſq. uires eſt adeptum, ut miros ex ſe fructus gigneret. Merito quidem hac laude gloriari debes. non enim prouinciæ tibi commiſſæ mores indulgentia paſſus es in peius dilabi, ſed eos fere perditos in eum ſtatum reduxiſti, ac ſi nouos, eosq. uere Chriſtianos in omnium animis insereres. quod maximo cum ualetudinis tuæ detrimento es conſecutus. nec enim uigiliis, nec itineribus, nec maximis frigoribus, quæ ſub illo cęlo uigent, nec ulli, licet acerbiſsimo, labori parcebas, ut, quod officij tui munus poſtulabat, ſumma cum laude perſolueres: debilitatis autem corporis uiribus, & infirma ualetudine, non fuit animi tui uirtus imminuta, ſed præclaram ſuæ magnitudinis ſignificationem dedit. nam, ut liberius in cęlis mente uerſarere, Epiſcopi curis, & officio ob corporis afflictam ualetudinem ſolutus, te eo recipere ſtatuiſti, ubi te ipſo frui poſſes, & illius ſanctiſsimi numinis contemplationi uacare, cui totum te ab ineunte ętate tradideras. A quo ſancto propoſito quamuis Henricus, & Philippus Reges, te diſcedere coegiſſent, adeo ſancte, & religioſe uitam geris, ac ſi illud, quod maxime optabas, fuiſſes conſecutus. eo enim tempore, quo, Epiſcopatus onere ſolutus, tranquillam illam uiuendi rationem, Diuinæ contemplationi dicatam, quam omnibus uotis deſideraueras, ſumma cum lætitia inite uolebas, acerbiſſima Africana clades illam tibi e manibus eripuit nam Henricus Sebaſtiano. ſucceſsit, te apud ſe retinuit, Cappellanum maiorem creauit, ſupremoq. Senatui adſcripſit. nouerat enim te Henricus Rex, ſanctimonię laude excellens; in turbulētiſsimisq. Luſitanę Reip. temporibus, ſibi tuo conſilio, & opera opus eſſe exiſtimauit. Regis igitur, cuius in te ſingularis ſēper fuit beneuolentia, imperium, patriæ luctum, Reip. prope labefactatæ ſtudium, tuis rebus longe prætuliſti. Quid igitur Philippus ſapiētiſſimus Rex faceret? Num te, ut cupiebas, ſanctiſſimo otio uacare permitteret, & in ampliſſimi Imperij ſui moderatione, tuo conſilio, & probitate carere pateretur? Nō profecto. Te igitur ſummis honoribus affectum in rebus grauiſſimis utitur. Omitto plurima huius ſapientiſſimi Regis in te eximij amoris argumenta, beneuolentiæ ſtudia, liberalitatis munera, in quibus fidem erga illius Maieſtatem, maximam, amoris uim ſingularem, & animi moderationē incredibilem oſtendiſti. Quibus de rebus ſi orationem habere uoluiſſem, tempus quidem me deficeret; & ea eſt animi tui moderatio, ut, ſi de his luculentius agerem, ne in offenſionem tuam incurrerem, ualde pertimeſcerem. Me ipſum igitur contineo. quę de uitæ tuæ ſeueriori diſciplina, de ueritate, de iuſtitia in muneribus ampliſſimis, quæ ſuſtines, adminiſtrandis dici poterant, apud me inuitus coerceo. ſunt enim omni memoria digniſſima. Quamobrem non imprudēter a me factum fuiſſe uidebitur, cum tibi, qui uera Chriſtiani hominis Philoſophia tantum præſtas, libellū hunc conſecraui, qui inter alios Chriſtianæ Theologiæ libros ſententiarum pondere, ſermonis amplitudine, rerum tractandarum modo, longe multumq. præſtat. Accedit etiam Hieronymi Oſorij, patrui mei, in te amor, & tua erga me eximia beneuolentia. ille enim, cum uirtutum omnium ornamenta, quę in te elucent, perſpiceret, te ardenter amauit, ſæpeq. de tuę uitę ſanctimonia luculenter teſtimonium dedit. uir enim ille, ut ſcis, uirtutis ſtudio uehementer flagrauit: unde eximius inter uos mutuus amor oriebatur. obiit ille. in te tamen idem amor, eademq. beneuolentia uiget. cum enim præclara illius monumenta apud me compreſſa iacerent, operam dediſti, ut in uulgus mitterentur. qua una re, & hominis tibi dediſſimi memoriam ſummo es officio proſecutus, & Reip. Chriſtianæ non mediocre emolumentum attuliſti: de tua uero erga me uoluntate tacere potius lubet, quam pauca dicere:

cum tot ſint a te in me officia ardentiſſimo ſtudio collata, ut nec minima ex parte gratias referre poſsim; eas tamen quas poſſumus haberi certo ſcias. quod ut aliqua ratione ſignificarem, & quia Oſorio tuo iucundiſſimum fore ſperem, & tibi uni hoc opus maxime debeatur, ut tuo nomine in lucem prodiret, uoluimus. quod ut fiat, patere; noſtrumq. ſtudium benigne amplectere. Vale. Romæ. M D X C II. Kal. Ianuarij.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII LVSITANI IN PARAPHRASIM IN IOB PROOEMIVM.

MVLTA quidem remedia curandis corporibus quęſita, & innenta ſunt; animis autem ægritudine liberandis unũ tantum medicinæ genus, ut ait Euripides, repertum eſt; id nempe, quid hominis & amici, & ſapientis orationę contineatur. Quod ſi ita eſt, quid orationis elegantia, & ubertate, fieri poteſt admirabilius? Multa namque mala ſunt in uita, quæ corpus doloribus excruciant, & animum acerbiſsimis curis exagitant. Alium enim premit egeſtas, alium afflictat inualetudo, alium dolor acerrimo morſu dilacerat, alium dedecus abijcit, maximasq. malorum omnium tempeſtates ſubire cõpellit. Quid de orbitate, cæcitate, corporis mutili debilitate, ſermonem faciam? Quid de reliquis malis, quę non Pandorę fraus, & malignitas, ur Heſiodus aſſerit, ſed humanum flagitium, & ſcelus in res humanas inuexit, quę ſunt propemodum infinita, dicam? Quid, cum non unum tantum mali genus, ſed multa ſimul in unũ hominem incurſant, eumq. de mentis ſtatu deijciunt, omninoq. proſternunt? Quod ſi tanta uis eſt in oratione, ut omnia hęc mala, quę ſunt adeo grauia, & intolerabilia, depellat, animumq. tot uulneribus conciſum, arque iacentem excitet, ad ſalutaremq. medicinã reducat; quid excogitari in uita poterit orationis cultu, & ornatu diuinius? Sed haud ſcio, an, qui tãtum orationi tribuunt, longe maiorem uim eloquentię tribuant, quam recta rario patiatur. Vix enim credibile eſt, fieri poſſe, ut, quod re angit, & cruciat, uerbo releuetur. Quid ais, orator? quam prouinciam ſuſcipis, o phiſoſophe? Hanc uidelicet, ur mihi grauiſſimo uulnere ſauciato oratione ſalutarem medicinam adhibeas.

Iſtam igitur uerborum uim propius intueri cupio. Non, inquit, hoc tibi primum accidit. Multi alia uulnera multo grauiora protulerunt. Quid ergo? Num aliorum clades efficiet, ne mea mihi clades moleſta, & aſpera, difficilisq. perpeſſu ſit? Si me uehementer uexaret inuidia, tum fortaſſe ea uoluptas, quam ex alienis malis caperem, dolorem mihi priuatim inuſtum aliqua ex parte leniret. At, ſi homo ſum, & ſenſibus humanitatis afficior, quo plures ſumus, ad quos calamitas aliqua peruaſir, eo grauius eandem calamitatem ferendam arbitror. Ea, inquiunt, lege nati ſumus, ut omnia, quæ homini accidere poſſunt, nobis perferenda exiſtimemus. Quid igitur poterit eſſe ipſa diriſſima neceſſitate omnia mala ferendi, atque patiendi calamitoſius? Opinionis, inquir, non rationis eſt, uehementius calamitate aliqua conturbari. Ludis tu quidem me, & non conſolaris. Inſtat, & urget dolor, uitam conficit, animum lacerat, re-

ſpirare non ſinit; & tu, quod dolore intolerabili torquet, non re, ſed opinione, moleſtum eſſe contendes? Muliebris imbecillitatis eſt, ingemiſcere; mæror autem, & fletus aſſiduus, animi mollis, & effeminati, languorem coatguit. Etiam ne tu mihi hoc reliquum, & pertenue ſolatium, in grauibus ærumnis eripies? Si enim, ut famæ populari ſeruiam, animi dolorem tacitutnitate compreſſero, non illum imminuam, immo illius acetbitatem amplificabo. Vt enim ſpiritus, terræ uiſceribus incluſus, quo anguſtius coercetur, eo maiore cum terræ motu, atque uiolentius erumpit, ita dolor inteſtinus, qui non ſuſpirio, & gemitu, quaſi quodam ſpiraculo releuatur, multo periculoſius ſtatum ipſius animi conturbabit. Cogita, inquir, ſi honeſtatis ſtudio deditus es, ipſius dignitatis amplitudinem, ut laudis dulcedine doloris acerbitatem compenſes. Auges tu quidem mihi, non minuis dolorem. Id enim uehementer doleo, nō eſſe digna meritis meis præmia perſoluta. At mors, inquit, quæ procul abeſſe non poteſt, finem cunctis malis imponet. Verum. ſed eadem mors felicioris in hac uita condicionis ſpem prorſus incidet.
Præterea, quid eſſe poteſt ipſius mortis immanitate truculentius? Bruta animantia ſtatum ſuum tueri percupiunt: arbores, & plantæ interitum reformidant: rupes, & ſaxa, ne diſsipentur, tacito quodam naturæ ſenſu pertimeſcunt; omnes denique mundi partes, ad mortis appropinquantis adſpectum, contremiſcunt: & tu mihi, in cuius animo natura miram cupiditatem immortalitatis inſeuit, auctor eris, ne mortem timeam? ut interitum minime perhorreſcam? ut omnia, quæ ſunt in uita cara, atque iucunda, ſine dolore relinquam? An parum liquet, omnium, quæ ſunt horribilia, atque pertimeſcenda, mortem eſſe maxime diram, atque truculentam? Vt enim mala omnia a mortali condicione profecta ſunt, ita mortis ipſius immanitate cumulantur. Minime, inquit. Nam aut nullus poſt mortem ſenſus eſt, aut mors interitus non eſt, ſed emigratio tantum: quorum alterum eſt contemnendum, alterum uehementer expetendum. Si enim ſenſus exſtinguendi, atque delendi ſunt, non eſt, cur ullum dolorem poſt mortem metuas, ſi domiciliū hoc eſt cum alio multo præſtantiore commutandum, ipſa ratio admonet, ut ſedes commodiores, in quas es poſt mortem deferendus, exoptes. immo, ſi mors omnes ſenſus oppreſſura eſt, ipſam ſempiternam obliuionem uehementer exhorreo. Si uero me eſt in aliam regionem expulſura, ne regio ipſa, in quam deducendus ſum, ſit hac, quam relinquere compellor, longe horribilior, anxie reformido. Nihil igitur in malis iuuat oratio tua. Ingenium quidem uenditabis; locum, quem apprehenderis, exornabis; oratoris minime contemnendi nomen obtinebis; dolorem tamen animo infixum, etiam ſi Demoſthenem, aut Ciceronem eloquentia uincas, minime depelles. Vnde colligitur, quam inanes ſint eorum conatus, qui, huiuſmodi argumentis innixi, in conſolandis hominibus, quorū uulnera ſanare nequeūt, multum operæ, & ſtudij conſumunt. Vera enim conſolatio non eſt ex humano ingenio depromenda, ſed e cælo, atque adeo ab ipſius ſummi Dei numine, repetenda. Vbi enim benignitatis ſempiternæ ſtudium uiget, omnes labores, atque dolores, & angores facillime cōtemnuntur. Nec enim egeſtatē metuet is, quem rerū omnium dn̄s alendum ſuſcipit; neq. nuditatē is, quē cæleſtis, atque Diuinus cultus exornat; neq. cæcitatē, qui puriſſimæ mentis oculis opes immortales intuetur; nec exilium, qui eſt ius illius cæleſtis ciuitatis aſſecutus; nec humilitatem, qui, numine Diuini ſpiritus incitatus, Deum parentem appellat; neque dolorem, qui ad ſummas, atque ſempiternas uoluptates adſpirat; neque mortem denique, qui immortalitatis pignore confirmatur. Vt igitur cælum ruat, terra ingenti motu tremefacta deſideat, & omnia, quæ intuemur oculis, horribili incendio deflagrent, animus hominis, qui ſe Deo ardente fide cōſecrauit, nullo modo concidet; immo, quo magis omnia perturbari, & confundi perſpexerit, eo confidentius in cælum reſpiciet, & elatius exſpectatione præſentiſsimæ ſalutis efferetur. Tunc enim clarius, & magnificentius præſidia cæleſtis numinis afferuntur, cum humanæ ſpes omnes infringuntur. Omnes igitur reliquæ conſolandi rationes reſpuantur; & hæc ſola teneatur, quæ in conſideratione Diuinę probitatis, & in ardentiſsimo ſtudio religionis conſiſtit.

ſtit. Intelliget enim is,qui non ſenſibus, ſed hac fidem inſtituit,eum,qui in Dei tutela,atque præſidio,deliteſcit,oppugnari quidem poſſe,opprimi tamen,& expugnari non poſſe; & ærumnam, qua interdum oremitur,non eſſe in malis numerandam, ſed in ſignem gloriæ ſegetem reputãdam; & labores, quibus exercetur, eſſe breuis æui ſpatio circumſcriptos,mercedem uero,& prçmium fore ſempiternum: atque poſtremo Deũ numquam procul ab illis, quos in fidem recepit,abeſſe, ſed eis ſemper adeſſe,ut eorum animos prçſidio inuicto corroboret, & dulcedine ſummæ cuiuſdam uoluptatis ad ſtudium Diuini ſtatus alliciat. Hoc autem vt clarius cerni poſſet,uoluit olim Deminus clariſsimum inuictç uirtutis exemplum hominibus ad imitandum;proponere,ut exploratum haberent nullum eſſe tam dirum malũ,quod hominem fide & pietate ſtabilitum de ſtatu conuelleret. Is autem Iobus fuit in Arabia natus, ab inſtitutis antiquç legis alienus, in quo tamen imago clariſsima Chriſti, & ſpecimen Diuinæ uirtutis eluxit. Illum enim neque res ad uoluntatem fluentes extulerunt; nec aduerſæ deiecerunt; nec aliqua uis umquam fuit,quç illum a propoſito deterrere potuerit. egeſtatem animo inuicto ſuſtinuit;orbitatem patientiſsime tolerauit; plagas innumerabiles,& intolerandos dolores pertulit;deriſiones, conuicia, & maledicta auribus uſurpauit; omnes fraudes, & inſidias hoſtis antiquiſsimi,& omnes denique inferorum manium copias a ſe longiſsime propulſauit; ita, ut in ſummis ærumnarum procellis, atque tempeſtatibus, in eadem ſemper mente, & ſententia, permaneret. Reliquum igitur eſt,ut,reliquis argumentis ad conſolandum pro nihilo habitis,huius uiri Diuini fidẽ imitemur, ſi uolumus in omni rerum aſperitate Diuino ſolatio uti, & in ſummis etiam cladibus ſumma iucunditate potiri. Quod ut facilius fieri poſſet,operç pretium me facturum exiſtimaui,ſi uitã,& mores,& ſententias illius, eo genere orationis explicarem,quod Paraphraſim uerbo Grçco nominare ſolemus;ut ad plures poſſit fructus operis clariſsimi, quod ille litteris ad ſempiternam memoriã cõſignauit,peruenire. Sed ratio iam monet,ut,qui in hoc opus inciderint, a me animum remoueant; ipſumq. Iobum audire arbitrẽtur; ſententiasq. illius intimis animis,memoriq. mente,dercipiant.

HIERONYMI OSORII LVSITANI

PARAPHRASIS IN IOB.

Cap. 1. Vir erat in terra Hus, nomine Iob

IN ea Arabiæ parte, quæ ad orientem ſolem pertinet, fuit uir nomine Iobus, ſumma integritate, & æquitate, & religione, & abſtinẽtia præditus. Huic autem erant ſeptem filij, & tres filiæ. Erat ei præterea res pecuaria ſatis ampla. Septem namq. millia ouium poſsidebat, & tria millia camelorum, & quingenta paria boum, & aſinas quingentas, & magnam præterea ſeruorum multitudinem. itaque non uirtute tantum, & pietate, ſed opibus, & auctoritate, erat omnium hominum, qui terras illas ad orientem ſitas incolebant, facile princeps.

2.3.4. Natiq. ſunt ei ſeptem filij, & tres filiæ.

2.3.4. Accedebat aũt ad felicitatis cumulũ, quod filij erant inter ſe amore fraterno conſentientes. Alij uero alios ad epulas frequenter inuitabant, ut ea epulandi conſuetudine fortiore quodam amoris uinculo conſtringerentur.

Primum quidem frater natu maximus, inſtructo conuiuio fratres & ſorores inuitabat.

5 Cumq. in orbem tranſiſſent dies conuiuij.

5. Reliqui deinde ordine idem faciebãt. Sic autem alij alios amanter accipiebant, ut orbem hilaritatis, & lætitiæ ſane iucundum efficerent. At Pater, poſtquam illam conuiuiorum conuerſionem abſolutam cernebat, antequam de integro filij epulas inſtaurarent, illos, ſacris rite procuratis, expiabat. Itaque, mane ſurgens, pro liberorum numero uictimas cædebat, easq. in Dei honorem, in ara flammis abſumebat, ut illius numen filiis propitium efficeret. Sollicitus enim erat, ne filij, in illa epularum iucunditate & uini licentia, aliquid impium mente deſignarent, uel maledictum aliquod in Deum conferrent, quo in ſe numen illius incenderent. Ad hunc igitur modum uir ſanctus in magnis opibus, & in omnium rerum affluentia, uitam degebat, ut nulla nota inſolentiæ, uel impietatis appareret; in nullã ſuſpicionem flagitij, uel iniquitatis uocari merito poſſet.

6.7. Quadã autem die, cũ uenissent filij Dei.

6.7. Accidit autem, ut Satanas, in Dei conſpectu, quem nihil latere poteſt, conſtitutus, (ut enim ab angelis ſanctis, quibus miniſtris utitur, oculos numquam deijcit, ita ſcelerum etiam miniſtros agitat, & illos ſibi ſeruire compellit) hæc ſecum, ipſo Domino quodam modo mentem illius commouente, & inſtigante loqueretur: Equidem orbem terrarum peragrando confeci; &, quacumque me contuli, libere ingreſſus ſum. Nihil eſt enim, quod meis uiribus, & potentiæ poſsit obſiſtere. Omnes namque mortales ſub meum imperium, ditionemq. ſubiunxi; perfecique, ut, pudore relicto, libidini ſeruirent; Diuino iure neglecto, fraudes ſuſciperent; religionis ſanctitate uiolata, diram ſuperſtitionem colerent; & ubique omnia odio, & inuidia turbarentur, cædesque paſsim fierent.

8.9 10. Dixitque Dominus ad eũ: Num quid conſideraſti ſeruum meum Iob.

8.9.10. Hæc cũ elate diſſereret, occurrit illa cogitatio: Quid de Iobo, homine meis rationibus inimicisſimo, fiet? Nec enim illius integritatem corrumpere, neque æquitatem iuflectere, neque religionem contaminare, neque abſtinentiam euertere quiui. [illegible] ne uero? Vnus homo erit in terris, qui meum imperium detrectet? Qui meas opes contemnat? Qui meas machinas diſturbet? Tantam ne ignominiam, atque dedecus, ſine ulla ſpe uindictæ, ſuſtinebo? Tantamq. hominis elationem inultam, & impunitam, patiar? Nullo modo. Si enim hoc illius facinus a me neglectum fuerit, periculum eſt, ne multi exemplo illius incitati a me deſciſcant, pietatisq. ſtudium ſequantur, imperiumq. meum paullatim labefiat, & tandem cum maximo meæ dignitatis interitu deleatur. Omnibus igitur aliis curis omiſsis, hãc unam ſuſcipiam, ut illum ſummis uiribus oppugnem; ut omnes machinas meas ad illum conquaſſandum, & diſiiciendum admoueam; ut illius mentem, maxima belli contentione, a ſtatu detorqueam; ne is ſolus mihi uideatur illudere. Sed, quid efficere pugnando poſſum, cum Dei præſidio circumſæptus ſit? Nec enim Iobus, quod ſit ſtudio, atque uoluntate ſanctus, in propoſito, & cõſilio permanet, ſed, quod ſit ab ipſo Deo præmiis allectus, & inuitatus, pietatem colit. Illum enim opibus auxit, illius ſtatum, & familiam, & poſſeſsiones tam firmo præſidio cinxit, ut non poſsim ullo modo quidquam ad hominis perniciem machinari. Hæccine uiri uirtus eſt, quæ

non

non ſponte ſua ad ſtudium ſanctitatis, ſed præmiis, & emolumentis, allicitur? An mercatura quædam, & officium muneribus expreſſum, &

11. Sed extende paullulum manum tuam.

rei augendæ gratia ſimulatuoi? 11. Quare, nihil uideo, cur hic homo ita Deo cordi ſit, ut illum tã præſenti ope tuendum ſuſcipiat; niſi fortaſſe hũc amicum pretio comparare uoluit, ne religio illius in terris omnino deſerta uideretur. Vtinam mihi daretur facultas in hunc uirum inani laude ſanctitatis elatũ iuuadendi. Ego profecto illum iactarem, & incommodis affiicerem, tantisq. malis opprimerem, ut memoriam repẽte totius ſanctitatis abiiceret, & in Deum contumelias intorqueret; & oſtenderet denique, ſe non uirtutis, ſed bonorum, quæ uirtutis ſimulatione comparantur, amantiſsimum. Hæc quidem Satanas. Ex quibus intelligitur, poteſtatem illius, Dei prouidentia impediri; tantumq. facultatis ad nocendũ habere, quantum illi, Dei conſilio, & moderatione, permittitur. Cum uero Diuina conſilia ad electorum gloriam referuntur, fit, ut, cum Deus uidet, hoſtis impugnationem ad bonorum gloriam illuſtrandam conducere, illi ſepenumero poteſtatem faciat in ſtatum bonorum irruendi, ut, ab illis uictus, atque ſuperatus, fiat decoris, & laudis eorum, quos euertere conatur, inſtrumentum.

12. Dixit ergo ad Dominus Satã: Ecce.

Quod tunc euentu facile comprobatum fuit. 12. Dominus enim, ut Satanæ calumniam refutaret, roburq. uirtutis inuictum oſtenderet, & mirabile patientiæ, atque pietatis exemplum in uita ad imitandum proponeret, Satanæ uim uinculis laxauit, ut omnes opes Iobi perderet; ita tamẽ laxauit, ut illius corpus, atque ualetudinem, minime ab hoſte immaniſsimo lædi permitteret.

Quod ubi hoſtis ille ſempiternus generis humani ſenſit, exſultauit; idq. conſilium iniuit, ut omnibus ſimul ruinis uirum ſanctum opprimeret. Nam, ſi aliqua moleſtiæ intercapedo fuiſſet, metuebat, ne unumquodque uulnus leuius animum ſancti hominis feriret, quam ſi omnia ſimul uulnera inflicta fuiſſent. Deinde, cum primum aliquis rei unius iacturam facit, euenit, ut, eorum commodorum fiducia, quæ ſibi reliqua ſunt, non ita dolenter id malum patiatur: at, cum repente omnibus bonis euertitur, nihil habet reliqui, quo uim calamitatis intolerandæ ſuſtineat. Præterea, conſuetudo primi cuiuſque mali perferendi callum dolori ſolet obducere, ita, ut reliqua mala, quæ deinde accidunt, leuius ferantur. At, cum omnia ſimul mala, in ſtatum hominis florentis incurrunt, nihilq. laxamenti dant, euenit, ut animus undique oppugnatus, & omnibus recentibus, & repentinis incommodis oppreſſus, a mente, & conſilio deducatur. Hæc igitur omnia Satanas aſtute ſecum recogitans, ſic inſtituit aggredi Iobum, ut cunctis ſimul malis, & incommodis, affiictum cogeret, antequam ſe recipere, & rationem in conſilium adhibere poſſet, aliquod in

13. 14. 15. 16. 17 Cũ autem quadam die.

Deum maledictum iactare. 13. 14. 15. 16. 17. Ergo ſic euenit. Cum eſſent illi res ualde ſecundæ, & illius liberi in domo fratris natu maximi conuiuium celebrarent, ecce nuntius, ad Iobum, mirum in modum perturbatus, accurrens, ait: Boues tui arabant, & aſinæ in ſolitis paſcuis uerſabantur, cum repente Sabæi nos adoriuntur; & armenta, & cunctas aſinas abigũnt; & paſtores ferro cõcidunt; egoq. ſolus euaſi, qui tibi tam malum nuntium afferrem. Vix hic orationem finierat, cum ſimiliter alius interuenit, dicens, Ignis e cælo demiſſus omnes pecudum tuorum greges confecit; paſtoresq. tuos eodem incendio uorauit; egoq. ſolus tantæ cladi ſuperfui, qui tibi malum hoc tantum annuntiarem. Nondum hic ſatis illam cladem expoſuerat, cum alius item uenit, & ait: Chaldæi, triplici acie inſtructa, in camelos impetum fecerunt; & illos captos abduxerunt; illorumq. paſtores ferro contrucidarunt; egoq. ſolus euaſi, qui tibi malum hoc annuntiarem.

18. 19. Adhuc loquebatur ille.

18. 19. Vix hic orationem abſoluerat, cum alius, magnitudine cladis exanimatus, ingreditur. Ecce, filij, inquit, tui, & filiæ comedebant, & bibebãt in domo fratris natu maximi, cum repente uehemens tempeſtas, excitata, in domum irruit, & angulos turbine conuellit, & ædes diſturbauit, omnesq. filios, & filias tuas oppreſsit; egoq. ſolus euaſi, qui tantum domeſtici mali tibi nuntiarem.

20. 21. 22. Tunc ſurrexit Iob.

20. 21. 22. His nuntiis auditis, Iobus ſurrexit, ueſtemq. diſcidit, & caput ſibi attonderi iuſsit, &, in terram abiectus, Deum oratione caſtiſsima ueneratus eſt. Hanc deinde ſententiam protulit: Nudus quidẽ de utero matris meę egreſſus ſum; nudus ſimiliter utero, atque gremio, telluris, quæ mater etiam mea eſt, condendus ſum. Dominus donauit: Dominus pro iure ſuo, & imperio repetiuit: ſit nomen illius, in omni rerum euentu, ſempiterna prędicatione celebratum. Ne his quidem tantis cladibus affectus uir ad immortalem laudem pietatis inſignis, ullum in ſe crimen admiſit, aut Dei numen, uerbo temere emiſſo, uiolauit. Quod erat humanitatis, ſine ullo peccato præſtitit, cum omnibus mæſtitiæ ſignis ſe perculſum, & ſtratum, oſtendit: officio uero pietatis egregie functus eſt, cum neque tantis malorum tempeſtatibus commoueri potuit, ut de mentis ſtatu demigraret; aut Deo culpam iniquitatis affingeret. Vt homo igitur, uim doloris, qui illum cruciabat, expreſsit; ut uir Diuinus, conſtantiam in maxima calamitate retinuit. Itaque in hac prima congreſsione Satanas uictus, atque ſuperatus eſt.

Cap. 2. 1. 2. Factum eſt autem.

1. 2. Accidit igitur, ut in Dei oculis, quem nihil latere poteſt, & qui ad gloriã ſuam Satanæ etiam operis uti ſolet, hæc ſecum idem hoſtis importunus, non ſine Dei numine, mentem illius ad grauiorem cruciatum commouente, loqueretur. Quid ago? quo profectus ſum? unde redij? quo in ſtatu res meæ ſunt? Regnum quidem meum, quacumque iter inſtitui, multis acceſsionibus auctum, & amplificatum uideo; uniuerſasq. terras imperio meo coerceri perſpicio.

3. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid cõſideraſti ſeruũ meũ Iob.

3. Vnus tamen homo contra omnes opes meas pugnat; tantumq. uirtute, atque robore ualet, ut, cum ſit a me nimis acriter oppugnatus, integritatem tamen, & æquitatem, & religionem, & abſtinẽtiam, ſumma conſtantia retineat. Iam non poſſum illi ſimulationem pietatis obijcere. Iam non licet

ullo

ullo modo laudem uirtutis in illo, criminatione cupiditatis, obterere; &, quaſi non ſtudio ſanctitatis, ſed mercede, & præmio iuſtitiam colat, hominis dignitatem ignominia deformare. Quid non tentaui? Quid in illius ſtatu impugnando prætermiſi? Facta namque mihi poteſtate a Domino, qui me conſtrictũ, ne illi nocerem, tenebat, uires omnes meas excitaui, copias omnes meas inſtruxi, meamq. potẽtiam, qua orbem terrarum mihi facillime ſubdidi, ad unius hominis animũ labefactandum, atque de ſtatu conuellendum, ſummo ſtudio comparaui; tantoq. impetu in res illius inuaſi, ut temporis momento miras ſtrages ediderim. Exſtinxi familiam; armenta diripui; greges abſumpſi; filios ruina domus oppreſsi; ex diuite, & opulento, nudum, & inanem, cõſtitui; omnes denique uires, & machinationes meas in illo euertendo conſumpſi: ille tamen nihilominus eodem ſtatu manet, neque, tantis incommodis uexatus, a ſtudio ſanctitatis abducitur. Omnes igitur conatus mei ad nihilum ceciderunt. 4.5. Quid ergo? Hoc tantum imperij mei dedecus, & ignominiam ſuſtinebo? Fieri non poteſt. Illum rurſus aggrediar; &, quod primo impetu facere nequiui, fortaſſe, certamine rurſus inito, conficiam. Sed, quid illi reliquum feci, quod nunc euertere, atque delere poſsim? Rem illius pecuariam, & ruſticam uaſtabo, quæ funditus interijt? filios illius trucidabo, qui iam ſepulti ſunt? illum opibus exſpoliabo, qui mea opera cunctis ſimul opibus euerſus eſt? Itaque extrema illius inopia mihi ſpem omnem illius labefactandi præcidit, & illi certam uictoriam pollicetur. Vnum tamẽ reſtat: quod ſi mihi attingere liceret, forſitan negotium totum conficerem. Quid illud eſt? Corporis bene ſani, atque ualentis integritas. Quid autem proficiam? Is ne, qui, amiſsis opibus, quibus ſublatis, nihil eſt, cur homines in uita manere uelint, animũ tamen ab omni labis cõtagione purum conſeruauit, credibile eſt, ut, corporis morbo debilitatus, a conſtantia diſcedat? Is, qui ne repentina quidem omnium filiorũ ſtrage, quorum ſingulos æque atque ſe ipſum diligebat, commoueri potuit, ut aliquod uerbum impium emitteret, ſperandum eſt, ut, corporis incommodo uexatus, aliquod facinus in Deum immane ſuſcipiat? Verum enimuero, ut id ueriſimile ſit, uictoriæ tamen ſpes minime deponenda eſt. Vt enim illa omnia, quæ Iobus amiſit, fuerint illi cara, atque periucunda, nihil tamen umquam ſe ipſo carius habuit. Sic enim ſunt homines a natura inſtituti, ut uitam, & corporis integrum ſtatum, omnibus uitæ commodis anteponant. Tantum igitur abeſt, ut quidquam ſit, quod pluris, quam ſe ipſos, æſtiment, ut etiam omnium rerum cariſsimarum facile iacturã faciant, ea compenſatione, ut uitam ſuam, earum interitu, ab interitu redimant. Neque ſolum quilibet & bonorum amiſsionem, & filiorum mortem, ea condicione ſuſtinebit, ut ſe ipſum ſeruet, uerum etiam, cum id uitæ periculum flagitauerit, partem corporis ſecandam præbebit, ut cum reliquis partibus uita frui quomodocumque liceat. Ex quo liquet, nihil hominibus eſſe corporis ſanitate, atque uita, iucundius. Quare minime mirum eſt, uirum iſtum in maximis incommodis minime frangi, atque debilitari potuiſſe, cum corpus illius integrum, atque ſanum in aliarum rerum omnium calamitate permanſerit. O ſi mihi liceret in illius corpus inuadere, quam facile illum a conſtituta ſententia depellerem? Conſiderem certe futurum, ut is, dolore cruciatus, aliquo maledicto, Dei numẽ offenderet.

4.5. Reſpondẽs Santan ait: Pellem pro pelle.

6. Hæc cum Dominus animaduerteret, ut clare cerni poſsit, nullas uires habere Satanæ potentiam contra uirtutem Diuino præſidio ſęptam, hoſti perditiſsimo poteſtatem conceſsit, ut in ſancti uiri corpus irrueret, illudq. morbis moleſtiſsimis affligeret, ea tamen lege, ne illi uitam auferret.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua eſt.

7. 8. Accinxit igitur ſe Satanas, & Iobi corpus morbo oppreſsit, illudq. a capite ad pedes uſque, putrida nimis ſcabie, ulceribusq. grauiſsimis, deformauit. Itaque uir ſanctus, doloribus maximis, & pruritu moleſtiſsimo, cruciatus, ſaniẽ, quęiex puſtulis, & ulceribus emanabat, teſta frequẽter abſtergebat, & hoc erat illi in tantis cruciatibus alleuamentũ, ut prurituũ exſtingueret, & ſaniẽ extergeret, exulcerare grauius teſta cutẽ, & inuſta uulnera, ut maiorẽ dolorẽ deinde efficerent, manu refricare. In ſterquilinio autem deſidebat, & omni corporis habitu ſingularẽ excellentis animi moderationem, & inuictam patientiam declarabat.

7.8. Egreſſus igitur Satan a facie Domini

9. Vxor uero illius interim in tantis calamitatibus inſultabat. Hic ne, inquit ille, pietatis tuæ fructus exſtitit? Hanccine utilitatem tot anni in religione conſumpti laboribus tuis attulerunt? Hæc erat illa ſpes, qua nitebare, dum, aliis curis omiſsis, de Deo tantum pietate, atque iuſtitia, placando, omni ſtudio, & contentione, laborabas? Cernis ne iam, quanta te oppreſſerit amentia, & in quanta rerum ignoratione uerſatus ſis? & tamen, cum rerum euentu exploratum tibi ſit, neque ſanctitatem, neque iuſtitiam, neque innocentiam utilem eſſe ad beatæ uitæ rationem, & ad florentem ſtatum ope firma muniendum, adeo ſtultus es, ut innocentiam ſine ullo fructu retineas? Quouſque tandem in eadem amentia perſiſtes? In quem finem in uaniſsimo religionis ſtudio perſeuerabis? Quod præmium a Deo, propter illius ſanctiſsimum cultum, percepiſti? Illud ſcilicet, Boues, & camelos hoſtibus tuis tradidit; oues fulminibus abſumpſit; ſeruos, partim gladio, partim incendio, confecit; filios tuos funeſtiſsimo genere mortis exſtinxit; te non ſolum omnibus rebus orbatum, & nudum, & inanem deſtituit, ſed etiã totum corpus tuum tabe peſtifera infecit, & purulentis ulceribus inquinauit; omnibusq. rebus oſtendit, quanto odio tui duceretur. Et tamen adeo mentis expers es, ut illum ſummo ſtudio colendum putes, qui tantum tibi calamitatis inuexit. Cur non uociferaris? Cur non inclamas? Cur non maxima uoce de iniuria tibi illata conquereris? Cur, ut gemitu ſaltem, & iuſta querimonia aliquid de dolore, qui te premit, imminuas, & indignationi ſatisfacias, non aſsidue lamentaris? Sed dices, te ideo

9 Dixit autẽ illi vxor.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ideo uocem comprimere, ue in Dei offenſionem incidas. Quid tibi, quæſo, reliquum eſt iu uita, quod ille tibi poſsit, ſi tibi maxime fuerit infeſtus, eripere? Vitam, dices. Recte. Ea namque uita tua eſt, in cuius diuturna cõſeruatione ſumma felicitas collocanda ſit. An nõ præſtaret, mortem millies oppetere, quam uitam in tanto dolore, & acerbitate, traducere? Quare cenſeo, ut Deo maledicas, ut, eo conuicio irritatus, necem tibi confeſtim afferat. Si enim te uita iſta miſerrima priuauerit, nullo te malo afficiet, ſed malorum omnium, quibus opprimeris, ſupplicio liberabit.

10 Qui ait ad illã, Quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es.

10. Hæc cum mulier, Satanæ fraudibus incitata, perotaſſet, Iobus illius amentiam hac oratione compreſsit: Iſta uerborum portenta, quæ protuliſti, te certe mulierem omnium dementiſsimam eſſe declarant. Quid ais? Non intelligis, nos eſſe ſeruos illius ſummi Domini, qui omnia ſummo conſilio, & æquitate, moderatur? Tu illi leges impones? Tu illi, quemadmodum rebus ſuis utendum ſit, quaſi pro iure tuo, præſcribes? Arbitratu ſcilicet tuo, uel benigne faciet, uel plagas imponet. An non licebit illi, per te, quos ei uiſum fuerit, ornare beneficiis, &, quos uoluerit, pœnis affligere? Si igitur, cum is nos bonis omnibus cumulabat, benignitatem illius cum gaudio experti fuimus; cur nunc, cum nos ſeueritate ſua plectit, non illius iudicium æquo animo ſubeamus? Eiuſmodi uerbis uir ſanctus uxoris amentiam refutauit, & in omnibus illis malorum fluctibus ita linguam ſuam refrenauit, ut nullum uerbum impium ex ore illius excideret.

11. 12. Igitur audientes tres amici Iob.

11. 12. Fuerũt autem illi tres amici amore ſummo coniuncti: quorum ſinguli in ciuitatibus ſuis principatum obtinebant. Vni ex illis nomẽ erat Heliphazius Themanita, alteri Bildadus Suhita, tertio Sopharus Nahamathita. Hi, quamuis in locis diſiunctis habitarent, cum tamen accepiſſent, quantis in malis ille uerſaretur, nuntiis ultro citroq. miſsis, ſtatuere, ut in unum locum, illius uiſitandi gratia, conuenirent. Ad illum igitur ſe contulere: quem cũ e lõginquo adſpexiſſent, minime cognouere. At, propius accedentes, cum uidiſſent, hominem amicum, quem opibus florentem, & in ſummo gradu dignitatis locatum, agnouerant, tantis ictum uulneribus, & tam lugubri habitu deformatum, in puluere iacentem, ſublatis clamoribus, acerbiſsime lamentati ſunt; & eorum quilibet, ad mæroris indicium, caput ſuum puluere in altum iactato conſperſit.

13. Et ſederunt cũ eo in terra.

13. Septem deinde dies, & totidem noctes, humi cum illo ſedẽtes, nullum uerbum fecerũt. Nec enim maturum uidebatur, cum tanta uis recentis doloris exſiſteret, ut uerbis leniri non poſſet, uerborum ſolatium adhibere, ne, ſi alieno tempore remedium orationis applicarent, dolorẽ augerent. At interim dolor nihil remittebat, ſed in dies ingraueſcebat; & ardor ulcerũ uehemẽtius hominẽ excruciabat; nec is ſolatiũ ullũ habebat, quo moleſtiſsimæ cogitationis angore aliqua ex parte leuaretur. Siquidem illa etiam iucunditas animi, quã ex Diuini ſpiritus familiaritate cupiebat, ad maius ſuppliciũ, ut ex illius oratione cõijci potuit, omnino detracta fuit.

CAP. III.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Poſt hęc aperuit Iob os ſuũ.

1.2.3.4.5.6.7.8. ITAQVE, doloris intolerandi ſtimulatus, exclamauit, diemq. natalẽ ſuum diris imprecationibus deteſtatus eſt. Ait igitur, Ne faſtus ille dies ſit, quo natus ſum; & item nox illa ſit diris obnoxia, qua dictum eſt de me, marem editum fuiſſe. Dies ille tenebricoſus ſit; ex altiſſimi Domini faſtis eximatur; nec illius ſplendore colluſtretur. Contaminent illum tenebrę; ſit umbris mortiferis ĩuolutus; nubes illi offuſę ſint; eumq. terroribus nocturnis, & diurna acerbitate, conficiant. Pro nocte, & non pro die numeretur; denſiſsimis tenebris oppleatur; in diebus anni nõ cenſeatur; & in numero menſium minime cõputetur. Quin etiã nox ipſa bonis omnibus orbata ſit; nec ulla uox in illa, læti clamoris, & exſultationis, audiatur. Exſecretur illã, qui mærore perditi diem ſuum natalem ratis imprecationibus exſecrari ſolent; qui Iniuriis afflicti ſunt, & quorum precibus excitatus Leuiathan, ſummi iudicis permiſſu, tamquã tortor, & carnifex, & ultor ſcelerũ, in eos inuadit, qui tenues homines, & innocẽtes, affligunt. Id igitur opto, ut, ſimiliter, atq. rata, atq. fixa ſunt ea, quę homines iniuria oppreſsi illis imprecantur, a quibus læſi ſunt, ita mala omnia, quę fuerint imprecati, in illã noctẽ incurrant?

9. Obtenebrentur ſtellæ.

9. Caligo illius tenebras ſtellis obducat; exſpectet lucẽ, & omnis ab illa ſplendor lucis abſcedat; lumenq. orientis auroræ intueri non poſsit.

10. Quia nõ concluſit.

10. Non enim occluſit oſtia uentris, qui me continebat, ne ex eo uiuus exirem; neque morte me ab ærumnis, quæ uitam meam circumuallant, abſtraxit.

11. 12. 13. 14. Quare non in uulua.

11.12.13.14. Cur non, ſimul atque me mater enixa eſt, morte deletus ſum? Cur non, ubi primũ in lucem editus ſum, confeſtim interij? O illius inanem ſedulitatem, quæ me primũ genibus excepit, & mammas admouit, ut ſuggerem? Certe enim, ſi tunc a uita diſceſsiſſem, nunc quietus iacerem, &, ſomno ſalutari conſopitus, tranquilla pace fruerer. Eadem condicione fuiſſem, qua reges, & rerump. moderatores, qui urbes in ſolitudinibus, ad ſui nominis memoriã, condiderũt; qui tamen omnes morte conſumpti ſunt.

15. 16. Aut cum Principibus.

15.16. Eundem caſum ſubiiſſem, quem ſubiere Principes, auri, & argenti theſauris, domi reconditis, elati, & inflati; quorum tamẽ uitam uis importuna mortis exhauſit. Sic obſcurus, & ignotus, a uitæ moleſtiis abductus fuiſſem, ut illi, qui, abortu matrũ in terram eiecti, prius quã lucem adſpicere potuiſſent, ſpiritum ediderũt. Mors enim omnium fortunas exæquat; omnium rerum diſcrimen tollit; una, eademq. ui omnes res humanas abſumit.

17. Ibi impij.

17. Ea finem affert turbis, quas homines impij, atque nocentes, efficiunt: ea uires exſtinguit eorũ, qui robore tument, ne poſsint imbecillis hominibus labores minime ferẽdos imponere.

18. 19. Et quondam uincti.

18.19. Similiter uincti, oblata morte, conquieſcunt; neque uocem acerbi creditoris audiunt. Tam humiles, & obſcuri, quã nobiles, & in alto gradu locati, eadem ui mortis oppreſsi, cõciderunt; & ſerui mortis beneficio in libertatẽ uindicati ſunt.

20. 21. 22. 23. Quare miſero data eſt lux.

20.21.22.23. Quid igitur Deus lucis uſurã concedit illi, qui premitur ærũnis, & uitã eis prorogat qui moleſtiis, & angoribus exeduntur? Mortẽ enim quaſi malorũ per-

fugium

Digitized by Google

fugium exſpectant; at illa non comparet: eam quaſi theſaurum exquirunt;ea tamen potiri non poſſunt.Certe lætitia exſultarent, & non mediocri gaudio afficerentur,ſi ſepulcrum oculis adſpexiſſent.At alij, qui communibus uitæ malis afflictantur,non eſt, cur tantopere mortem obire deſiderent.Mihi uero, homini uehementer afflicto, cui ad alias ægritudines hoc etiam malum accedit,quod uiam meæ calamitatis ignoro,& rationem,qua me Deus plagis affligere conſtituit,explorare nequeo,& cui Dominus ipſe ita uiam ſalutis interſæpſit, ut illā inire non poſsim, mortē ardentius optandam iudico. Non enim hoc dici poteſt,quod in meis rebus ſecundis immoderate iactabor, &,cum omnia mihi ex animi ſententia procederent, inſolentius efferebat,& ideo fuiſſe me propter hanc temeritatē,& inſolentiā,de uitæ dignitate deiectū. Sēpet enim bumanæ imbecillitatis memor,uarios,& incertos uitæ caſus animo reputabā.

24. Antequam comedam.

24. Iccirco, antequam cibū ſumerem, gemitus edebam,& ſuſpiria cum ingenti copia lacrymarū emiſſa uim ſollicitudinis, in qua uerſabar,indicabant.Non enim tebus meis,quaſi mihi eſſet explotatū,eas eodem ſemper ſtatu māſuras, confidebā, ut ea confidentia nixus inſoleſcerem.

25. 26. Quia timor quem timebam.

25.26.Nunc uero, quāuis me ſumma ope ſubmitterem, ne Deū elatione mentis offenderē, omnia tamen mala,quæ metuebam,in me inuecta ſunt. Numquam me ſelicem iudicaui:numquam opes meæ mihi ſpiritus attulerunt: numquā in huius uitæ commodis animo cōquieui;& tamen ira Domini in me, quaſi in hominē temerarium,& inſolentē,inuaſit. Hac quidem oratione Iobus calamitatem ſuā apud amicos deplorauit. In qua tamē non fidem labefactatā,ſed impugnatam, non rationē euerſam, ſed in anguſtias adductā,non uirtutem perditam,& afflictam,ſed acerbiſsima cōtentione uexatā expoſuit:neque tam,quid mens ipſa decerneret,quā quid animi pars illa ſentiret, quæ eſt ſenſibus doloris, atque uoluptatis obnoxia,declarauit.Solent enim plerumq.ſancti homines,non ſolū uirtutis conſtantiam, qua ſunt communiti,ſedetiā cogitationes acerbiſsimas,quibus uirtus ipſa tentatur,uerbis explicare. Quod quidem longe ſecus amici,qui illi aſsidebant,exiſtimarunt.Putabant enim, illū deſperatione fractū de ſtatu cōcidiſſe.Prȩterea,indigne admodū paſsi ſunt,cū reliqua maledicta,quæ in diē natalē contulerat,tū illius orationis,ut arbitrabantur,inſolentiā,qua teſtificabatur,ſe non tenere rationem, qua Deus ita illū afflixiſſet,quaſi ſine ullo merito ſuo fuiſſet a Deo in pœnā illā detruſus. Vtrumq. igitur illis maxima uituperatione digniſsimū uiſū eſt;& iracūdiȩ furor,qua in Dei contumeliā,ut opinabātur, maledicta illa cōtulerat; & orationis magnificētia,qua ſibi iuſtitiȩ ſanctitatē cum Dei, ut iudicabāt,accuſatione inſolenter arrogauerat.

CAP. IV.

1. 2. 3. 4. 5. Reſpondēs autem Heliphaz Themanites dixit:

1.2.3.4.5. VNVS igitur ex illis, Heliphaſius nempe,in hanc ſententiam reſpondit. Vereor,ne, ſi,quid ſentio, elocutus fuero, tibi moleſtus ſim. Sed rectum animi ſenſum quis diu poterit ſilentio,& taciturnitate,comprimere? Erumpat igitur aliquando libera uox,& oratio,ut medicinā ſalutarem afferat,quamuis aliquem dolorem efficiat. Multos tu quidē diſciplinis tuis inſtruxiſti;multis afflictis robur,atque uires attuliſti;multos iacentes, ui, & copia orationis erexiſti;multorum animos languentes cohortatione tua cōfirmaſti; & nunc, cum primū in te calamitas inuecta fuit, dolori ſuccubuiſti;&, ſimul atque malū te percuſſit,dolore perturbatus,animū abieciſti. Qui igitur alios ſuſtentabas,cur te ipſum deſeris? qui aliis in rebus aduerſis remedium adhibebas,cur tibi ipſi opē in calamitate non cōparas? qui alios excitabas,cur te ſtratū,& abiectum diutius eſſe pateris? An non eſt ualde pudendū ei,qui alijs opē oſtentat,ipſū ſibi opitulari non poſſe?

6. Vbi eſt timor tuus?

6.Sed illud dicis, malū, quo uexaris,non eſſe cum aliquo alio malo, quod reliquis hominibus accidere poſsit, ulla ratione comparandum. Illi enim, qui flagitiis cooperti ſunt,qui fraude,& mēdacio nituntur,qui ſpem rerum ſuarū in inanitate collocant, & uitā omni turpitudine,& impuritate,contaminăt,mirum non eſſe,ſi Dei iudicio, quē in ſe fœdis factis offenderant, euertuntur. De te uero id dici non poſſe. An illud non aperte dicitis,te Deum timuiſſe,& in illius tantum numine præſidium uitæ conſtitutum habuiſſe, & in illo firmam ſpem ſalutis repoſuiſſe,idq. ſummo ſtudio contendiſſe, ne uitæ tuæ integritatem aliquo flagitio,aut dedecore, maculares? Hoc igitur te cruciat, quod ſis a Deo contra ſpem tuam repentina clade perculſus, & ab illius ope,ſine ullo crimine,aut culpa tua, derelictus. Quo quid dici poteſt immanius? Eo ne te deducet amentia, ut cauſſam calamitatis tuæ, non tibi ipſi,ſed iniuriæ illius ſempiterni iudicis, cuius in iudicando conſtantia corrumpi, aut inflecti non poteſt,aſsignes?

7. Recordare, obſecro te.

7.Repete, quæſo, memoria,num uideris, aut audieris umquam innocentem aliquem perijſſe,aut iuſtos magnitudine ſeueritatis Diuinæ exciſos. Ne unum quidē proferes. Qui ſunt igitur illi, quos Deus ſunditus euertit? Illi certe, qui omni uitæ ſtudio ſanctiſsimis illius placitis aduerſantur.

8. 9. 10. 11. Quin potius uidi eos.

8.9.10.11. Itaque uidi permultos, qui exarabant iniquitatem, qui ſementē faciebāt iniuriæ, meſsis tempore fructum debiti ſupplicij pertuliſſe. flatu enim Domini diſcuſsi,funditus interierunt; & ſpiritu iræ illius iactati,extabuerunt. Rugitus leonis,& fremitus leopardi comprimitur: & leunculorum dentes euelluntur: maximi leones inopia prædæ confecti pereunt;& eorū catuli diſcerpuntur. Itaque omnis tyrannorū immanitas, omnis perditorū hominū truculentia,omnis improborum uis,& iniuria,iudicio Diuino reprimitur,& debitæ tandem pœnæ ab hominibus impiis,atque ſceleratis,Dei ſententia repoſcuntur. Nō igitur innocentes,ſed in ſumma iniquitate opibus ſuis nimiū prȩfidētes, ſunt, qui Diuinis pœnis exagitantur.

12. 13. Porro ad me dictum eſt uerbum abſconditum.

12.13.Equidē, ut uerum fatear,in eadē cogitatione uerſabar interdum,ut ſuſpicarer,homines etiam innocentes pœnis indebitis cruciari, & ea de cauſſa de iudiciorū Diuinorum æquitate dubitabā, & ancipiti cura diſtinebar, cū neque Deū in ſuſpicionē iniquitatis uocare,mihi fas eſſe uideretur;nec hoīes, qnos ipſe nulli uitio affines eſſe cognoueram,damnare

improbitatis auderem,quos tamē multis incom-
modis afflictari cernebam . Hanc tamen dubita-
tionem uiſum mihi diuinitus oblatum omnino
ſuſtulit. Atcani namq. Diuini particulam animo
complexus ſum , ſpiritusq. cæleſtis ad aurem
meam latenter inſuſurrauit. Eo namque tempo-
re,quo ex uiſis nocturnis homines in uariis cogi-
tationibus mente defixi ſunt , & ſopor mortales
arcte complectitur , ingenti horrore perfuſus fui,
qui omnia oſſa mea panore,nimioq. tremore,con
14. 15. 16. 17. Pauor tenuit me. cuſsit.14.15.16.17.Spititus enim ante me diſcur
tebat,cuius appulſu uehementer inhorrui.Cōſti-
tit ille quidē,ſed ſpeciē illius agnoſcebam:obuer-
ſabatur ante oculos meos imago , quæ ſilentium
fecit mihi,ut uocem illius audirem.Cuius hęc ſen
tentia fuit ; Numquid homo iuſtitia cum Deo
certabit?Num maiorem ſibi puritatem,quam illi
ſummo conditori , qui eum finxit ; attribuet ?
18. 19. 20. 21. Ecce, qui ſeruiūt ei. 18.19.20. 21. Quin ipſæ mentes cæleſtes,quæ illi
miniſtrant,natura ſtabilitatem non habent,ut il-
li fidem debitam præſtent . ille namque angelos
ſuos conuicit amentiæ. Qoid erit igitur de illis,
qui terrenas domos incolunt , exiſtimandum ?
quorum fundamentum eſt e puluere concre-
tum , qui ante quam ſenio,atque uetuſtate,con-
ſumi poſsint,multis caſibus exſtinguuntur ? Qui
mane robore uigent, ad ueſperum contuſi plagis
intereunt?Qui uero minime reſipiſcunt,& ad of-
ficium redire nolunt, perpetuo peribunt . Neque
ſolum ipſi pœnas dabunt,ſed eorum poſteritas ſi
militer emigrabit,& mors illos,propter ſapientiæ
pænuriam , obliuione delebit . Hæc quidem mihi
Diuinitus effata,memoria cōſeruo:quibus inſtru
ctus,plane uideo nullum hominem iuſtum Dei
iudicio circūueniri . Aliter enim Deus recti iudi-
cis officium minime tueretur, atque ſuſtineret .

CAP.V.
1 Voca ergo. 1. DENVNTIA, quæſo , alicui præſtanti uiro
teſtimoniū;& animaduerte,an ſit aliquis,qui tecū
ſentiat. Ad quem enim ex ſanctis hominibus adi
bis,qui tuæ ſentētiæ ſuffragari audeat?Nullo igi-
tur modo eſt noſtrorū malorū cauſſa in Dei conſi
lium,ſed in noſtrā temeritatem,& inſaniā, confe
2.3. Virum ſtultum. renda.2.3. Furioſum enim hominē occidit animi
impotentis iracundia:& intemperantē exſtinguit
inuidia. Omnia namq. mala uel ex inſita ſuper-
bia,uel ex immani ui libidinis,oriūtur. Vidi equi
dem hominē temerariū,& inſanū, opibus affluen
tem,ſtatumq. illius altis,ut uidebatur, radicibus
innixum & ad poſteritatis memoriā firmo præſi-
dio conſtitutum,cuius tamen domū,&familiam,
ubi primū illam adſpexi , malis ominibus proſe-
cutus ſum . prædixi namq. futurum , ut funditus
4.5. Longe fient filij eius. euerteretur.4.5. Nam illius filij erunt longe a ſa-
lutis præſidio remoti,& in hominū conuentu , &
celebritate,uexari;nec erit , qui a ſummi periculi
peſte illos eripiat.In illius opes,ſummo labore,&
ſtudio,congeſtas, homines inexplebili cupidita-
te flagrantes inuadunt;nulliſq. periculis,aut dif-
ficultatibus,impediri poterunt,quo minus eas di
ripiāt.Itaq. fortunas hominis auari,& iniuſti,ho-
mines intēperantes,omniaq. rabide , & ſitienter,
6.7. In terra ſine cauſſa fit. appetentes exhaurient.6.7. Hic quidē eſt iniqui-
tatis fructus:quæ tamen iniquitas non eſt ad na-
turam reuocanda , ut ea gratia naturæ conditorē
accuſare debeamus,quod auctor illius exſtiterit.
Nec enim iniuſtitia ortū habet e telluris glebis;
neque cupiditatem,& plura poſsidendi ſollicitu-
dinem,terra protulit;ſed homo,ſponte ſua, iā in-
de ab ipſo natali die ſe cupiditatibus,& moleſtiis,
implicuit;quæ deinde,libidinum flammis arden-
tius excitatæ,in altum ſublatæ ſunt.8.Huic igitur 8. Quamobrem
tanto malo qua tandem ratione reſiſtendum eſt? ego depreca-
num humanis uiribus poterimus ipſi nos ab hac bor Dominum.
tam immani clade ſubducere?Non certe.In nobis
enim eſt ipſius iniquitatis ſeminarium , & effre-
natæ cupiditatis incendium;ita,ut,ſi, per nos ni-
xi, remedium exquirimus , ſit nobis extrema ca-
lamitas atque pernicies, ſubeunda . Quid igitur
faciendum ?Hoc certe , ut ad Dei clementiam,&
opem,confugiamus . Deum igitur inquiram ; ad
illum preces adhibebo; ad illius mentem , atque
diſciplinam,officia uitæ perpendam,qui ſolus po
teſt præſidio uitam meam conſeruare.9.Ille nam- 9. Qui facit
que ſolus eſt,qui magnifica opera facit , quorum magna.
rationes humana ratione peruestigari nō queunt;
qui res admirabiles edit, quæ certo numero con-
tineri non poſſunt.10. Qui demittit imbres in tel 10 Qui dat
luris ſuperficiem , &,aquis offuſis, fecunditatem pluuiam.
campis dat. 11. Qui humiles humo excitatos in 11. Qui ponit
alto gradu collocat . & mærentes in ſublime humiles.
tollit , eiſq. ſalutem reſtituit : 12. Qui hominum 12. Qui diſ
aſtutorum calliditates irritas,& inanes oſtendit, ſipat cogi-
ita,ut nihil,quod deſignauerant,exitum firmum, tationes.
& ſtabilem conſequatur: 13. Qui ita ſapientibus 13. Qui ap
illudit,ut eos illa ipſa ſapientia,qua tument,irre- prehendit
tiat , atque ita conſtrictos teneat , ut ea conſilia, ſapientes.
quibus ad ſalutem,& dignitatem ſumma ope ni-
tebantur, ad eorum perniciem , & dedecus reuo-
centur . 14. In rebus clariſsimis alucinabuntur: 14. Per diē
die in denſa caligine uerſabuntur ; &,quaſi tætra incurrent.
quædam nox ſit eorum oculis offuſa, ita meridie
manibus , qua ſit illis ingrediendum , explorare
conabuntur.15.Verum enim uero Dominus,eos, 15. Porro
qui ſpem in illo reponunt,ex acie gladij,& ex lin ſaluum fa-
guæ calumniis eripit: & hominē egenum, & ino- ciet.
pem,ne manu , atque potentia hoſtis potentis op
primatur,ſalutari præſidio conſeruat . 16. Inopis 16. Et erit
igitur innocentia firma ſpe ſalutis oſtenſa reſpi- egeno ſpes
rat; & iniquitatis impudentia iudicio Diuino re-
primitur. 17. Interim uero, cū difficillimū ſit.pec-
catum uitare,ille beatus habendus eſt,cuius deli 17. Beatus
cto debitū ſupplicium minime differtur;ſed,dum homo.
pænitendi tēpus eſt,pœna ei,qua eruditus ad offi
cium redire poſsit,imponitur. Ne igitur hoc diſci
plinæ beneficium,quo te Deus clementer afficit,
aſpernere. Nam, ſi te minime ingratū præbueris,
& in iſtis plagis illius benignitatē ſapienter agno
ueris , ingentem ex iſta clade fructum percipies.
18.Ille namque eſt,qui uulnera infligit , idē , qui 18 Quia ipſe
inflicta uulnera ſanat;ille eſt,qui telo tranſuerbe- uulneribus
rat , & qui manu ſua ſalutarem medicinam facit. medetur.
19.Te quidem ille non ſemel,ſed ſæpe,angoribus 19. In ſex
implicitum,liberabit;atque tādem , ne te malum tribulatio-
aliquod attingat,conſilio, & ope ſua prouidebit: nibus.
20. famis tempore opibus illius ſuſtentaberis: 20 In fame
in belli uero diſcrimine præſidio illius munieris. eruet te.

21.Cum

21. Cum maledicentiæ uenenum multis necem attulerit, tu latibulo, atque perſugio Diuini ſubſidij infamiæ periculum propulſabis. Et, cum dira calamitas res cõmunes afflixerit, minime formidabis. 22. Sine enim uaſtitate illata, ſiue fame dominante reliqui premantur, tu tamen omni cura ſolutus in trãquillitate uerſabere, neque belluas extimeſces. 23. Quin etiã erit tibi fœd⁹ cũ agrorũ lapidibus ictum, ne te lædere queant: & fere etiã agreſtes, & immanes pacem tecum firmam omni tempore cõſeruabunt. Nulla ſiquidem feritas illis nocere poteſt, qui Dei præſidio fulciũtur. 24. Itaque ſenties, domicilium tuũ, otio conſtituto, opibus magnis affluere; domumq. tuã in officio continebis, ne quiſquã ſit in illa, qui in ſe flagitium admittat. Nec enim id tantum pręſtare debet, qui multis imperat, ut ipſe a ſe omnem peccati ſuſpicionem remoueat, uerum etiam, ut omnes, qui in illius tutela ſunt, innocentiam in omni uita retineant. 25. Hæc ſi feceris, ſobolem multiplicem numero propagabis; poſteritasq. tua inſtar herbæ irriguæ pullulabit. 26. Ad ſummam denique ſenectutem cum felicitate peruenies; &, a tuis in ſepulcrum illatus, quaſi aceruus frumenti, conditus eris, ut inde, cum fuerit opportunum, depromaris. 27. Et hæc quidem, nõ temere a nobis cogitata, ſed diu multumq. meditata ſunt: quæ in medium afferre uoluimus, ut te malo iſto, qui te premit, leuaremus. Neque dici poteſt, hanc noſtram ſententiam eſſe parum iure, atque ratione confirmatam: cui ſi fueris obſecutus, neque nimis flebiliter lamentabere, neque uerba ſtomachi plena fundes: neque cum Deo de pœnis, quas tibi conſtituit, expoſtulabis, quaſi fueris indebite punitus; ſed ærumnam patientiſſime tolerabis, & a Deo ueniam petes, ut ita priſtinam felicitatem, cum amplificata dignitate recuperes. Hæc igitur omnia uelim mente recogites, ut facilius e malis iſtis emergere poſſis.

1. 2. HACTENVS Heliphazius. Ad quæ Iobus reſpõdens, inquit: Vtinam fieri poſſet, ut hæc indignatio mea, quæ uobis tam grauem offenſionem attulit, ſimul cum calamitate, quæ illam expreſſit, appenderetur; 3. ut cerneretis, tanto grauiorem eſſe mali, quod me excruciat, magnitudinem, ut querimoniam meam longe multumq. ſuperet, atque cum arena maris multitudine, & grauitate conferenda ſit. Non eſt igitur mirandum, nec in nefario crimine ponendum; ſi, cum eſſem intolerando dolore cruciatus, eiulatus ediderim. Non enim humanis opibus uexatus ſum, ſed Dei præpotentis telis, atque manu, confixus. 4. Illius enim ſagittæ in corpus meum adhæreſcunt; quarum uenenum ſpiritum meũ exſorbet; ipſeq. Dominus animum meum, terroribus iniectis, impugnat. 5. Poſſum ne me hominẽ infitiari, & acerbiſſimo dolore minime commoueri? Adeo ne humanitatis expertes eritis, ut ne deplorandæ quidem tantæ miſeriæ mihi poteſtatem fatiatis? An id etiam mihi denegabitis, quod eſt brutis animãtibus attributũ, ut dolorem, & inopiã, qua premuntur, clamoribus ſublatis, aperiant? Nec enim animantium querellæ, uoluptatis, ſed doloris, indices ſunt. Numquid onager, quamdiu illi pabulum ſuppetit, ingemiſcit? Num bos, cum gramine abundat, mugitus edit? 6. Neque tantum cibi pænuria, ſed etiam inſulſitas, interdum gemitus edere compellit. Quotus enim quiſque eſt, qui, cum aliquid inſipidi cibi, qui ſale conditus minime ſit, ſibi apponi cernit, non indignatur? Quidam uero ne albumen quidem uitelli ſibi apponi patiuntur, eo quod inſulſum ſit. Sit hoc nimis delicati faſtidij. Id tamen omnium conceſſu tribuitur, ut quilibet homo lautus cibum inſulſum, quamuis amarus minime ſit, cum indignatione aſpernetur, atque reiiciat; mihi uero, tantis acerbitatibus oppreſſo, & afflicto, ne illo quidẽ calamitatis ſolatio, quod in lamentis, & lugubri uociferatione conſiſtit, per uos uti licebit? Scilicet mediocribus incommodis affectus ſum, & leui uulnere percuſſus, ut facillime poſſim dolorem ſine ullo gemitu tolerare. 7. Ea, quæ quondam, cũ ſanus eram, ut acerba, & noxia, repellebã, & ſenſibus aſpernabar, nunc, cum morbo grauiſſimo laborem, mihi pro cibo ſunt, & cogor in omnium rerum mearum exitio, & uaſtitate, & in ſumma ægritudine, uitam hanc miſerrimam rebus amariſſimis ſuſtentare. Iam non bonorum, quæ amiſi, reſtitutionem, ſed malorum, quæ patior, finem precibus imploro. 8. Vtinã poſtulationi meæ concedat Dominus; &, quod ſpero, cõficiatur; 9. nẽpe, ut, quemadmodum me conterere inſtituit, ita manum ſuam intendat, corpusq. meum omnino dilaceret. 10. Hæc ſaltem ſit mihi cõſolatio reliqua, qua ſuſtenter. Non poſtulo, ut mihi ueniam tribuat, & corpus meum in ſanitatem reducat, ſed, ut, illata morte, finem malis, quibus affligor, imponat. Hoc ſaltem præmium in hac uita mihi pro pietate, & religione, in qua perſeueraui, cõſtituat. Nec enim ſuppreſſi uerba ſanctiſſimi Domini, aut illius conſilium, ut me inſimulas, accuſaui, aut numen illius maledictis temere, & impie laceſſiui; ſed, quantis in doloribus uerſarer, lamẽtis expoſui. Hoc mihi uos crimini datis, quaſi ſceleſtum, & immane facinus commiſerim. 11. uerum, quod eſt robur meum, ut tantam uim mali ſuſtineam? Aut, quod ęui ſpatium, ut me animo, atque ſpe, ad meliorem condicionem in hac uita reſeruem? 12. Num ſum exculptus e ſilice, ut in me duritiem lapidis requiratis? Nũ factus ſum ex ære, ut a me robur æneum flagitetis? 13. Quid, ſi etiam illud unicum meum Diuini ſpiritus in omni aduerſitate ſubſidium a me migrauit? Quid, ſi illud uitę firmamẽtum, quo nixus cogitationẽ a ſenſu doloris abducere potuiſſem, ſe ipſum a me ſubduxit? Et tamẽ, in tam graui calamitate, & orbitate, mihi ſenſum doloris adimitis? Et tamen, ne ærumnas meas defleã, importune prohibetis? Sed eſto: malis omnibus, quæ in hominem cadere poſſunt, miſerrime circumuentus ſum: habeo tamen amicos fide præſtantes, qui me conſolando, & prope æque dolendo, miſeriam meam leniant. Ita ſane. Cum me uiderint plagis contuſum, & debilitatum, omnem operam in eo poſuerunt, ut me fulcirent, omniq. ratione confirmarent. Tantum certe abfuit, id id pręſtarent, ut potius uerbis ſuis dolo-

21 A flagello linguę.
22 In uaſtitate, et fame.
23. Sed cum lapidibus.
24. Et ſcias, quod pacẽ habeat.
25. Scies quoque.
26. Ingredieris in abundantia ſepulcrum.
27. Ecce hoc, ut inueſtigauimus.
CAP. VI.
1. 2. Reſpondens autem Iob.
3. Quaſi arena maris.
4. Quia ſagittę Domini.
5. Nũquid rugiet.
6. Aut poterit comedi.
7. Quę prius nolebas tangere.
8. Quis det, ut ueniat petitio mea.
9. Et qui cœpit.
10. Et hæc mihi ſit conſolatio.
11. Quæ eſt enim fortitudo mea.
12. Nec fortitudo lapidum.
13. Ecce nõ eſt auxiliũ mihi.

Digitized by Google

dolorem meum augerẽt, & uulnus inuſtum exulcerarẽt. Illud enim mihi ſcelus obijciunt, quo nullum eſſe poterit ad ſempiternum dedecus, & infamiam, efficacius. Hoc ſane mali reſtabat, ut nõ ſolum exturbatus bonis omnibus, & conciſus grauiſsimis uulneribus in puluere iacerem, ſed etiam dedecore ſummo ab amicis afficerer. Sic enim inquiunt.

14. Qui tollit amico ſuo.

14. Proximis in ærumna miſericordiam nullam adhibuit; timorem Domini prorſus abiecit; religionemq. ſanctiſsimam impuriſsime uiolauit; eaq. de cauſſa fuit a Deo, ut eius merita poſtulabant, acerrime flagellatus.

15. Fratres mei præterierũt me.

15. Itaq. fratres mei fidem fefellerunt, &, inſtar torrentis, qui, cum maxime utilis eſſe potuiſſet, exaruit, quaſi per alueum tempore minime opportuno labuntur; deinde, cum illorum auxilium deſideratur, euaneſcunt.

16. Qui timent pruinam.

16. Torrentes quidem hieme, glacie, atque niuibus liquefactis, redundant aquis turbidis, &, ſuper ripas effuſi, magno impetu concitantur:

17. Tempore, quo fuerint.

17. at, poſtquã ęſtate defluxerint, ardoribus exuſti deficiunt;

18. Inuolutę ſunt ſemitæ.

18. & locũ, quẽ curſu tenebant, omnino deſerunt, ita ut præter terrã, illorum impetu conuulſam, & uias diſsipatas, nihil in locis, in quibus fluebant, ex illis inſpicere liceat. Se enim tumidos intulerunt, & æſtu repẽte defecerunt.

19. Conſiderate ſemitas.

19. Qui iter in Arabiã deſertam ſuſceperant, illos ſpectabant, & mercatores Sabæi ad illos, aquationis gratia, confluebant, ut illorũ aquis refici, & recreari poſſent.

20. Confuſi ſunt.

20. At, cum arefactos animaduertiſſent, ſe ipſos amentia cõdemnarunt, quod ſpem in tam uano, atque fallaci præſidio poſuiſſent, neque ſolum cum ad illorum alueos perueniſſent, ſpe fraudati ſunt, & inde cũ dedecore, & ignominia ſuſceptæ temeritatis abierunt.

21. Nunc uenistis.

21. Similes inquam illis torrentibus eſtis uos. Cum enim minime opibus ueſtris indigerem, tũc & rem, & operam, & ſtudium ueſtrum minime mihi defuturum oſtendebatis. At, cum primum me laboribus confectum, & omnium rerum pænuria uexatum animaduertiſtis, officium prodidiſtis, nec ullam opẽ mihi in rebus afflictis attuliſtis. Vix enim cladem, quã accepi, oculis adſpexiſtis, cum meum congreſſum exhorruiſtis. Id, credo, ueriti eſtis, ne uobis oneri eſſem, & plura a uobis exigerem, quam facultas ueſtra ferre poſſet.

22. Nũquid dixi.

22. Num dixi uobis, ut me donis, atque muneribus ueſtris iuuaretis? Num dixi, Eripite me ex hoſtis immanitate?

23. Vel liberate me.

23. Libertatemq. meã ex inimicorum dominatu redimite? Minime. Quid ergo uenit uobis in mentẽ, me, quaſi hominem nefariũ, & in iuſtũ, deteſtari?

24. Docete me.

24. Demõſtrate, quod nã ſcelus iſtud meum ſit, & ego tacebo: peccati me conuincite, ut, quod ſit a me commiſſum facinus, intelligam. urgeo, & inſto; &, ut crimen meum indicetis, efflagito.

25. Quare detraxiſtis.

25. An ignoratis, tãtas eſſe iuſtitiæ uires, ut illius ſententia conuelli, aut labefactari nõ poſsit? Si ergo, iure nixi, ad me accuſandũ acceditis, intendite crimen, meq. reum peragite. Quis eſt igitur ex uobis, qui mihi crimẽ obiicere ualeat, quod teſte confirmet?

26. Ad increpandum.

26. Nũquid hoc eſt a uobis decretum, ut me uerbis tantum, & non rebus, arguatis, falſoq. maledicto configatis, neque, ut ea, quæ a uobis aſſeruntur, firma probatione confirmentur, ſed ut ipſe, uerbis ueſtris increpitus, magis excrucier, ſummo ſtudio laboretis? Neque reputatis animo, quantum immanitatis crimen ſuſcipiatis.

27. Super pupillum irruitis.

27. In pupillum enim rebus omnibus orbatum irruitis; & amico ueſtro ruinæ periculum intenditis.

28. Verũ tamẽ quod cœpiſtis.

28. Nunc igitur rem ipſam diligentius examinate; animumq. ad ea, quæ ſum dicturus, attendite; & uobiſcum reputate, an aliquid fingam.

29. Reſpõdete, obſecro.

29. Redite in uiam, & omnem a uobis iniquitatis labem repellite; & conſiderate, an adhuc iuſtitia mea ſuo loco maneat.

30. Et non inuenietis.

30. Perpendite inquam, num lingua mea uerbum iniquum proferat, & num palati mei ſenſus ita deprauatus ſit, ut iam minime, quod eſt natura acerbum, & aſperum, a ſuauitate, & iucunditate ueræ dulcedinis internoſcat. Atque primum quidem illa opinio euellenda eſt, qua cenſetis, homines tantum nocentes in hac uita incommodis uexari. Bonis enim etiam ſunt multi labores in communi uita propoſiti.

CAP. VII.

1. Militia eſt uita hominis.

1. EST enim uita hominum inſtar militiæ, in qua multa certamina ineunda ſunt, multi labores excipiendi, multis in locis capitis periculo dimicandum. Hoc igitur in bello, cum non timidi, aut ignaui militis officio functus ſim, par erat, ut omnes ante actos labores ſpe congiarij leues exiſtimarem.

2. Sicut ſeruus.

2. Ergo, ut ſeruus anxie deſiderat umbras diei augeri, ut noctis interuẽtu labore releuetur, & ut mercenarius propoſita mercede laborem tolerat; ſic ego, & otij ſpe, & ſtipendij propoſiti conſideratione, omnem laborem perpeſſu facilem iudicabam.

3. Sic & ego habui.

3. Quid ergo eſt, quod me conturbet? Hoc nempe, quod tanta ſit ægritudinis huius magnitudo, ut moleſtiſsimis cogitationibus oppugner, ita, ut hæream interdum, & dubitem, an menſes, e quibus fructum non mediocrem ſperabam, temere, & ſine ullo fructu conſumpſerim; & noctes, quæ erant alleuamentum aſsiduis laboribus allaturæ, intolerandam mihi uim ſollicitudinis, & acerbitatis inuexerint.

4. Si dormiero.

4. Nocte quidem in lecto meo tantis moleſtiis afficior, ut dicam, Quando aduentabit dies, ut ſurgam? Die uero magnitudinem illius expendo, & tenebras, atque noctem deſidero. Per totũ enim diẽ uſque ad noctis crepuſculum perturbationibus infinitis exagitor. Nec nocte igitur, neq. die ullum mihi mæroris alleuamentũ conceditur.

5. Induta eſt caro mea.

5. Corpus meũ eſt obductum uermibus, & in modum glebæ multis in locis hiatibus deformatũ, & cutis mea diſciſſa, ita, ut non dolore ſolũ, ſed odio mei ipſius, & offenſione diſcrucier.

6. Dies mei uelocius tranſierunt.

6. Dies interim mei uelocius radio textoris excurrunt, & telã tramę pęnuria, celerius multo, quã ſuſpicari quiſquã potuiſſet, abſoluunt. Sic autẽ in contrarias partes diſtrahor, ut interdũ mori cupiã, ut e tantis malis eripiar, rurſus autem uitã meam celeriter abſumi lamẽter, eo quod morte ſpẽ melioris condicionis præciſam uideã. Optabam namq. uitã mihi prorogari, ut Deũ multo diligentius debito officio, atque pietate, uenerarer. In tantis anguſtiis ad Deũ clamo, ne me ope ſua deſtituere uelit.

7.8. Memẽto, quia uẽtus eſt.

7.8. Memento, Dñe, quod uita mea ut uentus effluit; me aũt perẽpto, nõ reuocabitur in priſtinũ ſenſũ oculus meus, ut bona, quibus hoïes in hac uita fruuntur,

tur,inſpiciat.Qui in me intuebantur, non me ultra uidebunt,ut opem meam requirant;ut autem oculos ad me adijcere uelis, erit opportunitas tuæ erga me benignitatis amiſſa. Ego enim iam tunc minime conſiſtam

9. Sicut conſumitur nubes.

9. Nam,ut nubes conſumitur,& abſcedit,nec iterum cohæret;ita qui ſepulcro conditi ſunt, numquam in eundem uitæ ſtatum excitabuntur.

10. Nec reuertetur ultra.

10. Nec enim is, qui morte deletus eſt,in domum ſuam remigrabit;nec illius locum homines,qui illius conſuetudine utebantur,agnoſcent.

11. Quapropter & ego.

11. Cũ igitur ſim tantis ęrũnis oppreſſus, hoc ſaltẽ mihi liceat,mala,in quibus uerſor,lamentari. Similiter igitur,atque faciunt alij, qui in malis ſunt, ita me geram;neque os meum continebo, ſed omnes ſpiritus mei anguſtias explicabo; & animi acerbitates recenſere meditabor.

12. Nũquid mare.

12. Numquid ego ſum mare, ut me terminis circumſcribas?Numquid ſum immanis draco, ut me tantis cuſtodijs interclusũm teneas?Sic enim ſum tuis uinculis alligatus, quaſi periculum eſſet,ſi laxarer,ne fluctibus terras obruerem,aut hominum ſtrages efficerem. Quocumque enim me confero,eo ſtatim accurris,ut me rebus ualde me tuendis exanimes.

13. Si dixero.

13. Cogitaui enim, futurum, ut lectus meus ſolatium aliquod mihi afferret, & in eo ſaltem aliquando a moleſtia conquieſcerem.At ipſe lectus me pungit,& ſtimulat,& reſpirare non ſinit; animumq. meum acerbiſsimis curis excruciat.

14. Terrebis me.

14. Cum enim ſomnum capio, me in ſomniis exagitas, & horrendis uiſis exterres. Non igitur neque nocte, neque die mihi tantis anguſtiis implicato quidquam laxamenti conceditur.

15. Quamobrẽ elegit ſuſpẽdium.

15. Itaque cogitur interdum animus meus optare, ut ab oſsibus meis uiolenta morte ſeparetur, & e corporis ſenſibus abſtrahatur.

16. Deſperaui.

16. Tædet igitur me uitæ.Non eſt mihi conceſſum in perpetuum uitam producere:eſt enim illa,naturæ lege,breuis æui ſpatio definita. Quid igitur fiet,ſi ita fuero numine tuo conſtrictus,ut ne breuiſsimam quidem hanc lucis uſuram poſsim in iuſtitia,& pietate, conſumere? Amoue manum, remitte pœnam, miſſum me fac, tantiſper, dum aliquid efficiam,quod approbatione tua dignum ſit, ne tempus, & occaſio bene gerendi muneris elabatur.Breuiſsimum namque eſt uitę meæ curriculum. An mihi ſoli fons benignitatis tuæ,qui patet omnibus,erit occluſus? Stupeo enim, cum mente recolo,quantũ ſalus,atque dignitas generis humani tibi curæ ſit.

17. Quid eſt homo.

17. Quid enim eſt, homo, ut eum tam amplæ dignitatis ornamentis afficias? Quæ illius condicio eſt, ut eum tanta uigilantia,& ſedulitate,cuſtodias?

18. Viſitas eũ diluculo.

18. Vt enim diligens pater familias,antequam diluceſcat,excitatur,ut rem ſuam familiarem curet;ſic tu mane uigilas,ut hominẽ pręſenti numine tuearis;uitamq. illius ſingulis horis,atque adeo momentis,exploras.

19. Vſquequo nõ parcis mihi.

19. Cur igitur me tantis impeditum uinculis minime relaxas?Cur nullam mihi ſpiritus mei reficiendi poteſtatem facis?

20. Peccaui, quid faciã tibi.

20. Sed inquies,me peccatis meis commeruiſſe, ut tu mihi tam graues pœnas imponeres. Eſto.Sed,quanã,quęſo,ratione coram te, qui mores hominũ, & intimos illorum ſenſus perſcrutaris, & excutis, ad legemq. tuam ſanctiſsimam officiorum omnium momenta perpendis,poſſum ego uitæ curſum, in tanta naturæ imbecillitate,ſine aliqua prolapſione, conficere? Non enim ope mea nixus, ſed præſidio tuo ſuffultus,peccatum declinare poteram. Quare igitur id,quod erat immenſæ clementię,minime perfeciſti,ut me fulcires,ne ruerem,ne ue aliquid contra uoluntatẽ tuam temere deſignarẽ? Cur id permiſiſti,ut meis peccatis, quaſi intoleranda ſarcina, depreſſus,occumberem?

21. Cur non tollis peccatum meum.

21. Sed fuerit id a te conſilio,& ratione,prætermiſſum: cur nunc non ipſis peccatis ignoſcis?Vt enim maximis uitiis contaminatus ſim, tuum eſt, ueniam tribuere, iacentes excitare, opem tuam implorantes erigere. Cur igitur,ſi in tam graue peccatum incidi, non id expiandum ſuſcipis, ut me a pœnis eximas, quas illius cauſſa perſoluo? Quod ſi diutius opẽ diſtuleris, certe non potero tantam malorum omnium molem ſuſtinere. Si mane igitur me quæſieris, uita iam ſpoliatum reperies. Hac quidem oratione Iobus,partim argumenta, quibus Heliphaſius illum accuſauerat,diſſoluit, partim uim doloris quo torquebatur,lamentis, & queſtibus, indicauit.

CAP. IIX.

1. 2. Reſpondens autem Bildad.

1. 2 HIS autem querimonijs amici grauiter offenſi ſunt. E quibus Bildadus Suhita eiuſmodi uerbis inuectus in illum eſt:Quouſque tandẽ uerba iſta proferes,& in animi obſtinati duritia perſeuerabis?

3. Numquid Deus.

3. An Deus iudicium peruertet? An ſanctiſsimus ille Dominus iuris ſanctitatem uiolabit? Nullo modo ergo, cum ille iuſtiſsimus ſit, neceſſario colligitur,illum, quem is plectit,in culpa fuiſſe. Aliter enim Deus minime iuſti iudicis officium tueretur.

4. Etiam ſi filij tui.

4. Si ergo conſtat, filios tuos peccata in Deum commiſiſſe, ob quæ fuerunt meritis pœnis affecti, & a Deo eiecti, uitaq. ſpoliati,nulla cauſſa eſt, cur de illorum ruina, atque pernicie,conqueraris. In eo uero, quod tu tantis ſis oppreſsus malis,liquido conſtat,te etiam meritas ſceleris admiſsi pœnas pendere. Numinis autem infenſi placatio non in pietatis ſimulatione,ſed in ſceleris cõfeſsione, conſiſtit.

5. Tu autẽ.

5. Si igitur ad Deum celeri,celeri citata mentis conuerſione redieris,ſi ad illum ſummum Dominum ſupplices preces adhibueris,

6. Si mũdus

6. ſi, plaga illius excitatus, te repente ad puritatis, & iuſtitiæ ſtudium tota mente contuleris, is continuo domicilio tuo felicitatem ob iuſtitiam tuam reſtituet.

7. In tantũ.

7. Itaq. ſi toto animo iuſtitiam amplexatus fueris,multis partibus maiora, & ampliora bona recipies illis, quibus te euerſum fuiſſe luges.

8. Interroga enim generationem priſtinam.

9 10 Heſterni quippe ſumus.

8. Quod ſi tanti apud te non ſumus,ut auctoritate noſtra mouearis, repete,quæſo,totius antiquitatis memoriam, maiorumq. noſtrorũ ſententiã peruestiga. 9. 10. Nos enim nuper exorti ſumus,nec, in tanta uitæ breuitate potuimus, rerum Diuinarũ ſcientiam comparare. Dieſq. noſtri,inſtar umbræ, in terris euolant. Reſtat igitur,ut ei,qui rerum ſcientiam cõprehendere uelit,ſit omnis antiquitas mente,atque ratione,pertractanda, ut ea cognoſcat, quæ multorum hominum prudentum ingenijs,& ardenti ſtudio,quæſita, inuenta,& explorata ſunt. An non illorum diſciplinis inſtitui, cohortatio-

nibus excitari, ſententijs erudiri, facillime pote-
11 Nũquid ris? 11. Quid eſt igitur ab illis traditum? Hoc cer-
uirere. te. Non humanam induſtriam, ſed opem Diuinã,
12. Cum ad ſtatum hominis ſtabilire. 12. Numquid iuncus in
huc ſit. loco minime paluſtri uireſcet? Numquid grami-
na aquis omnino deſtituta grandeſcent? Certe
non. Immo, poſtquã illorum culmi ad ſummam
magnitudinem, quam aſſequi poterunt, aliquan-
do peruenerint, ita erunt humiles, ut falce ſuccidi
13. Sic viæ non poſsint; & multo ante reliquas herbas, quæ
omnium. in humido loco ſitæ fuerint, exareſcent. 13. Simili
ter hominum ſtudia, qui Dei immemores ſunt,
fructu ſuo priuabuntur, & confidentia illorum,
qui pietatem ementiuntur, funditus interibit.
14. Non ei 14. Illorum ſpes erit inciſa, & eorum opes erunt
placebis. domiciliis araneorum ſimillimę. 15. Qui domibus
15. Innite- illorum uixus fuerit, minime conſiſtet; &, qui il-
tur ſuper las apprehenderit, non erigetur. Vt igitur illorum
domũ ſuã. opes ad ſpeciem illuſtres, & amplæ ſint, eorumq.
fortunæ fixæ, & optime conſtitutæ uideantur, ua-
niſsimæ tamen ſunt, & fallaciſsimæ, unoq. tem-
poris momento peruertuntur. Hic eſt eorum ſta-
tus, qui non uera uirtute firmatus, neque Dei
16. Hume- gratia communitus eſt. 16. At uero, ut in eodem
ctus uidetur ſimili uerſer, ubi humor ſuppetit, holus in maxi-
mis etiam ardoribus ſolis uireſcit, illiusq. propa-
17. Super e gines in horto late funduntur. 17. Quin etiam in
ceruum pe- lapidum aceruo conſitum altas radices ager,
tratum. ſeq. in illo denſis fibris implicabit, domiciliumq.
18 Si abſor ſaxis exſtructum poſsidebit. 18. Quod ſi fuerit
buerit. euulſum, ita, ut nullum ſui ueſtigium relinquat,
19. Hæc eſt ut alium in locum transferatur, 19. neque ſic qui
lætitia viæ. dem ſpeciem & nitorem ſuum amittet, ſed lætius
20. Deus nõ in aliena tellure germinabit. 20. Ad hunc autem
proiiciet. modum uera pietas, quæ non eſt fucata menda-
ciis, nec auram popularem captat, neque ſe ocu
lis hominum uenditat, cum ſit Diuini ſpiritus af
fluentia, quaſi perennibus aquis, enutrita, in ma
ximis ardoribus uiriditatem, in dolo ſterili fecun
ditatem, in exſilio uberrimum fructum, multis
acceſsionibus amplificatum, retinet, ſtatumq.
ſuum, in omni rerum aſperitate, malorumq. om-
nium tempeſtate, conſeruat. Nec enim Deus res
hominum, qui illum pura, & caſta, & integra
mente uenerantur, ope ſua deſtituit; nec illos ho-
ſtium immanitati, atque libidini, permiſit, ſed ſin
21. Donec gulari præſidio, atque uigilãtia, protexit. 21. Qua-
impleatur. re, ſi quid eſt a te ementita religione uiolatum, id
uerisſimo cultu ſanctitatis expia; teq. ad Deum
tota mente conuerte; ut ſic tandem ex his malis,
quę te undique premunt, emergas, & ingenti gau
22 Qui ode dio cumuleris. 22 Certe enim, ſi id feceris, Domi
runt te. nus animum tuum mærore deiectum excitabit;
tantisq. donis, atq. muneribus explebit, ut læti-
tia exſultes, maximaq. uoce laudes illius cele-
bres; hoſtes tui ignominia deformabuntur; & ſta-
tus impiorum, qui tibi infeſti ſunt, euertetur.

CAP. IX

1. 2. Et re- 1. 2. HAEC Bildadus cum dixiſſet, Iobus
ſpondens ita reſpondit: Verum quidem id eſt, neminem in
Iob, ait. Dei cõſpectu poſſe crimine omni liberari. 3. Quis
3. Si volue- enim inter homines erit tanta uitæ integritate
ris conten- præditus, ut poſsit apud Deum aſſerere, ſe num-
dere. quam in officio deliquiſſe? Quod ſi quiſquam,
tam confidens exſtiterit, ut cum Domino iudicio
decertare uelit, ne milleſimã quidem partem ea-
rum rerum, quas defendere uoluerit, omni culpa
uacare peruincet. 4. Sapientia pręcellit, & robore: 4. Sapiens corde eſt.
quis igitur illius numen uel impudentia, uel au-
dacia, concitauit, quin tantæ temeritatis, & amen
tiæ, pœnas exſoluerit? 5. Is enim eſt, qui montes 5. Qui tranſtulit mõtes
improuiſo transfert, & indignationis ſuæ procel-
la, atque tempeſtate, peruertit: 6. qui terrã ingen 6. Qui commouet ter-
ti motu concutit, atque ſede conuellit, illiusq. co ram.
lumnas, & ſoliditatẽ, labefactat. 7. Cuius imperio 7. Qui præcipit ſoli.
Sol ſe continet, ne lucẽ in terras ſpargat; & ſtellæ,
ne ſplendore ſuo mortales illuminent, obſignan-
tur: 8. Qui ſolus manibus cælum expoliuit; qui 8 Qui extẽdit cælos ſo
per mare ſummũ ingreditur: per omnia ſiquidem lus.
pertinet, ut omnia numine ſuo moderetur: 9. qui 9. Qui facit
cõdidit arcturum, cynoſuram, & pleiadas, & ſide Arcturum.
ra, quæ, auſtri penetralibus abſtruſa, ab oculorũ
noſtrorũ adſpectu remota ſunt. 10. Opera ingen- 10 Qui facit
tia perficit, quarum rationem nemo intelligẽtia, magna.
& mente conſequitur: res multis modis admiran
das edit, quarum multitudinem nemo eſt, qui
enumerando recẽſeat. 11. Præteribit quidem me, 11. Si uene-
illum tamen haud intuebor: ultro citroq. com- rit ad me.
meabit, ita tamen, ut ipſe illius ueſtigia, & ingreſ-
ſum, non uideam. 12. Si quempiam bonis omni- 12. Si repen
bus ſpoliare uoluerit, quis illius uim, & impetũ te interro-
coercebit? Quis de illo rationem, quare id faciat, get.
percunctabitur? 13. Deus eſt, qui omni poteſta- 13. Deus, cu
te immenſa complectitur, cuius iræ nullis uiribus ius iræ.
obſiſti atq. repugnari poteſt, cuius numine, & im
perio magni principes fœdere cũ potentiſsimo ty
rãno deuincti facillime proſternũtur. 14. Quis igi 14. Quãtus
tur ego ſum, ut illi reſpondeam, & rationẽ medi- ergo ſum.
ter, qua poſsim apud illum cauſſam meam tueri?
15. Quod ſi nulli flagitio affinis ſim, neque ani- 15. Qui etiã
mum meum alicuius maleficij conſcientia per- ſi habuero
terreat, illius tamen iudicium ſubire non aude-
bo; neque cauſſæ meæ firmamentum in iuris
æquitate, ſed in iudicis benignitate, conſtituam,
a quo ueniam ſupplicibus uerbis implorabo.
16. Si illum inuoco, quamuis ille orationem 16. Et cum
meã clementer exaudiat, nõ tamen certus eſſe inuocarem.
poſſum, illum preces meas minime repudiaſſe.
17. Me namque turbine peruertit, multisq. uul- 17. In turbi
neribus, ſine ulla graui, quæ conſtare poſsit, ma- ne enim cõ
lefſiciorum cauſſa, deformauit: 18. Nullam mihi tere me.
reſpirandi poteſtatem facit; multiſq. me ſuppli- 18. Nõ con
ciorũ acerbitatibus exſaturat. 19. Si uiribus agen cedit requieſcere.
dum eſt, robore immenſo præſtat: ſi iure litigan- 19. Si fortitudo quærit
dum, quem mihi aduocatum adhibebo? 20. Si 20. Si iuſtificare me uo
me iuſtum eſſe defendero, me impietate condem luero.
nabit: Si mihi uitæ puritatem, & integros mores,
aſſumpſero, illius iudicio conuincar. 21. Vt au- 21. Etiam ſi
tem in illius conſpectu caſtus, & integer ſim; id ſimplex fue
tamen exploratum non habeo. ſi illi uiſum fue- ro.
rit, quamuis integritate ſumma ſim, me tamen
ut maleficum, & iniuſtum iudicio perſequetur.
iccirco fit, ut me tędium uitæ capiat, nec. n. certus
eſſe poſſum, an is me ut ſontẽ puniat, aut ut iuſtũ
laboribus, & ęrumnis exerceat. 22. Nõ igitur mihi 22. Vnum
iuſtitiam attribuo, neque Dñm in iniurię ſuſpicio eſt, quod lo
nẽ uoco, quod uos mihi obiicitis; ſed hoc tñ dico, cutus ſum.
Domi-

Domini ipſius mente, atque numine, non ſolum impios euerti, uerum etiam interdum homines ſanctos ſupplicijs uehementer affligi. Quare nõ eſt, cur ex meo ſupplicio argumentum uitæ a me turpiter actæ depromatis; neque mihi crimini detis, quod,in tanto dolore, quod inflictum uulnus me facere cogit, uoces adeo flebiles emittã, & Deum lugubri querimonia obteſter, ut finem

23. Si flagellat.

tantis cruciatibus imponat. 23. Attamen non eadem ratione,qua Deus nocentes perdit, innocentes uexari permittit. Nocentes enim plagis inſequetur, ut eos inopinato ſupplicio mactet: innocentes uero,ut illorum fidem probet,ęrumnis,quaſi ſit iratus illis,& illorum calamitate ludat,afficiet. Si enim ſupplicia ſemper, in peccati, & ſceleris pœnam, fuiſſent a Deo conſtituta, ſequeretur,ut florens, atque felix ſtatus,pietatis, atque iuſtitiæ certiſsimum teſtimonium contineret. Atqui ſecus euenire ſæpe conſpicimus.

24. Terra data eſt.

24. Terræ namque ſumma poteſtas, impio permiſſa,eſt; &,qui ius dicũt,ſceleribus impunitatẽ tribuunt,& in potentium flagitijs conniuent. Si hæc non Dei iudicio tolerantur,cuius iudicio tolerantur? Quæ enim alia poteſtas eſt,quę poſsit coercere tyrannidem, uindicare facinora, debitumq. ſceleratis, & impijs, ſancire ſupplicium? Reſtat igitur, ut profligati, atque perditi, multis in uita commodis abundent, cum interim boni multis ærumnis exerciti ſint.Itaque non eſt, cur me, ut hominem impium, & iniuſtum, deteſtemini,eo quod tam graues plagas acceperim,ſed

25. Dies mei velociores.

quod uicem meã doleatis. 25. Dies namq. mei multo celerius curſore properant,& inſignem celeritatem in fugiendo ſuſcipiunt, nullumq. bonum in uita intueri concedunt.

26. Pertranſierũt quaſi naues.

26. Curſu nimis incitato feruntur, ut naues uento ſecundo delatæ,quę in optatum portum pãſis uelis inuehuntur, & cum aquilæ pernicitate, qua in eſcam inuolat,admirabili uelocitate contendunt.

27. Cum dixero.

27. Cũ autem ſtatuerem mentẽ a curis triſtiſsimis abducere, doloremq. uultus ſerenitate tegere, & animum, quoad fieri poſsit, ad ærumnas perferendas confirmare, illa me repente ſollicitudo de ſtatu deijciebat, quod anxie formidabam, ne fortaſſe dolores hi eſſent mihi, propter aliquod ſcelus,iuſti.

28 Verebar omnia opera mea.

28. Scio enim, Domine,quod nullum crimen inultum, & impunitum, relinquis. Non igitur tantum me dolor ipſe, quãtum doloris cauſſa,quam uerebar, animum meũ excruciabat.

29. Si autẽ & ſic impius ſum.

29. Quod ſi,quamuis ipſe nullius mihi ſceleris conſcius ſim,tamen,poſt tantam operam, tantumq. ſtudium, in pietatis exercitatione conſumptum, adhuc impietatis labe contaminatus ſum,quem fructum mihi tam multi labores attulere?

30.31 Si lotus fuero.

30.31. Si enim me aquis,quæ ex liquefactis niuibus emanant, abluero, ſi manus meas,ut puritate niteant,diligenter exterſero,in oculis tamen tuis ita me ſordidum, & inquinatum, reputabo, atque ſi in fouea demerſus omnes ueſtes meas ſordibus lutulentis infeciſſem. Quis enim in conſpectu illius poſitus ſe omni

32. Neque enim uiro.

ſcelere uacuum profiteri audebit? 32. Nec enim ille eſt homo,mihiq. natura, & condicione ſimilis, ut aduerſus illum cauſſam dicere,& cum illo iure decertare ualeam. 33. Neque eſt interim, qui ſe medium interponat, ut arbitratu ſuo controuerſiam noſtram dirimat. 34. Remoueat a me ſuam in crimine uindicãdo ſeueritatem; auferat terrorem, quo me frequenter exagitat; lenitatis, & manſuetudinis, perſonam induat; & tum demum loqui potero, & cauſſæ meæ confidere. Vt enim, ſi officia mea iuſtitiæ ſuæ ponderibus examinauerit, multis me delictis adſtrictum reperiet; ita, ſi imbecillitatis meæ rationẽ duxerit, omni me fortaſſe nefario crimine liberabit. Non igitur tunc timerem, neque me illa cura uexaret, qua incertus animi ſum, & uereor, ne illum aliqua iniquitatis labe uiolarim.

CAP. X.

1. Tędet animã meã.

ITAQVE tædet animum meum uitæ meæ, & curam, quæ me lacerat, minime reprimendam ſuſcipio; &, hac tanta doloris acerbitate confectus,uoces miſeriæ præſenti conſentaneas emitto.

2. Dicam Deo.

2. Dicam igitur Deo: Domine, hoc a te contendere non deſiſtam, ne me, ut ſceleſtum,& impium,damnes. Hæc igitur calamitas,in qua uerſor,fidei probatio,non ſceleris pœna ſit. Quod ſi,propter admiſſum ſcelus,his pœnis excrucior,id ſaltem mihi tribue,ut ſcelus ipſum, ob quod in me inueheris,oſtendas. Nunc enim hæreo,& dubito,ualdeq. ſollicitor,eo quod cauſſam, quare tantis malis circumuentus ſim, explicare non poſſum.

3. Nũquid bonum tibi uidetur.

3. Num uidetur tibi cõmodum, hominem ſine cauſſa uiolenter opprimere, opusq. manuum tuarum aſpernari,& conſilium impiorum,qui de bonorum interitu cogitãt,ad exitum perducere?

4. Nũquid oculi carnei.

5. Nũquid ſicut dies.

4. Num oculi tibi humani ſunt? Num hominum more contueris? 5. Num in iudicio tuo uerſari fraudem,& arcana mentis occultari, permittis? Numquid ætas tua eſt humani æui ſpatio definita; anniq. tui,eodem termino circumſcripti,quo uiri cuiuslibet uita concluditur?

6. Vt quæras iniquitatẽ meam.

6. Quid ergo tam diligẽter in uitam meam inquiris; &, an ſit aliqua in me prauitas, inueſtigas: quaſi id tibi minime compertum ſit, aut inquirendi, & animaduertendi,facultas elabatur?

7. Et ſcies, quia.

7. Et hoc quamuis tibi perſpectum,& cognitum ſit,me nullum impium facinus commiſiſſe,neminemq. eſſe,qui me tantis a te calamitatibus afflictum e manibus tuis poſsit eripere.

8. Manus tuæ fecerunt me.

8. Cur igitur tantum in me formando laborem ſuſcepiſti, meq. totum manibus tuis ita effinxiſti, ut nihil inſit uel intus in animo, uel extra in corpore meo, quod non ſit artificio, & benignitate mentis tuæ perfectum? Numquid, ut me perderes, opusq. tuũ iam abſolutum repente diſsipares?

9. Memento,quæſo.

9. Recordare, quæſo, quam breuis ſit huius uitæ meæ curſus. Vt enim corpus meũ e luto finxiſti, ita illud in puluerem redigis. Et tamen mirum eſt,quantam in me creando operam, & laborem,inſumpſeris.

10. Nonne ſicut lac.

10. An non ſemen, quo genitus ſum, ordine naturæ a te mirifice conſtituto, fuit inſtar lactis infuſum? Deinde uero locis inſedit, ubi per te ad caſei ſimilitudinem coagmentatum eſt, & concretum.

11. Pelle, & carnibus.

11. Ex illo deinde carnibus, & cute me ueſtire inſtituiſti; oſsibus, atque neruis,corpus

meum

meum muninisti,ut artubus diſtinctis,atque ſtabilitis, poſſet uarìa munera ſuſtinere.

12. Vitam, & miſericordiam.
13. Licet hæc celes.

12. Vitã deinde mihi dediſti,& miſericordia tua me complexus es; mentemq. meam ſingulari moderatione, & prouidentia,conſeruaſti. 13. Ratio uero,qua præſens ades,& hæc omnia deſignas,moliris,efficis, penes te ipſum latet, nec intelligentia humana percipitur. Ego tamen ſcio, & confiteor, hæc omnia numine tuo fieri. Quid ergo opus tuum tanta cura perfectum, tanta uigilatione conſeruatum euertis?

14. Si peccaui.

14. Si quidquam in communi uita contra hominum ſocietatem deliqui,num ptopterea me in cuſtodiam ſempiternam trades, nec ullis ſacris peccatũ meum expiari concedes?

15. Et ſi impius fuero.

15. Si uero nõ homines, ſed numen tuum, offendi, religionemq. ſanctiſsimam ſcelere meo uiolaui,uæh miſero mihi. Sin autem iuſtitia ſemper a me ſancte culta fuit, neque ſic quidem caput erigam,& multis pręterea contumelijs onetabor. Reſpice iam, quæſo, Domine, cladem hanc meam; &, quantis calamitatibus abiectus ſim,benigne conſidera. Quod cum facere recuſas, clementiamq. tuam differs, & me ſupplicijs exterres, mirum non eſt,ſi quodã animi motu conturbot.

16. Propter ſuperbiam.

16. Nam dolor grauior in dies fit,ut tu uires tuas excites,ut in me tamquã leo inſilias,meq. ueneris,atque morſu dilaceres, paulliſpet omiſſum iterum uiolenter arripias,miriſq. modis exagites.

17. In ſtaturas teſtes.

17. Neque hoc ſupplicio contentus, nonos identidem teſtes inſtruis, qui mihi ſcelus obijciant. Iracundiæ tuæ gladium in corpore meo defigis, & recentia mala uetuſtis accumulas, & mecum, acie inſtructa, congrederis.

18. Quare de uulua.

18. Cur me de uentre meæ matris eduxiſti? Si enim tunc me uita defeciſſet, neque me quiſquam uiuum in terris adſpexiſſet, has omnes clades, quæ me undique premunt, uitauiſſem.

19. Fuiſſem quaſi nõ eſſem.

19. Si, cum ptimum editus ſum, in ſepulcrum illatus continuo fuiſſem, quaſi numquam utero ſuſceptus exſtitiſſem, ita ſuiſſem ex omni memoria penitus euulſus.

20. Nũquid non paucitas.

20. An reliqua uita mea, non eſt bteuiſsimo ſpatio terminanda? Quid ergo uenit in mentem Domino, tantis me doloribus in tam anguſto nitæ termino torquere? Inſtat enim,& nrget,& nihil remittit,nec ullum alleuamentum mihi concedit, ut animum confirmare poſsim.

21. Antequam uadã.

21. Priuſquã abeam ſine ulla ſpe reditus,in regionem tenebricoſam, & mortiferis umbris inuolutam, in regionem, inquam, tam denſa caligine obductam, ut caligo ipſa tætrior eſſe non poſsit.

22. Terram miſeriæ.

22. Ibi mortiferæ, atque ſempiternæ tenebræ ſunt; ibi nullus ordo,nullus modus, nulla conuenientia uiget; ſed omnia ſunt inquinata,perturbata,atque confuſa, & tam diris, & exſecrandis tenebris oppleta, ut, ſi quidquam illic malignæ lucis ineſt, ea ſit magis horrenda caligo,quam lux,exiſtimanda. Hactenus quidem Iobus: qui quidem,ut uidetur,antequã peroraſſet,ſuit amplificatione doloris multo uehementins,quam in principio,ſtimulatus; & iccirco tam miſerabili epilogo uti coactus eſt. Cũ uero hæc illius ſententia,non integræ mentis iudicium, ſed corporis acerbiſsime cruciati ſenſum contineret, magis erat miſericordia, quam uituperatione, digna. Nec enim eſt ſanctus hominibus interdictum, ne in rebus aſperis calamitatem ſuam deplotent, & aliquãdo, non quid eorum fides in decernendo ſequatur, ſed qualibus cogitationibus attentetur, uerbis exprimãt. Amici uero illius hanc orationem in peiorẽ partẽ acceperunt,illaq. multo grauius offenſi ſunt. Ita igitur in illum inuehuntut, quaſi in hominẽ, qui ſcelera commiſſa indignis in Deum maledictis amplificare non dubitaret.

CAP. XI.

E QVIBVS unus, Sopharus nomine, Nahamathita natione, in hanc ſententiam locutus eſt.

2. Nũquid qui multa loquitur.

2. Numquid par eſt,ut eum,qui multis uerbis abundat,nemo refellat? An ius, & fas eſt,ut homo loquax uerborum multitudine ſcelus cõtegat,atque in iudicio cauſſam obtineat?

3. Tibi ſoli tacebũt homines.

3. Scilicet tu ſolus es,coram quo mortales omnes cõticeſcant,ita,ut,etiam ſi quid a te fuerit petulanter,atque temere dictum,nemini licitum ſit,cum aliqua ignominia tua, ſceleris plenam ſententiã refutare.

4 Dixiſti enim.

4. Cum uero multa dicta ſiut a te ſatis impudenter, & impie, tum illud maxime admiratus ſum,in quo teſtificatus es,te nullo umquã, quod ſcias, crimine uitæ tuæ diſciplinam corrupiſſe, ſed pute ſemper, & ſancte in Dei oculis uixiſſe. Hæccine uerba,temeritatis,& audaciæ pleniſsima,ex ore tuo excidere potuerunt? Hoc ne quiſquã homo ſapiens ſibi aſſumere auderet, ut nullum a ſe in uita commiſſum flagitinm, corã Deo,quem nihil latere poteſt, maxima uoce teſtaretur?

5. Atque utinã Deus.
6. Vt oſtenderet tibi ſecreta.

5. Vtinam Deus ipſe loqueretur, & oratione tecum modo certare nellet. 6. Aperiret enim tibi arcana ſapientiæ, ut intelligeres, in illius indicio errorem uetſari non poſſe, cum lex illius & mentis luce, & conſtantiæ robore ſtabilita firmiſsime ſir; & tunc plane cerneres, illum multo minus pœnarum a te, quam propter iniquitatem tuã meritus fueras, expetiuiſſe. Num Dei conſilia peruestigare, atque penitus explorare poteris?

7. Forſitan veſtigia Dei.

7. Num in illius ſummi Domini perfectionem mente, & conſilio penetrabis?

8 Excelſior cælo eſt
9. Longior terra.

8. Altitudinis immenſitate cæli faſtigia ſuperat; quo modo tandem ad illum adſpirabis? Profundior eſt infima Tartari regione; quo pacto mentem illius perſcrutabere? 9. Menſura longitudinis illius longitudinem terræ uincit; latitudo illius maris latitudini multis partibus antecellit.

10. Si ſubuerterit omnia.

10. Si res omnes immutauerit,& prompta tenebris abdiderit, & abdita in apertum protulerit; quis illum ab inſtituto conſilio deterrebit?

11. Ipſe enim nouit.

11. Cur,inquies, non omnia conſilia ſua patefacit, & cauſſas, quare ſit hominibus iratus, non ſemper exponit? Quia nouit mortalium uanitatem,& uidet hominum iniquitatem, & naturam humanam,ad diſciplinam illius indocilem, minime,quid ſaluti expediat,intelligẽtem.

12. Vir uanus in ſuperbiam.

12. Vir enim mente uacuus, cum diſciplinam repudiet, facile in fraudem impellitur; & homines ita natura conſtituti ſunt, ut, tamquam onagrorum pulli,uagos motus,omniq. lege ſolutos, ſummo ſtudio requirant. Quo igitur artiore uinculo cõſtringuntut, eo pertinacius laborant, ut, perru-

ptis

Digitized by Google

ptis uinculis, erumpant aliqnando, licentiusq.
omnia libidinum genera nagentur. Non eſt igi-
tur eorum iuſta querella, qui, ſibi Dei indicium
eſſe penitus ignotum, miſeris modis lamentan-
tur. Ille enim, cum eſt commodum, id homines
celat; cum rurſus illi uidetur, ea, quæ ante late-
13.14. Tu autē formaſti cor tuū. bant, enuntiat. 13.14. Quin igitur iſta omittis,
e quibus nullam utilitatem capies, & illud po-
tius agis, quod te in ſalutem, & dignitatem reſti-
tuet? Si enim toto corde ad Deum conuerſus
fueris, & ſuppliciter ad illum manus intenderis,
ſi omnem iniquitatis labem a te longe repule-
ris, nec ulla impuritatis contagione tabernacu-
lum tuum infici, & contaminari permiſeris,
15. Tunc leuare poteris. 15. omni dedecoris, & ignominiæ macula libe-
raberis, firmaq. munitione uallaberis, nec ullū
16. Miſeriæ quoq. obliuiſceris. ſuppliciū exhorrebis. 16. Immemor eris ærum-
næ, neque magis illius recordaberis, quā aqua-
rum, poſtquam effluxerint. 17. Per omne uitæ
17. Et quaſi meridianus tuæ tempus, quaſi meridiana lnce, colluſtrabe-
ris, &, ſi ad aliquod tempus quidquam tibi cali-
ginis offuſum fuerit, e tenebris repente emerſus,
18. Et habebis fiduciā. lucem conſpicies. 18. Confidens eris, eo qnod
fructum, qnem exſpectabas, ſecure percipies.
Quod ſi agrum colneris, ſine ullo timore foris in
lecto tuo cubabis; ſine ulla cura dormies.
19. Requieſces, & non erit. 19. Nec erit, qui tibi timorem inijciat; multiq.
ad te ſupplices cū poſtulatis adibunt. 20. Oculi
20. Oculi autē impiorū deficiēt. impiorum inuidia contabeſcent, nec impenden-
tem uim cladis effugient, fallaciſsimaq. ſpe de-
luſi capientur.

CAP. XII. 1.2. AD hęc reſpondens Iobus, inquit: Pro-
1.2. Ergo uos eſtis ſoli homines. fecto, quantum ex oratione ueſtra colligo, ſn uo-
bis ſolis humani generis nniuerſi conſilium, &
ratio ſumma conſiſtit: & uobiſcū omnis ſapien-
tia morietur. Sic enim exſurgitis, & ſie uobis
placetis, quaſi ſoli rerum iſtarum ſcientiam ani-
3. Et mihi eſt cor. mis comprehenſam teneatis. 3. Sed, mihi cre-
dite, non minus ingenio ualeo, quām quilibet ue-
ſtrum; neminiq. ex uobis iſtarum rerum diſcipli
nam concedo. Quamquam iſta, quæ dicitis, non
ita recondita, & abſtruſa ſunt, ut exiſtimatis, ſed
potius omniū ferme ſermone peruulgata. Quo-
tus enim quiſque eſt, cui hæc in promptu non
4. Quid uidetur ab amico tuo. ſint? 4. Attamen, cum ita uos in ſapientiæ opi-
nione iactatis, nec humanitatis, neque reli-
gionis ullam curam ſuſcipitis. quæ tanta enim
ueſtra immunitas eſt, ut hominē uobiſcum fœde-
re ſociatū ludibrio habeatis, & in grauiſsimo ca-
ſu illius inſultetis? neque reſpicitis, futurum, ut
ille preces ad Deum fundat, & opem, & auxiliū
ab eo, qui numquam iniuria læſos in calamitate
neglexit, tandem aliquando conſequatur. Sicci-
ne iuuat, hominem iuſtum, & integrum in ſum-
5. Lampas contempta. ma calamitate deludere? 5. Lampadem tanta
luce ſplendentem, ut lumen ab eo etiam illi, qui
florentes, atque beati putabantur, acciperent,
cōtemnere, & offenſam ex illius calamitate ſu-
mere, ita, ut, qui illum afflictum adſpexerint, la-
bantur, & corruant: id enim uos efficere conten
ditis, ut, qui in me inciderint, offenſi inopia, & ca
6. Abundāt tabernacula. lamitate mea, nutēt, & corruant. 6. At id, quod
ante dixi, minime inficiari poteſtis, euenire ſæpe

numero, ut perditiſsimi latrones opibus floreāt;
&, qui Deum in ſe fœdiſsimis factis irritant, ala-
cres, & erecti paſsim uolitent; &, qui, uero Deo
neglecto, Deum ad ſuam libidinem fingunt, quē
manibus geſtent, atque nefaria ſuperſtitione ue-
nerentur, uitæ commodis abundent. Quare non
ſemper uerum eſt, quod aſſeritis, nempe bonorū
iſtorum affluentiam, eſſe pietatis, atque iuſtitiæ
comitem. Vos autem, cum hanc ſententiam in-
firmare nequeatis, idem tamen altero quoque
uerbo repetitis, & illa interim dicitis, quæ nemo
eſt, qui neſciat. 7. Seiſcitare, quæſo, quadrupe- 7. Nimirū interroga.
des, & illi te de his rebus admonebunt: Volucres
interroga, & eadem iſta tibi nuntiabunt. 8. In- 8. Loquere terræ.
ſtitue ſermonem cum terra, & erudiet te: piſces
maris conſule, qui tibi etiam mira de potentia,
atque benignitate Diuina loquentur. 9. Quis 9. Quis ignorat.
igitur ignorat, omnes nniuerſæ naturæ partes
hanc unam uocem mittere, & hoc unum clare,
& aperte teſtificari, omnia, quæ ſuper ſubterque
ſunt, fuiſſe Dei manu perfecta. 10. Illiusq. nu- 10. In cuius manu.
mine, & poteſtate, cunctorum animantium ui-
tas, & hominum mentes contineri? Hoc igitur,
quod eſt omnium animis inſculptum, eſt ne ſa-
tis ad ſapientiam comparandam? Minime gen-
tium. 11. Sunt enim multa auribus accipien- 11. Nonne auris.
da; quibus inſtructi, facilius de bonis, atque ma
lis, de rebus expetendis, atqne fugiendis, indi-
cium faciamus. nt enim guſtus hominis ſani,
amara, & acerba a dulcibus internoſcit; ſic au-
ris, aſſuefacta bonis diſciplinis, a ſalutaribus no-
xia ſecernit. Sed quæro: Quibus tandem magi-
ſtris utendum eſt, ut nobis ſapiētiam paremus?
Num adoleſcentibus, qui nondnm uſu rerum
inſtrui potuere, ſuntq. magis libidini, & cupidi-
dati, quam ſapientum iuſsis, obſeqnentes? Ne-
quaquam. Quibus ergo? Senibus certe, qui, & ſa
pientiæ diſciplinis, & innumerabilibus exem-
plis, eruditi, in inſtituenda uita, non libidinem,
ſed rationem, ſequuntur. 12. Itaque in ſenibus 12. In antiquis eſt ſapientia.
ſapientiæ ſtudium uiget, neque adoleſcentiæ te-
meritas, ſed ætatis longæ grauitas te poterit ad
rerum intelligentiam erudire? Quamquam, qui
ad ueram ſapientiam peruenire uelit, non eſt,
cur tam ſenes, quam Deum ipſum ſibi magiſtrū
adhibeat. 13. Is enim ſolus eſt, qui ſapientiæ 13. Apud ipſum eſt ſapientia.
theſaurum poſsidet; qui ſcientiam cum uirtutis
robore coniungit; qui conſilio omnes ad illum
adeuntes inſtruit; qui rerum altiſsimarum co-
gnitionem tradit. 14. Quod ille demolitur, ne- 14. Si deſtruxerit.
mo rurſus ædificat; quem carcere includit, nemo
ex uinculis emittit. 15. Cum aquas arcere uult, 15. Si continuerit aquas.
conteſtim exſiccantur; ſi eas rurſus emiſerit, im-
petu terras inuertent. 16. Illius eſt robur inui- 16. Apud ipſum eſt fortitudo.
ctum, illius conſtantia ſempiterna. In illius ma-
nu eſt, tam is, qui in fraudem inducitur, quam
ille, qui fraudem machinatur. 17. Is homines, 17. Adducit conſiliarios
conſilio ad mala multo ante præcauenda nixos,
hoſtium prædæ relinquit, & rerum publicarum
moderatores afficit, & uexat amentia. 18. Regū 18. Baltheū regum diſſoluit.
leges, & inſtituta diſſoluit, eorumq. robur uincu
lis adſtringit: imperia namque iniuſta peruer-
tit, & tyrannos fortunis omnibus exturbat.

19. Ducit ſacerdotes. 20. Cõmutans labiũ. 21. Effudit deſpectionem.

19. Tradit ſacerdotes hoſtibus in prędam,& potentium uires, atque robur infringit. 20. Spoliat opibus eloquentiæ eos, qui reip. conſilio fideli proſpiciũnt; & ſenes mentis ſenſu, atque indici o, priuat. 21. Maculam dedecoris, & igoominiæ principibus inurit; robuſtorumq. hominum uirtutem effeminat, animumq. debilitat.

22. Qui reuelat profunda. 23. Qui multiplicat gẽtes. 24. Qui immutat cor principum.

22. Quæ eraot in profundo demerſa, in lucem profert, & tenebris denſiſsimis abſtruſa in hominum conſpectu proponit. 23. Gentes multiplicat, multiplicatas euertit; nationum imperium dilatat; easq. rurſus in locum anguſtum compellit. 24. Rectoribus mentem,& rationem eripit; multisq. erroribus inflatos in oaſtam ſolitudinem exitum nullum habentem expellit.

25. Palpabunt quaſi in tenebris.

25. Immerſi tenebris, qua ſit illis eundum,manibus explorabunt; &, quaſi ebrij multo uino,languidi titubabunt; nec errores, quibus imbuti ſunt,ulla ratione depellent. Itaque ingenij inſolens oſtentatio,humaniq, principatus elatio,ſuperbiæ intolerandum faſtidium, aſsimulatæ religionis impuritas,omnisq. uis,& fraus,& iniuria nomine illius exſtinguitur. Cernitis iam animo,quantis in tenebris hominum uita uerſetur? Quam pauci ſint ueræ ſapientiæ compotes? Qua ratione fiat, ut, quo magis quisque ingenio ſuo confidit, eo maiorem ſtuporis, & amentiæ,ſignificationem det? Quo modo illi ſoli ſapiant, qui ſe Deo in diſciplinam tradiderunt?

CAP. XIII.

1. Ecce omnia hæc. 2. Secundũ ſcientiã veſtram. 3. Sed tamẽ ad omnipotentem loquar.

1. HAEC quidẽ omnia,ne me adeo imperitum arbitremini, & oculis adſpexi, & auribus uſurpaui, & mente complexus ſum. 2. Eadem iſta,quæ noſtis, probe noui; neque me ingenio, & prudentia, ueſtrum quolibet inferiorem eſſe reperietis. 3. Dolore tamen intercluſus,Dominum,in quem unum reſpicio,dolenter alloquar, & apud Deum, a quo ſalus omnis exſpectanda eſt,diſceptare cupio. Id uos in magno ſcelere ponitis: quaſi non liceat,homini afflicto lacrymis,

4 Prius uos oſtendens.

atque lamentis, Dei fidem implorare. 4. Et tamen, cum eadem opera crimen impietatis in Deum,& inhumanitatis in me ſuſcipiatis,ſceleri ueſtro nomen religionis, & humanitatis, obtenditis. Ita enim diſputatis, ut appareat, uos nihil aliud,quam Dei gloriam,ſpectare, & ſaluti meæ conſulere. Sed certe uos in Dei cauſſa mendacia continuatis; uulneribusq. meis inutilem prorſus medicinam adhibetis.

5. Atque utinam taceretis.

5. Vtinam, quando nihil dicitis,quod in ueræ ſapientiæ laude ponẽdum ſit, omnino taceretis: quod quidem fuiſſet ſapientiæ tribuendum. Nec enim inſipiens ille habendus eſt,qui,cum nondum ſapienter eloqui poſsit, tacendo, modeſtiæ laudem non aſpernatur. Nec enim is,qui temere effutit quidquid illi in mentem uenit, ſed qui aures illi præbet, qui multum ætate,& diſciplina,& ſapientia antecedit,ſapientiæ nomine laudandus eſt.

6. Audite ergo correptiones meas.

6. Vos igitur hortor, & admoneo, ut, quæ dicturus ſum,in bonam partem accipiatis,&,dum uobiſcum expoſtulo, ad orationem meam attenti ſitis. Non mediocrem enim opinor fructum ex ea animorũ moderatione capietis.

7. Nũquid Deus indiges.

7. Numquid Deum ex hominum natura fingetis, ut arbitremini, illum iniquitate in gratiam illius conflata deleniri, & dolis,atque fraudibus eius amore,& ſtudio compoſitis oblectari? An illi blandiri, & adulari, in animumq. illius aſſentationibus inſinuari contenditis? An uos, tamquam iuris Diuini cognitores, & aduocatos, in Dei cauſſa interponetis, &,ne ille uictus in iudicio ſit, omni contentione pugnabitis? Scilicet,ea uos cura ſollicitat,quod exiſtimetis, illum,niſi uos patronos adhibuerit, litem omnino perditurum; & iccirco,quaſi illius cauſſa iure defendi non poſsit, mendacij perfugia comparatis. An hoc mediocre ſcelus exiſtimatis, eam opinionem de Deo recipere, quæ de perditis, atque profligatis hominibus haberi ſolet?

8. 9. Numquid faciem eius accipitis.

8. 9. Numquid erit uobis utilis iſta fraus, qua in gratiam illius irrepere conamini, cum is in uos ob eam ipſam cauſſam acrius animaduerterit,quod illum finxeritis,non minus, quam homines inſanos, adulationibus, & fallacijs obnoxium? Quid? Si uos in iudicio cauſſam occulte, atque fraudulenter, non iure, ſed gratia, ponderandam, & homini, uel potenti, uel neceſſario, adiudicaodam ſtatueritis,num Dominus id tantum ſcelus inultum relinquet? Non profecto. Nec enim ſummus ille iuſtitiæ parens uult, ut in iudicio gratiæ magnitudo quidquam ualeat, ſed ut iuris ratio dominetur; nec ut hominis dignitas, & perſona reſpiciatur, ſed ut æquitatis ueritas elimetur; nec ut ſit uanitati,& mendacio locus, ſed ut omnia ad ſempiternæ legis conſtantiam dirigantur.

10. Ipſe uos arguet.

10. Quod ſi ſecus a uobis factum fuerit,id ille acerrime uindicabit. Quid igitur? Sceleris illius, cuius ille acerrimus uindex eſt,ſe fieri participem ſuſtinebit? Nomenq. ſuum tanti facinoris infamia notari, & indigniſsime maculari,patietur? Hoc tantũ dedecus illi ſummo Domino auſi fuiſtis affingere?

11. Statim ut ſe cõmouent. 12. Memoria ueſtra.

11. Nec interim præcellentiſsimum illius numen expauebitis? Non,illius metu perterriti, trepidabitis? 12. Non uenit uobis in mentem, uos eſſe cineri ſimillimos, & corpora ueſtra cum imaginibus, ex luto,& argilla fictis,comparanda? Profecto,ſi & naturæ ueſtræ imbecillitatem, & domini potentiam, & amplitudinem reſpexeritis, acutius intelligetis, quantum facinus a uobis cõmiſſum ſit, cum eam orationem babueritis, quæ in maximam illius cõtumeliam redundet.

13. Tacete paulliſper.

13. Velim, tantisper ſileatis, dum eloquar, quæ reſtant,neque mihi impedimento ſitis. Si mea cauſſa laboratis, ne uidelicet ex ore meo uerbum excidat, quo uehemẽtius iram Domini in me concitem, libero uos iſta cura. mihi ipſi nocebit,ſi quid nocebit; neque oratio mea uobis ullum malũ, ſed mihi ipſi tantum, ſi res ita tulerit, importabit. Id uos offendit,quod dolore crucier, quod nimis dolenter ingemiſcam,quod ualde lugubri querimonia caſum meum lamenter; & interim neque uim malorum,quæ me premit, reſpicitis, neque magnitudinem calamitatis, quæ me peruertit, conſideratis; ſed,quaſi ipſe mei doloris auctor,& architectus ſim, ita in me orationibus ueſtris inochimini. Adeo ne me uæſana mente præditũ arbitramini,ut in me ipſum ſponte mea peſtem machiner?

14. Quare lacero carnes meas.

machiner? 14. Cur ego carnes meas dentibus meis lacerarem? Cur uitam meam horis ſingulis in ſummum diſcrimen inijcerem? Non ſum, non ſum ita furioſus, & amens, ut mihi ipſi perniciem moliar. Quid ergo, inquiet aliquis ex uobis, ita mærore conficeris, & de Domini iudicio lamentaris?

15. Etiamſi occiderit me.

15. Etiam ne hoc unicum ſolatium in angoribus, ſubſidium in periculis, remedium in calamitatibus, eripere, & extorquere contenditis, ut ad Deum non inclamem? Ecce mihi necem comminatur. cur nō eum deprecabor? Cur non apud illum de uitæ meæ rationibus, præter opinionem in ſummas anguſtias adductis, conquerar? Quod ſi ſpes meas omnino præciſas arbitramini, aut me ſalutem omnino deſperaſſe ſuſpicamini, longe uos fallit opinio. Confido namque futurum, ut Dñs mihi ſalutem afferat. Non enim illum ſimulata ad tempus religione colui; non animo ficto, atque fallaci, ad illum adij; non ſum uirtutem, atque religionem, ementitus;

16. Et ipſe erit ſaluator meus.

16. ut ea cauſſa uerear, ne is preces meas repudiet, quemadmodum facere ſolet, cum aliquis in ficta pietatis ſpecie ad illum fraudulenter accedit; ſed uere, & ex animo totam uitam meam ad ſtudium puriſsimæ religionis applicui.

17. Audite ſermonem meum.

18. Si fuero iudicatus.

17. Audite igitur orationis meæ ſententiam, &, quę dico, attentiſsima conſideratione percipite. 18 Hoc autē confidenter in oratione mea ponā, fore nempe, ſi fuerit iudiciū conſtitutum, ut omni crimine Dei ipſius iudicio, atque ſententia, liberer. Quis enim eſt, qui mihi litem intendat? Qui ſceleris arguat? Qui mihi uere crimen obiiciat? Prodeat in medium, ut ſcelus meum redarguat; & ego, ſi fuero conuictus, obmuteſcam, animoq. deficiam. Quid ergo? dicet aliquis. Tu Dei iudicium ſubire audebis? Tantum ne tibi arrogabis, ut etiam in illo ſummo ſplendore, in quo omnia diluceſcunt, coram illa ſumma puritate, cuius comparatione, illa etiam, quæ cæleſti ſpecie, atque claritate, nitent, ſordibus illita uidentur, te omni prorſus crimine abſolutum iri confidas?

19. Quis eſt, qui iudicetur mecū? 20. Duo tātum ne facias mihi. 21. Manū tuam lōge fac a me.

19. Ego uero: dum modo ne ſummo iure mecum agat, & ea æquitatis moderatione, qua de humanæ uitæ ratione iudicat, de me iudicium inſtituat. 20 Duo igitur a te, Domine, petam, ut poſsim in iudicio tuo conſiſtere. 21. Vnum, ut manum tuam longe remoueas, ne me plagis contundas, atque debilites: alterum, ne me magnitudine tuæ immenſæ Maieſtatis exterreas. Si enim uitam meam ad exactiſsimi iuris examen reuocaueris, meq. ob eam cauſſam plagis afflixeris, uel ſi oculis meis amplitudinem tuæ Maieſtatis obtuleris, certe uel dolore oppreſſus, uel formidine conturbatus hiſcere non audebo.

22. Voca me.

22. Si uero mitius mecum egeris, & hæc duo impedimenta ſubmoueris, iudicium minime detrectabo. Itaque, duobus his terroribus ſublatis, ut libuerit, mecum agito. Vel tu mihi litem intende, & ego reſpondebo: uel ego primus cauſſam agam, & tu, ſi placuerit, orationem meam refelles.

23. Quātas habeo iniquitates.

23. Vt igitur hinc exordiar, libenter a te quæſierim, cur me tantis plagis afficias? Num tam multa ſcelera, atque tam immania ſuſcepi, ut tam diræ pœnæ mihi luendæ ſint? Quid feci? Quid commerui? Quod uam tantum flagitium, atque dedecus, admiſi, ob quod me tanta crudelitate lacerari, atque diſtrahi patiaris? Si merito afflictus ſum, id ſaltem oro, imploro, & obteſtor, ut mihi impietatem meam, atque flagitia demonſtres.

24. Cur faciem tuam abſcondis.

24. Cur a me faciem tuam auertis? Cur in tantis malis animū meum ſpiritus tui iucunditate priuas? Cur me miſerum ſolario gratię tuæ deſtituis? Cur me a familiaritate priſtina, atque ſuauiſsima conſuetudine, ut hoſtem, repellis?

25. Contra folium.

25. An eſt Maieſtatis tuę, folium uentis impulſum ſummis uiribus inſectari? An eſt iſtius dignitatis ampliſsimæ, aridam ſtipulam bello perſequi? Numquid eſt officium benignitatis, & clementiæ tuæ, tam diu peccatorum, quæ fuerunt olim a me commiſſa, recordari?

26. Scribis enim contra me.

26. Ea namque litteris ad diuturnam memoriam conſignaſti, ut illorum tandem pœnas a me repeteres; &, propter adoleſcentiæ delicta, quę iam obliuione contrita ſuſpicabar, me bonis omnibus euerteres.

27. Poſuiſti in neruo pedem meum.

27. Neruo pedes meos deuinxiſti, ne me commouere poſſem. Cunctas uias meas obſeruaſti, & omnem locum, ubicumque impreſſi ueſtigia, diligenter annotaſti; ita, ut nihil ſit a me geſtum, uel cogitatum, uel omiſſum, uel negligentia, & obliuione præteritū, quod animaduerſionem tuam effugiat. Siccine agere mecum placet? Decet ne iſtam præcellentiſsimæ mentis altitudinem in tam imbecillam, fragilemq. naturā tam diligenter inquirere? Quis enim ego ſum, aut quis meus ſtatus eſt, ut tanta cura, & ſtudio, mentem in omnes meas res, atque tam uigilanter, intendas?

28. Qui quaſi putredo.

28. Is enim, quem perſequeris, quaſi putredine corruptus, intabeſcit; &, inſtar ueſtis a tinea exeſæ, conſumitur.

CAP. XIV

1. Homo, nat⁹ de muliere.

1. QVAMQVAM, quid attinet de mea præcipue condicione diſputare, cum nihil ſit uniuerſa natura generis humani fragilius? Homo namque, cum primum e muliere naſcitur, in uitam continuo exiguam, & ærumnoſam, ingreditur. Cum enim illius ætas ſit breuiſsimo ſpatio circumſcripta, nullam tamen horam habet, in tanta uitæ breuitate, metu, atque ſollicitudine liberam, ſed infinitis prope curis, atque perturbationibus, agitatur.

2. Qui quaſi flos egreditur. 3. Et dignū ducis.

2. Vt flos quidem exoritur, ſed repente ſucciditur; uelut umbra feſtinanter abſcedit; & numquam eodem loco manet. 3. Et tamen hominem, tam imbecilla natura præditum, dignum reputas, in quem oculos tuos conijcias? Cuius uitam, & mores examines? Quem denique in iudicium uoces?

4. Quis poterit facere.

4. Quid eſt autem, de quo tecum in iudicio diſceptare debeamus? Nempe, de uitæ puritate, de morum integritate, de corporis, & animi caſtimonia. Hoc enim nobis munus aſsignas, hoc requiris, hoc efflagitas, ut puriſsime, atque ſanctiſsime uitam inſtituamus, nullaſq. flagitiorum ſordes animis noſtris allini patiamur. Num fieri igitur ulla humana induſtria poteſt, ut nos ab omnium ſordium macula puros conſeruemus? Non certe. Nam peccatis infecti naſcimur; libidinum ardoribus inflammamur; erroribus infinitis imbuimur; inſita quadam prauitate ad omnia uitia propenſi natura ſumus. Quis ergo eſt, qui e tanto flagitiorum ſeminario per ſe

poſsit

poſsit opus ſanctum,& caſtum , nullaq. omnino labe impuritatis adſperſum,efficere? Nemo prorſus.Itaque efficitur , ſi uelis hominum officia ad normam tuæ legis exacte dirigere, ut nemo poſſit pœnam ſempiternam declinare . Cum uero id non facis, ſed benignitati tuæ conſulis, haud uideo,cur nō in iudicio tuo recte conſiſtam.

5. Breues dies hominis ſunt.

5. Sed, ut ad inſtitutam querellam reuertar; ſi dies hominis tam exiguo numero circūſcribuntur;ſi menſes illius,ordine,quem ſtatuiſti,anguſto admodū ſpatio concluduntur ; ſi humanæ uitæ terminus, quem nullus tranſiliet , eſt a te certo modo,& ratione præfinitus ; cur hominibus hoc ſaltem minime præſtitiſti , nt hanc breuiſsimam nitam ſine cruciatu,& angore , traducerent ?

6. Recede paullulum ab eo.

6. Leua igitur illos curis;libera morbis;permitte , ut minore cū moleſtia uitam exigant. Iam appropinquabit tempus,quo uitam cum morte libentiſsime commutent,&, tamquam mercenarij , diei finem exſpectent , qui eſt finem omnibus uitæ moleſtiis allaturus .

7. Lignum habet ſpē.

7. Cum exciduntur arbores , illarum tamen ſpes non exciditur . Ab exciſo enim trunco ſurculi pullulabunt,ex illoq. frondes rurſus exſiſtēt.

8.9. Si ſenuerit in terra radix eius.

8.9.Radix uetuſtate conſumpta,quæ uidebatur ſtirpi ſuæ in ſicco puluere interitum attuliſſe, humorem rurſus eliciet , & ex ſe ſtolones, atque frondes effundet, quemadmodum uirides plantæ faciunt.

10. Homo uero , cum mortuus fuerit.

10.At homo,cum, languore confectus,interierit, & extremum ſpiritum ediderit, & omnino defecerit,quo in loco deinde conſiſtit? Aut,qua ratione rurſus in uitam, ut fructum aliquem edat,remigrabit?

11.Quomodo, ſi recedant aquę.

11. Aquæ ex mari occultis meatibus oriuntur ;cum uero ab illo ſecluſæ ſunt,ita defluunt,ut nuſquam appareant:flumina quædam aquis aliqua uoragine abſorptis ita exſicantur , & areſcunt , ut numquam rurſus emineant:ſimiliter humana uita labitur,& fluit;& homo,ubi primum uita functus occumbit,ita iacet, ut numquam rurſus in eundem ſtatum exſurgat.

12. Sic homo, cū dormierit.

13. Quis mihi hoc tribuat.

12. Nec enim umquam de ſomno ſuſcitabitur, quamdiu cælum,nniuerſaq. natura , minime ſtatum hnnc,quem nunc tenet,immutauerit. 13.Anguſtis igitur ſpatijs, ne officio fungi poſsint , excluduntur. Vtinam illis annumerer,qui cum optima ſpe a uita exceſſerunt , atque ſepulti ſunt . In illos enim ſęuitiam tantiſper adhibuiſti,dum peccatis eorum expiandis pœnas modo , & tempore definitas imponeres,ut illos,ſupplicis communibus expiatos,nouis uitæ immortalis ornamentis afficeres . O ſi me ſimiliter in inferorum regione præſidio tuo contegeres , & occultares , dum ira tua deferueſceret, certumq. mihi tempus ſtatueres , in quo me rurſus clementer erigeres .

14. Putas ne mortuus homo.

14.Quid eſt interim de corporis ſepulti condicione ſtatuendum?Nam mortuus homo in uitam reuocabitur ? Non quidem in huius uitæ condicionem , innumerabilibus malis exercitam , & afflictam, ſed in aliam mulro uehementius expetendam.Hæc igitur ſpes me in omni rerum aſperitate ſuſtentat;& omnibus diebus, quibus huius militiæ laborem tolero , hac cogitatione confirmor, quod confido futurum , ut ueniat tādem tempus illnd, quo uitæ meæ ſtatus feliciter immutandus eſt.

15. Vocabis me.

15.Vocabis tunc me,& ego,confeſtim,ui tuæ uocis excitatus,accurram; & operi manuum tuarum dexteram porriges ; & fidem cumnlate præſtabis.

16. Tu quidem greſſus meos dinumeraſti.

17. Signaſti quaſi in ſacculo.

16.Si quidem nunc etiam greſſus meos dinumeras,erratiſq. meis ueniam impertis. 17. Flagitia nāque mea, quaſi;ſaculo incluſa,& obſignata,contines,ne in meam perniciem erumpant; & inuolucra iniquitati meæ clementer obtendis, ne me ignominia ſempirerna commaculet . Quod quidem minime illis eueniet , qui te minime intuentur,& omni cura in res terrenas incūbunt. Nihil eſt in terris tāta ſoliditate firmatum,quod nō tandem concidat , atque diſsipetur .

18. Mons cadens defluit.

19. Lapides excauant aquæ.

18. Nam & montes de loco conuellnntur; 19.& lapides aquarum ictu percuſſæ paullatim exeduntur; & tellurem,o Domine,crebris alluuionibus abſumis : ſimiliter,ſpem hominis, qui res ſuas optime fundatas,& conſtitutas , habere uidebatur, adimis ; & oſtendis,quam amentes omnes ſint,qui præſidia uitæ in opibus humanis conſtituunt.

20. Roboraſti eum paullulum.

20.Hominē namque , terrenis opibus innixum , in miſeriam ſempiternam detrudis; & ſic tandem euerſus excedit,ſtatumq. illius immutas,ita,ut pro opibus, quibus affluebat, cum ſumma inopia, & acerbitate,conflictetur. Illum expellis,& eiicis, nec ullo in loco conſiſtere ſinis .

21. Siue nobiles fuerint filii eius.

22. Attamen caro eius.

21. Siue illius filij in hac nita diuitiis abundauerint , id minime ſciet ; ſiue inopia rerum omnium uexati fuerint,id haudquaquam intelliget; 22.nec ad illius ſupplicium, nel imminuendum,uel magnis acceſsionibus amplificandum,quidquam eorum, quæ in terris geruntur , ualde pertinebit; ille tamen interim , & perempto corpore, & animo doloribus ſempiternis afflicto,furoris, atque dementiæ pœnās dabit.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI PARAPHRASIS IN IOB.

LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

VIRTUTIS quidẽ ſplendor, & magnificentia tanta eſt, ut illius etiam imago (uera nãque,& ſolida illius ſpecies in tenebris illis clare uideri nõ poterat) ſcriptis Græcorum,& Latinorum hoĩum luculenter olim illuſtrata, & celebrata fuerit. Naturæ nãque diſciplinis admoniti multi uiri,ſummo ingenio præditi,intellexerunt, nihil in terris illa poſſe cogitari Diuinius. Nec.n.ſolũ eſt pulchritudinis ſpecie præcellens,& amabilis,atque iucũda,uerũ & opibus Diuinis inſtructa, & cõtra oẽs hoſtium copias egregie fortis,in oĩq.bellorũ tẽpeſtate ſemper inuicta.Eam.n.neque tẽporis labefactat iniuria,neque perdit, & affligit ſtatus florẽtis euerſio, nec orbitas, neque nuditas,neque exſiliũ, neque ulla deniq. calamitas immanis,& dira peruertit. Ipſa furiarũ cohors, hydris ſuccincta, & armata,nõ poteſt ullo modo uirtutis ipſius uim de ſtatu aliqua ex parte conuellere.Nullũ deniq. malũ eſt,ſiue in terris, ſiue ſub terrã,ſiue hoĩum induſtria cõparatum,ſiue Satanę fraudibus,& uiolentia cõſtitutum,q᷈ uirtutem molliat,illiusq. neruos elidat.Nec.n.poteſt ullis terreſtribus, aut Stygiis opibus infringi, q᷈ eſt cæleſtibus,atque Diuinis ſtabilitum. Hæc quidẽ hoĩes olim doctiſſimi,& eloquẽtiſſimi,diſputabãt;ſed exẽplũ clarũ, & illuſtre, q᷈ oẽs ueriſſimę uirtutis numeros,& abſolutã ſpeciẽ,cõtineret, minime ꝓponebant. Quo circa unũ hunc Iobi librũ,qui ueriſſimã,& abſolutiſſimã uirtutis rõnem ualde luculẽter exprimit,oĩbus Græcorũ monumẽtis,quibus uirtutis decus exaggeratum cernimus, lõge præferẽdũ arbitror. Nõ.n. tã argumẽtis pugnat,quã clariſſimũ ſpecimẽ decoris,& honeſtatis, uirtutisq. robur immẽſum,in oculis, & adſpectu cõſtituit. Ipſe nãq. uir ad ſẽpiternã gloriã natus nõ modo Diuinis ĩſtitutis,& morib⁹, ſed etiã admirabili,& inuicta cõſtantia, in ſe,q̃tas uires uirtus haberet, oſtendit. Magnis.n. opibus ſpoliatus, liberis oĩbus orbatus, a florẽtiſſima fortuna ad extremã inopiam redactus, ulceribus grauiſſimis deformatus, doloribus ſummis intercluſus, & his omnibus ærũnis,opera dæmonis infeſtiſſimi,uno momento tẽporis oppreſſus,ſic ſtatũ ſuum cõſeruauit, ut de omnibus hoſtis perditiſſimi conatibus ſumma cum gloria triũpharet. Immo, inquiet fortaſſe aliq̃s, calamitati ſuccubuit. Lacrymæ namque, & lugubris quædã lamentatio, & crebra ſuſpiria,continent effeminatę uirtutis argumentũ. At, quam aſſiduus mæror Iobi fuerit, adſpicimus;&,in quantis, & quam diuturnis ſordibus uerſatus ſit,clare cernimus.O peruerſam hominũ imperitorũ ſententiã.Nũ uirtutis officiũ eſt,humanæ naturę mollitiẽ, in ſaxi naturam conuertere? Nũ ſenſus extorquere,& efficere, ne uulnus inflictum dolorẽ efficiat?Nũ hoc præſtare, ne dolor inuſtus, quod conſequens neceſſario eſt,lacrymas,& gemit⁹ eliciat? Nõ certe.Nec enim quiſquã, qui ſana mẽte præditus eſſet,hoc uirtuti munus impoſuit,ut dolorẽ minime ſẽtiret, ſed ut dolori repugnaret, nõ nihil dolẽdo, ſed nullũ in ſe flagitiũ, ꝓpter uim doloris,admittẽdo.Nõ ſumus.n. e ſilice exculpti; & ideo fieri nõ poteſt, ne nos grauiſſimi uulneris dolor excruciet.Q᷈ ſi fieri poſſet, uirtutis ipſius decus interiret.Quod.n.uirtutis ipſius robur eſſet,ſi doloris ſenſus non aĩum uehemẽter excruciaret? Tũc igitur demũ uirtus uim ſuã indicat,cũ grauiſſimus dolor antegreditur,quẽ roboris cõſtãtia uincat,& ſuperet.Gemitus interim,atq.ſuſpiria nõ ſtratã uirtutẽ oſtendunt, ſed,quantis uiribus ſit oppugnata,teſtificatur.Quo circa fieri poteſt, ut, quo mæror grauior eſt, magis uirtutis ipſius uis, & dignitas, eluceſcat.Maioribus.n. malis oppugnatã eſſe declarabit. Si.n. dolor iuſti fidẽ infirmaret, ſi ſpem debilitaret,ſi aĩum a ſtudio pietatis auocaret, ſi mentẽ erroribus pernicioſis ĩbueret,tũ merito dici poſſet,uirtutẽ,doloris magnitudine ſuperatã,cõcidiſſe.At,cũ in ſummis doloribus pietas,& religio,& ſanctitas,& uniuerſæ deniq.uir

tutis amplitudo ſuo ſtatu maneat, poterit ne dici, (q̃uis ſletus aſſiduus, q̃tus dolor in uſtus aïo ſit, aperte demõſtret,) ſtatũ hoïs iuſti fuiſſe doloris magnitudine cõuulsũ? Nõ prorſus. Immo tñ fuiſſe in illo roboris, atque firmamenti, ut nec intolerabili calamitate frangi potuerit. Sed illud ualde admirandũ multis uideri poteſt, quod, cũ Iobus multa, & maxima incõmoda pertuliſſet, & calamitates diriſſimas hauſiſſet, nihil indignius paſſus ſit, quã maledicta, quibus illius amici eũ configebant. In eo .n. perſeuerabant, ut ex plagis, quibus afflictũ adſpiciebant, cõuincerẽt, illũ fuiſſe maleficũ, & iniuſtũ, & in ficta ſpecie pietatis infinita flagitia, & ſcelera ſuſcepiſſe. Opibus partim incẽſis, partim ferro trucidatis, partim direptis, cõticuit: liberis horribili caſu perẽptis, nullã uocem lugubrẽ emiſit: plagas inrolerandas accepit; & ulceribus miſerandũ in modũ diſciſſus toto corpore fuit; & tñ oïa mirabili patiẽtia tolerauit. ſolam dedecoris maculam, & indignã inſita uirtute contumeliam, dolenter admodũ tulit. Suſtinuit ille quidẽ eadem uirtute, qua reliqua oïa, amicorum conuicia; ita tñ ſuſtinuit, ut & dolorẽ, quem ex probris accipiebat, indicaret; & acri contẽtione a noïe ſuo dedecoris ignominiã, & acerbiſſimæ orõnis impetũ, reprimeret. Vnde colligitur, aïs excelſis nihil eſſe in rebus humanis uel dedecoris infamia turbulentius, uel dignitatis ſpecie, & fama iucundius. Et iure quidẽ. Primum. n. decus ipſum ex fõte uerisſime uirtutis exoritur; deinde, multos mortales ad ſtudiũ honeſtatis impellit: deinde, hoïum ſibi amorẽ, & beneuolentiam cõciliat; poſtremo, facit, ut Dei nomen, & gloria clarius illuſtretur. Quid igitur poterit eſſe gloria uera magnificentius, cũ honeſtatis partus excellens ſit, & honeſtatẽ pariat, & hoïum caritatem alliciat, & ad numinis Diuini gloriã referatur? Quare mirandũ nõ eſt, ſi uir ſanctiſſimus pro decore, atque dignitate, pro iuſtitiæ ſuæ defenſione, pro inſitæ uirtutis ornamentis, tã claram contentionem ſuſcipiat. Illud tñ eſt aïaduertendũ, quo tandem ſolatio hunc dolorẽ acerbiſſimũ, qui ex indigniſſimo ꝓbro, ſibi ab amicis obiecto, emerſerat, cõſoletur. Quod ſolatiũ, inquis, illud eſt? Teſtimonium certe Diuinũ, in quo ueriſſima gloria conſiſtit. Hoïes .n. aut amore, aut odio, aut cupiditate, aut ambitione, cæcati, aut aliis peſtibus agitati, & a uero penitus auerſi, in iudicãdo falluntur. Sunt multi ita uulgi opinionibus addicti, ut nihil approbent, niſi qđ ab imperita multitudine laudari uiderint; nihil uituperẽt, niſi qđ multitudinis furor, & amentia uituperandũ iudicauerit. Pręterea, cum nemo poſſit intimos aïorum receſſus inſpicere; & infinitis inuolucris uniuſcuiuſq. natura tegatur; euenit, ut multi, qđ erat uirtute parandũ uirtutis ſimulatione cõſequantur; & nõ pauci, uera uirtute nixi, indigna cõtumelia iacerẽtur. Poſtremo, ut nullus error in uita uerſaretur, tñ nihil eſt in rebus humanis, qđ aïos, ad immortalitatẽ natos, firma, & ſtabili, uoluptate poſſit afficere. Mors. n. & tpis uetuſtas, & frequentes, & uariæ, rerũ publicarum cõuerſiones, ſummis etiã imperiis, & clariſſimis monumentis, interitũ afferunt, oïaq. tandem obliuione conterunt, atque cõſumunt. Ergo, cum oïs huius uitæ laus, & dignitas, uel inanis, & falſa ſit, uel certe ſenio, atque uetuſtate delenda; reliquum eſt, ut oẽs, qui decus, & gloriã appetunt, ad illam gloriam adſpirent, quæ nullis eſt ſęculis interitura; nempe, quę in Dei iudicio, & prædicatione cõſiſtat. Nec, n. ſapientia illiꝰ fraudibus eludi, neque æquitas gratia ullius inflecti, neque teſtimonium corrumpi, neque iudicium immutari, atque uariari poteſt, ita, ut illa ſolum gloria uera, & immortalis circumfluat, qui teſtimonium mentis Diuinę cõſequitur. Qđ cum omnes iuſti, q̃diu ſtatum ſuum tuentur, obtineant, q̃uis interdum falſa improbitatis infamia laborent; & ea de cauſſa nõ mediocri dolore torqueantur; ubi ſe colligunt, & intelligunt, eã demum gloriam eſſe acriter expetendam, quæ a Deo cõfertur, humanæ gloriæ fructum facile cõtemnunt. Vtrumque autem in Iobo perſpici põt, & iuſtus dolor, quem ex noïs ſui indigniſſima cõtumelia capit, & ſolatiũ, quo dolorem acerbiſſimũ depellit; quorũ alterum eſt humanitatis ſenſibus, alterũ Diuinæ mentis uiribus ad ſcribendum. Vt uero cerni poſſet, piorum hoïum dignitatem numq̃ a Deo neglectũ iri, huic ſanctiſſimo uiro, cõtumeliarũ aculeis undique petito, & ſtimulato, Diuinũ numen affulſit, qđ amicorũ ab illo impetũ repreſſit, eãq. corã amicis, ut poſtea uidebimus, ſummis laudibus exornauit. Quod ut melius intueri poſſimus, cõmodum eſt, ut ad inſtitutũ eorũ ſermonẽ redeamus.

CAP. XV.

1. AD Iobi orationem Heliphazius Themanita, non mediocriter commotus, in hanc ſententiam reſpondit:

2. Nûquid ſapiens reſpondebit.

2. An decet, eû, qui ſapiens haberi uult, quam fallax, & inanis illius ſapientia ſit, uerbis oſtendere, ita, ut facile oratio temeritatē illius coarguat? Num ſapiens uentoſam ſcientiā oſtentabit?

3. Arguis uerbis eum

3. Num animum ſuum erroribus turbidis infici, & compleri ſuſtinebit? Num argumentis minime cohærentibus, & inutili oratione, contendet? Num ſententias ineptas ſine ullo fructu proferet?

4. Quātum in te eſt.

4. Conſidera, quæſo, tu, qui ſapientiæ nomine gloriaris, & alios, ut ſtultos, ſpernis, quanto furore, & amentia, flagres, & quæ uerborum portenta ex ore iſto prodierint. Nā & Dei timorem funditus ſuſtuliſti, & ſtudium ſanctiſsimæ religionis, quod in caſtis precibus, & in erratorum confeſsione, & in Diuinæ benignitatis conſideratione ſitum eſt, nefarie contempſiſti. Quo quid uel ſceleſtius, uel amentius, fingi poteſt? Eadem enim opera & religionem euertis, & dementiam tuam apud omnes teſtatam relinquis.

5. Docuit enim iniquitas tua

5. Iniquitatis enim furijs inſtinctus, non ueræ ſcientiæ præceptis imbutus, iſta dicis; nec orationem hominis recti, atque ſimplicis, ſed callidi, & ueteratoris, uſurpas.

6. Condemnabit te os tuum.

6. Non ego, ne tu mihi ſuccenſeas, ſed oratio tua ſcelus tuum redarguit; & tu ipſe contra te teſtimonium dicis.

7. Nûquid primus homo.

7. Sed quæro, num tu multo ante generis humani primordium natus es? Num, antequam omnes colles fundarentur, exſtitiſti?

8. Nûquid conſilium Dei.

8. Sic enim par eſſet, ut, quantum reliquos homines antiquitate ſuperares, tantum ſapientia omnibus ante ires. Quamquam tu non multum ſenectutis auctoritate pugnas, ſed prætefers Diuinæ cuiuſdam ſapientiæ magnitudinem; quaſi Deum ipſum magiſtrum admirandæ iſtius eruditionis habueris. Et hoc in quanto intolerandæ ſuperbiæ crimine ponendum eſt? Fuiſti ne tu in intimum conſilium Diuinæ mentis admiſſus? Num Deus tecum arcana ſapientiæ ſuæ communicauit? Te ne ille eximium habuit, quem facillime præter ceteros ſapientiæ opibus Diuinis, & admirandis, inſtrueret? Prome igitur ex te aliquid, quo iſtius tantæ ſapientiæ documentum ſtatuas. Quid eſt illud, quæſo, in quo tantum inter omnes excellas?

9. Quid noſti.

9. Quid intelligis, quod nos ignoremus? Quid mente comprehendis, quod non percipiamus?

10. Et ſenes, & antiqui,

10. Sunt & apud nos ſenes ſapientes, unde diſcamus: eſt & apud nos homo grandis natu, auctoritate grauis, qui patrem tuum ætate uincit, & ſuperat. Nec ea, quæ dicimus, a Diuina mente aliena ſunt, a qua nempe omnis ſapientia hauſta, atque delibata ſit.

11. Nûquid grande eſt.

11. Quid ergo Dei conſolationes pro nihilo putas? Cur noſtra conſilia, & monita, contemnis? Cur ſententias, Diuina lege, atque ratione nixas, aſpernaris? Sed inquies, te arcano Dei colloquio frui, & alio doctrinæ genere ab ipſo latenter inſtitui, ad quod reliqui homines adſpirare nequeunt. Hoc igitur a nobis exiſtimari cupis, mentem tuam illis ſapientiæ luminibus illuſtrari, & illis diſciplinis opera Diuini ſpiritus inſtitui, quæ nulla humana induſtria parari, atque cōprehendi poſsint. Et hoc, quid aliud eſt, quam extremi furoris indicium, & mentis uæſanæ, atque uecordis, argumentum? Quid enim aliud faciunt, qui uaticinantur, & inſaniunt? Nā, poſtquam omnes humanos ſenſus amiſerunt, ſe Diuinis ſenſibus incitari confirmant; &, in ſumma dementia conſtituti, ſummæ ſapientiæ nomine nimis inſolenter efferuntur.

12. Quid te eleuat cor tuum.

12. Quid igitur eſſe cauſſæ dicam, ut in tam ineptas, & ſtultas, ſentētias incideris? Nimirum illud eſt. Animus tuus, flagitijs excæcatus, te in fraudem impellit: quin & oculi tui nutu aperte ſignificant, te mentis elatione præcipitem furenter incitari.

13. Quid tumet contra Deum.

13. Tantaq. fuit temeritas, & inſolentia tua, ut ſpiritus contra Deum ſumpſeris; illumq. ad certamē prouocaueris; multaq. in illius æquitatem, & iudicium, maledicta congeſſeris. Hoc autem aſſeris, hoc maxima uoce confirmas, te in Dei conſpectu omni ſcelere uacare.

14. Quid eſt homo.

14. Quæſo, quæ natura hominis eſt, ut audeat quiſquam aſſerere, ſe nulla eſſe impuritatis labe maculatum? Homo, quem mulier aluo geſtauit, quem mulier enixa eſt, qui morbum, & imbecillitatē, ex ortu contraxit, poterit ne iuſtitiam perpetuo retinere, &, Dei ſententia, crimine omni liberari?

15. Ecce inter ſanctos eius.

15. Quid, quod ne illius quidē Angeli ſancti, qui ei perpetuo miniſtrabant, hoc aſſecuti ſunt, ut illi debitam fidē, perinde atque iure obligati erant, præſtarent, & debito officio perfecte fungerentur? Quid, quod ne cæleſtis quidem natura in illius conſpectu pura eſt?

16. Quāto magis abominabiles.

16. Quid eſt igitur de homine exiſtimandum, qui natura contaminatus, & flagitio corruptus eſt, & iniquitatem adeo contemptim ſuſcipit, quaſi aquam bibat?

17. Oſtendam tibi.

17. Quod tibi exponere inſtituo, uelim attente audias. Non enim uagam, & incertam opinionem, ſed firmam, ſtabilemque, ſententiam, de rebus a me perſpectis, & exploratis, explicabo. Nec earum rerum, quas dixero, me auctorem profiteor.

18. Sapiētes confitētur

18. Ea enim dicam, quæ a ſapientibus tradita ſunt, quæ ipſi a maioribus ſuis acceperunt, & deinde poſteris ſuis optima fide prodiderunt. Quid eſt autem ab illis hominibus Diuino ingenio præditis dictum? Num, terram, ut dicebas, eſſe hominum impiorum libidini, atque poteſtati, permiſſam? Minime.

19. Quibus ſolis data eſt terra.

19. Immo, ad eos ſolos fuiſſe firmum, & ſtabile, terrarum imperium delatum, qui ſapientię diſciplinis fuerunt inſtructiſsimi. Qui quidem ſic munere ſuo perfuncti ſunt, ut, quamdiu illi clauum tenuerunt, numquam in terras eorum moderationi commiſſas hoſtis inuaſerit. Et tamen eorum condicionem, qui cum iuſtitia, & pietate uiuunt, deprimis; & impiorum res ſecundas uerbis extollis;

20. Cūctis diebus ſuis

20. nec intelligis, nihil in uita cogitari poſſe homine impio miſerius, & calamitoſius. Perpetuo namque animi angore, & cruciatu, pœnas pendit impius; &, qui tyrannidem occupauit, cū diem, quo de medio tollendus eſt, ignoret, metu peſtiferæ cladis exanimatur; & dies atque noctes exitialē exitum anxie reformidat.

21. Sonitus terroris.

21. Aures illius, horrendis, atque ualde metuendis uocibus frequenter obtundi ſolent: &, cū maxime pace tranquilla frui uidetur, illum improuiſo hoſtis, ut uaſtationem inferat, adoritur.

22. Nō credit, qu. d.

22. Cū fuerit tenebris incluſus, nulla ſpe lucis rur

ſus adſpiciendæ tenebitur;&, gladios in ſe inten-
tos animo proſpiciens,extimeſcet;horrens,& tre-
23 Cum ſe mouerit.
mens , uagabitur ; 23. & panem animo ſollicito
mendicabit;& intelliget plane , ipſum ſibi mani-
bus ſuis peſtem ad conſtitutam Diuino iudicio
24. Terrebit eum tribulatio.
diem comparauiſſe ; 24. terrificis anguſtiis affli-
ctabitur ; hoſtili munitione uallabitur ; & , tam-
quam Regiis copiis ad perniciem illius circum-
datis , malorum omnium obſidione premetur.
Ita tenebitur undique , ut nullam ſibi auram af-
flari , nullam opem afferri , nullam lucem exo-
25. Tetendit enim aduerſus Deũ
riri , ſentiat . 25. Bellum enim infando ſcelere
imbutum contra Dominum comparauit ; om-
neſq. neruos animi ad euertendam legem illius
26. Cucurrit aduerſus eum.
intendit. 26. Dominus igitur in illius opes,quæ
illum ferocem , & infeſtum , faciebant , inua-
det ; eiq. corporis integumenta , & ſcuta, quibus
ſe egregie munitum cõfidebat,detrahet; omniaq.
27. Operuit faciẽ eius.
illi dignitatis ornamenta diripiet . 27. Opibus
enim inflatus,pudorem amiſit; immanibuſq. di-
nitiis expletus, intolerandum faſtum , & contu-
28. Habitauit in ciuitatibus deſolatis.
maciam , in omnibus rebus adhibuit. 28. Vrbes
igitur,quas incolit,exſcindentur; domus, in qui-
bus habitat,euertentur; & in aceruos lapidum re
29. Non ditabitur.
digentur. 29. Non erunt illius opes ſtabiles;num
30. Non recedet.
quam dignitatem amiſſam recipiet;neque floren
tem in terra ſobolem propagabit. 30. Numquam
e tenebris emerget; poſteritas illius iniectis flam
mis exardeſcet;& orationis inſolẽtia,& uanitate,
qua impius ipſe numen in ſe Diuinum concita-
31. Nõ credet fruſtra.
uit, de omni ſtatu ſuo conuelletur . 31. Deo enim
fidem non adhibuit;mentis errore deceptus,men
dacio nixus eſt;& iccirco ſtatus illius opera ipſius
uanitatis inuerſus,& immutatus eſt ; omneſq. il-
32. Antequam dies eius.
lius cogitationes ad nihilum reciderunt. 32. Ex-
cidetur ante fatalem diem ; nec ex illius trunco
rami, qui locũ ullũ umbris opacare poſsint,orien
33. Lædetur quaſi uinea.
tur. 33. Vt uitis acerbi botri ante maturitatẽ tem
poris excifi,& ut oleæ flores , ante quã baccæ ap-
pareant , decuſſæ ; ſic illæ, antequam eo , quo in-
tendit,peruenire queat,Dei iudicio peruertentur;
itaque ſpes illius erunt inanes,& cogitationes
34. Cõgregatio enim hypocritę.
uaniſsimæ . 34. Multiplex namque eorum fa-
milia , qui uirtutem nefarie ſimulant , & incluſa
mente,flagitia , fronte , & ſupercilio , contegunt,
erit in uaſtam ſolitudinem conuerſa; & ignis eo-
rum tabernacula,qui muneribus corrumpuntur,
& cauſſas contra ius,& ſas,improbis, atque ſcele
ratis, adiudicant , incendio conſumet . Eſt igitur
impij uita maxima ex parte mirabiliter afflicta,
35 Concepit dolorẽ.
& cruciatibus aſsiduis obnoxia . 35. Concepit
enim ſollicitudinem ; partu edidit iniquitatem ;
dolos,& frandes,utero continuit:ut machinatio-
nes ad hominum perniciem adhiberet . Hac qui-
dem oratione Heliphazius, nõ modo Iobi ſenten
tiam refutare nixus eſt, uerum etiam illum,ut ſi-
mulatorem uirtutis,inſectari, & ei iniquitatis , &
iniuriæ,ſcelus obiicere uoluit , ut illum non ſolũ
inani ſapientiæ numine tumentem,uerum etiam
aſsimulatæ religionis artificio eruditũ, in iudiciis
auaritia,& improbitate,corruptum oſtenderet .

CAP. XVI
2. Audiui frequenter talia.
1. AT Iobus ita reſpondit. 2. Hæc quidem, &
multa præterea illorum ſimilia,frequenter audi-
ui . Quid igitur conuenit , ea , quæ ſunt adeo tri-
ta, commemorare ? Certe uos conſolatores eſtis
acerbiſsimi . Non enim , ut dolorem meum lenia
tis,ſed ut uehementius augeatis,oratione conten
ditis. 3. Non tandem aliquando finem uerbis ua-
3. Nũquid habebunt finem.
niſsimis ſtatuetis ? Tantum ne tibi ex ærumna
mea roboris, atque firmitatis,accedit,ut ea gra-
tia me preſſum , & contumelia omni deforma-
tum , eſſe uelis? 4. Quæ enim dixiſti de tyranno-
4. Poterã & ego.
rum ſupplicio,& uera ſunt,& mihi non inaudita;
& de locis, atque ſententijs huiuſmodi , non mi-
nus ornate,& copioſe,quam quilibet ueſtrum, di
ſputare poſſum. Sed ea neque temporis ſunt, ne-
que ad ea,quæ diſſerui,infirmanda pertinent; ne-
que ſunt ad mitigandum dolorem accommoda-
ta . O ſi ueſtros animos ſimilis ærumna uexaret,
quam diſpari ratione ad uos conſolandos accede
rem? 5. Profecto ſocietatẽ uobiſcum eiuſdem do-
5. Conſolarer & ego uos.
loris inirem ; omnibuſq. mæroris ſignis me eodẽ
prope ſenſu ęgritudinis affectum demonſtrarem;
6. Roborarem uos ore meo.
6. deinde uos oratione mea confirmarem ;& a mę
ſtitiæ magnitudine uerbis ad conſolandum ap-
poſitis auocarem;&, quantum poſſem,luctum ue
ſtrum oratione minuerem. At uos in meo grauiſ-
ſimo caſu nullum ſignum doloris oſtenditis;cum
ipſe non ſim mediocri uulnere , ſed propemodũ
7. Sed, quid agam.
inſanabili,percuſſus. 7. Nec ullum tantis malis ſo
latium inuenio. Nec enim dolor meus , uel , cum
loquor,imminui,uel , cum finem loquendi facio,
ſedari poteſt ; ſed eadẽ ſemper acerbitate me lace
8. Nunc autẽ oppreſſit me dolor meus.
rat. 8. Dominus enim nunc etiam me non minus
uehementer affligit;neque animum meum męſti
tia aliqua ex parte releuari cõcedit. Grauiſsimis
me, Domine,calamitatibus oppreſiſti;euerſionẽ,
& populationem , omnibus meis operis , atque
9 Rugę meę teſtimoniũ dicunt.
poſſeſsionibus, intuliſti : 9. Rugis faciem meam
arauiſti,ut,quanto in cruciatu ſim, teſtari poſsit;
macies ſimiliter , quæ faciem meam deformat,
10. Collegit furorẽ ſuũ in me.
quanta uis me morbi uexet , indicat. 10. Incen-
ſus ira Dominus,me corripit, & nimis acriter im
pugnat ; dentibuſq. frendens , irruit ; hoſtiſq.
meus oculis ſuis micat , & uibrat ; meq. ſolo ad-
11. Aperuerunt ſuper me ora ſua.
ſpectu minaciter exterret . 11. Nec hoc ſatis eſt;
ſed etiam amici mei uulnus meum exagitant,
doloremq. uehementer amplificant . Me enim
conſcindunt maledictictis, faciemq. meam con-
tumelijs lacerant ; impetuq. facto in me , ſimul
inuehuntur , ut calamitatibus meis animos ex-
12 Conclũſit me Deus
plere,atque ſatiare, poſsint. 12. Conſtrinxit me
Dominus , & impiorum immanitati tradidit ,
13. Ego ille quondam opulentus.
13. Et, cum multis opibus affluerem , e ſtatu de-
turbauit;&,obtorto collo,uiolenter arripuit, & di
lacerauit;& quaſi ſignum conſtituit,in quod tela
14. Circumdedit me lanceis.
iacerentur . 14. Sagittis illius undique emiſsis
confixus ſum;renes etiam meos cõcidit:iræq. ſuę
modũ nullum ſtatuit,uſque eo, dum fel meum in
15. Conſcidit me uulnere.
terram effunderet. 15. Vulneribus impoſitis mi-
nime contentus, alia atque alia uulnera meis ar-
tubus inflixit : contento ſtudio , & curſu , in me,
quaſi uir acer in ferro,& bellandi cupidus, inua-
16 Saccum conſui.
ſit . 16. Saccum conſui , ut eo cutem meam ab-
ſtergerem;& principatus ille meus , qui tantum
opibus eminebat , in puluerem abiectus eſt.

17. Fa-

17. Facies mea inſecmuit.
18. Hæc paſſus ſum abſq. iniquitate.
19 Terra, ne operias ſanguinem meum.

17. Facies mea aſsiduo fletu, & ſqualore, tumeſcit; & palpebræ oculorum meorum atra caligine circumfuſæ ſunt. 18. Et hæc quidem omnia patiar nullo merito meo. Nec enim homines iniurijs affeci, neque religionem ſcelere uiolaui; ſed Deum ſemper caſtis precibus, & pura mente, ueneratus ſum. 19. O terra, ſi cædem alicui machinatus ſum, aut perniciem intuli, id ne celes; ſed in omnium adſpectu propone. Si aliquod in me capitale facinus admiſi, ne ſit clamori meo locus, neque Dominus meas uoces ad aures ſuas admittat. 20. Teſtem in cælo innocentię, & pietatis, habeo; illum nempe, qui in excelſis ſedibus habitat, & omnia clare cernit; qui quidem ſcit, quam pure inſtitiam coluerim.

20 Ecce. n. in cælo teſtis meus.

21. Verboſi amici mei.
22. Atq. utinam ſic iudicaretur, uis.

21. Amici uero mei, qui me ſubleuare debuerant, augent dolorem meum; & in me accuratis, & meditatis orationibus incitantur. 22. At ego cum multis lacrymis, quæ perpetuo e meis oculis emanant, opem Diuinam imploro; illiuſq. ſummi Domini integro, & conſtanti, iudicio, qui omnes res humanas intuetur, meæ dignitatis cauſſam committo. Atque utinam is, qui uirum ſceleris inſimulat, apud Deum iudicio contenderet; &, cum homo homini litem intendit, ueritas coram illo iudice, quem nihil latere poteſt, appareret. hoc igitur diſcrucior, quod ueritas in occulto lateat, & uos maculam mihi ſceleris inuratis. quam importunitatem non poſſum in tanta uitæ breuitate reprimere. 23. Anni ſiquidem reliqui uitæ meæ numero exiguo continentur; & finis appropinquat; ut iter illud ultimum ingrediar, & numquam rurſus ad hanc uitæ rationem, & ad eoſdem hominum mores, & inſtituta, redeam.

23. Ecce. n. breues anni.

CA. XVII.
1. Spiritus meus attenuabitur.

1. SPIRITVS enim meus paullatim abſumitur, & dies mei, inſtar lucernæ, oleo conſumpto, deficiunt; neque quidquam aliud ſupereſt, quam ut ſepulcro condar. Quod ſi ad reliquas ęrumnas meas hæc ignominia, qua me homines, errore ducti, afficiunt, non accederet, & non adeo pertinaciter in eo contenderent, ut me ſceleris reum peragerent; ſatis magnum malorum pódus oculi mei mihi ab illis inuehi, & importari, perſpicerent. Nec enim ſolum ab illis deſertus, ſed ignominia notatus, ærumnas meas acerbiſsime lamentarer. Sed, cũ in ea accuſatione perſeuerent, nec ullã ſatisfactionem; accipiãt, incredibilis acerbitatis cumulus ad meas priſtinas ęrumnas accedit. 2. Hac igitur tã inſigni ignominia ſtimulatus, Deum appello; &, recti conſcientia fretus, ad illius iudicium omnia uitæ meæ officia perpendi cupio. 3. Hoc igitur a te peto, Domine, ut liceat mihi per te ſponſionem tecum facere, ni te caſte, atque ſancte coluerim, & innocentiam ſummo ſtudio conſeruarim. Sed, quis erit, qui pro me ſponſor eſſe uelit, maxime, cum illi etiam, a quibus omnia amoris officia mihi pollicebar, me hominem facinoroſum, & multis criminibus alligatum, arbitrentur? 4. Eorum namque mentes expertes intelligentiæ reddidiſti; & iccirco illos in alto dignitatis gradu minime collocabis. Non enim uanitate, & amentia, ſed ueritate, atque ſapienta, gloria immortalis acquiritur. 5. Tantum igitur abeſt, ut, qui huiuſmodi ſunt, opes ſibi ſtabiles parare queant, ut potius eorum poſteri extrema inopia uexãdi ſint. Inde fit, ut, qui comitibus ſuis prædæ partem ample, atque magnifice pollicentur, & ad ductum, & imperium ſuum multos mortales alliciunt, in tantam inopiam incidant, ut eorum filij, bonis patriis excluſi, alienas opes cum dolore intueri cogantur; illoſq. inuidia contabefaciat. 6. At ego, quem deſpicitis, atque contemnitis, & cui crimen, & ſcelus exprobratis, ſum a domino, ut ſummæ uirtutis, atque probitatis exemplum, & ſingulare iuſtitiæ, & pietatis ſpecimen, multis populis ad imitandum propoſitus. Hoc autem incredibile uobis uidebitur, cum hanc ſpirãtis hominis imaginem tanto ſqualore deformatam uideatis. 7. Oculorum enim meorum acies hebeſcit; &, propter magnitudinem fletus, & lugubris querimoniæ, tenebris obſcuratur; totaque forma corporis mei uelut umbra dilabitur. 8. Attamen homines iuſti, nominis mei fama commoti, obſtupeſcent; & innocens innocentiæ ſimulatorem opibus, & uirtute, ſuperabit; 9. & iuſtus iter iuſtitiæ conſtantia ſumma cõficiet; &, qui puritatem conſeruare uelit, maiore in dies robore, atque uirtute, firmabitur. Hoc autem intelligentiam ueſtram fugit; neque percipitis conſilium, quo Deus innocentem perculſum, & abiectum rurſus excitar, ut uirtutis, & patientiæ, monumentum, multis gloriæ ornamentis amplificatum in ſublime proponat. 10. Quocirca uos admoneo, ut in uiam redeatis, & ad ea, quæ dico, animis attenti ſitis. Neque enim uideo, in uobis, qui ſapiens appellari merito poſsit. Hoc autem uos conturbat, quod omnis hęc ſpecies hominis euerſi, & afflicti, quam cernitis oculis, cum hac mea prædictione pugnat; & non percipitis animo, quam facile ſit illi Domino, qui innocentium tutor, & parens eſt, collapſa reficere, & euerſa inſtaurare, in priſtinamq. formam multo maioribus opibus auctã reducere. Si enim ſpes mea fuiſſet terminis huius uitæ definita, & idem ſepulcrum, quod me conteget, poſſet ſimul cum corpore omnes meas cogitationes obruere, certe faterer, me nimis amentem exſtitiſſe. 11. Dies namque mei prætererunt; & cogitationes meæ irritæ factæ ſunt; animuſq. meus, magnitudine calamitatis impulſus, de ſtatu ſuo demigrauit. 12. Opinabar autem, ut dies noctem ſequeretur; & lux exoriens tenebras omnes diſcuteret; & ærumnæ, quæ me uexat, felicitas ſuccederet: quæ quidẽ opinio me fefellit. 13. Iiſdem enim adhuc tenebris immerſus ſum. Reliquum igitur eſt, ut nihil exſpectẽ, niſi ſepulcrum; in eoq. mihi ſedem, & domicilium conſtituam, & in locis tetris, atque tenebricoſis, lectum meum inſternã. 14. Itaque Foueam Patrem appellabo; & uermi, qui meis carnibus ſaturandus eſt, Matris, atque Sororis, nomen imponam. 15. Poſtquam igitur, uita perfunctus, humo conditus, in puluerẽ conuerſus, exſtitero, ad quod tẽpus, inquiet aliquis, fructus ſpei meę reſeruãdus eſt? Aut qs poterit tõnẽ exſpectationis, & fiducię, qua nitor, oculis intueri?

2 Non peccaui.
3. Libera me.
4 Cor eorum.
5. Prædam pollicetur ſocus.
6. Poſuit me.
7. Caligauit ab indignatione.
8 Stupebũt iuſti ſuper hoc.
9. Et tenebit iuſtus uiã ſuam.
10. Igitus omnes uos conuertimini.
11 Dies mei tranſierunt
12. Noctẽ uerterunt in diem.
13. Si ſuſtinuero.
14 Putredini dixi.
15. Vbi eſt ergo nunc prſtolatio mea?

16. In profundiſsimú infernum.

16. Hoc tamen uelim ſciatis, ut omnia membra mea tumulo ſepulta ſint, ſpes tamen mea nó interibit; & in ipſo puluere immortalitatis exſpectatione conquieſcam.

CA. XIIX.

2. Vſq. ad quem ſiné.

1. CVM plura in hanc ſententiam Iobus dicere uellet, Bildadus Suhita, orationem illius interrumpens, ait: 2. Cur ita tandem oratio ueſtra temere uagatur, ita, ut nullo in loco conſiſtat? Hoc autem ideo accidit, quia, perturbatione animorú commoti, prius quam, quid ab alio dictum ſit, exacte percipiatis, præcipiti, & effrenata mente diſſeritis. Oportet autem prius diligenter ea, quæ dicta ſunt, intelligere; deinde, ſi commodum fuerit, obiecta refellere. Sed, antequam uobis exponam, quis ſit animi mei ſenſus, de iniuria a Iobo nobis illata conqueri non alienum uidetur. Quæro enim, quid eſt in nobis; uel tu in uitam, & mores, inquiras; uel ſtudia, atque diſciplinas, examines; uel opes, atque dignitatem, expendas; quod deſpici merito poſsit?

3. Quere reputati ſumus.

4. Qui perdis animá ſuam.

3. Cur pro iumentis ab illo habiti fuimus? Cur in oculis ueſtris minime ueritus eſt, nos, ut mentis expertes, ab omnium bonorum cognitione remouere? 4. De te igitur quæro, qui, furore percitus, animum tuum diſcerpis, atque dilaceras, an tu ſolus Deo curæ ſis? An tui ſolius gratia terrarum orbem condidit, ita, ut, ſi de medio fueris amotus, in uaſtitatem redigendus ſit? An rupes etiam tui gratia ſedibus ſuis conuellentur? Num leges naturæ, ſtabiles, atque ſempiternæ, tui gratia mutabuntur? Quod clarius eſſe poterit, inſitæ ſuperbiæ, atque temeritatis, argumentum? Reſpice igitur, quantum tibi ipſi periculum ea ſignificatione furoris, & impietatis, intédas.

5. Non ne lux impij.
6. Lux obtenebreſcet.
7. Arctabú tur greſſus
8. Immiſit enim in rete.
9. Tenebitur planta illius.
10. Abſcódite eſt in terra.
11. Vndiq. terrebunt eum.
12. Attenuetur fame.
13. Deuoret pulchritudinem.
14. Auellatur de tabernaculo ſuo
15. Habitét in tabernaculo illius.
16. Deorsú radices ei' ſiccentur.
17. Memoria illius pereat de terra.

5 Lux enim hominis impij prorſus exſtinguetur; nec ex illius igne ſcintilla rurſus excitabitur. 6. Lumen, quo tabernaculum illius collucet, tenebris obruetur; & lucernæ etiam illius ſplendor interibit. 7. Cum, propria uirtute nixus, ingredi ſtatuerit, in anguſtias compelletur; &, proprio conſilio impulſus, ſe ex alto præcipitabit. 8. ipſe ſe in rete induet, & illius maculis implicabitur; 9. laqueo pedes ſuos impediet, & a latrone exſpoliabitur. 10. funis, quo eſt adſtringendus, in terra, qua ille incedit, occulitur; & in ipſa uia, in qua ambulat, eſt exſtructa decipula; ut ea illaqueatus capiatur. 11. Iniecti undique terrores illum exanimabunt, & pedibus titubare, atque uacillare, compellent. 12. Illius uires egeſtas, & fames, conficiet; illiuſq. latera contundet, & debilitabit afflictio ad impietatis exitium conſtituta. 13. Membra illius ſpecioſa princeps immanis erebi, qui uitæ peſtis eſt, ſubito uorabit; omnemq. propaginem illius abſumet. 14. E tabernaculo illius fallax, ſpes, qua domus illius erat innixa, præcidetur; quæ illum furore præcipitem in peſtiferi regis manus tradet; cuius officium eſt, horrendis ſupplicijs, & cruciatibus, maleficia uindicare. 15. In illius tabernaculo non illius poſteri, ſed alieni, domicilium collocabunt; ædeſq. illius ſulphuris incendio conflagrabút. 16. Radices illius ſubter emiſſæ exareſcét; Rami illius in altum elati præcidentur. 17. Euelletur ex omni memoria illius nomen; nec in ore multitudinis, & populi celebritate, uerſabitur.

18. Expellet eum de luce.
19. Nó erit ſemé eius.
20. In die eius.

18. E luce eiicietur in tenebras; & ex orbis terrarum finibus exturbabitur. 19. Non filium, non nepotem, ad nominis poſteritatem in populo ſuo propagabit; neque legitimum heredem opibus ſuis inſtituet, qui familiæ totius exitio ſuperſtes eſſe poſsit. 20. Poſteri, mentione horribilis illius cladis, quæ uaſtabit impios, obſtupeſcent; & præſentes etiam, cum dirum illorum exitium oculis acerrime contemplati fuerint, exterrebuntur.

21. Hęc ſút ergo tabernacule iniqui.

21. Hunc caſum ſubeunt omnes opes, & facultates, & domicilia eorum, qui ſocietatem generis humani iniquitatis ſtudio uiolant; & his ſupplicijs excruciantur omnes, qui in Deum ſcelerati ſunt. Ex quo intelligi oportet, quam amentes ſint omnes, qui ſtatum hominis malefici, & iniuſti, florentem exiſtimant. Hæc quidem Bildadus, non eo ſolum conſilio dixit, ut Iobi orationem refutaret, qua dicebat impiorum hominum ſtatum opibus circumfluere, ſed etiam, ut illum, quaſi ſceleſtum, & impium, Diuini iudicij denuntiatione perterreret.

CAP. XIX
2. Vſquequo affligitis animá meam.
3. En, decies cófunditis me.
4. Népe & ſi ignoraui
5. At uos contra me erigimini.
6. Saltē núc intelligite.
7. Ecce clamabo uim patiens.
8. Semitam meam circúſcripſit.
9. Spoliauit me gloria mea.
10. Deſtruxit me undique.
11. Irat' eſt contra me furor eius.

AD quæ Iobus ita reſpondit: 2. Ad quem tandem finem animum meum cruciabitis; & uerbis iſtis moleſtiſsimis me uehementer affligetis? 3. Eaſdem iam contumelias mihi decies intuliſtis; nec interim pudet uos iſtius inhumanitatis, qua animis alieniſsimis mecum agitis, &, quaſi cum homine uobis ignoto, & a cultu religionis abhorrente, ſatis acerbe, & importune contenditis. Quid eſt, quæſo, quod tantos conatus ad me ſceleris arguendum comparetis? 4. Numquid in eo ueſtra ſalus agitur? Non profecto. Si enim in officio deliqui, crimen a me commiſſum in me, & non in animis ueſtris inhęrebit. 5. Quid igitur? Num glorioſum uobis fore iudicatis, ſi opera ueſtra fuero redargutus, & indigna contumelia uexatus? Ne id quidem adeo clarum facinus eſt, ut in eo gloriari debeatis. Non enim ampliſsimæ laudi tribuendum eſt, in hominem perditum, & afflictum, irruere, & inſigni calamitate percuſſum labefactare, & præcipitantem impellere. 6. Nec enim mediocribus malis oppreſſus ſum, ſed maximis, & intolerandis. Nam me non opes humanæ perculerunt, & abiecerunt; ſed Deus ipſe diriſſima calamitate peruertit; &, quaſi apparata uenatione, telis undique coniectis, afflixit. 7. Si uim mihi inferri conqueror, & fidem illius imploro, reſponſum minime reddit; ſi iudicium poſtulo, & iura Diuinæ pietatis, & æquitatis, inclamo, non accurrit. 8. Viam meam ſæpſit, ne ingredi poſsim; omneſq. uitæ meæ rationes tenebris obſcurauit; adeo, ut, quid mihi faciendum in tanta clade ſit, mente, & cóſilio explicare nequeam. 9. Nec enim luce illa fruor, qua antea illuſtrabar; nec opes illas habeo, quibus antea circúfluebá. Deus enim me nudauit omnibus ornamentis, numiniſq. ſui præſenti ope deſtituit. Gloria me ſpoliauit; coronam e capite meo detraxit; omnia mei ſtatus firmamenta circumquaque reuellit; 10. ut labarem, & tamquam arbori euulſæ mihi ſpem rurſus germinandi, atque ſobolis propagandæ, omnino pręcidit. 11. Ira illius in me acriter exarſit; &, tamquam

quam

quam in hoſtem, in meam uitam, & ſtatum, im-

11. Simul uenerũt latrones eius

petum fecit. 12. Milites illius, acie inſtructa, uenerunt; & uiam, qua ad me contenderent, egregie munierunt, caſtriſq. ſuis meum tabernaculum

13. Fratres meos lõge fecit a me.

obſeſſum tenueruut. 13. Fratres autem meos, a quibus erat auxilium in tantis periculis optimo iure flagitandum, a me longe ſegregauit; & amicos meos a mea coniunctione, & familiaritate, di

14. Dereliquerũt me propinqui mei.

ſiiixit: & a ſtudio meæ ſalutis auertit. 14. Itaq. fui deſertus, & ꝓditus a cognatis, deſtitutus ab amicis; nemoq. fuit, qui ullam, uel propinquitatis, uel amicitiæ, uel gratiæ, memoriam conſeruaret.

15. Inquilini uomus meæ.

15. Quin etiam uernæ mei, & ancillæ meæ, loco peregrini me numerant; neque magis imperium meum uerentur, quam ſi alienus, & ignotus illis

16. Seruum meum uocaui.

eſſem. 16. Vocaui ſeruum meum; neque, pro iure meo, quid illi faciendum eſſet, præſcripſi; ſed precibus ab eo contendi, ut operam mihi daret; qui

17. Halitũ meum exhorruit uxor mea.

tamen preces meas audire contempſit. 17. Vxor ſpiritum meum, ut tetrum, & contaminatum, adſpernatur, & reſpuit; illis, quibus, ut filiis, amore

18. Stulti quoque deſpiciebant me.

patrio, conſulebam, ſupplex eſſe cogor. 18. Homines etiam flagitiis infames, & uiliſſimi, me deſpiciunt; &, quoties aſſurgo, me contumeliis, & ludi-

19. Abominati ſũt me quondã cõſiliarij mei.

brijs, inſectantur. 19. Amici, a quibus nihil ſecreti habebam, & cum quibus omnia mea conſilia communicabam, & quos non mediocriter amabam, animis immutati, me odio perſequuntur.

20. Pelli meæ.

20. Oſſa mea cuti ſimul, & carnibus, macie pæne conſumptis, adheſerunt; denteſq. mei, labijs uehementer extenuatis, uix obteguntur. Igitur, a Deo percuſſus, ab hominib. derelictus, bonis omnibus ſpoliatus, malis innumerabilibus implicatus, dolore miſerabiliter afflictus, ita iactor, ut nõ uituperatione, & conuicio, deprimendus, ſed mi-

21. Miſeremini mei.

ſericordia, & benignitate, ſubleuandus ſim. 21. Miſeremini mei, uos, amici mei, quem florentem opibus adſpexiſtis; quem nunc euerſum, & abiectũ, uidetis: non enim leui plaga, ſed grauiſſima, ſauciatus ſum. Non enim humana uis, ſed Dei ipſius manus, mihi uulnus inflixit. Num humanum eſt, cũ homines ſitis, eiſdemq. morbis, quibus nũc uexor, obnoxij, nullam humanitatẽ homini amico, tã diris cladibus afflicto, impertire? 22. Cur in me

22. Quare perſequimini me.

omni crudelitate lacerando Dei irã imitari cõtenditis? Cur non ſunt iam oculi ueſtri hoc indigno

23. Quis mihi tribuat.

corporis mei ſupplicio ſatiati? 23. Sed illud dicitis, non licere homini miſero, & ſaucio, conuiciis Dei numen lædere, idq. nimis acerbitatis euomere, quod non ſolum pietatem in Deum uiolet, ſed etiam hominibus offenſionem grauem afferat. Vtinam hæc uerba, quæ uobis ſceleris plena uidentur, litteris mandentur, atque monumentis conſignentur, ad memoriam hominum ſempiter-

24. Stylo ferreo.

nam. 24. Vtinam ſtylo ferreo incidantur in plumbi lamina, uel inſculpantur in ſilice; ut exſtare perpetuo poſſit, meæ pietatis, & innocentiæ teſtimo

25. Scio n. quod.

nium. 25. Sin autem id mihi crimini datis, quod omnem ſpem ſalutis abiiciam, & ita lamenter, quaſi minime confidam, me ex his malorum fluctibus, quibus nunc obruor, emerſurum; illius me criminis inſimulatis, quod in fidem meam nõ conuenit. Hoc enim certum, cognitum, & conſtitutum habeo; & ab hac ſententia non poſſum ulla animi perturbatione depelli: uindicem nempe ſalutis meæ, ut uita ſempiterna fruitur, ita fide ſempiterna præditum eſſe; neque fieri poſſe, ut eos, qui ſe ad illius nomen, & ſtudium, contulere, deſpiciat, aut morte ſempiterna deleri patiatur.

Licet igitur in terris, & in hoc rerum humanarum ſtatu, is me numquam in opes amiſſas reſtituat, non ob id tamen ſpes mea extenuabitur, & euaneſcet; ſed in omni rerum aſperitate conſtantiam ſuam retinebit. Magis enim eſt mihi de illa ſempiterna uita, ad quam piorum hominum uota referuntur, quam de hac mortali, & exigua cogitandũ. Confido igitur, futurum, ut Deus ipſe non animo tantũ meo, ſed corpori etiã, conſulat, atque proſpiciat. Vltimis enim temporibus uim ſuam in puluerem, in quem corpora noſtra dilabentur intendet; eorumque uitam inſtaurabit, atque renouauit: 26. Itaq. numine illius fiet, ut, 26. Et rurſum circũdabor pelle mea.

licet pellis mea a uermibus abſumatur, & hoc corpus totum ab illis conciſum deuoretur, ſpes tamen mea extenuari, & euaneſcere nullo modo poſſit. ipſe namque, hac mea carne in uitam reuocata, Deum clare cernam. 27. Ego, inquam, ip- 27. Quem uiſurus ſũ ego ipſe.

ſe illum his meis oculis, non alienis, adſpiciam; nec illius aſſimulatam ſpeciem, ſed naturam, & claritatem, uidebo. Huc autem ſumma uotorum meorum pertinet; in hunc finem omnia meæ uitæ ſtudia diriguntur; hæc mentis intimæ cogitatio me in omni tempeſtate confirmat. 28. Si igi 28. Quare ergo nunc dicitis.

tur neque flagitium commiſi, neque ſacra contaminaui, neque fidem datã prodidi, cur hominem innocentem, oppreſſum ruinis, affligitis? Cur de mea pernicie, & interitu, coniuratis? Cur non eam aliquando cogitationem ſuſcipitis, ut dicatis, quid nobis uenit in mentem illum perſequi, cuius mens, & ſententia radicibus ipſius ueritatis innititur? 29. Gladium igitur exti- 29. Fugite ergo a facie gladij.

meſcit. ipſæ namque iniquitates, & iniurię, quæ in innocentes ſuſcipiũtur, acutiſſimi gladii ſunt, qui nocentes contrucidant. Deus enim nullum eius modi ſcelus, & maleficium inultum, & impunitum dimittet. Pauete igitur, atque reſipiſcite. ſeuerum enim iudicium eſt a Domino in eos, qui pietatis, & humanitatis, iura uiolant, conſtitutum. Hæc cum Iobus perorasset, Sopharius Nahamathita, offenſus ea ratione, qua Iobus illum, & ſocios ſapientiæ expertes eſſe dixerat, in eo pugnauit, ut dignitatem ſuam tueretur, idq. ſapientiæ documentum daret, ex quo intelligi poſſet, illum iniuria notatum fuiſſe. Ad illam autem ſententiã potiſſimum orationis tela dirigit, qua Iobus aſſeruerat, impiorum fortunas ſæpe numero ualde florentes eſſe. Non autem omnino abſque ratione tam ille, quam ſocij, hunc eundem locũ ſæpius urgent. in eo eo enim putabant omnino firmamentum, quo Iobi ſententia nitebatur, eſſe poſitum: quo labefactato, & conuulſo, ſuſpicabantur, omnem illius cauſſam funditus euertendam. Nam, ſi conſtaret malos non affluere bonis, neque, quod eſt conſequens, bonos opprimi malis, efficeretur, neminem poſſe in malis uerſari, qui non eſſet nequam, & improbus.

CAP. XX.

1. HOC igitur firme conſtitúto, opinabantur, fieri poſſe, ut, Iobum eſſe nefarium, & iniuſtũ, conuincerent. Inquir igitur, Verum quidem eſt, impiorum res ualde ſecundas aliquando uideri, & ab hominibus impuris interdum dominatum in terris occupari.

2 Iccirco cogitationes meę uarię.

2. Iccirco me cogitationes olim moleſtiſsimæ a recta mente deducebant. Sed mihi, quid de hac quæſtione iudicandum eſſet, diligentius, & acutius, conſideranti, occurrit ſubito ratio, qua obiectum argumentum dilnerem.

3. Doctrinã, qua me arguis.

3. Quod autem dicturus ſum, uelim boni & æqui conſulas. ſi quidem ego etiam diſciplinam tuam cum ignominia mea coniunctam patienter audiui. Quamquam in eo, quod detrahis mihi ſapientiam, non ſane multum conturbor. Non enim extrinſecus ex aliorum opinione pendeo, ſed intima mentis intelligentia, atque indicio, confirmor. Quod ſi in me eſt aliquid ſapientiæ, id non tam uerbis, quam rebus ipſis, apparebit.

4. Hoc ſcio a principio

4. Vt autem aliarum rerum ſcientiam mihi detrahas, illum certe ſenſum mihi extorquere poteris, qui eſt poſt homines natos in omnium animis impreſſus;

5. Quod laus impiorum breuis ſit.

5. nempe, res lætas impiorum hominum breui terminari, omnemq. illius iucunditatem, qui, ſimulatione pietatis, ad honores obrepit, uno momento temporis, exitu diro, atque luctuoſo, concludi.

6. Si adſcẽderit uſque ad cælũ ſuperbia eius

6. Si illius dignitas tam ampla, & excelſa, fuerit, ut hominum fama, atque celebritate, in cælum efferatur; ſi illius imperium tantis opibus exaggeratum exſtiterit, ut altiſsimas nubes attingere uideatur; repente tamen concidet, atque perpetuo peribit.

7. Quaſi ſterquilinium in fine perdetur.

7. Omnes autẽ, qui illius caſum, & ruinam animis ſecum reputauerint, inquient: Vbi nam eſt ille, qui tantis opibus in omni genere redundabat? Quam ſubito illi uita erepta fuit, imperium deletum, decus exſtinctum, memoria nominis oblitterata, uſque adeo, ut ne ueſtigium quidem illius in terris notari, & animaduerti, poſsit?

8. Velut ſõnium auolans nõ inuenietur.

8. Vt ſomnium, auolabit; nec ullo in loco, ubi poſsit inueniri, conſiſtet; ut nocturnum uiſum, euaneſcet;

9. Oculus, qui eum uiderat.

9. oculus, qui eum uiderat, non modo eum amplius non uidebit, ſed ne ſedem quidem in qua is erat. locutus, agnoſcet.

10. Filii eius atterentur egeſtate.

10. Liberi illius, qui erant egentibus formidini, ipſis egentibus ſupplicabunt; & opes per iniuriam auerſas reddere compellentur.

11. Oſſa eius implebuntur uitiis adoleſcẽtię eius

11. Quod ſi nõ aliud mali eum uexaret, id certe tantum eſt, ut in uita grauius eſſe non poſsit; quod adoleſcentiæ turpiter acta flagitia illius animo penitus inſident, & inhærent; oſsibus illius implicata ſunt; eum funere elatum, atque humo tumulatum, inſequuntur, ut terroribus ſempiternis exagitent. Quamuis autem maleficiis oblectari uideatur, & ſcelerum pœnæ, quibus animus afficitur, non exſtent, & emineant, nihilominus tamen uirus, quod lingua illius occulitur, eum lacerat, & conficit, & reſpirare non ſinit.

12. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum

12. Et tamen malo, quod eius uitam tam acerbam reddit, indulget, nec illud depellere uult, ſed, quaſi cibum iucundiſsimum, medio palato complectitur.

13. Parcet illi.

13. Ea etiam, quæ natura iucunda ſunt, erunt illi exitioſa, & peſtifera.

14. Panis eius in utero illius.

14. Panis in uiſceribus illius immutabitur; & perinde, atque ſi foret uenenum aſpidum, illius inteſtina, tætra, & deteſtabili lue conficiet. Omnibus enim bonis ad ſuam ipſius peſtem, atque perniciem, abutetur.

15. Diuitias quas deuorauit euomet.

15. Alienas opes inexplebili cupiditate uorabit; easq. rurſus euomet. Deus enim eas ex uentre illius extrahet, & omnia, quæ in theſaurum ab illo congeſta fuerant, eripiet, atque diſsipabit.

16. Capue aſpidum ſurget.

16. Venenum aſpidum hauriet; uiperæq. lingua percuſſus interibit.

17. Non uideat riuulos fluminis.

17. Non mella riuis ducta ad illius iucunditatem emanabunt; neque butyri affluentia, & copia, redundabit; nullum guſtum ueræ ſuauitatis habebit; nec erit illa dulcedine, atq. uoluptate, perfuſus, qua piorum animi fruũtur. Itaque, cum iuſti, bonorum omnium ubertate completi, & incredibili gaudio cumulati fuerint, impius in ſumma egeſtate, & acerbitate, uerſabitur.

18. Luet quæ fecit omnia.

18. Reddet inuitus omnia, quę ſummo labore quęſierat; & nec ex illis fructum ullum percipiet; ſed, quaſi merces ad certum tempus fide ab aliquo ſumptas, ea reſtituere cogetur, ita, ut illorum copia numquam exſultare, & ſolido gaudio efferri queat.

19. Quoniã confringẽs

19. Inopes enim, & egentes, afflixit; opem illius implorantes deſeruit; domos uexauit, atque diripuit; nec euerſas reficere curauit. Vt autem multis lautus, & copioſus, & opulentus, uideretur; numquam ſibi ipſi uiſus fuit; nec in partis opibus ullo modo conquieuit; nec animus ipſe ſe diuitem iudicauit.

20. Nec eſt ſatiatus uẽter eius.

20. Numquam enim illius infinita cupiditas expleri potuit. Semper igitur inopia, & indulgentia, laborauit; in ſumma mendicitate uerſatus eſt; &, quo affluentius illi omnia prouenerunt, eo ſiti ardentiore flagrauit; fruſtraq. omne ſtudium ſuum in coaceruanda pecunia conſumpſit. nec enim poterit, illius ope, hac peſte redimi, impendentiaq. uitæ pericula propulſare.

21. Non remanſit de cibo eius.

21 Nullæ ciborum reliquiæ, quibus alantur poſteri, remanebunt: bona ſiquidem hominis impuri amplificari non poterunt.

22. Cũ ſatiatus fuerit.

22. Etiam cum affluit opibus, & omnibus rebus, quas uehementer appetebat, expletus eſt, angitur tamen, & multiplici cura, & ſollicitudine, conturbatur, &, illata omni ex parte mæſtitia, contabeſcit.

Tantis igitur malis undique premitur, ut, ſi nullum aliud ſupplicium accederet, ſatis tamen acerbas ſcelerum pœnas exſolueret. Sed non ſolum animi angore, & fraudis cruciatu, torquebitur, uerum alia ualde dira ſupplicia ſubibit.

23. Vtinã impleatur uẽter eius.

23. Nam, cum omnibus uitæ commodis ita cumulatus exſtiterit, ut uideatur ad illam ſummam potentiam, quam animo, atque ſpe, ſibi finxerat, perueniſſe, Deus repente in illum iræ ſuæ flammam, & incendium, concitabit; illiusq. ſtatum, & opes uniuerſas, demiſſa tempeſtate, atque procella, peruertet.

24. Fugiet arma ferrea.

24. Quod ſi impius armatam ferro manum effugerit; ſagittas arcu æneo uiolenter emiſſas excipiet; &, ſi primam Dei comminationem euaſerit, in multo grauiores plagas incidet, quas nulla uigilantia, & ſedulitate, depellet.

25. Eductus, & egrediẽs de uagina ſua.

25. Strictus enim Domini gladius in illius exitium micabit; & in uiſceribus adhærebit; hominemq. perditum, & afflictum, appropinquantis mortis

horrore

26. Omnes tenebræ abſcondıtæ ſunt.

horrore conficiet 26. Omnes ſimul tenebræ,terræ penetralibus abſtruſæ, quas ipſe ſibi ſcelere ſuo cond derat,in eum ırruent; & ignis, non ſollibus incita us, (eſt enim ſempiternus) illum populabitur;& omnes,qui relicti in ſedibus illius exſtiterint,aſsiduis malis agitabuntur. Hominũ enim perditorum heredes, ſimul cum nomine,& ſceletum imitatione, funeſtæ cladis hereditatem adeunt; & exemplum tandem nationis impuræ, atque ſceleſtæ,perimitur. 27. Non igitur diu poterit bomo nefarius, ſimulatione probitatis, imperitis errorem obijcere, ut,cum ſit multis ſceleribus inquinatus, ſanctus tamen exiſtimetur. Cælum enim illius iniquitatem in omnium oculis, & adſpectu, conſtituet; & terra contra eum bellum omni odio imbutum comparabıt.

27. Reuelabunt cæli iniquitatẽ eius.

28. Apertũ erit germẽ.

28. Quoties enim uniuerſa natura Diuino iudicio ad alicuius exitium conſpirat,toties hominis flagitioſi, & impuri ,ſcelus, quod antea latebat, aperitur; & in illius uaſtitate crimina, quibus ſe adſtrinxerat, omnium iudicio conuicta tenẽtur. Neque ſolum ipſe cum poſteritate ſua peribit, uerum & illius opes ad ſimilitudinem aquarum emigrabunt,atque diffluent,eo tempore,quo Dominus odium ſuum in religionis hoſtes exprompſerit. 29. Hæc eſt hereditas impijs hominibus adeunda; & hoc eſt patrimonium, a Deo,ijs, qui numen illius indigno conuicio prouocant,rectiſſimo iudicio conſtitutum. Hactenus quidem Sopharius: cuius quidem oratio, ut de Bildado ſuperius dictũ eſt, non ſolum in eo perſtitit,ut contra Iobum probaret, omnes impios eſſe miſeros, & calamitoſos, quaſi ille contrarium aſſeruiſſet; ſed etiam, ut illũ oſtenderet eſſe hominibus impijs, atque perditis, annumerandum. Similiter enim, ut ipſi rebantur, fuerat ſtatus illius euerſus,opes comminutæ,ſalus afflicta,genus extinctum, & in omni genere calamitatis impiorum pœnam ſuſtinuerat. ex quo effici contendebant, illum,quamuis fuiſſet iuſtitiæ,atque pietatis nomine celebratus,nunquam tamen ſe uere iuſtũ, ſed iuſtitiæ ſimulatorem, præbuiſſe.

29. Hæc eſt pars hominis impij a Deo.

CAP. XXI.

2. 3. Audite, quæſo, ſermones meos.

3. Suſtinete me.

1. 2. AD hæc autem Iobus ita reſpondit: Vos oro,& obteſtor,ut me attente audiatis. Nec aliud a uobis mihi in præſentia ſolatium dari poſtulabo. 3. Neque uos conturbet ,ſi uocem aliquam miſero, quam minime dignam auribus ueſtris arbitremini. Sed id æquis animis ferte: poſtquã uero meam ſententiam expoſuero, tum pro arbitratu ueſtro,quidquid uobis rectum uidebitur, facietis; & poteritis tunc commodius orationem meam, ſi uobis ita libuerit, inſectari. 4. Vt igitur hinc exordiar, uelim ſcire, quid eſt in cauſſa, cur tam grauem uobis offenſionem mæror in eius aſsiduus attulerit? num, quod homines mihi graue aliquod uulnus inflixerint, nimium lamẽtor? an potius, quod ab ipſo Deo percuſſus, & afflictus ſim? Si igitur non opes humanæ,ſed Diuinæ me pertulerunt,conſtat certe,dolorem quo torqueor, eſſe grauiſsimum. Quid igitur mirum eſt, ſi, cũ ſim Dei manu fauciatus, animus meus acerbiſsime conflictatur? Si igitur gemitus edo, ſi cladem meam lamentor, ſi meum caſum, & ruinam deploro, omnes meæ cogitationes ad Deum, qui me grauiter afflixit,a quo medicinã poſtulo,non ad homines,referuntur. illius enim clementiam, non hominum opem, imploro; & interim non poſſum, non in magna doloris acerbitate uerſari. Nam,cum Dei maieſtatem animo conſiderem; cum illius æquitatem, & iuſtitiam, mecum ipſe reputem; cum clementiæ magnitudinem, qua mirabiliter excellit, mente recogitẽ; cum mihi ſceleris nullius impij, atque nefarij, conſcius ſim; cum rationem, & conſilium, quod ſecutus eſt ut me tantis plagis afficeret,explicare non poſsim; quid eſt, quod facere debeam? quod eſt ueſtrum conſiliũ? quid,ſi hoc loco eſſetis, uobis faciendum putaretis? Poſſum ne ſenſus omnes opprimere? Poſſum ne cogitationem a tantis malis, quæ me undique circumſtant,abducere? Non profecto. Reſtat igitur,ut ad Deum, a quo ſolo remedium exſpectandum eſt,preces cum lacrymis,& querellis etiam,quas non impietas ulla, ſed magnitudo doloris exprimit,adhibeam. Nõ igitur eſt,cur eiulatus meos, uocesq. lugubres ad Deum fuſas, in magno crimine ponatis; ſed potius,ut inhumanitatem ueſtram damnetis, cum mihi calamitatis meæ deplorandæ, & remedij modis omnibus a Deo flagitandi,poteſtatem adimitis. 5. Sed illud identidem in oratione ueſtra ponitis, me non immerito fuiſſe a Deo fauciatũ, ſed, propter flagitia in cõſpectu illius admiſſa, bonis omnibus excluſũ, & uulneribus conciſum exſtitiſſe. Non ne tandẽ aliquando reputabitis, quantum crimen ſit, homini innocenti ſcelus,& crimen obijcere. Reſpicite igitur in me,&, cogitatione iſtius audaciæ,& temeritatis, obſtupeſcite; iſtamq. maledicendi licentiam refrenate. 6. Nam & ipſe, tanti ſceleris recordatione, perturbor, &, horrore perfuſus, totis artubus contremiſco. Qui enim probis hominibus maledicit, non hominibus, ſed Deo,in cuius tutela ſunt, impudentiſsime maledico.

4. Nũquid contra hominem.

5. Attendite in me.

6. Et ego quando recordat' ſue ro.

7. At, quam crebro illud unum argumentum repetitis, non eſſe æquitatis Diuinæ, pœnas improbis debitas probis hominibus irrogare. Deũ namque dicitis ſemper bonis benigne conſulere,& malos profligare, atque perdere. Ideo autẽ fieri, ut mali malis uexati ſint, & boni multis bonis abundent. 8. Vnde concluditis,eũ,qui malis premitur, eſſe omni flagitio corruptum, & non paucis criminibus alligatũ. Quæro igitur: Num homines impij ex omnibus huius vitæ cõmodis expulſi ſunt? Cur igitur impij uiuũt? Cur ad ſenectutẽ perueniũt? Cur opibus, & potentia, roborantur? Cur, ipſis ſæpe uiuentibus, eorum liberi florentes ſunt, & in oculis eorum, opibus, & dignitate, circumfluunt? 9. Illorum ſæpe domus, omni metu uacua, pace, & otio, perfruitur; nec interim ulla pœna Diuina, quæ uideri poſsit, illos inſequitur. 10. Nec illorum tauri ſine fructu ad ſuſcipiendam ſobolem admittuntur; neque uaccæ ſunt infecundæ, nec, abortione perculſæ, fetum informem eijciunt. 11. Infantes,illorum ſatu procreati, ut ouium greges, incedunt; eorumq. liberi ludis exſultant. 12. Ad tympanũ,

7. Quare ergo impij uiuunt.

8. Semen eorum permanet coram eis.

9. Domus eorum ſecuræ ſunt.

10. Bos eorum concepit.

11. Egrediũtur quaſi greges.

12. Tenent tympanum.

atque

atque cytharam; choros ducunt; feſtosq. dies agitant; & ſaltationem ad fidium ſonitum modulantur.

13. Ducunt in bonis dies ſuos.

13. Eiuſmodi bonis expleti, dies tranſigunt; neque diuturnis morbis intabeſcunt, ſed rō peſtiue, atque ſine longa moleſtia, e uita diſcedunt; & ſepulcro conduntur. Itaque non ſemper, ut dicitis, malis omnibus opprimūtur impij: multi enim ſunt, qui abundant his commodis, quæ commemoraui, quamuis ſint omni diritate tæterrimi, ſanctiſsimumq. Dei numen, cum proiecta audacia, & immanitate minime toleranda,

14 Qui dixerūt Deo

deſpiciant. 14. Ita enim uitam inſtituunt, ut hoc plane dicere uideantur; & huiuſmodi uerbis Deum a ſe longiſsime ſegregare: Abſcede a nobis. Omnem enim legis tuæ diſciplinam, auribus, & animis, aſpernamur; neque, quid a te præſcriptum, & imperatum ſit, ſed quod nos inſita cupiditas facere admonet, curandum ducimus.

15 Quis eſt Omipotens.

15 Quis enim Dominus eſt, ut illius dominatum patiamur? Aut, quam utilitatem, ſi manus ad illum tetenderimus, ex ea religione capiemus? Parum ne rebus exploratum eſt, non religione, & æquitate, ſed numinis contemptu, & iniuſtitia, opes augeri, & amplificari? An id non plerumque accidere uidemus, ut, qui nimis ſancteiuſtitiam colunt, ſint iniuriis obnoxij, resq. illorum quotidie magis imminuatur, illiq. tantum opulentiſsimi ſint, qui officia uitæ non iure, ſed utilitate, metiuntur? An id minime perſpicuum eſt, ſtultitiæ, & timiditati, fuiſſe religionis nomen impoſitum, ut, quod homines, uel ſtultitia cæcati, non uidēt, uel imbecillitate impediti, non audent, id officij religione prætermiſiſſe uideantur? Libenter igitur illis hoc inane nomen iuſtitiæ concedimus, quod eorum domos exhaurit, & noſtras explet. Illos religione diſtineri non ægerrime patimur, ut ea conſtricti nobis minime repugnent, & ita facilius ex illorum bonis per uim, aut fraudem, prædas aſportemus. Ius igitur Diuinum, quod tantum nobis detrimentum attuliſſet, odio iuſto perſequimur; religionis ſtudium, quod tantum noſtris rationibus obſtare potuiſſet, merito deteſtamur; & uiam, quam Dominus monſtrat, ut totius utilitatis, atque uoluptatis, expertem, ſumma uoluntate deſerimus, ut uiis noſtris, quæ magnam ſane nobis ſpem emolumenti, & iucunditatis, oſtendunt, libere ingrediamur. Hæc eſt impiorum hominum cogitatio; hæc eorum, quos ſæpe multis opibus affluere cernimus, mens, & ſen-

16. Verumtamē, quia non ſunt.

tentia. 16. Eorum tamen felicitas non eſt in eorum manu poſita, ſed multis ſæpe caſibus horribilibus, atque repentinis, inuertitur. Eorum igitur conſilia, cum ſint ſceleris, & amentiæ, plena,

17. Quoties lucerna impiorum extinguetur.

deteſtor. 17. Quam ſubito enim lucernæ lumen, quo impij ſplendeot, exſtinguitur? Irruet enim in eos de improuiſo peſtis, atque pernicies, infenſumq. Dei numen illis hereditatem, & patrimonium, doloris immenſi, atque ſempiterni, conſti-

18. Erunt ſicut paleæ.

tuet. 18. Vt paleæ, uento uehementer agitatæ, diſpellentur; &, tamquam ariſtæ, turbine maximo correptæ, diſsipabuntur: Deus ab impij filiis, qui

19. Deus ſeruabit filiis.

patris, ut plerumque fit, ſcelus imitantur, patris opes, atque potentiam remouebit; 19. in illiuſq. ſcelus ſeuere uindicabit; & tum demum, cum perditus homo pœnas ſceleris, & immanitatis, exſoluerit, intelliget, quanta amentia oppreſſus extiterit.

20. Videbunt oculi eius.

20. Cernet oculis ſuis peſtem, quam ſibi ipſe ſcelere ſuo comparauit; & Diuini furoris poculum haurire compelletur.

21. Quid. n. ad eū pertinet.

21. Quid ex tantis opibus, ex tantis uitæ deliciis, ex tantis uoluptatis illecebris, ex tanto dignitatis ſplēdore, reliquum poſt illius mortem in illius domo conſpici potuit? Quo modo tandem im medio felicitatis curſu, eo tempore, quo maxime uidebatur omnibus florentiſsimæ uitæ præſidijs, & ornamentis, redundare, ictu repentino concidit, & in ipſo ſtatus flore, atque robore, ab omnibus uitæ commodis, intempeſtiuæ mortis impetu, diuulſus eſt? Nec enim umquam illorum mors matura eſſe poteſt, quorum animi rebus terrenis addicti ſunt, a quibus quocumque tempore eos auelli contingat, quaſi in medio uitæ curſu uiolenter exciſi ſint, amiſſam uitam lugent, & de ui importuna mortis conqueruntur. Quid ergo? An erit quiſquam tam ſine mente, qui Deum rerum ſcientia inſtruere uelit, cum uideat, ab illo tam ſingulari ratione iudicium, contra homines in alto gradu locatos, exerceri?

22. Numquid Deum docebit.

22. Attamen ratio, quam Deus in iudicio conſtituendo ſequitur, non eadem eſt, in omni peccatorum animaduerſione. Nunc enim celeritatem in uindicando ſuſcipit; nunc differt, atque procraſtinat, prout uariæ rationes, & opportunitates, minime compertæ nobis, efflagitant.

23. Iſte moritur robuſtus.

23. Inde adeo fit, ut alius, integra ualetudine, in ſumma rerum affluentia, & tranquillitate, uitā degens, e uita diſcedat;

24 Viſcera eius plena ſunt adipe

24. cuius etiam defuncti facultatibus, atque diuitijs, nutriri queant liberi, & tamquam lactis ubertate compleri, & opimis ſpoliis, quaſi medullis oſsium, ſaginari.

25. Aliusuero moritur

25. Alius rurſus ita per omnem uitam cum omnium rerum inopia, & acerbitate, conflictatus eſt, ut numquam ulla iucunditatis parte frueretur.

26. Et tamē ſimul ī puluere dormiunt.

26. Vterque tamen, ſimili ratione, e uita excedens, in puluere decumbit, & ſimili uermium integumento contegitur. Itaque ea, quæ de impiorum exitio dicitis, uere dicta ſunt, & ab iis, quæ diſputo, non ualde diſcrepantia, minime tamen ad me arguendum cohærentia.

27. Certe noui cogitationes ueſtras.

27. Noui enim, quo ueſtra tendat oratio, & quid animo deſignetis, & quo modo omnes conatus ueſtros ad me deijciendum comparetis.

28. Dicitiſ enim.

28. Sic enim dicitis, cum de miſeri hominis interitu, & calamitate diſſeritis, Vbi nunc eſt domus hominis illius, qui erat opibus, & honore, & imperio, facile princeps? Vbi nunc eſt illius ampliſsimi loci deſignatio, qua fuerunt tabernacula impiorum collocata? Hæc autem a nobis dicta in me ita iaciuntur, quaſi ipſe de ſtatu meo, propter impietatem, conciderim; & non intelligitis, fore, poſt huius uitæ finem, iudicium, quo ſunt tandem facta cuiuslibet examinanda, & meritæ pœnæ impiis perſoluendæ. Vt igitur in hac uita florens ſtatus nullum certum afferre poteſt ingenuę probitatis indicium; ita nec euerſus, & afflictus continet ullum firmum impietatis, atque fraudis, argumentum. Num hæc doctrina eſt abſtruſa nimis, atque recondita? An potius ualde

per-

permulgata, omniumq. ferme hominum communibus ſenſibus infixa? 29. An, ſi de uiatoribus

29. Interrogate quemlibet

quærere uoletis, quibus ſignis iuſtos a iuſtis internoſcaut, num res ſecundas, aut aduerſas, proferent, ob iuſtitiæ, aut iniuſtitiæ diſcrimen? Non certe. ſed vitæ ſanćte, aut impie actæ rationem..

30. Quia in diem perditionis.

30. Si quæſieritis, quo modo permittit Deus, ut improbi bonis affluant, ſumma conſenſione decernent, impiorum ſupplicium in illum diem calamitatis ſempiternæ reſeruari, quõ ſanctiſsimus ille iudex omnes iræ ſuæ uires in ſceleratos homines profundet? Si igitur in hac uita minime puniuntur, icciroo fit, ut tunc multo acerbius æuo ſempiterno cruciẽtur. 31. Quis enim alius poterit

31. Quis arguet corã eo viam eius?

occultum ſcelus arguere, & uitã in tenebris turpiter actam in omnium oculis, atque mente defigere, & merita unicuique, pro rerum a quolibet geſtarum ratione, perſoluere, niſi ille tantum, cuius uoc mens falli, neque iudicium eludi, neque ſeueritas inflecti poteſt? 32. Quam inimicus, &

32. Ipſe ad ſepulcra ducetur.

inſenſus ſit Deus improbis in hoc rerum ſtatu, non ita clare cernitur, eo quod ſæpenumero non ſolum abundant rebus omnibus ad uictum, & cultum, & elegãtiam accommodatis, uerum etiã in morte funere ampliſsimo cohoneſtantur. Is igitur, cui, propter ſcelus immane, ſempiterna ſupplicia ſubeunda ſunt, non in uulgari tumulo, nec in macro ſolo, ſepelitur, ſed in ſepulctum magnifice ædificatum, quod ipſe ſummo ſtudio, & uigilantia, in fertili, & opima tellure, uiuens exſtruxerat, a ſuis infertur, ubi in exſtructis frugũ aceruis poſsit illius memoria quotannis hominũ frequentia celebrari. 33. Itaque multi glebas il-

33. Dulcis fuit glareis Cocyti.

las, e torrente auulſas, & in aggerem congeſtas, in quibus ille humatus eſt, cum iucunditate frequentabunt; hominiſq. imperi nomen, quaſi uiri magni, & excellentis memoriam, laudibus ornabunt. Exemplo deinde ſceleris, & iniquitatis, omnes homines, qui potuerint tyrannidẽ illius imitari, in eandem pœnam detrudet. Et multo ante, quam ille eſſet in uitam ingreſſus, innumerabiles homines, ſpe ampliſsimæ utilitatis illecti, & eandem ſectam conſecuti, eundem finem ſubierunt. Nã, cum animaduertiſſent, multos eorum, qui per uim, & fraudem, opes auxiſſent, minime pœnas in hac uita facinoris ſceleſti pependiſſe, maiore quadam audacia, & impudentia, ut tyrannidem occuparẽt, facinora capitalia moliti ſunt. Non igitur ſemper uerum eſt, quod aſſeritis, Dei numen in ſceleribus ulciſcendis apparere. Multa namque facinora ſeueriſsime uindicanda ad illũ

34. Quomodo igitur conſolamini me fruſtra?

extremum iudicium reſeruata ſunt. 34. Quid igitur me uerbis uaniſsimis conſolari uultis? Cur, dum mihi mærorem, in quo ſum, minuere ſtudetis, multo magis dolorem amplificatis? Semper enim in reſponſionibus ueſtris reſidet aliquid, quod grauius animum meum exulceret. Vos igitur oro, ut opinionem, quam de me, quaſi de homine facinoroſo, recepiſtis, tandem aliquando deponatis; & cauſſam Diuini iudicij, quæ ueſtro patrocinio minime indiget, omittatis; neque iam de quotidianis exemplis, quæ maximos errores interdum afferre ſolent, ſed de ſempiterna uita, in qua nulla uarietas, & inconſtantia uerſatur, aſsidue cogitetis. Hac Iobi ratione, amici illius minime de ſententia deſtiterunt.

CA. XXII.

1.2. Numquid Deo poterit cõparari homo.

1.2. HELIPHASIVS igitur in illum huiuſmodi uerbis inuectus eſt: Num Deus a uiris aliquã utilitatem capiet? Vt enim rebus tuis ſapienter admodum conſulas, quod tandem ex prudentia tua emolumentum ad illum perueniet? Nullum ſane. 3. Quæ igitur tanta illum cupiditas iuſti-

3. Quid prodeſt Deo.

tiæ tuæ tenere poteſt, quaſi ſit ex illa uoluptatem eximiam percepturus? Aut quem fructum ſibi ex integritate ſtudiorum tuorum comparabit? Sed eſto. Nihil eſt omnino boni, quod a te exſpectare poſsit. 4. Sed, ne illi malum inferas, fortaſſe

4. Nũquid timens arguet te.

cauet; & ideo ſedulo curat, ut te a ſcelere inſtituto deterreat, non quidem, ut illi proſis, ſed ne aliqua ex parte noceas. Quid ais? Icciroo, ne, quod uires tuas metuat, tibi crimen intendit, & te in iudiciũ uocat, ut legibus adſtringat, ne illi moleſtus eſſe poſsis? Minime. Quid ergo? Si neque ſuum commodum exſpectauit, neque ſibi malum metuit, qua nam alia de cauſſa ſuſpicari merito potes, illum tibi tantum calamitatis inuexiſſe, niſi ut tibi benigne conſuleret, impoſitiſq. plagis animum tuum a ſcelere reuocaret? Quid igitur tergiuerſaris? Cur cauſſas cladis iſtius tibi minime notas eſſe lamentaris? Cur te purgare fruſtra contẽdis?

5. Et non propter malitiam tuã, plurimam.

5. An non ſatis conſtat, ex ui calamitatis, quæ te peruertit, te, propter flagitia quam plurima, & iniurias innumerabiles, fuiſſe tantis ruinis oppreſſum. 6. Fratres namque tuos abſque ulla cauſſa

6. Abduxiſti enim pignus fratrũ tuorũ.

pignoribus ablatis euertiſti; egentibus ueſtimenta, quibus frigus depellebant, immaniſsime detraxiſti; 7. aquæ poculum ſitienti minime porre-

7. Aquã laſſo non dediſti.

xiſti; neque panem ei, qui fame uexabatur, appoſuiſti. Non uirtute, & merito tuo, ſed uiribus, & potentia, ad honores ſummos euectus es. Hoc enim fieri plerumque ſolet, ut terrarum imperium, non ad bonos, & ſpectatos homines, ſed ad illos, qui multum poſſunt, multitudinis amẽtia deferatur; & ij potiſsimum regnum poſsideant, qui reliquis non uera dignitate, ſed opibus, antecellũt. Quod igitur omnium ciuium tuorum conſenſu in alto gradu dignitatis, & imperij, locatus es, id nõ fuit

8. In fortitudine brachij tui.

uirtuti tuæ, ſed potentiæ, tributum. 8. Nam, quod ad uirtutem attinet, quod ſpecimen illius dediſti, ex quo ueriſsimæ honeſtatis ſplendorẽ poſſemus cognoſcere? 9. Viduas enim uacuas, & inanes, di-

9. Viduas dimiſiſti vacuas.

miſiſti; tenues pupillorum uires afflixiſti. 10. Ic-

10. Propterea circumdatus es laqueis.

circo laqueis circumquaque propoſitis irretitus es, & in ſtatum tuum repentinus terror inuaſit. An non circumſpicis, quo in loco ſis? Quæ te miſeriæ circumuallẽt? In quam horribiles ærumnas

11. Et putabas te tenebras nõ viſurum.

incideris. 11. Tætræ namque tenebræ rebus tuis offuſæ ſunt; e luuio aquarũ te depreſsit, & obruit; & tamen, quaſi mediocre te malum perculerit, ita magnifice loqueris. Cum ipſo Deo certamen inire non dubitas. 12. Non ne uides Deum altitudi-

12. An cogitas, quod Deus.

nis immenſitate cæli faſtigia ſuperare? Reſpice, quæſo, ſidera, quam altum locum in cæleſti natura teneant: quæ tamen omnia ipſius Domini ui, & potentia, coercẽtur. Quid igitur illius numen, im-

13. Et dicis, Quid enim nouit Deus

probis grauiter infenſum, nõ extimeſcis? 13. Sed

ea ſot-

ea fortaſſe conſidentia tibi animos affert, quod opineris ea crimina, quæ in tenebris commiſiſti, a Deo animaduerti non poſſe. Sic enim ipſe tecum loqueris: An Deus poteſt oculis omnia perluſtrare? An ea etiam, quæ tenebris, & caligine demerſa latent, inſpicere?

14. Nubes latibulum eius.

14. Nubes oculis illius obtendũtur, ne, quæ geruntur in terris, adſpiciat; & ijs negotijs implicatus eſt, ut res humanas intueri non poſsit. Globum enim cæleſtem circum axem uerſat, nec huius tanti muneris ullã uacationem habet, ut animo libero, quæ ab hominibus fiunt, curare poſsit. Hæccine ſcelera? hæccine flagitia?

15. Numquid ſemitã ſæculorum.

15. An non, eadem iſta opinione decepti, corruerunt omnes, qui, præcipites amentia, iura omnia, Diuina, & humana, uiolarunt, multaq. facinora capitalia, cum magna generis humani pernicie, ſuſceperunt? Omnes enim ferme, qui tetra, & impura, facinora moliuntur, ideo ea moliuntur, quod ſe a Deo minime uideri, & animaduerti, arbitrentur. Placet ne igitur tibi, eandem uiam ingredi, quam nequiſsimi homines, rebus terrenis addicti, & cæleſtium prorſus immemores, inierunt? Nec interim recolis animo, quam irriti, & inanes fuerint illorum conatus, quam fallaces ſpes, quam plena uanitatis ſtudia?

16. Qui ſublati ſunt ante tẽpus ſuum.

16. Nam multo ante tempus deformi ſenio confecti ſunt; & illorum fundamentum, inſtar torrentis celeriter effuſi, ſubito defluxit. Quorum tanta audacia fuit, ut in præpotentem Dominum contumelias minime ferendas intorſerint.

17. Qui dicebãt Deo.

17. Dicebant enim Deo, Secede a nobis. Quem enim fructum poterunt homines, opibus parandis, atque fruendis, intenti, a Deo percipere? Et tamen ipſe Deus, quem animi ingrati ſcelere in ſe prouocabant, eorum domos opibus expleuerat.

18 Cum ille impleſſet

18. Omnia ſiquidem bona illius immẽſa benignitate continentur. Illorum igitur ſcelus exhorreo, amentiam exſecror, conſiliumq. deteſtor. Vt enim ad aliquod tempus opibus floreãt, breui tamen de ſtatu conuellentur, & debitis pœnis agitabuntur.

19. Videbunt iuſti. 20 Nõne ſucciſa eſt erectio eorum.

19. Videbunt iuſti, & lætitia efferentur, & in impiorum hominum calamitatibus inſultabunt. 20. Quod longe ſecus nobis eueniet, qui ſcelus odio habemus, & iuſtitiæ odio nitimur, & ſpem noſtram non in opibus fluxis, ſed in Dei bonitate, reponimus. Nec enim ſalutis noſtrę prę ſidium, atque firmamentum, exſcindi poterit; at illorum etiam reliquias ignis abſumet.

21. Acquieſce igitur ei.

21. Quare te, per amicitiam, oro, & obſecro, ut te reſpicias, ſaluti tuæ conſulas, improborum conſilia repudies; bonorum ſtudia non aſpernere; comprime tumorem animi; te ipſum, quantum potes, abijce; nec in uirtute tua, ſed in Dei clementia, & bonitate, omnia præſidia uitæ conſtitue. Supplicibus igitur uerbis ab illo pacem, & ueniam, pete; omnia ſtudia uitæ ad legem illius accommoda; & ſic non modo ueniam impetrabis, ſed bonorum omnium copia cumulabere.

22. Suſcipe ex ore illius legem.

22. Accipe ab illo legis ſanctiſ ſimæ diſciplinam, illiuſq. uerba mente complectere, animoq. tuo ſemper impreſſa, & inſculpta ſint.

23. Si reuerſus fueris ad Omnipotentem.

Si enim ad Deum toto animo conuerſus fueris, illius numine, & beneficio, priſtinas opes, & dignitatem, recuperabis, & ſobolem ex te florentẽ propagabis, omnemq. iniuſtitiæ labẽ e tabernaculo tuo repelles.

24. Dabit pro terra ſilicem.

24. Illius enim ductu, opes eximias ſub terram abditas effodies; & ab exciſa ſilice auri puriſsimi uenę tibi, quaſi aquę perẽnes, emanabunt.

25. Eritq. Oĩpotens contra hoſtes tuos.

25. Tunc igitur eris Dei omnipotentis prę ſidio circumſæptus, & opibus ab illo ad ſalutis tuæ cuſtodiã exaggeratis omni ex parte munitus. Itaque non ſolum bonorũ Diuinorũ copia redundabis, ſed etiã Diuino præſidio, atque robore, ſæpieris.

Tũc ſuper Omnipotẽtem.

Tunc etiam delicijs ſempiternis affiues; & te cum ipſo Domino peramãter oblectabis; neque, timore perterritus, terram intuebere, ſed ad Dei conſpectum faciem tuã fidenter attolles.

27. Rogabis eum.

27. Quoties opẽ illius imploraueris, exaudiet te; & uota, quę nuncupaueris, ſolues. Is enim tibi ſemper in precibus, atque uotis, occurret.

28. Decernes rem.

28. Quidquid animo decreueris, exitus felices habebit; omneſq. uię tuæ ſplendore Diuino collucebunt.

29. Qui enim humiliatus fuerit.

29. Omnes enim illi, qui ſe coram Deo abijciunt, atq. demittunt, quamuis eorum opes exciſæ ſint, ſalutẽ ab illo, & animorum tranquillitatem, repente conſequuntur.

30. Saluabitur innocens.

30. Vt autem abiectos excitat, & donis, atque muneribus, afficit; ita eorũ ſtatum, qui retinent innocẽtiam, nec animos ſuos ſcelere pollui, & contaminari, patiuntur, tutos, & incolumes, ab omni calamitate conſeruat. Quamuis enim innocentis ſtatus undique fluctibus oppugnari uideatur, numquam obrui poterit; ſed ſecurus, & immobilis, in omni tempeſtate permanebit. Eſt enim uitæ caſtimonia firmum, & inuictum, in omni rerũ diſcrimine dignitatis, & uitæ, propugnaculũ. Ne autem deinceps labi queas, ſummã in omni uitæ officio puritatẽ perpetuo cõſeruabis. Sic igitur & opibus ſummis, & eximijs uoluptatibus, affiues; & Dei præſidio munieris; & illius familiaritate perfrueris; & in trãquilliſsima pace uerſaberis. Itaque cenſeo, neque ſpem ſalutis eſſe tibi deponendam, nec integritatis laudem inaniter aſſumendam. Si enim priſtinas uitæ labes ſtudio pietatis elueris, Deum ualde propitiũ habebis; ſi uero tibi iuſtitiam arrogaueris, teq. nullo merito tuo plagis affectum perpetuo dixeris, non mediocriter iratum ſenties.

CA. XXIII. 1.2. Nunc quoque in amaritudine eſt ſermo meus.

102. AD hæc Iobus reſpondens ait: Idem etiam nunc doloris ſtimulus animum meum lacerat; eadem calamitatis acerbitas me curis agitat, atque mærore cõficit. Vis enim ærumnæ, quę me premit, multo grauior eſt, quam ut illis ſuſpirijs, atque gemitibus, demonſtrari poſsit. Parum deinde uiſum fuit illi, qui me tantis oppreſsit ęrũ nis, his tantis malis affligere, niſi etiam nomen meum tã indignis contumelijs maculari ab amicis fineret. Non probo illis innocentiam meã, ſed in eo perſeuerant, ut me ſceleris, & arrogantię, cõ uincant.

3. Quis mihi tribuat.

3. Quo me uertam? quibus argumentis obiecta crimina diluam? Quibus hominibus integritatis meæ teſtimonium denuntiabo? Si enim illi, qui me probe norunt, & qui certi eſſe poterãt, me neque flagitioſum, neque ſceleratum eſſe, tantis me cõuicijs inceſſunt; quorum hominum ope famam, & exiſtimationem meam tueri poſſum? Reliquum igitur eſt, cum hominibus uitam meã probare non queam, ut illi Domino, qui ſolus animi mei conſcius eſt, omne uitæ meæ iudiciũ committam.

mittam. Vtinam locum, quo ſe nunc tenet, noſſe aliqno modo poſſem: utinam illum inuenirem, & mihi ad ſolium illius adire liceret. 4. Tunc certe me ad iudicium illius ſubeundum animo comparare, orationemq. meam, non argumentis tantum, ſed multis etiam querellis, infercire. 5. Scirem, quibus uerbis mihi cum illo agendum eſſet; & ille uiciſsim ad obiecta reſponderet; & ſic demum cauſſam huius ærumnæ meæ ab illo perdiſcerem. 6. Quid ergo? Num, ut ille ſumma uirium contentione mecum litiget, optandum eſt? Minime. immo, ut animum meum allato robore confirmet, quo poſsim in iudicio conſtanter cauſſam ſuſtinere. Tunc certe in illo iudicio, in quo nullus eſt fraudi, & calumniæ, locus, homo iuſtus, maledictis immerito conciſus, litem ſuam obtineret? ibi profecto, confiderem, iudice illo, quem nihil omnino fallit, iudicante, me ius meum perpetuo retenturum. Nunc uero, quid faciam, incertus ſum. fictis criminibus ab amicis accuſatus, illorum uoce, a quibus id minime fieri oportebat, indigniſsime uiolatus, maximi probri, atque dedecoris, inſimulatus, Deum teſtor, fidem illius imploro; & tamen illum unicum iuris mei cognitorem mihi adeſſe non uideo. Si ad Orientem Solem me confero, nuſquam apparet; ſi ad Occidentem, ne ueſtigium quidem illius inſpicio 9. Si ad opera, quæ in Septemtrione gerit, animum intendo, compos illius fieri non poſſum; ſi me ad Auſtrum refero, ut, in quæ loca ſe abdiderit, inueſtigem, nec ibi illum cerno. 10. Verum enimuero hoc ſolatio uti poſſum, quod is meæ uitæ rationem exploratam habet, & nouit, quam pure, & caſte, numen illius ueneratus ſim. Sed probare me uoluit, ut, tamquam aurum fornacis incendio conflatum, multo purior ex his ærumnarum flammis, quibus crucior, exirem. 11. Pedes namque mei ſemper illius ueſtigijs inſtitere: uiam illius diligenter obſeruaui; nec ab ea umquam in alterutram partem declinaui. 12. numquam detrectaui imperium illius: ſanctiones, quas ore protulit, intima mente complexus ſum. 13. Attamen, cum idem, & ſibi ſimilis, in omni æternitate permaneat, quis eum a rata, atque fixa ſententia depellet? Quæcumque enim mente deſignauit, & animi uoluntate, & ſtudio, comprobauit, certe perficiet. 14. Mihi igitur id, quod illi uiſum fuit, onus impoſuit, &, quaſi certi operis penſum, aſsignauit: Nec in me primum hoc conſilium ſecutus eſt, ut uirtutem laboribus exercendam, & doloribus probandam eſſe demonſtraret; ſed in multis etiā hominibus pietate excellentibus, quos ob eādem cauſſam multis incommodis affligi permiſit. 15. Non eſt igitur hoc opus Domini, nouum, & inuſitatum, & priſcis temporibus inauditum, ut ea ratione conturbari, meamq. uitam criminari, debeatis; ſed ſæpe, atque multis in locis, ab eo perfectum. 16. Iccirco eo tempore, quo res meæ erant ualde ſecundæ, metu tamen interdum cladis, quæ mihi conſilio illius accidere potuiſſet, animo conturbabar; &, præ meditatione calamitatis, angebar, & numen illius metuebam. Verum Deus, (quamuis mihi nihil præter opinionem acciderit, & ad omnia mala perferenda animo meditatus, atque paratus ante fuerim) adeo me uiolenter oppreſsit, ut omnes animi mei uires eliderет, & ſtatum meum perturbaret. 17. Itaque non inopinato mihi calamitas hęc inuecta, & importata fuit. Nec enim ullæ me tenebrę perdiderunt, nec ulla caligine impeditus fui, quo minus ea, quæ euenere, multo ante proſpicerem.

4. Poni coram eo iudicium.
5. Vt ſciam uerba.
6. Nolo multa fortitudine cō tendat mecum.
7. Proponat æquitatem contra me.
8 Si ad Orientem iero.
9 Si ad ſiniſtram.
10. Ipſe uero ſcit uiā meam.
11. Veſtigia eius ſecut° eſt pes me°.
12. A mandatis labiorum eius.
13. Ipſe enim ſolus eſt.
14. Cumq. expleuerit.
15. Et iccirco a facie eius.
16. Deus molliuit cor meum.
17 Non enim perii.

CAP. XXIV.

1. HAEC cum ita ſint, quid uobis in mentem uenit, tam ſæpe eodem argumēto pugnare, quod nullas omnino uires habet? Si enim ex eo, quod me ærumnis oppreſſum cernitis, me eſſe maleficum hominem, & iniuſtum, colligi poſſet: Deum minime noſſe temporum opportunitates, quibus homines iniuſti illius iudicio peruertendi ſunt, & iuſti rurſus excitādi, ut dies ſalutares aduentare conſpiciant, omnino ſequeretur. Si enim calamitas huius uitæ ſcelus arguit, ergo felicitas probitatis indicium facit. Cum igitur Deum uideamus, in perditorum ſceleribus conniuere, & iuſtos incommodis acerbiſsime interdum uexari, concludi neceſſario poſſet, Deum multa fugere, neque ſciētiam illius omnia complecti. Num ſcelera, & flagitia, quæ homines perditi, atque profligati, paſsim ſuſcipiunt, minime explorata, & cognita ſunt? An infanda facinora, quę moliuntur, parum omnium oculis notari ſolent? An non quotidianas egentium querellas, qui ab improbis innumerabiles iniurias patiuntur, non auribus uſurpamus? 2. Improbi terminos euellunt, ut eos, qui minus poſſunt, agris expellant; greges aliorum rapiunt, quos in paſcuis ſuis contineant; 3. pupillorum aſinos abigunt; uiduarum boues loco pignoris abripiunt; 4. pauperes uia cedere cogunt; tantumque timorem hominibus egentibus incutiunt, ut ſe in latebras abdere feſtinent, ne uultum eorum, a quibus ſpoliantur, adſpiciant.

1. Ab Omnipotente nō ſunt abſcondita tēpora.
2. Alii terminos trāſtulerunt.
3. Aſinum pupillorū abegerunt.
4. Subuerterunt pauperum uiam.

5. Quidam, uelut onagri, in ſolitudine diſcurrunt, &, quaſi nihil aliud operis habeant, unde prædas agere poſsint, uigilanter explorant; atque mane ſurgunt, ut rapinis liberos ſuos alant. 6. In alienis fundis ſegetes demetunt impij; uineas alienas impune uindemiant; 7. homines egentes, ab illis nudati, pernoctant in frigore; 8. nec ullum habent integumentum, quo imbrem effuſum in montibus arceant; &, immodica pluuia madefacti, omniq. ueſtium præſidio deſtituti, ſaxorum ſibi perfugia comparant. 9. Tanta uero crudelitate flagrant homines impuriſsimi, ut pupillo, iam bonis euerſo, & ſpoliato, tenues etiam patrimonij reliquias detrahant; &, quidquid reliquum eſſe uident in bonis hominis egentis, & afflicti, pro pignore putent, & auferāt: 10. inopem, detractis omnibus ueſtimentis, nudum expellunt, & eijciunt; & e manibus famelici manipulum frugis extorquent. 11. Intra muros illis olei uis ingens emanat, & in torcularibus, qui eis uinum exprimunt, ſiti cruciantur. In ſummo igitur otio, aliorum operis, atque labo

5. Alii quaſi onagri.
6. Agrum non ſuū demetunt.
7. Nudos dimittunt homines.
8. Quos imbres montium rigāt.
9. Vim fecerunt deprædantes pupillos.
10 Nudis, & incedentibus abſq. ueſtitu.
11. Inter aceruos eorum.

ribus perfruuntur, cum ipſi, qui eis ſeruiunt, & labore defatigantur, nullum fructum ex impenſo labore percipiant.

12 De ciuitatibus ſecerunt viros gemere

12. E media ciuitate miſeri mortales inclamant, & de iniurijs illatis queruntur; &, qui uulneribus confoſsi ſunt, animo nimis anxio elamores edunt; & tamen Deus iram ſuam continet; ita, ut homines ſceleratos ne minimis quidem pœnis afficiat.

13. Ipſi fuerunt rebelles lumini.

13. A luce per ſummum perfidiæ ſcelus deſciuerunt: uias, quas Diuinæ legis ſplendor illis monſtrabat, deſeruerunt; &, cum multum progreſsi in errore peſtifero fuiſſent, non tamen ullo modo in uiam redire uoluerunt.

14. Mane primo conſurgit homicida

14. Ante lucem uigilant ſicarij; ut ferro uitam hominibus tenui uictu contentis eripiant; opportunitate uero noctis, tanquam fures, ad aliorum opes diripiendas abutuntur.

15. Oculus adulteri obſeruat caliginem.

15. Porro autem adulter primas noctis tenebras obſeruat, ut oculos hominum uitet; & caput etiam inuoluit, ne, dum tantum ſcelus machinatur, agnoſci poſsit.

16. Perfodit in tenebris domos

1 . Die notat oculis domos, quas nocte perfodiat; lucem, ut nequitiæ contrariam, & inimicam, deteſtatur.

17. Si ſubito apparuerit aurora.

17. Matutinæ lucis exortum inſtar mortis eſſe putat; &, ſi fuerit manifeſto deprehenſus, exhorret, & mortis formidine perterretur.

18. Leuis eſt ſuper faciem aquæ.

18. Leuis eſt, & inconſtans, & aqua ſumma fluminis incitati mobilior; & iccirco nec ille, neque res illius ſtabilitatem habere poterunt, ſed labentur, & effluent, neque ullo in loco conſiſtent; attamen eorum ſcelus non erit impunitum, ut imperiti ſuſpicantur. Nec enim Deus iuris obliuiſcitur; neque, quæ ab impuris hominibus deſignentur, ignorat. Itaque hominis ſcelerati patrimonium in terra erit deteſtabile, & execrandum. Dum enim futiles, & inanes uoluptates exquiſiuit, uiam uerisſimæ uoluptatis, atque iucunditatis, ignorauit. Nec in uineas, quibus ſuauiſsimus fructus excipitur, deduci potuit, ſed in locum præcipitem ſe dedit, unde in omnem acerbitatis, & miſeriæ colluuionem decideret; neque dulciſsimum Diuinæ diſciplinæ uinum bibere uoluit; & ideo poculum amariſsimum Diuinæ ultionis exhauſit.

19. Ad nimium calorẽ tranſeat

19. Vt autem tellus arida, ſolibuſq. peruſta, omnes aquas, quæ ex liquatis niuibus emanant, abſumit, ita Erebus eos, qui ſe peccatis inquinauerunt, exſorbebit. Erit igitur illis ad clementiam Domini aditus præcluſus. Nec enim animi curam ullam habuerunt, ſed omnia uitæ ſtudia ad corpus contulerunt, quo quidem uermes, quaſi pabulo iucundiſsimo, ſaginandi ſunt.

20. Obliuiſcatur eius miſericordia.

20. Eorum nomen ex hominum memoria penitus euelletur, & iniquitatis opus tandem, inſtar aridi ligni, perfringetur.

21 Pauit enim ſterilẽ

21. Homo enim maleficus nullam miſericordiam tribuit illis, qui erant omni ſuorum ope, & auxilio, orbati. mulierem enim infecundam afflixit, & uiduam malis oppreſſam minime ſubleuauit.

22 Detraxit fortes in fortitudine ſua.

22. Tantum uero interdum uiribus pollet, ut homines etiam potentes ſibi ſub jcia; & tamen, cum tantas opes habeat, nunquam animi tranquillitate frui poteſt. Nemini enim credit, inſidias ab omnibus uitæ ſuæ fieri ſuſpicatur, & necem, & cruciatum, uehementer exhorret, & eo metu cogitur ſæpenumero illis, a quibus ſibi timet, perniciem moliri.

23. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ.

13. Quamuis enim aliquis ſe illi muneribus inſinuare ſtudeat, &, ea calliditate nixus, confidat, ſibi nullum ex eo, quem donis obſtrinxit, incommodum euenturum, is tamen inſidias illi, qui eum ſibi obſequio deuincire ſtatuit, nefarie comparabit. itaque uias illius obſeruabit, ut in illum peſtem, & exitium, machinetur.

24. Eleuati ſunt admodicum.

24. Improborum igitur ſtatus, quamuis extolli, & ad ſummum honoris faſtigium euehi a multis exiſtimetur, deteſtabilis, & execrandus eſt. Eos elatos in ſublime conſpicies, atque repente deiectos animaduertes: ita, ut nihil omnino priſtini ſplendoris appareat. Qui fuerant opulentiſſimi, ad ſummam inopiam rediguntur; illorum opes, ut reliqua humana omnia, morte conſumuntur; &, quaſi ſpicæ necis improuiſę, falce demetuntur. Non Deum iniquitatis inſimulo; non impiorum ſtatum felicem prædico; ſed eorum ſcelus exſecror, amentiam conuinco; quam miſeri, quam infelices, & ærumnoſi ſint, quibus poſſum uerbis explano. Id tamen dico, & teſtificor, &, quam maxime poſſum, contendo, nec illam fortunam ad ſpeciem ualde florentem, in qua multi ſunt, quamuis eos in funere etiam conſequi uideatur, dare teſtimonium probitatis; neque rurſus ærumnas, & calamitates, improbitatem hominis afflicti conuincere. Nam & improbi, quamuis uulgo beati reputentur, in hac tamen uita ſunt diris caſibus obnoxij, & aſsiduis maleficiorum pœnis agitantur, & poſt hanc uitam debita ſceleribus eorum ſupplicia perſolnent; & probi, ærumnis exerciti, & multis in omni malorum tempeſtate argumentis examinati, uerisſimæ tamen dignitatis ornamenta retinent, & præmia tandem immortalia, atque Diuina, conſequentur. Nullam igitur habent uim argumenta, quibus ex calamitate, quæ me uexat, me ſceleratum eſſe contenditis.

25. Quod ſi nõ eſt ita

25. Quod ſi hæc uobis minime probantur, uelim intelligere, ubi nam ille eſt, qui orationem meam refellat, meque falſum dixiſſe peruincat.

CA. XXV.

2. Poteſtas & terror apud eũ eſt.

1. AD hæc autem Bildadus Haſuitha reſpondens, inquit: 2. Nemo ſanus poteſt ullis rationibus adduci, ut ſummum illum Dominum, penes quem ſumma poteſtas eſt, iniquitati affinem ſuſpicetur. Nec enim metuit quemquam, nec natura ad ſæuitiam propenſus eſt. Eſt enim ſummus rerum omnium Dominus, imperio infinito præditus, ſolus metuendus, omniumque ueneratione colendus. Quam ſit autem natura beneficus, ex ea pace, quam in cæleſti natura conſtituit, admodum clare perſpicitur. Vnde concludi poteſt, cum ille in terris pacem turbat, & dolorem multis efficit, id ex eo prouenire, quod multi ab illius inſtitutis, atque moderatione, deficiunt.

3. Nũquid eſt numerus militum eius?

3. Num cæleſtia illius agmina numero definiri poſſunt? num ſplendor illius exoriens, gentibus ullis denegatur? Ergo, cũ

unum

Digitized by Google

unum uim infinitam potentiæ declaret, alterum immenſam illius benignitatem oculis ſubiciiat, & ita efficiatur, neque metum, nec inuidiam, nec ullam malignitatem in iudicio illius dominari poſſe, reſtat neceſſario, ut fateamur, quoties ſtatum hominis turbari, & doloribus implicari, perſpicimus, eas omnes clades ex humani ſceleris fonte profluere. Et tamen audebit quiſquam, cum calamitatibus obruitur, aſſerere, ſe pœnam illam, quam iudicio Diuino ſuſtinet, minime commeruiſſe? Indignitate rei permoti, cogimur eandem ſæpius iterare ſententiam.

4. Nūquid iuſtificari poteſt homo.

4. Quid enim eſt homo, ut poſsit, in Dei iudicio ſolui omni ſcelere? Quæ natura illius eſt, qui fuit ex aluo mulieris in lucem editus, ut queat puritatem in uita perpetuo retinere?

5. Ecce luna etiā nō ſplendet.

5. Quid illud? Quod idem Dominus Lunæ tenebras affert; & ſtellas in illius conſpectu minime putas eſſe demonſtrat? 6. Quid igitur erit de homine, non multum ab imbecillitate, atque putredine uermium, diſtante, ſtatuendum?

6. Quanto magis homo putredo.

Aut, quid eſt de humana natura, quæ non multum quodlibet inſecti genus conſtantia, & firmitate ſuperat, ab homine ſapiente, atque moderato, iudicandum? Vnde concluditur, cum adeo conſtet, hominem, & naturæ propenſione, & uoluntate, & ſtudio, in peccatis uerſari, iure, atque merito, quoties plagis afficitur, a Deo puniri.

CA. XXVI.

2. Cuius adiutor es?

1. 2. RECTE operam tuam ponis, inquit Iobus. Illi uidelicet, qui cauſſam ſuam tueri nequit, ſubſidio uenire contendis. Quid hoc eſt? Tu te Deo, quaſi nullæ opes illi ſint, quibus ſuum ius obtineat, aduocatum exhibebis? Tu ne illi, tamquam homini imbecilli, ſalutem in capitis periculo, induſtria tua, comparabis?

3. Cui dediſti conſiliū?

3. Quem firmare conſilio niteris? Eumne, qui præſidio ſapientiæ orbatus eſt? Illum tu diſciplinis inſtrues, qui opibus ſempiternis ſapientiæ multiplicis antecellit?

4. Quē docere voluiſti?

4. Cui tandem ingenium uenditare, & eloquentiam oſtentare, decreuiſti? Quo ſpiritu uerba iſta nimis inconſiderate miſſa protuliſti? Recognoſce potentiam illius, in cuius te cauſſa nimis inſolenter interponis.

5. Et gigantes gemūt ſub aquis.

5. Gigantes, aquarum profundo gurgite demerſi, internecioneq. deleti ſunt; &, qui ſeſe, eiuſdem ſuperbiæ immanitatis ſimilitudine, ad eorum nomen adiunxere, eiſdem tormentis excruciantur.

6. Nudus eſt infernus coram illo

6. Inferorum regio, nuda, & aperta, in oculis illius eſt, nec habet ullum in illius adſpectu tartarus integumentum.

7. Qui extēdit aquilonem.

7. Ipſe Septemtrionem in regione uaſta, & informi, ſpiritu ſuo dilatauit; terrarumq. pondus nullo iacto fundamento ſtabiliuit

8. Quiligat aquas in nubibus ſuis.

8. Aquarum uim in nubes incluſit, nec illius iniuſſu ex nube diſciſſa nimbus effunditur.

9. Qui tenet vultum ſolii ſui.

9. Solū ſui maieſtatem exſtruxit in ęthere, illudq. expanſis undique nubibus obtexit.

10. Terminum circū dedit aquis

10. Aquas terminis circumſcripſit, quos numquam tranſilient, dum hæc lucis, atque tenebrarum uiciſsitudo, qua dies, atque noctes ſibi inuicem, rata, & æquabili numerorū ratione, ſuccedunt, in hoc eodē ſtatu permanſerit.

11. Columnæ cæli cōtremiſcunt

11. Columnæ cæli nutu illius concutiuntur, eiuſq. indignatione obſtupefactæ contremiſcūt.

12. In fortitudine illius.

12. Fortitudine ſua mare diſcindit, ſapientiaq. ſua tyrannum importunum tranſuerberat.

13. Spiritus eius ornauit cęlos

13. Spiritu ſuo, cæli formam, & ſpeciem, expoliuit: quin etiam ſerpentem illum immanem tortu multiplici omnia, quæ poteſt arripere circūplicantem manibus ſuis affinxit.

14. Ecce, hæc ex parte dicta ſūt uiarū eius.

14. Et hęc quidem ſunt ęxſtrema quædam, & infima illius opera, & quaſi quædam uirtutis, & potentiæ illius leuiter impreſſa ueſtigia, cuius tenuem famam auribus accipere potuimus. Nam ad ſumma, atque perfectiſsima illius opera mente adſpirare non poſſumus. Quis enim illius potentiæ tonitrum, admirabilemq. uirtutis immenſitatem, exactiſsimamq. imperij ſempiterni rationem, intelligentia conſequetur?

CAP. XXVII.

2. Viuit Deus.

HAEC ubi Iobus dixit, aliud deinde orationis cepit exordium, in hanc ſententiam: 2. Præſentem Deum teſtor, qui meæ innocentię iudicium diſturbari permittit, mihiq. denegat iuſtitiæ, quam unice colui, teſtimonium; illum præpotentem dominum teſtem inuoco, qui uitā meam tātis acerbitatibus afflixit; atque per ſanctiſsimum illius numen iuro,

3. Quia donec ſupereſt.

4. Non loquētur labia mea.

3. me, dum ſpirauero, animamq. de cælo duxero, 4. numquam paſſurum, ut ex ore meo uerbum iniquum prodeat, & lingua mea fraudem, & malitiam, machinetur.

5. Abſit a me.

5 Cum igitur hoc animo ſim, auertat Deus, ut contra meæ conſcientiæ teſtimonium, auctoritate ueſtra commotus, mihi ſcelus affingam. Immo uſque ad extremum ſpiritum integritatem meam puram ab omni infamiæ labe conſeruabo.

6. Iuſtificatione meā.

6. Iuſtitiam, inquam, meam arcte complectar, nec ab illius dignitate, & conſtantia, deducar, cum ſic a primis annis uitam inſtituerim, ut nullius ſceleris conſcientia carpat animum meum.

7 Sit ut impius inimicus meus.

7. Qui igitur mihi aduerſatur, impium in ſe ſcelus admittit; &, qui me totis uiribus oppugnat, crimen nefarium ſuſcipit. Nam contra ius, & fas hominem iuſtum perſequitur.

8. Quæ eſt enim ſpes ſapientiæ.

8. Adeo ne me furioſum, & inſanum, exiſtimatis, ut ad hunc uſque diem, ſimulatione pietatis, & ficta ſpecie religionis, boni, atque ſancti uiri famam collegiſſe putetis? Ne tantum quidem uel ingenio, uel uſu, uel diſciplina naleo, ut non plane uideam, nullum omnino ſolidum uitæ fructum mendacio, & uanitate, comparari? Quam enim, quæſo, mihi ſpem in uita proponere potuiſſem, ſi uirtutis ementitæ fraudibus innixus fuiſſem? Num ſpes illius, qui pietatem nefarie ſimulat, firma, & conſtans eſſe poterit? Num is, qui, uirtutis ſimulatione, ad dignitatem obrepere contendit, aliquam utilitatem ex machinatione tam ſcelerata percipiet? Non profecto. Cum enim maximum ſibi lucrum ex improbitate feciſſe putauerit, animam illi repente Diuinum numē eripiet. Quid ergo?

9. Nūquid Deus audiet.

9. Num, cum is, qui libidines incluſas fallaci uirtutis ſpecie cōtegit, in anguſtias adductus, ad Deum clamauerit, audietur? Num poterit aliquando ueram uoluptatem percipere, ani-

10. Aut poterit in omnipotente delectari.

mumq. ſuum cum aliqua iucunditate Diuini ſpiritus oblectare? 10. Num Diuini ſpiritus appulſu commoueri, & incitari poterit, ut in omni tempore ad Deum clamet, & illius opem fidenter imploret? Minime gentium. Quid igitur? Adeo ne uobis ſtultus, & amens, eſſe uideor, ut, una opera, ſpem mihi totius utilitatis, & ueriſsimæ dignitatis, & tranquillitatis, firmiſsimiq. præſidij, ſempiternæque uoluptatis, Diuineq. familiaritatis, & coniunctionis, ſponte mea præciderim? Nihil uidi? Nihil a maioribus accepi? Nihil ex tanto rerum Diuinarum ſtudio mihi ad uſum uitæ comparaui, ut intelligerem, nihil eſſe mendacio flagitioſius, aut quod beatæ uitæ rationi aduerſetur infenſius?

11. Docebo vos per manũ Dei.

Vt autem clarius uideatis, me nec amentia uexari, neque mei ipſius odio commoueri, ut in me ipſum peſtem machiner, exponam uobis ea, quæ non ab hominibus accepi, ſed a Diuino ſpiritu didici; & diſciplinam, quam Dominus ipſe mihi tradidit, haud occultabo. 12.

12. Ecce, vos omnes noſtis.

Confidentius autem loquar, quod oratio hæc mea non eſt habenda cum hominibus rerum Diuinarum ignaris, ſed cum ijs, qui bonam uitæ partem in rerum cæleſtium peruestigatione conſumpſerunt. Quo magis mirandum eſt, uos, cum tantum ſitis in ſapientia progreſsi, & aliaram acute uideatis, hoc in loco in tam leues, & inanes ſententias incidiſſe.

13. Hæc eſt pars hominis impij.

13. Exponam igitur uobis, quam mercedem impius a Deo tandem accipiat, & quæ hereditas maleficis hominibus, decreto numinis, adeunda ſit.

14 Si multiplicati fuerint filii eius.

14. Primum quidem, licet impij ſoboles multiplex exſiſtat, ea tamen ferro præcidetur, & poſteri illius fame confecti deficient.

15. Qui reliqui fuerint ex eo.

15. Reliquiæ uero, quæ uel ferrum, uel famem effugerint, lue tabeſcentes interibunt; peſsimoq. genere mortis abſumptæ, in ſepulcrum deijcientur: ne uxores quidem illorum in eorum funere lamentabuntur. Erunt namque omnibus uehementer odioſi, & inuiſi.

16. Si comportauerit.

16. Si uir nefarius argenti tantos aceruos exſtruat, ut ſint cum magna telluris congeſtæ mole comparandi, ſi tam uaria, atque multiplex ſupellex illi ſit, ut, inſtar arenæ, dinumerari non poſsit, ea tamen omnia, quæ ſummo ſtudio, cura, ſollicitudine, quæſierat, domum congeſſerat, & cumulauerat, & omni cuſtodia ſæpta tenuerat, ad piorum hominum utilitatem reuocabuntur.

17. Præparabit quidem.

17. Comparabit iniquus ueſtes, quas iuſtus induet: Argentum coaceruabit homo impurus, quod uir caſtus, & integer, large diſtribuet. Sic enim eſt a Deo conſtitutum, ut impij homines piorum gloriæ ſeruiant, improborumq. opes, ſtudia, facultates, contentiones, atque adeo ſcelerum machinationes, ad bonorum fructum, & amplitudinem, ſempiternamq. gloriam, referantur.

18. Aedificauit ſicut tinea.

18. Vt autem tinea ueſtem, in quam ſe abdit, paullatim arrodit, atque morſu dilacerat, ſimiliter improbus domui, quam ſibi ædificauit, exitium, & interitum, molietur; neque longius ædificium illius durabit, quam tugurium, uineæ cuſtodiendæ gratia, ad breue admodum tempus erectum.

19. Diues cũ dormierit.

19. Is, qui diuitijs ſuis aſſeruandis uigilanter incumbit, morietur tandem, nec eum pecuniarum multitudo ab interitu uindicabit. Et, dum occumbit, minime ad eorum cœtum, qui uera uita fruuntur, aggregari poterit; &, qui oculus in illum intenderit, opulentiæ priſtinæ ne ueſtigium quidem intuebitur.

20. Apprehendet eũ.

20. Terrores illum, ut imbres immodici, atque repentini, exagitabunt, nocteq. nihil hoſtile ſuſpicantem, tempeſtas, atque procella, peruertet.

21. Tollet eum vētus vrens.

21. Eurus in illum ruet, hominemq. de ſtatu conuellet, & de loco, in quo optime conſiſtere uidebatur, turbines uehementiſsimi deturbabunt.

22. Et mittet ſuper eum.

22. Magnam uim malorum immittet in illum Dominus, nec ei ueniam tribuet. Itaque miſer, calamitatibus ſempiternis oppreſſus, metuq. ſuppliciorum, quæ ſunt illi conſtituta, trepidus, & anxius, ut fuga ſe proripere contendat, &, in omnes partes exanimatus, formidine diſcurrat, non tamen iudicium Domini declinare, neque cruciatum effugere ullo modo poterit.

23. Stringet ſuper eum.

23. Qui impij ruinam, & occaſum, mente perſpexerit, manibus plaudet, in eumque maledicta conferet, & ex eo ipſo loco, in quo is, opibus inflatus, tanta ſcelera molitus fuerat, illum conuicijs, atque ſibilis, inſectabitur. Non igitur dico, hominis ſcelerati uitam eſſe beatam, ſed acerbam, & calamitoſam, & omnibus, qui ſana mente ſunt, ualde exſecrandam: hoc tamen aſſero, rationem, quare Deus illos interdum uitæ commodis affluere, & bonos incommodis afflictari patiatur, eſſe exploratu difficilem.

CAP. XXIIX.

1 Habet argentum venarum ſuarum principia.

1. MVLTARVM enim rerum cauſſę latent; tantis obſcuritatibus inuolutæ, ut illas e tenebris eruere, atque peruestigare, difficillimum ſit, quæ tamen, temporis progreſſu, dant aliquas ad ſui cognitionem uias. Sunt enim notæ quædam, quibus ad aliquarum rerum intelligentiam, quæ ſunt a ſenſibus remotæ, aliquando tandem peruenitur. Signorum enim quorundam admonitu, argenti uenæ cognoſcuntur, & aurum ſub terra latens effoditur, atque conflatur.

2. Ferrum de terra tollitur.

2. Ferrum ſimiliter e terræ uiſceribus expromitur, & ex lapide concalefacto, & incenſo, uis æris effunditur.

3. Tempus poſuit tenebris.

3. Dominus enim finem tenebris ſtatuit, ne perpetuo occultarent, quod illis fuerat incluſum. Vt enim rerum formas abſoluat, atque perficiat, rupes profunda caligine demerſas ſcrutatur, & denſiſsimas tenebras mente penetrat, ut inde res admirandas eliciat.

4. Diuidit torrẽs a pọpulo peregrinante.

4. Erumpit fluuius tanta aquarum copia redundans, ut a peregrinis uado tranſiri non poſsit. 5. Alueo enim profundo, & gurgite rapido, fertur, ita, ut nemo pedibus illum traijciat. Idem rurſus attenuatur, &, ſub terram in alium curſum deflexus, ab hominum oculis remouetur.

5. Terra, de qua oriebatur panis.

Tellus fruges lætas effundit: alio uero tempore, terræmotu conquaſſata, dehiſcit; &, tamquam ignis incluſi incendio, deflagrat.

6. Locus ſaphyri lapides eius.

6. Eſt locus tantis diuitijs abundans, ut lapides

Digitized by Google

pides illius ſint Saphyri, & glebis aureis expletus ſit.

7 Semitam ignorauit.

7. Et tamen ne uolucres quidem adhuc uiam tenent, quæ ad illum ferat, & eſt oculis etiã picarum, quæ auro gaudent, prorſus incognitus.

8 Non calcauerũt eã

8. Non eſt adhuc ingreſſa in illam uiam ambitionis humanæ feritas, neque leonis truculẽtia in locis illis ueſtigiũ impreſsit. Itaque neque leuitas, nec inſolentia, neq. crudelitas opibus illis potiri ullo modo potuit.

9. Ad ſilicẽ extẽdit manum ſuam.

9. Cum Dominus intendit manum ſuam, ſilices perfracti deſiliunt, & mõtes ſedibus ſuis conuelluntur.

10. In petris riuos excidit.

10. E ſaxis diſciſsis flumina labũtur, & fluũt, & res pretioſiſsimæ, quæ terrę clauſtris incluſæ latitãt, ſunt in illius oculis, & adſpectu conſtitutæ.

11. Profunda quoque fluuiorum.

11. Hæc omnia Domini cõſilio, & moderatione, fiunt, qui etiam ex guttis undique ſtillantibus, & in certum locũ influẽtibus, fluuios in terræ faciem elicit, multaſq. res ſub terram abſconditas in lucem profert. Quis autẽ tantũ ualet ingenio, aut tantis ſapientiæ opibus excellit, ut hanc tantam rerum uarietatẽ, & pulchritudinem, & admirabilem in omnibus naturæ partibus rationem, & mente comprehendere, & uerbis explanare queat? Quis ea, quæ erant occultata terris, inſpexerat? Quis modum, & uiam, qua patefacto aditu in lucem prodirent, largiri potuit? Quis illam uim, & rationem, qua mundi uniuerſi moderator omnia, quæ cernimus, creat, uerſat, immutat, condit, & promit, & tenebis abdit, & in lucem educit, uerbis, & ratione conſequetur? Si ergo, quæ uidemus oculis, quæ contrectamus manibus, quæ ſunt uſibus noſtris expoſita, non intelligimus; neque rationes, quibus res quædam latẽt, quædam in oculis ſunt, &, quæ recondita erant, aperiuntur, &, quæ aperta, conduntur, aſsignare poſſumus; quo tandem modo conſilia, quibus Dominus in improbis aliquo tẽpore tolerandis, & in bonis probandis utitur, facile complecti mente; & ratione, poterimus? Reliquum igitur eſt, ut nemo debeat de re qualibet a Deo deſignata iudicare, niſi prius ab illo uerißimæ ſapientiæ diſciplinã hauſerit, atque delibauerit.

12. Sapientia uero ubi inuenitur?

12. Num aliunde petenda ſapientia eſt? Num eſt locus alius, unde ad nos intelligentia permanet? Non certe.

13 Neſcit homo pretium eius.

13. Quantum uero ſapientiæ pretium ſit, ignorant homines, quia fontem, unde ortum habet, minime uident. Nec enim in terris humana induſtria cultis inuenitur, ut poſsit hominum labore, & ſtudio, cõparari.

14. Abyſſus dicit.

14. Ergo, ſi, per te nixus, in omnes naturæ partes animum intenderis, ut ſapientiam inueſtiges, eam nuſquam reperies. Aquarũ enim immenſitas dicet, Expers illius ſum, & uaſtum, atque profundum mare negabit ſe formam illius adſpexiſſe. Quamuis enim aquæ terrarum naturam coerceant, & in ſublime etiam attenuatę ferantur, & tantis, tamq. uarijs in profundo monſtris, & animãtibus expletæ ſint, non tamen ullam ſapientię rationem attingere potuerunt. Illa non gazæ reconditæ, & obſignatæ pretio comparabitur: non argenti ponderibus maximis æſtimabitur.

15. Nõ dabitur aurũ obryzum.

15. Aurum ex Orientis regionibus allatum, multis partibus ab illa ſuperabitur.

16. Non cõferetur tinctis Indię coloribus.

16. Nec onychis, neque ſaphyri claritas, & pulchritudo, eſt ullo modo cũ ſapientiæ ſplendore, & dignitate, conferenda.

17. Non adæquabitur ei aurum.

17. Nec auri fulgor, nec adamas tantũ ſplẽdet, ut ad ſapientiæ fulgorem, & decus adſpiret: nec ea cum uaſis ex auro puriſsimo factis permutari ulla æquabili condicione poteſt.

18 Excelſa & eminentia non memorabũtur

18. Ad illam collati lapides ingentis pretij nullius æſtimationis erunt, & omnes gemmas clariſsimas longe multumq. dignitate ſuperabit.

19 Nõ adęquabitur ei Topatius.

19. Topazius Aethiopiæ illi multum de dignitate concedet; nec aurum purum putumq. cum illa pretij magnitudine certabit. Ergo, cum omnes opes, & poſſeſsiones, & facultates utilitate, & iucunditate, & elegantia uincat, & ſuperet, reſtat, ut omnes, qui ueram utilitatem, & ſtabilem uoluptatem, & ſempiternum decus, intuentur, illam uelint, & ament, & adipiſci cupiant, omniaq. uitæ ſtudia ad illam parandam, & fruendam conferant, atque præ illius amore reliqua omnia, quæ commoda, iucunda, & præclara hominibus apparent, contemnant, atque deſpiciant.

20. Vnde ergo ſapientia uenit?

20. Sed unde, quæſo, rem tam præclaram, & excelſam, in qua una omnis beatæ uitæ ratio conſiſtit, accerſere nobis licebit? Quæ eſt illius origo, & fons? Vnde ad homines peruenit? Quis eſt locus, in quo ſcientia ſibi ſedem, & domicilium, delegit?

21. Abſcondita eſt ab oculis omnium uiuẽtium.

21. Non exſtat, non eminet; multis difficultatibus obſtruitur, ne poſsit animantium oculis uſurpari. Volucres, qui cælo libero fruuntur, & toto aere uolitant, & acutiſsime uident, illam minime contuentur. Inferorum regio, in qua uaſtitas, & exitium dominatur, in quam innumerabiles homines, opinione ſapientiæ præſtantes, deijciuntur, dicet, ſe quidem ſapientiæ nomen ſama tantum, & auditione percepiſſe, uim tamen illius, & rationem, minime complecti potuiſſe.

22. Perditio, & mors dixerunt.

22. Non igitur cælum, neque terra, neque ſupera, nec infima, neque ſempiterna, neque mortalia, nec natura uniuerſa, nec ullæ partes illius præcipuæ, poſſunt ortum ſapientiæ ad ſe reuocare, nomineq. illius inſolenter efferri.

23. Deus intelligit uiã eius.

23. Solus Deus uiam illius nouit, & locum, & ſedem illius mente, & ratione complectitur.

24. Ipſe enim fines mundi intuetur.

24. Is enim, in omnem naturam intentus, atque per omnia pertinens, extremas orbis terrarum regiones explorat, & omnes rerum formas, quæ cæli ambitu coercentur, inſpicit, ut cuncta ſollertiſsima ratione conſtituat.

25. Qui fecit vẽti põdus.

25. Ventos enim certis ponderibus examinauit, & aquas rata, & æquabili, menſura definiuit.

26. Quando ponebat pluuijs legem.

26. pluuiæ ſimiliter modum ſtatuit, & certam in aere regionem deſignauit; qua fulgura, & tonitrua, diſcurrerent. Is denique eſt, qui omnia ordine, modo, lege, pondere, ratione deuinxit, & tanto artificio concinnauit, ut omnes Mundi partes natura repugnantes uno inter ſe ſummæ conſenſionis fœdere colligaret.

Tunc uidit illam.

27. Itaque is ſolus eſt, qui ex omni æternitate ſapientiam uidit, explicuit, informauit, intimaq. mente complexus eſt. Solus igitur eſt natura ſapiens, atque adeo ſapientiæ auctor, & parens, habendus, & in omni ſæculorum æternitate ſapientiæ nomine celebrandus. Sed uideamus. Nũ is hominis aditu ſapientiæ penitus excluſos eſſe noluit? Minime. Omnibus enim, qui ſeſe in illius diſciplinam cõferre uoluerunt, ſapientię cõpotes

effecit. Sed alia eſt ſapientia, quæ in mente ſummi conditoris, atque moderatoris, inſidet; alia, quæ ab homine caſto, & integro flagitatur. Nec enim hanc operam exigit Deus ab hominibus, ut terras animo luſtrent, maria mente peragrent, cæli ſpatia definiant, & abſtruſa, atque recondita, perueſtigent, ut, quę obſcuritatis latebris occultantur, inſpiciant. Quæ nam eſt igitur illius diſciplinæ ſumma, quam Deus hominibus dedit? Hæc plane, quæ pio numinis metu, & uitæ puritate, & innocentia, continetur. Sic enim Deus homines eſt allocutus. Veſtra ſapientia in hoc tota conſiſtit, ut Deum timeatis; intelligentiaq. ueſtræ uis in eo poſita eſt, ut ab omni flagitio, & ipuritate, declinetis.

28. Et dixi homini.

28. Vt igitur ex hac Dñi traditione colligimus, omnis hominū ſapiētia, qui ſe Deo in diſciplinam tradiderunt, in illius ſanctiſſimo cultu, atque metu, & in odio improbitatis, quod quidem ex eo metu naſcitur, eſt conſtituta. Non igitur, qui, argumentis infirma ratione concluſis inflati, ſapientiæ laudem uenantur, ſed qui Deum timent, & a maleficiis abſtinēt, mentemq. Diuinam incorrupta mente uenerantur, ſapientes habendi ſunt.

CA. XXIX.

1. HAEC autem ubi perorauit, aliud rurſus exordium orationis inſtituit. Sic igitur inquit:

2. Quis mihi tribuat.
3. Quando lucebat lucerna eius.

2. Vtinam uideam aliquando ſtatum meum, ad illa priſtina tēpora reuocatum, quibus me Deus cuſtodia ſua, atque præſidio, muniebat. 3. Tunc enim ille lumen menti meæ praeferebat; eoq. lumine fretus, etiam in tenebris iter faciebam, & in uiis obſcuris, & incertis, locisq. difficillimus, qua mihi eſſet eundum, ſapienter explicabā.

4. Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ.

4. Vtinā eo loco eſſem, quo eram ea ætate, quæ eſt multis perturbationum tempeſtatibus, quaſi hiemis maximi turbinib⁹, atque procellis, agitata, in qua iā animus meus pace, & tranquillitate, fruebatur.

5. Quando erat Omnipotens mecum.

5. Nec enim libidini, ſed religioni, ſeruiebam; & iam tunc Dominus mecum arcana ſua communicabat, & tabernaculum meum gratia, & benignitate ſua protegebat. Eram autem tunc & præpotentis Domini præſidio cinctus, & ſeruorum meorū fideli cuſtodia circūſeptus.

6. Quando lauabam pedes meos butyro.

6. Quocūq. me contuleram, omnia mihi butyro circumfluebant; & oleum ſimiliter ſaxo expreſſum, quaſi riuis a perenni fonte deductis, ad uſus meos admodum late dimanabat.

7. Quando procedebā ad portam ciuitatis.
8. Videbāt me iuuenes
9. Principes ceſſabant loqui.

7. Cum uero in portam ciuitatis prodibam, ut in celebri hominum conuentu ius dicerem, in foro ſellam meam collocari iubebā. 8. Iuuenes, meæ grauitatis, & conſtantiæ præſentia deterriti, ſe occultabant; ſenes mihi aſſurgentes aſsiſtebant. 9. principes de rebus omnibus in conſpectu meo ſilebant. Tanta enim illorum erat erga me obſeruantia, ut non auderent inter ſe, me præſente, colloqui, atque ſermocinari.

10. Vocem ſuam cohibebant Duces.
11. Auris audiēs beatificabat me.
12. Eoquod liberaſſem pauperē uociferantem

10. Proceres, admiratione defixi, tacebant. Eorumq. lingua palato immobilis adhærebat. 11. Qui orationem meam auribus accipiebant, mihi omnia felicia, & fauſta, precabantur; &, qui oculis opera mea cernebant, æquitatis, & conſtantiæ, mihi teſtimonium dabant. 12. Nam pauperem afflictum, operam meam contra potentium iniurias implorantem, ab iniquitate, & iniuria, uindicabam; & pupillo, omnium præſidio deſtituto, ſubſidium afferebam.

13. Benedictio perituri.

13. Multi, quibus exitium parabatur, æquitate mea defenſi, me ſummis laudibus extollebant; uiduæ ſimiliter, quas meo patrocinio a mærore, atque ſordibus, auocabam, lætis clamoribus ſe ope mea defenſas fuiſſe declarabant.

14. Iuſtitia indutus ſū.

14. Nō ualde laborabā, ut ueſtitu &, cultu Regio, ornatus incederem; nec, ut inſigne diadema capite geſtarem, ſed ut iuſtitiæ ornamentis excolerer. Cultus igitur, atque ueſtitus meus iuſtitia fuit; & æquitatis elegantia, quaſi pallio, amiciebar; & pro diademate, & Regiæ dignitatis inſignibus, æquabilitate iudiciorum exornabar.

15. Oculus fui cæco.
16. Pater eram pauperum.

15. Oculus fui cæco, & uice pedum claudo, imperitos inſtruxi; iacentes excitaui: 16. egentibus patria benignitate proſpexi. Numquam in iudiciis aliquid uel offenſioni, uel gratiæ, conceſsi; neque mente præcipiti ſententiam tuli; ſed iuris uim, & rationem, diligenter inueſtigaui. Cauſſam igitur, quā ignorabam, diligenter examinabam, ut, ea perſpecta, & cognita, rectiſsime iudicarem.

17. Conterebā molas iniqui

17. Cuiuſlibet hominis improbi truculentiam, & immanitatem, compreſsi; prædamq. ex faucibus illius eripui.

18. Dicebā que, ī nidulo meo moriar.

18. Ea uero ſpe ſuſtentabar, quod exiſtimabam, fore, ut, ſenio conſumptus, in lecto meo extremū ſpiritum ederem, nec ulla ui, aut calamitate, oppreſſus interirem. Mihi enim, eo quod tanto ſtudio æquitatis, & benignitatis, incenſus eſſem, pacem, & otium, & uitæ diuturnitatem, pollicebar.

19. Radix mea aperta eſt ſecus aquas.

19. Radices namque meas, quaſi eſſent ad aquas diffuſæ, admodum firmas arbitrabar; ſegetesq. meas numquam a rore cæleſti deſerendas eſſe ſuſpicatus ſum. Nec enim uanitate, & mendacio, confidebam, ſed, fide, & officio debito nixus, omnem ſpem rerum mearum in illius ope reponebam, qui iuſtorum ſtatum, quaſi inductis aquis, florentem, atque fructuoſum, efficit; illorumq. uitam gratia ſua, quaſi rore ſuperne demiſſo, lætificat.

20. Gloria mea ſēper innouabit.

20. Gloria mea nouis ornamentis augebatur; & arcus, quem manu geſtabam, maiores uires in dies colligebat; ita, ut non ſolum in pace Remp. ſingulari moderatione temperarem, uerum & in bello hoſtes inuicta uirtute conciderem.

21. Qui me audiebant.

21. Me ciues attente audiebant, &, quam ſententiam dicerem, ſuſpenſis animis exſpectabant; & conſilio meo, taciti, ſine ulla recuſatione, parebant.

22. Verbis addere nihil audebāt
23. Exſpectabāt me ſicut pluuiam.
24. Si quando ridebā ad eos.

22. Orationem meam nemo refellebat. Sermoq. meus in eorum animos mirabiliter influebat. 23. Meam namque prudentiam, quaſi autumni pluuiam, ſollicite exſpectabant; & non minus auide, quam primi ueris imbrem, eloquium meū requirebant. 24. Si leniter adriſiſſem, id præ gaudio uix credebant; meiq. uultus hilaritatem grata admodum uoluntate proſequebantur. Itaque ſic naturam meam temperabam, ut eos partim ſeueritate, & conſtantia refrenarem, partim manſuetudine, & lenitate permulcerem, eorumq. uoluntates allicerem.

25. Si uoluiſſem ire ad eos.

25. Me namque, quoad fas erat, eorum moribus accommodabam, & in ſolio principem; locum tenebam, &, tamquam Rex, hominum fortium multitudine conſtipatus, incedebam; omnesq. ad me ſummos honores ſumma uoluntate deferebant, quaſi ad illum, qui non eſſet,

Digitized by Google

ſet,proprij commodi.& emolumenti,gratia, ſed propter publicum omnium miſerorum ſolatiũ, in ſummo imperio conſtitutus. Hic fuit ſtatus meus,omnibus rebus, ſiue quæ ad animi decus, & elegantiam, ſiue quæ ad uitæ cultum, & magnificentiam,ſiue quæ ad imperii dignitatem, & nominis celebritatem, pertinerent, egregie cumulatus.

CA. XXX.

1. Nunc au tẽ derident me iuniores tẽpore.

2. Quorum uirtus manuum.

1. AT nunc ludibrio ſum hominibus multo me iunioribus, quorum patribus ne eam quidẽ curam dediſſem,ut,canibus meis adiuncti, greges meos cuſtodirent. 2. Vt autem multi ex illis opes magnas habuerint, nihil mea refert. Conſtat enim,illos ita ſenio conſumptos fuiſſe,ut nullum in uita uirtutis monumentum reliquerint, nomenq. eorum, illis exſtinctis,euanuerit. Non ſunt igitur digni, qui in magnis uiris habeantur illi,qui,cum opibus,& potentia, florerent, uitam ſine ullo fructu conſumi permiſere.

3. Egeſtate, & fame ſteriles.

3. Quamquã ne id quidem uerum eſt. Immo plerique eorum, cum omnium rerum pænuria, miſerrime conflictati ſunt. Nam, egeſtate,& fame compulſi, ab omnibuſq. deſerti, atque relicti, non ita pridem in uaſtam, & horridam, ſolitudinem profugientes,uitam in ſumma miſeria,& calamitate,degebant.

4. Et mandebãt herbas

5. Qui de cõuallibus

4. Herbas in mediis arbuſtis auide colligebant,ut manderent, & iuniperorum radicibus ut pane ueſcebantur. 5. Nec ibi quidem tuto conſiſtebant. E medio namque populi exibant homines furtis offenſi,qui eos e locis, in quibus ſe occultabant,expellerent,& eiicerẽt, & clamoribus, tamquam fures multis flagitiis infames, inſequerentur.

6 In deſertis habitabant torrẽtium.

6. In locis, ubi ui,& impetu torrentium magnæ labes terræ factæ fuerant,in ſpeluncis in magnam altitudinem depreſsis, in rupium ſummis uerticibus habitabant, ut oculos hominum uitarent, & ſalutem latebris, aut locorum aſperitate,defenderent.

7. Qui inter huiuſcemodi lætabantur.

8. Filii ſtultorum, & ignobiliũ.

7. Inter arbuſta uitam ritu ferino propagabant, & clamores, inſtar ſiueſtris animantis, edebant,ſeſeq. ſub denſis uæpribus,abiecti formidine,colligebant. 8. Itaque eorum filij,qui ſtulti,& ignobiles,multiſq. uulneribus ſaucij,infamiæq. grauiſsimis notis inuſti, uitam turpiter egere,& extorres,& uagi,extremam mendicitatem cum ſummo dedecore, & ignominia,pertulere,

9. Nunc in eorum canticum.

10. Abominantur me.

9. nunc in meas clades inſultant,in meum dedecus carmina componunt, de meo caſu iucundiſsime fabulantur. 10. Omnes me,ut malum auſpicium, deteſtantur, & a meo contagio ſe longiſsime remouent, &, qui in me incidunt, faciem meam conſputare minime uerentur.

11. Pharetram enim ſuã aperuit

11. Cum enim Dei conſilio mea dignitas euerſa ſit,telaq. illius in me uehementer adhæſerunt, hominesq. profligatiſsimi uideant ſtatum meum miſerabiliter afflictũ, omni pudore ſublato in me effrenata mente rapiuntur.

12. Ad dexterã orientis calamitatis meæ.

12. Iuuentutis flos in dextrum meũ latus inuadit, pedeſq. meos labefactare contendit, ut me præcipitem exturbet;omnesq.uias meas obſtruxit,ne eo,quo intendo,progredi queam, & in me peſtem nefarie machinetur.

13. Diſsipauerũt itinera mea.

13. Omnia ſtudia mea impedire conantur, & de mea pernicie coniurant illi, qui antea nullo fuerant inter ſe ſocietatis, & conſenſionis,fœdere coniuncti,

14. Quaſi rupto muro

14. Vt fluuius, molibus diſiectis,& oſtio late patefacto, ſe adeo uehementer incitat,ut omnia,in quæ tulerit impetum,facile proſternat;ſic iſti,in me influentes, & ni maxima cõcitati,omnes res meas obruere,ſtatumq. meum funditus euertere,nituntur.

15. Redactus ſum in nihilum.

15. In hac tanta improborum hominum crudelitate,quid aliud erat mihi faciendum,quam ut opem tuam, Domine, qui es tutiſsimum innocentis uitæ perfugium,implorarem? At tu iram tuã in me conuertiſti,terroresq. mihi maximos obieciſti, animũq. meum,ſtudio benignitatis incenſum,ſpiritus tui impetu perculiſti: perfeciſti deniq. ut ſalus mea, quaſi nubes,celeriter emigraret.

16. Nunc autem in me metipſo marceſcit anima mea.

16. Iccirco anima mea,moleſtiſsimis curis implicita,& luctuoſiſsimis temporibus oppreſſa,diſtinetur.

17. Nocte os meũ perforatur doloribus.

17. Nocte uis ingens doloris in oſſa mea penetrat, eaq. frangit,& debilitat; & interim, qui me odio perſequuntur,nullo pacto me uexare, & inſectari deſiſtunt.

18 In multitudine eorum conſumitur ueſtimentum.

18. Cogit me doloris,& ardoris uehementia, ueſtem meam ſingulis horis inuertere, cum eam toti corpori iniectam tolerare diu non poſſim. Eoq. fit,ut, ſuperiore parte nudus, uentrem ſummo ipſius tunicæ ambitu, & ore, præcingam.

19 Comparatus ſum luto.

19. Iam eo deductus ſum,ut ſim luto ſimilimus, & cum puluere, atque cinere, comparandus.

20 Clamo ad te.

21. Mutat' es mihi in crudelem.

20. Et tamen,cum in tantis anguſtiis, & acerbitatibus,te,Domine,unicum præſidium meæ ſalutis inclamem, non exaudis. 21. Inſto, & opem aſsidue flagito, & tamen hæc mala mea, quæ te minime latent,non celeri præſidio repellis,ſed,quaſi conſultans,quid tibi ſit agẽdum, auxilium tuum differs. in quo quidem uideris hoſtibus meis cumulate ſatisfacere. Odium igitur,quod in improbos ante ſuſceperas, in me totum exprompſiſti, animumq. meum ſummis uiribus oppugnaſti.

22. Eleuaſti me.

22 In altum me ſuſtuliſti, ut a uento diſpellerer, ſtatumq. meum liquefieri,atque dilabi,compuliſti.

23. Scio quia morti trades me.

23. Mors,cui iam pridem a te deſtinatus ſum, mihi ante oculos obuerſatur, & hunc finem, qui eſt omnibus,qui uiuunt,communi lege,propoſitus, exſpecto. Eſt enim mors perfugium, portusq. ſupplicij,totiusq. miſeriæ, quæ uitam hanc circumuenit,alleuamentum.

24. Verum tamen non ad conſumptionem meam.

24. Non enim Dominus ſæuitiam adhibere ſolet in tumulos, nec attrita cadauera auxilium clamoribus implorabunt. Quid dicam? Aut quam huius meæ cladis cauſſam aſsignabo? Quo nam meo ſcelere Dominus prouocatus tantum mihi calamitatis innexit? Num crudelitate, & inhumanitate in meos uſus ſum?

25. Flebam quondam ſuper eo.

25. Male peream, ſi non commouebar animo, atque lacrymas profundebam, quoties aliquem calamitate diſiectum animaduertebam; & ſi non pauperis afflicti condicio meum animum eodem prope ſenſu doloris, quo ille angebatur, afficiebat.

26 Exſpectabam bona.

26. Iccirco res mihi euenturas ex animi ſententia confidebam,& ad ſpem ſummæ felicitatis excitabar: at mihi pro felicitate calamitas importata eſt: lucem ſperabam: pro luce uero caligine circumfuſus ſum.

27 Interiora mea efferbuerunt

27. Inteſtina mea ſubiectis flammis ebulliunt, neque laxamentum ullum ſentiunt, eo quod me calamitoſa tempora nec opinantem oppreſſerint.

28.Attra-

28. Attractus inceſsi, ſolis lucem uitaui, ſtans in hominū conuentu me continere non potui, quin lugubres uoces emitterem. 29. Serpentum gemitus imitatus ſum, atque, ſtruthiocameli ſimilis, mæſtis clamoribus omnia compleui. 30. Cutis mea in nigrum colorem uerſa eſt, oſſaq. mea ardore nimio areſacta ſunt. 31. Cythara qua me in rebus ſecundis oblectabam, lugubres modos concinit; & pro muſicis inſtrumentis, quibus utebar, fletus acerbiſsimi uoces audiuntur.

28 Mœrens incedebam
29 Frater fui draconum.
30. Cutis mea denigrata eſt ſuper me.
31. Verſa eſt in luctū Cythara mea.

CA. XXXI

1. NEQVE tamen in his tantis anxietatibus ulla ſceleris recordatio me conuicit, ob quod merito ad hunc modum plectendus eſſe uidear. Primum quidem libidinem refrenaui, & oculos meos fœdere, & exſecratione deuinxi, ne uirginem aliquam petulanter adſpicerem, de qua poſtea cum aliqua flagitii nota cogitarē. 2. Si enim hoc in me tātum dedecus admiſiſſem, quod nam mihi in uita a Deo præmium pollicerer? Quem fructum e cælis exſpectarem? Quam hereditatem mihi a Domino uenturam conſiderem? 3. An parum conſtat, illum eſſe eis, qui labem caſtis inſerunt, nefariamq. libidinem minime coercent, infenſum? An non perſpicuum eſt omnibus, qui ſcelus hoc ſuſcipiunt, eſſe perniciem lege illius, atque iudicio, comparatam? Sed dicet aliquis, multa eiuſmodi flagitia nocte fieri, quæ non poſsint manifeſto deprehendi. Quaſi non omnia, quamuis ſint tenebris inuoluta, illi Domino pateant, atque diluceſcant. 4. Numquid non omnes meas actiones, & ſtudia, ſpeculabitur, omneſq. gradus meos recenſebit? 5. Neque ſolum libidinem compreſsi, ſed a reliquis etiam flagitiis abſtinui. Iratus enim mihi ſit Dominus, ſi uanitate, & mendacio, uſus ſum, & ſi aliqua in re, fraudis concipiendæ gratia, feſtinaui. 6. Is trutina iuſtitiæ examinet mentem meam, & ad normam legis ſempiternæ officia mea perpendat; & explorate cognoſcet, quam ſimplici animo me in omni uita geſſerim. 7. Si de uia ueritatis, atque iuſtitiæ, deflexi; ſi oculorum libidinibus obſecutus ſum; ſi manus meas ſcelere, & flagitio, maculaui; 8. ego ſeminē, & alius comedat, omniſq. poſteritas mea radicitus euellatur. 9. Si animus meus uxoris alienæ cupiditate flagrauit, ſi foribus proximi mei inſidias collocaui, ut pudicitiam illi, quæ legitimum uiri matrimonium tenebat, eriperem; 10. alius uxori meæ ſtuprum inferat, ſitq. illa multorum libidini proſtituta. 11. Eſt enim adulterij crimen ſceleſtum, & immane facinus, & iudicio ſeueriſsime uindicandum. 12. Eſt præterea in illo ignis incendium, deuorans, & conſumens omnes, in quibus fuerit implicatus, uſque eo, dum illos in ignis ſempiterni ſupplicium detrudat, omnemq. ſobolem, quæ ex illius ſtirpe fuſa fuerat, exſtinguat. 13. Similiter male mihi ſit, ſi ſerui mei, aut ancillę meę, preces aſpernatus ſum, cum illi, ut ius ſuum obtinerent, a me ſupplici oratione contenderent.

14. Si enim ſeruorum meorum poſtulata ſuperbe reiiciam, quid potero, cum Deus excitauerit, ut conſtituto iudicio in hominum ſcelus animaduertat, illi reſpondere? 15. An non idem, qui me in utero matris meæ finxit, ſeruum meum ſimiliter informauit? An nō eſt idem Dominus omnium, cuius beneficio tā ſerui, quam liberi, generati, & in uitam ingreſsi ſumus? 16. Male præterea mihi omnia procedant, ſi pauperibus me minime benignum præbui, ſi uiduas uana ſpe liberalitatis meæ lactaui. 17. Si ſolus dapes meas abſumpſi, ſi non bonam earum partem pupillis, ut alerentur, attribui. 18. Ab adoleſcentia nāque mea patriam pietatem in colenda benignitate conſtitui, eamque, iam ab eo tempore, quo ſum in lucem editus, ut matrem, ſumma uolūtate proſecutus ſum. 19. Si uidi pauperem nudum frigore rigentem, & non continuo illi ueſtis integumentum præbui, quo frigus depelleret; 20. Si non multi, quorum latera ouium mearum uelleribus cōcalefacta fuere, mihi non omnia bona precati ſunt, 21. Si pupillum minis exterrui, & potentia mea in foro, atque iudiciis, ad eorum euerſionem, qui erant orbati parentibus, abuſus ſum; 22. humerus meus a ſumma illius parte præciſus excidat, & oſſa brachij mei perfringantur. 23. Iuſtum enim eſt, ut omnibus opibus ſpolietur is, qui non ad leuandā miſerorum calamitatem, ſed ad affligendam eorum, qui minimum poſſunt, imbecillitatē ſibi datas opes exiſtimat. Quod quidem ſcelus ſi commiſiſſem, metuēdum certe erat, ne Deus eam mihi importaret calamitatem, quam ferre, atque ſuſtinere non poſſem. 24. Itē male peream, ſi ſpem in auri grandi pondere collocaui, ſi in theſauri magnitudine præſidiū uitæ cōſtitui; 25. ſi, cum undique mihi opes affluerent, lætitia intemperanter elatus ſum, & ita mihi animos extulerunt, atque ſi mea induſtria partæ fuiſſent; 26. Si, cum lucem Solis adſpicerem, & Lunæ claritatem animaduerterem, eorumq. ratas, & æquabiles, in omni tempore conuerſiones animo conſiderarem, 27. admiratione perculſus, obſtupui, & tacitus mecum cogitaui, num ineſſet illis numen ueneratione ſumma dignum, & precibus, atque religione, placandum. 28. Fuiſſet hoc quidem ſceleſtum, & immane facinus, acri ſupplicio puniendum, honorem Deo tantum debitum ad ſidera transferre, operibusq. Diuinis diuinitatem tribuere. 29. Si lætatus ſum rebus aduerſis inimici mei, & gaudio exſultaui, quod ei malum aliquod obueniſſet, 30. linguamq. meam minime continui, ne quid peccaret, & illi malediceret; ſim ipſe uoluptati hoſtibus meis, & me maledictis etiam conſciudant. 31. Si non fuit ita ſeuera domus meæ diſciplina, ut meorum interdum odium in me concitarem, uſque adeo, ut cuperent multi carnibus meis expleri, & ſanguine meo ſatiari, pœnas hominis negligentis, atque diſſoluti ſuſtineam. 32. Numquam permiſi, ut hoſpes foris pernoctaret. ſemper enim domus mea patuit peregrinis. 33. Si flagitium meum, ut homines reliqui faciunt, celaui, & in intimo animi receſſu cogitatum, atque meditatum ſcelus abſcondi, ut ficta ſpecie uirtutis, atque pietatis, boni uiri famam colligerē; 34. Si, multitudinis imperitę opinione deterritus, & metu contemptus, & ignominiæ, qua me familiæ afficere potuiſſent, impeditus fui, quo minus ea loquerer, quæ ad pietatis officium pertinebant, & domo exirem,

1. Pepigi fœdus cum oculis meis
2. Quam enim partē haberet in me Deus deſuper.
3. Nūquid non perditio eſt iniquo.
4. Nonne ipſe conſiderat uias meas.
5. Si ambulaui in uanitate.
6. Appēdat me in ſtatera iuſta.
7. Si declinauit greſſus meos de uia.
8. Seram, & alius comedat.
9 Si deceptū eſt cor meū ſuper muliere.
10. Scortū alterius ſit uxor mea.
11. Hoc. n. nefas eſt.
12. Ignis eſt uſq. ad perditionem deuorans.
13 Si contempſi ſubire iudiciū
14. Quid enim faciā
15. Nūquid non in utero fecit me
16. Si negaui.
17. Si comedi buccellā meā ſolus.
18. Quia ab infantia mea.
19. Si deſpexi pereuntem.
20. Si non benedixerunt mihi latera eius
21. Si leuaui ſuper pupillum manum meam
22 Humerus meus a iunctura ſua cadat.
23. Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus.
24. Si putaui aurū robur meum.
25. Si lætatus ſum ſuper multis diuitiis meis.
26. Si uidi ſolem cum fulgeret.
27. Et lætatum eſt in abſcondito cor meum.
28. Quę eſt iniquitas maxima.
29. Si gauiſus ſum ad ruinā eius.
30. Non. n. dedi ad peccādum guttur meum.
31. Si nō dixerunt uiri tabernaculi mei.
32. Foris non manſit peregrinus
33 Si abſcōdi quaſi homo peccatum meum
34. Si expaui ad multitudinem nimiam.

exirem, ut illi rei operam darem, quæ in Dei gloriam redundaret, quamuis homines id neque dignitatis eſſe, neque perſonam meam decere arbitrarentur, ſi denique auram popularem extimui, erroremq. uulgi ſecutus ſum, pœnas luam tanto flagitio conſtitutas. Nec enim leue flagitium eſt, aſpernati ueram dignitatem, & cõſectari ſummo ſtudio uanitatem, &, popularis offenſionis metu, gloriam ſempiternam contemnere, & aliquid denique parum decorum arbitrari, quod ſit lege Diuina ſancitum, & ad Dei gloriam conferatur.

35. Quis mihi tribuat auditorem.

35. Vtinam aliquando preces meas audiat Dominus, & deſiderio meo ſatisfaciat, & mei iuris cognitor ipſe ſit, &, qui me capitis arceſſit, litteris accuſationem, ad hominum memoriam, cõmendet, ut cauſſa coram iudice ſapientiſſimo tractata ſempiternum exſtare poſſet meæ pietatis, & innocentiæ, teſtimonium. Librum certe illum, quem accuſator meus omnibus probris, & contumeliis plenum ederet;

36. Vt in humero meo portẽ illum.

36. ego meis humeris, tamquam inſigne meæ dignitatis ornamentum, ſponte mea geſtarem; & capiti meo, ut auream coronam, parti decoris indicem, libenter imponerem. Quid enim ad claritatem nominis illuſtrius, quam contra omnes aduerſariorum contumelias, atque conuicia, dignitatem, Deo iudice, nulla adſperſam labe; aut uera maculatam infamia, conſeruare?

37. Per ſingulos gradus meos pronuntiabo illum.

37. Quod ſi nunc, ut illum precor, cauſſam meam cognoſcere uellet, illi, per ſingulos uitæ meæ gradus, omnibus actionum, & cogitationum mearum momentis diligentiſſime ponderatis, rationem iuris mei redderem, ita tamen redderem, ut ille tamen non mediocres eſſe clementiæ ſuæ partes arbitraretur. Non enim ad illum erecto uultu, & audaci fronte, ſed humilis, & ſupplex, atque uenerabundus, quaſi ad totius naturæ rectorem, & principem, adirem.

38 Si aduerſum me terra mea clamat.

38. Vt autem totam iã orationem concludam, ſi tellus mea de mea immanitate conqueritur, ſi cõtra me clamores edit, ſi ſulci mei uaſtitatem per me frugibus illatã deplorant, ſi colonos meos afflixi, ſi mercenarios debita mercede fraudaui,

39. Si fructus eius comedi abſq. pecunia. 40. Pro frumento oriatur mihi tribulus.

39. ſi fructus, quos fundi mei extulerunt, ſine ulla impenſa comedi, ſi telluris ipſius cultores iniuriis oppreſſi, 40. proueniat mihi pro frumento paliurus, pro hordeo lolium, & pro fructu gloriæ, & emolumenti ſempiterni, dedecus, atque ſupplicium. Hactenus quidem Iob de cauſſæ ſuæ iure, & æquitate, diſſeruit. Qua quidem oratione amicorum accuſationem acerrime confutauit. Nam accuſatio duo, ut non ſemel dictum eſt, capita continebat. Vnum in luctus deteſtatione uerſabatur, quaſi is nimis animo molli calamitatẽ pateretur. Alterũ illum inclementer urgebat, quaſi pietatem nefarie ſimularet, & inſita flagitia confiteri nollet, ut ea confeſſione ueniam impetraret, & interim, dum ſe tueretur, Deo crimen iniquitatis affingeret. Primum caput egregie refutauit, cum magnitudinem intolerandi doloris expreſſit; alterum uero, cum innocentiam ſuam luculentiſſime deſcripſit; & interim Dei gloriam nulla iniquitatis ſuſpicione maculari poſſe demonſtrauit; ſed tantum illius conſilia multis in rebus occultari uariis rationibus, & exemplis, oſtendit.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI

PARAPHRASIS IN IOB LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

CAVSSAM quidem ſuam uir iuſtus, & ſapiens, ita perorauit,ut facillime ſuã innocentiam contra amicorum orationem tueretur,& oſtenderet,non eſſe uerum,ex afflicta cuiuſque fortuna ſuſcepti ſceleris argumentum ſumere, & pro grauitate calamitatis flagitiorum magnitudinem ponderare. Eſt enim humana uita ludus, & palæſtra,atque adeo militaris uirtutis officium,& diſciplina, in qua periculis,& laboribus,& doloribus ſummorum hominum ſæpe numero pietas explorate cognoſcitur,& ita præmium ampliſſimum gloriæ ſempiternæ conſequitur. Quo circa,non qui laboribus,& ærumnis aſſiduis, conflictatur, ſed qui libidini cedit,auaritiæ ſtudet,iracundiæ ſuccumbit, & impiis perditorum hominum conſilijs obſequitur,eſt, ut homo impius,atque nefarius, totiusq. religionis, & ſanctitatis, inimicus, ſcelere condemnandus. Cum igitur huius uiri ſanctiſſimi uirtus,& Diuina conſtantia,ad immortalem gloriam, & decus, inſignis, in doloribus, quibus exercebatur, clare cerneretur, & nemo poſſet illi merito labem aliquam impuritatis, aut immanitatis, aut parum ſancte cultæ religionis adſpergere, reliquum erat,ut omnes,qui illum ſceleris inſimulabant,obmuteſcerent, eumq. tandem omni crimine liberarent.Sed, ut ille diutius torqueretur, & ita ampliorem ſibi gloriã pareret, Dei permiſſu excitatus fuit uir quidam, ætate iuuenis, eruditione politus, oratione difertus,natura uehemens, & acer,qui maiore quodam impetu in Iobum inueheretur, illumque,ut hominem flagitiis infamem,& ſceleribus multis adſtrictum, aſpertimis uerbis increparet. Acceſſit deinde numinis Diuini præſentia,quæ illum adeoterruit,ut animus, uultus, lingua concideret,& ita cogeretur de flagitiorum antiquorũ impreſſo ueſtigio, atque de nonnulla in uerbis intemperantia,confiteri. Hoc enim clariore lumine ſubito piis mentibus oblato,oratio tenebris obſcuratur; innocentia conuicta deprimitur; animi excellentis altitudo proſternitur;mẽs,magnitudine inſoliti ſplendoris attonita,penitus obſtupeſcit; & omnia,quæ clara,& illuſtria uidebantur,magnitudine Diuinæ lucis obruuntur; & ſordibus, quæ antea minime comparebant, obſoleſcunt. Vt enim in Solis radiis corpuſcula,quæ minime cernebantur,uolitare conſpicimus, ita,cum Diuinum lumen in animis piis exoritur, multa uitia, quæ antea latebant, oculis obiiciuntur, quæ pios animos primo impetu,conſideratione humanæ imbecillitatis,& impuritatis, exanimant. Omne ſiquidem uirtutis robur imbecillum eſt,cum in adſpectum Diuinæ uirtutis incurrit, & omnis puritas in Diuinæ,& immenſæ puritatis radiis lutulentis uitiis infecta deprehenditur. Quid enim eſt tanta firmitate præditum, quod, ubi primum Diuina ſpecies, & amplitudo, mentis oculis obuerſata fuerit, non continuo perculſum, & ſtratum, concidat,omnesq. uires amittat? Quid tam purum,tam caſtum,tam ſanctum,auguſtum, & religioſum,excogitari poteſt, quod nõ in ſplendore illius ſempiternæ puritatis, atque iuſtitiæ, flagitioſum appareat? Vtrumque igitur fieri neceſſe eſt, cum uir Diuinus improuiſo clariore aliqua luce perfunditur,ut ſe ipſum abiiciat, ſe uituperet, & ſcelere condemnet, licet antea nullius ſceleris ſibi conſcius exſtitiſſet, &,admiratione Diuinæ lucis defixus,ſtu-

peat,

peat, & ſenſibus ſpolietur. Atque primum uir pius, amplitudine claritatis attonitus, mutus, & elinguis, efficitur. Parma namque, & exigua ſunt, quæ ab hominibus eloquentiſſimis exprimuntur. Diuina enim artificio humanæ elocutionis explicari non poſſunt. Iccirco, cum uiri magni, & excelſi, Diuinum lumen adſpiciunt, animis conturbantur, & uocem mittere nequeunt. Ea de cauſſa Moſes legationem obſtinate recuſabat. Dicebat enim, ſe, poſt ſermonem cum Deo inſtitutum, dicendi facultatem penitus amiſiſſe. Neque lingua tãtum impeditur, uerum & mens, magnitudine lucis, quam ſuſtinere nequit, obcæcata, & quaſi caligine circumfuſa, iudicio ſpoliatur. Id impulit alium Diuinum uirum, ut diceret, Vt iumentum ſum apud te. Hunc tamen ſtatum qui aſſequuntur, ut coram Deo ſe pollutos arbitrentur, ut linguæ hæſitantia laborent, ut ſtupore mentis opprimantur, ij demum ſumma puritate nitent, ij de rebus altiſſimis ampliſſime diſſerunt, ij ſummis ſapientiæ opibus affluunt, & gloria immortali circumfluunt. Quis enim purus, & innocens, eſſe poterit, niſi quem ſpiritus Diuinus expurgauerit? Quis grauiter, eleganter, & expedite, loquetur, niſi cuius linguam cæleſte numen incitauerit? Quis luce ſapientię perfruetur, niſi is, cuius animo ſplendor Diuinus affulſerit? Sed, inquiet fortaſſe aliquis, cur cæcitas, & ſtupor, atque adeo furor, & ſtultitia, a ſanctis hominibus appellatur id, quod abſolutiſſimam ſapientiæ rationem continet? hic enim ſtatus ampliſſimus a uiris Diuinis interdum Cæcitas, & Furor appellari ſolet, atque denſa Caligo, quæ adſpectum prorſus eripere videtur. Nimirum ob eam cauſſam, quod, cum ſe uir magnus, cupiditate ueriſſimæ ſapientiæ uehementer incenſus, mente penitus in profundum pelagus immenſæ uirtutis immerſerit, & naturam, uim, lumen, ſapientiam, pulchritudinem, probitatem, beneficentiam, amplitudinem Diuinæ mentis eam eſſe perceperit, quam neque mentes ipſæ beatiſſimæ, Diuina luce perpetuo collucentes, perfecte complecti cogitatione poſſint, (infinitum namque lumen definita uidendi facultate comprehendi non poteſt,) cum uiderit, quam ſint omnia parua, exſilia, & obſcura, dum cum immenſæ maieſtatis amplitudine, & inexplicabilis lucis immenſitate, cõferuntur, conſideratione ipſius infinitatis obruetur. intelliget enim, partibus infinitis excellere, quod nec uidet, nec intelligit rebus, quas mente illuſtri complectitur: ut merito iudicet, adſpectum ſuum pro cæcitate reputandum, & ſapientiam in loco ſtultitiæ, & temeritatis, habendam. Vnde furor ille Diuinus exoritur, ut, animus, extra ſe longius euectus, eo, quo peruenire non poteſt, adſpiret; quod non uidet, admiretur; quod non intelligit, amet; pulchritudinis, quam minime cernit, ardentiſſima cupiditate flagret; &, quo minus cernit animo, quam illuſtris, & amabilis, atque iucunda ſit illa ſpecies, quæ rebus omnibus pulchris pulchritudinis cauſſã affert, eo amore illius ardentius inflammetur. In hoc ſtatu, ut eo redeat, unde deflexit, oratio, Iobus erat; ut conijci facillime poteſt; cum ad Dei conſpectum animo conſternatus eſt, cum, ſe ipſum damnauit amentiæ, cum, in puluere, & cinere prouolutus, errati ueniam poſtulauit. Id interim animaduertendum eſt, poſt illius defenſionem, qua amicorum accuſationem compreſſit, & uituperationẽ aſperis admodum uerbis inſtitutam, cum innocentiæ ueriſſima teſtificatione refutauit, triplicem uitæ reprehenſionem, triplexq. iudicium contra illum inſtitutum fuiſſe.

Primum enim, hominis elati, & confidentis, oratio in illum nimis acriter inuaſit: deinde, ipſius Dei præſentis numen illum clariſſima luce perterruit, in iudiciumq. uocauit: poſtremo, ipſe ſibi crimen intulit, & contra ſe ſententiam ſeueriſſime protulit. Quid igitur faciendum? Hominem, humano, atque Diuino, & ſuo tamdem ipſius iudicio condemnatum, crimine liberabimus? Fieri uix poteſt. Verum enimuero, cum ſummus ipſe iudex eum abſoluerit, ſceleſtum, & immane facinus erit, reum illũ peragere conari. Sic enim Deus, cum amicos Iobi furoris, & iniquitatis argueret, Heliphazium allocutus eſt: Ira mea exarſit in te, & duos amicos tuos. Non enim recte locuti eſtis apud me, ut ſeruus meus Iob, quo in loco Deũ, quem nihil latere poteſt, Iobo æquitatis, & innocentiæ teſtimoniũ dediſſe conſpicimꝰ. Ille igitur, ſiue temeritatis impetus, ſiue maledicentiæ ſtudium, quo Helius in

cum

cum impetum dedit, facillime ipſius Iobi oratione reprimi, atque reſtingui, potuiſſet. Quod uero ad Diuinum iudicium attinet, intelligendum eſt, neminem litem obtenturum fuiſſe, ſi ſummus Dominus omnia uitæ ſtudia, officiorumq. momenta, uoluiſſet ad exactiſſimam legis æternæ rationem perpendere; &, ubi quiſque delinquit, debitum continuo ſupplicium peccatis humanis irrogare. Quis enim umquam fuit, qui numquam laberetur? qui non interdum a uia deflecteret? qui non ſæpe religionem flagitio aliquo uiolaret? Sed ideo, ut Dauid ait, ſalutem, & incolumitatem, retinemus, quia non agit optimus ille parens ſummo iure nobiſcum, ſed delictis clementer ignoſcit, & omnes, qui clementiam illius implorant, ſcelere ſoluit, quamuis ſint multis criminibus alligati. Quod eo facilius erat a Deo cum homine illo faciendum, cuius omnis uitæ pars fuerat in maximarum uirtutum ſtudio conſumpta. Præterea, Dei oratio non Iobi perfidiam arguebat, ſed cogitationes, quæ animum illius peruagabantur, & fidem illius attentabant, coercebat, ut, illis edomitis, atque compreſſis, animus altior fieret, & uirtus maiore quodam præſidio firmaretur. Non igitur Dei oratio cum Iobi amicis faciebat, qui nomen illius grauiſſimo dedecore maculabant, eumq. ſceleſtiſſimum fuiſſe ſtatuebant. Ipſius poſtremo ſanctiſſimi uiri conſcientia illum minime ſceleratum eſſe demonſtrat, ſed tanto lumine circumfuſum, & tam ſingulari moderatione præditum, ut leuiſſimis etiam erratis grauiſſimi criminis nomen imponeret. Quæ moderatio, quo maior fuit, eo magis ad ſe Diuinum numen allexit, ut hoiem iacentem citius excitaret, & clarioribus opibus, & ornamentis, afficeret. Itaque, ut cerni clariſſime poteſt, uidemus, hominem ſanctũ, ærumnis exercitum, conuiciis deformatum, omnibus ſimul ruinis oppreſſum, nõ ſolum Diuina clementia in ſtatum priſtinum, cum ſumma bonorum omnium amplificatione, reſtitutum, uerum etiam, Dei ipſius ſententia, ſanctiſſimum iudicatum. Si igitur Deus illius patrocinium ſuſcipit, quis tam proiecta audacia, & impudentia, eſt, ut illi crimen intendat? Si crimine liberat, quis tandem eſt, qui illum cõdemnare audeat? Si Deus illum laudibus ornat, quis tam petulans eſt, ut maledicto configat? Hæc quidem fuſius perſecutus ſum, quia non defuerunt noſtris temporibus homines teterrimi, qui Iobum grauiter accuſarent, quaſi grauiſſimas in Deum contumelias intorſiſſet. Qui quidẽ cum Dei teſtimonio pugnãt, & illius iudicio grauem contumeliam inurunt. Mirum tamen uideri non debet, ſanctos homines ab illis accuſari, qui ſummum totius ſanctitatis architectum iniquitatis, temeritatis, immanitatis, inſimulant; ut alibi multis in locis oſtendimus. Sed, his omiſsis, conſequens eſt, ut hanc poſtremam luculẽtiſsimi Dialogi partem attentiſsimis animis audiamus.

C. XXXII.

1. HAC quidẽ extrema Iobi oratione, quãde iuſtitia ſua habuit, tres illius amici cõmoti ſiluerũt, & ita ſiluerũt, ut ea taciturnitate uiderẽtur illi teſtimoniũ iuſtitiæ, atque ſanctitatis, impartire. Interfuerat autem illorum ſermoni uir ſapientiæ opinione præſtans, Helius nomine, filius uiri primarij, cui nomen fuit Barachelus, in Meſopotamia natus, qui erat ex Rami ſtirpe oriundus.

2. Hic uero iratus eſt acriter ipſi Iobo, eo quod uideretur cauſſam ſuam contra Dei iudicium obſtinate defendere, ſeſeq. Deo iuſtiorem aſſeuerare. 3. Similiter autem contra illos tres Iobi ſocios ira illius exarſit, quod argumentum hominis cõprimendi, orationisq. illius refutandæ, ſe reperire diffiderent, eumq. iam impietatis, & amentiæ, minime condemnarent. 4. Vbi uero Iobus perorauit, tantiſper ſilentium tenuit, dum animaduerteret, an eſſet, qui ſententiam illius refutaret. Erat enim multo iunior; & ratio modeſtiæ poſtulabat, ut grãdioribus natu cederet. 5. Cum igitur uideret illos obmuteſcere, excanduit. Sic deinde exorſus eſt: 6. Equidem, cum ætate ſim multo nobis inferior, continebam me, neque, quid ipſe ſentirem, in medium afferebam, ne immodeſtiæ uituperationẽ ullam ſuſciperem. 7. Sic enim mecum ſtatuebam, annis eloquentiam comparari, & uitę longitudine ad ſapientiam perueniri. Non igitur licere adoleſcentibus, uel eloquentiæ laudem aſſumere, uel ſapientiæ nomine gloriari, cũ utrumque eſſet ſenectutis, diuturno diſciplinarum ſtudio, & quam plurimis uitæ communis exemplis, eruditæ. 8. At nunc ſententiam mutare compellor. Video enim, ſapientiam non ætatis eſſe fructum, ſed ſpiritus Diuini beneficium.

9. Nec eos ſapientes eſſe, qui in longiſsima uita multa ſenſibus uſurparunt, ſed qui diſciplinam a Deo hauſerunt, muneribusq. illius exculti ſunt. Itaque mens Diuina eſt, quæ ſapientiam hominibus tradit; & ſpiritu Dei præpotentis inflati ſunt, qui ſapiũt, & intelligũt, & cæleſtia, atque Diuina, percipiunt. Non multitudinis eſt, ſapere; neque ſenectutis, quid optimum factu ſit, iudicio, & ratione, perpendere: ſed omnis ſapientia eſt, ad

1. Omiſerunt autem tres uiri iſti
2. Et iratus
3. Porro aduerſũ amicos eius indignat⁹ eſt
4. Igitur Heliu exſpectauit Iob loquẽtem.
5 Cum autẽ uidiſſet.
6. Iunior ſum tempore.
7. Sperabã enim.
8. Sed, ut uideo.
9. Nõ ſunt longæui ſapientes.

Dei

Dei benignitatem referenda,quæ non eſt ullis hominum perſonis,aut ætatibus,obligata. Vnde ſequitur,neque ſenes ſibi ſapientiã, quaſi iure mancipij,uindicare poſſe; neque iuuenes omniuo fructu illius excludi; ſed eos tantũ ſapientes habendos eſſe,ſiue ſenes,ſiue adoleſcentes illi ſint, quos Deus tauto dono cumulare uoluit. Quare nõ eſt, cur orationem meam,eo quod non ita grãdis natu ſim, auribus ueſtris indignam reputetis. fieri namque poteſt, ut ipſe a ſapientiæ fonte aliqnid hauſerim,quod ad multorũ utilitatem redundare

10. Ideo dicam.

poſsit. 10. Audite igitur me,ut ſapientiæ, qua inſtructus ſum,ſpecimẽ uobis exhibeam. Nec enim quiſquã ueſtrum me temeritatis,& impudẽtiæ,põterit inſimulare,quaſi anteuerterim, aut orationẽ ueſtram interruperim, & non exſpectarim, dum quilibet ueſtrum ſenſum mentis ſuæ exprimerẽt.

11. Exſpectaui enim ſermones ueſtros.

11. Tacui enim,attentasq. aures prębui,ut ſententias ueſtras exciperem,& , quid mentis ſtudio, & perueſtigatione, conſecuti eſſetis,explorarem.

12. Et donec putabã

12. Dum uos intueor,dum,quid dicatis,exſpecto, dum,qui Iobi licentiã coerceat,attendo,opinione deceptus ſum. Neminẽ enim,qui audacem,& im-

13. Ne forte dicatis.

piam,hominis orationẽ refellat,inſpicio. 13. Non eſt igitur,quod uobis ſapientiam inſolenter aſſumatis.cum illam rationẽ quaſi maximum iuſtitię illius teſtimonium comprobetis . ſic enim dicit; Deus illum perculit, & non homo. quaſi uero ea ſententia non maius argumentum impietatis, & amentiæ,quam religionis,& ſapientiæ,contineat; aut obſcurũ ſit, Deum non eſſe bonis,ſed impro-

14. Nihil locutus eſt mihi.

bis,& ſceleratis,infenſũ. 14. Vt igitur oratio,quã contra uos inſtruxit, uos elingues reddiderit, me certe nõ infregit, nec de ſententia priſtina deduxit: illũ igitur non oratione ueſtra, ſed alia multo magis exquiſita ratione,mihi refutãdũ exiſtimo. Quæ nam hęc tanta imbecillitas eſt? Quę tã fœda aĩorum perturbatio? Quis tantus timor hoĩbus, nec obſcuris,nec imperitis,iniectus? Hoĩes,diſciplinis maximis inſtructos,in dicẽdi ſtudio multũ diuq. uerſatos,in tam bona cauſſa,tã ſubito,defe-

15. Extimuerunt.

ciſſe? 15. Exterriti,ſiluerunt,nullũ reſpõſum dederunt,ne uerbũ quidẽ ullum fecerunt. 16. Cũ mi-

16. Quoniã igitur exſpectaui.

rum ſilentiũ fuiſſet, nemoq. reſponderet, exſpectabã nihilominus,an aliquis loqueretur. Sed ne-

17. Reſpondebo.

mo fuit,qui id facere uellet. 17. Par igitur eſt,ut, in tanta hoĩnm taciturnitate,& ſilentio, ipſe pro mea parte loquar,& cauſſam tã piam,ab iis,a quibus minime oportebat,deſertam, ſpõte mea ſuſcipiã,& uim ſapientiæ,quæ me incendit, & incitat,

18. Plenus ſum enim ſermonib'.

tandẽ aliquando uerbis euuntiem. 18. Animum enim gero ſententiarum multitudine diſtentum, mentemq. argumentorũ copia redundantem,ita, ut erũpendi deſiderio in anguſtias compellatur.

19. En uenter meus.

19. Vt enim utres,quãuis noui ſint,ſi muſto pleni fuerint,& nullũ ſpiraculũ habuerint,dilacerabuntur; ſic animus meus,ſententiarũ,& argumentorũ copia refertus,ſi non foras,quod cõpreſſum continet,emiſerit,quodãmodo diſrumpetur. Silentium igitur ferre non queo: quin eloquar,cõtineri non poſſum: uox,ex intimis animi ſenſibus emiſſa,

20. Loquar

quod incluſũ latet,aperiat. 20. Itaq. loquar,ut ea cura,quæ diſtinguit animum, aliqua ex parte relaxer; & me ad dicendum comparabo, ut ad ea, quæ ſunt imperite dicta,reſpondeam. 21. Non re-

21. Nõ accipiã perſonam uiri.

ſpiciam hominum perſonã,& dignitatem, nec in gratiam uiri alicuius me aſſentationibus,& honorificis titulis,inſinuabo. 22. Haud enim ſcio,ſi uerbis adulari,& aſſentari, uoluero, an ob eam cauſſam me conditor meus funditus euerſurus ſit.

22. Neſcio enim quamdiu ſubſiſtã

C. XXXIII

1. Audi igitur Iob eloquia mea.

1. ME igitur,ut hominẽ a dolis,& fraudibus, alienũ,& ab adulandi ſtudio ualde remotum,uelim,ut attẽte audias,& ea, quæ dicturus ſum,mente percipias. 2. Iã enim,quis ſit meus ſenſus, ape-

2. Ecce aperui os meũ

3. Simplici corde meo ſermones mei.

riam,& prompre,quod animo complector,uerbis euuntiabo. 3. Cor, ex quo hæc depromũtur,rectũ, & integrum eſt; & ſimiliter uerba ipſa puriſsimę ſcientiæ diſciplinã inculcabunt. Nec enim ex aĩo impuro,& contaminato, uerũ,& ſimplex uerbum emitti poteſt; nec ex caſto, & integro fraudulẽtũ. Non tñ hãc uitæ integritatẽ,& animi caſtimoniã, meis ſtudiis,ſed dono,atque muneri illius,qui me

4. Spiritus Dei fecit me.

finxit,& informauit,aſsigno. 4. Spiritu enim Dñi creatus ſum;illiusq. afflatu excitatus, uita fruor; ita,ut,illius beneficio,recta ſentiam, atque ſapiã.

5. Si potes, reſponde mihi.

5. Si tantum uales ingenio,mecum acie inſtructa congredere; mucronem orationis,quo te ſum petiturus,retunde; confer pedem,& cõſtanti animo in gradu conſiſte. Nihil eſt in me, quod contemnere poſsis; nihil rurſus,quod extimeſcas. Nam,ſi de dicendi facultate quæris, nec infans,nec in di-

6. Ecce & me ſicut & te.

cendo ieiunus ſum. 6. Idem enim Dñs, qui te iſta dicendi copia,& ubertate,muniuit,me etiam eloquentiæ muneribus, atque præſidiis,inſtruxit. Si ad naturæ condicionem reſpicis, e puluere ſimi-

7. Verumtamen miraculum meũ non te terreat.

liter effectus ſum. 7. Non eſt,cur mei timore conturberis, & pondere totius meæ uehementiæ, quamuis in te tota ruat,aliqua ratione deprima-

8. Dixiſti ergo in auribus meis.

ris. 8. Dicebas autem,te apud Deum, cum quo de iniuriis tibi illatis expoſtulabas,cauſſam tuã probaturum,dum modo is terrorem numinis, atque maieſtatis ſuæ,quo tuum aĩum conturbabat, e iudicio ſuo remoueret. Age,iã experiar,an cauſſam tuam mihi probare queas, qui Deus non ſum,neque te poſſum inſolita quadam maieſtate perterrere. Quod ſi mihi reſpondere non poteris, quo modo Dei ipſius uultum in iudicio ſuſtinebis? Vt autem iam ad ea,quæ dixiſti,reſpondeam,illa certe fuit intolerabilis arrogantiæ ſignificatio, cũ dixiſti, te nulla impuritatis labe adſperſum eſſe, nulloq. omnino ſcelere iniquitatis alligatum.

9. Mundus ſum ego.

Itaque aures noſtras obtudiſti. 9. & hoc a te non ſemel audiuimus, cum diceres, Purus, & integer ſum; nullo me umquam flagitio inquinaui; nullo me ſcelere adſtrinxi; nullã in omni uita iniquitatem ſuſcepi.

10. Quia querellas in me reperit.

10. Et tamen Deus occaſionẽ nactus eſt,qua me,ut hoĩem maleficum,& iniuſtum,opprimeret,& uelut hoſtẽ perſequeretur. 11. Deuin-

11. Poſuit in neruo pedes meos.

xit neruo pedes meos,omnesq. uias meas,ne clabi poſſem,ſpeculatus eſt. Ita ne uero? Hoc tam immani facinore,quo Deo iniquitatẽ affinxiſti,uitæ tuæ ſordes elui ſuſpicabere? At uide, quanto in errore,& amentia,uerſeris. Non enim oratione iſta ſcelus tuum oblitterare potuiſti; ſed nõ mediocrẽ ad illud acceſsionẽ noui,& inauditi ſceleris attuliſti.

12. Hoc eſt ergo.

12. Vno autẽ uerbo poſſum omnẽ uim oratio-

nis tuæ, quaſi ſecuti, præcidere. Quod, inquies, illud eſt? Hoc nempe, quod Deus tantum æquitate, atque iudiciorum fide, & conſtantia, homines ſuperat, quantum uerbis explicari non poteſt. Vbi igitur a Deo aliquid factum fuiſſe conſtiterit, etiã nulla ratione adhibita, ſtatuendum eſt, id officiũ eſſe ſanctum, & ſummo conſilio, atque ratione, perfectum, omnibusq. ſuis numeris, & partibus, abſolutum. Nec enim a ſumma illa ſapientia temere quidquam deſignari, nec a ſumma iuſtitia quidquam nefarie conſtitui poteſt.

13 Aduerſus eũ contendis.

13. Quid igitur tibi uenit in mentem, cum illo ſapientiſsimo rectore, & ſanctiſsimo iudice, litigare? At inquis, te non tenere rationem, qua tibi adeo actiter infenſus ſit. An ille rationẽ operum ſuorum homuncioni reddere compelletur? Illi ne tu litẽ intendes, quod non omnia tibi cõſilia ſuæ mentis aperiat? An, niſi is tibi cauſſam, quare mortales pœnis afficiat, expoſuerit, uerum continuo eſt, ut illum iniquitatis inſimules? Quamquam ne id quidem iure conqueri potes.

14. Semel loquitur Deus.

14. Eſt enim hoc illius immenſæ benignitatis, ut ſæpe numero hominibus numen ſuum rerũ occultarum ſignificatione declaret, & euentura etiã multo ante prænuntiet. Vna quidem ratione loquitur interdum Deus; & altera etiã, quam homines, propter inſitam dementiam, haudquaquam animaduertunt. Primum orationis Diuinæ genus eſt, Diuini ſpiritus appulſus, quo animi cõmonentur, & de rebus ab humana intelligẽtia remotis erudiuntur, ut in ſomnijs fieri plerumq. ſolet.

15. Per ſomnium in uiſione nocturna.
16. Tunc aperit aures uirorũ.
17. Vt auertat hoĩem.
18 Eruens animã ei' a corruptione.

15. Per nocturnum enim uiſum, cũ homines in lectis ſuis graui ſomno conſopiti iacent, 16. Deus illorum mentes ad audiendum excitat, illisq. diſciplinam ſalutarem tradit, &, quaſi impreſſo ſigillo, conſignat, 17. ut hominẽ a flagitijs auocet, & uirum a ſuperbia, & elatione, deterreat. 18. Sic autem fit, ut impendentia mala uitet, & dolos, & inſidias uitę ſuæ comparatas effugiat, & tela ab hoſtibus emiſſa declinet.

19. Increpat quoque per dolorẽ
20 Abominabilis ei fit in uita ſua panis
21. Tabeſcet caro eius.

19. Alterum genus orationis, quo Deus mentem ſuã aperit, eſt morbus, quo nocentem hominem affligit, & in lecto decumbere, grauemq. dolorem ſubire, cõpellit, omniaq. oſſa illius contundit, atque debilitat. 20. Is igitur, qui ad hunc modum a Deo uexatur, omnes cibos cum ſummo faſtidio repellit, & dapes, quas antea uehementer appetebat exſecratur. 21. Corpus paullatim abſumitur, & ſpeciẽ priſtinã amittit. Et oſſa, quæ carnibus obducta uideri nõ poterant, ob grandẽ maciem exſtant, &

22. Appropinquauit corruptioni.
23. Si fuerit pro eo angelus loquens

eminent. 22. Vita illius ad ſummũ periculũ mortis accedit, & ipſe funeris curatores propemodũ intueri cõpellitur. 23. In hoc aũt angore, & cruciatu, ſi ex magno angelorũ numero unus ſaltẽ adſtiterit, qui uim Diuinæ legis interpretetur, hominemq. doceat, quã iuſto Dei iudicio in morbum illũ inciderit, qui illũ odio ſuſceptæ improbitatis accendat, & ad ſtudiũ pietatis excitet, illiq. iuſtitiæ, & innocentiæ, uiã monſtret,

24. Miſerebitur eius.
25. Cõſumpta eſt caro eius.

24. Dñs repente ea uitę cõuerſione placatur, angeloq. pręcipit, ut a ſummi periculi peſte hoĩem, prope iã mortiferis morbis exſtinctũ, eripiat, & in ualetudinẽ amiſſam reuocet. Inquit enim, Accelera, illũ confeſtim redime, ne morte deleatur. 25. Iã enim, dolore, quẽ ex flagitiis olim admiſsis percepit, ſcelera, quibus erã infenſus, expiauit. Itaque Dñi beneficio ſanitatẽ, & priſtinã ſpeciẽ, recuperat. Caro enim illius inſtauratur, atque renouatur, & nitore, atque mollitudine, pueritiæ florem imitatur, & in antiquũ adoleſcẽtiæ robur adducitur.

26. Deprecabitur Deum.
27. Reſpiciet hoĩes.

26. Is enim ad Dñm preces adhibet, qui illi ſe propitiũ exhibet, faciẽq. ſuã ualde lætã oſtendit, & facit, ut homo iuſtitiæ pridẽ amiſſæ ornamenta recuperet. 27. Hoĩes reſpicit Dñs, eorumq. rebus benigne conſulit, &, cũ in officio delinquunt, ab eis delicti confeſsionem requirit, ut, ad illum cõuerſi, ueniam flagitent, & cũ illo rurſus in gratia poſiti dicat quilibet eorũ, Peccaui, iuſtitiæ ſanctitatẽ uiolaui, neque me ad ſtudium illius applicui, propter quod plagis multo lenioribus, quã fueram meritus, afflictus ſum.

28. Liberauit animã ſuam.

28 Attamen Dñs me ex exitio redemit; illiusq. benignitate e tenebris emerſus, lucẽ reſpicio. Sic hoĩes accipit Dñs, ſic affligit, ſic erigit afflictos, ſic auertit a flagitiis, & in ſuã rurſus fidẽ, & amicitiã recipit.

29. Ecce hęc omnia operatur Deus.
30. Vt reuocet animas eorũ a corruptione.

29. Et hoc non ſemel, ſed iterũ, & tertio, facit, ut homines, peſti, & exitio, deuotos, e mortis faucibus eripiat, & ſplẽdore lucis, qua uiui fruuntur, illuminet. 30. Ergo, cũ Dñs incõmodis hoĩem afficit, teſtimoniũ dicit; cum plectit, loquitur; cũ ei graue uulnus inurit, ſatis aperte, ſe iratum eſſe, pronuntiat. Quid igitur quereris, eſſe ignotã tibi calamitatis tuæ cauſſam? Primũ enim nulla iura ſunt, quæ cogant rerum omnium Dominum, reddere eorum, quæ deſignat, & efficit, rationem. Deinde, ſatis tibi iudicij ſui rationẽ exponit, cum te clade iſta preſsit: quod non feciſſet, niſi te multis criminibus alligatũ animaduertiſſet. Quid igitur impudentius, quã, contra tã clarum Dñi teſtimoniũ, uelle, innocentiæ ſimulatione, admiſſa flagitia tegere? Aut quid amẽtius, quam hoĩem Dei iudicio conuictum ipſum Deum ad iudiciũ prouocare? Quod quidem non ſuſceptum ſcelus imminuit, ſed cõmiſſa ſcelera acceſsione noui ſceleris amplificat. Reliquum igitur eſt, ut nõ in falſa flagitiorum defenſione, ſed in uera peccatorum confeſsione, ſalutis tuæ remedium collocandum exiſtimes.

31. Attende Iob.
32 Si autẽ habes quod loqueris.
33. Quod ſi non habes.

31. Quocirca animum aduerte, Iobe, & ad ea, quæ dico, diligenter attende, atque tantiſper ſile, dum eloquar, quod uolo. 32. Licebit deinde tibi, ſi uerba ſuppetunt, reſpondere. Cupio enim uidere penitus, quibus argumentis iuſtitiã tuam defendas. 33. Si uero non occurrit tibi, quid in præſentia dicas, auſculta, & tacitus animaduerte, ut aliquem fructum ex ſapientia mea conſequaris. Optionem tibi do, ut eligas utrum uelis; uel ipſe loquare, uel me loquentem audias.

C. XXXIV.

2. Audite ſapientes uerba mea.

1. HIC cum ſilentium fuiſſet conſecutum, & Iobus nihil diceret: Helius rurſus ad hunc modũ ſermonem inſtituit; 2. Audite, uiri ſapientes, orationem meam; &, qui eſtis maximis diſciplinis eruditi, quid dicam, attentiſsima conſideratione percipite, ut de ſententia mea iudicium faciatis.

3 Auris. n. uerba probat.
4. Iudiciũ eligamus nobis.

3. Vt enim palatum ciborum ſuauitatẽ geſtu diiudicat, ſic hoĩs intelligentis auditus prudentẽ orationẽ probat. 4. Iudiciũ nobis cõſtituamus, ut de hac diſceptatione utri ex nobis duobus cauſſa ſit adiudicanda, conſideremus. Primum autem uer-

ba ſua

5 Quia dixit Iob.

ba ſua recognoſcat Iobus,ut teneatis, quo argumenta mea conſerenda ſint.5.Sic enim dixit : Iuſtus quidem ſum:per Deum tamen mihi ius meũ perſequi non licet, itaque mendacium in iudicio illius uerſatur.Vt ſontem enim,& ſceleratum,me indignis modis accipit', neque meam orationem opem illius implorantem ad aures admittit.

6.In iudicádo.n. me

6.Cũ igitur in me nullum ſcelus,aut peccatum hęreat, inſanabili tamẽ dolore crucior,atque ſagitra mortifera confixus ſum. Hæc eſt illius ſententia,& hoc ſæpe conqueritur,iuſſe ſe a Deo,ſine ulla iuris legitimi ratione,uulneratum. Quid ad hæc dicam?Tãtam ne eſſe hominis audaciam? Tantum animi arrogantis,& elati,faſtidium? Iam nihil addi poſſe uidetur ad tantam inſolentię,& temeritatis,immanitatem.

7. Quis eſt uir ut eſt Iob.

7.Quis enim poſt homines natos hoc ſibi aſſumpſit,ut,dum iuſtitiam ſuam tueretur,pro delectamento haberet.Diuinis iudiciis illudere,&,perinde, atque ſi aquam biberet,ita maledicendi cupiditatem,& ſitim,qua flagrat, coniectis in Deum conuiciis,exſtinguere? 8. Sic

8.Qui graditur cum operátibus iniquitatẽ.

autem ſeſe ad eorum nomen,atque cœtum,adiungit, qui & iniquitate ius ſocietatis humanæ uiolant, & impietate religionem ſcelerate contaminant.Hæc enim ſententia ex illius uerbis elicitur, nullum fructum eſſe propoſitum hominibus, qui iuſtitiam unice colunt, & Deum cultu ſanctiſſimo,pietatiſq. pleniſsimo,uenerantur.

9.Dixit. n.

9.Sic enim ait, Vt homo, in iuſtitiæ, & humanitatis,ſtudio, multo excellẽtius,quã reliqui homines, ſe gerat, & Deũ in omni uitę animo inflãmato ſequatur,& cõtento ſtudio,curſuque,ut illi placeat,elaboret, nullã tamen utilitatem ex ea uirtute, & pietate, cõſequetur.Hoc autẽ quid aliud eſt,quã Deo,qui omnia ſanctiſsimo iure,& moderatione,deuincit, æquitatẽ detrahere?Ita uero fit,ut,dũ Iobus ſe falſis iuſtitiæ laudibus ornare ſtudet,Deũ ueriſsimis iuſtitiæ laudibus ſpoliare conetur. Quo quidem facinore quid animo cogitari poteſt indignius?

10. Ideo uiri cordati audite me.

10.Iccirco,uiri prudentes, attendite,omen deteſtamini,peſtem arcete,animos firmate præſidiis, ne tam peſtiferũ ſcelus in eos inuadat.Contineat nos illius Domini ſanctiſsimi numen,ne tam immani ſcelere animos noſtros alligemus, ut illum auctorem impietatis,& iniquitatis,aſſeramus.Eſt enim ille iuris conditor,iuſtitiæ parens,iudicij regula,atque norma ſempiterna, quæ neque inflecti,neque immutari,neque uariari poteſt.

11. Opus.n. hominis reddet ei.

11.Semper igitur hominibus,pro operum, & ſtudiorum ratione,mercedem conſtituit,ita, ut malis mala, bonis uero bona rependat: quod eſt iuſtitiæ officium,& munus.Nullo igitur modo ferendum eſt, quod Iobus aſſeruit.

12. Vere.n. Deus non condemnabit fruſtra.

12. Nec enim Deus innocentes condemnat.aut æquitatis iudicium peruertit. Quid enim illũ a iuſtitia deduceret?error aliquis, & inſcitia?

13 Quẽ cõſtituit aliũ ſuper terram.

13. Num aliquis ſapiẽtiam in ſummo rectore rerum omnium,qui tam admirabili conſilio,& ratione,naturam uniuerſam moderatur,merito requirat?Eſt ne quiſquam, qui ſe in tã pręclara opera ſempiterni numinis interponat? Qui illũ cõſilio inſtruere,aut opera illius emẽdare ſtudeat? Quis enim cũ illo terram numine ſuo luſtrauit? Quis uniuersũ terrarũ orbẽ pręſidio ſuo ſtabiliuit?

14. Si direxit ad eum cor ſuum.

14.Qui igitur tam admirabili lege,& ordine,modo,& ęquabilitate,mundũ conſtruxit,fieri ne poteſt, ut ius,& ęquitatem,uiolet?Metu forſitan,inquies,a iure diſcedet.Quẽ metuit is,qui omnium animantiũ uitam poteſtate infinita cõplectitur? Si illi ita uiſum fuerit,cunctis animantibus ſpiritum uitalem eripiet. Vt enim uitã cunctis impertiuit,ita,cum id ſtatuerit, eã quaſi mutuo datam repetet,& ad ſe omnem uim ſpirabilẽ reuocabit.

15 Deficiet omnis caro ſimul.

15.Tunc igitur animantia cuncta deficient,& homo in puluerem redigetur. Illius ſiquidem numine,mente,uoluntate,ratione,uel uita,& ſalus,uel mors,& exitium, continetur.

16. Si habes ergo intellectum.

16. Si mentis cõpos es,cogitationem intelligentis hominis ſuſcipe,ut me attente audias,&,quę dixero,mente,& ratione,comprehendas.

17. Numquid, qui non amat iudicium.

17.Num,qui uerum iudicium odio perſequitur, inflicta uulnera curabit? Non certe.nam,ſi eos,quos propter admiſſa flagitia uulnerat, cum primum illos uitæ turpiter actæ pænitet,repente ſanat;quo tandem modo eos,qui nullum omnino flagitium in uita ſuſceperant, ſauciaret?Ergo,cum uulnus obligat,ſatis oſtendit,ſe minime iudicium odio habere,ſed ſummam iuſtitiæ curã ſuſcipere. Quę tam proiecta igitur audacia iſta tua fuit,ut ſanctiſsimũ,& iuſtiſsimum illũ iudicẽ,immenſa poteſtate pręditũ,iniuſtiria cõdemnares?Si igitur opera naturę ſapientiã illius oſtendunt;ſi uita oĩum poteſtate illius immenſa cõtinetur;ſi eorum uulneribus, qui ad officiũ redire ſtatuunt, ſalutare remediũ adhibet;ſi nec error, nec imbecillitas, nec immanitas in iudicio illius uerſari poteſt;quo modo cõſequens eſt, ut is iudiciũ inuertat,& innocentibus plagas imponat?Quare nec umquã bonos cõtra ius & fas affligi pmittet, nec improbos opibus ſummis,oĩbusq. dignitatis ornamẽtis,afficiet.

18.Qui dicit regi, apoſtata.

18.Nõ eſt igitur uerũ,quod dixiſti,impio terræ poteſtatẽ, & imperiũ, permitti. Id ne poteſt in hominis ſani mentẽ intrare, ut is, qui mundũ ſumma ęquitate,& ęterno imperio,regit,infeſtiſsimũ totius ęquitatis hoſtẽ in loco ſummi regis habeat?

19.Qui nõ accipit perſonas principum.

19.Vt impiũ ſupplicio ſẽpiterno digniſsimũ principib' adnumeret? Nullo modo. Qua mẽte igitur hoc aſſeruiſti, impios illius uolũtate terras imperio coercere? Scilicet eorũ gratia, qui multũ opibus antecellunt,moueri ſolet, & eã potẽtiam,quã dicis,nõ hoĩum meritis, ſed hoĩum populari nobilitati,cõcedit.At is nullã rationẽ humanę dignitatis habet,neque,quã perſonã quiſq. gerit,expẽdit, neque diuites egẽtibus anteponit, cũ ab illo ſimiliter oẽs effecti ſint.Quid.n.apud illũ,qui oĩa, quæ ſupra ſubterq. ſunt,poteſtate immẽſa cõplectitur,ualere gratia,& auctoritate,poſſunt,opes inanes.honores fallaces,oĩaq.temeritatis,& fortunę ludibria? At inquis, multos homines maleficos,& iniuſtos,ſummas interdum opes habere.Verũ.Sed tu nõ tam fortunę florentis ſpeciem,quã ſubitum illius occaſum,& ruinam,cõſidera.

20. Subito morientur.

20.Homines enim iniuſti,opibus elati,& inflati, repẽtina clade oppreſsi,moriuntur:improuiſo,inopinatoq. malo cõſumũtur;multitudinis furor incitatur,& quaſi turbida quędã tẽpeſtas inuehitur,facillimoq. negotio tyrãni ſtatũ labefactat, atq. pręcipitãtẽ impetu furibũdo proſternit. opes

namque maleficio partę ſtabilitatem habere non poſſunt: immo, cum firmiſsime fundatę uidentur, tum repentina calamitate funditus euertuntur. Dei namque iudicium in illas uiolenter incurrit.

21. Oculi enim eius ſuper uias hominum.

21. Oculi enim illius omnia hominum ſtudia, & opera, contuentur; &, quam quiſque uiam ineat, & quo intendat animum, clare uident.

22. Non ſunt tenebræ.

22. Nullæ ſunt tam denſæ tenebræ, nulla adeo tætra, & horrenda caligo, nullæ mortiferæ obſcuritatis latebræ, quibus ſe occultare queant homines nefarij, & iniuſti. At inquies, cur non homines in iudicium uocat, eoſq. audit, ante quam ſententiam ferat? Quia hoc eſt imbecillitatis humanæ, quæ non poteſt, niſi recitata, & audita cauſſa, & diligenter examinata, iudicare. Illi uero, qui omnia ſpeculatur, animaduertit, inſpicit, &, quæ tenebris incluſa latent, explorat, minime opus eſt, ut diem dicat, crimen intendat, teſtes interroget, conſilium cogat, & multum diuq. deliberet, ut tũ demum ſceleris conuictos capite condemnet.

23. Neq. n. ultra in hominis poteſtate eſt.

23. Non igitur hoc hominibus permittit, ut cum illo in ius ambulent, iudicio certent, aduocatos adhibeant, teſtimonia refellant, ut tum demũ ſententiam ferat, cum cauſſa fuerit legitima probatione conuicta.

24. Conteret multos.

24. Itaque, cauſſa qualibet, minime hominum teſtimonio per ueſtigata, rem penitus explorat, & ſic rectiſsimo iudicio perdit, & affligit tyrannos, alios ſubſtituit, qui illorum uice rerum potiantur. Vtrumque autem ſummo conſilio, & ratione, facit, ut homines in altiſsimo gradu locatos e gradu deiiciat; &, qui erant humiles, & obſcuri, ad ſummos honores extollat, ut, illorũ opera, ſumat de hominum ſuperborum immanitate ſupplicium.

25. Nouit enim opera eorum.

25. In eo uero, quod homines impios, & inſolentes, euertit, eorum ſtudia nefaria in omnium oculis, & adſpectu, proponit, lucemq. eis eripit, tætraſq. noctis tenebras offendit, ne ſibi queant ullo modo opem aliunde, & auxilium, polliceri.

26. Quaſi impios percuſsit eos.

26. Homines igitur ſceleribus infames impiorum pœnam in eodem loco, in quo maxime florentes exſtiterant, ſuſtinebunt, ut reliqui, qui exemplum illud Diuinæ ſeueritatis adſpexerint, in eorum ruina, a quibus oppreſsi fuerant, gaudio efferantur, & in iuſtiſsima uindicta ſceleris, & impietatis, exſultẽt.

27. Qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo.

27. Ab imperio namque Domini ſceleſtiſsimi homines nefarie, & impie, defecerũt; amentiaq. præcipites, ab illius uiis aberrauerunt; ut, neglecta ſalutis ratione, in peſtẽ furenter irruerent, ut ſic tandem luerent pœnas ſcelerum, quibus pauperes iniuria uexatos uociferari cõpulerant.

28. Vt peruenire facerent ad eũ clamorem egeni.

28. Dominus enim uoces, & querellas, pauperũ, qui ab improbis uexantur, exaudiet, ut opportuno tempore maleficorum hominum ſcelus ulciſcatur. Cũ is tempeſtatem ſedat, quis fluctus excitabit? Cũ uero opem ſuam remouet, & ſiue gentẽ uniuerſam, ſiue homines ſingulos, præſidio nudat, quis eos, qui illius auxilio orbati ſunt, in gratiã illius reſtituet?

29. Ipſo n. concedẽte pacem.

29. Non igitur is, quem ille tuetur, uiribus ullis euertetur, nec is, quem præſenti ope deſtituit, ſtatũ a calamitate incolumem retinebit. Quin etiã id, quod uidetur eſſe in hominũ conſilio, atque poteſtate poſitum, ita Dei iudicio, propter ſcelera cõmiſſa, frequẽter immutatur, ut appareat, illos, ſponte ſua, in id malum, quod uitare maxime cupiebant, incurrere.

30. Qui regnare facit hominẽ hypocritam.

30. Nec enim ullis conſiliis, & machinis, impedimento eſſe poterunt homines cooperti flagitiis, quo minus homo maleficus, & iniuſtus, ficta bonitatis ſpecie cõmendatus, ad honores obrepat, regnumq. poſsideat, ut populũ, fraudibus illectum, laqueis impediat, & acerbiſsimo dñatu oppreſſũ in poteſtate cõtineat. Sic autem hominũ peccatis euenit, ut, cum nihil magis, quã ſeruitutẽ, exhorreant, & tyrannidem uehemẽter exſecrentur, ipſi tamen tyrannũ ſuis capitibus imponant; &, quo magis libertatem, & impunitã licẽtiam, obtinere ſtudent, eo citius illam amittant, duriſsimoq. dominatu uiolenter oppreſsi teneãtur. Nemo enim poterit uitare calamitatẽ, aut propulſare periculum, aut libertatem tueri, niſi fuerit a Dño delicti ueniã conſecutus.

31. Quia ergo ego locutus ſũ ad Deum.

31. Siquidem ille ſolus poteſt dicere, Pœnã remitto iis, qui ſe ſceleribus adſtrinxerãt; neque terrã uaſtabo. Summa orationis hęc eſt, ut neque bellũ, neque morbus, neque famęs, neque uaſtitas, neque ſeruitus, nec ullum deniq. malũ in res humanas inuectum, aliunde naſci putandum ſit, quã a ſanctiſsimo, & iuſtiſsimo Dño, hominũ peccatis infenſo; ita, ut, quoties nos afflictos cernimus, toties ſcelerum noſtrorũ, propter quæ ea mala patimur, recordari debeamus, nec aliud ad ea oĩa depellenda remediũ inſtitutũ eſſe ſentiamus, quã ut tota mente erratorũ ueniam flagitemus.

32. Si erraui.

32. Si nõ recte ſentio, cupio refelli. Velim igitur me doceas, &, quę uitia in oratione mea ſint poſita, demonſtres, ut, a te cõuictus, nihil amplius dicam. Aliter enim in ſententia mea permanebo. Nec enim æquũ eſt, ut is, qui uerũ inquirere uult, cũ de officio diſputat, non aliam ob cauſſam, niſi quod offenſionẽ uereatur, quaſi de ſententia deductus ſit, antequã ad exitum perueniat, diſputationi ſuę finẽ imponat. Quid igitur? Num ob id, quod has ſententias aſpernaris, atque repudias, (moleſtę namque tibi ſunt) par eſt, ut finẽ habeat diſputatio? Non certe. Idcirco, tuũ erit, eligere utrũ uelis, uel me refellere, uel, quæ mihi dicenda reſtant, audire. Si igitur aliquid noſti, quo poſsis ſententiam meã refutare, cõfeſtim eloquere, ut ipſe, a te conuictus, obmuteſcã.

33 Nũquid a te Deus expetit eã.

33. Verum, cũ ad hæc, quæ dico, nihil reſpondeas, iſta tñ, quæ dico, minime probas. Quid refert?

34. Viri intelligentes loquantur mihi.

34. Hoĩes enim profecto rerũ periti, & intelligentes, mecũ ſentient, & uir ſapiens mihi auſcultabit; nemoq. erit, modo ſana mente ſit, cui non me ſententiã meam probaturũ cõfidã.

35. Iob autem ſtulte locutus eſt.

35. Iobus aũt ſolus, qui ſibi ſummã ſapientiã arrogat, nõ modo ſentẽtiã ueriſsimã improbabit, ſed etiã impudenter, & temere, loquetur, eaq. uerba fundet, ex quibus illius amentia cognoſcatur. Quo me igitur uertã? Quod remediũ iſti malo inueniã? Quibus te præſidiis ab iſta peſte, quæ te miſerũ tenet, eripiã? Cupio quidẽ, te in bonã mentẽ reſtitui, ut, ea recepta, ſalutẽ amiſſã recuperes. Itaque ſumma ope nitor, & neruos oẽs intendo, ut te ab iſto furore deterream: ſed nihil proficio. Nec mirum tñ eſt, te oratione mea minime ſanari, cũ neque plagis quidẽ iſtis, quas tibi iratũ numẽ inflixit, in mẽtis ſanitatẽ reuocatus ſis.

36. Pater mi.

36. O Pater ſanctiſ-

Digitized by Google

ſanctiſsime,qui tanta cura, ſtudio, prouidentia, benignitate,rebus humanis conſulis, qui tua tantum bonitate illectus es,ut iſtis pœnis, quas Iobo intuliſti,eum erudires, & morbos animi, quibus erat implicitus,ab illius mente depelleres, te oro,& obteſtor,quando is neque tantis plagis ab impia mente deſiſtere, & ad ſanitatẽ reuocari poteſt,ne quidquã de puniendi ſeueritate remittas, ſed illum,quamdiu in eo ſcelere perſtiterit, uehementer excrucies.ut hoc inſigni ſeueritatis exemplo homines iniqui ab iniquitate ad pietatem, & iuſtitiam,traducantur.non enim Iob mediocre,& uſitatum improbis hominibus ſcelus, ſed nouũ, & inauditum in noſtris oculis ſuſcepit, & priſtina flagitia impietatis infandæ crimine cumulauit.

37. Qui addit ſuper peccata ſua blaſphemiam.

37. Nam, cum multis,& nefariis criminibus adſtrictus ſit,ſibi tamen,quaſi in meritis excellentibus,applaudit;tantaq. ſuperbia, & arrogãtia,tumet, ut Deo iudicium denuntiare minime uereatur.Quo quid indignius,& ſceleratius,excogitari poteſt? Eadem namque opera, qua ſibi ipſi ſanctitatis egregię teſtimonium tribuit,ſummum,atque ſanctiſsimum Dominum, rectoremq. iuſtiſsimum,ſceleris,& iniuſtitiæ,condemnat.

C. XXXV.

2. Nũquid æqua tibi uidetur tua cogitatio.

1. HAEC ubi Helius perorauit,alium deinde ſermonem in hanc ſententiam exorſus eſt:2. Nũ, cum tantis argumentis euictus ſis, adhuc in ea ſententia permanes, ut ad certamen cum Deo in legitimo iudicio ineundũ meditere? Num id confidis fore,ut,ſi cum illo litigaueris, ſuperior ex iudicio diſcedas,& litem obtineas?

3. Dixiſti enim.

3. Id enim dixiſti:Quam utilitatem ex pietate a me ſancte culta percipiam?Aut quod emolumentum aſſequar, ſi ſcelus expiauero?Nec enim Deus ſontes tantum euertit;ſed etiam ſæpe uidemus,caſtos,& ſanctos homines ab illo maximis pœnis excruciari.

4. Itaque ego reſpondebo ſermonibus tuis.

4. Tibi igitur, & amicis tuis,qui adſunt, reſpondebo:

5. Suſpice cęlum.

5. Suſpice,quæſo,cęlum,& ſidera contemplare,& oculorum aciem in ætheriam formã intende,& animaduerte,ea omnia tam altum locum in natura tenere,ut ad ea,mente,& cogitatione,adſpirare non poſsis.Si igitur tantillus es,ut,ad opera Dei tam magnifica, & excelſa, comparatus, ne puncti quidem inſtar obtineas;quo modo poterit ex te quidquam accidere,quo ætheris, & cæli, condicio,uel deterior,uel illuſtrior eſſe poſsit? Ergo,ſi nihil eſt in te,quod ad opera iſta Diuina, quæ cernis oculis,aliqua ex parte pertineat, quo tãdem modo fieri credis, ut aliquid ex rebus tuis uel boni,uel mali, in ipſum ſummum cõditorem, & Dominum,qui hæc omnia creauit,& complexu ſuo arcet,& continet, redundare poſsit?

6. Si peccaueris.

6. Si peccaueris,quod illi detrimentum afferes? Si ſcelera tua fuerint multis acceſsionibus amplificata,quid de illius amplitudine,& maieſtate,deminues?

7. Porro. ſi iuſte egeris

7. Quid,ſi iuſtitiam fueris amplexus?Num eum beneficio aliquo,quod ad illius fructum perueniat,alligabis?Non certe.Nec enim indiget ille opibus humanis, aut ullo terrarum cultu, ut ea gratia putes, eum donum aliquod,& munus, quod in rem illius ſit, ex te aliquando percepturum.

8. Homini, qui ſimilis tui eſt.

8. Homo igitur cũ ſis,ut reliqui,qui ex eodẽ principio generis orti ſunt, ſi fueris impius, hominibus,non Deo, impietas tua nocebit: ſimiliter,ſi iuſtitiam colueris,hominibus,non Deo, iuſtitia tua fructum importabit. Cum igitur is te incommodis uexat, non rem ſuam curat,ſed tua tantum gratia laborat; atque, ut te ab exitio redimat,eas tibi plagas imponit. Non igitur de illo iure conqueri,atque lamentari, potes. Sed dices:

9. Propter multitudinem calumniatorum.

9. Cur igitur multi,iniuria oppreſsi,uociferantur?Cur innocentes, tyrannorum immanitate uexati,clamores in cælum tollunt?Cur tantam poteſtatem cõceſsit Deus hominibus impuriſsimis, ut homines tenues,a quibus numquã læſi fuerãt, omnibus bonis expellant, & crudelitate ſumma perſequãtur?Si ij,qui a tyrannis uexantur,nullũ in uita flagitiũ ſuſcepere,iure, atque merito queruntur.Si uero multis ſe peccatis obſtrinxere,nulla cauſſa eſt,cur ea mala ita indigne patiantur. Deus enim improborum crudelitate ad eos caſtigandos,qui flagitioſe uiuunt,ſapienter abutitur. Quid,inquies,ij, qui nullis erant opibus præditi, cõmittere potuerunt?Quid?quod multi,qui nemini umquã grauem iniuriã intulere, grauiſsimas iniurias ab hominibus improbiſsimis accipiunt? Ut nihil aliud dicam,id parum eſſe putas, quod, Dei immemores,illius beneficia ſcelerata obliuione contriuere?

10. Et non dixit.

10. Nec enim ex illis quiſquam dixit,Ubi eſt Deus,qui me creauit? Qui nocte, ſpecie ſiderum præclara,admirabilibusq. cæli totius luminibus,& ornamentis,carminum,& laudum, materiam ingentem præbet?

11. Qui docet nos ſuper iumenta terræ.

11. Qui nos multo præclarius, quam animãtia terreſtria,ad ſalutem erudiuit? Qui nos multo maioribus ſapientiæ diſciplinis,quam cunctas uolucres,quæ libero cęlo fruuntur,inſtruxit?Hæc non uident homines, neque ſecum recogitant;nec ex humanę naturę pręſtantia colligunt,eſſe ſibi imperium a Deo in cunctis animantibus attributum. Itaque, cum Dei beneficia minime recordentur, neque illi gratias agant,aut debitos honores inſtituant,merito ingrati animi debitas pœnas exſoluũt.

12. Ibi clamabunt.

12. Poſtquã uero in maleficorũ hominum manus incidunt, eorumq. tyrannide premuntur,ad Deũ clamant, illinſq. præſidium implorant; non tamen exaudiuntur.

13. Nõ ergo fruſtra audiet Deus

13. Non enim Deus ingratorũ hominum preces,iniuriis,& calamitatibus expreſſas, & ad tempus nefarie ſimulatas,ad aures admittit:nec ad eorum clamores,quos non odium admiſsi ſceleris, ſed ſenſus iniuſti doloris,ſtimulat, attendit. Omnes igitur humanæ clades, omnes uitæ acerbitates,omnes dolores,& ærũnæ,ad illius ſanctiſsimum iudiciũ referendæ ſunt, qui ſcelera humana debito ſupplicio perſequitur.

14. Etiam cũ dixeris.

14. Inquis tamẽ, Hoc me ualde ſollicitum habet,quod cauſſam iudicij, quo me perculit, & afflixit,non teneo, nec eum in hac mea calamitate præſentem intueri poſſum,ut ad illum fidenter adeam. Quaſi ſit neceſſe, quoties is aliquid ſtatuit, atque decernit, decretorũ omnium, atque ſententiarum, cauſſas tibi notas eſſe. At hoc certe conſtat, ſiue tu illum uideas, ſiue non uideas,hoc eſt, ſiue conſiliorum Diuinorum rationes exploratæ tibi ſint, ſiue nõ ſint,in omnibus illius factis rectiſsimum iudicium antegredi, neque quidquã ab illo, ſine

ſumma lege, atque ratione, conſtitui. Si rationem illius aſſequeris, pelle ex animo meſtitiam iſtam. Si non aſſequeris, nihilo tamen ſecius in illum intuere, illius auxilium implora, ab illo præſidium exſpecta, & is te cura iſta, quæ te premit, tandem aliquando liberabit.

15. Nunc enim non infert furorem ſuum.

15. Interim uero hoc unum habeto, illum, in animaduertẽdo, modum iræ ſuæ ſtatuiſſe, neque tibi tam graues pœnas irrogaſſe, quam criminum tuorum magnitudo poſtulabat. Et tamen te innocentem prædicas, cum tam execrabilis oratio ex ore tuo exciderit?

16. Ergo Iob fruſtra aperit os ſuum.

16. Quid enim indignius, aut immanius, excogitari potuit, quam Iobum, hominem ſapientiæ, & integritatis, & religionis opinione præſtantem, uerba, pleniſsima temeritatis, & flagitii, atque ſceleris, protuliſſe, & ita Diuinum in ſe numen conuiciorum grauitate, & magnitudine, concitaſſe?

CAP. XXXVI.

2. Suſtine me paullulum.

3. Repetam ſcientiam meã a principio.

1. HAEC præterea, ut Iobum acrius premeret, adiecit. 2. Perfer, & tolera, quæſo, paullulum moleſtiam, ſi quam tibi exhibet oratio mea. Sunt enim præterea mihi aliæ rationes, quibus Dei cauſſam tueri queam. 3. Itaque, repetito altius principio, quid ipſe cognitum, & conſtitutum habeam, explanabo, & peruincam, nihil a conditore meo ſine ſumma ratione fieri, & ſemper cum operibus illius iuſtitiam eſſe coniunctam.

4. Vere. n. abſq. mendacio ſermones mei.

4. Et certe nihil erit in oratione mea falſum, & fraudulentum, nihil temerarium, & inſanum, immo omnia, quæ tibi dixero, erunt uere, ſimpliciter, & ſapienter, enuntiata.

5. Deus potentes non abiicit.

5. Primum quidem, Deus, cum potentia ſumma præditus ſit, non tamen hominum poſtulata, quæ ſunt iure nixa, repudiat. Neque ſolum potens eſt, ſed etiam maximis ſapientiæ, & intelligentiæ, uiribus inſtructus. Ergo, cum omnipotens, & clementiſsimus, & ſapientiſſimus ſit, & ita neque imbecillitate, nec immanitate, nec errore poſsit de recto iudicio dimoueri, fieri ne poteſt, ut is impius benigne conſulat, & innocentes euerſos, & afflictos, in calamitate deſtituat? Nullo modo.

6. Sed non ſaluat impios.

7. Non auferet a iuſto oculos ſuos.

6. Numquam igitur uel impijs uitam dabit, uel humilibus, contra ius, & fas, ſalutem eripiet. 7. A iuſtis autem oculos numquam deiiciet, ſed eos ſemper tutela ſua proteget, & malis obrui minime patietur. Cum uero cernat, nullam gentem ſine imperio poſſe conſiſtere, homines quoſdam iuſtitia præcellentes in Regia ſede locat, qui perpetuo populos ſibi ſubditos ſtabili iure conſocient.

8. Et ſi fuerint in catenis.

8. At, qui ſe multis peccatis irretiunt, infinitæq. libidini conſtringendos tradunt, ferro uincti, & tenebris incluſi, uitam agunt miſeram, & acerbam, multiſq. angoribus implicatam: itaq. non ſolum maleficiorum conſcientia diſcruciantur, ſed Dei iudicio multis in locis acerrime plectuntur.

9. Indicabit eis opera eorum.

10. Reuelabit quoque aurẽ eorũ.

9. Scelera enim, quæ conflarant, illis obijcere, meritasq. ſuperbiæ pœnas irrogare ſolet. 10. Non tamen totum odium, quod habet in ſcelus, repente profundit, ſed leuioribus primum pœnis homines ſceleratos afficit, ut eos a prauitate uitæ deterreat, atque plagis admoneat, omnem uitæ rationem eſſe ad ſtudium pietatis, & iuſtitiæ, conferendam. Eſt igitur uel animi ſollicitudo, uel illatum incommodum, uel iniuſtus dolor, admonitio quædam, atque diſciplina, illis ualde ſalutaris, qui tantum beneficium non ingratis animis aſpernantur.

11. Si audierint, & obſeruauerit.

11. Si enim ij, quos Deus plagis erudit, & admonet, ut, ab iniquitate, & iniuria traducti, in illum mentis adſpectum referant, præceptis illius obedierint, huius æui curſum bene, & beate, conficient, & magnis iucunditatibus in uita perfruentur.

12. Si autẽ non audierint.

12. Quod ſi rebelles exſtiterint, Dominiq. imperium detrectauerint, erunt illius telis expoſiti, eodemq. genere leti delebuntur, quo exſtingui, atque deleri, ſolent ij, qui ſine mente, atque ratione, uitam exigunt. Amentia namque præcipites, in peſtem ruent, & in pœnam ſceleris ſempiternam detrudentur. Cernis iam, quam ſit falſum id, quod aſſerebas, nempe, Dei uoluntate improbis multa feliciter euenire, & innocentes immeritis ſæpe incommudis diuexari? Nam, & qui nullo merito ſuo afflictari uidentur, ſcelera multa commiſere, quæ ſunt dura ſeruitute, bonorumq. direptione, puniendа, & ipſi tyranni, quamdiu florent opibus, atque potentia, curis triſtiſsimis agitantur, & ſceleris, & amentiæ, pœnas luunt, atque tandem, omnibus uitæ commodis expulſi, in miſeriæ ſempiternæ regionem præcipites eiiciuntur. Sed inquies, multos eſſe, quorum uita nulla turpitudinis, aut impuritatis, labe notari poteſt, qui tamen multis incommodis afficiuntur.

13. Simulatores & callidi.

13. Pergiſne tu innocentiæ ſimulationem, Innocentiæ nomine cohoneſtare, fictæq. uirtuti Virtutis nomen imponere? An eſt quidquam ſceleſtius, quam pietatem ementiri, iuſtitiam ſimulare, incautis populis, fallaci ſpecie ſanctitatis, illudere? Illos igitur, quos dicis ærumnis diuturnis oppreſſos fuiſſe, non Caſtos, & Sanctos, & Pios, ſed Fallaces, & Veteratores, & Callidos, appellandos exiſtimo. Certe enim, ſi uere, & ex animo, pietatem coluiſſent, Diuina clementia, & in priſtinam dignitatem reſtituti fuiſſent. Vt enim Deus ueræ bonitati fauet, ita eſt fictæ bonitatis imagini uehementer infenſus. Omnes igitur, qui uirtutem ſimulant, iræ Diuinæ theſaurum coaceruant, &, cum ui Diuina conſtringuntur, neque ſcelus confiteri, neque preces adhibere norunt, nec eas deneque uoces ad Deum fundere, quæ ad aures illius perueniant.

14. Morietur intempeſtate anima eorum.

14. Quamuis igitur in eo elaboraſſent, ut ſapientiæ nomen obtinerent, & caſtimoniæ laudem uenerentur, tamen factum iuuenilis temeritatis, & amentiæ, ſubibunt, & impuriſsimæ libidinis, & intemperantiæ pœnas ſuſtinebunt. Hæc quidem eſt eorum condicio, qui, ſuperbia inflati, & erroribus excæcati, ſcelus admiſſum agnoſcere, & ueniam petere, recuſant. At, qui humiles ſunt, omnia facillime, quæ uolunt, precibus aſſequuntur.

15. Eripiet de anguſtia ſua pauperem.

15. Deus enim, cum propter delictum aliquod eos afflixerit, illos minime deſeret; ſed illius clementiam ſuppliciter implorantes ab omni calamitate, quæ eos premebat, eripiet. Quoties enim eis aliquod incommodum affert, non id agit, ut eos interimat, ſed clementer erudiat, & admoneat, eos, propter aliquod flagitium, plagam illam accepiſſe.

16. Igitur ſaluabit te

16. Velim autem, ut in memoriam redigas, quod ante

dixi,

Digitized by Google

dixi,nempe,Deum duplici ratione mentem ſuā mortalibus aperire.Aut enim per uiſum nocturnum arcana mentis ſuæ patefacit; aut,plagis impoſitis, ſe iratum eſſe ſceleribus humanis oſtendit.Hoc cum ita ſit,reſtat plane,ut iſta mala,quę tibi ab illo inuecta ſunt,in loco admonitionis pœnas;& intelligas,te,propter admiſſa flagitia, debitam pœnam ſubijſſe. Quod ſi feciſſes,&,plagis cruciatus, intellexiſſes,te, propter admiſſa ſcelera,in tam graues ærumnas incidiſſe, &,opem illius ſupp liciter imploraſſes; iam dudum is te ex miſeriæ iſtius anguſtijs,quæ nullum finem,quādiu pietatem nefarie ſimulaueris, eſt habitura, clementer abſtraxiſſet,tibiq. ſummam uitæ tranquillitatem, bonorumq. omnium affluentiam, contuliſſet, menſaq. tua conquiſitiſsimis epulis exſtructa fuiſſet. & tamen obſtinate in iuſtitiæ ſimulatione perſiſtis, quaſi ficta ſpecie ſanctitatis poſsis maculas inſiti ſceleris,& improbitatis,eluere.

17. Cauſſa tua quaſi impii iudicata eſt.

17. Ergo,cum ex iſtis malis,quæ te circūueniunt, neceſſario colligatur, te cauſſam impio contra leges adiudicaſſe,iuſtitiæ ratio flagitabat, ut iniuſtitiæ tuæ pœnam ſuſtineres. Vt enim in iudicando ius,& fas omne deleueris, ipſum ius, atque iudicium ſempiternum infringi, & labefactari,non potuit. Flagitia igitur tua recognoſce, & peccati confeſsione morbos animi curandos ſuſcipe; operamq. da,ne umquam ab æquitate diſcedas.

18. Non te ergo ſuperet ira.

18. Non igitur te in iudicando iracundia perturbet; non ullus cum improbis hominibus in ſcelere conſenſus inflectat; non donorum, atque munerum multitudo corrumpat, ſi cupis illud ſanctiſsimum Dei iudicium effugere. Aliter enim iram illius uitare non poteris.

19 Depone magnitudinem tuam abſq. tribulatione.

19. Quid enim cenſebas? num apud illum opes tuas pondus aliquod habituras? At neque opes, nec arces,neque munitiones, nec ulla præſidia, te poterunt a peſte redimere.non enim eſt,nō eſt dignitatis amplitudine, non mœnium altitudine,non uirium robore, Dei uoluntas allicienda, ſed innocentia,fide,iuſtitia, ſanctitate.

20 Ne protrahas noctem,

20. Non ergo eſt,cur te nocte,cum animus reliquis curis uacuus eſt, ea cogitatio ſollicitet, nimis anxie perſcrutantem cauſſam, atque rationem, quare quidam populi in aliorum opes, & munitiones inuadant,&, antiquis poſſeſſoribus eiectis, ipſi cuncta,quæ fuerant aliorum,impune poſſideāt. ſatis enim erit tibi, ad omnem eiuſmodi curam leuandam,intelligere, nihil a Deo, ſine ſingulari conſilio,& ratione,conſtitui. Ergo,cum alios populos euertit,& alios in dominatu conſtituit, ſuperbiam,& iniquitatem,& ſcelus ulciſcitur, &,eo ſeueritatis exemplo,reliquas gentes ad officium erudit.

21.Caue,ne declines ad iniquitatē.

21. Caue igitur,ne ſtudium tuum in inanitate conſumas, & cogitationibus uaniſsimis te,ex miſeria,quæ te premit, expedire coneris. Si enim uanitatem conſectatus fueris, quo magis e malis emergere contendes,eo citius, omnium miſeriarum colluuione depreſſus, interibis.

22. Ecce Deus excelſus in fortitudine ſua

23. Quis poterit ſcrutari uias eius?

22. *Deus* arcem immenſæ uirtutis, atque roboris,tenet. quis ergo Reip.conditor, legumq. lator,eſt cum illo,uel uiribus, uel ſapientia,comparandas? 23. Quis illius opera in iudicium uocare poteſt,aut ei in eo, quod ille geſsit,iniquitatem affingere? Nec enim uel metu ab æquitate deduci,cum ſit potentiſsimus, nec mentis errore a uero auerti,cum ſit ſapientiſsimus,ullo umquam modo poterit.

24. Memento, quod ignores opus eius.

24. Da igitur operam,ut illius facta recorderis, & opera Diuina, quæ ſunt in hominum oculis, & adſpectu propoſita, uerbis amplifices. Nulla enim laus operibus Diuinis attributa erit tam ampla, quam non illa facillime uel magnitudine,uel claritate, uel utilitate,ſuperent.

25. Omnes homines uident eum

Omnes homines illum intuentur; & illi etiam, qui uidentur eſſe a numinis ſempiterni cognitione remoti, uim tamen illius,atque ſapientiam,longe in poſterum ſpeculari, & contēplarī,cogūtur.

26. Ecce Deus magnus.

26. Multa enim utilitatibus humanis expoſita, & oculis omnium ſubiecta, ad ſpeciem illuſtria,& ad utilitatem ſalutaria,quæ Diuinæ ſapientiæ,atque bonitatis, egregiam ſignificationem dant.

27. Qui aufert ſtillas pluuiæ.

Reliqua enim, quæ ſunt multo maiora,& altiora,cū non ſint in promptu,& in caligine lateant,perſcrutari, & ſpeculari,non licet. Altior enim eſt, quam ut illum quiſquam mente,ratione,comprehendere queat. Quis enim illius naturam,quis maieſtatem, quis æternitatē, peruestigabit? Nec enim cauſſas,& rationes operum illius,quas oculis adſpicimus, aſſequimur: tantum abeſt, ut illius perfectam notitiam capiamus.

28. Qui de nubibus fluunt.

28. Cum ei uidetur, nubes continet, ne guttam aquarum in terras demittat: cum illi rurſus placuerit, imbres ſatis largos effundit. Excitati namque,illius decreto, & inſtituto, uapores in ſublime feruntur,&,humorem colligentes, in nubem concreſcunt, ut,aquarum copia ſuperne demiſſa, tellurem irrigent, & aruis ab hominibus cultis fecunditatem dent.

29. Si uoluerit extendere nubes

29. Quis nubium uarietatem,ad res ualde admirandas extenſam, ratione conſequitur, ut intelligat, quo modo is illarum caliginem,quaſi tabernaculum undique tectum, atque laqueatum, ſubeat?

30 Effulgurare lumine ſuo deſuper.

30. Vbicumque enim uis illius incluſa deliteſcit,ibi illum habitare,putandum eſt.Cum porrigit lumē ſuum, maris etiam fundamenta illius ſplendore colluſtrantur.

31. Per hęc enim iudicat populos.

31. Aquarum eluuione,populos impios euertit;aquarum rurſus effuſione, magnam frugum copiam alendis mortalibus elargitur.

32. In manibus abſcondit lucem.

33. Annuntiat de eo amico ſuo.

32. Igneam uim e terris excitatam in nubes includit;eiq. præcipit, ut uapori circumdato obuiā prodeat,& obſiſtat. 33. Flammulis igitur exiguis contraria ui ambientis humoris undique expreſſis,& in locum unum compulſis,fit, ut alia aliam ad eruptionē excitet.Ergo,ubi ignis ille, auctus & amplificatus,uires colligit, acrius exardeſcit, &,nubes perrumpens, emicat, & excitatum humorem,impetu facto,diſsipat,tantoſq. in pugna fremitus edit,ut orbem terrarum frequenti tonitru,fulgure,fulmine,tremefaciat.

CAP. XXXVII.

1. Super hoc expauit cor meum.

2. Audite auditionē in terrore uocis eius.

1. HAEC animaduertens animus meus,pauet,atque de ſtatu deijcitur. 2. Percipite, quæſo, quantus ille terror ſit, cum ad illius uocem horrendi quidam ſtrepitus, atque fremitus, metu mortales exanimant; & fragor, cum ille loquitur,auditus mentes omnium perterret. Naturæ namque uoces illius putandæ ſunt, cuius imperio, &

3. Subter omnes cælos ipſe cõſiderat.
4. Poſt eum rugiet ſonitus.

rio,& numine, natura uniuerſa mouetur, illiuſq. potentiam admirandis operibus exponit. 3. Subter omnem cæleſtem natutam nubem dirigit, atque moderatur, lucemq. ſuam in extremas oras terræ diffundit. 4. Pone illum horriſona quadã nox audietur; tonabit,& ſulgurabit; nullaq. mora interpoſita, tonitrum unum aliud tonitrum conſequetur,& ictibus crebris aures uulnerabit.

5. Tonabit Deus in uoce ſua mirabiliter.
6 Qui præcipit niui.

5 Intonabit Dominus, miroſq. fremitus edet is, qui res maximas gerit; quarum cauſſas,& rationes, ignoramus. 6. Ad illius imperium nix in terrã decidit; illius iuſſu exſiſtit nimbus, & pluuia; &, cum illi uiſum fuerit, imbres, atque procellæ, ui numinis illius emiſſæ, horrorem incutiunt.

7. Qui in manu omnium hominum ſignat.
8. Ingredietur beſtia latibulum.
9. Ab interioribus egredietur tempeſtas.
10. Flante Deo cõcreſcit gelu.

7. Vi tẽpeſtatis homines exterritos, in ædibus, & locis, aut natura, aut arte, munitis, incluſos tenet, ut, metu tanti fragoris, attoniti, opera illius mente conſiderent. 8. Quin etiam feræ ſe ad latibula ſua proripiunt, & in cubilibus ſuis, procellæ uitandæ gratia, commorantur. 9. Ex nubium penetralibus exſiſtunt turbines; &, ubi primum nubes fuerint, flante uehementer Aquilone, diſpulſæ, maximis repẽte frigoribus obrigent omnes terræ. 10. Aqua in nubibus uento uehemente conglaciat: ex illa uero glacie fracta iam, & comminuta,& attritu maxima ex parte liquefacta, rurſus uis ingens aquæ grandine commiſta diffunditur.

11 Frumentum deſiderat nubes.
12. Quæ luſtrant per circuitum.

11. Aere puro, atque ſereno, Deus nubem denſis aquis onerat, ut rurſus ex illa calore diſsipata pluuię in terras ſpargantur. 12. Ipſeq. Dominus, per omnium rerum naturas, intentus, atque commeans, ita ſe uerſat, ut orbem, cuncta luſtrando, conficiat, &, cum gubernaculum mundi uniuerſi teneat, ita res omnes moderatur, imperioq, deuincit, ut nihil ſit in natura, quod opus ſuum, iniuſſu illius, exſequi poſsit. Quæcumque igitur ille præcipit, fiunt; omniſq. terrarum orbis illius iuſsis obtemperat; & uniuerſa natura numine illius, atque poteſtate, continetur.

13. Siue in una tribu.

13. Siue ille uni genti proſpiciat; ſiue regionem in præcipuo illius præſidio latentẽ tueatur; ſiue ſingulis hominibus conſultum eſſe uelit; omnia, quæ uiuunt,& uigent, & uitæ muneribus inſtructa ſunt, illius miſericordia conſeruari,& augeri, reperiemus.

14. Auſculta hæc.

14. Ad hæc diligenter attende, Iob; & animo conſiſte, ut, quam ſint admiranda Dei opera, ratione conſideres.

15. Numquid ſcis, quãdo præcepit Deus pluuiis.
16. Numquid noſti ſemitas nubium magnas.
17. Nonne ueſtimenta tua calida ſunt.
18. Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos.

15. Num id intelligentia percepiſti, quo modo Deus nubibus leges imponeret,& e nube ſua fulgorem eliceret? 16. Num tenes exacte modum,& numerum,& rationem, qua nubes, certis examinata ponderibus, in aere pendeant, ut ex illis tam uarij, atque mirabiles effectus oriãtur? 17. Num rationem tenes, qua Deus ita rerum naturam uarietate diſtinxit, ut frigus calorem, calor frigus expelleret,&, Septemtrione compreſſo, atque ſedato, ueſtes tuæ, Auſtro flante, concaleſcerent? 18. Num, cum is cæleſtes globos dilataret, atque tam excellenti artificio,& opere, perpoliret, naturæq. firmitate,& conſtantia, ſtabiliret, ut nihil ad ſpeciem pulchrius, nec ad utilitatem melius, nec ad permanendum aptius, oculis uideri poſsit, illum uel opera, uel conſilio, iuuiſti, uel ſaltem rationem, qua ille tam excellens opus abſoluit, intelligere potuiſti?

19 Oſtende nobis, quid dicamus illi.

19. Si tantum excellis intelligentia, doce nos, quo modo illũ, cum opus fuerit, alloquamur,& ad iudicium prouocemus. Nos enim non eam nobis ſapientiam, quam oſtentas, adſciſcimus; nec ad dicendũ coram eo parati, atque meditati, ſumus; nec, cum in tanta rerũ caligine, & ignoratione uerſemur, quid optimum factu ſit, explicare poſſumus. Nos, idiotas,& Diuinarum rerum ignaros, eſſe fatemur: proinde tuum eſt, ſi tantis ſapientiæ opibus abundas, nobis iſta ſapientiæ myſteria tradere, quæ tibi ſoli nota ſunt, ut, illis initiati, perinde atque tu facis, cum Deo iudicio decertare audeamus. Quo quid afferi poteſt amentius? Homo, quo nihil eſt in terris imbecillius, ut cum illo ſummo Domino, qui omnia numine ſuo coercet, pedem in iudicio conferre minime uereatur?

20. Quis narrabit ei quæ loquor?

20. Si enim cum illo egero, num interprete, & cognitore ſui iuris indigebit, ut ei ſuggerat, quid illi reſpondendum ſit? Illo etiam tacente, homo, qui tantum facinus auſus fuerit, non amplitudine tantæ maieſtatis attonitus obmuteſcet, & in ipſius Domini conſpectu exanimatus interibit? Quo tandem igitur modo uir ullus cũ Deo, æquo iure diſceptabit?

21. At nũc non uident lucem.

21. Vt autem in magna ſerenitate, denſis nubibus obductis, lucem adimit, & homines ſolis adſpectu priuat; ita, cum cælum caligine tectum eſt, & nubes lucem mortalibus eripiunt, inducto Septemtrione, diſpellit nubes, diſcutit caliginem,& ſerenitatem reſtituit. Quod quidem facile declarat, illius iudicio malorum tempeſtates importari; illius rurſus numine, & uoluntate, tranquillitatem exſiſtere, & unicum remedium ſalutis eſſe ijs, qui procella, atque turbine, peruertuntur, ad illius opem confugere.

22. Ab Aquilone aurum uenit.

22. Vt enim is, puriſsimi Aquilonis ui,& impetu, tenebras pellit, aeriſq. formam, quæ fuerat antea craſſa caligine circumfuſa, puram, atque nitentem, reddit; ſic homines, ruinis oppreſſos, & ſqualore deformatos, ad priſtinam dignitatis lucem, atque ſerenitatem, ſpiritus ſui iucunditate, atque puritate; reuocabit.

23. Digne eum inuenire nõ poſſumus.

23. Septẽtrio namque, ſerenitate ſumma præditus,& cum auri puritate conferendus, ita cunctas tenebras expellit, ut nihil in aere turbidũ, atque tenebricoſum, relinquatur. Itaque omnium operum iſtorum laus,& gloria, penes ſolum Deum, cuius maieſtas eſt ualde pertimeſcenda, conſiſtit. Indigniſsime pateris, quod locum ignoras, ubi is ſui copiã faciat,& tibi reſpondeat, ut ſic demum litem obtineas. At id neque fieri poteſt, neque conueniẽs, & neceſſarium eſt. cum enim illius maieſtas infinita ſit, nullum certum locum, in quo is conſiſtat, mente perueſtigare, & cogitatione complecti poſſumus; &, cum altus, & excelſus, & robore præcellens, & iuris, atque iuſtitiæ ſplendore clariſsimus ſit, minime conſentaneum eſt illius amplitudini, ut tibi reſpõdeat. Nec enim ab ęquitate, propter alicuius mali formidinem, deduci poteſt, cum ſit potentiſsimus; neque iuſtitiæ ſanctitatem uiolare, cum ſit in iudicio rite conſtituendo ſanctiſsimus. Ergo, cum nihil ab illo fiat,

niſi

niſi ſummo conſilio, & ęquitate, cum aliquem af ſligit, quamuis minime ratio inuectæ calamitatis explicetur, certe conſtabit, eā iure, atque merito, conſilio ſanctiſsimi numinis inuectam fuiſ-

24. Ideo timebunt eū uiri.

ſe. 24. Homines, qui hæc animis recogitant, numen illius extimeſcent; & ita illud ſibi facillime placabunt. At, qui ſibi ſapientiam arrogant, neque ſe in conſpectu illius abijciunt, ab ope illius deſerentur. nec enim is illis proſpiciet, qui nomine ſapientiæ nimis inſolenter efferuntur.

CAP. XXXIX.

1. HAEC cum Helius perorasſet, excitata repente tempeſtas turbine Iobum, & amicos illius, abiecit. nam & horrendus terræ fremitus, & ætheris fragor, & micantia fulgura, & res aliæ nimis metuendæ, ſatis aperte numinis præſentiam declarabant. E medio autem turbine, atque procella, Deus eiuſmodi uerbis Iobum perculſum, & ſtratū, excitauit.

2. Quis eſt iſte inuoluens ſententias.

2. Quis, inquit, is eſt, qui uerbis imperitis mentem, atque ſententiam, occultat, & conſilio clariſsimo tenebras afferre conatur? Quaſi tibi minime compertum ſit, me nihil omnino, ſine ſummo conſilio, ratione, æquitate, moliri. Sed id te pungit, quod conſiliorum meorum rationes exploratæ tibi minime ſint. An neceſſe eſt, tibi notas eſſe operum omnium cauſſas, quæ molior, & efficio? Nec interim tui pectoris anguſtias agnoſcis; neque meæ mentis altitudinem, & maieſtatis amplitudinem, mente conſideras? Quæ profecto tanta eſt, ut illam nullum ingenium, quantumuis excellens, & diſciplinis excultum, conſequi ulla ratione poſsit. Dicebas autem, te facile, modo metum, atque minas, remouerem, cauſſam tuam defenſurū. Age, te illo numinis metu libero, qui tibi impedimento eſſe poterat, quo minus libere mecum de pla-

3. Accinge ſicut uir lūbos tuos.

gis tibi inflictis expoſtulares. 3. Excita uires animi; uiriq. fortis robur aſſume; & interrogabo te, ut me rationibus, quibus cauſſa tua nititur, erudias. Poteſtatem namque mihi, & optionem, faciebas, utrum nellem, eligerem, uel ad quæſita reſpondere, uel, interrogando de te, rationem tui

4. Vbi erat quando ponebam fundaméta terræ?

iuris exquirere. Condicio placet. 4. Hoc igitur te primum interrogo: Vbi nam eras, quando terræ fundamenta iaciebam? Si tantum ingenio, & intelligentia, uales, uelim mihi exponas illius ſoliditatis rationem, qua in medio mundi conglobata, ſuóq. tantum pondere nixa, cohæret. Quis

5. Quis poſuit menſuras eius, ſi noſti?

illam certa menſura definiuit? 5. Quis ad normā, atque regulam, direxit, & certo numero, atque

6. Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt?

ratione, formauit? 6. Qua nam, quæſo, baſe ſulta, ſuſtinetur? Quis in angulis illius lapides ingentes poſuit; Vt ea uidelicet ratione firmior permaneret?

7. Cum me laudarent ſimul aſtra matutina.

7. Quid agebas, cum in mundi naſcentis exordio ſidera cuncta mirabili ſplendore collucentia ſimul exſtiterunt, inſitamq. naturæ lætitiam, incitatis incredibili alacritate motibus, & ſuauiſsima ratæ, & æquabilis, conuerſionis harmonia, & diſtinctis numero, & ratione, uocibus, expreſſerunt? Quid, cum innumerabiles angeli, forma, ſpecie, pulchritudine, dignitate, Dei ſimilitudinem, & ſpeciem, referentes, exſultare, ſempiternisq. laudibus optimum parentem, qui eos tantis, atque tam præclaris muneribus ornarat, efferre cœperunt?

8 Quis concluſit oſtijs mare.

8. Noſti, quo modo mare tam uaſtum, atque tam profundum, ex utero matris in lucem prodierit? Quibus oſtijs, atque repagulis, interclusum ſit, ne ad perniciem, & uaſtitatē, orbis terrarum poſsit erumpere?

9. Cum ponerem nubem ueſtimentū eius

9. Qua ratione illud nube, quaſi ueſtimento, contexerim, &, inducta caligine, quaſi faſcia quadam, cinxerim?

10 Circundedi illud terminis meis.

10. Illi præterea terminum, quem nullo modo tranſiliret, decreto meo conſtitui, &, quaſi occluſis foribus, atque inducto uecte, furorem illius lege mea compeſcui.

11 Et dixi, Vſque huc uenies.

11. Dixi namque, Hucuſque peruenies; nec ultra terminū tibi præfinitum ullo modo proſilies; ſed hoc in loco tumidos fluctus franges.

12 Nūquid poſt ortum tuum pręcepiſti diluculo.

12. Num, ex quo primum in lucem editus fuiſti, legem matutinæ luci dediſti; & intellexiſti, quo tempore eſſet e loco ſuo auroræ ſplendore excitandus? Qui quidem lucem in terras longe lateq. diffundit. & impios exterret, & a flagitijs inuitos abducit. Vt enim noctis, & tenebrarum opportunitatem ſequuntur, ut liberius poſsint tætra facinora machinari; ita lucem oderunt, & exſecrantur, eo quod illos, infamię, atque iudiciorum, metu, tantiſper, dum uideri, atque notari poſſunt, a ſceleribus auertit.

13. Et tenuiſti concutiens extrema terræ.

13. Quamuis enim impuri, & flagitioſi ſint, natura tamen dedecus exhorrent; &, ne turpitudo, in qua uerſantur, animaduerti poſsit, animo ualde ſollicito reformidant; & ea de cauſſa, cum lux Solis aduentat, metu præcipites expelluntur.

14. Reſtituetur ut lutū ſignaculum

14. Luce igitur uultum, quaſi ex argilla, ſibi fingunt; & fictā honeſtatis perſonam induūt; & falſa dignitatis ſpecie, quaſi quadam ueſte, conceptum ſcelus inuoluunt.

15. Auferetur ab impiis lux tua

15. Merito igitur impijs, quaſi lucis hoſtibus, omnis lux eripitur; & ſuperbiæ uires, uanitate, & mendacio, nixæ, perfringentur; ut improbi, ſempiternis tenebris damnati, ſempiternisq. ſupplicijs excruciati, pœnas erroris deteſtabilis exſoluant.

16 Nūquid ingreſſus es profūda maris?

16. Num maris guttas, enumerando, recenſere potuiſti; aut illius imam ſedem, atque fundum, peragrando luſtrauiſti?

17. Nūquid apertæ ſunt tibi portæ mortis?

17. Num oſtia mortis tibi reſerata ſunt, & aditus umbræ mortiferæ tibi patuit, ut omnia, quæ ſunt terræ uiſceribus incluſa, perſpiceres?

18. Nūquid cōſideraſti latitudinē terræ?

Tenes ne, quanta ſit terræ latitudo? Si eam animo perfecte dimenſam habes, ediſſere.

19. In qua uia lux habitet.

19. Noſti ne uiam, quæ ferat in lucis domicilium? Aut intelligis, quam ſedem caligo poſsideat?

20. vt ducat unum quodque ad terminos ſuos.

20. Num terminos luci, atque tenebris, aſsignabis, &, quibus regionibus utraque uis continenda, &, quo fine circumſcribenda ſit, ratione præſcribes?

21. Sciebas tunc, quod naſciturus eſſes?

21. Quid? Illum ipſum diem, quo natus es, memoria tenes? Aut numerum dierum, quo uitæ tuæ ſpatium terminandū eſt, mente, & ratione, conſequeris?

22. Nūquid ingreſſus es theſauros niuis?

22. Quæ ſit fons, & origo, niuis, aut unde uis grandinis oriatur, explorate cognouiſti?

23 Quę pręparaui in tempus hoſtis.

23. Eſt ne tibi perſpectum, & cognitum, quanta ratione, & conſilio, hęc omnia deſignaui, & temporibus diſtinxi, & ſpatio definiui; ut ea uel ad hominum ſalutem, uel ad exitium, & uaſtitatem, conuerterem? Itaque meo numine uel recluduntur, uel depromūtur, prout ratio benignitatis, aut ſeueritatis, flagitat. Aliquando igitur ea reſeruo, ut hoſtem immanem, qui bellum ijs, qui in mea tutela ſunt,

inferre

inferre minime ueretur, procella, atque turbine, perucrtam, &, lapidibus e cælo coniectis, obruã, &, edita ſtrage, conficiam.

24. Per quã uiam ſpargitur lux.

24. Noſti ne uiam, & rationem, qua ſplendor Solis erumpit, lucem in terras ſpargit, exorienſq. Eurum in uarias terræ partes impellit?

25. Quis dedit uehemẽtiſsimo imbri curſum.

25. Quis aquæ ductũ in aeris certa regione exſtruxit, per quem potiſsimum uis ingens aquarum deriuata in terram deflueret? Quis aliam aliis temporibus uiam aperuit, qua fulgura cum ingenti fragore diſcurrerent? Nec poteſt ab hominibus aſsignari ratio, quare potius in una regione, quam in alia, hæc opera efficiantur; &, cum una nullo cæli rore fruatur, alia imbribus madefiat.

26. Vt plueret ſuper terram.

26. Itaque ſæpe fit, ut hæc omnis cæli facies eo conferatur, ut ſolitudo, hominum curatione deſtituta, pluuijs irrigetur,

27. Vt impleret in uiam.

27. & uaſtitas inculta aquarum copia redundet, ut locum neglectum, & incultum, & aſperitate uaſtatum, aquis expleat, & inde herbam eliciat, ut brutis animantibus pabulum abunde ſubminiſtret. Ad hunc autem modum, cum mihi placet, uaſtitatem locis ualde cultis, atque nitidis, affero; & uaſta rurſus, herbarum, atque arborum, cultu ueſtio, uariiſq. frondibus exorno.

28 Quis eſt pluuiæ pater?

28. Habet ne pluuia parentem, cuius ſatu procreata ſit? Roris uero ſtillas, quæ mater aluo continuit, ut partum exactis temporibus in lucem ederet?

29. De cuius utero egreſſa eſt glacies

30 In ſimilitudinẽ lapidis aquæ durantur.

29. E cuius uentre prodiit glacies? Et pruinam e cælo demiſſam quis generauit? 30. Cabore illo, cuius admixti ui aqua dilapſa fluebat, magnitudine frigoris expulſo, & eiecto, dureſcit humor, inſtar lapidis, ſpeciemq. illam naturæ liquidæ, atque fluentis, amittit; neque ſolum parua flumina, uerum etiam multis in locis aquarum immẽſitates, frigore, atque gelu conſtricta, ſe a ſolito curſu ſuſtinent, & immobiles in loco conſiſtunt. Percipis ne mente rationem, qua calorum, & frigorum uarietates ordine, & modo diſpenſantur, &, temperatione quadam adhibita, ſic inſtituuntur, ut omnes orbis terrarum regiones ab animãtibus frequentari poſsint?

31. Nũquid coniungere ualebis micantes pleiadas.

31. Poteris ne coercere pleiadas, quo minus, illis orientibus, tellus, grauidata ſeminibus, flores, & fruges, efferat, innumerabileſq. uitæ delicias effundat? Num rurſus Oriona laxabis; idq. illi concedes, ne in illius exortu, terra, nudata folijs, & frondibus, triſtitiã contrahat, nihilq. e ſe promat, quod oculos ſpecie aliqua iucunditatis alliciat? Tantum ne uales opibus, ingenio, facultate, ut ordinem naturæ, quem opifex rerum inſtituit, inuertere, aut emendare, queas?

32. Nũquid producis luciferum in tẽpore ſuo?

32. Num errantes ſtellas, temporibus ratione præfinitis, ut oriantur, excitabis, ut ratos, & æquabiles, curſus ordine, atque lege, definiant? Num Arcturi, aut Septemtrionis, aut Vrſæ, aut Helices, conuerſiones, ordine, quo circum axem cæli uerſantur, perturbato, diſsipabis?

33. Nũquid noſti ordinem cæli.

33. Quid? tenes ne leges, quibus cælum luminibus illuſtratur, opibus ornatur, uarietate diſtinguitur, firmamento ſuſtinetur, ut perpetuo naturæ ſtatum, & continentiam, cum magna rerum omnium, quas ambitu coercet, utilitate retineat? Num, ordine, & inſtituto, quod præſcripſiſti, terræ uniuerſæ cæli ipſius imperio, atque dominatu, continentur? Ex illo enim utilitates innumerabilees ad terras emanant; inde etiã multa pericula hominibus intenduntur; illius uitali calore omnia gignuntur, & adoleſcunt, ad maturitatemq. perueniunt; illius etiam ui paullatim deficiunt, & ſenectute langueſcunt, & interitu conſumuntur. Ad illius adſpectum excitati homines Dei cognitionem capere, & ex tam magnificis operibus conditoris uim, & ſapientiam, & benignitatem, intueri poſſunt; illius etiam interdum horrenda ſpecie, multi, qui ſe nefarijs ſceleribus adſtrinxere, cõmoueri, atque perturbari, ſolent; ita, ut facile conſtet, uniuerſas terras cæli imperio coerceri.

34 Nũquid eleuabis in nebula uocem tuam.

34. Quæro igitur, quis huius imperij legẽ, & ordinem, & moderationẽ inſtituit? Non tantum tibi certe tribues, ut hoc tuis opibus, & conſilijs, adſcribas. Quo modo ergo conſilio, aut iuris æquabilitate, certabis cum eo, qui hunc ſtatum tanta conuenientia, & æquitate, fundauit, & tam firmo præſidio ſtabiliuit? Num, cũ inclamaueris ad nubem, aquarum ingens aquæ uis te confeſtim operiet?

35. Nũquid mittes fulgura.

35. Num ad imperium tuum accurrent fulgura, &, cum primum iuſſeris, emicabunt, & imperata abſque ulla mora conficient?

36. Quis poſuit in uiſceribus hominis ſapientiam?

36. Quis animos humanos ſapientiæ diſciplinis inſtruxit? quis mentes ad maximarũ rerum intelligentiam erudiuit? An non perſpicuum eſt, a me, tamquam ab inexhauſto, atque perenni fonte, omnem ſapientiam dimanaſſe?

37. Quis enarrabit cælorum rationem.

37. Quis ætheris naturam ſapienter expoliuit, & uaſa, in quæ omnia, quæ a cælo undique pelluntur, influerent, in media mundi regione collocauit, ut in eadem ſemper ſede firma conſiſteret?

38. Quando fundabatur puluis interra.

38. Sic enim factum eſt, ut puluis, undique paribus momentis expulſus, atque ſibi inuicem adhæreſcens, in fundo conglutinaretur, ut capacitate ſua aquas, ſimiliter in medium ab extremo pulſas, & reliqua omnia pondere grauia, quæ cæli conuerſio undique fundit, excipiat. Iam ne ſentis, tantam eſſe in omnibus naturæ partibus Diuinæ mentis ſollertiam, tantum cõſilium, atque rationem, ut nemo poſsit illam uel explicare dicendo, uel mente, & ratione complecti? Non igitur fas eſt ſuſpicari, aliquid ſine ſumma ſapientia a Deo fieri; neque par eſt, ut mæſtitia conflicteris, quoties uides aliquid ab eo decerni, cuius cauſſam, & rationem, ignoras. Si enim, quæ cernis oculis, quæ manibus attrectas, quæ ſunt animantium uſibus quotidianis expoſita, non intelligis; quo modo Dei conſilia, de maximis rebus inita, quæ multo magis recondita, & abſtruſa ſunt, peruestigare contendis? Atque, ut magis, in quanta rerum ignoratione uerſeris, intelligere queas, omitto cæli totius amplitudinem, ſiderũ claritatem, ætheris ardorem, uimq. aeris multiplicem, & nubium, atque uentorum, uarietatem, terræ ſoliditatem, aquarum terras ambientiũ latitudinem, totiuſq. naturæ conuenientiam; ad illaq. deſcendam, quæ te longe inferiora ſunt, quę corpore nõ ita magno cõſtant, quæ ratione, & intelligentia, carẽt, quę tuis uſibus interdũ ſeruiũt, quorum tamen uim, atque naturam, ratione nõ percipis, & quorum etiam feritatem exhorres.

I. QVID

CAP. XXXIX.

1. Nũquid capies leænæ prædã.

2. Quando cubant in antris.

3. Quis præparat coruo eſcam ſuam.

QVID igitur? 1. Num tu uenaris ut eſcam præbeas leænæ, & illius catulos eſurientes expleas? Atqui illis ego proſpicio; mea ope ſuſtentantur; illis uim, & ingenium, donaui, quo inſtructi poſsint enutriri. 2. Nec in luſtro quidem, ubi cubant, ut inſidias tendant, a mea ope deſeruntur. 3. Quis coruis alimenta ſuppeditat? Pulli nãque, a parentibus neglecti, ad me clamant; &, omni cibo carentes, paſsim uagantur, & errant, meo tamẽ beneficio aluntur. Ex quo intelligi poteſt, quam imbecillo animo ſint, qui non, in omni rerum aſperitate, fide meæ benignitatis innituntur. Si enim feris animantibus benigne conſulo, ſi coruos minime deſero; quo tandem pacto homines, mentis, & rationis, compotes, mea benignitate fretos, meam opem inclamantes, in calamitate deſpiciam? 4. Noſti ne tempus, quo pariunt ibices? aut obſeruas, quo modo ceruæ partum edere ſoleant? 5. Enumeraſti ne menſes, quibus uterum ferunt, ut ſcias, quo tempore ſint parituræ? 6. Incuruę iacent, cũ hinnulos ſuos edũt: angoris enim cruciatu erigi nõ poſſunt, ut ad pariendum facilius enitantur; inteſtiniſq. membranis in ipſo pariendi conatu diſruptis, ipſæ doloribus acerrime conflictantur, uſque eo, dum ſobolem emittunt. Quis igitur illas in anguſtia tuetur, & dolore omni liberat? Meum profecto numen, cuius prouidentia omnia conſeruantur. Vnde concludi poteſt, quam præſenti ſubſidio ſim hominibus, qui mihi fidunt, occurſurus, cum ne ceruarum quidem partus a me negligantur.

4. Nũquid noſti tempus partus

5. Dinumeraſti menſes conceptus earum

6. Incuruantur ad fetũ.

7. Separantur filii earum.

8. Quis dimiſit onagrum liberum.

9. Cur dedi in ſolitudine domum.

7. Hinnuli uero pabula læti carpunt, & frugibus ſaginantur, & creſcunt, & liberos curſus per ſaltus, atque nemora, requirunt, nec ad matres ultra reuertuntur. 8. Quis liberum dimiſit onagrũ, illiuſq. naturam e uinculis exemit? 9. In loco deſerto, & inculto, illi domicilium aſsignaui, & ſedem in ſolitudine, & naſtitate, conſtitui, ut intelligi poſsit, deliciarum contemptionem eſſe libertatis adminiſtram; contra uero, in multarum rerum appetitione, quæ in terra fertili, & opima, cõparantur, eſſe uirtutis auctoramentum. Eum igitur & pernicitate, & lætioris pabuli contemptu, ad ſui ſtatus cuſtodiam armaui.

10. Contemnit multitudinem ciuitatis.

11. Circumſpicit montes paſcuæ ſuæ.

10. Itaque illudit urbanis hominibus, qui ſunt tributis intolerandis obnoxij, neque clamorem exactoris extimeſcit; nec enim ueretur, ne, captus a uenatore, alicui in ſeruitutem addicatur. 11. Cum enim tenui uictu contentus eſſe poſsit, ab hominum uicinitate ſe longe ſegregat, & pabulum in montibus ſine ullo metu conquirit, & quodlibet genus herbæ uirentis inueſtigat, quo facillime ſuſtentari, famemq. depellere, poſsit. Et hic quidem ſeruitutis iugum ſolitudinis amore depellit.

12 Nũquid uolet rhinoceros ſeruire tibi.

13. Nũquid alligabis rhinocerota.

14 Nũquid fiduciã habebis.

12. At Rhinoceros, robore, & fortitudine, libertatem facile tuetur, atque conſeruat. Numquid illum impelles, ut tibi ſeruiat, aut præſepi, hordei pleno, inuitabis, & allicies, ut apud te commorari uelit? 13. Numquid illi iugum impones, eumq. fune alligabis, ut agrum tuum aratro proſcindat, atque poſt te glebas frangat? 14. Numquid illi, cum tantum ualeat robore, uitam tuam credes, & fructus agrorum tuorum, multo labore quaſitos, fidei illius committes?

15. Nũquid credes illi,

15. Sperabis ne, ut ille bona fide tibi frugum ſemina reſtituat, & frumẽtum tuum in horreum conuehat? Non eſſet certe prudentis hominis officium, illis ſeruis confidere, qui ſeruitutem ferre nequeunt, & ſunt illo, qui eos premere dominatu cupit, uiribus, & animo, robuſtiores. Ex quo intelligi ſane poteſt, hominũ imbecillitatem eſſe multis caſibus infeſtam; cũ tam multa ſint animantia, quæ illorum uitam euertere queant; & ſimul conijcere licet, quanto robore ſæpti ſint illi, qui ſe numinis mei fiducia communiunt. Nam, ſi tantis uiribus armaui hoc animantis genus, ut ſe tueri poſſet; quantis a me præſidijs illos oportet eſſe conſtipatos, qui ſe totos numini meo crediderunt, atque cõmiſerunt?

16. Penna ſtruthionis.

16. Vt autem clarius uideas, omne genus animãtis numine meo cuſtodiri, aliud tibi memorabo, quod non aſtu, non robore, non pennarum effugio, ſed mea unius prouidentia, conſeruatur. Ciconia quidem, quamuis inter omnes uolucres pietate in liberos, & in parentes, excellat, tamen illius pennæ non ſunt ulla ex parte cum ſtruthiocameli pennis, qui generis ſui nullam rationem ducunt, pulchritudine, & elegantia, conferendæ. Vnde perſpicitur, non ſemper cultum corporis elegantiorem, & ſpeciem externæ, & aduenticiæ dignitatis illuſtriorem, dare uirtutis atque pietatis, uerisſimæ teſtimonium. Sed ne ſtruthiocamelus quidem a me negligitur.

17. Quando derelinquit oua ſua

18. Obliuiſcitur, quod pes conculcet ea.

19. Duratur ad filios ſuos.

20. Priuauit enim eã Deus ſapiẽtia.

21. Cum tẽpus fuerit.

22 Nũquid præbebis equo fortitudinem.

17. Parit enim oua, eaq. ſub terram abdita derelinquit. 18. Deinde abit, &, periculi immemor, ouorum cuſtodiã ad ſe pertinere non putat; neque animaduertit, fieri poſſe, ut ferarum pedibus confringantur: 19. eductos autem pullos inclementer accipit, & quaſi alienos expellit; &, perinde atque fruſtra laborem in pariendo ſuſcepiſſet, nec illos curat, nec illis timet; nec ulla ſollicitudine in illis tuendis afficitur. 20. Deus autem ſpoliauit illam ſapientia, neque ei intelligentiam ullam, ut reliquis animantibus, impertiuit. 21. At pullus, mea prouidentia enutritus, alas erigit ad curſum; tantaq. pernicitate fertur, ut equos, & equi agitatores, inſequentes irrideat. Vides ne, quo modo ſapientia, & intelligentia, donũ Dei ſit, & ſalus cũctorum animantiũ ſit ad illius beneficentiam referẽda? 22. Libenter ex te præterea quæſierim, nũ opera tua ſit equo robur ingenitum; & tu illum, naturæ ferocis inſtinctu, ceruicem attollere, at horrendos fremitus edere, compelles.

23. Nũquid ſuſcitabis eum?

24. Terram ungula fodit.

25 Cõtemnit pauorẽ.

26. Super ipſum ſonabit pharetra.

27. Feruẽs, & fremens ſorbet terram.

23. Num crebris illum motibus, tamquam locuſtam, agitabis; & facies, ut laudis ſpiritu concitetur, & acrem uim naribus ſpiret, atque terrorem incutiat? 24. In planitie terram ungulis fodiet; robore lætus exſultabit; impetu armatis hominibus occurret. 25. In rebus trepidis erectus, & alacer, animo conſiſtet; nec hoſtium minas expaueſcet; neque micantium gladiorum metu in fugã uertetur. 26. Pharetræ, ſagittis plenæ, in illius adſpectu circumſonant; haſtarum cuſpides exterſæ coruſcant; iacula micant, atque uibrant; 27. horrendi fremitus eduntur; tumultus excitãtur; ipſe tamen intrepidus interiectum terræ ſpatium curſu facillime tranſmittit; & tanta cupidi-

tate

Digitized by Google

tate tubæ clangorem exſpectat; ut, cum illa ſignum dat, uix id præ gaudio credat; illa uero canente, uoces lætitiæ indices ore fundit. 28. Tantoq. bellandi deſiderio tenetur, ut, multo antequam inſtructa bellatorum acies appropinquet, ipſam ducum, & principum, uociferationem, & claſsicum belli, præſentiat. 29. Quid? Accipiter ne, iuſſu, & imperio tuo, pennis extolletur, Auſtroq. flante alas ſuas expandet? 30. Quid? Numine, & conſilio tuo, factum eſt, ut aquila, uolatu, altiſsimam aeris regionem petat, & nidum in alto loco, & excelſo, conſtituat? 31. Domicilium collocat in rupibus, & in præruptis ſaxis, egregie natura munitis, ad quæ nemo facile poſsit euadere. 32. Inde uero ſpeculatur, unde ſibi eſcā paret; & oculorum aciem in longinquas oras intendit. 33. Illius pulli ſanguinem lambunt; & ſic natura, & educatione, inſtituuntur, ut aliorum animantium carnibus ſaginentur. Ex quo fit, ut, ubicſique cædes edita fuerit, illuc repente aquila feſtinanter inuolet, ut occiſorū ſanguine paſcatur. Pauca ex infinitis prope generibus animantiū, exempli gratia, collegi, ut intelligeres, omnia, quæ ſunt, ſiue maxima, ſiue minima, ſiue mediocria, mea prouidentia ſuſtētari. Iam ne perſpicis, quam ſingulari ratione res tum uniuerſas, tū ſingulas, conſeruem? Quo modo animantibus cunctis numine, & conſilio, meo proſpiciam? Quam admirabili prouidentia uaria animantium genera uarijs naturæ præſidijs, prout cuiuslibet condicio poſtulabat, inſtruxerim, ut quælibet poſſet ſtatum ſuum tueri, uitamq. ſine difficultate traducere? Aliis namque ſollertiam, alijs celeritatem, aliis uires, & robur, inſeui, alia denique alijs muneribus, & opibus, naturæ muniui: ut facile appareat, nullam eſſe in rerum natura formam ope mea deſtitutam, ſed omnes meo conſilio, & benignitate, contineri? Harum quidem rerum, etiam minimarum, quæ longe infra conditionem tuam ſunt, cauſſas, quibus cohærent, ignoras: quanta ſollertia, & artificio, hæc omnia ſim fabricatus, ingenio peruestigare nequis: quanta ui, & conſilio, illis, quibus uitam dedi, proſpiciam, explorare nō potes. Quo modo igitur illa mētis Diuinæ conſilia, quibus multo altiora, atque præſtantiora, molitur, atque machinatur, excutere, atque perſcrutari, conaris? Et, ſi nihil, in omni rerum condicione, intueri potes, quod non ſit in ſuo genere perfectum, & aptiſsimis naturæ opibus inſtructum, & ornatum; quo tandem modo iure poterit quiſquam de iudicij Diuini æquitate, & conſtantia, dubitare? Et, ſi tam præſenti numine brutis animantibus faueo, ut nullum a meis opibus orbatum eſſe patiar, qua tandem ratione ſuſpicandum eſt, hominem mentis, & rationis compotem, & a me iuſtitiæ ornamentis excultum, quem ut mecum amicitiæ fœdere coniungerem humo excitaui, & muneribus Diuinis affeci, a mea ope, atque patrocinio, derelinqui? Repelle igitur iſtas cogitationes moleſtiſsimas, quæ mētem tuam oppugnant. Coerce temeritatem; reprime hoſtiles impetus; caue, ne te labefactent inſidiæ; imbecillitatem tuā recognoſce; meumq. ſolum numen extimeſce; &, quidquid a me factum fuerit, ſapienter, & clementer, factum eſſe ſtatue; &, ſiquid occurrerit animo tuo, quod fidē iſtam oppugnare contendat, id, tamquam peſtē uitæ tuæ, deteſtare; ut poſsis, in omni rerum diſcrimine, dignitatem, & conſtantiam, retinere.

28. Vbi audierit buccinam.

29. Nūquid per ſapientiam tuam

30. Nūquid ad præceptum tuum.

31. In petris manet.

32. Inde cō templatur eſcam.

33. Pulli eius lambēt ſanguinem.

34. Hoc deinde Dominus adiecit: 35. Num is, qui cum Deo contendit, ullum ex ea temeritate, & confidentia, diſciplinæ fructum percipiet? Nū, cum Deus cū redarguerit, reſponſum ullum dare poterit? 36. 37. Iobus autem, animo perculſus, & abiectus, Domino reſpondens, ait: Leuiter, & inconſiderate, locutus ſum: nunc uero, quid Domino, qui me conuicit amentiæ, reſpondere poſſum? Summa igitur cuſtodia os meum aſſeruatum poſt hac continebo, ne umquam imprudenti aliquod uerbum, quod offenſionem Deo meo afferre poſsit, elabatur. 38. Fateor, me ſemel & iterum multa temere protuliſſe. quod tamen facinus numquam me amplius admiſſurum promitto.

34. Et adiecit Dominus.

35. Nūquid qui contendit cū Deo.

36. 37. Reſpondēs autē Iob Domino.

38. Vnū locutus ſum.

CAP. XL.

1. DOMINVS uero, e turbine, quo Iobum exterrebat, illum rurſus affatus eſt, dicens: 2. Animum tuum robore uirili confirma; timoremq. depelle; & interrogabo te; mentemq. tuam ſalutaribus diſciplinis erudiam. 3. Numquid tu, quod a me iudicatum eſt, infirmabis; decretaq. mea reſcindes? Me ne iniquitatis inſimulabis, ut te de omni crimine purgare queas? Quo iure, qua lege, qua fiducia, tantū facinus auſus es? 4. Si tantas uires habes, ut cū Deo congredi poſsis, age, iſtius tantę uirtutis ſignū aliquod uideamus. Ede tonitrua; impios procella, atq. turbine, peruerte; 5. ornare Diuini decoris, atque dignitatis, elegātia; ad ſummam amplitudinem maieſtatis adſpira; ſempiternæq. gloriæ, & honeſtatis, ornamentis illuſtrare; 6. iramq. tuam, & acerbum odium, in perditos, atque profligatos, homines profunde; & omnes, qui inſolentes, atque ſuperbi, ſunt, oculis deſigna, ut eos de ſtatu deijcias. 7. Hæc enim ſunt numinis opera, impiorum conatus frangere, ſceleratorum hominum ſcelus ulciſci, ſuperbos perdere, atque profligare, omneq. mentis elatæ faſtidium, & arrogantiam, impetu facto, proſternere, & ſuperbos dominatu pellere, eorumq. nomen ex hominum memoria funditus exterminare. Tu igitur, ſi cum Deo certare uis, ede opera, his, quæ commemoraui, ſimilia, ut Diuinum nomen ex rebus a te Diuina uirtute geſtis inuenias. Circumſpice omnes elata mēte præditos, & intoleranda ſuperbia flagrantes, & illos de omni ſtatu detorque, & impios in loco, ubi uidentur opibus excellere, de gradu dimoue, in ſempiternamq. miſeriam detrude. Non enim, ut multi temere opinantur, iniquis faueo; non ope mea improborum opes communio, quamuis interdum eorum operis ad aliorum hominum ſcelera punienda uti ſoleam; & ea de cauſſa illis dominatum permitto: ita enim permitto, ut interim eorum animos uehementer excruciem, eorumq. tandem nomen tumulis obruam, & interitu ſempiterno conficiam.

1. Reſpondens autem Dominus.

2. Accinge ſicut uir lūbos tuos

3. Nūquid irritum facies iudiciū meum.

4. Et ſi habes brachiū ſicut Deus.

5. Circumda tibi decorem.

6 Diſperge ſuperbos in furore tuo.

7. Reſpice cunctos ſuperbos.

8. Tu

8 Abſconde eos in puluere ſimul.

8. Tu igitur, ſi mihi ſimilis eſſe ſtudes, eos omnes, qui ſcelera immania conflant, in terram deprime, atque demerge; illorumq. ſpeciem, qui ſibi tantum arrogabant, locis opacis, atque tenebricoſis, include, &, congeſtis molibus, occulta, neumquam exſtare poſsit in terris ullum gentis ſceleratæ, atque perditæ, monumentum.

9. Erego cõfitebor.

9. Quod ſi feceris, ego te Diuina uirtute præditum confitebor; atque teſtificabor, te, uiribus tuis fretum, poſſe tibi ipſi ſalutem parere. Eiuſdem namque uirtutis eſt, perniciem inferre ſceleratis, & innocentibus ſalutem date, & homines ab exitio ſempiterno redimere. Cum uero neutrum ullo modo præſtare poſsis, reliquum eſt, ut te ſubmiſſe geras, tibiq. diffidas, imbecillitatemq. tuam recognoſcas; atque intelligas, omnem uitæ, ſalutis, dignitatis, ſpem eſſe tibi in meo præſidio collocandam. Nam, ſine meo auxilio, quo tandem modo poteris, tam multis hoſtium immanium uiribus, quæ te undique circumſtant, obſiſtere.

10. Ecce, Behemoth.

10. Vis ne penitus explorare, quantas uires habeat aduerſarius tuus, qui ſe in ſenſibus humanis implicat, qui animum ferinis motibus perturbat, &, facibus coniectis, inflammat, &, ſtimulis admotis, exagitat? Eſt autem ille, elephanto, naſtitate, atque impetu, natura perſimilis. Elephantus enim tam uaſtus, atque tanta ſollertia præditus eſt, ut ſit cum multorum ſimul animantium naturis, corporis magnitudine, atque multiplici cupiditate, & ſollertia, comparandus Hunc ego creaui, ut tecum habitaret, utilitatibuſq. tuis ſeruiret. Qui tamen, quamuis tantus ſit, atque tantum uiribus, & robore, ualeat, non ſanguine paſcitur, ſed feno, & reliquis eiuſmodi pabulis, inſtar bouis, enutritur.

11. Fortitudo eius in lumbis eius

11. Robur illius maxime in lumbis cernitur, & in uentris etiam umbilico perſpicitur.

12. Stringit caudam ſuã

12. Partes etiã corporis uiliſsimas nimis caras habet, ita, ut caudam exiguam, & exſilem, nulliſq. munitam pilis, adſtringat, & conſeruatam uelit, perinde atque ſi poſſet illa, tamquam ramo cedrino, cum reliqua inſecta, tum muſcas omnes, abigere. teſtes habet admirabili neruorum implicatione tectos.

13. Oſſa eius uelut fiſtulæ æris.

13. Dentes illius ſunt cum æneis fiſtulis robore cõferendi, & oſſa illis incluſa ſunt cum ferreo baculo duritie, atque ſoliditate, comparanda.

14. Is eſt principium uiarũ Dei.

14. Is, inter omnia animantia quadrupedia, quæ Deus a principio condidit, facile obtinet principatum, ſiue tu corporis naſtitatem, ſiue uirium immanitatem, ſiue ſollertiam, & acumen, conſideres. Ne tamen quidquam ſit in rerum natura tam confidens, ut non habeat aliquid, a quo ſibi malum metuat, qui fecit illi; gladium, quem ille pertimeſceret, in illius exitium comparauit. Rhinocerontis enim mucronem naſo præfixum exhorret; &, illo, tamquam gladio in exitium ſuum conflato, mirum in modum perturbatur.

15. Huic montes herbas ferunt.

15. Tam uorax autem eſt, ut ei ſoli montes fenum profundere uideantur. Reliqua animantia illi plaudunt, & lenocinantur, & ſine timore feno ab eo relicto paſcuntur.

16. Sub umbra dormiẽ

16 Vmbras ingentiũ arborum, quæ ab illo Solis ardorem arceãt, ſequitur, ſub quibus accumbat, & in locis paluſtribus, & arundineto ueſtitis, cõquieſcit.

17. Protegũt umbræ umbrã eius

17. Operam enixe dat, ut umbra corporis ſui maiore quadam umbra contegatur, & ideo ſub ingentium ſalicum umbra frequenter abijcitur.

18. Ecce, abſorbebit fluuium.

18. Cum autem bibere uoluerit, non tam bibere, quam fluuium haurire, uidebitur; neque in bibendo feſtinabit, ſed ſenſim, atque leniter, potum ſumet. Confidet enim, nihil ſibi impedimento fore, quo minus omnes Iordanis aquas exhauriat.

19. In oculis eius.

19. Dei tamen conſilio fit, ut is in foueam ante oculos poſitam ruat, & naſum illius perforatum funibus alligetur: ut uſibus humanis ſeruiat. Quod autem monſtrum magis poteſt exprimere libidinis, & cupiditatis, immanitatem? Primum enim illa neque parua, neque ſimplex, ſed immenſa, & uaria, & multiplex eſt; nec ullo ſolo motu, ſed infinitis, animum frequenter exagitat. Omnes enim quadrupedum motus illius feritate continentur. Eſt autem inſita in natura cuiuſque, ita, ut nemo poſsit illam a ſe uiribus, & induſtria ſua, repellere. Eſt præterea ſagax, & acuta, multis modis excogitans omnes uias, & rationes, quibus expleri, atque ſatiari, poſſit. Vt autem facilius eo, quod optat, perfruatur, adeo ſe ſubmittit, ut appareat, illum non ſanguinem, ſed pabulum iucundum, petere; nec aliorum perniciem, ſed uoluptatem ſuã, exquirere. Cũ uero cibi, potus, pecuniæ, cupiditas ſatis fera ſit, nulla tamen eſt immanior, nulla furioſior uis libidinis ea, quæ lumbis, & umbilico, hoc eſt Veneris impotentia, continetur. Ea namque ſtrages edit, &, quacumque impetum fert, omnia diſturbat. Eſt illius præterea, uiliſsima queque, turpitudini proxima, ſummo ſtudio cõſectari, &, quaſi ſalutaria, uehementer adſciſcere, cum tamẽ ex illis nullã ſibi utilitatẽ, & emolumentũ, parare queat, Nã, ut omnia, ſine cura, uoluptatis perfruẽdę gratia, conquirat, multis tamen curis animũ ſtimulat, atque ſollicitudinibus uariis excruciat. Neruorum implicatio, quæ per omnes teſtes pertinet, uim ipſius libidinis, & obductum rebus turpiſsimis multiplex integumentum, uioletumq. lenocinium, deſignat. Eſt dentibus armata, ut nihil ſit, quod non, cum eſt irritata uehemẽtius, furibunde proſternat. A principio uero condita fuit, ut quodlibet animans, amore ſui inductum, ſe, ſtatumq. ſuum conſeruaret, & naturæ conſentanea uehementer adſciſceret, & noxia propulſaret. Sed hominum culpa factum eſt, ut, quod fuit ad ſalutem datum, in peſtem uerteretur. Vis illius tanta eſt, ut, niſi Dei gladio, confici ullo modo poſsit. nullis opibus ſatiatur, nullis nitę commodis expletur, amœnitates exquirit, humidis, atque uirentibus locis gaudet, luculentis luſtris immergitur, nullis uoluptatibus undique affluentibus ſitis illius exſtinguitur. Ea tamen, cum mentem eripiat, facit, ut homines irretiti capiantur, & libertatem amittant, duriſsimumq. dominatum ſubeant. Cernis iam, quanta ſit libidinis uis, & immanitas, aut, ut rectius dicam, illius dæmonis infeſtiſsimi, qui libidinem irritat, & inflammat, & faces ſubijcit, quarum incendium nulla ratione poteſt, niſi meo tantum numine, atque ſpiritu, reſtingui.

20. Anextrahere poteris.

20. Vis ne cernere aliam animantis feri, & indomiti, truculentiam, marini ſerpentis immanitati ſimillimam? Quid enim dominandi cupiditate ualentius? Quid tyrannide, opibus ſummis inſtructa, & armata, robuſtius? Quid igitur illo tyranno, qui terras dominatu oppreſſas tenet, immanius? Leuiathan eſt draco quidã marinus, ingentis magnitudiuis, maximos fluctus, quocumque ſe confert, attollens, ſummis uiribus præditus, uiam reliquis piſcibus intercludens, & omnia, quæ uelit, animantia obſeſſa teneus, & fortiſsimis adhæſionibus, quæcumque uult impedire, uinciens, &, ne ſe loco moueri poſsint, artiſsime colligans. Quæro igitur, num hoc tantum monſtrum, ex aquis, hamo captum, extrahes? Num, fune per branchias immiſſo, linguam illius alligabis?

21. Nũquid penes circulum.

21. Num iuncum, quemadmodũ a piſcatoribus fieri ſolet, per illius nares tranſmittes; maxillamq. illius ſpina perforabis, ut id e manu pendẽs domum facile deferas?

22 Nũquid multiplicabit ad te preces

23 Nũquid feriet tecũ pactum.

22. Num, ſi in illud incideris, te metuet, uſque adeo, ut tibi ſupplex ſit, teq. uerbis inflectat, ne illi necem afferas? 23. Num id ſaltem a te contendet, ut ea cõdicione uictum ſerues, ut tibi ſeruiat, illudq. firmo fœdere deuinctum, dominatu perpetuo continebis?

24 Nũquid illudes ei.

25. Concident eum amici.

24. Numquid illo, quaſi auicula, ludes; atque perficies, ut non ſolum uiri, uerum etiam puellæ tuæ, alligatum facillime teneãt? 25. Diuident ne illud inter ſe ſocij, aut partientur mercatores, ut id pecuniæ comparandę gratia in longinquas oras aſportent?

26 Nũquid implebis ſaginas pelle eius.

26. Num arida materia cutem illius in tabernaculis implebis, & caput illius ſimiliter in umbraculis, ubi piſces condiuntur, aſſeruabis, ad piſcationis egregie monumentum? Tantum certe abeſt, ut aliquid eiuſmodi moliri ſtudeas, ut neque manibus illud attingere audeas.

27. Pone ſuper eum manum tuam.

27. Quod ſi illi manum admoueris, memineris futurum, ut tam acre illius in te prœlium concitetur, ut numquam poſtea ſis cum illo congreſſurus. Spes profecto uictoriæ homines incautos fallit: qui, quamuis magnum ſibi decus ex iſto bello, opinione decepti, proponant, hoſtis tamen truculentiſsimi uultum adſpicere nequeunt; ſed, ſimul atque illum intuentur, animis concidunt, &, ſola ſpecie conterriti, confeſtim exanimantur.

28. Ecce, ſpes eius fruſtrabitur eum.

28. Ego enim ſolus ſum, qui draconem iſtum marinũ hamo capere, telo tranſfigere, ſupplicio torquere, dominatu premere, conſtrictum illis, qui in meo præſidio latent, tradere, illiuſq conatus frangere, & inanibus minis illudere, poſſum, atque ludibundus perficere, ut, quo magis ille in eo pugnat, ut meam gloriam, atque decus, obſcuret, eo clarius meum nomen illuſtret, inuituſq. fiat meæ dignitatis inſtrumentum. Illum igitur euerto, & affligo, membraq. illius diſpergo, & prædam ijs, qui ſub meis ſignis egregie militant, ſumma fide, & æquitate, diſtribuo; & uictoriæ ſempiterna monumenta conſtituo, ut eorum animos, qui ſeſe ad nomen meum adiungunt, ſpe ſempiterni decoris, atque dignitatis, inflammem. Quod ut melius inſpicere ualeas, quanta ſit huius tetræ, & immanis belluæ feritas, in eodem ſimili uerſabor, ut clarius oculis tuis ſubijciam ſerpentis iſtius horrificam ſpeciem, & roboris inauditi, atque intolerandæ truculentiæ, magnitudinem.

CAP. XLI.

1. Nõ quaſi crudelis ſuſcitabo eũ.

1. NEC enim ferendum eſt, ut quiſquam tam ſibi ſit inimicus, ut, per ſe nixus, eum ad certamen laceſſat. Solus enim illum mihi hoſtem depoſco, quem ſternere, quem trucidare, quem ſempiterno ſupplicio mactare, facillime poſſum; neque, præter me, quiſquam eſt, qui cum illo certamen inire ualeat. Qui igitur illius cõgreſſum minime exhorret, ad meam potentiam, atque bellicam laudem, adſpirare nititur: quo quid amentius excogitari poteſt? Quis enim in hac pugna, antequam ego prœliarer, in acie conſiſtit?

2. Quis antecedit mihi.

3. Non parcam ei.

2. Quis ante me manum cum hoc immani hoſte conſeruit, ut illum debito præmio, atque mercede, remunerem, & omnibus rebus, quæ ſub cælum ſunt, anteponam? 3. Qui enim hanc immanitatem, & truculentiã, ſuperat, Diuinis certe uiribus inſtructum eſſe conſtat, & idcirco omnibus rebus, quæ cæli ambitu coercentur, longiſsimo interuallo præferendus. Quod ut clarius cerni poſsit, neque membrorum monſtri huius uaſtitatem, neque roboris uim, neque aciei inſtruendæ peritiam, ſilentio præteribo.

4. Quis reuelabit faciẽ indumẽti eius.

5. Portas uultus eius quis aperiet!

4. Quis illi ueſtẽ detrahet, oriq. illius frenos inijciet? 5. Quis illius rictum aperiet, ut ea, quę in illo latent? Dentes quidem, qui illius os circumquaque, tamquam uallo, ſæpiunt, atque communiunt, terrorem uehementer incutiũt.

6. Corpus illius quaſi ſcuta fuſilia.

6. Duriſsimis ſquamis undique tectus, &, tamquam ſcutis per totum corpus obductis, & inter ſe artiſsime deuinctis, & obſignatis, incluſus, ingentes ſpiritus aſſumit. Nec enim poteſt ullis telis aliqua ex parte uiolari.

7. Vna uni cõiungitur

7. Vna ſiquidem ſquama ex alia nectitur; & ita ſunt omnes admirabili colligatione conſertæ, contextæque, ut inter earum commiſſuras ne tenuis quidem ſpiritus penetrare poſsit.

8. Vna alte-rs adhærebit.

9. Sternutatio eius ſplẽdor ignis.

10. De ore eius lampades procedunt.

8. Sic autem inuicem commiſſæ, & complicatæ ſunt, ut una ab altera diſiungi, atque diuelli nequeat. 9. In illius ſternutamentis fulgor eminet; & illius oculi inſtar auroræ collucent. 10. Ex ore illius lampades exſiſtunt, & flammæ ſcintillantes erumpunt.

11. De naribus eius procẽdit fumus

12. Halitus eius prunas ardere facit.

11. E naribus fumus egreditur, tamquam ex olla ſubditis ignibus ebulliente, aut ex palude radijs Solis orientis incenſa. 12. Anhelitu carbones ignitos euomit, oreque flammas impetu quodam iaculatur.

13. In collo eius morabitur fortitudo.

13. Ceruices illius ſunt robuſtiſsimæ, ita, ut nullius imperium uereatur, aut dominatum extimeſcat. Gaudet, ſe timori eſſe cũctis, & omnes ad illius adſpectum cõturbari, doloribusq. ſũmis excruciari. Nec enim, ut ſubditos amore deuinciat, ſed ut metu perterreat, ſummo ſtudio contendit.

14. Mẽbra carniũ eius cohærentia ſibi.

14. Illę partes corporis, quæ in reliquis animantibus laxæ ſunt, & mobiliter palpitare ſolent, in eo incredibili ſoliditate cohærent, neque, niſi ad totius corporis motum, uno, & eodem impetu commouentur. nihil eſt enim in illo molle, nihil lãguidum, nihil eneruatũ, nihil ab uniuerſi corporis immanitate disiunctũ.

15. Cor eius indurabitur tamquã lapis.

15. Duritia cordis illius eſt, cũ ſilicis duritia conferenda: neque fragmentum inferioris molæ magnis

16. Cum ſublatus fuerit.
17 Cum apprehẽderit eũ gladius.
18. Reputabit .n. quaſi paleas ferrum.
19. Non fugabit eum uir ſagittarius.
20. Quaſi ſtipulã æſtimabit malleum.
21. Sub ipſo erunt radij Solis.
22. Feruefçere faciet quaſi ollam
23. Poſt eũ lucebit ſemita.
24. Non eſt ſuper terrã poteſtas.
25. Omne ſublime uidet.

gnis uiribus emiſſum illud pungere, aut ſtimulare, poterit. 16. Quocumqne tulerit impetum, omnia metu, atque trepidatione, complebit; fortiſsimi qnique, ſubita formidine perculſi, concident, & exanimabuntur; &, quo ſe uertant, animis explicare non poterunt. 17. Si quis eum aggredi cominus anſus fuerit, ille retundet gladiorum aciẽ, perfringet haſtas, & iacula diſcindet, atque dilacerabit loricas, 18. ferrum, tamquam paleam, cõteret, &, qnaſi lignum putridum, ęs comminnet, atque diſsipabit. 19. Non poterit nllis ſagittis in fugã uerti, lapides uero funda conıectos nõ pluris, quã ariſtas uento diſpulſas, æſtimabit; 20. catapultam non magis, quã ariſtas, metuet; haſtarum uero horriſonum fremitum deridebit. 21. Illius enim cubile duriſsimarum teſtarum aculeis inſtratum eſt, &, in profundo demerſus, ſuper cuſpides in luto expanſas decumbit. 22. Ingentes fluctus excitat, undaſque, tamquam ollam, efferueſcere in profundo compellit; mareq. totũ perturbat, atque commiſcet. 23. In aquis poſt ſe uiã latam ſignat. Fluctus enim torquet, & ſpumantes undas prouoluit; tantiſq. motibus profundũ uerſat, ut, quacumque ille ſe incitet, ipſum mare caneſcere, nideatur. 24. Nulla eſt poteſtas, nulla dominatio in terris, cui cedat; nulla uis, qnã extimeſcat. 25. Magna, & excelſa ſibi proponit: dominationis, & imperij, cupiditate flagrat. Regnũ in uaſtas belluas affectat; & omnes tyrannos, qui eandem ſibi uiam ad opes muniunt, ſuperbiæq. radicibus ınnixi ſunt, dominatu coercet. Ille nãque eſt elationis auctor, inſolentiæ magiſter, arrogantiæ princeps, tyrannidis architectus; animos omninm, quos intelligit eſſe, in ſumma mentis cæcitate, maximarum rerum appetentes, imperiorum, & honorum, cupiditate furibunde ſollicitans. Cernis ne iam, & animo recte cõſideras, ex huius truculentæ ſerpentis imagine, quanta ſit illius antiqui ſerpentis, qui terras oppreſſas dominatu tenet, immanitas, quãtum robur, & quã intoleranda potẽtia? Quo modo tectus undique ſit, ne telis ullis penetrari, aut uulnus accipere poſsit? Quantam uiribus ſuis fidat? Ad quantam tyrannidem adſpiret? Quantam crudelitatem, & quantum ſcelus, anhelet? Quos fluctus in uita, tamquam in profundo pelago, & quas tempeſtates, excitet? Qua ui, & impetu, uertices ſuſcitet, ut omnes opes humanas exſorbeat? Qui certe tantum naturæ uiribus, & ingenio, ualet, tantiſq. ſceleratorum ſatellitum præſidijs, ad hominum perniciem firmo fœdere, atqne pactione, coniuratis, inſtructus eſt, nt, ſi meo numine frenatus minime fuiſſet, facile rueret, quocumque illum immanis, & importuna, libido deferret, & omnia ſurſum deorſum turbaret, atque cõmiſceret, & cunctos mortales in ſempiternam miſeriã detruderet. Hic eſt ille, qui homines imperij cupiditate incenſos inſtigat; qui eorum animos ſuriarum facibus inflammat; qui tyrannos præſidijs armat, & ſtimulis urget, atque ſollicitat, nt per uim, & ſcelus, cum generis humani ſtrage, atque pernicie, dominationem quærant, ambitioneq. præcipites, omnia perturbent. His igitur inſidijs homines undique circumuenti, nõ modo impuriſsimæ libidinis ardoribus incenſi, uerum etiam bonorum, & imperiorum, cupiditatibus inflammati, ſenſibus orbantur, & cæci furore commouentur, & inſaniunt, uſque adeo, ut ſponte ſua in peſtem ruant, & immaniſsimorum hoſtium uinculis adſtringantur, ut cruciatibus ſempiternis temeritatis, & amentiæ, pœnas luãt. Reliquum igitur eſt, ut tecum ſtatuas, neque eſſe tibi de meis conſiliis temere iudicandum, cum ingenij humani tarditas tanta ſit, ut neque rerũ terreſtrium naturã, quanto ſit a me artificio perfecta, mente complecti, atque ratione, ualeas; neqne eſſe tibi uiribus animi tui, & uirtutis tuæ conſtantia, nitendum, cum uideas imbecillitatem naturæ tuæ, & hoſtis tui tantas opes eſſe, ut illis, nullis humanis uiribus, obſiſti poſsit. Quid ergo faciendum? Primum quidem, ſi te ea cura ſollicitat, quod cauſſam ignoras, quare iuſti plagis afficiantur; intelligere debes, neque iuſtorum res a Deo negligi, neque ſine ſummo conſilio illos interdum affligi. Qnod conſilium ſi non ſemper aſſequeris, mirandum non eſt; ſed ſtatuendum, nihil a me, ſine ſumma ſapientia, geri. deinde, ſi te tuæ imbecillitatis recordatio conturbat, & hoſtis immanitatem extimeſcis, conſiderare debes, non eſſe imbecillos exiſtimandos, qui ope mea, atqne præſidio, mnniuntur. Id enim, quod uiribus tuis non potes, meis copijs ſtipatus, obtinebis, ut de omnibus inimicis tuis, atque adeo de ſerpente immaniſsimo, cuius importunam naturam deſcripſi, uictoriam facile conſequaris. Non igitur, qni nimis curioſe Dei conſilia perſcrutantur, ſed qui æquo animo, quidquid ille ſtatnit, atque decernit, patiuntur, ſapienter uitam inſtituunt. Neque illi, qui ſibi quidquam arrogant, ſed qni naturæ ſuæ imbecillitatem recognoſcũt, & ideo, niribus ſuis diſſidentes, totos ſe ad Dei ſtudium applicant, illiuſq. robore muniuntur, fortes, & animoſi ſunt, & in omni certamine ſemper inuicti. Hæc eſt orationis ſententia, qua Dominus uſus eſt, ut Iobum clarius erudiret, & illis diſciplinis inſtrueret, quibus multo fortius, & confidentius, in ſtatu ſuo permaneret. In qua quidem oratione illud eſt conſideratione digniſsimnm, quod, quamuis Dominus uirum ſanctiſsimnm obiurgare uideatur, non tamen illum ſceleris accuſat, neque perfidiæ condemnat, neque flagitio affinem eſſe dicit, neque ei ſimulationem pietatis obiectat; ſed tantum illas cogitationes caſtigat, quæ mentem illius oppugnabant, atque tela omnia, quæ in illum dæmon infeſtus inijciebat, depellit; ita, ut nihil aliud tota oratione moliatur, quam ut uirum ſapientem illuſtrioribus diſciplinis inſtituat, modeſtum modeſtiorem reddat, fortem multo fortiore præſidio ſæpiat, ſanctum, & religioſum, ardentiore quodam ſtudio pietatis, atque ſanctiſsimæ religionis, inflammet. aliter enim numqnam, ut ſtatim apparebit, orationem illius rectam eſſe dixiſſet, nec illins uitæ, & ſententiæ, iuſtitiæ teſtimonium tribuiſſet.

CA.XLII.

1. Reſpondens autẽ Iob.

1. AT Iobus, præſentia Diuinæ Maieſtatis attonitus, & clariore quodam lumine Diuinæ mentis illuſtratus, intellexit, nihil eſſe in terris tam purum, quod non in conſpectu illius clariſsimæ lucis illitis ſordibus obſoletum appareat, & ita cogitationes, quæ animum illius peruagabantur, & bellum in illius fidem comparatum, acerrime condemnat. Inquit igitur:

2. Scio quia omnia potes.

2. Scio, & confiteor, potentiam tuam inmenſam eſſe; nulliſq. te uiribus impediri poſſe, quo minus omnia, quæ deſignaſti, perficias.

3. Quis eſt iſte.

3. Quis igitur eſt tam ſine mente, qui ſtatuat, conſilia tua non eſſe ſumma ſcientia, atque ratione, nixa? Quis tanta eſt oppreſſus amentia, ut in aliquo opere Diuino Dei ſapientiam requirat, atque ita loquatur, ut appareat, illum Dei ſapientiam occultare uelle?

4. Audi, & ego loquar

4. Multa temere enuntiaui; & portenta, ſine ulla conſideratione, locutus ſum. Eo namque prouectus ſum, ut dicerem, Audi me, Domine, & probabo tibi cauſſam meam; & interrogabo te; tu uero me, de quibus rebus te percunctabor, erudies.

5. Auditu auris audiui te.

5. At uero nunc uideo, nunc ſentio, nunc ſapio, nunc ſalutari diſciplina inſtructus ſum; &, quæ ante fama, & auditione, tantum, acceperam, nunc oculis clare cerno, & mente percipio; & intelligo ſane, me multa nimis inſipienter protuliſſe.

6. Iccirco ipſe me reprehendo.

6. Pęnitet igitur me temeritatis, & amentiæ; & iccirco in puluere, atque cinere, uerſabor.

7. Poſtquã autem locutus eſt Dominus.

7. Hæc ubi Deus cum Iobo locutus eſt, ad Heliphaſium conuerſus, ait: Et tibi, & duobus amicis tuis, grauiter iratus ſum: nec enim apud me recte locuti fuiſtis, ut fecit ſeruus meus Iobus, cuius ſententia fuit & auctoritate ſapiens, & religione ſancta, & iure Diuino munita.

8. Sumite ergo uobis ſeptem tauros.

8. Date igitur operam, ut ſcelus ueſtrum ſacrificio expietis. Proinde capite ſeptem iuuencos, & arietes ſeptem; & ad Iobum, tamquam ad ſacerdotem, accedite, & uictimas immolate, eaſq. rite cæſas flammis in ara conſumite, ut uobis propitius ſim. Iobus autem, ſeruus meus, pro uobis orabit. Illius enim gratia iram meam continebo, ne uos debitis pœnis afficiam. Nec enim recte locuti eſtis, ut ſeruus meus Iobus. Vos enim falſis rationibus iuſtitiæ meæ patrocinari, hominemq. innocentem ſceleris arguere, uoluiſtis; Is autem, cum innocentiæ ſuæ patrocinium legitimum ſuſcepiſſet, nullum in me maledictũ coniecit, quamuis interdum dolor acerbus ab illo graues querellas exprimeret, quę non perfidię teſtimonium, ſed grauiſsimæ cladis, quæ illum premebat, indicium continebant.

9. Abierũt ergo Heliphaz Themanites.

9. Abierunt ergo Heliphaſius Themanita, & Bildadus Suhita, & Sopharius Naamathita, ut imperata conficerent. His autem rite procuratis, Dei numen, Iobi precibus, illis tribus hominibus placatum repente fuit. Sed, cur in hac numinis placatione Helius nomen ſuppreſſum fuit? An, propterea quod ea, quæ dixerat, ſimplici animo dixerat, & erratum illius erat ardori iuuentutis, & religionis ſtudio, condonandum, & iccirco non ita ſacrificijs illis indigebat? An potius, quod multo aſperius fuerat in uirum ſacrum poſt illius defenſionem inuectus, quod magis erat proteruię, & inſolentiæ, quam ſtudio pietatis, adſcribendum? & ideo nefas illud erat pluribus hoſtiis expiandum. Vel poſtremo dicendum, quod ſimul cum reliquis tribus amicis Iobi, expiatus, atque ſolutus ſcelere fuit, quamuis nomen illius non explicetur. Aliorum enim ætas, & auctoritas hominis adoleſcentis nomen obſcurabat, & quaſi luminibus altius obſtruebat.

10. Dominus quoque conuerſus eſt.

10. Cũ igitur Iobus pro amicis ad Deum preces adhibuiſſet; Deus illis placatus eſt; afflictumq. Iobi ipſius ſtatũ reſpexit; duploq. maiorem illi bonorum omnium copiam donauit, quam antea poſſederat.

11. Venerũt autem ad eum omnes fratres ſui.

11. Illo igitur iam in priſtinam ſanitatem reſtituo, conuenerunt omnes illius fratres, & affines, & familiares, & neceſſarij, & apud illum epulati ſunt. Omnibus autem ſenſus humanitatis lacrymas excuſsit, & animis commoti ſunt, cum recordarentur, quanta ui calamitatis oppreſſus fuerat ille uir, qui erat probitatis, atque religionis, ſpecimen. illum autem conſolati ſunt. Singuli uero ſingulas oues ei donarunt, & item ſingulas inaures aureas.

12. Dominus autem benedixit.

12. Dominus uero illius bona, multo magis, quam antea, auxit, & amplificauit. Fuerunt igitur illi, quattuordecim millia ouium, & ſex millia camelorum, & mille iuga boum, & mille aſinæ.

13. Et fuerunt ei.

13. Suſcepit præterea ſeptem filios, & tres filias.

14. Et uocauit nomen unius.

14. Impoſuit autem nomen uni Iemina, alteri uero Ceſsia, tertia porro nomen habuit Cerenhaphuch: quæ nomina earum ſplendorem, ſuauitatem, & elegantiam, deſignabant.

15. Nõ ſunt autem inuentę mulieres ſpecioſæ.

15. Fuerunt enim illæ, forma, & uenuſtate, omnium mulierum illius ætatis præſtantiſsimæ; quas pater, cum earum fratribus, heredes inſtituit.

16. Vixit autẽ Iob poſt hæc.

16. Poſt hæc autem uixit Iob centum & quadraginta annos, uiditq. filios, & nepotes, & pronepotes, & abnepotes. Atque tandem, ſumma, atque beata, ſenectute conſumptus, ex hac uita migrauit, ut immortalitate frueretur.

IN
HIERONYMI OSORII
PARAPHRASIM IN PSALMOS
HIERONYMI OSORII
CANONICI EBORENSIS
AD SER. PRINCIPEM
ALBERTVM AVSTRIVM
ARCHIDVCEM
ET S. R. E. CARDINALEM
PRAEFATIO.

POSTQVAM, Sereniſſime Princeps, acerbiſſima clade perculſam, atque proſtratam Luſitaniam ut erigeres, eam gubernandam ſuſcepiſti, nihil habui antiquius, quam ut nominis tui ſtudium, quo eram incenſus, quacumque poſſem ratione declararem. me autem ad id officij munus tum Regum Luſitaniæ, a quibus originem ducis, memoria excitabat, tum etiam hæc, quæ in te elucer, ſpecies, omnium uirtutum ornamentis exculta, qua illorum, qui in Luſitania ſumma cum laude regnarunt, noſtrum lenitur deſiderium. in te enim effictos illorum mores, expreſſamque imaginem uitæ honeſtiſſime, laudatiſſimeq. actæ conſpicimus. quamobrem, cum Romam uenirem, vt Hieronymi Oſorij patrui mei opera omnia, quę in uulgus exierant, & quæ apud me compreſſa iacebant, ea in Vrbe in lucem ederem, tibi in Pſalmos Paraphraſim dicare conſtitui: præclarum ſapientis hominis, iam ſenis, ingenij monumentum. in ea enim maturitate quadã, quam ſecum ſenectus affert, admirandus uir ille exſtitit; & Dauidis ſenſa ita explicuit, ut intra terminos circumſæpta oratio fluat, legẽtis animum delectet, tenear, ut numquam uagetur, inſtruar, & erudiat. Cum autem is ſis, ut non plurimi faceres te a clariſſimis Luſitaniæ Regibus ortum fuiſſe, niſi ſapientiæ decus ad hanc Regiã dignitatem adiunxiſſes, Dauidis profecto, ſapientiſſimi Regis, opus, Diuino ſpiritu elaboratum, ab eloquentiæ Romanę, poſt Ciceronem, principe ſatis erudite explicatum, tibi maxime debebatur. Accedit præterea, quod, quædam cum in Paraphraſi obſcuriora quibuſdam hominibus fore animaduerterem, ea notauimus, & latius explicuimus: opus quidem exiguum, & nullo artificio conflatum; ſed iis, qui Hebræas, & Græcas litteras ignorant, neceſſarium: quod quidem cum Pa-

raphraſi coniunximus. quem primum ſtudium meorum fructum tibi offerendum eſſe duxi; ut ex eo colligas, quantas uires caritas habeat: nihil enim ueretur, dummodo ſe ipſam manifeſtā efficiat: In Luſitanis uero hominibus erga Reges ſuos eximius amor ſemper uiguit, & incredibilis quædam fidelitas hæc animis noſtris inſita, immo potius innata uis, me, Princeps Sereniſſime, cōpulit, ut de honore, & nominis mei fama minime pertimeſcerem, cū hæc mea ſcripta tibi dicaui, illud enim conſequi ſperabam, ut tibi meus erga te animus ſatis foret exploratus. Si uero ab infinitis negotiis, quibus diſtineris, animum aliquando ſeuoces, & hanc Paraphraſim euoluas, multa profecto percipies, quæ mentis ſtatum ſtabiliunt, quæ in ſe rerum Diuinarum ſcientiam continēt, quæ ad remp. gubernationem pertinēt, & quæ Regio iſto loco, inquo a ſapientiſſimo auunculo tuo Philippo hoc nomine Primo Portugaliæ Rege fuiſti collocatus, digniſſima tibi uidebuntur: Diuini enim ſpiritus afflatu, Dauid hæc ſecum commentabatur, quæ litteris mandauit: ſpiritus autem Diuinus, totius ſapientiæ auctor, fons, & origo, unde humanę mentes, ſi quod in eis ſapientiæ decus ineſt, delibatum habent, illius uirtute reſp. beatæ efficiuntur, ſtabilitæ permanent, & reges inſtinctu illius ſalutares leges condunt. Verum, cum multa ſint in Pſalmis Dauidis obſcuritatibus inuoluta, illud ſibi Oſorius perficiendum propoſuit, ut ſenſum, qui in unoquoque illorū magis conueniens loco, & tempori uidebatur, perpetua oratione explicaret, ut prima cum ultimis, & media cum utriſq. cōnecteret. qua in re eximia quędā interpretandi ratio eſt poſita, Quod ut prę̄ſtaret, non ſolū ſanctorū Patrū explanationes, & ſententias diligenter obſeruauit, ſed in his, de quibus illi aliquando diuerſe ſentiunt, Hebræis libris eſt uſus, ut obſcuriores Pſalmorum locos luculentius explicaret: quos ego in unum contuli; &, quidquid ex Hebręis, & Gręcis ad illorum explanationem deſiderari poterat, breui oratione perſtinxi: quod Paraphraſis ratio Oſorio, ut faceret, minime permittebat. Hoc munus, Luſitano Principe, & tuis maioribus dignum, enixe obſecro, Princeps Sereniſſime, ut ea, qua ſoles benignitate tuos amplecti, recipias. Vale. Romæ. Kal. Martijs. CIↃ IↃ XCII.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII PARAPHRASIS IN PSALMOS.

BEATVS VIR.

Pſalmus 1.

OMNES hominum cogitationes,& actiones, ad beatæ uitæ ſtudium conferantur. Vita porro beata ea eſt, quæ ſic bonis omnibus expleta eſt, ut nihil amplius requirendum ſit. In quo tamen genere rerum ea conſiſtat,magna inter homines quæſtio eſt. Alij namque ſummum bonum in uoluptate ponunt, alij in dignitate, alij in proſpera ualetudine cum diuitiarum affluentia coniūncta, alij denique res alias præcipue appetendas,atque parandas,ſtatuunt,ut beatæ uitæ ſtatum conſequātur.itaque, cum omnes, impetu naturæ,in ſtudium bene,atque beate uiuendi acriter incitentur,longe tamē diſsimili ratione ad id, quod concupierunt, modis omnibus enituntur. Iccirco fit, ut,cum idem ſit omnibus propoſitum, rarum genus ſit eorum, qui ad finem,quem ardenter expetuut, aliquando tandem perueniant. Hi uero ſunt illi,qui rectam uiam tenent; qui ueras opes intuentur;qui non, inſana cupiditate cæci, in turbulentos errores impelluntur; qui non ficta, atque fallaci, uoluptate deleniti, aut inani ſpe utilitatis illuſi, falſas,& inanes opes pro ueris amplexantur.Qui uero ab hac uia deflectunt, minime poſſunt eo, quo tenduut, peruenire. immo, quo magis neruos omnes intendunt, ut, quod uolunt, adipiſcantur, eo clarius tandem cernunt ſe deluſos eſſe, & ſine ullo fructu fuiſſe non uera bona,ſed bonorum inanem ſpeciem, conſectatos. An tu uoluptatem appellabis eam, quę, quaſi quadam ſcabie, atque pruritu, torquet animum, & turpitudinem ſubire compellit? Quæ, cum momento temporis effluxit, inſignem pænitendi materiam relinquit? quæ denique moleſtia diuturna, & cruciatu non mediocri, concluditur? Quid de dignitate populari diſſeram? illa ne dignitas erit appellanda,quæ multitudinis amentia continetur? quam inconſtantiſsimi rumoris aura commutat? quæ libertate animos ſpoliat? quæ poſtremo tota eſt ex inanitate ſuſpenſa, & dedecori ſempiterno finitima? Similiter eſt de opibus, quas hominum uulgus exquirit, exiſtimandum. Nec enim morbis liberant; nec pericula propulſant; neque deſiderium explent; immo, quo affluentius hauriuntur, eo uehementius ſitim augent; &, quo magis hac cumulantur,eo grauiore cruciatu animos plectuut. Vt autem nihil aliud dicam, cum immortalitatis appetentes natura ſimus, illa profecto uera bona ducenda non ſunt, quæ mortis impetum minime repellunt; quæ animum, in cuius felici ſtatu beata uita collocanda eſt,minime locupletant:immo,cū corporis uita conficitur, a poſſeſſoribus, cum animi angore, & cruciatu, deſeruntur. Quæ igitur homines amentia tenet, qui, cum uideaut omnia uitæ commoda morte deleri, minime Diuina ſuſpiciunt; & omnem uitam in falſis opibus acquirendis ſine ullo fructu conſumunt? Vnde tantus error initium duxit? ex impietatis magnitudine.Sunt enim quidam homines, ut ſibi quidem uidentur peracuti, & falſa ſapientiæ opinione inſolenter inflati, qui, cum nihil ſapiant, nihil intelligant,nihil amplum,& excelſum, cogitent, ita ſunt ſenſibus addicti,ut nihil omnino credant, niſi id tantum, quod ſenſibus obiectum eſſe uident.Cum igitur Diuina, atque ſempiterna bona ſint ab eorum cognitione,qui ſenſibus omnia metiuntur,remotiſsima, neque Diuinam legem ſeruant; neque Diuinis promiſsis fidē habents, nec Dei iudicia reuerentur.Ex hoc igitur in Deum ſcelere omnes iniuriæ in homines oriuntur.Cū enim uires colligunt, tenues homines fortunis ſpoliāt, & multis iniuriis, & contumeliis,ciues afficiunt, &,calliditate, & potentia nixi, opibus ad perniciem multitudinis abutūtur;plus tamen ſceleris exemplo, quam tyrannidis immanitate, nocent.

cum

Digitized by Google

cum enim uidēt ij, quibus tenues opes ſunt, eos, quos ipſi ingenio, & acumine, præcellentes arbitrantur, omnia repagula Diuini, & humani iuris effringere, & ſummum decus in ſumma maleficiorum impunitate collocare, eo tandem deducuntur, ut beatam uitam in ſumma iniuſtitia ſummis opibus innixa ſitam opinentur. Nec enim uident, quæ furiæ uexent animos eorum, qui iniuriis uitam muniunt; qui metus eos exagitent; quæ ſitis eos dies, atque noctes, excruciet; & quibus denique pœnis aſsidue torqueantur. Qui igitur fallacem magnificentiæ ſplendorem oculis cernunt, & mente, quibus angoribus pœnas ſceleſti homines inſiti furoris exſoluant, minime perſpicuunt, illud eſſe ſapientis ſtatuunt, potentium exemplum uitæ legem arbitrari. Eorum igitur conſilium, & auctoritatem, ſequentes, cum primum poſſunt, a iuris uia deflectunt; & in miſeriæ ſempiternæ uiam ingrediuntur: deinde, cum peccatum cõſuetudine robuſtius fit, ſenſim metum iudiciorum Diuinorum abiiciunt: poſtremo, cum ad ſceleris ſummum perueniunt, ex opibus per iniuriam partis ſpiritus aſſumunt, & ſibi ſummam ſapientiam arrogant; & homines ſimplices, qui ius, & fas, omnibus uitæ commodis anteponunt, irrident; hominesq. ſtultos, atque dementes, appellant; ſummamq. ſtultitiam in ſumma religione conſtituunt. O cæcitatem exſecrandam hominum, qui ueram uiam felicitatis ignorant; &, cum maxime ad comparandam felicitatem omnes animi neruos contendunt, tum uel maxime ſeſe in extremam miſeriam furenter iniiciunt. Quam diuerſum ab hac hominum perditorum opinione iudicium ſanctiſsimus Rex Dauid ſequatur, hoc operis huius Diuini principio clare perſpicitur. Cum enim ſit illi propoſitum, omnes homines in ſtudium pietatis incitare; & humanas actiones beatæ uitæ gratia ſuſcipi conſtet; docet, quibus ſtudiis, & actionibus, uita beata comparetur. ait enim: Beati tantum ſunt illi, qui minime in impiorum hominum ſententiam diſcedunt; qui, ſi per imbecillitatem interdum prolapſi fuerint, nequaquam diu in flagitio commorantur, ſed reuocant ſeſe continuo, ueniamq. flagitant, & ad officium tota mente reuertuntur: qui denique deriſorum impudentiā, qui petulantibus cachinnis, & impia dicacitate, multos mortales ad ſcelus erudiunt, ut peſtem exſecrandam fugiant; qui non ſatis habent, ſcelus execrari, niſi etiam opera ſancta, atque Diuina, moliantur. Iccirco omne uitæ ſtudium in Diuina lege conſumunt. Eſt enim lex Diuina, animorum medicina, iuſtitiæ diſciplina, uitiorum omnium expultrix, uirtutum omnium magiſtra, atque poſtremo immortalitatis, atque adeo Diuinitatis, efficiens. Ardens namq. illius ſtudium homines cum Deo in gratia ponit, & ad cælum uiam munit; atque (ut uno uerbo dicam) homines Deo, bonorum omnium fonti, artiſsime deuincit. Sed eſt animaduertendum, non legis metum iuſtos efficere, ſed amorem. Qui enim, metu tantum pœnæ a lege propoſitæ, manus a maleficiis continet, manus quidem ad aliquod tempus continebit, ſed uoluntate, & ſtudio, opus nefarium molietur. Cũ igitur ſit anceps, atque diſtrictus, neque toto corde ſeſe ad legis ſtudium applicet, minime abſolutum iuſtitiæ fructum conſequetur. non igitur beatus erit, niſi poſtquam totum ſe ſponte, & uoluntate ſua, ad ſtudium ſanctiſsimæ legis aduinxerit. Nec ſufficit, ſemel a flagitiis ad legis ſtudium tota mente traduci, niſi in eo ſtudio perſeuerauerit. Illi igitur beati tantum erunt, qui ardenti ſtudio, & uoluntate, ſeſe ad legis Diuinę ſanctitatem conferunt, & de illa dies atque noctes cogitant, omnesq. uitæ rationes ad illius trutinam exactiſſime perpendunt. Erunt enim Deo, qui eſt beatiſſimus, omni ratione coniuncti. Nã, ſi ad uitam beatam uoluptas exquiritur, hi certe erunt uera, & ſtabili uoluptate perfuſi, ſempiternoq. gaudio cumulati; ſi honores expetuntur, erunt hi dignitate Regia in omni ſæculorum ęternitate præcellentes; ſi opes beatos homines efficiũt, erunt opibus Diuinis affluentes; ſi denique ſtatus Diuinus exquiritur, hi Diuinum ſtatum conſequentur. Vt igitur arbor prope riuos conſita altiſsimas radices agit, & ſemper uireſcit, atque frondeſcit, foliumq. non amittit, uberesq. fructus opportuno tempore profundit; ſic iuſti, cum ſint ad uitæ flumen conſiti, pietatis, atque fidei, radicibus humorem eliciunt, quo & inſiti roboris ſtabilitatem, & honeſtatis uiriditatem, & fructuum copiam, & ubertatem, perpetuo conſequuntur. Nec enim illos de ſtatu tempeſtas ulla conuellet; nec ardor infeſtus aduret; nec inuecta calamitate eorum fructus interibunt. Non ſic impii, non ſic. erunt enim & ariditate cõſumpti, & tempeſtatibus agitati, & caſibus infinitis expoſiti. Quemadmodum igitur gluma a frumento ſecreta, atque uentilata, proiicitur, ſic impij a piorum hominum cœtu ſegregati diſpellentur, nec ulla in ſede conſiſtent. Nec enim in Dei iudicio impij erigi, & ad ſpem ſalutis excitari, neque ſontes, & flagitioſi, crimine liberari, & ad piorum hominum cœtum aggregari, ullo modo poterunt. Dominus enim uiam, quam ineunt iuſti, comprobat, eorum ſtudia confirmat, & actiones præmio ſempiterno remunerat. At impiorum hominum conatus frangit, uires debilitat, omnemq. eorum uitam, & conſilia, & actiones, funditus euertit.

Beatus uir, qui non abiit.

Et in cathedra peſtilẽtiæ non ſedit.

Sed in lege Domini uoluntas eius.

Et in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et erit tamquam lignũ

Non reſurgent impii in iudicio.

Quare fremuerunt.
Pſal. 2.

IN omni turba, atque tumultu, cauſſam ſeditionis inquirimus: in illius auctores animaduertendum iudicamus; & eum, qui popularẽ motum concierit, acerbiſsimo ſupplicio dignum cenſemus. Tollit enim uiris ordinem; diſturbat uitæ ſocietatem; frangit reip. uires; hoſtibus aditum in patriam patefacit; communibus denique rebus peſtem, atque perniciem, machinatur. Verum, antequam cauſſam ſeditionis exploratæ cognitam habeamus, ſententiam cum æquitate ferre non poſſumus. Multa namque in populis frequenter accidunt, quæ iuſtam offenſionem afferunt,

runt,ita,ut non ſit de omnibus, qui populum ad ſeditionem ſollicitant,ſimiliter inquirendum. Cupiditas enim diuitiarum, libidinis furor, & præceps honoris ambitio, & eiuſmodi uitæ peſtes,animos exagitant, & ad iniurias inferendas, & ſtatum Reip. labefactandum,impellunt, ita, ut mirum non ſit,animos ciuium commoueri,& ad uindictam acerrime concitari.In eo autem tumultu, quo multitudinis furor,& principum immanitas, in Chriſtum exarſit, quo nullus fuit in terra uel inſania turbulentior,uel immanitate truculẽtior,

Quare fremuerunt gẽtes.

mente defixus, Dauid uehementer admiratur,& de rebus futuris, quaſi præſentibus, atque adeo præteritis,luculenter ediſſerit. Ait igitur: Diram ſeditionem mente conſidero; multitudinem odio furenter inflammatã ferri conſpicio;nationes uniuerſas contra Chriſtum arma corripere cerno. Quæ nam igitur cauſſa tantæ ſeditionis exſtiterit,exquiramus? Num Rex hic, contra quem bellum comparant, immania tributa populis imperabat? Immo, ut ſuos opibus ſummis expleret, ſummam inopiam ſponte ſua pertulit. Num uulnera ciuibus inflixit?immo,ut eorum uulnera ſanaret, & uulnera, & cruciatum, acerbiſsimum perpeſſus eſt.Num commodis publicis repugnauit? immo omnes curas, & cogitationes,in communem generis humani ſalutem conſumpſit. Verum,inquies,id eſt:ſed honoris contentio animos potentium hominum ſtimulauit,ut bellum contra illum ſuſciperent, qui omnes honores ſolus apperebat, neque ferre quemquam poterat, qui aliquod ſibi munus,aut populare decus, aſſumeret.Quo modo? Is ne,qui oblatum imperium contempſit? qui omnes opes humanas pro nihilo duxit?Sed illud,inquis,fortaſſe fuit.erat acer, & iracundus, multoſq. mortales uerborum contumelia acerrime uulnerauit. Quis illo fuit lenitate,clementia,manſuetudine,mirabilior?Quando is clamorem intempeſtiue ſuſtulit? Quo tempore uocem ullam in publicis concionibus intemperanter emiſit? Vt iſta ſint iniquis odio, certe dignus fuit eo nomine,quod, cum ciuibus ſuis conſulere potuiſſet,eorum ſalutem neglexit. Id igitur ſcire ſane uelim,quid facere prætermiſit,quod ad ſuorum utilitatem pertineret?Non ægrotos ſanauit? non cæcis adſpectum reſtituit?non ſurdos audire fecit? non dæmones infeſtos expulit? non mortuos in uitam uoce, & imperio,reuocauit?Cur igitur fremunt homines? cur inſaniunt? cur pro acceptis beneficiis tætra facinora contra ſalutis au-

Meditati ſunt inania

ctorem moliuntur? &,ut magis eorum furor emineat, inania meditantur. Copias enim ſuas inſtruunt,ut cæli rectorem oppugnent. Quo quid poterit amentius cogitari?Si quis moles exſtruere conetur,quibus cælum occupet, aut aquas in ſublime coniiciat,quibus ardorem ſolis exſtinguat, non plane demonſtrat, ſe extremo furore, & amentia, cæcũ ferri? quo modo non multo maiorem amentiæ ſignificationem dabunt, qui cum ſummo Domino, qui omnia ſempiterno imperio complectitur,bellum gerunt,quaſi poſsint cona-

Aſtiterunt reges.

tibus inaniſsimis opes Diuinas euertere? Sed inquis, fortaſſe mirum non eſſe, multitudinem tumultuari,& inſanire. Non enim eſſe conſilium in populo,non grauitatem,non iudicium,eumq. facillime quibus uis flatibus agitatum turbulentiſſimos fluctus eiicere. Singulari igitur conſilio factum eſſe, ut principes multitudini præeſſent; ut æquabile ius dicerent, & turbidos motus ſedarent, & tempeſtates temeritatis effrenatæ coercerent.Quid,ſi Principes ipſi,impietate,& amentia, multitudinem longe ſuperãt?Quid,ſi,non repentino motu conciti,ſed conſilio ſceleris pleniſsimo confirmati, idem facinus aggrediuntur? Quid,ſi exemplo,& imperio,populos in multo tætriorem dementiam præcipites impellunt? Quid, ſi odio longe maiore in ſummum Deum,& in illius Chriſtum, inuehuntur?

Aſtiter reges te

Confirmant ſeſe terrarum Reges, & Principes, inter ſe coniurant, ut contra Deum,& Chriſtum illius,copias inſtruant.O peſtem exſecrandam, ex Orci penetralibus immiſſam. O deteſtabilem amentiam,ſupplicio ſempiterno digniſsimam. Eo progreſſam fuiſſe hominũ,quibus nihil eſt imbecillius,amẽtiam,ut contra Dominum,a quo ficti,informati, & beneficiis egregie cumulati ſunt,arma corripiant, & de illius pernicie coniurent,cuius numine,atque poteſtate,omnis generis humani ſalus continetur?

Qua ſpe? qua fiducia? qua mente? qua ratione? Puluis,& cinis, contra cæli imperatorem bellum cõparat;imbecillitas ſumma cum potentia ſumma congreditur; inanitas in Diuinam Maieſtatem impetum facere conatur, & illius ſtatum irritis conatibus oppugnat, cuius uel ſolo nutu poteſt momento temporis exſtingui. Sed, quam tandem cauſſam furoris aſsignare poterit perdita multitudo? Aut quam rationem ſuſcepto ſceleri Principes obtendunt?

Dirumpamus uincula eorum

Agi publicam libertatem,inquiũt Populi: Principes imperium ſuum labefactari aſsidue conqueruntur. Euangelij namq. ſanctionibus adſtringi cupiditatem; alligari uoluptatem; coerceri temeritatem; euerti tyrannidem,conſpiciunt: quod minime ferẽdum putant. Itaq. Chriſti leges uincula duriſsima nominant;imperiumq. Diuinum intolerandum iugum arbitrantur. Ea igitur de cauſſa in ſummum naturæ cõditorem,& Dominum,& in illius Chriſtum,furenter inſurgunt, &,immani odio ſanctitatis imbuti,inſitum ſcelus factis expromunt. Inquiũt igitur: Omnia iuris uincula,quibus Deus, & Rex ab illo conſtitutus nos deuinctos haberẽ cogitant, perrumpamus, ut libidines noſtras explere poſsimus; eorum iugum ceruicibus noſtris impoſitum deiiciamus, ne ſit quidquam impedimento, quo minus in omni iucunditatis genere uerſemur. Magna enim res eſt, quam inſtitui cernimus: quæ ſi perfectionem fuerit aſſecuta, omnis nobis uitæ commoditas interibit.

Huic igitur malo, antequam maiores uires aſſumat,omni contentione repugnemus; & in iuuiſæ legis latorẽ irruamus;& illius etiam nomen,quo ad fieri poterit, ex hominũ memoria euellamus, ne nobis id,in quo omnis uitæ noſtræ ſtatus conſiſtit,eripiat. Hæc profligatorũ hominum ſententia eſt,hoc odij immaniſsimi ſeminarium, quod ferre non poſſunt infinitas libidines, quibus ad-

ſtricti

ſtricti ſunt, ſalutari ſeueritate cohiberi. Sic autem ſunt amentes, ut miſerrimam ſeruitutem, qua impuriſsimæ cupiditati ſeruiunt, Libertatem nominent; legis uero Diuinæ ſanctitatem, quæ ſola ueram libertatem, atque ſalutem, conſtituit, libertatis, atque ſalutis, euerſionem putent. Quod facinus nõ impune ferent. Summus enim Dominus, qui Maieſtatis ſuæ ſedem in cælo collocauit, dupli ci ſupplicio impios torquebit. Nã & illorum conatus irridebit; & ſcelus acerrimo iudicio uindicabit. Irridebit quidem; cum perficiet, ut, quo maior eorũ impetus extiterit ad Chriſti decus obſcurãdũ, & imperium euertendũ, eo clarius nomẽ illius illuſtretur, & imperium mirabilius amplificetur, ita, ut Chriſti hoſtes inuiti Chriſti gloriæ ſeruire compellantur. Scelus autem uindicabit; cum gentem perditiſsimam odio hominum, inteſtina ſeditione, mutuis cædibus, & inſidiis, fame, peſtilentia, internecione, rerumq. omnium uaſtitate, conficiet. Eos igitur oratione, indignationis, & acrimoniæ, plena, peruertet; & horribili criminatione, more ſuo, conturbabit. Sic enim loquitur cum impuris hominibus rerum omnium Dominus, ut non uerbis humanis, ſed pœnis Diuinis, mẽtem ſuam aperiat. itaque, cum homines præſidio ſuo nudat, eos alloquitur; cum ſignis exterret, illis comminatur; cum hoſtes in illos incitat, crimen intendit; cum hoſtibus uictoriam concedit, ſententiam ualde pertimeſcendam pronuntiat. Quid autem, cum hæc omnia gerit, eloquatur, operæ pretium erit attendere. Rex, inquit, contra cuius ſtatum inſurgitis, non eſt humano conſilio delectus; ſed uoluntate mea in ſolio Maieſtatis ſempiternæ locatus. Ego illum Regẽ creaui; ego illi ſedem in ſempiterna Sionis arce collocaui; ego illum cæleſti Ierosolymæ præfeci, ut cunctis hominibus, fidei ſanctitate, iurisq. Diuini ſocietate, deuinctis, iura deſcriberet, imperiumq. meum opibus Diuinis adminiſtraret. Quæ igitur amentia ueſtra eſt? Scilicet, uos Regem opibus meis egregie cumulatum oppugnabitis? Vos Principem præſidio Diuino circumſæptum de ſtatu conuelletis? Vos nomen illius, quem ego ornamentis gloriæ ſempiternis decoraui, indigna contumelia deformabitis? tanta uos uexabit amentia, ut, cum ſitis ipſa inanitate uaniores, bellum mihi, ad cuius tactum natura uniuerſa contremiſcit, inferre conemini? Hæc quidem Pater ille cæleſtis in perditos homines intorquet, eoſq. pœnis diriſsimis inſectatur. Hoc autẽ in loco a Dauide Chriſtus inducitur, qui ſummi patris in ſe beneficia in hanc ſententiam commemorat. Inquit igitur, In Regia ſede locatus ſempiternam legem feram, qua omnium, qui me ſecuti fuerint, uitam, & ſalutem, ſempiternam conſtituam. Dominus enim dixit mihi, Filius meus es tu; & ego hodie genui te. A ſempiterno quidem tempore a me fuiſti, ſecundum naturæ Diuinæ rationem, exortus; nunc uero, cum te, ſecundum humanæ naturæ condicionem, ſepultum a mortuis excitaui, ratione longe diſsimili generaui. Nec enim iam in te mors impetum dabit; non te dolor ullus lacerabit; non te ullius cohortis impia manus attinget. iam non gemitus ullos edes, neque lacrymas humanæ imbecillitatis indices effundes. Meus quidem filius eras, etiam antequam mortis acerbitatem ſentires. Iuſtitia namque princeps eras, unguẽto cæleſti perfuſus multo excellentius, quam omnes, eiuſdem gratiæ participes eſſe potuerunt. Illa igitur Diuina iuſtitiæ forma, qua in humana natura uirtutis meæ ſimilitudinem referebas, te filium meum eſſe demonſtrabat. Verum, quo tẽpore te homines laboribus oppreſſum, indigniſsima cõtumelia uexatũ, doloribus afflictũ, & excruciatum, adſpiciebant, ſatis apparebat, non dum te ex omni parte ſtatum Diuinum fuiſſe conſecutum. Eos dolores hauriebas, qui in Deum minime cadunt; & corpus denique tuum erat mortis telis expoſitum. Ex hoc igitur die, quo, deuicta morte, triumphum clariſsimum duxiſti, nullum in te mortalis condicionis ueſtigium reſidebit. Non enim mærebis; nullo angore cruciaberis; ſed, ſplendore Diuino clariſsimus, immortaliq. gaudio cumulatiſsimus, Diuinam uitam ages; & cęlum, atque terram, imperio ſempiterno continebis; ita, ut facile in te huius Diuinæ generationis claritas eluceſcat. Cum in mortali uita manebas, illa te cura uehemẽter affligebat, quod gens tua monita tua contemneret; imperiũ recuſaret; & lucem oblatam aſpernaretur. At nũc, meritis mortis, atque ſupplicij, quod communis ſalutis gratia pertuliſti, non mediocre præmium conſequere. Non enim erit nomen tuum anguſtis Iudææ terminis incluſum, neque imperium tuum gentis Hebrææ poſſeſsione definitum. Multo igitur maiora uolo, ut a me poſtules, & exſpectes. Nam, pro Hebrææ nationis fęce, innumerabiles nationes imperio tuo ſubiiciam; & ultimis terrarum finibus dominationem tuam terminabo. Vt igitur homines Iſraelis ſanguine propagati, & in ſpe ſempiternæ ſalutis enutriti, beneficium Diuinum aſpernentur, imperiumq. tuum perfidioſe detrectent, & tenebras luci furenter anteponant, at uniuerſæ nationes, quæ uerſabãtur in tenebris, in lucem tuã reſpicient; ad te ſupplices adibunt; imperium tuum uerebuntur; in tua uirtute, atque benignitate, omnia uitæ præſidia collocabunt. Hæc igitur erit hereditas tua præclara; hoc patrimonium infinitis acceſsionibus amplificatum. Cum uero difficillimum uideatur, regere imperio populos, & continere in officio multitudinem; &, quo imperium latius dilatatur, eo difficilior illius adminiſtrandi ratio rectoribus propoſita ſit, id tibi non ita continget. Nam & uis tua erit ſemper inuicta; & eorum, qui tibi repugnare uoluerint, imbecillitas apparebit. Vt enim ferrum facillime uaſa fictilia frangit, atque comminuit, ita omnes hoſtes tuos conteres, & diſſipabis. quin etiam in illis, qui ſe totos ad ſtudium tui nominis adiunxerint, robur tuæ uirtutis oſtendes. Nam corporis cupiditatem franges; motibus turbulentis interitum afferes; & flagitia reſecabis; ita, ut nihil reliquum ſit in hominibus tibi conſecratis, quod ſtudiũ pietatis, & immortalis gloriæ, reſtinguat. Hactenus quidem orationem patris explicat, qua impios exterret, qui de Regis ſempiterni interitu cogitant, illiq. perniciem inferre meditantur, cu-

ius

Marginal notes:

Qui habitat in cęlis, irridebit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira ſua.

Ego autem conſtitutus ſum rex ſuper Sion.

Prædicans præceptum eius.

Domin' dixit ad me, Filius meus es tu.

Poſtula a me, & dabo tibi gentes.

Et nunc reges intelligite.

ius poteſtas eſt immenſa,& infinita. Hæc auribus percipite,Reges;hæc,principes,mente, & cogitatione , comprehendite , ne in ſempiternam miſeriam incidatis.Superbiam fugite;inſolentiam deteſtamini;motus inanes comprimite, ne teterrimas oculis ueſtris tenebras offundāt . Quo enim altior eſt honoris gradus , in quo locati eſtis , eo maiore lumine ſapientiæ uobis opus eſt , ut populis ueſtræ cuſtodiæ permiſsis ſalutari prouidentia conſulatis. Quod longe ſecus plerumq. fit . Nam honores immodici,opes immanes , luxus regius, apparatus magnifici, adulatorum frequentia,hominumq. perditorum calliditas, excæcant animos;& principum mentes in furibundos errores impellunt.Sic autem fit,ut, qui maiore ſapientia præditi eſſe debuiſſent, maiorem temeritatis,& amentiæ,ſignificationem dent. Non igitur populis ſalutem,ſed perniciem,afferunt;& ſibi ipſis exitio ſunt. O Reges, arcete furorem ; ſenſumq. humanitatis,& prudentiæ,recipite.O Principes,qui terras imperio continetis,& ſalutarem diſciplinā ſummo ſtudio cōparate . Aliter enim fieri non poteſt,quin miſerrime concidatis. Si uos exterret ſapientiæ nomen ; ſi difficillimum exiſtimatis,fructu illius potiri;ſi uel ingenio diffiditis, uel laborem extimeſcitis;intelligite,multo faciliorem eſſe illius comparandæ rationem, quam fortaſſe ſuſpicamini.Non uos admoneo, ut illius gratia terras ultimas peragretis; ut magiſtros undequaq. magnis muneribus allectos adſciſcatis ; ut labores immenſos noctes atque dies perferatis.Nec enim ſapientia eſt e terræ uiſceribus eruenda,ſed a Deo poſtulanda.Ille namque eſt perennis , & immenſus,ſapientiæ fons , unde ſunt omnes Reip. recte gerendæ rationes hauriendæ . At benignitas illius ſemper illis præſto eſt,qui fidem,& pietatem, colunt, illiusq. numen caſte uenerantur . Illi igitur ſeruite; illius Maieſtatem reueremini; omnes ueſtras cogitationes in ſtudium illius cum timore conſumite. Timor enim Dei eſt ſapientiæ ueriſſimæ fundamentum . Si igitur Deum timueritis, & in illius fide permāſeritis,is uos opibus ſapientiæ Diuinæ locupletabit . Tunc igitur admirabili gaudio triumphabitis;& in ſumma lætitia uerſabimini;cum , cæleſti luce perfuſi , ſempiternam pulchritudinem,opes immortales,gloriæ ueriſſimæ fontem,adſpicietis.Vos tamen hortor , & admoneo,ut,cum fueritis bonis Diuinis egregie cumulati,minime ante actæ uitæ memoriam deponatis; ſed mentem ad præteriti temporis recordationē aſsidue reuocetis, ne ueſtros animos florentis ſtatus cogitatio ſic efferat,ut pietati , & induſtriæ, ueſtræ , quod eſt Diuino beneficio partum, adſcribēdum arbitremini . Omnia namque bona de manibus ueſtris elabentur , ſi obliuio Diuinæ benignitatis in mentes ueſtras irrepſerit , ſuperbiaq. animosq. ueſtros inflauerit. Sic igitur in ſecundis rebus exſultate, ut ad cæli conſpectum, & iudicij Diuini memoriā, trepidetis.In omni uero diſciplina magiſtrum exquirimus , cuius monitis,& exēplis,inſtruamur. Quis igitur noſter magiſter erit? Quis ueſtigia noſtra diriget? Ad cuius nos ductum,& imperium, applicabimus ? Adilius certe, contra cuius imperium bellum omni odio imbutum gerebatis ; cuius leges duriſsimæ ſeruitutis uincula,cuius imperium iugum minime ferendum putabatis.Intelligite tandem , aliquando Chriſtum ipſum , in quem amentia flagrantes ferebamini,eſſe Dei filiū , in quo generis humani ſalus,& ſapientiæ ſumma,cōſiſtit. Cōuerſis igitur animis,in illum reſpicite; illum colite;illū ardenter amate;ut lumen ſuum animis ueſtris præferat, & uos a ſempiternis tenebris ereptos ſecum bonorum omnium communione conſociet.

Seruite Domino in timore.

Exſultate ei cū tremore

Apprehēdite diſciplinam.

Quod ſi filium cōtempſeritis,pater in ſtatum ueſtrum mucronem ſuæ ſeueritatis exacuet , & uos grauiſsimis pœnis excruciatos interimet . Num arbitramini, iram Dei facillime poſſe qua uis corporis declinatione uitari?aut iudicium illius muneribus eludi?aut uiribus impediri?O miſeri mortales,ſæpe numero in mentem redigite,quam horribile,& pertimeſcendum,ſit Diuinum iudicium. Non loquor iam de ſcelere in illius filium ſuſcepto;non de tanti facinoris atrocitate diſſero;non illius criminis diritatem , quo nullum umquam potuit ſceleſtius excogitari , commemoro . De quo uis alio, quo homines impuri religionem ſanctiſsimam uiolant,ſermonem facio . Cum Deus, communi ſcelere permotus , iracundia ad aliquod tempus exarſerit, quis illius impetum ſuſtinebit?quis plagam effugiet? quis non toto corpore , & animo , contremiſcet ? Beatus erit certe is tantum, qui in illo omnia præſidia uitæ cōſtituet.

Ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis.

Domine, quid multiplicati ſunt. Pſal. 3.

DAuid,grauiſsimis curis anxius,cum in eum hoſtes undique impetum ferrent , & filius Abſalon ſanguinem patris, atque uitam,peteret, ipſeq. uix impias manus effugeret , huiuſmodi uerbis Dei opem implorauit . Summe Domine, uides,quot me pericula circumſiſtant?quam maxima ſit eorum multitudo, qui in me furenter irruunt ? Quot hoſtes in me crudelitate flagrantes inuehuntur ? Non enim ſolum Hieroſolyma de mea pernicie coniurauit; uerum & regnum Iſraelis uniuerſum inani quadam ſpe florentioris condicionis erectum in meum caput peſtem, & exitium,machinatur;ſenatus frequens contra meam ſalutem ſententiam dicit;conſiliarij,quorum prudentia maximas res adminiſtrabam , ſceleſtiſsimi facinoris ſocietatem coeunt;familiares, atque domeſtici,in me hoſtiliter incurſant,&,quod longe grauius eſt,filius meus,quem ardēte amore,& ſtudio,complectebar,cuius furori ueniam dedi, & quem beneficiis,atque muneribus,auxi,impetum in me fecit . Nec enim ſtatum , quem per ſummū ſcelus appetiuit,ſe tueri poſſe confidit , niſi ſceleſtiore facinore ſe præmuniat ; & Regnum , quod per nefarium ſcelus occupauit,patricidio confirmet.Itaque,me perfidioſe deſerto,homines innumerabiles ad illum ſe cum proiecta audacia , & impudentia,contulerunt. Neque ſolum in Regē, qui commodis omnium amore patrio conſulebat,

Domine, quid multiplicati ſunt

Multi dicunt animæ meæ.

bat,inuadunt; uerum etiam in te indigniſsimam contumeliam intorquent. Dicunt enim: Deus illum de manibus noſtris haud quaquam eripiet. Quo quidem conuicio quid poterit ſceleſtius excogitari? Tu ne is es,qui fidem deſeras? qui officium prodas? qui religionem uioles? qui eorum ſalutem, qui ſe totos patrocinio tuo cõmiſerũt,in calamitate deſpicias? Peſsime certe de tua probitate immenſa,atque fide,ſentiunt ij,qui fieri poſſe credunt,ut eorum ſalutem negligas,quos in fidem ſanctiſsimo fœdere recepiſti. Tua igitur benignitate atque promiſſo,fretus,licet; omnes mortales me uehementer oppugnent, me obſeſſum, atque circumuallatum teneant,mihi perniciem, & interitum,moliantur, ſpem numquam abiiciã, ſed animo erecto,& excelſo, ope tua nixus, incedam. Tu enim me ut ſcuto protegis; tu nomen meum cæleſtibus ornamentis illuſtras; tu me in ſummo honoris gradu conſtituis;tu,quod eſt ſummæ benignitatis indicium,cũ me premunt ærumnæ,& opem tuam imploro, e ſummo cęli faſtigio uocem meam clementer exaudis, & mihi in precibus feſtinanter accurris. Quem igitur metuam? cuius potentiam formidabo? quibus curis ſollicitabor? Nocturnos hoſtes deſpiciam,tuis,qui procul abeſſe non poteris,excubiis innixus; cum, ex ſomno excitatus,me ad munus meum uigilanter adminiſtrãdum reuocauero, hoſtium uim,& multitudinem,minime pertimeſcam. Siue igitur cum me quieti nocturnæ tradidero,ſiue expergefactus die remp. geſſero; numquam ullo metu de ſtatu meo deiiciar, quia ſummus Dominus me præſidio inuicto ſæpit: & gratia cæleſti corroborat.

Tu autem Domine ſuſceptor.

Ego dormiui, &c.

Licet igitur innumerabilis hoſtium multitudo me,caſtris poſitis,circumſideat,atque terrores iaciat, & mihi perniciem minitetur, nullo pauore concitiar. Exſurge, Domine;uirtutem inuictam excita;arma,atque robur,aſſume,ut mihi ſalutem afferas. Tu namque ſolus Deus meus es, in cuius auxilio cõquieſcó;tu Rex meus, cuius imperium ſequor;tu ſummum bonũ, cuius deſiderio flagro. fac id, quod ante hac,admirabili benignitate, & ſtudio,in me conſeruando perfeciſti. Impetum enim hoſtium meorum repreſsiſti; & de conatu perditiſsimo depulſos inſigni dedecore cumulaſti; illorumq. maledicentiam,detectis fraudibus, & inſidijs,ita refutaſti, ut laus mea longe clarius emineret. O miſeri mortales,qui aliunde ſalutem expetendam exiſtimatis; non intelligetis tandẽ,quanta ſit in hominibus imbecillitas,& quanta perfidia? Quid eſt igitur in terris,quod ſalutem dare, aut datam conſeruare, poſsit? Ab illo igitur tantum Domino, cuius eſt poteſtas infinita, & fides immutabilis, atque ſempiterna, auxilia poſtulate, & non ab hominibus,quorum opes momento temporis euaneſcũt, & infidelitas multis experimentis redarguta conuincitur. O fons perennis ſalutis, atque dignitatis, a quo bona cuncta profluunt, quantis opibus, & ornamentis, affeciſti populum tuum? Beatiſſimi igitur tantum illi dicendi ſunt, qui in populo tuo numerantur; nempe, quos fides & amor, ad tuum ſanctiſsimum nomen adiunxit. In eorum enim animos opes immutabiles,atque ſempiternas, munifice congeſsiſti.

Cum inuocarem,exaudiuit me. Pſal. 4.

INueterauit quædam opinio, pernicioſa uitæ, moribus uehementer infeſta, Diuinis legibus,& inſtitutis,aduerſaria,& cum ſumma impietate coniuncta, apud homines, quorum mentes humi defixæ ſunt,& minime cæleſtia, atque Diuina,ſuſpiciunt;nempe,ſummam ſapientiam in malitia ſumma debere conſtitui. Qua ſententia quid amentius fingi poteſt? quid enim ſtultius eſt,quã calliditate niti? quam mendacio gloriari? quam ingenium ad fraudem uerſare? quam ex diuitiarum fallaciis,atque ſomniis, omnes uitæ rationes ſuſpenſas habere? & interim iſti non ſolum ſibi ex uanitate ſapientiam inſolenter arrogant, uerum in eos,qui omnem rationem uitæ,ſalutis,atque dignitatis,in Diuina fide reponunt,petulanter inuehuntur; eoſq. ut homines ſtultos irrident, & omni dedecore deformatos arbitrantur. Hoc autem dementiæ nomine ſceleſti homines, qui ſubnixi fraudibus ſapientiam iactabant, cum eſſent amentiſsimi, Dauidem uituperabant, quod nimis religioni deditus eſſet;quod in cælum ſemper reſpiceret;quod non aliunde,quam a Deo, uitæ præſidia poſtularet. Contra Dauid, ut oſtendat,quanta ſapientia gubernentur ij,qui non opinionibus hominum, ſed religionis ſanctitate, uitam inſtituunt, pietatis ſuæ fructum explicat; & ſtultitiam exprobrat illis,qui,relicto uero, & firmo,uitæ præſidio, ad inanitatem tota mente conuerſi, mendacio nitebantur. Inquit enim: Simul atque clamorem tollo, Deus meus,meæ iuſtitiæ parens,& auctor,orationem meam exaudit,&,ut beneficia ſua in me tueatur,confeſtim accelerat. Non enim opes iuſtitię, quibus me excultum cerno, mihi inſolenter aſſumam. Non ſum adeo furioſus,& amens, ut id, quod non poteſt aliunde, quam a mente Diuina,ad humanas mentes emanare, meis meritis adſcribam. Reliquum igitur eſt,ut,quoties recordor qui fuerim,& quo modo, Dei clementia, ex flagitijs emerſerim, & opibus Diuinæ uirtutis ornatus fuerim, illum meę iuſtitiæ architectum ardentiſsime diligam, caſtiſsima religione uenerer;&, illius tantum preſidio, omnes uitæ rationes muniendas exiſtimem. Nec enim fieri poteſt,ut,qui me alienum, & a iuſtitiæ ſanctionibus abhorrentem, ad ſuum nomen adiunxit, & hac me noua forma decorauit, ut in illius adoptiua ſacra uenirem, me iam ſibi agnatione cæleſti deuinctum deſpiciat, poſtulataque mea repudiet. O clementiſsime Domine, quo modo tibi gratiam referam? quoties enim inclamo; tu auxilium confeſtim affers, ut,leuatus angoribus,libere reſpirem,&, ſpiritu tuo recreatus, admodum iucunde reficiar. O uiri, quos uel nobilitatis inſignia,uel honoris ornamẽta, uel opes immanes extulerunt,quæ uos tanta uexat amentia,ut gloriam meam ad dedecoris opinionem reuocetis?

Cum inuocarẽ,exaudiuit me Deus,

Filij hominum,uſque quo graui corde.

uoceris? & ideo me contemnendum exiſtimatis, quod me religioni ſanctiſsime nim is deditum arbitremini? An quicquā fieri poterit ad decus uitæ magnificentius, quā optimum parentem amare? ſummū Dūm uereri? opibus Diuinis, atque ſempiternis, inniti? Scilicet, efferri mendacio, opes uanitate firmare, potentiā inanitate ſtabilire, id erit glorioſum, & prędicandū? Deo autē uiua fide coniungi, & in illius præſidio, qui neminē umquā fefellit, acquieſcere, id erit dedecori, & ignominiæ, tribuendū? At uos interim, qui uēditatis ingeniū, qui, acumine ſubnixi, paſsim uolitatis, qui meam ſimplicitatē, ut rebus augendis inutilem, intēperanter illuditis, in uanitate uerſamini, & mēdaciū amplexamini. oēm namque operam, ſtudiū, induſtriā, uigilantiam, in rebus illis parandis fruſtra cōſumitis, quæ uobis opitulari nō poterunt. Non cernitis hōies amentiſsimi, cū ſanctiſsimā religionem dedecori affinē iudicatis, iſtā opinionē, dedecoris, & audaciæ, plenā, in Dei cōuicium redundare? Non enim de Diuinę Maieſtatis amplitudine rectā opinionē habet, qui in debito numinis illius cultu dedecus ſitū eſſe cōſtituit. Sed inquies, difficillimū eſſe, ut quiſquā rem ſuam bene gerat, qui totus eſt in ſtudio religionis occupatus. neceſſe igitur eſſe, ut imprudētię uituperationē ſubeat, qui uinculo religionis nimis adſtringitur. Id igitur ſcire ſane uelim, quis melius rebus ſuis conſulit; Is ne, qui, ingenio, & induſtria, fretus, oēm uitā in terrenis opibus parandis, & amplificandis, contriuerit? An is, qui ſanctę religionis ſtudiū omnibus rebus humanis anteponit? Vt autē rectum iudicium faciatis, in me reſpicite; &, quā ampla præmia meæ religioni, atque benignitati, conſtituta ſint, animis conſiderate. Me namque Dūs mirabilibus ornamentis affecit; me ad Regni faſtigium euexit; mihi multas gentes ſubdidit; nomenque meum multis uictoriis illuſtrauit. itaque me, quē non ualde ſapientē arbitramini, non ſolū cęleſtibus ornamentis excultū, uerum etiā terrenis opibus locupletatū, cernere poteſtis. Quod ſi dicitis, ſimplicitate mea factū eſſe, ut in hōium improborum inſidias inciderem: dū enim nimis religioni ſeruio, & magis hominū caritati, quam meę ſecuritati, conſulo, frequenter accidere, ut ab illis ipſis, quorū uitæ pepercerim, crudeliter oppugner: hoc igitur a uobis quęro: Num tutius uitę conſulitur, dum Deus benignitate placatur? an, cum, Dei numine neglecto, ſalutis cuſtodia in crudelitate reponitur? Num uidiſtis me, in rebus aduerſis, ope Diuina nudatū? Nō certe. Dūs enim exaudiet me, cū clamauero ad eum. Si igitur ampliſsimū pietatis, & ſanctimonię, fructū cernitis, ſi præſidium uitę firmiſsimū in benignitate poſitum eſſe conſpiciitis; cur humanam ſedulitatem, & induſtriam, religioni ſanctiſsime cultę præponitis? Cohibete motus animi, & temeritatē coercete. Quod ſi in uos improuiſo iracundię furor inuaſerit, non illi confeſtim pareatis; ſed ſpatium ad cogitandū ſumite; ut intelligatis, quam tętra ſæpe facinora ex immoderatione mentis acrius ad uindictam concitatæ oriantur. Sic autē fiet, ut offenſionem, quā ſine cauſſa ſumpſiſtis, facile deponatis. Contremiſcite; & teterrimam peccati luem deteſtamini: ipſi cum animis ueſtris ſceleris atrocitatem reputate; & in cubilibus ueſtris tanti erroris amentiam perhorreſcite. O ſcelus uix multis ſacris expiandum. Multis enim ſacrificijs opus eſt, ad tanti facinori monſtrum procurandum. Quę ſacrificia dicis? Num uitulos immolabimus? Num agnos, ut flammis abſumantur, ad aram ſtatuemus? Non inquam. Hæc enim ſacra, non ſolidam, & expreſſam, religionem, ſed adumbratam, continēt. Nec enim animos expiant, ſed, quibus ſacris ſit uera puritas comparanda, obſcure ſignificant. Quod igitur erit ſacrificium Deo gratiſsimum? id certe, quod ſine illius gratia, & beneficio, offerri minime poteſt. Sacrificiū nempe iuſtitiæ. Is enim, qui uerum iudicium exercet, qui iuris æquabilitatem tuetur, qui inopis iuſti cauſſam ſuſcipit, qui potentium opes in iudicando non reſpicit, qui hominum caritati conſulit, qui beneficentiam grata uoluntate proſequitur, qui denique opus illud ſanctiſsimum Diuini iuris abſoluit, nempe, ut Diuina beneficia aſsidue in mentem reuocet, & Deo ſemper gratias agat; is certe ex hoc iuſtitiæ ſacrificio ampliſsimum fructum percipiet. Cum uero præcipua iuſtitiæ pars ſit uera religio: tum enim uel maxime iuſtitiæ officium facimus, cum debitum honorem ſummo Domino, atque parenti, tribuimus; religionis autem duo munera ſint; unum, præterita beneficia recordari; alterum, futuris firme confidere; in utroque eſt uobis elaborandum; ut pro acceptis beneficijs gratias ſemper agatis, & minime uos ampliora percepturos diffidatis. Magna igitur uos ſpes teneat, fore, ut numquam ab illo, ſi iuſtitia a uobis ſancte culta fuerit, deſeramini. Sic autem opes ueſtras firmiore certe præſidio munietis, quam ſi omnes animi uires, omnem ueſtram induſtriam, & contentionem, in opibus uel parandis, uel augendis, uel conſtituendis, poſueritis. Sed, unde, quæſo, tanta ſollicitudo, quæ torquet, & aſsidue uerſat, animos, ortum habet? Quæ pœna eſt hæc, qua homines ita cruciantur, ut minime reſpirent? cur tantis motibus agitantur, ut conſiſtendi locum minime reperiant? Omnia certe ex infinita cupiditate proueniunt: quæ cum ſatiari nullo modo poſsit, mentes ſemper ieiunas, & inanes, angore, & cruciatu, propter indigentiam, plectit, atque dilacerat. Nam quilibet, præter bonam ualetudinem, & firmas uires, & corporis elegantiam, frugum ubertatem, pecuniæ abundantiam, opes, honores, appetit, & nihil omnino prætermittit, quo tandem poſsit, eo, quo illum cupiditas impellit, aliquando peruenire. Sed, quid prodeſt? Si enim id, quod concupiſcit, non aſſequitur, uitam in acerbitate ſumma traducit: ſi aſſequitur, experiundo ſentit, fuiſſe a ſe omne uitæ ſtudium in bonis inanibus acquirendis fruſtra conſumptum. Sitis enim eorum copia non exſtinguitur, immo acrius irritatur; ita, ut, quo magis opes affluunt, eo miſerabilius homines in mendicitate uerſentur.

O ſumme Domine, uultus tui ſplendorem, quaſi ſignum, quod ſequar, in conſpectu meo ſubli-

Scitote, quoniam mirificauit Dominus Sanctū ſuū

Iraſcimini, & nolite peccare

Sacrificate

Multi dicunt. Quis oſtendit nobis bona.

Signatū eſt ſuper nos lumen uultus tui.

ſublimem tolle, mentemque meam claritate luminis tui lætifica, gratiaq. tua animum meum opibus, quæ cerni oculis non poſſunt, expleat; & nihil amplius deſiderabo. Sint alii florentes opibus humanis; ſint uitæ præſidiis, & ornamentis, redundantes; dignitate, atque gloria populari, circumfluant: ego nero, ut his rebus omnibus caream, ſi gratiæ tuæ fructum fuero conſecutus, ſummo gaudio triumphabo. Omnibus enim ueriſsimis bonis expletus, & cumulatus, incedam. Hoc eſt igitur uotum meum, hoc deſiderio flagro, hæc me cupiditas inflammat; facillimeq. omnes hominum copias, & facultates, contemnam, dum hoc ſummum bonum, quod in amore tuo conſiſtit, adipiſcar. Sic autem fiet, ut nullis opibus in uideam.

Immo, cum illi, qui mihi ualde infeſtis animis aduerſantur, frumenti, atque uini, copia locupletati fuerint, tu miram animo meo lætitiam afferes, & eam mihi mentem dabis, ut ex illorum ſecundis rebus inſignem uoluptatem percipiam. *A fructu frumenti.* Sed, inquiet aliquis, Quid, ſi uires collegerint, quibus te longe uehementius oppugnent? Non eorum inuidiam, cum potentia non mediocri coniunctam, extimeſces? Minime. Nam & communi paci proſpiciam, & illorum immanitatem moderatione mea mitigabo. Non enim cum hominibus, ſed cum uitiis, acre mihi bellum gerendum ſuſcipiam. Itaque mea benignitas illorum immanem naturam coercebit; caritas odium exſtinguet; modeſtia inſolentiam ſuperabit; ita me denique geram, ut, quoad fieri poſsit, omnes ad meas rationes bonitate mea deuictos adiungam. Quod ſi occulte inimici fuerint, inter illos tamen pacifice, atque ſine ullo metu, uerſabor; & nocte, ſine ulla formidine, ſomnum capiam; & omni cura, & ſollicitudine, uacuus, conquieſcam. *In pace in klipſum.* Tu enim ſolus, Domine, me ad firmam ſpem immortalitatis erexiſti; tu meæ uitæ præſidium ſuſcepiſti; tu dignitatem meam inuictis copiis ſæptam eſſe uoluiſti, ne unquam ullis hoſtium uiribus de ſtatu meo demigratem.

Verba mea auribus percipe, Domine. Pſal. 5.

QVi ſecum firme ſtatutum habuerit, nullum eſſe in uita bonum, quod non ab illo ſanctiſsimo parente noſtræ uitæ, atque ſalutis, emanet, non certe alio mentem conferet; ſed oculos perpetuo in Diuina benignitate defixos habebit. Is enim eſt, qui nos in morbis curat; in angoribus ſubleuat; in inopia ditat; in periculis tuetur; in erroribus erudit. Ab interitu namque deterret, ut in immortalitatis, atque adeo Diuinitatis, uiam dirigat. Vt hæc tamen munera ab illo conſequamur, opus eſt, ut nunquam ab illo oculos deiiciamus, ſed ardenti ſtudio noſtræ ſalutis auctorem diligamus, amemus, ueneremur, amplexemur, & numquam ab illius complexu ulla condicione diuellamur. Ingratis enim omnia de manibus elabuntur; at illis, qui memoriam beneficiorum Diuinorum retinent, cuncta ſunt præclariſsime conſtituta. Porro autem huius clariſsimæ nirtutis, quæ in gratiſsima ratione, atque uoluntate, conſiſtit, ſtudium ſanctiſsimæ orationis frequentia, & aſsiduitate, continetur. Qui enim Deum frequenter alloquitur, aut pro beneficiis acceptis agit, aut beneficia, quibus indiget, fidenter petit, quorum utrumque eſt & gratiſsimæ mentis, & maxime confidentis, officium, id efficit, in quo religionis ſanctiſsimæ ratio conſiſtit. Vnde colligitur, ſapientiam eſſe in huius orationis ſtudio conſtitutam. Quo modo autem ſit orandus Dominus, qua puritate, quo ſtudio, quo mentis ardore, ſint ad Deum preces adhibendæ, docet nos in hoc carmine Dauid, cuius uerba ſunt, ſi uolumus ueriſsimam felicitatem a Deo conſequi, memoria perpetuo retinenda, ut illum imitemur, qui omnia ſumma bona feliciter impetrauit. Inquit enim: *Verba mea auribus percipe, Domine.*

Non enim ſine mentis attentiſsima conſideratione proferuntur. Tu namque, qui intimos animorum receſſus perſcrutaris, & inſpicis, uides, mentem meam eſſe ſtudio acerrimo concitatam, & uehementer inflammatam, ita, ut clamor meus, quo opem tuam imploro, multo magis ſit ex animi meditatione, quam ex uocis contentione, cenſendus. O Rex ſumme, cuius imperium cum debita ueneratione mihi perpetuo ſequendum ſtatui; O Domine clementiſsime, cuius ſeruituti me ualde libenter addixi, preces meas ad aures tuas ſanctiſsimas admitte. Non enim lente, non negligenter, non ſubmiſſe, ſed acriter, & uehementer, magniſq. uocibus, te, ut mihi opem afferas, inclamo. Nec enim aliunde, quam a te, auxilium in meis rebus aduerſis experiui. Non enim homines ſtudio inani ſollicito; non commenticia numina ad auxilium inuoco; non me ad opes fallaces confero; ſed te ſolum Deum meum, unicum meæ uitæ præſidium, oro, & obteſtor, fidemq. tuam clamoribus iuſtis imploro. Nec illud quidem dici poteſt, me aliquod uitæ negotium huic te orandi ſtudio pretuliſſe. *Mane adſtabo tibi, & uidebo.* Nam, bene mane, antequã aliquid uel publice, uel priuatim, geram, hoc unum opus molior; hoc unum ago; in hoc totis animi uiribus incumbo, ut a te contendam, ne me ope tua deſtituas. Audi igitur, Domine, orationem, qua diebus ſingulis, prima luce, ad te ſuppliciter adeo; qua mentem ad cogitationem tuæ immenſæ probitatis excito; qua animum ſtudioſe comparo, ut poſſim magnitudinem tuæ iuſtitiæ, & æquitatis, attentiſsime contemplari. Hæc autem ſunt, quæ mente recolo, ut cũ maiore fiducia ad thronum tuæ Maieſtatis accedam. Cogito enim, te Deum uerum eſſe, perfectiſsimũ ſempiternæ uirtutis, puritatis, honeſtatis, exemplum; neq. poſſe te ullis hominũ fraudibus immutari, & a iuſta ſeueritate ad iniquam lenitatem muneribus inflecti, aut aliquo pacto ad cauſſam nequitiæ, & improbitatis, adiungi. *Quoniam non Deum uolens, inaquitatem tu es.* Impietatis enim munus aſpernaris, maleficos a Sede tua lõgiſsima propellis, amẽtes in oculorũ tuorum adſpectu conſiſtere non ſinis; eos, qui ſuſcipiunt

cipiunt actio nes iniquitatis, inſectaris; eos, qui mendacio nituntur, euertis; homines, in ſanguine, atque cæde, uerſatos, & dolos aſtute concinnantes, exturbas. Horum quidem omnium facta odio perſequor, & ſceleris exempla perhorreſco.

Ego autem in multitudine miſericordię tuę.

Non igitur illos umquam imitabor, ſed aliis me præſidiis muniam. Itaque, fide ampliſsimæ tuæ benignitatis innixus, in domum tuam me conferam, & in templo ſancto tuo, cum metu Maieſtatem tuam ſupplici mente uenerabor. Sic autem religioni operam dabo, ut ſemper auctorem meæ puritatis agnoſcam.

Domine, deduc me.

O Domine, ne me deſeras; tuere beneficium tuum; greſſus meos ita dirige, ne umquam a legis tuæ uia declinem. Si tu me opibus iuſtitiæ tuæ, quam mihi clementiſsime contuliſti, munieris, nullo modo hoſtium uires, aut inſidias, formidabo. Tu enim mihi ſemper aderis, ſi in iuſtitiæ tuæ diſciplina permanſero. Non igitur alias munitiones, aut pręſidia, requiram. hoſtes inſidias comparent; copias inſtruant; cædem, & interitum, machinentur; in eo neruos omnes intendant, ut me funditus euertant; omnes tamen eorum cohatus irridebo, ſi uiam iuſtitiæ tuæ, quam non meis meritis, ſed gratia tua, conſecutus ſum, conſtanter iniero. Quod tamen præſtare minime potero, niſi fuero præſenti auxilio numinis tui confirmatus. Ne igitur hoſtes odium in me ſuum expromant, &, quod crudeliſſime meditantur, efficiant, propone in conſpectu meo rectiſsimam iuſtitiæ uiam, & uires mihi inuictas elargire, quibus fretus, nullis hoſtium uiribus impelli poſsim, ut a ſalutis uia deducar. Ne des eam gloriandi materiam hoſtibus tuis, quam ex ruina mea capient, ſi prolapſum me animaduerterint. Magis enim hoſtes nominis tui, quam inimici mei, cenſendi ſunt, qui odio immani Diuinis uirtutibus aduerſantur: nulla officij ſanctitas; nulla religionis puritas; nulla æquitatis mentio, in ore illorum uerſatur; ſed improbitas ſumma, ſed ſcelus nefarium, ſed flagitiorum omnium documentum. Animi eorum ſunt ſceleſtiſsimorum facinorum corruptellis inquinatiſſimi. eorum guttur, quaſi apertum ſepulcrum, teterrimum immanitatis odorem exhalat. &, ut ad tanta facinora non mediocris cumulus accedat, ſermonem molliunt, ut, ſpecie benignitatis, eos, quos interimere ſtatuunt, incautos adoriantur. Ne tantum ſcelus inultum eſſe patiaris, o Domine. euerte funditus eos; conatus eorum frange; impios de ſtatu deturba; meritas de illorum improbitate pœnas ſume. Non enim tam in homines iuſtos, quam in te iuſtitiæ parentem, ſe acerrimos præbuerunt. A te namque per ſummum ſcelus defecerunt.

Et lætentur omnes.

Lætentur omnes, qui in te omnem ſpem ſalutis collocatam habent; inſigni gaudio cumulentur; uoces, ſummæ uoluptatis indices, emittant; & in tuo patrocinio latentes exſultent omnes, qui diligunt nomen tuum. Tu namque iuſtorum animos opibus auges; ornamentis illuſtras; iucunditate perfundis; nec eos ſolum beficiis exples; uerum & omnia ab eis pericula propulſas. Gratia namque tua illos, ut cohortis inuictæ præſidium, cingit, ne poſsit ulla manus hoſtium eos, qui præſidio tuo fulciuntur, attingere.

Domine, ne in furore tuo arguas me. Pſal. 6.

HAc quidem oratione docuit Dauid, quo ſtudio, & contentione, ſit orandus Dominus, qua fide colendus, & qua uirtutis conſtantia ſit in ſtudio pietatis elaborandum. Sequens uero oratio continet ſingulare animi, & corporis, afflicti remedium. complectitur enim morbi grauitatem, & illius depellendi rationem. Ait igitur, in morbo, quo erat oppreſſus, uir in omni ſtatu pietate pręcellens: Domine, febri uehementiſsime iactor, &, grauiſsimis curis afflictus, in lecto decumbo. Nec enim me tam morbus ipſe, quam morbi cauſſa, diſcruciat. Non enim is ſum, qui ad caſum, & fortunam, huius inualetudinis magnitudinem, ſed ad iudicij tui ſeueritatem, referendam exiſtimem. Reliquum igitur eſt, ut non dubitem, morbum hunc eſſe pœnam flagitiorum mihi a te iuſtiſsime conſtitutam. Quod ſi tu me, pro grauitate criminum, punire uelis, quo tandem modo ſeueritatis tuæ uim corpore, & animo, ſuſtinebo? crimina enim mea, uel propter offenſionem hominum, uel propter legis tuæ ſanctitatem, ſcelere meo uiolatam, tantum pondus habent ad uindictæ ſtudium acriter excitandum, ut nullo modo queam ſupplicium, quod mihi debetur, ſine pernicie, & interitu, totius mei ſtatus exſoluere. Quid igitur faciam? ſpem ſalutis abiiciam? oppreſſus ſcelerum conſcientia, conticeſcam? Sic me exanimabit peccatorum recordatio, ut te interpellare non audeam? Minime profecto. Video enim, clementiæ tuę fontem exhauriri non poſſe; nec eſſe te ita ad irrogandum ſupplicium pro peccatis incitatum, ut non etiam in ipſa iudiciorum integritate magnas miſericordię partes ſuſcipias. Quare numquam ſic me ſcelerum memoria perturbabit, ut a poſtulanda uenia deterreat. Non id peto, ut de me pœnam minime ſumas, ſed ut iræ tuæ modum ſtatuas. Te igitur oro, & obſecro, &, per immenſę tuę clementiæ magnitudinē, ſupplex obteſtor, ut finem malis, quę me affligtant, imponas.

Miſerere mei.

Miſericordiam mihi tribue: nam, morbo grauiſsimo uictus, in magno diſcrimine uerſor. Sana me, Domine: nam morbi uis in oſſa penetrauit, & uires meas oppreſsit. Anima uero mea, ingenti motu perturbata, concutitur; &, cum uehementer afflicta ſit, longe maiorem uim morbi in dies ingraueſcentis extimeſcit. Tu uero, quouſque tandem me doloribus excruciabis? quem terminum iræ tuæ præfinies? conuertere, Domine; indignationem tuam comprime; manum tuam cohibe; animam meam libera; ſalutem meam conſtitue, propter miſericordiæ tuæ ſanctitatem, ut non nobis, ſed nomini tuo, gloria tribuatur.

Quoniā nō eſt in morte qui memor ſit tui.

Quo enim maior eſt iniquitas mea, eo clarior erit in me clementia tua; cum uiſum fuerit, eam nullo modo potuiſſe flagitiis meis innumerabili-

bus impediri. Gloriæ igitur tuæ cōſule; nomē tuū admirandis miſericordiæ operibus illuſtra; atque perfice, ut multi mortales, ſalute mihi clementiſſime tributa, ad laudem tuam perpetua prædicatione celebrandā prouocentur. Nec enim in morte quiſquam gloriæ tuæ memoriam conſeruat; nec ſepulcrum nomen tuum laudibus exornat; ſed tuorum ſalus; & uita eſt, quæ gloriæ tuæ ingentem materiam præbet, decusq. tuum præconiis ſempiternis amplificat. Quod ſi fuit neceſſe mihi, uim in me tuæ ſeueritatis experiri, id iam ſatis expertus ſum. Nam, magnitudine uulneris ſtratus, atque percuſſus, admodum dolenter ingemiſco; & totis noctibus uim lacrymarum tanta copia profundo, ut ſponda fluctibus agitari uideatur; & dic lectus, in quo iaceo, mæroris, & fletus; redundantia colliqueſcat. Neque ſolum ex morbi magnitudine dolore conficior; uerum & ex inimicorum lætitia mæſtitiam non mediocrem percipio. læti curſitant; erecti uolitant; ſpe mortis meæ inſolenter efferuntur; & res nouas in nominis mei perniciem animo machinantur. Hac igitur hoſtium exſultatione commotus, intabeſco; & oculi mei in dignitate immanitatis exeduntur; adſpectusq. meus, ex malignitate inimicorū grauiter offenſus, inueteraſcit. O ſumma benignitas, quibus uerbis tibi gratias agam? Quibus ſacris nuncupata uota perſoluam? Quibus officijs animum meum tuis beneficiis exaggeratum teſtificabor? Sentio namque, me alleuari; ſentio, morbum expelli; ſentio, priſtinam mihi ſanitatē, Diuina benignitate, reſtitui. O perditiſſimi homines, qui in morbo meo furenter inſultabatis, abſcedite. abſcedite, inquam, omnes, qui actiones, iniquitatis, & audaciæ, plenas ſuſcipitis; uoſq. procul a conſpectu meo remouete. Ea enim de cauſſa odium in me nimis acerbum concepiſtis, quia exploratum habuiſtis, me impunitatem ſceleribus minime conceſſurum: & iccirco in meo periculo lætitiam apertiſſime tuliſtis. Nunc igitur, pro lætitia, mærore contabeſcite; pro ſpe impunitatis, cōtremiſcite; pro gratulatione mutua, caſum ueſtrum lugubri querimonia lamentamini. Spes enim illorum, qui in Deo præſidia uitæ collocarunt, numquam interibit; at eorum cogitationes, qui fraude, & iniuria, fulciuntur, euaneſcent. Quod quidem in me clariſſime perſpectum fuit. Dominus enim exaudiuit orationem meam; Dominus preces, & uota mea, ſuſcepit. Ignominia notabuntur, & dedecore inſigni maculabuntur, omnes inimici mei; terga uertent, & uehementer erubeſcent, cum, repentina calamitate perturbari, ſero perſpicient, nullam ſibi opem calliditates, & iniurias, in perditis rebus attuliſſe. Vt enim piis hominibus, qui, fide uiua corroborati, fiducia cæleſtis numinis innituntur, eſt immortalis uita cum ſumma dignitate propoſita; ita & improbis; qui, Diuinæ legis obliti, ſe ad iniquitatem referunt, eſt interitus ſempiterni ſupplicium cum ignominia ſempiterna conſtitutum.

Laboraui in gemitu.

Inueteraui inter.

Domine Deus meus, in te ſperaui. Pſal. 7.

CArmen, quod continuo ſequitur, fuit a Dauide elaboratum, cum eſſet odio immani a Saule, quem in carminis huius titulo Chus appellat, oppugnatus. Sed, cur hoc nomine Saulem appellarit, operæ pretium erit animaduertere. Chus fuit filius Cham, & pater Nemrhot. A patre igitur exemplum impudentiæ, & ingrati animi documentum, aſſumere potuit; ad filium uero dominandi libidinem nefario inſtituto tranſmittere. Cham enim patris ſanctiſſimi nomen dedecore maculare inſtituit, cū nudum irriſit; cum fratres, ut patrem nudum cernerent, euocauit; cū, debitæ pietatis oblitus, pro delectamento habuit, ebrietati incognitæ optimi parentis illudere. Nemrhot uero primus omnium mortalium tyrannidem occupauit; propriamq. dominationem humanitati, & iuris æquabilitati, longe præpoſuit. At utrumque crimen inhæſit in Saule. Fuit enim ingratus in Dauidem, a quo, tamquam a parente, uitam acceperat. hominemq. ſanctū indigniſſima contumelia notauit, cum illum, ut proditorē, ad ſceleſtiſſimorum hominum pœnam popoſcit. Præterea tyrannum immanem ſe præbuit, cum imperium ſuum multorum innocentium ſanguine ſancire conſtituit. Deinde Chus fuit imprecationi illi obnoxius, qua Noe Cham poſteris maledicit; nempe, ut illius ſoboles ad ſeruitutem naſceretur. At Saul, eo tempore, quo Dauidem perſequebatur, ſeruiebat inuidiæ; ſeruiebat iracundiæ; ſeruiebat odio; ſeruiebat immanitati. Poſtremo, cum Aethiopes a Chus originem duxerint, factum eſt, ut uniuerſum genus Aethiopum a Chus nomen aſſumeret. Aethiopes uero, atro colore, qui elui nullo modo poteſt, inuſti ſunt. Vt igitur animi ſimplicitas, & puritas, & facilitas, Candoris nomine deſignari ſolet; ita conſentaneum eſt, ut, quidquid fuerit infuſcatum maleuolentia, imbutum odio, & nimis in improbitate perſeuerans, Atri, & Aduſti, nomine declaretur. Quo igitur tempore Saul, ab infeſto dæmone exagitatus, innocentis ſanguinem petebat, & in ea crudelitate adeo contumaciter inſiſtebat, ut ab ea abduci non poſſet, Aethiops appellari merito poterat. Hoc tamen in loco Dauid in uniuerſo genere uerſatur, neque tantum in Saulem, ſed in ipſam tyrannidem, & mores ſceleſtos, inuehitur; atque iuſtorum fructum, qui cum pietate, & ſimplicitate, uiuunt, luculenter exponit, in hanc ſententiam: Domine, numquam, meis cogitationibus innixus, ad aliquod uitæ decus adſpiraui; numquam me uel naturæ præſtantia, uel hominum gratia, uel Regiæ opes extulerunt. In te ſolo ſpem omnium rerum mearum fixi, & locaui; ab huius fidei conſtantia numquam declinaui; in eademq. ſemper mente, & ſententia, permanebo. A te igitur maximo opere contendo, ut huius fidei meæ fructum, opera tuæ be-

Dñe Deus meus.

nigni-

nignitatis inſigni, percipiam. Accelera, ut mihi ſalutem conferas, animamq. meam ab eorum crudelitate, qui me perſequuntur, eripias. Si enim tu auxilium non attuleris, hoſtis, tamquam leo, in me furenter irruet; corpus meam corripiet, & dilacerabit; nemoq. poterit uitam meam ex illius faucibus extorquere. Sed, quæ nam cauſſa tanti odij exſtiterit, ex cogitare non poſſum. Inquit tamen ille, me, regnandi cupiditate cæcum, ſuæ uitæ inſidias moliri; homineſq. ad me, ſpecie humanitatis, allicere, ut, eorum opibus inſtructus, facile queam illum exturbare, omnibuſq. bonis euertere. Itaque, cum aliquod opus clarum, pro illius dignitate, & reip. ſalute, ſuſcipio, id in peſsimam partem rapit, ut, quod uirtute, & caritate, geſtum eſt, perfidia, & ſcelere, factum interpretetur.

Domine, ſi feci iſtud, ſi reddidi retribuentib. mihi mala.

Domine, cui nihil abſtruſum, & abditum eſt, te obteſtor, ut, ſi quid hoſtiliter in illum geſsi, ſi in me ſceleſtum aliquod facinus admiſi, ſi in domeſticos, & neceſſarios, meos malum aliquod machinatus ſum, ſi non illis etiam, qui animis infeſtis de mea pernicie cogitabant, non me benignum præbui, &, immemor iniuriarum, non illos ipſos, qui erant in me tæterrimi, a peſte ſeduxi, hoſtis in me copias inſtruat; me ueſtigiijs inſequatur; me fugientem corripiat; ſanguinem meum exſorbeat; uitam meam exhauriat; gloriam meam fœde contaminet; pedibuſq. immaniſsime proculcet. O rem ſceleris exemplo deteſtabilem, iniuriæ grauitate nefariam, immanitatis odio peſtilentem. Eo ne ferri hominem inuidia præcipitem, ut illum uita, & dignitate, ſpoliare conetur, cuius opera uitam, & dignitatem, retinet; cumq. ſalute prorſus indignum iudicet, per quem ciues innumerabiles ſalutem conſecuti ſunt? Tam grauis iniuria ius Diuinum poſtulat; tam immane facinus uindictam flagitat; tam nefarium crimen ſupplicium requirit.

Exſurge Domine.

Exſurge, Domine; uim tuæ ſeueritatis excita; frange conatus hoſtium; debitamq. pœnam iudicio tuo ſuſtineant. Sic autem nomen tuum in ſublime tolles; inſigniq. laude ſanctiſsimi iuris illuſtrabis. Hoſtium meorum furorem comprime, &

Exſurge in præcepto.

iudicium cum æquitate ſumma conſtitue. Non recuſo, quo minus de me, ſecundum legem, quam tuliſti, ſententiam feras. Si enim fraudem capitalem ſuſcepi, ſi ius affinitatis uiolaui, ſi deniq. facinus aliquod morte dignũ conflaui, cum tu graues pœnas malitiæ, impietati, improbitati, cõſtitutas habeas, hoc peto, ut, ſecundum eas leges, debitis pœnis excrucier. Aliter autẽ iram tuam in ſontes cõuerte; & me crimine, quod mihi fraudulẽter intendunt, iudicio tuo libera; fidemq. præſta, quã de diſti; atque perfice, ut, Regia dignitate, quã mihi promiſiſti, præſidio tuo egregie cõſtituta, innocẽtia mea cõprobetur. Hoc quidem non tã propter honorẽ meũ, quã propter gloriã tui nominis, exopto. Video enim fore, ut, hoc iudicio in oculis omnium cõſtituto, multi mortales iudicia tua pertimeſcãt; ſanctitatẽ Diuini iuris admirẽtur; multitudo populorum ad te undique cõfluat; tibi ſeruiat; te laudibus ſempiternis extollat. Sic demum fiet, ut numen tuũ, quod multis ignotũ, & obliuioni traditũ, eſſe uidebatur, rurſus, hominũ fide, in excelſa ſede locatũ, religione debita celebretur, & pietas propemodũ exſtincta reuiuiſcat. O mortales, quę uos tenet amẽtia, ut opinemini, propter pœnæ dilationem, iuſtiſsimum Dñm in hominum ſceleribus conniuere; aut, munere delenitũ, crimina impuris hominibus condonare; aut, alicuius gratia, a flagitiis acerrime puniendis abduci? Num ſanctiſsimus iudex iniuſtitię ſcelus impunitũ ſuſtinebit? aut iuſtiſsimus Dominus muneribus corrũpi poterit? aut Deus omnipotẽs, ficta ſpecie dignitatis, & humanæ potentiæ, commouebitur? Longe uos fallit opinio.

Dominus iudicat populos.

Iudicabit enim de populis uniuerſis Dominus; rectiſsimumq. iudiciũ de uniuſcuiuſq. mente, officio, & actione, conſtituet. Quamuis autem iudicia tua omnibus ualde pertimeſcenda ſint, in hoc tamen crimine, quo ab aduerſarijs condemnor, conſcientiæ teſtimonio fretus, ad iudicium tuum confidenter accedo; & te, quantum poſſum, oro, & obſecro, ut tu iudex ſis, & mihi teſtimonium innocẽtiæ, & pietatis, ſententia tua, tribuas.

Iudica me Domine.

coerce malitiam, & improbitatem, ne ſerpat ad publicæ ſalutis perniciẽ; iuſti greſſus in ſempiternæ gloriæ uiã dirige, iuſtiſsime Dñe, qui intimos aĩorum receſſus exploras; & oẽs ſenſus, qui latent intrinſecus, perſpectos, & cognitos, habes, ita, ut nõ ſit, quod poſsit iudiciorum tuorum integritatẽ fraudibus eludere. Hæc me fides corroborat; hæc cogitatio me ſollicitudine liberat; cõſcientiæ teſtimonio ſuſtentor, & inimicorũ meorum inſidias pro nihilo puto. defenſor enim meus Dñs eſt, qui ſaluos facit omnes, qui pura, & ſimplici, mente uitã inſtituunt; nec ullas fraudes aĩo machinantur. Deus enim, ſecundum eos, qui iuſtitiam colunt, iudicat; in eos uero, qui, malitia, & calliditate, nixi, iuſtis interitum parant, & ius Diuinũ nefarie uiolant, iracundia inſigni perpetuo cõmouetur; uſque eo, dum in exitium præcipites exturbet.

Iraſcitur per ſingulos dies.

Niſi cõuerſi fueritis.

Si igitur impius Deum uitæ cõuerſione nõ placauerit, ipſe Dñs gladium ſeueritatis exacuet; arcũ ſuum apparabit; illumq. mortiferis telis inſtruet; & ſagitis ignitis armabit; ut hominem odio flagrantem diriſsimo leto conficiat; & meritiſsime, qui tantum facinus admiſit, uindictæ Diuinæ uim in ſe experiatur.

Ecce parturit iniuſtitiam.

Ab iniquitate enim conſtupratus, concepit ſollicitudinem, & peperit mendacium. Primum enim, ſtatuit, contra ius, & fas, innocentem perdere; deinde, animum in uarias partes uerſat: & conſilijs mentem inſtruere conatur, ut effectum uideat, quod furenter appetit; tum, his curis anxius, aſsidue torquetur; poſtremo, ut ſceleratum conſilium exitum habeat, nullum tamen fructũ ex eo nefarius, & peſtilens, homo percipiet. Nam, pro gaudio, quod ſibi proponebat, mærorem inueniet; pro ſecuritate, formidinem; pro tranquillitate, perturbationẽ; pro dignitate, dedecus, & ignominiam. Quemadmodum igitur uanitatis ſementem fecit, ita mendacij fruges inaniſsimas metet; &, inaniſsima ſpe delpſus, interibit. Foueã excidit, & in ſummam altitudinem defodit; & in ipſam foueam, quam fecit, prolapſus eſt. Sibi enim exitium molitur, qui periculum alijs ruinæ fraudulenter inten-

intendit;& conſilio,quo innocentes opprimere conatur,in calamitatem præceps impellitur. Ita igitur eueniat hoſti ſalutis,& dignitatis meæ, ut omne malum,quod mihi inferre nitebatur, in caput illius recidat, in uerticemq. illius uis importunæ truculentiæ, qua in meam uitam irruebat, deuoluatur. Sic igitur Domini iuſtitiam, atque ſanctiſsimum iudicium, laudibus efferam; nomenq. illius,qui cælum imperio infinito complectitur, carmine perpetuo celebrabo.

Domine Dominus noſter, quam admirabile. Pſal. 8.

HOc quidem carmine Dauid celebrat opera Diuina, & ea, quæ in naturæ fabrica ſummus rerum opifex architectatus eſt;& ea, quæ in inſtaurando hominis ſtatu clementia admirabili confecit,atque perpoliuit. Ait igitur:O præcellentiſsimum Domini noſtri nomen, quam illuſtris, & ampla,uis eſt nominis tui in uniuerſa terra?nã laus tua, in cælos mirabiliter elata, admirandis ſignis amplitudinem tuæ uirtutis, & immenſitatẽ Diuinitatis,oſtendit. Nam,ſi florum odores, ſi fructuum ſuauitatem,ſi frugum ubertatem,ſi ratam temporum uarietatem,ſi dierum,& noctium, uiciſsitudinem,ſi ordinem, & conuenientiam, qua mundi partes inter ſe ſingulari moderatione conſentiunt,attente conſpicimus; tuæ potentiæ uim, & ſapiẽtiæ rationem,& probitatis magnificentiã, conſiderantes, obſtupeſcimus; neque minimam quidem partem eorum,quę,ut genus humanum, a te formatum, locupletares, effeciſti, explicare dicendo poſſumus.Quid illud,quantum eſt,quod infantibus eloquentiam admirandam, pueris lactentibus robur inuictum, præbuiſti, quo uirtus tua inſignis ad gloriam ſempiternam clarius emineret?In hoc enim uis tua ſe mirabiliter oſtendit, cum opera humilitatis,ſuperbiam;infantiæ,dicendi artificium;imbecillitatis,potentiam,exſcindis; atque ita perficis,ut hoſtem generis humani, dolore ſui caſus immanem, & uindictæ cupiditate ferocem, impeditum teneas, ne poſsit rebus humanis uaſtitatem inferre. Nam, quo minores uires ſunt eorum, quos ad hoc bellum ſtrenue profligandum delegiſti,&,quo maior eſt uis illius,qui tenebris,& caligini, præſidet, eo uictoria, quam tui de hoſte tęterrimo conſequuntur,eſt ampliori pręconio celebranda. Sed, quo modo fięri poteſt, ut tantum poſsit imbecillitas, ut inferorum manium potentiam, & exercitum, antea ſemper inuictum,facillime fundat?quia homo,natura pauper,& imbecillis,cum fide uiua mentem ſuam excitat,ut cælum ſuſpiciat, cæliq. Dominum ueneretur,uires inuictas Diuina benignitate conſequitur,quibus admiranda facinora moliatur.Hac igitur fiducia erectus in cęlum, quod manibus tuis ſingulari opere factum ſuſpicio,opera digitis tuis mirabiliter expolita contemplor; lunam,& aſtra, quę ſingulari modo,lege,& ordine,pręparaſti,conſidero; &, hac cogitatione uehementer incenſus, opem tuam fidenter efflagito, qua firme munitus,nullas hoſtium opes extimeſcam. Cum uero opera tua ſint ualde admiranda, tum illud eſt magna conſideratione digniſsimum, quod omnia, quę cernimus a te deſignata, perfecta,& conſtituta, intelligimus hominum cauſſa condita fuiſſe. Terra namque nobis fruges & pabula, ſubminiſtrat;mare noſtris uſibus ſeruit; cælum nobis lucem diffundit;uimq. ſuam in terram expandit,ut nulla ſit utilitas,quam non ex illa capiamus. O Domine, quid eſt homo, ut tantam illius curam cum tam inſigni benignitate ſuſcipias?Eſt ne aliquid in uita fragilius,ex pluribus calamitatibus, atque ruinis, expoſitum? Et tamen illius memoriam aſsidue conſeruas;& tamen illum ſpiritu tuo frequenter inuiſis, ut ad ſimilitudinem tuæ claritatis,& gloriæ, perducas. Eoq. illius ſtatum prouexiſti, ut prope ad cæleſtium dignitatem accederet;gloria,& honore,illum decoraſti; & opera manuum tuarum ſub illius imperium ſubiunxiſti;omnia ſub pedibus illius poſuiſti,ut cuncta dominatu teneret. Pecudum greges,& armenta, & omnes denique feræ,ſub illius poteſtate ſunt; & uolucres etiam,quæ libero cęlo fruuntur,non tantum pennarum effugio ualent,ut illius uim, & rationem,poſsint effugere. Animantia etiam, quæ ſub aquis latent, & in maris profunditate uitam degunt,hominum utilitati ſeruire compelluntur. Hominis enim artificium adeo late patet, ut in ſuperam regionem euehatur, terrarum uiſcera peruagetur, & maris etiam gurgites peruestiget. Nihil eſt enim,in tota rerum natura,quod imperium rationis effugiat.Sed hæc humanæ dignitatis præſtantia parua ducenda eſt,ſi cum alia infinitis partibus ampliore, quam mente proſpicio, conferantur. Hominem namque, Chriſtum inquam, ſecundum humanæ naturæ rationem angelis inferiorem, ſecundum uero uirtutis,& dignitatis, excellentiam Angelorum principem, & totius cæleſtis exercitus imperatorem,in excelſa ſede collocaſti, ut omnia, quæ ſuper ſubterq. ſunt, ſummo imperio contineret. Huic marini fluctus obtemperant; huic terræ uniuerſæ parent; huic cæleſtes orbes obſequuntur; & eius denique conſilio, numine, poteſtate, moderatione, natura uniuerſa continetur. Quibus uerbis tantum beneficium explicari poterit? Summum Dominum, ut ſeruorum abiectiſsimam condicionem erigeret, ad ſimilitudinem ſuę claritatis auocaret, naturam humanam aſſumpſiſſe, quam in altiſsima ſede reponeret, ut illius meritis, atque uirtute, multos homines magnitudine Diuinæ uirtutis, atque decoris, illuſtraret. O pręcellentiſsima Domini noſtri Maieſtas,quam illuſtris, & ampla, uis eſt nominis tui, in uniuerſa terra.

Domine Deꝰ noſter.

Es ore infantium.

Quoniam uidebo cælos.

Quid eſt homo.

Con-

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.
Pſal. 9.

In titulo apud Heb.

CArmen hoc celebrat nomen Domini, cuius potentia ſuit a Dauide bellum contra hoſtem acerrimum,& immanem, cum ipſius hoſtis cęde,& cum multorum exitio,profligatum. hunc autem hoſtem Dauid Laben appellat. Quis autem Laben iſte fuerit,incertum eſt.hoc tamen apparet,hoſtem fuiſſe opibus ſummis affluentem,uictoriis elatum,& confidentem,igne,ferroque,multis populis furibunde minitantem, qui iam non paucis ciuitatibus exitium, & uaſtitatem,intulerat. Aſſyrius fortaſſe fuit,aut alius non minus potens, qui armis infeſtiſsimis in Iudæam ferebatur, cum in acie,Dauidis armis oppreſſus, occubuit.Dauid igitur,ob eam uictoriam,in Dei laudem carmen hoc, amplo admodum, & illuſtri, orationis genere compoſuit.

Confitebor tibi.

Inquit igitur: Tota mente mea Deum laudabo; & admiranda opera tua,ſumme Domine,recenſebo, Gratia, & benignitate,tua nixus, lætabor, & exſultabo; & nomen tuum, qui ſedem ſempiternam in cæli ſummo faſtigio locaſti, carminibus, & ſymphonia, proſequar; neque de laudibus tuis ullo tempore conticeſcam.Nec enim mihi uires aſſumam; nec ad mei nominis gloriam uictorias reuocabo; neque ea,quæ tua clementia geſta ſunt,meis meritis adſcribam.Tu igitur,qui mihi uictoriam contuliſti,mihi cauſſam ingentis lætitię clementer attuliſti; animumq. meum inſigni gaudio cumulaſti. Cum enim hoſtis ferox, & nimis infeſtus, in me furenter irruiſſet, tu illum perculiſti, & abiceciſti; ita,ut,in fugam conuerſus, ſuos exanimaret; nec ille ſolum,ſed omnes tandem,qui illum ſequebantur,iudicio tuo funditus interirent.

Quoniam feciſti iudicium.

Nec enim iure bellum inferebant; ſed,ſuperbia, & immanitate, ducti,ut in me peſtem machinarentur, aduentabant,&,quaſi ad certam, & exploratam, uictoriā, animis furentes accelerabant, cum tu opem iuri meo,quod in ſummum periculum ueniebat,attuliſti;& cauſſę meæ,quæ deſerta uidebatur,patronus exſtitiſti. O Iudex ſanctiſsime, qui ſedes in ſempiterno ſolio,ut iuſtiſsime iudicium exerceas, & eorum caſu,& ruina,qui non ęquitate,ſed,uiribus nixi,bellum comparant, ſententiam rite pronuntias. Sic gentes cladibus illatis increpas; ſic impium de ſede conuellis; ſic eorum nomen, qui factis fœdiſsimis,& conatibus perditiſsimis, tuis ſanctionibus aduerſantur,exſtinguis, & deles, ut ex omni memoria penitus euellatur.

Inimici de fecerunt frameæ.

O hoſtis importune,ubi ſunt illi ſpiritus immanes, quos aſſumebas?Quo reciderunt illæ uictoriæ, quibus elatus, nimis ferociter irruebas; quaſi nihil eſſet, quod tibi repugnare poſſet? Omnibus ferro, & flamma,minabaris, eo quod multis terris populationem,& uaſtitatem,intuliſſes; multaſq. ciuitates excidiſſes. At nunc ferocia compreſſa eſt; ſuperbia de ſtatu concidit,uictoriarum monumenta deleta ſunt; cum duræ tyrannidis interitu, & gentium impiarum exitio, omnis memoria facinorum eſt iam ſempiterna obliuione ſepulta.

Et Domi in ęternu

At Dominus,in ſtatu Regio,atque ſempiterno,conſtitutus, Thronum ſuum ad iudicij ſanctitatem inuicto præſidio muniendam dirigit,ut ſeuere illatas ab improbis iniurias ulciſcatur. Ipſe namque orbem terrarum cum ſumma iuſtitia moderatur; & populis, cum admirabili æquitate, iura deſcribit. Vt autem ad aliquod tempus homines humiles, & ab opibus humanis inopes, qui in te præſidia uitæ conſtituunt, uexari permittas; uel illorum uirtutem aduerſis rebus exerceas;uel ut maculas alicuius labiis eorum animis adſperſas moderato ſupplicio deleas;illos tandem clementia tua reſpicis, ut in alto dignitatis gradu conſtituas, & ope tua ſempiterna communias. Nec enim eos diutius afflictari permittis,quam ſit eorum ſaluti, atque dignitati, neceſſarium, At, cum primum cernis, opus ad eorum ſalutem cōmodum opera hoſtis abſolutum, & temporis opportunitatem conſilio tuo definitam, occurris cōtinuo, ut eos a calamitatibus eripias, & eorum pietatem opibus Diuinis, cum dignitatis amplificatione,remuneres.

Sperent i te.

Qui igitur notitia tui nominis inſtructi ſunt,& clare cernunt,eſſe uim tuæ poteſtatis infinitam, & uim tuæ probitatis immenſam,ita, ut neque uires impediri, neque bonitas retardari poſsit,ne ſumma fide illos tuearis, qui in præſidio tui nominis acquieſcūt, reliqua uana præſidia negligent; tibi ſoli credent; in te ſolum intuebuntur;numquam,quamuis omnibus periculis cincti ſint, a fide deficient; cum certum habeant, auxilium tuum minime defuturum, illis, qui te quærunt;ut nomen tuum pura,caſta,& integra,mente perpetuo uenerentur. Canite Deo, qui Sioni inſidet;annuntiate gentibus exteris ſtudia, & actiones illius, ut, cognitione ſanctiſsimi Domini eruditæ, uobiſcum ſalutem conſequantur. Nemini enim optimus ille parens, & Dominus,uult aditum ad ſalutem intercludi,modo colat fidem, & pietatem, & ſe coram Domino ſupplex abiiciat. Qui enim ſanguinis profuſi pœnam perſequitur, & iniurias hominibus ſanctis illatas ulciſcitur, non eorum obliuiſcitur, qui, ærumnis oppreſsi, & afflicti, illius opem clamoribus magnis implorant.

Miſerere mei.

Hac igitur fiducia fretus, clamare minime deſiſtam; præſidiumq. tuum precibus aſsiduis flagitabo; nec ullis hominum dolis, & fraudibus, impediri potero, quo minus mihi ſalutem de tua immenſa bonitate pollicear,Miſerere mei,Domine;opem namque tuam in ęrumnis ſuppliciter imploro; a te ſolo auxilium expeto; ſpe tuę clementiæ nixus, pericula,quæ mihi intenduntur,me propulſurum confido.Vides,me ab hoſtibus circumueniri, eorumq. opera multis incommodis afflictari;eripe me a mortis faucibus, & a conuentu inferorum extrahe me,ut enarrem omnes laudes tuas in celebritate Ieroſolymitanæ ciuitatis,&, fructu ſalutis meæ,tua benignitate cōſtitutæ,omnibus modis exſultent. Gentes enim mihi acriter infenſæ depreſſæ ſunt in foueam, quam fecerāt;earumq. pedes in rete, quod ad meam perniciem intende

tant,

rant, inciderunt. Apparuit numen Diuinum; iuſtiſsime in ſcelus animaduertit; pœnas ab improbis expetiuit; impius operibus ſuis manifeſto deprehenſis adſtrictus eſt. O Diuinum iudicium, ſempiterna laudatione prædicandum. Impij, a conatu depulſi, terga uertent; in ſempiternæ miſeriæ regionem corruent; omnes, qui Deum obliuiſcuntur, interibunt. Nec enim ſalus inopis negligetur; neque humilium ſpes erit inanis.

Exſurge, Domine.

Exſurge, Domine, ne permittas hominis improbi opes corroborari; in iudicium coram te uocentur omnes gentes; ut tui pietatis præmio potiantur; &, qui te oderunt, ſceleris pœnas luant. Et, quia nulla poteſt, in hac uita, grauior pœna conſtitui, immanis tyranni dominatu, permitte, tyrannum illis præfici, qui eos tributis opprimat; crudelitate dilaceret; amentia perturbet; & turpiſsimo leto conficiat. Ius enim poſtulat, ut, qui legitimum ſummi Domini imperium recuſant, tyrannidis importunitate deprimantur; &, qui legis Diuinæ manſuetudinem, & æquitatem, ferre noluerunt, duriſsimæ ſeruitutis iugum ſubeant; &, qui uitæ ſempiternæ præmiũ contempſerunt, mortis ſempiternæ uinculis adſtringantur; atque poſtremo, qui in uiam immortalitatis, atque Diuinæ gloriæ, nullo pacto ingredi uoluerunt, in uiam funeſtiſsimi leti, & in turpitudinis extremæ deformitatem, detrudantur. Sic autem, experiendo, diſcent multi, ſe eſſe natura fragiles, mentis expertes, ad mala propenſos, a bonis auerſos; & ita fieri, ut, niſi fuerint a te in fidem, & patrocinium, recepti, & præceptis tuis ſanctiſsimis eruditi, erroris magiſtros adſciſcant; & in humeris ſuis dominos crudeles imponant, quorum legibus, in peſtem, & perniciem, niſi reſipuerint, præcipites eijciantur. O admirandam Diuini iuris æquitatem, quam iuſto iudicio illos proſequitur, qui ſeſe per ſummum ſcelus a uia ſalutis abducunt.

Conqueritur Dauid de hominum ſcelere, & improbitate, qua non ſolum tenues homines uexant, & inſectantur, omnibuſq. bonis ſpoliant, ſed etiam Dei iudicia contemnunt, eumq. res humanas minime curare putant. inquit igitur: Omnes quidem, o Domine, qui, neglectis humanis præſidijs, in te ſolo præſidia uitæ conſtituunt, hac mente ſunt, ut ſtatuant, te numquã procul abeſſe, auxiliumq. tuum illis nullo tempore defuturum, qui, firma fide, conſtanti ſpe, caſtiſsima religione, roborati, ope tui numinis innitũtur.

Vt quid Domine, receſſiſti longe.

Fallit ſpes homines eos, qui uel cõgeſtis opibus efferũtur, uel humanis copijs erecti uictorias ſibi pollicentur, uel principũ gratia, & nobilitate nominis, inſoleſcunt: cum omnia ſint caduca, fluxa, & fragilia, & uel momẽto temporis euaneſcant, uel inſita perfidia mortales ope ſua deſtituãt. Itaque fit, ut, præter calamitatem, inſigne dedecus ſubeant omnes, qui alia, præter te, uitæ ſubſidia ſummo ſtudio comparanda ſibi eſſe ſtatuũt. Soli igitur, qui in præſidio tui ſanctiſsimi nominis acquieſcunt, & inuicti permanent, & ex ea ſpe, quã in te repoſitã habent, decus eximium conſequuntur. Cum hoc ita ſit, & conſtet, neminem eorum, qui omnes opes ſalutis, & dignitatis, in te collocatas habent, ope tua nudatum fuiſſe, cur hoc tẽpore pauperes a te deſeruntur? Cur auxilium tuum longe a bonis remoues? Cur hominẽ inermem, & ab omnibus rebus inopem, hoſtium prædæ, & direptioni, relinquis? Cur, cum inclamo, ut opem afferas, non celeriter occurris? Ijs enim certe annumerandus ſum, qui reliqua præſidia pro nihilo duxerunt, omneſq. ſuas ſpes in te uno fixas, & collocatas, habent. Sed inquies, te numquam eorum cauſſam, qui ad te fidenter adeunt, neglexiſſe; uerum id etiam curaſſe, ut eorum uirtutem exerceres, ut clariora illis præmia, cum illuſtri glorię amplificatione, conferres; & ea de cauſſa ſæpe impios tolerari, ut eorum opera bonos erudias; exẽplaq. patientiæ inuictæ, & uirtutis admirandæ, proponas; quibus homines intelligant, nihil eſſe in terris, quod uirtutem poſsit de ſtatu ſuo dimouere. Cum uero temporis opportunitatem cernis, opem continuo ſupplicibus tuis afferre. Opportunitas uero eſt, uel, cum calamitas tanta eſt, quantam difficillime tui perferre queant; uel improbitas hoſtium tuorum tã immanis eſt, ut minime diutius toleranda ſit, ne uidelicet ſerpat ad Reip. totius peſtem, & euerſionem Hæc opportunitas oblata eſt.

Deſpicis in opportunitatibus.

Cur igitur, o ſapientiſsime rerum omnium rector, atque moderator, has temporum opportunitates negligis? Cur non ſimul, ut me, prope collapſum, & iacentem, erigas, & ut hoſtem importunum, ſeueriſsime contundas, celeritatẽ ſuſcipis? Si enim oculos in nos conieceris, cernes, animos noſtros miſeris modis afflictos, & in ſummas anguſtias adductos: Si uero hoſtem reſpexeris, cernes improbitatem in tyrannide ſumma cum pauperũ pernicie conſtitutam. dum enim impius inſolenter inflatus ad ſummas opes euehitur, uir pauper flammis aduritur; & pœna, qua erat improbitas exſtinguenda, ad innocentiæ cruciatũ transfertur.

Quoniam laudatur peccator.

Nec interim dici poteſt, malitiam nimia calliditate celari, ita, ut non poſsit, quid impij animis ſecum agitent, manifeſto deprehendi. Eo namque impietas progreſſa eſt, ut iam nihil homines pudeat ſceleris; nec in eo laborem ſuſcipiant, ut oculos hominũ uitent. In facinore enim gloriantur; & ita fit, ut, audacia immani, & impudentia effrenata, ſubnixi, flagitia ſua profiteri nõ erubeſcant. Sic igitur ſunt inuerſa omnia, ut laus ſumma in fraude ſumma conſiſtat. Impius enim id tantum laudat, quod eſt animi ſui cogitationibus accommodatum. Itaque auaritiam ſummis laudibus ornat; ſanctiſsimumq. Dei numen maledictis inſequitur; & religionem omni contumelia dilacerandam ſuſcipit. Eum namque, qui contra ius Diuinum opes auget, ſummum uirũ, ſingulari ſapientiæ laude florentem, iudicat; contra uero, qui pecuniæ religionem anteponit, hominem non ducit.

Secundum multitudinẽ iræ ſuæ.

Cum uero impius, ſuperbia ductus, in furorem erumpit, nullo numinis metu ab inſita crudelitate reuocatur. Non enim Dei iudicium inquirit; numquam Deum in aliquo actionis genere cogitat, cum ſemper longiſsime ab illius mente diſsideat. omnia uitæ ſtudia flagitioſe contaminat; nullum tempus ſcelere na-

cuum

cuum abire permittit; oĩa iudicia tua, Domine, ab illius oculis longiſsime remota ſunt; omnes inimicos ſuos ludibrio habet, & in eorum rebus aſperis nimis furioſe, & inſolenter inſultat.

Non mouebor a generatione; in generationem.

Cum enim res ſibi, ex animi ſententia, fiunt, nullam conuerſionem extimeſcit; ſed ita mentis expers eſt, ut ſecum ſtatuat, nullum malum eſſe ſibi ullo umquam tempore ſubeundum. Hac igitur amētia ductus, inſoleſcit, furit, inſanit; nullaq. formidine impeditur, quo minus, in omni genere flagitiorum, & ſcelerum, impudentiſsime uolutetur. Os illius, eſt execratione cumulatum; lingua illius, dolis, & fraudibus, inquinata; malignitatem, & iniquitatem, perpetuo meditatur. In ſiluis ponit inſidias; abdit ſe in latibulis, ut necem inferat innocenti; oculos ſuos malitioſe, atque diſsimulāter, intendit, ut, quacumque ratione poſsit, bonorum cœtum opibus, atque uita, ſpoliet. In occulto inſidias collocat; quaſi quidam leo, ſe occultat in luſtro, ut ſubito in pauperem, nihil hoſtile ſuſpicantem, inſiliat, ut eum omni crudelitate dilaceret. pauperem quidem crudeliſsime dilacerabit, poſtquam illum in rete ſuum attraxerit, & laqueis ſuis arte conſtrinxerit. Ne quidquam autē improbitatis in ſcelere conflando permittat, in ſuperbia moderationem ſimulabit; in immanitate, bonitatis perſonā induet, & fraudulenter abijciet, ne ullam peruerſitatis, aut calumniæ, ſuſpicionem moueat, cum ſubito uiribus ſuis opprimet imparatos, innocentiumq. multitudinem nimis incautam furibunde peruertet.

Dixit enim in corde ſuo, Oblitus eſt De⁹.

Parum fuit, pudorem amittere, hominum ſermones contemnere, iura omnia conculcare, decus, & honeſtatē, in fraude ſitam, arbitrari, ſummam dignitatem in tyrannidis immanitate ponere, niſi te ipſum, ſumme Dñe, te ipſum, inquam, qui oĩa poteſtate infinita cōplecteris, indigniſsima contumelia uexaret, nomenq. tuū ſanctiſsimū infando conuicio macularet, tuiq. numinis amplitudinē, atque Maieſtatem, maledictis inſequeretur. Secum enim ſtatuit, te memoriam ſempiterni iuris abieciſſe, humanarumq. rerum procurationem reliquiſſe; & ſic imperij totius adminiſtrationem neglexiſſe, ut neque perditorum hominum ſcelus intueri, nec in facinora uindicare uelis; ita, ut neq. in præſenti uita, neque in futura, uir improbus iudicium tuum pertimeſcendum exiſtimet. Quid eſt igitur, quod iam poſsit ad tantum ſcelus accedere? Eripiat tibi homo ſceleſtiſsimus mentem, & rationem? eripiat iuſtitiæ ſanctitatem? eripiat ius, & imperium? Eripiat denique fidem, & probitatem, qua tuorum defenſionem ſuſcipis? O facinus indigniſsimum, diriſsimo ſupplicio uindicandum. O ſceleris importunitatem, & audaciā, cruciatibus ſempiternis ulciſcendam. tantos ſibi ſpiritus ex diuturna peccandi conſuetudine impuriſsimum hominem aſſumere, ut in ſummū rerum omnium Dominum inſolēter inuehatur? ut illius immenſam Maieſtatem contumeliis uiolare conetur ut, ſine ullo metu, illius ſanctiones, atque iura, perſtringat? Si igitur in animaduerſione tua opportunitas flagitatur, uix ulla maior optari poteſt. Nam & uirtus noſtra, iniuriarum magnitudine uehementer oppreſſa, langueſcit; & hoſtis improbitas ad ſummum totius improbitatis euaſit.

Eſxurge, Domine Deus.

Exſurge, Domine; uim tuæ ſeueritatis excita; cauſſam gloriæ tuæ ſuſcipe; ne pauperum, qui te ſolum intuentur, obliuiſcaris. Cur tam diu hominis impij audaciam impunitam patieris? Eo progreſſam eſſe perditiſsimi homuncionis amentiam, ut ſtatuat, ſecum Deum minime in ſcelus animaduerſurum? Reſpice tam atroci facinoris indignitatem. Tu enim humanorum ſtudiorū in patrando facinore ſollicitudinem mente conſideras; tu iram, qua improbi bonos inſectantur, animaduertis; tibi omnia patent, atque diluceſcunt; ut iudicium cum ſanctitate ſumma conſtituas, &, pro cuiuſque meritis, unicuique, uel pœnam, uel præmium reponas.

Vt tradas eos in manus tuas.

Pauperes, omnium patrocinio deſtituti, tibi ſolam cauſſam ſuam cōmittunt; pupillis omnium tutela miſerabiliter orbatis, opem affers, ita, ut patronus egenorum, & pater pupillorum, merito nomineris.

Cōtere brachium.

Contere igitur impietatis uires; tyranni robur infringe, quo in pauperes, & in pupillos, inuadit: innocentiumq. bona prædam ſuam putat.

Quęretur peccatū illius.

Dele impiorum nomen; fac, ut illorum memoria funditus euaneſcat; nullum exſtet in terris nationis ſceleſtiſsimæ monumentum. ita fiet, ut, ſi quæras aliquem impietatis fructum, nullum prorſus inuenias. Quantus autem error uerſetur in uita, eſt conſideratione digniſsimū.

Dominus regnabit.

opes intereunt; ſplendor exſtinguitur; aura popularis momento diffluit; humana gloria, quouis motu tempeſtatis obruitur; & tamen homines, ſponte ſua a ueris bonis auerſi, & in fluxa, & interitura, cōuerſi, omnem uitam, in uanitate, ſine ullo fructu, conſumunt; & ita euenit, ut, quemadmodum immanitatē ſummo ſtudio conſectati ſunt, ita fiant inaniſsimi, & eorū nomen tumulo ſempiternæ obliuionis opprimatur. Hoc quidem certe non eueniet illis, qui Deum inquirunt, illiuſq. mentem caſte, atque pure, perpetuo ſtudio, uenerantur. Quare? Quia Deus eſt rex ſummus, & excelſus; opeſque illius nullis finibus arceri poſſunt, cum ſint fixæ, ſtabiles, atque ſempiternæ. Vnde ſequitur, ut omnes, qui ſe totos ad Dei nomen adiungūt, omniaq. uitæ ſtudia ad legem illius dirigunt, bona ſempiterna poſsideant, nulliſq. hominum impiorū opibus concidere, aut labefactari, poſsint; contra uero, impij, e terra Domini, quam ingrate nimis, & inſolenter, quaſi ea minime ad Diuinum imperium pertineret, occuparant, inaniſsimiſq. præſidijs uinctam tenuerant, expellentur, & eijcientur; eorumq. nomen funditus interibit; ita, ut non ſolum a bonis, quę contemnebant, excluſi, uerum & ab ijs, quæ plurimi faciebant, exterminati, pœnas temeritatis exſoluant.

Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus: pręparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Tu namque, Domine, deſiderio pauperum, qui in te ſalutis ſpem repoſitam ſemper habuerunt, cumulate ſatisfeciſti; tu eorum mentes, ne a fide deficerēt, opibus egregie muniuiſti; tu aures tuas eorum precibus clementiſsime præbuiſti; ut cauſſam pupillis adiudicares; ut pauperes iacentes excitares; omniumq. tandem inopiam, qui ſeſe ad ardens ſtudium numinis tui contulerunt, ſubleua

res,

res,& opibus ſempiternis afficeres. Hoc eſt meũ uotum;hoc opto;hoc perpetuo poſtulabo, ut iudiciorum tuorum ſanctitas innoteſcat;ne perditus homo, potentia nominis elatus, uaſtitatem terris inferat; multiſq. mortalibus exitium moliatur.

In Domino confido: quo modo &c. Pſal. 10.

Actus ſane præclarus hoc carmine continetur,in quo Dauid, cum amicorum Choro loquens inducitur;periculum,in quo is uerſabatur,ab amicis exponitur; ab illo autẽ,ſpes in Dei præſidio conſtituta,quantum habeat roboris,explanatur;atque tandem ſupplicium,quo malefici homines opprimuntur, admodum luculenter exprimitur.Dauid enim,inuidia,odio, immanitate Saulis exagitatus,perditorum hominum inſidijs,& malignitate, circumuentus, admonetur ab amicis,ut ſummum periculum fuga uitet. Huiuſmodi enim uerbis, ut ueriſsimile eſt, utebantur.In Regno omnia illis, quibus Reges ſunt irati,infeſtiſsima ſunt. Quam ſit autem Rex iratus tibi,quam immani odio te perſequatur, quanto ſtudio, & contentione, tuum ſanguinem petat, animaduertis. Nemo enim umquam tãtum pro uitæ ſuæ defenſione pugnauit,quantum ille,ut tibi uitam eripiat,elaborat. Itaque in tuam perniciem totus incumbit; ingentia præmia illis, qui tibi peſtem comparauerint, ſe daturum pollicetur;&,quantum poteſt, ut tandem male pereas, omnes tibi exitus intercludit.Quid igitur moraris? Cur non,quam celerrime fieri poterit, te fuga proripis?

In Domino cõfido.

Quid hoc eſt?inquit Dauid. Eſtis ne mihi auctores,ut, illo metu perturbatus, tot res ſanctiſsimas,quæ ſunt mihi ipſa uita cariores, tã facile deſeram? Vt patriam,quam toties ſeruaui, fugiam? Vt a monte Domini diuellar? Vt cultum ſanctiſsimæ religionis intermittam? Tempori,inquiunt,cedas opus eſt,ut ea omnia,cũ fuerit opportunum,recuperes. Aliter enim earum omniũ rerum,cum uitæ ipſius interitu, ſpoliabere. Hoſtis enim tuus Rex eſt, atque ſummas opes habet, & eas omnes contra te unum comparat, ut ſolum,inopem,& imparatum, crudeliſsime trucidet. Verum,inquit,dicitis: attamen cogitare etiã debetis, quanto maiores,& fortiores, illæ copiæ ſint, quibus ipſe cinctus ſum. Numquam enim ſummus ille cælitum imperator, & Dominus, ſuos ſalutari præſidio deſtituit. Ergo,cum in ipſo Domino,cuius eſt fides,& ueritas,ſempiterna, & poteſtas immenſa,& infinita, ſpem meam collocauerim,qua tandẽ ratione me admonetis,ut inſani Regis opes extimeſcam? ut a monte noſtro, ut uolucris expulſa,demigrem?& in externas regiones,in quibus nomen Domini non ſancte colitur,præcipiti fuga contendam? Quia,inquiunt, rectus humanæ rationis uſus cum Diuina lege non pugnat:

Quoniam peccatores

Sapiens uitatio periculi fidem in Domino locatam nõ uiolat. Immo, qui,fidei,atque pietatis,obtentu,ſui cuſtodiam negligit, cæleſte numen offendit, ſummiq. rectoris legem; qui ſe tentari minime uult, tranſiliendam ſuſcipit. At,ſi fuit aliquod tempus, in quo nulla diligentia in tua ſalute tuenda,ſumma poſsit exiſtimari, hoc profecto eſt. Rex enim ardet ſcelere, & furore, & homines innumerabiles dementiæ ſatellites,atque miniſtros, habet,qui,ut Regi ſatisfaciant,ſanguinem tuum exſorbere deſiderãt. Eſt enim hoc in illis penitus inſitum,qui pietatẽ minime colunt,ut in rebus honeſtis,atque ſalutaribus,principum imperia impudentiſsime recuſent;in turpibus autem,atque peſtilentibus,ſe ſe ſtinanter inferant,& oſtentent; &, quidquid fuerit imperatum,incredibili ſedulitate, & celeritate,conficiant.Quid?inquit Dauid: Nihil omnino ius,& æquum,ualebit?nulla recte factorum memoria in hominibus a me ſeruatis reſidebit? Nullam,inquiunt, opem tibi,ubi Regis animus a te fuerit alienus, poteris a uirtutis tuæ recordatione polliceri. Nam,ubi Rex humanitatem exſuerit,omnes, qui illi operam nauauerint,efferabuntur,ita, ut nullam officiorum memoriam ullo pacto retineant.Quod nunc in iſtis,qui tibi necem moliuntur,cernere licet. Arcus enim ſceleris, & immanitatis,intendunt;ſagittas mortiferas neruis apponunt; tenebras obſeruant; ut homines iuſtos,nihil hoſtile ſuſpicantes,interimant.

Quoniam quæ perfeciſti.

Fundamenta interim Reip. conuelluntur.leges enim contemnuntur;iura uiolantur; iudicia conſtuprãtur;mores,& inſtituta,peruertuntur; omnis antiqui officij memoria conticeſcit. In tanta porro communium rerum perturbatione,iuſtus, quid geret?qua ratione ſibi turbulentiſsimæ tempeſtatis effugium comparabit? qua ſpe uitam,in tanta rerum acerbitate, moderabitur? Optima certe,atque firmiſsima.

Dominus in templo.

In Deum enim ſemper intuebitur;nec oculos umquam ab illius immenſa benignitate deijciet. Cernet enim mente, Summum illum Dominum in templo ſuo conſidere, ut ſuorum preces exaudiat; in cælo ſedem ſtabilem,atque ſempiternam,locare, ut ius æquabile cunctis gentibus adminiſtret,ut cuilibet,pro merito,uel præmium, uel pœnam,conſtituat. Non negligit enim res humanas;nihil illum latere poteſt; nihil tenebris occultari; nihil omnino ab illius conſpectu remoueri. oculi illius hominum mentes explorant; intimos animorum receſſus animaduertunt: nihil eſt tam abſtruſum, & abditum,quod non ſcrutetur,inſpiciat,ponderibus iuſtis examinet.Cur igitur (inquiunt multi) patitur,hominem iuſtum ęrumnis uexari,& impium uitæ commodis,& emolumentis, affluere? Quia, inquit,

Dominus interrogat iuſtum.

iuſtum probat,& erudit,& laboribus glorioſis exercet, ut tum ampliore præmio, atque mercede, remuneret; iniuſtum uero angoribus frequenter exanimat, atque tandem pœnis ſempiternis excruciat. Qui igitur iniquitatem ſummo ſtudio conſectatur,atque per uim,& cædem, ad opes ſummas enititur, ſtatumq. ſuum non caritate,& officio, ſed ciuium metu, ſtabilire conatur,animam ſuam odio immani perſequitur. Sibi enim uitam exhaurit; ſeipſum cruentat, & lacerat; & opera ſua fit,ut curis triſtiſsimis intabeſcat;

beſcat; &, dum maxime diuturnam ſibi uitam, & ſtatus firmitatem, pollicetur, tum in illum clades improuiſa, atque repẽtina, irruit, hominemq. miſerũ proſternit, atque in ſempiternæ miſeriæ regionem præcipitẽ exturbat. Vt enim olim quinque ciuitates, quæ Deum fœdiſsimis factis uiolabant, cæleſti incendio conflagrarunt; ita & iſti, Diuino iudicio, cũ ſe magis florentes, atque beatos, exiſtimauerint, ſubito peruertentur. Demittet enim Dominus in eos ignis imbrem, qui miſeros homines, opibus elatos, & inflatos, quaſi laqueis adſtringat, & incendio repentino ſulphuris obruentur, &, ingenti turbine, atque procella, concuſsi, funditus interibunt. Hoc erit tandem præmium impijs, pro furore, & amentia, qua flagrabant, cumulatiſsime perſolutum. Iuſtus enim Dominus eſt; & actiones iuſtitiæ ualde comprobat; & facies illius in eos, qui æquitati operam dant, benigne reſpicit; ut, improbis ab omni aditu benignitatis excluſis, bonos bonis ſempiternis afficiat.

Pluet ſuper eos.

Saluum me fac, Domine, quoniam defecit ſanctus.
Pſal. 11.

QVo magis eſt intẽtus animus hominis ſancti in iuſtitiæ ſtructum, eo magis admiratur, rariſsimum eſſe genus eorum, qui iuſtitiæ ſtudeant, cum plerique mortales hoc unum certamen ſuſcipiant, ut fraudibus, & iniuriis, reliquos homines ſuperent; &, quo quiſque callidius dolum machinatur, ut alienas opes domum auertat, eo clarius ſapientiæ nomen apud multitudinem acquirat. Cum uero multis rationibus iniuſtitia pugnet, ut ciues bonis euertat, & peſtem Reip. comparet, tum nulla ratio funeſtior eſt ea, quæ in linguæ uenenatæ maledicentia conſiſtit. Ea namque mendacium concinnat; calumniam ſtruit; bonorum dignitatem falſa infamia deformat; odia frequenter exſuſcitat; innocentibus pericula teterrimæ necis intendit; uniuerſamque Remp. perturbat; atque tandem exitium cõmunibus rebus infert. Hæc animo conſiderans Rex ſanctiſsimus, ſtupet, &, periculi magnitudine cõmotus, exclamat, inquiens: Serua me, Domine, qui ſolus potes tantam uim malorum inuicta uirtute reprimere. Cerno enim, apud homines pietatis ſtudium reſtinctum, fidem uiolatam, ueritatem oppreſſam, ita, ut nemo ſibi poſsit operã fidelem a ſuis etiam domeſticis cum fiducia polliceri. Quilibet enim proximum ſuum aſtute decipere conatur; uerborũ blanditijs fraudem uerſat; aliud ore profert, aliud intima cogitatione uoluit. Itaq. nemo poterit, in tã peſtifera hominum perditorum colluuie, ſine graui cura, & anxietate, conſiſtere. Exſcindat tandem Dominus omnes, qui linguæ lenocinijs in fraudem ciues ſuos inducunt; qui eos, quos ad ſe, uerborũ dulcedine, allicere nituntur, erroribus turbulentis inficiunt; qui in ficta religionis ſpecie religionẽ ueram conatibus perditiſsimis oppugnant; qui, dum honeſtatis ſtudium ſimulant, hominum mores, flagitiorum fœditate, contaminant; qui, linguæ uolubilitate nixi, inſolentius efferuntur, & Reip. principatum occupare conantur. Sic enim loquuntur: Nos, eloquentiæ uiribus freti, dominabimur. Nullum enim erit tãtum facinus, quod non facillime, orationis efficacia, cum felicitate moliamur. Malas enim cauſſas obtinebimus; bonas, cum libuerit, euertemus; cum linguæ præſidia parata ſemper habeamus, quis tãdem nobis imperio ſuo repugnare poterit? Hæc quidem illi ſecum ſtatuunt; & ita tandem cum proiecta audacia tyrannidem in Rep. conſtituunt. Non tamen, ut ſperãt, improbi impunitatem ſcelerum, & flagitiorum licentiam, obtinebunt. Nec enim numen Diuinum in ſceleribus conniuet, neque res ſuorum ope ſua nudat, ſed, cum erit ad bonorum ſalutem tempus opportunum, uim ſuam admirandis operibus inſignem facit. Nunc, inquit Dominus, exſurgam, nunimeq. patiar diutius uaſtitatem pauperibus, qui in fide mei numinis acquieſcunt, inferri. Clamores egentium, qui in me ſpem habent, auribus clementer accipio, ut illos e faucibus hominum impiorum eripiam. Itaque ſimul & hoſtes nominis mei ſupplicijs afficiam, & ſupplicibus meis ſalutem afferam, eoſq. opibus ſempiternis egregie cumulabo. Hæc quidem Dominus effatur, & in eo, quod ſe facturum oſtendit, ſumma fide permanet, ita, ut confeſtim pios homines ſpiritu ſuo reficiat; omnibuſq. malis expeditos bonis ſempiternis augeat, &, pignore Diuinæ iucunditatis, ad firmam ſpem gloriæ immortalis exſuſcitet. Sed interim ſollicitos habere poterit multos mortales impiorum hominũ fraus, & fallendi artificium, quo perſuadere nitũtur imperitis, ſe diſciplinã tradere dignitate præclaram, fructu ſalutarem, uoluptate perincundã, ita, ut, qui ſe ad eorum exemplum effinxerint, ſint merito ſapientes exiſtimandi; reliqui uero, qui aliam ſectam ſecuti fuerint, ſint, ut homines amentes, ex prudentum cœtu, & communione, repellendi. Verba namque illorum ſunt illuſtria, & promiſſa magnifica, & oſtentatio decoris, & honeſtatis, admiranda. Quis igitur facile poterit coniectura percipere, quæ ſit uera diſciplina? quę ſit eloquentiæ ſumma laus? aut quibus notis uerba fucato ſplendore nitentia a ueriſsimo ſplendore diſtinguenda ſint? Nihil erit facilius. Diſciplina namque hominum ſceleſtorum indulget flagitijs; alit cupiditatem; non it obuiam ſceleri; non reſecat libidinem; non coercet temeritatem; non cupiditatem Diuinitatis incendit; ſed in rebus tantum humanis nimis exquirendis immoratur; & in terrenis opibus, ut in bonorum omnium fine, omnibus modis inſiſtit. At eloquia Diuina puriſsima ſunt; nullum flagitij commerciũ admittunt; omnes cupiditatis fibras euellunt; caſtimoniam ſeuere ſanciunt; iuſtitiæ ſanctitatem minime de ſtatu conuelli patiuntur; ad hominũ caritatem mentes humanas incitant; & faciunt denique, ut mortales, immortalitatis amore flagrent, omniq. ratione ad cæli ſtudium rapiantur.

Saluum me fac.

Qui dixerunt.

Propter miſeriam inopum.

Eloquia Domini.

Eſt

Eſt enim lex Domini, puritatis ſplendore clariſſima, præceptorum integritate ſanctiſsima, caritatis ardore flagrantiſsima, ut nihil poſsit ardentius excogitari. Tota denique ignea eſt, animos ab omni ſordium contagione purificans, & ſtudio rerum cæleſtium, atque Diuinarum, uehemẽter inflammans. Et, ut clarius appareat, hoc totũ eſſe Diuinæ gratiæ, & non ſoli induſtriæ humanę, tribuendum, in humana natura, qua nihil poteſt eſſe fragilius, uirtus Diuina perſpicitur. Vt enim argentum in uaſe fictili conflatum, ab omni ſcoria ignis ui ſecretum, & liberum ſplendeſcit; &, quo ſæpius in fornace liquefactum in uas terrenum infunditur, eo maiorem puritatem ex conflatura conſequitur; ita cęleſtis gratię ſplendor, in hominis natura, quę quidem tamquam fictile uas eſt exiſtimanda, ex Diuini amoris ignibus inflammatus, quo ſępius incenditur, eo potius eniteſcit, maioremq. in ſe uim ſempiternę uirtutis oſtendit. Nec enim uera uirtus in uno gradu reſiſtit, ſed quotidie exoritur; &, cum ad aliquem gradum honeſtatis Diuinæ peruenit, ad altiorẽ conſequenter adſpirat. Quo modo igitur poterit hominum improbitas diu iuſtitiam ſimulare, & ſapientiam Diuinæ legis ementiri, cum nihil ſit in homine Diuina gratia uacuo purum, & ſimplex, nihil non fraudulentum, & malitioſum, & maleuolentia turpiter infuſcatum, & flagitijs innumerabilibus infectum, atque in dies magis in uitiorum omnium colluuionem deuolutum? At tamen magnum ex his hominibus periculũ multis impendet, niſi tu, Domine, tuis præſentem opem attuleris. Seruabis tu quidem eos, quos in fidem recepiſti, a tanto uitæ diſcrimine; perficieſque, ne electi tui in errorem peſtilentem inducantur. Nos, inquam, in tam perturbata uiuendi ratione, a contagione huius peſtiferæ nationis eripies. erecta namque circumquaque uolitat impietas, quoties, propter bonorum pænuriam, homines poſtremi in Rep dominantur. Erit igitur tum uel maxime omnibus, qui te fide, & ſanctitate, coluerint, elaborandum, ut numine tuo tantum diſcrimen ſalutis effugiant.

Tu, Domine, ſeruabis nos.

Vſquequo obliuiſceris. Pſal. 12.

MVltis incommodis exercentur uiri ſancti, ut inſitæ uirtutis ſignificationem dent, & ſimul animum ardentius excitent ad opem Diuinam implorandam; nullum tamen incommodũ dolentius patiuntur eo, quo familiaritate, atque iucunditate, numinis Diuini ad tempus aliquod exſpoliantur. Multa namque eos ſollicitant. Primum quidem, opinantur, ſe, propter flagitia ſua, fuiſſe Diuini ſpiritus ſolatio deſtitutos. Deinde, cum imbecillitatem ſuam recognoſcunt, caſum nimis anxie reformidant. Tum, deſiderio tam admirabilis uoluptatis, quam fuerant experti, miſerrime cruciantur. Accedit ille ſenſus acerbiſsimus, quo intelligunt, hoſtes exſultare gaudio, cũ bonos depreſſos animaduertunt. Opinantur enim, fore ſibi facillimam uincendi rationem, cũ eos, a quibus ſæpe ſuperati fuerant, ope priſtina nudatos eſſe conſpiciunt. Vt enim, cum Spiritus ſancti munus mentes iucunditate ſua complet, nihil poterit in terris excogitari ualentius; ita, cum Diuinus ſpiritus (ut quidem uidetur) abſceſſit, nihil, ut opinio eſt, eſſe poteſt imbecillius. Nõ igitur immerito ſancti homines, cum in hoc ſtatu ſunt, dolent, & angũtur, & condicionem ſuã lugubri querimonia lamentantur, & a Deo aſsidue cõtendunt, ne ſe deſerat. Hoc eſt autẽ, quod hoc in loco Dauid facit. Vt enim apparet, erat Diuino ſolatio deſtitutus. Iacebat igitur, ſibiq. diſplicebat; non ita tamen, ut ſalutem deſperaret. Quocirca excitat, quantum poteſt, animi uires, Deumq. ſuppliciter orat, ne auxilium differat. ſibi namque robur eſſe non putat, ad tantum malum diutius, cum tanta uitæ acerbitate, tolerandum. Ait igitur, Quouſque tandem, Domine, mei memoriam depones? quouſque faciem tuam a mente mea remouebis? Equidem, cum ſplendore tui luminis illuſtrabar, omnes labores, & ærũnas, facillime perferebam; omnes dolores, & cruciamenta, ſpiritus tui iucunditate compenſabã. Nunc igitur, in tantis periculis, tam firmo præſidio nudatus, quo me conferam? quod remedium tantis malis inueniam? Quid faciam, ut, e tenebris emerſus, in lucem tuam aliquando reſpiciã? quamdiu conſilia mente uerſabo, quibus dolorem, quo totos dies affligor, ex animo meo depellam? Quamdiu hoſtis immanis, & importunus, in meis malis inſultabit? Reſpice, Domine, dolorẽ, quo ſum miſerabiliter oppreſſus; preces meas ad aures admitte; oculis meis lucem tuam porrige, ne, mortis telo peſtifero uulneratus, ſpem ſalutis abijciam; ne glorietur hoſtis, quod ſit de me uictoriam conſecutus. Triumphant enim hoſtes mei gaudio, quoties me prolapſum uident. quid igitur facient, ſi ruinis extremis oppreſſum eſſe cõſpexerint? Hoſtes mei, hoſtes tui nominis ſunt. Vt enim beneficia in me tua funditus intereãt, elaborant. Tantam igitur gaudiorum materiam illis ſubtrahe, qui ſunt potius ui tui ſanctiſsimi nominis ab omni conatu repellendi. Quid igitur faciam? Num ſpem ſalutis, quę tota eſt in clementia tua ſita, prorſus abijciam? Nullo modo. Non enim benignitas tua eſt finibus ullis circumſcripta; nec aditus ad illam fuit umquam interclusus illis, qui ad te cum fide uigenti accederent. Tuæ igitur benignitatis immenſitate fretus, incedam; animus meus inexplicabili uoluptate perfuſus exſultabit; laudes Domini carmine perpetuo celebrabo; quando poſtulato meo cumulate ſatisfecit; meamq. pietatem ampliſsimo prę mio munerauit.

Vſquequo obliuiſceris.

Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Pſal. 13.

NOn ſatis habet uir Diuinus explicare florentiſsimum piorum hominum ſtatum, uirtutiſq. munera Diuinitus oblata recenſere, niſi

etiam

etiam ob oculos ponat extremam eorum miſeriã, qui pietatem nefarie uiolant,omneſq.ſanctitates pro nihilo ducunt.Qnod quidem iccirco faciunt, uel quia Deum nõ putant, uel quod ab illo res humanas minime curari cenſent. quæ quidẽ eſt ſumma dementia,& furor deteſtabilis,& exſecrãdus, malorũ omnium ſeminarium complexu ſuo continens,& in ſempiterui cruciatus regionẽ animos exturbãs.Hos igitur deſcribẽs Dauid,ait: Statuit ſecũ uir inſipiens, ſceleribus uidelicet excæcatus, Deum non eſſe. Hac igitur opinione ducti homines,amentia,& furore,præcipites,ſtudia,& actiones,ſcelerate contaminant; omniaq. uitæ officia ita peruertunt,ut nihil poſsit excogitari turbulentius.cũ uero multi ſeſe ad imitationẽ eorum , qui ſceleris huius nefandi principes exſiſtũt,contulere,nullũ eſt tatum facinus, quod non cum impudentia ſumma ſuſcipiant.Ita que nullus eſt inter illos,a quo aliquid boni ſperandũ ſit, cũ omnes certatim a bonis operibus abhorreant , & in flagitiis aſsidue uolutentur.Dñs e cælo proſpcxit,nt in homines animadnerteret , neminemq. uidit ex illis, qui,moribus hominũ uſu prauo,& conſuetudine, recepti,uitam inſtituuut,qui ſaperet,Deiq. præſidiũ,& opẽ requireret.Omnes ſimul de uia deflexeiunt;omnes flagitijs intabuerũt;nemo eſt,qui bonum agat;ne unus quide reperitur. Non tandem aliquando homines iniuſti ſenſum aliquẽ humanitatis recipient,ut intelligãt, ſe eſſe ad iuſtitiã,& officiũ,natos;&,ita,conſiderent,cũ iniquitatem ſectantur,& humanam ſocietatẽ uiolant, ſe contra naturã facere, & ita,propriũ ſtatum labefactare , & infringere?Quod tantũ abeſt ut animo ſecũ reputent,ut potius hominum fideliũ nationem, qui ſe mihi commiſerunt,quaſi cibum,comedendã,& omni crudelitate lacerandam,exiſtiment ; neque uitæ ſubſidiũ a Dei benignitate,ſed ab inſita prauitate,requirendam arbitrentur.itaque opes ſuas iniurijs augent,& accumulant,& Dei opem minime flagitandã cenſent. Atqui tandem, flagitiorũ conſcientia,(uelint nolint)oppreſsi, trepidabunt, & in rebus aduerſis nullum habebunt firmũ uitæ ſubſidium,quia,Deo,bonorum omniũ fonte, neglecto,mendacium,& uanitatem, acerrime conſectati ſunt.At iuſti, cum impij funditus euerſi corruerint,in ſecuritate ſumma cõſiſtent, quia in Domini patrocinio,atque tutela,deliteſcũt.Et tamẽ, cum homines impij eſſent amentiſsimi, ueram ſapientiam ludibrio habuerunt, & eos,qui præſidio Diuino nitebantur,ut homines mentis expertes, irriſerunt,conſilium inopis,& afflicti,deridendum exiſtimatis,o miſeri,quia ueritatẽ mendacio prætulit,& opes inanes contempſit,ut ope Diuina firmaretur,Deiq.gratia,& benignitate , ſtatum ſuũ ſtabiliret.nunc igitur pœnas,amentię debitas,ſuſtinete;& illius ſapientiam, quam petulantiſsime deriſiſtis,cum ſempiterno inuidiæ cruciatu,in ueſtris malis, admiramini. O miſerandam ſeruitutem,qua mortales oppreſsi,minime cernunt,quæ ſit bene,beateq.uiuendi ratio;& ideo,pro ueris bonis,inania cõplectuntur,ut ita ſupplicijs,ęuo ſempiterno,crucientur.O quis iam uideret oculis illã feliciſsimam libertatem,quam Dei filius terris allaturus eſt, cum,mundi principe , qui nunc tenet mortis imperium , profligato , noua lux in terris orietur, qua uidebunt homines, quid fugiendum ſit;quid modis omnibus adſciſcendum ; quæ miſeriam ſempiternam inuehant; quæ ruſus uitam beatam,ſempiterniſq.bonis affluentem,efficiant; quis ſit miſeriæ ſempiternæ machinator;quis ſempiternæ ſalutis architectus, ut miſeriæ totius effectorem odio perſequantur ; ſalutis auctorem amore ardẽtiſsimo complectantur;ut ſic demum , ſeruitutis iugo ab Iſraelis ceruice depulſo , ſummo gaudio uera Iacobi progenies exſultet ; & Iſrael,quem non caro,& ſanguis , ſed fides , & pietas , in ſtirpem tantæ nobilitatis inſeuit , lætitia mirabiliter efferatur .

Dixit inſipiens.

Dominus de cælo.

Nonne cognoſcent omnes.

Illic trepidauerunt.

Conſilium inopis.

Quis dabit ex Sion.

Domine,quis habitabit in tabernaculo tuo? Pſal. 14.

HOc carmine explicatur eorum uirtus, qui ſunt in tabernaculum Domini intromittendi . Non autem hoc in loco tabernaculum operis humanis exſtructum , ſed cæleſte , atque ſempiternum,ſed quod fuit antiquo legis tabernaculo deſignatum, cogitandum eſt.in illud namque, multi ,flagitiis cooperti ,ingredi ſolebant; in hoc autem , nemo , niſi qui ſancte uitam traduxerit , introibit.Itaque Dauid ſic Deum alloquitur: Domine,quis ſedem ſtabilem, atque ſempiternam , in tabernaculo tuo obtinebit?quis habitabit in illo cæleſti monte, in quo tuæ Maieſtatis amplitudo,in ſolio clariſsimo collocata,a mentibus beatis conſpicitur ? Non is certe , qui duplici animo eſt,& iniurijs opes ſuas augendas, atque firmandas , exiſtimat ; ſed qui mente pura , & integra , uitam degit ; qui iuſtitiam colit ; qui ueritatem loquitur;& non aliud uerbis enuntiat , quam id , quod animo,& cogitatione,amplectitur ; qui ſtat promiſsis,& fidem,quã dedit,egregie pręſtat; qui non machinatur malum neceſſario ſuo; & maculam dedecoris non inurit proximo ſuo; qui hominum dignitatem non opibus , ſed uirtutibus,expendit;ita,ut,qui, propter flagitia , eſt ignominia ſempiterna digniſsimus , quamuis magnas opes habeat , ab illo contemnatur, illoſq. ſolum omni honore dignos deputet, qui Deum timent,uitãq. religione ſanctiſsima moderantur ; qui tanta fide iuſiurandum conſeruat,ut , quamuis ex eo damnum aliquod ſibi ſubeundum ſit,nihil tamen immutet;quia pecuniam ſuam fenori non dat ; nec, ob iudicandum , pecuniam accipit, ut contra ius ab innocente cauſſam abiudicet. Qui hæc omnia pura mente , ſtudioq. ardentiſsimo, conſeruat , numquam de ſtatu ſuo migrabit; ſed gloriam,nullis ſæculis interituram,obtinebit.

Domine, quis hbitabit.

Qui iurat proximo.

Conſerua me , Domine , quoniam ſperaui in te. Pſal. 15.

CArmen hoc Diuinum, quamuis ſtatum Sanctorum hominum laudibus Diuinis exornet,

net, illum tamen, auctorem iuſtitiæ, noſtræq. ſalutis architectum, præcipue celebret. quem Dauid ita loquentem inducit:

Conſerua me, Domine.

Conſerua me, Domine, quoniam in te ſolo omnem ſpem ſalutis collocatam ſemper habui. Dixi Domino: Deus meus es tu. Nec enim pecuniam ueneratus ſum; neque uoluptatem in Diuina ſede repoſui; neque humanam dignitatem, & gloriam, ut ſummum bonum, exquiſiui; ſed te ſolum amaui; te ſecutus ſum; tibi placere, flagrantiſsimo ſtudio, concupiui. Tu enim es ſalutis meæ parens, iucunditatis effector, dignitatis architectus, diuitiarum largitor; omnia denique bona, quorum cupiditate incenſus ſum, in tua benignitate conſtituta ſunt, ita, ut nihil ſit mihi præterea requirendum. Adde, quod reliqua omnia, quæ bona nominantur, ſunt inania, fluxa, & interitura; ea uero, quæ numine tuo continentur, uera, conſtantia, & immortalia. Quem ergo alium Deum adſciſcam? Quod aliud numen intuebor? Quod mihi, præter te, præſidium uitæ conſtituam?

Quoniã bonorum.

Sed hoc me ſollicitum habet, quod ſit factu difficillimum, ut, quemadmodum deſidero, liceat mihi hãc mentem meam operibus indicare, cum mea bona in fructu nominis tui redundare nullo modo poſsint. Tu enim es ſummus Dominus, atque beatiſsimus; & omnia, quæ ſuper, ſubterq. ſunt, poteſtate immenſa, & infinita, complecteris. ad ſtatum tuum nihil poteſt accedre; nec ex illo tibi quidquam detrahi poteſt. Laudes humanæ non poſſunt ullo modo dignitatem tuam amplificare; quemadmodum neque contumeliæ ſplẽdorem illius obſcurare, cum uniuerſum genus humanum in conſpectu tuo, neque pulueris quidem exigui inſtar obtinear.

Sanctis, qui ſunt in terra ei⁹, mirificauit omnes uoluntates meas in eis.

Quid ergo faciam? Vnum reſtat opus, quod tibi cordi futurum ſcio, ut uiros ſanctos, qui in terra uerſantur, qui, animi excellentis altitudine, opibus humanis neglectis, ad Diuinas adſpirant, ſummo ſtudio, & beneuolentia, proſequar; firmo præſidio muniam; monitis meis, in tui nominis ſtudium, incitem; & amore tui ſanctiſsimi nominis inflammem. Hos enim diligis; hos ad te allicis, eoſq. patria benignitate complecteris; &, cum bonitatis tuæ proprium ſit, bona tua liberaliſsime communicare, nullum officium tibi gratius eſſe poterit eo, quod ad tuum nomen multos eiuſmodi filios adiungit. Eos igitur, qui te amant, mecum fœdere ſanctiſſimo conſtringam; & illorum conſortium repellam, qui pro Deo uero numina commenticia uenerantur;

Multiplicatæ ſunt infirmitates meorum.

Deorum multitudinem adſciſcũt; & accelerant, ut diis alienis ſacra conficiant. Libationes illorum ad uictimarum ſanguinem oblatas exſecrabor; eorum nomina, quibus homines miſeri ſupplicant, numquam ore meo proferam; illorumq. mentionem numquam oratione mea fieri ſuſtinebo.

Dominus, pars hereditatis meæ

Colant alij ſuas religiones; cærimonias patrias obſeruent; aliæ nationes deos ſibi alios adſciſcant, quos gentis ritu uenerentur, &, pro regionum diuerſitate, diuerſa ſacra procurent; a maioribuſq. ſuis traditas ineptiſsime ſanctitates, quaſi hereditatem, ſummo ſtudio tueantur; at hereditas mea Dominus ſemper erit, hoc erit patrimonium meum præclariſsime conſtitutũ; hoc ſacrificij mei iucundiſsimum poculum, atque libamẽtum. Nec erit irritæ preces meæ.

Reſtitues hereditatẽ meam mihi

tu namque, Domine, hereditatis meæ ſortem præſidio tuo ſtabiliendam ſuſcepiſti, ne umquã labaret, ſed potius aucta, & amplificata, permaneret. Dimenſio namque illius in fertili, & opima, tellure, & in fundis pulcherrimis, obuenit. Itaque hereditas mea mihi pulchritudine mirabiliter excellit. Non enim opibus humanis, ſed Diuinis, continetur; nec in uno genere nationis, ſed in omnium hominum, qui cum iuſtitia uiuunt, fide, & officio, conſiſtit; ita, ut præclariſsima ſit, & in fines orbis terrarum diffundatur. Nec enim quidquam iuſtitia præclarius eſſe poteſt; &, cum Dei benignitas anguſtis Iudçæ finibus incluſa non ſit, conſequens eſt, ut omnes orbis terrarũ regiones ſplendore illius colluſtratæ ſint.

Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum: inſuper uſq. ad noctem increpuerunt me renes mei.

Gratias agã Domino, cuius cõſilio firmatus, omnes meas actiones feliciter adminiſtraui; qui etiã nocte intimos meos ſenſus inſtruxit; nec umquam ſpiritus ſui monita a uoluntate mea remouit. Sẽper enim aures aperui, & ſenſus excitaui, ut uerba illius exciperem, & præceptis alacriter obtemperarẽ. Propoſui ſemper illũ in cõſpectu meo. numquã enim a latere meo diſcedit, ut me fulciat, ne concidam, aut uacillẽ.

Propter hoc lætatũ

Iccirco animus meus in ſumma ſemper iucunditate uerſatur; gloria mea, quę numine meo cõtinetur, exſultat; & corpus etiam meũ, cũ occiderit, & uita functum eſſe uidebitur, cũ firmiſſima ſpe decumbet. Breui namque, in uitã excitabitur; nec umquã poſtea mortis ullum aculeum ſubibit. Nec enim, Domine, animum meũ infima regione deſeres, ſed illi uictoriam contra rectores tenebrarũ, contra inferos, contra Satanæ copias, cũ gloria ſumma, concedes, & corpus huius ſancti tui, cuius meritis ab ira deduceris, ab omni corruptione uindicabis.

Notas mihi feciſti.

Perficies deinde, ut uoluntas tua manu mea dirigatur; quę quidẽ eſt hominum uita; eſt animorũ ſumma uoluptas; eſt bonorũ decus excellẽs, atq. ſempiternũ. Inſtrues itaque me uia uitæ, quã illis, qui ſe mihi dediderint, aperiã; cumulabis me gaudijs, quorũ pios homines participes efficiam; me dextera tua in decore ſummo collocabis, ad cuius ſempiternam ſocietatem eos, qui ſeſe ad nomen meum contulerint, euocabo; ut mecum uita Diuina fruãtur, uoluptatem ſummã percipiant, & gloria ſempiterna circumfluant.

Delectationes in dextera tua uſque in finẽ.

Exaudi, Domine, iuſtitiam meam. Pſal. 16.

Exaudi, Domine.

INſtat precibus aſsiduis, & ardentibus, Dauid, ita, ut oratio non mediocrem animi langorem, & afflictationem, ſignificet. Ait enim: O Domine, cuius munere, & benignitate, mea iuſtitia continetur, in me cõſeruando tuere beneficiũ tuum. Nõ enim uiribus meis, ſed gratia tua, ex uitiorum tenebris emerſi; nec inſitæ a natura uirtutis meritis, ſed amplitudine tuæ bonitatis, iuſtitiæ tuæ donũ adeptus ſum; ita, ut, cum mihi remediũ in rebus aduerſis attuleris, ſis lumen clariſsimum operibus tuis allaturus. Percipe igitur orationem

Digitized by Google

nem meam;prębe clementer aures tuas precibus meis,quas,ut cernis, non ficte,& ſimulate,ſed uere,atque tota mente,ſupplex adhibeo.

De uultu tuo iudiciũ meum prodeat.

Hominum iudicium eſt tenebris obſcuratum, maleuolentia deprauatum, calumniis inuerſum, hominumq. potentium gratia corruptum:quo fit,ut nemo de me recte iudicet,ſed multi, contra ius,& fas, nomini meo inſignis infamiæ dedecus inurant. Reliquum eſt, ut te ſolum, penes quem eſt ſumma ueritas,appellem; & a Solio iuris ſempiterni ſumma contentione poſtulem,ut ius meum in lucem proferat;& oculi tui æquitatem,qua nitor,& confido,perſpiciant. Tu namque cor meum iuſtis ponderibus examinaſti; tu nocturnis etiam tenebris animi mei puritatem comprobaſti; tu me, quaſi aurum,quod igne conflatur, ærumnis exploraſti, & nullam fraudis, & malitiæ, ſcoriam deprehendiſti.

Vt non loquatur os meum.

Semper enim uerba mea cum mente mea conſentient; neque ſecus loquar,quam ſententia in animo penitus infixa monet. cum enim intelligam, te mendacio offendi, atque ueritate placari,operam do,ne ex ore meo uerbum ullum excidat,quod a ueritate parumper abhorreat.

Opera hominũ propter uerba labiorum tuorum.

In humanis autem actionibus id ſumma uigilantia prouidendum ſtatuo,ne umquam a uerbis tuis diſcedam; inſtitutisq. tuis eruditus, uias illius tyranni ſempiterni, qui eſt humanæ ſalutis euerſor,effugiã. Quod tamen nullo modo,abſque præſidio tui numinis præſentis,efficiam. Vię ſunt lubricæ; ita, ut nemo, ſeipſo nixus, queat ueſtigium ſtabilire.

Perfice greſſus.

Tu igitur, Domine, firma greſſus meos in ſemitis tuis, ne nutent, & labantur pedes mei. in omnibus meis curis,& angoribus, unum remedium præſentiſsimum ſemper expertus ſum,quod eſt in oratione mea,qua ad clementiam tuam adeo, conſtitutum. Numquam igitur mihi deeſt,uel in morbis medicina;uel in periculis auxilium; uel in fletu ſolatium; uel in iuris defenſione teſtimonium; uel in inopia ſubſidium. Numquam preces meæ ſunt irritę; ſed, cum primum inclamo, clementer exaudis, Domine.

Hoc igitur oro, & obteſtor, ne umquam me fructu tantę benignitatis,& clementiæ, deſtitui patiaris; ſed, quemadmodum ante hac feciſti,aures tuas accommoda,ut uerba mea percipias;fac inſignem, & illuſtrem,in me miſericordiam tuam, Domine,qui das ſalutem omnibus,qui in te omnem ſalutis rationem poſitam habent, eosq. a peſte, quam parant hoſtes importuni, dextera tua ſeducis. Sed uide, quantum ſit nobis de tua immenſa benignitate conceſſum. Non enim peto a te,ut a me, tamquam a ſeruo fideli, hoſtilem impetum reprimas;nec ut,tamquam amicum, opera tua cuſtodias;nec,quod multo amplius eſt,ut, tamquam filium, ope ſumma tuearis; ſed, uelut te ipſum, atque adeo tamquam pupillam oculi tui, animam meam, quam tecum conglutinare niteris,ſumma uigilantia, cura, ſtudio, contentione,defendas.fac, ſumme pater, ut, tamquam uolucris pullos ſuos alis protegere conatur, ſic tu me umbra tua protegas, alis tuis occultes, opibus tuis firmes; ne umquam ſanguine meo hoſtis immanitas expleri poſsit.

Inimici mei.

Mirum enim eſt, quanta crudelitate in me homines impij, & quã furenter,inuehantur; rebus meis inferunt uaſtitatem,acerrimo nocendi ſtudio me undiq. circũſiſtunt;os eorum adipe, & aruina, tumeſcit; ſuperbe nimis, & iracunde, loquuntur; minas iaciunt; inſidias ponunt; greſſus meos circumquaque perueſtigant; ſe ipſos in terram demittunt, ut laqueos,& retia, tendant: omnes enim conatus eo comparant, ut me extremo caſu, & ruina, conficiant. Sunt ſimiles leonibus, qui, latitantes, ad lacerandum repente proſiliũt. Vt leunculi,in luſtris inſidentes,ad interitum meum, attentiſsima cogitatione,meditantur.

Exſurge Domine. Eripe aĩam meã ab impio,frameã tuã ab inimicis manus tuæ. Domine, a paucis de terra.

Exſurge, Domine; occurre ſceleri;eorum faciem contunde,& in terram deprime; libera gladio tuo animam meam, ab impio,qui rebus ſecundis extollitur. libera,inquam,me ab hominibus, quos dextera tua hactenus occulto iudicio protexiſti; ab hominibus, quorum animi in terram depreſsi, atque demerſi ſunt;qui de futura uita minime, cogitant, ſed in hac tantum patrimonium fundare, & amplificare,nituntur;quorum domos opibus egregie,conſilio ignoto, cumulaſti; qui etiam poſteris ſuis opes teſtamento relinquunt;ita,ut non ſolum ipſi,dum uiuunt, diuitiis per iniuriam partis impune fruantur, uerum & earum ſimul cum ſceleris exemplo filios heredes inſtituant. Itaque illi, rebus ſecundis elati,feroces,& infeſti ſiunt,& in bonos incitantur; & multi mortales, dum homines iniuſtos opibus abundare cernunt, hærẽt,& dubitant; parumq. abeſt, quin ſtatuant, iniuſtitiam, cum tam multas opes accumulet, eſſe iuſtitiæ, quæ plerumque nimis anguſte uitam exigit, longe præferendam.

Ego in iuſtitia apparebo cõſpectui tuo: ſatiabor,cum apparuerit gloria tua.

Mihi uero numquam eueniet, ut tam peruerſam ſententiam mente concipiam; immo ſemper hoc Diuinum iuſtitiæ munus omnibus uitæ commodis, & emolumentis, anteponam; eoq. munitus, exſurgam, & faciem tuam cum inexplicabili iucunditate contemplabor. Tum demum animus meus, ad imaginem tuam factus,& ad ſimilitudinem Diuinę claritatis expreſſus, euigilabit. Antequam enim faciem tuam uideat, & in gratia tua ſit,æterno oppreſſus eſt; neque poteſt de ueris bonis recte,ac conſtanter,perpetuo iudicare, tenebris miſerabiliter offuſis impeditus. At, cum iuſtitiæ ſplendor exoritur, caliginemq. diſpellit, &,quoad fas eſt, claritatem tui numinis intuemur; tunc expletur animus; tunc ueris opibus abundat; tunc illius ſitis exſtinguitur; tunc mens, illuſtrata cæleſti lumine, gaudio cumulatur, ita, ut nihil amplius deſiderandum ſit. Cum uero nulla opulentia poſsit ullo modo animum hominis iniuſti ſatiare,immo, quo affluentius opes obueniunt, eo cupiditas grauiores de impuris hominibus pœnas expetit. Quo enim plura poſsident,eo maiore indigentia cruciantur: ſoli iuſti homines,bonis ueriſsimis expleti,ſumma uoluptate potiuntur. Hęc cum experrectus animus clare cernit; cũ diuitiarum inanitatem,quibus impuri hoĩes efferuntur. mente conſiderat; cum ſe Diuinis opibus affluentem animaduertit;omnia, quæ uerſantur in uita, pro nihilo ducit;& ea,quę ſibi a Deo donata ſunt,

modis omnibus amplexatur; nec alias opes ſibi exquirendas exiſtimat, preter eas, quibus abũdat. Hæc eſt felicitas mea; hæc bonorum copia; hæc affluentia diuitiarum, quibus animus meus expleri, & in cælum euehi poteſt.

Diligam te, Domine. *Pſal. 17.*

HOc quidẽ carmine, quod ſequitur, nihil poteſt grandius excogitari. Nã & materia eſt illuſtris, & ampla, & genus ſcribendi multis luminibus illuſtratũ, & ornamentis mirabilibus excultum, tantiſq. orationis opibus exaggeratũ, ut ad amplitudinem illius nihil poſsit accedere. Celebrat autem eam Dei clementiam, qua fuit ab hoſtibus ereptus, & in Regia ſede locatus. Hoſtium uero copias, & inſidias, & nimiam cum magna potentia nocendi cupiditatem, totiuſq. belli diri, & immanis, apparatum explicat, allegorijs, a tempeſtatibus, atque procellis, totiuſq. naturæ fragore, deſumptis; ut, quo maius apparuerit uitæ periculum, in quo uertabatur, eo clarius demõſtretur auxilium Diuinæ uirtutis, quo fuit e tantis malorũ omniũ fluctibus, abſq. ullo humano præſidio, liberatus. Id tamen uelim omnes admonitos, qui uirũ hũc admirati pro dignitate fuerint, ut, quoties in ſcripta illius inciderint, toties Chriſtum reſpiciãt. Neque enim ſolum Dauid, ſpiritu illius incenſos, & incitatus, ſe ad ſcribendum contulit; uerum & imaginẽ illius luculẽter in multis locis expreſsit; quo factu eſt, ut apud Prophetas uideamus Chriſtũ Dauidis nomine ſæpe deſignari. Ipſeq. Dauid ſępenumero ita de ſe loquitur, ut omnis oratio illius in Chriſtũ præcipue dirigatur; multaq. proferat, quæ in ſe minime conueniãt; ſed ad Chriſti uitã, & actiones, & cruciamenta, & gloriã, conferẽda ſint. quod etiã hoc in loco erit explorate cognitũ. Cum enim Dauid explicat uires, quibus ab hoſtibus oppugnatus fuit, Satanæ bellum, & uires, & inſidias, & odium, quo Chriſtũ petiuit, explanat; & auxilia, quæ undique ad perniciẽ illius exquiſiuit, plane recenſet. cum rurſus numinis ſeueritatem, & uindictam, qua hoſtes domuit, atque contriuit, oratione perſequitur, iudicium illud, quo mundi princeps expulſus, & eiectus fuit, cũ interitu eorum, qui Chriſtum in Crucẽ immaniſsime ſuſtulerunt, elegantiſsime narrat. Non eſt autẽ hoc multis uerbis exponendum; cum nihil magis notum ſit, quam ſub Dauidis perſona in litteris ſanctis Chriſti myſteria pertractari. Ait igitur hoc in loco uir ſanctus, in cuius pectore cerni poterat numen Diuini ſpiritus incluſum:

Diligã te, Domine.

Te unum, ſumme Domine, animo incenſo, & inflammato, diligam, & tota mente complectar; amoreq. perpetuo in ſtudium tui ſanctiſsimi nominis incitabor. Omnia namque mea bona in te poſita ſunt; nec eſt aliquid extra te, quod uel ad ſalutis præſidium, uel ad dignitatis ornamentum, exquirendum ſit. Tu namque es mihi firmiſsimum uitæ monumentũ; tu rupes editiſsima; tu arx muniſsima; tu ſalutis uindex, atque uitæ liberator; tu Deus meus; tu inuictum uitæ propugnaculum; in te ſpes omnes uitæ conſtituam; tu me, ut ſcuto, protegis; tu omnia mortifera tela a corpore meo depellis; tu Diuinis opibus ſalutem meam corroboras; tu me in ſublimi, & excelſo, dignitatis gradu conſtituis.

Laudans inuocabo.

Domini perpetua laudatione prædicandi opẽ implorabo; & continuo ſalutem, hoſtibus meis fruſtra repugnantibus, adipiſcar. Beneficia enim, quæ iam ſum illius immenſa benignitate conſecutus, me de futuris dubitare non ſinunt. Vt omnes igitur intelligant, quo loco erant res meæ, cũ Dominus mihi ſubſidio occurrit, magnitudinem calamitatis exponam, quæ in me impetu furibundo peruaſerat.

Circũdederunt me dolores mortis.

Exitij funeſtiſsimi funibus circumplicatus, miſerrime diſtinebar; & torrentes extremæ impietatis, & odij peſtilentiſsimi, me circumueniebant, ita, ut me appropinquãtis necis metu uehementiſsime conturbarent; funes erebi obſeſſum, & artiſsime colligatum, impedierunt; & laqueis mortis adſtrictus improuiſo fui. Hoſtium uires erant immanes; odium acerbiſsimum; imbecillitas mea undique oppreſſa tenebatur; auxilium procul abſceſſerat; omnis humana ſpes prorſus euanuerat, ita, ut nullum omnino eſſet necis, & diriſsimi cruciatus, effugium.

In tribulatione inuocaui.

Cum igitur fuiſſem in tantas anguſtias adductus, Dominum inuocaui; & maximos clamores, ut opem afferre maturaret, ad illum ſuſtuli, qui uocem meam de templo ſancto ſuo protinus audiuit; uoxq. mea ad aures illius continuo peruenit; ita, ut, ſceleris indignitate permotus, iram ſuam in hoſtes meos, qui in me, ſine ulla cauſſa, inuehebantur, acriter incitaret. Non fuit autem ſupplicium, quod de illorum ſcelere, & impuritate, ſumpſit, mediocre; nec, ut diſsimulari poſſet, ab hominum adſpectu ſemotum, ſed dirum, & exitioſum, & in oculis omnium conſtitutum, eaq. atrocitate præditum, ut ſtuporem mortalibus multis incuteret. Vt enim nullum maius in communi uita ſcelus exſtiterat; (non enim ſimilis puritas, & iuſtitia, tantis iniurijs uiolata fuerat) ita ius Diuinum poſtulabat, ut ſupplicium tam immani facinori conſtitutum, & magnitudine, & exemplo, cuncta, quæ fuerunt ab exordio generis humani ſceleribus irrogata, longiſsimo interuallo ſuperaret.

Commota eſt, & contremuit terra.

Tempeſtas igitur illa horribilis, atque pertimeſcenda fuit, quæ res hoſtium meorum ita perdidit, & afflixit, ut eorum nomen, & opes, & antiquum decus, exſtingueret. Terra maximis motibus agitata contremuit; mõtes in ſummam altitudinem deſederunt; labes ingentes factæ ſunt. nam ira Domini in terras tã ſceleſto facinore contaminatas inuaſerat. Nec dubijs ſignis eam offenſionem demonſtrauit. Fumus e uultu illius exſtitit; ignis, ex ore illius emiſſus, inflammationem hoſtiũ rebus intulit; &, quacumque tulit impetum, incendium, quo decoris antiqui monumenta deflagrarent, incitauit. Cæleſtem naturam inflexit, ita, ut, magnitudine turbulentiſsimæ tempeſtatis, cælum ruere uideretur; ipſeq. Dominus, ut pœnas expeteret, infra orbem ætherium præſentiam ſuam declarauit, ut ſui nominis hoſtes magis exanimaret. Denſa autẽ caligo, ut Maieſtatem illius ab adſpectu remoueret,

in ſe

Digitized by Google

in ſe conglobata, pedes illius occultabat. Is autem, Cherubino inſidens, per cælum uehebatur; uentorum celeritatem perpeti uolatu ſuperabat. Nihil eſt enim mente Diuina celerius, quæ, cum in ſede ſua ſempiterna, intra naturæ ſuæ penetralia, ſemper immobilis, & fixa, permaneat, omnia tamen ſubito tranat, & ſingulis naturis occurrit, ut cuncta, quæ ſunt ſanctionibus ſuis accommodata, perficiat. Ergo, ut iudicium ſuum, cum eſt opus, exerceat, ſumma cum celeritate peruadit, ut malorum tempeſtatem contra impios, & ſceleratos, excitet. Se igitur tunc in tenebras denſiſſimas abdit, & atra caligine circumſæpit, & quaſi tabernaculum ſibi in nubibus exſtruxit, ut inde hoſtes acerrime uulneraret. Itaque tenebræ denſantur; aquarum ingens uis, & copia, congregatur; nubes celerrime diſcurrunt; ignes interim ante illius conſpectum crebro micant; nubes maximis uentis impelluntur; grandinis ingens uis in terras demittitur; fulgura, nubibus diſciſsis, erumpunt; Dominus ipſe ſuperne, crebro tonitru, naturam uniuerſam tremefacit; editiſq. e cęlo uocibus, mortales exterret; grando, ignibus admixta, terris uaſtitatem, & populationem, infert; neque ſolum terrorem hominibus impuris inijcit, uerum etiam multos ſagittis ſuis tranſuerberat. uibrat enim fulmina; & multos eorum perdit, atque diſſipat; fulgura frequentiſsime iacit; illoſque, terroribus obiectis, excruciat. Flumina, in alium curſum contorta, ſuos alueos, ut poſsint clare uideri, deſtituunt; terrarum fundamenta oculis ſubijciuntur. Omnes hi motus, ſumme Domine, iræ tuæ magnitudine fiunt; & tui ſpiritus offenſione concitantur. Non enim, ut imperiti homines ſuſpicantur, caſus, & fortuna, in natura dominantur; ſed omnia mente, ratione, & conſilio, diriguntur: iudicio namque Dei, tempeſtates excitantur; fluctus eijciuntur; naues ad ſaxa franguntur; & ſiluæ, atque nemora, diſsipantur; ſimiliter rerum publicarum turbidæ ſeditiones, & morbi peſtilentes, & bella dira, & exitioſa, atque denuũ gentis totius euerſiones, iuris Diuini ſeueritate, aut permiſſu, impijs nationibus inferũtur. Itaque ſupplicia, quæ pertulerunt hoſtes mei, non ad fortunæ temeritatẽ, ſed ad Dei ſanctitatem, reuocanda ſunt. Hoc autem ualde perſpectum fuit, quod non ſolum hoſtes meos perculit, & abiecit, atque tandem ad exitium funeſtiſsimum præcipitauit; uerum etiam me, ex omnium malorum fluctibus eductum, in ſede tutiſsima collocauit. Miſit enim Dominus e cælo opem ſuam mihi, ut me de medijs fluctibus, quibus eram demerſus, extraheret. Eripuit me de manibus inimici fortiſsimi; & ab hoſtibus, qui erant me longe uiribus, & potentia, ſuperiores, eduxit. Illi quidem, nullam nocendi facultatem prætermittentes, ſimul atque me ærumnis afflictũ adſpexerunt, totis uiribus, ut me funditus perderent, in cogitatum, & meditatum, ſcelus incubuerunt; at Dominus iacentem erexit, & languentem confirmauit. cum eſſem in anguſtum adductus, ope Diuina reſpiraui; & in loco ſatis lato, atque libero, cum iucunditate uerſatus ſum, omni cura, quæ me angebat, omnino ſolutus. Dominus enim liberauit me, quia gratia ſua, & benignitate, mihi proſpexit. Explorat enim, & perſpicit, animum meum, ſtudio iuſtitiæ, atque pietatis, incenſum; operum meorum puritatẽ animaduertit; uidet, nihil a me ſubdole fieri; ſed omnia uere, & ſimpliciter, ad legem illius adminiſtrari; & iccirco mercedem mihi huius integritatis attribuit. Illius enim uias non deſero; a Domini mei fide nũquam deficio: omnia namque illius iudicia in oculis ſemper habeo; ſtatuta illius, memoria, ſine ulla prauaricatione, conſeruo. In illius conſpectu, innocentiam, & puritatem meam tuebor; &, ne in priſcã iniquitatem labar, ſumma cura, ſtudio, & uigilãtia, prouidebo. Dominus autem iuſtitiam meã præmio ſatis amplo remunerat; & actionum mearum integritati, quam oculis ſuis intuetur, mercedem ſane magnam conſtituit. Quam cæci ſunt, & amentes, qui opinantur, aliquid eſſe, quod mentẽ tuam lateat, Domine, aut ſit a procuratione tua ſeclusum? Secreta penetras; abdita pandis; quę ſunt craſsis occultata tenebris, exploras; & infimis terrarum ſedibus immerſa perſcrutaris. Iudicium tuum numquam aut donis corrumpitur, aut gratia flectitur, aut alicuius potentia conculcatur; & ſic fit, ut, pro cuiuſque meritis, aut premiũ proponas, aut pœnam ſtatuas. Nam & miſericordi miſericordiam tribues; & cum uiro integræ fidei integritatem tuebere; & cum homine puro puritatem amicitiæ retinebis; & peruerſum modis omnibus impugnabis. Tu namque hominis humilis ſalutẽ conſtitues, & oculos ſuperborum in terram deijcies. Siquidem tu me, quem abiectum cernis, clementiſsime ſubleuas; mentiſq. meæ lucernã, Spiritus tui lumine comples; tenebraſq. meas longiſsime diſpellis; animumq. meum inuicta uirtute corroboras. Gratia tua munitus, hoſtium aciem perrumpam; præſidioq. Dei mei, hoſtilem murum trãſiliam. Nihil enim eſt, quod poſsit uires eorũ, qui tibi adiuncti ſunt, infringere; aut uirtutem remorari; aut conatũ impedire; quo minus omnia præclara facinora moliantur. Deus enim integra fide præditus eſt; ita, ut numquã ſuos opera ſua deſtituat. Verba illius, igne amoris cæleſtis conflata, & exanimata, nullũ impuritatis conſortium admittunt; & ita fit, ut is, quem uerba illius erudiunt, minime offenſionem illius concitet. Ad hunc igitur modum ſemper amicitia illius erga ſuos inuiolata permanebit, & ab illis omnia pericula propulſabit. Ipſe namque eſt ſcutum omnibus, qui habent in illo uitæ, atque dignitatis, præſidia, firma fide conſtituta. Quis enim eſt alius Deus, quem uereri, quem amare, cuius præſidio niti, debeamus? Quod aliud eſt munitiſsimum propugnaculum, præter Deum noſtrũ, in quod nobis confugiendum ſit? Deus eſt, qui me uirtutis inuictæ robore ſæpit; &, cum uirtutis robur in uitæ puritate, & integritate, conſiſtat, is omnes meas actiones iuſtitia ſancit; atque perficit, ne labis ullius contagione maculentur. Inſtruxit me celeritate mirabili, ita, ut cum ceruis contendam; & curſu collium faſtigia petam; & in altiſsimi montis uertice conſiſtam. Inſtruxit manus meas ad prœlium; arcus æneus brachiorum

Aſcendit ſuper Cherubim.

Poſuit tenebras.

Apparuerũt fontes aquarum, & reuelata ſunt fundamenta orbis.

Miſit de ſũmo.

Quia cuſtodiui uias tuas.

Cũ ſancto ſanctus eris

Quoniã tu populũ humilem ſaluum facies

In te eripiar a tentatione.

Digitized by Google

meorum robore perfringetur. Nihil mihi inſolenter arrogo; nihil mihi impudenter aſſumo; non mea facinora narro; ſed beneficiorũ tuorum multitudinem gratiſsima mente commemoro.

Dediſti mihi protectionem.

Tu namque hæc in me mirabiliter agis, ita, ut non in meam laudem, ſed in gloriam tuam, ſint hæc omnia, quæ recenſeo, iure optimo referenda. Tu namque me ſalutis tuæ ſcuto protegis; & dextera tua ſuſtentas; & benignitate tua ad ſummam dignitatem euehis: Tu facis, ut firme, atque laxe, ueſtigia ponam; ne nutent, atque labantur, pedes mei.

Perſequar inimicos.

Tuo numine firmatus, ex omnibus bellis uictoriam adipiſcar; hoſtes meos in fugam uerſos perſequar; nec ab eis cædendis manum retrahã, donec eos omnino conficiam. Concidam illos; & exſurgere nequibunt; & ſtratos pedibus meis facile proculcabo. Me namque, uirtute inuicta, ad prœlium conſerendum pręcinxiſti; hoſteſq. meos ſub me prorſus abieciſti. Inimici mei coram me in fugam uerſi ſunt; hoſtes meos exſcindam: & quod eſt omnium malotum maximum, nullum in cladibus ſuis remedium aliqua ratione reperient. Quamuis enim, opibus humanis diffiſi, opẽ Diuinam ſumma contentione ſibi flagitandam ſtatuant, fruſtra in ope Diuina flagitanda laborabunt. Magnis quidem uocibus, quibus malis circumuallati ſint, teſtificabuntur; nullum tamen ſibi auxilium afferri ſentient; non Deos commenticios, ſed Deum uerum, qui numquam ſupplicũ preces, & uota, repudiat, orabunt; & tamen ſummus ipſe Dñs, cuius infinita clemẽtia miſerorum calamitates ſæpenumero depellũtur, eorũ preces aſpernabitur. Numquam enim illis, qui ſunt in inſtituto ſcelere pertinaces, ignoſcit. Ergo, cum ueniam denegat ijs, qui opem cum aſsiduis precibus, & flebilibus etiam modis, implorant, ſatis profecto conſtat, illos minime a peccatis diſceſsiſſe, quibus in ſe Deum incitarunt: quod contigit hoſtibus meis, qui, neque tantis cladibus afflicti, ab odio nominis mei diſcedere uoluerunt. Illos igitur, ut puluerem uento diſpulſum, in uarias regiones diſsipabo; & , ut lutum platearum, comminuam. Cum enim impie, atque nefarie, ab imperio meo defecerint; cum ad officium, neque tantis cladibus uexati, redire uoluerint; cum meis ſanctionibus, immani odio penitus imbuti, perpetuo repugnauerint; cum denique bellum inexpiabile cum lege mea geſſerint; ius Diuinum flagitat, ut non modo opera mea minime ſubleuentur, uerum & opibus meis funditis euerſi corruãt, & in ruina conterantur. Iactura quidem dolenda eſſet, & imperij tanta deminutio ægerrime patiẽda, niſi tu, Domine, hoc damnum, commodo nimis amplificato, reſarcires.

Eripies me de contradictionibus populi.

Eripies enim me ab huius ingrati populi rebellione, & gentium innumerabilium, quæ fuerãt antea a placitis tuis alienæ, principem, & imperatorem, conſtitues. Gentes, quas nullis beneficijs, quæ ad ſalutem ſempiternam ualerent, obſtrinxeram, quæ nullis diſciplinis ad notitiam nominis mei inſtructæ fuerũt, ſimul atque illotum oculis ſplendor cæleſtis affulſit, & ſalutaris lex ad aures eorum allata fuit, repente animis commutatæ ſunt; atque ſeſe mihi ſingulari fide ſubdiderunt;

Filij alieni mentiti ſũt mihi.

filij alieni ſuorum opinionem feſellerunt; cum a principibus ſuis animo magno, & libero, defecerunt, ut mihi inflãmato ſtudio ſeruirent. Quod quidem non, abſque mirabili animorum motu, fieri ab illis potuit.

Filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerũt a ſemitis ſuis

Cum enim memoria tenerent gentes alienæ, ſeſe uitam in flagitijs & turpitudine, contriuiſſe, dolore ſimul, & pudore, conturbatæ, finem actionibus ſuis attulerunt; & ex penetralibus ſuis operam dederunt, ut crucem operibus ſuis, cum ſingulari animorum firmitate, defigerent. Laudibus ſempiternis efferatur Dominus, inuictum uitæ meæ præſidium; & in omni ſæculorũ ęternitate, ingẽti uirtutis immenſæ præconio, celebretur; qui ſalutis magnitudinem, cuius me auctorem, & principem, eſſe uoluit, extulit, & amplificauit, cum gentes ex ultimis etiam terris ad communionem illius euocauit. Eorum quidem ſcelus, qui meum imperiũ accipere noluerunt, acriter ultus eſt; illorum uero loco, complures populos ſub imperium, & ditionem meam facillime ſubiunxit. Liberauit me ab inimicis meis; & ab hoſtium importunitate defenſum in loco ſublimi, & excelſo, conſtituit; ab immaniſsimi tyranni uiolentia, qui me opprimere conabatur, uitam meam præſidio ſuo cuſtodiuit. Propterea laudes tuas in gentibus prædicabo, Domine; & nomen tuum carminibus in cælũ feram. Nam regis tui ſalutem multis muneribus, & ornamentis, auxiſti; Chriſtumq. tuum Dauid ſempiterna clementia protexiſti. nec enim uoluiſti, ut ullis umquam ſęculis a tua miſericordia eſſet ſemen illius excluſum. Eſt enim ab illo ſatu Diuino propagatum.

Cæli enarrant gloriam Dei. Pſal. 18. apud Heb. 19.

NEmo, qui rationis particeps ſit, in religionis uel cõtemptu, uel obliuione, poteſt ſe, ignorationis excuſatione, defendere; cum omnes naturæ partes clariſsimis uocibus teſtificentur, eſſe uim Diuinam, atque ſempiternam, ſummumq. rerum omnium Dominum, cuius potentia a principio omnia deſignata, & conſtituta ſunt, & in omni temporum uarietate regantur, & cõſeruentur, ſtatumq. ſuum moderatione eiuſdem optimi parentis obtineant. quod hoc in loco Dauid admodum luculenter ediſſerit.

Cæli enarrant.

Cæli, inquit, claritas, & amplitudo, Dei immenſam gloriã prædicat; operaq. illius admiranda ſuperæ regionis firmamentum, & excellẽs decus, annuntiat. Primum enim, naturæ cæleſtis magnitudo, omnia, quæ ſub ſenſum cadere poſſunt, complexu ſuo coercet, & continet; &, cum circum axem, cum incredibili celeritate, ſine ulla intermiſsione, feratur, terris ſtabilitatem dat, & formas, quas ambitu circumdat, fœderis inſigni uinculo deuincit. Eſt deinde aſtris elegantiſsime diſtinctum, luminibus clariſsimis illuſtratum, ornamentis ſempiternis excultum: ut nihil cogitari poſsit in omni natura, quæ cerni oculis poſsit, aut ſpecie pulchrius, aut ſplendore magnificentius. Iam uero, lex, ordo, cõuenientia,

qua

equa cæleſtes orbes curſus ſuos definiunt, & concentum ſuauiſsimum ex diuerſis motionibus ad unam rationem pro certo numero,& portione,reductis efficiunt,tam admirabilis eſt,ut ea ſola clariſsimo teſtimonio Diuinæ ſapientiæ magnitudinem in oculis,& adſpectu,proponat. Vt enim turbatio,& confuſio, temeritatis argumentum continet;ita ordinis inſignis conſtantia,ſummæ ſapientiæ ſignificationem dat. Iam uero, utilitates, quæ ex opere tam præclaro capiuntur, eiuſmodi ſunt, ut nullius oratione explicari poſsint; cum & magnitudine humanum ingenium ſuperent, & innumerabiles ſint. Animantium namque ſalus, uitæ iucunditas, fructus,quos uel terræ profundũt, uel aquæ ſuppeditant, cæleſti beneficio continentur. Cælum igitur nobis ſummi conditoris potentiam demonſtrat;ſapientiam explicat;beneficentiam declarat; omnibusq. modis nos ad cognitionem Diuinæ uirtutis inſtituit; cum facile conſtet, omnia fuiſſe hominum gratia a Deo condita, omnibusq. ſuis numeris abſoluta.

Dies diei eructat uerbum.

Quid dierum, & noctium, uiciſsitudines,temporumq. uarietates, oratione commemorem? An non liquet, diebus prope ſingulis aliquid afferri, quo, ſi uelimus uires mentis excitare, non ſapientiæ muneribus augeamur? An noctes ipſæ non multa cognitionis inſtrumenta ſuppeditant,quibus in cælum cogitatione penetremus? Naturæ igitur peruestigatio nos facillime ad Dei notitiam ſine litteris, & ſine ope ullius humanæ artis,erudiet.

Non ſunt loquellæ.

Adde,quod hominum diſciplinæ certis regionum finibus continentur,neque poſſunt ita late diffundi. Nã quælibet gens natiuum loquendi genus uſurpat, teliquis gentibus ignotum,ita, ut, quod uni nationi traditur, non facile ad reliquas tranſmitti queat. At cæli diſciplina,admirabili uia,& ratione,in omnes orbis regiones procedit; mundiq. totius uox. & oratio,ab omnibus nationibus audiri,& intelligi,poteſt. Nulla enim gens eſt,quæ non facile poſſit ex naturæ operibus, quæ oculis omnium noctes atque dies ſubiecta ſunt, uim Diuinam cogitatione complecti, rectorisq. ſummi Diuinitatem contemplari.

In Sole poſuit tabernaculũ ſuũ

Porro autem, cum ſummus rerum opifex ſidera finxit, & informauit, tum Solem præcipue magnitudine lucis inſtruxit, qua omnes mundi partes colluſtratæ niteſcerent. In cælo illi domicilium, & ſedem, conſtituit, in qua locatus,ſimul cum ipſo cælo conuerſionem ordinatam conficeret,& temporum diſtinctiones conſtantiſsima ratione terminaret. Itaque,ut ſponſus, de thalamo ſuo progreditur, ex ſecunditate, quam nuptiis inducit,exhilaratus; atque,inuicto robore,munitus exſultat,ut curſum expedite conficiat. Nihil eſt enim, quod uires illius infringat, aut celeritatem remoretur, aut actiones impediat. Tenebras enim diſcutit;craſſum,& caliginoſum,cælum diſsipat; uim uitalem, & ſalutarem, cunctis rebus impertit. Neque ſolum lucem ſuam in omnes terras ſpargit; uerum propagandæ ſoboli uirtutem, & efficientiam,cunctis animantibus,& arboribus, & plantis, elargitur. Vi illius, quæ ſunt iam per illum ſeminibus granidata, ſobolem procreant,&,quæ ſunt generata, nutriuntur,& ad maturitatem perueniunt; ut rurſus ſimilem ſetum propagent; ne unquam in terris ullum genus,& forma,deficiat.

A ſummo cælo egreſſio eius.

Vt autem hæc omnia peragat, a cæli extremitate ad aliam extremitatem curſum incitat, ut totius cæli amplitudinẽ diurna conuerſione luſtret; & ita progreſsionem annuam temperat, ut non ſit regio ulla, quæ ab illius calore deſeratur. Ordine namque mirabili, ab Auſtro ad Septemtrionem iter inſtituit; & rurſus a Septemtrione ad Auſtrum conuerſionem facit,ut omnia luce compleat; & florum, & fructuum,copia,& ubertate,lætificet. illius enim acceſſu,cuncta uireſcunt,atque frondeſcunt; abſceſſu illius,ornatu ſpoliata,contrahuntur. Poſtremo, multis modis imaginem refert illius Solis, quo mentes humanæ,quæ lumen minime fugiunt,illuſtratæ collucent. Et,his quidem naturæ operibus,optimus,ille parens, & Dominus, homines ad ſui notitiam erudit,& ad communionem cuiuſdam Diuinitatis inuitat.

Lex Domini immaculata.

Sed hoc non fuit ſummæ bonitati ſatis, niſi etiam beneficium ſanctiſſimæ legis adiungeret, qua nihil poterat eſſe præſtantius. Superat enim lex Diuina uniuerſæ naturæ decus, & magnificentiam. Primum enim eſt caſtimonia,& integritate mirabili. omnes nãque ſordes expellit; cuncta flagitia deteſtatur; puritatem ſummo ſtudio ſancit;nihil omnino decernit, quod non ſit purum,& ſanctum, & ab omni turpitudinis fęce longiſsime ſegregatum. Deinde, eas uires,poſtquam eſt mentibus humanis opera ſancti Spiritus inciſa,conſequitur, ut animas ab impuritate uitę ad pietatis ſtudium traducat.

Teſtimonium Domini.

Continet pręterea Diuinum teſtimonium, quod non poteſt ulla ſuſpicione uanitatis infirmari. Eſt enim Deus, conſtans in omni ęternitate bonitas,atque fides,& ueritas ſempiterna. Cum igitur Deus in lege nobis omnia pietatis officia præſcribat, & ueræ uirtuti ſempiternæ glorię pręmia proponat; conſequens eſt,ut animi, fide Diuinæ promiſsionis erecti,terras deſerant, & in cęlum euehantur, & opibus Diuinæ ſapientiæ cumulentur. Itaque legis beneficio ſapientes fient, non qui ſibi omnia animis inſolenter arrogant; ſed qui ſe coram Deo prudenter abiiciunt, omnemq. rationem ſalutis,& dignitatis,in Dei gratia,& benignitate,reponunt. Sic enim Deus ſuperbos, & inſolentes,expellit,ut humiles,atque moderatos, adſciſcat,quibus ſapientię ſuę arcana communicet.

Iuſtitię Domini lętificantes corda.

Cõplectitur pręterea lex exactiſsimam iuris ęquitatem. Nihil enim gratiæ concedit;nulla offenſione, a iuſtitię pręſcripto deducitur; omniaq. officiorum momenta exactiſsimi ponderis examine, atque ratione,perpendit. Quid dicam de uoluptate illa eximia, qua cumulantur animi eorum, qui lege Domini confirmati ſunt? Nihil eſt enim, uel opibus affluentius,uel gloria magnificentius,uel pręſidio inuicto munitius, uel animi pace tranquillius,eorum condicione,qui iuſtitia florent,& ſpiritu Domini perfruuntur. Quo circa, neceſſe eſt,cum ſe uideant tantis opibus, & ornamentis, redundantes, ut lętitia incredibiliter efferantur. Pręcepta Domini ſingulari claritate ſplendent,& oculos illuminant;ita,ut, qui ſe ad illorũ ductum

adiungunt, labi, & errare, non poſsint, eo quod cernant clariſsime uiam, qua ſit in cæleſtem patriam, abſque ulla graui offenſione, properandum. Adde nunc Diuinæ legis conſtantiam, & æternitatē, ad quam Dei metus, atque inſignis uitę puritas, uiam egregie munit. omnia labuntur, & fluunt, & momento tēporis extinguuntur, ita, ut ea etiam, quę uidentur eſſe firmiſsime ſtabilita, ſint interitu conſumenda, uſque adeo, ut neque cęlum, neque terra, poſsint immortalitatem ſibi polliceri: ſola tamen Diuini uerbi ſententia eſt eodem ſtatu, atque dignitate, ſemper immobilis permanſura. Itaque, cum ſit æterna, efficitur, ut omnes, qui ſunt illius ſanctionibus alligati, æternitatem conſequantur. Sed, quid tandem eſt in ſingulis rebus diutius immorandum? Satis eſt ad legis Diuinę perfectionem explicandam, ſtatuere, omnia Dei iudicia eſſe conſtanti fide roborata, & ſingulari iuſtitię obſeruantia cōſtabilitas; ut intelligi poſsit, nihil eſſe nec ſiderum pulchritudine, nec in Solis ſplendore, nec in cęli conſtantia, neque in totius naturę concinnitate, cum illius uel amplitudine, uel elegantia, uel utilitate, uel luce, uel ęternitate, comparandum. Cui igitur poteſt eſſe dubium, quin Dei iudicia ſint magis, quam auri puriſsimi ingentes acerui, ſanis hominibus expetenda; illorumq. ſuauitas mellis e fauo defluentis dulcedini longe pręponenda? Mundi igitur fabrica Dei gloriam clariſsimis argumentis illuſtrat; ſed longe clarius lex Diuina, in mentibus humanis impreſſa, & inſculpta, eiuſdem Domini ſempiternas laudes exornat. In hoc etiam maxime tantę dignitatis magnitudo declaratur, quod, cum beneficium ſit amplitudine maximum, dignitate clariſsimum, diuitijs opulentiſsimum, atque adeo Diuinitatis cuiuſdam opibus ornatiſsimum, neminem tamen uoluit clementiſsimus Dominus eſſe illius expertem, modo uellet uera bona fallacibus, cæleſtia terreſtribus, ſempiterna fluxis, & interituris, anteferre, & in ſalutis ipſius auctorem puris ſemper oculis intueri. Immo, quo dona maiora ſunt, eo magis prompta, atque parata, ſunt omnibus, qui illis potiri uoluerint. Summæ namque bonitatis proprium eſt, non opes inuidioſe comprimere, ſed ſumma largitate, & beneficentia, eas omnibus, qui magna, atque præclara, concupierint, elargiri. Nam & ego ipſe, quamuis humilis & abiectus, ſim, & tantis muneribus prorſus indignus, minime fui ab aditu tam admirandæ benignitatis excluſus. Hic etiam, inquam, ſeruus tuus, o Domine, legis ſanctiſsimæ diſciplinis inſtructus, uitam ſapienter inſtituet; &, cum præceptis tuis fuerit obſecutus, ampliſsimam mercedem aſſequetur. Eſt enim hoc ualde etiam in magnitudine tuę bonitatis admirandum, quod ampliſsimis muneribus ea ſeruorum officia remuneras, quæ non poſſunt, abſque nefario ſcelere, & inſigni perfidia, pręteriri. Sed, quis tandem officium ſuum cumulate pręſtabit? Quis ſibi commiſſum munus adeo uigilanter exſequetur, ut nuſquam offendat? Viæ ſunt ita lubricæ, ut uix quiſquā ita poſsit firmare ueſtigium, ut minime labatur. Adeo multi errores in uita uerſantur, ut difficillimum ſit, ab officiis delicta ſecernere. Si ergo hęc omnia ad uiuū reſecta fuerint, & tu noſtras actiones ad exactiſſimam legis normam reuocaueris; quis in uita poterit innocentiam tueri? Precor igitur, o clementiſsime Domine, ut non ſummo iure mecum agas; & mihi ea, quæ in me, per ignorantiam lapſus, admiſero, clementer ignoſcas. Ea uero, quæ obfirmata in ſuſcepto ſcelere uoluntate fiunt, & a contumacia depromuntur, prohibe, Domine, ne me fœde contaminent, & a gratiæ tuæ coniunctione diuellant. Quantum enim in me fuerit, operam dabo, ne, ſuperbia ductus, in contemptum tuæ legis incurram, & ſponte mea nefarie delinquam. Id tamen pręſtare nullo modo potero, niſi tu me pręſidio tuo munieris. Quod ſi me tutum, & incolumem, a ſuperbiæ malis conſeruaueris, & ita nullum aliud peccatum animū meum dominatu oppreſſum tenuerit; tunc eam innocentiam retinebo, quæ poteſt ab homine pietatis amantiſsimo, in hac imbecillitate naturę, retineri; & contagionem ſceleris deteſtandi a me propulſabo. Tunc igitur clementia tua fiet, ut oratio mea tibi grata ſit, & meditatio cordis mei in conſpectu tuo iucunda, o Domine ſumme, cuius pręſidio defenſus, &, perſoluto pretio, in libertatem uindicatus ſum.

Timor Domini ſanctus.

Etenim ſeruus tuus.

Delicta quis intelligit? ab occultis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Pſal. 19. apud Heb. 20.

REx Summus, atque ſempiternus, qui imperium Cruce ſtabiliuit, cum eſſet etiam ſacerdos ſanctiſsimus, qua die in Crucem actus fuit, & Regni ſui opes firmauit, & ſacerdotij munere perfunctus eſt. Hoſtium enim copias excidit, & proprio ſanguine litauit. Hoc igitur ſacrificium proſpiciens ſpiritu Dauid, exclamans, ait: Exaudiat te Dominus eo tempore, quo doloribus eximiis cruciaberis; contumelia laceraberis; impetum hoſtium patientiſsime ſuſtinebis. Protegat te uirtus Dei, qui Iacob, generis noſtri principē, ærumnis afflictum, & ſollicitudine ſumma conturbatum, ex malis, quibus erat circumuentus, eripuit. Mittat ſimiliter tibi pręſidium de templo ſancto ſuo, in quo ſedem ſibi exſtruxit, ut inde ſanctorum precibus, & uotis, occurreret; & ex Sione cęleſti auxilium tibi præſentiſsimum, cum in te hoſtium furor exarſerit, importet. Teneat ille ſemper memoria oblationis tuæ ſanctitatem, & ſacrificij acceptiſsimi religionem, qua illum placandum ſuſcipies. Non enim pecudes immolabis; non hircorum, aut uitulorum, ſanguinem fundes; non odores terreſtres adolebis; ſed te ipſum ad ſacrificium offeres; preceſq. ſanctiſsimas adhibebis, quibus nos, a lege Diuina nefarie diſsidentes, cum Deo in gratia ponas. Cum uero in lege illud ſacrificium omnium gratiſsimum eſſe uideatur, quod totum flammis abſumitur, illud certe ſacrificium acceptiſsimum, atque gratiſsimū,

Exaudiat te Domin*.

Memor ſit omnis ſacrificij tui.

patri

patri ſore confidimus, quod erit a te igne ardentiſsimi amoris inflammandum. Amor enim te ad ſupplicium adiget; illiusq. uis tibi uitam eripiet, ut uitam multis mortalibus opere caritatis ardētiſsimo largiaris. Nihil eſt enim Deo, in procuranda religione, animo uehementer inflammato iucundius. O admirandum Diuinæ caritatis exemplum, in omni ſęculorum ęternitate, hominum, & angelorum, prædicatione, celebrandum. Serui liberandi gratia, Dominus immolatur; ut hominis nocentis ſcelus expietur, innoxius ſanguis, atque plane Diuinus, effunditur; &, ut ignis cæleſtis in animis hominum, qui fuerant a cæli conſpectu diuulſi, implicetur, Diuini amoris incendium ab ipſo Dei filio, quo ipſe ardeat, concitatur. Erit igitur hoc ſacrificium Deo gratiſsimum, qui poſtulatis tuis omnibus egregie ſatisfaciet; illiuſq. gratia, & benignitate, conſilia tua exitum feliciſsimum conſequentur. Mors enim ad uitam aditum aperiet; ignominia decus, & honeſtatem, conſtituet; mentes, humi defixæ, cæleſtem Maieſtatem intuebuntur; homines, addicti flagitiis, in ſtudio Diuinæ uirtutis elaborabunt; gentes, a Diuinis placitis alienæ, acerrima ſeſe contentione ad tuum nomen adiungent: quarum tandem ęmulatione prouocatus Iſrael, e tenebris emerſus, lucem amiſsā recipiet. Huc enim preces tuæ referuntur; huc conſilia tua diriguntur; ut omnibus, qui tantum beneficium contumaciter aſpernati non fuerint, ęterna ſalus afferatur. Quod quidem admodum feliciter effectum Dei parentis benignitate conſpicies. Non igitur, ut ſperabant improbi, fuit morte tua interitus cogitationibus tuis ſanctiſsimis allatus; immo tunc omnia, quę mente uerſabas, fuerunt egregie conſtituta. Exſultabimus igitur, Dominiq. laudes concinemus, & ſalutem, non exiguo tempore definitam, ſed ſempiternam, non Iudęæ finibus incluſam, ſed in omnes gentes latiſsime diffuſam, quam Deus opera tua nobis attribuit, celebrabimus; & ſignū, ad quod omnes gentes undique confluant, erigemus. Multi namque mortales tibi nomina dabunt; apud te ſacramento dicent; ſub te imperatore ſtipendia facient; illuſtremq. uictoriam de perenni hoſte generis humani conſequentur. His operibus admirandis certus ſum, Deum ſalutem Chriſto ſuo contuliſſe; fieriq. non poſſe, ut ullo tempore poſtulata illius repudiet. Itaque, precibus illius a ſeueritate ad miſericordiam inflexus, dexteræ ſuæ robore fundit hoſtes, proſternit acies, & eorum, qui te ſequuntur, ſalutem, & dignitatem, mire conſtituit. Hac igitur fide muniti, nullum bellum metuemus; nullas hoſtium minas formidabimus; nullę res, ſpecie horribili metuendæ, nos de mentis ſtatu deijcient. Alij quidem curribus inuecti nos adorientur; alij equos in nos acriter incitabunt; at nos Domini, & imperatoris, nomen fidenter inuocabimus. & illi quidem, uiribus elati, animis, atque telis, inſtructi, multitudine circumſæpti, cum in nos impetum tuliſsent, miſerrime conciderunt, & ruina grauiter oppreſsi ſunt; at nos, ab opibus humanis inopes, omniumq. mortalium auxilio deſtituti, conſtitimus, & uictoriam adepti ſumus.

Lętabimur in ſalutari tuo.

Et in nomine Dei noſtri magnificabimur

Nunc cognoui.

O Domine, ſalutem conferi; Regniq. huius ſtatum perpetua felicitate confirma: ipſe Rex ſummus, qui omnia poteſtate infinita complectitur, nos exaudiat, quoties illius nomen inuocabimus.

Domine, ſaluum fac regem. & exaudi nos

Domine, in uirtute tua lætabitur rex. Pſal. 20. Apud Heb. 21.

EVndem Regem, quem Dauid præcedenti carmine celebrauit, hoc, quod ſequitur, laudibus Diuinis ornat; & illius Maieſtatem, & amplitudinem, luculentiſsima oratione complectitur. Non enim ſe, neque Solomonem, neque quemquam alium Regem, definito imperio florentem, laudibus efferendum ſuſcipit, ſed illum ſummum cæli imperatorem, Regem ſempiternum, in Sione a patre ſummo conſtitutum, admiratur, & extollit; illiusq. Diuinam uirtutem elegantiſsimo dicendi genere deſcribit. Sic igitur Deum alloquitur: Domine, patientia tua lętabitur Rex, & ſalute, quam imperio, & opibus illius attuliſti, mirabiliter exſultabit. Cum enim lætitia e lumine ueræ uirtutis oriatur, conſequens neceſſario eſt, ut maximis uirtutibus maximæ lętitiæ ſint affines. Ego cum nullius uirtutis decus ſit cum Regis huius ſanctiſsimi decore, & honeſtate, comparandum, certe conſtat, gaudium, quo triumphat, eſſe omnium maximum, maximiſq. munerum, & donorum, acceſſionibus amplificatum. Non enim opibus humanis, ſed Diuinis, efficitur; non bonis interituris, ſed æternis, cū inſigni gloria, cumulatur. Viribus namque tuis hoſtes domuit, atque contriuit; ſalutemque, benignitate tua egregie conſtitutam, ſuis impertiuit, quæ non poterit ullis umquam ſæculis interire. Quis igitur animi tam florentis, atque beati, lætitiam explicare dicendo poterit? Votorum omnium compos effectus eſt; quæ optabat, feliciter inuenit; quæ flagitabat, impetrauit; cuncta, quæ uoluit, ei cumulatiſsime præſtitiſti. Optabat ſuis lucem, at tu eos oēs clariſsima luce colluſtraſti; poſtulauit illis libertatem, tu uero eos in ſempiternā libertatem aſſeruiſti; omniaq. tandem, quæ uehementer expetiuit, de te conſecutus eſt. O admirabilem Diuinæ benignitatis amplitudinem, quæ tam effuſe omnes Diuinas opes in humanum genus, Chriſti meritis, & ſanctitate, congeſsit. Itaque non lente, & faſtidioſe, ſed tā libenti animo, & cum tanta feſtinatione, ut liberalitas tua orationem illius anteuerteret, & propemodum prius, quam eius preces ad aures tuas perueniſſent, omnia bona tua, inſigni iucunditate referta, in illum contuliſti; coronam, ex auro puriſsimo factam, capiti illius impoſuiſti, ut Regnum ſempiternum legibus ſempiternis adſtringeret, & remp. diuitiis ueriſsimis opulentam redderet. Nominis ęternitatem a te poſtulauit, quam ei liberaliſsime cōceſsiſti; æui ſempiterni ſpatium Regno ſuo concupiuit, & non fuit uoti ſui fructu, aliqua ex parte, deſtitutus. Sic enim ſtatuiſti, ut nulla malorum tempeſtas, aut ſęculorū uetuſtas,

Domine, in uirtute tua lætabitur rex.

Deſideriū cordis.

Quoniam præueniſti eum.

Vitam petiit a te.

Regnum

Regnum illius labęfactaret; ſed ſemper eadem uis,& maieſtas,& gloria,Regis,& Imperatoris,noſtri opibus ſummis exaggerata permaneret.Illuſtre ſane decus,& amplum,illius ę xſtitit,cum abs te fuit ſalutem,quam ſuis conferret,adeptus.Omnes enim, quibus Diuinæ lucis ſplendor illuxit, perſpectum,& cognitum, habuerunt, meritis illius omnia bona fuiſſe ad generis humani ſalutem, tuo beneficio,comparata.Hæc tamen gloria non in uno gradu teſtitit, ſed in dies magis illuſtrata,& amplificata fuit; cum ſignis clatiſsimis, & operibus admirandis,perfeciſti, ut decus illius augeretur;& homines, quo lumen clarius aſſumebāt,eo maiora,& altiora,de amplitudine illius cogitarent. Non enim opes illius, in terra fundatæ, ſunt tempeſtatibus humanis obiectę,ſed in Diuino patrimonio,& hereditate, conſtitutæ,ut in omni æternitate ſtabiles,& fixæ, permaneant. Illum igitur ſumma lętitia, quę ex uultus tui ſplendore ppetuo manat,egregie cumulabis. Rex enim, Dei præſidio nixus, eam fidem conſtantiſsime retinebit;&,cum ſummi,& excelſi, Domini miſericordia munitus ſit, numquam a ſtatu ſuo demigrabit, nec a Dei coniunctione diuelli poterit; & ita ſemper in gaudio ſummo uerſabitur: quia numquam a lętitię fonte deſeretur. Et tamen erit quiſquam, o Rex clementiſsime, qui te, quem ſummus pater tantis donis,& muneribus,affecit, tantis uirtutis Diuinę præſidiis inſtruxit, cuius gratia tam ſępe ueniam hominum ſceleribus impertiuit,immani odio perſequatur? qui,pro acceptis beneficijs,tibi interitum machinetur?qui numen ſanctiſsimum perditis conatibus oppugnet? Vlciſcere tantum ſcelus;ne facinus infandum hoſtium tuorum maneat impunitum, dextera tua pœnas de tam deteſtabili,& exſecranda, inimicorum tuorum perfidia repoſcat. Cum autem opportuno tempore fuerit a te iudicium cum debita ſeueritate conſtitutum,illos, quaſi incenſo fornace,flammarum incendio cruciabis; ira Dei eos populabitur, & ignis ardore ſempiterno cōficiet. Interim uero eorum poſteritatem ex terrarum finibus exterminabis, perditorum hominum ſemen ex hominum memoria funditus euelles. Tę namque odio acerbiſsimo inſectati ſunt; tibiq. peſtem impie machinati ſunt,eaq. conſilia ſuſcepere, quę ad exitum perducere minime potuęrunt.Ipſam namque lucem tenebris obruere, uitæ fontem morte delere, decus ſempiternum inſigni dedecore maculare,conabantur. Irritis igitur conatibus in cęlum innecti ſunt;& temeritatis inſuper, & extremę dementię, pœnas luent. Eos namq. libertate ſpoliabis,ut humeris ſuis intolęranda pondera, & tyrannorum immania tributa, ſuſtineant;ſagittisq. frequenter emiſsis grauiſsime ſauciabis,uſque eo,dum in cruciatum ſempiternum coniicias.Fac,o ſumme Domine, inſignę iudicium tuum;& arma tuæ potentię, atq. iuſtiſſimæ ſeueritatis,aſſume;ut hymnis,& canticis,potentiæ tuę magnitudinem celebremus,

Quoniam dabis eum in benedictionem.

Inueniatur manus tua omnib⁹ inimicis tuis.

Pones eos.

Deus Deus meus, reſpice in me: quare me dereliquiſti? Pſal. 21. Apud Heb, 22.

HOc in loco uir Diuinus,inſtinctu Diuini Spiritus, Chriſtum inducit,cruciamenta,quę pertulit,acerbiſsime lamentantē;ut deinde poſteriores glorias, ut Petrus ait, quas ſibi cruciatibus comparauit, oſtenderet. Inquit igitur ipſe noſtrę ſalutis architectus, qui ſe ad ſupplicium pro nobis obtulit:O Domine, quem ſemper amaui,colui, ueneratus ſum;in quo ſolo omnia præſidia uitę conſtitui;cur me in tam inſigni calamitate deſeris?Num ob id,quod opem tuam non imploro? Hoc dici non poteſt: tanta enim contentione ad te clamo, ut uox mea, ui ſummi doloris emiſſa, magis rugitus leonis, quam uox humana,uideatur. Et tamen,quo magis inclamo, eo longius remedium meę ſalutis abſcedit. Die clamoribus ſummis auxilium pero,& non exaudis; nocte, cū lacrymis,& fletu,ut miſericordiam mihi tribuas, oro, & tamen nullum experior acerbiſsimi cruciatus alleuamentum. Dicemus,te eorum res,qui nomen tuum metuunt, & in te ſpem ſuam poſitam habent,negligere? Nullo modo. Nam in templo ſancto tuo ſedem collocaſti,ut tuorum preces audires; &, cum, preſsi ærumnis, exclamarent, opem confeſtim afferres. Porro autem, hęc ſemper fuit populi tui gloria, ut numquam ſine fructu ad gratiæ tuæ thronum confugerer;&, cum reliquę nationes a diis commenticiis,quibus erroris opinione ſupplicabant, auxilium flagitarent, fruſtra in auxilio flagitando laborarent, hi ſoli, qui ad te,uerum Deum, pie, atque fidenter,adibant,remedium pręſentiſsimum continuo ſentiebant. Quis enim fuit umquam eorum, qui in te ſpem ſalutis ſuæ ponębant,ab ope tua derelictus? Patres noſtri tibi ſe firma fide commiſerunt, & fuerunt ope uirtutis tuę potentiſsima liberati. Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt; in te omnem ſpem ſalutis,& dignitatis,collocatam habuerunt, & nullo ex ea fide dedecore contaminati ſunt. Non enim eos fefellit ſpes,quam in te,unico uitę pręſidio,collocarant. Quid igitur dicam? Mihi ſoli eſſe clementiæ tuę magnitudinem, quæ ſemper omnibus patuit, qui in fide tui ſanctiſsimi nominis acquieſcunt, intercluſam? Mihi ſoli fontem inexhauſtum, atque perennem,immenſæ benignitatis exaruiſſe? me ſolum,in tanta ſanctorum hominum multitudine, ope tua deſtitutum, inimicis deridendum, atque cruciandum, relictum eſſe? Num dici poteſt, illos ſanctos patres, qui a te adiuti ſunt, e grauiſsimis malis ereptos fuiſſe; me uero multo leuioribus affligtari? Non prorſus. Quis enim umquam grauiores dolores hauſit,acerbioraq. ſupplicia perpeſſus eſt? Omnes in me ſic animis efferati ſunt,ut nihil mihi ſecum commune eſſe ſtatuant;& proinde, quamuis me uideant intolerandis doloribus excruciari, ad nullam partem lenitatis, & manſuetudinis, impelluntur. Itaque me non hominem, ſed uermiculum,

Deus Deus meus.

Longe a ſalute mea uerba delictorū meorum.

Tu in ſancto habitas

Ego autem ſum uermis

culum, ducunt . ſum hominum inſigne dedecus, & probrum multitudinis,illis,qui me ſequuntur, obiectum;ita,ut multi ex meo nomine contumeliam ſumant, quam in illos,quos uelint,conſcindere maledictis intorqueant. Omnes, qui me uident, mihi petulanter illudunt ; labia diſtorquent ; crebris capitum motibus , meis cladibus inſultant;eaq. maledicta iaciunt , quæ in contumeliam tui nominis,& gloriæ,redundãt.Sic enim loquuntur:Id ſemper hic præſetulit ,ut ex omnibus curis ſuis in ſolo Deo,unico ſuæ uitæ preſidio, cõquieſceret. Videamus igitur,huius fidei quem fructũ ferat . Liberet nunc eum Deus ; dolorem abſtergat ; uulnera ſanet ; eumq. a mortis faucibus eripiat, ſi actiones illius gratia ſua complexus eſt. Hæc illi ſæpe dicunt. Quibus uerbis non mediocrem ignominiæ maculam ſanctitati tui nominis inurunt.Cum enim me temeritatis inſimulant,quod humanis opibus omnino contemptis , te ſolum ſalutis uindicem , & uitæ defenſorem,adoptauerim,non de tua fide male ſentiunt? Non ſecum ſtatuunt , te ſuppl:cum tuorum ſalutem negligere?Non opinantur, te minime ſeruare pacta , quibus te ad ſpem tuis afferendam fœderibus ſanctiſsimis adſtrinxiſti? Hæc igitur contumelia, quam in me iaciunt , nomen tuum grauiſsime lædit;&,cum mihi uitio uertunt, quod uitã non alio præſidio , quam ſpe benignitatis tuæ, munierim,indigniſſimum cõuiciũ tuæ probitati, promiſſorum tuorum conſtantiæ,faciunt.Suſcipe igitur,Domine,cauſſam dignitatis tuæ ; eorumq. audaciam comprime,qui laudibus tuis maculam inſignis dedecoris adſpergere nituntur. Si igitur clementiæ magnitudo,qua ſemper erga tuos uſus es ; & ſi doloris aſperitas , qua indigniſsime torqueor;ſi gloriæ tuæ cauſſa,quæ ab improbis hominibus infando conuicio uiolatur;ſi omnes iſtæ rationes a te miſericordiam flagitant ; cur diutius, quam imbecillitas humana ſuſtinere queat,opem tuam differendam cenſes ? Nec enim dici poteſt, uel te meum nomẽ odio ſemper habuiſſe,uel me meparum ſanctæ religionem tuam coluiſſe . Tu enim me ex utero genitricis eduxiſti ; & in uberibus matris meæ gratia tua protexiſti;beneficio tuo ſingulari,me mater enixa eſt;ut tibi ardentiſmo ſtudio,& acerrima contentione, ſeruirem , in lucem editus ſum;& iam ex utero matris meæ tu mihi Deus fuiſti;& ego ad religionem tuam ſanctiſsime procurandam,Spiritus tui monitis,& diſciplinis,incitatus ſum;& ita me ſemper geſsi , ut numquam imperium tuum ullo modo recuſarem.Si igitur me ſemper inſigni fauore, & gratia, amplexus es; & ego te ſumma ſemper fide ueneratus ſum;uide, quantum ad dignitatẽ tuam pertineat , me præſidio tuo e tãtis cruciatibus educi. Te igitur,quantum poſſum,oro,& obſecro, & per immenſam magnitudinem tuæ probitatis obteſtor , ne præſidium tuum a me longe remoueas, cum tam prope ſit angor, & cruciatus ; & nemo ſit,qui auxilium ferat. Circumdederũt me uituli permulti, & tauri ualde truculenti me obſeſſum tenuerunt. Non homines , ſed immanes belluæ, ſunt ij,quos in me odium,& furor,incitauit;& il-

Sperauit in Domino.

Quoniã tu es, qui extraxiſti me de uentre.

Ne diſceſſeris a me.

lorum omnium conatus eo comparantur ,ut me omni crudelitate dilacerent. Quilibet eorum impudẽtiſsimi oris hiatu mihi maledicit ; & quaſi leo,ut rapiat,atque dilaniet, in me furenter inuehitur. Effuſus ſum,ſicut aqua; omnia oſſa mea locis diuulſa,atq. diſsipata ſunt;cor meum,intra uiſcera mea liquefactum, tamquam cera, diffluxit; robur meum, ut teſta exſecatum,contabuit ; lingua mea palato meo uehemẽter adhæſit ; corpus meum uulneribus conciſum,& plagis fœde contuſum , in mortis puluerem detruſiſti . Ea enim, quæ hões impii in me neſarie moliuntur, & efficiunt,ad tuũ permiſſum reuocanda,ſunt eo quod per te a peſtifero conatu depelli facillime potuiſſent. Illi , te inſpectante , ut canes, horribili latratu,me,ut morſibus diſcerperent, circumdederũt; homines malefici ,conſenſione ſceleris in meam perniciem conſpirantes,me circumuenerunt;manus meas, & pedes meos , immaniſsime transfixerunt;arcus mei tanta ui diſtenti ſunt, ut emineant oſſa mea,ita,ut a me numerari poſsint. At illi,nihilo mitiores effecti,oculis in me defixis,uoluptatem e cruciatu meo capiebant; &,ſanguine meo in eorum adſpectu profuſo, ſuam crudelitatem ſatiabant.Milites, qui me ad crucem adegerant, inter ſe ueſtem meam diuiſerunt ; tunicam uero(non fuit enim illis conſilio tuo permiſſum, ut eam ſimiliter diuiderent) ſorti commiſerunt, ut eam is,cui tali iactus contingeret,ſolus aſportaret. Sic autem de rebus meis inter ſe deliberabant,ut appareret,animos omnium , deſperatione meæ ſalutis, occupatos fuiſſe . Nunc igitur, o Domine, cum hoſtes ſe uictoriam conſecutos arbitrantur,robur inuictum tuæ uirtutis aſſume ; & oſtende, nullam eſſe uim, quæ potentiæ tuæ poſſit obſiſtere; cum etiam mortem , quæ omnia demolitur,exſtinguat.Hoc autem explorate perſpici poterit, cum me , uita functum , & in ſepulcro conditum,in uitam reuocaueris. Tu enim es uita mea,atque robur meum. Si igitur a me digreſſus minime fueris, neque poterit uita mea exſtingui,neque robur infirmari. Accelera igitur,ut mihi opem feras;& uirtutis infinitæ uim in hominũ oculis,& adſpectu, propone ; ut quorundam pietas propemodum exſtincta reuiuiſcat. Libera a gladio mortifero,hoc eſt,a Satanæ tyrannide, animam meam, tui ſolius ope confidentem;e leonis faucibus eripe me;& a cornibus unicorniũ qui in me ſutenter irruunt , ut uitam meam furibunde conficiant.Hoſtes enim generis humani , qui me, generis humani uindicẽ,crudeliſsime perſequuntur , rabidi canis impudentiam , & leonis immanis truculentiam , & unicornis robuſtiſsimi uiolentiam,aſſumunt ; ut non ſolum mihi uitam eripiant,ſed etiam memoriæ nominis mei ſempiternum exitium moliantur.Sed abſcedant gemitus, querellæ ſileant : præſidium adeſt ; dolori eſt finis impoſitus;ſummæ gloriæ lumen exoritur . Tantũ igitur abeſt,ut hoſtes,quod conantur,efficiant,ut ipſe potius ſim eorum acies profligaturus , & ipſi morti necem illaturus;ut deinceps nemo ſit ex illis,qui ad nomen meum adiuncti fuerint,qui uim mortis extimeſcat. Tunc igitur, ſumme Domine, cum

Quoniam circũdederunt me canes.

Tu autem Domine ne elõgaueris.

Erue a framea.

Narrabo nomen tuũ

Digitized by Google

cum de uictis hoſtibus clariſsimum triumphum egero, annnntiabo nomen tuum fratribus meis, & iu medio ſanctæ concionis te laudibus ſempiternis afficiam. Iure fratres meos appello, quos tu, pater ſanctiſsime, filios tuos effeciſti. O gentes uniuerſæ, quæ hucuſque a Diuinis ſacris abhorrentes exſtitiſtis, quę gloriam, Deo debitam, ad falſa, & inania, ſimulacra, per ſummum furorem, & amentiam, tranſtuliſtis, animos ad ſpem firmiſsimam tantæ felicitatis erigite. Nullum enim eſt, apud Deum, generis, aut conditoris, diſcrimen. Omnes igitur, per me, ad ſocietatem gloriæ immortalis, inuitat. Non ſunt enim opes Diuinæ per inuidiam comprimendæ, cum Deus opulentiſsimus ſit ad omnes, qui nomen illius inuocant, locupletandos. Vos igitur, gentes, ad tãtum bonum e longinquis regionibus adſcitæ, perpetua prędicatione laudate Dominum, cuins gratia, atque magnificentia, ſuiſtis tam Diuinis muneribus ornatæ, & excultæ. Vos etiam, qui Iacob ſatu propagati eſtis, hortor, & moneo, ut, patris ſanctiſsimi ueſtigiis inſiſtentes, Domini nomen, & gloriam, celebretis. Nomen illius reueremini, iudicium pertimeſcite, omnes, qui ab Iſraele originem ducitis; & amore complectimini illos, quos Deus ex gentibus uobis fratres adiunxit. Omnes enim Iſraclis ſemine procreatos eſſe cognoſcite, quos in unã ſtirpem, una fides, una religio, unus ſenſus, & unus ſpiritus, inſeuit. Omnes in memoriam ſæpe redigite, quemadmodum Dominus nullo modo cõtempſerit, & abiecerit Chriſti pauperis, quem mundus aſpernatur, humilitatem. Numquam ab illo faciem auertit; numquam poſtulata repudiauit; numquam illius ordinandi facultatem prætermiſit. Illum uictoriis mirabiliter illuſtratum ab inferis excitauit; illum in Maieſtatis ſempiternæ ſolio locauit, ut cælum, atque terram, ſempiterno imperio contineret. Tuas igitur laudes perpetuo canam; numquam beneficia, quæ in me contuliſti, ſilebo; & coram omnibus, qui pietatem unice colnnt, nuncupata uota perſoluam. Pauperes, qui fame premebantur, dapibus Diuinis expleti, lætabuntur; qui Deum inquirunt, uotorum rei, Deum perpetuo laudabunt; animiq. ueſtri, o fratres mei, ſempiterna uita perfruentur. Erant quidem homines inſitæ legis obliti, officiorum, atque uirtutis, immemores; neque ſolum memoriam pietatis abiecerant, ſed multis etiam ſe ſceleribus alligauerant; qui tamen, beneficio meo, Dei legem in memoriam reuocabunt, & ad Deum incenſo aio conuertentur, ita, ut, qui antea ſceleris immanitate flagrabant, ſtudio, & cupiditate, pietatis inflammentur. Non erit autem hoc tantum beneficium Iudææ anguſtiſsimis finibus incluſum, ſed cum omnibus gentibus liberaliſsime communicatum. Ex ultimis enim terrarum finibus innumerabilis multitudo confluet, quæ te, Domine, ſupplex adoret; & in ſtudium tui nominis incenſis animis incitetur. Non enim tunc regnabit libido, non cupiditatis impotentia; non Satanę tyrannis eos, quos in libertatem uindicauero, oppreſſos importuno dominatu tenebit; ſed ſolius Domini regnum in gentibus erit opibus florẽtiſsimum, ſtabilitate fundatiſsimum, atque ſempiterno præſidio munitiſsimum. Terræ etiam principes cęleſtis pabuli ſuauitatem guſtabunt; & illi ſupplicabunt; & omnes ſe coram illo in terram abijcient, qui uitam pro ſalute omnium libentiſsime profudit. Gens, quæ illi ſeruierit, in Domini familia, & poſteritate, cenſebitur; iiſdẽ ueſtigiis ingredietur; & populo, qui ex ſanctis diſciplinis ortus exſtiterit, admirandas actiones, quas ſalutis auctor effecit, ut iuſtitiæ Diuinæ ſatisfaceret, & ſuos opibus iuſtitiæ cumularet, annuntiabit.

Vniuerſum ſemẽ Iacob

Apud te laus mea.

Reminiſcẽtur, conuertentur.

Manducauerunt, &c. In conſpectu eius cadẽt omnes, qui deſcendunt in terram, & anima mea illi uiuet.

Dominus regit, &c. Pſal. 22. Apud Heb. 23.

QVanta cura, & uigilantia, Deus uitæ bonorum proſpiciat, nullis uerbis explicari poteſt. Non enim ſolum uniuerſa ea prouidentia, quæ per omnia pertinet, ſed ſingulari ſtudio, perinde ſuis conſulit, atque ſi nihil aliud operis, & muneris, habuiſſet. quemlibet enim illorum alit; inſtituit; erudit; illum, cum eſt opus, abſterret; cum rurſus ſalutis ratio flagitat, ad ſe clementer allicit; ab illo omnia pericula propulſat; ita ſe denique gerit in negotio cuiuſuis hominis pij conſeruandi, ut nihil malle uideatur, quam illum Diuinis opibus auctum, & ornatum, & in cæleſti ſede repoſitum, tandem adſpicere. Hanc tam admirabilem benignitatem ut aliquo modo litteræ ſanctæ ſignificent, Deum Paſtorem nominant, non quod paſtoris nomen huius bonitatis immenſitatem poſsit exprimere, ſed, ut, aliqua ratione, a rebus a uobis cognitis ſimilitudo ducatur, qua ad notitiam Diuinæ erga nos caritatis adſpiremus. ad hanc enim enim caritatem aliqua ratione deſignandam reperiri uix poteſt aliquod nomen nomine Paſtoris accommodatius. Paſtor enim, ea ratione, qua Paſtor eſt, non ſuum commodum, ſed ouium ſalutem, ſibi proponit. Itaque uigilat; calores perfert; frigora ſuſtinet; lupos arcet; gregem in læta paſcua deducit, a locis peſtilentibus abducit; omniq. tandem cura, & ſollicitudine, laborat, ut pecus ſanum, atque bene nalens, ſit, & ſoboles illius multiplicetur. Hac igitur ſimilitudine Dauid mirifice delectatus, ait: Dominus in me alendo, & nutriendo, paſtoris officio fungitur. quo circa nihil mihi deeſſe poteſt, nec ad corporis, & animi, pabulum, nec ad ualetudinis firmitatem. reliqui enim paſtores, uel, propter inopiam, & imbecillitatem, non poſſunt; uel, propter ſocordiam, nolunt ouium incolumitati proſpicere. At Deus, cum rerum omnium Dominus, & probitate infinita præditus ſit, fieri non poteſt, ut uel imbecillitate impeditus, uel negligentia ductus officium deſerat, & oues ſuas aut fame confici, aut a feris laniari, patiatur. Cum igitur illi cuſtodiam meæ uitæ commiſerim, qui & omnipotens eſt, & optimus eſt, nullius rei indigentia uexari poſsum. Operam dat, ut in locis herbidis, & amœnis, accumbam; & paſtum me ad aquas ſummæ iucunditatis adducit, ut ſitim meã facil-

Domious regit me.

In loco paſcua ibi me

lime copia, & ubertate, ſui ſpiritus extinguat. Quod ſi caſu diſpulſus a uia deflexero, is continuo animam meam conuertet, & in uiam reuocabit, & per ſemitas iuſtitię deducet, ut omnes uiæ meæ ad legis ſanctitatem dirigantur, ut ab eo gloriam immortalem adipiſcar. Et hoc quidem iuſtitię dono, & munere, quo nullum poteſt eſſe clarius, & magnificentius, aut quod magis ad ſplendorem Diuinæ lucis accedat, me donabit; non meritis meis, ſed gratia tantum ſua, prouocatus. Nã, quę merita mea gratiam illius antegredi potuiſſent, quæ illum aliquo nexu iuris obligarent ad flagitiorum meorum offenſiones proſus oblitterandas, & ſimilitudinem ſuæ pulchritudinis in animo meo penitus inſculpendam? Non igitur mihi, non meis cogitationibus, & actionibus, ſed nomini ſuo ſanctiſsimo, hoc tãtum munus attribuit, cum me a peccatis eripuit, & in iuſtitię Diuinę fructu, & poſſeſsione, collocauit. Neque ſolum me cumulat beneficiis ſempiternis, uerum & inuicto præſidio communit, ne hoſtium inſidiis ſpolier, &, a uia ſalutis abſtractus, in baratrum miſeriæ detrudar.

Nam etſi ambulauero.

Hoc eſt enim ſummæ bonitatis officium, ut omnem muneris ſui gloriam, quam ſuis elargitur, præſidio ſuo protegat, ne poſsint opes Diuinę de manibus eorum, qui in Dei gratia poſiti ſunt, hoſtium uiribus extorqueri. Si igitur, o paſtor optime, & uigilantiſsime, per uallem craſſam, & caliginoſam, horrenda tyrannide mortis oppreſſam, iter habuero, minime pertimeſcam, quoniam tu mecum ſemper es, ut me ab omni calamitate incolumẽ tuearis. Virga tua, qua me dirigis; baculus tuus, quo me ſuſtentas, mihi maxima ſolatia dãt. Quo modo enim poſſum ærumnis angi, aut doloribus ullis ſuccumbere; cum animaduertã, quam ſingulari diſciplina me erudias, monitis inſtituas, ſubſidio tuearis, iucunditate permulceas?

Paraſti in conſpectu meo.

Ne labi autem, & concidere, poſsim, uires meas reficis; menſamq. dapibus Diuinis inſtruis, quibus in conſpectu inimicorum meorum ualde confidenter utor; ita, ut nec illorum minas metuam; nec impetum, contra imbecillitatem naturę factum, reformidem. Vires enim colligo, quibus facillime conatus eorum deſpiciam. Cibus namque cæleſtis robur cæleſte ſuppeditat; epulumq. Diuinum animum Diuina uirtute fulcit, ita, ut omnes aduerſarias poteſtates, & copias, pro nihilo putet. Perfudiſti præterea unguento caput meum: mentem namque meam Spiritus ſancti gratia cumulaſti, qua copioſiſsime delibuta niteſcat, & odores ſuauiſsimos longe diffundat, & ad ſempiternas uoluptates odoris ſummi fragrantia deducatur. Quid dicã de poculi illius repleti dulcedine, qua animum meum lætificas, & ſtudio immortalitatis incendis? Omnibus denique modis bonitas, & clementia, tua me proſequentur omnibus diebus uitę meę, uſque eo, dum pleniſsime iura cæleſtis ciuitatis adipiſcar, & habitem in domo Domini, immortalitatem gloriæ conſecutus.

Domini eſt terra, & plenitudo eius. Pſal. 24.

NOn ſatis eſt, reuocare ſępe in memoriã, quæ beneficia in nos liberator generis humani contulerit, niſi ſimul illius Maieſtatem, quoad licet, & fas eſt, animo complectamur. Quo enim altius de illius amplitudine fuerit a nobis cogitatum, eo pluris beneficia accepta faciemus. Cum igitur Dauid nobis Chriſti preces, ſacerdotis officium, ſanguinis profuſionem, ſacrificij ſanctitatem, imperatoris ſummi uictoriam, expoſuiſſet, nunc oſtendit, eundem, qui pro nobis necem, & cruciatum, libentiſsime perpeſſus eſt, qui hoſtem profligauit, & in cęlum adſcendit, ut iuriſdictionem ſempiternam adminiſtret, illum eſſe, qui cælum, atque terram, condidit, & omnia poteſtate infinita complectitur. Nec enim dubium eſſe poteſt, quin carminis huius ſententia ad Dei filium referatur. Quod clarius apparet, cum illius triumphus, & aditus in cælum, deſcribitur. Ait igitur Dauid: Hic ſummus Dominus, qui patrẽ nobis placauit; qui ſanguinem, & uitam ſuam, hominum generi largitus eſt; qui in noſtra ſalute conſeruanda uigilantiſsimi paſtoris officio fungitur; terræ Dominus eſt; & omnia, quæ illius amplitudine continentur, & uniuerſus orbis, & omnes denique illius cultores, ſub illius ditionem, & imperium, ſubiuncti ſunt.

Domini eſt terra.

Quod mirum uideri non debet, cum ipſe terram uniuerſam condiderit. Eſt igitur rationi conſentaneum, ut, qui conditor eſt, ſit etiam imperator. Is autem a principio, cum omnia creauiſſet, & terra fuiſſet aquis immerſa, imperio ſanxit, ut aquæ unum in locum defluerent, & terra ex marinis aquis, & ex fluminibus, emineretut; fruges, & pabula, non ſolum hominibus alendis, ſed cunctis etiam animantibus, large ſuppeditaret.

Super maria fundauit eum.

Nunc autem, quamuis aquis circumfuſa ſit, & undique aeris ambientis motibus aſsiduis excluſa, adeo ſtabilita eſt, ut nullo pacto de loco ſibi aſsignato conuellatur. Vt autem Dominus hic noſter non naturæ tantum operibus, uerum etiam cæleſtibus diſciplinis, ad ſui notitiam humanum genus adduceret, religionem inſtituit; & montem ſibi dedicauit, quem ſanctiſsimo templo conſecraret; ut homines, ſacris ſanctiſsimis inſtituti, ad cupiditatem cæleſtis, atque ſempiternæ, ciuitatis incitarentur. Non enim uoluit, ut in monte terreſtri, & in templo hominum manibus extructo, mentes humanæ reſiſterent, ſed etiam, aſsidua mentis commentatione, de illo monte, atque templo, cogitarent, cuius id, quod eſt oculis obiectum, imaginem gerit. O beatos illos, quibus adſcenſus in cæleſtes illas ſedes datus erit.

Quis adſcẽdit in montẽ Domini

Quis adſcendet in illum montem Domini, ſempiterna claritate Diuinę lucis ſplendentem, & cælitum frequentia, & celebritate, decoratum? Quis ad templum ſanctum Domini, in quo ipſe non adumbrate, ſed uere, ſemper habitat, altitudine mẽtis adſpirabit? Nõ certe

nocentes,& facinoroſi;non flagitiis infames; non homines malefici,& in Deum ſcelerati;ſed,qui ab iniuria,& maleficio,manus abſtinent, & ita purũ animum gerunt, ut nullum malum cogitatione

Qui non accepit in uano animam ſuam.

moliantur;qui nullo modo fidem, qua ſe ad perpetuum legis Diuinæ ſtudium adſtrinxerunt, uiolant;nec homines,interpoſiti iuriſiurãdi religione confidentes,dolo circũueniunt.Hi clementię Diuinæ beneficiis erunt large,& munifice,cumulati, & iuſtiſsima meritorum ſuorũ pręmia conſequentur.Eadẽ namque opera optimus parens, & Dñs, & miſericordię,& iuſtitię,ſuę ſatisfacit.Miſericordiæ quidẽ;quia illos, quorũ flagitijs erat infenſus, in gratiã recepit,& ſpiritu ſuo cõfirmauit,ut opera præclariſsima molirentur; iuſtitiæ uero; quia Diuinã uirtutẽ Diuinę gloriæ præmio, ornamentisq. Diuinis, affecit;&,quod ſe facturum receperat,ſumma fide perfecit.

Hæc eſt generatio quęrentiũ eum

Qui ſic uitam inſtituunt, omnesq. ſuas actiones ita moderantur, ut numquam a Diuina lege in alterutrã partem declinẽt, ardentiſsimoq. ſtudio puritatẽ conſeruant,in ſanctorum patrũ ſobole adſcribẽdi, & in populo Dei cenſendi ſunt;nõ illi, qui, ſecundum rationẽ ſanguinis a ſtirpe Iacob propagati,ab illius ſanctitate degenerant.Nõ enim ſeminis propagatio, ſed pietatis imitatio,ueros Iacob filios facit.nec enim apud Deum multũ refert, quali genere ortus ſis, ſed quibus diſciplinis, & exẽplo,cõformeris. Qui igitur te quęrunt, Domine, qui faciẽ tuam nimis ardenter expetunt,hi filij Iacob numerandi ſunt, & non illi,qui Deum non metuunt, & ius humanæ ſocietatis nefarie perfringunt.O ſapientiſsimi iudicis æquitatẽ,qui nihil hominum generi,aut aſſimulatæ religioni, tribuit; ſed ueriſsimæ uirtutis ſtudium,& ſolidæ, & expreſſæ, ſanctitatis rationẽ gratia,& fauore ſuo complectitur;neque pietatis oſtentationem,ſed ueriſsimam religionem, & hominum caritatẽ, pręmio ſempiterno remunerat. Sed uenit mihi repente,quodam inflatu, & inſtinctu,Diuini ſpiritus,in mentem,admirari illã pompam,& celebritatem, qua Dominus,noſtræ ſalu-

Attollite portas.

tis auctor,hoſtibus deuictis,& noſtra libertate cõſtituta, in templum ſuum ingredietur.Non de tẽplo,hominũ operis ædificato, in quod arca fœderis inferetur,orationẽ habeo.Non enim ſignis, & umbris,ſed ſtudio ipſius ueritatis,inflammor.Itaque ipſius ſummi Regis,in aditũ cæli,cũ amplitudine,& magnificentia,ſummi decoris inuecti,clariſsimã ſpeciem uidere iam uideor; angelorumq. theatrum mihi in oculis,& adſpectu,cõſtituo; eorumq. uocibus circumſonant aures meæ, quibus alij alios excitant,& ad laudẽ imperatori ſummo debitã perpetuo tribuendam monitis crebris adhortantur. O fores cæli ſempiternæ, capita feſtinanter attollite,aditum confeſtim aperite; & introibit rex gloriæ.Fuit quidẽ, poſt primi hoĩs occaſum,cæli aditus interclusus; & hæ fores nemini umquã patuerunt. Quis igitur eſt iſte tam excellenti uirtutis ſpecie præcellens,ut ad illius aduentum cæli aditus aperiatur?Quis eſt iſte rex glorię? Hominis naturam intuemur, inſigni quidem claritate raræ,& inſolitæ, dignitatis illuſtratam; ingreſſus tamen in cælum,niſi Diuina uirtus acceſſerit, nemini concedi poteſt. Verum. Sed in hoc principe Diuina uirtus ſemper eluxit. Eſt enim Deus uerus immenſa uirtute præditus, & inuicto robore pręcellens,bellorumq.omnium uictor,inſigni gloria in omni æternitate circumfluens. Is enim,in hominis habitu delitescens,Satanæ uires eliſit, peccatum inuicta uirtute deleuit, inferorum acies profligauit; in cælumq. uiam non ſibi tantum,ſed ſuis etiam,præclariſsime muniuit. O fores cæli ſempiternæ, capita feſtinanter attollite;aditum confeſtim aperite; & introibit rex gloriæ: Quis eſt iſte Rex gloriæ? Cæleſtis naturæ Dominus,& cælitum imperator,cui oẽs angeli,atque beatiſsimæ mẽtes,obtẽperant,eſt ipſe Rex glorię.

Ad te leuaui animam meam. Pſal.24.Apud Heb.25.

HAc quidem oratione uir ſanctus non ſolum Deũ pro ſalute propria ueneratur; uerum etiam nos ad pias preces erudit;&,qua ratione,cũ labimur,excitari debeamus,egregie demonſtrat. Dñe,inquit,ſi naturę meę imbecillitatẽ recognoſcam,& animi labẽ,& corruptellã,conſiderem,oĩs ſpes mea debilitabitur, & euaneſcet;ſed,cũ benignitatis tuę magnitudinẽ mente, atque ratione, cõprehendo,rurſus erigor,& uires aſſumo,quibus oĩa mala depellã In te igitur ſemper ſalutis ſpem aĩo maximo reponã;& ita fore confido,ne ignominiæ,atq. dedecoris,inſigni labe cõturber. Non. n. mihi hoſtes inſultabunt,& amentiã obiicient, q́d tui ſolius ope nixus ſim. Neminẽ enim numquam ſpes in te collocata fefellit, quia neque poteſtas tua debilitari, neque fides labare,poteſt. Nũquã igitur ero ludibrio inimicis meis. Nemo enim, qui in pręſidio tui ſanctiſsimi nominis acquieuerit,erubeſcet;quia numquã ab ope tua deſeretur. Qui igitur erubeſcẽt?illi,qui,te neglecto, ſubſidia ſibi inaniſsima comparauerint.Omnes igitur uitæ meę rationes huc in ſumma referuntur; ut te unum ſpectem; tibi placeam; a te numquam diuellar; tecum ſim fœdere amoris ſanctiſsimo copulatus. quod fieri nullo modo poteſt, niſi fuerim tuæ legis obſeruantiſsimus.Eos namq.ſolum tibi deuincis,qui placitis tuis obtemperant;eoſq. a cõiunctione tua repellis, qui legis tuæ imperiũ recuſant.Ex quo ſequitur,oẽm meę ſalutis,atque dignitatis, rationẽ eſſe in legis ardẽti ſtudio cõſtitutã.Sed, quis legẽ tuã ſeruare poterit, in tãta naturę corruptella,& imbecillitate?Nemo certe,niſi is,quẽ tu inſtituendũ,& erudiendũ, ſuſceperis, & gratia tua cõfirmaueris, ad pietatis munera feliciter obeunda,& hoſtiũ inſidias conſtanti aĩo repellẽdas.Demõſtra tu igitur,Dñe,mihi uias tuas; & ſemitas tuas, quæ perfecto tuæ legis ſtudio continentur,doce me.Deduc me in ueriſsimã ſanctitatis,& iuſtitiæ,diſciplinã;& doce me, ne de uia deflectã,&, mẽtis errore præceps,miſerrime cõcidã. Nõ ullis operibus meis innitor;non eſt in me aliquid, quod oſtentem: nulla iuris ratio eſt,qua te mihi obſtrictũ eſſe cõtendã; ſed oẽs poſtulati mei rationes a tua clementia depromũtur.Tu.n.Deus

Ad te, Dñe, leuaui.

Cõfundantur omnes iniqua agẽtes.

Vias tuas demonſtra mihi.

Dirige me in ueritate tua.

meus

meus es, quem ſolum, pura, & integra, mente, colui; to ſalus mea es; quæ me multis in locis a peſte ſeducit; in te ſolo omnem ſpem collocatã ſemper habui, quia numquam mihi defuiſti; &, reliqua uitæ præſidia, quam eſſent inania, expertus ſum. Non peto, ut opera mea recorderis, quę, per ſe, uel nullius momenti ſunt, uel, ſi ponderis alicuius ſunt, nõ certe tanti ſunt, ut, illis fretus, opinari debeam, me fuiſſe ex omni parte ſerui fidelis officio perfunctũ; maxime, cum flagitia multa commiſerim, quæ non poterãt nullo modo ſacris ullis a me rite procuratis expiari, aut officiis cũ ſedulitate pręſtitis æquabili æſtimatione compenſari. Quid igitur a te petam, ut clementiã tuam, & miſericordiam tuã, recorderis, qua a primordio generis humani erga ſupplices tuos uſus es? Dele, Domine, ex animo tuo memoriã flagitiorum, & ſcelerum, quæ in me, cum eſſem iuuenis, propter imbecillitatem iudicij, & uim temeritatis, admiſi. amplitudine miſericordię tuę fretus, ad te fidenter adeo; teq. ſuppliciter oro, ut mei recorderis, & in me tuendo, & cõſeruando, non me, ſed bonitatem tuam, reſpicias.

Dulcis, & rectus Dominus.

Cur ego a Deo meo non debitum exigã, quo ille nõ mihi, ſed benignitati, & iuſtitiæ, ſuę eſt admodũ uehementer adſtrictus? Benignus eſt enim, & rectus Dñs; & iccirco eos, qui aberrãt, diſciplina ſua ab errore deterret, & in rectam uiam reducit. In quo quidem & benignitati conſulit, cum non delictis impeditur, quo minus homines ad ſe clementer alliciat, & ad uiam, & rationem, ſalutis erudiat; & iuſtitiæ proſpicit, cum non aliis, quam iis, qui rectam uiam tenẽt, aditum in cælum aperiendum eſſe docet; & iccirco prius iuſtitiæ muneribus ornat homines, quam iuſtitiæ

Diriget mãſuetos.

præmia illis largiatur. Hoc tamen tam Diuinum beneficium non omnes accipiunt. Nõ quod ſumma, atque ſempiterna, bonitas inuida ſit, & opes ſuas cõpreſſas habere ſtudeat; ſed, quia multi, peſtiferis erroribus inflati, & falſa ſpecie cuiuſuis ſplendoris elati, inſaniunt, & inſoleſcunt; Dei obliuiſcuntur; illiuſq. beneficia aſpernãtur, atque repudiant. Soli igitur, qui ſe coram ſolio Diuinæ Maieſtatis obiiciunt, qui flagitiorum ueniam petũt, quos ita impuritatis ſuſceptę pęnitet, ut nouę uitæ rationẽ conſtanter inſtituant, qui ſe denique totos ad Dei miſericordiã conferunt, eius monitis inſtructi, in iuſtitię uiã ingrediuntur, ut ita tandẽ iuſtitiæ propoſitã mercedem, eiuſdem Dñi clemẽtia, & benignitate, conſequantur. Dominus enim humilibus ductor eſt; iudicij magiſter eſt; neminem, qui uelit ſibi ſubiici, a doctrina ſua repellit; hominibuſq. ſapienter abiectis, atq. demiſsis, qui non ex ſe ipſis, ſed ex Deo, ſuſpenſas uiuendi rationes habere cõſtituunt, uiæ diſciplinam clemen-

Vniuerſæ uiæ Domini.

tiſsime tradit. Quæ autem maior dementia poteſt excogitari ea, qua miſeri homines, uia Domini neglecta, ſe in uias tenebris demerſas dant, ut præcipites in miſeriam ſempiternam deturbentur? Omnes enim uiæ Domini miſericordia cõſtatæ ſunt, & ueritate conſtabilitæ; miſericordia quidem, quia, nullis antecedentibus meritis, obligatus, iuſtitiæ Diuinum beneficium hominibus large, atque munifice, contulit; ueritate porro, quia fidem quã dederat, cumulate pręſtitit. Receperat enim, fore, ut omnes, qui ad ſe, cum fide uigente, & iuei tata, reditent, participes Diuinæ claritatis efficeret. Sed, qui ſunt Ij, qui tantæ felicitatis compotes ſunt? Num omnes, qui uerbis, & oratione, religionem profitentur? Non certe; ſed, qui in fœdere, cũ ipſo Domino ſanctiſsimo ſanguine percuſſo, permanent; ſummaq. fide teſtimoniis illius adhæreſcunt, & ſanctionibus illius obtemperãt. Sed, qua tandem ratione fiet, ut promiſsis maneam, & legis tuę ſanctitatem minime uiolem, niſi fuero per ſpiritum tuum monitus, & eruditus, & robore confirmatus; ita, ut neque errore ullo a uia deduci, neque uiribus ullis debilitari, poſsim? Quo modo autẽ, ipſius ductu, & imperio, iuſtitiæ curſum conficiam, ſi ab illius coniunctione fuero, propter flagitia mea, diuulſus? Te igitur oro, Domine, propter nominis tui gloriam, quæ tum demum clariſsime ſplendet, & ampliſsimis laudibus illuſtratur, cum homines e luculentis uitiis emerſos iuſtitiæ muneribus ornas, & ex flagitioſis, & impuris, ſanctos, & immaculatos, efficis, ut mihi flagitiorum meorum, quæ ſunt nimis multa, ueniã clementer impertias.

Quis eſt homo, qui timet Dominum.

O beatum illum uirum, quem metus Dei in officio continet. Quot bonis expletus erit? Primum enim Dominus illum docebit, & in quocumque genere uitæ, quod ſibi recta ratione delegerit, ſic inſtituet, ut ad exitum, quem expetit, facillime perducatur. Tum anima illius ueriſsimis bonis affluet. & in ſumma iucunditate uerſabitur: deinde poſteritas illius, in patrimonio, ſibi a maioribus relicto, ſine cura, & ſollicitudine, permanebit. Qui enim poſitum a parentibus exemplum iuſtitię, atque pietatis, imitantur, nullo pacto de poſſeſsione patriæ, atque ſempiternæ hereditatis, expellentur. Poſtremo, quod omnium maximum eſt, Deus cum illo arcana ſapientiæ ſuæ communicabit; & multarum rerum intelligentia illum inſtruet, quæ ſunt ab humana cognitione remotiſsimæ. Nã, quo tandem pacto homo humi ſtratus poterit cęleſtia, atque Diuina, contemplari, niſi Spiritus ſanctus illum excitauerit, & inſtituẽdum, & erudiendum, & illuſtrãdum, ſuſceperit? At omnes, qui Deũ metuunt, illiq. ſe totos in diſciplinam tradunt, hoc illius gratia cõſequuntur, ut myſteria Diuinæ legis integumentis inuoluta perſpiciãt; ut in legis finem aciẽ mẽtis intendant; ut ipſi ſummo Domino amoris ſempiterni fœdere ſanctiſsimo copulentur; ut Spiritus Diuini familiaritate, & cõſuetudine iucundiſsima, perfruantur; ut multa denique ſpeculentur; & uideant, ad quæ mentes humanæ, uiribus tantũ ſuis innixæ, adſpirare nullo modó poſſunt.

Oculi mei ſemper ad Dominum.

Illũ igitur ſemper intuebor; illũ in animo ſemper habebo; oculos ab illo nũquam deiiciã: ille namq. pedes meos reti uehementer implexos expediet; hoſtiumq. fraudes, & inſidias, perrũpet, ut libere poſsim curſum tenere; &, quo tendit aĩus, ope, & gratia, illius, abſque offenſione peruenire. Reſpice me, Dñe, & miſerere mei. Nec enim aliud nunquã in meis ærũnis auxilium exquiſiui; aut alium patrocinium contra calũniatores adoptaui. Itaque, omni præſidio nudatus, oĩum gratia deſtitutus, mul-

tis curis,& angoribus,afflictus,ad te,unicum uitę meæ ſubſidium,ſupplex accedo: animi namque mei dolores, & anxietates amplificatæ ſunt. Te igitur oro,& obſecro,ut me e tantis malis,quibus ſum miſerrime circumuentus,eripias. Vide, quibus ærumnis oppreſſus ſim, quibus ſolliciter; & peccatis meis, quæ me in hanc calamitatem impulerunt,ignoſce. Adſpice, quam multi ſint inimici mei, qui me nimis crudeliter inſectantur; quantis me uiribus oppugnent hoſtes mei;quam acerbo,& immani, odio impetum in me ferant. Eſto cuſtos,& defenſor,animæ meę, & libera me; perfice,ut ſpes,quam in te poſitam habeo,nó mihi dedecoris extremi cauſſa ſit:quod eueniet,ſi ope tua fuero in mei laboris,atque doloris, magnitudine deſtitutus.Erubeſcant illi,qui ſibi ſubſidia fallaciſsima comparant; non ego, qui in ſola ſpe tui ſanctiſsimi numinis acquieſco. Nec enim ita ſum demens,ut ſolo nomine fidei,& religionis,ineptiſsime glorier;& officia,quæ fidei penitus inhęrentis,& inſitæ,religioné teſtificantur,impudẽter abiiciã.Integritas enim uitæ,qua labes oẽs aſpernor,& æquitas,qua iniurias omnes reuello,quam uera,& conſtans, fides mea ſit,facile demonſtrãt. Hęc igitur officia me tuebuntur, eo quod ortũ habeãt a fide,qua mirifice ſuſtentor;cũ recordor,me tibi oẽs uitę meę rationes credidiſſe.O Dñe, redime populũ tuũ,Iſraelis exẽplo,uera fide,& religione,ſubnixũ,ex oibus anguſtiis,quib' upptimitur.

Innocentes et recti adheſerunt mihi.

Judica me, Domine. Pſal. 25. Apud Heb. 26.

NIhil eſſe conſcientia rectę,& integræ,uitę iucundius,& bonis, & improbis, eſt ſatis exploratum.Bonis quidẽ,quia ſenſu dulcedinis,quã ex uirtutis fructu percipiunt,id experiuntur. Malis autẽ, quia maleficiorum ſuorum aſsiduo cruciatu lacerantur;&,obiectis terroribus,exanimantur; & iccirco neceſſe eſt, ut (uelint nolint) illos beatos eſſe iudicent, qui minime tam peſtiferis morbis affliguntur. Cur igitur uirtutem colere recuſant? quia ſe nefariis cupiditatibus in miſerrimam ſeruitutem addixerũt;& duriſsimis illis uinculis laxari non poſſunt, niſi præſentiſsimi Dei ope,quam illi minime requirunt. Duo autem maxima ſolatia continet recti conſcientia; Vnum eſt, infamiæ falſæ cõtemptio; Alterum,eſt conſtans,& perpetua,Diuinæ benignitatis ſpectatio. Facillime namque,qui ſibi nullius ſceleris conſcius eſt, ignominiã inimicorum calumnia comparatam deſpicit;quia ſcit,omne mendacium,modico ſpatio temporis interiecto,in lucem ueritatis incurſurum;& ita ad nihilum confeſtim reciſurum; &, quia exploratũ habet ſolis obſtinatis,improbis & ſceleratis, eſſe fontem Diuinę benignitatis interclufum,& nulla recordatione grauiſsimi criminis exterretur,cum ſumma fiducia, & exſpectatione, ad Deum accedit,ut,illius ope fultus,omnes contumeliarum aculeos facile retundat, & præmia etiam inſignia, ex contumeliarum deſpicientia, conſequatur.Dauid igitur, cum hominum perditorum maledicentia carperetur, utrumque facit. Nam & ſuæ conſcientiæ teſtimonio gloriatur, & cauſſam ſuã,iudicio ſanctiſsimi illius iudicis, qui neque labi,neque in errorẽ induci poteſt,& a quo innocentiæ præmium ſibi pollicetur,fidenter ſane committit, non ita tamen, ut ad ſe Diuinam gloriam transferat, cum ſapienter intelligat, nullo bono ſe perfrui, quod nõ ab ipſo Deo,ex quo oĩa bona frequenter emanant, acceperit,ſed ut ab eodẽ,ſuæ ſalutis,& dignitatis,auctore,clarius iuſtitię teſtimonium cõſequatur. Ait igitur: Cernis, Dñe, quam fallax ſit humanum iudicium:nam ueritas apud homines, aut ignorantiæ tenebris obſcuratur;aut,interclufa uariis calumniis, opprimitur; aut,odio improbitatis, in exſilium pellitur, ita,ut in loco etiam,iuris examini deſtinato, ueritas ipſa raro conſiſtendi locum habeat. Tu igitur,cuius ſanctiſsimum ſolium numquam a ueritate deſeritur,& quem nihil latere poteſt, qui non ſolũ iudex integerrimus,ſed teſtis etiam fideliſsimus es, & mẽtem meam penitus exploratã habes, de me iudiciũ fac,& ſententiam,quã cernis iuſtiſsimam eſſe,pronuntia,ut inimicorum meorũ maleuolentia cõticeſcat.Nihil enim ſubdole geſsi, nihil fraudulenter adminiſtraui,ſed ſimpliciter,& candide, cum animi ſingulari intergritate,uixi; ſpem meã non in humanis opibus, ſed in clementia tua, cũ fide firmiſsima,collocaui. Quo circa fore cõfido, ut numquã de ſtatu meo cõuellar. Explora,atque perueſtiga, penitus mentẽ meam; ſenſus diligenter examina; &, quaſi quadam conflatura,renes meos,& cor meũ,igne comproba;&, quam recte uitam ſim moderatus,experire.Nam primum miſericordiam tuã in oculis ſemper habeo,ita,ut me, illa ualde fretum, nulla grauior cauſſa ſollicitet; & ueritatis tuæ conſtantiam ſæpe cogito, quę ſpẽ meam ita cõfirmat, ut nihil interueniat,quod me ulla ratione labefactet. Intelligo enim,cui me,cui ſalutem,& dignitatem meam, & omnia mea,crediderim;illi nempe,cuius nec opes exhauriri, nec clementia diminui,neque promiſſa fluctuare,poſſunt.Hac igitur fide,omnes uitæ meæ rationes inſtituo; & ad uoluntatem tuam omnes cogitationes,& actiones,accõmodo. Cum igitur uideam, te odio perſequi uanitatem, & malitiam deteſtari,conſeſſum eorum, qui uanitatem ſectantur,effugio; & homines ueteratores, & callidos, deteſtor. Hominum maleficorum concionem odi; & iudicium impiorum nullo umquam modo comprobaui. Manus meas puras ab omni iniquitatis, & iniuriæ,macula conſeruaui; & religionẽ tuam ſummo ſemper ſtudio,& ſanctitate,colendam ſuſcepi.Curaui enim,ut altare tuum, frequentibus ſacrificiis imbutum,homines ad pietatem acrius incitaret,& laudes tuę clariſsima uoce canerẽtur, & ipſe mirabilia opera tua prędicarẽ. Amore miro dilexi domum tuam, eo uidelicet,quod in illa gloria tua carminibus,& concentu perpetuo,celebretur;& In illa ſede,& domicilio, Diuini decoris, & ſanctitatis,ſimilitudo operis altiſsimi, in quod angeli ſemper incumbunt, cum ſumma iucunditate referatur. Omnis enim beatę uitę perennitas in laude nominis tui, & in gloria tua,ſtudio acriter

Iudica me Domine.

Proba me Domine.

Non ſedi cum concilio uanitatis.

Lauabo inter innocentes.

acriter inflammato prædicanda,conſumitur; ita, ut nihil fieri poſsit in terris, quod propius ad cælitum uitam accedat,neque ad uitam recte conſtituendam ſalutarius. Qui enim Deum ſemper intuetur, & beneficia illius meute recolit, & angelos uita,& actione,ſequi nititur,numquã, quamdiu in eo ſtudio permanſerit, in ſe offenſionem Diuinæ Maieſtatis incitabit. Ergo,cum is ſim,qui neque iniuriam hominibus iuferam, neque Dei mei religionẽ negligam,conſequens eſt, ut,quemadmodum gratia tua hunc iuſtitiæ,& ſanctitatis, ſtatum aſſecutus ſum,ita miſericordia ſim ſemper adiutus, & præſidio tuo, in omni tempotum uarietate,munitus. Ne igitur animam meam, Domine,cum nocentibus, interitu ſempiterno conficias;neque, cum homicidis,& facinoroſis,hominibus, mihi uitam eripias. Illorum namque opera, fraudes, & inſidias, moliuntur; manus eorum, donis, atque muneribus, ad corrumpendum iudicium repletæ ſunt; at ego, contra,pura, & integra,mente,ſemper incedo; ita,ut neque homines offendam, neque religionis ſanctitatem polluam. Non tamen meritis meis, ſed clementia tua,nitor. Redime igitur me, Domine, a peſte ſempiterna; & miſericordia tua animam meam complectere. Pedes enim mei in uia iuſtitiæ ueſtigia firme ponunt; & in cœtu fidelium hominum, laudes tuas,oratioue mea,prædicabo.

Ne perdas cum impiis

Dominus illuminatio mea, & ſalus mea: quem timebo? Pſ.26. Apud Heb.27.

QVam firmo præſidio cincti ſint, qui ad nomen Domini adiuncti ſunt,explicat hoc in loco Dauid. Erat ille quidem omni humano præſidio nudatus;inſidiis undique circumuentus,a Rege potentiſsimo magnis copiis obſeſſus, multis difficultatibus implicatus;nulla ſpes ſalntis oſtendebatur;nullum miſeriæ perfugium patebat; oĩa denique erant deſperatione pleniſsima,cum ſubito Dinina uirtus affulſit,& uitũ ſanctum in ſummas anguſtias adductũ obſidione liberauit. Vnde poterat eſſe perſpicuum, nullas eſſe uires, nullas copias,nullas machinationes,quę poſsiut eos,qui ſunt fide,& amore, cũ Deo copulati, eiuſque ope muniti,de ſtatu dimouere. Quæ namque humanę uires eſſe poſſunt,quę Diuinis obſiſtaut? Hac conſideratione uir Diuinus ſapieuter elatus,exſultat, omneſq. hoſtinm impetus facillime coutemnit. Itaque ait, Dominus eſt mentis meę clariſsimum lumen,& ſempiterna ſalus animi mei. quo tandẽ igitur modo,uel offenſionem, & ruinam, uel peſtem,& exitium,pertimeſcam? Dominus eſt munitiſsimum meę uitæ pręſidium: cuius igitur pauore concutiar? homines malefici,odio,& immanitate,flagrantes,arma corripuerunt; hoſtes mei,acerrima nocendi cupiditate inſanientes, in me impetum fecerunt: tantum uero abfuit, ut ipſi conata perficerent,ut potius,grauiter offenſi,corruerint: Si caſtra fuerint contra me poſita,minime trepidabit cor meum: ſi bellum coutra me ueheměter exarſerit,Diuini præſidij fiducia,conſtantiam retiuebo; firmiſsimamq. uictoriæ ſpem in Domino collocabo. Nullo igitur pacto,metu mortis,a ſtatu demigrabo;neque animum meum ullus angor curis triſtiſsimis agitabit. Omni igitur ſollicitudine,& cura,ſolutus, de una tãtum re ſollicitus ero; id ſolum a Domino petam;hoc precibus aſsiduis flagitabo; ut,in illius tandem domo ſempiterna locatus, beatiſsima illa uita,æuo ſempiterno,perfruar;illiusq. decus,& pulchritudinem, clare uideam; & tabernaculum illud pręclariſsimum, in quo ſibi ſedem ſtabilem,atque ſempiternam, exſtruxit, inſigni quodã mentis ardore conſpiciam. Ad hoc autem tantum bonum impetrandum nõ merita mea recenſebo,ſed bonitatẽ illius,quæ me confidentem efficit,adducam. Is enim,cũ me mala circumuallarent,ex ærumnis eduxit, & in tentorio ſuo couſtituit,ne malum ullum extimeſcerẽ. In tabernaculi ſui intimã ſedem introduxit,ut ab omni calamitatis incurſione protegeret, & in rupem munitiſsimam, quo hoſtes euadere nullo modo poſſent, me ſublimem euexit. Quin etiam hoc tempore, cum me hoſtes obſidione cingerẽt, extulit caput meum,ut de omnibus inſignem uictoriam reportarem. quo circa gratiſsimas,& magnificentiſsimas, laudis uictimas, cum maxima uoce,& clariſsima illius in me beneficiorum teſtificatione,in tabernaculo illius immolabo;illi ſemper gratias agam; in gloriam illius carmina modulabor;laudes illius canam; uec de tantis iu me beneficiis ullo tempore ſilebo. Sit modo hic ſpiritus,qui me magnis uiribus incitat, & amore tãtæ bonitatis inflammat,in mẽte mea perennis; numquam abſcedat tã Diuinæ gratiæ iucuuditas, & tam inuicti pręſidij firmamentum. illo namque amoto,concidã;& ſumma moleſtia,& angore, cõficiar. Exaudi igitur orationẽ meam, Domine; & miſericordiã mihi tribue; & poſtulato meo ſatiſfac;ita, ut uunquam ope tua præſenti deſtituar. Vota uamque mea tibi nota ſuut; opes terreſtres non appeto; popularem celebritatẽ non ambio; reliqua oĩa, quæ uulgus hominum diligenter exquirit,pro uihilo habeo: te unũ quęro; te ſummo ſtudio ſequor;te aĩo nimis inflammato frui deſidero. Huc igitur oẽs preces meę in ſumma referuntur, ut nũquam mens mea a meutis tuæ iucundiſſimo cõſpectu diuellatur; & ex hac tã ſuaui familiaritate,quã ſumma cõtentione peto,fructũ, quẽ uolo,percipiã. Nou igitur auertas faciem tuam a me,ne,flagitiis infenſus, iram ita in me cõuertas, ut, repentino tuæ lucis abſceſſu, animum meum in terram deiicias. Quod enim mihi ſupplicium grauius irrogari poteſt? Cum enim me pericula circumſiſtunt, ſolus tu auxilium afferre ſoles. Nõ igitut me deſeras,neque orbatum derelinquas,o Domine; quando ſolus te mihi auctorem præbuiſti. Pater enim meus, & mater mea, uullam mihi opem in rebus aſperis attulerunt: tu ſolus me, ab omni ope, & ſolatio, deſtitutum,iu fidem recepiſti; nomine tuo protexiſti; & a capite meo hoſtiũ impetum repreſſiſti. Tu igitur es mihi uitæ præſidium;tu ſalutis meę propugnaculum;tu denique

Dominus illuminatio mea.

Vnam petij a Domino.

Vt uideam uoluptatẽ tuam.

Quoniã abſcondit me in tabernaculo ſuo.

Exaudi, Domine, uocẽ meam.

Tibi dixit cor meum.

Ne auertas faciem tuã a me.

mihi pater es amantiſsimus. Si igitur a te fuero derelict⁹, ab auxilio deſertus, ſalute ſpoliatus, ope ſanctiſsimi parentis orbatus; hoſtium prædæ, & direptioni, relinquar. Sed dices, me, multis in locis, delictis meis cauſſam attuliſſe, ut a me diſcederes. Fateor, Domine. Sed, ne hoc malum in me ſæpius incurſet, perfice, clemẽtia tua, ut numquam in offenſionem tuã incidam. Demonſtra mihi uiã tuam, & in ſemitas iuſtitię dirige mentẽ meam, ut numquam ulla cupiditas rerum humanarum me tranſuerſum a diſciplina pietatis abducat; ut ſic tandem, ope tua confirmatus, hoſtes meos deſpiciam. legis namq. tuæ rectiſsimus cultus homines fortes, & inuictos, efficit; ſicut legis negligentia, & religionis obliuio, timidos, & imbecillos. Vt igitur hoſtes profligare queam, inſcribe in animo meo legem tuam, ne umquam a ſtudio illius abducar.

Legem pone mihi.

Ne tradideris me in animas tribulantium me.

Ne me inimicorum meorum libidini, & crudelitati, dedas: quorum oẽs conatus in meam perniciem conferuntur; in me furenter inſurgũt; neque uiribus tantum pugnant; ſed etiam falſis teſtimoniis in eo uehementer elaborant, ut nomẽ meum ignominiæ extremę notis inurant; ut iure facere contra me omnia uideãtur, cum in meum exitium tyrãnicę uiolentiæ ſcelus anhelant. Quid de me fieret, ſi me ſpes illa non mirifice confirmaret, qua bona Domini uera, atque ſempiterna, in regione uiuentium me uiſurum eſſe confido?

Credo uidere bona Domini.

Potuiſſem ne tot hoſtium incurſiones ſuſtinere? tot inſidiis occurrere? tot dolores excipere? tot cõtumelias, & conuicia, pati? Non prorſus. Sed, cum uitæ breuitatem cogito, & bonorum, quæ uerſantur in uita, inanitatem conſidero, neque bona eſſe ſtatuo illa, quæ tot malis admixta, & contaminata ſunt, &, cum momento temporis effluxerint, animos hominum mœrore conficiunt; nec illam uitam ducendam eſſe, quæ tanta celeritate in interitum tendit, & mortis repentina ui, & atrocitate, conſumitur. Illa igitur demum bona ſunt exiſtimanda, quæ neque calamitas ulla peruertit; neque mortis uis, & impetus extrudit; nec ulla temporis uetuſtas obliuione cõterit; ſed in omni ęternitate uigent, & animos ſemper florentes, atque beatos, efficiunt. Similiter illi tantum uiuere ſunt exiſtimandi, qui ſunt cum ipſa uita fœdere indiſſolubili colligati: quorum neque uires infringuntur; neque laudes emoriuntur; neque uoluptates ullo interuentu mæſtitiæ contaminantur; ſed ſæculis infinitis in eodem ſemper ſtatu permanebunt. Hæc me ſpes in omni rerum uarietate conſolatur, ita, ut omnia pericula, quæ mihi ab improbis intendũtur, pro nihilo ducã.

Exſpecta Dominum.

Quocirca uos hortor, & moneo, qui uitã, & ſalutẽ, caram habetis, ut, rebus alijs neglectis, in Deo oĩa uitę pręſidia collocetis, qui uos in hac uita non deſeret, & in futura uobis Diuinitatis cuiuſdã præmia ſempiterna conſtituet. Hac ſpe, languida uirtus excitatur, & animus deiectus inuictum robur aſſumit, & altior in dies efficitur. Summa igitur fide in Deum reſpicite; &, ad ſpem immortalitatis inflammati, omnia, quæ hominum uulgus nimis ſitienter exquirit, contemnite; ut fructum ſpei in Deo poſitę feratis, & ſempiterna gloria perfruamini.

Ad te, Domine, clamabo.
Pſal. 27. Apud Heb. 28.

OStendit Dauid, numquam ſine fructu orationem a piis hominibus apud Deum haberi. Quamuis enim in orationis principio ſe incommodis uexari, doloribus angi, & uehementer afflictari, demonſtret, in fine tamen uoces lætitiæ ingentis indies emittit, & Deo gratias ſummas agit, clementiæq. Diuinæ magnitudinem ampla, & illuſtri, prędicatione proſequitur. Hoc igitur inſtitutum ut hoc etiam in loco teneat, ait: Ad te, Domine, munitiſsimum uitæ meæ propugnaculum, contenta uoce, & ſtudio, clamo; te, quantum poſſum, oro, ne abhorreant aures tuæ a precibus meis, ne ue me ſilentio tuo ſuſpenſum, & ſumma perturbatione perculſum, diu teneas.

Ad te, Domine clamabo.

Si enim me non audieris, ſi opem mihi minime, cum calamitas inſtat, attuleris, ſimilis ero illis, qui, ab ope tua derelicti, in imam terræ uoraginem, & in miſeriæ ſempiternæ regionem, deprimuntur. Cum enim uita mea in tua benignitate ſita ſit, conſequens neceſſario eſt, ut, a te neglectus, a uita diuellar, & ſpem ſalutis abiiciam, & illis, qui ſepulti ſunt tenebris ſempiternis, annumerer. Ne igitur tantum malum ſubeam, o clementiſsime Domine, preces meas ad aures admitte. Non enim negligenter, & frigide, loquor: noui enim te ſocordiam in maximis rebus exſecrari, & poſtulatum animi languidi, atque negligentis, aſpernari. ſignum eſt enim, neque iuſto doloris ſenſu commoueri, nec firmã ſpem in benignitate tua reponere, illos, qui negligenter opem tuam implorant. Quod flagitium ne in me turpiter admittam, maxima animi contentione clamo, manusq. meas ad aditum ſancti templi tui, in quo ſempiternam ſedem locaſti, frequenter intendo.

Ne ſimul tradas me.

Ne igitur me cum impijs ad ęternum ſupplicium trudas: ne me pœnis, quæ ſunt iniquis propoſitæ, torqueri patiaris, cum ab illorum moribus, & peruerſitate, uehementer abhorream. Ego namque ſimpliciter, & ſine fallacia, uitam inſtituo; illi uero dolos ſtruunt, & inſidias perpetuo moliuntur. uerbis quidem pacem oſtentant; animo autem bellum cõparant; &, cum maxime humanitatem, & beneuolentiam, ſimulant, tum uel maxime dolos cogitatione uerſant, & peſtem nefarie machinãtur. Quid igitur illis poterit eſſe nocentius, & communibus rebus infeſtius? Malum enim perſpectum, uirtute reprimitur; inſidiæ latentes, difficillime pręcauẽtur. Solius igitur Dei uirtus poteſt machinis adeo ſceleratis occurrere.

Da illis ſecundũ opera eorum.

Vlciſcere igitur, Domine, tantum facinus, & pœnam, tantis ſceleribus debitã, hominibus profligatis impone: pro ratione malitiæ, ſuppliciũ illis irroga, & mercedem illis, pro magnitudine ſceleris, & impietatis, attribue. Quid.n. aliud eis, qui nomen tuum impudentiſsime cõtemnunt, qui beneficentiã tuã aſpernantur, qui nullis beneficiis leniuntur, qui nullis monitis abſterrentur, qui aĩs obſtinatis in prauitate pſeuerãt, optandũ eſt, niſi ut magnitudine tuæ ſeueritatis exſcindantur; &, qui opes immẽſas tuę benignitatis deſpiciũt, opi-

bus

Quoniã nõ intellexeſunt.

bus immenſis tuæ ſeueritatis oppreſsi, æuo ſempiterno ſceleris infandi pœnas luãt. Numquã enim cæli candorem, & amplitudinem, ſuſpexerunt; nõ mentis aciem in ſiderum ſplendorem intenderũt; non uniuerſæ naturæ conſenſum ad hominum ſalutem contemplati ſunt; non legis ſanctitatem, non reliqua opera Diuina, animo comprehendere uoluerunt; in quibus ſi mentem defigere uoluiſſent, facillime a ſe, ope Diuina firmati, morbos animi depuliſſent, & uirtutibus Diuinis inſtructi, opibuſq. ſempiternis cumulati fuiſſent. Non eſt igitur, cur merito de ulla externa ui conqueri poſsint, cum ipſi ſibi, obfirmatæ uoluntatis in ſcelere pertinacia, perniciem intulerint, & in ſceleribus ſuis gloriati ſint. Illos igitur funditus euertes; neque umquam illorum ſtatum inſtaurari, & in antiquã ſplendoris ſpeciem reſtitui, patieris.

Benedictus Dominus.

Nomen Domini laudibus ſempiternis efferatur, omniumq. prædicatione celebretur, qui orationem meam clementer exaudiuit. Dominus eſt robur meum, quo bellorum omnium tempeſtates animo inuicto ſuſtineo; eſt ſcutum meum, quo facillime hoſtium tela in corpus meum immiſſa repello. Animus meus illius fide nixus ſemper extitit, &, ope illius defenſus, exſultauit: gaudio triumphat cor meum: hymnis igitur & canticis laudes Domini celebrabo, omniaq. mea ſtudia, & cogitationes, ad illius gloriam conferentur.

Refloruit caro mea, & ex uoluntate mea cõfitebor ei.

Dominus robur ſuorum eſt; opibuſq. ſummis, atque ſempiternis, Chriſti tui ſalutem conſtituit. Per illum nãque terras gratia conſtabiliuit; cælum gloria cumulauit; homines cum cæleſtibus amoris fœdere coniunxit; multiſq. modis Chriſti opera ad multorum ſalutem ſempiternam uſus eſt; uoluntateq. ſua decreuit, ut Chriſti ſui nomen nullis ſæculis interiret. O Domine, ſalutem confer populo tuo, quem non religionis ſpecies, terreſtribus ſacrificijs, atque cærimonijs, adumbrata, unica Reip. cõſenſione colligauit, ſed ſolidæ, & expreſſe, ratio ſanctitatis, inter ſe caritatis uinculo deuinxit; & hereditatem tuam tibi a patre traditam, quæ ultimis etiam terrarum finibus cõtinetur, beneficijs tuis auge, & illorum opes amplifica; eos, ut uigilantiſsimus paſtor, in ſalutaria paſcua deduc, & in ſublimi dignitatis gradu colloca, ut non ſolum bonorum ubertate, & copia, redundent, ſed etiam dignitate ſempiterna circumfluant.

Afferte Domino filij Dei. Pſal. 28. Apud Heb. 29.

CVm multa ſint, quibus homines pij ab impijs differant, tum maxime, quantum ſit inter utroſque diſcrimen, oſtendit. Viri namque pij certum habent, ui Diuina cælum conuerti, terram motibus interdum horrendis conquaſſari, mare in nubes fluctus immanes attollere, imbres immodicos ab ætheria regione decidere, micare fulgura, emitti fulmina, uniuerſamq. naturam cum fragore ualde metuendo contremiſcere. At impij, cum ad naturam rationis expertem, & caſum, omnia referant, quamuis metu trepident, & in maximis tempeſtatibus animum, maxima formidine conſternati, deſpondeant, non ita tamen, ut ualde uim Diuinam cogitent; &, illius timore perculſi, in deſertam uitam redire conſtituant; ſic etiam bellorum tempeſtates, rerum publicarum cõuerſiones, & imperiorum euerſiones, atque uaſtitates, ad fortunæ temeritatẽ reuocant, quam deam eſſe fingunt ſumma potentia præditam, eam tamen orbant conſilio, ut, in omni rerũ humanarum euentu, non poſsint homines ſuis flagitijs, ſed inuictæ fortunæ temeritati, magnitudinem cladis, qua opprimuntur, adſcribere. Ea uero ratione ſic obfirmati ſunt, ut nullis cladibus reſipiſcant, & uitia, quibus ſunt cooperti, deteſtentur. Ab hoc autem tanto furore, & amentia, longe abſunt ij, qui pietatem unice colunt, & Diuinam mẽtem pura, & integra, mente uenerantur: quibus perſuaſum eſt, nullum motum in uniuerſa natura fieri, qui non ſit Dei uoluntate concitatus, uel ut flagitioſis ſuppliciũ inferat, uel ſaltem, ut eos, qui ſanari poſſunt, abſterreat, & in ſanitatem reducat. Quod adeo uerum eſt, ut nullæ tempeſtates, abſque illius iudicio, concitari exiſtimandæ ſint. Itaque (ut credibile eſt) cum illa memoria ſæuiſsima tempeſtas, atque procella, animos hominum ingenti formidine perculiſſet, & Dauid inde materiam ſibi præberi Diuinæ potentiæ prædicandę intellexiſſet, noluit facultatem tam Diuini muneris luculenter obeundi prætermittere. Admonet igitur omnes, qui ſummo ſtudio pietati operam dant, quos Dei filios appellat, ut Deo non uitulos, non hircos, non agnos, more antiquæ legis, ad aram ſtatuant, ſed noui, & ſempiterni fœderis uictimas offerant, quæ ſunt in ardentiſsimo ſtudio pietatis, in Diuinæ bonitatis aſsidua prædicatione, & in iudicijs illius perpetua oratione celebrandis, conſtitutæ. Ait igitur: O uiri Diuini, qui in Dei adoptiua ſacra ueniſtis, in familiam illius, per eiuſdem gratiam, adſciti, offerte Domino non quadrupedum ſanguinem, neque uitulorum adipem, neque hoſtias in umbris, & imaginibus, uerisſimæ ſanctitatis, & iuſtitiæ, conſtitutas, ſed ſacrificia, & munera, illius Maieſtate digniſsima, nempe gloriæ ſummæ, & uirtutis inuictæ, confeſſionem. Offerte Domino glorię laudem; nomenq. illius modulati carminis iucundiſsima ſymphonia celebrate.

Afferte Domino filij Dei.

Ipſe eſt, qui uapores in nubes cogit; & aquis denſiſsimis intonat, Deus immenſa gloria præcellens intonat in aquarum multarum copia, & denſitate. Vox illius, robore ingenti prædita, terram uniuerſam concutit; humanumq. genus ingenti formidine perterret.

Vox Domini ſuper aquas.

Vox illius, gloria inſigni, atque ſempiterna, circumfluens, hominũ tandem mores, & inſtituta, commutat. Vox Domini cedros altiſsimas perfringit, & diſsipat; perfringit, & diſsipat Dominus cedros Libani. Arbores, altiſsimis radicibus nixæ, Domini uoce conuellũtur, &, tamquam uituli, in uarias partes ſaltu deferuntur. Libanus, & Sarion, montes editiſsimi, de ſede conuulſi ſubſultant, &, ut unicornes, impetu uehementi deſiliunt: ut intelligi poſsit, potẽtia Domini ſuperbiam concidere, inſolentiam deprimi, tyrannides exſcindi, imperia diſsipari, & omnia

Cõfringet Domin⁹ cedros Libani, & diſcẽtus, quẽadmodum filius unicornium.

omnia denique,quæ uidentur eſſe fundatiſsima,e ſublimi dignitatis gradu in extremam bumilitatem,& abiectionẽ,detrudi. Vox Domini ex atris nubibus flammas diſijcit, quas in terras eiaculetur. Vox Domini nimio terrore conturbat Arabiȩ ſolitudinem; Arabiæ uaſtitatem,& ſolitudinem,tãta formidine contutbat, ut nulla ſit in luſtris illis tam immanis,& fera,bellua,quæ non toto corpore contremiſcat. Cum enim malorum tempeſtas, ui infenſi numinis incitata,deſæuit, feritas exhorret,& omnis ferocia, formidine compreſſa, humi procumbit, & dolore, quaſi parturientis dolore, conficitur. Illo namque iudicio, multa, quæ latebant in uiſceribus,in lucem prodeunt; & flagitia, in animorum penetralibus occulta, in apertum, cum hominum ignominia,proferuntur,ut calamitatis inuectæ cauſſa cum Domini gloria cognoſcatur. Itaque uox Domini perficit, ut ceruæ etiã, quorum partus eſt difficillimus,fetum repente edant; ſiluaſq. denſiſsimas peruaſtat; ſaltuſq. omni fronde ſpoliat,ut nihil ſit,quod occuli poſsit. Porro autem omnes, qui religionem ſancte coluerũt, & uirtutem flagitiis, & iuſtitiam terrenis emolumentis,antetulerunt,& fidem in Domini ſumma conſtantia locauerunt, in rerum communium uaſtitate animos ad ſpem ſummæ felicitatis erigũt, quia ſciunt,tum maxime bonorum ſalutem conſtitui,cum improborum ſtatus euertitur. In templum igitur una mente conueniunt, ut gloriam Domini laudibus ſummis afficiant. Dominus enim, cum opes hominum eluuione cõſumuntur, in iudicij ſui ſolio ſedet; ut intelligant omnes ſeueritatis ſuæ ſententiam; notumq. ſit, non temere,& caſu,ſed iudicio Diuino, impiorum opes, & imperia,peruerti. Semper enim Rex ſempiternus in ſolio iuſtitiæ ſedebit,ut præmia cuique,pro meritis, & dignitate conſtituat. Cum igitur euertet impios,& ingenti pauore concutiet, tum populũ ſuum inuicto robore confirmabit. Dominus enim populum ſuum uerbis bonis egregie cumulabit; illiuſq. pacem fœdere ſempiterno conſtituet, ut labefieri numquam poſsit.

Vox Domini intercidẽtis flãmã

Et in templo eius omnes dicent gloriam.

Exaltabo te, Domine. Pſal. 29. Apud Heb. 30.

DAuid,hoſtibus deuictis, & imperio conſtituto,domum,& arcem,exſtruxerat, quam, de more gentis,antequam in illa habitaret, rite dedicauit. is enim erat, qui nihil agendum exiſtimaret,quod non eſſet auſpicijs uerissimæ pietatis inchoatum,& ſanctiſsimis Dei laudibus abſolutum. Agit interim Deo gratias, quod, cum fuiſſet grauiſsimo morbo,& multis malis,oppreſſus, & inimici periculo illius ualde lætarentur, eſſet ex omnibus periculis eductus. in quo quidem ualde luculenter exprimit imaginem Chriſti crudeliter exſtincti, & magna cum gloria ſuſcitati. Itaque ait: Summis te laudibus efferam, Domine, quia me iacentem erexiſti; languenti uires priſtinas reddidiſti; morti, impiorum hominum iudicio, deſtinatum in uitam reuocaſti; & inimicis meis uoluptatem eripuiſti, quam ex mei interitus exſpectatione capiebant. Cum periculoſo morbo grauiſsime laborarem,ad te clamaui, & mihi confeſtim ſanitatem attuliſti. Minime autem mirandũ fuit,corpus meum fuiſſe,gratia tua,e morbis peſtiferis emerſum,cum id, quod multo pluris faciendum eſt,mihi clementiſsime præſtitiſſes. Animam namque meã,mortis atra caligine circumfuſam, ex inferis extuliſti; uitamq. meam tua gratia tuẽdam ſuſcepiſti, ne cum illis annumerarer, qui in profundũ miſeriæ lacum præcipites eijciuntur. O uiri ſancti, qui pietatem unice colitis, & omnes res humanas,præ ſtudio rerum Diuinarum, contemnitis,animos aſſumite,gaudio triumphate,lætitiam ingentem percipite, & laudes Domini concentu ſuauiſsimo celebrate. Veſtri enim labores non erunt inanes, & irriti, cum pietati ſint præmia ingentia,& ſempiterna,conſtituta; & dolores exiguo termino circumſcriptos firma ſpes æternæ,& immenſæ,iucunditatis facile conſoletur. Itaque bonorum uita maxima ex parte ſumma iucunditate perfruitur. Iuſti quidem cum labũtur, breui ira Domini in eos animaduertit, ut morbis, atque laboribus, eruditos ad officium reducat; at illius gratia,& benignitate,uitȩ longitudo, atque adeo æternitas ipſa,continetur. Breuis autẽ mæſtitia,gaudio diuturno concluditur; ad ueſpẽrum fletus excitatur; mane uero lumen clariſsimum ingentis lætitiæ,atque uoluptatis,exoritur. Hoc tamen uos admoneo,ne nimis rebus ex animi ſententia contingentibus inſoleſcatis: quaſi ſit uobis exploratum, fieri non poſſe, ut mutationẽ ullam ſubeant. Veniat ſæpe uobis in mentem imbecillitatis humanæ; &, quam ſubito ea,quæ firme ſtabilita uidentur,de ſtatu ſuo concidant,cum animis ueſtris aſsidue reputate. Subitæ ſunt, & improuiſæ, rerum humanarum conuerſiones; ad quas parati,atque meditati,ſemper eſſe debemus, ne inopinate perculſi frangamur, & propemodũ exanimemur. Repentina namque uulnera, præter opinionem hominibus lautis inflicta, animũ intolerabili dolore conficiunt; quæ uero ſunt ante cogitatione percepta, facile ſuſtinentur. Caput autem uerisſimæ conſolationis eſt, ut omnia ad conſilium ſummi Domini,& parentis optimi, referamus; qui,ne per inſolentiam ſpoliemur bonis,quæ ſunt moderationi,& humilitati, propoſita, plagas nobis imponit, quibus animi turgentis inflationem comprimat, & ſalutarem modis omnibus medicinam adhibeat. Equidẽ,cum mihi ſecundæ res eſſent, ſtatuebam, fore me eodem ſemper ſtatu manſurum. Hoſtes erant perterriti; bella omnia profligata; ualetudo ſatis commoda; domus ab omni ſeditionis metu tranquilla; opes erant ingentes; populus ſingulari erga me ſtudio deuinctus. Quod uero opinionem meam mirifice confirmabat, erat, animaduertere opes meas nõ humana induſtria partas,ſed gratia tua, o clementiſsime Domine,in me magnificentiſsime congeſtas fuiſſe. Itaque non maiore robore domum meam per te fundatam arbitrabar, quã ſint montes editiſsimi, quos nulla tempeſtas de ſede conuellit. Hic erat ſtatus meus, cum tu faciem

Exaltabo te, Domine

Pſallite Domino.

Ego autem dixi in abũdantia mea

Auertiſti faciem tuá.

ciem tuam, cuius gratia ſuſtentabar, auertiſti. quo ſacto omnia repente conuerſa ſunt. Hoſtes recentes exorti; ualetudo uarijs morbis afflicta; opes auerſæ; fides nefarie prodita; coniuratio in meam perniciem ſacta; domus turbulentiſsimo tumultu conuulſa; omnia denique ſic confuſa fuerunt, ut appareret, te a me animum clementiſsimi parentis abieciſſe. Nec enim mens mea erat ea ſpiritus tui iucunditate perfuſa, quæ me a ſenſu totius doloris auerteret, & in tot malis dulcedine aliqua ſubleuraet. Quo circa, ualde perturbatus, in mærorem incidi, non ita tamen, ut fides mea attenuata langueſceret, aut ſpem ſalutis amitterem. Nam ad tuum ſanctiſsimum nomen clamores ſuſtuli; opemq. tuam, Domine, aſsiduis precibus ſuppliciter imploraui. Ad hunc autem modum Deum meum affatus ſum. Quæ utilitas ex ſanguine, & interitu meo, in gloriam tuam redundabit? Num, ſi fuero in foueam altiſsimam depreſſus, illuſtrabitur ob id nomen tuum? Num reliquiæ ſepulti pulueris, fidei tuæ ſummis laudibus efferendæ materiam ſuppeditabunt? Recordare beneficiorum, quibus me affeciſti; fœderis, quo tuam mihi fidem ualde clementer adſtrinxiſti; perfice, ne cauſſam arripiant homines impij, gloriæ tuæ calumnijs obſcurandæ: qui, quoties hominem, in fidem tuam receptum, ope tua nudatum adſpiciunt, toties nomen tuum conuicio infando deformare nituntur. Nam uel te imbecillitatis inſimulant, quod nequiueris; uel perfidię, quod nolueris, opem afferre illis, quos tibi deuinxiſti, & qui in præſidio tui ſanctiſsimi nominis acquieſcunt. Hac autem ratione fit, ut multi, impiorum oratione retardati, a ſtudio pietatis abducantur. Quod certe eueniet, ſi me, hominem tibi, tantis, & tam admirabilibus, beneficijs obſtrictum, & tam ſacro ſancto fœdere ad ſpem tuæ benignitatis excitatum, a te deſertum animaduerterint. In mea igitur ſalute, gloriæ tuæ conſule. Audi orationem meam, Domine; & miſerere mei; & auxilium tuū mihi, quo e malis, quæ me circumſtant, eripiar, importa.

Adte, Domine, clamabo.

Conuertiſti planctū meum.

Hec quidem dicebam; & his precibus opē tuam implorabam; quam mihi confeſtim attuliſti. Itaque planctum meum in gaudium eximiū, choreis, & canticis feſtiuis, celebratum, conuertiſti; lugubre ſagum, acerbiſsimi męroris inſigne, mihi detraxiſti; & illius loco, me inſignibus lætitiæ ueſtibus, & ornamentis, excoluiſti. Hominum igitur fidelium cœtus hoc beneficium commune arbitrabitur; cum, propter caritatis eximiæ ſacramentum, quo nemo aliquid fratribus attributum a ſe alienum putat; tum, quia ſibi aditum ad eandem clementiæ magnitudinem apertum uidebit. Tuam igitur gloriam laude perpetua proſequetur; & numquam gratiæ tuæ amplitudinem ſilebit. Ego uero, ſumme Domine, qui Deus meus es, in quo ſolo uitę firmiſsimum præſidium, & excellens dignitatis ornamentum, conſtitui, tibi gratias immortales agam; & omni ſæculorum æternitate nomen tuum debita pietate, & ueneratione, proſequar.

In te, Domine, ſperaui: non confundar in æternum. Pſal. 30. Apud Heb. 31.

IVſti quidem multis ærumnis exercentur, ut uirtus eorum in dies magis illuſtretur, & ipſi ampliora præmia ab eo, qui bonorum patronus, & uindex, & pater eſt, adipiſcantur. Sed, cum iuſtitiæ princeps, & auctor, Chriſtus ſit, omnia, quę de iuſtis hominibus Prophetæ locuti ſunt, ad Chriſtum præcipue conferuntur. Quis enim fuit ab impijs oppugnatus infeſtius? Quis acriora ſupplicia pertulit? Quis pluribus conuicijs, & contumelijs, laceratus umquam fuit? Quis, hominum opinione, fuit in terris abiectior? Quis clariore patris ſempiterni teſtimonio ab ignominia liberatus? Quis maius, & amplius, præmium fuit umquam ex Diuina uirtute, & religionis puriſsimę ſanctitate, conſecutus? Cum igitur homini Diuino hæc de Chriſto cogitatio Diuinitus eſſet iniecta, ſic de ſe, & de quouis alio homine iuſto, loquitur, ut animus illius ſit in Chriſti conſideratione defixus. Vt igitur illum ſequamur, opus eſt, ut tam in hoc carmine, cuius ſententiam nunc explicandam ſuſcepimus, quam in multis alijs, animum a Dauide, qui Chriſti imaginem geſsit, ad ipſum Chriſtum, qui multis in locis Dauid a Prophetis appellari uoluit, transferamus; ita tamen, ut memoriam Chriſtianæ ſanctitatis, quæ in Dauide mirabiliter eluxit, animo conſeruemus. Inquit igitur: Multis quidem periculis undique cinctus ſum; hoſtes innumerabiles, odio immani flagrantes, copijs maximis circumſępti, multis mihi modis exitium moliuntur: hominem, omnium præſidio nudatū, multitudini, propter ardentiſsimum ſtudium puritatis, inuiſum, inſidijs circumueniunt; armis adoriuntur; in eoq. pugnant, ut non ſolum me uita priuent, ſed etiam nomen meum grauiſsima contumelia deforment. Quid igitur faciam? quibus præſidijs hoſtibus ualentiſsimis obſiſtam? Vno certe, quo nullum poterit eſſe ſecurius. In te, Domine, ſalutis, & dignitatis, ſpem collocatam ſemper habui: quocirca numquam labe dedecoris adſperſus ero. Non enim umquam me præſidio tuo ſpoliabis; neque hoſtibus meis ludibrio eſſe patieris. Fac igitur, Domine, quod te facturum recepiſti, ut, ſecundum iuſtitiam tuam, me ex perditorū hominum inſidijs eripias. Innocentia mea tibi cognita eſt; iuſtitiam meam tu penitus exploratam habes; hoſtium calumnias animaduertis; ius meū poſtulo, nempe, ut ſententia tua mihi teſtimoniū ſanctitatis des, & hoſtium maledicentiam acri iudicio contundas. Præbe mihi aures tuas; auxilium ne differas; inſtat diſcrimen; accelerant hoſtes; urgent, & inſectantur; nec ullum ſpatium animi reficiendi concedunt. Tu igitur appropera. Ne ſint illi magis de mea pernicie, quam tu de ſalute, ſolliciti. Feſtinanter igitur accurre, ut me liberes. Eſto tu mihi rupes editiſsima, domus ad ſalutis defenſionem omnibus rebus inſtructiſsima, ut mihi ſalutem afferas. Tu namque es mihi firmiſsimum

In Domino confido

Eſto mihi in Deū protectorem.

e petra

e petra propugnaculum, & arx munitiſsima uitæ meæ. Propter nominis tui gloriam duces me, ne a uia deflectam; & mihi in uia præſens aderis, ne tui ſpiritus pabulo deſtitutus accumbam. Gloria nãque tua illuſtratur, quoties ij, qui toti ex gratia tua pendent, e periculis eximuntur. Venit autem apud homines in diſcrimen, quoties boni ab ope tua deſeritur. Expedies igitur a rete, quod inimici mei mihi tetenderunt, quoniã tu ſolus es animæ meæ robur, atque firmamentum. Manibus tuis commendo ſpiritum meũ; tu namque Deus es, cuius nec immenſa poteſtas infringi, neque ſumma ueritas a promiſsi conſtantia deduci, umquam poterit. Si igitur nihil eſt, uel quod uim tui numinis impedire, uel fidem tuam commutare, queat; & tu fidem dederis, te numquam officio parentis optimi defuturam; reliquum eſt, ut fides mea, tua potentia, atque probitate, nixa, numquã labet, ſed in extremo etiam uitæ diſcrimine me

Odiſti obſeruantes uanitates.

ope tua defenſum iri confidat. Eos enim, qui malitia confidunt, & mendacijs innituntur, & ſperãt, ſe calliditate ſua poſſe imminentia pericula propulſare, deteſtatus ſum; & in te ſolo omne ſalutis præſidium ſpe firmiſsima collocaui. Fructum igitur fidei ampliſsimum ex gratia tua percipiam. Exſultabo enim, & ingenti lætitia cumulabor, cũ me multis cladibus circumuentum miſericordia tua ſubleuaueris, & opibus Diuinis inſtruxeris.

Quoniã reſpexiſti humilitatem.

Vidiſti enim dolores, quibus afflictus ſum, & angores, quibus anima mea excruciata fuit, te mini me latuerunt, quia numquam oculos a me deijcere uoluiſti. Non me inimici manibus, atque poteſtati, tradidiſti; pedes meos, ex anguſtijs eductos, in uia latiſsima poſuiſti; ut feliciter pietatis, & iuſtitiæ, curſum conficerent. Numquam igitur antehac fui ab hoſtibus acriter, atque uehementer, oppugnatus, quin tu ſubſidio occurreres, & me ab impendente calamitate liberares.

Miſerere mei, Domine.

Nunc igitur, cũ hoſtis immanitas ad ſummum peruenit, cũ multo maiore conatu in meam perniciem incitetur, acerbioreq. odio mihi peſtem moliatur, accelera, Domine, ut miſericordia tua me e tantis malis eruas. Inſtat enim grauiſsimus angor, & cruciatus; acies oculorum meorum aſsiduitate mœroris hebeſcit: ſceleſtiſsimi namque facinoris offenſio maximum fletum excitat; & adſpectum grauiſsime lædit; & intimis animi ſenſibus altiſsimum doloris ulnus imponit.

Infirmata eſt in paupertate uirtus mea.

Vita mea, acerbiſsima cura conficitur; anni mei in gemitu, & ſuſpirio, conſumuntur; robur meum, propter iniquitatis pœnam, mihi irrogatam, prolabitur; & oſſa mea, grauata, magnitudine doloris, intabeſcũt. Omnes hoſtes mei, ut probrum, nomen meum obiectant illis, quos afficere contumelia ſtatuunt: itaque eram pudori uicinis meis, & formidini notis meis, uſq. adeo, ut, qui me foras in adſpectu multitudinis adſpicerent, ſe a me longiſsime ſegregarent, ne uiderentur mecum aliquod commercium iuris, aut conſuetudinis, habuiſſe: tãtus erat metus multis mortalibus, ne me ſequerentur, iniectus.

Obliuioni datus ſum.

Quemadmodum mortuus tumulo obrutus, obliuione etiam ſepelitur, ita ex hominum memoria prorſus excideram; &, tamquam teſta confracta, & comminuta, quæ nullis uſibus ſeruire poteſt, uulgo contemnebar. Maculam dedecoris, mihi a multis iniuſtã, auribus accepi; & ſimul pauorẽ undique circumfuſum, quo non pauci, ne publico mei nominis ſtudio tenerentur, anxie formidabant, oculis uſurpaui; cum hoſtes mei ſecum communi conſilio deliberarent, quo modo mihi, & dignitatem, & uitã, eriperent.

Ego autem in te ſperaui.

At ego, quas copias ad reſiſtendum cõparaui? Quibus præſidijs uitam meam muniendam eſſe duxi? Religionis puriſsimæ ſanctitate, firmiſsimaq. benignitatis tuæ fiducia. Tibi enim tantum confido, Domine: te unum colo: tuum nomen ueneror: ſimulacra deteſtor: ſummum omnium bonorum in te ſolo conſtituo. Cum igitur alij pecuniæ diuinitatem tribuant; alij famæ populari, tamquam Deo, uota faciant; ego omnia mea bona in te ſolo ſita conſtitui; idq. oratione profeſſus ſum, te ſolum Deum meum eſſe. Tu enim es ueriſsimæ, atque tranquilliſsimæ, uoluptatis architectus; tu Diuinarum opum largitor; tu ſempiternæ dignitatis effector; tu denique inuictum in omni rerum diſcrimine præſidium, atque firmamentum. Quem igitur alium mihi Deum adſciuiſſem, cum reliqua omnia uitæ ſubſidia ſint fluxa, & inania, breuiſsimoq. temporis ſpatio conſumenda; tuq. ſolus idem ſemper in omni æternitate ſis, ſoluſq. immẽſas, atque ſempiternas, opes obtineas? fides mea in tua gratia locata, facit, ut minime ſim de termino uitę ſollicitus. Temporũ meorum opportunitates in manu tua ſunt. Tunc igitur confido fore, ut a uita diſcedam, cum fuerit magis gloriæ tuæ, cui ſeruio, & claritati mei nominis, opportunum.

Eripe me de manu inimicorum.

Hoc igitur tantum oro, & obſecro, ut eruas me a manibus inimicorum meorum; & eorum perditiſsimos conatus, qui me perſequuntur, ulciſcare. Inuidia enim furentes, ſunt diſciplinæ cæleſti, & hominum ſaluti, & auctori ſalutis, infeſtiſsimi. Illuſtra, Domine, ſplendore uultus tui, hunc ſeruum tuum, qui numquam imperium tuum, nec mortis quidem formidine, recuſauit, & ſalutem meam magnitudine miſericordiæ tuæ confirma. Fac, Domine, ne umquam dedecore afficiar ego; ſed me ſemper ope tua protege; ut ita lumen tuæ bonitatis in ultimas etiam terras diffundi poſsit. hoſtes autem mei dedecore omni maculentur. quod fiet, cum illos ope tua nudaueris; cum eorum maledicentiam ueritatis luce cõpreſſeris; cum mutos, & elingues, reddideris; cum denique contumaces in ſcelere in imas inferorũ ſedes iudicio tuo detruderis. Linguæ fallaciſsimæ, quæ mendacia perpetuo conflant, obmuteſcant; qui ſuperbe nimis, & inſolenter, contra iuſtum, teſtimonium dicunt, ſummumq. ſanctitatis exemplum impietatis inſimulant, & ſalutis auctorem, ſalutis euerſorem aſſerere conantur. Hi quidẽ pœnas facinoris exſoluent: at illi, qui nomen tuum metuunt, & religionem tuam ſancte colunt, quot

Quam magna multitudo.

opibus affluent? quanta lætitia cumulabuntur? quot præſidijs, & ornamentis, in omni genere redundabunt? quam magna Spiritus tui iucunditate, atque dulcedine, perfruentur. Hæ quidem animi uoluptates ab hominum ſenſu, & cognitione, remotæ ſunt; per te reconditæ, & aſſeruatæ;

ut illis

ut illis eos perfundas, qui ad ſtudium pietatis incũbunt; operaq. multa nimis admiranda moliris, & efficis, in hominũ cõſpectu, gratia illorũ, qui toto animo in immenſitate tuę benignitatis acquieſcunt. Nã in intimis domus tuæ penetralibus, ubi maxime ſpecies tua mirifico ſplendore te intuentes illuminat, eos proteges, a cuiuſuis perditiſsimi uiri petulantia, & duritate; eos in tabernaculo tuo occultabis, & contra linguarum contentionẽ tuebere; ita, ut, quamuis homines ſceleſtiſsimi mẽdacia conſlent, ut notam turpitudinis ſanctis, qui in tua tutela, & patrocinio, latent, inurant, conata minime perficiant. Labes enim, fraudulenter adſperſa, ueritate perſpecta, diluitur; & ſummus ille bonorum omnium patronus ſuos diu falſa infamia flagrare non patitur. Nomen Domini in cælũ laudibus ſempiternis efferatur, qui miſericordiã ſuam admirandam in me tuendo, & ornando, demonſtrauit in ciuitate munitiſsima. Me namque, a meis repudiatum, & eiectum, in gentium dominatu conſtituit. a Ieroſolymæ terreſtris finibus expulſum in Ieroſolyma cæleſti, angelorum præſidio cincta, Regem collocauit. Multæ quidem aduerſæ cogitationes animos peruagantur; & humani ſenſus dant inſitæ imbecillitatis indiciũ; uſque adeo, ut, quamuis fides inuicta ſit, multa tamen ſint in ſanctis etiam hominibus, quæ fidem illorũ uehementius oppugnent, quam hominis natura patiatur. Spiritus tamen, ope Diuina ſubnixus, de omnibus eiuſmodi cogitationibus uictoriam inſignẽ conſequitur. quod in me ualde expertus ſũ. Cum enim eſſem in ſummas anguſtias adductus, & inſtantis mortis formidine trepidarẽ, corporis ſenſus animo meo ſuſpicionem afferebat, me eſſe ab oculorum tuorum adſpectu ſeclusum, & ab ope tua omnino derelictum. idq. flebilibus modis, & lugubri ualde querimonia, lamentabar, cum tamen, in ipſius ſummæ acerbitatis angore, mens, in bonitate tua defixa, confidens, atque ſecura, cõſiſteret. Eaq. fide uehementer incenſus, ad teclamaui, & tu preces meas iuſtiſsimas accepiſti, & opem, cõfeſtim attuliſti. O uiri, qui Deum ſancte colitis, & hominum caritatem ſummo ſtudio retinetis, Deum tota mente diligite. Seruat enim conſtãtiſsime fidem Dominus; ita, ut, quemadmodũ promiſit, iuſtitiam, & pietatẽ, præmio gloriæ ſempiternæ remuneret, & illis, qui inſolenter efferuntur, mercedem debitam cruciatu ſempiterno conſtituet. Nemo igitur ex uobis, o uiri meis placitis addicti, diffidat; animos aſſumite; corda robore inuicto ſtabilite, omnes, qui ſpem in Domino collocatam habetis; cum exploratum omnibus bonis ſit, numquam ſummum illum Dominum ſuorum preces, & uota, repudiaſſe, & ſemper fidem, & pietatem, muneribus Diuinis affeciſſe.

Benedictus Dominus.

Ego autem dixi in exceſſu mẽtis meæ.

Diligite Dominum.

Beati, quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. Pſal. 31. Apud Heb. 32.

IN principio operis huius Dauid lõge aliter uitæ beatæ rationem, atque multi Philoſophi faciunt, definiuit. Neque enim bona corporis, nec huius uitæ commoda, ad beatæ uitæ cumulum, aliqua ex parte pertinere demonſtrauit, ſed tantum in aſsiduo Diuinæ legis ſtudio, hoc eſt, in iuſtitiæ ſanctiſsimo cultu, uitam beatam conſtitutam eſſe docuit. Iuſtus autem eſt, qui ita iure Diuino deuinctus eſt, ut nihil agat, nihil dicat, nihil animo moliatur, quod non ſit ex legis Diuinæ ſententia, & ſempiterni iuris ſanctione. qui autem hunc ſtatũ fuerit aſſecutus, beatus erit. Deo enim, qui eſt iuſtitiæ parens, erit ſimilitudine uitæ coniunctus. Qui autem Deo, bonorum omnium fonti, coniunctus eſt, expletus omnibus bonis ſit, neceſſe eſt. Iuſti igitur ſolum beati ſunt; & omnes iniuſti, eo quod a Deo diſsideant, quo feliciores ab imperitis iudicantur, eo miſeriores habendi ſunt. Cum autem hoc ita ſit, uidendum eſt, qui iuſti nominandi ſint. Si ad uiuum omnia reſecare uelimus, is iuſtus eſt, qui ita uitam ſemper inſtituit, ut numquam, ne cogitatione quidem, a legis Diuinæ præſcriptione deflexerit. Quis autẽ ille tam felix inter homines extitit, qui nuſquam legis ſanctitatem aliquo pacto uiolauerit? Nemo prorſus. Primus parens generis humani legem nefarie tranſgreſſus eſt; & uiri ſanctitatis gloria pręcellentes ſæpenumero in offenſionem ſanctiſsimi numinis inciderunt; & omnes ita nati ſumus, ut ſatis appareat, inſitum eſſe in nobis peccati quoddam ſeminarium; quod nos ad legis ipſius odium furibunde ſollicitet. Quid ergo dicendum? Neminem umquam iuſti nomen obtinere potuiſſe? In quem igitur finem lex Diuina lata fuit, ſi nulla erat ex ea utilitas capienda? Si nemo eam ita ſeruare poterat, ut non interdum laberetur, & rueret? Quod ſi nemo iuſtus umquam fuit, & beatus nemo poteſt eſſe, niſi qui iuſtitiæ muneribus excultus fuerit, fruſtra operam ponunt uiri ſapiẽtes in beatæ uitæ ratione deſcribenda, ſi ad illam adſpirare minime licet. Hanc dubitationem ut expediat Dauid, docet, quo modo poſsimus iuſtitiã conſequi, & ita fieri ſtatus beatiſsimi, atque adeo Diuini, participes. Non, inquit, beatum appello eum, qui numquam peccauit. is enim numquam in terris extitit; ſed eum, qui, cum peccatis inquinatus eſſet, fuit a Deo in gratiam receptus, & omni crimine liberatus, ut deinceps iuſtitiæ fructu potiretur; ſeq. totum ad effigiem Diuinæ uirtutis effingeret. hoc autem beneficium peccati dolor, & ſpes in gratia Dei poſita, & oratio humilis, & pia, conſequitur; ita, ut non ſit uitæ ſanctitas naturæ, & ſtudio noſtro, ſed amplitudini Diuinæ clementiæ, atque benignitatis, adſcribenda. Vt hoc igitur explicet, ait: O beatum illum, qui peccatorum ueniam impetrauit; quorum flagitia nouæ uitæ cultus obtexit, ita, ut omnia illius crimina, cum primum iuſtitiæ ueſtem induxerit, ex oculis euaneſcant. O beatum illũ uirum, cui Deus peccatum non exprobrat, eo nempe, quod peccatum ſit omnino illius gratia deletum. Nam, ſi peccatum, poſt tributam ueniam, in animis inhæſiſſet, crimini certe datum fuiſſet, & in iudicium uocaretur. Eum igitur, qui probro liber eſt, peccato liberum eſſe conſtat. Sed, qua tandem ratione is, qui uitiis coopertus erat, nunc iuſtitiæ Diuinis ornamentis excolitur? Quia ad Deum, non ficte, ad

Beati, quorum remiſſæ ſunt.

Nec eſt in ſpiritu eius dolus.

tempus,

Digitized by Google

tempus, ut pœnam aliquo pacto declinaret, acceſsit, ſed toto animo conuerſus eſt. Itaque nõ honeſtatem ſimulauit; non ſanctitatem ementitus eſt; non in eo elaborauit, ut, ficta pietatis ſpecie, inteſtinas fraudes occuleret; ſed flagitia ſua, ſine

Quoniam tacui, inueterauerunt

ullo fuco, atque ſallacia, confeſſus eſt. Quod quidem officium cum poſt admiſſum crimen ego diſtuliſſem, & ſcelus confiteri minime uoluiſſem, eã plagam a ſeueritate offenſi numinis accepi; tantusq. dolor oſſibus quaſi ſenio debilitatis inuſtus eſt, ut mihi neceſſe eſſet per totum diem lugubres uoces emittere. Itaque, qui peccati uulnus animo inflictum, quod erat maxime dolendum, minime lamentatus ſum, morbi multo lenius ferendi dolore uictus, eiulatus maximos edidi. Tunc enim, quantum malum eſſet in crimine, cognoui; & in

Quoniam die ac nocte.

corpus etiam mala redundate percepi. Manus enim tua grauiſsimum corpori meo uulnus impoſuit; neque die, neque nocte, quidquam de ſeueritate remiſit. Itaque corporis ſucculenti uiriditas ſic areſacta eſt, ut uideretur æſtatis ſolibus ardentiſsimis peruſta. O rem ſumma conſideratione di

Dixi Confitebor iniuſtitiam meã Domino: & tu remiſiſti impietatẽ peccati mei

gniſsimam. Cum, ad hunc modum uehementer afflictus, in lecto decumberem; non alium medicum, quam illum ipſum, a quo ſauciatus erã, accerſendum duxi; illiusq. iram mihi acerrima peccati confeſsione placaui. Facinus meum, Domine, in oculis tuis aperui; non ſuppreſsi ſilentio iniquitatem meam: ſtatui mecum, ut me ipſe criminis ſuſcepti coram Domino nimis acriter accuſarem: at tu, cum me, criminis dolore perculſum, & ſtratum, animaduerteres, & preces meas audires, remiſiſti continuo pœnam ſceleri meo conſtitutam. O clementiæ nimis admirandæ magnitudinem; quanta facilitate ueniam ſupplicibus impertit; & quam præſenti remedio eorum uulnera ſanat, qui minime ſalutarẽ illius medicinam aſpernantur? Iccirco ad te omnis uir ſanctus, cum piis

Pro hac orabit ad te

precibus, confidenter adibit, quoties per imbecillitatem in peccati morbum inciderit, qui tamen non eſt alia curatione, quam gratia tua, depellendus. Numquam enim, quamdiu tempus eſt precibus accipiendis opportunum, hoc eſt, quamdiu huius uitę ſtatus manet, & homines, peccati dolore uehementer afflictati, opem ſuppliciter implorant, erunt ab aditu tuæ benignitatis excluſi. Si enim tu, ubi primum aliquis in officio deliquiſſet, te implacabilem præbuiſſes, & numquam ſeueritas iuſtitiæ ad lenitatem, & miſericordiam, inflecti ulla ratione potuiſſet; quis in deſperatione ſalutis preces adhiberet? Reliquum erat igitur, ut omnes ſpem ſalutis abiicerent, cum nemo poſsit uitæ curſum, abſque aliqua prolapſione, conficere. Sed, cum lumen clementię tuę omnibus, qui in te intuentur, expoſitum ſit, homines, qui ſanctitatis ſtudio tenentur, quamuis interdum concidant, ad te fidenter accedunt; & eos quidẽ tu plaga mediocri eruditos ſanabis; quos tamen in communi rerum ſtrage tueberis. itaque, cum aquarũ eluuione hominum multitudinem, ſceleribus nefariis infectam, & contaminatam, conſumpſeris, eluuionis impetus homines pios nõ attinget; ſed, quemadmodum Noe, cum liberis ſuis, e fluctibus illis immenſis ereptus fuit, ita & illi ab omni calamitatis incurſione tuo præſidio ſeruabuntur. Tu

Tu es refugium meũ.

mihi latibulum es, & doloris acerbi perfugium; tu me ab omni afflictione tutum, & incolumem, conſeruabis; uocibus multorum, mihi de liberatione gratulantium, aures meæ undique circumſonabunt; & omnes, ſummo conſenſu, tibi laudis uictimas immolabimus. O bonitatis admirandæ magnitudinem. Clementia enim Domini nullis finibus arcetur, ſed in dies amplificatur. Itaque nõ ſatis habuit, morbum a me depellere, & pericula impendentia propulſare, niſi etiam iacentem animum excitaret, & ad ſpem certiſsimam muneris multo amplioris erigeret. Nam promittit, &

Intellectũ tibi dabo.

ſpondet, ſe fore mihi itineris ductorem, uitæ magiſtrum, atque adeo parentem, ut non imperio illius tantum, uerum monitis, & conſilio, poſsim, eius ope firmatus, in cæleſtem uitæ ſempiternæ regionem, abſque ullo errore, peruenire. Me nãque in hanc ſententiam alloquitur: Iuſtruam te mẽtis intelligẽtia, & deducam te per uiam, in quam ingredieris, ne a ſemita iuſtitiæ in alterutrã partem deducaris. Tantaq. facilitate monitis meis obtemperabis, ut ex oculi mei nutu faciliime, quę ſint ſalutis conſilia, mente percipias. Aĩos enim faciles, & ad bonitatem flexibiles, qui, Spiritus ſancti nutu, in ſtudiũ pietatis impelluntur, amo; duros autem, & cõtumaces, qui nullo modo, niſi grauiſsimo malo coacti fuerint, in aliquo officij genere continentur, a familiaritate repello. Hac quidem ſentẽtia in animo meo penitus impreſſa, & inſculpta, me Spiritus ſanctus admonet, ut etiã oẽs ſuos nutus obſeruẽ; nec ullam actionem, niſi de illius ſententia, & uoluntate, ſuſcipiam. Vos autẽ, ciues

Noli te fieri ſicut.

mei, hortor, & moneo, ut rectę rationi pareatis, & nullo modo impetu libidinis effrenatę, tamquam bruta animantia, in flagitia, & ſcelera, rapiamini. Ne ſitis ſimiles equi, & muli; qui, cũ mentis expertes ſint, non libera uoluntate, & conſilio, ſed ui, & malo, coguntur Domini ſui imperiũ accipere, ita tamen, ut acriores freno coercendi, tardiores capiſtro cohibendi ſint. aliter enim Domini ſui imperium detrectabunt. Cogitate cum animis ueſtris, quanta ſint pręmia illis propoſita, qui ſuauiſsimũ ſummi Dñi iugum ſponte, atque uoluntate ſua, ſubeũt; & quãtis ſuppliciis ſint expoſiti, qui, ut cupiditatibus ſuis turpiſsime ſeruiãt, a Regis ſempiterni fide deficiunt. Multi ſunt dolores, impiis hominibus, qui Diuinam legem præ libidine ſua cõtempſerunt, inuſti; at eos, qui in Dei benignitate fidentibus animis acquieſcunt, ipſius Dei miſericordia circũſępiet, & Diuinorum bonorũ affluentia cumulabit; lętamini, & exſultate, iuſti, tã multis bonis, quam multis eritis a Domino, qui uos in amicitiam recepit, expleti; & omnes, qui pura, & integra, mente in iuſtitiæ ſtudiũ incitamini, uoces maximas, indices ſummæ uoluptatis, effundite.

Exultate Juſti in Domino. Pſ. 32. Apud Heb. 33.

ANimum ſollicitudine liberum, & triſtiſsimis curis uacuum, oratio conſequitur: quemadmo-

admodũ ex animo tabificis curis exulcerato oratio triſtis,atque plena deſperationis,erũpit.Ergo, cũ boni nullo cruciatu ſceleris angãtur, nullis facinorum pœnis exagitẽtur, & Diuinis bonis ſemper affluant, & ad ſpẽ immortalis gloriæ Diuinis promiſsis excitati ſint;neceſſe eſt, ut iucũdiſsime uiuãt,& omnẽ uitam in Dei gloria laudibus celebranda conſumant. Vt igitur impiorũ animi cum ſcelerũ conſcientia cruciãtur, & iudicij Diuini metu, quoties tes aliqua paullo horribilior moueri uidetur,exanimantur,nihil ſibi lętũ ominari poſſunt;ita boni,cũ ueris bonis egregie cumulati ſint, & Spiritus Diuini iucunditate perfruãtur,qui eos de futura gloria,ſi permanſerint in officio,dubitare nõ ſinit, gaudio certe triumphabunt; & ſalutis auctorẽ gratiſsima mente,& oratione, proſequentur. Bonis enim,& nõ improbis,cõceſſum eſt, Dei laudes in ore ſemper habere. Ornamẽta nãque ab homine impuro tributa clarũ nomẽ non exornãt; ſed inclytę dignitati,quantum poſſunt,inſignẽ labem dedecoris adſpergunt. Dauid igitur,cũ tota mente eſſet in ea gloria defixus,qua boni ab optimo parente cumulantur, eos ad ſummã lætitiam excitat, & ad Domini laudes oratione perpetua celebrandas impellit. Sic enim inquit:Concinite

Exſultate iuſti in Domino.

Dei laudes,o iuſti. Vos enim,qui animũ rectũ geritis,& linguæ puritatẽ ſummo ſtudio cõſeruatis, decet,optimum parentem,& dominum,continua laudatione celebrare. Sceleſti nãque homines,cũ Deum laudibus afficere nituntur,nõ illius gratiã ineunt,ſed offenſionẽ concitant;tum,quia officiũ, quo ſunt prorſus indigni,inſolenter uſurpant; tũ, quia inſignis impudẽtiæ ſignificationem dant,cũ numẽ oratione laudant,quod uita,& moribus,oppugnant. Vos igitur,quibus tã Diuinum officium curandum eſt,in ſtudium Diuinę laudis totis uiribus,inflammatis animis,& ſenſibus acriter incitatis,incumbite;neque uocibus tantũ, ſed omnibus inſtrumentis muſicis,laudes Dñi in cęlum,quantum poteſtis,extollite;inducantur cytharæ;importentur nablia;decẽ chordarum teſtudines afferantur;omnibuſq. modis gaudium,quo eſtis mirabiliter

Cantate ei canticũ nouum.

affecti,teſtificamini. Nõ uos hortor,ut antiqua beneficia celebretis;nẽpe,ut memoria replicetis, quo pacto Pharao cũ omnibus copijs ſuis fuit maris gurgite demerſus, & Iſrael in libertatẽ uindicatus,& in quietis ſedibus,ſancti hominis opera,cõſtitutus:non cõmemoro uictorias inſignes, quas fortiſsimi olim duces fuerunt,ut a ceruicibus ueſtris ſeruile iugũ depellerent,ope Diuina,conſecuti. Hęc enim uetuſta nimis ſunt; & recentis muneris,& beneficij,ſplẽdor,magnitudine ſua antiquis obſcuritatẽ affert. Vmbræ namque rerum Diuinarum,facillime,interuentu ſolidę,& expreſſæ,ueritatis,euaneſcunt. Aliud igitur multo maius,& amplius,beneficium nouo cantico prędicate. Nouum enim beneficiũ,nouum genus carminis, & concẽtus,efflagitat. Mũdi namque princeps exterminatus eſt;imperiũ illius euerſum; ſempiterna libertas egregie cõſtituta;pax animorũ conciliata;hominibus in cęlum uia præclare munita.

Quia rectũ eſt uerbum Domini.

Rectũ eſt enim uerbũ Dñi; & omnia opera illius ſumma fide conſtabilita. ſuerat ſalutẽ pollicitus;ſalutẽ cumulate præſtitit;ſpem ſempiternæ libertatis oſtẽderat;libertatẽ ſempiternam mirabili ratione confirmauit;Maieſtatem ſuam hominibus propitiam fore prędixerat;hominũ mẽtes ſecum ſanctiſsimo fœdere conglutinauit. Cum autem iuſtus ſit Dñs, & iuſtitiã,& iudicium,diligat,& iniutiã odio proſequatur,fieri nõ poterat ullo modo, ut opes ſuas cum iniquis hominibus communicaret,niſi prius eos iuſtos,atque ſanctos,efficeret. Sãctiſsimis igitur ſacris recenter inſtitutis,humanum ſcelus expiauit,& flagitiorum maculas omnes abſterſit ab illorum animis,qui ſe totos in illius fidẽ, incenſo ſtudio,contulerunt. legem namque ſuam, non in tabulis lapideis,ſed in cordibus humanis,inſculpſit;hominumq. genus,a nimia cupiditate terrenæ felicitatis abſtractũ,deſiderio glorię cæleſtis inflãmauit. Hoc tamen tantũ beneficiũ noluit eſſe anguſtis Iudææ finibus incluſum,ſed ita longe, lateque,diffundi,ut ad oẽs nationes perueniret. Nam & probitas illius opes ſuas minime comprimit;& iuſtitia nullũ generis diſcrimẽ,ſed uim fidei,& ſtudium pietatis, agnoſcit. Itaque omnis terra illius miſericordia plena eſt. Hæc eſt materia noui carminis,quo uobis fœderis noui beneficiũ eſt perpetuo celebrandum. Vt melius autem poſſitis muneris amplitudinem conſiderare, in auctoris, & adminiſtri,maieſtatem, quoad licet,& fas eſt,aciem mentis intendite. Non enim aut angelis, aut hominibus ſanctis, hoc officium, & munus,delegauit;ſed ipſe,per ſe,tantum,& tam excellens,opus, quod ex omni æternitate deſignauerat, inſtituit, ad ſummumq. perduxit.

Verbo Domini cęli firmati ſunt.

Verbo Domini ipſius cęleſtis natura perfecta fuit; ſpiritu illius aſtra omnia conſtiterunt. Includit,quaſi in utrẽ,undas maris,ne redundent,& effluant,& terris uaſtitatẽ inferant;& comprimit, quaſi theſauro, profundam aquarũ immenſitatem,non ad perniciem generis humani,ſed ad utilitatem, reſeruatã.

Timeat Dominum omnis terra.

Capite illius notitiã,& potentiã illius extimeſcite, omnes, qui terras incolitis;omneſq. orbis cultores metuant illius iudicia. Hoc enim expetit, ut uniuerſæ nationes,Dei ſanctiſsimi metu perculſæ,& abiectæ,admiſſa ſcelera,& flagitia,deteſtentur, & in ſtudium ſanctiſsimæ religionis incitentur. ut ſic tandẽ Diuinæ gloriæ communionem,pro fidei ratione,conſequantur. Quod quidem aſſequi,gratia illius,cuius poteſtas eſt infinita, non erit difficillimũ. Ipſe namque duxit,&,quod non erat,repente,ui uerbi illius,exſtitit;ipſe imperio ſanxit; & omnia, quæ nunc cohærent,& permanent, ad uoluntatẽ illius informata ſunt. Ita,ut nihil aliud rerum natura ſit exiſtimanda, quam Diuinæ mentis opus, & Spiritus ſancti ſalutaris, atque iucunda, comprobatio. Verbo tantum illius uniuerſæ rerum formæ conſiſtunt; & ad illius uocem ea, quæ non erant, accurrunt. Ad hunc igitur modum,uoce, & imperio,illius,impuri homines expiabuntur; & ij,qui in terram depreſsi erant, excitabuntur, Diuinamq. formam inducẽt.

Dominus diſsipat cõſilia gentiũ.

Multi quidem pietatis hoſtes,bellum durũ,& immane, contra Dei filios cõparabunt; ſed eorũ labores erunt irriti,& inanes. Cõfringit enim Dominus conſilia gentiũ,& populorũ cogitationes eludit. Quod enim moliuntur,

ad irritum cadit;quod impedire nituntur,feliciſsime procedit;&,quo uehementius pugnant,eo Diuina uirtus ſe clarius oſtendit. Conſiliū enim Domini in perpetuū permanebit. & cogitationes illius,in omni memoria hominū,exitum,quem ille uelit,inuictiſsima felicitate conſequentur. Nec enim ullis humanis uiribus Diuina poteſtas infringi,nec ulla hominum calliditate fruſtrari, unquā poterit. Ineant igitur homines ſceleris plena cōſilia;copias cogāt;acies inſtruant;omnia conentur; ut diſciplinæ cæleſtis lumen exſtinguant,& ex hominū memoria Chriſti nomen deleant; omnes tamen conatus fruſtra comparabuntur, & tunc uel maxime Euangelium progredietur, cū furentius impugnatum extiterit. Ergo,cū omnes homines beatę uitæ nimis appetentes ſint,& ea cupiditate maximo ducantur,ut omnibus bonis expleti, & cumulati,iucundiſsime uiuant;& conſtet,illorum cogitationes eſſe uaniſsimas,& ſpes fallaciſsimas; efficitur certe,neminem illorum beatum,fore;immo,quo quiſque ardentius ad propoſitum ſibi finem omnibus modis enititur, eo turbulentius in miſeriam præcipitari. Qui igitur erunt beati? Illi tantum,qui ſummum Dominū, uniuerſæ naturæ conditorem,& humanę ſalutis architectum,cuius conſilia ſempiterna ſunt,& nullis opibus retardari poſſunt,Deum habuerint,& in illius potentia, & fide,omnem ſpem ſalutis,& dignitatis,ſuæ collocauerint. Beatus ille tantum populus erit,quē Dominus, ut hereditatis opulentiſsimæ patrimonium,gratia tua curandum,& tuendum,ſuſcipiet. Quamuis enim omnium nationum odio flagret, & undique in illum hoſtes irruant,ſemper auxilio Domini defenſus,& inuictus,permanebit. Nec enim dici poteſt, Deum, maioribus curis implicitum, res humanas minime curare, & res ſuorum negligere. De cælo enim oculos in terram conijcit,ut in homines animaduertat, & uideat, quid quiſque,pro inſtitutæ uitæ ratione,& ſtudio, mereatur. Nō, quod ipſe mutationem ſubeat ullam, aut a loco in locum migret;ſed,quod,in æternitatis ſuæ ſolio locatus, immenſa, & infinita, mentis intelligentia,cuncta peruestiget, atque penetret, atque penetret,& habitatores terrę perſpiciat. Neque dici poteſt,aliquid illum ignorare,quod ſit in humanis animis penitus abditum,& abſtruſum. Ipſe namque hominū corda finxit,& informauit; humani animi receſſus omnes explorat, uſque adeo, ut nihil ullo modo poſsit, quamuis intima cogitatione reconditum, oculos Diuinos effugere. Rex igitur non ſibi ſalutem exercitus multitudine cparōabit, uir fortis, & in armis acerrimus, minime robore ſuo necis periculum uitabit; fruſtra parabitur maximus equitatus ad ſalutem; nemo denique,robore ſuo nixus,peſtem effugiet. Nam omnes opes humanæ, cum ſint fragiles, & inanes, & mendacio,atque uanitate,ſubnixæ,momento temporis euertuntur. At oculus Domini ſe timentibus,& ſpem in miſericordia ſua reponentibus,adijcitur, ut animas eorum a morte liberet,eoſq. tempore famis enutriat. Animā noſtra Domini opem fidenter exſpectabit. Ille namque nobis eſt in aſperis rebus auxilium, & in pugna

Beata gēs, cui⁹ eſt Dominus Deus eius.

De cælo reſpexit Dominu.

Non ſaluatur rex per multam uirtutem.

ſcutum,ne ulla tela in noſtrū corpus adhæreſcāt, ſed a nobis longiſsime repellātur. Idcirco cor noſtrum,præſidio illius cinctum,efferetur ſumma lætitia non enim mendacio freti, ſed nomine Domini cōfirmati ſumus,ut opera ſalutaria moliamur. Cum uero,Domine, ſpes in te locata neminē unquam ſefellerit,quid erit nobis impedimento, ne gaudio triūphemus? Impertire nobis miſericordiā tuā,quando,illius tantum fiducia nixi,in omni rerum uarietate uitam animo tranquillo ducimus.

Benedicam Dominū in omni tempore. Pſal. 33. Apud Heb. 34.

DAuid, necis metu, quam illi Saul omnibus modis inferre conabatur, in aliud ſe diſcrimen mortis iniecit. Ad Palæſtinos enim ſe contulit,perēnes Hebræi generis hoſtes, quos ipſe multis pugnis attriuerat:ſed tanta erat Saulis immanitas, ut Dauid ſe facilius apud hoſtes uitam tueri confideret,quam apud Regem ſibi ſumma coniūctione deuinctum,& quē multis,atque magnis beneficijs adſtrinxerat. Vnde colligitur,nihil Inuidia peſtilentius excogitari poſſe. Omnem enim naturæ coniunctionem dirimit; iuris ſocietatē diſſoluit; fœderis religionem uiolat;odium acerbū, & immane,concitat; & fratres denique ad mutuā perniciem ſibi ipſis inferendam ſollicitat. Cum tamen Dauid fuiſſet a Palæſtinis agnitus,timuit,ne hoſtes,propter cladium,quas illi intulerat,memoriā,ſibi cædem molirentur. Vt igitur periculū declinaret,ſtultitiā ſimulauit,ut hoſtes eū, cuius uirtutem metuerant,propter dementiæ ſpeciem,contemnerēt. Cum ita fuiſſet,ut demens,ad Paleſtinę Regem intromiſſus,is,ut ſtultum,expelli ab aula Regia iuſsit. Fortaſſe minime decorum exiſtimabat,locū, quem ſapientes apud Regem tenere debuerant,a multis imperitis,& amentibus,occupari. Itaque Dauid,ad hunc modum periculo nō mediocri perfunctus,Deo,cuius ope fuerat ex hoſtiū manibus ereptus,in hanc ſentētiā gratias agit: In omni rerū uarietate Dñi laudes perpetua laudatione prædicabo;& nunquā illius nomen ex animo,& ex ore meo diſcedet. Secūdę nāque res,a benignitate illius emanāt;aduerę ſ præſidio illius ſuſtinētur: in omni loco cunctis,qui opem illius,precibus puris,& caſtis,implorant,præſens adeſt. Nūquam denique pij homines ab illius auxilio deſeruntur. Non igitur diuitijs efferar; non ſapientiæ laudes aſſumam; non robore militari, atque uiribus, inſoleſcam; ſed Deo tantum meo gloriabor. Ille mihi theſaurus inexhauſtus eſt, omnium Diuitiarum copia refertus; ille ſummæ ſapientiæ magiſter; ille robur mihi inuictum, & animi uires elargitur. Quo modo igitur aliunde gloriæ ſegetem, quam ex illo ſummo auctore totius dignitatis,& honeſtatis,adſciſcam? mites,atque manſueti,qui ſeſe ad ſtudium pietatis adiunxerint, cum audierint, quo modo fuerim a Domino in periculis defenſus, in afflictione ſubleuatus,ex humilitate ad ſummum gradum dignitatis euectus, lætabuntur; & communem eam gratiam exiſtimabunt; & ſibi aditum ad eiuſdem

Benedicam Dominum in omni tēpore.

beni-

Magnificate Dominũ mecum.

benignitatis fructum apertum intuebuntur. O uiri ſanctimonia præcellentes, ſocietatem mecum huius tam præclari muneris inite; ſimulq. Domini nomen laudibus ſempiteruis extollite. Fui quidem ab illis ipſis, quos ſummis beneficijs affeceram, ſceleris inſimulatus; a meis impie, atque nefarie, proditus; omnibus Regis uiribus, & copijs, ad cædem quæſitus; rerum omninni penuria uexatus; inſidijs ſæpenumero circumuentus; ex patriæ denique finibos expulſus, in hoſtium manus incidi: in his malis omnibus Deum precibus, & uotis, exquiſiui; & ille me ex omni calamitatis metu, & ſollicitudine, liberauit. In illum reſpicite, & illuminabimini; illiuſq. opem implorate, & nullum decus erit animis ueſtris impreſſum. numquam enim uos ſalutari præſidio nodari patietur. me uobis inſigne fidei huius exemplum ad imitandum proponite. Hic pauper, omnium præſidio ſpoliatus, expolſus, uagus, egens, & incommodis multis oppreſſus, clamauit ad Dominum; & fui continuo ab omnibus ærumnis, ipſius Domini ope præſeotiſsima, liberatus. Erigant aoimos omnes iuſti; neque patiantur ullo modo ſpem ſuã debilitari. Intelligant, quanta cura ſummus Dominus eorum ſaluti, qui nomen ſuum timent, & quãta ſedulitate, proſpiciat. Angeloru enim exercitus circum eos caſtra locat, qui pietatem unice colunt, & ſpem firmam in Dei bonitate conſtituunt.

Guſtate, & uidete.

Guſtate, & uidete, quam ſuauis ſit Dominus. beatus ille demum uir exiſtimandus eſt, qui io Dei bonitate omnes ſpes ſuas poſitas habet. O uiri ſancti, qui, Dei gratia, & beoignitate, hunc ſtatum aſſecuti fuiſtis, Deum timete, & nihil uobis umquam deerit, nec ad uitæ tuendæ ſubſidium, nec ad dignitatis ornamentum. Fieri enim oon poteſt, ut quidquam illis deſit, qui ſunt cum terum omoium Domino amoris fœdere copulati. Tyranni, magnis opibus opulenti, & leonina feritate truculenti, de ſtatu conciderunt, &, ad ſummam inopiam redacti, fame confecti ſuot: at, qui, neglectis humanis opibus, Deum inflammato ſtudio quærunt, illiuſq. gratiam omnibus uitæ emolumentis anteponũt, omnibus bonis abondabunt.

Venite filij, audite me.

Accedite, filij; (iure filios appello, quos animo patrio complexus ſum) & doctrinam meam attentiſsima conſideratione percipite. Non uos cæli, atque terræ, dimenſionibus erudiam; non diſcipliois, hominum iogeouis excogitatis, inſtituam; non ea uobis tradam, quæ ſunt plus inanis admirationis, quam ſolidæ utilitatis, allatura; ſed id, quo oeriſsimæ ſapientiæ lomen continetur, nempe timorem Domini. Timot eoim Domini extrahit ex animis flagitia; uirtutes inſerit; offenſionem oblitterat; gratiam acquirit; mortis aciem retundit; uitam æternam dat; mala cuncta propellit; omoia bona confert. Nihil denique mali poteſt in illis reſidere, qui uitam timore Domini ſancto præſulciunt; nullum bonum deeſſe illis, quorum oculis iudicia ſempiterni iudicis uerſantur. Qois eſt igitur, qui uitam diligit, & cupit dies bonis omnibus affluentes inſpicere? omnes certe mortem exhorrent, & uitæ ardentiſsima cupiditate ducuntur. Omoes igitur hortor, & moneo, ut nioribus, atque nita, Domini timorem præſeferant. Vnuſquiſque igitur linguam coerceat, ne malum proferat ullum, aut dolnm, & fraudem, machinetur. Nihil eſt enim lingua nimis effrenata ſuneſtius. Ea namque maledicit, & hominibus dignitatem, atque uitam detrahit. Non poteſt igitur Deum habere propitium, qui lingua ad iniquitatem, & ſcelus, abutitur. Ab omni deinde maleficio manus contineat, omneſq. ſuas cogitationes ad hooiinum caritatem, & beneficentiam, conferat. Summa namque legis in caritatis ſtudio conſiſtit. Pacem poſtremo diligenter exquirat, eamq. ſuoma cura, & uigilantia, tueatur. Qui enim pacis, quoad licet, appetentes ſunt, Diuino officio, & monere, funguntur, & ea de cauſſa in illius familia, & ſobole, numerantur. Qui hæc officia optima fide præſtiterit, Deo gratiſsimus erit, & ita demum uitam deget fiorentem, atque beatam, & eximia iucunditate refertam.

Oculi Domini ſuper iuſtos.

Oculi enim Domini in iuſtos admodum benigne reſpiciunt; & illius aures ſunt ſemper ad booorum clamores excipiendos intentæ. Contra uero, oultus illius eſt omnibus, qui conflant iniurias, infeſtiſsimus; idq. decretum habet, ut eos exſcindat, eorumq. memoriam e terris funditus euellat. Iuſti uero, cum preſsi fuerint ærumnis, ad Dominum clamabunt, & erunt, illios ope, e malis omnibus erepti. Maxima igitur ſpes ſalutis eſt iuſtis oſtenſa.

Iuxta eſt Dominus ijs, qui tribulato ſunt corde.

Quid, ſi deliquerint in officio? Quid, ſi prolapſi aliquando fuerint? Quid, ſi aliquod in ſe flagitium, & dedecus, admiſeriot? Numqnid ob id erit illis ad Dei benignitatem aditus omnino præcluſus? Non certe. Dominus enim præſto eſt omnibus, quos impuritatis ſuſceptæ ualde pænitet; & animis, dolore, propter uitia, confixis, & ſuppliciter abiectis, facile ueniam tribuit, & ſalutem clementiſsime dat; ita, ut, qui iacent, erigantur; &, qui ſaucij erant, repente ſanentur; &, qui uerſabantur in mærore, uoluptatem peccatis amiſſam recipiant. Sed inquiet fortaſſe aliquis, hanc ſententiam noſtram oitæ communis exemplis ſæpenumero refelli.

Multæ tribulationes iuſtorum.

Videmus enim, iuſtos incommodis uexari; cum doloris acerbitate conflictari; & ab impuris hominibus impugnari; cũ interim improbi multis opibus affluant, & in aſſidua uitæ iucunditate oerſentur. Fateor, inſtos, multis laboribus, atque doloribos, exerceri, ad multo maiorem uirtutis ſpectatæ claritatem; ex omnibus tamen illis ipſius Domini manibus eruuntur, ut ampliore deinde gloria cum ſomma iucunditate circumfluant. Tanta enim cura Dominus iuſtos, & tanta uigilantia, tuetur, ut oſsibus eorum ſtodio non mediocri proſpiciat. Vnũ enim ex illis frangi minime patietur. Itaque non langueſcit eorum oirtus; nulla ex parte robur infringitur; conſtantia inoicta permanet; in omnibus tormentis, & cruciatibus, pietas uictrix exſultat: ot facile appareat, uirtutem Diuinam in illis ſemper incidere, qui iuſtitiam totis uiribus amplexantur. At impios malum,

quod in eorum uiſceribus inhæret, fœde conficiet; peſtiferoq. leti genere mactabuntur; &, qui iuſtũ odio perſequuntur, ſcelere ſe conſtringent, crucia tu perpetuo uindicando. Redimet Dominus a peſte ſempiterna uitam ſeruorum ſuorum; & nemo illorum, qui omnem ſpem ſuam in eo ponũt, & hac fide uitam moderantur, erit in illius iudicio ſceleris damnatus; & ſic tandem fiet, ut iuſti, omni crimine liberi, gloria ſempiterna perfruantur.

Judica, Domine, nocentes me. Pſal. 34. Apud Heb. 35.

CVm Dauid inuidorum odio premeretur, & Saulis armis, ſine ulla cauſſa, peteretur, a Domino poſcit, ut bellum ſuſcipiat: humanis enim opibus non poterat bellum immane, & inexpiabile, profligari. In quo quidem oſtendit, quanta cura Deus iuſtorum ſalutem, atque famam, tueatur, uſque adeo, ut, illorum cauſſa, ipſe, per ſe, contra iuſtorum hoſtes bellum gerat, & iniurias bonis illatas diriſsimis ſupplicijs ulciſcatur; &, quo quiſque maiores in iuſtitiæ ſtudio progreſſus habet, eo acrius illius cauſſa in bellum incumbat, & grauiores pœnas ab hoſtibus piorum repoſcat. Cum igitur nullius hominis ſancti iuſtitia fuerit aliqua ex parte cum Chriſti iuſtitia cõparanda, & a Iudæis fuerit adeo uexatus, & afflictus, ut omnium ſanctorum cruciatus longo interuallo ſuperarit; factum eſt, ut nulla gens umquam fuerit magis ab ope Diuina derelicta; acriore bello uexata; acerbioribus pœnis expoſita; maioribus ſupplicijs afflicta; & diuturniore clade, & uaſtitate, conſumpta; ita tamen, ut manus Domini non ſit a plagis inferendis auerſa, ſed adhuc ad feriendum intenta. Cum igitur Dauid ſimilitudinem Chriſti multis in locis expreſſerit, ſic res illius memoria replicandę ſunt, ut interim de Chriſto multo acrius, & attentius, cogitemus. Dauidis igitur, aut, ut rectius dicam, ipſius Chriſti preces audiamus. Sic autem ait:

Iudica, Domine, nocẽtes me.

Pugnam ſuſcipe, Domine, contra illos, qui me crudeliter oppugnant; prœlio contra eos dimica, qui me ſceleſtiſsimo prœlio, & animis infeſtiſsimis, adoriuntur. Non leue bellum eſt, neque mediocri contentione gerendum, ſed acerrimo ſtudio, & totis uiribus, adminiſtrandum. Arripe igitur ſcutum, ut a me hoſtium tela propulſes. Arripe haſtam, ut illis mortiferum uulnus infligas; &, rebus admirandis in armis fortiter editis, inſurge, ut mihi præſentem opem afferas.

Effunde frameam, & cõclude aduerſus eos. Confundãtur, & reuereantur.

ſtringe gladium; illis, qui me perſequuntur, occurre; include illis uiam, qua in me impetum facere conantur; omnibuſq. modis oſtende, te mihi ſalutem attuliſſe. Erubeſcant, & inſigni dedecore maculentur omnes, qui uitam meam petunt: quod fiet, cum fruſtra pugnauerint; cum nihil eorum, quæ conantur, efficient; cum illius gloriam, quam euertere nituntur, ornamentis Diuinis illuſtrari perſpicient. Retrocedant cum ſummo dedecore; fugam ſine fructu quærant, omnes, qui mihi malum inferre moliuntur; ſint inſtar pulueris a uẽto diſsipati; & angelus Domini eos præcipites exturbet. Sit illorum uia circumfuſa denſis tenebris, & nimis lubrica; ita, ut neque, quo tendant, adſpiciant, neque ueſtigium firme in lutulentis locis imprimere queant, & paſsim labantur, & concidant; &, ut furentius in magnitudinem totius cladis incurrant, angelus Domini eos a tergo mucrone gladij micantis, inſequatur. Iure hæc omnia imprecor illis, qui, ſine ulla cauſſa, in meam perniciem inſidias machinati ſunt, profundamq. foueam, in quam detruſus uita ſpoliarer, extruxerunt. Quid enim poſſunt magnitudini tam ſceleſti facinoris obtendere? Me fuiſſe illis perniciem machinatum, qui ab eorum capitibus perniciem, ab hoſtibus illatam, mea uirtute repreſsi? commodis eorum defuiſſe, qui Remp. uniuerſam bonis quamplurimis egregie cumulaui? contumelijs ciues meos affeciſſe, quorũ maledicta patientia inuicta ſuſtinui? Itaque mihi, pro beneficijs, innumerabilia maleficia retulerũt. Irruat in principem tanti ſceleris improuiſa calamitas, quam minime cogitarat; & rete, quod mihi intenderat, impediatur; & in peſtem incidat, quam mihi fuerat, abſque ullo meo merito, impie machinatus.

Quoniam gratis abſconderunt mihi.

Superuacue exprobrauerunt animã meã

Veniat illi laqueus, quem ignorat.

Anima uero mea exſultabit in Domino, & ſumma lætitia efferetur, cum fuerit ſalutem, illius gratia, & benignitate, conſecuta. Omnes animi uires, ad laudes tuas celebrandas excitatæ, dicent: Domine, quis tui ſimilis eſt? Homines enim ijs, qui parum poſſunt, aduerſarij ſunt, & ad eorum ſe ſtudium adiungunt, quos uident in Rep. dominari. Itaque pauperes, omni patrocinio deſtituti, potentium rapinæ, & direptioni, relinquuntur. At tu ſubſidio occurris pauperi, & liberas eum ab illius tyrannide, qui multo ualentior eſt; & inopem, & egenum, ab immanitate illius, qui pauperes omni uictu ſpoliat, illorumque tenues opes prædam ſuam putat, clementiſsime liberas. etenim inſurrexerunt in me teſtes, iniquitate, & mendacio, ſubnixi, & ad iniuriam afferendam uiolenti; & me de rebus his, quas penitus ignorabam, quaſi opera mea conflatæ fuiſſent, interrogabant. Pro bonis, quibus illos affeceram, mala reponebant; &, ut omni prorſus auxilio orbaretur anima mea, ſumma contentione laborabant. At ego, cum illi in morbum periculoſum incidiſſent, lugubrem ueſtem, inſitæ ſollicitudinis, atque doloris, indicem, induebar; & uitam ieiunijs affligtabam; & ea, quæ illis a Domino precibus aſsiduis flagitabam, mihi ipſi prouenirent: non minus, atque ſi quilibet eorum mihi ualde neceſſarius, atque adeo frater germanus, eſſet, mæſtus incedebam; quaſi in funere matris, abiectus, aſsidue lamentabar. At illi, cum ego paullulum claudicarem, lætitia geſtiebant; &, ut de meo caſu inter ſe gratularentur, conueniebant; conueniebant, & ſe ad illos aggregabant, homines obſcuri, & ignoti, qui me abſentem maledictis omnibus, ſine ulla intermiſsione, lacerabant. Adulatores, & paraſiti, qui uiliſsimo cibo libertatem in turpiſsimam ſeruitutem addixerant, in me dentibus

Ego autẽ, cum mihi moleſti eſſent.

Cõgregata ſunt ſuper me flagella.

Digitized by Google

Domine, quando reſpicies?

tibus frendebant, & in numen meum conuicia iaciebant. O Domine, quando tandem reſpicies, edue animam meam ab hominum perditorum maledicentia; eam, quæ eſt omnium ope nudata, & in te ſolum intuetur, a leonum faucibus eripe; ut hoſtes confuſi, & perturbati, contremiſcant. Hac igitur gente perdita, quæ ſeſe a gratia tua ſceleribus abalienauit, prorſus abiecta, aliam gentem ad tuum nomen adiungam; & in maximo hominum fidelium cœtu, tibi gratias immortales agam; & in populo, uiribus Diuinis inſtructo, te laude perpetua celebrabo. Perfice, ne, mendacijs elati, me derideant inimici mei; &, qui ſine cauſſa in me odio furentes inuehuntur, & oculorum nutibus incluſam malitiam oſtentant, ne mihi in cruciatibus inſultent. Nec enim pacem cogitant; ſed in antris, atque latibulis, fraudes ſtruunt; & perturbandæ pacis conſilia inter ſe ſcelerate conſociant. os ſuum contra me nimis impudenter aperiunt, cum proiecta audacia, & impunita maledicentia, conuicia iactant, & cum me uulneribus conſciſſum, & doloribus intolerandis afflictũ, cernant, incredibiliter exſultant, & crudelitatem ſuam ſanguine meo ſatiant; omnibuſq. modis ualde petulanter efferuntur. Euge, euge, inquiunt. Oculi noſtri, quod miſere cupiebamus, adſpexerunt. Cernimus enim, hominẽ, nobis uehementer odioſum, & inuiſum, acerbiſsimo ſupplicio mactari, & omniſi conuicio derideri, & ſpes eorum, qui ſibi erant opes ingentes de illius benignitate polliciti, prorſus euanuiſſe. Iam non habebimus, qui nobis moleſtus ſit, & cupiditatibus noſtris aduerſetur, & dignitati noſtræ notam impietatis inurat. Vidiſti, Domine, hęc maledicta in nominis tui gloriam a perditis hominibus impudentiſsime conijci: ne igitur taceas; ne ultionẽ differas; ne malum longius ſerpat, & multorum animos cõtagione taeterrimæ peſtis inficiat. Ne te a me procul amoueas; ut intelligant omnes mortales, me fuiſſe ſemper tuis iuſsis ſanctiſsimis obſecutum. Animaduerſionem excita; ad opem confeſtim afferendam euigila; iudicium tuum, Domine, quem unicum mihi Deum, in omni uitæ ratione, ſumma pietate colendum propoſui, mea cauſſa conſtitue, ut, cum fuero, ſententia tua, omni crimine liberatus, ora peſtilentia comprimantur. O Domine, cuius propoſitum mihi ſemper extitit, omnes meas actiones iudicij tui examine perpende; &, quam grata tibi fuerit omnis uita mea, ſignis clariſsimis demonſtra, ne inſultent mihi inimici mei. Ne, ſi uiderint cauſſam meam a tuo patrocinio derelictam, cum animis ſuis ſtatuant, ſibi omnia ex animi ſententia proceſsiſſe; & petulanter inſultent, & dicant, Eum tandem, qui erat nobis grauis aduerſarius, & actionibus noſtris infenſus, machinis, & induſtria noſtra confecimus. Erubeſcant, inſigniq. dedecore, & ignominia, deformentur, qui ſupplicio meo delectantur; confuſionem induant, & ignominiam, qui contra me inſolenter inſurgunt. Qui uero iuſtitiam gratis animis amplexantur, meritiſq. meis gratiam tuam conſequuntur, lætis acclamationibus exſultent, & perpetuo dicant, Laudibus ſempiternis efferatur

Quoniã mihi quidem pacifice loquebãtur, & in iracũdia terrę dolos cogitabant.

Vidiſti, Domine, ne ſileas.

Dominus, qui ſerui ſui ſtatum opibus auxit, & amplificauit, ſuoq. præſidio ſtabiliuit. Lingua uero mea ad tuam iuſtitiam celebrandam meditabitur, & numquam de laude tua conticeſcet.

Dixit iniuſtus, ut delinquat in ſemetipſo. Pſal. 35. Apud Heb. 36.

ITa uiuunt multi, qui ſe religione adſtrictos eſſe profitentur, ut orationem illorum facile refellat improbitas. Non enim mediocriter peccãt, ut ſit in illis commune aliquud, & uſitatum, uitæ flagitium, naturæ imbecillitati condonandum; ſed ita ſe in omne genus libidinis, & immanitatis, proijciunt, ut nullo Dei metu deterreri queãt, quin uitam ſuam omnibus exſecrandis ſceleribus fœde contaminent. Qui enim hominum iudicia nimis anxie reformidant, quo modo nõ multo magis cæleſte uim extimeſcerent, ſi ſtatuiſſent, Deum eſſe, qui res humanas animaduerteret, & omnia, cum ſumma iuris integritate, gubernaret? Sed illud eſt; aut Deum eſſe non credunt, aut ab illo res humanas omnino negligi, atque contemni, ſuſpicantur; &, ea de cauſſa, cum uires colligunt, temere ruunt, & facinora tætra ſuſcipiunt, & eos, qui religione tenentur, ne tyrannidem occupent, aut ſaltem iniuriam conflent, utilitatiſq. ſuæ gratia in ciues ſuos tæterrimi ſint, petulanter irrident, & homines animi puſilli, & anguſti, iudicant. hac autem mente Dauid erat, ut ſtatueret, omnia ſumma ſcelera ab impietate in Deum ad hominum perniciem profluxiſſe. Vt enim uera religio omnes uirtutes gremio ſuo complectitur, ita religionis contemptum omnia infanda flagitia, & ſcelera, conſequuntur. Ait igitur, Sæpe mecum cogito hanc ſententiam eſſe in animis impiorum, qui tætra facinora cum proiecta audacia, & impudentia, moliuntur, inſculptam, Deum non eſſe metuendum, aut quia nullum eſſe putant, qui mundum regat, atque moderetur; aut, ſi eſt, fieri non poſſe ſuſpicantur, cum ſit cæli mouendi curis implicitus, ut res infimas, quæ uerſantur in terris, animaduertat. Quid enim aliud ſuſpicari licet, cum uideamus, illos perpetuo de iniquitate, & iniuria, cogitare? Sibi enim ipſe adulatur impius; ſibi ſapientię laudem arrogat, eo quod multas iniuriæ conflandæ, & multitudinis opprimendæ, rationes excogitet; &, quo ſagacius, rei augendæ, & dominationis comparandæ, gratia, fraudes inuenerit, eo magis nomine ſingularis induſtriæ, & acuminis, inſoleſcit; tantoq. ſtudio ingenium ad omnem malitiam uerſat, ut nihil malle uideatur, quam in odium uniuerſæ plebis irruere. Non enim ſe diligi, ſed timeri, percupit. Illud enim ſimplicis, & ingenuæ, bonitatis; hoc animi fortis, & excelſi, plurimum de imperio cogitantis, opinatur: quorum alterum contemnendum, alterum plurimi faciendum, exiſtimat. Omnia uerba illius ad iniquitatem, & fraudem, conferuntur; officij recti,

Dixit iniuſtus in corde ſuo.

Verba oris eius iniquitas, & dolus.

atque ueræ uirtutis, diſciplinã aſpernatur, atque repudiat; neque tempore quieti tributo ſine cura, & ſolicitudine, conſiſtit. Noctem enim in lecto, in iniquitatis meditatione, conſũmit; per uiã improbitatis, atque peruerſitatis, incedit; nullũ impuritatis, & malitiæ facinus exſecratur; & interim, cũ tã multis ſceleribus adſtrictus ſit, ita de Deo male ſentit, ut ſibi impunitatem polliceri non dubitet. Quantis uero bonis affluant, qui Deum metuunt, & iudicia illius in oculis ſemper habent, homines perditiſsimi, propter exſecrandam mentis impuriſsimæ cæcitatem, prorſus ignorant. Miſericordia namque tua, Domine, cæleſtis naturę altitudinem penetrat, & fides tua ætheriam regionem tranat; ut pios homines in cælum clementer euehas, & eodem facto fidem tuam liberes, cum ſedes quietas, in cæli faſtigio, pijs paratas fore, promiſeris. Numquam enim fides tua a miſericordiæ coniunctione ſecluditur, neque miſericordia a fidei ſanctitate diuellitur. Iuſtitia tua tamquã montes altiſsimi, qui nullis motibus de ſede firmiſsima conuelluntur, ſtabilitate ſempiterna continetur; ita, ut, quamuis homines interdum longe ſecus opinentur, nemo poſsit uim illius effugere; iudicia tua in profundiſsima obſcuritate demerſa ſunt. Nec enim humana ratio cauſſas cogitatione conſequitur, quibus inductos, homines ſanctos in commodis affiictari, & facinoroſos opibus redundare, permittis; cum tu bonos ærumnis exerceas, ut eos multo amplioribus donis, & ornamentis, afficias; & improbos, qui propter contumaciam ſanari nolunt, & tempore ſibi ad pænitendum cõceſſo ad incrementum ſceleris abutuntur, in ſempiternum ſupplicium reſerues; omniaq. tandem ſapientiſsime, quemadmodum uides tuorum gloriæ conuenire, diſpenſas. Ecquid enim eſt, quod ſit a fructu tuæ immenſæ benignitatis excluſum? Neque enim ſolum homines alis, atque ſuſtentas, ut eos tandem ad cognitionem tui perducas, uerum & iumentis, eo quod humanis uiribus ſeruiant, pabula paſsim fundis; & ſic demum omniũ animantium ſalutem, pro cuiuſque ratione, conſtituis. Non igitur mirandum eſt, ſi homines impios toleres, cum etiam illi tuorum gloriæ ſeruiant, & eorum uirtutem, quos peſsime oderunt, perditiſsimis conatibus illuſtrent. Illud tamen conſiderãdum eſt; cum tu ſceleratiſsimos etiam homines ſaluos eſſe uelis, eoſq. ad te beneficijs, quod fieri poteſt, allicias; cum brutorum etiam animantium uitam tuearis, quãta erit illa benignitas, qua tuos amplexabere? Nullis certe uerbis explicari poterit, quanta ſit illius ſummæ benignitatis amplitudo, qua eos, qui toti ex bonitate tua pendent, amplecteris. Vt enim uolucres, de pullorum uita ſollicitæ, eos, quantum poſsint, alis expanſis ab accipitris cuiuſuis inuolatu præmuniunt; ſic tu, extenſis, latiſsimeq. diffuſis, clementię tuæ præſidijs, omnes homines, qui ſub umbra tuæ benignitatis acquieſcunt, tutos ab omni hoſtium incurſione conſeruas. Neque ſolum eos inuicto præſidio defendis, ſed etiam mirifica ſpiritus tui iucunditate perfundis. Ab ubertate namque domus tuæ, perennes aquæ ſummæ uoluptatis emanant, quibus ſancti homines ebrij, ſenſibus intimis exhilarantur; ad quos tu potu ſuauiſsimo reficiendos flumen eximiæ iucũditatis inducis. Tecum enim ſemper eſt uitæ ſempiternæ fons, cuius hauſtu, omnium, qui cæleſti luce fruuntur, uita continetur. Tu lumen animis noſtris præfers, cuius ſplendore illuminati, lumen tuæ Diuinitatis in dies clarius cernimus. Non enim in uno tantum gradu magnitudo tuæ benignitatis inſiſtit, ſed, acceptis iam beneficijs, incrementa quotidie alicuius Diuini muneris afferuntur, & opes, apud animos pios reconditæ, multis acceſsionibus accumulantur. Sic autem fit, ut illi, quos uera lux illuminauit progreſſus magnos ſæpe faciant, & clariorem in dies notitiam Diuinæ, atque ſempiternæ, lucis accipiant. Tribue miſericordiam tuam, Domine, omnibus, qui notitia tui ſanctiſsimi nominis inſtructi ſunt; Diuinæq. iuſtitiæ beneficium cũctis, qui recto animo ad te ſuppliciter adeunt, impertire. Superbiæ pedem imprimere penes me ueſtigium minime patiatis; & impiorum manus nullo me pacto de ſtatu meo conuellat; ut illis ſemper annumerer, quos tu ope tua fulciendos, & ornamentis Diuinis excolendos, in fidem, & patrocinium, recepiſti. Hic eſt bonorum ſtatus, quem impij deriſione proſequuntur; opibus locuples, præſidio tutus, pace tranquillus, honoribus clarus, uoluptate iucundus; & ad ſpem cuiuſdam Diuinitatis erectus; cum interim impiorum condicio in ſumma indigentia uerſetur; curis aſsiduis afflicta ſit; & metu impendentis calamitatis frequenter exanimetur; & tunc uel maxime ruina illius appareat, cum pietatis fructus amplior exſiſtit. Tunc enim corruerunt omnes, qui iniquitatis opera moliuntur; tunc aduerſi nominis impulſu miſertime conciderunt; tunc omnes ſpes illorum prorſus inciſæ ſunt. Numquam enim poterunt exſurgere, & in amiſſum ſtatum reſtitui.

Domine, in cælo miſericordia tua.

Homines, & iumenta ſaluabis.

Prætende miſericordiam tuã.

Noli æmulari in malignantibus, neque. Pſal. 36. Apud Heb. 37.

INueterauit apud hominũ uulgus opinio pernicioſa moribus infeſta Reip. contra religionis ſanctitatem ſacrilega, eum nempe, qui magnas opes habet, eſſe beatum, quamuis ſcelerum omnium colluuione contaminatus ſit, & iniurijs innumerabilibus ciues afficiat. Quod ſi multi eũ ſtatum non aſſequuntur, in quo poſsint ex alienis bonis prædas agere, ut, maximis opibus affluentes, ad tyrannidem adſpirent, id fieri putant, quod deficiat eis uel conſilium, uel induſtria, uel animi magnitudo. Quantum tamen ſint in eam ſententiam propenſi, iudicium declarat, quo eos, qui malis artibus opes ſummas adepti ſunt, admirantur; & homines uigilantes, & induſtrios, & fortes exiſtimant, honoreq. ſummo digniſsimos. Iuſtitiam namque animis puſillis, & abiectis, conuenire ſtatuunt, quibus, propter tenuitatem, non licet impunitatem ſibi proponere; iniuſtitiam uero animi acrioris, & altioris, eſſe credunt, qui poſſit uel conſilio, uel gratia, uel potentia, legum pœ

nis

nis elabi,& id,quod ui,aut dolis,obtinuit,ſine metu,& ſollicitudine,poſsidere. Eum igitur,qui tantum ualet, ut impune in opes alienas inuadat, & ita ad ſummos honores adſcendat, (omnes enim ſummi Reip.magiſtratus ad ſummam pecuniam plerumque deferuntur) uirum magnum, atque plane beatum,arbitrantur. Hanc opinionem in humanis animis penitus inſitam, cum in multis alijs locis, tum in hoc, quem in manibus habemus,Dauid conatur euellere. Demonſtrat enim, quam multis malis afflicta ſit impiorum uita; quantis curis implicita; quantis doloribus interclusa;quanto denique ſupplicio crucianda ſit. Cōtra uero,quam florentes,atque beati ſint,qui nullis commodis,& emolumentis,adduci poſſunt,ut iuris Diuini præſcripta tranſiliant. Ait igitur: Non

Noli æmulari.

ueniat tibi in mentem indigniſsime pati,te a maleficis hominibus opibus,& potentia, ſuperari; & ita putes eſſe tibi cum illis aſsidue decertandum, ut ad eundem honoris gradum, ſimili ſtudio, & contentione, peruenias;neue eos, qui iniquitatis opera moliuntur,æmuleris. Nam, tamquam fenum; celerrime ſuccidentur; &,tamquam uiridia herba, ſolibus adulta, uiriditatem, atque uires, amittent;ita,ut uel,ui extrinſecus illata,funditus pereant;uel,inuerſa temporis condicione, de florente ſtatu repente decidant.Nihil enim malis artibus partum poterit eſſe diuturnum:nam,hominum inuidia flagrat; & Dei offenſionem acerrime concitat;& omnia humana,quæ non ſunt ex Diuinis nexa,momento temporis effluunt. Si igitur amplas opes expetis,& honores ſtabiles adipiſci deſideras;in Deo omnem ſpem rerum tuarū colloca;& in ſtudium ſanctorum operum uigilanter incumbe;in telluris tuæ poſſeſsione,hoc eſt,in iuſtitiæ fructu,ſtabile domicilium conſtitue;& aruū mentis tuæ diligenter cole;ut omnium uirtutum fruges exares, & fidem enutrias. fides enim otio langueſcit,& attenuatur; exercitatione uero nutritur,& alitur, & maiores in dies uires acquirit.

Delectare in Domino

Oblectare Domini ſpiritu,qui ſummis opibus cumulabit animum tuum; neque ſolum te Diuinis muneribus,atque beneficiis, augebit, ſed omnia, quæ ab illo cum fide poſtulaueris,magnificentiſſime largietur. Si te uideris curis afflictum,& oneribus oppreſſum, & difficultatibus implicatum, ita, ut conſilium leuandæ ſollicitudinis minime conſiſtat, ne deſpondeas animum, ſed refer ad Dominum omnes cogitationes tuas; & fidem in illius bonitate loca; & is omnes difficultates expediet,& tibi uiam ſalutis,& dignitatis, curabit; ut ſine offenſione curſum uitæ conficias. Cum fueris ab inuidis criminis inſimulatus, dignitatis tuæ patrocinium ſuſcipiet,& in lucem adducet iuſtitiam tuam;atque perficiet, ut ius tuum ſit meridiana luce clarius. Nullo animi motu perturberis. Sile tantum, &, Domini fiducia nixus, tranquillitate perfruere; & euentum Dinini conſilij fidenter exſpecta; neque, cum res indignis proſpere cadunt, angaris; nec homini, qui fraudibus ad honores obrepſit,inuideas. Iracundiam

Noli æmulari in eo, qui proſperatur.

remitte;indignationem cōtine;noli nimium, cum animaduertis indignos augeri opibus, iraſci; neue illius ſtudia, qui uel adulationibus, uel dolis, uel calumniis,ad honores euectus eſt, ulla ſpe ſimilis condicionis adductus, imiteris, ut aliquod maleficium deſignes. Malefici enim,quamuis opibus,& Principum gratia,floreant, exſcindentur; qui uero ſpem habent in Domino, hereditatis legitimæ poſſeſsionem perpetuo retinebunt. Intra breuiſsimum tempus impij fallax ſtatus, & fucatus ſplendor euanuit;ſi locum, ubi conſtiterat, intueri uelis, ne ueſtigium quidem illius apparebit. At manſueti poſsidebunt terram; ſempiternamq. hereditatem adibunt;& ex tranquilliſſimæ pacis fructu, bonorumq. omnium affluentia, ſummam uoluptatem percipient. Impius exitium iuſti cogitatione intima machinatur; dentibus ſtridet;minas feroces iactat, & pericula extremæ calamitatis intendir. Dominus autem ridet hominis furentis inſaniam. Videt enim diem illins, quo, omni ſpe ſalutis inciſa, miſeræ uitę obitu,& cruciatu ſempiterno,eſt ſcelerum pœnas daturus, appropinquare. Gladiū diſtringunt impij;arcum intendūt;ut pauperem, & egenum, mortifero telo cōficiant;& eos,qui integritatis,& iuſtitiæ,uiam tenent,crudeliſsime iugulent. At eorum gladius in ipſos conuerſus eorū corda transfiget; & arcus eorum perfringetur. Nec eſt enim permiſſum impiis, ut illis malum inferant, qui in Dei præſidio latent; immo, quo pertinacius in eo perſeuerant homines perditiſsimi, ut bonorum ſtatum euertant,& clarius eorum nomen illuſtrant, & gloriam inuiti multis incrementis amplificant. At inquiet aliquis, fortaſſe eſſe nimis indignum, malos diuitiis abundare, bonos autem plerumque tenues opes habere. Hoc qui dixerit, non intelligit, diuitias animo, non arca, contineri; & ita fieri, ut iuſtus in paruis opibus multo opulentior ſit impiis, qui domi pecuniæ ingentes aceruos inuidioſe cuſtodiūt. Iuſti enim, cum mediocri uictu contenti ſint, non magnas opes exquirunt; impij uero, cum nihil illis ſatis eſſe poſsit,indigentia perpetuo cruciantur:magis enim eos torquet id,quod non habent; quam delectet id, quod habent. Deinde, iuſti, in ſuos, & ſuorum, uſus,opes ſuas conferunt; at impij,ne cumulum aliqua ex parte diruant,opes ſuas non audent attingere. Itaque non diuitiarum Domini,ſed mancipia,ſunt. Poſtremo, cum iuſti bonis ueriſsimis expleti ſint,in ſumma iucunditate uerſantur;at impii, cum omnibus bonis animi nudati ſint,& corporis commodis,propter infinitam cupiditatem, ſatiari non poſsint, &, conſcientia ſceleris oppreſsi,animi angore crucietur, nullum ſolidum ſtuctum ex dinitiis immanibus umquam percipient. Vnde clare perſpicitur, quanto ditiores ſint iuſti pauperes, quam impiis nimis opulenti. Si enim opes ad ſtatus defenſionem expetuntur,impiorum uires perfringentur; & iuſtos Dominus ipſe tuebitur, & ſuſtentabit. Si ad uitæ propagationem, & poſteritatis amplum patrimonium,omni ſtudio,& ſollicitudine, comparantur;uita hominum, qui pure,& caſte, & integre,actiones moderantur,& numquam a Diuinæ legis imperio deficiunt, gratia Diuina fulcitur, & heredi-

Et adhuc puſillum,& nō erit peccator.

Melius eſt modicum iuſto.

Quoniam brachia peccatorū conterentur.

Digitized by Google

hereditas eorum erit ſempiterna. Si ad uitæ decus, & elegantiam, abundantia pecuniæ deſideratur; iuſti nulla umquam dedecoris infamia notabuntur; &, cum Dñs iuſto iudicio uaſtitatem rebus humanis intulerit, ab illius ope non erunt derelicti, & in diebus famis ſaturabuntur: quod impiis minime continget. Quamuis enim opibus ſummis oppleti ſint, tamen egeſtate contabeſcẽt; & omnes, qui oderũt Dominum, tamquam adeps agnorum, qui in templo quotidianis flaminis abſumitur, ad nihilum recident; & tamquã fumus euaneſcent; & ita euaneſcent, ut intelligatur, illarum euerſionem eſſe Deo minime ingratum ſacrificium. Ea namque & iuſtitiæ munus adminiſtratur, & miſericordia bonis tributa clarius ſplendeſcit. Sic autem impius eo etiam tempore, quo opibus affluere uidetur, eſt egentiſſimus. Mutuo nãque accipit, & non ſoluit; ſiue, quia fidem ſanctam non habet, & eam ſeruare nullo modo uult; ſiue, quia non poteſt, imperio cupiditatis adſtrictus, attrectare pecuniam. Et ita fit, ut, quamuis interdum fidem liberare ſtudeat, ab ea uoluntate, auaritię ſummæ tyrannide, reuocetur. At iuſtus ex ſua etiam tenuitate in egentes freqnenter inſumit; & benigne facultates ſuas illis, quibus eſt opus, impertit. Sic autem habet caros Dominus omnes iuſtos, ut illis etiam ualde benigne proſpiciat, qui ſunt in iuſtes, eo quod iuſti ſunt, uoluntate ualde propenſi. Qui enim iuſtos laudant, in terra uiuentium hereditatem ſempiternam obtinebunt; qui eos uituperant, exſcindentur, ut, a uita ſempiterna ſecluſi, mortis ſempiternæ tenebris obruantur. laude namque, & uituperio, bonorum pietas ab impietate diſtinguitur. Nemo enim poteſt uere, & ex animo, iuſtitiam laudare, niſi ipſius iuſtitiæ elegantiam, & decus, amauerit; nemo ſimiliter eam uituperare conabitur, niſi fuerit iniuſtitiæ duriſſimis uinculis adſtrictus. Præterea, tanta eſt Diuinæ probitatis, cum hominibus iuſtis amicitia, ut omnium etiã rerum ſit inter Deum, & pios homines, ſumma coniunctio. Sic autem fit, ut, qui pios homines laudat, Deum laudet; qui illis maledicit, Deo, pietatis auctori, maledicat.

Inimici uero Domini mox ut honorificati fuerint.

Mutuabitur peccator, & non ſoluet.

Nec enim iuſtitia aliunde ad homines, quam a Deo promanat: unde ſequitur, eum, qui iuſtitiam exſecratur, opus Diuinum, omnium clariſsimum, exſecrari. A Domino enim uiri magni greſſus diriguntur; & illius uia, qui iuſtitiam amat, Diuina gratia comprobatur. Cum ceciderit, non erit ea ruina grauiter oppreſſus; quia Dominus illum iacentem confeſtim excitabit, manuq. ſua tuebitur. Puer fui, & conſenui; & numquam uidi iuſtum a Domino derelictum; nec illius poſteritatem emendicare panem. Plerumque enim bonorum filij ſunt patriæ bonitatis heredes; & ita, cum parentum ueſtigiis inſiſtant, fieri non poteſt, ut a Deo deſerantur. Vnde colligitur, quam magnum, & amplum, ſit uirtutis, & iuſtitiæ, patrimonium; nempe, quod poſteritatem uniuerſam egregie locupletet. Sic autem fit, ut iuſtus miſericordia ſemper utatur; & uel benigne tribuat egenti, uel cum facilitate mutuum det omni a ſe bono animo poſtulanti; & genus illius erit a Domino bonis egregie cumulatum. Summa igitur eximię felicitatis, Dei coniunctione, & amicitia, continetur. Quam ſi tueri uis, contine te ab omni maleficio; & iuua omnem, quem poteris, beneficio; & ſic demum hereditatem ſempiternam adibis. Cum enim Dominus amet iudicium, maleficium debito ſupplicio uindicabit; &, cum miſericordes eximie diligat, beneficia ſempiterno pręmio munerabit. Numquam enim ſanctos ſuos deſeret, ſed illos perpetuo tuebitur, & conſeruabit; impiorumq. genus funditus interibit. Porro autem, cum omnes homines ſtudio immortalitatis incenſi rapiãtur, & id natura mortalis aſſequi nulla ratione poſsit, ſoli iuſti compotes immortalitatis erunt. Terræ namqne feliciſsimæ heredes exſiſtent; illius commodis æuo ſempiterno, cum ſumma animi tranqnillitate, perfruentur. Operæ pretium autem erit, attendere, quę ſint in ſumma hominis iuſti cogitationes, quæ uitæ conſilia. os illius in ueriſsimæ ſapientiæ meditatione uerſatur; & lingua eius iudicium continua oratione pronuntiat. Cum enim id, quod incluſum in animo latet, neceſſario tandem foras erumpat; & ita ſemper oratio cum animi habitu, & affectione, conſentiat; & iuſtus in ſtudio legis Diuinæ, qua ſumma ſapientia continetur, aſsiduus ſit, menteMq. gerat Diuinis opibus refertam; neceſſe eſt, ut orationem fugiat noxiam, & peſtilentem, & importunam, & petulantem, & cum turpitudine, & flagitio, coniunctam; eaq. tantum crebris ſermonibus uſurpet, quæ ex theſauris inſitę ſapientiæ depromuntur; omneq. illius ſententię ad exactiſsimam iuſtitię normam dirigantur. lex enim Domini in illius animo inciſa eſt; & ita fieri nequit, ut illius ueſtigia, tamquam hominis præcipitis, & deuij, prolabantur. Obſeruat impius oculis iuſtum, ut illi necem machinetur: Dominus tamen hominem, æquitatis gloria præcellentem, minime deſeret; nec hominis ſceleſtiſsimi manibus opprimi patietur illum, quem ſumma cura tuendum ſuſcepit. Nec improbitatis calumnia uires ullas habebit. Cum enim iuſtus, contra ius, & fas, ſceleris inſimulatus exſtiterit, Domini ſententia liberabitur. Itaque neque uis, neque dolus, nec ullus denique conatus, in iuſti peſtem, & perniciẽ, comparatus, illum exitium, quem perditi homines ſperabant, cõſequetur; cum Dominus & uim comprimat; & fraudes eludat; & calumniam refutet. Quid igitur eſt amplius requirendum illi, qui bene, beateq. uiuendi deſiderio tenetur, quam, ut in Dei præſidio deliteſcat? Vita enim, ſalus, lux, dignitas, pax, diuitiæ, uoluptates, ſumma tranquillitas, omniaq. Diuina, atque ſempiterna, bona, illius gratia continentur. In Domino igitur ſpem colloca; & in uiam, quam tibi monſtrat, ingredere; nec ab ea in alterutram partem declines; & iſte in excelſo dignitatis gradu locabit, ut hereditatem ſempiternę regionis obtineas. Tum demum, cum tu, opibus Diuinis circumfluens, impiorum exitium uideris, quam ſint opes iniquitate quęſitę deteſtandę, & omnes labores pro iuſtitiæ ſanctitate perferendi, longe clarius cernes. Vidi quidem impium robore ualentem, & ſic altitudine

Apud Dominũ greſſus hominis

Declina a malo, &c.

Os iuſti meditabitur ſapientiam.

Conſiderat peccator iuſtum.

Exſpecta Dominum.

popula-

popularis dignitatis elatum, ut cum cedri proceritate contenderet, honorum titulis, tamquam frondibus uiridiſſimis, late diffuſis, ſubiectam planitiem opacantem, ut nihil cogitari poſſe uideretur illuſtrius; cum ſubitu omnia conuerſa ſunt, & omnis illa ſpecies decoris, & amplitudinis, ex oculis emigrauit; ut nullam ſui memoriam in uita reliquerit. Dicebam igitur, Quo redacta eſt illa diuitiarum affluentia? illa ſupremi honoris inſolentia? illa ſtipantium hominum multitudo? Omnia tandem morte deleta, & obliuione ſepulta, iacet. Non locus apparet; non ſplendoris effigies; non dignitatis Regiæ ſimulacrum; omnia mors, & puluis iniectus, occupauit. Cum igitur tam fluxa, & inania, ſint iſta, quæ hominum uulgus admiratur; reliquum eſt, ut illa cōtemnamus; &, quę nullis umquam ſæculis interitura ſunt, ſummo ſtudio, cura uigilantia, conſectemur. Vitę igitur integritatem conſerua; ſplendorem ęquitatis intuere; & in poſterum aciem mentis intende; ut intelligas, quæ prę mia tandem ſint uiro iuſto conſtituta. Eſt enim illi pax, hoc eſt abſoluta bonorū omnium complexio, atque ſempiterna felicitas, a Deo propoſita. At omnes, qui ab imperio Domini deſciuerunt, ſimul euertentur; & impiorum finis erit ſempiternum excidium; at iuſtorum ſalus conſtans, & ſtabilis, in omni ęternitate permanebit, quia non terrenis opibus, ſed Diuinis, innititur; nec eſt ab hominibus, ſed a Deo, conſtituta. Ergo, cum neque Diuina uirtus infringi, neque fides labare umquam poſsit; ſequitur neceſſario, ut ſalus quam is amicis ſuis afferre ſolet, interire nō poſsit. Nam, ſi eo etiam tempore, quo manent in hac uita mortali, morbis innumerabilibus expoſita, Diuina tamen uirtute, & robore, firmati ſunt, ita, ut ex omnibus ærumnis clariſsimam uictoriam conſequantur; quid erit exiſtimandum de futura illa pace, qua tandem, cum bonorum omnium copia, perfruentur? Semper enim Deus illos adiuuit, & ex omnibus malis eripuit; eripuit illos ex impiorum manibus; eiſq. ſalutem attulit; quia ſpem ſuam non in humano præſidio, ſed in Diuino, ſemper poſitam habuerunt.

Cuſtodi innocentiam.

Domine, ne in furore tuo arguas me. Pſal. 37. Apud Heb. 38.

IN hoc Diuino uiro mirum humanæ imbecillitatis exemplum, cum clariſsimo Diuinę clementię teſtimonio coniunctum, habemus; ut & caſum timeamus, &, ſi lapſi fuerimus, ſpem ſalutis non abiiciamus; ſed ſemper illius immenſę miſericordiæ confidamus, qui numquam animi ſupplicis, & abiecti, poſtulata repudiat. Dauid uidit ſe opera filij perditiſsimi a ſuis deſertum, regno ſpoliatum, in fugam compulſum, plagis afflictū, conuiciis proſciſſum, multorumq. deriſione, & contumelia, laceratum. Audiuit, Domum ſuam eſſe inſigni dedecore maculatam; eos, quos multis beneficiis affecerat, hoſtes in ſe acerbiſsimos expertus eſt; animos ſubditorum, a quibus fides erat in rebus aſperis exſpectanda, non perfidia metuenda, ſic immutatos eſſe ſenſit, ut omnes ferme ab eo, cuius inclinatam fortunam uitebant, deficerent; ad filijq. nomen, cuius florētiſsimam condicionem admirabantur, ſe, per ſummum ſcelus, adiungerent. Omnia hæc ſumme dolendā uidebantur. ſed nihil eum magis angebat, aut cruciatu grauioris doloris afflictabat, quam peccati conſcientia. Recordabatur enim, ſe adulterio, & cæde innocentibus illata, in offenſionem grauiſſimam ſanctiſsimi numinis incidiſſe; & iccirco, cum ærumnis omnibus premeretur, multo magis eum cauſſa doloris, quam dolor ipſe, cruciabat. Non tamen ſpem deponit, neque fidem ſuam langueſcere, & attenuari, ſinit; ſed animi ſumma conſtantia, & firmitate, ad Deum preces fundit, cui ſacrificium cordis afflicti, & ualde pęnitentis, immolauit. In hac tamen calamitate, quam perferebat, geſsit etiam imaginem Chriſti, non pro peccatis ſuis, ſed pro alienis, quæ tamen, ui caritatis impulſus, ut ſua, lamentabatur, acerbiſsime laborātis. Sic enim, atque adeo multo crudelius, fuit proditus, expulſus, & eiectus, a ſuis derelictus, a multitudine deriſus, hoſtium contumeliis atrociſsime uiolatus, ad ſummumq. tandem ſupplicium, cum ſumma (ut apparebat) ignominia, perductus. Nos tamen imaginem Chriſti, plagis contuſam, & debilitatam, ita uideamus, ut interim, in ea, Chriſti ſupplicia contemplemur. Ait enim Dauid: Domine, ſcio, me multo grauiora ſupplicia commeruiſſe: nam fidem, & officium, prodidi; lectum genialem hominis fideliſsimi adulterio maculaui; exēploq. meo multis materiam libidinis effrenatæ præbui; necem poſtremo illi, quem tam indigna iniuria læſi, & comitibus illius, intuli; &, quod multo grauius eſt, Maieſtatem tuam immenſam, cum tam multis a te beneficijs auctus, & ornatus exſtitiſſem, nimis grauiter offendi. Si igitur mecum iure ſummo agere uelis, non uenia, ſed ſempiterno cruciatu, digniſsimus ſum. Sed immenſa benignitas tua meum animum iacentem excitat, & facit, ut ad te preces adhibere non dubitem. Neque ſupplicium recuſo; ſed, ut debito ſupplicio modum ſtatuas, enixe contendo. Nam, ſi iram in me totam, pro criminis ratione, profuderis, & ſecundum iuſtiſsimam indignationem me punire uolueris, non poterit imbecillitas mea tantā uim doloris æquo animo ſuſtinere: ſiquidem his plagis, quas mihi impoſuiſti, ſic abiectus ſum, ut reſpirare non poſsim. Sagittæ namque tuæ in animum meum penitus adhęſerunt; & manus tua in me, ut, grauiter oppreſſus, abijcerer, uehementer inuaſit. Itaque non humanis telis, ſed Diuinis, miſerrime confixus ſum. Nullam ſanctitatis, & integritatis, partem ira tua in corpore meo reliquam fecit; & indignatio tua ſic me perturbauit, ut nihil in animo aliqua ex parte quietum, & tranquillum, dimiſerit. iniquitates enim tranſfixerunt mentem meam, illarumq. pœnæ multo grauiores, quam ſuſtinere ullo pacto queam, me intolerabili pondere depreſſerunt. Cum autem

Domine, ne in furore tuo.

Non eſt ſanitas in carne mea.

non,

non,ſimul atque deliqui, ſceleris medicinam uulneri inflicto adhibendam curarem, propter hanc ſtultitiam meam factum eſt, ut ulcera mea teterrimum odorem exhalarent, eo quod purulenta ſanie contabuiſſent. Non enim continuo ueniam flagitaui;&, quo magis curatio dilata fuit, eo mihi malum grauius incubuit. Nunc igitur, nimis afflictatus, nunc mirandum in modum depreſſus, nunc lugubri ueſte amictus, & atratus, inceſsi;& omnibus ſignis, quo dolore animus meus excruciaretur, oſtendi. lumbi namque mei flagitio, & dedecore, maculati ſunt; nihil ſanitatis, & integritatis, fuit in corpore meo derelictum. Vitio impuritatis eneruatus, uires amiſi; nimioq. dolore fractus, eos eiulatus ex intimis cordis ſenſibus emiſi, ut eſſent cum leonis rugitibus conferendi.

Domine, ante te omne deſiderium.

Domine, quæ cupiditas me incenſum rapiat, optime noſti; quo gemitus mei tendant, te minime latet. Omnes enim meæ cogitationes ad tuam gloriam referuntur; omnes mei genitus hanc penitus inſitam in animo meo cupiditatem teſtificantur. Priſtinum enim ſtatum recuperare percupio, ut omnis uita mea in nominis tui prædicatione conſumatur; ut, cuius maieſtatem grauiſsime multis peccatis læſi, gratiam multis pietatis actionibus inire laborem. Quod, ſine ope præſentiſsima tuæ benignitatis, efficere nullo modo poſſum. Nam, quo modo nunc res eſt, totus iaceo. Cor meum circumquaque uagatur; robur meum a me ſemigrauit; lumen oculorum meorum a me receſsit; amici mei, & neceſſarij mei, in plaga mea, immobiles, ex aduerſo conſtiterunt; ut ſatis appareret, eos nihil dolore mihi impoſito commoueri. Quin & proximi mei longe ſe continuerunt, ne mærorem meum aliquo ſolatio ſubleuarent. Qui uero uitam, & ſanguinem meum, petunt, ut laqueis intentis me implicatum tenerent, elaborabant; qui mala mihi perpetuo moliuntur, inter ſe de mea pernicie coniurationem inierunt; & in meditatione fraudum, & inſidiarum, tota die uerſati ſunt.

Ego autem tamquam ſurdus.

At ego, tamquam ſurdus, maledicta auribus accipere recuſabam; & os meum, ut conuicia refutarem, non aperiebam. Omnes igitur iniurias, & oẽs calumnias, ſumma patiẽtia tolerabã; nec ulla indignatione commotus ſum, ut eos, qui me adeo crudeliter inſectabantur, ulla uerborum contumelia perſtringerem;&, quaſi illis criminibus, quibus me condemnabant, euictus eſſem, & nullam ad refellendum facultatem haberem, & omni dicendi ratione qua maledicta obiecta diluerem, omnino carerem, ita ſilui, perinde, atque ſi nihil auditione percepiſſem, aut reſpondere minime potuiſſem. Tibi enim cauſſam meam reſeruaui; firmaq. ſpes me tenet, futurum, ut tu pro me reſpondeas, & dignitati meæ iudicio tuo ſatisfacias; &,

Quoniã dixi, Ne quando ſuper gaudeant.

cum in rebus afflictis magnus ex inimicorum gaudio, & deriſione, doloris cumulus accedat, hanc orationem apud te habui, qua poſtulabam, ne lætandi cauſſam in mea calamitate inimicis meis afferres; qui ſic ſunt inter ſe ad mutuam de aliquo meo caſu gratulationem intenti, ut, quamuis pedis mei prolapſione delectati, conueniant, ot mihi nimis inſolenter inſultent: ego enim ad plagas excipiendas expoſitus ſum; & dolores mihi ſemper imminere perſpicio: eos enim me ipſum meruiſſe confiteor, propter crimina, quibus alligatus ſum; eaq. de cauſſa peccatum meum me uehementer ſollicitum habet. Ex eo namque dolorum tempeſtas impendet, quæ mihi ſubeunda eſt. At inimici mei, qui me, odio flagrantes, fallaciſsimo teſtimonio perſequuntur, & uita fruuntur, & opibus, atque potentia, florent, & eorum numerus multiplicatur, & qui malum mihi pro bono reddunt, in me totis uiribus inuehuntur, eo ſolum nomine, quod uita mea ab eorum moribus, & uita, uehementer abhorreat. Illi enim flagitia, ego puritatem conſector; illi auaritiæ ſtudent, ego hominum caritate ducor; illi ſacrilegi ſunt, ego ſumma uigilantia, & alacritate, in ſtudium pietatis incumbo; illi poſtremo, cum terrenis rebus addicti ſint, ita mente in terra uerſantur, ut cælum minime ſuſpiciant; ego iam ſic ſum mente in cælo defixus, ut de terra parum cogitandum exiſtimem. Non igitur iniuriis offenſi, (non enim iniuriis a me, ſed beneficiis, affecti ſunt,) ſed uitæ diſsimulatione confuſi, atque perturbati, in me nimis crudeliter incitantur. Non igitur me deſeras, Domine; neque, cum prope ſint, qui me perdere ſtatuerunt, te procul amoueas: adiumentum mihi feſtinanter importa: ad præſidium ferendum accelera, quando in te ſolo eſt remedium meæ uitæ conſtitutum.

Dixi, Cuſtodiam uias meas. Pſal. 38. Apud Heb. 39.

CVm nihil ſit lingua magis mobile, & incitatum, &, in quamcumque partem uelis, flexibile; conſequenter euenit, ut nihil facilius labatur in uitium, & maiore cum periculo delinquat. nam, ut animus aut iracundia, aut odio, aut inuidia, flagret, aut quauis alia eiuſmodi perturbatione concitetur, reliquæ partes corporis non ea celeritate motibus animi parum conſiderati ſubſeruiunt, ut ſpatium penitendi, & conſilium cum maturitate capiendi, præripiant: nec enim manus, neque pes, neque quidquam aliud, tanta feſtinatione imperio temeritatis obtemperat, ut non aliquod tempus interponi poſsit, quo melius ſaluti conſulatur. At lingua repente motibus turbulentis obſequitur; immoderatius incitata, proiicitur; & molto forentius elata, in peſtem ruit; iiſq. ſe difficultatibus implicat, e quibus expediri difficillimum ſit. Verbum enim furenter emiſſum reuocari nequit. Deinde, quod uel manu, uel armis, uel induſtria, geritur, non ita late diffunditur, ut uniuerſam multitudinem tabe peſtilenti conficiat: at lingua diſcordias ſerit; turbas ciet; bella concitat; ſectas peſtilentes inducit; reſp. de ſtatu conuellit; multas hominum nationes exſciodit; contumelias impudentiſsime in ſanctiſsimum numen intorquet. Recte igitur Diuinus ille uir uitæ perfectionem in linguæ moderatione ponit. Perfecti namque uiri munus Iacobus

cobus ſtatuit eſſe, linguæ frenum inijcere. Hac mente cum præditus eſſet Dauid, in eo uehementer elaborauit, ut linguam ira coerceret, ut non ſolum a maledictis abſtineret, uerum &, cum iure poſſet aliquando aſperius conuicia refutare, mallet conuicium ſuſtinere, quam aliquod uerbum immoderatius in eos, a quibus laceſſebatur, emittere. Itaque, in illa lamentabili fuga, qua ſeſe ab Abſalonis filij ſcelere proripiebat, cum illi Semei, uir ſceleſtiſsimus, multa probra nimis impudẽter ingeſsiſſet, non ſolum os ſuum a maledicto continuit, uerum neminem ſuorum paſſus eſt illum debitis tantæ audaciæ pœnis inſectari. In quo quidem illum ſummum manſuetudinis, & humilitatis, auctorem, quem mente proſpiciebat, ſecutus eſt; qui, cum impiorum hominum oratione, & conuicio, carperetur, os ſuum non aperuit. Ait igitur:

Dixi, Cuſtodiam uias meas.

Animo ualde obfirmato conſtitui ſic omnes actiones meas a linguæ quauis immoderatione conſeruare, ut numquam uerbo delinquerem. Sic igitur os meum cõtinebo, & comptimã, ut, quamuis impius coram, ut Semei fecit, me multis cõuiciis ſtimulet, numquam maledicta reponã. Obmutui alto ſilentio; quod effari licebat, compreſsi; cum iure poſſem ius meum tueri, et bona mea commemorare, uiriq. peſtilentiſsimi maledicentiam oratione refellere, ſilentium tamen orationi præpoſui, ne uerbum mihi ullum immoderatum excideret, quo non hominis amentiam retunderem, ſed acrius irritarem; & ipſe patientiæ mercedem amitterem. Neque dici poteſt, ideo me reſponſum minime dediſſe, quod doloris ſenſu minime commotus eſſem. Non eſt enim patientiæ laus, ſed oppreſſi ſenſus argumentum, cum nihil dolet de illatis iniuriis, querimoniam non habere.

Dolebam certe, &, non mediocri motu perturbatus, angebar: æſtuabat cor meum in medio pectoris mei; &, cogitatione ſceleris, contra me a filio meo conflati, ignis exarſit; eoq. redactus ſum, ut me uitæ tæderet, & mortem, tamquam dolorem finem, exoptarem. Non erat autem mihi in tantis malis mediocre ſolatium, mortis exſpectatio. His curis anxius, ſic Deum meum affatus ſum:

Locutus ſũ in lingua mea.

Domine, oſtende mihi ultimum uitæ meæ terminum, ut, quo ſpatio dies mei circumſcripti ſint, exacte conſiderem; & intelligam, cum ſim natura mortalis, non eſſe mihi in uita adeo breui, tantiſq. malis obſeſſa, uel diuturnam felicitatem poſtulandam, uel de aduerſo caſu ualde conquerendum.

Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos.

Breuiſsima namque dimenſione dies meos definitos eſſe uoluiſti; & ætas mea in oculis tuis eſt pro nihilo reputanda. Omnis enim homo ipſi uanitati ſimillimus, & cum inani ſimulacro, & effigie, comparandus. O uitæ ad ſpeciem florentis inſomnia. O naturæ infinitis erroribus implicatæ ludibria. O cogitationes inanes hominũ, de rebus tam breui ſpatio conſumendis, quaſi de ſempiternis, temere cogitantium. Homo etiam, ampla, & illuſtri, ſpecie præcellens, tamquam inanis imago, oculis obuerſatur; & interim uita illius cum celeritate prætetfluit, & in interitum properat; & tamen ipſe, quaſi ſibi ſit exploratum, numquam ſe fore uita ſpoliandum, inaniſsimis curis ſollicitatur, in opibus augẽdis tumultuatur, cum minime ſciat, ad quos patrimonium, tantis curis, & laboribus, exaggeratum, ſit tandem peruenturum. Sæpe enim, non ſuis, ſed alienis; non liberis, ſed inimicis; opes, ſumma cura, ſtudio, & ſollicitudine, & cum multorum iniuria, congeſtæ, deferuntur. Sic euenit, ut, cum homo a ſpe futuræ uitæ deiectus exſtiterit, huius etiam miſeræ uitæ reliquias poſteritas illius amittat.

Et nũc quæ eſt exſpectatio mea?

Non igitur, cum tam breue ſit huius uitæ curriculum; cum ſplendor illius anguſtiſsimo ſpatio temporis exſtinguatur; cum tanta malorum colluuies bona contaminet; cum uoluptates omnes dolore eximio concludantur; cum omnia tandem mors importuna conſumat; quid eſt, Domine, quod me poſſit exſpectatione boni alicuius ſtabilis in hac uita conſolari? Spes certe, quam in tua ſempiterna benignitate repoſui. Cælum enim corruet; terra conuelletur; omnia, quæ cernimus, incendio deflagrabunt; & clementia numquam interibit; & fides tua numquam deficiet: ex quo ſequitur, eos, qui in fide tui ſanctiſsimi nominis acquieſcunt, eſſe bonis ſempiternis, in altera uita, cum inſigni gloria, cumulandos. Reliqua igitur omnia mihi contemnenda ſunt; & unum tantum ſumma uigilantia, ſtudio, contentione, curandum, ut gratiam tuam perpetuo retineã, ne meis flagitiis a coniunctione tua diuellar.

Ab omnib⁹ iniquitatibus meis.

Libera me a peccatis meis; omnes offenſiones meas clementia tua dele; & perfice, ne probrum, mihi a ſtulto per ſummum ſcelus obiectũ, me de dignitatis gradu deiiciat; ſed animi ſtatum conſtantia ſumma, in omni rerum uarietate, conſeruem. Sic autem fiet, ut, cum me ſtultiſsimus quiſque maledictis conſciderit, id animo æquiſsimo patiar. quod feci, cum Semei me conuiciis indigniſsimis inſectatus fuiſſet, obmutui enim; os non aperui; eas contumelias cum patientia ſumma pertuli, eo quod uidi, conſilio, & uoluntate tua, permiſſum amantiſsimis hominibus fuiſſe, ut in me maledicta conijcerent. Illam igitur plagam per te mihi, propter grauitatẽ a me commiſsi criminis, inflictam exiſtimaui, & in ea magnitudinem tuæ benignitatis agnoui. Ideo enim me contumeliis lacerari uoluiſti, ut ſeueritate iuris afflictum rurſus bonitate recreares.

Amoue a me plagas tuas.

Aufer a me plagam tuam, Domine: nam magnitudine cladis, quam in me tua manus inuexit, uires meæ omnino deficiunt. Dum enim, ut hominem, cui, propter magnitudinem iniquitatis, infenſus es, pœnis coerceas, debitas pœnas illius temeritati conſtituis; quidquid in illo expetendum eſſe uidebatur, tamquam a tinea, paullatim exeditur, atque conficitur, ita, ut omnis illius ſplendor obſcuretur, atque prorſus intereat. Vnde colligitur, omnem hominum uitam in ſumma uanitate uerſari. O ſummam hominum demẽtiam; qui tanta confidentia, in tam lubricis, & tam breui interituris rebus, tamquam in ſempiternis, inſiſtunt.

Exaudi orationẽ meã.

Audi, Domine, orationem meam; clamorem meum auribus percipe; lacrymas meas non aſperneris; clementiæ tuæ ſignis clariſsimis oſtende, te minime preces maxima uoce cum multis lacrymis adhibitas deſpexiſſe. Non enim humi

defixus

defixus ſum;non in opibus terrenis ſummum bonum ponẽdum eſſe duxi ; non in hac uita ſedem, & domicilium,collocaui; ſed me ita in conſpectu tuo comparaui; ut me in terra hoſpitem , & peregrinum, quemadmodum fuerunt patres mei, iudicarem,& ad cæleſtem uitam eniterer . Vt igitur de immortali uita , ante quam huius finẽ faciam, liberius cogitare poſsim ; te ſuppliciter oro , ut mei puniendi ſeueritatem remittas; & confirmabo me, atque uires aſſumam , quibus ad gratiam tuam ineundam fortius , & cõſtantius,adſpirem.

Exſpectans exſpectaui Dominum, & intendit mihi. Pſal. 39. Apud Heb. 40.

CVm in multis aliis Prophetarum monumentis,tum in Dauidis carminibus,quantę ſint tenebræ Iudæorum animis offuſæ, clare perſpicitur . Conſulto enim lucem fugiunt , & tenebras ſummo ſtudio perſequuntur . At Dauid,cum lucem ipſam , quæ illuminat omnem hominem , in mundum,hoc eſt,in conuentum fidelium uenientem,illuſtri mente proſpiceret,ea uidit, & cecinit, & in ſcriptis reliquit,quæ Iudæi, quamdiu animũ craſſum,& obtuſum,& tenebris immerſum, geſſerint,intueri non poterunt.Dauid in Chriſto mente defixus eſt ; illum admiratur ; illum ardenter amat;laudes illius, quantum poteſt , amplificat; illius denique maieſtatem ſumma pietate ueneratur,cui Iudæi , impio , & ſacrilego , ſanctiſsimi nominis deformandi conatu , perpetuo maledicunt. Quo modo igitur fieri poteſt , ut ad ſententiam ſanctiſsimi Regis adſpirent ij , qui toti ſunt a luce,quæ homini Diuino ſemper illuxit,auerſi? Qui igitur uoluerit Dauidis mentem probe tenere,Rabinorum explicationem exſecretur ; & ſe, quo ad fieri poteſt,ad diſciplinam Diuini ſpiritus adiungat, ut in ſanctis litteris queat Chriſti Diuinitatem pura mẽtis acie contueri . Quod quidem in hoc Pſalmo clariſsime cernere licebit . In hoc enim, ſub Dauidis perſona , Chriſtus inducitur, antiquam legem infirmans , ut Euangelium , & fidem, conſtituat. In hanc autem ſententiam generis humani liberator, noſtræ ſalutis rationem oratione perſequitur : Omnem ſpem ſalutis in Deo ſumma fide conſtitui, cuius nomen ardentiſſimis precibus inclamaui;qui,repente,ad miſericordiam inflexus, clamorem meum exaudiuit.

Exſpectans
exſpectaui
Dominum.

Itaque eduxit me de turbido lacu,horrendis motibus agitato , de loco ſordibus ualde lutulentis oppleto;& conſtituit me in rupe munitiſsima,ad quam hoſtes nullis machinis euadent ; greſſusq. meos,ne umquam laberentur , & cæleſti diſciplina,& inuicto robore,ſtabiliuit. Nec enim me populi rebellis,atque furentis, inuidia, neque mortis acerbiſsimæ truculentia , nec inferorum manium uiolentia , de ſtatu detorquere potuerunt. Populum enim merito ſupplicio contriui; mortis uires exſtinxi; inferorum claustra reuelli ; mundi principem ſpoliaui; uictoriaq. parta,clariſsimum triumphum duxi ; & ad dexteram patris ſummi locatus ſum , in quam arcem nulla umquam hoſtium immanium tela penetrabunt. Præbuit Dominus ori meo materiam noui carminis, ut nouo genere cantici,nouum,& nimis admirandum, beneficium celebrarem,ſummisq. laudibus Deo noſtro uota perſoluerem.In profundo namque peccata demerſit ; ſuos in libertatem uindicauit ; & omnibus quietas ſedes, cum ampliſsimo iuſtitiæ fructu,conſtituit.Multi uidebunt,(non enim erit claritas tanti ſplendoris intercluſa, ſed ad gentes quamplurimas emanabit)& Domini potentiam uerebuntur;& religionem illius ſancte colent;omnemq. ſpem ſalutis in Domini benignitate collocabunt . Quo quid felicius eſſe poteſt ? Nec enim gentis nobilitas,nec inſignis opulẽtia,nec adumbrata religio , nec quidquam aliud in terris eſt, quod uere felices,atque florentes, efficiat ; ſed fides cum caritate inflammato ſtudio in numine Diuino locata.Ille igitur tantum,uir uirtute præcellens,atque beatus,exiſtimandus eſt , qui , Dei præſidio ſemper innixus,non principum gratiam ſollicite requirit , nec illorum ueſtigia ſectatur, qui uanitate,atque mendacio , ſe tutos fore confidunt;& iccirco fallaces opes auxilio Diuino longe præponunt. Quod profecto , ſumme Domine, non feciſſent , ſi mentis aciem in immenſitatem tuæ benignitatis intẽtam habuiſſent: multa namque opera nimis admiranda hominum gratia perfeciſti;multo plura in nos beneficia conferre ſtatuiſti;ad quæ, mente,& congitatione, recolenda,non eſt,qui ſe confirmare poſsit. Cum ea prædicare,& recenſere , ſtatuo , animus numero tam multiplicis gratiæ, & liberalitatis, obruitur; cum multitudo memoriæ facultatem longiſsimo interuallo uincat,& ſuperet. Cælum namque,terra, mare, totiusq. mundi decus, & amplitudo,& uniuerſæ naturę regiones,tuis erga genus humanum beneficiis refertæ,& cumulatæ ſunt. Si in ſingulis rebus conditis inſiſtere,& uim, ſollertiam, & conſilium , quo res quælibet condita, & confirmata fuit,recenſere uelim;ſi corporis humani figuram, ſi mentis acumen, ingenium , indolem , docilitatem, explicare coner ; exitum minime reperiam. Cum uero ratio humana fuiſſet obſcurata flagitiis,&,erroribus pernicioſis imbuta,oculos e cęlo deiiceret,& monſtra in Diuina ſede reponeret,legem clementiſsime tuliſti, quæ tenebras diſcuteret, & notitiam Dei in animis inſtauraret,& religionem ſanciret,quæ iuſtitiæ imaginem contineret,ut paullatim poſſet intelligi , quibus ſacris eſſet hominum ſcelus expiandum . Non tamen hic reſtitit clementia tua, partim,quia , quod eſt immenſum , & infinitum , terminis definiti non poteſt;partim,quia lex non in ſe iuſtitiam, ſed iuſtitiæ umbram , continebat ; itaque non ſolum dabat,ſed ſpem ſalutis oſtendebat. Non enim ſcelerum maculæ animis inuſtæ , uel brutorum animantium ſanguine,uel odorum terreſtrium ſuffimentis,eluuntur; neque tu,ſanctiſsime Domine, hominum peccatis innumerabilibus grauiſſime offenſus,humanis muneribus placari, & a ſeueritate deduci,potes.Itaq. neque pecudes ad ſacrificium

Et immiſit
in os meum
canticum
nouum.

Multa feciſti tu , Domine, mirabilia,& cogitationib⁹ tuis nõ eſt, qui ſimilis ſit tibi.

Sacrificiũ,
& oblationẽ noluiſti.

cium ſtatui uoluiſti; neque dona, atque munera, tibi grata eſſe docuiſti. Malam enim de te opinionem homines recipiunt, qui ſuſpicantur, opibus fluxis iuſtitiam ſempiternam deleniri, atque a iuris ſanctitate ad indulgentiam ſceleris inflecti.

Quod ergo remedium reſtabat? Vnum certe; ut ego me tibi in perpetuam ſeruitutem addicerem, & pro omnium ſalute meum corpus opponerem. Maieſtas enim tua, rebellione ad uindictam incitata, non erat adumbratis ſacris, ſed obedientia ſanctiſsima, placanda. Cum uero nullus umquam in terris exſtitiſſet, qui ſic fuiſſet lege deuinctus, ut non eam ſæpe numero transgrederetur, nulla erat obedientia, quæ poſſet rebellionem uniuerſi generis humani compenſare, niſi illius tantum, qui numquam deliquiſſet; & ideo non alterius ope indiguiſſet ad gratiam tuam recuperandam. Præterea, nulla tanta poterant eſſe ſanctorum hominum merita, quæ offenſiones tibi per nefarium ſcelus illatas ſanctitatis magnitudine compenſarent. In me autem ſolo uoluiſti, propter naturæ Diuinæ coniunctionem, ut eſſet facultas, & meritum, quo poſſet humanum genus hoc debito, quo erat obſtrictum, liberari; &, ne in ſempiternum ſupplicium truderetur, a peſte, qua miſerrime laborabat, abduci. Vt igitur olim hominibus, ſeruituti perpetuæ mancipatis, aures erant ad poſtem, iudicum auctoritate, transfixę; ſic tu mihi, iudicio tuo, aures perforatas, hoc eſt, obedientiam meam tibi ſemper addictam, eſſe uoluiſti, ut debitum alienum diſſoluerem, & uoluntaria ſeruitute nomini tuo, humana rebellione grauiter offenſo, ſatisfacerem. Non enim ſacrificium flammis abſumptum tibi cordi fuit; non hoſtiam piacularem ad ſcelus expiandum flagitaſti. Non enim cædem pecudum, ſed interitum nequitiæ, requiris; non igne, ex lignis aridis facto, ſed Diuini amoris incendio, delectaris; non brutorum animantium ſanguine, ſed ea obedientia, quæ numquam fuerit leuiſsima, rebellionis cõtagione maculata, a peccati puniendi ſeueritate, ad miſericordiam, iis, qui peccauerẽ, tribuendam inflecteris. Hæc cum numquam in terris exſtitiſſet, neque tanta eſſe potuiſſet, ut merito ſuo poſſet offenſionem immenſæ Maieſtatis oblitterare; me ipſum obtuli, ut alacritate ſumma perfectiſsimum munus obedientiæ maxime ſalutaris abſoluerem. Veni igitur, humanamq. naturam ualde clementer aſſumpſi, ut, ſub humana forma, & ſpecie, deliteſcens, in tuæ uoluntatis perfunctione labores omnes patienter exciperem; dolores libenter haurirem; conuicia ſuſtinerem; omneſq. corporis, & animi, uires in obediendo contererem; uſque eo, dum uitam in cruciatibus pro omnium ſalute profunderem.

In capite libri ſcriptũ eſt.

Hæc autem obedientia, olim ab hominibus ſanctiſsimis Diuina mente præuiſa, tantę admirationi fuit, ut omnes eam Diuinis laudibus efferendam ſuſceperint. Itaque omnia, quæ in legis uolumine, ſiue a Moſe, ſiue ab aliis prophetis, ſcripta ſunt, huc in ſumma referuntur, ut ſalutem generis humani, opera mea conſtituendam, prædicerent; & pro meo in terras aduentu animis acriter incenſis uota facerent. Hoc ſummum Diuinæ bonitatis beneficium fuit ab exordio generis humani patribus a Deo præmonſtratum; hoc ſacrificiis, & ſignis, adumbratum; hoc litterarum monumentis, ad ſempiternam memoriam, conſecratum; ut nemo ſanus umquam poſſet de tam excellentis muneris amplitudine dubitare. Itaque omnis mea cura, ſollicitudo, uigilãtia, in uno ſtudio tota conſumitur, ut uoluntati tuæ ſemper obediam; ut numquam uoluntati meæ morem geram; ſed tuę ſemper obtemperem; ut, dum uoluntati tuę plene ſatisfaciam, nullam ſuppliciorum acerbitatem recuſem. Hic fuit mihi cibus in omni loco iucundiſsimus; hæc animi ſumma iucunditas; hac uoluptate mirifice perfuſus ſum, quæ in obedientiæ perfectione conſiſtit. In uiſceribus autem meis legem tuam inſcriptam, & inſculptam, perpetuo geſsi, ut numquam a ſanctionibus illius, aliqua ex parte, deflecterem. Cum autem exploratum haberem, te omnes ſaluos, & ornatos,

Annuntiaui iuſtitiam tuam.

& ad ſpeciem tuę claritatis informatos, eſſe uelle; & id ſine ardenti iuſtitiæ ſtudio nemini contingere poſſe, (fructus enim ſacrificij, quod pro omnibus immolaui, obedientibus tantum, & non imperium recuſantibus, promptus, atque paratus eſt) iuſtitiæ diſciplinam in hominum lucem, & celebritatem magnam, protuli; nihil, quod ad ſalutarem diſciplinam pertineret, omiſi; numquam labia mea ab hominibus inſtituendis, & erudiendis, ſubtracta ſunt; multoſq. per me, atque per meos, rerum Diuinarum intelligentia diligenter inſtruxi; quemadmodum tu, Domine, recte noſti. Non abſtruſam, & reconditam, tenui penes me iuſtitiam tuam. Veritatem tuam, & ſalutẽ tuam, omnibus paſsim annuntiaui. Non inuidi uniuerſitati hominum opes miſericordiæ tuæ, atque fidei tuæ; ſed eas omnibus, qui eas intueri cuperent, explicatas, & euolutas, oſtendi. Cum enim ſumma bonitas nullo modo inuidiæ ſit affinis; & iccirco, cum omnibus hominibus, quoad fieri poteſt, diuitias ſuas communicatas eſſe cupiat; non poterã ullo modo ad uoluntatem tuam commiſſum mihi munus adminiſtrare, niſi me totum ad homines docendos ita darem, ut neminem, qui uellet de rebus Diuinis inſtrui, a coniunctione mea repellerem. Tu igitur, Domine, ne cõpreſſam teneas miſericordiam tuam, ut me illius ope deſtituas.

Tu autem, Domine, ne lõge facias

nam omnis ſalus mea, & uitæ meæ firmamentum, & propugnaculum, in miſericordia, atque fide, tua conſiſtit. Innumerabilia namque mala me undique circumſiſtunt; pœnę iniquitatum, quas mihi ſubeundas exiſtimaui, tanto me numero conſecutę ſunt, ut eas diſpicere non queam. Nã capillos capitis mei multitudine uincunt, uſque adeo, ut cor meũ, propter intolerandi doloris acerbitatem, robore deſtitutũ ſit. Reſpice, Domine, innocentiã afflictam; obedientiã malis oppreſſam, ſanctimoniã ſuppliciis excruciatã, ut me confeſtim e magnitudine tam indignę cladis eripias; & ad opem mihi afferendam accelera.

Contumelia aſſiciantur,& omni dedecore,ij, qui uitam meam immani odio perſequuntur. Retrocedant,in fugam ſe cum ignominia ſumma dent, qui mihi, qui meis, qui nomini meo, perniciem moliuntur. Pro mercede dedecoris, quod mihi inurere modis omnibus conati ſunt, euertantur funditus omnes, qui in cruciatibus meis mihi nimis petulanter inſultant, &, in crucem intuentes, uerba, immoderatam lætitiam ſignificantia, temere profundunt. Perfice, Domine, ne multi, propoſita Crucis ignominia, conturbati, ſalutis uiam deſerant, aut ſaltem ad ſanctiſsimam religionem profitendam tardiores fiant. Quapropter te oro, & obſecro, ut gaudio cumulentur, & lætitia efferantur, omnes, qui, meis monitis incenſi, te quærunt; & dicant perpetuo, qui ſalutem a te datam uoluntate gratiſsima proſequuntur, Domini nomen ſempiternis laudibus efferatur. De me uero non eſt quid dicam. Cum enim ſim pauper,& egenus, Dominus eſt, qui de mea ſalute, & dignitate, cogitat: in illo namque habeo, in rebus aduerſis, præſens auxilium, in ſalutis diſcrimine, ſalutare præſidium, conſtitutum. Hoc igitur a te, Domine, ſummo ſtudio contendam, ne opem differas, ſed ſubſidio mihi feſtinanter occurras, ut ſic & gloriæ tuæ,& meorum ſaluti, proſpicias.

Exſultent, & lætentur ſuper te.

Beatus uir, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem. Pſal. 40. Apud Heb. 41.

NIhil poterit eſſe gratius Deo, quam Diuinæ bonitatis exemplum. Cum igitur is pauperes non excludat; cum illorum preces clementer audiat; cum eorũ cauſſam ſuſcipiat; cum denique i lis Regnum cæleſte ſpondea; quid poterit a nobis fieri, aut ad dignitatem elegantius, aut ad parandas opes utilius, aut ad uitæ præſidium ſalutarius, quam miſericordiam egentibus impartiri? Si enim miſericordes fuerimus, Dei ſimilitudinẽ operibus ſanctis arripiemus; & ita gratiam illius retinebimus, ut numquam nos uel in penuria, uel in morbo, uel in quouis alio diſcrimine uitæ, deſpiciat. In penuria igitur bonis explebimur; in morbis ſanitatem recuperabimus; in periculis inuicto præſidio fulciemur; ita, ut ſemper, ex omnium malorum fluctibus emerſi, in ſalutis portũ feliciter inuehamur. Hoc tamen in loco Dauid, quamuis uniuerſe loqui uideatur, unum tamen præcipue pauperem oratione complectitur, qui eſt Chriſtus, qui, cum eſſet rerum omnium Dominus, pro nobis factus eſt egentiſsimus, ut nos illius inopia diuites eſſemus. Omnes enim, qui de illo noctes & dies cogitauerint, & gratiſsimis animis tam admirabilem bonitatem complexi fuerint,& in illius ſe imitationem contulerint, erunt beatiſsimi. Nos igitur in hoc carmine, quemadmodum in precedenti factum eſt, nõ tam illius imaginem, quam Dauid probitatis, & humilitatis, & patientiæ, aliqua ſimilitudine referebat, quam ipſum Chriſtum inopem, & nudatum, & Cruci clauis affixum, cogitemus. Illum igitur in hanc ſententiam loqui ſtatuamus: Beatus erit is, qui inopem illum, pro ſalute humani generis in inopia,& mendicitate, laborantem, & ueſte ſpoliatum, omniumq. auxilio, atque ſolatio, deſtitutum, adſpexerit, amauerit, omni ſtudio, & pietate, ita conſectatus fuerit, ut numquam ab illius exemplo,& imitatione, diſcedat. Sic autem in primis me paſcet eſurientem, cum me iuſtitiæ ſuæ pabulo recreauerit. Sic etiam me potabit ſitientem, cum me uitæ ſanctimonia, atque benignitate, refecerit. Similiter etiam nudum ueſtiet, cum caritatis ueſtibus, & ornamentis, apertus exſtiterit. Ad hunc etiam modum me hoſpitio recipiet, cum me toto animo complexus fuerit,& in mente ſua mihi domicilium exſtruxerit, in quo ſane libenter acquieſcam. Nam, quæ alia fuit fames,& ſitis,& nuditas,& peregrinatio, quæ me ualde cruciaret, quam deſiderium ardentiſsimum, quo flagrabam, humani generis alendi, & excolendi, & in quietis iuſtitiæ ſedibus opera mea collocandi? Hoc igitur primum ſtudium erit illius, qui beatus eſſe ſtudet. Ex hoc autem aliud naſcetur, quod in pauperes erit impenſum, ita tamen, ut ſingulis pauperibus alendis, & reficiendis, ſic animatus quiſque ſit, ut exiſtimet, omnia beneficia, quæ nomine meo in pauperes conferuntur, in me ipſum conferri. Sic enim accipiam officium illud pauperi tributum, atque ſi mihi præſtitum fuiſſet. Dominus autem illum cuſtodiet; illi uitam conferet; illum in terra felicem, omnibusq. bonis affluentem, reddet; neque inimicorum manibus, ac uoluntati, tradet. Quod ſi in morbum inciderit, Dominus lecto illius aſſidebit, uimque illius debilitatam ſuſtentabit, atque reficiet, & lectum (ut ægrotis fieri ſolet, ut melius cubent) aſsidue uerſabit, uſque eo, dum omnem morbum admodum ſalutari curatione depellat. cum eſſem ipſe peccati pondere grauatus, (peccati enim pœnã corpore meo ſuſtinebã) dixi, Domine, miſerere mei, quia peccati in te cõmiſsi ſupplicium pendo; illiusq. pœnas, perinde atque ſi meum eſſet, exſolno. Porro autem inimici mei mihi mala imprecabantur, & dicebant, Quando morietur homo, actionibus noſtris ſemper infenſus? Quando uidebimus nomen illius, ex hominum memoria funditus euulſum? Quod ſi aliquis me ficta ſpecie ſanæ uoluntatis inuiſit, uaniſsima oratione blanditur; corde uero ſcelus nefarie machinatur; deinde foras egreditur, ut, quod reſponſum uerbis inſidioſe concinnatis dederim, ſociis confeſtim enuntiet. Tum omnes inimici mei clamculum inter ſe de pernicie mea conſultant; &, ut in me peſtem,& exitium, machinentur, excogitant. Cum uero exitus, quos optabant, conſecuti ſunt, ut cruciatibus ſummis afflictum, crudeliſsimaq. morte damnatum, uideant, quibus cogitationibus efferuntur? quæ portenta loquuntur? Deus iratus illum acriter inuaſit, ut de illius impietate meritas pœnas ſumat.

Beatus uir qui intelligit.

In die mala liberabit eum Dominus.

Ego dixi, Domine miſerere mei.

Occum-

Occumbet igitur tandem, nec umquam excitari poterit, cum ſemel uita perfunctus exſtiterit. Si ille tantum ſanctitatis gloria præſtitiſſet, quantum præſeferebat, Deus certe illum minime deſeruiſſet, neque tantis doloribus excruciari ſiuiſſet. Ex eo igitur, quod fuerit Dei ope deſtitutus, & inimicorum uoluntati permiſſus, certiſſime conſtat, illum in fictæ religionis ſpecie ſceleſtiſsimi facinoris immanitatem occultaſſe. His quidem illi uerbis me ſceleris arguere conabantur. Quin etiam uir familiaris, atque domeſticus, cui tãtio admonebat, ut ualde confiderem, qui mecum in menſa, more amici, atque adeo fratris, accumbebat; eiſdemque dapibus utebatur, meisq. diſciplinis alebatur, a fide deſciuit, & inimicis addictus, in me calcibus inſultauit. Tu, Domine, miſerere mei; excita me ab inferis; & in deſtinato Regiæ Maieſtatis, & amplitudinis, ſolio colloca; ut eis mercedem, tam immani ſceleri debitam, fame, uaſtitate, urbis exciſione, perpetuo exitio, extrema ignominia, rependam. Hoc quidem argumento clariſsimo, perſpiciam, mea ſtudia tibi ſemper gratiſsima fuiſſe, quod inimicum meum de me gloriari, lætitiamq. inſanis uocibus oſtentare, minime paſſus ſis. Tu uero me, propter meæ ſanctitatis, & innocentiæ, magnitudinem, ſalutari præſidio confirmaſti; & ad Maieſtatis tuæ dexteram collocaſti, ut in conſpectu tuo ſempiternum imperium adminiſtrem. Laudibus ſummis, & immortalibus, efferatur Dominus Deus, qui uerum Iſrael ſatu Diuino propagatum, tantis beneficiis auxit, & cumulauit, & in omni ſæculorum æternitate nomen illius ſine ulla intermiſsione celebretur.

Etenim homo pacis meæ.

Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Pſ. 41. Apud Heb. 42.

SVmmæ uoluptatis expertes, & ignari ſunt omnes, qui a Dei placitis auerſi ſunt, & corporis blanditias, & lenocinia, perſequuntur. Animus enim hominis iuſti tranquilliſsima pace fruitur; ſplendore Diuino illuſtratur; pulchritudinem Diuinæ mentis intuetur; Deo amore ſummo deuincitur; Diuinis opibus expletur; & ad ſpem firmam gloriæ ſempiternæ, atque Diuinitatis, erigitur. His bonis omnibus carent ij, qui ſe, per ſummum ſcelus, atque dementiam, a Deo, bonorum omnium fonte, diſiũgunt. ſunt enim illorum animi turbulentis motibus de ſtatu conuulſi; tenebris tætris immerſi; a Dei tutela, & patrocinio paterno derelicti, ſcelerum conſcientia uexati; & iudicii formidine, quamuis eam opprimere conentur, aſsidue perterriti. Sed, quo maiorem boni uoluptatem ex Diuini ſpiritus familiaritate percipiunt; eo maiore cura, mæſtitia, ſollicitudine, torquentur, cum ab illius iucunditate deſeruntur. Moleſtiſsimum enim eſt, carere bonis, quorum ſuauitatem experiundo guſtaueras. Ad ſalutem tamen firmius conſtituendam opus eſt, ut noſtræ uitæ parens, & ſalutis auctor, aliquando eam uoluptatem ſubtrahat, uel ut animum, paullo fortaſſe confidentius elatum, ad ſtudium humilitatis erudiat; uel poſtremo, ut ſancti hominis patientiam exerceat; ut deinde mentem ad breue tempus afflictam multo maiore ſuauitate perfundat. Hæc autem in ſe Rex ſanctiſsimus Dauid ſæpius expertus eſt, quod operibus ſuis admodum luculenter exponit. Nunc enim uoluptatis eximiæ ſignificationem dat; nũc dolet, & angitur; & curis (ut apparet) intabeſcit; rurſus gaudio mirabiliter exſultat, & quodammodo triumphum ducit. Deinde uehementius affligitur, ut multo pleniore gaudio, & diuturniore uoluptate, cumuletur. Tanta eſt enim, dum hæc uita manet, ſollicitudinis & angoris, in ſtatum hominis florentis incurſio, ut neque ſancti homines poſsint ſemper ab illa tuti, & incolumes, omnino permanere. Cum autem Dauid a filio expulſus deſertam ſolitudinem peragraret, & multis curis acerbiſsimis premeretur, nulla tamen hominem ſanctum grauius excruciabat ea, qua ſe ſpiritus iucunditate deſtitutum cernebat: maxime autem, cum memoria recoleret uoluptatem illam, qua erat affectus, cum in Domini tabernaculum ſe conferebat; cum dies feſtos cogitabat; cum hoſtias, quæ uictimæ ſalutaris imaginem continerent, immolabat; cum denique animo uehementer inflammato gratiarum uota perſoluebat. Deſiderio igitur incenſus, & cupiditate priſtinę cõdicionis ſtimulatus, exclamat, inquiẽs: Vt ceruus, ardentiſsima ſiti cruciatus, aquæ fluentis deſiderio ingemiſcit, & fremit; ſic anima mea, cupiditate tui ſpiritus, o Domine, frequenter anhelat, & magnos ex imo pectore gemitus edit. Non opes humanas ſitit anima mea; non exquirit uoluptates inanes; non ambit gloriam popularem; ſed ad cupiditatem tantum Diuini numinis exardeſcit; fruiq. Deo uero, ex quo uita omnium, qui uiuunt, tamquam ex perenni fonte, deriuatur, acerrime concupiſcit. Sic igitur mecum aſsidue loquor: Quando Hieroſolymam reuertar, ut religionem inſtaurem, et faciem Domini in illius domo, quantum in hac uita licet, inſpiciam? Interim uero dapes omnes aſpernor; & cibi etiã iucundiſsimi mihi faſtidio ſunt; & lacrymis tantũ paſcor, quæ ex oculis meis continenter emanant. Neque uicem tãtum meam doleo; uerum & illud me ualde torquet, quod gloria ſanctiſsimi numinis in diſcrimẽ apud homines ueniat, qui ex meo acerbiſsimo caſu multis perſuadere nituntur, amentis hominis eſſe, religione ſanctiſsima niti; cum credant, me nullum ex pietate fructum tuliſſe; quaſi Deus aut nolit, aut nõ poſsit, ſuis opitulari. Hoc enim mihi, quaſi probrũ, dies atque noctes obiiciũt, quod nimia benignitatis Diuinę fiducia ductus ſim; & religionẽ meã iocis petulãtiſsimis inſequuntur. Dicũt enim, Vbi eſt Deus tuus? quẽ tibi fructum attulit iuſtitiæ cultus? quod emolumẽtũ ex ſanctitatis ſtudio cõſecutus es? Quid tibi rerũ humanarũ contemptio profuit? quãto fuiſſet utilius ſtatũ tuũ humanis opibus pręmunire, quã

Quẽadmodum deſiderat ceruus.

Quando ueniam, & apparebo.

nimia confidentia opem tibi Diuinam polliceri? Stultum enim eſt, præſidia, quæ uides, contemnere, ut iis, quæ non uides, ſtatum præſulcias.

Hæc recordatus ſum.

Hæc me hominum oratio diſcruciat: nam & meis calamitatibus inſultat, & nomini tuo labem adſpergere conatur. Hac recordatione, Domine, anima mea intra pectus meum in conſpectu tuo tota proiicitur, ut te ſummis conatibus, contento ſtudio, totis uiribus, oret, obſecret, & obteſtetur, ut ſibi ſalutare præſidium afferas: quod quidem minime deſpero, ſed dilatio me uehementiſsime deſcruciat. Itaq. his curis ualde ſollicitor; & hæc uerba frequenter ex imo pectore fundo. Quando Iordanem tranſibo, ut, cum ſollemnis pompæ celebritate, hominum multitudine circumſæptus, incedam; & ita in Domum Domini gradiamur, cum lætis acclamationibus, cum gratiarum actionibus, cum carminum concinne modulatorum feſtiuitate?

Quare triſtis eſt anima mea.

Anima mea, cur ita deiiceris? quid tumultuaris, & me cura moleſtiſsima conturbas? excita ſpem; uires aſſume; Deo confide. Non enim erunt irrita uota mea. confido enim, futurum, ut, in illius conſpectum admiſſus, pro multiplici ſalute gratias agam: O Domine, anima quidem mea, curis abiecta, deprimitur. Verum ego huic malo fidei remedium uigilanter adhibebo. Nam, quamuis in uia, quæ trans Iordanem eſt, uagus inambulem, quamuis in Hermonim monte modico, & ob id ſatis infirmo uitæ præſidio inſiſtam, numquam tamen memoriam infinitæ tuæ benignitatis abiiciam. Vt in me aquarum immenſitas irruat, & eluuio malorum eluuionem excipiat, imbribus maximis, cum horrendo tonitru, & cæli fragore, uocis tuæ imperio demiſsis, ut inuectam calamitatem alia calamitas repente conſequatur, ut omnes fluctus tui in me uiolenter erumpant, ſemper tamen tuæ clementiæ memoriam conſeruabo.

In die mandauit Dominus.

Dominus enim, diſcuſsis malorum tenebris, die, ſuæ miſericordiæ lucem ſpargebat; & nocte, carminis, & ſymphoniæ, lætam mihi materiam ſuppeditabat, ut uictorias, illius benignitate partas, concinerem; illiusq. fide firmiſsime nixus, non ad commenticia numina uita carentia, ſed ad Deum uerum, immortali uita præcellentem, quem ſemper ſancte colui, ſupplices preces adhiberem. Itaque nunc, eo tempore, quo tantis curis, & ærumnis, affligor, Deum, cuius ope, tamquam rupe muniſsima, quam nullis uiribus expugnare poſſunt hoſtes mei, maxime confido, huiuſmodi uerbis alloquor: Domine, cur mei obliuiſceris, atque pateris, ut tamdiu pullatus incedam, dum hoſtis me modis omnibus affligat, oſſaque mea perfringit? neque ſolum me capitali odio proſequuntur inimici mei, ſed etiam dedecore, & ignominia, deformare nituntur, dum dicunt mihi, Vbi eſt Deus tuus? At ego, quamuis, præſidij dilatione, nimis angar, & curæ ſanctiſsimæ interdum animum meum peruagentur; numquam tamen ita ſpem depono, ut opiner, te mihi auxilio defuturum. Me igitur colligo; ſpiritum a timore reficio; animam meam ad perferendum his uerbis exhortor: Anima mea, cur ita deiiceris? Quid tumultuaris, & me cura moleſtiſsima conturbas? excita ſpem; uires aſſume; Deo confide. Non enim erunt irrita uota mea. confido enim, futurum, ut, in illius conſpectum admiſſus, illi, pro ſalute multiplici, immortales gratias agam.

Iudica me Deus, & diſcerne cauſſam meam. Pſal. 42. Apud Heb. 43.

CVm calumnia falſo rumore diſsipatur, ſic inſidet in animis imperitorum, ut difficillimum negotium ſit, eam prorſus euellere. Inuidia namque facit, ut, quemadmodum uirtutis egregiæ fama moleſtiam multis exhibet; ita infamia delectet eorum animos, qui alicuius inſignem gloriam moleſtiſsime patiuntur. Sic autem fit, ut bonorum ius, multis in locis oppreſſum, conticeſcat, quia omnium aures, ne defenſionem bonorum audiant, obſtruuntur. Quid igitur tunc erit faciendum, cum homines iudices iniqui ſint, & reiici nulla ratione poſſunt? id, quod hoc in loco facit Dauid, appellare Deum, illiusq. ſanctiſsimo iudicio cauſſam committere. Cum is igitur eſſet ſibi integritatis, & innocentiæ, conſcius, & opera inimicorum, apud multos in ſuſpicionem ſceleris, & immanitatis, ueniret, in hanc ſententiam orationem ad Deum dirigit: Domine, uides, quam falſo ſim ſceleris inſimulatus? quantis calumniis ſint ciuium animi in me furenter incitati? quam fallax ſit humanum iudicium; & quam libenter homines calumniam comprobent, & quam inuicti innocentiæ patrocinium ſuſcipiant. Cum enim omnem uirtutis excellentiam oderint, illam exſtinctam cupiunt; & ideo, cum ſint ad damnandum ſumma celeritate præcipites, ſunt ad abſoluendum tardiſsimi. Tu igitur iudicio tuo, quam falſo mihi crimen intendatur, oſtende; cauſſæ meæ defenſionem ſuſcipe; a gente ſcelerum maculis infecta, & ab homine perditiſsimo, qui fraudibus, & iniuriis, multitudinem inſtigat, ut mihi interitum moliatur, eripe me. Non enim mihi quidquam arrogo; iuſtitiam, & pietatem, & reliquas uirtutes, quibus exculrus ſum, in beneficiis tuis numero; tibi omnia in acceptis refero; non inſolenter efferor; ſed me ipſum coram te ſemper obiicio. Tu enim es fortitudo mea; & in te ſolo ſpem ſalutis, & dignitatis, poſitam habeo. Confido enim, fore, ut tu beneficia tua firmiſsimo præſidio tuaris. Cur igitur in hac cauſſa me dereliquiſti? cur pateris, ut, dum hoſtis me calumniis inſequitur, omnibusq. modis peſtem, & exitium, machinatur, ego deſertus, & atratus, incedam?

Iudica me Deus.

Emitte lucem tuam, quæ depellat, & diſcutiat omnem erroris caliginem; emitte ueritatem tuam, ut illis opem celeriter afferas, quos in fidem recepiſti. Hæc ſpes me conſolatur; his opibus

bus

buſ ſuſtentor;hæc me præſidia confirmant. Gratiæ namque tuæ ſplendor, & fidei tuæ conſtantia, me dirigent, atque deducent in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua, ut in cæleſti ciuitate ciuibus beatis annumerer. Accedam ad altare tuum, ut uictimas tibi laudis immolem. O ſumme Domine, meæ uoluptatis, & lætitiæ, parens. Te enim præſente, animus meus incredibili lætitia cumulatur. cum uero te ſubtrahis, & me familiaritate tua deſtituis, ſollicitudine, & triſtiſsima cura, conficitur. Cum igitur fuero ope tua præſentiſsima liberatus, & ad altare tuum intromiſſus, ad cytharam laudes tuas canam, o Domine, cuius potentiam uereor, cuius bonitatem amo, cuius religionem colo, a cuius ſtudio nullis unquam ærumnis abducar. Anima mea, cur mærore deiiceris? cur tumultuaris, & me ſollicitudine tua conturbas? ſpem habe in Domino: fore enim confido, ut ab omni calamitate ope illius eripiar, & illi gratias agam, qui meam ſalutem præſidio ſuo ſæpe conſtituit.

Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.

Deus auribus noſtris audiuimus. Pſal. 43. Apud Heb. 44.

POpulus Dei multis interdum malis opprimitur, & hoſtes uictores inſultant, ſeq. Deo cariſſimos arbitrantur, eo quod ſuum imperium augeatur, & uictoriæ multiplicentur. inde diffidentia quædam exoritur, quæ multorum animos ſollicitudine non mediocri conturbat. Hærent enim, & dubitant, num religio, qua ſunt adſtricti, ea ſit, qua Deus propitius fieri poſſit. Non enim ſceleribus ſuis ea mala, quibus uexantur, adſcribenda cenſent; ſed ad fortunæ temeritatem, quæ potuiſſet Diuino conſilio coerceri, reuocanda putant. Dum igitur culpam agnoſcunt, & peccata commiſſa aliis longe grauioribus in dies accumulant, ius Diuinum poſtulat, ut, qui corrigi, & emendari nolunt, exſcindantur. In hac tamen communi ſtrage, pietas bonorum longe clarius eniteſcit: nam doloribus, & cruciatibus, exercentur; & eorum fides de hoſtium tyrannide, de principum odio, de mortis poſtremo immanitate, uictoriam illuſtrem conſequitur; & tunc uel maxime uirtus Diuina perſpicitur, cum maximi impiorum conatus ad illam infringendam ſine ullo fructu comparantur. Interim tamen imperitorum fides langueſcit, & religio uiolatur, & mala opinio a multis de ueriſsima ſanctitate recipitur. Hoc eſt autem, quod homines ſancti digniſsime patiuntur, non quod Diuinum conſilium damnent; ſed quod Dei gloriam apud multitudinem obſcurari, & religionem paullatim in obliuionem uenire, perſpiciant. Orant igitur ſummo ſtudio, & contentione, Deum, ut modum ſuppliciis imponat; ut res perditas inſtauret; ut gloriæ ſuæ conſulat; ut nominis ſui hoſtes euertat, & populum ſuum in ſplendorem tandem reſtituat. Dauid igitur, cum Diuina mente præſentiret clades, quæ erant Iſraeli ab Aſſyriis, & Aegyptiis, & Chaldæis, & ab aliis hoſtibus, accipiendæ, Deum orat, & obſecrat, ut ſeueritatem ſuam breui termino circumſcribat, ne, ſi tempus tam diræ acerbitatis extra modum prodierit, bonorum etiam ſalus in diſcrimen incidat. Hoc tamen erit operæ pretium admonere, Dauidem, non de Iudæis tantum, ſed de Chriſtianis etiam, propter ſtudium pietatis afflictis, omni contumelia laceratis, & ſuppliciis excruciatis, orationem habere. Sanctos igitur inducit, de tantis, & tam atrocibus, iniuriis querimoniam habentes, in hanc ſententiam: Domine, auditione percepimus, & maiores noſtri commemorando retulerunt, & memoriæ ſempiternæ mandauerunt, opus admirandum, quod illorum diebus effeciſti. Manus enim tua gentes e ſedibus ſuis exſtirpauit; & in earum loca patrum noſtrorum plantaria tranſtulit; ut illic altiſsimas radices agerent, uberrimosq. fructus in opima tellure profunderent. Multis plagis populos ſceleribus horrendis infames attriuiſti; eosque tandem expuliſti, & eieciſti.

Deus auribus noſtris audiuimus.

Parentes noſtri non armis ſuis ſedes illas hoſtium occupauerunt; non hominum fortium multitudine, & inſito robore, ſalutem conſecuti ſunt; ſed dextera tua inuicta, & brachium ſanctum tuum, & ſplendor uultus tui, eos, quos in gratiam recepiſti, uictoriis admirandis illuſtrauit. Tu idem ipſe es rex meus, cuius ſanctiſsimis legibus obtemperabo; tu Deus meus, cuius ope ſalutari confido: nec eſt quidquam, quod te inuertere, & immutare, poſſit; cum tibi ſis in omni ſæculorum æternitate ſimillimus.

Tu es ipſe rex meus.

Ergo, quemadmodum olim patribus noſtris ſalutem multis in locis attuliſti; ſic nunc oramus, ut Iacobi propagini ſalutem afferre digneris. Gratia tua freti, hoſtes noſtros facillime fundere, & fugare, & aduerſarios noſtros ui, & robore, nominis tui proculcare, poterimus. Nec enim arcu meo nitar, neque gladius meus mihi ſalutem dabit. Tu ſolus nos ab hoſtium noſtrorum uiribus, & impetu, tutos, & incolumes, ſeruauiſti; tu inimicos noſtros feroces, & infeſtos, ſtrauiſti; adeo, ut dedecore, & ignominia ſempiterna, notarentur. Eorum enim conatus fracti ſunt; & ſpes, quæ illis animos afferebat, euanuerunt. Itaque omnibus diebus, non uirtute noſtra, ſed ope Diuina, gloriabimur; nomenq. tuum laudibus ſempiternis efferemus. Quæ igitur tanta nunc rerum mutatio facta eſt? quæ tam horribilis, & pertimeſcenda, condicionis antiquæ conuerſio? Nos enim deſeruiſti; & ignominiæ maculis inuſſiſti; neque te ducem, & imperatorem, ut olim, noſtris exercitibus præbuiſti. Proiicis nos, & hoſti terga dare compellis; &, qui nos oderunt, omnia bona noſtra ſibi impune diripiunt. dediſti nos, tamquam pecora, cædi, in conuiuium deſtinata; & ſedibus exterminatos in uarias gentes, a notitia tui nominis abhorrentes, diſpuliſti. Viliſsimo pretio popu-

Nunc autẽ repuliſti.

Vendidiſti populũ tuũ ſine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

lum tuum in ſeruitutem exteris gentibus addixiſti: nec enim labore, neque magnis ſumptibus, de nobis uictoriam conſecuti ſunt; paruoque certamine nos ſibi ſeruire compulerunt. Inſigne dedecoris exemplum uicinis noſtris facti ſumus; gentes finitimæ in nos aſperis uerbis inuehuntur; maledictis nos, atque deriſione proſcindunt; ita; ut nemo ſit, qui in tantis calamitatibus nobis aliquid humanitatis impertiat. Apud gentes, in extremæ ignominiæ prouerbio, uerſamur; ita, ut, qui uelit in aliquem contumeliam iacere, Iſraelis nomen uſurpet, eumq. nobiſcum comparet: ut nihil eſſe uideatur in terris genere noſtro contemptius. Nos conuiciis omnibus inſequuntur; nobis, capitibus in utramque partem frequenter agitatis, illudunt; nullumq. locum noſtri nominis maledictis configendi prætermittunt. Quotidie cerno, me contumelia lacerari; faciesq. mea, uerecundia perturbata, magnitudine ruboris obducitur. Aures meæ, probris, & maledictis, in me coniectis, circũſonant; uoces eorum, qui ſe pœnas perſequi maiorum ſuorum in noſtro ſupplicio dicunt, audiendi ſenſus obtundunt. Omnes hæ calamitates in nos inuectæ, & importatæ ſunt; cum interim numquam tui obliuiſcamur; neque fœderis, & pactionis tuæ ſanctitatem uiolemus. Cor enim noſtrum non auerſum eſt, ut debitum officium proderet: greſſusq. noſtri a uia tua non deflexerunt, quamuis fuiſſemus malis omnibus oppreſsi, & impediti.

Hæc oĩa uenerunt ſuper nos.

In locum enim ſerpentibus uenenatis infeſtum nos detruſiſti; & denſa tętræ mortis caligine circumfuſi ſumus. Quod ſi nos obliuio nominis Domini cepiſſet, aut manus noſtrę fuiſſent in Deos alienos intentæ, ut ab illis opem flagitarẽt, numquid tam ſceleſtum facinus Deum latere potuiſſet: Non profecto. Ille namque etiam ea, quæ in intimo cordis receſsu latent, perſcrutatur; & nihil eſt tantis motibus obſtruſum, atque reconditũ, quod non perſectum, atque recognitum habeat. Hæc cogitatio facit, ut numen illius perpetuo uereamur; nihilq. eſſe poſsit, quod nos a ſtudio pietatis abducat. Neque ſolum contumelias, & conuicia, ſuſtinemus; uerum & ad moriendum animis prompti, atque parati ſumus; &, propter nominis tui gloriam morti ſingulis prope diebus addicimur; & pro ouibus ad lanienam perducendis uulgo numeramur. Periculum tamen, Domine, uides, quod multis ex magnitudine tantæ afflictionis intenditur. Excita igitur uim, & potentiam, tuam. Cur enim tantis rebus indormies? Cur, in ſceleſtiſsimo facinore hominum, qui nos cogere nituntur falſis numibus immolare, coniuues? Cur a nobis peſtem, per homines, ſerpentina truculentia præditos, importatam, non auertis? Si ad punienda tuorum flagitia, & gloriam nominis tui clarius illuſtrandam, opus fuit nos tantis incommodis affligtari; utrumque iam perfectum eſt. Nam flagitiorum uulnera, quæ erant ſanabilia, plagis ſanata ſunt; & iam ſatis perſpectum eſt, Diuinam uirturem nullis poſſe ſuppliciis infringi. Expergiſcere iam tandem aliquando; neque in perpetuum auxilium tuum a nobis remouẽdum

Quoniam propter te mortificamur.

cenſeas. Cur enim faciem tuam tamdiu occultabis, ne gratiæ tuæ ſplendor in nobis appareat? Cur miſeriam, & ærumnam, quam diutiſsime paſsi ſumus, obliuione conterendam exiſtimabis? Anima enim noſtra in terram depreſſa eſt; animiq. ſenſibus intimis, multæ telluris iniectu, ſepulti ſunt. Non igitur corporum uita tantum in diſcrimen inducitur; uerum & animis grauiſsima pericula ſubeunda ſunt, ſi diutius auxilium diſtuleris. Exſurge igitur; &, ut ſpem feras, accelera; noſque, propter clemẽtiæ tuę magnitudinem, e tam miſera ſeruitute in libertatẽ uindica.

Eructauit cor meum uerbum bonum. Pſal. 44. Apud Heb. 45.

HOc carmine Dauid lætitia incredibiliter elatus exſultat; Chriſti laudes Diuina oratione perſequitur; Eccleſię de nuptiis feliciſſimis gratulatur; Regni ſempiterni opes exaggerat; amoris Diuini uim miris uerbis amplificat. Hac igitur oratione nihil grandius, & magnificentius, nihil elegantius, atque iucundius, nihil denique utilius, & ſalutarius, poterit excogitari. Sed Diuinum dicendi genus humanas laudes minime requirit. Præſtat igitur, Diuinum ſpiritum, qui ex pectore ſanctiſsimi Regis oracula fundit, audire, quam diutius in admiratione tanti carminis immorari. Hoc tamen eſt animaduertendum, Dauid & ſummum poetam fuiſſe, & ſummum etiam carminis a ſe compoſiti modulatorem. Cũ igitur is carmina ſua modulabatur, non erat, cur in operis principio aliud nomen, quam ſuum, apponeret. Cum uero alii cantores ſonum modulabantur, eorum nomina minime ſilentio ſupprimenda putabat. Ita autem fiebat, ut aliquando nomen ſuum tantum, aliquando rurſus eorum, qui modos fecerant, nomina referret, & ſæpe etiã nomen ſuum cantorum nominibus adiungeret. Hæc diximus, ut admoneamus eos, qui in Dauidis operibus uerſari cupiunt, non eſſe, cur exiſtiment, hæc Diuina carmina eſſe ad alios auctores referenda, propterea quod Dauidis nomen adſcriptum minime interdum uideant. ſed id pleriſque ſatis notum arbitror. Vt igitur id omittam, illud tantum admoneo, nihil hoc in loco triſte, nihil lugubre, nihil querulum, nihil aliqua contagione ſollicitudinis inquinatum eſſe; ſed flores, & lilia, & amoris Diuini feſtiuitates, & ſummi decoris uenuſtatem, & elegantiam, contineri. Quocirca neceſſe eſt, ut lætantibus animis tam dulcis, atque iucundi, carminis ſententian audiamus. Sic igitur ait Dauid: Cum animus ſit iucundiſsimis cogitationibus expletus, & Spiritus Diuini dapibus egregie ſaturatus, neceſſe profecto eſt, ut ex cordis abundantia foras redundet, & effluat oratio ſalutaris, aque iucunda, & incluſis uenis, unde profluit, conſona, quæ diuitiarum Diuinarum affluentiam in oculis, & adſpectu, conſtituat. Hæc autem opera mea Regi ſempiterno, qui omnia po

Eructauit cor meum uerbum bonum.

teſtate

teſtate ſumma complectitur, dedico, & conſecro; & nihil a me concinnatum eſſe nolo, quod non ad illius gloriam dirigatur. Quamquam, quid attinet, opera mea nominare, quæ Spiritus ſancti cōſilio deſignata, conſtituta, omnibuſq. numeris perfecta, & abſoluta ſunt? Ille mentem meam illuſtrat, ut uideam; ille animum incēdit, ut cupiam; ille uires ſuppedirat, ut poſsim ornamenta tantæ uirtutis exponere. Vt enim calamus in manu ſcribæ diligētis, & expediti, poſitus, ita litterarum notas exarat, ut ſentētia minime calamo, ſed ſcribæ, qui calamum uerſat, adſcribenda ſit; ita lingua mea, non quæ ſunt ab illa excogitata, ſed quæ ſunt a Spiritu Diuino, qui me mouet, impellit, & incitat, dictata, diligenrer, & expedite, perſequitur. Adeſte igitur animis; & non orationem meā, ſed Diuinam, attentiſsima conſideratione percipite.

Speciosus forma præ filiis hominum.

Materia uero carminis eſt, ſummi decoris excellentia, quam in Rege noſtro intuens, obſtupeſco. eam enim, quantum licet, uerbis exprimere conor. Quanta elegantia, & uenuſtate, præcellis, o Rex inuictiſsime? Sapientiæ namque tuæ lumen radios latiſsime diffundit; iuſtitiæ tuæ ſplendore omnia circumquaque poſita collucent; uirtutis tuæ inuicto præſidio omnes opes tuę muniuntur; moderationis ornatus, & totius animi concinnitas, quæ in te mirabiliter elucet, cæli concentum, & harmoniam, uincit; omnes denique homines, qni pulchritudine mentis excellentes exſtiterunt, in quibus nempe Deus imaginem ſuæ claritatis impreſsit, a te longiſsimo interuallo ſuperantur. Illorum namque pulchritudo, a te, tamquam a perenni decoris, & elegantiæ, fonte, hauſta, atque delibata fuit. Quid de eloquentię magnitudine dicam? tu enim dicendo iacentes erigis; tu elatos, & confidentes, de ſtatu detorques; & tu mæſtos, & afflictos, conſolaris; tu mortales ad te, iucunditate orationis, allectas; tu mentes humanas diſciplinis Diuinis inſtituis; tu homines rebus terrenis addictos, ſtudio immortalitatis inflammas. Ignē implicas in uiſceribus hominum, ita, ut multi nihil malint, quam omnibus terrenis rebus ſpoliari, nt expediti in cælnm facilins euehantur. Neque mirum, ſi tantum eloquentia uales. Ea namque, qna tam admiranda opera molitis, non humano ingenio, atque diſciplinæ, ſed Deo tantum qui te opibus Diuinis, & ornamētis ſempiternis, inſtruxit, adſcribenda eſt.

Accingere gladio tuo.

Excita ergo, uir fortiſsime, nires tuas; & gladio tuo, quod eſt uerbū Dei, ſnper femnr apte ſuccingere; ut ſummum decus, & gloriam, conſequare. Nam libidinis immanitatem reſecabis, flagitiorum fibras euelles; inimicorum omnium copias fundes; hoſtis ſempiterni tyrannidem delebis; ut regnum moderatione ſingulari conſtituas. quod quidem longe dinerſa tatione, ab ea, quam homines in regio gradu locati ſequi plerumque ſolent, gubernabis. Illi namque huic nnl curę præcipue incumbunt, nt milites cogāt; equitatus parent; tributa imperent; pecuniā coaceruent; ſtatumq. ſuum, & armotum pręſidio, & ſubditorum metu, præfulciant. Cum enim parum de Reip. ſalute, & multum de dominatione ſua, cogitent, non ut diligantur, ſed ut metuantur, elaborant. Sic autem euenit, ut deterrime illis omnia plerumque cadant. Tu nero, gloria ueriſsima, quæ uirtutum maximarum excellentibus meritis continetur, innixus, Regnum feliciter adminiſtrabis. In ueritatis igitur firmitatem incende. auimos ſubditorum tibi manſuetudine, & lenitate, concilia; iuſtitiā ſummo ſtudio conſerua; hiſq. præſidijs cinctus, dextera tua res admirabiles, & nimis horrendas, bellicis in rebus efficies. Sagittę enim tuæ erunt acutiſsimæ, & in cordibus hoſtiū tuorum figentut; populi ſub te ſternentur; & omnium tandem nationum imperium continebis; Regumq. tuum erit opibus Diuinis ſtabilitum. Deus enim uerus es; & iccirco neceſſe eſt, ut ſoliū Regni tui ſempiternū ſit, & infinitis ſæculis ſupremi honoris ornamēta retineas. Sceptrū regni tui eſt ſceptrū iuſtitiæ, & æquitatis, quam nunquam uiolari, aut labefactari, aut inflecti, patieris. Dilexiſti ſemper iuſtitiam; impietatem, quæ eſt iniquitas ſumma, odio proſecutus es.

Propterea unxit te Deus.

Te enim uerum Deum Deus ipſe, a quo ſine ullo temporis initio genitus es, Regem præpoſuit: & ita, ut in te legis ritu conſecrando non unguentum legis adhiberet; ſed animum tuum Spiritus ſancti, eodem numine præditi, gratia, & uirtute, perfunderet. Vt enim Chriſti ſanctiſsimi nomē auguſtiſſimum obtineres, humanam formam induiſti; ſub ea unguento lætitiæ tanta copia delibutus exſtitiſti, ut omnibus dignitatis tuæ conſortibus longe, multumq. pręcelleres. Quo enim alio nomine gratiam ſancti Spiritus appellem, quæ Reges, & Sacerdotes, inſtituit; quæ mæſtitiā pellit; quæ mētes exhilarat; quæ animis nitorē inducit? Aut, quo uerbo conuenientius hominū iuſtorum dignitatē exprimā, eo, quo amplitudinis, & gratiæ, ſocietas, qua eos tibi inuiolabili fœdere deuinxiſti, ſignificatur? Cū igitur omnes iuſti Diuina quadā ratione, eo quod Diuini Spiritus unctione niteſcant, & Reges ſint, quia animos Regio imperio moderaotur, & numquam a legis æternæ præſcriptione recedant; & Sacerdotes ſint, quia ſacrificia iuſtitiæ, & laudis, immolant, Deiq. numen rite placandum ſuſcipiunt; Chriſti iure nominantur. Tantum tamen dignitate, & ſanctirate, omnibus antecellis, quantum uerbis explicari non poteſt.

Myrra, & gutta.

Porro autem omnes humanę naturæ partes, uirtutum Diuinarum odorem ſuauiſsimum redolentes, tamquam ueſtem, odoribus myrrhæ, aloes, & caſiæ perfuſam, & ex capſa eburnea depromptam, ex uiſceribus ſanctiſsimæ Virginis, cæleſti candore, & integritate, præcellentis, aſſumpſiſti: quo cultu, & ornatu, mirifice lætatus, incedis. Nō eſt igitur mirum, ſi Virgines undique, tam admiranda ſuauitate Diuini odoris allectæ, conueniāt, ut, oris tui ſpeciem, & pulchritndinem, propins intuentes, amote tui nominis ardentius inflammentur. Filiæ Regum, hoc eſt, caſtæ mentes, ſanctorū hominum diſciplinis eruditæ, in ædibus tnis frequentes ſunt, ut tibi ſeruiant; & conſpectu tuo iucundiſsimo frui poſsint;

Aſtitit Regina a dextris tuis.

nxor uero tua, quam tecum tam ſancto matrimonij fœdere copulaſti, ut nihil habere uelles ab illa ſeiunctum, ad dexterā tuam ſedem Regiam tenet, ornata corona ex auro pu-

ro pu-

Digitized by Google

ro puriſsimo facta, quam illius capiti imponi iuſsiſti. Regia enim eſt Eccleſiæ ſanctæ dignitas; ſpecies cæleſtis, atque Diuina, quam quælibet anima, ſui prorſus oblita, ut omnem ſuum amorem in Regem ſummum transferat, illius gratia, uel benignitate, conſequitur. Audi igitur, filia (iure enim Filiam appello, quam monitis ſalutaribus inſtituo) diſciplinam, quæ te in cęleſtes ſedes inferet; intende mentis aciem, ut amplitudinem prę mij ſempiterni contempleris; aures uigilanter applica, ut animo orationem Diuini ſpiritus uſurpes. Ne te implices curis, quæ te poſsint ab amore tam admirandæ iucunditatis auertere. Si ita opus fuerit, ne caritas ulla ex parte reſrigeſcat, obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui; genus, familiam, & omnia, quæ ſunt in uita cara, atque iucunda, deſere; ut immortales, atque Diuinas, opes ex amore Diuino cõſequaris. Quo enim magis omnia humana præ Chriſti amore contempſeris, eo ſpecies animi tui clarius eniteſcet, & pulchritudo tua maioribus ornamẽtis illuſtrabitur. Veriſsima namque formæ uenuſtas, & pulchritudo, non rerum humanarum ſollicitudine, ſed Diuinarum contemplatione, perficitur. Quo enim diutius mentis Diuinæ pulchritudinem intuebere, eo magis ad illius ſimilitudinem accedes; Diuinæq. formæ decus, & elegantiam, retinebis. Si igitur omnia, quæ tibi ſunt impedimento, quo minus ſpeciem Diuinam perſpicias, repudiaueris, formæ tuę claritas in dies amplificabitur. Sic autem fiet, ut Rex cupiditate tuæ pulchritudinis incendatur: quo quid uel ad uitæ ſuauitatem iucundius, uel ad decoris amplitudinem magnificentius, uel ad ſpem gloriæ ſempiternæ firmius, poterit excogitari? Rex enim, cuius matrimonium tenes, ſummus Deus eſt, ita, ut non ſolum ardenter amandus, ſed ſanctiſsima etiam religione colendus, & adorandus, tibi ſit. Omnia igitur ab illo, cũ ſit omnium rerum dominator, polliceri tibi poteris. Tyria Reſp. & nationes, quæ fuerant a Diuinis placitis alienæ, & ſimulacris immolabant, animis commutatæ, Deum uerum agnoſcent, & ad te cũ muneribus adibunt, & principes etiam populorum ad te preces ſupplicitet adhibebunt. Sed, unde tanti motus exſiſtent, aut tam ſubita uitæ conuerſio? Num ex imperio armis latiſsime propagato? Num ex ea forma corporis, quæ pulchritudine nimis admiranda, & ornatu, gemmis, & auro, elegantiſsime perfecto, gentes ad uoluntariam ſeruitutem alliceret? Nullo modo. Regina enim, quæ ſponſa, & filia, Regis habenda eſt, decus, & ornamentum, non foris exſtat, & eminet, ſed intus in animo latet; non eſt in oſtentatione poſitum; ſed in ueriſsima gloria conſtitutum; non corporis uenuſtatem excolit, ſed mentis præſtantiam opibus ſempiternis exornat. Qui tamen, oculis mentis, in ea, quæ ſunt intus abdita, penetrare potuerit, cultũ, & ornatũ, admirabitur. Cernet enim, ueſtibus miro candore fulgentibus aurum puriſsimũ ſummo artificio intextũ, elegantiſsimaq. uarietate diſtinctum; ut in ſumma uitę puritate inſpicere liceat, multiplicis uirtutis, & honeſtatis, excellentiam, Diuino fulgore mirifice collucentem. Hoc

Concupiſcet rex decorem.

Omnis gloria eius filię regis.

ornatu ad Regem introducitur; ut cum illo bonorum omnium ſocietate coniungatur. Eã uero uirginum, quas illa ſibi ſocias, & fidei participes, adſciuit, comitatus, & forma, & ornatu, pulcherrimus, animo uehementer incenſo ſequitur: ut te, cęli rectorem, in aula Regia, perpetuo uitę ſtudio, ardentiſsimaq. pietate, proſequatur. Qua uero lętitia, qua mentis exſultatione, qua uoluptate, perfuſæ uirgines ſint, cum ad Regem, incenſæ Reginæ monitis, adducuntur, difficillimum eſt dicere. Virgines autem ſunt omnes mentes, quæ ſunt e tenebris emerſæ, ut lucem reſpiciant; e flagitiorũ tyrannide liberatæ ſunt, ut uirtutem, & pietatem, colant; ab immanitate infeſtiſsimi dæmonis ereptæ, ut Spiritus Diuini ſuauitatem ſentiant; a peſte ſempiterna ſeductæ, ut gloriæ ſempiternæ hereditatem adeant. Quo modo igitur non incredibili gaudio triumphabunt, cum, fidei monitis eruditæ, radijſq. Diuinæ lucis illuſtratæ, perſpexerint, quæ mala uitauerint, & ad quæ bona, adſcitu ſummi Principis, euocatæ ſint? Te igitur, o ſempiterni Regis ſponſa, hortor, & moneo, ut iſto tanto bono perfruaris, & gaudeas. Cum te admonebã, ut memoriam humanę cogitationis abijceres, nõ eo pertinebat conſilium meum, ut opes tibi detraherem; ſed ut multis acceſsionibus amplificarem. pro patribus enim, quos reliquiſti, ſpõſus tuus te, prole ualde multiplicata, remunerabit, e qua principes Diuinis uirtutibus deligentur, qui uniuerſum orbem terrarum imperio ſalutari deuinctum teneant, & ſubditos (quod bonis principibus officium iniunctum eſt) felices, atque beatos, efficiãt. Tuam uero laudem monumentis meis ad ſempiternam memoriam conſecrabo; populi multi dignitatem tuam oratione perpetua celebrabunt; nec ulla conſequens ætas de tuæ uirtutis amplitudine conticeſcet.

Adducuntur regi uirgines poſt eam.

Pro patribus tuis.

Deus noſter refugium, & uirtus. Pſal. 45. Apud Heb. 46.

CVm præcedenti carmine Dauid Eccleſię matrimonium, cultum, ornatum, dignitatis amplitudinem, & feliciſsimam procreandæ ſobolis rationem, expoſuiſſet, conſequens fuit, ut illius etiam præſidia contra perennes hoſtes exprimeret. Aliter enim, quo maior dignitas eſt, & ſtatus magnificentior, eo magis erat ruina metuenda. Tyranni undique ruũt, ut illam nimis acriter oppugnent; hoſtes innumerabiles inſurgunt; illam obſidione cingunt, & omnes exitus intercludunt; hæretici uenenum ſpargunt, ut multos, qui ſunt in Chriſtiana Rep. cenſi, peſsimo genere leti conficiant. Inferorum manium princeps copias ſuas effundit; tantaq. immanitate bellum contra illam gerit, ut nullam ei partem reſpirandi, & uires reficiendi, concedat. ſanctorum hominum copiæ minuuntur; malum in dies ingraueſcit; furor nihil remittit; immo ſanctitatibus cunctis exitium furibunde minitatur. Quid igitur in tantis ærumnis, & angoribus, erit nobis faciendum? num erit ſpes ſalutis omnino deponenda? Nullo modo, in-

quit

Deus noſter refugium.

quit Dauid. Præſidia enim, quibus circumſæpti ſumus, non ſunt humana, ſed Diuina. Nam & ex maiorũ monumentis, & ex memoriȩ noſtræ quotidianis exemplis, ſatis exploratum, & cognitum, habemus, Deum eſſe nobis in hoſtium concurſu monumentum firmiſsimum; in ipſo prœlio uirtutis robur inuictiſsimum; in omni denique diſcrimine ſalutis auxilium ad hoſtium conatus arcendos paratiſsimum. Quid igitur eſſe poterit fide ui ua in Dei benignitate locata, uel ad ſtatum animi tuendum in omni rerum aſperitate conſtantius; uel ad peſtem auertendam ſalutarius? Propterea, quamuis terra, motibus horrendis conquaſſata, de ſedibus ſuis conuellatur; & montes in medium maris profundi gurgitem impetu deferantur, & ruant; nos; tamen interitum minime formidabimus. Fremat ipſum mare; fluctus immanes attollat; horrendæ tempeſtates excitentur; montes altiſsimi, motibus tremefacti, horrendum fragorem dent; nos intrepidi permanebimus. O rem miram. Hominem, quo quidem nihil eſt in rerum natura fragilius, eas repente uires ex incenſæ fidei ſtudio conſequi, ut ſit terrarum ſoliditate firmior, & montium ſtabilitate conſtantior? Ruunt uenti; intumeſcit mare; fluctus eijciuntur; ſpiritus, in terræ cauernis incluſi, in anguſtum contrahuntur; qui, dum erumpere contendunt, terrã concutiunt; & montium cacumina labefactant; & tamen homo fide ſtabilitus minime commouetur. Quam cauſſam eſſe huius tantæ firmitatis, in tanta generis infirmitate, dicemus? illam certe fidẽ, acriter, & ardenter, incitatam, quæ Dei gratia nititur, atque confidit. Ex redundantia enim fluminis agmine leniſsimo fluentis, riui Diuinæ gratiæ, ad animos hominum fidelium, ſancti Spiritus opera deducuntur, qui Dei ciuitatem mire lætificant. Eſt enim hoc Spiritus ſancti munus, & beneficiũ, amoris Diuini pignus, & firmiſsimum præſentiſſimi numinis argumentum. Cum igitur Deus tabernaculum, in quo ſemper inhabitet, in medio ciuitatis ſuȩ collocauerit, ut ſuorum preces exaudiret, & eis auxilium, quoties opus eſſet, afferret; non eſt, cur ij, qui ſunt in ciuitatem ſanctam recepti, hoſtium impetus, & minas, extimeſcant. Cum enim Deus in media ciuitate ſtabilem ſedem habeat, ſimul atque ſplendor auroræ tenebras ex ortu ſuo diſcuſſerit, &, oppreſsis flagitijs, iuſtitiæ lumen eluxerit, opem confeſtim afferet, omniaq. bella profligabit gentes uniuerſæ tumultus excitent; Reges, furore, & amentia, flagrantes, acerrime delectus habeant; &, coniunctis uiribus, in eo uehementer omnes neruos intendant, ut Ieroſolymæ cæleſtis turres, & mœnia, diruant; uniuerſiſq. ciuibus perniciem machiuentur; cum primũ Dei uox intonuerit, arma de manibus elabentur; homines exanimati concident; & terra, motibus agitata, in ſummam altitudinem deſidebit. Dominus enim, cui omnes exercitus cæleſtes obtemperant, nobiſcum ſemper eſt; pro nobis pugnam capeſſit; ab omnibuſq. nos malis educit, atque ſalutari præſidio confirmat. Vt enim Iacobo, patri noſtro, nullo in loco defuit, ita; numquam a nobis, quamdiu fuerimus ueſtigijs optimi parentis ingreſsi,

Fluminis impetus lætificat.

opem ſuam remouebit. O beneficium excellens, & admirandum, ſempiterniſq. laudibus efferendum. Venite, & uidete, cuncti mortales, obſtupenda facinora, quæ Dominus in terra deſignauit, & ſingulari uirtute confecit. omnibus enim bellis finem impoſuit; & pacem conſtituit, extremis orbis terrarum terminis definitam. Arcus cõfregit; haſtas excidit; currus, & omnia bellica inſtrumenta, combuſsit. Bellum diriſsimum erat inter genus humanum, & numen Diuinum, abſque ulla ſpe compoſitionis, naturæ ui excitatum. Humanum genus legẽ Diuinam perditis conatibus oppugnabat; numen Diuinum erat ſceleribus humanis acriter, atque uehementer, inſenſum. Erat igitur hominibus ſpes ſalutis inciſa. Hȩc tam funeſtum, & exitioſum, certamen uerbi Diuini clementia diremit, cum aduentu ſuo cupiditatis effrenatæ uires exſtinxit; cum immanem, & importunam, peccati tyrannidem deleuit; cum Satanæ ſuperbiſsimum dominatum funditus euertit, & ſuſtulit. His autem peſtibus reſectis, facillimum uerbo Diuino, atque ſempiterno, fuit, homines cũ Deo in gratia ponere. Hæc autem eſt illa pax iucunda, & ſalutaris, atque ſempiterna, quam uerbi Diuini in humana forma latentis benignitas terris attulit, ut homines ad honores Diuinos eueheret. Vt autem huius pacis utilitas latius euagaretur, commodum fuit, ut alia pax fieret, quæ pacis huius imaginem contineret. Ita factum eſt, ut omnes hominum nationes ad aliquod tempus arma deponerent; ut ſic tandem facilius ad omnes gentes Euangelij diſciplina perueniret. Sic igitur fuit in orbe terrarum otium conſtitutum, ut nulla mẽtio durioris certaminis agitaretur. Quis autem nõ uidet, hanc uniuerſarũ gentium pacem opus Diuinum fuiſſe, cum omnes homines, cupiditate cæci, in mutuam perniciem adeo furenter irruant, ut neque a ſuorum ſanguine manus, dum aliqua ſpecies emolumenti proponitur, abſtinendas eſſe ſtatuant? Quod ſi hæc humana pax argumentũ certiſsimum præſentis numinis obtinebat; quid de illa exiſtimandum eſt, qua mentes humanæ cum mente Diuina amoris fœdere ſempiterno coniungũtur? Quocirca ipſe pacis ſequeſter, & interpres, qui ſe medium inter Deum, & homines, interpoſuit, hoc tam Diuini operis argumento uim ſuæ Diuinitatis oſtendit. Sic enim Iudæorũ genus alloquitur; magniſq. uocibus adhortatur, ne beneficium Diuinum repudient: O homines ſanctiſsima ſtirpe propagati; ſenſum recipite; ſpatium ad cogitandum ſumite; tempus alijs curis uacuum, in ſtudiis Diuinis impendite; ut uideatis, me Deũ uerum eſſe. Cernitis enim, me ab exteris gentibus ſanctiſsime cultum, nomenq. meum ſumma religione celebratum; & dubitatis, quin ego ſim Deus uerus, expreſſaq. ſanctiſsimi Patris imago? Quȩ enim alia uis homines a uitijs abducere, a uoluptatibus abſtrahere, a ſuperſtitione, qua erãt a teneris annis imbuti, reuocare, niſi Diuina, potuiſſet? Quibus opibus, quibus artibus, quo genere orationis, potuiſſet uniuerſum genus humanum, gratiam, & pacem Dei, a quo hoſtili odio diſsidebat, obtinere, niſi Dei infiniti uis, & aucto-

Venite, & uidete opera.

Vacate, & uidete quoniam.

ritas,

ritas, interceſsiſſet. Ne igitur uobis gentes alienæ gloriam hanc uniuerſam admirabili fide præripiant, illas imitamini; &, quem illæ colunt, tandem, moniti patrum inſtitutis, & exemplis, agnoſcite. Hæc quidem Dominus eſſatur. Reliquum eſt igitur, ut illum ueneremur; illi gratias agamus; illius auxilio freti, nullo impendentium periculorũ metu perturbemur. Imperator cæleſtis eſt, qui nobiſcum ſemper eſt: ſummus Deus eſt, qui Iacobum, generis noſtri parentem, præſidio ſuo texit; idemq. Dominus nos ab omni malorum tempeſtate, ſi manſerimus in una fide, liberabit. O admirandũ beneficiũ, in omni æternitate prędicandũ.

Omnes gentes plaudite manibus. Pſal. 46. Apud Heb. 47.

VT ſerui, libertate; tenebris incluſi, lucis adſpectu; ægroti, periculoſe laborantes, ſanitate; capite dãnati, ſummi Principis uenia gaudent; ita fuit neceſſe, ut gentes, cum primum illis lux diſciplinæ cæleſtis illuxit, maximo gaudio triumpharent; & tanto maius gaudium earum eſſet, quanto acerbius erat, his malis, quæ diximus, uniuerſis, quam ſingulis, affligtari; & quanto miſerius erat, animarum morbis, qui natura ſunt inſanabiles, atque ſempiterni; quam corporis morbis, impediri. Erant gentes a ſtudio Diuinæ legis alienę, mancipia turpitudinis, erroribus peſtiferis imbutæ, morbis peſtilentiſsimis infectæ, ſupplicio ſempiterno deſtinandæ. Nam dedecori ſeruiebant; in ſanguine, & cæde, uerſabantur; iura Diuina, & humana uiolabant; relictoq. uero Deo, impurorum hominum, & quadrupedum, & ſerpentium, ſimulacris immolabant, cum ſubito, e tenebris emerſæ, & in libertatem uindicatę, Diuinam lucem adſpexerunt, &, ueniam conſecutæ, ad hereditatem Regni cæleſtis euocatæ ſunt. Quæ igitur tanta uoluptas animo fingi poteſt, quæ ſit cum tam inſoliti gaudij magnitudine comparanda? Nam, quamuis omnes, qui nunc iuſtitię iucunditate fruuntur, eadem ſuauitate perfuſi ſint, tamen id bonum, quod eſt inuſitatum, & præter exſpectationẽ euenit, multo uehementius animos afficit, atque propemodum inſanire præ gaudio compellit. Gentibus igitur antea exteris, & alienis, deinde Chriſti gratia domeſticis, & coniunctiſsimis, Dauid hoc in loco maxima uoce gratulatur; eaſq. ad feſtos dies agitandos, quantum poteſt, incendit. Quod autem hæc non ad Senacheribi caſum, niſi ſubobſcura quadam ſimilitudine, referenda ſint, multis argumentis demonſtrari poteſt. Primum enim ea Senacheribi ruina gentes magis attonitæ, & obſtupefactæ, quam ſanatæ ſunt. Deinde Dauid non gentes tantum finitimas, ſed uniuerſas, in quacũque orbis terrarum parte ſedes poſsideant, ad lætitiam uocauit. Tum ex Aſsyriorum euerſione nullum fructum ad gentes alias, ſed ad Iudæos tantum, peruenire cõſtat. Poſtremo, in tyranni illius exitio Deus non tam claris ſignis, quam in Pharaonis clade, & interitu, præſentiam ſuam declarauit. At hic nomen Domini ſic celebratur, ut nullum illius beneficium antea tributum ſit cũ hoc, aliqua ex parte, conferendum. Eſt enim non Iudæis tantum, ſed uniuerſo generi humano, tributum; non temporum ſpatijs definitum, ſed immortale, atque ſempiternũm. Nos igitur Iudæorum cæcitatem deteſtemur, & Diuinum uirum Chriſti ſpiritu concitatum audiamus. Ait igitur: O populi, o gentes uniuerſæ, o hominum multitudines, ſiue quæ confinia noſtrę regionis incolitis, ſiue quæ in ultimis terris habitatis, plauſum date; hymnos in Dei laudem concinite; maximis clamoribus magnitudinem inſitę uoluptatis oſtendite. Deus enim magnus, & excelſus, cuius numen ualde metuendum eſt omnibus, qui legitimum imperium recuſant, Regnum ſuum clarioribus multo legibus inſtituit, & ſanxit, & in ultimos terrarum fines dilatauit; ut non eſſet iam Iſraelis terminis definitum, ſed in omnibus terris populorum ſalutari obedientia conſtitutum. Non erit igitur ullum generis, aut condicionis, aut religionis, diſcrimen; non erit aditus ad ſalutem gentibus exteris obſtructus: qui erant locis diſiunctiſsimi, erunt conſenſu unius fidei, atque religionis, coniunctiſsimi. Odium erit funditus ſublatum; caritas inſtituta; flagitia demerſa; uirtutes excitatæ; metus abſterſus; ſpes gloriæ immortalis omnibus oſtenſa. Nõ pietatis ſimulacrum, ſed pietas ipſa, laudabitur. Ea uero, in quocumque hominum genere fuerit, premium Diuinum, ſine ulla dignitatis humanæ diſtinctione, conſequetur. Hæc igitur uobis ſummæ uoluptatis materia ſit, quod, cum eſſetis antea a nobis diſcriminati, & a Diuinis promiſsionibus excluſi, nunc eſtis in omnium bonorum ſocietatem conuocati. Altera uero, quod diaboli tyrannidem euerſam conſpicitis. Vbi enim Deus Regnum poſsidet, ibi poteſtas hoſtis ſempiterni, qui cum Dei ſanctitate perpetuum bellum gerit, exſcinditur. Cum præterea Regis officium ſit, Reip. commodis omni ſtudio, & uigilantia, conſulere; tum id multo clarius in Regio Dei munere, & Maieſtate, conſpicitur. Non enim ſuum commodum exſpectat, cum ſit beatiſsimus; nec ira illius eſt implacabilis, cum ſit clementiſsimus; nec opes ſuas cõprimit, cum ſit ab inuidia remotiſsimus. Ergo, quemadmodũ eorũ uita, qui erant tyranni dominatu uehementer oppreſsi, erat ualde miſeranda, ita, qui ſub Regis ſempiterni imperio uiuunt, conſequens eſt, ut ſint omnibus bonis egregie cumulati. Sub imperium, ditionemq. noſtram Dominus multos populos, & Regna, ſubiunxit. Homines enim, radijs Diuini ſplendoris illuſtrati, uitis ſanctiſsimis, Iacobi ſanguine procreatis, quorum doctrina fuerant ad cognitionem Diuini nominis eruditi, libentiſsime paruerunt; ad illorumq. ſe pedes ſuppliciter abiecerunt; eorumq. imperiũ alacriter exſecuti ſunt. Hereditatem noſtram Dominus auxit, & amplificauit, ornamentiſq. Diuinis illuſtrauit, cum ex omnibus nationibus elegit, quos ad Iacobi gloriam, & nomen, adiungeret. O rem admiratione digniſsimam; ex omnibus hominibus impuris, & flagitioſis, innumerabilem multitudinem, a ſuis cupiditatibus abſtractam, ad Hebræi nominis claritatem perueniſſe? & in ſtirpem ſanctorum,

Omnes gẽtes plaudite manibus.

Subiecit populos nobis.

Elegit nobis hereditatem ſuã ſpeciem Iacob, quem dilexit.

ſanctorum, a qua erat alieniſsima, penitus inſitã, ita coaluiſſe, ut unum corpus ex utraque gente fieret? Deus, qui in teras delapſus eſt, ut ſacris ſanctiſsimis omnium hominum ſcelus expiaret, in cælum, omnium bellorum uictor, cum ſumma angelorum celebritate, & gratulatione, cum maximis lætitiæ uocibus, adſcendit, ut pijs hominibus ſedes, in quibus omnibus ſummis bonis æuo ſempiterno fruerentur, exſtrueret, & impijs bellum, horrendo ſono tubæ, denuntiaret. Canite Deo; canite gentes uniuerſæ; canite, inquam, Regi noſtro; canite, qui nullam nationem, ſiue Solis orientis, ſiue occidentis Solis, horas incoleret, ſiue ad auſtrum, ſiue ad Septemtrionem, ſedes haberet, eſſe uoluit tantæ felicitatis expertem. Nec enim Deus Iudæorum tantum eſt Deus. Gentium etiã Deus eſt, & omnibus, & Iudæis, & gentibus, qui fidem, & officium, minime produnt, ex æquo conſulit, &, in Regni ſede locatus, ut omnium poſtulata æquitate ſumma, tam Iudæorum, quam gentium aliarum, ad aures admittat; & omnium, qui cum ardenti fide opem illius implorauerint, uitam, & dignitatem, tueatur. Principes gentium, qui fuerant antea a ſtudio ſanctiſsimæ religionis abhorrentes, ardenti ſtudio ſeſe ad nomen ſummi Dei, quẽ Abraham ſancte coluit, applicabunt. Non enim deſeret Deus principes terræ, qui rerum publicarum defenſionem ſuſcipiunt. Nam, cum omnes ſaluos, & ornatos, eſſe uelit, tum uel maxime principes, quorum exemplis incitata multitudo facillime poterit in ſtudium religionis, & pietatis, impelli. In hac igitur gentium conuerſione Dei gloria aucta, & amplificata eſt; &, quo minus ſpes ulla communis ſalutis oſtendebatur, eo clarius, & magnificentius, amplitudo Diuinæ gratiæ, & benignitatis, innotuit.

Adſcendit Deus in iubilo.

Quoniam dii fortes terræ uehementer eleuati ſint.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis. Pſal. 47. Apud Heb. 48.

ILlis, qui in ſanctarum litterarum ſtudio uerſari cupiunt, duo ſunt in primis animaduertenda. Vnum eſt, impios Iudæorum ſenſus eſſe illis uehementer exſecrandos; Alterum, numquã mentis oculos a legis fine, qui Chriſtus eſt, ullo pacto eijciendos. Quod ſi fecerint, Chriſtum cernent apud Prophetas figuris expreſſum, oraculis prænuntiatum, Diuino præconio celebratum, & in ſempiterno ſolio cõſtitutum, ut Mundi totius imperium adminiſtret. Aliter enim, ſi Iudæis aliqua ex parte fuerint addicti, a luce deſerentur, & in tenebras incurrent, & nutabunt, atque uacillabunt, nec exitum ullum reperiẽt. Quod quidem in hoc Pſalmo facile uideri poteſt. Si enim ſanctæ ciuitatis laudes, quæ hoc in loco continentur, ad terreſtrem Hieroſolymam transferre uoluerint, implicit tenebuntur, ita, ut expedire non poſsint. Primum enim dicitur, Deum eſſe in ciuitate Dei ſummis laudibus exornatum. Quęram a Iudæis, quis Deus iſte ſit, in cuius ciuitate ſummi honores ad Deum deferantur. Deinde, cum paullo inferius ſcriptum ſit, ciuitatem hanc eſſe Regis magni, quæram, quis Rex magnus iſte ſit. Ne autem mihi Dauidis, aut Solomonis, nomen obijciant, oſtẽdam, cum ipſum, quem Deum Dauid nominauerat, Regem magnum appellare. Dixit præterea, Hieroſolymam eſſe gaudium uniuerſæ terræ. Quãdo, aut quibus terris, gaudio eſſe potuit? Dum Iudæorum nomen, & imperium, uigebat? Non certe. imperium enim ciuitatis erat exiguis ſane terminis definitum; deinde, erat uicinis gentibus odioſum, & inuiſum; longinquis autẽ prorſus ignotum. Non igitur tunc poterat eſſe gaudio uniuerſæ terræ. Poſtquam uero deletum eſt, quod gaudium poterat miſera ciuitas alienis gentibus afferre, cum ciuibus ſuis non gaudium, ſed mærorem, & ignominiam, & cruciatum ſempiternum, intuliſſet? Poſtremo, cum dicitur, ciuitatem eſſe uirtute Diuina fundatam, & ſtabilitam, inuictoq. præſidio defenſam, ita, ut nullis ſæculis euertenda ſit; quæram, utrum malint, ſanctiſsimum Prophetam uanitatis eſſe conuictum; an potius, omnia hæc eſſe ad laudes cæleſtis Hieroſolymæ transferenda? Credo, ut eſt genus hominum religioſum, & elegans, malint uirum Diuinum uanitatis inſimulari, quam hoc in loco ſenſum Diuinum profiteri; partim, quia ſplendorẽ ſanctæ ciuitatis ignorant; partim, quia nequeunt animum in luto demerſum erigere, ut cæleſtia, atque Diuina, ſuſpiciant. quod ſi ea mente fuerint, ut terreſtrem Hieroſolymam hic ſumme laudari contendant, ſuam impudentiam, cum ſumma impietate coniunctã, declarabunt. Nam Hieroſolymam illam Aethiopes ſpoliarunt; Aegyptij dominatu oppreſſam tenuerunt; Babylonij funditus euerſam flammis abſumpſerunt. Quid, poſtquam inſtaurata fuit? num quid nõ a Græcis capta, omnibuſq. ruinis oppreſſa fuit? Quid de ultimo excidio, a Romanis illato, dicam? Num relictum eſt aliquod ciuitatis ueſtigium, aut antiquæ religionis ſimulacrum? Ergo, cum utrumque conſtet, & Hieroſolymam terreſtrem a Deo, propter infanda ſcelera, derelictam, & ab hominibus funditus euerſam fuiſſe, & Diuinum ſpiritum, qui in homine Diuino loquebatur, neminem umquam uana ſpe ſalutis in errorem induxiſſe; neceſſe profecto eſt, ut Diuinũ ſenſum hominis ſanctiſsimi ſequamur; &, quo mens illius intendit, quantum fieri poterit, adſpiremus. Hieroſolyma uero, cum ſimilitudinem obſcuram ſanctæ ciuitatis habuiſſet, ſic inducitur, ut ex illa ad ueritatem, quam adumbrabat, gradus neceſſario faciendus ſit. Ait igitur uir Diuinus: Deus quidẽ, quamuis propter omnia opera, ſiue quæ in cælo, ſiue quæ in terra, deſignauit, atque perfecit, perpetua laude celebrandus ſit, tamen uim ſapientiæ, & probitatis, ſuæ, in ciuitate Domini, quem a ſempiterno tempore imagine ſolida, & expreſſa, ſui ſplendoris impreſsit, multo clarius indicauit; & in monte ſancto ſuo, ſempiternæ religioni conſecrato, multo clarioribus ſignis, quanta fuiſſet benignitate genus humanum complexus, oſtendit. In eo enim non legem plenam horroris, & ſollicitudinis, in lapideis tabulis inſcripſit, ſed benignã,

Magnus Dominus, & laudab.

atque

atque ſalutarem, legem in animis ſanxit; non mentes metu mortis abiecit, ſed adiectas ſpe uitę immortalis erexit; non adumbratam imaginem religionis ad certum tempus induxit, ſed religionem ſempiternam, qua peccata omnia delerentur, inſtituit. Situs eſt ad adſpectũ pulcherrimus, & oculis omnium, qui undique, colendæ regionis gratia, conueniunt, ualde iucundus. Omnes autem regiones ex illo inſignem lætitiam, & uoluptatem, percipiunt; quia ad omnes lex illa perlata ſalutis lumen diffundit. Non eſt autem in Arabiæ uaſtitate, in monte Sinai horrido, & inculto, Regis magni, & excelſi, ciuitas exſtructa, ſed in regione ſatis fertili, & opima, in Sionis montis amœnitate, ad latera aquilonis, ædificata. Fuit enim habita ratio uenuſtatis, & elegantiæ, in ſublime propoſitæ; ut omnes, qui ad urbem tenderent, eam, cum non mediocri iucunditate, e longinquo proſpicerent: fuit habita etiam ſecuritatis, cum in loco edito, & excelſo, fundata fuit, & ea parte, quæ Septemtrionem ſpectabat, diligentius munita, ut facilius pericula, quæ impendebant ab Aquilone, propulſaret. In ædibus illis ualde magnificis Dominus ſemper operibus admirandis pręſens eſſe cognoſcitur; ut ſuos ex imminentibus malis eripiat. Reges conueniunt; fœdere coniunguntur; de ciuitatis exitio coniurãt; omnes opes ſuas comparant, ut illam exſciudãt; nomenq. regis æterni ex omni memoria penitus euellant; leges immanes ſcribuntur; terrores iaciuntur; ſupplicia excogitantur; illi Diuina, & humana, iura trãſiliunt, ut, quod ratione nõ poſſunt, uiribus coniunctis efficiant. Sed Diuina uirtus, quæ in ciuibus ſanctis mirabiliter elucet, de ſtatu conuelli, aut aliqua ex parte labare, non poteſt. Ipſi tandem tyranni, cum munitiones adſpexiſſent, & Deum eſſe ciuitatis defenſorem intellexiſſent, & ſtupore defixi, & formidine conturbati, & in fugam nimis trepide conuerſi ſunt. Inuaſit in illos tremor; dolor acerbiſsimus, tamquam dolor mulieris parturientis, & abortione conflictatæ, eos interclusit; ne poſſent ullo modo, quod cogitatione ſcelerata conceperant, in lucem edere, & peſtem, atque perniciem, in ſanctam remp. machinari. Tu enim, Domine, imperia magna deles; tyrannorum inſolentiã de ſtatu deturbas; &, perinde, atque Aſſyrium, perculiſti, & abiecisti, atque tandem ſuorum gladio confeciſti, ita omnes tyrannos, qui ciuitatem ſanctam ſceleratis, atque perditis, conatibus oppugnant, terrore cõturbas; ſeditione dilaceras; bello interneciuo conſumis; ut tandem omnes mortales intelligant, te patrocinium ciuitatis tuæ, quæ eſt fidelium multitudo, Diuino iure ſociata, ſuſcepiſſe; & iccirco illam oppugnari quidem poſſe, deleri non poſſe. Neque mari quidem copiæ, atq. machinæ, importabuntur, quæ poſsint illius fundamenta ſubruere.

Fundatur exſultatione uniuerſę terræ mõs Sion.

Deus in domibus eius

In ſpiritu uehementi.

Claſſes enim Ciliciæ, quæ in noſtram perniciem comparantur, tu uehementiſsima tempeſtate conteres, atque diſsipabis. Quod futurum audiuimus in ciuitate Dei, qui cælitum imperator eſt. Vidimus in ciuitate, inquam, Dei noſtri; opera illius admiranda conſpeximus; certiq. ſumus, Deum ita illius fundamenta iecisse, ut opibus florens, & gloria circumfluens, in omni æternitate permaneret. O Diuinum beneficium, atque munus nimis admirandum? Audiuimus, fore, ut Deus filium ſuum, unctione Spiritus ſancti perfuſum, in terras mitteret. Illum mortales oculi in terris adſpexerunt. Vt lucem ſuam longe lateq. diffunderet? lucem Diuinam in omnes regiones ſparſam conſpicimus. Vt ſalutem, atque libertatem, conſtitueret? ſalute, atque libertate, ſempiterna perfruimur. Vt nos fratres, & heredes, efficeret? ad ſpem firmiſsimam hereditatis Diuinæ Spiritus ſancti uocibus excitamur. Omnia denique, quæ, legis fœdere, de ſalute generis humani pacta fuerant, quæ Diuini uiri prædixerant, quæ deſignata myſteriis ſacroſanctis exſtiterant, oculis uſurpauimus; mente percepimus; illorumq. fructum animo conſecuti ſumus. Illã miſericordiã tuã inſignẽ, o Domine, ad cuius cupiditatem noſtræ mentes exarſerant, in medio templi tui ſenſibus imis experti ſumus, cum generis humani liberator, in humana forma Diuinitatem occultans, ſe tibi pro nobis obtulit, ut debitum, quo eramus obſtricti, diſſolueret; atque doceret, omnem ſpem miſericordiæ eſſe in templo ſanctiſsimo, hoc eſt, in humanæ naturæ, in qua ſibi domicilium ſempiternum exſtruxit, meritis, atque ſanctitate, collocandam. Pro tui nominis amplitudine, & excellentis operis, & uehementer admirandi, magnitudine, o ſumme Domine, laus, & gloria tua, in fines terræ, ſumma cum celeritate, peruaſit; & dextera tua inſtitiæ plena, ſeparatis hoſtibus omnibus, qui cum fide ad cultum tui nominis adiuncti ſunt, ipſius iuſtitiæ munera large, & effuſe, donauit. Mons Sion ſumma opere lætatus eſt; filię Iudę ingenti gaudio cumulatę fuerunt, cũ iudiciorum tuorum ſapientiã cognouiſſent; ſummam uoluptatem capiebant ſanctiſsimi ciues, cum animaduerterẽt, multitudinem prope infinitam, e tanta flagitiorum colluuie, & errorum caligine, liberatam, ad numerum ciuium ex omnibus nationibus aggregari; uidebant neminem excludi; ſed omnibus, qui cum incenſo ſtudio ſanctiſsimę religionis accederẽt, aditum ad ſanctam ciuitatem aperiri. Neque generis ullum eſſe diſcrimen, ſed fidei uiuæ tantum magnitudinem ponderari; & nimium confidentes, intolerando faſtu, Hebræi nominis, inſolentes expelli, & gentes animis demiſſas, & abiectas, clementer admitti, & Diuinas opes, quæ erant ſuperbiæ denegatæ, & humilitatem, & moderationem, transferri. Hanc igitur iudiciorum tuorum æquitatem, & infinitam clementiam, conſiderantes, exſultabant. O ciues beatiſsimi, qui tam florentis, atque beatæ, ciuitatis iura retinetis, cernite, quam illuſtris, & ampla ſit, & quantis curis uacua, eorum condicio, qui in eam peruenerunt. Circum Sionem ambulate; ciuitatis uniuerſę mœnia oculis circumſpicite; turres numerate; murorum firmitatem animaduertite; ędium magnificentiam uerbis extollite; ut poſteritati ueſtræ Vrbis amplitudinẽ, & ſplendorem, luculentius explicare poſſitis. Quid enim illi, uel ad uires, & robur, uel ad elegantiam, & ornatum,

Secundum nomen, tuũ Deus.

Circumdate Sion.

natum, deeſſe poterit? Num ſapientiæ excellentis altitudo? Num uirtutis inuictę magnitudo? Num eloquentiæ ubertas, & amplitudo? Num legis ſanctiſsimæ diſciplina? Num caritatis mutuæ uinculum, quo ciues inter ſe iure ſempiterno deuincti ſunt? Nnm poſtremo animotum tauta puritas, ut in eis Spiritus ſanctus habitare dignetur? Nihil horum. Nihil igitur illa magnificentius, nihil fortius, nihil opulentius, nihil purius, & elegantius, excogitari poteſt. Vt autem ciuitatis laudes in ſumma complectamur, tam illuſtris, & opulenta, eſt, ut hic Deus, qui nos ad ſpeciem ſuam finxit, & informauir, & in ſeruitutem hoſtibus ſempiternis adductos in libertatem aſſeruit, qui, quamuis ſit rerum omnium Dominus, ſingulari quadam ratione Deus noſter eſſe, & nominari, uoluit, eam incolit; in illius medio uerſatur; ab illo numquam demigrat; ut nos erudiat; & ad extremum uſque ſpititum dirigat; ut uitam tandem immottalem, eius benignitate, & gratia, conſequamur.

Audite hæc omnes gentes. Pſal. 48. Apud Heb. 49.

QVi Hieroſolymæ cæleſtis opes, facultates, ornamenta, præſidia, munitiones, animo ſecum reputauerit, eos felicifſimos iudicabit, qui in illam adſcripti fuerint. Si enim diuitiæ expetuntur, ciuitatis huius diuitiæ ſunt ingentes, atque ſempiternæ; ſi dignitas optabilis eſt, horum ciuium dignitas, & amplitudo, ad cælitum dignitatem proxime accedit; ſi uoluptates exquitendæ ſunt, nihil poterit excogitari iuſtitiæ ſplendore iucundius; ſi uitæ tranquillitas eſt deſideranda, non poterunt eſſe ualde de uita ſolliciti, qui cælitum præſidio muniuntur; ſi ſpes firma alicuius emolumenti, omnium animos cura, & ſollicitudine, leuat, omnes ciuitatis ſanctiſsimæ ciues ad ſpem firmam immortalitatis, atque adeo Diuinitatis, Diuini ſpiritus inſtinctu, tapiuntur. Adde, quod, in hac ciuitate, non eſt, qui poſsit de inopia ſua iure conqueri: opes enim illius, omnibus promptæ, atque paratæ, ſunt, qui uoluerint in illarum ſtudio, laborem, & induſtriam ſuam, conſumere. Quid igitur obſtat, quo minns omnes, qui in ſanctam ciuitatem ſunt admiſsi, omni ſtudio, induſtria, uigilanria, contentione, nitantur ad tantas opes comparandas? Cupiditas certe earum rerum, quæ mortales ficta, & inani, ſpecie iucunditatis, atque uoluptatis, alliciunt. Sic autem fit, ut multi, inaniſsimis imaginibus illuſi, quantum ſollicitudinis in ſpecie ficta commoditatis impendunt, tantum de ueriſsimæ felicitatis ſtudio remittant. Eo igitur deducuntur, ut omnis illorum uita in mendacio, & inanitate, uerſetur; in ſomnio uaniſsimo conſumatur; ut mens ſemper humi defixa ſit; ut numquam uera, atque ſempiterna, bona ſuſpiciat. Ad hunc autem modum inaniſsimis curis ſemper anguntur, cum uel, quod optant, non aſſequantur; uel, ſi aſſequuntur, minime partis opibus expleantur; &, quo plura poſsident, eo grauiore indigentia crucientur. Accedit ille angor animi, ſceleris conſcientia aſsidue cruciati. Difficillimum enim eſt, ſine iniuria pecuniæ aceruos domi conſtruere. Iniuriæ uero, metus eſt comes aſsiduus, qui perditos homines (uelint, nolint) frequenter exanimat; &, quamuis Diuina contemnere uideantur, non poſſunt ita maleficiorum recordationem opprimere, quin ſæpe furijs agitentur, & iudicij Diuini formidine contremiſcant. Vir igitur Diuinus hoc in loco omnes mortales exhortatur; ingentes clamores edit; maximam audientiam facit; pericula uitæ proponit; mendacia humanæ ſollicitudinis explanat; & in eo, quantum poteſt, elaborat, ut homines a ſtudio fallaciſsimo uanitatis abducat; ut ſic tandem poſsint, cum maximo fructu, cupiditate ueritatis ipſius inflammari. Ait igitur: Audite, populi uniuerſi; aures intendite; uerbaq. mea attentiſsima conſideratione percipite, omnes, qui Mundi huius intetituri ſedes incolitis. Neminem uolo a fructu noſtræ orationis excludi: ad homines, tam obſcuros, & ignotos, quam nobiles, & ſpectatos, inclamo; tam diuites, quam pauperes, ut, quę ſum dicturus, audiant, maximis uocibus obteſtor. Nō enim, fabulas meditatus, ad loquendum prodeo; non de rebus inanibus, quę nullum fructum ſunt audientibus allaturę, ſermonem inſtituam; ſed de rebus ampliſsimis, de pietatis, & iuſtitiæ, fructu, de ueriſsimæ ſapientię diſciplinis, orationem habiturus ſum. Quæ uero ſim dictutus, nō a me ipſo deprompſi, ſed a mente Diuina percepi. Vt enim diſciplinam cæleſtem hauriam, aures mētis meę, quantum licet, uocibus Diuini ſpiritus accommodo, qui me genere orationis ornato, atque figurato, eaq. ratione compoſito, ut in animo meo firmiter inſideat, frequēter alloquitur. At ego Diuinas opes non inuidioſe comprimo, ſed eas ad communem utilitatem cōfero: itaque carminibus ad cytharam modulatis, ut iucundius poſsint in audientium mentes influere, res obſcuras, & figuris inuolutas, & admirandas, enuntio. Quid eſt, de quo in rebus aduerſis, cum periculum communis uaſtitatis, & euerſionis, impendet, affligari poſſum? iniquitas certe mea, quę me pæne a tergo pœnis inſequetur; ueſtigiaq. mea premet, atque circumdabit, ita, ut reſpirare non facile ſinat. Nihil eſt enim iniquitate turbulentius; nihil peſtilentius; nihil magis omni tempore formidandum. Cum uero calamitas, iudicio Dei inuecta, cōmunibus rebus exitium minitatur, tum uel maxime, quantū nim malorū iniquitas, importet, clare perſpicitur. Tūc enim iniquis occurrunt iniuriæ; tunc eorum animos conſcientia perterret; tunc acerbiſsimæ curæ conficiunt. cogitant enim, quæ fecerint, & quę meriti ſint, & ſe nulla ratione iudicio elapſuros eſſe præſentiunt. Qui igitur ſine cura, & ſollicitudine, uitam degere cupiunt, opus eſt, ut iniquitatem odio ſummo perſequantur; & iuſtitiam modis omnibus amplexentur: aliter enim ſempiternum ſupplicium uitare non poterunt. Qui igitur diuitijs ſuis confidunt, qui pecuniarum abundantia inſolentius efferuntur, delirant, & inſaniunt. Cū enim

Audite hęc omnes gentes.

Quique terrigenę. & filij hominū.

Cur timebo in die mala?

Qui confiduot in uirtute ſua.

Dei iudicium fuerit conſtitutum, quid iuuabunt opes? quem fructum feret genus? quod adiumentum amicitiæ humanæ in anguſtijs importabũt? Quilibet enim tunc æquitate cauſlæ ſuæ, non alienis opibus, liberabitur; onus ſuum quilibet ſuſtinebit; alter alteri ſubſidio eſſe non poterit; frater fratrem a peſte ſempiterna non redimet; nec ullo pacto meritis pœnis addictum, pretio redemptionis perſoluto, uindicabit. Non enim tunc Deus ullis piaculis placabitur; uix ſeipſum poterit quiſquam a propoſita pœna tueri: omnes enim peccatis impliciti fuerunt, &, ſi per Diuinam clementiam non ſtetiſſet, erant cruciatibus ſempiternis obnoxij: tantum abeſt, ut poſsit quiſpiam fratrẽ, aut amicum, a pœnis irrogatis eximere. Rara igitur erit illarum animarum libertas, atque redemptio, quibus mors minime ſubeunda eſt; quæ uita feliciſsima æuo ſempiterno perfruentur; quę interitum, & exitium, minime formidabunt. Pauci enim ſunt, qui conſiderare uelint, quam fluxæ, & inanes, ſunt opes humanæ; quantis caſibus, & ruinis, expoſitæ; & iccirco, earum cupiditate præpediti, a ſtudio pietatis abducuntur. Rari ſunt, qui uideant, homines callidos, & aſtutos, ſapientiæ opinione ſubnixos, emori, quemadmodũ ſtulti, & imperiti moriuntur, ita, ut nemo ingenij ſui acumine uim mortis effugiat. Immo tũc maxime amentia eorum, qui ſibi falſo ſapientiam aſſumebant, aperte conuincitur. Opes enim, quas tanto ſtudio, & labore, congeſſerant; quas tanta cura, & ſollicitudine, noctes & dies aſſeruauerant; in quibus parandis, & accumulandis, omnem uitam cõſumpſerãt, alienis diripiendas, atque perfruẽdas, cum dolore eximio, relinquẽt. ex ædibus amplis, & magnificis, elati, in tumulos ſuos inferentur. itaque inaniſsimæ dignitatis amplitudo, in puluerẽ redacta, amentiam eorum, qui ſibi quodammodo fuerant immortalitatem polliciti, coarguit. Eorũ uero palatia immanibus impenſis ædificata, uarij ſucceſſores, ætate conſequente, per uices occupabont. Sic autem fiet, ut, qui nihil de cęleſti uita cogitabant, ſed omnia ſua ſtudia in terreſtria monumenta conferebant, operamq. enixe dabant, ut memoriam nominis ſui, operibus ualde ſumptuoſis, in terra diutiſsime propagarent, obliuione ſempiterna conterantur. Nec enim homo, terrenis opibus addictus, in honore diuturno uerſabitur. Cum enim mentes expers ſit, atque iumentorum ſimilis, ſimiliter interibit. Hanc hominum uitam quis non uidebit eſſe ſummam demẽtiam? Quis, cum exitum eorum, qui potentia præcellebant, animaduertit, non intelligit, ſtultitiam ſummam eſſe, opibus humanis inflari? omnem enim ſplendorem mors exſcindit; memoriam delet; inſolentiam deprimit; honoribus ſecurim infligit; opes tandem, uel caſibus repentinis, uel temporis uetuſtate, conſumit; & tamen homines, exemplis uitæ quotidianis eruditi, minime ſenſum recipiunt, ut fluxa, & interitura, deſpiciant, & in ſtudium uirtutis, & immortalitatis, incumbant, atque eorum furorem, & inſaniam, deteſtentur, qui opibus ſempiternis uitæ ludibria prætulerunt; & tamen poſteritas, eorum nomen, qui tantam extremæ dementiæ ſignificationem dederunt, in ore ſemper habet, ut facta pẽſsima laudet, & eadẽ ſummæ iniquitatis ueſtigia perſequatur. O cæcitatem exſecrandam. ut pecora ad lanienam, apud inferos ſtatuti ſunt; ſempiterna mors illos exedet; cum Diuinæ lucis exortu iuſti colluſtrati fuerint, eos dominatu uehementer opprimẽt; illorum ſpecies, quæ illuſtris, & ampla, uidebatur, euerſa funditus euaneſcet; in infera regione domicilia ſemper habebunt. At ego longe ſecus uitam inſtitui; & iccirco ueniam, & gratiam, conſecutus ſum. Deus enim animam meam ex orci faucibus, & a miſeriæ ſempiternæ regione, redemit: miſericordia namque ſua me clementiſsime complexus eſt. O immenſam Domini benignitatem, quæ numquam ſupplicum, quamuis grauiſsime in uita deliquerint, preces, & uota, repudiat. omnes enim, quos impuritatis ſuſceptæ pænitet, & animo ualde perculſo, & abiecto ueniam petunt, in fidem, & amicitiam, recipit. Hæc monita memoriæ tradite; hęc bonorum exempla ſequimini; fœda perditorum hominum conſilia deteſtamini. Si uideris hominem malis artibus pecuniam immanem conſecutum, eaq. opulentia domum ſuam populari nobilitate illuſtrem reddidiſſe, ne potentiam illius extimeſcas. Cum enim impetu mortis oppreſſus exſtiterit, & maximo animi cruciatu a uita diſceſſerit, nihil omnino ſecũ auferet; opes, & gloriam, relinquet; nudus, inops, ignobilis, turpis, ſordibus inquinatus, in conſpectu ſummi iudicis apparebit. Quamdiu in uita manebat, adulatorum laudibus ornabatur; quorum officium eſt, eorum nomen in cælum efferre, a quibus beneficium aliquod ſperant. Nec enim laudem ueræ uirtuti, ſed inſolentiæ, & amentiæ, tribuendam cenſent, ut ab hominibus elatis, & inflatis, utilitatem, fraudibus, aucupentur. Hæc igitur gloria, uita functum minime perſequetur. Nam adulatores nihil ab illis, quos in uita deluſerant, poſt mortem aucupari iam poterunt. A ſuis igitur omnino deſertus, migrabit ad maiores ſuos, ut eos, quorum diſciplinis, & exemplis, ad iniquitatem inſtitutus fuit, propoſitis iniquitati ſupplicijs, imitetur; & cum illis ita tenebris damnabitur, ut lucem numquam reſpiciat. Homo enim, cum in honore eſt, ſi non ſapientia præditus eſt, qua intelligat, quam breuis, & fallax, ſit popularis gloriæ ſplendor, quam uaria, & commutabilis, ſit celebritatis humanæ condicio, iudicio mentis ſpoliatur, & iumentis ſimillimus efficitur. itaque nomen illius, & gloriæ, ſimiliter interibit. Apud inferos igitur pœnas cruciatu ſempiterno luet, & in hac uita poſt mortem ita ex hominum memoria excidet, atque ſi iumentum exſtitiſſet.

Et pretium redemptionis animæ ſuę.

Non uidebit interitũ cum uiderit ſapiẽtes morientes.

Hæc uia illorum, ſcãdalũ ipſis: poſtea in ore ſuo complacebunt.

Sicut oues in Inferno poſiti ſunt. Et dominabuntur eorum iuſti in matutino.

Quia anima eius in uita ipſius benedicetur.

Deus deorũ Dominus locutus eſt. Pſal. 49. Apud Heb. 50.

TAm admirabilis eſt in ſanctis litteris continuatio, & ſeries, rerum Diuinarum, & ſic reſpondent

ſpondent media primis, ultima medijs, ut nihil aptius, & conuenientius, poſsit excogitari. Euangelium legi lucem attulit; lex Euangelium non adūbrauit ſolum, uerum & multis in locis luculenter expreſsit; interiecti Prophetę, & legis mentem interpretati ſunt; & in Euangelium, tamquā in finē, omnia retulerunt. Itaque alia ex alijs mirabiliter apta, atque nexa ſunt, eoq. uinculo inter ſe colligata, ut ex omnibus unus ſenſus, & cōſenſio fiat. Paulus opera legis infirmat, & fidem mirifice ſancit. Opera legis appellat ea, quæ non iuſtitiā continebant, ſed iuſtitiam deſignabant: fidem uero nominat eam, quę non in credendo ſolum, ſed etiam in obediendo, perſpicitur. Idem Moſes facit, qui corporis circumciſionem non plurimi facit, & animi circumciſionem acriter amplexatur; multiſq. in locis oſtendit, non in lege, ſed in Chriſti fide, atque Dei gratia, ſalutem generis humani cōſiſtere. Omnes uero Prophetæ eandem ſententiam perſequūtur, & de ea luculentiſsime diſſerunt. Idē facit hoc in loco Dauid. Legē enim ea ratione, qua iuſtitiæ umbram continebat, eleuandam ſuſcipit, ut Euāgelij dignitatem amplificet. Eſt autē animaduertendum, per iudicium, cuius hic apparatus elegantiſsime deſcribitur, non ultimū iudicium deſignari, ſed illud, quo princeps mūdi huius expulſus eſt, & uires illius exciſæ ſunt. Eſt pręterea notandum, bis magnum motū in terris exſtitiſſe. Primus maximum terrorem præbuit hominibus, cum Diuina lex in Sinai promulgata fuit. Mons enim propemodum de ſede cōuulſus, & horribili incendio flagrās, Hebræos exanimabat. Eo igitur metu animis iniecto, conuerſio magna facta fuit; & mores hominū immutati ſunt. Ille tamen motus Arabiæ tantum ſolitudinem horrendo fremitu concuſsit, reliquas autem nationes minime conquaſſauit; & mores non ita fuerunt immutati, ut nō multæ reliquiæ priſtinæ impuritatis in animis reſiderent. Alter autē motus Hieroſolymis auditus eſt, cū in Sione Diuina, atque ſempiterna lex promulgata eſt, & in mentibus impreſſa Diuinitus, quæ terras uniuerſas commouit. & ſic hominum mores immutauit, ut nullum ueſtigiū antiqui ſceleris in illis, qui ad Deum uerum conuerſi fuerant, appareret. Hoc Diuinum iudicium, & hūc admirabilem motum, ut Dauid magnificentius deſcribat, ipſum Dei filium, qui legem tulit, de legis ipſius ſententia diſſerentem inducit.

Deus deorum Dominus.

Summus, inquit Deus, agminum cæleſtium imperator, & dominus, orationem uerbis, atque ſententijs, grauiſsimā apud uniuerſas gentes habuit; terrā maximis uocibus appellauit. Verborū ſonitus admirandus, a Solis ortu uſque ad occaſum, cū incredibili celeritate peruenit. Ex Sione perfectus, & abſolutus, pulchritudinis ſummæ ſplendor eluxit; & Dominus omnes nationes luce clariſsima Diuinæ legis illuſtrauit. Ea enim lex id præſtitit, quod lex in Sinai lata præſtare nō potuit. Vitia namque ex animis euulſit; uirtutum omniū ſeminaria cōſeuit; errores turbulentos eripuit; ueritatis diſciplinam tradidit; tenebras expulit; lucē induxit; diſsidentes animi partes inter ſe conciliauit; & ſic demum factū eſt, ut, cum nihil eſſet animorū ſpecie ad adſpectum deformius, poſt acceptam legem, nihil fieri poſſet elegantius. Animus enim, Diuina luce colluſtratus, & in Diuinā pulchritudinē ſemper intentus, ad illius ſimilitudinē in dies magis accedit.

Deus manifeſte ueniet

Veniet autē Deus noſter, & non ſilebit, ſed multis ſignis pręſentiam numinis ſui declarabit; multas nationes, uitiorū morbis oppreſſas, quæ ſanari nolent, euertet; inflāmationem multis gentibus inferet; maximaſq. bellorum tempeſtates excitabit. Neque populo quidē ſuo parcet, eo quod, ſpecie quadā religionis inflatus, ſtudiū ſanctiſsimæ religionis abijciet. Itaque ſuperne cælum obteſtabitur; & terra etiā teſtimonium denuntiabit, ut cum populo ſuo diſceptet. Conuenite, inquiet, & accedite ad me omnes, qui laboratis, & ſanctitatis ſtudio uos teneri perſpiciam; & mecū fœdus de ſacrificijs rite procurandis percuſſum eſſe contenditis. His quidē uerbis in iudicium uocabit omnes, qui ſe religione adſtrictos eſſe profitentur, ut ſenſum legis explicet; & illos, qui ſe iuſtos arbitrantur, erroris, & amentiæ, conuincat.

Et annunciabunt cæli iuſtitiam eius.

cęli iuſtitiam illius annuntiabunt; ſancti homines, in quorum animis Deus ſedem ſibi cōſtituit, iudicium illius comprobabunt. Deus enim iudicium ſeuere conſtituit, ut eos, qui fuerint in ſcelere contumaces, prorſus exſcindat. O iudicium ſanctiſsimum, & ualde pertimeſcendū. Audi, inquit, o popule, quem mihi ſingulari quadam ratione legis fœdere deuinxi; & te alloquar. O Iſrael, aures mihi præbe, ut tecum litem conteſter. Deus quidē, Dominus omniū, & Deus tuus pręcipue ſum, quamdiu in fide permanſeris. Iam, ex hoc nomine, quo declaratur infinitæ Maieſtatis amplitudo, & immenſę ſapiētiæ magnitudo, & probitatis ſummæ perfectio, poteſt intelligi facillime, quibus ſacris ſit ſcelus expiādū, & meę bonitatis offenſio lenienda, & gratia meæ benignitatis acquirenda. nō condēnabo te crimine neglectę religionis in ſacrificijs rite faciēdis, cum holocauſta mihi a te frequenter offerri perſpiciā. Sed nō ſunt hæc munera, quibus placandū numen meum eſt; nec iſta ſunt ſacra, quæ me poſsint a ſeueritate iuris ad miſericordiā inflectere. Non accipiam de domo tua iuuencū, neque de caulis tuis hircos, cum pecoribus tuis non indigeā. Cuncta enim animātia, quæ uagantur in ſiluis, mea ſunt; beſtiæ innumerabiles in mille montibus errant: quæ omnia ad ius meum pertinent, cum penes me ſit rerum omnium dominatus. Omnes uolucres, quæ nidos in mōtibus altiſsimis fingunt, & cōſtruunt, mihi notæ ſunt, & omnia, quę agrorū ubertate, & copia, profunduntur, atque nutriūtur, poteſtate mea cōtinentur. Num taurorū carnes comedam? aut ſanguinem hircorum ebibam? Duplici igitur ratione ſunt ineptiſsimi, qui ſuſpicantur, me ſacrificijs huiuſmodi uehementer oblectari; uel quia credunt, me egentem nimis eſſe, cum ſim rerum omnium Dominus; uel quia mihi eas uictimas immmolare nituntur, e quibus nullus in me fructus redundat. Fuit quidem tempus, cum fuit commodum iſtis ſacris operam dari, ut pietas, & religio, in animis aliqua ex parte uerſaretur, ut homines, quibuſdā ſignis admoniti, attentius de bonitate Diuina cogitarent, & per terrena ſacrificia

paullatim ad cæleſtium cognitionem peruenirẽt. Nunc iam omnia cõmntanda ſunt; umbræ, interuentu lucis, euaneſceut; imago ueritati concedet; humana Diuinis locum relinquent: Deus enim non mole corporis, ſed infinita mentis uirtute, cõſtat. Sacra igitur longe diuerſo titu procuranda ſunt. eſt enim Deus non terrenis ſuffimentis, ſed pura, & caſta, mente colendus. Si uis igitur a Deo gratiam inire, illi ſacrificium laudis immola; &, cum te uotis obligaueris, & te uoti compotem Diuina benignitate perſpexeris, perſolue Domino uota tua. Vt enim nihil eſt ingrati animi crimine ſceleſtius, ita nullum Deo ſacrificium oſſerri poterit grata uoluntate magnificentius. Præterea, qui Diuinorum beneficiotum aſsidue memoriã recolit, amore illius incenditur, & ita maioribus in dies muneribus augetur. Contra uero, qui beneficiorum Diuinorum prorſus immemor eſt, partam gratiam eſfundit, & eſſuſam uix cum ſumma diſſicultate recuperat. Tum illud etiam eſt tibi diligenter animaduertendum, fidei munus, & officium, in duas partes eſſe tributum. Vnum eſt, pro beneficiis acceptis gratias ſemper agere; alterum, illa, quibus egent homines, firmiſsima fide poſtulare. Nihil enim poterit eſſe tantum, quod ardens, & incitata, fides nõ a Diuina clementia conſequatur. Cum igitur ærumnis opreſſus fueris, clama ad me, & eruam te, & nomen meum pro tua uirili parte inſigni gloria cumulabis. Vt enim, qui mihi diſſidit, nomini meo opinione ſua labẽ dedecotis adſpergit; (aut enim me nolle, aut nõ poſſe, in precibus, & uotis, occurrere, ſuſpicatur) ita, qui firma fide meam opem flagitat, mihi gloriã tribuit. Et his quidẽ uerbis Dominus eos erudit, qui pietati quidem operam nauant; ſed, in quibus rebus pietas ipſa ſita ſit, non ſapienter animaduertunt. At eorum impietatem, qui ſcelus integumento fictæ ſanctitatis occulunt, &, cum ſint impuriſsimi, uirtutem ementiuntur, & ſe legis doctores exiſtimati uolunt, cum ipſam legem ſacrilego conatu perfringant, huiuſmodi uerbis inſectatur: Quid tibi uenit in mẽtem, ſtatuta mea ad libidinem tuã interpretari, & ore tuo ſacrilego fœderis mei ſanctitatem polluere? Adeo ne iuuat, exſecranda ſcelera tam inſigni impudentia cumulare, ut ſanctus haberi uelis, cum ſis in ſanctitatis totius auctorem ſceleſtiſsimus? tu diſciplinam odio ſemper habuiſti; tu uerba mea contempſiſti, & abieciſti. Si uidebas furem, ad illius te ſocietatem ualde libenter, atque feſtinanter, adiungebas; cum adulteris fœdus, ad ſceleris fructum aliqua ratione participãdum, feriebas; os tuum in omne malum petulantiſsime proieciſti; lingua tua fraudes machinata eſt; ſedẽs, in fratrem maledicta conijciebas; & filio matris tuę notam dedecoris inurebas. Nõ repentino animi motu concitabare, ut tantum facinus ſuſciperes; ſed cogitatum, & meditatum, ſcelus ad tuorum perniciem conferebas; ita, ut nullum apud te pondus communio ſanguinis, atque propinquitatis, haberet. Hæc quidem feciſti, & tacui; neque, ſimul atque ſcelus deſignaſti, tibi debitas pœnas impoſui, ut ſpatium reſipiſcendi, atque ad officium reuertendi, cõcederem. Tu uero mea clemẽtia, ad maiorem facinoris impudentiam, ſutenter abuſus es; &, quaſi tibi eſſet flagitiorum impunitas attributa, peccata peccatis accumulabas. Exiſtimaſti, homo profligatiſsime, me tibi eſſe factis, & omni uita, ſimillimum, & ideo te perpetuo impunitum fore? Longe te feſellit opinio. Quo enim magis pœna diſſertur, eo grauior ad rectum iudicium iræ cumulus accedit; & uindictæ ſeueritas acrius incitatur. Arguam quidem te; & iudicium exercebo; & omnes tuas fraudes oculis tuis obijciam; ut intelligas, quam iuſte ſint tibi ſupplicia conſtituta. Intelligite hæc, qui Dei immemores eſtis; & cauete, ne ſimiliter in clades ſempiternas incidatis. Nã, ſi uos indignatio mea corripuerit, nemo erit, qui uos poſsit eruere. Hæc orationis ſumma ſit, ut intelligatis, nõ admiſſum flagitium legis antiquæ ſacris expiandum; ſed fide, e qua naſcitur uitæ conuerſio, Dei numen eſſe placandum; neque uelle me ſanguine quadrupedum coli, ſed laudis uictimis honorari; neque eſſe mihi curæ de legis cærimonijs ſollemni titu ſanciendis; ſed de iuſtitiæ muneribus cum puritate ſumma perfungendis. Et, quia hoc ab humana imbecillitate præſtari minime poteſt, is, qui uolet ſuum ſcelus agnoſcere, & ad me ſupplex accedere, gratia mea, quod natura ſua non poterat, aſſequetur. Ego namque illi uiam rectam monſtrabo, qua ad ſalutem, Dei ſummi patris, benignitate conſtitutam, ſine errore illo perueniat.

Immola Deo ſacrificiũ laudis

Peccatori autem dixit Deus.

Intelligite hæc, qui obliuiſcimini.

Miſerere mei Deus, ſecundũ magnam miſericordiam tuam. Pſal. 50. Apud Heb. 51.

HOminum ſanctorum lapſus, atque ruina, eſt imbecillitatis humanæ ſolatiũ, ſollicitudinis alleuamentum, ſpei robur, atque firmamentum, gloriæ Diuinæ lumen clariſsimum in oculis hominum conſtitutũ. Cum enim eos, qui ex altiſſimo gradu conciderunt, erectos, & in antiquam dignitatem reſtitutos, animaduertimus, Dei bonitatem admiramur, illius immenſam benignitem laudibus ſummis celebramus; atque plane percipimus, eos, qui funditus pereunt, ſua culpa, & non Dei inclementia, in miſeriam ſempiternam incidiſſe: clementia enim Diuina, omnibus prompta, atque parata eſt, qui ſcelus agnoſcunt, & ueniam petunt, &, a lutulentis ſordibus emerſi, in iuſtitiæ uiam ingrediuntur. Numquam enim aditus ad Diuinæ benignitatis immenſitatem ijs, quos ualde pænitet impuritatis, & qui ad ſtudium pietatis inflammatis animis reuertuntur, interclusus fuit. Huius autem immenſæ probitatis argumentum Dauidis caſus firmiſsimum fuiſſe conſtat. Cum enim ab infima condicione in Regiam dignitatem adſcitus fuiſſet; tantis donis, atque muneribus, a Deo cumulatus extitit, ut omnes eiuſdem memoriæ principes longiſsimo interuallo uinceret; & antiquioribus etiam, qui gloria rerũ geſtarum floruerant, antecelleret. fuit enim opibus, & imperio, florentiſsimus,

mus,

mus, Diuinis uirtutibus ornatiſsimus, uictoriarũ amplitudine clariſsimus; & tamen, libidine cæcus, nomen ſuum adulterio commaculauit, & tanti ſceleris medicinam ab alio ſcelere multo grauiore popoſcit. Nam uirum, quem tam inſigni iniuria deformauit, cum multis alijs innocentibus crudeliter interemit, ne turpitudo ſui dedecoris emineret. fuit igitur adulter, & homicida, pietatis ſimulator, & omnibus ſimul ſe libidinis, immanitatis, extremæ iniuſtitiæ, criminibus alligauit. Et, quod multo grauius erat, cum ad uindicanda facinora in ſede Regia locatus eſſet, peſsimo facinoris exemplo poterat ſubditos ad omne ſcelus deſignandum impellere, niſi tantum dolorem ex peccato ſuo percepiſſet, & cum tam præclara oratione, cum admiranda cõuerſione, ueniam fuiſſet aſsecutus. In hanc igitur ſententiam Deum affatus eſt.

Miſerere mei Deus.

Miſericordia tua, Domine, ſatis illuſtris, & ampla eſt. ea namque alit, & cõtinet uniuerſa; ſed tunc multo clarius eminet, cum rebus miſeris, atque perditis, adhibetur. Peccato uero nihil eſt miſerius. Animum enim lacerat, & conficit, &, quod eſt malorũ omnium maximum, illum a te bonorũ omnium fonte, diuellit. Quid igitur erit exiſtimãdum, cum peccatũ fuerit ſceleris grauitate maximum, & exemplo maxime pernicioſum, ab eo cõmiſſum, quem oportebat aliorum peccata coercere? Is autẽ ego ſum, qui tantum, & tam ſceleſtũ facinus ſuſcepi, quantũ oratione conſequi non poſſum. Quid ergo faciam? Spem ſanitatis abijciam? Nullo modo. Miſericordia enim tua nullis terminis definitur, cum immenſa ſit, & omnibus propoſita, qui illã ſuppliciter efflagitauerint. Ad te ipsũ igitur, cuius Maieſtatem grauiſsime læſi, cõfugio, ut, ſecundum amplitudinem miſericordiæ tuæ, mihi ueniã tribuas. Maxima namque miſeria maximam miſericordiã requirit. Et, quia uno facto multiplex ſcelus admiſi, & miſericordia tua nullo numero continetur, te ſuppliciter oro, & obſecro, ut omnia crimina mea deleas.

Amplius lava me ab.

Multa ſunt in lege piacula, multę, & frequentes luſtrationes, & lauacra ad speciẽ gubernationis inſtituta. Sed ſordes animi, non corporeis aquis eluuntur. nõ eſt tanta uis in lege, ut inuſtas menti maculas abſtergat: intelligo, plane ualetudinis afflictæ medicinam, non eſſe a legis Sacerdotio, ſed a Sacerdotio ſempiterno requirendam. Te igitur, quem non ſolum ut uerũ Deum ueneror, ſed iã ut Sacerdotem ſanctiſsimũ admiror, oro, ut in me penitus abluendo, & expurgando, Sacerdotis officio perfungaris, & me a ſordibus iniquitatis educas; omniaq. peccata mea prorſus diluenda ſuſcipias.

Quoniã iniquitatem meam.

Quibus meritis tãtos ſpiritus aſſumo, ut a te id petere audeam, cum ſim ſupplicio ſempiterno digniſsimus? Nullis profecto. ſed, miſericordia tua ſolũ nixus, id ſummo ſtudio, & cõtentione, poſtulare minime deſiſtam. Ea namque parata eſt omnibus, qui de ſcelere ſuo faciliime confitentur, & clementiam Diuinam fidẽter implorant. Quod uero ad hũc ſtatum attinet, ſcelera mea, quanta ſint, clare cerno, & peccatum meum, hoſtem acerrimum, ex aduerſo conſtitutũ, perſpicio, quod me pungit, & lacerat, & ſtimulis urget, ut reſpirare nõ ſinat. Multa quidem animũ meũ in mei criminis recordatione ſollicitant. Cogito enim, per me fuiſſe matrimonij fidẽ uiolatã, homini fideli dedecus inuſtũ, meis ciuibus, quorũ ſalutem tueri pręſidio meo debuiſſem, uitam per ſummum ſcelus ereptam: ſed nihil æque me conturbat, atque bonitas tua nimis grauiter offenſa. Tanti enim põderis eſt infinitæ Maieſtatis offenſio, ut omnes iniurię, quæ in homines conferũtur, ſi ſine bonitatis tuę contẽptione inferri potuiſsẽt, cũ hoc pietatis crimine collatę pro nihilo ducẽdæ fuiſsẽt. Hoc igitur in omni peccato maxime dolẽdum eſt, quod ſit Maieſtas tua indigniſsime uiolata. Hoc igitur me grauiter afflictat, quod contra te ſolũ, & contra tuæ Maieſtatis amplitudinẽ, in me grauiſsimum ſcelus admiſerim. Tuam enim legẽ trãſgreſſus ſum; tuam benignitatẽ ſceleratiſsime contempſi; tuo ſanctiſsimo nomini conuiciũ feci; ita, ut, quaſi te ſolũ grauiſsime lęſerim, aſsidue lamenter. Verum, quo grauius facinus meũ fuit, eo clarius tuæ miſericordiæ decus innoteſcet, & cum ampliore gloria litẽ obtinebis contra eos, qui cũ proiecta audacia te nimiæ ſeueritatis, atque adeo crudelitatis, inſimulant, quoties iudicio tuo nocẽtes homines, quibus antea benigne cõſulebas, euertis. Clemẽtia enim ſeueritatẽ omni calũnia liberat. Cũ igitur perſpectũ fuerit, te mihi, homini tãtis ſceleribus inquinato, & infecto, miſericordiã tribuiſſe, exploratũ omnibus erit, eos, qui a te deſerti ſunt, propria contumacia cõcidiſſe. Nã certe, ſi ſuũ ſcelus agnouiſſent, &, ad te cõuerſi, ueniã humiliter, atque demiſſe, poſtulaſſent, eam conſecuti facillime fuiſſent. Nihil eſt enim clementię tuę magis contrarium, quam animi duri, & intractabilis, inſolentia. Cum igitur mihi ueniam dederis, & tã inſigni benignitatis exẽplo demonſtraueris, nihil eſſe tibi magis propriũ, quam oppreſſos malis miſerari, gloriam tuam illuſtrabis; & audaciam eorũ, qui tibi notam crudelitatis affingunt, apertiſsime conuinces. Prætera imbecillitas animi minuere uidetur aliqua ex parte ſceleris commiſsi grauitatem.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum

Implicata enim eſt in natura libido, legi Diuinæ contraria, quæ urget, & inſtat, & inclinat ad peccandum, cui non facile repugnatur. Hanc labẽ naſcendo contraxi; &, cum me mater mea concepit, parentes mei hanc in me uoluntatem ad peccandum propenſam tranſmiſerunt; ita, ut minime mirandum ſit, cum peccati hereditatem adierim, me eſſe peccatis infectum. Quamquam non excuſo peccatum, quod non naturæ uiribus, ſed gratię tuę magnitudine, reprimere potuiſſem.

Ecce enim ueritatẽ dilexiſti.

Etenim ueritas ſeruile iugũ a ceruice depellit; & peccati tyrannidẽ delet; & eorum, qui lumine ueritatis illuſtrati ſunt, libertatem mire conſtituit. Hanc igitur ueritatem, hanc cęleſtem diſciplinã, quæ tibi maxime cordi ſemper eſt, ut per eam homines a magnitudine ſempiternæ calamitatis eripias, mihi tradidiſti; & in præcordijs meis arcana ſapientiæ tuæ ab humana cognitione remotiſsima impreſſiſti; ad notitiamq. illius ſummę benignitatis, qua es ſalutẽ gentibus uniuerſis allaturus, inſtruxiſti. Magnum igitur beneficia tua, tam ampla præſertim, & tantum præcipui amoris argumentum continentia, ad commiſsi ſceleris atrocitatem, pon-

dus attulerunt. Cum tamen probitas tua partibus infinitis improbitatem meam ſuperet, fac, ut beneficia tua tuearis; neque permittas, ut immenſa benignitas humano ſcelere præpedita ſit, quo minus me, quem tantis opibus, atque præſidijs, ornatum eſſe uoluiſti, iacentem, & afflictū, erigas, & tam peſtifero morbo grauatum in ſanitatem reſtituas.

Aſperges me hyſſopo

Maxima tamen me ſpes tenet, fore, ut clementia tua in ſanitatem reſtituar; &, ut hac fide fortius, & uehementius, erigar, Sacerdotij tui religio, atque ſanctitas, efficit: neque enim tam me terret Diuinitas tua, quam humanitas futura conſolatur. Lepra quidem malum eſt deformitate horridum, odore tætrum, contagione periculoſum, &, cum grauius in ſtatum corporis incūbit, inſanabile. Non igitur ſine cauſſa lex omnes leproſos ab hominum multitudine ſegregauit, ne tam horribilis contagio ciues uniuerſos inficeret. Quod ſi aliquis ſanitatem recuperaret, ſtatuiſti, Domine, ut iudicium receptæ ſanitatis ad Sacerdotes pertineret. Qui quidem, ſi uident malum eſſe depulſum, paſſerem oblatum iugulant; ſanguinem aquis admiſcent; hyſſopum aquis illis ſanguine tinctis madefaciunt; hominem, quem ſanū iudicant, adſpergunt; nec eum poſt illum diem ab aliorum cœtu ſegregari permittunt. Ah, quanto eſt lepra mea, ea, quam lex, diſceſſu, & ſecretione, damnat, infeſtior? Illa enim, corpus tætris maculis inficit; hæc, totum animum fœde contaminat: illa, odore homines alienat; hæc, cælites procul arcet: illam homines fugiunt; huic eſt ira tui numinis uehementer infeſta: illa poſtremo uitam non eripit; hęc animum uita repente ſpoliat. Quo igitur me conferam? Ad legis Sacerdotes? Non profecto. Illi enim corporis lepram minime curant; tantum abeſt, ut animo, ulceribus grauiſsimis, atque maxime purulentis, infecto, ſalutarem medicinam adhibeant. Ad te igitur tantum, o ſumme Sacerdos, qui te medium inter patrem, & humanum genus, interponis, accedam: ut hyſſopo, hoc eſt, uerbo tuo, in lauacro pretioſi ſanguinis, & aquæ ſalutaris, immerſo, me adſpergas, ut continuo munder, & niuis candorem ſanctitatis tuæ meritis, atque uirtute, recipiam.

Auditui meo dabis gaudium.

Quoties a te peccato meo diſiungor, ſic ſum repente morbis omnibus impeditus, ut nullis uitæ muneribus fungi queā. Senſus enim opprimuntur; uires debilitantur; cor moleſtiſsimis curis implicatur; nullaq. pars animi mei immunis ab ægritudine peſtilente relinquitur. At, ſi me totum ſacrorum tuorum ſanctitate luſtraueris, omnia, quæ lapſa, & ſtrata, fuerit, inſtaurabuntur. Aures meæ, quæ erant obſtruſæ penitus, & audire non poterant, uerba tua, gaudij, atque lętitiæ, plena, percipient; oſſa confracta reficientur; & uires amiſſas recuperabunt. Auerte faciem tuam a peccatis meis; ne iram tuam in me concitent: iniquitates meas dele; ne te ad uindictam prouocent: totum me muta, & inuerte; ut nihil ex homine uetuſto, qui terreni parentis imaginem gerit, in animo meo uideatur; ſed excellentis formę nouitas in mente mea ad effigiem tuæ iuſtitiæ, atque ſanctitatis, manibus tuis inſtauretur; & nouum iuſtitiæ ſpiritum in meis uiſceribus inſculpe; ut omnes deinde meæ cogitationes, & actiones, & ſtudia, ad tui nominis gloriam dirigātur.

Ne proijcias me a facie tua.

Ad hæc autem tam Diuina munera caro, & ſanguis, non adſpirat; in Diuinis opibus acquirendis humana ratio fruſtra contendit; in ueræ uirtutis ſtudio hominis induſtria ſine fructu conſumitur. Hęc omnia ſancti Spiritus opera ſunt. Si igitur ope illius orbati fuerimus, omnium flagitiorū in nobis ſtirpes continuo pullulabunt. Ne igitur nos a facie tua propellas, neque Spiritum ſanctū tuum nobis eripias, ut animi labes aſpernemur; & in iuſtitiæ, atque pietatis, ſtudium alacriter incumbamus. Quādiu ſpiritus tuus in animo meo inſidebat, gaudio triumphabam; lætitia efferebar; mens mea in perpetua iucunditate uerſabatur. Poſtquam uero ſpiritus tuus, peccatis meis offenſus, abſceſsit, curę, & ſollicitudines, in ſtatum meū inuaſerunt; ingens cōtinuo triſtitia animū meum depreſsit; mæror aſsiduus, ſordeſq. lugubres, quibus angoribus affligarer, indicabant. Hanc igitur lætitiam, quam per meum ſcelus amiſi, tu mihi, benignitate tua nimis admiranda, reſtitue; & ſpiritu, nō ſeruitutis, ſed adoptionis, mentem meā confirma; ut non timore diſcrucier, ſed magnitudine amoris inflammer; & te, Dominum meum, maximis uocibus Patrem appellem.

Docebo iniquos uias tuas.

Hunc autem ſtatum uiri principis aſſecutus, recipio fore, ut homines nocentes ad diſciplinam iuſtitiæ, & æquitatis, erudiam; & multi, qui uiam iuſtitiæ deſeruerant, meis monitis, & exemplis, ad te conuertantur. Cæde quidem me fœde contaminaui; & innocentis hominis ſanguine cruentaui; & tanti facinoris maculę in animum meum adhæſerunt, ut nullis humanis piaculis deleri umquam poſsint. Tu, qui ſolus potes, eas omnes abſterge, Domine, qui ſolus meus Deus es, & auctor ſalutis meæ, ut tum demum, cum ſumma lætitia, & iucunditate, iuſtitiæ tuę laudes oratione mea celebrandas ſuſcipiam. Duplici namque ratione in me ſanando iuſtitiæ tuę ſanctitatem mirabiliter illuſtrabis. Nam &, tum maxime uim tuæ iuſtitiæ demonſtras, cum ex nocentibus, & flagitioſis, iuſtos, atque ſanctos, efficis; &, cum in me tanta beneficia congeſſeris, oſtendes, quam iuſto iudicio eos, qui corrigi, & emendari, & ueniam petere, noluerunt, perſecutus ſis.

Domine, labia mea aperies.

Quamdiu ſceleris conſcientia conturbor, impeditam linguam gero; mutus, & elinguis, ſum. Tacet enim animus; langueſcit induſtria; ſpiritus obtunditur; non eſt ardor ullus; non ſpiritus; non uigilantia. Præterea, quo tandem modo fieri poteſt, ut ſermone impuro, & contaminato, ſummæ, & infinitæ, puritatis laudes, ſine audaciæ crimine, referantur? Si uero tu, Domine, me crimine omni liberaueris, tum demū lingua mea, uinculis expedita, copioſe, & ornate, laudes tuas enuntiabit.

Quoniā ſi uoluiſſes ſacrificium.

Sed dicet aliquis, Quo modo eſt Diuinæ æquitati conſentaneum, ut, ſine ullis piaculis, in maximo crimine, animaduerſio, atque ſupplicium, alicui condonetur? Non ſine piaculis, tu, Domine, peccatis ignoſcis; ſed illa piacula reſpuis, quæ non ſunt Maieſtati tuæ decora; & illis placaris, quæ ſunt cum benignitate tua ualde congruētia. legis ſacrificium aſpernaris. non igitur ſacrificio

cio legis innitar: holocauſtum ſimiliter tibi gratum non eſt. Quod igitur ſacrificium offeram? Illud profecto, quod acceptiſsimum fore confido. Sacrificium Domino gratum eſt, ſpiritus dolore fractus. cor enim ſtratum, & acerbitate fletus abiectum, Domine, numquam in uita deſpicies. Hanc igitur hoſtiam tibi pro meis peccatis immolo; animum tibi, mœrore perculſum, & infractum, ſuppliciter offero; his ſacris, quæ dolorem, quo ſum uehementer afflictus, indicant, operatus, ueniam me impetraturum confido. Quando erit illud tempus, quo ſacrorum inſtitutio commutabitur; & pro terreſtri Hieroſolyma, ciuitas cæleſtis, atque Diuina, fundabitur; & mons Sion templo ſempiterno conſecrabitur; & muri Hieroſolymæ cæleſtis exſtruentur? Tunc demum, antiquis ſacrificiis ablatis, iuſtitiæ ſacrificia gratiam tuam conſequentur; numen tuum, amoris, & perfectiſsimæ caritatis, incendio, ualde propitium fiet; tum in altare non ſanguis quadrupedum, ſed labiorum uituli, hoc eſt, piæ ſanctorum hominum preces, inferentur.

Benigne fac Domine.

Quid gloriaris in malitia. Pſal. 51. Apud Heb. 52.

Extremum malorum omnium eſt, de ſcelere gloriari. Eos enim, qui uel cupiditate, uel odio, uel inuidia, uel ſpe, uel metu, aliquod facinus aggrediuntur, cum primus motus ille reſidet, qui ad facinus patrandum inſtigabat, plerumque ſceleris ſuſcepti ualde penitet, &, quantum poſſunt, facinus occultant. Qui uero gloriandum ſtatuunt, quod eſt turpitudine teterrimum, & immanitate truculentiſsimum, ſe iam totius humanitatis expertes eſſe demonſtrant. Cum igitur Doeg Idumeus nomen Achimelechi, Sacerdotis ſummi, ad Saulem detuliſſet, quod Dauidem hoſpitio recepiſſet, quod illius gratia Deum conſuluiſſet, eo tempore, quo Dauid Saulem, ne ab illo occideretur, fugiebat, deinde Saulis iuſſu Achimelechum cum multis aliis ſacerdotibus intermiſſet; illud tam immane facinus, quaſi rem admodum preclaram geſsiſſet, paſsim prædicaret; Dauid in eius impietatem, atque dirum ſcelus, inuehitur. Ait igitur, Quid gloriaris in ſcelere, o uir, qui, opibus, & gratia, potens, tantū tibi arrogas, & aſſumis, ut nullum caſum extimeſcas, & meis rebus tantum diffidis, ut arbitreris eſſe iam mihi omnem ſpem ſalutis, & melioris condicionis, abiiciendam? quaſi clementia Dei, qua ſola nitor, atque confido, prorſus interierit. Atqui miſericordia Domini ſtabilis, atque ſempiterna, eſt: quo fit, ut, qui in præſidio illius omnes ſalutis, & uitæ, rationes collocatas habent, numquam poſsint illius ope deſtitui. Tu uero fraudes lingua tua machinaris; &, quaſi nouacula nimis acuta, maledictis innocentes proſcindis; & per ſummam calumniam, & fraudem, immeritis plagas imponis. Improbitatem bonitati prætuliſti; mendacium, & uanitatem, libenter amplexus, orationem ueritatis, atque iuſtitiæ, repuliſti. O diriſsimum ſcelus, æterno ſupplicio uindicandum. Verbis, atque factis, ad euerſionem inferendam paratus ſemper exſtitiſti; lingua tua fraudes capitales in tuorum ciuium perniciem contuliſti. Verum Deus te radicitus euellet, ne ex ſceleſtiſsimi trunci fibris fraudis, & improbitatis, ſtolones ullis umquam temporibus enaſcantur; tollet te funditus; expellet te de tabernaculo tuo; & radicem tuam de terra niuentium conuellet; ut, bonis omnibus euerſus, extortis, & egens, uageris, atque demum ſceleris, & amentiæ, debitas pœnas exſoluas. O admirabilem iudicis ſanctiſsimi ſeueritatem; quam iuſto iudicio ſceleſtiſsimos homines, qui nomine aſtutiſsimæ improbitatis inſoleſcunt, peruertis? Videbunt iuſti, & Domini iudicia uerebuntur, & perditiſsimi hominis amentiam irridebunt, atque dicent: Ecce uir inſipiens, qui numquam ſpem ſalutis in Diuino præſidio collocandam exiſtimauit; ſed in diuitiis tantū ſuis, & in fraudibus, & in malitioſa calliditate, omnia præſidia uitæ conſtituit. Quam ſubito ſuperbia corruit; confidentia inanis obmutuit; opes euerſæ ſunt? dedecora tantum furoris, & amentiæ, permanent, ut hoſtem Diuini, & humani iuris ſcelerū pœnę aſsidue perſequantur. Hunc quidem exitum habebunt hominis malitioſi, ſibiq. prę fidentis, opes, iniuriis, ut ipſe quidem rebatur, egregie ſtabilitæ. At ego, qui, nō opibus malitioſe comparatis, non humana potentia, non principum gratia, nixus umquam fui, ſed omnia mea præſidia in Domini tantum clementia collocaui, ſtatumq. meum hac fide, & pietate, ſtabiliui, quamuis omnes hoſtes undique in me furenter inuehantur, numquam de ſtatu deiiciar; ſed, tamquam olea uirens, frondibus late diffuſis, amœna, & fructu perutilis, atque iucunda, in domo Dei, cum dignitate, uerſabor. Omnem ſiquidem meæ ſalutis, atque dignitatis, ſpem in Dei miſericordia fixi, & locaui; & cunctas opes meas hac fide firmaui, a qua numquam deficiā. Non ero umquam immemor, & ingratus; numquam beneficia tua ex mente excident, & elabentur; gratias tibi ſemper agam, & miſericordiam tuam perpetuo celebrabo; omneſq. ſpes meæ in nomine tuo repoſitæ ſemper erunt. quod quidem nomen in oculis ſanctorum tuorum eſt iucundiſſimum uitæ ſubſidium, ampliſsimum hereditatis patrimonium, totius laboris alleuamentum, honoris, & dignitatis, ornamentum; ita, ut nihil ſit ſanctis hominibus præterea requirendum.

Quid gloriaris in malitia.

Dilexiſti omnia uerba præcipitationis.

Propterea Deus deſtruet te.

Ego autem ſicut oliua fructif.

Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Pſal. 52. Apud Heb. 53.

Conſtans, & firmum iudicium uitam omnem gubernat. inde adeo fit, ut, pro iudicii ratione, quam quilibet in uita ſequitur, uitam inſtituat. Qui enim ſummum bonum in uoluptate ponit, uoluptatem omnibus corporis, & animi, uiribus amplexatur; qui dignitatem ardenter expetit, uitam dignitatis gratia in diſcrimen iniicit

qui

qui nmis ſitienter pecuniam appetit,ad pecuniarum amplificationem omnes actiones,& cogitationes,conſerendas exiſtimat. & ,ne reliqua omnia ſtudia perſequamur , (eſſet enim infinitum) hoc certe conſtat,curas,& ſollicitudines , quibus quilibet angitur, in quam potiſsimum ſententiam quiſque diſcedat,indicare. Ex quo ſequitur, ut, quamuis multi ſe Dei metu contineri dicant, & pietatem artificioſe ſimulent , ſi ſceleribns immanibus ſe contaminauerint , ſi in omni genere libidinis,& impuritatis,& immanitatis,cum proiecta audacia,nagati ſuerint,eos liqueat(ut Paulus ait) factis negare , quod oratione profitentur. Non eſt enim credibile, ut , qui Deum putat eſſe omnia prouidentem,& animaduertentem, ut omnibus,pro cuiuſque merito , pręmiũ,uel pœnam, conſtituat,tanta impudentia Diuina iura uiolet, & in omni genere flagitiorum , & ſcelerum,uolutetur.non loquor de communibus erratis,quibus imbecillitas humana,quæ uix in uia adeo lubrica & periculoſa,poteſt ueſtigium ponere , quin prolabatur,ſubiecta eſt.De his criminibus loquimur, quæ ſunt turpitudine neſanda,immanitate tęterrima,&,quod eſt omnium miſerrimum , contumacia ad extremum nimis obfirmata . Hanc eſſe Dauidis ſententiam, ut eos , qui hac mente ſunt, arbitretur eſſe totius religionis expertes,hoc carmen facile declarat. Ait enim: Hæc ſecum animo reputat inſipiens , & hanc ſententiam tenet , ut Deum non eſſe ſtatuat . Hac igitur impiorum hominum ſententia conſtituta, Deiq. timore ſublato , nullum tantum malum poteſt animo fingi, quod ab eis non facile ſuſcipiatur. Animos namque ſuos omni ſcelere contaminauerunt;exſecrãda facinora furenter ediderunt ; omnes actiones, & ſtudia,in iniquitate conſumpſerunt: non eſt denique inter illos , qui aliquid boni moliatur , & opus uerę uirtutis efficiat.Dominus e cælo deſpicit;ut diligenter animaduertat , ecquis ſit in hominibus,qui ſapiat;qui intelligat,omnem ſapientiæ diſciplinam Dei cognitione contineri , omnem tuendæ uitæ , & dignitatis , rationem in Dei benignitate conſiſtere;qui Deum quærat,ut illius ope,& præſidio,muniatur. Omnes iſti a uia deflexerant;omnes fœde contabuerant; non fuit inter illos,qui boni quidquam deſignaret;ne unus quidem repertus eſt,qui aliquod bonum opus efficeret.Num tandem aliquando ſapient? inquit Dominus . Num aliquando tandem intelligent,uitæ beatæ,atque florentis,officium , ij, qui tyrannidẽ exercent ; qui populum meum , perinde atque ſi cibus eſſet,indomita cupiditate deuorant,iuſtitiæ muneribus,& non iniuriis,cõtineri? Non uident, non ſentiunt, nullo modo mente percipiunt , ſine Dei præſentis ope nullum fore in rebus humanis firmum uitæ ſubſidium . Itaque Deum non inuocant;nec, ut gratiam illius acquirant , elaborant. Itaque,cum ſibi opes facillimas comparauerint,uitamq. uanitatis,& inanitatis,auxilio ſtabiliendam ſuſceperint,agitantur,& fluctuant,& nulla in certa ſede conſiſtunt . Cum autem primum aliqua inanis ſpecies rei metuendæ eorum oculis obuerſatur , animis trepidant ; & ingenti pauorę concutiuntur. Quamuis enim iudicia contempſerint,tamen,poſt conflatum ſcelus,illorum formidine perterriti, ſæpe de omni ſtatu detorquentur, & ante ſupplicium,quod illi eſt ſubeũdum , quod ſibi ſit euenturũ,animis,anticipato dolore,præſagiunt . Tu uero,qui iuſtitiam omnibus uitæ emolumentis anteponis , & Dei ſolius præſidio niteris , nullo modo hominum perditorum furorem, & inſaniam , pertimeſcas , quamuis te obſeſſum teneant,& omnibus machinis oppugnent . Deus enim eorum uires perfringet ; omneſq. illorum opes diſsipabit . Recte igitur eos uituperas , eorumq. mores,& officia,deteſtaris,quos Deus contemnit,& deſpicit, omnibuſq. modis inſectatur. perfectæ enim pietatis officium eſt , illos parui pendere,quos Deus auerſatur;& illos magnificere,quos Deus gratia & fauore, complectitur . O diem illum lætiſsimum, atque iucundiſsimum, quem uidere,& cuius luce frui , ardentiſsime cupio;cum Deus ipſe ueniet , & Iſraeli ſalutem afferet,populumq. ſuum,non Aegyptiorum,non Aſſyriorum,non Chaldæorũ , dominatu oppreſſum, ſed tyrannide infeſtiſsimi dæmonis afflictum , & flagitiorum intolerando pondere depreſſum , in ſempiternam libertatem uindicabit . O beatos oculos,qui Dei filium,mira, & ſtupenda , facinora,in ſuorum ſalute conſtituenda , feliciter edentem,intuebuntur. O beatas aures,quæ uerba illius Diuina percipient,cuius uirtute inimicorum præſidia concident,ut boni , e dominis ſuperbiſſimis liberati, muneribus ampliſsimis egregie cumulentur. Tum demum Iacob gaudium firmmum ex tanto bono percipiet ; & illius poſteritas , magis fidei exemplo, & imitatione , quam ſeminis , & generis , ratione , ab illo propagata, miris modis exſultabit . Tunc enim multo clarius apparebit , quibus in rebus ſit uitæ beatæ ratio collocanda .

Dixit inſipiens.

Nonne ſcient omnes qui operantur iniquitatem.

Quoniam Deus diſsipauit oſſa eorum.

Deus in nomine tuo ſaluũ me fac. Pſal. 53. Apud Heb. 54.

OMnia ſunt illis , a quibus Regis animus eſt alienus, infeſta . Typhæi fuerant, Dauidis opera , atque uirtute , ab hoſtibus liberati ; & tamen,cum Dauid,Saulem fugiens, apud eos latitaret;ut Regi gratificarentur,illum, cuius beneficio uita, atque libertate , fruebantur , Sauli prodiderunt,nuntiantes,apud ſe in occulto latere . Fuit igitur coactus inde demigrare, & feſtinanter aufugere,antequam,proditorum opera, in Saulis manus perueniret.Nihil igitur erat illi tutum;nihil inſidijs uacuum;nihil cura,& ſollicitudine,liberum.Reſtabat illud unicum miſeriarum omnium perfugium,quo firmatus omnes inſidias contemnebat.Cum igitur,ope Diuina , ſceleſtiſsimorum hominum fraudes effugiſſet , in hanc ſententiam Deo ſupplices preces adhibuit: Domine, non uirtute mea fretus,ſed gratia tua nixus,a te peto,ut, propter nominis tui gloriam , meam ſalutem ab hoſtium immanitate tuearis;&,potentia tua,cauſſam meam ab illorum, qui rerum potiuntur , calumnia

Deus in nomine tuo ſaluum me fac.

lumnia defendas. Tu enim innocentiæ meę teſtis es;& tamen,propter hoſtis potentiam,ius meum oppreſſum eſt;& hoſtis, calumnia, uictrix exſultat, eo quod nomini meo falſum crimen proditionis affiuxerit. Audi,Domine preces meas; & orationem oris mei attentiſsima auditione conſidera. Homines,ab omni ſtudio pietatis, & humanitatis,alieni,in me furenter inſurgunt;&,cum multum potentia,& opibus,excellant,ſanguinem, & uitam meam petunt;& a tanto ſcelere,nullo modo,tui ſanctiſsimi numinis metu,deterrentur. Nec enim cogitant, a te omnium facta perſpici,& officiorum momenta perpendi,ut innocentiam protegas,& ſcelus debita ultione perſequaris. O immanem audaciam eorum, qui a tanto facinore, nulla Diuini iudicij formidine, reuocantur. Verum fruſtra in tanto ſcelere labotabunt. Ecce enim Deus eſt adiutor meus, & animam meam patrocinio, & ope ſua tuendam ſuſcepit. Itaque malum,quod in me impie,& nefarie, machinantur,tuo iudicio, Domine, in hoſtes meos recidet; &,ut fidei tuæ ſatisfacias, qua te mihi uindicem ſalutis,& iniuriarum ultorem,fore promiſiſti,eos, qui contra legem tuam mihi peſtem comparant, prorſus exſcinde. Cum uero,tuæ gratiæ, atque benignitatis,amplitudine,ſpiritum libertatis,& adoptionis,conſecutus ſim, non ancipiti metu diſtrictus,ſed amore tuæ Maieſtatis inflammatus, ſacrificia uoluntaria perpetuæ laudis offeram nomini tuo,cuius uirtute ſalutem,& dignitatem,& incolumitatem,retineo. Per illud,ex omnibus ęrumnis, & angoribus, ereptus ſum; illius ui, hoſtes meos depreſſos,& ſtratos,adſpexi.

Ecce enim Deus adiuuat me.

Exaudi Deus orationem meam. Pſal. 54. Apud Heb. 55.

QVæ materia fuerit huins querimoniæ, quæ hoc carmine continetur,incertum eſt. Hoc plane conſtat,inſignem ſollicitudinis,& angoris, acerbitatem fuiſſe. Erat enim Dauid ab amicis nefarie proditus,ab illis,quos non mediocribus beneficiis affecerat, oppugnatus, ad cædem poſtremo quęſitus, omnibus denique malis circumuentus;ſiue hoc tempore Saulis,ſiue Abſalonis,acciderit. Quam anxius autem, & quam ſollicitus, fuerit,ipſe declarat, inquiens: Auribus percipe, Domine,orationem meam; & ne repudies poſtulatum meum. Attente ius meum conſidera,& preces meas exaudi, quas uides a me tam acri contentione fundi. conſideratione calamitatis abijcior,atque lamentor,& non mediocri animi motu conturbor. Inimicus minas iacit, atque terrores denuntiat;homo impius, & in ſcelere obſtinatus, exitium comparat: qui ad illum ſunt adiuncti, per ſummi ſceleris iniuriam,& iniquitatem,diriſſimum bellum moliuntur,ut me totis uiribus oppugnent. Cor meum intra me nimio pauore concutitur; & mortis formidines in meam perniciem nimis acriter,atque uehementer, incumbunt. In me timor,& tremor,inuadunt; & formidines ingentes me circumuallant;ita,ut,acerbiſſimis curis confectus,occumbam. Non iam de reſiſtendo laboro;non,ut manu mea tantum ſcelus ulciſcar, animo meditor; ſed, ut fuga me a tantis malis proripiam,alas non accipitris ad perniciem inferendam, ſed columbæ ad periculum declinandū, mihi dari percupio. Sic enim perpeti uolatu hinc ſemigrarem, & in longinquas terras aufugerem, & in uaſta tandem, atque deſerta, ſolitudine conſiſterem,ne tantam uim malorum oculis uſurparem. O rem perditā,maximaq. mœroris acerbitate deplorandam. Celeritatem certe,quantum fieri poterit,incitabo, ut malorum omnium tempeſtatem,atque procellam,& turbines immanes, effugiam. Magnum quidem malum in populorum diſcordia conſtitutum eſt. ea namque remp. diſſipat, & nationes uniuerſas partium contentione dilacerat. Sed multo grauius malum eſt in ſcelerum conſenſione poſitum. Itaque,cum ciuitates, propter ſcelerum magnitudinem, diſcordia plectis, debitum ſupplicium hominibus profligatis,atque perditis,irrogas;interim non mediocres partes clementiæ ſuſcipis, cum grauioris ſceleris materiam detrahis. Te igitur, Domine, quantum poſſum,oro,ut improbitatem conficias, ut hominum (quemadmodum in Babelis euerſione feciſti) linguas diuidas, ne facinus ſcelerata conſenſione ad ſummum perueniat. Vidi namque in ciuitate ius oppreſſum; uim erectam; tyrannidem conſtitutam;& homines litibus, nullum exitum habentibus, implicatos. Hæc quidem mala dies atque noctes urbem circumſident, & per muros impune gradiuntur; & in illius medio iniquitas, & iniuriæ conflandæ ſollicitudo, dominatur. Improbitas curiam,& forum, occupauit;& a platea, in quam homines,negotij gerendi cauſſa, conueniunt,nec uſura,neque dolus,abſcedit. Quid autem de ſcelere, quo ſum oppreſſus, ediſſeram? Si enim inimicus apertus mihi tam grauem iniuriā intuliſſet, æquiore animo pertuliſſem; ſi,qui mihi inimicitiam indixiſſet, in meam perniciem uim comparauiſſet, illius conatum tempore repreſſiſſem. Sed inſidias hominis latenter inimici, qui amicitiam ſimulat,nemo facile pręcauebit. At tu, homo, conſiliorum meorum ſocius, ad cuius me ductum libenter applicabam, cuius conſuetudine,& familiaritate,fruebar,cum quo arcana mea cum iucunditate conferebam, cum quo in domo Dei coniunctiſſime nixi,in me,quod minime erat ſperandum,teterrimus exſtitiſti. Quod igitur tantum ſcelus eſſe potuit, ut ſit aliqua ex parte cum hac tam inſigni perfidia conferendum? fidē enim, & officium,prodidiſti;amicitię ſanctitatem impie polluiſti;dolos,& inſidias, ad innocentis euerſionem ſummo ſtudio comparauiſti; multaq. ſimul ſcelera uno facto deſignaſti; nec ab illo te metus Dei ullo modo reuocauit. Non erit (ut fortaſſe ſuſpicaris) tantum,atque tam atrox,facinus impunitum. Apparebit enim uindicta; & debita ſupplicia tibi,& ſociis tuis,cum ſeueritate conſtituet. Repentina mors,o Domine, ab illis meritas pœnas exigat;&,quemadmodum illi, qui in ſanctos tuos impudenter, & contumaciter, inuecti ſunt, horrendo terrę deſidentis hiatu cōſumpti repente

ſunt;

Exaudi Deus orationem meam

Contriſtatus ſum in exercitatione mea.

Præcipita Domine,& diuide linguas eorū.

Quoniam ſi inimicus meus male dixiſſet.

Veniat mors ſuper illos.

ſunt;ita iſti,qui in eodem ſcelere uerſantur,a terra ſubito deuorētur, & uiui in inferam regionem detrudantur. Non enim ſanabilis eſt eorum morbus Nam eorum ſedes,& domicilia,ſunt omni genere ſcelerum contaminata,& infecta; animosq. gerunt peſtilēte tabe corruptos,& lutulenriſſimis flagitiis inquinatos; & illi quidem, qui in ſcelere perſeuerāt,leti peſsimo genere peribunt. At ego, quem illi malis omnibus opprimere conati ſunt, ſolus,& inops,& proditus, & in omnes ſimul calamitates impulſus,eripiar. fidem enim non deſeram, & ad Dominum clamabo, qui mihi ſalutem conteret. Nec enim illum orare,& obſecrare,cum magna animi contentione deſiſtam. Cum Sol in occaſum pręcipitauerit,& cum mane rurſus exortus fuerit, & cum meridie clarior lux illius extiterit, omni denique tempore, ſiue ſpes attenuari uideatur,ſiue ſignis lætioribus erigatur,idem ſemper ero. Nam de illius benignitate perpetuo cogitabo,& ſpiritum meum languentem excitabo, & nim mihi ipſe acriter inferam,ut oratio, qua opē illius imploraturus ſum, ſit ardens,& incitata; & ita fore confido,ut ipſe uocem meam ex audiat.

Ego autem ad Deū clamaui.

Animam meam, multis gratiæ illius opibus locupletatam,extra belli periculum collocabit;quamuis ſint nimis multi ij,qui contra me bellum perpetuo gerunt. Audiet, inquam, & aduerſarios meos de omni ſtatu deiiciet, Dominus, cuius ſolium eſt ſempiternum. O ſummam,& in omni ſæculorum æternitate prædicandam,ſanctiſsimi iudicis æquitatem, cum illos euerterit,& affixerit, omnibusq. pœnis inſectatus fuerit. nemo iure poterit de nimia ſeueritate ſanctiſsimi numinis conqueri,cum intellexerit,quam duri, & pertinaces, in ſcelere ſuſcepto perſtiterint. Immutari enim,& conuerti,nullo pacto uoluerunt, nec ullo Dei metu a facinore deſtiterunt. Sceleris princeps,& auctor,manum in neceſſarios ſuos, quibus erat adſtrictus,ſceleſtiſsime comparauit,& amicitię ſanctiſsimum fœdus audaciſsime perfregit. Qui autem illi nomina dederunt, orationem ſuam butyro molliorem fraudulenter efficiuut:cum interim animo bellum nefarium meditentur. Verba quidem blandiora ſunt oleo; facta uero ſunt ancipites gladij,quibus homines,nihil hoſtile ſuſpicantes,uno ictu conficiant. Magna quidem ſunt pericula,bonis,ab hominibus ſceleratis, intenta.

Non enim eſt illis cōmutatio.

Verum,qui iuſtitiam,& pietatem, coluerint,& in Domino ſpem collocatam ſemper habuerint,omnia pericula propulſabunt. Te igitur, quicumque pietatis ſtudio teneris,admoneo,ut neminem eorum,qui tibi perniciem inferre conantur, extimeſcas. Committe Deo omnes curas,& cogitationes tuas; & ipſe te enutriet; neque umquam permittet,ut iuſtus,opera perditorum hominum,de ſtatu conuellatur. Tu,Domine,impios,& ſceleratos, in puteum exitij ſempiterni detrudes; & uiri homicidæ,& fraudulenti, ne dimidiato quidem dierum ſuorum numero perfruentur. Tēpore enim, quo ſibi longiorem uitam polliciti fuerint,&,inaniſſimis cogitationibus inflati, multa ſecum animo deſignauerint;& opera, & longinquum tempus, uaniſſima cogitatione mentis extruxerint, exciſi, funditus interibunt; &, e terris radicitus euulſi, ad æterna ſupplicia trudentur. Ego uero, ſumme Domine, ſpem, in omni rerum uarietate, in te, ſingulari uitæ meæ præſidio, firmiſſimam collocabo.

Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo. Pſal. 55. Apud Heb. 56.

DAuid,ſuorum manus,& inſidias, fugiens,in hoſtium manus incidit; homines alienos, quos multis plagis contuderat, atque debilitarat, in ſe clementiores expertus eſt, quam ſuos, quibus ſalutem contulerat. Cum tamen in Palęſtinorum poteſtate eſſet,in hanc ſententiam, more ſuo,Dei miſericordiam ſuppliciter implorauit. Cernis,Domine,quanto odio, & immanitate,me uexet,& inſectetur,& affictet homo ille,quem toties ab imminenti clade,ope tua,liberaui? Totos dies bellum comparat aduerſum me, nec aliquid de tanta crudelitate remittit. Tu igitur, qui ſolus es mihi ſalutare uitæ præſidium, miſericordia tua me tuendum ſuſcipe. Hoſtes enim mei,ut me perdant, & affligant, ſummis uiribus enituntur; & perpetuo contra me bellum dirum, & exitioſum, (o Rex excelſe,)moliuntur. Sed, quo plura mihi ad formidinem propoſita fuerint, eo firmius bonitati tuæ confidam. Verbo Domini, quo mihi ſpem ſalutis oſtendit,gloriabor: in illo, cuius neque potentia frangi, neque fides labefieri poteſt, ſpem collocatam habeo: & iccirco nihil,quod caro in meum exitium machinetur,extimeſcam.

Miſerere mei Deus, quoniam.

Multi bellantes aduerſum me, ab altitudine diei timedo.

Perpetuo uerba mea calumniantur;&, quod pura mente loquor, in peſsimam partem rapiunt; omnesq. eorum cogitationes,& ſtudia, in meam perniciem conferuntur. Inſidias intendūt;ſe fraudulenter occultant; greſſus meos obſeruant; ut, quacumque ratione poſsint,uitam mihi (ut concupierunt)eripiant. Malitia,& iniquitate, confidunt;& a fraude,& iniuria,ſibi ſalutem requirendam ſtatuunt. At tu, Domine,cum ſis improbis ſemper inſenſus, populos uniuerſos, qui peruerſa mente ſunt, ira tua de ſtatu detorques, atque funditus euertis. Tu igitur crebras expulſiones, quibus ſæpe uagari compellor,numeratas habes; lacrymas meas ſine fructu profundi minime permittis; omnia, quæ contra ius,& fas,ab inimicis meis perpetior,in libro tuo, ad ſempiternam memoriam, conſignata ſunt. Inimici mei,cladibus afflicti, ſe in fugam dabunt, cum inuocauero te. certus enim ſum, fore, ut Deus meus patrocinium meę uitæ ſuſcipiat. Non meis uiribus innitar; non ullis meis meritis inſoleſcam; non ingenio,aut artibus ullis,extollar; ſed uerbo tantum Domini,& fide,quam in Dei benignitate firme locatam ſemper habeo,gloriabor. Hæc me fides fulcit;hęc mihi metum demit;hęc me curis omnibus leuat; hæc denique hoſtium uictorem efficiet.

Tota die uerba mea exſecrabantur.

Deus, uitā meā annuntiaui tibi.

Cum enim firmiſsimo Dei præſidio nitar, quid homines contra uitam,& ſtatum meum,moliantur,

tur,

Google

tur,non laboro. Omnes enim conatus hominum contra Diuinum præſidium comparati, erũt inanes,& irriti. A te ſolum auxilium poſtulaui; tibi ſoli Deo meo uota nuncupaui; quæ cum celebri gratiarum actione perſoluam. Tu enim animam meam ab interitu redemiſti;tu pedes meos,ne periculoſe laberentur,perfulciſti; ut poſsim in Maieſtatis tuæ conſpectu lætus incedere, & ſplendore lucis, qua ſancti homines,qui ſoli uera uita fruuntur,illuſtrati ſunt,illuminari.

Miſerere mei Deus, miſerere mei. Pſal. 56. Apud Heb. 57.

PErſtat in eadem querimonia Dauid, cum nihil apud Saulem,nec innocentia,neque meritis,neque fide,proficeret. Tantus enim furor, ex inuidia natus, Regem miſerum exagitabat, ut, quamuis cerneret,ſe non ſemel occidi potuiſſe ab eo, cui cędem inferebat, nihilominus in ſceleſto facinore perſeueraret. Dauid igitur, quemadmodum Saul nihil ex inſtituto ſcelere remittebat,ita ab orationis ſtudio minime diſcedebat, & contra humanum furorem Diuinum præſidium comparabat. Sic igitur Deum affatur: Domine, uides, quantis opibus oppugnor ab eo, quem ipſe, tam ſæpe,cũ ſummo uitæ periculo,conſeruaui. Cũ uero,in tantis difficultatibus, omnium præſidio destitutus ſim;(omnes enim nefas habent,cum,quẽ Rex odio perſequitur, aliqua ex parte ſubleuare) reliquum eſt, ut in arcem illam munitiſsimam, quæ miſericordia tua continetur, ſumma fide confugiam. Miſerere igitur mei, Domine, miſerere mei,quando non aliis opibus,atque præſidiis,innititur anima mea;&,ſicut aues, cum inuolatum milui,aut accipitris,aut aquilæ,pertimeſcunt,ſub matrum alis occuluntur; ita & confido fore, ut præſidio tui nominis occulter, uſque eo,dum tyrannis importuna pertranſeat. Ad Deum altiſsimum clamabo;ad Dominum,qui me beneficentiæ ſuæ donis egregie cumulauit, ſupplices preces adhibebo. Mittet de cælo præſidium,quo ſalutem meam tuebitur;& hoſtem,qui, ut meam uitam,& ſanguinem,petat,meamq. gloriam omnibus modis obſcuret, contendit,inſigni dedecore, ignominiaque,perturbabit. O immenſam Dei benignitatem,quæ numquam eos, qui in te ſemper intuentur, ope ſalutari deſtituis. Miſit Deus in auxilium meum miſericordiam ſuam, cum fide ſua coniunctam. Miſericordiam quidem appello, quia, cum nemini obligatus ſit, omnibus tamen, qui opem illius implorant, admodum clementer opitulatur; fidem uero nomino illã promiſsi conſtantiam,qua iis, quos ſibi fœdere deuinxit,præſidium (ut pollicitus ante fuerat) celeriter importat. Itaque, cum me e tantis ærumnis eduxerit, & miſericordiæ ſimul,& datę fidei,egregie ſatisfacit. Anima mea, inter leones,furore, & immanitate, flagrantes,præſidio tuo cincta, iacebit. Quid Leones appello? immo belluæ truculentæ, leonibus

Miſerere mei Deus, miſerere mei.

Miſit Deus miſericordiam ſuam. Eripuit animã meam de medio catulorum leonum.

multo ferociores,appellandę ſunt. Nihil eſt enim, in omni genere ferarum,hominibus impiis,& ſceleratis,infeſtius. Dentes enim eorum, ſunt haſtarum cuſpides,& ſagittæ:linguę eorum,eſt gladius acutus. ſermonibus enim ſuis mortiferum uulnus infligunt; & corpora ſimul, & animas, ſæpe tranſuerberant, & ſtrages bonorum frequenter edunt;nihilq. eſt in terris, quod tantam peſtem, quanta a linguæ calumnia, atque maledicentia, bonis impendet,auertat. Sed, quo plura pericula ſunt bonis intenta, eo clarius gloria tua, cum eis in rebus omnibus deſperatis opem attuleris,illuſtrabitur. Quo circa a te cõtendere non deſiſtam, ut tui nominis amplitudini,atque maieſtati, proſpicias: quod quidem perficies, ſi iis,qui in te ſolo habent omnia uitæ præſidia conſtituta, ſubſidio, in rebus aſperis,& afflictis,occurreris. Fac igitur, ut nominis tui laudes ſupra cælum efferantur; & gloria tua in terra omnium prædicatione celebretur. Ex me autem poterit exemplum ſumi,quo iuris tui æquitas in omnium ſermone uerſetur. Rete intenderunt inimici pedibus meis; hoſtis inflexit (quoad potuit) animam meam, ut in rete decideret: nam me blandis uerbis alliciebat, ut ſibi nitam meam crederem; foueam ante me in magnã altitudinem depreſſerat,ut in eam detruderet. At ipſi in illius medium præcipites acti ſunt. O nim Diuini iuris admirãdam: qua fit,ut malum, quod impii in bonorum perniciẽ moliuntur,ipſi potiſsimũ ſubeant;& laqueis, quos aliis ſtruxerant, impediti,& alligati,teneantur. Sed, quid nã eſt hoc, quo tam ſubito me immutari, & exoriri, ſentio? Video enim, animum meum uirtute ſpiritus uehementius afflari,mentemq. meam uiribus Diuinis incitari, ut Chriſtum, Regem ſempiternum, cogitem,calumniis uexatum,longe grauius, quã ego ſim,impiorum dentibus uulneratum, & ſupplicio denique atrociſsimo mactatum,e faucibus deinde mortis, & ex inferorum tenebris, excitatum,ut,hoſtis ſempiterni tyrannide deleta, mortisq. immanitate ſuperata, clariſsimũ triumphũ agat;& omnibus,qui in illum reſpiciunt, aditum ad gloriam ſempiternam aperiat. Quo quidem ſolatio quid poterit eſſe uel ad leuandam magnitudinem angoris,& ſollicitudinis, efficacius; uel ad confirmandam ſpem ſalutis,& gloriæ, uehementius? Ego recuſem inire cum Domino meo laboris,atque doloris,ſocietatẽ? Ego dubitem de ſempiternæ felicitatis ſtatu; cum illum uideam eſſe ſanguine ſanctiſsimo Domini fraudatum,& illius præclariſsima uictoria conſtitutum? Deleo ex animo curas omnes,uires mentis excito,ut me comparem ad tam Diuinum beneficium attentiſsime conſiderandum. Paratum eſt cor meum,Domine, ad audiendum cæleſtem diſciplinam, qua me ſpiritu tuo illuſtrãdum ſuſcepiſti: paratum etiam eſt ad tam excellẽs, atque Diuinum,beneficium, & carminibus,& omni genere cantus, & harmoniæ iucundiſsimæ,concinendum. Exſurge a mortuis, o ſummi patris gloria, cuius nomine, & beneficio,meum decus, & gloria,continetur. O nablium,o cythara,o inſtrumenta muſica,uos,quantum poſſum,exhortor,ut mihi prȩſto ſitis. Nulli

Et altare ſuper cælos Deus.

Paratũ cor meũ Deus.

ſenſus,

Digitized by Google

ſenſus,nulli cantus,nulla ſymphonia, poterit cupiditati tanti muneris celebrandi,qua ſum mirabiliter inflammatus , aliquo modo ſatisfacere.

Sed longum eſt;& amor dilationem non patitur; & ſpes afflictum animum conſolatur; & ſpei fructus,in longinquum tempus reſeruatus,eundem animum rurſus affli&at. Auroram igitur,iucundiſsimam tantę lucis prænuntiam , crebris monitis,& precibus,excitabo,út exoriatur.Cum uero hoc immortale beneficium non ſit Iudæis tantum afferendum,ſed cum gentium omnium uniuerſitate cõmunicandum,hunc tam lætum nuntium,o Domine,populis externis afferam; nomẽ tuum apud gentium multitudinem laudibus perpetuis, quæ ad illarum intelligentiam perueniãt, extollam.Miſericordia enim tua cæli faſtigia penetrat;& fides tua ætheriam regionem facile tranat; ita , ut noſtræ ſalutis auctorem ad dexteram tuam collocet,nobiſq. omnibus , qui ductum , & imperium,illius ſequimur,uiam ad cęleſtes ſedes obtinendas egregie muniat . Vehere ſuper cæleſtem regionem,o Domine;o generis humani liberator,euehere;& in terras uniuerſas tui nominis, &gloriæ,ſplendorem diffunde.

Si uere utique iuſtitiam loquimini. Pſal. 57. Apud Heb. 58.

CVm Reges aliquid ſceleris meditantur, mirum eſt,quam multi ſeſe ad illorum cupiditatem,& immanitatem , accommodent ; quanto ſtudio illos, quibus Principes infenſos animaduertunt,inſectentur; quam alacres ſint iniuriæ,& credulitatis,adminiſtri.Silent tunc leges ; humanitatis nulla cura eſt;metus Dei obmuteſcit; omnia denique in illorum perniciem, quibus Reges irati ſunt , ſumma alacritate comparantur . Hoc eſt autem,quod hoc in loco Dauid maximo probro,& crimini,dandum cenſet omnibus,quos Reges in conſilium adhibent:qui , ſi Principes officij admonere uoluiſſent , a multis flagitiis eos auertere potuiſſent . Nunc uero, cum,iuſtitię, & ueritatis,immemores,adulandi, & aſſentandi, cupidiſsimi ſint, nullum tantum ſcelus in ſe Reges admittere ſtatuent , cuius ipſi non ſe auctores,& adiutores, atque miniſtros,præbeant . In hoc igitur hominum genus peſtilentiſsimum. Dauid inuehitur;& eorum ſcelera,qui iura omnia ad cupiditatem, & libidinem,transferunt , grauiſsima oratione uituperat. Ait enim:Num, o uiri,muneris ſplendore nobiliſsimi,ex hominum multitudine delecti,ut Reges conſilio iuuetis,& remp. iuris æquabilitate deuinctam teneatis , officio ueſtro ſungimini? Num iuris ſanctitatem cupiditati,& ambitioni,præponitis ? Num ueritatem omnibus emolumentis mẽdacio,& adulatione,quæſitis,anteferendam exiſtimatis? Num in iudicando nihil omnino potentium gratiæ , aut offenſioni, conceditis , ſed omnia ad exactiſsimum iuſtitiæ pondus,& examen,dirigitis? Non prorſus.

Si uere utique iuſtitiã loquimini.

Immo , cordis intimo receſſu ſcelus machinamini;in terra,iniuriam,& uim, manibos intentatis;& non,qoid ius poſtulet, ſed quod uobis emolumentĩ ex facto proueniat , impura mente perpenditis.O rem perditam & miſeram? quibus hominibus remꝓ, commiſſam uidemus ? impietate cęci,inſitam libidinem ſectantur; a Deo abalienati ſunt ; mentis errorem turbulentiſsimum a primo cõceptu,& a matris utero,contraxerunt;mendacium perpetuo loquuntur. Sed inquiet fortaſſe aliquis:Non ſingulare aliquod,ſed commune,uitium profers: omnes enim naſcimur ea labe peſtiferę contagionis infecti,ut ad flagitium , & mendacium , naturę deprauatę uitio,propenſi ſimus. Verum.Sed religio,& fides eorum , qui ſanari cupiunt,& naturæ morbos curat, & inflicta uulnera ſanat. Qui autem aſpernantur , atque repudiant, Deiq. iudicia non timent,nõ modo a naturę morbis emergere nequeunt;uerum & innatas libidines ſumma contentione augent,& cumulant. Venenum,quod ore cõpreſſum tenẽt,ut,quos uelint perdere, oratione contaminata , atque peſtilenti, conficiant,eſt ſerpentis mortifero ueneno ſimillimum.Et, perinde atque aſpides aures obſtruunt, ne,ſapientis incantatoris carminibus,a naturę feritate,& truculentia , ad manſuetudinem inflecti poſsint ; ita & iſti aures ueritati ſponte ſua claudunt; legis diſciplinam audire nolunt ; Diuinum imperiũ recuſant ; monitoribus infeſtiſsimi ſunt; nullo denique modo uolunt de ratione officij,atque uirtutis,edoceri.O Domine ſanctiſsime, maledicentiam hominum perditorum debita ultione comprime; dentes eorum in ore perfringe;molares leonum (neque enim minus calumniæ ſceleris,& impietatis,quam leonum morſus, metuendæ ſunt) euelle , ne maledicta longius ad multorum peſtem,atque perniciem,ſerpant . Vires eorum diffluant,ut aquæ,quæ ſponte , atque natura ſua,nemine impellente,dilabuntur.Cum eiaculari uolent,tam languidi fiant ictus,ut eorum ſagittæ perfractæ uideantur . Vt limax inceſſus tarditate colliqueſcit, ſic & illi conatu minime progrediantur;ſed in dies eorum actiones,& ſtudia, langueſcãt. Vt,abortione,mulieris fetus,antequam Solem uideat,exſtinguitur ; ſic & iſti , priuſquam conata perficiant, euertãtur. Vt homines edaces, atque famelici,non exſpectant,dum carnes elixæ perfectæ ſint,ſed,antequam lebetes,ſubiecti rhamni flammæ,uim totam percipiant,ſemicrudas deuorant,& abſumunt; ſic ira Diuina eos improuiſo turbine,atque procella,diſperdet , atque diſsipabit. At iuſtus lætabitur,& exſultabit , cum uindictam adſpiciet;manusq.ſuas impiorum ſanguine lauabit. Iuſtitiæ namque munus eſt , operibus Diuinis oblectari , & gloriam Domini ardenter expetere . Cum igitur Deus in eos,qui miſericordiam ingrate reiiciunt,& ad extremum in ſcelere perſeuerant , ſeueritatis ſuæ exempla conſtituit, neceſſe eſt,ut iidem , qui Dei miſericordiam aſsidua prædicatione celebrant,ſeueritatem, læti, ſimiliter adſpiciant : qua uident , illa Dei nomen debitis laudibus illuſtrari . Tunc enim homines,

Etenim in corde iniquitates.

Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis.

Ad nihilũ deuenient tamquam aqua decurrens.

Super cecidit ignis,& non uiderunt ſolem Priuſquam intelligerẽt ſpinæ ueſtræ rhamnum.

Dei

Dei metu perterriri, ſe colligunt, & a flagitiis abſtinendum eſſe ſtatuunt. Dicit enim quilibet, Nõ eſt certe hominis iuſti condicio (ut uulgus ſuſpicatur) miſerabiliter afflicta. Non eſt illius cauſſa deſerta. Eſt enim fructus boni operis, & præmium iuſtitiæ conſtitutum. Eſt enim Deus, qui omnia uidet, & res humanas iuſte, atque ſapienter, examinat, ut iuſtos tueatur, & impios, atque ſceleratos, debitis pœnis excruciet.

Eripe me de inimicis meis Deus meus. Pſal. 58. Apud Heb. 59.

1. Reg. 19.

ODium Saulis erat implacabile. Nec enim Dauidis bonitas id mitigabat; neque Dei metus hominem, in magnitudine acerbitatis obſtinatum, a tam immani ſcelere deterrebat. Cum igitur intellexiſſet, Dauidem domi eſſe, domum obſeruari iuſsit, ne Dauid exitium uitare ullo modo poſſet. Ab uxore tamen per feneſtram demiſſus, euaſit. Cum tamen omnia (ut æquum erat) ad Diuinam clemẽtiam retuliſſet, in hanc ſententiam ad Deum orationem habuit: Libera me, Domine mi, ab inimicis meis; ſuſcipe meę ſalutis, atque uitæ, patrocinium, contra eos, qui in me totis uiribus inuehuntur. Nec enim iure me, ſed odio, perſequuntur. nullum facinus deſignaui; nullum in me ſcelus admiſi; immo omnia officia mea in illos egregie conſtiterunt. Inuidia igitur, & immanitate, flagrantes, in tam inſigne crudelitatis crimen impelluntur. Libera igitur me ab illis, qui in iuriam, & iniquitatem, ſceleſtiſsime conflant; & ab hominibus profligatis, & multum in ſanguine, & cæde, uerſatis, erue me. Homines, qui multum opibus, & gratia, poſſunt, animæ meæ inſidias intendunt, nullo meo ſcelere, nullo peccato, prouocati; quemadmodum tu teſtis es, o Domine. Cum illos numquam læſerim, numquam aliquid animo deſignauerim, quo merito poſſent a me alienatos animos habere, in me tamen incurrunt; de mea pernicie conſultant; omnibusq. modis ſe comparant, ut mihi exitium machinentur. Exſurge igitur, ut mihi opem afferas; & in tam grauem iniuriam animaduertas. Non alias opes habeo; non copiis cinctus ſum; nemo me, uel gratia, uel fide, ſubleuandum ſuſcipit. Omnia mihi, pręter te, ſunt acriter infeſta. Tu igitur, o ſumme agminis cæleſtis imperator, quẽ ſolum Iſrael ſanctiſsimum Deum habet, cuius ſolius præſidio uitam muniendam putat, expergiſcere, ut, iudicio conſtituto, tantum ſcelus in gentibus his uindicandum ſuſcipias; neque illis, qui non per imbecillitatem, & inſcitiam, labuntur, ſed per ſummam iniquitatem, & malitiam, ſceleſtiſsimum facinus aggrediuntur, ignoſcas. Vt cogitatum, & meditatum, ſcelus exſequantur, elaborant; ad ueſperum reuertuntur; tenebras noctis obſeruant; ut canes oblatrant, & ueſtigia cum fremitu perſequuntur, ut mihi fugam intercludant; ciuitatem ſedulo circumcurſant; ex inſiti ſceleris feritate uerba funduntur; clamculum inter ſe loquuntur; labiis ſuis gladios in meum interitum uibrant; neque putant, ullo modo ſermones ſuos exaudiri, cum nimis tenebris, & ſceleris conſenſioni, confidant. At tu, qui omnia ſpecularis, & inſpicis, & occultos impiorum hominẽ ſermones auribus uſurpas, (nullum enim ſecretum te latet,) eorum conatus irridebis, in omnesq. gentes iram tuam effundes. Irridebis quidem eos, cum perficies, ut, quo uehementius pietatem oppugnauerint, eo clarior pietatis ſplendor oriatur; & ipſi recuſantes, & inuiti, iuſtitiæ gloriæ ſeruiant. Iræ uero tuæ uim in apertum proferes, cum gentes uniuerſas, quæ Chriſto fuerint aduerſatæ, deleueris; & huius quidem iudicij nunc in me exemplum ſtatues, cum perfeceris, ut omnes inimicorum conatus ad nihilum recidant, & eos, qui ſine cauſſa mihi perniciem moliuntur, excideris. Per me quidem hoſti repugnare non potero. Illius igitur potentiam, atque Regias opes, tibi debilitandas, ne mihi noceant, reſeruo; non meritis meis, ſed benignitate tua, fretus; quandoquidem ſemper me ex omnibus ærumnis eduxiſti, & ad honores ſummos euexiſti. Domine, miſericordia tua, cum hoſtes mihi exitium parauerint, ne cogitata perficiant, anteuertat; &, quod illis exopto, facias, ut aliquando perſpiciam. non interitum eorum uidere cupio, ſed uitam diuturnam, cum tremore, & angore, coniunctam: ut ſimilitudo quædam futuræ calamitatis, quæ gentem impiam affliget, in rebus meis cerni facillime poſſet. Cum enim gentem ſceleratam, & impiam, quæ Chriſtum tuum perditiſsimis conatibus oppugnabit, ulciſci ſtatues, non eam internecione delebis, ne memoria tam ſceleris, quam diræ ultionis, exſtinguatur; ſed diutiſsime illius miſeram uitam propagabis, ut populus tuus eam uideat uagam, & exſulem, ſemper trementem, & horrentem, nulla incerta ſede conſiſtentem, omnium conuiciis, & ruinis, expoſitam, uſque eo, dum ſcelus ſuum agnoſcat, & ad ueriſsimæ religionis ſtudium conuertatur. Sic ego nunc fore confido, ut non moriantur hoſtes mei, ne memoria tanti facinoris excidat a mente populi mei; ut omnes intelligant, quam diræ pœnæ eos exagitent, qui tanto odio eum, quem tu tanta benignitate complecteris, inſequuntur. Exturba, nomine tuo, gentem in tam nefando ſcelere contumacem, & diſiice illam, o ſumme cuſtos, atque defenſor, ſalutis noſtræ. Crimine impudentiſsimi ſermonis alligentur; confeſsione ſceleris, cuius eos minime pudet, capiantur omnes, qui ueritati nefarium bellum indicunt; & nimis ſuperbe, & inſolenter, ſanctitatem arrogant; cum in ſanctitatis auctorem maledicta coniiciant; & eundem, quem uereri, quem colere, quem amare, debuiſſent, exſecrantur; & mendacia, ut gloriã illius obſcurent, ore ſacrilego proferre nõ dubitant. Confice illos; confice indignatione tua; nullo in loco cõſiſtant, ut, tãtis pœnis uexati, & cruciati tandẽ reſipiſcãt; & in-

Eripe me de inimicis meis.

Exſurge in occurſum meum.

Conuertentur ad ueſperam.

Et tu Domine deridebis eos.

Fortitudinẽ meã ad te cuſtodiã.

Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos.

Delictum oris eorum ſermonem labiorum ipſorum.

Et de exſecratione, & mẽdacio annuntiabuntur.

In cõſumatione.

& intelligant,te,quẽ illi tanto odio perſequũtur, eſſe Deum uerum, & nõ Iacobi tantũ Dominum, ſed etiam in gẽtibus,uſque ad ultimos terrę fines, latiſsime dominari;ut omnibus,tam Iudæis, quã exteris gentibus, qui ad tuum nomen adiungi uoluerint,ſalutem afferas. O infinitam clementiam, quæ nullum genus hominum,modo fidem ſanctę colat,a communione Diuini ſtatus, atque ſempiternæ felicitatis, excludit. Et tamen ſunt homines ſanctotum patrum ſanguine propagati, qui immenſitatem Diuinæ benignitatis exagitent;& maledictis omnibus auctorem communis ſalutis inſectentur; illiusq. nomen exſtinctum cupiant? Ad ueſperum ſcelus iterant; tenebras perſequuntur; ut canes, oblatrant, & ciuitatem, ſine ullo fructu, circumcurſant. Varie diſcurrunt, & huc & illuc temere uagantur, ut animos cibo reficiant; literas ſanctas conſulent;magiſtris impuriſsimis operam dabunt;numquam tamen ueriſsimi cibi ſuauitatem guſtare poterunt:& ita demum eueniet, ut, fame confecti, in contumelias erumpant. At ego potentiam tuam carmine perpetuo, atque cantu iucundiſsimo, celebrabo; & bene mane ad laudes miſericordiæ tuæ egregie concinendas exſurgam; quia tu me, ærumnis depreſſum,atque demerſum,extuliſti;& totius ſollicitudinis,& angoris,ſingulare perfugium mihi in rebus aduerſis exſtitiſti. O robur animi mei, tibi pſallam, quia tu Deus meus es, & liberator meus; & omne meæ uitæ præſidium, atque firmamentum, eſt in tua miſericordia conſtitutum,

Conuertentur ad ueſperam. Ipſi diſpergentur ad manducandum.

rifice conſolatur. Multas ſibi interim uictorias pollicetur. Animus tamen illius multo magis erat in Chriſti uictorias, quam in ſuas, intentus. Eſt tamen intelligendum, quo genere orationis prophetæ ſoliti ſint Chriſti uictorias explicare. Nomine enim earum gentium, quæ Iudæis erant olim nimis acriter infeſtæ, hoſtes Chriſti ſempiternos intelligunt. Inquit igitur: Domine, tu nos expuliſti, & eieciſti, & diris calamitatibus afflixiſti; & ,quam iratus nobis eſſes, plagis atrociſsimis oſtendiſti. Quid ergo? Num ira tua in nos ſine fine deſęuiet? Non certe, ſi ſcelus admiſſum deteſtati fuerimus: quod quidem tandem faciemus. Faciem igitur tuam, quæ a nobis erat auerſa, ad nos iterum conuerte. quamdiu nos reſpexeris, omnia nobis læta, & felicia, contingent;ſi uero oculos a nobis deieceris, in res diras, exitioſas, & in extremum dedecus, incurremus. Tu terram iſtam motibus horrendis conquaſſaſti; tu ſoliditatem illius ita conuelliſti, ut multis in locis uehementiſsime perfracta dehiſceret. Quis tantum damnum reſarciet? Quis tam inſignem iacturam reficiet? Nemo eſt in terris, qui poſsit ſtatum perditæ, & afflictæ, gentis in priſtinum ſplendorem reſtituere. Ille ſolus, qui tantam uim malorum in nos, propter diriſsimum ſcelus, inuexit, poteſt, quod eſt ereptum, reddere. Miſericordia tantum Diuina compenſat, quod eſt ſeueritate Diuini iuris ablatum. Tu igitur, Domine, qui terram tantis plagis contudiſti, eam ſana; & , quæ ſunt oppreſſa ruinis, magnitudine benignitatis inſtaura. Duriſsima calamitatis exempla populo tuo demonſtraſti. Vidit enim innumerabilia ſuorum funera; uidit,ciues partim ferro conciſo, partim fame, confectos;uidit, ciuitatem, & antiquitate nobilitatis, & ſtudio religionis, florentiſsimam, exſcindi; uidit, templum ſanctiſsimum, quod omnium mortalium animos ſui admiratione commouebat, inflammari. Hæc omnia diriſsima ſupplicia fuerunt Hebræorum nationi conſtituta, niſi aliud multo grauius miſeris hominibus acceſsiſſet,quod omnem ſpem ſalutis incideret. Poculum enim uini, mortifero ueneno grauiſsimi ſoporis infecti, illis porrexiſti,quo ebrij uacillarent, & nutarent, oppreſsisq. ſenſibus paſsim conciderent. Quæ enim adſpiciunt,minime uident;quæ audiunt, minime percipiunt; in meridiana luce tenebris oppleti ſunt;erroribus turbulentis imbuti, ita gradiũtur, ut omnem uiam ſalutis ignorent; & , quo magis, ut ſalui fiant, omnibus modis enituntur, eo furentius in peſtem ante oculos poſitam ruant. Cum enim cæleſtem diſciplinam aſpernati fuerint, iuſto Dei iudicio in funeſtiſsimas tenebras inciderunt. Sed non omnes eodem genere procreati eandem cladem ſubierunt. Illis enim, qui numen tuum metuunt, ſignum ſuſtuliſti, quod ſequerentur,ſub quo militarent,per quod, ſtudio ueritatis innixi, uictores euaderent. O ſalutarem Euangelij diſciplinam,quę ſuperbiam,& inſolẽtiam,deprimis;& humiles in altiſsimo gradu conſti-

Deus repuliſti nos.

Oſtendiſti populo tuo dura.

Dediſti metuentibus te ſignificationem.

Deus repuliſti nos. Pſal. 59. Apud Heb. 60.

MAximis uno tempore bellis Dauid oppugnatus fuerat;quibus cum uideretur difficillimum repugnare,neceſſe erat, uniuerſum Regnum magnis motibus agitari, & multis difficultatibus implicari;maxime uero,cum in principio hoſtes magnam uaſtitatem Hebræorum rebus intuliſſent, &, ſucceſsibus elati, de totius regionis euerſione cogitaſſent. Cum igitur gens eſſet nimis afflicta,& prope modum ſpem ſalutis abieciſſet, Deus,rebus in ſummum diſcrimen adductis, opem attulit;& uictoriam inſignem Dauidi conceſsit. Nam & Meſopotamiæ exercitum magna belli contentione ſuperauit; & Syriæ Regem ſimiliter prœlio maximo deuicit; & Idumæos ita repreſsit, ut non mediocrem ſtragem ederet. Rebus igitur proſpere geſtis, more ſuo, uir ſanctus Deo gratias agit, qui populum afflixerat,& afflictum erexerat, & uulnera, quæ intulerat, remedio ualde ſalutari ſanauerat. Hoc tamen in loco illum cura ualde grauis afflixit. Proſpexit enim, mente Diuinitus illuſtrata, plagam, qua Iudæi erant, propter ſcelus immaniſsimum, funditus euertendi, & in diuerſas orbis terrarum regiones,cum inſigni dedecore, & ignominia, diſpellendi. Hunc tamen caſum, & ruinam, ſpe ſalutis, per Chriſtum rurſus inſtaurandæ, mi-

Digitized by Google

conſtituis;& humanæ mentis imbecillitatem Diuina uirtute corroboras.Hoc igitur ſigno, imperatorisq. ſummi ductu,eos,qui tibi eari ſunt,ab omni calamitate liberabis; & dextera tua ſalutem tuis conferes; & audies me, facieſque tanti boni participem.Sic autem fiet,ut, iu communi rerum omnium uaſtitate, reliquię per fidẽ ſalutem aſſequantur,eo quod ſe ad ductum, & imperium, ſummi imperatoris applicabuut; & numquam ab illius ſigno diſcedent.Quid eſt de uniuerſa poſteritate dicendum? Num illius ſalus eſt omnino deſperanda?Minime,inquam.

Deus locutus eſt in loco ſancto ſuo.

Dominus in templo ſancto ſuo,quod nou eſt hominum operis ędificatum, ſed Maieſtatis ipſius ſempiternæ manibus perfectum,& abſolntum,hæc effatns eſt:Bellorum omnium uictor, exſultabo, & poſſeſsioues hoſtibus ereptas ad eorum fructum,qui ſub meo ſigno militauerint,transferam. Diuidam agrum, qui pertinet ad Sichem;uallem tabernaculorum, ut in eo conſtitui colonia poſsit, dimetiar. Ttans Iordanem ſignum inſeram: Galaad, adſtrictus fidei teſtimonio, mihı ſeruiet; ſimilitet & Manaſſe, aliarum terum omnium oblitus, ſeſe ad meum nomen ardenter adiunget; Ephraim, uitibus amplificatis, mei exercitus principem inuicto robore conſtipabit. Penes Iudam legis ferendæ,& impetij adminiſtrandi, poteſtas, & auctotitas, ſumma conſiſtet. Ex ſtirpe enim illius rex ſempiternns orietur.

Moab olla ſpei meæ.

Moab erit puritatis adminiſter;&,ſancti patris exemplo,hoſpitalitatem ſectabitur.Idumeæ inſolentiam pedibus conculcabo,ut imperium accipiat.

Mihi alienigenæ ſubditi ſunt.

O Palæſtina, quæ tanto ſtudio bellum contra Iudæam comparabas,ſic immutaberis, & eo mentis atdore mihi miniſtrabis, nt maximis uocibus, quanto gaudio ex tam felici ſeruiendi condicione triumphes, omnibus demonſtratura ſis. Et his quidem uerbis Dominus futurum oſtendit,ut uniuerſa Iudæorum poſteritas tandem reſipiſcat, & ſimul cum gentibus ſummum Deum,cum ſumma fide,& animo uehementer inflammato, ueneretut. Hæc igitur ſpes me in omui diſcrimine ſuſtentat, & in omni calamitate conſolatur.

Quis deducet me in ciuitatem munitam?

Interim tamen ad officium meum pertinet,populum mihi commiſſum armis tueri; & illis, qui contra Hieroſolymam bellum acerrime comparant, ſumma contentione repugnare. Ex omuibus autem hoſtibus, qui contra Dei populum arma ſumunt, uulli ſunt capitaliores,quam Idumæi,quos neque ſanguinis communio, (ſunt enim Iſaaci, patris noſtri, ſatu progeniti,)neque uicinitatis ius, quod eos ad beneuolentiam allicere debuiſſet, impedire poteſt, quo minus de nobis acerbiſsime cogitent. Et nunc, cum armis potentiſsimorum hoſtium premeremur,ut nos ancipiti bello diſtrictos opprimerent, in fines noſtros furenter inuaſerunt. O, quam cupio, ne ſimile facinus in poſterum deſignent, in illorum urbem munitiſsimam uictricibus armis inuadere? Quam uellem, continuata uictoria in Idumæam progredi, & illius factũ comprimere.

Nonne tu Deus, qui repuliſti nos.

Sed, quo præſidio, & cuius ductu, & auxilio,hoc, quod iam dudum animo moliot, effectum cernam? Tuo certe, Domine, qui nos, ut peccatis noſtris debitam pœnam irrogares,expuliſti;& exercitibus noſtris præſentem opem minime contuliſti; & iccirco fuimus ab hoſtibus aliquando ſuperati. Cum iam igitur pœnas dederimus,nobis non mediocribus malis afflictatis auxilium afferes.Non ab exteris regibus,& nationibus,auxilium umquam poſtulabo,quotum fides fluxa eſt, & poteſtas imbecilla, & ea de cauſſa ſalus,quam oſtendunt,inanis:Domini tantum igitur fide nixus,uictoriam inſignem conſequar; & ipſe hoſtes noſtros proculcabit.

Exaudi Deus deprecationẽ meam. Pſal.60. Apud Heb.61.

Mirus homo fuit hic Diuinus uir.Metus eum multis in locis urgebat;& ſpes numquam deficiebat. Pericula illi frequenter imminebãt; & fides nullo tempore claudicabat; ita,ut eſſent illi optanda pericula,quibus fidẽ exerceret; & ſępius Dei miſericordiã imploraret.Quo enim acrius eũ hoſtes inſectabantur,eo frequentius colloquio Diuino fruebatur,& pręterea numquã animus illius a Chriſti ſtudio,& contẽplatione,diſcedebat. Sic autem hoc in loco apud Deum agit: Audi, Domine,clamorem meum, & mentem in nim meæ orationis intende.

Exaudi Deus deprecationem meam.

Quocumque in loco ſim, quãnis in ultimas terras me ablegatum, & a templo tuo longiuquo ſpatio diſiunctum uideam, quoties animum curis oppreſſum, & conturbatum, geſſero, ad te fidenter inclamabo. ſemper enim præſens es, nt illis, qni in fide tui ſanctiſsimi nominis acquieſcunt, occurras. Vires deficiunt, & conſilium minime conſiſtit; cum pericula, quæ circumſiſtunt, longe maiora ſint, quam nt ſuſtineri humana uirtute,& induſtria, poſsint. Tu igitur me in eam munitionem duc, ad qnam per me adſpirare nequeo, & in qua extra hoſtium mortiſera tela conſidam. Tu enim es ſpes mea, qua ſemper innitar; tu arx mea munitiſsima, in quam me recipiam, quoties hoſtes in me impetum fecerint.

Inhabito in tabernaculo tuo.

Habitabo in tabernaculo tuo ſæculis infinitis;ſub alarum tuarum integumento, atque patrocinio, quietus,animo conſtanti,permanebo. O tabernaculum immobile,fixum, atque ſempiternum, in quo Deus non adumbrate, ſed uere,ſemper habitabit;quam firmã ſpem iis, qui ad tuum nomen adiuncti ſunt,& in atrio tuo uerſantur,immortalitatis oſtendis?Cum enim uerus Deus ſis, uota mea clementiſsime ſuſcepiſti; & me,& omnes,qui nomen tuũ ſancte,atquę religioſe,metuunt,ut Dei filios,& fratres tuos,atque coheredes,in ſocietatem ſempiternæ hereditatis adſciuiſti.

Dies ſuper dies regis adiicies.

O ſumme Pater, dies huius Regis ſanctiſſimi,quẽ populo tuo pręfeciſti,ut cælo,atque terræ iura deſcriberet, omniaq. imperio contineret, in perpetuum propagabis; anniq. illius uullis generationibus, aut ætatibus, erunt definiti. In conſpectu Dei ſedem,atque maieſtatem, ampliſsimam retinebit;ſoliumq. illius erit miſericordia,& fide,circumſæptũ,ut cũ ſumma benignitate conſulat oĩbus,qui iu illũ ſemper intuentur;&

cum ſumma fide promiſſa conficiat. Sic igitur in laudem nominis tui perpetuo pſallam; ſingulis diebus, uotorum omnium reus, uota perſoluam.

Non ne Deo ſubiecta erit anima mea? Pſal. 61. Apud Heb. 62.

MOre ſuo, Dauid, periculis circumuentus, de hominum improbitate conqueritur, &, quamuis principio inſidias extimeſcat, fide tamẽ in Deo locata, timorem omittit, & animo confirmatur, ita, ut cuncta, quæ ſibi ad timorem proponuntur, animo alto, & excelſo, deſpiciat. Ait igitur, Multa me certe ſollicitant; multa clamare, & uociferari, compellunt: Verum anima mea, cum Diuinam miſericordiam, qua ſalutem fuit ſępe numero conſecuta, recordatur, quieſcit, & ſilet, & pace tranquilla perfruitur. Nam certe Deus eſt mihi rupes editiſsima; eſt ſalutis meę cuſtodia munitiſsima; eſt denique dignitatis meæ uindex acerrimus: nunquam igitur multum inimicorum meorum machinis commonebor. Quouſque tandem in hunc uirum, quem Deus tuendum, & ornandũ, ſuſcepit, furenter irruitis, o homines mẽtis expertes; & non intelligitis, uos ipſos nobis necẽ moliri? Vt enim paries, quamuis nimis altus eſſe uideatur, cum rimas agit, atque procumbit, leuiſſimo impulſu diſiicitur; totaq. domus eadem ruina collabitur; &, quemadmodum maceria, qua horti ſæpiuntur, cũ non ſit cæmentis firme conſtructa, cum primum incipit impelli, diruitur; ita & uos, quamuis alta cogitetis, & ueſtro præſidio remp. cingi ſtatuatis, cum tamen neque ſitis Diuino robore firmati, neque caritatis cæmento deuincti, repente corruetis. Omnes enim uires, quæ contra Dei conſilium colliguntur, nimis imbecillæ ſunt, & illius rectiſsimo iudicio facillime conteruntur, atque diſsipantur. Quid eſt autẽ, quod tantopere homines inſtigat ad uirum, a quo nullam iniuriã acceperunt, omnibus modis opprimendum? Inuidia certe, qua nihil eſt in hominum uita peſtilentius. Ne igitur illi honores eximij deferantur, laborant, & ſolliciti ſunt; omnesq. machinas adhibent, quibus illum non opibus tantum euertant, ſed etiam uita ſpolient. Ne igitur ad honores regios euehatur, conſilium ineunt, ut illum præcipitem eiiciant; & in eam rem mẽdacia ſtudioſe concinnant; ore interim blandiuntur, intima uero cogitatione maledictis eundem configunt. O dirum impietatis exemplum. Tempus enim illud proſpicio, quo gentis Hebrææ principes, inuidia flagrantes, de Chriſti pernicie coniurabunt; & blandis uerbis inſitum ſcelus occultabunt; & ſecreto conſilia contra illum, pleniſsima ſceleris, & immanitatis, inibunt. Ad hoc igitur exemplum me inuidia circumueniri plane uideo. Tu uero, anima mea, ne metu trepides; ne te triſtibus curis afflictes; in Dei tui benignitate cõquieſce. In illo namque habeo ſpes oẽs uitæ conſtitutas. Ille namque eſt mihi roboris inuicti præſidium; ſalutis immobile firmamentum; dignitatis decus, & ornamentum. Cum nihil in me ſit, quod non ſit ab illo tributum, & illius ope, & gratia, defenſum; nihil eſt, quod poſsit me de ſtatu meo conuellere. In Deo eſt ſalus mea, & dignitas mea; in Deo eſt fortitudinis meę robur munitiſsimum, ſpei meæ conſtantia, & ſtabilimentum. O mortales, adeſte animis; & orationẽ meã ſumma conſideratione percipite. Fluxa, & caduca, cõtemnite; in Deo tantum ſpem ueſtrã reponite; in conſpectu illius ex intimo corde preces ueſtras effundite. In illo namque omnis ſpes noſtra eſt firmiſsima fide collocanda. O immẽſam benignitatẽ, quę numquã humiliũ preces aſpernata es. At hoium multitudo uanitas eſt; at nobilitatis amplitudo mendaciũ eſt. Si in unam librę lancẽ fuerint hoium cogitationes impoſitæ, in alteram autẽ uanitatis, ipſius inanitas, fiet, ut uanitas ipſa præponderet. Nolite igitur, homines, in calumnia ſpem uitæ reponere: nolite rapinis inaniter inflari: ſi opes affluxerint, nolite in illis mentem defigere. oia namque labuntur, & fluunt, & momento temporis euaneſcunt, & grauiſsimi doloris materiã plerumque relinquunt. In bona ſempiterna reſpicite; opes immortales exquirite; ludibria uitæ contẽnite; Dei uerbo, qui neque fallere, neque mutari, umquam poterit, animi ſtatũ cõfirmate. Semel enim loquitur Deus. Non eſt.n. incõſtans, uarius, & cõmutabilis: quidquid enim promiſit, efficiet. Duo hęc ab illo percepi, quę nũquam ex animo meo elabentur. Vnũ eſt, quod ſit poteſtate infinita prędítus; Alterum, quod ſit ad benigne faciendum paratiſsimus. Ergo, cũ neque poteſtas illius infringi, neque miſericordia exhauriri poſsit, efficitur, ut ille ſolus dare ſalutẽ poſsit oibus, qui uerbis, & promiſsis, illius innituntur, & hac fide uitã inſtituunt. Ergo, ut, qui ſe Deo uigente fide commiſerunt, ſunt ſapientiſsimi; ita, &, qui, præſidiis humanis elati, uerum pręſidium neglexerunt, ſunt inaniſsimi. Vtriſque autem tu, iudex ſanctiſsime, pro meritis operum, uel præmium æternum, uel perpetuum ſupplicium, conſtitues.

Nõ ne Deo ſubiecta erit anima mea?

Quouſque irruetis in hominem?

Verũtamẽ pretiũ meũ cogitauerunt repellere.

Sperate in eo omnis congregatio populi.

Verũtamẽ uani filii hominum.

Semel locutus eſt De⁹.

Deus Deus meus, ad te de luce uigilo. Pſ. 62. Apud Heb. 63.

VTrum magis miſeranda, an appetenda, fuerit hominis ſancti condicio, cum Saulem fugeret, a multis fortaſſe dubitabitur. Nam, ſi labores illius, & ſollicitudines, animo recolamus, uix quidquam poterit excogitari magis afflictum. Erat enim falſo teſtimonio circumuentus; proditionis inſimulatus; in acerbiſsimum exſilium pulſus; domo, liberis, familia, carebat; fame, ſiti, ęſtu, frigore, omnium rerum inopia, laborabat; capiti illius erat diebus prope ſingulis periculum crudeliſsimæ necis intentum, cuius uitandæ gratia uaſtam, & horridam, ſolitudinem incolere cogebatur. Hęc certe erant ſatis odioſa, & aſpera, perpeſſuq. difficilia. Cõtra uero, qui uiderit ſpiritũ, quo agebatur, in operibus ſuis ſpirantem, intelliget, illũ eo, ipſo tẽpore, quo tantis incõmodis uexabatur, in cęlo, cum ſumma iucũditate, uerſatũ fuiſſe.

Ex

Ex quo perſpicuum eſt, non miſerabilem fuiſſe ſtatum illus,ſed ualde florẽtem, atque plane beatum. fides enim timores expellebat, ſpes curis omnibus animum leuabat,uirtus in dies augebatur: mens illius erat iucundiſsima familiaritate Diuinę mentis implicita. Qnamuis antem in principio alicuius acerbitatis angeretur, tameu in fiue,uoluptate Diuina perfuſus,exſultabat.

Hunc antem uiti Diuini ſpititum cum in multis aliis locis,tum in hoc carmine,quod in deſerta,& inculta ſolitudine compoſuit, intueri licebit. In hanc enim ſententiam Deum alloquitur: Summe Domine,Deus meus es tu.Neque enim effrenatam cupiditatem, neque noxiam uoluptatem, neque popularem celebritatem, neque Deum aliquem commenticium,ueneror. Te ſolum,ut Dominum,metuo;ut parentem, diligo; ut ſummum bonorum omnium,exopto; & in te denique ſolo omnia preſidia uitę conſtituo.Hoc ſtudio concitatus,nõ ſegniter ad te cũ precibus adeo;ſed primo diluculo ad Maieſtatẽ tuam oratione mea placandã accelero.Anima mea ſpiritus tui ardentiſsima ſiti flagrat;quemadmodũ & corpus meum in terra nimis arida,& aquarum copia deſtituta,ſiti maxima cruciatur;& opem tuam nimis anxie requirit. Verum hoc me in hac uaſtitate conſolatur, quod mentem meam in templi tui ſanctitate, & in ſacrorum religione,defixam habeo;neque minus in hac ſolitudine tuæ Maieſtatis amplitudinẽ contemplor, neque minus attente potentiæ tuæ uires,& miſericordiæ decus, & gloriã, me intueri puto,quã ſi in eodem templo, in uictimis immolandis,operam, & ſtudium omne,conſumerem.

Deus Deus meus ad te de luce uigilo.

In terra,deſerta,inuia, & inaquoſa

Quãuis enim uita omnibus cara ſit,multo tamen eſt miſericordia tua melior,atque iucundior, ipſa uita.Hæc enim uita termino coercetur;miſericordia tua nullo termino definitur.Et hęc uita multis curis,& laboribus,aſflictatur;miſericordia aũt tua omnes labores tolerabiles,atque iucũdos efficit.Poſtremo,corporis uita,interuẽtu mortis,quæ ſemper impendet,exſtinguitur;at uita,quæ miſericordia tua continetur,nullis ſæculis interibit.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper uitas.

Ergo,cũ ſim ipſe miſericordię tuę compos, labia mea te perpetua laudatione celebrabunt. Te per oẽm uitam laudibus efferam, & in nomen tuum manus meas intendã.Nam & beneficiorum tuorum memoriam perpetuo cõſeruabo;&, cum me malis circumuallatum uidero, nõ aliam ſpem flagitabo. Vt autẽ corpus, ſuauibus epulis ſatiatũ, pingueſcit;ſic & anima mea, ſpiritus tui dapibus expleta,adipe gratiſsima, & aruina iucũdiſsima, redundabit;tantoq. gaudio cumulabitur,ut in lætiſsimas uoces, & acclamationes, erumpat, & omne mei oris officium, & munus,in laudem nominis tui dirigatur. Male mihi ſit, ſi non, etiam cum,ut corpus a labore reficiam,in lecto decumbo,non tui recordor;& in deſtinatis temporis nocturni uigiliis memoriam tuorum beneficiorum recolo, ut de te ſemper mediter, nullumq. tẽpus ſine huius officij perfunctione effluere ſinam.

Sicut adipe, & pinguedine repleatur.

Nnmquã enim mihi auxilio tuo defuiſti;&, quoties periculum ab hoſtibus intendebatur,ſub pręſidio alarum tuarum incredibiliter exſultabam. Cum enim eſſem ope Diuina circũſeptus, perditos hominum conatus pro nihilo reputabam; & eorum ruinas irridebam. Tecum anima mea conglutinata eſt; & dextera tua me ſuſtẽtauit,ne conciderẽ. Omnes igitur iſti, qui moliuntur interitum animæ meæ,in terræ profundam uoraginem deprimentur;gladiorum acie concidentur; in uulpium pabulum inſepulti relinquentur. Conſentaneum namque erit,ut,qui ſe ad uulpium exemplum,& imitationem, conferebant, a uulpibus exedantur. Decretum enim ſanctiſsimi tui numinis eſt,ut,qui uexant calumniis innocentes,& iuſtos fraudibus inſectantur, diſpereant, & iuſti præſidio tuo defenſi glorientur.Quemadmodum ego,periculis omnibus,ope tua,perfunctus,exſultabo,& nomini tuo gratias agam.Ille tamen Rex ſummus, & excelſus, cuius ego imaginem gero, præcipue lætabitur, & exſultabit,cum,morte deuicta,inferorum repagulis conuulſis,animis piorum hominum e tenebris euulſis, in cęlum uictor adſcendet, & triumphum clariſsimum ducet. Hoſtes uero illius ferrum,& flamma, uorabit,& fames, & inopia, ſumma conficiet. Omnes, qui per nomen Regis æterni iurabunt, numenq. illius ſanctiſsimum uerebuntur, omni laude florebunt: os enim eorum, qui obſcuritatem ſplendori Maieſtatis illius afferre,& gloriam mendaciis impudentiſsimis inquinare, & peruertere, conati fuerint,comprimetur;&, ueritatis tandem luce redargutum,ſilebit.

Ipſi uero in uanũ quæſierunt animam meam

Exaudi Deus orationem meam. Pſal.63. Apud Heb.64.

QVo acrius uir Diuinus hoſtium calumniis urgebatur, eo inſtantius opem a Deo flagitabat; & ſic eueniebat,ut mens illius diebus ſingulis in cęlum altius euolaret. Vnde colligitur, quam felix ſit bonorum ſtatus, quorum nempe uirtutibus inimici repugnantes, & inuiti,ſubſeruiunt. Ait igitur: Audi,Domine,uocem meam,ex intima meditatione cordis emiſſam; & libera uitam meam a terrore,quem hoſtis mihi,cum inſigni minarum acerbitate, denuntiat. In occulto me colloca,ne mihi ſecreta maleficorum hominũ de mea pernicie conſultatio nocere poſsit; & ne tumultus perditorum ciuium in exitium meum uiolenter erumpat.Conſilium ineunt;facinus comparatur;ſceleris miniſtri deliguntur; turba nefaria concitur,ut in innocentis uitam per ſummum ſcelus inſurgat.linguas,ut gladios,exacuunt;uerba,ſceleris plena, tamquam ſagittas ueneno mortifero tinctas, emittunt, ut occulte uirum integrum inopinato transfigant;laqueos latenter iniiciunt;& tantũ malitiæ ſuæ confidunt, ut arbitrentur,id,quod aſtutiſsime deſignant,quod ſceleſtiſſime moliuntur,quod crudeliſsime conantur, animaduerti non poſſe.Dum enim oculos hominum uitent,de animaduerſione Diuina minime laborant. Comminiſcuntur fraudes; quod eſt conſultum,& deliberatum,nimis diligenter occulunt;in eoq. operam,& induſtriam,conſumunt, ut,etiam

Exaudi Deus orationem meam

Scrutati ſunt iniquitates: defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

quod in uiri mēte latet & in profundo cordis abſconditur, explorate cognoſcant, ut omni fraude bonis conſilia uitæ præripiant. Itaque, cum ſint omni diritate tæterrimi, impunitatem ſibi ex inſigni malitia, & calliditate, pollicētur. At Deus illos ſagittis ſuis improuiſo conficiet; & repentinis plagis excruciabit. Eorum linguæ illos ipſos, qui tam dirum facinus oratione conflabant, ruinis opprimeꝛt; & exitio erunt eis, qui peſtem, & exitium, in innocentem hominem comparabant, quod Dei iudicium animaduerſum homines eximio terrore commouebit. Videbunt enim omnes homines, ad nihilū recidiſſe nocentium conatus; eorum caſum, & ruinam, qui ſcelus machinabantur, ſpectabunt; opus Dñi, cum magnitudine æquitatis, & ſeueritatis, editum, enuntiabunt; & ex Diuinis operibus, quanto ſtudio ſit pietas, atque iuſtitia, colenda; & quanto odio ſit ſceleris, & iniquitatis, audacia repellenda, ſapienter intelligent. Lætabitur iuſtus in Dei gloria; ſpē omnem ſalutis in illo tantum reponet; & omnes, qui recto ſunt animo, gaudio triumphabunt.

Et infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum

Te decet hymnus Deus in Sion. Pſal. 64. Apud Heb. 65.

PLerumque fit, ut, qui ſunt in rebus aduerſis religioſi, in ſecundis ſtudium religionis abijciant: quod Dauid minime ſibi faciendum iudicat. Vt enim cū periculis obſidetur, opem Domini fidenter implorat; ita, periculis liberatus, in Dei laudibus enuntiandis occupatur; & clementiam illius oratione ualde memori, atque grata, proſequitur. In hoc autem carmine, præter gratias, quas agit, Chriſti diſciplinam, gentium conuerſionem, ſalutem generis humani conſtitutam, opes, quibus erat afficiendi, & cumulandi, Hieroſolymæ cæleſtis ciues explanat, omnemq. Euangelij fecunditatem luculentiſsimis uerbis exaggerat. In hanc igitur ſententiam, quod conceptum mente tenebat, aperit: Cum imminent pericula, & hoſtes exitium ferro, & flāma, minitantur, tumultuoſe diſcurritur, & uoces, maximi timoris indices, uulgo iaciuntur; & paſsim ab omnibus nimis ſollicite trepidatur. At, cum eſt a bellis otium, & animus a ſollicitudine conquieſcit, nullæ uoces ciuium audiuntur, quæ dent aliquod timoris indicium. Itaque, ut clamores metus ſignificationem dant; ita ſilentium continet conſtantiæ, atque tranquillitatis, argumentum. Hæc cum ita ſint, nos, cuius præſidio ſilebimus? cuius fiducia, in rebus etiam ualde metuendis, animi quiete perfruemur? Tua, Domine, qui numquam tuorum poſtulata repudias. Ope igitur tua fulti, a motibus turbulentis immunes ſumus; laudesq. tuas in Sione celebramus; atque uota, quæ magna cum ſpe fuerant nuncupata, magna cum fide perſoluimus. Neque enim opes tuæ, clementiſsime Domine, qui pias preces ſemper audis, promptæ, atque paratæ, ſunt illis tātum, qui ſunt Iſraelis ſatu editi, & patris ſancti ueſtigiis inſiſtunt; ſed omnibus gentibus, atque nationibus, quæ eandem fidem, & religionem, fuerint imitatæ; & tibi orationes ſuas ſacrandas ſtatuerint. Ex omnibus enim terrarum finibus multi mortales ad te cum hoſtiis, atque muneribus, adibunt. Iniquitates quidem me pondere intolerabili depreſſerunt: itaque neque ego, neque quiſquam alius poterat peccati tyrannidi, & immanitati, repugnare: uerum tu, omne, quod fuerat ſceleribus noſtris uiolatum, ſanctiſsimis ſacris expiabis, & omnia crimina noſtra delebis. O beatum illum, quem elegeris; quem Euangelij diſciplinis inſtruxeris; quem tibi amore deuinxeris. Habitabit enim in atriis tuis; explebitur bonis domus tuæ; & ſempiterni templi tui ſanctitatem participabit, ut in ciuiū tuorum cœtu, cum eximia iucunditate, uerſetur. O ſumme Domine, ſalutis noſtræ parens, & auctor, quam horribilia iuſtitiæ exempla in oculis noſtris edidiſti? Hoſtem enim generis humani e ſolio ſuo detruſiſti; & profligatum in fugam compuliſti; peccata noſtra in profundū demerſiſti, ut animos noſtros iuſtitiæ muneribus ampliſsimis exornares: & hoc tam Diuinum beneficium non Hebræorum tantum nationi detuliſti, ſed omnes gentes, abſque ullo generis, aut condicionis, diſcrimine, ad illius communionem adſciuiſti; ut ita ad ultimas terras, & maris extremi longinquitatem, gratia tua perueniret; ut nulla eſſet natio tā a terminis noſtris diſiuncta, quę non hoc cæleſtis iuſtitiæ munere frueretur. His autem tantis bonis ſtabilitatem dabit is, qui, inuicto robore ſuccinctus, montes firmat, qui profecto ruerent, & in medium, maris impetu, deferrentur, niſi Dei benignitate, & prouidentia, corroborati fuiſſent. Idem Dominus maris horribilem fremitum coercet; & immanes fluctus cōpeſcit; & populorum tumultus, & inſanias, comprimit: ut, quāuis uel principum imperium, uel popularis amentia, in homines ſanctos inſurgere conetur, tandem comprimatur; & illorum dignitati ſeruiat, quos totis uiribus impugnabat. Rebus, & ſignis, nimis admirandis, commoti, qui terrarum fines incolunt, ueri Dei numē uerebuntur; & ſic demum orientis, & occidentis, Solis plagas tam inſigni lætitia cumulabis, ut omnes, ſpiritu tuo concitati, in clamores ſummæ iucunditatis erumpant. Tu terram benigne reſpicies; tu illi, largis imbribus ſuperne demiſsis, fecunditatem induces; tu eā frugum copia, & ubertate, locupletabis; atque perficies, ut ex ſeminibus iuſtitiæ lętiſsimi fructus oriantur. Aquæ ductus Domini, per quem riui in ſata deducuntur, mirifice redundabunt; gratię tuę frumentum illis, qui ad tuum nomen adiuncti ſunt, large ſuppeditabis: quandoquidem non alia eſt in uita fertilitas, niſi ea, quā benignitate tua conſtituis. Telluris ſulcos irrigas; glebas duras frangis; aſperam terrę ſuperficiē imbribus emollis; germen illius, benignitate tua, pullulare cōpellis; totū annū uertentē bonis tuis cumulas; ſuperni curſus tui pinguedinē perpetuo terris inſtillant. Habitacula deſertæ, & incultæ, telluris aquis perennibus ſtillabūt; uireſcēt colles, & lętiſsimis graminibus accingentur. Veſtiētur cāpi gregibus; obducētur ualles frumen-

Te decet hymnus Deus in Siō

Ad te omnis caro ueniet.

Verba iniquorum.

Mirabile in æquitate.

Spes omniū finiū terræ.

Turbabuntur gentes.

Viſitaſti terram.

Flumē Dei repletū eſt aquis.

Digitized by Google

frumento. Animi igitur tam culti, & nitidi, tantis gratiæ Diuinæ frugibus redundantes, & tam Diuinis opibus affluentes, exſultabũt; Diuinaſq. laudes perpetuo cantu, & ſymphonia, celebrabunt.

Iubilate Deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius. Pſal. 65. Apud Heb. 66.

HOc carmine celebratur libertas, non illa, qua populus Hebræus fuit a Babylonis dominatu liberatus, ſed qua genus humanum fuit per Chriſtum e poteſtate dæmonis ereptum. Aliter enim non erat, cur tantopere ciuitas uniuerſa eo tempore lætaretur, cum non omnino ſeruitutis iugũ depuliſſet: adhuc enim Perſis ſeruiebat; & præterea libertatis illius ſpecies nõ fuit ualde diuturna: nam, ſub Grecorum imperium ſubiuncta, multis ab illis incommodis, & cruciatibus, afflicta fuit; poſtremo non erat peccati importuna tyrannide liberata. Qui autem peccatum facit, ſeruus eſt peccati. adhuc igitur Iudæorum Reſp. in ſeruitute miſerrima uerſabatur, quamuis ſibi libertatis inani nomine blandiretur. Poſtremo, cur omnes gentes ad lætitiæ ſummæ ſocietatem, & communionem, uocarentur, cum illa aſsimulata libertas ad gentium fructum minime pertineret. At in hoc carmine cernimus, uniuerſas terras ad gaudium participandum maximis uocibus excitari. Vnde colligitur, hanc libertatem, quam Dauid hoc in loco celebrat, eam eſſe, quam Chriſtus humano generi uniuerſo, ſine ullo diſcrimine, contulit. Anguſtos igitur Iudæorum ſenſus contemnentes, Chriſti famulum fideliſsimum, & Diuinę mẽtis interpretem ſapientiſsimum, audiamus, omnibus hominibus, populis, regnis, nationibus, de cõmuni ſalute gratulantem, & liberatoris noſtri laudes harmonia iucundiſsima concinentem.

Iubilate Deo omnis terra.

Ait enim: O gentes uniuerſæ, quę orbem terrarum colitis, animis exſultate; dies feſtos agitate; maximis uocibus Dei laudes canite. Canite, inquã, gloriam nominis eius; neque nobis ipſis, ſed illius gratiæ, & benignitati, gloriam, & laudem, tribuite.

Dicite Deo quã terribilia ſunt opera tua, Domine?

In opera Diuina aciem mentis intendite; & admiramini, atque dicite illi, quam horribilis, & metuenda eſt tuæ uirtutis amplitudo. Vi namque roboris tui factum eſt, ut capitales hoſtes nominis tui, qui cum lege tua cõtinenter bellum gerebãt, fidem datam dominis, quibus libentiſsime ſeruiebant, fallerent, & ad te tranſirent, ut ſub imperio tuo militarent; omnemq. uitam in cultu nominis tui conſumerent. A libidine defecerunt; a uoluptate noxia profugerunt; principum ſcelerata imperia contempſerunt, ut tibi ſoli ſeruirent; te ſolum metuerent; te amore ſummo diligerent; & pro nominis tui gloria nulla pericula recuſarent. Non Iudæi tantum, in ſtudio legis enutriti, & oraculis Prophetarum ad ſpẽ ſalutis erecti, ſed gentes uniuerſæ, Diuinæ legis ignaræ, ſceleribus infinitis affines, ſacris exſecrandis alligatæ, ad te ſubito conuerſæ, tuum nomen adorabunt; te perpetuo cantabunt; nomini tuo, carminibus egregie modulatis, laudes conſecrabunt. O rem nimis admirandam: gentes flagitijs infames, dominatu cupiditatis oppreſſas, falſa, & infanda, religione corruptas, morbis inſanabilibus impeditas, ſic ad cupiditatem ueriſsimæ religionis exarſiſſe, ut nullis neque minis, neque cruciamentis, potuerint a ſui liberatoris coniunctione diuelli? Sic immutatam fuiſſe in multis generis humani naturam, ut crucem uoluptatibus, contumelias honoribus, mortẽ uitæ, prætulerint?

Venite, & uidete opera Dei.

Venite omnes, & uidete opera Domini; & conſiderate, quam ſtupenda ſunt illius ſtudia in hominum ſalute procuranda. Mare diſſecuit, ita, ut, partibus utrimque, ui magna, coercitis, in profundo gurgite arida terræ facies appareret, per quam Hebręi uiam inirent, & Aegyptiorum manus effugerẽt; qui, cum Hebræos per eandem uiam inſequi uellent, fluctibus rurſus in ſuũ locum reductis, obruti ſunt. Similiter in Iordane uiam aperuit, qua fideles homines, ſicco pede, cũ ſumma iucunditate, traijcerent. Quibus quidem oſtentis declaratum fuit, nihil fore, quod pietatis, & iuſtitiæ, curſum impediret. Occurrat mare; exſurgat fluctus; opponantur flumina; & omnia denique bellorum pericula capitibus eorum, qui pietati operam nauant, immineant; nihil erit tantis molibus obſtructum, quod non facile diſturbent; nihil tantis machinis interclu ſum, quod nõ inuicta uirtute perrumpant; uſque eo, dum, quo tendunt, cum gloria ſumma perueniant.

Qui dominatur in uirtute ſua in æternum.

Ducem enim, & imperatorem, habent, Mundi totius dominatorem, qui omnia ſummo imperio, & uirtute, complectitur; cuius oculi gẽtibus adiecti ſunt, ut eas a peſte ſempiterna ſeducat, ornamẽtiſq. Diuinis afficiat.

Qui exaſperant, non exaltentur in ſemetipſis.

Qui uero imperiũ Dñi recuſauerint, & religioni ſanctiſsimæ aduerſati fueriut, de ſtatu ſuo concident, & funditus interibunt. O iudicium Domini in omni memoria prædicandum, quanta ſeueritate eos exſcindit, qui ſunt ſanctiſsimis iuſtitiæ diſciplinis infeſti. O populi, qui hucuſque fuiſtis hoſpites, & peregrini, nunc uero iura ciuitatis ſempiternę retinetis, Deum noſtrum, qui uos tantis muneribss ornauit, celebrate; atque perficite, ut uox ueſtra, quæ laudes eius contineat, ubique circumſonet.

Qui poſuit animã meã ad uitam.

Animis enim noſtris uitam dat, & tã firmo præſidio ſtatum noſtrum fide nixum corroborat, ut non facile labi poſsint pedes noſtri, ſed in ueſtigio firmi permaneant. Hoc autem maxime in rebus nimis aduerſis perſpicitur. Cũ enim cuncta ex animi ſententia cõtingunt, exigua laus eſt, fidem tueri. Illud demum eſt magni, & excelſi, animi, in ſummis malorum omnium tempeſtatibus, atque procellis, conſtantiam retinere, nec a recta mente, ullis hoſtium conatibus, dimoueri.

Quoniam probaſti nos Deus.

At, tu, Domine, nos, ut fidem noſtram exerceres, multis laboribus attriuiſti; & perinde, atque conflatura purgatur argentum, nos compluribus incommodis afflixiſti; in perditorum hominum laqueos induxiſti; lumbos noſtros grauiſsimis oneribus oppreſsiſti; tyrannos immanes capitibus noſtris impoſuiſti: aquam profundam ſæpe traiecimus; per omnes flammas currere coacti ſumus; omnibus denique acerbitatibus circumſeſsi fuimus;

mus; atque tandem, gratia tua, ex omnibus his malis emerſi, in animi requietem, & oblectamentum, inducti ſumus. Ingrediar in domum tuā, Domine, cum holocauſtis, hoc eſt, cum animo uehementiſsimi amoris ardoribus inflammato, ut, uoti damnatus, munera promiſſa diſſoluā, fidemq. meam cum debita religione liberem. Cum enim eſſem in ſummas anguſtias adductus, oratione mea uota ſanctiſsime uoui; uerbiſq. meis animum meum religione conſtrinxi, qnam abſque ſcelere nefario, & impuro, negligere non poſſum.

Holocauſta medullata offeram tibi.

holocauſta opimarū hoſtiarum offeram tibi; arietum ſanguinem ad altare fundam; renes, atque iecur, ſacris flammis adolebo; boues cum hircis immolabo. O ſummæ Maieſtatis amplitudinem, quam parum a nobis huiuſmodi ſacrificia requiris; ſed ea tantum flagitas, quæ ſacris iſtis obſcure deſignantur. Exigis amoris incendium; exigis uitę puritatem; exigis obedientię ſanctitatem; interitum nequitię cōcupiſcis; non pecudum ſanguine placaris; ſed agni illius immaculati ſanguine, pro generis humani ſalute proſuſo, iram remittis.

Venite, audite, & narrabo.

Omnes, qui Deum timetis, accedite; & explicabo uobis, quanta beneficia is in animam meam contulerit. Opem illius oris mei ſummis clamoribus imploraui; &, cum mihi opem, ut flagitauerā, intuliſſet, lingua, ut laudes illius in cælum efferrē, enixus ſum. Vobis hoc exemplum illius ſummæ benignitatis propoſitum eſſe nolui, ne umquam animis concidatis; ſed in omnibus calamitoſis tēporibus, cum ſumma fide, manus in cælum intendatis, ut auxilium ab illo ſummo Domino, qui nūqnam humilium preces aſpernatur, conſequamini.

Iniquitatē ſi adſpexi in corde meo.

Hoc tamen uos admonitos eſſe uolo, ut, ſi uultis exaudiri, iniquitatem deteſtemini; iuſtitiam, quātum in uobis fuerit, amplexemini; & iniurias omnes acerrimo odio perſequamini. Cum enim Deus odio ſummo perſequatur iniquitatem, fieri nullo modo poterit, ut illis aliquid amoris, & benignitatis, impertiat, qui crimine iniquitatis alligati ſunt. Etenim, quamdiu ad Deum ſupplex accedo, hoc in primis excogito, ut omnem iniquitatis labem a me longiſsime repellam; cum certū habeam meā orationem minime Deo gratam fore, quamdiu aliquid iniquum, & iniuſtum, mente, & cogitatione, deſignauero. At Dominus exaudiuit me, atque uoci precationis meæ aures ſatis attentas præbuit. Nomen Domini in omni ſeculorum æternitate laudibus ſummis ab omnibus efferatur, qui me orationis fructu non deſtituit; neque miſericordiam a me remouit, ſed opibus illius animam meam egregie cumnlauit.

Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, &c. Pſal. 66. Apud Heb. 67.

COnnerſionem gentium prædixit Dauid; improborum odia, & immanitates, expoſuit; dolores, qui erant illis hauriendi, qui Chriſtianam diſciplinam profitentur, explanauit; Euangelij uictoriam luculentiſsime perſecutus eſt; & cæleſtis doctrinæ celeritatem, quæ ultimos terrarum fines peruagata eſt, minime prætermiſit. Verum, cum Iudæos maxima ex parte tardiores eſſe uideret ad tantum beneficium gratis animis accipiendū, ſub uniuerſi populi perſona, Deum obſecrat, ut Iudæos eodem ſplendore lucis Diuinæ colluſtret, quo gentes illuſtrauerat.

Deus miſereatur noſtri.

Ait igitur: Deus miſereatur noſtri, & ne patiatur nos diutius ſomno torpeſcere, & mentis cæcitate damnari. Promiſit ille quidem patribus noſtris, ut ex illorū ſemine proueniret, qui genus humanum dira exſecratione deuinctum exſecratione liberaret, & omnibus nationibus benediceret, hoc eſt, eas bonis ſummis, atque ſempiternis, expleret. hoc igitur precamur, ut nobis benedicat, neque patiatur filios ſanctorum patrum fieri promiſſæ felicitatis expertes. Id autem fiet, ſi mentis noſtræ tenebras diſpulerit, animiſq. noſtris gratiæ ſuæ lumē porrexerit, ut myſteria, quæ in lege Diuina latent, puris oculis intueri, & patris gloriam contemplari, poſsimus. O Diuinæ mentis altitudo, quam mirabiles opes ſapiētiæ, & benignitatis, antiqui fœderis integumentis occuluntur? Hoc tandem uelamine detracto, uidebimus, & admirabimur; & gentes ipſas, quæ antea nos æmulatione pungebant, quodammodo prolapſas excitabimus;

Vt cognoſcamus in terra uiam tuam.

terrā (ut in principio noſtri generis principes effecerunt) doctrina pietatis illuſtrabimus: omnibuſq. gentibus uiam tuam monſtrabimus, ut omnes a te ſalutem conſequantur. Laudabunt te populi omnes. Nec erit tunc ulla natio, quæ tuum detrectet imperium. Credentes autem populi, & fide uitam moderantes, inexplicabili gaudio, & lætitia, triumphabunt; quoniam iudicabis populos æquitate mirabili; & in terra te ducem præbebis, ut omnes in gloriam immortalem clementiſsime perducas. O admirandum benignitatis immenſæ teſtimonium. Summus ipſe Deus, ſummiq. patris imago, ut ſalutare iudicium exerceat, in terris uerſabitur; in humana ſpecie latebit; animos humanos impuritatis arguet; amentiæ conuincet; peccata damnabit; iuſtitiam conſtituet; ut homines, a tenebris ad lucem traducti, ſuam miſeriam ſimul cum clementia Diuina perſpiciant; ut priſtinas ſordes odio perſequantur, ſeq. totos ad ductum, & imperium, ſummi imperatoris adiungant.

Confiteantur tibi populi omnes. terra dedit fructū ſuū.

Laudabunt te populi, Domine; laudabunt te populi omnes. Nec erit ulla natio, quæ tuum detrectet imperium. Terra enim germinabit; Diuinumq. fructum proferet; & mortales oculi Dei filium humana forma ueſtitum intuebuntur. Tunc numen immenſum, atque ſempiternum, unum & idem natura, perſonarum ratione diſtinctum, omnibus gentibus innoteſcet. Benedicat nobis Deus pater, a quo cuncta bona proueniunt; benedicat & filius, per quem omnia fiunt; bendeicat & Spiritus ſanctus, cuius gratia, & benignitate, omnia Diuina munera continentur; omneſq. terræ fines Deum metuant, & ament, & in gratia illius acquieſcant.

Exſto-

Exſurgat Deus, & diſsipentur inimici eius. Pſal. 67. Apud Heb. 68.

RES priſcis temporibus Diuino præſidio geſtæ futuras adumbrabant; & iccirco Prophetæ, quoties in memoriam antiquitatis incurrunt, futurumq. beneficium, opera Chriſti conferendum, portendunt, ad Chriſtum repente tota mente rapiuntur; illius clementiam, atque uirtutem, admirantur; &, conſideratione tantæ dignitatis, quantam per illum conſecuti ſumus, exſultant. At, quid clarius opera noſtræ ſalutis expreſſerit, quam illud Hebræorum iter, quo ex Aegypti finibus demigrarunt, ut, numinis ductu, terram, ſibi a Deo promiſſam, peterent, haud facile reperitur. Omnes enim, qui cælum petunt, in uia ſunt, &, a poteſtate immaniſsimæ tyrannidis egreſsi, eo cõtendunt, quo Diuini ſpiritus admonitu diriguntur. Mulra tamen obſtant, quemadmodũ & olim multa Hebręos, exire ex Aegypto cupientes, impediebant. Pharao tunc gentem ui ſumma retinebat: hic Satanas exitum maximis conatibus iuterdudit: uerum, quemadmodum olim omnia impedlmenta Dei præſeutis ope ſublata ſunt, ita & nunc omnes hoſtium conatus Chriſti auxilio franguntur. Tunc Aegypti imperium fuit multis plagis afflictum; nunc uero pieratis inimici multis uulneribus ſauciati. Tunc Pharao cum uniuerſo exercitu in profundo demerſus eſt; nunc Mundi princeps, cum peccatis omnibus, taeterrimæ mortis uoragine conſumptus. Moſes tuuc itineris dux erat; nunc Chriſti ſpiritus in uiam deducit. Quid referam panem e cælo demiſſum? aquã e ſaxo duriſsimo, ictu uirgę unius, eductam? legẽ in lapideas tabnlas Dei ipſius manibus inciſam? Num eſt obſcutum, per hæc, omnia Chriſti munera, & beneficia, deſignata fuiſſe? Ille namque eſt uerus panis, e cælo delapſus, ut Mundum, impetu mortis abiectum, uera, atque ſempiterna, uita reficeret: gratia illius eſt aqua ſalutaris, quæ ſitim reſtinguit, & animum de uia defeſſum mirifice recreat; ille legem æternam iu cordibus humanis inſcribit, ut de illa noctes, & dies cogitent, nec ab illius ſtudio ulla ratione ſeiungamur. Sed, quid plura perſequar; cum cõſtet, omnem illam uiam myſterijs admirabilibus redundaſſe? Ergo Dauid, cũ de Chriſto clariſsimam orationem inſtitueret, atque uideret, illius peregrinationem fuiſſe antiqua peregrinatione luculenter aſsimulatam, ita præterita futuris intexit, & cum Diuinis humana cõiungit, ut doceat, ex humanis rebus ſimilitudines aſſumere, quibus facilius Diuinarum cognitionem capiamus. Illud autem intelligendum eſt, tanta cura, & uigilantia, Deum eos, quos in fidem recepit, tueri, ut nullatenus ab eorum cuſtodia diſcedat. & ea de cauſſa, cum illi peregrinantur, Deus ipſe peregrinari dicitur; cum quieſcunt, quieſcere; cum pugnant, prœliari; cum denique nihil ſine ope illius moliri audeant, omnia, quæ cogitant, quæ deſignant, quę moliuntur, & faciũt, ad Deum iure, atque merito, referuntur. Hac autem de cauſſa Deus dicitur peregrinari, caſtrametari, antecedere, ſubſequi, & alia multa, quibus ſignificatur, actiones illius a ſuotum ſalute nõ ſuiſſe diſiunctas. Huius autem carminis ſeuſus huc in ſumma refertur; ut uir Diuinus Deum oret; ut omnia, quæ fuerunt olim figuris, & imaginibus, prænũtiata, per Chriſtũ, rebus ueriſsimis, & maxime admirandis, perficiãtur. Nẽpe, ut hoſtes ſempiternos exterreat; ut ſuos hoſtium ſpolijs locupletet; lapſos reficiat; & in ſedibus tandem quietis, hoſt eſt, in iuſtitiæ fructu, conſtituat. Ait igitur: Cũ Iſrael olim ab Aegyptijs intolerabili dominatu premeretur; & diutiſsime tributis immanibus, & operis nullum exitum habentibus, & filiorum infantium nece, uexaretur; Deus dormire, & in ſceleribus impiorum hominum conniuere, uidebatur; cum interim ille res ſuorum minime negligeret. Itaque, cum fuit opportunum, exſurrexit, ut hoſtes plagis multis affligeret; & Iſraelem in libertatem uindicaret.

Exſurgat Deus, & diſſipẽtur inimici eius.

Hoc autem multo clarius fiet, cũ tempus ipſius ueritatis expreſſæ ſignis admirandis aduenerit. Exſurget enim Deus; hoſtes illius ſempiterni diſsipabũtur; & omnes qui illum odio habent, ne uultum irati ſubeant, ſe in fugam repẽte dabunt. Quemadmodum fumus a uento diſpellitur, diſpelles eos, Domine; &, ut cera, prope ignẽ, liquefacta, diffunditur; ſic impij, aduentu Diuinæ Maieſtatis, interibunt. Iuſti uero lætabũtur in aduentu Domini, & exſultabunt; &, animis incredibiliter exhilaratis, iu uoluptate ſumma uerſabuntur. Id enim, quod ardenter optauerant, quod uehementer a Deo contenderant, quod ab exordio generis humani omnes ſancti homines uidere cõcupierant, oculis ſuis adſpicient. Canite Domino; nomen illius hymuis, & canticis, celebrate; munite uiam illi, qui, ut olim, cum Iſrael Arabiæ deſerta peragrabat, ipſe præcedebat, ſic nuuc pet uaſtã Mundi huius ſolitudinem uehitur.

Cantate Deo. pſalmum dicite nomini eius iter facite ei.

Nam, quamuis Diuinitas illius in hnmana forma, & ſpecie, delitеſcat, uerus Deus eſt, & hoc eſt illius nomẽ in omni temporum æternitate prædicandum. Non immerito igitur in illius conſpectu ſancti homines, magnitudine lætitiæ, atque iucunditatis, efferentur; & iu curanda uia, fide, & humilitate, & ardenti pietatis ſtudio, certatim elaborabunt.

Exſultate in conſpectu eius.

Non tyrannum exſpectamus, qui opes tenuiorum hominum ſuam prędam putet; cuius omne ſtudium in augendis, & cumulandis, opibus, per ſummũ ſcelus, & iniuriam, conſumatur; ſed Regem, iuſtitiæ, libertatis, & clementiæ, laude præcelleutem. Eſt enim pupillorum pater, uiduarum patrouus, & uindex, Dominus, & omnium, qui numen illius fidenter implorant, ſingulare, & inuictum, præſidium. Icciroo enim in humaua natura ſibi ſtabilẽ ſedem, atque domicilium, collocauit, ut ex tam ſacrati templi religione, & ſanctitate, facilius omnium fidelium preces exaudiret.

Deus in loco ſancto ſuo.

O Domine, quãdo, egreſſus ex Aegypto, populnm tuum admirabili clementia antecedebas, & per deſertam ſolitudinem iter faciebas, quam egregiam ſignificationem præſentis uirtutis tuæ illi multitudini dediſti? quam admirandis ſignis futura beneficia prę-monſtrauiſti?

Deus, cũ egredereris in conſpectu populi tui.

monſtrauiſti?Terra enim,magnis motibus tremefacta, fremitus horrendos edebat; cælnm imbribus,atque procellis, cum fragore demiſsis, ruere uidebatur;omnis natura in conſpectu tuo trepidabat;quin etiam mons ipſe Sinai,legis Diuinæ religioni conſecratus, frequenti tonitru,fulgure, & incendio, propemodum de ſede conuulſus eſt in ſummi Domini conſpectu; in quo clare cernebatur,illum uerum Deum eſſe, quem Iſrael colit, & non illum,quem nationes, a Dei placitis alienæ, mentis ſtupore,& exſecranda cæcitate,uenerãtur. Et hæc quidem omnia fuerunt ad timorem propoſita.timor enim coercet temeritatem; refrenat libidinem;& eſt non mediocre pietatis,& iuſtitię, fundamentum. Sed opus erat,ne multitudo deficeret,ut clementiæ munera ſine mora popnlũ ſollicitudine leuarent. Animus enim afflictus neceſſarij ſubſidij dilationem non patitur. Cum igitur populus eſſet omnium rerum pęnuria confectus, & ultra modum debilitatus, liberalitatis, & magnificentiæ,plnuiã e cælo demiſiſti, Domine, qua hereditatem tuam,populum nempe tuum,qnem ſingulari prouidentia tuendum ſuſcepiſti, ualde laborantem reficeres, & uiribus egregie confirmares. Nec enim illi cæleſtis panis defuit;neque fructu ſalutaris aquę deſtitutus eſt; neque ullis denique commodis ad uitam ſine moleſtia degendã caruit; cum tu illi omnia ſatis abunde ſuppeditares,ut,omni cura ſolutus,munera infinitæ probitatis agnoſceret;& intelligeret,non in humana induſtria,ſed in Diuina beneficentia, eſſe uitæ præſidia collocanda. Nec enim tantum uiris magnis, qui uirtutis altitudine tibi erant cariſsimi, conſultum eſſe uoluiſti; uerum & hominibns imperitis, qui non erãt tantum in uirtutis ſtudio progreſsi, ut eſſent pro hominibus habendi, ſed in iumentis numerandi,ut bonorum uſibus ſeruirent,bonitatis tuæ munera clementer impertitus es, ut afflictam mnltitudinem tuã opportuno ſubſidio ſubleuares. At hæc omnia multo magnificentius, cum adueneris,ipſe præſtabis. Nam & panem cæleſtẽ, qno paſcuntur angeli, tuis comedendum appones; ut uitam in perpetuum felicisſime propagare poſsint;& gratiæ tuæ percunitate recreati,nullas hoſtium minas extimeſcent;&,ſimiliter atque illis temporibus effeciſti, materiam dabis mulieribus egregie pſallentibus,nt magni exercitus uictoriam, inſigni ſuauitate iucundiſsimi concentus,ennntient. Reges quidem olim, qui in domũ tuam furenter inuadebant,quamuis eſſent maximis exercitibus ſtipati,fuſi,fugatiq. ſunt;ipſiusq. domus pulchritudo,hoc eſt, ſanctorum hominnm cœtus,quem ueriſsimæ uirtutis cultus,& religionis ſanctitas, exornabat, qui erant ipſius templi cuſtodiæ præpoſiti,inſigni uictoria parta, inter ſe ſpolia diuidebant.Hæc autem multo clarius fient, cum tu,Domine,per te terras luſtraueris, humanumq. genns Diuina luce compleueris. Mulieres enim, & homines etiam non multum a muliebri imbecillitate diſtantes, repente per ſpiritum tuũ uires aſſument, quibus, harmonia iucundiſsima, uictoriam exercitus tui,non numero, ſed uirtute, maximi,celebrent,qua orbem terrarum,tyrannide immaniſsimi,atque potentiſsimi,hoſtis oppreſſum,maximis uiribus,& omni uigilantia, & calliditate,munitum, expugnabnnt, & ſub tuum imperium ſubiungent,ita,ut nemo poſsit magnitudini tam excellentis uirtutis obſiſtere. Inferorum principes,magnis exercitibus circumſępti,uictorijs inſolenter elati,fundatiſsimo imperio confidẽtes,ſe in fugam dabunt; dabunt quidem ſe in effuſam fugam præcipites,& uictoriam imbelli multitudini,cum ſummo dedecore,& ignominia, concedent.Homines enim,neque natalibus clari,neque opibus opulẽti,neque diſciplinis eruditi, nec gratia potentes, imperium libidinis,impietatis, immanitatis,priucipum poteutia munitum, temporis diuturnitate confirmatum, dæmonis artificio,& ſumma totius erebi ui,corroboratum, euertent, & ſpolia magna capient,quibus, cum egregia laude,locupletati,triumphent. At,fructus huius tam claræ uictoriæ quam illuſtris futurus ſit, animis ipſi uobiſcum reputate. Si iacueritis inter ollas,atra nitiorum fuligine cõſperſi, ex tetra,& obſcura,ſeruitute,libidinis,& immanitatis,erepti, & in triumphum ducti, ut deinceps angelorũ imperatori ſeruiatis,pennis ad ſimilitudinem columbi,& argentei candoris obducti,& aureis alis erecti,mente,& cogitatioue,in cæleſtes ſedes euolabitis. Nam omnia Chriſti gratia commntabuutur. ignaui inuictum robur aſſument; qui in ſordibus uolutati fuerant,ornamentis Diuinis excolentur; qui humi repebant, alis miro fulgore collucentibus,ad cælum adſpirabunt. Cum Reges, iudicio Diuino,propter ſcelus in cæleſtem Remp. conceptum,diſcordes exſtiterint;tu, Domine,eos, inaniſsimis cogitationibus inflatos, denſis niuibus obrues, ut, conglaciati frigoribus, euertantur. At mons,in quo Dei ciuitas ædificata eſt,perinde, atque mons Baſan,fertilis,& opimus eſt; & collibus undique munitus eſt, ita, ut neque fame ad deditionem compelli,ueque uiribus expugnari, poſsit:effert enim fruges;pabula profundit;pecora multa nutrit;omnia,quibus indiget hominũ uita,abũde ſuppeditat;eſt præterea tã multis uictus præſidijs,& tantis munitionibus circumuallatus, ut nullis opibus queat aliqua ex parte labare. Nihil enim poteſt Eccleſia Chriſti uel abuudantius, uel munitius, excogitari. Quid igitur uobis in mentem uenit, o montes editi,tantis inuidiæ ſtimulis incitari, ut contra montem Domini copias perpetuo comparetis?Vos appello,principes, qui eſtis in ſummo,& excelſo,gradu dignitatis,& imperij,locati, quæ uos amentia uexat, ut montem Domini perditis conatibus oppngnetis?Num iniurijs laceſsiti fuiſtis? Non prorſus. Mons enim Domini non eſt peſtilens,ſed beneficus,atque ſalutaris. Num imperium, eo ſuperato, amplificare contenditis? Summus uos furor exagitat, ſi fieri poſſe exiſtimatis,ut is uiribus humanis expugnetur.Hnnc enim moutem Deus amore ſummo cõplectitur;hunc ornatum,& amplificatum, uidere cupit;hunc poſtremo delegit, in quo ſibi ſempiternam ſedem,& domiciliũ,conſtrueret. Quid igitur uos illius immenſæ potentię repugnabitis?Vos in illum, bellum odio peſtifero imbutum comparabitis?

Pluuiã uolũtariam ſegregabis, Deus.

Animalia tua habitabunt in ea.

Dabis uirtutem euãgelizãtibus

Rex uirtutum dilecti dilecti.

Et ſpeciei domus diuidere ſpolia

Si dormiatis inter medios cleros

Dũ diſcernit cæleſtis Reges ſuper eam.

Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus

Vt quid ſuſpicamini mõtes coagulatos.

Mons in quo beneplacitũ eſt.

Digitized by Google

bitis? Vobis ex tam infando ſcelere uictoriam polliceri audebitis? qua ſpe? quae exercitus inuicti fiducia? bellici currus Domini ſunt innumerabiles;

Currus Dei decem millibus multiplex.

multis angelorum millibus circumſęptus eſt. Vt autem quondam in Sinai, cum legem dabat, & in tabernaculo fœderis, cum præſentiam ſuam declarabat, in medio exercitu uerſabatur; ſic in Sione cæleſti, & cum legē ſalutarem ſanxerit, & cum ſpiritus ſui gratiam diffuderit, ita ſtatum ſuæ Reip. moderabitur, ut numquā ab illa diſcedat.

Adſcēdiſti in altum, cepiſti captiuitatem.

O ſumme cęlitum imperator, in infimum terræ baratrū te demiſiſti, ut inferorum clauſtra conuelleres, & tenebris incluſos educeres, & humani generis hoſtem ſempiternum exſpoliares; & ſic tandem, in cælnm, omnium bellorum uictor, manubijs onuſtus, adſcendiſti; eos, qui captiui detinebantut, belli iure captos, ut tuæ gloriæ ſeruirent, in triumphū duxiſti; & dona a patre ſummo, quę hominibus diſtribueres, conſecutus es, ut, Spiritus ſancti muneribus ornati, & cumulati, facinora in Eccleſiæ totius utilitatem Diuinæ uirtutis efficerent; tantaq. ui orbem terrarum commouiſti, ut multos, etiam

Etenim nō credentes.

ex illis, qui in te Deum habitare cum inſigni contumacia negabant, fidem tibi dare, & ſe ad nomē tuum adiungere, ſpiritus impulſu commoueres.

Benedictus Dominus die quotidie.

Summus Dominus diebus ſingulis omnium laude celebretur, qui tam multis nos beneficijs onerat; &, cum ſit omnipotens Deus, neque ullo modo rebus humanis indigeat, ſe tamē noſtræ ſalutis auctorem, tā admirandis operibus, tā multis in locis, indicauit. Quis tantę probitatis excellentiā dignis laudibus efferre dicēdo poterit?

Deus noſter Deus ſaluos faciendi.

Deus noſter, Deus, auctor, & effector, noſtrę ſalutis eſt; Dei, atq. Dñi, noſtri uirtute, mortis immanitas foras expellitur. Transfiget certe Deus caput hoſtiū ſuorū, & capillatum uerticē eorū, qui in ſcelere perſeuerāt. Satanæ enim imperiū delebit; tyrannorū potentiā perfringet, atque diſsipabit; & omnia dignitatis ornamenta, quibus ſpiritus ingentes aſſumebant, illis eripiet; eoſq. dedecore omni cumulabit.

Dixit Dominus, Ex Baſſan conuertam.

Dixit fore, ut numquam ſuos ope ſua deſtitueret. Vt, inquit, cum Rex Baſſan nimis ferox, & infeſtus, populnm meum armis aggreſſus eſt, Rex ipſe, cum uniuerſo exercitu, conciſus eſt; & populus meus, ope mea, uictor, cum inſigni gloria, redijt; ita, quoties ij, qui in populo meo cenſi fuerint, & ſub meo ſigno militauerint, ab hoſtibus nominis mei fuerint oppugnati, cæſis hoſtibus, cum hominum admiratione, reuertētur. Et, perinde, atque Iſraelem ex profundo maris gurgite, hoſtibus, qui eum inſequebantur, obrutis, & omnino deletis, ſaluum, & incolumen, eduxi; ita e periculis omnibus, eos, qui in mea fide, & patrocinio, latent, cum hoſtium ſtrage maxima, liberabo. Sic autem hoſtes tuos conteram, ut pedes tui, ueſtigijs in hoſtium ſanguine altius impreſsis, ſanguineo colore rubeſcant; & canes tui, eodem ſanguine ſatiati, & infecti, diſcedant. Et his quidem uerbis Dominus populo ſuo ex omnibus bellis clariſsimam uictoriā pollicetur. Quam admirabilia ſunt opera tua, Domine? quam illuſtris, & ampla, eſt miſericordia tua, erga illos, qui tibi confidunt, numenq. tuum debita fide, & pietate, proſequuntur? Viam, in medijs fluctibus, hominibus, quos in fidem receperas, aperuiſti; illiſq. te ducem itineris præbuiſti.

Viderūt ingreſſus tuos Deus.

Viderunt ingreſſus tuos, o Domine; oculis deſpexerunt ingreſſus Dei mei, dum in arca fœderis, in qua erat ſanctitatis exemplum, & Diuini præſidij ſimulacrum, cum ſollenni pompa ueheretur. Cātores præcedebant; ij, qui muſica inſtrumentā pulſabant, ſequebantur; in medio uirgines tympanis ad numerum aptiſsime concinebant. Nullus denique ordo erat, qui laudes nominis tui ſilētio ſupprimendas exiſtimaret; immo erat omnibus inſitum, nefarium ſcelus eſſe, non omnem uitam in gloria tua celebranda conſumere. Qnod tunc in ſimilitudine futuri beneficij geſtū eſt, multo fiet illuſtrius, & magnificentius, cum tu, ut humanis oculis uideri poſsis, humanam formam indues, & populum tuum antecedes, ut omnes, qui ſalutem aſſequi uolent, ueſtigia tua perſequantur. In te intuebuntur; tuis ueſtigijs inſiſtent; a uia, quam mōſtraueris, in alterutram partem minime declinabunt. Te uiri artificio præcellentes ſummis laudibus ornabunt; te mediocres, & infimi, laudabunt; te uirgines puris, & incorruptis, mentibus iucundiſsime canent: non ſexus, non ætas, non nationis ullius condicio, huius tam præclari muneris expers erit. Omnes enim nationes undique ad nomen tuum prædicandum, animo uehementer inflammato, conuenient.

In Eccleſiis benedicite Deo Domino.

Vos igitur adhortor, & moneo, qui ex Iſraelis fonte profluxiſtis, ut in cœtibus ueſtris Dominnm Deum noſtrum, quem cernitis ab omnibus nationibus ſanctiſsime coli, laudibus honoretis, & hoc tam grato ſacrificio uobis Maieſtatem illius propitiam faciatis.

Ibi Beniamin adoleſcentulus.

Quod quidem in principio præclariſsime fiet, cum ex Iſraelis ſtirpe deligēdi ſint Eccleſiarum principes, qui orbem terrarum moderentur, & ad notitiam numinis ſempiterni, & Iudæos, & gentes externas, erudiant. Ex tribu enim Beniamin, ſi ad gentis numerum reſpicias, exigua, atque propemodum in uulgus ignota, ſummus Princeps exſiſtet, qui Mūdum ad cognitionē doctrinæ cæleſtis inſtituat; ſimiliter ex tribu Iuda maximi principes orientur. Principes etiā, Zabulonis ſatu editi; & principes Nephtalini ſanguine procreati, multis præibūt.

Māda Deus uirtuti tuæ.

O Iſrael, ne adſcribas laudibus, & meritis, tuis robur tuū. Beneficiū Dei tui eſt: munus illius eſt tibi clementiſsime donatū. Ille eſt, qui te robore ſuo fulcit, qui ſpiritu ſuo cōfirmat; illius uirtute, & nō uiribus tuis, uictorias inſignes cōſequeris. O Dñe, cōfirma uirtute tua inuicta opus, quod in functione noſtræ ſalutis edidiſti, ut numquam, quod ſtabiliendum ſuſcepiſti, hoſtium conatibus dilabatur.

A templo tuo in Hieruſalem.

Ex tempore templi tui ſempiterni, quod in ciuitate cæleſti Hieruſalem, hoc eſt, in Eccleſia tua, dedicaſti, Religio, multo ſanctius inſtaurata, orbē terrarum commouebit, ita, ut maximi Reges, & Principes, tibi munera, uenerabundi, atque ſupplices, offerant.

Increpa feras arundinis.

Tu uero, pro iure tuo, munera, quę non ſunt Diuinæ Maieſtatis, repudia; legis ſacra cōtemne, ut noui fœderis ſacrificia tibi rite fiant. Qnadrupedes ad uictimas aſpernare; odores ad antiqua ſuffimenta nullam uim ſolidæ, & expreſſæ, religionis habere doce; uitulorum multitudinem,

nem,populorum curribus ſubiunctam,ad hoſtias immolandas deteſtate;eos ,qui ſe cum argenteis fragmētis abijciunt,ut numē tuum ,ritu legis,ad miſericordiam inflectant, fruſtra laborare demonſtra.ſac,ut intelligāt, te nō huiuſmodi ſacrificijs , ſed miſericordia,placar ;gentes immanes, qui bella comparant,&,quantum poſſunt, in hominū genus peſtem,atque perniciem,machinantur,diſperde.Perfice,ut intelligant omnes mortales, nihil tibi cordi futurum, quod non ſit ex ardenti in Deū pietare,& ex hominum caritate, profectū. Itaque nouo ſacerdotio,noua religione,nouo fœdere, conſtituto,antiquis cęrimonijs abrogatis,& impedimentis omnibus,quæ gentes ab Iſraelis commercio,& cōiunctione,dirimebant, diiectis,ex omnibus gentibus repente confluet ingens multitudo, quæ ſumma pietate Deo gratos honores inſtituat;Aegypti principes aduenient; Aethiopes accelerabunt;ut manus ſuas in Deum ſuppliciter intendant.Regna terræ,hymnis,& canticis , nomen Domini celebrate;Dei miſericordiam canite , per quam fuiſtis e ſempiternis tenebris erepta.O beneficentiæ Diuinæ largitatem,quæ tam late diffuſa eſt,ut ad ultimos terræ fines , intra breue temporis ſpatium,admirabili curſu,perueniret. Hymnos in gloriam illius modulamini, qui,ſupra cæleſtis regionis faſtigium inuectus , minime res humanas negligit. Cum enim earum magis oblitus uidebatur,ecce tibi uox illius intonuit , cuius uocis tanta uis exſtitit,ut mundum inuerteret,& immutaret,& a pernicie turbulentiſsimi erroris abſtractum ad ueriſsimę religionis ſtudium repente traduceret. Hoc quidem fieri uirtute humana nō poterat.Nec enim tantas uires habet uel poteſtas hominum,uel gratia, uel eloquētia,ut poſsit flagitia penitus exſtirpare ; errores funditus euellere ; ad uitę contemptionē mortales adducere;animos cupiditate uitæ cæleſtis inflāmare; & perficere denique,ut ea,quæ ſunt oculis ſubiecta, deſpiciāt;& eorum deſiderio,quæ uideri non poſſunt,mirabiliter incendantur.Hanc igitur uim,qua motes omnium hominum,praua inſtitutione corruptos,falſis opinionibus infectos,& lege, & conſuetudine, & tēporis antiquitate,in magnitudine ſceleris obfirmatos,euellitis,nullo modo hominibus tribuatis,ſed illi ſummo Domino,qui Iſraelem , hoc eſt, hominum fideliū cœtum,beneficijs auget ; cuius gloria,& ſortitudo,in cælo uehementer eminet,& excellit.Terribils es,Domine,in tabernaculo ſempiterno:hoſtes enim fundis,& fugas ; & facis , ut, excruciati ſupplicijs , numen tuum extimeſcant. Clementiſsimus es in Iſraelem, quē præſidio tueris,muneribus ornas,& ad communionem Diuini ſtatus inuitas.Ipſe Dominus eſt , qui uirtute fulcit,& uiribus confirmat, populum ſuum. Nomen igitur Dei in omni æternitate prædicetur.

Diſsipa gētes,quę bella uolunt

Venient legati ex Aegypto.

Ecce dabit uoci ſuę uocem uirtutis.

Saluum me fac Deus. Pſal. 68. Apud Heb. 69.

HOc propoſitum fuit Prophetis omnibus , (quemadmodum Petrus air)ut antecedentes Chriſti optimi maximi cruciatus,& conſequētes laudes,atque triumphum,deſcriberent.Dauid in primis hoc munus fuit luculentiſsime perſecutus.Quis enim Chriſti ſupplicia,querimonias , & gemitus,uehementius, & cum maiore doloris ſenſu,& acerbitate,defleuit?Quis in illius exſurrectione,& Diuina uita,& triumpho clariſsimo, iucundius exſultauit? Itaque,ut apparet, hæc erat illi in rebus afflictis alleuatio;in ſecundis uitæ ſempiternæ commentatio;in omni denique loco illa iugis, & aſsidua,Chriſti præmeditatio mentem illius iacentem erigebat,erectam efferebat,elatam in ſuperas ſedes euehebat,ut in cęlo frequētiſsime uerſaretur.Et,quamuis ea,quæ litteris mandabat, aliqua ex parte ſubobſcura ſimilitudine ad ſe pertinere perſpiceret , cum tamē illius animus eſſet ad futuras Chriſti actiones acriter , atque uehementer,intentus,ea dicit, quæ nullo modo,niſi ad unū Chriſtum , referenda ſunt . Quod quidem in hoc Pſalmo clare perſpicitur.Quamuis enim ille multis incommodis fuerit afflictus , & iniurias ſibi illatas iure lamentaretur ,in Chriſtum tamen reſpiciens,non ſuas ærumnas, ſed Chriſti ſupplicia, deplorat.Sic igitur Chriſtum lamentantem inducit: Accelera,Domine;ut ſalutem mihi,in tam inſigni calamitate,conferas; & e mortis ipſius faucibus me clementer eripias. Nam torrentis, imbribus uehementer amplificati , curſus in me fertur tanto impetu ,ut uita mea in extremo diſcrimine cōſtituta ſit.In profundo luto defixus ſum,in quo firme ueſtigium ſtabilire non poſſum ; in aquam ualde profundam delatus ſum; & me propemodū obrutum undis eſſe conſpicio; opem uehementer implorando defeſſus ſum . Guttur meum clamoribus ex imo pectore profuſis exaruit; oculi mei , in auxilium,quod petebant,intenti, defecerunt. Cum ergo non in hominibus, ſed in Dei mei clementia , ſpem collocatam habeam , inimici mei multitudine ſuperant capillos capitis mei;ſine ullo merito meo,me odio nimis acerbo perſequuntur;hoſtes mei,mendacio,& calumnia, nixi, contra me uiribus aucti ſunt;quæ non rapui,exſoluere compellor; ita, ut nō pro peccatis meis,ſed pro alienis, acerbiſsimas pœnas , & ſupplicia intoleranda,ſuſtineam Domine.ſiquid inſipienter, & temere,deſignaui,ſi in me flagitium aliquod admiſi,ſi criminibus ſupplicio dignis alligatus ſum, tu id explorate cognitum habes: te igitur innocentiæ,& puritatis,meę teſtem inuoco,ut decus meū, falſo teſtimonio uanitatis deformatum , teſtimonio tuo ueriſsimo,atque ſanctiſsimo,tueatis.Perfice,ne crucis ignominia eos ab ardēti ſtudio pietatis auertat , qui in te ſpem ſalutis poſitam habent, o Domine,cui exercitus cæleſtes obtemperant , & penes quem eſt rerum omnium ſumma poteſtas;ita,ut facillimum tibi ſit,illis,qui tibi toto pectore ſeruiunt , opitulari;te oro ,ne permittas,o Iſraelis inuictum pręſidium,ut,qui te unum quærunt,dedecoris infamia maculentur. Si enim ope tua nudati fuerint , ſi in rebus aſperis derelicti;erunt mortalibus cunctis ludibrio,quaſi homines mentis expertes,qui,rebus alijs neglectis,a te ſolo ſubſidium fuerint ſibi in ærumna polliciri.

Saluum me fac Deus.

Laboraui clamans.

Deus tu ſcis inſipiētiam meā.

Non erubeſcant.

Non cōfundantur.

Quoniam propter te ſuſtinui

quod

quod quidẽ eueniet,ſi tu mihi nõ opportune ſubſidium attuleris. Quis enim te ardẽtius expetiuit? ſanctius coluit? diligẽtius ſectatus unquam fuit? Propter nominis tui gloriam contumeliam ſuſtinui;& facies mea ſummũ dedecus, & ignominiã, ſubiuit. Alienus factus ſum cum fratribus meis;& filij matris meę,eadem ſtirpe progeniti,& eiſdem Reip. ſanctæ diſciplinis inſtituti, contumelia mei cruciatus offenſi,abalienati ſunt.

Quoiam zelus domus tuæ comedit me.

Acerrimũ enim ſtudium domus tuæ me exedit,& conficit;contumelię,quas perditi homines in Maieſtatem tuam intorquent,in me redundarunt. Indigniſsime nãque patior,legem tuam proculcari;religionem negligi;iuſtitiam opprimi; Eccleſiæ ſanctitatem uiolari;mores hominũ inquinatos, atque peruerſos, adſpicere;&,quod eſt omnium grauiſsimum,indigniſsima conuicia nomini tuo fieri. Quaſi enim aut res humanas non cures, aut ſcelus ulciſci nõ poſsis,aut muneribus a uindicta deducaris, ita te uel negligẽtię,uel imbecillitatis,uel iniquitatis,insimulant;&,cũ iudicia tua minime uerẽtur,in nomẽ tuũ maledictis omnibus inuehũtur. Hęc igitur ſcelerum offenſio me uehementer excruciat;hanc iuſtiſsimam indignationem pati nequeo; hæc me ſollicitudo ad ſupplicium trudit; & omnes denique contumelias mihi ſubeundas eſſe puto, ut illatas nomini tuo contumelias oblitterem; ut ita gloriæ tuæ caritas eluceſcat.

Et operui in ieiunio animã meã.

Hac cura ſtimulatus, aſsiduo fletu,atque ieiunio,animam meam uehementer afflixi. quod fuit mihi, ut maximum probrum, ab inimicis obiectum,cum lugubrem ueſtẽ induerem, in iuſtiſsimi mæroris indicium: illi me dente maledico corrodebant;& nomen meũ,prouerbij uice,ad exemplum dementiſsimę temeritatis,uſurpabant. De me fabulãtur,qui ad portam, in multitudinis cõuentum,de more ueniunt;& in conuiuijs,qui ſe uino intemperanter ingurgitant, me carminibus,& cantilenis,petulantiſsimis irrident; & in omni denique loco me maledictis acerbiſsime conſcindunt.

Ego uero orationem meam ad te Domine.

At ego,in tantis angoribus, unum habeo totius mœroris,& acerbitatis,alleuamentum;quod eſt in oratione,qua a te opem enixe contendere non deſiſto,conſtitutum. Tempus enim ad benigne faciendũ eſt ualde opportunũ. Scelus enim hoſtium iam ad ſummũ peruenit,ita, ut nõ ſit diutius tolerandum,cum facinoris,& truculẽtię,magnitudo uindictam flagitet,& dolores, quos pro alienis peccatis haurio,tanti ſint, ut nullus ad eos cumulus poſsit accedere. Audi igitur me,Domine,ſecundum tuæ clementiæ,& benignitatis,amplitudinem,cuius officiũ eſt,maximo dolori maxima uirtute ſuccurrere;&, ſecundũ tuæ fidei conſtantiã,quæ te admonere debebit, ne promiſsũ auxilium differas,& ſalutẽ cõfeſtim afferas illis,qui ſunt tibi fœdere ſacro deuincti.

Eripe me de luto.

libera me, ne in lutulẽtã foueã deprimar;ne,undarũ impetu cõtortus,& ſolida palude demerſus,interea; eripe me de inimicis meis,ne,aquarũ uerticibus abſorptus,in profundũ aluei gurgitẽ detrudar. Non me differat aquę uehementiſsimæ fluẽtis impetus;ne me conficiat fluminis profunda uorago;ne ue imi gurgitis anguſtiæ exitũ intercludant.

Exaudi me Domine.

Hoc,in ſumma,te uehementer oro, ne inimici mei,ſcelere, & amentia,flagrantes, qui netuos oẽs ad mei nominis memoriã funditus euertendã intendunt,conata perficiant. Te igitur,quantũ poſsum,oro,& obſecro,ut me audias;opẽ tuam flagito;miſericordiã ſuppliciter imploro;quæ tã ſalutaris, & benefica, eſt,ut totius calamitatis memoriam tollat;ita, ut eos,qui miſerijs erãt impliciti,florẽtes, atque beatos,efficiat. Tuũ præſidium flagito;opem tuam uehemẽtiſsime requiro;& clementiam tuã ſupplex obteſtor;ut,ſecundum beneficiorum tuorũ multitudinem,qua miſeros,& afflictos,conſolaris,me reſpicias;& a malis; quibus ſum miſerrime circumuentus,educas. Nõ auertas faciẽ tuam ab hoc ſeruo tuo:maxime enim me premit anguſtia. quocirca a te maiorẽ in modum peto,ne auxilium differendum,& procraſtinandũ,exiſtimes.

Intẽde animæ meæ.

Animę meæ te pręſentẽ ſiſte;illam ſine mora redime;ne hoſtes, ut uictores,inſultẽt,ad me liberãdũ accelera. Quibus cõuicijs exagiter, quibus cõtumelijs lacerer, quibus ignominiæ maculis inurar ab hoſtibus meis,tu,Dñe,noſti:nam hoſtiũ perditiſsimi conatus,te inſpectante,cõparantur. Opprobrium afflictat cor meum;dolore intolerandu diſcrucior; ſpectaui,an eſſet,qui doloris mei ſenſu moueretur;& neminẽ uidi;qui mihi ſolatiũ dare conaretur,& neminẽ inueni;in cibum ſel mihi porrexerunt,&,cũ ſitirem,acetum mihi ad bibendũ obtulerunt.

Et ſuſtinui qui, contriſtaretur.

Sceleris igitur,& immanitatis, atrocitate, omnẽ ſibi aditum ad miſericordiã præcluſerunt; cũ ſalutis auctorem tã acerbo odio perſecuti ſint,ut nullis illius ſupplicijs expleri, & ſatiari, poſſent. Iuri igitur Diuino conſentaneum eſt, ut, qui a ſe miſericordiam repulere,iram Diuinam ſubeant, diriſq. ſupplicijs in perpetuum acerrime torqueantur.

Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum.

Primum quidem,menſæ eorum, e qua dapes exquiſitas ſe ſumpturos eſſe confidunt, laqueus extentus ſit, quo alligati teneantur, ut ſe expedire non poſsint. Menſa quidem eſt Scripturæ ſanctæ diſciplina,quam illi tantum percipiunt, qui pura mente ſunt, & ſpendore Diuinæ lucis illuſtrantur; reliqui uero, quos impietas excæcauit, tantum abeſt,ut ex illius ſtudio fructum percipiant, ut potius uenenum hauriant, quo miſeris modis intabeſcant. Ad libidinem enim ſuam, atque nefarium ſcelus,oracula Diuina interpretari, & tætras tenebras clariſsimis rebus obducere, conantur. Tæterrimi igitur facinoris pœnas luent, & laqueis irretiti tenebuntur, ut inde præcipites in perpetuum cruciatum eijciantur. Obſcurentur oculi eorum, ne uideant; & dorſum eorum intolerandis oneribus deprimatur. Semper in tenebris, & mentis exſecranda cæcitate,uerſentur, & ita ſint ſempiternæ ſeruitutis uinculis adſtricti,& immanibus tributis oppreſsi,ut numquam libere reſpirent. Effunde in illos iram tuam;nec ullo pacto uim tuæ indignationis effugiant.

Fiat habitatio eorũ deſerta.

Templo,& ſacris ædificijs,quibus niti,& cõfidere,uidebãtur,extrema uaſtitas inferatur; & domus,quas incolebant,quaſi tabernacula diruãtur, & uniuerſa denique ciuitas ab habitatoribus deſeratur. Nõ ſit ultra religio,neque ſacerdotiũ,nec Reſp. nec ullũ denique legis priſcę ueſtigiũ,neque ſplendoris antiqui monumentum.

Quoniam quẽ tu percuſsiſti.

Illũ enim,Domine,quẽ tu

percuſsiſti,cuius eo tempore condicio erat magis humanitate ſubleuãda,quam doloris additamento grauius affligenda,perſecuti ſunt;& mihi,inflictis a te uulneribus,petulan:iſsimis uerbis inſultarunt.Scelus eorũ (ut euenit ijs,qui in uiã redire nolunt,& ab ope tua deſerũtur)ſcelerũ acceſſione cumuletur;& iuſtitię tuę, quæ numinis tui gratia cõtinetur, participes numquam fiant. deleantur e libro uiuentiũ; & in iuſtorum cœtu minime cenſeantur.

Ego ſum pauper, & dolens.

At me,inopia conflictatũ,& dolotibus oppreſſum,miſericordia tua,Dñe,ſubleuabit;& in altiſsimo gradu conſtituet.

Laudabo nomen Dei cum cãtico

Cum igitur e tenebris emerſus,& a mortuis excitatus,fuero,nomen Dñi carminibus,& canticis,landabo; & gratiarũ confeſsione illius decus,& glotiam, in cælum efferã.

Et placebit Deo ſuper uitulum.

Quod quidem munus illi oblatum erit longe gratiſsimũ,& multo magis acceptum,quam ſi bouẽ, aut tenerrimũ uitulum,cuius cornua, & ungues, recenter eminerent,in ſacrificium obtuliſſem.Cũ enim legis ſacrificium aſpernetur, gratiarũ ſacrificinm requirit. &,quo beneficium amplius,& magnificentius,eſt, eo laudis ſacrificium eſt illi iucundius. Cũ ergo nullum umquam beneficium amplius,& maius,exſtiterit;cõſequens eſt,ut mea laus,in maximo omnium beneficio tributa,maxime omnibus ſanctitatibus antecellat.

Videãt pauperes,& lętentur.

Humiles,& afflicti,in me intuẽtes,omni cura,& ſollicitudine, leuabuntur;& gaudio mirifice triumphabũt.Animis exſultate, omnes, qui Deum quæritis.animi namque ueſtri,gratiæ Diuinæ compotes, ſempiterna uita perfruẽtur.Audit enim pauperes Dñs, & uictos ſuos a tenebris educet,ut in cælitum gloria,& iucunditate,uerſertur.Cæleſtis tegio Domini laudem celebret;terra in gloriam illius lęta uoce circumſonet; maria omnia, cum animantibus,quæ in aquis natant,& in profundo uolutantur, exſultent.

Quoniam Deus faluã faciet Sion

Dominus enim ſalutem afferet Sioni cęleſti;& Iudęæ ciuitates ędificabit;& homines fideles in illis habitabunt; & ius ſempiternæ ciuitatis obtinebunt.Poſteri eorum, qui Domino ſeruiunt, in hereditariam illius poſſeſsionem uenient;&,qui diligunt nomen eius,quocũque genere illi ſint, & quacũque ex regione ſint adſciti, in ea ſedes ſtabiles, atque ſempiternas, habebunt.

Deus, in adiutorium meum intende. Pſal.69. Apud Heb.70.

DAuid,ſimiliter atque in carmine pręcedenti fecit,ita in hoc ſibi auxilium in uitæ diſcrimine petit,ut mẽtem a Chriſti ſupplicio minime temoueat, & diras non tam ſuis inimicis, quam illius hoſtibus,imprecetur.

Deus in adiutorium meum intende.

Domine, inquit,uim tui numinis excita, ut me ab inimicis meis, qui me circumſeſſum tenent,eripias;&,ut uitam meã ſalutari præſidio confirmes, celeritatem ſuſcipe: nec enim eſt diſsimulandum facinus, ſed cũ feſtinatione coercendũ, ne,ſceleris exemplo, multos mortales inficiat:neque periculum,in quo uerſor, negligendũ, ne prius hoſtes uoti compotes fiant, quam ſubſidium afferatur.Perturbati, atque confuſi,diſcedant,& ignominia deformentur,oẽs,qui animæ meæ interitum moliuntur;metu perterriti,cũ inſigni dedecore fugiant, qui ſummo ſtudio, & contentione,mihi mala comparant.In pœnam contumeliarũ, quas imponere mihi conati ſunt, dedecoris extremi cõtumelias patiantur,qui mihi in ærumnis inſultant. &,quoties me afflictũ adſpiciunt,inter ſe,cũ effrenata uerborũ petulantia, de meo incõmodo gratulantur. lætitia effetantur in nominis tui glotiam, & inſigni gaudio cumulentur,qui te quęrunt, &, pręſidio tuo defenſi, & muneribus tuis exornati, gratias agant tibi, qui nõ aliunde,quam a te,ſalutem expetunt,& Chriſtum tuum.in quo ſalus generis humani cõſiſtit, incenſis animis amplectũtur.

Ego uero egenus, & pauper ſũ.

Vides me uehementer afflictum,uides ab omnibus rebus inopẽ, humanoq. auxilio prorſus orbatum. Propera igitur; celeritatem incita;auxiliũ tuum feſtinanter affer; ut per te ipſum me liberes, & in loco tutiſsimo conſtituas, ne ad meã perniciem hoſtium ſcelus euadat.O Domine,te mihi auxilio minime defuturum confido: ſed, cum neque humana imbecillitas,neque Diuinæ gloriæ cupiditas, dilationem pati queat,te uehemẽter etiam atque etiam oro, & obſecro,ne pręſidium tuum res ulla remoretur.

In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Pſal. 70. Apud Heb. 71.

EAndem materiam,& eadem mente, perſequitur uir Diuinus,quam in pręcedenti Pſalmo tractauit. quare minime neceſſe eſt lectorem de argumento illius admonere.

In te Domine ſperaui.

Domine,inquit,ſemper in clementia tua ſpem firmã habui, quę numquam me fallet;& iccirco ignominiam temeritatis,quæ confidentiam inanem conſequitur, minime reformido. Ignominia enim notabuntur illi, qui uanitate,& mendacio, nituntur, non illi, qui fiducia gratiæ tuæ muniuntur. iuſtitia tua libera me, cum uideas uitam meam calumniis, & iniquitate, circumueniri: a perditorum hominum fraudibus,& inſidiis,eripe me: aures tuas ad preces meas accommoda, ut me ſaluum, & incolumem, contra inimicorum meorum conatu,ſefficias.

Eſto mihi in Deũ protectorem.

Eſto mihi rupes,natura,& pręſidio,munitiſſima,in quam me tuto recipiam. Nam ideo ſalutis meæ cuſtodiam angelis tuis commiſiſti, quia te mihi ſemper & arcem inexpugnabilem,& caſtellum inuictiſsimo præſidio cinctum, præbuiſti. Ex impij manu, quam contra me ſceleſtiſsime comparauit,eruе me: contra opes hominis inuictiſsimi,& delatoris acerbiſsimi, animum meum auxilio tuo protege; illiusq. impetum a me procul expelle.

Quoniam tu es patiẽtia mea.

Tu enim, Domine, es ſpes mea, & Deus meus,& iam inde a primis annis uitæ meæ robur, atque firmamentum. Quin etiam in utero matris meę miſericordia tua ſuſtentatus ſum; & inde numinis tui beneficio in lucẽ editus fui. quocirca ſemper laudes tuę in ore meo uerſabuntur; & numquam de tua erga me beneficẽtia conticeſcã.

Tamquam prodigium factus ſum multis.

Vitæ diſsimilitudo, & rariſsimę uirtutis exemplum,

Digitized by Google

exemplum, multis admirationem commouebat, & tantum odium ex inuidia concitabat, ut me, tamquam monſtrum, atque prodigium, inſectarentur uerum tu, Domine (quemadmodum ſperaui) me contra inimicos meos firmiſsimo præſidio muniuiſti. Os meum laudibus tuis plenum ſit, & perpetuo gloriam tuam concelebret. Quod fiet, cum uidero, multos, diſciplinis meis admonitos, libidines, & flagitia, repellere, & in ſtudium pietatis ardenter incubere, eorumq. operibus admirandis nominis tui ſãctiſsimi decus amplificari.

Ne proijcias me in tempore ſenectutis.

Hoc autem eſt iuuentutis meæ robur; hic florentis ætatis uigor; hoc gloriæ militaris ornamentum. At, cũ ſenuero, hoc eſt, cum progreſſu tẽporis fides paullatim defecerit, & ardor animorũ refrixerit, & pietatis uires attenuatæ fuerint, ne proijcias me, Domine, ne ue Eccleſiam tuam funditus euerti, & interire, permittas.

Quia dixerunt inimici mei mihi

Nec enim ſolũ, quamdiu in mortali uita manent, conſiliũ ineunt inimici mei, qui perpetuo animo meo inſidias intendunt, & in eo maxima contentione laborant, ut me crudeli morte cõficiant, nomenq. meum e terris exterminẽt, ſed etiam poſt mortem meam cogitationem hanc totis animi uiribus amplectentur, ut memoriã nominis mei radicitus euellant, & ſtudium ueriſsimæ pietatis exſtinguant. Dicunt enim, Deus illũ deſeruit; hoſtibus illius fauet; illius uires debilitat; hoſtibus uictoriam concedit; illius autem opes exhaurit: quod eſt odij nõ mediocris argumentũ. Illum igitur acerrimo bello perſequimini; illũ capite, acerbiſsimoq. dominatu, comprimite; cũ nemo ſit iam, qui eũ e manibus ueſtris extorqueat. Itaque non me ſolum falſo ſceleris accuſant, uerũ & de tua fide male ſentiunt, cum fore ſuſpicantur. ut eum, quem tu tantis muneribus, & ornamẽtis, excoluiſti, ad tãtos honores euexiſti, & tecum fœdere amoris ſempiterno coniunxiſti, ope tua nudes, & ſempiterni hoſtis immanitati peruertendũ, & ſpoliandum, permittas.

Deus ne elongeris a me.

Magnum eſt hoc malũ; ingens diſcrimẽ; facinus immane, nec ullo modo tolerandum. Nõ igitur, o ſumme Domine, a me te procul amoueas; ſed ad ferendum auxiliũ appropera. Dedecore ſummo cumulẽtur, exitio calamitoſo conſumantur, hoſtes animæ meæ, qui pietati aduerſantur; qui religionem oppugnant; qui uirtuti interitum, perditiſsimo conatu, moliuntur; cõtumelia, & ignominia, deformẽtur, qui mala in ſtatum meum, hoc eſt, in cæleſtẽ diſciplinã, inuehere, & importare, conantur. Nec enim, quod cupiũt, ullo modo perficient; immo, quo uehementius pietatẽ impugnauerint, eo magis effloreſcet, & multo clarius ſplẽdore Diuino collucebit. Illi uero perturbati, & turpitudinis ſempiternæ maculis inuſti, meritas pœnas exſoluent.

Ego autem ſemper ſperabo.

At ego numquam a ſpe, in tua gratia, & benignitate, poſita, decidã; ſed, recentibus in dies beneficijs auctus, ad antiquas laudes quotidie recẽtes adijciam, & gloriam tuã perẽni præconio celebrabo. Os meum annuntiabit iuſtitię tuæ donum; quod in animos eorũ, qui te fide incenſa colunt, cõgeſsiſti; & ſalutem, quam illis, quos muneribus Diuinis ornaſti, large, atque munifice, contuliſti;

Quoniam non cognoui literaturam.

numerum beneficiorum tuorum minime recenſere, præ multitudine eorũ, poſſum.

Introibo in potẽtiã Domini.

In potentiæ Diuinę conſiderationem ingrediar; & roboris inuicti magnitudinem contemplabor; & iuſtitiam, qua Satanæ ſuperbiam compreſſiſti, flagitijs interitum attuliſti, animos tyrãnide peccati oppreſſos in libertatem uindicaſti, & iuſtitiæ Diuinis ornamentis affeciſti, commemorabo; nec id hominum meritis antegreſsis, ſed clemẽtię tuæ ſolum, o totius decoris, & honeſtatis, effector, attribuam. tu me, a pueritia mea ad hanc ętatẽ, cęleſtibus diſciplinis inſtruxiſti. itaque opera tua, nimis admiranda, ſilentio minime compreſſa continebo; ſed cunctis hominibus, ut ſalutem conſequantur, annuntiabo.

Et uſque in ſenectam, & ſenium.

Non in Eccleſiæ tantũ primordio, atque iuuentutis, quã meã appellare merito poſſum, robore, ſed uſque ad illius ſenectã, & canitiem, idem ſpiritus meus in ea uigebit, ut poſteritatem, ad notitiam brachij tui, hoc eſt, immẽſæ uirtutis, erudiat; & omnes, qui deinceps, Diuino fidei ſatu, uſque ad extremum generis humani finẽ propagandi ſunt, ad notitiam tui nominis, & infinitæ poteſtatis, inſtituat. Iuſtitiam tuam, Domine, quę ſupremum faſtigium penetrat, oratione referam; & magnitudinem operum, quæ conſilio mirabili deſignaſti, & immenſa uirtute perfeciſti, laudibus ſempiternis extollam.

Quãtas oſtendiſti mihi.

Quis enim ad ſimilitudinem tuæ ſapientiæ, atque probitatis, accedet? Tu enim primũ me multis angoribus, atque doloribus, attriuiſti; tu me multis rebus aſperrimis, perpeſſuq. difficillimis, afflixiſti. Deinde, poſt quã opus humanæ ſalutis, per ſupplicia mea, ſuis numeris abſolutũ fuit, ád miſericordiã conuerſus, me in uitam reuocaſti, & ab ima terrę profunditate in regionẽ ſuperam reduxiſti, ut in Diuina ſede reponeres.

Multiplicaſti magnificẽtiã tuã.

Magnificentiam meam noui ſplendoris acceſsione cumulaſti; & uitam meam ſolatijs ſempiternæ iucunditatis circũſæpſiſti. Non igitur illi tantum, qui opera mea ſunt e tenebris educti, ſed ego etiam ex eorum ſalute uoluptatem ingentem percipiam; & tibi gratias ſemper agam; ad organa muſica fidei tuę conſtantiam perpetuo concinam. Omnia namque, quæ fueras patribus noſtris olim pollicitus, quæ fœdere ſacro ſancto pepigeras, quorũ exſpectatione Prophetas ad conſpectũ tui numinis excitaueras, cumulate præſtitiſti, ut nemo poſsit fidei tuæ opẽ requirere. O ſanctiſsime Domine, Iſraelis firmiſsimum in omni temporũ uarietate præſidium, tibi canam; citharaq. mea laudes tuas carmine perpetuo reſonabit. Exſultabunt labia mea, cum gloriam tuã cecinero; & anima mea, quam e mortis truculentia redemiſti, ingenti lætitia, & uoluptate, cumulabitur. lingua mea in iuſtitiæ tuæ continua meditatione uerſabitur: nam ignominioſa uerecundia conturbati, & inſigni dedecore contaminati, ſunt omnes, qui de meo interitu, atque pernicie, cogitabant.

Deus iudicium tuum Regi da. Pſal. 71. Apud Heb. 72.

QVi dubitat, an Dauidis mens, & cogitatio, in Chriſto defixa ſit, hunc Pſalmum attentiſsima cõſideratione legat; & ita omnem dubitationem

tionem relinquet,& Diuinos huius ſanctiſsimi niri ſenſus admirabitur. At Pſalmus Salomonis inſcribitur. Verum. Geſsit enim Salomon, ſapientiæ magnitudine, diuitiarum affluētia, pacis tranquillitate, Chriſti, Regis æterni, ſubobſcuram imaginem,& ſimilitudinē;& ea de cauſſa Chriſto nomē illius accōmodatur, quemadmodū & Dauidis nomen apud Prophetas impoſitū Chriſto ſępe conſpicimus. Aliter enim, quo tādem modo ie Iudæi, aut illi, qui Iudæos ſequuntur, expedient? Quādo enim fuit Salomoni Dei iudicium tributū, ita, ut non ſecundum teſtes, & connenta,& cognitionē, ſenſibus uſurpatam, ſed ſecundum ueritatis ipſius conſtantiam, mente perceptam, iudicaret? quādo tanta felicitate imperium propagauit, ut illud eſſet ultimis terris definitum? deinde, quæ fuit illa iuſtitiæ tempore Salomonis ubertas, & affluētia, quæ populum expleret, ad ipſum uero Regē minime perueniret? Dei enim religionē, in qua ſumma iuſtitię conſiſtit, per effrenatam libidinem, impie, atque neſarie, uiolauit. Quid illud de Regni florentis ęternitate, quo modo in Salomonis regnū quadrat, exiguo ſane tēporis ſpatio terminatū? Poſtremo, quod additum eſt, oēs nationes per illum fore exſecratione liberandas, qua tandem ratione in Salomonem conueniet? Num peccati uires eliſit? Num Satanæ imperium deleuit? Num falſam religionem ſuſtulit, ut ueram in terris uniuerſis inſtitueret? Num Dei bonitatem grauiter offenſam uniuerſo generi humano placauit; ut ita demum iuſtitiæ Diuinam formam in mentibus humanis inſculperet? Non fuit ea uis Salomoni; non ea imperij maieſtas; nō ea uirtutis amplitudo; non ea denique poteſtas attributa, ut opera Diuina, atq. ſempiterna, moliretur. Ecce magis, (inqnit Rex ille ſempiternus) quam Salomon hic. Ad illum igitur aium referamus; illius potentiam admiremur; illius clementiam amemus;& laudes Regni florentiſsimi (quod Dauid hoc carmine fecit) oratione perſequamur. Air enim: Dñe, uides, quā fallax ſit hominū iudiciū. Exſulat enim ueritas; hominum potentium gratia dominatur; munera rectam mentem eripiunt;&, quamuis aliquis ſit, qui recte iudicare uelit, munere ſuo perfungi non poteſt; cū illius iudicium e ſenſibus oriatur; ſenſibus autem oēs inſidię, perditorum hoīum fraudibus, intendantur. Nihil eſt in uita purū; nihil ſimplex; nihil integrū; nihil non dolis infinitis obnoxium. Quod ergo remedium tantis malis adhiberi poterit? Vnum certe, cuius dilationem ferre nō poſſumus. Veniat tandem Rex ille ſummus, cuius ſpes animos noſtros erigit,& eoſdem, interpoſita tanti boni mora, uehementer affligit. Da iudicium tuum Regi huic ſanctiſsimo; & iuſtitiæ ſanctitatē cum Regis filio, (ex me enim, quem Regē effeciſti, temporibus conſilio tuo definitis orietur) perfecte communica. Nemo illum in iudicando decipiet; quia non ſenſus, qui ſępiſsime falluntur, in conſiliū adhibebit; ſed ſecundum ueritatē, quam Diuina mente percipiet, ſententiā feret. Ius dicet populo tuo, cū iuſtitiæ integritate;& cauſſam pauperibus tuis, iniquo iudicio oppreſsis, adiudicabit. Montes ferēt pacē populo, & colles iuſtitiam

Deus iudicium tuum regi da.

Suſcipiant montes pacē populo.

producent. Immanitas enim, & odiū omnino cōpreſſum, ſilebit; hoīum caritas excitabitur; pietas extincta reuiuiſcet; lætiſsimę fruges iuſtitiæ paſſim oriētur, uſque adeo, ut montes etiā horridi, & inculti, fructus uberrimos iuſtitię profundāt. Iuris ęquabilitate, pauperes populi, cōtra ius, afflictos ſubleuabit; pauperū filiis, omni pręſidio deſtitutis, ſalutē dabit; & calumniatorem ſeuero iudicio peruertet. Oēs enim, qui ſibi nihil attribuunt, qui ſe corā amplitudine tuę Maieſtatis abiiciunt, & in te ſolo oēm ſpem ſalutis poſitā habent, e calūnijs eripiet;& calūniæ auctorē, tenebrarumq. principē, cuius officium eſt, hoībus ſanctis falſum crimen intendere, pręcipitē exturbabit. Inſtaurata per illū religio nullis finibus arcebitur: erit enim ſempiterna. Qui enim nomen illi dederint, quamdiu Sol cęlum cōuerſione ſua luſtrauerit,& quamdiu Luna nocturnā caliginem ſplēdore ſuo diſpulerit, nomen tuū uerebuntur, & ſacra tua caſta,& pura, mente cōficient. Vt pluuia, in detonſum pratū demiſſa, tellurē ipſam, uiriditate nudatā, lætiſſimo rurſus gramine ueſtit;& perinde atque imbres effuſi aridā terrę faciē emolliunt,& fecunditatem aruis inducunt; ita illius gratia, in animos, flagitiorum ſolibus exuſtos, diffuſſa, eos irrigabit; ex illisq. lætiſsima iuſtitię pabula, uberrimasq. fruges uirtutis excellētis, eliciet. In diebus illius, hoc eſt, quamdiu ipſius Regis ęterni ſplendor Diuinus in mētibus humanis illuxerit, iuſtus quilibet germinabit, atque ſalutarem fructū in communem utilitatem proferet. Cū uero hæc iuſtitia, quam Rex hic maximus terris allaturus eſt, ſempiterna futura ſit;& cū pax opus iuſtitiæ ſit; neceſſario cōſequetur, ut pacis illius affluentia ſit etiam ſempiterna. Vt igitur Luna deficiat, illius pax ſemper in omni ſęculorum æternitate inuiolata permanebit. Aīus enim hominis iuſti nullo ſeruili metu belli illius conturbabitur, quo Deus in hominum ſcelus inuehitur; cum ſcelus ſit in hominis iuſti mente, Spiritus ſancti gratia, deletū; & iuſtus ipſe ſit cū ipſo rerum omnium Dño, amoris ardentiſſimi fœdere inuiolabili, copulatus. Imperium illius ad utriuſque maris oras latiſsime ptinebit,& deinde, orientē ſolem uerſus, a magno flumine ad extremos terrę fines erit extēſum. Gentes etiā immanes,& efferatę, ſeſe ſupplices in cōſpectu illius abiicient;& hoſtes, malis edomiti, corā illo ſtrati, procūbent, ut puluerē lingere cōpellātur. Reges, qui Tarsū,& terras, quę ad Septētriones ſpectāt, in ditione tenent, & qui uerſus Occidentē ſolem inſulis,& ciuitatibus, quas populorū fluctus circūcingunt, dñantur, & qui ad auſtrū Arabiam,& Aethiopiā, imperio cōplectuntur, illi munera deferent; & reliqui etiā Reges illis finitimi imperata tributa perſoluēt. Omnes denique Reges numini illius ſupplicabūt; & cunctæ nationes illi ſeruiēt, & leges illius libēter accipient. Iuſtitiæ namque ſplendore,& clemētiæ magnitudine, cūctos ad ſe mortales alliciet. Eripiet enim pauperē ab eo, qui non iure, ſed clamore, & conuicio, diſceptat, ut ſit in humanis iudicijs;& inopis deſerti, ab omniūq. patrocinio derelicti, cauſſam ſuſcipiet. Homini tenui, & egenti, miſericordiam tribuet; & animas

Et permanebit cum Sole,& ante Lunam.

Deſcendet ſicut pluuia in uellus.

Orietur in diebus eius iuſtitia.

Reges Tharſis & inſulæ.

mas

mas pauperum,miſerabiliter afflictas,ſalute conſtituta,reficiet. Ex uſuris,& iniquorum hominum uiolentia,uitam eorum redimet; & ſanguinem eorũ, pro ſanctitate profuſum,plurimi faicet. Nam & illos ſempiterno pręmio remunerabit, & ſcelus eorũ,qui tantum,& tã immane, facinus auſi ſunt, ſempiternis cruciatibus ulciſcetur. Ille quidẽ hoſtium ſtrages edet,multoſq.mortales interneciuo bello delebit: Qui uero ſuperſtes,& miſericordia illius conſeruatus,extiterit,uita fruetur,eiq.tributũ,ex auro Arabiæ,nempe putiſsimo,quo flagrantiſsimæ fidei munus,& officium,deſignatur,exſoluet;illum pro ſalute ſua perpetuo deprecabitur;illiuſq.nomẽ laudibus ſingulis afficiet;doctrinę fructus longe progredietur; & ex exiguo frumẽti numero,qui ſemẽrem fecerit,lætiſsimas fruges exarabit. Pugillus enim frumenti,non tantum in fundum fertilem,& opimum,ſed in macrũ, & ſterile, ſolum,qualia ſunt mõtium cacumina, ſparſus,tã admirabilem ſegetem ex ſe profundet, ut, uentis agitata,quaſi Libani ſilua,ſonum reddat; & e ciuitate,e qua non facile ueriſsimæ pietatis fructus efferuntur,ſic uirtutes effloreſcent, & tanta ubertate grandeſcent,ut ſint cum uiridi fertiliſsimæ terræ feno comparandæ. Erit nomen eius ſempiternum; & Sole,cuius ui generationis animantium continẽtur,nomen illius multo uehementius,& efficacius, ſobolem innumerabilem propagabit. Nec enim quidquam cogitari poteſt gratia Diuina fecundius. Per illum igitur ſolum id erit perfectum, & abſolutum, quod fuerat multis ante ſæculis noſtri generis principi, & auctori, a ſummo Deo promiſſum. Meritis enim illius erunt uniuerſæ nationes exſolutę exſecratione illa, qua terras omnes peccatum a primo parente commiſſum deuinxerat. Omnes enim,ſiue Iudæi, ſiue Græci, quocumque illi genere procreati ſint, qui ſe ad Chriſti nomen per fidem uiuã adiunxerint, erunt continuo omni ſcelere ſoluti, & in ſocietatem, & communionẽ,ſempiternæ felicitatis adſciti. Tãtis igitur beneficijs obſtricti, omnẽ uitã in laudibus illius ardenti ſtudio prædicandis conſumendam exiſtimabunt. Dominus Deus Iſraelis, immortali laude celebretur; qui ſolus res admirandas ſempiterna cogitatione deſignat,& ad exitum immenſa probitate perducit. Nomen filij eius,qui eſt ipſius patris gloria, & expreſſa infiniti ſplẽdoris imago, ſimiliter laudibus efferatur; cuius excellentibus meritis,atque ſanctitate,fuit ſalus generis humani cõſtituta. Vniuerſa terra gloria illius compleatur;ut omnes mortales agnoſcant Deum uerum, & unicum illius filium, quem pater in terras miſit,ut omnes,& Iudæos, & gentes,a ſtirpe Hebręi generis alienas,quæ Diuina beneficia minime repudiarent, a peſte ſempiterna redimeret. Quod quidem certiſsime fiet, cum nihil obſtare poſsit, quo minus poteſtas, atque probitas, immenſa, quod ab æuo ſempiterno deſtinauit,tempore opportuno perficiat. Petitiones Dauidis,filij Iſai, hoc unico uoto concluduntur. Hoc enim unum optat; hoc ardenter expetit; hoc deſiderio flagrat; hoc orat, & obſecrat; hoc cum effectum uiderit, nihil erit, quod amplius requirat.

Et honorabile nomẽ eorum coram illo.

Et uiuet,& dabitur ei de auro Arabiæ.

Et erit firmamẽtum in terra.

Sit nomen eius benedictum.

Benedictus Dominus Deus Iſrael.

Defecerũt laudes.

Quam bonus Iſrael Deus ijs, qui recto ſunt corde. Pſal. 72. Apud Heb. 73.

EAedem cogitationes hominum mentes, non tamen eadẽ ratione,peruagantur. Sunt enim multæ curæ,& ſollicitudines,quæ bonorum fidem oppugnant,non tamen ſuperant, ſed uirtutem tãtum exercent; ut eorum fides ex ipſa pugna clariorem uictoriam conſequatur: improbi uero minime cum iiſdem curis decertandum exiſtimant, ſed ſponte ſua,uicti,ſuccumbunt;&,quocumque illos ratio, captoſa,atque fallax,impellit,eo facillime deferuntur. Ex omnibus autem prauis cogitationibus, quæ communem uitam perturbant, nulla capitalior eſt ea, quæ cenſet, iuſtitiam eſſe noxiam iuſtis ipſis, qui uirtutis, & pietatis, officium omnibus emolumentis anteponunt: quod quidem ſtatuunt eſſe uel animi imbecilli, uel amentis,argumentum. Imbecilli quidem,quod nõ audeant,iudiciorum metu,rem per ſummum nefas augere,aut per uim,& iniuriã, ad honores adſpirare; amentis uero,quod non intelligant,ſtultũ nimis eſſe,religione officij alicuius impediri, quo minus principem locum,uel uiribus,uel dolis,obtineat. Viri igitur præſtantis eſſe iudicant,cũ primum iniuriæ conflandæ facultas offertur,eã confeſtim arripere,qua poſsint ad opes immanes peruenire,atque in Rep. dominari. Nec enim iniquitate opes exquirere,ſed impunitatem aſſequi non poſſe,in flagitio ponunt. Nec illum uirum magnũ eſſe putant, qui manus a maleficio continet, ſed qui maleficia impune ſuſcipit. Et hoc quo argumento probant? quod omnes ferme uiri, in rebus publicis illuſtres,& clari,qui in ſumma gloria uixerunt, & qui poſt mortem memoriam ſui nominis immortalem reliquerunt, fraudibus, & iniurijs, ad ſummum imperium peruenerint; quod ij, qui,ſummo ſtudio iuſtitiã colũt,in ſumma inopia uerſentur,iniurijs infinitis obnoxij; cõtra uero,illi, qui cũ primũ poſſunt,per ſummũ ſcelus opes amplificant,potẽtia,& gratia,floreant, & omnia,quæ uolunt,facillime conſequantur. Quod ſi religionẽ obijcias,& iudicij Diuini metum denunties, irrident. Deũ enim res humanas curare,non putant; & religionis metum, hominibus tantũ imperitis iniectũ,eos tam imbecillos reddere, ut ſe loco cõmouere non audeant; cũ interim ſapientes, & animo magno prediti,nihil omnino cõmodis ſuis anteferendũ exiſtiment; cũ uideant,eos,qui religionem ſpernũt,opibus ſummis affluere; qui uero nimis religioſi ſunt,cũ inopia ſumma cõflictari. Vnde colligũt,iuſtitiã eſſe pernicioſam ipſis iuſtis; iniuriã uero illis,qui ea callide,& ſapienter,utũtur, maxime ſalutarẽ. Hanc igitur ſententiã tã amentem, tam ſceleratam, & impiã,multorum animis inſitam,euellendã ſuſcipit hoc carmine uir Diuinus;& oſtẽdit,nihil eſſe poſſe iuſtitia,neque ad utilitatẽ melius,nec ad cuſtodiã uitę ſecurius,neque ad nominis claritatẽ magnificentius. Sic igitur inquit: Profecto magnus eſt iuſtitiæ fructus; utilitas ingẽs,atq. ſempiterna; decus excellens,atq. plane

Quam bonus Iſrael Deus ijs, qui recto ſunt corde

Diuinum. nam Deus omnipotens, & clementia infinita prȩditus, Iſraeli, qui uere hoc nomen uſurpat, & pura, & integra, mente ſanctiſsimum nomen ueneratur, benigne conſulit; illum beneficiis ornat; illius ſtatum inuicto præſidio confirmat. Quid igitur deeſſe poterit illi, cui ſumma bonitas plurimum ſuȩ benignitatis impertit? Atque

Mei autem pæne moti ſunt pedes.

fuit tempus, cum ego ancipiti cura diſtinebar; & propemodum pedes mei in tam lubrica cogitatione prolapſi conciderunt; & greſſus mei ſic ſunt curis impulſi, ut reſiſtendi locum minime reperirent. Aemulatione enim commotus indignabar, cum animaduerterem, inſipientes opibus affluere, & impios in pace ſumma, & in tranquilla felicitate, uerſari. Nec enim ſunt uariis morbis, qui

Quia non eſt reſpect° morti eorũ.

mortem accelerant, impediti. Nam firma, & robuſta, ualetudine ſunt; ſunt plerumque a laboribus, quibus reliqui homines affligantur, immunes; plagæ, quibus alij cæduntur, & debilitantur, minime illos attingunt. Rebus igitur ad eorum uoluntatem fluentibus inflati, ſuperbiæ ueſtitum induunt; &, intolerando faſtu, & inſolentia, præcipites, efferuntur; ſcelus, per uim, & audaciam, ita conflant, ut iudicium minime pertimeſcant. Præ nimia pinguedine, oculi eorum prominent, ut, obtutu nimis truci, populares deſpiciant. Multa,

Transferũt in affectum cordis.

quæ ſecum, inani quodam animi motu, finxerant, immani conatu tranſgrediuntur. Quidquid enim concupiſcũt, ſpe inaniſsima deuorant; &, cũ nullo rerum ſucceſſu contenti eſſe poſsint; cum id, quod ſperabant, aſſequuntur, ulterius, inſana cupiditate, properant; ut, recenti diuitiarum acceſsione, eas, quas domi diligenter aſſeruabant, amplificent. Sibi ingeniũ, & acumen, arrogant; proborum hoĩum ſimplicitatem irrident; in pernicië proximi mendacium cõcinant; neqȝ ſatis habent grauiſsimam moleſtiam hominibus exhibere, niſi etiam in excelſum Deum conuicia iactent. Ore enim ſacrilego, & contaminato, maledicta in cælum conferunt; &, contemptione numinis obdurati, linguam ſuam in terra facillime uerſant, ut, quacumque ratione poſsint, peſtem in

Ideo conuertetur populus meus hic.

ciues ſuos nefarie machinentur. Iccirco populus Domini, quem impij factis, atque dictis, incendunt, in hanc eandem cogitationem uenit, cum multis ærumnis ſe affligi uideat; eoq. reducitur, ut dubitet interdum, an Deus, quæ gerantur in terris, animaduertat. Dicunt igitur homines, quos impiorum felicitas angit, Numquid Deus adſpicit hæc? Num eſt apud Deum excelſum rerum humanarum cognitio? En (inquit eorum quilibet) homines iſti, ſcelere inquinatiſsimi, & in ciues ſuos tæterrimi, bonis omnibus affluunt, & mundi huius tranquilliſsima pace potiuntur, & immanes opes habent, quibus ſceleſtiora in dies facinora moliantur. Fruſtra igitur animi puritatem ſummo ſtudio conſeruaui; ſine fructu ab omni maleficio manus meas continui; in eoq. nitam omnem conſumpſi, ut, nullo emolumento

Et fui flagellatus tota die.
Si dicebã, Narrabo ſic.

mihi propoſito, a iuſtitiæ uia declinarem. At me, pro uirtutis prȩmio, plagis quotidie cæſum, & afflictũ, ſentio; &, quoties Sol exoritur, toties pœnarum acerbitate coerceor. Dum hȩc mecum agito, & tam perditorum hominum bona, quam proborum mala, recenſeo; parum abeſt, quin opiner, o ſapientiſsime Domine, filiorum tuorum nationem in errore ſummo uerſari, quod uirtutis officium diuitiarum cupiditati prætulerit. Difficillimum eſt, dicere, quantum hæc cogitatio in multis ſtudium pietatis exſtinxerit, & a iuſtitiæ muneribus auocauerit. Quin & ipſe, curis anxius, ingentes labores excepi, ut huius Diuini conſilij rationem inquirerem, in qua quidem perueſtiganda multis laboribus, & difficultatibus, implicabar. exitum enim non reperiebam, cum neque conſilium ſummæ ſapientiæ, quæ neque falli, neque labi, poteſt, reprehendere fas eſſet; nec, cur

Exiſtimabã ut cognoſcerẽ hoc.

Deus tanta mala in terris, cum tanto ruinæ periculo, fieri permitteret, intelligere poſsem. Verum, cum me collegiſſem, ut in aditum templi, hoc eſt, in arcana Diuinæ ſapientiæ, penetrarem, conſequentia mente proſpexi; & uidi, quam ærumnoſi, & infelices, ſint impij, quamuis opibus ſummis,

Donec intrem in ſanctuariũ Dei.

& gloria populari, circumfluant. Primum enim eos in periculoſo, & lubrico, loco conſtituiſti, ut anxij metu trepident; ut ancipites caſus exhorreant; ut ſemper ſint, cum inſigni animi cruciatu, de ſuo ſtatu, atque uita, ſolliciti. Non enim ſunt adeo amentes, ut non intelligant, quam fluxa, & inania, ſint illa prȩſidia, quibus ſe communiunt; & ita, quamuis multa ſibi omni ſtudio parauerint, in nullis tamen animo tranquillo conquieſcunt. Semper igitur horrent, & trepidant, & motibus turbulentiſsimis agitantur. Deinde, cum magis opibus, & potentia, præcellere uidentur, eos, quaſi repentino turbine, conuellis, & horrenda uaſtitate, conſumis. Quam ſubita clade funditus euerſi ſunt, confecti ſunt, conſumpti ſunt, & quantum terroris, caſu, atque ruina ſua, multis mortalibus attulerunt? Poſtremo, memoria eorum confeſtim effluet, & omnino delebitur. Vt

Verumtamẽ propter dolos poſuiſti eos.

enim uiſum nocturnum, cum is, cui in ſomnis apparebat, expergiſcitur, euaneſcit; ſic in ciuitate, eorum imago, quæ ficta ſpecie dignitatis hominibus illudebat, tuo iudicio repente ex oculis abſcedet; omniſq. memoria illius, quem tu deſpicies, interibit; itaque omnis ſplendor impuri hominis obruetur; dignitas obſcurabitur; nomen in obliuionem ueniet; illa tantum dignitas erit firma, & ſtabilis, atque ſempiterna, qua tu omnes bonos, qui habuerint in te uitæ præſidia conſtituta, amplitudine gratiæ tuæ cumulabis. & tamen

Velut ſomniũ ſurgentium.

a principio, cum id non aſſequerer, animus meus indigniſsime patiebatur hominum improborum florentem condicionem; reneſq. mei erant acerbitatis offenſione, quaſi acutiſsima ſagitta, transfixi. mentis expers eram; Diuinum ſenſum minime expiabam; inſtar iumenti, in conſpectu tuæ Maieſtatis apparebam. Non quidem, ut a fide deficerem, aut exiſtimarem, aliquid a te, ſine ſumma ratione, mente, cõſilio, deſignari; ſed, quod iudicij tui rationem nullo modo perciperem. Quamuis igitur aſſequi mente non poſſem, tecum tamen eram; a te minime diſcedebam; & in te fidem meã firmiſsime locabam; quia tu dextera tua me clementiſsime apprehenſum confirmabas. Conſilio

Quia inflãmatum eſt cor meum.

Vt iumentum factus ſũ apud te.

tuo

tuo me in uiam diriges,& tandem in gloriã perduces.Quis igitur non impiorum exitum perhorreſcet? Quis bonitatis fructum non ardentiſsime concupiſcet?Qois non uidet, quanta benignitate Dominus eos,qui rectum animum gerunt,omni tempore protegat, & quam Diuina præmia illis conſtituat? Te igitur unum uolo;te uehementer expeto ; te ardenter amo.;in te unum omnia mea uota, atqne deſideria ,conferuntur. Quid enim mihi aliud eſt in cælo, quod intueri, conſectari, quo frui, deſiderem? & quid eſt in terra, quod,ad te adiunctus,non expetendum iudicem? Itaque nihil mihi erit in cęlo ſine tuo conſortio iucundum, nihil in terra in coninnctione tuæ benignitatis acerbum.caro mea, & cor meum, abſumitur; cordis mei robur paullatim exſtinguitur. at hereditas mea, quæ tota Dei bonitate continetur, qui ſedes ſempiternas in cælo ſuis exſtruxit,in perpetuum permanebit. Omnes, qui ſe a te procul amouent,interibunt; omnes diſperdes, qui a te deficiunt, fidemq. ſuam proditione, & inceſto flagitio, ſcelerate contaminant. Ambiant alij honores; exquirant uoluptates;curent ardenti cupiditate diuitias; bonum uero meum, cuius deſiderio flagro,eſt,cum Deo meo amore ſummo conglutinari, omnemq. ſpem in Domino meo reponere,ut omnibus opera tua,o ſempiternę uitę, atque ſalutis,meæ parens,annuntiem.

Quid enim mihi eſt in cælo?

Vt quid Deus repuliſti in finem. Pſal.73. Apud Heb.74.

ADmirabilis eſt hominum Diuinorum dignitas,& amplitudo,nempe,quos Deus conſiliorum ſuorum participes faciat, &, quæ ſunt euentura, illis multo ante prenuntiet.Sic autem fit,ut de rebus futuris, quaſi de tranſactis,ediſſetant; &, quemadmodum bonorum explicatione lætantur,ita malorum præmeditatione lugent,& de gentis ſuæ ſtrage, & exitio,conqueruntur.Non quidem,quod Dei ſeueritatem aliqua ratione criminentur:ſciunt enim, nihil eſſe magis bonitatis immenſæ,quam miſeris,& afflictis, ſubuenire.

Cum uero homines in ſcelere pertinaces minime uolunt de ſcelere ſuo confiteri; ſed peccata peccatorum acceſsione cumulant; & perfidiæ immani nomen religionis obtendunt; & in ſceleſtiſsimo facinore gloriantur; piorum uirtus afflicta uindictam flagitat;& Diuini iuris integritas,& conſtantia,neceſſario debitum ſupplicium ſumit. Quorſum igitur adhibentur ſanctorum hominum, in communi rerum euerſione,& uaſtitate,querimoniæ?Vt humanitatis,atque doloris,ſenſus,qui eorum animos afflictat,explicetur, non ut clementiſsimo Domino nimiæ ſeueritatis crimen inferatur.Cum igitur uir Diuinus mente Diuina proſpiceret exitium, uaſtitatem, & inflammationem, quæ erat Hieroſolymis afferenda, patriæ ruinam acerbe luget;& ruinæ cauſſam multo acerbius lamentatur. In hanc igitur ſententiam, cladem patriæ deplorat.

Vt quid Deus repuliſti in finem.

Sępe quidem,Domine,nos pro peccatis noſtris afflixiſti,& dominatu alienarum gentium grauiter oppreſsiſti; uerum tamen opem tandem afferebas;&,cum inſigni nominis tui gloria, populum tuum in libertatem, cum hoſtium interitu, uindicabas. nunc uero ſic euerſi ſumus, ut nulla nobis ſpes ſalutis oſtendatur.Quid igitur fiet?In perpetuum nos ope tua deſtitues? Sine fine,Maieſtatis tuę,acriter iratæ,flamma, & incendium,oues,tuæ curæ,& uigilantię, commiſſas, & paſcuis tuis enutritas, populabitur? Sic antiquę miſericordię tuę monumenta exſtingui, atque deleri, patieris? Tuere beneficia tua, Domine; & ne ſic irę indulgeas,ut non etiam nominis tui glorię, atque ſanctitati, proſpicias. Recordare, quanta in nos olim munera, & dignitatis ornamenta,congeſſeris. Tu namque populum hunc tibi in peculium delegiſti, quem ſingulari ope defenderes;tu illum e ſeruitute duriſsima redemiſti; & in eo,quem, ut hereditatis ualde fructuoſæ patrimonium, antea colebas, Regni leges, & iura, ſanxiſti;tu ſacerdotium in illo,tu ſacra,& cęrimonias,inſtituiſti; tu denique templum, in quo habitares, in hoc tam celebri Sionis monte, opere mirabili,conſtruxiſti. In quem finem, quæſo? ut illum euerſum,excisum,& inflammatũ, & omnia tuæ clementiæ, atque ſanctitatis, ueſtigia cineribus obruta,uideremus? Exſurge, Domine;& ingreſſus tui celeritatem incita;tam immane ſcelus ulciſcere; interitu ſempiterno hoſtem importunum,qui non modo uiolauit, atque profanum fecit,templum tuum, ſed etiam diriſsimis flammis exuſsit,excrucia.In conuentibus tuis, qui ad celebritatem tui ſanctiſsimi nominis agebantur, hoſtes tui rugitus,tamquam leones, ediderunt;monumentis tuis exciſis,ſigna ſua, ut clariſsimę uictoriæ ſigna,poſuerunt;ille apud hoſtes ualde clarus,& nobilis,habetur,qui,perinde atq. ſi denſam ſiluam ſecuribus exſcinderet, populi tui magnã ſtragem edit,& obuios immaniſsime trucidat. Et nunc templi ſculpturas partim bipennis crebris ictibus, partim malleis,demoliuntur, & comminuunt. In ſanctitatis tuę aditum faces incenſas coniecerunt; nominis tui ſedem, & domicilium, fœdiſsimis factis, & immaniſsima cęde, polluerunt.Hoc ſecum ſtatutum,atque deliberatum,habent, ut omnia in nobis euertendis crudelitatis exempla conſtituant. Omnes ædes ſacras Domini in terra, horribili uaſtitate perdita, in quas homines,Dei celebrandi cauſſa,conueniebant, flammis abſumpſerunt.Nullo ſenſu humanitatis,nullo Dei metu, a tanti facinoris atrocitate, aliqua ex parte,reuocati ſunt. Signa, quibus olim opem tuam minime defuturam nuntiabas, non uidimus; Prophetam, qui ſe contra iræ tuę impetum pro nobis opponat, & iram tuam arcere conetur, non habemus;nemo eſt inter nos, qui finem huius tantę calamitatis uideat. Quouſque tandem, Domine, hoſtis furor inualeſcet?Quo fine contumelię,& maledicta,quę in nomen tuum impudentiſsime iaciunt, coercebuntur? Si miſerabilis caſus,quo ruimus,te minime flectit; at gloria nominis tui, tantis hoſtium conuiciis indigniſsime deformata,te ad tantum facinus acerrime uindicandum ſollicitet. Cur manum tuam a debitis ſupplicíis

Memento congregationis tuæ.

Redemiſti uirgã hereditatis tuæ

Leua manꝰ tuas in ſuperbias.

Poſuerunt ſigna ſua, ſigna: & non cognouerũt ſicut in exitu ſuper ſummum.

Signa noſtra non uidimus.

Vt quid auertis manum tuam.

pliciis ſeuere repetendis auertis ? Id ne decet decus illud antiquum, ranta hominum admiratione celebratum, ut dexteram tuam, e medio pectoris tui extractam, perpetuo cõtineas, ne in hoſtes deſęuiat ? Non erat olim hæc mens tua ; non uoluntas; non ſtudium; ut hoſtibus noſtris ignoſceres, & nos auxilio tuo nudares. Deus ſummus, & Rex meus, es tu, qui me tuis legibus, & imperio, artiſsime deuinctum tenes ; ille idem ipſe es, qui tam multis in locis olim in oculis hominum ſalutem tuis mirabiliter attuliſti. Tu uiribus inuictis mare diuiſiſti; tu capita draconum, qui populum tuum ueſtigiis inſequebantur, contriuiſti; tu ceti illius immaniſsimi caput, qui, ut tuos crudeliſsime deuoraret, accelerabat, perfregiſti, & fluctibus eiectum ferarum multitudini, quæ ſolitudinem deſertam incolunt, comedendum tradidiſti; tu e rupe, ictu uirgæ diſciſſa, fontẽ, atque adeo fluuium, eduxiſti; & contra, cum id populi neceſſitas efflagitabat, fluuios, ne tranſitum impedirẽt, exſiccaſti: tua eſt dies; tua eſt nox; tu tenebras, lucis exortu, diſcuſsiſti; tu Solem, qui ſplendore ſuo mundum compleret, effeciſti, ne ſit nobis lucis nouæ claritas, quamuis in tenebris uerſemur, omnino deſperanda; tu omnes orbis terrarum nationes terminis diſtinxiſti, ut ad iuris moderationẽ cunctos mortales erudires ; & admoneres, neſas eſſe, fines aſsignatos, aliena diripiendi gratia, tranſilire: æſtatem, & hiemem, tu finxiſti; ut, quod erat æſtu conſumptum, hiemis humiditate reſarcires; &, quod erat frigoris triſtitia contractum, uerni caloris aduentu lætificares. Omnia igitur poteſtate infinita complecteris; admirabili ſapientia moderaris; rerum uiciſsitudines, & uarietates, ordine ſummo conſtituis; ita, ut facile e tenebris lucem, & ex aduerſa tempeſtate tranquillitatem, elicias. Cum igitur poſsis & tenebras, quibus ſumus immerſi, diſpellere, & fluctus, quibus exagitamur, refrenare, a te obnixe contendimus, ut nos luce tua colluſtres ; & immanes nationum fluctus, qui in nos furenter incurſant, miſericordia tua compeſcas, ne rerum omnium naufragium faciamus.

Deus autẽ rex noſter.

Memoreſto huius.

Hæc recordare; & animaduerte, quam temere, & impudenter, hoſtis immanis Maieſtati ſempiternæ conuicium fecerit ; & populus amentiſsimus nomen tuum maledictis confixerit. Sed inquies, tam ſceleſtum, & immane, facinus Iſraelis extitiſſe; ut ſit illius nomen extremo exitio, & uaſtitate, delendum. Recte. Sed, quid reliquiis facies, quę non fuerunt ſocietate eiuſdem criminis alligatæ? etiam ne has hoſtium crudelitati cruciandas, & dilacerandas, relinques? &, qui certis finibus regiones uniuerſas diſcriminas, non modum tandem aliquando piorum hominum cruciamentis, & tyrannorum immanitati, conſtitues ? Ne tradas, Domine, truculentæ belluæ uitam Eccleſiæ tuæ, quæ, turturis inſtar, ingemiſcit, nec hoſtes a ſe, aliter, quam manſuetudine, atque fide in te poſita, repellit; & cœtum pauperum tuorum ne tam diu obliuiſcaris; neque ſtudium illius ſumma cura, & uigilantia, tuendi prorſus abiicias; in ſanctiſſimum illud fœdus reſpice, quo genus humanum tibi fide inuiolabili deuinxiſti. In omnibus enim fere regionibus acerrimum bellum contra nominis tui gloriam geritur; gladij exacuuntur; cruces defiguntur; ſupplicia excogitantur; qui te ſectari ſtudent, ubique tenebris includuntur; & habitaculis, tyrannorũ importuna uiolentia, ad terrorem ſanctiſsimæ religionis, ædificatis, immaniſſime coercentur. Ne afficiatur ignominia pauper. quod eueniet, ſi tu illi opem minime in rebus aduerſis attuleris; ſi illum, aſsiduo conuicio uerberatum, in angoris extremitate deſpexeris. Perficies tandem, Domine, ut pauper, & mendicus, ope tua liberatus, nomen tuum laudibus in cælum extollat. Cauſſa tua agitur; nomen tuum in diſcrimen incurrit; multi mortales a te deficient, & de tua potentia, atque fide, dubitabunt, ſi non eos, qui pro nominis tui gloria conuicia multa ſuſtinent, & eximia cruciamenta patiuntur, opportuno auxilio ſubleuaueris. Surge igitur, Domine; & cauſſam tuam ſuſcipe: conuicium, tibi ab hoſte importuno quotidie factum, in memoriam redige, ut debitum ſupplicium ſceleri infando ſtatuas. Ne ueniant apud te in obliuionem hoſtium petulantiſsimæ uoces, quibus nomen tuum maledictis omnibus inſectantur, nec furorem ſuum aliqua ex parte remittunt ; immo tumultus, quos excitant, in dies magis turbulentos efficiunt.

Ne tradas beſtiis animas confitentes.

Quia repleti ſunt. qui obſcurati ſunt.

Confitebimur tibi Deus confitebimur. Pſal. 74. Apud Heb. 75.

HOc quidem carmine nõ luctus, ſed inſignis lætitia, deſcribitur. Deus enim inducitur, hominum piorum cœtum, ad dies feſtos ſollemni ritu peragendos, inuitans. Minas enim proponit; iudicium denuntiat; hoſtium interitum prædicit; bonorum gloriam inſignem fore demonſtrat. Propheta igitur Deo ſummas gratias agit de tantis beneficiis, quanta in uniuerſum genus humanum contulit; Deus uero omnia ſuis fauſta, & læta, & felicia, pollicetur. Sic autem Propheta ſententiam ſuam inſtituit. Te perpetuis laudibus efferemus, Domine; te perpetuis laudibus efferemus; &, qui propius ad cognitionem tui nominis acceſſerit, ore pleniore, grandiore orationis ornatu, mirabilia numinis tui opera recenſebunt. Quid ad hæc Deus ipſe reſpondet ? Si multis, inquit, uiſus ſum diutius ſubſidium differre, quam meorum preces, & uota, flagitabant; imbecillitas humana eos in errore uerſari compellebat. At Diuinum iudicium non ſemper ad piorum hominum deſiderium, ſed ſemper ad eorum ſalutem, dirigitur. Erat autem illorũ pietas laboribus exercenda; erant in multis, flagitiorum maculę, pœnis impoſitis, abſtergendæ; erant improbi, iuſtorum gratia, tolerandi, ut eorum gloriæ ſeruirent. At, cum opus meum, propter quod offenſionem diſsimulaui, perfectum, & abſolutum, fuerit, opportunum tempus erit, ut rectum iudicium cum debita ſeueritate conſtituam: terra labetur, & diffluet; illius cultores fuſi, ſimiliter interibunt; illi tamen,

Confitebimur tibi Deus.

Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.

Liquefacta eſt terra.

tamen, qui mea gratia nituntur, ut cælum ruat, & terra in medium mare deferatur, ſtatum ſuum Diuina conſtantia retinebunt. Ego enim terræ, quam illi poſſeſſuri ſunt, columnas ſtabiliui. O rem nimis admirandam. Cælum, atque terra, & omnia, quæ cæli ambitu coercentur, corruent; nihilque erit in terris tanta ſoliditate firmatum, quod non ſit funditus euertendum: ſoli uero iuſti, cum ſint uerbi Diuini ſatu generati, in communi uaſtitate, & exitio, erunt ab omni clade, parentis optimi ſempiterno præſidio, liberati. Sed ad Dei ipſius orationem reuertamur. Num homines, inquit, iniuſti lamentari iure poterunt, quod fuerint a me repentinis cladibus oppreſsi?

Dixi iniquis.

Nullo modo. Nam illos & naturæ operibus, & legis inſtitutis, & ſanctorum hominum diſciplinis, & mei etiam ſpiritus impulſu, frequenter admonui, ut in uiam iuſtitiæ redirent; at illi monita mea contempſerunt. Amentibus dixi, Amentiam deteſtamini; impiis dixi, Nolitote inſolenter extolli; ne Regiam iſtam potentiam inaniter efferatis; nec, opibus inaniſsimis inflati, uerba, quæ inſitam contumaciam, & incluſum ſcelus, oſtentent, ex ore ueſtro excidere patiamini. Non enim erit iudicium humanum, ut eludendum exiſtimetis; ſed Diuinum, quod neque muneribus corrumpi, neque fraudibus obſcurari, ullo modo poteſt. Neque enim ab ortu Solis, neque ab occaſu, neque ab aliqua ſolitudine, quæ uel ad Septemtriones, uel ad Auſtrum, pertineat, patronum adhibere poteritis, qui uos a ſeueritate iudicis eripiat. Deus enim iudex eſt. Nihil igitur hominum gratiæ largietur. Vnuſquiſque, meritis ſuis, iudicium ſubibit. Hic quidem ab eo deprimetur, ut in miſeriæ ſempiternæ regionem detrudatur; alius uero euehetur, ut in cælo ſanctorum gloria perfruatur. Iræ namque Diuinæ calix eſt in ipſius Dei manu poſitus; merum eſt uehementiſſimum; uas uero pleniſsimum; ex eo ſingulis, in potioné, quantumuis inuitis, & recuſantibus, infundetur. Ex eo autem omnes impij, qui in terris dominantur, ebibere compellentur, ita, ut liquor, etiam turbidus, e fæcibus exprimatur, qué nimis dolenter exhauriant. Pœna enim, Diuino iudicio conſtituta, neque uitabitur, nec imminuetur. Itaq. impiorum regiam potentiam, & robur, infringam; iuſtorum uero robur in ſublime collocabo, ornamentisq. Diuinis afficiam.

Quia neq. ab oriente

Et inclinauit ex hoc in hoc.

Notus in Iudæa Deus. Pſal. 75. Apud Heb. 76.

IN Dauidis perſona, qui Chriſti imaginem referebat, Chriſti uictoria, & pax ſumma, terris conceſſa, deſcribitur. Hoſtes enim perdidit, & afflixit; bellum diriſsimum profligauit; pacem, quæ ſuperat omnem ſenſum, dedit, &, quod eſt conſequens, (ex pace enim bona cuncta proueniunt) animos ſuorum bonis Diuinis egregie cumulauit. &, quia ex Dei cognitione uera felicitas ortum habet; quemadmodũ illius ignoratione malorum omnium ſeminarium continetur, inde carminis huius initium ducitur. inquit enim: Notus eſt in Iudæa, hoc eſt, in hominum fidelium natione, Dominus; & nominis illius amplitudo ab illo Iſraele, qui ſanctorum patrum ueſtigiis ingreditur, ſumma fide, atque pietate, celebratur. Cum ſibi tabernaculum, non operis hominum ædificatum, ſed Diuino conſilio deſignatum, exſtruxit, in quo ſemper habitaret, pacem conſiliauit, & in Sione ſedem ſempiternam delegit, ut numquam ab Eccleſiæ ſuæ coniunctione demigraret: ibi confregit ſagittas, & arcum, & ſcutum, & gladium. O nimis admirandam pacis feliciſsimæ rationem. Si aſsiduus animi cruciatus erat deteſtabilis; ſi turbulenti motus, qui ſtatum illius perturbant, exſecrandi; ſi mentis ſeruitus, quę ſe libidini, & impuritati, conſtringendam dediderat, lugubri eiulatu, & acerbiſsimo fletu, digniſsima; quid poterat excogitari felicius, quam, furiis omnibus, quę mentem exagitabant, &, obiectis ex ſcelerũ conſcientia monſtris, exanimabant, omnino liberari, & pace ualde tranquilla potiri? Si erat funeſtum, & exitioſum, cum Deo bellum gerere, illiuſq. numine perterreri, & in perpetuum cruciatum, iudicio ſanctiſsimo, præcipitem dari; quid beatius, quam ipſi ſummo Domino conciliari, & optimo parenti, ſempiterno amoris fœdere, deuinciri?

Not' in Iudæa Deus.

Et factus eſt in pace locus eius.

Hac autem pace beatiſsima potiuntur, qui, Chriſti beneficio, in ſtudium ſummi patris, animis acriter inflammatis, incitantur. Sed inquiet aliquis: Num ſic erunt omni bellorum cura, & ſollicitudine, liberati, ut nullam omnino hoſtium incurſionem metuant? Erunt illi quidem ab hoſtibus frequenter oppugnati; ita tamen oppugnabuntur, ut ex omnibus bellis tanta facicilitate uictoriam conſequantur, ut bellum non ſit appellandum bellum, ſed immortalis gloriæ ſeges; ſed perpetui dedecoris inſtrumentum; ſed iter ad Diuinitatem expeditiſsimum. Quibus autem opibus poterit ſibi quilibet iuſtus tam inſigne decus, & gloriam, polliceri? Non ſuis certe; ſed tuis, Domine. Nomen enim tuum multo eſt dignitate clarius, & robore ualentius, & ſplendore magnificentius, quam omnes tyranni, qui, potentia ſua freti, bellum, capitali odio imbutum, contra nominis tui decus, & gloriam, moliuntur. Vt igitur omnes ſummo conſenſu ad tuorum perniciem conſpirent, facillime eos fundes; &, quam ſit eorum ſpes inanis, illorum exitu exitiali, demonſtrabis. Homines ſuperbi, & opibus inſolentes, exſpoliati ſunt; grauiſsimo ſomno conſopiti ſunt; ſe ditiſsimos eſſe ſomniabant, cum, ſubito expergefacti, ſe nudos, & inanes, conſpexere. Cum primum hoſtes a te increpiti fuiſſent, o ſumme cælitum imperator, quem Iacob ſanctiſsimum Deum ſemper habuit, & currus, & equi, ſopore mortifero uehementer oppreſsi, conciderunt. Quem igitur metuemus? cuius minas formidabimus, ſi te patronum, & uindicem, habuerimus? Tui ſolius nomen eſt horribile, & pertimeſcendum, cum ſolus poſsis, quid quid uidetur uel dignitate præſtans, uel robore munitum, ſolo uoluntatis tuæ nutu, repente demoliri. Cum igitur ira tua paullo uehementius exarſerit; quis tandem poterit in conſpectu Ma-

Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.

Dormierũt ſomnũ ſuũ

Ab increpatione tua De' Iacob.

ieſtatis

ieſtatis tuæ conſiſtere? Cum e cælo iudicij tui ſignificationem dediſſes, terra, formidine perterrita, conquieuit; & tumultus frequenter excitati repreſsi confeſtim ſunt, cum tu exſurgeres, ut conſtitueres iudicium, & in illos animaduerteres, qui fuerant tuis acriter infeſti, & pauperes, per ſummam iniuriam, pro gloria tui nominis, afflictos, eriperes, & conſeruares. O ſummi iudicis æquitatem, quam iuſte ſupplicium tandem irrogat omnibus, qui religionis puriſsimæ ſanctitatem perditiſsimis conatibus oppugnant, uſque adeo, ut maxima etiam imperia huius tam ſceleſti facinoris cauſſa deleantur. Humanus enim furor in gloriam nominis tui redundabit. nam, cum tyranni, iudicio tuo peruerſi, corruerint, & oẽs, qui tibi aduerſantur, debitas pœnas horrendu exitio pependerint, multi mortales intelligent nominis tui ſanctitatem; &, ad te conuerſi, tibi nomina, ſumma fide, dabunt; & eos, qui fuerint a uaſtitate, quám ira tua hominibus infert, relicti, tu, ſpiritus tui ſubſidio, præcinges, ut tibi, ardenti ſtudio, & alacritate, ſeruiendum exiſtiment. Vouete, & uota perſoluite Domino, Deo ueſtro, omnes, qui circumcirca, ut illi miniſtretis, in templo uerſamini; & omnipotenti Domino munera ueſtra deferte, qui ſolus eſt metuendus, & cum pauore eximio colendus. Is enim ſpiritus principum coercebit, & regibus terræ formidinem, & terrorem, incutiet.

Quoniam cogitatio hominis cõfitebitur.

Et reliquię cogitationis.

Voce mea ad Dominum clamaui. Pſal. 76. Apud Heb. 77.

AFflictã condicionẽ populi, in ſummas anguſtias adducti, mente proſpiciens uir Diuinus, more ſuo luget, & acerbiſsime lamẽtatur. caritas. n. facit, ut bonũ, quo ſancti hoĩes fruuntur, nõ ſit illis omni ex parte iucundum, cum ſuorum ruinam, & interitum, recordantur. Ait igitur: Ad Dominum, quoties curis affligor, inclamo; & uocibus maximis opem illius imploro; & fore confido, ut is preces meas exaudiat. Die igitur, cum me graues ærumnæ circumſiſterent, & acerbiſsimis curis premerer, Dominum meum toto pectore quæſiui; mea tamen plaga ſanie diffluebat, & nihil de dolore remittebat; animaq. mea omne ſolarium recuſabat. Non enim calamitatem meã, (ea namque me magnitudine Diuinæ benignitatis alleuatum ſentiebam) ſed commune gentis exitium, cui remedium adhibere non poteram, lugubri querimonia deplorabam. Qui enim opem Diuinam contumaciter, & obſtinate, repudiat, ope Diuina non ſanabitur, ita, ut ſit ſalus illius deſperanda. Cum igitur animo mecũ agitarem gentis meę, propter obſtinatæ perfidiæ ſcelus, exitiũ; & intelligerem, uulnus illi penitus inflictum curari, quamdiu in eo errore perſiſteret, minime poſſe; lacrymis profuſis, quantus animo meo dolor inflictus eſſet, indicabam. O rem miſeram, perpetuis lamentis, & acerbiſsima querella, deplorandam. Palpebras oculorum meorum ira deſtinabas, ut ſomnum minime caperem; ſic eram ſtupore mentis attonitus, ut loqui non poſſem. Quæ fuerunt olim geſta, cogitatione repetebam; & prima ſæcula memoria replicabam; quæ quidem uulnus acriore doloris ſenſu refricabant. Recordabar carminum meorum, quibus nocte beneficia maioribus noſtris attributa canebam; & interim uehementer dolebam, & angebar, cum mente proſpicerem, poſteritatem eſſe maxima ex parte ab ope Diuina deſerendam. Mente igitur in grauiſsima cura defixus, hærebam; & ſpiritu meo miſerię terminum diligenter inueſtigabam. Sic autem dicebam: Numquid in perpetuum remouebit opem ſuam Dominus? Numquam ad eam mentem redibit, ut uelit, populum, gratiæ deſtitutione perditum, & afflictum, in gratiam recipere? Num miſericordiæ Diuinæ fons exhauſtus eſt, & promiſſa illius ad ſęcula uentura minime pertinebunt? Fieri ne poteſt, ut recidat ad nihilum fidei Diuinæ conſtantia? &, cum inſitum in Diuina probitate ſit ſummæ benignitatis ſtudium, eueniet aliqua tandem ratione, ut is miſericordię prorſus immemor ſit? & tantum poterit apud illum offenſionis recordatio, ut opes clementię ſuæ perpetuo comprimendas arbitretur? O rem explicatu difficillimam. Nam, ſi Dei miſericordia nullis finibus arcetur; ſi fides illius inuerti, aut labi, non poteſt; ſi beneficia ſua in populum ſempiterna ſure promiſit; eam certe fidem, quam dedit, ſine ulla dubitatione liberabit. Cum uero tam diuturnam ſeruitutẽ; & exſilium, cum tanta malorum colluuie, & acerbitate, coniunctum, mente conſidero, facinoris atrocitatem, quæ miſericordiam immenſam tamdiu tenet, quo minus aliquid benignitatis ſemini Iſraelis impertiat, animo perhorreſco; & propemodum ſpem ſalutis abiicio. Hæc me ægritudo debilitat. Reſpiro tamen, quoties mentem reuoco ad annos, quibus olim Deus excelſus dexteram ſuam, ut ſuos tueretur, in hoſtium euerſione, cum inſigni gloria, uerſabat. Repeto igitur aſsidue memoria, quæ opera Dominus ipſe deſignauerit; &, quam admirandas res quondam effecerit, ipſe mecum, cum iucunditate, commemoro. Hæc meditor; hæc tota mente recolo: opera tua, & ſtudia tua, cogitatione complector. Hæc me ad ſpem tuæ benignitatis excitant, ne de futura gentis miſeræ ſalute ſpem omnino deponam. O Deus ſumme, in adito ſanctitatis locatus, iter ita ſemper habuiſti, ut numquam eorum poſtulata, qui tibi humiliter ſupplicabant, repudiares. Quis igitur Deus eſt tecum, uel benignitatis amplitudine, uel potentiæ magnitudine, comparandus? Tuis enim, in precibus, & uotis, occurris; & illorũ hoſtes euertis. Tu Deus es, operum admirabilium effector, qui multis modis populo tuo magnitudinem tui roboris, atque inuictæ uirtutis, oſtendis. Brachij tui potẽtia, populum tuum, Iacobi ſanguine procreatum, & Ioſephi magnificentia nutritum, (quorũ unus natura, alter beneficio generis uniuerſi, pater extitit) a duriſsima ſeruitute redemiſti, & ſtupendis actionibus illi futuram libertatem prænuntiaſti. Te, Domine, per medium mare gradientẽ, aquæ diſpertitæ conſpexerunt; ita, ut etiam gurgites profundi contremiſcerent. Tu enim idem ipſe es, qui, tua ſponte demiſſus, in Tartara inferam regionem

Voce mea ad Dominũ

Memor fui Dei & delectatus ſũ.

Anticipauerunt uigilias oculi mei.

Et meditatus ſum nocte cum corde meo.

Numquid in ęternum

Et dixi, Nũc cœpi: hæc mutatio dexterę Excelſi.

Deus in ſancto uia tua.

Viderunt te aquę.

gionem ingenti formidine conturbas; & hoſtium copias tua uirtute proſternis, &, emerſus inde cũ illuſtri uictoria, ſpoliisq. opimis ornatus, gloriam tuam, noui facinoris exemplo, uehementer amplificas. Id igitur tunc ſignis expreſſum eſſe uoluiſti, quod erat a te longe mirabilius opportuno tempore faciendum. Nubes ingentem uim aquarum demiſerunt; ſuperæ regiones horrendas uoces ediderunt; fulmina uehementer emiſſa terrorem eximium præbuerunt; ſonitus tonitrui tui, in ætherio orbe, cum horrendo fragore, perſonabat; fulgura frequenter in omnium oculis emicabant; terra, maximis motibus conquaſſata, cum fremitu ingenti, contremuit. Cum per medium profundi maris incederes, & impetus aquarum eſſent uehementiſſimi, ueſtigia tua notari, & animaduerti, non poterant. Conſilia namque tua ſunt ab oculis hominum remota; ita, ut ope tua iuuari, quam rationes operum tuorum perſcrutari, ſit longe facilius. Cum tanta ſit numinis tui maieſtas, cum tam inſignis potentia, cum tantis, & tam metuendis, rebus mundi principes, & tenebrarum rectores, exterreas; paſtoris tamen officio, cum clementia nimis admiranda, perſungeris. itaque populum, tamquam gregem, per medias aquas, Moſis, & Aaronis, opera, perduxiſti, ut paſcuis uberrimis aleretur. His igitur antiquitatis exemplis, in ſpem firmam uenio ſalutis; quam tandem, ut paſtor uigilantiſsimus, afferes his ouibus tuis, quæ te aliquando libentiſsime ſequentur, & in paſcuis tuis, cum iucunditate ſumma, uerſabuntur.

Multitudo ſonitus aquarum.

Attendite popule meus legem meam. Pſal. 77. Apud Heb. 78.

MAgnam exſpectationem mouet hoc carmine Propheta, & audientia, quam facere conatur, (uniuerſum enim populum ad audiendũ inuitat) & magnitudine rerum, quas ſe dicturum pollicetur; quam prouerbiorum, & ænigmatum, nominibus luculenter exaggerat. Eſt enim Prouerbium, breuis, & acuta, ſententia, ad uitam ſapienter inſtituendã perutilis; eſt etiam Aenigma, ſententiæ illuſtris integumentum, quo res Diuinę humanis uelaminibus occuluntur. Cum enim humanus animus, propter mentis imbecillitatem, res Diuinas intueri non poſsit, neceſſario fuerunt ſimilitudines quædam a terrenis rebus ſumptæ, quibus homines, tamquam adminiculis, erecti, paullatim ad intelligentiam rerum cæleſtium peruenirent. Vt enim, qui ſubito e tenebris emerſit, & oculorum aciem in ſolis aduerſos radios intendit, excæcatur; ita, qui, ex diuturna conſuetudine rerum humanarum abductus, repente uelit Diuina conſpicere, tenebris obruetur. Et, quemadmodum (ut in eadem ſimilitudine commoremur,) oportet, primum quidem ſubobſcura luce frui, & paullatim deinde ad clarius lumen accedere, & oculis etiam manum, aut aliquid aliud, opponere, priuſquam adſpectum in Solem transferamus; ita ad mentis ſecuritatem neceſſarium eſt, figuris, & imaginibus, aſſueſcere, prius quam ipſius ſummę ueritatis ſplendorem, per ſe, ſublatis omnibus inuolucris, adſpicere conemur. Non enim infimi, neque mediocris quidẽ, ſed pręſtantis, atque perfecti, hominis eſt, acerrime Diuina contemplari, & prima diſciplinæ rudimenta contemnere. Hac igitur de cauſſa Chriſtus, cum apud populum agebat, parabolis utebatur; & nihil, quod ad multitudinis ſalutem pertineret, abſque ſimilitudinibus, a rebus corporeis aſſumptis, efferebat. Et in patria ſua (ut eſt apud Marcum) Diuinę ſapientię theſauros non explicabat; ſed ea tantum publice dicebat, quæ poterant aliqua ratione a multis intelligi. Quin etiam (ut in Ioanne legimus) diſcipulis ſuis ait, Multa habeo uobis loqui; ſed non poteſtis portare modo. Quorſum hęc tam multa, dicet aliquis? Vt intelligatur, quo pertinet carminis huius initiũ. Ait enim uir Diuinus, ſe de rebus altiſsimis orationem, multis quidem dicendi luminibus illuſtratam, ſed multis etiam myſteriorum obſcuritatibus inuolutam, habiturum. Quo modo; cum oratio nihil aliud, quam hiſtoriam ſatis notam, & acrem communis impietatis, & ſceleris, reprehenſionem, cõtineat? Quia omnia illis (ut Paulus ait) in figura, & ſimilitudine, contingebant, & ſunt ſcripta propter nos, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Nam peregrinatio illa, uitæ noſtræ, quę peregrinatio quædam eſt, ſimilitudinem referebat; & nubes, quæ præibat, ut ſolis ardorem defenderet, & ſplendor ille nocturnus, qui uiam monſtrabat, ductum Diuini Spiritus adumbrabat. Quid manna ſignificaret, quid aquę perennes e ſilice profluentes portenderent, uulgatius eſt, quã ut hoc in loco explicatione ullius indigeat. Alia multa tunc Iſraeli euenerunt, quæ myſterio rerũ Diuinarum minime uacabant; quæ ad nos, quibus ueritas, quæ tunc latebat, explicata eſt, non incommode conferuntur, ut ſanctorum illorum, qui populum ducebant, fidem ſequamur; & ſcelus eorum, qui erant in Deum, a quo tanta beneficia accipiebant, ingrati, deteſtemur; ne ſimus (ut Paulus inquit) malorum appetentes; ne Diuinos honores falſis numinibus habeamus; ne acceptam Diuinæ gratię puritatem tætra libidine polluamus; ne Chriſti nomen ſanctiſsimum noſtra diffidentia uiolemus; ne imperium nefarie, & impie, recuſemus, & in imperatoris noſtri ductum conuicia iaciamus. Quo enim beneficia nobis attributa clariora, & ampliora, ſunt, eo ingrati animi crimen ſceleſtius erit, & multo acriore ſupplicio uindicandum. Quod autem ad hunc locum attinet, ſatis eſſe dictum puto, ut, quid ſit Parabola, & Aenigma, clarius intelligatur. Reliquum eſt igitur, ut ipſum Dominum, cuius ſpiritus erat in pectus Diuini hominis incluſus, loquentem, & cum populo ſuo acriter expoſtulantem, audiamus. Ait igitur: Audi, popule mi, non humanos mores, uarie fluctuantes, & rerum publicarum inſtituta, cæcis opinionibus ſtabilita; ſed legem Domini, ſanctitate puriſsimam, & uſu maxime ſalutarem, qua te ſibi ſacroſancto fœdere copulauit; eaq. pactione deuinxit, ut tu ſalutis tuę auctorem,

Mar. 6.

Ioan. 16.

Paul. Ad Cor. 1. c. 10

Paul. ibidẽ.

Attendite popule me'

rem, & debito teligionis cultu, & operibus ſanctis, agnoſceres; & ille tibi perpetuo benignitate ſua proſpiceret; & a te ſemper hoſtium impetum prȩſidio ſuo propulſaret. Erigite aures, omnes, qui in populo Domini cenſi eſtis, ut oris mei uerba nimis attente percipiatis. Os meum uobis orationem, ſplendidis ornamentis excultam, proferet; & a ueſtræ libertatis exordio antiquitatis memoriam replicabit; ut de rebus obſcuris, & in ſignis occulte latentibus, ediſſerat. Non ſumus affines inuidiæ; non Diuina beneficia ſilentio comprimenda ducimus: Quæ audiuimus, quæ explorate cognouimus, quæ ſancti patres noſtri nobis tradiderunt, minime celamus; ſed ad eorum fructum,

Non ſunt occultata a filiis eorū.

& utilitatem, qui ex illis orti ſunt, & uniuerſi generis, & ſeminis ſancti, poſteritatem ſumma fide conferimus, ita, ut Domini laudes enuntiemus, & uirtutis inuictæ facinora, operaq. nimis admiranda, quæ fecit, incenſa fide, & inuiolata puritate, referamus.

Suſcitauit teſtimonium in Iacob.

Primum quidem, cum eſſent denſæ tenebrȩ mentibus humanis offuſæ; cum ratio eſſet oppreſſa flagitiis; cum homines, a cognitione ſempiterni numinis abſtracti, in ſumma uirtutis, & officij, ignoratione uerſarentur; cum pro Deo portenta colerent, & in Diuina ſede commenticia numina collocarent; Deus, genus, Iacobi, quem Iſraelis etiam nomine decorauit, ſatu propagatum, ſane clementer elegit, apud cuius mentem ueritatis teſtimonium perhiberet, & quem lege ſanctiſsima deuinciret, ut illius diſciplinis eruditum Dei notitiam, quæ erat propemodum exſtincta, reciperet; & deinde filios ſuos ad eandem ſapientis uerisſimæ rationem inſtrueret, ut ad uniuerſam poſteritatem tantum, atque tam Diuinum, munus, quaſi hereditatis legitimȩ patrimonium, continuata ſucceſsione perueniret.

Vt ponant in Deo ſpē ſuam.

Cum autem reliqui mortales, qui cultum ingenij requirebant, nō ad uirtutis uſum, & functionem, ſed ad acuminis oſtentationem, artibus humanis incumberent, nō fuit Deo propoſitum, cum legem dabat, ut populus ingenium uenditarent, ſed ut totius uitȩ curſum ad legis ipſius ſanctitatem dirigeret. Ideo igitur legem tulit, ut populus, qui ea tenebatur, in Dei ipſius nomine ſpem ſuam poneret; & Diuina beneficia memori, atque grata, mente proſequeretur; & omnibus præceptis illius diligenter obediret. Admonuit illum præterea, ne maiorum ſuorum ueſtigia ſectaretur, qui a Deo deſciuerant, & imperium Domini, cum inſigni perfidia, & rebellione, detrectauerant. Fuerat enim natio dementia præceps, corde peruerſa, perfidiæ ſcelere deteſtanda, nempe, quæ numquam animum ad cultum Diuini nominis inducere noluiſſet. Eo igitur omnia legis inſtituta pertinebant, ut uniuerſa Iſraelis poſteritas, ſanctionibus Diuinis adſtricta, præſidio Diuino muniretur, & ita facillime a ſe cuncta hoſtium tela propelleret.

Filii Ephrē intendentes, & mittentes arcum. 1. Reg. c. 4.

Quod quidem longe ſecus euenit. Nam tribus Ephraim, quæ hominum multitudine, & robore, illa memoria, reliquis antecellebat; quȩ ſagittis, & iaculis, hoſtes facillime configebat; in bello, contra Palȩſtinos inito, turpiſsime uicta, ſeſe, ne internecione deleretur, effuſa fuga proripuit. Fuit ingens illa plaga, & genti ſummum dedecus inuſtum; & arca Diuini fœderis in triumphum ducta; & ſanctitas religionis afflicta; multisq. modis exitus illius pugnæ funeſtiſsimus. Cui igitur erat illa tam dira calamitas aſsignanda? Timidæ, & delicatæ, iuuentuti? imperatoris ignaui ſocordiæ? militari hoſtiū diſciplinȩ? Non prorſus: ſed iudicio Diuino, quod gentem, Diuini fœderis oblitam, robore, & induſtria, ſpoliauit, ut hoſti uictoriam, cum ignominia inſigni, cōcederet. Nec enim fœdus ſeruauerat, & & legi parere noluerat: opera namq. Dñi, quæ partim uiderat, partim audierat, uolūtaria obliuione contriuit.

Coram patribus eorum fecit mirabilia.

Vt autem ab illo tēpore initium repetamus, quo gens hæc Aegyptum incolebat, mirandum nimis eſt, quȩ opera in eorum hominum oculis a Deo in aruis Soanenſibus effecta ſint. Deinde, poſt uaſtitatem, Aegyptiorum opibus illatā, ut ſuos per medios fluctus incolumes traduceret, mare diſſecuit, ut aquæ hinc & inde in aceruū constructæ tenerentur, ne in populum, quem Dominus ipſe tuendum ſuſceperat, incurſarent. Cum ſolitudo, in qua homines illi uerſabantur, eſſet nimis horrida, & inculta, & uiam, qua illis erat ingrediendum, penitus ignorarent, Deus ſe uiæ ducem præbuit. Nam die, nube, qua æſtum ſolis arceret, inuectus, anteibat; & nocte, lucis ſplendore caliginem diſsipabat. Eoq. ſigno, quam ſalutaris eſſet Spiritus ſancti ductus omnibus, qui ſeſe ad illius ſtudium applicarent, oſtendebat.

Interrupit petram in Eremo.

Cum ardentiſſima ſiti cruciarentur, e duris ſilicibus, ictu myſticæ uirgȩ diſciſsis, aquȩ perennes tanta copia profluxerunt, ut non modo omnium ſitim facile ſedarent, ſed etiam e ſuperficie telluris, ſolibus peruſtæ, iucundam oculis uiriditatem elicerent. Miram Diuini ſpiritus affluentiam. E petra, Diuini iudicij uirga percuſſa, riuos eduxit, & aquæ, inſtar fluminis, ſubito proruperunt.

Et appoſuerunt adhuc peccare ei.

Et tamen homines, immemores, & ingrati, neque tantis ſignis admoniti, fuerunt a ſolita perfidia deterriti; immo ad antiqua delicta non mediocrem peccatorum cumulum addiderunt; & in illa etiam uaſtitate, in qua cernere poterant, ſe non alia ratione poſſe, quam Dei clementia, ſuſtentari, excelſum Deum in ſe petulantiſſimis dictis irritabant; eoq. perfidiæ deducti ſunt, ut cordibus ſuis numinis immenſi potentiam in dubium uocarent, & ut tentare contenderent, an Deus omnia, quæ uellet, poſſet efficere. Itaq. cibos importuna oratione petebant. Nec enim eos ingluuies tātum, ſed etiam diffidentia, ſollicitabat, ut ad libidinem ſuam eas dapes, quibus minime indigebant, aſsidue flagitandas ſtatuerent. His igitur uerbis ſunt in ſanctiſſimum Dei numen inuecti: Num poterit Deus apponere cibos populo ſuo in deſerta ſolitudine? Potentiā quidem illius fatemur aquā ad bibendū ſuppeditare potuiſſe. Percuſsit enim petrā; aquȩ repente dimanarūt; flumina uolūtate illius labuntur, & profluunt. Num ideo uerum eſt, hoc ultra fines poſſe progredi, ut panem, & carnes etiam, populo ſuo largiatur?

Ideo audiuit Dominus, & diſtulit.

Audiit hęc Dominus, & acriter incenſus eſt; & ignis excitatus inflammationem intulit genti, Iacobi ſtirpe progenitæ; & numinis ira in Iſraelem inuaſit. Non enim Deo

fidem

ſidem habuerunt, nec in opibus illius ſpem ſalutis ponere uoluerunt. Neque, cum cibos importune flagitarent, cibis indigebant, cũ iucundiſsimis cibis alerẽtur. Deus enim ſuperne nubes imperio ſuo, ut aſsignato munere fungerentur, induxit; & cæli portas reſerauit; ut inde dapes iucundiſsimæ in terrã deciderent. Man igitur, admirandus profecto cibus, & alterius cibi, multo magis admirãdi, formam, & ſpeciẽ, ſimilitudine referens, a Deo, inſtar pluuiæ, ut populus comederet, in terram demiſſus eſt. Itaque frumentum cæleſte fuit hominibus, Diuina munificentia, & largitate, donatũ; uiro autem cuilibet conceſſum fuit, ut angelorũ panẽ comederet, & dapibus Diuinis expleretur. Et tamẽ, cũ improbitas humana opes cæleſtes aſpernetur, atque Diuina faſtidiat, quamuis cibus ille omnẽ in ſe ſuauitatem contineret, erat ingrato populo nimis inſulſus. Corrupti nãque ſenſus, guſtũ ueriſsimæ dulcedinis, & iucunditatis, habere non poſſunt. Hac igitur de cauſſa carnes, cõuicio, flagitabant. Erat quidẽ impudens, & ingrata, poſtulatio; & tamen uoti compotes exſtiterunt. Facit hoc quidẽ ſæpe Dominus, ut eos, qui nolunt ſe moderationi Diuinæ cõmittere, conſiliumq. ſuum magis ſibi ſalutare, quam Dei patrocinium, fore confidunt, poſtulati conceſsione, puniat; ut cũ fuerint id, quod poſtulant, aſſecuti, & nullũ ex eo fructũ, ſed potius moleſtiam, & acerbitatem, exceperint, intelligant plane, tantam eſſe humanæ mentis imbecillitatem, ut neque, quid ſit a Deo petendum, ſtatuere poſsit. Cum igitur Hebræi carnes importune flagitarent, Deus, carnium multitudine, eorum amentiam corripuit. Eurum igitur in cælo in contrariam partem impulit; & in caſtra Africum uentum incitauit; carnes, inſtar pluuiæ, tam multæ ad homines inuectæ ſunt, ut eſſent numero cũ puluere comparandæ; & uolucres pennatæ cum littoris arena conferendæ. In media caſtra deciderunt; & circũ tabernacula uolitabant; ut quilibet poſsit, quam multas uellet, ad comedendum capere. Comederunt igitur, & ſatiati ſunt; quod uehementer appetierant, abunde conſecuti. Verum, quamuis eſſet eorũ cupiditati egregie ſatisfactũ, nihilominus in ſcelere inſtituto perſtiterunt; ita, ut neque gratias agerent Deo; neque firmam fidẽ in eo locandam eſſe ſtatuerent; & adhuc illius potentiam anguſtis ſane terminis definirent. Hanc illorum perfidiã Diuina uindicta declarauit; quæ quidem non ita uehementer exarſiſſet, ſi illi ſcelus admiſſum deteſtari uoluiſſent. Adhuc enim in ore tam exquiſitas ab illis epulas habebant, cum repente ira Domini in illos impetum fecit; ita, ut non in multitudinem tãtum, uerum & in eos, qui erant opibus, & exiſtimatione, principes, & qui uiribus, & robore animi, procellebant, deſæuiret; & multos ex illis funere diro proſterneret; & tamen neque, tãtis plagis exterriti, a peccato deſtiterũt; neque fidem Dei operibus admirandis habendã eſſe ſtatuerunt. Ergo, cum neque beneficijs ad fidem allici, neque pœnis a perfidia reuocari, uoluiſſent, Dei iudicio, dies illorum in uanitate conſumpti ſunt; eorumq. anni fuere multis moleſtiis, & angoribus, implicati; cum Diuina plaga recens

Pluit illis manna.

Adhuc eſcæ eorum.

Et occidit pingues eorum.

Et defecerunt in uanitate dies eorum.

erat; & dolor animum lacerabat, & mortis metus homines ſtimulabat, conuerſi, Deum quærebant, ad illumq. diluculo cum precibus adibant. Tunc demum illis in mentem ueniebat, Deum eſſe inuictum ſalutis, & uitæ, præſidiũ; præcellentiſsimoq. illius numine, qui eos a ſeruitute redemerat, ſtatus ſui robur, atque firmamentum, contineri. Attamen ea conuerſio uera non erat, ſed doloribus expreſſa, atque ad tempus accommodata. Deo enim ſermone blandiri, & aſſentari, quodãmodo nitebantur, & oratione pietatem ſimulabant; cũ eorum mens apud Deum recta non eſſet, ſed a fœderis fide, & religione, prorſus aliena. flagitiis enim, quæ lex ſeuere coercebat, erant penitus addicti. Verum, cum Dominus miſericors ſit, eorũ ſcelus expiabat, & nõ eos (ut erant meriti) funditus euertebat; iramq. ſuam ſæpenumero retrahebat; neque omnẽ indignationis ſuæ uim in eos, a quibus erat offenſus, incitabat. Nã imbecillitatis humanæ rationem in memoriam redigebat; & hominis naturam (ſi corpus ſpectetur) eſſe carnem, qua nihil eſſe poterit in uniuerſa natura fragilius; ſi uero animã reſpicias, eam, cũ e corpore exceſſerit, natura ſua in amiſſam uitæ condicionem reuocari non poſſe. At, quoties Deũ in ſe in illa ſolitudine cõcitauerũt? Quoties irã illius in horrida uaſtitate prouocarunt? cum ad tempus fidẽ colerent, breui ſpatio temporis interiecto, retrocedebant, & uim Diuinæ uirtutis in dubium reuocabant, Deumque, an poſſet omnia promiſſa conficere, tantundẽ exiſtimabant; potentiæq. illius certos fines circũſcribendos eſſe cenſebant; non recordabantur, quanta ui, & quam inſigni potentia, tempore, quo erãt innumerabilibus ærumnis afflicti, eos redemiſſet. Admirandis enim ſignis præſentiam ſuam in Aegypto declarauit; multiſq. portentis agri Soanenſis cultores exterruit; fluuios eorum in ſanguinem uertit, ut nemo aquam ex illis ad bibendum haurire poſſet; ut perſpicuum fieret, uim ſua natura uitalem, atque ſalutarem, iudicio Diuino in eorum perniciem, qui cum Diuina benignitate pugnant, immutari. Multiplicis, atque uarii, inſecti copiã in eos immiſit, quæ illos, illorumq. fruges, corroderet; & ranas, quæ homines, in uaniſsimis diſciplinis inflatos, moleſtiſsima garrulitate conficerent; omniaq. tandem odore contaminarent. Segetes eorum bruco deuaſtandas tradidit; &, quod multis laboribus, & ſedulitate ſumma, cõſeuerãt, locuſtarum uis, atque multitudo, conſumpſit. Vineas grãdine diſperdidit, atque diſsipauit; & ſycomoros eorũ, glaciei duriſsimæ coniectu, perfregit. Iumenta eorũ, ui grandinis, abſumpta ſunt; & pecora eorũ, fulminibus icta, perierunt. Atque principio quidem leniores eis plagas impoſuit, ut, malis eruditi, officio parere condiſcerent; uerum, cũ illi in ſcelere obſtinati nimis eſſent; & non modo nihil de contumacia remitterent, ſed eam multis ſcelerum acceſsionibus amplificarent; effudit, in illos iracundiæ ſuæ uim, indignationis acrimoniam, offenſionis uindictam; illoſq. longe grauioribus ærũnis, & angoribus, oppreſsit; angeloſq. ultionis ſuæ miniſtros adhibuit, quibus regionis uaſtitatẽ, & interitum, commiſit. Qui enim bonos

Ipſe autem eſt miſericors.

Et conuerſi ſunt, & tentauerũt Deum.

Miſit in eos iram indignationis.

tuentur,& pręſidio ſalutari communiunt,ſunt impiorum tortores acerrimi;legiſq. Diuinæ contemptores malis omnibus ſine ulla clementia uexãt, ſupplicioq. duriſſimo perſequuntur. Hoc igitur munus Deus,terræ duriſsima calamitate peruertendæ,angelis ſuis cõmiſit;iræ ſuæ uiam muniuit,

Viam fecit ſemitæ irę tuæ.

qua,ſine ullo impedimento,interitum cunctis celeriter afferret.Mortis impetũ ab illis minime reprimendum cenſuit;immo uitã eorum peſtis immanitati dedidit; oẽs eorũ filios, natu maximos,

Et percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti:primitias omnis laboris eorum.

in quibus ſpes nominis,& poſteritatis ſubſidium, & patrimonij ſollicitudo,cõſiſtebat, interemit,in tabernaculis,in quibus Chami,e cuius ſtirpe ducebant originẽ,memoria uigebat.Conſentaneum enim Diuino iuri fuit,ut,qui principẽ generis impietate,& impudẽtia,ſequebantur,& aliquid ſemper ad parentum ſcelus addiderant,ne impietatis exemplũ ultra procederet,exſcinderẽtur. Populũ uero ſuum,tamquã oues,ſine tumultu ullo,tradu xit;&,tamquã gregem,in ſolitudinẽ egit;ut in liberis paſcuis uerſaretur,cum ſecuritate a paſtore uigilantiſsimo ducti ſunt,ita,ut nullus metus impẽderet;& illorũ hoſtes in profundo demerſit.Deduxit eos in regionẽ,quã ſanctitati ſuæ conſecrauit;& in montẽ hunc,quẽ dextera ſua ceperat, ſaluos,& incolumes,cũ inſigni nominis gloria, perduxit.In eorum cõſpectu gentes expulit,& eiecit, & in relictis agris, quos hoĩes Diuinæ religionis iguari poſsederant, certa funiũ dimenſione diuiſis,hereditatẽ ſuis attribuit,& in tabernaculis gẽrium,quę fuerũt,numine illius,auitis opibus ſpoliatæ,tribus Iſraelis,ut in legitimo,&hereditario, patrimonio, collocauit. His quidẽ beneficiis fuit populus hic a Deo cumulatus; & his dignitatis, ornamentis excultus;ut ſemper benignitatis Diuinę memoriã ſumma fide retineret;operamq.enixe daret, ne umquã in Dei offenſionẽ incurreret. Quod quidẽ tantum abſuit,ut homines ingrati facere uellent,ut potius oĩbus ſe flagitiis, cum maxima Diuini numini offenſa,contaminarent. Primum enim de Dei potentia,& fide,dubitarunt,illiusq.Maieſtatẽ excelſam irritauerunt,& illius pa

Et auerterũt ſe,& nõ ſeruauerũt

cta minime ſeruauerunt. Auerſi ſunt a religione; defecerunt a fide; peſsima maiorum exẽpla conſectati ſunt;ad ſimilitudinem arcus fallacis inuerſi, eo, quo intendebant, nullo ſtudio, & induſtria,peruenerunt. Vt enim arcus,nec aptus ad lineã,neque ſcienter intentus, locum minime configit,ſed ſemper aberrat;ita, qui minime lege Diuina diriguntur,numquã id,quod cupiunt, aſſequentur. Dum enim pacem cupiunt,bellis obruũtur;dũ uictoriam expetunt, ab hoſte cõcidontur; dum opes alienas exquirunt, propriis ſpoliãtur; dum poſtremo ad beatã uitam adſpirant, ſeſe in ſempiternam miſeriã furibũde projiciunt. Quod

In iram cõcitauerunt eum in collibus ſuis.

illis tunc uel maxime eueniebat,cũ religioni operam nauabant,Cum enim Dei numen placare conabantur, tũ uel maxime illius in ſe offenſionem acriter incitabant. Illum enim, aris in collibus, contra ſanctionẽ legis,exſtructis,ſtimulabant;& per ſimulacrorũ ſuorum cultum ęmulatione ſollicitabant,& ad uindictam uehementer acuebãt. Audiit hæc Dominus, & grauiter commotus eſt, & Iſraelem ualde cõtempſit, & curã tuendi illius abiecit.Deſeruit tabernaculum Silo, tabernaculum,quod inter homines excitauerat,ut in eo cõſideret; Gentis Hebrææ robur in ſeruitutem addixit;& populi gloriam, quæ fœderis arca continebatur, hoſtium manibus auferri, & aſportari, permiſit. Populum ſuum hoſtium gladio trucidandum reliquit; & contra hereditatem ſuam(ſic enim Iſraelis poſteritatẽ appellabat) nimis acriter incenſus eſt. Iuuenes abſumpſit ignis; uirgines,illis deſponſæ,laudibus nuptialibus caruerunt.

Iuuenes eorum comedit ignis.

Sacerdotes in ea pugna gladio conciſi ſunt; & uiduæ caſum uirorum minime defleuerunt, eo quod ſubito fuiſſent dolore tam diræ, & improuiſa,calamitatis exſtinctę.Egregium Diuinæ ſeueritatis exemplum:ut intelligerent oẽs, qui ſacris operantur,nullum fructũ afferre religionẽ, ſi neglectum fuerit pietatis,& caritatis,ſtudium. Nec enim templum iuuabit eos,quorum ſcelere,& flagitio, uiolatur; neque ſacrificia ſalutem afferent illis,qui libidini,& cupiditati,frequẽter immolãt; neque uota eos a peſte ſeducent, qui ſponte ſua uitiorum peſtibus addicti ſunt. In illa igitur tam inſigni calamitate Dominus dormire uidebatur,

Et excitatus eſt tamquam dormiens.

cũ,ſubito experrectus, tamquã uir egregie fortis, qui uino cõſopitus exſtiterat, ouans inceſsit,& in hoſtes alacriter inuectus eſt;quorũ auerſas partes ulcerib' grauiſsimis uehemẽter afflixit,eoſq.ignominia ſẽpiterna deformauit. Noluit Ioſephi gen' tabernaculi ſede deinceps,ut ante fecerat, honeſtare;illoq.tã inſigni decore Ephraimi tribũ indigniſſimã judicauit; eamq. gloriã ad Iudæ tribũ transferre cõſtituit,ut in Sionis mõte, quẽ elegerat,collocaretur,ad futurę ſalutis indicium,& ſacratioris fœderis ſacramentũ.In eo,tamquã ædes Regias,

Et ædificauit ſicut unicornium ſacrificiũ ſuũ

& excelſas,templũ ſuæ ſanctitatis exſtruxit,inſtar fundamenti terrę,ſumma firmitate ſtabilitũ,ut ſẽpiterni tẽpli myſterium deſignaret. Elegit Dauid ſeruum ſuum, quem ex ouium caulis eduxit, ut deinde non fetas oues ſectaretur, ſed Iacobi progeniẽ,cum debita cura,& ſedulitate, paſceret, & Iſraelem, quem Dominus ſibi in hereditatem delegerat, iuſtitiæ pabulis enutriret. Pauit eos cum egregia mentis integritate; & prudentiſsimis actionibus illos in rectam uiam deduxit, ita, ut ſummi paſtoris officia, & actiones, exprimeret.

Deus, uenerunt gentes in hereditatem tuam. Pſal. 78. Apud Heb. 79.

NE quiſquam poſſet in rerum Diuinarum ſignis confidere,ut memoriam ueritatis expreſſæ ſignis abiiceret,fuit a Deo permiſſum,non ſolum,ut uiolatæ religionis pœnas expeteret, ſed etiam,ut homines, a corporeis rebus abſtractos, ad Diuinarum conſiderationem traduceret, ut impij homines,occupato templo, cultũ antiquæ religionis interrumperent. Propheta hoc in loco non uaſtitatem,quæ iam pręterierat,eo tempore,

quo

quo arca fœderis in poteſtatem hoſtium peruenit, oratione commemorat, ſed futuram mente Diuina pręnuntiat,& ita de ſanctitatis interitu lamentatur, atque ſi ipſe præſens tantis calamitatibus intereſſet. Sed, quærendam eſt, cum poſt Dauidis memoriam ter fuerit Hieroſolymis uaſtitas illata, quæ fuit illa, de cuius magnitudine hoc in loco admodum flebili oratione conqueritur. Non fuit illa certe, quam intulerunt Babylonij. Non enim deplorat templi exciſionem, & inflammationem, ſed gentis ſuæ tantum cædem, & uiolatam, atque fœde pollutam, templi ſanctitatem,& funeſtiſsimum urbis excidium. Quid ergo? Num de illa cladis extremę diritate, quæ per Romanos innecta fuit? Multo minus. Nam tunc templum non modo uiolatum, & inquinatum,multorumq. ciuium ſanguine funeſtatum,a ciuibus ipſis crudeliſsime fuit;uerum & ab hoſtibus Iudaici nominis funditus euerſum,& inflammatum, & tanta immanitate deletum, ut nullum illius ueſtigium remaneret. Pręterea in Vrbis defenſione nõ ſancti homines ſanguinẽ patriæ largiti ſunt; ſed ſceleſtiſsimi interitu funeſtiſſimo pœnas infandi facinoris exſoluerunt. Quod ſi huius uaſtitatis querimonia, neque ad Babylonios, nec ad Romanos, ullo modo pertinet, neceſſario ſequitur,ut ad Antiochi tempus referẽda ſit, quo templum nõ fuit euerſum, ſed multis factis fœdiſſimis inqninatũ.& quo multi ſancti homines pro religionis ſanctitate clariſsimã mortem oppetierunt. Hæc pluribus, quam multis fortaſſe neceſſarium uidebitnr, diſſeruimus ut Iudaicã perfidiã, quæ ex hoc loco ſibi ueniã in tanto ſcelere pollicetnr,repellamus. Multi namque hęc omnia ad ultimum templi excidium referenda putant,in quo innumerabilem ſanctorum multitudinẽ occiſam fuiſſe contendunt. Quam caſti,quam,ſancti, quã benefici, & ſalutares,ciues exſtiterint illi, qui urbem a Romanis defendere nitebantur, Ioſephum interrogent,qui Iudæus erat,& bello interfuit, & magna ex parte in illius initio præfuit; & intelligent,nihil potuiſſe illis ſceleſtius,& immanius, & truculentius,excogitari. Sed,quid in mentem uenit uiro Diuino,hic potiſsimum illatam ab Antiocho cladem lamentari,& eã, quam Babylonij intulerunt,omittere? Quia Babylonij imperij tantũ amplificandi gratia dimicabant: Antiochus uero omnes animi neruos in religionis interitum contendebat;ita,ut Antichriſti futurum ſcelus impietate ſua portenderet. Ea autẽ cauſſa fuit,cur multi uiri ſancti ſanguinem ſuum Antiochi memoria pro religione profunderent;quod Nabuchodonoſoris tempore accidiſſe non legimus. Alibi tamen eam cladem a Babylonijs acceptam defler, tamquam patriæ totius exitium;hic uero eam,quam Antiochus cladem intulit,ut religionis mortiferã

Deus, venerunt gentes

plagam,acerbe luget. Ait igitur: Domine,gentes, ſine ullo reſpectu,ad tuæ Maieſtatis amplitudinẽ, in populum tuum,quem, ut hereditatem luculentã,tuẽdum,ſingulari præſidio,ſuſcepiſti, armis furenter inuaſerunt;templum tuum,ſanctiſsime dedicatũ,myſterijſq.ſacratiſsimis,& ſumma cęrimoniarum religione,conſecratum,fœdiſsime polluerunt;multaſq.ſanctæ ciuitatis ædes diſturbarunt, & in aceruos lapidum urbis ædificia redegerunt. Cadauera ſeruorũ tuorum inſepulta in auium eſcam lacerando reliquerunt, & carnes ſanctorum tuorũ beſtijs terræ laniandas,& comedendas,proiecerunt;Vrbis ambitum,eorũ ſanguine,pro gloria tui nominis effuſo,repleuerunt;nemo interim erat,qui eos,uel propter cadauerũ multitudinem, uel propter odium,quod contra illos conceperãt, uel propter tyrannorũ formidinẽ,ſepultura afficere uellet. Ad hoc tantum malu ignominię ſummũ dedecus accedebat. Vicinis enim noſtris ludibrio fuimus;& gentes circũquaque finitimę nos amariſsimo riſu,& oĩ cõtumelia,petulãtiſsime lacerabãt. Quæ quidẽ conuicia in grauiſsimã offenſionẽ ſanctiſsimi nominis tui redundabant. Nã,quaſi tu aut non potuiſſes illis,qui in te omnem ſpem ſalutis ponunt,opitulari;aut fidẽ tuis datã neglexiſſes;ita eos, qui in præſidio tui numinis acquieuerant,ut amentes,irridebant. Et tu hæc patieris, Dñe? & tã indigna conuicia,tuo nomini facta, diutius tolerabis? Tã ferox,& infeſta,erit erga nos ira tua,ut te tãdiu a uindicta de hoſtibus tui nominis ſumenda remoretur. Quouſque tandẽ in nos exardeſcet indignatio tua?& lęſi numinis offenſio quã diu nos ignis incendio populabitur? Effunde irã tuam in gentes,quę ſunt tuæ probitatis,atque ſanctitatis,ignaræ,& in regna,quę nomen tuũ non inuocant, neque celſitudinẽ tuam religione debita uenerantur. Iacobi enim genus abſumpſerunt,& diriſsimã uaſtitatem illius ſedibus intulerunt. Ne contineas memoria priſtinas iniquitates noſtras, quibus in grauẽ offenſionem tui numinis incidimus,quarũ conſcientia aſsidue pungimur,atque uulneramur. Feſtina,ut maculas criminis a nobis ſuſcepti clemẽter eluas;miſerationeſq. tuæ nobis celeriter accurrãt. In dies enim labimur, & deficimus,& miſeris modis attenuamur. Fer opẽ nobis, Dñe,noſtrę ſalutis auctor;propter nominis tui gloriã libera nos; & ne ſit tibi quidquam impedimẽto,quo minus auxilium confeſtim afferas; noſtrũ ſcelus ſanctiſsimis ſacris expia, propter nominis tui claritatem. Non meritis noſtris innitimur, cũ multis flagitijs cooperti ſimus;ſed fide tuæ benignitatis ad ſpem ſalutis excitamur, cum interim ſtudiũ nominis tui nos uehementi cura ſollicitet. Cũ enim ope tua nudamur,id tibi a gentibus alienis,ut probrum,obijcitur,tamquam uel nequeas opitulari,cum uelis,quod eſt infirmitatis indiciũ; uel nolis,cum facile poſsis;quod eſt illis perfidiæ, & immanitatis,argumentum. Cur dicent gentes, Vbi eſt Deus eorum? Si Deus, quem iſti colunt, Deus uerus eſt,& omnipotens,ut aſſerunt; & immenſa bonitate præditus,ut affirmant; cur eos in tantis ærumnis uerſari ſinit? cur illis,ubi primũ inclamant,nõ occurrit? cur eos,tã intolerandis calamitatibus oppreſſos,non ſubleuat? Hęc omnia in te maledicta iaciuntur; nomen tuũ indigno cõuicio uituperant. Cõſule igitur decori tuo,& cauſſã glorię tuę ſuſcipe. Innoteſcat gẽtibus,quę a ſacris tuis abhorrẽt,in oculis noſtris ſuppliciũ,quod ſũmis in ultionẽ ſanguinis ſeruorũ tuorũ,qui eſt per ſũmã ſceleris immanitatẽ ab hoſtib' tuis effuſus.

Vſquequo Domine iraſceris.

Innoteſcat in nationibus coram oculis.

Inferatur in conſpectum tuum gemitus eorum, qui ferro deuincti,& in tenebras incluſi, detinentur;& brachij tui robore reliquos illos, qui morti ſimiliter,tyrannorum ſententia, deſtinati ſunt, in lucem,atque libertatem,uindica. ne progrediatur ultra furor illorum;& uicinorum noſtrorum ſcelus pœnis longe grauioribus illis,quas nobis irrogare ſolebant,ulciſcere;& contumelias,quas in te nimis impudenter intorſerāt,ſummo dedecore,& ignominia, atque poſtremo contumelia ſempiterna,repēde. Nos uero,qui cenſi in Rep.tua ſumus, & in populo a te ſingulari patrocinio defenſo numeramur,&,ut oues paſcui tui lętiſsimi,a te,paſtore uigilātiſsimo,cuſtodimur,in perpetuū nominis tui gloriā cōfitebimur,laudesq. tuas enūtiabim'.

Qui regis Iſrael,intende. Pſal.79. Apud Heb.80.

HOc Pſalmo populi uniuerſi calamitates ,& ærumnę,deſcribuntur, & miſericordia ſuppliciter efflagitatur;uniuerſus cœtus allegoria nō inuenuſta Vineę nomine deſignatur;tyranni, qui omnem illius ſtatum perturbabant, & in fines eorum ferociter irruebant, Ferarum immaniū uocabulo ſignificantur;poſtremo ſumma orationis ad ſpem ſalutis , quam Chriſtus erat perditis rebus allaturus,incenſa fide dirigitur.Sic antē Deū alloquitur:

Qui regis Iſrael,intende.

O Paſtor optime,atque uigilantiſsme,qui tanta cura,& ſollicitudine,Iſraelē paſcendum,& a ferarum truculentia cuſtodiendum,ſuſcepiſti, ne remittas ſtudium tā admirandę caritatis;ne deſeras officium, ſine quo ſalutē tueri non poſſumus; aures tuas intende;neque poſtulata noſtra repudies. Age, tamquā gregem,populum uniuerſum, Ioſephi olim cura,& patrocinio,ſuſtentatū,& eo ſigno excitatū ad ſpem alterius Ioſephi, cuius opibus eſt humanū genus alendū,atque tandē Iſrael omni diſcrimine liberandus.qui ſedes in arca fœ-

Qui ſedes ſuper Cherubim.

deris ſuper Cherubim,ut intelligatur tuæ Maieſtatis ſolium numquā a ſapientiæ ſempiternæ fundamēto,atque ſtabilitate,dimouendū;lumine tuo mentes illuſtra;ut,quemadmodū olim,admirandi luminis ſplendore,tuis,in nocturnis tenebris,uiā, qua erat illis ingrediendū, oſtēdebas,ita & nunc, quod ſit nobis iter ineundū, explorate cognoſcamus, ne a ſalutis uia in alterutram partē , erroris opinione,declinemus;& olim quidē,cum Arabię deſerta peragrabas, ſic erat uniuerſus populus in ordines diſtributus ,ut tribus Ephraim,& Beniamin , & Manaſſes,agmen poſtremū clauderēt; ut nūquam poſſent oculos, cum illos antecederes,a magnificentiæ tuæ ſplēdore deiicere. Nunc igitur ſimiliter effice , ut te ſemper in oculis habeamus; numquam ab adſpectu numinis tui diuellamur; numquam pedē mouere, abſque ductu tui ſpiritus,audeamus . Quod ſi tantū beneficium adepti fuerimus,erimus profecto, & numero multiplicati,& in bellis,dextera tuę uirtutis, inuicti;oīumq. rerum humanarū prorſus immemores , in te ſolo oēm ſpem ſalutis fixam,& locatam, ſemper habebimus.Hoc igitur a te petimus,hoc ſupplici prece contendimus, ut te ductorem nobis prębeas , roburq. tuæ poteſtatis excites, & aduenias , ut nobis ſalutē conferas.Es tu quidem iure, atque merito,a nobis auerſus . in officio enim noſtro ſæpe deliquimus; grauiterq. numē tuū flagitiis noſtris offendimus. Cū igitur iniquitates noſtræ coniunctionem hanc,quę nobis tecū erat,importune diremerint;iniquitates ipſas dele ; & nobis ueniam tribue,ut nobis,a te,clementia tua, conuerſis,omnes opes amiſſas reſtituas;lucemq. tuam,a nobis procul amotam,redde,ut ſalui eſſe poſsimus . Vt enim miſeria ſempiterna tenebris, ita ſempiterna ſalus,atque felicitas,tuæ benignitatis lumine continetur.

Dominus Deus uirtutum, quouſque.

O ſumme Domine, cæleſtis exercitus imperator fortiſsime, cum & clementia tua nullis terminis definita ſit & poteſtas immenſa nullis hominum conatibus impediri poſsit; quid eſſe in cauſſa dicemus , cur a nobis tamdiu præſidia tua remoueris?Scelera certe noſtra,quibus te a nobis abalienatum eſſe conſpicimus , cauſſam noſtris calamitatibus attulerunt.Quamdiu igitur in nos ira tua flagrabit?Quamdiu preces noſtras aſpernabere?Cum hoc interrogo, illud quæro , quamdiu noſtrum crimen,atque ſcelus,tantas uires habebit, ut bonitati tuæ impedimento ſit , quo minus nobis benigne proſpicias.

Cibabis nos pane lacrymarum.

Ad noſtras enim clades uix aliquid addi poſſe uidetur. Cibi loco a te fletu acerbiſsimo paſcimur : potus uice uas lacrymis oppletū ſimiliter exhaurire compellimur. Tanta enim eſt acerbitas uitæ noſtræ,ut ea in luctu cōſumenda ſit.Per te ſumus perpetuæ cōtentioni,& litigio,noſtrę uicinitatis expoſiti;& hoſtes noſtri in nos dictis amariſsimis inuehuntur: merito noſtro,cū ſimus a tuis placitis auerſi,cunctis mortalibus ludibrio ſumus. Dn̄e, cæleſtis exercitus imperator,penes quē eſt rerum ſumma poteſtas, conuerte nos ad te; & præfer lucē tuam nobis,ut ſalui ſimus. Aliter enim ſemper in mærore,& in acerbiſsima ſeruitute , uerſabimur. Non,

Vineam de Aegypto tranſtuliſti

quid egerimus,ſed quas actiones tu noſtra cauſſa ſuſceperis,recordare;ut in nobis tuendis,& cōſeruandis,non meritis noſtris , ſed beneficiis tuis,& cōſtantiæ benignitatis tuę,proſpicias.Vineam ex Aegypto in Syriam tranſtuliſti;gentes impias,ut illam cū maiore fructu consereres,expuliſti.Cum enim gentes illę fuiſſent moribus efferatæ , & nefandis ſceleribus inquinatæ,noluiſti,ut ex earum contagio uinea tua uitiorum ſilua , & flagitiorum aſperitate,uaſtaretur.Illam igitur ſumma diligentia perpurgaſti;ſtirpes radicitus extraxiſti;itaq.altiſsimas radices egit , & illius propagiue in dies multiplicata terra repleta eſt; umbra illius montes operiebat ; & proceritas ramorum illius cedros Libani ſuperabat. Palmites ſuos Solis occaſum uerſus ad mare protulit ; & ad ortum uſque ad Euphratem fluuium propagines extēdit. Erat igitur principibus admiranda; hoſtibus metuenda ; magnitudine imperij latiſsima ; & fructuum ubertate florentiſsima . Nihil enim erat a te in ea colenda prętermiſsū. Minime igitur mirū erat,fructus illius miris acceſsionib' amplificari. At, poſt quā te ab illius cultu remouiſti,uix quidquā poterit infelicius inueniri.Cur illius ſępimētū diſsipaſti?

ti? Cir maceriam diruiſti? Cur eam omni cuſtodia n:datam reliqniſti, ut illam uiatores omnes, qui u:llent, impnne diſcerperent? Apri ex ſiluis in ean impetum ſerunt, illamq. deuaſtant; agreſtes, k immanes, belluæ depaſcuntur; nullus hoſtis ecotitur; nullus tyrannus exſurgit, qui eam non :onculcet, & proterat, & ſumã truculentia, & dirítite, conficiat.

Deus uirtutum cõuertere.

O cælcſtis exercitus dominator, tɛ, quantum poſſum, oro, & obſecro, ut faciem tuan in nos benigne conuertas; de cælo in nos reſpicias, ut miſerandum ſtatum, in quo uerſamur, attendas; & uineam iſtam inſtanrandam, & renouandam, benignitate tua ſuſcipias, locum offendes uaſtitate conſumptum, monumenta deleta, ædes exciſas, & terram calamitatibus omnibus, atque extremis ruinis, oppreſſam. quæ omnia tibi relarcienda ſunt, nc memoria tuæ clementiæ apud uineam iſtam prorſus intereat.

Super filiũ hominis, quem confirma.

Recordare, quod tu illam dextera tua conſeuiſti, & opera filij tui diligentiſsime culta, & munita, in gloriam tuã fuit, exuſta fuit, regio funditus exciſa fuit, homines, in te ſceleſtiſsimi, ira tui nominis euerſi ſunt. Nam lnci tenebras prætulerunt; beneficium Diuinũ nimis ingrate, & impie, reſpuerunt; in ipſum ſalutis auctorem furenter irruerunt. quocirca, cum maximum omnium ſcelus ſuſcepiſſent, merito fuerunt maximo ſupplicio conſnmpti.

Fiat manus tua ſuper uirum dexteræ tuæ.

Sed modum iræ ſtatue; ipſum uirum, quem ad dexteram tuam collocaſti, & cui imperium rerum omnium conceſsiſti, qui licet nnmen in ſe Diuinum uere contineat, homo tamen uerus eſt, manibus tuis excita; omne, & impelle, ut ſe mediũ interponat, pœnaſq. nobis debitas ipſe luat; & noſtrũ ſcelus expiet; noſtroſq. animos in gratiã reſtituat; & ſic, tandem, meritis illius, crimine omni liberati, conſtantes in fide permanebimus; officinm numquã deſeremus; a te uitã recipiemus; nomen tuũ, ipſius Chriſti ſauctitate nixi, fidenter inuocabimus. O Sanctiſsime Deus, atque præcellẽtiſsime, cui cæleſtes exercitus ad nutũ praſto ſunt, conuerte nos; praſer fucem tuam nobis ut ſalui ſimus.

Eſxultate Deo adiutori noſtro. Pſal. 80. Apud Heb. 81.

HVmanę miſetię principium in obliuione cõſiſtit. Cũ enim mens humana, Diuinis muneribus, atqne beneficijs, alligata, non aſsidue ſecum repetit, e quantis ærumnis, & calamitatibus, erepta fuerit, & quibus miſerijs erat circumuenta, quantis deinde bonis a Deo cumulata ſit; alias res agit: deinde ſtudium remittit, & ardorem refrigerat; beinpe ſenſim labitur, atque tandem a cælo (ut ita dicam) concidit, & in terram deprimitur. Quo autẽ altior erat ſtatus illius eo eſt ruina maior, atqne funeſtiot. Fuit enim in beneficiũ ſolito maius ingrata, Ingrati uero animi crimen Diuinæ gratiæ ceſtitutione interdum plectitut; illam uero deſtitutionẽ innumerabilia flagitia conſequuntur. Nam, ſimul atque fuerit denegatum auxilium efficax, quod flagitia coercebat, tamquam immanes bellnæ, impetu furibundo turbãtur, & ruunt; & tanto uiolentius ad pernitiem erũpunt, quanto erant frenata, uehementius. Quid eſt autem alind, quod uitiorum feritates frenet, & cõtineat, niſi gratia Diuina? Illa igitur amota, deteſtabilis animorum perturbatio ſequitur, atqne fœda confuſio. At obliuio eſt illa, quæ gratiam, qua uiuimus, expellit. Vnde ſequitur, fieri nihil poſſe obliuione peſtilentius. Eſt enim ucnenum quoddam tacitum, quod in principio non ualde grauem ſenſum acerbitatis efficit, ſed paullatim animi uires exhaurir, atque conſumit. Ne autem hoc tantũ malum in ſenſus humanos irreperet, & uim pietatis paullatim exſtingueret, feſti dies inſtituti ſunt, & ludi ſanctiſsimi ſollemni ritu celebrati, ut homines, in multitudinis ſummæ conuentu, beneficia Diuina recolerent; &, cum inſigni lætitia, & celebritate, laudes Diuinas concinerent; ne nmquam ex eorum animis cogitatio Diuinæ benignitatis elaberetur. Hoc eſt autem, quod facit hoc in loco Propheta. omnes enim, ad diem feſtum, cum ſummis lætitiæ ſignis, agitandum, in hanc ſententiam adhortatur:

Exſultate Deo adiutori noſtro

In Dei, roboris noſtri, laudem lætiſsimas uoces effundite; in Domini noſtri, quem pater noſter Iacob Deum ſanctiſsimum ſemper habuit, laudem, & gloriam, ingẽtes clamores, ad ſummę uoluptatis indicium, edite. Vocem, quantum poteſtis, intẽdite; iucundiſsima harmonia concinite; tympanum pulſate; cithara pſallite; & incĩde ad harmoniam, cum teſtudine, modos efficite. In initio huius nouę Lunę tuba clãgite. Eſt enim ſollemne ſacrum, ad præteriti beneficij memoriam, & ad futuri ſacramentũ Sic enim lex ſanxit: ſic iudicium Domini, quem Iacob ſumma fide ueneratus eſt, ut quotannis fieret, decreto conſtituit; cuius beneficio cum animi requiete ſertiles agros poſsidebant.

Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud.

Pro monumento, & teſtimonio, in Ioſeph, hoc eſt, in nniuerſa Iſraelis multitudine, hunc diem ſollemni cultu celebraudum eſſe conſtituit, cum ex Aegypto populus emigraret, ut in terrã, quã non nouerat, & in gentẽ, cuius ſermonẽ minime tenebat, perueniret. Itaque neceſſe erat, nt illis eſſemns infeſti, cũ quibus neqne oratio noſtra, neq. uita, cõgrueret, & ipſi uiciſsim uehementer a nobis odio capitali diſsiderẽt.

Diuertit ab oneribus dorſum eius.

Sed, quid erat in illa celebritate cogitandũ, nt cantus eſſent Deo gratiſsimi? Erat memoria repetendũ ſummũ illud libertatis, admiranda ratione partæ, beneficium, quo fuerant ab impotenti tyrannide, Dei manu, liberati. Sic enim ipſe ſanctiſsimus noſtræ libertatis nindex inqnit: Humeros populi ab oneribus intolerandis ſubtraxi; & eorum manus, quæ operibus luteis duriſsimo imperio ſemper incumbere cogebantur, eduxi, ut deinceps honeſtiſſimis ſtudijs liberam operam nauarent.

In tribulatione inuocaſti me.

Cum grauiter oppreſſns, o populc, & in anguſtias adductus eſſes, ad me clamaſti, & erui te; preces tuas exandiui, cum tenebris Maieſtas mea eſſet, ne humanis oculis cerneretur, incluſa, & tamen horrendo tonitru me præſentem tuis uotis eſſe ſignificarem. Quam parum eſſes in fide progreſſns, ad aquas contentionis expertus ſum. O miſeram gentis tarditatem? O anguſtiſsimæ fidei ſatis grande argumentum? Cum Aegypti

uaſtitatem oculis adſpexiſſes; cum in communibus tenebris lucem tibi Diuinitus oblatam uidiſſes; cum hoſtium ſtragem editam Diuina manu ſenſibus uſurpaſſes; cum ter‹r›am, flumina, aerem, cælum, mare, imperio mei numinis obedire ſenſiſſes; cum mea prouidentia liberatus, defenſus, & altus, & ſuſtentatus eſſes; an poſſem tibi aquas in ſolitudine largiri, turpiſsime dubitaſti. Imbecillitatis in fide recordatio ſit igitur tibi fidelis animi prouiſio, ne poſthac cum uitę periculo uacilles. Audi, popule mi, & conteſtabor te. Iſrael, ſi audieris me, non erit tibi Deus aliunde adſcitus, ad funeſtiſsimum tuæ ſalutis exitium: Nec ullo modo alienis numinibus, commenticia, atque fallaci, religione dedicatis, honores Diuinos inſtitues; nec illis aliqua condicione humiliter, atque demiſſe, ſupplicabis. Quem enim fructum ex illis accepiſti, ut, eorum gratia, tuæ præſtātiæ, atque dignitatis, oblitus, te ad ſimulacrorum pedes abiicias? ego ſolus ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti. me igitur ſolum cole; mihi ſoli gratias age; & in me ſolo præſidia uitæ conſtitue. quod ſi feceris, nihil erit tantum, quod de me non facile conſequaris. Magna quædam ſpecta; os in petendo dilata; preces, & uota, multiplica: ſi, quæ ſunt tibi cũ Deo pacta, ſeruaueris, non erit ab eo tibi denegatũ quod ſaluti tuæ proficuum ipſe iudicauerit. At populus meus, quem ego tam ſingulari præſidio texi, & tantis opibus, & ornamentis, auxi, & quem poſtremo ad fructum Diuini ſtatus inuitaui; uocem meam non audiuit; & Iſrael, ſui nominis oblitus, imperium meum, contra datam fidem, nefarie recuſauit. Cum igitur moderationem meam contempſiſſet, & a me, per ſummum ſcelus, & amentiam, deſciuiſſet, & ſuam effrenatam cupiditatem multo magis ſibi ſalutarem fore, quam legis meę conſilium, ſtatuiſſet, eũ ſuæ ipſius libidini gubernandum permiſi, ut, experiundo, cognoſceret, quam aſperum, & acerbum, eſſet id, quod ſuaue, & iucundum, fuerat opinatus. Pungit enim, & lacerat, atque diſcerpit, unumquemque ſua libido, ſi non fuerit effrenata; a rectaq. uia tranſuerſum deducit; erroribusq. turbulentia imbuit; atque tandem in ſempiternam miſeriam detrudit. Hac igitur pœna illi, qui ſeſe contumaciter a moderatione mea remouerunt, afficiuntur, ut ſuam cupiditatem ſequantur, & ſtudiis ſuis inaniſsimis obtemperent.

Et non audiuit populus meus.

Si populus meus me audiſſet me.

Si populus meus me audire uoluiſſet; ſi Iſrael uias meas minime deſeruiſſet; quam feliciter illi omnia proceſsiſſent? Hoſtes illius facillime in eius poteſtatem redegiſſem; & manum meam, qua nunc eundem Iſraelem contundo, atque debilito, ad hoſtes illius funditus euertendos profecto retuliſſem. Cum uero monita mea negligunt, & in inſtituto ſcelere perſiſtunt, deſeruntur, & eorum ſedes ab exteris gentibus occupantur. Quod ſi, qui Dominum oderunt, formidine perterriti, a Dominis, in quorum poteſtate ſunt, defecerint, ut ipſi Domino ſeruiant, ipſius gratia uitam in perpetuum propagabunt. Alit enim eos Dominus purisſima ſimila; & e petra mel illis ſuauiſsimum perpetuo inſtillabit. At illi, qui pane cæleſti ueſcuntur, & ſuauitate ſpiritus ſancti, quem Chriſtus diffundit, explentur, a morte perpetuo deleri non poſſunt.

Inimici Domini mentiti ſunt ei.

Deus ſtetit in ſynagoga deorum. Pſal. 81. Apud Heb. 82.

NIhil in uita poterit eſſe iniuſtitia caritati coniuncta ſalutarius. Ea namque diſcordiam tollit; ciuium animos iuris æquabilitate deuincit; opes reip. firmat; uicinas gentes, aut robore uirtutis exterret, aut fama bonitatis ad amorem allicit; ita, ut fieri uix poſsit, ut ea reſp. in qua iudicia recte fiunt, armis aliquando ſuperetur. Nam in rebus humanis, nihil eſt ciuium concordia munitius; & ij, qui iuſtitiam cum pietate cõiunctam colunt, ab ope Diuina non deſeruntur. Cum legimus, aut uidemus, aliquam gentem, aliarum gentium armis euerſam fuiſſe; pro certo habeamus, apud illam gentem pluris principum libidinem, quam iuris ęquitatem, ualuiſſe. Hæc autem iniquitas eſt, ſicut ſcriptum eſt, quæ regna, & imperia, ab una gente in aliam transfert. Vir igitur Diuinus, cum tantum publici firmamenti in recte iudicandi munere poſitum ſit, iudices admonet, ut uideant, quod munus ſuſceperint: Diuinum enim eſſe teſtificatur, & eiuſdem muneris eſſe a Deo rationem cum eximia ſeueritate repetendam. Ait igitur: Deus pręſens adſtat in cœtu eorum, qui Diuinum iudicandi munus uſurpãt, & ea de cauſſa dij quodammodo poſſunt appellari, eo quod in terria Dei ipſius uice funguntur, & in medio eorum, qui ſunt inter homines dij, operis amplitudine, numerandi, iudicium exercet, ut, quam recte, aut perperam, iudicia fiant, diligenter examinet. In eos uero, qui, uel gratia ducti, uel muneribus deleniti, uel metu perterriti, uel quauis alia ratione a iuris æquitate diſcedunt, huiuſmodi uerbis inuehitur: Quouſque tandem, o perditi homines, inique iudicabitis; & impiorum perſonam, qui opibus, atque potentia, pręcellunt, in iudicio reſpicietis? O facinus infandum, in quo gradu locati ſitis, non aliquando tandem reſpicietis? Locus eſt ampliſsimus; munus Diuinum; ſalus, & pernicies, patriæ, eſt in ueſtra manu poſita; officium iſtud non eſt libidini permiſſum, ſed fidei ueſtræ commiſſum, ut iniquorum ſuperbiam, & inſolentiam, deprimatis; & eos, qui contra ius oppreſsi ſunt, ipſius iuris æquitate ſubleuetis; & uos, impiorum potentia, de ſtatu deiecti, cauſſam contra legem impijs adiudicabitis? &, quos, pro iure ueſtro, contemnere debuiſſetis, ita uerebimini, ut magis eorum offenſionem, quam Dei iudicium, metuatis? Dei nomen extimeſcite; &, non, quid homines perditi uelint, ſed, quod onus a Deo ſit uobis impoſitum, cogitate. Hominem tenuem, & egentem, & pupillum, iniuriis affinem, iniquitate circumuentum, recto iudicio ab hominum improborum fraude redimite. Afflictum calumniis, & omni pręſidio nudatum, ſi fuerit innocens, ſententia ueſtra omni crimine liberate. Eripite pauperem; egentem a iudicio iniquo defendite; eoſq. a

Deus ſtetit in ſynagoga deorum

Vſquequo iudicatis iniquitatẽ.

peſte,

peſte, induſtria impiorum hominum comparata, ſeducite. Hęc dixi; hęc frequenter admonui; hæc obteſtatus ſum: illi tamen neque intellexerunt; neque mente perceperunt; in tenebras irruerunt; illisq. miſerabiliter obruti, contemptim iura omnia perſringunt; & tętra in ciuitatem facinora moliuntur; & terræ fundamenta, quæ legum, & iudiciorum, ſanctitate continentur, eorum iniquitate, cum maximo publicæ ruinæ periculo, conuelluntur. Omnibus uero, qui populos in legitima ditione tenent, qui recte iudicandi munus obeũt, dixi, Vos dij eſtis; & filij excelſi omnes merito eſtis appellandi, ſi fueritis officio ueſtro, ad extremum, cum uera laude, perfuncti. Sed, quo eſt locus iſte, quem obtinetis, amplior, & illuſtrior, & propius ad Dei numen, cuius in terris uicem geritis, accedit; eo magis eſt uobis ruina cum ſollicitudine metuenda. Omnes enim, cum homines ſitis, & uobis, ſimiliter atque aliis hominibus, mors obeunda ſit, (ſi quidem ne maximis quidem Principibus ſuit mortem effugere conceſſum) ut recte rationem muneris ueſtri reddere poſsitis, ſummo ſtudio, & contentione, laborate. Et his quidem uerbis Deus principes adhortatur, ut ſua iudicia ſemper ad Diuinæ legis examen exactiſsime perpendant; uerum, ut omnia, quibus ius recte poſsit inter homines adminiſtrari, diligenter excogitentur; difficulter id tam perfecte fiet, ut non aliquando iudices, etiam ſancti, in iudicando labantur; cum ſæpe numero ueritas in profundo demerſa ſit, & homines id, quod fraudis inuolucris occulitur, ſemper intueri non poſsint. Exſurge igitur, Domine, cui pater ille ſummus ſuum iudicium ab omni temporis æternitate conceſsit; & iudicium in terra conſtitue; ut tenebras ab hominum oculis expellas, & ueritatis ſplendorem mortalibus cunctis explices, ut, ea perſpecta, & cognita, dementiam ſuam damnent, &, ad te conuerſi, ſalute potiantur. Tu enim ueritatis ipſius diſciplina homines latiſsime propagabis, & in gentibus uniuerſis ampliſſimam hereditatem, opibus Diuinis opulentam, conſtitues.

Mouebuntur fundamẽta terrę.

Vos autem ſicut homines moriemini.

Surge De⁹, iudica terram.

Deus, quis ſimilis erit tibi. Pſ. 82. Apud Heb. 83.

ARma piorum hominum ſunt preces aſsiduę. Hæc namque, cum ſint Deo ſuffimentis omnibus gratiores, in cęlum penetrant; Deum flectunt; præſidia Diuina comparant: quibus freti, ita contra omnes inimicorum uires pugnãt, ut uictoriam obtineant. Cum Hieroſolyma fuiſſet undique a uicinis hoſtibus, uiribus ſummis, oppugnata, uir Diuinus eam precibus ardentiſsimis muniendam putat, quibus armatus, ſibi uictoriam inſignem pollicetur. Oratio autem hæc eſt multis exemplis inſtructa. Nam uix ullum apud Deum ualentius argumentum eſſe poteſt ipſius Diuinæ probitatis commemoratione. Cogitur enim (ſi ita loqui fas eſt) non denegare præſidium piis hominibus, quod in cauſſa ſimili priſcis hominibus benigne detulerat. Ait igitur Propheta: Ne taceas, Domine: agitur enim gloria tua; ne diſsimules; ne ue in tanto hoſtium furore conniueas. Hoſtes enim tui tumultus furenter excitãt; &, qui te peſsime oderunt, contra te nimis inſolenter efferuntur. Nam inter ſe ſecreto, fraudulenter, & aſtute, de populi tui pernicie coniurant; & conſilium ineunt, ut eos euertant, qui in nominis tui præſidio latent, & in fide tuæ probitatis acquieſcunt. Agite, inquiunt, gentem iſtam ſtirpitus extrahamus, ne populi nomen deinceps obtineat; ex omniq. hominum memoria nomen Iſraelis exterminemus. Vna mente conſilium ſimul inierunt; & contra te fœdus impie, & ſceleſte, percuſſerunt. At non in te ſcelus nefarium conflant, qui in populum tuum, quem a ſeruitute durisſima redemiſti, quem ſingulari præſidio tuendum ſuſcepiſti, a quo ſacroſancta legis myſteria, ſempiternæq. ſalutis, & dignitatis, arcana fideliter aſſeruari uoluiſti, tam ferociter, & uiolenter, inſurgunt? In te perditorum hominum maledicta conferuntur, cum nos conuiciis exagitant; contra te bellum gerunt, cum nos armis adoriuntur; tui numinis maieſtatem deſpiciunt, cum eos, quos in fidem recepiſti, ſe bonis omnibus euerſuros eſſe confidunt. Idumæi in nos caſtra mouent, Iſmaelitæ delectum acriter habent; Moabitæ ſimiliter arma corripiunt; Agareni ſimul in nos ferociter inuehuntur. Quid Gebalitas, Hammonitas, Amalechitas oratione commemorem? Quam immani odio contra noſtrum nomen bellum comparãt? Quid Palæſtinam, & Sidoniam, cum Tyria ciuitate referam? Oẽs iſti, infeſtiſsimis animis, noſtram uitam, & ſanguinem, petunt; &, qua ſi eorũ ſalus eſſet in noſtro interitu poſita, ita neruos oẽs intendunt, ut nobis extremum exitium machinentur. Quin etiam Aſſyrij ſe cum illis, qui ſunt Loth ſanguine propagati, fœdere in noſtram perniciem coniunxerunt. O dirum, & horrendum, facinus. Quid eſt enim, quod tantam multitudinẽ, locis diſiunctam, moribus, & religione, diſſimilẽ, & inter ſe odio ſæpe nimis acerbo diſsidentem, ita conciliarit, ut animis coniunctiſsimis ad noſtram perniciem conſpiret, niſi tui tui ſanctiſsimi nominis odium, quo ad euellenda potentiæ tuæ monumenta modis omnibus innituntur? Exſurge igitur, Domine; tam dirum ſcelus ulciſcere; impios conatus frange; in perditæ gentis exitio, & uaſtitate, quanta ſit tui nominis offenſio, declara; indignationis tuæ documenta (ut olim multis in locis effeciſti) conſtitue; exempla antiquæ ſeueritatis nouis exemplis eiuſdem ſeueritatis inſtaura. Euerte illos, ut Madianitas, opera Gedeonis, uigilantiſsimi ducis, euertiſti; ſicut Siſaram mulieris manu trãsfixiſti, ſic iſti, infirmis uiribus, icti, corruant; & utroque templo percipiant, tuo nomine duces populi tui inuicto robore confirmari, & hoſtes tuos ab imbecilla natura ſuperatos ſæpe concidere. Vt Tabim in torrente Ciſſon tuis trucidandum obtuliſti; & quemadmodum in Endor hoſtes fœde conciſi ita corrupti ſunt, ut agros ſtercorarent; ita, qui in nos impetum ferunt, in acie cadant, & in aruis inſepulti putreſcant. Prin

cipes

Deus, quis ſimilis tibi.

Quoniam cogitauerũt unanimiter aduerſũ te.

Fac illis ſicut Madiã, &.

Digitized by Google

eipes eorum,ut Oreb,& Zebeb,& Zeba,& Salmana,crudelem in modum trucidentur,& omnes deniqne exercitus impij ductores horrifico leto diſpereant.Ita namque inſanierunt,ut ædes,in quibus Dominus ſibi ſedem conſtituit, ſpe inaniſsima deuorarent, atque eas iam inter ſe cogitatione diuiderent.In tabernaculis, inquiunt Arabes, habitamus;in nulla certa ſede conſiſtimus: ſi urbem iſtam ceperimus,quiete aliqua perfruemur; neque uario, & incerto, diſcurſu nagabimur..

Deus meus pone illos ut rotam.

O Domine, fac, ut illi, qui hæc ſecum deliberant, modo huc,modo illuc,ancipiti errore,uolutentur, & numquã a mentis agitatione cõquieſcant. Circumage illos,ut rotam;ut palearũ glumæ,& aſiſtę a uento diſsipentur. Vt ignis comburit ſiluam,& ut flamma in denſis nemoribus implicata ingẽs incendium ſuſcitat; ſic tu illos, repentinę cladis incendio, tempeſtate tua concitato, perſequere; eorumq. faſtum, & inſolentiam,turbine tuo conturbatam, dirue.

Imple facies eorum ignominia.

Et in hac quidem ſatis meritæ plagę magnitudine non modo iuſtitię tuæ ſatisfacies;uerum & maximas clementię partes,ad communem fructum, ſuſcipies. Cum enim uiderint homines,imperio florentes, opibus affluentes,uictoriis pręferoces,rerum ſucceſsibus elati, qui Ecleſiam tuam totis uiribus oppugnant,nullum ſe fructum ex tantis opibus excepiſſe; cum uirtute tua perculſi,& abiecti,fuerint;cũ, ab exteris gentibus uicti,atque ſuperati, conciderint; cum imperium,& opes,amiſerint;cum ij,qui antea uictores extiterant, ſe fugæ ignominioſæ mandauerint;cum omnes ſuos conarus ad nihilum recidiſſe perſpexerint;intelligent demum, quantum in ſe ſcelus admiſerint;&,ignominia grauiſsima deformati,ad te ſupplices adibunt,ut,cuius auxilio efficaci fuerant deſtituti, eiuſdem miſericordia poſtea ſubleuentur.Ignominia igitur omnes,qui, ſuperbia inſanientes,in te bellum comparant,deforma,ut, turpiſsime uicti, miſericordiam tuam requirant,atque ſupplices ſeſe ad tuum ſanctiſsimum nomen adiungant. Erubeſcant igitur; turbulentiſsimis ad extremum motibus agitentur; dedecore inſigni cumulentur; & a ſtatu ſuo omnino demigrent;& ita cognoſcent, te ſolum uerum Deum eſſe, infinita poteſtate præditum, excelſæ dignitatis amplitudine præcellentem, cuius tandem cognitio ad omnes terras perueniret;ut innoteſcat cunctis mortalibus, non aliud eſſe nec in cælo,nec in terra, numen; omnemq. ſpem ſalutis in te ſolo eſſe firmiſsima fide collocandam.

Quam dilecta tabernacula tua, Domine. Pſal. 83. Apud Heb. 84.

HOc Pſalmo,qui quidem explicatu difficillimus exiſtimatur, nihil erit facilius, ſi in Chriſtum, legis Diuinæ latorem, & interpretem, tota mente reſpexerimus; contra uero, ſi Iudæis tantum honoris habuerimus, quantum illis quidam homines eruditi in explicatione ſanctarum litterarum tribuendum cenſent,pedem nobis progredi non licebit. Qui enim lucem deſerit,tenebris confeſtim opprimitur. Libenter autem a Iudęo quæſierim,quę tabernacula iſta ſint, quorum cupiditate animus hominis Diuini liquefactus propemodum diſſluebat. Sacra, inquit, tabernaculorum agebantur eo tempore,quo Dauid, a filio expulſus, in ſolitudine uagabatur. Cum igitur ſacris ludis intereſſe non poſſet, dolore interclusus,ingemiſcebat. Falſum. Quoties enim Saulem, uel Abſalonem, fugiebat, ita Deum orabat, ut querimoniam cum prece coniungeret: quod hic non facit. Præterea,non erat Dauid is homo, qui ſignis eſſet nimis intentus,ſed qui, ſignorum admonitu,de rebus,quæ ſignis erant adumbratæ,tota mente cogitaret. Quid igitur? Vir Diuinus in tabernaculis, e leuiſsima materia, ad breuiſsimum tempus,cuiuſuis operarij manibus, excitatis,ſic mentem defigeret,ut, eorum cupiditate, in acerbiſsimo luctu uerſaretur?& anima illius tantum de rerum umbris laboraret,ut,propemodum afflicta,triſtiſsimis curis intabeſceret? Hanc dedecoris labem audeat quiſquam tãti,atque tam excelſi, uiri laudibus adſpergere, ut illi Iudaicum ſtuporem, & tarditatem, affingat? ſcilicet is erat, qui cęleſtia non ſuſpiceret; qui minime ad opes Diuinas adſpiraret; gerebat fortaſſe animum tenebris oppletum, & Iudaicis uinculis arctum, & adſtrictum, ut illis laxari,ad ſempiterna munera libere contuenda,non poſſet. Hoc de uiro ſanctiſsimo, Diuinaq. uirtute prædito, ſuſpicari quiſquã poteſt? Quid igitur dicendum? Hoc certe,quod lõge ueriſimilius eſt: cum dies feſti tabernaculorum agerentur,Dauidem,tabernaculis illis admonitum, ad illorum tabernaculorum cogitationẽ, quæ Chriſtus diſcipulis ſuis, in domo patris ſui, parata dicit,quas manſiones appellat,uehementius excitatũ, in uoces, ardentiſsimę cupiditatis indices,ſubito prorupiſſe. Oratio eſt amatoria;deſiderio flagrans;affectibus incitata; & ea de cauſſa in loco pręciſa: quod continet motus uehementioris argumentum. Cum enim dicit,Altaria tua Rex meus, & Deus meus, in gemitibus explicat, quod erat pluribus uerbis explicandum. Veluti, ſi dixiſſet,In altaribus, propter ea, quæ illis deſignata ſunt, eſt uitæ meę requies, & totius curæ grauioris,& angoris, alleuamentum. Ait igitur: Quam iucunda,& amabilia, ſunt illa ſempiterna tabernacula, o ſumme cælitum dominator, quæ ſunt illis a te præparata, qui ſeſe ad ſtudium nominis tui,animis inflammatis,adiungunt.

Quam dilecta tabernacula tua.

Numquam enim conuellentur;numquam a loco in locum transferentur; numquam a conſpectu tuo remouebuntur. Terram non curo; humana cuncta deſpicio;nihil eſt in uita,in quo meus animus acquieſcat;te unum amo; te ardenter expeto; te ardentiſsima fide conſectari percupio; & idcirco deſiderio domus tuæ ardentiſsimo teneor,& mirabiliter inflammor. Exardeſcit anima mea deſiderio ædium tuarum; & amoris uim ſuſtinere non poteſt,ita,ut languore deficiat: cor meum,& caro mea tantum habet requietis, quantum in laudibus Dei uiui,atque ſempiterni, conſumitur. Nec enim

enim laus eorum,qui,cum ſint tenebris immerſi, atque ſempiterna morte conſumpti,in diis numerantur, in ore meo uerſabitur; ſed illius tantum Dei mei,qui ſummus,immenſus, atque ſempiternus,eſt,& opibus infinitis ęuo ſempiterno circumfluit, laudes ſemper efferam; & in prędicatione immenſæ illius probitatis exſultabo.

Etenim paſſer inuenit ſibi domũ.

Nullum eſt genus animantis in terris,quod non corpus,labore defeſſum,quiete reficiat. Omnia, natura,ad finem ſibi conceſſum uia progrediuntur; &, cum fuerint adepta,quod uoluerunt, otio perfruũtur; ita,ut nihil tunc requirendum exiſtiment. Quod adeo uerum eſt,ut etiam paſſeres, & hirundines, ſtatis temporibus,ſine ulla ſollicitudine,in hominum ędibus, e quibus maior illis metus impendere debuiſſet,nidos conſtruant,in quibus pullos ſuos, ex ouis ſuis eductos,nutriãt.Ego ſolus quietem nuſquam in terra reperio.

Altaria tua Domine uirtutum.

O altaria tua, Domine exercituum, quem Regem metuo, quem Deum ueneror, in quo eſt ſummum mentis meæ decus,& oblectamentum; quam me iuuat altaris utriuſque myſteria contemplari? In primo namque, quod eſt in atrio conſtitutum, cerno ſigna ſanguinis ſanctiſsimi, quo ſumus a peſte ſempiterna redimendi; in hoſtiarum cæde, uideo nequitiæ,& improbitatis, interitum; uideo religionis uiolatæ piaculum; uideo denique puritatis,& innocentiæ,ſacramentum. Quid dicam de altari aureo, quod eſt in ipſo loci longe ſacratioris introitu,in quo odores ſuauiſsimi, ex præſcripto legis, unguentariorum arte commiſti, ſingulis diebus adolentur? Quid eſſe poterit illis, qui mentem in res Diuinas intendunt, adſpectu decentius; odore iucundius; fructu ſalutarius? Illic enim contemplor perfectiſsimę uirtutis elegantiam; orationis, qua ſancti homines Deum perpetuo uenerantur, fragrantiam; contentionis illius,qua,quæ uolunt, a Deo conſequuntur,uehementiam; atque, ut nihil aliud dicam,tantam humanæ mentis cum Diuina coniunctionem, ut homo Deus admirabili quadam ratione poſsit exiſtimari. Amoris enim perfectio,animos in id,quod uehementer amant, facillime transfigurat. His cogitationibus alor; hoc pabulo ſuſtentor; in his rerum Diuinarum ſtudiis,& meditationibus,acquieſco.

Beati qui habitant in domo tua.

O beatas illas mentes,quæ in domo tua, Domine, ſempiternas ſedes habent. Te enim perpetuo laudabunt. Quo quidem munere quid poterit felicius, aut iucundius,excogitari? Te enim clare cernunt; te ſemper intuentur; tuę lucis ſplendore collucent; tuæ pulchritudinis elegantiam admirantur; & in eiuſdẽ formæ ſimilitudinem conuerſæ ſunt. Quid autem eſt de huius uitæ mortalis condicione dicendum? Eſt ne aliquod genus hominum, in quod Beati nomen iure conueniat? Eſt certe.

Beatus uir, cuius eſt auxilium abs te.

Ille namque,qui nihil uiribus ſuis attribuit, ſed omne roboris ſui præſidium,& uirtutis firmamentum, in te collocatum habet,Beatus appellari recte poteſt. Qui enim hac mente ſunt,uias Domini,quibus ad gloriam peruenitur,ut in præcordiis ſemper habent. Verum, inquiet fortaſſe aliquis. Attamen,quis poterit beatus exiſtimari, cui ſunt in uita tam multæ tempeſtates ſubeundæ, a quibus nullus umquam mortalium,niſi difficulter, immunis extitit?

Aſcẽſiones in corde ſuo diſpoſuit, in ualle lacrymarum.

Vt ita ſit; omnes uitæ acerbitates Diuini ſpiritus iucunditas facile compenſat,atque perficit, ut expetendę etiam uideantur. Quamuis enim iuſti per uallem lacrymarum iter habeant, in ipſis lacrymis fontem aquę clariſsimum ſibi ineſſe cõſtituent;& e Spiritus ſancti flumine ſuauiſsimum potum haurient,quo ab omni ſenſu doloris cogitationes ſuas abducant.

Etenim benedictiones dabit legiſlator.

Atque,ut omnes labores non modo leues, & tolerabiles, ſed etiam iucundos,arbitrentur, ſummum illud etiam ſubſidium accedet,quod Chriſtus,illorum doctor,& moderator, multis Diuinis muneribus egregie cumulatus,& opibus ſempiternis affluens,illis præibit,ut eos diſciplinis,& exemplis,erudiat;& muneribus ſempiternis augeat;& uoluptatibus ſummis afficiat; ita,ut omnia certamina robore inuicto ſuſtineant. Magnos in dies in uerîſsima uirtute progreſſus facient; eorumq. pietas acceſsionibus miris amplificabitur,uſque eo, dum puriſsima mente poſsim in Sione cæleſti, atque ſempiterno, in quo Deus non terrenis hoſtiis, ſed rationis purgatæ uictimis,non adumbrate,ſed ſpiritu, atque ueritate,colitur, ipſum Dominum, quantum licet, & fas eſt,pro incenſæ fidei meritis,& ratione,perſpiciant.

Domine Deus uirtutum exaudi orationẽ meam.

Domine Deus, cui cælites omnes cum ſedulitate ſeruiunt, & cuius mandata cum alacritate ſumma conficiunt,exaudi orationem meam; aures præbe precibus meis; o ſempiterne cæli,atque terræ, dominator; quem oratio patris noſtri Iacob ad miſericordiam uehementer inflexit.

Rem miram. Homo, natura mortalis, & imbecillus, orationis uiribus fuit cum omnipotente Deo congreſſus; &, precationis ardentiſsimæ robore,omnia, quæ uoluit, a ſummo rerũ omnium Domino conſecutus eſt. Similiter ipſe a te contendere non deſiſtam.

Protector noſter adſpice Deus.

O firmiſsimum noſtræ ſalutis,atque uitæ,propugnaculum, ne tuæ immenſæ benignitatis oculos a nobis deiicias. Non uiribus noſtris innitimur; non uirtute noſtra confidimus; nos ſeruos inutiles eſſe confitemur; ſed pretioſa Chriſti tui merita, quibus tibi conciliati ſumus, ut nimis attente reſpicias, obſecramus.

Per illum igitur, uiam munitam fore credimus, qua ad ad te, illlius ſanctitate placatum, peruenire poſsimus.

Quia melior eſt dies una.

Vna namque dies,in ædibus tuis acta, longe multis dierum millibus,& ad iucunditatem uitæ, & ad ſpem immortalitatis,antecellit. Malo igitur ad limen ædis Domini abiectus procumbere, quam laxe nimis, in magnificis impietatis ædibus, habitare. Vna ſiquidem dies, in ſanctitatis ſtudio conſumpta, in ſempiternam uitam deducit; at impietatis contagium, quo magis diuturnum fuerit, eo funeſtius, atque peſtilentius, exitium molietur.

Quia miſericordiã & ueritatẽ diligit De⁹

Nã Sol noſter, & clypeos noſter,Dominus Deus eſt, cuius nempe luce colluſtramur,& cuius ope, & auxilio, tegimur; Dominus, gratię, & benignitatis, amplitudine, munera in ſuorum animos congerit; Dominus, decus, & gloriam,tribuit: nullum denique bonum illis deeſſe poteſt, qui uitam,in illius conſpectu,caſte,pure, & integre, moderantur. O ſumme cęlitum imperator,

ſum-

ſumma hæc eſt; ut illi ſoli ſint in nita beati iudicandi, qui in tui ſolius præſidio conſtanter acquieſcunt.

Benedixiſti Domine terram tuam. Pſal. 84. Apud Heb. 85.

Ioan. c. 2.

Eſdr. 4.

Nehem. 2.

QVinque & quadraginta, aut, ut Iudæi apud Ioannem aſſeuerant, ſex & quadraginta anni fuere in ſecundi templi ædificatione conſumpti, eo quod opus, cuius fundamenta fuerant, Cyri beneficio, iacta, fuiſſet multis hoſtium conatibus impeditum. Poſt templum abſolutum Vrbs immunita annis ſeptuaginta mãſit, cũ, per hoſtiũ immanitatem, Iudęis muros exſtruere non liceret. Hoc autem tempore fuerunt a uicinis gentibus incommodis multis exerciti, a quibus admodum graues iniurias accipiebant. Viceſimo deinde Artaxerſis anno, Regis ipſius beneficio, libetius Vrbem munire cœperunt, non tamen ita libere, ut non eſſent frequentibus hoſtium incurſibus oppugnati, ita, ut cogerentur aſsidue importunæ uicinitatis impetum armis reprimere. Vrbis autem mœnia fuerunt intra annos paullo minus nouem & quadraginta ædificata: quo tempore numquam ab armis otium fuit. Hos ſi quindecim annis ſupra centum addideris, ſumma fiet annorum quinque & ſexaginta ſupra centum. Quem numerum ſi a ducentis & triginta annis deduxeris, (tot enim annis, magis minus, Perſarum imperium durauit) reliqui, quinque & ſexaginta anni erunt. Tot igitur annis Hieroſolymam armis oppreſſam non fuiſſe legimus. Græci continuo ſecuti ſunt, quibus Iudęi ſine recuſatione ſeruiebant. Nam & eis tributa pendebant, & illorum iuſsis obtemperabant. Modico deinde tempore ſub Machabæis immunes exſtiterunt, uſque ad bellum Mithridaticum, quo tempore Pompeius Hieroſolymam cepit, & templum profanum fecit, & Iudæis tributum imperauit. Sed, quorſum hęc in medium attulimus? Vt melius intelligatur, quam ſint amentes Iudæi, qui beneficia Diuina in arctum contrahere nituntur, & libertatem, a Prophetis, Diuina mente, pręnuntiatam, ad eam libertatem referunt, quam Cyrus conceſſit: quę quidem non libertas, ſed libertatis umbra, fuit admodum exiguo annorum termino definita. Pudeat gentem perditam, leuitatis, & amentię; & in Chriſtum reſpiciant; intelligantq. tandẽ, Diuina promiſſa ad Diuina beneficia referenda eſſe. Fateamur quidẽ, libertatem illam ueræ libertatis imaginem geſſiſſe; non tamen ullo modo patiemur, ut effatum Diuinum ad ullam humani emolumenti tenuitatem referatur. Quod quidem ex Diuina carminis huius ſententia ualde perſpicuum fiet. Sic enim ait: Singulari beneuolentia complexus es terram tuã, Domine. Genus enim Iacob e ſeruitute duriſsima in libertatem feliciſſimam reduxiſti. Seruiebat enim libidini, flagitio, & turpitudini, & immani cupiditati: at, libertate recuperata, ſeruiet iuſtitiæ, & ſanctitati; & ita Diuinis opibus, atque pręſidiis, in omni genere, redundabit. Populi tui criminibus ignouiſti; omnẽ pœnam cruciatus ſempiterni remiſiſti; eorum peccata nouo cultu, & ornatu, contexiſti. Quid enim eſt aliud humana natura, Dei gratia ſpoliata, quam tætra turpitudinis, atque deformitatis, ſpecies, odio iuſto digniſsima? At nouo gratiæ Diuinę ueſtitu ſordes animi, & corporis, occulũtur; ita, ut interdum non poſſit aliud in mente, ornatu Diuino cincta, quam Diuinam formam, & ſpeciem, intueri. O miram rerum conuerſionem. peccatorum memoria deletur; ſanctitatis excellens decus exoritur; odium antiquæ offenſionis exſtinguitur; amor uehementiſſimus excitatur; homo, Diuinę legis inimicus, in Dei gratiam, cum inſigni beneficiorũ amplificatione, recipitur. Omnem dignitatem tuam compreſſiſti; faciem tuam ab iracundia remouiſti; ut illis admodum benigne conſuleres, qui fuerant diriſſimis pœnis obnoxij. Perge, Domine; inſtitutum clementię officium, quod eſt probitati tuæ maxime conſentaneum, conſtanter exſequere; exſurge; inſta, & impelle noſtras mentes, o noſtrę ſalutis auctor, ut, ad te perfecte conuerſę, amiſſam gratiam recuperent, & iram tuam euitent. Num in perpetuum lęſi numinis offenſio perſeuerabit? & iram tuam ſine fine, ut omnem poſteritatem eorum, qui fidem prodidere, populetur, incitabis? Non prorſus. Non id patietur benignitatis immenſę magnitudo, nõ fidei conſtantia, non tantum ſtudium in conſtituenda noſtra ſalute conſumptum. Quin potius, ad nos conuerſus, nobis uitam dabis; & populus, gratię tuę muneribus exornatus, per te ingenti lætitia cumulabitur. Perfice tandem, ut miſericordiæ tuę fructum uideamus, & ſalutis tuę, quę ſola uera, atque ſempiterna eſt, compotes aliquando ſimus. Diuinum uerbum iacentes erigit; fidem excitat; ſpem confirmat; mæſtitiam pellit; lætitiam affert: omnibus igitur, qui uolent mala uitare, & bonis expleri, eſt Diuinum uerbum aſſidue conſulendum. Quod quidem ego diligẽtiſſime faciam. Semper enim nimis attente audiam, quid Dominus Deus loquatur; & tam uerbis illis, quę litteris, ad ſempiternam memoriam, conſecrata ſunt, quam illis, quæ, ſancti Spiritus afflatu, & impulſu, intra mentem meam clementer enuntiat, obtemperabo. Pacem enim illam, quam animi, Diuini ſpiritus ignari, minime ſentiunt, cum omnium bonorum affluentia, populo ſuo denuntiat; & illam omnibus ſanctis ſuis largiturum pollicetur, qui minime ad priſtinam inſaniam reuerſuri ſunt.

Benedixiſti Domine terram tuam.

Conuerte nos Deus ſalutaris noſter.

Numquid in ęternum iraſceris nobis?

Audiã quid loquatur.

Omnia ſiquidem, quæ homines per ſe, ſine reſpectu, ad ſempiternam ueritatem animis agitant, ſtudio moliuntur, & induſtria perficiunt, temeritatis, & inſanię, plena ſunt. Non quidquam ad uitam beatam, quam homines ardenter expetunt, aliqua ratione proficiunt; ſed ad miſeriam ſempiternam, quam exhorrent, uiam plerumque muniunt. Quod quidem minime ſanctis continget, quamdiu in fide perfecta tota mente permanſerint. Salus namque Domini præſto ſemper eſt illis, qui nomen illius extimeſcunt. eo namque Deum perduxit amor, & ardens noſtræ ſalutis ſtudium, ut ſuam gloriam, nempe filium, a ſe, ſine

Verumtamen prope timẽtes eũ.

ullo

ullo temporis initio, progenitum; in terram noſtram mitteret, & in humana natura ſedem ſibi conſtrueret, in qua ſemper admodum commode permaneret. Miſericordia, & ueritas, obuiam ſibi mutuo prodierunt. Miſericordia quidem, quia bonitas immenſa, nullis meritis humanis adſtricta, ſed peccatis, ad uindictæ ſeueritatem, potius incitata, tantum beneficium in genus humanum contulit, quantum nulla mentis altitudo ſibi a Deo polliceri, aut ſaltem cogitare, potuiſſet: ueritas autem, quia, quod futurum oſtenderat, quod patribus noſtris olim promiſerat, ad cuius promiſſi fidem ſe fœdere ſacroſancto deuinxerat, cumulate præſtitit. Itaque, eodem facto, & miſericordiæ ſuæ infinitę conſuluit, & fidei datæ, atque pactioni ſanctiſsimę, cumulate ſatisfecit. Ex eo igitur mentes humanæ, Diuinę naturæ conſortes effectæ ſunt.

Miſericordia, & ueritas.

Nam iuſtitia, & pax, in illis, indiſſolubilis fœderis oſculo, interſe copulatæ ſunt. Animus enim iuſtus, eſt ſempiternæ bonitatis, & æquitatis, effigies: &, cum ſtudiorum ſimilitudo coniungat animos, fieri non poteſt, ut graue ſit inter Deum, & animum hominis iuſti, diſſidium. Quemadmodum autem fruges e gremio telluris enaſcuntur, & e cælo imbres profluunt, quibus adoleſcant, & fructuum perfectionem aſſequantur; ita promiſſam ueritatem ſanctiſſima terra, ſummi, & omnipotentis, Dei munere, & beneficio, profundet, cuius partus feliciſſimi meritis e cælo ingens uis iuſtitiæ, & ſanctitatis affluentia, ad homines emanabit, qua ſimilitudinem Diuinitatis arripiant.

Veritas de terra orta eſt.

Non ſemel autem mentes hominum oculis ſuis tantum, atque tam Diuinum, munus adſpicient, ſed ita continuabitur, ut perpetuo Dominus, cum admirabili largitate, cum illis, qui ardentiſſima, uiuaq. fide, nixi ſunt, bona ſua communicet; & terra noſtra, gratia illius diligenter exculta, uberrimos bonarum cogitationum, & operum, fructus efferat. Tunc igitur uera iuſtitia in Domini ipſius conſpectu libere gradietur; ueſtigia ſua in uia Domini ſemper imprimet; ne a recta ſemita deflectat.

Etenim Dominus dabit benignitatem.

Jnclina Domine aurem tuam, & exaudi me. Pſal. 85. Apud Heb. 86.

ADmiranda eſt hæc Diuini hominis oratio. Nam & docet, quibus argumentis nixi, debeamus, Deum, uel iratum lenire; uel placatum ad opem celeriter afferendam incitare; & ſimul orationem Chriſti, in crucem acti, ſimilitudine quadam acerbitatis, & angoris, exprimit; poſtremo, orationis ipſius fructum luculenter explanat. Docet enim, humilitate, & animi moderata quadam demiſſione, Deum ad benignitatem inflecti; &, ut miſericordiam tribuat, actionibus miſericordiæ prouocari; & fide quodam modo cogi; & conſtantia ipſius orationis urgeri; &, mente in cælum uehementius elata, quaſi uiribus inuictis, adduci, ut illi, qui ſe humiliter abiiciunt, qui miſericordiæ officiis incumbunt, qui cum fide uiua poſtulant, qui petendi ſtudium minime remittunt, qui in cælum agitatione mentis euehuntur, non ſoleat quidquam, quod ad ſalutem ualeat, aliqua ratione denegare. Ait igitur: Erige, & intende, aurem tuam, Domine, ut preces meas, quas in grauitate ingentis ærumnæ fundo, percipias. Nã egentiſſimus ſum, & cum ſumma omnium rerum inopia conflictor. Quæ poſſideo, pro nihilo puto; quæ ardenter expeto, non poſſideo; nihil in rebus humanis eſt, quod proprium appellem; illarumq. affluentiam, ſummam indigentiam eſſe ſtatuo; opes ueriſſimas exquiro; me procul abeſſe, ægerrime patior.

Iudica Domine aurẽ tuam.

Cuſtodi animam meam. Si enim miſericordia tua omnibus eſt propoſita, qui ad miſericordiam propenſi ſunt, recordare, Domine, me ſemper fuiſſe in ſtudium miſericordiæ, atque benignitatis, incitatum; multoq. libentius clementiæ, quam ſeueritatis, partes, in mei muneris functione, ſuſcepiſſe. Ad clementiam enim libentiſſime ducor; ad ſeueritatem inuitus, cum id ratio iuris efflagitat, impellor. Quod ſi uius fides apud te magnum pondus ad impetrandum ſemper habuit, ego quod aliud umquam mihi præſidium comparaui? cuius opem ſuppliciter implorauit? cuius præſidio nixus inceſſi? omnes opes humanas contempſi; quam lubricas, inanes, & fallaces, eſſent, cognoui; in te ſolo omnem ſpem uitæ, ſalutis, & dignitatis, fixam, & locatam, ſemper habui.

Cuſtodi animam meã, quoniã ſanctus ſum.

Te igitur uehementer oro, ut ſalutem afferas huic ſeruo tuo, tui ſolius auxilio firmiſſime confidenti. Nec dici poteſt, me, in precibus, & uotis, mẹis, aut parum uehementem, aut minime cõſtantem, eſſe, cum non mediocriter orem; ſed maximis uocibus inclamem; non paucas horas, ſed integros dies, in orando conſumam. Num poterit obiici mihi, quod humi nimis defixus ſim? & ita terrenas opes intuear, ut ad cæleſtia non adſpiciam? Nõ profecto. In cælo namque animus meus, non in terra, uerſatur. Huius igitur ſerui tui ſpiritum abiectum ſpiritus tui iucunditate permulce; triſtem exhilara; gaudio cumula; quando ad te, Dominum meum, mentem ſemper extulit, nec in terra uolutatus eſt, ſed, ut de te perpetuo cogitaret, animum acriter excitauit.

Miſerere mei Domine, quoniã ad te.

Lętifica animã ſerui tui.

Quid autem, cum de te toto pectore cogitarem, animum meum ad ſalutis ſpem firmiſſimam rapiebat? Hoc fere. Veniebat mihi in mentem, te, Dominum meum eſſe, qui ſeruum minime, pro tua fide ſingulari, deſpiceres. Tua probitas immenſa, qua peccatis clementer ignoſcis, animos mihi faciebat, ne, peccatorum meorum recordatione, conciderem: memoria repetebam miſericordiæ tuæ magnitudinem, quæ tanta eſt, ut nemini aditus ad illam, qui ad te cum ardenti fide clamaret, intercluſus umquam fuerit. Hæc igitur bonitas, & tam admiranda benignitas, me, quando tam fidenter exclamo, ne deſerat.

Quoniã tu Domine ſuauis, & mitis.

Aures erige, ut orationem meam audias; animum diligenter aduerte, ut precationes meas attente percipias. Quotieſcumque me afflictum animaduertero, non aliunde ſubſidium exquiram; non hominum fidem implorabo; ſed ad te unum confugiam, ut,

In die tribulationis meæ.

cla-

clamore maximo, tuæ Maieſtatis opem efflagitē; & confeſtim me clementer exaudies. Quis eſt in illis, quos hominum uulgus ſuppliciter, acque demiſſe, ueneratur, & in Diuina ſede reponit, tecum aliqua ex parte conferendus? Num eſt aliquis in terra, qui opera tua factis ſuis imitari conetur? qui erratis poſsit ignoſcere? qui preçes humiles audist? qui miſeris opituletur? aut denique, qui, ut maxime uelit, poſsit aliquo pacto res perditas, & afflictas, in antiquum ſtatum reuocare? Nemo certe. Omnia præſidia uana ſunt; tu ſolus, qui probitate immenſa, & potentia infinita, præditus es, res, quas euerſas uides, precibus, quas clementer audis, impulſus, & uis, & potes, inſtaurare, & in antiquum ſplendorem reducere. Notitia huius tantæ clementiæ, & poteſtatis, commota, & incitata gentium multitudo, quæ diis falſis immolabat, ad te conuerſa, (nec enim Iudæorum tantum, ſed etiam omnium gentium, quas ſimiliter effeciſti, Deus es) undique commeabit; coram te ſe ſupplicitet abiiciet; nomini tuo glotiam tribuet; laudesq. tuas oratione perpetua celebrabit. Magnus enim es tu; & opera, quæ perficis, ſunt nimis admiranda; tu ſolus, & uerus, & ſempiternus, es.

Omnes gentes quaſcũque feciſti.

Quis enim alius potuiſſet e tenebris lucem elicere; e morte uitam educere; Satanæ tyrannidem delere; hominum mores immutare; atque perficere, ut, qui erant peſtiferis flagitiis addicti, iuſtitiæ ſanctitati ſeruiant; &, qui fuerant tui nominis hoſtes, in filiis tuis numerentur? Demonſtra mihi, Domine, uiam tuam, qua, fide tua ſubnixus, ingrediar; & cor meum tibi artiſsime deuinctum tene, ut tecum una mens, & uoluntas, & conſenſio, fiat; neque iam in uarias partes animus meus diſtrahi, & dilacerari, poſsit, ſed ſemper unus & idem tecum ſit; & ſempiterno timore te, non tam ut ſeruus dominum, quam ut filius parentem, colat, atque ueneretur. Debita prædicatione te, Deum meum, toto corde proſequar; & in perpetuum nominis tui gloriã celebrabo. Miſericordia namque tua erga me ualde inſignis, & ampla, fuit: animam namque meam ex infimis erebi ſedibus in uitam reduxiſti. Domine, homines ſuperbi, & inſolentes, in me ferociter inuecti ſunt; & cœtus eorum, qui opibus, & potentia, principes erant, animæ meæ ſummis uiribus exitium comparabant; neque te in oculis habuerunt, ut, numinis tui metu, a tanta ſceleris immanitate reuocarentur. Veruntamen tu, Domine, clemens, & miſericors, es, qui nõ ira facile commoueris, cum ſis potius ad miſericordiam, & fidem, ualde natura propenſus. Miſericordiam igitur tribue; & fidem, quam olim dediſti, tandem præſta, ut non me ſolum, ſed uniuerſum genus hominum, qui in te reſpexerint, ab hoſtibus immaniſsimis clementer eripias. Reſpice in me; & miſerere mei. Non meis meritis elatus, ſed illius ſanctitate fretus, qui te generi humano placaturus eſt, opem a te uehementer efflagito. Da robur, & imperium tuum, illi ſeruo tuo, qui numquam uoluntatem tuam cogitatione aliqua labis, & impuritatis, offendit; & affer ſalutem filio ancillæ tuæ, quæ uitam ſemper, ab omni genere criminis immunem, admirabili ſanctimonia

Deduc me Domine in uia tua.

Quia miſericordia tua magna eſt.

Reſpice in me; & miſerere mei.

conſeruauit. Illum cruciatibus afflictum liberabis, ut nos ſimiliter a dolotibus educas; e mortis faucibus illum eripies, ut nobis uitam, atque adeo immortalitatem, largiatis. Et, cum aliqua ex parte in me ſimilitudinem illius impreſſam eſſe uoluiſti, te precor, ut in ærumnis mihi præſto ſis; & opem tuam mihi paratam fore demonſtres; ut hoſtes mei in mea defenſione clementiam tuam ſignis admirandis expreſſam uideant, & erubeſcant. Tu namque, Domine, mirabiliter adiuuiſti me, & ſolatij tui iucunditate perfudiſti me.

Fundamenta eius in montibus ſanctis. Pſal. 86. Apud Heb. 87.

TErræ ſanctæ nomine Dauid Eccleſiæ fertilitatem luculentiſsimis uerbis ſuperius exaggerauit. Nunc uero eiuſdem ornamenta nomine Ciuitatis ſanctæ complectitur. Ad hunc igitur modum Eccleſiæ decus, & gloriam, oratione deſcribit. Diligit Dominus portas Sion magis, quam oĩa tabernacula Iacob. Multis enim in locis uir ille ſanctus, a quo genus ducimus, tabernacula poſuit, ut Deo uictimas immolaret; illius poſteri ſimiliter tabernacula ſua in uaria loca tranſtulerũt; in uno tñ præcipue tabernaculo, qđ in uarias ſedes motum eſt, rẽ Diuinã rite faciebant. Erant tũc illa fidelis populi munera, pro temporis ratione, Deo non ingrata, non tamen ita, ut illorum ſanctitate numen Diuinum hominibus placaretur. At, poſtquam lex ſalutaris, non ex Sinai ad terrorẽm incutiẽdum, ſed ex Sione ad amorem eliciendum, lata, atque promulgata fuit; conſequens eſt, ut Deus lõge pluris faciat uel primum Ciuitatis ſanctæ aditum, quam reliquas omnes ſedes, quas Hebræi, antequam nouum hoc fœdus ſanciretur, incolebant. Nam lex, qua tenebantur, perniciem per occaſionem offerebat. Hæc uero ſalutem, gratia Diuina, confirmat. Olim quadrupedes in ſacrificium offerebantur; nunc uero uictimæ orationis, atque laudis, immolantur: tunc ancipitis ſeruitutis ſollicitudo miſeros homines deſtinabat; nunc uero, abſoluta libertate in Sione conſtituta, homines, erecti, in cælum, libere, ut in ciuitatem ſuam, reſpiciunt: tunc mentes erant in umbras intentæ; nunc autem res ueras, munera Diuina continentes, intuentur, & intuentes exſultant. Mira ſunt, & inſigni gloria cumulata, quæ de te prædicãtur, o Ciuitas Dei. Quis enim cælitum frequentiam, ſanctorum hominum multitudinem, Dei non aſſenſu prohibentis, ſed ad adſcenſum mortales omnes clementer inuitantis, orationem, ſanguinis, non uindictam, ſed ueniam, poſtulantis, ſuauiſsimas uoces enumerando recenſere poterit? Nullum iam erit aut generis, aut religionis, diſcrimen. Vetuſtas ablata eſt quæ gentes diſcriminabat; nouitas inducta eſt, quæ, una, & eadem, ſpecie, gentes uniuerſas, quæ in hanc Ciuitatem ueniunt, informat. Efficiam, inquit Dominus, ut Raab, alienigenæ mulieris, exemplũ memotia

Pſal. 84.

Fundamenta eius.

Glorioſa dicta ſunt de te.

Memor ero Raab, & Babylonis.

moria repetatur. Vt enim illa per fidem, & hoſpitalitatis officium,iu populũ adſcr[illegible], Salomoniſq. uiri principis matrimonium tenuit, ſic multæ nationes, nunc omnino a meis ſacris abhorrentes,undique,fide uehementer incenſæ,confluent, ut mecum matrimonii fœdere copulentur. Sint illi Babylonii, ſint Palæſtini,ſint Tyrii,ſint Aethiopes, ſint ex quacumque alia regione,nunc a meis placitis plurimum diſsidente; cum primum per fidem nominis mei notitiam ceperint, & ſeſe ad meum nomen amore adiunxerint, ius repente ciuitatis obtinebunt. Nemo enim erit,propter antiquam inuiſi generis offenſionem,ſed propter perfidiæ,uel alterius ſceleris,prauitatẽ, ab aditu ſanctæ ciuitatis excluſus. Perinde igitur quilibet,qui aliunde in ciuitatem uenerit, habebitur, atque ſi is in ea natus exſtitiſſet. Non enim antiqua humani generis,& ſanguinis,propago,ſed noua per Spiritum ſanctum Diuini natalis origo ciues cæleſtes efficiet. Sed,unde tanta gentium,& tam ardenti ſtudio pietatis incitata,conuerſio? Ex ortu certe pueri,qui non puer,ſed uir inclytus, & excelſus,in cunis habendus erit. Hoc erit Sionis ampliſſimum decus;hoc clariſsimum glorię,atque ſempiternę dignitatis,ornamentum;ex hoc Prophetarum nuntio ciuitas uniuerſa uoluptatem immenſam percipiet, & inexplicabili gaudio triumphabit. Dicetur enim, In ea orietur uir excellens; uir, inquam,in ea,in omni genere Diuinæ uirtutis excellens,orietur. Num Dauide maior? Num Salomone præſtantior? Num omnibus,qui Iudæorum regnum tenuerunt,dignitate, & opibus, antecellet? Tantum quidem antecellet omnibus,qui umquam opibus,& imperio,floruerunt, quantũ uerbis explicari non poteſt. Nam illi homines tantũ clari fuerunt;hic autem uir non homo tantum uerus eſt, ſed etiam ipſe Deus excelſus, qui ciuitatem ipſam Diuinis legibus,& inſtitutis,fundauit, & ſempiterno præſidio ſtabiliuit. Hoc effatum Diuinum teſtificatur; hoc admirandum gaudiũ ipſe Dominus uniuerſę terræ denuntiat;hoc uoluit ad memoriam populorum ſempiternam monumentis conſignari;ne ex eorum animis tantum,atque tam Diuinum,beneficium,& munus, excideret.

Numqoid Sion dicet.

Dominus narrabit in ſcripturis populorũ.

Quid enim maius hominibus a Deo præſtari poterat,quam,ut Deus ipſe, qui ciuitatem ſanctam condidit,in ea naſceretur? O miram, & obſtupendã, Diuinę probitatis immenſitatem. Deus,ut homines efficeret Diuinitatis ſuę participes, homo fieri uoluit,ut,mortem pro ſalute omnium ſubeundo,immortalitatem omnibus largiretur. Certe, inquit Dominus, Qui filium hominibus munifice,atque large, conceſsit. Cãtores igitur,& tibicines, tam excellens beneficium perpetuo concentu,atque iucundiſsima ſymphonia,concelebrent; omneſq. ciues lętiſsimis animis carmina in Dei ſempiterni gloriam modulentur. Omnes enim benignitatis meæ fontes,omnes ſpiritus mei deriuationes,& flumina,cum donorum, & gratiarum,affluentia,in te,o clariſsima ciuitas, mirifice redundabunt.

Sicut lętantiũ omniũ.

Domine Deus ſalutis meæ. Pſal. 87. Apud Heb. 88.

CHriſtus, ſub hominis ſancti perſona, ærumnas,quibus erat oppreſſus, acerbe lamentatur;multo tamen magis fidei anguſtias, & pietatis interitum,quam cruciamenta ſua,luget. Nam crux illi tolerabilior longe fuit,quam peccati noſtri deformitas,& quam religionis obliuio. Vt enim hæc mala deleret,crucem ſponte ſubiit. Et, ſi dolor in illius ſtatum beatiſsimum nunc cadere ullo modo potuiſſet, maiorem certe dolorem illi noſtrum ſcelus inureret,quam fuit ille, quem ex maximis cruciamentis excepit. Ait igitur: Domine, cuius uirtus ſaluti meæ numquam defuit, die ad te ſemper inclamo; neque nocte quidem coram te clamare deſiſto. prodeat in conſpectum tuum oratio mea; erige aures; & contentionem meæ uocis attende. Nam anima mea ærumnis innumerabilibus oppleta eſt; uitaque mea propemodum inferam regionem mortis attingit, ut ſepulcro memoria mei nominis obruatur. Non pluris æſtimatus ſum, quam illi mortui, qui ſine pompa funeris in foueam deiiciuntur; & tamquam uir fortis in acie cæſus, atque uiribus omnino ſpoliatus; ita, ut impendens necis periculum uitare non queat. Tamquam homo, omnibus uitæ curis morte liberatus, qui cum multitudine eorum, qui potentia tua exciſi ſunt, quorum memoriam abiecisti, in tumulum, in quo perpetuo decumbat, ſine ulla diſcriminis nota,congeritur. In infimum erebi lacum me demerſiſti, ut profundam taeterrimæ caliginis regionem perluſtrarem. In me omnis iracundiæ tuæ uis, & impetus, inuaſit; &,cunctis fluctibus tuis in me unum uiolenter eiectis,me uehementer afflixiſti. O conſilii Diuini inexplicabile ſacramentum. Ab innocente,qui ſe interpoſuit, ut,corpore ſuo, pro omnium ſalute plagas uię ſeueritatis ſuſtineret, pœnas nocẽtibus debitas exegiſti, ut, qui nihil debebat, addictos pretii repręſentatione redimeret. Neque ſolum doloribus, & cruciatibus,me nimis atrociter afflixiſti, ſed etiã hoſtibus meis ignominia,& dedecore, lacerandũ tradidiſti,ut meos a me, pudore deterritos, procul expelleres, cum illis nomen meũ probri maximi loco eſſet ab inimicis obiectum; & interim ego intercluſus tenerer,ne exirem, ut dignitatem meam a calumnia uindicarem. Prę nimia afflictione, dum oculos in auxilium, quod a te flagito,diu, atque nimis uehementer, intendo, adſpectus langueſcit; ad te totos dies inclamo; & manus meas in te ſuppliciter extollo. Numquid in mortuis admiranda facinora deſignabis? Nũ,qui ſempiternis tenebris ſepulti ſunt,exſurgẽt,ut laudes tuas celebrẽt? Non mors,non obliuio,non interitus ſẽpiternus, glorię tuę materiã prębet;ſed uita benignitate tua conſeruata; ſed miſericordię tuæ monumentũ, ad hominum memoriã cõſecratum;ſed eorũ,qui in te poſitam habent totius ſalutis ſpem, immortalitas, atque gloria ſempiterna. Num in ſepulcro miſericordię tuæ celebris mẽtio

Domine Deus ſalutis meæ.

Aeſtimatus ſum cũ deſcendẽtibus in lacũ

Poſuerunt me in lacu inferiori.

Longe feciſti notos meos a me.

Numquid mortuis facies mirabilia.

ſiet?num in interitu ſempiterno ueritatis tuę conſtantia me morabitur? nũquid in tenebris res clementiæ tuæ nimis admirabiles innoteſcent? uum in obliuionis ſempiternæ regione iuſtitię tuæ ſplẽdor lucis radios diffundet? Nõ certe. Si illis igitur, qui me ſecuti fuerint, non ignoueris; ſi illis, pro quibus me tam multis laboribus, atque doloribus, obieci, ſpiritum uitæ minime contuleris; ſi eos, qui mihi nomina dederunt, in perpetuum ſupplicium trudi permiſeris; quo tandem modo poterit genus hominum amplitudinẽ gloriæ tuæ contemplari? At, ſi, tributa peccatorũ uenia, illos iuſtitiæ fructu cumulaueris, & ornamentis Diuinis affeceris, ita, ut in illis imago bonitatis tuæ ab omnibus ſpectari poſsit; ſi eis denique ad gloriã ſempiternã uiã aperueris; erit nomen tuũ inſigni omniũ laude celebratũ; multique, bonorũ exemplo, ſeſe ad ſtudiũ ardentiſsimum tui ſanctiſsimi nominis applicabunt. Tui igitur nominis, & gloriæ, ſtudiũ me uehemẽter urget, & incendit, ut pro multorũ ſalute uota faciã. Nam, ſi meum nomen tuo patrocinio deſtitutum fuerit; multorum fides langueſcet; & pietatis ſtudium teſtinguetur; & homines, obruti flagitiis, interibunt. Ad te igitur clamo; opem tuã imploro; & diluculo, oratione mea, hoc tuum beneficium diebus ſingulis anteuertã. Cur, Domine, animam meam ope tua deſtituis; & faciem tuam abſcondis a me? Me quidem deſtitues, & faciem tuam a me contuendo remouebis, quoties eos, qui in nominis mei præſidio latẽt, auerſatus fueris. Pauper ſum ego; paullatimq. uires deficiunt; & ab adoleſcentia mea terrores tuos, patiẽtia inuicta, ſuſtinui. Quid igitur? Pendebo ſemper animi; & numquã a cura, & ſollicitudine, cõquieſcã? Iracundiæ tuæ impetus acerrimi in me uehementer incurſarunt; & aũum meum terrores, quos denuntias, oppreſſerunt. Totũ me diem, ut torrentis, uehemẽter imbribus amplificati, curſus, obſeſſum tenuerũt: omnes ſimul tempeſtates, undique ruentes, ita me circũuallant, ut exitum non reperiam. Hac igitur crucis offenſione, multos eorum, quos mihi, & amore, & familiaritate, deuinxerã, a mea conſuetudine remouiſti, qui, lucem, metu afflictionis, fugientes, tenebras conſectati ſunt. Oratio igitur mea hanc ſummã habet, ne electi, qui ſeſe mihi dediderunt, auxilij tui deſtitutione perturbati, a fide tandem deficiant.

Et ego ad te Domine clamaui.

Exaltatus autem, humiliatus ſũ

Miſericordias Domini in æternum cantabo. Pſal. 88. Apud Heb. 89.

MVltæ cogitationes uerſantur in animis bonorum, quę fidem illorum acriter, atque uehementer, impugnãt. Verum, quo tentatio eſt uehementior, eo uictoriam illuſtriorem fides oppugnata conſequitur. Nulla tamen tentatio maior eſſe poteſt ea, qua cernimus, prima quidẽ ſpecie, rerum exitum cum promiſsis Diuinis minime cõſentire. De hoc incõmodo Moſes in Aegypto conqueritur, quod, poſtquam Pharaonem fuiſſet allocutus, populi, cuius liberandi gratia fuerat miſſus, afflictio minime leuaretur, ſed multo acerbius ingraueſceret. Similiter Hieremias quodam modo cum Deo expoſtular, ſeq. ab eo ſeductum fuiſſe lamentatur. Ad hunc igitur modum hoc in loco uir Diuinus luculenter explicat, quot modis fides piorum hominum tentari potuiſſet, cum fuiſſent ad inſignes uictorias, ad res florentiſsimas, ad ſumma gentium omnium imperia, ad ſpem denique felicitatis perpetuæ, Diuinis promiſsis excitati; & uiderent, omnia deteriora in dies fieri, imperiumq. paullatim labi, & caſibus aduerſis imminui; omniaq. tandem Iudæorum rebus exitium minitari. Quanta tamen conſtantia Deus fidem retineat, in orationis initio profitetur, & in fine ſententia breuiſsima confirmat. Intelligit, omnia promiſſa Diuina, eſſe, maxima ex parte, ad præmia Diuina reuocanda; & præterea præſidij dilationem plerumque ad Dei gloriam, & maiorum bonorum fructum, ualde pertinere. Nam & mali interim puniuntur; & bonorum uirtus exercetur; & dilationis intertrimenta, bonorum amplificatione reſarciuntur. In hanc igitur ſententiam omnes confirmat, ut, nullis incommodis perturbati, fidem deſerant. Miſericordias, inquit, Dei perpetuo canam; perficiamque, ut in omnem conſequentis ætatis poſteritatem fides tua, Domine, oratione mea celebretur. Conſequens enim eſt, cum miſericordia tua ſempiterna ſit, & te, ad maiorem fidei noſtræ firmitatem, ad miſericordiam fidelibus adhibendam ſanctiſsima pactione deuinxeris, ut numquam de miſericordia tua dubitemus, cum ſis natura clementiſsimus; neque fidem tuã in dubium reuocemus, cum ſis in tuenda ueritate conſtantiſsimus. Sempiterna igitur miſericordia, & fides, eſt ſempiterna laudatione prædicanda. Certus igitur ſum, quamuis uniuerſa natura concidat, miſericordiæ tuæ fructum nullis umquam ſęculis interiturum. Hoc enim mecum ſtatui, miſericordiam tuam eſſe firmo, & ſempiterno, fundamento ſtabilitam, & ædificatam, ut nulla umquam tempeſtate concideret; & fidem tuam in cælo fœdere ſempiterno conſtitutam, ut numquã laberetur. Ego, inquit Dominus, fœdus, quod ſanxi, & iureiurando confirmaui, irritum fieri nullo modo patiar. Fœdus enim percuſſi cum uiro, quem elegi; Dauidi, ſeruo meo, fidem meam, iuramento confirmatam, dedi, quam numquam uiolabo. Sic autẽ illum effatus ſum: Genus tuum in perpetuũ præſidio meo fulciã, ne umquã intereat; ſoliumq. tuũ in oĩum ſęculorũ æternitate confirmabo. O promiſsi Diuini magnitudinẽ, Diuino, atque ſempiterno, pręconio celebrandã. Cælum concidet; terra diffluet; uniuerſa natura deflagrabit; Dauidis autem nomen, & ſolium, fixum, & ſtabile, opibusq. Diuinis affluens, in omni æternitate permanebit. Ex his Dñi uerbis colligitur, hoc regnũ cęleſte, atq. plane Diuinũ, fore, cũ nihil intra cęli cõplexũ ſit, quod ęternũ eſſe poſsit. Cęlites igitur mirabilia opera tua fateantur; & fides tua in sãctorũ hoĩum cœtu celebretur. Quis.n. eſt in cęlo, fide, atque potentia, cũ optimo, atque præpotente,

Exod 5.

Hier. ca. 4.

Miſericordias Domini in æternum cantabo.

Quoniam dixiſti. In æternũ miſericordia ædificabitur.

Diſpoſui teſtamentum electis meis

Vſque in ęternum pręparabo.

Cõfitebuntur cæli mirabilia tua

Digitized by Google

tente, Deo comparandus? Quis eſt in filiis Dei, uirtutis ſimilitudine, cum Domino optimo, & maximo, conferendus? Deus eſt, in ſanctorum concilio, maieſtate, & imperio, maxime uerendus, & omnibus miniſtris, qui thronum illius circumſiſtunt, ualde metuendus. Summe Domine, qui cælitum agmina poteſtate infinita cōplecteris, quis tui ſimilis erit? Nam Deus omnipotens es, & ueritatis tuæ comitatu circumſeptus; ita, ut neque poteſtas tua, cum ſit immenſa, poſsit impediri; neque ueritas tua, cum ſit ſempiterna, uacillare. Tu dominaris in maris inſolentia, & immanitate; tu illius fluctus tumidos, & uentis inflatos, compeſcis; ita, ut ſit tibi facillimum, turbidas hominū diſsenſiones, & populares inſanias, ne in tuorum perniciem erumpant, coercere.

Tu humiliaſti ſicut uulneratū.

Tu immanem, & importunum, tyrannum, perinde, atque ſi ferro conciſus eſſet, plagis fractum, interemiſti; ſimiliter principem tenebrarum, ſempiternum tui nominis hoſtem, brachii tui inuicto robore funditus euertiſti, & illius copias diſsipaſti. Tui ſunt orbes cæleſtes; tuæ ſunt omnes terræ; mundum uniuerſum, & omnia, quæ illius ambitu coercētur, tu fundaſti. Tu regiones, Aquiloni ſubiectas; tu ſimiliter eas, quæ ad Auſtrum pertinent, condidiſti; omnes

Thabor, & Hermon.

Occidentis, & Orientis, Solis plagæ, notitia tui ſanctiſsimi nominis inſtructæ, laudes tuas lętiſsimis uocibus annuntiabunt. Conſentaneum enim eſt, ut, cum omnes orbis terrarum regiones condideris, ad omnes ſimiliter beneficia tua perueniant; & intelligant omnes mortales, indigniſſimum eſſe tua Maieſtate, clementiam tuam anguſtiſsimis unius tantum nationis finibus terminari; & iccirco promiſsiones tuas ad omnium gētium ſalutem pertinere.

Brachium tuum cum potētia, firmetur manus tua.

Brachium tuum eſt robore immenſo præditum. Corrobora igitur manum tuam, ut hoſtes in fugam uertas; excita dexteram tuam, ut inimicorum ſtrages edas. Solium tuum eſt iuſtitia, atque iudicio, conſtratum; miſericordia, atque ueritas, faciem tuam antecedit. Omnes enim, antequam in ſontes animaduertas, clementer ad ſalutem uocas, ut officio miſericordiæ perfungaris; & fidem, quam dediſti, fore nempe, ut ueniam ijs, quos erroris ſui pæniteret, impertires, cumulatiſsime pręſtes. Itaque ſemper benignitas antegreditur; ſeueritas deinde ſequitur, ut eorum ſcelus, qui benignitatem tuam ingrate repudiant, ulciſcatur. Ex eo autem perſpicitur, omnes, quos tu ſeuero iudicio peruertis, culpa ſua concidere. Potuiſſent enim ope tuæ clementiæ ſubleuari. Siquidem prius homines miſericordiæ muneribus allicis, quam propoſitis pœnis exterreas.

Beatus populus, qui ſcit iubilationem.

O beatum illum populum, qui tubæ ſonitum, ad libertatem inuitantis, intelligit; & celeriter occurrit, ut imperatori ſuo, quam debet, operam ſtrenue nauare poſsit. Non erroribus ullis implicabitur, nullis tenebris impedietur, quo minus rectam uiam teneat. Illam enim cultus tui lucem, o ſumme Domine, quæ illuminat omnem hominem, qui ad cæleſtem regionem modis omnibus adſpirat, ſummo ſtudio ſequetur; & ita, ſplendore tam Diuini luminis illuſtratus, in ſumma iucunditate uerſabitur. Homines igitur, qui magnitudinem tam excellētis muneris agnouerint, perpetuo animis exſultabunt; tuæ iuſtitiæ gratia, & beneficio, confirmati, animos erigent, ut, terrenis opibus contemptis, & abiectis, de cæleſtibus ſemper cogitent, & ad illas ſummo ſtudio comparandas enitantur. Roboris enim ſui gloriam non in ſe, ſed in nomine tuo, collocabunt. Non enim operibus noſtris obligatus, ſed magnitudine tuæ ipſius gratiæ, & benignitatis, allectus, imperii noſtri Regias opes efferes, inuictoq. præſidio confirmabis.

Quoniam gloria uirtutis eorū tu es.

Omnis enim ſaluris noſtrę protectio, totiuſq. dignitatis ſtabilimentum, eſt in Deo poſitū, & in ſanctiſsimi Regis noſtri præſidio conſtitutum, qui tuetur populum, non tam ſanguinis natura, quam pietatis exēplo, ab Iſraele propagatum. Nō enim Regis ullius terreni opibus, & uigilantia, ualde nitimur; ſed in Regem illum cæleſtem, atque Diuinum, quem in Sione, ut legem Diuinam perferret, conſtituiſti, ut infirmiſsimum uitæ propugnaculum, intuemur.

Tunc locutus es in uiſione ſāctis tuis.

Nam, per uiſi nocturni, ueriſsimæq. mentis, oraculum, ſanctis tuis fore dixiſti, ut, opera Chriſti tui, ſalutem ii, qui eſſent in populo tuo cenſi, conſequerentur. Sic enim dixiſti: Auxilii ferendi munus uiro fortiſsimo delegaui; illumq. ex populo delegi, quem in ampliſsimo dignitatis gradu locarem. Inueni Dauidem ſeruum meum; oleo ſancto meo unxi eum. Vt gratia mea, unguento illo deſignata, Regnum, & ſapienter, & uigilanter, adminiſtraret. Nam manus mea cum ipſo firma omni tempore permanebit; & brachium meum illum corroborabit. Ne dolus autem, ab hoſte comparatus, ad perniciem Reipublicæ procedat, ſapientia præcauebit; uim autem apertam inuicta uirtute propulſabit. Itaque neque dolis umquam ab hoſte callido, & uerſuto, capietur, nec armis ab exercitu feroce, & infeſto, frangi, & debilitari, poterit. In illius oculis inimicos eius concidam; &, qui illum odio perſequuntur, nomine meo ſauciati, procumbent. Numquam neque fides mea, neque miſericordia mea, ab illius coniunctione diuelletur; Regnūq. illius, uirtute nominis mei, erit opibus ſummis amplificatum.

Et ueritas mea, & miſericordia. Et ponā in mari manū eius.

Neque poteſtas illius erit certo terræ ſpatio definita; ſed mare etiā, & flumina, dexterę ſuę imperio latiſsimo, continebit. Ille me huiuſmodi uerbis affabitur: Pater meus es tu, & Deus meus, munitiſsimum ſalutis meę propugnaculū. Ego uiciſsim illum primeuū filium appellabo, omniumq. Regū terrę principē conſtituā. Cunctos enim Reges opibus, & gloria, ſuperabit; & oēs illi tandem, ſine recuſatione, parebūt. Miſericordiæ meę pactū, quod cū illo pepigi, in perpetuū ſeruabo; fœduſq. meū erga illū ſæculis infinitis inuiolatū uigebit. Statui ſimiliter, ut ſemē illius eſſet ſempiternum, & ſoliū illius eſſet tēporis ęternitate cū naturę cęleſtis ętate conferēdum.

Si autē dereliquerint filii eius.

Quod ſi illius filii a ſtudio legis meę deſciuerint, uitamq. ſuam minime ad iudiciorum meorum normam direxerint; ſi decreti mei ſanctitatē uiolauerint, & præceptis meis non obedierint; in illos animaduertam; & uirgam meæ ſeueritatis

incitabo, ut eorum delicta coerceam; illiſq. plagas imponam, ut illorum iniquitatem meritis pœnis ulciſcar. Ab illo tamen miſericordiam meam nullo pacto remouebo; fidemq. illi datã minime deſeram. Nõ irritum faciam fœdus meũ; &, quod eſt ex ore meo ſemel emiſſum, non immurabo. Semel per ſanctitatem meã iuraui, ſuturum, ut numquam fidem, Dauidi datam, ulla condicione fallerem. Dedi autem illi fidẽ, fore, ut ſemen illius eſſet æternum, & ſolium illius, in cõſpectu meo, in omni tẽporis æternitate, Solis inſtar, clariſsimam lucẽ diffunderet. Vt Lunę natura, ſtabilis, omni tempore, ad nocturnas tenebras, ſplendore ſuo, diſpellendas, & maturitatẽ rebus afferendã, in cælo permanet; &, quemadmodum cælum minime a ſtatu ſuo, ulla rerum humanarũ conuerſione, deijcitur; ſed fide ſempiterna, ad rerum omnium, quæ intra illud ſunt, conſeruationẽ in orbem cõuertitur; ita imperium illius ſemper in tenebris etiam lucebit, & ſemina rerum conſeruabit, & nullis ſæculis interibit. Hæc ſunt Diuinæ, atque ſempiternę, ueritatis oracula, quę nullo modo poſſunt in falſum cõuerti. O promiſsi Diuini magnificentiam? O ueritatis Diuinæ, atque ſempiternæ, conſtantiã? Eritne quiſquam ita mentis expers, & magnitudine infandi ſceleris alligatus, qui ſuſpicari poſsit, ut ea, quæ Deus ipſe tam large promiſit, tam ſancto iureiurando confirmauit, tam ſacra religione ſanxit, & immmutabili decreto conſtituit, exitu ueriſſimo minime cõprobentur? Quo modo? Si de miſericordia dubitamus; illa firma, cõſtans, & immobilis, in cælo conſiſtit. Si de magnitudine poteſtatis ambigimus; illa, cũ ſit immenſa, & infinita, neque uiribus auerti, neque finibus ullis terminari, poteſt. Quid ergo eſt? Promiſſa Diuina nõ eſſe ad opes terreſtres, ſed ad Diuinas, referenda; & alium eſſe principem, ad quẽ oracula cuncta reſpiciunt, & alium, qui, eximiæ uirtutis exemplo, imaginem illius in hac uita geſsit; & aliud eſſe Regnũ, quod Deus futurum oſtendit, & aliud, quod illud, ſimilitudine quadam Maieſtatis, adumbrauit. Nam, quod ad huius uitæ ſtatum attinet, omnis hęc magnificentia (ut mente Diuinitus illuſtrata proſpicio) exitu funeſtiſsimo concludetur. quod tamen lamentor; & a Deo meo contendo, ut tantis malis finem imponat, & Iſraelis nomen, & opes perfidia amiſſas, per fidem ruſus inſtauret: quod tandem futurum confido. Nam, quod ad pactionẽ, de opibus humanis factam, pertinet, multa ſuccurrunt, quæ mentes nõ mediocri animi motu conturbãt; multorumq. animos ſollicitos uehemẽter habẽt. Nam deſeruiſti, Domine, & contempſiſti, iraq. tua perculiſti, & abieciſti, ipſum Regem, quem delegeras, oleoq. ſancto perunxeras. Serui tui fœdus fregiſti; diadema eius in terram, ut rem pollutam, & contaminatam, proieciſti. Filios enim eius hoſtibus in ſeruitutem addixiſti, cum fidem tuam adſtrinxiſſes, ad Regnum, atque ſemen, illius, ſtatus immortalitate, ſtabiliendum; & nomen illius, ęternitate, conſecrandum. Omnia illius ſępimenta cõuelliſti; munitiones illius uniuerſas perfregiſti; omnes illius opes ſunt cunctis rapinæ, & direptioni, qui circumquaque gradiuntur, expoſitę. poſteri illius non ſolum bonis euerſi, & cunctis opibus ſpoliati, uerum & inſigni dedecore, & ignominia, notati ſunt; ita, ut illos uniuerſa ciuitas, ut malum auſpicium, deteſtetur. Inimicos in illius perniciem potentia, atque uiribus, extuliſti; & de illius caſu, atque ruina, hoſtibus inſignem lætitiæ materiam præbuiſti. Aciem gladii eius retudiſti, ne ullam in prœlio cædem faceret; ne ue umquã uictor e pugna diſcederet. Religionis, & ſacerdotij, puritatem, atque ſanctimoniam, ab illius ſtatu remouiſti; ſolium illius Regium in terram deieciſti, ut ægre ſcelus poſsit muneribus ſacris expiari, neque uita Regio præſidio, atque defenſione, muniri. florem, atque robur, iuuentutis illius in artum contraxiſti: breuiſsimo namque tempore Regnum illius, & religionis ſtudio, & armorum gloria, floruit: at nunc, cum & religio ſit denigrata, & uniuerſa gens hoſtium impotenti dominatu miſerabiliter oppreſſa; reliquũ eſt, ut, pro breui temporis antiqui gloria, diuturno dedecore, & ignominia, deformetur. O rem miſeram: Eo fuiſſe redactam, gentis, olim Deo cariſsimæ, & florentiſsimæ, nobilitatem, ut eius nomen maximæ contumeliæ ſeruiat; uixq. ſit ullum conuicium, quod magis probro eſſe poſſit, quam Iudæi nomen, cum in aliquem, qui ad genus idem pertineat, petulantius infertur? Ingens crimen, maximum ſcelus, infandum facinus, illud certe fuit, quod tantam numinis iram in noſtram gentem concitauit, ut illam non modo cæde, exſilio, uaſtitate, conficeret; ſed etiam omni dedecore, & contumelia, laceraret. Eſto. Impii, & ſcelerati, qui nolunt ad officium reuerti, pœnas dent. Quid illis facies, Domine, qui pro tui nominis gloria atrociſsima ſupplicia patiuntur? Vſque quo te perpetuo continebis, ne nobis uultum tuum propitium oſtendas? quamdiu ira tua in nos, inſtar ignis, exardeſcet? Veniat tibi in mentem humanæ uitę breuitas, quę dilationem remedii non patitur. Periculum enim eſt, ne prius ego e uita diſcedam, quam finem cladis huius, quæ gentem meam crudeliſsime uexat, adſpiciam. Nũ in eum finem homines creauiſti, ut, cũ nullũ fructũ ex uita perciperent, in miſeriam tandem ſempiternam truderentur? Quis eſt uir, qui tueri uitam poſsit, & uim importunam mortis arceat; animamq. ſuam e locis inferis, ubi ſempiternæ mortis imperium uiget, eripiat? Vnus certe, qui morti tandem interitum afferet, &, ab inferis excitatus, non animam tantum ſuam, ſed multorum etiam animas, in cæleſtem lucem, Diuina uirtute, uindicabit. Fac igitur, ut, illius tandem fide nixi, e tenebris eruamur; & ſalutem, cum priſtina dignitate, recuperemus. Vbi ſunt antiquæ miſerationis officia, quibus te minime Dauidi, ſeruo tuo, deuturum, & fidei ſanctitate, & iuris iurandi religione, confirmaſti? Recordare, quibus contumeliis afficiantur ſerui tui, quorum dedecus meum dedecus eſſe puto: itaque ſinu meo compreſſa habeo multorum populorum conuicia, & maledicta; ut, cum fuerit opportunum, uindictam efflagitem. Hoſtes enim tui, Domine, contu-

Semel iuraui in ſancto meo.

Tu uero repuliſti.

Deſtruxiſti omnes ſępes eius.

Deſtruxiſti eum ab emũdatione

Memoraſti dies temporis eius.

Vſquequo, Domine auertis in finem. Memorare quæ mea ſubſtantia?

Quis eſt homo, qui uiuit, & nõ uidebit mortem?

Vbi ſunt miſericordiæ tuæ, Domine.

Exprobrauerunt cõmutationẽ Chriſti tui.

contumelias intorſerunt, & maledictis inſectati ſunt ueſtigia Chriſti tui. Hæc quidem ferme ſunt, quæ mihi in mentem uenerunt, quibus multorũ fides uehemẽter oppugnatur. Quibus malis opus eſt ut temedinm celeriter afferas, ne multi, labefactati, de ſtatu tandem conuellantur, atque deficiant. Ego tamen, quamuis innumerabilia contra fidem meam bellum gerant, numquam a fide deficiam. ueritas enim tua fixa, conſtans, & ſempiterna, in omni ſæculotum æternitate uigebit; & ea, quæ promiſiſti, exitum feliciſsimum conſequentur. Dominus igitur ſit in perpetuum Diuina ueritatis, & miſericordiæ, laude cumulatus. Ita certe fiet; &, ſine ullo dubio, id ita futurum, confido.

Domine, refugium factus es nobis. Pſal. 89. Apud Heb. 90.

QVid eſt miſerabilins homine? Natuta fragilis, & imbecillus, & immortalitatis nimis appetens, mortem horret, & eſt nehementer de nita ſollicitus; &, cum uitam ſempiternam aſſequi per ſe non poſsit, angitur, & afflictatut; & ex rebus fluxis, & interituris, immortalitatem petendã exiſtimat. Iraque alius cõgerit (quantum poteſt) immanes opes, ut genns nobilitet; alius ædificat, magniſq. ſumptibus exſtruit ædes, atque palatia, quibus nomen ſuũ hominum memoriæ cõmendet; alius uomen ſuum iucidi in marmore facit, ne facile poſsit obliuione deleri. Qui altiore animo ſunt prædıti, in eo uehementer elaborant, ut uel rebus admirandis bellicis in rebus geſtis, uel ingenii monumentis, nomen ſunm immortalitati conſacrent. Omnes autem in ſumma uanitate, & nimis anxia curarum acerbitate, uerſantur, nullumq. fructum, in quo poſsint acquieſcere, ex tã aſsiduo labore, & afflictatione, percipiunt. Opes, cum ſumma difficultate, & inuidia, compatantur; & huc & illuc, uariis caſibus, & ancipiti euentu, transferuntur; ædes corruunt; marmoribus inciſæ litteræ, uetuſtate temporis exeduntur; poſteritas, uel, patriis opibns euerſa, conflictatur inopia; uel opes, quibus affluit, in nequitia conſumit; uel, in principem generis ingrata, nouitatem illius ſpernit, neque facile auctorem ſuæ nobilitatis agnoſcit; uel poſtremo nomen illius ignorat. Quotus enim quiſque eſt, qui atauos ſuos nominare poſſit? Quid de rebus, quæ uidentut ad memoriã nominis inſignes, ediſſeram? an non omnes, & poſteritatis ignauia, & uimia temporis netuſtate, obliuionis, tandem tenebris ſempiternis obruuntur? Quid autem amentius, quam, cũ omnia, quæ cernimus oculis, mortis importunę legibus adſtricta ſint, in illis immortalitatem exquirere? quod quidem perinde eſt, atque ſi quis in glacie ignẽ quæreret; aut in ardẽtiſsimis interioris Libyæ ſolibus niuẽ importune flagitaret; ant rapidiſsimi fluminis curſum manibus ſiſtere conaretur. Qui igitur immortalitatẽ uehementer expetit, mortalia contemnat; immortalia, atque Diuina, ſuſpiciat; & mentis altitudine eo penetret, quo neque mors adſpirat, neque dedecus adſcendit, neque obliuio repens inducitur. Illius enim tantum nomen erit ſempiternum, qui in ſtudium iuſtitiæ, & pietatis, incumbit, & curam uuminis ſanctiſsimi, & ardenter, & uigilanter, & uigilanter, & pure, colẽdi, totis uiribus amplexatur. Hoc autem ſtudium ut in mentibus humanis defigat uir Diuinus, Moſem, huius ſententiæ auctorem præclariſsimum, de huius uitæ breuitate, & miſerijs, luculentiſsime diſſetentem, inducit, ut nos a rebus inaniſsimis ad uera, & ſolida, atque ſempiterna, bona traducat? Sic autem inquit: Domine, huius quidem uitę res ſunt fluxę, & inſtabiles, & periculis innumerabilibus obiectæ; & humanæ mentes ea de cauſſa curis acerbiſsimis affliguntur, & moleſtiis aſsiduis intabeſcunt: uerum uos, qui tua clementia nitimur, facile curas repellimus, cũ iu te aciem noſtræ mentis intendimus. Tn namque es nobis domicilium munitiſsimum, in quo tranquillirate ſumma perfruimur; & hoc nou nobis primum fuit a benignitate tua tributum; ſed hoc tanquã legitimum patrimonium a patribus noſtris accepimus, qui, tua miſericordia conſeruati, hanc nobis pietatis hereditatem tradiderunt; quorum monitis, & exemplis, inſtituti, te unum ueremur, & colimus, & amamus, & in te ſolo omnem ſpem ſalutis, cum fide firma, reponimus. Hac eadem diſciplina liberos noſtros imbuimus, ut non tam humani patrimonii, quod quidem eſt tenniſsimum, quam Diuini, quod eſt ampliſsimum, & ſempiternum, heredes exſiſtant. Tu enim es infinita clementia præditus, qui miſericordiam, tributam parentibus, ad uniuerſam poſteritatem, quæ maiorum pietatem ſectatur, extendis. Neque enim es Deus recens, & opinionibus uagis, & errantibus, adſcitus, quales ſunt ii, quibus gentes Diuinæ, claritatis ignarę, Diuinitatem tribuerunt; ſed Deus uerus, & ſempiternus, cuius potentia omnia deſignata, condita, & conſtituta, ſunt. Nam, antequam montes exſiſterent, ante quam terra, & mundus uniuerſus, oriretur, ex omni æternitate, ſemper idem Deus omnipotens, & immenſns, eras, quemadmodum & nunc es, & idem, tibiq. ſimillimus, in omnia ſęcula, ſine ullo fine, permanebis. Tu ſolns igitur es natura conſtans, immutabilis, atque ſempiternus. Cnm autem mors animantibus cunctis impendeat, tnm uel maxime hominibus, & illis præcipue, qui maiores quoſdam ſpiritus aſſumunt, eſt longe maior illius metus, atque terror, iniectus. Omnes enim per te, ex inſolentiæ gradu deturbati, in puluerem tenuiſsimum redigentur. Nemo enim erit a morte liber, & immunis: ſi quidem omnes, ſiue ullo diſcrimine, ſunt illius ſententiæ pœnis obnoxii, quam contra Adam, uniuerſi generis humani parentem, propter legis contemptionem, protuliſti, ut morte tandem exſtingueretur, qui ſe a uita diſiunxerat: Reuertimini, inquies, o homines, in puluerem; e pulnere fuiſtis aſſumpti. Conſequens igitur eſt, & naturæ corporis ueſtri conſentaneum, ut in pulnerẽ redeatis. Neque multum intereſt, quanta ſit præſentis uitę diuturnitas. Cum enim ad finem

Domine refugiũ fact' es nobis.

Prius quã montes fierent.

Ne auertas hominẽ in humilitatẽ

Et dixiſti: Conuertimini filii hominum. Quoniam mille anni ante oculos tuos.

Digitized by Google

ſinem peruenitur, præteriti temporis ſpatiũ, cum omnino diſſluxerit, perinde eſt, ac ſi numquam fuiſſet. Omnia continẽter labuntur, & fluunt, & mortis uitibus occupãtur; & nihil ex eo, quod rapido curſu pręteriit, retinetur. Omnia uero, quæ ſpatio terminantur, ad ęternitatem collata, pro nihilo ducenda ſunt. Nam mille anni in conſpectu tuo, eſt, quemadmodũ heſterna dies, quę præterfluxit; atque adęo tamquam nocturna uigilia, quæ breui noctis ſpatio definitur. Quod ſi quiſquam ad mille annos uitam producere potuiſſet, illud tamen ſpatium, cum effluxiſſet, eſſet pro nihilo putandum. Quid igitur erit de communis uitę breuitate dicendum? Illos plerumque morborum tempeſtas, per te inuecta, proſternet; illos curis affictabis, & celeritatem mortis incitabis; ita, ut illorum uita, non uita, ſed ſomnium quoddam, atque nocturnum uiſum, quod hominibus imperitis illuſerat, exiſtimandum ſit. Tamquam herba, quæ, ſpecie uiriditatis, mane quidem oculos allectat, adueniente autem Solis ęſtu immutata conficitur. Mane quidem floret; deinde, ſolibus immutatur; poſtremo, ſalce ſucciditur, atque tãdem exareſcit. Sic eſt hominum uita. Numquam in eodem ſtatu manet; in iuuentutis flore ſpeciẽ amœnitatis præſefert; deinde, & ætate, & uariis curis, & motibus, intabeſcit; & paullatim, ætate ingraueſcente, uires minuuntur; atque tandem, inopinato mortis aduentu, conciditur. Ira tua in dies conficimur; & indignatione tua conturbamur. Nam, cum parentem noſtrum, qui legem, quam illi dediſti, tranſiliuit, tyrãnidi mortis addixiſti, peccati illius contagio ad omnẽ illius poſteritatem peruaſit; & ita, cũ ſimus peccati illius heredes, irę tuę continuata ſeueritate, eiſdem pœnis affligimur.

Quia defecimus in ira tua.

Cum uero mortalem condicionem, morbi, labores, dolores, ægritudines, metus ancipites, ſpes inanes, cupiditates effrenatæ, amores, & odia, & reliquæ huiuſmodi peſtes, conſequantur; neceſſario fit, ut uariis perturbationibus affligemur.

Cum uero multa nos incommoda uehementer exerceant; tum ſcelerum, & flagitiorum, conſcientia maxime animos noſtros exterret. Oẽs enim iniquitates noſtras in tuo conſpectu ſtatuiſti; quę in tenebris geſsimus, ut oculos hominum uitaremus, in lumine uultus tui diluceſcunt; occulta in lucem prodeunt; ſecreta palam fiunt; nihil denique eſt abſtruſum, & abditum, quod nõ ſit in conſpectu Maieſtatis tuæ prolatum, & euolutum.

Poſuiſti iniquitates noſtras in cõſpectu tuo: ſæculũ noſtrũ in illuminatione uultus tui.

Noſtri igitur ſceleris offenſiones ſunt in cauſſa, ut ira in uos tua acrius incitetur; & uita noſtra finibus anguſtioribus includatur. Si enim hominum uita longior fuiſſet, homines, mortis timere ſublato, licentius in omnium ſcelere flagitiorum uerſarentur; &, quo diutius uitam propagarent, eo grauiorẽ miſeriarum colluuie turbarentur: ſiquidem nihil eſt peccato calamitoſius, & turbulentius. Itaque dies noſtri ira tua paullatim minuuntur; anniq. noſtri, inſtar motus inanis animi, deficiunt, & euaneſcunt. Spatium uitæ noſtræ, ſi non prius, repentina clade, aut morbo inopinato, conficitur; magis minus annis ſeptuaginta terminatur; robuſtiores uero ad annos octoginta terminum uitæ proferunt. Huius tamen temporis, tam breui ſpatio definiti, maxima pars eſt curis triſtiſſimis, atque laboribus, afflicta, &, quod longe grauius eſt, iniquitatibus acerbiſsimis oppreſſa; & ſic tandem confeſtim excidimur, cum celeritate diffluimus, & feſtinanter auolamus.

Quoniam omnes dies noſtri defecerunt.

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.

Quis poterit iræ tuæ uim explorate cognoſcere? Nec enim minoris ponderis eſt indignatio tua, neq. minus extimeſcenda, quam illi, qui nomen tuum metuunt, cogitatione, atque meditatione, ſua conſequuntur. Erudi nos prudentiæ inſtitutis; inſtrue monitis, & exemplis, ut breuitatem uitæ cogitemus; annos numeremus; miſerias huius ſęculi in memoriam redigamus; ne, uaniſsimis opinionibus inflati, æquitatis, & iuſtitiæ, ſtudium deſeramus; immo, rebus interituris omnino contemptis, & abiectis, ad immortalitatem, animis inflammatis, rapiamur. Hoc tamen nullo modo, abſque ſingulari uirtutis tuę præſidio, conabimur. Si enim nihil ſine te poſſumus, & iniquitates noſtræ a nobis te abalienauerint; ſi fueris a pręſidio noſtræ ſalutis auerſus; quo animo, qua fiducia, qua ſpe, tantum munus aggrediemur? Reuertere, Domine. Quouſque tandem? Sed nolo quidquam grauius ominari. Seruis tuis ignoſce; & iis, qui opem tuam adeo uehementer implorant, te propitium præbe; & fac, ne rebus terrenis affixi ſimus, ſed perpetuo cæleſtia meditemur. Ne differas auxilium, ſed, ſimul atque mane inclamauerimus, nos gratiæ tuę muneribus exple, ut te ore pleniſsimo laudemus, omnesq. dies uitæ noſtræ in ſumma lætitia traducamus. Sic igitur miſeræ uitæ breuitatem ſpiritus tui iucunditate conſolabimur; nihilq. interueniet tam aſperũ, & acerbum, quod ſtatum noſtrũ labeſactet. Multis tu quidem nos ærumnis afflixiſti; multa mala in nos aſsidue comparata perſpeximus: fac igitur, nunc, ut omnia per te læta, fauſta, & felicia, ſentiamus. Oſtende ſeruis tuis iam tandem opus illud tuũ, omnium maximum, & maxime admirandum, quo humanum genus a peſte ſempiterna redimes; eorumq. filiis gloriam tuam, expreſſam uidelicet tui ſplendoris imaginem, conſpiciendam propone. Illa igitur Diuinæ claritatis effigies, & pulchritudo, e ſplendore patris exorta, nos ſpiritus ſui ſplendore lætificet; & manuum noſtrarum opera in rectum finem dirigat, ut ex illis immortalitatis fructum capiamus: Pater inquam, & Filius, ſimul cum Spiritu ſancto, manuum noſtrarum opera confirment, ut ad ſalutem ſempiternam ualeant.

Quis noui t poteſtatem iræ tuæ.

Dexteram tuam ſic notam fac.

Cõuertere Domine. uſquequo?

Repleti ſumus mane miſericordia tua.

Reſpice in ſeruos tuos & in opera tua.

Qui habitat in adiutorio Altiſsimi. Pſal. 90. Apud Heb. 91.

Est profecto iuſti hominis dignitas, & amplitudo, mirabilis. Dei enim & ſeruus, & amicus, & filius, appellatur; illum angeli tuentur; Dei filius, illius apud patrem aduocatus eſt; illum fratrem appellat, & ſecum bonorum omnium communione conſociat. Non igitur nimis abſurde

multi

multis uiri,ſanctis litteris eruditi, Pſalmum hunc in laudem cuiuslibet uiri ſancti ſcriptum aſſeuerant. Nos tamen, orationis amplitudine commoti,ea mente ſumus, ut hęc omnia ad ſummum iuſtitiæ principem, & auctorem, pręcipue referenda iudicemus. Is enim ſolus eſt,quem numquam hoſtiles inſidiæ in fraudem impulerunt; neque uires immanes hoſtium infringere potuerunt;neq. fuit umquam a Dei pręſidio derelictus;nec aduerſarij ferocis,& infeſti, minas extimuit;ſed ipſe potius innumerabiles hoſtium copias inuicta uirtute diſsipauit.Quod autem hoc Diuini uiri pręconium maxime ad Chriſtum pertineat, teſte nequiſsimo, in hac tamen cauſſa fide digniſsimo, conuincam; nempe, diabolo. Numquam enim nllam huius loci ſententiam ad Chriſtum decipiendum arripuiſſet, niſi certum habuiſſet,eam eſſe ad Chriſtum referendam. Si, inquit, Dei filius es,mitte te deorſum. Sic enim ſcriptum eſt: Angelis ſuis imperauit de te, ut manibus ſuis ferant te,ne offendas ad lapidem pedem tuum. Hęc oracula ſi in quemuis hominem iuſtum omnino conuenirent, numquam hoſtis callidiſsimus ex illis fallendi materiam arripuiſſet. Vt autem magis hęc ſententia probetur,lectorem admoneo,ut orationis huius momenta exactiſsime perpendat,& uideat, in quod facinus de mille hoſtibus ſiniſtra manu ſtratis,de decem millibus dextera inuictiſſima diſsipatis,hoc eſt, de hoſtium innumerabili multitudine interneciuo bello deleta, quadrare poſsit,niſi in ſtragem,quam edidit Chriſtus,cum mundi principem perdidit,afflixit,ſpoliauit; omneſq. illius copias in effuſam fugam coniecit.

Matth 4.

Iam illud, de leonis immanitate profligata, de dracone pedibus compreſſo,& eliſo,in quē aptius conueniet, quam in Satanam, humani generis hoſtem ſempiternum, quem ſummus imperator noſter uirtute Diuina contriuit? Intelligendum tamen eſt, in hoc carmine perſonas a poeta ſanctiſsimo uarie commutari. Auctor in principio loquitur;deinde Chriſtum loquentem inducit; patrem etiam non ſemel interponit; & actiones ita commiſcet,ut nihil eſſe poſsit iucundius. Oratio eſt crebra ſententiis;illuſtrata luminibus; ornata figuris; atque adeo concinna, ut ad ſummā elegantiam nihil in ea requirendum ſit. Ait igitur Propheta: Qui in Altiſsimi Dei tutela,& patrocinio,tamquam in domicilio tutiſsimo,latet, nullū caſum extimeſcet,cum in omnipotentis Domini præſidio commoretur. Non enim is eſt, qui uarius,& inconſtans, ſit, &, cum aliquo tempore in fide manſerit, cuiuſuis emolumenti ſpecie commotus,inde demigret,ſed qui ſtabilem ſibi ſedem in gratia Diuina collocet. Verum inquit ille: Sic enim Deum ſemper alloquar: Tu es ſpes mea firmiſsima, tu arx mea munitiſsima, tu denique Deus meus es: hoc enim nomine ſanctiſsimo,& auguſtiſsimo, ſumma bonorum omnium continetur. Numquam igitur fruſtratione deludar; numquam ulla me periculorum formido conturbabit;numquam bonis ullis ſummis, atque ſempiternis, deſtituar. Nec enim fidem in humano præſidio locabo; ſed omnem ſalutis ſpem in ipſo ſummo,& ueriſsimo, & ſanctiſsimo, Deo conſtituam. Recte,inquit Propheta,iſta fide numquam uiolatæ conſtantia tuæ ſalutis ſecuritati, & dignitatis amplitudini,proſpexiſti.ipſe namque te liberabit e uenatoris laqueo,& a funeſtiſsimæ peſtis immanitate. Nec enim imbecillitatem in te naturæ captare poterit calumniæ parens,cum nullam omnino labem uel naſcendo,uel agendo, contraxeris: nec te in peſtiferum facinus impellet umquam, cum tam inſigni ſapientia, atque uirtute, præcellas, ut non queas ullis dolis,aut uiribus, de ſtatu iuſtitiæ conuelli. Vt enim uolucres,de uita pullorum ſollicitæ, eos alis ſuis protegunt; ita Dominus ipſe,cui te totum credidiſti,atque commiſiſti,te extenſis alis tuebitur,&, ſub illius pennis collocatus,nullius rei,quantumuis horribilis, atque mętuendę,pauore contremiſces; ſed ſemper,in omnium etiam rerum uaſtitate, & inflammatione,in ſecuritate ſūma uerſabere. Dei enim fides, qua maxime niteris, erit tibi pro ſcuto, & clypeo, quo facillime omnes hoſtium mucrones, atque tela,retundas. Nocte,repentinos hoſtium incurſus non extimeſces; & die, ſagittæ uolantis impetum minime formidabis. Peſtem, quæ in tenebris,& caligine,ſerpit,ut multos mortales mortifera lue conficiat,facile contemnes;minas exciſionis,& uaſtitatis, quæ ferociter ab hoſte immani,& importuno, meridie iaciuntur,animo excelſo,& inuicto, deſpicies. Nam nec inſidiæ hoſtis fallaciſsimi,contra te fraudulenter intentæ, procedent; nec acies inſtructæ te poterunt multitudine exercitus obruere. Vtrumque ſempiternus hoſtis experietur. Primum enim,te dolis, & fraudibus,aggredietur, quem admirabili ſapientia refutabis. Deinde, multitudinem perditorum hominum in te concitabit, & ſummo conatu ſupplicia comparabit, ut uirtutis tuę uim truculentia ſua perfringat;ſed ſemper,uictus,cum inſigni dedecore,& ignominia, diſcedet. Cum in principio lentius te ad ineundum prœlium accinxeris, a latere tuo ſiniſtro hoſtes mille, uirium tuarum robore ſtrati, concident. Cum deinceps ad pugnam acrius exarſeris,ad dexteram tuam decem millia cadent: & ita fiet, ut numquam pugnando deficias;ſed, quo longius pugnandi ardor progreſſus fuerit,maiores ſtrages efficias, & nullus belli caſus aduerſus uictoriam deformabit. Vires enim tuæ inuictiſsimæ ſunt, nec ullo tempore frangi, & debilitari, poterūt. ſuperabis hoſtes immanes; ſternes acies;delebis tyrānidem; extingues monſtra;profligabis inferorum copias;& ex omnibus bellis clariſsimam uictoriam conſequeris. Oculis tuis certe, inquit Dñs res admirandas adſpicies; &, quam acerbas pœnas ab impiis, qui te perſequuntur,nomenq. tuum maledictis omnibus proſcindunt,repoſcam,animaduertes. Omnes enim, qui in te furenter incurſant, æterno ſupplicio mactabuntur. His quidem uerbis Dominus Chriſtū ſuum impellit,& incitat, ad ſuſcipienda facinora; certiſsimamq. illi ſpem uictoriæ, & ſempiternæ claritatis,oſtendit. Quid ad hęc Chriſtus? Minime mirandum eſt,inquit, Domine: omnes enim res pręclarę,tuo cōſilio,numine, benignitate,gratia, gerun-

Qui habitat in adiutorio Alt.

Dicet Domino,ſuſceptor meus es tu.

Quoniam ipſe liberauit me.

Scuto circumdabit te ueritas eius.

Cadēt a latere tuo mille.

Verūtamē oculis tuis cōſiderabis

Quoniā tu es Domine ſpes mea.

geruntur. Cum igitur ego nihil umquam, niſi ex uoluntate tua, adminiſtandum ſuſceperim; cum a me ipſo nihil umquam deprompſerim, ſed omnem mentem meam in tua lege, & ſpiritu, defixerim; cum nullis humanis opibus nixus ſim, ſed omnem ſpem meam in te ſolo poſuerim; reliquum erit, ut tu, in me manens, opera admirabilia deſignes, & ad exitum perducas. Strages igitur, quas edidi; uictoriæ, quas adeptus ſum, ad gloriam tuam referendæ ſunt. Non erit igitur mirum, ſi numquam hoſtes me de ſtatu deiicere, & furoris impetu peruertere, ullo modo potuerint; cum uero mihi peſtem machinarentur, omnes illorum conatus fuerunt inanes, quia tu domicilium, & ſedem, tibi in loco excelſo, & edito, conſtituiſti; & ego non alibi, quam in domo tua, conquieſco: quo nullus hoſtium furor adſpirare umquam poterit.

Altiſsimũ poſuiſti refugium tuũ

Non accedet ad te malum.

Hoc in loco uir Diuinus, uehementer admiratus, exclamat, & inquit: O princeps beatiſsime, quis tui ſtatus ampliſsimi felicitatem explicare, dicendo, poterit? Cum enim ſis Deo, ſummo bonorum omnium principi, & fonti, indiſſolubili fœdere copulatus, nullum umquam in te malum incurſabit, nec ulla umquam plaga in tabernaculum tuum penetrabit, cum ſis ab ipſo ſummo Domino, qui animo tuo inſidet, ſingulari uigilantia defenſus. Non ſolum igitur erit animus tuus ab omni plaga Diuinæ ſeueritatis immunis, ſed neque corpori tuo, quod eſt numinis ſempiterni tabernaculum, erit aliquod uulnus Diuinæ ultionis inflictum, quod te ab illius coniunctione diuellat. Angelis enim ſuis imperauit, ut in omnibus ſtudiis, & actionibus, tuis te ſectarentur, & cuſtodirent, manibusq. ſuis ferrent, ne pede ad ſaxũ offenſo cócideres. Nũquã igitur laberis; numquam nacillabis; ſed recta ſemper, quo tendis, abſque ulla offenſione, gradieris. Quamuis autem niam truculentæ belluæ, atque uenenatæ, ſerpentes, inſideant, nullo modo poterunt actionum tuarum curſum remorari. Pardi enim uires elides; baſiliſcum pedibus proculcabis; leonem diſſecabis; caput Draconis conteres; & omnes denique poteſtates aduerſarias, ex inferorum penetralibus, ad hominũ perniciem, emiſſas, inſigni uirtute contundes, atque debilitabis, ne poſsint ullo modo illos, qui te, inflammato ſtudio, ſequuntur, uel niribus in ſeruitutem abducere, uel diſciplinis uenenatis inficere. Sic eſt, inquit Dominus, a me, immutabili decreto, conſtitutum. Nihil enim humile cogitat; terrenas opes non expetit; uoluptates non exquirit; una tantum cupiditate rapitur, ut mihi ſeruiat, & omnia illius conſilia, & ſtudia, ad mei nominis gloriam conferantur; & ideo illum perpetuo ab omnibus inſidiis hoſtium, & cunctis malis, eripiam; &, quia nomen meum cognouit, ita, ut maieſtatem uereatur, & bonitatis amore uehementer inflammetur, illum in altiſsimo dignitatis, & amplitudinis, gradu collocabo. Cum fuerit in ſummas anguſtias adductus, in mediis cruciatibus opem meam implorabit, & illum exaudiã, & me illi præſenté cótinuo ſiſtam, ut illũ omni dolore liberem, & in gloria ſumma conſtituam: dierum æternitate illum cumulabo, & ſalutẽ meã, ad cuius ſemper cupiditatẽ exarſit, illi demonſtrabo, ut clarecernat, multos mortales, illius meritis, & ſanctitate, in cælũ euehi, ut non ſolũ ſalui ſint ſed ſumma etiam gloria, & dignitate, æuo ſempiterno, perfruantur.

Quoniã in me ſperauit.

Bonum eſt confiteri Domino. Pſal. 91. Apud Heb. 92.

SApientiæ quidem cupiditas ita eſt in animi cuiuſque ſenſibus inſita, ut euelli nulla condicione poſsit. Sapiẽtiæ autem munus, & officium, eſt, uitam recte moderari. Is autẽ uitam recte moderatur, qui omnia ſtudia in ultimum uitæ finem recte dirigit, neque uiam deſerit, uſque eo, dum id, quod ſapienter expetit, feliciſsime conſequatur. Omnes autem, ſiue boni, ſiue mali, beatam, atque ſempiternam, uitam ardentiſsime cupiũt. Qui ad eam igitur recta perueniunt, ſoli ſunt ſapientes exiſtimandi; qui uero ab ea ſecluduntur, ſunt amentiſsimi. Porro autem uitam beatam neque auari obtinebunt, neque iniuſti, neque ambitioſi, neque denique ille, qui malitia, & improbitate, ad magnas opes enititur; qui, ingenij acumine ſubnixus, animum ad fraudes, cum celeritate, nerſat, ut magnum in rep. locum obtineat; qui denique, terrenis curis implicitus, oculos in cælum non intendit, neque ſibi quidquam de ſempiterna uita cogitandum putat. Quis ergo ſapiens eſt? Ille profecto, qui ea mentis altitudine præditus eſt, ut omnia uitæ communis emolumenta deſpiciat, & cupitate immortalitatis inflammetur. Hac autem animi magnitudine firmatus eſſe non poterit, niſi illam a Deo fuerit conſecutus. A Deo autem nullum bonum conſequi poterit, niſi accepta beneficia, grata, atque memori, uoluntate ſecum aſsidue retractauerit. Vt enim beneficiorum immemor, & ingratus, eſt omni beneficio prorſus indignus, ita, qui beneficiorum memoriam ſumma fide conſeruat, quæ ualet, ſibi poterit de ſummo rerum omnium Domino polliceri. Vt enim ſemper eſt ingratis infenſus; ita gratis omnia bona magnificentiſsime largiri ſolet. Vnde colligitur, uerisſimam, & ſalutarem, ſapientiam in animi grati ſtudio, & in Diuinorum munerum recordatione, conſiſtere. Hoc eſt, quod Diuinus uir hoc in loco Diuinitus ediſſerit. Carmen autem hoc (ut titulus illius declarat) ſabbato fuit, harmonia ſingulari, in templo, decantatum: ut intelligatur, quod eſt ſæpius in lege repetitum, ideo fuiſſe dies feſtos inſtitutos, ut publice Deo gratiæ, pro beneficiis acceptis, agerentur; non, ut otiũ in nequitia conſumeretur. Sed præſtat, Diuinum uirum audire, quam otij turpis ignauiam, & flagitioſam obliuionem, pluribus uerbis inſectari. In hanc igitur ſententiam oſtendit, quod uerum bonum ſit exiſtimandũ. Bonum, inquit, eſt, non deliciis affluere; non copiis, & opibus, abundare; nõ florere apud homines gratia; nõ denique in Rep. dominari; ſed ſummam Domini beneficentiam mente gratiſsima cõfiteri, & excelſi, atque præcellentis, Dei nomen carmine perpetuo, & concentu iucun-

Titulus Pſalmi.

Bonum eſt cõfiteri Domino.

Google

iucundiſsimo,celebrare.Hoc igitur ſtudio teneor; hac cupiditate mirabiliter incenſus ſum ;ut tibi, Domine, gratias ſemper agam. Et hoc munus non erit mihi ſegniter,atque negligenter,obeundum.

Ad annunciendũ mane miſericordiã tuã.

Continet enim negligentia,in rebus Diuinis,animi ingrati,& flagitioſæ obliuionis,argumentum. Sed operam ſtrenue nauabo, ut officio tam præclaro diligentiſsime, atque uigilantiſsime, perfungar. Diluculo igitur euigilabo, ut miſericordiam tuam prædicem, & fidei tuæ laudes, nocte etiam,admodum grata oratione, commemorem. Miſericordiam quidem, quod opem mihi,cum eſſem miſeriis oppreſſus,attuleris; fidemq; uero,quod omnia,quæ ſpopondiſti,& recepiſti,cumulate præſtiteris.

In decachordo Pſalterio.

Tantus autem eſt ardor animi mei,& tam aote,& incitatum, tui celebrandi nominis ſtudium,ut neque uox,neque cantus ullus, nec organa muſica mihi ſatisfaciant. Perficiam tamen,quantum potero,ut omnibus ſignis, quibus ſim flammis incenſus, aperiam. Ad decem chordarum igitur inſtrumentum, ad teſtudinem, ad grauioris organi concentum,ad citharam,laudes tuas iucundiſsime canam.

Quia delectaſti me Domine in facture tua

Magnam enim mihi uoluptatem,& lætitiam, ex actionum tuarum meditatione,contuliſti; &, in commemoratione operum, quæ manibus tuis effeciſti, mirabiliter exſultabo. Quam ampla, & illuſtria,ſunt opera tua,Domine?& conſilia ſapientię tuæ,quam procul ſunt ab humana cogitatione remota? Nihil tamen ſine ſumma ratione deſignas,moliris,& efficis;ut,quæ non ſunt,exoriantur;quæ ſunt, tempore definito cohæreant; quæ ſunt ordine conſtituta,conſeruentur;quę ſunt inordinata, in ordinem reuocentur;& omnia tandem in tuorum ſalutem, atque dignitatem, dirigantur. Hæc inſipiens non intelligit; hoc ſtultus non conſiderat; & ita fit, ut uel te,per ſummum ſcelus, iniquitatis inſimulet; uel, per ſummum mentis ſtuporem, omnia fortunæ temeritate gubernari,conſtituat. Hoc autem eſt impietatis ſeminarium; ex hac rerum Diuinarum ignoratione omnes ſectæ peſtilẽtes oriũtur; hinc omnia ſcelera ad perniciem generis humani proruperunt.

Cum exorti fuerint peccatores

At, quem fructum homines amentiſsimi, qui ſibi ſapientiam in ſumma dementia nimis inſolenter arrogant, ex ſtultitia adeo deteſtabili,& exſecranda,percipiunt? Hunc certe. Vt, quamuis inani ſpecie dignitatis uulgo florentes eſſe uideantur, momento temporis de gradu deturbentur, & miſeriam ſempiternam ſubeant. impij namque uiriditate quadam ſplendent, ut herba; qui iniquas actiones ſuſcipiunt, opibus,& potentia,florent,cum, ſubito,repentina uaſtitate,conſumpti, in ſempiternum exitium detruduntur. Omnis ſiquidem hominis ſplendor exſtinguitur; opes auferuntur; potentia deletur; tu uero,ſumme Domine,in omni ęternitate Deus idem ſemper es;& gloria ſempiterna circumfluis. Vnde ſequitur,ut, qui rebus tam fluxis,tam inanibus,tam fallacibus, addicuntur, ſint ſtultiſsimi; qui uero te unum intuentur, & in te omnem ſpem ſalutis conſtantiſsima fide teponunt, ſint ſapientiæ laude præcellentes. Eas enim opes ardentiſsimo ſtudio conſectantur, quæ nullis umquam ſęculis interibunt.

Quoniã ecce inimici tui Domine

Ecce inimici tui, Domine,(iure Inimicos tuos appello, qui mihi, quem tu tam multis muneribus,& ornamentis, affeciſti, infeſtiſsimis animis aduerſantur) inimici, inquam, tui peribunt; &, qui iniquitatem ſummo ſtudio moliuntur,funditus euertentur;& eorum opes,calamitatibus improuiſis diſsipatæ,ex oculis euaneſcent;ut conuincatur eorum, qui multum in illis innitebantur,amentia.

Et exaltabitur ſicut unicornis cornu meũ

At uero Regni mei opes, & magnificentiam, Vnicornis fortitudine,& robore,confirmabis. Vt enim Vnicornis,horribilis, & ualde metuendus, eſt cunctis animantibus, & a nullo umquã,ſuperatur; ſic ego ope tua ero ſemper inuictus.

Et ſenectus mea in miſericordia uberi.

Gratia enim tua ſum multo magis, quam legis unguento,delibutus;&,hoc tam ſacrato oleo perfuſus,figuram, & imaginem, gero illius,quem Spiritu ſancto, & Diuinæ uirtutis amplitudine,perunges.

Et deſpexit oculus me' inimicos.

Oculus meus interitum cernet eorum,qui contra me furenter inſurgunt; & maleficorum hominum calamitoſam ruinam aures etiam meæ percipient. At iuſtus, qui, uanitate contempta,& abiecta, totus in ſtudium pietatis,& religionis, incumbit, ut palma florebit,&, tamquam cedrus Libani, maximis incrementis augeſcet. Qui enim ſunt conſiti in domo Domini, in atriis Dei noſtri mirabiliter effloreſcent.

Adhuc multiplicabuntur in ſenecta.

Neque ſenectus eos conficiet; ſed, quo magis ætate progreſsi fuerint, eo maiores, & uberiores, fructus eſterent,& erunt ſemper & opibus opulenti, & digniratis amœnitate conſpicui. Eorum igitur honore,& amplitudine,clare uidebitur, quam iuſtus ſit Dominus, in quo robur meum habeo conſtitutum,& intelligetur ab omnibus,iniquitatem illum perennem æquitatis totius fontem attingere nulla ratione poſſe. Patebit enim,illius iudicio bonos ad ſummam gloriam deſtinari, & improbos cum inſigni ſeueritate peruerti.

Dominus regnauit, decorem indutus eſt. Pſal. 92. Apud Heb. 93.

MAgnis laudibus celebrat uir Diuinus Regnum Dei; & illius prædicatione gaudio triumphat; ingentiq. lætitia ad canendum excitatur. Regnum autem Dei, eſt hominum fides, Dei cognitio,caritatis ſtudium, Diuini amoris incendium,& perfecta denique obedientia,qua ſancti homines ita ſunt Diuinis ſanctionibus adſtricti,ut nihil omnino uelint,cupiant, moliantur,& agant,quod ſit legi Diuinę cõtrarium. Nec enim loquitur hic de Regno,quod eſt in cælo,& Dei imperio ſempiterno, & cęlitum obedientia perfectiſſima,conſtitutum;(illud enim,cum ſit antiquiſſimum, non erat recenti aliqua gratulatione celebrandum) ſed de Regno,quod fuit in terris,Chriſti,ſanctiſsimi Regis,aduentu fundatum. Regnabat Satan;regnabat libido; regnabat immanitas, humanumq. genus erat duriſsima tyrannide peccati,atque mortis, oppreſſum. Venit filius Dei in terram,ut tyrannidem importunam, atque mortiferam,

tiſetam,deleret,& Regnum legitimum, atque ſalutare,ſanciret. Si ego (inquit) digito Dei eiicio dæmonia, peruenit in uos Regnum Dei. Hoc eſt autem, quod Dauid hoc in loco laudibus, quantum poteſt,extollit.Inquit igitur: Dominus regnauit;amplitudinem decoris, & magnificentiæ, induit;induit Dominus prçclariſsimam glorię ueſtem;&, robore inuicto ſuccinctus, mundum nouum ſtabiliuit, qui numquam de ſede ſua conuelletur. Vera religio in obliuionem uenerat; cognitio ſempiterni numinis fere interierat;dira ſuperſtitio mētes humanas occuparat;flagitia,& ſcelera,erant in Diuina ſede repoſita; temporis diuturnitas, Regum,& populorum, legibus confirmata,tantam ſtabilitatem tenebris,quibus erant immerſi cuncti mortales,attulerat, ut Satanæ Regno nihil fieri poſſe firmius aliquo modo uideretur.Ratio namque erat imbecilla; lumenq. illius obſcuratum,ita,ut, ſi quiſquam bene de rebus Diuinis,aliqua ex parte,ſentiret, id proferre non anderet;&,præterea,quod ſentiebat, erat multis erroribus ualde flagitioſis inquinatum: erat itaque ſalus humani generis deſperatiſsima,cum Dominus Regnum ſuum opera Chriſti fundauit.Nam tenebras diſcuſſit;clariſsimam lucem attulit;clementiæ ſuæ pulchritudinem, iuſtitiæ ſuæ ſplendorem,ſapientiæ decus, moderationis ſuæ uenuſtatem,& elegantiam,qua erat ornatus, hominibus conſpiciendam propoſuit,ut eos tam admiranda ſpecie pulchritudinis ad ſui nominis amorem uehementer alliceret. Sed, quia non ſatis erat,opes ſuæ bonitatis explicare,niſi opes aduerſariæ poteſtatis infringeret, inuicto ſe robore pręcinxit, ut cunctas feritates expelleret, & mundi principem e ſolio,in quod per ſummum ſcelus adſcenderat, ui ſumma deturbaret, deinde Regnum ſuum ita legibus,inſtitutis,& præſidio,ſtabiliret, ut labefieri numquam poſſet. O ſumme Rex, atque rerum omnium ſempiterne dominator,omnia mundi regna uarias mutationes habent;&,cum ad amplitudinem,certo ſpatio definitam, perueniunt, labuntur,& ruunt,& exitu funeſtiſsimo concluduntur: quod Regno tuo contingere non poteſt.Soliū namque huius Regni tui fuit a ſempiterno tempore,mirabili conſilio,deſtinatum;ita,ut, quamdiu nomen tuum in gloria uixerit, exſcindi non poſsit.Cum igitur tu idem ex omni ęternitate ſis, & gloriæ tuæ decus, & amplitudo, nullum ſit finem ſęculis infinitis habitura; neceſſario ſequitur, ut ſolium tuum ſempiternum ſit. Hęc autem Regni firmitas, hoc imperij firmamentum, hæc uirtutis Diuinæ conſtantia, in bellis,quibus fuit, ſummis omnium principum uiribus,oppugnata, ſatis perſpecta fuit. Intumuerunt flumina, Dn̄e, intumuerunt flumina,& horrendos fremitus ediderunt,&, ſupra ripas effuſa, fluctibus uiolenter eiectis,finitimos agros obruerunt;ut curſum ſanctiſsimæ religionis impedirent. Quid fuit a principibus ſummis,in oppugnanda tuorum fide,prętermiſſum? Decreta nefaria figebantur; cruciamenta parabantur;cruces,ignes,equulei,exquiſita,& inaudita, ſupplicia,corpora ſanctorum lacerabant;& tamen neque minę propoſitę,neque terrores denuntiati, neque ſuppliciorum dolores acerbiſsimi, potuerūt Regni tui magnificentiam de ſtatu deiicere. Quid de maris profundi ſæuis tempeſtatibus ediſſeram?Venti, atque turbines, excitantur;immanes fluctus attolluntur;ſæuit immanis,& importunus,hoſtis;omnia,quantum poteſt,turbat,& ruit, & procellas excitat; tyrannos acrioribus in dies furiis exagitat;ſectas peſtilentes inducit;omniaq. tentat, atque periclitatur,ut Dei Regnum labefactet. Sed omnes conatus illius ad nihilum recidunt. Eſt enim Dominus in cæli faſtigio, inuictiſsima uirtute, atque robore, præcellens,ut ſedet omnes tempeſtates; ut impetus hoſtiles reprimat;ut auertat peſtem a ſuis; ut uiam in cælum muniat, Regnumq. ſuum in omni temporum uarietate præſidio firmiſsimo tueatur. Quis enim modo, qui non a ſe opem tuam, Domine, ingrate reiiciat, poterit ullis hoſtium minis infringi? Nam,ſi,natura,ad ueritatem ualde propenſi ſumus, hominum diſciplinæ ſunt uariæ,& ancipites, atque fallaciſsimæ; ſolaq. teſtimonia tua firma ſunt,& conſtantia,ſummaq.fide ſtabilita. Si ſumus ſaluris appetentes,ea ſola ſempiternā ſalutem uerisſime pollicētur. Domum.n. tuam ſanctitas exornat. Numquam enim opem tuam ſuppliciter imploramus, quin tu, ę ſancto, atque ſempiterno,templo tuo, ſubſidio nobis occurras, ut ex omnibus malis eripias; & ita,uotis damnati, tibi gratias agimus; & uictimas laudis immolamus;& hoc non uno tantum tempore factis, experiundo, ſentimus; ſed ſemper clementiam tuam in cūctis rebus aduerſis agnoſcimus. Itaque neque uerbum tuum erit alligatum; neque Regnum tuum ullo terrarum motu concuſſum; ſed in omni ęternitate florentiſsimum.

Luc. 11.

Dominus regnauit decorem: indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem,& præcinxit ſe. Firmauit orbem terræ.

Parata ſedes tua ex tunc.

Eleuauerūt flumina.

Mirabiles elationes maris.

Mirabilis in altis Dominus.

Teſtimonia tua credibilia.

Deus ultionum Dominus. Pſ. 93. Apud Heb. 94.

REgnum Dei,eſt perfugium miſeris; ſolatium afflictis;alleuamentum oppreſsis;pax ſumma,& inexplicabile gaudium,bonis; ſpes immortalitatis omnibus,qui,incenſa fide firmati, præſidio numinis cæleſtis innitūtur. Idem autē eſt terror iniectus improbis,pauor,& exanimatio ſceleratis,conſcientiæ angor,& cruciatus aſsiduus, & ſupplicium denique ſempiternum, illis, qui Regni opes nefariis conatibus oppugnant, ſummi Regis iudicio,conſtitutum. Regnum quidem eſt clementia,& benignitate,ſtabilitum.Sed,quo miſericordia amplior eſt,eo grauius,& acerbius,ſupplicium impendet omnibus, qui bonitatem Dei, cum proiecta audacia,deſpiciunt,illiusq. placitis aduerſantur. Sancti quidem homines, cum Dei ipſius imitatores ſint,omnes homines ſaluos uidere cupiunt. Verum, cum multos uideant Dei legem contemnere, & illius clementia, ad maiorem impudentiam ſceleris, abuti; acerrime commouentur,& iuſtiſsimæ ultionis moram admirantur. Quemadmodum igitur ſupplicibus, & abiectis, ueniam petunt, ita uindictam ſcelerum ſuperbis,& contumacibus,qui nec beneficiis allici,

neque

Digitized by Google

neque in commodis emendari,uolunt, interdum deprecãtur. ſtudium enim Diuinæ gloriæ ntrumque eos facere compellit.Hoc ſtudio Dauid acriter ſtimulatus, & incenſus, in hanc ſententiam mentem ſuam aperit, & uindictam acerrima contentione poſtulat. Ait enim: O Domine, ſeclerum uindex;o Domine ultor iniuriarum,nomeu tuum ſupplicio ſceleratæ multitudinis illuſtra.

Deus ultionum Dominus, libere egit.

Euchere in altum; iudicium in terra conſtitue; tuæ dignitatis cauſſam ſuſcipe; debitas pœnas a ſuperbis repete, & infandum ſcelus ulciſcere.Quouſque tandem,Domine, quouſque tãdem impij in ſceleribus exſultabunt?facinora meditata proferunt;furenter,& temere,uoces, contumaciæ, & minime ferendæ elationis, indices, obloquuntur,omnes, qui toto pectore actionibus iniquis incumbunt. Populum tuum immaniſsime contuderunt; hereditatem tuam uehementer afflixerunt;uiduas,& peregrinos,quibus tu clementiſsime conſultum eſſe uoluiſti, crudelem in modum interemerunt; & pupillos immaniſsime dilacerarunt. fuerunt enim infeſti omnibus,qui religionem tuam pure,caſte, & ſancte, colendam, ardente ſtudio, ſuſcipiunt. Nec ſolum fuerunt in homines pios immanes,uerum etiam in Maieſtatem tuam ſceleſtiſsimi. Non uidebit (inquient) Dominus hæc,quæ deſignamus; neque Deus ille, quem ſanctiſsimum habuit Iacob, in nos umquã animaduertet. Intelligite,inſipientes,quos in populo tyrannorum furor a ſtudio ueritatis abduxit;& aliquando tandem,amentes, & inſani, ſenſum recipite. Tanta uos amentia uexat, ut illum ſummum conditorem, & Dominum, qui omnia condidit,finxit,& informauit,& animos ſenſibus inſtruxit,mentis,& rationis,compotes effecit,ſenſibus, atque mente, penitus orbatum arbitremini?Qui audiendi ſenſum in auribus conſeuit, non audiet?qui finxit oculum,non uidebit?

Qui corripit gentes, non arguet

Ne exempla quidem gentium aliarum,quas Dominus perdidit,& afflixit, in quibus principio coercendis, deinde funditus euertendis, iudicij ſui ſanctitatem demonſtrauit, uos admonebunt, ut ſupplicium,quod uobis ſimiliter impendet, ſollicite, & anxie,formidetis?Atqui ideo ſeueritatis exempla conſtituit, ut multi homines, ad ſcientiam ſempiterni Dei eruditi,ſcelus exhorreant,& iudicium metuant;intelligantq. tandem, nihil eſſe pietate, atque iuſtitia,ſalutarius.Nihil enim Diuinã mentem latet;omnia,quamuis tenebris immerſa ſint, illi diluceſcunt; &, quamuis ſint multis inuolucris obtecta, oculis illius euoluta, & explicata ſunt;in ſenſus intimos penetrat; hominum cogitationes explorat;& intelligit plane, omnes illorum actiones,& conſilia, in uanitate ſumma uerſari.Salutem expetunt,& in peſtem ruunt; uitam ſollicite curant,& mortis iugum ſponte ſubeunt; ad dignitatem modis omnibus enituntur,& ignominiæ ſempiternæ notis inuruntur; ætatem ſibi longiſsimam pollicentur, & in medio curſu, impetu improuiſæ necis, obruunt;& ita,in rebus omnibus, a ueritate longiſsime ſecluſi, inanitatem, ſumma contentione, & ſollicitudine, conſectantur. Omnes igitur infelices,& ęrumnoſi,atque miſerrimi,ſunt,qui ſeſe a Dei diſciplina diſiungunt; illeq. tantum beatus erit,quem tu,Domine, erudieris,& cuius mores,& uitam, ad legis tuę normam direxeris.

Beatus homo, quem. Vt mitiges ei a diebus malis.

Eum namque ſtatum aſſequetur, ut,quamuis omnia bellis ardeant,& diræ calamitates,undique inuectæ,mortales exterreant, numquam metu trepidet;&, cum ſumma animi tranquillitate,conſtantiam Diuinã retineat. Tu enim illi,in ſumma etiam rerum omnium perturbatione, & interitu, tranquilliſsima pace frui concedes;& præſertim tẽpore,quo fuerit impiis, nomine tuo,ſempiternum exitiũ comparatũ.Nec enim deſeret Dñs populũ ſuum; neq. hereditatẽ ſuam, cultura ſua deſtitutã, ab hoſtibus diripi, & uaſtari,patietur. Iudicia quidem perperã fiebant; iuſti erant calumniis circumuenti; innocentes oppreſſi; pauperes afflicti; erat illis, qui pietatem colebant,dirum ſupplicium, tamquam maleficis, & ſceleratis,irrogatum; uidebatur Chriſti Regnum a Diuino patrocinio derelictum;uerum neque ipſo tempore Deus piorum hominum cœtum deſerebat,ſed inuicto præſidio confirmabat;uſque eo, dum iuſtitia ad iudicium rediret, & ſanctiſsimus iudex pœnas ab illis, qui in ſanctos homines ſæuiebant, acerbe repoſceret; & illius iudicij ſanctitatem omnes ſecuti ſunt, qui rectum animum gerebant.

Quoadusq. iuſtitia conuertatur in iudicium.

Illos autem,qui mente pura ſunt,Chriſtus admonet, ut ſeſe ad illius ductum, & imperium,adiungant;ut,bonorum exercitu comparato,impios exſcindat.Quis,inquit, pro mei nominis ſanctitate, contra impios, ſub meis ſignis, ſtrenue decertabit? Quis,pro mea gloria,& dignitate, prœlium acriter inibit?

Quis conſurget mihi aduerſus malignãtes

In hac cauſſa erit manſuetudo nefaria, lentitudo flagitioſa, amicitiæ fœdus cum iniquis ſceleſtiſsimum, & non mediocri pœna uindicandum. Acre ſtudium, & uim offenſione mei nominis uehementer incitatam, ab illis,qui me ſequuntur,efflagito: magna enim res agitur. Si enim nomen meum in obliuionem uenerit, fructus aduentus mei funditus interibunt. Hac Domini ſententia bonorum fides egregie confirmatur, quæ auxilium firmum opportune conſequitur.

Niſi quia Dominus adiuuit me

Si enim Deus in rebus prope deſperatis auxilium minime contuliſſet,anima mea propemodum in obliuione iacuiſſet. Sed,cum ſtatus Regni in eas eſſet anguſtias adductus, ut pes meus mihi, humanitus pericula conſideranti,nutare uideretur, continuo me Dñs miſericordia ſua fulciebat;&,quod erat euerſum,clementer inſtaurabat.In multitudine cogitationũ,quæ mentem meam peruagantur; dum pericula intenta proſpicio; dum diſcriminis magnitudinem pondero; conſolationes tuæ animum meum ab omni ſollicitudine, & cura,reficiunt, atque mire lætificant. Sic autem fit, ut nullum caſum, atque ruinam, pertimeſcam. Num fieri ullo modo poteſt, Domine, ut tu cum Regibus impuris, & ſceleratis,qui legibus tyrannicis pauperes affligunt, fœdus ineas, & illis indulgeas, quorum omnia ſtudia ad iniquitatem conferuntur?

Numquid adhæret tibi ſedes iniquitatis.

Coniurationem ineunt; &, coniunctis uiribus,uitam iuſti petunt; & innocentem ſanguinem, lata pro tribunali ſententia, (indignum enim ſe facinus ulciſci cogitant,

tant, cum ſcelus immane ſuſcipiunt) crudeliter effundit. Verum, quamuis, inquit Dominus, omnia regna mundi in mei nominis exitium compararentur, Regni mei, Diuina mente florentis, interitũ minime formidabo. Deus enim me in ſublimi gradu locabit, & ſtatum meum (ut certiſsime ſore confido) præſidio inuicto communiet. Eis autem, qui pietatem adeo immani ſcelere perſequuntur, meritas pœnas irrogabit, in ſuſcepti ſceleris ultionem. Non diutiſsime te ab ira continebis; ſed tandem eos euertes, ſumme Domine, quẽ præpotentem Deum noſtrum, qui haud nos ope ſua nudabit, ueneramur, & colimus.

Venite exſultemus Domino, &c. Pſal. 94. Apud Heb. 95.

SPes, & metus, uitam hominis Chriſtiani moderantur. Spes, affert lætitiam; metus, ſollicitudinem. Vtrumque ſimul neceſſarium eſt. Nam ei, qui nihil omnino timet, impendet ruinæ periculum; illi autem, qui diffidit, eſt aditus ad Diuinam gratiam præcluſus. Vir igitur ſanctus utrumque molitur; ut ad lætitiam uocet, quæ ſpe clementiæ Diuinæ continetur; & metum incutiat animis illius ſummi mali, quod in diffidentia conſiſtit. Vt ſpem uero confirmet, & immenſam Dei potentiam, & probitatem, oratione commemorat; &, ut metum iniiciat, eum terrorem denuntiat, quo nihil magis metuendum eſſe poterit. Ait enim, futurum, ut, qui rebellione, & diffidentia, in Dei offenſionem inciderint, non ingrediantur in requiem Domini. Quæ ſit autem hæc requies, eſt breuiter explicandum. Eſt autem Dei requies, operis Diuini perfectio, & ſuſcepti muneris abſolutio. Vt enim opifices, cum opus, in quo multum laboris, & ſtudij, conſumpſerant, omnibus ſuis numeris abſolutum uident, illa cura, qua diſtenti fuerant, relaxantur, & animo conquieſcunt; ſic Deus, cum uidiſſet, omnia, quæ fecerat, eſſe ualde bona, (ut Geneſ. 2. de rebus Diuinis, ſecundum ſanctæ Scripturæ cõſuetudinem, humano more loquamur,) quietem cepit, & opibus ſuis oblectatus eſt. Non tamen hæc requies eſt illa, de qua Propheta hoc in loco diſſerit. Ab huius enim requietis fructu nemo repellitur, cum Dominus Solem ſuum oriri faciat Num. 14. & ad Heb. 3. ſuper bonos, & malos. Eſt & alia requies, mãdata litteris ſanctis, e qua fuerunt excluſi omnes, qui Deo fidem non habuerunt, ex illis, qui ex Aegypto egreſsi ſunt; & ea de cauſſa ad quietas telluris promiſſæ ſedes minime peruenerunt, quorum corpora in deſerto ſtrata ſunt. Sed non ea requies eſt illa, cuius excluſione, Propheta minitatur incredulis, ſed cuius exemplo ad grauitatem comminationis utitur. Inquit enim apud illum Deus; quemadmodum olim fuere multi, propter diffidentiam, & rebellionem, Terræ ſanctæ aditu omnino prohibiti; ſic euenturum omnibus, qui ſimili perfidia laborauerint, ut a quiete Domini ſecludantur. Alia igitur requies eſt, ad quam, abſque fide, minime peruenitur. Relinquitur ergo, inquit Ad Heb. 4. Paulus, Sabbatiſmus populo Dei. Quis autem Sabbatiſmus iſte ſit, facillimum erit explicare, ſi mẽte, & cogitatione, perceperimus, quod ſit opus Dei omnium maximum, & maxima admiratione digniſsimum, ad quod reliqua omnia opera Diuina, ut in finem, referuntur. Nam, ſi requies Domini, eſt operis Diuini perfectio, maximi operis abſolutio, eſt illa requies iucundiſsima, a cuius fructu omnes excludendi ſunt, qui fide caruerint. Opus uero maximum eſt, iuſtitiæ infuſę donum, fidelibus attributum. Eſt enim Iuſtitia, Diuinæ probitatis imago; ſempiternæ pulchritudinis, & uenuſtatis, effigies; clariſsimum ueriſsimæ uirtutis decus, & ornamẽtum, Solis ſplendorem, magnitudine lucis admirandæ, longiſsimo interuallo ſuperans. Eſt denique (ut uno uerbo omnia complectamur,) forma Diuina. Si Deus mũdum tanta pulchritudine, & concinnitate, perpoliuit; ſi legẽ tanta cura, & ſtudio, ſanxit; ſi filium in terras legauit, ut humanum ſibi genus conciliaret; ſi a filio pœnas, noſtris ſceleribus debitas, exegit; ſi nos beneficiis allicit; plagis affligit; præmiis inuitat; minis exterret; omnia hæc illius opera in eum finem conferuntur, ut nos iuſtos efficiat. Eſt igitur neceſſe, ut, cum hoc opus abſolutum uiderit, in quod tantum laboris, & ſtudii, contulerat, mirifica requiete perfruatur. Similiter & nos, natura, Diuinitatis nimis appetẽtes ſumus, &, illius conſequendæ gratia, omnes labores excipiendos arbitramur. Nam, & qui ſceleſta facinora moliuntur, ut diuites, & illuſtres, & ampli ſint, & uoluptatibus affluant, & uitam communiant, eo contendunt, ut Dei ſimilitudinem, qui beatiſsimus eſt, omnibus modis arripiant. Errore quidem mentis obcæcati, quo magis Deo ſimiles fieri concupiſcunt, eo ſe longius ab illius imitatione ſeducunt; id tamen illos conari, ut Diuinitatem quandam aſſequantur, eſt ualde perſpicuum. Cum igitur omnes, & bona mente prędicti, & ſceleribus inquinati, ſint Diuinitatis cupiditate ſolliciti; eamq. Diuinitatis imaginem nemo conſequi poſsit, niſi qui iuſtus exſtiterit; ſequitur neceſſario, ut illi ſoli animi quiete iucundiſsima potiantur, qui iuſtitiam ueriſsimam, caritati ſcilicet coniunctam, beneficio, & gratia, conſequuntur. Hæc eſt igitur requies, de qua uir ſanctus hic loquitur, a cuius fructu omnes excludendos eſſe dicit, qui fidem Deo non habuerint. Nullo modo ſunt affines inuidiæ uiri ſanctiſsimi. Cum omnibus hominibus opes, quibus affluunt, communicari percupiunt. Iccirco Dauid magnis clamoribus ad participanda munera Diuina omnes mortales inuitat. Ait Venite exultemus. enim: Venite, omnes, & uoce clariſsima Deo carmina canamus, & exſultantes celebremus Dominum, in quo ſolo eſt noſtræ ſalutis munitiſsimum propugnaculum, & inuictiſsimum uitæ pręſidiũ. Tantum uero munus non ſegniter obeamus, ſed uigilanter, & acriter, & ſtudio nimis incenſo, properemus, ut ad illum, cum confeſsionis muneribus gratiſsimis, adeamus, & canticis, harmonia iucundiſsima modulatis, nomen illius in cælum (quantum nobis licebit) efferamus. Omnes opes humanæ ſunt inanes; fides humana eſt fallax, & lubrica. Qui igitur ab hominibus ſalutem exſpe-

ctan-

ctandam,& poſtulandam,exiſtimat,eſt amentiſsimus. Homines enim neque poſſunt,ſi uelint,neque uolunt, ſi poſſint,auxilium ſuis,in rebus afflictis,afferre. Voluntati enim imbecillitas,ſacultati perfidia,eſt impedimento. Ab illo igitur tantum eſt auxilium ſalutare flagitãdum , qui & poteſt,& cupit,opitulari. Nam,quod ad poteſtatẽ attinet, ille Deus magnus,& Rex magnus,nihilq.eſt in cęlo dignitate præcellẽs, nihil in terra opibus,& imperio , florens, quod ſit aliqua ex parte cum illius glorię Maieſtate conferendum.Ille namque & cælites omnes,qui Diuino lumine collucent,& principes,qui ius in terris adminiſtrant,imperio,& poteſtate infinita, cõplectitur. In ditione illius ſunt, & profundiſsima terræ penetralia,& altiſsima mõtium cacumina,ita,ut nihil omnino ſit, uel in cælo, uel in terra , ab illius imperio ſecluſum. Mare fuit ab illo factum, & terra manibus illius condita.itaque omnia,quę utriuſque complexu contenta ſunt,imperio illius coercentur. Venite igitur;& omnes, ſimul,animorum ſumma conſeuſione , ad debitum ſanctiſsimæ pietatis officium conſpirantes, illum adoremus ; ad illius pedes nos abiiciamus; uenerabunde genua flectamus ; orationiſq. munera,& ſacrificia,Domino,qui fecit nos,ſuppliciter immolemus. Nam de potentia illius nõ ambigimus. Quid de fide , & clementia,dicendum? Mira ſunt , quæ ab illo in nos beneficia profecta ſunt. Quamuis enim rerum omnium Dominus ſit,pręcipua,atque ſingulari, ratione Deus noſter eſſe,& exiſtimari , uoluit. In illo igitur eſt noſtræ ſalutis firmamentum ; & decoris,& honeſtatis,ornamentum ; fixum,ſtabile , atque ſempiternum; mentis oblectamentum ; & omnia denique , quæ uolumus,expetimus,amamus, & conſequi uehementiſsime cupimus,illius nomine,fide, probitate,gratia,continentur. At,qua nos cura, uigilantia,ſtudio,& ſollicitudine, tuendos, & conſeruandos,ſuſcepit? Vt paſtor gregem in læta pabula deducit;ut oues,& pecora,a luporum truculentia defendit;ſic nos uberrimis bonitatis ſuę paſcuis enutrit , & hoſtium impetum a nobis reprimit , omniaq. pericula propulſat.Cum igitur ſit omnipotẽs,& immẽſa fide,atque bonitate,præditus; quid eſt, quod ſub imperio illius metuamus ? Aliunde quidem nullum nobis periculum importari poterit, quod ualde timendum ſit.; a nobis ipſis , ue in extremum diſcrimen adducamur , eſt ſumma uigilantia pręcauendum. Vt enim,qui fidem ſuam in Deo firmiſsime locatã habet,illiuſq. iuſsis obtemperat , omnia ſibi de ſummi Domini potentia,atque probitate,conſtantiſsime pollicetur;ita, qui non eſt obediens , & Diuinis promiſsis fidem non habet,cum in lubrico,& pręcipiti, loco ueſtigia firmare nequeat, nutat,uacillat, & labitur , & plerumque in ima deuoluitur. Varius,incõſtans , & inſtabilis,eſt,omnis,qui non firma fide Diuinis promiſsis innititur; & quodammodo ipſam ſummam,atque ſempiternam, ueritatem uanitatis inſimulat,Deoq. (ſi ita loqui ſas eſt)grauem moleſtiam exhibet Humana nãque diffidẽtia cum Diuinę bonitate cõtendit;& obſtat, quo minus ſumma bonitas(ut cupit)Diuina nobis munera muni

Et nos populus paſcuæ eius.

fice largiatur Fidẽ enim a nobis exigit;ea uero ſecluſa,benignitas illius impeditur . Quocirca diligenter ad uoces illius attendite ; &, cum primum uerbi illius uis ad aures mentis ueſtrę peruenerit, audite,ut imperata continuo faciatis . Nolite,inquit Dominus,obdurare corda ueſtra , ut die contentionis,& tentationis , in deſerta ſolitudine , in qua tentauerunt me patres ueſtri,& ad iudicii ſui examen reuocarunt,potentiam meam , & uirtutẽ meam,certis finibus includendam exiſtimarunt : quamuis uidiſſent opera immenſa potentiæ meæ multis in locis admiranda. Ad uoluntatis meę nutum tonabat,& fulgurabat,cælum;torquebantur fulmina; terra , imperio meo , uaria animantium genera immittebat, quæ uaſtitatem ſatis inferrẽt, & homines doloribus excruciarent;fluuius,ut mihi pareret,pro ſalutaribus aquis,mortiferum ſanguinem ſuppeditabat ; tæterrimæ tenebrę implis offuſæ ſunt;Angeli ſtragẽ ediderunt;mare,utrimque coercitum, per medium gurgitem tranſitum facillimũ præbuit,& aduerſarios,fluctibus utrimque reductis,obruit, & exſtinxit; ætheria regio cæleſte pabulum dimiſit ; uniuerſa denique natura , ad imperium meum commota , & excitata , mihi celeriter obtemperabat ; & hæc omnia illorum gratia faciebam , cum interim illi, neque tantis ſignis adducti ſunt , ut uitam ſuam mihi credendam exiſtimarent ;& de potentia mea ſingulis prope diebus ambigebant , & cum bonitate mea decertabant , & dubitabant , an ego poſſem in arida , & ſolibus exuſta , ſolitudine aquas perennes elicere . Et in hanc perfidiam non ſemel inciderunt. Quadraginta annis, perfidia ſua, grauiſsimas mihi offenſiones intulerunt . Et dixi , populum eſſe præcipitem , atque deuium , & a ſalutis ſuæ ratione furenter auerſum . Nam , ut prauitatem cordis ſui ſectarentur, aberrabant; & conſilia ſua perditiſsima meis placitis anteponebant ; nec intelligebant,omnem ſalutis ſuæ rationem in eo conſiſtere, ut a uiis meis nullo pacto declinarent . Quas illi , per ſummum furorem , & inſaniam , deſerentes,ſuis uiis peſtiferis ingreſsi ſunt. Quibus acriter infenſus , iuraui fore, ne in requiem,quam illis, in fertili , & opima , tellure,benignitate mea,paraueram , ingrederentur . Exemplum igitur ſceleris deteſtamini ; uerba mea auribus, & attentiſsima conſideratione , percipite ; ut fide , & obedientia, facillime poſsitis in iuſtitiæ poſſeſsionem uenire , & ſempiternæ quietis hereditatem retinere.

Hodie ſi uocem eius audieritis.

Cantate Domino cãticum nouum. Pſal. 95. Apud Heb. 96.

REgnum Chriſti , & gentium conuerſionem , atque ſalutem cunctis nationibus allatam, celebrat hoc carmine uir ſanctus;& terris uniuerſis , de tanto bono , uoce maxima , gratulatur . Ait igitur : Canite Domino canticum nouum ; canite Domino , uniuerſæ terræ . Non uos hortor , ut mundi ſabricam , cæli ornatum , ſiderum

Cãtate Domino canticum nouũ.

fulgnrem, terræ fecunditatem, maris amplitudinem, naturæ concinnitatem, canendo eelebretis. Sunt illa quidem opera, clara, & admiranda; ſed nimis antiqua, & minime cum orbis noui pulchritudine, & utilitate, comparanda. Neque uos admoneo, ut legis antiquæ ſanctiones, religionis inſtituta, ſacrorum cęrimonias, templi ſanctitatem, laudibus efferatis. Hæc enim non ad terras uniuerſas pertinebant, cũ eſſent anguſtis Iudçæ finibus circũſcripta; nec erant ſemper eodẽ ſtatu permanſura, cum non expreſſę, & ſolidæ, pietatis rationem, ſed umbram, & imaginem, continerent.

Præterea, opera Diuina, quæ uel in naturæ totius ornatu, uel in priſcæ legis ſanctimonia, perſpiciuntur, ſunt admiranda illa quidem; uerum, cum in alia, multo magis admiranda, in currunt, ſplendore longe clarioris luminis obruuntur. Cum igitur aliud beneficium nouum, multo clarius, & magnificentius, a Deo tributum ſit, quam ſnerit naturæ uniuerſæ condicio, & totius legis inſtitutin; idq. non ad Iudæorum tantum, ſed ad omniũ ſalutem, conferatur; conſentaneum eſt, ut nouo genere carminis, ab omnibus gentibus, quacumque in parte terrarum ſedes habeant, inflammato ſtudio concinatur. Canite igitur uniuerſi, Domino; benedicite nomini eius; annuntiate cunctis diebus ſalutem eius. Nec enim eſt breuis, ſed ſempiterna; non tantum corpus ægritudine leuat, ſed multo magis animum ſanat, & opibus Diuinis auget, & cumulat; non eſt hoſtis incurſionibus, cum periculo euerſionis, expoſita; ſed inuicto Dei ipſius præſidio defenſa. O uiri, qui genus ducitis ab hominibus non inuidis, ſed inſigni caritate præditis, non opes Diuinas comprimendas exiſtimetis, ſed gentibus uniuerſis, quas Dominus eiuſdem ſalutis compotes eſſe uoluit, ipſius Domini gloriam, quæ in unici filij ſplendore, & magnificentia, conſiſtit, ſummo ſtudio prædicate, & omnibus populis opera illius nimis admiranda prædicite. Nam immeritis, & omni flagitio, & impuritate, contaminatis, gratiæ ſuę lumen clementiſsime porrigit; & iis, qui beneficia cõtumaciter, & obſtinate, repudiant, ſupplicia ſempiterna conſtituit. Eſt enim Dominus magnus, & ſummis laudibus in omni æternitate prædicandus, cuius opes immenſæ nec exhauriri, nec imminui, largitione poſſunt; & idem eſt horribilis, & metuendus, multo magis certe, quam omnes dij gentium, quorum offenſionem homines Diuinæ lucis ignari pertimeſcunt. Nam populorum numina, falſa, commenticia, & inania, ſunt; Dominus autem cæleſtem naturam finxit, & informauit: Decus, & magnificentia, faciem illius antegreditur; uirtus inuicta, & gloria nimis illuſtris, & ampla, in templo eius perſpicitur.

Annuntiate inter gentes gloriam eius.

Quoniã magnus Dominus.

Confeſsio, & pulcritudo in cõſpectu eius.

Ante quam templi ſempiterni fundamenta iacerentur, illius decus, & amplitudo, in operibus naturæ, & orbis totius moderatione, & in conſeruatione humani generis, eminebat; at, poſtquam templum in Sione, hoc eſt, in cæleſti ciuitate, conſtruxit, in quo ſemper habitaret, multo clarius in templo ipſo ſanctiſsimo uim ſuæ uirtutis indicauit. O populi, qui fuiſtis olim oppleti tenebris, & erroribus pernicioſis imbuti, nunc uero tanto ſplendore lucis Diuinæ collucetis, ut ſitis cum ſideribus conferendi, tantum, & tam immortale, beneficium uoluntate gratiſsima conſeruate; afferte Domino gloriam, & uirtutem; & decus, quo fuiſtis ornati, & robur, quo fuiſtis ab illo firmati, in laudem, & gloriam, illius conferte. Non uos ipſos efferatis; non uobis gloriam tribuatis; ſed illi ſummo Domino, a quo tantam amplitudinem honoris, & dignitatis, accepiſtis, gloriam tribuite; nomen illius extollite; munera in templum illius inferte. Non enim ab illius aditu eſtis ullo modo repellendi; cum iam non ſitis hoſpites, & peregrini, ſed ciues, atque domeſtici, & cum aliis ſanctis ciuibus eodem omnino iure coniuncti. Adorate Dominum, in illo templo ſancto, ualde magnifico, & exſtructo, quod numquam ab hoſte dirui, aut inflammari, aut uiolari, aut profanum fieri, aut de ſtatu concidere, ulla condicione poterit. Vniuerſa terra potentiam illius uereatur, & ſanctiſsima illius iudicia reformidet. Dicite, & prædicate Dei nomen gentibus; & oſtendite, Regnum Dei eſſe in terra conſtitutum, ut peccati uires elidat; ut tyrannidem mortis infringat; ut mundi principem e Regni finibus exturbet; & nouum cęlum, & nouam terram, & noui cuiuſdam mundi ornatum, ſempiterna firmitate corroboret; ut nullo modo motibus ullis labefieri umquam poſſit; & iudicium conſtituat, in quo de populis uniuerſis ſententiam, cum ſumma æquitate, ferat. Orbes cæleſtes gaudio triumphent; terrarum orbis uniuerſis exſultet; mare, & omnia, quæ illius magnitudine coercentur, iucundos ſonitus edant; agri, & fruges, & gramina, lætentur; ſiluæ, atque nemora, uoces, ſummæ uoluptatis indices, emittant; uniuerſa denique natura in conſpectu Domini gratuletur: quoniam uenit, ut terræ iura perſcribat, & cum æquitate ſumma lites dirimat, & ſtatuat in populis, quod iuſtitiæ ſanctitas, & fides, efflagitat.

Afferte Domino.

Cõmoueatur a facie eius.

Domnus regnauit, exſultet terra. Pſal. 96. Apud Heb. 97.

PRoſequitur uir ſanctiſsimus oratione ſua laudes Regni florentiſsimi; tantoq. ſtudio illius incenditur, ut totam mentem in eo defigendam arbitretur; Regnumq. Satanæ euertendum, & affligendum, prædicit. Inquit igitur, Dominus regnauit; exſultet terra: illam namque cæleſtis ſplendor illuſtrabit; exſultent inſulæ multæ, ad quas nempe munera Diuina peruenient. Nubes, & caligo, illum circumſiſtet, ut abſtruſæ, & abditæ, Maieſtatis immenſitas admirationem commoueat, & excitata ſubito tempeſtas orbem terrarum concutiat, hominumque mores inuertat, & ad cognitionem ſempiternæ Maieſtatis adducat;

Dominus regnauit.

ducat;

ducat; ſoliumq. ſuum iuſtitiæ, atque iudicii, robore cooſitmabit; ignis illum ante ibit. qui hoſtes illius, qui circumcirca ſtaudes in bonotum perniciem moliuntur, horribili incendio uorabit; exitium inſeret; impietatem coercebit; immanitatem libidinis, peccati uires, elidet; dæmones exterminabit; tyrannos inteſtina ſeditione lacerabit; & inuecta calamitate proſternet; imperiaque magna in ultionem ſceleris infaodi peruertet; orbis crebris fulgoribus ſpleudebit;

Montes ſicut cera fluxerunt.

terra uidebit, & contremiſcet. Montes, in Domini conſpectu, tamquam cera liquefacti, diffluxerunt. Priucipes, ſummis opibus elati, & inflati, coram uniuerſæ terræ Domino, prolapſi ſunt.

Annuntiauerunt cæli.

Cæleſtes animi, Diuina luce completi, Diuinæ iuſtitiæ diſciplioam tradiderunt; & populi, radiis Diuinæ lucis illuſttati, gloriam ſummi Domini, atque Patris ſempiterni, in terra contemplati ſunt. Erubeſcant igitur omnes, & inſigni dedecore, & iguominia, notentur, qui ſimulacra uenerantur; & qui dijs commenticijs honores Diuinos inſtituunt, & ex illa dita, & inani, ſuperſtitione laudem aucupari nituntur.

Adorate eum omnes angeli eius

Deſerite errorem, miſeri; amentiam deteſtamini; & cuncti Principes, qui ius in terra dicitis, ſummi Regis iudicia pertimeſcite; & in couſpectu illius procumbite; ut Maieſtati illius homiliter, atque demiſſe, ſopplicetis. Sion uero, hoc eſt, ſaoctorum hominom Euangelij iure deuincta multitudo, audiet propagari religionem; hoſtes affligi; impedimeuta dimoueri: qoa fama, mitum in modum efferetur lætitia; & ciuitates Iudæ, quas incoloot ueriſsimi Iudæi, qui non corpus; ſed animum, circumciſum gerunt, mirabiliter exſultabunt, cuoi animaduerterint, iudiciorum tuotum ſanctitate moltos mortales ad tuum nomen adiuugi. Tu enini oerus Deus es, altitudine uirtutis, & potentiæ, atque dignitatis, exçellens; qui terram uniuerſam imperio infinito complecteris; cuius ſanctitas, atque religio, homioom, etiani fama, longe, moltumq. omnibus inanium, deorum religionibus aotecellit. Nemo, ſub tanti Regis imperio, malum, ab impietate comparatum, extimeſcat; iutelligatque, ſibi aoxilium mioime deſuturum.

Qui Deum igitur amatis, unam taotum curam ſuſcipite, ut malum odio ſummo perſequamini. Veri enim, & conſtantis, amoris ratio flagitat, ut, quod ille diligit, diligatis; &, quod odit, exſecremini. Iuterim uero omnia pericula, quæ uobis intenduntur, negligite. Ipſe namque Domiuus, qui ſanctorum ſuorum animas ſingulari præſidio fulcit, eos ab impiorum maoibus eripiet, ſalutariq. præſidio confirmabit.

Lux orta eſt iuſto.

O miſeram iuſtitiæ iucunditatem: o pacem tranqoilliſsimam: o gaudium ſtabile, atque ſempitetoum, quo illi, qui ſummi Regis imperium libenter accipiunt, & fideliter exſequuntur, in omni temporis uarietate, perfruuntur. Impios uexat amentia; exterret conſcientia; metus exanimat; curæ, & ſollicitudines, affictaut; aſsidui angores excruciant; cum interim ij, qui iuſtitiam, & pietatem, colunt, ex conſcientiæ teſtimonio miram uoluptatem capiant. Nam Dei præſidio nituntur; luce Diuini ſpiritus illuſtrantur; cogitationibus iucundiſsimis eriguntur; & ad cælum ſemper adſpirant; &, colloquiis Diuinis exhilarati, & ad ſpeni cettiſsimam immortalitatis excitati, uitam in ſuauitate incredibili ttaducunt. Voluptates quidem exquirunt improbi; ſed fruſtra in illis parandis omne ſtudiuoi conſumunt. Pro futili enim, & inani, uoluptate, uim inſignem doloris, & acerbitatis, accerſunt; &, cum primum motus turbulentus, qui eos inſaoire compellebat, effluit, quam amarum ſit illud, quod erroris opinione dulce finxerant, moleſtiarum grauiſsimis ſenſibus experiunlur. Vnde clare cernitur, iucundam lucem non iniuſtis, ſed iuſtis, exoriri; illoſq. ſolos uera, & ſtabili, lætitia, atque ſuauitate, perfundi, qui recto ſunt corde, & iuſtitiæ fructuni omnibus huius uitæ emolunientis, atque uoluptatibus, anteponunt. Iuſti igitur, in Dei fide lætitiam ſummam percipite; & auctorem ueſtræ uoluptatis agnoſcite; & immortales gratias agite, in monumento ſanctiſsimi templi, a quo nullo umquam tempore demigrabit.

Cantate Domino cāticum nouum, quia mirabilia fecit. Pſal. 97. Apud Heb. 98.

NOn poteſt uir ſanctus a cogitatione Regni cæleſtis auelli; & iccirco in eadem materia toto animo uerſatur, & in laudibus Chriſti, ſommi Regis, atque noſtri liberatoris, inſiſtit. Itaque ait: Canite Deo nouum carmen: noui namque muneris, & beneficij, magnitudo nouum cauticum requirit.

Cātate Domino.

Admiranda namqoe opeta, nouaq. nimis, & inſolita, quæ a ſempiterno tempore deſignarat, effecit. Nam peccati Regnum, atque uires, excidit; hoſtem generis hnmani ſempiternum profligauit; iuſtitiæ Regnum in terra fundauit, & ſtabilioit; hominumque mentes, quæ fuerant nimiom rebus terrenis affixæ, rerum cęleſtium cupiditate uehementer incendit. & hoc tantum munus non Prophetis, non Regibus ſanctis, nec angelis quidem, (ut olim) delegaoit, ſed ipſe, per ſe, acriter, atque uigilanter, obiuit.

Saluauit ſibi dextera eius.

Cum enim libertas, quam olim afferebat, ad communem uitam pertineret, & eſſet temporis certo ſpatio definita; conſentaneum erat, ut ad eam conſtituendam miuiſtris uteretur, quos ad officiorum illorum perfunctionem egregia uirtute confirmabat. At uera, atque ſempiterna, libertas nou conuenienter, niſi per Dei filiom, poterat ullo modo conſtitui. Ille igitur, dextera ſua inuicta, & brachio ſancto ſuo, ſalutem ſibi, hoc eſt, populo, peperit; &, cum aduerſariæ poteſtatis interitu, animos, caligine demerſos, & immauitati mortis addictos, in lucem, atque uitam, reſtituit. Nou angelos in ſocietatem tanti muneris adſciuit; ex hominibus nullum la-

borum, quos excepit, aut dolorum, quos in libetandis bominibus hauſit, participem eſſe uoluit. ipſe ſolus, per ſe, quod ab æterno tempote decretum habuerat, quod ſe facturum receperat, ad quod ſe ſanctiſsimo etiam iuteiutando couſtrinxerat, cum ſuit opportunum, uirtute Diuina con

Notum fecit.

fecit. Notam fecit tandem Dominus ſalutem ſuam, cum filium ſuum miſit in terras, cui, in humano corpote latenti, ſalutis ipſius nomen impoſuit; iuſtitiamque, non rationis humanæ turpiſsime delirantis; non legis, mininie, quod pollicetut, propter hominum imbccillitatem, efficientis, ſed ſuam, in geutium oculis, & adſpectu, propoſuit. Mentes enim clariſsima luce colluſtrauit, & inuicto robote confitmauit, quo poſſeut opera iuſtitiæ, quæ lege ſaucita fuerant, ſtrenue moliri, & cum dignitate ſumma perficere. Et hoc tantum, & tam immortale, beneficium, non Iudæis tantum, ſed gentibus uniuerſis, magnificentiſsime largitus eſt; eo quod nullum apud eũ ſit gentis, aut condicionis, diſcrimen; neque ſanguinis tationem, ſed fidei, catitati coniunctæ, magnitudinem, quocumque in hominum genere uigeat, perpendit.

Recordatus eſt miſericordię.

Recordatus eſt miſericotdiæ ſuę immenſæ, cui cumulate ſatisfecit, cum genus humanum, nullis hominum meritis obſtrictus, immo peccatis eorum innumerabilibus offenſus, e ſempiterna miſeria tedemit: Recotdatus eſt etiã fidei, quam olim patribus noſtris, in Iſraelis ſalutem, dederat, quam admitabili conſtantia, in ſempiterna generis humani ſalute, liberauit.

Neque enim ſolum eis, qui erant Iſraelis ſemine, & ſanguine, propagandi, ſed omnibus nationibus, quæ ſanctorum ueſtigiis inſiſterent, ſalutem ſe, per Abrahæ ſemen, allaturum, promiſerat; quod fuit exitu feliciſsimo comprobatum.

Iubilate Domino omnis terra.

Omnes enim fines terræ uiderunt Dei noſtri ſalutem, filij illius opera conſtitntam. Exſultate igitur, gentes uniuerſæ; lætiſsimas uoces, quantum poteſtis, intendite; nomen Domini laudatione perpetua celebrate; laudeſq. illius animis inflãmatis, ſine intermiſsione, concinite. Canite Domino ad citharam: cithara, & carminibus, illius nomen extollite. Buccinæ perſonent; tubæ minime ſileant; omnibus modis, & uocibus, modulatis, & inſtrumentis, ad materiam carminis apte compoſitis, in conſpectu Regis, & Domini, quam læti, & quam muneribus obligati, ſitis, oſtendite.

Flumina plaudent.

Vniuerſa natuta uobis de tam felici ſtatu gratuletur. Mare, & omnia, quæ in illo uerſantur, lætis acclamationibus reſonent; terra, cum cultoribus illius, exſultet. Plauſum dent fiumina; & moutes ſimiliter læti tripudient. Omnia denique in oculis Domini gaudio inſigni cumulentur: uenit enim, ut Regnum in terra conſtituat; & ius ſancte, atque ſapienter, adminiſtret. cum iuſtitia iudicabit orbem terrarum; & populos in officio cum æquitate ſumma continebit.

Dominus regnauit, iraſcantur populi. Pſal. 98. Apud Heb. 99.

PErſtat in inſtituto uir ſanctus, & a Diuini Regni laudibus non deſiſtit. Inquit igitur,

Dominus regnauit, iraſcantur populi.

Dominus tegnauit; populi formidine contremiſcent; ipſe Cherubinis inſidet; terra conquaſſabitur. Regnum illius, cum ſit iuſtitia, & æquitate, ſubnixum, in odium eorum incurret, qui ſunt malefici, & iniuſti; &, cum ſit opibus Diuinis opulentum, inuidiam excitabit eorum, qui fluxis opibus efferuntur: itaque multi, partim iudiciorum metu, partim ueriſsimæ dignitatis inuidia, commouebuntur, & bellum contra illud, nefarium, & dirum, comparabunt: uerum, qui ſedem ſuam in cæleſti uirtute, & ſapientia, collocauit, omium gentium fremitus inanes irridebit.

Dominus in Sion magnus.

Dominus enim, in Sionis monte cæleſti, atque ſempiterno, a cœtu fidelium magnificentiſsime colitur; &, cum ſit robote magnus, & amplitudine dignitatis excelſus, omnes populos imperio infinito coercet, & comprimit.

Omnium igitur impetum franget; & profligabit amentiam; ſtatumq. ſuum inuicto præſidio firmabit; ne umquam poſsit ullis hoſtium conatibus, aliqua ex parte, labare.

Cõfiteãtur nomini.

Orbis tandem uniuerſus confitebitur nomen tuum, uiribus, & potentia, magnum; iudiciorum ſeueritate, metuendum; clementiæ ſanctitate, diligendum, & prædicandum. es enim tu omnibus, qui in te ſpem ſalutis poſitam habent, totius miſeriæ perfugium, & aſylum ſacratiſsimum.

Honor regis iudiciũ diligit.

Chriſti, Regis noſtri, ſumma potentia iudicium diligit; neque patitur, homines ſanctos improborum iniuriis uiolari. Tu namque, Domine, æquitatis parandæ, & ſtabiliendę, curam ſemper ſummo ſtudio ſuſcepiſti; iuſtitiam, atque iudicium, in Iacob rectiſsimum feciſti: illum namque a ſoceri inſidiis, a fratris uiribus, ab hoſtibus immanibus, eruiſti; uniuerſumq. genus illius, duriſsimo dominatu uehementer oppreſſum, in libertatem uindicaſti. Nemo umquam, qui in te fidenter intueretur, fuit auxilio tuo deſtitutus.

Exaltate Dominum Deum.

O nationes, quæ ſalutis, quæ dignitatis, appetentes eſtis, hominum Diuinorum exemplis incitatæ, Dominum Deum noſtrum laudibus ſummis, quantum poteſtis, extollite; ſcabellum pedum eius adorate. Sanctum eſt enim, nempe, in quo ueſtigia Diuinitatis impreſſa ſunt. Et, cum arcæ fœderis operculum pietate ſumma (ſic enim Deus præcipiebat) cultum fuerit, cogitate cum animis ueſtris, quanta ſit ueneratione dignum illud propitiatorium, quod, antiquum, ex ligno fabrefactum, & auro obductum, obſcura ſimilitudine deſignabat. In hoc enim, non in illo, ueriſsime Dei pedes innituntur, ut inde preces exaudiat; afflictos excitet; mæſtos conſoletur; &, qui ſunt in periculis, ope ſalutari confirmet. Olim quidem Moſes, & Aaron, ſacerdotio fungebantur; ſimiliter Samuel ora-

tionis

tionis uictimas immolabat, remq. Diuinam ſingulari religione faciebat. Preces ad eum fundebant; & ille eos ſane clementer audiebat; e columna nubis ſanctos alloquebatur. Illi uero imperium alacriter accipiebant; & teſtimonia, & legis inſtituta, quæ fuerant a Deo ſancita, diligenter obſeruabant. Domine, tu exaudiebas eos; eorumq. precibus inflexus, ueniam populo tribuebas; & in illos, qui erant in ſcelere contumaces, & non modo in officium redire recuſabant, ſed etiam ſanctiſsimos ductores, atque monitores contumeliis inſequebantur, id tam immane ſcelus acerrime uindicabas. Si illorum igitur cauſſa, qui non omnino fuerunt ab omni labis, & impuritatis, contagione liberati, tam admiranda opera feciſti; ſi ſacerdotio, quod ueriſsimi, atque ſempiterni, ſacerdotii imaginem continebat, te propitium rebelli multitudini præbuiſti; ſi offenſiones, illis ab improbis hominibus illatas, tam diris ſupplicijs ultus es; quid erit ſperandum, cum Rex ille iuſtiſsimus, & ſacerdos ſanctiſsimus, qui numquam in ſe labem ullam impuritatis admiſit, a te ſupplici, & aſsidua, uoce contenderit, ut erroribus ſibi ſubditæ multitudinis ignoſcas? & quibus tandem ſuppliciis excruciabis eos, qui & imperium illius recuſauerint, & nomen ſanctiſsimum maledictis conſciderint? Hæc igitur fides, & animos ad certam ſpem ſalutis erigat, & ſimul horrorem multis incutiat. O gentes, quæ eſtis in ſocietatem tanti doni, atque muneris, euocandæ, laudibus ſummis Dei noſtri præcellentiſsimum decus extollite; & in monte ſancto eius, illum ſuppliciter adorate. Deus enim noſter admodum benigne in precibus occurrit, & opem præſentiſsimam omnibus, qui nomen ſuum incenſa, & inflammata, & uiua fide, uenerantur, ſemper attulit.

Dominus Deus noſter.

Iubilate Deo omnis terra. Pſal. 99. Apud Heb. 100.

Hoc carmine gentes uniuerſas, quibus nempe clariſsimum lumen illuxit, exhortatur, ut lætiſsimis animis, & gratiſsima uoluntate, beneficia Diuina proſequantur, & ſæpe memoria repetant errores peſtilentiſsimos, quibus fuerant miſerabiliter implicatæ, ut alacrius in luce ueritatis ipſius exſultent. Itaque ait: O populi, o nationes, o gentes ultimæ, o mortales denique omnes, qui terram uniuerſam incolitis, in laudem Dei, qui uos e tantis malis eripuit, exſultate. Eratis oppreſsi tenebris; nunc autem clariſſima luce fulgetis: multa ſimulacra, ſuperſtitione dira, & infauſta, colebatis; nunc uerum Deum, ſanctiſsima religione, ueneramini: tunc uos infeſtiſsimi dæmonis imperium in exitium ſempiternum compellebat; nunc uero ſpiritus Diuinus in ſempiternam felicitatem deducit: tunc (ut nihil aliud dicam) eratis in turpiſsimam ſeruitutem nefariæ cupiditatis addicti; modo autem eſtis Diuinæ iuſtitiæ ſanctitati, ſumma cum gloria, conſecrati. Domino igitur, qui uos tantis beneficiis cumulauit, cum inſigni lætitia ſeruite; & in illius conſpectum, cum laudibus, & hymnis, accedite. Intelligite, deos illos, quos errore mentis peſtifero colebatis, a quibus nullum umquam fructum accepiſtis, deos non eſſe, ſed animi turpiſsime delirantis inſomnia, ſed inanitatis exſecrandæ prodigia, ſed monſtra quędam, a dæmone fraudulenter efficta, ad generis humani peſtem, atque perniciem. Solus Deus unus, & idem, atque ſempiternus, infinita Maieſtate præcellens, & probitate immenſa præditus, Deus noſter eſt. Ille igitur ſolus eſt ſumma religione colendus; omniumq. laude, in omni ſæculorum æternitate, prædicandus. Cum uero nefarium, & immane, ſcelus, ſit, honores Deo debitos, ad ſimulacra, & perditorum hominum monumenta transferre; tum illud ſuperſtitionis impuriſsimæ genus, quo quilibet homo ſui ipſius amore cæcus inflatur, & inſoleſcit, & in ſe ipſo pręſidia uitæ conſtituit, facinus eſt non minus exſecrandum. Qui enim ita ſe amat, ut in ſe omnia ponat, ſibi quodammodo Diuinitatẽ tribuit. Superbia igitur, eſt, & totius impietatis initium, & interitus ſempiterni fundamentum. Hæc mentes in tenebras erebi detruſit; hæc primos parentes afflixit; hæc tyrannos omni mente ſpoliauit; hic denique amor inſanus, quo a Dei amore diuellimur, totius humanæ miſeriæ cauſſam ſuſtinet. Non igitur e nobis, ſed ex Deo, ſuſpenſas uiuendi rationes habere debemus. Nec enim ipſi nos ipſos effinximus: ſummus Deus eſt, qui nos fecit, ſenſibus inſtruxit, ui mentis, & rationis, informauit. Ab illo igitur, & non a nobis, eſt uitæ lex petenda, & auxilium poſtulandum. Neque ſit quiſquam tam ſine mente, qui res humanas ab immenſi Dei amplitudine minime curari putet. Vt enim eſt illius poteſtas immenſa, ita & benignitas infinita. Eos igitur, qui ſeſe illi crediderunt, ſumma cura, ſtudio, uigilantia, tuendos, & conſeruandos, ſuſcipit. Sumus igitur populus eius, quem lege ſanctiſsima deuincit; ſapientiſsima moderatione gubernat; inuictiſsimo præſidio defendit; ſumus grex illius, quem paſcuis uberrimis alit; aquis ſalutaribus reficit; a peſtilenti contagio ſeducit. In illo igitur, & non in fallaciſsima religione, nec in noſtra induſtria, ſunt nobis uitæ noſtræ præſidia collocanda. Ingredimini igitur portas ſacrarum ædium, cum beneficii grata recordatione. non enim arcendi eſtis, ut olim; cum iam non ſitis alieni, ſed domeſtici, & ciuibus ſanctis numerati. Dominum laude perpetua celebrate; de muneribus acceptis, illi gratias ſemper agite; gloriamq. nomini illius ſanctiſsimo tribuite. Nam clemens, & benignus, eſt Dominus; & miſericordia illius ſempiterna; & fides illius in omni hominum generatione ſancta, & inuiolata, permanebit.

Iubilate Deo omnis terra.

Scitote, quoniã Dominus ipſe eſt Deus.

Populus eius, & oues

Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Pſal. 100. Apud Heb. 101.

OPtimi principis officium eſt, cęlum intueri; ſummi, & ſempiterni, principis actiones, & ſtudia, contemplari; & inde ſimilitudinem arripere, quam in acta ſua transferat. Ea namque, quę uerſantur in cōmuni uita, ſine ullo reſpectu ad cęleſtia, atq. ſempiterna, turbātur, & fluctuāt, & immoderate, iactātur, &, tāquā nauis ſine gubernaculo, ad cæcos ſcopulos eliduntur. Nulla eſt in uita ſecuritas; nulla in multitudinis effrenatæ ſenſu tranquillitas, nulla in principum moderatione prudentia; temeritas, & amentia, gubernat; furor in Rep. dominatur; omnia ſurſum deorſum, ſine ordine, ſine ratione, deferuntur; neque exitus ullus reperitur, quamdiu mens eſt humi defixa, & non ordinem cæli, non legis ſempiternæ conſtantiam, non ſummi rectoris ſapientiam, attente conſiderat. Hoc quidem Dauid minime faciebat; immo, cum frequenter in cælo, mentis agitatione, & inflammato ſtudio, uerſaretur, & numquam oculos ab ampliſsimi Regis moderatione deiiceret, inde exemplum clementiæ, ſeueritatis, uigilātiæ, puritatis, & Regię uirtutis, aſſumebat, quo Remp. ſapientiſsime regeret, & res humanas ordine Diuino componeret; ut ſic tandem populum, ſibi commiſſum, ad felicem, & beatum, ſtatum (quod Principi propoſitū eſſe debet) quoad fieri poſſet, aliquando perduceret. Ad effigiem igitur imperij iuſtiſsimi, quo modo id fuerit aſſecutus, exponit, in hanc ſententiam: Omnis, & rei familiaris, & publicæ, ſalus, miſericordiæ lenitate, & iudicij ſeueritate, continetur. Miſericordia enim abſque ſeueritate, eſt diſciplinæ laxamentum; eſt indulgentia, moribus pernicioſa; eſt flagitiorum impunita licentia; eſt denique ſalutis communis euerſio.

Miſericordiam. & iudiciū cantabo.

Contra uero, ſeueritas, ſine clementia, eſt fera, immanis, importuna, odium concitans, omnia Regis præſidia, quæ in ciuium beneuolentia, & fide, conſiſtunt, diſturbans, & diſsipans. Vtrumque igitur eſt ualde neceſſariū, ne uidelicet uel miſericordia contemnatur, uel ſeueritas, odio multitudinis oppreſſa, deturbetur. In utriuſque igitur rei ſtudio ſimul operam nauaui, quam neceſſariā eſſe perſpexi ad re p. ſalutem. Non tamen ita, ut mihi laudem, uel clementiæ, uel ſeueritatis, adſcriberem. Omnia namque bona tua ſunt, Domine; a benignitate tua profluunt; & ad animos noſtros emanant. Carmine igitur aſsidue hæc tua in me beneficia celebrabo; laudesq. nominis tui, cui omnia bona mea ſemper accepta referam, perpetuo canam; &, cum populi ſint magis exemplo puritatis, & innocentiæ, quam metu ſupplicij, in officio continendi, domi meæ integritatis egregia documenta danda primum exiſtimaui, quam populum legis formidine coercerem. Itaque in eo tota mente operam ponendam intellexi, ut ab integritatis, & abſolutæ probitatis, uia minime declinarem. Sed id quo tandem modo præſtare potero, niſi fuero tuo præſidio fultus? Quamdiu igitur illum diem lætiſsimum, & iucundiſsimum, uidebo, quo ad me uenias, & mentem meam ſplendore tui ſpiritus illuſtres, animumq. meum robore confirmes; ut &, quę ſunt recta, & ſalutaria, uideās &, quæ ſalutaria eſſe perſpexero, cum facultate perficiam. Sic autem, ope tua ſubnixus, cum cordis integritate, & caſtimonia, intra domum meā uerſabor. Et, quia improborum familiaritas ſæpe numero puritatem uitæ contaminat, aut ſaltem non mediocrem laborem dedecoris adſpergit, diligentiſsime præcauebo, ne locum ullum teneat apud me, qui fuerit infami aliquo flagitio, aut inſigni malitia, contaminatus. Non igitur adſciſcā, ut uerſetur in oculis meis, peruerſitatis, & iniurię, machinatorem, eum, qui, Diuini iuris contemptu, fraudem ſuſceperit, odio acerbo proſequar; non patiar, ut mecum uiuatis, qui facinus ſceleſtum conflauerit. Cor fraudulentum, & malitioſum, a me procul abſcedat: nullo enim modo maleficij contagionem ſuſtinebo. Eum, qui ſecreto proximi ſui uitam carpit, & falſum crimen innocentibus obiectat, exſcindam. Quid enim poterit calumnia peſtilentius excogitari? Ea namque decus uirtutis obſcurat; bonis perniciem molitur; odium immane ſuſcitat; diſcordias in Rep. ſerit; domos, & ciuitates, & Regna, perturbat, & communibus rebus peſtem, & exitium, machinatur. Quid dicam de ſuperbis, elatis, & confidentibus, qui tanta cordis arrogantia tument, ut eos, qui non ita magnas opes habent, præ ſe contemnant, & homines eſſe non putent; eos aliqua ratione perferam? Nullo modo. Sunt enim & humani generis hoſtes, & Diuinæ gloriæ, & decoris, inimici. In homines enim tenues ſunt malefici; & gloriā Diuinæ probitatis uſurpāt. Ita enim opibus inſoleſcunt, atque ſi a ſe ipſis orti fuiſſent, & nihil omnino a Deo accepiſſent. Oculos igitur tantum illis adiiciam, qui in terra unice fidem colunt; &, qui pure, integre, caſte, uitam inſtituit, mihi miniſtrabit. Non habitabit in domo mea, qui fraudes ſtruit, & inſidias intendit; qui mendacia concinnat, falſumq. teſtimonium dicit, a conſuetudine mea longiſsime repelletur; neque patiar, ut in oculis meis aliqua ratione conſiſtat. Cum uero perſpectum habeam, indulgentiam in ſcelus eſſe Reip. peſtem, quæ, ſi non opportune reſecta fuerit, ſerpet in dies, ad ſalutis communis exitiū; nullumq. miſericordiæ genus ſalutarius eſſe poſſit in morbis eiuſmodi a rep. repellendis, iuris acrimonia, & iudiciorum ſeueritate; diluculo ſurgam, ut impios, qui urbem cæleſtem contaminant, de medio tollam; atque, ut ciuitas Domini ab omni peſtifera contagione pura remaneat, omnes, qui actiones iniquas ſuſcipiunt, ſupplicio extremo conficiam.

Et intelligam in uia immaculata, quando.

Perambulabā in innocentia.

Oculi mei ad fideles terrę.

In matutino interficiebam.

Domine exaudi orationem meā. Pſ. 101. Apud Heb. 102.

DAuid, multis uexatus incommodis, & concuſſus maledictis, & oppuguatus ab hoſtibus,

bus,ita condicionem ſuam lamentatur, ut Chriſti aſſlictiones tota mente conſideret; & magis de Chriſti cruce,& opprobrio, quam de ſuo,conqueratur. Quo circa nemini dubium eſſe debet, quin carmen hoc,ſit ad Chriſti cruciatum, & gloriam, præcipue referendum. Argumentum uero carminis admodum breui oratione complectitur. Oratio,inquit,homines uehementer aſſlicti, qui corã Deo cogitationem ſuam profuudit. Ait deinde: Domine,exaudi orationem meam, non lenter, & negligenter,emiſſam, ſed totis animi uiribus incitatam. Nec enim me mediocre ſalutis,& dignitatis,diſcrimen urget;ſed ingens,& minime tolerandum. Vocem igitur ex imo pectore profundo; opemq. tuam magnis clamoribus imploro;quos, quantum poſſum, oro, & obteſtor, ut diligenter attendas. Imbecillitatem naturæ cernis, nulneris inflicti grauitatem ſine Diuino auxilio perferre non poſſe. Ne igitur auertas a me faciem tuam, die,quo me angor ingentis cruciatus oppreſſerit; præbe clementer precibus meis aurem tuam; &, cum inclamauero, ad me liberandum accelera.

Oratio pauperis.

Domine exaudi orationé meá.

Vis enim,& robur,corporis mei, triſtiſsimis curis abſumitur;dies mei,ut fumus, aura mortifera diſpelluntur; oſſa mea, tamquam torris ambuſtus, exareſcunt; cor meum, ad herbæ ſimilitudinem ſuccisum, exſiccatur; & tantis denique acerbitatibus affligor, ut omnem cibi opportune ſumendi memoriam deponam. Ex gemitibus,cum acerbiſsimo luctu continuatis, tanta macie attenuatus ſum,ut,carne conſumpta, pellis mea oſſibus adhæreſcat:flebilibus modis, & lugubri querimonia, cum pelicano deſertę ſolitudinis conferendus ſum;& factus ſum ciconiæ, quæ in uaſtitate ſibi nidum exſtruxit,horrida,& inculta, uitæ ratione,ſimillimus. Peruigilio conficior,cum dormire nequeam; & ſum tamquam paſſer ſolitarius in tecto, totam noctem in querula uoce conſumens. Hoſtes mei me,cum uerborum inſigni contumelia,& aſperitate,uituperant; &, qui me ludibrio habent, ad deteſtationem miſerrimæ condicionis nomen meum frequenter uſurpant;deprecantes ſibi,ſi uerum minime dicunt,eam calamitatis magnitudinem, qua me oppreſſum adſpiciunt. Omnes delicias aſpernor; cibi ſuauitatem non ſentio;panem, perinde,atque ſi eſſet factus e cinere,faſtidio; potum meum cum lacrymis, atque fletu,commiſceo. Ira namque tua multorum peccatis irritata eſt, & iuſtitia acriter infenſa in me unum incubuit;uitam meam perdidit,& afflixit;&,ut doloris ſenſus eſſet acerbior,me in altum propoſuiſti,Domine,ut de altiore gradu conciderem. Me namque homines cum adminatione ſuſpiciebant;opera mea uidentes, obſtupebant; in me communem ſalutem poſitam eſſe ſtatuebant. At, poſtquam me ex tanta dignitatis amplitudine detruſiſti, ſum, omnium mortalium opinione hominum,deſpicatiſsimus. Dies mei,inſtar umbræ declinantis,euaneſcunt;& ego, tamquam fenum,exarui. Quid igitur dicendum? Fidem tuam concidiſſe? ſerui tui memoriam te prorſus abieciſſe? Non certe. Tu enim, Domine,ut omnia commutentur,& intereant,idem ſemper es;& memoria benignitatis tuæ erit in omni hominum generatione ſempiterna. Exſurges igitur; & operibus meis premium clariſsimum,atque ſempiternum, quod poſitum eſt in generis humani ſalute, conſtitues; & Sioni miſericordiam inſignem adhibebis. Inſtat enim tempus benignitatis, & gratiæ, ſempiterno conſilio definitum, ardentibus hominum ſanctorum uotis expetitum, & aſsiduis precibus efflagitatum, quo mortis adminiſtratio finem habeat, & lex ſpiritus uitalis, atque ſalutaris,emineat,atque dominetur; tempus, inquam, tantæ,& tam deſideratæ,ſalutis aduentat. Precibus tandem ſeruorum tuorum inflexus,promiſſę ſalutis celeritatem incitabis,qui tanto ſtudio Hieroſolymæ cęleſtis incenduntur, ut lapides illius, atque puluerem, miro amore diligant;& a te precibus enixe contendant, ut te Eccleſiæ tuæ miſereſcat. Non ſolum igitur me,qui tantos labores gratia illius pertuli; neque ſanctos tuos, qui pro illius ſalute,& libertate,uota fecerunt, inſigni miſericordia,atque ſempiterna, communies, & opibus immortalis gloriæ cumulabis; nec illos ſolú, qui genere Abrahæ procreati ſunt, & illius ueſtigiis inſiſtunt,ope tua præſentiſsima liberabis; uerum in omnes gentes gratiæ tuæ lumen longe lateq. diffundes. Timebunt gentes nomen tuum, Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam intuentes admirabuntur. Nam ædificabit Dominus Sion;& gloria illius,nempe filius, qui eſt patris imago, in urbis ſanctæ inſtauratione uidebitur. Reſpexit enim Deus hominum humilium preces,qui nihil ſibi inſolenter aſſumunt; ſed omnia uitę pręſidia in Deo ſuo cõſtituunt. Nec enim clementiſsimus Dominus piorum hominum poſtulata repudiat. Mandabuntur hæc beneficia litteris,ad poſteritatis ſanctæ memoriam; & populus,qui fuerit noua quadam,atque Diuina,ratione creatus, perpetuo in Dei laudibus oratione ſanctiſsima prædicandis,incenſo ſtudio, uerſabitur. Nouum enim genus exorietur; nouus ſplendor nobilitatis eminebit; quæ non erit ſanguinis ꝓpagatione,nec ex inſita naturæ cupiditate, nec humano conſilio,ſed Dei ipſius uirtute, & Diuini ſpiritus fecunditate,progenita. Nam Dominus de templo ſancto ſuo,quod in loco edito, & excelſo, conſtruxit,oculos in terram coniecit, ut eam nominis ſui gloria compleret;&,e cæli faſtigio,uniuerſo generi humano, cum benignitate ſumma, proſpiceret. Itaque audiet gemitus eorum, qui, uincti,in tenebris incluſi ſunt; conuellet repagula;& effringet ualuas;&, qui erant morti penitus addicti,in cæleſtem lucem, & in ſempiternam uitam,clementiſsime uindicabit. Qui igitur tantis beneficiis affecti fuerint,& in Diuina adoptiua ꝓuenerint,operam dabunt, ne in ingrati animi ſcelus incurrant,& in Sione,hoc eſt in ſanctorum hominum cœtu, munera Diuina referent; & Hieroſolyma,cæleſtis Dei laudibus, a gente, noua forma claritatis illuſtrata,tributis, aſsidue perſonabit. Et hæc tandem fient, cum Dominus uarios populos,& nationes multas, ad cogitationem ſui nominis adſciuerit;& Regna gentium alienarum ſeſe ad Dei cultum, & ſanctiſsimam religionem,

ſtudio

Quia defecerũt ſicut fumus dies mei.

A uoce gemitus mei.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei & qui laudabant me, aduerſum me iurabãt Quia cinerem tamquam pané manducabam.

Tu autem Domine.

Quoniam placuerunt

Et timebũt gentes.

Quia ædificauit Dominus.

Scribantur hæc in generatione altera.

ſtudio acriter inflammato, contulerint. In hoc quidem uitæ curſu Dominus uim meam acriter; & uehemen ter, afflixit; annosq. meos anguſto ſpatio terminauit, ne fructum laborum meorum in hac uita mortali meis oculis ipſe perſpicerem.

Reſpondit ei in via virtutis ſuæ.

Deum meum tamen orabo; illiusq. Maieſtatem obſecrabo, ne in ętatis dimidio uitam meam exſcindi patiatur. Non nimiam uitæ longitudinem poſco; ſed tantam, quanta ſat ſit, ad muneris mihi commiſsi perfectionem. Sunt enim conſerendi mores; eſt diſciplinæ ratio tradenda; eſt fides ſancienda; & religionis ſanctitas inſtauranda; eſt offenſio Dei oblitteranda; eſt ſacrificinm tibi gratiſſimum, pro ſalute generis humani, ſanctiſsime procurandum. Si autem, ante quam hęc omnia perfecta, & abſoluta, uideam, erepta mihi uita fuerit, in medio uitæ cur, me inclemẽter exciſum arbitrabor: poſtquam hæc, quorum cauſſa labores immenſos excipio, abſoluta conſpexero, quocumque ætatis ſpatio ex hac uita diſceſſero, me ætatem perfectam aſſecutum eſſe ſtatuam, nec mortem recuſabo. Non enim huius uitę ſtatum diuturnum expetendum iudico, cum tandem ſit mortis acerbitate delendus: ad ęternitatem enim omnes meæ cogitationes, & ſtudia, referũtur. Id enim mihi propoſitum eſt, ut omnes, qui meis inſtitutis uiuunt, æternitatem uitæ, & immortalitatem gloriæ, conſequantur. Si enim tecum fuerint amore coniuncti, in tuæ naturæ ſimilitudinem conuerſi, uita ſempiterna neceſſario perfruẽtur, tamquam filij, & heredes, ſempiterna religione noui fœderis inſtituti: anni namque tui, in omni generatione, & ſæculorum æternitate, abſque ulla mutatione, & uetuſtatis interitu, permanebunt. A principio namque tu terram fundaſti; & orbes cæleſtes fuerunt tuis manibus facti, atque perpoliti. Ipſi tamen interibunt; tu autem eodem ſemper ſtatu permanebis. Illi uetuſtate conficientur: eos enim, tamquam ueſtem, immutabis, & immutabuntur. Tu uero idem ſemper eris; anniq. tui nullis umquam ſæculis erunt præfiniti. Filij igitur ſeruorum tuorum, qui, parentum diſciplinis informati, Diuinam iuſtitiæ formam, ab omni labe puram, ſummo ſtudio conſeruauerint, cum ſint filiis tuis annumerati, ſecuri, in ſempiternis ſedibus habitabunt; eorumq. poſteritas, coram te, a mortis metu libera conſiſtet.

Ne reuoces me in dimidio dierum.

In generatione, & generationẽ anni tui.

Filij ſeruorum tuorũ.

Benedic anima mea Domino & omnia. Pſal. 102. Apud Heb. 103.

SI gratia gratiam natura conciliat; ſi ciuium animos inter ſe mirifice deuincit: ſi purę mentis teſtimonium dat; ſi principes ad benigne faciendum allicit; quid erit homine ingrato ſceleſtius? Nam grauem offenſionem concitat; ciuium coniunctionem dirimit; turpitudinem incluſi ſceleris oſtentat; fontem benignitatis intercludit. Tantum eſt enim in multis aduerſus ingratos odium, ut uiros etiam natura beneficos ſæpenumero a ſtudio benignitatis auertat. Qui enim in ſe multos ingratos expertus eſt, ita plerumque reſtringitur, ut beneficia conferre non audeat. Tãta eſt autem huius carminis immanitas, ut omnium ſcelerum truculentiam complexa uideatur. Qui enim in ciues ſuos tęter eſt, ingratus eſt. Nõ enim recordatur, ſe eorum prędidio ſęptum eſſe. Si enim in ſolitudine uitam degeret, præterquam quod omnibus commodis, & emolumentis, quæ ciuilis ſocietas mutuis officiis, ultro citroque collatis, uniuerſitati ſuppeditat, omnino caruiſſet, beluarũ laniatibus fuiſſet expoſitus. Qui autem parentes offendit, multo ingratior eſt. Nec enim gratiam referre ſtudet illis, per quos in uitam ingreſſus eſt, & iucundiſsima luce perfruitur. Qui uero patriam lædit; eſt ingratiſsimus. Communem enim matrem oppugnat, cuius legibus, moribus, & inſtitutis, & genitus, educatus, & ad omnem rationem humanitatis excultus fuerat. Si igitur, qui in ciues ſuos tæter eſt, odio digniſsimus eſt; ſi is, qui in parentes, aut patriam, ingratus eſt, ex hominum natura exterminandus eſt; quid de illius infando crimine dicemus, qui ſummi Domini, & optimi parentis, beneficia, ſceleſtiſsima obliuione contriuit? qui Deum, ad cuius bonitatem omnia etiam beneficia, quæ ab hominibus accipiuntur, referenda ſunt, odio immani perſequitur? qui ſanctiſsimam legem illius perditiſsimis conatibus oppugnat? qui dona, & munera, quæ ſingulis horis, atque adeo momentis, ab immenſa illa benignitate percipit, minime recordatur? Deſunt uerba; mens ſtupet; ingenium obruitur, quoties uim tanti ſceleris exprimere conamur. Cum enim memoriam Diuinæ in nos probitatis abiicimus, fidem, ſummo Domino datam, prodimus; pietatem, optimo parenti debitam, nefarie uiolamus; iudicia Diuina, ſuppliciumq. ſempiternum, ingratis conſtitutum, contemnimus; omnia denique ſcelera, & flagitia, omnis uitæ interitus, omnis ſalutis euerſio, omnis denique ſempiterni cruciatus acerbitas, in hac tam impia, tã nefaria, tam peſtilenti, obliuione conſiſtit. Merito igitur uir ſanctiſsimus, omnes animi uires excitat, ad Diuina beneficia mente gratiſsima, recolenda; & ſecum ipſe loquitur; animamq. ſuam adhortatur, ut aſsidue reuocet in memoriam, quantis a Deo beneficiis ornata, & cumulata, quam ſingulari præſidio ſępta, quam ſæpe a ſempiterna peſte ſeducta, fuerit, ne peſtilens obliuio poſsit in ſenſus irripere; impedimentoq. ſit, quo minus omnis uita in ſanctiſsimi nominis prædicatione conſumatur. Ait igitur: Excita uires, anima mea; &, quantum potes, Deum laudibus aſsiduis uenerare; & omnia, quæ intra me ſunt, ſanctiſsimum nomen Domini laudibus ſummis afficiant. Quidquid fuerit intimis ſenſibus infixum, memoriæ fidelis cuſtodia conſeruatum, rationis argumento concluſum, mentis firmo, & ſtabili, iudicio decretum, omnes denique curæ, cogitationes, & ſtudia, ad Domini gloriam conferantur; hoc unum ſpectent; hoc propoſitum ſemper habeant; in hoc unum ſtudium omnes animi partes incumbant; ut nomen Domini puriſsima, gratiſsima, flagrantiſsima,

Benedic anima mea.

Benedic aĩa mea, & noli obliuiſci.

tiſsima,uoluntate celebretur. O anima mea, hæc tibi ſumma cura ſit,ut Deum perpetuo laudes;ingrati animi crimen fuge;obliuionis ignauiſsimæ turpitudinem deteſtare;& in in eo, quantum potes,elabora,ut beneficia Diuina, enumerando,recenſeas. Atque primum quidem maximum illud beneficium recordare, quod multiplicis tibi iniquitatis ueniam tribuit, pœnam ſceleris remiſit, inflicta uulnera ſanauit. Non diſputo, quo modo facta,& informata,ab illo ſis; quam ſingulari ratione, in te imaginem ſuam, hoc eſt, ſimilitudinem ueræ iuſtitiæ,& ſanctitatis, impreſſerit; quibus te beneficiis allexerit; quibus muneribus auxerit; & in quo dignitatis gradu ab eo locata ſis. Illud memoro, quod omnibus his beneficijs longe multumq. ad exemplum infinitæ benignitatis antecellit. Cum enim ille iuſtiſsimus ſit,iuſtitiam diligit;& iniuriam,& iniquitatem,odio ſempiterno perſequitur. Iccirco te ad iuſtitiam multis diſciplinis inſtruxit, ut te ſecum, bonorum omnium ſocietate,cõiungeret. At tu ab illo,per ſummum ſcelus,& improbitatem, deſciuiſti; iuſtitiæ ſtudium abiecisti; iniquitatem uehementer amplexata es;& hoc non ſemel,ſed ſępius,effeciſti,ut legem Diuinam,præ tua cupiditate nimis effrenata,contemneres. Quo facto, mortiferum tibi uulnus intuliſti;uires amiſiſti;cunctis opibus ſpoliata es. Erat igitur tibi,in tanto malo, ſalus omnino deſperanda, & ſupplicium ſempiternum neceſſario ſubeundum, ſi miſericordiæ illius immenſitas tibi opem minime contuliſſet. Is, nullis tuis meritis laceſsitus, ſed clementia ſua prouocatus, tibi libenter ignouit; morbis tuis peſtilentiſsimis ſalutarem medicinã adhibuit;uitam tuam a ſempiterna peſte redemit, in quam admodũ furenter irruebas, niſi is te ab interitu retraxiſſet. Hoc ſatis magnum beneficium erat, ad animũ gratum, & memorem,artiſsimo uinculo conſtringendum. In ui ſceleris, propter rationem offenſi Dei,infinita,iram remittere? omnes morbos, quibus eras implicita,ſanare? uitam ab orci ſaucibus eripere? te a pœnis ſempiternis,quas merita eras, educere? Poterat ne maius,aut amplius, beneficium humana mente,& ratione, cogitari? Non prorſus.

Qui coronat te in miſericordia.

Verum probitas immenſa nullum terminum ſibi præfiniuit; in quo tandem benigne faciendo conſiſteret. Vltra ſemper progreditur;& beneficia beneficiis accumulat;& eos, qui miſericordię memoriam fide conſeruant, maioribus in dies muneribus auget; illorumq. gloriam, & decus, miris incrementis amplificat. Itaque non ſatis habuit, te ab interitu ſempiterno uindicare, niſi etiam te cæleſtibus ornamentis afficeret,&,admirabili clementia,capiti tuo coronam ſempiterni decoris,& claritatis,imponeret. Accedit autem, quod,in te ornanda,& locupletãda, nullum modum ſtatuit.

Qui replet in bonis deſiderũ tuũ

Sit tibi (ut eſt) immenſa cupiditas innata,quę nullis huius uitæ bonis expleri,& ſatiari,poſsit;ſit ardens,& infinitum,& nimis acriter incitatum,animi tui deſiderium; cum magna quædam fueris conſecuta,maiora, & altiora,tibi propone; nihil erit tantum,ſi permanſeris in fide,ſi iuſtitiam colueris, & de petendi ſtudio numquam deſtiteris, quod non ab eo facillime cõſequaris. Fit quidem ſæpe numero,ut homines, quid ſibi a Deo poſtulandum ſit,explicare non poſsint. Tãta eſt enim humanæ mentis imbecillitas, & tanti errores uerſantur in uita. Itaque, dum ſalutaria uehementer appetunt,noxia,atque peſtifera,ſibi concedi,ſumma contentione poſtulant. His quidem uotis clementiſsimus ille pater,qui nouit bona, & non mala,filiis ſuis elargiri,minime ſatisfacit; immo ſemper inepta,& minime ſalutaria,bonorum uota repudiat. Quod quidem tu, anima mea, multis in locis experta es. Cum enim noxia concupiſcebas,& in ea re cõparanda, quæ tibi mime conducebat, elaborabas, ſine fructu preces adhibuiſti; cum uero bona uera poſtulabas, omnia multo largius, quam optare auderes, ab illo conſecuta fuiſti. In bonis igitur, & ſanctis, poſtulatis,ſemper expleuit deſiderium tuum.

Renouabitur ut aquilę iuuẽtus.

Humanæ quidem naturæ uis paullatim deficit; corporis robur in dies abſumitur;&,pro tenuis ualetudinis ratione, uirtutis ſtudium langueſcit;animiq. uires minuũtur. At,qui Dei clementia firmati ſunt, ætate minime debilitantur;ſed,ut corpus ſenecta deficiat, animus maiores in dies uires aſſumit, & natura propemodum exſtincta reuiuiſcit. Quod quidem, experiundo, explorate cognoſces. Is enim tuas uires inſtaurabit; robur tuum miris acceſsionibus cumulabit;&,inſtar, iuuentutis aquilarum, te ſpiritus nouitate confirmabit,ut in cælum euolare,lucemq. Diuinam oculis puriſsimis, atque maxime uigentibus,intueri poſsis. Hic Dominus non amandus;hic non perpetuis laudibus ornandus,celebrandus eſt? Hoc præterea eſt animaduertendum;

Faciẽs miſericordias

quam late pateat illius benignitas; quã pręſto ſit omnibus, qui opem illius implorant; quam ſalutari ope illis, qui ſunt iniuria circumuenti,proſpiciat. Omnes illius actiones iuſtiſsimę ſunt; & omnibus, qui calumniis ſunt oppreſsi, cauſſam adiudicat. Eos namque ope ſua fulcit;& illos,qui iniurias intulerant, euertit.

Notas facit uias ſuas Moyſi.

Miſeranda caligo erat terris offuſa;naturæ lex propemodum exſtincta uidebatur; mores erant inquinatiſsimi; omem uitam cupiditas immanis, atque fera libido,gubernabat;deſerta uia iuſtitiæ,quilibet uiam ſuam,erroribus infinitis implicatam,furenter inibat;notitia ueræ religionis interierat; dira ſuperſtitio innumerabiles hominum nationes occupauerat; & tenebrarum princeps tyrannidem ſuam ualidiſsimo præſidio ſæptam tenebat. Cum Dominus, opera miniſtri ſanctiſsimi, legem,a primordio generis humani in mentibus humanis inſitã,renouauit,& inſtaurauit. Quod erat in animis obliteratum,fuit mandatum litteris, & in lapideis tabulis Diuinitus inciſum,ne memoria tãti muneris elaberetur. Omnes hoĩes ſalutẽ appetebant; ſed plerique longiſsime a uia ſalutis aberrabant, quia uias Domini,perditiſsimis moribus excæcati, minime nouerant. eas uias Dñs Moſi clariſsime monſtrauit,in quas Iſraelẽ deduceret, ita,ut uniuerſus populus ſalutarem uiuendi rationẽ,Dei ſanctiones,& inſtituta, quibus ad immortalem gloriam perueniret, explorate cognoſceret. Via ſalutis, eſt in iuſtitiæ ſtudio conſtituta; a

iuſtitia

iuſtitia declinauerāt omnes mortales; nec in eam redire ullo modo poterant, teterrimis tenebris impediti. Huic tanto malo, quod aliud tunc remedium poterat excogitari lege Diuina ſalutarius? Hæc enim ſanxit æquitatem; prohibuit iniquitatem; præſcripſit honeſta; auocauit a turpitudine; hæc (ut nihil aliud dicam) inſculpſit penitus in animis, eſſe enim Diuinam, atque ſempiternam, quæ præmio bonis ſempiterna proponeret, & improbis pœnas ſempiternas irrogaret; ita, ut nemo poſſet ſe inſcitiæ excuſatione defendere. Nihil me iuuit, inquit fortaſſe aliquis, hoc tantum beneficinm. Nam, cum capite ſancitum ſit, ſi quis legem ttanſiliat, & homo, propter naturæ fragilitatem, uitæ curſum, ſine prolapſione, conficere non poſſit; reſtat, ut mors, & cruciatus, nobis ſingulis prope diebus immineat. Non ita eſt, inquit Propheta ſanctus. Non enim, ſimul atque delinquimus, pœnæ a nobis a Deo maleficiorum repetuntur. Pænitendi enim ſpatium dat; ut in uiam redeamus, crebris monitis adhortatur; libentiſsime illis, qui ſcelus confitentur, ignoſcit. Eſt enim miſericors, & clemens, Dominus; non eſt concitus ad iram; non eſt nimium implicatus ad ſeueritatem; facilius ueniam impertit, quam ſupplicium ſumat. Non continuo profundit iracundiam; ſed eam diutiſsime continet; ad miſericordiam uero natura ualde propenſus eſt, ita, ut nihil malle uideatur, quam opes clementiæ ſuæ omnibus elargiri. Iacit ille quidem minas, ut a peccatis deterreat; pœnas etiam imponit, ut libidinem reſecet; litigat illius ſeueritas cum hominum improbitate, ut eos tandem plagis erudiat, & quodammodo ad officium redire cogat; uerum non in perpetuum litigabit; nec offenſionis memoriam perpetuo retinebit; ſed aliquando tandem gentem perculſam, & abiectam, reſpiciet; &, quos iuſte plagis afflixerat, clementiſsime beneficiis alliciet, & donis egregie munerabit. Itaque iudicia illius plerumque miſericordia concluduntur. Quin etiam, cum in ſcelus animaduertit, non pro ratione ſceleris pœnam ſtatuit; neque ſecundum criminis admiſsi grauitatem crimen ulciſcitur. Multo namque leuioribus ſuppliciis facinora noſtra perſequitur, quam iuris ſummi ratio poſtulabat. Nec enim ullum ſatis magnum ſupplicium ſtatuitur in eum, qui ſummi Domini imperium impudenter, & impie, detrectat; Maieſtatemq. Dei ſempiterni, & immenſitatem Diuinæ probitatis, offendit. Tantum porro abſuit, ut in nos pro meritis ſcelera uindicaret, ut potius nobis admirabili ratione amplitudinem benignitatis impertiret. Quantum enim cæleſtis natura ſuperat altitudine uniuerſam terram, tantum miſericordiæ illius uis, robur, & amplitudo, ſceleris humani uires exſuperat, ita, ut clementiæ Diuinæ magnitudo partibus infinitis excellat. Fides enim, & ueritas, in terris exorta, in cælum penetrauit; & iuſtitiæ Diuinas opes, & munera, ad humanum genus clementiſsime tranſtulit; uſque adeo, ut, quod fuerat humano peccato de noſtra dignitate perditum, non ſit cum eo, quod fuit Diuina gratia recuperatum, ulla ex parte comparandum. Quantum enim locorum interuallo diſtat ortus Solis ab occaſu, tam procul expulit a nobis Dominus omnia ſcelera noſtra. Cum igitur noſtrum ſcelus coniunctionem, quæ nobis erat cum Deo, diremiſſet; conſequens fuit, ut, ſcelere profligato, & expulſo, nobis, patrio animo, & benignitate, conſuleret. Vt igitur pater eſt clemens, & benignus, in liberos; ita Dominus miſericordiam ſumma uoluntate tribuit omnibus, qui nomen ſuum metuunt, & uenerantur. Ita uero miſericors eſt, ut humani generis humilitatem, & naturæ fragilitatem, & exiguę uitę breuitatem, humaniq. ſtatus inconſtantiam, minime deſpiciat; immo, quo maior eſt imbecillitas, eo clarius illius erga nos benignitas ſplendet, cum humilitatem euehit; imbecillitatem corrobotat; mortalem condicionem opibus immortalitatis afficit; inconſtantiam Diuino præſidio fulcit, ne umquam de ſtatu demigret. Cum enim opes Diuinæ in uaſa fictilia cogeruntur, nullo modo poteſt tam admirabilis operis gloria naturæ terrenę tribui, ſed infinitæ clementiæ, quæ Diuinitatis opulentiam cum terreſtri natura communicat. Ipſe namque nouit, quo modo ſimus effecti; & recordatur, e puluere fuiſſe materiam noſtri corporis aſſumptam. Ipſe namque nos e puluere finxit, ne poſſemus nobis ipſis, quod miſericordia Diuina mirabiliter conſecuti ſumus, adſcribere. Homo enim, iuuenta, & opibus, elatus eſt, inſtar herbæ uirentis; &, quemadmodum pratum uere flores effundit; ita & ille, ſplendore quodam inaniſsimę dignitatis, effloreſcit, cum ſubito uenti concitantur; turbines inuehuntur; flores excutiuntur; uiriditas exareſcit; &, quidquid ſpecie quadam decoris illuſtratum erat, uel malorum tempeſtate diſſipatur; uel certe importunitate mortis obruitur, ita, ut omnis ſplendor euaneſcat. Amentiſsimi ſunt igitur omnes, qui humanis opibus, quæ tam cito intereunt, efferuntur; illiq. ſapientes numerandi ſunt, qui, opibus humanis ſpretis, ſola Dei miſericordia nituntur. Ea namque, cum ſempiterna ſit, nullis tempeſtatibus interibit; & numquam ope ſalutari deſtituet eos, qui Domini nomen extimeſcunt, & in illius uiis inſiſtunt. Iuſtitia namquam illius omnem bonorum poſteritatē clementer amplexabitur. Iuſtitiæ namque munus eſt, pacta ſeruare. At Dominus fidem ſuam pactione ſacratiſsima confirmauit; atque promiſit, ſe numquam auxilio iuſtis, & iuſtorum poſteritati, defuturum: unde concluditur, bonorum poſteritatē ſempiternam, opibusq. Diuinis affluentem, fore. Sed ſapienter eſt animaduertendum, qui ſint in ſancta poſteritate cenſendi, & qui ſint a filiorum numero repellendi. Non enim profecto ſunt filij, qui, cum bonorum ſanguine propagati ſint, ab illorum uirtute, atque pietate, degenerant; ſed, qui illorum ueſtigiis ingrediuntur, multo magis ſunt parentum monitis, & exemplis, informati, quam, corporum lineamentis, ad effigiem patrii habitus, & oris, expreſsi. Hi ſunt, qui cuſtodiunt pactum Domini; qui præcepta illius memoria tenent; non quidem, ut eruditionem oſtentent; ſed, ut in omni uita iuſsis Diuinis obtem-

Miſerator, & miſericors Dominus.

Nō in perpetuum iraſcetur.

Quoniā ſecundum altitudinē cęli a terra.

Quoniā ipſa cognouit figmentum noſtrū

Quoniam ſpiritus pertranſibit.

Et Iuſtitia illius in filios filiorū

His qui ſeruant teſtamentū eius

obtemperent, & numquam cupiditatem ſuam Domini ſanctionibus anteponant. Horum igitur dignitas nullis umquam ſæculis obteretur; horum opes numquam minuentur; horum uita in immortali uoluptate, gloriaq. ſempiterna, uerſabitur. Dominus enim in cælo ſempiternam ſedem ſtabiliuit, in qua Regem, quem Sioni præfecit, collocaret, ut omnes nationes ſub imperium ſuum, uirtute inuicta, ſubiungeret, & ſalutarem legem, ad omnium, qui eam acciperent, ſalutem, & gloriam ſempiternam, ſanciret. O mentes beatiſſimæ, noſtræ ſalutis adminiſtrę; Deum noſtrum, qui tantum in nos, & tam Diuinum, beneficium contulit, laudate; & de noſtra felicitate, quæ tantę curæ uobis ſemper exſtitit, gratias agite; quæ robore ſummo ad expugnandas aduerſarias poteſtates præualetis; quæ Domini iuſsis alacritate ſumma omnibus in locis obtemperatis; quæ ſemper promptæ, atque paratæ, eſtis ad audiendum, quid ille uobis imperet, ut, quidquid fuerit imperatum, continuo faciatis. Impetum igitur hoſtilem a nobis reprimite; nos in ueſtram fidem recipite, & uigilantia ueſtra conſeruate. Hoc enim uobis a clementiſsimo Domino commiſſum eſt, ut cuſtodiæ noſtri ſtatus inuigiletis. O copiæ cæleſtes, quæ ſub ſignis ſummi imperatoris, qui peccatum profligauit, & perdidit, & mortem uiribus Diuinis exſtinxit, ſtrenue militatis, Deum noſtrum aſsidua prædicatione celebrate; & nobiſcum de tanto bono gratias agite; noſtramq. ſalutẽ tuendam, & conſeruandam, ſuſcipite. Eſtis enim uoluntatis illius adminiſtræ. Voluntas autem illius hæc eſt, ut ſalui, & ornati, ſimus, & nobiſcum ſocietatem gloriæ immortalis ineamus. O mundi totius concinnitas. O naturæ uniuerſę partes. O nimis admiranda ſummi conditoris opera, uſibus noſtris mirabiliter accommodata; nobiſcum Deo gratias ſummas agite; & illius clementiam in omni loco celebrate; per quem ſumus e tenebris erepti, ut luce Diuina æuo ſempiterno perfruamur. Anima mea, nihil aliud agas, nihil moliaris, nihil cogites, niſi, ut Deum tuum, qui te e tantis malis eripuit, tantis muneribus auxit, ad tantã gloriam inuitat, perpetua laude celebres, & omnes cogitationes, & actiones, tuæ, ad gloriam illius, ſtudio ardentiſsimo, dirigantur.

Dominus in cælo.

Benedicite Domino.

Benedicite Domino omnes uirtutes eius.

Benedicite Domino omnia opera eius.

Benedic anima mea Domino Domine Deus. Pſal. 103. Apud Heb. 104.

MVlti quidem fuerunt olim homines ingenio præcellentes, qui, cum intellexiſſent, nihil eſſe ſapientia pręclarius, oẽ ſtudium in naturã peruestiganda poſuerunt, & rerum cognitionem opibus, & emolumentis, & uoluptatibus, longe anteponendam iudicarunt. in quo quidem ſummam fuiſſent laudem aſſecuti, ſi non a recta naturæ ſpeculandæ uia, & ratione, deſciuiſſent. Primum enim, quid fieri poterat ad animi decus elegantius, quam mentem, in qua eſt totius animi principatus, ueriſsimis ornamentis excolere? Quid deinde magnificentius, quam, naturæ adminiculis, tamquam gradibus, in cælum adſcendere, atque naturæ totius architectũ ex operibus agnoſcere, & tam præclari operis artificium contemplari? Quod ſi ſapientia eſt, ſummam rerum omnium cauſſam intelligere; certe, qui, naturæ operibus admirandis admonitus, ſummum rerum omnium Dominum, qui mundum fabricauit, uniuerſamq. naturã regit, atque moderatur, agnoſcit, illiusq. Maieſtatem (quoad licet) cogitatione complectitur, altiſsimum ſapientiæ fructum percipiet. Quod quidem ei, qui ingenio ad interminatam inanitatem abuti minime uelit, erit longe facillimum. Si enim naturæ totius amplitudinem, uim, & efficiẽtiam, mente conſiderat, Dei ſempiterni potentiam conſequenter admirabitur: ſi concinnitatem, pulchritudinem, ordinem, totiusq. decoris ſplendorem, & elegantiam, ratione comprehenderit; conditoris ſapientiam laudibus ſummis afficiet: ſi poſtremo utilitates innumerabiles, quas ex opere tam præclaro percepimus, ſecum reputauerit; optimum parentem amore ſummo, pietate ſingulari, ueneratione perpetua, dignißimum iudicabit. Poterant igitur homines, qui ſapientiæ laudes adamabant, in ſingulis rebus Diuinæ mentis ſollertiam intueri, & uniuerſæ naturæ conuenientiam, & ordinem, exacte perpendere; ut ſic tandem poſſent opibus ſapientiæ cumulari. Quam uiam cum, ut nimis tritam, atque peruulgatam, deſeruiſſent, ſeſe, effrenata quadã mente, in turbulentiſsimi erroris infinitatem proiecerunt; tantaq. dementia uexati ſunt, ut, quod eſt ſumma ſapientia deſignatum, & conſtitutum, temeritati tribuerent; & quidam etiam ex illis innumerabiles mundos ſomniarent. Materiam enim, & uim, naturæ, ſine mente, & concurſionem fortuitam, ad mundi fabricam adhibebant; in eoq. totis uiribus elaborabant, ut conditi mundi gloria ſummum totius naturæ conditorem, & Dominum, ſpoliarent. Sic autem factum eſt, ut, cum Sapientię nomen impudenter uſurparent, in ſummo furore, & inſania, uerſarentur; &, miſeriæ ſummæ tenebris impediti, nullum exitum reperirent. Sed, quo magis hi totius mentis expertes, atque deteſtabiles, habẽdi ſunt, eo magis eſt uir ſanctus in hoc tam inſigni opere laudandus, cum nos docet, quo ſtudio poſsimus ſummum Dominum, in ſingulis naturæ operibus, admirari. Ille namque ſummus, atque plane Diuinus, uir habendus eſt, qui in re qualibet Diuinæ mentis artificium alta mente recognoſcit. Ait igitur: Anima mea, quantum potes, lauda Dominum. Tum inquit, Summe Domine, quem mihi Deum ſanctiſsimum inſigni pietate, & inflammato ſtudio, ſemper colendum ſtatui; opera tua ſunt magnifica, & admiranda, ſpecie uenuſtatis illuſtria, multipli fructu ſalutaria; ex quibus amplitudo tuæ uirtutis immenſæ ualde perſpicitur. Non quidem, ut natura præſtantiſsimæ mentis tuæ oculis conſpiciatur, quæ eſt, propter inexplicabilem infinitæ Diuinitatis rationem, ab hominum intelligentia remotiſsima; ſed ſigna potentiæ, & bonitatis, ſunt in

Benedic anima mea

omnium

Confeſſionem & decorem induiſti. Amictus lumine.

omnium conſpectu propoſita. Es enim gloriæ ornamentis,& amplitudine Maieſtatis, excultus. A principio namque omnes rerum naturas ex nihilo condidiſti, in quo immenſam, & infinitam, potentiæ tuæ uim inſignem feciſti. Attamen,cum omnis rerũ natura confuſa, & tenebris oppleta, fluctuaret, tu, ne caligo creaturis ipſis officeret, lucem confeſtim tenebris attuliſti. Cũ enim ſis lumine ſempiterno,ut Regia quadam ueſte, cultiſsimus,atque adeo totius lucis, & ſplendoris,origo;uerbo tuo tenebras diſcuſsiſti; & omnia, quibus horrendę tenebrę erant obductę, clariſsimo lumine colluſtraſti; ut cognoſci facillime poſſet, præſentia tua lucem ſalutarem contioeri; abſceſſuque, tenebras repente mentibus humanis offundi. Natura igitur uniuerſa, & noua illa luce colluxit, & uitalem calorem, quo facilius nouis formis inſignita clareſceret, a benignitate tua percepit. Atque primum cęlum,ut cortinam,quę Maieſtatem occuleret, & omnes formas complexu ſuo contineret,dilataſti, atque perpoliſti; tum illius tectum, aquis in ſublime excitatis, quaſi laquearibus, contexiſti, ut, ea temperatione frigoris, ignibus ætheriis adhibita,aer uitalis,atque ſalutaris,ab animantibus ſpiritu duceretur.

Extendens cælum ſicut pellem.

Qui ponis nubem aſcenſũ tuũ.

Quod autem tunc in cęli conſtructione factum uerbo tuo fuit, perpetuo fit, ut excitati uapores efferantur, ut ætheris ardorem temperent,& cogantur in nubes,quibus quaſi carpentis, inueheris, ut imbribus opportunis terram lætifices, & tempeſtatibus aduerſis hoſtes exterreas; exhalationes igneę ſimiliter ſuperum locum natura capeſsunt, & in nubes incurrunt, & penetrant, & uarias in partes impelluntur; ex eo,quod in nubibus includitur, dum erumpere conatur, fulgura micant,& fulmina;quę autem extra nubes excitantur, uenti ſunt. Vt autem nubibus inſides; ita,uentorum alis inuectus, cum admirabili celeritate omnia tranas,&,nubium,atque uentorum, ſimul operis, ad terrarum fecunditatem, & aeris ſalubritatem, uti plerumque ſoles.Si enim aer immotus permaneret,non minus,quam aqua,lacubus incluſa,corrumperetur, tæterrimaq. lue cunctos mortales inficeret; dum autem uentis impellitur,ut profluens aqua,ſalutaris efficitur. Omnibus his naturæ motibus tu ſemper præſens ades; omnia imperio tuo concitantur;tibi ſeruiunt uenti;tibi flammæ miniſtrant; neque ſolum ea, quæ cernimus oculis,aut reliquis ſenſibus uſurpamus, Maieſtati tuæ parent,& in hominũ ſalute conſeruãda officio ſuo ſtrenue funguntur; uerum & mẽtes beatiſsimæ, quæ ſunt a noſtris ſenſibus ualde ſecluſæ,tibi præſto ſunt, ut imperata cum alacritate ſumma conficiant. Angeli enim multo celerius,quam uenti,diſcurrunt; & miniſtri tui, facibus ardentiſsimis amoris inflammati, ut tibi uigilanter obediant,ſalutis noſtræ curam ſuſcipiũt.

Qui fundaſti terram.

Quanta uero firmitate potentia Domini terram, ut coli ab hominibus poſſet,ſtabilierit, eſt conſideratione digniſsimum. Cum enim terra grauis, & concreta,ſit,conuerſione cæleſti,undique, paribus interuallis,expulſa,locum infimum,quod eſt medium mundi tenet,& in eo loco,tamquã in naturali loco, conſiſtit. Porro autem, ipſa terra, in principio, aquarum immenſitate ſubmerſa, permanebat.erat igitur uaſta,inculta,& inanis, cum Dominus omnipotens illam horrendo motu concuſsit. Quo facto, hiatus ingentes,& uoragines immanes, exſtiterunt, in quas aquę, quaſi quodam pauore,tremefactæ,confugerent. Tum igitur magna pars ex aquis emerſa comparuit. Continuo aſſurgunt montes, ſubſidunt ualles, & in loco,quem illis aſsignaſti, immobiles conſiſtunt.

Ne autem aquæ terras rurſus operiant,illis terminum perſcripſiſti,quem, in iuſſu tuo, nullo modo tranſilient. Imperio tuo,ſcatent fontes;flumina labuntur;& colles interfluunt; animantia, quæ uerſantur in agris,bibendi gratia commeant;& onagri etiam,& beſtiæ,quæ degunt in ſiluis, ſitim, aquę profluentis ubertate,reſtinguunt; ripas, herbarum,& arborũ, uiriditas amœniſsima circumueſtit;uolucres,nidos in ramis conſtruunt;& inde uoces etiam egregie modulatas emittunt. Quin etiam montium cacumina humore cęleſti,& crebris fontibus, irrigas; ne ulla ſit terrarum pars, quæ non operibus tuis culta, & opibus cumulata, ſit, ad animantium ſaturitatem. Beneficio tuo, tellus, iumentis pabula ſubminiſtrat; agricolarum labor lętiſsimas fruges exarat;ut hominum uitę alimenta ſuppeditet. Similiter & uini copia ex eadem tellure percipitur, qua genus hominum,iucunditate potionis exhilaratum,exhauſti laboris memoriam deponat. Oleum,nitidam hominis faciem reddit;panis,uires hominum fulcit; & corpus,labore defeſſum,robore cõfirmat. Cum uero tã multis ſubſidiis corporis ſtatum reficias, tum multo magis animum ſancti Spiritus oleo perfundis, & pane cæleſti corroboras. Arborum ingentium proceritatem,inductis humoribus, ad ſummam altitudinem perducis, pręcipue autem cedros Libani, quas ad uarios uſus humanę uitæ natura conſeuit. Ibi aues nidos exſtruunt;& ciconia ſibi in abietibus domicilium collocat;nullum denique genus animantis eſt ab ope Diuina derelictum. In editis mõtibus paratum eſt perfugium ceruis; & cuniculi etiam cauis ſub rupes abditis occuluntur. Omnibus enim inſeuit Dominus ſtatus ſui tuendi ſollertiam. Luna,curſu,rata conuerſione definito,tempora uarie diſtinguit; ęſtus maritimos conſtantiſsima ratione gubernat; in terris humores auget,& minuit; ſerendique, & metendi,opportunitates aſsignat;omnibus denique in rebus, quanta ſit in ſe uis, a ſummo conditore penitus inſita, declarat. Quid uero Solem referam?qui,cum omnia, quacumque curſum uertit, clariſsima luce colluſtret, ordine conſtantiſsimo, pro temporum ratione,conuerſionem ſuam definit. Sic enim ab ortu ad occaſum commeat,ut aliquando ad Auſtrum curſum inflectat;deinde ſenſim ad Aquilonem reuoluitur; ut omnes mundi regiones & luce compleat, & calore reficiat, & uim generandi formis, & animantibus, & plantis,impertiat. Noctium porro,& dierum, uiciſsitudines quis non uidet,quam Diuina ratione conſtitutę ſint? Dum enim Sol aduerſas mundi plagas inuiſit,ut omnium ſaluti proſpiciat;homines,qui

Super eas uolucres cęli habitabunt.

Rigans mõtes de ſuperioribus.

Saturabuntur ligna campi.

Poſuiſti tenebras.

uerſan-

uerſantur in hac regione, quam ſuperam appellamus, qui diem in labore contriuerant, placido ſomno conſopiti, reficiuntur. Nocturnis interim tenebris ſerpunt, & gtadiuntur in agris immanes belluæ, quas die in luſtra metus abdiderat. Quamuis enim multum uiribus, atque celeritate, ualeant, hominum tamen concurſus extimeſcunt, ita, nt non audeanr in lucem prodire, niſi eas neceſsitas extrema compulerit. Noctе igitut leones egreſsi, fremunt, & rugiunt, & ad prædam accelerant, cibumq. ſuum a Deo ſumma contentione flagitant. Omnes enim ſumma benignitas, ſecundum id, quod cuiuſque natura requirit, alit, atque ſuſtentat. Simul atque ſplendor Solis exoritur, feræ beſtiæ ſe recipiunt, ut in latibulis ſuis accumbant. Homines autem, de ſomno excitati, ad agriculturam reuertuntut, & in opere ſuo, ad ueſperum, totis uiribus inſiſtunt. O ordinis, diligenter aſſeruati, conſtantiam. O ſalutarem, quietis, & laboris, certa ratione diſtinctam, uarietatem.

Quam magnificata ſunt opera tua.

Quam ſingulari conſilio Dominus otii, atque laboris, modum terminauit?. Otio namque perpetuo omnia corrumpuntur; aſſiduo labore uires affliguntut; alternis autem otii, atque laboris, uicibus omnia conſeruantur. Hac igitur continuata laboris, & otii, uiciſsitudine, agri coluntur; horti inſtituuntur; uineæ conſeruntur; editi colles eniteſcunt; herbidæ ualles effloreſcunt; domus ædificantur; urbes muniuntur; homines, iure ſociati, in unum Reipub. corpus coaleſcunt. Omnia hæc opera, tam præclara, quæ ordine rationis, & otii legitimi, & laboris iuſtiſsimi, diſtinctione, deſignata, conſtituta, & effecta ſunt, magis opera Diuina, quam humana, exiſtimanda ſunt. Deus enim legem, & ordinem, & temporum deſcriptionem, atque iura, præſcripſit; ipſeq. mentem dedit, qua omnia rite fierent, & operis mutuis publica ſalus incolumis permaneret. Quam multa ſunt opera tua, Domine? quam admirabili ſapientia ſunt omnia, quæ ſanxiſti, moderata? Omnis Terra opibus tuis oppleta eſt.

Hoc mare magnum.

Quid autem eſt de Mari dicendum? Num ſtatuendum eſt, illud eſſe a Diuina procuratione derelictum? Non prorſus. Eſt illud quidem profundum, & immenſum; in eo piſces innumerabiles innatant; puſilla animantia, ſimul cum belluarum ingentium monſtris, uel in imo repunt; uel in aqua ſumma ludunt; uel per medios fluctus iter aperiunt; omniumq. genus prouidentia tua conſeruatur, ne ulla ſpecies aquatilis animantis intereat.

Illic naues pertrãſibũt

Nauigandi autem ratio, quem exitum reperire potuiſſet, niſi tu hominum genus robore ſummo, induſtria ſingulari, artificio admirando, muniuiſſes? Quid enim eſt fluctibus maris horribilius? Quid humana natura fragilius? Das tu tamen hominibus animum, ut uitam ſuam ligno fragili committant; uentos immanes, & ſæuiſsimas tempeſtates, ſubeant; &, ingentibus aquarum molibus immerſi, necem ſibi intentam ſingulis prope momentis adſpiciant. Et tamen plerumque uotis pericula mortis effugiunt, & in portum, quem petunt, feliciter inuehuntur. Non homines, Domine, non homines, naues in alto gubernant; non tantum humana ualet induſtria; non tantas uires habet hominis artificium; non tantum poteſt uſus aſsiduus; ut fluctus immanes ſuperet; & a truculentiſsimis monſtris elabatur. Tu naues dirigis, & illos, qui in te multo magis, quam in ſidera, reſpiciunt, ſæpenumero ab infimo gurgite maris educis.

Draco iſte, quem formaſti.

Quod ſi a te minime defenſi fuiſſent, (ut horrificas tempeſtates omittam) quo tandem modo uim importunam monſtri illius marini, nomine Leuiathãn, euadere potuiſſent? Corpus enim habet, in longitudinem prodigioſe diſtentum; uires immanes; impetus efferatos; ita, ut ei facillimum ſit, quam uelit nauem impellere in latus, & in alto demergere. Quid igitur obſtat, quo minus id paſsim efficiat? Tua prouidentia, Domine, eſt, quæ monſtri conatus eludit; quæ illud adſtrictum tenet, ne ſtrages edere poſsit. In quo quidem Mundi huius imaginem expreſſam nobis eſſe uoluiſti. orationes hominum, qui pacem turbant, uenti ſunt; inſanię populares, fluctus ſunt; ciuiles diſcordiæ, tempeſtates ſunt; uita communis hominum, eſt cum mari, tempeſtatibus ſummis expoſito, comparanda. In hac tanta rerum inconſtantia, & fluctuatione, princeps tenebrarum, qui Leuathan nominari ſolet, inſolentiſsime dominatur. Quid igitur illum tenet, ne omnia repentina tempeſtate peruertat? Nomen tuum, Domine, eſt, quod illum arcet, atque refrenat, ita, ut, iniuſſu tuo, ſe loco cõmouere non poſsit. illum igitur eludis; illum imperio conſtringis; illum tibi, recuſantem, & inuitum, ſeruire compellis; eoq. tandem redigis, ut, cum maxime gloriam tuam oppugnare conatur, tum maxime tui decoris amplitudinem amentiſſimis conatibus illuſtret. Sic autem fit, ut, qui in hac uita nauigare ſtatuit, & in te, tamquam in ſidere clariſsimo, mẽtis oculos defixos habuerit, neque tempeſtates ullas timeat, neque marini ſerpẽtis minas extimeſcat.

Omnia a te exſpectant.

Nec enim ab illis pericula tantũ propulſabis, uerum & omnia, quę fuerint illis ad uictum neceſſaria, ualde munifice largieris. Nec enim electi tui ſolum, ſed omnia, quæ corpore conſtant, & anima, in te reſpiciunt, ut des illis eſcam, cum fuerit opportunum: quod illis dederis, colligent: aliter enim uacui, & inanes, permanebunt; & tum demum, cum manum tuam porrexeris, ſatiabuntur. Cum uero faciem tuam auerteris, turbatio repente conſequetur.

Auferes ſpiritum.

Erumpet enim morbus; appropinquabit interitus; ſpiritum illis eripies; & confeſtim deficient; corporaq. in puluerem, ad naturã nempe, unde fuerant aſſumpta, reuertentur. Vnde concluditur, uitã uultus tui præſenti lumine contineri, mortem uero illius abſentia.

Emittes ſpiritum tuũ.

Non tamen ſic omnia ad mortem tendere pateris, ut non identidem mundum nouis formis, & ornatu, reficias. Noua namque ſoboles orietur; filii parentibus ſuccedent; & mundi cultus cõtinuata generatione renouabitur. Nouitas tamen animorum, quę uirtute aduenientis ſpiritus efficitur, eſt longe mirabilior. Nam, dũ, peccatis noſtris offenſus, a nobis faciẽ abducis, turbati, concidimus;

Digitized by Google

curis affligimur; uita ſpoliamur. Dum rurſus in nos reſpicis, erigimur; luce Diuina collucemus; ueraq. uita perfruimur: gloria Domini ſempiterna eſt, & in omni loco operibus ſuis oblectabitur. Vt enim in mundi primordio uidit cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona; ſic in perpetuum, maxime autem, cum mentes ſui luminis ſplendore decorauerit, ex omnibus ſuis actionibus inſignem uoluptatem percipiet. Neque ſolum, cum benigne facit, ſed etiam, cum exterret; cum plagas imponit; cum ſcelus ulciſcitur; opera illius ſunt prædicanda, ſummisq. laudibus efferenda. Is, adſpectu, terram concutit; is, tactu, montes inflammat; uniuerſa natura, in illius uultu contremiſcit. Domini certe laudes, quamdiu uita ſuppetet, ſummo ſtudio canam; omnemq. uitam in Domini gloria perpetuo celebranda cõſumam. Sit ei ſtudium meum gratum; ſit ſacrificium acceptum; ſit hæc noſtræ uoluntatis oblatio iucunda. Hæc erit mea uoluptas; hæc animi mei requies; hoc totius temporis oblectamẽtum. Nocentes e terris exterminentur: ſunt enim in Deum ſceleſtiſsimi. impij funditus euertantur: peſtiferum enim bellum cum Diuina mente gerunt. Tu uero, anima mea, in ſtudium Diuinæ laudis celebrandæ, uiribus totis incumbe; & in prædicatione immenſæ benignitatis exſulta. Laudate mecum Dominum, uniuerſi, qui pietatem unice colitis; & ad cæleſtia, atque Diuina, altitudine mentis adſpiratis.

Sit gloria Domini in ſæculum.

Qui reſpicit terram.

Cantabo Domino.

Halleluya.

Confitemini Domino, & inuocate nomen eius. Pſal. 104. Apud Heb. 105.

QVantus ſit pietatis, & ſanctimonię, fructus; cum legis ſanctiſsimæ fœdus, atq. Dei promiſsio, quæ neminẽ fallere poteſt, apertiſsime demonſtrat; tum uel antiquitatis ipſius grata recordatio clariſsimis exemplis teſtificatur. Dauid igitur, ut uniuerſam ſanctorum hominum poſteritatem ſtudio pietatis inflammare poſsit, maiorum exempla proponit; beneficia illis a Deo collata luculenter explicat; gloriam, in qua uixere, nõ mediocri laude proſequitur; omniaq. tandẽ ad Dei gloriam eſſe reuocanda docet. Admonet igitur eos, qui a ſanctis patribus orti ſunt, & qui illorũ ueſtigia perſequuntur, ut non ſibi, ſed Domino, a quo bona omnia deriuata ſunt, gloriam tribuant. Itaque ait, Dominum perpetuo laudate; nomen illius inuocate; actiones, & ſtudia, illius exteris etiam populis enuntiate. Diuina namque beneficia laudationem ſempiternam merito, atque iure, flagitant; quanta uis inſit in nomine Domini, omnium ſalute, atque libertate, conſtituta, perſpicitur; cum Diuina probitate inuidia habitare nullo modo poteſt. Iccirco beneficia, ad quorũ ſpem animos ueſtros excitamus, cum exteris nationibus eſſe communicanda decernite. Vt enim in lege fuerit pro temporis ratione diſcrimen, lumen profecto ſummæ gratiæ, atque ſolidæ, & expreſſę, ueritatis omne diſcrimen generis longiſsime repellit. Nullus igitur uos ex Diuinæ probitatis amplitudine dolor attingat; immo, quo latius Dei notitiã diffundi uideritis, eo lætius exſultate. Illi canite; illi pſallite; admiranda illius opera mente percipite; & de illius clementia perpetuo cogitate. Si ueriſsimi decoris, & laudis, appetentes eſtis; intelligite, omnem ſpem dignitatis, & gloriæ, eſſe uobis in nomine Domini collocandam. Vt enim, qui ſimulacris immolant, & mortuos pro uiuorum ſalute uenerantur, ſummo dedecore notandi ſunt, eo quod ſine ullo fructu uaniſsima religione conſtringuntur; ſic illi, qui uerum Deum rite colunt, opibus ſempiternæ dignitatis, & honeſtatis, excellunt, cum omnia, quæ pura mente petũt, a ſummo rerum omnium Domino, tamquam a parente clementiſsimo, ſine recuſatione ulla, conſequantur. Nemo igitur opibus efferatur; nemo uiribus inſoleſcat; nemo opinione ſapientiæ glorietur. Hęc ſit omnibus, qui ueram gloriam adamauerint, ueriſsimæ gloriæ ſeges, quę eſt in nomine Domini poſita. Hæ igitur ſint uobis diuitiæ; hę ſint ueſtrę uires; hoc ſit uobis ueriſsimæ ſapientię decus, & amplitudo; noſſe ſummum Dominum, & opibus illius ſempiternis inniti. Honoris ambitio, eſt nimis acerba, ſollicitudinis, & angoris, pleniſsima; &, quo dignitates ampliores ſunt, eo uehementius animos curis triſtiſsimis affligant. Caput autem huius acerbitatis, eſt in fucati honoris fallacia, & inanitate, collocatum. Non enim poteſt ſine cura, & ſollicitudine, uitam traducere, qui auræ popularis inconſtantiam nimis ſuppliciter admiratur; & iccirco offenſiones crebras extimeſcit; & conuerſionem nimis anxie reformidat. Quod uobis, qui gloriam ueram, quæ a ſolo Deo manat, exquiritis, euenire non poteſt. Lætetur igitur ſemper in Domini gratia, & benignitate, cor ueſtrum; in eoq. tantum omnem ueſtram operã, & ſtudium, ponẽdum exiſtimate, ut Deum inquiratis, &, quę ſit illius uoluntas, exploretis. Quęrite igitur Dominum; & potentiæ illius confidite. Quęrite faciem eius ſemper. Qui enim apud illũ in gratia fuerit, de ſtatu conuelli non poterit; cum & miſericordia Dei immenſa ſit, & poteſtas infinita. Replicate memoria opera illius admirãda, quę fecit; & prodigia illius, & oris iudicia, quæ conſtituit, in mentem aſsidue reuocatę. Bonorum enim patrocinium ſuſcipit; impios, qui ſunt infeſti, bonis euertit; &, quam iuſte iraſcatur, uulneribus inflictis, enuntiat. Abraham, ſerui ſui poſteritati cõſuluit; filiis Iacob, uiri ſibi egregie cari, ſpem in rebus aduerſis attulit. Eſt enim ille Dominus Deus noſter: non deſeret igitur umquam ſeruos ſuos, nec eos, qui fide illius eriguntur, præſidio ſalutari deſtituet. Iudicia, quæ, noſtrę ſalutis cauſſa, contra eos, qui nos nimis acriter impugnabant, exercuit, fuerunt uehementer illuſtria; eorumq. fama orbis terrarũ fines admirabili celeritate peragrauit. Fœderis ſui ſempiternam memoriam conſeruauit: uerbum namque illius nullis ſęculis interibit, cum ſit uniuerſa natura conſtantius, & uis illius ad innumerabiles generationes inimitabili decreto pertineat. Primum quidẽ, cum Abraham

Cõfitemini Domino.

Laudamini in nomine ſancto eius

Lætetur cor quęrentium Dominum.

Mementote mirabilium.

Memor fuit in ſæculum

Digitized by Google

ham fœdus percuſsit. Iſaac illius filio ſuam iureiurando adſtrinxit fidem: idem ſimiliter pactum cum Iacob, quem nomine Iſraelis ad uirtutis memoriam nobilitare conſtituit, admodum religioſe confirmauit. Neque fuit illud fœdus humanum, exiguoq; temporis ſpatio definitum, ſed fixum, ſtabile, atque ſempiternum. Nam, ſub corporis ſignis, hereditatis, & dignitatis, æternitatem continebat. Sic autem dixit; Tibi dabo terram, in qua Chananæi ſedes ſuas habent, ut in eorum loco ſuccedas.

Dicens, Tibi dabo terram Chanaam.

Signum quidem erat magnum, fore, ut homines iuſti in cæleſtes ſedes immigrarent, unde fuerant mentes impiæ, atque rebelles, expulſæ. Nam, quantum ad opes humanas attinet, numquam illi patres ſanctiſsimi, quamdiu manſerunt in mortali uita, in ſtabili ſede conſtiterunt. Erant enim pauci admodum numero; pauci, & peregrini, in terris ultro citroq; uerſabantur. Exſules, atque uagi, a terra in terram frequenter migrabant; & ab uno Regno in aliud regnum ſe facillime transferebant, cum firmum domicilium minime poſsiderent. Quamuis tamen, ab omnibus rebus inopes, uagari, ſine ullo firmo præſidio, uiderentur, Diuino præſidio cincti, hominum potentiam minime formidabãt. Dominus enim ab eorum capitibus impetum eorum, qui illos oderant, facile reprimebat. Nolite, inquit, tangere Chriſtos meos; & in Prophetas meos perniciem nullo pacto moliamini.

Nolite tangere Chriſtos meos.

Chriſtos enim appellabat, quos non communi oleo, ſed ſpiritus ſui gratia, atque uirtute, perfuderat: Prophetas nominabat, quos opibus admirandis cuiuſdam Diuinitatis inſtruxerat. Vnde plane perſpicitur, eos, quos Dominus in fidem recipit, fore ſemper inuictos. &, quamuis calamitas interdum in eos inuecta multitudinis opinione uideatur, omnia tamen in eorum dignitatem, & gloriam, deferũtur. Afflixit Deus terram, in qua Iacob caſtra ſua locauerat, grauiſsima fame, uſque adeo, ut non modo frumentum, ſed omnes etiam minutæ fruges, quibus homines aliqua ratione ſuſtentantur, interirent.

Et uocauit famem ſuper terram.

Præmiſerat antea uirum, qui ſalutem patri, atque fratribus, prope deſperatam, redderet, & omnes in extremum diſcrimen adductos ab interitu uindicat. Fueraret Ioſeph a fratribus in ſeruitutem exteris hominibus addictus; quo facto, pater in grauiſsimo luctu diutiſsime uerſatus exſtiterat. Sed Dominus, qui nouit ex ſummis etiam malis bona ſumma frequenter elicere, hominem illum, tantis cladibus afflictum, ad omnium ſalutem reſeruauit. Adſtrinxerunt Aegypti uinculis pedes eius. ferrum, quo ſe uinctum ſanctus iuuenis, abſque ullo ſcelere ſuo, uidebat, grauiter admodum animam illius afflictabat.

Ferrum pertranſiit animam eius.

Mene, inquit, per ſummam iniuriam, & ſcelus, a fratribus nefarie proditum, libertate ſpoliatum, ab amantiſsimi patris oculis, ſine ulla ſpe reditus, in longinquas terras abductum, pœnas hominis ſceleſtiſsimi, pro mea fide, & religione, ſuſtinere?. Et, quia tanta conſtantia caſtimoniam corporis, & fidem hero debitam, conſeruaui, adulterii pœnam luere? Fuit ne quidquam in terris tanta grauitate iniuſtiſsimæ calamitatis indignius? Hæc quidem cura ſumme ſanctum hominem fauciabat, non tamen ita, ut ſpem futuræ ſalutis abiiceret. Diuinũ enim auxilium minime ſibi defuturum confidebat. Fidei autem ſuæ fructum ampliſsimum tulit. Verbum enim Domini in mentem illius penetrauit, &, quod iuſtinctu Diuino fore prędixerat, fuit euentu uerißimo comprobatũ.

Eloquium Domini inflammauit eum.

Rex igitur, fama Diuinæ prædicationis impulſus, miſit continuo, qui ſanctum uirũ e uinculis expediret. Summus ille princeps, qui multis populis imperabat, non ipaſſus eſt uirtutem admirabilem diutius alligatam teneri: itaque carcerem confeſtim aperiri, uirumque, ſapientiæ nomine præcellentẽ, ad ſe perduci iuſsit. Cum uero prudenter intellexiſſet, nihil eſſe magis Regium, quam ſapere, & in poſterum prouidere; illum, quem ſapientiſsimũ eſſe cognouit, & domus ſuæ, & totius Regni, moderationi præfecit. Principes quidem Regii ſapientiæ operã dabant; ſenes præcipue, quos ipſe Rex in conſilium adhibebat, & diſciplinis, & uſu rerum longiſsimo, uidebantur magnum ſapientię gradum cõſecuti. Attamen tantum fuit Ioſephi ſapientiæ, auctoritate Regis ipſius, attributum, ut nemine iudicaret eſſe cum homine iuſto conferendum. Illi namque diſciplinis humanis erant exculti, Ioſeph uero ſpiritum Diuinum diſciplinæ cæleſtis magiſtrum habuerat. Rex igitur, qui ſapiẽtiæ laudes adamabat, ſtatuit, ut omnes principes, atque ſenes, qui multum reliquis hominibus gloria ſapientiæ præſtabant, Ioſepho operam darent, & a uiro ſanctiſsimo uerißimæ ſapientiæ rationem perciperent. Eos igitur Ioſeph admodum diligenter erudiuit; & ſenes ſapientiæ diſciplinis admirandis inſtruxit. Cum uero fames ingraueſceret, Iſrael in Aegyptum ingreſſus eſt, ut a filio, cum omnibus liberis, atque familia, (quemadmodum a Deo prouiſum fuerat) aleretur.

Et intrauit Iſrael in Aegyptum.

Ex eo tempore, peregrinus fuit Iacob, in terra Cham. Quamuis enim tellus eſſet fertilis, & opima, non tamen fuit illi populo, in eã ſtabiles ſedes habere, conceſſum. In eo tamen exſilio Deus populum ſuum numero mirabiliter auxit, & tam multis opibus inſtruxit, ut hoſtes ſuos interuallo longiſsimo ſuperaret. Inde nata eſt inuidia; inde graues offenſiones ortæ ſunt; inde ſic fuit inuerſa mens Aegyptiorũ, ut eos, quos antea, beneficiorum recordatione, dilexerant, odio acerbiſsimo perſequerentur.

Conuertit cor eorum ut.

Moliti igitur fraudes; exſtruere inſidias; machinari peſtem; maleficiis innumerabilibus uexare populum, hoſtes immaniſſime cœperant. Cum uero iniurias inferre diutiſsime perſeuerarent, miſit Deus Moſem, ſeruũ ſuum, & Aaron, hominẽ, a ſe, ad religionem ſanctiſsime procurandã, delectum, ut populi miſerabiliter afflicti ſalutem operibus admirandis expedirẽt. Largitus eſt autem utrique Dominus uim Diuinam, qua portenta ederent, & ſignis mirabilibus Dei præſentis opem ſibi adeſſe demonſtrarent. In terra Cham miſit tenebras; obduxit caliginem; prompſit miracula; omnes ſanctorum minæ exitum conſecutæ ſunt.

Miſit tenebras & obſcurauit, & non exacerbauit ſermones ſuos.

Nihil enim fuit ab illis prædictũ, quod non, perinde atque prædixerant, eueniret. Vertit aquas in ſanguinem, & piſces enecti ſunt; terra ranas extulit, quę ſe in cubicula

Principum intruſerunt, ut illis grauiſsimam moleſtiam exhiberent. Verbo illius inuecta eſt inſectorum colluuies, & culices in omnes regionis terminos inuaſerunt. Loco pluuiæ; uim infeſtiſsimæ grandinis immiſit; & ſimul ignitæ faces in eorum terram coniectæ ſunt. Vaſtitatem intulit uineis; peruertit calamitate ficus; arbores omnes perfregit, atque diſsipauit. Ad illius imperium locuſtarum innumerabilis multitudo turmatim in regionem uniuerſam impetum tulit; bruchorum ſimiliter infinita multitudo in omnem uiriditatem cultiſsimæ telluris inuaſit; quæ uorauit omnem herbam in agris, & omnem fructum illius regionis abſumpſit. Intulit poſtremo necem Dominus omnibus filiis, qui primi fuerant in lucem editi, in quibus parentes ſpem nominis ſui, & poſteritatis memoriam, collocarãt, & quas primum ſui ipſorum effigies in terris adſpexerant. Has quidem ſtrages edidit in Aegypto, in eos, qui fuerant Iſraelem odio acerbiſsimo perſecuti: populum uero ſuum hoſtium ſpoliis onerauit. Itaq. omnes ſuos, auro, & argento, onoſtos, edoxit; neqoe erat aliquis, inter eos, qui inualetudine aliqua laboraret. Tantus autem terror Aegyptios oppreſſerat, ut in Hebræorum diſceſſu maxime lætarentur.

Et percuſſit omne primogenitũ.

Nec enim dubitabant, quin, ſi diutius in terra illa permanerent, exitus uniuerſis, qui eos afflixerant, funeſtiſsimus appropinquaret. Viam omnes ignorabant; deſertam ſolitudinem peragrabant; Soles ardentiſsimi omnia conſumebant; nullum erat eis paratum in itinere, quod inſtabat laboris alleuamentum. Illis tamen, qui Dei imperium ſequuntur, nihil deeſſe poteſt, nec ad certæ, & directæ, uiæ rationem, nec ad uitæ præſidium, nec ad laſsitudinis requietem, & oblectamentum. Dominus enim illis ita præibat, ut die nubem extenderet, qua ab illis ardorem Solis arceret; & nocte ignem præferret, qui luce clariſsima tenebras diſpellabat. Cum carnes peterent, coturnices inuexit; eosq. cæleſti pane ſatiauit. Oſtium in petra patefecit; aquæ perennes ſubito profluxerunt; in arida, Solibusque peruſta, ſolitudine, flumina continuo labi uiſa ſunt. Vnde colligitur, cælum, terram, mare, nubes, æthera, uniuerſam denique naturam, eorum uſibus ſeruire, qui ſe ad ſummi Domini ſtudium, animo incenſo, & incitato, contulerunt.

Expandit nubem in protectionem eorum

Nam; ſi tam mirabilia ſigna tunc præſentis Diuinę uirtutis exſtiterunt; quid erit exiſtimandum de rebus, quæ ſignis ipſis expreſſæ ſunt? Dominus enim recordatus eſt fœderis ſacro ſancti, quod fecerat cum Abraham, ſeruo ſuo; quo fidem ſuam firmauerat, & ſanctiſsima pactione receperat, futurum, ut humanum genus, importuna tyrannide liberatum, in gratiam ſuam reciperet, omnibusque ueriſsimis bonis egregie cumularet. Huius autem ſempiternæ libertatis, & gloriæ, illuſtrem ſignificationem dedit, futurumq. beneficium portendit, cum populum ſuum, lætitia mirabiliter elatum, & electos ſuos, magnitudine iucunditatis ouantes, ex Aegypti finibus eduxit, & in regionem admodum fertilem, & opimam, tranſtulit, quam gentes alienæ poſsidebant. Dominus enim eas expulit, ut in agris, aliorum labore cultis, ſedes ſuis quietas aſsignaret; animosq. eorum ad ſpem multo amplioris hereditatis erigeret, quæ propoſita eſt omnibus, qui lege Domini uitam perpetuo moderantur.

Quoniam memor fuit uerbi ſancti ſui.

Non enim ſanxit Dominus legem, ut, qui ea tenerentur, diſciplinam illius uerbis oſtentarent, ſed, ut uirtutem illius uita, atque factis, exprimerent. In hunc enim finem libertatem, ſalutem, dignitatem, conſtituit; legem tam ſingulari religione, & ſanctitate, promulgauit; hoſtes Hebræi nominis afflixit; agros cultiſsimos, hoſtibus ereptos, ſuis diſtribuit; ut diſcerent, Deũ ſemper intueri; ab illius uoluntate numquam diſcrepare; illi ſemper obedire; ut ſic tandem non ſolum præſentis uitæ beneficia retinerent; ſed cæleſtia ſibi ſemper, atque Diuina, proponerent. Quantum igitur poteſtis, Deum, qui uos tantis beneficiis affecit, & in ſocietatem Diuini cuiuſdam ſtatus conuocauit, laudatione perpetua celebrate.

Confitemini Domino quoniam bonus. Pſal. 105. Apud Heb. 106.

PErſequitur ſummo ſtudio laudes Domini; beneficia tributa cõmemorat, populi perfidiã in oculis ponit; ut ſimul ſtudiiſ pietatis incendat, & ab impietatis exemplo deterreat; atque doceat, omnem uitæ rationem eſſe in animo grato, atque memore, conſtitutam. Ait igitur: Deum perpetuo laudate; Domino ſemper gratias agite: bonitas enim illius eſt immenſa, & miſericordia ſempiterna. Quæ tanta orationis ubertas, & copia, eſt, quæ Diuinæ uirtutis, & roboris, opera, enumerando, recenſeat? quę Dñi laudes, pro dignitate, exornare, dicendo, queat? O beatos illos, qui Diuini iuris ſtudio uehementer incenſi ſunt; qui omnes actiones ſuas ſemper iuſtitiæ ponderibus diligenter examinant; nec umquam a legis Diuinæ præſcripto, atque moderatione, diſcedunt. Hi namque ſunt inuicto robore confirmati, ut ex omnibus bellis, inſignem uictoriam conſequantur; hi ſunt omnibus bonis egregie cumulati, ut iam, in hac uita, ſtatu quodam Diuino potiantur; hi poſtremo ad ſpem certiſsimam immortalis gloriæ, Diuini ſpiritus inflatu, & inſtinctu, rapiuntur.

Confitemini Domino quoniam.

Omnia bona, quę mens humana, inſita cupiditate, quæ non poteſt ullis finibus arceri, optare poteſt, Diuinæ gratiæ complexu, & ambitu, coercentur. Memento mei, Domine; meq. gratia illa complectere, qua populum tuum iuſti ſemper clemẽtiſsime proſecutus: da mihi ſalutem illã tuam, quam eis, qui ſe totos ad tui nominis ſtudiũ contulerunt, impertis. Sic enim bonorum affluentiã, qua electi tui fruuntur, experiundo, percipiam; ſic lętitia, & iucunditate, Diuini ſpiritus, qua gentes, quæ tibi ſunt amore deuinctę, perfundi ſolent, afficiar; ſic ſpe hereditatis ſempiternæ, ad quam omnes inuitas, qui incenſa fide uitam inſtituunt,

Memento noſtri Domine.

Spiritus

Peccauim' cum patribus noſtris.

Spititus ſancti monitu, gloriabor. Bonitas tua neminem expellit, qui uelit fieri ſtatus Diuini particeps, & gloria ſempiterna circumfluere. Sed peccata ooſtra ſuot, quæ nos e tanta bonorum omnium complexione diuellunt. Nec enim parentum ſcelera deteſtati ſumus; immo, eorum exemplo, iniquitatem ſuſcepimus; religionem tuam nefarie, & impie, uiolauimus. Patres noſtri, in Aegypto opera tua uehementer admiranda mente minime perceperunt; miſericordiæ tuę magoitudioem obliuione pleniſsima ſceleris obruerunt; ad mare, inquam, rubrum, per quod illos, cum omniom hoſtium ſtrage, incolumes traduxiſti, a te nefarie deſciuerunt: beneficium fuit admiraodum; hoſtium exitium obſtupendum. Spes enim ſalutis erat inciſa; hoſtes feroces, & infeſti; nullum effugium patebat; & tamen mare numinis imperio repente paruit; & per medios fluctus liberum tranſitũ præbuit; & hoſtes uniuerſos, fluctibos undique reductis, exſtinxit; & tamen gens ingrata, & impia, magnitudine tauti beneficii, & tam recentis, obligata, memoriã continuo ſalutis abiecit. Nondum a conſpectu maris ipſius abſceſſerat, cum fidem uiolauit, & a ſummi Domini imperio defecit. At Dominus, nõ eorũ meritis, atque ſaoctitate, prouocatus, (erant enim magis ſupplicio, quã ſalute, digni) ſed propter nominis ſui gloriam, ut potentia ſua, in hominum oculis conſtituta, multos a ſceleribus auocaret, & ad ſtudiũ pietatis alliceret, illis ſalutem attulit, & in Arabiæ litus omnes illæſos, abſque ulla offenſione, traduxit.

Et ſaluauit eos propter nomen ſuũ

Mare increpuit; maris medium confeſtim exſiccatum eſt; populum per medium pelagi, quaſi per terram deſertam, deduxit, & incolomem in litore aduerſo conſtituit. Illum de manu hoſtis immanis, & importuni, liberauit, & ex faucibus inimici crudelis eripuit; hoſtes autem inſequẽtes ita fluctibus oppreſsit, ut ne unus quidem e magnitudine tantæ cladis euaderet. Tum igitur homines uerbis Domioi fidem habuerunt; illiuſq. laudes iucundiſsime cecinerunt. Itaque uidebantur io officio permanſuri, cum, repente, opera Diuinæ benignitatis obliti, illius coofilio diffidere, imperiumq. detrectare, mente prorſus effrenata, cœperunt.

Cito fecerunt, obliti

Atqoe primum, cum dapes cæleſtes ingratiſsime faſtidirent, carnium cupiditate uehementer exarſeruoe, in ſolitudinis illius oaſtitate; tantiſq. perfuncti periculis, & e tantis malis, ope Diuina, liberati, Deum, io deſertis illis locis, tentandum eſſe cenſuerunt, ut periclitarentur, poſſet ne, quæcumque uellet, efficere. At Dominus, importunis poſtulatis offenſus, in temeritatis incouſideratæ uindictam, ea, quæ flagitabant, effuſe conceſsit. Non mediocris pœna eſt ea, quam Dominus irrogat illis, qui moderationi Diuinæ cupiditatem ſuam anteponunt, cum eis, quod temere petunt, elargitur, ut experti ſentiant, quàm male uitam inſtituunt, qui Diuinam moderationem repudiant. Quod tunc ſatis perſpicuum fuit. Corpora namque carnibus expleta ſunt. animę uero miſeranda macie tabeſcebant. Itaque uoloptate uera, & ſtabili, carebant; & uoluptas illa fluxa, & inſtabilis, faſtidio corrupta, confeſtim euannit. Fit enim plerũque, ut corporis opulentiam mentis inopia conſequatur; unde curæ, & ſollicitudines, atque moleſtiæ, in rebus ad uoluntatem fluentibus, oriuntur. Inde etiam æmulationes, iouidiæ, ſtimuli, & ægritudines, animos freqnenter exagitant, atque contra Deum pugnare compellunt. Qui enim uerisſimis uirtutibus inuident, Deum, totius uirtutis auctorem, odio acerbiſsimo perſequuntur. At illorum principes, inuidia furentes, in ipſis caſtris, contra Moſem, uirum a Deo maximarum uirtutum gloria cumulatum, ſeditionem concitarunt; & in Aaronem, Diuinæ ſanctitatis laude præcellentem, furenter inuecti ſunt.

Et irritaue runt Moſem.

Terra igirur, horreodo motu concuſſa, Datlian hiatu repentino deuorauit; & Abyron, cum multitudine, quæ cum illo ſceleris ſocietatem inierat, tumulo ſimiliter obruit; & ignis incendium, ſubito concitatum, impios, qui ſacerdotii principatum ſibi petulanter arrogare nitebantur, abſumpſit. Iam uero, ſcelus illud quantum fuit, quod non a paucis, ſed a multitudine, conflatum exſtitit, cum uitulum ex auro ſecerunt, cui Diuinos honores haberent.

Et fecerũt uitulum in Horeb.

O facinus deteſtabile, & exſecrandum. Homines, non tantum ad Dei imaginem fictos, & infotmatos, ſed etiam ſingularibus beneficiis, ad Dei præſentis notitiam, mirabiliter eruditos, tanto furore, & amentia, uexari, ut coram aureo uitulo, fabrili arte conflato, quaſi coram Deo, ſuppliciter, atque demiſſe, procumberent? Immemores pietatis, & religionis, immemores Diuinæ benignitatis, obliti proprię dignitatis, & infandum ſcelus in Deum ſuſceperunt, & decus ſuum nefarie prodiderunt; multiſq. modis inquinati, atque peruerſi ſunt. In ampla, & illoſtri, gloria uigebant; cum cerneretur, illos in communi pietatis naufragio, in erroribus turbulentiſsimis, quibus humanum genus erat excæcatum, eſſe ſolos, qui Deum uerum, præſentem, & in uotis, & precibus, occurrentem, haberent, cum reliquæ nationes mutis ſimolacris inmolarent, & ſine ullo fructu pacem ab illis, qui ſenſu omni carebant, expoſcerent. Hanc gloriam homines amentes, & ſcelerati, nimis turpiter abiecerunt; & glotiam, Deo ſanctiſsimo debitam, ad imaginem uituli, qui fœno paſcitur, ſceleſtiſsime tranſtulerunt.

Obliti ſunt Domini, qui ſaluauit eos.

Neque poterant interim, ſe, communi erroris excuſatione defendere, cum reliqui mortales, qui in eodem errore uerſabantur, non iiſdem diſciplinis fuiſſent inſtituti, ot eis adeo facile fuiſſet, ueri Dei notitiam capere. At illi, qui maiorum exemplis, qui ſalutaribus diſciplinis, qui ſignis admirandis inſtituti, & eruditi, & muneribus Diuinis affecti, & cæleſtibus ornamentis exculti, fuerant, nullam excuſationem, quantumuis leuem, & ineptam, ſceleri poterant obtendere. Obliti ſunt Dei ſui, a quo fuerant ſalutem conſecuti; cepit eos obliuio operum mirabilium, quæ in Aegypto perſpexerant; memoria minime tenebant illa miracola, quę Dominus in terra Cham, eorũ gratia, cũ pernicie regionis, ediderat; nec illam quidẽ horrificam cladẽ, qua hoſtes ſuos, maris Rubri fluctibus oppreſſos, adſpexerãt, in mentẽ reuocabãt.

Et dixit ut diſperderet vos.

Omnia Diuina beneficia, amplitudine maxima, nobilitate clariſsima, temporis opportunitate gratiſsima,ſunt ab illis ingratiſsima obliuione deleta. Tam ſceleſti igitur facinoris immanitas acerrimam uindictam flagitabat;& uirtus Diuina eorum exitium iure,atque merito, comparabat; & gens funditus euerſa fuiſſet,niſi Moſes, uir, propter excellens uirtutis decus, Deo cariſsimus, ſe medium interpoſuiſſet,ut impetum Diuinæ ſeueritatis exciperet;&,ſi fuiſſet opus,plagam, multitudini debitam,pro omnium ſalute ſuſtineret.

Nullum enim ſacrificium eſt caritate gratius, & magnificentius; maxime uero, cum a principe Reip. fit:tunc enim maxime Princeps Regia uirtute perfungitur, cum uitam ſuam pro iis, quos tuẽdos ſuſcepit;in diſcrimen iniicit,& iccirco nihil placando Deo cogitari poteſt efficacius. Neceſſe enim eſt,ut excellens bonitas, ſit ſummæ,& immenſæ,bonitati cariſsima. Cum igitur ira Diuina ſceleri multitudinis totius infenſa deſęuiret, & munitiones, quibus populus antea uallatus extiterat,diſturbaret;Moſes ſe,tanquam uir fortiſsimus, & ſalutis communis amantiſsimus, in ruina diſiectę munitionis oppoſuit,ut pro omnibus omnia ſupplicia pateretur. Tanta enim contentione Deum orauit, ut ſe ipſum omnibus ſummis cruciatibus deuoueret, dum impetum Diuinę indignationis a multitudine ſibi commiſſa reprimeret. Hęc igitur ſanctiſsimi uiri caritas, Dei iram retudit;impedimentoq. fuit,quo minus uniuerſa multitudo,plagis euerſa, concideret. Non enim erat ſcelus eorum tolerandum, neque crimen mediocri ſupplicio uindicandum. Primum enim,terram,bonis omnibus affluẽtem, in quam ducebantur,quæ regionem ſempiternam fructuũ copia,& ubertate, adumbrabat, contemnebant; deinde, fidem Diuinis promiſsis non habebant; tum, in tabernaculis ſuis in Deum conuicia perpetuo iaciebãt;poſtremo, cum proiecta audacia, & impudentia, ſummi Domini imperium detrectabant. His igitur criminibus offenſus Dominus, manum ſuam iuriſiurandi gratia ſuſtulit, ut eos ſterneret in illis deſertis locis;ut eorum ſobolem in exteras nationes expelleret, & in uarias regiones diſsiparet. Adeo erant in peccatis obfirmati,ut,nullis minis propoſitis, nullis exemplis editis, ab inſtitutis impuritatibus deterreri poſſent. Itaque,Dei religione neglecta,ſuperſtitionis impuriſsimæ iugum,inſtigante libidine,ſubierũt; & hoſtias,mortuis immolatas,ritu ſollemni comederunt; Deum in ſe,ſtudiis,& actionibus,ſceleſtiſſimis,incitauerunt:quo facto,fuit illis plaga uehemens impoſita. Phineas autem, erectus religionis ſtudio,conſtitit;offenſumq. Deum,& ardentiſſima oratione,& clariſsima actione, placauit; & plaga continuo repreſſa eſt; ut clare cerneretur, iram Diuinam ſanctorum hominum precibus auerti,& ſæpe numero retardari, ne rerum omniũ ſtrages edat. Viro autem ſancto,opus illud fuit, inſigni iuſtitiæ documento,tributum;& ex eo ſanctiſsimi ſacerdotij pręmium ſempiternum conſecutus eſt. Grauiſsimam ſimiliter offenſionẽ Deo ad æquas cõtentionis attulerunt. Iam ſitim aquis perennibus, quæ in principio, cum Deum tentarent,effluxerant e petra,reſtinxerant: Iam famem non ſolum pane cæleſti, quem faſtidiebant, ſed inuectis etiam carnibus, quas flagitioſe nimis appetebant,ſæpe depulerant, & ſingulis diebus præſentiſsimi Dei ſigna clariſsima ſentiebant, cum de integro, quaſi nullum beneficium accepiſſent, perfidiam ſuam conuicio teſtificati ſunt;&,quanta improbitate,Diuinæ clementiæ, toties perſpectæ,& cognitæ,diffiderent,indicarunt. Tanta uero fuit criminis huius indignitas,ut Moſes,in ſtomachum erumpens,oratione delinqueret,& iram in ſe Domini prouocaret. Vir enim ſanctus, eorum ſcelere laceſsitus, mentis compos eſſe non poterat;& ita factum eſt,ut non uerba,quæ fuerat iuſſus,ſed quæ ardor iracundiæ illi ſuggeſſerat,efferret. Itaque, in illa ſolitudine,ſic ſe omni uiuendi ratione geſſerunt,ut Deo plerumque, cõtentione ſumma, repugnarent. Quid,poſtquã in poſſeſsionẽ promiſſæ regionis uenerũt? Num fide,& officio, uitam ita moderati ſunt, ut metus eos cõtineret, ne parentum flagitia ſectarentur? Nihil minus. Fuerat illis gentium familiaritas interdicta, ne, externis moribus obliti, ſceleribus infandis, Deũ in ſe acerrime concitarent. Ea autem de cauſſa iuſsi fuerant gentes illas uniuerſas exſcindere,ne ullum ueſtigium,in terris illis, ſceleris infandi,impreſſum,ad impietatis exemplum remaneret. Inſanabiles enim partes ferro reſecandæ ſunt,ne uitium,illarum cõtagione,ſerpat ad corporis totius exitium. Ergo,cum gẽtium illarum peſtiferi morbi ad ſummum perueniſſent, non erant humanitate periculoſa curandi, ſed extremo ſupplicio coercendi, ne funeſta familiaritas mentes, quæ ſanitatem aliquam retinebant, inficeret. Hoc imperium Domini populus ſcelerate contempſit;&, dum contra Domini præceptum miſericordiam indignis tribuendam eſſe conſtituit, ſe ipſum in extremam miſeriam præcipitem dedit. Homines enim,ſalutis ſuæ obliti, ſe cum gentibus coniunxerũt;& opera illorum didicerunt; ſimulacra eorum coluerunt; e quibus ipſi ſibi grauiſsimas,& maxime pernicioſas, offenſiones excitarũt. Filios enim ſuos,& filias ſuas, dæmonibus immolarunt. O ſcelus dirum,& exſecrandum. Legem Domini contempſerunt; ſanguinis caritatem repudiauerunt;iura humana perfregerunt;nec iuſtitię Diuinæ metus,neque amor, in ſenſibus erga filios penitus inſitus, nec innocentiæ recordatio,feros, & immanes, homines a tanta immanitate reuocauit. Et, cum puerorum infantium interim lugubres querimonias,& eiulatus, audirent, & ſe parentes appellari cernerent, nullo ſenſu humanitatis emolliti ſunt,ut uiſceribus ſuis ignoſcerent.

Pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem.

Et eleuauit manũ ſuam

Et irritauerunt eũ ad Aquas contradictiõis.

Et diſtinxit labiis ſuis

Non diſperdiderunt gentes.

Itaque ſanguinem innocentem effuderunt; ſanguinem,inquam,non alienum,ſed filiorum, & filiarum,ut ſacrificarent falſis numinibus,quę gens Chananæa,ſceleſta, & impura, Deoq. uehementer inuiſa, pernicioſis erroribus infecta, colebat, effuderunt. Terra igitur, innocentium ſanguine, per ſummum ſcelus, imbuta, uindictam flagitabat. Homines enim,qui legem Diuinam acceperant, qui ſanctis diſciplinis inſtituti fuerant, qui maio-

maiorum exemplis in ueriſsimæ pietatis ſtudiũ incitari potuerant, operibus impuriſsimis, & uitiis lutulentiſsimis, inquinati ſunt; ſeque, per ſummam adulterij exſecrandi turpitudinem, a Dei ſummi coniunctione diſtraxerunt; &, dum contra Dei præſcriptionẽ hoſtibus Diuini nominis ignoſcunt, ut infeſtiſsimis dæmonibus gratificarẽtur, filios ſuos dilacerant. Iratus eſt Dominus uehementer populo ſuo, uſque adeo, ut gẽtem, quam, ut ſingularem hereditatem, ſingulari præſidio tuebatur, abliceret, ſuoq. præſidio deſtitueret. Tradidit eos poteſtati gentium; immanemq. dominatum eorum, quibus grauiter odioſi fuerant, cũ doloris acerbitate, & dedecoris ignominia, perpeſſi ſunt. Afflicti ſunt ab hoſtibus immaniſsimis; & omni cõtumelia deformati ſunt ab inimicis ſuis. At uero Dominus eos ſęp enumero ex ærumnis, quibus oppreſsi erant, eripuit; illorum tamen improbitas cum Diuina clementia, & benignitate, certabat; & conſiliis ſuis cæleſtem Deum irritabant; & iniquitatibus ſuis plagas frequenter accipiebant. Et tamen, cum eſſent in anguſtiis, eos reſpiciebat, eorumq. preces audiebat. Et memor fuit fœderis, quod fecerat; fore nempe, ut eos, quoties in uiam redirent, in gratiam, & fidem reciperet, & in libertatẽ cum dignitate uindicaret. A ſeueritate igitur, quaſi ſe pæniteret malorũ, quibus eos afflixerat, clementiſsime reuocatus, illis miſericordiam ſummam impertiuit. Sic autem immutauit animos eorum, qui eos oppreſſos graui dominatu tenuerant, ut eis miſericordiam tribuendam iudicarent, & liberos, cum rebus omnibus ſuis, in patriam redire permitterent. Nam, ut omnia ſunt infeſta illis, qui fidem uiolant, & ſummi Domini imperium recuſant; ita plerumque fit, ut omnia ſint illis propitia, quibus Dei ira placata fuerit. Salna nos, Domine, qui noſter Deus es; & cuius immenſa benignitate nitimur, atque confidimus; &, qui perfidia diſpulſi ſumus, & gentibus alienis, cum inſigni dedecore nominis, admixti, ſimus tandem, fide, in unam pietatis conſenſionem, cum amplificata dignitate, reuocati; ut tum demum tibi gratias immortales agamus, nominisq. tui ſanctitatem, qui genus humanum a peſte ſempiterna, mirabili ratione, redemiſti, celebremus, & inſigni clementiæ tuæ laude glorie-mur. Laudibus ſummis, atque ſempiternis, exornetur Dominus Deus, qui ſobolem Iſraelis uniuerſam, fidei uigentis ſatu procreatam, gratia ſua complectitur. Omnes populi, una mente, ſenſu, ratione, in Dei gloria prædicanda conſpirent; ſi quidem ad omnes, qui eadem pietatis ueſtigia perſequuntur, Diuinæ gratiæ fructus, & amplitudo, peruenit. Omnes igitur Dominum, incenſo, & inflammato, ſtudio, celebrate. Cum enim neque rationis cultus gentes in officio contineret; neque lex Hebræam nationem a flagitiorum omnium colluuie uindicaret; uniuerſumq. genus humanum eſſet multis criminibus alligatum, ſempiternisq. pœnis obnoxium; illuxit ſplendor Diuinus in tenebris; & ſempiterna lux omnibus ſimul aſlata fuit; ita, ut ab omnibus, & Hebræis, & gentibus, qui lucem gratis animis amplexi ſunt, ſint laudis ſempiterna ſacrificia cum puriſsima religione, facienda.

Et iratus eſt furore Dominus.

Et memor fuit teſtamenti ſui.

Saluos nos fac.

Confitemini Domino quoniam bonus. Pſal. 106. Apud Heb. 107.

NVllum genus eſt calamitatis, nulla doloris acerbitas, nullus angor, nulla ſollicitudo, quę nõ Dei clemẽtia ſubleuetur, dum modo fides minime langueſcat, & auxililium Diuinum ſit uehementer, & acriter, & conſtanter, efflagitatum. Nec enim perennis fons immenſæ benignitatis exhauriri, neque fides ſempiterna deficere, neque poteſtas immenſa debilitari, & impediri, poteſt, quo minus, & bonitate ſua perfungatur, & promiſſa cumulate conficiat. Hoc quamuis ſummatim dici poſsit, Dauid tamen multo grandius, & luculentius, hanc ſententiam, & cum multo maiore fructu, explicandam ſuſcipit, cum ærumnarum partes exponit, & docet, in omnibus illis ſubſidiũ Diuinum, cum eſt opportunitas, feſtinanter occurrere. Itaque ait: Laudate, gentes uniuerſæ, Dominum: illius namque bonitas, illuſtris, & ampla, eſt; & miſericordia ſempiterna. Qui Dei miſericordia fuerunt a peſte redempti, & ex anguſtiis educti, in quas eos res nimis aduerſę compulerant, admiranda opera illius enarrent. obſeſsi uallo, foſſa, uineis, aggeribus, exercitus ferocis, & infeſti, multitudine tenebantur; omnium rerum pęnuria laborabãt; hoſtis acer, & immanis, exitiũ minabatur; omnis ſpes ſalutis erat inciſa; cum fide ſerecta clamorem ſuſtulit, & auxilium Diuinnm e cælo miſſum repente ſuit, quo omnes, qui opem implorauerant, ſalutem, cum hoſtium euerſione, conſecuti ſunt. Cum uero, amplificata ſcelerum colluuione, hoſtes uictores, populum, Diuini iuris contemptorem, in uarias regiones diſpuliſſent; & populus, hoſtium immanitate uexatus, & afflictus, ſcelera ſua in memoriam reduxiſſet; totoq. animo ad Deum conuerſus, opem ſuppliciter efflagitaſſet; fuit continuo ab impotenti hoſtium dominatu liberatus, & in patrias ſedes reſtitutus. Clementiſsimus enim Dominus alios ab ortu Solis, alios ab Auſtro, reuocauit; alios ſimiliter ab Aquilone, & alios ab Occidente Sole, reduxit; ut omnes, tandem, fidei uinculo deuincti, una mente, & una pietatis conſenſione, ſociati, uota ſummo Deo nuncupata perſoluerent. Vt antem antiquiora repetamus; cum homines deſerta peragrarent, & in uaſtiſsima ſolitudine uerſarentur; minimeq. uiam tenerent, qua in terram ab hominibus cultam, & ciuitatem aliquam, peruenirent, cum, ſame, propemodum confecti; & ſiti ardentiſſima cruciati, deficerent; & in eas anguſtias adducti eſſent, ut ſpem uitæ omnino deponerent; ad Dominum clamores ediderunt, qui eos ex angoribus, quibus oppreſsi erant, exemit, & ex ærumnis eripuit; atque tandem recta uia in ſedes, hominum cultu nitidas, frugumq. ubertate, & copia, redundantes, induxit, in quibus commode,

Cõfitemini Domino quoniam bonus.

*Errauerũt in ſolitudine.

atque

Digitized by Google

atque libenter,habitarent. Hi igitur,Domini miſericordiam perpetua laude celebrent; & opera illius adnuitanda hominibus cunctis annuntient. Is enim eſt,qui animam opibus ditat; & eſurientem dapibus explet, neque ſolum corporis famē depellit,uerum etiam mentem diuitiis ſempiternis egregie cumulat.

Sedentes in tenebris.

Qui tenebris incluſi ſunt, quibus eſt caligo mortis offuſa, qui ferro uincti detinentur;in ſordibus,atque luctu, iacent. Venit enim tunc illis in mentem ſcelerum, & flagitiorum, quibus in ſe nirtutem Diuinam incitauerant. Diuinæ namque legis imperium obſtinate recuſauerant;Domini conſilia, flagrantes furore, & amentia,cōtempſerant; effrenatam impotentis animi cupiditatem Dei moderationi longe prætulerant: quo factum eſt, nt, Dei ope nudati,in acerbiſsimas calamitates inciderent. Afflixit enim Dominus eorum animas; &,dum ſtudiis ſuis obſequuntur, in graues ærumnas incurrunt, ab omni auxilio derelicti.Ipſi namque, ſibi opitulari non poſſunt;quam fallaces ſint ſpes, in hominibus poſitæ,in afflictionibus experiūtur; Deum a ſe factis fœdiſsimis alienarant. reliquum erat igitur,nt omnem ſpem ſalutis abiicerent. Et tamen, cum ſe uiderent malis undique circumuallatos,ad ipſum Dominum, quem grauiter offenderant,cuius Maieſtatem læſerant,cuius iura conculcauerent,clamauerunt,qui, ad miſericordiam confeſtim inflexus,illis ſalutem attulit.Eos enim e tenebris,& ab offuſa caligine mortis, eduxit; & uincula,quibus erant adſtricti,perrupit,ut eos in lucem,& libertatem,uindicaret. Ille namque eſt, qui peccati tyrannidem delet;& eos, qui Satanæ uinculis impediti ſunt,cum primum ſcelus agnoſcunt, & ueniam petunt, e uinculis eripit, & in amiſſum dignitatis ſplendorem, admiranda benignitate,reducit.Ergo & hi,Domini miſericordiam perpetua laude celebrent.

Quia cōtriuit portas æneas.

Is enim æneas portas effringit, & nectes ferreos inuicta uirtute contelit,ut uinctos ex inferorum manium poteſtate liberatos in hereditatis ſempiternæ poſſeſsionem mittat.

Suſcepit eos de uia.

Furioſi,& inſani, homines, Domini uiam deſerunt;flagitia infinita ſuſcipiunt;iniquitatem, & iniuriam,conflant; itaque peccatis ſuis in graues morbos incidunt;anguntur;affligantur; nimis dolenter ingemiſcunt; omnem cibum, cum grauiſsima offenſione, repudiant;mortis imminentis formidine perterrentur; clamores tandem in extremæ calamitatis angore tollunt;Dei miſericordiam ſuppliciter implorant, qui illotum delictis non impeditur,quo minus eis ſalutarem medicinam adhibeat, & ex omnibns calamitatibus eos eximat. Mittit igitur nerbum ſuum, & ſanat eos;& ex omnibus acerbitatibus, quibus miſerrime conflictabantur,educit.Hi etiam Domini miſericordiam perpetua laude celebrent; & opera illius admiranda gentibus cunctis annuntiēt; & ſacrificent Domino ſacrificia laudis; & opera illius,cum lætiſsimis,atque gratiſsimis,acclamationibus, enarrent. Ita enim miſericors eſt, nt omnibus, quos impuritatis, atque flagitii,nalde pænitet, & ad ſe toto animo conuertuntur, clementer ignoſcat,& ſummis etiam muneribus,atque donis,afficiat.

Qui deſcendunt mare in nauibus.

Quid illos oratione commemotem, qui naues conſcendunt, & ſe mari committunt,in gentis lucri exſpectatione cōmoti,& incitati?Num parum explorate cognouerunt, quam mirabilia eſſent opera Domini in Maris ipſins profunditate? Imperat uerbo Dominus; accurrunt uenti; excitantur procellæ; & fluctus immanes exſurgunt; & nunc ita ſublimes efferuntur, ut cælum reſpergant; nunc adeo deprimuntur, ut in ſedes inferas;ruina præcipiti,deturbentur; animi eorum,qui nauibus uehuntur, pauore nimio conculſi,atque liquefacti,diffluunt.Non eſt uis; non eſt conſiliū; non eſt induſtria; nulla denique ſpes ſalutis oſtenditur. In orbem enim circumferuntur; tamquam ebrij, motibus turbulentiſsimis agitantur; nauticum artificium,ſuperatum malis,abſumitur; omnia tandem miſeris hominibus exitum funeſtiſsimum acerrime minitantur. In hac ſumma ſalutis deſperatione,homines,in ſummas anguſtias adducti, uoces in cælum mittunt; opem Diuinam flagitant; Deum ſumma contentione, & ſtudio, deprecantur; miſericordiam, quæ ſemper ſupplicibus,ſine diſcrimine ullo, patuit,fidenter implorant;& Dominus,eos ex omnibus malis,in quibus uerſabantur, extrahit,& incolumes in portu conſtituit.Itaque tempeſtatem ſedat;fluctus compeſcit; mare tranquillat; homines, læti, compreſſa tempeſtate, gaudent; & eo, quo uolunt, ipſius Domini clementia, perducti, feliciter innehuntur.Hi igitur,Domini miſericordiam,perpetua laude,celebrent;operaq. illius,nimis admiranda,gentibus cunctis annuntient;extollant illum,in hominnm concione; & in ſenum conſeſſu, laudibus ſummis, clementiam illius, grata, atque iucunda, commemoratione, proſequantur. Aliter enim,in offenſionem illius incurrent; omniumq. bonotum inopia grauiſsime laborabunt; & extrema indigentia cruciabnntur.

Poſuit flumina in deſertum.

Exſiccat enim flumina;& terras irriguas humore deſtituit,ut,quæ prius erant egregie cultæ,uaſtitate penitus obruantur, &, Solibus exuſtæ, horrorem incutiant.Illius enim iuſſu fontes euaneſcūt, & ſiluarum amœnitas in ſolitudinem horridam redigitur. Terra fertilis,& opima,quę fructus egregios,& uberes,efferebat,propter cultorum improbitatem,inducta ſalſugine,ſterileſcit, ut omnium rerum penuria crucientur ingrati,qui Dininis beneficiis,ad quotidianum incrementum immaniſſimi ſceleris,abutuntur. Vt enim quinque ciuitates,cæleſti incendio perutæ,ſic congeſta mole ſalis obrutæ fuerunt, ut numquam tellus illa poſſet aliquid ex ſe fundare, quod ad uitam ſuſtentandam aliquam uim haberet; ſic multæ aliæ regiones, quæ ſatis commode colonos alebant,fructus ſolitos efferre deſtiterunt,ut in ſceleris uindictam hominum improborum ſpem omnino præciderent.

Poſuit deſertum in ſtagna aquarum.

Contra uero, idem Dominus terram ſterilem,& aridam,& loca deſerta, perennibus aquis replet:nam fontes aperit;& ſtagna,in faciem terræ,nimia ſiccitate uaſtatæ, clementer inducit, ut ſnorum ſitim reſtinguat,& ex arida tellure uiriditatem eliciat,&,quod erat horridum,& incultum, amœniſsimis plantis exornet: quemadmodum

in de-

in deſerta Arabiæ ſolitudine fecit, cum, illius imperio, fluuij e rupibus profluxerunt. Similiter etiam faciet, ut, qoi Diuinæ legis cibis iucundiſſimis alebantur, & gratiæ fluentis potu ſuauiſsimo mentem reficiebāt, poſtquam ad ſcelus ſummum peruenerint, intabeſcant ſame; crucientur ſiti; nullumq. ſentiant, in ſumma bonorum pęnuria, & egeſtate, ſollicitudinis, & angoris, alleuamentum. Contra uero, qui rerum omniom inopia laborabant; qui legem Domini prorſus ignorabant; &, ſame, atque ſiti, Diuinæ gratiæ in tabeſcentes, abſque ulla ſpe ſalutis interibant, Diuioi ſpiritus afſluentia lætabuntur; & ex cæleſtibus cibis miram iucunditatem percipient. In locis igitur deſertis, in ferarum latibulis, in ſerpentium luſtris, poſtquam aquæ perennes fuerint inductæ, mirabilis celebritas, atque frequentia, uidebitur; fructus uberrimi proferentur; ibi ſamelici, ut fruges lætiſſimas exarent, a Deo collocabuntur; ædes extruent; & urbem muris cingent; & mœnia excitabunt; ut, ſine ullo metu, cæleſti præſidio muniti, conquieſcant. Sementem ſacient; uineas conſerent; fructus uberes colligent; omniaq. tellus bene culta illis egregie, atque munifice, ſuppeditabit. Ipſe oamque Dominus, a quo bona cuncta proueniunt, illos beneficiis augebit; eorumq. genus multiplicabit; neque iumenta quidem eorum erunt imminuta. Vbi enim gratia Diuina uiget, inopia locum habere non poteſt. Verum, cum humana natura ſit procliuis ad luxum, inclinat, & labitur, & in dies cupid tate cæca iniquitatem ſuſcipit; omnia rurſus immutantur; & Dominus in illos, quibus erat propitius, iram ſuam promit. Itaque rurſus minuuntur; abiciuntur; morbis, angoribus, ſollicitudinibus, affligantur. Præcipue uero, in principes acriter, atque uehementer, inuehitur. Cum enim inſolentius efferuntur; cum humanitatis, & æquitatis, obliuiſcuntur; cum non, quod munus ſibi commiſſum ſit, ſed quanta potentia a multitudine ſibi permiſſa ſit, ſæpe cogitent; noo ot Reip. ſaluti proſpiciant, ſed ut opes ſuas acceſsionibus infinitis adaugeant; iura Diuina, & humana, oiolant; ſubditos imperio infinito diuexant; prædas ex ſuorum bonis agunt; nec, ut diligantur, ſed, ut metuantur, elaborant; nihil tranqoille, & moderate, ſed omnia uiolenter, & temere, tranſigenda cenſent. Hanc effrenatæ mentis impotentiam, & animi ſuperbi, & inſolentis, immanitatem, Deus meritiſsimis pœnis ulciſcitur. Offenſiones excitantur; odia prorumpunt; imperium contemnitur; opes in dies minuuntur; eoq. tandem uis, & impetus, hominis maleſici, & iniuſti, redigitur, ut nullum exitum reperiat; &, quo maiorem operam in ſtatus ſui defenſione ponit, eo citius bonis omnibus ſpoliatur. Semper enim errat, qui iuſtitiæ uiam deſerit; furore, & amentia, flagrat, qui lege uitam minime moderatur; in interitum ruit; qui contra ius, & ſas, opes amplificat; inſigni dedecore, & ignominia, maculatur, qui gloriam ex iniuſta potentia, & non ex uera uirtute, comparandam exiſtimat. Sic igitur fit, ut multi mortales ab eo principe deficiant, cuius nequitiam deſpiciunt, & immanitatem odio perſequuntur. Tyranni igitur, Dei iudicio, a uia ſalutis aberrantes, in peſtem furenter irruunt. At inopes, qui ab illis erant oppreſsi, ipſius Domini miſericordia ſubleuantur, & ab omni calamitate ſeducuntur; &, tamquam oues, illius cuſtodia paſcuntur; & genus, non tam ſanguinis propagatione, quā diſciplinæ ſalutaris ioſtitutione, multiplicāt. Hæc uidebunt iuſti; & lætabuntur; & impudentia iniquorum conoincetur, ut uocem mittere non audeant. Quis igitur ſapiens eſt? Quis ſapientiæ nomen iure, atque merito, conſequatur? Non certe, qui mentem a Deo alienam gerit; & fraudibus, & iniquitate, gloriatur; ſed, qui hac omnia ſecum animo meditatur; &, cum intelligit, quam ioſignis, & ampla, ſit Domini miſericordia, omnē uitæ, ſalutis, dignitatis, amplitudinis, rationem in illa tantum reponit.

Et collocauit illic eſurientes.

Et pauci facti ſunt.

Effuſa eſt contentio, ſuper principes.

Et adiuuit pauperem.

Quis ſapiens & is.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Pſal. 107. Apud Heb. 108.

HOc carmine Regnum Chriſti, & gentium conuerſio, celebratur; & eadem uerba repetuntur, quæ Pſalmo qoinquageſimo ſexto continentur. Animaduertendum tamen eſt, cum Hieroſolyma fuerit bellis aſsiduis, non modo gentium alienarum, uerum & Hebræorum, afflicta, & Regnum Iuda Regni Chriſti imaginem geſſerit, factum eſſe, ut, hoſtium illorum nomine, qui Iudæos armis frequenter impugnabant, hoſtes Diuini nominis deſignarentur; quorum tandem quidam, Chriſti ſpiritu deuicti, legem illius acceperunt; quidam uero, iudicio illius funditus euerſi, conciderunt. Iucundiſsimæ autem harmoniæ, modulati concentus, ex Diuinæ mentis afflatu funduntur. Nulla enim eſt muſicæ lex; nullus modus; nulla concentio; nulla carminis elegātia; ubi Spiritus ſanctus abeſt. Ex illo namque ſolo prouenit illuſtratæ mentis ſplendor, ingenij cultus excellens, ornatusq. Diuinus; quo omnia, quę diſciplina illius traduntur, memoriæ ſempiternæ conſecrari ualde luculenter, & commode, poſsint. Boni igitur, atque diſerti, auctoris, eſt, omnia mentis impedimenta repellere; animumq. præparare, ut in ſe lumeo Diuinum, & robur, (quo ad fieri poſſit) accipiat; ut tum demum cæleſtia, atque Diuina, contemplari, &, quæ contemplatus fuerit, exornare, dicendo, & canendo, queat. Præparatio quidem, nullo modo, ſine pulſu, & inflatu Diuino, fiet. Attamen, cū in poteſtate cuiuslibet poſitum ſit, aut Diuinum munus aſpernari, aut ualde libenter amplecti; &, cum alij molles, & languidi, & eneruati; alij uero acres; & uigilantes, & animoſi, ſiot; & id, quod cupiunt, ualde cupiant; ille dicitur animum præparare, qui non modo monitis Diuinis obſequitur, ſed etiam ultro, atque libenter, obuiam procedit; ſeq. ipſum modis omnibus excitat; nihilq. prætermittit, quo poſsit largius, & magnificentius, ope, & gratia Diuina cumulari. Quod, cum Dauid nimis induſtrie, & uigilanter,

effe-

effeciſſet,ſic expletus erat Diuinis muneribus, ut extra ſe longiſsime raperetur , &, Chriſti Regias opes intuens,mirabiliter exſultaret. Ait igitur:

Paratū cor meum.

Paratum eſt cor meum, Domine. Nec enim cupiditas me diuerſum trahit; non libido me ſtimulis exagitat; non ambitionis curæ ſollicitant; nihil eſt denique, quod me prohibeat, ne in Diuinarū rerum ſtudium totus incumbam. Acriter igitur me incenſum,& incitatum,perſpicio,tantoq. Diuinæ uirtutis amore flagrantem, ut non poſsim me continere,quin uocibus maximis,omnibusq. muſicis inſtrumentis, laudes ſummi Regis canā, &,carminibus egregie modularis,uictorias illius, quantum mihi conceſſum fuerit, exornem. Hæc enim mea gloria eſt;hoc meū decus egregiū; hęc nominis mei claritas ſempiterna. Regē cęleſtem, qui ex ſtirpe mea oriundus eſt, pura mentis acie contueri;ſanctiſsima religione uenerari; in illius nomine omnem ſpem dignitatis,& immortalitatis,reponere.

Exſurgam deluculo.

Exſurge,teſtudo;exſurge,cithara; & laudes Domini mecum concinite. O quis uideret illum diem,cunctis gentibus repetendum! O quis illam lucem clariſsimam, qua ſunt omnes errorum tenebræ diſpellendæ,conſpiceret? Carminibus certe,& precibus,aſsiduis,auroram illam Sōlis uenturi prænuntiam,excitabo,&,ut acceleret, enixe contendam; omnibusq. modis hanc cupiditatem,qua mirabiliter inflammor,teſtatam poſteritati relinquam.

Cōfitebor tibi in populis Domine.

Non ſolum Iſraeli, Domine, tanta lux in terris orietur; neque ſolum Abrahami genus hoc tanto bono perfruetur, ſed in omnes gentes erit gratiæ Diuinę lumen longe lateq. diffuſum. In populis igitur te laudabo; amplitudinem tuæ bonitatis in nationum multitudine cantabo:ea namque litteris,ad æternam memoriam, conſignabo,quæ ſemper omnium gentium commemoratione uigeant, & uocibus omnium mortalium, cum maximo fructū, & mirifica uoluptate,concinantur.

Quia magna eſt ſuper cælos.

Miſericordia namque tua cæli altitudinem ſuperat;& ueritas tua regionis ætherię ſuprema faſtigia conſcendit. Id enim mundo beneficium contuliſti,quod uniuerſæ naturæ, ualde magnificis,& admirandis,operibus,infinitis partibus,excellit. In quo inſigne documentum infinitæ miſericordiæ ſtatuiſti, cum id munus humano generi conceſsiſti, quo nullum maius a Deo hominibus dari potuit; & fidem, quam dederas, fore nempe, ut terræ luce Diuina luſtrarentur, & tecum, a quo nefarie diſsidebant,in gratia ponerentur,conſtantia ſumma præſtitiſti,ut electi tui, nēpe,qui ſunt in incenſa fide permanſuri, ſalui, & ornati,ſint;gloriaq. ſempiterna potiātur. O clemētiſs. Domine,perfice,ut illis annumerer, qui gratia tua liberandi ſunt; dextera tua ſalutem meam cōfirma;& preces meas, quas pro me,& pro illis, qui eadem fide fulciuntur, adhibeo, clementer exaudi. Quod quidem futurum, firmiſsime confido.

Deus locutus eſt in ſancto ſuo. Pſal.59.

Dominus enim,in templo ſancto ſuo,quod non adumbrate,ſed uere, ſemper incolit; de cunctis hoſtibus,qui nos oppugnant, uictoriam myſtice pollicetur. lætus,& ouans, inquit: Rex ille ſummus,in cuius mente Deus inſidet,agrum, Sichimitarum, hoſtibus ereptum, illis, qui ſub me militant,diuidam;& uallem tabernaculorum dimetiar;ut in illa ſedes quietas fortibus uiris aſsignem. Illos enim, qui bellum contra religionem comparabant,mihi ſubiiciam;& tributum,quod pendēt,omnibus imperabo,iu locis, nomini meo quondam infeſtiſsimis, angelorum caſtra locabo,ut illi,qui pietati fidelem operam nauauerint, pręſidio firmiſsimo muniantur. Galaad autem, quo in loco fœdus,olim nominis Diuini teſtimonio conſecratum, omnem timorem Iacobo, periculi impendentis,abſterſit,imperio meo continetur;ut omnes, qui mihi nomina dant, & ſtrenue pro nominis mei gloria decertant, hoſtium conatus, eiuſdem nominis ſanctitate, perfringant.

Quid de Manaſſe dicam? An non liquet illum (ut nominis uis,& ſententia,declarat) ut ſe mihi totum ſubderet, omnes res humanas obliuione quadam ſapientiſsime contriuiſſe? Ephraim, gentium innumerabilem multitudinem deſignat, in qua poſitum eſt mei principatus firmiſsimum robur,atque firmamentum. Porro autem Iuda, totius exercitus Diuini ſummum imperium moderabitur. Nā leges,atque iura,deſcribet; Remp. ſalutaribus inſtitutis temperabit; hoſtes a finibus arcebit; omnia denique,illius ſapientia, uirtute, religione,conſeruabuntur,& ęternam felicitatem conſequentur. Quin etiam, Moab,mihi miniſtrabit; ſanctiq. patris ueſtigia perſecutus, hoſpites, qui mei nominis diſciplinam fuerint profeſsi, libenter excipiet, eorumq. pedes lauabit. Inquiet tamen aliquis,eſſe quoſdam hoſtes, adeo immanes;& efferatos,ut neque metu perterreri, neque beneficijs emolliri, queant.

In Idumęā extendam calceamentum.

Quo tandem igitur modo impediri poterunt,quo minus,uſque ad extremum uitæ ſpiritum, religionem acriter oppugnent? Sic fuit olim Hammonitarum natio, quæ, urbis mœnibus ualidiſsimis cincta, nullas uires metuebat, & beneficiis in dies immanior euadebat: ſic fuit Idumęa,quę,ſuperbia,& odio,furens, in fratrum calamitatibus inſultabat. Similiter,minime deerit ciuitas,fraudis,& inuidiæ,plena; flagitiis,& ſceleribus,inquinata; peſtilētiſsimis erroribus imbuta;tyrannicis legibus arctiſsime deuincta;ut neque,quamdiu imperiis furiarū immaniſſimis adſtricta tenetur, ullo modo poſsit, neque, ſi poſsit,flagitiorum illecebris irretita, uelit, in libertatem aſſeriſi,imuno,miſeriæ ſuæ ſtatum, exſecrabili,& deteſtanda, pertinacia, defendat. Ad Raab igitur,& Idumęæ,exemplum, uigebunt hoſtes pietatis acerrimi, qui omnes conatus ad Eccleſiæ totius euerſionem perpetua contentione comparent, atque in omnes ſanctitatis rationes peſtem,& exitium,machinentur. Quis igitur mihi tribuat,ut in urbem, inferorum copiis refertā, impetum ferā, & eam, quæ inuictiſsimo præſidio munita eſt,armis exſcindam? Quis mihi feret auxilium,quo gentē,multitudine infinitam, opibus elatam,uictorijs inſolentem, calliditate, ad omnes euentus præmunitam, profligare queam?

Nonne tu Deus, qui repuliſti nos.

Numquid non tu, Dn̄e, cuius ſpiritu ducimur, & uirtute nitimur,& bonitate confidimus? Tu quidem,flagitiis offenſus, copias meas deſeruiſti; &, cum acies inſtructa in hoſtes inuaderet, te mini-

me

me exercitibus noſtris ducem, & imperatorem, præbuiſti. Sic igitur euenit, ut hoſtes uictoriam reportareot. Non tamen ob id fides langueſcit, & ſpes attenuatur. Itaque ab eodem Domino, qui nobis uulnus inflixit, medicinam poſcimus; ab eo, qui nos in calamitate deſeruit, auxilium flagitamus, quo de hoſte ſuperbiſsimo triumphemus. Non opem aliunde, quam a te, o unice generis humani liberator, ſupplici uoce contendimus. Affer igitur nobis, contra hoſtis acerbiſsimi truculentiam, ſalutare præſidium: oihil enim ab hominibus opis nobis polliceri poſſumus; cum illorum uires ſint tenuiſsimæ, & fides aoguſtiſsima, omnesq. cogitationes, & actiones, hominum, in oanitate ſumma uerſentur. At uero, ſi, Diuina gratia freti, ſi, uirtute illius firmati, in hoſtem impetum tulerimus, facioora militaris uirtutis edemus, & hoſtes facillime proculcabimus. Et his quidem uerbis a Dauide Chriſtus inducitur, de uictoriis ſuis, figurato genere orationis, magnifice diſſerens. In ſequeoti uero carmine ſupplicia, & dedecora, quæ pro nobis ſubijt, luculenter exponit, in hanc ſententiam.

Da nobis auxilium.

Senſus ſequentis pſalmi.

Deus, laudem meam ne tacueris.
Pſal. 108. Apud Heb. 109.

OMnes homines ſunt, natura, decoris, atque dignitatis, appetentes, uſque adeo, ut, interdum, laudis, cupiditate ducti, mori minime recuſent. Sed mentis errore fit, ut, a propoſito longiſsime diuerſi, dum ſummo ſtudio, & contentione, gloriam quærunt, in ſummam ignominiā, atque dedecus, incidant. Gloriæ namque foos, Deus eſt. Eſt igitur illa a Deo tantum petenda, & non aliunde flagitanda. Quod hoc mihi ſtudiū ſemper exſtiterit, ut in te ſolo omnem ſpem meæ dignitatis collocarem, tu, Domine, teſtis es. Numquam enim fictam ſpeciem uirtutis amplexatus ſum; numquam plauſum populi captaui; numquam in eo elaboraui, ut me multitudinis ſeoſibus accommodarem; ſed in te ſemper, unicum laudis, & honeſtatis, auctorem, tota mente reſpexi; nt non, fucata ſpecie fallaciſsimæ dignitatis, in uulgus commendarer; ſed, ueriſsimæ uirtutis ornatu, amplitudine tuæ benignitatis excolerer. Omnes igitur laudes honeſtatis, quæ in meo animo uigent, a te ſolo profluxerunt. Tu igitur, laus mea, tu, meum decus, & gloria, es. Ne (taceas igitur, Domine; ne ſinas decus meum hominū perditorum calumnijs obſcurari, & contumelijs indigniſsime lacerari, & maledictis audaciſsime cōſcindi. Tua enim dignitas obteritur; cum dignitas mea, tuo beneficio conſtituta, uiolatur. Homines, ſcelere impietatis obſtricti, maledici, atque fraodulenti, cum proiecta audacia, me conuicijs inſectantur, & mendacijs innituntur, ut nomini meo maculas ſummi dedecoris inurant. Falſis teſtimonijs odium multitudinis in me concitant; ondique me circumſæpiuot; &, ſine ulla cauſſa, mihi bellum, omni odio imbutum, moliuntur. Amorem odio rependunt; beneficia maleficijs compenſant; preces meas, pro illorum ſalute, ad Deum frequenter adhibitas, & contumelijs indigniſsiniis, & imprecationibus diriſsimis, impie, atque nefarie, proſequuntur. Cum illos multis beneficijs affeciſſem, cum multa ueriſsimi amoris in illo ſignas ſępenumero dediſſem, illi ſic gratiam retuleruot, ut bona malis remunerarēr, &, pro amore ſummo, odium ſummum reponerent. Iam, noo eſt, cur pro illorum ſalute uota faciam, qui ſalutem ſuam nimis contumaciter, & obſtinate, prodiderunt; non eſt, cur medicinam facere nitar, cum omnem medicinam furenter abiiciāt; nulla cauſſa eſt, cur ueniā ab illis petam, quorum ſcelus iam ad ſommum peruenit, & ſic obduruerunt, ut peſtiferum morbum, quo ſunt oppreſsi, & impediti, non ſentiant. Reliquum igitur eſt, ut, qui miſericordiam repellunt, ſeueritatem experiaotur; &, qui beneficijs ad ſanitatem redire noluerunt, ſupplicijs excrucientur; exemploq. ſint reliquis, ne eorum facinus imitentur. Nuda illos igitur ope tua, Domine; & impietatis auctori poteſtatem in illos permitte, ut, uice tortoris, acerbiſsimas ab illis pœnas exigat. Satan illius præcipue, qui ſceleris princeps exſtitit, dexteram alliget, & uires impediat, ne opus ullum, aliqua laude dignum, moliatur. In iudicio, omnium ſententijs condemnetur; ſi, ſcelere coouictus, ad miſericordiam confugerit, & ueniam petierit, ueniam minime conſequatur. Vita illius breuiſsimo ſpatio terminetur; & munere, quod erat illi commiſſum, alius perfungatur. Filij eius pupilli ſint; & uxor eius uidua. Excuſsi undique, & crebris motibus agitati, uagentur, & errent, & mendicent, & a ſedibus etiam euerſi eijciantur, nec ulla in certa regione conſiſtant. fenerator acerbiſsimus illum circumueniat, omnibusq. bonis ſpoliet; alieni cunctas opes illius impune diripiant. In poſſeſsionem illius, bonis omnibus euerſi, gentes immigrent, nt Diuinæ legis ſpiritu, & ſanctarum litterarum diſciplina, & iucunditate, perfruantur. Cernat genus hominis ſceleſtiſſimi alios opibus potiri, qoas patres ſui, hereditatis iure, & induſtria, & labore, quæſierant. Nemo ſit, qui illi quidquam miſericordiæ, & benignitatis, impertiat; nemo, qui pupillorum eius inopiam humanitate aliqua ſubleuādam exiſtimet. Poſteritas illius exſcindatur exortu nationis alterius, quam ſpiritus Domini propagabit. Iudæorum nomen, & gloria, deleatur; pœnæ, parentum ſceleribus debitæ, illum, tamquam ſceleris heredem, iudicio ſanctiſsimi nominis, inſequantur; & matris etiam pœnas, quam factis fœdiſsimis imitatur, aſsiduo angoris cruciatu ſuſtineat. Scelera, atque flagitia, geotis perditiſsimæ, in conſpectu Domini perpetuo ſint; ut illam agitet, & inſectetur, & doloribus intercludat; & memoria ſceleſtiſsimæ nationis, e felicis, atque ſempiternæ, regionis finibus euellatur. Omnes hæ diræ in hominem, furore, & immanitate, flagrātem, incurrant, eo quod nulla miſericordia deterritus eſt, ne hominis afflicti, & inopis, & multis incommodis oppreſsi, ſanguinem, & uitam, peteret; & illum crudeliſsime uexaret, a quo numquam uiolatus ullo

Deus, laude, meam.

Pro eo ut me diligerent.

Conſtitue ſuper eum, peccatorē.

Scrutetur fenerator.

Fiant nati eius in ext.

Pro eo qđ non eſt recordatus facere miſeri diam.

modo

Digitized by Google

modc fuerat. Non poterit autem calamitatis ſuę cauſſam, niſi ſibi tantum, adſcribere. Ipſe ſibi peſtem compatauit; ipſe ſibi ſempiternum cruciamentum accerſiuit; ipſe ſibi, ſceleribus ſuis, uim ſempiternæ miſeriæ, & atrociſsimæ cladis, inuexit. Diram exſecrationem nimis furenter amplexatus eſt; dira exſecratione deuinctus, interibit; magnitudinem Diuinæ benignitatis aſpernatus eſt; a Diuina benignitate procul amouebitur. Exſecratione ſe, ſponte ſua, quaſi ueſte, cōtexit, quę, ſicut aqua, in illius inteſtina permanauit; &, tamquam oleum, in oſsium medullas influxit, ut uires elideret, ut robur infringeret, & hominē, Deo uehementer inuiſum, ingenti ruina proſterneret. Hic ſit illius cultus, quo ornetur; hoc cingulum, quo ſemper accingatur; ut, quicumque oculos in gentem ſceleſtam, & impiam, coniecerit, nihil aliud in illa, quam diras, immaniſsimi ſceleris ultrices, inſpiciat. Hæc ſit a Domino merces conſtituta omnibus aduerſarijs meis, qui falſum teſtimonium dicunt, ut nimis crudeliter mihi uitam eripiant. At tu, Domine, quem unum puta men te colui, quem religione ſumma ueneror; in quo ſolo ſemper habui omnia præſidia uitæ cōſtituta; propter nominis tui gloriam, me benignitate tua complectere: miſericordia namque tua non eſt maleficis, ſed ijs, qui ad fidem tuam confugiunt, auxiliumq. tuum ſupplicitet implorant, attributa. Libera igitur me, ut opus clementiæ tuæ, in me perſpectum, omnium hominum piorum laudibus extollatur. Non enim inſolēter elatus ſum; numquam animum meum opes extulerūt; numquam me aura popularis de curſu deduxit; pauper, & abiectus, ſum; nihil in terris proprium poſſedi; cibis emendicatis uti conſtitui; cor meum intra me triſtiſsimis curis afflictatur. Vt umbra, cū declinat, diffluxi; ut locuſta, hominum improbitate, diſpellor; genua mea, præ ieiunio, ſunt omni robore deſtituta; corpus meum ab unguentis abhorret. Itaque nullis delicijs affluo; uoluptates omnes reſpuo; labores immenſos excipio; dolores intolerandos haurire, communis ſalutis gratia, minime recuſo: & tamen homines ſceleſti, & impuri, conuicijs, & contumelijs, mihi gratiam referebant; actionesq. meas, ut maximum probrum, mihi petulanter obijciebant; &, cum me doloribus acerbiſsimis confectum adſpicerent, capite in utrumque latus agitato, me deridebant, & in cruciatibus meis procaciter inſultabant. Fer opem, Domine, quem ſemper unice colui, ſummaq. fide ueneratus ſum; &, ſecundum miſericordiæ tuæ magnitudinem, mihi ſalutem tribue. Intelligant homines, actiones meas, actiones tuas eſſe, omniaq. ſtudia mea dextera tua gubernari; nihilq. omnino a me fieri, quod non ſit conſilio, & uoluntate tua, deſignatum, & opera ſpiritus tui, qui ſemper animo meo inſidet, abſolutum. Maledicta iaciant illi, tu uero benedic; maledicentiæ ſeruiant, quantum ualent, dum tu dignitati meæ conſulas, & laudem meam obſcurari minime patiaris; contra me furenter inſurgant, dum tu mihi auxilio ſis. Quotandem fiet, ut impetus illorū inanes, & irriti, fiant, & illi, ignominiæ maculis ſempiternis induti, uehementer erubeſcant; ſeruus autē tuus, ſumma dignitate circumfluens, ingenti gaudio cumuletur. Veſtem ſummi dedecoris induant aduerſarij mei: ignominia, quaſi pallio, contegantur; ut, qui illos adſpexerint, nihil aliud in illis cernant, quam turpiſsimi flagitij deformitatem; quam ingenij hebetis, & obtuſi, tarditatem; quam mētis impuriſsimæ cæcitatem; quam horrorem, & tremorem, & animi uehementer afflicti, atque miſerabiliter inſanientis, anguſtias. At ego, omni periculo defunctus, & in ampliſsimo dignitatis, & honoris gradu locatus, ſummo ſtudio Deo gratias agam; illiusq. laudes ſemper in ore meo uerſabūtur; & in celeberrima concione nomen illius laudatione perpetua celebrabo. Semper enim ad dexteram huius inopis aſſidebit, ut illum Diuino robore fulciat, & illius ſalutem inuicto præſidio muniat, animamq. illius ab improborum hominum iudicijs eripiat.

Et dilexit maledictionem, & ueniet ei.

Fiat ei ſicut ueſtimentū

Hoc opus eorum.

Et tu, Domine, fac mecum.

Adiuua me Domine Deus.

Et ſciant quia manus tua hæc.

Induantur, qui detrahunt.

Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis. Pſal. 109. Apud Heb. 110.

SI Dauid umquam, Diuinæ mentis uiribus incitatus, in cælum euectus eſt, ut opes Diuinas inſpiceret, & ſacroſancta Chriſti myſteria; ſolito acrius, & attentius, cōtemplaretur; hoc certe carmine ſatis apparet, illum tantis opibus Diuinæ uirtutis exaggeratum, & tanta Spiritus ſancti luce completum fuiſſe, ut nihil neque grandius, & magnificentius, nec illuſtrius, atque Diuinius, poſsit ab humanis mentibus, Chriſti ſpiritu uehementer incenſis, excogitari. Non enim ſatis habuit, de ſalute generis humani ea nuntiare, quibus hominum ſpem confirmaret, & animos iacentes erigeret; ſed, cum nobis non ſolum eſſet de ſalute, ſed etiam de ſalutis auctore, gloriandū, ipſum noſtrę ſalutis architectum ampliſsimis laudibus, atque Diuinis uberiſsimæ orationis ornamentis, quantum poteſt, illuſtrat. Nam & Diuinum illius nomen celebrat; & Regiam illius maieſtatem amplificat; & ſacerdotij ſanctitatem admiratur; & uictorias inſignes exornat; atque poſtremo clariſsimam corporis ſanctiſsimi, pro nobis oblati, necem, & cruciatum, cum gloriæ conſequentis admirabili triumpho, complectitur. Diuinæ quidem liberatoris noſtri laudes humana oratione celebrari pro dignitate non poſſunt; id tamen, quo mens hominis ſancti, Diuinitus eruditi, peruenire potuit, Dauid mirifice conſecutus eſt. Oratio quidem, ſi uerba reſpicias, admodum breuis eſt, & idcirco ſubobſcura: ſic enim tempora flagitabant: ſi uero ſententiarum pondus exacte conſideres, nihil amplius, & uberius, eſſe poſſe, iudicabis. Nobis uero ſententia non paucis uerbis explicanda eſt; cum myſteria tam multa contineat. Sic autem ait: Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam: uſque eo, dum ponam inimicos tuos ſcabellū pedum tuorum. Quid hoc eſt? Dixiſſent fortaſſe multi. Nos quidem

Dixit Dominus.

dem in ſpe ſalutis educati ſumus: quod, ſemine Abrahami, genus humanum a peſte redimendum ſit, ſæpenumero legimus; ſacris legis inſtitutis, Prophetam m sgnum, Moſi, uitæ ratione, per ſimilem, qui nos a ſeruitute liberet, exſpectamus; de filio tuo, tui nominis, & Maieſtatis, herede, præclara etiam ex monumentis tuis accepimus, ita, ut ex illo frequenter omnia bona nobis polliceri minime dubitemus: at, in tantis promiſsis, numquam nomen iſtud Domini interponi uidimus. Eſſare igitur, quis Dominus iſte ſit. Nec enim ueriſimile eſt, ut tu filium tuum, qui tibi Diuino iure ſubiectus eſſe debet, Dominum appellandum arbitreris. Merito, inqnit, ambigitis. Sed mirum uideri non debet, ſi in Diuinis olim promiſsis, cũ de liberatore noſtro mentio fiebat, Domini nomẽ ſilentio premebatur. Si enim myſterium noſtrę ſalutis, patribus explicatum, eiſdem omnino uerbis, hominibus rudi ſimplicitate præditis traditũ fuiſſet; periculum erat, ne imbecillas oculorum acies inſolito ſplendore perſtringeret. Commodum igitur fuit, ut uerborum integumentis ſancti patres occulerent, quod humana fragilitas intueri clare non poterat. Factum eſt igitur, ut nomen ſeminis ſanctiſsimi, & Prophetæ clariſsimi, in ore hominũ uerſaretur; nomen uero Domini, in futuri Regis amplitudine prędicãda, ſileretur. At, quo tempus magis, atq. magis appropinquat, & hominũ mentes cum minore periculo lucẽ aſſueſcune inſpicere, & fides in dies robuſtior euadit; neceſſarium eſt, ut promiſſum Diuinum paullo clarius explicetur. Aliter enim illius effectus, inſolita, & inaudita, magnitudine, animos conturbaret, & anguſtæ fidei ſcintillas exſtingueret. Ideo igitur Diuini muneris amplitudo multo ante prædicitur, ut, cum exitu fuerit comprobata, nemo poſsit benignitatem Diuinam, propter illius amplitudinem, in dubium reuocare. Nunc igitur, cum maturum eſt; cum temporis ratio monet; cum id efficere ſpiritus Diuinus impellit; uirtute illius afflatus, omnibus teſtificot, atque prænuntio; illum eundem, ad cuius ſpem patres noſtri non ſemel excitati ſunt, ad cuius notitiam omnia legis inſtituta, atque promiſſa, referuntur, illũ poſtremo filium meum, cuius regnum nec eſt ullis uiribus euertendum, nec ulla uetuſtate conſumendum, eſſe illum, quem Dominum meum appello. Illius enim potentiam colo; illius Maieſtatem ueneror; illum, cum pia admiratione, ſuſpicio. Eſt enim Deus uetus, a patre ſummo, abſque ullo æui principio, generatus. An, ſi ille tantum homo uerus eſſet meo ſanguine propagatus, minimeq. fuiſſet ſecundum originis Diuinæ rationem, ab illa immenſa, & infinita, bonitate ſummi, atque ſempiterni, patris exortus, ego illum Dominum appellarem? Nullo modo. Ratio namque Diuini iuris ſdmonebat, ut illi leges, atque iura, præſcriberem, & non iuſsis illius obtemperarem. Cum igitur illum Dominum meum nomino, Deum meum ſatis plane, & aperte, confiteor. Hoc igitur ueſtris animis fixum eſſe debet; hunc filium meum, non ſolum hominem eſſe, ſed Deum, atque Dominum, perpetua prędicatione angelorum, & hominum, abſque intermiſſione celebrandum. Nunc cernite, quæ ſint huic homini munera tributa. Sede, inquit ſummus ille pater, ad dexteram meam. Cum illum ſedere iubet, Regium illi ſolium conceptis uerbis elargitur: cum Dexteram ſuã nominat, Regnum illius, opibus florentiſsimum, uiribus inuictiſsimũ, magnitudine imperij, & iuriſdictionis, ampliſsimum, duratione autem, & ſtabilitate, ſempiternum, fore prædicit. patris enim dextera, opes immenſæ, uires inuictæ, imperium infinitum, ſæcula ſempiterna, continentur. Omnis igitur illi poteſtas in cęlo, & in terra, eaq. ſempiterna, a patre ſummo conceditur.

Sede a dextris meis.

prædicit deinde, futurum, ut omnes hoſtes pedibus illius proculcentur. libidinem enim reſecabit; temeritatem coercebit; cupiditates, quæ cum lege Diuina pugnant, cruce configet; ut ſic tandem omnes, qui illum ardente fide conſectati fuerint, cupiditatis tyrannide liberatos, ſecum, bonorum omnium ſocietate, coniungat; deinde, eos, qui ad extremum rebelles exſtiterint, &, conatibus perditiſsimis, in nomen illius bellum compárauerint, acri contentione proſternet, & diro ſupplicio conficiet; deinde, inferorum clauſtra reuellet; tenebrarum principes funder; exercitus illorum profligabit; atque poſtremo, mortis uires elidet; & immanitatem illius, quæ cunctas opes humanas exſcindebat, & omnibus ſummis imperijs, rerumq. geſtarum monumentis, interitum afferebat, exſtinguet, atque delebit. Omnia tandem illi ſubiicientur; imperioq. illius, diſsimili ratione, coercebuntur. Aliæ ſiquidem mentes, auctorẽ ſuę felicitatis agnoſcent; aliæ uero in ſe acerbitatem ſeueritatis iuſtiſsime ſuſtinebunt.

Donec ponam inimicos.

Cerniris iã animo, quãtus ſit ſummi Regis ſplendor? quãta maieſtas imperii? quã illuſtres, & amplæ, uictoriæ? Sed, Regni ſpecimen, atque documentum, unde initiũ duxerit, forte requiritis. Regiæ dignitatis fundamentũ, in legum, atque iudiciorũ, æquabilitate cõſiſtit. Regis enim officium eſt, ſubditos iuſtitię uinculo deuincire. Iuſtitia porro, legis obedientia cõtinetur. Reliquũ eſt, ut inquiramus, qua lege Rex hic noſter imperium adminiſtrabit. Num ea, quæ fuit in Sinai, Moſis opera, promulgata? Nõ certe. Illa namque miſeras hominũ mentes, formidine mortis, affligtabat; hęc uero, firma ſpe ſalutis, animos, mira iucũditate, permulcebit: illa, dominatu grauiſsimo premebat; hęc autem, libertatem conſtituet: illa, metu, homines in officio continebat; hæc uero, animos, magnitudine caritatis incenſos, in iuſtitiæ ſtudiũ acriter incitabit.

Virgã uirtutis tuæ immittet Dominus ex Sion.

O Rex ſumme, atque ſempiterne, potentiæ tuæ ſceptrũ, non ex Sinai, ſed ex Sione, fuit tibi a Deo miſſum, atque cũ imperio ſummo delegatũ. In Sione enim fuit lex ſpiritus uitę ſancita, & in animis Diuinitus inſculpta, ut homines, Diuino ſpiritu commoti, & incitati, iuſſa Diuina, cum alacritate ſumma, conficiant. Hoſtes quidem immanes, & importuni, ad imperii tui euerſionẽ omnes conatus cõparabũt; calumnias intendent; falſa teſtimonia proferent; terrores denuntiabunt, omni tormentorũ genere pugnabũt, ut tuos de ſtatu dimoueãt. quod tamẽ illis minime ꝓcedet. Tũc enim uel maxime potẽ-

Dominare in medio.

tiæ tuæ uis apparebit, cum hoſtes tui acriter inſanierint. Nullis enim iniuriis ij, qui fuerint ad tuũ nomen adiuncti, commoueri, nullis minis exterreri, nullis doloribus frangi, nullis difficultatibus impediri, poterũt, quo minus tibi ſeruiant, & mortem, pro gloria tui nominis oppetitam, omnibus uitæ commodis, & uoluptatibus, anteponant; immo, quo grauius fuerint oppreſsi, eo clarius triumphabunt; exemploq. tuo, multos mortales ſtudio tui nominis inflammabunt; ita, ut, quo furentius pietas oppugnata fuerit, eo plures, ſingulis propediebus, oriantur, qui libentiſsime ſeſe, ut imperium tuum ſequantur, in ſummum diſcrimen iniijciant. Sic igitur in medio inimicorum tuorum dominaberis; & de illis, qui tibi aduerſati fuerint, ſupplicium debitũ repoſces. Populus enim tuus, non metu coactus, ſed ſumma uoluntate, & ardentiſsimo ſtudio, concitatus, tibi conſtanter adhærebit, in die, qua uirtutis tuæ uim, claris operibus, ualde inſignem feceris. Nũ enim ſpiritum ſeruitutis, ſed adoptionis, accipient; ita, ut animo libero, & excelſo, humana cũcta deſpiciant; & te unum intueantur; te ſolum ament; in te ſolo ſpem omnem ſalutis reponant; & ſic ſplendore ſanctitatis tuæ colluceant. Quin etiã, antequam ex utero ſanctiſſimæ genitricis editus eſſes, uim tui numinis indicabas, cum noua luce mentibus, quæ tuum ortũ exſpectabant, ſummam lætitiam afferebas. Vt enim aurora, cum ortum Solis antegreditur, aridã terræ faciem iucundo rore lætificat; ſic iam, ante quam, o Sol iuſtitiæ, exortus eſſes, cum adhuc te mater aluo contineret, illius uirtute, tamquam aurora, lucis ſempiternę prænuntia, illos, quos ortus tui cupiditas acriter inflammabat, muneribus Diuinæ lucis mirabiliter illuſtrabas. O felices illos, quibus clariſsimus ſplendor huius ſanctiſsimi Regis illuxerit; quam ſpeciem pulchritudinis intuebuntur? quo amore ſummi decoris, & elegantiæ, flagrabunt? quam felici conuerſione ſe ipſos deſerent, ut illius ſimilitudinẽ conſequantur? Hæc quidem eſt Regis noſtri maieſtas; & hæc eorũ, qui fuerint in populo illius cenſi, cõdicio. Quid, quod non ſolum tibi, o princeps excelſe, ſunt Regis ampliſſimi munera ſuſtinẽda; uerum & ſanctiſsimi ſacerdotis officia diligenter adminiſtranda? Dominus enim te ſummum ſacerdotem iureiurando conſtituit; nec illum huius honoris, ad te delati, umquam pœnitebit. Numquam enim parum diligenter, & commode, ſacris operaberis; immo religionem, inſigni ſanctitate, flagrãtiſsimo ſtudio, cum admirabili fructu, procurabis; humanumq. genus, cum Deo, a quo nefarie diſsidebat, fœdere ſempiterno cõiunges. At, quibus uerbis Deus tibi ſacerdotiũ ſummum detulerit, eſt animaduertendum. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum, ſecundũ ordinem Melchiſedech. Quã admirabiles res his paucis uerbis Dñi contineri proſpicimus? Primũ enim, cernimus, ſacerdotij ſummi dignitatem cũ Regis ampliſsimi maieſtate mirabiliter implicatam; cum munus utrumque fuerit antiqua lege, atque more, diſtinctum; deinde, ſacerdotij æternitatem, uenerabundi, ſuſpicimus; cum reliquos omnes ſacerdotes morte conſũptos fuiſſe uideamus; deinde, Leuiticum ſacerdotium antiquatũ, atque adeo prorſus abrogatum, eſſe contuemur; poſtremo, ordinẽ, & iſtitutũ, Melchiſedech, qui fuit Rex Salem, Aharonis ordini prælatum, noua ratione conſideramus. Itaque cernimus, omnia, quę uetuſtate cõſenuerant, morte deleri; & in legis demortuę locũ ſempiternam legem ſubſtitui. Sed, cur, Aharonis nomine pręterito, Dñs Melchiſedechi ritum cõmemorat. Primum, quidẽ, quia, cũ nec illius origo, nec finis, oratione definitur, quodãmodo rationẽ ęternitatis adumbrat. Deinde, quia uis nominis iuſtitię Regẽ deſignat, & ſimiliter Salem nomen pacem denotat, quę quidẽ iuſtitię gremio continetur. Deinde, quia Melchiſedech, nõ ſanguine quadrupedũ, ſed pane, atque uino, litauit; exercitumque, ex pugna defeſſum, cibo iucundiſsimo refecit; tũ etiam, quia a uiro ſanctiſsimo decimas accepit, & illi, tamquã maior minori, benedixit; poſtremo, quia, unica tñ oblatione, nomen illius ęternitati conſecratũ aĩaduertimus. O Rex ſumme, ſacerdosq. ſãctiſsime, tu es ille, qui iuſtiſsime Regiũ munus adminiſtras; qui gratiſsimo ſacrificio pacẽ nobis cõcilias; cuius nec imperium ullo fine terminabitur, neque ſacerdotij ſanctitas euaneſcet; qui cęleſtẽ panem, & uinũ, nobis porrigis; cui oẽs uiri, religionis ſanctitate pręcellẽtes, honores Diuinos inſtituunt; & a quo ſe omnia bona cõſecutos eſſe profitentur; qui denique, unica tantũ oblatione, eos, qui ſeſe ad tui numinis auguſtiſsimi cultũ toto animo contulerunt, ſanctitatis egregię muneribus, & ornamentis, excoluiſti. Dñs pro te pugnã capeſſet; dexteram tuã inuicto robore cõfirmabit; &, quamuis ad uirtutis Diuinę probationem inimicos tuos ſuã crudelitatem in bonos exprimere permittat, cum tamen fuerit opportunum, nempe, cũ illius opus ad ſuorum gloriã, impiorum miniſterio, fuerit abſolutũ, iram ſuam in impios conuertet; neque ſolum multitudinẽ perdet, ſed Reges magnos de ſtatu conuellet; imperiaq. maxima delebit. Nõ patietur enim pater ille ſãctiſsimus, qui numquã bonos patrocinio ſuo nudauit, pietatis principem, & auctorẽ, ullis humanę potentię uiribus infringi, & debilitari. Immo, quo uehemẽtius hoſtes perditiſsimi neruos intenderint, ut hunc Dñm meum, de quo diſſero, qui ad dexterã patris ſedet, de gradu deturbẽt, nomenq. illius ex omni memoria deleant, eo acrius, & uehementius, idem Dominus contra illos inſurget; eorum ſcelus grauiore ſupplicio uindicabit; iudiciũ exercebit in impias nationes; cadauerum multitudinem conſternet; principes, terras imperio latiſſimo continentes, exſcindet. Bibet ille quidem, quamdiu in mortali uita manſerit, de torrente laborum, & ærumnarum, quibus eſt uita cõmunis expoſita: quamuis enim nullum in ſe peccati dedecus admiſiſſet, pro omnibus tamen peccati pœnam ſuſtinuit; dolores intolerandos hauſit; cruciatus ingentes pertulit; maledictis fuit acerbiſſime confixus; caput tamen, cum amplitudine gloriæ, & ſempiternæ dignitatis, extulit; idq. nomen conſecutus eſt, quod cęlites, ſumma religione, uenerentur; boni, ardenti ſtudio, conſectentur; improbi tandem uereantur; manus inferi pertimeſcant.

Tecũ principiũ in die uirtutis tuę

Ex utero ante luciferum.

Iurauit Dominus.

Dominus a dextris tuis

De torrente in uia bibet.

Con-

Conſitebor tibi Domine in toto corde meo. Pſal. 110. Apud Heb. 111.

OMnes quidem animantes uoluptate ducuntur,ita tamen, ut quilibet eam maxime ſequatur,quam ſuæ naturę magis accommodatam eſſe iudicat.In iudicio autem huius conuenientię, multi,mentis errore,turpiſsime labuntur;&,dum proprias uoluptates aſpernantur,& alienas furenter exquirunt,in dolores ſummos incidunt; acerbiſsimaſq. pœnas luunt. Propria autem hominis uoluptas eſt,rationis, & intelligentiæ, quæ maximarum rerum notitia continetur. Reliquæ enim uoluptates, quæ ſummæ a multis exiſtimantur, ſunt hominibus cum beſtijs communes, ita, ut non poſsit eas ſibi, ut proprias, humana natura præcipue uindicare.Intelligentię porro altiſsimus gradus,eſt Dei cognitio,ita, ut in ea ſit ſummum hominis bonum ſumma ratione collocandum.

Hic igitur animus,purus, & integer, cæleſtiq. lumine colluſtratus, inſiſtit, & reliqua omnia, quæ antea pulchra,& expetenda,iudicabat, pro nihilo putat.Quid enim non deſpiciat is,qui Diuinæ mẽtis pulchritudinem puris oculis intuetur? qui lucem illam ſempiternam immenſæ benignitatis admiratur? qui rerum omnium moderationem, & naturæ legem, & iuſtitiæ decus, & elegantiam, in illo perenni ſanctiſsimi iuris fonte conſiderat? qui amore tam admirandæ pulchritudinis inflammatur,& ad illius ſimilitudinem(quo ad licet)totis animi uiribus adſpirat?Reliquum igitur eſt,ut is,qui hunc ſtatum eſt aſſecutus,illam unam ſummam uoluptatem,experiundo,ſentiat,quæ in Diuinæ bonitatis prædicatione conſiſtit. Quam quidem uoluptatem multi aſpernantur, atque faſtidiunt.Quod magno argumẽto eſſe debet, eos eſſe magis belluis,quam hominibus,annumerandos. Qui enim hominis ſummo bono belluarum bonum anteponendum iudicat,is certe Hominis nomine ſe prorſus indignũ præbet. Nam,cũ homo, ad imaginem Dei,ipſius Dei manibus, effictus,& informatus ſit; ratio recta monet, ut nihil illum æque delectet,atque Diuinæ lucis adſpectus,& totius uitæ ſtudium in laude Diuina conſumptum. Quod qui non facit,humanæ naturę præſtantiam deformat; dignitatem ſuam abiicit; & in turbam ſe brutorum animantium coniicit.Ab horum moribus longe abhorrebat Rex hic ſanctiſsimus,qui huic uni curæ totus erat intentus, ut mentem in Deo defixam ſemper haberet;omneſq.gerendi imperij rationes ad illius gloriam dirigeret; & numquam de laudibus illius ſibi ſilendum eſſe iudicaret.Is igitur, minime contentus illis laudibus, quas ipſe iucundiſsime canebat, omnes bonos, quantum poteſt, inuitat ad eaſdem laudes concinendas. Sic igitur ait: O uiri, qui pietatem unice colendam cenſetis,uos hortor,& moneo, ſi beatæ uitæ compotes eſſe uultis, ut Dominum perpetuo laudetis, & in hoc tam claro ſtudio uos ad Regis ueſtri imitationem conferatis. Mihi enim decretum, & conſtitutum eſt, omnia mea ſtudia in Domini mei gloriam deſtinare. Quantum igitur ingenio niti, ſtudio conſequi, labore contendere, mihi licitum fuerit, tantum in laudem illius conferam; nec ulli me caſus poterunt umquam ab hoc tam præclaro conatu dimouere.

Conſitebor tibi Domine.

Tibi gratias agam toto corde meo, ſumme Domine; & in iuſtorum cœtu,& concilio, de laudibus tuis,nullo umquam tempore,conticeſcam. Quos enim alios huius excellentis operis, & muneris, mihi ſocios adiungam,niſi illos ipſos, quorũ gratia omnia opera tua conſilio deſignas; ſtudio moliris;& opere tandem perficis,& abſoluis? Omnia namque tua, ad electorum ſalutem, & gloriam, diriguntur;& ea,quæ ſummo ſtudio ſemper inquirebant,quæ ardenter expetebant, & quæ,ut faceres,aſsiduis precibus orabant,efficis; ad eorumq. uoluntatem omnia moderaris.

Magna opera Domini: exquiſita in uoluntates eius.

Opus Domini eſt magnitudine gloriæ, atque decoris, illuſtratum; & iuſtitia illius, in omni ſæculorum æternitate, permanebit.

Confeſsio, & magnificẽtia opus eius.

Opus autem illius, quod ſancti homines ardentiſsime deſiderabant,eſt generis humani ſalus: huius operis perfectio, eſt iuſtitia ſempiterna;hanc autem iuſtitiam Dominus ipſe,per ſe,in terras inducit,ut iuſtitiæ legi,quę cõſiſtebat in umbris,interitus afferatur; & uera iuſtitia,Diuino munere,& beneficio tributa, in piorum animis, qui uigente fide ſunt ſtabiliti, ſemper inſideat, & gloriam tandem, in cælo, nullo fine terminatam, omnium Diuinarum uirtutum meritis conſequantur. Clemens, & benignus, Dominus inſigne monumentum operum ſuorum admirabilium in terra conſtituit, quod longiſsimo interuallo reliquis ſuæ miſericordiæ monumentis, ad gloriam ſui nominis, antecellit.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum.

Cibum quidem olim e cælo ſuppeditauit hominibus, cum in Arabiæ uaſtitate uerſarentur, & inopia rerum omnium premerentur,& iuſsit uaſculum, illo cibo plenum, ad poſteritatis memoriam, conſeruari, ne ex animis beneficium excideret. Atqui cibus ille non uitam propagabat; non ſenſus in res Diuinas incitabat; non fidem ſtabiliebat; non denique mentem ab humanarum rerum cogitatione ad ardens Diuinæ gloriæ ſtudium traducebat. Merito igitur, & cibi illius uſus, & memoria ſimul, euanuit. At hic cibus, quem Dominus eis, qui ſuum nomen reuerentur, & colunt, apponit, immortalitatem continet. nam Diuinæ gloriæ pignus eſt, ad æternamq. gloriam perducit. Eſt enim panis de cælo uerus,qui mentem recreat; & morbos expellit; & impetum mortis arcet; animumque iucunditate perfundit; & fœderis ſempiterni memoriam ſumma religione confirmat. Vetus enim fœdus, eorum rebellione, qui illo adſtricti tenebantur, irritum factum fuit. quare, non erat, cur illius monumentum diutius exſtaret, quam eſſet opus ad noui fœderis imaginem referendam. Cuius igitur fœderis Dominus memoriam ſempiternam exſtare uoluit?Illius certe, quod ſolidum, & expreſſum, iuſtitiæ ſempiternæ fructum continet, & nullis erit umquam ſæculis definitum. Quantauis autem ſit operum

Memor erit in ſęculum teſtamenti ſui.

Virtutem operũ ſuorum annunciabit.

Diuinorum, quę Dominus populi ſui gratia ſuſcipit, operibus antiquis indicauit. Gẽtes enim, ſceleribus, & flagitijs, infames, expulit, eiecit, exturbauit, diroq. ſupplicio cootriuit; & in eorum ſedibus ſuos collocauit; ut intelligi ab omnibus poſſet, id, quod eſt ſumma ratione perfidiæ detractũ, eſſe ſingulari ratiooe fidelibus ſeruis attributum. Ergo, quemadmodum Dominus olim, & perfectum iuſtitiæ munus ubiuit, cum debitum impijs, & ſceleratis, hominibus ſupplicium irrogauit; & officio benignitatis, & clementiæ, egregie functus eſt, cũ illis, qui fidem, & pietatem colebant, in fertili, & opima, regione quietas ſedes attribuit; & fidem ſuam cumulate præſtitit, cum ea, quæ patribus ſanctis olim promiſerat, eorum poſteris largitus eſt; ita tandem illis faciet, quos ſanctitate noui, atque ſempiterni, fœderis alligauit. Illos enim, in iuſtitiæ, ab illis ſancte cultæ, præmium, in hereditate cæleſti conſtituet, unde mentes, quæ perfidia deteſtabili officium prodiderant, præcipites eiectæ ſunt.

Vt det illis hereditatẽ.

Fidelia omnia mandata.

Opera namque manuum illius, fides, atque iudicium, illuſtrat; omniaq. præcepta illius, ſumma fide conſtabilita ſunt. fide namque ſumma, illis, qui officium pietatis exſequuotur, promiſſa conficit; & ſeueriſsimo iudicio illos perdit, qui iuſſis ſuis aduerſantur, Diuinaq. iura deſpiciunt; &, cũ in lege præmia bonis, ſupplicia improbis, propoſita uideamus, utrumque ab illo uere, & conſtãter, efficitur, ut bonos præmio ſempiterno remuneret, malos autem ſuppliciis æternis, inſequatur. Itaque ſanctiones illius nullum finem ſunt infinitis ſæculis habituræ, cum ſint robore, & conſtantia, ſempiternæ ueritatis abſolutæ, & ſplendore ueriſsimæ iuſtitiæ, quæ non corpus imagine ſanctitatis adſpergit, ſed mentem Diuiois ornamentis extollit, illuſtratæ. Vt cælum igitur omne concidat; & terra incendio deflagret; uniuerſaq. natura funditus euertatur; uerbum tamen Dominũ, in omni æternitate, conſtans, fixum, & ſtabile, permanebit; nec in rerum omoium ſtrage, & interitu, de ſtatu ſuo conuelli poterit. Vnde colligitur, omnes, qui Diuini uerbi ſatu generati ſuot, ab immanitate mortis incolumes, & opibus Diuinis affluentes, in omni æternitate permanſuros.

Redemptionem miſit populo ſuo.

Redemptiooem enim mirifica uerbi ſui legatione conſtituit Dominus populo ſuo, quem ſecum pactione fœderis ſempiterni coniunxit. Quod oitime ſempiternum appellari potuiſſet, ſi fructus illius eſſet aliqua temporis uetuſtate conſumendus.

Sanctum, & terribile nomen eius.

Sanctum igitur, & terribile, nomen eius. Quo modo Sanctum? quia eſt munitiſsimum ſalutis propugnaculum, firmum, & inuictum, præſidiũ, omnibus, qui omnem in illo ſpem ſalutis repoſitam habent, & iuſsis illius ſanctiſsimis obſequuntur. Quo modo Terribile? quia ſugat, & fundit, hoſtes immanes, eoſq. plagis infringit, atque debilitat, & ſuppliciis perpetuis excruciat.

Initium ſapientiæ timor Domini.

Principiũ ſapientiæ ueriſsimæ, eſt in Domini metu conſtitutum. Id (inquis) intelligere non poſſum. Sapientia enim non uidetur eſſe in animi ſupplicis, & abiecti, & magna quadam perturbatione perculſi, ſed in altitudine mentis, ſupera omnia (quod fas eſt) clare cernente, ponenda. Verum. Sed ea mentis altitudo numquam eminere poterit, niſi metus Diuinæ Maieſtatis antecedat. Dum enim apud animum libidinis ſtudium uiget, dum cupiditas imperium tenet, dum peſtiferi morbi dominantur; noo poteſt mens, eiuſmodi malis obſeſſa, & uitiorum uinculis impedita, e tenebris emergere, ut cæleſtia, atque Diuina, ſuſpiciat. At hos morbos omoes, metus Domini facile depellit. Reſecat enim libidinem; refrenat cupiditatem; coercet intemperãtiam; animi tumorem, & inſolentiam, cõprimit; omnia denique animorum uulnera ſanat; ne quidquam reſideat io illis, quod contemplationi ueritatis officiat. Tunc igitur illi, qui ſanitatem recepit, lux cæleſtis exoritur; ea, quæ latebant, repente dilucеſcunt; mens inſolito ſplẽdore ſtupet; &, quo magis ad cæli conſpectũ erigitur, eo magis res Diuinas, quas antea minime uidebat, admiratur; & lætius, in fructu tam præclaræ cognitionis, exſultat. Ergo, cum nullo modo ad ſapientiã peruenire potuiſſet, niſi primũ omnes motus animi, quibus in diuerſas partes iactabatur, Dei metu cõpreſsiſſet; rectiſsime dicitur ſapientiæ fundamentum Dei metu contineri. Nam, & ſalutarem medicinam peſtiferis morbis adhibere, non mediocris ſapiẽtię eſt; & animus, morbis liberatus, facile omnia munera ſapientiæ ſummæ conſequitur. Sapiẽtia namque, non eſt humanæ rationis inuentum, ſed clementię Diuinę beneficiũ.

Intellectus bonus omnibus.

At Dominus ipſe illis, qui ſancti metus ſtimulis in ſtudiũ legis incitantur, & Diuinis iuſsis libenter obſequuntur, bonã mentẽ dat, qua humana contemnant, & ad Diuina totis uiribus enitantur, arcanaq. multa ſpiritu Diuino percipiãt, ad quę humanæ mentes, ſine ipſius ſpiritus ductu, adſpirare nõ poſſunt. Et, quo magis homines pii in ſtudio pietatis elaborant, & ardentius operã dant, ut omnia, quæ Dominus pręſcripſit, efficiãt, eo clarius illuſtrãtur, maioreſq. in dies progreſſus faciunt: ex quo ſtudio mirabilẽ fructum capiunt. Dñi enim laus in perpetuũ manet: numquã enim ſuos ope ſua deſtituet, &, cum ampliſsima gloriæ Diuinæ materia, in bonorum gloria, & incolumitate, ſita ſit, & conſtet, booos ab eo ſempiternis muneribus illuſtrãri, oullis certe ſæculis Diuinæ laudis celebritas ioteribit.

Beatus uir, qui timet Dominum. Pſal. 111. Apud Heb. 112.

INſiſtit in exhortandis omnibus piis hominibus, ad Domini laudes oratione perpetua prędicandas; &, quo uigilantius in ſtudium iuſtitię, atque pietatis, iocumbant, iuſtitiæ fructum luculenter exaggerat; ut, illo uidelicet explicato, intelligant omnes, omnẽ uitę rationẽ eſſe ad iuſtitiæ cultum acerrime conferendam. Ait igitur: O uiri ſancti, Dominũ laudatione perpetua celebrate, a quo muuera tã præclara iuſtis omnibus magnificentiſſime conferuntur.

Beatus uir qui timet.

O beatũ illum uirũ, qui Deum timet; qui non ſegniter, ſed uigilanter, omnibus illius præceptis obtemperat; cuius omnis ſenſus, mẽs, uolũtas, eſt io Dei lege defixa. Semẽ eoim in terra propagabit, robore firmũ, & in omni genere

uirtutis,

uirtutis,atque pietatis,excellens. Illud enim diſciplinis ſanctis inſtituet;exemplis incitabit; ad ſuæ uirtutis imitationem erudiet;ut ita Diuinæ gratię præminm conſequatur. Dominus enim iuſtorum ſobolem,quæ parentum ueſtigiis ingreditur,beneficiorum multitudine cumulat,muneribuſq. Diuinis ſimpliciter exornat. Domus illius,diuitijs,& opibus,affluet; & illis copiis locupletabitur, quæ nullis hoſtium uiribus,uel calumnijs,eripi,aut imminui,poſſunt. Iuſtitia nãque illius,claritate ſempiterna circumfinet. Non enim erit inanis,& adũbrata,ſed ſolida,& expreſſa,Diuinoq. præſidio, atque robore,munita. Sic enim Deus ſuos muneribus auget,nt ſimul,ad ipſorum munerum deſenſionem,præſidium firmiſsimum largiatur. Exortũ eſt in tenebris lumen rectis. Quod lumen narras? Id ne, quod Sol exoriẽs ſic in terras late diffundit, nt tam boni,quam mali,participes illius fiãt? Minime. Sed ipſe Dominus,ſumma clementia,& benignitate, præcellens, qui eſt lux ſempiterna mentium,iuſtis orietur,ut illos,radiis Diuini ſplendoris illuminatos,in beatam,& immortalem, uitam feliciſsime dirigat,ita,ut nõ labantur,& concidãt. At,quibus ſe ſignis uera iuſtitia, ubicumque ſedẽ habet,oſtendit? Naturæ cõmoditate, humanitatis iucunditate,animo miti,atque beneuolo, & ad benignitatem flexibili. Valde namque duritas,& immanitas,& truculẽtia,a ueræ iuſtitię moribus abhorret. Itaque bonus uir,facile,quibus poteſt,miſericordiam impertit;&,cũ poteſt, ſine ullo reſpectu,ad lucrum,indigenti commodat;opeſq. ſuas, cum iudicio,diſpenſat. Nec interim domus labẽ, atque ruinam,extremamq. inopiam, pertimeſcit. Numquam enim de ſtatu ſuo demigrat,iuſtiq. nomen in ſempiterna cõmemoratione uigebit; cum malus nuntius aliunde fuerit allatus,metu minime trepidabit; ut omnia bellis ardeant; nt peſtis lues impendeat;ut omnia interitum minitentur; ille ſemper,animo in omnem euentum parato,cõſtantiam miram retinebit,eo quod,clementiæ Diuinæ magnitudine fretus, Dei præſidium ſibi minime defuturum, confidat. Fortem,& inuictum, animum,in omni rerum uarietate,& hoſtium improbitate,geret;nullius uires,aut inſidias,extimeſcet;nec ſpem uictoriæ deponet,uſque eo,dum inimicos debilitatos,& compreſſos,adſpiciat. Indicium namque Domini, cuius ille gloriam omnibus rebus anteponet, iuſtorum inimicos de omni ſtatu detorquebit; & grauiſsimas illis plagas infliget. Non conuiuia magnifice nimis inſtruet; non opes ſuas in res inanes inſumet;non,ut Principum gratiam aſtute colligat, bona ſua profundet;ſed pauperum inopiam facultatibus ſuis munifice ſubleuabit; illiſq. tantum bona ſua diſtribuet,qnos indigere perſpexerit. Nec enim hominibus,ſed Deo,placere ſtudet; & iccirco non populares rumuſculos aucupabitur, ſed eo benignitatem ſuam conferet,ubi uiderit clementiſsimo Domino fore gratiſsimum. Itaque iuſtitia illius,cum non ſit fucata mendaciis, & ad hominum famam inani ſpecie dignitatis efficta,ſed uera, & ornamẽtis Diuinis exculta,eundem ſtatum,in omni temporis æternitate,retinebit; fructumq. gloriæ ſempiternæ conſequetur; immortaleq. Regnum poſſidebit. Impius uidebit; iracundia furenter inſaniet; dentibus frendet; & inuidia contabeſcet; &,qnibns furiis animus illius exagitetur, multis ſignis indicabit. Quod enim optat, non aſſequetur; in eo, quod ſtudium conſumit, exitum non reperiet;iuſtum,quem cupiebat exſtinctum, florentem adſpiciet;uota ſua ad nihilum recidiſſe,cõſiderabit: ſimul igitur, & iuſti gloria, & deſiderij ſui fruſtratione, uehementiſsime cruciabitur. Vnde colligitur, nec eſſe quidquam in uita iuſtitia beatius, nec iniuſtitia miſerius, & deteſtabilius.

Exortũ eſt in tenebris

Iucũdus homo qui miſeretur.

Ab auditione mala nõ timebit.

Diſperſit, dedit pauperibus.

Laudate pueri Dominum: laudate nomen Domini. Pſal. 112. Apud Heb. 113.

PErgit uir ſanctus adhortari, & uehementius admonere omnes,quos religionis, & iuſtitiæ, ſtudium tenet,ut Dominum, a quo tam admirandis beneficiis aucti, & ornati ſunt, laudare minime deſiſtant. In principio autem carminis, Dei nomine ter cum ardentiſsima oratione repetito, triplicem Diuinarum perſonarum rationem, fide ſumma,colendam,atque uenerandam,profitetur; deinde,orbi terrarũ,de communi generis humani ſalute,gratulatur. Itaq. ait: Laudate, homines ſancti, Deum,a qno bona cuncta profluunt; laudate, ſerui,Dominum, qui omnia imperio ſummo complectitur;laudate nomen Dei, qui, muneribus, & donis,mirabili ratione multiplicatis, quãta ſit Diuina benignitas,exponit. Sit nomen Domini omnium prædicatione celebratum; nullaq. ſit conſequentis tẽporis ætas, quæ tantę benignitatis amplitudinẽ ſilentio prætermittat. Nec enim uoluit miſericordiæ ſuæ lumen eſſe Iudææ terminis incluſum;ſed,ad ſalutem omnium gentium,in ultimas etiam oras,omnibus,qui illo cum fide frui uoluerint,oblatum. Ab ortu igitur Solis, uſque ad occaſum,innotuit nomen Domini,debitiſq. omniũ gẽtiũ,quæ fuerant tenebris immerſæ,laudationibus extollitur. Excelſa enim, illuſtris,& ampla,eſt Domini clementia,in omnes gentes;nẽpe,quas e flagitiorum uinculis expediuit; quas notitia ſui nominis illuſtrauit; quas in ſtirpem ſanctiſsimæ nobilitatis inſeuit; quas denique iuſtitiæ opibus, & ornamentis,excoluit, & in uiam ſempiternæ uitæ deduxit. Nec enim eos,quos ad ſuę Maieſtatis cultum inuitat,& allicit, & ſtudio pietatis incendit, in terra tantum tuendos, & opibus egregie cumulandos,ſuſcipit; ſed illis in cælo patrimonium hereditatis ſempiternæ conſtituit. Gloria igitur Domini, quæ in miſericordia hominibus attributa perſpicitur,ſupra cælos euehitur. Quis eſt,ſicut Dominus Deus noſter,qui in cęlũ adſcendit,ut in ſolio Maieſtatis ſempiterno ſederet,omniumq. rerũ imperiũ,iuſte,ſapienter, atque feliciter,adminiſtraret? Et tamẽ ſe demiſit in terrã, ut non ſolũ in cęlo omnes beatiſsimas mentes,uirtutis ſempiternę præſidio,contineret,uerum & in terra,hominibus,miſerabiliter abiectis,admiranda clemẽtia,& benigniate,cõſuleret. Vt autẽ magis certi poſsit

Laudate pueri Dominum.

A Solis ortu uſque.

Excelſus ſuper omnes.

Quis ſicut Dominus Deus.

Vt collocet eum cum.

immenſæ probitatis amplitudo, excitat de puluere homines egentes, & mendicos; cœno inquinatos, purgat, & extollit, ut eos in priucipatu locet, & dignitatem angelorum, quibus curam populi ſui tuendi delegauit, illis attribuat; ut nullus eorum poſsit ſibi opes ſuas adſcribere, ſed in illarum fructu largitoré ſempiternæ felicitatis agnoſceret. Nam ſordibus inquinatos puritate donauit; rudes, & imperitos, ſapientiæ muneribus ornanit; humiles, & obſcuros, nobilitatis uerißimo ſplendore decorauit; atque poſtremo, eos, qui erant in terta deſpicatißimi, in ſummo Principatu locauit. Vbi enim ſpes humana magis deficit; ibi multo clarius Dei clementia, atque poteſtas, agnoſcitur. Sara, concipiendi ſpem abiecerat. Ergo, cum filium enixa fuit, explorate cognitum fuit, partum illum felicißimum non ad humanam naturam, ſed ad gratiam Diuinam, referendum. Rebecæ ſimiliter infecunditas, antegreſſa, cum duos filios in lucem edidit, demonſtrauit, fecunditatem non eſſe tam in humana natura, quam in beneficio Diuino, conſtitutam. Anna, Samuelis mater, in luctu, & ſqualore, uerſabatur, quia prole carebat. Dominus uero, ubi ſpes humanæ naturæ prorſus inciſa fuerat, fidei fructum multiplicauit, multosq. illi filios poſt Samuelis ortum admodum benigne contulit: quod ſignum pottendebat, ex gentium multitudine, quæ erat inſtar horridæ, & uaſtæ, ſolitudinis, ſpe ſanctæ ſobolis omnino deſtitutæ, opera principum, quos Deus ad id munus efficiendum e lutulentis flagitijs excitanit, innumerabilem multitudinem, opibus ſanctitatis egregie florentem, naſcituram. Quod ſi opus Domini, quo eſt magis admirandum, eo laudibus ampliotibus eſt iure, atque merito, celebrãdum, & hoc opere tam præclaro nullum fuit admirabilius; uos omnes exhortor, nt Domini clementiam laudatione perpetua celebretis.

Qui habitare facit.

In exitu Iſral de Aegypto, domus Iacob. &c. Pſal. 113. Apud Heb. 114.

ANtiquorum beneficiorum tecordatio futurorum exſpectationem confirmat. Iccirco Dauid, & reliqui Prophetæ tam ſæpe commemorant, quæ Deus olim Hebræorum gratia geſſerit, ut ſpem erigant ad fidem eorum, quæ Deus, per ſe, in terris effecturum promiſerat. Præterea, cum antiqua munera, Iſraeli tributa, illotum umbrã, & imaginem, geſſerint, quæ Chriſtus erat hominibus allaturus; ſancti homines crebro antiquitatis memoriam replicabant, ut paullatim animos ad diſciplinam felicißimæ nouitatis, cuius auctor eſt Spiritus ſanctus, erudirent. Interim uero. dmonebat, his antiquitatis exemplis, ſanctißimus Rex, homines, quos in ditione tenebar, ut deorum inanium cultum repellerent, & dirißimam ſuperſtitionem exſecrarentur, totosq. ſe ad unici Domini cultum traducerent, cuius bonitatem immenſam ſuis nullo in loco defuiſſe conſtabat. Ait igitur: Cum Iſrael ex Aegypti finibus egrederetur, & domus Iacobi, gẽtis impuræ, & barbaræ, commercium, quo fuerat nimis afflictata, relinqueret; Dominus uim probitatis, & potentiæ, ſuæ, in populi ſui ſalute, plane, & aperte, declarauit. Nam ludæ poſteritatem, in qua gente fuit, iam ab initio, populi uniuerſi principatus, tantis pręcipue beneficiis affecit, ut inſigniter appareret, Dominum eſſe totius miſeriæ humanę perfugium, & tutißimnm uitę propugnaculum, ſanctißimumque in omni rerum diſcrimine, atque narietate, præſidium: ſimiliter, in uniuerſo Iſraele redimeudo potentiã admirandam in omnium adſpectu conſtituit. Non enim ſolum homines impij, & inſolentes, & principes, minime ferenda ſnperbia tumẽtes, peſtiferis plagis, & horribili ſtrage, uim in ſe Diuinę ſeueritatis ſatis acrẽ experti ſunt; uerũ & mare, & flumina, & montes, & colles, pręſentiam ſanctißimi Dei exhorruerunt. Nã & mare, illius adſpectu, utrimque, fuga diſiectum, conſtitit; & Iordanis curſum, unde profluxerat, retto contorſit; mõtes, aſsiduis motibus agitati, tamquã arietes exſilierunt; &, tamquã agni, ab ouibus depulſi, motus dederũt. Quæ tanta uis illa fuit, o mare, quæ te in fugã compulit? & tu, Iordanes, qua formidine cõmotus, curſum in contrariã partẽ tam ſubito cõtorſiſti? & uos, montes, cur, ueſtrę ſtabilitatis immemores, ut arietes, exſiluiſtis? & uos, colles, ut agni, a lacte depulſi, motus dediſtis? Nihil eſt in Dñi conſpectu firmum, & immobile; & nihil tanta naturę conſtantia ſtabilitũ, quod non, ad illius conſpectum, trepidet, & contremiſcar. Tu igitur, o terra, in Domini ſummi pręſentia ingenti motu concutere. Non enim Deus, quem Iacob ſumma religione ueneratur, eſt fallax, ut pręſentia illius tibi contemnenda ſit; ſed uerus, & omnipotens, & ſempiternus, piis clemens, atque benignus, impiis horribilis, atque pertimeſcendus. Is eſt, qui e tupe perennes aqnas elicit, & in petra durißima fontes aperit, quibus & ſitim ſuæ plebis exſtinguat, & aridam telluris faciẽ ornatu uiridißimę amœnitatis illuſtret; ut intelligi poſſit, animos, uitiorum ardore prorſus exuſtos, illius ſpiritu reuireſcere, atque fructus ſalutares effundere.

In exitu Iſrael de Aegypto.

Facta eſt Iudæa.

Mare uidit, & fugit.

A facie Domini.

Non nobis Domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriã. Pſ. 115. Apud Heb. 116.

EOdem ſpiritu uir ſanctus Domini laudes perſequitur; & ad ſimile pietatis exemplum nos erudit, ut in rebus admirandis, quæ Diuina ui, & beneficẽtia, fiunt, nihil noſtris uiribus, induſtriæ, meritis, adſcribamus, ſed omnia ad ipſius ſummi, atque clementißimi, Domini gloriam reuocemus: quod adeo debet eſſe noſtris animis infixum, ut, cum aliquid patimur, non tam uicem noſtram doleamus, quam gloriæ Diuinæ detrimentum. Inſultant enim improbi in bonorum calamitatibus; & in illorum fidem, quaſi in ſum-

ſummam ſtultitiam,conuicia ingerunt;&,ut maximum probrum,illis obiectant,quod, ſpe auxilii Diuini,a quo deſertos opinantur,nimis innixi, & plus æquo confidẽtes,exſtiterint. Angũtur igitur, & dolẽt,ſancti homines,quod animaduertãt,in gẽtis, quæ Dei religionẽ profitebatur,euerſione,Dei nomen maledictis omnibus proſcindi. Sic enim Deum multi uituperant, quaſi aut noluerit, aut non potuerit,ſuis opitulari. Si noluiſſe putant,eũ perfidiæ,& immanitatis,inſimulant;ſi non potuiſſe ſuſpicantur,Deo imbecillitatem impudenter affingunt. Eſt igitur hic locus communis omnibus ſanctis,quoties Deum a ſeueritate iudicii ad lenitatem clementiæ inflectere precibus enituntur. Sic Moſes Deum monet,ut gloriæ ſuæ proſpiciat; ſic Ioſue precatur eundem Dominum, ut nomini ſuo magno conſulat; ſic Dauid, multis in locis, eandem ſententiam repetit;omnes denique homines ſancti oſtendunt,in uotis,& precibus, ſe magis de gloria Diuina, quam de ſalute ſua,laborare.

Non nobis Domine.

In hanc igitur ſententiam,hoc in loco, uir ſanctus opem efflagitat.In quas anguſtias adducti ſimus,cernis,o ſumme Domine; quas minas iaciãt hoſtes,& quos terrores denuntient,attendis, quæ pericula nobis ab hominibus, qui ſalſos deos colunt,intendantur, animaduertis. Si nos,in tanto diſcrimine, ope tua deſtituis; timendum eſt, ne tuum nomen ſanctiſsimum ludibrio habeatur: quaſi nequiueris auxilium afferre nobis, aut res eorum, qui in te omnem ſpem ſalutis ſuæ repoſitam habent,omnino neglexeris.Itaque eo res erit apud homines deducta,ut feliciorem coudicionẽ arbitrentur illorum eſſe, qui numina commenticia uenerantur, quam eorum,qui in te unum intuentur;tibi ſoli confidunt; & omnes uiuendi rationes a te ſolum ſuſpenſas habent. Non igitur nobis,o Domine, non nobis, ſed nomini tuo, da gloriam;clementiæ tuæ laus emineat;fidei tuæ cõſtantia cunctis mortalibus innoteſcat: quod fiet, cum nobis,qui miſericordia tua nitimur,opem attuleris;& fides,quam patribus olim dediſti, fore, ut numquam nos, qui ab illis orti ſumus, & eorũ fidem ſequimur,ullo in loco deſereres,exitu clariſſimo comprobata fuerit.Conſule igitur miſericordiæ tuæ claritati;tuere ueritatis tuæ conſtantiam; &,ſi digni ſupplicio ſumus, ita noſtrum ſcelus ulciſcere, ut nominis tui gloriam obſcurari minime patiaris. Cur dicent gentes, a ſacris tuis ſanctiſsimis alienæ,Vbi eſt Deus eorum? In noſtra igitur calamitate,in te conuicia petulantiſsime iactant.

Ne dicant gentes.

Itaque noſtrum dedecus, tuum dedecus eſt. Nos enim,qui te,Deum uerum,rerum omnium conditorem, & Dominum, religione ſumma uenerandum colimus,ab illis, quaſi amentes,& ſtulti,contemnimur, & iocis amariſsimis irridemur; & ſibi interim mirifice placent, quaſi ſint ſuorum deorum præſidio uallati. At,quantum ſit inter utramque religionem diſcrimen,explicari non poteſt.

Deus autẽ noſter in cęlo.

Deus enim noſter in cælo ſempiternum Regnũ imperio infinito complectitur; & omnia,quęcumque uult,efficit; nullaq. uis eſt,in uniuerſa natura,quæ poſsit uoluntatem illius impedire. At eorum dii,ſummo labore,& ſollicitudine,impenſiſq. maximis,conflati, quos gentes, turbulentiſsimis erroribus excæcatæ, ſanctiſsimos habent, quam utilitatem ſuis afferre poſſunt? Si enim de materia quæris, aurum, & argentum eſt, magis certe hoſtium rapinæ, atque direptioni, propoſitum, quam ſaluti conferendæ hominibus uexatis,& afflictis,accommodarum. Si,forma,& ſpecies,eorũ, qualis ſit,ſcire deſideras;ea profecto eſt,quam artificium humani ſceleris,& improbitatis,effinxit. Dij eorum ſunt illi, quos impurorum hominum manus effecere; quæ nullo modo mentem, atque ſenſum,operibus ſuis dare potuere. O deteſtabilẽ furorem,& inſaniam, eorum, qui diis illis ſupplicandum eſſe decernunt;qui ſenſus prorſus expertes ſunt. Os habent,& non loquuntur; oculos habent,& non uident;aures habent,& non audiunt; nares habent,& non odorantur;manus habent,& nihil tangunt;pedes habent,& non ingrediuntur. Nec eo quidem inſtrumento præditi ſunt, quo,ſi loco moueri uoluerint,alicuius opem implorent. Voce enim carent, qua,cum fuerit opus, inclament. Similes illis fient, & qui talia numina faciunt;& qui in illis ſpem uitæ ſuę collocant. muti erunt,ne medicinam,unde erat poſtulanda,& expectanda,flagitent;oculorum adſpectu priuabũtur,ne peſtem, in quam furibunde ruunt, adſpiciant;auditu carebunt, ne ſalutarem diſciplinam accipiant; olfactu ſpoliabuntur, ne tæterrimum ulceris ſui odorem præſentiant;tactu penitus deſtituentur,ne calamitatis ſuæ aſperitatem aliquo modo percipiant; erunt etiam ingreſſu prohibiti, ne ſalutis uiam ineant; e gutture uocem minime profundent,ne alicuius opem ſibi,in tempore grauioris tempeſtatis,accerſant. Bruta denique animantia,mentis ſtupiditate,ſuperabunt. Illa namque ſenſibus inſtructa ſunt,quibus adſciſcant ſuę naturæ ſalutaria,& noxia cuncta repellant: quod hominibus, qui ſibi deos faciunt,non erit conceſſum. ſceleſtiſsimi namque ſacinoris immanitas omnia illis inſtrumenta ſalutis eripiet.

Similes illis fiãt,qui.

Tu uero, Iſrael,tanti ſceleris exempla deteſtare; impiorum exitus perhorreſce; in illo omne præſidium ſalutis conſtitue, qui numquam ſpem eorum, qui illius auxilio nitebantur,ullo in loco,aut tempore, fefellit. Repete animo totius antiquitatis memoriam;& numquam reperies,eos,qui ſe, qui ſalutem,& uitam,ſuam Domino commiſerunt, atque tradiderunt,fuiſſe ab illius auxilio derelictos.

Domus Iſrael ſperauit,ſiue ſperet in Domino.

Olim,multis in locis,homines, Iſraelis ſatu propagati,patriæq. pietatis heredes, in rebus aduerſis omnia ſua præſidia in Deo conſtituta fidenter habuerunt,qui illorum defenſor,atque propugnator,exſtitit. Aaronis poſteritas, ſingulari quadam ratione,in periculis,omnia præſidia ſua in Deo cõſtituta ſane fidenter habuit,qui defenſor illius,atque propugnator,exſtitit; nec ſolum Iacobi generi Dominus ſe propitiũ in rebus afflictis, ſed omnibus,qui nomen illius inuocarunt,defenſor, atque propugnator,exſtitit. Non eſt oblitus noſtri Dominus: nobis enim benedicet; benedicet domui Iſraelis;benedicet domui Aaronis;benedicet etiam gentibus uniuerſis, tam humilibus, & obſcuris, quam opibus, & nobilitate,claris; dummodo

Domus Aaron ſperauit.

modo

modo cæleſtem Dei Maieſtatem uereantur, omneſq. ſuas actiones, & uitæ conſilia, ad gloriam illius dirigant. Tolletur enim omne generis. & diſciplinæ, diſcrimen; & exſecrationem, qua Dominus, propter peccatum terras uniuerſas alligarat, peccati ipſius interitu, irritã faciet; &, loco imprecationis diriſsimæ, Diuina beneficentia genus humanum ſempiternis opibus egregie cumulabit. Erigite igitur animos uniuerſi, & ſpem firmã felicitatis ſummæ uigenti fide concipite, qui Deũ timetis: Dominus enim in uos beneficia magna conferet; conferet, inquam, in uos, & filios ueſtros, ſalutaribus inſtitutis eruditos, ingentia beneficia, & collata in dies amplificabit. Quæ beneficia? inquies. Illa certe, quæ ſunt a ſumma probitate, & a ſumma potentia, flagitanda. Nam, pro ratione poteſtatis, a magnifico principe dona, & munera, conferuntur. Monet igitur ratio, ut a præpotente Domino, cuius gratiam retinetis, ſumma uobis dona polliceri poſsitis. Dominus enim, qui nos beneficiis auget, & cumulat, is eſt, qui cælum, & terram, fecit. Vnde colligitur, nihil donis illis, quibus uos afficiet, & ornabit, cogitari poſſe magnificentius. In cælo Dominus, in cælo, quod tam admirabili opere perpoliuit, ſtabilem, atque ſempiternam, ſedem habet. Terram autem, ut hominũ uitæ, & uſibus, ſeruiret, in medio mundi ſtabiliuit. Ex ea namque poſſunt homines cæleſtia ſuſpicere; opera Diuina contemplari; iuſtitię diſciplinam capere; amore Dei incendi; & ſtudio immortalitatis inflammari; atque tandem cæleſtis ciuitatis iura meritis excellentibus adipiſci. Hoc, Domine, nouimus; hæc munera tua confitemur; non diram, & nefas tam, religionem colimus; non a mutis ſignis opem, ut impię gentes faciunt, imploramus; tui ſolius ope nitimur; & a te ſolo præſidium, contento ſtudio, & uoce, poſtulamus. In noſtra igitur ſalute gloriam tui nominis illuſtra. Si enim fuerimus ab hoſtibus uicti, ſpoliati, & occiſi; quis laudes tuas oratione celebrabit? Quo ſigno, nominis tui uis immenſa, & ampliſsimum decus, excellet? Quæ materia præberi poterit hominibus, in interitu eorum, qui ſupplices tui ſunt, uirtutis tuæ cognoſcendæ? Non mortui igitur, non mortui, te laudabunt, Domine; neque, qui ſunt inferorum obliuione ſepulti, decora tua prædicabunt. Nos, gratia tua redempti, ope tua liberati, uitæ ſempiternæ muneribus ornati, te Dominum perpetua laudatione proſequemur; nomenq. tuum in cælum, ex hoc tempore, in omnium ſæculorum æternitatem, laudibus efferemus. Omnes igitur, qui Dominum pura, caſta, integra, mente, inflammatoq. ſtudio, colendum ſuſcepiſtis, Dominum perpetuo laudate.

Adiiciat Dominus ſuper uos.

Benedicti uos a Domino.

Cælum cæli Domino.

Nõ mortui laudabũt te Domine.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus. Pſal. 114. Apud Heb. 116.

NOn poteſt hominum genus de naturæ ſuæ imbecillitate, aut uitæ breuitate, merito lamentari. Qui .n. queritur de imbecillitate naturæ, minime ſentit, eſſe nobis conceſſum, ſi uelimus, uires Diuinas adipiſci. Qui uero uitę breuitatem luget, non intelligit, breuiſsimo tempore fieri poſſe, ut fructum qui longiſsimi conſequamur. Quo modo? Inquies. Diuini amoris ſtudio. Amor enim Domini Deum ſemper intuetur; actiones illius imitatur; ad ſimilitudinem illius adſpirat; ad Diuinumq. tandem ſtatum, immenſę illius probitatis beneficentia, peruenit. Quo modo igitur de imbecillitate conqueri poteſt, qui uires eſt aſſecutus, quibus omnes etiam inferorum copias exſcindat, & proterat? Quis iure eo nomine poterit aſflictari, quod fuerit, in ætatis flore, immatura morte ſublatus, cum datum illi fuerit, in ea uitæ breuitate, quam pręciſam fuiſſe dolet, ætatis maturæ fructus uberrimos, cum gloria ingenti, percipere? Non enim ſummum bonum eſt, in uitæ longinquitate, ſed in uirtutis egregiæ maturitate, conſtitutum. Hunc autem qui conſequitur, quo minor annorum eius recenſio fuerit, eo clarius nomen obtinebit, quando id breuiſsimo ſpatio fuit feliciſsime conſecutus, quod multi homines, multis opibus prędíti, ætate longiſsima, propter ſocordiam ſuam, conſequi nequiuerunt. Summa hæc eſt; ut intelligatur, ætatis maturitatem in amore Diuino conſiſtere. Hoc qui fuerit incenſus, quacumque ille ætate moriatur, & ſenex grauiſsimus, & homo feliciſsimus, & princeps excelſus, atque plane Diuinus, habẽdus eſt. Si enim ſummæ felicitatis eſt, iis rebus omnibus, quas ardentiſsime cupimus, abundare; illi certe, qui Deum amant, nihil honeſtum, uel expediens, eorum ſaluti ardenter expetunt, quod non aſſequantur; nihil poſtulant, quod non impetrent; nihil ſummo ſtudio conantur, quod non efficiant; ita, ut quodammodo dij quidam iam in terris habendi ſint. Quod ut melius intelligi poſsit, ipſum Regem ſanctiſsimum, amoris Diuini flammis incenſum, audiamus. Sic enim ait: Amor me ſummus incendit. Quæ tam illuſtris forma, & ſpecies pulchritudinis, oculis tuis obiecta eſt, o uir ſancte, quæ ſic te ſui cupiditate, tam acriter, inflammarit? Diuina, inquit. Pręcellentis decoris immenſam lucem, & claritatem, mente conſidero; pulchritudinis elegãtiam, nulla labe impuritatis, adſperſam, contuens, obſtupeſco; illa me totum ad ſe rapit; & tantis ignibus exurit, ut reliqua omnia, quę uel in terris, uel in cęlo ſunt, minime recorder, quoties omnes animi ſenſus in illa defixos habeo. Recte. Ediſſere tamen nobis, quos fructus ex amore iſto perceperis. Maximos, inquit. Omnia enim, quę uolo, quæ cupio, quæ flagito, ab illa immenſa probitate precibus adipiſcor. Numquam enim poſtulata mea repudiat; aurem mihi ſemper benigne admodum præbebit: quocumque tempore illius opem inclamauero, confeſtim accurret. Quod ut clarius fiat, quanta ſit illius erga me benignitas, experiẽdo, percipiam; & fidem mihi in periculis exercere cum gloria liceat; periculis me circumuallari permittat; ut ex illis me, ſignis admirandis, eripiat. Obſederunt me dolores mortiferi; in eas anguſtias adductus ſum,

Dilexi, quoniam.

Circumdederunt me dolores mortis.

ſum, ut animum meum ſepulcri formido, & horror impendentis necis, perſuderit; & , dum remedium meis malis ſollicite quęrebam, angor, & dolor, occurrebat, ita, ut omnes ſenſus meos extrema deſperatio ſalutis occuparet. Tanta enim erat hoſtis immanis, & importuni, uiolentia, & ego tam deſertus a meis, ut nulla mihi mortis effugiendę ſpes oſtenderetur; & tamen firma fide nomen Domini, cuius ui mortui ſuſcitantur, inuocaui. Breuiſsima autem oratione, maxima tamen ui, & contentione, ſpiritus, emiſſa, uſus ſum. Hoc enim tantum dixi: O Domine, animam meam libera. Sed ad Dei miſericordiam flagitandam non orationis nimia longitudo, ſed fidei ardentiſſimę magnitudo, flagitatur. Eſt enim Dominus, clemens, & iuſtus, & ad miſericordiam tribuendam, inſita naturæ benignitate, propenſus.

O Domine libera animam.

Clementia illũ monet, ut opem afflictis afferat; iuſtitia, ut pacta ſeruet, & improbos plagis afficiat: naturę autem bonitas facit, ut multo libentius clementię partes, quam uindictę, ſuſcipiat. Cum uero ſuperbiæ ſit infenſus, & humilitati faueat, & me cerneret humilem, & abiectum; ſalutem mihi contulit, animamq. meam, malis afflictam, clementiſsime ſubleuauit. O anima mea, quę tantis, & tam acerbis, doloribus interclusa fuiſti, ut, etiã ſpiritus Diuini ſuauitate, ad grauiorem acceſsionem mæroris, orbata, decumberes, animum recipe; uires iacentes excita; inuictum robur aſſume; ad ſolatia intermiſſa regredere; colloquio iucundiſsimo Spiritus ſancti perfruere, ut in eo ab omni cura, & ſollicitudine, conquieſcas. Dominus enim tibi dona ingentia tribuit; & ęrumnarum tuarum acerbitates Diuino ſolatio, & mira uoluptate, compenſat. O Dñe, quibus uerbis tibi gratias agam, prorſus ignoro. Animam namque meã a morte ſeduxiſti; oculorum meorum lacrymas abſterſiſti; pedes meos, ne laberentur, & caderent, robore præfulciſti. Illa præterea ſpes me, in omni rerum diſcrimine, ſuſtentabit; qua confido futurum, ut in Domini conſpectu, in terra uiuentium, greſſus mei perpetuo dirigantur. Quam terram uiuentium nominas, o uir ſanctiſsime? Non certe, inquit, hanc, in qua peregrinamur, Terram uiuentium appellabo. Hanc enim lacrymæ, naturæ mortalis indices, eſſe miſeriis affinem teſtificantur; hanc triſtes curę, & ſollicitudines acerbæ, conficiunt; hanc aſsidui dolores excruciant; hanc poſtremo quotidie mors exhaurit, & truculentia dira conſumit. Quo modo igitur Viuentes appellari poſſunt, qui quotidie moriũtur? Quidquid enim ætatis præteriit, mors, pone a tergo inſequens, occupauit. Illam igitur Terram uiuentium appello, in qua neque mors, neque mortis ſigna locum habere poſſunt. Illic neque dolor, neque gemitus, neque metus, neque ſollicitudo, neque lacrymæ, neque ſenſuum acerbitates, neque anguſtiæ, uigent; ſed omnia iucunda, lęta, ſalutaria, ſempiternaq. uoluptate cumulata ſunt; neque ulla ægritudo poteſt, in omni ſæculorum ęternitate, ciuibus illis beatiſsimis interuenire, quę gaudia infinita contaminet. Sunt enim illi, bonorum omnium principio, & fonti, fœdere perpetuo, copulati; ex quo uita, lux, gaudium, decus, & omnia denique bona, continenter manant, & fluunt; ita tamen, ut numquam exhauriantur. Illi igitur, qui Deo, qui uerisſima uita eſt, coniuncti, & in illius similitudinem conuerſi ſunt, uere uiuunt; nos uero, quamdiu in hoc exſilio degimus, mortis acerbiſsimæ laqueis implicamur. Quid ergo? Nulli ſunt in hac rerum humanarum colluuie, qui uere uiuant, atque luce ſalutari fruantur? Si ad futuræ uitæ claritatem proſpicias, nulli prorſus. Si uero ad eam uitam, quæ poteſt, in hac etiam miſeriæ regione, gratia Diuina comparari, mẽtem referas; permulti ſunt, qui uigeant, & ſapiant, & luce, quantum fas eſt, cæleſti compleantur. Qui ſunt iſti? Illi, qui fide, & non ſenſibus, uitam inſtituunt. Credo quidem ego; & ideo loquar, quod abſque fide fieri nullo modo poteſt. Mortui enim ſunt illi, qui fide carent. Mortui uero tales minime loquuntur. Quid ais? Qui mentiuntur, qui peierant, qui calumnias intendunt, qui fraudes, & inſidias, comparant, nõ loquuntur? Minime. Eſt enim ſermo, intimæ mentis explicatio, & rationis imperium, uerbis expreſſum, ad uitæ degendæ diſciplinam accommodatum. At mens humana, eſt ad imaginem Dei ſempiterni: & ratio, eſt lex Diuina, in animis impreſſa, & inſculpta. Vnde ſequitur, illam tantum proprię hominis orationem exiſtimandam, quæ ad Dei gloriam refertur, quæ ad legis normam dirigitur; quę humanam ſocietatem iure conſeruat; quę denique minime a iuſtitię decretis abhorret. Cũ igitur homo peruerſus peruerſa loquitur, non homo loquitur, ſed furor immanis, ſed cupiditas effrenata, ſed amẽtia pręceps, ſed, ut uno uerbo dicã, Peccati tyrãnis, quæ diriſsimo dominatu mẽtẽ oppreſſã tenet. Vnde cõcluditur, omnes, qui ſub cupiditatis impuriſsimę dominatu uiuunt, mutos, & elingues, eſſe. Cum igitur ego loquor, certe liber ſum, & oratio mea me uita frui teſtificatur. Aſſentior libentiſsime. Reliquum eſt, ut orationem hominis, qui uere uiuit, audiamus. Quid igitur ait? Equidẽ nimis afflictus fui. In trepidatione uero mea, dixi, & ſtatui, omnem hominem eſſe mendacem, &, quod eſt conſequens, omnes humanas opes in ſumma uanitate uerſari. Quis enim confidentius potuiſſet ſibi opem ab hominibus in calamitate polliceri? Non opes magnas habueram? non multos mortales maximis beneficijs obſtrinxeram? non patriam uniuerſam excellentibus meritis obligaueram? non me multorum amicorum ſocietate munieram? At, ab omnibus deſertus, & a multis eorum proditus, & in fraudem inductus, & inſidiis circumuentus, & uiribus infeſtiſsimis oppugnatus ſum. In angore igitur animi, & in periculi imminentis magnitudine, didici, humanum pręſidium non modo imbecillum eſſe, ſed fraudulentum, & inane, & perfidiæ ſcelere maculatum, & penitus infectum. At Dominus, eo tempore, quo, omni humano pręſidio nudatus, in extremis uitę periculis conſtitutus ſum, in auxilium uocatus, accurrit; hoſtes pręſidio inopinato conterruit; me iacentem erexit; & ex faucibus mortis eripuit; & in excelſo gradu locauit. Quid igitur Domino reddam? Quibus officiis

Conuertere anima mea.

Placebo Domino in terra uiuentium.

Pſal. 115. apud Heb. idem cum ſuperiore. Credidi, propter quod.

Ego autem humiliatus ſum nimis.

Quid retribuam.

meam

meam uoluntatem, nimis illius Maieſtati deuinctam, teſtificabor? opibus terrenis non indiget; munera humana non expetit; omnia, quę uerſantur in terra, ſunt minuta, & anguſta, & amplitudini Maieſtatis infinitę parum decora; maxime uero, cum is omnia, tam cęleſtia, quam terreſtria, poteſtate immenſa contineat. Quid ergo faciam? Id certe, quod ille tantum ab hominibus exigit. Nempe, gratum, & memorem, animum, ſtudioq. pietatis incenſum, illi ſemper offeram; calicem, in monumentum oblatę ſalutis, atque multiplicis beneficij, libabo; & Domini ipſius nomen inuocabo; neque ſanguine pecudum, ſed puriſsimi, atque ſanctiſsimi, ſacrificij repręſentatione litabo; &, modo, pericula defunctus, nuncupata uota in medio totius populi, cum debita religione, perſoluam. Plurimi facit Dominus uitam eorum, qui ſunt Maieſtati ſuę conſecrati; eamq. uel maximo opere tuetur, ne ab hoſtibus eripi poſsit; uel, ſi eos aliquando ad gloriam ſui nominis interimi permittit, eorum mortem grauiſsimis pœnis ulciſcitur. Itaque numquam iuſti, uel uiui, uel mortui, ab illius ope deſeruntur; uiui, uirtute illius uigent, & conſeruantur; mortui, pręmijs ſempiternis afficiuntur, & prӕterea mors illorum acerbiſſimis ſuppliciis uindicatur. O utinam iuſtis adſcribat? O quis ſe uideret hominibus ſanctis, qui in tuo patrocinio latent, annumeratum? O beatos illos, quos tanti facis, ut uiuos, & mortuos, muneribus ſempiternis, atque donis, afficias. Recordare, Domine, me ſeruum tuum eſſe, &, iam inde a pueritia, a matre, quę me in lucem edidit, ad gloriam tui nominis enutritum. Eram quidem flagitiorum uinculis alligatus: tu me e uinculis exemiſti, ut poſſem tibi, parta libertate, ſeruire. Qua ſeruitute libertatis ſumma continetur. Tibi igitur ſacrificium laudis immolabo; & nomen Domini, qui me in libertatem uindicauit, inuocabo; & in medio totius populi nuncupata Domino uota perſoluam. Non me pudebit Euangelij; non me in tenebras abdam; nomine religionis ſanctiſsimę gloriabor; ut multos prӕterea, meo exemplo, ſtudio religionis incendam; hominum lucem, & celebritatem, ſequar; & ibi potiſsimum, quo multitudo uniuerſa conuenit, omnia munera ſanctitatis obibo. In atriis igitur domus Domini, in medio Hieroſolymitanӕ ciuitatis, ſacris omnibus, quantum licuerit, operabor. O uiri ſancti, ardentibus animis ſocietatem huius tam prӕclari muneris inite; & mecum Domini laudes, laudatione perpetua, celebrate.

Calicem ſalutaris accipiam.

Pretioſa in conſpectu.

O Domine quia ego ſeruus.

Alleluya.

Laudate Dominum omnes Gentes. Pſal. 116. Apud Heb. 117.

BReuiſsimo carmine, gentibus beneficia ſumma denuntiat; omnesq. nationes ad ſocietatem Diuinę laudis inuitat. In quo quidem ſatis aperte docet, gentes, olim alienas a Diuinӕ legis diſciplina, non minus, quam Iudęos, gratia, & benignitate, Diuina conſeruandas, Diuinisq. muneribus, & ornamentis, afficiendas fuiſſe. Sic autem ait: O ciuitates, o populi, o nationes uniuerſӕ, ſiue quӕ confinia noſtrӕ regionis incolitis, ſiue quӕ procul in ultimis terris habitatis, laudate Dominum, illiusq. erga nos omnes admirabilem clementiam, & bonitatem, lӕti concinite. Recte, inquient, mones, ſi lӕtitiӕ cauſſam dignam tam inſigni laudatione protuleris. Confirmata eſt, inquit, in nos miſericordia eius. Quid ergo? Hoc nouum eſt, & inuſitatum, ut ſit noua gratulatio requirenda? Non Aegyptiorum iugum a ceruice ueſtra deiecit? Non uos per maris tumidi, & infeſti, gurgitem illӕſos traduxit? Non hoſtes ueſtros inſequentes exſtinxit? Non uos cӕleſti pabulo ſuſtentauit? Non animos ueſtros Diuinis inſtitutis, atque diſciplinis, erudiuit? Magnum quidem illud beneficium exſtitit. Non nego: ſed nondum eo miſericordia illius erga nos confirmata fuit. Summa namque bonitas, non eſt huius uitӕ bonis, quӕ breui temporis ſpatio circumſcribuntur, definita; nec animi eorum, qui flagrant immortalitatis ſtudio, & cupiditate, poſſunt ullo modo illis muneribus, qui ſine aliquo terminantur, eſſe contenti. At illa omnia, ſigna tantum, & imagines, exſtiterunt, & pręterea conſenuere, atque uetuſtate conſumpta ſunt.

Laudate Dominum omnes Gentes.

Quoniam confirmata

Illa namque libertas de manibus elapſa eſt; pabulum illud cӕleſte mortem minime propulſauit; lex antiquata iam pridem euanuit; hoſtes, Aegyptijs longe tӕtriores, iugo multo grauiore ceruicibus noſtris impoſito, triumphabant. Itaque nõ fuit eo tempore miſericordia illa erga nos, ut nos ſperare ab immenſa benignitate conueniebat, omnino confirmata. Signum autem magnũ imbecillitatis in lege uobis eſſe debet, quod eo tempore, quo lex antiqua maioribus noſtris lata fuit, nemo exſtitit ex ſanctis illis hominibus, qui uos ita magnis uocibus ad ſocietatem lӕtitię, atque ſanctiſsimӕ celebritatis, inuitaret. Legem enim acceperant, non, quӕ gentes magnitudine iucunditatis alliceret, ſed potius, quӕ nimio terrore cunctas gentes alienaret. Abijt illud tempus. Ipſe Dominus per ſe illuſtrauit orbem terrarum, ut ueram, atque ſempiternam, libertatem conſtitueret; hoſtium tyrannidem importunam deleret; nos pabulo Diuino, quo immortalitas continetur, aleret; multisq. donis, & muneribus, iisq. Diuinis, & ſempiternis, afficeret. Nunc igitur, nunc, & non olim, Diuinӕ miſericordiӕ munus perfectum, & abſolutum fuit; & fides, quam olim dedit patribus, mutationem habere non poteſt. Dederat autem fidem, fore, ut omnes gentes, per ſemen Abrahami execratione communi liberatӕ, participes hereditatis Diuinӕ nobiſcum fierent: at ueritas Domini, eſt fixa, ſtabilis, atque ſempiterna. Nunc igitur, in communi beneficio, par eſt, ut nos ad eaſdem Domini laudes incenſo, & inflammato, ſtudio celebrandas cohortemur. Materia namque diſsidij ſublata eſt; odium exſtinctum; acerbitas profligata; promiſſa Diuina & nobis, & nobis, ex æquo propoſita. Cum igitur iam non ſitis hoſpites, & peregrini,

Et ueritas Domini manet in æternum.

regrini,ſed eadem ciuitate donati; nobiſcum omnem ætatem ueſtram, in tam Diuino beneficio celebrando, conſumite.

Confitemini Domino quoniam bonus. Pſal. 117. Apud Heb. 118.

PRęcedente carmine Dauid gentes oratione admodum breui exhortatus eſt, ad Domini laudes inflammato ſtudio prædicandas, eo quod miſericordia Domini confirmata eſſet,& promiſſa illius ſempiterna fide ſtabilita. Hoc antẽ, quod continuo ſequitur,quæ miſericordia illa ſit, luculenter, & explicate, tradit. Chriſti namque Regnum celebrat;illiusq. præſidia,& ornamenta, & opes ampliſsimas, amplitudine Diuinæ cuiuſdã orationis, quantum poteſt, extollit. Ita enim de ſe loquitur,& peticula,e quibus fuit,ope Diuina, liberatus,& uictorias,quas fuit,Dei præſidio,conſecutus,canendo commemorat, ut multo magis de Chriſti laboribus, atque de triumphis, quam de ſe ipſo, loquatur. Immo,multa egregie dicit, quæ in neminem,niſi in ſempiternum cæli rectorem, ullo modo conueniunt; quemadmodum & teſtimonia, quæ ſunt hinc in Euangelium tranſlata,ſignificant;& ipſius Domini ſententia teſtificatur, & ueritatis ipſius lumen clariſsime demonſtrat. Sic enim ait: Laudare ſummo ſtudio Dominum: ſumma namque benignitate præcellet, & miſericordia illius eſt ſempiterna. Vniuerſum genus Iſraelis redigat in memoriam, quam multa beneficia a Deo perceperit; & miſericordiam illius grata oratione concelebret: miſericordia namque illius eſt ſempiterna. Domus Aharon, quæ ſacerdotij dignitate, & ſacrorũ religione, reliquis antelata eſt, laudibus Dominum aſſiduis exornet: nam miſericordia illius ſempiterna eſt. Gentes etiam,quæ timent Dominum,illius benignitatẽ oratione cõcelebrent, qua ſunt ad tantas opes feliciſsime participandas admiſſę: nã miſericordia illius ſempiterna eſt. Cũ igitur miſericordia illius ſempiterna ſit, illius affluentia morte interrumpi non poteſt, nec ſæculorum innumerabiliũ uetuſtate cõſumi. Libertas igitur, ſalus, dignitas, opulentia,uoluptas,& reliqua bona,quæ,illius benignitate,in eorũ animos,qui nomen illius timẽt, aſsidue cõferuntur,ſẽpiterna ſunt;nec ullo modo poſſunt ulla tempeſtate deleri. Horũ autem donorũ, & munerum amplitudinem,in hac etiam uita, quam aſſidui fluctus exagitant, & quã mors tandem neceſſario fine concludit,exempla quotidiana demonſtrant. Qui enim tantis nos,in hoc exſilio,bonis,& ornamentis,auget;quid in patria illa cęleſti,quo iter tendimus,efficiet?& tamen in hac uita,qui illius nomen reuerentur, & ad legis ſanctiſsimæ normam officia dirigunt, ope illius muniuntur;a periculis omnibus educuntur; opibus Diuinis excoluntur: quod in me admodum clare perſpicitur. Cum enim ærumnis oppreſſus eſſem, & in ſumma anguſtias adductus, ad Dominum clamaui, & continuo exaudiuit me; illiuſq. beneficio, curarum omnium laxamentum, cum ſumma animi tranquillitate,conſecutus ſum.

Cõfitemini Domino.

De tribulatione inuocaui Dominum.

Bellum comparent hoſtes mei; inſidias moliantur; peſtem mihi, & exitium, machinentur; quid homines faciant, & excogitent, minime laborabo:me cum enim Dominus eſt. Dominus, cum illis,qui mihi auxiliũ afferunt,coniunctus eſt: hoſtes igitur meos, perculſos,& abiectos, adſpiciã. Quam ſtulti ſint,qui,hoc uero ſalutis pręſidio neglecto, humana ſubſidia conquirunt, difficile eſt dicere. Præſtat certe multo, Domino confidere, quam hominum pręſidiis inniti; pręſtat,inquam, multo,Domino confidere,quam gratia,& fauore, Principum inaniter extolli. Eſt enim Domini poteſtas, immenſa;& ueritas, atque fides,ſempiterna:opes uero Principum,ſunt fluxæ,& interiturę, & fides uaria,& inconſtans, atque prorſus inanis. Miſer igitur eſt, qui opibus humanis fretus eſt; qui uero omnem ſpem ſalutis in Domino reponit,plane beatus. Neminem enim umquam ſpes in Deo collocata fefellit. Omnes me gentes acerrime circumſiſtant. At ego, ſanctiſsimo nomine ſubnixus,eas omnes exſcindam. Circumſiſtant, inquam,me,& circumuallent;& omnes exitus,excitatis munitionibus,intercludant;at ego,Domini ſanctiſsimo nomine ſubnixus, eas omnes exſcindam. Vt examen apum me horrendo ſtridore circumdent, ut aculeis infixis intercidant; me, tamquam ſpinarum incendio, quod, cum flammarum ſtrepitum ediderit, ſubito deflagrat, undique circumdent; ut igne repentino conficiant; ego tamen, Domini ſanctiſsimo nomine ſubnixus,illos exſcindam. Magnis me uiribus impulerunt, ut conciderem; at Dominus me opera ſua ſtabiliuit, ne ruerem. Nullis meis uiribus nixus ſum;nullis meę laudis, & gloriæ, ornamentis excultus ſum. Meum robur, Dominus eſt; laus mea, illius benignitate continetur; illius uirtute, & non naturæ meæ præſtantia, fortis, & illuſtris, ſemper ero;illius ope, uictoriam conſequar;illius magnificentia, laude circumfluam. Non eſt hoc mihi ſoli tributum,ſed omnibus,qui iuſtitiam uere colunt, ſumma Domini benignitate, conceſſum, ut omnium bellorum uictores ſint, & poſt certamen,inſigni gaudio,cum gloria triumphent. Vox ſummæ lætitiæ,ob ſalutem partam, in iuſtorum tabernaculis exauditur. In illis enim uictoria celebratur,quam non illi, ſed dextera Domini ex hoſtibus ſempiternis obtinuit. Dextera Domini,gloria inuicti roboris,in omnibus prœliis, mirabiliter excellit;dextera Domini eſt,quę claram, & illuſtrem, uictoriam ex hoſtibus ſempiternis obtinuit. Non, ut ſperabant inimici mei,morte delebor, ſed, ex omnibus periculis emerſus,uita fruar;& narrabo opera Domini. Multis ille quidem me plagis erudiuit; multis me curis, atque laboribus,affligtari permiſit;ut,incommodis correptus,& emendatus,officio meo perfungerer;ita me tamen moderate percuſsit; ut interire minime pateretur;ſed potius multo amplioribus opibus uitam meam fulciret; & iuſtitiæ muneribus magnificentiſsime cumularet. Vos igitur,quibus

Bonum eſt cõfidere in.

Omnes gentes circuierunt.

Impulſus euerſus ſum

Vox exſultationis &.

Aperite mihi portas.

templi

templi cuſtodia commiſſa eſt, nolite, me, tamquã indignum, templi aditu prohibere; nolitote, cupiditatem, qua incredibiliter ardeo, remorari; iuſtitię mihi fores confeſtim aperite. Templum enim Domini maximis iuſtitiæ muneribus cõſecratum eſt: præcipua namque iuſtitię pars, religio eſt; ſanctitas eſt; qua nomen Domini pure colitur, & laudibus ſempiternis afficitur. Ardeo igitur ſtudio, & cupidirate, colendę religionis, & acceptiſſimi ſacrificij, ſenſibus inflammatis, immolandi. Ingrediar igitur, ut ſacrificium laudis immolem; & Domino meo gratiarum uota perſoluam. O porta cæli, quam hæc terreſtris adumbrat: O beatos illos, quibus per te aditus ad patrem ſummum aperiendus eſt. Nec enim aliunde, quam per te, ad Diuinæ Maieſtatis ſpeciem patebit introitus, o ſummæ ſalutis auctor, in quo ſpes noſtras poſitas, & collocatas, habemus. Hęc eſt enim porta Domini; per hanc iuſti omnes ingrediuntur. Is enim ſolus erit iuſtitiæ muneribus ornatus, & excultus, qui in te ſolo mentem defixerit; qui ſe totum ad imitationem tuam contulerit; qui iuſsis tuis obtemperauerit; quem tu denique ad patrem introduxeris. Tibi gratias ſummas ago, quod me, malis undique preſſum, clementer audieris, & mihi ſalutarem opem, in rebus aduerſis, attuleris. Documentum enim tuę benignitatis in me clariſsimum ſtatuiſti; quo poſſet intelligi, neminem umquam, qui a te penderet, ab ope tua deſerendum; & ſimul mentem meam ad ſummi illius principis conſiderationem acriter excitaſti, quem, plagis afflictum, ex impiorum manibus ſerpies, & in ſummæ, atq. ſempiternę, dignitatis amplirudine collocabis. Lapis enim, quem pontifices, & ſacerdotes, quem legis doctores, quẽ reip. principes, quorum munus erat, remp. collapſam reficere, & ædificia omnia ciuitatis, ſarta tecta cõſeruare, repudiarunt, hic fuit in caput anguli conſtitutus, ut ędificio ſtabilitarem daret, & parietes diuerſos, hoc eſt, gentes, moribus, & uita, & inſtituto, diſsimiles, apte coniungeret; ne poſſet admirabilis ſtructura uiribus ullis oppugnata labare. Fabrica enim hęc, non eſt operis humanis exſtructa; ſed Diuinis excitata; & ea ſoliditate, atque firmitate, reuincta, ne poſsit umquam uetuſtate diſſolui, aut hoſtili oppugnatione concidere. Mirum igitur omnibus nobis, & nimis obſtupẽdum, eſt, quam diuerſa ratione ab ea, quam homines in ędificando ſequuntur, hoc opus ſuum, ad ſalutem, & incolumitatem, generis humani, conſtruxerit.

Confitebor t[illegible] quoniã exaudiſti me.

Lapidem, quem reprobauerunt.

Perfecit enim, ut humilitas uiam ad gloriam immortalem aperiret; ſummi dolores ſempiternæ uoluptatis cauſſam continerent; pecatorum uulnera, uulneribus iuſto inclemenrer inflictis, ſanarentur; mors uitam in æternitatem propagaret; & ſupplicia denique, quæ mortales ingenti formidine perterrent, innumerabilem hominum multitudinem, ad ſe, occulta, & admiranda, ratione, iucunditatis, allicerent. Omnia igitur ſunt modis omnibus admiranda, quibus explorate cognoſcitur, Deum ſolum eſſe tanti operis, & muneris, architectum. Hæc eſt illa dies, tantis uotis, & precibus, ab omnibus ſanctis hominibus expetita, quam

Hæc dies quam fecit Dominus.

Deus promiſit; lex expreſsit; oracula prædixerũt; qua renebræ diſpelluntur; clariſsimus omnium ſplendor exotitur; peccati tyrannis exſtinguitur; iuſtitiæ regnum fundatur; ſerui in libertatem uindicantur; omnibus, qui pie uixerint, ſpes ſempiternæ felicitatis oſtenditur. Exſultemus igitur in eo; & lætitię ſummæ uoces indices, in Domini gloriam, cuius beneficio hic candidiſsimus nobis dies illuxit, emittamus. O ſumme Domine, te ſuppliciter obſecramus, ut hoc Chriſti tui Regnum fauſtum, felixque, ſit; illi uniuerſæ gentes obediant; & illius inſtitutis, & moderatione, ſalutem æternam cõſequantur. laudibus ſempiternis exornetur Rex ille ſanctiſſimus, cuius omne decus, pietate, religione, obedientia admiranda, ſummæ pietatis exemplo, continetur. Nõ enim ſe inſolenter extollit; non popularem gloriam aucupatur; non honores immoderatos ambit; ſed omnia, quę facit, quę dicit, quæ doctrina, quæ exemplo, docet, ad gloriam patris dirigit; &, ut illius iuſſis obtemperet, nullum dedecus, aut ſupplicium, recuſat. O gentes, quę eratis a nobis non ſitu tantum, ſed multo etiam magis uitæ inſtitutis, & religione, diſiunctiſsimę, gaudete tanto bono, quod nobiſcum eſt nobis, iuſſu Dei, communicandum. De domo igitur Domini, ſpiritu illius, afflati, hanc inſignem uoluptatem uobis annuntiamus, quæ ſemper in uobis, ſi fidem ſeruaueritis, inhærebit.

O Domine ſaluum me fac.

Benediximus uobis.

Olim quidem, per homines Diuinos, lucem in rebus aduerſis nobis offerebat; & ab hoſtium tyrannide liberabat. At nunc longe diuerſa ratio eſt.

Deus enim ipſe, Deus ſummus, & excelſus, per ſe, terras inuiſit, ut clariſsima luce mentes noſtras illuſtraret; ut, quæ uia eſſet in cęlum, ab omnibus, qui in cæleſtem ciuitatem dicari uellent, clare admodum cerneretur. Agite igitur omnes; lætiſsimis animis uobis inuicem gratulamini; diẽ feſtum cum gaudio ſummo celebrate; omnibus ſignis, quanta uoluptare cumulati ſitis, oſtendite; feſtas frondes innectite; ſiluę denſę ramis tabernacula uelate; deinde hoſtias ad cornua ſtatuite, ut ſacra rite faciatis. Menſe, ab initio ueris, ſeptimo, fructibus collectis, & frugibus domi recondiris, ſacrum ſollẽne cærimonia ſumma fiat; & omnes, arborum ramis, & frondibus, in lætitiæ ſignum, tabernacula uelent; &, in Domini conſpectu, omni ratione, ſe inſigni gaudio cumulatos eſſe, demonſtrent. Nunc uero, nunc, in recentis, omniumque maximi, beneficij memoriam, quanto maiore celebritate feſti dies agitandi ſunt? Illic enim fructus corruptibiles, & breui temporis ſpatio conſumendi, condebantur; nunc ſempiterni, ad æternitatis gloriam, colliguntur: illic corporis, ad breue tempus reficiendi, remedium parabatur; hic animorum fruges, ad alimoniam uitæ ſempiternæ, conferuntur: illic denique tenuis copiæ, & ubertatis, imago celebratur; hic ſumma rerum omnium ubertas, & affluentia, quę numquam imminuetur, ab omni piorum hominum cœtu percipitur. Ramis, & frondibus, omnibusq. lętitię ſignis, & orationis gratiſſimę uictimis, uoluptatẽ, qua eſtis expleti, demõſtrate. O Domine, qui tantum beneficium, aduentu tuo, terris attuliſti, te

Conſtituite diem ſolemnem in condenſis.

Deus meus es tu.

Deum

Deum meum cõfiteor;tibi gratias ſemper agam; te perpetuo laudibus efferam; neque nmquam de tua in nos benignitate ſilebo. Vos,qui tanti boni participes eſtis, mecum Dominum laudate; benignus enim eſt; & miſericordia illius, ſempiterna.

Beati immaculati in via : qui ambulant. Pſal. 118. Apud Heb. 119.

HOc qnidem ſaris grande carmẽ eſt, ſi nerba ſæpius iterata reſpicimus; ſed multo grandius,ſi ſententiarum grauitatẽ,& momenta, perpendimus.Continet enim iuſtitiæ doctrinam; uitæ ſanctimoniam; uſum Diuinæ legis aſsiduum; ardens religionis ſtudium;officiorum, cum ſumma integritate, prudentiam;totius mali declinandi,atque propulſandi, ſcientiam; uiam in cælum munitiſsimam;atque,ut uno uerbo dicam,totius uitę beatæ uis, ratio,diſciplina,hoc Diuino carmine continetur.Non enim opes immanes,non honores iuanes,non ampliſsimæ familiæ numerus, non multitudinis imperitæ plauſus, homines beatos efficiunt. Verbum Diuinum, eſt,quod omnia mala ſecludit; quod omnia bona congerit; quod mortem,& exitium,propellit;quod uitam immortalẽ,opibus Diuinis,atque ſempiternis,affluentẽ, elargitur.Huius autem uerbi numen ſanctiſsimũ, multiplex uirtus,& efficientia,huius carminis amplitudine declaratur;&, ut facilius uis illius mente pereipi poſsit, eiuſdem uerbi ſententia multis nominibus explicatur. Appellatur enim Via,quia in cęlnm deducit;Teſtimonium,quia eo teſtatum apud omnes relictum eſt,quid Deo gratum,& aceptum ſit;Præceptũ, quia ſempiternæ Maieſtatis imperium ſacroſanctũm complectitur;Fœdus, eo quod non ſolũ homines religione pactionis obligatos contineat, ſed etiã Deus eadem pactione ſe hominibus obſtringi noluerit;Lex præterea, quia eſt iuris origo,uirtutis fons,uitæ moderatio,rei familiaris inſtitutio,ciuilis concordiæ uinculum, atque totius Reip.firmamentum. Tanta autem uis ſalutis hac oratione continetur, ut non ſolum aſſidue legenda,ſed ediſcenda,& in animis inſculpẽda ſit. quod ut cõmodius fieri poſset, fuit a ſacro diuinitus excogitatum, ut in nerſibus ſcribendis Poeta ordinẽ litterarũ ſequeretur; ita, ut octo primi uerſus a prima littera initiũ ſumerent;& idẽ ordo litterarum, uſque ad ultimam litteram,ſeruaretur. Nã,qnia nihil eſt,qnod firmius in mentibus illorum, qni ſunt diſciplinis aliqua ratione culti, litterarum ordine inhæreat,uiſum illi fuit, ad memoriæ firmitatem,ab ordine litterarum opem requirere. Cum uero apud Hebręos,duæ & uiginti litteræ ſint; conſequens fuit, nt totus Pſalmus in duas & uiginti partes diuideretur, quorum ſingulæ uerſus octonos continerent. Placuit autem illi, numerum octonarium ſequi, propter multipliceẽ illius uim,& rationem.Primũ enim,iuſtitię equabilitatem deſignat,quia ſemper, uſque ad unum, in æquales partes diuiditur. Deinde,propter cubici numeri formam, ſtabilitatis imaginem gerit; deinde, omnes harmoniæ muſicæ in hunc numerum includuntur. At omnes has rationes iuſtitiæ diſciplina complectitur. Eſt enim iuſtitia,ſumma regula totius æquitatis;eſt etiam, perfectæ ſtabilitatis efficiens;eſt poſtremo,Diuini concentus, ac ſymphoniæ,magiſtra.Adde,quod,ut homines ſancti tradiderunt, numetus hic æternitatem ſignificat.Septem enim diebus mundus, & effectus, & cõſecratus fuit: Vnius autem additamentum eſt Diuina conuerſio,ad mundi ipſius originem, quæ in Deo ſita eſt,tota mente reſpiciens. Id aùtem, Aeternitas eſt.Hæc quidem de carminis argumẽto,atque de ordinis,atque numeri, ratione, dicta ſufficiant. Hæc quidem non poſſunt omnia, quæ in propria lingua obſeruantur,in alienam conuerſa retineri. A nobis autem multo minus pręſtari poſſunt, qui non ad uerbum ſenſum exprimimus, ſed ſententiàs fuſius explicamns. Nunc antem ad operis explicationem ueniamus. Inquit igitur:

ALEPH.

Beati immaculati.

Omnibus mortalibus inſita eſt uitæ beatæ cupiditas; pauci tamen ad eam perueniunt.Cum enim beatitudo in omnium bonorum fructu poſita ſit,& pauci,propter animi cæcitatem, quę uera bona ſint, mente percipiant; effieitur, ut maior hominum pars fruſtra in ea comparanda omnes animi neruos intendat. Beati enim illi tantum ſunt, qui non ex humanis rebus uiuendi rationes ſuſpenſas habet;cum intelligant,hanc uitam,non tam uitam,quam uiam,exiſtimandam. Extorres enim ſumus, & peregrinamur; ætas fluit; omnia labuntur; finis approperat; cum in curſu ſimus, conſiſtere non licet.Qui igitur hoc cogitant, & in eo totis uiribus incumbunt,ut curſum hunc uitæ, ſine ulla impuritatis labe, conficiant; beati certę ſunt. Sed,quo modo tandem hoc aſſeqnentur?Si uiam,legis Diuinæ ductu,& imperio,ita confecerint,ut numquam in partem alterutram declinẽt.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius.

Beati namqne ſunt, qui teſtimonia illius,non negligenter, & otioſe, ſed toto pectore, continent, eaq. uigilanter, & ſtudioſe, conſeruant. Hi certe longe aberunt ab omni taeterrimæ cladis eluuione.tota enim miſeria in iniquitate, & iniuria,conſiſtit.At,qni ita gradiuntur,ut a Dei lege nõ aberrent,iniquitatem minime ſuſcipient.

Tu mandaſti mandata tua.

Tu uero,Domine,præcepiſti, ut præcepta tua ſummo ſtudio, uigilantia,ſedulitate,ſollicitudine,ſeruaremus, ne umquam,quę iubes,& imperas,ex animis noſtris elaberentur. Tum, quia ratio infinitæ Maieſtatis efflagitat,ut illius imperium, ſanctiſsimum ſemper habeamus, & nihil omnino illi præponendum exiſtimemus;tum, ut ſaluti noſtræ conſulamus.Qni enim negligenter iuſsis Diuinis obtemperant, ſummum bonum minime in legis obſeruatione conſtituunt. Nemo enim id, in quo ſummum bonnm collocat, negligenter exſequitur. Infinita enim cupiditate, in ſtudium illius, quod uitæ finem opinamur, incumbimus. Si igitur non ſummo ſtudio legi tuę obtemperauerimus; quo iure poterimus nobis, de tua benignitate,

ſempiternam ſalutem polliceri? Qui enim negligenter obtemperat; imperium negligit; qui legitimi Domini imperium negligit, non eſt præmio, ſed ſupplicio, dignus. Iccirco ſummus Dominus, cum actiones ſanctas imperat, ſimul & diligentiã ſancit, ut nos non ſuppliciis, ſed præmiis, ſempiternis, afficiat. Sed, quis tandem poterit legi tuæ, cũ debita diligentia, & alacritate, parere, niſi fuerit gratia tua fultus? Natura namque corporis noſtri cum lege tua inexpiabile bellum gerit; lex eſt adeo imbecilla, ut nequeat, per ſe, cupiditatis nobis inſitę uires elidere: itaque, peccatum prohibendo, terrorem præbet, ſed peſtiferum peccati morbum minime ſanat. Sic autem fit, ut, non qui uelit, ſed quem ſpiritus tuus uiribus inſtruit, legi tuæ pareat. O quis erit tam felix, qui, ardore tui ſpiritus incenſus, in ſtudium legis tuæ acriter incitetur. Vtinam omnes actiones, & cogitationes, meæ in tuæ legis ſtudium, amplitudine gratiæ tuæ, dirigantur. Si hunc ſtatim aſſecutus fuero, cum reliquis bonis omnibus, egregium honeſtatis decus adipiſcar. Numquam enim dedecoris labe maculabor, ſi iuſsis tuis fuero diligenter obſecutus. Ignominia quidem ſumma illis ſubeũda eſt, qui uel diis alienis immolãt, uel opibus humanis efferuntur; cum rebus ipſis explorate cognita fuerit eorum amentia, qui ſpem ſuã in ſumma uanitate poſuerant. At, qui uitam ſuã lege tua cõfirmauerint, numquam ab ope tua deſerentur; & ſic fiet, ut, cũ homines, inanitate nixi, funditus euerſi, corruerint; ipſi præſidio tuo fulti, ſalui, & ornati ſint; &, in omni rerum diſcrimine, ſtatum ſuũ incolumẽ conſeruent. Laudes igitur tibi ſummas agam, Domine; tuamq. erga me benignitatẽ tota mente confitebor, cũ didicero iudicia iuſtitię tuæ. Non enim ea diſcere potuiſſem, niſi totum me in diſciplinã tuã tradidiſſem. Tu igitur mihi doctor, & magiſter, exſtitiſti; tuis monitis, & doctrinis, me in ſtudium ſanctiſsimæ legis impuliſti; tu me robore confirmaſti, quo poſſem omnia, quæ cum legis ſanctitate pugnant, acerrime propulſare. Quo igitur acrius, & diligentius, ſanctionibus tuis obediero, eo maiore me beneficio tibi obſtrictum eſſe confitebor. Si autem, ope tua firmatus, decreta tua cuſtodiã, numquã me auxilio tuo nudabis.

Vtinam dirigãtur uię meæ ad cuſtodiendas.

Non enim quod uolo bonum hoc facio, inquit Pau. 7. ad R.

Cõfitebor tibi in directione cordis.

B E T.

In quo corrigit adoleſcentior.

Illis, qui uel rem familiarem, uel publicam, curare recte uoluerint, ea in primis cura ſuſcipienda eſt, ut rectiſsimis diſciplinis pueros erudiant. Quod enim in tenera ætate animis imprimitur, fixum permanet ad extremum; &, qualis inſtitutio prima fuerit, talis reliqua uita conſequetur; ita, ut, ætate confirmata, uel adulta, morum peruerſitas Remp. euertat; uel robuſta uirtus patriam conſeruet. Parentes igitur, uel rectores, qui fuerint nimis indulgentes, diſciplinaq. ſalutari minime liberos, atque ciues, adſtrinxerint; domi peſtẽ alunt, qua patria uniuerſa concidat. Sed quæro, quæ ſit illa diſciplina, in quã ſunt nati ciues a teneris annis imbuẽdi, ut benefici, atque ſalutares, eſſe poſsint, beateq. uitæ participes? Non alia profecto eſt, quam ea, quæ uerborum tuorum puritate, & ſanctimonia, continetur. Si enim a pueris aſſueuerint ſeruare præcepta tua, & omniã imperata conficere; ad uirtutis maturitatem peruenient; uerisſimiſq. bonis abundabũt. Verba namque tua primum tempus ætatis ſalutaribus inſtitutis erudiunt; iuuentutem inuicto robore fulciunt; ſenectutem ſapientiæ Diuinæ muneribus exornant. Quocirca mihi conſtitutum, & deliberatũ, eſt, te ſolum pura mente, cõtento ſtudio, totis animi uiribus, conſectari; &, quia ſine te non poſſum, eo, quo nitor, intendere, te ſuppliciter oro, ne me auxilio tuo nudes, ſed ita contineas, & dirigas, ne umquam a præceptorum tuorum uia, & ratione, deducar. Multæ quidem mihi inſidiæ ſunt intentæ. Hoſtis enim immanis omnes fraudes machinatur, ut, quidquid in me boni conferri uidet, confeſtim eripiat. Inuidia illius non patitur, me uerborum tuorum fructu potiri. Ita, me, uel ut lenociniis alliciat, uel cupiditate falſæ utilitatis incendat, uel doloris metu perterreat, contendit, ut a ſtudio legis abducat. Quod ne fieri ab illo poſſet, in corde meo eloquia tua recondidi, ne ullo modo peccarem, tuamq. Maieſtatem offenderem. Non mihi gloriam in acri ſtudio uirtutis, atque pietatis, attribuam. Tu enim ſolus es laudandus, & in omni æternitate prædicandus, cuius gratia, & benignitate, fit, ut in officio minime delinquam. Perge igitur, Domine, ut facis; clariuſq. mihi lucem in dies præfer; ut a te diſcam decretorum tuorum ſanctitatem. Nec mihi tantum has tam Diuinas opes expeto; non inuidiæ ſum affinis; non eas animo ita compreſſas continebo, ut non eas cum omnibus, qui ſe dociles ad tam ſalutarem diſciplinam præbuerint, communicare ſtatuam. Oratione itaque mea omnia iudicia oris tui, quibus mũdi principem euertis, & generis humani ſalutem conſtituis, enuntiaui; multoſq. mortales, participes huius tantæ uoluptatis effeci. Sic enim teſtimoniis tuis oblectatus ſum, atque ſi, ſummis rei familiaris difficultatibus implicitus, repente in opes ſummas, mihi improuiſo oblatas, incidiſſem. Quorſum enim exquiruntur diuitiæ? Numquid non, ut uitam laute, & affluenter, & honeſte, cum dignitate, & firmo præſidio, & abſque metu, & ſollicitudine, traducamus? Quis igitur laute uitam degit? quis uerisſimis bonis affluit? quis honeſtatis ornamentis excolitur? quis ampliſsima dignitate potitur? quis firmo præſidio cinctus eſt? quis nullas hoſtium ferocium minas extimeſcit, niſi is, qui in tuo præſidio latet, & in promiſsis tuis acquieſcit, & ita tibi deuinctus eſt, ut nihil omnino, extra te, ſibi requirendum exiſtimet? Vnde colligitur, nullas eſſe uoluptates, cum ea, quæ tui ſpiritus coniunctione, fœdere, & iucunditate, continetur, ulla ex parte conferendas. Non enim fluxa, & inſtabilis, eſt; non, priuſquam ſentiri poſsit, elabitur; nullam notam turpitudinis inurit; nullam, ubi primum effluit, pęnitendi cauſam relinquit; ſed conſtanter inhæret, & permanet, & cum dignitate ſumma coniungitur, & in dies augetur, & miris acceſsionibus amplificatur. Ad præcepta tua aſsidue meditabor, & conſiderabo uias tuas.

In toto corde meo exquiſiui te.

Benedictus es Domine

In labiis meis pronuntiaui.

In uia teſtimoniorum

G H I M E L.

Ex tuis ſtatutis uoluptatem ſummam percipiã; uerbumq.

Digitized by Google

Retribuam ſeruo tuo.

uerbumq. tuum numquam obliuiſcar. In hac familia tua, in quam adſcriptus ſum, multis quidem laboribus libentiſsime preſſus ſum; ex omnibus tamen illis unum præmium poſco, ut uerbo tuo dirigar: illo namque fultus, uiuam; & eiuſdem uerbi uim facile cõſeruabo. Vis enim illius ad immortalitatem ualet; neque poteſt, ullis telis ipſius mortis exſtingui; nec ulla temporis immenſi uetuſtate deleri. quę myſteria latent in lege tua? Illuſtra,

Reuela oculos meos.

Dñe, meæ mentis oculos, ut legis tuæ mirabilia, quæ ſunt ſacris integumentis inuoluta, perſpiciã. Cupio enim uerã circumciſionem uidere; ueram animi luſtrationem contemplari; ueri ſacrificii ſanctitatem, & religionem, perſpicere; & omnia denique, quæ cærimoniæ legis adumbrant, intueri, ut in ipſius legis finem, in quem me cupiditas totum rapit, incumbam: Hæc uita, Exſilium eſt potius appellandum, quam Vita.

Incola ego ſum in terra.

Sumus enim, quamdiu corporeis compagibus incluſi detinemur, a tuæ Maieſtatis adſpectu ſecluſi. Ardentiſſimum me deſiderium ſollicitat. Vagor igitur exſul, & egeos; & nullis in ſedibus acquieſco. Hinc igitur lacrymæ; hinc gemitus, & ſuſpiria; hinc reliqua mentis, ex immortalis gloriæ deſiderio miſerabiliter ægrotantis, indicia naſcuntur. In tanto angore, & ſollicitudine, uno tantum ſolatio uti poſſum, quod eſt in præceptorum tuorum meditatione poſitum. ne igitur illorum a me uim, & intelligentiam, remoueri patiaris.

Cõcupiuit anima mea deſiderare.

Ardenti cupiditate conficior, o Domine: cupio namque nomen tuum, iudiciis tuis, in omniũ conſpectu, propoſitis, ſemper illuſtrari. Illis enim, qui ſanari poſſunt, bonam mentem deſidero, ut, quæ ſit uera uoluptas, intelligãt; quæ ſit uera utilitas, ratione percipiant; quod ſit uerum decus, adſpiciant; ita, ut reliquam uitam damnent, &, relictis omnibus uitæ ludibriis, te ſolum metuant, & ament, & omni ſtudio, pietate, & ſollicitudine, conſectentur: cupio ſimiliter, ut illi, qui legi perpetuo, conatibus perditiſsimis, aduerſantur, Maieſtatis tuæ clariſſimo iudicio, funditus euertantur, ut reliqui mortales, formidine perturbati, a maleficiis manus abſtineant. tu ſuperborum ſcelus, impunitum, & inultum, minime ſines: deteſtabiles, & exſecrandi, ſunt, qui a præceptorum tuorum uiis aberrant.

Auſer a me opprobriũ, & contemptum.

Omnes quidem, natura, honeſtatis appetentes ſumus: & iccirco fit, ut oix ſit quidquam, quod magis affligat, quam dedecoris inſamia: Hæc autem ſic ab hominibus iouertuntur, ut, loco dedecoris, bonis omnibus frequeoter obiiciant, quod, reliqua uitæ præſidia negligentes, omnem uitæ ſuæ ſpem in te uoo collocatam ſemper habuerint. Cum igitur illos uident calamitatibus oppreſſos, tuoq. præſidio nudatos; rident; inſultant; conuicia iactant; & eos extrema dementia condemnant. Hoc igitur meum dedecus, quod in contumeliam tuam indigniſsime redundat, te precor, Domine, (quantum poſſum) ut a me dimoueas, ne nomen ſanctum tuum hominum perditorum conuicio lædi permittas. Teſtimonia namque tua ſumma fide conſeruo; & ea de cauſſa ab improbis petulanter irrideor. Neque ſolum iocis, conuicijs, & maledictis, a multitudine diuexatus ſum; uerum a magnis etiam principibus acriter, atque uehementer, oppugnor, qui me nimis minaciter exterrere nituntur, ne ſanctionibus tuis obediam. Concilium cogunt; ſocietatem ineunt; de pernicie ſerui tui coniurant, eo quod omne illius ſtudium in ſtatutorum tuorum meditatione conſumitur. Tantum uerę abeſt, ut illis minis, aut terroribus, a ſtudio tuę legis abducar, ut tuoc uel maxime, cum me uiolentius urgent, & crudelius inſequuntur, me cum teſtimoniis tuis oblectem; & ab illis conſilium uitę petam, Certum enim mihi eſt, nihil io uita moliri, niſi de legis tuæ ſententia.

DALETH.

Adhęſit pauimento anima mea.

Anima mea, morbis mortiferis oppreſſa, in puluere decumbit; tu illam, uerbo tuo, in uitam reſtitue. Mortui namque, qui obruti ſunt; uerbo tuo facillime ſuſcitantur, & uitam amiſſam uno momento recuperant. Si tu igitur me, flagitiorum uulneribus miſerrime conciſum, euocaueris, continuo reuiuiſcam. Omnes cogitationes, & actiones, meas, coram te minime compreſsi; oihil intus in animo reliquum feci, quod non in apertum protulerim: tu uero numquam poſtulata mea neglexiſti: quæ petebam, ſumma mihi benignitate contuliſti: nuoc igitur id oro, & obſecro, in quo omnes meæ uitæ rationes, & dignitatis ornamenta, cõtinentur, nempe, ut me ad notitiam ſanctionum tuarum diligenter erudias. Trade mihi diſciplinam præceptorum tuorum; & mentẽ defigam in mirabilibus tuis.

Dormitauit anima mea prę tædio.

Quamuis autem animus ſeipſum excitet ad opes legis admirãdas, imbecillitate tamen ſępenumero corporis impeditur; curarum mole deprimitur; labore nimio frangitur; & faſtidio naturæ, molliter ægrotantis, offeoditur; fruſtra igitur omnis labor inſumitur, niſi tu illum firmaueris. Fulci igitur, clementiſſime Domine, uim illius. Erige iacentem; corrobora languentem; impelle cunctantem; & ita demum illum uerbi tui uirtute confirma, ne quidquam obſtet, quo minus omnia, quæ iuſſeris, exſequatur.

Viã iniquitatis amoue a me.

Cum uero multa ſint, quæ pietatis curſum impediant, tum uero nihil eſt fallaci diſciplina turbulentius; quæ, cum ſe in faciem diſciplinæ ſalutaris induit, imperitis illudit; &, dum opes ueræ ſapientiæ proponit, peſtem ſempiternam in multitudinis incautæ perniciem machinatur. Hoc igitur tantum malum amoue procul a me, Tuæq. legis ſanctiſsimis diſciplinis mentem meam inſtrue; ne umquã ab opibus miſericordiæ ſecludatur. Reliquas artes deſpicio; diſciplinas humanas contemno; quæ ſunt ab hominibus inuenta, pro oihilo puto; cum nihil ad ſalutem ualeant. Veritatis tuæ diſciplinam mihi tantum delegi; iudicia tua in oculis, & adſpectu, ſemper habui; & in illis ſapientiæ uериſsimæ ſummam ineſſe conſtitui. Teſtimoniis tuis conſtanter adhæſi; fidem meam, in promiſsione tua collocaui. Ne igitur ullo modo patiaris mihi notam dedecoris inuri: quam uitare non potero, ſi fuero ab ope tua derelictus. Atqui, dixerit aliquis, eſſe longe difficillimum, uitam lege Diuina moderari, cum natura corporis humaoi ſummo conatu Di-

tu Diuinis ſanctionibus aduerſetur. Fuiſſet certe, ſi tu a nobis opem tuam remouiſſes. Cum uero præſens auxilium nobis attuleris, nihil erit facilius. Cum igitur tu me gratia tua fulcieris, & animum meum ex anguſtiis eduxeris; ſic in pręceptorum tuorum uiam ingrediar, ut non ambulare, ſed plane currere cum celeritate ſumma, uidear.

H E.

Legem pone mihi Domine.

Cum uero certus ſim, omnia bona, qua optare, quæ flagitare, quæ parare, benignitate tua, poſſumus, uera iuſtitia contineri; eaq. iuſtitia in obſeruantia legis tuæ conſtituta ſit; quid aliud peram, niſi, ut me legis tuæ ſanctiſsimis præceptis Inſtituas; atque gratia tua perficias, ut ea, in intimis animi mei præcordiis inſculpta, ad extremum uſque uitæ ſpiritum, firmiſsima fide conſeruentur? Inſtrue igitur me intelligentia, ut legem tuam ſeruem, & illi toto animo ſemper adhæreſcam. Deduc me in uiam præceptorum tuorum; quia illa tantum uolo; illa percupio; cum illis me oblecto; illa omnibus huius uitę commodis, & emolumentis, antepono. Cor meum, ſac, ut teſtimoniis tuis ſemper applicatum ſit; nec in ſtudium pecuniæ, ullius utilitatis obtentu, rapiatur. Oculos meos auerte, ne uideant uanitatem; &, aliqua ſallaci ſpecie deleniti, cupiditatem noxiam, atque peſtilentem, ſequantur, qua pietatis ſtudium aliqua ex parte langueſcat; ſed, in uia tantum tua, mihi uim, robur, induſtriam, largire, ut nihil aliud uelim, nihil cupiam, nihil coner, nihil efficiam, niſi id tantum, quod ad uitam tuam conſtanter, & feliciter, ineundam ualeat. In ea igitur me, ui, & robore tuo, confirma. Opem tuam illis, qui iudicia tua metuerent, minime defuturam promiſiſti, & ſpopondiſti. Cum igitur ego, ſeruus tuus, metu Maieſtatis tuæ, uitam moderatus ſim; ſac, ut, in me tuendo, fidei tuæ conſtantiam inſignem conſtituas. Amoue igitur a me dedecus illud eximium, cuius formidine conturbor: quod erit mihi neceſſario ſubeundum, ſi ope tua fuero deſtitutus, & flagitiorum meorum turpitudo miſericordia tua minime contecta fuerit. Cum enim iudicia tua in clementiam ualde propenſa ſint; libentiusq. ueniam impertias, quam ſupplicium inſeras; is certe, quem iudicio extremo peruerteris, in omnium ſcelerum, & flagitiorum, infamia ſempiterna uolutabitur. Ego uero præcepta tua amore ſingulari complexus ſum: iuſtitia igitur tua, uitam mihi tribue. Iuſtus enim es, & iuſtitię parens, & altor; & uera uita, iuſtitia tua continetur. Si igitur me iuſtitiæ tuę tuæ participitem ſeceris, uita ſruar; aliter, tyrannide mortis oppreſſus, miſerrime decumbam.

Statue ſeruo tuo eloquium.

V A V.

Et ueniat ſuper me miſericordia.

Non iure meo, ſed miſericordia tua, nitor. Permanent igitur ad me miſericordiæ tuæ munera, ut ſalutem mihi tribuas ſecundum uerbi tui conſtantiam ſempiternam. Quod ſi mihi, tamquam probrum, multi mortales obiecerint, rerum humanarum contemptionem, & aliquot difficultatibus implicatum petulanter illuſerint, quod uitam meam parum ſedulo opibus terrenis munierim; illorum uæſaniam fide mea facillime reſutabo. Dicam enim, non male ſibi conſulere, qui uerbi tui fidem omnibus terrenis opibus anteponit. Omnia ſiquidem labuntur, & occidunt; & monumento temporis euaneſcunt; at uerbum tuum, in omnium etiam rerum ſtrage, & interitu, firmum, & immutabile, permanebit. Non igitur ſunt amentes, qui omnem ſpem ſalutis in te collocant; ſed, qui humanis opibus inſoleſcunt. Dicam igitur, me uitæ meę præſidia in te conſtituta ſemper habuiſſe; &, ea de cauſſa, de reliquis opibus ſollicite conquirendis minime laboraſſe. Quando igitur hoc ſolum mihi patrimonium delegi, & reliqua omnia pro nihilo putaui; perfice, Domine, ut fixum, & ſtabile, opibusq. ſummis in dies amplificatum, ſit: ne auferas de ore meo, ullo tempore, ueritatis huius ſempiternę teſtimonium; ſed illud ualde in animo meo confirma.

Ne auferas de ore meo

Omnes enim ſpes meę in iudicia tua conferuntur. Itaque, gratia tua ſubnixus, legis tuæ iuſſis ſemper obtemperabo; nec umquam ab illius ardente ſtudio dimouebor. Sic autem aſſequar, ut iucunditate ſumma perfundar; quia pro ſummis opibus mihi præceptorum tuorum ſanctitatem ſumma ſedulitate comparaui. Neque ſolum me ualde locupletem arbitrabor; ſed fortem, & inuictum, animum geram; & de teſtimonijs tuis, in conſpectu Regum, conſtanter ediſſeram; & nullam ex eo colloquio ignominiam formidabo. Summa pręterea uoluptate cumulabor, ex iuſsis tuis, quæ amore ſummo proſequor. Non tamen mihi eas uires aſſumam, ut arbitrer, me poſſe, induſtria tantum mea, iuſſa tua conficere; ſed, ut ea exſequi poſsim, ad te manus meas intendam, & in ſtatutis, quæ uehementiſsime diligo, perpetuo meditabor.

Z A I N.

Memor eſto uerbi.

Memoriam conſerua, Domine, uerborum, quibus ſpem huius ſerui tui mirifice confirmaſti. Multa quidem me ſollicitant; multis ęrumnis affligor; multa me pericula circumuallant; ſed ego omnes ex animo meo moleſtias, hac una conſolatione, depello, quæ uerbi tui uitalis, atque ſalutaris, uirtute, & efficientia, continetur. Id enim eſt, quod mihi uitam dat; datamq. ope ſumma tuetur, atque conſeruat. Superbi me iocis petulantiſſimis deriſerunt; & contumeliis Inſectati ſunt; eo quod in tuæ legis obſeruantia, & non in humanis uiribus, & induſtria, pręſidium uitę collocauerim: attamen ego minime a tuæ legis ſtudio declinaui. Recordatus enim ſum iudiciorum tuorum, Domine, quæ olim, ad multorum diſciplinam, & ſolatium, conſtituiſti. Opes enim deficiunt: at fides tua numquam defecit. nec fuit umquam, quę ſpes, in te firme poſita, & cōſtituta, decipere. Hac igitur ſpe ſuſtentor; & hac conſolatione oēs meæ curæ, atque ſollicitudines, leniuntur: ſcio enim, cuius fiducia nitar, atque cōfidā; & ita numqnā ſum ullo in diſcrimine deſerendus. Tantū uero abeſt,

ut legis

Defectio tenuit.

ut legis ſtudium aliqua ex parte remittendũ exiſtimem, ut etiam impiorum hominum furorem, & amentiam, nehementer admirer; & maxime deteſtandos arbitror, qui a lege tua deficiunt. Si præſidia uitæ quærunt; firmiſsimum nitæ præſidium eſt in ſtudio legis tuæ collocandum: ſi uoluptates appetunt; ignorant homines amentiſsimi, quanta uoluptate circumfluant omnes, qui legem tuam aſsidue memotia repetendam ſtatuunt. Decreta tua, erant mihi, cum peregrinabar, catmina iucundiſsima, quibus omnem ex animo moleſtiam in medio itinere depellebam. Ne nocte quidẽ, quæ curarum omnium obliuionem inducit, legis tuæ memoriam deponere, aliqua ex parte, mihi ſas exiſtimo. Nominis tui tunc uel maxime tecordor, & legis tuæ memotiam complector. Sic autem illius ſtudio incenſus ſum, eo quod non ad oſtentationẽ diſciplinæ operam illi dandã putaui; ſed omnem illius eruditionem ad uſum uitæ, ad religionis ſanctitatem, ad obedientiæ exercitationem, contuli; & ſumma contentione labotaui, ut illam motibus obſeruarem.

Hæc facta eſt mihi.

HETH.

Portio mea Domine.

Omnes homines, plerumque, ſunt ualde de ſuis bonis, & hereditate, ſolliciti; enixeq. operam dãt, ut patrimonium non ſolum tueantur, uerum & omnibus modis amplificent. Ego uero, quibus ſollicitor tebus? quibus ſtimulor cutis? quæ bona ſunt illa, quibus parandis, tuendis, & augendis, inuigilo? Legis tuę profecto ardens, & incitatum, ſtudium. Hoc enim mecum ſtatui, ſi legem tuam ſollicite ſeruarem, omnemq. uitam meam ad normã illius exacte dirigerem, eſſe meum patrimonium præclariſsime conſtitutũ. In legis enim tuæ cultu, omnes meas opes, & facultates, ſitas arbitror; & tanto me ditiorem arbitrabor, quãto me uinculo legis artius adſtrictum perſpexeto. Omnes igitur preces meas eo dirigam, ut, ope tua munitus, mentem meam lege tua conformem; neque umquam ab illius placitis auellar. Itaque, tota mente mea, te ſuppliciter orabo, ut mihi, ſecundum uerbi tui promiſſa, miſericordiam tribuas. Vitam enim promiſiſti, non ijs, qui legem audierint; ſed illis, qui lege uitam moderati fuerint. Da mihi igitur mentem, ut legi paream, ut, ita, miſericordiæ tuæ particeps fiam. Conſideraui, uias meas eſſe lubricas, & periculoſas, & in interitum ſempiternum tẽdere: præcipitis igitnt ruinæ metu, pedem continuo reuocaui, nt me totum ad teſtimonia tua conuerterem. Non lente, & negligenter, pedem tetuli; ſed ſummo ſtudio properaui, ut iuſsis tuis obedirem. Continet enim negligentia, in tantis rebus, ingrati animi ſcelus, & turpiſsimæ obliuionis argumentum, neſariamq. prãmij ſempiterni contemptionem. Neque ſolum ſtudium, & celeritatem, & alacritatem, mihi adhibendam exiſtimaui; uerum ita omnes animi uites incitaui, ut impiorum ſceleſtiſsimis conatibus fortiſsime repugnarem. Impij me funibus circumplexi ſunt, ut me a ſtudio ſanctiſsimæ religionis abducerent: at ego numqnam illorum opibus ceſsi, nt memoriam tuæ legis abijcerem. Nullo porro tempore mihi ſtudium legis intermittendum ſtatui. Itaque, media nocte, cum ſomnus artiſsime membra omnium mortalium, labore deſeſſa, complectitur, e lecto meo ſurgam, ut tibi gratias agam, iudiciorumq. tuorum iuſtitiam laudatione proſequar. Hoc autem ſtudium me ſingulari caritatis fœdere coniunxit, cum omnibus, qui nomen tuum metuunt, & ſanctionibus tuis obtemperant. Nam, cum morum ſimilitudo bonorum animos inter ſe mirifice deuincit, tum fieri non poteſt, quin ego non diligam, caroſq. habeam, omnes, qui, ut tibi placeant, uehementer elaborant. Quanta eſt tuæ benignitatis amplitudo? Non enim notitiam tui nominis Iudææ terminis circumſcriptam eſſe uoluiſti; ſed terram uniuerſam ſplendore tuæ lucis illuſtraſti, nt omnes nationes, miſericordiæ tuæ compotes exſiſterent. quotidie igitur magis in legis tuæ diſciplina proficere licebit, & opes tuæ clementiæ in dies magis explicatas intueri. Doce igitur me, perpetuo, quam mirabilia ſint legis tuæ decreta ſanctiſsima, ut in ſtudio progredi poſsim.

Cogitaui uias meas.

Particeps ego ſum.

TETH.

Bonitatem feciſti cum ſeruo.

Benigne feciſti cum ſeruo tuo, Domine, ſecundum uerbum tuum. Veniam pollicitus fueras omnibus in uiam redeuntibus: mihi ueniam, ad te reuertenti, tribuiſti: opem promiſeras omnibus, qui cum fide auxilium tuum implorarent: opem mihi, auxilium tuum imploranti, in omnibus rebus aſperis, & afflictis, attuliſtis: te inopiam ſubleuaturum omnium, qui in benignitate tua ſpem collocarent: me, cum omnem ſpem in te firme teponerem, opibus tuis locupletaſti: nihil denique fuit a te, in me tuendo, & ornando, ptætermiſſum. Fac, ut gtatiæ tuæ iucunditatem, atque ſuauitatem, experiendo, percipiam, quia præcepta tua ſumma fide mihi conficienda conſtitui. Autequam tu mihi, ut pater clementiſsimus, plagas infligeres, ego deliqueram: at nunc, ſenſu doloris admonitus, ſtatuo, numquam a uerbi tui ptæſcriptione diſcedete. Quod tamen præſtare non potero, ſi tu me a diſciplina tua ſecluſetis. Bonitate igitur tua nixus, te, clementiſsime Domine, precor, nt me de ſtatutis tuis diligenter erudias. Homines ſuperbi, & arrogantes, ut me peruerterent, fallaciſſimam diſciplinam, uerbotum ornatu concinnatam, tradideruot: at ego toto corde præcepta tua ſeruaui. Illorum quidẽ mens, tamquam adipe, & a ruina, nimis obſtructa, ſic obruitur, ut legis tuæ ſuauitatem guſtare non poſsit: ego uero illius iucunditate mirifice delector. Omnia, quæ ad perfectionem illius a te conferuntur, mihi ualde grata contingunt. Inde adeo fit, ut, quoties abs te plagis afficior, clementiam tuam libenter agñoſcam. illis enim eruditus, ad decretorum munus explendum multo diligentius accingor. Ex eo autem ſtudio, quas opes comparo? quas uoluptates excipio? qnibus præſidijs, & ornamentis, in omni genere redũdo? Nec enim legis diſciplinam, in tabulis exaratam, nimis admirot; ſed illa, qnam tu mihi ote tuo tradis, & in animi mei uiſceribus inſculpis, exſulto. Eſt enim lex, ſpititus uitæ, quæ mẽtem ſollicitudine libetat; quę gaudij ſempiternima-

Bonitatẽ, & diſciplinã, & ſcientiam doce me.

Priusquam humiliarer.

Bonum mihi, quia humiliaſti me

ni materiam præbet; quę diuitiarum copiam ex theſauris Diuinis large ſupeditat. Itaque malo oris tui legem, hoc eſt, ſpiritus tui gratiam, atque diſciplinam, quam ingentes auri, & argenti, aceruos, domi reconditos, poſsidere.

I O D.

Manus tuę fecerunt.

Si ex me quærat nunc aliquis, qua fiducia fretus, mea ad te poſtulata deferam, & tanto ſtudio, & contentione, munera Diuina flagitem; reſpondebo, omnem meam fidem clementia tua fuiciri. Nec enim tantum me imbecillitatis meæ recordatio debilitat, quantum benignitatis tuæ cogitatio corroborat. Manus enim tuæ me fecerunt, & informauerunt; opera tua perfecta ſunt; at ego perfectionem aſſequi non potero, niſi fuero tuæ naturę ſimilitudinem conſecutus. Ea autem ſimilitudo, legis tuę diſciplina, & obſeruantia, continetur. Iure igitur optimo a te peto, ut menti meę lucem præferas, qua præceptorum tuorum ſanctitatem clarecernam, & ad illorum examen omnia officia uitæ perpendā. Qui timent te, cū uiderint me legis tuę diſciplinis inſtructum, & beneficiis tuis egregie cumulatum, lætitia mirabiliter efferentur. Videbunt enim, quantus ſit fidei in te locatæ fructus, & quam admirabilis gratię tuæ magnitudo. Notum namque fiet omnibus, me, in ſolo uerbo tuo, omnem ſpem meam fixam, & collocatam, habuiſſe. Cum me uulneras, non offendor: noui namque, iudicia tua eſſe iuſtiſſime conſtituta, meq. uere fuiſſe manu tua perculſum, & abiectum. Interim uero magna ſpes me tenet, fore, ut animum meum afflictum miſericordia tua conſoletur; &, uerbi tui fide firmiſſima, ſeruum hunc tuum, in ſtatum, unde conciderat, perfecte reſtituas. Miſericordiæ tuę munera ad me deferentur; & uiuam; quia omnis mea uoluptas eſt in legis tuæ aſsidua meditatione conſtituta.

Cōfundantur ſuperbi

Pudebit ſuperbos iniquitatis, & iniuriæ; quia, ut falſo me teſtimonio circumuenirent, ſumma contentione pugnauerunt. Nam neque conata perficient; & illorum improbitas erit multorum teſtimonio radarguta: ego enim, contra illorum perfidiam, legis tuæ ſolum mihi præſidia comparaui. Cum enim me illi maxime oppugnabant, ego maxime ad præcepta tua meditabar. In me reſpiciant, qui timent te, & qui nouerunt teſtimonia tua. Intelligant tandem, quam falſo fuerim ab improbis inſimulatus; omneq. meæ uitæ ſtudium fuiſſe in legis tuæ meditatione conſumptum. Fac, ut animus meus ſit purus, caſtus, & integer, in ſtatutis tuis, ne, ſi in officio meo deliquero, tuo præſidio orbatus, in ſummis ignominiæ ſordibus inhæreſcam.

C A P H.

Defecit in ſalutare.

Salutis, quam a te exſpecto, deſiderio langueſcit, & conficitur, anima mea. Verbo namque tuo, ſalutem fuiſſe mihi ſempiternam pollicitus. De promiſsi conſtantia non ambigo: certum enim habeo, omnia, quæ promiſeris, euentura; neque, ueritatem tuam immutari poſſe, ſcio. Verum, quo maius, & amplius, & mirabilius, eſt oſtenſum beneficium, eo me grauius illius deſideriū affligtat. Oculi mei, ſpectando, deficiunt; e uerbo tuo ſuſpenſi, caligant, & ardentiſsima cupiditate flagrant, atque adeo conſumuntur. Dico igitur: O Domine, quando tandem gratiæ huius admirandę fructum percipiam? Quando tandem Spiritus tui ſolatio omnes ex animo meo moleſtias dimouebis? Me ſępenumero aridum, & ieiunum, ſentio; me priſtina gratię tuæ inundatione ſpoliatum uideo; me Spiritus ſancti deliciis orbatum conſidero; & iccirco curis moleſtiſsimis intabeſco. Sum enim, inſtar utris prope fumum appenſi, qui non ſolum uinum intra ſe non continet, uerum & ſupra modum exareſcit. Quamuis tamen omni ſpiritus iucunditate deſtituar, numquam decretorum tuorum obliuiſcar; ſed legis tuæ memoriam, in ſumma etiam ſpiritus inopia, conſeruabo.

Quia factus ſum ſicut utr.

Quanta celeritate præterfluunt dies mei? Quando tandem, in tanta uitæ breuitate, exaudies uota mea? Quando iudicium tuum in eos, qui me nefarie perſequuntur, exercebis? Superbi foueam, in ſummam altitudinem, in quam deciderem, exſtruxerūt: quod certe facinus minime eſt ex legis tuę ſanctitate conflatum. Omnia præcepta tua, ueritate ſtabilita ſunt: at iſti me, mendacio ſubnixi, perſequuntur: adiuua igitur me. Parum abfuit, quin me in terram proſternerent: ego tamen interim a ſtatutis tuis minime deſciui. Secundum clementiæ tuæ magnitudinem, uitam meam conſerua; & ſeruabo teſtimonium oris tui.

Narrauerunt mihi.

L A M E D.

In ęternū Domine uerbū tuū.

Nihil eſt in uita fixum, nihil ſtabile, nihil non uarium, & mutabile, & legi corruptionis obnoxium. Terræ ſoliditas interibit; ætheris natura deflagrabit; ſiderum ſplendor exſtinguetur; totius mundi ſtatus dilabetur, & concidet; omnia, quæ cernimus oculis, diriſſimæ mortis impetu diſsipabuntur. Omnes igitur hominum cogitationes, quæ ſunt in opibus huius uitæ nimium defixæ, in ſumma uanitate, & inanitate, uerſantur. Stabilitatem enim in rebus, quæ continenter fluunt, & intereunt, cum ſollicitudine ſumma, atque ſine ullo fructu, requirunt; &, quo magis in rebus fluxis inſiſtere conantur, eo miſerabilius obruuntur. Qui ſunt igitur ſapientes? Qui ſunt illi, quorum opes firmo, & ſtabili, præſidio muniuntur? qui poſtremo mortis, omnia demolientis, impetum minime formidabunt? Illi certe, qui uerbo tuo, ſumma fide, atque totis animi uiribus, fuerint innixi: uerbi namque tui uis in cælo ſemper immutabilis permanebit; fides tua, a generatione in generationem, continuata progreditur; ita, ut genus uerbi tui, Diuino ſatu propagatum, ſedes aſſignatas, in omni rerum diſcrimine, & uarietate, poſſideat. Illius enim cauſſa factum eſt, ut terra, uerbo tuo ſtabilitā, conſiſteret. Ordine a te diſpoſito, uniuerſitas ipſius naturæ, in hunc uſque diem, cohæret, & permanet: omnia ſiquidē tibi ſeruiunt; tuaq. potentia, & imperio, continentur. Verbi igitur tui fide, uiuo, ſentio, ſapio, & uoluptatem miram percipio. Quod ſi non omnis oblectatio mea fuiſſet in legis tuæ ſpiritu conſtituta, quouis calamitatis impetu funditus interire potuiſſem. Si igitur uita fruor; ſi non de ſtatu dimoueor; ſi conſtantiam in omni uarietate

Fundaſti terram, &c.

Niſi quod lex tua.

retineo,

retineo;ſi nihil interuenire poteſt,quod gaudium meum contaminet;id totum eſt legis tuæ beneficio,& iucunditati, referendum. Numquam igitur ſanctiones tuæ ex memoria mea diſcedent, ſed,in omni ſæculorum ęternitate, in animo meo penitus infixæ,permanebunt. Per illas enim ſum a te uitam conſecutus. Tuus ſum,Domine: ſalutem igitur ſeruo tuo tribue. Nec enim me, in ſeruiturem,corporis libidini,& cupiditati,& reliquis hoſtibus tuis, addixi; ſed ſummo ſtudio elaboraui,ut me totum,ad formam,& exemplum, præceptorum tuorum,effingerem;nec umquam ab eorum ſtudio,& commentatione, diuellerer. Impij quidem me fraudulenter obſeruabant; mihi inſidias comparabant; omniq. ratione pugnabant, ut interitum mihi afferrent. At ego, quibus me præſidiis contra illorum conatus perditiſſimos muniebam? Legis tuæ meditatione. Tunc enim, cum acerrime ab illis oppugnabar, omnem operam,& ſtudium,in teſtimoniorum tuorum intelligentia conſumebam.Quod enim aliud mihi perfugium pararem? in quam aliam arcem me reciperem?quod firmius auxilium, ad uitæ defenſionem,peterem?Nihil eſt enim in uita ſecurum;nullum firmum receptaculum, in quo animus acquieſcat. Ea etiam, quæ munitiſſima uidentur; quę pręſidiis ſummis cincta ſunt;quę ad nominis immortalitatem, ſummis magnorum Principum curis,ſtabilita ſunt, ſingulis momentis diffluunt; nihilq. uidi tantis opibus undique ſæptum,atque munitum, aut tam excellenti opere perfectum; cuius interitum non uiderim; ſolamq. tuæ legis amplitudinem ualde ſolidam,ſecuram,atque ſempiternam, cognoui.

M E M.

Quomodo dilexi.

Quam miro amore dilexi legem tuam? quam acriter in ſtudium illius incitatus ſum? Neque me,quãtum profecerim, umquam pęnitebit.Viſa enim didic',reliqua diſciplinarum ſtudia eſſe prorſus inutilia; perfectiſſimæq. ſapientiæ diſciplinam,legis tuę ſtudio ardentiſſimo contineri.Nec enim ingenij acumine, neque artium multitudine,neque longo rerum uſu,& tractatione,ſapientia comparatur. Non eſt enim hominum inuentum;ſed Dei munus, atque beneficium. Hoc autem munus,a Deo,non iis, qui in artibus humanis acutiſſime uerſantur; ſed iis, qui in pietatis ſtudio,actionibus præclaris, exercentur, conferri ſolet.Sic autem fit,ut ſapientia, non tam temporis longinquitate, quam aſſidua legis meditatione,comparetur.Itaque me,Domine,ſapientiorem cunctis meis hoſtibus effeciſti,quia ſtudium meũ in lege tua poſitũ ſemper habui; magiſtros meos ſapientia ſeparaui, quia in teſtimoniis tuis perpetuo meditabar;intelligentia longe, multumque, inter ſenes excellui, quia præcepta tua ſeruaui.

Ab omni uia mala prohibui pedes meos

Ab omni uia noxia,atque,peſtilente, pedes meos abduxi, ut uerbum tuũ intima mente reconderẽ. A iudicijs tuis minime diſcedo,quia tu me docendum,& erudiendum, ſuſcepiſti. O ſenſus hominum fallaces: o miſerandam animorum ſtupiditatem:ignorant mentes,morbis oppreſſæ, & impeditæ,in quo uoluptas uera, ſolida, & expreſſa, conſiſtat; & iccirco, dum uoluptates futiles, & inanes,exquitunt,in ueros dolores, atque diuturnos, incurrunt. Volupt[a]s uera, quæ permanet, quę non eſt turpitudini affinis,quam dolores minime conſequuntur,quæ ſemper eſt cum honeſtate coniuncta,ea profecto eſt, quę ex aſſidua legis tuę commentatione percipitur. Quam dulces, & iucundi,ſunt, intimis animi mei ſenſibus, ſermones tui, Domine? Tanta ſuauitate mentem meam perfundunt, ut mellis dulcedinem longe superent. Quid ſuaue, & iucundum; quid amarum,& acerbum,ſit, ex ſanctionibus tuis explorate cognoui.Icciṙco omnem fallacis diſciplinę uiã odio ſummo perſecutus ſum,eo quod intelligam, omnes omnium malorum acerbitates in ea conſiſtere.

N V N.

Lucerna pedibus meis, uerbũ tuũ.

Hominum uita, eſt tenebris immerſa:quo fit, ut longiſſime ab eo fine, quem ſibi proponunt, aberrent;&,dum,ut felices,atque beati,ſint,omnibus modis enituntur,in extremam miſeriam,pręcipites,eiiciãtur.Quod mihi non accidet,eo quod in uerbum tuum aciem mentis intendo.Eſt enim uerbum tuum, lucerna pedibus meis, & lumen clariſſimum ſemitis meis. Non igitur hærebo;nõ rectam uiam deſeram; non erroribus turbulentis implicabor; non me ulli nocturni metus impedient, quo minus in beatam uitam recta progrediar. Et, quemadmodum imbecillus aſſenſus, & fluctuans opinionis infirmæ ſententia, uarietatis, & inconſtantiæ,comes eſt;ita firma fides, & clariſſimum ueritatis,& intelligentiæ,lumen, eſt ſemper cum robore inuicto, & conſtantia Diuina, coniunctum. Cum igitur mihi omnia uerbi tui lumine clariſſimo dilucеſcant, myſteriaq. mihi Diuinitus enuntiata mentem meam nutare, & uacillare,non ſinant; gradum minime reuocabo. Deliberatum,certum,& conſtitutum eſt mihi,ultra progredi:nulla res erit tanta, quæ iter meum remoretur: iuſiurandum ſanctiſſimum iuraui, meq. uoto,& promiſſo,conſtrinxi,fore,ut iuſtitiæ tuę iudicia inuiolata cuſtodirem.

Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitię tuę

Multis quidem modis afflictus ſum: Domine, da mihi uitam ſecundum uerbum tuum.

Humiliatus ſum.

Qui enim illud audierit, etiam ſi mortuus fuerit, uitam continuo recuperabit,& in ueriſſima gloria uigebit.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.

Non quadrupedum ſanguine placaris; non, carnium nidore, ad gratiam inflecteris; domus tua nõ patebit cunctis gentibus,ut hoſtiis incenſis perpetuo fumet; ſed,ut ſanctis,& aſſiduis, precibus inflammetur. Hæc tibi ſunt ſacrificia ſanctiſſima;hęc ſuffimenta gratiſſima:his igitur ſacris operabor; ſpirituq. adoptionis libero,& excelſo,tibi uictimas,& precationis,& laudis, immolabo;& uota, quę feci,in cenſa fide perſoluam; quæ ut tibi magis accepta ſint, iudicia tua doce me, ut quotidie magis in eorum ſtudio proficiam. Vita mea in diſcrimen frequenter adducitur: ego tamen, in periculis, legis tuæ memoriam minime depono. Nam neque ardens ſtudium reſtingui, neque unicum uitæ præſidium negligi poteſt, ab eo, qui legis tuæ cupiditate flagrat, & intelligit, legis obſeruantia uitam contineri. Poſuerunt mihi inſidias impij,ut.

men-

mentem meam a ſtudio legis tuæ,atque ſanctiſſimę religionis,abducerent: at ego nullis eorũ fraudibus induci potui, ut de præceptorum tuorum ſanctitate deflecterem. Ius hereditatis meæ ſempiternum,eſt in teſtimoniis tuis, uigente, & incitata, fide, conſtitutum: omnis namque uoluptas mea in illis poſita eſt; nec aliud habeo peregrinationis huius oblectamentũ. Promptus animo,atque paratus ſum, ad ſtatuta tua, in perpetuum, ſummo totius uitæ ſtudio,conſeruanda,& ſanctorum hominum ueſtigia perſequenda.

S A M E C H.

Iniquos odio habui.

Peruerſas cogitationes,quæ cum lege tua bellum gerunt,odi; legem uero tuam ardenter amaui;receptaculum meum, & ſcutum meum, es tu; & in uerbo tuo ſpem locaui. Ad te igitur, cum fuero oppreſſus bello,confugiam;&, præſidio tuo tectus,omnia tela,quæ fuerint in me coniecta,repellam. Abſcedite a me,hoſtes malefici; quorum conatus eo comparantur,ut a Deo diſiungar; abſcedite,inquam,ut Dei mei iuſsis diligenter obtemperem. Suſtenta me, Domine,uerbis tuis; & uita iucundiſsima fruar;& ne patiaris me extremi dedecoris ignominiam ſubire.quod neceſſario fiet,ſi fuero a ſpe mea, quam in te habeo poſitam,depulſus. Spiritu tuo fulci me; & ſaluus ero;& delectabor perpetuo ſtatutis tuis.

Suſcipe me ſecundum eloquium.

Omnes,qui a decretorum tuorum imperio deficiunt, proculcaſti: quia omnis eorum calliditas in mendacio,& iniquitate,conſumitur. Omnes impios,qui terram ſcelere conturbant,ut ſcoriam, tollis: iccirco teſtimonia tua magnitudine amoris amplexatus ſum. Timore tuo caro mea contremuit; & iudicia tua perhorreſco. Te igitur,ut ſpecimen ſummum, & ſempirernum,honeſtatis,& pulchritudinis, quod nullum conſortium deformitatis, & impuritatis, admittit,ardenter amo;&,ut exactiſsimum rectiſſimi iuris examẽ,animo nimis anxio,pertimeſco.

Præuaricantes reputaui.

H A I N.

Feci iudicium & iuſtitiam.

Muneribus iuris, atq. iuſtitię, perfunctus ſum: ne me tradas in eorum manus, qui me, per ſummam improbitatem,& ſcelus,calumniantur. Perfice,ut ſentiam in uerbis tuis ueriſsimæ iucunditatis dulcedinem,ne homines ſuperbi,& inſolentes,qui ſunt impietatis auctores, me, per ſummã fraudem,& calumniam, a ſtudio tuæ legis abducant. Oculi mei,in ſalutis exſpectationem, quam mihi a te polliceor,intenti, deficiunt; &,a uerbis iuſtitię tuæ ſuſpenſi,dilatione cruciantur. Conſule,Domine, ſeruo tuo, ſecundum miſericordiam tuam:maximum uero,& ampliſsimum,miſericordiæ tuę beneficium,eſt,iuſtitiæ tuę munus,ijs,qui te ſuſpiciunt,benigne conceſſum. Te igitur ſuppliciter oro, ut doceas me decreta iuſtitiæ tuæ. Seruus enim tuus ſum;inſtrue me intelligentia, qua teſtimonia tua mente percipiam.

Tempus faciendi.

Cernis, Domine,quam multi ſunt, qui præceptis tuis aduerſantur; qui legem tuam ſummis uiribus oppugnant; qui in eo uehementiſsime neruos intendunt, ne multi ſint iuſsis tuis ſalutaribus obſequentes. Si hucuſque uindictam, & debitum ſupplicium, diſtuliſti;ea cauſſa fuit, quod nondum erat opportunum. Nondum enim eorum ſcelus ad ſummum peruenerat. Nunc uero iam facinus cumulatum eſt. non eſt igitur iam ullo modo diſsimulãdum. Iam enim ad eorum improbitatem uix quidquã poteſt accedere. Quantum enim in illis fuit, legem tuam perfregerunt. Indigniſsime autem patior,pręcepta tua contemni:ea namque longe pluris facio,quàm aurum, atque ingentis pretij gemmas. omnia namque iuſſa tua rectiſsima ſunt,& ad iuſtitiæ opes conferuntur, quibus nihil eſſe poteſt ſalutarius,& magnificentius. Reliquas opes,quæ ſunt a iuſtitiæ rationibus auerſæ, cum ſint fallaciſsimæ,odio graui proſecutus ſum.

P H E.

Mirabilia teſtimonia.

Mirabilia ſunt teſtimonia tua: iccirco ſummo ſtudio ea cõplectitur anima mea. Honeſta ſunt;ſalutaria ſunt;iucunda, & ſempiterna, ſunt; uitam tuentur;decus afferunt; uiam ad immortalitatem muniunt. Quod ſi ſapientia eſt omnibus opibus humanis anteponenda; cur non omnes homines ad ſtudium legis tuæ,inflammatis animis, applicantur? Nam prima uerbi tui inſtitutio mentem nouo ſpendore Diuinæ eruditionis illuminat; & intelligentia humiles,& moderatos, inſtruit. Humiles,inquam,tantum fieri lucis Diuinæ participes, quia celſitudo patris ſummi eſt infenſa illis, qui ſibi prudentiam inſolenter aſſumunt; & eis propitia,qui ſe non intemperanter extollunt, ſed potius ſapienter abiiciunt. Itaque ſapientię opinione tumentes, ſunt amentiſsimi: ſunt enim a Diuina luce ſecluſi: contra uero, qui ſe ſapientiæ expertes arbitrantur, ſapientiæ ueriſsimæ compotes fiunt, quia ſunt ad adſpectum Diuini ſplendoris admiſsi. Quo ſigno autem, qui ſint ſuperbi, & inſolentes, internoſci ab humilibus poterunt? Faſtidio, & auiditate. Superbi, uerba Diuina faſtidiunt;ſapientiam minime requirunt; ſe ſatis expletos opinantur. Contra uero,qui ſibi nihil arroganter aſſumunt; egeſtatem ſuam recognoſcunt;iuſtitiæ cupiditate flagrant; opibus ſapientię ſemper inhiant;& Diuina lucra ligurriũt. Ita deſiderio incenſi rapiuntur, ut eorum ſitis expleri non poſsit. Ego uero paruulis, humilibus, egentibus,annumerandus certe ſum. Os meum, ut eſuriens,aperui;animamq. ſitienter, adſpirando,duxi,cupiditate ſanctionum tuarum acriter inflammatus.

Aſpice in me, & miſerere mei.

Reſpice in me, & miſericordiam mihi tribue, inopiamq. meam opibus tuis ſubleua; deſideriumq. meum clementer exple;ut facis omnibus,qui nomen tuum diligunt.

Greſſus meos dirige.

Dirige uerbo tuo greſſus meos;ne imperio iniquitatis ullius opprimar;&,muneribus iuſtitiæ ſpoliatus, occumbam. Redime me a fraudis humanę calumnia,& peruerſitate, ut, abſque impedimento, præceptis tuis diligenter obtemperem. Non mihi tamen ſatis eſt, ab hominum importunitate liberari, niſi tu me,ope tua ſalutari,reficias. Præfer igitur mihi,ſeruo tuo,uultus tui clariſsimi lumen;& recipe me in diſciplinam, ut mentem meam præceptis tuis erudias. Hoc enim tantum cupio;hoc deſiderio incendor; hic me amor excruciat; hic me dolor angit,quod non omnes certatim elaborent,ut uitam lege tua moderentur. Itaque lacrymarum riui manant ex oculis meis, quod uideo legis tuæ

ſancti-

Digitized by Google

ſanctitatem uiolari;iura ſacro ſancta perſtringi,nominiſq. maieſtatem contemni.

SADE.

Iuſtus es Domine.

Iuſtus es,Domine;& iudicia tua recta ſunt; iuſtitiam ſanxiſti; eamq. iuſtitiam, atque fidem,teſtimoniis ſempiternis ualde conſignatam eſſe uoluiſti,ne quiſquam excuſationem ignorationis haberet. Cum igitur animaduertam, quam ſit tibi cordi iuſtitia;& omnes meæ cogitationes ad uoluntatem tuam conferantur;neceſſe eſt,ut cupiditate illius incendar;moleſtiſsimeq. feram,negligi uerba tua,& æquitatem omnino reiici.Itaque tui nominis ſtudium me lacerat,& conficit; cum uideam, uerba tua in obliuionem nefariam apud inimicos meos ueniſſe. Sic enim in omni genere libidinum, atque flagitiorum, uerſantur, quaſi numquam lege tua prohibita fuiſſent. At uerbũ tuum, eſt caritatis incendio conflatum, ab omni labis conſortio ſecretum, ſanctitatis uerißima ratione puriſsimum,mira furma,& ſpecie, pulchritudinis, honeſtiſsimum, amorem ſerui tui uehementer excitans.

Adoleſcentulus ſum ego.

Sum quidem ego,ſi naturæ meę rationem,& formam,conſiderem, perpuſillus, & ualde contemnendus; uerum præcepta tua oblitus minime ſum. Reliqua igitur ornamenta deſpicio; hoc meum decus eſt; his ornamentis glorior;hanc unam tantum dignitatem mihi ſumma contentione ſuſtinendam eſſe duxi, quod in ea ſola ſummam honeſtatem,& amplitudinem, collocatam arbitrer. Eſt enim decus illius, ſempiternum. A iuſtitia enim tua natum eſt,quæ quidem eſt ſempiterna;quemadmodum & fides, qua immortalem uitam oſtendis omnibus,qui iuſtitiam tuam ſecuti fuerint,uires ſempiternas habet, neque poteſt nllis umquam ſeculis immutari.

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me.

Tantam porro uim uoluptatis in præceptis tuis ineſſe perſpicio, ut, etiam cum me angor aliquis afflictat,uoluptate ſumma ex illis afficiar. Teſtimonia tua ſplendore ſempiternæ iuſtitiæ illuſtrata ſunt:illorum mihi perfectam intelligentiam trade,ut illa uita fruar, quæ nullum eſt umquam finem ſeculis infinitis habitura.

COPH.

Clamaui in toto corde

Quo maius,& amplius, eſt munus, & beneficium,quod expeto;eo cupiditas eſt ardentior: ex cupiditatis autem ardore, clamoris ingentis magnitudo profunditur.Toto igitur corde ad te clamorem ſuſtuli.Quid eſt autem,quod tanta animi cõtentione flagitaui?Vnum certe; Spiritum nempe, quo ſtatuta tua uigilantiſsime ſeruem. Hoc ſi impetro, omnia bona me conſecutum arbitrabor, legis enim tuæ cultu, omnes opes, & honores,& dignitates,& immortalis uitæ præſidia, & ornamenta,continentur. Clamaui igitur ad te; (quantum potui) & petij, ut mihi ſalutem dares, qua teſtimonia tua intimo animi receſſu reconderem,ne umquam e memoria elaberentur; ſed omnia uitæ officia ad illorum normam dirigerem.

Præueni in maturitate

Non negligenter, non otioſe, clamandi ſtudium ſuſcepi, ſed ante lucem ad clamandum euigilaui; neque fide parum firma clamores edidi; ſed ſpem conſtanter in uerbis tuis collocaui; neque dubitaui,quin id, quod cum ſumma fidé poſtulabam, tu mihi,cum ſumma gratia,& benignitate,concederes. Oculi mei præuenerunt noctis uigilias, ut in uerbis tuis meditarer. Vocem meam audi,ſecundum miſericordiam tuam, Domine;&,ſecundum iudicium tuum,uitam mihi tribue.Ius enim poſtulat, ut clementiæ tuæ ſatisfacias; & fidem tuam liberes;& ſtudium meum,gratia tua,atque uita ſempiterna,remuneres. Inſtant, & urgent, qui me calumniando perſequuntur;qui ſe procul a lege tua remouerunt; quorum conatus ego minime pertimeſco. Tu enim præſto ſemper es; & omnia inſſa tua ſumma ueritate conſtabilita ſunt. Cum igitur te opem omnibus, qui præceptorum tuorum ſtudio tenerentur,allaturum pro miſeris;& ego nihil cupiam ardentius,quam præceptis tuis ſemper incumbere; & in eo uehementer elaborem,ut ſanctionibus tuis diligenter obediam;nulla cauſſa eſt,cur hominum metu de ſtatu demigrem.Iam inde a principio,quo me,ſpiritu tuo, ad notitiam rerum Diuinarum, inſtruere cępiſti,plane cognoui,teſtimonia tua,quibus nos ad ſpem ſalutis, quam eras humano generi ualde clementer allaturus,erexiſti, firma, conſtantia, atque ſempiterna,eſse; & inuerti,aut immutari, nullo modo poſſe.

RES.

Vide humilitaté meã.

Vide, Domine, ærumnam, qua premor; & libera me: nõ enim ſtudium tuę legis oblitus ſum. cauſſam meam ſuſcipe, contra eos, qui mihi litem,nefarie,& fraudulenter,intendunt; & redime me;uitamq.meam,uerbi tui patrocinio, defende. Procul abſcedit ſalus ab impijs,quia minime perquirunt,& inueſtigant ſtatuta tua. Salutis enim fons in te poſitus eſt; & inde ad eos continenter emanat, qui ſtatutis tuis dediti ſunt: reliqui igitur omnes tam longe abſunt a ſalute,quam longe ſeſe a tuæ legis ſtudio remouerunt. Omnis ſalus in gratia tua conſiſtit: gratię uero tuæ beneficia plurima ſunt:omnium tamen maximum, atque præſtantiſsimum, illud eſt,quo munus iuſtitiæ uerißimę continetur.

Miſericordię tuę multæ: ſecũdũ iudiciũ tuũ uiuifica me

Is enim, quem tu iuſtũ effeceris,uitam,atque formam, Diuinam retinebit. Impertire igitur mihi miſericordiam hanc tuam,Domine,maximam, ut, ſecundum iudicij tui rationem, uitæ Diuinæ formam conſequar. Multi quidem me odio immani perſequuntur, multi me totis uiribus oppugnant: at ego, unica reſiſtendi uia,me, contra illorum importunitatẽ, communio, quæ eſt in legis ſtudio collocata. Vt enim undique hoſtes erumpant,& in me tela conijciant; numquam a teſtimoniorũ tuorum fide, atque ſanctitate,declinabo. Vidi eos,qui legis tuę imperium nefarie detrectant;&, tanti ſceleris offenſione percullſus, obſtupui; impudentiam, & audaciam, eorum admiratus, qui uerba tua minime ſeruanda duxerunt,& obedientiam prorſus abiecerunt. Vide, quo amore pręcepta tua dilexerim,Domine: ſecundum tuę benignitatis amplitudinem, mihi uitam, quæ ſpiritus tui gratia, & uirtute, continetur, attribue. Summa uerbi tui fides, atque ueritas, ſempiterna eſt; & omnia iudicia tua ſunt iuſtitiæ lumine, & ſplendore, clariſsima.

SIN.

SIN.

Principes perſecuti ſunt.

Principes me ſine cauſſa perſecuti ſunt: uerum ego non illorum potentiam, ſed uerborum tuorum uim, & æquitatem, pertimui. Quem enim me tuam, ſi tu mihi opem attuleris? aut, quis umquã potentiam tuam ſapientet extimuit, quem non præſenti ope munieris? Metus igitur iudiciorum tuorum, Domine, mentibus noſtris incuſſus, reliquos omnes timores expellit. Timor autem hic non is eſt, qui animum nimia ſollicitudine, & angore, conturbet: eſt enim cum certa fide, & firma ſpe, ſalutis, & immortalis uitæ, coniunctus. Non minorem porro lætitiam, ex uerborum tuorum iucunditate, percipio, quam, ſi, ſpoliis multis locupletatus, ex uictoria inſigni diſcederem. Quid enim ad ſummam opulentiam illis deeſſe poteſt, qui uerbo tuo conſecrati ſunt? Num lucis ſplendor? Num dignitatis amplitudo? Num uitæ præſidium? Num cæleſte pabulum? Num uoluptatis eximię dulcedo? Num denique diuitiarum omnium Diuinarum affluentia? Non profecto. Reliquum igitur eſt, ut gaudium eorum, qui opibus Diuini uerbi cumulati ſunt, ſummum, atque perpetuum, ſit. Hæc enim tantum uera bona ſunt; reliqua omnia, fluxa, & fallacia, quæ, ficta ſpecie iucunditatis, imperitis illudunt, quos tandem omnibus malorum acerbitatibus excruciant. Ego uero mendacium odi; uanitatem exſecror; legem tuam, quæ omnia uera bona complexu ſuo continet, ardentiſsime diligo. Hic amor legis tuæ me incitat, ut ad te frequenter adeam, & precibus a te contendam, ut me iuſtitiæ tuæ muneribus exornes. Itaque ſæpius ſingulis dieb' ad te adeo; tibi ſupplico; laudes tuas commemoro, propter iudicia iuſtitiæ tuæ. Tranquilliſsima enim pace fruuntur omnes, qui diligunt legem tuam; & minime, quamdiu is ardor in animis eorum exſtiterit, offendent, & concident. Salutem, tua benignitate comparatam, a te, mihi, ſpe ſumma, propoſui; ſummoq. ſtudio præceptis tuis obediui; teſtimonia tua ſeruauit anima mea; eaq. amore ſummo complexa eſt. Seruaui, inquam, præcepta tua, & teſtimonia tua: omnes enim uitæ meæ rationes in oculis, & adſpectu tuo, ſunt. Statui enim nihil cogitare, nihil deſignare, nihil moliri, nihil efficere, quod non eſſet ad legis tuæ iudicium, & normam, reuocatum; & ita factum eſt, ut numquam oculos meos a conſpectu tuo deiicerem; ſed omnia officia uitæ coram te, ſummo ſtudio totius mentis, exſequerer.

Iniquitatẽ odio habui

TAV.

Appropinquet deprecatio mea.

Summa uocis meæ contentio ad te perueniat, Domine: &, quia tanta eſt humanæ mentis imbecillitas, ut ſæpe numero, quid ſit poſtulandum; & exſpectandum, penitus ignoret; da mihi, ſecũdum uerbi tui rationem, mentem, qua, quid a te ſit, ſumma contentione, petendum, exacte percipiã. Perueniat oratio mea ad aures tuas, ut, ſecundum uerbi tui uim, qua me, ſpe firmiſsima ſalutis, & ampliſsimæ dignitatis, erexiſti, ex inimicis, qui me, totis uiribus, oppugnant, eripias. Labia mea proferent laudem tuam, &, admodum grata, atque memori, mente, beneficij magnitudinem celebrabunt, qua me ſtatutorum tuorum diſciplinis mirabiliter inſtruxiſti. lingua mea frequenter diſſeret de uerbis tuis: nam omnia pręcepta tua, ſunt e ſumma iuſtitiæ ipſius ratione, atque ſanctitate, deprompta. Vt tamen illorum uis in me uigeat, omnisq. uita mea illorum moderatione gubernetur, opus eſt auxilio tuo, ſine quo omnes conatus mei erunt inanes. Manus igitur tua præſto mihi ſit, ut me iuuet, & robore confirmet: nam ſanctiones tuas elegi; easq. omnibus uitæ commodis antepoſui. Meus amor, & deſiderium, & ardens, & incitata, cupiditas, omniaq. mentis ſtudia, in ſalutem, quam a te, Domine, exſpectamus, conferuntur; totaq. mea uoluptas in lege tua conſiſtit. Quamuis enim, in tabulis exarata, terrorem præbeat, in mentibus tamen inciſa, mirificam uoluptatem efficit: non enim animos metu mortis exanimat; ſed fructu uitę cęleſtis exhilarat. Gratia igitur tua, uiuet anima mea; & laudabit te; & iudicia tua adiuuabunt me. Cũ enim iniuria circumuentus ſim, iudicio tuo rectiſsimo, atque ſanctiſsimo, litem, contra hoſtes meos, obtinebo. Errani, ſicut ouis, quæ uagatur, a cuſtodia paſtoris auulſa. O paſtor ſumme, atque uigilantiſsime, quære hunc ſeruum tuum; quia nec in errore quidem meo præceptorum tuorum oblitus ſum.

Concupiui ſalutare tuum Domine.

Canticum Graduum. Ad Dominum cum tribularer, clamaui. Pſal. 119. Apud Heb. 120.

CAnticum Graduum. Cur hi quindecim Pſalmi, qui ſequuntur, hoc Graduum titulo notentur, incertum eſt. Ne autem Iudęorum labyrinthis, ſine ullo exitu, circumacti, uertigine laboremus, præſtabit, uel fateri, nos neſcire, quod neſcimus; uel opinari, nomine Graduum nihil aliud, quam progreſsionem, in ſtudio pietatis intelligi, atque a pietatis fundamento in altitudinem cæli per gradus adſcenſum. Et, quia plerumque fit, ut, qui ſeſe toto animo ad ſtudium pietatis applicant, multa acerba, & difficilia, in principio tam præclari conatus, experiantur; inchoat uir Dei ab angoribus, & ærumnis, quibus afficitur, & ſe multis acerbitatibus confectum eſſe lamentatur. Præterea, cum exſilium, quo Iudæi fuere Babylonem aducti, fuerit ualde luctuoſum, & acerbum, & uariis in locis a uiro ſanctiſsimo deploratum; cum enim mente Diuina prouideret ſuæ ciuitatis, atque gentis, caſum horrificum, ita illum interdum ut præſentem luget, ut inde ad libertatis recuperandæ gratulationem, & a mœrore ad lętitiam gradiatur, & ſimul ueram animi libertatem, quę Chriſti gratia cõtinetur, exaggeret. Inquit autem: Ad Dominum cum in anguſtiis acerbiſsimis uerſarer, inclamaui, & exaudiuit me. Cum uero eſſem exſilio, inopia, uitæ diſcrimine, & aliis multis incommodis, circumuentus, nihil tamen æque me pungebat, atque hominum perditorum maledicentia. Sic igitur Deum depre-

Ad Dominum cũ tribularer.

Quid detur tibi, aut.

deprecatus ſum:Libera me,Domine,a labiis mẽdacibus,& a lingua doloſa. Ad hæc autem inquit Dominus : Quid tibi uenit in mentem , omiſsis aliis difficultatibus, quibus implicitus diſtineris,de ſola linguæ mendacis iniuria lamentari? Quod tibi malum intulit, aut quod pondus tibi calamitatis impoſuit lingua doloſa?Id certe, inquam, quo nullum peſtilentius excogitari potuiſſet. Inſtar enim ſagittarum acutiſsimarum,quas uir robuſtus, & acer, maxima uirium contentione, ex arcu uehementer abducto , in hoſtes emittit,peſtilens ſermo altiſsimum uulnus infligit; & non minus acrem ignem,quam iuniperorum carbones incenſi,maledicẽtia , ad interitum innocentiæ,atque probitatis,exſuſcitat. Calũniam ſtruit; maculam bonis inurit : odium incendit; in exſilium innocentes pellit;ſanctis hominibus peſtem machinatur;& mala denique omnia, quibus premor,a peſtilente lingua nata ſunt.Hei mihi , quibus iactor erroribus? uagor extorris , & egens,in terra Meſech, ab omnibus meorum ciuium inſtitutis,& moribus,abhorrente. In Arabiæ deſertis, & incultis locis,cum incolis Cedar, qui tabernacula crebro commutata incolunt, abſque ulla doloris aſsidui requie, & laxamento, peregrinor.

Heu mihi, quia incolatus.

Quorum quidem hominum natura adeo fera, & immanis, eſt, ut nulla uerborum mãſuetudine,& lenitate,aut uitæ moderatione, mitigari poſsit. Cogitur anima mea diu nimis apud homines exſulare humanitatis expertes , atque pacis inimicos. Equidem ad pacem ualde propenſus ſum; eoſque,quantum poſſum,pacifice,& amanter,alloquor;illi uero, in acerbiſsimam contentionem, & in dirum bellum,temere prorumpunt. Et, cum illos clementer appello,illi furenter,& contumelioſe,reſpondent . Hi ſunt mores hominum, cum quibus uiuo; hæ moleſtiæ peregrinationis huius , quibus exagitor; ita , ut deſiderio patriæ ſempiternæ conficiar.

Canticum Graduum.
Leuaui oculos meos in montes.
Pſal. 120. Apud Heb. 121.

Leuaui oculos meos.

IN tempeſtatibus,quibus uarie iactor,& in curis,quibus acerbe ſollicitor,in periculis, quibus undique cingor , non opem ab hominibus imploro , ſed oculos in ſuperam regionem erigo, unde auxilium mihi affuturum confido . Scio enim,cui credidi , illi nempe , cuius eſt & fides,& poteſtas,immenſa . Nam ab illo auxilium exſpecto,qui fecit cælum,& terram . Recte, inquit Spiritus,& ſapienter. Non patietur enim Dominus, cuius fide niteris, pedem tuum labi,& concidere; &,qui tui tuendi,& conſeruandi, curam ſuſcepit, in eo munere fungẽdo minime dormitabit. Illius uis fidem illius non ſuperat:ita omnia, quę uult, poteſt,ut,quæcumque promiſit, ualde diligenter, & uigilanter,efficiat.Itaque non dormiet, neque ſomnum capiet,qui cuſtodit Iſrael. Dominus , eſt ſalutis tuæ cuſtos,& uindex; umbraq. gratiæ ſuæ ſic dexteram tuam proteget,tantoq. robore confirmabit,ut de cunctis hoſtibus tuis inſignem uictoriam conſequaris. Nihil erit in uniuerſa natura, illis , qui in Domini patrocinio latent , infenſum:itaque neque die te ardor Solis infeſtus aduret ; neque nocte tibi noxia uis Lunæ nocebit. Dominus cuſtodiet te ab omni malo ; animamq. tuam ab interitu ſempiterno liberabit. Dominus cuſtodiet exitum tuum , & ingreſſum tuum , ita, ut,ſiue extra te, mente,& cogitatione,ducaris,ut cæleſtia,atque Diuina , conſideres , ſiue rurſus te colligas intra te,ut ineas rationem , qua actiones humanas adminiſtres; numquam eris ab illius ope derelictus . Sic te igitur in omni ſæculorum æternitate tuebitur,ut ab illo ſempiternis opibus exorneris.

Non det in commotionem pedem tuum.

Dominus protectio tua ſuper manum.

Canticum Graduum.
Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi. Pſal. 121.
Apud Heb. 122.

Lætatus ſũ in his.

VIta præſens,eſt circumuenta miſerijs; attrita laboribus ; implicata periculis ; afflicta morbis; omnibusq. doloribus,quæ mortalem naturam circumſiſtunt,obnoxia . Eſt denique exſilium,graue,acerbum, luctuoſum, multis curis,& acerbitatibus, inquinatum, ita , vt difficillimum ſit,aliqua tranquillitatis iucunditate potiri. Quomodo igitur fieri poterit, ut animus a tantis curis,& angoribus,quamdiu in hoc exſilio verſatur, acquieſcat ? firmiſsima ſpe patriæ recuperandæ. Quemadmodum enim,dum exſulabam, mirifice lætabar, cum Prophetæ reditum mihi in patriam felicem prænuntiabãt; ita,in hac peregrinatione, maximum ſolatium ex Diuinorum hominum oratione reporto , quoties dicitur ab illis , In domum Domini ibimus . Inſiſtent pedes noſtri in portis tuis, o cæleſtis Hieruſalem . O Hieruſalem,felix,atque beata,ciuitas. perfectiſsimæ ciuitatis moribus,& inſtitutis,ædificata . Es enim iure Diuino ſociata; caritatis ardentiſsimæ vinculo deuincta ; pacem tuam nec odium conturbat, neque inuidia lacerat , neque ægritudo contaminat,neque metus exterret; cum omnes ciues ſint, inter ſe,caritatis ſempiterno fœdere, coniuncti,& Diuino præſidio conſeruati . Nemo enim alienus in eam ciuitatem adſcribitur.Itaque tribules omnes ſunt , non tam humana ſtirpe , quam Diuino ſemine,propagati . Nam tribules Domini ſunt, qui in cæleſtem ciuitatem,uigente fide,& religione, conſcendunt,vt teſtimonium Domini,de hereditate Iſraeli promiſſa,exitu feliſsimo comprobetur. Populus enim Dei, ipſius Domini ſatu in lucem editus eſt , ut in florentiſsima ciuitate perpetuo celebret nomen Domini.In ea namque Regium ſolium Dauidis eſt,quod , opibus Diuinis, atque ſempiternis , affluens, in omni æternitate ſæculorum permanebit.Vos omnes , qui eſtis ad nomen Domini , ſtudiis ardentibus , adiuncti , & ſtatum Eccleſiæ illius carum habetis , pro ipſius

Cuius participatio eius in idipſum.

Quia illic ſederunt ſedes.

Rogate quæ ad pacem ſunt.

Eccle-

Eccleſię pace, & felicitate, uota ſuſcipite, ut Dominus eam opibus augeat; nirtute corroboret; ſpe certa confirmet; opeq. ſempiterna communiat. Sis felix, o ciuitas ſancta; mœnia tua, pace perfruantur; ædes tuæ, opibus ſummis expleantur; totiusq. urbis ſpatium in ſumma felicitate uerſetur. Ipſe Rex ſempiternus, qui in ſede Dauidis, patris ſui, locatus eſt, eiuſmodi uerbis ciuitatem ſanctam alloquitur: Propter eos, qui me fide complexi ſunt, & ita in Dei filiis cenſi ſunt, quos iure, atque merito, Fratres, & Amicos, appello, patrem poſtulabo, ut tibi pacem tribuat, qua perpetuo gratiam illius obtineas, & numquam ab illius coniunctione diuellaris. Neque ſolum me caritas urget, ut fratrum, & amicorum, cauſſam ſuſcipiam; ſed etiam ſtudium gloriæ Diuinæ, quæ in ſuę domus incolumitate conſiſtit, me ſtimulat, & incendit, ut tibi omnia bona comparem.

Propter fratres meos & proximos.

Canticum Graduum. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Pſal. 122. Apud Heb. 123.

Ad te leuaui oculos meos.

VNdique pollicemur, Domine: multa nos pericula circumſiſtunt; fluctibus ſæuis eiicimur; nullum in tanta tempeſtate perfugium uidemus. Humanis opibus omnino deſtituti, in cælum oculos erigimus, ut clementiam tuam, o cęli dominator, imploremus. Attamen, cum certum nobis ſit, nos, peccatis noſtris, in calamitates incidiſſe, pudor, & flagitiorum conſcientia, nos impedire potuiſſet, quo minus remedium a te, a quo ſumus afflicti, peteremus, niſi nos, clementiæ tuæ magnitudo, iacentes, ad ſpem ſalutis erexiſſet. Itaque, ſicut oculi ſeruorum in manus Dominorum ſuorum reſpiciunt; ſicut oculi ancillæ a manu dominæ ſuæ minime deiiciuntur; ita nos uniuerſi, in te unum, aciem mentis intendimus; & miſera multitudo in clementia tua defixa eſt, exſpectans, quando tandem ſis nos e tantis malis uindicaturus. Victi, concidimus; bonis euerſi, uagamur; & in exſilium pellimur; uictores, ſuperbe nimis imperant; & præterea in miſeriis noſtris petulanter inſultant. Miſerere igitur noſtri, Domine; miſerere noſtri: ſumus enim ſupra modum contempti, & abiecti, & inſigni dedecore, & ignominia, cumulati. Hoſtes, diuitiis affluentes, inopiam noſtram, conuiciis petulantiſsimis, irridēt; &, ſuperbi, humilitatem deſpiciunt. omnibus igitur maximo ludibrio ſumus, & mortalium deſpicatiſsimi: & tamen fide conſiſtimus; nec, in tantis ærumnis, a ſtatu demigramus.

Canticum Graduum. Niſi quia Dominus erat in nobis. Pſal. 123. Apud Heb. 124.

Niſi quia Dominus erat in nobis.

CAlamitatibus inſtruimur, Domine; e malis diſciplinam percipimus; atque plane nouimus, quanta, & quam admirabilis, ſit tuæ clementiæ, & benignitatis, amplitudo. Et, quo periculum grauius eſt, eo, cū per te, in rebus deſperatis, ſalutem conſequimur, clarius uim tuæ probitatis experimur. Hoc igitur, o ciues, o populares, in memoriam redigamus. Si enim Dominus non nobis affuiſſet; ſi, cum homines in nos inſurgerent, non præſentem opem attuliſſet; certe, cum eorum furor in nos irruiſſet, quis eos frenare potuiſſet, quin nos uiuos abſorberent? Aquæ, copia ingenti redundantes, nos uorticibus obruiſſent; torrentes in nitę noſtræ exitium concitati uehementiſsime fuiſſent; flumen, imbribus auctum, & amplificatum, in animam noſtram furēter irruens, nos uniuerſos oppreſsiſſet. Dominus laude ſempiterna omnium uoce celebretur, qui non tradidit nos in hoſtium poteſtatem; neque permiſit, ut illi, odio, & crudelitate, furentes, nos dentibus ſuis lacerarent, atque conficerent. Benignitate tua nō ſolum crudelitatem effugimus; ſed etiam fraudes euitauimus. Anima noſtra erepta eſt de laqueo uenantium; inſidię detectæ ſunt; conatus fracti ſunt; & nos erepti ſumus. Auxilium, quo nitimur, non eſt infirmum, & imbecillum; non eſt fallax, & fraudulentum; ſed firmum, & inuictum. Eſt enim fide ſubnixum, gratia, & ope, ſtabilitum Domini illius, qui fęcit cælum, & terram.

Canticum Graduum. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion. Pſal. 124. Apud Heb. 125.

Qui confidunt.

QVid eſt hominum natura fragilius? quid rebus humanis imbecillius? quid opibus terrenis inconſtantius? Attamen, qui Domino confidunt, non nutabunt; nullo tempeſtatis impetu, de ſtatu ſuo demigrabunt; ad ſimilitudinem Sionis montis, quem templi ſanctitas, atque religio, firmat, immobiles, in omni æternitate, permanebunt. Hieroſolymam quidem terreſtrem montes undique cingunt; &, tamquam uallo, communiunt; ſed cæleſtem Hieroſolymam, incenſa fide, & non adumbrata religione, fundatam, aliæ munitiones, & operæ longe firmiores, circumuallāt. Dominus eſt enim, qui eam pręſidio ſuo circumſępit, auxilioq. ſēpiterno corroborat. Non permittet enim, Dominus, impietatis imperium in iuſtorum hereditate, & patrimonio, dominari; neque Eccleſiam, opibus iuſtitię ſempiternę ſtabilitam, hoſtium iniquitate, & hęreticorum tyrannide, & importunitate, peruerti. O Domine, cuius probitas

bitas eſt immenſa,qui iniquitatem odio ſempiterno perſequeris,benigne fac illis,qui ſeſe ad tui imitationem cōferunt;ita, ut caritatis ſtudio ſemper intenti ſint, & eorum animi numquam a iuſtitię uia,atque ratione,deflectant. Qui uero fraudes,in ficta ſpecie bonitatis,admittunt,&,dum iuſtitiam ſimulant, in uiam peruerſitatis ſe dant; adducet Dominus ad eorum cœtum, qui aperte opera iniquitatis,& iniuriæ, moliuntur;neque patietur,ullo modo ſcelus occultari,& impurum facinus,uelamento fucatæ uirtutis,atque probitatis, inuolui. Cum enim mentem Diuinam nihil omnino latere poſsit,occultæ fraudes publico iudicio uindicabuntut. Pax igitut Iſraeli tantum,hoc eſt,iuſtorum nationi,a Deo,cum omnium bonorum Diuinorum affluentia,conferetur.

Canticum Graduum.

In conuertendo Dominus captiuitatem Sion. Pſal. 125. Apud Heb. 126.

In conuertendo Dominus.

MIſera,& deteſtāda,ſeruitus fuit illa,qua Hieroſolymitani ciues,euerſi bonis, ſpoliati dignitate,deformati ignominia, cum ſummo mœrore,& acerbiſsimi doloris cruciatu, Babylonem ab hoſtibus importuniſsimis abducti ſunt. urbē opulentiſsimam,patriam cariſsimā, mores antiquiſsimos,agros amœniſsimos,libertatis iura iucundiſſima,Sionis celebritatem,templi ſanctitatem , ſacra ſollemnia,feſtos dies, ſanctiſsima cærimonia, & religione,cultos,relinquere cogebantur, ut inter hoſtes natura barbaros,moribus efferatos, impietate ſacrilegos,uitam degerent,contumelijs indigniſsimis aſsidue lacerati. Sed,quo grauior calamitas ea fuit,& ſeruitus magis diuturna, eo libertas improuiſa maiorem lętitiæ cumulum nobis attulit. Ex rebus enim deſperatis repētina lux in tenebris illis nobis illuxerat,ita,ut fructus ille tantę felicitatis nobis ſomnium eſſe uideretur. Vix enim credibile uidebatur, ut ex impotenti tyrannide,tam ſubita libertas exſiſteret. Itaque riſus, & gaudiū, ex ſpecie oris eminebat ; & lingua noſtra laudes Diuinas, cum ingenti lætitia, decantabat.

Tunc dicēt inter gētes

Tunc hoc tam inſigne beneficium gentibus admirationem cōmouebat,eoſq.ad cogitationem Diuinę clementiæ,& benignitatis,incitabat. Dicebant igitur. Et tū Deus huius nationis res minime neglexit,& illius gratia maximas actiones ſuſcepit, & opera nimis admiranda deſignauit;& quāuis illā uehementer afflixerit , eam tandem aliquando ſummis beneficiis affecit; & in patriam,cū nō mediocri dignitate,reſtituit. Hæc quidē gentes,a nobis alienæ,de nobis inter ſe, cum admiratione,cōferebant. Et merito. Singulare namque beneficiū, pondere ſatis magnum , temporis opportunitate gratiſsimum,ſignificatione longe maioris felicitatis euenturę clariſsimum , contulit in nos Dominus:quo quidem ingēti gaudio cumulati ſumus.

Conuerte Domine captiuitatem noſtram.

O clemētiſsime Domine,ex alia ſeruitute nos eripe;in aliam libertatē reſtitue,ut uere liberi ſimus. Non enim tam grauis eſt Babyloniorum dominatus,ut ſit ullo modo cum peccati tyrannide cōparādus :neque tā iucunda libertas ea eſt,qua hominum iugū a ceruice depellimus,quam ea, qua cupiditatis immanitatem fide profligamus;ut deinceps non libidinis impuritati, ad exitiū ſempiternum,ſed iuſtitiæ ſanctitati, ad gloriam immortalem,ſeruiamus. Captiuorum igitur noſtrorū multitudinem in libertatem ueriſsimam uirtute tua uindica ; & perfice , ut , quemadmodum , Auſtro flante,nubes denſantur; imbres in terram aridam demittuntur;flumina redundant ; & agri, pluuijs tempeſtiuis irrigati,lætas fruges effundunt; ita & nos,tui ſpiritus afflatu multiplicemur;& , gratiæ tuæ fluentibus aquis oppleti,fructus uberrimos iuſtitiæ , ad tui nominis gloriam , proferamus. Sic autem eſt ordine tuo comparatum, ut caligo lucem , labor quietem,mæror lętitiam, afflictio uoluptatem,antecedat. Qui ſeminant,in ſeminando laboribus atteruntur ; qui metunt,ſeminantiū labore,cum iucunditate, perfruuntur. Sic ſancti uiri,qui olim legi operam nauabant, ſine fructu, & cum multis lacrymis,fidei ſemina conſerebant; qui uenturi ſunt,ex eorum laboribus fructus eximios,cum lætitia ſumma,percipient. Quemadmodum igitur & nos,cum mærore in exſilium pulſi, cū lętitia reuocati ſumus;ſic iuſtitię ratio poſtulat, ut in huius uitę curſu,qui ſemen iuſtitię cū lacrymis ſpargit,cum ſumma uoluptate manipulos intra mentē,ad fructum ſempiternę glorię,recōdat.

Canticum Graduum.

Niſi Dominus ædificauerit domum. Pſal. 126. Apud Heb. 127.

Canticum Graduū Solomonis.

HIc, Solomonis nomen appoſitum ſententiā eſſe ad ſpiritum Chriſti referendam aperte deſignat. Nec enim Solomon carmen hoc compoſuit;nec fuit carmen ad illius gloriam modulatū; ſed ad uim illius Solomonis explicandā,cuius ſpiritu domus ędificantur ; ciuitates conſeruantur ; genus electum multiplicatur ; hoſtes conciduntur . Satis enim peruulgatum eſt , Solomonis nomine ſæpenumero Chriſtum ſignificari ; ſine cuius ope nihil feliciter adminiſtrari,nihil recte procedere,nihil ad optatum finem perduci, ullo modo poterit. Sine me(inquit ille)nihil poteſtis facere. Inquit igitur in eandem ſententiam Dauid:

Niſi Dominus ædificauerit domū

Niſi Dominus ædificauerit domum , & ſobolē ex legitimo matrimonio felicē protulerit,ſine ullo fructu operam ſuam in nomine ſuo propagando, & familia multiplicanda,conſumet,qui ſumma ſollicitudine in domus ſuæ curatione cōflictabitur: Niſi Dn̄s ciuitatem cuſtodierit, fruſtra in ea tuenda uigilabit,qui Reip.curam ſuſceperit. Summa igitur uel rei familiaris, uel publicæ, feliciſsime gerendæ ratio,in Domini præſenti ope conſiſtit. Illo namque omnia moderāte, familiæ multiplicātur,

uirtutis opinione florent, honeſtatis opibus exco luntur,& in oculis oīum ſunt: ſimiliter & reſp. in quam Dominus idem couiicit oculos, bonorum affluentia,& tranquilla pace,fruitur,& cõtra omnes hoſtiles impetus inuicto preſidio cõmunitur.

Vanum eſt uobis ante lucem ſurgere.

O uos homines, quos uel rei domeſticæ, uel publicę,nimia cura ſollicitat,qui,ante lucem exciti, laborem ſuſcipitis;qui nimis ſero corpus, & animum,nimio labore deſeſſum,neceſſaria quiete reficiendum curatis;quorum cibus eſt cum uitæ ſollicitudine,& doloris acerbitate,coniunctus;intelligite tandem,aliquando,uos fruſtra conari, omnesq. ueſtros labores irritos fore, ſi non in Domini præſidium ſumma fide reſpicitis; & in illius benignitate omnia præſidia uitę collocatis. Vt enim multum uigiletis, & laboretis,ſummaq. induſtria rebus ueſtris conſulatis, & in oēs partes ingeniū uerſetis,nullum fructū ex ueſtra ſollicitudine capietis. Contra uero, Dñs eos,quos diligit, curis

Cum dederit dilectis ſuis ſonū.

leuat;ſollicitudine liberat;ex omnibus angoribus educit;& ita quietos,& confidẽtes,efficit, ut, ſine ullo metu,ſomnum capiant. Vt enim infirmi præſidij uanitas,homines nimis anxios, & ſollicitos, efficit, ita, ut fremitus etiam inanes exhorreant; ita fides in Deo locata conſtantes,& quietos,reddit,& in magnis etiã malorum tempeſtatibus intrepidos.

Ecce,hereditas Domini.

Horũ autem hominũ cœtus,& multitudo,eſt hereditas Dñi,quã diligentiſsime colit;quã uigilãtiſsime tuetur; quã incrementis amplificat; qua mirifice delectatur. Merces autem, atque fructus,hujus hereditatis ampliſsimę, quã ſibi proponit,eſt filiorũ multitudo,qui parentũ fidẽ,& pietatem,ſãnctiſsimis ſtudiis,& actionibus, imitentur;& uentris fructus origini, ex qua principium duxit,uitæ puritate,ſimillimus. Vt ſagittæ in manu uiri robuſtiſsimi,ita ſunt filij e parẽtibus fortiſſimis, in iuuentutis flore,procreari. Cũ ſint enim ſani,atque bene ualẽtes,& diligenter enutriti,hoſtibus terrori ſunt,& parẽtibus pręſidio,atque uoluptati,ita,ut in illorũ uirtute facile cõquieſcant. Quid.n.clarius, & felicius, generatione Diuina, ſanctiſsimorũ hoium diſciplinis,exẽplis, & fidei cõſtãtia,& religionis ſanctitate,progenita? O beatos illos uiros, qui ſagittis huiuſmodi pharetras ſuas impleuerint;qui partu feliciſsimo multos filios opibus iuſtitię florentes ediderint; multosq. mortales ad nomen excelſi,atque ſempiterni,Regis adiunxerint. Quanta cõfidentia in hominum cõuentu,& celebritate, hoſtes ſuos,qui crimẽ illis intendere uolent,& quanta cũ gloria,refutabunt.

Canticum Graduum.

Beati omnes qui timẽt Dominum. Pſal. 127. Apud Heb. 128.

Beati omnes qui timent Dominum.

FElix,qui Dñm timet,omnemq. uiam ſuã lege illius moderatur. Nã,ſi omnes tuas actiones, & uitę conſilia,ad legẽ Diuinam direxeris,nemini nocebis;nemini iniuriã inferes; nullius famã falſo teſtimonio maculabis;nõ fraudibus,& dolis,& malis artibus,opes augebis;ſed labore iuſtiſsimo manuũ tuarum uictum cõparabis; nullumq. tibi emolumentũ erit ſtudio iuſtitię,atque pietatis,antiquius. Cibus igitur tuus,induſtria legitima quęſitus,acerbus tibi eſſe nõ poterit, ut ſunt oīa lucra, quæ iniquitate pariuntur. Pręterea,labor tuus nõ erit inanis. Quæ enim expetis,quæ cõſectaris,ad quę uotis oībus adſpiras, feliciſsime conſequeris. Oībus enim bonis egregie cumulaberis. Neque ſolum opibus ueriſsimis abundabis, ſed etiã ſobolẽ procreabis,tui nominis, atque uirtutis, heredem. Vxor enim tua, non lectũ genialem libidine nefaria polluet;ſed pudorẽ, & caſtitatẽ, unice colet;& tibi,ut fructifera uitis ulmo,cũ fide ſumma, ſẽper adhærebit;neque tibi leges imponet,ſed tibi libenter obtẽperabit;neque foris otioſa uagabitur, ſed in lateribus domus tuę uerſabitur, ut ipsã domũ, pro parte ſua,ope ſalutari,fulciat,uniuerſęq. familię,ſingulari ſedulitate,proſpiciat. Itaque,ex fideli coniugio, multiplicata tibi ſoboles orietur,quæ quidem,ut oleæ propagines, ex ipſius oleæ radice pullulantes,eã undique cingunt;menſam tuã circũſiſtet,ut tuis,nõ alienis,cibis alatur,& in oculis tuis ſit,ut,tuę uirtutis monitis,& exẽplis,erudita, oris tui effigiem,uigenti pietatis ſtudio, cõſeruet. Cum uero animi matrimoniũ ſit longe felicius,ſi eſt legitime contractum,is certe feliciſsimus erit optimo iure numerandus,qui ſe minime diſciplina adulterata cõtaminat,ſed, ad ſobolis legitimæ propagationem,conſortium ſibi doctrinæ purę,atque ſalutaris, adiungit, unde plantaria uirtutis oriantur,quæ ſint, & uenuſtatis ſpecie, & fructus exſpectatione,gratiſsima. Hac quidem felicitate potietur uir ille,qui timet Dominum. Nec enim, qui ſollicite circumcurſat, qui labore aſsiduo premitur,qui omnes uias augendæ pecuniæ diligenter indagat,qui principibus adulatur, qui ex multitudinis opinione pendet, ille beatus eſt,ſed is, quem Deus, gratia, atque benignitate, ſua complectitur. Qui igitur Deum timet, & uigenti fide gratiam Diuinam conſequitur, ad beatam uitam perueniet,& non ille,qui,ſine timore Dei, ſollicitudine, labore, induſtria, ſagacitate, omnes mortales ſuperare conabitur. Via igitur ueriſsimæ felicitatis, ſimplex, & aperta, in timore Dei conſiſtit: quam dum plerique mortales ignorant, in miſeriam ſempiternam, curſu præcipiti, deferuntur. O beatum illum uirum, qui hanc unam

Benedicat tibi Dominus ex Siõ.

uiam ſalutis inierit, nec ab ea umquam, ulla, uel utilitatis,uel uoluptatis,ſpecie,deceptus, aberrauerit. Benedicet enim tibi Dominus,o ſapientiſſime uir,qui in hanc uiã ingrederis,ex Sione, unde lex nõ anxię ſeruitutis, ſed iucundæ libertatis,ad ſalutẽ,lata fuit; ut bona cęleſtis Hieroſolymæ, ad uitæ ſempiternæ fructum,perſpicias. Sic autẽ cernes filios filiorũ tuorũ bonis ſempiternis affluentes; nomenq. tuũ nullis ſęculis obliuione delebitur. Pax.n.non eſt impiis,ſed Iſraeli,hoc eſt,homini,ſtudio iuſtitię uehementer inflãmato, conſtituta. Impius enim, eſt triſtiſsimis curis implicitus; metu frequenter exanimatus; uerorum bonorum inopia cõflictatus;diſcordia turbulentiſsima diſtractus;doloribus aſsiduis oppreſſus;ita,ut nullum pacis fructum guſtare aliqua ratione poſsit.

Contra

Contra uero, pius homo, in quem uerіſsime Iſraelis nomen conuenit, cum ſit tabifica cura uacuus, acerbiſsimo metu ſolutus, bonis uerіſsimis oppletus, & rationis imperio facillime oēs motus inteſtinos coerceat, & incenſa fide cunctas ex animo ægritudines repellat, & ſpe firmiſsima Diuini ſtatus exſultet; in pace ſumma, cum uoluptate inexplicabili, uerſatur.

Canticum Graduum. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Pſal. 128. Apud Heb. 129.

HVic paci, qua Iſraelem ſolum frui Sapiens dicit, multa ſimul aduerſari uidentur. Quid eſt enim tam exercitum, quam hominis iuſti uita? Illam enim inuidia frequenter impugnat; illam improbitas inſectatur; illam impietas odio acerbo perſequitur; illi omnes undique inſidiæ cō parantur. Potuiſſet igitur iuſtus de condicione uitæ ſuæ lamentari, ſi non fuiſſet de uerіſsima pacis ratione, Diuino ſpiritu, diligenter eruditus. Sic autem dicit: Multorum in me inimicorum impetus ab adoleſcentia mea pertuli; multi hoſtes acerbi, & implacabiles, omnibus me conatibus impugnarunt. Quocirca, multi fortaſſe dicent, me pacem hanc, qua iuſti homines potiuntur, minime fuiſſe conſecutum. & ipſe interdum huius tam aſſidui belli cogitatione ſollicitor. Verum fides me confirmat, atque plane docet, hominis iuſti, & in gratia confirmati, pacem, minime turbari poſſe. Vt enim uiri robuſtiſsimi pax, amentia puerorum conuelli non poteſt; ita huiuſmodi iuſti grauitas, & cōſtantia, nullo modo perditiſsimo conatu impietatis exſtinguitur. Sic autem fit, ut pax iſtius iuſti, nulla improborum hominum importunitate uioletur. Dei enim coniunctione perfruitur; animi partes inter ſe optime cōuenientes habet; præſidio Diuino confirmatur; ita, ut hominum perditorum coniurationes non extimeſcat; ſic autem fit, ut illius pax ſemper integra, & inuiolata, permaneat. Ab adoleſcentia quidem fui ſumma contentione ab hoſtibus oppugnatus, nullo tamē modo ſuperatus. Nihil enim eorum, quæ moliti ſunt, efficere potuerunt. Necem afferre nitebantur; & uitam meam Diuino præſidio tegi uiderunt: turpitudinem infligere uolebant; & nomini meo materiam amplioris honeſtatis, & decoris, attulerūt: opibus euertere concupierant, & me in ſummo dignitatis gradu locatum adſpexerunt: multiſq. modis perſpicuum fuit, nullis impietatis uiribus poſſe pietatem de ſtatu ſuo cōuelli. Qui enim in Dei tutela, & patrocinio, latent; quo tandem modo poterūt ab hominibus impuris de ſuę dignitatis amplitudine deturbari? Atqui nihil fuit ab hoſtibus, ad meam perniciem, & interitum, prætermiſſum. Supra dorſum meū aratores aratrū impreſſerunt; ſulcum longiſsime prouexerunt; ut me deprimerent, & abijcerent, ſummo opere pugnauerunt; peſtem in me teterrimam machinati ſunt; ut ſementem calamitatis, & ignominiæ, in corpore meo facerent, coniurationem inierunt. Dominus tamen, cum ſit iuſtus, perditiſsimis conatibus occurrendum exiſtimauit; impiorumq. funes ita præcidit, ut cogerentur arationes deſerere. Ignominia deformentur, atque retrorſum in effuſam fugam cōpellantur, qui oderunt Sion, Montē uidelicet, ſempiterni templi religione ſanctiſsima cōſecratum. Perſequuntur enim cæleſtis ſapientiæ diſciplinā; religionis puriſsimæ ſanctitatem; ſanctorum hominum cœtum; Regnum opibus Diuinis florentiſsimum; & bellum denique impium, & ſceleratum, contra Dei imperium moliuntur. Vt igitur illorum opes ſint ad ſpeciem illuſtres, & amplæ; repente tamen concident, & interibunt. Nam, perinde atque fenum, quod in domorum tectis enaſcitur, cum neque radices agere, neque humorem genialem elicere, poſsit, quāuis in principio inani uiriditate niteſcat, antequam colligi poſsit, exareſcit; ita, qui, ſine Diuini ſpiritus cultura, in hominum oculis exſurgūt, & opibus efferūtur, antequā maturitatem aſſequantur, & fructus utiles ex ſe fundant, exuruntur. Non igitur ex illis meſſores uolam manus implebunt; &, qui manipulos uinciunt, ex illis, quid in ſinum inſerant, non habebunt; &, quod in magnis meſsibus fieri ſolet, illis certe non eueniet. Cum enim fruges lætiſsimę colliguntur, non ſolū meſſores exſultant, ſed uiatores etiam illis, cum Dei laude, de frumenti ubertate, & copia, gratulātur, & illis, inuocato nomine Domini, benedicūt. Impiorum autem uiriditas, cum protinus euaneſcat, nullum fructum proferet, nec ullam ſpem futuræ ubertatis oſtendet; immo multos mortales exitu diriſsimo perterrebit.

Sepe expugnauerunt me.

Non potuerunt mihi.

Supra dorſum meum fabricauerunt.

Dominus iuſtus.

Canticum Graduum. De profundis clamaui ad te Domine. Pſal. 129. Apud Heb. 130.

MVltis quidem beneficijs, inquit uir ſanctus, ornatus a Deo ſum. A puluere me quidem excitauit; in principatu ſummo locauit; multis me præterea præſidijs undique muniuit. ſed, quo maior illius ergā me benignitas exſtitit, eo uehementius illius iudicium pertimeſco. Ingrati enim animi me crimine per ſummum ſcelus adſtrinxi; Maieſtatem illius impie uiolaui; gratiam illius furenter abieci; & maximis uitiorum ſordibus inquinatus, & turpificatus, ſum. Quid igitur tūc mihi faciendum fuit? Salutis ſpem omnino deponerem? immaniſsimo hoſtis imperio, qui me ad ſe, lenocinijs, frauduleter allexerat, addicerem? ita facinoris admiſsi magnitudine perterrerer, ut, conſcientia oppreſſus, obmuteſcerem? Non prorſus. Numquā enim ita me recordatio mei ſceleris exanimabit, ut Diuinæ probitatis recordatio me non mirifice iacentem, & prope exanimatum, reficiat? Quid igitur feci? Cum me cernerem in profunda flagitiorum colluuione demerſum, ad te, Domine, clamaui; opē tuam, maximis uocibus, imploraui;

De profundis clamaui.

ſumma contentione flagitaui, ut aures tuas, ad preces meas clementer accipiendas, erigeres.

Si iniquitates obſeruaueris.

Si enim iniquitatis noſtræ pondus, & grauitatem, ad ſummi iuris examen, reuocaueris; &, cum ſis uimis noſtris peccatis offenſus, te nobis implacabilem pręblueris; flagitiaq. noſtra memoria perpetuo conſeruaueris; quis tandem magnitudinē tuę ſeueritatis effugiet? Quis iræ tuæ uim, & acrimoniam, delictis infeſtiſsimam, ſuſtinebit? Omnes enim, peccatis infecti ſumus, & per ſummā imbecillitatem, cum in loco periculoſo, & pręcipiti, uerſemur, paſsim prolabimur, & in offenſionē tuę Maieſtatis, ſingulis prope horis, incidimus. Si igitur pro meritis uoſtris fuiſſet a te pœna, ſine ulla ſpe clementię, cōſtituta, ſempiterna miſeria, cū ingenti cruciatu, fuiſſet nobis omnibus neceſſario ſubeunda. Religio igitur oīs iam pridē fuiſſet exſtincta. Quis enim, in ſumma deſperatione ſalutis, religioni operā daudā cenſeret?

Quia apud te propitiatio eſt: & propter legem tuam.

Sed, quia nouimus, miſericordiæ tuæ magnitudinem tecū ſemper habitare; neminiq. aditum ad clementiam, qui ad te ſupplex adierit, intercludi; fit, ut religionis ſtudiū uigeat, & multi mortales te pie metuant, & in tuę Maieſtatis placatione uehemēter incūbant. Spem igitur in Dño firmam habeo; anima mea ſpem habet collocatam in Dño; omnis illius ſpes, eſt in uerbo Dñi conſtituta. Pollicitus eſt Dñs ſalutem; pollicitus eſt libertatē; pollicitus eſt ampliſsimā dignitatē: non eſt autem Deus hominis ſimilis, ut mentiatur; non fidē hominum fluxam ſequitur, ut immutetur. Fidē igitur, quā dedit, cumulatiſsime præſtabit.

A cuſtodia matutina.

Vt igitur nocturni uigiles aurorę lucē, ut quietē capere poſsint, uehemēter exſpectant; ut lucis exſpectatione ſollicitantur; ſic aīa mea, in Dei clementiā intenta, illā lucem, uotis oībus expetitā, uehemēter exſpectat, quę eſt mūdo ſalutē, & opes Diuinas, atq. ſempiternas, allatura. Spes igitur hęc, ſanat aīos; illuſtrat mentes; confirmat uires; ueniā impetrat; uiamq. in cęlū aperit.

Speret Iſrael.

Speret igitur Iſrael; inſigniq. Dñi miſericordia nitatur: nam Dñi miſericordia, eſt latitudine, & amplitudine, mirabili, ita, ut uniuerſum genus humanū ſit, illius magnitudine, e peſte ſempiterna redimendum. Ipſe nāque Dñs, Iſraelem, non tam lege, quā fide, huius nominis ſplendore decoratū, ab oibus iniquitatibus expiatū, donis ſempiternis afficiet.

Canticum Graduum Dauid. Domine non eſt exaltatum cor meum. Pſal. 130. Apud Heb. 131.

QVo magis homo iuſtus in iuſtitię ſtudio ꝓgreditur, eo grauius illi ruinæ periculū, niſi ſeipſum deſpexerit, hoſtis importuniſsimi fraude cōparatur. Si enim, muneribus Diuinis elatus, ſibi, quod eſt gratiæ Diuinę tribuendū, inſolenter adſcripſerit; quo altius fuerat euectꝰ, eo funeſtius cōcidet, & in præcipiti, atque repentino, caſu miſerabilius frāgetur; omneſq. uirtutis neruos elidet. Nullū eſt igitur uirtutis propugnaculum, humilitate munitius; nullū pręſidium firmius; nihil denique ad ſtatum animi tuendū ſecurius. Neceſſe igitur eſt illi, qui uelit in pietatis diſciplina ꝓficere, ut, quo magis mente, & cogitatione, in cælū euehitur, eo firmius, & imbecillitatis humanæ, & uitę olim turpiter actę, memoriā retineat, ne, Diuinæ miſericordiæ munera ad ſe transferendo, oībus Diuinis muneribus, rectiſsimo Dei iudicio, ſpolietur. Huius ſingularis moderationis, & humilitatis, exemplū egregium, ad noſtrā eruditionē, in ſe, atque in uitæ ſuæ ratione, proponit ipſe Dauid. Sic enim ait:

Domine nō eſt exaltatum.

Quæcūque humana mens, ampla, & excelſa, optare potuit, oīa ex te mihi, ſumme Dñe, profecta ſunt. Integra corporis ualetudo, oris ſpecies nō deformis, uires eximiæ, uocis ſuauitas, nō mediocre dicendi, & ſcribendi, artificiū, mira pulſandi; & canendi, cōcinnitas, multitudinis fauor, principū gratia, illuſtres uictorię, ſtatus dignitatis, & honoris, ampliſsimus, nominis, & glorię, claritas; & opes ſummę, Regniq. florentis inſignia. hęc inquam oīa beneficia ex te mihi conſtiterūt. Tū, quod longe magnificentius exſtitit, maximarum uirtutum opibus aīum meum inſtruxiſti; ut populum prudentia tēperarem; hoſtes uirtute repellerem; malitiā ſeueritate coercerē; bonis benigne conſulerem; inopes æquitate, & miſericordia, ſubleuarē. Nec hoc in loco reſtitit tua erga me benignitas; ſed, ultra progreſſa, mentem meam in cęlum euexit, ſplendoreq. Diuinæ lucis illuſtrauit, ut arcana Diuina perſpicerem; humanæq. ſalutis myſterium clare cernerem; & ipſius ſalutis auctorem, pura mentis acie, contemplarer. Poſtremo, tanta, & tā admirabili, me dignitatis amplitudine cumulaſti, ut hoc munus, generis humani a peſte ſempiterna redimendi, ſemini meo delegares; & ſtatueres, ut a filio meo, a te mirabiliter aſſumpto, ſempiterna ſalus eſſet in terris, cum gloria immenſa, conſtituta. Verum enimuero, nec hæc tanta munera, & beneficia, tam multa, atque tam Diuina, dignitatis ornamenta, mihi animos extulerunt, & oculos meos ſublimes erexerunt; nec ita me geſsi, ut mihi magna quædam, atque uehementer admiranda, proponerem; & me ſupra modum, quem mihi præfinitum eſſe noluiſti, arroganter eueherem. Nec enim quidquam boni a me ipſo promi poſſe ſentiebam. Omnia igitur, quæ a te habebam, non ad meam laudem, ſed ad tuam gloriam, conferenda iudicabam.

Si non humiliter ſentiebam.

Male mihi ſit, ſi non depreſsi, & abieci, animā meam; & non mihi modum conſtitui, ne uerbum ullum inſolens prodiret ex ore meo. Quemadmodum autem puer infans, cum ab uberibus matris auellitur, ut non lacte deinde, ſed cibis ætati commodis, nutriatur, quamuis id dolenter ferat, & ploratus edat, non tamen a matre oculos deiicit; nempe, cuius cura uideat ſe alendum, & ſuſtentandum eſſe; ita & ego, qui, animi ſimplicitate, pueris annumerandus ſum, quamuis interdum a iucunditate tui ſpiritus amouear, idque ægerrime patiar, non tamen ſpem tuæ benignitatis abiiciam, ſed in te ſemper intuebor, quem cōfido mihi minime in angoribus uitæ defuturū. Summa autem orationis hęc eſt; ut is, qui uelit

in iuſtorum numero adſcribi,nihil ingenio, nihil induſtriæ,nihil artibus humanis,nihil opibus terrenis, attribuat;ſed omnem ſpem uitæ,ſalutis,dignitatis,immortalitatis,in Deo tantum reponat, & ab eo numquã decidat, quamuis ſe uideat moleſtijs innumerabilibus implicatum;ſed firme ſecum ſtatuat, ſe numquam fore, quamdiu in fide permanſerit, ab ope Diuina deſerendum.

Canticum Graduum.

Memento Domine Dauid. Pſal. 131. Apud Heb. 132.

HOc carmine ardentiſsimum ſtudium uiri ſanctiſsimi declaratur,quo aduentum Chriſti cupiebat, in mentis oculis habebat, pro cuius

Memento Domine.

celeritate uota nuncupabat.Itaque ait: Recordare,Domine Dauid,& redige in memoriam, quam multos labores, abſque ulla cauſſa, pertulerit, & quanta conſtantia,in omnibus ſuis ærumnis; neque ſtudium manſuetudinis,& benignitatis, erga eos,a quibus uexabatur,omiſerit; neque ſpem ſalutis,quam in te collocatam habuerat, abiecerit. Vtriuſque rei maximum fructum cepit. Inimicorum enim impetum ab illius capite repreſsiſti; & illum ſaluum, & incolumem,ornamentis quã-

Sicut iurauit Domino.

plurimis affeciſti.Ardet igitur ille religionis cupiditate; nomen tuum omnium prædicatione celebrari deſiderat: quod ut rite fieri poſsit,templum opibus ſummis ædificare cogitat,in quo Maieſtas tua,cum fœderis ſanctiſsimi monumento, in ſede ſtabili,conquieſcat.Indignum enim ſanctitate, & amplitudine,tui nominis arbitratur,arcam fœderis euagari,nec ullam certam ſedem, in qua tandem conſiſtat,habere. Quocirca ſanctiſsimo iureiurando ſe tibi conſtrinxit;idq. uotum fecit,ut omnes ſuas cogitationes ad auguſtiſsimi templi fa-

Si introiero in tabernaculum.

bricam conferantur. Deteſtabilis, inquit ille, & uehementer exſecrandus ſim, ſi in domus meæ tabernaculum (ſic enim libet appellare domicilium, manſioni huius uitæ adeo breuis accommodatum) intrauero, ſi cubilis mei inſtratum lectum adſcendero,ſi me quieti dedero,ut ſomnum iucunde capiam, antequam inueniam locum exſtruendis ædibus Domino conſentaneum; atque mentis oculis deſignem ſedem Deo, quem Iacob ſanctiſsimum ſemper habuit; & qui poſteritatem illius, manu ſemper forti,& inuicta, protexit. Nec enim ferendum eſt,cum nos late,atque magnifice,habitemus,tabernaculum Domini uagari,& a loco in locum transferri,& pellibus tan-

Ecce audiuimus.

tum ab illo imbres, & tempeſtates, arceri? Atca quidem Domini fuit in hoſtium poteſtate: quo quidem malo nihil fieri tunc potuit acerbius, & calamitoſius. Erat enim Iſrael ſpoliatus omni gloria, & dignitate, & orbatus omni præſidio; ſtudiumq. religionis exſtinctum. Reſpexit Dominus populum ſuum; hoſtes afflicti ſunt; & arca reſtituta. atque, primum, in Betſames,quod nomen Domum ſolis deſignat, reducta, conſedit. nunc Ephratam allatam audiuimus. Sol e tenebris exortus eſſe uidebatur, qui mentes noſtras ingenti lætitia compleuit. Inde in Cariatharim (quod opidum a ſiluis nomen inuenit, idem enim ualet quod Siluarum ciuitas) importata fuit.eo nos ipſi repente contulimus,ut amiſſum decus inueniremus; & adſpectu tantæ felicitatis,Diuinitus oblatæ, frueremur; & ſcabellum ſaltem,in quo pedes Domini conſtiterunt, debita religione coleremus. eo itaque gens, Iſraelis ſatu edita,certatim,cum hoſtiis,& muneribus,ut Maieſtatem Domini propitiam redderet, commeabat;nec illam uiæ aſperitas, neque ſiluarum denſitas,neque loci parum celebris obſcuritas, deterrebat,quo minus eo ad te multi mortales adirent.

Sed, quouſque tandem, in procuranda religione, peregrinabimur? Cur non tandem arca ſanctiſsimi fœderis in uno tantum loco permanebit? Cur tamdiu ſignis hærebimus, & tantis motibus fluctuabimus?Non eſt mihi conceſſũ,templum abſolutum cernere:at ſaltem locũ templo,per te,intueri,& deſignare, licebit. quamquam non nimis de hoc templo,quod filius meus ædificabit, laboro; niſi quatenus alterius templi ſanctitatem, & magnificentiam,deſignauerit. Surge,iam tandẽ,Domine,ut ingrediaris in Requiem tuam, tu,& arca roboris tui.Quæ nam eſt tua requies appellanda?

Surge Domine in requiem.

Non ne perſpicuum eſt, requietem eſſe operis abſoluti fructum,& laboris, in opere magno cõſumpti,laxamentum?At tu,Domine,abſoluta mundi fabrica,non omnino conquieſti;quia alia multa tibi munera maiore cum ſtudio, facienda,reſtabãt; neque,cum populum tibi fœdere deuinctum,quẽ, ab Aegypti tyrannide liberatum,in promiſsis ſedibus locaſti,quietem parare potuiſti: cum populo enim rebelli, & ingrato, qui cum lege tua bellũ gerebat,aſsidue dimicabas. Quæ igitur erit requies tua?Illa certe,quam, opere omnium maximo,diligentiſsime perfecto,omnibuſq. ſuis numeris abſoluto,pleniſsime conſequeris.Quod autem opus illud eſt?Iuſtitiæ ſplẽdor, & pulchritudo. Eſt enim Iuſtitia,Diuini decoris imago;ſẽpiternę Maieſtatis effigies;cæleſtis uenuſtatis,& totius cõcinnitatis,ornamentum. Ad huius operis admirandi perfectionem,omnia,quæ deſignas,& efficis, a te, ſummo ſtudio,ſedulitate,induſtria,cõferuntur.Ergo,cum ſempiternum tẽplum, in quo ſemper acquieſcas,exſtruxeris; cum arcã fœderis ſempiterni,in quam omnes Diuinæ ſapientiæ theſauri condendi ſunt,in perpetua ſede locaueris;cũ ex ea uires inuictas,quibus hoſtes euertas,admirabili ratione deprompſeris; cũ denique peccati tyrannidem,& robur,exſtinxeris;& iuſtitiam ſempiternã, opera filij tui,in terras induxeris; tum demum requie iucundiſsima perfrueris.Tũ enim nouæ religionis ſanctitas eminebit.Nã ſacerdotes tui,non,

Sacerdotes tui induantur iuſtitiã.

antiquę legis infulis amicti,ſacra adumbrata conficient;ſed,iuſtitię ornamentis exculti,uetiſsimas, & gratiſsimas,hoſtias immolabunt:ſancti tui,nõ bonis terrenis,ad breue tempus, expleti, gaudebunt; ſed,ex immortalibus,& Diuinis,opibus, egregie cumulati,triumphabunt. O ſumme Dñe, propter fœdus,quod cũ Dauide, ſeruo tuo,ſanctiſſime percuſsiſti, ne differas aduentũ Chriſti tui,te

ſpiciat nos tandem uultu clementiſsimo, ut animos noſtros e cũctis malis eripiat, & oĩbus bonis

Iurauit Dominus Dauid.

afficiat. Qua uero fiducia tantam uim mihi bonorũ de benignitate Diuina pollicear, operæ pretiu erit oſtendere. Promiſſo tenetur Dominus, quod ſanctiſsimo iuramento confirmauit. At ueritas illius non poteſt immutari; & fides illius non poteſt infringi. Sed, quid eſt, quod futurum pactione ſacratiſsima recepit? Filium, inquit ille, qui ſtirpe, & ſanguine tuo, procreabitur, in ſede tua collocabo; ut Hieroſolymis imperet, & Iudæis, qui cordis circumciſione fuerint inſigniti, iura preſcribat. Omnes autem, qui ad illius nomen adiuncti fuerint, in filiis tuis numerabuntur. Qui ſi pactum meum ſeruauerint; & teſtimoniis meis, quibus illos erudiam, obſecuti fuerint; felicem etiam, atque beatam, cæleſtis doctrinæ propagatione ſobolem procreabunt, quæ tecum ſolio Regni ſempiterni perfruetur.

Quoniam elegit Dominus Sió.

Elegit enim Dominus Sionem montem ſanctum ſuum, cæleſtem, atque ſempiternum, Diuinis opibus, & ornamentis, iuſtitiæ cultum, cæleſtiq. præſidio circumſæptum; & in eo ſibi ſtabilem ſedem, & domicilium, egregie concupiuit. Hæc, inquit Dominus, eſt requies mea ſempiterna: non uagabor amplius. nam in Eccleſia mea ſedem immutabilem mihi conſtituam, quia illam incenſo deſiderio complexus ſum. Illam igitur ſemper annonæ copia, & ubertate, ſuſtentabo;

Viduã eius benedicens

pauperes illius, pane ſalutari reficiam; ſacerdotes illius, ſalutis ornamentis, & ſplendido cultu, ueſtiam; & homines, ſanctitatis gloria præditi, uoluptate ſumma perfuſi, uocibus egregio concentu modulatis, Domini laudes celebrabunt.

Super ipsũ efflorebit ſanctifica-tio, uel diadema eius.

Ibi Danidis regnum, quod deletum uidebatur, Diuinis opibus inſtaurabo, & amplificabo; Chriſtiq. mei ſplẽdorem, a me iampridem excitatum, latiſsime diffundam. Hoſtibus illius maculam extremi dedecoris inuram: at illius Corona, inſigne Regiæ dignitatis ornamentum, erit, in omni ſæculorum æternitate, florentiſsima.

Canticum Graduum Dauid. Ecce quam bonum & quam iucundum. Pſal. 132. Apud Heb. 133.

ALtiſsimus perfectionis gradus eſt, cum uniuerſi Chriſtiani, artiſsimo inter ſe amoris uinculo deuincti, ita mente, & ratione, ad Dei gloriam conſpirant, ut omnes idem ſentiant; & nemo ſit, qui quidquam habeat ab aliorum uſu, & utilitate, ſeiunctum. Signum enim tunc certiſsimum eſt, ſpiritum Chriſti, qui pacis auctor eſt, in cœtu illo dominari, & ſeditionis principem a finibus

Ecce quam bonum.

ſanctæ ciuitatis expelli. Ait igitur Dauid: Quam bonum, & ſalutare, quam honeſtum, & prædicandum eſt, ita cõuenientes fratres eſſe, ut ſimul ſemper habitent, & ita ſint caritatis fœdere copulati, ut ex omnibus una mens, & ſenſus, fiat, & una in omni uitę ratione uoluntas? Fratres illi uere ſunt, non modo, qui ex uno parente, propagatione ſeminis, exorti ſunt; ſed etiam, qui, incorruptibili ſemine uerbi Dei, ſecũdum uiuæ, atque uigentis, fidei rationẽ, generati ſunt. Diſſenſionis enim in complexione ſeminarium, eſt in natura corporis inſitum. Inde fit, ut ſæpenumero, qui eiſdem parentibus orti ſunt, hoſtili inter ſe complexione diſſentiant. Qui uero ſunt ex Diuino ſpiritu geniti, cum carnis importunitatem exſuerint, & quodammodo in naturam Diuinam conuerſi ſint, in qua nulla poteſt locum habere diſſenſio; neceſſe eſt, ut omnes idem ſapiant, cum ſint inter ſe, & integritate uitæ, & ſpecie formæ, ſimillimi.

Sicut unguentum in capite.

Vt igitur unguentum illud, ex odoribus ſuauiſsimis ſingulari artificio confectum, quo ſummus ſacerdos Aharon conſecratus exſtitit, ſic in caput illius effuſum fuit, ut inde illius barbam, neque barbam tantum, ſed ueſtis etiam limbum, imbueret; ita & illi, unguento lætitiæ, quod ex capite noſtro, nempe ex Chriſto Pontifice maximo, in omnes, qui in illum, animis puris, intuẽtur, copioſiſsime redundat, ita delibuti ſunt, ut fragrantiſsimos Diuinæ uirtutis odores longiſsime diffundant. Et, perinde atque ros, qui dimittitur in Hermon, in Sionis colles ita cadit, ut terræ faciem, inducta uiriditate, lætificet; ſic gratiæ Diuinæ ros ita piorum animos, & fertiles, & amœnos, reddet, ut ex ſe uberes, & ſalutares, fructus, ad Diuini nominis gloriam, producant.

Quoniam illic mandauit Dominus.

Sic enim ſanxit Dominus, ut in huius ſanctæ Reip. communione uigeret Diuinorum bonorum affluentia, atque uita ſempiterna.

Canticum Graduum. Ecce nunc benedicite Domino. Pſal. 133. Apud Heb. 134.

VT primus gradus in ſe ſigna mœroris, & calamitatis, qua uir iuſtus uexatur, expreſſit; ſic commodum fuit, ut ultimus ingentis lætitiæ ſigna contineret. Vir enim ſanctus, cum omnia Diuina bona, quibus Deus Eccleſiam ſuam Chriſti meritis, atque ſanctitate, cumulauit, in memoriam redigeret, omnes, qui ſe in cultu ſanctiſsimi nominis excellentius gerunt, exhortatur, ut omnem uitam in Domini gloria celebranda conſumant.

Ecce nunc benedicite

Sic enim ait: Cernitis ne, uiri ſancti, quot, & quanta munera, ſummus Dominus in populum ſuum congeſſerit? quantis opibus, & ornamentis, illum decorauerit? quam firmis præſidiis inſtruxerit? Vobis igitur, tantis rebus, indormire non licet. Cum enim ingrati animi crimen, & ſcelus, ſit maxime deteſtandum, tum maxime uobis, qui eſtis præcipue miniſterio religionis illius conſecrati. Domini igitur laudes perpetuo concinite, omnes, qui in illius æde conſiſtitis. Neque ſolis exortum exſpectetis; ſed ante lucem, in ipſis noctis tenebris, euigilate, ut Domini laudibus, tota mente, eruiatis. Intendite manus in ſummum illud, atque ſempiternum, ſanctitatis ſpecimen, quod legis æternæ uim, quod immenſæ miſericordię monumentum, quod uitæ cæleſtis alimẽtum, quod Regię Maieſtatis inſigne, cõplectitur; quod

angeli

Digitized by Google

angeli intuentes admirantur, & perpetua laudatione concelebrant. Illi igitur clementiſsimo Domino, perpetuo laudem tribuite. Tibi, o uir, qui pietatem unice colis, benedicat Dominus ex Sion,e templo ſancto ſuo,& ex arca fœderis æterni,in quo ille ſibi ſedem ſtabilem,atque ſempiternam,conſtituit,qui fecit cælum, & terram.

Primus Pſalmus poſt Cantic. Graduum.

Laudate nomen Domini, laudate ſerui Dominum. Pſal. 134. Apud Heb. 135.

QVam me iuuat ſanctiſsimi Regis exemplũ, cuius ingenium,ſtudium,inuentio,& eloquentiæ nis, in unius Dei laude conſumitur. Sapienter enim uidit, nihil aliud eſſe perpetuo laudandum. Nam,ſi laus honeſtati, atque pulchritudini,debetur; cur non omnes laudes noſtras in unicum illud perfectæ,& abſolutæ, pulchritudinis exemplum,unde totum decus emanat, ſtudio inflammato,cõferimus?Si beneficia tributa commemorationem aſsiduam efflagitant; cur non omnem conatum noſtrum eo comparamus, ut Dominum,a quo ficti,informati,redempti, ornati,muneribusq. Diuinis affecti, & in rebus aſperis adiuti,& in periculis liberati,ſumus, dignis in cælum laudibus,efferamus?Si ingenium,ſi mens, ſi lingua,ſi denique ſenſus omnes, iure reducendi ſunt eo, unde profluxerunt; quo tandem alio ſunt omnia naturæ munera reuocanda, quam ad laudem illius,qui naturæ parens eſt,& a quo omnia ingenij præſidia, & ornamenta,conſecuti ſumus?An facinus eſt ullo modo tolerandum,ut beneficia Diuina ad laudem impuritatis, & libidinis,& furiarum,quæ bellum Deo, perditis conatibus, inferre minime deſiſtunt, impudentiſsime transferamus;&,in Dei laudibus,perpetua animi commentatione,uerſari, parum decorum exiſtimemus?Quantũ uero a contagione peruerſitatis huius abfuerit Regis huius ampliſsimi cogitatio, ipſe declarat, cum totum ingenium, quo plurimum ualuit, ad laudem ſummi Domini contulerit;uel,ut potentiam celebraret; uel, ut bonitatem laudaret;uel,ut beneficia recoleret: quod cũ ualde luculenter ſemper eſfecerit,tum in hoc carmine,quod, poſtquam per gradus omnes ad perfectionem altiſsimæ conſiderationis adſcendit, animo uehementer incitato,& inflammato,compoſuit.Sic enim adhortatur, & admonet,omnes, qui Deo miniſtrant,ut omnem uitam in Domini laudem conſumant. Laudate omnes uiri ſancti Dominum,laudate nomen Domini, omnes, qui illi eſtis,in ſeruitutem,libentibus animis,addicti. Qui ædem ſanctam incolitis; qui in atrio templi, Deo noſtro conſecrati, ut procuretis religionem, inceditis;officio ueſtro fungimini. Laudate Deũ, quia bonus eſt Dominus; nomen illius celebrate.

Laudate nomen Domini.

eſt enim iucundiſsimum.Quid enim eſt potentiſsima benignitate iucundius? Nihil enim mihi potentia prodeſt,bonitate ſecluſa; nullum mihi adiumentum attulerit bonitas imbecilla.Quid igitur eſt,quod reficere, & recreare, & iucunditate permulcere,poteſt animum, ſummis difficultatibus implicatum? Benignitas immenſa, cum immenſa poteſtate coniuncta. Vtraque autem uis, nomine Domini,non tam uoce, quam factis, exprimitur, ita, ut nulla ſuauitas ſit cum nominis Diuini ſuauitate, atque dulcedine, comparanda. Quod quidem in eo pręſidio, quo parẽtes noſtros e cunctis malis eripuit, facillime perſpectũ fuit. Iacob enim elegit ſibi Dominus;& Iſraelis poſteritatem,ut præcipuum, atque ſingulare,patrimonium, mancipij,iure, retinuit. Quamuis enim ſit Dominus omnium, & nihil ſit in orbe terrarum ab illius curatione derelictum,Iſraelem tamen ſibi præcipue tuendum eſſe decreuit,eo quod,a parentibus ſanctis eruditus, unum ſibi Deum omni pietate colendum ſtatuit; in quo omnem ſpem ſalutis,atque beatæ uitæ,reponeret. Certus enim ſum,ſolum Deum eſſe potentia magnum, uirtute inuictum,ſanctum,atque ſempiternum;Deiq. noſtri religionem omnibus deorum religionibus, partibus infinitis, excellere. In Diis enim gentiũ nulla prorſus uis inſidet:at Dominus omnia,quęcumque uoluit,effecit,in cælo,& in terra,& in mari,& in omnibus aquarum profunditatibus. Ex oris terrarum extremis, uapores excitat, quos denſat in nubes; ex imbribus, fulgores emittit; uentos,e penetralibus ſuis educit; ut aerem exagitet,elementaq. ſalutari motu concutiat; & homines etiam,incitatis procellis,exterreat.Itaque naturam uniuerſam,quemadmodum uult,impellit, agitat,& moderatur.At, quæ noſtri cauſſa fecit in Aegypto, quanta ſunt cõſideratione digniſsima? Vt enim multa prætermittam, Aegyptiorum filios,natu maximos,ab hominum filiis,ad iumentorum ſobolem,interemit. In medium tui, o tellus Aegyptia, portenta, atque prodigia, quæ ſuperbiam,& rebellionem,tuam frangeret,& contumaciam coerceret,immiſit;& Pharaonem,& exercitum illius,exſtinxit; uerum multas alias nationes mortiferis uulneribus concidit;& Reges,uiribus præferoces,internecione deleuit.Excidit Seõ Regem Amorrhæorum; interfecit Hog regem Baſan; euertit omnia regna Canahan; & in eorum poſſeſsionem, tamquam in legitimam hereditatem,Iſraelem,populum ſuum, miſit. Dominus enim cum ſit uniuerſæ regionis,quos uoluit, expulit;& in eorum ſedibus, qui nomen illius infandis flagitiis offenderant, populo ſuo hereditatem aſsignauit. Domine, nomen tuum eſt ſempiternum; Domine, monumenta poteſtatis, & miſericordiæ,quæ in ui huius ſanctiſsimi nominis explicantur,nullis ſæculis interibunt. Dominus enim populo ſuo,calumniis oppreſſo, cauſſam adiudicabit;& iniurias,illi, per uim, illatas, ſeueriſſime uindicabit;&, quamuis fuerit a ſeruis ſuis offenſus,eos, quos delictorum pęnitebit, in gratiam, cum clementia inſigni,recipiet. Veriſsimæ igitur religionis hic fructus eſt,ut Dominum, & Deum,

Quoniam Iacob elegit.

Quis ego cognoui quod magnus eſt Dominus.

Domine nomen tuũ in æternum.

habea-

habeamus, omnia cõtuentem, & animaduertentem, infinita potentia, fide, bonitate præcellẽtem, nobis in uotis, & precibus, occurrentem; qui iacentes excitet; oppreſſos ſubleuet; & iniurias, ſuis impoſitas, acerrime perſequatur. At Dij, quos gẽtes, cum ſumma ſollicitudine, & mentis angore, per ſummam dementiam, adſciuerunt, quam poterunt habere uim, ad cultores ſuos, ope aliqua tenuiſsima, fulciendos? Ex argento enim, & auro, manibus hominum, facti ſunt. Os habent, & non loquentur; oculos habent, & non uidebunt; aures habent, & nõ audient; & ita certe ficti ſunt, ut ore animam ducere, reſpirando, non queant. Similes illis fient, qui faciunt eos, & qui in illis præſidia uitæ conſtituunt. Vt enim humana forma præditi ſint; humanis tamen ſenſibus orbati ſunt. Muti enim ſunt ij, qui laudes Domini ſermonibus non uſurpant; cæci ſunt, qui opera Diuina non uidẽt; ſurdi ſunt, quorum aures diſciplinæ cæleſti minime patent; mortui denique ſunt, qui a ſpiritu Diuino derelicti ſunt. O gens, Iſraelis ſatu edita, fidem ſanctiſsimi patris imitare; uitamq. in Dei laudibus perpetuo celebrandis conſume. O ſacerdotes, qui genus ab Aharone ducitis, patris ueſtigiis inſiſtite; & Deo laudem, ſine intermiſsione, tribuite. O Leuitæ, qui ſacerdotibus operam datis, Domini laudes concinite. Vos omnes, qui Deum timetis, quacumque ex parte terrarum ueniatis, (neminem enim, qui fidem rite colit, Diuina benignitas excludit) exhortor, ut Dominum, qui uos tantis muneribus auxit, & tantis ornamentis honeſtauit, laudibus ſummis efferatis; neque uos ullo tempore capiat tã inſignis miſericordiæ, atque bonitatis, obliuio. Laudes autem omnes, ex Sione, hoc eſt, ex Eccleſiæ ſanctæ intimis ſedibus, proferãtur; cum nihil illi ſummo Domino, qui habitat Hieroſolymis, gratum, & acceptum, eſſe poſsit, quod extra Eccleſiæ ſuę fines, ad illius gloriam, comparetur. Omnes igitur rite, & ſancte, in hoc unum ſtudium, totis animi uiribus, incumbite, ut omnes cogitationes, & actiones, ad Domini laudem, & gloriam, conferatis.

Domus Iſrael benedicite Domino.

Confitemini Domino quoniam bonus. Pſal. 135. Apud Heb. 136.

Confitemini Domino quoniam bonus.

EAſdem laudes eodem ſpiritu perſequitur, ita, ut ſingulos uerſus (ſic enim interdum Muſicæ leges, maioris iucunditatis gratia, facere admonebant) eadem ſententia concludat. Ait igitur: Laudate Dominum, quia benignus eſt; & miſericordia illius eſt ſempiterna. Laudate Dominũ; cui omnes Diuinæ mentes obtemperant; quia miſericordia illius eſt ſẽpiterna. Sola potentia ſua nixus, res magnas, & nimis admirandas, efficit; quia miſericordia illius eſt ſempiterna. Qui ſingulari ſapientia cæleſtem naturam fecit, atque perpoliuit; nam miſericordia illius eſt ſempiterna. Qui ita dilatauit terram, nt ex aquis emineret; quia miſericordia illius eſt ſempiterua. Qui aſtra, ui, & ſplendore magnu, cunſtituit; quia miſericordia illius eſt ſempiterna: Solem, ut principatum, die tetineret; nam benignitas illius eſt ſempiterna: Lunam uero, & Stellas, quæ nocte dominatum tuerentur; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Qui Aegyptios, cum ſobolis eorum primitijs, concidit; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Hæc omnia geſsit nimis acriter, & ita uehementer, ut dubitare nemu poſsit, quam benigne couſuleret ſuis, & quanta ſeueritate perſequeretur pietatis inimicos; benignitas enim illius eſt ſempiterna. Vis enim Dinina clare perſpecta fuit, cum, diuiſo in partes mari rubro, per medium gurgitem uiã aperuit pupulo ſuo; miſericordia enim illius eſt ſempiterna. Itaque per medium mare traduxit populum ſunm; ut oſtenderet, nihil interuenire poſſe, quod curſnm pietatis impediret; miſericordia enim illius eſt ſempiterna. At, cum hoſtes, furore, & amentia, cæci, Hebræorum ueſtigia perſequerentur, Dominus Pharaonem, & uniuerſum illius exercitum, in medio maris rubri, præcipitem exturbauit, & fluctibus, impetu magno confluentibus, oppreſsit; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Qui deduxit populum ſuum peruaſtã, & horridam, Arabiæ ſolitudinem, ita, ut nullius rei penuria, homines, illius fidei commiſsi, premerentur; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Qui percuſsit reges magnos; nam benignitas illius eſt ſempiterna. Præcipue uero Seon, Regem Amorrhæorum, ſuæ ferociç, atque uiribus, pręſidentem; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Et Hog, Regem Baſam, populo, maximis uiribus, occurrentem; quia benignitas illius eſt ſempiterna. Et terram, eorum impijs uidelicet poſſeſſoribus ereptã, in pacificam hereditatem ſuis diſtribuit; miſericordia enim illius eſt ſempiterna. Cum abiecti, & afflicti, opem illius ſuppliciter implorauimus, reſpexit nos, ut ab ærumnis, quæ nos premebant, erueret; nam miſericordia illius eſt ſempiterna. Et nos ex hoſtium noſtrorũ immanitate clementer eripuit; miſericordia enim illius eſt ſempiterna. Neque ſolum noſtri miſeretur; ſed cunctis animantibus alimenta large ſuppeditat; nam benignitas illius eſt ſempiterna. Laudate igitur, omnes, qui eſtis beneficiis immortalibus ubligati, Deum, qui uniuerſam cæli uim, & ſplendorem, & amplitudinem, uirtute, imperio, poteſtate infinita, complectitur; miſericordia enim illius eſt ſempiterna. Nam, ſi cæli machinam, ſi mundi totius concinnitatem; ſi legis ſanctitatem, noſtri cauſſa conſtituit: ſi præſentiam ſuam, in nobis uindicandis, ttam ſæpe declarauit; ſi peccatis noſtris ignouit, & ad firmam ſpem gloriæ immortalis excitauit; quid aliud eſt nobis faciendum, quam, ut umnem uitam, ad miſericordiam illius celebrandam, conferamus?

Et excuſsit Pharaoné.

Qui dat eſcam omni carni.

Super flumina Babylonis illic ſedimus. Pſal. 136. Apud Heb. 137.

MIſericordiæ quidem Diuinæ recordatio, eſt laboris alleuamentum; angoris, & mæſtitiæ, laxamentum; ſalutaris uulnerum medicina; peregrinationis diuturnæ ſolatium; ſingulare uitæ præſidium; ſolidæ, & expreſſæ, uoluptatis inuitamentum; & iccirco cernimus, illius memoriam, frequentiſsime a uiro ſanctiſsimo, atque ſapientiſsimo, repetitam. incidunt tamen tempora, tantis doloribus, atque difficultatibus, implicata; ut ſit, animum, mærore perculſum, & ruinis oppreſſum, erigere, difficillimum. Nam mala, quibus clementiæ Diuinæ recordatio medicari conatur, peccatorum conſcientia uehementer amplificat; maxime uero, cum pœnæ, peccatis inflictæ, ita mentem deprimunt, ut uix queat ad cæli conſpectum oculos excitare. Cum uero priſcis temporibus Iſraelis poſteritas, propter impietatis ſcelus, atque perficiam, grauibus admodum plagis afflicta fuerit, tum nulla grauior, & calamitoſior, olim exſtitit ea, qua, euerſis Hieroſolymis, in miſerrimam ſeruitutem abducta Babylonem fuit. Eam autem cladem uir ſanctus cum mente Diuina proſpiceret; quaſi præſentem, ſub perſona eorum, quibus erat ea calamitas ſubeunda, acerbiſsime lamentatur. Sic igitur eos, qui eam cladem pertulere, patriæ caſum, & ruinam, deplorantes inducit. Super Babylonis flumina conſedimus, eaq. loca lacrymis, & lamentis, compleuimus, dum recordaremur tui, Sion. Veniebat enim nobis in mẽtem illa templi ſacroſancti celebritas, illa religionis ſanctitas, illa ſacrificiorum frequentia, illi feſti dies, quibus Domini miſericordiam carminibus elegantiſsimis, & cantibus ſuauiſsimis, in aſtra ferebamus; cum ſimul nobiſcum inſtrumenta muſica Domini laudes concinerent. Hæc enim oĩa ſummæ uoluptatis ſtudia, ſimul cum patriæ totius iucunditate, nobis erepta ſunt. In media igitur illa regione, quæ tantam nobis uim extremæ cladis inuexit, in ſalicibus, quæ ripas fluminis ueſtiebant, appendimus cytharas noſtras. Quid enim nobis erat opus cytharis, in tantis acerbiſſimi doloris angoribus? Muſicę namque ſtudium, otium, & tranquillitatem, requirit; nos, ſæuiſsimis aduerſæ tempeſtatis fluctibus eiecti, frangebamur: mentis alacritatem flagitat; nos uero, mente depreſſa, in luctu, & ſqualore, uerſabamur: animi libertatẽ poſtulat; nos hoſtibus impuriſsimis ſeruire cogebamur; & cogitatione tã funeſti caſus ita eramus doloribus intercluſi, ut neq. liceret nobis, neque liberet, aliud, quã exitiũ patriæ, quã flãmis exuri conſpeximus, acerbiſsime lamentari. Quin etiam, ut uulnus magis refricarẽt, & dolorem noſtrum uehementius augerent, hi, qui nos captiuos abduxerant, in lamentis noſtris inſultabant, & a nobis petebant, ut iucunde caneremus. A lacrymis, inquiunt, abſtinete; & lætum carmen, quo obiectemur, nobis concinite, ex illis, quæ canere ſoliti eratis in Sion. Hæc illi nobis, pro imperij iure, præcipiebant. Nos uero, ad hæc, Quo modo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Hoc quidem reſponſo, poſtulata importuna reiecimus. Nunquam enim libidinem canendo laudauimus; numquã modis mollibus, & effeminatis, homines ad turpitudinem illeximus; numquam, carminibus noſtris, tyrannis adulati ſumus; numquam, falſis laudibus, commenticios Deos ornauimus: omnia cantica noſtra in Diuinis laudibus uerſabantur; & in maximarum uirtutum ſtudiis excitandis conſumebantur. Ciuitas, aſſueta mendaciis, inquinata flagitiis, cõſtricta ſceleribus, dedita ſimulacris, artibus magicis, atque pernicioſis, imbuta, carmẽ Diuinum faſtidit, & laudes uirtutis aſpernatur. Fieri igitur non poteſt, ut carmen Diuinum, in terra aliena, quam Dominus deteſtatur, aut a nobis cani, aut ab impiis ciuibus cum iucunditate audiri, poſsit. Præterea, ſtudia ſunt uarie temporibus accõmodanda. Alia namque ſtudia, tempora tranquillitatis plena requirunt; alia, tempus acerbum, & luctuoſum, exigunt. Quid enim eſt minus humanum, aut magis intempeſtiuum, quam, in tempore communis calamitatis, qua uniuerſi a florente ſtatu concidimus, lætum carmen modulari? Vidi, ciuitatem ſanctam ciuium ſanguine funeſtari; uidi, muros, & mœnia, diſturbari; uidi, ciues meos, qui crudeliſsimam necem effugerant, ſpoliari, diuexari, raptari, ædesq. magnis ſumptibus ædificatas inflammari; &, quod fuit omnium malorum maximum, uidi templum Domini ſanctiſsimum diſiectum, & exuſtum, monumenta gloriæ Diuinæ in cinerem redacta, & religionem ab hoſtibus ueriſsimæ religionis exſtinctam, & nomẽ Domini ludibrio haberi, & maledictis indigniſsime conſcindi; & tamen lacrymis modum ſtatuam? & animum ab aſsiduo mœrore reuocabo? O ciuitas Hieroſolymi ſana, patria mihi cariſsima; ego ut tui memoriam deponam? oblitusque tui caſus acerbiſsimi, cytharam pulſem? aut uoce mea carmen modulate proferam? Prius obſtupeſcat manus mea, & lingua mea palato fortiter implicita teneatur, ne ſonitum uocis articulatæ, qui percipi plane poſsit, emittat, quam ego tuæ cladis obliuiſcar? omnes mei ſenſus intereant, ſi non, quoties aliqua ſpecies iucunditatis oculis meis obuerſata fuerit, ſenſum doloris, quo gratia tua crucior, lætitiæ alicuius mihi oblatæ uoluptatis anteponam. Reſpice nos tandem aliquando clementia tua, Domine; & immanitatem, qua ſumus ab illis afflicti, a quibus minime conueniebat, ulciſcere. In noſtris malis, cum multa nobis acerba, & luctuoſa, contigiſſent, tum nihil acrius eorum uoluptate, qui nos peſsime oderant, animos noſtros uulnerabat. In his autem, qui maiore nos immanitate perſecuti ſunt, Idumæi fuere. Quo quid indignius exiſtimari poteſt? Gentem, eodem principe generis propagatam, nobis uicinitate, & fœdere, coniunctam, adeo fuiſſe humanæ imbecillitatis immemorem, ut nullam nobis miſericordiam tribueret, neque cogitaret eſſe ſe eiſdem calamitatibus, quibus nos oppreſsi ſumus, obnoxiam? Non ſolum nihil

nobis

Super flumina Babylonis.

Quia illic interrogauerunt nos

Si oblitus fuero tui Hieruſalẽ.

Memor eſto Domine filiorum Edom.

nobis humanitatis gens impia, & immanis, impertiuit; neque ſolum nobis, in rebus perditis, inſultauit; uerum & hoſtes noſtros ſtimulauit, ut nos funditus perderent, opesq. noſtras exhaurirent; nihilq. omnino nobis, quo aliquantulum ab inuecta calamitate reſpirare poſſemus, intactum relinquerent.

Qui dicūt, Exinanite.

Euertite, inquiunt, euertite; nudos, & inanes, conſtituite; in fundum earum rerum, quas poſsident, penetrate; nolitote eis quidquam remittere, quo rurſus animos a debita calamitate reficiant. Hęc, precor, Domine, qui miſericordiam amplexaris, & immanitatem exſecraris, memoria teneas; ut uicem noſtram, cum opportunum fuerit, ulciſcaris. Afflicti quidem ſumus; in ſordibus, atque luctu, uerſamur; ſed ſolatio tuæ benignitatis utimur, quæ numquam illis, qui fidem in te firmiſsime locatam habuerunt, defuit, neque deeſſe umquam poterit.

Filia Babylonis miſera.

Iſraelis enim tandem recordaberis; & Perſas, atque Medos, in Babylonios incitabis, qui Babylonem euertent, & ſtragem gentis impuriſsimæ facient, ita, ut ne tenue quidem ueſtigium ſplendoris antiqui in terra, ſcelere omni contaminata, remaneat. O Babylonis reſp. quam horribilis pernicies, atque uaſtitas, tibi tandem ab hoſtibus fortiſsimis inferenda eſt. Erunt enim omnes fauore Diuini nominis incenſi, & incitati, ad te funditus euertendam. In omnes enim, eorum furor ita ſæuiet, ut ne teneræ quidem puerorum infantium ætati parcendum exiſtiment. Itaque beatus numerabitur is, qui natos tuos, in uitam recenter ingreſſos, ad rupes, nimis inclementer, alliſerit. Et, ſi tyrannicæ huius ciuitatis euerſores, & afflictores, beati reputandi ſunt; quanto beatiores erunt illi, qui, non ſub Cyro, ſed ſub Chriſto, militauerint, ut ciuitatem, ſordibus impuram, immanitate truculentam, mortifera lue peſtilentem, ſub imperio Satanæ conſtitutam, exſcindant, & ſtirpem ſceleris, & impietatis, euellant, & propagines uitiorum ſuccreſcentes, antequam uires colligant, ſine mora ulla dilacerent.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Pſal. 137. Apud Heb. 138.

CElebrat hoc carmine Dauid, ampliſsimum, & immortale, beneficium, quo fuit ille, cum uniuerſo fidelium hominum cœtu, ab impotenti Satanæ dominatu, opera Chriſti, liberatus, & in firmiſsimam ſpem gloriæ immortalis adductus.

Cōfitebor tibi Domine.

Itaque ait: Toto corde meo debitam laudem tribuam, in angelorum conſpectu, tibi, ſumme Domine, qui genus humanum ad angelos ſanctos, a quibus odio capitali diſsidebat, aggregaſti; & terram cum cælo, mirabili fœdere, coniunxiſti. Diuinis igitur mentibus, in gloria tua, carminibus, & cantu, celebranda, ſocius adſcribar; nec ab hoc ſtudio, ullo umquam tempore, deſiſtam. Supplici mente, potentiam tuam, in templo ſancto tuo, uenerabor; nomenq. tuum laudibus extollam. Vis enim tui nominis, priſcis ſęculis ignoti, & myſticis integumentis inuoluti, tunc explicatur, cum operibus admirandis miſericordiæ tuæ magnitudo, & ueritatis tuæ conſtantia, declaratur; miſericordiæ magnitudo perſpicitur, cum, nullis hominum meritis illectus, eos a tenebris in lucem uindicas, & a tyrannide peccati liberatos iuſtitiæ muneribus exornas; ueritatis autem tuæ lumen oſtenditur, cum illud ſummum beneficium, quod te nobis allaturum promiſiſti, ſumma fide tribuis; & ea, quæ fuerāt a te cum patribus ſanctis pacta, conſeruas. Olim quidem, cum populum tuum, ab hoſtibus oppreſſum, & libertate ſpoliatum, in ſtatū, unde conciderat, reuocabas, aliqua ex parte tui nominis rationem exponebas. Nam, & miſericordię munere fungebaris; & in data fide permanebas. Verum illa omnia beneficia minuta erant, & anguſta, huius comparatione, quod uniuerſo generi hominum præſtitiſti. Nunc enim uerbi tui conſtantiam, decus, & magnificentiam, ſuper omnem tui nominis explicationem, qua maiores noſtros erudiebas, mirabiliter extuliſti. Illis enim libertatem, breuis æui ſpatio definitam, conferebas; nobis autem libertatem ſempiternam attuliſti: illos, in terram, unde fuerant expulſi, reſtituebas; at nunc, ius nobis cæleſtis, atque ſempiternę, ciuitatis conceſsiſti: illorum cauſſa, tyrannos mortales concidebas; nunc autem, ut nos a cruciatibus ſempiternis eriperes, tyrannum immaniſsimum, qui imperium ſempiternum in tenebris obtinet, ex regno, quod in ſupera regione poſsidebat, in inferam regionem detruſiſti. Nunc igitur nominis tui uim, rationem, ſententiam, operibus uehementer admirandis benignitatis infinitæ, & ueritatis ſēpiternę, multo clarius, quā priſcis tēporibus explicatā, cernimus; multoq. fortius uirtute illius innitimur.

In quacumque die inuocauero.

Itaq. nox abſceſsit, Sol ſempiternus exortus eſt: dies igitur cādidus mentibus noſtris illuxit, quo quidē nomen tuum ſane fidenter imploraui, & exaudiſti me; in animaq. mea robur inuictum multiplicaſti. Celebrent te omnes reges terræ: non enim notitiam nominis tui Iudææ finibus anguſtiſsimis definiri uoluiſti; ſed in omnes gentes, & nationes, uerborum tuorum ſalutarem diſciplinam inuexiſti. Itaque iuſti omnes, quamcumque illi regionem incolerent, uerba tua gratiſsimis animis audierunt; &, ita, iuſtitiam aſſecuti, Regiæq. dignitatis ornamētis exculti ſunt.

Et cantent in uiis Domini.

Legis igitur tuæ ſanctitatem, diſciplinæ puritatem, caritatis ardorem, Diuinarum rerum ſtudiū, omniumq. uirtutum laudes, & decora, quæ Chriſti optimi maximi ſanctionibus, & inſtitutis, continentur, harmonia iucundiſsima concinent: gloria namque Domini, in Chriſto explorate perſpecta, & cognita, multiſq. ſignis in oculis omnium gentium conſtituta, ualde illuſtris, & ampla eſt, in omniq. ſæculorum æternitate prædicanda. Principes enim terræ, abiecta deſpiciunt, quamuis ipſi plerumque ſordibus turpiter inquinati ſint.

Quoniam excelſus Dominus.

At Dominus, qui ſolus eſt altus, & excelſus, quamuis in ſolio ſempiterno infinitæ Maieſtatis inſideat, non tamen humilitatem deſpicit; ſed in humiles, & abiectos, oculos ſuos conicit; & eos, qui

ſcin-

ſe inſolenter extollunt, multo ante, quam ad honores immodicos adſpirent, notos habet, ut eos de ſtatu deiiciat. Hæc igitur probitas illum adegit, ut genus humanum ruinis ſtratum erigeret; & hoſtem generis humani, imperij magnitudine præſidentem, de ſolio deturbaret. Quis igitur, qui complexus fuerit animo hanc tam inſignem Domini ſummi clementiam, hoſtis immanis minas extimeſcet, quamuis ſe periculis omnibus circumuallatum adſpiciat? Si in medium ſummæ calamitatis incidero, tu me e faucibus ipſius mortis in uitam reuocabis; manuq. tua, inimicorum meorum furorem, & immanitatem, franges; dexteraq. tua, ſemper inuicta, mihi ſalutem firme cõſtitues. Dominus, pro me ſummum pretium impendet; Domine, miſericordia tua ſempiterna eſt: opera igitur manuum tuarum ne deſeras. Tuere perpetuo beneficium tuum; &, quem profuſo ſanguine redemiſti, perire minime permittas.

Si ambulauero in medio tribulationis.

Domine probaſti me. Pſal. 138. Apud Heb. 139.

MVlti fuerunt olim homines non uulgari ingenio præditi, Diuinæ tamen uirtutis, atque probitatis, ignari, qui nullo modo adduci poterant, ut crederent, Deum res humanas curare. Mentem enim Diuinam dicebant in rerum cæleſtium moderatione tãtis eſſe curis implicitam, ut non poſſet rebus infimis prouidere; neque, ſi poſſet, Maieſtatis eſſe ducebant, Diuinæ uirtutis altitudinem hominum negotiis intẽdi. Nam, qui rebus humilibus admiſcetur, uix poterit infamiã utilitatis effugere. Hominem autem uidebãt eſſe ſimulacro, atque adeo umbrę, perſimilẽ; omnesq. res humanas uarie turbari, atque commiſceri; nihil eſſe periculis uacuum; nihil metu, & ſollicitudine, liberum; nihil firmo, & conſtanti, iudicio, conſtitutum; ſed omnia, in uarias partes, inconſideratiſsimę temeritatis, & inſaniæ, fluctibus, agitari; & ea etiam, quæ uidebantur altiſsimis nixa radicibus, momento temporis exſtingui. Hoc autem exemplis ſummorum Principum confirmabant; quorum ſplendorem, & dignitatem, ſtatuebant eſſe inanem quandam imaginem, atque uiſum nocturnum, quod hominibus ſomno conſopitis illudit. Cum igitur omnia humana, fortunæ quędam ludibria reputarent, ea Dei procuratione prorſus indigna iudicabant. Vt autem aliqui faterentur, Deum uniuerſi generis humani rationẽ habere, non tamen ita, ut fieri poſſe ſuſpicarẽtur, illum nominatim ſingularis hominibus poſſe cõſulere; hæc inhęrebat in multis opinio; & ita, cum ſingulas hominum actiones a Deo minime animaduerti iudicarent, ſempiternam ſibi ſcelerum impunitatem hi, qui plurimum poterant, confidentiſsime pollicebantur. In quanto autem errore, & amentia, uerſarentur, quis non uidet? Mentis enim Diuinæ uis, cum ſit immenſa, & infinita, non operibus defatigatur; non curis obruitur; nõ ita negotiis maioribus impeditur, quo minus in terræ uiſcera penetret, & ea etiam, quæ ſempiternis tenebris abdita ſunt, euoluta perſpiciat: prouidentia autem, qua rebus minimis conſulit, Maieſtatem non imminuit, ſed illuſtrat, & uehementer amplificat. Quid enim eſt magnificentius probitate? Quid autem eſt probitati magis conſentaneum, quam, cunctis benigne facere? Quod eſt autem clarius benignitatis argumentum, quam, humiles euehere, abiectos erigere, afflictos conſolari, & tenebris ſepultos in lucẽ reducere? Hoc principes terræ nõ faciunt; aut, quia non poſſunt; aut, quia nolunt. Nõ poſſe quidem, eſt imbecillitatis; nolle uero, uel improbitatis, uel inuidiæ. At Dei potentia nullis terminis arcetur; & probitas nullo fine concluditur. Sic autem rebus omnibus a ſe conditis præſens adeſt, ut, etiam in minimis plantis, & in tenuiſsimis animantibus, admirabilis ſollertia Diuinæ mentis appareat. Quod ſi nihil eſt in terris ab illius procuratione derelictum, quo modo non multo magis homines, quorum cauſſa naturam uniuerſam ſabricatus eſt, tuebitur, & conſeruabit? Si fatentur, cælum illius moderatione conuerti, & ratos, & æquabiles, ſiderum curſus illius ſapientia definiti; intelligant, humanam mentem eſſe cælеſti natura præſtantiorem. Eſt enim humanus animus, Diuinæ mentis effigies; ſempiternæ uirtutis imago; ad cuius ſalutẽ, & incolumitatem, omnia, quæ cernimus, diriguntur. Nec enim propter cælum creati ſunt homines; immo cælum, ut hominum uſibus ſeruiret, a Deo, ſingulari ratione, & ordine, deſignatum, & conſtitutum fuit. Cum tamen homini liberum ſit, uel Diuinæ legi ſubdi, uel imperium ſummi Domini, & optimi parẽtis, aſpernari, (aliter enim non poſſet Diuina iuſtitia, cuius munus eſt, bonis præmium, improbis ſupplicium, ſtatuere, exitum ullum reperire) cum aliquid in uita turbatur, non Diuinæ obliuioni, quæ nulla eſſe poteſt, ſed temeritati hominum, qui Diuinum imperium recuſãt, adſcribendum eſt. Qui enim ſe a moderatione Diuina non ſubtraxerit, ſed totum animum ſuum ad Domini nomen adiunxerit; ſingulari Domini ipſius ope, & gratia, multo clarius, quam cælum, ſempiterna claritate, & gloria, ſplendebit. Huius autem ſingularis prouidentiæ, qua Dominus ſingulis hominibus, cum beneficium illius non ingrate repudiant, omni ratione conſulit, Dauid, hoc elegãtiſsimo carmine, clariſsimum teſtimonium dat. Ex quo quidem, & quantæ curæ Deo noſtro ſimus, percipiemus; &, quam deteſtabilis furor eorum ſit, qui tantum beneficium aſpernantur, intelligemus. Sed præſtat, ipſum ſanctiſsimũ Regem audire, quam plura in hanc ſententiam commentari. Sic enim ait: Domine, explorasti, & inſpexiſti tu quidem me, intimosq. ſenſus animi mei perſpectos, & cognitos, habuiſti. Tantam uero, & tam ſingularem, curam mei ſtatus ſemper habuiſti, ut ea etiam, quæ a me, ſine indicio, geruntur, non abſque uoluntate tua miniſtrentur; &, quæ, ſine cogitatione aliqua, magni ſane ponderis, naturali, & uſitato, motu, perficio, moderatione tua complectaris. Itaque, cum uel ſedeo, uel exſurgo, id diligenter attendis; cum aliquid cogitatione meditor, id multo ante conſideras; cum

Domine probaſti me.

ingre-

ingredior,uiam meam examinas;cum accumbo, ſeſsionem meam uigilanter excutis; & omnes actiones meas ſingulari ratione præponderas.

Quia non eſt ſermo in lingua mea

Ante quam uerbis exprimam conceptus meos, & lingua mea,quod animo concipio, proferat,id totum mente complexus es;&,quod eſt a me,ante quam aliquid aggrediar, excogitatum, mente circumſpicis;&,quod ſtudia mea conſequitur, cura,& ſtudio, circumuallas; manuq. tua, qua omnia,quæ ſunt a te condita,coerces,& contines,me ſuſtentas,præſidioq. tuo circumſæpis.

Mirabilis facta eſt.

Mirabiliter profecto ſe oſtendit in mea natura penitus informanda,& exornanda,ſcientia tua;ita;ut eam perfecte conſequi non queam: ita ſublimis,& excelſa, eſt, ut a cogitatione mea longe remota ſit. O ſumme Domine, ſalutis meæ uindex, & cuſtos,ſi tibi otium a mundi curatione fuiſſet,quæ maiora a te in me beneficia iudicio tuo ſingulari conferri potuiſſent? ita enim mihi conſulis,quaſi tibi nihil aliud eſſet ſummo ſtudio, & alacritate, peragendum. Sed quo maior, & amplior, eſt in me clementia tua, eo magis iudicium tuum, ſi parum fuero gratus,extimeſco. Quo enim a ſpiritu tuo fugiam, cum omnia poteſtate infinita complectaris? Si enim adſcendero in cælum, tu illic es;ſi lectus meus in infera regione fuerit inſtratus,illic tuæ poteſtatis amplitudo conſiſtet.Si luce fugam adornare uoluero;&, ut me iudicio tuo ſubtraham, auroræ pennas aſſumpſero, & extremos maris fines præcipiti curſu petam, inde manus tua extrahet me; apprehendetq. me dextera tua.Quid ſi dixero? Tenebris denſiſsimis occultabor,& nocturnam caliginem, nempe, quæ me ex

Et dixi, Forſitan tenebræ.

horribili magnitudine Diuinæ ſeueritatis eripiet, diem exiſtimabo: ibi nullæ tenebræ tibi obſcuritatem afferre poterunt;& nox,ſicut dies,illuminabitur; neque minus omnia tibi obſcuriſsima nocte,quam die clariſsima,patebunt, atque diluceſcent.Itaque neque naturæ cæleſtis altitudo; neque inferæ regionis accubitus; nec extremæ profundiſsimi maris oræ, neque lucis ſplendor, neque caliginis horror, neque quidquam aliud me poterit a iudicij tui diſcrimine,ſi tibi non fuero uigilanter obſecutus,educere. Reliquum igitur eſt, ut te implorem,& obteſter,ut mihi mentem inijcias,qua uiam tuam non deſeram, ſed in illa perpetuo,atque diligenter,incedam. Tu enim renes meos, iam inde ab utero matris meæ, undique protexiſti; meq. totum miſericordia tua complexus es.

Quia tu poſſediſti renes meos.

Gratias tibi ſemper agam, qui opere nimis admirando me formaſti; animamq. meam notitia tantæ benignitatis non mediocriter inſtruxiſti.Etenim ne tenuiſsimum quidē os meum fuit a tua prouidentia,& moderatione, ſecluſum,cum me in abdito,atque retruſo,loco materni uentris effingeres, & arte ſingulari ſuper oſsium ſoliditatem,neruos, arterias, atque uenas, intexeres.

Quin etiam,ante quam eſſem anima mea, quam in corpus incluſiſti,mirabiliter informatus, informem fetum oculi tui conſpexerant,& omnes partes corporis mei, in libro ſapientiæ tuæ deſignatæ, & exædificatæ ſunt; quæ deinde, cum antea nullam formam haberent,in dies adoleuerunt,& perfectæ, & abſolutæ ſunt, ita, ut nihil ad illius ſtatum eſſet præterea requirendum. Qui igitur tam ſingulari ratione corpori meo proſpexiſti, quanta tandem miſericordia animum meum cumulabis? qui tantis ſubſidiis, atque muneribus, terreſtrem naturam præfulciſti, quantis opibus cæleſtis mentis naturam exaggerabis? quam admirabile pretium, & pōdus, eſt eorum donorum, & munerum, quæ in animum meum magnificentiſsime congeſsiſti,Domine? quam inexplicabilis ſapientia cogitationum tuarum exſtat,& eminet,in operibus,quæ in me fingendo, & nimis artificioſe formando, perfeciſti? quanta copia ſuperat eorum ſumma eam,quæ eſt in me, numerandi facultatem? Deficiunt uires; obruimur numero; ſuccumbimus oneri;recenſere non poſſumus; cum numerare conamur,intelligimus, beneficia in nos tua, multitudine, maris arenam ſuperare. Perſto tamen,& uigilo; &,quoad licet, ſummam facere nitor;& in eo fruſtra contendo; & interim a te minime diuellor.

Mihi autē nimis honorificati.

O deteſtabilem,& exſecrandam, impiorum hominum nationem, qui bona Diuina repudiant; qui peſtifera mala furenter amplexantur; qui ueritati ſempiternæ aſſentiri nullo pacto uolunt;qui cuncta officia uitæ mendacio,& inanitate,metiuntur; qui neque beneficiis ad honeſtatem, propter uoluntariam cæcitatem mentis,allici poſſunt; neque ſuppliciis ullis, ſeueritate Diuina propoſitis,a ſceleribus deterrētur; qui fontem benignitatis odio immani perſequuntur;qui totis animis auctori furoris, & turpitudinis, adhæreſcunt.

Si occideris Deus peccatores

O,quis illos,qui nulla ratione corrigi,& emendari,& a ſummo ſceleris gradu reuocari,poſſunt, tuo iudicio, ſumme Domine,occiſos adſpiceret, ne reliquos homines exemplo contaminarent. Viri ſceleſtiſsimi, qui multū eſtis in ſanguine, atque cæde, uerſati, multiſq. mortalibus cauſſam funeſtiſsimæ cædis attuliſtis; a me diſcedite. Odi, Domine, conuictum,& conſuetudinem, eorum, qui in te conuicia ingerunt; qui per nomen tuum falſo iurant; qui pietatem ementiuntur;cum ſint ſummo ſcelere impietatis, & immanitatis, efferati.

Quia dicetis in cogitatione.

Non eſt autem meum, amare eos, qui te oderunt: numquam cum illis ſocietatem inibo, quos tu a conſortio tuo longiſſime repuliſti.Summo namque ſcelere me adſtrictum iudicarem,ſi me cum illis coniūgerem, qui cum probitate tua,& ſanctitatis tuæ lege,bellum perpetuo gerunt. An non omnes,qui te oderunt, Domine,odio ſemper habui? & cōtra eos,qui tibi aduerſantur, incenſus ſum? Perfecto certe odio illos inſectatus ſum &,tamquam hoſtes,ex aduerſo conſtitutos, nimis acriter impugnaui. Tu noſti, Domine, tu noſti, quam pura mente me ad tuum ſanctum nomen adiunxerim; & quam ſingulari fide beneficia tua recognouerim;& quidquid in me pietatis eſt, tuæ gratiæ, & non mihi, acceptum retulerim. Explora me, & reſpice cor meum, nulla labe ſceleris adſperſum: proba me; & uide, quibus uiis inſiſtam; num inſit in me ullum iniquitatis contagium; corrobora mentem meam, ne umquam a me legis tuæ uiæ deſerantur; & in uiam æternam dirige me.

Proba me Deus.

Eripe

Eripe me Domine ab homine malo. Pſal. 139. Apud Heb. 140.

DAuid, circumuentus hominum perditorum fraudibus, & inſidiis, Dei opem ſuppliciter implorat; &, dum inimicotum ſceleratum animũ exponit, eorum mentem, qui Chriſtum ſceleſtiſsime perſecuti ſunt, luculentiſsime diſcribit.

Eripe me Domine.

Ait igitur: Nulla peſtis, nulla calamitas, eſt cum ea uaſtitate, & exitio, quod improbi hominis calliditas, atque malitia, communibus rebus infert, aliqua ex parte, conferenda. Feritas enim, armis peſtiferæ rationis armata, remp. uniuerſam mortiferis uenenis inficit; ſceleris peſtifera lue contaminat; atque facit denique, ut ciuium multitudo humanitatem exſuat, & in innocentis exitium furenter, & temere, concitetur. Quid igitur cogitari poteſt in uita, homine malo, nocentius? Te igitur oro, & obſecro, precibusq. ſummis obteſtor, Domine, ut me ab homine malo liberes; & a uiro, ad uim, ad iniuriam, ad oppreſsionẽ, inferendam, ualde propenſo, me cuſtodias. Quam uero cauſſam adducere poſſunt homines huius odij, quo ab illis, per ſummum ſcelus, impugnor? Nullam prorſus. Neminem læſi; nullum facinus in eorum perniciem conflaui; nulli eorum iniuriam intuli, quæ ſit ab illis, iure aliquo, uindicanda. Sed mala mens, & peruerſus animus, ſponte ſua malum machinatur, & bellum perpetuo molitur. Acuerunt linguam ſuam, inſtar ſerpentis; & ſub eorum labiis aſpidis uenenum fraudulenter occulitur. Itaque micant linguis, & ſtrident, & ſibilant, & maledicta iaciunt; & teterrimum ſermonis impuriſsimi uenenum impudenter exhalant; quo homines incautos, & nihil hoſtile metuentes, interimant. O importunum, & immane, ſcelus, hominum, qui tanto ſtudio illi perniciem afferre conantur, a quo nullum umquam malum acceperunt, ſed potius bona quam plurima conſecuti ſunt. Eos enim & impietatis furor exagitat; & peruerſæ malitiæ truculentia tranſuerſos a mente, & ratione, deducit, ut mihi peſsime noceant. Eripe me, Domine, de manu hominis impij; & a uiri crudelis impotentia, cuius omnis labor in eo conſumitur, ut me prolabi, atque ruere, compellat, erue me.

Abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.

Homines ſuperbi, & inſolentes, qui uirtutem ſimulant, & ueræ uirtutis ſtudium exſecrantur, occulte laqueum parauerunt, in quem præceps inciderem; rete funibus extenderunt, quo impeditus adſtringerer; tendicula ſtruxerunt, quibus interceptus occumberẽ. O peſtiferam nocendi homini beneficentiſsimo cupiditatem. Potuiſſent ne maiore contentione peſtem illi machinari, a quo fuiſſent iniuriis grauiſsimis offenſi, ea, qua peniciem illi moliti ſunt, cui multis beneficijs obligati fuerant?

Dixi Domino, Deus meus es tu.

Verum ego, in tantis hoſtium inſidiis, & in tantis uitæ acerbitatibus, non aliud mihi perfugium comparaui, niſi tantum illud, quod eſt in Dei benignitate, & gratia, conſtitutum. Sic igitur Deum allocutus ſum: Domine, Deus meus es tu: præbe igitur clementiſsimas aures tuas orationibus meis. Nam te unum colo; te ueneror; te diligo; omnia ſtudia mea ad gloriã tuam conferuntur; omniaq. uitæ meæ præſidia in te ſolo poſita ſunt. Es enim tu Deus meus, & Dominus meus, ſalutisq. meæ robur, atque firmamentum; &, quoties acies hoſtiles impetum in me faciunt, tu a meo capite, præſidio, quo me cingis, cuncta pericula propulſas.

Ne tradas me a deſiderio meo peccatori.

Ne uoti compotes homines impios efficias; ne, quod conantur, ad exitum ullo modo perducant; ne, ſucceſsibus elati, inſolentius exſultent. Quid enim expetunt illi? Quid curant? Quid moliuntur? Religionis interitum; pietatis exitium; gloriam iuſti deletam; ſtudium iuſtitiæ reſtinctum. O ſcelus; o portentum; o facinus cruciatibus ſempiternis ulciſcendum.

Caput circuitus eorum, labor labiorum ipſorum.

Summa malorum, quæ me, eorum opera, circumſiliunt; ſollicitudines, quas mihi ſermonibus impuriſsimis ſtruunt, in eos recidant; & eiſdem cladibus, quas in me inuehere contendunt, obruantur. Cæleſtis potentia, in ultione ſummæ impietatis, emicat; ſeueriſsimum iudicium contra hoſtes mei nominis exerceatur; carbonibus incenſis, a cælo demiſsis, exurantur; in altiſsimas ſpeluncas detrudantur, e quibus numquam exſurgant. Sic, Domine cadant, ſic pereant, ſic malis opprimantur, ut omnes intelligant, eos non caſu aliquo concidiſſe, ſed iudicio tuo pœnas facinoris ſceleſtiſsimi pependiſſe. Vt igitur olim, dum quinque ciuitates cæleſti incendio conflagrarunt, ita fuit illud horrendum ſupplicium omnibus explorate perceptum, ut nemo dubitare poſſet, gentem illam, infandis ſceleribus infamem, ab ira tua iuſtiſsima pœnas debitas pertuliſſe; ſic nunc ita in perfidiam perditæ gentis animaduerte, ut omnes mortales intelligant, eam tui nominis offenſione uexari; ſtimulis agitari; malorum flammis excruciari; atque tandem in ſempiternæ miſeriæ regionem præcipitem detrudi.

Vir linguoſus non dirigetur in terra.

Duobus enim ſe criminibus peſtilentiſsimis alligauit. Vnum fuit, maledicentiæ uenenum, quod paſsim, ut innocentem ignominiæ maculis deformaret, effudit; alterum fuit, ſummæ iniquitatis facinus exſecrandum, quo iuſto peſtem, & exitium, comparauit. At nullus umquam uir, maledicentiæ morbo corruptus, ſtabilem in uita ſedem poſsidebit; & uir iniquus, qui per uim alienas opes diripit, in uenatoris immanis, & importuni, manus incidet, ut in ſempiternum exitium compellatur. Vt igitur ab hoſtibus meis, probris, atque maledictis, petulantiſsime conſcindar; & eo neruos omnes intendant, ut me uita ſpolient; eo ſolatio ſemper utar, quod certus ſum auxilium cæleſte mihi minime defuturum. Scio enim, quod cognoſcet Dominus ius inopis, & afflicti; & pauperes, qui ſeſe ad iuſti nomen adiunxerint, ſententia liberabit. Itaque iuſti, uictoria potiti, laudabunt nomen tuum; & omnes, qui rectum animum gerunt, in conſpectu tuo ſedes ſempiternas obtinebunt.

Domine, clamaui ad te. Pſal. 140. Apud Heb. 141.

MIra ſollicitudine tueri nititur uir ſanctus ſtatum ſuum; &, cum hoſtium inſidias metuat, tum ſeipſum in primis extimeſcit. Nullæ enim ſunt inſidiæ magis metuendę, quam illæ, quæ nobis a nobis ipſis, ſingulis horis, intenduntur. Cupiditas, ſtimulos admouet; libido, faces coniicit; uoluptas, animum liquefacit; ira, mentem eripit; amor, odium, metus, ſpes, & reliqui motus, qui uigent in ſenſibus noſtris, ita frequenter rationem conturbant, ut uix ſui iuris eſſe poſsit. Cum uero corpus noſtrum animis obſequatur, neceſſario fiet, ubi animus fuerit furibunde concitatus, ut ille motus inſanus, atque turbulentus, foris emineat; multaq. turbet, quæ ſanari uix poſsint. Ex omnibus tamen furoris inſtrumentis, nullum eſt lingua peſtilentius. Primum enim, præſto ſemper eſt: deinde, nihil eſt illa mobilius, nihil, quod effrenatius, in quamcumque partem temeritas impellat, efferatur: tum, nihil impuro ſermone aut libentius excipitur; aut longius excurrit; aut ad plurium perniciem tendit: poſtremo, cum facillime in animis diſsipatus rumor inſideat, difficillime poteſt ex animis, falſo teſtimonio corruptis, euelli. His igitur rationibus inductus uir ſapiens, Deum precatur, ut non modo a ſe hoſtium impetum imprimat; ſed multo etiam magis linguę pericula propulſet. Neque alienas tantum linguas timet, ſed ſuam etiam ueretur. Fit enim ſæpenumero, ut homo ſanctus, ſeu conuicio laceſſitus, ſeu inuidia læſus, ſeu indignitate turpitudinis offenſus, maledictum iaciat, cuius ſe deinde ualde pæniteat. Blanditias autem, & lenocinia, linguæ mendacis exſecratur, ſeueritatem ueræ orationis exquirit. In hanc igitur ſententiam Deum alloquitur: Domine, neque contentio, quæ nunc inſtat, mediocris eſt; neque periculum, quod impendet, eſt contemnendum, ſed maxime formidandum. Hoſtes ſunt multi; opes, quibus oppugnor, ingentes; odium, eſt immane; ingenium, multiplex, & acutum: cogor igitur maximis uocibus auxilium poſtulare. Ad te igitur clamaui; ut acceleres, oro, & imploro. Hoſtes enim non procraſtinant; ſed, quantum poſſunt, in me euertendo celeritatem ſuſcipiunt. Nocendi autem feſtinationi feſtinanter eſt occurrendum: hoſtisq. uigilantis impetus eſt uigilantiſsimo præſidio reprimendus. Auribus igitur percipe uocem meam, quoties ad te clamo. Lege ſanxiſti, ut mane ſingulis diebus agno fieret, & ueſpere ſimiliter agno litaretur, & odores ſimul incenderentur, ut diei principium a religione duceretur; & diei finis eodē modo eſſet religionis ſanctitate concluſus. At tibi neque hoſtiarum ſanguis iucundus eſſe poteſt; neque terreſtres odores te uoluptate ulla pelliciunt. Quid ergo eſt in cauſſa, cur huiuſmodi ſacris, aut ſuffimentis, honores tibi inſtitui uelles? ut hominum mentes ſignis in religionis officio contineres, & eos, ſignis eruditos, ad notitiam earum rerum, quæ ſignis deſignantur, inſtrueres. Odoramenta namque tibi gratiſsima ſunt orationes hominum ſanctorum. Hæ ſunt, quæ in cælum penetrant; quæ te mirabiliter oblectant; quæ iram tuam placant; quæ beneficia tua conſequuntur. Te igitur, quantum poſſum, oro, & obſecro, ut oratio mea in conſpectu tuo ſit tibi pro matutino ſacrificio; &, quoties in cælum manus meas intendero, ut opem tuam flagitem, hæc ardens mentis intentio in locum oblationis ueſpertinæ a te clementer accipiatur; ut, quod ſignis illis exprimitur, ipſe fructu ſalutari percipiam: quod quidem tunc perfecte fiet, cum tu omnes ab animo meo maculas impuritatis abſterſeris.

Domine, clamaui ad te.

Dirigatur oratio mea ſicut incenſum.

Illæ namque tibi preces gratiſsimæ ſunt, quæ a mente puriſsima depromuntur. Cum uero linguæ flagitio maculæ turpitudinis, & iniquitatis, animis admodum frequenter inurantur; te precor, ut cuſtodiam ori meo apponas, & oſtium labiorum meorum diligenter occludas, ne uerbum ullum ex me prodeat, quod uel in religionis ſanctiſsimę dedecus redundet; uel labis ullius maculis innocentes adſpergat. A periculis, quæ ex hominum familiaritate, & conuictu, frequenter inferuntur, erue me. Meum igitur animum coerce, & contine, ne uerbis petulantibus, actionibus impuris, ſtudiis peſtilentibus, aſſentiatur; ne impietatis ulla officia deſignet; ne ſit mihi iucundus eorum cibus, qui ſunt iniquitatis ſceleribus inquinati.

Pone Domine cuſtodiam ori meo.

Cum iuſtis perpetuo uiuam; illorum ſermonibus oblectabor; illorum exemplis, & inſtitutis, animum moderabor; & ex illorum familiaritate, & conſuetudine, ſingularem fructum capiam. Quid, ſi fuerint moleſti, & queruli, & reprehenſores, & emendatores, aſsidui? Id uolo, id cupio, id omnibus ſummis fructibus antepono. Coerceat me ſeueriſsime iuſtus. Tunc enim officio ſummæ miſericordiæ perfungetur; cum me uehementer, & acriter, increpuerit. Vt enim bonus Chirurgus dolorem inurere minime ueretur, dum modo ſalutare remedium uulneribus inflictis adhibeat; qui uero nimis indulgens eſt, exitium indulgentia machinatur; ſic acerba iuſti oratio, ſalutaris eſt; adulatoris autem ſermo, auribus dulcis, atque iucundus, noxius, & peſtilens, eſt. Ego igitur ipſe, qui acrem hominis iuſti orationem admodū libenter audio, blandam adulatoris orationem deteſtor. Numquam patiar, ut unguentum hominis impuri, ex odoribus ualde pretioſis, artificio ſummo, confectum, caput meum perungat: orationem illius, in meam laudem, multis ornamentis, excultam, magnisq. dicendi luminibus illuſtratam, non audiam, non agnoſcam; non ab illa caput meum contundi, & perfringi, ſinam. Cum enim me lenit, uulnerat; cum opem pollicetur, interimit; cum laudat, ignominia deformat. Deinde, quo modo illorum orationes mihi placere poſſunt, de quorum ſceleribus, atque flagitiis, apud Dominū,

Corripiet me iuſtus in miſericordia.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis.

in ora-

in oratione mea, querimoniam frequenter habeo? Principes eorum, apud quos nomina bonorum,per calumniam,deferuntur, qui miniſtris impuriſsimis libenter abutuntur, per loca ſaxoſa, & prærupta, deuoluantur; &, ad maius eorum cruciamentum, audiant, orationes meas tibi non ingratas exſtitiſſe; teq. mihi omnia maximæ dignitatis ornamenta, & inſignia, contuliſſe. At, quanto ſtudio, & ſollicitudine, in nobis euertendis elaborant? Vt enim manus agricolæ terram aratro uertit, atque proſcindit; ſic homines impij nos contundunt, uiresq. noſtras infringunt, ut pæne ad mortem, ſepulturamque, perducant. Tantum, & tam acerbum, inſitum eſt improbis, pietatis, & ſanctiſsimæ religionis, odium. Tu uero, Domine, cum oculos a te numquam deiiciam, cum omnem meam fidem in te locatam ſemper habeam, ne animam meam a te diuelli, uerißimaq. uita deſtitui, patiaris. Libera me a fraudibus, & calumniis, quas intendunt mihi iniuriæ, & iniquitatis, architecti. Perinde enim, atque aucupes, ut laqueis aues irretiant, perpetuo meditantur; ſic iſti, fraudes ſemper excogitant, quibus impeditum capiant. Incident omnes ſimul impij in eadem retia, quæ mihi parauerant; at ego illæſus tranſibo; curſumq. meum ſine ulla prolapſione conficiam.

Sicut craſſitudo terræ.

ſti. neque, cum ad dexteram reſpicerem, neque, cum alio oculorum aciem intenderem, quempiam uidebam, qui me animo amico uellet intueri, beneficiorumq. recordari, erat mihi fuga penitus intercluſa; nemoq. erat qui opem mihi afferre, uitamq. meam tueri, conaretur. Vidi, perſpexi, rebus acerbis, & afflictis, expertus ſum, omnes opes opes humanas in ſumma uanitate uerſari; eſſeq. dementiſsimos omnes, qui hominum gratia, atque promiſsis, innituntur. Ad te, igitur, Domine, clamores edidi; & dixi, Tu es ſpes mea, quamdiu in hac uita manſero; &, poſt hanc uitam, hereditas mea, immenſitate benignitatis tuæ, eſt in terra uiuentium præclariſsime conſtituta. Sic igitur fiet, ut numquam, in hac uita, patrocinio tuo deſtituar; nec, in futura, a poſſeſsione ſempiternæ hereditatis expellar. Intende ad precationem meam; quia nimis diuexatus ſum; libera me ab illis, qui me acerrime perſequuntur: nam uiribus, atque potentia, me longe ſuperant. Educ me ex obſidione, & tenebris, quibus includitur anima mea, ut nomen tuum laudibus ſummis efferam; & iuſti me circumſiſtent, ut gratulationem, cum gloriæ tuæ prædicatione, ſignificent; cum uiderint me muneribus tuis magnificentiſsime cumulatum.

Clamaui ad te Domine

Voce mea ad Dominum clamaui. Pſal. 141. Apud Heb. 142.

HOc quidem Pſalmo nos docet uir ſanctus, quam ſalutaris ſit aſsidua Diuinæ benignitatis recordatio; & mens, perpetuo ſtudio, & meditatione, in Dei bonitate defixa; & oratio denique cum fide inflammata in periculis emiſſa. Nam obſeſſus undique tenebatur; copiæ Saulis eum ita circumdederant, ut nullum ei effugium pateret. Erat igitur ſalus omnino deſperanda, cum opem Domini admodum fidenter implorauit: Qui Saulem poteſtati illius tradidit. Tantum igitur abfuit, ut a Saule necaretur, ut ipſe potius uitæ Saulis, quem occidere poterat, clementer ignoſceret. Sic autem mirificum illum caſum exponit, & Dei clementiam gratiſsima mente proſequitur. Voce (inquit) mea ad Dominum inclamaui; uoce mea ad Dominum ſupplices preces adhibui. Intimam animi meditationem in illius conſpectum profudi; angorem, & afflictionem, in qua uerſabar, expoſui. neque enim is ſupplicis uoces aſpernatur; nec inopis fidem repudiat; nec gemitus eorum, qui ſunt iniuria uexati, contemnit. Itaque, cum ſpiritus meus angeretur, atque plane deficeret, tu notas omnes uitæ meæ rationes habuiſti; & huius puritatis, & innocentiæ, quam perpetuo ſtudio ſecutus ſum, rationem cognouiſti; &, quanta malitia, & iniquitate, hi, quibus numquam ullo pacto nocui, fraudes in meum exitium occulte moliti ſunt, oculis tuis adſpexi-

Voce mea ad Dominũ

In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognouiſti ſemitas meas.

Domine exaudi orationem meam. Pſal. 142. Apud Heb. 143.

PErſequitur uir ſanctus idem argumentum; & oſtendit, quibus periculis cinctus ſit; quantis uiribus oppugnatus; clementiamq. Diuinam uehementer implorat, in hanc ſententiam: Domine, exaudi orationem meam; auribus percipe preces meas; ueritate tua, & iuſtitia tua, litem meam dirime. Iudicium tuæ ueritatis emineat, in refutanda eorum falſitate, qui me ſceleris, & proditionis, inſimulant: iuſtitiæ tuæ ſplendor eluceſcat, in eorum ſupplicio, qui tam inſignem iniuriam, in hominis innocentis exitium, conflant. Tu enim, qui mentem meam explorate cognitam habes, ſcis, me ueritate ſumma niti; iuſtitiæq. firmamento ſtabiliri: quod aduerſarij non faciunt, qui me, ſubnixi mendaciis, inſectantur; &, iuris ſanctitate neglecta, in ſtatum, atque uitam meam, nimis crudeliter inuehuntur. Sed, quid ego? Iuſtitiam mihi aſſumam, cum ſim & communibus humanæ naturæ morbis obnoxius, & propriis uitiorum ſordibus inquinatus? Non prorſus. Nemo enim eſt, in uita, tanto ſtudio Diuini iuris incenſus, ut non ſæpe labatur, & miſerrime concidat, & cui non ſit uenia frequentiſsime poſtulanda. Te igitur ſuppliciter oro, ne ſummo iure mecum agas; ne ne cauſſam meam, ad exactiſsimam legis tuæ normam, dirigas. Quis enim poterit, in conſpectu tuo, ab omni impuritatis labe liber, & immunis, exſiſtere? Cum igitur ius poſtulo, iuſtitiæque uim pro me facere defendo,

Domine exaudi.

Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo.

Quia perſecutus eſt inimicus animã meam.

de communi iuſtitiæ tatione loquor, ad quam in hac uita miſera, & calamitoſa, peruenire poſſim; & non de cõmuni iniuria conqueror, ſed ſceleris atrociſsimi truculentiam, & immanitatem, lamentot. Hoſtis enim meus animam meam, cum immani crudelitate, perſequitur; uitam meam in terram profundere conatur; in tenebtas me includere ſummo ſtudio nititur; ut memoriam nominis mei, tamquam memoriam hominis multis ab hinc ſæculis exciſi, exſtinguat, atque ſepeliat, uehementer elaborat. Illius igitur opera, fuit ſpiritus meus intra me curis acerbiſsimis afflictatus; & cot meum magna ſollicitudine, & angore, conturbatum. In hac tanta malotum tempeſtate, & animi fluctuantis agitatione, quo me præſidio muniendum eſſe duxi? Quæ mihi ſubſidia comparaui? Illa certe, quæ ſunt in benignitate tua, quæ numquam illis deſuit, qui fidem ſanctè colunt, & in te tota mente reſpiciunt, poſita, & conſtituta. Antiquitatis enim memoriam replicabam; & mecum mente repetebam cuncta opera tua; & in factis tuis admirandis ſummo ſtudio meditabar. Cogitabam enim, maiores noſtros, qui gratiam tuam fuerant conſecuti, ab hoſtibus ſuis fuiſſe uexatos, afflictos, maximiſque incommodis circumuentos, & in periculis innumerabilibus conſtitutos; & tamen ab omnibus fuiſſe clementia tua liberatos. Quo circa, minime dubitabam, fore, quin tu, ſimiliter, a malis, quæ me circumſiſtebant, eriperes. Hac igitur fiducia, ad te manus intendi; opem tuam contento ſtudio flagitaui; tui ſpiritus cupidirate flagraui; &, ut tellus arida pluuiam, ad fructum ex ſe proferendum, deſiderat; ſic ego gratiam tuam ardentiſsime concupiui. Nihil enim ſine te fieri a nobis ullo modo poteſt, o ſumme Domine, quod ſit in uera laude ponendum. Quidquid igitur boni cogitamus, molimur, efficimus, tibi acceptum referimus; opera noſtra, opera tua ſunt; in noſtris actionibus, te unum ſumme laudandum, & prædicandum eſſe confitemur. Cum igitur ſine te nihil a me geri poſsit, quod ſalutem pariat, feſtina, Domine; periculi enim magnitudo dilationem non patitur: & exaudi me: deficit enim ſpiritus meus: ne auertas faciem tuam a me; ne ſimilis fiam illis, qui in profundam caliginoſæ regionis uoraginem deprimuntur. Vita namque, ſalus, & dignitas mea, uoluptas mea, ſolatium meum, tui uultus ſplendore, ſpecie, & gratia, continetur. Illo igitur a meo conſpectu remoto, mors incitatur; honeſtas eripitur; dolor incurſat; mæror, & luctus, ingraueſcit. Si igitur a me faciem tuam remoueris, mortuis, atque plane ſepultis, annumerandus ſum. Ne differas igitur opem; & fac, ut mane clementiæ tuæ magnitudinem mentis auditione percipiam: in te enim ſpem ſalutis collocatam habeo. Clementiæ igitur tuæ celeritatem incita; atque perfice, ut bene mane fructum tuæ benignitatis experiar. In te namque ſpem meam firme conſtitui. Demonſtra mihi uiam, in quam ingrediar, ut tibi placeam. Ad te namque, orando, & obſecrando, totam uim meæ mentis erexi. Cum igitur excitata fides numquam ſine fructu in gratiam tuam reſpiciat; cum oratio, uehemens, & aſsidua, omnia, quæ a te poſcit, facillime conſequatur; & ego firmiſſimam fidem in bonitate tua locauerim; & in precandi ſtudio omnes uires animi ad te uehementer intenderim; non dubito, quin ſis mihi ſubſidio feſtinanter occurſurus. Hac igitur fiducia confirmatus, in oratione mea perſto; & obſecro, ut liberes me ab hoſtibus meis, quando ad te ſolum ſupplex, tota mente, confugio. Multæ quidem ſunt hominum diſciplinæ; artes ſunt innumerabiles ab illis ſollerter excogitatæ, & inuentæ; ſed, quæ ualeant ad ſalutem, & ad immortalitatem erudiant, nullæ ſunt. Omnes igitur illas deſpicio; in tuamq. diſciplinam me totum trado, quæ ſola me poteſt florentem, atque beatum, efficere. Inſtrue igitur me ueriſſimæ ſapientiæ diſciplina; ut omnes actiones meę ad tuæ uoluntatis obſequium dirigãtur. Tu enim Deus meus es; nullum alium Deum colo; te unũ metuo; te ſolum uenerot; te ſumme diligo; in te ſolo omnem meæ ſalutis ſpem repoſitam habeo; ſpiritus igitur tuus uitalis, atque ſalutaris, qui nõ terrore homines condicione ſeruos exanimat; ſed benignitate filios ad ſtudium gloriæ immortalis incendit; me deducet in terram, opibus, & ornamentis, iuſtitiæ, & æquitatis, illuſtratam, in qua ſunt præmia ſempiterna omnibus, qui cum iuſtitia uixerint, egregie conſtituta. Serui inutiles ſumus, licet legi tuæ pareamus: officio namque debito fungimur; & iccirco nullo uinculo iuris adſtringimur. Cum igitur te propitium nobis exhibes, nõ, quod nobis eſt iure ſummo debitum, ſed, quod eſt nominis tui gloriæ deferendum, ordine mirabili diſpenſas. Te igitur, quantum poſſum, oro, & obteſtor, ut non propter me, (ſatis enim mihi indignitatis meæ ſum conſcius,) ſed propter nomen tuum, mihi uitam tribuas; &, propter iuſtitiæ tuæ ſplendorem, eximas ex anguſtiis animam meam, in quas eſt, inimicorum meorum iniuriis, atque fraudibus, inducta. Propter miſericordiam tuam, eris acer, & infeſtus omnibus, qui me crudeliſsime perſequuntur: euertes igitur inimicos meos; & perdes omnes, qui uehementer affligunt animam meam: ſeruus enim tuus ſum.

Memor fui dierum antiquorum.

Velociter exaudi me.

Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam.

Doce me facere uoluntatem tuã.

In miſericordia tua diſperdes inimicos meos.

Benedictus Dominus Deus meus qui docet. Pſal. 143. Apud Heb. 144.

BEllum non poteſt ullo modo feliciter, ſine uiribus, & uſu, atque peritia, rei militaris, adminiſtrari. Vtrumque autem, dono Dei, atque munere, continetur. Is enim eſt, qui uires dat; qui ſcientiam ſuggerit; qui eos, quos uult uictores efficere, opibus inſtruit, & bellandi peritia confirmat. Quod cũ multi non intelligant, gloriamq.

Diuinam

Diuinam ad ſe transferre conentur, non ſolum fructum ſtatus florentis amittunt, uerum & in iram atrociſsimam Dei incurrunt, ut tanto grauiorem pœnam ſubeant, quanto fuerat uictoria parta, ad opinionem hominum, clarior, & memorabilior. Huic amentiæ, atque ſceleri, numquam ſe præbuit affinem Dauid. Nam uires, ingenium, uictorias, opes, & belli decora, omnia denique uirtutis egregiæ monumenta, ad Deum refert; neque ſibi Diuinæ benignitatis gloriam uſurpat; ſed, in omnibus claris operibus, Deum, auctorem totius decoris, & honeſtatis, agnoſcit. Et, cum principi propoſita eſſe debeat communis Reip. felicitas, oſtendit uir ſanctus, ſe, in bello gerendo, non popularem nominis inuicti famam, & celebritatem, ſed tranquillum patriæ ſtatum, ſpectauiſſe. Ita tamen ſtatum Reip. quem ſe cupere teſtificatur, exponit, ut multo magis in Chriſti Regis amplitudine, & felicitate, quam in ſua, litteris exornanda, mentẽ ſuam uerſet; & ſtudium, & operam, conſumat.

Benedictus Dominus.

Itaque ait: Summis, atq. ſempiternis, laudibus celebretur excelſus Dominus; cuius ui, potentia, beneficio, uictoriæ pariuntur; regna ſtabiliuntur; hoſtium conatus peſtiferi repelluntur; & hominum fidelium multitudo, tuta, & incolumis, in omni rerum diſcrimine, conſeruatur. Ille namque, eſt fortitudo mea, qua hoſtiles acies perrumpo; ille, eſt prudentia mea, qua bellum cum laude gero; ille, ſollertia & induſtria mea, qua cogitationibus eorum, qui nos adoriuntur, occurro. Non ſolum enim me corporis uiribus, & animi uirtute, corroborat; ſed ingenio inſtruit; & conſilio confirmat, quo bellum aſtute, callide, & ſapienter, gubernem, ut uictoriam ſemper ex omni contentione reportem. Ille me benignitate complectitur; munitione protegit; in arce ſublimi collocat; inuictoq. præſidio communit: ille, liberator meus eſt; ille, clypeus meus eſt: omnis ſpes mea clementia tantum illius innititur: is eſt, qui non ſolum bellum contra me commotum profligat, & uniuerſos hoſtes meos conterit; uerum, quod non minus beneficium eſt, in pace perficit, ut omnis populus, imperio meo commiſſus, mihi libenter obediat. Cum hæc tanta in me collata beneficia

Domine quid eſt homo.

conſidero, naturæq. meæ humilitatem, & fragilitatem, meam reputo, ingenti admiratione defixus, obſtupeſco. Domine, quid eſt homo, ut illum prouidentia tua dignum æſtimes? Quid eſt filius hominis, ut illius rationem habendam exiſtimes? Homo, eſt ipſi uanitati ſimillimus; & ætas illius, inſtar umbræ celerrime declinantis, elabitur. Et tamen illum erigis, & extollis, & in

Domine inclina cælos tuos, &.

dignitate ſumma conſtituis. Superbia igitur eorum hominum, qui tibi impudenter aduerſantur; qui bellum perpetuo contra legem tuam comparant; qui nomen tuum deſpiciunt, ferenda non eſt; ſed duriſsimis ſuppliciis acerbiſsime uindicanda. O ſumme Domine, qui ſedibus ſempiternis inſides, & cælo ſemper inueheris, cæleſtem naturam inclina, & ex illa, tamquam e curru, deſcende; ut in hominum ſcelus animaduertas, & impium facinus ulciſcare. Vim tui nominis inuicti, ſigno tuæ Maieſtatis admirando, demonſtra; ut olim, cum legem ferebas, effeciſti; ut homines, pauore concuſsi, contremiſcant. Tange montes; & tactu etiam leuiſsimo repente fumabunt: uibra fulmina; & hoſtes diſſipabuntur: emitte ſagittas; & conturbati diſperibunt. Emitte manum tuam e cæli faſtigio; & uincula, quibus impedior, ui magna perfringe; & libera me e calamitatibus innumerabilibus, quæ uitam meam, opera hominum alienorũ, undique circumſiſtunt. Licet enim natura ciues haberi nelint, non tamen ullo modo ciues, ſed exteri, & peregrini, atque adeo hoſtes acerrimi, numerandi ſunt, qui tantis ſceleribus adſtricti ſunt. Os enim eorum uanitatem ubique profundit; dextera eorum fraudes perpetuo concinnat. Hi ſunt, qui contra ſtatum, atque uitam meam, inſidias comparant; qui bellum nefarium, omni odio penitus imbutum, contra fidem, contra religionem, contra Dei ipſius beneficentiam, moliuntur. Quamuis autem multis in locis in me amplitudinem tuæ benignitatis oſtenderis, nunc uel maxime, quantæ curæ mea uita tibi ſit, nouo beneficio demonſtrabis, cum me nunc ex illorum manibus exemeris. Nouo, & inſigni, beneficio cumulatus, nouum tibi carmen pſallam; & ad teſtudinem decem chordarum laudes tuas cantabo. Tu enim es, qui das ſalutem Regibus:

Deus canticum nouũ.

Iuſtos namque, qui Regiæ uirtutis opibus inſtructi, & ornati ſunt, non ſolum ſaluos, ſed etiam ampliſsimis rebus ornatos, eſſe uis. Tu es, qui Dauidem, ſeruum tuum, hoſtium multitudine circumſeſſum, a gladio, qui ſanguinem illius, incredibili auiditate, petebat, eripuiſti. Eripe me; libera me, e manu hominum profligatorum, qui a legis tuæ ſanctitate mentem prorſus alienam gerunt, & ſunt in ciues ſuos teterrimi; quorum ſermones uanitatem perpetuo meditantur; quorum manus dexteræ, nixæ mendaciis, ſceleſtiſsimum facinus aggrediuntur. Quod ſi (ut fido) illorum manus euaſero; dabo operam, ut munere mihi commiſſo cum laude perfungar; præſidioq. tuo fultus, Rempub. uniuerſam florentem, boniſq. omnibus affluentem, reddam.

Quorum filij ſicut nouellæ plantationes.

Cum uero Reip. bene conſtitutæ fundamentum, ſit in recta iuuentutis educatione conſtitutum; eueniet, poſtquam fuerimus a ſeditionibus, & inimicorum fraudibus, liberati, ut filij noſtri, ab initio adoleſcentiæ liberaliter inſtituti, grandeſcant, ad ſimilitudinem ramorum uirentium, ex arbore fructifera pullulantium, ut, cum fuerit opportunum, ex ſe uberes fructus edant. Similiter filiæ noſtræ, bene, atque pudice, domeſticis inſtitutis enutritæ ſunt, ut anguli domus ornati, & expoliti, atque templi eleganter ædificati, ſimilitudinem referant. Itaque non ſolum honeſtatis, & elegantiæ, laudibus excellent; ſed etiam, pro parte ſua, domum fulcient, ita, ut non ſolum pudore, & ſanctimonia, uiris decori, & gloriæ, ſint; uerum & illis induſtria, & ſedulita-

te, ſua, in re familiari uigilanter adminiſtranda, non mediocre adiumentum afferant. Neque res interim ruſtica, quæ tempore belli rerum omnium conturbatione deſeritur, erit neglecta. Dabitur enim a nobis opera, ut agri colantur; ut uineæ inſtituantur, ut arbores conſerantur; ut horrea ſint plena frugibus; dolia, uino, & oleo, redundent, pennariæ cellæ refertæ continuo ſint; & recens annona ueterem conſequatur. Neque pecuaria quidem res erit noſtro fauore, & prouidentia, deſtituta. Hoc etiam erit nobis curæ, ut paſtores ſint naui, & induſtrii, in gregibus paſcendis. Ad hunc igitur modum, greges noſtri fetum multiplicabunt; & numerus in dies augeſcet; noſtriq. boues, & arabunt arua, & ferent onera, multisq. modis uſui uitæ noſtræ ſeruient. Neque ſit interim bellicus furor, qui otium turbet, & muros, machinis admotis, labefactet, aut ciues in exſilium migrare compellat. omnis etiam furor inteſtinus, & ciuilis tumultus, in foro conticeſcet; omnisque popularis ſeditio, iuris æquabili moderatione comprimetur. Hic erit ſtatus Reip. florentis, atque beatæ; hæc cura incumbit principi, inimicorum fraudibus liberato, ut ſic Rempub. adminiſtret, & omnibus illius partibus ſic diligenter inuigilet, ut nihil, quod ad illius uſum pertineat, deſideretur. Populus, cui hæc omnia ſunt, beatus exiſtimatur. Verum beatæ uitæ ratio non his bonis, ſed bonorum auctore, continetur. Beatus igitur ille tantum populus dicendus eſt, cuius Dominus Deus eius eſt.

Promptuaria eorum, eructantia.

Non eſt ruina maceriæ idest nõ interruptio, neque emigratio, neque clamor in plateis noſtris.

Nam, ſi pax, ſi fecunditas, ſi ciuium multitudo, ſi uirtutum diſciplina, ſi frugum abundantia, ſi ouium, & boum, ingens numerus, ſi recta, & æquabilis, iuris adminiſtratitio, ſi ciuium concordia, ſi opes, & munitiones, ad defenſionem Reip. neceſſariæ ſtatum Reip. felicem, atque beatum, faciunt; hæc omnia ab illo perenni bonorum omnium fonte profluunt, qui exhauriri numquam poterit. Si uero aliæ ſunt opes multo maiores, & ardentius expetendæ, nempe, quæ ſint fixæ, ſtabiles, atque ſempiternæ, atque plane Diuinæ, quarum affluentia felicitas ſumma continetur; ille certe populus beatus eſt, qui Deum colit, & diligit, & illi ſemper adhæret, & in illius tutela, & patrocinio, deliteſcit, & opibus illius egregie cumulatur.

Si Regnum igitur humanis bonis expletum, beatum eſt exiſtimandum; quid erit de Regno, Diuinis bonis exaggerato, cenſendum? Summa igitur orationis eſt; ut omnis uitæ beatæ ratio in gratia Diuina, quam Chriſti Regnum cunctis, qui ſe ad illius ſtudium applicant, importabit, collocanda ſit.

Exaltabo te Deus meus. Pſ. 144. Apud Heb. 145.

ORationes humanæ, laudes Diuinas conſequi non queunt. Viri tamen ſancti, Diuina uirtute præditi, faciunt, quod poſſunt; &, in laudibus celebrandis, ad illum uſque terminum progrediuntur, qui eſt eis a Spiritu ſancto præfinitus. In primis uero Danid, dũ Deum laudat, ſic in hoc genere orationis excellit, ut eius oratione, neque grandius quidquam, nec elegantius, nec ardentius, poſsit excogitari. In hoc autem hymno præcipue Diuinę orationis amplitudo mirabiliter exſultat. In hanc autem ſententiam Dei laudes exaggerat: Efferam te, Deum meum, & Regem meum, laudibus ſummis, atque ſempiternis; nomenq. tuum ſanctiſsimum, inſigni prædicatione, decorabo; nec umquam oratio mea de tuæ uirtutis amplitudine conticeſcet. Singulis diebus opera tua laudabo; nomenq. tuum ſempiternis ornamentis illuſtrabo; omniaq. ſtudia mea in gloriam tuam perpetuo dirigentur.

Exaltabo te Deus meus.

Magnus eſt, & excelſus, Dominus, perpetua laudatione prædicandus; nullaq. mens, nullum ingenium, poterit umquam magnificentiam uirtutis eius uel explicare dicendo, uel explorare, & inſpicere, cogitando. Nam immenſum, & infinitum, decus intelligentia finita comprehendi non poteſt. Memoria tamen antecedentis, & conſequentis, ętatis, multa complectitur; uariisq. temporibus opera nimis admiranda monumentis excipit, quæ poſteritatis commemorationi traduntur, quæ alus deinde ſucceſsionis ordine monumentis egregie cumulantur; ita, ut in omnibus ſęculis Diuinæ probitatis ſplendor cunctis nationibus eluceſcat. Itaque generatio generatiui, cum egregiis laudibus, tuę clementiæ tributis, explicabit opera tua; potentiæq. tuæ uirtutem ſplendidæ orationis luminibus illuſtrabit.

Magnus Dominus.

Omnes igitur, decus, gloriam, magnificentiam, tuam uerbis extollent; & ego ſimul, in rerum admirabilium, quas in omnibus ætatibus edis, meditatione perpetua, uerſabor. Illi quidem exponent uim, & potentiam, qua hoſtes tui nominis contriuiſti, & terrorem, quem multis mortalibus incuſsiſti, memorabunt; & ego ſimul magnitudinem roboris tui monumẽtis, ad æternam memoriam, conſecrabo. Memoriam ſummæ benignitatis tuæ, inflammato ſtudio, celebrabunt; & iuſtitiam tuam laudibus ſummis exornabunt. Clemens, & benignus, eſt Dominus, ad iram minime concitus; eaq. de cauſſa ſupplicia differens, ut pænitendi ſpatium det; ad miſericordiam uero ualde propenſus, beneficiorum magnitudinem acceſsionibus miris amplificans. Bonus eſt Dominus, non uni tantum genti, non paucis hominibus, ſed omnibus, qui fidem coluerint, & ad illius ſe nomen adiunxerint, & opem illius implorauerint. in omnibus illius operibus, exſtat, & eminet, miſericordia eius. Cęlum, ſidera, cęleſtis ſplendor, orbium cęleſtium conuerſiones, dierum & noctiũ uiciſsitudines, temporum uarietates, amplitudinẽ miſericordię Diuinę admodum luculenter aperiũt; terræ fruges, herbarum, & arborũ uarietates, florum odores, fructuum ſapores, animantiũ, partim cicurum, partim ferarum, uarietas, & multitudo, utilitates innumerabiles, quæ ex his rebus omnibus capiuntur, quanta ſit Diuinæ miſericordię

Miſerator & miſericors Dominus.

diæ magnitudo, clare demonſtrant. Aeris modico calore temperati; & fluctibus agitati, ſalubritas; elementorum, pro rata portione, diſtinctio; & fœderis inter illa, immutabili lege, connexio; & ab aliis ad alia, ordine naturæ, nimis admiranda traductio; ſine qua uita hominum permanere minime poſſet; uniuerſaq. naturæ conſenſus, & conſpiratio; quam admirabilis ſit miſericordiæ Diuinæ fructus, oſtendit. Lex Domini, quæ mentem illuminat, quæ rationem inſtruit, quæ noxia repellit, quæ ſalutaria præſcribit, quæ uiam ad immortalitatem munit, num parum aperte docet, quanta ſit Diuinæ probitatis amplitudo? Quid de iudicijs dicam? Illis enim, & bonis conſulit, & multitudinem abſterret, & improborum malitiam, qua nullum malum taetrius eſt, exſcindit; multoſq. minus ſupplicium ſontibus, atque ſceleratis, quam meriti erant, ſtatuit; ita, ut, etiam in miſeriæ ſempiternæ regione, ratio quædam miſericordiæ Diuinæ poſsit animaduerti. Vnde liquido conſtat, in omnibus operibus Domini miſericordiæ lumen exſiſtere.

Confiteantur tibi omnia opera tua. Gloriã Regni tui dicent.

Laudabũt igitur te, Domine, omnia opera tua; & ſancti tui in perpetua prædicatione beneficentiæ tuæ uerſabuntur. Cum uero reliqua decora tua ore pleno laudauerint, tum uel maxime gloriam Regni tui laudibus ſempiternis extollent, & uirtutis tuæ robur inuictum enuntiabunt. Referent enim, quanta ui Satanæ tyrannidem deleueris, & peccati uires exſtinxeris, & Chriſti Regnum fundaueris, & Remp. cæleſtem lege ſempiterna conſeueris, & inuicto præſidio ſtabilieris. Sic autem notam facient cunctis hominibus potentiæ tuæ magnitudinem, Regniq. ſalutaris decus, & gloriam, Euangelijq. diſciplinam; eoſq. e tenebris taeterrimis in lucem clariſsimam uindicabunt. At hoc Regnum, quod in explicatione Diuinæ ueritatis, & in luce ueriſsimæ dignitatis, & in fructu ſummæ felicitatis, conſiſtit, nullo annorum ſpatio terminabitur. Magna quidem imperia in terris eminebunt; multi Principes, hominũ opinione florẽtiſsimi, Regijs opibus latiſsime cõtinuatis, innumerabiles nationes ſibi ſubijcient; ſed imperia tandem omnia ita concident, ut nullum ſui ueſtigium, quod memoriam antiqui decoris aliquo modo repræſentet, in terris impreſſum relinquant. Omnia mors occupabit; oblinio conteret; perpetua quædam nox tenebris ſempiternis omnes terrenas opes, quas hominum uulgus nimis admiratur, obrutas, atque ſepultas, continebit. Solum Regnum tuum omnibus ſæculis clarum, & exelſum, permanebit; imperiumque, dominatione clariſsimum, continuata Diuinæ generationis ſerie, in perpetuum uigebit; ita, ut nulla uetuſtas, Chriſti tui magnificentiæ finem ſit allatura. O maieſtatis ſummę mirabilem clementiam, & benignitatem. Immenſa potentia non aſpernatur imbecillitatem; decus infinitum non contemnit; & deſpicit abiectionem; & (quod eſt multo magis admirandum) iuſtitiæ incorruptiſsimæ ſanctitas, nõ incidit ſpem ſalutis illis, qui ius Diuinum uiolauerant.

Alleuat Dominus omnes qui.

Fulcit enim Dominus omnes, qui corruunt, & collapſos, quos ruinæ pænitet, in amiſſum ſtatum reſtituit. Nec hominibus tantum, quantum gratia omnia cõdidiſti, ſed omnibus animantibus terreſtribus, & aquatilibus, proſpicis; ita, ut nullum ſit animal, tam minutum, quod non prouidentia tua ſuſtentetur. Oculi igitur omnium in te tuentur; & tu das eſcam tempore opportuno. Naturæ namque ipſius indigentia loquitur, cum neceſsitas apparet; inſitaq. cuiuslibet formæ penuria uocem quodammodo mittit, ut ad benignitatem inflectat uniuerſæ naturæ cõditorem, per omnia commeantem, ut minimarũ etiam rerum genera tueatur, atque conſeruet. Itaque manum tuam aperis, ut expleas cunctorum animantium uoluntatem; &, ſecundum quod uniuſcuiuſque natura requirit, illis large, atque munifice, neceſſaria alimenta ſuppedites. Itaque uita omnium in benignitatis tuæ largitate conſiſtit. Itaque uita omnium in benignitatis tuæ largitate conſiſtit.

Iuſtus Domin' in omnibus uiis.

Si brutorum animantium curam habet, quæ nullo iure propinquitatis naturam Diuinam attingunt; quid hominibus faciet, quos imagine ſuæ claritatis impreſsit; quos in fidem, & gratiam, recepit; quos ſecum amoris ſanctiſsimo fœdere deuinxit? Illos in calamitate deſtituet? Nullo pacto. Iuſtus enim eſt Dominus, in omnibus actionibus ſuis? Fieri igitur non poteſt, ut pacta minime ſeruet; ſanctus eſt in omnibus operibus ſuis? Inuicto igitur præſidio pericula omnia ab illis, qui ſunt in illius patrocinio, longiſsime propulſabit. Præſto namque ſemper eſt Dominus omnibus, qui opem illius implorant; ita tamen, ut uere, & ex animo, clementiam implorent, & fidem ſtudio incenſo retineant. Neque ſolum opem præſentiſsimam omnibus, a quibus fidenter inuocatur, admodum clementer affert; uerum & eorum uotis obſequitur; petitiones exaudit; ſalutemq. illis, cum dignitate ſumma, conſtituit. Omnes enim Dominus, ſe diligentes, fide complectitur; gratia fulcit; prędidio defendit; opibus auget; honoribus illuſtrat; at impios euertet, ſempiternoq. ſupplicio mactabit. Semper igitur laus Domini in ore meo uerſabitur; & omnis homo ad illius imaginem, ardenti ſtudio iuſtitię, ueriſsimæq. ſanctitatis, informatus, ſanctum illius nomen, in omni ſæculorum æternitate, ſummis laudibus celebrabit.

Lauda anima mea Dominum.
Pſal. 145. Apud Heb. 146.

ADhortatur, & admonet, uir ſanctus omnes, qui Deum pura mente uenerantur, ut numquam de laudibus Diuinis ſileant; & omnes etiã uires animi ſui, quantum poteſt, incitat ad nomẽ Domini, oratione perpetua, celebrandum, in hanc ſententiam; Laudate Dominum; beneficiaq. illius, quibus eſtis ornati, mente recolite, ne in crimen ingrati animi, quo nihil ſceleſtius eſſe poteſt, incidatis.

Lauda anima mea Dominum.

Tuque, anima mea, quibus opibus aucta, & cumulata, ſis, memoria repete; omnes ſenſus excita; uires aſſume, quibus in Dominum mẽtem ſemper intendas; nomenq. illius extollas; & gloriam, ſine intermiſsione ulla, teſtificeris. Quãdiu in uita permanſero, Deum laudabo; & omnes

ingenij

ingenij uires, ad extremum uſque ſpiritum, in illius laudibus, cantu, & oratione, celebrandis, inſumam. O mortales, qui uehementer eſtis de rerum ueſtrarum ſtatu ſolliciti, multaq. ſimul præſidia ſtudio nimis anxio comparatis, multamq. operā in Principum gratijs acquirendis, atque retinendis, fruſtra conſumitis; nolitote fidē habere Principibus. Quamuis enim magnas opes habere uideātur, homines tamen ſunt. Homines porro ſalutem dare non poſſunt. Nec enim eſt in illis fides, ut uelint; neque, ſi maxime uelint, ineſt in illis robur, ut poſsint. Sunt enim mortales; eorumq. uita eſt breuiſsimo ſpatio præfinita. Eorum namque ſpiritus efflabitur; ipſiq. in terram, in qua mentem nimis defixerunt, redibunt, ut in puluerem redigantur; illa die, qua uita ſpoliandi ſunt, omnes eorum cogitationes interibunt. Amentes igitur ſunt, & exſecrandi, qui opibus illorum innituntur; illeq. tantum ſapiēs, atque beatus eſt, qui ſpem in Deo, quem Iacob ſancte coluit, collocatam habet; ipſiusq. ſummi Domini, quē ueretur, & diligit, ope, gratia, præſidio, ſuſtinetur. Hanc enim coniunctionem, atque fiduciam, neque mors dirimere poteſt, cum Dominus ipſe uita ſempiterna ſit; neque perfidia uiolare, cum Diuina probitas nulla labe perfidiæ, atque dedecoris, adſpergatur. Quid autem de potentia dicendum? Erit ne quidquam, quod immenſam illius potentiam impediat, quo minus ea, quę ſe facturum oſtendit, ſumma cum fide perficiat? Is enim eſt, qui cælum exſtruxit; terram fundauit; & omnia ſimiliter, quæ cæli ambitu, terræq. gremio, continentur, fecit, & informauit, & opere excellenti perpoliuit; qui ueritatem ſempiterna conſtantia tuetur, ita, ut neminem umquam ſpes in illius benignitate repoſita fruſtrata ſit; qui iudicium cum æquitate ſumma conſtituit; qui iniuria oppreſſos erigit; qui eſurientibus panē porrigit; & uinctos e uinculis educit; criminibus alligatos omni crimine liberat; peccati neruos elidit; & ex hominibus iniuſtis homines puros, & ſāctos, efficit; muneribuſq. Diuinis eos, qui in flagitiorum ſordibus uerſabantur, exornat. Dominus cęcorum oculos aperit, ut cæleſtia, atque Diuina, conſpiciant; Dominus mentes in terram depreſſas erigit, ut ad cęleſte decus adſpirent; Dominus diligit iuſtos, ut eos ſecum Diuinorum bonorum communione conſociet. Dominus conſeruat aduenas, & peregrinos: gētes enim alienigenas, quæ ab illius antea ſacris abhorrebant, in ciuitatem ſuam dicat, &, in ſtirpem ſanctiſsimæ nobilitatis inſitas, ornamentis iuſtitiæ ſempiternis illuſtrat; Dominus, uiduarum patronus, atque uindex, eſt; pupillorum pater eſt; omnes miſeros, & afflictos, clementiſsime ſubleuat, & in dignitate cęleſti conſtituit; uias autem, quas homines nocentes, & facinoroſi, qui in uiam iuſtitiæ redire nolunt, ſed ad extremum in ſcelere perſeuerant, ineunt, inuecta calamitate, & exitio, peruertit. Quę enim cogitāt, quæ moliuntur, quæ contendunt, ad nihilum recident; &, cum grauiſsimas, & difficillimas, actiones, felicitatis comparandę gratia, ſuſcipiunt, ſummis miſerijs, atque ſempiternis, obruuntur. Regnū uero Dei, quod Rex, ab illo cæleſti Sioni præpoſitus, de illius ſententia, fideliter, & ſapienter, & feliciter, adminiſtrat, in perpetuum, ſumma cum gloria, permanebit; imperiumq. illius, in omnes generationes, continuata moderatione, pertinebit; ut omnis conſequens ætas facile poſsit fructum ſempiternæ ſalutis excipere. Laudate igitur Dominum, omnes, qui ad tanta bona perfruenda conuocati fuiſtis.

Nolite cōfidere in Pñcipibus.

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.

Qui cuſtodit ueritatem in ſęculum.

Laudate Dominum, quoniam bonus eſt. Pſal. 146. Apud Heb. 147.

MVnus inſtitutū perſequitur uir ad immortalem gloriam natus; & Regni ſempiterni decus, & gloriam, luculentiſsimis uerbis, quantū poteſt, exaggerat. Ait enim: O uiri ſancti, Deum laudate. Quid enim melius, quid utilius, quid ſalutarius, fieri a nobis poteſt? Si laus enim uteriſsimæ pulchritudini, & honeſtati, debetur; cur non illam ſummi, atque ſempiterni, decoris elegātiam, nulla labis ullius contagione maculatam, omnibus rebus pulchris cauſſam elegantiæ, & concinnitatis, afferētem, laude perpetua celebrabimus? Si laudis muneribus ſunt gratiæ, pro beneficiorū multitudine, & amplitudine, referēdæ; quid aliud eſt nobis in uita faciendum, quam ſummis laudibus optimum parentem afficere, qui nos finxit, informauit, ornauit, redemit, inſtruxit, aditumq. nobis ad immortalitatem patefecit? Si utilitas ſequenda eſt, dū Dei laudes oratione perſequimur, amor incitatur; ſtudium inflammatur; imitatio excitatur; ſimilitudo conſequitur; atque poſtremo ſtatus Diuinus acquiritur. Quid igitur excogitari poteſt exercitatione Diuinæ laudis celebrandæ, uel ad officium iuſtius, uel ad decus elegantius, uel ad fructum melius? Dei igitur noſtri laudes concinite. Eſt enim in huius laudis meditatione uoluptatis eximię ſumma iucūditas, & honeſtatis decus excellens, ſummūq. totius dignitatis, & honeſtatis ornamentum. Dñs Hieroſolymā cęleſtem ędificauit; mœnibuſq. firmiſsimis cinxit; inuictiſsimis præſidiis inſtruxit; Dominus, ciues, in exſiliū pulſos, atque diſsipatos, opinionibus turbulentis infectos, in uarias ſententias diſtractos, in fidei ſanctæ, & inuiolatæ, conſenſum, & conſpirationē, reducet; uerumq. Iſraelis genus in unius Reip. formam reuocabit. Non enim afflictos abiicit; nō ſaucios repellit; non ueniam petentes aſpernatur. Is ſanat omnes, qui animum conſcientia ſaucium, flagitiorumq. dolore oppreſſum, gerunt; & eorum morbis, quos impuritatis pænitet, ſalutare remedium adhibet. Cum autem hominibus tanta cura, & ſedulitate, proſpiciat; naturæ totius moderationem non intermittit. Innumerabilē enim ſtellarū numerum recenſet; earumq. ſingulas nominatim appellat. Singulis enim certū munus detulit, ut omnes, ad uniuerſę naturę ſtabilimentū, coniunctis uiribus, operam nauarent. Magnus, Dominus noſter eſt, magnaq. uirtute, & ingenti robore, præditus; intelligentiaq. illius nullo ter-

Laudate Dominum, quoniam.

Aedificans Hieruſalē Dominus.

Qui numerat multitudinem ſtellarum.

uino

mino continetur; nullins mente, & cogitatione, comprehenditur;&, cum rebus omnibus, & uniuerſis,& ſingulis,intenta ſit, nullo munere,ant labore,tam uariæ,& tam multiplicis,curationis obtunditur. At, quanta æquitate res humanas Dominus adminiſtrat?Manſuetos enim ſulcit,& ope ſalutari confirmat; impios antem, & immanes, proſternit, & in terræ labes altiſsimas detrudit.

Præcinite Domino.

omnes ſenſus ueſtri, in Dei gloriam dirigantur; uocibus,cum inſigni ſuauitate, modulatis, & inſtrumentis muſicis, aptiſsime concinnatis, Deo gratias ſemper agite; cytharis, Domini noſtri laudes concinite. Is obducit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam; ut e montibus herbam eliciat, Iumentis pabulum large ſuppeditat; & coruorum pullis, a parentum cura derelictis,qui opem illius inclamant, alimentum præbet. Indigentia clamores edit;miſericordia immenſa,afflictæ naturæ uoces exaudit; ſubſidioq. miſeris clementer currit. Qui igitur armentis, & gregibus,qui brutis animantibns, pabulum, tanta benignitate, ſuppeditat;qnid hominibus ſaciat,quorum cauſſa non ſolum animantia, ſed cælum, & aſtra,condidit, uniuerſamq. naturam excellenti artificio fabricatus eſt?Verum,ut gratiam illius ineamus, & conſeruemus, animaduertendum diligenter eſt,quibus artibus illi cari eſſe poſsimus. Non ſolum enim,ut alamur;uerum etiam,ut in bellis uictoriam conſequamur,eſt nobis opus illius ſubſidio,ſine quo neque ſamis tempore ſuſtentari,neque belli tempore hoſtiles impetus propulſare,licebit.

Non in fortitudine equi.

Quo modo igitur illum propitium ita ſemper habebimus, nt numquam ab illius ope deſeramur?Vitæ puritate,religionis ſanctitate, & ſempiternæ legis ſtudio. Neque enim equitatus, robore,& multitudine,ducitur;nec hominis robuſti uiribus,& proceritate,delenitur.Propitius eſt Dominus illis,qui nomen ſuum timent;&, qui miſericordiæ ſuæ fiducia nituntur. Itaque uera religio,atque firma fides, uictoriam,de maximis, & ferociſsimis,exercitibus,reportabit.

Pſal. 147. Apud Heb. idem cum ſuperiori. Lauda Hieruſalem Dominum.

O ciuitas ſancta,o cæleſtis Hieroſolyma, landa perpetuo Dominum: O mons Sion,in quo ſempiternum templum ædificatum,& cõſecratum eſt,& in quo myſteriis ſanctiſsimis ad ſtudium Diuinitatis initiamur; nomen Dei tui perpetua laudatione decorandum ſuſcipe. Seras enim portatum tuarum ſempiterno robore firmauit: ne umquam ullis, uel hominum, uel dæmonum, opibus perrumpi poſſent; filiosq. tuos muneribus Diuinis ornauit, ut ſemper in medio tni lumina cæleſtis benignitatis eminerent. In terminis tuis pacem conſtituit,ut animi ſecum,ſtabilitate gratiæ, concordarent; ut ciues amoris inter ſe ſœdus, conſtantia ſumnia conſeruarent;ut omnes eſſent Deo,a quo immani odio diſsidebant,caritate ſempiterna deuincti.Ne autem uires langueſcerent;& ita,defeſſus laboribus, uictoriam hoſti aliquando concederes;cæleſti pane ſatiat te;mentemq. tuam reficit, & recreat, iucundiſsimis Diuini ſpiritus alimẽtis.

Qui emittit eloquiũ ſuum.

Mittit uerbum ſuum in terrã;& humanos animos, rebus terrenis addictos, ad cæli conſpectum,ui,& impetu,ſui ſermonis exſuſcitat; tamq. celeritatem eloquij ſalutaris incitat, nt intra breuiſsimum tempus extremas oras mundi notitia ſempiternę lucis illuminet. Niuem, ad candentis lanæ ſimilitudinem,in terras ſpargit;nebulam,inſtar cineris,oculis offundit;glaciem ſuam, in fruſta diſpertitam,proiicit; intolerandam uim frigoris, quam is abſceſſu Solis efficit, quis ſuſtinebit?Calore uitali,qui eſt rebus cunctis immerſus, omnia uigent, & ſulciuntur, ſtatumq. ſuum facillime retinent; eo autem procul amoto,triſtitia contrahit terras; flumina conglaciant; uapores in ſublimi concreſcunt; humores, agitatione frigeſcentis acris, in ſpumam redignutur;offuſa pruinę caligo lucẽ eripit; glacies,in aere,uentorũ impetu, per fracta, atque diſsipata, & cõminuta, percutit animantia, perrumpit arbores, excutit fruges;&,ſi ultra modum progreditur, omnibus ſatis exitium,& uaſtitatem,infert; & frigoris immanitas, terrorem mortis illis, qni uerſantur in agris, iniicit. Sic eſt Diuinæ lucis, & illius uitalis caloris, abſentia. Frigent animi; ſtudia uitæ conglaciant; turbidi motus excitantur;denſa caligo,cæli totius adſpectum adimit; mentis ſtupore officia coercentur; uirtutis fructus intereunt; frigus illud,quod,abſceſſu ſempiterni Solis,efficitur,ſuſtineri non poteſt;ſed Dominus (quemadmodum fieri uerno tempore ſolet,cum Sol rurſus ad nos appropinquat,ut terras, reddito calore,lætificet) uerbum ſuũ rurſus effundit, cuius calore glacies liquefacta diffunditur; cuius ſpiritu flnmina labuntur;animi, tenebris emerſi, reuireſcunt; mentes exhilaratæ reuiuiſcunt,& fructus ubertrimos profundunt.

Emittet uerbum ſuum, & liquefaciet ea.

Hi tamen uerbi Diuini tam mirabiles, atque tam ſalutares, effectus, non omnibus innoteſcunt, quia non omnes illius uim in penetralia ſui cordis admittunt; ſed illis tantum,qui Iacob,uiri ſanctiſsimi, fidem imitantur; qui Iſraelis ueſtigiis ingrediuntur; hoc eſt, qui Deo minimę repugnanr,illiusq. mnnera, & beneficia,grata uolũtate,memoriq. mente,proſequuntur.His enim uerbi ſui uim,& efficientiam,denuntiat; his ſolum iudiciorum ſnorum rationem, & ęquitatem,demonſtrat.Reliquas autem nationes uniuerſas a cognitionę ſui ſpiritus excludit; a iucunditate ſuæ familiaritatis expellit; non eſt illis conceſſum, iudicia Dinina contueri. Vos igitur, qui tanto lumine completi fuiſtis, qui tantis muneribus, atque præſidiis, redundatis, Dominum laudibus ſempiternis afficite.

Laudate Dominum de cælis. Pſal. 148.

EXtra ſe rapitur uir excelſus, Diuiuisq. ignibus exardeſcit,dum meute,Dei immeuſam probitatem,& ſapientiam, contemplatur; maxime uero, dum Chriſti Regnnm cogitat, dum Satanæ Regnum euerſum,& exſtinctum, cõſiderat, dum ſalutem ſempiternam,& dignitatem cęleſtẽ, hominum generi tribuendã,mente proſpicit;uniuerſamq. naturam,maximis uocibus, ad tantum beneficium celebrandum, exhortatur. Laudate, inquit,

Laudate Dominum de cælis.

ctitantæ glotiæ, & decoris, amplitudine; neque ſolum in conuentibus,& publica celebritate, ſed etiam ſecum,in cubilibus ſuis, magnitudine lætitiæ,& iucunditatis, eſſerantur. Secum ipſi pſallant;ſecum ſaltent; ſecum tripudient;& in bonis, quibus affluunt, mente puriſsima glorientur. Vt enim impietatis comes eſt angor aſsiduus;ita pietatem neceſſario conſequatur,opus eſt, exſultantis lætitiæ magnitudo. Itaqne, ex eorum pectore,frequenter,& aſsidue,uoces erumpent,quæ Diuinas laudes exprimant, & gratiſsimos eorum animos teſtificentur; & interim iuſtiſsimi belli ſtudium minime deponant. ancipites enim gladios manibus uibrabunt; ut gentium impiarum ſcelera acriter ulciſcantur; ut populos crebris incurſionibus inſectentur; ut Reges uinculis adſtringant; ut nobilitatem, quæ reges circumſæpit, manicis ferreis impediant. Arma namque ſanctorum hominum,qui Principatum obtinent, non ſunt humana,ſed Diuina.nec enim eſt qnidquam Dei uerbo ualentius ad acies profligandas, ad arces expugnandas,ad altitudinem, quæ Chriſti ſanctionibus aduerſatur, deiiciendam,& gentium multitudinem ſub Chriſti Regis imperium, & ditionem, ſubiungendam. Sancti igitur, de ſententia Dei, lege præſcripta, orbem terratum iudicabunt; & hac tam inſigni gloria omnes, qui ueræ ſanctitatis opibus exculti ſunt,cum omnium admiratione, circumfluent. Deum igitur, o uiri, qui nos tantis ornauit beneficiis, laudibus ſempiternis extollite.

Et gladii ancipites.

Laudate Dominum in ſanctis eius. Pſal. 150.

TRiumphum clariſsimum ducit ſummus imperator noſter ex omnibus bellis,quę,cum ampla,& illuſtri,nominis ſui gloria,confecit;cum peccati uires excidit; cum inferorum acies profligauit;cum tyrannidem hoſtis ſempiterni deleuit; atque poſtremo,cum uim mortis ipſius exſtinxit. Hæ uictoriæ cum totius cæli conçentu,& angelorum frequentia,celebrantur;& ab hominibus ſanctis,in terra,ad exemplum cęlitum,harmonia mirabili,concinuntur. Ait itaque uir ſanctus: Laudate Deum;Dei præpotentis uim, & inſignem gloriam, laudate; in ſanctiſsimum illius templum, non manibus humanis exſtructum, ſed opera ipſius Domini mirabiliter ædificatum, in qua Maieſtas illius ſemper inſidet, ſtudio inflammato,reſpicite; & in fortitudinis eius firmamento, laudibus perpetuis,illius probitatem, & clemētiam, celebrate. Laudate in illo,uirtutis, & roboris,immenſitatem; laudate infinitæ maieſtatis excellentiam, & magnitudinem; laudate eum, tubarum clangoribus;laudate,in teſtudinibus,atque cytharis; laudate eum, tympanis, & choris; laudate eum, chordis uarie ad concinendum diſpoſitis, & inſtrumentis, ad ſymphoniam, apte, & decenter,accommodatis;laudate eum, cymbalis clare, atque modulate,ſonantibus; laudate eum, cymbalis ſonitu uehementiſsimo perſtrepentibus. Omnis ſpiritus celebret omnibus modis uictorias Domini; & numquam de uirtute, & clementia, illius conticeſcat. Laudate nomen Domini.

Laudate Dominum, in ſanctis.

Ego Frater Petrus Ioannes Caragoza,Magiſter, Reuerendiſs. Magiſtri Sacri Palatij ſocius,ex commiſſione Suæ Reuer. Pat. uidi, & perlegi totam hanc Paraphraſticam Pſalmorum Dauidis expoſitionem Reuerendiſs.Domini Hieronymi Oſorio,Epiſcopi Siluenſis.in qua nihil inueni,quod rectæ fidei,ſanæ doctrinę,bonisq. moribus ſit aduerſum; ſed, præter locutionis elegantiam,qua in omnibus ſuis operibus mirifice claruit, miram quandam ſeriei uniuſcuiuſque Pſalmi periucundam explanationem,contextui maxime accommodatam,ſcituque digniſsimam. Quamobrem cenſeo in communem omnium utilitatem typis omnino fore mandandam. In quorum fidem Præſentibus propria manu ſubſcripſi,die 15. Februarij. 1592.

Imprimatur.F. Barth. de Miranda. S. P. M.
P. Ant. Viceſg.

F. Petrus Ioannes Caragoza,Magiſter,
qui ſupra, manu propria.

HIERONYMI OSORII NEPOTIS LVSITANI CANONICI EBORENSIS NOTATIONES IN PARAPHRASIM PATRVI SVI HIERONYMI OSORII EPISCOPI SILVENSIS IN PSALMOS.

P R O O E M I V M.

OMNIVM. diſciplinarum maximarum laude Dauidem floruiſſe, Pſalmorum liber manifeſte declarat. in illis enim multa ſapienter diſputat, quę ad uitæ moderationem, & ad totius Reip. ſalutem conſeruandam, pertinent; de bonorum omnium poſtremo, & ultimo, quo omnia uitæ conſilia ſunt referenda, luculenter diſſerit, infinitam Diuinæ mentis uim, rebus omnibus ſalutarem, in omnes commeantem, omnibus prouidentem, eleganter oſtendit; naturæ fecunditatem, uniuerſitatis pulchritudinem, deſcribit; legis ueteris ſenſus ſubtiliter inueſtigat; futura, quæ mente præuidebat, cum præteritis ita connectit, ut omnia in unum concinne redigat; de Iudæorum perfidia, de Chriſti in Tellurem aduentu, de illius Regno, de opibus ſempiternis, plane, ample, & ornate, dicit; sũma denique in eo uiguit in dicendo prudentia, & grauiſſimarum rerum tractatione admirabilis quædam ſapientia: quamobrem nõ immerito uiri ingenio præſtantes, plurimũ ſtudij, & operæ in eo conſumpſerunt, ut tanti uiri ſenſus perciperent, & eos piis hominibus explanarent. Quos imitari cum ſibi Hieronymus Oſorius honeſtum eſſe iudicaret, ſingularis, quo pollebat, ingenio, & eruditione, Pſalmos omnes, eo dicẽdi genere, quod Paraphraſim uocant, explicauit. Quamuis autem hic modus explicandi, antecedentia cum conſequentibus ita coniungat, ut ea ante oculos proponat, ſibique ſemper cohærens breuior exſiſtat, & nemini faſtidium afferat, doctos delectet, & optime imperitos erudiat; his tamen, qui in litteris ſacris parum ſunt exercitati, aliquãdo moleſtiam parit, quia Hebræi, Græci, & Latini, ſermonis inter ſe diuerſitas obſcu-

riorem aliquando ſententiam reddit; qui merito deſiderabunt, ut aliqua fuiſſent longiori oratione ab auctore explicata. horum igitur deſiderio ut ſatiſfaceremus, quædam in commentariolo hoc notauimus, quæ ad ſententiarum cognitionem aliquid lucis afferre poſſe uidebantur, etſi nos ualde ab hoc officij munere ingenij noſtri tenuitas reuocaret. quia uero laborem hunc noſtrum quibuſdam utilem fore uiri prudentes iudicabant, ad id, quod minime cogitabamus, animum adiicere non dubitauimus. niſi enim hi ad ſcribendum nos excitaſſent, numquam profecto hoc tantum munus ſuſcepiſſemus. multo enim nobis commodius fuiſſet eorum hominum iudicia taciturnitate effugere, qui, cum ſeipſos nimis ament, & ſint in ſui admiratione defixi, intelligentiam ponunt in aliorum litterarum faſtidio: fore tamen ſperamus, ut hominibus moderatis, & doctis, hic noſter conatus non ſit ingratus. nam illis quamuis nihil nouum afferamus, aliis tamen conamur, ad ſanctiſsimi uiri ſenſus percipiendos, aliquid adiumenti, & opis afferre. hoc autem ea lege perficiendum ſuſcepi, ut doctrinam minime oſtentarem, & breuitati ſummopere ſtuderem: non enim nobis ea mens umquam fuit, ut auram popularem ſectaremur; aut præclaris ſtudiis principum gratiam præferremus. Verum de his hactenus: & ad Pſalmorum intelligentiam animum conferamus: ſed, antequam propius accedamus, operæ pretium erit, aliqua paucis attendere. De auctore Pſalmorum uiri docti non idem ſentiunt: Oſorius autem Dauidem fuiſſe putat. Quamuis enim aliquorum Pſalmorum titulis Aſaph, & aliorum nomina inſcribantur, & in fine Pſalmi ſeptuageſimi ſecũdi ſcriptum reperiamus, Defecerunt laudes Dauid filij Ieſſe: ex primo tamen libro Paralipomenon manifeſte percipimus, Dauidem cantores primum in ordinem adduxiſſe, a quibus hymni coram arca fœderis concinebantur, quorum Principes fuerunt Aſaph, Heman, & Idithus, qui ſecundum illius decreta carmina modulabantur: quemadmodum his uerbis ſacræ hiſtoriæ auctor enarrat, Vniuerſi ſub manu patris ſui ad cantandum in templo Domini diſtributi erant, in cymbalis, in pſalterijs, & cytharis in miniſteria domus Domini iuxta Regem Aſaph, uidelicet, Idithus, & Heman: quo in loco eſt animaduertendum, illorum uerborum ſententiam (iuxta Regem) non eſſe aliam, niſi quod ij Regis præcepto, quæ ſibi ad canendum tradebantur, modulate canebant. unde effectum fuit, ne cantorum ordines turbarentur, ut Pſalmi ordinum illorum principũ nominibus ſignarentur; ut manifeſtum fieret, a quo canendi eſſent: quod etiam ex ſecundo libro Paralipomenon perſpicimus. nam Salomonis Regis ſtudium erga Dei cultum idem hiſtoricus commemorat. Sacerdotes, inquit, ſtabant in officiis ſuis, & Leuitæ, in organis carminum, quæ fecit Dauid Rex ad laudandum Dominum: quamobrem Chriſtus, & Apoſtoli nullam Aſaph, uel alterius, niſi Dauidis, mentionem fecerunt, cum multa ex Pſalmis teſtimonia deprompſiſſent. Illud autem, quod ex Pſalmo ſeptuageſimo ſecundo attulimus, quam futile ſit argumentum, ex ipſius Pſalmi explanatione apparebit. Si quoque Pſalmorum inter ſe ordinem attentius conſideremus, eos nulla temporis habita ratione in unum fuiſſe redactos intelligemus. nam Pſalmus ille, tertium locum obtinet, quem Dauid compoſuit, cum Abſalonem, tyrannidem occupantem, fugeret, ille uero alius, quem edidit, cum apud Regem Abimelechum fatui perſonam ſumpſit, trigeſimus tertius numeratur: quare Pſalmus ſeptuageſimus ſecundus, quamuis uerbis illis concludatur, & in Dauidis Pſalmis poſtremus habeatur, non ideo conſequens efficitur, ceteros, qui ſequuntur, Pſalmos a Dauide editos non fuiſſe. Si enim temporis ratio habita fuiſſet, poſtremum locum ille fortaſſe tenuiſſet. Satis igitur prudenter Oſorius, hanc de Pſalmorum auctore ſententiam ſequitur, quæ ſacræ hiſtoriæ, eſt maxime conſentanea, & Diuino teſtimonio uidetur fuiſſe confirmata; quam D. Ioannes Chryſoſtomus, & D. Ambroſius complexi ſunt. Fuit hæc quidem, ut Theodoretus refert, ſententia plurimorum. Modus autem dicendi eſt uarius, atque multiplex. ſunt enim multa, & uaria, de quibus ſãctiſsimus Dauid in his Pſalmis diſſerit. ſæpe enim de iis rebus orationem

habet,

habet, quæ illis temporibus ſingulari cũ omnium admiratione contigerunt; ſæpe, cum de ſeipſo loqui uideatur, ita humana omnia prætervehitur, ut omnium cælorum faſtigium ſubeat, mira Diuinaque commemoret; & in Chriſti Optimi, & Maximi laudibus prædicandis ita uerſatur, ut, abiecto legis uelamine, de illius diuinitate ſæpenumero orationem inſtituat: Quare Dauidis mentem Oſorius ita ſequendam ſibi eſſe duxit, ut Iudæorum ſenſus, qui ſemper tellure repunt, contemnat, quæ ad mores ſententia pertinet, eam perſequatur; & Diuina de Chriſto myſteria ſectetur. Pſalmorum uero tituli, quia ſæpenumero diuerſa inſtrumentorum genera ſignificent, ad quorum concentum Pſalmi canebantur, eos ſolum explanauit, in quibus uel rerum hiſtoria, uel arcani ſacramenti ratio contineretur.

PSALMVS PRIMVS.

IN cathedra peſtilentiæ non ſedit.) Nihil Reip. funeſtius excogitari poteſt, ea hominum perditorum in ſcelere impudentia, qua uirtutis ſtudium irrident, contumeliis ſcindunt, impunitamque peccandi licentiam maxime eſſe expetendam hominibus perſuadent. hi enim optimis moribus peſtem afferunt, ius omne conuellunt, rebus denique communibus exitium important. quamobrem ſapienter ſatis Septuaginta interpretes fecerunt, cum eos, quos Deriſores Hebræus uocauit, Peſtilentiæ nomine ſignificarunt. ſic enim apud Hebræum legimus, In cathedra deriſorum non ſedit. Tres autem quaſi gradus hoc in uerſu deſcribuntur, quibus ad deteſtandi ſceleris ſummam peruenitur. primum enim, quis ſceleratorum hominum conſilium comprobat; deinde, illorum ueſtigiis inſiſtens omnium ſcelerum maculis ſe contaminat; poſtremo, ut in omnium flagitiorum genere impune uolitet, uirtutem ludibrio habet, magiſtri perſonam aſſumit, & imperitam plebem im puriſsima doctrina inſtituit: Cathedræ enim nomen potius ad doctrinam, & ad doctoris perſonam, ſignificandam pertinet, quam ad familiaritatis conſuetudinem, ut multi exiſtimant.

Non reſurgent impij in iudicio.) Quia piorum hominum ſtatum omnibus bonis circumfluentem deſcripſerat, & impiorum in ſummas miſerias eiectionem commemorauerat, eam nunc ad Dei iudicium refert. non enim impij poterunt illud fraudibus illudere. quamobrem non reſurgent in iudicio, hoc eſt nulla ratione coram ſanctiſsimo iudice cauſſam poterunt obtinere. Quod enim apud Hebręum In iudicio conſiſtere, id apud interpretes In iudicio reſurgere dicitur. Sequens uero oratio, nec peccatores in conſilio iuſtorum a cœtu, communioneque piorum ſceleratos eſſe expellendos declarat. quod enim cœtum, ſiue hominum iuſtorum congregationem, Hebræus appellauit, Septuaginta Gręce βουλὴ reddiderunt. quod non ſolum ſententiam, ſed locum, in quem ſenatores conueniunt, ut de re aliqua graui ſententiam ſuam quiſque pronuntiet, & ipſos Iudices, & Senatores, congregatos ſignificat, quemadmodum Latini ſcriptores nomen Conſilij etiam uſurpant: ut pro Quinctio inquit Cicero, Si apud hoc conſilium ex opibus, & non ex ueritate, cauſſa pendetur, &, ad Atticum ſcribens, Veniendum, inquit, ne ſit in conſilium tyranni, ſi is de re aliqua bona deliberaturus ſit. Senſus igitur eſt, Impij coram Deo Iudice cauſſa cadent, quod ſancti homines ſententia ſua comprobabunt, & ad eorum communitatem minime coniungentur.

Pſalmus 2.

HVnc Pſalmum Paraphraſis auctor de Chtiſto Opt. & Max. explicandum ſibi eſſe perſuaſit; tum, quia Hieroſolymis ille ſanctorum hominum cœtus, cum ſacerdotes, ac Principes Iudæorum, Petrum, & Ioannem, ab Euangelij prædicatione deterruiſſent, in illis, quas ad Deum preces fudit, in eadem fuit opinione; tum etiam, quia Diuus Paulus, ad Hebræos ſcribens, neminem umquam Angelorum a Deo Filium, præter Chriſtum, fuiſſe appellatum affirmat. Cum igitur hoc in Pſalmo ipſe Diuinus Pater dicat, Filius meus es tu, non profecto tam Dauidem, quam Chriſtum, compellat. Accedit etiam, quod Dauid, cum apud Hebron in regia dignitate fuit collocatus, non a pluribus Regibus, & Principibus, ſed a ſolo Isboſeto, Saulis filio, oppugnabatur, quare illud de ſe immerito prædicaret, Aſtiterunt reges Terræ, & Principes conuenerunt in unum. Plurimi igitur ex noſtris, & ex Hebræis, qui inter illos doctrina præcellunt, Pſalmum hunc ad Miſiam pertinere affirmant.

Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo.) Hunc Pſalmum in dialogo ſanctiſsimus Dauid ſcripſit. Diuinum enim Patrem ad Filium, & filium, atque Dauidem ad omne genus hominum loquentes induxit: hoc autem in uerſu, Diuinus pater, ut gentium uæſaniam demonſtret, quæ Chriſti imperium non ſolum detrectabant, ſed & illius nomen ex hominũ memoria euellere conabantur, hæc de filio pronuntiat, Ego conſtitui Regẽ meũ ſuper Sion: quemadmodum apud Hebræum, & Gręcũ quintę, & ſextæ editionis librum legimus, & Aquila interpretatur. Diuinus enim pater ab omnium ſæculorum æternitate prædefinierat, atque firmiſsime conſtituerat, ut Diuinus filius uerum Sionẽ ab hoſtis immaniſsimi tyrãnide uindicaret, & illũ ſuo imperio cõtineret, qđ Diuini patris decretũ, quia filius, ut gẽtium doctor illis prędicauit, Septuaginta interpretibus potius uiſum fuit, orationem hanc filio, & non patri tribuere.

Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego bodie genuite.) Quamuis ab omni æternitate Chriſtus Dei filius extiterit, non ita tamen uel in mundi fabrica, uel in legis inſtitutis, illius numen illuxit, ut, labefactato mortis imperio, cum infinita uirtute ſe ipſum e mortuis excitauit, mirabiliter ſplenduit. non ſolum enim omnium, quæ fecerat, opus maximum perfecit, ſed

illud,

Digitized by Google

illud, quod a patre enixe poſtulauerat, cum in hunc modum precabatur, Clarifica me tu, pater, apud temetipſum claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet, apud te, mirifice eſt conſecutus. quare merito a Dauide tunc temporis a Deo genitus fuiſſe dicitur, quia hominibus, illum Dei filium eſſe, eo clariſsimo immenſæ uirtutis ſuæ argumento, patuit. Quem huius uerſus ſenſum Paulus probauit, dum Antiochiæ Piſidiæ ad Iudæos orationem habuit. Illud uero, Dominus dixit ad me, nihil aliud, niſi ſummæ Diuini patris uoluntatis declarationem, continet, qua Chriſtum eſt proſecutus, ut, illum ſuum eſſe filium, eo facinore declararet. Sicut enim ſuperius a Dauide dictum fuit, In ira ſua loquetur ad eos, hoc eſt, ea ſupplicia ſceleratis hominibus imponet, ut ſatis manifeſte percipiant, ſe in grauiſsimam numinis offenſam incidiſſe, ita etiam hoc in loco, cum inquit, Dominus dixit ad me, nihil aliud ſignificare uoluit, niſi quia Diuinus pater abunde ſatis illud præſtabit, ut homines ſe Deum uerum, & quem miſit Ieſum Chriſtum, eſſe cognoſcant.

Apprehendite diſciplinam.) Etſi multiplex ſit ueræ diſciplinæ nis, unus tamen eſt illius fons, & origo, Chriſtus Dominus. Septuaginta igitur interpretes, quod Hebræus dixit, בר bar, hoc eſt purum, & electum frumentum, ſiue filium, hoc in loco Diſciplinam ſunt interpretati, quia nihil ab omni uanitatis ſuſpicione magis liberum, nihil magis purum, quam Diuina diſciplina, excogitari poteſt. ipſa enim ſordes eluit, animum ſplendore Diuini luminis illuſtrat, & iucundiſsima ſuauitate complet. Oſorius autem, Diſciplinæ nomine, ipſum Dei filium ſignificari exiſtimauit. ille enim eſt uia, & ueritas, ſempiternaque animorum lux, quæ illuminat, ut inquit Ioannes, omnem hominem uenientem in hunc mundum. quam ſententiam eleganter Hebræus explicat, cum inquit, Oſculamini bar, hoc eſt electum, purum, & filium. ita enim Dauid ut Sapientiæ diſciplinam percipiant gentibus perſuadet, ut filium Dei ſub humana forma delitеſcentem non ſolum magiſtrum illis obſeruandum eſſe affirmet, ſed, ſi uera uelint ſapientia potiri, hortatur, ut Diuinos illi honores adhibeant, præpotentemque rerum omnium Principem eſſe fateantur.

Pſalmus 4.

FIlij hominum uſquequo graui corde.) Filios hominum eos apellat, qui uel opibus, uel nobilitatis ſplendore, ceteris excellunt. ea eſt enim Hebræis loquendi conſuetudo ualde familiaris, ut nomine איש non ſolum quemcumque hominem, ſed illum, qui inter alios dignitate, uel opibus, eminet, ſignificent: quemadmodum auctor Diuinus illud uſurpat, cum enarrat, Gedeonem cum trecentis militibus in hoſtium caſtra inuaſiſſe, ut milites ſtrenuos illos fuiſſe oſtenderet. Graui uero corde, ſiue Gręce βαρυκάρδιοι, hoc eſt uæcordes, a Septuaginta interpretibus appellantur, quia nullum potuit eſſe maius uęcordiæ argumentum, quam, ſanctiſsimi Regis prudentiam, qui omnia uitæ ſuæ præſidia in Dei benignitate collocabat, Regnumq. ſuum hominum amore, & beneuolentia ſtabilire decreuerat, petulanter irridere. Quorum inſaniam apud Hebræum his uerbis ſapientiſsimus Rex eleganter perſtringit: Filij hominum, uſque quo gloriam meam ad ignominiam? Quaſi diceret, Regiæ dignitatis ſplendor non in animo crudeli, & impio, uiget, ſed in animi eximia erga omnes manſuetudine, & in ardenti Religionis ſtudio, uerſatur; hoc eſt, decus meum, hæc nominis mei gloria ſingularis, ſempiterno Dei præſidio ſtabilita. quę uos igitur dementia, & furor, exagitat, ut illam contumeliis proſcindere non dubitetis?

Quoniam ſanctum ſuum mirificauit.) Vox Hebræa beneficum, & pium hominem ſignificat: pro qua interpretes ὅσιον, ſiue ſanctum, eleganter reddiderunt. omnis enim ſanctitatis ſplendor in pietate erga Deum, & erga hominum communitatem beneficentia, elucet. quarum uirtutum præſidio, quia Dauid Regnum ſuum confirmare ſtudebat, in multorum incidit reprehenſiones, quas his uerſibus diluit.

Iraſcimini, & nolite peccare.) Quemadmodum Paulus hac oratione Epheſijs perſuadet, ut ſi forte iraſcantur, ante ſolis occaſum iram deponant, ita etiam Dauid reprehenſores hortatur, ne, ira commoti, opus aliquod deſignent, atquę ita ſceleris flagitium in ſe ipſos committant. iræ enim impetus, cæcus, & præceps, exſiſtit. ne autem in ſcelus præcipitent, conſilium ſapientia pleniſsimum præbet. In cubilibus, inquit, ueſtris compungimini. ac ſi diceret, dum, noctis tempore, cura ſoluti, requieti operam datis, rem cum animis ueſtris cogitate, rationum pondera conſiderate, quarum aculeis animos ueſtros compungi permittite Hanc ſententiam Hebręus eleganter explicat. Sic enim inquit, In cubilibus ueſtris tacete, ſiue exſpectate. utrumque enim uerbum Hebræum ſignificat. In cubilibus igitur tacitos iubet ſilentio uacare, non animi ſui ſtudium reprehendere, ſed rerum rationes examinare, & illarum euentus exſpectare. quod ſi faciant, cognoſcent, quantum humanis uiribus pietas excellat.

Pſalmus 5.

MAne adſtabo tibi, & uidebo.) Ex incenſa pij hominis ad Deum oratione duo oriri ſolent, quæ animi ſtatum firmant, & ſtabiliunt. alterum eſt firmiſsima auxilij Diuini præſto ſibi futuri ſpes; alterum eſt Diuinæ benignitatis contemplatio, quæ ſuauiſsima iucunditate animum complet. quorum utrumque Dauid hoc in uerſu oratione complectitur. Mane, inquit, adſtabo tibi, &, ut Hebræus ait, pręparabo tibi, hoc eſt, te adibo, & ſupplici prece uenerabor; & uidebo, nēpe tuę maieſtatis ſanctitatem,

infinitum uirtutis robur, & immenſam benignitatis uim toto animi ſtudio contemplabor. Vnde mihi ſingularis uoluptas emanat, & auxilium tuum m hi ad futurum firmiſsime ſperabo: uox enim Hebræa אצפה quam interpretes uertesunt, Videbo, & attentis oculis ſpeculari, & exſpectare ſignificat. Videbo igitur, idem ualet, ac ſi diceret, Te ſingulari cum uoluptate mecum cogitabo; &, ut auxilium feras, in te ſuſpiciam, illudque firmiſsima fide exſpectabo.

Pſalmus 6.

QVoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.) Minime mirandum eſt, ſi homo mortalis, mortis uiribus ſuccumbat; nec quidem ampla ex mortis acerbiſsimo uulnere gloriæ Diuinæ prædicandæ materia ſupperit. mortuus enim eo munere apud homines fungi non poteſt, ſed in inferno, hoc eſt in ſepulcro conditus, perpetuo conticeſcet. Inferni enim nomen in ſacris litteris, pro tumulo, quo humana corpora conduntur, & proima inferorum ſede, & loco Purgatorio uſurpari conſueuit. Verum illud homines in admirationem benignitatis Diuinæ excitabit, ſi Deus ægroto ſalutem reſtituat. is enim, qui ſanitatem fuerit conſecutus, ſanctiſsimum numen laudibus efferet, & homines intelligent morbos in ſcelerum pœnas ſępenumero contrahi, & grariam Diuinam eſſe maxime ſalutarem. Hoc firmiſsimo argumento Dauid hoc in loco pugnat, ut ſalutem a Deo adipiſcatur.

Pſalmus 7.

SI reddidi retribuentibus mihi mala.) Saul eam ob cauſſam Dauidem mortis ſupplicio dignum eſſe aſſerebat, quia aduerſum ſe res nouas moliretur. hanc inimicorum calumniam hoc uerſu uir ſanctus à ſe longe repellit. Si enim tanta regnandi libidine flagtaret, multa impotentis animi argumenta præbuiſſet. nihil enim eſt tam ſanctum, nihil tam legum præſidijs circumuallatum, quod dominandi cupiditas non proſternat, & labefactet. Cum igitur ſumma in eo ſemper animi moderatio eluxerit, inmerito tàlem de eo Saul opinionem conceperat. eximiæ autem moderationis argumentum illud exſtitit, quia ſuis debita officia ardentiſsimo ſtudio ſemper præſtitit, & in hoſtes fuit beneuolentiæ magnitudine admirandus. Hanc ſententiam Hebræus hoc in loco his uerbis explicat: Si ei, qui tranquille mecum degit, malum tribui, & crui inimicum meum inanis; erga ſuos benignitatem ſuam numquam fuiſſe exhauſtã, ſed ſemper uiguiſſe aſſerit, cum inquit, Si ei, qui tranquille mecum degit, malum tribui, erga hoſtes uero manſuetudinem, & beneuolentiam teſtatur, cum dicit, Et erui inimicum meum inanis, hoc eſt, Saulem ipſum, & ſceleris ſui ſatellites, qui me acerbiſsimo odio perſequuntur, ego inanis, nulla, inquam, lucri ſpe adductus, a mortis periculo ſæpenumero eripui, & a Palæſtinorum ſeruitute liberaui. Si igitur familiares, & domeſtici mei non ſolum benignitatem meam ſunt experti, ſed & ipſi immaniſsimi hoſtes uita, & libertate fruuntur, quam ego illis comparaui, qua ratione ſcelus ſuum poterunt ſimulare, cum tam impudenter mihi tyrannidis occupandę crimen obiiciant? quaſi ad regnum occupandum non mihi facilius fuiſſet eos hoſtibus necandos tradidiſſe, quam ab eorum manibus eripuiſſe. Septuaginta autem interpretes in prima uerſus parte breuiter ſententiam explicarunt, & tam domeſticos, quam hoſtes Retribuentes appellarũt. utriq. enim tribuunt; illi, debita officia ſoluunt; hi, contra officium, & ius, beneficij loco exitium comparant: niſi potius uiſum fuerit, hoſtium mentionem ab eis ſolum fieri, domeſticos uero ſilentio prætereri.

Exaltare in finibus inimicorum meorum.) Viri docti, dum huius uerſus ſententiam exquirunt, diuerſas multorum opiniones referunt: nos autem Septuaginta interpretum mentem inueſtigandam, & Hebræi explicationem conſiderandam eſſe duximus. Nomen igitur Grecum πέρας, quo Septuaginta utuntur, finem, terminum, metam, & ſcopum, ſignificat. Principes igitur, & eorum conſilia, & propoſitum, ſiue finem, & ſcopum, hoc nomine deſignarunt. ut is ſit huius uerſus ſenſus: O Domine, in hoſtium meorum Principibus, & in eorum conſiliis euertendis, ut illis, contra quam cogiratant, res accidant, numinis tui uis, ſumma cum nominis tui gloria, apud omnes gentes eluceat. Si uero Hebræorum loquẽdi conſuetudinem obſerues, in eam deuenies opinionem, ut Dauidem precari exiſtimes, ut inimicorum ſuorum furorem Deus Opt. & Max. infringat, uel ut propter inimicorum iram, qua in ſuam perniciem inſano impetu ferebantur, potentiam ſuam excitet, ut ſibi opem ferat. Sic enim Hebræus inquit, Exaltare in furore inimicorum meorum. Nec quidem temere coniectura ad ſuſpicandum ducimur, Septuaginta interpretes aliter, quam apud Hebræum ſcriptum reperimus, reddidiſſe; quia uox Hebræa Gaberoth, quę in libris Hebræorum hoc in loco reperitur, & furorem, atque iram ſignificat, eiſdem litteris, quibus Geber, apud Hebræos ſcribatur; Geber autem, idem apud illos ualet, atque ſi Latine dicas Trans, uel Eregione, & Econtra; interpretes autem uidentur in ſuis libris Geberot legiſſe, & ideo Græce uertiſſe, Exaltare Domine in finibus, & non in furore, inimicorum meorum: ut ſit huius orationis ſenſus: Cum hucuſque, Domine, in malis meis conniuere uidearis, excitare, quæſo, & hoſtibus meis te in finibus oppone; quemadmodum, qui hoſtes a patria auertere conantur, eis in patriæ tellutis terminis e regione ſeſe contra opponunt, eorumq. impetum repellunt, ita tu uires tuas illis obiice, quibus colliſi pereant.

Numquid iraſcitur per ſingulos dies.) Quemadmodum Paulus, ad Romanos ſcribens, in flagitioſorum hominum peccatis Deum non conniuere, ſed, eorũ in uitiis perſeuerantia, docet, iram Diui-

Diuinam incendi, & in dies cumulari, Secundum, inquit, duritiam tuam, & impenitens cor theſaurizas tibi irã: ita ſanctiſsimus Dauid Saulem, eiuſq. ſceleris immaniſsimi ſatellites de Diuini numinis in eorum flagitium ira, atque odio admonet. Sic enim apud Hebręum hoc in loco ait, Deus iraſcitur quotidie: ac ſi diceret, Quamuis benignitas Dei, ut reſipiſcatis, eſt in cauſſa, quare diuturni ſceleris pœnas, nunc uſque a uobis non exegerit, illud tamen pro comperto habetote, dum in ſcelere perſeueratis, ad priſtinam offenſionem, ſingularem illius iræ quotidie fieri acceſsionem: quam ſententiam Septuaginta interpretes, addita interrogatione, explicarunt. ſic enim interpretati ſunt, Numquid? id eſt, num eam de Deo opinionem habetis, ut exiſtimetis, rerum humanarum ab eo curam non haberi, & iudicij æquitatem contemni? turpiter ueſtra nos inſania fallit. ille enim iraſcitur per ſingulos dies, ſupplicium differt, ut acerbius in uos, ſi in meliorem mentem non conuertamini, animaduertat. ira enim illius quotidianis ueſtris ſceleribus magis magiſq. augetur.

Pſalmus 9.

HVius Pſalmi titulus, quem auctor explicat, apud Septuaginta interpretes ſic ſe habet, In finem pro occultis filij Pſalmus Dauid. quis, qualis ue ſit hic finis, quam difficile ſit ratione percipere, nemo eſt, qui non videat: niſi forte Finis nomine ſummã carminis perfectionem, aut rerum in eo explicandarum altitudinem, interpretes ſignificare voluerunt; vel illum, quem Hebræus victorem vocat, qui canentium chorum ducebat, ac moderabatur, ſiue ipſam victoriam ab hoſtibus partam, Finem nominarunt, quam compoſito carmine Dauid celebraret; illud vero, pro occultis filij, carminis materiam explicat. Apud Hebræum titulus hac inſcriptione conſtat: Victori, Halmuth labben, ideſt Pro morte labben. Quamobrem multi in hoc Pſalmo Dauidem arbitrantur de Goliatho agere, alij de Nabal, quem Labben, ſiue inſipientem appellant: nec deſunt, qui carmen a Ben, qui inter præcipuos cantores in hiſtoria ſacra enumeratur, fuiſſe modulatum exiſtiment, & ideo eo titulo fuiſſe inſignitum aſſerant; verum alij Labben alicuius Principis, opibus, imperijq. dignitate inſignis, proprium eſſe nomen putauerunt: quos Paraphraſis auctor ſequitur: Ob Labben igitur cædem carmen hoc Dauid compoſuit; & victori, ſiue cantorum Principi illud modulãdum tradidit. Labben enim, hoſtis acerrimus, & viribus potens, fuit Diuina benignitate interemptus. Septuaginta autem interpretes, quia Ben apud Hebræos Filium ſignificat, & littera El, ſiue Lamed ſępenumero nominibus addatur, pro occultis, id eſt interitu, & cæde filij ex Hebręo verterũt: veluti, ſi pro Rhomi, nomine Græco, non Romanos, ſed Viribus valentes, Latine redderes; quia, ex ſua originis ratione, Fortes, & Strenuos, ſignificet.

Inimici defecerunt frameæ in finem.) Quia dixerat, Dei uirtute immaniſsimi hoſtis uires fuiſſe labefactatas, illiuſq. nomen penitus exſtinctum, ad illum eleganter orationem conuertit, ut hominis ſuperbi inſaniam oſtendat, & infinitam Diuini iudicij uim luculẽtius prędicet. ſic enim apud Hebræum legimus: O inimice, finitæ ſunt ſolitudines in æternum, Ciuitates deſtruxiſti: quaſi diceret, Iam non amplius urbibus uaſtitatem inferes, qui plurimas excidiſti. Quam ſententiam Septuaginta eleganter ſunt interpretati, quamuis orationis tropum non retinuerint. tæterrimi enim hoſtis, arma, & uires abſumptas fuiſſe affirmant, quibus tot urbibus exitium intulerat.

Perijt memoria eorum cum ſonitu.) Litterarum apud Hebræos nõ ſolum ſimilis, atque fere idem eſt ſępenumero character, & forma: Sed idẽ prorſus nomen, ob liberum, & omni lege ſolutum uocalium uſum, uarie pronuntiatum pro diuerſis rebus uſurpari conſueuit. quare mirum uideri nõ debet, ſi ijdem uerſus non eodem ſemper modo ſcripti reperiantur: ut hoc in loco contigit. quod enim Septuaginta Cum ſonitu redderũt, aliter reddi potuiſſet, nempe, Cum ipſis; quemadmodum uiri docti affirmant: ut ſit huius orationis ſenſus: Sunt hoſtes internecione deleti, & ſimul cum ipſis illorum memoria in tenebris iacet. Septuaginta uero huius Diuini facinoris famam, quæ in omnes gentes peruagauit, Sonitus nomine ſignificarunt. Vox enim Hebræa, המה ex diuerſa uocalium coniunctione, diuerſam ſignificandi uim adipiſcitur. המה enim Sonare, & המה Ipſos ſignificat.

Conſtitue Domine legiſlatorem ſuper eos.) Non ſolum Rex, & Reip. moderator, qui iuſtitiam colit; ſed & tyrannus, qui omnia libidine ſua metitur, leges conſcribit. uerum ille, ut Reip. ſalutem conſtituat, & ſtabiliat; hic, ut illam dilaceret, uexet, & labefactet. A Deo uir ſanctus huiuſcemodi legiſlatorem improbis hominibus exoptat, ut impiæ nationes, tyrannidis immanitate uexatæ, Dei uirtutem ſuſpiciant: nomen autem Hebræum, pro quo Septuaginta interpretes Legiſlatorem reddiderunt, Timorem etiam, ſiue Timendum ſignificat. Tyrannus enim, metu in officio ſuos continet; Rex autem, amore, eos ſibi deuincit.

Non mouebor a generatione in generationem ſine malo.)

Digitized by Google

malo.) Impius homo, dum uim Diuinam, omnia imperio coercentem, minime cogitat, eo dementiæ præceps labitur, ut in ſcelere felicitatem ſuã collocet, & ſibi eam, cum in omni flagitiorum genere uolutatur, polliceri non dubitet. quod Dauid explicat, cum impium in hanc ſententiã loquentem inducit: Non mouebor, ideſt, ab hoc florenti rerum mearum ſtatu nunquam diuellar: ſine malo, ſupplendum eſt, ero: felix uitæ meę hucuſque curſus peractus, omnium malorum uacationem futuram promittit. quamobrem, totius mali expers, dego, & me nullus acerbior caſus afflictabit. Hic ſenſus, & Hebræorum loquẽdi conſuetudini, & totius orationis filo ualde conuenit.

Quæretur peccatum illius, & non inuenietur.) Viri Sancti Reip. ſalutem rebus omnibus anteponũt; &, quamuis impij ſibi detrimenta plurima inferant, non propterea eis ſupplicium irrogari exoptant. uerum, ut Dei gloria apud omnes nationes clarius eniteat, & maiori cum admiratione ſplendeat, & Reip. ſalus cõfirmetur, ſæpe ad Deũ orationẽ habent, in qua enixe ab eo contendunt, ut in impios animaduertat. quod cum Dauid feciſſet, quare a ſanctiſsimo iudice de impiis ſupplicium ſumi debeat, rationem reddit, nempe, quia inde hominum communitati maximũ erat emolumentum ſperandum. nam ſceleratorum hominum peccandi licentia in eo maxime remp. dilacerat, quia, & liberos iiſdem moribus, quibus ipſi ſunt imbuti, inſtituant, & exemplo ſuo alios ad ſcelus, & ad flagitium, inuitent, quod rebuſp. perniciem afferre conſueuit. Si igitur, inquit Dauid, in improbos, o Domine, animaduertas, & eos ex hominum memoria conuellas, non mediocriter religioni tuæ, & hominum cõmunitati, conſules: quæretur peccatum illius, & non inuenietur: nullus enim illorum ſceleris fructus reperiri poterit: neminem ſcilicet illorum impietatis exemplum ad flagitium trahet: nemo illius ueſtigia, ſupplicij metu perterritus, ſectanda eſſe iudicabit: uiduarum, & pupillorum, grauiſsimæ de iniuriis ſibi illatis querimoniæ conticeſcent: hoc ſcelerati eſt hominis peccatum, hic illius fructus, qui, etſi diligenter quæratur, minime inuenietur, ſi uires illius exſcindantur, ſi radicitus ex hominum communione euellantur. Alij aliter explicant: quibus auctor prætermiſsis, hanc, quam diximus, ſententiam amplectitur.

Præparationem cordis eorum audiet auris tua.) Dei prouidentia ſanctorum hominum uitam ſingulari ratione ita moderatur, & regit, ut eis, quãuis acerbe laboribus affligentur, opem præſtare differat, ut, dum ab hoſtibus acriter oppugnantur, eorum animi ad Diuinæ uirtutis imitationẽ uehementius incitentur, & poſteã eorum uotis ſatisfaciat. quod ex hoc uerſu manifeſte percipimus. Sic enim D. Hieronymus illum Latine reddidit, Deſiderium pauperum audiſti, Domine: præparaſti cor eorum: audiat auris tua. nam Deo eſt ualde gratum illud ſanctorum deſiderium, quo flagrant, ut Religio, ope Diuina confirmata, ab hoſtium immanitate reſpiret. uerum, quia temporis opportunitatem, &, ut inquit Chriſtus Dominus apud Lucam, momenta, quæ pater poſuit in poteſtate ſua, ignorant, eorum corda præparat, & Diuinæ uirtutis robore confirmat, ne laboribus ſuccumbant: cum uero ſibi opportunum uiſum fuerit, illorum optatis benigne reſpondebit. quod beneficium ut præſto in illos conferat, Deum uir ſanctus precatur, cum inquit, Audiat auris tua. Hanc ſententiã breuius Septuaginta ſunt interpretati. Eſt autẽ animaduertendum, nomen Ετοιμασία, pro quo Latinus Præparationem reddidit, apud Græcos Animi ad opus perficiendum alacritatem ſignificare. Septuaginta igitur interpretes ſanctorum deſiderium aſſerunt Deum minime latere, ab eoque ualde probari; & in laboribus, quos pro Religione perferunt, cordis eorum pręparationem, ideſt, animi ſtudium, & alacritatem, benigne Deum proſequi, & munerari. Deus enim audire dicitur, cum merita cuiuſq. ponderat, & pœna, uel præmio, afficit: ut in libro Exodi, Audiui, inquit, clamorem eius; deſcendi, ut liberem eum. Tria Hebræus commemorat; primum, animi deſiderium, quod Deus benigne exaudit, & amplectitur; deinde, opem Diuinam, qua mens humana Diuinitus ſtabilitur; poſtremo, uiri ſancti preces, uel, ut alij reddunt, Dei benignitatem, qua ſuorum uota, cum opportunum eſt, complet. quorũ duo poſtrema Septuaginta in unum redegerunt.

Pſalmus 10.

TRanſmigra in montẽ ſicut paſſer.) Si uellemus ad uerbũ reddere, Latine etiã ex Hebręo uerti potuiſſet, Tranſuola montem ueſtrum uolucris: ex quibus uerbis duas præcipue ſententias percipimus: quarum altera Dauidis amicorum conſilium continet: nam optimum eſſe perſuadebant, ut Dauid, ueluti auicula, montis alicuius cacumen, ſiluarumq. latibula, peteret, ut Saulis laqueos poſſet effugere. Altera uero, querimoniam Dauidis, & animi acerbitatem, complectitur, quam ob hoc amicorum conſilium pertulit. Vt ſit ſenſus, Quo modo dicitis animæ meę, Trãſmigra, ſiue tranſuola montem, ideſt ſolum patrium uerte. quod non niſi maximo cum animi dolore fieri poteſt. Sed, quod omnem doloris ſenſum, & afflictationẽ, infinitis partibus ſuperat, eſt, quia montem hunc ueſtrum dicitis, ut deſeram, qui meus quoque iure haberi debet, ubi ardenti ſtudio ueram religionem colui, &, ut inſtar uolucris efficiar, ut inter gentes profugus uager, in quibus nullum pietatis ueſtigium reperitur.

Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt, iuſtus autem quid fecit.) Hæc oratio eſt eorum, qui Dauidis amici cenſebantur, qui quidem, ut Dauidi luculentius reſponderent, ad Deum illam cõuertunt. Quaſi dicerent: Quas tu o Domine leges ſanxiſti, & quæ ueluti repagula quædam poſuiſti, ne libido in perniciem humanæ ſocietatis prorumperet, ſceleratiſsimi tyranni, & ſuorum impotens animus cauſſit, atque proſtrauit. Cum igitur leges ſi-

ges ſi-

Digitized by Google

ges ſileant,iniuria uolitet, & omnia tyranni immaniſsimi nutu gubernentur, iuſtus, quid ſibi reliquum fecit, in quo uitæ ſuæ præſidium collocet? Lex enim,& religio, ſi uigeret, ſecure Dauid in patria manere potuiſſet; illis autem de medio ſublatis, omnis ſpes in patria manendi Dauidi eſt præciſa, & erepta. Hunc ſenſum ita Hebræus amplectitur,ut orationem ad Deum minime dirigat.quod Septuaginta fecerunt. nam id, pro quo iſti reddiderũt,Quæ perfeciſti,ille, Haſamot, dixit, quod quidem Poſita Latine uerti ex Hebræo debuiſſet. Vt uerſus ita conſtaret: Quoniam poſita deſtruxerunt.Quæ autem Poſita ſint dicenda, uiri docti diuerſe ſentiunt. D. tamen Hieronymus Leges illo nomine ſignificari putat: quem Paraphraſis auctor ſequitur. Huic autem amicorum orationi ſapienter Dauid ſequenti uerſu reſpondet:

Dominus interrogat iuſtum,& impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.) Hæc Dei interrogatio ad uniuſcuiuſque operum examen pertinet. uerbum enim Græcum, quo Septuaginta interpretes utuntur, Inquirere, & Examinare,ſignificat; & uerbum Hebræum בחן Bachan, eiuſdem eſt notionis, quamuis Probare quoque ſignificet: unde effectum fuit,ut D. Hieronymus,& Chaldæus,aliter hunc uerſum explanauerint.Dominus, inquiunt, probabit iuſtum, impium diligẽtem iniquitatem odit anima eius. Putant enim, a Dauide inter iuſtum, & impium, diſcrimen aſsignari;quia iuſtus,Dei iudicio,beatitudine dignus cenſetur; impius uero, exſecratione, & odio. Verum Septuaginta interpretes primum Diuinæ mentis uim, quæ omnia in ordinem redigit, & ſuis ponderibus iuſtum, & impium,examinat, a Dauide commemorari exiſtimant, cum inquit,Dominus interrogat iuſtum, & impium, deinde ſceleratorum hominum in ſe ipſos odium, quo ſibi ipſis uitam eripere nituntur,explicari. ait enim, Qui autem diligit iniquitatem,odit animam ſuam: quod Solomon luculenter explicuit, cum de auaro in hanc ſententiam orationem inſtituit: Semitæ omnis auari animas poſsidentium rapiunt: ipſa namque auaritia,atque libido, quibus ſummo cum ſtudio ſeruiunt,miſeris modis eorum animos exedunt,atque dilacerant,nec non illorum mentibus eas tenebras offundunt,quibus obcæcati,exitiales exitus ſibi ipſis comparent. Vterque ſenſus ex Hebræo,ut notauimus,elici poteſt.

Pſalmus 11.

L*Abia doloſa in corde, & corde locuti ſunt.*) Horum uerborũ inter ſeſe duplex eſt diſtinctio. quidam enim hæc uerba, Labia doloſa in corde, a conſequentibus, nempe, Et corde locuti ſunt, diſtinguenda eſſe putant: quemadmodum Chaldæus, cum ea explicaret, ſeparauit: ita enim reddidit, Labijs adulationum in corde ſuo machinantur,& corde mendacium loquũtur: ut ſit ſenſus,blanditijs, & aſſentationibus,impij perniciẽ iuſto inferre cum animo ſuo cogitant, atque amici perſonam dum præſeferunt,turpiter mentiuntur:nã illorum animi immani odio flagrant. Alij priora illa uerba,Labia doloſa,a reliquis ſeparant: ut, cum uates dicat,Labia doloſa, in impiorum hominum oratione plurimum doli, & fraudis,reperiri affirmet. Sunt autem impiorum Labia doloſa,quia corde,& corde locuti ſunt; ideſt,non ſincerum,& ſimplicem animum gerunt, ſed multiplici libidine implicatum.hoc enim illa eiuſdem nominis repetitio In corde, & corde ſignificat: quod eleganter D. Auguſtinus Duplex cor appellauit.

Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo.) Apud Hebræum uerbum eſt פוח Pucha, quod flare,loqui,atque laqueis adſtringere,ſignificat: pro quo Septuaginta interpretes παῤῥησιάσομαι: & noſter Latinus reddidit Fiducialiter agam. Non ſolum igitur, quemadmodum Septuaginta ſunt interpretati,ex Hebræo uertere poſſemus, ſed, ut alij fecerunt,qui ita hunc uerſum Latine explanarunt, Ponam in ſalute, illaqueabit eum, uel inſufflabit in eum: quaſi Dauid in hunc modum Deum loquentem induceret, Ego ſalutem meis comparabo, quos impius laqueis ſuis irretire, & euertere,cogitabit. Duo enim putant hoc in uerſu contineri;alterum eſt Diuinæ prouidentiæ infinita uis quædam ſalutaris, qua ſuis conſulit: alterum uero eſt impij peruerſus animus, in bonorum perniciem acriter incitatus: quorum primum Septuaginta interpretes tantum commemorant,& uerbi Hebræi Pucha aliam, ut notauimus, ſignificationem ſecuti, eandem Dei Optimi Max. uim in impios animaduertentem referunt. uerbum enim Græcum, quod noſter Latinus uertit,Fiducialiter agam, libere, & ſumma cum fiducia, & conſtantia, loqui ſignificat. Hæc igitur erit huius uerſus interpretum explanatio: ego eis, qui ſeſe mihi tradiderunt, ſalutem conſtituam; libere cum eo, ideſt cum impio, loquar; nihil me deterrebit, quin ſententiam dicam, qua meorum ſalutem ſtabiliam,& impios ſupplicijs acerbiſsimis damnem; hoc fidenter agendum ſuſcipiam; illudque ſine dubio perficiam,quia neq. benignitas mea poteſt umquam exhauriri, neque iudicium peruerti, aut uirtus eludi.

Eloquia Domini,eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terra.) Optima hęc eſt cognoſcendi ratio, ſi noua aliqua uiuendi diſciplina, cum ſit erroribus imbuta, & impietatis quædam officina exſecranda,ſanctimoniam tamen ſimulet, & fucata uirtutis ſpecie ad ſe homines alliciat. etenim,ut illam a Chriſti Optimi, & maximi mente profluxiſſe exiſtimemus, nullius inſiti ſceleris contagioni debet eſſe affinis: ſed opus eſt, ut uirtutum omnium ornamentis ſplẽdeat, ueluti argentum ignis flammis in fictili uaſe ab aurifice diligenter purgatum,ſcoriis expulſis,enitet. Probatum enim terra, idem ualet, ac ſi Septuaginta dicerent, In uaſe fictili quo aurifices utuntur. hoc enim apud Hebræos ſignificat, בעליל לארץ Quamuis horum uerborum ſenſus diuerſis rationibus a multis explicetur, hic

tamen,

tamen,quem attulimus, Septuaginta interpretibus magis uidetur eſſe conſentaneus.

In circuitu impij ambulant, ſecundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.) Senſus eſt,ut Septuaginta interpretes exſtimaſſe uidentur, Impij malorum omnium acerbiſsima obſidione iuſtos circumuallatos oppugnant . Quid igitur, num in illorum ærumnis te,o Domine,conniuere eſt exiſtimandum ? Non ſane . Sed improbos ſecundum altitudinem tuam , ideſt immenſæ prouidentiæ tuæ conſilio,opibus cumulaſti : eorum enim ſcelera ad tuorum gloriam in ordinem rediges : uel ſic,Impij malis omnibus iuſtos circumſæptos affliċtant. uerum tu,o Domine,ſecundum prouidentiæ tuæ immenſitatem,ſingularem generis humani curam numquam dimiſiſti,(uerbum enim Græcum non ſolum Multiplicaſti, ſed etiam Curaſti Latine uerti poſſet) quo quidem in homines ſtudio efficies,ut impietas non diu impune noliret : Hebræus hanc eandem ſententiam retinet . Sed , qui ſint hi homines , quos Deus in ſummo honoris gradu collocari permittit, quorum impotens animus acerbiſsimi bonorum condicionem reddit,eleganter explanat:ita enim inquit,ut D.Hieronymus uertit,In circuitu impij ambulant , cum exaltati fuerint uiliſsimi filij hominum,דלך enim,quo uocabulo Danid utitur,humilitatem,& abiectionē apud Hebręos ſignificat . dum enim perditis moribus uilis , & libidinoſus homo Luterus alios inſtituendos ſuſcepit,dum Zuinglius , Oecolampadius,& alij e ſcelerum omnium ſentina ad doctoris dignitatem emerſerunt . quibus malis Reſp. Chriſtiana fuerit oppreſſa , in hac noſtra miſera temporum condicione,multæ, & nobiles Europæ Prouinciæ teſtantur . horum igitur ſimiles cum rerum potiuntur , iuſti in miſerijs iacent , & , ueluti obſidione cincti , uix ullum e tantis malis exitum reperire poſſunt ,

Pſalmus 13.

ILlic trepidauerunt timore ,ubi non erat timor.*) Prudenter ſatis Septuaginta interpretes,uerba illa addiderunt, Vbi non erat timor,ut Dauidis mentē clarius explicarent.nam impij,quamuis Deum eſſe negent,aut,ſi ſit, rēs humanas illi minimę curę eſſe affirment , aut inaudita maioribus noſtris , & intolerabili confidentia ſe illi gratos eſſe ſibi ipſis perſuadeant, & Diuini iudicij timorem abiiciant,nonumque libertatis genus conſtituant , non poſſunt in ipſo ſcelere naturam humanam ita exſuere,quin,ut inquit Paulus, opus legis non oſtendant ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum,& inter ſe inuicem cogitationum accuſantium,aut defendentium . Impius igitur , etſi dicat,Non eſt Deus, uelit, nolit , in ſcelere trepidat,ad quod perpetrandum tam audaciter proruperat, quia numinis uim ad illud uindicandum nullam eſſe impuro ore prædicabat , ob ſceleris denique commiſsi flagitium , in quo non erat timor,ideſt, in quod Deum minime fore animaduerſurum aſſeuerabat, toto corpore contremiſcit, atque perhorreſcit . quod maximum impietatis ſuæ argumentum illos ad ſanam mentem conuertere debuiſſet .

Cum conuerterit Dominus captiuitatem populi ſui, exſultabit Iacob,& lętabitur Iſrael .) Quamuis Iudęi, & aliqui uiri pij, & non mediocriter docti, a Dauide hoc in uerſu libertatem illam ſignificari exiſtiment,quæ Cyri,& Darij,Perſarum Regum, benignitate erat conſtituenda, Oſorius tamen illam aliam prædici putat,in quam erant omnes gentes a miſera peccati ſeruitute uindicandæ. nam Salmanaſar, Aſſyriorum Rex, decem tribus, quę ſub Iſraelis,& Samarię Regno continebantur,poſtquam ſubegit, in Mediam deducendas curauit: quarum urbes, & agros , ſuis diſtribuit : quemadmodum in ſacra hiſtoria commemoratur : qui , uſque ad Romanorum Imperatorum tempora, quamuis Iudæorum ritibus inſtituti, regionem illam occuparunt . Vnde apud Iudæos Samaritani nomen , opprobrij loco habebatur : Nabuch uero nazer , cum Hieroſolymam excidit,omnes , qui a Iuda , & Beniamino, originem ducebant, Babylonem ire edicto coegit ; pauci autem,qui remanſerant, exſtincto ab Iſmaele Godolia , in Aegyptum , fuga ſe receperunt : iam uero,Cyri, & Darij, temporibus,non ſolum maior pars tribus Iuda exſilium patriæ præferendum duxit, ſed multi uiri principes,qui Hieroſolymam uenerant , Babylonem reuerſi ſunt. Cum igitur duodecim tribus in miſerrima ſeruitute uerſarentur , & reliquæ duæ magna ex parte exſilium patriæ longe prætuliſſent , non profecto libertas illa , Zorobabelis opera conſtituta,in cauſſa exſtitit,ut Iacob exſultaret,& lætaretur Iſrael, niſi quia futuram illam deſignabat, quam Iſaias prædixit,cum inquit, In hoc monte faciet Dominus exercituum omnibus populis conuiuium pinguium,& pręcipitabit faciem uinculi,& mortem in ſempiternum.nam Abrahami ex promiſsione filij ,ut eos uocat Paulus , in eam libertatem uindicati,incredibili gaudio perfunduntur .

Pſalmus 15.

SAnctis , qui ſunt in Terra eius , mirificauit omnes uoluntates meas in eis .) Interpretes eam dicendi rationem,quam principio tenuerunt , hoc in loco cōmutant . dixerunt enim,Deus meus es tu.quare hunc uerſum Gręce reddere potuiſſent, quemadmodum apud Hebræum legitimus,Sanctis,qui in Terra , & magnificis omnis uoluptas mea in ipſis . Vt ſit filij ad Diuinum patrem oratio;qua excellens illud ſalutis humanę ſtudium, quo flagrabat, patri offerebat . uerum , quia ipſe omnia a patre acceperat, merito interpretes , ut apud Latinum legimus,reddiderūt. Apud Theodoretum hunc uerſum ita ſcriptum reperimus; Sanctis,qui in Terra ſunt eius,mirificauit Dominus omnes uoluntates ſuas in eis .

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum .) Nullum maius humanæ infirmitatis argumentum eſſe potuit,

potuit, eo, quod in idolorum cultu perſpicitur. Vt enim in libro, qui Sapientia Salomonis inſcribitur, uir ſapientiſsimus teſtatur, inde originem ſuam idola habuerunt: quia homines, cum breui temporis ſpatio uitam ſibi circumſcriptam uiderent, ut hoc, quod non mediocre malum eſſe putabant, aliqua ratione reſarcirent, illorum imagines a fabro fieri curarunt, quorum deſiderio tenebantur, quibus poſtea immanis adulatio Diuinos honores adhibuit. a ligno igitur uitæ breuitati remedium quærebant, & ab eo, quod ipſi ſpecie illa ſplendida, & ſtabilitate donauerant, corporis, & animi bona ſummiſſe poſtulabant: quo nihil potuit cogitari inanius, nihil infirmius. huius deplorandæ infirmitatis, quæ gentes omnes oppreſſerat, hoc in uerſu fit mentio. Vocabulum Hebræum, pro quo Septuaginta, Infirmitates reddiderunt, nõ ſolum triſtitiam, & dolorem, ſed & ſimulacrum, ſignificat. quamobrem D. Hieronymus Hebræus ita Latine uertit, Multiplicabuntur idola eorum, quemadmodum Chaldæus, & Theodotion quoque interpretantur. Multiplicatę ſunt igitur infirmitates eorum. ea enim fuit hominum imbecillitas, & unitas, ut in ligno ardo omnem ſalutis ſpem collocarent: quam ut conſequerentur, ſingulari diligentia propriæ infirmitatis ſigna a ſabro fieri ſtudebant, quibus cultum Diuinum adhiberent. In uaria autem ſuperſtitionum genera homines fuiſſe lapſos, mirum uideri non debet, cum in tanto ſcelere nullus eſſet ſubſiſtendi locus: ſed unuſquiſque ſibi Deos, atque religionem, pro libidine informabat. quod ſequens oratio ſignificat, cum dicitur poſtea, Accelerauerunt. effrenato enim impetu in hanc impietatem ferebantur, uel, ut inquit Hebræus, poſt alium accelerauerunt. nam tanta fuit deorum multitudo adſcita, & tam ardente ſtudio illorum cultus inſtitutus, ut miſeri homines, inter ſeſe diſsidentes, in diuerſorum deorum cultus præcipites ruerent.

Funes ceciderunt mihi in præclaris.) Hoc fuiſſe priſcis hominibus in more poſitum, ut tellurem funibus metirentur, ac diuiderẽt, Amos ſatis manifeſte teſtatur. Filij tui, inquit ille, & filiæ, in gladio cadent, & humus tua ſuniculo metietur. Quod etiam ex Pſalmo ſeptuageſimo ſeptimo percipimus. ita enim legimus, Diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. Funes igitur cecidiſſe in præclaris, nihil eſt, niſi, amplam ſibi hereditatem obueniſſe.

Increpauerunt me renes mei.) Renum nomine in Litteris ſacris, hominum ſenſus, & conſilia, ſignificari, ex Hieremiæ libro eſt manifeſtum. Sic enim ille in Iudæorum ſimulatum pietatis ſtudium inuehitur: Prope es tu, Domine, ori eorum, & longe a renibus eorum. Qui loquendi modus, animantium naturæ eſt ualde conſentaneus, quã Hebræi in dicendo uehementer obſeruant. nam in renibus humidorum, quibus animal ſuſtentatur, fit ſalutaris quædam perfuſio: unde in illis non mediocre ineſt uitæ præſidium, & cum iecore, & corde, admirabilis communicatio. Increpandi autem uerbũ, quo noſter Latinus eſt uſus, non ita eſt explicandum, ut alicuius culpæ admonitionem, uel obiurgationem, illo ſignificari exiſtimemus. uerbo enim Græco, quo Septuaginta uſi ſunt, hæc ſubiecta notio eſt: Docuerunt me, atque inſtruxerunt; & uerbum Hebræum, quo, Dauid hoc in loco utitur, eandem ſignificandi uim habet. Senſus igitur horum uerborum illę erit, quem in Paraphraſi auctor ſequitur, & explanat.

Delectationes in dextera tua uſque in finem.) In hoc eodem uerſu dixerat, Adimplebis me lætitia: cum uero ſtatim hæc uerba adiungat, Delectationes in dextera tua, equidem uel omnium uoluptatum Deum perennem eſſe fontem affirmat, unde illæ ſuis emanant; uel Delectationis nomine aliquid, quod a lætitia differat. Nomen Hebræum, quo Dauid utitur, pro quo interpretes Delectationes reddiderunt, non ſolum iucunditatem, ſed pulchritudinem, & decorem, ſignificat. quamobrem ſuſpicari merito poſſumus, tria illa, quæ Chriſtus a Diuino patre obtinuit, a Dauide hoc in uerſu commemorari. nam primum eſt illud conſecutus, quemadmodum Iſaias eum commemorantem inducit, Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit Dominus me, ad annuntiandum manſuetis miſit me: nempe, ut homines ſalutari doctrina inſtitueret, qua inſtructi, uiam, quæ in uitam nullis ſæculis interituram ducit, ingredi poſſent. quod Dauid prædixit, cum inquit, Oſtendiſti mihi uias uitæ: deinde illud etiam eſt aſſecutus, ut futurorum bonorum Pontifex eſſet, ſicut Paulus, ad Hebræos ſcribens, admirabili cum eloquentia diſſeruit. illius enim ſacerdotij amplitudo Deum hominibus conciliauit: ex qua conciliatione eximiæ uoluptates oriuntur, quibus humanæ mentes circumfluunt. hoc namque eſt Pontificis officium ſingulare, ut pro hominibus apud Deum preces effundant, Sanctiſsimi igitur Pontificis Chriſti uirtute, omnis uera uoluptas, quæ a ſolo Deo proficiſcitur, continetur. ex illius enim plenitudine, inquit Ioannes, nos omnes accipimus. quare addit etiam Dauid, Adimplebis me lætitia, qua ſcilicet meos etiam cumulabo, ut darem eis, inquit Iſaias, coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mæroris. Poſtremum denique fuit illud, qood Paulus in hunc modum Corinthiis ſcripſit, Propter quod exaltauit eum Deus, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, hoc Diuini ſplendoris decus eximium, hanc immortalem nominis ſui gloriam, qua Chriſtus etiam mentibos illis cæleſtibus longe præcellit, atque omnia ſub ſuo imperio, & ditione, continet, Delectationes uſque in finem, uel, ut D. Hieronymus uertit, Decores ſempiternos Dauid appellauit.

Pſalmus 16.

V*T non loquatur os meum opera hominum propter uerba labiorum tuorum, ego cuſtodiui uias duras.*) Quia improbi, & ſcelerati, homines Dauidem ſimulatę pietatis accuſabant, ut illorum

calum-

calumniam uir ſanctus coerceret, Deum, cui nihil etiam in intimis animi receſsibus abſconditum latere poteſt, de animi ſui integritate teſtatur. Verum duobus modis uerba hæc inter ſeſe diſtingui poſſunt. nam ſic legi, & explicari, non inſulſe poterunt, Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas, ut non loquatur os meũ opera hominum. ideſt, cum me tot tantisq; ærumnis uexari permiſeris, numquam in me illud ſceleris flagitium commiſi, ut hominum opera, & facinora, loquerer; nempe, ut uirtutem ſimularem: quod hominis nefarij eſt opus, ut ea ſimulatione perniciem bonis inſerat. blande enim impij loquuntur, cum tamen exitium inferre moliantur. hæc hominum opera numquam, ut tu ſcis, Domine, ego ore protuli: numquam enim fraudulenta oratione perniciem alicui comparaui. Vel, ut auctor facit, in hunc modum explanabimus, Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas, ut non loquatur os meum: quaſi diceret, Summa cum diligentia animum meum examinaſti; &, ut aurifices argentum cõflant, me ærumnarum flammis exercuiſti; & tamen numquam id ſcelus, quod mihi hoſtes mei objiciunt, a me commiſſum fuit; nempe, ut os meum loquatur, quod in animo non haberem. Quem ſenſum Hebrçus amplectitur. Sic enim inquit, Quod cogitaui, non tranſiuit os meum. quod enim in animo habeo, illud ore profero; nec mens mea plus aliquid deſignat, quam oratio, quæ ab ore meo proficiſcitur. Deinde, uerbis illis, quę ſequuntur, nempe, Opera hominum, ſiue In opere hominum, ut uertit D. Hieronymus, actiones ſignificati putat, quæ humanæ ſocietatis communionem reſpiciunt. Vt ſit ſenſus, Opera hominum, ideſt, quod ad actiones humanas pertinet, quantum humanæ imbecillitati licet, nihil cogitaui, nihil perfeci, quod propter, ſiue ad, uerba labiorum tuorum non referrem, atque informarem. &, ut hoc officio melius fungi poſſem, eadem uerborum tuorum uirtute ſtabilitus, ego cuſtodiui uias duras. Hoc in loco eſt animaduertendum, interpretes ἐφύλαξα dixiſſe, pro quo noſter Latinus reddidit, Cuſtodiui: Grçcis uero non ſolum Cuſtodire, ſed Obſeruare, & Vigilias diſponere, ſignificat. quam ſignificandi uim uerbum Hebræum, quo Dauid hoc in loco utitur, etiam obtinet. Vox igitur Cuſtodiui eodem modo hoc in loco uſurpatur, quo Moſes in libro Geneſis, poſtquam Adamum ex horto illo fuiſſe eiectum narrauit, ea utitur; Collocauit, inquit, ante Paradiſum uoluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque uerſatilem, ad cuſtodiendam uiam ligni uitæ. ne ſcilicet Adamus uiam, quę ad lignum uitę ducebat, ingredi poſſet. Simili quoque ratione Dauid, Cuſtodiui, inquit, uias duras, uel uias latronis, ut uertit D. Hieronymus, & eius, qui diruit, atque diſrumpit, ut nomini Hebrço ſubiecta notio poſtulat, ne in illis ſubſiſterem, aut ambularem, eas omni animi ſtudio obſeruaui, uigilanterque perſpiciebam, ne, aliqua fraude captus, in eas imprudens inciderem. Latronis autem nomine, cuius uię omnium malorum ſunt pleniſsimę, quis niſi ille indicari debuit, qui, ut inquit Ioannes, ab initio peccat?

Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.) Dauid eorum operam, & ſtudium, qui tam immani odio illi perniciem moliebantur, & acerbiſsimis modis uexabant, Dei frameam, ſiue tomphçam, ut Septuaginta uerterunt, Latine Gladium, eleganter appellauit. improbi enim, & impij, homines, dum pios, & iuſtos, dilacerant, ſi quid in illis non laude dignũ exſiſtit, imprudentes, & inuicti, radicitus euellunt. nam Chriſtiana uirtus, illorum immanitate, ſi otio languebat, excitatur, & miras Diuini ſplendoris acceſsiones conſequitur. uerum, cum imbecillitas humana diu labores ſuſtinere non poſsit, pij, & iuſti, ſæpe ad Deum preces fundunt, ut ab ęrumnis, Diuina uirtute, liberentur: ut hoc in loco Dauid, Eripe, inquit, animam meam ab impio, frameam tuã ab inimicis manus tuę: duo obnixe poſtulat, primum, ut uitam ſuam a crudeliſsimo hoſte tueatur; deinde, quia optime nouit, Dei prouidentia ſibi ab impio ea mala inferri, obſecrat, ut iam tandem ab impij manibus gladium extorquere uelit, quo ipſe cęditur. Eripe, inquit, animam meam ab impio, & frameam tuam ab inimicis manus tuę eripe. Hanc huius uerſus ſententiã Hebræus amplectitur. Sic enim illum explicat, Eripe animam meam ab impio, gladio tuo; ideſt ab impio, quo inſtar gladij tuorum, ſi quæ ſunt uitia, reſecas, quam ob cauſſam illius ſcelera permittis, & toleras. Niſi Chaldęũ ſequi malueris, qui hunc uerſum ita explanat. Erue animam meam ab impio, qui dignus eſt, ut tuo gladio confodiatur. Quia igitur impij illo, quod diximus, munere funguntur, dum iuſtos affligant; Dauid hoſtes ſuos, manus Dei inimicos uocat. manus enim Diuina, in ſacra Scriptura, Dei prouidentiam ſignificat, quæ res omnes in ordinem reuocat, ut in pſalmo trigeſimo octauo legimus, Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Quia autem prouidentia Diuina impiorum hominum improbitate utitur, ut ſuos in uirtutis ſtudio exerceat, a Dauide Inimici manus tuæ dicuntur.

A paucis de terra, diuide eos in uita eorum.) Illorum mores, & uitæ condicionem, commemorat, quos Diuinę manus inimicos dixerat. Sic enim eſt oratio inuicem connectenda, Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ, a paucis, inquam, de terra. Paucos de terra eos uocat, qui opibus pręſtant, & ita ſunt telluri addicti, ut numquam mentem a rebus interituris auertant, quos huius ſæculi filios Paulus appellat: nec nomen Hebræum חלקם Cheleon, quo Dauid utitur, ab ea ſignificandi ratione abhorret. non ſolum enim terram, quæ incolitur, ſed tempus etiam, ſignificat. quamobrem Hebræum ſic Latinum reddere poſſemus, A uiris terræ, uel ſæculi, ſiue temporis. Hanc ſententiam Hebræus, ea, quæ conſequitur, oratione, mirifice exornat. illam enim in hunc modum concludit,

Pars,

Pars eorum in uita: quaſi diceret, Quorum pars, ideſt hereditas, ſtudium, cura, & ſollicitudo, in præſentis uitæ illecebris conſumitur, cum de futura uita nihil cogitent. Septuaginta uero interpretes multo aliter hanc ſententiam interpretantur, Diuide, inquiunt, eos in uita eorum. Diuidere autem, uel ad hereditatem conſtituendam pertinet, ut eſt illud, Diuiſit eis terram in funiculo, &, Quando diuidebat altiſsimus gentes, quando ſeparabat filios Adam. Vel ex illa eijcere ſignificat, ut lege Diuina ſancitum erat, ut, qui certum flagitij genus commiſiſſet, a populo Dei diuideretur. Orationem igitur ad Deum Septuaginta cõuertunt; ac ſi Dauid, admirantis more, diceret, Hos filios ſæculi, hos uoluptarios homines bonis cumules, illis hereditatem ampliſsimam compares, ut de abſconditis tuis ſit eorum uenter adimpletus? Hęc explanatio cum Hebręo, & ipſis Septuaginta interpretibus, atque oratione conſequenti, eſt magis conueniens, quam illa, quæ aſſerit, impiis ut exitium afferatur, Dauidem precari.

Satiabor cum apparuerit gloria tua.) Hæc Diuinæ gloriæ uis, tantæ lætitiæ effectrix, quæ nam ſit, Hebræus eleganter explicat: Satiabor, inquit, euigilando imaginem tuam. uir enim pius, non ſolum, cum mortem obierit, bonis omnibus affluet, quia eius, quam nemo uidit unquam, niſi filius, qui eſt in ſinu patris, adſpectu fruetur; uerum etiam inter uiuos, dum in tellure uerſatur uitæ ſuæ condicio, quamuis acerbiſsime uexetur, multo magis eſt expetenda, quam illorum ſtatus, qui opibus, & imperio, florebant: quoniam, cum pietatem, & iuſtitiam, ardenti ſtudio colit, incredibili iucunditate cumulatur. nam Dei imago, in illius animo inſita, e ſomno quodammodo excitatur, & ad Diuinæ lucis ſplendorem oculos uertit: cum hoſtium immanitas eum exagitat, cum ærumnę opprimunt, cum denique mors acerbiſsima imminet, tunc in hominis imbecillitate Dei imago, quam merito Gloriam interpretes appellarunt, ſplendet, Diuinumque ſemen, ut Ioannes uocat, uberrimos fructus effert, quibus animus, mirifice ſatiatus, gaudio exſultat. Cum igitur, inquit, gloriæ tuæ imago, quam in mentibus noſtris expreſsiſti, tuæ lucis ſplendore colluſtrata, a corporis contagione ſe ipſam ſeuocauerit, uеriſsimis bonis affluam.

Pſalmus 17.

ADſcendit ſuper Cherubim, & uolauit ſuper pennas uentorum.) In arca fœderis duo erant poſiti Cherubini, qui, humanam ſpeciem habentes, in alterutrum reſpiciebant, alas uero alter uerſus alterum ita extendebat, ut utriuſque alæ in medio arcæ ſedis formam imitarentur, in qua uirtus Diuina inſidebat: unde Hebræorum genti oracula fundebantur. quare dicebat ille, Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare. Dauid igitur, cum Diuinam uim, qua munitus, hoſtes ſuos fuderat, & Regno tranquille potiebatur, hoc carmine celebraret, in Chriſti uictoriam, & Regnum, intuebatur. quare, cum Dei, Optimi, & Maximi, iram, qua in impios Iudæos erat animaduerſurus, prædiceret, Adſcendit, inquit, ſuper Cherubim; ut manifeſte ſignificaret, eundem rerum omnium Dominum, qui Iudæis tam benigne proſpiciebat, eorum atrociſsimi ſceleris offenſione commotum, Cherubinis, equitantis more, inſidentem, illis exitium illaturum. nomen enim Hebræum, quod Adſcendit Septuaginta uerterunt, Inſidere, & Equitare, ſignificat. Quia uero mentis Diuinę uis in rebus agendis eſt infinita, illa uerba adiungit, Et adſcendit ſuper pennas uentorum. nam uentos, qui celerrime diſcurrunt, infinitis partibus ſuperat. quamobrem D. Hieronymus uertit, Transuolauit ſuper pennas uenti. Et in libro ſecundo Regum, in quo hic Pſalmus totus ſcriptus reperitur, hunc uerſum ita eſt interpretatus. Et uolauit, & lapſus eſt ſuper pennas uenti.

Apparuerunt fontes aquarum.) Eſt apud Hebræos nomen אפיק Apich, quod Aquam rapide fluentem, & fluminis alueum, ſignificat. quamobrem Septuaginta hunc uerſum interpretantur, Apparuerunt apich, ideſt fontes aquarum, noſter uero Latinus in ſecundo Regum libro, ex Hebræo uertit, Apparuerunt effuſiones maris. Alueos fortaſſe Effuſiones dixit: per eos enim aquæ effuſæ diffluunt: aquarum autem nimiam copiam, & impetum, omnia ſecum rapientem, Maris nomine ſignificauit: quamuis apud Hebræos Mare, & Aquæ, eodem ſignificentur uocabulo. Chaldæus denique in hunc modum explicat, Apparuerunt profunditates aquarum. Cum ergo Dauid, allegorijs a tempeſtate deſumptis, grauiſsimam exidij calamitatem, qua Iudæorum reſp. corruit, nobis ante oculos proponat, is erit huius uerſus ſẽſus, quaſi diceret, Aquarum uis Iudæorum remp. ita obruit, ut nulla illius pars ſalua permanſerit. tantus enim fuit malorum impetus, tãta, & tam uehemens, aquarum copia, ut flumina alueos deſeruiſſe ſuos, & omnia in Iudæam confluxiſſe, atque in ea ubique fontes ebulliiſſe, uideantur: nam ceterarum gentium atrociſsimæ clades, ſi cum Iudæorum reip. interitu conferãtur, leues iure optimo haberi debent. nihil enim malorum excogitari poteſt, quod Iudæos non acerbiſsime uexarit, ac ſi omnia malorum genera, cuneo facto, in eos impetum dederint.

Cum ſancto ſanctus eris.) Pro eo, quod Hebræus חסיד Chaſid, ideſt Beneuolum, & Miſericordem, dixit, Sanctum Septuaginta interpretes reddiderunt. in eo enim eximiæ ſanctitatis ratio uerſatur, ut non ſolum debita officia ſoluamus; ſed, quę minime debemus, libẽter preſtemus: omnes autem, ut inquit Paulus, miſericordia Dei indigent: eam uero Deus benigne illis tribuit, qui eam afflictis impartiuntur. nam iudicium, inquit Iacobus, ſine miſericordia, illi, qui non fecit miſericordiam: &, Beati, inquit Chriſtus apud Matthæum, miſericordes, quoniam ipſi

miſericordiam conſequentur. Cum ſancto igitur, o Domine, ſanctus eris, quia miſericordia tua illis opitulatur, qui in alios ſunt miſericordes.

Cum uiro innocente innocens erit, & cum electo electus erit.) Nomen Hebræum גבר Gebar, hominem uiribus præſtantem, imperio præcellentem, uirtutumque ornamentis circumfluentem, ſignificat: quem Septuaginta interpretes Innocentem appellarunt. In ſingulari enim innocentiæ laude ponendum eſt, cum is, qui uiribus, & opibus, abundat, moderate ſe gerit: nam in hoc officij munere omnis honeſti, & decori, uis maxime uerſatur. quamobrem noſter Latinus, in ſecundo Regum libro, hunc uerſum ex Hebræo Latine ſic reddidit, Et cum robuſto perfectus. Senſus igitur hic erit: Erga uirum innocentiæ laude præſtantem, ita te geres, ut ille manifeſte cognoſcat, nihil tibi magis eſſe gratum, quam uitæ integritas, & innocentia illorum, quos opibus cumulaſti. Cum enim eum poſsis exſcindere, tuebere, præſidioque tuo circumuallabis, ut nomen tuum innocentiæ laudibus non ſolum efferatur, ſed ut totius perfectionis te eſſe auctorem omnes homines ſateantur. Cum electo autem, id eſt, cum eo, qui, nullo ſimulationis fuco, hominum ſtudia aucupatur, neque amicitiam ſimulat, tu quoque electus eris, illi fidem tuæ promiſsionis cumulate perſolues, & ſtudium, quo erga tales duceris, in eo tuendo manifeſtum efficies: (nomen enim Hebræum, quo Dauid hoc in loco utitur, Electum, purum, & ſincerum, ſignificat) uerum, cum peruerſo, qui legem tuam ſpreuit, nomen tuum nefarie uiolauit, peruerteris, hoc eſt, ita te geres, ut quodammodo te ipſum deſeras, & ab inſita benignitate ad ſeueritatem ſe uoces. nam illi aditum ad uitam ſempiternam intercludes, miſericordiam denegabis, ſupplicium acerbiſsimum impones: quod a te, in omnes beneuolentiſsimo, plurimum abhorret. itaque, ſi quando, in homines iratus, acriter animaduertis, eorum crimini id eſt referendum: nam, quemadmodum illi in uitæ ſuæ moderatione ſe gerunt, ita tu quoque uim tuam erga illos moderaris, & regis.

Quoniam in te eripiar a tentatione.) Quod Septuaginta interpretes πειρατήριον dixerunt, id eſt locum piratarum incurſionibus infeſtum, Latinus Tentationem interpretatur. גדוד Gedud uero, nomen Hebræum, quo Dauid utitur, Exercitum, ſiue Militum turmam, ſignificat; qui, ut prædam capiant, hoſtium fines excurſionibus infeſtant. quamobrem, ſi Hebræum totidem uerbis uelimus Latine reddere, ſic nobis dicendum erit, In te exercitum curram. Dauid igitur fore conſtanter aſſeuerat, ut ipſe, Diuino præſidio circumuallatus, hoſtium ſuorum impetum facili negotio infringat. illorum enim inſidias uitabit, uires, quibus uitam ſibi eripere conabantur, in nihilum rediget, eoſque ſumma cum laude ſuperabit, &, ut ſolent uictores, eos in fugam coniectos perſequetur. Nec quidem, A tentatione eripi, ut Latinus inquit, eſt aliud, nec quod Hebræus dicit, In te exercitum curram, aliquid aliud ſignificat. Latinus enim inſidias ab hoſtibus Dauidi comparatas reſpicit, Hebræus illorum impetum, qui in Dauidem ferebantur, uterque Dei præſentiam, qua Dauid ſtabilitus hoſtiū inſidias declinare, & in eorum exercitum inuadere, atque tandem illum proſternere, ſperabat.

Filij alieni mentiti ſunt mihi.) His uerbis aliqui uiri docti putant, illorum hominum mentes ſignificari, qui, cum Religionem Chriſtianam odio haberent, Chriſto Optimo Maximo, aut rerum magnitudine coacti, aut alicuius lucri ſpe adducti, nomina dederunt: quemadmodum gentes, quæ ſub Dauidis ditionem uenerant, fidelem illi operam pollicebantur, cum nihil magis, quam interitum illius, & Regni exitium, cuperent. Verum, quia uiri ſancti, Diuino ſpiritu afflati, fore prædixerunt, ut gentes Chriſtianæ religionis ſtudio flagrarent, &, totius ſimulationis fuco abiecto, pietatem, modeſtiam, iuſtitiam, & reliquas uirtutes, amplecterentur, pro Saliunca, ut inquit Iſaias, adſcēdet abies, pro urtica creſcet myrtus. Paraphraſis auctor hunc uerſum ita explicandum eſſe exiſtimauit, ut filij alieni illi ſint habendi, qui ab Iſraele originem minime ducunt: eos enim, qui armis ab Iſraele diſsidebant, ſacræ Litteræ Alienos uocant, qui Chriſto, uero Dauidi, mentiuntur, cum, Euangelij doctrina imbuti, impiam ſuperſtitionem exſecrantur, & abiiciunt. fidem enim, commenticiis numinibus datam, prudenter frangunt, ut eam uero Deo adhibeant: quo dicendi modo ſcriptores Latini uſi ſunt, ut Horatius, cum inquit, Tibi tollit hinnitum apta quadrigis equa. Filij igitur alieni mentiti ſunt Chriſto, cum primum illud Iſaiæ effatum exitum ſuum eſt conſecutum. Ecce gentem, quam neſciebas, uocabis, & gentes, quæ te non cognouerunt, ad te current; a Dauide autem rege, quia gentes belli impreſsione fuerunt ſubactæ, ei filij alieni mentiri dicuntur: ut eſt illud, In multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui: nam, cum illi ſpe uictoriæ in prœlium ducerentur, eos illorum opinio fefellit; quia ſub Dauidis imperio, & ditione, ceciderunt: hic autem dicendi modus, quantopere ad gentium Eccleſiæ myſterium explicādum ſit aptus, & conueniens, diximus.

Filij alieni inueterati ſunt, & claudicauerunt a ſemitis ſuis.) Eandem gentium ad Chriſti diſciplinam conuerſionem Dauid oratione proſequitur: gentes enim, poſtquam fidem fefellerunt, quam falſis Diis dederant, operibus carnis, ut ea uocat Paulus, interitum attulerunt, &, ut ipſe inquit, induerunt ſpiritus nouitatem: quamobrem Dauid hæc uerba cū antecedentibus adiunxit. quorum ſententia, ut melius percipi poſsit, illud eſt animaduerdum, uerbum Hebræum, נבל Nabal, quo Dauid utitur, eandē ſignificandi uim obtinere, quam apud Latinos habent,

habent, Cadere, Diffluere, & a naturali ſucco, quo alimur, deſtitui; pro quo Septuaginta reddiderunt, Ioueterati ſunt: quaſi dicerent, Gentes, uelnti ſenio confectæ, peccati uiribus fractis, in omnium ſcelerum genera curſum, quem tenebant, deſeruerunt, ideſt autem, claudicauerunt a ſemitis ſuis. Hunc tamen uerſum ex Hebræo Dinns Hieronymns nertit, Filij alieni diffluent, contrahentur in anguſtijs ſuis. Chaldæus autem ita explanat, Filij alieni conſumentur, & migrabunt de prætoriis ſuis. Neque quidem imperite alij uertunt, Filij alieni diffluent, & pauebunt in penetralibus ſuis. uerbum enim חרג Charag, pro quo Septuaginta interpretes reddiderunt, Claudicauerunt, Pauere ſignificat; nec non, & uoci Hebrææ, quam Semitas ſunt ioterpretati, Claudendi, & Clauſi, notio eſt ſubiecta; quare diuerſe in ſacris Litteris illud explicari ſolet. Vt igitur Septuaginta interpretum ſententiam retinere poſſimus, & Hebræum minime rêiiciamus, ita poterit hic uerſus explicari: Quemadmodum Dauidis hoſtes, metu conſternatis, omoino uiribus deſtituebantur, &, in interiori æde incluſi, pauebant, ita etiam ueri Dauidis hoſtes, qui nomen illius totis uiribus oppugnabaot, timore perculſi, uires amittent; curſus ſui, quo in ſcelera ferebantur, ueſtigia inflectent; & in mentis ſuæ receſsibus ſanctiſsimum illius iudicium, perhorreſcent.

Pſalmus 18.

Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam.) Hæc uerba diuerſis poſſnnt rationibus inter ſe connecti. primum enim, Dies diei eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam, quia hæc dies ſequentem diem conſtanti ordine fore demonſtrat, & hæc nox aliam quoque conſecuturam docet, & perpetuam noctium, & dierum, eſſe ſucceſſionem. Deinde, ita poterunt coniungi, & ſeparari, ut dies diei, & nox nocti, nihil aliud ſit, niſi conſtans dierum, & noctium ſibi inuicem ſuccedentium ordo. qui quidem admirabilis concentus eructat uerbum, hoc eſt, Diuinæ mentis, omnia gubernantis, uim oſtendit, & ſapientiæ, ac uirtutis immenſitatem indicat. Vel denique dies præſens, diei, quæ præteriit, eructat uerbum, & nox nocti indicat ſcientiam: temporis enim ſpatio, ad ſcientiam ſit non mediocris acceſsio, ut dies nna præcedenti diei, & ſubſequens nox antecedenti nocti aliquid noui attuliſſe uideatur, quo magnos in ſapientiæ ſtudio progreſſus faciamus.

In omnem terram exiuit ſonus eorum.) Cælorum concentus, ueluti ornatiſsima quædam, & nehemens, oratio, Diuinæ mentis uim hominibus perſuadet: quo officij munere, Apoſtoli multo quidem illuſtrius functi ſunt. quare in illos maiori cum ratione hic ſonus, & oratio, conuenit, quæ in omnem terrarum orbem perna ſit. Sed, quis eſt iſte cælorum ſonus? קו Can, Hebræis filum ſignificat, quo fabri ntuntur, ad cuius normam opus perficiunt, pro quo Sonum Septuaginta reddiderunt. quamobrem Soni nomine hoc in uerſu, cælorum ambitum, quo res omnes coercent, ſignificari, nonnulli exiſtimant: alij uero, admirabiles cælorum effectus explicari, putant, quos Cæli, quemadmodum artifices quidam Diuina norma inſtructi perficiunt: alij denique Cælorum ordinem, concentum, & harmoniam, Sonum appellari affirmant, quia Diuinæ ſapientiæ ſit ſingulare præconium.

Ab alienis parce ſeruo tuo.) Duo ſunt apud Hebræos nomina, quæ parum inter ſe charactere differunt. alterum eſt זר, alterum uero זד: illud Alienum ſignificat, hoc uero Inſolens, atque Superbum: Septuaginta Zarim legiſſe uidentur. In noſtris uero libris Zedim legimus: quemadmodum Iudæi omnes, & D. Hieronymus legit, & interpretatur. Dauid igitur Deum precatur, ne aliquod ſceleris flagitium, inani gloria ſlatus, ſuſcipiat: hominem autem, infinitis malis obnoxium, inſolenter ſe gerere, quam ualde ſit a ratione alienum, nemo eſt, qui non uideat. Ab alienis igitur, hoc eſt a ſuperbia, & ab inſolentia, ab iis quoque hominibus, qui intolerabili faſtidio tument, uirtutis Diuinæ præſidio eripi, enixe contendit. ſnperbia, enim, & inſolentia, & qui ſunt animo inflati, iure optimo Alieni dicuntur; quia nihil naturæ noſtræ imbecillitati minus poterit eſſe conſentaneum, quam ſuperbia inflari, & inſolentiæ faſtu ceteros faſtidire, & aſpernari. Verbum autem Parce eo modo hoc in loco uſurpatur, quo Virgilius eo eſt uſns, cum inquit, Parce pias ſcelerare manus, iam parce ſepulto. Et Horatius, cum Architæ Mathematici interitum commemorat: At tu, nauta, uagæ ne parce malignus arenæ, Oſsibus, & capiti inhumato Particulam dare.

Pſalmus 19.

IN nomine Dei noſtri magnificabimur.) Eximia eſt nominis Chriſtiani uis, & amplitudo. nam, cum humile, & abiectum, haberetur, & uiribns humanis eſſet omnino deſtitutum, falſorũ Deorum imperium, opibus fundatiſsimum, neri Dei nomine inuocato, ſubegit, excidit, labefactauit. unde illius admirabile, cum operum incredibili magnificentia, decus, & ornamentum, proficiſcitur, quod Septuaginta, animo ſecum reputantes, hunc uerſum ita uertendum eſſe merito exiſtimarunt, In nomine Dei noſtri magnificabimur. Verum Hebræus hanc Eccleſiæ Chriſtianæ magnificentiam eleganter in hunc modum explicuit, In nomine Dei noſtri uexillũ feremus. Quorum uerborum ſenſus ex illo Iſaiæ loco percipi poteſt, ubi de Eccleſia Chriſti uir ille ita prædicit, & Deum in hanc ſentẽtiam loquentem inducit, Ecce leuabo ad gẽtes manũ meam, & ad populos exaltabo ſignum meum, &

afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas in humeris portabunt, uultu in terra demiſſo adorabunt te.

Domine ſaluum fac regem, & exaudi nos.) Apud Hebræum hic uerſus diuerſam, eamque præclaram, ſententiam continet. ſic enim ſe habet, Doniine ſerua, rex exaudiet cum inuocauerimus eum. Diuinum patrem Dauid ueneratur, & obſecrat, ut ſalutem conferat, Chriſti uero Regis in nos benignitatem pollicetur: Regis enim eſt hoc officium ſingulare, ut ſuos tueatur, atque defendat, preſertim cum ipſe ſit iuſtus, & Pontifex, ut pro totius populi peccatis ad Deum preces adhibeat. patrem igitur uir ſanctus orat, & ab eo ſalutem poſtulat, quam ſe conſecuturum ſperat, quia Chriſtus, Sanctiſsimus Rex, & Pontifex, piorum preces exaudiet, ut ipſe pro nobis aduocati officio fungatur. Interpretes autem, Dauidem, ſalutis humanæ deſiderio flagrantem, hanc apud Deum patrem orationem inſtituiſſe putant, qua ſummiſſe precatur, ut in certamine illo, quod Chriſtus erat pro generis humani libertate cum truculentiſsimo hoſte initurus, illi, ut homini opem afferret, & tandem ſuis precibus ſatisfaceret, quibus ſumma contentione poſtulabat, ut generi humano per Chriſti ſanctitatem ſalutem daret.

Pſalmus 20.

P*Ones eos dorſum.*) Dorſum, ſiue humeri, impoſitum ſibi onus ſuſtinent. quare imperij iugum, cui ſubiicimur, & ipſam ſeruitutem, atque obœdientiam, ſacræ litteræ Humerum appellant, ſic enim Eſdræ ſecundo libro, de Iudęorum rebellione, ipſe Eſdras apud Deum orationem habuit, Conteſtatus es eos, ut reuerterentur ad legem tuam, ipſi uero ſuperbe egerunt, & non audierunt mandata tua, & dederunt humerum recedentem: nefarium Iudæorum ſtudium, quo legis iugum detrectabant, recedentem Humerum nuncupauit. Dauid igitur, cum dicit, Pones eos dorſum, illos duriſsimo gentium imperio fore opprimendos uaticinatur. Iudæos namque humeri condicionem ſubituros prę ſenſit. quemadmodũ enim Humerus eſt ideo a natura fictus, & uiribus firmatus, ut onera ſuſtineat, ita illi iuſtiſsimo Dei iudicio, ac ſi fuiſſent ad ſeruitutem nati, diuturnæ, ac grauiſsimæ ſeruitutis onus ſuſtinebunt.

In reliquis tuis præparabis uultum eorum.) Illos denique, quaſi ſignum, quod ſagittis feriat, ſanctiſsimus Iudex ſibi proponet, & continuatis calamitatibus uexabit; qui uero ex tot, tantisq. illatis cladibus ſuperſtites euaſerint, nullo in ſtatu erunt, eos inſectabitur, affliget, & malis omnibus affectos excruciabit, donec dicant, Benedictus qui uenit in nomine Domini: interim nero, dum Chriſti nomen impie oderunt, illorum faciem, ueluti ſcopum, ſagittis percutiet, quod Hebræus eleganti oratione refert: ſic enim inquit, In funibus firmabis contra uultum eorum, In funibus Deus Optimus, & Maximus firmare dicitur, illorum more, qui toto corpore incumbunt, ut arcum ualde uehementer intendant, ut acerbius percutiant. quo enim arcus chorda eſt magis intenſa, & manibus ad pectus adducta, uehementius ſcopum ferimus. Septuaginta uero interpretes, non in funibus, ſed in reliquis, dixerunt, fortaſſe, ut Iudęos, qui, Hieroſolyma exciſa, per omnes orbis terrę regiones uagantur, ſignificarent; uel, ut futurum eſſe indicarent, ut, quamuis nullum iam ſupplicij genus excogitari poſſet, quo Iudæi non fuerint oppreſsi, illud poſtremo acerbiſsimum luent, quia etiam in miſerabili exſilio, in quo ſunt, pręparabis uultum eorum, quem emiſsis ſagittis acerbiſsime ferias, ut numquam libertatem conſequantur, ſed malis undique oppugnentur, donec perfidiam ſuam deteſtentur, & Chriſti Optimi, & Maximi Maieſtatem uenerentur. Alij autem diuerſam explicandi rationem ſequuntur: ſed opus eſt, ut uideant, ſi prima ultimis, & ultima medijs, conueniant.

Pſalmus 21.

L*Onge a ſalute mea uerba delictorum meorum.*) Chriſtus Opt. & Max. ut debitum noſtris ſceleribus ſupplicium ſolueret, & Dei chirographũ, quo in genus humanum ſempiternum ſuppliciũ cõſtituerat, proprio ſanguine deleret, uulneratus eſt, ut inquit Iſaias, propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, & poſuit Dñs in eo, iniquitatem omnium noſtrorum: hinc uoces, acerbiſsimi doloris, quo excruciabatur, indices, emittit; hinc delictorum meminit, quorum pœnas ſuſtinebat. Longe igitur, inquit, a ſalute mea uerba delictorum meorum: quaſi diceret, In ſummis ego doloribus, quibus diſcrucior, preces ad Deum patrem ſumma contentione fundo, nnlium tamen illæ mihi alleuamentum afferunt, delicta, inquam, generis humani corpore meo ſuſtineo, acerbiſsime excrucior, ob doloris magnitudinem, uehementer inclamo: ſed uoces meę (quæ iure optimo delictorum meorum dici poſſunt, quia ſumpſi hoc mihi, ut generi humano Dei gratiam conciliarem) non me ab his doloribus, quibus diſtineor, eripiunt. In libris Hebręis, quibus hoc tempore utimur, legimus, Deus Deus meus, quare me dereliquiſti, longinquus a ſalute mea, a uerbis שאגתי Saagati, hoc eſt Rugitus mei, interpretes autem Segioti uidentur legiſſe: quod uero Hebræus Verba rugitus dixit, Paulus eleganter explicuit: ſic enim de Chriſto ad Hebræos ſcribit, Qui in diebus carnis ſuę preces ſupplicationesq. ad eum, qui poſsit illum ſaluum facere a morte, cum clamore ualido, & lacrymis offerens: idem eſt enim, Cum clamore ualido, & lacrymis, precari, quod Verba rugitus, leonum more, profundere.

Non ad inſipientiam mihi.) Nullum eſt maius ſtultitię argumentum, quam, cum imbecilles ſimus, & denſiſsimis ignorantiæ tenebris offuſi, ueli-

uelimus, ut Deus, cum primum nobis ita uiſum fuerit, prȩſto adſit; ſi uero opem non ſtatim afferat, aut de illius potentia, aut de ſapientia, dubitemus, & precandi ſtudium remittamus, ác ſi nobis, quid ſequendum ſit, uel fugiendum, niſi ille lumen ſui ſplendoris nobis præferat, teneremus. Reuela, inquit Salomon, Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ, & eos beatos appellandos cenſet, qui ad ſapientiæ fores pernoctant, atque uigilant.

Clamaui igitur, inquit Dauid, uel potius ille uerſus Dauid, humanæ ſalutis auctor, per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad inſipientiam mihi, uel non ad ſilentium mihi, (ut apud Hebræum legimus) quaſi diceret, Quamuis diu, noctuque te obnixe orem, ut mihi opituleris, & opem afferre differas, non ideo diffido, te mihi auxilium laturum: quamobrem non ſilebo, ſed in eo perſiſtam, ut preces ad te fundam. ſcio enim, quia præpotens, & beneuolentiſsimus ſis, rerum omnium princeps: ſi ergo ſilemus, imprudenter facimus: orandum enim nobis ſemper eſſe, Chriſtus Dominus præcipit. Hoc autem ſilentium Inſipientiam interpretes merito appellarunt. nihil enim a uera ſapientia magis abhorret, quam, in ſumma uitæ ignoratione, aliunde ſalutem exſpectare, quam a Deo aſsiduis precibus poſtulare negligas. Non igitur, inquit, in eam ſtultitiam incidi, ut de te uel male opinarer, uel de mea orandi contentione aliquid remitterem.

In conſpectu eius cadent omnes, qui deſcendunt in terram.) Illud apud omnes gentes eſt in more poſitum, ut, dum alicui, ob eximiam illius dignitatem, honorem exhibemus, nos ipſos abiiciamus; ſi uero aliquo admirando facinore Deus præſentiam ſuam hominibus declarat, in terram proſtrati, illius Maieſtatem ueneramur: quod officij munus Reges, & Principes, Chriſto perſoluent, In conſpectu, inquit, eius cadent omnes, ut auguſte ſcilicet, & ſancte, eum uenerentur, ſeſe abiicient, qui quidem deſcendunt in terram, hoc eſt, in terram uſque proſtrati, cultum Diuinum ei præſtabunt.

Et anima mea illi uiuet.) Hæc oratio cum ea, quæ anteceſsit, eſt connectenda. rationem enim continet, quare gentes, abiecta ſuperſtitione, Chriſtum Dominum uerum Deum eſſe fatebuntur, & Diuinos ei honores exhibebunt. nempe, quia, ut illarum ſalutem conſtitueret, humanam naturam induit; &, dum in tellure uerſabatur, ita uixit, ut non ſibi, ſed nobis, natum fuiſſe, & uixiſſe, ſatis manifeſte demonſtraret, uſque adeo, ut ipſam uitam pro generis humani libertate profundere minime dubitauerit.

Ideo inquit Iſaias, Diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam ſuam: ad eundem fere modum Dauid prædixit, Anima mea illi uiuet. ad hoc enim libertatis humanæ opus perficiendum omnes ſuas cogitationes, & ſtudium, conferebat; nec tam iucunda illi manes uita erat, quam ut amiſſa genus humanum a peccati tyrannide liberaret. Hanc ſententiam Hebræus clarius explicat. Sic enim hoc in loco inquit, Et uitam ſibi minime ſeruabit. nam uerbum חיה Chaiah, quo Dauid utitur, ipſimet Septuaginta interpretes in Pſalmo centeſimo decimo octauo, nihil aliud ſignificare exiſtimarunt, quam Vitam ſeruare, uel, ut noſter Latinus reddidit, Viuificare, cum inquit, Eloquium tuum uiuificauit me: hoc tamen in loco, ut ſententiam clarius explanarent, ab Hebræo diſceſſerunt.

Pſalmus 23.

QVi non accepit in uanum animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.*) Omnis uitæ bene conſtitutæ ratio in duplici officiorum genere uerſatur: alterum erga Deum pietatem complectitur; alterum uero erga hominum ſocietatem fidem continet: hoc ab illo proficiſcitur, & ab illo ſi colligatum non pendeat, non poteſt conſiſtere: utrumque Dauid perpetuo ſtudio obſeruandum ei eſſe aſſerit, qui in cæleſti Dei monte inter beatiſsimas illas mentes ſedem, & domicilium, ſit habiturus: omnes autem, tam Iudæi illis temporibus, quam nunc Chriſtiani, ſingulari ratione adſtringuntur, ut legem Diuinam numquam uiolent: qui autem hoc ſacramentum frangit, Diuinam Maieſtatem impie offendit: qui autem illud totis uiribus ſeruat, officio ſuo egregie fungitur; quod quidem Dauid illis uerbis ſignificat, Qui non accepit in uanum animam ſuam: nam apud omnium fere hominum nationes, Per animam iurandi conſuetudo ſemper uiguit. Iurauit Dominus exercituum, inquit Hieremias, per animam ſuam, quoniam replebo te hominibus quaſi brucho, & ſuper te uleuſma cantabitur; nec non & Amos, Iurauit, inquit, Dominus Deus in anima ſua, deteſtor ego ſuperbiam Iacob: qui igitur non accepit in uanum animam ſuam, is eſt, qui fidem Deo datam non fefellit, qui ſacramentum non uiolauit, quo ſe Diuinæ legi deuinxit. Ex Hebræo autem hunc uerſum Latine ſic etiam reddere poſſemus, Qui non accipit in uanum animam eius, hoc eſt Dei. Deum enim in teſtem adducimus, cum iureiurando cum illo fœdus ſancimus, quo nos illius legem numquã uiolaturos promittimus. Illud autem officium, quod ad hominum communitatem pertinet, illis uerbis ſignificatur, Nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Pſalmus 24.

D*Irige me in ueritate tua.*) Veritatis duplex eſt ratio, atque uirtus; altera, in firmo animi ſtudio cernitur, cui oratio numquam repugnet; altera, in factis elucet: hanc אמת Emet, illam uero מונה Amunah, Hebræi appellant: hoc uero in uerſu, nomine Emet, Dauid utitur; illius igitur ueritatis mentionem facit, quæ in operibus Diuinis maxime eniteſcit: lex autem, cum præclarũ ſit opus, &, ut docet Socrates

apud Platonem in Minoe, ſit ueritatis inuentio, merito quidem lex illa, digitis Dei primum in tabulis lapideis inſculpta, poſtea uero in hominũ animis Diuinitus ſcripta, Veritatis nomine ſignificatur. in ea enim, omnis uera ſapientia, hominis inſtitutio, & ſalus, continetur. hac ergo ueritate, uitam ſuam dirigi, Dauid ardenter cupit. quod quia obtinere non poterat, niſi Deus ipſe illius actiones moderaretur, animumque uirtutis ſuæ præſidio firmaret, illud enixe orat, & contendit, cum inquit, Dirige me in ueritate tua.

Semen eius hereditabit terram.) Quemadmodum Iſaias, Aſſyriorum exitium prædicens, ait, Non conſurgent, nec hereditabunt terram, hoc eſt, Aſſyrij penitus delebuntur, ut non poſsint aliquando priſtinum ſtatum adipiſci, quem hereditario iure obtinere debuerant; ſic etiam Dauid de iuſtorum ſobole illud affirmat, Et ſemen eius hereditabit terram, nempe, paternam hereditatem conſequetur, & illa tranquille potietur.

Quia unicus, & pauper ſum ego.) Quamuis Septuaginta μονογενής dixerint, pro quo noſter Latinus Vnicum reddidit, non ideo erit exiſtimandum, Dauidem ſe Vnigenam, ſiue unicum parentis ſui filium, appellaſſe, cum plures fratres habuit; ſed Vnicum ſe eſſe affirmat, quia ſolus, & ab omnium ope ſit deſtitutus. quam quidem ſententiam Hebræum nomen יחיד Iachir, quo ipſe utitur, manifeſte declarat.

Innocentes, & recti adhaſerunt mihi.) Dauid ad miſericordiam Deum inflectere ea ratione conabatur, quia eum omni præſidio deſtitutum immaniſsimi hoſtes ſummis uiribus oppugnabant. Qui igitur ſunt illi innocentiæ laude uiri præſtantes, qui ei adhæſerunt? Puritas, & æquitas, inquit Hebræus, cuſtodient me. hæ autem uirtutes, cum in officijs maxime uerſentur, prudenter ſatis interpretes ἄκακοι, & εὐθεῖς, eas dixerunt, nempe, innocentes, & recti. quemadmodum alio in Pſalmo interpretati ſunt, Lauabo inter innocentes manus meas. quod apud Hebræum legimus, Lauabo in innocentia manus meas. Coniectura autem ducimur ad ſuſpicandum, hoc in loco, Innocentiæ, & Aequitatis nomine, illarum uirtutum ornamentis uiros excultos ſignificari, qui quidem Dauidi adhæſiſſe dicuntur, quia, illorum exempla ſecuturus, innocentiæ, & æquitatis, ſtudio, toto pectore operam nauauerit. Senſus igitur hic erit, ut ille affirmet, ſe firmiſsima ſpe teneri, fore, ut ſalutem conſequatur, non quia inani cuidam fidei, & ſpei, ſit addictus, ſed quia fuerit inſignes innocentiæ, & æquitatis, nomine uiros imitatus, & animi puritatem, nullo ſimulationis fuco contaminatam, iuriſque æquabilitatem, fuerit amplexus. quorum enim mores ſectamur, nobis illi adhærere dicuntur.

Pſalmus 25.

VRe renes meos, & cor meum.) In corde, & renibus, maximam cogitandi uim ineſſe, Hebræi exiſtimant: ideo, Renum, & Cordis, nomine, mentis humanæ intimos receſſus ſignificant: eos uero diligenti examine Dauid animaduerti cupit, ut, Diuino teſtimonio, mentis ſuæ puritas, & innocentia, manifeſta fieret. uerbum enim Hebræum, pro quo interpretes reddiderunt, Vre, non ſolum Comburere, ſed Conflare, & igne admoto, ut aurifices faciunt, a ſordibus aurum purgare, ſignificat.

Pſalmus 26.

VT uideam uoluptatem tuam.) Aliqui libri Latini, librariorum negligentia, habent, Vt uideant uoluntatem tuam, cum tamen Septuaginta interpretes τὴν τερπνότητα, hoc eſt Iucunditatem, ſcripſerint: nomen autem Hebręum נעם Noham, pulchritudinem præcipue ſignificat, ut ipſi interpretes aliquando uerterunt, & Symmachus hoc in loco tranſtulit, nec quidem a uoluptatis ſignificatione multum abhorret. a uerbo enim Naham originem ducit, quod in ſacris Litteris Oblectare aliquando ſignificat: totius uero ſolidæ uoluptatis fons, & origo, eſt Diuinæ pulchritudinis contemplatio. hæc enim bonis numquam interituris animum ſatiat: uoluptatem autem uidere minime dicimur, ſed illa frui: at uero pulchritudinem ſingulari cum uoluptate, natura duce, contemplamur. quare hic uerſus non parum eleganter explicari poſſet, ſi ex Hebræo ita Latine redderemus, nempe, Vt uideã pulchritudinem tuam: utrumque tamen pulchritudinis ſcilicet Diuinæ adſpectus, & ex eo uoluptas delibata, ueram beatitudinem efficiunt. nec enim ab illius adſpectu uoluptas, nec ab illa uoluptate adſpectus, ſeparari poteſt.

Ne tradas me in animam tribulantium me.) Quẽadmodum apud Latinos eſt multiplex Animæ ſignificatio, ita etiam eſt apud Hebræos nominis נפש Nephes, quod Animam ſignificat. Quia igitur anima uiuimus, uitam eo nomine ſignificamus, ut in libro Iudicum Ieptem ad tribũ Ephraim dixiſſe legimus, Vocaui uos, ut pręberetis mihi auxilium, & facere noluiſtis, quod cernens poſui animam meam in manibus meis: Mentem quoque, & animum, quo ſcimus, & intelligimus, ſignificat. Lauda, inquit Dauid, anima mea, Dominum: animus autem humanus, cum multis ſit ægritudinibus obnoxius, & illis adeo uehementer agitetur, ut ſæpe in ſeipſum nõ mediocris ſceleris flagitia committat, in ſacris Litteris animi morbi, & crimina nomine ipſius animi, nuncupãtur. In libro enim Leuitici, legiſlator, cum legem ſanciret, ne quis ſanguinem guſtaret, ita inquit, Ego dedi illum uobis, ut ſupra altare in eo expietis pro animabus ueſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit. Simili igitur dicendi ratione Dauid, animam inimicorum, in hoc uerſu, hoſtium ſuorum libidinem, & impotentiam, appellauit.

Mentita eſt iniquitas ſibi.) Nihil mendacio leuius, nihil inanius, excogitari poteſt. dum enim peruerſus homo, mendacio, id quod experit, conſequi ſperat, ſeipſum turpiſsime fallit. inſanientis enim,

tis enim, ut inquit Salomon, hominis inſtar, uolucres pedibus inſequitur. quamobrem improbitas, dum falſi criminis teſtimonium aduerſus iuſtum defert, ut illi uitam eripiat, ſibi mentiri dicitur, quia ipſa, ea facinore, ſibi perniciem pariat. Teſtis iniquus, inquit Salomon, iudicium irridet, & os impiorum deuorat iniquitatem: parata ſunt deriſoribus iudicia, & mallei percutientes ſtultorum corporibus. Apud Hebræum ita legimus, Quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & homo mendax. Eſt autem orationis amplificatio: quaſi diceret, Teſtes, pecunia corrupti, me, teſtimoniis ſuis, ſceleris condemnant, & homo mendax calumniis nomen meum dilacerat, qui, cum me calumniis uexat, ſeipſum fallit. in eo enim pugnat, ut mihi opem tuam, ſibi autem perniciem, comparet.

Pſalmus 27.

ET *refloruit caro mea.*) Ea eſt animi cum corpore coniunctio, ut, ſi animus triſtitia ſit affectus, corpus etiam affligatur, & aliquando contabeſcat; ſi uero lætitia efferatur, illud quoque uires aſſumat, & quodammodo uireat. Non immerito igitur interpretes, ut lætitiæ magnitudinem, qua Dauidis animus fuerat cumulatus, explicarent, ex Hebræo Græce uerterunt, Refloruit caro mea: nam Hebræus ſic inquit, Exſultauit cor meum: ſingulari quidem gaudio ſe fuiſſe perfuſum Dauid hoc in uerſu ſignificat, quod Symmachus ad animi hilaritatem, Aquila uero ad gloriationem, retulit, Septuaginta uero interpretes in corpus etiam cumulate redundaſſe affirmant, illiusque magnitudine effectum fuiſſe, ut, cum antea corpus, omni ſucco deſtitutum, fere emortuum iaceret, lætitiæ magnitudine ſuiſſe amiſſas uires aſſecutum, inſtar agri, qui, hiberni temporis frigoribus exuſtus, omni uiriditate erat orbatus, ueris autem calore tepefactus, herbis, & floribus ueſtitus, omnium oculos ad ſe alliciat, atque delectet.

Pſalmus 28.

AFferte *Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.*) Antiqua lex de ſacrificiis tam diligenter ſanxit, ut Hebræi, illa religione imbuti, facilius poſſent a ſenſuum conſuetudine abduci, &, umbris, atque imaginibus, excitati, rem ipſam mentis oculis intueri, nempe, ut generis humani Saluatorem Chriſtum Optimum, & Maximum, poſſent non ſolum animo contemplari, ſed omni ſtudio amplecti, idq. explorate cognoſcere, nihil laude dignum, quod ab illius ſanctitate non pendeat. uictimarum enim cæde, gens illa ad Chriſti nomen excitabatur, & ad ueræ uirtutis decus, & amplitudinem, inſtituebatur. nam Moſes, poſtquam erga Deum, & erga generis humani ſocietatem, officia in tabulis lapideis ſcripta edidiſſet, uictimarum ritus inſtituit, quibus pietatem in animis inhærentem demonſtrarent, nullumque eſſe ueræ uirtutis ornamentum intelligerent, quod a Chriſti meritis non eſſet delibatum. nec quidem hircorum ſanguinem præpotens rerum omnium Dominus expetebat, ut ipſe apud Iſaiā Iudæis obiicit. Plenus, inquit, ſum: holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem uitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui: cum ueniretis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus ueſtris? Elegāter etiam Hieremias a legis ſacris ad ueræ uirtutis decus Iudæos auocare oratione nititur. Circumcidimini, inquit, Domino, & auferte præputia cordium ueſtrorum. Quamobrem Dauid, cum pios homines fuiſſet hortatus, ut uictimas afferrent, ne exiſtimarent, omnem ſanctitatis uim in uictimarum ſanguine eſſe collocandam, adiungit, Afferte Domino gloriam, & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius. Quaſi diceret, Eas uictimas commemoro, quas hæc pecudum cædes, hęc ſanguinis effuſio, ſignificat, & a nobis exigit; nempe, religionem, fidem, & incenſum uirtutis ſtudium: quæ quidem uictimæ Diuinum nomen laudibus efferunt, & immenſæ illius Maieſtati conueniunt. Oblationem, inquit ille, & holocauſta, noluiſti, aures autem perfeciſti mihi: &, quoniam, ſi uoluiſſes, ſacrificium dediſſem, holocauſtis non delectaberis, ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum: hanc denique optimam legis ueteris diſciplinam hoc in uerſu Dauid luculenter tradit, & auctor ornate ſatis explicat.

Comminuet eas tamquam uitulum Libani dilectus, quemadmodum filium unicornium.) Seueriſsimæ tempeſtatis uim ſapientiſsimus uir, & excellens poeta, deſcribit, qua cedri, altiſsimis radicibus uixæ, euulſæ ſunt, &, hinc, & inde delatæ, exſilientes uitulos imitari, & ipſi montes, Libanus, & Sarion, illius impetu perculſi, ueluti unicornes, ſubſaltare uiderentur. Hunc huius uerſiculi ſenſum Hebræus etiam tenet. ſic enim ille inquit, Exſilire faciet eas tamquam uitulum, Libanum, & Sarion tamquam filios unicornium: comminuet igitur eas tamquam uitulum Libani, hoc eſt, altiſsimas cedros tempeſtatis uis ita conuellit, ut, inſtar uitulorum, qui in Libano paſcuntur, uiſæ ſint ſubſaltare. ex eo enim loco, ubi antea erant, in alium eas tempeſtas detulit, Et dilectus tamquam filius unicornium. Eſt autem Dilectus, mons Sirion in Palęſtina. ſic enim Septuaginta ſunt interpretati: quamuis illi aliter, quam hoc tempore Hebræi, legiſſe uidentur. Quemadmodum enim, ſi Moria montem, in quo Salomon templum ædificauit, uiſionem nominant, quia talis ſit Hebræi nominis uis, & notio: ſic nomen Hebræum Dilecti uocabulo explicarunt. Dilectus igitur, hoc eſt, ut nunc apud Hebræum legimus, mons Sirion, ut rhinoceros ſubſaltauit, tanta enim fuit illa tempeſtas, ut montes commouere uideretur. Sicut denique in alio Pſalmo, ut lætitiæ magnitudinem ſignificaret, dixit, Montes exſultauerunt, ut arietes, & colles, ſicut agni ouium; ita hoc in uerſu inquit, Comminuet eas tamquam uitulum Libani, & dilectus quemadmodum filius unicornium, ut tempeſtatem maximam,

ximam, quę illis temporibus fuit excitata, in conſpectu poneret.

Vox Domini pręparantis ceruos.) Ceruæ, ut Ariſtoteles, refert, octo menſibus uterum gerunt: quo tempore ſolitudinem uehementer appetũt: cum uero tempus inſtat, ut fetum in lucẽ edant, latibula deſerunt, ad uias ſe conferunt, ut prope illas pariant: qua de re multo ante Ariſtotelem Iobus, uir omni admiratione dignus, ornatiſsimo dicendi genere ita diſſeruit: Parturientes ceruas obſeruaſti? dinumeraſti menſes, conceptus earum, & ſciſti tempus partus earum? Incuruantur ad fetum, & pariunt, & rugitũs emittunt. Maxima igitur illa tempeſtas fuit, quæ ceruas ita uexanit, ut ante tempus a natura conſtitutum in latibulis parere cogerentur, quæ non niſi prope uias, acerbiſsimo cum doloris ſenſu, pariebant. Vox itaque Domini, hoc eſt uentorum uis, eo impetu in ſiluas irrupit, eoq. timore illas cõpleuit, ut ceruas prępararet, ut parẽrent. illę enim, metu exanimatæ, uterum continere non potuerunt. Hanc ſententiam Hebræus amplectitur. Sic enim inquit, Vox Domini parturire fecit ceruas.

Dominus diluuium inhabitare facit.) Duæ ſunt horum uerborum ſententiæ: altera, quæ in Dei ſummæ erga ſuos benignitatis prædicatione uerſatur, quia, cum ceterę uicinæ regiones aquarum illuuione periiſſent, Palæſtinam, in tanta aliorum clade, ſaluam, & incolumem, ſeruauit. Dominus igitur diluuium inhabitare facit, hoc eſt, Diuino munere effectum fuit, ut, cum uicinę gentes aquarum ui obruerentur, pij homines Palæſtinam, ſecuri, & ab omni moleſtia liberi, incolerẽt. Húc ſensũ Aquila, & Symmachus amplectũtur. Altera uero Diuini iudicij ſanctitatem laudibus effert: non enim caſu aquarum uis effuſa tellurem illam occupauit, ſed Dei in illarũ gentium ſcelera animaduerſione: Dominus, inquit, diluuium inhabitare facit, hoc eſt, ſublatis incolis aquæ tellurem illam tenuerunt: quo Dei iudicio impij homines poterant explorate cognoſcere, quia ſedebit Dominus Rex in æternum, illum nempe prępotentem eſſe rerum omnium Principem, cuius imperio aquæ obœdiunt, atque, illius uirtute immiſſæ, tantam telluris uaſtitatem attulerunt.

Pſalmus 29.

P*Ræſtitiſti decori meo uirtutem.*) Dauid, poſtquam totius Palæſtinæ imperium obtinuit, in monte Sione ædes exſtruxit, quas, ut lege ſancitum erat, ſollemni ritu Deo dedicauit, in cuius feſti celebritate carmen hoc edidit, ut ipſius Pſalmi titulus declarat. Victis igitur hoſtibus, Hieroſolyma capta, deletis Iebuſæis, arce Sionis munita, & ampliſsimis ædificatis ædibus, ſatis manifeſte cognouit, ut auctor Sacræ Regum hiſtoriæ libro ſecundo commemorat, Regnum ſibi in omnes Iſraelis tribus eſſe, Dei benignitate, cõſtitutum, & illius ſingulari præſidio ſtabilitum; hanc autem Regiam dignitatem, familiæ ſplendorem, arcis, domusq. amplitudinem, הררי Harri montem meum Hebræus nominauit: quemadmodum Aquila uertit, & quincta ſacræ Scripturæ ex Hebræo Græca editio habet. ita enim illius rerum ſtatus erat Diuinæ uirtutis robore firmatus, ut, inſtar altiſsimi montis, nulla ui nutare poſſe uideretur. Meum quoque montem fortaſſe Sionem montem appellauit, ubi imperij caput, arcis munitiſsimæ præſidium, erat collocatum, & Dei ope circumuallatum: pro quo Septuaginta prudenter quidem Decus meum reddiderunt. nihil enim Regia dignitate ad ſplendorem illuſtrius, nihil munitiſsimæ arcis præſidio ad hoſtes repellendos firmius, nihil domus amplitudine ad uitæ iucunditatem commodius, reperiri poteſt. Quæ omnia ad eximiam quandam nominis dignitatem pertinent. Hoc igitur decus, quo Dauid mirifice enitebat, Dei ope erat diligenter ſæptum, ne, facili negotio, aut imminui, aut deformari, poſſet. Sic enim inquit: Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternum, Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem, hoc eſt, exiſtimaui me numquam a florenti ſtatu, in quo eram, fore deiiciendum, quia tu, præpotens Domine, illum uirtute tua firmaueras: uerumtamen auertiſti faciem tuam a me, & factus ſum conturbatus. immenſa eſt enim prouidentiæ tuæ uis, qua res omnes moderaris, & regis; & ea eſt hominum condicio, ut, ſi tu mihi non opituleris, ſi, uirtutis tuæ præſidio, hoc decus meum non tuearis, ex hoc profecto dignitatis faſtigio in ſummas calamitates decidã.

Pſalmus 30.

I*Nfirmata eſt in paupertate uirtus mea.*) Quæ fuerit hæc Dauidis paupertas, quæ tam uehementer illum afflixit, nomen עוני Hauoni, quo hoc in loco Hebræus utitur, manifeſte declarat. Sic enim apud Hebræum legimus, Infirmata eſt in Hauoni uirtus mea. Hauoni autem iniquitatem meam ſignificat, ſiue pœnas ſceleri debitas, quas ſuſtineo: dum igitur Deus Opt. Max. in Dauidis peccata animaduerteret, aut illum morbo diſtinebat, aut odio inimicorum uexabat, aut hoſtium incurſionibus premebat, aut eorum inſidiis, in quos plurima ille beneficia contulerat, circumſæptum mortis formidine perterrebat, has autem ærumnas, quibus, ob errata, quæ in uita commiſerat, premebatur, iniquitatem ſuã, & pœnas, merito nuncupauit, quibus debilitatus, ſuccumberet, niſi Deus Optimus, & Maximus ſeueritatem puniendi clementer remiſiſſet. Quia autem nullius indigentia maior eſſe poteſt, quam illius, qui, omni præſidio deſtitutus, ab hoſtibus acerrime, oppugnatur, & ab illis, qui plurima ei officia debebant, opprimitur, iure optimo interpretes, eas, quas Dauid ſubire calamitates cogebatur, Paupertatis nomine indicarunt, quæ quidem Chriſtum Optimum, & Maximum, cuius Dauid imaginem gerebat, uehementius afflictauit, in cuius ore dolus non eſt inuentus, ſicut obſtupuerunt in te multi, inquit

Iſaias,

Digitized by Google

Iſaias, ſic inglorius erit inter uiros adſpectus eius,& forma eius inter filios hominum,& Dominus uoluit conterere eũ in infirmitate, iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. dum ergo noſtris ſceleribus debita ſupplicia ſubiit, humanæ naturæ imbecillitas illis quodammodo cedebat. Caueto, inquit Iſaias, ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius. ea enim erat totius corporis, grauiſſimis ærumnis oppreſsi, forma, ut ſimul eum anhelitu animam efflare uideretur. quamobrem, inquit, infirmata eſt in paupertate uirtus mea, hoc eſt in maxima hac, in qua uerſor, orbitate, tanta eſt ſuppliciorum, quæ ſuſtineo, acerbitas, ut uires ad illam perferendam me omnino deficere uideantur.

Ego dixi in exceſſu mentis meæ.) Id quod Mentis exceſſum noſter Latinus dixit, Septuaginta Ecſtaſim appellarunt. hic uero animi motus, a malorum impendentium cogitatione, uel cum mala undique circumueniunt, ſæpe oriri ſolet. mens enim humana, ea, quæ imminent, mala perhorreſcit: illis uero, quibus acerbius excruciatur, aliquando ſuccumbit: dum autem hoc in ſtatu uerſatur, in exceſſu, uel in ecſtaſi eſſe dicitur: uerbum autem Hebræum, quo Dauid utitur, Feſtinare, ac Trepidare, ſignificat; quemadmodum D. Hieronymus, Aquila, & Symmachus reddiderunt; a quibus non multum diſsident Septuaginta interpretes. Ecſtatis enim eſt, mentis, ob timoris magnitudinem, uehemens quędam commotio.

Pſalmus 31.

ET tu remiſiſti impietatem peccati mei.) Grauiſsimi morbi ui proſtratus Dauid, iacebat, quo in ſceleris ſui pœnam opprimi ſe optime nouerat: ſceleris igitur commiſsi dum acriter ſe ipſum accuſat, & acerbiſsimo doloris ſenſu, ob Diuinæ Maieſtatis offenſionẽ, excruciatur, morbo tandem liberatur, & tu, inquit, remiſiſti impietatem peccati mei: peccatum enim Dauidis non ſolum Deum offendit, ſed morbum illi inuexit. quare duo eſt Dauid ſupplici prece conſecutus; nempe, ut offenſam Deus Optimus, & Maximus dimitteret, & pœna, quam inflixerat, eum liberaret. Hauon enim, quo nomine Dauid utitur, ut alio in loco diximus, peccatum, & pœnam peccati, ſignificat, Septuaginta uero interpretes Impietatem peccati dixerunt.

Pſalmus 34.

EFfunde frameam, & conclude aduerſus eos.) Frameæ, cum Germaniæ hiſtoriam ſcribit, Cornelius Tacitus meminit. hoc uero in loco Gladium Latine diceremus, quo ſtricto ut ſibi opitularetur, Dauid obnixe a Deo contendit: illud uero Conclude aduerſus eos, apud Hebræum ſic ſe habet, סגר Segor aduerſus eos. Nomine autem Segor plurimi Hebræorum ea armorum genera ſignificari putant, quæ, ſingulari cura comparata, ad periculoſiſsima tempora ſeruantur. Vt is ſit uerſus huius ſenſus: O Domine, non mediocres ſunt hoſtium meorum uires, quibus me oppugnant. gladium igitur, ut me tuearis, ſtringe, & nullum armorum genus omittas; ſed ea omnia tibi aſſume, ut prœlium aduerſus eos ineas. Immenſa eſt enim prouidentiæ Diuinæ uis; & uariis, & diuerſis, rationibus impios proſternit; & pios ab illorum manibus eripit: alij uero, quemadmodum Septuaginta interpretes, non Segor, ſed Sagar, uerbum eſſe exiſtimant: quod quidem Claudere, ſiue Intercludere, ſignificat. Vt in hunc modum Dauid orationem apud Deum inſtituat: O Domine, gladium tuum ne diutius in uagina contineas; hoſtes in meam perniciem, ut uides, præcipiti curſu feruntur. gladium igitur educ, & conclude aduerſus eos; hoc eſt, uiam hoſtibus meis intercłude. ſi enim illis ſtricto gladio obuiam ieris, nulla eis nocendi uia patebit, ut mihi detrimentum inferant. Dic igitur animæ meæ, Salus tua ego ſum, id eſt, ope tua iacentem animum meum erige; & præſentiam tuam, qua me in labore ſubleuas, & in maximis periculis tueris, hominibus declara.

Quoniam gratis abſconderunt.) Hoc ſemel admonuiſſe, non erit alienum, nempe id, quod Septuaginta Gratis ſæpenumero dixerunt, non benignitatem, non gratiam, ſignificare, ſed idem prorſus eſſe, ac ſi dicerent, Sine cauſſa.

Sterilitatem animæ meæ.) Ἀτεκνία, pro qua noſter Latinus Sterilitatem reddidit, Orbitatem Latine diceremus; in eas enim anguſtias ingrati homines Dauidem adduxerunt, ut omnium præſidio eſſet orbatus.

Cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.) Apud Hebræum ita legimus, Cum illi ægrotarent, ego lugubri ueſte induebar: quincta, & ſexta editio habent, Cum ipſi moleſtia afficerentur, Symmachus reddidit, In ægritudine eorum. hoc autem Chalah Hebræis ſignificat, ut D. Hieronymus interpretatur: Septuaginta uero, nulla morbi facta mentione, cauſſam referunt, quare Dauid ex illorum ærumnis lætitiam potius capere potuiſſet, quam debuiſſet mærore affici; quia ſcilicet ei moleſti erant: tantum uero abfuit, ut uir ſanctus in eorum malis lætaretur, ut, ſingulari dolore affectus, ueſtem lugubrem aſſumeret. Ita igitur ſententiam explicabimus: Cum illi mihi moleſtias omnibus modis afferant, & propterea eos odio habere occaſio daretur, non ſolum non odi, ſed in illorũ malis ego non mediocriter dolebam, &, lugubri ueſte indutus, dolorem ſignificabam, quo illorum cauſſa afficiebar.

Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui, diſſipati ſunt.) Si de flagellis loquitur, quo modo diſsipati ſunt? Si hoſtes, qui eum oppugnabant, ſunt in fugam coniecti, quid cõuenit, illud, quod ſequitur, adiunxiſſe? Domine, quando reſpicies: Vt igitur ſententiã percipiamus, primum eſt nobis illud ponendum, uiros eloquentia præſtãtes ſæpenumero illis nominibus uti, quæ aliarum rerum ſunt propria, ut certum aliquod hominum genus ſignificent: quemadmodum apud Home-

rum

rum Achilles Agamemnonem κυνῶπα uocat, ut illi effrenatam animi cupiditatem obiiciat; & in libro Regum ſecundo, Abuercum, Isboſetho ex poſtulās, inquit, Numquid ego caput canis ſum aduerſus Iudam? Et ipſe Dauid, ut Iudæorum ſingularem impudentiam, & efferatam crudelitatem, ſignificaret, eos Canes, & Tauros, appellati Hoc autem in uerſu, eorum mores, & uitam, Inculenter exprimit, qui eum tam acerbe diuexabant: Congregata ſunt, inquit, ſuper me flagella: quicumque iuſtos affligunt, quamuis hoc ſint digni nomine, illi tamen uere, & proprie, Flagella a Dauide nominantur, qui, cum ſint animo fracti, & abiecti, totiusq; Reip. ſentina, pios illudunt, & maledictis configunt. quod hominum genus Hebræus נכים, hoc eſt Percuſſos, uocanit. Interpretes autem eos Flagella eleganter ſatis appellarunt. nam ij, qui publice flagris cæduntur, ſunt omni dedecore infames: homines igitur, inſigni turpitudine notati, & oppreſsi dedecore, & infamia, cum illis coibant, qui, opibus ſuis innixi, Dauidi perniciem moliebantur: ut non ſolum potentium gratia, & uiribus, premeretur, ſed ei homines abiectiſsimi petulanter maledicerent, diſsipati ſunt; hoc eſt, diſtorto ore irridebant. dum enim tales cachinnantur, os ita aperiunt, ut ipſi diſsipari uideantur, nec compuncti tentauerunt me. nulla enim iniuria laceſsiti, in me maledicta iaciebant, & in meam perniciem uires comparabant. Hebræus autem ſic inquit, Et non ſiluerunt cum adulatoribus paraſiti: nam abiecti illi homines paraſitos compellarant, ut Dauidem non ſolum maledictis onerarent, ſed, dum petulanter in eum inuehebantur, cachinnos tollerent.

In iracundia terræ.) Etſi in libtis Gręcis nulla Terræ fiat mentio, illius tamen non ſolum Hebræus, ſed Latinus etiam noſter, commeminit. quare hanc ueram eſſe Septuaginta interpretationem exiſtimamus. Quid autem ſit, In iracundia terrę dolos cogitabant, ex Hebræo colligimus. Quod enim interpretes Iracundiam terræ Græce uerterunt, ille רגעי ארץ Righei area dixit. Ragah autem ſcindere, & quieſcere, ſignificat: quare ita hunc uerſum aliqui uiri docti explanant, ac ſi Dauid diceret, Inquietos terræ dolos cogitarunt: uerum, cum uox Hebræa, רגע. Scindere etiam ſignificet, nomen quidem רגעי Righei, ab ea deductum, hiatum quoque, ut Hebræi docti interpretantur, ſine dubio ſignificabit, ac ſi Sciſsiones terræ diceremus, quas Iracundiā terræ Septuaginta dixerunt, quia ſolis ardoribus terra iraſci uideatur, cum multis in locis labes fiant, & ipſa ad non mediocrem altitudinem deſideat. Senſus igitur uerſiculi hic erit: Hoſtes mei, non iam de abiectis hominibus, ſed de iis, qui rerum potiuntur, loquor; erga me beneuolentiam nefarie ſimulant; uerbis, & oratione, mihi bona precantur: cum uero eo conueniunt, ubi, ac ſi eſſent in antris, & terræ uiſceribus, nemo teſtis adſit, uitæ meæ exitiales fraudes moliantur.

Pſalmus 36.

I*Nimici Domini, mox ut honorati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.*) Mirum profecto uideri alicui poteſt, Dauidem hoc in loco hanc de impiorum interitu ſententiam aſſeruiſſe; cum alibi admiretur, qua ratione impij proſperis rebus diutius utantur, quam ratio humana pati uideatur; & Hieremias cum Deo in hunc modum expoſtulet, Quare uia impiorum properatur? Bene eſt omnibus, qui præuaricantur, & inique agunt? plantaſti eos, & radicem miſerunt, proficiunt, & faciunt fructum. Si igitur proficiunt, & faciunt fructum, &, ut ille inquit, de abſconditis tuis adimpletus eſt uenter eorum, ſaturati ſunt filiis, & dimiſerunt reliquias ſuas paruulis ſuis, quomodo, mox ut honorificati fuerint, & exaltati, quemadmodum fumus deficiēt? Apud Hebræum hic uerſus ſic ſe habet, Inimici Dei ביקר כרים bi, iachir, carim, hoc eſt, ut, quod optimum agnorum deficient, in fumo deficient: agnorum adeps erat in pretio, quia Deo Optimo, & Maximo offerebatur. illud ergo fore affirmat, quod Hieremias a Deo obnixe contendit, cum inquit, Congrega eos quaſi gregem ad uictimam, & ſanctifica eos in die occiſionis. Quemadmodum igitur agnorum adeps, in ignem iniectus, excitato fumo, conſumitur; ſic etiam impij homines, cum opportunum fuerit, delebuntur, eorumque interitus, ſacrificij inſtar, ſanctiſsimum iudicem ſempiternis laudibus eſſe prædicandum, teſtabitur: Septuaginta autem interpretes, in impiorum exitio quodammodo ſollemne ſacrificium confici, hac oratione docent: Inimici Domini, mox ut honorificati fuerint, & exaltati, quemadmodum fumus deficiēt. quidquid enim Deo in ſacrificium offertur, illuſtre decus conſequitur, & a ſacerdote, ut lege ſancitū erat, uerſus fœderis arcam, in altum efferebatur. mox igitur, tpe ſcilicet a Deo præſtituto, cū honorificati fuerint, & exaltati, cum eo impietatis ſcelerati hoīes ſumma cū audacia peruenerint, ut de eis ſuppliciū ſumi debeat; quemadmodū, ſi ſacrificium erat faciendū, uictima Deo dicabatur, donumq. Deo nuncupatum a terra in altum a ſacerdote efferebatur; ſic impij, ſollemni ritu, Diuinæ animaduerſionis iudicio, in nihilum redigentur. hi enim ſacrificij uicem ſuſtinebunt; &, ſicut aliis ſacrificiis contigit, quæ in honore habebātur, & coram arca fœderis fiebant, ipſi quoque conſumentur; &, ut adeps, in ignem iniectus, fumum Deo gratiſsimum excitabat, ita impiorum ſupplicio, & ſanctiſsimi iudicij, & immenſæ Dei benignitatis, ſplendor hominibus collucebit.

Pſalmus 38.

M*Enſurabiles poſuiſti dies meos.*) Aliqui ſunt uiri docti, qui Septuaginta interpretes uertiſſe putant παλαιάς, hoc eſt, ueteres poſuiſti dies meos: prudentius tamen Ioānes Chryſoſtomus, & Gregorius Naaianzenus, ſanctiſsimi, & doctiſſimi uiri, exiſtimarunt παλαιστάς enim legūt. Eſt

autem

autem apud Græcos παλαιστὴν, menſura, quam Geometræ Palmum uocant, Hebræi uero טפח Tephahc appellãt. quo nomine Dauid hoc in loco utitur. quãobrem, tũ ex Hebręo, tum etiam ex Græco, hic uerſus Latine ſic uerti potuiſſet: Palmos poſuiſti dies meos: hoc eſt, breuiſsimo tpis ſpatio uitã meam concluſiſti. eam enim menſus es palmo. Quam lectionem noſter Latinus obſeruauit; & ideo inquit, Menſurabiles poſuiſti dies meos: breui nempe menſura, ut eſt palmus, uſus es, intra quam dies uitæ meæ coercuiſti.

Pſalmus 39.

C*Ogitationibus tuis non eſt, qui ſimilis ſit tibi.*) Poſtquam, generis humani gratia, magnifica, & admiranda opera a Deo Optimo, & Maximo effecta fuiſſe affirmauit, ea, quæ ad ſalutem animorum conſtituendam deſignauit, atque perfecit, nulla umquam dicendi ratione explicari poſſe aſſerit. Ex illorum antem conſideratione fieri manifeſtum, Diuinam naturam, ceteris rebus omnibus infinitis partibus excellere. Quod quidem, quemadmodum Hebræus explicet, conſiderare lubet. Sic enim ille inquit: Cogitationes tuas erga nos, non ordinare ad te. Quaſi diceret, Plurima quidem, o præpotens rerum omnium princeps, in genus humanum beneficia contuliſti, quæ in hominum animis maximam debuiſſent admirationem commouere: ea tamen, quæ adhuc non perfeciſti, & umbris quibuſdam inuoluta futura ſignificas, cum infinitis partibus ſuperent, nemo, nec ipſæ quidem mentes cæleſtes poterunt ordine recenſere, & animo comprehendere. ſunt enim magnitudine immenſa, & numero infinita. hæ autem ſunt tuæ erga nos cogitationes, nempe, ut Diuinus filius tempore a te præſtituto humanam naturam induat, &, ærumnis obnoxius, terras luſtret. has quidem cogitationes non ordinare ad te, non poterit quis aut dicendo conſequi, aut cogitando percipere. Quam ſententiãm ſapienter quidem Septnaginta interpretantur, cum inquiunt, Cogitationibus tuis non eſt, qui ſimilis ſit tibi. Totius enim naturæ, ſiue quæ cæli ambitu coercetur, ſiue quæ in cælorum omninm faſtigio uiget, uim, atque uirtutem, immenſitas benignitatis, & potentiæ tuæ, qua genus humanum a peccati tyrãnide in libertatem uindicabis, longe ſuperat.

Sacrificium, & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi.) Moſes in Deuteronomij libro legem ſanxit, ut, ſi quis ſeruus poſt ſextum ſeruitutis annum libertate frui nollet, in ſeruitutis uoluntariæ ſignum auricula illius perfoderetur. quare Dauid, hoc in uerſu, ut admirabile illud Chriſti Domini ſtudium explicaret, quo incenſus, humano generi ſalutem erat daturus, inquit, Aures autem perfodiſti mihi. Cuius orationis ſententiam interpretes luculenter ſatis exponũt. Aures, inquiunt, perfeciſti mihi. Vera enim aurium perfectio in ſingulari obœdientia conſiſtit. Vnde illa Dei iuſtiſsima de populo Iſraelis querella eſt orta: Abierunt poſt balim, me autem nõ audiuerũt, & Iſrael, Si audieris me non erit in te Deus recens. Verum D. Paulus in epiſtola, quam ad Hebræos ſcripſit, cum ex hoc loco argumentum ſumeret, uerſum hunc ita refert: Hoſtiam, & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi. More ſuo Diuinus Paulus ſententiam retinet, quamuis uerba aliquando immutet; ut illud, Exſurge qui dormis, & illuminabit te Chriſtus; & illud, Qui crediderit, non confundetur; cum apud Iſaiam legamus, Qui crediderit, non feſtinet: in eo autem maxime pugnabat Paulus, ut Hebræis perſuaderet, legis ueteris ſacris Deum humano generi minime conciliari potuiſſe; idq. ſummi ſacerdotis ſecundum ordinem Melchiſedech Chriſti Optimi, & Maximi ſanctitate fuiſſe perfectum, qui corporis ſui ſemel oblati ſacrificio peccatum omnino deleuit, ut amplius legis ſacrificiis opus non eſſet, quę pro peccato quotannis fiebant. Vt igitur uehementius aduerſus Iudęos illud concluderet, ſic orationem inſtituit, ut, aurium nomine omiſſo, corporis, ſine quo aures eſſe nõ poterant, uocabulum poſuerit. corpore enim Diuinus pater ineffabili ratione filium induit, & illius aures perfecit, atque perfodit, cum filius, admirabili humanę ſalutis ſtudio, & erga patrem obœdientia, ſe cruci affigendum tradidit, ut ſanguine ſuo pro nobis litaret. Ita uero, ſumma cum eloquentiæ ui, Paulus totam rem conficit. Impoſſibile, inquit, eſt, ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata; & ideo, ingrediens mundum, dicit, Hoſtiam, & oblationem, noluiſti, corpus autẽ aptaſti mihi, holocauſtomata, & pro peccato non tibi placuerunt: & paulo poſt ſic argumentationem concludit, Aufert primum ut ſequens ſtatuat, in qua uoluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu Chriſti ſemel: ſi auriũ nomine uteretur, non ita quidem eleganter concluſum eſſet argumentum. Non igitur Paulus aliam, quam noſter Latinus, interpretationem ſequitur, ſed illam, maxima cum differendi ui, explicat, & exornat. Illud autem nos minime latet, in libris Græcis hunc uerſum, ut Paullus illum prodidit, ſcriptum reperiri.

Pſalmus 42.

I*Ntroibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.*) Eleganter Symmachus hunc uerſum eſt interpretatus. Ad Dei, inquit, altare adſcendam, ad Deum lętitiam mei lętantis, uel, ut refert Theodoretus, ad uoluptatem lætitiæ meę. Hebræus autem eandem ſententiam amplectitur, eamque hoc modo explicat: Introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiam exſultationis meę. Solidę enim uoluptatis fons, & origo, eſt Diuina bonitas. unde Dauid, cum acerbe a Saule uexaretur, non mediocre ſolatium hauriebat. inde omnes lętandi rationes emanant. Hoc quidem ille aſſerit, hoc pleno ore teſtatur: iuuentus uero quodammodo uiret, & lętitia perfunditur. in ea enim naturę uis maxime uiget, atque floret. quamobrem Septuaginta interpretes, ut ſigni-

gnifi-

ſignificarent, Dauidem nulla umquam, in uita, ſolida iucunditate affectum fuiſſe, niſi ea, quę adeo fuiſset delibata, reddiderũt ad Deũ, qui lætificat iuuentutem meam; ac ſi dicerent, Quamuis me in ſtatu florenti collocatum uiderem, ex rebus proſpere fluentibus nullam caperem uoluptatem: eam enim inanem ducerem, niſi illius effectricem Diuinam benignitatem intelligerem, quam totius lætitiæ meæ eſſe cauſſam affirmo, & predicat.

Pſalmus 43.

N*On fuit multitudo in commutationibus eorum.*) De huius uerſus ſententia non mediocris fuit opinionum uarietas. Quidem enim a Septuaginta interpretibus ſcriptũ fuiſſe putarunt, Non fuit multitudo ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν αὐτῶν hoc eſt, in acclamationibus ipſorum. Acclamationem uero, clamorem illum intelligunt, quem hoſtes, dum prœlium ineunt, uel dum aduerſam aciem proſternunt, toto pectore excitant. Vt ſit ſenſus: Non magnus fuit hoſtium numerus, qui, uictoria parta, clamoribus omnia compleuerũt, & Iudæos in fugam conuerſos inſequebantur. Alij uero in ea fuerunt opinione, ut exiſtimarent, interpretes ex Hebræo Græce ita uertiſſe: Nõ fuit multitudo ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν αὐτῶν in cõmutationibus eorũ, ut noſter Latinus eſt interpretatus; quæ quidem interpretatio ualde eum Hebræo conuenit. nomen enim Hebræum מחיר Machir, quo Dauid utitur, iure optimo Commutationem dixeris; cum a uerbo מחה Machahe originem ducat, quod Loco mouere ſignificat. Verſus autem ita explanabimus: Non fuit multitudo, hoc eſt, hoſtiũ exercitus fuit numero paruus, in commutationibus eorum, nempe, qui Iudæos coegit, ut ſolum patriũ mutarent, & Babylonem in ſeruitutem proficiſcerentur. Quidam uero, nomine Machir, pretium ſignificari, aliquot ſacræ Scripturæ locis adductis, probant; ubi uero nos legimus, Non fuit multitudo eſt uerbum Ribah, quod Augere ſignificat. quare uerſum hunc Latine ita reddunt, Et non auxiſti ex pretijs eorum. quę quidem interpretatio cum antecedenti uerſu non parum congruit, Vendidiſti populum tuum ſine pretio, & non auxiſti ex pretiis eorum. quaſi diceret, populum tuum, nulla accepta pecunia, quam tibi cumulares, Aſſyriis, & Chaldæis, tradidiſti: adeo uili eum æſtimaueras, ut nullo eum pretio dignum putares.

Et declinaſti ſemitas noſtras a uia tua.) Huic orationi eſt illud, Non, adiungendum, quod uates poſuerat, cum inquit, Non receſsit retro cor noſtrum. Vt tota hæc ſit negantis oratio, quemadmodum Hebræus quoque habet, & D. Ioannes Chryſoſtomus notat. Non receſſerunt, inquit ille, greſſus noſtri a uia tua.

Pſalmus 44.

A Vctor, cum de huius Pſalmi materia præfatur, in eo non niſi flores, & lilia, Diuinique amoris feſtiuitates, reperiri affirmat. quod quidem ex ipſius Pſalmi titulo cognoſci poterit, qui apud Septuaginta interpretes ita ſe habet: In finem pro ijs, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, canticum pro dilecto. Apud Hebræum autem hanc gerit inſctiptionem לְמַנְ חַ Lamnazecha ſuper lilijs, filiis Core, intellectus canticum amorum. Quid nomine Lamnazecha, & liliorum, ſanctiſsimus uates ſignificet, nec apud noſtros, neque apud Hebræos, conſtat; nám Menazecha, quia a uerbo Nazach originem ducit, quod Vincere, & Vrgere ſignificat, non immerito uiri docti, pro Lamnazecha, Vincenti, & Victori, reddiderunt. Sed, quia in tertio Regum, & ſecundo Paralipomenon libro, ij, qui a Salomone fuerunt templi fabricæ præfecti conſtituti, hoc nomine appellantur, a Dauide etiam cantorum præfectum eo nomine ſignificari putamus, qui eam curam gerebat, ut cantores optime ſonum modularentur, quo carmen concinne caneretur. quamobrem is, Cantorum caput, & finis, merito dici poterat; quemadmodum Septuaginta ſunt interpretati. In finem igitur filiis Core, hoc eſt præfecto cantorum, qui a Core originem ducebant, traditum eſt hoc carmen, ut caneretur. Lilia uero aliqui Hebrei, muſica quędam inſtrumenta eſſe exiſtimant, in quibus lilia quidam erant inſculpta: hæc tamen lilia auctor ad Diuini amoris uim pertinere putat. rerum enim admirabilium effector, eſt amor. in cuius cognitione Socrates apud Platonem ueram contineri ſapientiam putat. animos enim ita commutat, ut reuocet mentem a ſenſibus, & cogitationem a conſuetudine abducat: quemadmodum illa, quæ antea ſcelerum maculis erat contaminata, omnium uirtutum ornamentis fuit exculta, quia ueri pulchri, & totius pulchritudinis auctoris, amore flagrauit; &, quæ antea, libidinum ęſtu flagrans, nullum ex ſe uirtutis fructum ederet, flores, & lilia, eſſet. Dimiſſa ſunt tibi, inquit ille, peccata multa, quia dilexiſti multum: gentes denique, incredibili animorum conuerſione, impietatem, qua erãt imbutæ, abiecerunt; Chriſti, Cruci affixi, Diuinitatem ſuſpiciunt, & uenerantur; quia eas amor immutauit. Vt de uero amore illud poſ-

ſimus

ſimus affirmare, quod Latinus poeta Phyllidi tribuit:

Phyllidis aduentu noſtræ nemus omne uireſcit,
Iuppiter & læto deſcendet plurimus imbri.

Hanc Diuini amoris uim, hac animorum commutationem, interpretes, Liliorum nomine ſignificari, arbitrati ſunt. Quamobrem, illo omiſſo, Pro iis inquiunt, qui commutabuntur. Tituli ergo ſenſus hic erit: Canticum, ſiue carmen in finem filiis Core, ad cantorum ſcilicet, qui ex familia Core cenſentur, principem; hoc eſt, illi ad canendum eſt traditum, pro iis, qui commutabuntur. Quod quidem carmen de nouo Liliorum genere, & admirabili animorum conuerſione, tractat: ad intellectum, hoc eſt, amoris ſcientiam erudit pro dilecto, & de eo agit, qui merito ab omnibus eſt ſummopere diligendus.

Adducentur Regi uirgines poſt eam, proximæ eius afferentur tibi.) Vt ſententia huius uerſus clare percipi poſsit, illud eſt animaduertendum, Eccleſiam Chriſti, quæ Regina a Dauide appellatur, duobus modis conſiderari poſſe, uel ut omnes iuſtos complectitur, & Diuinæ gloriæ ſplendore ad ſponſi latus colluſtrata ſedet; uel ut ipſa quoſdam quaſi progreſſus facit, ut, tandem abſoluta, perfectionem ſuam conſequatur. qua quidem ratione, in tellure uerſatur: & illius quædam pars hinc quotidie in cælum diſcedit, donec tota illuc cõmigret, ut ſponſi adſpectu ita fruatur, ut nunquam ab eo diuelli poſsit. Si hoc in ſtatu Eccleſiam contemplere, Dauidis mentem facile conſequeris. dum enim ille Eccleſiæ laudes prædicat, illud fore affirmat, ut ipſa, Diuinis ornamentis exculta, ſponſo offeratur, illa, inquam, quæ primum floruit, & futuræ fundamenta iecit. Adducentur, inquit, uel, ut Hebræus habet, adducetur regi Eccleſia, nempe Regi ſponſa, quæ noſtræ religionis principes Apoſtolos, & illius temporis fidelium piorum cœtum, apud ſe continebat; ad cuius nomen gentes ſeſe coniungẽt, Virgines, inquit, poſt eã, quæ quidem ardentiſſimo animi ſtudio illius ueſtigiis inſiſtent, nulloque tormentorum genere deterreri poterunt, quin doctrinam Euangelij ſectentur, ut eiuſdem matrimonij iure potiãtur. gentes enim, fidei uinculo, cum ea, quæ anteceſſerat, Eccleſia coniunctæ, unam, eandemque communitatem efficient. quæ eſt Regia hæc ſponſa, de qua uates noſter agit. quæ quidem gentes Virgines appellantur, tum ob ſponſę, & ſponſi, nomen, tum ob fidem datam, qua fore promiſerant, ut ſe ab omni ſuperſtitionis, & libidinum, contagione ſeuocarent. quæ quidem tibi, o ſponſe, præpotens rerum omniũ princeps, offerentur, ut tibi in omnium ſæculorum æternitatem ſeruiant.

Memores erunt nominis tui Domine.) Hæc oratio ita Dauidi tribui poteſt, ut ipſe affirmet, Regiam uirginem, tot tantiſq. bonis cumulatam, grati animi officium ardentiſsimo ſtudio ſoluturam, ut munere illo fungatur, quo ſponſus apud Salomonem ab ea poſtulat, cum inquit, Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum. Apud Hebræum tamẽ, & in quibuſdam libris Gręcis, & Latinis, ita legimus, Memor ero nominis tui. ut Dauid animi ſui ſtudium his uerbis oſtendat, quo flagrabat, ut Diuinæ benignitatis laudes, ob tantum in genus humanum beneficium collocandum, perpetuo prædicaret.

Pſalmus 46.

E*Legit nobis hereditatem ſuam, ſpeciem Iacob, quem dilexit.*) Ex omni hominum genere Deus Opt. & Max. eos elegit, qui ab Abrahamo originem ducebant, ut eis ſui cognitionem traderet, & ex Aegypto in Palæſtinam adduceret, quam, expulſis incolis, ſub illorum poteſtatem redigeret. quamobrem hęc natio Hereditas Dei appellabatur, & erat; ut Moſes, Deũ orãs, inquit, Domine Deus, ne diſperdas populum tuum, & hereditatem tuam, quam redemiſti in magnitudine tua: quę quidem quamuis intra Palęſtinæ terminos cogebatur, Diuino tamen conſilio erat tẽpus prędefinitũ, quo illa longe, lateq. pateret, & Solis Orientis, ac Occidentis, curſu terminaretur. quod Zacharias eleganter explicuit. ſic enim inquit, Abſq. muro habitabitur Hieruſalem præ multitudine hominum, atq. iumentorum, in medio eius. Hoc autem Diuinum effatum fore gentium conuerſione complendum, Malachias hac oratione teſtatur: Ab ortu Solis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Hanc huius hereditatis futuram amplitudinem Dauid hoc in uerſu prædicit: Elegit, inquit, nobis hereditatẽ ſuam, quæ antea erat anguſtis terminis circumſcripta, eam mirum in modum nobis amplificauit, & speciẽ Iacob, hoc eſt, & Iacobi nomen decus, & gloriam, Diuinis ornamentis cumulauit. nam illius nomen totum terrarum orbem occupauit; & gentes filij Iacobi cenſentur, quia illius obœdientiam, & fidem, amplectuntur. Leua, inquit Iſaias, oculos tuos, & uide: omnes iſti congregati ſunt, uenerunt tibi, omnibus his uelut ornamẽto ueſtieris, & circumdabis, eos uelut ſpõſa, & dices in corde tuo, Quis genuit mihi iſtos?

Quoniam dij fortes terræ uehementer eleuati ſunt.) Dij in ſacris Litteris ſæpenumero ij appellantur, qui potẽtia, & imperio, ceteris antecellũt: quemadmodũ alio in loco eos Dauid nominat, cum inquit, Vos eſtis dij omnes, & Deus ſtetit in ſynagoga Deorum. in medio autẽ Deos diiudicat. Viri igitur principes, qui tellurem ſub ſuo imperio continebant, tenebris impietatis offuſi, in omnium peccatorum ſordibus miſerrime iacebant. Vbi primum uero ad Deũ Abrahami ſe applicarunt, Euangeliique doctrina, atque norma, uitam moderari uoluerunt, mirum eſt, quantis muneribus a Deo exculti in cælorũ omnium

faſtigium efferebantur. Hæc explanatio cum Latino conueoit, & ab Hebræo nō diſsidet. hic enim ſic ait: Quoniam Deo ſcuta terræ, hoc eſt ij, quibus illud officium incumbit, ut iuris æquabilitatem tueantur, iniuriamque, ut ſcuta quædam, propulſent, ad quod officij munus præſtandum illis fuit imperiū delatū, Chriſto Opt. & Max. adhæſerunt, & uehementer eleuatus eſt: hac enim omnium gentium conuerſione effectum fuit, ut Sanctiſsimum Chriſti nomē in omnes orbis partes ſumma cum laude peruaderet. nam hæc Principum, & Regum, inexſpectata, & repentina, cōmutatio, qua animi ſubmiſsionem induerunt, &, reſecatis libidinibus, iuſtitiā, & ſanctimoniam, coluerunt, contemptisq. uoluptatibus, ſeueriorem uitæ diſciplinam ſunt ſecuti, maximū fuit Chriſti Diuinitatis argumentum.

Pſalmus 47.

F*Vndatur exſultatione uniuerſa terræ mons Sion.*) Libri Græci hoc in uerſu a ſeipſis diſsident, quare, & ſancti patres in illius explanatione non omnino inter ſe conueniunt. Vt autem, quid Dauid ſenſerit, aſſequamur, illud eſt in memoriam reuocandum, Hieroſolymæ agrum, ut antiqui hiſtorici prodiderunt, nō fuiſſe natura perbonum, loci autem opportunitate effectum fuiſſe, ut Hieroſolyma totius Orientis urbs præclariſsima exſtiterit quod Diuinæ prouidentiæ referimus, ut nobis Eccleſiæ Chriſti imaginem exprimeret. Verſum autem hunc ita Hebræus explanat, Pulcher termino, gaudium uniuerſæ Terræ mons Sion: quam orationem Iudæi ut explicent, aeris ſalubritatem miris laudibus efferunt. ægrotos enim affirmant, qui ex aliis locis Hieroſolymam deferebantur, recreatos, ſanitatem conſequi: quod etſi illis libenter concedamus, eam tamen agri pulchritudinem exſtitiſſe, numquam nobis, quamuis diſrumpantur, perſuadere poterunt. illa enim, non niſi florum uarietate, herbarum uiriditate, arborum uiridantium amœnitate, fructuum copia, & frugum ubertate, continetur, quæ in arido ſolo reperiri non poterant. Dauid ergo, cum ueram Hieroſolymam, cuius hæc terreſtris in rupe ſita figurā gerebat, attētius animo contemplaretur, fore cognouit, ut ipſa, in Dei præſidij rupe collocata, quamuis naturæ, peccati labe contaminatæ, corruptela eſſet deprauata, Diuinis tamen muneribus exculta, omnium uirtutum fructus uberrimos ferret. quamobrem apud Hebræum, iuxta puncta Maſſoretarum, inquit, Pulcher termino gaudium uniuerſæ terræ mons Sion: prudenter quidem Septuaginta, Fundatur, inquiunt, exſultatione uniuerſæ terræ mons Sion. non enim uerba uaris, ſed mentem, explicare conati ſunt. ueri enim Sionis fundamenta in ueræ uirtutis ſoliditate ſunt iacta, non ut unius gentis ſedes, & domicilium, eſſet, ſed ut omnes hominum nationes intra ſe contineret, quas ſempiternis bonis cumularet.

Pſalmus 48.

Q*Vique terrigenæ, & filij hominis.*) Septuaginta interpretes prudenter ſatis, eos, quos Hebræus filios Adam appellat, Terra genitos dixerunt. nam inter filios Adam, & filios איש, hoc eſt Viri, uel, ut Latinus noſter legit, Hominis, illud eſt apud Hebræos diſcrimen, cum inuicem opponuntur, ut hominum uulgus filij Adam dicantur; nobiles uero, & opibus affluentes, filij איש nuncupentur: ut hoc in loco his nominibus, duos hos hominum ordines Dauid ad audientiam ſibi præſtandam excitat.

Et pretium redemptionis animæ ſuæ, laborabit in æternum, & uiuet.) Rationem affert, quare potentium amicorum, & affinium, ſtudiis, atque opibus, nemo conſequi poſsit, ut a ſupplicio mortis conſtituto coram ſanctiſsimo iudice liberetur. nam pretium redemptionis animæ ſuæ, hoc eſt, omnium hominum, ſiue ij diuitiis, & potentia, præſtent, ſiue tenues ſint, & pauperes, rara erit libertas, atque redemptio. Hebræi enim, quod rarum eſt, Pretioſum uocant. Cum igitur omnes in eodem periculo uerſentur, nemo, amicus nemo affinis, etiam ſi ſit ille maximis opibus abundās, poterit fratrem, uel amicum, a mortis perpetuæ ſupplicio uindicare: laborabit in æternum, ut Latinus inquit, & uiuet adhuc in finem: inanis erit omnis labor in pecunijs coaceruandis in ſumptus, in amicitijs, & affinitatibus, comparandis incredibilis quædam ſollicitudo non poterit perficere, ut is ſalutem conſequatur, & uita ſempiterna perfruatur. Deus enim iuſtis ponderibus iudicium exercet. Hebræus hunc uerſum ita refert, Pretioſa redemptio animę ſuæ, ut requieſcat, & uiuat in æternum. Quaſi diceret, Vix poterit quis obtinere, ut requiete, & uita æterna, potiatur. ſumus enim omnes, ut inquit Paulus, filij iræ. Quo pacto igitur amicus in eo iudicio, quod Deus exercebit, amico proderit, frater fratri opem feret, cum omnes, de ſua ſalute ſolliciti, ueniam ſibi poſtulabunt? multi enim, ut Chriſtus inquit, ſunt uocati, pauci autem electi.

Non uidebit interitum, cum uiderit ſapientes morientes, ſimul inſipiens, & ſtultus peribunt.) Illa hominum adeo inconſiderata opinio, qua ſibi perſuadent, in diuitiis ſalutis præſidium eſſe collocandum, cum opes humanas fragiles, & inanes, eſſe quotidie experiantur, unde ortum habuerit, oſtendit. In hunc autem mentis errorem incidunt, quia nemo uidebit interitum, hoc eſt, quia nemo mortis uim, omnia demolientis, mente conſiderat, eos quidem, qui ſapientiæ humanæ laude præcellebant, mori conſpiciunt, inſipientes quoque mortis impetum non effugient, ut quotidiana uita manifeſte declarat. nec tamen miſer homo illorum caſu ducitur ad naturæ humanæ fragilitatem conſiderandam: quæ quidem impendentis, & omnia deuaſtantis, mortis obliuio, eſt in cauſſa, ut miſeri mortales uiribus ſuis fidant, diuitiarum præſidio ſe ſatis tutos eſſe arbitrentur.

Digitized by Google

Poſtea in ore ſuo complacebunt.) Scelerati homines, qui omne ius pecunia metiuntur, illudque pro nihilo putant, ut opes ſuas augeant, non ſolum ſe ipſos fallunt, dum diuitiis confidunt, quæ nullam poſſunt illis opem afferre, ſed & poſteritatem in eundem errorem adducunt. maximas enim uires habet in maleinſtitutis hominibus maiorum exemplum, atque doctrina, quæ quidem incredibilem malorum nimin uitam humanam ſemper inuexit. nam, poſtea quam illorum nita, ut ceterorum animalium, breui tempore, fuerit conſumpta, nullumq. illis uitæ præſidium ingentes opes attulerint, tanta eſt cóceptę in animo opinionis uis, ut poſteritas illorũ in uita moderanda rationem laudet, & totis niribus ſectetur. Hęc eſt huius nerſus ſententia: quámuis uiri docti, & Hebræi, inter ſeſe in illius explanatione diſſentiant. Eſt autem animaduertendum, illud, quod nos legimus. Poſtea, ad poſteritatem eſſe referendum. In ore igitur ſuo poſteri εὐλογήσουσιν, ut aliqui legendum eſſe putant, hoc eſt filij parentum pernicioſa doctrina imbuti, ſceleratiſsimos illorum mores laudibus efferent. Hebræus autem ſic habet, Et poſteri eorum in ore ſuo ירצו Irſu. Verbum eſt רצה Razah, quod apud Hebręos ſignificat Velle, Placere Cnrrere, atque Perficere: In ore ergo ſuo complacebunt, nempe, quia maiores illos ſuos ita uixiſſe poſteri affirmabunt, ut illorum quoque uiuendi rationem ceteris omnibus longe præferendam eſſe iudicent, & eam ſibi ualde placere, & amplectendam eſſe, prædicabunt, atque omni animi ſtudio eſſe obſeruandam ſibi perſuadebunt.

Et dominabuntur eorum iuſti in matutino, & auxilium eorum ueteraſcet in inferno a gloria eorum.) Iuſtorum nita quamuis malis affligeretur, citius tamen, quam impij homines arbitrantur, eos Deus Optimus & Maximus Diuinis, atque ſempiternis, bonis cumulabit. Id enim, ut inquit Paulus, quod in præſenti eſt momentaneum, & leue, tribulationis noſtræ ſupra modũ in ſublimitate æternæ gloriæ pondus operatur. quod quidẽ Dauid in huius uerſus principio etiã affirmat, cum inquit, Et dominabuntur eorum iuſti in matutino. In matutino autem, nihil eſt aliud, quam, Pręſto: quo loquendi modo ſæpe Dauid utitur: ut in Pſalmo quincto: Quoniam, ait, ad te orabo, Domine, mane exaudies nocem meam. Et in Pſalmo quadrageſimo quincto, Adiuuabit eã Deus mane diluculo, hoc eſt, præſto aderit, & quam primum eam præſidio ſuo confirmabit. Iuſti igitur, poſt breue miſeriarum tempus, quod erit inſtar illius temporis ſpatij, quod inter noctis tenebras & aurorã labitur, in impios iudicium exercebunt, & ſempiternum a Deo imperium conſequentur. Iudicabunt nationes, inquit Salomon, & dominabuntur populis. Hic eſt horum uerborum ſenſus: niſi potius illud, In matutino, ad eũ Diuinæ gloriæ ſplendorẽ referẽdum putes, quo iuſti, in cęlorum oĩum faſtigio collocati, enitẽt. Quaſi diceret, Iuſti in matutino, hoc eſt, ſummæ dignitatis decore cõſpicui, & in ſplendidiſsimo honoris gradu conſtituti, in impios, & ſceleratos, homines animaduertent. fulgebunt enim, ut inquit Salomon, iuſti, tamquam ſcintillæ. Prior tamen explanatio magis eſt conueniens. Impiorum autem quam diuerſa ſit condicio, ipſe uir Diuinus ſtatim explicat, cum inquit, Auxilium eorum ueteraſcet, in inferno a gloria eorum: primum affirmat, illud præſidium, quod miſeri homines humanis opibus ſibi compararunt, uetuſtate quadam, & ſenio, neceſſario fore conſumendum. omnia enim dies euertit, & penitus exſtinguit. quare, inquit, auxilium eorum ueteraſcet; deinde fore prædicit, ut impij, ex ampliſsimis palatiis, uel, ut interpteres uerterunt, ex illuſtri apud ſuos nominis gloria deturbati, in inferorum regione miſere iaceant: uel, ut apud Hebræum legimus, Et infernus domicilia eorum. quos enim nullæ ædes, quamuis ampliſsimæ, capiebant, hos tumulus paruus coercebit, & in inferorum ſedibus ipſa uis Diuina, ſcelerum uindex, perpetuo cruciabit. A gloria igitur illa, qua fulgebant, corruentes, in inferno, ſupplendum eſt, erunt. hic eſt enim Hebræorum loquendi uſus familiaris.

Pſalmus 51.

Dilexiſti uerba præcipitationis.) Eleganter Septuaginta interpretes, pro eo, quod Hebręus Verba exitij, dixerat, Verba καταποντισμοῦ, reddiderunt. Catapontiſmos autem, in pelagus ſubmerſionem ſignificat. nihil enim impius ille Doeg animo moliebatur, aut oratione perſuadebat, niſi, ut eos, qui Dauidi opẽ aliquã attulerant, in malorum omnium pelagus pręcipites ageret.

Pſalmus 54.

Conſtitutus ſum in exercitatione mea.) Hoc in loco, quod Septuaginta ἐν ἀδολεσχίᾳ ex Hebræo reddiderunt, noſter Latinus. In exercitatione, dixit. Hebræus, Vociferor, inquit בשיחי Beſichi שיחי Sichi autem Orationem, & Meditationem, atque Opus, ſignificat. Meditatio autẽ, quædã eſt animi exercitatio: & apud ſcriptores Latinos, qui eloquentiæ laude floruerunt, uſus obtinuit, ut Meditatio, animi exercitstio diceretur. Senſus autẽ is erit, ut Dauid precum ſuarum cõtentionẽ ſignificet, qua doloris magnitudo, quo erat affectus, manifeſta ſatis efficiebatur. Vt aũt Septuaginta interpretes cum Hebræo, & Latino, conciliemus, ita erit oratio explicanda, ac ſi Dauid diceret: Ego toto pectore uoces attollo, ſummi doloris, & triſtitiæ meæ indices, in oratione, quã ad te habeo, & in meditatione, qua de inſidiis, mihi ubique paratis, de inmani in me hoſtiũ odio, & de uitæ meæ ſtatu, attentius cogito. quare triſtitia opprimor, & multus ſum in ea oratione, & precibus, quas ad te fundo.

Exſpectabam eum, qui ſaluum me fecit a puſillanimitate ſpiritus.) Malorum uim, quam Dauid perpeti columbæ uolatu effugere exoptat, Turbinem, & Tempeſtatem, eleganter appellat. Sic enim apud Hebræum legimus: Feſtinarem, ut

me eriperem a turbine,& tempeſtate. Septuaginta autem interpretes, Exſpectabam, inquiunt, liberãtem me a puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate. Dauidis mentem, qua non niſi præſidio Diuino confidebat, nobis ante oculos proponunt; deinde turbinem, Puſillanimitatem ſpiritus nocant. Spiritus enim, ſiue uentus, in anguſtum locum coactus, dum ad ſuperiorem aeris regionem non poteſt euadere, & ab eo loco repellitur, quia non poſsit, ob aliorum corporum impedimentum, lenius ſpirare, toto impetu in terram diffunditur: quamobrem Spititus puſillanimitas dici merito potuit.

Pſalmus 55.

MVlti bellantes aduerſum me, ab altitudine diei timebo.) Hic uerſus quãuis aliter in libris Græcis legatur, hæc tamen lectio, quã noſter Latinus amplectitur, Hebræo magis cõuenit: quamobrem hanc uerã eſſe Septuaginta interpretum ex Hebræo Græcam uerſionem, & ab eis ita ſcriptũ fuiſſe, ut noſter Latinus reddidit, merito eſt exiſtimandũ. Senſus autem uarius, & multiplex, exſiſtit. nã apud Hebræum ita legimus: Quoniã multi prœlium ineũtes mihi מרום Marom: יום Iom timebo. Hæc nerborum diſtinctio, diuerſam ſententiam efficit. Marom autem, Hebræis altitudinem, & excelſum, ſignificat; Iom uero, diem. Sic igitur uerſus explicari poterat: Hoſtes mei; etſi me acerrime oppugnent, multitudinem mihi, in meam ſcilicet defenſionem, pugnam capeſſunt: Marom, hoc eſt, o excelſe, uel in excelſo, cæleſtes nẽpe milites, quibus ſalus mea eſt commiſſa, pro mea libertate ſtrenue dimicant. quamobrem die quidem, dum mihi hoſtes exitium moliuntur, timebo; uerumtamen in te ſpes mea collocata animum meum cõfirmabit. Diei enim nomen in ſacris Litteris ſæpenumero ærumnas, labores, & exitium, ſignificat: ut eſt illud Abdiæ, Non deſpicies diem fratris tui; & apud Dauidem, Memento, Domine, filiorum Edon, in die Hieruſalem; & alia ſexcenta, quæ recenſere, alienum fore iudicamus. Hunc tamen ſenſum Septuaginta interpretes non amplectuntur; ſed inimicorum Dauidis operam, & ſtudium ſingulare, quo ei necem comparabant, hoc uerſu ſignificari, putauerunt. Multi igitur, inquit uir ſanctus, aduerſus me bellum decernunt, me totis uiribus oppugnant: ab altitudine diei timebo: qui fieri poteſt, ut tantam malorum uim ſuſtinere non perhorreſcam? Non enim mala, quę me undique obſident, ſunt mediocris momenti, ſed ſingularia, ſed peſtifera, & exitioſa, ut illis nihil iam addi poſse uideatur. (Diei enim nomine, ærumnas ſignificari, diximus. Altitudo igitur diei, non mediocres ærumnas, ſed maximas, & grauiſsimas, ſignificabit) uerum ego tibi ſalutem meam commiſi: quare ſpero fore, ut ab hoſtium meorum immanitate liberer.

Sicut ſuſtinuerunt animam meam, pro nihilo ſaluos facies illos.) Improborum hominum in ſuam perniciem ſtudium Dauid in ſuperiori uerſu, & in huius principio, eleganter commemorat. illi enim, inquit, in inſidiis ſeſe occulunt, ueſtigia pedum meorum obſeruant: non eſt hoc illorum aduerſum me ſtudium nouum, ſed inueteratum: inſidias enim has mihi comparant, ſicut iam diu ſuſtinuerunt animam meam: nihil enim illis acerbius euenire poteſt, quam ſitim ſuam, qua flagrant, ſanguine meo non exſtinguere. hoc namque unum ſummis uotis expetunt. Exſpectauerunt, inquit Hebræus, animam meam. Cum igitur is eſſet inimicorum Dauidis in ſcelere obſtinatus animus, conſequentibus uerbis Deum alloquitur, atque interrogat, Pro nihilo ſaluos facies illos? Pro quo Septuaginta Nihilum reddiderunt, Hebræus און Auen dixit, quod Vanitatem, Mendacium, Afflictationem, & Iniquitatem, ſignificat. Pro nihilo igitur, o ſanctiſsime iudex, pro uanitate ſcilicet, cui ſeruiunt, pro mendacio, quo calumnias machinantur, quibus me affigant, pro iniquitate, qua me patria expellere, & uita priuare, ſummopere conantur, ſalus a te erit illis conſtituenda? Non quidem. In ita enim, ut Latinus inquit, populos confringes. Hic uerus eſſe huius uerſus ſenſus merito uideri debet: etſi diuerſi auctores diuerſa ſentiant.

Pſalmus 56.

ERipuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus.) Benignitatem Diuinam ſibi præſto affuiſſe, prædicat; &, quanto in periculo fuiſſet conſtitutus, commemorat. Inter leones enim, qui ei uitam eripere conabantur, iacebat. humanæ igitur mentis imbecillitas non poterat imminentis mortis periculo non perturbari. quamobrem ſingulari angebatur triſtitia: uerum, in ipſa acerbiſsima rerum ſuarum condicione, Dei benignitate nixus, requietem capiebat. Quamuis, inquit, conturbatus, tamen dormiebam, hoſtes urgebant, mors imminebat, quam ut effugerem, nullæ mihi erant opes. ualde ergo uehementer animo commouebar, ob periculi magnitudinem eram perturbatus; iucundiſsimum tamen ſomnum capiebam, quia ſalutis meæ ſpem omnem in Deo collocaueram, qui me tandem ab his malis eripuit. Hunc ſenſum Septuaginta interpretes amplectuntur, qui non multum ab Hebræo diſsident. Sic enim ille inquit: Mittet Dominus miſericordiã ſuam, anima mea inter leones, iacebo inter להטים Lohatim, hoc eſt, ardentes. Filios Ziphei a Dauide Ardentes appellari, aliqui exiſtimãt: ſed D. Hieronymus, & omnes fere Hebræi Leonum feritatem ſignificari putant. Oratio autem ita erit connectenda: Illud firmiſſime fore ſpero, ut Deus miſericordiæ ſuæ opem mihi afferat: anima mea, hoc eſt uita mea inter leones uerſatur: ſed, benignitatis Diuinæ, mihi affuturæ, ſpe confirmatus, inter ipſos leones, omni immanitate flagrantes, iacebo.

Exſurgam

Digitized by Google

Exſurgam diluculo.) Verbum עור Hhur, quo Dauid ntitur, non ſolum Exſurgere, ut apud Latinum legimus, ſed, & Suſcitare, ſignificat. Duplex igitur huius uerſus erit ſenſus. Aut enim ſanctiſsimus uates affirmat, ſe ipſum ante Solis ortum ad laudes Dininas pręcinendas e lectulo excitaturum, aut illam aurotam ſummis a ſe uocibus fore ſuſcitandam, quæ generis humani tenebras diſpulit, illam, inquam, in qua libertatis humanæ auctor ſe ipſum e mortuis ſuſcitauit. Hic mirificus eſt ſenſus, Dauidisq. mente dignus, qui ex Hebręo manifeſte percipitur. nam ſic ille Latine reddi potuiſſet, Suſcitabo aurotam.

Pſalmus 57.

Supercecidit ignis, & non uiderunt Solem.) Impiorum hominum conatus aduerſus pietatem, quam ſint inanes, ſimilitudinibus adductis, oſtendit. inſtar enim fluentis aquæ, illi omnino dilabentur, &, ueluti cera ignis ardore conſumitur, uel, ut ait Hebræus, ueluti limax, &, ut uertit Diuus Hieronymus, ueluti uermis tabefactus, tarde nimis progreditur, ipſoq. inceſſu diffluit; ſic impij non poterunt, quem ſibi propoſuerant, curſum ad ſcelus perficiendum tenere. ſupercecidit enim ignis, & uon uiderunt Solem: nam Diuini iudicij in eos animaduerſio, inſtar ignis, exardeſcet, & illorum conatus ita comprimet, nt mulieris abortionis ſimiles efficiantur; & non uiderunt Solem: quemadmodum enim fetus in utero gignitur, & ſingulari cum naturæ induſtria alitur, ut in lucem edatur, ſi tamen abortu exſtiugnitur, lucis uſura minime fruitur, & Solem non uidet; ſic illorum conatus, qui, incredibli cura, aduerſus iuſtos, & pios, homines parabantur, finem ſuum minime conſequentur. ignis enim Diuinę uindictæ eos ad nihilum rediget. Vt de illis merito affirmari poſſit, quod non uiderunt Solem, ſed abortu quodam perierunt. Hic ſenſus cum antecedentibus, & conſequentibus, maxime conuenit, & ab Hebræo nihil omnino differt; ſic enim ille habet: Sicut בנפל אשת Nephel eſcet, hoc eſt abortio mulieris, & non uidit Solem. Nephel aũt a Naphal uerbo originem ducit, quod Cadere ſignificat, & Septuaginta interpretes reddiderunt Supercecidit; pro Eſcet autem legerunt Eſe, quod Ignem ſignificat, & ideo uerterunt Supercecidit ignis. Quãuis autẽ inter eos in oratione ſit aliquod diſcrimen, dum ſententia omnino ſit eadem, alienum erit, hoc in loco explicando diutius morari.

Antequam intelligerent ſpinę ueſtra rhamnum, ſicut uiuentes, ſic in ira abſorbet eos.) Rhamnus, fere arbuſtum eſt, ad iguem alendum aptum. Antequam igitur ſceleratorum hominũ conatus, qui, ueluti ſpinę, iuſtos pnngunt, & affligunt, exitus ſuos conſequantur, & felici rerum ſucceſſu augeantur, ut qui inſtar ſpinarum erant, nec ſeſe efferebãt, ſed occulte inſidias, & fraudes, moliebantur, iam, inſtar rhamni, arbuſti magnitudinẽ obtineant, ut aperta ui iuſtorum uitã opprimãt, Deus Opt. & Max. ſicut uiuentes in ira abſorbet eos: dicuntur ſpinę, & arbuſta uiuere, dum ſucco nutriuntur, ut debitam ſuę naturę magnitudinẽ conſequantur. Improborum ergo ſtudia ſanctiſſimus iudex, in medio curſu, quã inania fuerint, declarabit. eo enim tempore, quo illis res proſpere fluebãt, eos, ueluti creſcentes ſpinas, radicitus euellet, atque diſsipabit. Apud Hebręum aliter hunc uerſum legimus. nã nomen Hebræum סיר Sir, Lebetem, ſiue Ollam, ſignificat. Lebetem aũt, cum feminini generis notam gerit, ut hoc in loco סירות Sirot legimus; Spinas uero numquam fere, niſi in plurium numero, & maſculini generis nota fuerit inſignitum. quam nominis uim, Septuaginta interpretes in Pſalmo quinquageſimo nono obſeruarunt; cum illud ſunt interpretati. pro eo enim Ollam reddiderũt. Sic igitur uerſus Latine reddi, & explicari poteſt: Antequam ollæ ueſtrę rhamnum intelligant, ſicut crudum, ſic ira ut turbo rapiet eos. Similitudo ab edacibus, & famelicis, eleganter ſumitur. antequam enim ollæ ueſtrę, o impij, rhamnum intelligant, hoc eſt uim ignis, rhamno excitatam, percipiant, ſicut crudũs quemadmodum ſcilicet, dum adhuc carnes in ollis non ſunt elixæ, eas tamen homo edax, & famelicus, edit, ſic Diuina animaduerſio, uelut turbo, uos, dum iuſtis perniciem machinamini, diſsipabit, hoc in uos iudicium ille nõ negligenter exercebit, ſed ſtudioſe, & auide, ac ſi carnium ueſtrarum deſiderio flagraret, ut famem depelleret. Hic eſt uerus, & proprius huius uerſus ſenſus: quamuis ille, quem primum explicuimus, non omnino alienus uideri debet.

Pſalmus 58.

Famem patientur, ut canes.) Hoſtes ſuos famelicis canibus comparat. hi enim, dominante fame, acriori ui latibula perluſtrant, & uocibus omnia complent, ut aliqua ratione famem depellant. Eleganter igitur Hebræus, Latrant, inquit, ut canes.

Fortitudinem meam ad te cuſtodiam.) Omni præſidio Dauid erat orbatus, & nulla ratione poterat, niſi, ope Diuina, a ſuis ceruicibus perniciem propulſare. Saulis igitur uires Deo infringendas reſeruabat. quamobrẽ, inquit, fortitudinem meã ad te cuſtodiam; hoc eſt, nullæ in me ſunt uires, quibus inimici acerbiſsimi, & Regis potẽtiſsimi, opes contundã, ne peream. Tibi igitur, o Dñe, me ipſum committo; a te fortitudo, qua illi poſsim reſiſtere, proficiſcetur; & eam ad te gratiſsimo animo referam; quemadmodum, & firmiſsima ſpe teneor, ut illa mihi prȩſto adſit. tutum enim erit hoc in me beneficium ſingulare, ſi Saulis inſidias, ſi immanitatem, qua me perſequitur, effugiam. Hanc ſententiam Hebręus dilucide his uerbis exponit: Fortitudinem illius tibi ſeruo: quaſi diceret, Saul opibus excellit, & uiribus pollet. quo pacto egu, inops, & inermis, amicorum præſidio nudatus, ex illius manibus me eripiam? tuę partes erunt, o Domine, ut illius potentiam coerceas, ne mihi necem aſferat. hoc non uiribus humanis, ſed tibi ſoli, committendum duxi.

Delictum oris eorum, ſermonem labiorum ipſorum.) Eleganter Dauid inimicorum ſuorum,& impiorum Indæorum,mores, depingit, qui Chriſtum, humanæ libertatis uindicem, totis uiribus oppugnarunt;deinde unicum remedium prędicit,quo adhibito, gens hæc impietatem abiiciet,& Chriſtianam religionem ſumma cum laude amplectetur. Impij autem homines in mendacio maximam nocendi uim collocatam eſſe perſpiciebant; ideo mendacia conflabant; falſa crimina obiiciebant;teſtes,ut perniciem,inferrent, pecunia ſubornabant; uerumtamen delictum oris eorum, ſermo, ut inquit Hebręus; &, ut legit Theodoretus,labiorum ſuorum, quod ſcilicet ore impie protulerant, ipſa eorum oratio, fatebatur, mendacij ſcelere fuiſſe contaminatum: admirabilis enim fuit hac in re Diuinę prouidentię uis, ut, dum calumniam ſingulari cum fraude illi moliebantur,eamq. pietatis uelamine tegebant, ipſi ſe mendacij ſcelere adſtrictos eſſe prædicarent. nam apud Pontium Pilatum,lęſę Maieſtatis reum Chriſtum Dominum fecerunt, cum nihil aliud ardentius deſiderarent, quam Romani imperij exitium; nihil in ore haberēt,niſi Meſsiæ imperium, quod propediem futurum eſſe aſſerebant. num parum manifeſtum erat,dum Chriſti nomen Pilato detulerunt,ipſam illam Meſsiæ futuri ſpem, & florentiſsimi illius Regni prædicationem, luce clarius teſtari, ſummum fuiſſe ab eis flagitium perpetratum? Quid, cum eum impietatis accuſarunt, non ne eadem die faſsi ſunt, Vere hic filius Dei eſt? profecto, niſi illos immanis quidam faſtus occupaſſet, & intoleranda ſuperbia mentem eripuiſſet, numquam uerum Iudęorum Regē,in aſina inſidentem,ut futurum prædixerat Zacharias,contemnerent;numquam iuſtitię magiſtrum tanto odio perſequerentur. Quid igitur remedij poterit excogitari, ut gens hæc reſipiſcat? Nullum profecto aliud, niſi quod uir ſapientiſsimus commemorat, Comprehendantur in ſuperbia ſua, ſentiant ſuperbiam, qua erant inflati, perniciem ſibi attuliſſe, & de exſecratione, & mendacio, annuntiabuntur, exſecrationem,& mendacium,annuntiabunt,inquit Hebręus. impij enim Iudęi, nec ſignis admirandis exhibitis,in meliorem mentem redire uoluerunt;ſanctitatis auctorem exſecrātur, impio ore aduerſus eum mendacia confingunt; in tanto animorum ſcelere num de illorum ſalute erit deſperandum? minime quidem. propterea inquit, In conſummatione,in ira conſummationis,& nō erunt: apud Hebræum ſic legimus, Confice in furore confice, ut non ſint. Hoc unum iam reliquum eſt, o ſanctiſsime Domine, ut gentem hāc a tanta cęcitate auertas. benignitatem tuam illa reſpuit. ſuo igitur malo tui iudicij animaduerſionem ſentiat, eam internecione dele, eos, qui remanſerint,exſilio mulcta,ſeruitute opprime, ut, tantis malis cum ſe circumuentos uideant, ſe ſui ſceleris pæniteat, & toto animi ſtudio dicant, Benedictus qui uenit in nomine Domini. Hic eſt horum uerſuum ſenſus: quorum ſententia cum Moſis, & ceterorum Prophetarum,mente ualde uehementer congruit;qui fore prædixerunt, ut Iudæi, poſt diuturnam ſeruitutem,infinitis malis exagitati,mentis oculos aperirent,& Chriſtum, uerum Meſsiam, Optimum; & Maximum, ardentiſsimo animi ſtudio colerent.

Pſalmus 59.

M*Oab olla ſpei mei*) Moab, ſanctiſsimi uiri Lot filius fuit,cuius poſteritas eodem etiā nomine ſignificatur: Lot autem hoſpitaliſsimus fuit, eaque laude adeo excelluit, ut mentes etiā beatiſsimas aliquando hoſpitio reciperet, ut ſacra hiſtoria commemorat. quamobrem hoc in loco Dauid Moabitas ad patrium hoſpitalitatis ſtudium excitat,quo quidem eos, religione Chriſtiana ſuſcepta, flagraturos prædicit. Moab olla ſpei meæ. Hebræus uero inquit, Moab lebes lotionis meę: hominis enim hoſpitalis illud erat præcipuum in hoſpites officium, ut illorum pedes a ſordibus abluerentur, quemadmodum Abrahamum, & ipſum Lotum,hoſpitibus pręſtitiſſe legimus. quod Chriſtus Dominus Phariſeo obiicit ab eo imprudenter fuiſſe prætermiſſum,& a Magdalena fuiſſe lacrymis ſibi perſolutum. Homerus quoque,cum Telemachum Vlyſſis,& Piſiſtratum Neſtoris filium,a Menelao hoſpitio fuiſſe ſuſceptos commemorat, eos, antequam ueſcerentur, ad balneum deductos fuiſſe, unguentoq. delibutos, affirmat.Hoc autem officij munus a Moabo hoſpitibus perſoluendum, non ſolum illius hoſpitalitatem declarat,ſed ſingularem in peccatorum ſordibus abluendis curam ſignificat. Olla autem ſpei a Septuaginta interpretibus dicitur,quia hoſpitalitas hominem de uia feſſum recreat; & nos ea ſpes maxime in itinere ſubleuat, qua fore ſperamus, ut optimo hoſpitio utamur: quod Olla ſpei eleganter dicitur.

Mihi alienigenæ ſubditi ſunt.) Septuaginta interpretes Philiſteam Alienigenas uocant. Quia uero non poteſt maior lætandi ratio excogitari, quam ſub illius Principis imperio degere, qui maximis ſapientiæ ornamentis ſit excultus,& iuſtitiam ita exerceat, ut non mediocres miſericordię partes ſibi aſſumant; gentes profecto, quæ ſub Dauidis ditione uenerant, ſingulari lætitia circumfundi debuerant; quæ uero ad Chriſti, ueri Dauidis, imperium ſe applicarunt, qua uoluptate cumulabuntur? tāto profecto maiori, quantum Dauidi Chriſtus antecellit. Philiſteam igitur Dauid apud Hebręum hoc in uerſu ad lętitiam his uerbis excitat: Super me, o Philiſtea, exſulta. nempe, quia tyrannidem a tuis ceruicibus propulſaui, inſtitutis ſanctiſsimis te moderandam ſuſcepi, quibus dum te ſubiicis, uera libertate frueris. Quamobrem Septuaginta interpretes inquiunt, Mihi alienigenę ſubditi ſunt. ex hac enim ſeruitute,omnia bona emanant,quę nec tinea conſumit, nec ferrugo euertit.

Pſalmus 61.

N*On ne Deo ſubiecta erit anima mea.*)Quicumque,alacri animo, ſe, ſuaque omnia, Deo committit,is profecto illius potentiæ, & benignitati, maxime confidic. quam quidem animi affectionẽ eleganter Hebræus hoc in loco ſignificat, cum inquit, Non ne Deo animus meus ſilet, ſiue quieſcic? humanus enim animus, Dei benignitati,& potentiæ,fidens, atque ſtudio ardenti ſe illius imperio ſubdens, quamuis ſibi perniciem parari conſpiciat, non ſe ipſum deſerit, ſilentio quidem Diuinæ prouidentiæ uim ſecum conſiderat, numen illius ueneratur, & quieſcit: illud enim certo ſcit,quod Paulus aſſerit, cum inquit, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.hoc in ſtatu erat ille, cuius in laboribus requietem,& ſapientiæ pleniſsimum ſilentium, interpretes Subiectionem merito appellarunt,qua Dei noluntati ſubdimur. ex ea enim requies illa,& ſilentium,oritur. Voces quidem uir ſanctus in laboribus emittit, preces ad Deum ſupplex adhibet; ſed, in ipſa oratione,& precibus, Deo ſilet; ſilet, inquam, & quieſcit, quia non proprio conſilio, ſe, ſuaque, gubernari autumat, ſed ea omnia ad uoluntatem Diuinam refert,nt ipſe,totius ſanctitatis architectus, in ſumma triſtitia conſtitutus,exemplum,quod imitaremur,præſtitit. Pater, inquit, Tranſeat a me calix iſte, ſed fiat uoluntas tua. Non ne igitur, inquit Dauid, animus meus ſeipſum Deo tradidit, illiusq. uoluntati ſeipſum ſubdidit?non ne ſilet, & quieſcit, illius fide ſtabilitus, qui nnnquam ſuos deſerit, atque ſalutis firmiſsima ſpe mirifice recreatur? Optimus loquẽdi modus, quo etiam Iſaias,cum Rege Achaz loquens, utitur:Vide,inquit, ut ſileas, noli timere.

Verum pretium meum cogitauerunt repellere.) Pretij nomen, inſigne uirtutis decus ſignificat, quo Dauid plurimorum animos ad ſe alliciebat, & imperio dignus iudicabatur. שאת enim, nomen Hebræum,quo Dauid utitur, excellentiam, & dignitatem quandam, ſingularem deſignat; quæ ab interpretibus *τιμὴ* dicitur. Eſt autem *τιμὴ*, honoris cultus, dignitas, & cuiuſque rei pretium. improbi igitur illi homines, falſis criminibus obiectis,Dauidis nomen dedecore afficere conabantur,ut animos hominum ab eo alienos redderent, & a dignitatis gradu, quem preclatis facinoribus, pro Reip. ſalute editis, ſibi compatauerat, ſumma cum iniuria, deturbarẽt: quorum immanitate exagitatus, inquit, Cucurri in ſiti, omnium ope, & præſidio, orbatus, in uaſtiſsima ſolitudine uagari compellor.

Verumtamen uani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris,ut decipiant ipſi de uanitate in id ipſum.) Quæ ſit hominis proprijs uiribus nixi condicio,luculenter profectoexplanat. Vani,inquit,ſunt filij hominum,& mendaces,inanes eos cogitationes ſollicitant, & acerbe nimis exedunt;quæ uero cogitant, inani ſpe deuorant, &, ut ea conſequi poſsint, mendacio ſeruiunt. quid igitur illis inanius? nihil profecto. adeo, ut in ſtateris (ſic enim eſt hæc oratio diſtinguenda) ſi libræ iudicio res cõmittatur, ſine dubio eueniet, ut decipiant ipſi de uanitate in id ipſum, ut ipsā inanitatem ipſi uanitate ſua fallant, ideſt, ut oſtendant,ſe uanitate ipſa inaniores eſſe,cum nihil eſſe inanius ipſa inanitate homines cogitarent.Quam ſentẽtiam dilucide quidem Hebræus nobis ante oculos proponit.Sic enim inquit: Solum uanitas filij hominum,mendacium filij nobilium,aſcendendo in libram ipſi a uanitate pariter, ſcilicet ſuperabuntur.

Pſalmus 63.

D*Efecerunt ſcrutantes ſcrutinio.*) Hoſtes Dauidis non labore fracti mentem mutauetant,defecerunt, inquit,non quia ſpem illius interficiendi dimiſiſſent, uel, conſcientiæ ui adducti,ſe a tanto ſcelere reuocaſſent,ſed ideo defeciſſe dicuntur ſcrutantes ſcrutinio, quia omnes nocendi artes, ut nulla amplius excogitari poſſet, ut perniciem Dauidi inferrent,adhibuiſſent, & nihil,ut Virgilius ait,inexpertum, intentatumq. reliquiſſent. Hanc ſententiam uerbum Hebrẹum תמ Tamam confirmat; pro quo interpretes hoc in loco reddiderunt Deficere: id enim Conſumere,& Perficere,apud Hebræos ſignificat, ut noſter Latinus multis in locis uertit: quemadmodum in Hieremię Lamentatione uidere licet. Sic enim ille populum ſuum alloquitur: Miſericordia Domini,quia non ſumus conſumpti,Et alibi, Completa eſt iniquitas tua filia Sion. Et in libro tertio hiſtoriæ Regum,Perfectum,inquit,auctor, eſt opus columnarum. In his autem locis idem uerbum Tamam apud Hebræum inuenitur. Quę igitur impij homines moliebantur, ſumma cum iniuria perfecerunt; eas inſidias, quas excogitabant, ſingulari cum fraude collocarunt; quodcumque denique ſcelus animo conflarunt,incredibili audacia perpetrarunt. Hunc explicandi modum,ob uerbi Hebræi ſignificandi rationem, multi ſequuntur;ſed illum,quem in principio notauimus, interpretes amplectuntur. illorũ enim hominum fraus,& dolus,eo peruaſerat,ut perfectionem ſuam,ut ita dicam, fuerit aſſecuta, nec iam illi nocendi arte ulterius progredi poterant, & ideo defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, quia nihil ſcrutari poterant, quod antea non perfecerint. Illud autem eſt animaduertendum, ab Hebræo hæc uerba inter ſeſe diſtingui. nam Scrutantes ſcrutinio cum ſequentibus coniungit; ſi autem ſolum legas,Defecerunt,ſenſus idem erit, ut patet.

Accedet homo,& cor altum.)Malefici homines, ut ea, quæ in Dauidis perniciem excogitarant, perficerent, in eo maxime pugnabant, ut illius conſilia explorata penitus haberent, quibus illuſis, eum in certum exitium traherent. Accedet igitur homo,ut inquiunt interpretes, amicitiam nempe ſimulat, cum odio flagret, & cor altum, ſiue,ut nomen Græcum etiam ſignificat,profundum. uelut enim profundum pelagus, ſcelera excogitata ita in ſe coercet, ut eorum nullum

appa-

Digitized by Google

apparet argumentum, quo uir bonus commoueri poſsit, quin ſua conſilia cum eo communicet. tanta eſt improbi hominis fraus, tam nefaria amicitiæ ſimulatio. Hoc ſceleratorum hominum ſtudium Hebræus clarius explicat, & uerba aliter, quam Septuaginta, diſtinguit, ut ſuperius diximus. Scrutati ſnot, inquit, ſcrutinio intimum hominis, & cor profundum, quemadmodum Aquila, Symmachus, & Theodotion, reddiderũt: Septuaginta autem interpretes eo adducti ſunt, ut uerterent, Accedęt homo, & non intimum hominis, quia nomen קרב Chereb, quo Dauid, iuxta Rabbinorum puncta, utitur, uerbum קרב Charab eſſe putauerunt. Senſus uero idem prorſus ex utraque lectione elicitur, ut ſumus interpretati.

Exaltabitur Deus, ſagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum.) Diuini iudicij ſanctitas apud homines magnopere enitet, cum improbis reſipiſcendi tempus benigne coocedit, & ad uirtutis ſtudium excitat, eoſdemque in ſcelere contumaces ſupplicio afficit. benignitatis enim infinitæ decus, cum iuſtitiæ benignitate ita coniungitur, ut ſeparari numquam poſsint. quamobrem minime mirandum eſt, ſi, quod Hebræus de Dei in improbos animaduerſione affirmauit, ioterpretes exiſtimauerint, id ad Diuini nominis gloriam pertinere. nam apud Hebræum hunc uerſum ita legimus, Sagittauit in eos Deus ſagitta ſubito, & fuerunt plagę eorum; ideſt, Deus uindictam de improbis ſumit: cum enim opportunum eſt, eos ſagitta iudicij ſui tranſuerberat, & plagæ illis impoſitæ ualde uehementer emioent. Interpretes autem, ob eam, quam diximus, cauſſam reddiderunt, Exaltabitur Deus: uerum ab Hebræo diſsident, cum inquiunt, Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum: quo in loco eſt animaduertendum, nomen Hebræum פתאם Pitom, quo Dauid utitur, a uerbo פתה Patah deduci, quod apud Hebræos ſignificat, Animum ad ea, quę rationi ſunt minime conſentanea, applicare: unde nomen פתי Peti, Inſipientem, & Stultum, & Puerum, D. Hieronymus interpretatur, quia tales, nullo iudicio, in quamcumque ſibi oblatam ſententiam rapiuntur. quamobrem Hebræi nomen פתאם Pitom excogitauerunt, quod idem apud illos ſignificaret, quod Mox, & Repente apud Latinos, pro quo ioterpretes hoc in uerſu Νηπίων reddiderunt, hoc eſt, Infantium, ſiue Stultorum. nominis enim Hebræi originẽ explicarunt, cum propriam, & ſingularẽ, illi ſubiectam notionem minime obſeruarent. quamuis paullo ſuperius, hoc etiam in Pſalmo, illam interpretentur, cum inquiunt, Subito ſagittabunt eum: quorum interpretationem ſi ſequi, ut oportet, uelimus, hunc uerſum ita explanabimus. Exaltabitur Deus, illius nomen apud omnes nationes ſummis laudibus efferetur, quia rectiſsimo iudicio res humanas moderatur, & regit. de cuius prouidentia, qua mundus adminiſtratur, cum homines dubitarent, quia improbi, & ſcelerati, impune ſcelerati, impune ſcelera, & flagitia, committere uiderentur, hanc opinionem Diuina in eos animaduerſio ex hominum animis euulſit. nam ſunt ſagittę paruulorum. Stulti paruuli uocantur. nemo autem eſt magis infans, & maiori ſtultitiæ dedecore inuritur, quam qui libidini ſeruit, & uitiorum ſordibus inquinatur. horum autem fuerunt ſagittę, quibus, cum opportunum fuit, eos Deus Optimus & Maximus tranſuerberauit. ſupplicium denique illis fuit conſtitutum, quod, uelint, nolint, ſuſtinuerunt; & factæ ſunt plagę eorum; ideſt, & plagæ illis impoſitæ non fuerunt leues, ſed factę ſunt, grauiſsimę nempe exſtiterũt, ut earum conſideratio ad Dei laudes prædicandas humanum genus excitaret.

Infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum.) Hic uerſus in libris Gręcis non eodem modo legitur. Quod fuit in cauſſa, ut uiri docti multas, & uarias, explanationes adhibuerint: noſter autem Latinus eam uidetur fuiſſe ſententiam ſecutus, quæ magis Hebræo conuenit: & ita Septuaginta fuiſſe interpretatos arbitramur. Verbum autem כשל Caſcal, quo Dauid utitur, & pro quo interpretes Infirmatę ſunt reddiderũt, apud Hebræos Impingere, & uiribus debilitari, ſignificat: quare poſſemus Hebræum Latine ſic explicare, Et linguam ipſorum eis faciet impingere. Infirmatę igitur ſunt contra eos linguę eorum, quia, ſanctiſsimo Dei iudicio, impiorum lingua, quæ antea homini iuſto perniciem comparabat, tantum ſcelus perficere non poterit, ſed, uelit nolit, flagitij ſui teſtimonium ipſa proferet, & ipſis ſceleratis perniciem impinget.

Pſalmus 64.

Mirabile in æquitate exaudi nos Deus.) Quod interpretes Ἐν δικαιοσύνῃ hoc eſt, In iuſtitia, dixerunt, noſter Latinus uertit In æquitate; Hebræus, ob pũcta a Rabbinis addita, hunc uerſum ita legit, Horribilia io iuſtitia reſpondebis nobis, Deus ſalutis noſtræ. In ſacris autem Litteris ſæpenumero Deus reſpondere dicitur, uel, cum beneficium confert, uel cum mulctam irrogat. Quia uero ſanctiſsimus uates, Chriſtum, Optimum & Maximum Dei templum appellauerat, omni ſanctitate pręcellens, quamuis poſtea orationem ad eum conuertat, interpretes orationis curſum non immutarunt, ſed eodem orationis filo ſententiam potius retinendam eſſe duxerunt. Verum, quę illa horribilia fuerunt, quę, ut inquit Hebræus, in iuſtitia reſpondebis nobis, Deus ſalutis noſtræ; aut quo pacto templum illud mirabilę in æquitate, & iuſtitia, exſtitit? Horribilia autem facinora Chriſtus Optimus & Maximus cum infinitę iuſtitiæ ſplendore edidit, & admirandus in ęquitate, & iuſtitia fuit, cum illud ſanctitatis ſuę meritis eſt conſecutus, ut ſpiritus paracletus, ut ille inquit, argueret mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio: de peccato, quia non crediderunt in me; de iuſtitia, quia ad patrẽ uado, & iam non uidebitis me; de iudicio autẽ, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Quid enim maiori umquam fuit admiratione dignũ, aut quod iuſtitiæ exemplum

plnm

Digitized by Google

plnm magis horribile Deus Optimus & Maximus edidit, quam illud exſtitit, quod in Iudæorum cæcitate enituit, & in gentium conuerſione ſplenduit? nam Diuina Chriſti uirtute effectum fuit, ut nationes omnes priſtinam uiuẽdi rationẽ deſererent, & ſe impietatis ſcelere contaminatas fuiſſe faterentur. quæ quidem animorum commutatio Iudæos, qui Chriſtum contempſerant, & acerbiſsimo mortis ſupplicio affecerant, ſummæ perfidię damnauit. Quid, cum ad patrem iuit, & a diſcipulorum conſpectu diſceſsit? Ius profecto ſempiternę hereditatis adeundæ nobis comparauit, illud firmiſsime ſtabiliuit, & corpus, mortis telis paullo antea obnoxium, in Diuina ſede collocauit. Vnde omnis ſanctitas, & iuſtitia, in hominum animos emanauit, ut, qui in ſordibus uolutabantur, uirtutum omnium laudibus ornati, ſplenderent; illudque omnibus hominibus manifeſtum fieret, quanto in errore uerſabantur, cũ illum immani odio perſequebantur, qui, in Cælorum omnium faſtigium ſubiens, imperio ſuo rerum naturas continet, & moderatur: iudicium quoque in hoſtem generis humani exercuit: illum enim uinculis alligauit, & uaſa illius, nempe opes, & arma, quibus orbem terrarum ſubegerat, ſumma cum omnium admiratione, diſsipauit; atque immanis, & acerbiſsima, illius tyrannia eſt labefactata penitus, & exſtincta. Hæc horribilia in iuſtitia reſpondit nobis Deus ſalutis noſtræ: in his mirabile uiſum fuit, in æquitate ſanctiſsimum illud Diuini numinis templum, non opera hominis factum, ſed Dinino conſilio, & infinita uirtute, perfectum.

Exitus matutini, & uespere delectabis.) Illud eſt aduertendum, Exitus, ut apud Septuaginta interpretes legimus, in accuſandi caſu, & in multitudinis eſſe numero. Senſus igitur erit: Orientis, & Occidentis, plagas ſingulari lætitia cumulabis, uel, ut Hebræus inquit, laudantes efficies: præ gaudio enim, in Dei laudes uoces modulabuntur.

Pſalmus 65.

Q*Vi exaſperant, non exaltentur in ſemetipſis.*) Quos Hebræus In ſcelere contumaces, & Profligatos, appellauit, hi a Septuaginta interpretibus παραπικραίνοντες dicũtur, ideſt ad iram concitantes; quales illi exſtiterunt, qui Chriſtianæ doctrinæ perniciem moliebantur, & hominum animos Chriſtiani nominis odio imbuebant. Eos noſter Latinus uocauit, Qui exaſperant: aſperi enim homines, & duri oratione, & motibus, Chriſtianos nimis acerbe tractabant, in eos maledicta iaciebant, & alios ad eiuſdem ſceleris ſtudium excitabant. Tales igitur non exaltentur in ſemetipſis, ſeipſos, inquit Hebræus, non ſubleuent, ideſt pereant.

Pſalmua 67.

T*Vrbabuntur a facie eius.*) Hæc uerba apud Hebræum minime ſcripta reperiuntur; ſed prudenter ſatis fuerunt adiecta. gaudio enim animus humanus ualde commouetur, præſertim cum illud ex aliquo accepto beneficio proficiſcitur, quod longe, multumque rationem humanam ſuperat; ut illud exſtitit, de quo David hoc in opere agit, Exſultate igitur, inquit, in conſpectu eius, & turbabuntur a facie eius, quia illud eſt in genus humanũ a Deo beneficium collocatum, quod animos hominum, & lætitia afficit, & admiratione complet. In cuius conſiderationem Habacuc, cum aliquando incideret, Conturbatus eſt, inquit, uenter meus a uoce, contremuerunt labia mea.

Deus, qui inhabitare facit unius moris in domo, qui educit uinctos in fortitudine, ſimiliter eos, qui exaſperant, qui habitant in ſepulcris.) Horum uerſuum explanatio in Paraphraſi non reperitur. Librarij enim negligentia effectum fuit, ut periret. uerum tamen, ut damnum reſarcire aliqua ratione ualeamus, illud erit primum a nobis ponendum, Domus nomine, familiam ſignificari. Sic enim apud Virgilium, incenſa Troia, Anchiſes, cum ſe fugæ committeret, Deos precatur, Dij patrij ſeruate nepotem. Et Cicero, ad Atticum ſcribens, inquit, Tota domus te reſalutat. Et Regum hiſtoriæ libro quarto, Eliſeus inquit, Surge, & uade tu, & domus tua: deinde, ſciendum eſt, eos, quos μονοτρόπους, uel unius moris, ut noſter Latinus uertit, Septuaginta interpretes appellarunt, non alios eſſe, ut Hebræus docet, quam qui inopes, & rebus omnibus orbati ſunt, & ideo ab Hebræo Solitarij dicuntur. hos igitur, qui ueræ uirtutis opibus erant deſtituti, hos, inquam, ſolitarios homines, a recta rationis uia aberrantes, & unius moris, atque nefariæ ſuperſtitionis iudicio uitam moderantes, infinita Dei benignitas, ad ampliſſimam domum, quæ eſt Eccleſia Chriſti, & ad opes Diuinas, e miſerrima peccati ſeruitute uindicauit. cum enim eſſent peccati uinculis ualde uehementer adſtricti, illis ſoluti, iam uera libertate fruuntur: Similiter, ideſt, quemadmodum ij, qui ad Chriſti nomen, & imperium, ſeſe applicarunt, Diuinis bonis circumfluũt, ita eos, qui exaſperant, nempe, ut iam explicuimus, qui religionem Chriſtianam oppugnant, eo ſupplicio afficiet, quo nullũ grauius cogitari poſsit. eos enim, ut inquit Paulus, deſideriis ipſorum tradet, ut, ueluti cadauera ſepulcris condita, in ſordibus uiuant, uel, ut inquit Hebræus, rebelles ſolitudinẽ incolent, ubi belluæ, & monſtra, degunt, ubi nulla ſpiritus Diuini ueritas animum delectat, nullum iuſtitiæ decus allicit, ſed uaſti mores, feritas immanis, & libido effrenata, omnia occupat.

Dabit uerbum Euangelizantibus.) Confert pręterita cum futuris. nam, quemadmodum eo tempore, quo Hebræi per medium mare rubrum in alteram litoris partem tranſierunt, ſingularem Deus Optimus & Maximus materiam præbuit euangelizantibus, ideſt, ut inquit Hebræua, mulieribus bona nuntiantibus, ut more patrio laudes Diuinas modulate canerent, quo munere Maria, Moſis ſoror, & reliquæ feminæ, cantandi peritæ,

Digitized by Google

di peritæ, ſunt egregie functæ; ſic etiam, cum genus humanum Chriſtus Optimus Maximus in libertatem uindicauit, latiſsimus fuit Diuinarum laudum campus, quas pauperes, & imbecilli homines, atque feminæ, ubique terrarum prædicarunt.

Si dormiatis inter medios cleros.) Verbum Hebræum שפת Scaphat, ſignificat Diſponere, & Limites præfigere. unde nomen שפתים Scephatim, pro quo Cleros Septusginta interpretes reddiderunt, originem ducit. Eſt autem Scephatim, locus certo ordine in partes diſtinctus, ille nimirum, ut Hebræi aſſerunt, in quo ollæ ponuntur. D. Hieronymus hunc uerſum ex Hebræo, ita Latine uertendum eſſe duxit: Si dormiatis inter terminos. nam nomen Hebræum locum ordine quodam diſtinctum ſignificat, ut diximus; terminus autem, locus eſt, limite quaſi quodam ab alio ſeparatus, qui agros inter ſeſe diſtinguit, & ſeparat. Quam quidem uocabuli Hebræi notionem Septuaginta interpretes ſecuti, Cliros dixerunt. Eſt autem Cliros, Sors. Sorte autem, quę cuiq. pars hereditatis obueniebat, illam is obtinebat. unde effectum fuit, ut ſundus, limitibus ab aliis diſtinctus, Cliros etiam diceretur. Merito igitur ſuſpicari licet, terminos, ſiue limites, & locum certo ordine diſtinctum, hoc nomine ab interpretibus ſignificari: qui autem ſint hi termini, & qui locus ſit iſte, incertum eſt. Quidam enim ipſas Ollas ordine ad focũ collocatas, alij Tripodas, (eſt enim Tripos ex ferro ita conſtructus, ut locum intra ſe ordine diſtinctum contineat) alij locum, in quo ollæ ponuntur, eſſe exiſtimant. quocumq. tamen modo Hebræum nomen, & Græcum, explices, hic erit uerſiculi ſenſus: Si inſtar eorum, qui in abiecto, & ſordido, loco iacent, ſcelerum maculis ſitis coinquinati; Chriſti Optimi & Maximi ſanctitate, & meritis, ſi ei uos ipſos tradere uelitis, auri ſplendorem obtinebitis.

Dum diſcernit cæleſtis reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon.) Fuit illud maximum Dei præſentiæ argumentum, qua ſemper piis hominibus adeſt, & eorum cœtum firmiſsimo præſidio ſtabilit, & tuetur, quia eos, qui rerum potiebantur, & in Chriſtianam religionem immani odio inuehebantur, Deus Optimus & Maximus diſſẽſionibus, atque diſsidijs, exagitauit; quibus illi exagitati, ſibi inuicem perniciem afferebant. Quod illi explorate cognoſcent, qui Romanorũ Imperatorum uarios, atque lamentabiles, caſus memoria euoluerint. Quam Diuinæ præſentiæ uim, & ſingulare in ſuos beneficium, Dauid, hoc in uerſu, commemorat. Nec quidem nos latent diuerſæ doctorum hominum, de hoc uerſu, ſententiæ. Verum, quia paullo ſuperius Vates ſanctiſsimus, gratiæ Diuinæ lumen, quo piorum animi erant mirabiliter illuſtrandi, adducta columbi argentei ſimilitudine, prædixerat; conſentaneum erat, ut, quod dictum fuerat, quaſi præteritum, minime repeteret, ſed Diuinæ mentis uim demonſtraret, qua Deus impios euertit, qui Eccleſiæ ſuę perniciem moliuntur. Verbum Hebræum פרש Expandere, & Diſpergere ſignificat, pro quo interpretes hoc in uerſu διαστέλλειν reddiderunt. id uero Græcis idem eſt, quod Latinis Indicere, Decernere, atque Diuidere: quod noſter Latinus uertit, Dum diſcernit. Dum ergo præpotens rerum omnium princeps, reges, qui ſuper eam, nempe qui Eccleſiam ſuam totis uiribus oppugnabant, a ſeipſis diſcernit, diuidit, & quodammodo diſpergit, ſanctiſsimo illius iudicio niue dealbabuntur in Selmon, hoc eſt, in propriam perniciem acerbiſsimo odio, & armis diſsidentes, & impietatis ſcelere obcæcati, præcipites ruent, acerbiſsimoque ſupplicio affecti, mactabuntur. Supplicium autem Niuis nomine ſignificari putamus: quemadmodum alibi idem Vates inquit: A facie frigoris eius quis ſuſtinebit? Et Chriſtus Dominus, Ibi erit, inquit, frigus, & ſtridor dentium. Selmon uero, mons eſt, ultra Iordanem, qui niuibus frequenter operitur. Erunt autem illæ niues, quibus Principes, Chriſtiani nominis hoſtes, obruentur, earum inſtar, quæ in montem Selmon cadere conſueuerunt. acerbiſsima enim ſupplicia in eos Deus irrogabit.

Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in uaccis populorum, ut excludant eos, qui probati ſunt argento.) Veteris legis ritus ueræ iuſtitiæ ſplendore aboleri exoptat. Oĩs autẽ priſcæ illius religionis uis, atque ratio, in duplici rerũ genere uerſabatur: alterũ, in ſanguine erat poſitum; alterũ uero, in pecunia conſiſtebat: illud, ad peccatorum piaculum erat ſancitum; hoc autem, non ſolum, ut Dei offenſionem a ſe Hebręi auerterent, ſed ut teſtarentur, ſe non ſui iuris eſſe, & ſub Dei ditionem ex Aegyptiorum ſeruitute fuiſſe uindicatos. unde lege ſanctum erat, ut filij maiores natu pecunia redimerentur. Qua de re Moſes in libris Exodi, & Leuitici, luculenter agit. Pecuniam quoque Deo offerebant: cuius rei in quarto Regum libro fit mentio. hæc autem Dauid extingui ardenter cupiebat, quia legis perfectionis ſtudio flagrabat. Increpa, inquit, feras arundinis; hoc eſt, uitulos tibi ſacrificari prohibe. Quamuis enim huic tempori ſacrificium huiuſce modi conueniat, non tamen immenſæ Maieſtati tuæ congruit: uitulos igitur ne tam diu patiaris tibi offerri, feras inquam, ſiue uitulos arundinis, nempe, qui ſaturi ad arundineta ſe conferunt, ut ibi ſe proſternant, & proſtrati iaceant: unde, niſi fuerint, cum uaccis, quas ruſticani homines ad id perficiendum adducunt, naturæ ut cõiuncti, ad templum tuũ nemo poterit abigere. hoc igitur ſacrificij genus parum tibi gratum eſſe demonſtra. illud iam perfice, cuius hæc uitulorum ſanguinis effuſio imaginem refert, ut tandem excludant eos, qui probati ſunt argento, uel, ut inquit Hebræus, ut excludant conculcatum in argenteis fragmentis, ut intelligant homines, ſolidæ iuſtitiæ decus in eo minime uerſari, ut ſeſe quis coram arca fœderis abijciat, argenti fruſtum offerat, filiumq. pecunia redimat. non enim propterea iuſtus haberi debet. uerus namque tui numinis cultus non ſolum cærimonijs, ſed fide, benignitate, iuſtitia, & ceterarum uirtu-

tum

tum ſtudio,continetur, quas filius tuus, Diuinitate,& natura,tecum omnino idem,ſub humana forma deliteſcens, in hominum animis inſeret. Hunc uerſum Hebræi aliter explicant: quos aliqui uiri docti ſequuntur.

Pſalmus 68.

E*T non eſt ſubſtantia.*) Quod Hebræus Stabilimen, & Firmamentum dixit, interpretes Ὑπόστασιν dixerunt. Hypoſtaſis autem apud Græcos Stabilitatem,remque exſiſtentē, præter alia, ſignificat;noſter uero Latinus reddidit,Subſtantia. Senſus igitur eſt,In eas ſum calamitates delapſus,ut illi ſimilis ſim,qui in profundū pelagus proijcitur. nullo enim in loco aut conſiſtere poſſum,aut firme ueſtigium figere.

Pſalmus 70.

E*ſto mihi in Deum protectorem*. Hoc in uerſu Hebræus aliquid amplius addidit, quod Septuaginta interpretes omiſerunt, ſatis fore exiſtimantes,ſi ſenſum explanarent.Sic autem ille inquit,Eſto mihi rupes fortiſsima,ad quam confugiam: mandaſti me ſeruare.Mandati nomine nō ſolum eximiam illam Diuini patris in filium, & in eos,qui filio nomina dederunt,uoluntatem ſignificant,ſed mentibus illis cęleſtibus illud fuiſſe munus impoſitum,ut ſalutis humanæ ſint, ut inquit Paulus,adminiſtratores. hi enim, & Chriſto,ut homini,operam ſuam præſtiterunt, & Eccleſiam,ut ſacra Scriptura teſtatur,ſingulari cura tuentur.

Non cognoui litteraturam.) Nemo unquam uel auribus ea percepit, uel animo cogitare potuit,ut Iſaias affirmat,quæ Chriſtus Optimus & Maximus in nos contulit, beneficia. Id Diuino ſpiritu afflatus Dauid præſentiebat.quare,cum ueræ,& ſolidæ iuſtitiæ ſplendorem, & humanæ ſalutis conſtituendæ myſteria, laudibus celebrare uehementer cuperet, tantæ rei magnitudine oppreſſus,inquit,Non cognoui litteraturam. Aliqui libri Græci habent, Non cognoui πραγματείας, pragmatiam. Alij uero habent,nō cognoui γραμματείας ut noſter Latinus legit: uertit enim, Non cognoui litteraturam. Grammatia,enim,Litteraturam,atque etiam, Numeros, ſignificat. Dauid igitur his uerbis affirmat, fieri minime poſſe, ut humanæ ſalutis opus, admirabili ordine perfectum, aliquis mente percipiat, &, quæ ſint in genus humanum a Chriſto beneficia conferenda, enumerando recenſeat. Hanc ſententiam Hebræus ſatis quidem eleganter explicat. ubi enim nos Litteraturā legimus, ille ספרות Sepherot dixit. ספר Sepher autem, eſt Numerus;Sepherot, ea, quæ numero ſunt deducta.Quare Targhu ita hunc uerſum explicuit: Non cognoui numeros eorum; quaſi diceret,iuſtitiæ tuæ decus, & benignitatis immenſitatem, qua generi humano ſalutem dediſti,ſemper ſummis laudibus prædicabo; uerumtamen iuſtitiæ tuæ ornamenta, & ſalutis noſtræ præſidia, quæ a te ſunt conſtituta,numero, & magnitudine,infinitis partibus mentis meæ intelligentiam ſuperant. potētiæ igitur tuæ robur immenſum,quantum uiribus potuero, laudibus efferre non deſinam.Eſt autem hoc in loco Litteratura, ſiue Scriptura,Numerorum notæ, quibus rerum multitudinem numeramus.

Pſalmus 71.

D*Eſcendet ſicut pluuia in uellus*.) Nomen Hebræum ו Gez,quidquid ſit Tonſum ſignificat. quamobrem illud merito interpretes, Vellus, ſunt interpretati: Hebræi uero,alij, Pratū a grege ueluti tonſum, hoc in uerſu a Dauide ſignificari putant. pluuiæ enim humiditate, detonſum pratum iterum uiret, & herba mirum in modum creſcit. inſtar ergo pluuiæ fuit Chriſti Domini aduentus in terras. nam genus humanum,peccati ardoribus exuſtum, cum totius eſſet decoris, & honeſtatis,expers, ut pratum tonſum,pluuiæ beneficio cœpit ſingulari uirtutum omnium laude florere.Hic explicandi modus cū antecedentibus,& conſequentibus, mirifice congruit. Quem non pauci uiri docti libenter amplectūtur. Verum pluuia, in uellus effuſa,aut ineffabilem illam rationem ſignificat, qua Dei filius corpus ex uirgine matre ſibi aſſumpſit, uel illius præſentiam ſignificat,qua Eccleſiam ſuam a ſordibus abluit,& ab ea minime diſcedit,& hominum naturam, cum non immutet, eam perficit, & corroborat.

Et erit firmamentum in terra in ſummis montium ſuper extolletur ſuper Libanum fructus eius.) Doctrinæ Euangelij progreſſus in dies maiores his allegoriis uir ſapientiſsimus explicat. Singularem ſegetum ubertatem Interpretes, Firmamentum dixerunt,uberes enim ſegetes ita creſcunt,& augentur, ut non mediocriorē firmitatem actis in tellurem radicibus conſequantur.quæ ſi ex paruo frumenti numero, in tellure macra, & ſterili, ut ſunt montium cacumina, ſint exaratæ, Dei benignitatem manifeſte demonſtrant.Tales igitur, inquit Dauid, Euangelij progreſſus erunt. פסת Piſſat frumenti, ut apud Hebræum legimus, exigua ſcilicet frumenti portio ſolo ſterili, & montium cacuminibus, committetur. nam pauci homines, & hi quidem imperiti,Euangelij doctrinam hominibus omni ſcelere contaminatis prædicabunt. in hac tamen tellure,peccatorum æſtu uehementer exuſta, erit firmamentum, ideſt admirabiles uirtutum omnium ſegetes creſcent: quarum quidem fruges Libani ubertatem,& pulchritudinem, infinitis partibus ſuperabunt.

Defecerunt laudes Dauid.) Nomen Hebræum תפלות Tephlot, non laudes, ſed preces, ſignificat.hæ autem Diuinis laudibus debent eſſe pleniſsimæ.cum enim de Deo nulla in re ſimus bene meriti,& illi omnia noſtra debeamus, ſi ab eo aliquid impetrare cupimus,oportet,ut eius benignitatis magnitudine nitamur, & ſummis cum laudibus accepta beneficia in memoriam reuocemus.

cemus. hæc eſt enim optima beneficium poſtulandi ratio, ut Ariſtoteles refert. quamobrem prudenter ſatis hoc in loco, non Preces, ſiue Orationes, ſed Laudes, noſter Latinus reddidit.

Pſalmus 72.

Q*Via non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum.*) Ἀνάνευσις eſt ſignificatio illa, quam nutu facimus, cum aliquid minime probamus. quare ipſam quoque repulſam ſignificat. Non eſt igitur reſpectus morti eorum, hoc eſt, nihil, præter uoluntatem, improbis accidit, quod illis moleſtiam exhibeat, & mortem acceleret. nullam enim repulſam ferunt, quæ eos de uita ſua ſollicitos reddat, ſed, cum ea, quæ exoptant, feliciter conſequantur, firmiſsima quoque corporis ualetudine utuntur, & maximis uiribus pollent: quare, & firmamentum in plaga eorum, ideſt grauiſsimæ ſunt plagæ illæ, quas hi ceteris hominibus infligunt. Hanc ſententiam ex Hebræo percipimus. Sic enim inquit, ut ad uerbum Latine uertamus, Quia non ligamina, ut moriantur, & pinguis fortitudo eorum. Non ligamina, ut moriantur, quia improbi, cum fere numquam morbis affligentur, fit, ut optima ſint ualetudine, & pinguis eſt fortitudo eorum, nempe robur eximium, & maximæ uires in illis uigent, De horum tamen uerborum ſententia Hebræi inter ſe non mediocriter diſſentiunt.

Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in affectum cordis.) Ne felix rerum curſus animum humanum nimis efferat, opus eſt, ut ſingulari ſit ſapientia præditus. quam cum improbi ſpernant, rebus proſperis adeo efferuntur, ut, ſuæ imbecillitatis immemores, ſcelera ſceleribus cumulent. Prodiit, inquiunt interpretes, quaſi ex adipe, iniquitas eorum, ex hac ſcilicet felici rerū ſuarum condicione (quæ Adipis nomine ſignificatur) illorum magna fit ſcelerum acceſsio. Illud autem, Quaſi, fuit ab interpretibus poſitum, non ut ſimilitudine rem nobis ante oculos ponerent, ſed ut luculentius explanarent. Hebræus autem hunc uerſum ita legit, Prominet præ adipe oculus. Intolerando enim faſtu improbi ceteros deſpiciunt. quæ quidē ſingularis ſuperbia, & inſolētia, ab interpretibus Iniquitas appellatur, quā res proſpere fluentes hoīum animis ſecū afferunt. Trāſierunt in affectū cordis. Hebræus Tranſierūt inquit, cogitationes cordis. Multi hanc orationē ita explicant, ut ea ſignificari putent improborū nimiam apud mortales felicitatem; ut non ſolum rerum euentus illorum optatis reſpondeāt, ſed multo magis proſpere, quam cogitarant, illis eueniant. Verum ſingularem animi libidinē Paraphraſis auctor ſignificari exiſtimat, qua improbi, rerum ſuarum ſtatu non contenti, aliquid noui ſemper exquirunt, ut, quæ antea animo deſignarant, iam minime placeant, maiora quotidie ſibi proponant, & moliantur. hec autem libido, eſt quedam animi affectio, ex nimia felicitate proficiſcens, & in omnium ſcelerum genera precipitans, quam interpretes Affectum cordis appellarunt, in quem ſcelerati homines, proſperis rebus inflati, quodammodo impelluntur.

Propter dolos poſuiſti eos.) Felix rerum humanarum condicio, illuſtri illa ſpecie, qua hominum animos ad ſe allicit, ſummas in ſe fraudes inuoluit. nam, cum diuturnitatem polliceatur, breui tempore euaneſcit; & eos, quos pulchra illa ſpecie deluſerat, uaniſsimos exſtitiſſe demōſtrat. quamobrem merito quidem interpretes, improbos, homines, qui opibus affluebant, & ideo nimium ſibi arrogabant, propter dolos fuiſſe poſitos, affirmant. illis enim rebus inhærebant, quæ doloſe blandiuntur. qui enim opes inanes, ueris, & ſolidis, anteponunt, iure optimo, Dei permiſſu, ut qui aranearum telis, ut inquit Iob, innituntur, miſerabiliter concidunt: illorum autem in umbram ſectando errorem, & lapſum, quia Deus ſummo conſilio, & ſapientia, permiſit, Dauid ait, Propter dolos poſuiſti eos. Quam ſententiam Hebræus his uerbis explanat, In lubrico poſuiſti eos, חלקות. Chalacoth enim, ut ipſi Septuaginta alio in loco ſunt interpretati, Lubricū ſignificat. Improbi autem, opibus elati, in lubrico uerſantur: rerum enim uiciſsitudine quodam modo impelluntur, ut miſerrime labantur, & a priſtino ſtatu decidant. Theodoretus legit, Propter dolos poſuiſti eis mala, quia ſcilicet fraudes moliuntur, ideo ſanctiſsimo Dei iudicio malis affligantur.

Pſalmus 73.

R*Edemiſti uirgam hereditatis tuæ.*) Virgæ nomen, præter alia, imperium, & iuriſdicendi auctoritatem, in ſacris Litteris ſignificare, ex eo loco percipimus, ubi idem auctor inquit, Virga directionis, uirga regni tui: & ex illo Iacob, Non auferetur ſceptrum de Iuda: eſt enim ibi, idem nomen שבט Scebet pro quo interpretes hoc in uerſu Virgam reddiderunt. Redemiſti igitur uirgam hereditatis tuæ: quia, cum gens Hebræa, quam ex omnium hominum nationibus, quaſi hereditatem, tibi elegeras, miſera in Aegypto ſeruitute premeretur, non Regiæ dignitatis ſplendore fulgebat, non ſacerdotij amplitudine inter ceteras gentes eminebat: tua uero benigniate effectum fuit, ut a ſeruitute in libertatem uindicata, dignitate Regia, & ſacerdotij ſanctitate, inter alias nationes, longe præſtaret: quod apud Moſem Deus his uerbis fore promiſerat: Si ergo audieritis uocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, & uos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Illud eſt autem animaduertendum, hunc uerſum aliter apud Theodoretum ſcriptum reperiri. Sic enim ille refert, Redemiſti uirga hereditatem tuam. Quaſi Dauid diceret, Populum tuum, o Domine, incredibili uirtute ex Aegypto in libertatem adduxiſti.

Et non cognouerunt ſicut in exitu ſuper ſummum, quaſi in ſilua lignorum ſecuribus.) Libri Græci, hoc in uerſu, inter ſe differunt, & omnes ab Hebræo non mediocriter diſſentiunt. quidam enim habent, ut noſter Latinus legit; alij uero, Et non cogno-

cognouerunt, ſicut εἰς τὴν εἴσοδον ὑπεράνω, ideſt, in ingreſſum ſupra. Orationis obſcuritas cogit, ut, omiſsis, aliis, Hebræi interpretationem attentius uideamus. Sic gitur ille: Cognoſcetur, inquit, uelnti ſnperne attollens ſecures in condenſa ſilua. Quam orationem niri docti ſic exponunt: Cognoſcetur, hoc eſt oculis noſtris multos perſpiciemus, qui ſecures attollant, atqne ſi ligna cęderent, ut filios Iſraelis trucident, uel cognoſcetur, is ſcilicet maiori laude dignus eſſe iudicabitur, qui eam populi tui ſtragem ediderit, ac ſi ſiluam aliquam ſecuribus exſcinderet. Vt autem interpretum ſententia percipi poſsit, eſt illorum oratio ita diſtiuguenda, Et non cognouerunt, ſicut in exitu ſuper ſummum, quaſi in ſilua lignorum ſecuribus: Non cognouerũt, hoc eſt, eo impetu in nos, hoſtes irruerunt, ut cum hominibus ſibi manus eſſe conſerendas minime putarent. non euim nos inter homiues numerabant: &, quaſi in exitu, ſuper ſummum, inſtar illorum, qui montis faſtigium ſubeunt, ut ſecuribus in condenſa ſilua ligna cædant, ita illi ciuium ſtragem faciebant.

Tu ſiccaſti fluuios Etan.) Nomen Hebræum Etan, nihil aliud ſignificat, niſi Fortes, uel, nt, Symmachus interpretatur, Antiquos. Fluuios igitur Etan, hoc eſt aquarum copia ingentes, qui ſummo cum impetu fluebant, Diuina uirtute fuiſſe exſiccatos, commemorat.

Ne tradas beſtijs animas confitentes tibi.) Hanc ſententiam Hebræus eleganter, & uenuſte quidem, explicat: Ne tradas, inquit, belluæ animam turturis tuæ.

Quia repleti ſunt, qui obſcurati ſunt, terrę domibus iniquitatum.) Apud Hebræum ita legimus: Quia repleta ſunt loca tenebricoſa terræ ædes tyrannorum. Quam orationem diuerſis rationibus uiri docti explicant. Illis autem prætermiſsis, aduertendum duximus, interpretes, ut aliis in locis faciunt, uerbis adhærere, alienum eſſe duxiſſe; ut clarius ſeutentiam explicarent: cumque intelligerent, Dauidem hoc in opere de Hieroſolymæ excidio, uel de futuræ Chriſti Eccleſiæ, impiorum tyrannide laceratæ, condicione, agere, uerſum hunc ita interpretantur, nt, religionis cauſſa, maximam hominum multitudinem in carceres obducendam fore prædicet. Qui igitur, inquiunt, obſcurati ſunt, hoc eſt, qui ob religionem in loca tenebricoſa ſunt coniecti, repleti ſunt terræ domibus iniquitatum; ideſt, impleuerunt terræ domos, quas ſcilicet ubique terrarum tyranni ædificauerant, nt in eis Chriſtiani homines, uinculis adſtricti, includerentur. non enim carceres tantam hominum multitudinem capiebant: domos, inquiunt, iniquitatum; quia ſunt tyranni, non homines, ſed ſcelerati, & impuri, ſed belluæ immanes, ſed ipſa iniquitas, & ſcelus.

Pſalmus 75.

ILluminans tu mirabiliter a montibus æternis.) Hoc in loco eſt illa Chriſti Domini oratio in memoriam reuocanda, quam Lucas refert: Dico uobis, Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo: ut ſignificaret, publicanum hominem, qui ſummiſſe Deum uenerabatur, iuſtitiæ laude multum Phariſeo ſibi confidenti præſtitiſſe. Qui quidem dicendi modus nihil prorſus ab eo differt, quo interptetes ntuntur, dum uerſum hunc interpretantur. Illuminans, inquiunt, tu mirabiliter a montibus æternis. Quamuis enim montes æterni, nempe qui ab initio rerum ſunt firmiſsime ſtabiliti, nulla ui commoueri poſſe uideantur, tu tamen ab eis mirabiliter illuminans, ideſt ea Maieſtate enites, tantaque uirtute polles, ut infinitis partibus eos robore, & ſtabilirate, ſuperes, qua tuos ab omni malorum impetu tueris, &, ut uictoriam de hoſtibus conſequantur, munis, & circumſæpis. Nam, A montibus æternis illuminans, idem eſt, quod, moutibus altiſsimis, firmirate, & robore, eſſe longe præſtantem. Hanc huius uerſus ſententiã Hebræus hoc modo explicat: Illuſtris tu, potens præ montibus prędę. Montes prædæ eos appellat, qui magnitudine, & altitudine, cæteros ualde ſuperant; quos interpretes, Montes æternos uocant, in quibus feræ latibulis ſe tegunt: uerum illud eſt in ſacris Litteris ſatis uſitatum, ut ij, qui imperio, & opibus, affluunt, Montes dicantur: quemadmodum apud Iſaiam legimus: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons, & collis, humiliabitur. Et alibi: Vtinam dirumperes cælos, & deſcenderes; a facie tua montes diffluerent. Non diſsimili quidem ratione, hoc etiam in uerſu, Dauid, Montes æternos, ſiue Montes prædę, Tyrannos appellauit: quorum uires, cum ſingulari feritate coniunctæ, Diuino fuerũt iudicio cõſumptæ. Quod Habachuc ſimili oratione fore prædixit, cum inquit, Contriti ſunt monres ſæculi, incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. Illuminans igitur a montibus æternis eſt præpotens rerum omnium princeps, quia nec altiſsimi montes, nec reges, quorum ſunt imperia fundantiſsima, cum eo, uirtute, & ſtabilitate, ullo modo, comparari poſſunt.

Pſalmus 76.

MEmor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.) Diuinæ benignitatis memoria, & recordatio, etſi erat Dauidi iucunda, ſingularẽ quoque ei dolorẽ inurebat. dum enim eorum beneficiorũ memoriam repetebat, quæ in omnes large cõfert, qui illius benignitatẽ minime aſpernantur, & quã facile acceptam offenſionẽ oblitterat; ſingulari quidẽ gaudio efferebatur. quare, Memor, inquit, fui Dei, & delectatus ſum. uerum, dũ eandem benignitatem a ſuis ſpernendam fore multo ante uidebat, ſe lamentis dedebat: Exercitatus ſum, inquit, hoc eſt, dum

mētem in hac cogitatione infixam haberem, defecit ſpiritus meus, mærore ſcilicet afficiebar. Hanc ſententiam interpretes probaſſe uidentur, quia libri Græci eandem omnino referant. uerum Hebræus ſummum doloris ſenſum, quo Dauid, ob ſuæ gentis exidium, cruciabatur, his uerſibus eleganter exponit: Renuit, inquit, conſolari anima mea; memor fui Dei: uociferabar, loquebar, defecit ſpiritus meus. Merito quidem uir ſanctus, dum memoria Dei beneficia replicabat, quæ in Hebræorum gentem contulerat, uoces, ſummæ triſtitiæ indices, attollebat, tantoque in mærore uerſabatur, ut animus illum deficeret. Si enim lamentabile regni illius excidium ſingularem animo dolorem afferebat, profecto immenſæ Dei benignitatis memoria, qua gens illa ceteris gentibus uehementer excelluit, mærorem excitabat, qui minui non poſſet. non enim res ipſæ aduerſæ, tantopere animum affligtant, quam in ipſis præteriti temporis recordatio dolorem efficit.

Meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.) Hinc maxima doloris uis oriebatur, quæ Dauidis animum affligtabat. præterita enim cum futuris conferebat. Cogitaui, inquit, dies antiquos, & annos ęternos in mente habui, quando Deus Optimus & Maximus ſingulari beneuolentia, & amore, Hebræam gentem eſt proſecutus; unde laudum Diuinarum ſingularem materiam ipſe nactus fueram, in qua totus uerſabar. quamobrem ait, Meditatus ſum nocte cum corde meo; hoc eſt, præteritū tempus illud in memoriam adducebam, quo compoſitis carminibus celebraui. in huius rei conſideratione totus eram. exercitabar, nā multa mihi occurrebant, quæ intenta mente ponderabam, & ſcopebam ſpiritum meum: mentem enim in omnes partes uerſo, omnia animo luſtro, omnia tento, ut tandem illud ratione conſequar, numquid in æternum proiiciet Deus, (ut noſter Latinus inquit) aut, non opponet, ut complacitior ſit adhuc? ad ſingularem enim dolorem, quo excrucior, non mediocrem acceſsionem facit dubitatio illa, num gens Hebræa, ſempiternis perfidiæ tenebris offuſa, minime reſipiſcat. Nihil profecto hac oratione poteſt eſſe elegantius. temporum enim diuerſitatem complectitur, humanæ mentis affectiones, & motus, exprimit. Quam huius uerſus ſententiam Hebræus his uerbis declarat: Recordor carminum meorum, quæ meditatus ſum nocte cum corde meo: ſcrutatur ſpiritus meus, numquid in æternum proiiciet Deus?

Et dixi, Nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi.) Omiſsis expoſitionibus, quæ in hunc locum adhiberi ſolent, ſi lubet, interpretum mentem ita explicemus: Suſpicio illa Dauidem uehementer ſollicitabat, ne forte Deus Optimus & Maximus ob immaniſsimi ſceleris offenſionem, ſibi a Iudæis illatam, eos ope ſua deſtitueret, & aditum ad benignitatem ſuam eis intercluderet. In hac igitur cogitatione totus defixus, & acerbiſsimo doloris ſenſu affectus, Dixi, inquit, Nunc cœpi. ipſa enim acceptorum beneficiorum memoria, me in ſpem futuræ ſalutis adducit, & non mediocre doloris alleuamentum affert: præteritorum quidem temporum, & gentis meæ ſtatus, Dei præſidio communiti, recordatio, morſu quodā dolorem efficit; quia fore proſpicio, ut, ex eo ſtatu deturbata, in ſummas miſerias corruat. hoc tamē dum attentius conſiderarem, dixi, Nunc cœpi, ab hoc nēpe metu, animū relaxare. ea eſt enim benignitatis Diuinæ immēſitas, ut ſēper in ſupplicijs ſumendis maximas miſericordię partes gerat. dexteram ille ſuam hominibus tendit, nō ſolùm ut puniat, ſed ut in ſuam amicitiam eos recipiat, quos ſuſcepti ſceleris pænitet, & ad eum ſupplices adeunt. hæc mutatio dexteræ excelſi me recreat. ſic enim, infinita prouidentię ſuę ui, dexteram ſuā moderatur, & regit, ut, quos ęrumnis afflixerat, cum opportunum fuerit, recreet, & bonis affluentes efficiat. Hoc eodem argumento in ſpē ſalutis Habachuc inducitur. Sic enim inquit: Cū iratus fueris, miſericordię recordaberis, & pro iniquitate uidi tentoria Aethiopiæ, & pelles terræ Madiā: quaſi diceret, Cū populi huius iniquitas, te alienū ſibi reddidiſſet, ac ius ita poſtularet, ut eum omnino deſereres, ei ſumma beneficia contuliſti, Chuſani regis tentoria ei diripienda tradidiſti, Madianitarum opes in illius poteſtatem redegiſti. Hæc mutatio dexteræ excelſi Dauidis animum erigebat, & ab illa acerbiſsima ſollicitudine liberabat. Hebræus hanc huius uerſus ſententiam ſic explicat: Et dixi, hæc mea imbecillitas, ut uertit D. Hieronymus; &, ut alij interpretantur, Mors mea hæc; hoc eſt, hæc gentis meæ cladis, quam mente proſpicio, & ſuſpicio illa, qua uereor, ne perfidiæ ſcelere funditus intereat, ægritudo mea eſt, qua angor, & pereo: annorum dexteræ excelſi, memor fui operum Domini: ſcilicet, ut reſpirandi locum inuenirem, mentem meam ad annos illos reuoco, in quibus dextera Domini, ut gentem hanc tueretur, tot, tantaque facinora edidit. inde enim fore colligo, ut illi lumen præferat, quo tandem perfidiæ ſcelus deteſtetur, & ſeruatoris ſui gratiam ſibi conciliet: utrumque enim ab illo bonorum omnium auctore eſt firmiſsime ſperandum. ipſe enim perfidiæ tenebras ab eorum animis diſpellet, & munera ſua in eos conferet.

Pſalmus 77.

IN campo Taneos.) Quam Tanim, Aegypti Vrbem, interpretes uocant, Hebræus Sohan appellauit, eam fortaſſe illi, Tanim eſſe, à maioribus acceperant.

Ideo audiuit Dominus, & diſtulit.) Cū gens Hebræa in ſolitudine carniū deſiderio teneretur, & manna, faſtidio intolerabili, reſpueret, de Moſe, & de Deo, querebatur. quāobrē, ut in libro Numeri legimus, nō paruā Deus illius gentis partē, igne conſumpſit: quo, Moſis precibus, & oratione, extincto, coturnices ſunt inuectæ. Huius rei mētionem Dauid hoc in loco facit: interpretes autē, ut ſignifi-

ſignificarent, Hebræorum deſiderio Deum non ſatisfeciſſe, niſi poſtquam ſcelere illorum ſupplicium impoſuit, reddiderunt. Audiuit Dominus, & diſtulit, Hebræus autem Audiuit, inquit, Dominus, & iratus eſt.

Primitias omnis laboris eorum.) Maximam naturæ uim in fetu, & educatione liberorum, cernimus: quæ quidem in homine magis, quam in ceteris animantibus, uiget. eſt enim homo animal rationis compos, & immortalitatis appetens: ideo non ſolum impulſu naturæ, ſed ratione duce, ad incredibilem filiorum caritatem ducitur; tum, quia inſitæ in homine uirtutis argumentum, atque excellens quædam ſignificatio eſt, ſui ſimilem alium gignere; tum etiam, quia, ſalua, & incolumi, prole, immortalitatem quodammodo aſſecutus eſſe uideatur. quæ in filios natu maximos præcipue conueniunt. hi enim paternæ uirtutis robur primum demonſtrant, & immortalitatem quandam parentibus reddunt. quamobrem eos parentes magis diligunt, & omni cura, & ſollicitudine, laborant, ut; quod a maioribus acceperant. patrimonium; opibus auctum, eis relinquant. Merito igitur hoc in uerſu Dauid Aegyptiorum filios natu maximos a Deo occiſos, Primitias; ut interpreres uerterunt, laboris eorum appellauit. nomen autem Hebræum, On, tum laborem, tum etiam fortitudinem, ſignificat. Percuſsit, inquit, omne primogenitum in terra Aegypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham: quas, quæſo, laboris primitias internecione deleuit; niſi eorum filios natu maximos; in quibus ſui ſpeciem primum parētes impreſſerant; quam ut immortalitate quodam modo donarent, omni ſtudio, & ſollicitudine, laborabant. Iam enim ſuperius dixerat, Dedit ærugini fructus eorum, tradidit grandini iumenta eorum, & poſſeſsionem eorum igni. Hanc explicandi rationem illa Iacobi uerba confirmant, Rubem primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei.

Pſalmus 82.

A*lienigenę cum habitantibus Tyrum.*) Qui fuerint illi, quos Alienigenas interpretes uocant, qui ſimul cum aliis gentibus, ad Hieroſolymæ exitium inferendum, ſocietatem inierunt, ex Hebræo percipimus. Sic enim ille inquit: Pheleſeth cum habitantibus Sor. Pheleſeth autem, eſt Paleſtina, ſic dicta, quaſi cinere eſſet adſperſa, &, ut ita dicam, inuoluta.

Pſalmus 83.

A*ſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in ualle lacrymarum, in loco, quem poſuit.*) Si hunc uerſum ex Hebræo ad uerbum uelimus Latine uertere, ita ille ſeſe haberet: Viæ in corde ſuo tranſeuntes per uallem הבכא Habaca fontem ponent. Habaca, Morum aliqui interpretantur. Vallis igitur, cuius hoc in loco fit mentio, Vallis mori, uel, ut in libro Iudicum legimus, pyrorum dicebatur, per quam illis erat iter faciendum, qui ad terreſtrem montem Sionem proficiſcebantur. qua, in ualle, tum ij, qui iter faciebant, ut ſitim extinguerent, tum etiam pij homines, ut eorum ſtudio, qui ædem ſacram, uoti cauſſa, inuiſebant, aliquid adiumenti afferrent, tellurem effodiebant, ſi forte aquam inuenirent, qua illi ab itineris labore ſe reficerent: uerum non ſolum Septuaginta interpretes, & Diuus Hieronymus hoc in loco, ſed multi ex Hebræis, nomine Habaca, fletum, ſiue lacrymas, ſignificari putant, & Moros, quia inſtar lacrymarum ſint, Habaca quoque dici arbitrantur: hoc enim nomen a uerbo, Bacah originem ducit, quod Lacrymari ſignificat. quamobrem Vallem hoc in loco lacrymarum ſignificari exiſtimant, quia in ea aquarum guttæ, inſtar lacrymarum, defluerent. Hos ego a Dauide Beatos appellari Iudæi aſſeuerant, qui religionis ſtudio uias illas animo luſtrabant, quæ ad Sionem ducebant, & alacri animo iter illud aggrediebantur, & ad uallem lacrymarum, ſitientes, perueniebant, ubi, effoſſa tellure, aquam reperire conabantur. Hic ſenſus in terreſtrem Sionem non parum eleganter conuenit: terreſtris autem Sion, quę exidio eſt omnino labefactata, cæleſtis Sionis fuit imago, quæ nullis umquam ſęculis eſt interitura: quam Dauid mente proſpiciebat, cum de terreſtri orationem aliquando inſtitueret. Eos igitur, qui in cæleſti Sione ciues cenſebantur, cum bonis omnibus affluentes eſſe affirmaſſet, duo hoc in uerſu explicat: alterum eſt, Sionis ciuem, & beatum, a ſe appellari eum, qui non temeraria confidentia ſe iuſtum eſſe putat, ſed qui Dei imperio obediens fuerit, & aſcenſiones, id eſt uias, quibus ad ueram uirtutis laudem peruenitur, in corde ſuo diſpoſuit, hoc eſt, de illis die, atque nocte cogitat; alterum autem, illum, dum in laboribus pro religione ſuſceptis uerſatur, ſingulari Diuini ſpiritus uoluptate cumulari. In ualle igitur lacrymarum ærumnis afflictus condicionem ſuam, ut imbecillitas humana poſtulat, lamentabitur: eo tamen in loco, & ſtatu, illum, quem poſuit, nempe Diuinum ſpiritum, in quo ſpes ſuas collocatas habet, ſibi adeſſe ſentiet; quem, inquam, ipſe iuſtus in malis omnibus, quibus cruciatur, ſibi ſingulare leuamentum, & eximium ſolatium, comparauit. illud eſt enim huic orationi nobis addendum, ut integram ſententiam percipiamus, In loco, quem, id eſt fontem, poſuit, uel quem poſuit, nempe, quem ſuæ ſalutis uindicem fore ſperauit, is præſentia ſua ærumnis leuamentum afferet, triſtitiæ ſolatium, & incredibili uoluptate animum perfundet.

Quia miſericordiam, & ueritatem diligit Deus.) Satis prudenter interpretes, in huius uerſiculi interpretatione ſe geſſerunt. Cum enim Græci homines Diuinum numen ſideribus ineſſe arbitrarentur, ne illorum errori, & impietati, ipſi quoque affines eſſe uiderentur, hunc uerſum

Digitized by Google

potius explanarunt, quam ex Hebræo Græce uerterunt. Sic enim apud Hebræum legimus: Quia Sol, & clypeus noſter Dominus Deus. Sol autem, cũ in omnes lucis ſuæ ſplendorem diffundat, ſummæ benignitatis Diuinæ eſt argumentum. Quare Chriſtus, cum ſuos ad Diuini Patris benignitatem imitandam hortaretur, inquit, Qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Clypeus uero, militem ab hoſtium iaculis tegit, & ictus repellit. Diuina autem fides, & ueritas, in eo uehementer elucet, cum eos, quos ſecum fœdere deuincit, tuetur, & protegit. Sapienter igitur interpretes Solis nomen Deo non affinxerunt, uerſus tamen ſententiam dilucide explicarunt; nunc tamen, Chriſtianæ religionis doctrina ſtabiliti, omni ſuperſtitione de medio ſublata, Chriſtum Deum Optimum & Maximum pleno ore prędicamus, ueræ iuſtitiæ eſſe Solem, atque lucem, quæ illuminat, ut inquit Ioannes, omnem hominem uenientem in hunc mundum.

Pſalmus 86.

E*T populus Aethiopum hi fuerunt illic.*) Non erit alienum, ea, quæ in hoc uerſu, & in ſequentibus, ſunt obſcuriora, breuiter perſtringere. Diuinus Hieronymus interpretes Græce uertiſse μήτηρ σιών affirmat, etſi in libris Græcis Mater Sion legamus. Hebręus ſic uerſum explicat: Tyrus, & Aethiopia iſte natus eſt ibi, & ipſi Sion dicetur, uir & uir natus in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus. Primum admirabilem gentium omnium ad Religionem Chriſtianam conuerſionem Dauid eleganter explicat, cum inquit, Tyrus, & populus Aethiopum hi fuerunt illic, ſiue, iſte natus eſt ibi. eo enim ſtudio gentes ad Sionem, ideſt ad Eccleſiam Chriſti, ſe adiunxerunt, & illius ciuitatis iuris compotes effectæ ſunt, ac ſi in Siône natæ, & enutritæ fuiſſent. Accedit etiam, quia gentes, Chriſtiana doctrina imbutæ, ſacro lauacro a ſordibus, in quibus iacebant, ablutæ, renaſcuntur, ut Diuini ſplendoris luce fruantur. Deinde tantæ rei auctorem demonſtrat, cum inquit, Numquid Sion dicet, hoc eſt, tanti facinoris laudem non ſibi impie, & impudenter, tribuet, ſed ad illũ cum ſingulari gratiarũ actione, referet, qui in ea, humana forma indutus, naſci uoluit, qui eam primus condidit, & tantis opibus auxit, hoc ipſa Sion totis uiribus prædicabit, uel, ut Hebræus explicat, hoc in Sione, in Eccleſia Chriſti, erit omniũ ſermone peruulgatum, omnes hoc officij munus ſingulari cum diligẽtia perſoluent. ſummis enim uocibus conditoris ſui benignitatem prædicabunt, unde omnia bona, quibus illa affluit, proficiſci affirmabunt; idemque grata prædicatione ſæpius iterabunt. dicetur enim homo, & homo natus ea in eſt. Adiungit præterea nares Diuinus, Dominus narrabit in ſcripturis populorum, & principum eorum, qui fuerunt in ea. Hebræus horum uerborum ſententiam hac oratione exponit, ut uertit Diuus Hieronymus, Dominus narrabit, ſcribens populos, iſte natus eſt in ea; uerbum enim Hebræum ספר Saphar, Numerare, Narrare, & Scribere, ſignificat. quid uero Dominus narrabit; quid perpetuis monumentis conſignabit, in ſcriptura populorum, & principum, qui fuerunt in ea, nempe, cum illi Chriſtianæ militiæ ſacramento ſeſe obligauerint, & eos ipſe Dominus in ſuorum numerũ adſcripſerit? Illud profecto memoriæ ſempiternæ conſecrabit, quod diu noctuq. in ore omniũ uerſari debet, quod ſcilicet iſte natus eſt in ea, quod rerum omnium princeps, ab omni licet minima concretione liber, humanam in ea formam induerit, atque, ut ceteri homines, mortis telis obnoxius, fuerit in lucem editus, nutritus, & educatus, huius tanti beneficij fama in omnes gentes peruadet. Poſtremo, carmen eleganter concludit, Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te. Omnes ad laudes Diuinas celebrandas Dauid, uel, ut alij putant, ipſe Chriſtus Optimus & Maximus hortatur, atque in Sione omnium animos hoc ſtudio flagrare affirmat, nec non rerum omnium affluentiam in ea mirifice redundare. lætantium enim omnium habitatio eſt in ea. lætantur, & qui carmina modulantur, accepta beneficia in memoriam reuocantes; & qui Diuini, & ſempiterni, boni, quod ardenter appetunt, conſequendi, ſpe firmiſsima eriguntur; & qui illius fructus, ut in hac uita licet, potiuntur. quare Hebræus eleganter profecto hoc in loco ait, Cantores ſicut tibicines, ideſt iucundiſsime uoces modulamini, inſtrumenta muſica ſummo cum artificio pulſate. omnes riui mei in te. Si orationem ad Dauidem referas, hic erit ſenſus, Omnes riui mei in te, omne ſtudium, uires, & ingenium, ad laudes tuas prædicandas conferam. Si uero orationem Chriſto Domino tribuas, multo quidem erit illuſtrior ſententia, & perelegans perſonæ mutatio. Quaſi diceret, Cantores, & tibicines, uos ad iucundiſsimum concentum hortor, quia omnes riui mei in te. cum enim rerum omnium naturæ, ea bona, quibus affluunt, ex mea benignitate delibata habeant, in te autem omnium uerorum bonorum riuos, & flumina deriuo.

Pſalmus 87.

E*Xaltatus autem humiliatus ſum, & conturbatus.*) Pluribus Septuaginta interpretes ſententiam explicant. Eſt apud Hebræos, Fun, dubitandi uox, ut apud Latinos eſt, Num: unde uerbum נאפונה Apunah, quo Dauid utitur, Animi pendere ſignificat, ita, ut in uarias cogitationes animus diſtrahatur: quemadmodum illis contingit, qui in maximis laboribus uerſantur. ſæpe enim ſpe melioris condicionis efferuntur, deinde, animo perculſi, miſere iacent: numquam enim animus, malis uexatus, requietis compos efficitur, ſed in uarias, multiplicesq. rationes ſeipſum uerſat, quas animi humani, in laboribus conſtituti, affectiones, & ægritudines,

Hebræus

Hebræus uno uerbo, Septuaginta uero Interpretes multis explicauerunt, cum inquiunt, Exaltatus autem humiliatus ſum, & conturbatus. Senſus igitur huius uerſus hic erit: Ego ab adoleſcentia mea grauiſsimas ærumnas ſuſtinui: num ſemper animi pendebo? num, dum in uita fuero, me acerbæ cogitationes exagitabunt? quibus aliquando exaltatus ſum, ut noſter Latinus inquit: boni enim exſpectatione nunc animus meus erigitur, ſed ſtatim malorum oneri ſuccumbit; & ideo ſemper pendet: Humiliatus ſum, & conturbatus ab ſpe illa, quæ animum meum ſubleuabat, ærumnis oppreſſus, quodam modo ob imbecillitatem humanam concido, & in ſumma perturbatione uerſor: hic eſt animi mei ſtatus, hæc acerba uitæ meæ condicio.

Pſalmus 88.

2 *THabor, & Hermon.*) Montes ſunt Palæſtinæ, quorum Hermon Solis ortum, Thabor autem occaſum reſpicit. quare eorũ nomine Orientis, & Occidentis Solis regiones indicauit.

Minoraſti dies temporis eius.) In ſacris Litteris felicem, uel miſeram, rerum condicionem, Temporis uocabulo ſignificari, manifeſtum debet eſſe iis, qui fuerint in illis mediocriter exercitati. Cũ igitur Dauid hoc in uerſu, ſingulari cum querimonia, lamentetur, non profecto tempus illud commemorat, quo Iudæi malis omnibus uexabantur. in maximi enim beneficij loco ponẽdum erat, tempus illud breui ſpatio fuiſſe definitum; ſed Temporis illius mentionem facit, in quo gens illa, rebus præclare geſtis, floruit: quod quidem breui euanuit. In aliquibus libris Græcis non legimus, Minoraſti dies τῆ χρόνου αὐτοῦ, ut noſter Latin⁹ legiſſe uidetur, ſed τοῦ θρόνου αὐτοῦ, idest, Throni ipſius, quemadmodum Diuus Auguſtinus legit, & explicat: quod cum Hebræo ualde congruit. nam ſic ille inquit: Minuiſti dies adoleſcentiæ eius. Iudæorum enim Regni florens illa ætas, atque iuuentus, breui conſumpta fuit. in primo namque ætatis flore poſt Salomonem fuit Regnum illud in duas partes diuiſum, ab Aegyptiis, & Aſſyriis, ſæpius uexatum, labefactatum, & tandem ad nihilum redactum.

Memorare, quæ mea ſubſtantia, numquid uane conſtituiſti filios hominum.) Non mediocris doloris ſenſu, ex futura gentis ſuæ clade, Dauidem fuiſſe affectum, hæc oratio ſignificat. non ſolum enim humanæ naturæ condicionem Deo in memoriam reuocat, ſed, ſingulari cum querimonia, obiicit, hominem ab eo non fruſtra fuiſſe conditum. Cum igitur homo ad uitam beatam ſit natus, & illius uita ſit breuiſsimo temporis ſpatio definita, quid poterat eſſe in cauſſa, ut Deus Iudæorum gentem tantopere malis omnibus exagitaret, & in eam benigne minime reſpiceret? Si enim homines ideo condidiſſet, ut eos mors abſumeret, moleſtiæ conficerent, & infera regio deuoraret, minime dolendum eſſet, Iudæos, ærumnis oppreſſos, tam diu in deteſtandæ perfidiæ tenebris iacere: uerum, cum eos ad ſempiternæ, & ſolidæ, felicitatis ſpem excitauerit, & maximis muneribus ornauerit, eorum caſum quis flebilibus modis non lamentetur? Memorare ergo, quæ mea ſubſtantia, dum tam uehementer in hanc gentem animaduertis: cogita, quæſo, quid ſim, imbecillus homo e puluere effictus, & breuiſsimo uitæ curſu in puluerem redigendus. quid ego, inquit Hebræus, quod tempus, uel, ut alij uertunt, quanti ego temporis: abiecta eſt enim, & humilis, naturæ humanæ condicio, ſi illi benigne non conſulas. numquid igitur uane conſtituiſti, ut Latinus interpres inquit, filios hominum? nempe, ut quotidiano naturæ fluxu laberetur, hoiem condidiſti, aut, ut mors in omnes hoies ſæuiret? Non, opinor. nam ad honeſtatem, ad imperium, & ad dignitatem nullis ſæculis interituram, hominem formaſti. ne igitur hanc tibi gentem cariſsimam, tam diu ope, qua illam tuebare, deſtituas: ne perfidiæ ſcelere illam confici patiaris. Hæc, ni fallor, eſt Dauidis mens: & hæc explicandi ratio, antecedentia cum conſequentibus non inepte coniungit.

Exprobrauerunt commutationem Chriſti tui.) Hebræi, in ærumnis, in quibus erant conſtituti, in rerum ſuarum uaſtitate, in Hieroſolymæ excidio, in Regni denique miſerabili interitu, illa fide animos erigebant, qua fore ſperabant, ut res ſuæ, Meſsiæ, quem Chriſtum Græco nomine appellamus, opera, in melius commutarentur: nec illos opinio fallebat, niſi ambitio, & auaritia, eos ad obſtinatæ perfidiæ ſcelus impuliſset. Diuinum enim de Meſsia erat oraculum, de illius imperio ſempiterno, de opibus Diuinis, de generis humani libertate: quæ omnia impij Iudæi, & abiecti, ad opes caducas, ad libertatem breui tempore circumſcriptam, referebant. pij autem, in Meſsia, nihil abiectum, nihil humile, nihil terrenæ concretionis contagione caducum, ſed excellens Diuini ſplendoris decus, ſummam ſempiterni honoris dignitatem, uitam denique omnibus bonis affluentem, & in omni æternitate duraturam, mente perſpiciebãt. impij igitur, dum inani illa ſpe ſeipſos deludunt, in cauſſa ſunt, ut gentes effatum Diuinum irrideant, oracula deſpiciant, & in Meſsiam contumelias iaciant, quia Iudæos illa ſpe confirmatos in libertatem non uindicet. Exprobrauerunt, inquit, commutationem Chriſti. Ἀντάλλαγμα quo nomine interpretes utuntur, a Græcis uſurpari ſolet, cum id ſignificare uolunt, quo præſtito, aliquid aliud accipiunt, ut priſcis temporibus fiebat, cum adhuc nummorum nullus eſſet uſus; uel quo aliquid redimitur: quod noſter Latinus eleganter Commutationem, uertit. Dum ergo Iudæi, perfidiæ tenebris offuſi, miſerrima ſeruitute opprimuntur, Chriſti nomen maledictis inſigitur: fidem enim illam, oraculis Diuinis excitatã, inanem fuiſſe, barbaræ nationes iudicant, qua Iudæi, Meſsiæ aduentu, ſe e ſeruitute redimendos, & rerum ſuarum in florentem ſtatum

commntationem fore ſperabant. Hoc tantum beneficium a uiris ſanctis tot ante ſæcula prædictum, quamuis a Chriſto Optimo & Maximo fuerit in omne genus humanum collocatum; illud tamen quia Iudęi reſpnunt, eis fidem datam, uel minime a Chriſto fuiſſe ſeruatam gentes exiſtimāt, uel oraculum Diuinum inane, & uanum, fuiſſe arbitrantur: quare ſanctiſsimum Meſsię nomen apud illas ludibrij loco habetur. Hebræus hanc ſententiam his uerbis explicat, Et exprobrauerunt ueſtigia Chriſti tui, ideſt, Meſsiæ tarditatem in opere perficiendo, quod pollicitus fuerat, contumelijs afficiunt. in eadem enim ſeruitute, in ijsdem tenebris, uerſantur, cum interim plurimæ hominum nationes Diuina luce, & libertate, fruantur. Qua oratione Dauid, & ſuum erga Chriſti nomen ardens ſtudium demōſtrat, & uehementi ratione pugnat, ut Deum moueat, ut iam tandem a Iudæorum oculis perfidiæ tenebras diſpellat: quia hac una in re non ſolum de Iudæorum gentis ſalute agatur, ſed quia multum de illius nominis gloria detractum eſſe uideatur.

Pſalmus 89.

N*E auertas hominem in humilitatem.*) Homo, in abiectionem, & ſingularem quandam humilitatem, a Deo pelli dicitur, cum morborum ui iactatur, & ſenio omnino conficitur, ut tandem morti debitum ſolnat. nam homo totius ægritudinis expers a Deo fuit conditus, & informatus. non enim, ut refert Salomon, Deus Optimus & Maximus mortem hominibus comparauit; ſed ipſi ſibi eam, ſcelere ſuo, attulerunt. cuius ſceleris pœnam ſanctiſsimo iudice exigente, homo in direptionem morti traditur, & illius uita eſt mors quædam cenſenda. quotidie enim homo, ipſius caloris ſalutaris ui, labitur, atque fluit: hunc naturæ fluxum, & lapſum, hanc ægritudinum, & impendentis mortis, uim, Septuaginta interpretes Humilitatem iure optimo appellarunt. nihil enim homine fragilius, nihil magis abiectum, & humile, reperiri poterit. oratio autem, quamuis deprecantis eſſe uideatur, illam Hebræus ſic explanat, Deducis hominem in abiectionem, ut conteratur. Quæ quidem expoſitio cum ſequenti oratione ualde conuenit, Et dixiſti, Conuertimini filij hominum. hanc enim in nos ſententiam protuliſti, ut in puluerem redigeremur, ex quo primum fueramus effecti.

Sęculum noſtrum in illuminatione uultus tui.) Peccatum uitæ breuitatem inuexit, ut in hoc carmine Dauid luculenter aſſerit. homines uero quędam in tenebris ſcelera committunt, quædam non dubitant in omnium conſpectu admittere. Hæc Dauid commemorat, cum inquit, Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo: illorum autem mentionem facit, cum ait, Sæculum noſtrum in illu minatione uultus tui. nam ea, quæ ſunt tenebris o cculta, & in intimis animi noſtri ecceſsibus cogitamus, Deo ſunt manifeſta. nihil enim illū, ut ſacra Scriptura teſtatur, latere poteſt.

Sæculi autem nomine illa non inepte ſignificantur, quia ea, quæ acta multis ante ſæculis fuerunt, ipſa temporis condicione euaneſcunt, & ad noſtram notitiam minime perueniunt. Accedit præterea uocabuli Hebræi ratio, & uis, quo Sæculum ſignificatur, nempe עלם Holam: eſt enim quaſi abſconditum, ignotum, & tenebris offuſum: apud Hebręum עלומים Halumim legimus, quod Hebræi uſurpant, cum aliquid occultum eſſe indicant. Septuaginta igitur interpretes, ſuæ gentis more, ſæculum ab occulti notione minime diſtinxerunt; niſi potius tibi uiſum fuerit, uitæ humanæ curſum eo ſignificari.

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.) Araneolæ, ſingulari ſollicitudine, quaſi rete texunt, intra quod uitam degunt, captisq. beſtiolis eam ſuſtentant: illud tamen quicumque tenuiſsimus aeris flatus rumpit: cui hominis uitam Septuaginta interpretes ſimilem eſſe aſſerunt. nam homo, ſi ope Diuina a corporis conſuetudine non auocetur, omnem uitam in rerum caducarum, & inanium, ſtudio conterit, & ea ſibi uitæ præſidia parat, quæ minimo etiam incitata impulſu labuntur. Hebræus autem hanc humanæ naturæ fragilitatem, inſtar motus in animo excitati, eſſe affirmat; qui nos ita ad loquendum impellit, ut intra labia uerba omnino pereant: inanis autem eſt hic animi motus, breuiq. euaneſcit, quemadmodum anni noſtri, antequam id, quod cupimus, perficere poſsimus, acerbiſsimo cum doloris ſenſu deficiunt. Totum uero hunc uerſum ex Hebræo ſic uertere poſſemus: Dies noſtri deficiunt in ira tua, conſumimus annos noſtros inſtar הגה Hegeh. Eſt autem, Hegeh, ille animi motus, quem diximus, labiorum cuiuſdam commotionis effectrix, unde nulla perſecta oratio prodit. Hanc ſimilitudinem Septuaginta fortaſſe omittendam ſibi eſſe duxerunt, quia erat Græcis hominibus obſcurior futura, & ipſis nimis erat difficile eam Græce explicare.

Superuenit manſuetudo, & corripiemur.) Manſuetudinem hoc in loco non illam animi moderationem Septuaginta intelligunt, qua iram intra rationis terminos compreſſam continemus; ſed illum uirium defectum ſignificant, qui humana corpora poſt iuuentutem conſequitur. in iuuentute enim, humanà corpora uigent; aduenien te autem ſenectute, uel aliquo morbo, uis illa minuitur, & langueſcit, &, ut noſter Latinus inquit, uenit manſuetudo; quia, dum uiribus pollemus, ardua quæque aggredimur; in ſenectute autē, & afflicta ualetudine, ab illis ſtudiis quieſcimus, quibus antea delectabamur. Et corripiemur, inquit ille, quia uiribus deſtituti defluimus, & tandem animam efflamus. quod eleganter Hebræus explanat: Cito, ait, excidimur, auolamus.

Dexteram tuam ſic notam fac.) Quæ mente perficienda deſignamus, Dextra iudicamus, & Dextra agimus. Dextera quoque utimur, cum plagas imponimus. quare Diuinæ prouidentiæ uim, ut iam diximus, & in ſceleratos animaduerſionem,

ſionem, Dextera Dei in ſacris Litteris ſignificat: homines autem quia peccata peccatis cumulãt, ſanctiſsimo Dei iudicio fit, ut illorum uita ſit breuior, quam eſſe debuiſſet, ſi pietatem colerent. hanc a ſanctiſsimo iudice in ſcelus pœnam irrogatam, Dexteram Dei interpretes appellarunt: in cuius cognitione maximum ad uitam beatam conſequendam pondus exſiſtit. imminentis enim mortis cogitatio, mentem a libidine reuocat, & ad peccatum omni ſtudio fugiendum excitat; quia mortem hominum generi attulit, & Dei iram excitauit. Hanc igitur mentem ut hominibus tribuat, Deum Optimum & Maximum Dauid ſummiſſe precatur: Dexteram, inquit, tuã ſic notam fac, & eruditos corde in ſapientia. Si enim homines, humanæ uitæ, quam Diuini iudicij uis, & dextera, nimis in arctum deduxit, breuitatem ſecum animo cogitent, non mediocres ſapientiæ fructus conſequentur. Quam ſententiam Hebræus ſic explanat: Ad enumerandum dies noſtros ſic ſcire fac, & adducemus cor in ſapientiam.

Pſalmus 91.

ET *ſenectus mea in miſericordia uberi.*) Libri Græci hoc in loco inter ſe diſſident. plerique enim habent, Et ſenectus mea ἐν ἐλαίῳ πίονι, in oleo pingui; alij uero, ut noſter Latinus, In miſericordia uberi; Ex ſacra hiſtoria percipimus, fuiſſe a Deo lege ſancitum, ut Sacerdos, & Rex, unguento liniretur, cum primum Sacerdotij, uel Regni dignitatem obtineret. quod quidem certo cærimoniarũ ritu conficiebatur, ut eorum animos, qui in eo ſunt dignitatis gradu locati, ſi officio ſuo fungantur, Diuini ſpiritus muneribus eſſe delibutos ſignificaret. hoc autem animorum unguentum, a benignitate Diuina, perenni omnium bonorum fonte, in omnes emanat, qui Chriſti nomen uigenti fide uenerantur. Vnguento igitur uiridi, ut Hebræus inquit, Dauid ſenectutem ſuam fuiſſe perfuſam, uel miſericordia uberi fuiſſe confirmatam, refert, quia Diuino munere effectum fuerat, ut impiorum res, quaſi herbæ Solis ardoribus exuſtæ, periiſſent; Regnum uero ſuũ, opibus floreret, & Chriſti Optimi & Maximi uirtute ſtabilitum, in omnium ſæculorum æternitate eſſet duraturum.

Et bene patientes erunt, ut annuntient.) Sanctorum uita Diuinæ legis norma conformatur, & ab ea numquã diſcedit: lex autem Diuina, quid honeſtum ſit, & decorum, oſtendit: in officiis uero decorum non poteſt a iuſtitia ſecerni. eſt autem iuſtitiæ parens præpotens rerum omnium princeps ille Deus, a quo iuſtitiæ decus hominum mentes accipiunt. quamobrem minime mirandum erit, ſi ſancti homines in omnium rerum ſtatu bonis Diuinis affluant. nihil enim a Deo ſeiunctum habent. in ſenectute igitur eos beatæ uitæ propediem conſequendę ſpes erigit; qua confirmati, efloreſcunt, & uberrimos ſapientiæ fructus efferunt. Pingues, inquit Hebræus, & nitentes, erunt, ut annuntient. reliquos enim homines ad uirtutis ſtudium doctrina erudiunt, exemplo excitant, oratione perſuadent. patiuntur illi quidem, ut interpretes uerterunt, dum ęrumnis affligantur, quæ naturæ humanæ imbecillitatem conſequuntur: uerumtamen bene patientes erunt: hæc enim mala ſpiritus Chriſti lætitia incredibili compenſat.

Pſalmus 93.

DEus *ultionum libere egit.*) In Deuteronomij libro Deus Optimus & Maximus ſe in iniuriarum uindicem eſſe profitetur. Cum igitur Dauid grauiſsimam de improborum hominum ſcelere querimoniam deferret, ut Deum officij ſui admoneat, eum ultionum Deum appellare non dubitat. eſt enim hoc proprium huius uniuerſitatis moderatoris officium, ut iniuriam coerceat, iuſtitiam foueat, nocentes puniat, innocentes ſubleuet, & uirtutem maximis beneficiis muneret. Sic enim hominibus Diuinitatis ſuæ uim manifeſtam reddit: hanc autem notitiam cultus ille ſequitur, quem pij homines ei, debito cęrimoniarum ritu, & religione, tribuunt. quamobrem Hebræus uidetur hunc uerſum eleganter explicaſſe. Sic enim inquit: Deus ultionum illuſtrare: quaſi diceret, O Domine, dum ſceleratos homines uideo impune uolitare, non tantam mihi res meæ ſollicitudinem afferunt, quam ipſa nominis tui cauſſa ſolicitat. non mediocriter enim apud homines gloriæ tuæ ſplendor obſcuratur. Cum ergo ſis Deus ultionum, officio tuo ſungere, impios proſterne, ut apud omnes hominum nationes nomen tuum laudibus efferatur. Verum interpretes, Deus ultionũ, inquiunt, ἐπαῤῥησιάσατο, ideſt, ut noſter Latinus uertit, libere egit, uel ſumma cum libertate dixit. quo in loco eſt animaduertendum, Deum a ſeipſo numquam deſeri. unus enim, & idem, in omnium ſęculorum æternitate ſibi conſtat. quare officium ſuum numquam uiolat, & fidem minime frangit. Deus igitur ultionum cum ſit, libere egit, ſemper, cum opportunum fuit, de ſceleratis ſupplicium ſumpſit; in eos ſempiternæ mortis ſententiam protulit. hoc igitur poſito, quæſtio illa Dauidis animum angebat, quare Deus ea ætate, cum impios diu ſuſtineret, nomen ſuum maledictis configi pateretur. Vt autem hoc tantum malum auerteret, has preces adhibuit, Exaltare qui iudicas terram, & quæ deinde oratione proſequitur.

Qui fingis laborem in præcepto.) Tyranni eſt munus, & officium, quem iniquitatis ſedem appellauit. illius enim dominatus, non iure, ſed iniuria, nititur; non reip. florentem ſtatum conſtituit, ſed ærumnis plenum, laboribus afflictum, cæde, & inſidiis, inquinatum. Apud Hebræum, hunc uerſum ita legimus: Numquid adhæret tibi ſedes iniquitatis? qui fingit laborem in præcepto. quemadmodum ſancti Patres aliqui ſunt interpretati.

Pſalmus

Digitized by Google

Pſalmus 95.

S*Anctimonia, & magnificentia, in ſanctificatione eius.*) Omnis ſanctitas, omnis religionis cultus, in tabernaculo illo a Moſe conſtituto, & poſtea in templo Hieroſolymitano, uiguit. Cum enim impietatis caligo Dei notitiam hominibus eripuiſſet, ille ſibi tabernaculum illud, & templum, domicilium parauit, in quo Hebræi Diuinam lucem reſpiciebant, præceptis ſanctimoniæ pleniſsimis inſtituebantur, & peccatorum piacula fiebant, uirtus igitur Diuina, & gloria, in eo maxime enitebat, & iure optimo Chriſti Optimi & Maximi imaginem geſsit, & Sanctificationis nomine hoc in uerſu ſignificatur: quemadmodum Hebræi omnes, & Theodoretus, & D. Hieronymus interpretantur.

Pſalmus 98.

I*Raſcantur populi.*) Hebræorum gens in libertatem uindicata, & reliquarum gentium inſidijs oppugnata, & armis obſeſſa, Chriſti Eccleſiam exprimebat. illa enim cum primum ex Aegypto in Palæſtinam proficiſceretur, Moabitę, & Idumęi, ei obuiam facti, armis uiam in Palæſtinam intercludere conabantur. hoſtibus autem prope deletis, cum regionem illam ſub ſuam ditionem teneret, uicinæ gentes ſingulari illius odio flagrabant, inuidia lacerabantur, & iracundia ardebant. Dominus igitur, inquit Dauid, ſub ſuum imperium plurimas hominum nationes adduxit, religionem Chriſtianam longe lateq. propagauit. gentes ergo, ſuperſtitionis ſtudio ductæ, iraſcantur, inuidia contabeſcant, & illarum furorem imitentur, quæ priſcis temporibus Hebræos totis uiribus oppugnabant. Hic enim illorum furor non pijs hominibus, ſed ſibi ipſis, perniciem comparabit. Non ad iram uir ſanctus gentes excitat: quemadmodum, nec Ioannes ad peccatum hortatur, cum ait, Qui peccat, peccet adhuc; ſed Chriſti Regnum ſempiternis opibus florentiſsimum celebrat, & gentium furorem prædicit, quo ita inſaniunt, ut ſuperſtitionem fuiſſe deletam maxime doleant. Verbum Hebræum רגז Ragaz, quo Dauid hoc in loco utitur, Contremiſcere, Pauere, & Iraſci, ſignificat. Quare hunc uerſum uiri docti ita explicandum eſſe ſentiunt, ut Dauid gentes hortetur ad Chriſti cultum, & uenerationem: Dominus, inquit, regnauit. uos igitur, gentes, ne illius Regnum ueſtris armis deleri poſſe exiſtimetis, ſed illius infinitam uirtutem perhorreſcite.

Pſalmus 101.

E*T, qui laudabant me, aduerſum me iurabant.*) Non eſt uera laudatio, quæ perniciem ei machinatur, cui illa defertur, ſed potius eſt ſimulatio exſecranda, qua, ſub laudatoris nomine, hoſtis inmaniſsimi feritas latet. Improbi, & ſcelerati, illi homines, ſi quando de Dauide ſermo erat inſtitutus, eum ſummis laudibus efferebant: uerum in illius perniciem coniurabant. Quamuis hæc expoſitio adhiberi poſsit, Græci tamen multo aliter, & perdocte quidem, explicant. quo in loco illud ex libro Iobi eſt in mentem reuocandum; nempe, in ſacris Litteris Benedicere, pro Maledicere, aliquando uſurpari. Ne forte inquit ille, peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis. Sic etiam fortaſſe Dauid ait, Qui laudabant, ideſt, qui me maledictis configebant. Quo ita conſtituto, Græci hunc uerſum his uerbis interpretantur: Hi, qui me affictant, iuſiurandi loco me excipiunt, ideſt, ut Hebræi quoque aſſerunt, his me malis affecerunt, ut illis hominibus ego in exſecrationis locum ſubeam. hanc enim iuſiurandi formam obſeruant: Si uerum non dico, iſtius miſerrimi hominis condicionem ego perferam. Illud autem eſt animaduertendum, quod uerbum הלל Halal, non ſolum Laudare, ut interpretes uerterunt, ſed in Pohel, ut Hebræi uocant, Inſanire potius ſignificat. quare hunc uerſum ex Hebræo ita Latine reddere poſſemus, Inſanientes in me per me iurabant.

Pſalmus 103.

E*Xtendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.*) Nomen Hebræum יריעה Ieribah, quo Dauid utitur, Cortinam ſignificat: ex pluribus autem cortinis, ſibi inuicem coniunctis, tabernaculum fiebat: quæ quidem ad Solis ardorem, aquarumque uim propulſandam, e caprarum pellibus parabantur, illæ præcipue, quæ ſuperiorem tabernaculi partem occupabant, ut Moſes in Leuitici libro refert. quamobrem, interpretes nomen Hebræum, Græce δέρριν, ideſt pellem, interpretantur. Cælum igitur, inſtar cortinæ, e pellibus ſutæ, fuiſſe a Deo fictum, Dauid commemorat: cuius cócauum, quibuſdam quaſi laquearibus, nubibus cótexit: Qui regis, inquit, aquis ſuperiora eius. עליות Haliot non ſolum ſuperiora, ut interpretes uerterút, ſed Cubiculum, & Cellam, ſignificat. nubes autem ita in altum euehuntur, eoque ordine diſtinguuntur, ut cellę, & cubicula, quædam ſub cæli complexu affabre facta eſſe uideátur: neque per Superiora eius eſt aliquid aliud intelligendum, niſi huius, quæ inter cælum, & terram iacet, intercapedinis pars ſuperior, quam nos ſuſpicimus, ſuaque temperatione, uitalem uim rebus omnibus cófert: in qua quidem cæli regione nubes, & imbres, coguntur, quas Hebræus eleganter Aquas nominat.

Producens fenum iumentis, & herbam ſeruituti hominum.) Vox Hebræa עשב Heſeb, qua Dauid utitur, etſi quamcumque herbam ſignificet, hoc tamen in loco illam hoc nomine putamus indicari, qua homines ueſcuntur, aut illius fructu ſuſtentantur. eam Septuaginta interpretes χλόην appellarunt. Hoc autem herbarum genus, nullum fere fructú edere ex ſe ſine cultu hominum, & curatione, poteſt. quam agricolarum curam & operam, Hominum ſeruitutem Dauid appellat: cui illa eſt propoſita merces, ut eis tellus bene

culta

Google

culta uiƈtum abunde ſuppeditet. Vocabulum uero עברה Haborat, ſeruitutem illam ſignificat, non qua ſerui dicuntur, qui libertate ſunt ſpoliati, ſed qua operam, & curationem, alicui rei impendimus. Diuino itaque munere efficitur, ut hominum opera, qua tellus colitur, (eſt illa quidem ſeruitus quædam, in quam peccato incidimus) ipſa tellus uaria fruƈtuum genera ad uitam eorum ſuſtentandam producat. Senſus igitur eſt: Tuo beneficio, o ſãƈtiſsime Domine, eam tellus fecunditatem eſt conſecuta, ut non ſolum beſtiis uiƈtum præbeat, ſed hominibus, quos peccati ab illis nefarie ſuſcepti uis in eam ſeruitutem adduxit, in qua tellurem, a cæli conſpeƈtu longius remoti, ſummo cum labore colerent, ut ipſa huio illorum operæ, & ſeruituti, fruges ferat, quibus alantur, & uiuant.

Herodij domus dux eſt eorum.) Herodium interpretes dixerũt, quam Hebræus חסידה Cheſidah, nominat. Ardeolam a Græcis Herodium dici, multi exiſtimant: Cheſidah, uero, Miluum, uel Ciconiam, eſſe, Hebræi fatentur: Paraphraſis auƈtor illis aſſentitur, qui Ciconiam eſſe putant. nam Cheſed, apud Hebræos miſericordem, & pium, ſignificat. Vnde hoc uolucrum genus Cheſidah, ob pietatem, appellatur. eximiam uero ciconiarum erga parentes pietatem Ariſtoteles refert. parentes enim ſeneƈtute confeƈtos e nido egredi minime patiuntur, eos mirifice obſeruant, & quotidianum eis uiƈtum præbent. Accedit præterea, quod altiſsimarum cedrorum paulo ante mentio facta fuerit, in quibus ciconia nidum exſtruxit, &, inſtar ducis, ceteris auibus, ad nidos conficiendos, uiam oſtendit, & eis quoddam quaſi ſignum efferet, cum in arborum cacumine nidum ſibi comparat. ἡγεῖται autem, quo uerbo interpretes utuntur, itineris ducem ſe præbere ſignificat, ꝓ quo Latinus reddidit, Dux eſt. Hebræus autem ſic uerſum hunc explanat: Ciconia abietes domus eius. Eſt autẽ Abies, ſiue ברוש Beros, apud Hebræos, cedri genus, in quibus ciconiæ nidos ſuos collocant.

Pſalmus 105.

I*Nitiati ſunt Beel phehor.*) In Numerorum libro legimus, Balam Moabitis perſuaſiſſe, ut, quãdoquidem armis Hebræorũ gentẽ a ſuis finibus pellere non potuiſſent, dolo, & fraude, illis perniciem molirentur. quod autem ille ominatus fuerat, contigit. nam Hebræi, Mohabitarum mulierum, quæ, paƈto fœdere, in caſtra uenerãt, illecebris adduƈti, impuriſsimis ſacris Beel phehor ſunt initiati. Beel autem, ſimulacrum ſignificat: Phehor uero, proprium alicuius loci nomen eſſe, uiri doƈti exiſtimant; in quo Saturnus, aut Belus pater, ſiue Beel, colebatur. Sed magis uериſimile uideri debet, Phehor illis temporibus fuiſſe, quem poſtea Latini Priapum nominarunt. פער Phahar enim apud Hebræos eſt idem, quod Aperire, & Ore hiare. unde nomen Phehor Nuditatem ſignificat. turpitudinem uero omnem Hebræi Nuditatem dicunt. quare huic Mohabitarum ſimulacro nomen Phehor iure optimo impoſuerunt; cui perditiſsimæ mulieres ſacrificia, omni impuritate pleniſsima, faciebant, ad cuius cultum Hebræos, libidine obcæcatos, pellexerunt; idque ſunt conſecutæ, ut Dei Optimi & Maximi (cuius præſentia Hebræi confirmati, Mohabitas uicerant) abſceſſu, parum abfuerit, quin penitus delerentur.

Vexatus eſt Moſes propter eos, & diſtinxit in labijs ſuis.) Ipſe Moſes in ſcriptis reliquit, Hebræos, cum per ſolitudinem iter facerent, ad Cades peruenisſe, ibiq. grauiſsima fuiſſe, ob aquarum penuriam, in Moſem, & Aharonem, ſeditione commotos. cuius ſceleris mentionem hoc in loco uir ſanƈtiſsimus facit. Si quis autem totam hãc rem attentius non conſideret, ei fortaſſe David ſacræ hiſtoriæ uidebitur repugnare. In Numerorum enim libro, Moſi, & Aharoni, Deus Optimus & Maximus perfidiam obiicit: Quia, inquit, non credidiſtis mihi. In hoc uero Pſalmo Moſes peccaſſe dicitur, quia orationem imprudenter inſtituit. Quamuis autem uiri doƈti Moſem dubitaſſe affirment, ne Deus illi populo, quas ſibi fuerat pollicitus, ob ingrati animi offenſionem, aquas ſubtraheret; idque Moſis peccatum fuiſſe aſſeuerent: nos tamen Dauidem potius ſequendum eſſe exiſtimamus, qui in orationis imprudentia illud collocat, & diſtinxit, inquit, in labijs ſuis. Quam quidem ſententiam ex ipſa hiſtoria ſacra percipimus. nam, orta populi ſeditione, Moſes, & Aharon, in tabernaculum ingreſsi ſunt, &, in terram proſtrati, preces ad Deum ardentiſsimo ſtudio effuderunt: quibus Deus ad miſericordiam adduƈtus, Moſem his uerbis alloquitur: Tolle uirgam, & congrega populũ tu, & Aharon, frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Haƈtenus eſt Dei oratio, qua ſanƈtiſsimos uiros confirmauit, &, quid agere deberent, inſtruxit: quid uero Moſes dixerit, & fecerit, uideamus. Sic autem Diuinus Scriptor hiſtoriam proſequitur: Tulit igitur Moſes uirgam, quę erat in conſpeƈtu Domini, ſicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram; dixitque eis, Audite, rebelles, & increduli, num de petra hac uobis aquam poterimus elicere? cumque eleuaſſet Moſes manum, percutiens bis uirga ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ. Hæc Moſis ad populum oratio, firmiſsimam fidem ab eo uerbis Diuinis adhibitam fuiſſe, teſtatur: quin & ſilicem percuſsit. Quid igitur ei crimini dandum erit? quia, inquiunt Hebræi ad ſilicem orationem non habuit, cum Dominus illi præcepiſſet, dicens, Loquimini ad petram. Sit hoc quidem: ſed quiddã multo grauius illi Deus ſtatim obiicit, quod acerbiſsima pœna mulƈtauit. ſic enim in hiſtoria ſacra auƈtor refert: Dixit Dominus ad Moſem, & Aharon, Quia non credidiſtis mihi, ut ſanƈtificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis: Moſes uirgam accepit, ea non dubitauit ſilicem peruertere, unde aquæ abunde emanarunt. quare ergo non credidit? quia, dum fidem Diuinis uerbis firmiſsimam adhibuiſſet, eam non ad Dei gloriam contulit,

contulit, nempe, ut, eo admirabili facinore, populum illum hortaretur, ut omnem ſalutis ſpem in Dei benignitate collocaret. propterea inquit Deus, Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me. Sed Moſes, ut auctoritatem ſuam apud homines conſtitueret, quam tunc temporis imminutam uidebat, imprudenter in illa uerba prorupit, Audite rebelles, & increduli, num de petra hac uobis aquam poterimus eijcere? Hic fuit ſanctiſsimi illius uiri lapſus: hæc imprudens illa oratio, quam Dauid hoc in uerſu cõmemorat: hoc illud perfidiæ genus, quo in beneficiis Diuinis, quaſi illorum ſimus auctores, nomen, & famam apud homines nobis parare oltimur, cum illa ad Dei gloriam, a quo acceperamus, incenſo ſtudio referre debuiſſemus.

Pſalmus 107.

HIc Pſalmus ex quinquageſimo ſexto, & quinquageſimo nono conſtat; quare ea, quæ in eo obſcuriora uidebuntur, ex illorum Pſalmorum explanatione poterunt fieri manifeſta.

Pſalmus 109.

TEcum principium in die uirtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum: ex utero ante luciferum genui te.) In libris Hebræo ſermone ſcriptis, quibus hoc tempore cum punctis Rabbinorum utimur, hunc uerſum in hanc ſententiam ſcriptum reperimus: Populus tuus uoluntarius in die fortitudinis tuæ, in ſplendoribus ſanctitatis, ex utero ab aurora tuæ natiuitatis. Si ex Hebræorum Rabbinis fueris ſciſcitatus, qui fuerit populus ille ad opus excellens tam uehementer excitatus? qui illi tam eximiæ ſanctitatis ſplendores? Dauidis Regis ſanctiſsimi laudes, & erga eum populi ſtudia commemorant, præcipue uero Abrahami inſignem pietatem, & illius fortitudinem, qua quinque reges ſuperauit, in memoriam reuocant. Maxima, inquit, hominum multitudo, inſtar roris, qui ante auroram in tellurem cadit, ad Abrahamum illa die conuenit, qua Reges illos, qui Loth captiuum ducebant, inſigni animi uirtute eſt proſecutus, & inito cum eis prœlio, glorioſam uictoriam reportauit. In ſplendoribus autem ſanctitatis ex utero, quia, cum infans trium eſſet annorum, Deum omnium rerum eſſe conditorem, optime nouit. Illa uero uerba, Ab aurora ros natiuitatis tuæ, quidam ad excellens uirtutis decus, quod in Abrahamo iam ab infantia uehementer enituit, quidam uero ad hominum multitudinem, referunt, quæ ad eum confluxit. Rorem autem natiuitatis dici, quia, dum ille infans oues paſceret, ſæpe roris copiam in agro ſenſu perceperat. Hęc Iudeos minime pudet effutire, & Dauidis mentem totis uiribus oppugnare. Ex utero, inquit ille, impij uero homines, poſtquam, inquiunt, fuit in lucem editus, & tertium ætatis annum ageret, ueri Dei notitiam eſt conſecutus. O miſeram mentis tarditatem: dum Dauidis ſenſum reſpuunt, id, quod alij multo tempore, & ſingulari ſtudio, conſequi non potuerunt, infantulo tribuunt, nullumque Scripturæ ſacræ teſtimonium afferunt, quo ſententiam ſuam confirment; iam uero illam militum manum, quã Abrahamus breuiſsimo tempore confecit, cum roris copia quam imprudenter conferunt? Ex ſuis enim Abrahamus trecentis decem & octo nõ amplius collegit; cum quo Aner, Eſcol, & Mambre, ſe coniunxerunt. Multo quidem ſapientius Septuaginta interpretes Dauidis mentem explicarunt. Cum enim præpotens ille rerum omnium princeps, qui humanam formam induit, uirtutis ſuæ infinitæ uim in hoſtis immaniſsimi tyrannide labefactanda declarauit, omnium hominum nationes ad illius imperium ſumma uolũtate, inflammato ſtudio, ſeſe applicarunt. Hunc autem gentium omnium in religione Chriſtiana conſenſum, interpretes Principatum appellarunt. Sic enim illi Hebræum Græce uerterunt [illegible] idest: Tecum Principiũ, hoc eſt principatus in die uirtutis (hoc eſt fortitudinis) tuæ. Archi enim apud Græcos, non ſolum Principium, ſed Principatum, & inſignem inter alios præſtantiam, ſignificat: quemadmodum & Principij nomen a Latinis ſcriptoribus uſurpatur. Dynamis autem, non ad mores, ſed ad id uirtutis genus pertinet, quod in præclaris facinoribus gerendis perſpicitur, & in rebus arduis maxime uerſatur. Hic autem principatus, hoc fidelium regnum, quod ſanguine ſuo Chriſtus Optimus & Maximus conſtituit, & ſtabiliuit, non eſt ſordibus coinquinatum, nec ſceleribus contaminatum, ſed in ſplendoribus ſanctorum. Quamuis enim multi, qui in eo cenſentur, flagitijs ſint affines, ſanctimoniæ tamen ſplendor in eo mirabiliter elucet, & omnium uirtutum incredibilis quædam concinnitas illud exornat, ut omnes, qui ſanæ mentis ſunt compotes, ad ſe uehementer alliciat. Sunt enim in eo diuerſi, quos Paulus commemorat, hominum ordines, officiorum diſcrimina, dignitatis gradus, ſacri, profanique diſtinctio, pacis ſtudium, mutua caritas, uirtutis laus, legis obſeruatio, Diuinæ monarchiæ ſimilitudo, quam Diuinus ſpiritus in hoc Regno inſtituit, retinendam docuit, &, quamdiu res humanæ incolumes fuerint, duraturam promiſit. Hic autem Diuinæ lucis ſplendor, multo ante, quam ille formam humanam ſumeret, priſcorum hominum mentes illuſtrauit. Ex utero igitur, antequam ſciret, ut infantes faciunt, patrem, aut matrem nuncupare, ut inquit Iſaias, Damaſci uires, illius uirtute exciſæ, ad nihilũ ſunt redactæ, & Samariæ opes ſub Aſſyriorum regis ditionem uenerunt. Diuina enim illius uis, antequam in lucem edita fuiſſet, de impiis ſupplicium ſumebat, pios uero ſingulari animi uoluptate perfundebat. nam, quemadmodum ros aridam tellurem humore ſuo ita fouet, ut ipſa ex ſe herbeſcentem eliciat uiriditatem, ſic illius in tellurem aduentus, a

Diuino

Diuino patre, ab omni ſæculorum ęternitate, prędefinitus, hominum animos Diuinis muneribus cumulabat, eo maxime tempore, quo, in ſanctiſſimæ Virginis utero, humano indutus corpore, latuit. tunc enim Diuinorum hominum afflata exitum ſunt conſecuta, & cælitum mira cum hominibus conſuetudo interceſsit. Ab aurora igitur natiuitatis tuæ, ut Hebræus ait, &, ut interpretes inquiunt, ante luciferum genui te: hoc eſt, cum adhuc in matris utero eſſes, ac ſi iam pro generis humanis ſalute admiranda facinora edidiſſes, ego, tuis meritis adductus, in homines ea beneficia contuli, quæ illi minime merebantur. Quo in loco illud ex ſecundo Pſalmo eſt in memoriam reuocandum, Ego hodie genui te; quod Diuinus Paulus, quemadmodum de Chriſto ex mortuis ſuſcitato interpretatur, ita etiam hoc in loco Dauid, Chriſti natalem, a Deo patre, antequam rerum naturas conderet, præcognitum, & prædefinitum, nobis ante oculos ponit: qui quidem iam ab initio rerum hominibus exſtitit ſalutaris, & mentibus illis cæleſtibus fuit beatæ uitæ, atque dignitatis, effectrix: ut uiri, Diuino ſpiritu afflati, ſuis ſcriptis prodiderunt.

Pſalmos 110.

M*Agna opera Domini exquiſita in omnes uoluntates eius.*) Duplex eſt cæleſtis iuſtitiæ fructus: alter, eſt Diuinæ mentis expreſſa quædam in animo iuſti ſimilitudo, dum ſe ad Diuini præſcripti normam moderatur; alter, ex illo naſcitur, Diuina ſcilicet in eum beneuolentia, & amor: iuſtos enim ipſe iuſtitię Architectus amat: ille enim, cum opera ſua diligat, iuſtitia uero omnibus illius operibus longe, multumque excellat, iuſtos quidem ſingulari, & patria, caritate complectitur: unde illud, Iuſti conſequuntur, ut omnia ad illorum gloriam a Deo dirigantur. nā, propter electos omnia condita fuiſſe, Sacra Scriptura refert. quapropter illis benigne ſemper, in optatis, in precibus, & in uotis, occurrit. ipſe enim ſpiritus, ut inquit Paulus, poſtulat pro nobis, gemitibus inenarrabilibus. Gemitus autem ſpiritus explicari non poſſunt: quia ea beneficia a Deo conſequuntur, quæ nec ſenſus umquam percepit, nec mens cogitatione complectitur. Hanc iuſtorum affluentem Diuinis muneribus condicionem Dauid hoc in loco commemorat. Magna, inquit, opera Domini. Si enim naturam uniuerſi conſideres, nihil pulchrius effingi poſſe indicabis: ſi autem ea, quæ in ſalute generis humani conſtituenda perfecit, animò euoluas, merito admirabere. hæc autem omnia, exquiſita ſunt in omnes uoluntates eius, ideſt ad eorum, qui ſunt eius, ut inquit ille, uoluntates. Vt enim iuſtorum optatis, & precibus, ſatisfaciat, multa, quæ admirationem mouent, infinita uirtute agit, & omnia in eum finem redigit, uſque adeo, ut exſpectatio creaturæ, quemadmodum Paulus inquit, reuelationem filiorum Dei exſpectet.

Pſalmus 111.

I*Vcundus homo qui miſeretur, & commodat, diſponit ſermones ſuos in iudicio.*) Qui a Septuaginta interpretibus χρηστός, ideſt Benignus, & Lenis, dicitur, merito Iucundus appellari poteſt. nihil enim benignitate iucundius, nihil lenitate ſuauius, afflictis hominibus uideri debet. Vir autem in ceteros beneuolus, &, ut Hebræus inquit, טוב Tob, hoc eſt bonus, & ſuauis, non ſolum iis, qui ærumnis afflictantur, miſerationem tribuit, ſed diſponit, ut noſter Latinus uertit, ſermones ſuos in iudicio. Eſt autem apud Hebræum, uerbum כל Cul, quod Metiri ſignificat, pro quo interpretes reddiderunt, Diſponit. nec imprudenter quidem. res enim cum in finem aliquē dirigimus, & in certum ordinem reuocamus, eas rectæ rationis menſura diſpenſamus, atq. diſponimus. דבר Dabar uerò, hoc eſt uerbum, & ſermo, in ſacris Litteris, res ipſas ſæpenumero indicat: ut in Geneſeos libro ipſi interpretes ſcriptū reliquerunt: Non eſt factu Deo difficile ῥῆμα, ideſt Verbum: cum uellent ſignificare, Etſi naturæ uiribus fieri non poſſet, ut Sara, ſenio confecta, prolem gigneret, uirtuti tamen Diuinæ nulla naturæ impedimenta obſtare poſſe, quin promiſsio Diuina exitum ſuum conſequeretur. Quem locum D. Hieronymus ita uertit: Numquid Deo quidquam eſt difficile? In Euangelio quoque, eodem ſenſu, Verbum, uſurpari, eſt manifeſtum. Sermonis igitur uocabulo, ut Symmachus interpretatur, & Theodoretus explanat, res ipſæ, nempe opes, ſignificātur, quas uir benignus, momento quodam, & iudicio, diſponit, ut omnibus aliquid utilitatis impertiat.

Pſalmus 112.

L*Audate pueri Dominum.*) Nulla ætas, aut condicio, quantumuis ſit illa humilis, & abiecta, eo munere uacare debet, quod in laudibus Diuinis celebrandis perſpicitur. ab eo enim mentem accepimus, animam hauſimus, alimur, & ſuſtentamur. quare, impoſitū hoc a natura nobis munus abijcere, eſt in sūmo ſcelere ponēdum. uerum, quia iniuſtitię cum iuſtitia: & tenebris cum infinitæ lucis ſplendore, nulla eſt cōiunctio, conſentaneum eſt, ut iuſti, & probi, homines, eo maxime officio fungantur, qui omne ſtudium, & uitam, ad Dei gloriam conferunt, & ideo ſingulari quadam ratione, Serui Dei nominari poſſunt. ſemper enim in Dei uoluntatem intuentur, & ad illius ſimilitudinem ſe ipſos conformare, inflammato ſtudio, nituntur. Hos Dauid ad id muneris officium præſtandum excitat. nam uocabulum Hebræum, quo Dauid utitur, Seruos ſignificat: pro quo interpretes παῖδες reddiderunt. παῖς autem non ſolum Puer, ſed etiam Seruus, & Filius, dicitur. Accedit etiam, quod in ſacris Litteris Pueri nomen, in ea ſignificatione ſæpenumero uſurpatur: ut in Geneſis libro Lot his uerbis Angelos compellat: Obſecro, domini, declinate in domum pueri ueſtri. Et de Abrahamo idem

idem Diuinus auctor ita refert, Dixitque ad pueros ſuos, Exſpectate hic cum aſino: ego autem, & puer, illuc uſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur ad uos. Et ſexcéra alia, quæ prætermittenda eſſe duximus.

Qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo, & in terra.) Multi, qui magnum in philoſophis nomen obtinebant, cum ſummam Diuinæ mentis dignitatem animo cogitarēt, in eam opinionem lapſi ſunt, ut omnem aliarum rerum curam a Deo remouerent: quia ei minime conſentaneum eſſe exiſtimabant, qui natura tantū excelleret, illarū cura diſtineri. Multo uero ſapientius Plato, Deo, totius uniuerſitatis curationem tribuit. nā, quia excellens quædam natura ſit, & æterna, totius quidem uitij expers erit, atque bonus; & nemo bonus, id, quod molitus eſt, ope ſua deſtituit; nemo ſapiēs opus in certum aliquem finem non dirigit. ſi autem otium officio præfert, non mediocre in ſe ipſum flagitium ſuſcipit. otium enim a timiditate, uel ex officij ignoratione, naſcitur. aut enim, cum rerum ſit omnium princeps, earum moderationem ad ſe pertinere omnino neſciret; aut, ſi ſciret, timide eam fugeret, ne operæ ſuccumberet, aut certe maleuole illam negligeret. Eleganter igitur Dauid, & Diuinæ naturæ præſtantiam effert, & illius prouidentiam, qua naturas omnes moderatur, hoc uerſu celebrat. Quis inquit, ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, uel, ut Hebræus ait, quis ſicut Deus noſter ſeſe attollens, ut habitet, ideſt, ſi Maieſtatem admiratione, & hominum laude, dignam eſſe putas, Deus, quem ardenti ſtudio colimus, in cælorum omnium faſtigio domicilium ſibi collocauit. quo cum adſcendiſſe uideatur, & ualde longe a rerum naturis diſceſsiſſe, in eas tamen infinita uirtute commeat. humilia enim reſpicit in cælo, & in terra, abiicit, inquit Hebræus, ſe, ut uideat in cælo, & in terra. nam, cum ſit bonus, uitam, & ſalutem, omnibus rebus impertit, & ſe ipſum quodammodo abiicit, ut naturæ uniuerſę benigne conſulat. hic enim mundi ornatus, atque ipſi cælites, ſi cum eo comparentur, abiecti, & humiles, uidebuntur. Summa uero bonitas contineri non poteſt, quin opes ſuas effundat, quin omnia, quæ condidit in finem ſuū redigat, quin moderetur, & conſulat. quod in Chriſti Domini in terras aduentu multo clarius elucet, quā in totius uniuerſitatis molitione, conuenientia, & conſeruatione naturæ.

Pſalmus 114.

P*Lacebo Domino in terra uiuentium.*) Studiorum ſimilitudo maximam uim habet ad coniungendas amicitias. Qui autem in terra uiuentiū degunt, ſunt ij, qui Chriſti mortem imitantur, qui libidinem Cruci affixerunt, & ſpiritu Chriſti e mortuis in ueram uitam ſuſcitati, ab omni corporis contagione ſe ſe auocant, ut ſpiritu ſeruiāt; & in eis Diuinæ mentis excellens quædam ſimilitudo elucet, ut non ipſi, ſed Chriſtus in eis, ut inquit Paulus, uiuere uideatur: unde ſuauiſsima quædam inter eos, & Deum, oritur familiaritas, quæ omnium bonorū eſt effectrix. Quicumque autē in illorū numero cēſetur, Deo placet. Dilectus meus mihi, inquit illa, & ego illi. Quam felicē uitæ condicionem, non otio, non inani confidentia, conſequimur, ſed præclaris rebus geſtis, & actionibus, comparamus. quod Hebræus eleganter indicat. uerbum enim הלך Halac, pro quo Septuaginta interpretes Placere reddiderunt, Ambulare, & Proficiſci, ſignificat; & ad ſtudium ſignificandum transfertur, quo alicui rei operam nauamus, uel quo in alicuius famililiaritate uerſamur: ut de Enoch hiſtoria ſacra, eum cum Deo ambulaſſe, affirmat, quia pietati ardentiſsimo ſtudio uacauerit, & cum Deo fuerit arctiſsimo conſuetudinis uinculo coniunctus. Hebræus igitur ſic hunc uerſum explanat. Ambulabo in conſpectu Domini in terris uiuentium. ideſt, in terra eorum, qui uita fruuntur. non uirtuti otium pręfertur, non inſolens confidentia omne officij genus reſpuit, non decoris uim, & dignitatem, labe factat, ſed in ea animum meum ad decus, & honeſtatem, excitabo, uitam ad Diuinæ uoluntatis normam moderabor. in conſpectu enim Domini ambulabo, qui uirtutis ſtudium in pijs hominibus Diuinis muneribus auget, & benigne amplectitur.

Pſalmus 115.

E*Go dixi in exceſſu meo.*) Quid ſit iſte Exceſſus, in Pſalmo trigeſimo explicuimus.

Calicem ſalutaris accipiam.) Illud eſt Septuaginta interpretibus ualde familiare, ut pro uoce Hebræa, quę Salutem, & Opem, ſignificat, Græce σωτήριον ubique reddant, quam noſter Latinus Salutare uertit. Calicē igitur multiplicis ſalutis, & opis ſibi allatæ, Dauid ſe libaturum affirmat. Quod autē ſit hoc ſacrificij genus, non omnino conſtat. Hebræi doctiores in ea ſunt opinione, ut exiſtiment, fuiſſe in more poſitum, ut pij homines, ob accepta a Deo beneficia, conuiuia agerent. Quem gratiarum agendarum morem, & inſtitutum, a Dauide hoc in loco commemorari, putant. Hanc illorum opinionem non omnino contemnimus. eam enim uiri docti, & pij, amplectuntur. Nec deſunt ex antiquis Patribus, qui putent, Calicis uocabulo Mortem ſignificari. quam quicumque pro religione obire non dubitat, ſanctiſsimum Deo ſacrificium offert. Verum multo magis conueniens uideri debet, ut hac oratione uir ſanctus illa ſacrificia a ſe facienda fore aſſerat, quæ in gratiarum actionem lex Diuina inſtituit. quæ enim uouerat, ſe in atrio domus Domini ſoluturum pollicetur. Calicis autem uox multis, atque diuerſis, modis in Litteris ſacris uſurpatur. Calix, inquit, meus inebrians, quam præclarus eſt: &, Spiritus procellarū pars calicis eorum: &, Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Et alia ſexcenta: ex quibus, huius uocis quam pulchræ ſint translationes, eſt ualde perſpicuum. Quamobrem merito erit exiſtimandum, Calicem ſalutis hoc in loco illud ſa-

crificium

crificium appellari lege ſanctum,quo gratiæ pro beneficiis acceptis Deo agebantur, & ſanctiſsimum Chriſti ſacrificium,pro generis humani ſalute oblatum,ſignificabat, cuius repræſentati one Dauid, quem ſpiritus Chriſti Diuinis muneribus cumularat,ardenti ſtudio litabat.

Pſalmus 117.

D*E tribulatione inuocaui Dominum,& exaudiuit me in latitudine Dominus.*)Elegãter Hebreus uerbis oppoſitis utitur. Sic enim inquit,In המצר Hamezar inuocaui Dominum, & in במרחב Merchab exaudiuit me Dominus. Mezar autem, locum anguſtum ſignificat,qui utrimque ualde ſit compreſſus,& intercluſus. Merchab uero, amplã loci latitudinem deſignat, per quam libere uagari poſsis. Dauid igitur,Cum in ſummas, inquit, eſſem anguſtias adductus, Dominum inclamaui,qui preces meas benigne audiuit,& me in locum latiſsimum deduxit, ubi nullæ malorum acerbitates me circumuentum opprimunt, ſed ſuauiſsima libertate fruor.

O Domine, ſaluum me fac.) Alicuius librarij imperitia factum fuit, ut hunc uerſum apud Latinum aliter, quam in libris Græcis ſit ſcriptus, legamus,& cum Hebræo minime conueniat. librarius enim,ut ſenſum, quem probauerat, clarius ederet,illud Me addidit, cũ apud Hebręum, & Græcum,ſic ſe habeat, Domine,ſaluum fac,ut illi Regno,cuius laudes Dauid prædicabat, incolumitatem, & ſempiternam felicitatem, precetur: etſi Theodoretus, quemadmodum Latinus uertit,legiſſe uideatur.

Conſtituite diem ſollemnem in condenſis uſque ad cornu altaris.) Oratio Hebræa uariæ, & multiplicis,eſt hoc in loco ſententiæ. nam uerbum אסר Aſar,pro quo interpretes, Conſtituite, reddiderunt,Ligare ſignificat; & uocabulum חג Chag, pro diei feſti celebritate,& agno, in ſacris Litteris uſurpatur, עבות Habot autem, quod interpretes Condenſa uerterunt, funem, ſiue opus e funibus extructum, & arboris ramos, naturæ ui,uel hominum induſtria, inter ſeſe innexos,ſignificat. quamobrem uiri docti,de huius uerſus ſententia,quid ſit iudicandum, diuerſe ſentiunt. quidam enim exiſtimant, hac oratione homines a Dauide excitari, ut uictimas Deo immolent. ſic enim ex Hebræo Latine uertunt, Ligate agnum funibus ad cornu altaris. Alij autem in ea fuerunt opinione, ut exiſtimarent, Dauidem hortari, ut fideles ſummæ lætitiæ ſignificationem darent, & diem feſtum ſingulari cum gaudio celebrarent. quemadmodum Septuaginta interpretes arbitrati ſunt, qui ſic uerſum hunc explicant: Conſtituite diem ſollemnem in condenſis uſque ad cornu altaris. In condenſis autem, ideſt, in maxima hominum frequentia, ut Theodoretus putauit. Sed multo ſapientius Diuus Hieronymus, Frequentate,inquit,ſollennitatem in frondoſis, uſque ad cornu altaris. Vtramque expoſitionem auctor in Paraphraſi ſua amplectitur,quia utraque Hebræo conuenit, & ad diem feſtum tabernaculorum hæc uerba ita referenda putauit, ut ad ueram animi libertatem Dauid potius reſpiceret, quam ad illam, in quam gens Hebræorum a Deo ex Aegyptiorum ſeruitute fuerat uindicata. Hunc autem diem feſtum Moſes in Leuitici libro his uerbis ſancit: A quinctodecimo die menſis huius ſeptimi erunt feriæ tabernaculorum. Et, paucis interiectis, adiungit, Sumetiſque uobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo ueſtro.

Pſalmus 118.

B*Eati, qui ſcrutantur teſtimonia eius.*) Verbum נצר, quod interpretes Scrutari, & Exquirere, hoc in Pſalmo ſunt interpretati, apud Hebræos Cuſtodire, & Obſeruare, ſignificat. nec quidem interpretum mens ab Hebræo diſsidet, quia principium obtinendæ ſapientiæ, ut docet Salomon, in eo ſtudio maxime conſiſtit, quo eam exquirimus, & illam rebus omnibus præferimus. quod ſi in homine uiget, numquam poterunt ab eo illius monita, & præcepta, contemni. ubi autem ſapientia dominatur, & regit, omnia ſunt ſanctiſsimo legis uinculo inter ſe connexa, & deuincta. beata igitur uita, quæ tota ex ſapientia pendet, non in præceptoum Diuiuorum curioſa inueſtigatione, ſed in illorum ſingulari obſeruatione, uerſatur. non enim ulla ratione alia ueræ ſapientiæ laudem comparamus, niſi cum Dei ſimilitudinem, quantum fas eſt, imitari nitimur, & illius gratiam obtinere omni ſtudio contendimus. nam uirtus, & ſapientia, ut ait Plato, Diuino munere a Deo tribuitur, & ſapientes ſunt Deo ſimiles, a quo ſingulari amore diliguntur. hoc autem cum Deo amicitiæ fœdus, Chriſti ſanguine ſanctum, non mentis acumine, non opibus, ſed obœdientia, ſeruatur. Vos, inquit ille, amici mei eritis, ſi feceritis, quæ præcipio uobis. Et Ioannes aſſerit, eum, qui Diuinis iuſsis non obtemperat, & Deum a ſe cognoſci dicit, mendacij crimine impudenter eſſe alligatum. Soli ergo beati dicendi ſunt illi, qui ad legis Diuinæ normam uitam moderantur. Beati, inquit Hebræus, qui cuſtodiunt teſtimonia eius, & in toto corde exquirunt eum.

Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuę.) Laudes tuas, inqt Hebræus, prædicabo in ישר לבב Ieſſer lebab, ideſt, in rectitudine, probitate, & æquitate cordis. hæc eſt enim uoci Ieſſer ſententia ſubiecta, pro quã Septuaginta interpretes Εὐθύτητι reddiderunt, quod cum Hebręo ualde cõuenit. hanc uero ſententiã noſter Latinus ut explicaret, dixit, In directione cordis. Nemo autẽ eo animi ſtudio laudes

Diuinas effert, quod recta ratio poſtulat, quod animus rectus,& integer,in rebus Diuinis adhibere debet,quod ipſa æquitas, quæ inter Deum, & hominem,ſeruari debet,uehementer exigit,niſi prius ſe a corporis contagione longe ſeuocet,& Diuinarum rerum amore flagret. quæ quidem mentis affectio, non mediocris eſt iuſtitiæ, & rectitudinis,laus. omnis autem iuſtitiæ ſplendor a Deo proficiſcitur. quamobrem ſapienter Dauid, ſe, ut pium hominem decebat, inflammato ſtudio laudes Diuinas celebraturũ affirmat, quia Diuinotum præceptorum fuerit diſciplina inſtructus. ex ea enim omnis probitas, & æquitas. atque religio,emanat,quæ hominum animos cõfirmat,& ſtabilit,ut terrena pro nihilo putent, cæleſtia ſuſpiciant, & in Dei laudibus celebrandis, eo,quo debent,ſtudio uerſentur. Confitebor igitur,inquit, tibi,in directione cordis,tibi,nempe, grato animo, pio,atque ſummiſſo,gratias agam, in eo,quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ, ideſt, quia me præceptis tuis inſtituiſti,& iudiciorũ tuorum lumen menti meæ prætuliſti.

Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.) Quia ſuperius dixerat, In toto corde meo exquiſiui te, nemini dubium eſſe poterit, Dauidem hoc in loco minime precari, ut in animo ſuo iuſtitiæ Diuinæ deſiderium excitetur. Qui enim Deum omni animi ſtudio conſectabatur, illius profecto deſiderio flagrabat: quin etiam præclara illa actio ſpiritus Diuini muneribus erat exculta. Sed interpretes obſcurius deſiderij magnitudinem explicarunt, quo Dauid tenebatur, ut Dei nomẽ apud omnes ſempiternis laudibus efferretur. Concupiuit,inquiunt, anima mea deſiderare,ideſt,omne animi mei ſtudium, in tui nominis gloria amplificanda conſumitur. nihil animus meus uehementer cupit,niſi deſiderate iuſtificationes, ſi quando cupiditate conficitur: deſiderando quidem quodammodo contabeſcit,ut iuſtitiæ tuæ lumen omnibus hominibus eniteat. Quam ſententiam eleganter Hebræus his uerbis explanat: Fregit ſe anima mea;uel, contuſa, & comminuta eſt,deſiderio iuſtificationum tuarum. Qui loquendi modus,etſi apud Græcos,& Latinos, minime probetur,apud Hebręos tamen ualde excellit,&,quam ardẽs fuerit Dauidis ſtudium, quo Dei gloriam ubique illuſtrari cupiebat,oſtendit.

Statue ſerno tuo eloquium tuum in timore tuo.) Moſes,ut ipſe in ſuis ſcriptis prodidit, grauiſſima ſæpenumero oratione,Hebręis,dum in ſolitudine uerſabantur, perſuaſit,ut ardenti ſtudio Deum colerent, & illius iram perhorreſcerent. hoc enim pio timore humanæ uitæ felicitatem contineri aſſerebat;&,Dei nomine, iis, qui illius iudicia metuerent, Diuinam in rebus aduerſis opem præſto affuturam pollicebatur. quo quidem officij munere, cum ſibi mortis obeundæ tempus inſtaret, eſt præclare functus. Hac autem Moſis diſciplina Dauid ad Dei cultum inſtructiſſimus, ut eam ſibi opem afferat, Deum precatur,quam illius iudicia metuentibus ſe allaturum pollicitus fuerat. promiſſionem uero illam, Eloquium in timore Diuino appellat. Sic autem Hebræus Latine uerti potuiſſet. Statue ſeruo tuo eloquium timori tuo,hoc eſt, promiſſionis fidem, quam pio timori quodammodo dediſti,fore,ut,qui illo uitam ſuam moderarẽtur, tui numinis præſentia ſtabiliti, & Diuinis eſſent muneribus cumulati,in meis malis ſerua, atque eã libera. ſum enim inter illos cenſendus, qui iudicia tua metuunt. Hæc expoſitio cum ſequenti oratione ualde congruit. Quam promiſſionem piis hominibus factam,interpretes,Eloquium in timorem tuum,dixerunt, noſter autem Latinus Eloquium in timore tuo appellauit. Quamuis alij aliter explicent.

Bonitatem,& diſciplinam,& ſcientiam doce me.) Quia benigne ſatis a Deo conſultum ſibi fuiſſe dixerat,nunc, ut tantæ benignitatis ſuauitatem intelligentia complecti, & ſenſu poſſit quodammodo percipere, eam ſibi mentem a Deo tribui, enixe poſtulat, qua illud conſequi poſſit. inde enim hominis cum Deo ſumma coniunctio, & ueræ ſapientiæ laus, proficiſcitur. nam, qui benignitatem Diuinam attentius conſiderat, neceſſe eſt, ut illius amore uehementer flagret, &, Diuinæ conſuetudinis iucunditate perfuſus,quã futiles,& inanes, ſint ceteræ uoluptates, manifeſte perſpiciat,eaſque pro nihilo ducat. quo in iudicio omnis uera diſciplina, atque ſcientia, ad uitæ moderationem continetur. Bonitatem igitur,inquit Dauid,& diſciplinam,& ſcientiam, doce me. Hebræi aliqui bonum ſermonem, & intelligentiam, interpretantur; quidam uero ex noſtris hominibus, Diſciplinæ uocabulo, Diuinam in noſtra ſcelera animaduerſionem ſignificari putant. ex ea enim ſcientia oritur,cum reſipiſcimus, &, optimi parentis monitis, ad uirtutis ſtudium ducimur. Verum טעם Taham, pro quo interpretes Diſciplinam reddiderunt, apud Hebræos pro Sapore uſurpatur. Ciborum autem genera, quia ſapore inter inter ſe differunt, & de illis iudicium facimus, eleganter ad iudicium,& diſciplinam,ſignificandã transferuntur. Si ergo ſententiam, quæ huic nomini proprie eſt ſubiecta,uelimus amplecti, in ea erimus opinione, quæ aſſerit, Dauidem ſummis precibus a Deo poſtulare,primum,ut eius bonitatis immenſitatem,ut homini fas eſt, ſibi liceat intueri;deinde,illius ſuauitatis ſenſu perfundi,quæ quidẽ animum humanum ad ſeita rapit, ut eum a corporis contagione ſeuocet, in quo maximarum rerum diſciplina conſiſtit: primum enim hominem inſtituit,ut,carnis illecebris ſpretis, ei mortem afferat, & mortis commentationem, in qua Plato ueræ ſapientiæ laudem ponebat, aſſequatur,&,ut inquit Paulus,ſpiritu uiuat. ex hac gratiæ Diuinæ iucunditate, quæ optima eſt animi diſciplina,Diuinarum rerum ſcientiam homo delibatam habet,qua poſtremum Dauid a Deo inſtrui obnixe contendit.

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes.) Septuaginta interpretes ex Hebræo Ἀδολεσχία uerterunt; pro quo noſter Latinus Fabulationes reddidit. Eſt autẽ illorũ hęc huius orationis expoſitio:

Scelerati

Scelerati homines, ut in meam perniciem, nominis mei odium concitarent, ſumma ſunt uſi dicendi licentia, & incredibilli loquacitate maledictis me affixerunt. Vox enim Græca Loquacitatem ſignificat. Sic autem hunc uerſum illos fuiſſe interpretatos, uiri docti exiſtimant; quia uox Hebræa, שיחות, qua Dauid hoc in loco utitur, diuerſis ſolet punctis notari. Si autem primæ litteræ dextrum cornu puncto ſignetur, ut in noſtris libris notatum reperimus, & Hebræi omnes hoc in uerſu legendum eſſe aſſerunt, Foueam ſignificat: quam lectionem uerbum, quod antecedit, כרו Caru, ualde confirmat: ab Hebræis enim pro Fodere uſurpatur. ut uerſus ita Latine uerti potuiſſet: Foderunt mihi foueas. Si uero ſiniſtrum litteræ cornu puncto notetur, quemadmodum interpretes legiſſe uidentur, Sermonem, ſiue Confabulationes, ſignificat. Eſt autem alterutra lectio, optima alterius explicatio. Qui enim calumnijs perniciem alteri comparat, qui maledictis illius famam dilacerat, qui in omnes partes linguam uibrat, ut ei uitam eripiat, is profecto foueam exſtruit, in quam ille incidat, & obruatur; ſed non ut lex tua. hoc autem praui animi ſtudium a lege Diuina plurimum abhorret.

Anima mea in manibus meis ſemper.) Hic uerſus apud Theodoretum ita eſt ſcriptus: Anima mea in manibus tuis ſemper. Latina tamen uulgata lectio, Hebræo eſt conſentanea. Eius autem ſententia, ex illa Ieptæ oratione percipi poteſt, qua oſtendit, pro ſalute patriæ ſe mortis periculo uitam libenter obtuliſſe. Vocaui, inquit, uos, ut præberetis mihi auxiliũ, & facere noluiſtis. quod cernens, poſui animam meam in manibus meis. Simili dicendi ratione Dauid, ut ſignficet, ſe in maximis periculis uerſari, dixit, Anima mea in manibus meis. Adiungit uero, Legem tuam dilexi; ut ſignificet, nullum in rebus aduerſis præſidium a ſe comparari, niſi illud, quod in incenſo legis Diuinæ ſtudio eſſet collocatum.

Iniquos odio habui.) Vox Hebræa סעפים Schaphim, qua Dauid utitur, arboris ramos ſignificat, pro qua interpretes Iniquos reddiderunt. quia uero cogitationes, inſtar ramorum, a corde, quaſi ex ſtipite, oriuntur, & creſcunt, ad illas quoque ſignificandas eleganter transfertur. quare huic orationi diuerſæ expoſitiones adhiberi ſolent. nemini autem dubium eſſe debet, a lege Diuina, quam Moſes Hebræorum genti promulgauit, multa a Syris & a Græcis hominibus, arrepta fuiſſe, quæ in monumentis ſuis ſcripta reliquerunt. uerum, cum illorum animi terrenis rebus nimis eſſent addicti, ac ſenſuum iudicio res omnes metirentur, illa cum innumerabilibus erroribus commiſcere non dubitarunt; unde uariæ, ac diuerſæ, philoſophorum ſectę, ac diſciplinę profluxerunt, quas hoc in loco a Dauide Ramos appellari, Hebręi aſſeuerant. &, qa a lege Diuina, ſanctiſsima illarum parente, turpiter degenerarunt, a Dauide illas odio haberi. Alij autem exiſtimant, nõ quoſcumque ſceleratos homines, odio dignos, a Dauide commemorari, ſed eos, qui, inanibus cogitationibus inflati, faſtidio quodã intolerabili, reliquum hominum genus a ſe reiiciunt, & iniurijs affligant: uerum, quia inanes hæ, & uaniſsimę cogitationes sũt in cauſſa, ut homines deteſtanda in ſe ipſos flagitia committant, merito quidem uir ſanctus illas, ut totius iniquitatis effectrices, omni ſtudio fugiẽdas eſſe, duxit. Quæ ſententia uoci Hebrææ eſt ſubiecta; & eam Theodoretus, & Paraphraſis auctor, amplectitur.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terrę.) Auctor ille ſacer libri, qui Salomonis ſapientia inſcribitur, cum illarum gentium, quæ tellurem illam incolebant, quæ poſtea ſub Hebræorum ditionem redacta fuit, impietatem, & ſcelera, commemoraſſet, & Dei erga illas benignitatem extuliſſet, orationem ita inſtituit: Cum ergo das nobis diſciplinam, inimicos noſtros multipliciter flagellas, ut bonitatem cogitemus iudicantes. dũ enim in illas Deus Optimus & Maximus primũ ueſpas emiſit, quamuis eas uno temporis momento in nihilum redigere potuiſſet, ſuos ad benignitatem inſtituit; poſtea autem, cum illas omnino deleuit, ad iudicij Diuini metum ſuos excitauit. Diuina eſt enim hęc animorum inſtitutio, quam ueræ ſapientiæ ſplendor conſequitur. Hac Dauid ſe fuiſſe imbutum aſſerit: Spreuiſti, inquit ille, omnes diſcedentes a iudiciis tuis, quia iniuſta cogitatio eorum: præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi teſtimonia tua: confige timore tuo carnes meas. Diuinam in ſceleratos animaduerſionem primũ commemorat; deinde, ſi interpretum explanationẽ ſequamur, ex illorum infelici exitu in eam ſe opinionem deueniſſe affirmat, ut omnes peccatores dementiſsimos exiſtimaret. Hebræus tamen eleganter inquit, Spreuiſti omnes diſcedentes a iudicijs tuis, quia iniuſta cogitatio eorum, ut ſcorias ceſſare feciſti omnes peccatores terrę. Sunt enim flagitioſi homines quædam generis humani ſcorię, quæ, piis hominibus, quaſi auro, permixtæ, cum opportunũ eſt, iudicio Diuino tolluntur. eſt enim genus hominum, ad Diuinitatem quandam natum, & inſtitutum. Adiungit poſtea Diuinus uates, Ideo dilexi teſtimonia tua: nẽpe, quia, dum in impios animaduertis, maximas benignitatis partes geris; dum punis, miros tui amores excitas: nam impios, & ſceleratos, de officio ſæpe admones, & ad uirtutis ſtudium hortaris; eoſdem, nimium ſuę ſententiæ, & ſceleris, obſtinatos, non ſtatim capite damnas, ſed leuiora eis ſupplicia imponis, ſi forte reſipiſcant. quia uero es totius iuſtitiæ parens, eos, qui ad meliorem mentem, nulla ratione, redire uolunt, labefactas: quare ſimul, & tui amorem in animo meo concitaſti; & contremuit, ut inquit Hebræus, timore tuo caro mea; &, ut interpretes uerterunt, configi timore tuo carnes meas. a iudicijs enim tuis timui: nam iuſti hominis uita, Diuinæ bonitatis amore, & iudicij ſanctiſsimi metu, temperatur. Quam mode andæ uitæ diſciplinam Dauid e iudiciorum Diuinorum ſanctitate hauſit, & his uerſibus, ad ſempiternam omnium ſæculorum memoriam, conſignauit.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar.) Quare legem Diuinam Dauid auro, & ingentis pretij gemmis, prætulerit, oſtendit. Eſt autem homo, ut inquit Plato, Diuinum animal, qui Diuina ſuſpiciat, & iuſtitiam colat, ut conditoris ſui ſimilitudinem conſequatut. Is autem, ſi naturæ ſuæ dignitatem tueatur, uitam ita moderabitur, ut numquam a recta ratione diſcedat, in qua omnis Diuinæ mentis ſimilitudo mirabiliter elucet. Recta autem ratio, eſt Diuina lex, quam ille rerum omnium cõditor iam ab initio rerum in humana natura inſeuit, & poſtea, lege ſcripta, illuſtrauit, &, Euangelij tempore, Diuinis muneribus ornauit. Hæc cum ſit hominis natura, qui eam non omnino exſuit, legem Diuinam rebus omnibus anteponet, quia ea Diuino ſplendore mentem colluſtrat, & in finem dirigit, quẽ omnes natura appetimus; nempe, quia Diuinæ naturæ compotes nns qundammodo efficit. Dilexi, inquit uir ſanctus, mandata tua ſuper aurum, & ropation. Si ab eo quæras, quid in cauſſa fuerit, ut legem Diuinam tanti faceret: ſapienter quidem reſpondebit, Propterea ad omnia mandata tua dirigebat, ideſt, quia cum præceptis tuis me conſormabam, in co mmuni uitæ ſocietate animi mei integritatem retinebam. nulla enim eſt lex, a te nobis tradita, quæ iuſtitiæ Diuinæ ſplendore non colluceat. Siue igitur ad naturæ legem mentis oculos conuertebam, ſiue ad ſcriptam, & ad Euangelij doctrinãm, reſpiciebam, cum ad nmnia denique præcepta tua, ſiue hæc, ſiue illa ſint, quæ, cum opportunum fuerit, promulgabis, actiones meas referebam; ego quidem dirigebar, nullis ſcilicet inſipientię tenebris obcęcatus, a rectę rationis nia me ſeuocabã, ſed recta uia ad tui ſimilitudinem, cuius deſiderio, natura duce, animus meus flagrat, deducebar. quamobrem illam npibus omnibus, atque diuitiis, antetuli, & comparandarum diuitiarũ rationes, & uias, quæ cum lege tua pugnant, odio habui. illæ enim inanes, & ſallaces, ſunr. iuſſa autem tua mentem ſtabilinnt, ueras opes conferunt, & nns immortales reddunt, quia, ut Hebræi explicant, illa rectiſsima ſunt.

Principium uerborum tuorum ueritas.) Nulla promiſsio, nulla oratio, nullum denique uerbũ, a mente Dinina proficiſcitut, quod firmiſsima fide nnn ſit ſtabilitum. ea enim, quæ pollicetut, cumulate perſoluir, &, quæ hominibus præcipit, totius ueritatis decus, & honeſtatẽ, in ſe cnntinent. Principium igitur nerborum tuorum Veritas, ideſt, ut quidam uir doctus aſſerit, illa, quæ primum Abrahamo Deus promiſerat, ſumma fide præſtitit. nam Principiũ uerbnrũ Dei illa promiſſa appellari exiſtimar, quę Abrahamo pollicitus fuerat. Vnx autem Hebræa ראש Roſ, qua Dauid utitut, nnn ſolũ Principium, ſed Caput, & cuiuſq. rei Summam, ſignificat. Vt ſit ſenſus: Summa uerborum tuorum, o Domine, eſt ueritas ſempiterna. nihil enim loqueris, nihil promittis, aut agis, quod ſit fallax, aut inane. ueritatis enim es ipſe origo; & eam in hominũ animis inſetis; & tuæ gratiæ tote pullulantem foues; & Diuinis muneribus auges: ad hunc finem omnia, quæ a te fuerunt parentibus noſtris promiſſa, & quę lege ſuut ſancta, dirigis, ut ſolida, & expreſſa, ueritas, quæ eſt Chriſtus, mentes noſtras illuſtret.

Pſalmus 119.

SAgitta potentis acuta cum carbonibus deſolatorijs.) Calnmnia, & maledicentia, hominum ſncietatem dirimit, de bonorum fama detrahit, atque illis uitam eripit: quantam uero rebus humanis perniciem afferat, duabus ſimilitudinibus Dauid explicat: quarum alteram ex ſagitta, quam uir præſtans uiribus ex arcu uehementer abducto emittit, alteram uero ex incenſis carbonibns, ſnmit. Eſt autem animaduertendum, nomen Hebræum, pro qun interpretes Deſnlatorium reddiderunt, pro Innipero ab Hebræis uſurpari: ut Diuus Hieronymus interpretatut. Iunipetus uero, ignis flammam uehementer excipit, eamque diu retinet. quamobrem Iuniperi carbones, merito Deſolatorij. ſuut dicti.

Incolatus meus prolongatus eſt.) Apud Hebręũ legimus, Incolatus meus, Meſech, inxta notas Rabbinorum. Fuit antem Meſech, filius Iepheth, ut hiſtoria ſacra commemorat. eam autem prouinciam, quam illius proles incolebat, Meſech, Hebræus appellat: quemadmodnm Palæſtini in ſacris Litteris Chanaam dicuntur. Quæ uero ſit hæc regin, dicta Meſech, inter uiros doctos minime conſtat. Sacra enim hiſtoria illam ſilentio præteriit, cum de filiis Noe, & de diuerſis hominum nationibns, quæ ab illis erant oriundæ, mentionem faceret: illud tamen pro comperto habemus, non eſſe Tuſciam, ut Ioſephus Iudeus alucinatur; ſed coniectura ducimur ad ſuſpicandum, eas gentes, quæ Arabibus ſunt propinquæ, a Meſech originem duxiſſe: inter quas Dauid aliquod tempus extorris deguit: uel ſuos ciues Meſech, immanes homines, Scythas, & Arabes, appellar, quia, omni humanitate exſuti, quaſi feræ truculentæ, ſibi uitam eripere conabantut. Eſt autem apud Hebræos uocabulum Maſac, quod Protrahere ſignificat. Quare interpretes nnmen Meſech ſunt interpretati, ut noſter Latinus uertit, Prolongatus eſt.

Pſalmus 121.

HIeruſalem, quæ ædificatur, ut ciuitas, cuius participatio eius in id ipſum.) Hieroſolymam, Palæſtinæ urbem, a Chaldæis fore diruendam, poſtea uero, Perſarum regum benignitate, in mediocris condicionis ſtatum reſtituendam, Dauid multo ante mente proſpexerat. uetum, cum ciuitas illa numquam potuerit antiqnum dignitatis ſuæ ſplendorem conſequi, nnn tam lætandi cauſſam Iudæis attulit, quam ſummi doloris ſenſum illorum animis inuſsit, qui priſtinnm ciuitatis florentiſsimæ ſtatum uidetant. hi enim, ut ſacra hiſtoria refert, cum nouam Hieroſolymam conſpicerent, multis cum lacry-

Digitized by Google

lacrymis, antiquam illam in memoriam reuocabant. quare Diuinus uates ad cæleſtem Hieroſolymam potius intuetur, cuius hæc terreſtris imaginem gerebat, ſed utriuſque comminiuit, ut clare, & dilucide cæleſtis illius laudes celebraret. fuerat igitur terreſtris Hieroſolyma ſolo pæne æquata: cœpit iterum ædificari, muris circumuallari, & hominum cœtu frequentari. omnis autem ciuitas ex his hominibus conſtat, qui iure ſunt deuincti, atque mutuam ſibi uiuendi commoditatem afferunt, ut ciuitas ſibi ipſi, ut refert Ariſtoteles, quæ ſunt neceſſaria, ſuppetat. Hieroſolyma ergo, quæ antea ſolitudo erat, ciuitas eſſe cœpit: cuius participatio eius in id ipſum: iã non erat uaſtitas, inopia, & calamitas, ſed ædes reficiebantur, & inuicem alterutræ ſibi coniungebantur. ſic enim Symmachus uertit: Hieruſalem, quæ ædificatur ut ciuitas, & propinquitatem habet, quod de ædibus ædificatis Theodoretus interpretatur: ſed illud potius communitatis ius his uerbis explicari puto, quo ciues adſtricti ſunt, & ciuitas ſalua, & incolumis quamdiu illud in ea uiget, permanet. nam participatio eius in id ipſum, nihil aliud eſt, quam ciuium artiſsimo fœderis uinculo coniunctio, & æqua rerum omnium ſocietas. Vtrumque ſenſum Hebræus complectitur. ſic enim inquit: Hieruſalem ædificatur ciuitas, quæ coniuncta eſt ſibi ipſi ſimul. Verum, ut diximus, nec tanta fuit Hieroſoylmæ terreſtris frequentia, nec tantus in ea iuſtitiæ cultus, ut Diuini uiri animum tot ante ſæculis ſingulari lætitia cumularet, niſi hæc cæleſtem illam Chriſti Eccleſiam expreſsiſſet, in quam omnes gentes confluent, artiſsimo caritatis uinculo inter ſe deuinctæ.

Pſalmus 125.

F*Acti ſumus ſicut conſolati.*) Illa Hebræorum ſeruitus, quam Babylone perpeſsi ſunt, omnibus fuit ærumnis cumulata, & acerbiſsimo doloris ſenſu deploranda. quamobrem, cum primum Deus Optimus & Maximus ab illorum ceruicibus iugum repulit ſeruitutis, fieri non potuit, quin ſingulari gaudio perfunderentur. Huius gaudij magnitudinem uiri docti diuerſis ſolent rationibus explicare. nam Græci aliqui, qui magnum in Theologis nomen habent, interpretes, ita hunc uerſum uertiſſe putant. Facti ſumus quam conſolati, ideſt maxima fuimus lætitia circumfuſi. Noſter autem Latinus: Facti ſumus, inquit, ſicut conſolati: maxima lætandi cauſſa fuit libertas inſperato conſtituta: uerum tantis eramus malis oppreſſi, ut, ab illis emerſi, lætitiam ore præferremus; animus autem ſeruitutis metu angebatur, quia aut libertatem illam non diu duraturam putabamus, aut inanem illam quorundam de libertate fuiſſe opinionem hominum ſermonibus peruulgatam arbitrabamur. Valde quidem eleganter, & polite, Hebræus huius uerſus ſententiam his uerbis explanat: Facti ſumus ſicut qui ſomniant. quo enim tempore minus de libertate cogitabant, Diuino munere effectum fuit, ut in libertatem uindicarentur, & inſtar eorum effecti ſunt, qui dormiunt, & in ſomnis ſe uoluptatibus uerſari putant. tantum fuit enim hoc in eos beneficium collocatum, ut in ſingularem admirationem raperentur, &, ueluti, qui ſeruitute acerbiſsima oppreſſi, ſomno correpti, ſe libertate donatos eſſe ſomniant, & ſingulari lætitia cumulantur, ita illi, dum in ipſa ſeruitute uerſarentur, ueluti in ſomniis libertatem reſpiciebant repente ſibi oblatam, & gaudio incredibili affecti lętabantur.

Qui ſeminant in lacrymis, in exſultatione metent.) Libertatem illam, in quam ex Babyloniorum ſeruitute Hebræi Diuina opera erant uindicandi, Dauid hactenus celebrauit: nunc ad futuram animorum libertatem prędicandam orationem conuertit. Duo autem in hoc uerſu Dauid commemorat: alterum eſt, eorum, qui ſementem faciunt, labor grauiſsimus: prius enim maximo cum labore, & induſtria, eſt tellus mollienda, antequam ſemen ſparſum accipiat: alterum, eſt, metentium lætitia ſingularis: nam, qui ſeminant, inquit ille, in lacrymis, eos enim aſsiduus labor uexat, curæ exedunt, ſollicitudines dilacerant: in exſultatione autem metent, laborum enim fructus capiunt, quibus uitam ſingulati cum uoluptate ſuſtentent. priſci autem uiri illi, qui de Chriſto prædixerunt, in eo totis uiribus pugnabant, ut Hebræorum gentis animos ad ſuſcipiendum Diuini uerbi ſemen præpararent, ut fidei fructus uberrimos ex illa ſatione perciperent. uerum tantum abfuit, ut gens illa exſpectatos fidei fructus ferret, ut uiros, Diuino ſpiritu afflatos, qui eos cæleſti doctrina inſtituendos ſuſceperant, immani odio perſequerentur, &, inſtar ferarum, truculenti, necarent. Eleganter Iſaias illorum ſanctorum hominum ſtatum hac oratione deſcribit. Sicut, ait, quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus a facie tua, Domine: concepimus, & quaſi parturiuimus, & peperimus ſpiritum, ſalutem non fecimus in terra: quaſi diceret, nos ſumma cum animi noſtri ſollicitudine in lucem edidimus, quod de Chriſti numine, de ſanctitate, de iuſtitiæ ſtudio, nobis ſignificaſti. hæc quaſi utero gerebamus: illa in omnium conſpectu propoſuimus: homines ad fidem, & ad pietatem, excitauimus: ſed nunc uſque, eadem, quæ antea, impietas uiget, libido graſſatur, auaritia imperat, & omnium ſcelerum genera orbem terrarum peruagantur; hæc fuit illorum ſanctorum hominum uitę condicio: ſed lætæ quidem ex illorum doctrina ſegetes pullularunt: quas etſi illi metere non potuerunt, eas tamen fruges hominibus ſunt largitæ, ut totum genus humanum ad ſempiternam uitam alerent. nam Apoſtoli eas meſſuerunt, &, incredibili animi lætitia cumulati, in horreum patris familias adduxerunt. primi enim illi euntes ibant, & flebant, mittentes

ſemina ſua, quia hunc laborum ſuorum fructum non capiebant: hi autem, qui illis ſucceſſerunt, uenientes uenient cum exſultatione, portantes manipulos ſuos. In hoc, inquit Chriſtus, eſt uerbum uerum, quia alius eſt, qui ſeminat; & alius, qui metit: ego miſi uos metere, quod uos non laboraſtis: alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiſtis.

Pſalmus 126.

S*Vrgite poſtquam ſederitis.*) Singularem animi ſollicitudinem deſcribit, qna homines rerum ſuarum ſtatum nituntur ſtabilire: ante lucem enim e lectulo excitantur, ut labores ſuſcipiant, in quibus diem conterant. Quidam hunc uerſum ita ſcribendum eſſe putant: Vanum eſt uobis ante lucem ſurgere, ſurgere poſtquam ſederitis, ideſt, fruſtra uigilatis. fruſtra quoque ea cura uos ſollicitat, quæ, cum paullulum ad corporis requietem ſederitis, uos cogit ad operam nauandam ſurgere. Hebræus eleganter inquit: Vanum eſt, uos ante lucem ſurgere, differentes, ſiue cunctantes ſedere. uerbo enim אחר Achar uates ntitur, quod Differre, & Cunctari, ſignificat: quaſi diceret, Cura ueſtra, & labor omnis, fruſtra inſumitur, cum ante lucem omni ſtudio in remp. aut in ueſtram dignitatem tuendam incumbitis, & ſero nimis corporis requietem capitis, ciboque nulla cum uoluptate ueſcimini.

Pſalmus 128.

S*Vpra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam.*) Eleganter, & uenuſte ſatis, deducta ab agricolis ſimilitudine, impiorum immanitatem, qua iuſtos opprimunt, uir ſanctus explanat. quemadmodum enim agricolæ ad ſementem faciendam prius tellurem aratro proſcindunt, & ſulcos altius imprimunt, ita impij iuſtorum uitam calumnijs ſcindunt, & maximam malorum ſeriem illis comparant, ut perniciem tandem inferant. Sic enim Hebræus ait: Supra dorſum meum arauerunt aratores, prouexerunt ſulcos. Huius orationis ſententiam interpretes prudenter quidē explicarunt: quamuis elegantiam minime retinuerint. Supra humeros, inquiunt, meos impij homines opus omni immanitate pleniſsimum perfecerunt: ęrumnis enim me acerbe opprimunt, & iniuriæ finem minime imponunt: ſed malis meis aliud quotidie noui mali genus addiderunt. illorum namque immanitas, nullis meis calamitatibus reſtingui poteſt.

Pſalmus 129.

Q*Via apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam.*) Diuerſæ ſolent huic orationi a uoſtris, & ab Hebræis, expoſitiones adhiberi. nam uulgati Latini interpretationem aliqui uiri docti immerito non probant, quia in aliquibus libris Græcis legimus: ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ideſt, propter nomen tuum: quemadmodum Theodoretus ante Auguſtinū, & Hilarium, legit, & interpretatur: Symmachus autem ex Hebræo, ut Latinus, noſter uertit, Propter legem tuam. is enim, & Septuaginta interpretes, pro תורה, uidentur legiſſe, תיר. Aquila uero, & Theodotion, ut refert Teodoretus, Hebræo magis aſſentiuntur. Sic enim ex Hebræo uerterunt: Quia apud te eſt benignitas, & propter timorē tuum. Sed D. Hieronymus, multo quidem ſapientius, Qnia, inquit, apud te propitiario eſt, cum ſis terribilis. Apud Hebræum eſt uerbum תיר, quod Timere ſignificat. Si igitur totidem uerbis Hebræum Latine reddere uelimus, ſic dicendum nobis erit: Qnia apud te eſt uenia, propterea timeris. Ex his duplicem huius uerſus explicandi rationem percipimus: altera D. Hieronymum, altera uero Hebræum auctorem habet: quarum prima aſſerit, ideo pium hominem, dum ſe flagitij ſordibus contaminatum eſſe uidet, atque Dei in ſe iram excitaſſe, firmiſsima ſpe e tantis malis Diuino pręſidio emergendi Deum ſupplicem adire: quia Deus, quamuis ſit iudex ſanctiſſimus, & prępotens rerum omnium princeps, atque nutu omnia poſsit in nihilum redigere, non tamen iram omnem in ſceleratos effundit, ſed in eos animaduerſionem differt, ut ueniam præſtet. Clamaui igitur, qnia, ut inquit Hieronymus, apud te propitiatio eſt, cum terribilis ſis. Qui alteram explicandi rationem ſequuntur, in hoc uerſu cauſſam contineri putāt, quare Deum Optimum & Maximum Dauidi, illum inclamanti, accurrere, conſentaneum eſſe uidebatur. nam, cum Deus hominem ex duabus naturis ſibi inuicem contrarijs effinxerit, menti tradidit in ſenſus imperiū, quo illos ad Diuinę mentis ſimilitudinē moderaretur. ſic enim res ipſa poſtulabat, ut, quæ multis partibus naturam corporis dignitate ſuperabat, ipſa quoque imperaret: uerum, ut fieri ſolet, ſæpenumero illa uel imperium negligenter adminiſtrat, uel a ſenſibus illud recuſatur. mens enim, in corpus immerſa, uarijs ægritudinibus, ex illius coniunctione, afficitur, & in ſcelus, quaſi ex procliui impulſa, labitur. omnis autem hæc ab officio declinatio, qua a Diuinæ mentis ſimilitud ne nos ſeuocamus, a mentis noſtræ in retinendo imperio inertia, & effrenata ſenſuum libidine, proficiſcitur. Vt igitur homo officium retineat, mens eſt ope Diuina ad imperium fulcienda, & honeſti, decorique, ſpecie ad officium excitanda, & ſenſus ſunt metu coercendi: metus autem e malis imminentibus, ut refert Ariſtoteles, oritur. pulchri uero, & honeſti, ſpecies, miros ſui amores excitat. nam, dum mentis oculos in pulchri, & honeſti, hoc eſt Dei, ſpeciem intendimus, natura duce in illam incitamur, &, caritate incenſi, illam amamus, & illa frui ardenter cupimus: unde timor ille naſcitur, quo maxime ueremur, cum ſimus ad flagitium, naturæ corruptella, propenſi, ne in amati offenſionem incurramus: hic autem timor ſemper cum amore eſt coniunctus, nec ab eo umquam, dum in tellure uerſamur, ſeparari poteſt.

quia

quia igitur Deus eſt ardenter amandus, ſingulari quoque ſollicitudine nobis cauendum erit, ne illum aliqna ratione offendamus: quod pluſquã ipſa mors erit metuẽdum: præterea, ille uitã noſtram inſtitutis, & legibus, ſanctiſsimis, tẽperauit, in quibus perpetuos malorũ omnium cruciatus ſceleratis conſtituit: quorum exſpectatio eos timore complet: hic autem timor, uiſi eum gratię adpiſcendę ſpes ſubleuaret, odiũ in Deum pareret. ſalntis enim deſperatio, in eum, qui perniciem infert, acerbiſsimum omnium odium coucitat.

Oderint, inquit ille, dum metuant.

Dum igitur ſupplicij ſempiterni metus a ſcelere reuocat, iram numinis perhorreſcimus: dum uero ueniam adipiſcendi ſpes animum erigit, flagitium deteſtamnr, ueniam poſcimus, illius numen placare ſanctiſsima religione contendimus. His poſitis, ſic erit hæc Dauidis oratio explicanda: De profundis clamaui ad te, Domine, Domiue exaudi uocem meam, fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ: ſi iniquitates obſeruaueris, Domine, Domine quis ſuſtinebit? Si enim, nobis infenſus, ita in ſcelera noſtra animaduertas, ut lenitati nullus ſit locus, & ſeueritas omnia occupet, nemo reperiri poterit, qui ſalntem ſuam non deſperet. Hanc igitur ob cauſſam ego ad te inclamo, quia apnd te propitiatio eſt, &, nt inquit Hebræus, propterea timeris, hoc eſt, ego, quamuis ſcelere contaminatus, ad te ſupplex adire non dubito: nam ita ratio poſtnlat, ut, quia tu benignus es, ita irã tuam, meo ſcelere excitatam, reformidem, ut nõ te odio habeam, neque tuum conſpectum fugiã, ſed, immenſæ benignitatis tuæ fide confirmatus, te precari uon deſiſtam. ut mihi ueniam tribuas: quam mihi a te præſtari, eſt ualde conſentaneũ. nam, ſi non parcas, uterque ille metus, qui ex numinis tui offenſa animos hominum ſollicitat, eos ad propriæ ſalutis deſperationem, & ad tui nominis odium, deducet. nemo enim teperiri poteſt, qui aliquod in ſe flagitium non committar. uocem ergo attollo, preces adhibeo, quia benignitas tua me erigit, & propterea timeris, non enim me tui numinis odium a te alienum teddit; ſed, quia timeo, ideo mirum in modum impellor, ut iram tuam precibus, & gemiribus, ex intimo corde editis, auertam. quam tui placandi rationẽ ex lege tua didicimus. quamobrem iuſti, ne te offendant, omni ſtudio laborant: animi enim tui offenſam timent; & ſcelerati, ad ueniam poſtulandam, ſupplicij metu excitantur. quare non temere ueniã peto, & firmiſsimam ſalutis conſequendæ ſpem habeo; tum, quia infinitę ſis erga homines benignitatis; tum etiam, nt interpretes inquiunt, propter legem tuam, quæ nos ita inſtituit, ut iram tuam timeamns, ut eo timore a ſcelere nos ſeuocemus, & illud ſanctiſsima teligione expiemus.

Pſalmus 131.

Sicut iurauit Domino uotum, uouit Deo Iacob.) Quo tempore Dauid hoc iuſiurandum uerisſimum iurauerit, & uoti religione ſe obſtrinxerit, ut Deo templum ædificaret, apud uiros doctos non omnino conſtat. quidam enim putant, hoc fuiſſe a Dauide uotum nũcupatum, cum in area Ornan Iebuſæi ſacrificium obtulit, ut peſtem a ſuis cinibus auerteret. eo enim in loco, ut templum a filio Salomone ędificaretur, ob accepti beneficii memoriam conſtitnit, ut auctor Diuinus in libro primo Paralipomenon commemorat. uerumtamen, quamuis tunc temporis locum Dauid elegiſſet, in quo templum cõſtrueretur, non propterea cõſeqnẽs efficitur, ut tũc iuſiurandum Deo dederit, uotumque ſuſceperit, ut illius Maieſtati templum auguſtiſsimum conderet. quod multos ante annos non a ſe, ſed a filio Salomone, fore ædificandum, Diuino oraculo perceperat. Alij igitur uerius, ni fallor, exiſtimant, Dauidem, poſtquam Sionis arcem ædificanit, & amplisſimas ædes conſtruxit, animo ſecum cogitasſe, minime ferendum eſſe, ſe in ædibus magnifice habitare, & arcam fœderis, in qua Dei numen inſidebat, ſub tabernaculo uellis ex pellibus intẽto collocatam uagari. quare eam primum e Cariath iarim, deinde e domo Obededon, in ſuam deduxiſſe, & Deo ampliſsimam, & ornatiſsimã, ædem uouiſſe, in qua arca fœderis collocaretur. quod animi ſui propoſitum cũ Nathan Propheta communicauit. Sic enim auctor Diuinus in Regum hiſtoria refert: Factum eſt autem, cum ſediſſet rex in domo ſua, & Dominus dediſſet ei requiem, undique ab inimicis ſuis, dixit ad Nathan Prophetam, Vides ne, quod ego habitem in domo cedtina, & arca Dei poſita ſit in medio pellium? dixitque Nathan ad Regem, Omne quod eſt in corde tuo uade fac, quia Dominus tecum eſt. Hæc autem uerba cum primis huius Pſalmi uerſibus mirifice congruunt. Nec quidẽ, quo minus hanc opinionem uerisſimam eſſe exiſtimemus, illud erit impedimento, quod paullo inferius Dauid aſſerit, cum inquit, Ecce audiuimus eam in Ephrata, ionenimus eam in campis ſiluæ: forte, inquiunt, erat Dauid Bethleemi, quæ Ephrata dicebatur, cũ ei Gad Propheta, perſuaſit, ut in area Ornæ Iebuſæi, uictimã Deo offerret, ne peſtis diutius in populum graſſaretur. quamobrem dixit, Audiuimus eam in Ephrata. Area autem Ornæ Iebuſæi, campus ſiluæ dicebatur. Quo in loco, quia ignis a cælo immiſſus uictimam abſumpſit, Deumque ſibi conciliauit, ideo ibi templum ædificare uouit. cnius rei comme minit, cum inquit, Innenimus eam in campis ſiluæ. Verum hi neutrum probant: immo tunc temporis, quando lues illa peſtifera plebem conficiebat, & Gad Dauidem adiit, ut ex ipſa hiſtoria ſacra colligimus, multo magis probabile uideri debet, Dauidem Hieroſolymæ fuiſſe, deinde, ut iam diximus, qui conueniebat, ut Danid ædem ſactam Deo nouetet, quam Dei nomine illi multis ante annis Nathan prędixerat, ab eo minime fore ędifican-

fican-

ficandam? potius quidem fuiſſet, exiſtimare, cum Palæſtini arcam fœderis, quam bello ceperant, ad Hebræos deducendam curarent, rumore fuiſſe peruulgatum, illam, e Betſames Bethlem, ſiue Ephratam, fore aſportandam, cum tamen, Deo ita uolente, in Vrbem Cariahiarim fuerit adducta, quæ Vrbs ſiluarum aget hoc in Pſalmo dicitur: quia Cariah apud Hebræos Vrbem ſignificat, Iarim uero ſilnas: ex quibus uocibus nomen Cariahiarim, quaſi ſiluarum urbs, conflatum fuiſſe conſtat: qua in Vrbe arca fœderis toto illo temporē fuit, donec eam Dauid inde, ut diximus, aſportauit. cuius tei mentionem in his uerſibus a Dauide fieri putamus. Accedit præterea, quod in hoc Pſalmo Dauid, flagrans animi ſui ſtudium poſtquam commemorauit, quo ædem Diuino numiui uouerat, ſtatim adiungit, Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & nou fruſtrabitur eum, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Hoc autem promiſſum Dauidi factum a Deo fuiſſe legimus, cum primum ille templi ędificandi conſilium cepit, non autem poſtea, cum in area Ornan Iebuſæi ſacrificium obtulit. quare uotum hoc a Dauide eo tempore ſuſceptum fuiſſe arbitramur, cum primum, hoſtibus ſuis undique ſublatis, magnificas ſibi ædes ædificauerat.

Viduam eius benedicens benedicam.) Interpretes, nt Diuus Hieronymus teſtatur, non χήραν, hoc eſt uiduam, ſed θήραν, hoc eſt uenationem, ex Hebræo Græce uerterunt: quemadmodum Theodoretus legit. Benedicere autem, in ſacris Litteris, pro Augere, Amplificare, & Bonis affluentem reddere, ſæpenumero uſurpatur: ut eſt illud Iacob: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, &, qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Et in libro Iobi, Dominus autem benedixit nouiſsimis Iob magis, quam principio eius. Illud autem operæ pretium erit animaduertere, priſcos illos homines uenatione ſibi uictum parare conſueuiſſe. unde apud Hebræos nomen עירה pro Venatione, & Victu, uſurpari. quamobrem Symmacbus Annonam, & Hebræi omnes Victum, illud hoc in loco interpretantur. poſtquam enim in monte Sione Deus Optimus & Maximus ſibi ſedem conſtituiſſet, maxima rerum omnium copia futura erat. nam regnum illud Salomonis in tranquilla pace fuit, ſummiſque opibus abundauit. Verum nec paxilla, nec regnum, diu durauit. mortuo enim Salomone, bellum inter Hebræos exarſit, atque minimam Regni partem Roboamus, Salomonis filius, obtinuit. decem namqne tribus Ieroboamum Regem ſibi crearunt, & templum illud in minori pretio haberi cœpit, cum Reges Iſraelis ſuos a Sione in Bethel, & Dan ad ſactificandum auerterent, donec illud a Chaldeis fuit labefactatum. quare, ſi rem attentius uelimus conſiderare, illud exploratum habebimus, Dauidem in Salomone filio, Chriſti Regnum, qui ab illius ſtirpe oriundus erat, mente proſpexiſſe, & in Sionis templo ſanctiſsimum illud Chriſti templum, in quo Deus ſempiternum ſibi domicilium collocaturus erat, fuiſſe ueneratum, unde opes Diuinæ, uictus æternitatis effectrix, pax animorum ſumma, & omnia denique bona in mentes hominum emanarent. De Sione igitur, hoc eſt, de Regno Chriſti, uir Diuinus inquit, Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, uenationem eius benedicens benedicam. Quam uero apte Venationis nomen in Eccleſiam Chriſti conueniat, paucis explicare lubet. Prudenter quidem Plato in Sophiſta, duplex uenationis genus eſſe, qua hoĩes capiuntur, aſſerit: alterum ad prædam tefert, cum ui homines in ſeruitutem adducuntur: alterum uero in perſuaſione uerſari putat. Cum igitur genus humanum acerbiſsima peccati ſeruitute eſſet oppreſſum, in paucis hominibus pietatis ſtudium uigebat, quos Chriſtus Dominus muneribus Diuinis excoluit, ut omnes homioum nationes uenatione caperent, nempe, ut eos a libidine ſeuocarent, & ab impietate ad ardentiſsimum pietatis ſtudium adducerent. Faciam uos, inquit ille, fieri piſcatores hominum. quo munere quam feliciter functi fuerint, religio Chriſtiana, in totum terrarum orbem propagata, mirifice teſtatur. Eleganter igitur Dauid, Venationem, inquit, eius benedicens benedicam. non enim gentem unam inſtituendam ſuſcipiet, ſed omnes nationes Euangelij doctrina imbuet, & a peccati tyranni deliberabit.

Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.) Animantes naturæ beneficio armatas cornibus uidemus, ut uitam ſuam tueri poſsint, perniciemq. ſibi illatam propulſare, atque adeo illam hoſti afferre. quamobrem in omnium fere gentium ſermone Cornu, pro fortitudine, & imperio, uſurpari conſueuit: ut in primo Regum hiſtoriæ libro legimus: Exaltatum eſt cornu meũ in Deo meo. Amos autem, in eos, qui Regnum, quod propriis uiribus obtinuerant, ſatis ſtabilitum eſſe putabant, ſic inuehitur: Qui dicitis, numquid nõ in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Et Micheas, Surge, inquit, tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum. Sic etiam hoc in loco Cornu Dauid, regnum illius appellatur, quod Deus Optimus & Maximus Hieroſolymis ſe producturum, ut noſter Latinus uertit, pollicetur, uel, ut Hebræus inquit, germinare faciet. Eandem uero ſententiam Dauid luculentius explicat, cum ait, Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum efflorebit ſanctificatio mea: nam lucerna ex ſe lumen effundit, Regnum autem in maximo dignitatis ſplendore uerſatur, & Rex ita ſuos debet moderari, ut illis quodammodo lumen præferat, ne a rectæ rationis uia aberrare poſsint. Optimi uero Principis, in regni gubernatione, ſapientiam, excellens quædam ſubditorum probitas, & ſanctimonia, conſequitur, quæ uerum Regiæ dignitatis decus haberi debet. quamobrem ſuper ipſum, ut interpretes uerterunt, efflorebit ſanctificatio mea: & Hebræus, Super ipſum, inquit, florebit corona eius. Illud autem eſt non mediocri conſideratione dignũ, ut uideamus, quam clare

de

de Regno Chriſti Dauid oracula fundat. Illuc, inquit, producam cornu Dauid; hoc eſt, Regnum illius opibus firmabo, & longe lateq. amplificabo; ut, cum Hieroſolymis imperij domicilium ſit collocatum, ſub illius tamen ditionem gentes plurimas ſubiungam, & , ut refert Hebræus, illic germinare faciam cornu Dauid. non enim Regnum illius aliquando labefactabitur, ſed ſemper Diuino munere uirebit, & ampliſsimis opibus erit ſtabilitum. Quod in Dauidem quam parum conueniat, auctor Diuinus in tertio Regum hiſtoriæ libro explicat. Sic enim, regnante Salomone, Ahiam Prophetam cum Ieroboamo locutum fuiſſe, refert. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Et paullo inferius adiungit: Auferam autem de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus, filio autem eius dabo tribum unam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo, & affligam ſemen Dauid, ſuper hoc, uerumtamen non cunctis diebus. Quo pacto igitur templo, quod Dauid Deo uouerat, ædificato, Regnum fuit opibus amplificatum, & Diuino robore fundatum, ſi illud e Salomonis manibus Deus Optimus Maximus eripuit? num lucernam parauit? Sed, ue omnino illa extingueretur, tribum unam Roboamo, Salomonis filio, gubernandam dedit. quid illud, Inimicos eius induam confuſione? Num Dauidis proles maximis malis uexata non fuit? Affligam, inquit Dominus, ſemen Dauid: Sanctificatio uero Diuina, & corona Salomonis, floruit? Minime quidem. eo enim tempore quo Salomon imperij gubernaculum tenuit, ipſe idolis cultum Diuinum exhibuit, & Ahias Iſraelis Regnum in Ieroboamum fore transferendum Dei iuſſu prædixit. quare Salomon Ieroboamo necem afferre conabatur. Cum igitur futuram ſibi prolem Dauid fuerit uaticinatus, quæ Hieroſolymis ſempiterni imperij fundamenta iaceret, hoc autem Salomon minime præſtiterit, ut qui Regno a patre ſuſcepto perpicem attulerit, conſequens profecto erit, ut Diuini uatis prædictio Chriſtum Optimum & Maximum, qui ex illius ſtirpe erat oriundus, ſignificauerit, qui Dauidis imperium iiſdem, quibus Solis curſus continetur, regionibus, & terminiſ, definiuit.

Pſalmus 135.

CONfitemini Deo Deorum.) Hebræi diuerſis nominibus Deum nominant, ut illius naturæ præſtantiam aliqua ex parte explicare poſsint. Cum igitur ille ſit rerum omnium prouiſor, atque moderator, eum Eloha dicunt: quod uocabulum, eius, qui alijs præeſt, dignitatem ſignificat. quod Dauid hoc in loco uſurpat, cum inquit, Confitemini Deo Deorum. Deus igitur, cui laudes ſunt ardentiſsimo ſtudio deferendæ, in alios Deos imperium exercet. Eſt enim Deus Deorum, Deorum, inquam, illorum, qui non artificis opera conſiſtunt, ſed qui Elohim quoque merito dicantur, quia dignitate excellant, & rerum curationem gerant. hi autem in duplici ſunt genere. nam eorum quidam, in corporibus incluſi, in tellure uerſantur, & ceteros homines imperio continent; alij autem, ab omni corporis contagione ſecluſi, huic uniuerſitati, quam Mundum appellamus, operam ſuam impendũt: quos Socrates apud Platonem Dęmones appellat: quorum diuerſa ſunt munera, & officia, ab illo præcellenti omnium Principe, in quandam harmoniæ admirabilem cõcinnitatem temperata, quos Diuinus Paulus Adminiſtratores ſpiritus uocat: de quorum natura longiorem orationem inſtituere hoc in loco non conuenit. Deorum igitur Deus ille eſt, cui Reges, imperij dignitate præſtantes, & Diuinæ mentes, quæ ualde uehementer regibus antecellunt, ſummiſſe obtemperant.

Pſalmus 136.

HIc Pſalmus apud Hebræum titulo caret; & interpretes, ut Theodoretus aſſerit, nullum ei titulum inſcripſerunt: ſed quorundam audacia effectum fuiſſe putat, ut ſit inſcriptus, Pſalmus Dauid propter Hieremiam. Hieremias autem, Godolia ab Iſmaele interfecto, inuitus a ſuis in Aegyptum eſt deductus. quamobrem in eum hic Pſalmus minime conueniebat, quo Dauid eorum querimonias, & luctum, commemorat, qui Babylonem in miſerrimam fuerant ſeruitutem adducti: quorum illa uox erat acerbiſsimi doloris index: Si oblitus fuero tui, Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea, citharam dextera pulſamus. Si igitur, inquiunt, aliquando Hieroſolymæ excidium, quod ſemper ante oculos noſtros obuerſatur, aut mærore fractis, aut temporis condicione omnem dolorem emollientis, aut aliqua uoluptatis ſpecie nobis deluſis, e memoria exciderit, & propterea ad malorum, quæ patimur, alleuamentum, citharam pulſare uelimus, tunc obliuioni detur dextera mea, quaſi muſicæ periti numquam fuiſſemus, dextera nullo cum artificio pulſet, & pulſandi modum longo uſu comparatum minime retineat, uel potius, ut auctor Paraphraſis inquit, omnino obſtupeſcat. Cum enim manus ſe ipſam mouere non poteſt, eam ſui ipſius quodammodo obliuio capit. gens autem Hebræa, in tantis malis conſtituta, de Edumeorum immanitate ualde uehementer querebatur. Edom enim dictus fuit Eſau, quaſi

Ruber,

Ruber, ob illud eiuſdẽ coloris ius, quod a Iacobo fratre dari ſibi poſtulauerat. Cum igitur Edumei ab Iſaac originẽ duxiſſent, nulla ſanguinis, & neceſsitudinis ratione habita, Hebræos in nihilum redigi cupiebant. Quamobrem memor eſto, Domine, inquit Dauid, filiorum Edom, in die Hieruſalem. Diei autem nomine, ærumnas, & calamitates, ſignificari, iam alio in loco explicuimus.

Pſalmus 137.

ET cantent in uijs Domini.) Quemadmodum a Latinis nomen Viæ diuerſis modis ſolet uſurpari, ita ab Hebræis nomen Darec ad diuerſa ſignificanda transfertur. nam, cum uiam, iterque, ſignificet, eo ad mores, inſtituta, & ſtudia, atque opera, alicuius indicanda, utuntur: ut Diuus Hieronymus in Geneſeos libro eſt interpretatus. Sic enim orationem illam Latine uertit, qua Rachel patrem ſuum Labã, idola quærentem, excepit: Ne iraſcatur Dñs meus, quod coram te aſſurgere nequeo, quia, iuxta conſuetudinem feminarum, nunc accidit mihi. Quo in loco apud Hebræum eſt nomen Darec, pro quo Conſuetudinem Hieronymus ſapienter reddidit. Apud Iſaiam quoque ita legimus: Noli timere, popule meus, habitator Sion, Aſſur in uirga percutiet te, & baculum ſuum leuabit ſuper te in uia Aegypti: hoc eſt, quemadmodum in Aegypto multis fuiſti ærumnis oppreſſus, ita te Aſſyrius quoque opprimet. Et paullo poſt Iſaias adiungit: Suſcitabit ſuper eum Dominus exercituum flagellum iuxta plagam Madian in petra Oreb, & uirgam ſuam ſuper mare, & leuabit eam in uia Aegypti: quaſi diceret, Eodem animi ſtudio, atque uirtute, qua Aegyptios maris fluctibus merſos interemit, Aſſyrios profligabit. Et libro Regum tertio, cum de Nadab, Iſraelis Rege, auctor, Diuinus mentionem faceret, Ambulauit, inquit, in uijs patris ſui; hoc eſt, iiſdem moribus, & inſtitutis, uitam moderabatur, quibus a patre impio fuerat imbutus. Et in Pſalmo ſeptuageſimo ſexto, Dauid, Dei admiranda facinora ſimili oratione prædicat: Deus in ſancto, hoc eſt in ſanctitate, uia tua, quis Deus magnus, ſicut Deus noſter? Sic etiam hoc in Pſalmo, dum pios ad laudes Diuinas concinendas hortatur, inquit, Et cantent in uiis Domini: illius ſcilicet ſtudium ſingulare, quo generi humano conſuluit, ſummis laudibus in cælum efferant; illius opera, quæ pro hominum libertate ſumma cum omnium admiratione edidit, eximio cum artificio modulatis uocibus cantent: illius denique inſtituta, & diſciplinam, qua hominum mores ad Diuinæ mentis ſimilitudinem inſtituit, ardenti animi ſtudio celebrent.

Pſalmus 138.

SEmitam meam, & funiculum meum, inueſtigaſti.) Vt Diuinæ prouidentiæ uim luculentius prædicaret, omnes animi humani motus Dauid commemorat, quos affirmat, antequam illi in animo gignãtur, a Deo explorate eſſe perceptos, & plane cognitos. quamobrem, Intellexiſti, inquit, cogitationes meas de longe. pro eo, quod noſter Latinus reddidit, De longe, מרחוק Merahoph inquit Hebræus. Rahoch autem, & locorum, & temporis, longinquitatem ſignificat. Cum igitur Deus in omnium rerum naturas commeet, ab eis non longe abeſt, ſed ab omnium ſæculorum æternitate, quæ eſt longinquitas immenſa, futura cognouit: deinde uates Diuinus adiũgit, Semitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti: non ſolum, quæ animo euoluo, multo ante explorata habes, ſed iter, quod in eo, & greſſus, quos figo, ante proſpexiſti, & funiculum meum inueſtigaſti. Funis nomen ad perfectionem ſignificandam e fabrorum perpendiculo transferri, uiri docti putant. Vt ſit ſenſus: Greſſus meos quam recte ego dirigam, præuidiſti: uerum, quia Dauid, poſt Semitæ mentionem, Funis commeminit, ne cogamur fateri, Dauidem parum in hoc uerſu eloquentem exſtitiſſe, quod ab illius in dicendo prudentia longe abeſt, ut, cum aſſereret, a Deo ingreſſus, ſuos fuiſſe plane perſpectos, putaret, opus ſibi eſſe oratione explicate, &, quam recte ipſe ingrederetur, illum minime latuiſſe. qui enim ingreſſus ſuos fuiſſe Deo exploratiſsimos prædicat, fruſtra addit, illi manifeſtum fuiſſe, quam recte ipſe uiam fuerit ingreſſus. Accedit præterea, quod Hebræus multo aliter hunc uerſum refert. Sic enim ait: Viam meam, & רבעי inueſtigaſti. Vocabulum Hebræum pro quadrato uſurpatur. ſed, more gentis, doctores Hebræi pro Ribezi, hoc eſt Accubatione, illud poſitũ fuiſſe arbitrantur. Vt ſit uerſiculi ſenſus: Tu uiam meã, & accubationem meã, examinaſti. Eſt enim perelegans rerum contrariarum oppoſitio. nam uiæ accubationem pulchre ſatis uates opponit. Accubationem uerò interpretes Funiculum e iunco dixerunt, ut lectum ſtratum periſtromate e iunco facto ſignificarent. eo enim ſtraguli genere gentes illę utuntur, quæ Orientis plagas incolunt.

Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis.) Nihil eſt animantibus luce iucundius; nihil tenebris magis ingratum, & acerbum: eas tamen ſcelerati homines luci præferunt, ut flagitiorum ſuorum ſordes aliqua ratione occulant, ne apud homines dedecore notentur. qua igitur animi ſollicitudine, & ſtudio, laborabunt, ſi fieri poſſet, ut Diuinę mentis adſpectum fugiant, & denſiſsimis tenebris ſcelera ſua occultent, ut ea ab illius oculis remoueant? profecto, ſi hoc illis prodeſſet, noctis caliginem in deliciis haberent, & eam clariſsimam lucem eſſe putarent. uerum mens Diuina in hominum animos penetrat, omnia proſpicit & explorate cognoſcit. Hæc eſt huius uerſus ſententia, &

tia,& uerba ſunt hoc modo diſtinguēda: Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox, quaſi illa eſſet illuminatio mea; hoc eſt, lux, qua niuimus, erit mihi in deliciis. Symmachus tamen hunc uerſum ex Hebręo Gręce hoc modo uertit: Si tenebræ me operiant, tamen nox humida me circumdabit. Quam explicandi rationem aliqui uiri docti amplectuntur: quia עדני uerbum potius eſſe putauerunt. Interpretes autem nomen exiſtimarunt: quod ſæpenumero in ſacris litteris pro Voluptate uſurpatur.

Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es.) Quam admiranda fuerit hominis fabricatio, illud unum maxime declarat, quia, poſt conditas ceterarum rerum omnium naturas, illum Deus e diuerſis rebus ita finxit, ut Diuinę mentis ſimilitudo in eo ſolo elluceret, cuius deinde proles mirando opere gignitur, & propagatur. nam, poſtquam ſemen in locis inſidet, ex eo, admirabili Diuinæ mentis ui, corpus ita effingitur, ut oſsibus, quæ commiſſuras habeant, ad artus finiendos accommodatas, ſit ſtabilitum, & neruis ſummo cum artificio adſtrictum. eorum enim implicatione toto corpore pertinente, artus continentur. huc adde uenas, & arterias, quarum multiplex natura, atque diuerſa, artificioſi operis fabricam teſtatur. ex quibus ab eodem naturæ architecto multa ſunt mirabiliter effecta. Quis ſenſuum uim, & diuerſitatem, explicare poterit? quis mentis in corpus immerſæ uim illam, qua corpus informat, & ei uitam, motum, & actionem, tribuit? quis denique intelligentiam, qua omnia complectuntur, qua ſenſus moderatur, & regit, poterit dicendo explanare? Confitebor igitur tibi, ut noſter Latinus inquit, quia terribiliter magnificatus es. nam ex hoc tanto, & tam eximio, opere, homines, ſi mentis compotes eſſe uellent, Diuinæ naturæ dignitatem, & uirtutis illius immenſitatem, perſpicere potuerunt. quod Hebræus clare, & eleganter, dixit, Laudabo, inquit, te, quia mirabilibus, ſcilicet operibus, ego admirandus exſtiti: mirabilia opera tua, anima mea cognoſcet. dixerat, Suſcepiſti me de utero matris meæ, ſtatim adiungit, Laudabo te, quia admirandus ſui; nempe, dum in locis matris meę opere admirabili me formabas, figurabas, colorabas, & animabas: in huius autem tantæ rei cognitionem, benignitate tua, ego perueni, propterea laudes tuas ſemper ardentiſsimo ſtudio prædicabo.

Imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur, dies formabuntur, & nemo in eis.) Quam uenuſte, & eleganter, uir Diuinus hominis generati incrementa deſcribit, & optimi genitoris prouidentiam ad res omnes, etiam minimas, permanantem? Imperfectum, inquit, meum uiderunt oculi tui: Septuaginta interpretes Informem fetum, ἀκατέργαστον, Rude, & Impolitum, appellarunt: pro quo Latinus Imperfectum reddidit: nec immerito: quia, antequā corpus animo ſit informatum, ſui perfectionem non eſt conſecutum. quod Hebræum nomen גלם Golem, quo Dauid hoc in loco utitur, ſignificat. quare Symmachus, & Diuus Hieronymus, uerterunt, Informem me uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Humano more loquitur. ea enim, quorum reminiſci uolumus, retinendæ memoriæ cauſſa, litteris mandamus. Omnia autem, multo ante, quam fiant, ſunt a Deo perſpecta, nec ab illius memoria poſſunt aliquando excidere. quemadmodū enim, quæ nunc fiunt, ipſe clare uidet, ſic etiam ab omni æternitate eadem explorata penitus habet. hæc autem Diuinæ mentis uis, quæ omnia complectitur, omnia coercet, omnia perſpicit, & ſcrutatur, iure optimo Liber nominari potuit, in quo nō ſolum præclaræ hominum actiones ſempiternæ memoriæ traduntur, & ſceleratorum hominum peccata, ut eis debita ſupplicia imponantur, ſcripta reperiuntur, ſed rerum etiam naturalium ſatus, ortus, & incrementa, ſempiternis ſunt monumentis conſignata. quamobrem Dauid, Omnes, inquit, hoc eſt corporis mei partes ſunt in libro ſuo ſcriptæ, dies formabuntur, temporis nempe progreſſu illæ formabuntur, incrementa ſuſcipient, uſque dum ad debitam naturæ ſuæ perfectionem, tua benignitate, perueniant, & nemo in eis, hoc eſt, ut nihil in illis deſiderari poſsit. Quo in loco illud eſt in memoriam reuocandum, apud Hebræos illud uerborum genus, quod Neutrum Latini nocant, non eſſe in uſu. quare minime mirandum eſſe, ſi interpretes, patria loquendi conſuetudine adducti, uerterunt, Nemo in eis, cum dicere plane potuiſſent, Et nihil in eis.

Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum, dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.) Ex hominis ortu, & procreatione, Diuinam genitoris mētem, nim, & benignitatem, cognoſcimus: uerum hanc illius cognitionem alia longe ſuperat; quā Dauid, in hominum piorum ſtatum intuens, acceperat. quamobrem, ſtatim, poſtquam humani corporis fabricam commemorauit, adiunxit, Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus: Quaſi diceret, Dum me ipſum conſidero, quanto fuerim artificio fictus, & informatus, in non mediocrē, o ſumme Domine, tui admirationem deuenio: ſed uis illa, qua tuos protegis, & muneribus ampliſsimis donas, multo maiori eſt admiratione digna. nam eos, qui pro nihilo ab aliis hominibus habebantur, Diuinis honoribus afficies, nec poterunt ullis hominum uiribus a tanto dignitatis gradu umquam deiici. erit enim illorum ſtatus Diuino robore firmatus. Dinumerabo eos, in eo, ſcilicet, toto animo pugnabo, ut illorum ſummam faciam: ſed fruſtra labor iſte meus erit ſumptus. nam, quod antea Abrahamo pollicitus fueras, ſingulari fide præſtabis. hi. n. qui fidem illius ſequentur, & propterea filij illius merito erunt habendi, ſtellarum inſtar, uirtutum omnium ornamentis elucebunt, & numero maris arenam ſuperabunt. Hanc expoſitionem non ſolum interpretes, ſed alij uiri docti, etiam Hebræi, huic Dauidis orationi adhibent. non enim parua, inter humani corporis in utero materno fabricationem, ortum, & incrementa, & ſanctorum

rum

rum hominum cœtus, maiores in dies progreſſus ſimilitudo exſiſtit. nam, cum gentes uariis eſſent erroribus imbutæ, in Abrahamo pietas uiguit, quæ poſtea in eos, qui ab eo originem ducebant, eſt ſumma cum laude propagata, etſi intra Palęſtinæ fines quodammodo fuerit terminata. non enim adhuc perfectionem ſuam fuerat conſecuta, quæ poſtea, Chriſti ſanctitate, & meritis, in omnes gentes peruaſit. Accedit etiam, quod nomen Hebraum רע, quo Dauid utitur, Amicum ſignificat; ut interpretes uerterunt, & Diuus Hieronymus, & Hebræi aliqui hoc in loco illud interpretantur. Verumtamen Hebræi alij, qui magnum in Rabbinis nomen habent, illud pro Voluntate, & Cogitatione, uſurpari a Dauide putant: quemadmodum ipſi interpretes, cum ſecundum huius Pſalmi uerſum ex Hebræo Græce reddiderunt, uidētur exiſtimaſſe. Sic enim inquiunt: Intellexiſti cogitationes meas. Vbi idē uocabulum reperitur, pro quo Cogitationes reddiderunt. Illud autem ſcilicet, ראש, quod Principatum ſunt interpretati, Principem, Caput, & Summam, ſignificat. quamobrem poſſemus hūc locum, quēadmodum illi uiri docti late tractant, ita explicare: ut aſſeramus, Dauidem, poſtquam Diuinam in ſui corporis informatione uim prædicauit, in eorum admirationem rapi, quæ Opt. & Max. parens in eum beneficia conferre multo antea conſtituerat. quare ſic orationem inſtituiſſe: Mihi autem nimis ſunt in pretio cogitationes tuæ, Deus: hoc eſt, Ea, quę animo deſignaſti, ut in me conferres, rara ſunt, atque præclara: (eſt autem hæc uocabulo Hebræo ſententia ſubiecta) ad quorum ſummam conficiendam, cæleſti aliqua ui mihi opus fuiſſet. Cum enim mens humana, maris arenam numerare non poſſit, quo pacto ea beneficia, quæ in me conferre conſtituiſti, recenſere potero? Illa enim, multitudine ſunt multo plura, quā arena maris. nam nō ſolum me ex humili, & abiecto, loco, in Regiæ dignitatis gradum euexiſti, ſed illum Diuino robore confirmaſti: quod quidem Regnum, in omnium ſæculorum æternitate, permanebit, illiuſque amplitudinem iiſdem, quibus Solis curſus continetur, finibus circumſcripſiſti. etſi uero nunc illud ſit Palęſtinæ terminis circumſcriptum, ab æterno tamen eſt a te prædefinitum, ut mea poſteritas, Chriſtus, inquam, Opt. & Max. omnes gentes ſub ſuo imperio contineat, a quo omnis ſanctitatis ſplendor emanat, quo mens mea illuſtratur, & illius meritis me innumeris donis, & muneribus, cumulaſti.

Si occideris Deus peccatores, uiri ſanguinum declinate a me, quia dicitis in cogitatione, accipient in uanitate ciuitates ſuas.) אם apud Hebræos, quemadmodum etiam apud Latinos uox Si, & εἰ, apud Græcos, eſt deſiderantis ſignum, ut eam Virgilius uſurpat, cum Aeneam loquentem inducit:

Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat, nemore in tanto.

Sic etiam hoc in loco Dauid, cum optimi parentis beneficia, in ſe, & in genus humanum, collocata, in memoriam reuocaret, ingrati animi ſcelus, quo impij homines ſunt adſtricti, quam acerrime uindicari exoptat. Si, inquit, occideris, Deus, peccatores. Quaſi diceret: O ſumme Domine, impios, & ingratos, homines ſupplicio afficias, & neci tradas. nihil enim eſt hac tua in illos animaduerſione exoptatius. quamobrem uiri ſanguinum, declinate a me. Hic loquendi modus Hebræis eſt ualde familiaris; ut eum, quem mortis ſupplicio dignum arbitrantur, Virū mortis appellent; & eum, qui ſanguine maxime delectatur, & in ſuorum cæde ferarum inſtar uerſatur, Virum ſanguinum uocent. quemadmodum, cum Semei, Dauidem, Abſalonis tyrannidem fugientem, contumelijs proſequeretur, Egredere, aiebat, egredere uir ſanguinum, uir Belial, ut in hiſtoria Regum auctor Diuinus refert. Immanes igitur, & crudeles, homines illos Dauid a ſe reijcit, quorum mores deſcribit, & nobis ante oculos ponit, cum inquit, Quia dicitis in cogitatione, accipient in uanitate ciuitates ſuas. Improbi enim, & flagitioſi homines, nihil non ſenſuum iudicio metiuntur; &, quod ſenſu percipiunt, id ſolum uerum eſſe putant; cetera uero omnia, quę ſenſu comprehendi non poſſunt, ut inania, & falſa, contemnunt. quare nihil altum, nihil excellens, animo concipiunt. Viri igitur ſanguinum, inquit Dauid, declinate a me, quia dicitis in cogitatione, hoc eſt, cum ueſter intellectus tellure repat, ea, quæ ſenſu apprehenditis, effutire non dubitatis, &, quæ non ſunt a ſenſibus tradita, & impreſſa, impuro ore falſa eſſe prædicatis. Eleganter uero Hebræus hūc uerſum explicat. Sic enim ait: Qui dicunt aduerſum te לכי כנ. Eſt autem nomen Hebræum, זמם, Zamam, quod Cogitationem ſignificat, & Zimah, quod, cum ab eodem principio originem ſumat, pro Flagitio mente concepto, & pro ipſa Cogitatione, qua deteſtandum aliquod ſcelus conflatur, ab Hebræis, quēadmodum hoc in loco a Dauide, uſurpatur: Aduerſum te, o Domine, inquit, impietatem mente conceptam effutire non dubitant. improbi nanque homines de Deo ita ſentiūt, ut ei hominum mores affingant, prouidentiam negent, qua omnia in ordinem redigit, & de fidei conſtantia, & benignitate illius, dubitent, qua omnibus, qui illam minime reſpuunt, ſalutem confert. Hęc autem abiectiſsimę, ſuæ mentis ſenſa uerbis explicare, & ſumma contentione prædicare, minime reformidant. qua una in re flagitioſi homines Deo ſingulare conuicium faciunt: deinde, cum ſcelerati homines ſint tanto ſceleris flagitio contaminati, omnia iura humana, & Diuina, conculcant. quare uir ſapiens adiungit, Accipient in uanitate ciuitates ſuas; hoc eſt, cum ſint in Deū impij, & ingratiſsimi, quo pacto ius communitatis, quod inter homines, natura duce, intercedit, poterunt ſeruare? Eſt enim Pietas optimus morum cuſtos, & iuris ſingulare præſidium: quā quia negligunt, accipient in uanitate ciuitates ſuas, fraudibus ſuos ciues compilant, iniurijs dilacerant, miſeram remp. reddunt. Interpretes hāc ſequuntur ſententiam. Verba autem illa, Ciuitates ſuas, apud Hebræum ſecundum notas

pun-

Digitized by Google

punctorũ, minime reperiuntur. Sic enim ille inquit: Accipiunt cum uanitate hoſtes tui. Interpretes illorum libidinem hac oratione ſignificari exiſtimarunt, qui ſuorum ciuium bona fraudibus, & ui, ad ſe auertunt. Hebræi autem, & alij uiri docti, crimen illud indicari putant, quo illorum fides, quam ſit uana, & inanis, oſtenditur. Accipiũt enim cum uanitate hoſtes tui; hoc eſt, tuum nomen uſurpant, ut iuſiurandi ſanctitate fidem ſuam hominibus perſuadeant, quod nefarie frangunt. qui autem iuſiurandum negligunt, ea, quę ſuis ciuibus, & Reip. debent, officia minime perſoluent. eſt enim iuſiurandum, ſummum inter Deum, & hominem, iuris uinculum; quo quamuis adſtrictos ſe eſſe videant, & fidem præpotenti rerum omnium Principi dediſſe, eam fallere, & peierare, pro nihilo ducunt. Duplex autẽ eſt horum hominum ſcelus: alterum, in eo maxime conſiſtit, quia, de ſanctiſsimi numinis ui, ſenſu iudicant, & ita conuicijs pleniſsimam de Deo inter ſuos orationem habent: alterum, in perfidia uerſatur: peierant enim, & fidem Deo, & hominibus, frangunt. Hæc eſt huius loci uera, ni fallor, explanatio: quam interpretes, ut explicauimus, probaſſe uidentur: &, quamuis ab Hebræo uerbis diſſentiant, ſententiam tamen retinent.

Super inimicos tuos tabeſcebam.) Verbum Hebræum קוט præter alia multa, quæ ſignificat, præcipue eſt illa ei notio ſubiecta, qua animi dolorem indicamus, quem ob alicuius ſceleris turpitudinem concipimus, quod deteſtamur, & ſupplicio uindicari cupimus. Hanc igitur offenſionem, quam uir ſanctus ex improborum uita excipiebat, interpretes, ut explicarent, ex Hebræo uerterunt: Super inimicos tuos tabeſcebam. quemadmodum in Pſalmo centeſimo decimo nono fecerunt. Quem locum D. Hieronymus reddidit: Vidi præuaricantes, & mærebam. eſt enim hoc ſanctis hominibus familiare, ut ſceleris flagitium, a quo longiſsime abhorrẽt, eis nõ mediocrem moleſtiam afferat; cum in eo totis animis pugnẽt, ut ſcelus omnino extirpetur. quare, ita, & offenſione, incenſi, in ſceleratos inuehuntur, ut illorum furorem aliqua ratione coerceãt.

Pſalmus 139.

N*E tradas me a deſiderio meo peccatori.*) Sceleratiſsimi illi homines in eo totis uiribus pugnabant, ut Dauidi perniciem inferrent. ille autem, ut ſalutem, & incolumitatem, ſuam tueretur, opem Diuinam implorabat, qua ſæpius hoſtium ſuorũ fregerat furorem. Ne igitur, inquit, tradas me peccatori a deſiderio meo: quaſi diceret: O ſumme Domine, illud a te ualde uehementer optaui, atque ſum omni contentione precatus, ut ſalus mea tibi curæ ſit, & uitam meam ab improborum hominum ore, & faucibus, ereptã ſerues. Ab hac ergo deſiderij mei exſpectatione, qua ſuſtentor, ne permittas, ut in illorum manus mactandus incidam. Hæc fuit a Septuaginta interpretibus huic loco adhibita expoſitio. Hebræus autem planius ſententiam explicat: Ne, inquit, Domine, patiaris, ut impij hominis deſideria impleantur.

Caput circuitus illorum, labor labiorum ipſorum operiet eos.) Dum improbi homines de bonorũ uita neſarie cogitant, & aliquid moliuntur calamitatis, id ſibi imprudentes comparant. Diuina enim prouidentia, quę iuſtorum ſtatum ſingulari ratione tuetur, omnia in eorum utilitatem infinita uirtute deducit; &, improborum conatus, quam ſint inanes, manifeſte declarat; ut in hominum animis uirtutis ſtudiũ, & ſceleris odiũ excitet. Hanc ſententiam Dauid hoc in loco luculenter tractat. Vbi illud eſt animaduertendũ, duplex ſceleris genus a Dauide cõmemorari, in quo hoſtes illius uerſabantur: alterũ erat iniuria, qua omnibus modis eũ de medio tollere conabãtur, quã Circuitus uocabulo ſignificari putamus: inſidijs enim, & fraudibus, iuſtũ impij circũ ſæpiũt: alterum, maledicentia, qua illius famam conuicijs dilacerabant. hanc Labiorum laborem eleganter appellat. nam iuſtis, & probis, hominibus, qui honeſtatis decus ceteris rebus anteponunt, grauiſsimam moleſtiam affert calumnia. accedit etiam conſiliorum inter ſceleratos communicatio, quæ impuro ſermone ſtabilitur. quãobrem paullo poſt uir Diuinus adiungit, Vir linguoſus non dirigetur in terra, uirum iniuſtum mala capient in interitu. Verum, quod ſit illud Circuitus caput, nominis Hebræi ראש multiplex ſignificatio, eſt in cauſſa, ut diuerſis rationibus a uiris doctis explicetur. non ſolum enim corporis humani caput, ſed hominem principẽ, atque rei alicuius ſummam, ſignificat. quare putant, a Dauide Saulem his uerbis notari, qui caput, & princeps, eorum erat, qui Dauidem acerbe nimis oppugnabant. de quo prædicit fore, ut ipſe in eas calamitates incidat, quas ei, ſummo cum ſcelere, machinabatur. Sed planius, ni fallor, Symmachus, Capitis uocabulo acerbitatẽ, & auctor Paraphraſis ſummam malorum, quibus Dauidem circumuallatum impij illi, & neſarij, homines tenebant, indicari exiſtimat. Caput igitur circuitus, hoc eſt, ſumma malorum, quæ me cingunt, & labor labiorum ipſorum, maledicentia nempe, qua in me conuicia congerunt, qua fraudes, & inſidias, deſignant, illos iuſto Dei iudicio obruent.

Pſamus 140.

P*One, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labijs meis, non declines cor meum in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis.*) Quod Hebræus Oſtium dixit, interpretes, ut planius ſententiam explanarent, Oſtium ambitus appellarunt. id enim uir ſanctus a Deo obnixe contendit, ut ſumma cum diligentia linguam illius inter officij terminos coerceat, ne petulanter aliquando moueatur. quod futurum eſſe affirmat, ſi ori illius oſtium apponatur, quod totũ illud ſpatium, quod eſt intra labia, occupet, ne uerbum ex eo ullum inconſiderate dictum poſ-

ſit effluere. eſt enim lingua, ut D. Iacobus aſſerit, maximnium malorum effectrix: qnorum duplex eſt genus: nam aliorum ſplendorem, uel omni dedecore maculat, nel in Dei numen conuicium impie facit. Ne igitur in hæc ſcelerũ deteſtanda flagitia aliquando prolabatur, uates precatur, Ne declines cor meum in uerba malitiæ; hoc eſt, cum ego nihil ardentius cupiam, quam legis tuæ norma linguam moderari, opemq. tuã minime contemnam, ſed eam tnto animo efflagitem, tuæ, o Domine, partes erunt, ut cor meum uirtute tua contineas, ne in alterius dedecus ſermonem inſtitnat: calumnia nero, & maledicentia, Verbum malitiæ iure optimo dicitur. animi enim improbitas nulla maior excogitari poteſt, es, quæ in calumnia, & maledicentia, nerſatur: deinde, adiungit, Ad excuſandas excuſariones in peccatis. quem locum Hebręus ita refert, Ad faciendum opus impium. Eſt autem Opus impinm, nel ipſa cogitatio, cum impius de Deo eum animo ſuo ea cogitat, quæ in illum minime conueniunt. quare D. Hieronymns, ex Hebræo uertit, Ad euoluendum cogitatinncs impias. quemadmodum etiam Symmachus, & Targhũ, explicarunt: nel ipſa oratio, quæ ab animn prauis opinionibus imbuto proficiſcitur, Impium opus appellatur, ut interpretes, & alij niri docti exiſtimant. Eſt autem Oratio impia, aut ſingulare in Deum connicium, mentis quodam furore prolatum, aut in ipſa ſceleris turpitudine, uerborum fuco, & ſplendore, innnluta, nirtutis ſimulatio, quæ in eo maxime pugnat, nt ſceleris cauſſam tueatur, quod in ſingulare religionis dedecus uertitur. Eam ergo mentem ſibi dari uir ſanctus precatur, ut a maledicentia uehemẽter abhorreat, & ab impuro ſermone ſit omnino alienus, ne Diuinum numen aliqno conuicij ſcelere uiolet, neque ſcelus ipſum oratione defendat, quod ſummum, & deteſtandum flagitium haberi debet. Hanc Dauidis fuiſſe, & interpretum, ſententiam, non ſolnm ex totius antecedentis orationis curſu, ſed ex ipſo uocabulo Græco, quo uſi ſunt interpretes, colligimus. προφάσεις enim, eſt, cauſſa, quam tuemur, pro qua Latinus Excuſatinnes reddidit.

Quoniam adhuc, & oratio mea in beneplacitis eorum, abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorum, audient uerba mea, quoniam potuerunt.) Omnis animi humani morbus, & ægritudo, ab inſita corruptela, qua animi uirtutes debilitatæ, ab ea, quæ inter eas, natura duce, eſſe debuerat, conſenſione traductę, a debito fine ſeuncantur, & a mentis ignoratione proficiſcitur. mens enim, ignorationis tenebris offuſis, ſapientiæ luce ſibi erepta, ubique miſere offendit. Eſt autem ignorantiæ duplex forma, atque ſpecies: altera, ſimplex, dnm mens impndens in ea, quę honeſta ſibi eſſe propoſuerat, ruit; altera, quæ ſapientiæ nomine gloriatur, cum in denſiſſimis tenebris uerſetur. illã, ex animis lenis quædam, & patria, admonitio expellit; hanc, durior quædam obiurgatio euellit, quam Doctrinam appellamus, dum argumẽtis falſæ opinionis errorem oſtendimus, & ueritatem confirmamns, & ante oculos ponimus: doctrinam uero hanc, & admonitionem, ſapienter quidem Plato, in eo, quem de Ente ſcripſit, libello, Animorum purgationem appellauit. prauis enim opinionibus expulſis, ueritatis ſplendor animos illnſtrat. cui Adulatio eſt maxime contraria. Vt enim in ſuo Gorgia ipſe totius Græciæ uir ſapientiſsimus aſſerit, uoluptatem ſibi finem Adulatio proponit. quare labentem animum minime retinet, ſed uehementius impulſum præcipitem agit. Dauid autem, poſtquã linguæ effrenatæ motum a ſe repelli obnixe a Deo poſtulauerat, iuſti hominis de nfficio ſuo admonitionem, & nbiurgationem, ad uitæ ſuæ moderationem exoptat. improbi uero adulationem exſecratur: Corripiet me, inquit, iuſtus in miſericordia, & increpabit me: inde enim animorum maximæ utilitates proueniunt. oleum autem peccatoris non impinguet, nel non franget, nt refert Hebræns, caput meum. Quare autẽ Adulationem, quam Oleum peccatoris nocat, non ſit umquam admiſſurus, rationem reddit: cum ait, Quoniam adhnc oratio mea in beneplacitis eorum; uel, ut apud Hebræum legimus, quia adhuc oratio mea propter mala eorum; &, nt uertit D. Hieronymus, Pro malitijs eorum. Omnia enim mala, quæ Dauidem tam acerbe affligebant, ei adnlatores attulerunt, qui Saulis gratiam obtinere conabantur. illins enim animum inuidia exagitatum continere minime curabant, ne in eios offenſionem laberentur; & ad perniciem ſanctiſsimo uiro inferendam hortabantur, ut ita regis animum ſibi beneuolum redderent. Quo pacto igitur adulationi apud ſe locum aliquem relinqueret, qui ab adulatoribus tanta cum immanitate nexabatur? Si ergo, ait, preces ſingulari cum contentione adhibeo, ut ab ijs malis eripiar, quibus adulatorum opera diſtineor, qun modo illorum orationi, omni fraude pleniſsimæ, aures præbebo? Oratio mea in beneplacitis eorum: hoc eſt, exſultant ſcelerati homines, dum me malis exagitant; ſibi ipſi maxime placent, dum mihi cędẽ moliuntur; propterea contentn ſtudio Deum veneror, & illos deteſtor. Verum operæ pretium erit horum hominũ condicinnem attentins conſiderare. ſibi enim ipſi exitium comparãt. abſorpti enim ſnnt iuncti petræ iudices eorum. Nomen Hebræum, סלע, Saxum, & Rupem, ſignificat. יד uero, locum. Ex Hebræo igitur poſſemus hunc uerſum Latine uertere: Præcipitent in locis ſaxoſis principes eorum: hoc eſt, libidine obcæcati, eo, qno in meã perniciem impetu feruntur, in maximas calamitates incidant; eorum inſtar, qui e rupe altiſſima, dum firme pedem putant figere, præcipites ruunt. Quam ſententiam interpretes, vt planius explicarent, eam obſcuriorem reddiderunt. Abſorpti ſunt, inqniunt, iuncti petræ principes eorum. Hanc illorum interpretationem ita explanamns: Principes illi, ſiue qui adulandi arte plurimum valent, ſiue ad quos bonorum nomen ab adulatoribus deſertur, ſaxo, vel potius rupi altiſſimæ, adhæreſcunt. eſt enim dignitatis, & condi-

cionis,

cionis,gradus ille præceps, unde in terræ uiſcera eos ille ipſe libidinis æſtus rapiet, & abſorbebit. hoc autem erit illis Diuino iudicio ſupplicium conſtitutũ. ſentient enim impij homines, quantas uires habeat pij hominis oratio. illorũ enim adulatio homunculi animum in meam perniciem excitauit, cum eſſem ab omnium præſidio deſtitutus. audient uero uerba mea, quoniã potuerunt: dum ſcilicet in eos numen Diuinum animaduerterit, perſpicient, quantum preces meę apud rerum omnium principem ualuerint. me namque de illotum impotẽtia uindicarunt, & ſanctiſsimum Dei numen,ut de illorum ſcelere uindictam ſumeret,impulerunt. Hic eſt totius adulationis exitus: hæ inuictæ pij hominis precationis uires.

Sicut craſsitudo terra erupta eſt ſuper terram,diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.) Hac ab agricolis ſimilitudine adducta, plane explicat, merito de illorum hominum immanitate ſe apud Deũ querimoniam detuliſſe. Sicut agricola, inquit Hebræus,terram uertit,atque proſcindit, diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum. Terra autem, dum aratro proſcinditur,pars illa, quæ Solis ardoribus non erat exuſta, & pinguedinem quandam præſefert, uertitur, & quodammodo foras erumpit. Quare interpretes, Sicut craſsitudo terræ,inquiunt,erupta eſt ſuper terram. Quorum uerborum ſententiam ex Paraphraſi percipies. Hæc autem admonuiſſe,non alienum fore putauimus.

Pſalmus 142.

IN *miſericordia tua diſperdes inimicos meos.*) Cũ de Deo loquimur,ut mentis noſtrę ſenſa uerbis explicemus, humani animi motus ei quoſdã tribuimus,non quia in præcellenti illius natura, ab omni licet minima mobilitatis, & inconſtantię,ſuſpicione libera,ineſſe poſsint: ſed mens humana,ex ijs,quę ſenſu percipit,in Dei cognitionem peruenire nititur. quamobrẽ, cum de Deo orationem habemus, illius miſericordiam ſummis laudibus efferimus, non quia ille miſeratione moueri poſsit, quæ eſt animi ex alterius rebus aduerſis ægritudo, ſed quia afflictis ſolatium præbet, ſupplicibus opem benigne affert, egeſtate confectis uictum abunde confert. hoc eſt enim miſericordis officium,ijs, qui in miſeria iacent,miſericordiã tribuere: quam cum a Deo in noſtris rebus adhiberi uideamus, eum Miſericordem iure optimo appellamus. Verum, cum infert necem, miſericors haberi debet? Iuſtitiæ profecto munus perſoluit, cum ſupplicium de ſceleratis ſumit. Quo pacto igitur Dauid,In miſericordia, inquit, tua diſperdes inimicos meos? Iuſtum quidem erat, immanes illos homines omni ſupplicio affici, in quorum exitio, quæ futura erat miſericordiæ laus? Viri ſapientes, in eo,qui rerum potiuntur,ut optimi principis officio fungatur, manſuetudinem, benignitatem, & miſericordiam, iracundiæ participem, uigere magnopere oportere, affirmant. Hanc autem præcellentem quandam miſericordiam appellant,quam Deo effingimus. ſi enim ſummo iure in actiones noſtras animaduerteret,quis ſempiternæ mortis ſupplicium effugeret? nihil autem eſt peccato miſerabilius: ideo miſericordiã flagitantibus benigne tribuit: aliter totum genus hominum periret; &, quos moderandos aſſumpſerat, neci traderet. Duplex eſt autẽ improborum hominum genus. quidam enim, communi humanæ naturæ condicione, in ſcelus labuntur, & concidunt; alij ita ſe flagitijs dedunt, ut nullam reſipiſcendi ſpem oſtendant; hi ſanctiſsimi iudicis miſericordiam non excitant, illis ueniam poſtulantibus acceptas offenſiones oblitterat, auxilium flagitantibus benigne occurrit. hos autem acerrime excruciat: ſceleris enim ſui obſtinati, nullum Diuinæ miſericordiæ locum relinquunt. dum igitur eos miſericors iudex, & rerum omnium ſapiẽtiſsimus moderator, ærumnis uexat,perdit, ac funditus delet, maximas miſericordiæ partes gerit,quia non ſolum ſupplicibus præſidium, & alleuamentum,affert, ſed opẽ ſceleratiſsimis, ut ſe a flagitio ſeuocent, offert: quam illi, obſtinatione efferati, reſpuunt; & ſumma cum miſericordię Diuinæ laude in ſempiternas calamitates ruunt.

Pſalmus 143.

Q*Vorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua, filiæ eorum compoſitæ circumornatæ, ut ſimilitudo templi.*) Multa fuiſſe Septuaginta interpretum ſacrarum literarum interpretationi ab alijs adiecta, D. Hieronymus, ad Sumniam ſcribens, affirmat; idque plane ex ipſa illorum librorum lectione perſpicimus. quare minime mirãndum erit, ſi hoc in loco ſcriptum reperiamus, Quorum filij, & filiæ eorum compoſitæ. Quaſi ea bona, quæ Dauid commemorat, improbitati debeantur: cum illud apud Sapientes omnino conſtet, Reſpublica bene conſtituta, ut omnibus bonis affluat, eſſe in cauſſa flagrãs uirtutis ſtudium. atque ipſe Diuinus legislator hoc uirtuti præmiũ propoſuit, cum gentem Hebræã inſtituit,& ad omne officij munus legibus inſtruxit ad hanc bene moderatæ Reip. condicionem, quæ in ciuium perditis moribus uigere non poteſt. Ad hanc Diuinæ mentis hac de re ſententiã Dauid animum conferebat, cum hanc orationẽ inſtituit, Filij noſtri, ut refert Hebræus,ſicut nouæ plantæ creſcentes, in iuuentute ſua, filiæ noſtræ ſicut anguli inciſi, ad ſimilitudinem templi. Cum igitur apud interpretes legimus, Quorum filij,& filiæ eorum, non ſunt illi intelligendi, qui fraudes ut innocentium bona ad ſe auertant, moliuntur; qui,mendacijs nixi, iudicia euertere totis uiribus conantur; qui denique in omni ſcelerum turpitudine iacent,& uolutantur; ſed eos intelligunt, qui omne ſtudium in legis Diuinæ ſtudio conſumunt. nam, ſi e Rep. ut Dauid precatur,omnis fuerit libido euulſa,& ciues fuerint inter ſe Diuinæ legis uinculo adſtricti,quis dubitat,eam fore beatam,& ſummis gloriæ ornamẽ-

tis excultam, inuictisq. opibus ſtabilitam? In tali autem Rep. optima erit educatio, & institutio filiorum, ut ijs moribus ſint imbuti, quibus florentem Reip. ſtatum conſeruent. Vt igitur plantæ, & ſurculi, arboribus inſerti, & parui arborum rami, grandeſcunt, ut ſuę ſtirpi non degenerem fructum ferant; ita eorum filij a parentibus minime degenerabunt. Filiæ vero, ut ſimilitudo templi, & magnificarum ædium anguli, qui ex maioribus lapidibus, & pulchrioribus, exſtruuntur, ut ædibus firmamento, & ornamento eſſe poſsint, uiris ſuis decori erunt, & præſtantiſsimę conſiliorum omnium adiutrices: quarum laudes luculẽter Salomon in Prouerbiorum libro proſequitur. hi autem mores, non in ſceleratorum hominum liberos conueniunt, qui, parentum doctrina inſtituti, improbitatem uirtuti longe præponunt.

Pſalmus 148.

L*Audate eum cæli cælorum, & aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt.*) Quos Cælos cælorum dicat, & quas Aquas commemoret, inter uiros doctos non parua quæſtio excitari ſolet. Quam ut explicent, multa ſingulari cum ingenij laude afferunt. Quibus omiſsis, rem ita explicandam eſſe, arbitramur. Cælum Hebræo vocabulo, שמים, appellari, quia ibi ſint aquæ, uel quia igneus candor illis inſit, Hebræi aſſerunt; ſemperq. Cælos, numquam Cælum, ut Latini nominant, ſiue Orbes cæleſtes, ſignificent. quorum motuum uiciſſitudinibus rerum generatio continetur, ſiue aeream regionem indicare uelint: illam autẽ aeris regionem, in qua nubes colliguntur, Cælum in ſacris litteris appellari, illud in primis libri Geneſis teſtimonium declarat. Moſes enim, antẽ rerum omnium naturas, cælum, terram, & aquas, ex nihilo fuiſſe a Deo conditas, enarrat: poſtea uero, cum ſingularium rerum fabricæ mentionẽ feciſſet, nec terræ, neque aquarum, quas ſtatim in principio conditas fuiſſe commemorauerat, meminit; ſecundo tamen die firmamentum fuiſſe a Deo ſtabilitum, quod aquas ſuperiores ab inferioribus diuideret, memoriæ prodidit. Cælum, & terras, Deus fuerat iam fabricatus. quod igitur firmamentũ, & cælum hoc in medio aquarum extitit, niſi ſupera illa regio, in qua nubes, in modum cæli, condenſantur, qua ſcilicet ſuperiores aquæ, altius Solis ardore euectæ, ab inferioribus ſeparantur? Hoc fortaſſe alio in loco, ſi occaſio ſe ſe offerat, planius explicabimus: illud tamen, quod in libro Iobi ſcriptum auctor Diuinus reliquit, eſt in memoriam reuocandum. Sic enim de Iobi amicis inquit: Sciſsis ueſtibus ſparſerunt puluerem ſuper caput ſuum in cælũ. Cæli quidem nomine, Intercapedinem illã, quæ inter æthera & tellurem, iacet, indicauit. Præterea, Panem cæli, ait Dauid, dedit illis. Num cibus ille, de quo uates Diuinus loquitur, e cælo, an ex media aeris regione, decidens, gentem Hebręam aluit? Num Eliam, in cælum inuectum, & igneum currum in cęlorum ſolidam naturam penetraſſe, in animum induces? Non id quidem ſacra hiſtoria affirmat; ſed, in altum euectum, a ſuorum fuiſſe conſpectu abductum. Hæc igitur aeris regio Cælum dicitur. quæ ſi cum orbibus cæleſtibus conferatur, ab eis quodammodo pendet, & ideo Cæli cælorum nuncupatur. Aquæ uero, quæ ſuper cælos ſunt, Vapores attenuati dicũtur, qui ſuperam aeris regionem capeſſunt: quas eleganter ad Dei prædicationem uates excitat, poſtquam mentes illas, quæ in cælorum omnium faſtigio domicilium habent, atque ipſa ſidera, ad idẽ officij munus perſoluendum compellauit. Sic enim rerum inter ſe ordo flagitabat.

Ego Franciſcus Peres Collado, de mandato Reuerendiſsimi Patris Bartholomæi de Miranda, Magiſtri Sacri Palatij, perlegi has Notationes in Pſalmos Hieronymi Oſorij Nepotis, iuxta Paraphraſim illuſtris admodum, & Reuerendiſsimi Hieronymi Oſorij, Epiſcopi Siluenſis: in quibus nihil inueni Catholicæ doctrinæ, aut ſinceris moribus, repugnans, multa uero ſingulari eruditione, & ſacræ ſcientiæ cognitione condita. In quorum fidem ſubſcribo, xxj. Aprilis, Anno M D XCII.

Franciſcus Peres Collado.

Imprimatur. P. Antonius Vicesg.

Imprimatur. F. Bartholomæus de Miranda, S. P. M.

ILLVSTRISS. ET SAPIENTISS. PATRI

GABRIELI PALAEOTO

S. R. E. CARDINALI

HIERONYMVS OSORIVS

N E P O S.

CVM rerum omnium ea ſit condicio, ut, breui temporis ſpatio circumſcripta, quaſi confecta ſenio, concidant, minime mirandum eſt, ſi omni præſidio urbes munitiſſimæ ita corruerint, ut illarum uix aliquod monumentum appareat. quod enim erat naturæ debitum, perſoluerunt. Illud uero eſſet omni admiratione dignum, ſi hæc noſtra condicio, temporis uiciſſitudini obnoxia, tantis opibus fulciatur, ut nulla temporis longitudo, & iniuria, eam de ſtatu dimouere poſſit. Sic enim immortalitatem quandam conſecuta fuiſſe uideretur. quod quam raro contingat, Syria, & Phœnicia, urbes, priſcis temporibus imperio, & doctrinæ opinione, florentes, breui e poſt omnium obliuione contritæ declarant. Athenæ, Corinthus, Magna Græcia in Italia, ſempiterna obliuione obrutæ, teſtantur, omnia, licet ſint ſummis opibus ſtabilita, ætate conſumi. Verum, etſi hæc rerum humanarum uarietas, & mutatio, ab ipſa natura proficiſcatur, quæ motu ſuo ſemper cietur, & agitatur, non tamen tantam uim haberet, ut eas ita labefactaret, ut etiam ex hominum memoria deleret, niſi ea fuiſſet hominum mens libidine obcæcata, ut ſapientiæ ſtudio diuitias, imperium, & gloriam, fallaci quadam uirtutis ſpecie animis blandientem, præferrent. Diuinum enim quiddam, & immortale, ſapientia continet, quod temporis diuturnitati minime cedit; adeo, ut, cum illarum gentium imperia, quæ ante Romanam Remp. floruerunt, ſint in nihilum redacta, urbes illæ, quæ tunc ſapientiæ laude præſtabant, nunc etiam ali-

quam nominis auctoritatem retineant. eos enim, qui præclaris diſciplinis animos excolunt, ab obliuionis tenebris, ſapientiæ ſplendor uindicat. quamuis enim nationes illæ numquam tam exitiales exitus haberent, ſi, eo, quo cœperant, conatu, in ſapientiæ ſtudium incumberent, quia tamen in eo ſtudio per aliquod tempus præclare ſe geſſerant, non ſunt ex hominum memoria penitus euulſæ; illarum quidem gloria, imperium, & eruditio, tenebris conticeſcit; at tamen nomen in hominum memoria uiget. Vt igitur illarum omnium fuit is ad perniciem lapſus, quia ſe ab ſtudio ſapientiæ ſeuocarunt, ita ad immortalem gloriam ſtudium ſapientiæ Bononiam euexit. Sapientiæ enim præſidia rebus omnibus antetulit, quibus ſæpta, eam iam multis ante ſæculis gloriam ſingulari uirtute eſt adepta, quam nulla umquam diuturnitas temporum, aut uarietas, non dicam exſtinguere, ſed neque aliqua ex parte ad hanc uſque ætatem deformarit. fuit enim illa ingeniorum altrix, & artium maximarum parens, neque umquam ea ſtudia, quibus floruit, ob impotentem animum, ut Rhodus, Corinthus, & Athenæ, ut nouis rebus ſtuderet, deſeruit, ſed ſapientiæ laudem, ſemel a maioribus partam, multis acceſſionibus amplificauit, ac tandem eam cumulauit, quia illis te diſciplinis inſtituit, quibus Eccleſiam Chriſti mirifice exornas, & noſtræ memoriæ es facile princeps. Non igitur mirandum eſt, ſi, Corintho, Rhodo, & Athenis, breui, poſt illam, quam fuerant gloriam conſecutæ, dirutis, Bononia per tot ſæcula & rerum geſtarum magnitudine, & doctrina, uigeat. eſt enim hæc ſapientiæ ſtudio merces conſtituta. Illud autem de ſe poterit Bononia gloriari, quod ſingulis ætatibus, hominibus omni doctrina eruditiſsimis affluit: eos uero qui in tuam ætatem inciderunt, longum fuiſſet recenſere: in quorum numero, ob præclaram ingenij indolem, & eximiã eruditionem, eloquentiaq. uim ſingularem, Hieronymus Oſorius reponi debuit. ex eodem enim ſapientiæ fonte, illa dicendi ornamenta, & maximarum rerum ſcientiam hauſit, qua inſtructus, & ornatus, multis in locis hoſtes religionis ſcriptis confixit, & Eccleſiam Chriſti ualde uehementer illuſtrauit. quod quidem etſi Bononiæ tuæ Reſp. Chriſtiana debeat, niſi tamen illius monumentis auctoritatem adiunxiſſes, compreſſa in tenebris iacerent. Vt enim ea in Vrbem e Luſitania adducerem, & in lucem emitterem, perfeciſti. Vt ergo Bononiæ, quod Oſorium habuimus, ſit tribuendum, eum tamen uita functum, e mortuis quodammodo excitatum, tibi Bononia iure optimo debet. quod in ſummi beneficij loco eſſe collocandum ſapientiæ ſtudioſi iudicant, & tibi quas maximas poſſunt gratias habent. Quid igitur mihi, in quem tam multa ſingulari ſtudio officia contuliſti, faciendum erat? num, quod alij prædicant, ego taciturnitate comprimerem? & ingrati animi ſceleris, quod ſemper horrui, ſuſpicionem de me concitarem?

Minime.

Minime. illud enim ipſa morte peius ducerem. Ex omnibus igitur Oſorij ſcriptis hoc opus elegi, quod Amplitudini tuæ dicarem. multiplicem enim rerum diſciplinam, & multas uariaſq. rationes, continet. Te namque, ob eximiam uitæ ſanctimoniam, & prudentiam ſingularem, atque in omni diſciplinarum genere laudem, qua circumfluis, Salomonis prouerbia, & Oſorij in illis explicandis eruditio, & eloquentia, decebant. Quamuis autem gratiam referre non poſſim, illud tamen aſſequar, ut omnis poſteritas, quod Oſorium habeat, ad te referat. Diutiſſime ualeas, Pater ampliſſime; & hoc noſtrum in te ſtudium amplectere. Romæ. Idibus Apr. M D X C I I.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII LVSITANI

IN COMMENTARIA IN PARABOLAS SALOMONIS

PROOEMIVM.

SI uerum eſt illud tritum ſermone prouerbium, nempe, Pulchra omnia difficilia, ſequitur neceſſario, cum nihil ſit uirtute pulchrius, ut nihil ſit illa difficilius. Multa namque ſunt uehementer ardua, & excelſa, ſine quibus uirtus lumen habere non poreſt. In primis enim ad eam parandam, inſignis naturæ præſtantia flagiratur. Hæc autem in duas partes tribuitur. Vna, ingenio ſummo continetur: altera, in animi magnitudine, atque robore firmo, conſiſtit. Nec enim mens hebes poteſt ullo modo uirturis elegantiam, & decus, inrueri; nec animus mollis, & effeminatus, uitiis, quibus animi ſtarus oppugnatur, obſiſtere. Neque tamen id ſatis eſt, ad uirtutem obtinendam. Immo frequenter euenit, ut, quo ingenium maius eſt, & animi uis acrior, & uehementior, eo mens, propter principatus appetitionem, erroribus inflata, turbulentius ruat, uſque eo, dum ſe, & uniuerſam Remp. in perniciem furibunde præcipitet. Quod ne accidat, opus eſt diſciplinæ ſalutaris moderatione, quæ regat animi partes, & mentis ſtatum ordine, atque modo, conſtituat. Huius autem diſciplinæ ratio rota in eo conſiſtit, ut doceat, quod ſit extremum bonorum, & ultimum omnium rerum expetendarum, in quod ſint cuncta uitę conſilia, & actiones dirigendę: cuius qui compotes fuerint, merito felices, atque beati, poſsint exiſtimari. In huius enim ultimi finis iudicio omnis uitæ ratio uertitur. Multi namque ſunt, qui ingenio quidem ualent, & ad res magnas, & arduas, adſpirant, ſed, propter uitia, quibus ſe penitus addixerunr, a ueris bonis auerſi, falſa, & inania, acerrimo ſtudio conſectantur. Itaque, dum, ut beati ſinr, omnibus corporis, & animi, modis enituntur, ſe in ſummam miſeriam præcipites eiiciunr; totamq. uitam in mendacio, & uanitate, cõſumunt. At, beatam, atque miſeram, uitam, ueritate tantum, & mẽdacio, diſcriminari cõſtat. Beati namque ſunr, qui ueras opes expetunt; uerum decus admiranrur; ueras uoluptates exquirunt; in ipſius ueriratis ſtudium omnes curas, & labores, impendunt; contra uero, miſerrime uitam agunr, qui, fallacisſima ſpecie deluſi, in opes inanes, in popularem dignitatem, in noxias, atque peſtiferas, uoluptates furenter impelluntur; ut ita tandem, dum bonis expleri deſiderant, malis innumerabilibus obruantur. Hoc igitur præſtat uerisſimæ ſcientiæ diſciplina, ut, cum intellexerimus, quantũ inter uerum bonum, & aſſimulatã boni ſpeciẽ, interſit, in ueritatis ſtudiũ incitemur; & mendacium tamquam tęterrimã peſtem, ſumma cõtentione fugiamus. Sed nec hoc quidem ſatis eſt, ad fructum uirtutis, atque iuſtitiæ, capiẽdum. Quamuis

Digitized by Google

uis enim uerorum bonorum notitiam penitus exploratam, & cognitam, habeamus, ſi non habuerimus uires, quibus libidinem refrenemus, & omnia a nobis flagitia robore inuicto repellamus, nullum nobis fructum afferet ſcientiæ uerisſimæ diſciplina. At naturæ imbecillitas tanta eſt, ut facillime flecti, & commutari, & a ſtudio honeſtatis ad flagitia traduci, poſſit. Inſtat enim, & urget, immanis, & fera, libido; cupiditas multiplex, & infinita, animum uarie torquet, tantisq. uiribus in ſtatum mentis inſurgit, ut illi repugnare ſit difficillimum. Nulla namque furia, colubris ſubcincta, & facibus armata, tantas uires habet, quantas habet hæc animorum peſtis inſita penitus in natura, quæ animũ ſępenumero de omni ſtatu cõuellit. Tenebras enim offundit; furorẽ immanem concitat; morbos peſtiferos inducit; mentemq. poſtremo, ab adſpectu uerisſimæ feliciratis auerſam, ad res fluxas, & inanes, nimis attente contuendas inducit. Vnde colligitur, neque ingenij præcellentis acumen, nec animi decoris ſtudio uehementer incenſi magnitudinem, neque artium maximarum diſciplinam, ad nirtutem comparandam ſufficere. Si enim non interuenerit Diuini ſpiritus appulſus, fruſtra diſciplinę ſubſidia comparabuntur: immo, quo plures ingenij, & philoſophiæ, opes affluxerint, eo tætriora flagitia, ex animis, ad multorũ exitiũ, pullulabũt. Vnde cõcluditur, uirtutẽ non eſſe hominũ inuentũ, ſed Dei munus, atq. beneficium. Quid enim conuenit, cum cæli adſpectum, cum aeris ſpiritum, cum animantium uſum, cum corporis motum, & inceſſum, cum omnes denique terrenas opes, in muneribus Diuinis numeremus, unumq. ſolum fontem bonorum omniũ, quibus corpora noſtra continentur, agnoſcamus; ut ſolam uirtutem, quæ mentem, in qua uiget Diuinæ mentis imago, alit, & ornat, ſenſibusq. Diuinis afficit, ad humanam diſciplinam, & induſtriam, reuocemus? Eſt enim Virtus, ſplendore clariſſima, opibus affluentisſima, uoluprate iucundiſſima, ſtatus ſtabilitate ſempiterna. Terra deſidebit; mare conſumetur; aer interibit; cælum incendio deflagrabit; omnia, quæ complexu illius continentur, ad nihilum recident; ſolaq. uirtus, in omni æternitate incolumis, & ornamentis Diuinis exculta, permanebit. Verum, quo uirtutis ſpecies eſt amplior, & magnificentior, eo magis illius fructus deſperandus eſſe uidetur. Si enim ad eam comparandam ingenium ſummum flagitatur; ſi magnitudo animi fortis, & inuicti, requiritur; ſi abſque ſapientiæ diſciplina, ea percipi nequit; ſi præſidium Diuinum non eſt in hominum poteſtate ſitum; reſtat, cum rarisſimũ ſit eorum genus, quod eſt omnibus his adiumentis inſtructum, ut ſpes uirtutis ſit multis abiicienda. eſſet quidem, ſit uirtus eſſet in hominum induſtria, & non in Dei benignitate, collocanda. Deus autem, cum ſit ſumma bonitas, nemini inuidet; ſed potius oĩa bona ſua cũ eorũ mentibus, qui ad ſe ſupplices accedunt, admirabili beneficentia, & largitate, communicat. Itaque mentes pias, quantumuis hebetes, & obtuſas, lumine ſuo colluſtrat; imbecillas inuicto præſidio communit; rudes, & imperitas, opibus ſapientiæ locupletat; easq. poſtremo ſpiritu ſuo incitat, inflammat, Diuinisq. uiribus inſtruit, ita, ut nihil ſit tantis difficultatibus obſtructum, aut tantis munitionibus obuallatum, quod illas impediat, ne omnia uirtutis inuictæ præmia cum inſigni gloria conſequantur. Cum uero duplici ratione ſint animi, dignitatis appetentes, ad ueram uirtutem erudiendi; una, eſt poſita in diſciplina, quæ admonet, & pellit animos, & in illis inſculpit, ut credant nihil eſſe uirtute præſtabilius; altera, in ſancti ſpiritus a flatu, & impulſu; quo ſit, ut animi iam, non abſque illius ope commoti, multo acrius incirentur, & uires aſſequantur, ad omnia, quæ uehementer appetunt, feliciſſime comparanda. Vtriq. rationi pater ille ſanctiſſimus, uitæ noſtræ principium, & finis, egregie proſpexit. Nã & magiſtros Diuinis diſciplinis inſtruxit, qui nos in ſtudium uirtutis, atque pietatis, incitarent; & ſpiritum ſuum magnificentiſſime largitus eſt, quo facillime poſſemus uerisſimis bonis, cum ſumma iucunditate, potiri. Sic igitur ſit, ut nemo ſe poſsit, uel inſcitiæ, uel imbecillitatis, excuſarione, defendere. Cũ uero multos magiſtros huius tam præclaræ eruditionis habeamus, inter ſummos huius doctrinæ Principes Salomon merito numerandus eſt. Adeo namque hoc ſummum beneficium impetrauit,

trauit,

trauit, ut omnibus ſummis uiris, qui ſapientiæ gloria præſtiterant, longe antecelleret. Is terrarum uiſcera penetrauit; is in cęli faſtigium agitatione mentis euolauit; is uitalem ætheris ardorem, is ſalutarem aeris uim, is aquarum immenſitatem, cogitatione comprehendit; is ſidera, is plantas, is animantia, is omnium rerum formas, quæ cęli ambitu coercentur, explorauit, inſpexit, earumq. rationes in mente defixit; is, uniuerſæ naturæ concinnitatē admiratus, ipſius naturæ conditorem debita prædicatione celebrauit; & honores illi, quos potuit, ardenter inſtituit. Cum uero mundum omnem peragraret, non tamen exiſtimauit, eſſe ſibi in partibus illius ſpeculandis inſiſtendum, cum multo maiora, & ampliora, animo ſecum moliretur. in Diuinæ namque ſapientiæ theſauros intromiſſus, opes uirtutis, iuſtitię, atque pietatis, inde deprompſit, quas hominibus ſapientiæ cupidis Diuina uoluntate diſtribueret; quibus inſtructi, facillime poſſent totius mundi ornatum, & pulchritudinem, mentis pulchritudine ſuperare. Eas autem opes in hoc uolumen congeſſit, quod omnium uirtutum diſciplinam complectitur. Nam & religionem mirifice ſancit; & iuſtitiæ ſanctiſſima præcepta tradit; & animos languentes robore confirmat; & ad hominum caritatē homines diligenter erudit. Tum etiã fraudes eorũ, qui fallaces opes, & ludibria uitæ, uerisſimis ornamentis anteponunt, in oculis, & adſpectu, proponit; Principes autem potiſſimum ad ſtudium iuſtitiæ, & religionis, inflammat; &, cum uirtutis æterna præmia oratione perſequatur, ſupplicia conſequenter impiis conſtituta deſcribit; nullam denique uirtutis partem, ſiue quæ ad animi cultum, ſiue quæ ad religionis ſanctitatem, ſiue quæ ad Reip. moderationem, pertineat, omittit. In huius operis explicatione, quod illuſtrandum ſuſcepimus, in eo tantum erat nobis elaborandum, ut, omisſis ornamentis, quæ retineri non poterant, ſententiarum grauitas explicaretur. quod an fuerit a nobis abunde prę ſtitum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ auctoritati, quam ſemper ſanctam habebimus, omniq. pietate uenerabimur, examinandum relinquimus. Sed iam ipſum Salomonem lingua Latina loquentem audiamus.

HIERO-

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII
LVSITANI
IN PARABOLAS SALOMONIS COMMENTARIVS

CAP. I.

Parabolæ Salomonis filij Dauid Regis Iſrael.

OPERIS titulos proœmij uice perfungitur. In ſingulis enim uerbis uim non mediocrem ineſſe perſpicimus, mentem intelligendi cupiditate acriter incitantem. Primum enim Parabolæ nomen erigit animum ad arcanæ ſapientiæ diſciplinam arripiendam. Eſt enim Parabola, in ſanctis Literis, Sententia grauis, in breuiſsimam uerborum comprehenſionem eleganter incluſa. Eſt etiam Carmen elaboratum, figuris, atque ſimilitudinibus, præcepta continens, ad uitam utiliter inſtituendam aptiſsima. Eſt denique Prouerbium, mira orationis breuitate ſenſus Diuinos complectens. Sed non ſatis habuit Auctor operis, Parabolarum nomen ad attentionem excitandam uſurpare, niſi etiam ſuum nomen apponeret. iam enim conſtabat, illum ſapientiæ admirabili laude præcellere. Neque ſanctiſsimi, atque ſapientiſsimi, Patris nomen ſilentio prætereundum exiſtimauit, a quo fuerat ad ſapientiæ ſtudium ſane diligenter inſtructus. Adiunxit Regis nomen, ut grauior auctoritas ad operis commendationem accederet. Neque Populi quidem, cui imperabat, nomen ſubticuit. Oſtendit enim, ſe non gentibus a numinis Diuini cognitione remotis, ſed hominibus in legis Diuinæ ſanctionibus educatis, iura deſcribere. Conſequens deinde eſt, ut materiam operis percipiamus, ut acrius, & attentius, de utilitate illius cogitemus. Ait igitur:

Ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam, ad intelligenda uerba prudentiæ.

Sapientia, eſt altiſsimarum, atque Diuinarum, rerum ſcientia. Diſciplina, eſt ratio, atque uia, qua ad ſapientiam peruenitur. Prudentia, eſt uitæ moderandæ lex, & humanæ ſocietatis recte conſeruandæ ſalutaris iuſtitutio. Ait deinde:

Et ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ, iuſtitiam, & iudicium, & æquitatem.

Ordinem mirum cæleſtis eruditionis exponit. Primum enim eſt coercenda temeritas, atque libido, nequid inſit in animo, quod tenebras offundat, impediatque mentem, quo minus uerum cernat. Hoc autem, diſciplinæ ſeueritate, & morum ſanctitate, perficitur. Hanc uero rectam animorum inſtitutionem lux mira conſequitur; & continuo iuſtitiæ claritas, atque lumen, offunditur. Ex iuſtitia uero recte conſtituta, iudicij, & æquitatis, laudes oriuntur, quæ uitam omnem continent, hominumque cœtus opibus admirandis exor-

dis exornant. Aliam deinde utilitatem adiungit:

Vt detur paruulis aſtutia, adoleſcenti ſcientia & intellectus.

Non ſatis eſt tenere uirtutis, atque iuſtitiæ, rationem; ſed opus etiam eſt ſimulatæ probitatis, & effictæ ſanctitatis, artem perſpicere, ut non ſolum fidem, & pietatem, colas, ſed etiam dolos, in ficta ſpecie ſanctitatis latentes, acute præcaueas. Non enim ſufficit columbæ ſimplicitatem imitari, niſi etiam ſerpentinam calliditatem perſpicias, ne facile, tamquam puer paruulus, ſpecie probitatis illectus, in capitalem fraudem impellaris. Recte. Sed libenter audierim, an ſolis paruulis utilitatem allatura ſit hæc diſciplina; ſolumque pueri, & imperiti ſint ad ſtudium illius euocandi, & robuſtiores, & intelligentes, excludendi, quod uidelicet minime illius præceptis indigeant. Non ita eſt, inquit. Sapientiæ enim opes non ſolum ſummo ſtudio quærendæ ſunt, ſed modis omnibus amplificandæ. Summis enim, atque ueriſsimis, bonis nullus eſt terminus naturæ lege præfinitus. Immo, quo affluentiuus proueniunt, eo ardentius expetendæ, & accumulandæ ſunt. Nullus enim finis eſt cupiditati cæleſtium rerum, quibus ultimus uitæ finis continetur, ullo modo conſtitutus. Inquit igitur:

Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens, gubernacula poſsidebit. Animaduertet parabolam & interpretationem, uerba ſapientum, & ænigmata eorum.

Qui ſapientiæ præcepta deguſtauit, teneri uix poterit, quin ulterius progredi uehementer cupiat; uſque eo, dum non ſibi ſolum conſulat, ſed multitudinem imperio ſalutari contineat. quod aſſequetur, ſi legis Diuinæ myſteria perſpexerit. Quod fieri ab eo commode non poterit, niſi ſimilitudines conferat; niſi ſe ſapientibus in diſciplinam tradat; niſi mentem aſsidue in ſpeculandis ſenſibus Diuinis, quæ uerborum inuolucris, atque figuris, obteguntur, exerceat. Flagrat quidem animus ſapientiæ cupiditate. Sed, quid prodeſt, inquiet fortaſſe aliquis? Ea namque ita eſt ab humanæ mentis cogitatione remota, ut nemo eam poſsit intueri. Verum. Sed mitam, inquit ſapiens, illius parandæ, atque fruendæ, rationem apetiam.

Timor Domini, principium ſapientiæ.

Nemo quidem erit ullo modo ſapiens, niſi is, quem Diuinus ſpiritus erudierit. Nec enim natura uniuerſa poterit ullis uiribus ad opes Diuinas adſpirare. Quid autem magis in muneribus Diuinis excellat, quam ſapientia, animo cogitari non poteſt. Vnde ſequitur, eum tantum ſapientiæ compotem fore, qui Deum uitæ magiſtrum habuerit. Quis autem ille tam felix erit? Is, inquit, qui Dei numen pie ueneratur; qui iudicia illius pertimeſcit; qui, formidine ſancta perculſus, mentem a cogitatione ſceleris auocat; qui manus ab opere nefario continet; qui ſic animi ſtatum moderatur, ut nihil, quantumuis horrendum, magis, quam Dei offenſionem, metuat. Qui ita ſe in uita geſſerit, ſapientiæ fructu carere non poterit. Quo modo, inquis? Quia ſumma probitas nemini aditum ad ſuam benignitatem intercludit. Omnes igitur, qui mentis expertes non fuerint, & ad Deum ſupplices adierint, ſapientiæ participes euadent, ſi ea impedimenta a ſe primum ope Diuina repulerint, quæ ſocietatem, & coniunctionem, hominum cum Diuina mente dirimunt. Impedimenta ſunt flagitia, & impuritates, quæ cum lege Diuina aſsidue bellum gerunt. At flagitia omnia numinis Diuini metu funditus tolluntur. Reſtat igitur, ut timor Dei ſit firmiſsimum ſapientiæ fundamentum. Vnde ſequitur, ut illi ſolum ſint habiles ad tantum munus accipiendum, qui Deum meruunt; qui ſe coram Maieſtate illius abiiciunt; qui nihil ſibi arrogant, & aſſumunt; qui ualde ſolliciti ſunt, ne quid gerant, uel moliantur, uel cogitatione ſaltem meditentur, quod in numinis ſempiterni offenſionem poſsit incurrere. Humilitate igitur, & pia animorum moderatione, initium ſapientiæ continetur; quemadmodum in ſuperbia, & inſolentia, ſummæ ſtultitiæ cauſſa conſiſtit. Vt ſtatim ſequitur:

Sapientiam, atque doctrinam, ſtulti deſpiciunt.

Qui ſunt hi? Illi certe, qui ſibi ipſi peracuti uidentur; qui falſa ſapientiæ opinione ſe tumidos inferunt; qui, uaniſsimis opibus erecti, furenter inſoleſcunt; qui probitatem, atque iuſtitiam, irrident; qui denique, tantum abeſt, ut ſe ullius conſilio indigere putent, ut potius opinentur, poſſe conſilio, & auctoritate, populis uniuerſis imperare. Hi non ſolum inſipientes ſunt, uerum etiam, quamdiu hoc morbo oppreſsi fuerint, ab omni ſpe ſapientiæ, cuius diſciplinam penitus oderunt, excluſi. Si igitur hi ſunt deteſtabiles, ſi eorum furor exſecrandus, qui ſalutarem diſciplinam immani odio perſequuntur; conſequens eſt, ut, qui beatum uitæ ſtatum expetunt, eorum exempla perhorreſcant. Iccirco ſubiungit Sapiens:

Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

Digitized by Google

Admonentur hoc inloco parentes, ut ab incunabulis liberos ſuos inſtituant, & monitis ſanctis erudiant, ſi parentum nomen retinere cupiunt. Nam, qui filios moribus prauis, uel uerbis, uel exemplis, inficiunt, non parentes, ſed homicidæ, & parricidæ, ſunt: admonentur filij, ut a primis annis parentibus honorem debitum tribuant, illisque diligenter obtemperent, ut ea obœdientia aſſueſcant amare diſciplinam, & in ſapientiæ ſtudium uigilanter incumbere. Quamquam hoc in loco Sapiens his uerbis ſe in animos eorum, quos inſtituendos ſuſcipit, quos Filios ſuos appellat, inſinuat, ut facilius eos ad diſciplinam ſalutarem alliciat. Et re uera magis Pater appellandus eſt is, qui formæ ſuæ ſimilitudinem in auditorum animis, optimis artibus, & diſciplinis, ingenerat, quam ille, qui corpori tantum gignendo operam dedit. Ille namque mentem informat; hic corpori tantum fingendo materiam ſuppeditauit. Et ille conſilio Diuinum opus ſuſcipit; hic uero, naturæ impetu, & cupiditate, ad opus cunctis animantibus commune ſe petulanter applicuit. Ille poſtremo opus efficere ſtudet nullis ſæculis interiturum; hic uero in opere uerſatur morte conſumendo. Iure igitur Salomon, eos, quos diſciplinis Diuinis inſtituit, Filios appellat: neque, Patris nomine contentus, nomen etiam Matris uſurpat. Nec enim ſolum in docendo operam ponit, ut filios generet, quod patris officium eſt; uerum etiam de prole in lucem feliciter edenda ſollicitus eſt, atque quodammodo parturiens ingemiſcit; quod matris proprium eſt. Sic noſter Paulus, ad Galatas ſcribens, ait, Filioli mei, quos ego iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Ad hunc igitur modum inquit Salomon: Audi, fili mi, non hominis alieni diſciplinam, ſed illius, qui te patrio amore complectitur; & legem illius, non qui ſalutem tuam ſit umquam obliuione deſerturus, ſed qui de uita, & ſtatu tuo, non eſt minus ſollicitus, quam ſi eſſet mater tua. Cum amorem ſuum huiuſmodi uerbis oſtendit, uehementius eos ad ſtudium conatur adducere: at, cum præmium adiungit, acrius eos incendere conatur, Vt addatur, inquit, gratia capiti tuo. hoc eſt, ut firmiſsime Regiæ uirtutis inſignibus exorneris, imperioque dignus ſis; & ut cum prudentiæ, atque iuſtitiæ, corona triumphes. Et, quia nemo poteſt has Regias uirtutes adipiſci, niſi gratiæ Diuinæ munere, & beneficio, pro corona Gratiam poſuit. Addit deinde, Et torques collo tuo. hoc eſt, ut eloquentia tua inſigni admirationem commoueas. Pro Torque enim, nempe gutturis ornamento, eloquentia, quæ eſt comes ſapientiæ, intelligenda eſt. Et hactenus quidem Sapiens exordij partes admodum luculenter exſecutus eſt. Excitauit enim, parabolarum exſpectatione, & nominis ſui ſplendore, uehementer attentionem; & præmia ampliſsima iis, quos ſibi audientes eſſe uolebat, propoſuit; & uiam ad tantas opes parandas facilem, & expeditam, monſtrauit; ſuumque amorem erga eos, quos ſibi allicere cupiebat, aperuit; atque poſtremo eos ad ſummum imperij decus, & eloquentiæ Diuinæ magnificentiam, adhortatus eſt. Nunc uero præcepta tradit. Et, quia dixerat, hac diſciplina paruulis aſtutiam afferri, auditores admonet, ne ullis uerborum lenociniis, aut emolumentis fallaciſsimis perditorum hominum, ſe decipi ſinant. Inquit igitur:

Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis.

Non poteſt improbitas, atque malitia, terminis ullis contineri. ſerpit enim in dies ſceleris lues, ut contagione ſua omnes, qui propius acceſſerint, periculoſe contaminet, & in ſempiternam calamitatem trahat. Sed, quibus uerbis homines perditi, atque ſcelerati, ad ſuam plerumque ſocietatem homines ſimplices allicere meditentur, operæ pretium erit attendere. Ne te, inquiunt, rapiat in fraudem inane nomen decoris, & honeſtatis; nec enim te uirtus, ſed calliditas, poterit florentem, atque beatum, efficere. Summum namque iuſtitiæ ſtudium, eſt inopiæ ſummæ finitimum; ſimplicitas, & innocentia, eſt iniurijs infinitis obnoxia; probitas uero, neque te diteſcere ſinet; immo, quidquid habueris, diſſipare compellet. Religio, eſt ſeruitutis uinculum minime ferendum illis, qui appetunt in Rep. principatum: omne denique iuris ſtudium, eſt imbecillitatis indicium. Tantiſper enim quiſque ſe deuinctum legibus arbitratur, quamdiu nequit eas uel ui, & potentia, frangere, uel fraudibus, & dolis, eludere. Quod ſi fuerit aliquis tam ſine mente, ut, cum poſsit iura uiolare, illis tamen obſtringi, cum rei familiaris incommodo, malit, quam omnes illas ad ſuam utilitatem reuocare, hic certe non ueri decoris laudem obtinebit, ſed ſummum in uita ſtultitiæ documentum dabit. Quid enim inſanius eſt, quam opes aſpernari, & ſuperſtitioſo nomine iuris impediti, quo minus uitam firmo præſidio communiat? Non enim iniurias ferre, ſed inferre, cum libet, prædicandum eſt; non iuſtitiam colere, ſed dominatu multos mortales opprimere, inſignē gloriam parit. Quare, ſi inopiam metuis, ſi non uis in aſsidua mendicitate uerſari, ſi cupis omnes a te iniurias, atque pericula, propulſare; deſere iuſtitiam, contemne religionem, uindica te in libertatem, omnes animi neruos intende, ut tandem poſsis efficere quidquid libuerit. Fundamentum porro totius amplitudinis, eſt in pecunia collocatum. quocirca omnes conatus eo comparandi ſunt, ut pecuniam iure, & iniuria, coacerues. Nos igitur ſequere; tuas rationes ad noſtras

rationes adiunge, ſi cupis inter ciues tuos excellere. His, & aliis eiuſmodi uerbis, homines perditi ad ſimplicium perniciem abutuntur. Monet igitur Sapiens eos, quos inſtituendos ſuſcipit, ne aures orationi adeo peſtilenti ullo modo præbeant. Sequitur deinde:

Si dixerint, Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra: (*id eſt ſine cauſa*) deglutiamus eum ſicut infernus uiuentem, & integrum quaſi deſcendentem in lacum. Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis. Sortem mitte nobiſcum, marſupium unum ſit omnium noſtrum. Fili mi ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a ſemitis eorum.

O peſtilentem, & exſecrandam, orationem, quæ nihil aliud continet, quam ſceleris, & immanitatis, & crudelitatis, & inexplebilis auaritiæ, diſciplinam, cum deteſtabili furore, & cæcitate, coniunctam. Nec enim uident homines amentiſsimi, fieri non poſſe, ut aliquis uel iuſtorum ſanguinem fundat, uel innocentem inſidiis circumueniat, uel alienas opes diripiat, quin multo grauiorem plagam ſibi ipſe, quam illis, quos de medio tollere conatur, inſligat. Dum enim aliorum corpora cruentat, animæ ſuæ peſtem comparat; dum inſidias intendit, ſe in laqueos induit, e quibus numquam poterit explicari; dum opes alienas diripit, ſe ipſum opibus ſempiternis ſpoliat; dum uitam denique, breuis æui ſpatio definitam, eripit, ſe in mortem, & ſupplicium ſempiternum, furenter iniicit. Iam uero, quam impudenter id, quod præſtare nullo modo poſſunt, quam temere, pollicentur? Vnum, inquiunt, marſupium erit omnium noſtrum. Nihil enim inter homines impios, unum, & ſimplex, eſſe poterit. Qui enim ſecum ſemper diſsidet, quo tandem modo ſe ipſum ita ad ſceleris ſocios adglutinabit, ut aliquid inter illos unum ſit? Tamdiu igitur fidem, ſi Fidem licet appellare ſceleris immaniſsimi conſenſionem, inuiolatam improbi conſeruabunt, quamdiu communis utilitatis ſpecies eos adſtrinxerit. At, ubi primum facultatem fraudis oblatam adſpexerint, eam minime præteribunt; neque teneri poterunt, quin in mutuam perniciem furibundæ rapiantur. Numquam enim fuit inter homines, indomita cupiditate flagrantes, ſtabilis, atque firma, conuentio. Quilibet enim ferre non poteſt, id inter multos tribui, quod totum uni ſibi concupiſcit. Sapiens igitur omnes a tam nefario ſcelere deterret, inquiens: Fili mi, prohibe pedem tuum a ſemitis eorum. Rationem uero continuo adiungit:

Pedes enim eorum ad malum currunt.

Hoc eſt, dum, ut bona ſibi parent, approperant, in peſtem ruunt. Quo modo? Quia, inquit,

Feſtinant ut effundant ſanguinem.

At nemo humanum ſanguinem fudit, quin cæde, & exitio, pœnas immanitatis exſolueret. Sic enim eſt lege Diuina, quæ mutari non poteſt, ſtatutum, ut crudelitatis ſcelus crudelitate uindicetur. Cum igitur tantam ad hominem innocentem occidendum celeritatem ſuſcipiunt, ut ſibi ipſis cædem machinentur, accelerant.

Fruſtra autem iacitur rete ante oculos pennatorum.

Pennatos hoc in loco eos impios appellat, qui ualent ingenio, & tamen, cupiditate cæcati, in peſtem ruunt. ita, inquit, ſunt amentes, ut, quamuis oculos habeant, natura ualde uigentes, & acutos, & quamuis induſtria, & celeritate, præditi ſint, qua, tamquam alis, erigi poſsint, ad inſidias fugiendas, cupiditate tamen uicti, in rete expanſum, hoc eſt in peſtem ante oculos poſitam ſponte ſua ferantur, perinde, atque ſi uolucris in rete, quod cernit, inuolaret. Fruſtra igitur expanſum rete uident, quod minime uitabunt. Teneri enim non poſſunt, ne, iudiciorum laqueis impediti, in funeſtum exitium rapiantur. Quod quidem minime mirandum eſt. Sequitur enim:

Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & moliuntur fraudes contra animas ſuas.

Qui ſibi ipſis inſidias faciunt, & ſe ipſos in capitalem fraudem inducunt, quo tandem modo inſidias ab aliis poſitas præcaoebunt?

Sic ſemitæ omnis auari, animas poſſidentium rapiunt.

Hic uerſus præcedentium ſenſum aperit, per Semitas, enim ſtudia, & actiones, intelliguntur. Itaque Semitæ auari, ſont fraudes, & inſidiæ, qoibus ciues ſuos circumueniunt. Auari igitur, dum aliena diripiunt, animas ſoas rapiunt, hoc eſt, ipſi ſe furenter interimunt. Poſsident auari animas ſuas, dum uiuunt; ſed ipſa uita ſe ipſos priuant, dum fraudes moliuntur. Nam auium, quæ in rete incidunt, ſimilitudo, & ea, quæ deinde ſequuntur, eo pertinent, ut intel-

intelligatur, ſe ipſos in miſeriam ſempiternam detrudere, qui, propter immanem pecuniæ cupiditatem, facinora faciunt, ut multos mortales ſpolient. Sed, unde tantum malum ortum habet? Ab amentia profecto. Nam in uitæ tenebris, in cupiditatis effrenatæ magnitudine, in ſumma naturæ imbecillitate, calamitas ſumma, exitijque ſempiterni periculum, uitari minime poteſt. Vnde ſequitur, omnes mortales, qui tuendæ uitæ curam ſuſcipiunt, & huius rei gratia negotia gerunt, ſi ſapientes non fuerint, in miſeriam ſempiternam natos eſſe. Sed inquies, rariſsimum genus eſſe eorum, qui beati eſſe poſſunt, cum conſtet, eſſe difficillimum, ſapientia potiri. Minime, inquit noſter Sapiens. Nihil enim eſt tam promptum, atque paratum, omnibus, qui ſapientia frui concupierint, quam ſapientia. Ipſa namque ſe omnibus oſtentat, & offert; ipſa copias ſuas explicat, & omnes mortales ad eas perfruendas inuitat, & allicit; ita, ut nemo ſe poſsit, imbecillitatis excuſatione, defendere. In hac igitur facilitatis ſummæ parte, quæ quidem eſt in hoc genere, quod Rhetores Deliberatiuum nominant, potiſsima, Salomon luculentiſsime uerſatur. Sic enim ait:

Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam: in capite turbarum clamitat, in foribus portarum Vrbis profert verba ſua.

Apud Hebræos Sapientia numero multitudinis explicatur. Non eſt enim ſcriptum חכמה hoc eſt Sapientia, ſed חכמות nempe Sapientiæ. Verbum tamen ſingulari numero ponitur, ut intelligamus, multiplicem ſapientiæ uim, unico, atque ſingulari, numero contineri. Itaque uidemus, hoc in loco ſapientiam, qua cælum extenſum, & ſideribus illuſtratum eſt, qua terra exſtructa, & firmiſſime ſtabilita fuit, qua omnes naturæ partes deſignatæ, & conſtitutæ ſunt, quæ omnia, quæ ſuper ſubterque ſunt, numero, & pondere, definiuit, & fœdere firmiſsimo colligauit, opes ſuas minime reconditas habere, ſed propalam collocare. Nec enim ſolum cæleſtis ſplendor, & aſtrorum curſus, & terræ fecunditas, & maris immenſitas, & utilitates eximiæ, quæ nobis ex omnibus mundi regionibus afferuntur, Diuinæ ſapientiæ moderationem apertiſsime declarant; uerum & ea loca, quæ maxime uidentur a ſapientiæ ratione diſiuncta, & cum furore, & amentia, coniuncta, eius uim clare teſtificantur. Quid enim furentius incondita multitudine? Quod igitur ſapientiæ opus in terris admirabilius eo, quod frenum temeritati effrenatæ multitudinis iniecit? Quid enim potuiſſet monſtrum indomitum, ex omni feritate conflatum, coercere, niſi ſapientiæ Diuinæ munus affuiſſet? Ea namque effecit, ut leges deſcriberentur; ut imperia ſancirentur; ut multitudo magiſtratibus obtemperaret; ut omnes uni parere condiſcerent; ut pudor furorem contineret; ut legum metus impetum plebis coerceret; ut denique in turbis, atque tumultibus, ordo admirabilis eluceret, furentemque multitudinem iure inter ſe mutuo deuinciret. Hæc quidem omnia, unde ad homines manare potuerunt, niſi ab illa ſumma rerum omnium moderatrice ſapientia, e qua omnes leges ſalutares, & mores laudabiles, oriuntur? In plateis igitur, ubi conuentus agebantur; in portis ciuitatum, ubi olim iudicia exercebantur; in omni denique cœtu, ubi de Reipublicæ ſalute conſultatur, lumen aliquod ſapientiæ offuſum perſpicitur. In his locis omnibus clare cernitur, non iniuria, non temeritate, non publicæ ſalutis negligentia, Deum placari, ſed iuſtitiæ ſanctitate, ſed iudiciorum integritate & ſalutari conſilio, ſed ardenti communis ſalutis ſtudio, iram Diuini numinis auerti. Adde, quod in publicis locis aut leges Diuinæ, aut leges a legibus Diuinis hauſtæ, atque delibatæ, proferuntur, quibus iniuria plectitur, & iuſtitia collaudatur. Adde, quod crebræ conciones hominum ſapientium non deerant ad ſtudia pietatis acriter excitanda. Adde, quod eſt omnium maximum, quod Diuinus ſpiritus, cum ſingulos homines, tum multitudinem, appulſu ſuo, motus in animis ciens, omnes mortales ad opes ſuas euocat, easque omnibus proponit, qui tantam benignitatem non aſpernantur. Itaque multis modis ſapientia clamat, naturæ operibus, legis ſanctitate, publicis moribus recte conſtitutis, ſapientiæ miniſtris, atque poſtremo uocibus interno motu, atque pulſu, animos frequenter excitantibus. Sed ipſius Sapientiæ uoces audiamus. Quid igitur dicit?

Vſquequo paruuli diligitis infantiã, & ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupient, (ex Hebræo dicere poſſemus, Et illuſores ludis oblectantur) & imprudentes odibunt ſcientiam.

Sapientiæ querimonia, cum indignatione prolata, illius acrem cupiditatem publicæ ſalutis exponit. Paruuli ſunt, qui, propter mentis imbecillitatem, & rerum ignorationem, opes fallaces ueris opibus anteponunt. Stulti autem, & illuſores, illi ſunt, qui, cum ſint amentiſsimi, ſibi tamen ingenij acumen arrogant, inſulſiſsimaque dicacitate ſubnixi, ſapientiæ ſectatores irrident. Summum poſtremo dementiæ genus eſt, eorum, qui non ſolum uera bona deſpiciunt, neque ſolum ſanctos homines ludibrio habent, uerum & eos omnes acerbo, & immani, odio perſequuntur. O miſeri, inquit, mortales, qui uitam in uanitatis ſtudio conſumitis, neque mentes nunquam ueſtras ad cogitationem ſempiternæ utilitatis erigitis, quibus uerbis de puerili ueſtro

ſenſu conquerar? Quid de illis diſſeram, qui, cum exſecranda cæcitate, & amentia, laborent, ſibi tamen ſapientiæ laudem aſſumunt, & eos, qui ad ſummam ſapientiam peruenere, derideant, a quibus nempe uident humanas opes pro nihilo putari. Illi tamen omnium ſceleſtiſsimi ſunt, qui non riſu, ſed immani crudelitate, ſectatores ſapientiæ inſequuntur.

Cõuertimini ad correptionem meam: en proferam uobis ſpiritum meum, & oſtendam uobis uerba mea.

O ſummam, & inexplicabilem, Diuinæ ſapientiæ in humanum genus benignitatem, & caritatis amplitudinem, in omni ſeculorum æternitate prædicandam. Non flagitijs offenſa demigrat; non ſceleribus ueniam denegat; non homines impuros ab aditu ſuæ liberalitatis excludit; dummodo uelint in uiam redire, & a flagitio, & impuritate, ad honeſtatis uerißimæ ſtudium tota mente traduci. At, quod præmium conuerſionis proponit? Opes immenſas, atque ſempiternas, ſpiritus Diuini illis fore paratas, & explicatas, oſtendit. Qui ad ſe conuerſi fuerint, & pro ſtultitia ſumma ſapientiæ ſummum decus amplexari uoluerint. Hoc eſt autem, ut uno uerbo dicam, Diuinæ naturæ conſortes efficit. Qui enim ſpiritui Diuino adhæreſcit, Diuinitatem aſſequitur. Quid igitur a ſummo rerum omnium conditore hominibus præſtari poterit magnificentius? Sed, quo beneficium, clarius, & amplius, eſt, eo ſcelus eorum, qui tantum munus aſpernantur, eſt odio maiore dignum, acrioreque ſupplicio uindicandum. Ob id igitur ſapientia ingratis pœnas, quæ ſunt illis ſubeundæ, proponit. Sic enim ait:

Quia uocaui, & renuiſti: extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu ueſtro ridebo, & ſubſannabo, cum uobis id quod timebatis aduenerit.

Ridere dicitur Sapientia, dum, quam irriti, & inanes, ſint hominum conatus, oſtendit: dum illorum etiam improbitatem ad ſuam gloriam transfert, ut ex malis etiam bona frequenter eliciat. Sed, quid eſt, quod ait, cum uobis id, quod timebatis, euenerit? Quid enim timent improbi? An non in ſcelere triumphant? An non Dei iudicia contemnunt? An non eos, quos Dei metus in officio continet, irrident? Verum. Sed non tantum ualet diuturna peccandi conſuetudo, ut poſsit funditus extinguere ſenſum illum in natura penitus inſitum, quo iudicamus, & uirtutis elegantiam eſſe amabilem, atque iucundam, & turpitudinis deformitatem odio ſempiterno digniſsimam. Naturæ namque lex, præcordiis humanis inciſa, deleri, & abrogari, non poteſt. Vnde fit, ut, quamuis impij interdum in ſceleribus exſultent, & furiales uoces emittant, nullo tamen modo poſsit id ex eorum animis euelli, quod illorum mentes excruciat. Inſidet enim, & urget, maleficiorum recordatio, pœnas ab illis expetit ſcelerum conſcientia, affliguntur curis triſtiſsimis, ita ſunt oppreſsi, ut reſpitare, præ metu, non poſsint. Quin etiam, in ſomniis illis horrenda uiſa obiiciuntur, ita neque die, neque nocte, licet illis a ſollicitudine, quæ eorum animos exedit, conquieſcere. Non eſt pax Iſa. 48. impijs dixit Dominus. Porro autem omnium hominum mẽtes longe in poſterum, quid ſibi ſit euenturum, acute præſentiunt. Cum enim ſpes beatæ uitæ ſit cum iuſtitiæ ſtudio coniuncta, neceſſario fit, ut boni ſpe gloriæ immortalis erecti gaudeant, & in ſtabili uoluptate aſsidue uerſentur; contra uero, malefici homines, & iniuſti, metu ſupplicij, quod eſt ſceleri conſtitutum, aſsidue torqueantur. Ob id igitur ſapientia improbis euenturum dicit, ut a præſidio, quod ingrate repulerant, omnino deſerti, illis pœnis, quas extimuerant, crucientur. eam autem ſententiam deinde uberius explicat:

Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit: quando uenerit ſuper uos tribulatio & anguſtia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane conſurgent, & non inuenient me.

Rationem autem huius tam horrendi ſupplicij ſubiungit:

Eo quod exoſam habuerint diſciplinam, & timorem Domini non ſuſceperint.

In ægrotis periculoſe laborantibus mortis eſt certiſsimum ſignum, medicinam reſpuere. Cum uero animi medicina ſit, in Dei cognitione, & in Diuini iudicij metu, conſtituta, teſtat, ut deſperemus eorum ſalutem, qui hæc remedia, Diuinitus oblata, faſtidioſe reijciunt.

Nec acquieuerint conſilio meo, & detraxerint uniuerſæ correptioni meæ.

Hoc eſt, tantũ abeſt, ut ſanari, & e morbis emergi, uoluerint, ut potius in eos inuecti ſint, quorũ monitis ſanari facillime potuiſſent. Erant enim Diuini ſermonis adminiſtri. Et præterea Spiritui ſancto impudentiſsime reſtiterunt.

Comedent igitur fructus uiæ ſuæ, ſuiſque conſiliis ſaturabuntur.

Quemadmodum enim opera erant peſtilentia, ita neceſſe eſt, ut fructibus peſtilentibus expleantur.

Auerſio paruulorum interficiet eos, & proſperitas ſtultorum perdet illos.

Paruuli ſunt omnes, qui grauibus rebus leuia,

ſolidis

ſolidis inania, ſerijs ludicra, ſempiternis breuia, præferunt, eaque dementia cæci, mentem a rebus Diuinis auertunt, omnemque illius uim in opes fluxas, & interituras, intendunt. Hanc igitur auerſionem mors importuna conſequitur. Sic namque miſeri homines a Deo, qui eſt perennis uitæ fons, ſponte, atque uoluntate ſua, diuellunt. Iam uero, cum inſipientes homines opibus affluunt, animi efferuntur, & intemperanter exſultant, tantoque furore, & amentia, flagrant, ut non ſe tantum, uerum & uniuerſam plerumque Remp. perturbent, omniaque tandem funditus euertant.

Qui autem me audierit, abſque terrore requieſcet, & abundantia perfruetur, timore malorum ſublato.

Conſtat igitur, ſapientiam non modo dignitatis amplitudinem, & diuitiarum affluentiam, ſed etiam firmum, & inuictum, præſidium continere.

CAP. II.

Filii mi, ſi ſuſceperis ſermones meos, & mandata mea abſconderis penes te, ut audiat ſapientiam auris tua; inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam.

In eo commoratur ſapiens, & totis uiribus inſiſtit, ut auditores in ſtudium incitet intelligentiæ. Præmia uero rurſus ingentia ſtudioſis pollicetur. Ait igitur:

Si enim ſapieniam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ, ſi quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & ſcientiam Dei inuenies.

Docet hoc in loco Sapiẽs, qua mente, qua uigilantia, qua cupiditate, ſit elaborandum illis, qui ſibi Diuinas opes ſapientiæ proponunt. Qui enim ſegniter, qui lente, qui oſcitanter, munus aliquod ſuſcipiunt, tempus ſine fructu conſumunt. Nullum enim opus efficient, quod ſit unquam in uera laude ponendum. Omnia namq. otioſis, atque negligentibus, euaneſcunt. Contra uero, qui in re qualibet induſtriam adhibet, & diligentiam, omnia, quæ ardenter appetit, plerumque conſequitur. Quo autem res illa, quam deſideras, eſt illuſtrior, & amplior, & magnificentior, eſt acrius, & uehementius, enitendum, ut eam adipiſcaris. Cum igitur nihil ſit, nec ad uitam propagandam ſalutarius, nec ad decus, & honeſtatem, illuſtrius, nec ad ſecuritatem munitius ſapientia, ſequitur, ut in nulla re alia ſit nobis maior opera collocanda. Primum quidem, neceſſe eſt, ut plurimi faciamus illa, quæ ſunt ampliſsima laude digniſsima. Porro autem hanc æſtimationem cupiditas infinita conſequitur. Aliter enim apparebit, nos ea contemnere, quæ magnitudine decoris antecellunt. Quo modo igitur tũc fieri poterit, ut earum rerum cauſſa, quas minimi facimus, ſummum laborem ſuſcipiamus? Præterea, in ſapientiæ contemptu duobus flagitijs longe tæterrimis inquinabimur. Primum erit, ſtuporis, & amentiæ, qua res uiliſsimas, Diuinis, atque ſempiternis, præferendas arbitramur: alterum, eſt ingrati animi crimen, quo Diuina beneficia, admodum clementer oblata, reiicimus. Nullo igitur modo ad ſapientiam peruenire licebit ei, qui in illius ſtudio ſe negligentem præbuerit. Opus igitur eſt ardentiſsima cupiditate. Ea uero, quo fuerit ardentior, eo ſtudium acrius excitabit, ut id, quod expetit, aſsequatur. Hoc eſt autem, quod inquit Sapiens, cum admonet, ut eam, quaſi argentum, inquiramus, &, quaſi theſaurum, inueſtigemus. Non eſt apta comparatio. Quo enim ſapientia cunctis opibus, atque diuitijs, dignitate præcellit, eo maiori ſtudio, & contentione, quærenda nobis eſt, ſi uolumus illius pulchritudine, & utilitate, potiri. Sed non erãt alia uerba, quibus Salomon ſententiam ſuam clarius exprimeret. Nihil enim cernimus in terris tanta cupiditate deſiderari, tanta induſtria quæri, tanta ſollicitudine recondi, quam pecunia. Si igitur idem ſtudium fuerit a pecunia ad ſapientiam traductum, nemini dubiũ eſſe poterit, quin ex eo ampliſsimi fructus oriantur. Tunc intelliges timorem Domini. Hoc eſt, tum demum uidebis, quantas utilitates afferat Domini timor. Eo namque Dei cognitionem tibi comparabis. Quo modo inquies?

Quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia, & ſcientia.

Non eſt, inquit, opus, ut ultimas terras ſapientiæ ſtudio peragres, & uitam in diſciplinis artium, quę ſunt hominum ingenijs inuentæ, conficias. Spiritus enim Diuinus, eſt ſapientiæ origo, & fons. Non igitur ueram ſapientiam conſequere, quãuis hominibus operam des, ſi Spiritus ſancti diſciplina carueris; contra uero, ſi te ad illius numen adiunxeris, & a Deo precibus aſsiduis ſcientiam poſtulaueris, ſine ullis hominum inuentis ueræ ſapientiæ doctrinã facillime comparabis. Cũ enim illa ſit donum Dei, & donum omnium Diuinorum maximum, a Deo eſt ſumma fide, acerrima contentione, precibus ardentiſsimis, ſine ulla intermiſsione, flagitanda.

Cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpliciter.

Nihil callidum, & ueteratorium, nihil ſimulationis artificio ſubnixum, illi ſummæ probitati placere ullo modo poterit, ſed uerum, & ſimplex, & a fraude, atque malitia, remotiſsimum.

Seruans ſemitas iuſtitiæ, & uias ſanctorum cuſtodiens.

Annotandum eſt hoc in loco, ubi nos habemus,

mus ſanctorum ſuorũ, eſſe apud Hebræos, חסיר hoc eſt beneficorum ſuorũ, quod in multis alijs ſanctæ Scripturæ locis reperimus. Sed interpres ſapienter admodum miſericordiæ nomen, Sanctitatis nomine declarauit; vt intelligatur, potiſsimum ſanctitatis rationem in clementiæ ſtudio collocatam eſſe. Quemadmodum ait Dominus, Miſericordiam uolo, & non ſacrificium. *Matth. 9.*

Tunc intelliges iuſtitiam, & iudiciũ, & æquitatem, & omnem ſemitam bonã.

O præclaram ſpeciem admirabilis pulchritudinis, quam ſapientes in ſplendore iuſtitiæ, & æquitatis, intuebuntur, cum fuerint a ſummo Domino diſciplinis ſalutaribus eruditi? Quid enim illa præclarius animo cogitari poteſt, aut quid propius ad ſimilitudinem diuinæ pulchritudinis, & amplitudinis, accedat?

Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuæ placuerit: conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris a uia mala, & ab homine qui peruerſa loquitur.

Viæ quidem huius uitę, ſunt ualde lubricę, in quibus uix ueſtigiũ, ſine graui ruinę, periculo imprimere, liceat; hoſtes innumerabiles; loca inſidiis infeſta. Verũ, cũ omnia ſint periculis cincta, uix tamen ullum cogitatione fingi poteſt, quod ſit cum eo, quod ab hominis fallacijs naſcitur, conferendum. Nam intra uerborum dulcedinẽ ueneni mortiferi uis incluſa deliteſcit, priuſq. uitam mentis eripit, quam dolus animaduerti poſsit. Non mediocris igitur hominis, ſed ualde ſapientis, officium, eſt, perditorum hominũ fraudes aſtutiſsime præcauere. Vt autem Sapiens magis periculum, quod ab hominibus perditiſſimis intenditur, ob oculos ponat, eorum naturam conſequenter explicat. Sequitur igitur:

Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per uias tenebroſas: qui lætantur cum malefecerint, & exſultant in rebus peſſimis: quorum uiæ peruerſæ ſunt, & infames greſſus eorum.

Extremi furoris argumenta certiſsima ſunt; lucem odio perſequi, tenebras conſectari, a recta uia deflectere, & itineribus deuijs, nullum exitũ habentibus, implicari. Sed nihil magis exſecrandum eſt, quam exſultare intemperanter in grauiſsima omnium ærumna, & calamitate. Quid enim tætrius, quid magis horrificum, & pertimeſcendum eſt, hominibus ad Dei imaginem factis, & inſita natura ad Dei uirtutem imitandam propenſis, ſceleris immanitate? Si enim utilitas quæritur, in ſcelere ineſt ſalutis, atque totius commoditatis, euerſio: Si dignitas eſt appetenda, ſcelus continet in ſe Stygiam deformitatis ſpeciem, odio ſempiterno dignißimam: Si melioris condicionis ſpes animum erigit, ſcelus ab omni ſalutis ſpe miſeros mortales excludit? Si curæ triſtes, ſi ſollicitudines, & angores, mentes excruciant, ſcelerati homines numquam a ſupplicio, quo animi lacerantur, liberi ſunt. Si igitur, qui graui, & periculoſo, morbo iactantur, cum in mortifera febri cachinnos tollunt, non ſolum furere ſe, & inſanire, demonſtrant, uerum & mortem ſibi appropinquare ſignificant: quid de illis eſt exiſtimandum, qui in ſummis malis, quibus non tantum corpus, ſed, quod eſt multo grauius, animus ipſe conficitur, rident, & geſtiunt, & efferuntur? Ab horum igitur familiaritate, & conſuetudine, deterret Sapiens, omnes, qui ſapientiæ luce frui deſiderant. Male enim ſectatoribus cõſulent ij, qui ſe ipſos interimunt. Non enim celerius peſtis contagium ad eos peruadit, qui ſe cum illis coniungunt, qui peſtifera tabe confecti ſunt, quam perditorum hominum ſermo contaminat eos, qui illorum ſocietatem minime reformidant. Non tamen ſolum improborum hominum conuictus fugiendus eſt, ſed multo etiam magis mulierum impudicarum familiaritas exſecrãda. Nam uerborum illecebris, facilius occultat inſidias, & in ſenſus celerius penetrat, ſeueritatiſq. ſententias perfringit, animiq. uires elidit, uſque eo, dum mentem de ſtatu deijciat, ſeq. nefariæ libidini conſtringendam dedat. In hoc igitur tanto diſcrimine uis ſapientiæ ſumma perſpicitur. Sequitur enim:

Vt eruaris a muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos, & relinquit ducem pubertatis ſuæ, & pacti Dei ſui oblita eſt.

Cum mulierem adulteram Alienam, cum Extraneam appellat, maximum periculum ab illa denuntiat. Quid enim eſt odio in amoris nomine latitante pernicioſius? Adſpergit enim occulte uenenum; in ſenſus latenter irrepit; luce mẽtem ſpoliat; tætras tenebras offundit; hominesque, fallaciſsima uoluptate liquefactos, in ſempiternos dolores præcipites exturbat. Non amat igitur mulier, ſed peſsime odit eos, quos in tam graues calamitates impellit. Vt enim inſitæ libidini pareat, amatores laqueis ſempiternæ mortis adſtringit. Recte igitur Sapiens eam Alienã nominat, non modo, quia uiri alterius matrimonium tenet, ſed etiam, quia peſtem illi ipſi, quem ſe amare fingit, nefarie machinatur. Hoc enim Alieni nomen in ſanctis Litteris ſæpenumero animum hoſtilem ſignificat. Scelus autem nefariæ mulieris explicat, cum ait, eam reliquiſſe ducem pubertatis ſuæ, hoc eſt, maritum, cui fuerat in iuuentutis flore collocata, cum quo legitimi amoris fidem ſanxerat, cui ſe regendam tradiderat. In quo non modo genialem lectum inceſte commaculauit, matrimonij ſanctitatem uiolauit; ſed etiam in Deum impia, & ſcelerata, fuit. Nam fœdus, quo ſe cum legitimo uiro coniunxerat, lege Diuina percuſſum, & numinis ſanctiſsimi teſtimonio confirmatum, fregit. Tanti ſceleris immanitas, & turpitudo, in oculis conſtituta, ſatis magnam uim habebat ad omnes homines, qui ſalutem, & dignitatem, caram habẽt, abſterrendos, & admonendos, ut mulieris perdi-

tiſsimæ

tiſsimæ communionem effugerent. Sed non id ſatis habuit Salomon. Vlterius progreditur, ut rationē, quare ſit ſceleſta, & effrenata, mulier fugienda, magis explanet. Ait enim.

Inclinata eſt enim ad mortem domus eius, & ad inferos ſemitæ ipſius.

Primum quidem illa ſe ſe libidinis explendæ gratia ad mortem obtulit. Deinde adulterum Leuit. 20. Deut 22. eodem iudicio obſtrinxit. Vtrique enim erat, lege Diuina, mortis pœna conſtituta. Deinde, uniuerſa domus, amoris infandi gratia, diſsipatur. Nec enim mulier adultera rem familiarē curat, ſed eam potius, ut amatorem diutius ſibi deuinctum teneat, diſperdit, atque diſsipat. Tum, etiā maritum negligit, filios non educat, & ita fit, ut domus uniuerſa labefactata corruat. Poſtremo, omnis illius impetus eo tendit, ut apud inferos, ſimul cum amatore, ſempiternis ſuppliciis excrucietur.

Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur, neque apprehendent ſemitas uitæ.

In loco lubrico, & periculoſo, maxime, ſi fuerit decliuis, qui ſemel prolabitur, uix poteſt reſiſtendi locum reperire. In imam igitur uoraginem deuoluūtur ferme omnes, qui ſemel in impudicæ mulieris illecebras inciderunt. Nō enim in amiſſam uiam redire facile poſſunt, ut uiam uitæ teneant, qui ſunt meretriciis, uinculis impediti.

Vt ambules in uia bona: & calles iuſtorum cuſtodias. Qui enim recti ſunt, habitabunt in terra, & ſimplices permanebunt in ea.

Hæc ſententia eſt ad illam annectenda, qua dixerat, Vt eruaris a muliere aliena. illis enim, qui ſe ſe a meretriciis amoribus longe remouerint, & ſanctorum uiam tennerint, ſemper erit Dei numen propitium. Nam illius ope in hac uita perpetuo muniuntur, & in futura hereditatem ſempiternam conſequuntur.

Impij uero de terra perdentur: & qui inique agunt, auferentur ex ea.

Impij, omni præſidio deſtituti, dupliciq. ſupplicio mactati, & in hac uita graues pœnas dabunt, & in futuro ſæculo cruciamenta ſempiterna patientur.

CAP. III.

Filii mi, ne obliuiſcaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum cuſtodiat.

Caritatia ſollicitudo contineri non poteſt, quin eandem ſententiam, in qua cernit uitam omnem conſiſtere, ſæpenumero repetat. Lege autem Diuina uitam omnem contineri, ſatis ex-
Matth. 19 plicat ipſius legiſlatoria ſententia. Si uis, inquit, in uitam ingredi, ſerua mandata. Sed quærendum eſt, cur Salomon legem Diuinam, ſuam nominat? Num ardens legis ſtudium faciebat, ut ſuum nominaret, quod erat in illius mente penitus inſitum, & quodam modo in naturam illius conuerſum? Diuina enim munera multo magis noſtra ſunt exiſtimanda, ſi illis ad noſtram ſalutem ſapienter utimur, quam illa, quæ in patrimonio numeramus. Ex noſtris enim bonis, quę uel hereditate, uel induſtria, uel quauis alia ratione, nobis obueniunt, minimam plerumq. partem ad noſtros uſus traducimus: uniuerſis enim frui non poſſumus. At, quæ ſunt in animos noſtros, Diuina benignitate, congeſta, ita ſunt ad noſtrā ſalutem accommodata, ut nulla pars illorum ſit, quæ ſuperflua, aut parum utilis, poſsit appellari. Et reliqua omnia nobis eripi poſſunt, Diuina uero non poſſunt. Quocirca Dominus ipſe dicit, ut eſt apud Lucam, Si in iniquo mammo- Luc. 16.
na fideles non fuiſtis. quod uerū eſt, quis credet uobis? et, ſi in alieno fideles nō fuiſtis, q̄d ueſtrū eſt, quis dabit uobis? Ex quo loco poſſumus intelligere, opes humanas proprias appellari a nemine poſſe, cum præter eam partem, qua alimur, & ſuſtentamur, incluſæ, minime iuuant; abſumptæ, deſiderium inane relinquūt; præterea, curas non eximunt, morbos non ſanant, morte non liberāt, & ſunt interim caſibus infinitis expoſitæ. Quid eſt igitur noſtrum? Id, quod a Deo conſequimur, nempe fidem, benignitatem, immortalitatis ſtudium, & reliqua clementiæ Diuinæ munera, & beneficia. Quod ſi Deum noſtrum iure nominamus, quamdiu ſumus ſpiritu illius ardentius incitati; cur non illius etiam legem, quamdiu illa uitam inſtituimus noſtrā legem appellabimus? Cum igitur Salomon, eo tempore, quo hæc pręcepta dabat, legis obſeruātiſsimus eſſet, recte legem ſuam eam dicebat. Inculcat igitur rurſus amantiſsime Diuinæ legis ſtudiū, & munera rurſus ingentia pollicetur.

Longitudinem enim dierum, & annos uitæ, & pacem apponent tibi.

Dierum longitudo, ſi fuerit grauiſsimis moleſtijs implicata, non beneficium, ſed ſupplicium potius, eſt appellanda. Mors enim diuturna eſt, & non uita, ea, quæ morbis peſtiferis, aut curis triſtiſsimis, eſt aſsidue cōflictata. Et ideo adiungit Salomon, Et annos uitæ. Poſtremo, in pace omnia bona conſtituta ſunt. Ea pace fruitur animus, cum libidinem refrenat, cupiditatē circumcidit, omnes motus inanes coercet, & imperium ſapienter adminiſtrat; cum firmiſsima ſpe in Diuino præſidio collocata hoſtes externos minime pertimeſcit; cum denique confidit, fore, ut ius cæleſtis ciuitatis Diuina gratia conſequatur. Eſt præterea intelligendum, in ſanctis Litteris Pacis nomine omnia bona ueriſsima deſignari. Eſt igitur promiſſum ampliſsimum, quod maximā uim habere poteſt ad animos cupiditate illius uehementer, & acriter, inflammandos.

Miſericordia, & ueritas te non deſerant, circumda eas gutturi tuo, & deſcri-

be in

be in tabulis cordis tui : & inuenies gratiam & diſciplinam bonam coram Deo & hominibus.

Legis uim in ſummam confert. Ea namque in caritate, & fide, conſiſtit. Plenitudo enim legis, eſt dilectio. Sed eſt intelligendum, miſericordiam, ſecluſa fide, & caritate, eſſe nomine Ca itatis indignam. Eſt igitur præſtanda fides hominibus, eſt unice colenda iuſtitia, eſt humana ſocietas ſummo ſtudio conſeruanda, ſi cupimus miſericordiæ ſacrificio Deum nobis propitium reddere. Religionis quidem ſanctitate, Deo fidem præſtamus; ueritatis, & iuris, obſeruantia, homines nobis adſtringimus. Itaque fit, ut eodem ſtudio Dei gratiam acquiramus, & hominibus etiam cari ſimus: &, quod eſt omniũ maximum, Spiritus ſancti diſciplina in dies magis illuſtremur. Hæ autem uirtutes, uult, ut a gutture quaſi quædam maximi pretij monilia, ſint appenſæ, ad inſigne decoris ornamentum, & gloriæ ueriſsimæ monumentum, ut ſcilicet omnia, quæ loquimur, faciant tam præclaræ dignitatis indicium, & omnis eloquentiæ uis ad hominum ſalutem conferatur. Vult præterea, ut non in tabulis lapideis, ut olim cum lex fuit a Moſe promulgata, ſed in tabulis cordis carnalibus, inſcribatur. Hoc igitur ſancit Salomon, ut timoris angor aſsiduus expellatur, & amor in illius locum ſuccedat; &, abrogata lege, gratia Chriſti in animis dominetur; & pro mortis administratione, (ſic enim Paulus noſter inſtituta antiquæ legis appellat,) lex ſpiritus uitæ in nobis regnũm poſsideat. [2. ad Cor. 3]

Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.

O ſanctiſsimæ ſapientiæ diſciplina, quæ intra ſe omnes ſalutis ſempiternæ opes continet. Cum primus homo a Deo conditus eſt, legem accepit, qua non poterat, ſine ſcelere nefario, fructum ex arbore ſcientiæ boni, & mali, ad comedendũ decerpere. [Geneſ. 2.] Erat tamen illi uſus arboris uitæ, ſumma Dei beneficentia, conceſſus. Is uero, dum cõtra legem Diuinam uetitum fructum comedit, ab arbore uitæ excluſus fuit, & in perpetuo exſilio multas calamitates hauſit. Quid autem arbor illa ſcientiæ deſignabat? humani ingenij acumen, atque ſollertiam. Quid uero Arbor uitæ? Non aliud certe, quam ſpiritus Diuini præſidium. Sub illis igitur ſignis præcipiebat Deus generis humani parenti, ut minime ingenio ſuo niteretur, & totam ſaluris, & dignitatis, ſpem in uerbo Diuino reponeret. Quid enim eſt, quod humanum ingenium, ſecluſa fide, quæ ſemper uerbum Diuinum intuetur, conſequi poſsit? In fraude concinnanda calliditatem, in uita inſtituenda flagitium, in bonis ſumma ſollicitudine comparandis amentiam, in cupiditate ſummæ felicitatis extremam miſeriam. Fere enim ſemper errat mens orbata Diuino lumine, &, dum maxime ad florentem ſtatum enititur, tum maxime ſibi peſtem ſempiternam comparat. Contra uero, dum ardenti fide ſeſe ad ſtudium ſanctiſsimi numinis adiungit, dum omnes ſuas rationes ex Diuino Spiritu ſuſpenſas habet, dum omnem uitam, omnes cogitationes, & ſtudia, lege Diuina conformat, illuſtratur mirifice, uires Diuinas aſſumit, pace tranquilliſsima fruitur, omnia, quæ uult, de bonorum omnium fonte conſequitur. Vnde colligitur, ſeminarium malorum omnium in ingenij confidentia eſſe conſtitutum; ſicut namque eſſe certiſsimam uitæ beatæ uiam, & rationem, quæ in uigente fide conſiſtit. fides enim opem Diuinam fidenter implorat: confidentia porro, ſe Diuina ope indigere, non putat. Iuſtiſsime igitur a Deo deſeruntur, qui tantum ſibi arrogant, & aſſumunt, ut, ſine Dei præſidio, ſe ad beatæ uitæ ſtatum peruenturos opinentur. Nam Diuinitatem quodammodo ſibi nimis inſolenter attribuunt, qui in ſe ipſis uitæ præſidia reponunt, nec in Deum, ut in ſalutis auctorem, pura mente reſpiciunt. Continet igitur præceptum hoc, omne ſalutis ſempiternæ, & immortalis uitæ, firmamentum, quod iubet, ut non in noſtra prudentia, ſed in Diuina clementia, totam ſpem ſalutis collocemus.

In omnibus uiis tuis cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos.

Incidunt ſæpenumero multa in conſilijs uitæ capiendis, quæ uidentur eſſe ad conſequenda ea, quæ nimis ardenter cupimus, accommodata, quæ tamen ſpem noſtram ſæpe fruſtrantur, ita, ut ea, quæ ad ſalutem parabamus, perniciem nobis importent. Quare? Quia non ſemper in Deum tota mente reſpicimus. Caput enim conſilij eſt, diligenter animaduertere, an ea, quæ molimur, ſint Deo offenſionem allatura. Si enim aliquid occurrat, quod ſanctitati Diuinæ legis aduerſetur, repudiandum eſt, quamuis præſentis utilitatis ſpecies oculis noſtris obuerſetur. Nihil enim utile poterit eſſe, quod iram in nos Diuinam concitat. Hoc igitur præſcribit Sapiens, ut, in omnibus uitæ conſilijs, in Deum reſpiciamus, nec aliquid umquam agamus, quod Deo gratum minime ſit. Quod ſi fecerimus, ille nobis dux erit, ille lucem præferet, ille uiam monſtrabit, qua, ſine ullo errore, iter ad omnia, quę uolumus, feliciter habeamus. Sint, qui in conſilium adhibentur, acutiſsimi; ſint uſu longo rerum, & cognitione totius antiquitatis, inſtructiſsimi; ſi tamen Dei metu caruerint, a uia ſalutis aberrabunt, & patrias ſuas funditus euertent. Diſsipat enim Dominus conſilia gentium: conſilium uero illius in æternum manet. [Pſalm. 32.] At conſilium Domini hoc ſemper fuit, ut numquam ſpes eos falleret, qui nihil magis curant, quam ne quid ab illis accidat, uoluntati Diuinæ contrarium.

Ne ſis ſapiens apud temetipſum: time Deum, & recede a malo.

Idem

Iſaiæ 5.

Idem alijs uerbis repetit. Nec eſt ſuperuacanea repetitio. Tam ſalutaris enim ſententia ſæpius eſt inculcanda, ut firmius in mente defixa ſit. Quid eſt autem, quod dicit, Ne ſis ſapiens apud temetipſum? Ne ſis amentiſsimus, & inſolentiſsimus. Quid enim amentius eſt, quam, in tantis uitæ tenebris ſibi quemquam ſapientiam arrogare? Quid ſuperbius, & inſolentius, quam, falſa ſapientiæ opinione tumidum ſemper inferri? Væ, inquit Iſaias, uobis, qui ſapientes eſtis in oculis ueſtris, & coram uobismetipſis prudentes. Hæc igitur temeritatis exempla deteſtanda ſunt, & illud certiſsimum ſapientiæ ueriſsimæ fundamentū conſtantiſsime retinendum, quod ſequitur: nempe, Time Deum, & recede a malo. Sapiens, qui ſibi prodeſſe neſcit, ne quidquam ſapit. At, qui opinione ſapientiæ uaniſsimæ inſolentius efferuntur, tantum abeſt, ut ſibi proſint, ut potius peſtem ſibi tæterrimam machinentur. Contra uero, qui timent Deum, & flagitiorum dedecus exſecrantur, Dei ſemper ſalutari præſidio muniuntur, ut ſtatim ſequitur:

Sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio oſſium tuorum.

Principium alendæ vitæ umbilico continetur. Quamdiu enim puer eſt utero matris incluſus, per umbilicum humorem genialem elicit, quo alitur, & paullatim adoleſcit. Inde etiam ſanguis ad oſſa nutrienda, & ſenſim roboranda, permanat. Similitudine igitur inde ſumpta, Salomon, illos, quos quodammodo parturit, alloquitur. Quaſi dicat: Fruſtra in uobis informandis operam ponam, niſi uobis uis inſita fuerit, qua in lucem edi, partu feliciſsimo, poſsitis. Si Deum uerum timueritis, & eo metu a peccato uos abſtinueritis, poteritis robur aſſumere, quo, ſine ullo abortionis periculo, in communem piorum hominum uitam ingredi, atque cæleſti luce perfrui, ſit uobis gratia Diuina conceſſum.

Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitijs omnium frugum tuarum.

Honorem Deo tribuit, qui beneficia illius agnoſcit. Beneficia illius agnoſcit, qui intelligit, non hominum induſtriæ, non uiribus, & artificio, fruges, & reliqua omnia, quibus hominum uita ſuſtentatur, ſed magnificentiæ Diuinæ, deberi. Fruſtra enim ſementem faciet agricola, niſi Dominus incrementum dederit. Omnes igitur, ut animum Deo gratum teſtificentur, decimas omnium frugum, & pecudum, iubentur offerre; ut & ij, qui ſacris operantur, ali, & inopes opera illorum refici, & religio procurari ſanctiſſime poſsit. Iccirco legem Dei, de decimis, & primitijs, optima fide perſoluendis, non ſemel ſcriptam perſpicimus. Continet enim inſigne pietatis officium, inſitæ religionis argumētum, mentis gratiſsimæ documentum, fidei ſanctiſsimæ teſtimonium. Eſt præterea decimarum ſolutio, uia ad rem familiarem augendam certiſsima. Vt enim eorum, qui in Deum minime grati ſunt, opes, illius iudicio minuuntur, ita illorum, qui grata, atque memori mente Deum colunt, opes amplificantur. Vnde conſtat, illis naturæ opes augeri, qui in ſoluendis decimis fidem rerum omnium Domino præſtant, quam debent. Ideo ſequitur:

Et implebuntur horrea tua ſaturitate, & uino torcularia tua redundabunt.

Ex hac oratione colligi poterat, homines iuſtos, & Diuinæ legis obſeruantes, numquam ullis incommodis afficiendos. Decimas enim ſoluunt. Non ita ſemper eſt, inquit Sapiens. Immo, cum ſummus ille pater maiorem operam ponat in filijs opibus Diuinis cumulandis, quam diuitijs terreſtribus augendis, incidunt ſæpe tempora, quibus neceſſe eſt, eos, qui in ſobole Diuina cenſi ſunt, incommodis afflictari, uel, ut, tamquā epoto pharmaco, noxios humores expellant, atque ſanitatem recuperent, uel, ut, doloribus exerciti, acrius robur aſſumant ad hoſtes reprimendos. Ideo ſubiungit:

Diſciplinam Domini, fili mi, ne abijcias: nec deficias, cum ab eo corriperis. quem enim diligit Dominus, corripit: & quaſi pater in filio complacet ſibi.

Cohortatur nos Salomon ad animi firmitatem, & admonet, ne langueſcat fides in ærumna, ne opinemur, Deū eos, quos flagris erudit, odio proſequi: immo credamus, non eſſe mediocre Diuini amoris indicium, flagellis, cum opus eſt, cædi. Vt enim patres indulgentes exitio ſunt liberis; ſeueri autem ſalutem filijs afferre ſolent, dum nullum eorum flagitium impunitum relinquunt: ita optimus ille pater filios ſuos indulgētia periculoſa minime corrumpi ſinit, ſed plagas illis ſalutares, ut a flagitijs auocet, ualde clementer imponit.

Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia.

Rurſus ad laudes ſapientiæ reuertitur, atque docet, omnem uitæ beatæ rationem in ſapientiæ fructu conſiſtere. quod ut magis explanet, utitur comparatione rerum earum, quarum deſiderio mortales intabeſcunt.

Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri & argenti, primi & puriſsimi fructus eius. pretioſior eſt cunctis opibus: & omnia quæ deſiderantur, huic non ualent comparari.

Beatus, inquit, eſſe vehementer expetis: beatam uitam, in bonorum omnium complexione ſitam eſſe conſtituis. Ideo igitur, ut bonis affluas, argentum quæris, auri cupiditate flagras, gemmis expleri deſideras. Verumtamen ſine ullo fructu uitam in earum diuitiarum ſtudio cōſumis. Nec enim eas tibi parare facile poteris. Elabuntur enim plerumque, & auaras manus effugiunt; &, quamuis omnia tibi ſuppetant,

quæ

quæ nimis ſitienter appetis, nullam tibi utilitatem aſferent. Nec enim murbos expellent, neque ſollicitudines euellent, neque te doloribus leuabunt, neque uitam denique tuebuntur. Sapientia uero, contra, ſi illam fueris aſſecutus, omnia tibi magnificentiſsime conferet, ad quorum cupiditatem exardeſcis. Sequitur enim continuo:

Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria.

Longitudo dierum eſt ęternitas. Nullum enim uitæ ſpatium termino aliquo definitum, longum eſſe poterit illis, qui cupiditate immortalitatis incenſi rapiuntur. Immortalitas autem præ claris ſtudiis, & actionibus, comparatur. Et ideo dextera ſapientiæ contineri dicitur. Immortalem porro uitam diuitiæ ſempiternæ cum gloria Diuina conſequuntur, quæ omnia ad ſiniſtram manum ſapientiæ, qua opes partæ conſtantiſsime retinentur, pertinere dicuntur. Eſt tamen intelligendum, hoc in loco, uſitato more ſacrarum Litterarum, inter manum dexteram, & ſiniſtram, non magnum diſcrimen ineſſe, ſed tantum ſignificari, nullam eſſe partem ſapientiæ, quę non opibus ſempiternis affluat.

Viæ eius uiæ pulchræ, & omnes ſemitæ illius pacificæ.

Non eſt, inquit, Sapientia ſolum omnibus opibus opulenta, uerum architectrix iucunditatis, atque uerisſimæ uoluptatis. Efficit enim, ut, omni dolore depoſito, & omnibus moleſtiis, quæ animum perturbant, expulſis, mens lætitia exſultet, & iucundiſsima pace perfruatur.

Lignum uitæ eſt his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.

Quod aliud uitæ Lignum poſſumus mente percipere, quam Dei uerbum, per quod omnia facta ſunt, in quo uita eſt, quod luce ſua omnes ad ſe ſuppliciter, atque fidenter, adeuntes, illuſtrat, & quod denique uoce, & imperio, mortuos in uitam exſuſcitat. Ab hoc ligno, propter admiſſum dedecus, atque flagitium, fuere primi parentes excluſi: ad hoc rurſus, propter ſceleris deteſtationem, & acre pietatis ſtudium, adiungimur. Vis igitur ſapientiæ, in hoc tota conſiſtit, ut Dei filium amplectamur, & imperium illius minime recuſemus; ſed ſapientiæ Diuinæ uim, artificium, bonitatem, quoad licet, & fas eſt, mente percipiamus. Ait enim deinde uir ſapientiæ laude præcellens:

Dominus ſapienti fundauit terram, ſtabiliuit cælos prudentia.

Non temeritas, inquit, non naturæ minime intelligentis uiolentia, non caſus, atque fortunæ, motus in inanitate interminata concitati, tam admirabilis fabricæ magnitudinem, tanti decoris, & pulchritudinis, ornamentum, tam excellentem in omni genere utilitatis amplitudinem, efficere potuere. Obmuteſcat impietas, comprimatur audacia furor, & inſania, perditorum hominum, qui ſibi ſapientiam falſo uindicant, Dei iudicium pertimeſcat. An poterit aliquid eſſe ad ſpeciem uenuſtum, ad ſtabilitatem firmum, ad ſalutem aptum, quod non ſit numero, lege, ordine, ratione, definitum? Aut fieri poteſt, ut aliquid modo, & ratione, dimenſum ſit, niſi fuerit ſumma ratione, & ordine, ſtabilitum? Quæ tanta igitur temeritas fuit eorum, qui uindicabant ingenium. & ſapientiæ laudem aucupari nitebantur, ut opera ſapientiæ clariſsima ad temeritatē reuocarent? Viderant ne umquam oculis ſuis aliquid pulchrius aſtris? cæleſtium orbium conuerſione conſtantius? aeris, & ætheris, moderatione ſalutarius? terræ, atque maris, immenſitate fecundius? Et tamen auſi ſunt, id, quod cernere poterant, magnitudine ampliſsimum, ſplendore clariſsimum, elegantia, & concinnitate, pulcherrimum, fructu maxime ſalutare, ad uim, naturæ, mentis, & rationis, expertem, reuocare? In quo quidem ſatis oſtendebant, ſe non ſolum fide, & religione, ſed etiam intelligentia, & ratione, atque adeo ſenſibus, orbatos exſtitiſſe. Rom. 1. Euanuerunt enim in cogitationibus ſuis: & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Hæc eſt autem ſumma dementia, ad cuius magnitudinem nihil poſsit accedere. Sed nos perditorum hominum deteſtabilem furorem, & amentiam, omittamus; ut ſapientiæ opera, mente, & cogitatione, aliqua ex parte, cōprehendere poſsimus. Sequitur deinde:

Sapientia illius eruperunt abyſsi, & nubes rore cōcreſcunt. *ſiue potius, diſtillarunt.*

Scientia Diuina, quæ numquam eſt a benignitate diſiuncta, ut animantium ſitim exſtingueret, & fecunditatem terris induceret, inſtituit, ut fontes perennibus aquis redundarent, & flumina perpetuo laberentur, & nubes rorem, & pluuiam, tempore opportuno ſuperne demitterent, ne terræ, ardoribus exuſtæ, fruges, & pabula, denegarent. Ex his operibus, omnipotens Dei ſapientia, quæ tam admirabile opus exſtruxit, clare cernitur; & inſignis bonitas, qua cunctis animantibus proſpicit, ualde perſpicitur. Vnde colligitur, numquam ope ſalutari deſtitutum fore, qui ſe totum ſapientiæ crediderit, cum nec illius poteſtas poſsit uiribus ullis impediri, nec illius benignitas ullis hoſtium fraudibus intercludi. Subiungit deinde:

Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis. Cuſtodi legem, atque conſilium: & erit uita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.

Is demum uiuit, qui Diuinis ſenſibus incitatur: is eloquentiæ opibus, & ornamentis, inſtruitur,

tur,(erit inquit gratia ſaucibus tuis) e cuius pectore diſciplina Diuinę legis emanat. Vnde ſequitur, nemini conceſſum eſſe uita frui, aut eloquentiæ laudibus ornari,niſi illi,qui de ſapientia Diuina,qua omnia cohærent,& permanent, noctes,& dies,cogitauerit. Nec hoc ſolum præſtabit ſapientia, ut uitam retinere, & orationis copia,& ubertate, ad ſalutem circumfluere, poſsimus, uerum etiam, ut in omni periculo, cæleſti præſidio muniamur.Inquit igitur:

Tunc ambulabis fiducialiter in uia tua,& pes tuus non impinget. ſi dormieris,non timebis: quieſces, & ſuauis erit ſomnus tuus. ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo,& cuſtodiet pedem tuum ne capiaris.

O ſecuritatem mirificã,omnibus uotis expetendam. Quid enim eſt in uniuerſa natura homine fragilius? Quid magis caducum, & imbecillum, aut pluribus malis obiectum? Domi plerumque fides claudicat;foris,inſidiæ comparantur; curæ mentem dilacerant; uię latrociniis infeſtę ſunt; in patria odiũ,& inuidia,in exitium ſæpe conſpirant;in exſilio nullum datur angoris alleuamentum;non ſomnus ſollicitudine uacuus eſt;uigiliæ ſunt ſexcentis moleſtiis, & anxietatibus,affines; die atque nocte pericula improuiſis caſibus intenduntur. In tanta igitur uitæ cõmunis acerbitate,quid iucundius cogitari poteſt ea tranquillitate, qua ueriſsimæ ſapientiæ ſtudioſi perfruuntur?in uia enim,Angelorum comitatu, atque pręſidio, ſępiũtur, domi uitam,periculo,& ſollicitudine,uacuam, degunt; neque uigilãtes, neque dormientes,hoſtiles impetus extimeſcũt, cum ipſius Domini præſentis ope,& auxilio,defenſi ſint.Ita,neque uiribus ullis expugnari, neque dolis circumueniri,ullo modo poterunt,qui ſeſe ad ſapientiæ ductum,& imperium,totis animi uiribus applicauerint.

Noli prohibere benefacere eum, qui poteſt: ſi uales, & ipſe benefac. *Hebraice, Noli prohibere bonum a Domino ſuo, ſi potes.*

Hoc præceptum ad iuſtitiam pertinet. præcipit enim,ut debita,quibus addicti ſumus, diſſoluamus,cum primum poterimus: quemadmodum Rom. 13. Paulus inquit,Reddite ergo omnibus debita;cui tributum,tributum;cui uectigal,uectigal; cui timorem,timorem;cui honorem, honorem; nemini quidquam habeatis,niſi ut inuicem diligatis.nam Benefacere pro eo uſurpatur,quod Latine dicimus debitum officium perſoluere.Eſt tamen animaduertendum, multos eſſe dominos, qui non ſunt iure ſuo fraudandi.Nam, qui mihi mutuo pecuniam dedit,Dominus poteſt appellari eiuſdem ſummæ,quam credidit. Itaque, cum pecuniam die præſtituta poſtulauerit, ius ſuum rectiſsime poſtulabit. Qui mihi ſimiliter beneficium contulit, quodammodo dominus eſt etiã ſimilis beneficij,ita,ut iure poſsit,cum illi fuerit opus, eandem operam a me repetere. Ad hunc modum,ſtudium, gratia, diligentia, in aliquem benigne collata, & reliqua eiuſmodi munera amice tributa,debitorem reddunt eum,in quem conferuntur;& poſſunt,qui ea præſtiterunt, eadẽ uiciſsim,cum caſus ita tulerit, ab amicis exigere.Aliter enim,qui parem uolũtatem amicis minime reddunt, & ſunt in referenda gratia negligentes, in ingrati animi crimen incurrent,odio ſempiterno digniſsimum.Sed,ut longius progrediamur,egentes,& inopes, quibus opem afferre in ærumnis poſſumus, Domini poſſunt appellari,ſi fuerimus tantis opibus affluentes, quantis ſat ſit ad eorum inopiam facile ſubleuandã. Ea enim beneficia,quæ a Deo accepimus, nõ ſolum nobis accepimus,ſed illis etiam, qui noſtra benignitate recreari,& refici, in calamitate poſſunt. Vt enim Paulus ſe debitorem omnium eſſe profi- Rom. 1. tetur, cum quibus opes Diuinas communicare poterat;ſic, non abſimili ratione,diuites,& opulenti,debitores egentium ſunt exiſtimandi Cum igitur hominibus in commodo oppreſsis ſubueniunt,non liberalitatis tantum officium, uerum etiam iuſtitiæ munus,exſequuntur. Idcirco ſcri- Pſalm 40. ptum eſt,Beatus, qui intelligit ſuper egenum, & pauperem,in die mala liberabit eum Dominus. Nec ſolum docet nos Sapiens, ut noſtram fidem huius debiti ſolutione liberemus, uerum ut in eo munere perfungendo diligentiam ſuſcipiamus. Sequitur enim:

Nec dicas amico tuo, Vade, & reuertere, & cras dabo tibi: cum ſtatim poſſis dare.

Corrumpit uirtutis officium negligentia. Signum eſt enim, non debito ſtudio fieri id, quod negligenter fit. Præterea,dilatio,atque procraſtinatio,animos eorum affligat, qui rerum inopia uexantur, aut calamitatibus opprimuntur.

Ne moliaris amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.

Semper quidem malorũ machinatio deteſtabilis eſt;ſed,cum peſtis,& exitiũ,ab illo comparatur,in cuius fide, & patrimonio, latitabat is,cui periculũ intenditur,tantum ſcelus nulla grauitate orationis explicari poteſt.fides enim de medio tollitur;uitæ præſidium diſturbatur; ſocietas humana dirimitur;miſeriæ perfugium omnino conuellitur;nec quidquam in uita relinquitur, quod poſsit miſeros conſolari.Si enim is,quem patronum adoptaueras, & in cuius fide omnem ſpem ſalutis conſtitutam habueras, te improuiſo fraudulenter oppreſſerit,quo tandem confugies?

Ne contendas aduerſus hominem fruſtra,(*ideſt ſine cauſſa*)cum ipſe tibi nihil mali fecerit.

Cum ad mutuam beneuolẽtiam,& uitæ com-

munionem, nati ſimus, ſatis ſe indicat legem naturæ perfringere, qui ita eſt ad rixam concitus, ut minime laceſsitus iraſcatur, & litem temere ſuſcipiat.

Ne æmuleris hominem iniuſtum, nec imiteris uias eius: quia abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio eius. (*hoc eſt, & cum iuſtis conſilium eius.*)

Cum homo maleficus iniuriis, atque tyrannica uiolẽtia, opes amplificat, & induſtriæ laudem, uirique fortis nomen, apud imperitos aucupatur, periculũ eſt, ne multi fortunis eius inuideãt, & illius exemplum ſequi meditẽtur. Hos omnes Salomon minis grauiſsimis abſterret, dum ait, fore tandem, ut omnes iniuſti, cum Deum uehementer ita um habeãt, funditus euertãtur, quia abominatio, inquit, eſt Domino omnis illuſor. Cõtra uero, iuſti, firmo, & inuicto, præſidio cincti ſint. Ita namque Domino cari ſunt, ut cum illis
Pſalm. 50. conſilia ſua communicet. Quemadmodum Dauid ait, ſibi fuiſse arcana ſapientiæ Diuinæ ab ipſo Deo ualde amanter enuntiata.

Egeſtas a Domino in domo impij: habitacula autem iuſtorum benedicentur.

Pro maledictione interpres poſuit Egeſtatem, non male. Maledicere enim Deus in ſanctis litteris dicitur eum, quem bonis euertit; ſimiliter benedicere illum, quem opibus auget.

Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam.

O proiectam audaciam, & impudentiam, eorum, qui non ſolũ religionem contemnunt, Diuina iura omni ſtudio conuellunt, ſempiterniſque ſuppliciis ſeſe furenter obiiciunt, uerum etiam pro delectamento habent, omnes ſanctitates irridere. At Dominus eos illudet, cum eorum furorem, & amentiam, in oculis omnium proponet, & riſum petulantem doloribus ſempiternis uindicabit. Præterea, dicitur Deus impios eludere, cum, eadem ipſa opera, qua ſibi dignitatem parare nituntur, ſe ipſos in ſummum dedecus furenter inijciunt. Nec enim uerum decus acuminis, inani fiducia, & inſolentia, ſed uerißimæ ſapientiæ ſtudio, comparatur. Vt continuo Sapiens ſubiungit. Inquit enim:

Gloriam ſapientes poſsidebunt: ſtultorum uero exaltatio, ignominia.

Aliud rurſus exordiũ capit Salomon, ut uehementius in animis eorum, quos ad ſalutem, & dignitatem, inſtruit, monita defigat. Ait igitur:

C. A P. IV.

AVdite filij diſciplinã patris, & attendite, ut ſciatis prudẽtiam. Donum bonum tribuam uobis, legem meam ne derelinquatis.

Dulciſsimo Filiorum nomine, eos ad ſe rurſus allicit; atque plane docet, ſe animo uere patrio ad illos inſtituendos, & erudiendos, accedere. Præterea, ipſius diſciplinæ iucunditate, eos incitat ad ſalutis ſtudium. Non, inquit, diſciplinam trucem, & immitem, & odioſam, uobis propono, ſed ualde clementem, atque benignam. Non enim uos minacibus uerbis exterreo; ſed orationis lenitate ad ſummas opes perfruendas inuito. Non legis aſperæ truculentiam, ſed cęleſtis gratiæ beneficentiam uobis offero. Non igitur repudietis patris amantiſsimi beneficiũ. Si enim amor ualet ad perſuadendum, uos patrio animo complector: Si rerum gerendarum cognitio, a primis incunabulis fui ad omne genus officiorũ admodum diligenter eruditus: Si præmium cõſtitutum, nullum amplius eſſe poteſt eo, quod uobis oſtendo: Si exemplum uim magnam poſsidet ad animos excitandos; uobis etiam meæ pueritiæ exempla proponam.

Nam & ego filius fui patris mei, tenellus & unigenitus coram matre mea.

Patrem, inquit, habui, minime in educatione mea negligentem; & matrem ſimiliter, quę me, ut unicum filium, ſibique cariſsimum, in oculis ſemper habebat. Sic igitur eram inſtitutus a patre, ut mater, quod erat mihi a patre meo traditum, indulgentia muliebri minime deprauaret. Noſtis uero, quantum pater meus ſapientiæ gloria inter homines ſapientes memoriæ illius excelleret, & mater mea quantis uirtutibus ornata fuerit, quæ me unice amabat, &, quaſi non alium filium haberet, ita me in animo ſemper habebat. Audite igitur non tam meam, quam patris mei, hominis Diuini, ſententiam.

Docebat, atque dicebat, Suſcipiat uerba mea cor tuum, cuſtodi pręcepta mea, & uiues.

Non ſatis eſt, auribus tantum accipere, quæ dicuntur, niſi fuerint animo firmiſsime retenta, & memoria diligentiſsime conſeruata, ad uitæ cuſtodiam. Non enim legis auditores, ſed officiorum actores, a Deo uitam conſequuntur.

Poſside ſapientiam, poſside prudentiam. ne obliuiſcaris, neque declines a uerbis oris mei.

Verbum Hebręum, קנה pro quo interpres uertit Poſside, ſignificat rei comparandæ, & augendæ, ſtudium, atque ſollicitudinẽ. Quaſi dicat, Statue, fili mi, oẽs facultates & poſſeſsiones, eſſe in ſapientię ſtudio cõſtitutas. Quantũ igitur reliqui mortales in comparando auro, & argento, & eiuſmodi opibus, elaborãt, tantũ tu, in quærendis, & amplificãdis, ſapiẽtię diuitiis, euigila, & eo ardentius ad eas parãdas, atq. fruẽdas, enitere, quo hæ

pretio,

Digitized by Google

pretio,& magnitudine, & iucunditatis ſtabilitate, omnibus diuitijs antecellunt:

Ne dimittas eam,& cuſtodiet te, dilige eam, & conſeruabit te.

Non ſatis eſt, ſemel ſapientię inſtituta percipere, niſi conſtantia ſumma fuerint in mente recondita. Opes enim negligenter aſſeruatæ facillime dilabuntur. Et reliquæ diuitiæ inuidiam conflãt, cupiditatem irritant, multoſque ad comparandas inſidias illi, qui eas poſsidet, ſæpe ſollicitant. Tantum abeſt igitur, ut eorum ſalutem tueantur, qui ditiſsimi ſunt, ut potius minime ſinant eos uitam ſine aſsiduo metu,& angore, traducere. In ſola igitur ſapientia eſt firma uitæ cuſtodia. Non eſt igitur illius ſtudium ullo tempore remittendum. Ne dimittas eam, ſi uitam caram habes. Studium uero tuum minime remittes, ſi illam dilexeris. Non enim patietur amor, te a complexu illius aliqua ratione diuelli.

Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſsione tua acquire prudentiam.

Sẽſus huius loci ſubobſcurus eſſe uidetur. Sed, ſi, quæ ante ſcripta ſunt,& quæ ſequuntur, cogitatione complexi fuerimus, ualde facilis apparebit. Admonuerat, ne intermitteretur ſtudium ſapientiæ; ne autem intermitti facile poſſet, dixit, eam eſſe maximo opere diligẽdam. Dilectio uero cuiuslibet rei, illius æſtimatione cõtinetur. Quanti enim rem quamcumque facis, tantum amoris in illam conferes. Iubet igitur, ut plurimi ſapientiam æſtimemus, ſi ad illam peruenire cupimus. In hac porro æſtimatione ſtatuit eſſe poſitum ſapientiæ fundamẽtum. Nam rei alicuius æſtimationem conſequitur appetitio. Appetitio uero ſtudium concitat. Studium porro in rebus præclaris conſumptum, eximium fructum conſequitur. Reſtat igitur, ut, qui plurimi ſapientiam facit, ea tandem feliciſsime potiatur. Annotandum tamen eſt, hoc etiam in loco eſſe idem uerbum apud Hebræos, quod ante diximus, nempe קנה, quod Emere, & Parare, & Poſsidere, cum non uulgari ipſius rei partæ æſtimatione, ſignificat. Hoc igitur, ut in ſummã conferam, eſt, quod Sapiens dicit, Principium ſapientiæ, eſt, plurimi facere ſapientiam, & omnibus poſſeſsionibus anteferre prudentiam, Hanc autem ſanctitatem confirmat id, quod ſequitur:

Arripe illam,& exaltabit te: glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.

Si eam, inquit, plurimi feceris; ſi omnes facultates, & poſſeſsiones, præ illa contempſeris; illa te in alto gradu dignitatis collocabit. Regijs namque te uirtutibus exornabit, Regijsq. præſidijs circumuallabit, ne umquã labes ulla poſsit amplitudini tuæ dignitatis adſpergi, aut ſtatus tuus ullis uiribus, aut machinis, labefactari.

Audi fili mi, & ſuſcipe uerba mea, ut multiplicentur tibi anni uitæ.

Quoties eandem admonitionem repetit, toties uim amoris, quo flagrat, oſtendit. Præmio uero, quod pollicetur, nihil poteſt amplius excogitari. Aeternitatem namque pollicetur. Nec enim longa uita poteſt, ut iam diximus, appellari, quæ aliquo fine concluditur. Tunc igitur anni multiplicantur, cum immortalitas comparatur.

Viam ſapientiæ monſtrabo tibi, ducã te per ſemitas æquitatis.

Docet, iuſtitiæ, & æquitatis. ſtudio, eſſe uiam ad immortalitatem præclare munitam. Eo igitur inſtituta ſapientiæ ad iuſtitiam diriguntur. Recte, inquies. Sed eſt nimis arduum, atque difficile, ita uitæ curſum tenere, ut a uijs iuſtitiæ nõ aberres. Non ita eſt, inquit. Si enim ſapientiam ſecutus fueris, illa tibi uiam curabit, & aſpera complanabit,& anguſta dilatabit, ne quidquam tibi ſit impedimento, quo minus eo, quo tendis, cum felicitate peruenias.

Quas cum ingreſſus fueris, non artabuntur greſſus tui, & currens non habebis offendiculum.

Reſtat igitur, ut nihil ſit ſapienti difficile. Spiritum enim Diuinum ſequitur: qui quidem ſpiritus ita præit, ut numquam a uia rectiſsima deflectat; ita uires confirmat, ut numquam debilitentur. Reliquum eſt, ne ipſi nobis deſimus. Si enim, quod in nobis fuerit, præſtiterimus, ille nos numquã pręſenti ope deſtituet. Eſt igitur elaborandum, ne languore, atque deſidia noſtra, cæleſtem opem a nobis repellamus. Ideo ſubiungit:

Tene diſciplinam, ne dimittas eam: cuſtodi illam, quia ipſa eſt uia tua.

Non poteſt mors in illos impetum facere, qui ſunt cum uita ſempiterna fœdere ſempiterno copulati. At, qui legis Diuina pręcepta perpetuo ſequuntur, numquã a ſempiterna uita deſeruntur.

Ne delecteris in ſemitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia.

Impiorum uia, eſt in Deum ſceleſtiſsima. Religionem ſanctiſsimam uiolat, cęleſte numen deſpicit, & in Deum conuicia iacit. Iter autem malorum eſt in humanum genus teterrimum. Eſt enim libidine flagitioſum, iniuriis maleficũ, immanitate truculẽtum, fraudibus exſecrandũ. Sed animaduertẽdum eſt, ab impietate in Deũ, iniurias in homines oriri. Ideo nãq. ius humanũ uiolatur, quia Diuinũ negligitur. Homines enim impij, uel Deum eſſe nõ putant, uel ab illo res humanas minime curari ſtatuunt; & iccirco per oĩa genera ſcelerum, cũ proiecta audacia uagantur; & exẽplo ſunt imperitis, ut paullatim ex animo

ſenſum omnem religionis eiiciant. Vtraq. igitur uia, eſt, ut peſtifera quędã lues, ſumma contentione fugienda. Quemadmodũ ſtatim Sapiens ait:

Fuge ea, nec tranſeas per illam, declina & deſere eam.

Vt maiorem metum incutiat, & periculum, quod impendet, magis explicet, multis uerbis idem ſignificantibus utitur; nempe, fuge peſtem, de uita periculum, exitium deteſtare, &, quãtum potes, te ab imminente plaga, & interitu, proripe. Ad mortem enim properat, & in peſtem ſempiternam incurrit, qui ſe cum impijs, & ſceleratis, hominibus, ſimilitudine uitæ, coniungit.

Non enim dormiunt niſi malefecerint: & non rapitur ſomnus ab eis niſi ſupplantauerint.

Ita ſunt, inquit, capitales, ut nullo modo, niſi patrato facinore, conquieſcãt; ita ſunt immanes, & inuidi, ut in aliorum ruina, & interitu, maxime glorientur; & iccico dormire nequeunt, quamdiu non alios in exitium pręcipites eijciunt.

Comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt.

Ex impietate opes ad uitam in luxu maximo traducendam comparant: per uim aliena bona diripiũt, quæ ſumptibus immodicis exhauriant.

Iuſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectam diem.

Aurora quidem appropinquãs, tenebras paullatim fugat, & caliginem diſpellit: tum Sol exoriens cuncta clariſsima luce colluſtrat. Sic eſt, inquit, iuſtorum uita. Primum quidem illis lux cæleſtis exoritur, quæ in dies magis illuſtrior exſiſtit: uſque eo, dum mens ipſa Solis ipſius imaginem clariſsimo quodam ſplendore repræſentet.

Ephes. 5. Eratis, inquit Paulus, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Itaque noxia uitant, ſalutaria conſectantur, metu ſoluti ſunt, ſpe firmiſsima diriguntur, omni ſollicitudine carent. Numquam ab ope Diuina deſeruntur; nuſquã offendunt, quia cernunt oculis omnia, quæ ruinæ periculum ſtruere poſſunt, & ab illis ſe longiſsime remouent, ne labantur, & concidant.

Via impiorum tenebroſa: neſciunt ubi corruant.

Cum ſint tenebris oppleti omnes, qui lucem Diuinam aſpernantur, neque ſaxa uident, neque terræ profundos hiatus ſentiunt, neque loca prærupta conſpiciunt, & ita, dum confidenter accelerant, miſerrime prolabuntur, & corruunt.

Fili mi, auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam.

Quoties amorem uere paternum, & ſollicitudinem ex eodem amore profectam, teſtificatur? Periculi enim magnitudo facit, ut numquam ſatis habeat, quod ſæpe iam dixerat, niſi ſępius idẽ ad maiorem memoriæ firmitatem referat.

Ne recedant ab oculis tuis, cuſtodi ea in medio cordis tui: uita enim ſunt inuenientibus ea, & uniuerſę carnis ſanitas.

Cum dicit, cæleſtis diſciplinæ ſententiam eſſe uitam inuenientibus eam, ſtudium requirit eorum, qui uitam habere, atque tueri, cupiunt. Nemo enim inuenire poteſt, quod minime quærit.

Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo uita procedit.

Nihil eſſe in toto corpore maiore ſollicitudine conſeruandum, quam Cor, eſt ſatis omnibus exploratum. Inde namque calor uitalis, atque ſalutaris, in omnes partes pertinens, excitatur; inde ſanguis in uenas diffunditur; inde ſpiritus, quibus actiones uitæ con tinẽtur; exſiſtunt. Quãdi cor uiget, uita fruimur; illo exſtincto, confeſtim exſtinguimur. Sed non de corde hoc, quod corporis uitam continet, loquitur hoc in loco Salomon, ſed de mẽte, atque ratione, e qua uel uita profluit ad æternitatem; uel mors erumpit ad ſempiternam perniciem, Vt enim de corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, & reliqua ſcelera, & flagitia, quibus peſtis animi comparatur; ita ex eodem ſanctę cogitationes, pietatis, & caritatis, ſtudia, proficiſcuntur, quibus ad uitam ſempiternam uia munitur. Quid eſt igitur tanta uigilantia ſeruandum, tanto præſidio muniendum, tanto ſtudio, cura, ſollicitudine, cuſtodiendum? Si enim libidinis furor animum exagitauerit; ſi odium, aut inuidia, in ſtatum illius irruerit; ſi reliquæ peſtes eiuſmodi ualetudinem illius infecerint; uitam prorſus exhaurient, & in ipſius mentis corde, & interitu, bacchabuntur. Vt autẽ uno uerbo omnia complectamur, bonæ cogitationes Deum, qui uera uita eſt, præſentem retinent; malæ uero eum expellunt: ita fit, ut omnis uitæ noſtræ ratio in mentis cuſtodia ſita ſit. Qualis enim eſt inteſtina mentis affectio, talia extrinſecus opera conſequuntur.

Remoue a te os prauum, & detrahentia labia ſint procul a te.

Quo modo ſit Cor cuſtodiendum, edocet, cum monet, ne uerbis noſtris inſitæ prauitatis indicium faciamus. Nihil eſt enim tam peſtilens, atque mortiferum, quod ſit cum calumnia, & maledicentia, comparãdum. Linguę namque peruerſitas innocentibus necem affert, bonorum dignitatem teſtimonio falſo cõmaculat, ſocietatẽ fraternã diſſoluit, diſcordias ciuiles concitat,

citat,

citat, atque poſtremo uniuerſam Remp. euertit. Iacob. 3. Vt enim exiguus ignis, quemadmodum Iacobus ait, ingentem materiam incendit, & horrendum incendium ſæpe concitat; ita impurus hominis malefici ſermo principio quidem paucorum animos latenter corripit; deinde, ubi magis atque magis inualeſcit, quocumque fert impetum, omnia populatur. Rectiſſime igitur uir ille Pſalm 38. Diuinus ait, Dixi, cuſtodiam uias meas ut non delinquam, in lingua mea. Sequitur deinde:

Oculi tui recta uideant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.

Hoc eſt, nihil temere, nihil præcipitanter, agas; ante quam uerbum ullum facias, cogita, quid ſit dicendum, quid ſilentio ſupprimendum, ne offenſionem periculoſe concites; cum aliquam actionem ſuſcipis, antecedat ſanum conſilium, ut actio ſalutaris conſequatur. Vt enim, qui uiam, quam tenet, non animaduertit, ſed feſtinanter, & inconſiderate, progreditur, ruina frequenter opprimitur; ita, qui non, antequam aliquid moliatur, quid euenire poſsit, mente conſiderat, in graues ſæpe calamitates incurrit.

Dirige ſemitam pedibus tuis, & omnes uiæ tuæ ſtabilientur.

Eandem ſententiam alijs uerbis exornat. Cogita, inquit, quam uiam ineas, ut omnia officia tua felicem exitum habere poſsint. Quo modo? dicit aliquis. Numquid non fieri poteſt, ut, quę ſunt diligētiſsime cogitata, tetertime cadāt? Quid proderit igitur, de ſuſcipiendo itinere ualde cogitare, ſi ita euenerit, ut, quo longius progreſsus fuero ab ea regione, quam peto, longius aberrem. Hoc ne dici merito poſsit, continuo Sapiens adiungit:

Ne declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram: auerte pedem tuum a malo.

Times, ne, re etiam deliberata, parum feliciter dirigantur greſſus tui? Timere desine: legem ſerua; per uiam, quam Deus monſtrauit, incede; ne ad dexteram, aut ſiniſtram, declines: intellige, omne peccatum eſſe legi Diuinæ contrarium: ab illo igitur, tamquā a peſte, fuge, ut recte tibi omnia procedant. In omni igitur conſultatione hoc firmiſsime tenendum eſt, ne, ulla utilitatis, aut uoluptatis, ſpecie delenitus, a legis Diuinæ ſtudio deducaris. Ait deinde:

CAP. V.

Filli mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam.

Rurſus beneuolentiam conciliat, & attentionem excitat, & nomine ſpectatæ multis in locis ſapientiæ, atque prudentiæ, auctoritatem ſuam conſtituit.

Vt cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſeruent.

Non inquit, Vt audias tantū, elaboro; uerum, Vt ea, quę audieris, memoria ſepias, ne umquam ex animo tuo elabantur. Neque ſatis eſt, ea, quæ audis, memori mente tueri; ſed eſt etiam neceſſe, ut, his diſciplinis inſtructus, ad alios docendos te conferas. Hanc igitur ſcientiam præſcribo, ut cum alijs benigne communices, ut, tuis monitis, & conſilijs, eruditi, ſalutis uiam ineant, ſummumque tandem bonum adipiſcantur. Non igitur ſolum te ad intelligendum erudio, uerum etiam ad eloquendum. Nam doctrina mea non ſolum te uirtutibus exornabit, uerum & opibus eloquentiæ locupletabit. Sed intelligendum eſt, non prius eſſe in eloquentiæ, quam in uirtutis, ſtudio laborandum. Iccirco uolo, ut prius animum tuum bonarum cogitationum epulis enutrias; deinde labiis tuis, hoc eſt orationis ubertate, te ad alios inſtituendos, & confirmandos, accommodes. Cum uero, inquit, ſcientiam labia tua conſeruent, materiam præſcribit, in qua hominis ſapientis oratio perpetuo uerſari debet. Flagitia namque ſunt longiſsime repellenda, mendacia remouenda, adulatio deteſtanda, ita, ut nihil in oratione ponatur, quod non ſit ſententijs grauiſsimis illuſtratum, & ſapientiſsimo dicendi ſtudio, & labore, perpolitum.

Fauus enim ſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius.

Hoc in loco apud Hebręos eſt poſitum nomen זרה, quod eſt Aliena, cuius loco interpres poſuit Meretricem. Quod idem propemodum ualet. Quamquam Alienæ nomen magis proprie in adulteram, quā in quamuis meretricē, conuenit. Sed hoc minus ad inſtitutum pertinet. Illud eſt potius animaduertendum, quam ſit hæc ſententia apta, & nexa, ex his, quæ ſunt ante dicta. Vidimus nouum orationis exordiū, quod animos excitauit ad rerum mirabilium exſpectationem, cum repente Sapiens in loco, qui minime flagitare uidebatur, hāc impudicæ mulieris ſpeciem nobis, interrupta quodāmodo oratione, in oculis, & adſpectu, proponit. Sed intelligendū eſt, nihil potuiſſe fieri conuenientius. Inſtruit Sapiens auditores ad ſapientiam. Quid igitur commodius fieri poterat, quam, inſidias, contra ſapientiæ ſtudium comparatas, in mente defigere? Inſtruit ad eloquentiam. Quid igitur prouidentius, quā falſam eloquētię uim, medicamētis infectā, ab eloquentię grauitate, & puritate, diſcernere? Cū uero uix quidquā ſit, quod magis uitæ ſeueritatē frangat, & debilitet, quā nefariæ uoluptatis appetitio, nihil, qđ citius molliat, & liquefaciat, aīum, quā meretricis oratio; ſapientiſsime a ſapientiſsimo uiro factū eſt, ut hæc hoſtium præſidia, quę erant illius

inſtituto contraria, diſturbaret. Prẹterea,eſt animaduertendum, Alienæ nomen in fallacisſimæ diſciplinæ rationem apte congruere. Adultera eſt enim omnis impia multitudo,ſceleris conſenſione conſpirans, in ficta ſpecie ſanctitatis ſanctitatem acriter oppugnans. Hæc igitur meretricijs blandimentis,atque lenocinijs, imperitos in fraudem impellit; per dulces ſermones, inquit Rom. 16. Paulus,eſſe permultos, qui imperitorum corda de omni ſtatu deiiciunt. Hæc eſt igitur aliena, hæc adultera,hẹc capitalis, quæ,cum dulcia pollicetur,amara porrigit; dum ad uoluptates allicit, dolores inuehit; dum ſe tueri uitam ſimulat, tela mortifera contorquet. At, quo eloquentiæ genere perditorum hominum Synagoga homines nihil hoſtile ſuſpicantes erroribus pernicioſis imbuit? Quam blande imperitos alloquitur? Quæ præmia pollicetur, ut incautos irretiat? Euangelij puritatem in ore ſemper habet; Chriſtianæ caritatis laudes amplificat; pietatis ſimulationem horrendis uerbis exſecratur; iuſtitiæ opes ſempiternas ſe explicaturam,promittit,atque confirmat. Quid igitur hac oratione mollius, quid dulcius, fingi poteſt? Hæc quidem eſt meretricis eloquentia. Sed finem uideamus. Reperies tandem, ſi mel illius uenenatum guſtare uolueris; pro puritate flagitium, pro caritate bellum diriſsimum, pro pietate ſacrilegium,pro iuſtitiæ ſplendore nefarium facinus, ad hominum perniciem ſceleſtiſsime comparatum. Sed ad adulterẹ mulieris inſidias inſtitutam orationem referamus. Fauus,inquit, diſtillans, oratio illius; & blandius oleo dicendi genus, quo mentibus incautis errores peſtilentes obijcit. Caue igitur, ne te in laqueum mortis induas. Si enim autem illi præbueris,intolerandam acerbitatem ſenties.

Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthiũ,& acuta quaſi gladius biceps.

Quæ ſunt illius nouiſsima? Egeſtas, turpitudo,dedecus, & ignominia, odium hominum, legum metus, atque poſtremo ſupplicium. Siue enim adulteri pœnam lege conſtitutam ſubeant, ſiue non ſubeant,ſemper eorum animi conſcientia ſceleris anguntur; formidine concutiuntur; intentum gutturi gladium pertimeſcunt. Eſt enim illa biceps gladius. Quo modo biceps? Quia in uiſcera penetrat, & corpus,& animum, ſimul interimit.

Pedes eius deſcendunt in mortem,& ad inferos greſſus eius penetrant.

Illa quidem feſtinat, ut incurrat in mortem; & ſecum amatores in inferorum regionem præcipites impellit.

Per ſemitam uitæ non ambulant, uagi ſunt greſſus eius & inueſtigabiles.

Quo modo ſint inueſtigabiles greſſus illius, intelligi uix poteſt. Mulieris enim impudicæ flagitium occultari diu nequit; libidinis enim furor illam frequenter exagitat,ut indicia temeritatis emineant, cum multis in locis impreſſa nequitiæ ueſtigia relinquat. Sed inueſtigabiles eſſe dicit illos Sapiens, uel propter illius mobilitatem,& inconſtantiam, qua, effrenatæ libidinis furore percita, in uarias partes ita diſcurrit, ut, quo in loco inſiſtere, uelit, prorſus ignores; uel, propterea quod homo, illius amore cæcus, minime perpendit greſſus illius in ſempiternam peſtem amatores attrahere. Et ſecundum hunc ſenſum oratio hæc multo clarius ita ex Hebræo uerti potuiſſet. Ne uiuentium uitam expendas: uagantur greſſus illus, & non intelliges. Hoc eſt autem, cum illa per omnia genera flagitiorum, & ſcelerum,uagetur,& te ſibi deuinctum teneat, impedimento eſt, quo minus expendas, quam expetenda ſit uiuentium,hoc eſt iuſtorum uia. Itaque non intelliges, neque beatorum uiam, quam deſeruiſti, neque miſeriæ extremæ uiam, quam, ut ei morem gereres,tenuiſti. Itaque facit illa,ut non ſolum in cæcitate,& amentia,uerſeris,uerũ,ut ſpem melioris condicionis abiicias.

Nunc ergo fili mi audi me,& ne recedas a uerbis oris mei.

Quando tantum malorum a conſuetudine, & familiaritate, adulteræ mulieris impẽdet,audite monita mea, quibus uos a tam horrenda calamitate deterreo.

Longe fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius.

Numerum, more ſuo, mutat: &, cum fuiſſet numero multitudinis uſus, nunc ad ſingularem conuertitur. Ait igitur: Non ſatis eſt, fili mi, illius uſum deteſtari, niſi magnum inter te, & illam, interuallum interſit, ne te ſpiritu ſuo contaminato,quaſi uenenata ſerpens, inficiat.

Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli.

Alieni ſunt ueneris ſatellites, adulatores, lenones,& impuræ libidinis adminiſtri. Hi,alieni, hoc eſt hoſtes acerrimi ſunt. Nam decore, & honeſtate, ſpoliant, opes exhauriunt, & uitam eripiunt. Crudelis eſt, adultera, quæ nec uitæ, neque famæ, tuæ parcit; &, dum amorem fraudulenter oſtentat, in te peſtem nefarie machinatur.

Ne forte impleantur extranei uiribus tuis,& labores tui ſint in domo aliena.

Ex hac dementia duo mala grauiſsima naſcuntur. Vnum eſt,egeſtas turpiſsima. homines enim flagitioſi culpa ſua fiunt egentiſsimi. Alterum eſt, dolor ex opibus ad alienos cum dedecore ſummo tranſlatis. Ideo ſubiungit:

Et

Et gemas in nouiſſimis quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum, & dicas, Cur deteſtatus ſum diſciplinam; & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui uocem docentium me, & magiſtris non inclinaui aurem meam?

Inconſolabilis dolor, eſt peccati recordatio; maxime uero, cum nulla ſpes inſtaurandi opes per flagitium amiſſas oſtenditur. Concludit dedecoris penitus inſiti querimoniam:

Pæne fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogę.

Hoc eſt, non fuit ſatis mihi, opes effundere, annos in nequitia conſumere, ignominiam ſubire, bona mea in hoſtium domibus incluſa lamentari, niſi, præter hæc omnia pœnam legum, & iudiciorum, frequēter extimeſcerem. Parum enim abfuit, quin, in medio iudicum cōuentu, coram omni multitudine, cum ſummo dedecore, & ignominia, crudeliſſimas pœnas exſoluerem. Hoc exemplo nequitiæ luculenter explicato, tedit Sapiens ad recti officij diſciplinam:

Bibe aquam de ciſterna tua & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.

Non opineris, eſſe tibi interdictum omni uoluptate: fruere uxore tua legitima: reſtingue cupiditatis ſitim ſine flagitio. Non eſt, cur ualde ſollicitus ſis, ne quid in uulgus emanet: quemadmodum hi ſunt, qui mulieribus alienis commiſcentur. Riuuli, hoc eſt, liberi, ex fonte proprio deriuentur, in hominum conuentum. Nec enim erit tibi pudenda ſoboles, ut eſt ea, quæ adulterio ſuſcipitur. Prodeant in publicum filij tui, ſine ulla nota originis inceſtæ.

Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.

Vt enim ſummum ſcelus eſt, lectum alienum adulterio maculare; ita non mediocre flagitium eſt, aliorum libidinem a propria uxore minime prohibere. Ne ſis igitur, inquit, in illius cuſtodia, quæ tuum matrimonium tenet, negligens, & diſſolutus. Fac, ut matrimonij ſanctitatem immaculatam conſeruet, ne uagetur huc & illuc, ne aut iocis petulantibus, aut oculorum nutibus, iuuentutem alliciat, ne denique otio diffluat, & ita paullatim ad flagitium delabatur. Amore mutuo, & prouidentia ſalutari, cura, ut te ſolum amet, rem familiarem curet, filiis tuis ſedulo proſpiciat, ne ulla umquam ſuſpicio labis ullius recipiatur. Ait deinde:

Sit uena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ.

Inſiſtit in eadem metaphora. Dixerat enim, ut quilibet de fonte ſuo biberet; id autem eſt, ut, uxoribus alienis omiſſis, ſua tantum uxore frueretur, ut ita liberi minime pudendi, tamquam riuuli, in hominum conuentum profluerent. Hic uero ait: Sit uena tua benedicta. Vena, eſt fons, & ſcaturigo, unde riui deriuandi ſunt. Ait igitur, Vxor tua ſit pudoris ſtudio ſancta, pariendi felicitate fecunda, amore, & fidelitate, cariſſima. Illam, quam tibi a iuuentute coniunxiſti, amantem amplectere, & cum illa te oblecta, ſi cupis ſine crimine uoluptatem percipere, & liberos nulla nota labis adſperſos creare.

Cerua cariſſima, & gratiſſimus hinnulus.

Si animantia bruta inter ſe amant, & partus ſuos diligunt; quid tibi faciendum eſt, cum ſis ratione præditus, & naturæ lege ad amorem uxoris tuæ compellaris? Cerua, cuius natura agreſtis, atque fera, eſt, ceruo eſt periucunda; hinnuli, ſunt parentibus gratiſſimi. Cur igitur tu uxorem legitimam non amabis? Cur non ſimiliter filios tuos amore eximio complectetis?

Vbera eius inebrient te in omni tempore, in amore illius delectare iugiter.

Metonymia eſt, qua per Vbera amores intelliguntur. Vini copia ſenſum eripit. Similiter in uenerea uoluptate intelligentia mentis opprimitur, ut tamdiu animus officio rationis orbetur, quamdiu uiget ipſa uoluptas. Et ea de cauſſa, ubi nos habemus Delectare iugiter, eſt apud Hebræos תשגה, hoc eſt, Erra iugiter. Recte tamen interpres uerbo Delectationis uſus eſt. Ea namque delectatio homines uſu rationis ſpoliat. At tunc Errare dicimur, cum rationis uſu caremus. Quid igitur? Non eſt Errare flagitium? Non ſemper. Nam, legitimo amore deſipere, interdum laudis eſt; &, magnitudine amoris aliquando inſanire, ſummæ ſapientiæ eſt: ut hi faciunt, qui, amore Diuinæ pulchritudinis incenſi, extra ſe longiſſime rapiuntur.

Quare ſeduceris fili mi ab aliena, & foueris in ſinu alterius?

Cur, o fili, inquit, cum liceat uoluptatem ſine crimine, ſine dedecore, ſine metu, capere, mauis cum ſcelere, cum turpitudine, cum aſſiduo angore, atque pœnæ metu, a muliere infami ſeductus, uoluptatem furenter exquirere? Quæ eſt hæc dementia? Quæ furiæ te perſequuntur, ut malis uoluptatem, ueneno peſtifero corruptam, haurire, quam pura, abſque ulla formidine, perfrui? Si perſtas in flagitio, confirmare tibi poſſum, te id impune minime laturum.

Reſpicit Dominus uias hominis, & omnes greſſus eius conſiderat.

Nihil eſt latebris occultum, nihil abſtruſum,

atque

Digitized by Google

atque reconditum, aut in terræ uiſceribus abditum, quod oculi Domini non clatiſsime cernant. mcutis tecellus perueſtigant, officia diligentiſsime perpendunt, ut cuiuſlibet hominis actiones aut præmijs cumulate remuneret, aut pœnis grauiſsimis ulciſcatur.

Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.

Ergo, cum quilibet iniquitatem ſuſcipit, ſeipſum uinculis adſtingit, & in catcerem detrudit, ut ſupplicio debito mactetur. Quod autem aliud poteſt aſsignati miſeriæ ſempiternæ, quæ eſt flagitioſis ſubeunda, ſundamentum, præter odium diſciplinæ, quam aſpernati ſunt.

Ipſe morietur, quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur.

Si turpitudinem honeſtati prætulit, ſi cupiditatis gratia iura uiolauit, ſi omne ſtudium uitæ in flagitia tranſtulit, ſi denique in his uitæ peſtibus ad extremum permanſit, ut tandem ſempiternam pœnam ſuſtineret; omnia hæc mala ſunt ad contemptionem diſciplinæ reuocanda. Vndè ſequitur, nihil eſſe cum ſtudio ſapientiæ comparandum, cum non ſolum eo ſummas opes acquiri, uerum omnem metum malotum depelli, certiſsime conſtet. His argumentis explicatis, ad alia continuo gradum facit. Ait enim:

CAP. VI.

Filli mi, ſi ſpopondetis pro amicò tuo, defixiſti apud extranèum manum tuam, illaqueatus es uerbis oris tui, & captus proptiis ſermonibus.

Quanta cura, & ſollicitudine, ſit præſtanda fides, oſtendit, cum tam multis uerbis explanat ſponſionis attiſsimum uinculum, quo ſponſores ſe pro aliis deuinciunt. Defixiſti, inquit, manum tuam; illaqueatus es uerbis tuis; captus denique es uerbis oris tui. Libertatem, inquit, amiſiſti; te iuris nexu artiſsime deuinxiſti; te denique homini alieno in ſeruitutem addixiſti. Cum igitur fidem tuam pro aliis obligare uolueris, cogita, quam rem geras, quod diſcrimen adeas, & quid de illius fide ſit ſperandum, pro cuius emolumento te laqueis adſtringi ſinis. Eiuſmodi enim ſponſiones inopia, & ignominia, ſæpe conſequitur. Attamen, poſtquam ſemel ad præſtitutam diem, ſi creditori ſatisfactum minime fuiſſet, te ſoluturum promiſiſti, atque recepiſti; noli tergiuerſari, noli fraudes moliri, noli differre, atque procraſtinare. Intellige, quanti ſit facienda fides. Tollit enim uitæ communionem, & diſturbat ciuilem ſocietatem, qui fidem datam uiolat.

Fac ergo quod dico fili mi, & temetipſum libera, quia incidiſti in manum proximi tui: Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicũ tuũ: (*ex Hebræo uerti potuiſſet Abi, abijce te, proximũ tuũ honore proſequere*) ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu & quaſi auis de manu aucupis.

Te hortor, & moneo, fili, ne fidem datam negligas. Si potes, libera ſtatim fidem; ſi non potes, ſupplex eſto creditori; te abiicias opus eſt, & illi honorem deferas, ut libenter te exſpectet, tantiſper, dum commodo tuo pecuniam cures. Aliter enim tibi diem dicet, & apud iudicem cogetis cum dedecore ad teruncium ſoluere. Eſt autem hoc præceptum ſimile illi, quod eſt apud Matthæum: Eſto cõſentiens aduerſario tuo, dum es in uia cum eo, ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouiſsimum quadrãtem. Similiter hoc in loco nos admonet uir ſapiẽtiſsimus, ut intelligamus, nos eſſe creditoribus noſtris obnoxios; &; ſi poſſumus, ſine ulla mora illis ſatisfaciamus; ſi non ſtatim poſſumus, illos ſuppliciter oremus, ne ſummo iure nobiſcum agant, ſed diem prorogent, ut poſsimus ære hoc alieno liberari. Interim uero, ſummo ſtudio, cura, ſollicitudine, uigilantia, ne iudicium turpiſsimum ſubeamus, operam demus, ut a uinculo, quo ſumus adſtricti, ſolutione relaxemur. Sed, quorſum hoc præceptum potiſsimum ſpectet, eſt diligenter animaduertendum. Paullo ante dixerat, oculos Domini, omnes actiones hominum ſpeculari, ut unicuique pro meritis uel præmium, uel ſupplicium, reponat. Vult igitur, ut iudicium illud, in quo neque eſt gratiæ, neque fraudi, neque potentiæ, locus, horreamus; operamque demus, ut uitæ caſtimonia, & ſanctitate, nobis Dominum placemus. aliter enim futurum eſt, ut acertime puniamur. Si enim, inquit, fides homini minime neceſſario data tantam uim habet, ut tibi libertatem eripiat, uſque adeo, ut, ſi uelis turpe iudicium declinare, opus ſit tibi, illi, cui te pro amico deuinxiſti, humiliter, atque demiſſe, ſupplicare, ut tibi ueniam tribuat, tantiſper, dum liceat tibi curate pecuniam, quam te redditurum promiſiſti; quid tibi faciendum erit, pro te ipſo, ut rerum omnium Domino, cui tot modis obſtrictus es, opportune ſatisfacias? Primum enim eſt naturæ Dominus, cuius numine, & imperio, fuiſti ad felicissimam ſeruitutem in lucem editus. Eſt deinde pater amantiſsimus, cuius opera fuiſti ad Diuinę mentis effigiem mirabiliter informatus. Deinde, tantis te, atque tam excellentibus, auxit beneficiis, ut te ſibi uehementer obſtringeret. Poſtremo, te fœdere ſanctiſsimo ſibi attiſsime deuinxit, ita ut nequeas quidquam contra uoluntatem illius, tacita etiam cogitatione, meditari, quin ſummo perfidiæ crimine conuincaris. Debes igitur illi, ut ſummo Domino, metum; ut parẽti, pietatem; ut be- Matth. 5.

ut benefico,gratum aĩum;ut auctori fœderis ſalutaris,fidem;& deniq. tam multis uinculis es alligatus, ut tibi nõ liceat ſine cura,& ſollicitudine, uitam traducere. Si enim,cum fidem pro amico homini alieno obligas, tibi dormire non licet, quamdiu fidem non præſtas,quam dediſti; quid tibi pro te ipſo laborandum eſt, ut non alieno, ſed Domino tuo, & uitæ,atque ſalutis,tuæ parenti,& auctori,pactioni ſanctiſsimæ ſatisfacias? Et,ſi pecuniæ debitum tantum ſtudium in liberanda fide requirit; quid erit exiſtimandum, de conditione hominum, qui uitam, qui ſalutem, qui dignitatem, qui præſidium, qui denique ius hereditatis ſempiternæ, ſi officium tueri uoluerint, acceperunt? Et,ſi quiuis homo, cui te penitus addixiſti,te poteſt, ſi iudicia recte facta fuerint,in carcerem detrudere, ut omnia perſoluas; quam iuſtum iudicium erit illud, quo te Dominus tenebris includet,uſque eo, dum, ut ille ait, nouiſsimum quadrantem reddas? Quod ſi ſoluendo non fueris,in tenebris perpetuo permanebis. Quid eſt igitur tibi faciendum, dum es in uia,hoc eſt,dum uita ſuppetit? Primum quidem, eſt ſummopere laborandum,ut debitum reddas. Quod ſi uel egeſtas,uel obliuio, uel negligentia, fuit in cauſa, quo minus ad diem ſolueres, imitare debitores, cum uadimonium pertimeſcunt. Abijce te coram Deo;illum honore debito proſequere;clementiam illius implora;atque ſummo ſtudio,& contentione, ab eo pete,ut diem proferat;deinde,ſollicite cura, ut, quod debes,fideliſſime reddas. nempe,ut illum deinceps timeas,& ames,& affecteris,& pietatem unice colas, & legem diligenter obſerues, atque ſis in retinendo mentis ſtatu ſollicitus,ne te umquam a muliere aliena,uel,quod eſt magis metuendum,ne te ab aliena,& peſtilenti, doctrina corrumpi patiaris? Agitur enim uita tua, agitur ſalus, & dignitas. Cauendum ergo eſt, ne, dum ſomnum amplecteris, omnibus ſimul bonis funditus euertaris. Sed hic potuiſſet aliquis dicere, quis poterit tam multos labores in uita tuenda ſuſtinere? Ne hoc merito dici poſsit,continuo ſubiungit:

Vade ad formicam o piger, & conſidera uias eius, & diſce ſapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat.

In rebus omnibus cernere licet mentis Diuinæ prouidentiam. Quid eſt in inſectorum genere formica minutius, aut magis contemnẽdum? Quid rurſus rem acute conſiderantibus magis admirandum eſt? Animal ſociabile turmatim ſemper ingreditur;ut ſe tueatur, ſub terram latitat,cibum æſtate comparat,quo hieme ali,atque ſuſtentari,queat:pro corpore eſt ualentiſsimum: onera namque ſuſtinet corpore ſuo longe grauiora:eſt laborioſum,atque ſollicitum,& in commune confert, quidquid poteſt acquirere. Non enim eſt inuidum, ſegnitiem exſecratur, uſque adeo, ut quælibet formica tardiores ad laborem excitet, & ad celeritatem acriter impellat. Formicæ igitur exemplo, Salomon ſocordiam increpat, & ignauiam pigris obiectat. O piger, inquit, formicam intuere, & ex illa tandem diſciplinam arripe,quando tam tardus, & hebes es, ut per te ipſum non intelligas,quam turpe ſit homini ad immortalitatem nato,laborem,quo immortalitas eſt neceſſario comparanda,defugere. Formica,animal minimum, tenuiſsimoque ſenſu præditum, nullo monente,atque præcipiente, admirabili cura uictum quæritat: tu,homo,animantium princeps,mente,& ratione, præditus, tum Deum principem,& monitorem,habeas,legique te ad laborem ſollicitanti ſubditus ſis, & multos principes legis miniſtros aſsidue, atque frequenter,audire poſsis, qui te ad laborem erudiant,tamen otium turpiſsimum induſtriç honeſtiſsimæ præferes, & lãgore,atque deſidia,ita difflues,ut torpore paullatim intabeſcas,& corrumparis? Formica, ut una hieme ali poſsit,æſtatem in aſsiduo labore conſumit: tu,ut in perpetuum cum gloria uiuas,non de ſomno ſuſcitaberis? neque te propoſiti muneris amplitudo,neque periculi magnitudo, neque decoris, & gloriæ, cupiditas,neque ſempiternæ ignominiæ metus, neque magnorum hominum exempla, tibi ſtimulos admouebunt, quibus aliquando uigilantis hominis ſenſum recipias? Quę hęc eſt ſtupiditas? Quæ ſalutis obliuio? Quæ ueterni magnitudo te tantis rebus indormire compellit? Adiungit deinde egeſtatis formidinem, quæ magnam uim habet ad animos incitandos:

Vſquequo piger dormies? quando conſurges e ſomno tuo? Paullulum dormies, paullulum dormitabis, paullulum conſeres manus ut dormias: & ueniet tibi quaſi uiator egeſtas, & pauperies quaſi uir armatus.

Mirifice ponit ante oculos mores hominum, qui ſomno dediti ſunt. Similiter faciunt illi, qui nihil tranſigunt,nihil expediunt, qui rei gerendæ tempus elabi ſine fructu patiuntur. Egebunt igitur neceſſario. Si enim agricola,dum alij terram proſcindunt,ipſe ſtertat: ſi, dum alij ſementem faciunt,ille deſideat;cum uenerit æſtas,quid ex agris incultis, atque ſqualidis, percipiet? Sic de reliquis dicendum eſt, qui munus ſuum obire opportuno tempore recuſant. Eos omnes inuadet egeſtas, ut uiator. Hoc eſt, ſenſim ad eos accedet, & fortunas paullatim conficiet. Et pauperies, ut uir armatus. Hoc eſt, inopia repente inuadet, ut improuiſo opibus cunctis ſpoliet. Nam,cum omnes, qui otium nimis amplexantur, ad inopiam tendant, alij paullatim eo delabuntur,ut egeſtate tãdem conflictẽtur;alij uero, ſubito, euerſis cunctis opibus,opprimuntur. Similiter ſunt illi, qui, cum uideant opus eſſe labore,& induſtria, ut gratiam Diuinam acquirant, tamen in flagitiis immorantur, uirtutis,& pietatis, colendę tempus in aliud tempus amentiſsime

me

me reſeruant. Itaque, dum differunt, dum ſtulte procraſtinant, mors paullatim appropinquat, in eos tandem irruit, atque a rebus omnibus inopes in conſpectu Diuino conſtituit. Hac igitur ſententia Sapiens homines ad laborem pro ſalute tuenda ſuſcipiendum uehementer exhortatur. Sequens porro ſententia eos a malitia, & fraudulenta calliditate, deterret. Inquit enim.

Homo apoſtata, uir inutilis, graditur ore peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia ſeminat. huic ex templo ueniet perditio ſua, & ſubito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

Signa foris oſtenſa, quid intus in animo lateat, oſtendunt. Quemadmodum, dum animus ſimplex, & purus, conſtantiam, & grauitatem, retinet, nullam ſignificationem fraudis, & uanitatis, dare poteſt; ita, qui cogitationibus malitioſis, & impuris, in partes uarias deducitur, multis modis, quibus furijs intrinſecus agitetur, indicat. Multa namque machinatur, multa, atque uaria, fraudis inteſtinæ præſidia molitur; &, cum numquam ualde firmum exitum malitiæ reperiat, infinitas fraudes animo uerſat; &, cum multa furenter excogiter, nullo in loco conquieſcit. Ex animo igitur turbulentis motibus agitato, multa ſigna opus eſt inteſtinæ turbationis foris emineant. Præterea, cum uir, numinis Diuini contemptor, malitia plerumque ſubnixus, ſibi ualde ſapiens eſſe uideatur, ita, ut bonos pro nihilo ducat, & in ſumma prauitate ſummam ſapientiæ opinionem aucupetur, tam multa concipit animo, ut ea lingua explanari mioime poſſint. Itaque multis corporis partibus illi opus eſt, ut, quod eſt in mente illius incluſum, deſignetur. facit igitur idem, quod a multis paſſim fieri uidemus, ut oculorum nutibus petulanter illudat, ut pedum ſuccuſſu inſitum odium demonſtret, ut digitorum indicio multos ad perniciem notet, multiſque modis animum de ſtatu conuulſum in adſpectu proponat. Cum igitur tantis morbis inteſtinis homines fraudulenti, qui in ſcelere glotiantur, oppreſsi ſint, e quibus emergere nullo pacto uolunt, ius Diuinum poſtulat, ut inopinato iudicio conterantur. Inſanabile namque fere malum eſt, Superbia immanis, armis calliditatis, atque malitiæ, ſuccincta. Ferro igitur reſecandum eſt, & non medicina depellendum.

Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, Oculos ſublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium ſanguinem, Cor machinans cogitationes peſſimas, Pedes uelo-ces ad currendum in malum, Proferentem mendacia, Teſtem fallacem, (*clarius, ſecundum Hebræum, Teſtem fallacem, cuius ſpiritus eructat mendacia*) & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.

Quæ ſunt maxime fugienda, ne in offenſionem Dei incidamus, in ſumma perſtringit. Primum malum numerat faſtum, & inſolentiam, quæ in oculorum elatione, & in faſtidio minime tolerando, perſpicitur. Superbi namque ſunt Diuini numinis hoſtes ſempiterni. Illius enim iudicia contemnunt, &, quaſi a ſe ipſis orti ſint, efferuntur, gloriamq. Diuinam ad ſe transferre conãtur. Secundum uero malum in lingua mendaci poſitum eſſe, docet. Ab animo namque uaniſsimo mendacium profluit, & ad perniciem humani generis erumpit, & eſt turpiſsimæ ſeruituti finitimum. Nemo enim mentitur alijs, qui non prius ſpe inani decipiat: &, quemadmodum ueris bonis beata uita continetur, ita miſeria tota uanitate conficitur; atque poſtremo, cum mendacium ex metu plerumque ortum habeat, conſequens eſt, ut ſit cum animi abiectione, & ſeruili humilitate, coniunctum. Tertium malum numerat, in ſanguinis effuſione ſine cauſſa uerſati: Non enim homo putandus eſt, qui hominem innocentem uita ſpoliat; ſed immanis, & truculenta, bellua, & dirum monſtrum, atque prodigium, e terris exterminandum. humanitatem namque exſuit, & feritatem uiolenter arripit, & ius humanum ſceleſtiſsime uiolat, & Dei iudicium minime pertimeſcit. Quartum uero malum cenſet eſſe, cor, fraudes, & inſidias, perpetuo cogitans, ita, ut nihil umquam rectum, nihil ſimplex, nihil ſalutare, nihil cõmodum, poſſit aliquando meditari, eo quod ſit multiplici ui prauitatis infectum, & in poteſtate totius ſceleris, & perfidiæ, conſtitutum. Eſt igitur in illo perennis fons ueneni peſtiferi, unde morbi peſtilentes, qui hominum cœtus inficiunt, continenter emanant. Quinctum porro malum docet eſſe in ſceleſto facinore perpetrando feſtinationem, atque nimiam celeritatem. Signum enim eſt, id libentiſsime, & cum inſigni uoluptate, fieri, quod nimis properanter efficitur. Cum igitur ab aliquo facinus ſceleſtiſsimum cum uoluptate fit, plane liquet, naturam illius, qui facinus fecit, eſſe immutatam, & in totius feritatis immanitatem conuerſam. Quid de ſexro malo dicendum? Non enim ſolum ius ſocietatis humanæ uiolat, ſed, quod eſt longe deteſtabilius, in Deum conuicia iactat. Iuſiurandum enim ſuſcipit, Deũ teſtem inuocat, ſe diriſsima exſecratione deuincit, cum mendacia perpetuo fundat, nomenque Domini inſigni conuicio proſequatur. Sed ſeptimum facinus, quod eſt omnium ſceleſtiſsimum, uideamus. Illo namque obligati ſunt, qui diſcordias inter fratres ferunt. Quo tamen modo, inquies, hoc malum ultimo loco poſitum, quaſi omnium maximum, & maxime Deo, & hominibus, exſecrandum? Quia cauſſam continet omnium malorum, quæ memorata ſunt. Nemo enim pacem turbare facile poteſt, niſi confidens, & elatus, & oculorum elatione nimis inſolenter innixus.

Digitized by Google

xus. Nemo umquam ſæpius, & confidentius, mentietur eo, qui diſsidia concitare contendit. At uero multa ſanguinis effuſio, unde prouenit, niſi ex turbulenta diſſenſione, qua homines etiā coniunctiſsimi cædem ſuis furibunde moliuntur? Ergo, qui diſſenſionis cauſſam attulit, is eſt, qui crimine infando nefariæ cædis alligatus eſt. Iam uero, quis non uidet, eum, qui hoc ſuſcipit; ut ſocietatem, & coniunctionem, animorum dirimat, & odium inflammet, efficere tantum facinus minime poſſe, niſi noctes, & dies de inſtituto ſcelere cogitet, & mente perpetuo perniciem machinetur? Deinde, quis maiorem celeritatem ad maleficia facienda ſuſcipiet, eo, qui, peſsimis cogitationibus expletus, & quodāmodo ſcelere grauidus, anxie parturit, omnibusq. modis nititur, ut in lucem tandem editum uideat, quod mente corrupta & contaminata, nimis flagitioſe concepit? Tātam enim ex deſiderio ſceleris efficiendi moleſtiam capit, tantaque ſollicitudine, & cura, cruciatur, tantoque metu, ne prius in uulgus emanet incluſum corde facinus, ad quod meditatus, atque paratus eſt, quam illud effectum cernat, afficitur, ut nullo modo poſsit angore aliqua ex parte releuari. Id autem eum impellit, ut, quoties opus illi ſit, fraudes, quas impura, & contaminata, mente concinnat, ſine ullo Dei metu, iureiurando confirmet, ut facilius diſcordia conciteṭur, & ad communem perniciem, quoad fieri poſsit, erumpat. Rectiſsime igitur ſeptimo loco ſcelus illud, tamquam malorum omnium maximum, a Sapiente poſitum eſt, quod reliqua omnia, quæ ſunt ante dicta, ambitu ſuo complectitur. Eſt igitur hoc facinus Deo omnium illorum maxime deteſtādum, & acerrime uindicandum; &, ſi, quemadmodum ipſa ſapientia teſtificatur,
Matth. 5. qui pacem faciunt, ſunt Dei filij annumerandi; non ne liquet, eos, qui diſſenſiones inter fratres, & amicos, atque neceſſarios, excitant, eſſe in Satanæ ſtirpe cenſendos.

Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga eam in corde tuo iugiter, & circumda gutturi tuo. Cum ambulaueris, gradiantur tecum: cum dormieris, cuſtodiant te: & euigilans loquere cum eis: quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & uia uitæ increpatio diſciplinę.

Rurſus ſe uis amoris indicat. Rurſus patris ſapientis auctoritas, & matris ſollicitudo, perſpicitur. Rurſus eadem monita repetuntur, ut in animo firmius infixa permaneant, ne umquam elabantur.

Vt cuſtodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneæ.

Tantum ne periculi a muliere impudica uiris impendet, ut toties admonendi ſint, ut earum inſidias declinent? Tantum profecto. Libertatem namque tollunt, uirtutis neruos incidunt, mentibus tenebras offundunt, religionem frequenter euellunt, opiniones animis peſtilentes inſerunt, domos dedecore omni contaminant, & uniuerſam ſæpe Remp. funditus euertunt. Plenæ hiſtoriæ ſunt, & uitæ communis exemplis confirmari poteſt, uix eſſe ullum Satanæ telum ad ſtragem edendam uehementius.

Non cōcupiſcat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius.

Principiis malorum eſt acriter obſiſtendum, ſi cupimus uictoriam adipiſci. Inueteratum namque malum uires colligit, quibus difficillime repugnatur. Porro autem, mali huius principium eſt mulierem, ſpecioſam libenter adſpicere, & abſentis imaginem in corde defixam periculoſa recordatione contemplari. Has inſidias fugere iubet Sapiens, has fraudes aſtutia ſalutari deuitare, hæc pericula multo ante, quam necem inferant, præcauere.

Pretium enim ſcorti uix eſt unius panis: mulier autem uiri pretioſam animam capit.

Duplex libidinis impuræ genus commemorat. Vnum cum meretricibus, alterum cum nuptis. Nuptam, uiri mulierem nominat, ad diſcrimen meretricis, quæ nullum uirum proprium agnoſcit. Meretrices quidem homines bonis ſpoliant, atque ad mendicitatem rediguñt. Hoc ſignificat Salomon, cum ait, Pretium ſcorti uix eſt unius panis; hoc eſt, eo rediguntur homines, ut ſit illis, propter inopiam, cibus emendicandus. Adulteræ autem uitam eripiunt. Adulterij enim crimen morte uindicatur. Hoc uero in loco uiſum eſt, eorum confidentiam caſtigare, Leuit. 20.
qui confidunt, ſe poſſe ita conſuetudine, & familiaritate, nuptæ mulieris implicari, ut minime corruant. Summa namque temeritas eſt, opinari poſſe quemquam, libidinem, in lubrico, & periculoſo, loco incitatam, continere, ne labatur. Quid autem magis periculoſum ſit ſpecie pulchritudinis oculis ſæpius obiectæ, & ſermonis laſciui blanditiis, & oculorum lenociniis, quæ flammas furoris ſuſcitant, cogitari non poteſt. Ab hoc igitur tanto uitæ diſcrimine ut auocet Sapiens plus nimio ſibi præfidentes, & incautos, ait:

Numquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut ueſtimenta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cum tetigerit eam.

Vt ignis in ſinum immiſſus pectus adurit, &, ut plantæ, quæ prunas calcant, neceſſario comburuntur, ſic neceſſe eſt, ut, qui nupta muliere familiariter utitur, flamma libidinis incendatur.

Quod

Digitized by Google

Quod crimen non erit impunitum. Acerrimi enim iudicij pœnam ſuſtinebit omnis, qui eam attigerit.

Non grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim ut eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradit.

Docet, quãto grauius ſit adulterij crimen furto. Non contemnent, inquit Hebræus, nempe iudices furem. Hoc eſt, non negligent illius ſalutẽ. Nec enim inferent illi necem; uel, ut noſter Latinus ait, non grandis eſt culpa, cum quis furatus fuerit. Nondum uidelicet hæc lex, quæ furtum morte plectit, fuerat auctoritate eorum, qui iuridicundo præerant, comprobata. Quod quidem neque a Diuinæ legis ſeueritate ſancitum fuit, nec ab ullis Rerumpublicarum conditoribus ſtatum, nec ullis olim iure conſultis in mentem uenit, ut non ita magnæ pecuniæ gratia, non per uim, aut per ignominiam, ſed aſtute, atque fraudulenter, ereptæ, furibus pœnam mortis irrogarent. Et, quod eſt multo magis mirandum, ſunt plerumque homines multo magis furibus, quam adulteris, atque homicidis, infeſti. adulteris enim ignoſcendum putant: homicidas autem, ſi poſſunt, contra magiſtratus omni ope tuendos exiſtimãt: fures autem crudeliſsime perſequuntur: &, cum apud nos liceat marito, tributa uenia, uxorem a morte legibus conſtituta uindicare, non licet ei, cui furtum factum fuit, ueniam furi tribuere. Vnde hanc opinionem hominum, qui maius ſupplicium furto, quam adulterio, aut homicidio imponendum arbitrantur, ortum habuiſſe dicemus? Num iccirco, quia pluris pecuniam, quam honeſtatem, aut hominum caritatem, faciunt? Non dico, furtum minime puniendum eſſe. Sed temporum condicio fecit, ut ea pœna contenti non eſſemus, quam lex Diuina propoſuit, & non propterea contra legiſlatoris mentem, & ſententiam iuſtam, legis ſeueritatem immanitate noſtra cumulare ab aliquibus iudicandi ſumus. non enim Deo iuſtiores exiſtimari cupimus, & indulgentiam illius emendare conamur. eſſet enim facinus audax, & cum ſuſpicione temeritatis, & amentiæ, conflatum. Sed temporum diuerſitas hoc nunc flagitat, quod tunc in ea Rep. erat merito reprehendendum. Sed ad inſtitutum reuertamur. Salomon, ut doceat, quanto minus odioſum ſit furtum, quam adulterium, excuſat quodammodo furẽ. Ait enim, furem habere excuſationẽ egeſtatis, & famis, qua premebatur, atque præterea poſſe maleficium re familiari compenſare. Cogebatur
Exod. 21. enim reddere ſeptuplum; hoc eſt, id ipſum, quod furatus fuerat, multis acceſsionibus amplificatum reſtituere, aut ſaltem totam rem familiarem tradere. At adulter abſque ulla neceſsitate eripit alienæ mulieri pudorem, eripit proximo ſuo dignitatem, facit incertam prolis condicionem, matrimonij ſanctitatem uiolat, fœdus Diuinum frangit, idque poſtremo facinus ſuſcipit, quod non poteſt ulla ratione compenſari.

Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuam. turpitudinem & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur.

Hoc eſt, mentis inops eſt, qui, dum uoluptatem exquirit, dolorem ſibi, & exitium, comparat; & præterea minime cernit, ſe in ſempiternum dedecus incurrere.

Quia zelus & furor uiri non parcet in die uindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.

Nihil eſt, quod grauiore ſenſu doloris, animũ uiri, qui honeſtatem pluris facit, excruciet. Cernit enim amoris legitimi fœdus nefarie uiolatum; uidet, fuiſſe ſibi hominem nequam a muliere, quam amabat, antelatum; cõſpicit domum ſuam impuriſsima labe maculatam; æſtuat, extra ſe rapitur, & propemodum inſanit; &, quo ardentius uxorem amabat, eo magis, grauitate criminis offenſus, odio ducitur, ita, ut nullius precibus poſsit ad miſericordiam inflecti, aut muneribus impediri, quo minus mulieris nomen ad iudices deferat, & adulteros accuſet, reumque tandem peragat, ut illius nece, & interitu, ſuum dolorem ulciſcatur. Diem uindictæ, diem iudicij nominat, quo adulteri ad ſupplicium truduntur. Eſt quidem hæc dies, quo nocentes iudicum ſententia morte pœnas exſoluunt, horribilis, & pertimeſcenda. Illa tamen eſt maxime omnium metuenda, qua nobis, in ſummi, atque ſanctiſsimi, iudicis adſpectu conſtitutis, eſt uitæ totius ratio reddenda, & occultæ etiam cogitationes in apertum proferendæ, & mentes omni integumento ſpoliandæ, ut turpitudo libidinis, & impuritatis, & furor immanitatis, emineat, ignominiaque ſempiterna, cũ cruciatibus ſempiternis, eos, quos importuna mors in flagitijs oppreſsit, excipiat. Hęc eſt uindictę dies, cuius reliquæ, quæ ad timorem proponuntur, ſunt imagines, & umbræ; nec ullo modo cum illo tremendo iudicio comparandæ. Hic enim metus ab hominibus pendet; illum irati numinis uultus incutiet. Hic anguſto termino definitur; ille nullis finibus in omni ſæculorum æternitate terminabitur. Dolores humano iudicio conſtituti ſunt modici, & ad corporis tãtum interitum deſtinati; illic erunt ingentes ad corporis & animi, cruciatum comparati. Illic igitur adulteria, & cædes, atque flagitia, debitis pœnis punientur, & infinita contumacia eorum, qui redire ad officium nullo modo uoluerunt, pro merito plectetur, non hic, ubi non poſſunt excogitari pœnæ, quæ pro magnitudine ſceleris contemptum cæleſtis numinis ulciſcãtur. Salomon igitur, cum de iudicio humano loquitur, ita loquitur, ut ex

huius

huius tenui ſimilitudine, quam horribile ſit futurum illud iudicium, cogitemus. Hoc igitur timore iniecto, Salomon ad eadem monita eadem mente reuertitur. Ait enim:

CAP. VII.

Filii mi, cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Serua mandata mea, & uiues: & legem meam quaſi pupillam oculi tui.

Vt enim nihil eſt in ſenſibus noſtris adſpectu præſtantius, ita nihil eſt in toto corpore, maiore naturæ prouidentia, & ſedulitate, munitum. Palpebris enim oculi ſæpiuntur, quæ tanta celeritate, quoties opus eſt, ut a pupilla noxia cuncta repellant, accurrunt, ut uix quidquam poſsit incidere, quod oculis noceat. Non potuit igitur magis diligentiæ, qua lex ſeruanda eſt, præceptum deſcribere, quam ſimilitudine, qua, naturæ monitu, adſpectum repentino ſubſidio tuemur.

Liga eam in digitis tuis, ſcribe illam in tabulis cordis tui.

Digitis geſtamus rei illius, quam memoriæ tradere uolumus, ſigna, & quod memoria conſeruare cupimus, in corde recondimus. Vult igitur Sapiens, ut perpetuo de lege Diuina cogitemus, omnibus modis enitamur, & uigilemus, ne umquam e xanimis noſtris excidant ea, in quibus ſalus noſtra conſiſtit.

Dic ſapientiæ, Soror mea es: & prudentiam uoca amicam tuam, Vt cuſtodiat te a muliere extranea, & ab aliena, quæ uerba ſua dulcia facit.

Eundem metum rurſus inijcit; & ſimul oſtendit, quanto ſapientiæ, atque prudentiæ, præſidio opus ſit ad magnitudinem tanti periculi declinandum. Difficillimum namque eſt, uoluptatis cupiditati, quæ eſt implicita in natura, repugnare; & blanditiis, quibus impudicæ mulieres libidinis incēdium ſuſcitant, obſiſtete, eſt perfectæ uirtutis officium. Quocirca monuit, ut ſapientiam, ſororem; & prudentiam, neceſſariam, & propinquam, & affinem, perpetuo nominemus, nēpe, ut, illius cuſtodia muniti, tā capitales inſidias a noſtris capitibus arceamus. Periculum autem oculis pæne ſubiicit, & orationem perditæ mulieris, mortiferis lenociniis adiunctam, ſane luculenter exponit.

De feneſtra enim domus meæ per cancellos proſpexi, & uideo paruulos, conſidero uæcordem iuuenem, qui tranſit per plateas iuxta angulum, & prope uiam domus illius graditur.

Sapientis eſt, perditos etiam mores hominum mente ad præcauendum percipere, & omnia, quę uerſantur in uita, conſiderare, ut melius ſapientiæ fructum, qua eſt ex tantis laqueis expeditus, recognoſcat, &, quam ſit obſtrictus Diuinæ gratiæ, qua ex tam multis periculis emerſit, intelligat. Feneſtra uero, ex qua Sapiens uagos ingreſſus perditæ iuuentutis proſpicit, eſt intima cogitatio; & exterioris etiam ſenſus intentionem, qua ſe ipſum ad flagitiorum recordationem erigit, Cancellos appellat. Dicitur, æcordē iuuenem incedere prope angulum domus illius. Cuius? Illius certe, quam Extraneam, & Alienam, nominauit. Quorſum? Vt illam precibus ad conſenſum turpiſsimæ uoluptatis alliceret? Vt de uulnere, quo erat ictus, querimoniam haberet? ue cum lacrymis etiam miſericordiam imploraret? Nihil opus fuit. Ipſa namque illi ultro occurrit, ut incenſam cupiditatem multo acrius inflammaret. Sed, quo tempore adoleſcens uagari cœpit, eſt animaduertendum.

In obſcuro, aduesperaſcente die, in noctis tenebris, & caligine.

Tempus uariis modis deſcribit, ut explanet iuuenis amentis in flagitij meditatione perſeuerantiam. Nam, a principio noctis ad mediam noctem exſpectans, tenebras, & caliginem, occultandis impuritatibus opportunam, uagabatur.

Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas, garrula & uaga, quietis impatiens, nec ualens in domo conſiſtere pedibus ſuis.

Graphice depingit perditæ mulieris leuitatē, qua ſe proiicit; perfidiam, qua a marito deficit; incouſtātiam, qua quietem nullo modo patitur.

Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians.

Inſtigante libidine, ruit, ut uenetur imperitum adoleſceutem; deinde ſe proiicit, ut tam illi, quam ſibi, peſtem manichetur.

Apprehenſum deoſculatur iuuenem, & procaci uultu blanditur, dicens.

Orationem audiamus, an moribus, & uitæ, reſpondeat.

Victimas pro ſalute deuoui, hodie reddidi uota mea.

Religioſam mulierem, quæ tanto ſtudio properauit, ut nūcupata uota perſolueret? Sed uideamus, quam ſancte ſuſceptā religionem tueatur.

Iccirco egreſſa ſum in occurſum tuū, deſiderans te uidere, & reperi.

Præclaram rationem ſacrificiorum aſsignat. Docet enim, ſe cauſſa libidinis impuriſsinę uota feciſſe. O ſacrificium acceptiſsimum, non Deo, ſed furiis, atque amoribus turpiſsimis, oblatum, maximeque dignum, quod ad ſe omnes inferos manes eliceret.

Intexui funibus lectulum meum, ſtraui tapetibus pictis ex Aegypto: aſperſi cubile meum myrrha, & aloe, & cinnamomo.

Quam elaborato libidinis inuitamento cupit placere adoleſcenti perditiſsimo & quibus odoribus ſenſum auertere, ne metuat peſtilentem tæterrimæ ſerpentis afflatum?

Veni inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibꝰ donec illuceſcat dies.

Hic fortaſſe potuiſſet iuuenis tardior eſſe ad explendā libidinem, propter metum pœnæ adulterio conſtitutæ. Vt nihil igitur obſtare poſsit libidini, metum omnem tollit. Ait enim:

Non eſt enim uir in domo ſua, abiit uia longiſſima.

Libidinoſa mulier una nocte cōtenta eſſe non poteſt; & ideo regionem, in quam uirum profectum eſſe narrat, nimis longinquam aſſerit. Qood ut magis abſtergendi metus gratia confirmet, adiungit:

Sacculum pecuniæ ſecum tulit: in die plenæ lunæ reuerſurus eſt in domū ſuam.

Signum erat, cum pecuniam non mediocrem arrpuiſſet, illum rei ſtrenue gerendæ gratia iter illud ſuſcepiſſe, quod non exiguo tempore fieri poterat. Maxime uero, cum is diem, ad quem erat rediturus, condixiſſet. Quam facile uero ſit, hominem labentem in imum detrudere, id, quod ſtatim ſequitur, aperte declarat:

Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad uictimam, & quaſi agnus laſciuiens, & ignorās quod ad uincula ſtultus trahatur: (*uel ſic, Et tamquam inſanus, cui uincula ſunt iniecta, ne libere ruat, incedit.*) donec transfigat ſagitta iecur eius: uelut ſi auis feſtinet ad laqueum, & neſcit quod de periculo animæ illius agitur.

Varijs ſimilitudinibus amentiam iuuenis, qui mulieris impuræ ſermonibus aſſentitur, explanat. Quæ maior amentia poteſt excogitari, quā eſſe aliquem, qui ſponte ſua in exitium feratur, & lubens ſe in barathrum præcipitem det, & in mortem, quam deteſtatur, cum feſtinatione proiiciat? Hoc igitur furore animaduerſo, facilius erit, quod in aliorum exitio cernitur, uitare, & exempla calamitatis extremæ perhorreſcere. Ait igitur Sapiens:

Nunc ergo fili mi, audi me, & attende uerbis oris mei.

Multitudinis numero, omnes excitat ad ſalutarem diſciplinam attentiſsima mente capiendam. Deinde, ut præcipuā curam, & ſollicitudinem, melius explicet, ſingulari numero admonitionem contexit. Ait enim:

Ne abſtrahatur in uiis illius mens tua, neque decipiaris ſemitis eius. Multos enim uulneratos deiecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.

Non de una tantum muliere loquitur, ſed in uniuerſo genere uerſatur. Mulieres enim impudicæ mentem eripiunt, uirtutis robur infringūt, ſtatum animi labefactant, corda uenenato telo transuerberant, ſapientum etiam ſenſum liquefaciunt, uſque eo, dum ſapientiæ totius opes exhauriant. Illę mortis adminiſtræ ſunt, illæ domus diſturbant, illæ Republicas exſcindunt, illæ poſtremo ad miſeriæ ſempiternę regionem uiam muniunt, & omnes, quos ſibi deuinctos habent, in inferorum tenebras præcipites impellunt. Non igitur immerito Sapiens toties homines ab illarum conſuetudine, & familiaritate, deterret, & a libidinis flagitio, & impuritate ad ſapientiæ ſtudium traducere conatur. Quod ut uehementius fieri poſsit, ipſam Sapientiam loquentem, maximiſque uocibus homines ad ſe uocantem, inducit. Sic enim ſequitur:

CAP. VIII.

Nvmquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat uocem ſuam? In ſummis, excelſiſque uerticibus ſupra uiā, in mediis ſemitis ſtans, iuxta portas ciuitatis in ipſis foribus loquitur, dicens:

Quam prompta, atque parata, ſint ſapientiæ munera, atq. beneficia, omnibus, qui ad illius cupiditatem exarſerint, ex ſtudio ſapientiæ ipſius, ex uocibus editis, ex clamoribus, quibus cunctos ad ſe mortales allicit, & inuitat clare cernitur. Non enim ſe abdit, non opes ſuas cōprimit, ſed potius euolutas, & explicatas, oſtendit, non paucis, ſed omnibus, qui illis frui uoluerint. non enim cū ſingulis tātum hominibus, ſed etiā cum uniuerſis, ſe communicare deſiderat: & iccirco, quamuis pauci, qui ſe excellentius gerere in ſtudio illius ſtatuunt, ſe clarius demonſtret,

nun

non tamen multitudinẽ negligit;ſed in omni cœtu,atque multitudine,clamat, multisque modis omnes hortatur,& admonet,&,ut ita dicam,ſupplicitet rogat,ut miſeriæ uiam deſerant, & beatæ uitæ rationem ſummo ſtudio conſectentur. Sed illius uerba percipiamus. Sic enim ait:

O uiri ad uos clamito, & uox mea ad filios hominum.

Nullum eſt apud illam generis,aut condicionis,diſcrimen. omnibus enim,ſiue illi ſint claris natalibus orti, aut diuitijs a plebis multitudine ſegregati,ſiue ignobiles,& obſcuri,& inopia miſerrime cõflictati, diuitias ſuas ex ęquo pollicet.

Intelligite paruuli aſtutiã, & inſipientes animaduertite.

Imperitis, & fraudibus frequenter obnoxiis, aſtutiam,& intelligentiam, promittit, ne facile poſsint in fraudem induci. Satis magnum pondus,hoc promiſſum habebat,ad attẽtionem acriter excitandam. Sed illa non ſatis habet mediocris admonitionis utilitatem; ſed, quantum poteſt, animos incendere,& inflammare,deſiderat.

Andite, quoniam de rébus magnis locutura ſum: & aperientur labia mea, ut recta prædicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea deteſtabuntur impium. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.

Rerum excellentium magnitudine, iuſtitiæ ſplendore,& magnificentia,ueritatis ſempiternę conſtantia, impietatis exitio,rerumque Diuinarum claritate, ſe in animos noſtros inſinuat, & mentes noſtras exſpectatione orationis admirabilis erigit,ut acrius,& attentius,quæ ſunt dicenda,ſuſcipiant. Sed dixiſſet aliquis, Fruſtra oratio, de tantis, & tam Diuinis, rebus habita, ad noſtras aures perueniet,cum ex ſapientia,quæ tam procul eſt ab humana cognitione remota, nullũ fructũ ferre poſsimus. Ne hoc dici poſsit,facilitatẽ ſapientiæ percipiendæ demonſtrat. Ait enim:

Recti ſunt intelligentibus,(*Hebræus ſic, Expoſiti ſunt omnes intelligentibus*)& æqui inuenientibus ſcientiam.

Intelligẽtes appellat eos, qui in ſtudio ſapientiæ uehementer elaborant. Qui enim ſe ad illius ſtudium applicant, ea quidem animorum alacritate iam ſunt non contemnendam partem intelligentiæ conſecuti. Præterea uſus, atque meditatio, & in doctrina progreſsio, in dies magis mentem illuſtrat,ut clarius cernat,eo ſtudio cõtineri ueritatis, et iuſtitiæ,diſciplinã. Quemadmo-
Ioan. 8. dũ ipſamet Sapiẽtia alibi dicit: Si uos manſeritis in ſermone meo, & uerba mea in uobis mãſerint, cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.

Similiter hoc in loco, promittit fore,ut inuenientibus ſcientiam,ęquitas,atque iuſtitia,diſciplinę cæleſtis innoteſcat. Inſtat deinde,& urget, & ab inſtituta admonitione minime deſiſtit.

Accipite diſciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quam aurum eligite.

In animo eſt enim,& non in arca, diuitiarum magnitudo,& opulentia, reponenda. Animum porro,non aurum,& argentum, ſed ſapientia,locupletat.

Melior eſt enim ſapientia cunctis opibus pretioſiſſimis: & omne deſiderabile ei non poteſt comparari.

Quo modo enim fieri poteſt,ut terreſtria poſſint Diuinorum æſtimatione cenſeri? Nunc igitur,ut melius amplitudinem illius aliqua ex parte conplectamur,Sapientia dignitatem ſua luculenter explanat. Ait enim:

Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus. (*hoc eſt,ut Hebræus inquit, Ego ſapientia habito in ſollertia,& conſiliorum ſcientiam aſſequor.*)

Iam nos ad Theologiæ diſciplinam erudit, & docet, quæ ſua ſedes ſit, atque domicilium. In patre namque inſidet, qui eſt ſapientiæ fons perennis,& inexhauſtus, qua mundũ condidit, & omnia,quæ ſubter et ſupra ſunt,ſollertiſsime deſignauit,& admirabili potentia,& conſilio,perpoliuit. Patrem igitur quamuis minime uideamus, eum tamen ex ſollertia,qua mundum exſtruxit, agnoſcimus. At pater,ex omni æternitate, conſilia ſua cum filio communicat,quem filium, Sapientiam, ut nos ſanctæ Litteræ facere admonent,appellamus. Hac igitur oratione Sapientia Diuinitatem ſuam teſtificatur,cum docet, ſe eſſe conſilij ſempiterni participem,atque adeo patris ſinu,atque gremio,contineri. Ait deinde:

Timor Domini odit malum: arrogantiam & ſuperbiam & uiam prauam, & os bilingue deteſtor.

Dixerat, Sapientiæ fundamentum eſſe in Dei timore conſtitutum. Nunc uero, quibus ſe rebus indicet ſanctus Dei timor,explanat. Non, inquit, Deum timet is, qui non deteſtatur omnia,quæ Deus odio habet, nempe, quæ cum legis Diuinæ ſanctitate pugnant, quæ ſanctionibus illius aduerſantur, quæ Diuino iudicio peruertuntur. Quæ ſunt illa? maleficium, iniuſtitia, mens arrogans, & inſolenter elata, oris impuri, & ſpiritus contaminati, maledicentia. Vnde concluditur, omnes, qui cum his hominibus, qui ſunt huiuſmodi flagitiis affines, commercium habent,& ad eorum ſe nomen adiungunt, quamuis iiſdem uitiis careant, Deum non timere. Non mediocrem igitur laudem

arbitror eſſe Regis illius ſanctiſsimi, qui hanc uirtutem ſuam in maximis numerabat, dicens: Non ne omnes, qui te oderunt, Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi. Interim uero repellit Sapientia fallacis ſapientiæ uanitatem, quæ ſuperbia, malitia, & peruerſitate, nititur, atque confidit. Perſequitur deinde reliquas utilitates, quæ numine illius continentur. & ait:

Meum eſt conſilium & ęquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam. (*Hoc eſt, Et qui iura populis dant, officia liberalitatis exſequuntur.*

Ergo, ut ipſa Sapientia teſtificatur, ubi illa nõ affuerit, pro conſilio, temeritas; pro legis ſempiternæ conſtantia, ſententiarum uarietas; pro Regni moderatione, tyrannis exſiſtet; & pro magnificentiæ laudibus, auaritia immanis omnia comminuet, atque diſsipabit.

Ego diligentes me diligo: & qui mane uigilant ad me, inuenient me.

Minime ſomno, atque ſocordia, comparatur, quod eſt ſumma uigilantia procurandum. Signũ enim eſt, negligi, atque contemni, quod negligẽter, atque per otium, quęritur. At contemptio rerum Diuinarum ſcelere uacare non poteſt. Ita fit, ut, qui non diluculo ſurgit ſapientiæ cupiditate,

Matth. 7. numquam ſapientiam conſequatur. Omnis, inquit ille, qui quęrit, inuenit. Quod ſic eſt intelligendum, vt, qui quærit, cupiditate flagret, uigilanter inquirat, diligenter elaboret, nihil ſapientiæ opibus anteponat, vt ſic tandem opibus ſapientiæ cumuletur.

Mecum ſunt diuitiæ & gloria, opes ſuperbæ, & iuſtitia. Melior eſt enim fructus meus auro & lapide pretioſo, & genimina mea (*hoc eſt, prouentus meus*) argento electo.

Si diuitiarum cupiditas animos ad labores immenſos aſsidue perferendos excitat, ſi metus inopiæ mortales omnia pericula illius depellendæ gratia ſubire compellit; cur non omnes certatim in comparanda ſapientia conſtanter elaborant? cum conſtet, in ſapientiæ numine, atque poteſtate, eſſe fixas, & ſtabiles, opes conſtituras; ita, ut, qui illius participes fiunt, nullo pacto inopes eſſe poſsint? Sed, quando illius compotes eſſe poſsimus, ipſa ſane luculenter explanat. Inquit enim:

In uiis iuſtitiæ ambulo, in medio ſemitarum iudicij, ut ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.

Si ſapientia per iuſtitiæ uiam graditur, ſi numquam a recto iudiciorum tramite diſcedit; certe, qui illam uere diligunt, illius ueſtigiis ſemper inſiſtent; nec a uia iuſtitiæ in alterutram partem declinabunt, ut ſic tandem cæleſtis patrimonij hereditatem adeant, & opibus ſummis expleantur. Vt uero doceat, ſe facillime poſſe promiſſa conficere, ſuum numen, & potentiam, Diuinitus explanat. Inquit enim:

Dominus poſſedit me initio uiarum ſuarum, antequam quidquam faceret a principio.

Conueniant Iudæi, erigant animos, Rabini ſudent, nociferentur, & commentaria ſua plena ſceleris, & impietatis, euoluant, ut hunc nodum expediant; & ita, ſi fieri poſsit, elabantur: quæramus ab illis, quæ ſit hæc ſapientia, quam Salomon loquentem inducit. Non enim Deam quandam eſſe dicent: non licet enim illis per religionem id aſſeuerare. Quid igitur eſt? Num qualitas inhærens in natura Diuina? Nullo modo. Nihil enim in ſumma naturæ ſimplicitate, & infinita perfectione, poteſt excogitari ex naturali forma, & aliquo accidente, conflatum. Num angelicam naturam appellabunt? Non eſt illis hoc commentum ulla ratione conceſſum. De eo namque tempore diſſerit Sapientia, quo nondũ mentes cæleſtes exſtiterant. Dicit enim, ſe fuiſſe a Deo, antequam quidquam efficeret, ab initio poſſeſſam. At Angeli in rebus conditis numerandi ſunt. Si igitur Sapientia hæc neque terreſtris, neque cęleſtis natura, nec accidẽs eſt; quid ergo eſt? Pręterea, quid Initium appellent, libenter audierim? Num illud, de quo Moſes ait, In principio creauit Deus cælum, & terram? Non profecto. Illa namque, ante res omnes conditas, ſe ex Deo ortum habuiſſe, profitetur; atque adeo demonſtrat, opera ſua fuiſſe mundum perfectum, & ornamentis admirabilibus excultum. Quod igitur aliud initium poterit aſsignari ante res omnes a Deo conditas, præter æternitatem? Si enim aliquid ante ſapientiæ exortum eſſe potuit, nullo modo ſapientia fuit ab initio poſſeſſa. Initij namque uerbum tunc in illud tempus, quod fuerat antegreſſum, & non in id, quo ſapientia in lucem edita fuit, aptius certe multo conueniret. Vertant ſe ſe in omnia; uerſent in uarias partes ingenium; monſtra, ut ſolent, parturiant: opus tandem erit, ut, uelint, nolint, ad naturam Diuinam recurrant. Nihil enim eſſe poteſt ex omni parte ſempiternum, niſi ſolus Deus. Præterea, ſi mundi conditi gloriam nullo modo licet, niſi ſoli Deo, tribuere, & hoc in loco Sapientia per ſe mundum ædificatum eſſe teſtificatur; non admodum clare perſpicitur, hanc Sapientiam, quæ loquitur, Deum eſſe? Et hactenus quidem non opinor fore, ut Iudæi ſint admodum pertinaces. Sit igitur hoc primum a nobis rectiſsime conſtitutum: hanc Sapientiam, quæ myſteria ſacroſancta nobis enuntiat, Diuinam mentem eſſe.

Quæramus deinde, quo modo ſit intelligendum, quod dicit, Dominus Poſſedit me. Sapientiam conſtat Deum eſſe, & ſe a Deo poſſeſſam aſſeuerat. At alius eſt, qui poſsidet; & alia, quæ poſſidetur. Diſcrimen uides: diſtinctionem negare non potes. Non naturæ. Deus enim unus eſt. Perſonarum igitur tantum. Non eſt enim aliquid aliud tertium, quo diſcriminari Sapientia a Deo poſsit. Videmus igitur, Deum a Deo poſſeſſum. Quo modo? Pater, ut ſempiterni generis origo, filium, quem ſibi ex omni æternitate generauit, per quem fecit & ſæcula, quem
Heb. 1. uniuerſitatis heredem conſtituit, cui eſt indiſſolubili unius & eiuſdem naturæ uinculo copulatus, quem amore ſummo complectitur, poſsidere
Ibidem. re dicitur. Filius uero, ut ſplendor infinitus, ex ſplendore ſummi patris exortus, quem unice colit, quem infinita pietate ueneratur, ex cuius uoluntate res omnes adminiſtrat, a patre poſſeſſus eſſe perhibetur. Initium uiæ quod ſit, explicādum, quoad licet, nobis eſt. Via Domini, eſt operis molitio, mundi perfectio, & finis, in quem eſt totius hæc tātæ machinæ pulchritudo referenda. Num uia hæc initium aliquod habuit? Non certe. Mundi namque conſtitutio eſt ad æternitatē reuocanda. Nam ex omni æuo Deus mente intima, nempe ſapientia, quam ex ſe ab initio protulit, hanc fabricam, & molitionem, deſignauit, quā erat tempore definito perfecturus. Initium igitur uiæ Domini, eſt, ſummi conditoris, & opificis, intelligentia, qua mūdi totius formam, & ſpeciem, exædificatam mente ab æterno tempore continebat: ad cuius exemplum, cum ei uiſum fuit, hunc mundum, quem intuemur, oculis effecit. Ergo, cum Sapientia, ſe initium uiæ illius eſſe, dicit, ſe ſempiternam mentem ſummi patris eſſe, docet. quod apertius ea, quæ ſequuntur, oſtendunt. Sic enim ſubiungit:

Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.

Se in principatu locatam eſſe, dicit, ante quā terræ fundamenta iacerentur.

Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant: necdum montes graui mole conſtiterant, (*uel ſic, Necdum montes merſi fuerant,*) ante colles ego parturiebar.

Abyſſos, interminatam aquarum congeriem nominat; qua etiam montium cacumina demerſa iacebant, cum omnes terræ aquis opertæ fuiſſent, antequam ipſarum aquarum diſtributio fieret. Nam poſtea factum ab ipſa Sapientia fuit, ut pars regionem ſuperam attenuata capeſſeret, pars in ima deflueret, ut terra tandem, ex aquis emerſa, fruges effunderet, & cunctis animantibus pabula ſuppeditaret.

Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ. (*hoc eſt, Adhuc terram non fecerat, & camporum planities, & orbis terrarum pulueres ad ſummam reuocarat.*)

Naturæ partes enumerat, & ſplendido orationis ornatu operis ſui excellens decus amplificat. Inquit igitur, antequam naturæ parens terram faceret, & ſtabiliret, atque dilataret, pulueriſque magnitudinem pondere, numero, & ratione, definiret, ne, uel nimia ſiccitate peruſta, uel aquis immodicis oppreſſa, fruges efferre nō poſſet, iam eram ab eo progenita. In mundi fabrica recenſenda ordinem dierum, quo cuncta formata fuerunt, ſequitur. Porro autem, primo die, conſtat, terram fuiſſe aquis obrutam, atque in medio demerſam, ita, ut cerni minime poſſet. Aquis deinde in locum unum, imperio ſummi opificis, cōfluentibus, terra tandem eminuit, quæ, humore modico compacta, & calore etiam modico tepefacta, herbas, & fruges, extulit, ad animātium uitam ſalutari pabulo propagandam. Vt autē hoc temperamentum Sapientia deſignet, pulueres terræ ad ſummam reductos eſſe aſſerit. Eſt enim animaduertendum, nomen Hebræum ראש, pro quo interpres Latinus Cardines poſuit, non Caput tantum, ſed certi numeri ſummam, ſignificare.

Quando præparabat cælos, aderam: quando certa lege & gyro uallabat abyſſos: quando æthera firmabat ſurſum, & liberabat fontes aquarum: quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ. Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum.

Quæ Sapientiæ deliciæ fuerint, eſt animaduertendum. Artificis excellentis maxima uoluptas eſt opus excellens a ſe perfectum, omnibuſque numeris abſolutum. Conſequens igitur erat, ut ſummus artifex ſummam uoluptatem caperet, cum cerneret mundum a ſe ædificatum, tantoque ſplendore, & pulchritudine, cultum, tantiſq. opibus in omni genere rerum locupletatum, uſque adeo, ut nulla pars illius ab ope Diuina, aliqua ex parte, neglecta fuerit. Vidit, in- Geneſ. 1.
quit Moſes, Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Hæc igitur operis comprobatio, eſt uoluptas illa, & gaudium, quo mēs Diuina egre- Pſal 103.
gie cumulatur. Lætabitur, inquit Dauid, Dn̄s in operibus ſuis. Nihil enim tunc exſtitit imperfectum, nihil mutilum, nihil imminutum, nihil denique, in cuius natura aliquid requiri poſſet, aut ad cuius uſum quidquam minime neceſſarium redundaret. Ergo, cum Sapientia hæc omnia Ioan. 1.

perfeciſſet; (omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil) neceſſario concluditur, illam in naturæ operibus inexplicabili iucunditate perfuſam fuiſſe. Hæc eſt illa lætitia, qua efferebatur;& hic ludus, quo ſe perpetuo coram patre uehementer oblectat:

Et deliciæ meæ, eſſe cum filiis hominum.

Si Sapientia gaudio triumphabat, cum cerneret cælum aſtris diſtinctum, & mirifico ſplendore collucens;ſi, cum cæleſtis naturæ conuerſiones,& ſymphoniã,intuebatur,exſultabat;ſi,cum utilitatem, quam cælum rebus inferioribus afferebat, mente,& cogitatione,complectebatur, deliciis redundabat;ſi,cum terram,herbis,& plantis,& floribus,& fructibus, onuſtam, uariisque animantium generibus frequentatam,adſpiciebat, erat mirabili ſuauitate referta; ſi matis immenſitas,ſi animantium,quæ m re procreat,uarietas & multitudo; ſi poſtremo uniuerſæ naturæ concinnitas, qua ſupera infimis, per media aptiſsime diſpoſita, firmiſsimo fœdere connectuntur, eam non mediocri gaudio afficiebat; quid erit de gaudio illo exiſtimandum, quo fuit affecta, cum hominem, ad formam, & ſpeciem, Diuinam effictum,& informatum, ornamentiſque cæleſtibus excultum, animaduertit? Nec enim in cælo,nec in aſtris, nec in Sole quidem ipſo,aſtrorum omnium principe, nec in ulla denique forma,quæ corpore,& anima,conſtet, legimus fuiſſe imaginem Diuinę mentis impreſſam, ſed in homine tantum,ut, quaſi Deus, in terris, animantibus iura deſcriberet, & omnibus terræ, atque maris, opibus libere frueretur. Præterea, cum probitatis Diuinæ officium ſit, opes ſuas communicare, uniuerſamque naturam, quantum uniuſcuiuſque naturæ condicio patitur, ad ſuam ſimilitudinem perducere; nihilque ſit intra cæli complexum,quod perfecte poſsit ſimilitudinem Diuinæ pulchritudinis, atque dignitatis,arripere,præter hominem;ſequitur, ut, quoties homo minime probitati Diuinæ repugnat, ſeque illi regendum,& informandum, tradit,ſpeciem Diuinam mente concipiat,ex qua in ipſum Dominum uolnptas eximia redundet. Nam inter omnia ſummi opificis opera, quæ oculis intuemur,nihil eſt, quod ſit cum iuſtititiæ ſplendore, quo mens hominis pij colluſtratur, ulla ex parte conferendum. Eſt enim clarior aſtrorum fulgore, utilior telluris fecunditate, elegantior naturæ totius ordine,ualentior mũdi ſtabilitate, tantumque inter res omnes conditas excellit, ut omnia magnitudine inſitæ lucis obſcuret. Præterea, cum terra cælum, maria, & cuncta, quæ uel in terra naſcuntur, uel in aquis uerſantur,uel æthere, atque aere, fruuntur, hominum uſibus ſeruiant, non liquido conſtat, hominem eſſe cunctis rebus,quas cernimus,antelatum,ſtatumque D uinum quodammodo conſecutum? Poſtremo, illud eſt ualde conſiderandum, nihil eſſe,quod Dei mentem,ut Scripturæ ſanctæ more loquamur,præter flagitiorum dedecus,& turpitudinem, dolore afficiat. Iccirco conqueritur apud Prophetas de dolore, quem illius animo frequenter inſerunt hominum perditorum, qui illius probitati impudentiſsime reſiſtunt,quotidiana facinora:& Paulus nos admonet, ne mæ- Ephes.4. ſtitiam Domini ſpiritui per noſtrum ſcelus, aut obliuionem, afferamus: & alio in loco demon- Rom. 5. ſtrat,Deum in perferendis peccatis noſtris ſumma patientia uti ſolere. At patientia, in dolore, non in gaudio,cernitur.Cum Deus igitur patientia non mediocri, quoties peccamus,uti ſoleat; apparet certe, quoties in officio delinquimus, illius ſpiritum uehementer afflictari. Nam, ſi patres,quoties filij in flagitio,& turpitudine, uolutantur,id ægerrime patiuntur; quid de patre illo optimo,atque ſanctiſsimo,erit cogitandum,cum munera illius aſpernamur? cum ſalutare imperium recuſamus? cum uinculis neſariæ cupiditatis adſtringimur? cum Satanæ tyrannidem placitis illius anteponimus?Ille nos uocat ad ſalutem, nos in peſtem ruimus;ille ſpem Diuinitatis oſtendit, nos auctorem ſempiterni doloris amplectimur;ille nos ſibi filios adoptare deſiderat, nos immaniſsimis hoſtibus ſeruire malumus;& ita beatam uitam odio proſequimur, ut in ſempiternam miſeriam præcipites exturbemur. Si igitur tantum dolorem patri ſanctiſsimo peccata noſtra faciunt,quantam tandem uoluptatem illi noſtræ uirtutes, ſi officio noſtro perſuncti fuerimus, importabunt? Nam,quo maior eſt illius caritas,&,quo opus, quod in nobis efficere nititur,eſt illuſtrius,eo gaudium illius erit plenius, & cumulatius. Caritas tanta fuit, ut pro ſalute noſtra filium unicum ad necem tradiderit; opus tam excellens, ut omnibus operibus illius, quæ ſollertiſsime in tota mundi fabrica machinatus eſt,multis partibus antecellat. Ex quo ſequitur, delicias illius eſſe in hominum bonorũ familiaritate,& conſuetudine, conſtitutas. Cum igitur illum caſta, & pura, mente ueneramur; cum illius gratiam precibus efflagitamus; cum illius muneribus,atque donis afficimur; cum nos totos ad illius imitationem conferimus; &, ſpiritu illius nixi, ad dignitatem, & amplitudinem,gloriæ cæleſtis enitimur;illius mentem mira iucunditate perfundimus. Omnibus igitur modis eſt nobis in iuſtitiæ, & probitatis, ſtudio laborandum; ut beati ſimus, & ſimul, ut bonis noſtris materiam Diuinæ ſapientiæ, ſummæ uoluptatis,afferamus: quæ quidem nos hortari, & admonere, & prope modum rogare, & obſecrare, minime deſiſtit,ut noſtræ ſaluti proſpiciamus. Ait igitur:

Nunc ergo filij audite me, Beati, qui cuſtodiunt uias meas. Audite diſciplinam,& eſtote ſapientes, & nolite abiicere eam. Beatus homo qui audit me, qui uigilat ad fores meas quotidie, & obſeruat ad poſtes oſtij mei.

Quantum ſit opus, ad parandam ſapientiam, alacri-

alacritate, & nigilantia, ſatis explicatum arbitror. Nec eſt etiam ignotum, omnem fructum inconſtantibus interire. Soli enim, qui perſeuerauerint uſque in finem, ſalui erunt. Matth. 10 Reſtat nunc, ut intelligamus, quæ ſint ſapientiæ fores, quis ſit ad illam aditus, quo modo tandem poſsimus in illius penetralia, quæ patent familiaribus, atque domeſticis, intromitti. Fores ſunt, timoris, & religionis, officia. Initium namque ſapientiæ, eſt Pſal 101. Prouerb. 1. timor Domini: oſtium, eſt hominum caritas. per eam namque a peccatis emergimus, & in amiſſam puritatem reſtituimur. aditus apertus, eſt legis Diuinæ cuſtodia. Vt enim ipſa Sapientia teſtificatur, ſi uerba illius in animis noſtris inſederint, cognoſcemus ueritatem. Vitæ igitur Ioan. 8. caſtimonia, morum integritate, incenſo ueræ uirtutis ſtudio, eum ſtatum aſſequemur, in quo Deum Doctorem, & magiſtrum præclariſsimæ eruditionis, habeamus, ut ſapientiæ tandem cæleſtis compotes eſſe poſsimus.

Qui me inuenerit, inueniet uitam, & hauriet ſalutem a Domino.

Sapientiæ fructus, uita eſt; uita autem, Dei fauore, & gratia, comparatur. Cum igitur Sapiens ille tantum habendus ſit, qui ſibi conſulit; reſtat, ut ille ueræ ſapientiæ nomen obtineat, qui uita cæleſti fruitur, eo quod numquam gratiam Diuini ſpiritus effuderit, & ſemper in ſtudio pietatis animo conſtante permanſerit. Is autem eſt, qui ſapientiam inuenit, & non illi, qui cæco impetu in mortem, ſponte ſua, rapiuntur: ut Sapientia ſtatim ſubiungit, inquiens:

Qui autem in me peccauerit, lædet animam ſuam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

Furoris igitur immanitas, ſumma dementia, in ſapientiæ contemptu, & in flagitio, & impuritate, perſpicitur. Summus enim furor eſt, uitæ fontem aſpernari, & ſempiternæ mortis acerbitatem libenter amplecti.

CAP. IX.

SApientia ædificauit ſibi domum, exciſit columnas ſeptem. Immolauit uictimas ſuas, miſcuit uinum ſuum, & propoſuit menſam ſuam.

Mirum uideri potuiſſet, cum cælum ſit ſapientiæ ſedes, maieſtasque illius non poſsit totius mundi ambitu contineri, quid illi uenerit in mentem, nouæ domus ædificationem in terra moliri. Si laxitatem quærebat, quid mundo poterit eſſe capacius? Si pulchritudinem, quid illo cerni poteſt elegantius? Sed intelligendum eſt, fieri poſſe, ut intra cæli ambitum ſit aliquid ipſo cælo amplius, & magnificentius. Quid illud tandem eſt? Mens, & ratio, hominis, ſi fuerit ſanctis diſciplinis erudita, & Diuinis ornamentis exculta. Nam Diuinum ſapientiæ numen, quod cælo, atque terra, coerceri, & contineri, nequit, mente uiri iuſti, eaque de cauſſa ſapientis, includitur. Neſcitis, inquit Paulus, quod templum Dei eſtis, 1 Cor. 6. & Spiritus ſanctus habitat in nobis? Itaque quælibet anima ſancti hominis eſt fanum, atque adeo templum mira religione conſecratũ, in quo Deus ſibi ſedem, atque domicilium, conſtituit. Quid igitur dicendum, non de uno, aut de paucis ſanctis hominibus, ſed de uniuerſo cœtu fidelium, quem Diuini iuris nexu artiſsime deuinxit, & ardentiſsimo caritatis uinculo copulauit? Quid hoc templo cogitari animo poteſt auguſtius? Eccleſiam enim, ideſt multitudinem, fidei ſanctiſsimæ communione ſociatam, appellat Paulus Domum Dei, & firmamentum, atque co- Heb. 3. lumnam ueritatis. 1. Tim. 3. In hac enim perpetuo numen illius uerſatur, in hac domo ſanctiſsime colitur, ab huius complexu numquam diuellitur, in hac ſumma ueritas elucet, hæc cæleſti præſidio cingitur, ab hac omnes hoſtium conatus fortiſsime repelluntur. Hæc eſt domus, quam Sapientia opere Diuino perfecit, & clariſsimis ornamentis inſtruxit. Septem columnas exciſas a Sapientia Sapiens eſſe dicit. Numerus Septenarius omnem perfectionem deſignat, Nam Quaternarius iuſtitiam, & uirtutis humanæ moderationem, ſignificat. Ternarius uero, eſt numerus pietati, atque religioni, conſecratus. Itaque ex Quaternario, atque Ternario, Septenarius efficitur, qui iuſtitiæ, atque pietatis, numeros omnes aptiſsima ratione complectitur. Per ſeptem igitur columnas, nihil aliud, quam ſummum, atque perfectiſſimum, totius operis firmamentum intelligitur. Immolauit, inquit, uictimas. Inſtruxit conuiuium, ut inuitatos exciperet. Quę ſunt uictimæ, quas immolauit? Primum quidem ſacrificium, quod offertur in templo Dei uiuo, eſt cor perculſum, & abiectum, ad dedecoris admiſsi deteſtationem acriter incitatum. Alterum eſt ſacrificium laudis, quod beneficiorum memoriam repręſentat. Tertium porro eſt ſacrificium iuſtitiæ, poſtquam enim ſumus peccati crimine liberati, & laudis uota perſoluimus, reliquum deinceps eſt, ut omnem uitam in iuſtitiæ ſtudium conferamus. Quartum poſtremo ſacrificium eſt Diuini amoris incendium, quo flagrat animus, cum accepta beneficia recognoſcit, & Diuinæ bonitatis, & pulchritudinis, ſpeciem aſsidue contemplatur. Et has quidem omnes uictimas Sapientia Diuinitus inſtaurat, ut numquam ritus religionis ſanctiſsimæ in terra deficiat, quo numen Diuinum propitium nobis fiat. Verum, cum ſint permulti uiri ſanctiſsimi, qui multo excellentius ſe in ſtudio pietatis exerceant, ea ſacrificia neceſſe eſt ut ſint Deo longe gratiora, ita, ut ab eorum fructu, qui ea procurauerunt, multum etiam in communem Eccleſiæ totius utilitatem redundet. Hi fuerunt Prophetæ, qui nobis uiam ad fidei ſanctitatem, & religionem, Diuinis prædictionibus egregie munierunt. Fuere Martyres,

qui ſanguine profuſo fidem noſtram corroborauerunt. Fuere multi uiri, in omni genere iuſtitiæ, atqoe pietatis, excellentes, qui ſcriptis, & monumentis, qui admirandæ uirtutis exemplis, nos ad gloriæ immortalis amorem excitauerunt. Sed, quid dicendum? Vnde hæc uictimarum ſanctitas emananit? Num illa e terris exorta eſt, aut in natura humaoi generis inſita, ut terrenæ fertilitati poſsimus hanc Diuinam uim ſanctiſsimæ teligionis adſcribere? Nullo modo. Sed unicum illud ſacrificium agni pro nobis immolati, qui Apoc 13. occiſus fuit, ut Ioannes teſtificatur, ab otigine mundi, (non ſolum enim præſentibus, atque futuris, opitulatum eſt, ſed etiam antiquitatem omnem, fide Diuinæ benignitatis innixaoi, ſcelere omni liberauit,) illa inquam uictima ſalutaris tantum pondus infinitæ uirtutis habuit, ut eas omnes uictimas, quas oratione perſecuti ſumus, Deo gratas, atque iucundas, efficeret. Ooines, inquit uir ille Diuinus, de plenitudine eius acce Ioan. 1. pimus. Conuiuiom igitur fuit magnifice ſatis inſtructum, & apparatum. Dapes fuerunt, fidei robur inuictum, uirtutis Diuinæ conſtantia, iuſtitiæ regium decus, & ornamentum, atque poſtremo panis ille, a cęlo demiſſus, nt uitā mundo daret, & animos hominum robore confirmaret: quę omnia ex ſanctiſsimis uictimis exſtiterunt. Vinum uero, eſt iucunditas illa, ex ſpiritus Diuini muneribus exorta, quæ corda lætificat, quæ animos incendit, quæ amore Diuinitatis inflāmat. Menſa inſternitur, dapes apponuntur. Reliquum eſt, ut conuiuæ confeſtim euocentur, ne ſine fructu tantum operis, atque negotij, in apparando conuiuio conſumatur. Miſit ancillas ſuas. Vtitur genere feminino, partim, ut eodem genere, quo Domina appellari ſuſtiouit, appellentur; partim, ut naturæ mollitudo, ad benigoitatem magis propenſa, & etiam humilitas, explicetur. Ait enim:

Miſit ancillas ſuas ut uocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis.

Metum omnem abſtergit, cum docet, in arce ſumma, quo nullus hoſtium impetus peoetrare ullo modo poterat, eſſe conniuium apparatum, ut ſine ulla ſollicitudine & cum ſumma iucunditate, comederent. Sed animaduertendum eſt, qui tandem uocati fuerint. Num ſoli priocipes? Num optimates? Num uiri multum dignitate præſtantes? Neminem excludunt Apoſtoli, omnes inuitant, & ad conuiuium omnium, quæ nunquam in terris exſtiterunt, magnificētiſsimum, maximis uocibus exhortantur. Et tamen erit quiſquam, qui uenire recuſet, & tam exquiſitis epulis cum tanta digoitate frui minime uelit? Erunt certe. Alius enim, cupiditate nimia rei fa Luc. 14. miliaris impeditus, inuitantis liberalitatē aſpernatur; alius, immanitate libidinis excæcatus, aures obſtruit; alius, alia cura diſtrictus, oblata beneficia cootemnit.

Si quis eſt paruulus, ueniat ad me. Et inſipientibus locuta eſt, Venite, comedite panem meum, & bibite uinum quod miſcui uobis. Relinquite infantiam, & uiuite, & ambulate per uias prudentiæ.

Paruuli ſunt omnes, qoi iuſtitię expertes ſunt, qui huius uitæ ludibria maximo ſtudio conſectantur, & minime ad ea, quæ uitā omuem continent, adſpirant. Mentis expertes ſunt omnes, qui Dei cognitionem minime perceperuot, totumque ingenij acumen in huius uitæ commodis parandis, & accumulandis, ſine ullo ſolido fructu, conſumunt. Hos omnes uocat Sapientia, ut paruulis ſenſum uirilem largiatur, inſipientes autem ſapieotiæ opibus, & ornamentis, afficiat. aurum non poſcit, argentum non exigit, gratis panem ſuum. atque uinum ſuum, omnibus, qui uoluerint uitæ ſtatum commutare, liberaliſs me pollicetur. Difficile, inquis, negotinm eſt, & aſperum, mioimeque ferendum. Quo modo? Dominatu mortis opprimi, tenebris obrui, atque adeo ſepeliri, ad ſempiternum ſupplicium trudi, id erit ſuaue nimis, & omni dulcedine perfuſum? uita uero cum libertate tranquilliſsima frui, & luce clariſsima colluſtrari, & ad ſpem firmiſsimam ſempiteroæ felicitatis excitari, id erit aſperum, & acerbum, perpeſſuque difficillimum? Quæ poterit maior inſania cogitari? At Sapientia ad uitam uocat, ad uoluptatem ſtabilem inuitat, ad ſpem immortalitatis excitat; & tamen magna pars hominum aures illi præbere non uult, quia totam ſe puerilibus ſenſibus addixit. Illa nihilominus clamat, & homines obteſtatur, ut uiuere uelint. quod fieri non poteſt, niſi pueritiam omiſerint, & prudentiam amplexi fuerint.

Qui erudit deriſorem, ipſe iniuriam ſibi facit: & qui arguit impium, ſibi maculam generat.

Non deterret Sapiens ſanctos homines ab Euangelij miniſterio; ſed admonet, ut uideaot, quæ ſint illis, in tam præclari muoeris functione, ſubeunda. Aliter enim, fieri potuiſſet, ut, inopinato malo perculſi, fluctuarent, & ab officio deſiſterent. Quaſi dicat, animos confirment omnes, qui munus Euangelij prædicandi ſuſcipiunt, & ſe cōtra omnia poteſtatis aduerſariæ tela robore inuicto communiant. Noo enim omnes cre- Rom. 1. dent Euangelio. Duo autem præcipue hominum genera ſibi ex aduerſo conſtituta ſunt. Primum eſt, deriſorum factio, quæ ſuperbia, & inſolentia, ſubnixa, omnia, quæ non fuerint ſois ſenſibus conſentanea, deliramenta quædam ualde deridenda putabit; ueluti, ſi dictum fuerit auaro, ut homioom caritatem pecuniæ præferendam exiſtimet; aut libidinoſo, ut corporis puritatem uenereis delicijs anteponat; hi cachinnos repente tollunt, & eos, qui talia ſoadent, ſtultiſſimos arbitraotur. Aliud eſt impiorum genus, qui pietatem odio nimis acerbo, & immani, perſequun-

Digitized by Google

ſequuntur. Hi non riſu, ſed ferro, pugnant; [Actor. 2.] operamque enixe dant, ut omnem uerisſimæ pietatis diſciplinam ex omni memoria funditus euellant. Sic & Apoſtoli primum riſu oppugnati ſunt, ab illis, qui dicebant, eos, muſto ebrios, ea, quæ Diuinitus enuntiabant, effari. Deinde, uinculis, exſilio, morte, multati ſunt, ut crudelitatem impiorũ ſanguine ſuo ſatiarent. Sed alium ſenſum deſignare uidetur id, quod ſequitur:

Noli arguere deriſorem, ne oderit te. Argue ſapientem, & diliget te.

Hic plane deterret homines ſanctos ab irriſoribus admonendis. Non igitur uerum eſſe uidetur, quod paullo ante diximus, non eam eſſe ſapientiæ mentem, ut metu popularis ignominiæ, aut acerbioris odij, ab Euangelij munere ſanctos homines auocaret; ſed, ut eos contra omnes hoſtiles conatus, ſeu ſcurrili dicacitate, ſeu immani crudelitate, comparatos armaret. Sed eſt intelligendum, disſimilem eſſe rationem concionis, & ſingularis admonitionis. Qui enim in concione de pietate diſſerit, pro certo habere debet, in ea multitudine non defuturos, qui partim irrideant ea, quæ dicuntur, partim pietatis magiſtros odio perſequantur; ſed non illius uel ignominiæ, uel periculi, metu, impediri ullo modo debent, qui tantam prouinciam ſuſceperunt, quo minus ea ſtrenue perfungantur. Non enim, propter ullam perditorum hominum importunitatem, ſunt boni fructu ſuo deſtituendi. Aliter enim numquam ancillæ ſapientiæ, ut uocem in hominum cœtu ederent, miſſæ fuiſſent; numquã Iudæi manus Apoſtolis iniecisſent; numquam denique iuſtitiæ ſanctisſimus magiſter, ut eſt [Luc. 16.] apud Lucam, a Phariſæis auaris in concione deriſus exſtitiſſet. Et hæc quidem, quod ad concionem attinet, cum populus uniuerſus admonetur, ſeruanda ſunt. Secus autem in priuato colloquio facere Sapiens iubet. Non enim medicina deſperatis adhibenda eſt. Deſperati porro ſunt, qui ſibi ſapientiam inſolenter arrogant, qui ſe ipſos nimis amant, qui ſe mortalibus cunctis anteferunt, qui denique in ſceleribus obſtinati, & obfirmati ſunt. ſuperbia enim, diuturnitate corroborata, non poteſt de ſtatu ſuo, in quo eam temeritas ſtatuit, facile dimoueri. Quid ergo proficies, ſi hominem furioſum, & inſanum, opinione acuminis elatum, & inflatum, admonere uolueris, ut opinionem ſapientiæ deponat, & alterius monitis aſſentiatur? Nihil prorſus. Id tantum efficies, ut te, uelut inſanum, petulanter irrideat, uelut hoſtem, crudeliter inſequatur. Nõ igitur ſequens ſententia antecedenti repugnat, ſed eſt illi ualde congruens, & conſentanea: Illud tamen mirum uideri fortaſſe poterit, in quo præcipit, ut ſapientem arguamus, ut amorem illius conciliemus. Sapiens enim arguendus non eſt, cum minime delinquat. Ad hoc reſponſio facilis eſt. Nomen enim Sapientiæ duplicem uim habet. Nam & perfectam ſapientiam ſignificat, & docilitatem ad ſapientiam. Qui enim ſe immoderate non iactat, qui ſibi nihil inſolenter aſſumit, qui, quamuis nondum ſit ſapientiam aſſecutus, illius tamen deſiderio tenetur, Sapiens iam appellari quodammodo poteſt. Posſidet enim iam in ſe firmisſimum ſapientiæ fundamentum, quod in humilitate, & moderatione, conſiſtit. Deus enim, qui eſt ſapientiæ parens, ſuperbis infenſus eſt, & humilibus dat gratiam; & præterea mentes rebelles, & obduratas, odio habet; & in animis mollibus, & qui ſunt ad bonitatem flexibiles, legem ſuam inſcribit. Sapientem igitur nominare licet, eum, qui ad ſapientiã ſe præparat. Nam, ſi ſapiens eſt, qui ſibi proſpicit, ſapiens eſt certe, qui ſapientiæ deſiderio tenetur. Fructum enim maxime ſalutarem ex tam præclara cupiditate percipiet. Sed quærendum eſt, quid faciendum ſit homini, qui iam ad ſapientiam peruenit. Num erit etiam in loco de officio admonendus; & ſi aliquid negligenter egerit, arguendus? Erit certe. Habet enim ſapientia gradus; & nemo tam ſapiens eſt, qui ſapientior eſſe non posſit. Et cum aliarum rerum cupiditas, in hominibus, qui terris affixi ſunt, inexplebilis ſit, ita & ſapientiæ cupiditas modum non habet. Immo, qui illi modum præfinit, Inſipientiæ ſignificationem dat. Nam, cum aliorum bonorum cupiditates ſint certis finibus arcendæ, & eorum infinita cupiditas ſemper ſceleribus ſit affinis, ſola cupiditas ſapientiæ, ſi fuerit moderata, flagitio minime uacat; &, immoderata, iure laudatur. Prudentiæ namque lex, mediis, qui ſunt ad beatam uitam commodi, fines ſtatuit: tantum enim ex qualibet re delibandum eſt, quantum naturæ neceſsitas requirit, &, quod ſuperfluit, negligendum: at id, in quo uitæ finis ultimus collocandus eſt, non patitur animi natura, quæ cupiditate infinita ſummi boni perpetuo ducitur, ut aliquo fine terminetur. Sic fit, ut, qui in ſapientiam, quaſi in ultimum, & extremum, omnium rerum expetendarum, intuetur, in nullo ſapientiæ gradu reſiſtat; ſed, cum multum profecerit, multo ardentius ultra progrediatur. Sed, quorſum hæc tam multa in hanc ſententiam dicta ſunt? Vt uideamus, cum ſapientia augeri posſit, numquam fore ſuperuacaneam admonitionem ad fructum hominis ſapiẽtis adhibitam. Rectisſime igitur Sapiens adiungit:

Da ſapienti occaſionẽ, & addetur ei ſapiẽtia: Doce iuſtũ, & feſtinabit accipere. *(hoc eſt, Augebit diſciplinam.)*

Nullum diſcrimen inter ſapientem, atque iuſtum, ponit. Summus enim fructus ſapientiæ iuſtitia continetur; &, qui iuſtitiæ laude circumfluit, eſt perfecte ſapientiam conſecutus. Quo modo uero id fiat, docet continuo Sapiens, eadem ſententia, qua non ſemel uſus eſt:

Principium ſapientiæ, timor Domini: & ſcientia ſanctorum prudentia.

Timor Domini iuſtitiam efficit; & ſanctorum ſcientia ad Dei cognitionem inſtruit. Vnde ſequitur,

quitur, ut ſoli ſancti homines ſapientes ſint, & reliqui omnes, qui ſanctitatis ſunt expertes, inſaniant.

Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni uitæ.

Mors, inquit Sapientia, numquam in te, ſi me audieris, impetum feret. Erit enim tibi per me immortalitas comparata.

Si ſapiens fueris, tibimetipſi eris: ſi autem illuſor, ſolus portabis malum.

Non meũ negotiũ ago, inquit Sapientia: non rem meam gero: nec enim rebus tuis indigeo. Nec enim, ſi ſapiẽs fueris, quidquã ad opes meas accedet; ſi illuſor, hoc eſt ſi ſtultiſſimus, nihil erit de mei numinis amplitudine deminutum. Tibi conſulo, tibi proſpicio, pro tua ſalute laboro, tua res agitur. Si dederis operam ſapientiæ, tu ſolus fructum feres; ſi dementia præceps irriſeris, tu ſolus pœnam furoris, & amentiæ, ſuſtinebis. Eſt inſignis ad perſuadendum locus; cum oſtendimus, nos non noſtra cauſſa laborare, ſed illius, cui conſilium damus. Quem locum Sapientia, eloquentiæ magiſtra, ſibi minime negligendum exiſtimauit.

Mulier ſtulta & clamoſa, plenaque illecebris, & nihil omnino ſciens: ſedit in furoribus domus ſuæ ſuper ſellam in excelſo urbis loco, ut uocaret tranſeuntes per uiam & pergentes itinere ſuo.

Non ſatis habuit Sapientia opes ſuas explicatas proponere, ut homines illarum cupiditate uehementer incenderet, niſi etiam nos admoneret, ut inſidias falſæ ſapientiæ fugeremus. Eam primum Stultam uocat. Nulla namque maior dementia fingi poteſt, illa, quæ, cum ſit totius diſciplinæ ſalutaris expers, & a cognitione rerum Diuinarum remotiſſima, in ſapientiæ tamen nomen inuadit, atque perſuadere nititur imperitis, ut ſibi dent operam, ſi uelint uitæ beatæ compotes eſſe. Dicit, eam plenam illecebris eſſe. hoc eſt, dicendi quodam artificio, & orationis ornatu ad perſuadendum aptiſſimo. Dicit, illam turbulentam eſſe, quia, cum firmiſſimis argumentis careat, ubi ſe ratione deſtitutam cernit, clamoribus, & conuicijs, omnia conficit. Et tamen, cum tantum ſibi arroget, & aſſumat, nihil omnino ſapit, ita, ut, quamuis totos dies clamet, nihil tamen uerum, & ſimplex, nihil ſolidum, & expreſſum, proferat, ſed tantum uoces inanes ſine ullo fructu pronuntiet. Et in oſtio domus ſuæ ſedere dicitur, ut omnes ad ſe, & ad penetralia inſiti furoris, alliciat. In edito, & excelſo, loco, ſolium ſuum collocaſſe perhibetur, quia principatum appetit, & nimis inſolenter extollitur, ut iura det, & imperium adminiſtret. Inde porro homines ſimplices, & incautos, & nihil hoſtile ſuſpicantes, a uia recta deducere conatur, u eos erroribus turbulentis inficiat, & uiam inire compellat, qua præcipites in ſempiternæ miſeriæ regionem detrudantur. O fallaciſſimam inaniſſimæ philoſophiæ diſciplinam. O peſtilentem Tartareæ doctrinæ ſedem, & execrandam infandi ſceleris officinam, quam multis hominibus & olim, & noſtris etiam temporibus, cauſſam ſempiternæ mortis attuliſti? Prodeunt homines, fronte, & ſupercilio, ſeueri, flagitijs quamplurimis infames, moribus, & uita, turbulenti, orationis concinnitate, ut imperitis quidem uidentur, exculti, tritam religionis ſanctiſſimæ uiam deſerentes, & nouam, ut ſectæ principes appellari poſſint, excogitantes, qui in eo neruos omnes intendunt, ut imperitam multitudinem ad ſe furioſis concionibus, multiſque uerborum lenocinijs, abducant. Qui quidem, cum ſe rerum omnium ſcientiam tenere profiteantur, nihil omnino ſciunt. Nemo enim quidquam ſcit, niſi quem ſummus ille magiſter erudit. Deus uero non erudit inſolentes, non incontinentes, non flagitioſos, non diſcordiarum miniſtros, non pacis turbatores, non legum contemptores, neque ſcelerum magiſtros. Omnes enim, qui fallacis ſapientiæ opinione ſubnixi ambulant, ueram ſapientiam aſpernantur; &, qui tenebris aſſueti ſunt, lucem peſſime oderunt. Unde ſequitur, neque Lutherum, nec eos, qui a Luthero orti ſunt, (quamuis enim uarijs nominibus appellentur, unum tamen factionis principem habent) fuiſſe ueram ſcientiam conſecutos. Clamant illi quidem, turbant, & ruunt, omnes homines præ ſe contemnunt, ſe ſolos omnia percepiſſe gloriantur, cum tamen nullam ſapientiæ ſignificationem dare poſſint. Nullum eſt enim ſapientiæ cum flagitio, & impuritate, commercium. Verum enim uero, hæ perſonæ, quæ ſapientiæ fabulam agere conantur, & priſcis temporibus multis mortalibus illuſerunt, & noſtris etiam officio ſuo perfunguntur, nec ætate conſequente idem facinus facere deſiſtent, ut electi ardentius in ſtudio pietatis exerceri ad ampliorem gloriam poſſint, & homines profligati acriores pœnas luant, quando ſic amentes extiterunt, ut ueræ ſapientiæ monita contemnerent, & temeritatis uoces ad aures libenter admitterent. Sed mulieris inſanæ clamores audiamus:

Qui eſt paruulus, declinet ad me.

Recte. Non enim uiri robuſti poterunt ludis puerilibus oblectati, & fallaciſſimis blandimentis in errorem induci.

Et uæcordi locuta eſt, Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior.

Cauſſam totius erroris aſſignat, quæ continet malorum omnium ſeminarium. In omni ſiquidẽ negotio uidemus homines flagitioſos fur-

prętiua propriis lunge ponere. Nam uiri libidinoſi, quamuis uxores habeant, & formaeleganti, & moribus honeſtis egregie præditas, alias tamen mulieres multo inferiores furenter appetunt; & auari, quamuis ſint opulentiſsimi, alienis tamen opibus, ubi primum poſſunt, manus afferunt, ut plura poſsidendi ſitim exſtinguere conentur.
Quid de ambitioſis dicēdū? An Quid de reliquis uitæ peſtibus exſtimandum? parum liquet, pleriſque mortalibus adiunctum eſſe ad res, quas optimo iure poſsident, faſtidium, cum inſana rerum alienarum cupiditate? Quā igitur cauſſam tam peruerſæ opinionis aſsignabimus? An, quia cupiditas inſaturabilis proprio cōtenta eſſe non poteſt, & iccirco aliena, quæ nimis ſitienter expetit, meliora putat? An potius, quia immanitas inuidiæ facit, ut homines aliena longe polchriora iudicent? An, quia aſſueta contemnunt, ideo, falſa erroris opinione moniti, noua ſemper exqoirunt? Nam, cum lucrum perpetuo ligurriant, nō ſua, ſed aliena, in lucro ponenda ſtatuunt. Hoc etiam dici poteſt: Cum omnes libertatis appetentes ſimus, arbitrantur homines, quoties illis aliquo emolumento legibus interdictum ſit, libertatem ſuam impediri. & ea de cauſſa, cum aliena bona impune diripiunt, multi gloriantur, quaſi ſint perfectam libertatem aſſecuti. Hæc uero falſa impunitæ libertatis opinio, tyrānos efficit, quorum laus, & gloria, in gerenda, quod minime licet, tota conſiſtit. Huius doctrinæ tam peſtiferæ falſa ſapientia dux, & magiſtra, ſemper exſtitit; quæ perſuadere nititur hominibus, ad decus, & gloriam, natis, leges eſſe eis contemnendas, & iura omnia proculcanda, ut principatum ubtineant. Similiter in ſectis peſtilentibus nouitatis iucunditas, ex ſuperbia, & inuidia, & appetitu principatus, exoritur. Vetera deſpiciūt homines inſani, nouitate gaudent; &, dum ſapientiæ raræ, & inſolitæ, nomen aucupantur, in opiniones, temeritatis, & amentiæ, plenas, incidunt; cum libertatem ſuis oſtendunt, atque pollicentur, uincula durisſimæ ſeruitutis iniiciont. Sic enim eos legibus ſoluunt, ut ſeruos impuriſsimæ cupiditatis efficiant; ſplendidis nominibus religionis, atque pietatis, incautos alliciunt, ut tandem eos omni præſidio uerisſimæ ſanctiſsitatis ſpolient. Ea uero opinione in multorum animis inſita ad fraudem faciendam abutuntur, qua exiſtimant, aquas furtiuas eſſe iucundiores. Nomine Aquarum utitur; quia, ut aqua exſtinguit ſitim, ſic plerique putant, cupiditatis, & libidinis, immanitatem non legitimo iure, ſed iniuriis, exſtinguendam. Sic etiam, pane abſcondito, hoc eſt per fraudem ablato, famem iucundius expelli. Sed contra euenit. Nam, ex eo ſtudio, quo perditi homines uoluptatem exquirunt, infinitam uim doloris accerſunt. Hoc eſt autem, quod continuo ſequitur:

Et ignorauit quod ibi ſint gigantes.

Vbi, quæſo? In ſuperbia, in inuidia, in rapacitate, in umnia poſsidendi libidine, &, ut uno uerbo dicam, in tyrannidis impotentia, & in furoris immanitate. Gigantes enim, cum eſſent corporum proceritate uaſtiſsimi, uirium magnitudine ualentiſsimi, ualetudinis firmitate robuſtiſsimi, modum ſeruare non poterant. Viribus igitur, non iure; inſolentia, non moderatione; truculentia, non manſuetudine, uitam inſtituendā eſſe ducebant. Quacumque igitur impetum ferebant, terras populabantur, atque uaſtabant; iniurijs omnia infeſta faciebant; & impotenti dominatu reliquos homines opprimebant; & ad tyrannidem totis animorum uiribus adſpirabāt. Nec aliter fieri poterat. Nam, ſi modo, qui uiribus, uel opibus, uel nobilitate, uel gratia, peraccellunt, tanta plerūque inſolentia rapiūtur, ut, Diuini, & humani, iuris obliti, ſocietatem hnmanam pro nihilo putent, & in Deum ſcelera infanda ſuſcipiant; quid de illis exiſtimandum eſt, qui tantum uiribus homines noſtræ ætatis antecedebant, ut noſtri cum illis comparati ſimiis non abſimiles exſtitiſſent? Accedebat, quod mors longius aberat, cum illi uitam diutiſsime propagaſſent. A morbis deinde immunes erant, ita, ut nihil eſſet, quod eorum ſtatum perturbaret, aut uires infringeret. Iſti ſunt, inquit Moſes, uiri fa- Geneſ.6.
moſi, potentes a ſæculo. Difficillimum uero eſt, in condicione nimis diſpari iuris æqnabilitatem conſeruari. Conſequens igitur eſt, ut eorum nemo, tam uaſta, & immani, uirium magnitudine, modum ullum in uita retineret. Sic igitur eueniebat, ut non ſolum in homines reliquos eſſent teterrimi, ſed in Deum etiam ſceleſtiſsimi. itaque in Dei legem bellum omni odio imbutum perpetuo comparabant. quod materiam præbuit poetis antiquiſsimis, ut dicerent, Gigantes moles ingentes montium altiſsimorum exſtruxiſſe, quibus cælum oppugnarent, Iouemque de ſoliu detruderent. Quus tamen, ferunt, iactis e cælo fulminibus, conflagraſſe. Intellexerunt enim, numquam ſuperbiam, & immanitatem, debito ſupplicio caruiſſe. Sed nos, a fabulis poetarum, ad ſanctarum litterarum fidem reuertamur. Conſtat igitur, Gigantes in terris exſtitiſſe, multosque mortales iniuriis innumerabilibus affeciſſe. Sed, quid tandem de illis factum eſt? Diuino iudicio conciderunt; & nomen eorum exſtinctum, atque deletum eſt; tantoque acriori ſupplicio necati ſunt, qnanto maiorē terrorem eorum furor, & inſolentia, terris attulit, maioreque ſcelere iura Diuina perfringenda ſuſceperunt. Amentiſsimi igitur ſunt, qui Gigantum mores imitantur, & eorum exitum non perhorreſcunt. Quod ſi feciſſent, aquis furtiuis ſitim exſtinguere minime uolniſſent. Sed miſeri homines ſic a muliere ſceleſtiſsima ſe decipi ſinunt, ut, cum umnibus tyrannis, in profundis inferorum penetralibus, æuu ſempiterno, crucientur.

CAP. X.

PARABOLAE SALOMONIS.

HIne alind exordium capit, nec orationem ordine continuato contexit, ſed ſententias ſelectas in aceruum congerit: quemadmodum Græci ſapientes, a qubus antiqua philoſophia orta fuit, facere ſoliti ſoliti ſunt. Huius autem Philoſophiæ Salomon princeps exſtitit. Sententiæ ſunt breues, numero adſtrictæ, ex contrariis eleganter admodum concinnatæ: quamuis ea uenuſtas non potuerit nec in Græca, nec in Latina, lingua retineri. Ornamenta namque uerborum difficillime ex una in aliam linguam transferuntur: ſententiarum tamen lumina, qnamuis in uarias linguas uertantur, obſcurari minime poſſunt. Sunt enim uitæ leges ſanctiſsimæ, quæ hominis ſtatum firmo præſidio muniunt; quæ hoſtium impetum fortiſsime repellunt; quæ ſalutis ſemp.ternę uiam monſtrant; quæ denique omnem rationem uitæ beatæ, & immortalis, aperiunt. Non ſunt igitur legendæ tantum, ſed etiam ediſcendæ. Numquam enim errare poterit, qui eas ſummo ſtudio in mente defixerit. Sed nos, Diuini niri breuitatem ſeqnentes, ad Diuinarum ſententiarum explicationem accedamus.

Filius ſapiens lætificat patrem: filius uero ſtultus męſtitia cſt matris ſuæ. Nihil ptoderunt theſauri impietatis: iuſtitia uero liberabit a morte. Non affliget Dominus fame animam iuſti, & inſidias impiorum ſubuertet. Egeſtatem operata eſt manus remiſſa: manus autem fortium diuitias parat. Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt: qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis. (*id eſt, ignominiæ affinis eſt.*)

Prima ſententia patres monet, nt liberos ſuos diligenter educent, & optimis moribus inſtruāt, ut non ſolum legimus heredibus ampliſsimum uirtutis patrimonium relinquant, uerum & ipſi gloria inſigni cumulentur. Prudentia namque filiorum, parentes, qui eos ſapienter inſtituendos curauerunt, ornat: quemadmodum ſtultitia filiorum parentes dedecore afficit. Sed, cur ait, parentes lætitiam capere ex filiorum prudentia, matres uero męſtitiam ex eorum ſtultitia percipere? Quia plerumqne fit, ut patres ſint ſeueriores in filiorum diſciplina, matres nero filios indulgentia corrumpant. Et ſic tandem euenit, ut patres ex filiorum ſapientia, cuius ipſi magna ex parte anctores exſtiterunt, inſigni lætitia efferantur; matres autem, cum filiorum ſtultitia infames ſint, ex ea morū corruptela, cui illę cauſſam attulerunt, inſigni mæſtitia contabeſcant. Sed, cum inſitus in parentibus amot erga filios eos mire ſolliciret, ut patrimoniū omnibus modis amplificent, & ea de cauſſa, ne filij inopia laborent, ſæpenumero iura uiolent, eos a tam impia, & neſaria, opinione deterret, & hortatur, ut magis in iuſtitiæ diſciplina liberis tradenda, quam in patrimonio multis acceſsionibus augendo, laborent. Theſauros enim impietate partos nullum fructum afferre, dicit. immo dilabitur, & euaneſcit: at iuſtitiæ opes a morte liberāt. Eſt enim Deus inſenſus impiæ nationi; iuſtorum uero filijs, qui parentum ueſtigiis ingrediuntur, ualde propitius. Times, inquit, ne filij tui fame crucientur: timere deſine. nam optimus ille Pater, & Dominus, qui iuſtos ſibi indiſſolubili caritatis uinculo deuinxit, numquam patietur, ut iuſtis inopia premantur; immo perficiet, ut, cum iuſtis in omni rerum aſperitate opem præſentem attulerit, impij funditus euertantur. Si vis igitur filiis egregie conſulere, in eo contende, ut illi iuſtitiæ opibus egregie cumulati ſint; & ita neque famem, nec ullum alium incommodum, pertimeſcent. Sed eſt quærendum, num otioſos eſſe liceat illis, qui præſidio cæleſtis numinis innituntur? Minime, inquit. Egeſtatem namque operatur manus remiſſa. At manus eorum, qui uigilantia, & induſtria, præditi ſunt, diuitias comparat. Hoc in loco eſt animaduertendum, ubi nos habemus Manus remiſſa, eſſe apud Hebræos Manus fraudulenta. Noſter tamen interpres ſapienter admodum pro Fraudulentæ nomine Remiſſam poſuit. Vt enim diuitiæ ſunt egeſtati contrariæ, ſic neceſſe erat, ut induſtriæ, qua opes acquiruntur, ignauia, quæ inopiam efficit, ex parte contraria reſponderet. Præterea, eſt intelligendum, nihil eſſe remiſſa manu fraudulētius. Cum enim laborem fugit, fraudes conſectatur, & cum ſibi uitæ remedium pollicetur, inopia, & egeſtate, conficitur. Itaque ipſa ſe in fraudem deducit. minime enim conſequitur, quod ſpe inaniſsima deuorabat. inſiſtit deinde in eo Sapiens, ut induſtriam laude proſequatur, & ignauiam vituperet, cum ait, fore, ut, qui æſtate congregat, quo poſsit hieme ſuſtentari, prudentiæ clarum nomen obtineat: qui uero, dum uigilandum, & laborandum eſt, ſomno torpet, atque deſidia, maculis ignominiæ deformetur. Hæc aute omnia eo pertinēt, vt intelligamus, nō eſſe ſatis Diuino prę ſidio niti, niſi accedat acris inſtudio iuſtitiæ, atq. pietatis, induſtria. Nec .n. Deus otioſos, & negligētes, ſed laborioſos, & induſtrios, fauore ſuo, pſequitur: ita tamē, ut nemo, induſtria ſua, ſed gratia Diuina, fretus, opera moliatur. Sequitur deinde:

Benedictio ſuper caput iuſti: os autem impiorum operit iniquitas. Memoria iuſti cum laudibus: & nomen impiorum putreſcet. Sapiens corde præcepta ſuſcipiet: ſtultus cæditur labijs. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat uias ſuas, manifeſtus erit.

Digitized by Google

erit Qui annuit oculo,dabit dolorem : & ſtultus labiis verberabitur.

Non ſolum,inquit, gratiam acquiret a Deo uir iuſtus, uerum & hominum egregiam ſibi beneuolentiam conciliabit,ita, ut ferme omnes ei multa bona precentur,& pro ſalute illius atque uitæ diuturnitate, aſsidue uota faciant; contra uero eueniet impiis. Iniuriæ namque, quas per uim multis mortalibus intulerunt, cum in iudicium nentum fuerit,eorum os adeo obſtructum reddent,ut, maleficiorum conſcientia perturbati, uocem mittere non audeant. Diræ namque, quas multi fuerant illis imprecati, eos ſtupore defixos de omni ſtatu deiicient. Iuſti porro non in uita tantum laudibus cumulantur, ſed multo etiam magis poſt mortem, exſtincta prorſus inuidia, nomen eorum in gloria uiget: contra uero, impiorum nomen, exſecrandæ infamiæ maculis inuſtum,eſt omnibus, qui eorum flagitia recordantur, odioſum, & inuiſum, atque, ut peſtilenti tabe corruptum, maxime deteſtandum. Inter ſapientem uero, & inſipientem, hoc intereſt, quod ſapiens uere, & ex animo, iuſsis Diuinis obtemperat, & ita iuſtitiæ opibus,& ornamẽtis, egregie redundat: cõtra uero, inſipiens cæditur labiis, ut interpres inquit, hoc eſt, labiis deprehenditur. nam ore tantũ imperiũ accipit, cũ mens illius inſtituta legis aſpernetur; & ita orationis uanitas,qua obœdientiam ſimulabat, aperte conuincitur. Quam ſtulti uero ſint,qui uanitate, & mendacio, res ſuas, ſtabilire nituntur, ex eo perſpicitur, quod numquam illis, qui fallaciis gaudent, proſpere cadunt ea, quæ diligentiſsime cogitarant. Multa namque foras emanant intimæ cogitationis indicia. oculi enim loquuntur, uultus enuntiat, manus oſtendit, opera teſtificantur. Nihil denique intra pectus hominis callidi, & ueteratoris, eſſe poteſt, quod non multis ſignis emineat. Adde, quod non ualent homines tantum memoria, ut ſemper, quæ dixerint, aut promiſerint, recordentur. Itaque ſibi ipſis frequenter aduerſantur; & ſecum ipſi ſæpenumero pugnant; ſe produnt, & arguunt; & ,quo artificioſius malitiam occultare conantur, eo clarius uenenum, quod in animo latitabat, aperiunt. Dicit Sapiens, oculorum nutibus dolorem effici, quia nemo ferme eſt, qui nimis annuat oculis, qui non ſit animo duplex, & uarius, & inconſtans, & ad dolos ualde propenſus; quibus artibus perniciem, cum aliis, tum ſibi ipſi, callide machinatur. Sed, cum malitia a ſapientia neceſſario deſerta ſit, opus eſt, ut malitioſi, tandem, uerbis ſuis euicti, corruant, & obmuteſcant. Sic igitur fit, ut, cum caſti, & integri, homines, & fidem conſtantiſsime retinentes, confidenter ambulent.(ueritas enim eadem ſemper eſt, & ita numquam erubeſcit) nefarij, & iniuſti, ſuis ipſorum machinis impediti, capiantur, & doloris, & ignominiæ, pœnam ſubeant.

Venæ vitæ, os iuſti : & os impiorum operit iniquitatem. Odium ſuſcitat rixas : & vniuerſa delicta operit caritas. In labiis ſapientis inuenitur ſapientia,& virga in dorſo eius qui indiget corde. Sapientes abſcondunt ſcientiam : os autem ſtulti confuſioni proximum eſt.

Vitam continet iuſtitia. Animus uero iuſti,eſt iuſtitiæ præſidiis, & ornamentis, inſtructiſsimus. At, quod in animo redundat, ex ore cuiuſuis hominis erumpit. Vnde ſequitur,ut, quidquid iuſtus eloquitur, ad ueram uitam referatur; & icciro Venam, ideſt ſcatebram uitæ, Os iuſti, Sapiens appellat: contra uero, iniuſti oratio, cum ſit iniquitatibus,& iniuriis, oppletus, peſtem comparat. In odio dicitur eſſe diſſenſionum omnium materies, atque ſeminarium. Qui enim odio tenetur, obſeruat aduerſarium; tumuſculos aucupatur; leuiſsimis de cauſsis commouetur; nullam rixandi occaſionem prætermittit. Numquam igitur illi, qui odij peſtilenti morbo laborat, deeſſe poterit contentionis turbulentæ cauſſa. Nec enim ullam umquam parum iuſtam rationem iraſcendi putat, qui eſt odio exulceratus. Contra uero, qui caritate omnia metitur, etiam cum iuſtam irarum cauſſam habet, diſsimulat, ignoſcit, offenſiones ex animo delet, tempori cedit,& ſingulari animi magnitudine hominis cuiuſuis imbecillitatem perfert, atque tolerat. Vnde colligitur, nec eſſe quidquam in hominũ conuictu odio periculoſius, neq. caritate ſalutarius. Sequitur deinde inſigne prudentiæ documentum. Qui enim ſapiens eſt antequam loquatur, quę ſint dicenda,& quæ tacenda, conſiderat. Ita uero fit, ut numquam ex illius ore uerbum prodeat, quod illi uel damnum, uel dedecus, inferat. Cõtra uero, homo dementia præceps, cum multa temere loquatur, neque modum ullum loquacitati ſtatuat, ea ſæpe ualde furenter effutit, quæ ſunt ei corpore luenda. Icciro dicit Sapiẽs, uirgam dorſo uæſani hominis impactam. Verba namque illius offenſionem concitant,& eos, qui poſſunt iniurias ulciſci, ad imponendas plagas impellunt. Ait deinde, Sapientem non omnia, quæ mente complectitur, enũtiare. Quo modo? Num inuidus eſt? Num opes ſuas recondit, ne in communem hominum utilitatem conferantur? Minime. Sed habet rationem temporis, ætatis, condicionis,& perſonarum, atque locorum; multaque alia ſapienter expendit, antequam aliquid ediſſerat. Aliud enim tẽpus eſt rebus aliis enuntiandis accommodatum. Nec enim licet, in ludis publicis, ſi legitime fiant, lamentari; neque pueris ſeniles ſententias, quas percipere nequeant, inculcare; neque ruſticanis ea, quæ ſunt ſolum eruditis tradenda, præſcribere; nec in publicis locis, ea, quæ ſunt paucis referenda, ſine delectu proponere. Iam uero, cum ea dicuntur, quæ non poſſunt ullo modo, niſi in animos, qui magnos in pietatis ſtudio progreſſus ha-

bent, influere; quis non uidet, quam ſine fru-ctu laboret is, qui ea cum nouitiis communicare nititur? Quid, ſi porci circumſiſtant? ſunt ne margaritæ illis obiiciendæ? ur, conculcatis margaritis, in dominos impetum faciant? Nullo modo. Quamuis igitur prodeſſe quam plurimis uelit Sapiens, multa tamen interdum ſilentio comprimit, dum impendens multis periculum ſuſpicione conſequitur. Contra uero, ſtulti, quæ norunt, quæ ignorant, quæ ſunt proferenda, quæ ſubticenda, opportune, & importune, ſine ullo delectu, pronuntiant: & ita ſit, ut multis in locis, per orationis garrulitatem, & ſermonis intemperantiam, caſibus repentinis oppreſsi contremiſcant.

Subſtantia diuitis, vrbs fortitudinis eius: pauor pauperum, egeſtas eorum. Opus iuſti, ad vitam: fructus autem impij, ad peccatum. Via vitæ, cuſtodienti diſciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat. Abſcondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, inſipiens eſt. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt.

Opibus dicit animos efferri, quemadmodum & pauperie frangi, atque metu deblitari. Inde adeo ſit, ut diuites nimis furenter inſoleſcant, egentes porro nimis humiliter, atque demiſſe, ſeruiant. Sed non hoc tantum dicit Salomon, uerum ex hac ſimilitudine, quam a uita communi ducit, pronuntiat, neque ueras opes animi ulla formidine conquaſſandas, neque inopiam ullo ſalutari præſidio muniendam. Adhortatur igitur omnes, qui cupiunt omni metu, atque perturbatione, liberari, ut in ueris opibus quærendis, augendis, & cumulandis, omnem diligentiam, & induſtriam, ponant, neque a tam præclaro ſtudio aliqua ratione deducantur. Quo modo autem opes ſint exquirendæ, demonſtrat, dum ait, uiam uitę egregie curatam illi eſſe, qui diſciplinam ſtudioſe conſeruat. Opes enim ſunt illæ, quæ conferunt uitam. In eum enim finem congeruntur, ut uitam tueantur, & exornent. Opes igitur, quæ hoc opus non efficiunt, Opes minime ſunt appellandæ. Vnde colligitur, illum ſolum eſſe diuitem, & opulentum, qui minime ſalutarem diſciplinam aſpernatur. In uiam enim rectam deducitur. Contra uero, qui contemnit diſciplinam, imperiumque legitimum recuſat, in peccatum properat. Sed cur non dicit, In mortem properat, quemadmodum dixerat de illo, qui monitis ſanctis obtemperat, eum per uitæ uiam ingredi? Quia peccatum mortem inuehit. Satis igitur erat Peccati nomen ad acerbitatem mortis explicandam. Præterea, cum omnes, naturæ admonitu, in uitam ingrędi uelimus, & peccatum ſit error, quo a uia, quam inire uolumus, longe deflectimus; ſatis dicitur, illum, qui peccat, hoc eſt qui a propoſito procul aberrat, in mortem tendere. Duplex deinde genus hominum eſſe recenſet, uitæ communi longe moleſtiſsimum. Vnum ſagax, & acutum, ex fraude, & malitia, conflatum, quod odium comprimit, & intima mente inſidias machinatur; alterum uero, audax, & iracundum, & in ſumma impudentia ſceleris apertum, quod non clam uenenum mortiferum diffundit, ſed palam contumeliarum tela contorquet. Et illud quidem, magis capitale eſt; hoc autem, quodammodo longe dementius. nam & uera ſapientia caret, & falſam minime retinet. Nocendi enim ſummam uoluntatem demonſtrat; cum multo minus nocere poſsit, quam illud, quod beneuolentiam in odio peſtifero ſimulat. Verum, illud, magis fraude, & malitia, nititur; hoc autem, eſt uirium opinione confidentius. Ait deinde, multiloquium non carere peccato. Qui enim multum loquitur, ſine iudicio uerba fundit. Itaque neceſſe eſt, ut aut amicum lædat, aut in odium multitudinis incurrat, aut principes offendat, aut ſecretum commiſſum enuntiet, aut innocenti labem dedecoris adſpergat, &, ut nihil aliud ſit, aures omnium obtundat, & in omni conuictu moleſtus, & odioſus, ſit. Nam omnes ſubmouet, & excludit, ut ipſe ſolus impune garriat, & gloriam nimis intempeſtiuæ, atque adeo ſcurrilis loquacitatis aſſequatur.

Argentum electum, lingua iuſti: cor autem impiorum pro nihilo. Labia iuſti erudiunt plurimos: qui autem indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur. Benedictio Domini diuites facit, nec ſociabitur eis afflictio. Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus: ſapientia autem eſt viro prudentia.

Argentum purum non ſonitus inanes edit, ſed ueriſsimam æſtimationis ſuæ ſignificationem facit. Sic eſt iuſti hominis eloquentia. Pure ſonat, ueritatem effatur, candide cuncta pronuntiat, inſitam fidem oratione caſtiſsima profitetur; atque, ut nihil eſt in illius animo fallax, & ſubdolum, ita nihil poteſt in illius oratione reperiri ueteratorium. At, impiorum animis cum nihil inſit expreſſum, & ſolidum, ita nihil in ore eorum uerſari poteſt, quod ſit ullius momenti. Neceſſe namque eſt, ut cordis inanitatem orationis inanitas conſequatur. Labia iuſti plurimos erudire, &, ut legimus apud Hebræum, paſcere dicuntur, quia oratio iuſtorum, eſt animorum pabulum, quo uita fulcitur, atque ſuſtinetur. At impij, tantum abeſt, ut alijs eſſe ſubſidio poſsint, ut ipſi ſibi opitulari nō poſsint. Omnes enim morientur: quod iuſtis nullo modo continget, cum ſint cum uita ſempiterna ſociati. Sa-

pientia

pientia namque uitam in perpetuum propagat; at amentia necem infert. Cum ergo iuſti omnes ſapientiæ gloria præſtent, impij autem ſtultiſsimi ſint; reſtat, ut iuſti uita ſempiterna fruantur, iniuſti funditus intereant, nec umquam poſsint cæleſtem lucem adſpicere. Cum uero maxima pars illorum, qui nefarium bellum contra iuſtitiæ ſanctitatem comparant, ardentes auaritia, tam inſigne facinus moliantur; oſtendit Sapiens, quam amentes ſint, qui ſine Dei præſentis auxilio diuites fieri concupiſcunt. Nemo enim diues eſſe poteſt, niſi quem Deus in gratiam ſuam receperit. Is enim demum uere diues erit, cui nihil umquam deerit ad bene, beateque, uiuendum: illis autem ſolum nihil deeſt, qui ſunt Dei gratiam conſecuti. Adde, quod reliquæ, quæ appellantur, diuitiæ, cum multis laboribus, atque periculis, quæruntur; cum ingenti metu, & ſollicitudine, cuſtodiuntur; cum intolerabili dolore conſumuntur, atque diſsipantur. Itaque fit, ut uita eorum, qui diuites exiſtimantur, ſit acerbiſsima, cum triſtiſsimis curis aſsidue confligetur. At illi, quos Dei gratia locupletat, ita copiis, & opibus, referti ſunt, ut nulla eos cura, & ſollicitudo, conturbet; &, cum ſint uerorum bonorum copia redundantes, in omnibus rebus, quæ ad uitæ cultum neceſſariæ ſunt, ab optimo Domino minime deſeruntur. Ait, ſtultum, ſceleſtum facinus, quaſi per riſum, & iocum, moliri, cum ſibi ipſi peſtem, & exitium, moliatur; cum in tenebras ſempiternas ruat; cum dolorem ſempiternum ſibi manu ſua conficiat: cum denique in eo uehementer elaboret, ut ſemper in omni æternitate miſerrimus ſit; & tamen ludus eſt illi, peſsima facinora deſignare; quaſi tunc laude uiri fortis, & uehementer acris, antecellat. At ſapientia uiti, eſt prudentia. Quo modo? Valde enim differre uidentur. Eſt enim ſapientia, rerum Diuinarum cognitio; prudentia uero, humanarum recta moderatio. Animaduertendum tamen eſt, neminem poſſe uel rem familiarem, uel publicam, recte gubernare, niſi qui Dei notitiam habuerit. Is enim ſolus iuſtitiam colet, & ſcelus exſecrabitur, & omnes actiones in communem utilitatem conſeret; & ſic demum, Diuino præſidio fultus, omnia feliciter adminiſtrabit. Sapientia igitur prudentiæ cauſſam continet. Id autem, uſitata loquendi ratione, quidlibet eſſe dicitur, cuius cauſſa eſt. Veluti, cum Salutem meam appello eum, qui mihi ſalutem attulit. Cum igitur ſapientia prudentiam efficiat, recte dicitur, Sapientiam eſſe prudentiam. Ergo, quemadmodum is, qui per ludum, & iocum, ſcelus deſignat, eſt inſaniſsimus, (non habet enim ſcientiam Dei) ita is, qui Deum timet, eo timore non ſolum ſe ſapientem eſſe demonſtrat, uerum & prudentiæ laude præcellentem.

Quod timet impius, ueniet ſuper eum: deſiderium ſuum iuſtis dabitur. Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius: iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his qui miſerunt eum. Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. Exſpectatio iuſtorum lætitia: ſpes autem impiorum peribit. Fortitudo ſimplicis, uia Domini: & pauor his qui operantur malum. Iuſtus in æternum non commouebitur: impij autem non habitabunt ſuper terram. Os iuſti parturiet ſapientiam, lingua prauorum peribit. Labia iuſti conſiderant placita, & os impiorum peruerſa.

Impius, cum tamquam furiis agitatur, cum maleficiorum conſcientia dies, & noctes, opprimitur, cum iniurias, quas multis mortalibus intulerat, extimeſcit, certe ſupplicium impendens ſollicita mente proſpicit; & ea de cauſſa nec umquam libere reſpirat, nec ulla in ſede conſiſtit. nam, quod euenturum ſibi eſt, præſagitione conſequitur. Contra uero, iuſtus ſpe mirifica ſuſtentatur, & cupiditate ſummi boni perpetuo flagrat; &, cum Diuina promiſsione nixus ſit, quod ſperat, quod expetit, quod efflagitat, impetrabit. Itaque impij, quamdiu in hac uita manſerint, metu, atque formidine, cruciabuntur; iuſti autem, in corpore manentes, gaudia ſumma percipient; & in altera uita, uoluptate, atque gloria ſempiterna, circumfluent. Quod ſi putat aliquis, fortunas impiorum in hac uita ſaltem eſſe fundatiſsimas, repetat animo caſus uarios, atque repentinos, quibus hominum uita, multorum opinione florens, obruitur. Videbit enim, illorum opes, inuecta tempeſtate, atque calamitate, proſterni, ita, ut ne tenue quidem earum ueſtigium in rebus humanis appareat. Iuſtorum porro domicilium, in omni ſæculorum æternitate, firmum, & ſtabile, permanebit. Sed dicet fortaſſe aliquis, Licebit ne nobis ad tantam felicitatem adſpirare, ita, ut nullum caſum, aut ruinam, metuamus? Licebit ſane. Qua tandem uia, & ratione? Sanctiſsimæ legis cultu, & obedientia. Omnis enim, qui uitam, & immortalitatem, expetit, præceptis Diuinis obediat; & ſic tandem in beatiſsimam illam uitam feliciter immigrabit. Ita tamen ſe conferat opus eſt ad Diuinæ legis ſtudium, ut intelligat, ſcelus eſſe, in tam præclaro ſtudio negligentiam. Vt enim acetum obſtupefacit dentes, ne poſsint cibum cum iucunditate ſumere; & ut fumus ita oculos offendit, ut lacrymas

excutiat: ſic eſt, inquit, omnis piger illis, a quibus miſſus eſt. Grauiſſimam namque moleſtiam dominis lenti miniſtri, atque ſatellites, inferunt: negotia, quæ inſtabant, impediunt, & rei nauiter gerendæ cupidos mora diſcruciat. Omnem igitur ſuſcepti laboris mercedem miniſtri lentitudo peruertit. Similiter, illi qui lente, atque negligenter, officia pietatis exſequuntur, in grauem offenſionem Diuini numinis incidunt. Negligentia namque contemptionem deſignat earum rerum, quæ ſunt bonis omnibus longiſſimo interuallo præferendæ. Docet deinde Sapiens, quæ ſit ætatis maturitas. Timor, inquit, Domini dies ad vitam adiungit. Quo modo vero id fiat, conſideremus. Maturitas ætatis, eſt ſapientiæ perfectio, atque ueriſſimæ uirtutis abſolutio. Non enim perſpiciendum eſt, in proceritate corporis, ſed in altitudine mentis, incrementum; neque multum refert, quam multi anni uitæ numerentur, ſed quam multis honeſtatis opibus ætas acta cumuletur. Non enim eſt ſenectus in annorũ multitudine, ſed in maximarũ uirtutũ perfunctione, cõſtituta. Qui igitur hanc uirtutis ætatẽ, & fructus excellẽtis maturitatẽ fuerit aſſequutus, ſatis ſenex habẽdus eſt, quãuis a uita in ætatis flore diſcedat. Cõtra uero, impius, quocũque tempore moriatur, ſemper adoleſcens, atq; adeo puer, appellãdus eſt. Numquã enim ullum ſignum uirilis ſenſus in uita dedit, &, cum fuit a corpore diuulſus, multa uerſabat in animo, quaſi tunc uitam inchoaret; & ex inanitate omnes uiuendi rationes ſuſpenſas habebat. Quamuis igitur illius ſenectus ſumma uideretur, immatura tamen morte ſublatus repente fuit. Semper enim fructus illius fuerunt acerbiſſimi. Senſus igitur huius loci hic eſt. Timor Domini uitam propagat. Non enim patietur pater ille clementiſſimus, ut, qui numen illius timent, ante quam ad uirtutis maturitatem perueniant, exſtinguantur; at impiorum uitam, in medio curſu, quaſi inflicta ſecuri, præcidet. At deinde ſequitur, quod non iam ſemel dictum eſt, iuſtorum exſpectationem in perpetua lætitia, & iucunditate, uerſari; impiorum uero cogitationem exitialem exitum perhorreſcere. Legem deinde demonſtrat uarie homines commouere: Aliter enim afficit caſtos, & integros, & ſanctionibus Diuinis alacriter obtemperantes. aliter autem impuros, & flagitioſos, imperium Diuinum recuſantes. Bonos enim inuicto robore communit; malos autem ſuppliciorum minis exterret. Quid enim metuat is, qui ſe cæleſti præſidio, & comitatu, circumſæptum animaduertit? Quo modo non maximo animi motu trepidabit is, qui Deum iratum habet, ſeque omni præſidio nudatum cernit? Cum ergo boni ad legis trutinam uitæ officia perpendant, mali porro bellum omni odio imbutum cum lege Diuina gerant; conſequens eſt, ut boni, lege, quam unice coluerunt, confirmati, omnia, quæ contra illos incitari poſſunt, animo maximo deſpiciant; improbi, iniuriarum recordatione perturbati, contremiſcant. Iam, quod ſequitur, apud Matthæum (Matt. 7.) a Domino, qui Salomonem diſciplinis inſtruxit, dictum legimus. Sic enim ait: Omnis, qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat ſuper petram. Et omnis, qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Similiter hoc in loco Salomon futurum ait, ut iuſtus, nullis tempeſtatibus de ſtatu conuelli ullo modo poſſit; iniuſti contra ſedes, quouis aduerſæ tempeſtatis impetu corruat, & diſſipetur. Omnes deinde iuſtos ſapientes eſſe, confirmat. Aliter enim numquam ſapientiæ diſciplinam protuliſſent. Præterea, ſi ſapiens eſt, qui ſibi conſulit, ſapiens certe iuſtus erit. Mens enim pura, & integra, morbos ex animo pellit, & Spiritui ſancto domicilium ædificat, & ſacrarium conſtruit, in quo Diuinum numen ſedem ſibi collocet; & oratio ſimiliter iuſti uulnera ſanat, ſanitatem confirmat, multosque deſiderio gloriæ ſempiternæ acriter incendit. At impiorum lingua peruerſa meditatur, & ad flagitia ſuſcipienda multos impellit. Exſcinditur igitur: Nec enim tam audax facinus erit impunitum. Cauſa uero diſcriminis in eo tota conſiſtit, quod iuſtus omnes conatus animi eo comparat, ut nihil agat, nihil moliatur, nihil proferat, niſi quod gratum Deo fore uidet. Cum igitur id maximo opere uelit, & cupiat, Deus mentem illius illuſtrat, & orationem moderatur, ita, ut nihil homo probus enuntiet, niſi rectum, & ſapiens, & moderatum, & fructu ſaluberrimũ. Porro autem, iniuſtus, cum ſit a ſapientiæ fonte deuius, & a ſanctiſſimis iuſtitiæ placitis abhorreat, nefaria, & iniuſta, pronuntiat, & longe, multumque, a ſanctionibus Diuinis aliena. Et hæc eſt illa peruerſitas deteſtabilis, & exſecranda, qua perditi homines a recta ſalutis uia ſeſe longiſſime diuerſos abducunt.

CAP. XI.

STatera doloſa abominatio eſt, apud Deum, & pondus æquum uoluntas eius. Vbi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia: ubi autem eſt humilitas, ibi & ſapientia.

Humana ſocietas fide continetur. Sublata igitur

tur

tut fide, communio tollitur, & uitæ coniunctio, ita, ut nihil relinquatur, quamobrem quiſquam in uita manere uelit. Quod ſi, cum fides priuatim uiolatur, ius ſocietatis humanæ uiolatur; quid erit exiſtimandum, cum publica fides, qua uniuerſa Reſp. deuincta eſt, de medio tollitur? Cum igitur bilancis pondus ſit publica uenaliũ rerum æſtimatio, qua pactiones rite fiunt, & mutui commercij æquabilitas conſeruatur; qui ponderibus fallacibus utitur, quantum in ſe eſt, publicam fidem peruertit. Sed hoc effatum non ad bilancis tãtum examen pertinet, ſed multo etiã magis ad alia ponderum momenta, quibus ſunt munera publica diligenter examinanda. Hi ſunt iudices, & magiſtratus; hi ſunt publici iuris adminiſtri; hi denique ſunt principes, & reges, ad quorum iudicium ſunt omnes diſceptationes, & controuerſiæ, reuocandæ. Horum officium eſt, demere de iniuriæ cumulo, quod reſarciat illius, qui iniuriam paſſus eſt, intertrimentum, coercere cupiditatem, tueri innocentiam, ſumma cum infimis eadem iuris æquabilitate moderari. unicuique dignitatem ſuam tribuere, & ſic denique omnia, pro uniuſcuiuſque meritis, exæquare, ut neque multitudini materia iuſtæ querimoniæ detur, neque ſummi uiri debita honeſtate ſpoliẽtur. Qui igitur hoc trutinarum genus ita deprauauerint, ut omnia, quæ ſunt rectis examinanda ponderibus, iudicio corruptiſsimo ponderentur, erunt publicæ ſalutis euerſores, & iccirco hominibus inuiſi, & Deo uehementer exſecrandi. Cum uero plura poſsidendi, quam iuris ratio patiatur, cupiditas, plerumque a ſuperbia naſcatur, (ideo namque multi manum opibus alienis afferunt, ut magnificentia cultus, & populari dignitate, poſsint excellere) oſtendit Sapiens, quã amentes ſint illi, qui ex ſuperbia dignitatẽ quærendam ſtatuunt. Nam ſuperbiam ignominia conſequitur, & modeſtia ſapientiæ nomine commendatur. Superbia enim concitat odium; moderatio conciliat amorem. Superbia deinde eſt cum obliuione imbecillitatis humanæ coniuncta; humilitas autem, ex iudicio, quo ſe quiſque diligenter examinat, exſiſtit. Præterea, qui ſe nimis inſolenter efferunt, cum ſibi multa impudenter arrogent, ſe deridendos oſtentant; modeſti, contra, dum ſe prudenter abijciunt, ad reliquas laudes, quas aſſecuti fuerant, laudem moderationis adiungunt. Atque poſtremo ſuperbia irã Diuinam prouocat, humilitas autem Dei gratiam acquirit.

Simplicitas iuſtorum diriget eos, & ſupplantatio (*hoc eſt, peruerſitas*) peruerſorum uaſtabit illos. Non proderunt diuitiæ in die ultionis: iuſtitia autem liberabit a morte: Iuſtitia ſimplicis diriget uiam eius: & in impietate ſua corruet impius. Iuſtitia rectorum liberabit eos: & in inſidiis ſuis capientur iniqui.

Nullum eſt tantum acumen, nulla tanta calliditas, quæ poſsit hominem uafrum, & ſubdolum, a triſtiſsimis curis eximere. Nam ſollicitus eſt, ne, quod eſt ementitus, emanet; ne fraus, quã concepit, appareat; ne inſidiæ, quas facit, repellantur; ne, dum ſibi præſidium aſtutia ſua comparabat, uitæ ſuæ periculum intendat; eiſdemque machinis, quibus ad ſalutem utebatur, perniciem omnibus rebus ſuis importet. Quod quidem homo ſimplex, & integer, numquam metuet. Nihil enim aſtute, nihil malitioſe, nihil fraudulenter, in uita gerit; mendacium numquam dicit; recta uia graditur; in luce ambulat, ita, ut nuſquam offendat, aut uerborum laqueis capiatur. Probitas enim illius eum diriget; cum improbi natura, immanis, & importuna, eum a recta uia tranſuerſum in horas ſingulas abſtrahat, & in capitalem fraudem frequenter impellat. Vt autem proſpere omnia procedant illis, qui fraudibus opes accumulant, quem tandem fructum poterunt ex diuitiis per iniuriam partis in die ultionis percipere? Cum enim Dominus iudicium conſtituerit, ut unicuique pro meritis præmium, uel pœnam, rependat, num poterit ſanctiſsimum illud iudicium uel pecunia redimi, uel fraudibus eludi, uel inſtitutis ſacris expiari? Nullo modo. Non igitur immanes diuitiæ, ſed opes iuſtitiæ, homines a morte ſempiterna liberabunt. Sed quærendum eſt, quibus artibus præditum eſſe oportet illum, qui uult huius uitæ curſum ſine prolapſione conficere. Num mathematicos conſulet? Num philoſophis operam dabit? Num ſe ad eorum ſtudium, qui ſe politicos exiſtimari uolunt, adiunget? Nihil opus, inquit, eſt; iuſtitiam tantum unice colat; illius ueſtigiis inſiſtat; numquam oculos ab illa deiiciat; a uia, quam illa monſtrat, numquam in partem alterutram deflectat; & ſic tandem, quamuis nullis artibus imbutus ſit, uiam certam tenebit, qua, ſine ullo errore, ad uitam ſempiternam perueniat. Contra porro impius. Quamuis enim omnibus ſummis artibus inſtructiſsimus ſit, & dicendi etiam facultate præcellat, cum tamen iuſtitiæ expers omnino ſit, miſerrime concidet, atque funditus interibit. Itaque iuſtitia eſt, quæ rectis ſalutem dat; quemadmodum & iniqui uinculis ipſius iniquitatis artiſsime conſtringuntur, ut pœnas ſempiternas exſoluant.

Mortuo homine impio nulla erit ultra ſpes, & exſpectatio ſollicitorum peribit. Iuſtus de anguſtia liberatus eſt: & tradetur impius pro eo. Simulator ore decipit amicum ſuum: iuſti autem liberabuntur ſcientia. In bonis iuſtorum exſultabit ciuitas: & in perditione impiorum erit laudatio. (*hoc eſt, publica gratulatio.*) Benedictione iuſtorum exaltabitur ciuitas: & ore impiorum ſubuertetur.

Omnes,qui perfidia,& impietare,diuitias augent, & accumulant, uel ſummo ſtudio, & ſollicitudine,opibus parandis incumbunt, quamuis nullum ſcelestum facinus in comparanda pecunia moliantur, ſunt amentiſsimi. Omnes enim ſpes illorum,interitu corporis exſtinguuntur. Quid enim poterit eſſe dementius,quam, omnem induſtriam, & ſollicitudinem, in cultu corporis, quod eſt breuiſsimo temporis ſpatio delendum, reponere, & interim animam,natura ſempiternam, & ad Dei imaginem factam, flagitiorum ſordibus infectam, & turpificatam, relinquere? Nec ſolum ſpes impiorum interibit, & ſolliciti, ſine ullo fructu,opes coaceruabunt, uerum etiam, ſi permanſerint in flagitio,ſempiternæmortis immanitatem ſuſtinebunt. Iuſtus enim,ut ad aliquod tempus crucietur, omni tamen angore, & cruciatu,liberabitur;impius uero tradetur pro eo,hoc eſt acerbiſsimę,atque ſempiternæ,ultionis tela excipiet. Omnia namque mala, quæ fuerat in hominem iuſtum machinatus, perferet; & præterea illius gloriæ ſeruiet inuitus; atque tandem pœnas dabit ſceleris illius, quo infeſtus in ſanctos homines perpetuo ferebatur. Quantũ deinde periculum creet os fraudulentum illius,qui ſimulat amicitiam, cum necem inferat, apparet:uerbis blanditur,corde ſanguinem petit, religionem oſtẽtat,& ſacrilegium admittit; Deo ſe carum eſſe profitetur,cum ſanctitatem illius modis omnibus oppugnet: itaque, dum ſe miniſtrum ſalutis eſſe iactat, proximum ſuum in perniciem præcipitem exturbat. Quo modo igitur inſidiæ deuitari poterunt, ore impio cõparatę? Scientia ſane. Sed, quis nos ſcientia,qua nobis ſedulo caueamus,inſtruet? Iuſtitia profecto. Si enim fuerimus in ſtudio iuſtitiæ uigilãtes,ſplẽdore collucebimus, quo facillime fictã iuſtitiæ ſpeciẽ a uera,& ſolida, iuſtitiæ ratione diſtinguamus. Recte igitur dictum eſt, iuſtos ſcientia a fallacia ſimulatæ iuſtitiæ liberari. Ait deinde, in iuſtorum bonis ciuitatem mirifice lætari, quia bona, quibus affluunt iuſti, ad communem utilitatem Reip. conferuntur. Deinde, non ij ſunt, qui, opibus elati, ad tyrannidem adſpirent, ſed potius omnia, quæ poſsident, inſtrumenta iuſtitiæ,atque pietatis, arbitrentur. Poſtremo, cum ſint plerumque cari multitudini, fit, ut ex eorum ſecundis rebus gaudium inſigne multitudo percipiat. At, cum impij corruunt,omnis multitudo lętitiam,editis uocibus, & ſignis apertiſsimis, oſtendit. Eſt enim impietas, cum inuiſa, atque uehementer odioſa, tum etiam malefica nimis, & iniuſta. ita, ut,cum impij hominis florens fortuna perfringitur, multi libertatem omnino conſtitui ſuſpicentur. Et hoc non abſque ratione. Neque enim ſolum opes bonorum adiumentum afferunt ciuitati, uerum illorum rationes ſunt uniuerſæ Reipub. ſalutares. Quemadmodum Sapiens continuo ſubiungit: ſalutari iuſtorum oratione ciuitatem in gradu dignitatis ampliſsimo collocari; oratione autem peſtifera impiorum conuelli, & excindi. Ait deinde:

Qui deſpicit amicum ſuum, indigens corde eſt: uir autem prudens tacebit. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana; qui autem fidelis eſt,celat amici commiſſum. Vbi non eſt gubernator, populus corruet: ſalus autem, ubi multa conſilia. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cauet laqueos, ſecurus erit.

Deſpicit amicum, qui, ut riſum faciat, ſiquid eſt in amico labe aliqua dedecoris adſperſum, atque deridendum, id paſsim peruulgat: quod quidem eſt inſiti furoris indicium. Tu amicum contemnes;atque deridebis,& non potius ſecreto admonebis? & riſus furentis inſulſitatem fidei amicitiæ præponendam exiſtimabis? Qui amicos ad hunc modum tractas, quid alienis efficies? Aut,quos tibi tandem amicos fideles inuenies? Reliquum igitur erit,ut,te corde indigere, ut Salomon dicit, aperte fatearis, cum id contra amicitiæ legem flagitium admittis, quod tandem in ignominiam tuam iure, atque merito, redundabit. Prudens uero, id, quod diuulgare omnibus deſideras, ſecretum certe tenebit. In uniuerſum autem, quanta fide ſit amici arcanum ſilentio comprimendum,conſequenter exponitur. Ait enim Sapiens, eum, qui ſecretum minime ſeruat, eſſe perfidum, atque fraudulentum,multo magis, quam ſi amicum magna pecunia fraudaret. Non enim tanto periculo pecuniæ, quam arcana, committuntur. Dicit, populum ſine gubernatore periturum. Sed dicet aliquis fortaſſe, nullam eſſe nationem, quæ gubernatore careat. Verum. Sed, qui recte munere ſuo perfungantur, erunt paucisſimi. Et ij,qui inuenti fuerint, ſi non ad ſe multos conſiliarios adſciuerint, multis in locis claudicabunt. Pauci enim pauca norunt:multi multã peruestigarũt. Dum quilibet igitur ex ijs, qui in conſilium adhibentur, in commune confert, quod repetit, multa conſilia poterunt cum utilitate ſumma Reip. comprobari. Eſt autem animaduertendum, non dixiſſe Salomonem, ſalutem inueniri, ubi aliquod conſilium uiget, ſed ſalus,ubi multa conſilia. Vnde colligitur, ſine multorum prudentum conſilio non poſſe ullo modo Remp. adminiſtrari. Quod uero attinet ad præceptum,quod continuo ſequitur,fieri non poteſt, quin ſapiens in eo magnã uim ſecuritatis ſitam eſſe cenſeat. Quam periculoſa enim ſponſio pro amico facta ſit, iam ante monuerat. Quo quidem in loco, non ſponſionem omnino prohibuit, (ius enim amicitiæ poſtulat, ut pro amicis diſcrimen ſubeamus,) ſed tantum admonuit, ut uideremus, quibus laqueis nos ipſos, cum pro amicis ſpondemus, adſtringimus; & ad fidem noſtram ſollicite præſtandam adhortatus eſt. Nunc uero a fide pro extraneis interponenda, quorum fides nobis explorata non eſt, uehementiſsime deterret:

Mulier

Digitized by Google

Mulier gratioſa inueniet gloriam, & robuſti habebunt diuitias. Benefacit animæ ſuæ uir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abiicit. Impius facit opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Clementia pręparat uitam: & ſectatio malorum mortem. Abominabile Domino cor prauum, & uoluntas eius in iis qui ſimpliciter ambulant.

Neque mulier uiribus, partam uiri gloriam tuetur, ſed gratia, hoc eſt prudentia, & moderatione, cum inſigni laude pudoris, & continētię, coniuncta. Neque uir tam gratia, quam uiribus, & induſtria, pugnat, ut domus ſit rebus omnibus, quibus indiget uita communis, oppleta. Dum quilibet igitur muneri ſuo ſatisfacit, domus integre omni bono cumulatur. Sed uidendum eſt, num ſatis ſit, intra priuatos parietes abundare, & numquam eos, qui foris inopia premuntur, inuiſere. Non certe. Qui enim miſericors eſt, ſibi ipſi fenori dat, quod aliis elargitur. Anima enim illius, qui eſt in egentes miſericors, diteſcit. At crudelis, cum etiam ſuis ſit acriter infeſtus, extrema tandem inopia cruciabitur. Sic igitur fiet, ut boni, ſumptibus rem familiarem uehementer amplificent; improbi uero, nimia parſimonia patrimonium diſperdant. Sed inquiet aliquis fortaſſe, longe ſecus interdum fieri. Multos enim nouimus, qui, cum fuiſſent multis ſceleribus affines, & amplum patrimonium liberis reliquerunt, & in uita multis gloriæ popularis ornamentis exculti ſunt. Verum. Sed illorum mens fuit multis curis exercita, & moleſtiis innumerabilibus miſerrime circumuenta, & eorum poſteritas funditus exciſa. Nec enim diu permanere poteſt genus ſanctitatibus inuiſum. Nam iudicium Diuinum ſceleratam ſobolem debitis pœnis inſequitur, uſque eo, dum memoriam illius euellat. Rectiſsime igitur ſcriptum eſt, impium facere opus inſtabile; at ei, qui inſtitiam ſerit, eſſe ſolidā mercedem operis conſtitutatm. Quærit impius dignitatem, & incurrit in dedecus: quærit iucunditatem, & dolores accerſit, quærit opes, & inopia ſumma conficitur: quærit uitam, & in mortem truditur. Clementia namque, ut interpres uertit, præparat uitam. Eſt autem clementia ad iuſtitiam reuocanda. Vt igitur Hebræus inquit, Opus rectum iuſtitiæ ad uitam tendit, quemadmodum improbitas ad exitium. Minime igitur ferendi ſunt quidam homines amentiſsimi, qui in ſummo furore ſibi laudem acuminis, & ſagacitatis, aſſumunt; &, dum peſtem intra pectus continent, ſibi bona nimis inſolenter attribuunt. Quid eſt miſerius improbitate? Quid inſolentius calliditate? Quid igitur dementius eo, qui, cum improbus, & uafer, atque ueterator, ſit, ita ſibi placet in malitia, atque ſi in ea ſapientiæ totius ſumma conſiſteret? Cū autem Deus ſit beatiſsimus, maxime miſer eſt ille, qui eſt a Deo remotiſsimus. At a Deo longiſsime diſsidet ille, cuius cor eſt ueneno prauitatis infectum. Deus enim mentem deprauatam odio perſequitur, & ſimpliciter ambulantes amplexatur.

Manus in manu non erit innocens malus: ſemen autem iuſtorum ſaluabitur. Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua. Deſiderium iuſtorum omne bonum eſt: præſtolatio impiorum furor. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.

Impij manus manum prehendit, cum fœdus fit, & fides mutua datur, fore, ut alter alterum falſo teſtimonio iuuet; ut ſic is, qui ſcelere ſe alligauit, iudicum ſententia liberetur; fruſtra tamen id fiet. Eſt enim numen in cælis, quod omnia uidet, & nullum maleficium inultum eſſe patitur. Sic igitur eueniet neceſſario, ut, qui ſcelere ſe conſtrinxit, merito ſupplicio crucietur. At iuſtorum natio erit omni crimine ſoluta. Illorum enim cauſſam tuetur Dominus, qui inſtorum patronus, atque parens, eſt. Quam periculoſa deinde ſit mulieris amentis ſpecies, atque pulchritudo, declarat aptiſsima ſimilitudine. Quid eſſe potuiſſet minus aptum, quam aureum monile, ex rictu ſuis appenſum? Primum enim, ridiculum nimis eſſet, aurum optime factum in roſtri porcini deformitate alligari: Deinde, ſatis indignum, pretioſum monile, in cœno, atque luto, prouolui: Poſtremo, quid conueniebat ornari eleganti cultu animal, ab omni cultu remotiſsimum, & ſordibus ſemper immerſum, cuius uoluptas tota eſt, in uolutationibus lutulentiſsimis conſtituta? Nunc transferamus hanc ſimilitudinem ad pulchritudinem corporis, cum abeſt mentis ſanitas. Eſt autem pulchritudo, aureo monili non abſimilis. Eſt enim apta membrorum compoſitio, certa partium dimenſione terminata candore ſplendida, uenuſtate circumfluens, oculis admodum grata, amorem mire concilians. Intelligendum tamen eſt, non eſſe certam ueriſsimæ pulchritudinis rationem in corpore, ſed in animo, ponendam. Cum enim omnes animorū partes inter ſe ſingulari lepore conſentiunt, cum ratione puriſsima colluſtrantur, cum mens imperium pro dignitate tuetur, cum omnes affectiones legi naturæ parent, & rationi ſubiiciuntur, tunc exſiſtit in animo excellens decus, & elegantia cuius decoris hæc corporis pulchritudo, quam cernimus oculis, imago quædam eſt. Cum igitur hæc corporis dignitas, animi dignitati reſpondet, tunc ornatus eſt minime contemnendus. Eſt enim liberalis ſpecies, cum eſt cum uirtute, & moderatione, coniuncta, regij cuiuſdam decoris inſigne, amorem admirabilem excitans. Verum enim uero, ſi corpus ſpeciem claram habuerit, animus uero fuerit deformis,

mis, atque lutulentus, ſi ratio fuerit ſerua cupiditatis, miniſtra libidinis, contaminata flagitijs, infecta ſordibus, & in omni turpitudine prouoluta, quid aliud erit tunc forma decens corporis, quam aureum monile in roſtro ſuis? Num pulchritudo uirum flagitiis infamem dignitate aliqua commendabit? Nullo modo. Immo, quo ſpecies corporis fuerit liberalior, eo turpior animi deformitas apparebit. Omnis autem mulier, quæ pulchritudine antecellit, ſi non fuerit ſana mente prædita, ipſa opinione pulchritudinis inſoleſcit, & a mente, & ratione, deducitur. Furit igitur, & inſanit, & oculis, uoce, geſtu, manibus, & uarijs corporis motibus, inſitam amentiam teſtificatur, & turpitudinem inſignem facit. Non igitur tunc apte conuenit corporis ſpecies excellens, cum animi turpiſsimi deformitate; maxime uero, cum immoderata mulier inſitam pulchritudinem dedecore maculauerit, & libidinis ſordibus petulanter infecerit. Iuſti, cum fallacis, & interituri, boni deſiderio minime teneantur, ſed ſummi boni cupiditate flagrent, quod ardentiſsime cupiunt, feliciter obtinebunt. Sic igitur fit, ut eorum animi, firmiſsima ſpe ſalutis, & dignitatis, excitati, ſemper in iucunditate uerſentur; cum interim impij, exſpectatione malorum, quę nimis formidant, exanimentur. Quamuis enim impij diuturna peccādi cōſuetudine obduruerint, & conſcientiam fœdiſsimis factis, quoad licet, oppreſſerint, fieri tamen non poteſt, quin ſępenumero iudicia Diuina perhorreſcant. Oſtendit pręterea Sapiens, non omnia, quæ ad curam rei familiaris augendæ pertinent, eſſe in nimia parſimonia collocanda. Multi namque, ſumptus ingentes faciunt, quorum opes in dies creſcunt. Aliorum autem diuitiæ, qui pecuniam ſuam, propter auaritiam, attingere non audent, in dies minuuntur. Vnde colligitur, magis nauitate, & induſtria, quam uitæ ſordibus, pecuniam augeri. Eſt & alia ratio, quam Sapiens apponit. Pecunia dignus eſt, qui pecunia uti ſcit. Pecunia uero uti ſciunt, qui benefici ſunt. Ea autem de cauſſa Deus ſæpenumero eorum opes auget, qui ſunt liberales, atque munifici, qui opes ſuas in medium afferunt, ut multis opitulentur; & eorum utilitates amplificat, qui ſunt ad largiendum de ſuo propenſi. Qui irrigat, inquit Hebræus, ipſe pluuia eſt. H..c eſt, ipſe, reliquis benigne faciendo, pluuiam frugibus ſuis, ut latiſſimæ fiant, inducit: quod noſter Latinus explicat, inquiens, Qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.

Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput uendentium. Bene conſurgit diluculo q quærit bona: (*clarius apud Hebræum, Qui diluculo bonum ſectatur, inuenit quod expetit.*) qui autem inueſtigator malorum eſt, opprimetur ab eis. Qui confidit in diuitiis ſuis, corruet: iuſti autem quaſi uirens folium germinabunt. Qui conturbat domum ſuam, poſsidebit uentos: & qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Fructus iuſti lignum uitæ: & qui ſuſcipit animas, ſapiens eſt: Si iuſtus in terra recipit, quanto magis impius & peccator.

In annonæ caritate frumentum comprimere, dira immanitas eſt. Eo enim tendit auaritia, ut, propter pecuniæ cupiditatem, uelit Remp. uniuerſam fame conficere. Merito igitur multi, eos, qui frumentum uendere nolunt, exſecrantur: quemadmodum bona precantur omnibus, qui non procraſtinant, ſed publicæ neceſsitati mature ſubueniunt. Rurſus docet, omnia ijs, qui in ueris bonis parandis diligentiam adhibent, feliciſsime procedere. Omnia enim, quæ deſiderāt, adipiſcuntur. Sic etiam, qui malis artibus præditi ſunt, & mala ſummo ſtudio conſectantur, ab ipſis malis opprimuntur. Nullum uitium eſt, quod ſingulari quadam ratione tam pugnet cū ſanctitate, & religione, quam auaritia. Eſt Coloſ. 3.
enim, ut noſter Paulus ait, ſimulacrorum ſeruitus. Quo modo? Quia idololatria eſt, conſtituere honorem Deo debitum ſimulacris. Simulacra uero ſunt, omnia, quibus homines falſo Diuinitatem tribuūt. At auari pecuniā in ſede Diuina ponunt. Fidem enim, quæ Deo tantum debetur, ad pecuniam transferunt. In pecunia enim ſpem ſalutis, & dignitatis, & bonorum omnium, collocant: iccirco corruent; & ſero intelligent, ſe ſine ullo fructu uitam omnem in ſtudio pecuniæ contriuiſſe. Quod certe non eueniet iuſtis. Cum enim omnem ſpem in Deo repoſuerint, eorum res in dies uireſcent, atque germinabunt; & immortales fructus ad gloriam ſempiternam proferent. Qui conturbat, inquit, domum ſuam, hereditate ſortietur uentum. Conturbat autem domum ſuam, qui nihil ordine gerit, qui non rem ſuam præſentem adminiſtrat, ſed inania tantum meditatur, &, quæ ſunt ante oculos, tranſilit, ut, quæ ſunt remotiſsima, transfigat, & ſolidas opes contemnit, ut inanes exquirat. is igitur, ut auram perſequitur, auram poſsidebit. Merito igitur Sapiens adiungit, non poſſe quemquam, imperium, neque in republica, neque in familiari, exercere, niſi ſapiētiæ particeps fuerit. Sic enim natura comparatum eſt, ut ſtultus ſapienti ſeruiat. aliter enim non poterit ſtultus ullo modo ſtatum ſuum tueri. Fructus, inquit, iuſti, lignum uitæ eſt. Lignum uitæ, uerbum ſummi patris eſt. Fructus illius, inquit Spon Cant. 2.
ſa, dulcis gutturi meo eſt. Cum igitur lignum hoc, ſit reſurrectio, & uita; ſequitur neceſſario, ut omnes, qui hoc fructu nutriuntur, ſint immortales, atque plane Diuini. Et, qui capit animas, ſapiens eſt. Capit autem animas, qui multos inſtruit ad pietatem, & ab inanitate ad ſtudium immortalitatis, & ſempiternæ gloriæ, traducit. Hic autem, ut Daniel aſſerit, quaſi Sol, in perpetuas claritates ſplendebit. Sed quęro, numquam Daniel. 12.
ne iuſti in uita ærumnas patientur? numquam dolores, & incommoda, ſuſtinebunt? Et multa quidem.

quidem. Partim enim, ut uirtutem exerceant, in uarias calamitates incident; partim, ut pœnas eorum, quæ deliquerunt, in terris exſoluant. Non enim iuſti ad ſupplicium æternum in futuro ſæculo reſeruantur. Sed hoc conſiderandum eſt: cum iuſtus non ita crimine ſoluitur, ut admiſsi flagitij pœnam minime luat, impius, & flagitioſus, ut Petrus affirmat, quam tandem pœnam, atque ſupplicium, ſuſtinebunt? Petr 4.

CAP. XII.

QVi diligit diſciplinã, diligit ſcientiam: qui autem odit increpationes, inſipiens eſt. Qui bonus eſt, hauriet gratiam a Domino: qui autem confidit in cogitationibus ſuis, impie agit. Non roborabitur homo ex impietate: & radix iuſtorum non commouebitur. Mulier diligens, corona eſt uiro ſuo: & putredo in oſsibus eius quæ confuſione res dignas gerit.

Vt ſcientiam comparemus, opus eſt animi tranquillitate, & recta morum conſtitutione. Quamdiu enim amor, odium, cupiditas, atque libido, & reliquæ perturbationes, animum uarie uerſant, & in diuerſas partes rapiunt, non poteſt ullo modo ratio ueritatis luce frui, ſed, tenebris, & caligine, circumfuſa, in erroribus turbulentiſsimis uerſatur. Opus eſt igitur diſciplina, quæ coerceat temeritatem, quæ refrenet libidinem, quæ comprimat odium, & iracundiam, quæ denique extrahat radicitus omnes falſas opiniones, ne quid reſideat in animo, quod contemplationi ipſius ueritatis officiat. Hoc eſt autem Opus diſciplinæ, legem ſtatuere cupiditati, ne uictrix inſultet, & rationem de gradu dimoueat. Sic autem animo, recte moribus, & uita, conſtituto, facillimum erit, cognitionem ueritatis acquirere, ſapientiaque potiri. Iccirco dicitur, Eum, qui diſciplinam diligit, ſcientiam diligere. In moribus enim optimis eſt præclariſsime ad ſcientiam munita uita. Contra uero, qui odit magiſtros, & monitores, atque adeo leges, & omnia denique, quæ deterrent a flagitiis, & ſe totum libidini conſtringendum dat, is non homo, ſed immanis bellua, exiſtimandus eſt. Maximum uero ſapientiæ fundamentum, eſt Bonitas. Quod enim certius ſapientiæ munus eſt, quã ſapientis utilitas? At bonus magnas ſibi utilitates a gratia Diuina conſequitur. Quod nullo modo faciet improbos, quamuis multum ingenio, & induſtria, ualeat, & acumine inter omnes ſuos æquales excellat. Immo, quo magis elaborauerit, eo grauius impietatis ſcelus concipiet, & ita maiorem offenſionem in ſe Diuini numinis excitabit. Non autem poterit homo ſtatum ſuũ impietate confirmare: at iuſtorum radix numquam de ſtatu conuelli poterit. Iuſtos enim Deus opa ſua præſentiſsima fulcit, impios autẽ inuecta calamitate peruertit. Vnde ſequitur, ſapientiã, probitate, & innocẽtia, ſtultitiã, improbitate, & maleficio, cõtineri. Vt aũt uir munere ſuo perfungi cũ inſigni gloria poſsit, eſt opus illi, ut uxorem habeat, quę non a ſtudio uirtutis auocet, ſed potius ita cũ illo in uirtutis officio conſpiret, ut nihil interueniat, quod tam præclarum opus impediat. Et hæc quidem erit inclyta uiri corona. Vt enim mulier, quæ illecebris ſuis uirum frangit, atque debilitat, & a cõtentione uirtutis absterret, uirum ignominia afficit; ita, quæ ſe uiro in uirtutis ſtudio comitem egregiam præbet, uirum inſigni gloria coronat. Non enim ferendum eſt, ut mulier uirum effeminet; ſed illud potius poſtulandum, ut uir feminam uirtute uirili corroboret. Quod ſi ſecus euenerit, & mulier in uiro principatum occupauerit; malum erit inſanabile. Vt enim putredo in oſsibus abſtergi non poteſt, ita ſanitas mulieris, quę turpitudini ſeruit, & pudorem amiſit, deſperanda prorſus eſt.

Cogitationes iuſtorum, iudicia: & conſilia impiorum, fraudulenta. Verba impiorum inſidiantur ſanguini: os iuſtorum liberabit eos. Verte impios, & non erunt: domus autem iuſtorum permanebit. Doctrina ſua noſcitur uir: qui autem uanus & excors eſt, patebit contemptui. Melior eſt pauper & ſufficiens ſibi, quam glorioſus & indigens pane. Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas: uiſcera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur otium, ſtultiſsimus eſt.

In religione leges, atque iudicia, conſiſtere, ita perſpicuum eſt, ut probatione non indigeat. Qui enim Deum timet, iudicia illius pertimeſcit, & ita numquam malum proximo machinatur, at, qui Dei iudicia contemnit, animo ſemper fraudes uerſat, nec umquam de benignitate, ſemper autem de cupiditate, cogitat. quod ſi uita alicuius commodis ſuis obſtare uidebitur, illi inſidias intendere minime dubitabit. Contra, uero iuſtus non modo ſanguinẽ non petet, uerum omnem conatum eo comparabit, ut capitis periculum ab innocente propulſet. Ne te fallat, inquit, ſplendor inanis hominis impuri. Vt enim illorum ſpecies illuſtris, & ampla, uideatur, imagoque illius omnibus ſummis ornamentis exculta; ſi eos inuerteris, & paullulum e loco commoueris, interibunt, omniſque illorum decor euaneſcet. At iuſtorum domicilia labefieri non poterunt, ſed eodem ſemper ſtatu permanebunt. Qui uero ſunt caſti, & integri, & pietatem colẽtes; qui rurſus impuri, & a ſtudio pietatis abhorrentes, uniuſcuiuſque oratio demonſtrabit. Pro ratione namque mentis intimæ, diſciplina foras emanat. Itaque uir pius, cum ex animi theſauro promat opes ſapientiæ, iure laudatur: at, qui peruerſum animũ gerit, cum ſordes in apertum

tum

Digitized by Google

tum proferat, tandem contemnetur, & ignominia inſigni maculabitur. Cum uero multa ſint extremæ dementiæ ſigna, tum nullum eſſe poteſt magis deridendum, eo, quod in pudore laboris iuſti atque neceſſarij perſpicitur: urget inopia; fames inſtat; cibus labore parandus eſt; aut uita deſerenda. Non poſſum, inquit, laborare. Cur ita tandem? Lautus, inquit, hucuſque fui: non eſt mihi ruſticari conceſſum: mollis educatio, uita delicata, gentilitatis antiquiſsimæ cognomentum, uincula ſunt, quibus manus impediuntur, quo minus uictum quæritent. Ergo in pauperie ſumma uerſaberis. Malus enim pudor, ut inquit antiquiſsimus quidam poeta, homines in egeſtate ſumma conſtituit. Qui tam amentes ſunt, ut, cum eos laborare pudeat, furari non erubeſcant. Hos damnat hoc in loco Salomon. Dicit enim, hominem obſcurum, qui ſibi uictum labore ſuo parat, eſſe multo præſtantiorem homine glorioſo, qui inopia, atque fame, conflictatur. Inſignem deinde notam apponit Sapiẽs, qua hominem pium ab impio internoſcamus. Pius, inquit, ita clemens eſt, ut iumentis ſuis benigne proſpiciat; contra uero, impius adeo immanis eſt, ut ne domeſticis quidem ſuis miſericordiam tribuere ſciat. Cum uero ita præcepta ſua coniungat Sapiens, ut cum pietatis decretis induſtriæ decreta connectat, rurſus docet, non inerti otio, ſed iuſto negotio, fructum ſapientiæ contineri. Ait enim, eum, qui terram arat, & ſubigit, qui ſementem opportuno tempore facit, eum eſſe, qui magnum frumenti numerum exarat; & non illum, qui, dum ſtrenuus colonus laborat, ſomno, atque deſidia, langueſcit; quem ait eſſe ſtultiſsimum. Fames enim illum acerrime conflictabit, atque poſtremo conficiet. Quod quidem præceptum non ad corporis tantum ſtatum pabulo neceſſario ſuſtentãdum, ſed multo etiam magis ad animi ſalutem, & incolumitatem, conſeruandam referendum eſt. Nullum enim opus, laude dignum, ſine aſsidua uigilantia, & labore, perficitur.

Deſiderium impij monumentum eſt peſsimorum: (*Hebræus ſic, Deſiderat impius uenationem malorum*) radix autem iuſtorum proficiet. Propter peccata labiorum ruina proximat malo: effugit autem iuſtus de anguſtia. De fructu oris ſui unuſquiſque replebitur bonis, & iuxta opera manuum ſuarum retribuetur ei. Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt, audit conſilia. Fatuus ſtatim indicat iram ſuam: qui autem diſsimulat iniuriam, callidus eſt. Qui quod nouit loquitur, iudex iuſtitiæ eſt: qui autẽ mentitur, teſtis eſt fraudulẽtus. Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur cõſciẽtię: (*hoc eſt, oratio temere prolata quaſi quodam gladio uulnerat*) lingua autem ſapientum ſanitas eſt. Labium ueritatis firmum erit in perpetuum: qui autem teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij. (*id eſt, Lingua mendax ſingulis momentis uariatur.*)

Quam uani ſunt impiorum ſenſus, exponit, cum dicit, eorum cupiditates in malorum uenatione uerſari. Interpres pro uenatione, & rete, Monumentum reddidit; ut extructionem ſignificaret, qua illi ceteris hominibus omnium malorum genera animo extruunt. Nam peſtem expetunt; perniciem captant; exitium conſectantur; ita, ut ipſi ſibi ſint hoſtes acerrimi. At ex iuſtorum intimis cogitationibus uberrimi fructus oriuntur. Nec enim ſolum ſibi ſalutares ſunt; ſed multis etiam alijs admodum benigne proſpiciunt. Cum uero improbi multis modis ſe in iuris laqueos induant; tum nulla ratione frequentius, quam uerbis ſuis, alligantur. Nec enim tantum ualet impiorum calliditas; neque tam firma poteſt eſſe memoria; neque fides, impuris hominibus habita, tam conſtans eſt, ut non ſæpiſsime fallatur improbitas, & ſuo ipſius teſtimonio conuincatur. At iuſti, quamuis illis periculum ex impiorum maleuolentia creari contingat, ueritatis tamen luce, atque præſidio, liberantur. Vt autem impuri homines orationis impuræ pœnas meritas luunt; ita boni ex oratione beneuola, atque ſalutari, maximum fructum percipient; & præmio ſempiterno cumulabuntur: ſtultitia porro eſt cum ſuperbia copulata. Illa namque omnium ſumma ſtultitia eſt, quę, ſapientiæ opinione nixa, omnia ſibi de ſuo ingenio pollicetur. Itaque fit, ut, qui maxime omnium conſilio indiget, conſilium minime requirat. At ſapiens numquam effertur, & inſoleſcit; numquam aliorum ſententiam ſpernit; numquam ſibi tantum tribuit, ut alios minime conſulendos arbitretur. Multis quidem modis ſe indicat ſtultitia. unus tamen eſt maxime inſignis, qui cernitur in iracundiæ motu nimis repentino. In quo quidem multa ſimul peccata inſunt. Vnum eſt, imbecillitas animi, qui minimo offenſionis impetu de gradu deijcitur, & omni dignitate ſpoliatur. Alterum eſt, ipſius impotentiæ, quam occultare conueniebat, indicium. Armat enim contra ſe aduerſarios, qui ſe nimis iratum, & grauiter offenſum, oſtendit. Poſtremo, ſe uictum, & abiectum, eſſe demonſtrat: quod non eſt inuictæ uirtutis officium. At ſapiens, cum inſigni grauitate, & conſtantia, præditus ſit, &, maximo animi robore communitus, leuitatem amentium hominum pro nihilo ducat, facillime eorum temeritatem deſpicit, atque contemnit. Quod ſi offenſio eſt aliqua ſatisfactione compenſanda, id prudenter diſsimulat, ut in tempus magis opportunum reſeruet. Qui, quod nouit, inquit Sapiens, loquitur, iudex iuſtitiæ eſt: hoc eſt, Qui ueritatem loquitur, iuſtitiam indicat. Recte. Sed, quid eſt, quod adiungit, Teſtis mendax eſt fraudulẽtus? An hoc non ſatis apertum eſt, falſum teſtem eſſe fraudulentum? An hoc, quod eſt ualde notum, nobis Sapiens,

quaſi

quaſi ignotum, teſtificatur? Non prorſus. Sed hoc dicit, fruſtra falſum teſtem laborem in peierando ſuſcipere. Ideo enim peierat, ut eum ſubleuet, cuius gratia teſtimonium falſum dicit. Quod quidem minime faciet. Immo illum longe grauioribus criminibus alligabit, & oppreſſum multo capitaliore iudicio continebit. Erit igitur teſtimonium fraudulentum, quia nullo modo præſtabit, quod ſumma ope præſtare nitebatur. Quantum autem mali, aut boni, ex oratione proueniat, oſtendit, dum ait, oratione hominis uæſani altiſsimum uulnus imponi, & oratione ſapientis hominis ſalutare remedium illatis uulneribus adhiberi. Quam quietus ſit illius animus, qui ueritatem in ore ſemper habet, luculentiſsime demonſtrat. Numquam enim uarius, & inconſtans, eſt; numquam redargui poteſt; numquam comminiſcitur, quo modo poſsit elabi, aut, quod eſt exploratum, fruſtra inficiendo ſubterfugere. Quod ſemel protulit, ad extremum conſeruat; neque cogitur infirmare, quod aſſeruerat. At, qui mendax eſt, ſingulis horis, atque adeo momentis, orationem inuertit, & uarie commutat. Ait deinde:

Dolus in corde cogitantium mala: qui autem paucis ineunt cōſilia, ſequitur eos gaudium. Non contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit: impij autem replebuntur malo. Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. Homo verſutus celat ſcientiam: & cor inſipientium prouocat ſtultitiam. Manus fortium dominabitur: quæ autem remiſſa eſt, tributis ſeruiet. Mæror in corde viri humiliabit illum, & ſermone bono lætificabitur. Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt: iter autem impiorum decipiet eos. Non inueniet fraudulentus lucrum: & ſubſtantia hominis erit auri pretium. In ſemita iuſtitiæ, vita: iter autem deuium ducit ad mortem.

Dolus eſt, inquit, in corde eorum, qui perniciem machinantur. ipſi namque ſibi ipſis fraudem inferunt. Ideo enim moliuntur inſidias, ut ex aliorum damno, ipſi uoluptates, & emolumenta, percipiant. Quod non illis, ut cogitauerant, procedit; immo, quo diutius mala meditantur, eo grauioribus moleſtiis anguntur, & longius abſunt a fructu, quem ſibi proponebant. At, qui non mala, ſed bona, cogitant, & eo conatus comparant, ut pacem concilient, fructu iucundiſsimo potiuntur, & ex caritatis ſtudio gaudia ſumma percipiunt. Non mediocris eſt hæc iuſtitiæ merces, quæ eſt perpetuo cum lætitiæ magnitudine coniuncta. Illa tamen, quæ ſequitur, longe uberior eſt, quæ ſalutis, atque dignitatis, firmiſsimum præſidium continet. Nulla enim iniquitatis calumnia poterit ullo modo iuſtum hominem damnis afficere. Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum. Sic autem fit, ut, quo magis in exitium hominis ſancti perditi homines incitantur, eo clarius eorum nomen illuſtrent, & uirtutem corroborent, & opes amplificent. Contra uero, mali, quo magis de aliorum pernicie cogitant, eo grauioribus malis obruuntur. Sic autem fit, ut omnis improborum hominum cogitatio, omnis machinatio, omnis molitio, in mendacio, atque uanitate, uerſetur. Neque enim ſolum aliis, ſed ſibi ipſi primum, mentiuntur, ſibi fraudes ſtruunt, ſibi inſidias parant, ſeipſos decipiunt, opes inanes exquirunt, uoluptates futiles, atque fallaces, expetunt, honores uaniſsimos ambiunt, ut in inopia extrema uerſentur, doloribus ſummis crucientur, omni dedecore cumulentur; & ita experiundo ſine fructu ſentiunt, ſe uitam omnem in mendacio conſumpſiſſe, & ea de cauſſa eſſe, ſe Deo uehementer exſecrandos. Cum enim Deus ſit ueritas ſumma, atque ſempiterna, mendacium deteſtatur, & omnes, qui ueritatem oderunt, debitis pœnis inſequitur. Contra uero, omnes, qui ueritatem conſeruant, ſummis beneficiis auget, & inuicto præſidio communit. Hic ſingulare diſcrimen inter ſapientem, & ſtultum, apponit. Sapiens enim non omnia, quæ mente comprehenſa continet, enuntiat. Tempus enim, & locus, & perſonarum condicio, &, quod caput eſt, caritatis neceſsitas, orationi illius moderatur. At ſtultus, quaſi nihil aliud muneris habeat, quam, ut ſtultitiam ſuam omnibus proferat, quæ nouit, & ignorat, quæ ſunt dicenda, & tacenda, quæ tempus minime flagitat, &, quæ maius offenſionis, quam utilitatis, pondus habent, ſine ullo delectu profundit. Sententia uero, quæ ſequitur, eſt ualde illuſtris, & ampla: latiſsime namque patet. Dignitatis enim amplitudo, nominis claritas, imperium latiſsimum, uirtutis egregiæ monumentum, & omnia denique, quæ homines e tenebris eductos immortali memoriæ commendant, ex animi maximi uiribus oriuntur. At animi maximi, otium pati nequeunt; opera ingentia moliuntur; ad immortalitatem nominis adſpirant. Quod ſi falſæ opiniones non homines in errorem impuliſſent; &, qui gloriæ nimis appetentes ſunt, non pro dominatione, ſed pro iuſtitię defenſione, dimicationē ſuſcepiſſent; imperio certe digni fuiſſent. Homines enim iuſti, animoque maximo præditi, ad imperium nati ſunt; quemadmodum molles, & eneruati, omniaque pericula fugientes, ad ſeruitutem. Hic ad uitam ſuauiſsime degendam ſingulare præceptum adiungitur. Quod nam tandem illud eſt? Vt triſtes curas ex animo dimoueamus, & mærorē, quoad fieri poterit, expellamus, & cogitationibus iucundiſsimis oblectemur. Mæror, inquit, deijcit animum: quemadmodum iucunda bonorum recordatio, eundem erigit, atque confirmat. Quod ſi iuſtitiam fuerimus tota mente complexi, multo plura nobis occurrent, quæ lætitiæ, quam quæ męſtitiæ, cauſſam nobis afferant. Quæ enim ad lætitiam ualent, eripi nobis non poſſunt; quæ

uero

uero ad meſtitiam bonorum compenſatione leniuntur, & temporis breuitate contemnuntur, & ſpe ampliſsimi premij iucundiſsima interdum fiunt. Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt. Hanc orationem ſic interpretamur: Præſtantior erit iuſtus proximo ſuo. iuſtum enim ab officio nulla malorum acerbitas poterit ſeuocare. Quare in uniuerſum, qui iuſtitiam colit, ſemper omnes notos ſuos, quamuis multo magis florentes, atque beati, uideantur, opibus, & dignitate, uincit. Longe ſecus, inquis, opinantur. Verum. Sed, quid refert? Ipſi namque ſe decipiunt: iniuſtitiæ uia, in quam ſe dederunt, eos ita deludit, ut, quo magis ad uitam beatam omnibus modis enituntur, eo magis in miſeriam irruant. Numquam enim fraudulentus homo, ut inquit Hebræus, uenationis ſuæ alas aduret; ideſt, ut ſapienter noſter Latinus interpreratur, numquam ullum ſolidum fructū ex ſua calliditate feret; ut ex ea iucunditatem ullam percipiat. Spes euaneſcit; tranquillitas remouetur; fructus inaniter effluunt; omnia improbis exſtinguntur; ita, ut, cum frui commodis uolunt, eluſi, turpiſsime relinquantur. At uero, opes iuſtorum, ſunt firmæ, & ſtabiles, & nullis umquam ſæculis interituræ. Eorum enim aurum non a furibus auertitur, nō ab hoſtibus diripitur, non uetuſtate ulla conſumitur. Vt autem omnia in ſummam conferantur, in iuſtitia eſt uia uitæ. cum Vitam dicimus, omnes ſimul opes, & facultates, & honores, quæ uere uiuendi rationem conſequuntur, intelligimus. at contra, cum, a uia iuſtitiæ ſecluſi, iter deuium iniuriæ, & iniquitatis, ingredimur, in mortem impetu cæco properamus.

CAP. XIII.

Fllius ſapiēs, doctrina patris: qui autē illuſor eſt, non audit cum arguitur: De fructu oris ſui homo ſatiabitur bonis: anima autē præuaricatorum iniqua. Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam: qui autem inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala. Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur. Verbum mendax iuſtus deteſtabitur: impius autem confundit, & confundetur. Iuſtitia cuſtodit innocentis viam: impietas autem peccatorem ſupplantat.

Sapiens filius eſt, qui patrem audit, & diſciplina illius informatur; qui autem patris monita contemnit, eaque deliramenta putat, eſt inſaniſſimus, ita, ut ſit illius ſalus deſperanda. Duplici ratione poterit aliquis in Rep. principem locum obtinere, aut eloquentia, aut uiolentia. Eloquentia, eſt iuſtitiæ magiſtra, libertatis cuſtos, legum uindex, Reip. patrona, amoris conciliatrix, ciuitatis laborantis medicina, florētis autem decus, & ornamentum. Violentia, porro, eſt furor immanis, libertatis euerſio, legum interitus, Reip. totius exitium, crudelitatis officina, ciuitatis uniuerſæ peſtis, & patriæ totius, cum extremo dedecore, ruina. Qui igitur eloquētia nititur, fructum oris ſui comedet. Legitimum enim imperium, cum Reip. totius amore, adminiſtrabit. At, qui leges, & inſtituta, tranſgreditur, uiolentiam cibum ſuum exiſtimat. Sic enim inquit Hebræus: De fructu oris ſui comedet bonum, & anima præuaricatorum uiolentiam. Summam enim principatus rationem in uiolentia, & immanitate, conſtituit, & tyrannus truculentus efficitur. Flagrabit igitur odio, & in perpetuo metu, & cruciatus angore, uerſabitur. Ait deinde, eum, qui os ſuum cuſtodit, uitam cuſtodire. Multa enim ex ore hominis parum conſiderati prodeunt, quæ poſſunt illi necem afferre. Inceditur ira, concitatur odium, erūpit inuidia, offenſiones graues oriuntur, quæ uel exitium inferunt, uel ſaltem aſsidua mortis formidine perterrent. Quantum autem flagitium ſit pigritia, exponit, cum illius imbecillitatem in adſpectu conſtituit. Vult, & non uult piger. Vult quidem, quia res magnas, & magno opere expetendas, deſiderat. Non uult, quia, cum ſit animo puſillo, & anguſto, præditus, & laborē extimeſcit, & ſucceſſum omnino deſperat. Spes enim, eſt animi magni comes; deſperatio autem, animi demiſsi, & abiecti, deſidiam conſequitur. Iccirco fit, ut pigri angantur; uigilantes autem, & induſtrij, opibus abundent. Ait deinde, eſſe iuſtis cum mendacio odium ſemper inſitum; & ideo fieri, ut numquam iuſti conuicti erubeſcant; ſed inuiolatam dignitatem puta, & integra, mente retineant. At impij, cum, mendacio ſubnixi, ſemper ambulent, & dedecus ſuis frequenter inuehūt, & ipſi ſæpiſsime dedecore ſummo deformantur. Quam tuto autem fungantur officio ſuo homines, qui iuſtitiam colunt, uerbis explicari uix poteſt. Ipſa namque iuſtitia greſſum dirigit, præſidia confirmat, pericula repellit; & facit denique, ut uita hominis integri numquā Dei ope præſentiſsima nudata ſit. Quod nullo modo continget impio. Quamuis enim ſit ingenio uafer, & inſigni calliditate præditus, numquam poterit ita ueſtigium imprimere, ut non concidat; numquam curſum tenere, ut non longiſsime ab eo, quo tendit, abducatur. Impietas enim illum, quaſi tempeſtas quædam, arripit, ut ad peccati cæcos ſcopulos allidat.

Eſt quaſi diues, cum nihil habeat: & eſt quaſi pauper, cum in multis diuitiis ſit. Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: qui autem pauper eſt, increpationem non ſuſtinet. Lux iuſtorum lætificat: lucerna autem impiorum exſtinguetur. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agūnt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia. Subſtantia feſtinata minuetur: quę autem paullatim colligitur manu, multiplicabitur: Spes quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ deſiderium veniens.

Cum

Cum diuitiæ non ſint in ſtructis pecuniæ aceruis, ſed in animo moderato, opibusque uerißimis expleto, conſtitutæ; fit, ut multi, in magnis opibus, ſemper indigeant; & non pauci, tenui uictu, cum ſingulari animi æquitate, contenti, ſemper abundent. Non enim opes immanes, ſed exaggeratæ uirtutes, diuitem efficiunt. Si enim diues eſt qui nulla re indiget, cum nullæ diuitiæ poſsint indomitã, & infinitam, cupiditatem eorum, qui pecuniæ ſtudent, explere; &, qui uirtutibus exculti ſunt, ita ſint ueris opibus affluentes, ut nihil præterea requirant; conſtat certe, eos, quibus ſatis eſt, quidquid ad uitæ neceſsitatem poſsident, & in ſtudio uerißimæ uirtutis, cũ egregię dignitatis fructu, uehementer elaborãt, opulentißimos eſſe; cum interim illi, qui omnem uitam in augenda, & accumulanda, pecunia, cũ ſollicitudine, & angore, conſumunt, in mendicitate uerſentur. Eſt enim eorum cupiditas inſatiabilis, ita, ut ſemper egeãt. Recte igitur a uiris ſapientißimis dictum eſt, Opulentiam nõ pecunię amplificatione, ſed cupiditatis moderatione, atq. adeo interitu, contineri. Iccirco fit, ut multi, qui diuites eſſe uidentur, egentißimi ſint; contra uero, non pauci, cum nihil habeant, oĩa poſsideant. Quid deinde ſequitur? Vt, qui uere diuites ſunt, uitam ſuam diuitiarum magnitudine facillime conſeruent, & ab omni periculo redimantur. Diſciplinam enim accipiunt; lege ſalutari uitam inſtituunt, & ſapientum monitis obſequuntur. Contra uero, pauperes, hoc eſt, qui, fallacißimis opibus inflati, temere ruunt, & nimis inſolenter efferuntur, uitam redimere nequeunt: increpationem enim non audiunt; immo ſalutarem diſciplinam immani odio perſequuntur. Lux iuſtorum, inquit, lætitiam affert. Eſt enim uera, atque ſempiterna. Tenebras omnes diſpellit, mæroris cauſſam exterminat, oẽm metum abſtergit, ſpem ſalutis confirmat, opes immortales proponit, & a uia ſempiternæ calamitatis abducit. Hęc enim lux eſt, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. (Ioan. 1.) Nemo enim eſt, qui poſsit luce aliqua colluſtrari, niſi Dei filius (per quem omnia, quę cernimus oculis, & mente complectimur, deſignata, conſtituta, & conſeruata ſunt; & cuius numine, & beneficio, cohęrent, & permanent) illius animũ ſplendoris ſui radijs illuſtrauerit. At, qui aliam lucem inani ſtudio cõſectantur, nempe, qui rationem ſuam ſententię Diuinæ præferunt, humanamq. prudentiam cæleſtibus diſciplinis anteponunt, tenebris oppreſsi, permanebunt. Eorum namq. conſilia irrita fient; & ita, quo maiora ſibi ex malitia, & calliditate, pollicebantur, eo grauiore ſupplicio cruciabũtur. Cum uero hoc potißimum ſigno diſtinguantur ij, qui uerißimo ſplendore collucent, ab ijs, qui fallacißima luce nituntur; quod ij, quibus Diuina lux exoritur, ſint mites, atque manſueti, &, in uerißimis opibus, ſummis humilitatis, & moderationis, laudibus antecellant; contra uero, qui a uera luce deferuntur, ſint ſuperbi, & inſolentes, effrenataq. mente pręditi; docet Sapiẽs, quid utriuſq. ſtatum in uita conſequatur. Superbos enim, inquit; nihil aliud, quam iurgia, & contentiones, aſsidue meditari. Itaque ira, odio, temeritate, ducuntur, offenſiones excitant, hominibus odioſi ſunt, in Deum ſcelera infinita concipiunt: iccirco neceſſe eſt, ut nihil illis ex animi ſententia contingat, ſed omnibus ſimul ruinis opprimãtur. At uero, qui humiles ſunt, cum nihil eorum animos perturbet, aut ſanitate mentis ſpoliet, conſilio gubernantur, & ſapiẽtiæ uerißimæ ſignificationem dant. Inquit deinde, opes male partas dilabi; induſtria uero comparatas, permanere, & amplificari. Subſtantia, ut interpres reddidit, feſtinatã minuetur. Quod enim maleficio quæritur, iudicio Diuinæ ſeueritatis amittitur; quod autem labore, & diligentia, paratur, Dei beneficio diutißime retinetur. Tum ait, ſpem dilatam eſſe moleſtißimam. Omnis enim uita exſpectatione pendet, & labores, ſpe condicionis felicioris, leniuntur. Non enim poſſumus omnibus bonis, quæ expetenda iudicamus, repente potiri. Interim eo ſolatio utimur, quod ſpes afferre ſolet; futurum nempe, ut aliquando ijs, quæ uehementer appetimus, cum inſigni iucunditate, perfruamur. Itaque, quibuſdam inanibus animi motibus elati, gaudia percipimus, &, uana uoluptate, quaſi ſomniorum uiſis, illuſi, perfundimur; ita tamen, ut, quo uehementior cupiditas eſt, & maioribus motibus mentem exagitat, eo, cum fructus differtur, maioribus curis, & angoribus, animum affligat. quid, cum id, ad cuius ſpem erigebamur, aduenerit? Lignum, inquit, uitæ eſt, ita, ut immortalitatem nobis afferat. Sed, quorſum hæc ſententia pertineat, opus eſt, ut uideamus. Spes dilata cruciat animum. Quid igitur dicendum de ſpe fallacißima, qua homines in uita de opibus humanis ſibi munera ingentia pollicentur? Nã, ſi dilatio ſolidi etiam fructus excruciat, quantum cruciatum mendacium ſpei ipſius, qua nitebamur, importabit? Accedit deinde ſummum dedecus, cum temeritas noſtra, euentu deluſa, conuincitur; cum perſpicitur, nos, relicto uerißimæ ſpei fructu, fallacißima ſpe totius uanitatis, atque mendacij, nixos fuiſſe. Reliquum igitur eſt, ut, cum certißime conſtet, eos, qui ſpem in humanis opibus collocant, ſpem in uanitate reponere, hanc tam inſignem uanitatem deteſtemur, & omne uitę pręſidium in Diuini uerbi conſtantia firmißime cõſtitutum habeamus. Nam ſpes hęc neminem fallit. Nec enim eſt Deus, ut homo, ut mentiatur; nec, ut filius hominis, ut mutetur. (Num. 23.) Omnis igitur, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. (Ioel. 2.) Fructus igitur ſpei, erit ipſe Dei filius, qui, Vitæ lignum in ſanctis Litteris appellatur. Itaque fructus illius uitam eorum, qui ſe totos cum ardentißima fide ad nomen illius adiunxerunt, cum uoluptate ſempiterna, cum opibus Diuinis, cum amplißima dignitate, in omni ſæculorum æternitate, propagabit.

Qui detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat: qui autẽ timet pręceptum, in pace uerſabitur. Lex ſapientis fons

uitæ,ut declinet a ruina mortis.Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum uorago. Aſtutus omnia agit cum conſilio:qui autem fatuus eſt,aperit ſtultitiam. Nuntius impij cadit in malum: Legatus autem fidelis,ſanitas. Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam:qui autem acquieſcit arguēti, glorificabitur. Deſideriū ſi cōpleatur,delectat animam: deteſtantur ſtulti eos qui fugiunt mala.

בז לדבר יחבל לו His uerbis duæ ſubiiciuntur ſententiæ. nam is, qui, ſuperbia elatus,alios deſpicit,& , ut interpres Latine reddidit, in aliorum res geſtas,atqne uitam, maledicta coniicit, eſt non mediocri ſcelere adſtrictus;cuius quidem pœnas luet, quia Deus ſuperbos, & maledicos, odio habet, quos impoſitis ſupplicijs excidet;ille etiam ſtruit ſibi calamitatem,qni Dei iuſſa par uipendit:ſic enim Hebræum uerterem, Qui uerbūm cōtemnit,ſibi malum importabit.Verbum autem Cōtemnere eſt, Dei legem effrenata mente perfringere:quod ſcelus nō erit impunitū.Sibi igitur perniciem molitur, qui Diuinis ſanctionibus non obtemperat. Contra uero,qui Dei numen ueretur, & ad legis normam uitam dirigit, præmium ſempiternum percipiet. Lex enim ſapientis eſt in obedientia conſtituta,qua quidem ſeſe cum uitæ fonte coniungit, & a laqueis mortis procul abſcedit.Potiſsimū tamen legis præceptum eſt in benignitate conſtitutum: quam doctrinam bonam interpres appellauit; & iccirco, qui benignus, & miſericors,eſt,gratiam Diuinā acquiret. Contra uero,qui aſper, & immitis eſt, mnltoque magis ad crudelitatem implicatus, quam ad manſuetudinē propenſus, demonſtrat, ſe a legis Diuinę ſtudio remotiſsimum.Sic igitur fiet,nt nullo modo Dei gratiam conſequatur,ſed in iram illius incidat. Aſtutum inquit, Deinde numquam temeritate duci, aut repentino motu turbide cōcitari, ſed omnia conſilio gerere,at hominem temerarium, & inſanum,præcipiri animi commotione,& impetu nimis inconſiderato,inſi tum furorē indicate.Ruit enim,&,tenebtisopple tus,omnia turbat,atque tandem ſibi exitium molitnr. Legatus impius corruet in malum. legatus impius eſt, qui mendax eſt, & mittentis ſententiam inuertit,nt,pro pace,ſedirionem cōcitet, ex qua omnia mala ad Reip. perniciem erumpunt. Dabit igitur perfidiæ pœnas; & malum, qnod multis mortalibus intulit,ſempiterno ſupplicio luet. At,qui ſūma fide,& religione,officio ſuo perfungitur,ſalntem cōferet,& ita præminm dignum uirture ſua cōſequetur.Hic tamē eo ſententia pertinere uidetur,ut falſos Apoſtolos a ueris diſcriminet. Qui enim ſe Chriſti legatos eſſe profitentur,& Euangelinm ementiuntur,fallaciſſimamque doctrinam, nomine religionis inuolutam,imperitis inculcant, cum perniciem multis mortalibus inferant,ipſi tandem corruent,ut tanti ſceleris pœnas exſoluant. quod nō eueniet iis, qui pure legationē ſuam obeunt.Non enim perniciē,ſed ſalutem,hominibus importabunt;& ita præmio Diuini ſplendoris, & gloriæ, æuo ſempiterno,perfruentur. Docet conſequentet Sapiens, omnem ſalutem,& dignitatē,in doctrina ſalutari conſiſtere;ut intelligamus, qnam ſapienter uitæ ſuæ conſulunt,qui Diuinis legatis obtemperant, illorumq. diſciplinis omnes actiones ſuas moderantut.Qui enim ſanctorū monita deſpiciunt,neceſſe eſt,ut egētiſsimi ſint,& prętetea inſigni dedecore cumulentur. Egentiſsimi quidē,quia omnibus ueris opibus erūt in omni uita deſtituti, & fallacibus expleri nullo modo poterūt; dedecore uero inſigni maculati, quia ſummā turpitudinē, qua ſunt fœdiſsime deformati, ab hominū conſpectu temouere non poterunt,& eadem turpitudine ſanctos angelus a præſidio ſuo longiſsime repellent.Contra uero,qui Diuinorū Principum ſanctionibus acquieſcūt,in gloria ſempiterna nigebunt.Nam Diuinis opibus affluent,& honoris ſummi ornamentis,in omni æternitate,redundabunt.Cum deſideriū expletur, uoluptas ſumma percipitur.Recte.Sed,qui ſunt illi, qui uoti compotes eſſe poſſunt?Qui iuſtitiæ ſtudent, qui pietatē colūt, qui præſidio cæleſtis numinis nituntut.Qui uero ita ſunt flagitiis addicti,ut in malorum deteſtatione ſummam miſeriam eſſe ſtatuant,& iccirco eos,qui a flagitiis diſcedunt, exſecrantut,& homines eſſe non iudicant; cum ope Diuina nudati ſint, nulla ratione poſſunt, quod expetunt, adipiſci. Sic igitur neceſſe erit,ut aſsiduis curis,atque moleſtijs, intabeſcant.

Qui cum ſapientibus graditur,ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur. Peccatores perſequitur malum: & iuſtis retribuĕtur bona. (*Hebræus ſic: Malum ſontes inſequitur, bonum uero iuſtos remunerat.*) Bonus relinquit heredes filios & nepotes: & cuſtoditur iuſto ſubſtantia peccatoris. Multi cibi in noualibus patrum: & alijs congregantur abſque iudicio. Qui parcit uirgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum,inſtanter erudit. Iuſtus comedit,& replet animam ſuam: uenter autem impiorum inſaturabilis.

Familiaritas, & conſuetudo, tantam uim habet,ut cuiuſq. naturam facillime cōmutet.Qnilibet enim mores illius,ad cuius ſe ſtndium adiungit,primū approbat,deinde imitari conatur, poſtremo ſe totum ad ſimilitudinē proximi, quem plurimi facit,diligenter effingit. Sic autem, qui cum ſapientibus ſocietatem coit,ſapientiæ laudibus otnabitur.Similiter,q cū ſtultis uiuit,ſtultitię infamia flagtabit. Itaque,cū natura humana ſolitaria eſſe nequeat, cum ad ſocietatem maxime apta,atque nata ſit; magnę cōſultationis eſt, eligere, quos tibi ſocios adſciſcas,quorum te imitatione cōformes,cū quibus amicitiæ fœdus percutias.In eo enim uita,dignitas,& fama,uertitur. Ex improborū enim ſocietate,uitę periculū multis modis intēditur,dignitatis lumē exſtinguitur, nomē infamię maculis afficitur:quę quidē nullo

modo,

modo niſi acerrima conuerſiune, atque diutiſsima commentatione ucriſsima uirtutis, eluuntur. Contra uero bonorum conuictu, uitæ firmum præſidium, & dignitatis ſplendor, & gloria, comparatur. In quo uero? Sapiens ait, malum ſontes inſequi, bonum uero, iuſtos remunerari; & extremæ miſeriæ auctorem, & ſummæ beatitudinis effectorem, indicat. Quid autem eſſe poteſt longe miſerrimum, niſi id, quod a Deo, qui eſt beatiſsimus, & totius felicitatis architectus, longiſſime diſsidet? Diabolus certe, qui peſtilentiſsima rebellione ſeſe a bonorum omnium fonte diſtraxit. Cum uero a Dei imperio deficimus, illiusque iura ſcelere infando conculcamus, hoſtem Diuini numinis ſempiternum, ut ducem, & imperatorem, ſequimur, Tyrannicisque illius legibus alligamur. Cum uero illius tyrannidem exſecramur, & ad Dei ſanctiſsimum nomen adiungimur, Dei imperium accipimus, & ſub illius ſigno militamus: Cum autem Tyrannus importunus in miſeria ſumma, atque ſempiterna, uerſetur, nihil poteſt ſuis, præter miſeriæ ſocietatem, & diriſsimas tenebras, elargiri. Contra uero, ſummus ille Dominus, mali totius expers, & bonorum omnium parens, nullo modo poteſt malum ſuis afferre, ſed omnes, qui ad illum ſuppliciter adeunt, bonis omnibus cumulare. Hoc eſt autem, quod in hoc loco Sapiens dicit. Malum hoc eſt, infeſtiſsimum dæmonem, miſeriæ totius architectum, omnes, qui ſe ad imperium illius adiungunt, omnibus malis afficere; bonum uero hoc eſt, Deum omnibus, qui Diuinis iuſsis obtemperant, omnium bonorum præmia conſtituere. Quis eſt igitur miſer? Ille certe, qui principi miſeriæ totius obſequitur? Quis beatus? Ille profecto, qui ad uoluntatem beatiſsimi illius parentis omnes uitæ actiones adminiſtrat. Pater enim optimus, clementia ſua, & iuſtos, & iuſtorum filios, atque nepotes, amplectitur, eorumque patrimonium adauctum, & amplificatum, præſidio ſempiterno confirmat; atque tandem efficit, ut opes, quas ſibi homines iniuſti proponebant, ad iuſtorum fructum, & utilitatem, referantur. Boni namque, mundi totius hereditatem cernent; & omnes impiorum conatus, in piorum hominum utilitatem, & gloriam, redundabunt. Sed dixiſſet fortaſſe aliquis, quotidianæ uitæ communis exempla longe ſecus teſtificari. Cernimus enim, multos, qui Satanæ nomina dederunt, diuitijs affluere; illos autem, qui fraudibus uti noluerunt, iuſtitiæque ſtudium omnibus uitæ commodis antetulerunt, inopia cruciari. Non eſt ita, inquit Sapiens: Sed multi cibi in noualibus patrum, ut interpres uertit, uel, ut etiã uerba Hebræa ſignificant, in nouali pauperũ. Nõ enim in horreis ingenti numero frumenti refertis ſaturitas ineſt, ſed in animo moderato ſummiſq. uirtutibus exculto, quem Patrum nomine interpres ſignificat. Nam, cum uirtus ſe ipſa contenta ſit, in uitæ emolumentis parandis, modum cupiditati præfinit, ita, ut nihil ultra, quam familiæ neceſsitas flagitat, expetendum arbitretur. At, qui uirtutis opibus caret, cum in inopia ſumma uerſetur, nullis opibus externis expleri ullo modo poteſt. Tanta enim eſt animi humani capacitas ut, quamuis omnes humanæ diuitiæ in unam domum congerantur, ſatiari non queat: Sola namque uirtus, cum a Diuinitatis fonte hauſta, atque delibata ſit, animum locupletat, atque ſtabili uoluptate perfundit. Sic autem fit, ut iuſti ſatiari facillime poſsint, iniuſti autem ſemper eſuriant.

CAP. XIV.

SApiens mulier ędificat domum ſuam: inſipiens exſtructam quoque manibus deſtruet. Ambulans recto itinere, & timens Deum, deſpicitur ab eo qui infami graditur uia. In ore ſtulti uirga ſuperbiæ: labia autem ſapientum cuſtodiunt eos. Vbi non ſunt boues, præſepe uacuum eſt: ubi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis. Teſtis fidelis non mentietur: profert autem mendacium doloſus teſtis.

Vt uir ſit nauus, & induſtrius, & rem foris bene gerat, omnes labores illius erunt irriti, atque prorſus inanes, niſi domi uxor diligentia, fide, atque parſimonia, officio ſuo perfuncta fuerit. Si enim opes a uiro quæſitas mulier per ſocordiam imminui, atque diſsipari, permiſerit; ſi magis de uenuſtate, & elegantia, quam de rei ſamiliaris cuſtodia uigilanti, cogitauerit; ſi faciem multis medicamentis infecerit, &, quæ uir ſummis laboribus quæſierat, per luxuriam effuderit; quæ diuitiæ tam ingentes eſſe poterunt, quæ non intra breuiſsimum ſpatium temporis abſumantur? Qui igitur rem ſuam ſtabilire cupit, non tam bene dotatam mulierem, quam ſapientem, in matrimonium ducat. Dotata enim, ſi iners, & ignaua, aut petulans, atque laſciua, fuerit, omnes opes, quas ſecum tulit, & quas a marito partas offendit, euertet. At mulier ſapiens, diligentia, & ſedulitate, & egregia fide, non magnum patrimonium magnis acceſsionibus amplificat. Muliebrem uero ſapientiam non multæ litteræ, ſed multæ puri amoris, & meditationis, & caſtimoniæ, laudes, efficiunt. Apponit deinde Sapiens ſignum, quo intelligamus, qui ſint illi, qui Deum metuunt, & qui illius numen deſpiciunt. Qui recte, inquit, ambulat, hoc eſt, qui iuſtitiam colit, qui ius humanæ ſocietatis non uiolat, qui legem Diuinam ſeruat, Deum metuit; qui uero rectam iuſtitiæ uiam deſerit, & iura omnia conculcat, Dei iudicia contemnit. Qualis igitur eſt cuiuſque uita, talem de illius religione ſuſpicionem recipimus. In ore, inquit, ſtulti ineſſe ſuperbiæ uirgam. Hoc in loco per Virgam non eſt intelligendum inſigne regium, neque pœnæ illius inſtrumentum. Neque enim eſt apud Hebræos, מטה, quod utrumque ſignificat; ſed חטר. Eſt autem ple-

rumque חטר non Virga ex arbore præciſa, ſed inſita, cnm ſpe fructus ex illa proferendi. Talis autem fructus exſpectatur, qualis eſt ipſius ſurculi natura. At ſtultitia, ſuperbiæ fructum effundere ſolet. Quid enim ſtultius eſſe poteſt, quã, hominem imbecillitatis humanæ minime recordati? quam, uitæ breuitatem non in memoriam redigere? quam, caſus humanos, tam multiplices, tam uarios, tam repentinos, non metuere? quam, mortem denique, quæ ſemper inſtat, non cogitatione percipere? In tantis igitur miſerijs, quantis eſt uita communis expoſita, inſolenter extolli, non ſolum eſt extremæ dementiæ, atque temeritatis, argumentum; ſed etiam ſummę impietatis indicium. Superbus enim Dei beneficia ad laudem ſuam reuocat, & ita opibus inſoleſcit, quaſi ipſe ſibi omnia, quę poſsidet, inſita uirtute comparaſset. Itaque os ſtulti, hoc eſt orationis temeritas, alit ſuperbiam, nutrit inſolentiam, germinat arrogantiam, atque fructum impietatis ex ſe perpetuo fundit; & ita iram in ſe Diuinam concitat. Deus enim eſt ſuperbis, quaſi perennibus ſui nominis hoſtibus, infenſus, illoſque acerrimo iudicio peruertit. Oratio igitur ſtulti ſtulto perniciem infert. at oratio ſapientum eorum ſalutem tuetur. Nõ enim furenter extolluntur; non inaniter efferuntur; non gloriam Diuinę benignitatis uſurpant; non denique ex ore illorum uerbum aut petulans, aut pernicioſum, umquam progreditur. Vbi, inquit, non ſunt boues, præſepe uacuum eſt. Docet hac ſententia Sapiens, in omni officio multis miniſtris opus eſſe, ſi uelimus munere nobis commiſſo cum laude perfungi. Vt enim, ſi multi boues terram minime proſcindant, & arent, & ſubigant, tellus fruges multas efferre haud quaquam poterit, ita neque principes, ſi non multos miniſtros ad ſocietatem ſui muneris adſciuerint, nõ poterunt ullo modo ſuorum ſaluti proſpicere. Nec enim imperator umquã ſolus, aut cum paucis, ex hoſtibus uictoriam reportabit; neque Rex paucorum conſilio Remp. recte gubernabit, nec miniſtrorum paucorum uigilantia ſubditos in officio continebit. Contra uero, inquit, ubi plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt bouis fortitudo. Vt enim inopia Reip. eſt indicium uel ignauiæ, uel auaritiæ, principis illius, qui multis miniſtris uti noluit, ita opes publicæ, atque florens ciuitatis ſtatus, indicat, non paucos publicæ ſalutis, & incolumitatis, miniſtros fuiſſe, ad publica munera debitis induſtriæ præmijs euocatos. Quod autem ſequitur, apparet prudentia cuiuſuis hominis mediocris indignum. Ait enim Sapiens, Teſtem fidelem non mentiri, fallacem uero mendacia exhalare. Quid hoc eſt? Quis dubitat, teſtem fidelem non mentiri, aut fallacem mendacia proferre? Vix fore uidetur, ut ineptiarum ſuſpicionem uitet, qui ſimilem ſententiã protulerit. Verum, qui diligenter in mentem Salomonis inſpexerit, non minus illius ſapientiam hoc in loco, quam in aliis, admirabitur. Præceptum enim antecedens ad Principum diſciplinam pertinet: quos admonet, ut intelligant, multis miniſtris, atque ſociis, & adiutoribus, opus eſſe ad Regium munus laudabiliter adminiſtrandum. Hoc autem præcepto, quod continuo ſequitur, ádmonet, non eſſe ſine delectu, & examine, quemquam in Regis conſilium adhibendum. Primam uero laudem, in eo, qui Regi operam egregiam nauaturus eſt, Fidem intelligit. Qui enim mendax eſt, fraudes, & inſidias, perpetuo machinatur; numquam ſimpliciter, & pure, loquitur; omnes ſuas cogitationes ad inſitam cupiditatem refert. Et, cum maxime erga Principes fidẽ, & Reip. caritatem, ſimulat, tum uel maxime ingenium ad calliditatem, & malitiam, uerſat. Eſt igitur, tamquam hoſtis inteſtinus, maiori induſtria a Regum latere repellẽdus, quam hoſtes externi a finibus patriæ reprimendi. Ab hoſtibus enim externis ut nobis caueamus, uiribus oſtenſis admonemur: hoſtes uero domeſtici prius omnia peruertunt, quam fraus peſtifera poſsit animaduerti. Sed dicet fortaſſe aliquis, omnes mortales eſſe morbis infinitis obnoxios. Quocirca multos eſſe in Principum familiaritate tolerandos, quamuis ſint aliquot flagitijs affines. Aliter enim nemo erit, qui poſſit ad principum familiaritatem introduci. Verum. Sed aliqua uitia, neque ſunt ita peſtifera, & præterea ſanari ratione, & diſciplina, poſſunt. At mentiendi, & fallendi, conſuetudo, eſt malũ ęgre ſanabile, quod numquam fuit ullo remedio, atq. medicina, depulſum: & alia quidem mala paucis nocent, hoc autem uniuerſam Remp. funditus perdit. Hoc igitur ut admoneat Salomõ, ait, fore, ut, perinde, atq. homo uerax non mentitur, ita futurum, ut teſtis fallax perpetuo mentiatur. Eſt enim mentiendi libido in natura illius penitus inſita. Hoc cum fuerit firmiſsime conſtitutum, quamuis homo uafer, & aſtutus, ad Principem accedat, ſummam dicendi rationem afferat, opes orationis mirabiles adhibeat, ſeſe ad pedes abijciat, egregiamq. probitatem ſimulet: numquam Princeps ſapiens illi, quem ſcit eſſe mendacem, fidem adiunget. Qui enim mẽdax eſt, numquam de more decedet, ſed eandem peruerſitatem perpetuo retinebit. Senſus igitur hic eſt: Vt præſepe uacuum eſt, ubi boues non ſunt, ſic Reip. princeps tenues opes habebit, ſi non ſibi multos adiutores, atque miniſtros, adſciuerit. Cauendum tamen eſt illi, ne inter eos, quos in ſocietatem muneris aduocauerit, aliquis ſit, qui periurio numen ſanctiſsimum uiolauiſſet. Qui enim peierat, mendacia ſemper eructat.

Quærit deriſor ſapientiam, & nõ inuenit: doctrina prudentiũ facilis. Vade contra uirũ ſtultum, & neſcit labia prudẽtiæ. *(hoc eſt, Remoue te a facie ſtulti, qui non nouit labia ſcientiæ.)* Sapiẽtia callidi eſt intelligere uiã ſuam: & imprudentia ſtultorum errans. *(hoc eſt, Stultitia autem ſtultorum eſt dolus.)* Stultus illudet peccatum, & inter iuſtos morabitur gratia. Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, & in gaudio eius non miſcebitur extraneus. Domus impiorum

piorum

piorum delebitur, tabernacula iuſtorum germinabunt?

Deriſorum genus eſt deteſtabile, & odioſum, ſuperbum,& arrogans, & in ſumma dicacitatis, & calliditatis,opinione dementiſsimum; oculos uarie flectit; labia huc & illuc contorquet; riſus captat;geſtus agit,conuicia iactat; ingenium aſſumit, & acuminis egregij laude gloriatur. Et tamen, quo ſibi acutiur eſſe uidetur, eo magis ſtultitia illius eminet. Quamuis enim ſe ad diſciplinarum ſtudia conferre uelit, nihil tamen progreditur. Eſt enim illi falſæ urbanitatis opinio impedimento, quo minus in diſciplina proficiat. Omnia ſiquidem,quæ traduntur,prę mente ſua, ut inanitatis plena, contemnit. At, qui intelligens eſt, hoc eſt autem, qui modum ſeruat,qui ſuperbiam exſecratur,qui magiſtris operam dat,qui denique eſt ad uirtutem docilis, facillime ad ſapientiam peruenit. Tu igitur,inquit Sapiens,a ſtultis te remoue,qui, uaniſsimis opinionibus inflati, aures præbere noluerunt illis, quorum diſciplinis inſtrui ad ſapientiam potuiſſent. Qui enim ſapientiam oderunt, flagitia conſectantur,& periculoſi,& infeſti, ſunt omnibus, qui ſe ad illos adiungunt. Et, quo magis leues homines ſibi ſapientiam arrogant, eo magis capitales habendi ſunt. At uide, inquit, quid inter ſapientem, & ſtultum, qui ſe ſapientem exiſtimat,intereſt. Sapiens enim in eo ſummam operam,& ſtudium,ponit, ut ſe ipſum ſcrutetur, & inſpiciat. Sic enim clariſsime cernet, quid ſibi ſit commune cum belluis,quid a Diuina mente delibatum,ut alteram ſui partem rationis imperio comprimat, alteram muneribus Diuinis exornandā curet. At ſtultus,dum ſapiens in hoc tam pręclaro ſtudio occupatus eſt,toto pectore in inſidias comparandas incumbit. Summa namque ſapiētia,ad quam ſtultus adſpirat,eſt fraudis peſtiferæ machinatio. Illum enim,qui ſummo ſtudio ſtruere fraudem,& hominem inſidiis circumuenire,nouit,admiratur;&,ad illius ſapientiam nihil accedere poſſe,credit. At uide, qua in re ſtulti dolus plerumque,ſine ſolido tamen fructu, uerſetur. Naturæ quidem uis cogit omnes homines, quamuis ſint impuriſsimi,& ſceleſtiſsimi,opinionem iuſtitiæ,atque uirtutis,aucupari. Itaque boni, inſitæ probitatis fama gaudent;mali uero,ut eam fraudibus aſſequantur,elaborant. Iccirco dicit Sapiens,ſtultos,hoc eſt improbos,crimen eludere. Subterfugere namque, uel dicendi artificio,uel falſo teſtimonio,ſcelerum,& flagitiorum, infamiam conantur; cum iuſtos interim nulla uexet huiuſmodi ſollicitudo. Diuina namque gratia ſuffulti, uirtutis ueriſsimæ fructum colligunt;& iccirco gloria ſolida perfruuntur. At inſipientes, cum uirtutem ſimulare diu nequeant, aſsidua cura,& ſollicitudine,conficiuntur. Quid igitur? Sapiens dolorem nullum ſentiet? Numquam curis ullis affligetabitur? Nulla umquam res illum ſollicitabit? Sollicitabit certe. Flagitiorum namque,quæ in ſe admiſerat,recordatio, illum uehementer anget; & præterea uehementer erit ſollicitus, ne ruiſus in Dei offenſionem aliquo modo prolabatur. Attamen, cum doloris ſui acerbitatem ſentiat, medicinam aſſequetur; & ita, loco mæroris, uoluptatem inſignem percipiet, quam nulla externa ægritudo contaminabit. Quid enim iucundius eſſe poterit homini, Diuina benignitate e flagitiorū tenebris emerſo,quam Diuinam repēte lucem reſpicere,& opibus ſempiternis affluere? At impij, falſa uoluptate deleniti, ueris cruciatibus torquebuntur; atque tandem funditus interibunt. Opes enim eorum euertētur, memoria conticeſcet, mors tandem omnia populabitur, ita, ut nihil florenti ſtatui reliquum fiat, præter diriſsimæ uaſtitatis exemplum. Contra uero, domus iuſtorum germinabit. Numquam enim mors in illos inuadet; qui ſub præſidio numinis Diuini perpetuo deliteſcunt. immo, cum imperitis morte deleti uidebuntur, tum uel maxime in ſempiterna gloria uigebunt; exemploque ſuo ſobolem florentiſsimam ad hereditatis ſempiternæ patrimonium propagabunt.

Eſt uia quæ uidetur homini iuſta: nouiſſima autem eius deducunt ad mortem. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Viis ſuis replebitur ſtultus, & ſuper eum erit uir bonus. Innocens (*hoc eſt ſimplex*) credit omni uerbo: ſtultus conſiderat greſſus ſuos. Sapiens timet,& declinat a malo: ſtultus tranſilit,& confidit. Impatiens operabitur ſtultitiam: & uir uerſutus odioſus eſt. Poſſidebunt paruuli ſtultitiam,& exſpectabunt aſtuti ſcientiam. Iacebunt mali ante bonos: & impij ante portas iuſtorū.

Nemo eſt in uita,qui uelit,a bene beateque uiuendi uia deduci. Sed inſita in natura cupiditas, atque libido, & corrupti mores, inſtitutaque uitæ ratio, a ſtudio ueriſsimæ dignitatis auerſa, ſic excæcat mentem,ut, quo maius ingenium eſt, eo furentius in perniciem ruat. Hic eſt autem falſæ ſapientiæ fructus, ut audaces,& confidentes,& arrogantes,& infeſtos, efficiat, ut homines, felicitatis ſpecie decepti, præcipites in ſummam miſeriam detrudantur. Porro autem, in uita nihil eſt fixum, & ſtabile, nullum commodum a calamitatibus immune. Riſum lacrymæ conſequuntur; & gaudium dolore concluditur. Quid igitur erit de futura uita dicendum? Quilibet tunc ita metet, quemadmodum hic ſementem fecit. Improbus enim, ſceleris,& improbitatis,fructum percipiet, ut, pœnis ſempiternis excruciatus,malis exſaturetur; bonus uero,tunc bonis ſempiternis egregie cumulabitur.
Cum uero multæ ſint erroris, & amentiæ, uiæ, tum nulla uulgatior eſt, ea, quæ in credulitate conſiſtit. Princeps enim, & inconſiderata multitudo, ficta ſpecie uirtutis,atque pietatis, illecta, duces perditiſsimos facillime cōſectatur,& illis ob

temperat, qui ſunt eis cauſſam ditiſsimæ calamitatis allaturi. Hæc ſtultitia Tyrannos, præſidio, ad ciuium perniciem, circumſæpſit. Hæc errorum principes innumerabili multitudine conſtipauit. Hæc populos innumerabiles, a uia ſalutis abſtractos, in peſtem, atque perniciem, ſempiternam pręcipites eiecit. Quocirca nihil interdum uidetur eſſe incredulitate, atque diffidentia,

1.Ioan.4.

ſalutarius. Nolite, inquit uir ille Diuinus, omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, utrum ex Deo ſint. Nihil eſt enim periculoſius præpropera, iudicandi, & ſine examine comprobandi, ratione. Prius enim multi laqueos induunt, quam ſe captos eſſe conſiderent. Homo igitur cautus aſſenſionem ſuſtinet, & diu deliberat, antequam fidem adiungat. Sic autem fit, ut firme ueſtigium ponat, greſſusque ſuos recta dirigat. Timet enim, ne offendat, ne labatur, & concidat; & ita numquam, niſi explorato, iter ullum ſuſcipit: ut ſtatim ſequitur. Adiungitur enim: Sapiens timet, & declinat a malo: at ſtultus tranſgreditur, atque confidit. Sapientiæ munus eſt, præterita recordari, futura proſpicere, inſtantia præcauere, peſtifera ſumma contentione fugere, bona acerrimo ſtudio conſectari, & poſtremo nihil umquam gerere, priuſquam id, quod aggreditur, examinet, an tale ſit, quod firmam ſpem uериſsimæ ſalutis oſtendat. At ſtultus nihil horum cogitat, nihil timet, nihil expendit; ſed, quocumque illum libido immanis impellit, eo ſe proijcit, & in omne facinus, cum ſumma impudentia, & audacia, prorumpit. Cum uero duæ ſint conflandi ſceleſti facinoris rationes, utriuſque diſcrimen Sapiens apponit. Alteram enim iracundus rabide ſuſcipit, cum per uim in eum, quẽ perdere uult, furenter inuadit. Alteram homo ueterator, & callidus, per artificium machinatur, cum dolum comparat, ut eum, quem odit, imparatum opprimat. Et ille quidem ſtultitiam ſuam indicat, cum nocendi uolũtatem ante tempus aperit: hic uero malitiam ſuam patrato facinore demonſtrat. Illius igitur amentiam omnes facillime contemnunt; huius autem improbitatem oderunt, & exſecrantur. Omnes tamen, qui, uel per uim, uel per fraudem, iniuriam inferunt, non ſolum erunt in hac uita flagitiorum maculis, quæ deleri numquam poterunt, inuſti, ſed, quod longe grauius eſt, ſeueriſsima ſanctiſsimi iudicis ſententia ad ęterna ſupplicia condemnati. Vt ſtatim ſequitur. Futurum enim ait, ut ſtulti, ſtultitiæ hereditatem obtineant; ſapientes uero, quos ſollertes, & induſtrios, appellat, coronam ſcientiæ conſequantur. Quæ autem alia eſt ſtultitiæ hereditas, quam ſempiternæ miſeriæ magnitudo? Quæ uero ſcientiæ ueriſsimæ corona, quam ſumma beatitudinis, atque ſempiterni decoris, amplitudo? Vt autem hoc magis explicet, iudicium Diuinum proponit, quo mali ſunt ad ſupplicia trudendi, boni uero ad uitam æternam Diuinitus euocandi. Sic enim ait: Abijcient ſe mali ante bonos, & impij ante portas iuſti. Hoc eſt autẽ, quod ait, cum improbi in ſplendorem, in decus, & pulchritudinem, in Regiam maieſtatem bonorum, inſpexerint, obſtupeſacti concident, horrore nimio perfuſi contremiſcent, ſupplices erunt ſine fructu illis, quos in uita deſpexerant, dolore, & inuidia, confecti, lugubres uoces edent, & ad portam iuſti, hoc eſt ad aditum ſummi iudicis (nõ enim illis propius accedere licebit) eiulabunt.

Etiam proximo ſuo pauper odioſus eſt: amici uero diuitum multi. Qui deſpicit proximum ſuum, peccat: qui autem miſeretur pauperis, beatus erit. Errant qui operantur malum: miſericordia & ueritas præparant bona. In omni opere abundantia eſt: ubi autem uerba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas. Corona ſapientum, diuitiæ eorum: fatuitas ſtultorum, imprudentia. Liberat animas teſtis fidelis: & profert mendacia uerſipellis. (*hoc eſt, Doloſus autem mendacijs illaqueat.*)

Quam rarum ſit, ueræ, atque ſimplicis, amicitiæ ſtudium, ex eo plane deprehenditur, quod uix quiſquam reperitur, qui ſeſe ad amicitiam hominis inopis applicare uelit. Quod quidem firmum argumentum eſt, omnes ferme in amicitiis conciliandis nõ amicorum bona, ſed ſuam utilitatem, ſequi. Aliter enim numquam diuitem flagitioſum pauperi uirtutibus ornato præponerent. Quantum uero flagitium ſit, pauperem, propter inopiam, deſpicere, docet, dum ait, eum, qui proximum contemnit, nefario crimine alligari; illum autem, qui miſericordiam tribuit inopi, omni crimine liberari, & ea benignitate uiam ad uitam beatam, atque ſempiternam, moliri. Amentes ſunt igitur omnes, qui, neglecto benignitatis ſtudio, alias uitę beatę uias ſumma cura, & ſollicitudine, ineundas ſuſcipiunt. Longiſsime namque a fine propoſito aberrant, &, erroribus impliciti, dum, ut beati ſint, modis omnibus enituntur, artiſsimis extremæ miſeriæ uinculis alligantur. Errant, inquit, qui machinantur malum. Ideo namque aliis inſidias intendunt, ut ſibi bonum aliquod ex aliorum pernicie comparent. at illi ſibi ipſis tæterrimam peſtem moliuntur. Longe uero ſecus euenit illis, qui miſericordes, atque benigni, ſunt. Dũ enim aliis benigne proſpiciunt, ſibi ipſis opes accumulant. Ne uero quiſquam arbitretur, otio, & negligentia, bonum aliquod comparari; diligentiæ rurſus ſtudium commendat. Vt enim neque Imperator uictoriam, deſidia, atque ſopore, conſequitur; neque agricola, deſidendo, fruges exarat; neque mercator, per ſocordiam, & ignauiam, pecuniam coaceruat; ita neque illi, qui ueras diuitias expetunt, ſine labore, & induſtria, uoti compotes eſſe poterunt. Non enim eſt uirtutis fructus in uerborũ oſtentatione, ſed in ſtudio, & exercitatione, ponendus. Qui enim laborem glorioſum acerrima contentione ſuſcipiunt, uirtutis opes immenſas exaggerabunt.

At, qui

At,qui de uirtute totos dies ediſſerunt, nullumque opus uera uirtute dignum moliuntur, inopes ſemper erunt. Laudat deinde diuitias ſapientum, quibus cum gloriæ ſempiternæ laudibus excolnntur. Ait enim, Coronam ſapientum eſſe diuitias eotum. Non aurum, non argentum,nominat, non gemmarum ullam mentionem infert. Non enim eæ ſapientum diuitiæ ſunt;ſed uirtutis ſplendor, & dignitas, ſed iuſtitiæ claritas,& mentis altitudo,ſed religionis ſanctitas,atque benignitas,& uirtutes reliquæ,quibus animus humanus ad quandam ſimilitudinem Dioinitatis adſpirat. Qui autem his tantis opibus expletus eſt, ſatis oſtendit, ſe non fuiſſe languori, atque deſidiæ, deditum; ſed ſummo ſtudio, & contentione, ut eum ſtatum aſſequeretur,elaboraſſe;iccirco fuiſſe hanc tam inſignem coronã a Dei benignitate cõſecutum. Stultitiam porro nihil aliud ex uerborum multitudine, & inani loquacitare, quam ſtultitiæ ipſius oſtentationem, adeptam. Itaque, ut ſapientia ſemper operibus clariſsimis ſoi ſignificationem dat, ita & ſtultitia ex nerborum inanitate, quam ſit inanis,oſtendit. Quam ſalutaris ueritas,ſit & quantã uitæ peſtem inferat mendacium,docet, cum air, Vero reſtimonio innocenres e periculis expediri, falſo antem necem innocentibus inferri: ut intelligi poſsit, nihil eſſe neque ueritate ſalutarius,neqoe calumnia,atque mendacio,peſtilentius. Ait deinde:

In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit ſpes. Timor Domini fons, uitę, ut declinet a ruina mortis. In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis. *(hoc eſt, Vbi populus deeſt, pauet animus principis.)* Qui patiens eſt, multa gubernatur prudentia: qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam. Vita carnium, *hoc eſt,corporis)* ſanitas cordis: putredo oſſium, inuidia. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum,qui miſeretur pauperis. In malitia ſua expelletur impius: ſperat autem iuſtus in morte ſua. In corde prudentis requieſcit ſapientia, & indoctos quoſque erudiet *(ſiue,Et inter ſtultos eminebit.)* Iuſtitia eleuat gentem: miſeros autem facit populos peccatum. Acceptus eſt regi miniſter intelligens: iracundiam eius inutilis ſuſtinebit. (*uel ſic, Iram autem illius excitat,qui ſubit ignominiam.*)

Multa ſunt in uita hominibus ualde metuenda,quæ non poſſunt, propter imbecillitatem naturæ,facile propulſari. Sunt enim innumerabiles morbi, ſunt fraudes, & inſidiæ, quas partim odium ſuſcitat,partim inuidia comparar, partim cupiditas,atq. malitia,machinatur. Nulla eſt hora periculo uacua, ita, ut animus humanus ſemper anxius,atq. ſollicitus,ſit,uſq. adeo,ut ne ſomnus quidem illi ſit metu ſolutus. Viſa enim in ſomnis obijciuntur, quæ illum nimio terrore cõturbant,& de mentis ſtatu deijciunt. Ad hęc omnia pericula contemnenda unicum nobis remedium Salomon paratum eſſe demonſtrat, quod eſt in timore Domini conſtitutum. Qui enim Deum timet, a uitijs omnibus abſtinet, & iuſtitiam amplexatur,& ita in Dei fidem,atq. patrocinium,recipitur. Qui autem in Dei præſidio latet,cuius uim poterit umquam metuere? Itaque non ſolum uir pius poterit ſibi ſecuritatem ab omnibus rebus aduerſis polliceri, ſed omnes illius filij, qui patris ueſtigijs inſtiterint, eodem præſidio tecti,permanebunt. Recte igitur Timor Domini Vitæ fons ab eodem Sapiente nominatur. Mors enim locum non habet,in ijs, qui ſunt ad Deum ſemper adiuncti. Præceptũ uero, quod ſequitur,explanat illud,quod ante dixerat,nempe,præſepe uacuum eſſe,ubi boues non ſunt. Ait enim,in hominum multitudine eſſe Regis maieſtatem,& amplitudinem,conſtitutam. Nam,quo modo bellum geret,ſi non fuerit magno exercitu conſtipatus? Quo modo magnificentiam retinebit,ſine miniſtrotum frequentia, & celebritate? Vectigalia qua ratione tractabit,ſine multorum hominom fide, & ſedulitate? Iura quo pacto populis adminiſtrabir, ſine multis magiſtratibus? Conſilia uero quo modo capiet,ſi non multos homines uirtute præcellentes ad ſocietatem tam præclari muneris adſciuerit? At multitudinem ad ſtudium ſui nominis applicare non poterit, niſi eam ſibi uirtutis admiratione, & humanitatis,atq. facilitatis,laude,atq. iuris æquabilitate, deuinxerit. Duplici igitur ratione hominum præſidio nudatus apparebit: una, ſi admodum paucis imperauerit; altera, ſi multos animo a ſe nimis alieno coercere uoloerit. Vtroqoe autem modo erit imbecillus, & ad omnes belli rumuſculos animo nimis anxio trepidabit. Ex quo ſequitur, ut neque Princeps,qui publicam ſalutem negligit,neque Tyrannus,qui ſubditos iniurijs onerare minime deſiſtit,aſsiduo angore,& cruciatu,liberari poſsit. Vterque enim eſt iuſtis copijs, ad ſalutis,atque uitæ,præſidium,deſtitutus. Iracundia porro, quam ſit rectæ rationi contraria, uerbis explicari non poteſt. Furor enim,eſt,turbulẽtos motus in animo concitans, nullum locum cõſilio relinquens, omnes animorum partes exagitans, ita, ut, qui iracundia commouetur, nihil omnino ab homine, totius mentis experte, atq. furioſo, diſtet. Vnde colligitur, non eſſe mediocris prudentiæ, iracundiam refrenare. Sequens antem ſententia docet, animi nel ſanitatem, uel angorem,in corporis etiam ſtatum ſæpenumero redundare. Nam,dum animus tranquillus eſt, & ſtatum ſuum facile tuetur, corporis etiam ſanitas nulla ſollicitudine uiolatur. At, cum animus triſtibus curis opprimitur, corpus etiam affligatur,uſque adeo, ut interdũ uitæ diſcrimen adeat. Cum oero multis animi motibus ſtatus animi labefieri contingat, ex quibus corporis ſanitas atten-

attentatur; tum uix eſt, quod grauius animum cruciet, quam Inuidia, ex qua corpus etiam intabeſcit. Tantas enim uires habet tranquilla pax animi, quam maximæ uirtutes efficiunt, ut non ſolum mentem opibus Diuinis exornet uerum & corpori ſit multis in locis admodum ſalutaris. Ea uero ſententia, quæ ſequitur, miſericordiam, & benignitatem, grauiſsima pœna ſanxit. Ait enim, eum, qui uexat iniuria pauperem, Deum, a quo pauper ipſe factus eſt, & quem non minore cura, quam Principes, tuendum ſuſcepit, contumelia uexare. Illum enim, quem ſummus Dominus, qui omnia poteſtate infinita complectitur, & quem ad ſempiternam gloriam deſtinauit, peruertere ſummopere conatur. At clemētiſsimus ille Dominus, patronus eſt pauperum, ita, ut, qui pauperem, ope Diuina confidentem, oppugnat, in Deum bellum, impium comparet. Contra uero, qui pauperi opem affert, Deum acceptiſsimo miſericordiæ ſacrificio ueneratur. Oſtendit deinde, quam infima ſit impij ſedes, atque domicilium. Impius enim, quamuis nullos hoſtes habere uideatur, & nemo in ſtatum illius inſurgat, eo etiam tempore, quo res ſuas maxime ſecundas exiſtimat, miſerabiliter occumbit. Malitia enim illum impellet, atque labentem præcipitabit. Nullus enim hoſtis eſſe poterit cuiuis magis infeſtus, quam cuiuſque ſcelus, atque flagitium. At iuſtus, quamuis minis oppreſſus eſſe uideatur, & mors etiam appropinquet, ad ſpem tamen firmiſsimam ſalutis, & immortalitatis, erigitur. Intelligentem, ſiue prudentem, ut interpres reddidit, appellat Salomon, hominem, qui eſt ad diſciplinam docilis, qui non eſt inſolens, & immoderatus, ſed modeſtus, & ita ſapientiæ cupidus, ut eam facillime omnibus uitæ emolumentis anteponat. Hoc autem ſtudium aſſerit numquam ſine fructu conſtitiſſe. Nam ſapientia, in animis eorum, qui hac mente præditi ſunt, inſidet; & ita fit, ut, qui hoc modo ſapientia illuſtratum animum gerunt, tantum inter reliquos homines excellant, ut omnes in illorum conſpectu ſint amentiſsimi iudicandi. Grauis deinde ſententia ſequitur: quæ, ſi a Regibus, & populis, ſummo ſtudio comprobaretur, non eſſet profecto tāta uarietas, & inconſtantia, in Rebus publicis; neque tam ſæpe imperioſi populi de ſtatu conciderent. Cernimus enim gentem, opibus florentem, ad ſummam dignitatem euectam, imperium latiſsime propagare; cernimus, eandem, alterius gentis, quæ erat ualde tenuis, & obſcura, uiribus oppreſſam, corruere. Quam uero aliam cauſſam aſsignare poſſumus huius calamitatis, atque ruinæ, quam Diuinum iudicium, quo, propter hominum ſcelera, Rerump. ſumma faſtigia deprimuntur; & aliæ gentes humiles ad pœnas, de inueterata immanitate, atque tyrannide, repetendas, extolluntur? Scelera uero, propter quæ Deus a gente in gentem imperium transfert, ſunt libidines indomitæ, & immenſæ cupiditates, & iniquitas, & auaritia, & immanitas eorum, qui plurimum in Rep. poſſunt. Ab his fontibus multa flagitia in multitudinem transfuſa, uniuerſam Remp. mortiferis morbis inficiunt. Quod ſi iniuſtitiæ ſcelus, & immanitatis impotentia, uniuerſam Remp. inſanabili peſte contaminat; an parū liquet, propter iuſtitiam poſſe Remp. opibus augeri, &, propter miſericordiam, in Dei gratiam amiſſam reſtitui? Ait deinde, gratum eſſe Regi ſeruum intelligentem. Regis certe officium minime peruertet is, qui ſapientiæ laude præſtiterit. Nec enim negligentia tempus rei bene gerendæ elabi patietur; neq. temeritate, & importuno conuicio, hoſtes in Regis opes incitabit; neque timiditate, & ignauia, Regis nomen ludibrio eſſe patietur; ſed in omni loco, & opibus Regis, & dignitati, proſpiciet. Contra uero, qui inſanus fuerit, omnia, q̄ fuerint illi cōmiſſa, furenter adminiſtrabit: & ita Regem inſigni dedecore afficiet. Itaque, in omni negotio, ſiue publico, ſiue priuato, prudentia ualde neceſſaria eſt; &, ubi illa defuerit, nihil recte, nihil ordine, nihil feliciter, geri ullo modo poterit.

CAP. XV.

RESponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem. Lingua ſapientum ornat ſcientiam. (*ſiue Commode utitur ſcientia.*) os fatuorum ebullit ſtultitiam. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis, lignum uitæ: quæ autem immoderata eſt, conteret ſpiritum. Stultus irridet diſciplinam patris ſui: qui autem cuſtodit increpationes, aſtutior fiet.

Vt nihil eſt in rebus humanis effrenata lingua peſtilentius, ita, cum eſt moderata, nihil poterit excogitari ſalutarius. Ea namq. furoris impetum reprimit, pacem conciliat, obſiſtit ſceleri, ſtudium religionis excitat, ſtatum Reip. tuetur, & opes uirtutis amplificat. Contra uero, cum diſciplinæ ſalutaris legem transgreditur, incendiū ſuſcitat, quo tandem omnia conflagrare facillime poſſunt. Vt autem numquam ita ſimus amētes, ut, quod neque decet, nec expedit, efferamus, multum refert, in mentem ſæpe reuocare Dei prouidentiam, quæ ſemper eſt omnibus rebus, quæ in uita uel geruntur, uel proferuntur, intenta, ut bonos præmijs afficiat, malos autem debitis pœnis inſequatur. Nihil eſt abſtruſum, & abditum, quod non penetret; nihil ita tenebris immerſum, quod non adſpiciat; nihil ita remotum, quod non manibus attrectet. omnia ſemper illi patent, atque diluceſcunt. Hæc qui ſecum cogitauerit, dies atque noctes numen Diuinum metuet, & linguæ motus inconſideratos refrenabit, ut numquam ore ſuo patietur uerbum prodire, quod humanam ſocietatem lædat, aut religionis puriſsimæ ſanctitatem uiolet. Oratio namque, ſi ex pura, & integra mēte profecta fuerit, uitam conferet; ſi uero ex animo impuro proceſſerit, multa mala rebus communibus importabit.

Funda-

Digitized by Google

Fundamentum autem prudentiæ, in iis, qui nondum ad ætatem maturam peruenere, in eo poſitum eſt, ut, quod per ſe aſſequi nondum poſſunt, ab iis, qui ualent ingenio, & ſunt lōgo rerum uſu ſatis eruditi, percipiant. Duo uero in doctore, atque monitore, requiruntur, ut conſilium illius libenter accipiamus. Vnum eſt, prudentia, multarum rerum uſu comparata; alterum, beneuolentia, qua in conſiliis dandis nihil aliud, quam fructum illius, quem inſtituendum ſuſcipit, ſibi proponat. Vtrumque autem, Patris ſui nomine declaratur. Nam Patris nomen, prudentiæ maturitatem, quæ illius ætatis propria eſt, deſignat. Cum uero Sui uox additur, non uulgaris amoris uim aperte ſignificat. Recte igitur decretum eſt, eum, qui monita patris ſui aſpernatur, & reſpuit, eſſe dementiſsimum; qui uero parentis conſiliis obtemperat, prudentiam adeptu rum. Quod ſi hoc de patribus, qui nos humano more genuerunt, dicendum eſt; quid erit de illo patre ſanctiſsimo, qui nos finxit, & informauit, tam multisque muneribus affecit, exiſtimandum? An maior ſtultitia cogitari poteſt, quam, monita Diuina contemnere? Aut certior ſummæ prudentiæ laus, quam, Dei imperium mente caſtiſsima rereri?

Domus iuſti plurima fortitudo: & in fructibus impij cōturbatio. Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam: cor ſtultorum diſſimile erit. Victimæ impiorum abominabiles Domino: uota iuſtorum placabilia. Abominatio eſt Domino uia impij: qui ſequitur iuſtitiam, diligitur ab eo. Doctrina mala deſerentium uiam: qui increpationes odit, morietur. Infernus eſt perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum? Non amat peſtilens (*ſiue, illuſor*) eum qui ſe corripit, nec ad ſapientes graditur. Cor gaudens exhilarat faciem: in mærore animi deiicitur ſpiritus.

Nomen Fortitudinis חסן apud Hebræum pro Diuitiis uſurpatur. Expetuntur autem diuitiæ, non ſolum ad uſus uitæ neceſſarios, ſed etiam ad dignitatis amplificationem, ad malorum depulſionem, ad Reip. præſidium. Vbi igitur pecuniæ, uel compreſſæ perpetuo retinentur, uel in nequitia conſumuntur, non ſunt appellandæ diuitiæ, ſed uel inuidiæ faces, uel omnium malorum inſtrumenta. At iuſtus, opibus ſuis, ad familiæ ſuæ ſalutem, & Reip. cum poteſt, utilitatem, ualde libenter utitur. Vnde ſequitur, illum ſolum diuitem eſſe, qui iuſtitiam colit. Præterea, opes ueriſsimæ, non in arca, ſed in animo, reconduntur; quæ uirtutum maximarum præſidiis, & ornamentis, continentur. Hæ namque ſunt, quæ uitam tuentur, quæ pericula propulſant, quæ hoſtes repellunt, quæ dignitatem conſeruant, quæ denique ſtatum ab omni calamitate incolumem, & opibus ſempiternis exaggeratum, cuſtodiunt. At hæ diuitiæ in domo tantum hominis iuſti reperiuntur. Vnde colligitur, neminem eſſe diuitem, niſi eum, qui iuſtus fuerit. Poſtremo, ſi diuitiarum opus eſt, ſubſidio ſemper occurrere, cum iuſtus numquam ſit Dei præſidio nudatus, & impij, quamuis ſint opulentiſsimi, in magnis calamitatibus a pecuniarum præſidio deſerantur; ſequitur, ut iuſti ſint ditiſsimi, & iniuſti ſemper egentiſsimi. Quis enim eſt opulentior exiſtimandus? Is ne, qui, rei familiaris mediocritate contentus, in ſingulari tranquillitate uerſatur? An is, cuius animus, cum nihil illius cupiditati umquam ſufficiat, curis aſsidue conturbatur, & perpetuo angore conficitur? In fructibus, inquit, impij conturbatio. Nam in augenda re, labore conteritur; in cuſtodienda, ſollicitudine conflictatur; in iactura, intolerando dolore percuſſus, obtuitur; experiundoque, ſentit, nullam ſibi utilitatem opes, in quas omne ſtudium uitæ contulerat, attuliſſe. Nec enim animi curas eximunt, neque morbis medicantur, neque mortem arcere queunt, neque poſtremo ſeueritatem Diuini iuris effugiunt, ita, ut ſemper ſumma perturbatio auaritiam conſequatur. Sequitur deinde, quid interſit inter Sapientis, & Inſipientis, orationem. Oratio namque ſapientis, uitæ legem continet, ſalutares ſententias enuntiat, diſciplinā ueriſsimæ ſcientiæ tradit: at inſipiētis cor, hoc eſt oratio, (nā contraria cōtrariis opponuntur, & a corde fluit omnis oratio) uel cupiditatē irritat, uel iram ſuſcitat, uel odium incendit, uel certe in otio flagitioſo, atque uanitate, conſumitur. Cum autem ſacrificium impiorum ait Deo eſſe uehementer exſecrandum, Diuinæ iuſtitiæ ſanctitatem indigniſsima calumnia liberat. Peſsime namque de mente Diuina ſentit is, qui ſuſpicatur, eam ſceleſtiſsimorum hominum muneribus poſſe placari, & a debita ſeueritate, ad iniquam lenitatem inflecti. Quid enim? Quod in hominibus eſt maxime deteſtandum, ut, pecunia, cauſſam, contra ius, & fas, iniuſtis adiudicent, id ſummæ illi bonitati tribuere quiſquam audeat, ut opinetur, eam a ſcelere puniendo ſacrificiis abduci? Sint ſacrificia magnificentiſsima, maximisque ſumptibus, & ſingulari cærimonia, procurata; & ſcelus idem in animis impuris inhæreat: plurimum aberit, ut Dei numen propitium fiat. Sceleris enim ſuſcepti crimen perditi homines nouo ſcelere imprudentiæ, & turbulentiſsimi erroris, accumulāt. At oratio iuſti, etiam ſine ſumptibus ullis, eſt ſacrificium Deo acceptiſsimum. Cælum enim penetrat, ueniam impretat, opem Diuinam conſequitur, & ad ſtatum Diuinum perducit, & ab illius adminiſtratione, nemo, quantumuis pauper, excluditur. In quo autem ſit ſumma religionis ſanctitas conſtituta, demonſtrat: ut intelligamus, quid potiſsimum ſit in ſacrificiis adhibendum. Cum enim ſacrificia ſint ad placationem numinis inſtituta, intelligendum eſt, Deum placari non poſſe perfidis, & ſceleratis. Odit enim,

& exſe-

Digitized by Google

& exſecratur, uiam iniuſtitiæ; & omnes, qui iuſtitiæ ſtudio dediti ſunt, amore ſummo complectitur. Peſsime igitur ſecum agit, qui, mala diſciplina corruptus, a iuſtitiæ uia declinat, & uoces eorum, a quibus, ut in uiam redeant, admonetur, audire recuſat. Vitam enim fugit, & in mortem impetu cæco rapitur. Quod ſi quiſquam tam mentis expers eſt, ut opinetur, poſſe ſe latebris occultari, ne flagitia ſua a Deo poſsint animaduerti, eo furore præditus eſt, ad quem nihil poſsit accedere. Si enim, quod eſt denſiſsimis tenebris inferæ regionis abditum; ſi, quod in mortis ſempiternæ penetralibus abſtruſum; ſi denique ea, quæ maxime ſunt ab illius conſpectu, & prouidentia, remota, ſpeculatur, & inſpicit: quo modo non multo magis hominum corda, quæ ad ſalutem frequenter euocat, intuebitur? Non igitur ſolum actiones, uerum & cogitationes, animaduertit, & exactiſsime perpendit. Neque poteſt interim dici, Dei inclementia fieri, ut tam multi mortales in ſempiternum ſupplicium detrudantur. Neque enim Deus homines ad ſalutem uocare deſiſtit: neque deſunt ſapientes qui Diuino beneficio ad multorum ſalutem ſint inſtructiſsimi: ſed hominum perfidia, & contumacia, fit, ut ſalutis uia deſeratur. Irrident enim ſalutis diſciplinam, ſapientum uoces aſpernantur, & ab illorum uſu, & familiaritate, ſe longiſsime remouent. Quam felix, & florens, ſit eorum ſtatus, qui iuſtitiæ diſciplinam percipiunt, ex eo perſpicitur, quod non ſolum animum explet Diuinis opibus, uerum & corpus iucunditate perfundit. Fons enim lætitiæ, Spiritus Diuinus eſt. At Spiritus Diuinus in iuſtorum animis inſidet. Vnde fit, ut ſolum iuſtis lux cæleſtis oriatur, & recti gaudio perpetuo cumulentur. Ex animo autem læto ad corpus non uulgaris iucunditas emanat. Hoc autem eſt, quod Sapiens ait, Cor lætum faciem exhilarare, cor mærens ſpiritum deprimere, ut corpus etiam curis ingraueſcentibus ſæpe langueſcat.

Cor ſapientis quærit doctrinam: & os ſtultorum paſcitur imperitia. Omnes dies pauperis, mali: ſecura mens (*hoc eſt, Cor autem lætum*) quaſi iuge conuiuium. Melius eſt parum cum timore Domini, quam theſauri magni & inſatiabiles. Melius eſt uocari ad olera cum caritate, quam ad uitulum ſaginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas. Iter pigrorum quaſi ſæpes ſpinarum: uia iuſtorum abſque offendiculo. Filius ſapiens lætificat patrem: & ſtultus homo deſpicit matrem ſuam. Stultitia gaudium ſtulto: & uir prudens dirigit greſſus ſuos. Diſsipantur cogitationes, ubi non eſt conſilium: ubi uero ſunt plures conſiliarij, confirmantur.

Expleri nequit animus hominis iis rebus, in quibus ſummum bonum collocandum exiſtimat. Sic autem fit, ut, quemadmodum nec auari pecunia, neque libidinoſi uoluptate, nec ambitioſi honoribus ſatiari poſſunt, ita neque ſapientes ſapientiæ cupiditati modum ſtatuunt. Inde adeo fit, ut Sapiens, quamuis in ſapientiæ ſtudio multum profecerit, ultra tamen progredi non deſiſtat, & ab iis, quos ſapientiores iudicat, aſsidue de ſapientiæ Diuinæ uia, & ratione, multa percunctetur; cum interim omnis ſtultorum oratio, ad ſtultitiæ pabulum comparandum perpetuo feſtinet. Paſcitur igitur ſtultus amentia, paſcitur inanitate, omnemque operam ſuam in uanitate, & mendacio, conſumit. ea enim appetit, & conſectatur, quæ nihil ad beatæ uitæ rationem conferunt. Omnes igitur dies illius ſunt ærumnoſi; curis triſtiſsimis afflicti, & metu, atque ſollicitudine perpetua, conturbati. Triſtitia uero, eſt aſsiduus animi cruciatus, uitam morſu dilacerans, atque paullatim conficiens. Lætus autem animus, eſt perpetua conuiuij celebritas: quam gaudij perpetuitatem nemo poterit aſſequi, niſi iuſtus exſtiterit. Quemadmodum inquit ille, ſummus iuſtitiæ magiſter, Et gaudium Ioan. 16. ueſtrum nemo tollet a uobis. Quod autem ſequitur, nempe, multo melius eſſe, parum cum timore Domini, quam theſaurum magnum, &, ut interpres inquit, inſatiabilem, hoc eſt cum tumultu, quis non uidet? Quod enim eſt cum iuſtitia comparatum, ut plurimum inuidia caret, lites non intendit, a iurgijs ſemper abſtinet, familiam tuetur, animum conſcientia ſceleris non angit, &, quod caput eſt, Dei præſidio nititur, atque conficit. Contra uero, immanes diuitiæ, cum plerumque iniuria, & iniquitate, partæ ſint, odium excitant, inuidia flagrant, perpetuas contentiones adhibent, animis grauiſsimum uulnus imponunt, in offenſionem ſanctiſsimi numinis incurrunt, atque poſtremo, cum magis fundatæ uidentur, euaneſcunt. Melius, inquit, eſt, ad olera uocari cum caritate, quam ad conuiuium epulis exquiſitis inſtructum cum odio. Omne ſiquidem, quod eſt a caritate profectum, eſt ſine ullo diſcrimine iucundum; odium uero eſt non modo ſollicitum, & acerbum, ſed etiam ſuſpicioſum. Ponit rurſus ante oculos iracundiæ excitatæ diſcrimen. Si enim nihil eſſe poteſt caritate ſalutarius, & odio pernicioſius; ſi concordia tenues opes inuicto præſidio fulciuntur, diſcordia maxime diſsipantur; quid eſſe poterit iracundia deteſtabilius, cum ea odium exſuſcitet, & diſcordiam frequenter inducat, qua multæ imperioſæ Ciuitates, atque Regna, funditus euertuntur? Pigritia, eſt puſilli animi, & anguſti, flagitium, & iccirco eſt ſemper cum deſperatione coniuncta. Itaque ſemper piger diffidit, omnia timet, nihil unquam fidenter aggreditur, &, quaſi ſint omnia ſæpimentis difficillimis obuallata, laborem omnem fugit, & ad hunc modum ſe ipſum omni fructu uirtutis ſpoliat. At iuſti, cum ſint animo maximo præditi, nulla formidine impediuntur, quo minus omnia pietatis munera

inuicta

inuicta uirtute ſuſtineant.Hoc in loco eſt annotandum, ſapientem pigritiæ recti animi conſtantiam oppoſuiſſe: ut intelligamus, nec pigritiam iniquitate uacare, neque ſalutarem induſtriam ſine iuſtitiæ integritate conſiſtere.Filium ſapientem aſſerit lætitia Patrem afficere. Ante dixerat, Filium ſapientem Patrem gloria cumulare:idem nunc uerbis alijs repetit, ut hanc ſententiam fortius in animis infigat. Gloriam namque ueram lętitia ſtabilis,atque firma,conſequitur.Percipit autem Pater, ex intelligentia Filij,lętitiam,cum eum obſequentem uidet,cum ad honeſtatis diſciplinam docilem cernit, cum eum moribus recte conſtitutum intuetur: quemadmodum & mater dolorem eximium capit,cum ſe deceptam a filio conſiderat.Nec enim poteſt filium, quem nimis amat,perditum intueri, quin doloribus ſummis excrucietur.Sed,quid in mentem uenit filio,matris monita ludibrio habere?Qui ſe ipſum nimis diligit,&,hoc ſtulto amore excęcatus,in flagitiis, & impuritatibus, ſummum ingenij acumen, & diſertiſsimæ urbanitatis elegantiam, ponit. Ad hunc igitur modum ſtultitia gaudet,& errore opinionis inſoleſcit. Aberrat igitur a ſalutis uia. Numquam enim, quod mirifice cupit, aſſequitur. Nam, dum uoluptates exquirit,ingentes dolores haurit;animi quietem deſiderat,& curis aſſiduis agitatur; ad decus enititur, & ignominiæ maculis ſempiternis inuritur;ut pericula propulſet, contendit, & aſsidua formidine perterretur; atque poſtremo, dum ſe uiam felicitatis tenere putat, in extremam miſeriam deijcitur. Quod quidem iuſtis minime continget.Sapientes enim ſunt,& ideo in beatam uitam rectiſsime diriguntur. Cum uero multa ſint temeritatis indicia, unum eſt certiſsimum illius argumentum,nempe, ſumma confidentia.Arbitrantur enim homines leuiſsimi,ſe nullius conſilio indigere.Non uident enim,quam parum unus homo per ſe ſolus poſsit in poſterum prouidere. Vt enim, in actionibus, multorum auxilijs opus eſt, ut omnia ex animi ſententia gerantur,ita in conſilijs capiendis multorum amicorum iudicia neceſſaria ſunt, ut, quod cogitatur, recte cadat, Ea enim, quæ ſine conſilio geruntur, exitus felices habere non poſſunt.

Lætatur homo in ſententia oris ſui: & ſermo opportunus eſt optimus. Semita uitæ ſuper eruditum, ut declinet de inferno nouiſſimo. Domum ſuperborum demolietur Dominus: & firmos faciet terminus uiduæ. Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus ſermo pulcherrimos. Conturbat domum ſuam qui ſectatur auaritiam: qui autem odit munera, uiuet. Mens iuſti meditatur obedientiam: os impiorum redundat malis. Longe eſt Dominus ab impijs: & orationes iuſtorum exaudiet. Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat oſſa. Auris quæ audit increpationes uitæ, in medio ſapientum commorabitur. Qui abiicit diſciplinã, deſpicit animam ſuã: qui autem acquieſcit increpationibus, poſſeſſor eſt cordis. Timor Domini, diſciplina ſapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.

Omnes actiones præclaræ, ſtabilem uoluptatem efficiunt: quemadmodum & turpes mæſtitiam inducunt. Sed nulla uoluptatis iucunditas eſt,cum honeſtæ,atque ſalutaris,orationis iucunditate comparanda;maxime uero, cum uis orationis importunæ,quæ eſt ſaluti contraria, illius acrimonia, atque moderatione, retunditur. Eſt enim a ſummo ingenio,& a maxima uirtute,profecta; & utilitas illius latiſsime in omnes partes diffunditur,& maximo malo, quod eſt in peſtilenti lingua conſtitutum, acerrime repugnat. Summa autem dicendi laus in opportunitate conſiſtit. Vt enim, qui intempeſtiue, quod non decet,loquitur; aut, qui orationis infantia bonã cauſſam tueri nequit; uel temeritate omnia diſturbat; uel inopia minime perditis conatibus improbitatis obſiſtit; & ita uel Remp. lædit; uel certe nullam opẽ communibus rebus importat; ita, qui in tempore, quod oportet, loquitur, Remp. egregie multis in locis conſtituit. Via uitæ,eſt lex Diuina. Hæc, ut noſter interpres uertit,ſuper eruditum, id eſt, in ſuperam regionem euehit prudentem, ut declinet de inferno nouiſſimo.ut ſcilicet declinet ab inferis,qui in ima ſede ſunt.Itaque omnes,qui in ſtudiis illius incumbunt, Diuini fiunt, & in cælum adſcendunt, ut cum cælitibus Diuinitate, æuo ſempiterno, perfruantur. Quemadmodum &, qui legem negligunt,in imam Tartari regionem detruduntur. Si igitur uitæ cuiuſlibet euentum reſpicimus. & non tantum,quod pręſens eſt,& fallaci ſpecie animis illudit,intuemur, cum omnes uitæ,& dignitatis, appetentes ſimus; conſequens neceſſario eſt, ut legis ſanctiones ob oculos ſemper habeamus,& flagitia, cum ſint legis ſanctitati contraria,deteſtemur.Aliter enim ſupplicia, quæ ſunt in miſeriæ ſempiternæ regione ſubeunda,uitare non poſſumus.Quod ſi quis,propter obtuſæ mentis anguſtias, uitæ futuræ gloriam non cogitat,& in huius uitæ tantum opibus exquirendis eſt occupatus; intelligat, etiam in hac uita Diuinum numen apparere,ut potentium ſedes,qui opibus inſoleſcunt,euertat,& inopes,omnique præſidio deſtitutos, ope ſalutari communiat. Vt autem inopiam,& orbitatem, deſignet, Viduæ nomen uſurpat.Nam Vidua primum mulier eſt, & ideo natura fragilis, & imbecilla. Deinde, eſt omni ope nudata,&, eadem cauſſa, multorum iniurijs expoſita.Ob id Deus illarum patrocinium ſuſcipit,& orphanorum pater, & uiduarum iudex,nominari uoluit;& ijs,qui pupillis,& uiduis, iniuriam intulerint,acerrime cõminatur. Hoc igitur in loco ſatis appoſite, Viduæ nomine, orbitatis ſummæ ratio ſignificatur;ut intelligi poſsit,Deũ

non

non uiduarum tantum,ſed omnium,qui non minus, quam uiduæ, ſuĕrint inopes, & ab hominum præſidio deſerti,uindicem futurum. Eſt autem animaduertendum , in toto hoc opere ſapientem ita ueræ ſapientiæ præcepta deſcribere, ut falſæ malitiam refellat. Et,quia falſæ ſapientiæ proprium eſt,aliud ore proferre , & aliud animo continere,& ſummam ingenij laudem in malitioſa ſimulatione collocare; ideo cernimus, ſapientem tam ſæpe fallaces cogitationes exſecrati. Dicit igitur , Deum cogitationes malitioſas , quæ perniciem meditantur , odio ſummo proſequi, atque deteſtari , & orationis puritatem , quæ ab inteſtinis fraudibus uehementer abhorret , gratia, & fauore ſuo complecti. Quam male rei familiari conſulit, qui ſectatur auaritiam,maxime uero,cum iudicandi munus eſt ad hominem auarum delegatum, explicatur. Nam , cum,is,qui pecuniæ ſtudet , omnia præ pecunia contemnat, nihil eſt tanta religione munitum, quod non uenale proponat. Cum igitur nihil ſit iuſtitia in Rep. ſanctius,is, qui pecuniam,ob rem iudicandam, accipit, Remp. quantum in ſe eſt, uniuerſam diſcerpit,atque dilacerat. Nam,ſi iuſtitia incolumem Remp. conſeruat, conſequens eſt, ut eam iniuſtitia labeſactet,atque funditus perdat. Cum igitur auarus iuris ſanctitatem uiolet,& ſocietatem humanam nefarie dirimat , iram in ſe Diuinam concitat ; & ſic tandem fit , ut , qui putabat ſe domui ſuæ præclare cõſulere, domui ſuæ exitium moliatur. Deus enim,cum ſit ſumma iuſtitia,& iniuſtos,& iniuſtorum ſobolem, quæ ijſdem ueſtigijs ingreditur, exſtinguit. At, qui munus odit, hoc eſt,cuius animus muneribus minime ad perperam iudicandum labitur , uita perfruitur , & illius domus florens , & incolumis, præſidio inuicto permanebit. Ait deinde, mentē iuſti meditari reſponſionem. In quo eſt animaduertendum, omnes iuſtos eſſe ſapientes. Quæ enim maior ſapientia excogitari poteſt , quam ſummi boni ardens appetitus,acre in eo comparando ſtudium, & Diuina in eo tuendo conſtantia? Aut, quod bonum dari poteſt a Deo hominibus iuſtitiæ ſplendore prǽſtabilius? Cum igitur omnès iuſti ſapientiæ laude prǽcellant; recte factum eſt a ſapiente, ut, quod ſapientiæ proprium eſt, iuſtis attribueret. At Sapiētis eſt, non temere proijci, non loquendo prǽcipitari, ſed, antequam uerbum ex ore prodeat, quid ſit dicturus, expendere. At impij, cum ſint furore, & amentia, præditi , quidquid corrupta mente conceperant, foras nimis inconſiderate proijciunt . Quam miſer,& ærumnoſus, ſtatus impiorum ſit, ſummatim, ea ſententia, quæ ſequitur, plane demonſtrat. Longe, inquit, eſt Dominus ab impijs . Longe igitur eſt ab illis ſalus, longe lux; longe dignitas, longe morborum remedium, longe uitæ prǽſidium, longe denique miſeriæ perfugium, aut angoris alleuamentum. Omnia enim hæc, Dei ſolius beneficio, & numine, continentur. At iuſti, bonorum omnium poſſeſsionem perpetuo tenebunt. Deus enim eorum orationem exaudit, & ita ſemper illis in precibus , & uotis , occurrit, ut , quidquid petunt , magnificentiſsime largiatur. Iuſti igitur ſolum florentes, atque beati, ſunt, cum ſoli, uerisſimis bonis expleti, gaudio mirabili cumulentur. Nam ,ſi lux oculis iucunda eſt, ſoli iucundiſsima luce perfruuntur , cum ſplendore Diuino colluceant; ſi uirtutis nomen animum inſigni ſuauitate perfundit , cum ſolum iuſti ueriſsima uirtute cõmuniti ſint, reſtat, ut ſoli in ſuauitate perpetua uerſentur . Hoc eſt autem , quod ſignificat, cum ait, oculos luce lætari, & oſſa, hoc eſt uirtutis firmamenta , bonæ famæ prǽconio ſaginari , ideſt miris acceſsionibus augeri. Sed, quo tandem pacto hunc ſtatū aſſequētur ij, qui uoluerint tanta iucunditate potiri? Moderatione, inquit, qua operam ſapientibus dandam eſſe perſpexerint ; ſtudio , quo in diſcendi contentione laborauerint; humilitate, qua illis, a quibus ſunt admoniti , ne in ſe flagitiorum ullam maculam, aut labem, ſceleris admittant, obſecuti fuerint . Auris enim, quæ ſalutarem increpationem audit , ad ſapientiam perueniet, ita , ut alios ſapientiæ decretis inſtruere poſsit . Quanta uero ſit temeritas illius, qui diſciplinam abijcit, oſtendit , dum ait, eum non tam magiſtros , quam animam ſuam, contemnere . Animæ enim medicinam aſpernatur, ſalutis remediū negligit, interitumque ſibi, cum proiecta audacia, molitur. Contra uero, eū, qui bene monenti libenter obtēperat, & a flagitio facillime reuocatur, ait animi ſui ſtatū facillime tueri, atq. cõſeruare. Hic rurſus, Dei timorē, fundamentum eſſe ſapientiæ, conſtituit. Non enim ſapientia poteſt aliunde , quam a Diuina mente , delibari. Diuina porro beneficia, ad eos tantum permanant, qui Dei iudicia metuunt;&, ne in illius offenſionem incidant, ſumma cura, ſollicitudine, ſtudio, & uigilantia, contendunt. Id, quod ſtatim adiungitur, eſt Diuinum decretum , maxima ſedulitate conſeruandum, omnibus , qui ſunt gloriæ, atque dignitatis, appetentes. Vt enim ſuperbia in dedecus incurrit , ita humilitate ad gloriam aditus aperitur . Qui enim inſoleſcit , nihil altum ſapit, nihil Diuinum cernit, nihil de ſempiterna laude cogitat , humi mentem defixam habet, & ea de cauſſa intemperanter extollitur, & præterea in Deum , qui eſt ſempiternus decoris ſoos, atque totius dignitatis architectus, oculos minime conijcit. Ita igitur fit, ut non ſolum hominum inuidia, & odio, flagret , & ignominia etiam populari deformetur , uerum , Dei ſanctiſsimo iudicio, fictæ etiam dignitatis ornamentis exſpolietur . Contra uero, humilis ideo de ſe humiliter, atque demiſſe, ſentit, quia ſupera , atque cæleſtia, ſuſpicit , & ad Diuinitatem uerisſimæ uirtutis adſpirat, a qua ſe longiſsime diſsidere ſuſpicatur, quia nullo uirtutis gradu contentus eſſe poteſt, qui eſt illius ſtudio acriter incitatus. Et præterea nihil ſibi arrogat, nihil aſſumit, ſed omnia ad Dei immenſam benignitatem reuocanda eſſe decernit . Itaque ſemper ſe abijcit; &, quo magis in pietatis uia progreditur, eo minus ſibi ipſi tribuendum exiſtimat. Hac igitur ratione, maiorem in dies gratiam acquirit, & maiore a Deo gloria cumulatur.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XVI.

HOminis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam. Omnes uiæ hominis patent oculis eius: ſpirituum pondetatot eſt Dominus. Reuela Domino (*Hebraice, Deuolue ad Dominum.*) opera tua, & dirigentur, (*ſiue, Confirmabit.*) cogitationes tuæ. Vuiuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus: impium quoque ad diem malum. Abominatio Domini eſt omnis arrogans: etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Miſericordia & ueritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur a malo.

Cum Sapiens tribuit homini cordis præparationem ad Diuinæ gratiæ ſatum felicirer accipiendum, non tepellit illud præſentiſsimæ benignitatis auxilium, quo ad Domini uocem audiendam excitatur, &, ut ſe ptæparet, admonetur. Numquam enim mens ad ſalutem erigitur, quin Dei ptæſentis auxilium antccedat.
Sed ideo dicitur eſſe præparationem animi in hominis poteſtare, quia liberum eſt illi, ſi uelit, aſpernari beneficium, & uoces Diuinas contemnere. Cum igitut opem minime tepudiat, ſed animum libenter inducit, Præparari dicitur.
Intelligendum tamen eſt, non ſatis eſſe, animum præparari, niſi conſequatnr illud perfectæ pietatis officium, ad cuius functionem preparatio requiritur. Id autem effici non poteſt; niſi beneficium aliud uehementius ſpiritus Diuini conſequenter accedat, cuius ui, quod eſt imperatum, feliciter exſequamur. Hoc eſt igitur, quod dicit Sapiens: Vt ſit in homine ſitum, mentem Diuinis uocibus incitatam ad officium perfectæ uirtutis intendere, & conatum animi ad præclarum aliquod opus comparare, nihil tamen umquam geret laude uerifsima dignum, niſi ſancti Spiritus gratia illius mentem illuſtret, animum corroboret, & ita numine ſuo dirigat, atque confirmet, ut opus, quod deinde ſit, magis ſit Dei ipſius opus, quam ſancti hominis, appellandum. Nam ſine Diuina gratia nihil eſt, quod recte cogitari poſsit, nihil feliciter adminiſtrari, nihil ad optatum exitum, atque ueram gloriam, peruenire. 2.Cor.3. Vt enim operis initium a Diuina clementia ducitur; ita & extremum, ſumma illius benignitate, & gratia, continetur. Et hoc adeo uerum eſt, ut neque linguam quidem, quæ maxime in noſtra poteſtate poſita eſſe uidetur, moderari, ſine ſingulari ope cæleſtis numinis, poſſimus. Exempli enim gratia, linguæ moderationem poſuit, ut eandem ſententiam ad omnia alia uitæ munera transferre queamus.
Nam, ſi neque linguam, quæ tam mobilis, & flexibilis, eſt, & quæ tanta facilitate uerſatur, & quocumque uelis impellitur, licet ſine numinis præſentis auxilio recte gubernare, & continere, ne ſe proiiciat; quo modo alia, quæ extra nos ſunt, & longe a noſtra uoluntate, atque moderatione, temota, continebimus? Reliquum igitur eſt, ut non in nobis ipſis, ſed in Dei gratia, omnia bona noſtra collocemus; & ſemper dicamus, Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo, da gloriam. Pſal.113. Quantum uero mali cuiuis homini ex ſui ipſius ignoratione naſcatut, eſt explicatu difficillimum. Cum enim, quam parum per ſe poſsit, non intelligat, ſibi nititur, atque confidit, intolerabili arrogantia ducitur; opem Diuinam minime requirit; & ita fit, ut, cum multa conetur, numquam tamen id, quod miſerrime cupit, aſſequatur. Atqui paucifsimi ſunt, qui hoc uitio non laborent.
Quilibet ſibi iudex eſſe uult, ſuas actiones ad ſuum examen reuocat, & ſic, cum ſui ipſius amore cæcus ſit, ſe omni crimine liberat. At Deus eſt, qui uere hominum actiones, & officia, perpendit, ita, ut, non qui ſe ipſum commendat, ſed quem Deus commendat, ille probatus ſit. 2.Cor 10. Ab hac tanta dementia nos deterret Sapiens, cum admonet, ut omnes cogitationes, & actiones, ad Dei moderationem, & uoluntatem, & glotiam, dirigamus; nihilque in nobis, ſed omnes uitæ, ſalutis, & dignitatis, rationes, in illius præſidio, & benignitate, collocemus.
Sic enim fututum ait, ut noſtras cogitationes Deus ope ſua confirmet, & ad finem, quem optamus, perducat. Ait deinde, Omnia fecit Dominus propter ſe, etiam impium ad diem malum. Quid hoc eſt? Num rerum omnium Dominus in mundi molitione utilitatem ſuam quæſiuit? Nullo modo. Si enim ille, antequam mundum ædificaret, & mentes etiam cæleſtes ex nihilo conderet, aliqua re ad gloriæ ſuæ cumulum indiguiſſet, ſequeretur, ut perfectione Diuini ſtatus infinito tempore caruiſset. Quo dici poteſt amentius? Deinde, quid cogitari poteſt abſurdius, quam, id ſummæ bonitati tribuere, quod in hominibus eſt uituperatione ſumma digniſsimum. Quid enim eſt flagitioſius, & impudentius, Reip. Principe, qui non Reip. ſalutem, ſed ſuam ipſius utilitatem, reſpicit, & omnia, quæ cogitat, quæ molitur, quæ gerit, ad ſuum tantum commodum, & emolumentum, reuocat? Quid enim aliud eſt, Epicurum uenerari, & flagitioſiſsimam diſciplinã ad Deum auctorem referre, ſi hoc non eſt? Eſt autem uoluntas ſine ratione, dementia; conſilium ſine delectu, temeritas; actio ſine præuia conſultatione, mentis inſania; præmium ſine laboris honeſti functione, libido; ſupplicium ſine crimine uoluntarij ſceleris, immanitas. Qui igitur ſtatuunt, Deum, ſine ulla ratione, ſed tantum, quia uoluit, alios quidem ad gloriam fruendam condidiſſe, alios autem in ſempiternum ſupplicium creauiſſe; orbant illum ratione, conſilio, ſanitate, iuſtitia, benignitate, ſummamque temeritatem immenſæ ſapientiæ, iniquitatem immenſæ iuſtitiæ, crudelitatem infinitæ beni-

gnitati, nimis ſcelerate, & impudenter, attribuunt. Non igitur ullo modo ferendi ſunt, qui hac ſententia Salomonis ad confirmationem infandi ſceleris abutuntur. Non enim ea umquam fuit ſapientiſsimi uiri mens, ut fatalem neceſsitatem adſtrueret, & iniquitatem ſanctiſsimo, atque iuſtiſsimo, rectori totius uniuerſitatis affingeret. Quid igitur dicit? Id certe, quod eſt Diuino ſenſu digniſsimum, & cum Diuinorum hominum ſententia congruens, & puritati ſanctiſsimæ religionis accommodatum. Sic enim inquit Deus apud Iſaiam: Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates tuas

Iſaiæ 43. propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Non tuis, inquit, meritis laceſsitus, te mecum in gratia poſui. eras enim flagitiorum maculis inuſtus; neque, patrum tuorum officijs obligatus, tibi ueniam impertiui. nam & ipſi apud me in grauibus offenſis fuerunt; neque religio tua labes, quibus eras adſperſus, eluere poterat. Erat enim imaginibus tantum, atque adeo umbris, conſtituta. Nihil igitur eſt in te, quo glorieris, & inſoleſcas. Ego namque, propter me, hoc eſt propter benignitatem meam, te gratis a ſempiterna peſte ſeduxi, & ad ſpem firmiſsimam ſalutis, ſi me audire uelles, erexi. Alibi uero ſimiliter ait, Propter me longe faciam furorem meum.

Iſaiæ 48. Infinita ſunt in hanc ſententiam teſtimonia in Litteris ſanctis, e quibus clare cerni poteſt, quid ſit, Deum, propter ſe, omnia creauiſſe. Hoc enim plane ſignificat, nulla opera, quæ ad hominum ſalutem, & gloriam, geſsit, eſſe aut rationi, aut legi, aut religioni, aut ullis denique meritis antecedentibus, adſcribenda, ſed omnia ad illius gratiam referenda. Sed, quid eſt, quod adiungit etiam impium ad diem malum? Num Deus impietatis auctor eſſe poteſt? Non prorſus. Angelos rebelles, & homines impios, creauit; ſed non rebellionem, qua dæmonum princeps ab illius imperio defecit; neque impietatem, qua homines impij ſe ab illius tutela, & patrocinio, diſtraxerunt. Itaque naturam condidit, naturæ uero corruptelam, ut Paulus ait, cum patientia ſumma ſuſtinuit. In

Rom. 9. diem, inquit, malum, hoc eſt, in diem iudicij. Non enim ſemper malum iniquitatem deſignat, ſed ſupplicium iniquitati conſtitutum. Cum

Sophon. 1. igitur ille dies, iræ dies, & calamitatis, & miſeriæ, & clangoris, & caliginis, appelletur, Dies malus aptiſsime nominatur. Illo uero die, iuſtitiæ Diuinæ ratio, cum inſigni gloria Diuini nominis, apparebit. Intelligent enim omnes cæleſtes, & humanæ, mentes, eſſe in omnes, qui fidem, & officium, prodiderunt, & imperium ſummi Domini contẽpſerunt, & in inſtituto ſcelere ad extremum perſtiterunt, rectiſsime uindicatum. Sed inquiunt, Cur eos Deus, quos ſciebat fore ſceleſtiſsimos, in uitam ingredi permiſit? Quia non erat ſapientiæ, & benignitati, conſentaneum, ut hominum improbitas Diuinam probitatem impediret; & quia conſentaneum erat, ut Diuinæ miſericordiæ, atque iuſtitiæ, locus daretur: quod fieri non poterat, niſi fuiſſet in hominum poteſtate relictum, uel iuſtitiam, & pietatem, colere, uel impietatem, & ſcelus, conſectari; & quia ſic conueniebat, ut, quemadmodum theſauri miſericordiæ erant explicandi, ſic etiam iræ theſauri eſſent in omnium conſpectu proponendi. Poſtremo, cum omnia a Deo fiant propter electos, erat opus, ut ad tempus aliquod libera uolitaret improbitas, quæ pios homines exerceret, uirtutemque perditis conatibus illuſtraret, ut ita tandem, in perditorum hominum interitu, bonorum gloria clarius emineret. Sic igitur propter ſe Dominus, id eſt propter inſitæ clementiæ magnitudinem, qua omnia ad electorum gloriam conferebat, ſuſtinuit patientiſsime uaſa iræ, ut uaſa miſericordiæ multo magnificentius omnibus opibus Rom. 9

Diuinis afficeret. Non ſine cauſſa hoc in loco commoratus ſum. Hoſtes enim Diuinæ gloriæ, quo ſe gloriæ Diuinæ, quam acriter, & impudenter, oppugnant, patronos haberi uolunt, ex hoc loco demonſtrare nituntur, Deum abſque delectu, ſed tantum quia uoluit, ex communi generis humani maſſa alios quidem ſecreuiſſe, quos inſtrumenta pietatis eſſe uellet, alios autem ſceleris miniſtros effeciſſe, ita, ut neque boni, neque mali, quidquam gerant, ſed tantum eo, quo illos Diuina uoluntas impellit, neceſſario compellantur. Sed hæc alibi fuſius diſſeruimus. Quo circa id tantum, quod inſtat, exſequamur. Ait deinde Salomon, arrogantiam eſſe Deo uehementer odioſam, deteſtabilem, & exſecrandam. Dei namque ipſius gloriam ad ſe impudentiſsime transferre conatur. Aſſerit deinde, quod iam ante dixerat, nullum iniquitatis, & calumniæ, fœdus in Diuino iudicio ſalutem perditis hominibus allaturum. Iam enim ſuperius dictum eſt, per Manum unius cum alterius manu complicatam, fœdus intelligi. Manibus enim conſertis fides datur, & accipitur. Ait igitur Salomon, fruſtra conari homines, qui ad iudicium redimendum ſceleris ſocios adſciſcunt, quorum teſtimonio, & gratia, liberentur. Vt enim humana iudicia interdum eludant, Diuinum certe iudicium non effugient; immo tanto grauiore ſupplicio peribunt, quanto impotentius in humanis iudicijs dominati fuerant. Qua ratione igitur ſanctiſsimi iudicij periculum fugiemus? Miſericordia, fide, & Diuini numinis metu. Miſericordia enim, flagitiorum maculas delet; fides, in ſtudium religionis incitat; timor Domini, ab omni peccatorum impuritate deterret.

Cum placuerint Domino uiæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Melius eſt parum cum iuſtitia, quam multi fructus cum iniquitate. Cor hominis diſponit uiam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius. Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. Pondus & ſtatera iudicia Domini

ſunt:

ſunt: & opera eius omnes lapides ſacculi. Abominabiles regi qui agunt impie: quoniam iuſtitia firmatur ſolium. Voluntas regum *(hoc eſt, Grata ſunt Regi)* **labia iuſta: qui recta loquitur, diligetur. Indignatio regis, nuntij mortis: & uir ſapiens placabit eam. In hilaritate uultus regis, uita: & clementia eius quaſi imber ſerotinus.**

Summa prudentiæ, in Diuinæ legis obſeruatione, & in pietatis ſtudio, conſiſtit. Fruſtra enim uigilabit: fruſtra ſollicite huc & illuc, rei gerendæ gratia, diſcurret: fruſtra denique dies atque noctes in opibus accumulandis elaborabit, is, qui a Domini uia diuerſus incedit. Nihil enim feliciter illi procedet, cui cæleſte numen iratum eſt. Contra uero, illi, qui, ut Deo gratus ſit, uehementer elaborat, omnia feliciter eueniunt, uſque adeo, ut hoſtes tandem illius imperium accipiant, & uoluntati obſequantur. Quod deinde ſequitur, nempe, melius eſſe, parum cum iuſtitia, quam multum cum iniquitate, & iam ſuperius dictum eſt, & eſt ſæpius etiam merito repetendum. Non intelligunt enim homines, cupiditate cæci, quanto plus poſſideat, qui modum opibus parandis ſtatuit, illo, qui omnia ſolus obtinere conatur. Neminem enim iniuria lædit, non eſt inuidiæ telis expoſitus, non multorum odio in ſalutis diſcrimen incidit, non ſollicitudine conflictatur, non curis triſtiſsimis intabeſcit, &, quamuis minus poſsideat, poſſeſsio tamen illius eſt multo magis diuturna, &, quod caput eſt, Deum habet propitium, &, illius præſidio defenſus, nullas hoſtiles incurſiones extimeſcit. Itaque multo maius, atque præſtantius, exiſtimari debet, quod eſt minus ſollicitum, & inuidioſum, magis quietum, atque tranquillum, & multo magis diuturnum, quam id, quod eſt metu, & ſollicitudine perpetua, concuſſum, & periculis expoſitum, &, ut nihil aliud dicam, Diuino tandem iudicio peruertendum. Ait deinde, omnem uitam hominis, non hominis conſilio, ſed Dei prouidentia, gubernari. Vix enim umquam, quod homo cogitat, quod animo frequenter agitat, quod ſibi proponit, aſſequitur. Si iuſtus eſt, cum non ſemper id, quod expedit illius ſaluti, deſideret homines enim plerumque, quamuis boni ſint, in conſiliis capiendis ignorant, quid euenturum ſit, & in eligendis mediis ſæpiſsime falluntur. Deus, qui illorum pater eſt, eos ab errore deducit, &, quo ipſe uult, eos impellit, ut facilius, quod ipſi cupiunt, adipiſcantur. Improborum autem conatibus frequenter obſiſtit, eoque tandem illos abducit, ut inuiti gloriæ Diuinæ ſeruiant. Vtraque igitur ratione hominum conſultatio non ultra Dei ſententiam, atque uoluntatem, progreditur. Sententia, quę ſequitur, eſt admirabilis. Regibus enim ſapientiam Diuinam tribuit. Diuinum enim eſt, futura prædicere, & ita Remp. gerere, ut numquam error ullus exiſtat. At uidemus, Reges plerumque errare, decipi, & in fraudem, opera ſuorum, frequenter induci. Vnde natum eſt prouerbium illud, quod in ore multorum olim uerſabatur, nempe, Aut Regem, aut fatuum, eſſe oportet. Quid ergo dicendum? Hoc, opinor: multos eſſe Reges, hoc nomine prorſus indignos. Reges enim tantum illos eſſe, qui non tam ſuis opibus, quam ſuorum ſaluti, & incolumitati, proſpiciunt; qui non ſe dominos, ſed patriæ parentes eſſe, & haberi, percupiunt; quibus nihil eſt ſtudio iuſtitiæ, atque pietatis, antiquius; qui, ut ſuos animo patrio tueantur, ſeſe facillime in uitæ diſcrimen iniiciunt; qui magis de Reip. defenſione, quam de laude populari, ſibi perpetuo cogitandum exiſtimant; qui, ut hoc tam præclarum munus gerere poſsint, ſemper in Cæli rectorem intuentur, & ab illo opem, & auxilium, flagitant, ut cum felicitate Regnum adminiſtrent. Qui ita ſe geſſerit, uir Diuinus exiſtimari debet; & ita fiet, ut, quid euenturum ſit, multo ante proſpiciat, & in iuriſdictione numquam a lege Diuina diſcedat; immo Regnum ad Regis ſempiterni uoluntatem ſemper adminiſtret. Hos igitur uere Reges appellat Salomon, & de his tantum loquitur, reliquos autem hoc nomine prorſus indignos arbitratur. Itaque Reges, qui uere hoc nomen uſurpant, Diuini Spiritus radiis illuſtrati, cum Diuina prudentia longe in poſterum proſpiciant, diuinatione quadam præditi ſunt. Quod autem ſit Regis officium, explicat, dum ait, pondus, & numerum, Domini iudicio contineri, uſque adeo, ut etiam lapides ſacculi, id eſt, calculi, quibus rationes exactiſsime referuntur, ſint ad Diuinum conſilium referendi.

Vt enim ille, omnia, quæ ſuper ſubterque ſunt, pondere, atque numero, definiuit, & dimenſus eſt, & inter ſe lege certa, atque ratione, colligauit, ita ſtatuit, etiam in terris, ut omnia certis ponderibus, atque numeris, tenerentur, & nihil poſſet ſtabiliri, atque inter ſe fœdere coniungi, quod non eſſet rata quadam ratione deiunctum, & æquabili moderatione copulatum. Vnde colligitur, numerandi, atque metiendi, diſciplinam Regibus eſſe neceſſariam, ſi iuſtitia ad illorum munus, & officium, pertinet. Iuſtitia enim, æqualitate, & moderatione, continetur. Qui igitur rationem numerorum, atque ponderum, diſturbat, uitæ ſocietatem diſturbat; & legem, & ordinem, a Deo in uita conſtitutũ, tranſgreditur. Abominatio, inquit, eſt Regibus, impietas. Pietas enim, eſt potiſsima iuſtitiæ pars. Iuſtitiæ namq. munus eſt, ius ſuum unicuique tribuere; pietas uero, ius ſuum, quoad licet, & fas eſt, Deo perſoluit. Illum namque fide, religione, caritate, animo grato, atque pura mente, ueneratur. Qui igitur religionem uiolat, iuſtitiæ maximum officium prodit, omnemque iuſtitiæ rationem peruertit. Cum igitur iuſtitia ſit, quæ Regis Maieſtatem tuetur, & ſolium confirmat; quo modo fieri poteſt, ut non eos odio proſequatur, qui ſe impie gerunt, & præ ſua cupiditate religionem deſpiciũt? Inde adeo fit, ut, quemadmodum Rex eſt infeſtus improbis, & iniuſtis, ita illos

fauore ſuo complectatur; orationes eorum ad aures libenter admittat; & eos, qui recta loquuntur, non uulgariter amet. Regis indignationem, eſſe nuntium mortis, aſſerit; quia Rex, de quo loquitur, numquam animo commouetur, niſi, cum cernit, leges, & iudicia, conculcari, iuſque Diuinum pro nihilo duci. Vt igitur eſt bonis amicus, ita eſt acer, & infenſus, improbis; & non mediocri ſupplicio ſcelus ulciſcitur. Vir autem ſapiens Regem placabit. Quo modo? Iuris ſtudio, ſanctitate, religione, hominum caritate. Aliter enim, Regem, qui ſe totum ſempiterni Regis exemplo confirmare nititur, placare non poterit. Vt autem in irato Regis uultu, hominum metus, & conturbatio ſumma, conſiſtit, (ita namque illius acerrime comminatur) ita hilaritatem uultus, atque ſerenitatem, aſſerit Rex ſapientiſsimus uitam polliceri, clementiamque illius eſſe inſtar nubis, quæ pluuiam diu deſideratam ſegetibus inducit. Hæc tamen omnia ad ſummum Regem potiſsimum reuocanda ſunt; cuius ſeueritas eſt maxime formidanda, & benignitas appetenda. Ita namque illius in mortem ſempiternam impios detrudit, & benignitas in uitam ſempiternã, atque gloriam cæleſtem, pios euehit, ut in ſtatu Diuino collocentur.

Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt: & acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento. (*ſiue, Et poſsidere prudentiam præſtantius eſt argento.*) Semita iuſtorum declinat mala, cuſtos animæ ſuę ſeruat uiam ſuam, Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritu. Melius eſt humiliari cum mitibus, quam diuidere ſpolia cum ſuperbis. Eruditus in uerbo reperiet bona: & qui ſperat in Domino, beatus eſt. Qui ſapiens eſt corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, maiora repetiet. (*hoc eſt, Addet doctrinam.*) Fons uitæ eruditio poſſidentis: doctrina ſtultorum, fatuitas. Cor ſapientis erudiet os eius, & labijs eius addet gratiam. (*ſiue, Doctrinam.*) Fauus mellis compoſita uerba, dulcedo animæ & ſanitas oſſium.

Poſsidere ſapientiam, ut iam diximus, eſt, in illius fructu omnes facultates, eſſe poſitas arbitrari, & eam omnibus diuitiis longe præferre. Aurum enim, illius comparatione, eſt ualde contemnendum. & argentum pro nihilo putandum. Quanti autem rem quamlibet facimus, tantum illius potiundæ gratia laboramus. Si igitur ſapientiam rebus omnibus prætulerimus, omnes cogitationes, & ſtudia, ad illam conferemus, & illius gratia perpetuo laborabimus; & ſic tandem illa cum inſigni gloria perfruemur. Hoc enim etiam illius ſtudium, eſt felicitate ſumma præditum, quod in rebus alijs exquirendis, quamuis uehementer, & aſsidue, laboremus, non ſemper, quod appetimus, obtinemus, &, quo ardentius erat deſiderium, eo fruſtratione dolentius affligamur. At, in ſapientiæ uerißimæ ſtudio, nullus conatus eſt irritus, nulla ſpes fallax, nullus labor inanis. Quiſquis enim illius cauſſa uigilauerit, & in ea multum laboris, & ſtudij, contulerit, eam pleniſsime conſequetur. Quam facile uero ſit illius ſtudium, conſequenter adiungit Sapiens, cum ait, Iuſtorum, hoc eſt ſapientum, ſemitam, eſſe, a malo declinare. Non dicit, aſtra ſpeculari, & plagas cæli, atque terræ, metiri; ſed tantum, mala, hoc eſt flagitia, atque ſcelera, deteſtari; & ab omni uia peccati longiſsime remoueri. Nam, cum ſapientiæ munus ſit, ſalutem dare; ſapiens profecto non eſt, qui ſibi perniciem molitur. Sibi autem peſtem, & perniciem, comparat, qui peccati uiam non deſerit. At, qui uiam ſuam ſeruat, hoc eſt, qui cauet, ne criminibus alligetur, & flagitiis inficiatur, is animam incolumem ab interitu conſeruat. Commendat deinde Sapiens humilitatem, in qua eſt firmiſsimum pietatis, & innocentiæ, fundamentum. Quod ut melius faciat, docet, fieri uix poſſe, ut aliquis ex ſtatu ſuo concidat, & grauibus ruinis opprimatur, niſi ſuperbia, & arrogantia, præcedat. Eſt enim calamitas, atque ruina, & ſupplicium, ſpiritus elationi conſtitutum. Longe igitur ad utilitatem melius, ad honeſtatem clarius, ad uitæ præſidium tutius, eſt, cum humilibus animum ſapiẽter abijcere, quam cum ſuperbis triumphare. Humiles enim, Diuino præſidio fulciuntur; ſuperbi autem, illius iudicio conteruntur. Ait deinde, eos, qui uerbo erudiuntur, omnia bona reperire. Quo uerbo, quæſo? Num humano? Non certe. Omnis enim homo mendax eſt, & in ſumma imbecillitate uerſatur. Pſal. 115. Diuino igitur. Quocirca Sapiens ille dicebat, ſe longe pleniore gaudio cumulari in Diuinorum teſtimoniorũ meditatione, quam ſi omnes diuitias inueniſſet. Pſal. 118. Quis igitur diues? Quis opulentus? Quis denique beatus eſt, niſi is tantum, qui uerbo Diuino nititur, & omnem ſpem uitæ, ſalutis, & dignitatis, in Deo reponit? Qui ſapiens, inquit, eſt, corde appellabitur prudens. Inter ſapientiam, atque prudentiam, diſcrimen ponitur. Sapientiam enim dicunt eſſe in naturæ perueſtigatione, in ueritatis inquiſitione, in Diuinarum, & altiſsimarum, rerum ſpeculatione, conſtitutam. Prudentiam uero in Reip. moderatione, in familiæ conſeruatione, in rebus noxiis acerrime repellendis, in ſalutaribus adſciſcendis, ſitam eſſe ſtatuunt. Itaque multos ſapientes eſſe dicunt humanarum rerum prorſus ignaros, & ad Remp. gerendam inutiles, & ea de cauſſa ab omni negotiorum tractatione repellendos; alios uero ſapientiæ expertes appellant, quos tamen, ut uiros acres, & ad mala propulſanda fortiſsimos, & ad bona comparanda promptiſsimos, Reip. præficiendos ſtatuunt. Hunc errorem tollit Sapiens, & eos reprehendit, qui ſapientes a Reip. procuratione reiiciunt; quaſi

Digitized by Google

quaſi fieri non poſsit, ut, qui ſapientes ſunt, prudentiæ laudopræcellaut. Sit ea ſapientia, cui ſe dedideruot, non oſtentatio; ſit Spiritu Diuino tributa, non humano ingenio magis acute, quam ſalutariter, innenta; publicam ſalutem, non popularem admirationem, ſpectet; actiones ſuas ad Dei gloriam, non ad propriam dominationem, referat. Quis poterit oerius prudens, quam huiuſmodi ſapiens, appellari? Quis enim acutius, quæ ſuot Reip. noxia, atque peſtifera, præcauebit? Quis clarius ea, quæ ſunt utilia, atque ſalutaria, prouidebit? Quis prouideotius inſidias, in ſpecie fictæ pietatis latentes, inſpiciet? Quis fortius impendentia mala propulſabit? Quis uera boua diligentius ad totius Reip. ſalutem comparabit? Diuina namque diſciplioa ad notitiam bonorum ſic inſtructus eſt, ut nihil interuenire poſsit, quod eum fallat; eoque robore confirmatus, ut nullius metu impediri poſsit, quo minus ea, quæ Reip. profutura cernit, animo maximo, & alacritate ſumma, conficiat. Quid, ſi ad illius ſapientiam eloquentia ſuerit adiuncta? Poterit ne aliquid communibus rebus utilius inueniri?

Eloquentiam igitur ſapientis extollit continuo Sapiens, iuquiens: Dulcis, inquit, eloquio, maiora reperiet. Duplicem eloqueotiæ fructum proponit. Vnum, iucuoditatis; alterum, utilitatis: quorum alterum ſine alterios ope eſt imbecillum. Iucunditas enim, niſi ſequatur utilitas, eſt inanis, & ludicra, & magis comœdijs, quam grauitati, ſapientis hominis accommodata. Vtilitas uero, niſi antecedat iucunditas, conſtitui commode non poteſt. Cum enim humana natura laborem fugiat, & uoluptatis appeteus ſit, uoluptate honeſta eſt allicienda, ut laborem oon inuita ſuſcipiat. Nomen autem Dulcedinis, eloquentiæ ſuauitatem declarauit: maiorum oero, hoc eſt doctrinæ nomen, utiliratem. Ait deinde, iotellectum eſſe fontem uitæ, illis ipſis, qui uera intelligentia præditi ſunt. Ex illorum enim uen-
Ioan. 17. tre, ut ipſe Dominus ait, flumina contiuenter emanant, quæ cupiditatis ſitim facillime reſtinguunt, & immorralitatis fructus efferuot. Doctrina uero ſtultotum dementiæ fructos ad perniciem producit. Cum uero ſapientiæ partus, eloquentia ſit, coogruom fuit, ut, qui tam Diuinis laudibus ornauit ſapientiam, eloquentiæ etiam laudes explicaret. Inquit igitur: Cor ſapientis erudiet os eius, & labijs eius addet gratiam. Si uim eloqueotię admiramur, ſi illios iucunditate perfuudimur, ſi magnificentiam illius uehementer expetimus, ſapientiæ operam demus. Ex illius enim ſplendore eloquentiæ lumen exoritur; &, qui ſapiens non fuerit, ſtulta loquacitate, & immodica garrulitate, aures obtundet; eloquens uero eſſe nullo modo poterit. Hæc igitur eſt prima eloquentiæ laus, quod ſit ex ſapientia, partu feliciſsimo, generata; ſecunda uero laus, quod ſapientiæ lumen longe lateque diffundat. Muta namque ſapientia illi tantum prodeſt, in quo inſidet, alijs uero nullum adiumentom affert.

At, cum eloquentiæ ſibi præſidium adiuogit, admirabiles utilitates habet. Erudit enim imperitos, conſolatur afflictos, iacentes erigit, lāguentes excitat, audaces reptimit, timidos corroborat, morbos animi pellit, a mæſtitia auditores auocat, & omnes denique, qui attente aures orationi præbent, ſtudio ueræ uirtutis incendit.

Has omues eloquentiæ laudes Salomon animo complectens, ait: Fauus mellis eſt ſermo iucundus, dulcedo animi, & ſanitas oſsium. Non dulcedinem tantum, ſed etiam utilitatem, illius exponit. Oſſa namque, ideſt mentis afflictæ uites, excitat, & languidam uim ad robur amiſſum reuocat, & animi ſtatum collocat. Non ſolum igitur honeſtiſsima uoluptate animom reficit, uerum etiam firmo robore communit.

Eſt uia quæ uidetut homini recta, & nouiſsima eius ducunt ad mortem. Anima laborantis labotat ſibi, quia compulit eum os ſuum: uit impius fodit malum, & in labiis eius ignis ardeſcit. Homo peruerſus ſuſcitat lites, & uetboſus ſeparat principes. (*hoc ex Hebræo explicari ſic poteſt, & delator principum ſocietatem diſſoluit.*) Vir iniquus lactat amicum ſuum, & ducit eum pet uiam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficit malum (*Hoc eſt, Qui oculos ſuos occludit, aliquid peruerſū cogitat; qui labia uerſat, malū perfecit.*) Corona dignitatis ſenectus quæ in uiis iuſtitiæ reperietur. Melior eſt patiens uiro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatote Vrbium. Sortes mittuntut in ſinum, ſed a Domino tempetantur.

Hoc certe plaoum eſt, in tantis tenebris, hominum uitam, & in tauta rerum ignoratione, uerſari, ut, quamuis iogenium ſit ſagaciſsimum, & acutiſsimum, & multorum oegotiorū uſu inſtructiſsimum, nemini tamē exploratum eſſe poſsit, an id, qood uult, & expetit, & omni labore, & ſtudio, cooſectatur, ſit ſibi cauſſam tæterrimæ peſtis allaturum. Quocirca uua tantum eſt prudentiæ uia certiſsima, ea nempe, quæ uera fide nititur, & uitæ ſuæ cuſtodiam, & rei bene gerendæ conſilium, Deo credit, atque permittit. Non quidem, ut iuterim otio diffluat, ſed ot laboris, & induſtriæ, fructum, ad Dei prouidentiam, & benignitatem, referat; &, quidquid euenerit, ut illius uoluntate geſtum æquo animo comprobet; & intelligat, id eſſe, quod ſuæ ſaluti conducit. Oſtendit deinde Sapieus, qoot modis homines oarios labores in uita ſuſcipiaut. Omnes euim uictum ſollicite quæruot; & os, hoc eſt edendi neceſsitas, laborare, & ſudare, atqoe eriam pericula ſubire, compellit. Alij namque terram arant, alij arbores conſerunt, alij rei pecuariæ operam dant, alij artes fabriles exercent, quidam remp. capeſſuut, quidam poſtremo ex militia rem parare, & augere, contendunt. Omues tamen ex diuerſis laboribus unum ſibi fioem propouunt, qui eſt in

explenda cupiditate uitæ tuendæ poſitus. Hi tamen omnes uituperandi minime ſunt. Labore namque legitimu,& Reip. non inutili,immo ual de neceſſario,ad ſuam,atque familiæ, incolumitatem,opes exquirunt. Alij uero ſunt, qui laborem honeſtum fugiunt,aliamque uiam, plenam ſollicitudinis,ineunt,quæ eſt malitia,& calliditate, ad perniciem munita. Hi ſunt illi, quos non hominum pudor, non legum ſanctitas, non Dei metus, a maleficio continet, ſed omnia iuris repagula conuellunt, ut immanes opes per ſummum ſcelus adipiſcantur. Nec enim mediocribus contenti eſſe poſſunt,quos infinita cupiditas exagitat. Hos dicit Sapiens ſummo ſtudio,& cõtentione, ſibi ipſis peſtem machinari,& dum mediocrem laborem ſubterfugere ſtudẽt,curis,& angoribus aſsiduis afflictari, & immenſis laboribus defatigari,ut principatum obtineãt; qui tamen, tantum abeſt,ut, quod appetunt, adipiſcantur, ut potius ipſa cura,& ſollicitudine, qua ſibi ſummas opes parare nituntur, malum infinitum ſibi moliantur,& ignẽ ſempiternum,quo excrucientur,incendant. Quot autem modis iniqui in iniquitatis ſtudio,& contentione, laborent, conſequenter Sapiens exponit. Alij namque pacem turbant,& lites excitant, & amicitias dirimunt, &,quæſtus gratia, ſeditionum fluctus extollunt. Alij eos,quos ſibi ſocios adiunxerunt, quamuis natura malitioſi non ſint, eo tantum, importunitate orationis,impellunt, ut, ſpe oſtenſæ utilitatis illecti, ſceleris ſocietatem ineant. Itaque non ſatis habent,ſibi ruinam ſtruere,niſi multos etiam ſimul in eandem calamitatem trahant, & ſecum miſeros eſſe compellant. Faciem uero eorum, qui toti ſunt in conflandis ſceleribus occupati,luculenter exponit. Qui attonitis oculis, ut interpres uertit,ideſt qui oculos,inquit,occludit, peruerſum cogitat, qui labia mordet, & uerſat, malum perfecit. Quod non ſic eſt intelligendum, ut tum demum ut maleficus labia uerſet, cũ id facinus,quod cogitãt,ad exitũ perducit; ſed,cum mente ſecum agitaret, quo modo fraudem machinaretur, oculos pæne clauſit, ne aliquid oculis obiectum animum alio auocaret, & ita meditationi ſceleris officeret. At,poſtquam, cogitando,rationem ſceleris inuenit,quaſi perfecto iam ſcelere,triumphauit,& labia, comminando, uerſare cœpit. Cum uideris,inquit,hominem profligatum,atque perditum,oculis demiſsis,attentiſsime cogitantem, intellige, illum ad aliquod inſigne facinus meditari. Cum rurſus eundem, iam elatis oculis,labia commouere conſpexeris, ſcito,iam illi plenum ſceleris conſilium in animo conſiſtere,& icciroo,tamquam patrato iam facinore,gloriari. Corona ſumma decoris,& dignitatis,eſt Senectus, quæ in uia iuſtitiæ conſiſtit.

Numquã enim ſenex iuſtitiæ laudem retineret, niſi in iuuentute,in uirtutis,& honeſtatis, gloria uiguiſſet. Omnia ſiquidem in extrema ætate,ſiue bona,ſiue mala,ad ſummum perueniunt, ita,ut mali,perditiſsimi in extrema ſenecta fiant; boni, tunc ſummam uirtutis,atque iuſtitiæ, maturitatem aſſequantur. Qui igitur ad extremum in ſtudio iuſtitiæ perſtiterunt,& oẽs impetus cupiditatis a ſe cõſtantiſsime repreſſerunt, ſumma laude,atque gloria,digniſsimi ſunt, atque, tamquã Diuini uiri,ſummis honoribus afficiendi. Ait,uirum longanimum eſſe uiro forti præſtantiorem. Longanimitas,uerbum eſt,iis, qui pure loquuntur, ignotum,ſed in ſanctis litteris uſitatum. Eſt autem Longanimitas, animi grauitas, & conſtantia,qua iracundiæ repugnatur,& uindicta in commodum tempus reſeruatur, ut ſpatium reſipiſcendi habeat is,qui iniuriam intulit. Is,inquit, qui non ira commouetur,qui ſtatum retinet, qui ſe ipſum ſuperat,clarius opus fecit eo, qui bellũ profligauit,& urbes hoſtium excidit. Multi namque de hoſtibus uictorias conſecuti ſunt,qui,a ſe ipſis uicti,turpiſsime conciderunt. Docet deinde Sapiens,neque fortunam,neque caſum,in uita dominari, ſed omnia ſic euenire, ut Deus uel ab initio deſignauit, uel,ut gloriæ ſuæ ſeruirẽt,cadere permiſit. Quod adeo uerum eſt, ut eductæ ex ſinu ſortes non ſine Diuino conſilio educantur.

CAP. XVII.

MEliot eſt buccella ſicca cum gaudio, (*ſiue,cum pace*) quam domus plena uictimis cum iurgio. Seruus ſapiens dominabitur filijs ſtultis, & inter fratres hereditatem diuidet. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat Dominus. Malus obedit linguæ iniquæ: & fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Corona ſenum, filij filiorum: & gloria filiorum, patres eorum.

Diuitiæ expetuntur ad animi requietem, & tranquillitatem. Exiſtimant enim homines,fore, poſtquam congeſtas habuerint opes domi, quibus neceſsitates omnes ſubleuare queant, ut nihil interueniat, quod illos ſollicitudine ulla conturbet. Quod ſi ſecus euenerit,non ne liquet, eſſe multo præſtantius,ſolo pane cum animi tranquillitate ueſci,quam uictimas in conuiuio iugulare cum aſsiduo iurgio,& cõtentione? Erat enim in more poſitum, ut prius religionis gratia homines uictimas immolarent, quam conuiuium ex iiſdem carnibus inſtruerent. Sed domus plena uictimis cum iurgio, pacem, cuius gratia opes expetuntur,minime conſequitur. At pauper,ſolo pane contentus,tranquilliſsima pace fruitur.

Seruus ſapiens dominatur in filiis Domini ſui,ſi fuerint infames, & flagitioſi. Serui namque ſapientes,naturæ lege,non ſerui,ſed liberi,ſunt. Sic enim natura comparatum eſt;ut ſapientia coerceat temeritatem, & non temeritas ſapientiam oppreſſam dominatu teneat. Cum igitur ſapiens aduerſo aliquo caſu ſeruitutem aliquando ſeruit,

id con-

id contra naturæ legem fit, quæ ſemper ad ſapientes imperium defert. Qui tamen, etiam in ſeruitute, cum dederit inſitæ ſapientiæ documentum, imperium adipiſcitur. Intelligunt enim Domini, ſalutem ſuam eorum moderatione contineri.
Itaque illos ſæpenumero non ſolum rei familiari, ſed liberorum etiam educationi, præficiunt.
Neque ſolum eos libertate donant, uerum & heredes cum filiis inſtituunt. Quin etiam ad ſummum interdum imperium, propter admirationem uirtutis, euehuntur. Sic Ioſeph in Aegypto Imperium conſecutus eſt. Sic Daniel, & illius ſodales, imperium Babyloniæ, atque Mediæ, conſecuti ſunt. Sic alij permulti iugum ſeruitutis depulerunt, ut ſapientia ſua multorum mortalium ſaluti proſpicerent. Qui enim natura ſerui ſunt, ſalui eſſe non alia ratione poterunt, quam ſub ſapientum dominatu. Sed, cur non ſemper ita fit? & cur imperium, quod eſt ſapienti committendum, Principi temerario, & inſano, permittitur? Quia multitudinis flagitia, cum ad ſummum peruenient, tyrannide conſtituta, puniuntur.
Et præterea ærumnæ, quas ſapientes ſub tyrannorum immanitate animo inuicto perferunt, eorum gloriam, & decus, amplificant. Vt enim aurum, aut argentum, igne probatur, ſic probat ſuorum corda Dominus, ut, tamquam ex conflatura quadam, puriora, & longe clariora, ad inmortale decus euadant. Cum uero non deſint, qui ad ueritatem erudiant, qui pietatis diſciplinam tradant, qui uiam uitæ monſtrent, cur tam multi ſunt, qui perditos homines diſciplinæ fallaciſsimæ magiſtros affectentur, malintque illis aures præbere, qui ad peſtem, & exitium ſempiternum, duces ſunt, quam auſcultare illis, qui ad ſempiternam ſalutem uocāt? Quia multo plures ſunt, qui animum corruptum gerant, & ex fraude, & fallacia, compoſiti ſint, quam qui pura mente uitam inſtituere, & ex ueritate ſuſpenſas rationes habere, ſtudeant. Perinde autem cuiuſque docilitas eſt, quales illius mores ſunt. Improbi enim facillime, propter inſitam in animo prauitatem, ſe ad eorum ſtudium applicant, quorum doctrina impunitatem improbitati propoſitam animaduertunt; & fraudulenti mendaciis, atque fraudibus, admodum libenter obtemperant.
Inde fit, ut errorum auctores, & principes, tam multos ſectatores habeant, qui eos admirentur, atque ſuſpiciant. Plerique enim impudenter elatos, & inflatos, homines, qui ingenium oſtentāt, & uirtutem ſimulant, & ſanctimoniam ementiuntur, & multos mortales ad ſe magnificis promiſsis alliciunt, Diuinos arbitrantur, cum interim modeſtos, & humiles, ueriſsimaque uirtute, & non inani oſtentatione, florentes, iocis, & ſibilis, inſectentur, eorumque diſciplinam ingrate repudient Hos, inquit Sapiens, non tam pauperes ipſos, quam eorum patrem, nempe Deum, qui eos benignitate ſua complectitur, probris afficere; & eos, qui alterius ruina lætantur, impunitos minime fore. Immanitas enim non poteſt clementiſsimo Domino placere. Homines igitur, humanæ imbecillitatis immemores, qui in aliorum ruina ſe poſſe eiſdem calamitatibus uexari, & ſuppliciis torqueri, minime recordantur, ſuperbia, & crudelitate, iram Diuinam in ſe acrius prouocāt; atque perficiunt, ut ſeueriſsimo Dei iudicio corruant, grauioreque ſupplicio mactentur, quam illud fuerat, in quo nimis intemperanter inſultauerant. Et, quamuis hæc ſententia in omnes, qui in aliorum miſeria lætantur, conueniat, ad eos tamen præcipue pertinet, qui in ſanctorum hominum cruciatibus exſultabant. Chriſti enim diſcipulos primum contemptione, atque deriſione, perſequebantur; deinde, omni crudelitate lacerabant, & ex eorum nece magnam uoluptatem capiebant. quod ſcelus minime impunitum fuit. Omnes enim, qui tam immane facinus ſuſceperunt, diriſsimo ſupplicio conſumpti ſunt.
Ait deinde, diuturnam propagationem, & ſobolem, eſſe parentum decus eximium; quod fit, cum poſteri, maiorum, qui cum laude uixerant, ueſtigiis inſiſtunt, & ad eandem uirtutem liberos erudiunt, ut eiuſdem uirtutis exemplum diutiſsime permaneat, & generis princeps immortali memoria celebretur. Vt enim filiorum decus, & turpitudo, patres dedecore afficit, ita filiorum, atque nepotum, decus inſigne, parentum gloriam laudibus eximiis, atque propemodum ſempiternis, illuſtrat. Similiter, qui bonis parentibus procreati ſunt, merito maiorum ſuorum nomine gloriantur: quemadmodum ij, quorum maiores fuere aliqua macula non uulgaris dedecoris adſperſi, mentione illius turpitudiuis, erubeſcunt. Deiicit animos generis macula, & poſteritatem infamiæ labe contaminat. Cum hoc ita ſit, quid ad nominis claritatem magnificentius eſſe poteſt quam ſanctiſsimis diſciplinis multos filios gignere, ſatuque Diuino poſteritatem procreare, ad ſempiterni nominis gloriam, & regni cæleſtis hereditatem, nullis ſæculis interituram? Quid rurſus filiis illuſtrius, quam in maioribus ſuis Diuinos uiros enumerare; quorum diſciplinis, & exemplis, inſtituti, ad ſtudium immortalitatis, atque Diuinitatis, adſpirant.

Non decent ſtultum uerba compoſita, neque principem labium mentiens. Gemma gratiſſima, exſultatio præſtolantis: (*Ex Hebræo ſic explicari potuiſſet, Gemma gratiſſima eſt munus in oculis illius, qui illud poſſidet.*) quocumque ſe uertit, prudenter intelligit. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quam centūm plagæ apud ſtultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Expedit magis urſæ occurrere raptis fetibus, quam fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius. Qui dimittit aquam, (*hoc eſt, qui aquæ uiam aperit*) caput

eſt iur-

Digitized by Google

eſt iurgiorum:& antequam patiatur contumeliam, iudicium deſerit. (*id eſt, antequam contentio ſuſcitetur, litis materia tollenda eſt.*) Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt uterque apud Deum. Quid prodeſt ſtulto habere diuitias, cum ſapientiam emere non poſſit?

Non decet, inquit, elegans ſermo dementem, qui ornamentis orationem illuſtrare nititur, cũ interim nihil hominum prudentum approbatione proferat; ſed tantum inanes uerborum ſonitus, abſque ullo argumento, profundat; &, quo oratio illius eſt magis elaborata, eo clarius illius inanitas apparet. Quod ſi ſtultum parum decet orationis cõcinnitas, quanto minus decebit Principem mentiri? Stultus enim in dicendo inuitus errat: at Princeps ſpõte ſua delinquit. Et ſtultus, cum eleganter loqui ſtudet, ad laudem enititur; Princeps, mentiendo, turpitudinem inſignem ſubire minime ueretur. Quid enim magis turpe ſit Principi, quam mendacium, excogitari non poteſt. Primum enim, mendacium eſt a metu profectum. Qui enim mẽtitur, aut iudicium metuit, aut offenſionẽ, aut uitæ periculum. Timor autẽ, eſt miſerrimæ ſeruitutis indicium, & animi minime conſtantis argumentum. Vnde ſequitur, ut Princeps meticuloſus, ſit nomine Principis prorſus indignus. Nec enim Princeps appellari debet, niſi is, qui excelſo, & elato, animo eſt, & humana infra ſe poſita iudicat. Qui autem timet, id certe, quod timet, longe ſuperius, atque fortius, opinatur. Præterea, ſi iudicium timet, eſt iniuſtus; ſi hominum offenſiones, obnoxius; ſi pericula, parum fortis. Cum igitur neque iniquus, nec adulator, neque imbecillus, Principis dignitatem obtinere poſſit; &, qui mẽtitur, omnibus his flagitijs opertus neceſſario ſit; conſtat certe, nihil eſſe Principe mendace flagitioſius. Poſtremo, cum Principis officium ſit, Remp. florentem, atq. beatam, efficere; beatam porro Remp. non falſa bona, ſed opes ueriſsimæ, faciunt; Princeps igitur, qui mendax exſtiterit, non poterit eſſe huius tam pręclari muneris architectus. Non enim uera bona in Remp. conferet, ſed falſa, & inania. Quo modo enim efficiet Remp. ueriſsimis bonis affluentem, niſi perpetuo in illum ſummũ Dominum, qui eſt ſumma, atque ſempiterna, ueritas, mentem intenderit? At, qui mentitur, non in Deum, ſed in Diuini nominis hoſtẽ, qui mendacij auctor, atque adeo parens, eſt, oculos conijcit. Vnde colligitur, non poſſe ullo modo Principem mendacem Remp. procurare. Cum igitur uidemus, homines amentiſsimos dicẽdi, laudem aucupari, aut Principes mendacijs oblectari, poſſumus, non abſque ratione, ſuſpicari, eos ſub hoſte generis humani ſtipendia facere, ſeque totos ad Antichriſti ſimilitudinem, atque mores, effingere. Gemmam gratiſsimam eſſe dicit munus illis, quibus donatum eſt. Non enim ponunt in lucro, quod antea poſsidebant. Id igitur, quod adnenticium eſt, quod minime ſperabant, plurimi faciunt, & illius recenti poſſeſsione egregie lætantur. Quare prudenter ab interprete Exſultatio præſtolantis fuit appellatum. Munus igitur miſsum, hominibus aditum ad gratiam aperit; munus negotium ſollertiſsime gerit; & muneribus denique omnia, ad uoluntatem illius, qui potentibus gratificari ſtudet, efficiuntur. Sed quid hoc eſt, quod Sapiens ait? Num nos admonet, ut, cum fuerit nobis aliquid cum Principibus agendum, non ueritate, ſed muneribus, innitamur, iudices etiã donis expugnemus? Credibile certe non eſt. Sed uel Principes accuſat iniquitatis, qui id, quod eſt iuſtitiæ debitum, ad munera transferunt; & eos, qui non tam cauſſæ, quam donis, confidunt, illis, quos uirtutum merita confidentes facit, longe pręponunt; uel, quod magis reor, ex hac hominum iniquorum ſimilitudine exemplum ſumit ad negotia apud rerum omnium Dominum ſapienter adminiſtranda. Quemadmodum Dominus, ut eſt apud Lucam, exemplo, ab iniquo ſeruo, callido tamen, qui ſibi amicos ex mammona iniquitatis effecit, deducto, nos inſtruit ad benignitatem, & miſericordiam, egentibus tribuendam. Quaſi dicat: Si ab hominibus aliquid impetrare uis, aut in iudicijs litem obtinere cupis, munera largiris: aliter enim arbitraris, futurum, ut nihil tibi ex animi ſententia procedat. Similiter, ſi cũ Deo aliquid agere uis, quod ad ſalutem, & dignitatẽ, ualeat, eſt tibi etiam muneribus pugnandum: quemadmodum ille dicit, Non apparebis ante me uacuus; ſed dices, quæ munera illi poſsũ offerre, in cuius poteſtate omnia ſunt: Illa certe, quæ ſcis illi fore gratiſsima: Vitæ nempe conuerſionem, animi puritatem, hominum caritatem, uiduarum, & pupillorum, patrocinium, & Diuinæ legis ſtudium, & reliqua eiuſmodi munera, quibus delenitur, & a ſeueritate ad gratiam frequenter inflectitur. Nec eſt etiam parum prudens admonitio, ut ſecũdum Deum te illis gratum oſtendas, quorum beneficiis obligatus es, uolũtatemque tuam muneribus miſsis teſtificeris, ut ſic illum oblectes, qui te ſibi deuinxit, & dignus beneficijs multo amplioribus uidearis. Oſtendit deinde, quo modo ſit cum hominibus uiuendum, & iniuriæ uiciſsim tolerandæ, ſi uolumus pacem, & cõcordiam, perpetuo tueri. Si enim nimis exacte ius noſtrum exquirimus, & cum amicis, & neceſſariis, acriter expoſtulamus; fieri non poteſt, ut priſtina cõiunctio diu maneat, immo plerumque accidit, ut amor ſummus in odium acerbum conuertatur. Sunt enim quidam ita natura queruli, & contentionis cupidi, ut numquam de iure ſuo decedere uelint, licet magnum periculum acerbiſsimæ diſſenſionis impendeat, Quod quidem uiris magnis, magnaque uirtute præditis, non poteſt accidere; ſed amicorum errata diſsimulant. Intelligunt enim, fieri uix poſſe ut quiſquam ita legem amicitiæ ſeruet, ut numquam in officio delinquat. Iccirco inquit Salomon, Qui amicitiæ firmitatem quærit, delictum celare: qui uero querimoniam iterat, & ſæpe eandem accu-

Luc. 16.

Exod. 33.

Digitized by Google

dem accuſationem repetit, animos alienat, uſque adeo, ut, etiam Principem, a quo ſibi malum grauius metuere debeat, aduerſariũ ſibi conſtituere, minime uereatur. Hi ſunt, qui, ut eſt in uetere Prouerbio, malunt perdere amicũ, quã dictũ. Ratio autẽ, uel amicitiæ retinẽdæ, uel alienatæ uoluntatis reconciliãdę, eſt in offenſionis obliuione, & nõ in illius intempeſtiua commemoratione, ponenda. Quam facilis autẽ ſit medicina, quæ prudentibus adhibetur, ex eo perſpicitur, quod illorum morbi, una tantum admonitione depelluntur; at ſtulti, neque cẽtum plagis ad ſanitatem reducuntur. Prudentiæ autem munus eſt, pacẽ unice tueri, temeritatis, & inſanię, diſſenſiones excitare, cuius quidem improbitatis ſtulti capite tandem plerumque pœnas luunt: ea enim moliuntur, & efficiunt, ut ſit illis extremum ſupplicium legibus irrogandum. Hoc eſt autem, quod ſignificat Sapiens, cum ait, Malum illis angelſi, ideſt nuntium, impendentis uidelicet necis, afferendum. Horum omnium malorum ſtultitia mater eſt; quæ quidẽ ut peſtilentior ſit, eſt plerumque cum inſigni confidentia coniũcta. At, cum furioſus, & inſanus, confidens eſt, ſibique prudentiam, & acumen, arroga , neque pudore contineri, neque metu deterreri, neque officij religione prohiberi, poteſt, quin in ſuorum etiam perniciem erumpat. Tunc igitur multo tolerabilius eſt, in urſam catulis orbatam incidere, quã ſtulto nimis confidenti occurrere. Quid autem de furore illius dicendum eſt, qui non ſolum ſe infeſtum præſtat illis, a quibus fuit leuiſsima iniuria laceſsitus, neque illis tantum, a quibus numquam fuit iniuria uiolatus, ſed in illos etiam furenter inuehitur, quibus eſt multis beneficijs obligatus? Huius quidem perfidia non erit impunita. Numen enim Diuinum eſt ingratis acriter infenſum. Cum autem in diſcordia ſit legum contemptio, morum corruptio, Reip. totius euerſio, is, qui diſcordiæ auctor eſt, omnium malorum cauſſam ſuſtinet. Vt enim, qui aggeres fluuijs oppoſitos diſturbat, atque diſijcit, cauſſam dat uaſtitati, quæ frugibus infertur; ita, qui in Rep. aditum diſcordiis aperit, eſt, qui ſtatum Reip. impetu furibundo proſternit. Qui igitur patriam ſuam tueri, & conſeruare, deſiderat, ſummo ſtudio, cura, uigilantia, prouidere debet, ne diſſenſiones oriantur. In principijs enim omnium malorum cauſſa conſiſtit. Eſt igitur in principio omnis diſcordiarum materia ſubtrahenda, & naſcentibus morbis occurrendum. nam, poſtquam uires collegerint, ſanari difficillime poterunt. Intelligendum tamen eſt, omnem diſcordiarum cauſſam a corruptis iudicijs exſiſtere. Eſt enim diſcordia ciuilis, pœna Diuina, populis, propter legis contemptum, & iudiciorum corruptelam, & flagitiorum impunitam licentiam, ſeueritate ſanctiſsimi numinis, irrogata: Conſequens igitur fuit, ut poſt diſcordiarum mentionem cauſſa ueriſsima ciuilis diſſenſionis explicaretur. Ait igitur Sapiens, nõ ſolum Deum offendere eum, qui crimine liberat impium, ſed etiam illum, qui iuſtum, & innocentem, crimine condemnat. Vterque igitur infando, ſcelere conſtrictus, in ſe iram Diuinam concitat. Neque ſolum in iudicio, cum ferenda eſt de uno quoque ſententia, cum ab æquitate diſceditur, Dei numen ad uindictam incenditur, ſed etiam in ſermone quotidiano peccat is, qui hominem impium laudibus ornat, & qui hominem iuſtum, & pium, uituperat. cum enim laudatur impius, hoſtis nominis Diuini laudatur: quod eſt facinus impudentiſsimum: Cum uero iuſtus uituperatur, amicus Dei probris afficitur; quod ſimiliter eſt crimen ſceleſtiſsimum. Itaque oportet, antequam ſententiam de hominum moribus, atque uita, feramus, illorum facta diligenter expendere, ne, temerario, & repentino, iudicio, irã in nos Diuinam prouocemus. Ait deinde, nullum umquam fructum opes immanes ſtulto allaturas. Emat ille quidem agros, emat ſupellectilẽ, emat gemmas, atque monilia; cum tamen ſapientiam emere non poſsit, quam utilitatem ex opibus ſummis percipiet? Fructus enim diuitiarum, non in poſſeſsione, ſed in earum recto uſu, conſiſtit. Rectus autem diuitiarum uſus, Sapientia continetur. Vt enim non multæ citharæ, ſed recte pulſandi artificium, citharœdum faciunt; ita non grandis pecunia, ſed pecuniæ ſalutaris uſus, hominem uere diuitem reddit. Qui igitur huius artis expers fuerit, quem fructum ex pecunia feret? Nullum prorſus. Immo, quo magis opulentus exſtiterit, eo magis infelix, & miſer, erit. Pecuniam enim ad dedecus, & exitium, conferet, &, quod potuerat eſſe ſalutis publicæ materia, erit illi, propter ſtultitiæ magnitudinem, ſempiternæ peſtis inſtrumentum. Eſt igitur illi, qui diues eſſe uelit, ſapientia comparanda: quod ſtultus facere non poteſt. Pretio enim caret, quo ſapientia emitur, nempe, modeſtia, & humilitate, incenſoque immortalitatis ſtudio, & ardenti pietate, & religione. Odit enim diſciplinam, monitores inſectatur, inſolenter extollitur, Dei iudicia contemnit, &, opinione ſapientiæ inflatus, ita ſe gerit, quaſi poſsit ipſe Remp. uniuerſam prudentia, quam ſibi impudenter aſſumit, facillime moderari.

Omni tempore diligit qui amicus eſt, & frater in anguſtijs comprobatur. Stultus homo plaudet manibus, cum ſpoponderit pro amico ſuo. Qui meditatur diſcordias, diligit rixas: & qui exaltat oſtiũ ſuum, quærit ruinam. Qui peruerſi cordis eſt, non inueniet bonum: & qui uertit linguam, incidet in malum. Natus eſt ſtultus in ignominiam ſuam: ſed nec pater in fatuo lætabitur. Animus gaudens ætatẽ floridam facit; ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Munera de ſinu impius accipit, ut peruertat ſemitas iudicij.

Anteponit Sapiens uerum amicum fratri; fratrem enim facit ſanguinis neceſsitudo, amicum autem morum bonorum ſimilitudo. Et frater eſt

a natu-

a natura tributus, amicus autem libero iudicio delectus. Præterea, Amici nomen, ſi amor, qui animos conglutinauit, refrixerit, exſtinguitur; at Fratris nomen in odio etiam capitali permanebit. Itaque Amici nomen numquam ab amoris ui, & ratione, ſeiungitur; Fratris uero nomen, in odio etiam immani retinetur. Nullę ſunt enim capitaliores inſidiæ illis, quæ a fratribus in fratres ſępe numero comparantur. Itaque amicus ſemper diligit; frater, cum anguſtia premitur, fratrē, a quo flagitat opem, fratrem appellat, ita, ut tum demum exoriri, & fratris nomen agnoſcere, uideatur. Et hoc etiam eſt ualde odioſum, quod officiū ab amico tributum accidit ſemper amico gratiſſimum; quod autem fratri cōfertur, minime gratum. Exiſtimat enim is, qui a fratre beneficium accipit, multo minus ſibi tributum eſſe, quam debebatur: omnes namque fratris opes in ſuis numerat. Non autem eſt ea mens ſapientis, ut fratrem ab amicitiæ coniunctione ſecludat, ſed, ut doceat, amicitiæ nomē eſſe per ſe ſanguinis propinquitati præferendū. Et hac ſententia docet Sapiens, quanti ſit amicus faciendus; ea uero, quę ſequitur, oſtendit, quanto iudicij pondere ſit examinandus is, quem ut amicum deligimus. Stultus enim nimis eſt, qui fidem ſuam obligat, pro eo, cuius fidem exploratam non habet. Non intelligit enim quātis ſe periculis exponat is, qui pro ignotis, & alienis, qui nullum umquam ueræ uirtutis ſpecimen in uita præbuerunt, ſponſores eſſe uolunt. Hoc enim ſponſionis officium amicis ſpectatis, & cognitis, & non illis, de quorum uirtute, & conſtantia, nulla umquam opinio fuit, debitū eſt, & optimo iure, cum neceſsitas efflagitat, tribuēdū. Ab iniurijs deinde abſterret, & admonet, ne umquam nobis impunitatem proponamus. Qui enim ab imperio legitimo deficit, contentionem ſuſcitat: ex ea uero contentione periculum ſibi ipſe extremæ calamitatis intendit, & damnum, quod intulerat, neceſſario compenſabit. Vt enim ſit aliquis tam mollis animi, ut iniuriam perſequi nolit, aut tam timidus, ut ius poſtulare non audeat, in illo certe iudicio ſanctiſsimo, in quo non poteſt ulla fraus, aut immania potētia, dominari, is, qui fecit iniuriam, debito ſupplicio cruciabitur. Qui igitur iniquitatē ſuſcipit, grauiſsimam pœnam ſuſcipit. Qui autem opinatur, ſibi nullum iudicium, propter ſummas opes, eſſe ſubeundum, eſt amentiſsimus. Vt enim, qui domum nimis excelſam ędificat, quo oſtium altius eſt, & magis in altum prominet, eo grauius, cum labitur, in ruina conteritur; ita, qui nimis extollitur, eo grauiore ſupplicio mactabitur, quo inſolentius efferebatur. Et tamen mirum eſt, quantam uim bonorum homines amentes, non modo e ſummę potentia, uerum e cordis iniquitate, & e lingua impuritate, ſibi polliceantur. Itaque mirifice ſibi placent, & eos deſpiciunt, qui fraudes concipere timēt, & inſidias ſtruere neſciunt, ſed ſimplici, & pura, mente uitam inſtituunt. At nemo illorum, quod fraude, atque mendacio, linguęque uerſutia, conſequi nititur, ullo modo conſequetur; immo, ea calliditate, qua nimis efferuntur, omnes ſempiternum ſibi exitium comparabunt. Etiā ita ſunt amentes, ut nō ſolum malitia gloriētur, uerū & filios ſuos ad prauitatem, monitis, & exēplis, erudiant. Erroris igitur peſtilentiſſimi pœnas luēt, & homines improbi, & illi etiā, qui fuerint in filiorum educatione negligentes. Filius enim ſtultus afficit patrem dedecore, eximioq. dolore cruciat, & apud inferos etiam illis, qui ſunt in ſempiternā miſeriam detrudendi, ex filiorum amentia, & improbitate, doloris nō mediocris cumulus accedet. Mirum eſt, cum tantū animus a corpore natura diſtet, eſſe tamen tantū inter utrumque fœdus, ut uix quidquam eſſe poſſit uni ab altero ſeiunctum. Inde fit, ut lætus animus, corpori, ſanitatis, & bonæ ualetudinis, cauſſam afferat: quemadmodum & animi angor aſsiduus, corporis robur paullatim abſumit. Cum igitur nulla poſsit eſſe in mente iuſtitiæ experte iucunditas, conſequens eſt, ut, qui firmam ualetudinem tueri perpetuo uelit, in iuſtitiæ ſtudio perſeueret. Quod quidem impius non facit; immo, muneribus delenitus, leges, atq. iudicia, perfringit, & contra ius & fas cauſſas impuris hominibus adiudicat. Sed, quid eſt, quod Sapiens ait, impium de ſinu munus accipere. Per Sinum intelligit intimum animi receſſum, & cordis peruerſiſſimi machinationes. Qui fraudem igitur mente concipit, pecunia iudicium redimere ſtatuit; & ideo dicitur impius de ſinu illius munus accipere, cuius gratia ſecundum illum iudicat, qui munus obtulit.

In facie prudentis lucet ſapientia: oculi ſtultorum in finibus terræ. Ira patris filius ſtultus, & dolor matris quæ genuit eum. Non eſt bonum, damnum inferre iuſto, nec percutere principem qui recta iudicat. Qui moderatur ſermones ſuos, doctus & prudens eſt: & pretioſi ſpiritus uir eruditus. Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur: & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.

Prudens ſalutem cogitat, utilia meditatur, ſuū officium facit, alienum non uſurpat. ne autem labatur, diligentiſsime cauet, cum his curis noctes & dies excubat, ne quidquam ſibi ſit impedimēto, quo minus ad beatam uitam perueniat. Nullam igitur temeritatis, & inconſtantiæ, ſignificationem dat, ſed uultu, & taciturnitate, quam graui iudicio ſit præditus, oſtendit. Nec enim fieri poteſt, ut ex animo in tam graues curas intento, aliqua ſpecies leuitatis foras emineat. At ſtultus, inſitæ imbecillitatis immemor, ſibi minime proſpicit, ſuum officium negligit, in alienum furenter inuadit, ſalutem ſuam non curat, in alios peſtem machinatur; uarijs curis diſtentus, in contrarias partes impellitur; & nunc huc, nunc illuc, animo diſcurrit; quæ ſunt in adſpectu poſita, non uidet, & ultimas terras temere peruagatur. Hoc enim eſt illi propoſitum, ut ſolidum

officij

officij fructum pro nihilo ducat; & leuia, & inania, cogitationę peruestiget. Itaque temere ruit, inaniter exultat, furibunde cōcitatur; &, cum tantis motibus animi, horis ſingulis, atque adeo momentis, agitetur, fieri non poteſt, quin multis ſignis inſitam leuitatem, & inconſtantiam, demonſtret. Ne autem parentes ſint in diſciplina filiorū diſſoluti, docet, quanta uis malorum ex filiorum inſania in parētes redundet. Dolet, & angitur, pater, cum filium cernit in furore uerſari; mę-ret, & lamentatur, mater, cum uidet, filium, quem cum multis doloribus fuerat enixa, in pernicie bacchari. Ad maiorem autem acerbitatis, & doloris, cumulum, accedit deſperatio ſanitatis. Furioſi enim reſpuunt omnem medicinam, & in ipſos medicos inuehuntur. Tales autem erant illi, qui dicebant, Circumueniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius operibus noſtris. Non poſſunt enim homines furioſi, tenebris aſſueti, ferre lucē; & iuſtitię ſplendorem odio immani perſequuntur. Hoc odium Prophetas crudeliſſime perſecutum eſt; hoc multos homines ſanctos afflixit; hoc innumerabili iuſtorum multitudini necem attulit; hoc denique ſummum iuſtitiæ parentem, noſtręque ſalutis architectum, in Crucem egit. Cum autem homines conſcelerati hoc infandum facinus aggreſſi ſunt, exiſtimabant, ſe pręclare rebus ſuis conſulere. Nam, occaſu lucis, ipſius inſitę turpitudinis infamiam occultare cupiebant; & præterea licentiam flagitiorum obtinere deſiderabant. Vtrique autem rei erat impedimento clariſſimę lucis amplitudo. Flagitiorum namq. turpitudo multo clarius in luce meridiana perſpicitur; & in iuſtitiæ ipſius ſplendore minus liberæ ſunt hominum uoluntates ad peccandum. Ex interitu igitur Chriſti, homines perditi, ſibi & dignitatem, & impunitatem, pollicebantur, & maximas ſimul utilitates ſpe inaniſſima deuorabāt. Non ita erit, inquit Sapiens. Nullū enim bonū ex iuſti ipſius interitu cōſequentur illi, qui eū omni crudelitate lacerandum ſuſcipient; nec illi quidē, qui principes, hoc eſt Chriſti diſcipulos, odio iuſtitiæ, quā prædicaturi ſunt, crudelem in modum percutient. Vtitur autem ea figura, qua dicimus, hominem minime lætari, cum eum ſumma triſtitia cōfectum ſignificare uolumus. Ita Salomon, cum dicit, Nō eſt bonum, damnum inferre iuſto, neque percutere principes propter æquitatem, hoc plane dicit, non, ut ſperabant, impij utilitatē ex immanitate ſua percipient, immo, malorum omnium tempeſtate iactabūtur, & ſuppliciorum fluctibus obruentur. Quod Salomon prædixit, effectum cernimus. Iudęi namque, poſt Chriſti necem, libertatem amiſerūt, bonis omnibus ſpoliati ſunt, calamitates diriſſimas patiūtur, extorres, & exſules, uagantur, angore, metu, ſollicitudine, cruciātur, omnium mortalium odio flagrant, undique expelluntur, & eijciuntur, nec ullum in tantis malis ſolatium, aut laboris alleuamentū, inueniunt. Similiter, qui Chriſti diſcipulos, propter odiū æquitatis, immaniſſime perſecuti ſunt, nullum ex ea crudelitate emolumentum conſecuti ſunt, ſed potius grauiſſimas pœnas exſoluerunt. Quantū periculū ex effrenatæ linguæ petulantia rebus humanis impendeat, eſt explicatu difficillimū. Sapiens igitur, quēadmodum coercet animi motus, ita linguæ frenum inijcit, ne quidquam ex ore prodeat, quod damnum inferat, aut offenſionem excitet, aut nomen ignominia doformet. Itaque uerba diligenter examinat, & officiorum momenta perpendit, ante, quam aliquid e corde depromat. Dixi, inquit Dauid, Cuſtodiam uias meas, ut non delinquā lingua mea. Et Iacobus, Siquis in uerbo non offenderit, hic perfectus eſt uir. Recte igitur Salomon Sapientes appellat eos, qui orationi modum ſtatuunt, & pretioſum ſpiritum, ideſt ſalutaris eloquentiæ fructum, eſſe dicit in eo, qui iudicio loquitur, & orationem ita moderatur, ne umquam in perniciem, & dedecus, erumpat. Tantum autem momentum in opportuna taciturnitate ponit, ut aſſerat, ſtultum etiam in tacēdo aliquam ſapientię laudem non immerito conſequi. Non enim eſt contemnendum prudentiæ ſignum, mentis inopiam ſilentio tegere, &, quod officere nomini, atque dignitati, poteſt, taciturnitate comprimere.

Sapien. 2.

Pſal. 38.

1. Iacob. 3.

CAP. XVIII.

OCcaſiones quærit qui uult recedere ab amico. omni tempore erit exprobrabilis. (*Hebraice, ſic, Qui deſiderio tenetur, ſeparatus inquirit, & in omni ſolida doctrina ſe commiſcet.*) Non recipit ſtultus uerba prudentiæ, niſi ea dixerit quæ uerſantur in corde eius. Impius cum in profundum uenerit peccatorum, contemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium. Aqua profunda uerba ex ore uiri: & torrens redundans fons ſapientiæ.

Deſiderium ducit hominem, & in eo uehementer elaborat, ut, quod appetit, adipiſcatur. Quo autē deſiderium eſt ardentius, eo incitatur animus uehementius. Iccirco fit, ut, qui flagrat ſapientiæ cupiditate, curam ſępenumero rei familiaris abijciat, hominum familiaritatem refugiat, communionem ſanguinis aſpernetur, & omnia tandem deſerat, quæ poſſunt contemplationi ueritatis officere, uſque eo, dum, quod acerrime cupit, aſſequatur. Itaque, neque naturę peruestigationem negligit, neque parum naturæ partes inter ſe fœdere conſentientes admiratur, neque negligenter aſtrorum ſplendorem, & cæleſtis naturę conuerſiones, intuetur, neque reliquarum artium diſciplinas faſtidioſe reijcit, ut, illis, tamquam adminiculis, erectus, facilius ad Dei cognitionem perueniat. Hęc omnia ſtultus irridet, neque aliud comprobat, quā id, quod inaniter in animo uerſat, & cogitationes cordis ſui, ſtudijs ſapientiæ longe anteponit. Hanc ſententiam, ſi Hebræum conſulamus, ad ſapiētiæ ſtudium pertinere,

tinere,

Digitized by Google

tinere, non ambigo. Interpres illam ad infidelitatem amicitiæ retulit, cuius ſceleris offenſionem, nulla inquit poſſe temporis longitudine oblitterari. Certiſsimū uero ſummæ ſtultitiæ argumentum, eſt in impietate conſtitutum. Summa porro utilitas, eſt in omnium flagitiorum colluuione. Soli igitur ſunt maxime contemnendi, & probris omnibus afficiendi, qui pietatem oderunt, & in flagitiorum ſordibus perpetuo uolutantur. Contra tamen fieri uidemus. Nam, qui ſunt omnium mortalium contemptiſsimi, uirtutis amplitudinem, & ſapientiæ claritatem, deſpiciunt; &, qui ſunt omnium turpitudinum maculis inuſti, probra in eos iaciunt, qui ueræ dignitatis gloria pręcellunt. Hoc eſt autem, quod Sapiens dicit, cū impietate cōtemptionē coniungi, & cū uilitate contumeliā. Vt enim quiſq. maxime impius eſt, ita maxime ludibriū habet pietatē; &, qui ſunt maximis flagitijs infames, in hoīes uerißimæ dignitatis ornamentis excultos cōtumelias inturquent. At, cum uenenum ex ore impiorum profluit, aquę dulciſsimę ex ore piorum hominum cōtinenter emanant. Aquas autem profundas appellat Sapiens, ut oſtendat, non eſſe torrentium ſimiles, qui hieme tantum fluunt; accedente autem æſtate, Solis ardore conſumuntur. Aquæ enim ueræ ſapientiæ, perēnes ſunt, & tum uel maxime ſitim reſtinguunt, cum ardentius expetūtur. Sic enim ait ſummus, atque ſempiternus Sapientiæ magiſter, Ioan.4. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Ioan.7. Alibi uero, Similiter, inquit, futurum, ut ex animis eorum, qui in illum crediderint, perennes aquæ fluant: hæ autem aquæ, quas ipſe Dominus oſtendit, ſunt illæ, quas Salomon hoc in loco demonſtrat, atque Profundas appellat, quod exhauriri, & conſumi, minime poſsint. Sunt enim ſalutares, atque ſempiternæ, quæ ex ore uiri ſapientis emanant. Omnes enim illius orationes, ex Diuinæ gratiæ perennitate naſcuntur, & ad Diuinam gloriam conferuntur.

Accipere perſonam impij non eſt bonum, ut declines a ueritate iudicij. Labia ſtulti miſcent ſe rixis, & os eius iurgia prouocat. Os ſtulti contritio eius, & labia ipſius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt uſque ad interiora uentris. Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt opera diſsipantis. Turris fortiſſima nomen Domini: ad ipſam currit iuſtus, & exaltabitur. Subſtantia diuitis urbs roboris eius, & quaſi murus ualidus circumdans eum.

Vtilitatis ſpecies illudit hominibus amentiſſimis, ita, ut, contra ius, litem ſecundum illos dent in iudicijs, qui multum in Rep. uel opibus, uel gratia, poſſunt. Nam uel illorum potentiam extimeſcunt, uel ab illis gratiam inire ſtudent, ut res ſuas eorum fauore communiant. Non cernunt interim miſeri, quāto magis metuenda ſit infinita illius ſummi Domini potentia, qui eſt grauiter infenſus iniquis, & quanto ardentius ſit gratia illius expetenda, cuius ſumma benignitate, & inuicto præſidio, bonorum opes egregie muniuntur. Nō eſt bonum, inquit, perſonam accipere, hoc eſt, potentiam, aut gratiam, aut neceſſitudinem, aut nobilitatem, ſed tantum æquitatem, in iudicij examine perpendere. Cum dicit, Non eſt bonum, hoc plane dicit, Non, ut ſperabant improbi iudices, erit illis fructuoſum, perperam alicuius hominis potētis gratia iudicare: Immo, iudicium illud corruptiſsimum, illis peſtem, & ſempiternum exitium, afferet. Oratio ſtulti, lites, & contentiones, excitat. Quantam enim offenſionem ſermo inconſideratus afferat, minime cogitat; ſed tantum, ut, quod mente parum ſana conceperat, foras eijciat, elaborat. Neque uidet interim, cum, ut temeritati ſuæ ſatisfaciat, id, quod erat ſilentio ſupprimendum, effutit, non ſolum ſe multis nocere, quos conſeruare præſtitiſset; ſed ſibi ipſi grauiſsimæ cladis periculum moliri, quod præcauere debuiſſet. Qui enim multa loquitur, &, quidquid illi in mentem uenit, feſtinanter effundit, ſibi ſæpenumero peſtem comparat. Quid de uerſuti, & callidi, oratione dicendū eſt? Is, qui non ſe in loquendo præcipitat, ſed operam dat, ne eorum animos, qui rerum potiuntur, offendat, num ſibi proſpiciet? Nullo modo. Cum enim malitia in homine dominatur, multa uerſat in animo, multa ſubdole fingit, multa callide machinatur. At omnis oratio, cum ad animi naturam efficta ſit, conſequens eſt, ut hominis aſtuti, & ueteratoris, oratio, multiplex, & uaria, & incōſtans, ſit, & in tot ſe ſpecies induat, quot ſunt fraudes, quę in animo uerſantur. Nunc igitur adulabitur, nunc illius nomen, quem ante laudauerat, inſectabitur: aliquando ſe periculum propulſare ſimulabit: rurſus, eundem, quem ante defenderat, capitis arceſſet. Erit igitur calumniator, atque confidens, mendaciis innixus. Itaque ſe in animos hominum, ſermone fraudulenter efficto, inſinuare conabitur, ut eos tādem, nihil hoſtile ſuſpicantes, euertat. Hoc eſt autem, quod Sapiens aſſerit, hominis uafri, & aſtuti, ſermones, prima ſpecie blandiri, deinde in intima uentris, id eſt in ipſam uitæ ſedem, & cordis penetralia, mortiferum telū iaculari. Sed inquies, is qui ita fuerit inſtructus, alijs quidem nocebit, ſuum uero ſtatum aſtutiſsime conſeruabit. Non eſt ita. Nec enim tantas uires habet calliditas, ut incluſas libidines, & inteſtinas fraudes, celare diu poſsit. Cum igitur, quod impuri homines ſecretum tenebant, apparuerit, tanto maiorem offenſionē incurrent, quanto maiore odio dignæ ſunt inuidiæ occultæ, quam facinus apertum. Operis feliciter abſoluti laus in diligentia conſiſtit. Qui enim negligenter aliquid gerit, non efficit, ſed, quod efficiendum ſuſceperat, euertit, & diſsipat. Eſt enim Negligentia, officij contemptio, imperij legitimi recuſatio, de-

ſidiæ

ſidiæ ualde turpis argumentum mollis, & effeminati, animi languor, atque perſidiæ inſignis indicium. Contra fidem enim facit, qui commiſſum munus negligenter exſequitur. Quocirca merito exſecratur Hieremias eum, qui ne- Hie. 48. gligenter gerit opus Domini. Iure ſimiliter Sapiens, non minus criminoſum cenſet, opus ſuſceptum negligenter geri, quam idem opus diſſipari. Infinita ſunt hominibus intenta pericula. Alij tamen alias opes ſibi parandas exiſtimant, quibus ſe tueantur. Sapientes quidem opem ſibi a Deo tantum flagitandam exiſtimant; &, hoc præſidio firme conſtituto, omnia mala, quæ poſſunt incidere, ſibi minime metuenda putant. Multi uero, hoc neglecto præſidio, cum ſibi multa auxilia parare conantur, tum uel maxime ad coaceruandam pecuniam modis omnibus enituntur.

Sunt igitur hominum factiones bipartito diſtributæ. Vna ſiquidem, in nomine Domini ſalutis arcem ſibi egregie munitam fore confidit; alia, pecuniam, ut firmiſsimum uitæ præſidium, intuetur. Qui ſunt igitur Sapientes exiſtimandi? Illi ne, qui præſidio pecuniæ, quam fures auertunt, hoſtes diripiunt, inuecta morte deſeruntur? Nullo modo.

Sed illi potius, quorum præſidium, & firmiſſimum uitæ propugnaculum, eſt in nomine Domini conſtitutum. Quod eſt autem nomen Domini? Si nomen, quod præcellentiſsimæ naturæ uim, numen, imperium, maieſtatem, explicet, exquiris; nobis ignotum, eſt, atque, ut rectius dicam, nullum prorſus eſt. Nullum enim nomen, nulla oratio, nulla cogitatio, id comprehendere poteſt, quod eſt natura ſempiternum, magnitudine maieſtatis ampliſſimum, potentia, & uiribus, infinitum, atque, propter lucis immenſitatem, longiſsime a cælitum etiam cognitione remotum. Si uero nomen ſcire uis, quo mentes noſtræ ad ſpem firmiſsimam ſalutis erigantur, multa ſunt.

Ea tamen omnia, uno potiſsimum continentur, eo nempe, quo & benignitas erga nos, atque potentia, declaratur. Alterutrum enim ſine alterius ope, imbecillum eſt. Nec enim iuuat ulla benignitas ſine potentia; neque rurſus potentia ſine benignitate fructum aliquem poterit afferre. Vtrumque igitur eſt neceſſarium, ut is, cuius præſidio nitimur, & uelit, & poſsit. Semel, inquit Dauid, locutus eſt Deus; & duo hæc audiui, quia poteſtas Pſal. 61. Dei eſt, & tibi, Domine, miſericordia. Vtraque autem uis, & immenſæ poteſtatis, & clementiſsimæ uoluntatis, Ieſu ſanctiſsimo, & auguſtiſsimo nomine ſatis luculenter exponitur. Hoc enim ſalus uera, atque ſempiterna, deſignatur. Salus autem a Deo tantum eſt poſtulanda, & expetenda, qui ſolus omnia, quæcumque uult, efficit in cælo, & in terra, & cuius tanta bonitas eſt, ut non ſolum ſceleribus noſtris ignoſcat, uerum & nos, per unici filij merita, in ſocietatem Regni cæleſtis inuitet. Hoc eſt igitur unicum miſeriæ humanæ perfugium; hoc ſalutis inuictum præſidium; hoc gloriæ ueriſsimæ firmamentum; hæc turris fortitudinis, in quam omnes iuſti confugiunt, ut hoſtium impetum facillime repellant, & ornamentis Diuinis, & gloria ſempiterna, circumfluant. Quid diuites? Opinantur illi quidem, in exſtructis pecuniæ aceruis eſſe ſibi urbem muro fortiſsimo cinctam. Non uident enim homines amentiſsimi, opes humanas, odio & inuidia, circumſideri, inſidiis circumueniri, hoſtili incurſione deleri, cladibus infinitis exponi, & dira uaſtitate conſumi, &, quod diriſsimum eſt, earum cupiditate uiam ad ſempiternam miſeriam egregie muniri. Videbunt, inquit ille uir Diuinus, iuſti, & ridebunt, & dicent, Ecce homo, qui non po- Pſal. 51. ſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in uanitate ſua. Cum igitur aliquod periculum imminet, non eſt nobis ad pecuniam, ſed ad nomen Domini, recurrendum, ſi ſalui, & ornati, eſſe uolumus, & in omni rerum diſcrimine ſemper inuicti. Omnis enim, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur. Qui prius reſpondet quam audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat, & confuſione dignum. Spiritus uiri ſuſtentat imbecillitatem ſuam: Spiritum uero ad iraſcendum facilem quis poterit ſuſtinere? Cor prudens poſſidebit ſcientiam, & auris ſapientium quæret doctrinam. Donum hominis dilatat uiam eius, & ante principes ſpatium ei facit. Iuſtus prior eſt accuſator ſui: uenit amicus eius, & inueſtigabit eum. *(hoc eſt ex Hebræo, Iuſtus prius examinat litem ſuam cum uenit proximus eius ut inquirat in eum.)* Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque diiudicat.

Nihil eſt magis gloriæ Diuinæ contrarium, quam Superbia. Superbus enim in ſe omnia ponit, Dei beneficia ad uirtutem ſuam transfert, muneribus Diuinis inflatur, & inſoleſcit, & quodammodo ſibi Diuinitatem tribuit. Conſequens igitur eſt, ut de ſtatu ſuo concidat, Diuinoque iudicio peruertatur. Contra uero, humilis, qui omnem ſpem ſalutis in Diuina benignitate reponit, Dei clementia, de puluere excitatur, ut honoribus ſummis illuſtretur. Itaque ſemper caſum calamitoſum antecedit ſuperbia; & delati honoris amplitudinem antecedit humilitas. Repentinum iudicium, eſt non ſolum temeritatis, ſed

etiam iniquitatis, argumentum. Qui enim reſpondet, antequam audiat, aut decernit antequam cauſſam diligenter examinet, & mentis, & æquitatis, expers habendus eſt. Mentis quidem, quia in re, quam prorſus ignorat, iudicium nimis feſtinanter interponit; æquitatis, quia indicta cauſſa condemnat. Si igitur temeritas, eſt ignominia notanda, & iniquitas maledictis omnium configenda; reſtat, ut is, qui reſponſum dat, antequam aliquid audiat, ſit omnium prudentum iudicio uituperandus, & a Reip. moderatione repellendus. Prudentia igitur, & ſingulari mentis æquabilitate, præditus ſit, neceſſe eſt is, cui aliquod publicum munus aſsignatur. Sed hoc non eſt ſatis, uel ad rem familiarem recte conſtituendam, uel ad publicam ſalutaribus inſtitutis egregie temperandam.

Eſt enim opus etiam animo magno, & excelſo, opibus Diuinis innixo, & uirtutibus exaggerato. Signum eſt enim, non adeſſe fidem in Diuino ſubſidio firmiſsime collocatam, cum animus ſpem ſalutis abijcit, & metu conficitur. At ſine firma fide nulla uirtus exſtare poteſt. Spiritus uiri, inquit Sapiens, ſuſtentat imbecillitatem. Virum appellat hominem uirtute præcellentem, & inuicto robore firmatum. Hunc igitur nulli caſus exterrent, nulli terrarum motus exanimant, neque uniuerſi quidem orbis ruinæ de ſtatu deijciunt, cum ſit præſidio Diuino circumſæptus, ita, ut facillime naturæ imbecillitatem fulciat, & inuicta uirtute corroboret. Vt enim in morbis, corporis ægrotantis fiducia magnam uim habet ad recuperandam ſanitatem, & ægroti deſperatio medicorum ſpem debilitat, & omnem plerumque medicinam inutilem reddit; ſic animum ope Diuina confidentem nullæ res aduerſæ frangunt, abiectum uero conturbant, atque conficiunt. Quis igitur tunc animum iacentem excitabit? Quis fractum confirmabit? Quis abiectum, atque diffidentem, eriget? Fruſtra namque manum porrigimus illi, qui ſibi ipſi opitulari, propter deſperationem, recuſat. Hoc in loco interpres pro נכאה facilem ad iraſcendum reddidit. quod Septuaginta, ὀλιγόψυχον δὲ ἄνδρα hominem, qui eſt animo abiecto, Græce uerterunt. Eſt autem נכא dolere, triſtitia affici, & morbo afflictari. Cor prudens, hoc eſt, Intelligens, inquit Sapiens, ſcientiam poſsidebit. Intelligens autem eſt, qui ſapientiam omnibus bonis anteponit. Nemo enim hoc ſtudio flagrauit, & illi diligenter incubuit, quin uoti compos euaderet. Ad reliqua enim bona paranda, quæ uulgus hominum præclariſsima putat, humanis uiribus homines enituntur; ad ea uero, quæ Diuina ſunt, adſpirare nemo poterit, qui non ope Diuina fultus exſtiterit. At hominum conatus, irriti plerumque fiunt; ſpiritu autem Diuino confirmati, omnia, quæ cupiunt, aſſequuntur. Sed quærendum eſt, num ſcientiæ cupiditati ſit aliquis modus conſtituendus. Non prorſus. Si enim ab ijs rebus, quæ certis finibus circumſcriptæ ſunt, nullis finibus humana cupiditas arceri poteſt, quo tandem modo terminari poterit infiniti boni cupiditas? Nec enim auari ulla pecunia ſatiantur; nec ambitioſi ullum terminum honoribus, & imperiis, ratione præfiniunt; neque libidinoſi uoluptatibus ullis expleri poſſunt; neque crudeles ullo ſanguine ſatiantur; neque denique homines amentes, & perditi, qui ſummum bonum in rebus interituris ſitum eſſe ſtatuunt, ullo termino continentur. Quo modo igitur uerum eſt, cum humana boni ſummi cupiditas infinita ſit, eo quod ad infinita bona perfruenda nati ſimus, ut ea cupiditas, quæ ueriſsimum ſibi bonum proponit, ullo fine terminetur? Neceſſario igitur fit, ut, qui iam ſapiens eſt, eo gradu ſapientiæ, in quo iam locatus, eſt, contentus minime ſit, ſed ultra progredi, & plura ſcire, deſideret. Ideo ſequitur, Auris ſapientis quæret ſcientiam. Mens enim ſapientis in bonum infinitum intenta eſt, & ita numquam poteſt ad extremum peruenire, poteſt tamen diebus ſingulis opibus augeri: parui autem animi eſt, nolle, cum poteſt, in re tanta proficere, & diuitiarum cæleſtium acceſsione locupletari.

Dixerat Sapiens, muneribus negotia feliciter expediri. Hic eandem ſententiam repetit, cum, ſimilitudine ex humanis negotiis ducta, ſignificat, ei, qui uult apud Deum negotium ex animi ſententia gerere, eſſe muneribus agendum, operamque dandam, ut ad Principes, qui apud Deum multum gratia poſſunt, muneribus introducatur. Munera ſunt, pietas in Deum, caritas in homines, religionis ſanctitas, uitæ puritas & caſtimonia, & continuum precationis ſtudium. Oſtendit deinde Sapiens, nullum fore homini iuſto, culpa ſua, certamen. Nam, antequam iuſtus in iudicium uocetur, ipſe ſibi iudex eſt. In iudicium uero amorem ſui non adhibet; iram, inuidiam, odiũ, cupiditatem repellit; omnia, quæ mentem tenebris opplere ſolent, a ſe longiſsime remouet; tum litem ſecum diligenter expendit; &, ſi proximus ius æquum poſtulat, nullam moram interponit, quin illi cauſſam libenter adiudicet. Quod ſi ius fuerit anceps, & dubium, facillime, ſi aduerſarius ab ea mente non fuerit alienus, Sorti iudicium committit. Adeo enim ſunt omnia in conſilio Diuino conſtituta, ut neque ſors quidem, cum ita conuenit, extra iudicium illius educatur. In rebus autem dubiis, & controuerſis, ſors diſcordiam ſedat, pacem conciliat, motus comprimit, & omnes occaſiones diſſenſionum circumcidit. Hæc autem facillime fiunt, cum cupiditas immanis, & importuna, reſecatur. Cum autem cupiditas dominatur, nulla poteſt eſſe nec inter fratres quidem fœderis firma conuentio: ut continuo ſequitur:

Frater qui adiuuatur a fratre, quaſi ciuitas firma: & iudicia quaſi uectes urbiũ. (*Hebræi ſic interpretantur, Frater deſertor durior eſt Vrbe munita, & contentiones ſunt ut arcis repagula.*)

Quan-

Quanta uis ſit cupiditatis indomitæ, ex eo perſpicitur, quod non ſolum ſocietates fœdere ſacroſancto firmatas diſſoluit, ſed etiā naturę iura perrumpit, & fratres in fratres incitat, eoſque in mutuam perniciem impellit. Si enim uolumina ſacra conſulimus, ex illis cernimus, primos duos fratres, a primo generis humani parente generatos, ita diſsimile inter ſe uitæ inſtitutum tenuiſſe, ut alter alteri necem, per ſummum ſcelus, intulerit. Si te ad Romanorum annales contuleris, reperies, Romæ fundamenta fuiſſe a Romulo, ipſius Vrbis conditore, fraterno ſanguine polluta, & infecta. Quid de fabulis dicemus? Eſt aliquid magis poetarum carminibus celebratum, quam acerbiſsimū Eteoclis, & Polynicis, odium, quod eos tandem ad cædem mutuam, ſine ullo reſpectu, ad coniunctionem ſanguinis adegit? Neque ſolum hiſtoriæ plenæ ſunt, neque fabulæ tantum huius tanti furoris memoriam replicāt, uerum & uita cōmunis huius ſceleris exempla non pauca ſuppeditat. Siue id accidit, quia inuidia in eos, qui ſunt eadem condicione nati, uehementius erumpit, quia indigne patiuntur multi, eos, qui ſunt eiſdem parentibus orti, dignitate præcellere; ſiue, quia non facile poſſunt alij alios beneficijs obligare; quia quilibet a fratribus omnia ſibi deberi ſtatuit; multoque minus ſibi tributum eſſe conqueritur, quam ius propinquitatis efflagitabat; ſiue, quia offenſiones, a fratribus acceptæ, quo minus erant metuendæ, eo grauius uulnus infligunt; ſiue poſtremo, quod ſic natura comparatum eſt, ut, quo longius a malo diſsidemus, eo, cum ruimus, eodem malo fortius adſtringamur. Ita uero fit, ut, cum aliquis ab amore fraterno, quem ſummum eſſe decebat, abſcedit, odio ſummo capiatur. Quacumque igitur de cauſſa id fiat, certe conſtat, fratrum contentiones, cum cupiditatis, & inuidiæ, telis ſtimulantur, eſſe diriſsimas. Tantum enim malum eſt in cupiditate, ut iura etiam ſummæ neceſsitudinis, & a finitatis, effringat, & ſic fratres in fratrum perniciem incitet, ut nihil dirius, & capitalius, fingi poſsit. Eſt igitur, ut Sapiens ait apud Hebræum, odium in fratres excitatum, urbe munita fortius; quia citius Vrbem munitam expugnabis, quam odium penitus inſitum ex eorum animis euellas: eſt durius arcis excelſæ repagulis; quia facilius fores arcis perfringes, quam aditum fratri in gratiam fratris odioſi patefacias. Si autem ius neceſsitudinis ſeruetur, quo fratres indiſſolubili fœdere adſtringuntur, nulla poterit tanta rerum calamitas in eos irruere, quæ neceſsitudinem illam dirimat. uis enim naturę, qua illa conſtanter permanet, omnium urbium munitiones, conſtantia, & firmitate, ſuperat.

De fructu oris uiri replebitur uenter eius, & genimina labiorum ipſius ſaturabunt eum. Mors & uita, in manibus linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus eius. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatem a Domino. Cum obſecrationibus loquitur pauper, & diues effabitur rigide.

Tantum malum eſt in linguæ immoderatæ licentia, ut non ſatis habeat Sapiens, nos de tam inſigni periculo ſemel admonere, niſi eandem admonitionem ſæpius repetat. Hoc autem in loco id magis facere conueniebat, quia diſſenſionis periculoſiſsimæ acerbitatem meminerat, quæ frequenter ex perditorum hominum oratione naſcuntur, qui ſe ita medios interponunt, non ut diſsidentes animos amore conglutinent. ſed ut etiam bene conuenientes odio inflamment. Vt igitur homines a maledicentiæ peſte deterreat, oſtendit, mortem, & uitam, in lingua conſiſtere. Nam, uel odium excitat, uel odio finem imponit. Hoc autem pacto uel mortem afferr uel uitam conſeruat. Præterea, qui linguam in calumniam, & maledicentiam, conferunt, ſunt a morte deuorandi, & cruciatibus ſempiternis afficiendi; qui uero ea lites dirimunt, & ſaluti communi proſpiciunt, ſunt in futura, uita Diuinis bonis, æuo ſempiterno, cumulandi. Vnde colligitur, & mortem, & uitam, in linguæ poteſtate conſiſtere. Sed, quia plerumque accidit, ut mulieres, cum ſint ad iram concitæ, uariiſque animorum motibus agitentur, & ob id uiros ſuos ſæpe ad peſtiferam ſeditionem ſollicitent, oſtendit iterum Sapiens, quantum bonum ſit homini, mulierem inuenire. Mulier enim, in auxilium uiro, & non in perniciem, data fuit. Et mulieris officium eſt, uiri iracundiam lenire, eumque ab odio ad beneuolentiam reuocare, & non naſcenti odio faces admouere. Mulier igitur, quæ uirum ad diſcordiam furenter inſtigat, non mulier, ſed furia eſt, in mulieris forma, ad infelicis uiri perniciem figurata. Qui igitur mulierem, & non furiam, domum duxit, ſingulari beneficio a Deo affectus fuit. Non enim dedecus extimeſcet: non rei familiaris interitum lamentabitur: non ad odium ſine graui cauſſa commouebitur: non denique erit imperio muliebri, cum inſigni macula turpiſsimæ ſeruitutis, adſtrictus. Ponit deinde Sapiens ob oculos ſpeciem uiri pauperis, ius ſuum humiliter, atque demiſſe, poſtulantis, & diuitis ſuperbiam, duriſsime, & contumelioſiſsime, poſtulatum repudiantis; ut pauperis humilitatem ſubleuandam, & diuitis ſuperbiam deteſtandam, arbitremur, ſi uolumus nos exemplo illius conformare, qui ſuperbis reſiſtit, & humiles in gratiam recipit.

Vir amicabilis ad ſocietatem, magis amicus erit, quam frater.

Pauci admodum ſunt, qui rite, atque ſancte, leges amicitiæ ſeruare poſsint. Nam, ut alia omittam, tanta uis amicitiæ eſt, ut unus animus e pluribus fiat. Ergo, cum animus ſecum ipſe diſſidet, atque diſcordat, non unus animus poteſt

Digitized by Google

appellari, ſed quodammodo plures. Nõ eſt enim ſimplex, ſed multiplex, & ex tam multis partibus conflatus, quot ſunt uitia, quæ illum exagitant. Alio enim trahit auaritia, alio detorquet ambitio, in aliam partem rapit immanitas, in aliam inſtigat libido; &, ne plura flagitia perſequar, ita dilaceratur, ut ſui compos eſſe nequeat. Qui igitur ſecum minime conuenit, quo tãdem modo cum alterius animo ita conglutinabitur, ut nullum inter utrumque diſcrimen ſit? Vnde ſequitur, ut, qui flagitiis oppreſſus eſt, non poſsit ullo modo cum alterius ſenſu, & uoluntate, coniungi. Ille igitur tantum amicis deditus eſſe poterit, qui eſt a cupiditate nefaria remotus, qui non eſt flagitiis affinis, qui animi ſui partes diſſidentes colligit, & rationis imperio obedire compellit. Hic igitur, cum alium, eadem natura, & moribus, conſtitutum, nactus fuerit, in illo, tamquam in ſe, mentem defigit, in illum ſtudia conferet, & cum illo ita amoris ſanctitate copulabitur, ut nihil uni ab altero ſeiunctum eſſe poſsit. Hi ſunt, qui ad amicitiam apti ſunt, quos interpres Amicabiles ad ſocietatem appellat; qui, cum amicos obſeruant, non commoda ſua reſpiciunt, ſed amicorum commodis, & emolumentis, inſeruiunt; qui grata beneuolẽtia amicos proſequuntur; qui deniq. non pluris ſeipſos, quã ipſos amicos, faciunt. Qui igitur eiuſmodi ſunt, nõ mirum eſt, ſi ardentius ament, & conſtantius in fide permaneant, quam fratres, qui non eiſdem omnino moribus conſtituti, & imbuti fuerint.

CAP. XIX.

MElior eſt pauper qui ambulat in ſimplicitate ſua, quam torquens labia. (*hoc eſt, quam uerbis uerſutus, & inſipiens.*) Vbi non eſt ſcientia animæ, non eſt bonum: & qui feſtinus eſt pedibus, offendet. Stultitia hominis ſupplantat greſſus eius: & contra Deum feruet animo ſuo. Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit ſeparantur.

Multi ponunt in calliditate ſapiẽtiam; &, quo quiſque malitioſius ingenium uerſat, eo melius rem gerere, & fortius ſtatum ſuum tueri, poſſe, ſtatuũt. Quod longe ſecus euenit. Omnis enim, qui uirtutis expers eſt, amens eſt. Non intelligit enim, felicem animi ſtatum uirtute contineri. Ergo, cum mentis expers ſit, uitam recte conſtituere, & ad finem, quem ſibi proponit, peruenire nequit. Nam, quo magis ad beatam uitam enititur, eo a uita beata longius aberrat, & grauioribus malis obruitur. Contra uero, pauper, & humilis, qui non falſa opinione acuminis inſoleſcit, recta graditur, ſenſim incedit, in alterutrã partem minime declinat, & ſic tandem fit, ut, quod ſapienter expetit, feliciter aſſequatur. Vbi igitur abeſt ſcientia, ibi nullus locus felicitati relinquitur. Temeritas enim furibunde ruit, &, quo magis accelerat, eo miſerius concidit, & grauioribus ruinis opprimitur. Summa ſtultitia, improbitas eſt. Improbitas autem, uarie torquet animum, & a uia deductum, ab omniq. officio diſtrictum, furere compellit; uſque adeo, ut non ſolum in homines incitetur, ſed etiã in Deum maledicta cõijciat. Quantas uires habeat cupiditas, ex eo colligitur, quod rariſsimum genus ſit eorum, qui ius amicitiæ ſancte colant. Homines enim omnia pecunia metiuntur. Et iccirco fit, ut innumerabiles ſeſe ad diuitum nomen adiungant, & pauperes ab amicis ſuis deſerantur. A diuitibus enim aſſectationis mercedem ſperant, a pauperibus nihil ſperant. Amicitiam igitur ſimulant, cum longe ab amicitiæ ſanctionibus abſint. Non enim homines diuites, ſed diuitum opes, amore eximio proſequuntur.

Teſtis falſus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet. Multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis. Fratres hominis pauperis oderunt eum, inſuper & amici procul receſſerunt ab eo. Qui tantum uerba ſectatur, nihil habebit: qui autem poſſeſſor eſt mentis, diligit animam ſuam, & cuſtos prudentiæ inueniet bona. Falſus teſtis, nõ erit impunitus: & qui loquitur mẽdacia, peribit. Non decent ſtultum deliciæ, nec ſeruum dominari principibus.

Natura quidem ſunt omnes homines ueritatis appetentes, & a ſtudio uanitatis auerſi. Cur igitur eſt omnis homo mendax? Quia uel metuunt, uel ſperant. Mentiuntur igitur, & peierãt, Pſal. 115.
uel ut pœnam effugiant, uel ut illis, a quibus aliquid emolumenti exſpectant, gratificentur. At, nec ex iudicio elabetur, qui mendacia ex animo promit, nec ullius potentis hominis opera liberabitur, qui ſanctiſsimam religionem periurio uiolat. Liberalitas principis, hominum mentes allicit; multique ſeſe ad illius nomẽ libenter adiungunt, quem munificum eſſe uident. Non eſt igitur Liberalitas, laus in Principe contẽnenda, ut ea fama multitudinẽ ſibi conciliet. Eſt tamen hoc Principi conſiderandum, eſſe modum in largiendo ſtatuendum, ne, ſi ultra modum largitas progreſſa fuerit, materia benignitatis exhauriatur. Quod ſi acciderit, hominum ſtudium refrigeſcet, & fides continuo uacillabit, ita, ut facile homines eo ſe conferant, unde certius aſſectationis præmium ſibi donatum iri confidant. Non contemnat ille quidem beneficentiæ laudẽ, ſed aliis uirtutibus longe clarioribus hominũ admirationem cõmoueat, nempe, iuſtitia, moderatione, animi magnitudine, & pietate. Nam, ſi, neglectis reliquis uirtutibus hac una ſibi egregie munitam uiam putauerit ad nominis claritatẽ, multis ſe difficultatibus implicabit. Primũ quidem, cum largitio non poſsit ad omniũ fructũ peruenire, multo plures erunt deſtitutione offenſi, quã beneficijs obligati. Deinde, cũ cupiditas hoĩum immoderata ſit, & expleri minime poſsit, nec eos qdẽ, quos bñficiis deuinctos tenere cupit, explere ullo modo poterit. Poſtremo, cũ oẽs opes effuderit,

ſi ali-

ſi aliquis caſus aduerſus inciderit, non poterit periculum a Rep. propulſare. Duo igitur ſunt in liberalitatis officio prouidēda. Vnū, ne quid indignis ſine reſpectu ad merita tribuatur; alterū, ne opes publicæ ſine ratione diſsipentur. Intelligant etiam, eos, qui ſine maximarum uirtutum meritis Principes affectantur, non Principes, ſed Principum opes, quibus inhiant, amare. Sed ad Salomonis inſtituta nos reuocemus, qui hāc ſententiam alia continuo confirmat. Inquit enim, tantam eſſe cupiditatis immanitatem, ut nulla caritas inſit, ubi nullum emolumētum ſperatur. Proinde fieri, ut fratres fratrem pauperem odio habeant, & ſodales inopes deſpiciant, & omnes, qui promiſſa flagitant, a ſe longiſsime repellant. Qui enim, inquit Sapiens, uerba ſectatur, nihil habebit. nam, inopes, quod ſibi a diuitibus promiſſum fuerat, coacti neceſsitate, requirunt. Promiſſa uero, propter auaritiam eorum, qui fidem dederant, ſe officio minime defuturos, non comparent. Non ingentes igitur pecuniæ, ſed opes prudentiæ, ſunt, quæ nomen, & decus, afferunt, & ſalutem perpetuo conſeruant. Qui poſſeſſor, inquit, eſt mentis, hoc eſt qui prudentiam retinet, ſeruat animam ſuam. Rurſus deinde falſum teſtem inſectatur, & mendaces minaciter exterret. Tum ait, nō decere ſtultum uoluptatem. Primum quidem, quia decus in modo, & moderatione, conſiſtit: ſtultus autem, quæ ſit uis moderationis, ignorat. Deinde, quia ſtultus futiles, & inanes, uoluptates exquirit, ueras autem, & ſtabiles, pro nihilo ducit. Tum, quia uoluptates illæ, cum momento temporis effluant, animum dolore affectū, & inſigni turpitudine maculatū, relinquunt. Poſtremo quia ſtultus ſecundam fortunā ferre non poteſt. Cum igitur aliqua iucunditate perfunditur, inſoleſcit, & inſanit, & mentis compos eſſe non poteſt. Quod ſi ſtultus in uoluptate bacchatur, quid de ſeruo fiet, cum hominum peccatis principes, hoc eſt optimates, & uirtutibus ſummis excultos, oppreſſos impotēti dominatu tenuerit? Quis illius inſolētiam feret? Quis amentiam tolerabit? Quis furorem illius, & inſaniam, non odio proſequetur? Cum enim animus minime uirtutis, & conſtantiæ, grauitate firmatur, honores inſoliti illum iudicio rationis ſpoliant, memoriam priſtinę condicionis obruunt, totam denique mentem eripiunt. Sic denique furit, & inſanit, ut nihil turbulentius excogitari poſsit. Quod minime mirandum eſt. Qui enim iucunditatem aliquam ſuſtinere nequit, &, illius motu perculſus, a mente deſeritur, quo tandem modo imperium nulla moderatione terminatum ſuſtinebit? Quod autem de ſeruo dicitur, ad omnes ſtultos transferendum eſt. Omnes enim ſtulti ſerui ſunt.

Doctrina uiri per patientiam noſcitur, & gloria eius eſt iniqua prætergredi. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & ſicut ros ſuper herbā, ita & hilaritas eius. Dolor patris filius ſtultus: & tecta iugiter perſtillantia, litigioſa mulier. Domus & diuitiæ dantur a parentibus, a Domino autem proprie uxor prudens. Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet. Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam: qui autem negligit uias ſuas, mortificabitur.

Si iracundia mentem de gradu deijcit, ſi animum ſanitate ſpoliat, ſi nihil eſt, quamdiu feruor iracundiæ uiget, quo iracundus a furioſo diſtinguatur; conſequens neceſſario eſt, ut, qui iram cohibet, & tranquillitatē retinet, & multa diſsimulat, ſummus uir habendus ſit; &, quo grauior erat offenſio, quę illum ſtimulabat, eo gloria illius clarius eminebit. Ira tamen Regis, ut Sapiens ait, eſt metuēda, tamquam leonis fremitus, & gratia Regiæ ſerenitatis appetenda. Vt enim ros herbā lætificat, ſic Regis gratia hominis mentē exhilarat. Nō enim timemus illius irā, qui nocere nequit; neq. gratiā illius appetimus, qui opitulari nō poteſt. At Rex penes quē utriuſq. rei ſumma poteſtas eſt, & metuendus eſt, ne uitā eripiat; & amandus, ut ſalutē fulciat. Sed quærendū eſt, cū ſummi uiri ſit, irā cōtinere, ne ſe proijciat, & Rex, ſi iure hoc nomen obtinet, eſt omnibus ſummis uirtutibus egregie cumulatus, quo modo dicit Sapiēs, iram illius eſſe maxime metuendā? Quia uidelicet animus illius non cōmouetur, niſi, cum tāta eſt ſceleris immanitas, ut diſsimulatio ſit in maximo ſcelere ponēda. Ad Regis enim munus, & officium, pertinet, ſtrumā ferro ſeueritatis exſecare, ne totam Remp. peſtifera lue cōtaminet. Cum igitur ira Regis nō leuibus cauſsis, ſed maximis, atq. grauiſsimis, excitetur, eſt offenſio illius pertimeſcēda. Quod ſi Rex, qui Dei uice in terris ius adminiſtrat, ualde metuendus eſt, quid de Rege illo ſummo dicemus, cuius leuiſsimo tactu montes fumant, terra cōtremiſcit, Orbis fundamēta quatiuntur, & cælum tenebris obductū flammas intorquet? Reliquum igitur eſt, ut numen illius perpetuo metuamus, & gratiam precibus aſsiduis flagitemus. Naturæ quidem humanæ ſenſus in ſocietatem tendit, & ſolitudinem aſpernatur, & reſpuit, ita, ut nihil illi iucundum eſſe poſsit in uita, qui ſolitarius eſt. Præterea, imbecillitas ipſius naturæ, niſi ope hominum mutua fulciatur, quo tandem modo ſtatū tuebitur? Prima autē ſocietas uiri, & uxoris, exſtitit: inde parentum, atq. filiorū, coniunctio profluxit: inde reliquę ſocietates exortæ ſunt. Ratio autē poſtulat, ut in primis ſocietatibus amor ardētior, fides conſtantior, auxilium ſalutarius, ſolatium iucundius, requiratur. Sic autem fiet, ut uir uxorem, tamquā ſe ipſum, diligat; uxor, maritū & amet, & uereatur; parentes, filios diligēter inſtituāt; filij, parētibus obediāt: & ita ſint oēs inter ſe amore, & animorū conſenſione, deuincti, ut ex tā ſancta ſocietate fructus iucūdiſsimi capiātur. Quid, ſi filius ſtultus fuerit? Certe patrē, q. in illo ſpē nominis collocauerat, miſerabiliter affligetabit. Quid, ſi mulier iracunda nimis, & furioſa, fuerit? Virū infelicē diſcruciabit. Oia igitur ex illa ſocietate ualde cōtraria hois opinioni prouenient. Nam, pro

animorum coniunctione, diſsidium; pro uoluptate, cruciatum; pro rei familiaris cura, diſsipationem; pro tranquillitate, immanem tempeſtatẽ, ex uxore conſequetur. Vnde colligitur, uxorem moderatam, & recte moribus, & uita, conſtitutam, eſſe Diuinũ beneficium precibus aſsiduis a Deo poſtulandum. Hereditas enim, inquit Sapiens, a parentibus filijs obuenit: at uxor prudens a Deo conceditur. Deinde, opus eſt, ut parentes ſint, & in filiorum educatione, & in rei familiaris procuratione, diligentes. Pigritia enim ſoporem inducit. At familia, nõ ſomno, atq. deſidia, ſed uigilãtia, & induſtria, ſuſtentatur. Caput tamen domus feliciter adminiſtrandæ, eſt in Diuinæ legis ſtudio ponendum. Qui enim Dei pręceptum ſeruat, animam ſuam ſeruat; & ſic faciliime non ſibi tantum, ſed familiæ uniuerſæ, proſpiciet.

Feneratur Domino, qui miſeretur pauperis, & uiciſſitudinem ſuam reddet ei. Erudi filium tuum, ne deſperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam. Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum: & cum rapuerit, aliud apponet. Audi cõſilium, & ſuſcipe diſciplinam, ut ſis ſapiens in nouiſſimis tuis. Multæ cogitationes in corde uiri: uoluntas autem Domini permanebit. Homo indigens miſericors eſt: (*Hebraice, Deſiderium hominis miſericordia eius.*) et melior eſt pauper, quam uir mendax. Timor Domini ad uitam: & in plenitudine commorabitur, abſque uiſitatione peſſimi. (*hoc eſt, Et, cum fuerit in ſontes animaduerſum, malum non ſentiet.*)

Miſericordia nihil eſt utilius. Non enim perit, quod propter Deum in egentes impenditur, ſed ab ipſo Deo egregij fenoris acceſsionibus amplificatur. Cum homines officijs obligare nis, operam perdis. Aut enim, propter inopiam, gratiam non referunt; aut, propter perfidiam, gratiam habere recuſant. At, cum beneficium in pauperem confers, ſummum Dominum tibi artiſsime deuincis, qui poteſt miſericordiam ampliſsimo pręmio munerare, & numquam ab ope hominis clementis, atque benigni, deducitur. Quod ſi benignitas omnibus prompta eſſe debet, multo maiore ſtudio eſt in filios conferenda. Benignitas autem in filios nulla præſtantior eſſe poteſt, ea, quæ in recta educatione, & in ſalutari diſciplina, conſiſtit. Augeant, inquit Sapiens, reliqui parentes, opibus per iniuriam partis, patrimoniũ, quo filij ad perniciem intemperanter abutantur: tu uero erudi filium tuum. Sed, quid eſt, quod ait, Deut. 21. Ne deſperes? Quia non uult lex, ut eſt in Deuteronomio, operam ſine ullo fructu ſuſcipi, in eo filio erudiendo, qui obedientiam contumaciter abiicit, & ad extremum conſilia deteſtatur, & impie monita parentum repudiat. Iccirco Hebræus dicit, Dum ſpes eſt. id eſt autem, dum docilis eſt, dum pudore aliquo continetur, dum in aliqua officij mediocritate uerſatur, & denique dum nondum ad ſummum impudentiæ, & audaciæ peruenit. Sic enim efficies, ne ad mortem, & ſupplicium, trudatur. Nam, ſi fueris nimis indulgens, & non in eo laboraueris, ut filius tuus ad pietatem erudiatur, cum maximo animi tui cruciatu, filio necis cauſſam attuleris. Non uult tamen Sapiens, ut parentum ſeueritas in filiorum correctione ultra modum progrediatur, ne filij animo puſillo fiant. Iræ namque, tam in liberis inſtituendis, quam in Rep. moderanda, modus ſtatuendus eſt, ne in furorem erumpat. Iracundia enim uehemens, non mediocris furor eſt. Qui autem furit in homines, furenter inuehitur, & ita frequenter in diſcrimen ſalutis incidit. Et malum præterea eſt inſanabile. Vt enim, inquit Sapiens, ſæpe uelis hominem iracundum e periculo mortis eripere, nihil proficies. Implacabilis enim natura, nulla admonitione mitigatur, & ſemper aliquem ad morbum, quo eſt oppreſſa, & impedita, cumulum furoris adiicit, quo tandem pœnas temeritatis clade merita luat. Ab hoc autem periculo longe aberunt, qui conſilio parent, qui diſciplinam accipiunt, qui non animi furentis impetu, ſed ratione, ducuntur. Iccirco ſubiungitur, Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, ut ſis ſapiens in nouiſsimis tuis. hoc eſt, ut longe in poſterum uitæ tuæ proſpicias. In conſilio tamen capiendo id præcipue conſiderandum eſt, non eſſe proprio iudicio ualde confidendum, ſed omnia ad Dei uoluntatem, & moderationem, referenda. Ille namque demum uitam recte gubernat, qui omnes uitæ rationes habet in Dei numine, conſilio, uoluntate, conſtitutas. Hominum conſilia ſunt uaria, dubia, & incerta; & exitus plerumque ab opinione eorum, qui ſapientes exiſtimantur, longe diuerſi. Sunt enim multi errores in uita: omnia tenebris occuluntur: quid ſit euenturum, nemo poterit, quamuis multo ingenio ualeat, exploratum habere. Reliquum igitur eſt, ut illi ſummæ ſapientiæ cuſtodiam ſalutis noſtrę committamus, quæ numquam falli, & decipi, potuit. Multæ, inquit Sapiens, cogitationes in corde uiri: at Domini conſilium ſtabile ſemper erit. Non eſt quidem rationis opera contemnenda, ſed eſt opus, ut ipſa ratio Spiritus ſancti numine dirigatur. Aliter enim, ſi Diuina moderatione fuerit deſtituta, in perniciem frequenter incurret. Summa igitur ſapientia eſt, non in nobis, ſed in Diuino conſilio, ſalutem noſtram collocare. Magnam autem ſapientiæ rationem in miſericordia ſitam eſſe, colligitur. Sapiens enim ſibi maxime prodeſt. Prodeſt autem ſibi maxime, qui ad beatam uitam, ad quam frequenter enititur, tandem peruenit. Beata porro uita, miſericordia, & benignitate, comparatur? Nam plenitudo legis, eſt dilectio. Rom. 13. Sed inquies, Quid pauper faciet, qui benignus eſſe non poteſt. Non erit ille quidem, ſi pietatẽ coluerit, a fructu benignitatis excluſus. Amore nãq. ſtudio, ſedulitate, doloris ſenſu, laboris cõione, caritatis officium egregie

præſta-

præſtabit; cum interim diues, qui opes ſuas cõprimit, & nullam earum partem cum ijs, qui erãt opera illius fulciendi, communicat, ſit miſeris adnumerandus. Itaque multo felicior, & opulentior, eſt pauper, qui in ſtudium benignitatis, quantum poteſt, incumbit, diuite, qui debito officio non fungitur, & ita fidem nefarie prodit. Debitores enim ſunt omnes, qui opibus abundãt, ijs pauperibus, qui opera illorum indigent, maxime uero, quos ſecũ cernunt eſſe pietatis fœdere, & ſocietate, cõiunctos. Mendax igitur eſt homo, cũ debitũ, quo eſt alligatus, ſoluere recuſat. Pauper igitur, miſericordia, quod deſiderat, aſſequetur; diues autem auarus, qui officium ſuum egentibus denegauit, excludetur. Timor Domini, ad uitam ducit. Si enim ardens legis ſtudium uitam continet; ſi modus, atque temperatio, qua ira coercetur, mortis periculum repellit; ſi, qui opes ſuas cum egentibus benigne communicat, ad cælum uiam munit; ſi, qui ſapientiæ ſtudium omnibus uitę commodis anteponit, immortalitatem comparat; & hæc omnia bona a timore Domini, tamquam a fonte totius uirtutis, oriuntur; parum ne liquet, timorem Domini ad uitam ducere? Qui igitur Deum timet, bonorum omniũ copia redundabit, &, cum fuerit in hominum ſcelus animaduerſum, abſque ullo ſupplicij metu, in ſumma iucunditate uerſabitur. Sed, quo ampliora pręmia ſunt uirtuti propoſita, eo maiore odio digni ſunt, qui ea, uel, propter deſidiam, negligunt; uel, propter improbitatem, minime concupiſcunt. Ait igitur Sapiens:

Abſcondit piger manum ſuam ſub aſeella, nec ad os ſuum applicat eam. Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit. (*Hebraice ſic, Si percuſſeris deriſorem, imperitus cautior erit.*) ſi autem corripueris ſapientem, intelliget diſciplinam. Qui affligit patrem, & fugit matrem, ignominioſus eſt, & infelix. Non ceſſes fili audire doctrinam, nec ignores ſermones ſcientiæ. Teſtis iniquus deridet iudicium: & os impiorum deuorat iniquitatem. Parata ſunt deriſoribus iudicia: & mallei percutientes ſtultorum corporibus.

Elegãti amplificatione Sapiẽs inſectatur ignauiam. Cum enim nihil ſit in uita, quod animum magis ad laborem acuat, quam famis metus; tamen tam inſignis, inquit, deſidia, pigri hominis animum occupat, ut, cum manum in ſinum, metu frigoris, immiſerit, nec ad ſumendum cibum eam inde extrahere, & ori admouere, uelit; tantum abeſt, ut in uictu comparando operam nauare ſtudeat. Itaq. mauult periculum famis adire, quam laborem ullum, uel leuiſsimum, ſuſtinere. Fruſtra igitur opera in illis admonendis conſumitur, qui turpiſsimam ceſſationem modis omnibus amplectuntur. Sunt igitur non uerbis impellendi, ſed flagris de ſomno ſuſcitandi. Itaque ſeuera iuris adminiſtratio ualde neceſſaria eſt, uel ad ignauiam aliqua ratione repellendam, uel ad ſcelera debitis pœnis ulciſcenda. Eſt enim iudiciorum ſeueritas, admodum ſalutaris Reip. medicina, qua animorum morbi depelluntur. Et multi, qui erant peſtiferis uitijs oppreſsi, ſanitatem recuperãt. Recte, inquies, ſi morbi ſanabiles ſunt. Sed deſperatis medicina non uidetur adhibenda. In ſanabiles autem ſunt illi, qui, confidentia acuminis innixi, non ſolum flagitijs innumerabilibus cooperti sũt, ſed omnia uirtutis officia derident, & religionis ſanctitatem ludibrio habent. Quid igitur pœnam illis non irrogabimus, quia ſanari non poſſunt? Minime, inquit, eſt impuriſsimis hominibus impunitas danda; immo ſcelus eorum acriore ſupplicio uindicandum. Nam ſummæ improbitatis malum reſecandum eſt, ne ſerpat in dies latius ad Reip. totius exitium, & exemplum ſeueritatis ſtatuendum, quo homines, qui nondum ſunt omnino deprauati, in officio contineri poſsint. Multi namque, quos recta ratio non cohibet, ſupplicij metus exterret. Quid de Sapiente ſtatuendum, ſi in errorem interdum prolapſus fuerit? Is plagis non indiget, ſed admonitione tantum. Si enim illum obiurgaueris, ad officium continuo redibit, & non mediocris ſapientiæ cumulus illi, ex tuis monitis, accedet. Sunt tamen multi, adeo in monitores ſcelerati, ut non ſolum alienos, a quibus admonentur, neque ſolum propinquos, a quibus erudiuntur, uerum & parentes, qui de illorũ uita ſunt ualde ſolliciti, & ideo illos a flagitio, & impuritate, ad honeſtatẽ traducere nituntur, acerbo, & immani, odio perſequãtur. Quorũ ſcelus non erit inultum. Qui enim patrem excludit, & matrem eijcit, præter alias pœnas, quæ ſunt illi ſubeundæ, notis ignominiæ ſempiternis deformabitur. Lex enim iubet, ut, q debitis honoribus eos, per quos in uitam ingreſſus eſt, afficere non uult, uita ſpoliatus ſit, & dedecore ſempiterno cumuletur. Quam lubricum uero, & quã periculoſum, ſit, aures quibuſuis diſciplinis inconſiderate prębere, exempla quotidiana declarant. ſpecie namque leporis, & uenuſtatis, auditores alliciunt; & ſplendore uerborum captis uenenum mortiferũ porrigunt; &, dum ſalutem oſtendunt, perniciem moliuntur; dum fidem oratione celebrant, ad perfidiam, & ſcelus, inſtituunt; dum uitam pollicentur, in ſempiternam mortem eos, qui ſe ſequũtur, eijciũt. Teſtem iniquum, inquit Sapiens, deridere iudicium. Nã, quo pacto potuiſſet quiſquam ad tantum facinus induci, ut iuſiurandum negligat, & Deum, quo teſte, fidem, conceptis uerbis, adſtrinxit, tam nefando ſcelere uiolet, niſi iudicium Diuinũ contemnat, atque deſpiciat? Itaque religionem ſpernit, periuriumque ſingulari artificio ad homines ſimplices omnibus bonis euertendos ſtatuit. Qui eiuſmodi autem ſunt, iniquitatem deuorant. Perinde enim iniuriis, quas multis mortalibus intulerunt, oblectãtur, atque ſi iucundiſsimo cibo famem depuliſſent. Vitæ namque iucunditatem in ſcelerum omnium machinatione ponunt. Quod tamen non impune ferent.

rẽt. Deriſoribus enim parata ſunt uerbera, & ſtultis acerrimæ contuſiones. Ius enim eſt, ut, qui in ſanctitates cachinnos importune ſuſtulit, ſempiterno fletu, atque cruciamento, amentiã ſuam lamentetur; &, qui ſibi, cum eſſet amentiſsimus, ſapientiæ nomen arroganter uſurpauit, diriſsimas pœnas amentiæ perſoluat. Verbera autem, & contuſiones, iam paratas eſſe dicit, ut firmitatem deſtinatæ ſententiæ demonſtret.

CAP. XX.

LVxurioſa res uinum, & tumultuoſa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit ſapiens. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui prouocat eum, peccat in animam ſuam. Honor eſt homini qui ſeparat ſe a cõtentionibus: omnes autem ſtulti miſcentur contumeliis. (*id eſt, ex Hebræo, Gloria eſt homini deſiſtere a lite, omnis autem ſtultus illi ſe miſcet.*) Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi.

In uini potu, præter naturæ recreationem, quæ ſitus ludus eſſe uidetur. Vinum enim pellit ex animo mæſtitiam; curarum obliuionem inducit; riſum deinde immodicum excitat; iocis deinde petulantibus, poſtquam res magis atque magis caleſcit, inuicem decertatur; poſtremo ad iurgia, & peſtiferam etiam contentionem, peruenitur. Nihil eſt igitur in uino ſine moderatione ſumpto uiri præſtantia dignum. Si enim ludum quærimus, nos non ad ludum, & iocum, ſed ad grauitatem, & conſtantiam, nati ſumus. Si iurgiorum euentum attendimus, nihil eſt magis dignitati mentis humanæ contrarium. Eſt enim maledictũ, & iurgium, magis ferinis animi motibus incitandis, quam iudicio mentis, & rationis, accommodatum. Itaque modicum merito laudari ſolet; extra modum uero, eſt ſummo uitio uertendum. eripit enim mentem, corrumpit ualetudinem, turbat pacem, diſcordiam concitat, libidinem inflãmat, & hominum denique ſtatum in ſimilitudinem beluę traducit. Cum uero uini intemperanter exhauſti proprium ſit, nihil ſecretum tenere, ſed ſine ullo delectu maledicta dicere, tum uero tanta eſt amentia, ut ebrij omnia, quæ animo cõpreſſa tenebant, effundant, uſque adeo, ut in Reges etiam iacere contumelias, cum magno uitæ periculo, minime uereantur. Quam metuenda ſit Regis ira, iam Sapiens oſtendit; & nunc eãdem ſententiam iterat, ut rurſus admoneat, quantum uitę periculum ex linguæ maledicentia hominibus ſtultis impendeat. Prudentis autẽ hominis eſſe docet, ſedare litem; ſtulti, & amentis, ætatem in litibus, ſine graui cauſſa, conterere. Et, quia magna pars hoĩum uirtutis officium, non tam propter mentis cęcitatem, (omnes enim natura iudicant, nihil eſſe uirtute pręclarius) quam propter ignauiam, atque deſidiam, & animi puſilli, & anguſti, diffidentiam, deſerit, pigritiam rurſus inſectatur. Oſtẽdit igitur, fore, ut, quemadmodũ agricola piger, cum, frigoris metu, ne aret, impeditur, nullas fruges æſtate colligit, & poſtea ſine ullo fructu mẽdicat; ſic homines, qui, laboris metu, nullum ſtudium in pietatem conferunt, poſt hanc uitã fruſtra opem ſuppliciter implorent.

Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde uiri: ſed homo ſapiens exhauriet illud. Multi hoĩes miſericordes uocãtur: (*hoc eſt, ex Hebræo Multi hoĩes, hoĩem beneficum pręconio celebrant.*) uirum autem fidelem quis inueniet? Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua, beatos poſt ſe filios derelinquet.

Viri ſapientis conſilium appellatur Aqua profunda, non tantum propter ſapientiæ perennitatem, (numquam enim exhauritur,) quam propter intelligentiæ difficultatem, ad quam pauci dociles inueniuntur. Primum enim, homines, rebus terrenis addicti, uerbi Diuini myſteria nõ intelligunt; quod autem non intelligunt, & contemnunt, & irrident, & odio perſequũtur. Deinde, qui fidẽ profitentur, imperfecti tamen ſunt, minime ea, quæ ſunt in rebus Diuinis recõdita, & abſtruſa, percipiunt. Oĩs enim, inquit Paulus, *Heb.5.*
qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis Dei. Similiter & Dñs ipſe dicebat diſcipulis, cũ adhuc
eſſent propemodum infantes, & imbecilli, Multa *Ioan.16.*
habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Quis igitur aquam profundam hauriet? Vir intelligens. Is autem intelligens eſt, qui progreſſus magnos habet in fide; qui ſe totum ad ductum, & imperium, Diuini Spiritus applicuit.
Loquimur, inquit Paulus, ſapientiam inter per- *1.Cor.2.*
fectos. Hi ſunt igitur, qui a Paulo, & a reliquis Diuinis uiris, atque adeo ab ipſo Dei filio, Diuinitus erudiuntur. Cum uero multa ſunt impedimenta, quo minus homines Diuinis opibus augeantur, tum nullum eſſe poteſt grauius eo, quod obliuione continetur. Indigni enim ſunt Diuina beneficentia, qui minime memoriam accepti beneficij grata uoluntate proſequuntur. Hoc autem uitio maxima pars hominum laborat. Multi namque ſunt, qui liberalitatem, & munificentiam, laudibus efferunt; qui autem fideliter gratiam referant, aut ſaltem ſe beneficio deuinctos eſſe fateantur, ſunt rariſsimi. Quod ſi hoc crimen eſt inter homines ualde nefarium, & odio iuſto digniſsimum: quid de illis exiſtimandum eſt, qui ſunt in Deum, a quo innumerabilibus beneficijs cumulantur, ingratiſsimi? Iuſtorum autem præmia, nullius oratione explicari poſſunt. Habet enim Pietas, promiſsiones uitæ, quæ nunc eſt, & futurę. Inter illas una eſt, ut eo-
rum ſemen non deleatur. Non uidi, inquit ille, *Pſal.38.*
iuſtum derelictum a Domino, neque ſemen eius quærens panem. Ille namque ſummus, atque ſanctiſsimus, Dominus, qui pœnas parentum expetit a filijs, qui parentum ſcelus imitantur,

uſque

Digitized by Google

uſque in tertiam, & quartam generationem, (quam tandem ex hominum memoria, ſi non reſipiſcunt, exterminat) a parentibus iuſtis inchoans, in uniuerſam poſteritatem, quæ parentum ueſtigijs ingreditur, gratiæ ſuæ magnificentiam admodum large diffundit. Vt enim impij filios ad exemplum inſitæ improbitatis informant, ita & iuſti liberos ſuos ad omnem rationem uirtutis, atque pietatis, inſtituunt. Hac autẽ ratione fit, ut, qui integritatem ſuam conſeruat, & numquam iuſtitiæ uiam deſerit, filios ſui nominis heredes in uita relinquat; cum impiorum ſoboles, quãuis aliquo tempore florere opibus, & potentia, uideatur, funditus tandem pereat. Eſt prҫterea conſiderandum, non eſſe tantum filios eos, qui ſecundum rationem ſeminis natura ſuſcipiuntur, ſed multo etiam magis illos, qui moribus, & diſciplinis, informantur, ita, ut referant formam, & imaginem, eorum, a quibus ſunt inſtituti. Inter Doctores autem, multum intereſt. Sunt enim, qui non ſimpliciter ambulant, ſed peruerſiſsimis diſciplinis auditores inficiũt. Horum igitur poſteritas interibit. Sunt alij, qui fidei, & religionis, integritatem ſumma conſtantia retinent, multoſque filios ad ſui imitationem, & monitis ſapientiſsimis & moribus ſanctiſsimis, frequenter alliciunt. Horum igitur poſteritas in uita permanebit.

Rex qui ſedet in ſolio iudicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato? Pondus & pondus, menſura & menſura, utrumque abominabile eſt apud Deum. Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer, ſi munda & recta ſint opera eius. Aurem audientem & oculum uidentem, Dominus fecit utrumque.

Regis officium eſt, mala repellere, bona parare, tenebras diſcutere, lumen porrigere, flagitia radicitus euellere, omnium uirtutum plantaria ſeminare, & efficere denique, ut Reſp. florens, & felix, & beata, ſit. Id numquam aſſequetur, niſi ſedeat. Rex enim, uagus, & incõſtans, & nullo in loco conſiſtens, officio ſuo fungi nõ poterit. Deinde, opus eſt, ut ſedes illius iudicij Solium ſit. Intelligat enim opus eſt, ſe non eſſe Regem factum, ut ludat, atque perpetuo iocis oblectetur; nec ut aliis eripiat, quod aliis ſine iudicio largiatur; nec, ut potentibus obnoxius ſit, & multitudinẽ deſpiciat; ſed, ut imperium ſapienter adminiſtret, & omnes controuerſias iuris æquabilitate componat; neque ullo modo putet in iudiciis eſſe rationem uel gratiæ, uel offenſionis, uel nobilitatis, uel familiaritatis, habendam; deinde merita uirtutis expendat, ne, quod eſt uirtuti maxime tribuẽdum, ad indignos transferat, & opes Reip. in lenitate conſumat: intelligat poſtremo, ſummam gloriam non tam eſſe in hoſtium ſtrage, quam in ciuium ſalute, collocandam. Bellum enim, cũ neceſsitas cogit, eſt fortiter, & animoſe, gerendum. Hoc tamen Pacis officium, cum omnium maximum ſit, eſt multo maiore cura, ſtudio, uigilantia, procurandum. Rex autem, qui in iudicij ſolio ſederit, & maximo opere in ſtudium iuſtitiæ, & pietatis, incubuerit, facillime munere ſuo, cum inſigni nominis gloria, perfungetur. Non enim ſe decipi ſinet; numquam procul aberit; non in muneris ſocietatem homines amentes, ſed ſapiẽtes, uocabit; a Deo, cuius mentem conſulet, illuſtrabitur; ſubditorum fideli præſidio munietur. Hanc gerendi muneris facilitatem ut Sapiẽs oſtendat, ait, Regem, qui in ſolio iudicij ſedet, oculorum intuitu mala omnia diſpulſurum. Cum autem dicitur, omnia mala Regis ſapientis oculis expellenda, non ſic eſt accipiendum, ut nullum flagitij leuiter impreſsi ueſtigium in Rep. relinquatur. Quis enim tantum ſibi arrogare poteſt, ut ſtatuat ſe nullis umquam uitiis affinem fuiſſe? Puritas enim, non eſt tam hominis officium, quã Diuinҫ gratiæ beneficium. Qui igitur ſibi laudem puritatis aſſumit, Diuinam gloriam impudenter uſurpat. Deinde, propter imbellicitatem naturæ, ſancti etiam homines interdum labuntur, qui tamen non ſuis uiribus, ſed Dei ipſius præſentis opibus, eriguntur. Deinde, nemini poterit, ſine Dei ſingulari illuſtratione, penitus exploratum eſſe, quamuis ſceleris ſibi conſcius non ſit, eſſe ſe omni crimine liberum. Delicta enim quis intelligit? Pſal. 18. Poſtremo, quid ſit euenturum, nemo per ſe præſtare ullo modo poterit. Erit igitur hominis inſani, & arrogantis, ſibi puritatem perpetuam polliceri, cũ multis modis accidere poſsit, ut eam uel aliquo uitio, uel obliuione, deperdat. Non poterit igitur Rex ſapiẽs, & cõſtans, & uigilans, prҫſtare, ut oĩa flagitia exſtirpentur, ſed operã ſtrenue dabit, ut ea, quæ magis eminẽt, & peius Reip. nocent, exſtingantur. Cum uero ad Regis officium maxime pertineat iuſtitiæ firmamẽtum, dolos, & fraudes, acerrime coercebit. Nã p Pondus & pondus, Hebræorum more ponderis inæqualitas deſignatur, qua ſolent homines uti, cũ in emptione, pondere ſibi iuſto, omnia tradi nolunt; in uenditione, pondus imminuunt, ut proximum aſtute decipiant. Eſt tamen aduertẽdum, per Pondus ҫquũ, iuſtitiҫ ęquitatem in ſanctis Litteris ſignificari. Cum igitur dicit Sapiens, Ponderis fraudem, Deo grauiſsimam offenſionem afferre, hoc plane dicit, Deum omnem fraudem, & iniuriam, acerrime deteſtari; ut Regem doceat, ſempiterni Regis exemplo, odio habere malitiam, & iniquitatis calliditatem iuſto ſupplicio uindicare. Cum uero ſint multi adſciſcendi, quibus Rex cõſiliarijs, & adiutoribus, uti poſsit, ſi hæc electio ſorte, & non iudicio, facta fuerit, multis incommodis agitabitur, & Reip. tyrannide improbitatis exercebitur. Multi namq. Regis gratia, & familiaritate, ad ſuam tyrannidem frequenter abutuntur. Eſt igitur adhibenda in hominum delectu ſumma prudentia, ne bonorum locus ab hominibus impuris occupetur. Sed inquies, difficillimum negotium eſſe, miniſtros idoneos eligere, cũ tanta ſit in hominibus, ad fallendum, fraus, & aſtu-

tia, &

tiæ,&.tam artificioſa uirtutis ſimulatio, ut etiam ſapientes, illuſtri ſpecie capti, in familiaritatem recipiant homines,ſceleribus infinitis alligatos. Verum id quidem eſt. Sed improbitas occultati diu nequit.nam oculi,frons,ſupercilia,oratio deinde,& ſtudia,poſtremo actiones, & perditi etiã conatus, quid intus in animo latet,aperiunt,& incluſam peſtem multis ſignis oſtendunt, ita, ut facillimum ſit,quidquid fraudis integumentum uelabat,inſpicere.Si enim pueri, qui nõdum per ætatem aliquid efficere potuerunt,quod claram ſignificationem,uel probitatis,uel malitię,daret, tamen multa ſigna dant, quibus poſsimus uel ſpem de illorum futura bonitate habere,uel eam prorſus abijcere;quid de ętate iam robuſta dicendum,qua multi ſuæ naturæ documenta neceſſario præbent? At in pueris uidemus magnum eſſe diſcrimen. Alij namq.flexibiles natura ſunt,& ea indole præditi,ut liceat nobis in illis ſpem,ſi fuerint mediocriter inſtituti, uirtutis, & dignitatis, collocare;alij,contra,duritatę quadam,& contumacia, naturæ, ſint efferati, ut ſit eorum ſalus deſperatiſsima, præſertim ſi educatio mala ad eos omnino corrũpendos acceſſerit. In primis uero,omnibus cogitandum eſt,nihil eſſe,quod non in Dei oculis, & proſpectu, ſit, Nullæ ſunt tenebræ,quibus occultemur; nulla locorum longinquitas,quibus effugiamus. Omnia illi patent,atque diluceſcunt; & ea etiam, quæ intimis animi receſsibus occuluntur, ſpeculatur,& inſpicit. Si enim oculos,quibus adſpicimus,effinxit,quo modo nõ clariſsime omnia cernet? Si aures, quibus audimus, fabricatus eſt, quo tandem modo fieri poteſt, ut non omnium mortalium uoces exaudiat? Nulla enim ratione potuiſſet ſenſus noſtros tanto artificio machinari, niſi ſenſibus infinitis, quibus omnia late complectitur, fuiſset inſtructiſsimus. Si igitur hominum adſpectum ueremur, cur non multo magis uultum illius ſummi Domini extimeſcemus, & ad illius conſpectum trepidabimus?

Noli diligere ſomnum, ne te egeſtas opprimat: aperi oculos tuos, & ſaturare panibus. Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor:& cum receſſerit,tunc gloriabitur.Eſt aurum,& multitudo gemmarum: uas autem pretioſum labia ſcientiæ. Tolle ueſtimentum eius qui fidei iuſſor exſtitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. Suauis eſt homini panis mendacii, & poſtea implebitur os eius calculo. Cogitationes conſiliis roborantur, & gubernaculis (*ſiue, conſultationibus*) tractanda ſunt bella.

Rurſus,ab ignauia,atque deſidia,homines deterret;& rurſus,metu egeſtatis, & famis,e ſomno excitare contendit, eos, qui tantis rebus indormiunt. Agitur enim ſalus, & uita; agitur dignitas ſempiterna; impendet exitij periculum;tempus accelerat;& mors appropinquat; & nos interim de die in diem, quod ſedulo curandum nobis eſt, differimus, atque procraſtinamus. Quid hoc eſt? Num ea,quæ nobis fruenda proponuntur,contemnenda ſunt? An pretium tantum eſt, ut,eo impenſo,egeſtas pertimeſcenda ſit? Pręmia ſunt, diuitiarum affluentia, clariſsimi decoris amplitudo, uita bonis Diuinis expleta, & ſempiterno gaudio cumulata.Pretium eſt,fides,alacritas,& induſtria.Difficile nimis,inquit,eſt,a ſomni,atque ſoporis,iucunditate diuelli. At, quanto grauius erit,egeſtate,& oĩum bonorum pęnuria, cõflictari? Malũ eſt,malũ eſt,dicit oĩs emptor.Sic etiã dicit piger, Graue eſt,graue eſt,otiũ fugere, & laborẽ excipere.At,ſi tãdẽ experrectus fuerit, & bona, quæ minimi ducebat,inſpexerit, &, quã leues,& exigui,ſunt labores, quibus illa comparãtur,cõſiderauerit;admirabitur, & obſtupeſcet, & priſtinum ſomnum, atque torporem, quo oppreſſus exſtiterat, ſumma uituperatione dignũ iudicabit. Sed ſic ſunt quidã hoĩes immerſi tenebris, atque ſomno dediti, ut ne maximis quidẽ uocibus excitari, & laborem ſuſcipere, uelint. Summa igitur eloquentia opus erit ad tam præclarum munus feliciter obeundum. Nec enim ingens auri purgatiſsimi põdus, neque gemmarum fulgor,& copia, neque uaſa aurea,& argentea, excellenti opere facta,atque perpolita, ſunt ulla ex parte cum eloquentiæ ſplendore conferenda. Ea namque caliginẽ diſpellit, ſomnũ fugat,lucem diffundit, induſtriam acuit, ſtudium incitat, & homines cupiditate immortalitatis inflammat. Vbi denique eloquentia dominatur, ibi nulla dementia uiget. Non enim ſuadet illa, ut ei credas, cuius fidem numquam explorare, & cognoſcere,potuiſti. Nã, qui pro alieno fidem ſuã obligat, pro pignore ſupellectilem uniuerſã dabit,& ſic tandem ueſtibus etiam ſpoliabitur. Sic ſe geſſerunt illi, qui fidem hominibus impuriſsimis habuerunt, illorumque promiſsis inducti, cum ſibi Diuinas opes propoſuiſſent, humanæ etiam rationis iudicio miſerabiliter orbati ſunt. Suauẽ dicit eſſe Sapiẽs in principio panem mendacij, hoc eſt, mendacio, fraude,& iniuria, partum: inſigne enim lucrum putant homines, eſſe id, quod ſine labore, mẽtiendi artificio,quæſierunt;& ſibi ualde placent:illa enim calliditate delectantur: ſed tandem nullum ex opibus per iniuriam partis fructum conſequuntur. Opes enim dilabuntur; animi, recordatione ſceleris, anguntur,& pœnis iniquitatis aſsidue cruciãtur. Suauitas enim falſa, in acerbitatem ueram conuertitur. Itaque pro pane calculos in ore ſentiunt:calculi autem mandi non poſſunt,ſed dentes infringunt,& linguam impediunt,totamque rationem defenſionis, & ſpem ſalutis, omnino præcidunt. Omnia fere, quæ conſilio geruntur, exitum felicem conſequuntur. Conſilio enim, Reſp. ſapienter adminiſtratur; res familiaris augetur;mores,& inſtituta ſalutaria, conſeruntur; bellum rectiſsime gubernatur; ubi denique rectum conſilium uiget, nulla tempeſtas incidere poteſt,quæ ſtatum bene fundatum clade contaminet.

minet. Sed, a quibus conſilium poſtulabimus? Ab amicis, inquis. Recte mones. Sed, quales debent eſſe amici, quibus arcana noſtra credenda ſunt? Nnn, inquit, illi, qui commiſſum ſecretum enuntiant; neque illi, qui fraudibus elaboraut, ut omnia ad utilitatem ſuam reuocent; neque illi poſtremo, qui adulando, & mẽtiendo, ſe in Principum animos inſinuant. Sic enim ſequitur:

Et qui reuelat myſteria, (*hoc eſt ſecretum.*) & ambulat fraudulenter, & dilatat labia ſua, ne commiſceearis.

Qui ſecretum commiſſum uulgat, fidei deſertor, & non amicus, appellandus eſt; qui fraudulenter ambulat, non amici dignitatem, ſed pecuniã, caram habet. Adulator autem dilatat labia ſua, qui eſt uitæ peſtis, diſciplinæ corruptor, & ſempiternus ueritatis hoſtis, & ea de cauſſa publicæ ſalutis euerſor.

Qui maledicit patri ſuo & matri, exſtinguetur lucerna eius in mediis tenebris. Hereditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit. Ne dicas, Reddam malum pro malo: exſpecta Dominum, & liberabit te. Abominatio eſt apud Dominum pondus & pondus: ſtatera doloſa non eſt bona.

Rectiſsimo Dei iudicio ſancitum eſt, ut is, qni in eos impius eſt, per qnos uitæ compos eſt, & luce fruitur, uitæ luce ſpolietur, & eo tempore ſpolietur, quo minus id ſibi euenturũ metuebat, & quo eius uita magis omnibus ſuis neceſſaria uidebatur. Et, quia plerumque accidit, ut filij moleſtiſsime ferant, parẽtes ſuos uiuere, quia ſe hereditatis fructu tamdiu fraudari putant, quamdiu parentes in uita manent; euenit, propter illius cupiditatis immanitatem, ut maledicta interdum in parentes iaciant. Conſequens igitur fuit, ut ſententiæ precedenti, hæc annecteretur, qua filij admonerentur, ne nimis hereditati oculos cupiditatis adijcerent, ne nimis approperarent, ne patris mortem appeterent, ſed tempus libenter exſpectarent, quo parentes e uita diſcederent, ne ue ante illorum mortem in poſſeſsionẽ inuadere conarentur. Poteſt etiam hæc ſententia illis accommodari, qui, antequam illis uirtutibus instructi ſunt, quibus præditos eſſe nportet eos, quibus ſunt honores publici deferendi, ſe nimis feſtinanter intrudunt, & munera publica præpropera ambitione ſibi delegari contendunt. Quoquo tamen modo ſententia intelligatur, nimia feſtinatio non erit impunita, Nam impietas debito ſopplicio plectitur, & ambitionis temeritas infelici euẽtu conuincitur; & ſic fit, ut lætum initium triſtis, & ærumnoſus, exitus conſequatur. Admonemur deinde, ne iniuriarum ultores eſſe uelimus. Qui enim per ſe iniuriam perſequi ſtudet, multis erratis ſe ipſum irretiat opus eſt. Primum, eſt quod, dũ ſcelus illius, a quo læſus eſt, imitari nititur, in eũdẽ morbũ incidit, quod deteſtari, & nõ imitari, debuiſſet. Alterũ eſt, quod, dum uindictam nimis expetit, ſe fructu inſignis decoris, atque adeo cuiuſdam Diuinitatis, priuat. Diuinum ſiquidem eſt, non perturbari offenſione, non commoueri iracũdia, non agitari motibus ullis, ſed delictis ignoſcere, & malefacta beneficijs compenſare, & Dei clementiam ſequi, qui non, ſimul atque delinquimus, fulmina ſua uibrat, ſed ſpatium reſipiſcendi concedit. Poſtremo, Dei officium, & munus, impudenter uſurpat. Mihi, inquit ille, uindicta, & ego retribuam. Rom. 12. Cum igitur nos ipſos per nos ulciſci contendimus, præter crimen, quo nos ipſos adſtringimus, inimici cauſſam ſubleuamus. Cum enim is, qui iniuriam intulit, offenſis minime ſatisfacit, ſed ad extremum in eadem improbitate perſeuerat, Deus eam cauſſam ſuſcipit, & in eos, qui, fecerunt iniuriam, acriter animaduertit. At, cum homines per ſe pœnas repoſcere conãtur, propter ſuam imbecillitatem, id, quod nimis cupiunt, minime conſequũtur. Sapientis igitur hominis eſt, uindictam iudici ſanctiſsimo reſeruare. Nam omnes, qui in illo ſpem ſui iuris, & honeſtatis, reponunt, præſidio ſuo tuetur, & ab omni maleuolorum odio, & inuidia, liberat. Rurſus inſectatur ponderum fallaciam, & iuris inæquabilitatem. Cum uero dicit, ſtateram doloſam non eſſe bonam, hoc plane dicit, non eſſe utilẽ. Qui enim põderibus falſis utitur, utilitatẽ haud mediocrem ex ea fraude ſibi proponit. Sed longe ſecus eueniet. Nam, præter Diuini numinis offenſionem, quæ ſempiterno ſupplicio uindicanda eſt, nullã utilitatẽ ex malitia percipiet, Multis enim modis, qui fraudes in Rep. ſuſcipiunt, opes amittunt. Omnia enim, quæ mendacio, & uanitate, comparantur, euaneſcunt.

A Domino dirigũtur greſſus uiri: quis autem hominum intelligere poteſt uiam ſuam? Ruina eſt homini deuotare ſanctos: & poſt, uota retractare.

Difficillimum eſt homini, eo, qno tendit, ſuo ſtudio, & labore, peruenire. Vt enim iam dictum eſt, non quod homo cogitat, ſed qnod Deus de illius ſtatu decernit, efficietur. Ille uiam rectam monſtrat; ille greſſus firmat; finis uiæ, illius numine, & beneficio, continetur. Reliquum igitur eſt, ut omnes noſtras curas, & cogitationes, ad gloriam illins dirigamus, qni dux eſt uiæ, ſalutis auctor, & immortalitatis architectus: ab illo poſtulemus, ut non, quod ipſi uolumus, ſed quod ipſe conſtituit, de nobis fiat. Id enim erit nobis ſalutare, quod ipſe decernit, non quod nos nobis bonum fore ſuſpicamur. Religionis inconſtantia, eſt laqueus, quo multi ui cupiditatis adſtringuntur. In aduerſis enim rebus conſtituti uota ſuſcipiunt; ex aduerſitatibus emerſi, id, quod Deo cõſecrauerãt, conatu ſacrilego repetendũ putãt, ut illud deuorent. Sacrilegio deinde ſpecioſam cauſſam uel neceſsitatis, uel honeſtatis, obtendunt. Nam, uel aſſerunt, ſe non poſſe, ſine eo mu-

nere,

nere,quod dedicauerāt,familiæ cōſulere, uel ſuæ condicionis dignitatem retinere. Hoc igitur laqueo adſtricti,ad iudicium reſeruantur,quod nullis fraudibus eludi poteſt, ut ſacrilegij,atq. perfidiæ,ſimul grauiſsimas pœnas luant. Verum eſt auté uotum, ut lex Diuina ſancit,ſine ulla tergiuerſatione pſoluere, & nō in propriū uſum,quod erat religione conſecratum, aſtute conuertere. Potiſsima auté cura Regis eſſe debet, pietatem ſupplicio impijs irrogato ſancire,Ideo ſequitur:

Diſſipat impios Rex ſapiens, & incuruat ſuper eos fornicem.(*Hebræus ſic explicat, Et inducit rotam ſuper eos.*

Ex impietate,oīa flagitia,quę Remp.contaminant,oriuntur.Sūt igitur impij, Regis ſapientis iudicio peruertendi. Itaq. non erit ſatis illi,eos, qui religionē uiolāt, & ſanari nullo pacto uolūt, exterminare,niſi carpentis inductis eos cōterat, atque comminuat, ne ulla memoria tam nefandi ſceleris in uita remaneat. Rota,pro curru ponitur: quemadmodum Carina,pro naui. Principes autem uictores, olim,curribus falcatis in orbem circumductis,hoſtes, a quibus odio capitali diſſidebant,contrucidabant: quemadmodū Dauid

2.Reg.12.

de Ammonitis ſuppliciū ſumpſit. id autem mouit Salomonem, ut diceret, Regem ſapientem impios rota trucidaturum.Quod tamen non eſt ſic accipiendum, ut ſit nunc opus falcatis curribus ad impiorum internecionē; ſed,ut intelligatur, eſſe uehementer elaborandum, quoad fieri poſsit, ut cum impiorum interitu impietatis etiā memoria deleatur.

Lucerna Domini ſpiraculum(*ſiue, ſpiritus*)hominis,quæ inueſtigat omnia ſecreta uentris. Miſericordia & ueritas cuſtodiunt regem,& roboratur clementia thronus eius. Exſultatio(*ſiue, decus*) iuuenum fortitudo eorum,& dignitas ſenum canities. Liuor uulneris abſterget mala, & plagæ in ſecretioribus uentris. (*Hebraice ſic, Liuores uulneris abſterges cum malo, & plagas inteſtinas uentris.*)

Complectitur Sapiens in ſumma, quo præſidio ſit hominum uita ſæpienda, ut hoſtium impetum a ſe reprimat, & bonorum copia redundet. Lucernam autem Domini appellat,gratiæ Diuinæ lumen,quod mētem illuſtrat, & recreat, & ornamentis afficit, & iucunditate perſundit. Eam dicit eſſe Spiritum hominis, ut per Spiritū intelligamus illam animi præſtantiam, qua cælum intuetur,Diuina,atque ſempiterna,conſiderat.Ponit Paulus diſcrimen inter animam, & ſpi-

1.Cor. 2.

ritum, ut ſit anima, ea, quæ corpori proſpicit, & humana tantum ſpectat, nec ad opes Diuinas adſpirat,Spiritus uero qui cęleſtia,atque Diuina, contemplatur. Animæ natura eſt,quæ nobis cum reliquis hominibus communis eſt, & humanitatis ſenſu continetur: Spiritus uero,Spiritus ſancti donis,atque muneribus,efficitur. Anima igitur hominis, in ſpiritum,hoc eſt in formam Diuinam,inſtinctu,& impulſu Spiritus Diuini,trāſformatur. Et hæc eſt illa noua creatura,quā Paulus aſſerit Chriſti numine, in animis fidelibus,ſa-

Cor. 5. & ad Gal. 6.

tu Diuino,generari. Lucerna uero Diuina, Spiritus hominis appellatur, hoc in loco; ea figura, qua operis auctori Operis nomen imponitur, quam Grammatici Metonymiam appellant; ueluti, cum dicimus, Chriſtum eſſe noſtram ſalutem,& iuſtitiam, & redemptionem; & cum dicimus,Deum uitam noſtram eſſe. Eodem modo Lucerna Domini, Spiritus noſter, & uita noſtra, nominatur. Ea namque uigemus,ſpiramus,ſenſibuſque Diuinis afficimur, & in cælum recta contendimus. Humanus animus, Diuinæ lucis abſceſſu,nihil cernit,quod ad ſalutem ualeat; nihil ſentit,quod expediat,nihil decernit, quod felicem exitum conſequatur. Rurſus autem,Diuinæ lucis exortu, & in uitam excitatur; &,qui ſe antea ignorabat, ſe clariſsime uidet, & mentis ſuę intimos receſſus explorat.Per Ventrem enim in ſanctis Litteris mentem ſignificari, perſpicuū eſt omnibus,qui in illarū ſtudio uerſantur. Ventris igitur interiora ſunt, mentis intimæ ſenſus, ſtudia, & cogitationes, quæ in ea latitabant, & quarum inanitatem ante minime perſpiciebat. poſtquam uero ſplēdore Diuino collucet,tum demum ſentit,& intelligit, quæ ſit illius natura, in quem finem creata ſit;itaque ſe ipſam excitat,ut opera Diuina moliatur.Cum enim naturæ Diuinæ ſit,per gratiam Diuinam, particeps, omnia, quæ ſunt intra cęli complexum,deſpicit,& ad Diuinitatem modis omnibus adſpirat. Non ſunt igitur uitæ prę ſidia in animæ natura ponenda, ſed in Diuini Spiritus luce collocanda. Animalis

1. Cor. 2.

enim homo non percipit ea,quæ Dei ſunt: at Diuinus homo, in ſuprema cæli faſtigia, ductu, & auxilio, ſancti Spiritus, euehitur. Et hoc quidem præſidium omnibus,qui Chriſti religionem ſancte colunt,& fidem ſumma conſtantia ſeruant, eſt beneficentia Diuina propoſitum. Reges tamen, præter hoc commune præſidium, alijs etiā ab eodem ſpiritu fulciendi ſunt. Primum eſt, ut intelligant,Regis ſtatum, non tam opibus, & armatorum præſidijs, quā ſubditorum amore,& fidelitate,ſtabiliendū. Opes enim inſidias minime repellunt;& hominum præſidia,caritate, & fide, ſecluſa, eiſdem ipſis, qui illis circumſępti ſunt, erunt ualde metuenda. At ſubditorum amor,laude Regiæ clementiæ, & benignitatis,incenditur; & fides,Regis ueritate,& conſtantia,cōfirmatur. Nemo enim poteſt odio perſequi bonitatem; neque fidei ſpectatæ, & cognitæ,ulla condicione,diffidere. Cum uero in Regibus hę uirtutes eminēt, tanto clarius ſplendent, quanto ſtatus illius altior eſt, & ad plures utilitas earum cum inſigni admiratione diffunditur. Rex igitur,qui thronū ſuum clementia,& fide,corroborauerit, nec ſuorum inſidias extimeſcet, nec hoſtium incurſionē formidabit;cum nihil ſit in terris fide, & amore, ualentius. Hoc quidem, eſt primum præſidium, Alterum, eſt armorum robur, atque prudentiæ conſilium: quorum alterum ſine alterius ope im-

becillum

becillum eſt. Quid enim arma proderunt, ſi omnia temeritate corruerint? Quam utilitatem conſilium afferet, ſi nullæ fuerint uires, quæ id, quod eſt prudenter cogitatum, exſequantur? Decus autem iuuentutis, in animi magnitudine, & robore, conſiſtit; & ſenectutis laus, canicie, hoc eſt prudentiæ maturitate, cõtinetur. Eſt igitur opus Regi, ut iuuenes in armis exerceat, ſenes autem prudentia graues in conſilium adhibeat. Nec enim a iuuentute laudes perfectæ ſapientiæ requiruntur, nec a ſenectute uires iuuenum flagitantur. Tertium porro ſubſidium eſt in iudiciorum ſeueritate poſitum. Fruſtra namque arma comparantur ad hoſtiles impetus reprimendos: fruſtra ſimiliter ad conſilium ſenes euocantur, ſi hoſtes domeſtici minime repelluntur. Hoſtes uero domeſtici, & inteſtini, ſontes ſunt, & facinoroſi; quibus ſi fuerit ſcelerum impunitas attributa, Rempub. multo crudelius, quam externi, hoſtes, diſsipabunt. Hi uero nõ ſunt leuibus pœnis, ſed acerrimis, coercendi, ne eorum contagio ad perniciem Reip. totius erumpat. Chirurgus enim, qui non tam de ſanitate recuperanda, quam de præſenti dolore minuendo, laborat, uulnus non curat, ſed mortem accerſit. Nam, in magnis uulneribus, remedia, quæ non inferunt dolorem, non poſſunt eſſe ſalutaria. Eſt enim ſanies abſtergenda, eſt uulnus obligandũ, eſt putredo reſecanda, &, ſi uulnus interius penetrauit, eſt aliqua pars corporis ferro latius aperienda, ne purulenta ſanies incluſa reſideat, quæ deinde ſerpat ad corporis totius exitium. Qui igitur in periculoſis uulneribus dolorem efficit, ſæpiſsime ſanat; qui omni dolore ſaucium leuare conatur, interimit: Similiter cenſet Sapiens, eſſe Rempub. gerendam, cum malo, hoc eſt cum dolore, flagitiorum uulneribus, atque contuſionibus, inuſto. leues namque plagæ, leuibus remediis ſanantur; partes autem grauiſsimis malis afflictæ, nullo modo abſque doloribus ſummis ad ſanitatem reuertuntur. Vt igitur in Principe nullo pacto crudelitas, ſed clementia ſumma, requiritur, ita in ſummis Reip. periculis non diſſolutio, ſed ſeueritas, efflagitatur. Et re uera maior crudelitas excogitari non poteſt in Principe, ea, qua ſcelerum impunitate Reſp. uniuerſa iugulatur.

CAP. XXI.

Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque uoluerit, inclinabit illud. Omnis uia uiri recta ſibi uidetur: appendit autem corda Dominus. Facere iuſtitiam & iudicium magis placet Domino, quam uictimę. Exaltatio oculorum, & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum.

Præclara dignitas Regis, eſt maieſtas excellens, atque plane Diuina. Nam & munus Diuinum eſt, & auxilium, quo firmatur, ut munere ſibi commiſſo perfungi cum laude poſsit, eſt certe Diuinum. Sed uidendum eſt, quis tandem ſit ille, qui tanto nomine dignus ſit. Non ille profecto, qui totus eſt in cupiditatis dominatu, qui libidini, & auaritiæ, ſeruit, qui furore, & amentia ducitur, & denique eſt a ſtudio pietatis, & religionis, auerſus. Quo pacto enim Rex appellari poteſt, qui eſt flagitij, furoris, & ſceleris, deteſtandi mancipium? Nullo enim modo Rex eſt, qui liber nõ eſt. Præterea, ſi Rex eſt is, cuius cor in manu Domini eſt, nõ poteſt appellari Rex is, cuius cor eſt abalienatum a Deo, & ad hoſtes Domini ipſius adiunctum. Senſus enim, & ſtudium carnis, hoc eſt libidinis, & impuritatis, a Dei mẽte, & ſententia, perpetuo diſsidet. (Rom. 8.) Vnde ſequitur, hominem flagitioſum a Deo minime regi. Quis igitur Rex eſt? qui iuſtitiam colit, qui cæleſte numen intuetur, qui libidinem coercet, qui motibus animi turbulentis obſiſtit, qui mentis ſtatum ſingulari uigilantia cõſeruat, & ita confert omnes curas, & cogitationes, in publicam ſalutem, ut numquam oculos a cæli conſpectu deiiciat. At dices, Vt is ſit, qui eſt in Regia ſede locatus, nullo tamen modo poterit negotiis innumerabilibus, quæ ſibi commiſſa ſunt, pro dignitate ſatisfacere. Alio enim uocat iuris adminiſtrandi ratio, alio belli comparandi neceſsitas, alio plebis infimæ querimonia, alio tyrannorum immanitas: quorum cupiditati opus eſt, ut uim ſuæ ſeueritatis opponat. Nihil, inquit Salomon, erit facilius. Si enim reuera, & non tantum nomine, Rex fuerit, cor illius erit in manu Domini, & ab ipſo Domino ita dirigetur, ut ipſius muneris ratio poſtulauerit. Vt enim, qui hortum, ſumma cura conſitum, ſingulari diligentia colendum ſuſcipit, facillime laruculo riuulum accerſit, & in arbores, & olera, & plantas, deducit; ſic Dominus mentem Regis in omnes partes deriuat, ut nihil patiatur ardore Solis aduri. Sic igitur Rex, Dei moderatione ductus, pacis artibus incumbet, ut bellicas non intermittat; ſic bellum comparabit, ut iniuriam interim ſuis inferri minime patiatur; ſic ad homines ſe tuendos dabit, ut numquam religionis memoriam deponat; ſic religioni ſeruiet, ut Remp. admodum uigilanter adminiſtret; ſic denique ſingulis rebus inſiſtet, ut uniuerſitatem ſumma cura, ſtudio, ſollicitudine, complectatur. Quo modo, inquis, poterit tam multa negotia ſuſtinere? Quia cor eius in manu Domini. Vt enim ille cælum terras, maria, ſupera, media, infima, formas innumerabiles, ita regit, & temperat, ut nihil ſit, in omni rerum natura, ab illius imperio, & rectione derelictum; ita Regibus, qui uice illius in terris Diuinum munus exſequuntur, hoc largitus eſt, ut omnibus rebus illorũ moderationi commiſsis prouidentiam impertire poſſent. Adſciſcat Rex ſapienter muneris ſocios, & in Deo mentẽ defigat; & ſic demum fiet, ut, tamquam aquam in riuulos diuiſam, rebus omnibus ſuæ poteſtati permiſsis, ope Diuini numinis, mentẽ accommodet. Quãtus error uerſetur in uita, ex eo perſpicitur, quod maxima pars hominũ ſe ſuum officium

recte facere ſtatuit, & ea uia progreditut,qua ſe beatum fore cõfidit, cum interim ſe in miſeriam ſempiternam furenter iniiciat. At illi tãtum iter rectum ſuſcipiunt, quorum mentes Deus illuſtrat,quorum corda ſibi deuincit, & quibus beatæ uitæ uiam monſtrat. Et, qui ſunt illi tandem, quorum Deus ductor eſt? Illi certe, qui iuſtitiæ muneribus ornati ſunt. Nullum eſt enim ſacrificium iuſtitia ſanctius, nullum magnificentius, nullum denique, quod illi iuſtiſsimo Domino Pſal.4. poſsir eſſe iucundins. Sacrificate, inquit Dauid, ſacrificium iuſtitiæ,& ſperate in Domino. Illi igitur ſolum ſapientes ſunt, qui tota mente in ſtudium iuſtitię,atq.pietatis,incumbunt. Soli enim beatæ uitæ compotes erũt,& in omni æternitate gloria Diuina cumulati. Hanc autem certiſsimam uiam homines cæci cupiditate deſerunt, & alias ineunt, quibus ſeſe longiſsime ab eo fine, quem ſibi proponunt,abducunt. Illi enim,ut beati ſint,omnes animi neruos intendunt: at omnes eorum labores in miſeriam conferuntut; quales ſunt ij,qui ſeruiunt ijs flagitiis, quæ Sapiens cõtinuo recenſet. Ait enim,oculorum elationem, animi cõfidentiam,impietatem falſa ſapientiæ opinione ſubnixam, qua tamquam lucerna dirigun tur,illis cauſſam extremæ calamitatis allaturam. Dum enim ſibi dignitatem arroganter aſſumũt, in ſummum dedecus incurrunt; dum ſibi omnia pollicentur, tum ſe cunctis bonis ſpoliant; dum ſibi peracuti uidẽtur,tenebris tęterrimis obruuntur. Plerumq. igitur errant. Hoc enim ſignificat Sapiens,dum ait, Peccatum eſt. Hoc eſt aiit,error eſt,temeritas eſt,dementia eſt. Eſt enim eorũ caſus,& ruina,qui ſibi recte conſiſtere uidentut.

Cogitationes robuſti ſemper in abundantia: omnis autem piger (*Hebraice, Et animus præceps*) ſemper in egeſtate eſt. Qui congregat theſauros lingua mendacii, uanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium. Peruerſa uia uiri, aliena eſt: qui autem mundus eſt, rectum opus eius.

Hominis naui,& uigilãtis,induſtria laudatut, quem Robuſtum merito interpres appellat; & pigri, atque præcipitis,animi inconſulta temeritas uituperatur. Diligentia namque, parat opes; mens autem præceps,& deuia,partas euertit. Diligentia enim,occaſionem minime prætermittit; pigritia, ob metum cõſequentis laboris,eam labi e manibus patitur; proiecta autem temeritas, occaſionem non exſpectat. Furenter igitur ruit, & omnia, quacumque fert impetum, inſita dementia proſternit. Hoc eſt autem, quod dici ſolet,Matura lente. Maturandi uerbum diligẽtiam pręſcribit; Lentitudinis autem uerbo,ne ſine conſilio quidquam geramus,admonemur. Vtrumq. enim uitioſum eſt,& negligentia, & præpropera diligentia. Vtraque enim ratione fit,ut multa bona pereant illis, qui uel oblatam facultatem efluere ſine fructu patiuntur,uel, non exſpectata facultate,ad ea,quæ intemperanter appetunt,irritis conatibus enituntur. Nihil tamen eſſe poteſt inanius eorum ſtudio,qui mendaciis, & calumniis,opes parandas, & augendas, exiſtimant. Quæ enim fraude, & mendacio, parantur, momento temporis euaneſcunt;&, cum uita in ueritatis ſtudio ſita ſit,neceſſe eſt,ut,qui mendacio gaudet,laqueo mortis implicetur. Deus enim, cum ueritas ſumma ſit,& perennis uitæ fons,omnes mendaces a ſe longiſsime repellit. Quam peſtiferis erroribus imbuti ſint omnes,qui præ ſua cupiditate iudicium contemnunt, ex eo liquet, quod,dum opes quærunt, in inopiam detruduntur; dum quietem expetunt,motibus turbulentiſſimis concutiuntur. Iniuriæ enim, quas ciuibus ſuis intulerant, eos ita uexant, ut reſpirare non ſinant. Eſt enim ſceleris cõſcientia,cruciatus aſsiduus,atque ſempiternus. Vnde concluditur, Viã uiti,qui lumine Diuinæ mentis orbatus eſt, eſſe peruerſam,& impiam,& ab utilitate eorum, qui ſe in eam dant,uehementer alienã. Omnes enim, qui non Dei legem,ſed uoluntatem ſuam,conſulunt,rectum iudicium oderunt. At is,cuius animum iniquitas minime deprauauit, & qui puritatem, Diuina gratia partam, cura ſumma retinuit,cum recta uia proficiſcitur, in ſalutem ſempiternam opus rectum ſemper efficiet.

Melius eſt ſedere in angulo domatis, (*ſiue,in ædis angulo*) quam cum muliere litigioſa, (*hoc eſt, ad rixam concita*) in domo communi. Anima impii deſiderat malum,non miſerebitur proximo ſuo. Mulctato peſtilente ſapientior erit paruulus; & ſi ſectetur ſapientem (*Hebraice, Et cum doctrinam tradideris ſapienti*) ſumet ſententiã. Excogitat iuſtus de domo impii,ut detrahat impios in malum. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Munus abſconditum exſtinguit iras: & donum in ſinu indignationem maximam.

Cum Sapiẽs monet,ut potius in angulo anguſtę ędis habitemus,quam in laxa, & magnifica, domo, cum muliere contentioſa, & turbulenta; omnem materiã rixæ,& contentionis,amputandam cenſet: exempli tamẽ gratia,mulierem contentioſam poſuit. Admonet deinde,ne quiſquam audeat uxorem ducere illam,quam intellexit eſſe iracundam, & turbulentam. Citius enim tigrem domaueris, quam iracundiam mulieris effrenatę compreſſeris. Quod ſi domus tua tantũ eſſet,mulierem extrudere facillimũ fuiſſet. Cum uero communis eſt,quo tandem modo illam expelles, quæ iuris ſui nimis retinens eſt, & animi feritate nimis truculẽta. Reliquum eſt igitur, ut bellũ inexpiabile, cum inſigni moleſtia,& nimis diuturna,ſuſtineas. Qui igitur mulierẽ immanẽ, & importunam,domum ducit,ſuppliciũ ſibi ipſe admodũ graue conſtituit. Quamquã, ut dictum

eſt,non

Digitized by Google

eſt, non ſolum mulieris ſæuitia fugienda eſt, ſed etiam omnium hominum contubernium, quorum natura non multum ab amentia muliebri diſtat, ſummoperè uitandum. Ex ea namque immoderatione imminet ſępenumerò iјs etiam, qui cum illo uiuunt, ſalutis, & uitæ, periculum. Signum magnum apponit hoc in loco Sapiẽs, quo impium a pio internoſcamus. Impius enim, cum ſit a ſumma bonitate tota mẽte diuulſus, & cum ſumma improbitate, peſtifera pactione, coniunctus, malũ fere ſemper cogitat; peſtem, & perniciẽ, meditatur; in rebus aduerſis proximi ſui miſericordia minime cõmouetur. Sequitur enim ducem ſuũ, hoſtem nempe generis humani ſempiternum, ſub quo ſtipendia facit. Diuino autẽ iudicio decretum eſt, ut, qui pauperis preces minime ad aures admittit, a Dño, cum opem illius implorauerit, non audiatur. Sed, cur egentiũ preces ab hominibus impiis nõ audiũtur, & iuſta poſtulata

Iſa. 1. repudiantur? Quia, ut inquit Iſaias, oẽs diligunt munera. Munera uero irã leniunt, & acrimoniam obtũdunt, atq. debilitãt, & gratiã colligunt, & faciunt denique, ut oïa illis, qui pecunia pugnant, expedita fiant. Pauper autem nõ habet, quo ſibi aïum potentis, & irati, cõciliet. Sed, quãto fuiſſet potentibus utilius, & ſalutarius, flectere muneribus miſericordię, & benignitatis, irã Dei, quã muneribus hoïum clãdeſtinis oblectari. Beatus. n.

Pſal. 40. eſt, inquit Dauid, nõ qui donis rẽ familiarem auget, ſed qui intelligit ſuper egenum, & pauperem. In die enim mala liberabit eum Dominus.

Gaudium iuſto eſt facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit a uia doctrinæ, in cœtu gigantũ commorabitur. Qui diligit epulas, in egeſtate erit: qui amat uinum & pinguia, non ditabitur. Pro iuſto dabitur impius: & pro rectis iniquus.

Omnis iucunditas in naturæ perfectione conſiſtit. Cum autem conſuetudo naturam uel perficiat, uel immutet, conſequens eſt, ut quilibet ſtudiјs illis delectetur, quibus ſe multis annis exercuit. Sic autem fit, ut, quemadmodum homo maleficus maleficio ſuo, quaſi facinus præclarũ geſſerit, oblectatur, ita iuſtus ex iuſtitiæ actionibus inſignem uoluptatem percipiat. Magnum tamen eſt, inter utramq. uoluptatem diſcrimen. Iuſtus enim, ueris bonis gaudet; iniuſtus, falſis, & inaniſsimis. Iuſtus, ſtabili iucunditate perfunditur; iniuſti gaudium, cõfeſtim euaneſcit, & mæſtitia ſæpe concluditur. Iuſtus, cum Diuinis opibus expletus ſit, non ualde humanas exquirit; iniuſtus, cũ nullis diuitiјs ſatiari poſsit, ꝑpetua indigentia cruciatur, iuſtus poſtremo nullum caſum extimeſcit: at iniuſtus, quamuis id diſsimulet, illata iudiciј mentione, toto corpore, & animo, contremiſcit. Et tamen iј, qui doctrinam deſpiciunt, & opibus per iniuriam partis efferũtur, ita ſunt amentes, ut opinentur, eſſe imbecillitatis ſummæ, æquo iure cum ſuis ciuibus uiuere, & legibus obedire, & humanitatis officia tueri. Erit igitur illis idem ſupplicium cum gigantibus, quos moribus, & uita, ſequũtur, merito ſubeundum. Vt enim gigantes, uiribus elati, & inflati, cum tenues homines omni contumelia lacerarent, & iniuriis quam plurimis onerarent, nulloque metu manus a maleficiјs abſtinerent, ita Diuino iudicio conciderunt, ut eorum nomen in terris obliuione ſepultum ſit, & ipſi apud inferos cruciatu ſempiterno torqueantur; ita, qui illorum ueſtigiis inſiſtunt, & gloriam in tyrannica potentia conſtitutam habent, iudicio Diuino peruerſi, corruent, & nomen eorum funditus interibit, ipſique ſempiterno ſupplicio mactabuntur. Et hac quidem oratione Salomon homines, ab iniuria, & immanitate, deterret. Sed, cum non ſit ſatis ad ſalutem, tyrannidis mores exſecrari, niſi etiam ſumma uigilantia fuerit in ſtudio uirtutis elaboratum, rurſus deſidiam inſectatur; & homines, egeſtatis formidine, a iocis petulantibus, ab immodicis epulis, ab ebrietate, & unguẽtis, reuocare conatur. Ait deinde, iniuſtum eſſe piaculum; cum inquit, Pro iuſto dabitur impius. Quo modo? Quia iuſti, cum in Dei tutela ſint, nullo modo poſſunt malis opprimi, & a ſtatu ſuo demigrare. Omnes enim inſidias, omnes nocendi cogitationes omnes conatus, quos impiј ad bonorũ perniciem comparant, Deus uertit in bonum, ita, ut improbi bonorũ gloriæ ſeruire compellantur. Nam, dum ſancti laboribus exercentur, flagitia, quæ, propter imbecillitatem, commiſerant, expiantur; &, per inuictam patientiam, multo ampliora pręmia conſequuntur; & poſtremo, dum ſummus, & ſanctiſsimus, iudex iniurias ſanctis illatas rectiſsimo iudicio perſequitur, ſuorum gloriam multo clarius illuſtrat.

Melius eſt habitare in terra deſerta, quam cum muliere rixoſa & iracunda. Theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti: & imprudens homo diſſipabit illud. Qui ſequitur iuſtitiam & miſericordiam, inueniet uitam, iuſtitiam, & gloriam. Ciuitatem fortium adſcendit ſapiens, deſtruxitque robur fiduciæ eius. Qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtiis animam ſuam. Superbus & arrogans uocatur indoctus, qui in ira operatur ſuperbiam.

Quam ſit mulieris audacis, & iracundæ, contubernium metuendum, ſæpius inculcat; ut admoneat homines, cũ mulieris alicuius matrimoniũ habere cupiũt, ut ſint magis de illius moribus, & uita, quã de magnitudine dotis, atq. forma, ſolliciti. Nullã enim tætriorem peſtem arbitratur uir ſapientiſsimus muliere temeraria, & inſana, turbas horis ſingulis, atq. adeo momentis, commouente. Mulier quidem creata fuit, ut homo ſociã, & comitẽ, laboris haberet. At, cum mulier fuerit immanis, uitũ labore minime leuabit, ſed potius inſita feritate uitam illius acerbam, & ærumnoſam, efficiet. Tũc igitur melius fuiſſet uiro, in ſolis

terris,atque uaſtitate,uitam degere,quam huiuſmodi mulieri matrimonio copulari.Omnia uero mala deuitat ſapientiæ ſtudium. Iccirco Sapiens ad ſapientiæ laudes redit.Ait igitur,opes immenſas,uoluptates ueriſsimas, odores ſuauiſsimos, in domo ſapientis inueniri.Quem Iuſtum noſter interpres uocat ,eundem Sapientem Salomon appellat.Solus igitur ſapiens omnium bonorum copia circumfluit;cum inſipiens,ut inanes opes paret,ueras diſturbet,omnemque ſibi aditum ad diuitias,& iucũditates,ſempiternas, propter deteſtabilem furorem mentis,&rationis, intercludat.Opes autem ſapientis explicat,cũ ait, eum, qui ſequitur iuſtitiam,& miſericordiam,fore participem uitæ ſempiternæ,iuſtitiæ Diuinæ,& diuitiarum cæleſtium, quas miſericordia Domini omnibus , qui in iuſtitiæ, & miſericordiæ,ſtudio uerſantur, magnificentiſsime conſtituit. Quod ſi ſapientia opes pararet , non tamen uires haberet ad eas firmo præſidio muniẽdas,fruſtra opes parauiſſet, quæ fuiſſent ſubito diripiendæ. Sed non eſt ita.Nihil eſt enim ſapientia fortius, nihil conſtantius, nihil ex omni parte munitius. Bellum enim illius moderatione continetur;& ſalutare ſapientis hominis conſilium maximos exercitus ſæpe fundit , & urbes etiam munitiſsimas exſcindit.Quocirca nihil poterit ſapientia excogitari ualentius. Is eſt enim ſapientiæ parens,ut non modo ſuos ſapientiæ opibus inſtruat,uerum & inuicto præſidio confirmet. Quam lubricum ſit linguæ flagitium,& quam periculoſa maledicendi cõſuetudo,& ſæpe iam Sapiens dixit,& idẽ ſæpius eſt non ſine cauſſa repetendum. Odium enim excitat,ſeditiones concitat, pericula tæterrimæ peſtis incendit,ita, ut nihil poſsit eſſe funeſtius.Is igitur,qui cuſtodit os ſuum,ex anguſtiis innumerabilibus educit animam ſuam . Quid autem de ſuperborum immanitate dicendum? Cum enim homines , a Diuinis placitis abhorrentes,ſibi ingenium, & acumen,arrogãt,& ſummam ſapientiæ opinionem ſibi,temere, atque nimis confidenter, adſciſcunt , omnes homines religione conſtrictos derident , nempe , quos ſtultiſsimos arbitrẽtur,eo quod religione impediantur, quo minus opes per iniuriam ſibi comparent . Nec enim Deum res humanas curare putant;itaque illudunt ſimplicitatẽ,illudunt innocentiam,illudunt iuſtitiam,religionẽ iocis petulantiſsimis inſequuntur, & in ſanctitatis contemptione egregiã laudẽ urbanitatis quærunt.Sublato igitur Dei metu ,quod tãdẽ facinus erit, quod homo ſuperbus,ſi uires collegerit,non ſuſcipiat?

Deſideria occidunt pigrum:noluerunt enim quidquam manus eius operari . tota die concupiſcit & deſiderat:qui autem iuſtus eſt,tribuet,& non ceſſabit. Hoſtiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex ſcelere.Teſtis mendax peribit: uir obediens loquetur uictoriam. Vir impius procaciter obfirmat uultum ſuum:qui autem rectus eſt , corrigit uiam ſuam. Non eſt ſapientia , non eſt prudentia , non eſt conſilium contra Dominum . Equus paratur ad diem belli: Dominus autem ſalutem tribuit .

Mirum eſt, quam ſæpe Sapiens Pigritiam exagitet . Ea namque bonam etiam naturam,quaſi quædam rubigo,paullatim exedit;ea,inſtar taciti ueneni,uirtutis indolem conficit,atq. cõſumit; ea debilitat,atque frangit,induſtriam;ea poſtremo paupertatem extremam,atque iniuſtitiam , ex ſe procreat. Qui enim , propter ſummã ignauiã, ſumma inopia circumuentus eſt,furari, atque latrocinari,compellitur . Vt autem in pigritia non aliud eſſet mali, quã deſiderium perpetuum ſine ullo fructu id tantum eſt,ut ſit ſumma cõtentione fugiendũ. Torquet enim deſiderium , & acerbiſsimo cruciatu animũ diſcruciat,cum non conceditur potiri eo , quod homo uehementiſsime concupiſcit. Et tamen,cũ deſiderium animũ aſsidue uerſet,& inopia miſerabiliter angat, ſic ſunt quidam fracti,& debilitati,deſidia, ut nullũ laborem ſuſcipere uelint. Contra uero , iuſtus, quod cupit, aſſequitur , quia laborem minime fugit. Hoc in loco, cum iuſtum pigro opponit, oſtẽdit, pigrum eſſe iniuſtum. Manus enim afferet alieno eum poterit,qui nihil proprium in uita poſſederit.Et præterea,qui laborem recuſat , iniuſtus eſt,quia imperium legitimũ detrectat. Lege enim Diuina ad laborem omnes excitamur.Iuſtus,inquit,tribuet,neque ceſſabit. Iuſtum adeo, diuitẽ eſſe dicit,ut non ſolum ſibi,ſed alijs etiam, opes ſuppeditet,quibus ſubleuentur. Neque ceſſabit, hoc eſt liberaliſsime ſua bona communicat. Nemini inuidet,bona ſua minime compreſſa tenet, cum omnes facere cupiat bonorum ſuorum participes.Hic certe liquet,Salomonem non tam de bonis terreſtribus orationem habere, quam de cæleſtibus , quibus omnes iuſti circumfluunt. Hoſtias impiorum inquit eſſe Deo uehementer exſecrandas , maxime uero cum de rapinis offeruntur.Impius enim,qui impietatẽ minime deſerit,& Deo tamen uictimas immolat , malã certe opinionem de mente Diuina recipit,cum exiſtimat,iudicem illum ſanctiſsimum poſſe muneribus improbis placari,& a recto iudicio detorqueri . Itaque ſcelus inſitum alio ſcelere nõ minore ualde impudenter auget,& cumulat. Teſtis mendax peribit,non ſolum,quia meritas pœnas ſanctiſsimo Dei iudicio perſoluet, uerum,quia,mendacij conuictus,obmuteſcet. Nemo enim illi credet , qui ſemel periurio hoĩes fraudare conatus fuerit,& iuriſiurandi religionẽ neglexerit.Cõtra uero,obediens,ut interpres uertit, qui aures ueritati præbuerit,q nihil, niſi quod auribus,& adſpectu,perceperit,pro teſtimonio dixerit, fidẽter incedet,auctoritateq. ſua fretus,uictoriã loquetur, ut interpres inquit, hoc eſt,ut Hebræus ait , ꝑpetuo loquetur,nẽpe in omni loco ſententiã dicere minime formidabit. Quod eſt,de improbitate uictoriã reportare,&in omni negotio ſuperiorẽ euadere:ſemper enim ueritas eminet,Diuino ꝑſidio munita . Quãto malorũ oĩum comitatu circum-

ſæpta

ſæpta ſit impietas, eſt explicatu difficillimum. Vnum tamen eſt, quod omnem ſpem ſanitatis incidit, nempe, animus in errore nimis obſtinatus, & monitoribus, qui eum ſanare cupiunt, acriter infeſtus. Vt enim ægrotus, qui in morbo nimis periculoſo medicinam omnē reſpuit, e morbo emergere nequit, ita, qui in errore ſuſcepto adeo contumacitet adhereſcit, ut dignitatē ſuam imminui opinetur, ſi pedem a peſtilenti uia reoocauerit, nullo modo poterit ulla firma ſpe ſalotis inniti. Contra uero, uir æquitatis appetens numquam ualde a uia ueritatis aberrabit, quia uel per ſe, uel aliorum monitis inductus, recta progredietur, & ita fiet, ut uitæ curſum felicitate ſumma conficiat. Summa temeritas, & amentia, deteſtabilis furor, & inſania, in falſa opinione prudentiæ conſiſtit. Qui enim aliquid ignorat, illius tamen rei, quam ignorat, artem, & ſcientiam, minime profitetur, minime ſe proijciet, aſſenſionem ſuſtinebit, peritos conſulet, leuiter, & ſenſim, gradietur, ad ductum ſe, & imperium, intelligentis applicabit, & ita nuſquā offendet, neque corruet. At, qui ſibi ſcientiam rei ſibi prorſus ignotę inſolenter aſſumit, impetu furibundo concitatus, omnia, quæ ſuſceperit, funditus euertet, ſeque tandem præcipitem in extremam perniciem dabit. Cum uero in hac ſumma dementia multa odioſa, & nimis exſectanda, ſint, tum nihil eſt dementius, quam ingenium exacui ad Diuina conſilia labefactanda. Quæ te amentia uexat, homo perditiſſime? num cogitas, te poſſe, mentem Diuinam fraudibus tuis eludere? an potentiam uiribus tuis infringere? Si ingenium tuum intelligētiæ Diuinæ mentis anteponis, es amentiſſimus; ſi uires immenſas uirtutis Diuinæ contemnis, es omnium perditorum hominum ſceleſtiſſimus. Quare uerſa in omnes partes ingenium; omnes uias, quibus eo, quo intendis, aliquādo peruenias, excogita; inſidias ſtrue; fraudes omnes machinare; ut tandē, experiundo, ſentias, quam inanes, & irriti, ſint eorū conatus, qui ſe conſilijs Diuinis opponunt. Nec enim ſolum numquam, quod animo meditaris, efficies, uerum etiam recuſans, & inuitus, eris Diuinæ uoluntatis inſtrumentum. Sic enim mala etiam in ordinem reducit, ut omnia ſibi ſeruire compellat. Quid de uiribus dicendum eſt, quibus homines inaniter efferuntur? Quid iuuat, delectus maximos habere, ingentes exercitus comparare, equitatum innumerabilem armis inſtruere, ſi Diuini numinis auxilium non affuerit? Nec enim in exercitus magnitudine, ſed in cæleſtis numinis ope, uictoria, & ſalus, uniuerſa conſiſtit.

CAP. XXII.

MElius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ: ſuper argentum & aurum, gratia bona. Diues & pauper obuiauerunt ſibi: utriuſque autem operator eſt Dominus. Callidus uidet malum, & abſcondit ſe: innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno. Finis modeſtiæ timor Domini, diuitię & gloria & uita. Arma & gladii in uia peruerſi: cuſtos autem animæ ſuę longe recedit ab eis. Prouerbium eſt, Adoleſcens iuxta uiam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.

Nomen bonum, a ſplendore ueræ uirtutis exoritur, & eſt etiam uirtutis efficiens: nec enim ſolū in ſe decus admirandum continet, ſed etiam multos mortales, exemplo ſuo, in uirtutis ſtudiū incitat. Præterea, amore ueriſſimæ pulchritudinis homines incendit, & gratiam ſibi Diuinam, imitatione claritatis Diuinæ, conciliat. Non ſunt opes ullæ; nulli, uel argenti, uel auri, immanes acerui, cum ueræ glorię dignitate, & amplitudine, cōparandi. Cum enim ſit nō humanis tantum, ſed multo etiam magis opibus Diuinis ſtabilita, ſtatum ſuum facillime tuetur, & de hoſtibus ſuis mirifice triumphat, atque poſtremo decoris immortalitatem conſequitur. Neque diuitię ullū dignitatis pondus apud Deum habere poſſunt; neque paupertas ab omnium rerum effectore cōtemnitur; cum idem Dominus diuitem, & egentē, condiderit; ut uterq. uirtutis inſtrumentum, ſi uellet officio fungi, paratum ſemper haberet. Diues nempe, ut inſigni beneficentia; pauper autem, inuicta patientia, opes ſtabiles poſſideret. Nō igitur apud Deum refert, quantas quilibet opes habeat, ſed quantis ueriſſimi decoris ornamentis, atque præſidijs, inſtructus ſit. Omnia tamen uirtutum decora, prudentiæ, & calliditatis, præſidio continentur. Qui enim callidus eſt, in futurum lōge proſpicit, inſidias uitat, pericula propulſat, atque diligentiſſime cauet, ne partæ dignitatis opes de manibus elabantur. At innocens, ut interpres reddidit, hoc eſt qui minime cautus eſt, nullius caſum extimeſcit, ab incepto minime deſiſtit, ſed nimis confidenter incedit, & adeo temere per loca periculoſa, & infeſta, progreditur, ut tandem corruat. Itaque non ſatis eſt, bonum nomen adipiſci, niſi eundē ſtatum ſingulari cautione, & calliditate, munias. Cum autē multæ cautiones excogitari poſſint ad opes partas ſingulari præſidio muniendas, nulla tamen eſt ab omni caſu, atque ruina, ſecurior, moderatione, & humilitate. Humilitas enim, confidentiā aſpernatur, fidē amplexatur, nullas ſibi uires aſſumit, ſed omnia uitę præſidia in Deo cōſtituit; & ita fit, ut ab ipſo Deo nullo umquam tempore deſeratur. Eſt enim humilitas, cum Dei timore, indiſſolubili fœdere ſociata; timor autem Domini, eſt, ut ſæpe iam dictum eſt, ueriſſimæ ſapientiæ fundamentum. Qui igitur ad hunc modum humilis eſt, ſapiens eſt. Sapientia porro, omnes opes ſtabiles, atque ſempiternas, conſequitur. Humilis igitur, nullo modo concidet, ſed diuitias immortales, ſed Diuini decoris amplitudinem, ſed uitam ſempiternam, abſq. ulla mali formidine, comparabit. At homines amentes, qui ſibi ſapiētes uidentur, hac neglecta uia, in aliam ſe dant, qua pro ſalute, quā appetunt, in peſtem, & perniciē, deferūtur. Præſidia namq. uitæ in malitia collocant; &, cum ma-

xime fuerint in alios tęterrimi, tum vel maxime fortuuas ſuas fundatiſsimas arbitrantur; & ex hominum calamitate opes ſibi, atque dignitatis excellentiam, parare nituntur. Itaque ſiides opponunt, quæ aculeis homines, abſque vllo merito, pungãt, laqueos tendunt, quibus multos mortales impediant, vt, illis abiectis, ipſi paſsim volitent, & innocentiam perditis conatibus intercludant. At, qui uitam caram habent, & minime, quæ ſit uia ſalutis, ignorant, horum conſilia deteſtantur, & a uia iniquitatis longiſsime recedunt. Qnod igitur remedium adhiberi poteſt, ne homines, peſtiferis erroribus excæcati, in ſempiternam peſtẽ incurrant? Præclara, inquit, inſtitutio. Quod enim hominibus a primis annis inſitum eſt, ad extremum plerunique uitæ ſpiritum retinetur. Vt igitur, qui a prima ætate domeſticis flagitiorum exemplis, & perditis inſtitutis, infecti ſunt, uix ſanari poſſunt; ita, qui ſunt ab incunalibus ad iuſtitiam, & pietatem, eruditi, difficillime a uirtutis, & religionis, ueriſſimæ uia deducuntur.

Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, ſeruus eſt fenerantis. Qui ſeminat iniquitatem, metet mala, & uirga iræ ſuæ conſummabitur. Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedicetur: de panibus enim ſuis dedit pauperi. Eiice deriſorem, & exibit cum eo iurgium, ceſſabuntque cauſſæ, & contumeliæ.

Qui libertatem retinere cupit, ſumptibus pareat, tenui uictu cõtentus ſit, noxias uoluptates aſpernetur, ne trucidatus fenore cogatur ſubire importunum diuitis, atque feneratoris, dnminatum. Qui enim in ære alieno eſt; uultum creditoris extimeſcit; &, ne illi in ſeruitutem addicatur, noctes, &, dies, niniis anxie reformidat. Iniuria tamen, qua pauperes a diuitibus afficiuntur, non erit impunita. Nam dinitiæ, iniquitate, & iniuria, partæ, dilabuntur; & præterea iudicium Diuinum grauiſsimas pœnas expetet ab iniquis, qui pauperes per ſummum ſcelus ſpoliant. Hoc eſt autem, quod ſignificat, cum ait, eum, qui ſeminat iniuriam, mala metere. Opes enim iniquorum ad nihilum recidunt, & caſibus grauiſſimis euertuntur, ita, ut eorum poſteri in ſumma mendicitate uerſentur. Præterea, uirga iræ ſuæ conficiuntur. Quid autem eſt Virga iræ ſuę? Virga, eſt iudicium: ſignificat enim inſigne Regium, ad iniquorum euerſionem, & bonorum dignitatem, publice conſtitutum. Vtrumque autem eſt iure debitum. Supplicium enim debetur improbis, præmium uero bonis. Virga igitur iræ, ſeuerum iudicium deſignat, quod improbi, iure, atque merito, ſuum appellare poſſunt. Hæc enim eſt illorum merces, hoc ſceleris inſiti patrimonium, hæc hereditas impijs eorum ſedulitate parta, & amplificata; ita, ut, qui miſericordiæ opes aſpernati ſunt, iræ ſempiternæ, ut Paulus ait, theſauros poſsideant. Hæc igitur ira,

Rom. 2.

quam ſibi parauerunt iniqui, illos funditus perdet. Contra uero, qui non ſolum non appetunt alienum, uerum de ſuo egentibus largiuntur, & ſemper ſunt ad benigne faciendum propenſi, ſtabile patrimonium obtinebunt, & in laude perpetua uigebunt. Hæc tamen ſententia nimis ſtulta, & antiqua, ducitur a multis, qui acuminis, atque prudentiæ, laudem in malitia ponunt; qui dolis, atque fraudibus, efferuntur; qui bonitatem ludibrio habent, & iuſtitiam petulantiſsime derident. Horum conuictum, atque commercium, fugiendum eſſe, docet Sapiens. Nam ſuperbia, hominum contemptionem procreat; maledicentia, huic morbo finitima, offenſionem concitat; auaritia, bonis alienis oculos ſemper adijcit; & ita fieri non poteſt, ut, qui cum deriſoribus uiuit, ullum pacis fructum poſsideat.

Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum eius habet amicum regem. Oculi Domini cuſtodiunt ſcientiam, & ſupplantantur uerba iniqui. Dicit piger, Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum. Fouea profunda os alienæ: cui iratus eſt Dominus, incidet in eam. Sultitia colligata eſt in corde pueri, & uirga diſciplinæ fugabit eam.

Cordis puritatem, orationis puritas, & ſententia grata, conſequitur. Cum enim oratio ex intima mente profluat, conſequens eſt, ut, qualis mens ipſa fuerit, talis oratio ex illius penetralibus depromatur. Ira neceſſario fit, ut purus, & ornatus, animus puram, & ueriſsimis ornamentis illuſtratam, orationem foras emittar; contra uero, animus impurus, & flagitio contaminatus, oratione ſua, inſitæ turpitudinis ſignificationem det; &, quamuis id occulere uelit, incluſas tandem ſordes oſtentet. Vnde ſequitur, neminem poſſe eloquentiæ laude præcellere, niſi purus, & integer, ſit, & ſtudio iuſtitiæ, atque pietatis, incenſus. Is igitur uera eloquentia, quæ iuſtitiæ comes eſt, Regis animum ſibi deuinciet. Regis, inquam, non tyranni, amorem ſibi conciliabit. Tyrannus enim, non ueritati, ſed adulationi, aures ſuas præbet; & facillime fallacias fucatæ orationis ueriſsimis ſententiis anteponit. Cum autem in ueri Regis animum oratio hominis probi, atque prudentis, influat, tum uel maxime ſempiterno Regi, quem nihil, præter puritatem, atque iuſtitiam, delectat, erit gratiſsima, quam tanta uoluntate comprobabit, ut ſanctiſsimo amicitię fœdere ſecum huiuſmodi oratorem conſociet. Quomodo autem id fiat, continuo Sapiens oſtendit, cum ait, oculos Domini obſeruare ſcientiam, & uerba eorum, qui iura conuellunt, euertere. Hoc eſt autem, orationem eorum, qui ſapienter, & uere, loquuntur, libenter audire, iniquorum autem orationem comprimere, &

re, &

re,& eos,qui fallaciſsima dicendi ratione nituntur,de omni ſtatu deturbare . Vt autem hominis pij oratio ſit ſummo Regi gratiſsima, facit ſpiritus ille , quo ad dicendum impelluntur, Diuinisque uiribus incitantur. Ab hac autē Diuina gratia, hoïes duplici cauſſa deſeruntur . Vna eſt, iniquitas; altera,negligētia. Iniquitas,bellu inexpiabile cum Diuina probitate perpetuo gerit, negligentia,minime ad opes Diuinas cōparandas enititur. Deus autem, & improbis infenſus eſt,& pigros,& deſides,minime fauote ſuo complectitur. Laboribus enim honeſtis præmiū proponit;otium uero,& ignauiam,deteſtatur. Iccirco Salomon utrumque malū inſectatur; &,cum iniquitatem maledictis inſequitur.tum pigris, & ignauis ,maculam deteſtandæ turpitudinis inurit. Eſt autem Timiditas,pigritię comes. Vt enim animus altus,& excelſus,nihil timet,&,cum ſibi præmia ingentia proponat ,omnia facillima putat,& ita fit ut omnes ſibi labores excipiendos arbitretur;ita demiſſus,& abiectus, animus,cum nihil amplum cogitet,& nulla ſpe ſummæ dignitatis erigatur, deſperatione ſumma fractus , languefcit,& impeditur,quo minus aliquid uiro dignum moliatur . Semper enim non ſolum metuendas res, ſed etiam minime metuendas extimeſcit. Leo, inquit, foris eſt ; ſi limine pedem extulero,occurret malum aliquod,non minus , quam leonis immanitas, pertimeſcendum. Otium uero, libido conſequitur;libido autem,in meretricē prolapſa,eſt horrenda uotago , in quā multi mortales ita deijciūtur,ut inde expediri nō poſsint. Illi igitur, quibus Deus iratus eſt, in eā detruſi,ſpem ſalutis abiiciunt,& ita ſe totos flagitio,& impuritate,cōficiendos permittūt.Os alienæ appellat Salomon,meretricis blāditias , atq. lenocinia,quibus homines perditos,atque profligatos,irretit.Remediū uero,ne hoïes in tam dirā peſtem præcipites eijciantur,eſt recta diſciplina. Si enim diſciplinā remoueris, in nullā ſpē exitus fœlicis induci ullo modo poteris.nā uolupratis libido, eſt in natura inſita;omniaq. ſunt in nobis ad uoluptatem temere propenſa , quæ mentem tenebris obruunt , & impediunt , ne perniciem, in quam deducitur,animaduertat. Diſciplina tamen adhibita , fit, ut rationis lumen emineat, & malum impendens clare cernatur,& animus, turpitudinis metu deterritus, a peſte refugiat .

Qui calumniatur pauperem,ut augeat diuitias ſuas, dabit ipſe ditiori , & egebit. Inclina aurem tuam , & audi uerba ſapientium: appone autem cor ad doctrinam meam. quæ pulchra erit tibi cum ſeruaueris eam in uentre tuo , & redundabit in labiis tuis. Vt ſit in Domino fiducia tua , unde & oſtendi eam tibi hodie . Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter in cogitationibus & ſcientia, ut oſtēderem tibi firmitatem & eloquia ueritatis , reſpondere ex his illis qui miſerunt te.

Ius Diuinum flagitat,ut,quemadmodum, qui humanum ſanguinem nefarie fundunt, ſanguine ſuo pœnam humicidij luant; ita decretum Diuinum eſt,ut,qui bona aliena diripiunt, aliorum etiam tyrannide ſpolientur.Quemadmodum eſt apud Iſaiam : Væ qui prædaris:Non ne & prædaberis? Auaritia igitur,derelianda eſt,non ſolum, quia calumniatores,& improbos homines,in miſeriam ſempiternam præcipites agit, ſed etiam quia ij, qui pauperes uexauerunt , in hac uita, egeſtate,& mendicitate,ſępenumero cruciantur. Nihil eſt igitur ad opes ſtabiliendas ęquitate, & recta diſciplina ſalutarius. Diuitiæ namque, uarijs caſibus euertūtur. At iuſtitiæ pręſidia, & pręclaræ eruditionis opes, nullis umquam ſæculis interibunt . Reliquum igitur eſt,ut omnes uitæ cogitationes,& actiones, ad ſtudia ſapientiæ conferamus , & ſapientes aſsidue conſulamus , eorumque præcepta, & conſilia , uitæ legem exiſtimemus;& ſic ea complectamur animis, ut numquam a memoria noſtra diſcedere patiamur . In uentre enim,hoc eſt in intima mente , recondita erunt,eximia iucundirare,& hilaritate, conſperſa;&,cum ea ex erudito corde deprompſeris,eloquentiæ admirationem commouebunt.Eloquentiæ namque fons , eſt ueriſsimæ ſapientiæ diſciplina . Ille namque ſolus,recte, & ſapienter,eloqui poteſt , qui eſt æquitatis , & ſapientiæ , Diuinis artibus inſtructiſsimus. Sed,quæ tandem eſt ſapientiæ ſumma ? Benignitatis Diuinæ fiducia. Qui enim non hominum gratia, non pecuniæ magnitudine , non artificio , & calliditate , ſed Diuina tantum clementia, nititur , atque confidit , omnemque ſpem uitæ , ſalutis , dignitatis , immortalitatis,habet in Dei patrocinio collocatam, pręclare uitam geret , ſtatumque beatum, atque plane Diuinum,conſequetur. Res enim illius erunt,non hominum induſtria , ſed ope Diuina,atque moderatione,conſtitutę. Hoc in loco, rurſus Sapiens decreta ſua commendat,&,quam ſalutaria ſint, acerrimo ſtudio demōſtrat, ne audeant homines,ſocordia, & ignauia,cum ingrati animi ſcelere,tantas,atque tam præclaras , opes effundere . Quid eſt enim ęquitate , quæ animi ſtatū exornat, mentiſq. decus,& imperiū,tuetur, excellentius? Quid ueritate, quę fraudes omnes, & inſidias aperit , errorumq. tenebras lōgiſsime propellit , expetibilius ? Si enim miſerrimus eſt, qui, ſpecie boni fallacis, in eum errorem incidit, ut ueriſsimis malis obruatur,quo modo non erit ille beatiſsimus , qui , luce ueritatis illuſtratus, mendacium odio perſequitur, ſtudioque ueriſsimæ felicitatis inflammatus , opes ueriſsimas intuetur,ad eaſque tandem, ductu ſpiritus Diuini, perducitur? Ecce,inquit, ut noſter interpres uertit,deſcripſi eam tibi tripliciter,in cogitatione,& ſcientia;hoc eſt,tibi grauiſsimas ſentētias ſcripſi, conſiliorū,& ſcientiæ, plenas ? Sententiæ ſunt illę maxime ratæ,quæ nos ad Dei cognitionē erudiunt; conſilia uero,quibus admonemur,ut in rebus adminiſtrandis impiorum mores , & ſtudia, deteſtemur, animoſque noſtros non perditorū hominum exemplis, ſed lege Diuina, conformemus,

mus,ſummamque prudentiam in Dei timore ſitã eſſe ſtatuamus; ſcientia uero, eſt intelligentia, qua fraudes infiɈta ſpecie ſanɈitatis latentes ſagaciſsime odoramur, ut illis acerrime repugnemus. Ad hunc autem modum, commiſſum nobis munus, & fideliter, & uigilanter, obire poterimus, & fideli reſponſione illis, qui nos miſerunt, egregie ſatisfacere. Qui autem ſunt illi, qui nos mittunt? Illi, in quibus auɈoritas ineſt, qui iuriſdiɈtionem adminiſtrant, quibus, ut Dei uicarijs, obtemperare debemus; ijs autem, cum a nobis fuerit tatio eorum, quæ geſsimus, petita, reſpondere confidenter, & uere, poterimus, & in ratione reddenda minime titubanter eloqui, ſi ſapientiæ decreta tenuerimus. Quilibet enim de te, quam exaɈtiſsime tenet, & de munere, quod ſingulari fide procurauit, ſapienter ediſſeret. Quid de ratione, quam ſumus ipſi ſummo Domino reddituri, ſtatuendum eſt? Illi etiam, quantum per naturæ imbecillitatẽ licuerit, ſi ſapientiæ decreta ſeruauerimus, de munere nobis delegato optime rationẽ referemus. Quod ſi per eos, qui uos miſerunt, Deũ intelligas, ſenſus non erit ab eo, quod Salomonis uerba diſignant, alienus. Nam ſæpenumero in ſanɈis Litteis, Dei numen, propter perſonarum diſtinɈionem, numero multitudinis explicatur.

Non facias uiolentiam pauperi, quia pauper eſt: neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus cauſſam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius. Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum uiro furioſo; ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Noli eſſe cum his qui defigunt manus ſuas, & qui uades ſe offerunt pro debitis: ſi enim non habes unde reſtituas, quid cauſſæ eſt ut tollat operimentum de cubili tuo? Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Vidiſti uirum uelocem in opere ſuo? coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.

Pauperes, propter pauperiem, contemnuntur, & ideo prædæ iniquorum expoſiti ſunt, quia nullas ad reſiſtendum uires habent. Tenues homines, potentium iniuria circumueniuntur, nec ullam rationem retinendi iuris inuenire poſſunt. cum enim nec aduocatos, neque patronos, habeãt, in porta, hoc eſt in foro, (in porta enim iudicia olim exercebãtur) cauſſa cadunt, &, per ſummam iniuriam, condemnati, diſcedunt. Iniqui enim, quaſi numquam ſint in iudicium uocandi, aut per uim extra iudicium, aut per malitioſam calliditatẽ in iudicio, pauperes omni uiɈu fraudant, & inanes eijciũt. At Deus, illorum uindex erit, & pœnas grauiſsimas ab ijs, qui pauperes bonis euertunt, ſeueriſsime repoſcet. Quantum periculum illis impendeat, qui ſeſe cum iracundis, & furioſis, hominibus coniunxerunt, exemplis uitæ quotidianis experimur. Cum enim homo iracundus rabide concitetur, & conuicia furibunde iaciat, multorum iram in ſe prouocat, & ita ſibi, & ſocijs, periculum necis intendit. Iam de temeritate eorum, qui ſine ulla graui cauſſa pro alienis ſpondent, neque uident, quam temerariũ ſit, pro illis, quorum fidem exploratam non habent, fidem ſuam obligare, iam ſæpe Sapiens admonuit, & hic rurſus eandẽ admonitionem repetit, ut homines minime malos a temeritate deterreat. Monet deinde, ne terminos antiquos loco ſuo moueamus. quod eſt etiam lege Diuina prohibitum, & ſullemni etiã exſecratione condemnatum. Qui enim terminos conuellit, ius Diuinum uiolat, ſocietatis humanę iura perfringit, proximos e patris bonis exturbat, pacem, & concordiam, dirimit, lites, & contentiones, exſuſcitat, omnibuſque modis, quantum in ſe eſt, ſtatum totius Reip. labefaɈtat. Non ſolum igitur eſt communis iuris euerſor, uerum etiam numinis Diuini contemptor. Cum enim in ſolitudine tantum facinus audet, aut ſe a Deo minime cerni putat; aut confidit, ſe faciliime Dei iudicia, & legis ſanɈiſsimæ comminationes, eluſurum. Quamquam hoc in loco non ſolum facinus in terminis euellendis uetatur, uerum & legum, atque morum, tranſgreſsio, & innouatio, prohibetur. Nam, cum Reip. ſtatus tolerabilis eſt, & certa legum moderatione terminatur, qui illum immutare contendit, mortem ipſius Reip. uniuerſæ maturat. Nouitas enim legum, uel interitũ ciuitatibus affert, uel certe eas in ſummum diſcrimen ſalutis inducit. Vt autem nouitatis auɈores a furore conatur auertere, & ut patrios mores, & inſtituta, quæ cum Diuina lege non pugnãt, conſeruemus, adhortatur; ſic hominum in officio legitimo, & debito, diligentiam laudibus ornat. Ad agendum enim nati ſumus. Vita uero, eſt breuis æui ſpatio circumſcripta; & opus, quod eſt nobis impoſitum, in æternitatem tendere debet. Si igitur ad uitæ breuitatem, ignauia, atque tarditas, acceſſerit, uita nobis repentino, ſine ullo fruɈu, prǽterfluet: quod erit maxime miſerandũ. Sunt ignaui, atque deſides, ignominia ſempiterna notandi, & opibus, ad quas eſt nobis modis omnibus adſpirandum, deſtituendi. Contra uero, qui diligentiam, & alacritatem, adhibent, ſunt muneribus ſempiternis afficiendi. Si enim, qui in operibus humanis induſtrij ſunt, opera, quæ ſuſcipiunt, cum laude ſumma perficiunt, ex ea ratione Regum gratiam acquirunt, & opibus Regum beneficentia cumulãtur; quid erit dicendum de præmijs, & ornamentis, & honoribus, qui ſunt a ſummo rerum Domino, diligentibus, & ſtrenuis, conſtituti?

CAP. XXIII.

QVando ſederis ut comedas cũ principe, diligenter attẽde quæ appoſita ſunt ante faciẽ tuam: & ſtatue cultrũ in gutture tuo, Si tñ habes in poteſtate aĩam tuam,

…ized by Google

tuam, ne deſideres de cibis eius, in quo eſt panis mendacij. Noli laborare ut diteris: ſed prudentiæ tuæ pone modum. ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere: quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & uolabunt in cælum. Ne comedas cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius: quoniam in ſimilitudinē arioli & coniectoris æſtimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens eius non eſt tecum.

Admonet Sapiens, Principis ſtatū eſſe in loco ualde lubrico, & periculoſo, ſitu, & ideo minime expetendū, ſed uotis oībus fugiendum. Eſt enim ab amicis ueris deſertus, adulatorum multitudine circumſeptus, ab inuidis oppugnatus, inſidijs innumerabilibus expoſitus, & aſsidua malorum omnium tempeſtate conuulſus. Nullum habent Principes firmum uitæ præſidium. Cum multi uel oderint, uel inuideant, uel iraſcantur, uel metuant, & pauci admodum illum ſaluum, & incolumem, eſſe cupiant. Non loquitur hic de Rege, cuius cor eſt in manu Domini, ſed de Principe, qui, opibus humanis innixus, ſe ſalutari præſidio munitum eſſe confidit, & iccirco de præſidio Diuino non ualde cogitat. Huius autem opes ſunt inanes, huius dapes iniucundæ, quæ ficta ſuauitate ueneni ſenſum eripiunt, & ita uitam prius auferunt, quam remedium adhiberi poſsit. Nec ſolum Principes infinita pericula circumſiſtunt, uerum omnibus eorum domeſticis, & familiaribus, qui plurimum apud illos poſſunt, ſimiliter intenduntur. Odio enim apud multitudinē ſunt, & inuidiæ flatibus exagitantur, & calumnijs etiā uarijs aut eijciuntur, aut in ſummum uitæ diſcrimen impelluntur. Hoc eſt igitur, quod Sapiens admonet, ne nimium Principum familiaritates appetamus, ſi uitam caram habemus, ſed, adhibito cultro, uel, ut Hebræus inquit, guttur potius ſpinis ſæpiamus, ne ſupra modum ciborum illorum falſa dulcedine capiatur. Illæ namque dapes, cum ſint fallaciſsimæ, & caſibus dirifsimis expoſitæ, dum uitam ſuſtentare uidentur, ruinā, & interitum, minitantur. Similiter etiam admonemur, ne nimis in pecuniæ ſtudium incumbamus, ſed ſedulitati, & induſtriæ, noſtræ modum conſtituamus. Nam, qui diuites fieri uolunt, ut 1.Tim.6. Paulus ait, incidūt in deſideria noxia, atque mortifera, quæ deprimunt, ac demergunt, homines in ſempiternum exitium. Et, ut nullum aliud malum ex pecuniæ ſtudio naſcatur, impietatis ſcelus tantum eſt, ut nullum eo excogitari poſsit immanius. Homines autem, in Dei loco, pecuniam uenerantur, & fidem, atque ſpem, quā in Deo collocatam habere debuiſſent, in pecunia reponunt. Quid, quod nō ſemper auaris conceſſum eſt, illis opib' inaniſsimis, quas inexplebili auiditate cupiunt, cumulari? Euolāt enim, & in ſublime feruntur, &, tamquam ſomnia, oculos intuentium, abſceſſu repentino, deludunt. Sic autem fit, ut opes ſtabiles, atque ſempiternæ, parabiles ſint. nemo enim umquam earum ſtudio flagrauit, quin ad eas ope Diuina perueniret: at opes inanes ſæpenumero ſine ullo fructu ab hominibus expetuntur. Cum hominibus inuidis commercium habere, ualde periculoſum eſſe, dicit Sapiens. In quo, quemadmodum a nimia Principum familiaritate reuocauit homines firmę ſalutis appetentes, ita nunc inuidos, qui præcipue in Principum aulis uerſantur, cauendos eſſe, monet. Hominum ſuſpectum, & inſidioſum, genus. nihil in illis ineſt putum, & ſimplex, & cum aliqua parte bonitatis ingenuæ coniunctum, ſed omnia uerſuta, & malitioſa calliditate ſubnixa. Oderūt probitatē, odio perſequuntur induſtriam, ſomnum minime capiunt, dum ualde metuunt, ne quiſquam uir excellens ad familiaritatem illorum, quos ipſi fallaciis ſuis in poteſtate continent, adſpiret. Itaque, quamuis dicant, Comede, & bibe. hoc eſt, meas opes communes exiſtima, mētiuntur, & illis ipſis, ad quos benigne loqui didicerunt, interitūm machinantur.

Cibos quos comederas euomes, & perdes pulchros ſermones tuos. In auribus inſipientium ne loquaris: quia deſpiciēt doctrinam eloquij tui. Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas: propinquus enim illorum fortis eſt: & ipſe iudicabit contra te cauſſam illorum. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad uerba ſcientiæ. Noli ſubtrahere a puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum uirga, non morietur. tu uirga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

Inuidia, omnia fœde contaminat, & efficit, ne quidquam, quod ex illa proficiſcitur, in proximi commodum redundet. Neque ſolum cibi, quos illa ſuppeditat, inſuaues, & acerbi, ſunt, uerum etiam ita mouent ſtomachum, ut protinus euomantur, hoc eſt, ut nullæ reliquiæ e ſimulato inuidi officio utilitatis reſideant. Nec enim hic tam cibi, quam familiaritas, quæ ciborum uſu conciliatur, intelligenda eſt. Et hoc non ſatis eſt; uerū & uerba officij pleniſsima, quæ gratia illius emiſeris, in peiorem partem accipiet. De termino minime conuellendo iam præcepta dedit. Hic tamen pupillorum præcipue meminit; quia, cum ſint auxilio magis deſtituti, facillime fit, ut iniqui illorum poſſeſsiones occupēt, & eos, per ſummam iniuriam, ex agris, qui illis hereditate obuenerant, extrudant. Itaque illorum patronum, & uiudicem, Deum fore, confirmat. Eſt enim pater pupillorum, & iudex uiduarum, ita, ut, qui iniuriam illis intulerit, ſit acerbiſsimo ſupplicio cruciandus Rurſus, ſapientiæ diſciplinam cōmendat: quaſi dicat: Qui Principum gratiam ambiunt, qui ſocietatem cum inuidis coire ſtudent, qui in agros alienos inuadunt, id, ut opes ſibi parent,

rent,

Digitized by Google

rent, efficiunt. Omnes tamen in ſummo errore uerſari, demonſtro. Tu, ſi uis opibus ſummis ornari, & augeri, fac, quod toties adhortatus ſum, ut ſumma alacritate, & uigilantia, ſapientiæ ſtudia recolas, eaque tota mente complectaris, quæ te opibus firmiſsimis opulentum reddent; liberoſque tuos, a teneris annis, artibus prҿclaris, & ſanctis uitæ monitis, erudiẽdos ſuſcipe, & uirga, quoties fuerit opus, a praua inſtitutione deterre. Si enim nimis indulgens extiteris, eos perdes: contra uero, ſi cum ſeueritate, quoties id recta ratio flagitauerit, illos a fluxa diſciplina reduxeris, illorum uitam a ſempiterno exitio reuocabis.

Fili mi, ſi ſapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum: & exſultabunt renes mei, cum locuta fuerint recta labia tua. Nõ ҿmuletur cor tuum peccatores, ſed in timore Dñi eſto tota die: quia habebis ſpẽ in nouiſsimo, & præſtolatio tua non auferetur. Audi fili mi, & eſto ſapiens, & dirige in uia animum tuum.

Amoris ardentiſsimi ſignificatione, Sapiens, eos, quos edocet, ſtudio ſapientiæ inflammare conatur. Filios nominat; ſe ex eorum bonis ſummo gaudio cumulandum fore pronuntiat; eis præterea ex ſapientiæ ſtudio ampliſsimæ dignitatis ornamenta pollicetur, & uoluptatem ſummam denuntiat. Vt enim ſtultitia mærorem efficit, ita ſapientia mentes ſplendido cultu, & ornatu, lætificat. Admonet igitur rurſus, ut, a perditorum hominum moribus abſtracti, omnem uitam timore Domini gubernent, & Diuinis inſtitutis, & non flagitiorum exemplis, omnes actiones adminiſtrent: pietatiſque fructum ampliſsimum proponit, qui numquam euertetur.

Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad ueſcendum conferunt: quia uacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur, & ueſtietur pãnis dormitatio. Audi patrem tuũ qui genuit te: & ne contemnas cum ſenuerit mater tua. Veritatẽ eme, & noli uendere ſapientiam, & doctrinam, & intelligentiam. Exſultat gaudio pater iuſti: qui ſapientẽ genuit, lҿtabitur in eo. gaudeat pater tuus, & mater tua, & exſultet quæ genuit te. Præbe fili mi cor tuũ mihi, & oculi tui uias meas cuſtodiant. fouea enim profunda eſt meretrix, & puteus anguſtus aliena. inſidiatur in uia quaſi latro, & quos incautos uiderit, interficiet.

Qui uino dediti ſunt, & perpetuo epulis indulgent, patrimonium diſsipant, ualetudinem perturbant, otio corrumpuntur, ſomno diuturno langueſcunt: interim mens obtunditur, & hebeſcit, ita, ut nihil poſsit amplum, & excelſum, cogitare, & aliquid ſuperum, atque cæleſte, contueri. Sic igitur fit, ut ebrius, & gãneo, nõ ſolum corpore ſit egentiſsimus, uerum etiam extrema inopia mentis, & rationis, miſerrimus. Hoc eſt aũt, quod ſignificat, cum ait. Et ueſtietur pãnis dormitatio. Quaſi dicat: Somnum, laceris ueſtibus nuditatem contegere. Veſtis enim, induſtria, & uigilantia, & non ſomno, comparatur. Magnum igitur miſeriæ fundamentum, eſt in ebrietate, & ingluuie, & ſomno, conſtitutum. Ab hac tanta calamitate Sapiens omnes conatur auertere; & amorem, quo ad hanc admonitionem incenditur, nominibus explanat. Se enim Patrem nominat, &, quaſi Filios, omnes, diſciplinis ſalutaribus informare nititur. Audi, fili, patrem tuum, & audi matrem tuam. Illos, inquit, deteſtare, qui te odio perſequuntur, & a ſalutis uia deducere uolunt, & illis te audientem præbe, qui te patria caritate, & materno amore, complectuntur. Fac igitur, ut, probitate, & ſapientia, tua, matrem tuam, cum ſenuerit, afficias uoluptate, & nullo modo ſenilẽ illius ætatem dolore conficias. Eme ueritatem: omnia, inquit, proſcribe, ut poſsis emere bona ueriſsima. Quo tandem pretio ueritas emenda eſt? Fide, Dei promiſsis innixa, hominum beneuolentia, & caritate, Diuinҿ legis obſeruantia: tum denique ueritatem emimus, cum eam uanis, & fluxis, opibus anteponimus; & facile illis caremus, ut opibus ueriſsimis affluamus: eas contra uenales proponimus, cum, præ terreſtrium rerum cupiditate, eas deſpicimus. Summa igitur ſapientia, ſalutaris diſciplina, clariſsimumque prudentiæ lumen, in comparanda ueritate conſiſtit. Si noſtrum officium eſt, oblectare eos, qui nos ualde amant; (noſtris enim bonis gaudent, & mala noſtra cum lugubri admodum querimonia lamentantur, & nemo eſt, qui nos ardentius amet, quam ij, a quibus geniti ſumus) cur operam non dabimus, ut eos gaudio afficiamus, quibus tãto uinculo deuincti ſumus? Gaudio exſultat, inquit Sapiens, pater iuſti; & ſapientis mater lætitia effertur. Da igitur operam, ut patrem tuum, & matrem tuã, uehementer oblectes. Quod facies, ſi iuſtitiam colueris, & ſapientiæ ſtudia tota mẽte complexus fueris. Quod ſi illi, qui corpora noſtra genuerunt, tam inſigni gaudio cumulantur, cum uident nos officium noſtrum facere; quid erit exſtimandũ de gaudio illo, quod ſummus animorum pater excipiet, ſi fuerimus in noſtræ ſalutis, atque dignitatis, ſtudio uigilantes? Si enim ita loqui fas eſt, quemadmodum affligitur illius ſpiritus, cum noſtram ſalutem prodimus, & hoſti perditiſsimo, qui nobis peſtem, atq. perniciem, perpetuo machinatur, obtemperamus; ita conſequens eſt, ut gaudio triumphet, cũ totis uiribus in ſtudium noſtræ ſalutis incumbimus. Deliciæ enim, ut iam uidimus, Diuinæ ſapientiæ, ſunt, eſſe cum filijs hominum. Hoſtis igitur immaniſsimi perdita conſilia deteſtemur, ut aures optimo parenti, qui tanto ſtudio nobis conſulit, præbeamus; & ita numquam a ſalutis

uia

nia declinabimus. Et,quia ſerpentis antiqui calliditas in eo plerumque uerſatur, ut amoribus meretricijs illectos a ſtudio pietatis abducat,rurſus admonet Sapiens,ut tantum periculũ fugiamus. Meretricẽ enim,Foueam profundam appellat,ut caſum,& ruinam,metuamus; Puteũ anguſtum nominat,ut,quam difficilis exitus ſit, intelligamus. Qui enim meretrici ſemel in ſeruitutem addicitur, difficillime in libertatem uindicatur. Quæ quidem, ut latro, inſidias ponit, non ſolum,ut imperitos ſpoliet,uerum etiam, ut trucidet; & ad eam rem ſocios ſibi tanti ſceleris adſciſcit, adulatores nempe,& homines flagitijs infames.

Cui uæ? cuius patri uæ? cui rixæ? cui fouea? Cui ſine cauſſa uulnera? Cui ſuffuſio oculorũ? nõ ne his qui commorãtur in uino,& ſtudẽt calicibus epotãdis? Ne intuearis uinũ quando flaueſcit,cum ſplenduerit in uitro color eius: ingreditur blande,ſed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus uenena diffundet. Oculi tui uidebunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa. Et eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo,& dices, Verberauerũt me, ſed non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi. Quando euigilabo, & rurſus uina reperiam?

Quis, inquit, ingemiſcet? Quis ſeſe lamentis dedet? Quis grauiſſimæ ruinæ periculum adibit? Quis facillime uulnera mortifera ſuſtinebit? Cui oculi rubebunt, & obruti caligabunt? Illi, certe,qui ſine ullo modo uinum hauſerit. Is enim morbis opprimetur; is rerum omnium penuria cruciabitur; is in meretrices incidet; is, propter mulierculas impuras,plagas aſsidue ſuſtinebit; is tandem adſpectum corporis, atque mentis, amittet. Vinum quidem,in principio,colore placet, & guſtu; &, cum moderate ſumitur, non eſt reijciendum. Cum tamẽ extra modum procedit, quaſi ſerpens, morſu dilacerat, & homines parũ cautos interimit. Quid enim inter hominem mortuum, & uino uehementer oppreſſum, inter ſit, non facile dixerim. Vterque enim ſenſibus orbatus eſt,& humano iudicio deſtitutus. Hoc tñ eſt inter utrumque diſcrimen,quod,cũ homo e uita diſcedit, ut corpus iaceat,aius tamen interim,ſi non male uitã inſtituit,uiuit,& uiget,& ſenſu Diuino perfruitur. At, cũ ebrius decumbit,non tantum illius corpus perditum, & fuſum,iacet,uerũ & animus eſt leto funeſtiſsimo perditus. Homo namque,uino languidus,libidine furit, & meretricibus in ſeruitutem addicitur, & in Deum etiã maledicta conijciet, ſi id impudicis mulieribus placere opinatus fuerit. Erit tunc miſer ille,ſeruus flagitij,turpitudinis,& impietatis, & ab omni ſpe melioris condicionis deiectus. Alligatus enim tenetur, uinculis duriſsimis impeditur, ne ſe loco commouere poſsit. Reliquum igitur erit, ut, tamquam in profundo mari, aſsidua tempeſtate quatiatur,&,quaſi in nauis carcheſio decũbẽs, ſine intermiſsione iactetur,& ita iactetur,ut ſibi opitulari nõ poſsit. Quid deinde? Nullũ oĩno mali ſui ſenſum capiet? capiet certe. Numquã enim tantum poteſt diuturna peccandi conſuetudo, ut omnem ſenſum dignitatis in natura penitus inſitum protſus extinguat, & deleat. Semper enim uigebit,non tamen ita, ut uitam det,ſed ut acriorem morſum doloris efficiat. Nihil enim eſt ſcelerum recordatione mentibus humanis acerbius. Sed, quid refert? Quemadmodũ enim apud inferos, quamuis maleficiorum conſcientia ſontes excruciet,nullum tamen ex eo dolore fructum percipiunt; ita plerumque fit,ut homines profligatiſsimi, cum flagitiorum ſuorum recordatione torquentur, nullam utilitatem ex eo cruciatu capiant, immo, quo acrior eſt malorum ſenſus,eo crimen ſceleſtius eſt,cum nec illo dolore uicti ad officium redire uelint. Hoc autẽ in loco Sapiens hominem flagitioſum lamentantem inducit. Percuſſerunt,inquit,me; neque tanti uulneris ſenſu in uiam redire uolui; plagis me contuderunt, & debilitarunt, & tamen ſponte mea in eadem miſeria permanſi: quando euigilabo? Oſtendit, ſe grauiſsimo ſomno conſopitũ fuiſſe; & iccirco ſe ipſum excitari concupiſcit, ut ad bonã frugẽ redeat. Corporis enim lãguorem, mentis cæcitatem,animi ſeruitutem, uitæ dedecus,& ignominiam,bonorum euerſionem,& oĩa deniq. mala,quibus oppreſſus erat,ſõno tribuenda putat; & ob id ſomnũ exſecratur, & expergefieri deſiderat,ut officio ſuo egregie perfungatur. Hoc enim uidetur dicere,cum ait? Quando euigilabo. Sed uide hoĩs perditi languore, atque turpiſsimam ſeruitutem, qua in miſeria ſponte ſua perſeuerat. Declarat enim, omnem ſuam uigilantiam in uini potione, & in libidine, conſumi. Ait enim, Et rurſus uina t. periam; & apud Hebræum, Addam,& adhuc requirar.i,Vinũ nempe,& Veneris impuriſsimæ fructum. Hi namque Eph. 4. ſunt, quos Paulus ait propter deſperationem ſe tradidiſſe libidinibus artiſsime conſtringendos. Itaque concluditur,eum, qui huiuſmodi uerbis utitur, eſſe in profundam foueam deiectum, & anguſto puteo circũcluſum, ne umquam poſsit emergere, & cæleſtem lucem reſpicere. Sic enim ſunt addicti flagitiis, ut, quamuis mala ſua frequentet ingemiſcant, ex illis expediri nullo pacto uelint.

CAP. XXIIII.

NE æmuletis uiros malos, nec deſideres eſſe cum eis: quia rapinas meditatur mens eorũ, & fraudes labia eorũ loquuntur. Sapientia ædificabitur domus,& prudentia roborabitur. in doctrina replebuntur cellaria, uniuerſa ſubſtantia pretioſa & pulcherrima. Vir ſapiens, fortis eſt: & uir doctus, robuſtus & ualidus.

dus. Quia cum diſpoſitione initur bellũ: & erit ſalus ubi multa conſilia ſunt.

Cum homines uerſuti, & callidi, opes ſibi comparant, periculum magnum intenditur imperitis, qui eos, quos diuites animaduertunt, ſapientia præditos eſſe iudicant, ſeſeque ad illorum imitationem conferre ſtatuunt. neque uident interim, quam inanes ſint opes eorum, qui fraudibus utuntur, quam inſigni inuidia flagrent, in quanto odio ſint, quam cito ex oculis, atque manibus, elabantur, in quantam offenſionem Diuini numinis incurrant. Si uis, inquit Sapiens, nomen tuum firmum, & ſtabile, reddere, & opes tuas ſalutari præſidio confirmare; uanitatẽ aſpernare, ſapientiam amplectere, pietatem unice cole. ea namque domum ædificat, & opes ingentes, atque ſempiternas, cõgerit, firmiſsimoque præſidio communit. Eſt enim hoc ſapientiæ munus, ut non modo opes comparet, ſed eas etiam robore uirtutis inuicto cõfirmet. Fortitudo enim, ſapientiæ comes eſt, & prudentia robur firmiſsimum continetur. Neque enim bella, tam uiribus, quã prudentia, geruntur; & multo facilius uictoriæ conſilijs, quam exercitus inconditi magnitudine, pariuntur. Multitudinis enim inconſultæ temeritas, ſibi ipſi plerumque exitio eſt; &, quo maior eſt, eo furentius in peſtem ruit: at paucorum prudentia maximum decus ex multitudine effrenata conſequitur, quia nihil temere gerit, & ita numquam a felicitate deſeritur. Nihil enim recte procedere poteſt, niſi ijs tantũ, qui rerum cauſſas non ignorant, & exitus, qui ex antegreſsis cauſsis oriuntur, mente proſpiciunt, & conſilio incidentibus rebus occurrunt, &, ut omnia in finem propoſitum optime dirigantur, elaborant, &, quod caput totius felicitatis eſt, in Deo ſalutis ſpem ardentiſsima fide reponunt, nihilq. omnino contra Dei legem, & ordinem, gerendum ſtatuunt. hi igitur ſemper felices erunt. Iis uero, qui fraudibus omnia ſibi curanda putant, omnia deterrime cadent.

Excelſa ſtulto ſapientia, in porta non aperiet os ſuum. Qui cogitat mala facere, ſtultus uocabitur. Cogitatio ſtulti peccatum eſt: & abominatio hominum detractor. Si deſperaueris laſſus in die anguſtiæ: imminuetur fortitudo tua. Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes. Si dixeris, Vires non ſuppetunt: qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & ſeruatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetq. homini iuxta opera ſua.

Excelſam ſtulto ſapientiam dicit eſſe, quia longe ab illius adſpectu & utilitate, remouetur, ita, ut, cum in iudiciũ uocatur, hiſcere non poſsit. Idcirco omnis, qui fraudes concinnat, Stultus rectiſsime uocabitur; quia, cum maxime illi opus erat eloquentia ad cauſſam dicendam, ſceleris conuictus, obmuteſcit; & tum demum intelligit, quam inanis eſt ille, qui in mendacio ſalutis ſpẽ ſuam collocauerat. Cogitatio ſtulti, peccatũ eſt; hoc eſt autem, error eſt. Cur ita tandem? Quia eadem ratione, qua ſe ad periculum fugiendum omni conatu comparabat, ſeſe in idem periculum iniecit. Quid de illuſore dicendum? Num parum liquet, eum eſſe omnium amentiſsimum iudicandum, qui legem ludum putat? qui religionem ſpernit? qui furandi ſollertia gloriatur? qui Dei iudicium minime pertimeſcit? Eſt igitur ille, ſtultorum omnium ſtultiſsimus, & ſceleſtorum ſceleſtiſsimus, diriſsimo omnium iudicio peruertendus. Hi uero ſunt, qui maxime ſunt bonis infeſti, & pietatem ſummis conatibus oppugnant. Docet igitur Sapiens, eſſe contra eos uirtutem acrius excitandam, & uires animi minime remittendas. Si, inquit, animum abieceris, uireſque tuas ſponte remiſeris, uirtus, ipſa langueſcet, atque debilitata ſuccumbet, ne poſsit improbis ullo modo repugnare. Contra uero, ſi uires animi acriter excitaueris ipſa uirtus inuictum robur aſſumet, quo non ſolum perditis conatibus obſiſtas, ſed etiam, illis magna cõtentione ſuperatis, clariſsimum triumphum ducas. Nec enim tibi Diuinum præſidium deerit, quod ſemper animis maximis, & ad ſpem Diuinæ benignitatis firmiter erectis, affuit. Sed, qua tandem ratione poterimus nobis auxilium cœleſte polliceri? Hominũ, inquit, caritate, & benignitate. Da igitur operã, ſi uis, ut Deus tibi ſubſidio ſemper occurrat, ut hominibus, quoad poteris benigne, conſulas, & eos, qui incommodis opprimuntur, ope tua ſubleuandos exiſtimes. Et, quo maior fuerit malorum grauitas, qua illos afflictos animaduerteris, eo uigilantius elabora, ut eos e malis eripias. Cum uero nullum ſit in uita malum periculo mortis horribilius, fac, ut, quoad licet, & fas eſt, homines, qui ad mortẽ ducũtur, ex mortis ipſius faucibus educas, ut Deus te a ſempiterna morte ſeducat, & compotem ſempiternæ ſalutis efficiat. Quid, ſi homo in periculo conſtitutus mihi ignotus fuerit? Num illius etiam cauſſa laborabo? Certe, inquit Sapiens. Dei enim cauſſa, non hominis, eſt tibi contentio illa ſuſcipienda; nec ab hominibus merces, ſed ab ipſo ſummo rerum omniũ conditore, poſtulanda, & exſpectanda. Ille namque, qui corda hominum condidit, &, quidquid in animo latet, cognitum, & perſpectum, habet, cum intelligat, qua mente ad hominem liberandum acceſſeris, ſi puro animo facinus tam præclarum obieris, ampliſsimo te præmio munerabit.

Comede fili mi mel, quia bonum eſt, & fauum dulciſsimum gutturi tuo: ſic & doctrina ſapientiæ animæ tuæ: quam cum inueneris, habebis in nouiſſimis ſpem, & ſpes tua nõ peribit. Ne inſidieris, & quæras impietatem in domo iuſti, neque uaſtes requiem eius. Septies enim cadit iuſtus, &

ſtus, &

Digitized by Google

ſtus, & reſurget: impij autem corruent in malum. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exſultet cor tuum: ne forte uideat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam. Ne contendas cum peſſimis, nec æmuleris impios: quoniam non habent futurorum ſpem mali, & lucerna impiorum exſtinguetur. Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repente conſurget perditio eorum: & ruinam utriuſque quis nouit?

Sapientiæ iucunditatem cum melle comparat, quia nihil eſt in rebus humanis melle uel dulcius, uel ad purgandum pectus, & ulceribus etiã omni ſanie liberandis efficacius. Vtrumque autem Sapientia facit. nam & mira iucunditate perſundit animum, & morbos omnes expellit. Et præterea, cum omnia, quæ uerſantur in uita, ſint fluxa & caduca, ſola ſapientiæ præmia ſunt immortalia, atque plane Diuina. Impium uero Sapiens minaciter exterret, & illius conatum, quoties inſidias ponit, contra iuſtum irritum fore prænuntiat. Vt enim iuſtus ſæpe in die labatur, & concidat, Dei clementia nixus, exſurget, & inuitis hoſtibus ſtatum ſuum feliciter recuperabit. At impius, cum ceciderit, ita malis opprimetur, ut excitari non poſsit. Hæc quidem cum de caſu impij dicta ſint, admonet interim Sapiens, ſpiritu Chriſti eruditus, ne in malis, & calamitatibus, inimicorum gaudeamus. Sunt enim nobis diligẽdi, & maleficia beneficiis compenſanda, ut illi ſummo Domino placeamus, qui Solis lucem ſuper iuſtos, & iniuſtos, diffundit, & pluuiam e cælo dimittit, ad uitam bonorum, & improborum, frugibus alendam, & ſuſtentandam. Admonemur etiam, ut uindictam Dei iudicio reſeruemus. Aliter enim, ſi nimis uindictæ cupidi fuerimus, inimicos noſtros ſubleuabimus. Deus enim eorum cauſſam minime ſuſcipit, qui per ſe aduerſarios ulciſci uolunt, Diuinumque munus uſurpare contendunt. Mea eſt, inquit, uindicta, & ego tribuam. Qui igitur per ſe iniuriam ſibi ipſis illatam perſequuntur, iram Diuinam ab aduerſariis auertunt. Multi, bono animo præditi, cum cernunt impios opibus florere, & eſſe apud multitudinem in magno honore, id ęgre patiuntur. Admonet igitur Sapiẽs, condicionem improborum magis eſſe miſerandam, quam ſanis hominibus expetẽdam. Vt enim aliquo tempore, ſplẽdore, dignitate, & populari gloria, circumfluere uideantur, repente tamen occidunt, & opes illorũ funditus euertuntur, nomenque obliuione ſempiterna deletur. Quid ergo faciendum, ut opibus firmis aucti, & ornati, ſimus, & nomen noſtrũ nulla obliuione temporis obruatur? Time, inquit, Deum & Regem. Quem Regẽ narras? Illum nempe, quem Deus ipſe conſtituit ſuper Sion montem ſuum, ut legem ſempiternã

Rom. 12.

ſanciat, ſuoſq. iuſtitiæ Diuinis muneribus exornet. Iuſtorũ autem opes auerti minime poſſunt, eorumque memoria nullis umquam ſęculis interibit, nempe, quæ ſit Diuinis monumentis, in cælo, ad æternitatem, conſecrata. Contra uero, qui muneribus inſoleſcũt, & honoribus ad iniuriam abutuntur, neque, quid ſibi ſit iure commiſſum, ſed quid hominum leuitate permiſſum, cogitãt, & omnia ad proprium commodum neſarie conuertunt, momento temporis interibũt. Supplicia uero, quibus excruciãdi ſunt, quis nouit? Vt enim præmia bonis conſtituta cogitatione comprehendi non poſſunt, ita ſupplicia, ſontibus irrogata, hominum cogitationem ſuperant. Vtriuſque autem, dicit; quia duo ſunt, ut dictum eſt, improborum genera; alij namque ſunt in homines tæterrimi, alij uero nõ modo homines iniuriis uexãt, ſed etiã ſunt in Deũ ſceleſtiſsimi; & eos, qui ſunt in homines tantũ malefici, Salomon cõmuni nomine improbos appellat; qui autem etiam ſunt in Deũ ſcelerati, impios nominat. Vtrique tamen ſui ſceleris ſempiternas pœnas exſoluent.

Hæc quoque ſapientibus.

Vt ex hoc loco perſpicitur, Salomon opus ita cõtexebat, ut illud interdum interrumperet, maxime autẽ in hoc ſententiarum uolumine. Non enim omnes ſententiæ ſic inter ſe connexæ ſunt, ut non liceret eas diſtinguere, & alias ab aliis ſeparari. Cum igitur opus confeciſſet, & alias ſententias alio tempore protuliſſet, uiſum eſt illi poſteriores prioribus agglutinare. Etiam hæc ad ſapientes inquit. Quare dicit ad ſapientes? Quia ſapientes ſunt, qui diſciplinam attentis auribus accipiunt, & minime, quod commode dicitur, aſpernantur. Quid eſt igitur, quod dicit?

Cognoſcere perſonam in iudicio, non eſt bonum.

Non dicit, cauſſam contra ius adiudicare perſonis notis, non eſt bonum. Sententia enim inepta fuiſſet, & Salomone prorſus indigna. Quis enim non intelligit, ſententiam ferre contra legem, eſſe facinus ſceleſtiſsimum? Quid igitur dicit? Hoc certe, eſſe nimis periculoſum, in iudicio perſonarum rationem habere. Quemadmodum enim munera ita mentes excæcant, ut faciliime iudices a uero iudicio deducant, non quidem, ut illis propoſitum ſit, iuris religionẽ uiolare, ſed, ut opinentur muneribus immutati, ius eſse, quod ius non eſt, ita eos, inquit qui perſonas norunt, hoc eſt qui uel nobilitati, uel dignitati, uel gratiæ, uel cognationi, uel amicitiæ, aliquid in iudicio tribuendum exiſtimant, & ideo cupiunt, ut, cum eis leges faciant, in quos ipſi uoluntate propendent, facillime commutari animis, ita, ut opinentur, cum perperam iudicant, ſe recte ſententiam protuliſſe. Qui igitur recte iudicare ſtatuit, opus eſt, ut ſanguinis communionem aſpernetur, ut amicitiæ rationem a iudicio repellat, ut ſenſum naturæ repu-

diet,ut offenſiones obliuiſcatur,ut denique non homo,ſed Deus quidã inter homines,ſit. Vt enim Deus non motibus ullis a ſtatu deducitur, ita, qui iudicat,immobilem ſe prębeat,& nihil aliud, quam iuris ſanctitatem, tota mente reſpiciat. quemadmodum ſcriptum eſt in Deuteronomio, in fine: Qui dicit patri ſuo,& matri ſuæ, Neſcio uos, & fratribus ſuis, Ignoro illos,& neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt. Cum Deo enim loquitur Moſes, & oſtendit ei, qui uelit in iudicio Dei officio fungi,eſſe omnẽ protſus affectionem a iudicio remouendam. Aliter enim, ſe difficillime cõtinebit,quin aliquid in iudicando ſenſibus deprauatis attribuat. Hoc eſt igitur,quod ait Salomon,non eſſe bonum,hoc eſt,eſſe malum,& periculoſum,noſſe perſonas in iudicio. Cum enim iudicium ſit Diuinum;& iudex, Dei uicarius ſit; neceſſe eſt,ut, in iudicando, hominis perſonam deponat,& Dei perſonam ſuſtineat.

Deut. 33.

Qui dicunt impio, iuſtus es: maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, & ſuper eos ueniet benedictio.

Conſtat,impium eſſe Dei inimicum. Immane igitur ſcelus eſt, impium laudibus ornare, & ei, qui cum Diuina lege perpetuo bellum gerit, atque adeo factis,& maledictis,in ipſum Deũ inuehitur,iuſtitiæ teſtimoniũ tribuere. Quid eſt enim aliud,Dei hoſtem laudibus ornare,quam, Deum probris afficere? Quod cum malitioſe ab improbis fiat,ut ea ratione a populis, qui in impiorum poteſtate ſunt,laudem obtineant,iudicio Diuino fit,ut ipſi tandem populi,eos,qui impiis adulantur,exſecrentur,& configant maledictis omnes, qui,ut popularem gratiam ineant, impudentiſſime mentiuntur. Contra uero,qui obſiſtunt ſceleti,& arguunt impietatem,quamuis,in principio,impiorum opera,male audiant,ab omnibus tandem,debitis laudibus efferuntur.

Labia deoſculabitur, qui recta uerba reſpondet. Præpara foris opus tuum,& diligenter exerce agrum tuum, & poſtea ædifices domum tuam. Ne ſis teſtis fruſtra contra proximum tuum, nec lactes quemquam labiis tuis. Ne dicas, Quo modo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam unicuique ſecundum opus ſuum.

Non minus allicit ad amorem animos oratio prudens,& reſpõſum beneuolentiæ plenum, quã oſculum,in pacis,& amicitiæ, ſignũ datum. Quo circa cauẽdum eſt, ne animos hominum a nobis aſperis uerbis alienemus, immo benigne reſpondeamus, & abſentes debito honore minime fraudemus,&,quoad fieri poteſt,homines nobis oratione conciliemus, ſi uolumus pacem, & amicitiam,tueri. Quod uero ſequitur,ad rei familiaris prudentiam ualde pertinet. Sunt enim multi lauti,& ſumptuoſi,qui ſine iudicio uillas ædificant, antequam ſciant,an prædia fructuoſa ſint. Conſere prius, inquit, agrum, fruges exara, uineas ſciẽter inſtitue,deinde per otium ædifica. fructus enim ædificationi ſumptus ſuggeret;& tunc impenſa recto iudicio facta putabitur, cum annui fructus uberes exſtiterint. Cum enim tellus bene culta egregiam mercedem colono induſtrio perſoluat,qui tarde conſerit,magnum damnum facit; & qui nimis cito in uillarum inani magnificentia opes inſumit, ad inopiam plerumque redigitur. Quod quidem præceptum cum in re familiari ſummo ſtudio ſeruandum ſit, tum in opibus animi comparandis multo diligentius retinendum, nempe, ut multo magis in ſolido fructu, quam in ſplendida ſpecie,laboremus, & nihil ad oſtentationem, ſed potius omnia ad utilitatem animi, referamus. Prohibet deinde, ne temere teſtimonium dicamus,ne ſimul & proximi famam oratione parum conſiderata maculemus, & religionem ſanctiſsimam uiolemus. Quod quidem,tantum abeſt,ut multi faciãt, ut, ſuſpicione tantum leuiſsima tacti, multa confirment,quæ prorſus ignorãt, &,quaſi nihil certius eſſe poſsit,ita id,quod neſciũt, perſuadere conantur. Cum uero irati ſint, uindictæ cupiditas eos cogit non modo alios ſceleris inſimulare, ſed etiam,quod finxerunt,aut ſuſpicati ſunt, iureiurando confirmare. Ab hoc ultionis ſtudio conatur Sapiens homines auertere. Duo namque mala ſibi comparat, quiſquis uehementer ultionem expetit. Primum enim,iram Diuini numinis in ſe concitat. Deus enim ueniam denegat iis, qui ueniam proximis impartire recuſant. Deinde, eum, quem perditum cupit, magna ex parte ira Diuina liberat. Nam Deus, quamuis peccatum impoſita pœna coerceat, iniuriam non uindicat illatam illi, qui per ſe iniuriam perſequi contendit.

Per agrum hominis pigri tranſiui, & per uineam uiri ſtulti: & ecce totum repleuerant urticæ, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat. Quod cum uidiſſem,poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum inquam dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres ut quieſcas: & ueniet tibi, quaſi curſor,egeſtas tua,& mẽdicitas tua quaſi uir armatus.

Magnum eſt,ſocordiæ & pigritiæ,malum. Vt enim uir nauus, & induſtrius, ex paupere diues efficitur, ita diues piger inopia tandem premitur,& rerum omnium penuria cõflictatur. Pigro enim ſqualent agri,& dumorũ aſperitate uaſtantur,uineę denſiſsimis uepribus obruuntur,& oẽs fructus intereunt;& ita, dũ ſomnũ nimis amplectitur,per ſomnũ,& ignauiã,bonis oĩbus ſpoliatur. Quid de aĩo dicendũ eſt? Cũ enim diſciplinis

excolitur,

Digitized by Google

excolitur, cum ad cæli cõſpectum erigitur, cum, ut Dei cognitionem capiat, de ſomno frequenter excitatur, cum dies atque noctes in ſtudium Diuinæ legis incumbit, mirifice niteſcit, & ſplendido cultu uirtutis exſultat, ubertimosque ex ſe fructus paſsim fundit, & oĩa denique, quę ex illo proferuntur, ſunt uehementer illuſtria, atque ſalutaria. Contra uero, cum obrepit ſomnus, & obliuio mentem occupat, & animi cõtentionem frangit, & debilitat, uirtus liquefacta conniuet, & libido uinculis ſoluta acrius effertur, eoq. tandem hominẽ redigit, ut miſerrime uiuat, quamuis antea fuiſſet omnibus diuitijs expletus. Vrticæ namque ſentes, & ſpinæ, flagitia ſunt, quibus animi, cultura deſtituti, miſerabiliter obruuntur, & macerię, quæ feras aditu arcebãt, diſsipantur.

CAP. XXV.

HAE quoque Parabolæ Salomonis quas tranſtulerunt uiri Ezechiæ regis Iuda.

Ex hoc loco planum fieri poteſt, quod ante dictum eſt, aliquot Salomonis ſententias diſperſas fuiſſe, & poſtea, hominum doctorum opera, ne perirent, reliquis, quæ circumferebantur, agglutinatas eſſe. In primis autem, in ſanctiſsimi Regis Ezechiæ comitatu, credendum eſt, non defuiſſe homines, doctrina, & religione, præſtantes, qui operam ſtrenue in antiquitate recolenda nauabant; ex quibus hi fuerunt, qui has Salomonis Parabolas ad reliquas adiunxerunt, ne tam præclara doctrina ex animis hominum elaberetur. Quid eſt igitur, quod ſcriptum erat a Salomone, & a reliquis ſententiis auulſum?

Gloria Dei eſt celare uerbum, & gloria regum inueſtigare ſermonem. Cælum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile. Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas puriſſimum: aufer impietatem de uultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius. Ne glorioſus appareas corã rege, & in loco magnorũ ne ſteteris. Melius eſt enim ut dicatur tibi, Aſcende huc: quam ut humilieris coram principe.

Cum Deus habitet immenſam lucem, quam nemo poſsit mentis acie ſuſtinere, ad gloriam illius pertinet, myſteria, quæ homines percipere nequeunt, occultare, ne uidelicet ij, qui ſunt tenebris aſſueti, magnitudine inſolitæ lucis obruti, adſpectum amittant. Sunt enim arcana, quæ nefas eſt hominibus enuntiare; propterea quod nimis imbecilli ſunt, & ad tantam diſciplinam prorſus indociles. Iccirco Deus, ut aliquo pacto homines terrenis rebus affixos erudiat, ſimilitudines a rebus corporeis aſſumit, & figuris, atque imaginibus, utitur, & Diuina humanis integumentis inuoluit, ut ita, ſenſim, atque leniter, pro cuiuſlibet hominis captu, eos ad aliquam cognitionem ſui numinis inducat. Contra maieſtatem enim illius eſt, Diuina ſecreta iis, qui nõ poſſunt ea percipere, diuulgari; & præterea imminet graue periculum imperitis, cum illis obiiciuntur ea, quæ non poſſunt mente, & ratione, comprehendere. Non ſunt enim margaritæ porcis tradendæ, ne eas, quarum pretium, quantum ſit, minime uident, pedibus proculcent, & in eos, qui margaritas illis offerunt, inuehãtur. Iccirco in Euangelio Dominus numquam fere, ſine parabolis de rebus cæleſtibus in concione diſſerebat. Quia non erat datum multitudini, Regnum cælorum clare cernere. & apud Marcum legimus, ea tantũ ab illo tradi hominibus, quæ intelligi ab illis poterant. Aliter enim, contemptus, & irriſio, ſequeretur, & longe grauioris ruinæ periculum. Pertinet igitur ad Dei gloriam, ea, quæ ſunt ab humani ingenij facultate remotiſsima, uelamentis obtegere, quoad uſque, in diſciplina progreſſi, poſsint ea abſque ullis integumentis inſpicere. Cum igitur Deus ea celat, quæ homines intueri nequeunt, non ſolum Maieſtati ſuæ conſulit, ſed etiam ab hominibus grauiſsimum exitij periculum propulſat. Hoc eſt igitur Dei officium; Regis uero, hoc eſt hominis iuſti, Regiiſque uirtutibus ornatiſsimi, quod tandem officium eſt? Scrutari uerbum Diuinum; &, qui ſenſus in parabolis lateat, diligenter inquirere, in eoque multũ operæ, & ſtudij, conſumere, ut tandem ea perſpiciat, ad quorum notitiam hominum uulgus adſpirare nequit. Pſal. 118. Beati enim, qui ſcrutãtur teſtimonia eius, & toto corde exquirunt eum; qui dicũt, Reuela oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege tua; qui flagrant cupiditate ſapientiæ, ad eamque tandem Spiritus Diuini ductu perueniunt; qui denique ſunt ab ipſo Deo diſciplinis cæleſtibus inſtructiſsimi. Cum his enim Deus arcana ſua communicat, quæ hominibus reliquis abſcondit. Hi uero nihil moliuntur, nihil agunt, nullum munus adminiſtrant, niſi de Dei ipſius mente, & ſententia. Qui enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Rom. 8. Cũ uero incertum ſit, quo illos Deus ſit impulſurus, aut quod ſit illis munus aſsignaturus, fit, ut nemo queat intelligere, quo tandem euocandi ſint. Itaque citius cæli altitudinem intelligentia ſuperabis, aut terræ profunditatẽ cogitatione penetrabis, quã, quid in Regis animo lateat, cogitatione percipias. Quod ſi hãc ſententiam uelis ad Reges, qui nõ modo Regia uirtute prędití ſunt, uerum etiam Regnum poſſident, accommodare, intelligendum eſt hoc in loco, duplex officium in Rege requiri. Vnum eſt, uerbum Diuinum ſcrutari, totamque mentem in ſummo Rege defigere, ut ab eo multa diſcat, quæ ad Regni ſui adminiſtrationem transferat; alterum, ut non omnia, quæ mente concipit, in uulgus effundat, ſed ita ſecreta teneat, ut cuilibet facilius ſit cæli ſecreta peruestigare, aut terræ uiſcera oculis intueri, quam, quid in animo illius inſideat, opinione conſequi. Monet deinde Regem, ut ſumma diligentia a ſua familiaritate, & congreſſu, lon-

giſsime repellat, omnem impietatis, & iniuſtitię, labem. Rex enim, qui ad familiaritatem ſuam homines, impietatis infamia maculatos, aut iniquitatis maculis adſperſos, admittit, duplex incommodum ſubit. Vnum enim, eſt ſummum dedecus, & ignominia; alterum, Regij muneris obeundi difficultas. Nam in ſuſpicionẽ uenit Rex, cum homines perditos in gratiam recipit, eſſe ſe tjſdem flagitiis affinem; &, quoties aliquid Regie facere uoluerit, ab improbis, qui cum illo fuerint, fraudibus impedietur. Quemadmodum igitur argentarius, qui uas aliquod opere excellẽti facere cogitat, prius argentum cõflat, ut omnem ab illo ſcoriam auferat, ita Regi opus eſt, qui aliquid cum uerisſima laude gerere ſtudet, ut prius omnem impuritatis, & labis, contagionem lõge ſnbmoueat, neque quemquam ad familiatiratẽ ſuam admittat, niſi quem nouerit eſſe uerisſimæ uirtutis laude cumulatum. Et hoc quidẽ præceptum ad Reges pertinet, quos docet Regis ſoliũ, non tam maximis militum copiis, quam proborum hominum ſapientia, & fidelitate, cõfirmari. Quod deinde ſequitur, ad eorum diſciplinã, qui ſunt in Regum aulis aſsidui, traditur, nempe, ut corã Rege glotioſi ne ſint. Ne uidelicet oſtentent ſe, & inaniter inſoleſcant, & locum appetant, e quo poſsint cum ignominia deturbari. Multum enim, inquit, præſtat, a loco inferiore, quem moderate tenes, ad altiorem euehi, quam ab altiore, quem arrogantet occupare conatus es, in inferiorẽ dimitti. Hoc eſt autem, quod Dominus Lucæ 14. in Euangelio Lucæ totidem fere uerbis admonet. Vt enim ſæpius inquit, Omnis, qui ſe abiicit, extolletur; &, qui ſe extollit, abiicietur.

Quæ uidetunt oculi tui ne proferas in iurgio cito: ne poſtea emendare non poſſis, cum de honeſtaueris amicum tuũ. Cauſſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reueles: ne forte inſultet tibi cum audierit, & exprobrare non ceſſet. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur uerbum in tempote ſuo. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem.

Itæ nimiam celeritatem continendam, docet. Fit enim, ut, qui cito commouetur, & excandeſcit, ſeruote iracundiæ furentius elatus, intorqueat in amicum cõtumeliam, cuius ſe ualde poſtea ſine ullo fructu pæniteat. Danda igitur opera eſt, ut æquabili compoſitione omnis litiũ materia ſubtrahatur, ante quam ad iurgia uentum ſit. in quo, cum multa uehementer odioſa ſint, tũ illud eſt ſatis inhumanum, oborta contentione, arcanum, quod erat, dum amicitia manebat, amico commiſſum, paſsim diuulgare. Fidem enim ſuſpectam facit, uitęque ſocietatem diſturbat, is, qui, interpoſita offenſione, ſecretum enuntiat. Nemini enim credes umquam, cum tibi exploratum eſſe minime poſsit, an amicitiæ fœdus ſit ſemper inuiolabile permanſurum. Reliquum igitur eſt, cum non habeas, cum quo ſecreta tua communices, & in cuius fide conquieſcas, ut omne genns hominum tibi ſuſpectũ, & inuiſum ſit, & ita uitam acerbam agas, & in perpetua formidine, & anxietate, uerſeris. Cum autem uerum fuiſſet, ut priſtinæ beneuolẽtiæ recordatio memoriam præſentis offenſionis obrueret, tu contra facis. nam, ut iracundię turpisſimæ ſeruias, ſenſu præſentis offenſionis amicitiæ priſtinæ memoriam deponis. Sic autem, uno & eodem facto, duo flagitia committis. Nam & fidem nefarie uiolas, & famæ tuæ male conſulis. Is enim, cui nunc infenſus es, quem olim amicum habebas, uitia tua probe nouerat. Cum igitur audierit, te officium antiquum prodidiſſe, ut iniuriam ſibi illatam ulciſcatur, ſordes tuas occultas ſimiliter enuntiabit; & ita, eam tibi maculam dedecoris inuret, quam non facile poſsis abſtergere. Cum uero omnes amicorum offenſiones ex intempeſtiuo aliquo dicto ſumi plerumque ſoleant, exiſtimandum eſt, non eſſe mediocre prudentiæ officium, linguam cõtinere, &, antequam uerbum ullum facias, quidquid dicturus es, ſani iudicij ponderibus examinare. Si uerbum enim temere nullum amicos alienat, quo modo nõ multo magis eos, cum quibus nullæ cauſſæ tibi neceſsitudinis intercedunt, in te multo uehementius incitabis? Rectisſime igitur a Sapiẽte dictum eſt, Verbum opportune prolatum, eſſe cum malis aureis, in argentea emblemata ſcienter incluſis, comparandum. Vt enim, cum emblemata argentea ita cęlata ſunt, ut aurũ, quod incluſum in ſe continent, luculenter emineat, aurum multo clarius ſplendet; ita, cum ſapiens, quod oportet, & decet, in loco pronuntiat, ſapientia illius multo magis eniteſcit, longiuſque lumen ſuum, & cum maiore gloria, diffundit. Quid igitur, inquies, numquã ne licebit amicum aſperioribus uerbis accipere? Licebit ſane: ſed multum refert, qualem tibi amicum delegeris. Nam, ſi moderatus eſt, & recte moribus, atque uita, conſtitutus, & in aliquo officio deliquerit, & tu illum ob eam rem increpaueris, gratum habebit. Oratio namque tua non minus in ſe decus continebit, quam inauris aurea, & aureum monile, quibus pulchra facies exornatur. Quod enim officiũ honeſtius, atque iucundius, quam, ab amicis ſapientibus corrigi, & emendari, atque in ſalutis uiam reduci? Quid homini moderato ſalutarius, dum a propoſito longius aberrat, quam, iucunda amici hominis oratione ab errore illo reuocari?

Sicut frigus niuis in die meſſis, ita legatus fidelis ei qui miſit eum, animam ipſius requieſcere facit. Nubes, & uentus, & pluuię non ſequentes, uir glorioſus & promiſſa non complens. Patientia lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam. Mel inueniſti, comede quod ſufficit tibi, ne forte ſatiatus euomas

mas illud. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando ſatiatus oderit te.

Frigus niuis, pro magno frigore ponitur. Tempore autem meſsis, quid magno frigore iucundius exiſtimari poteſt? Sic etiam legatus, cũ Domini perſonam ſuſtineat, & dignitatẽ illius, cum fide, & uigilantia tuetur, & ex animi ſententia negotia gerit, Domino gratiſsimus eſt. Tales fuerunt Chriſti diſcipuli, qui, cum fide ſumma, ſibi impoſitum munus obierunt, orbemque terrarum ipſius ſummi Domini nomine compleuerunt. Contra uero, Philoſophi, qui, uaniſsimis opinionibus inflati, ſectatoribus ſuis uirtutis ſplendorem, animorum tranquillitatem, dignitatis amplitudinem, polliciti, nihil horum præſtiterunt, erant ſimiles quibuſdam nubibus, quæ ſpem imbris oſtentant, cum ne ros quidem ex illis in terras ſiccitate exuſtas defluat. Patientia nihil eſſe ſalutarius ad iram Principis leniendam, exempla uitæ quotidiana declarant. Tacendo enim, & perferendo, multi multa conſequuntur; quæ numquam obtinuiſſent, ſi, rerum indignitate ſtimulati, ius ſuum, cum importuna querimonia, poſtulaſſent. Iam uero, oratio mollis, atque moderata, iram perfringit, & facile animum Principis offenſi conciliat. Et hæc ratio, cum hominibus, qui multum in rep. poſſunt, tranſigendi eſt utiliſsima. Quid, cum eſt nobis ſummi Domini læſum numen ſummo ſtudio, & contentione, placandum? Eſt ne quidquam animo perculſo, & abiecto, ſalutarius? Aut patientia, ad illius iram flectendam, fortius? Aut aſsidua oratione, cum criminis admiſsi deteſtatione, ad gratiam illius recuperandam, uehementius? Modum præſcribit Sapiens in uoluptatibus exquirendis. Vt enim ſtomachus, mellis nimiam dulcedinem ferre non poteſt, ita nimia uoluptas faſtidio ſemper affinis eſt. Abſtrahit animum præterea a ueritatis ſtudio; corporis ualetudinem corrumpit; animi neruos incidit; mentem tenebris circumfundit; totum hominis ſtatum labefactat, multiſque doloribus intercludit. Et hæc eſt ratio, quare mel in ſacrificijs adhiberi non poterat; ut deſignaretur, uoluptatem nimiam eſſe parenti, & architecto, noſtræ ſalutis, iniucundam, eo quod plurimum rationi noſtræ ſalutis officiat. Ob id igitur Sapiens ait, Fruere quidem uoluptate, ſed legitima, ſed moderata, ſed ea, quę neque Deo offenſam afferat ullam, neque hominum ſocietatem lædat. Aliter enim, cum ſimul & Dei religionem polluas, & in hominum offenſionem incidas, & corporis, & animi, ualetudinem perturbes, præter faſtidium, grauiſsimos, atque maxime diuturnos dolores, tibi, tam corpore, quam animo, comparabis. Sic autem ſunt omnia humana. uoluptas, dolorem procreat; familiaritas, odium; mentis elatio, dedecus; confidentia, ruinam. Quocirca, nihil poterit eſſe in uita, Moderatione prouidentius. Si, inquit, aſsiduus in domo proximi tui fueris, eueniet tandem, ut is, diuturna conſuetudine ſatiatus, te expellat, & eiiciat. Eſt igitur etiam in amicitiis modus ſeruandus, ne familiaritas nimia in odium erumpat. Vnde concluditur, nihil eſſe nimis expetendum, niſi Dei gratiã. Ex ea namque percipitur uoluptas ſine faſtidio, comparatur amicitia ſine repulſa, exardeſcit amor abſque formidine. omnes denique in Diuina familia neceſsitudines ſunt fide firmiſsima conſtitutæ; & uoluptates eximiæ, ſtabiles, atque ſempiternæ.

Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimoniũ. Dens putridus, & pes laſſus, qui ſperat ſuper infideli in die anguſtiæ, & amittit pallium in die frigoris. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo. Sicut tinea ueſtimento, & uermis ligno: ita triſtitia uiri nocet cordi. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis ſuper caput eius, & Dominus reddet tibi.

Quantum malum in falſo teſtimonio ſit, ſimilitudinibus Sapiens conatur exprimere. Innocentem enim contundit, ut malleus; transfigit, ut gladius; in uiſcera penetrat, ut ſagitta. Alias etiam ſimilitudines transfert ad eorum amentiam, qui hominis improbi fiducia nituntur. Vt enim dens fractus mandere nequit; & pes, e commiſſura diuulſus, ueſtigium facere non poteſt; ita, qui ſpe nititur illius, qui fidem ſanctam non habet, & officium prodere minime ueretur, nullam utilitatem ex ea confidentia percipiet. Qui enim ſemel fidem deſerit, cum fide pudorem ſimul amittit; & ita fit, ut, qui in illo ſpem collocat, ſit amentiſsimus. Adulabitur enim, & aſſentabitur, tantiſper, dum res tuas florentes adſpexerit. Si te uero aliquo graui caſu perculſum uiderit, a te continuo ſemigrabit. Si tempora non fuerint moderatione diſtributa, &, quid rerum neceſsitas pro rerum incidentium ratione flagitat, animaduerſum; neceſſe erit, ut officia conturbentur, multaque fiant uituperatione digniſsima. Homo mærore perditus iacet, qui quidem eſt doloris communione ſubleuandus, & a mæſtitia, non hilaritate, ſed eodem prope mæſtitiæ ſenſu, ſenſim, atque leuiter, auocandus; & tu interim lætum carmen modulabere, atque intempeſtiue ſaltabis? Hoc autem, non eſt, ſolatium afferre, ſed inſultare in malis, & dolorem, quo miſer premitur, amplificare.
Non es igitur minus inhumanus, quam ſi hiemis tempore hominem ueſte ſpoliares; neque minus amens, quam ſi nitrum, quod ſeruare conueniebat, infuſo aceto dilueres.
Eas caritatis, & prudentiæ, leges nobis imponit Paulus, ut cum lugentibus lugeamus, Rom. 12.
& cum gaudentibus gaudeamus, qui eas leges tranſiliunt, aut caritatis expertes ſunt,

aut prudentiæ totius ignari. Si enim in rebus aduerſis proximi ſui exſultant, ſunt immaniſsimi; ſi uero illi ſolatium importuno cantu adhibere ſtudent, amentiſsimi. Dum enim amicum conſolari ſtudent, eum mœrore conficiunt. Sequitur illud caritatis perfectiſsimæ præceptum, quod Paulus in epiſtolam ad Romanos commodiſsime transfert. Eo namque monemur, ut eſurientem inimicum cibo fulciamus, & ſitienti pocula miniſtremus. Sic enim iniurias nobis illatas cum inſigni gloria uindicabimus. Quo modo, inquies? Quia non eſt nobis, ſi ſapimus, cum hominis natura certamen inſtitutum, ſed cum hominis improbitate, quę illum ad facinus impulit. Danda eſt igitur opera, ut improbitatem exſcindamus, &, ſi fieri poteſt, omnes illius fibras amputemus. Hoc autem ſtrenue fit, cum eos, qui nos læſerunt, beneficiis afficimus. Pudebit enim illos tunc immanitatis, & intemperantiæ; uictique noſtra probitate, improbitatem ſuam deteſtabuntur; & noſtræ uirtutis conſtantiam admirabuntur, quæ tanta fuit, ut nullis iniuriis eam de ſtatu deiicerent. Ipſos igitur & ſui maxime pænitebit, & nobis etiam inuiti teſtimonium cuiuſdam Diuinitatis dabunt. Diuinum ſiquidem eſt, nullo aduerſariorum impetu commoueri, Diuinamque probitatem imitari. Sic igitur carbones in caput inimici congeruntur. Nam illius mens, quæ caput animi eſt, ſuæ dementiæ recordatione, pœnas dabit; &, ſi quæ reliquiæ improbitatis in animo illius reſederat, exurentur. Et tamen, ſiue ille ſanatus fuerit, ſiue curari noluerit, tu præmium a Deo tam admirabilis uirtutis obtinebis, & de inimici dolore mirifice triumphabis. Hoc eſt autem, quod Paulus ait, Noli uinci a malo, ſed uince in bono malum. Vincimur a malo, cum, uindictæ cupiditate, de ſtatu concidimus, & inimici furorem imitari contendimus. Vincimus bono noſtro malum alienum, cum noſtra uirtute malum inimici profligamus, cum conſtantiam perpetuo retinemus, cum maleficia beneficus ulciſcimur.

Rom. 2.

Ventus aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. Melius eſt ſedere in angulo domatis, quam cum muliere litigioſa, & in domo communi. Aqua frigida animæ ſitienti, & nuntius bonus de terra longinqua. Fons turbatus pede, & uena corrupta, iuſtus cadens coram impio. Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum: ſic qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur a gloria. Sicut urbs patens & abſque murorum ambitu, ita uir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.

Maledicentię culpam, non is tantum ſuſtinet, qui clanculum nomen aliorum prauitatis inſimulat, ſed is etiam, qui orationem illius libenter ad aures admittit. Si enim ſeueram faciem calumniatori oſtenderis, maledicentiamque tibi minime gratam eſſe demonſtraueris, malitiam illius comprimes, perficiesque, ne is iterum ad te innocentis nomen deferat. Vt enim Aquilo pellit imbres, ſic hominis probi ſeueritas calumniam propulſat. Quod ad contentioſæ mulieris contubernium attinet, tam ſæpe reperit eandē ſententiam Salomon, ut appareat, illum, earum importunitate, ſolito grauius offenſum, illas acrius, quam commodum uidebatur, inſectari. Quidquid nimis deſideratur, quo ardentius expetitur, eo pleniorem uoluptatem efficit. Sic fit, ut, cum procul abſunt illi, quos non uulgari amore complectimur, cum de illis bonum nuntium accipimus, non minorem uoluptatem ſentiamus, quam illi, qui nimis ſitiunt, cum ſitim aqua frigida reſtinguunt. Præterea, regio longinqua, cælum eſt; nuntius bonus, eſt Chriſti gratia, ad mētes noſtras permanans, quæ noſtros animos admirabili iucunditate perfundit. Quanta iactura in hominis iuſti morte fiat, non intelligunt homines imperiti. Tantum igitur abeſt, ut damnum commune lugeant, ut potius lætitia geſtiant. Eſt enim animus iuſti, fons uiuus, aqua perennis, remedium ſalutare, omnibus, qui in opes illius, attenta conſideratione, reſpiciunt. Ex illo enim conſilia capiuntur, exempla ſumuntur, flagitia illius adſpectu profligantur. Nam, &, qui bona indole præditi ſunt, illius monitis, & exemplis, omnes uitiorum labes facile repellunt, & flagitioſi in uerisſimæ uirtutis luce peccare non audent. Præterea, hominis iuſti precibus numen placatur, & uindicta in eos, qui medicinam obſtinate repudiant, differtur. Verum, cum impietas, pietatis Diuinum ſplendorem, propter tenebras, quibus oppleta eſt, ferre minime queat, omnes conatus eo comparat, ut hominem iuſtum de medio tollat, ut, eo amoto, liberius, atque licentius, in omni flagitiorum, & ſcelerum, colluuione uolutetur. Vt enim lucem odit, quia uitiorum deformitatem in oculis, & adſpectu, proponit; ita uirtutis ſplendorem odio immani perſequitur, quia ſperat, poſſe ſe, omni pudore ſolutum, in omni genere malitiæ, & improbitatis, impune uolitare. Cum igitur dolis, & fraudibus, iuſto necem infert, gaudio triumphat. Iuſto quidem minime nocet. Non enim poteſt iuſtus, cum in Dei præſidio lateat, ab improbis damnum accipere. Nocet tamen illis, qui iuſti beneficio nitebantur. Fontem enim conculcatum adſpiciunt; uenam, e qua tam ſalutares aquas hauriebant, ſibi ipſis exaruiſſe cernunt. Molti denique, metu prohibentur, ne pietatem publice colant. Timent enim, ne eodem leto pereant, quo iuſtum exſtinctum animaduertunt. Hoc eſt autem ſcandalum Crucis, in quod multitudo incidit, & percuſſa concidit, & in ruina conteritur. Iuſtus perit, inquit Iſaias, & non eſt, qui recogitet. a facie malitiæ col- Iſa. 57.

lectus

Digitized by Google

lectus eſt iuſtus. Quo in loco Propheta, cum iuſto præclare actum eſſe, dicit, cum, a malitiæ cogitatione ſegregatus, tranquilliſsima pace fruitur, & illis, qui iuſti ope deſtituti ſunt, non mediocrem pœnam illius nece irrogatam eſſe, docet. Carent enim uirtutis exemplo, orbantur honeſtatis luce, deſtituuntur illius præſidio, cuius meritis ueniam multis in locis impetrabant; &, quod omnium malorum maximum eſt, cum cernit, illum, ut hominum opinio fert, ab impijs occiſum, aut ſaltem in exſilium pulſum, & ſpoliatũ ab illius diſciplina, quaſi a fonte pedibus conculcato, & immaniſsime conuulſo, reſiliunt. Dixerat antea, multum mellis, hoc eſt nimiam dulcedinẽ, eſſe noxiam, eo quod acerbitatis etiã nimiæ cauſſam afferat: in quo a nimia uoluptatis cupiditate homines abſterrebat. Nunc autem, eadem Mellis ſimilitudine, deterret homines a nimia rerũ Diuinarum perueſtigatione. Non quidẽ, quod ſit ullus modus in amore Diuino ſtatuendus, aut ullis finibus ſtudium ardentiſsimum religionis terminaodum; ſed, quod earum rerum, quæ non poſſumus ullo modo mente percipere, nimis curioſa perueſtigatio, eſt Maieſtatis Diuinæ contemptio. Mentes ipſæ beatiſsimæ, atque pro ratione inſitæ probitatis, & religionis, clariſsima luce completæ, immenſitatem Diuini ſplendoris omnino intueri nequeunt; & homuncio, in tanta caligine, terminos ſibi aſsignatos tranſilire conabitur, ut, quod uideri non poteſt, ſpeculetur? Facinus eſt ſceleſtum, & inſolẽs, nõ mediocri pœna uindicãdũ. Cõtinet enim proiectę audacię, & minime ferendę temeritatis, argumentum. Vt autẽ, qui Solem aduerſum intueri contendit, tenebris repentinis oppletur; ita, qui mentem nimis in gloriam, & ſplendorem Diuinæ claritatis, intendit, tenebris tætris obruitur. Animaduertendum tamen eſt, hoc in loco, quod Salomon apud Hebræũ utitur numero multitudinis, cum Diuinũ numen ſignificat. Non enim dicit, non eſſe nimiam operam ponendam in ſplendore gloriæ illius perſcrutando, ſed in ſplendore gloriæ illorũ, nempe, ut in natura Diuina diſtinctionem perſonarum deſignet. Porro autem, in natura Diuina ſpeculanda, non eſt argumentis inquirendum: id quod eſt ab omni, etiam cæleſti, intelligentia remotiſsimum. Vis enim infinita, quo tandem modo poterit finita mente, & ratione, comprehendi? Reliquum igitur eſt, ut fide, & pietate, Diuinum numen ueneremur, &, amplitudine Maieſtatis attoniti, ſileamus, &, obſtupefacti, fateamur Diuinæ uirtutis, & decoris, immenſitatem. Aliter enim, erroribus turbulentis imbuti, ab hoſte ſpoliabimur. Vit enim, qui non continet ſpiritum, ne in infinitate peregrinetur, ſimilis erit Vrbi nudatæ muris, & hoſtium incurſionibus, & rapinis, expoſitę. Cum enim mens non inſiſtit in loco certo, ſed temere, atq. ſine fine, uagatur, facillime impetu hoſtis opprimitur.

CAP. XXVI.

QVo modo nix in æſtate, & pluuiæ in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria. Sicut auis ad alta trãſuolans, & paſſer quolibet uadens: ſic maledictum fruſtra prolatum in quempiam ſuperueniet. Flagellũ equo, & chamus aſino, & uirga in dorſo imprudentiũ. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis. Reſpõde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur.

Monſtrum, atq. prodigium, erit, tempore meſſis niuem in terras decidere: ſed, ſi id acciderit, erit id frugibus inimicum, atque minime diuturnum. Nix enim, Solis radijs liquefacta, diffluet. Sic erunt honores ad hominem inſanum delati. nam id, quaſi mõſtrum immane, homines exterrebit; & uirtutũ ſegetes aut peruertet, aut certe retardabit; & ornamẽtum dignitatis ab homine furioſo diu retineri minime poterit. Multi quidẽ de potentibus conqueruntur, & in cęlum manus intendunt, atque mala omnia illis, a quibus damnati ſunt, imprecantur. Id autem interdum iure faciunt, interdum uero ſine cauſſa. Quid ergo faciendũ eſt ijs, qui iudicant? Num ſemper ſecundũ pauperes litẽ dabunt? Minime. Inquit enim lex, Pauperis non miſereberis in iudicio. Quid, ſi dira ſupplicia iudicibus imprecati fuerint? Cõtemne, Deut. 20, Exod. 23. inquit, exſecrationes ſine iudicio prolatas. Vt enim uolucres abſcedũt, & ut hirũdines regiones uolatu tranſmittunt; ſic exſecrationes eorum, qui iure damnati ſunt, euolant, & euaneſcunt. Ius igitur conſtanter exerce; &, quid plebs inſana clamitet, minime labora, atque intellige, inſipientes, non admonitione, ſed malo, cogendos, ut officium ſuum faciant. Vt enim flagello impellitur equus ad curſum; & chamo aſinus, ut minime a recta uia declinet, impeditur; ſic homo furioſus, & inſanus, non oratione, quam audire recuſat, ſed propoſita pœna, quam pertimeſcit, eſt in officio continendus. Quid interim homines imperiti loquantur, minimi faciendum eſt. Si enim in multitudinis inſanæ ſententiam diſceſſeris, eiuſque dementiam oratione comprobaueris, eris eiuſdem inſaniæ particeps. Caue igitur, ne ita inſano reſpõdeas, ut uidearis inſanię illius adiutor; ſed ita potius, ne ſibi ipſe ſapiens eſſe uideatur, uæſaniam comprime, furori reſiſte, ſupplicium, ſi nõ reſipuerit, minitare, ut aliquod remedium morbis illius adhibeas.

Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit uerba per nuntium ſtultũ. Quo modo pulchras fruſtra habet claudus tibias: ſic indecens eſt in ore ſtultorũ parabola. Sicut qui mittit lapidẽ in aceruum Mercurij: ita qui tribuit inſipienti honorem. Quo modo ſi ſpina naſcatur

in manu

in manu temulenti : ſic parabola in ore ſtultorum. Iudicium determinat cauſſas: & qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. Sicut canis qui reuertitur ad uomitum ſuum, ſic imprudens qui iterat ſtultitiam ſuam.

Qui negotium mandat homini mentis experti, perinde eſt, atque ſi pedes, & crura, ſibi ſuffringeret, aut iniquitatem biberet. Bibere autem iniquitatem, eſt, iniquitatem ludibunde ſuſcipere & ex illatis iniurijs gloriari. Stultus enim numquam recta progreditur; non uia, & ratione, in prudentiæ ueſtigijs inſiſtit; numquam firme ponit in loco pedem; ſed ſemper in officio claudicat. quod ſi aliquid gerere uult, id nullo modo, niſi per uim, & iniuriam, efficere conatur. Itaque, aut nihil omnino gerit, quia claudus eſt, hoc eſt induſtriæ uiribus omnino deſtitutus; aut, ſi aliquid gerit, per uim, & iniuriam, omnia conficere nititur. Qui igitur illi negotium committit, male geſti negotij culpam ſuſtinet; & perinde eſt, atque ſi ſibi ipſe pedes excidiſſet, aut ex iniquitate fructum uoluptatis eximiæ ſpectaſſet. Claudus, quamuis oculis uiam cernat, fruſtra cernit, quia ingredi nullo modo poteſt. ſic etiã ſtultus, quamuis ſententiam grauiſsimam ore pronuntiet, ſine fructu pronuntiat. Non enim eam in uita moderanda ſequitur, immo per imbecillitatem labitur, cum omni uirtutis robore careat. מרג מה Qui in Rabbinis magnum nomen habent, uel pro Aceruo lapidũ a Salomone uſurpari putant: quemadmodum Latinus pro eo Aceruum Mercurij reddidit. ut ſignificaret, eum, qui, ad ſtultum honorem defert, cum honor ſit ſapientiæ fructus, & ſplendor eximius, inſtar illius eſſe habendum, qui ſummi pretij lapidem ab alijs lapidibus minime diſtinguit. Vel fundã ſignificari exiſtimãt, ut Septuaginta interpretes cum hanc ſententiã ex Hebræo Grece uerterũt, ſunt arbitrati. Honor enim ad ſtultũ delatus, illum omni iudicio, ſi aliquid rationis lumen in eo reſidebat, repente ſpoliat, & motibus crebris exagitat, & in orbẽ circũducit, & de omni ſtatu longiſsime detorquet. Nã, ſi mediocres homines honoribus ſummis immutantur, &, propter grauitatis inopiam, popularis celebritatis uentũ ferre nõ poſſunt, ſed uel in profundo demerguntur, uel in litus eiiciuntur. quid de eorum naufragiis putãdum eſt, qui, antequam honoris inopinati uentus in eos impetũ ferret, erant iam in diuerſas partes, immaniſsimi furoris tempeſtate, iactati? Vt enim nauis exigua, ingenti malo, & maximis uelis, inſtructa, quouis flatu deprimitur, ita animus hominis, qui non eſt uera uirtute ſtabilitus, honoribus inflatus, obruitur. Summa igitur uirtute opus eſt illi, quem non queat uenti popularis inſolentia de ſtatu cõuellere. Si igitur, ut diximus, mediocres etiam homines, aura populari concuſsi, furibunde ruunt, quid de inſanis eſt aliud exiſtimandũ, quam, ut, quemadmodum lapis, in funda torqueantur, & turbulentiſsimis motibus exagitentur? Ebrius non ſentit ſpinam in manu penitus inhærentem. ſic & inſanus, cum ſententiam grauem in ore ſemper habet, minime ſentit, illud, quod profert, ad ſe pertinere: ueluti, ſi dicat, omnia bona uerę uirtutis ſtudio contineri, cum ipſe longiſsime a ſtudio ipſius uirtutis aberret; aut decernit hominem flagitiis infamem eſſe miſerrimum, cum ipſe flagitijs omnibus coopertus ſit; aut, cum ſtatuit nullum crimẽ impunitum fore, operamque minime dat, ut uitæ conuerſione omni crimine liberetur. In Principis manu poſitum eſt, omne Reip. recte cõſtituendę documentum. Omnes enim illum intuentur, illius ueſtigiis ingrediuntur, totoſq. ſe ad illius mores effingunt. Si igitur ille uirtute præcellens extiterit, multi etiam illius exemplo uirtutem egregie colẽt. Si, contra, uitijs ſe cõtaminauerit, uitiorum colluuio in Remp. uniuerſam redundabit. Hoc cum ita ſit, quanto dolore capientur illi, qui Remp. ſaluam uolunt, cum, Principem inſanis, & ſceleratis, hominibus deditum eſſe, perſpexerint? Quales enim ſunt homines, quibus fauet, talem opinionem de illo, merito, atque iure, boni concipient. Cum igitur ad ſuã amicitiam homines ſtultos, & iuris contemptores, aggregauerit; cum eos muneribus, & ornamentis, affecerit; omnem ſpem publicæ ſalutis abijciendam eſſe, indicabunt. Cæcus enim eſt, qui cæcorum miniſterio nititur, claudus, qui claudo mandat aliquid, quod eſt cum celeritate gerẽdum; ebrius, qui dolorem ex aculeis infixis minime ſentit: ut lapis ex funda ad inferendum malum proijcitur, qui ſuorum furore, quocumq. illis libuerit, cõtorquetur. Omnia denique mala, quibus ſtulti oppreſsi, & impediti ſunt, in Principes illos redundent, opus eſt, qui ſtultorum operis utuntur. Verum. Sed, cũ non omnes perfecti ſint, boni etiam Principes in iudicando decipiuntur; & ita fit, ut, quos eſſe bonos uiros opinantur, ad ſe adiungant, quos poſtea experiuntur eſſe teterrimos. Recte. Sed, ſi eos, quorum ſcelus eſt ab illis penitus exploratũ, a ſe minime repulerint, ſed iterum ad idem munus adſciuerint, nulla ignorationis excuſatione ſe defendere poterunt. Tunc igitur in illos pręcipue quadrabit, quod ſcriptum eſt de omnibus, qui ad intermiſſa uitia impudentiſsime reuertuntur. Vt enim canis ad ſuum uomitum redit, ita Salomon facere dicit homines, qui, conuicti ſtultitiæ, exempla repetunt, & ita dedecus amplificatum ſubire minime reformidant.

Vidiſti hominem ſapientem ſibi uideri? magis illo ſpẽ habebit inſipiens. Dicit piger, Leo eſt in uia, & leæna in itineribus: ſicut oſtium uertitur in cardine ſuo, ita piger in lectulo ſuo. Abſcondit piger manus ſup aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuum eas conuerterit. Sapientior ſibi piger uidetur ſeptem uiris loquentibus ſententias. Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & commiſcetur rixæ alterius.

Cum

Cum uaria,& multiplex,ſtultitia ſit, nnlla tamen maior, & pernicioſiot,eſt illa,qua ſibi multi, nimis inſolenter, ſapientiam arrogant, cum ſint earũ rerum,quarũ cognitionẽ aſſumunt, imperiti.Sic enim ſe oſtẽtant,ſic efferũtur, ſic ſe negotijs difficillimis admiſcent,ut nihil malle uideãtur,quã,amentiam ſuã, rebus peſsime geſtis, cũ publico damno,redargutã,ab omnibus irrideri. Multo igitur tolerabilior eſt inſanus, eo, qui ſapiens ſibi uidetur; cum nihil inſanius eſſe poſſit illis, qui ſe ſcientiam tenere profitentur earum rerum,quas protſus ignorant.Piger,eſt animo imbecillo præditus,deſperatione fractus,inani formidine prepeditus,ne negotium gerar ullũ, ex quo ſibi uictum comparet.Multo namq. magis laborem,quam famem,extimeſcit.Dum igitur illum inopia ad laborem excitat, omnia difficiliora,& triſtiora,ſuſpicatut,quam poſsint excogitari.Nec minus timet in uiã ingredi, aut in foro negotiari, quam ſi omnia publica loca eſſent immanibus belluis infeſta. Et ita fit,ut numquã loco moneatur. Quemadmodũ,inquit Sapiens, oſtium in cardine ita uertitur,ut numquam inde abſcedat, ita piger in lectulo ſuo uolutatur. Vt autem magis in oculis ponar hominis pigri,atq. deſidis,ignauiam,hyperbolice loquitur.Quid magis hoouni neceſſarium eſt in uita,ad eam ſuſtentandam, cibo,atque potu? Quid minus laborioſum, qnam, cibum manu propria ori porrigere? Sic tamen,inquit,eſt piger ignauus,& totius laboris impatiens, ut manum, patinis inſertam, ad os,ut cibum ſumat,nimis grauate teducat. Et tamen,cum torpore,& deſidia, langueſcat, cum laborem fugitet,cum otio eneruatus ſit, cum ſapientia non ignauiam, ſed induſtriam,& uigilantiam,requirat,ſe ſapientiorem putat multis,qui, reſponſis commodis, & acutis, quam inſtructi ſint bonarum artium diſciplinis,oſtendunt. Neſcio enim quo modo fit,ut,quo quiſque eſt amentior, eo acuminis opinione inſolentius efferatur. Quod in pigro eſt multo magis admirandum. Quaſi enim ſit ſomnus induſtriæ preferendus,ita ſe nanis, & induſtrijs, hominibus anteponit.Intelligendum tamen eſt,quo præcipue hæc Salomonis inſectatio referatur.Rariſsimum eſt enim genus hominum, qui nihil omnino moliantur, qui omni cura,& ſollicitudine,uacui ſint,qui totos dies,atque noctes,ſtertant. Hæc autem Salomonis oratio ad multos pertinet. Eſt igitur animaduertendum, omnes homines otioſos appellari,qui,quamuis uigilent,atque laborent,omnis tamen eorum uigilantia, & labor,in nugis impenditur,Nam,& qui alea noctes,atque dies, ludunt, otioſi ſunt; qui amoribus flagitioſis conficiontur,otio torpent;qui principibus adulantur, otio ſimiliter diffluunt. Omnis denique,qui tem ſuam familiarem diſsipari permittit,qui familiæ non proſpicit, qui filios non ſapienter inſtituit, quamuis aſsiduo labore diſcrucietur,nihil agit. Is igitur tantum aliquid agit, qui utilia conſectatut, omneſque ſuas cogitationes ad ſolidum fructum referendas exiſtimat.Itaq. non ij,qui nihil omnino faciunt,ſed qui nihil,quod ad utilitatẽ,& fructum, naleat, faciunt, otioſi ſunt. Secundum hãc rationẽ innumerabiles otioſi ſunt.Qui enim uirtutis ſtudia contemnuut, qui officia ſua non faciunt, qui nihil de uita ſempiterna cogitant, qui omnes curas ad terrenas tantum opes dirigunt, qui facillime, dum opibus inaniſsimis affluunt, ueras faſtidioſe reijciunt,otio fracti,atque debilitati, iacent; & ita repentino moriuntur, ut nequeant ullo modo remedium inopiæ, & egeſtati,quæ illos ſubito premit, inuenire. Quamquam igitur Salomonis oratio omnes otioſos amentiæ damnet, præcipue tamen in illos inuehitut, qui nullum opus efficiunt,quo uitam ſempiternam, & immortales opes,adipiſcantut.Admonet deinde Sapiẽs,ut ita otinm dereſtemut,ne,laboribus inaniſsimis,ſine fructu diſtringamur: quemadmodum faciunt ij, qui ſine cauſſa perſonam ſuã in litibus alienis interponunt.Vt enim,qui canẽ auribus tenet,inire rationẽ nõ facile poteſt,quẽadmodũ canẽ rabide furentẽ,uel dimittat, uel retineat,(ſi enim dimiſerit,morſum metuit; ſi retinet,ibi,ſine ullo fructu,cum inſigni moleſtia, cõmorabitut) ita, qui ſine cauſſa ſe ſocium litibus alienis adſcribit, implicitus hærebit. Si enim ſocium deſerit, officium prodit, & in fidei uiolatæ crimen incurret;ſi litem perſequitur, aſsduis curis,atque moleſtijs,in re aliena, cum magno ſuæ detrimento,conflictabitur.

Sicut noxius eſt qui mittit ſagittas, & lanceas in mortem:ita uir qui fraudulenter nocet amico ſuo,& cum fuerit deprehenſus dicit, Ludens feci. Cum defecerint ligna, exſtinguetur ignis: & ſuſurrone ſubtracto iurgia cõquieſcũt. Sicut carbones ad prunas,& ligna ad ignẽ, ſic homo iracundus ſuſcitat rixas. Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad intima uentris.

Nihil eſt peſtilentius homine callido,& acuto, qui ſimulat amorem, & odium ſtruit, qui perniciem comparat, & dolnm fictæ beneuolentiæ inuolucro contegit;ut hominem minime malum a ſuſpicione periculi imminentis auertat, & tandẽ incautum opprimat. Qui, cum ſumma contentione necem inferre conatus ſit,& ad ſceleris machinationem nihil intactum reliquerit,deprehenſus tamen, ait, ſe, ut imperitis illuderet,finxiſſe, ſe illi peſtem moliri,quem in animo.& oculis, habebat,quaſi minime fuiſset in ſcelere conflando labore nimio defeſſus,Qoicũque ludit,leniter laborat; qui uero nimium labotem excipit, minime ludit. Præterea, qui ludit, non ſanguine ludit;qui uero ſanguinem petit, ludum ſimulare nequit. Facillimum igitut eſt, animum falſum, atque fallacem, qui in ficta probitat s ſpecie mortifera tela uibrat,ſignis arguere.Cum autem odium ex lingua peſtilenti ortum habeat,Salomon omnem culpam diſſenſionis,& odij, in maledicorum calumniam transfert.Vt enim, lignis amotis,

amotis,ignis exſtinguitur, ſic , maledicentiæ ueneno ſublato,odium ceſſat, contentio ſedatur,ira comptimitur , pax conciliatur,& omnis animorum petturbatio conticeſcit . Blanditias hominum perditorum Salomon maxime cauendas eſſe,prę́ſctibit.Ore namque præſeferunt uoluntatem egregiam , & ſtudio benignitatis incenſam, cum interim in cortela figere conentut.

Quo modo ſi argē̃ro ſordido ornare uelis uas fictile,ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata . Labijs ſuis intelligitur inimicus,cum in corde tractauerit dolos: quando ſubmiſerit uocem ſuam,ne crediderisei : quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius . Qui operit odium fraudulenter, reuelabitut malitia eius in cō̃ſilio.Qui fodit foueam,incidet in eam: & qui uoluit lapidem,teuertetur ad eum. Lingua fallax non amat ueritatem: & os lubricum operatur ruinas .

Vt argentum, inquit,cum, ſcorijs colliquefactum,teſta,in quam influit, obducitur,ita,ut nullum ex eo uas , antequam expurgatum ſit, fieri poſsit ; ſic diſerti hominis oratio cō̃tumeliarum aculeis admixta,cum eſt atdentius emiſſa, minime teſtam,hoc eſt cot prauum,in quam infunditur,emollit, ſed incendit,atque perfringit.Is igitur, qui uelit hominum motbos ſanare,& alienatas uolnntates oratione colligere, contumelias omittat; quidquid dicturus eſt, expendat.& feligat;duta molliat;odioſa teijciat;ea,quæ fructum nullum ſunt allatura , & nocere aliqua ex parte poſſunt,ſilencio ſupprimat;& ita otationem,tamquam argentum,omni ſcotia abſurditatis expurget,ut omnis oratio , quoad fieri poſsit , non ad offenſionem,ſed ad ſanitatem,reſeratur.Et certe nullum argumentum clarius poteſt indicare, quid lateat in animo,quam oratio.Cum enim ea ex intima mente depromatut, & lingua neceſſario foras aliquid emittat, ex eo,quo redundat animus;opus eſt ut , odium incluſum , & ſordes lutulentas aperiat, & oſtentet , & quamuis ad aliquod tempus , quod in animo reconditum eſt, occulere uelit,non ita diu poterit celare,quod ui ſpiritus uiolenter intercluſi refunditur . Vt enim ſtomachus, nimis oppletus,euomit id,quod concoquere non potuit , ita animus , cum eſt uatijs cogitationibus, & multiplici flagitiorū̃ omnium redundantia, cumulatus , eructat, & multa tandem ex ſe ſundit , quibus ea , quæ latitabant,exſtent,& emineant . Oratio igitur, motbos latentes indicat,inuidiam oſtentat,malitiam promit ; & ne, omnia perſequamut , nihil omnino poteſt animo ſic contineri, quin tandem erumpat . Ergo , eum uittus . & innocentia , ſimulari diu nequeat, non eſt illi credendum, ex cuius oratione explorate cognoſci poteſt , quam ſit animus illius,malitia,& improbitate,corruptus.Nam ſeptem nequitiæ,(hoc eſt, multiplex improbitas) in illius animo inſident,quæ tā̃dem apparebunt. Improbus enim , aliquando occultat odium , ut incautis repente naſtationem inferat; aliquando manifeſte in concione homines probos ſceleris inſimulat, inſidias ponit , periculum creat, moles ſtruit , ne exitū̃ ullum bonis pateat, ne ue innocentia intercluſa reſpiret,mendacio nititur, odium excitat , monitoribus infeſtus eſt, fallendi artificio gaudet,ut,cum eos, quos in fraudem impellere cupit,ad ſelenocinijs allexerit , in extremam calamitatem præcipites extrubet. Supplicia tamen tantis ſceleribus propoſita minime uitabit . Corruet enim tandem , & omnium maleficiorum, quæ animo concinnauit, & opere machìnatus eſt,ſempiternas pœnas exſoluet.

C A P. XXVII.

NE glorieris in craſtinū̃,ignorā̃s quid ſuperuentura pariat dies. Laudet te alienus,& non os tuum:extraneus,& non labia tua. Graue eſt ſaxum,& oneroſa arena: ſed ira ſtulti utroque grauior. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor : & impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?

Cum tanta ſit rerum humanarum inconſtantia , & tam ſubita florentis fortunæ conuerſio,is, qui omnem uitæ ſuæ ſtatum felicem perpetuo fore confidit, neque uarios caſus extimeſcit , & ſic, opibus elatus , incedit , quaſi nihil poſsit interuenire,quod illum de gradu deijciat,eſt certe humanitatis expers , & uitæ communis ignarus . Similiter enim,atque mare tranquillum repentini turbines , & procellæ, ita perturbant, ut illud ſedibus imis conuellere uideantur,ita narię malorum tempeſtates in homines in altiſsimo gradu locatos incurſant ; uoluptatem dolor excipit ; riſum fletus conſequitur ; ualetudinis integritati morbi ſuccedunt ; & honores ignominia plerumque deformantur ; & ita feſti dies,felicitatis inſigni ſpecie colluſtrati,extremæ miſeriæ tenebris obruuntur . Quid,quod mors numquam procul abeſt, ſed uitam quotidie decerpit, atque conſumit , uſque eo , dum repente totam exhauriat ? Quando autem mortalis uita finem ſit habitura , nobis explotatum eſſe non poteſt, cum mors ſingulis horis,atque adeo momentis, emineat.Huius uero miſeræ condicionis præmeditatio, duplicem fructum fert . Primus eſt,moderatio,qua quiſque,memoria perpetuo tenens, quantis ſit periculis expoſitus,& quam cito omnes opes humanæ præterfiuant , non inſoleſcit, neque extollitut ; neque homines reliquos cum intolerando faſtidio contemnit ; ſed in omnibus rebus ſecundis modum ita ſeruat , ut numquam à ſtatu demigret . Alter eſt , quod ita præmunitus ſemper eſt , ut numquam improuiſo ſaucietur . Vt enim in bellis , qui iter inexplorato faciunt,ſubita hoſtium incurſione diſsipantur;qui uero ordinem conſeruant , & per exploratores

hoſtium

hoſtium aduentum multo ante percipiunt, faciliime impetum eorum ſuſtinent; ita, qui aſsidue cogitant, quot modis opugnari poſſunt, ſic parati ſunt animis, ut nullo caſu terreri, aut perturbari, & de mentis ſtatu decidere, poſsint. Repentina enim tela, mortiferum uulnus infligunt; prouiſa uero, armis ad ea excipienda quæſitis, cum felicitate repelluntur. Hoc eſt igitur in ſumma, quod Sapiens præſcribit, ne, cum res nobis ex animi ſententia contingunt, efferamur; cum exploratum nobis eſſe non poſsit, an dies craſtina ſit aliquid allatura, quo omnia ſubito commutentur. Vno namque temporis momento, quæ ſpem firmiſsimæ felicitatis oſtendebant, ad perniciem traducuntur. Cum uero omnis inſolentia uehementer odioſa ſit, tum oſtentatio propriæ dignitatis nullo modo ferenda eſt. Nam, qui ſe ipſum eximie laudat, primum oſtendit, ſe in magna ſui ipſius ignoratione uerſari; deinde, cũ ſe nimis amet, de ſe æquum iudicium facere non poteſt; poſtremo, aut, ut ſtultus, irridetur; aut, ut arroganter inflatus, inuidiam in ſe acerrimam concitat. Fac, inquit Salomon, ut tantum magnitudine uirtutis excellas, ut alij te laudare cogantur: tu uero, ne ſis magnificus tui ipſius oſtentator, ne ſimul & ueræ uirtutis laudibus ſpolieris, & inſolentiæ dedecus, & ignominiam, ſubeas. Nõ poteſt enim honeſtatis opibus exornari, is, qui modeſtiæ laudem, quæ continet totius dignitatis decus, & pulchritudinem, aſpernatur. Quam ſit autem æmulatio, & obtrectatio, perpeſſu difficilis, oſtendit, ex comparatione rerum, quarum onus frangit hominum uires, & pondere intolerando debilitat. Lapis, inquit, grauis eſt, & grauis ſimiliter arena: ira tamen ſtulti ualde potentis, multo grauior. Nam, inſtar torrentis, imbribus aucti, dum extra ripas effunditur, quacumque dat impetum, oĩa proſternit. Riualitatis tñ obtrectatio, eſt longe grauiſsima. Quam Hebrei קנאה uocant, quo nomine Salomon hoc in loco utitur: pro quo Septuaginta interpretes ζῆλος reddiderunt: quam animi ægritudinem noſter Latinus Spiritum concitatum appellauit. Qui enim amat, cum aliquem amari ſuſpicatur ab ea, quã habet cariſsimam, iraſcitur, furit, inſanit, extra ſe rapitur, mentis ſuę compos eſſe nequit, uſq. adeo, ut nulla ponderis magnitudo, ſit cum onere, quo premitur, ullo modo comparanda. Inde colligi poteſt, quanta ſit numinis cæleſtis offenſio, cum aliquid aliud in loco illius reponimus; cum alienos Deos adſciſcimus; cum uel pecuniam, uel uoluptatem, uel popularem uentum, pro Deo ueneramur; cum denique rei alicuius amorem Deo, qui nos tanta bonorum omnium affluentia cumulauit, præponendum ducimus.

Melior eſt manifeſta correptio, quam amor abſconditus. Meliora ſunt uulnera diligentis, quã fraudulenta oſcula odientis. Anima ſaturata calcabit fauum: & anima eſuriẽs etiã amarum pro dulci ſumet. Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo, ſic uir qui derelinquit locum ſuum. Vnguento & uarijs odoribus delectatur cor: & bonis amici cõſilijs anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiſeris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior eſt uicinus iuxta, quam frater procul.

Publica flagitij manifeſti reprehẽſio, coercet delinquentis temeritatem, & multos pręterea ab eiuſdem flagitij imitatione deterret: at amor occultus, qui nullis ſe officijs oſtendit, eſt prorſus inutilis. Et, quo maior eſt neceſsitas, & magis officium flagitatur, eo minus prodeſt amor, qui non officia præſtat. Quæ autem maior neceſsitas animo fingi poteſt, ea, qua homo ſalutis uiam deſerit, & in uias ſempiternæ peſtis ingreditur? Qui igitur tunc amicum non ab exitio reuocat, amicitiæ legem uiolat. Vulnera diligẽtis, ſanitatis gratia, amicis imponuntur. Vt enim Chirurgus, cum tuber ſanie diſtentum incidit, dolorem quidem facit, ſed eo dolore ſanitatem homini ægroto reſtituit; ita uerus amicus, cum in amici uitia aſperis uerbis inuehitur, ut aliquo modo amici animum uulneret, nihilominus tamen, ut amici ſanitatem recuperet, elaborat. At, qui odio flagrat, idque diſsimulat, & ſe confirmat, ut amoris ſpeciem præferat, & fraude eum, quem oſculatur, peſsime lædit. De illius enim pernicie cogitat, cuius ſe amiciſsimum profitetur. Quantum malum afferat opulentia, ex inſolenti faſtidio perſpicitur. Dulcia contemnit, dapes communes aſpernatur, exquiſitas uoluptates exquirit, ciuilem ſocietatem repudiat, iura cõſueta proculcat, &, cũ nihil ſit dulcius æquitate, æquitatem pati minime poteſt, totiſque uiribus ad tyrannidem adſpirat. Contra, pauper, id, quod diues amarum iudicat, dulciſsimum eſſe ſtatuit. Ius enim ſuum obtinere concupiſcit, &, ſi id impetrauerit, nihil amplius ſibi expetendum arbitrabitur. Qui nouitatis eſt cupidus, & nulla in certa ſede conſiſtit, ſed, præſentis commoditatis faſtidio, alia cõmoda requirit, &, infinita cupiditate ſtimulatus, loca naria commutat, ſimilis eſt uolucri, nidum ſuum præcipiti uolatu deſerenti. Nulla enim in ſede conquieſcit, is, cuius cupiditas expleri non poteſt. Multæ quidem ſunt in uita ęgrotantis animi medicinæ: ſed uix ulla poterit reperiri oratione boni amici ſalutarior. Vt enim ſuauiſsimi odores ualetudinem affectã recreant, atq. reficiunt, ſic ſapientis amici conſilium animum iacentem erigit, & mæſtum exhilarat, & dubium confirmat, & debilitatum corroborat. Quantum ſit uerus amicus fratri præferendus, Sapiens alio in loco demonſtrauit. Nomen enim Amici numquam ab Amore feiungitur: inter fratres uero inimicitiæ capitales ſæpe numero concitantur. Monet igitur Sapiens, ut neque amicos noſtros, neque parẽtum amicos, deſeramus, ſed amicitiæ fœdus ſemper ſanctũ habeamus. Amicum enim uerum ſemper adiutorẽ habebimus, fratrem non ſemper. Moneo igitur, inquit, ut, cum calamitate

aliqua

aliqua teoppreſſum uideris, ne domum fratris tui petas. Raro enim auxilium impetrabis. Te namque florentem colet, deiectum minime ſubleuabit. Vicinus, eſt omni officio ad amorem alliciendus. Prȩſto namque ſemper erit, ut tibi, cũ opus ſuerit, ſubſidio occurrat quod frater, ſi procul abſuerit, præſtare minime poterit.

Stude ſapientiæ fili mi, & lætifica cor meum, ut poſsim exprobranti reſpondere ſermonem. Aſtutus uidens malum, abſconditus eſt: paruuli tranſeuntes ſuſtinuerunt diſpendia. Tolle ueſtimentum eius qui ſpondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus. Qui benedicit proximo ſuo uoce grandi, de nocte conſurgens maledicenti ſimilis erit. Tecta peſtilentia in die frigoris, & litigioſa mulier comparantur. qui retinet eam, quaſi qui uentum teneat, & oleum dexteræ ſuæ uocabit.

Rurſus Patris nomen interponit, ut nos ſtudio ſapientiæ acrius inflammet; ut poſsim inquit reſpondere probrum mihi obiiciẽti, quod te male inſtituerem, Vt enim ſapentia tua, meum decus eſt, ita dementia tua in meam ignominiam redundabit. Sapientiȩ uero munus eſt, prouidere in poſterum, &, cum periculum uiderit, ſubterfugere. quod temerarius minime facit; ſed, quamuis periculum impendens animaduertat, nimis confidenter ultra progreditur, & ita ruinis opprimitur. Sȩpenumero Sapiens admonuit, ne pro his, quorum fides explorata non eſt, fidem obligemus. ſponſio enim inconſiderata libertatem abijcit, rem familiarem alienis addicit, omnibusque bonis eum, qui temere ſpopondit, ſpoliat. Eandẽ ſententiam repetit hoc in loco, & apud Hebræum ſexu feminco uſus eſt; ut edoceat, eos, quibus minime credendum eſt, aut mulieres eſſe, aut homines non ualde a muliebri leuitate, & inconſtantia, diſtantes. Tolle, inquit, ab eo ueſtimentum eius, qui ſpopondit pro extraneo, & pro alieno ſupellectilem nexu iuris obligauit. Hoc eſt, ſtatue illum omni ſupellectili ſpoliatũ eſſe, qui tam temere pro alienis, pro impuris, pro infidelibus, fidem ſuam adſtrinxit. At inquies, Bonum eſſe uirum exiſtimabam; & ideo fœdus amicitiæ cum illo libentiſsime percuſsi; quod ſine ſcelere uiolare minime poſſe ſtatuebam. Iã hoc non fuit mediocre temeritatis argumentum, tam cito fidem illi habere, cum quo nullum commercium habueras, ut poſſes illius mentem, & naturam, atq. fidem, penitus explorare. Qui enim mane uoce clariſsima laudat illum, cuius fidem minime expertus eſt, perinde eſt, atque ſi malediceret. Quo modo? Quia multo citius, quam homines prudentes faciunt, de homine ignoto iudicium fecit. Non enim claram diei lucem, quæ tenebras diſcutit, exſpectauit. Temerarium ſe igitur factis oſtẽdit. Qui autẽ ab hoĩe temerario, & inſano, laudatur, probris afficitur. Præterea, qui nimis cito laudat, cito etiã uituperat. Illuſus enim, eum, quẽ laudibus ſummis ornauerat, maledictis omnibus proſcindit. Cum autem nulla ſocietas ſtatuenda ſit, niſi cũ hominibus, uita, & moribus, egregie conſtitutis, & ſumma fide, & grauitate, ſtabilitis, tum mulieris contentioſæ familiaritas eſt maxime præcauenda. Vt enim ſtillicidium, dũ pluuium tẽpus eſt, perpetuã moleſtiam exhibet ijs, qui ſunt eadẽ domo, ui, & importunitate, imbris, incluſi; ita mulier, quæ nũquã ab imbri, hoc eſt a naturæ ſuæ immanitate, deſeritur, perpetuo litigat, ſine ulla intermiſsione clamat, cũ omnibus ad ſe adeuntibus expoſtulat, diras etiã imprecatur, queſtibus, & lacrymis, omnia complet, & aures hominum miſeras querimonijs aſſiduis obtundit. At ſanari poterit, inquies, & precibus, atque lenocinijs, ad aliquam partem moderationis inflecti. Citius, inquit Sapiens, uentũ, quo minus perflet, impedies, aut effluens oleum dextra continebis. Malum eſt difficile ſanabile, & nulla ratione, niſi morte, delendum.

Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici ſui. Qui ſeruat ficum, comedet fructus eius: & qui cuſtos eſt domini ſui, glorificabitur. Quo modo in aquis reſplendent uultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. Infernus & perditio numquam implentur, ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles. Quo modo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: ſic probatur homo ore laudantis.

Ferrum cum ferro ita coniungitur, ut unum corpus fiat. ſic is, qui amicitiam ſancte colit, ita cum amico copulatur, ut ambo in unam mentẽ, & uolũtatem, coaleſcant. Tales erant illi de quibus ſcriptum eſt, Credentium erat cõr unum, & anima una. Sed, cur non Aurum, aut Argentum, aut aliud metallum, ſed tantum Ferrum, memorat? Quia nulla alia metalli maſſa, alteri eiuſdem generis maſſæ, ſiue ferrumine, aut conflatur, aut coniungitur, ſolumq. ferrum in ferrum inſeritur. Vbi enim utrumque ferri fragmentum in fornace mollitum extiterit, mallei, & incudis, opera, ita coniunguntur, ut unum corpus ex utroque fiat; ſic amicitia uera animos, ſine ulla externæ compoſitionis ope, conglutinat. Præterea, ob eam rem, Ferri potius, quam metallorum aliorũ, meminit; quia ſolum ferrum uitæ commodis ſeruit. nec enim aurum, nec argentum, nec aliud quoduis metallum, terram proſcrindit, neque uineas fodit, nec hortos cõſerit, neque fruges metit, neque naues firmat. ex ſolo namque ferro, uomeres, ligones, falces, & anchoræ, fiunt; &, cũ aliquod huiuſmodi inſtrumentum frangitur, ferro facillime redintegratur. Sic etiam ueri amici ſibi mutuam opem afferunt; & animi eorum inter ſe ad opera utilia, atque ſalutaria, firmiſsime conſolidantur.

Act. 4.

Digitized by Google

lidantur. Malus agricola ſemper egebit, bonus bonis abundabit. Qui ſeruat, inquit, ficum, comedet fructum eius; qui ficum diripi ſinit, nullum fructum ex eadẽ arbore percipiet. Sic is, qui Dominum obſeruat, qui uoluntati illius obtemperat, qui in illum intuetur, ut, quidquid ſibi fuerit imperatum, protiuus exſequatur, honore cumulabitur. Eſt igitur, ſi uolumus honores ſummos adipiſci, nobis mens erigenda; ut ſummum Dominum ſemper, quoad licet, adſpiciamus, & ſanctionibus illius diligentet obtemperemus, ut ſic tandem honoribus ſummis exornemur. Cor quidem hominis peruerſum eſt, & inſcrutabile, ut in- Hie. 17. quit Hieremias. Solus igitur Deus, quidquid in intimis animi receſsibus latet, explorat, & inſpicit. Verum enim uero, omne, quod intus latet, foras tãdem eminet. Nam, uel factis, uel dictis, uel ſignis, id, quod opertum erat, oſtenditur. Itaque minime fieri poteſt, ut diutiſsime, quod homo machinatur, occultum ſit. Hic tamẽ Sapiens non loquitur de hoĩe callido, & aſtuto, ſed de aperto, atque ſimplici. Hi enim ſunt, inter quos uera amicitia firmatur. Quod enim ueteratoriũ, & malitioſum, eſt, nõ poteſt ullo modo amoris ueri fœdere cõtineri. Eſt autẽ amici ueri proprium, ut in amico, tamquã in ſpeculo, imaginem ſuã uideat. Eſt enim quilibet eorum ſic alteri ſimilis, ut nihil ſit, quo diſtingui poſsint, cũ uterque, quo ad animorum ſpeciẽ attinet, ſit ad eandem formam, & ſpeciẽ, Spiritus Diuini beneficio, & numine, factus. Præterea, naturæ cõſenſione fit, ut corda ſibi mutuo reſpondeant. Vnde euenit, ut, qualiter ego ſum animatus in alterum, ſic illius amor in me, uel uigens, & incitatus, uel languidus, atque remiſſus, ſit. Si igitur amicũ ardenter amo, multis experimentis intelligo, me uiciſsim ab illo ardenter amari. Sic autẽ fit, ut, quoties in amicum oculos intendo, in illo, tamquam in aqua pellucida, faciem meam clare uideam. Sed, cur rariſsimum eſt hoc amicorum ſtudium, quod ita deuincit animos inter ſe, ut nullum omnino diſcrimen, quod ad ueras opes attineat, dari poſsit? Quia hominum cupiditas omnem coniunctionem dirimit, atque facit, ut naturæ etiam ſocietatem diſſoluat. Eſt enim animus hominis, qui eſt terrenis opibus affixus, inexplebilis, ita, ut ſatiari numquam poſsit. Vt enim mors ſic omnes mortales occupat, ut numquam ſaturetur; & infera regio ſic uita functos in ſe recipit, ut numquam expleatur; ita cupiditas humana ſic inhiat rebus omnibus, quas uidet, ut nullũ terminũ ſibi præfiniat, immo, quo plura poſsidet, maiore indigẽtia cruciet. Quod ſtatim ſequitur, mirũ uideri debet. Nã, quod uirtus rebus aduerſis probetur, ut igne aurũ, nemini dubiũ eſt. Vt autem, tamquã igne, laudibus examinetur, id credibile uix eſt. Non.n. fieri poſſe uidetur, ut res ſecundæ uirtutem exerceant. In rebus autẽ ſecundis laus publice tributa, primum locũ obtinet. Eſt tamen animaduertendũ, nihil eſſe ad ſtatum labefactandum uehementius, rerum ſecundarum affluentia. Exſultat enim animus, & præceps rapitur, & inſoleſcit, & ſui ipſius obliuiſcitur, & a mente, & ratione, deducitur. Iam uero, cum laudibus etiam effertur, uſq. eo furit, ut ſibi quodammodo Diuinitatem tribuat. Quo circa robuſtioris uirtutis exiſtimatur, in rebus ſecundis, quam in aduerſis, animi ſtatum conſeruare. In aduerſis enim rebus, neceſſitas animi uires ad reſiſtendum excitat; in ſecundis, ſecuritas eaſdẽ uires remittit: & res aduerſæ, cogitationẽ humanę fragilitatis afferunt; ſecundæ uero, obliuionem inſitæ imbecillitatis inducunt: atque poſtremo, calamitates ad ſapiẽtiam erudiunt; res autem florẽtes animum iudicio rationis ſpoliant. Qui igitur, in felici ſtatu conſtitutus, laudibus non inflatur, non extollitur, non humanæ imbecillitatis memoriam deponit, ſed modum conſeruat, & ſtatum ſuum cum grauitate, & conſtantia, tuetur, is merito perfectus uir habendus eſt, & omni laude digniſsimus.

Si contuderis ſtultum in pila quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo, nõ auferetur ab eo ſtultitia eius. Diligenter agnoſce uultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera: non enim habebis iugiter poteſtatem, ſed corona tribuetur in generatione & generationem. Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ uirẽtes, & collecta ſunt fena de montibus. Agni ad ueſtimentum tuum: & hædi, agri pretium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad uictum ancillis tuis.

Stultitiæ malum, eſt inſanabile. opibus enim augetur, inopia non minuitur; deliciis amplificatur, doloribus non aufertur; ſemper inhęret inſitum penitus in cordis ipſius penetrali, ne poſsit ulla ratione, niſi cum uita, depelli. Aegroti namque ſalus, qui omnem medicinam aſpernatur, & reſpuit, omnino deſperanda eſt. At ſtultus, cum ſe ſanum, atque beneualentem, opinetur, medicinam, & medicũ, odio immani perſequitur. Cum autem multæ rationes rei familiaris augendæ, atque tuendæ, ab hominibus inuentę ſint, Sapiẽs ruſticam, atque pecuariam, reliquis opibus longe anteponit. Primum enim, ea nõ augetur iniuriis, non creſcit fenore, non flagrat inuidia, non incurrit in odium, non altrix eſt otij, non luxuriam procreat; ſed eſt pudoris, & officij, & continentiæ, magiſtra: deinde, nõ furtis eripitur, aut calumnijs auertitur, aut, hoſtiũ incurſione, in lõginquas oras aſportatur: poſtremo, non auaritia nimia reconditur, ſed, in uſum familiæ, large, atque munifice, promitur. Itaq. nulla poſſeſsio magis utilis, & fructuoſa, Reip. poteſt exiſtimari, aut quæ uerius propria poſsidentis haberi poſsit. Nã pecunia cõdita, & abſtruſa, nihil prodeſt; in uſus quotidianos impenſa, conſumitur; ita, ut, aſſeruata, ſit inutilis; deprompta, paullatim exhauritur. Sic etiam honores, ut ex populari leuitate pendent, ita eadem leuitate detrahuntur. Hoc eſt autẽ, quod Sapiẽs ait, cũ dicit, ut Hebręus refert, Coronã nõ eſſe perpetuã. Per Coronam.n. intelligit honores, & imperia, quæ uel amẽtia multitu-

dinis ad alios transferuntur, oel perditorum hominum calumniis euertũtur. Vel, ut Latinos interpretatur, Corona tribuetur in generationem, & generationem, illi nempe, qui rem pecoariam, & ruſticam, bene coluerit. nam fructus ex gregibus, & agris, perpetui ſunt; & quotannis, ſi diligentia fuerit adhibita, multipliciter amplificati, proueniunt. Oues enim, ueſtitum præbent; hirci, calceamenta; capræ, lac, in cibum familiæ uniuerſæ, ſuppeditant. Carnes minime deſunt; pecudum fructus ueneunt; grandis pecunia comparatur; ſerui ad agros colendos emuntur; fruges annis ſingulis exarantur; ita, ut illæ tantum opes maximi faciendæ ſunt, quas & pecorum ſollers cuſtodia, & agri diligẽtiſsime culti profundunt. Nihil igitur eſſe poteſt coloni induſtrij domo copioſius, & opulentius. Non timet interim tempeſtates; piratas noo extimeſcit; non inuidorum fraudes exhorret; non adulatur multitudini; non ſe ad libidinem Principis ullius effingit. Liberalitas non exhaorit domum, cum opes ſine ullo intertrimento fotas emanent, & moltorum inopiam facillime ſuſtentent. Hoc tamen intelligendum eſt: Cum ſapiens Agriculturam omnibus rationibus augendæ pecuniȩ longe præſerat, eios orationem eo potiſsimum pertinere, ut admoneat, incerta negligere, certa curare, aliena contemnere, propriis operam nauare, ea, quæ ſunt caſibus uariis obiecta, trãſilire, in his, in quibus ſors minime domioatur, laborem impẽdere, fragilia poſtremo, & caduca, pro nihilo ducere, in illis autem operam, & ſtudium, cõſumere, quæ conuerſionem minime formidant; hoc eſt, ut uno uerbo dicam, ut animi curam habeamus: qui ſi fuerit egregie cultus, uberrimos ex ſe fructus effundet, qui nullis umquam tempeſtatibus interibunt. Exhortatur præterea omnes, quibus populorum cura cõmiſſa eſt, ut ſecũ recogitent, ſe hominibus paſcendis, atque ſumma uigilãtia tuendis, eſſe præpoſitos: ex quo munere, ſi fuerit diligenter adminiſtratum, fructus ſempiternos, cum laude, & gloria, ſempiterna, comparabunt.

CAP. XXVIII.

FVgit impius nemine perſequente: iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit. Propter peccata terræ multi principes eius: & propter hominis ſapientiam & horum ſcientiam quæ dicuntur, uita ducis longior erit. Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri uehementi in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui cuſtodiunt, ſuccenduntur cõtra eum. Viri mali non cogitant iudicium: qui autem inquirunt Dominum, animaduertunt omnia.

Impij, numquam uacui metu, cura, ſollicitudine, eſſe poſſunt. Agitat enim eos maleficorũ conſcientia, ſcelerũ aſsiduæ pœnæ eos ita perſequuntur, ut reſpirare minime ſinant. Si oculos in cælum attollont, recordantur facinorum, quæ in cæli rectorem conflauerant; ſi terram intuentur, iniuriæ, quibus terram oppreſſerant, eos inſectantur; ſi ſtatum animi ſoi conſpiciunt, eum acerbiſſime uexatum, atque de ſede conuulſum, animaduertunt. Non Phaſſur, inquit Hieremias, erit nomen tuum, ſed pauor undique. Hoc, quod uir Diuinus dixit homini ſceleſtiſsimo, in omnes impios tranferri poteſt, cum ſint ooioes terroribus aſsiduis exanimati, quamuis, uultu, malorum multitudinem, quibus ſuot circumuẽti, diſsimulent. Inde adeo fit, ut omnes rumuſculos extimeſcant, ut ad quemuis ſtrepitum, quamuis eos nemo perſequatur, anxie trepident, & quouis uehementioris auræ flatu contremiſcant. Contra uero, iuſtus, in omni rerum conuerſione, ut leo, confidenter incedet, nullis tempeſtatibus de ſtatu conuelletur, in totius etiam cæli ruina conſtantiam retinebit. Nam pietatis illum conſcientia mirifice confirmat, & ſpe in Dei præſentis auxilio poſita roboratur, uſque adeo, ut, etiam in communi orbis ipſius uaſtitate, nulla formidine concuti poſsit, ſed tũ uel maxime exſpectatione ſuȩ ſalutis exſultet. Cum Principes in terra commutantur, & imperia ab aliis ad alios transferuntur, neceſſe eſt, ut ſtatus Reip. commutetur, ut ciues nouis, & intolerandis, tributis opprimantur, ut iura potentium tyrannide conculcentur, ut iniuriæ multæ fiant, ut nouus Princeps hominum querellis aures minime præbeat, cum multo magis de dominatione ſua, quam de Reip. commodis, ſibi cogitandum exiſtimet. Hæc autem tanta uis malorum, qua tãdem ratione uitari poterit? Ciuium prudentia, & moderatione, & æquitatis ſtudio. Numquam enim ſummus Dominus, penes quem eſt omnium rerum poteſtas, permiſiſſet ullam Rerum publicarum perturbationem, niſi, ſcelere populorum grauiter offenſus, eos tyrannorum immanitate ulciſci ſtatuiſſet. Cum igitur multitudo licentia furit, cum Principes e plebis bonis prædas agunt, cum libido dominatur, & æquitas in exſilium pellitur, & partium diſſenſio omnia perturbat; reliquum eſt, ut Reip. commutatione, & nooi Principis dominatione, populi uniuerſi furor, & amentia, puniatur. Et, ut grauior ipſa pœna ſit, euenit plerumque, ut ipſa plebs, odio furens, e corpore ſuo deligat eum, cuius importunitate ſit tandem bonis omnibus euertenda. Exſiſtit enim tunc in plebe uir tenuis, ſed acer, qui ſe popularibus ſuis, fraudibus, & dolis, inſinuat, & eorũ cauſſam, ut apparet, ſumma contentione ſuſcipit, cũ is non amore populi, ſed ſua cauſſa, laboret. Cum autem in ciuili diſſenſione quiois homo uiliſsimus, ſi audacia, & impudentia, præditus fuerit, honores, quos uelit, adipiſcatur, euenit tandem, ut eum, tamquam libertatis uindicem, & iniuriarum defenſorem, & uirum denique ad aduerſarios ulciſcendos acerrimum, Principem deligaot, & præſidio ſæpiant, imperioque ſummo corroborent. Is igitur, nuper egenus, modo Princeps, inſolenter exſultat, & eos ipſos, per quos fuit ad ſummos honores euectus, omni uictu ſpoliat; Hie.20.

&tyran-

& tytannus immanis efficitur. Hic eſt autem pauper ille tæterrimus, qui pauperes impotenti dominatu uexat, omnesq. opes Reip. domum auertit, ita, ut omnium domos exinanitas relinquat. Hunc autem facit Sapiens ſimilem imbri immodico, qui ſegetes non alit, ſed aquis immodicis fruges omnes corrumpit. Vt enim pluuiæ, certo modo terminatę, ſecunditatem efficiunt, immenſæ omnia peruertunt; ſic imperium moderatum, Remp. opibus explet; immoderatum, & infinitū, publicis commodis populationem, & uaſtitatē, infert. Cum igitur is, qui ex tenui fortuna Princeps efficitur, propter inſolentiam, modum ſeruare nequeat, illos ipſos, qui ſe illi commiſerunt, perdit, & affligit. Quo autem argumento percipiemus, quis ſalutaris ciuis, & imperio dignus, exſiſtat, aut ab omni Reip. moderatione repellēdus? Oratione, inquit. Qui enim impiū laudat, impia oratione declarat, ſe Dei legem polluiſſe, atq. ab illius placitis procul abſceſsiſſe. Contra uero, qui impium ferre nequit, & iniquitatem odio digniſſimam iudicat, is certe demōſtrat, eſſe ſe legis Diuinæ cultorem, & iuſsis ſanctiſsimis ualde libenter alligatum. Quo pacto igitur, qui laudem tribuit impietati, Remp. bene geret? aut, qui odio habet iniquitatem, Remp. uexabit? At talis de unoquoque opinio recipienda eſt, qualis oratione demonſtratur. Qui enim laudat impios; impius eſt; qui autem nihil in laude ponit, præter pietatem, & religionem, pius eſt. Quid, ſi aliquis, malus quidem ciuis exiſterit, ſed acer, & induſtrius, ſed lōgo rerum uſu præditus, ſed ingenio ad negotia gerenda promptiſsimo? Huic non honores, & moderationē Reip. deferemus? Nullo, inquit, modo. Improbi namque homines, iudicium non intelligunt. Sunt enim a Deo, qui eſt fons, & origo, totius iuris, & æquitatis, auerſi. Quo tandem igitur pacto recte iudicare poterunt ij, qui totam ignorant legis, & iudiciorum, uiam? Qui ſunt igitur ſapientes? qui iuris intelligentes? Ij, qui Deum pura, & integra, mente uenerantur, illiusq. uijs ingrediuntur, ut eum, quem inflammato ſtudio ſequuntur, inueniant. Hi ſoli, cum ſint ſapientiæ ueriſsimæ compotes, ſunt ad populi moderationē euocandi; & illi, qui ſceleribus cooperti ſunt, licet ſint ſingulari acumine præditi, ab omni procuratione repellendi; ſi cupimus florētem Remp. & bonis affluentem cernere.

Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quam diues in prauis itineribus: Qui cuſtodit legem, filius ſapiens eſt: qui autem comeſſatores paſcit, confundit patrem ſuum. Qui coaceruat diuitias uſuris & fenore liberali, in pauperes congregat eas. Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius erit exſecrabilis. Qui decipit iuſtos in uia mala, in interitu ſuo corruet, & ſimplices poſſidebūt bona. Sapiens ſibi uidetur uir diues: pauper autem prudens ſcrutabitur eum.

Diues, abundantia pecuniarum nixus, nullo iudiciorum metu, nullā officiorum religione, nulla hominum uerecundia, impeditur, quo minus in totius iniquitatis uiam ſe præcipitem det: at pauper, qui uitam ſuam integram ab omni labe conſeruat, legem cogitat, iudicia mente recolit, pudore tenetur, ne fidem, & officium, prodat; & ita, dum diues in miſeriā furibunde ruit, ipſe ſibi uiam ad uitā beatam egregie munit. Non igitur, qui opes immanes poſsidet, ſed qui uitā lege moderatur, ſapiens exiſtimari debet: Qui enim legis ſanctionibus alligatur, numquā temeritate ducitur, nulla labe dedecoris inquinatur, nulla cupiditate ad conflandum facinus impellitur, ſed uitis integritatē perpetuo cōſeruat, & ita fit, ut Deo ſumme placeat, & illius ſingulari præſidio confirmetur: at, qui, opibus inflatus, officium deſerit, & per luxuriam opes effundit, ita, ut, quæ erant in commodum Reip. conſerendæ, ad heluonum, & adulatorum, libidinem explendā transferantur, dedecore afficit patrem. Nomē enim ſummi patris, hominum inſipientum contumeliis indigniſſime læditur, cum homines perditiſsimi opibus immanibus ad perniciem abutuntur. Homines enim de Deo publice conqueruntur, quod hominibus impuriſsimis diuitias immanes elargitus ſit, cum interim multos uiros probos in egeſtate uerſari uideant. Non enim intelligunt, diuitias improbis eſſe ſupplicium, paupertatem uero probis eſſe ſempiternę felicitatis inſtrumentum. Qui enim malis artibus opes accumulant, in illis parandis, immenſo labore franguntur; in cuſtodiendis, cura, & ſollicitudine, conficiuntur, & nullam interim ſolidam utilitatem ex illis percipiunt. At paupertas bonorum, eos minime labefactat, ſed potius uirtutem eorū exercet, animos ſolidis opibus explet, mentes clariſsima luce colluſtrat, & mira iucunditate permulcet, atque tandē prēmio ſempiterno remunerat. Diuites, inquit Dauid, eguerūt, & eſurierunt; inquirentes autem Dñm, nullis bonis indigebunt. Quid, quod ſæpenumero fit, ut pecuniæ diuitum, qui nulla benignitate miſeriam inopum ſubleuabant, ad homines tandem beneficos Diuino cōſilio transferantur? multis enim modis euenit, ut benefici opibus diuitū potiantur, & ita, quę erant in tenebris abſtruſæ, in uſum Reip. conferantur: cū interim diuitis auariſsimi poſteritas extrema inopia conflictetur. Sed mirādum nimis eſt, cum omnis ueriſsimæ ſapientiæ diſciplina, omnis ſummæ felicitatis ratio, omnium bonorum affluentia, in lege Diuina conſiſtat, & homines natura ſint ſapientiæ, & felicitatis, & diuitiarum, acriter appetentes, ut legem odio habeant, nullaque ratione uelint legis præceptis, ut beatiſsimi fiant, obedite. Cupiditas eos obcæcauit, libido mente ſpoliauit, furor immanis exagitauit, peccādi cōſuetudo in terrā depreſsit, ut oculos in cælū attollere non poſſent. Itaque beneficiū Diuinū aſpernantur, & tam ſalutare munus ingrate repudiant; atq. ita fit, ut cupiditates ſuas peſtilentes, atque mortiferas, beneficijs Diuinis anteponāt. Erit igitur oratio eorum exſectāda. Cum enim opem Diuinam implorauerint, non audientur. Non enim toto

corde, cum ſceleris deteſtatione, opem in malis flagitabunt. At multi ita ſunt moribus immanibus efferati, ut non modo uirtutis officia nefarie deſerant, ſed in eos, qui uirtuti ſtudent, ſiut infeſtiſsimi, eiſque inſidias faciant, & ruinæ periculum frequenter intēdant, uſque eo, dum laqueis adſtringant, & in omnem calamitatē detrudant. Verum iudicio Diuino tandem fiet, ut improbi eodem laqueo, quem alijs tetenderāt, capiantur; &, qui a ſtudio integritatis deduci minime potuerunt, uera bona poſsideant. Diuites quidem, ingenij acumine ualde gloriantur. Sapientiæ namque, & dexteritatis, argumentum, eſſe uidetur, opes acquirere. Nam, ſi ſtulti, & deſidis, hominis eſt, aut propter ignauiam nullum ſtudium in opibus quęrendis ponerę, aut propter amentiam partas opes in res inanes impendere; cur non erit hominis diligentis, & minime dementis, officium, rem familiarem multis acceſsionibus amplificare? Intelligendum tamen eſt, qui ſunt diuites illi, quos ſapiens ſtultæ arrogantiæ condemnat? Illi certe, qui rē maleficiis adaugent, qui pecuniæ abundautiam æquitati iuris anteponunt, qui nullum modum cupiditati præfiniunt, qui denique, ut Dominus interpretatur, omnem ſpem ſalutis, atque dignitatis, in pecunia reponūt. Hos enim dicit eſſe diuites, quos dixerat minime cæleſte Regnū ingreſſuros, qui quidē ſunt amentiſsimi. Nam primū quidē, non intelliguut, ſe interdum non ſibi, neque ſuis poſteris, ſed alienis, laborare; deinde, cum arca numis impletur, animum miſerabiliter indigere; tū, iniurias, quibus extra modum locupletati ſunt, minime impunitas fore; poſtremo, ſe non in homines tantū maleficos eſſe, ſed etiam in Deum ſceleſtiſsimos. Honores enim Deo debitos ad pecuniam tranſferunt. In ea enim ſpem uitæ collocant, quæ tota erat in Dei benignitate ponenda. Pauper igitur is, nempe, qui non pecuniam nimis intuetur, & omnes res humanas præ cæleſtiū cupiditate pro nihilo ducit, & ob eam cauſſam a diuite inſolente deſpicitur, in ipſum inquiret. Boni nāque tandem ōe improborum ſcelere iudicabunt. Quin etiam, in hac uita, naturali iure comparatum eſt, ut boni de maleficis, & ſceleratis, ſententiam ferant. Cum autem id ſecus fit, non eſt ſecundum legitimi iuris rationem, ſed ſecundum iudiciorum corruptellam, & prauitatem.

In exſultatione iuſtorū multa gloria eſt: regnantibus impiis ruinæ hominum. Qui abſcondit ſcelera ſua, nō dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus: qui uero mentis eſt duræ, corruet in malum.

Cum iuſti uictores exſultant, & oppreſſa iniquitate imperium adminiſtrant, publicæ ſalutis auctores ſunt, maximiſque meritis uniuerſam Remp. obligant, eximiam gloriam conſequuntur, eo quod ciues ſuos florētes, atque beatos, efficiant. At uero, cum impietas erecta uolitat, & in opes publicas inuadit, tunc homo malis exercetur. Flagitiorum enim pœnas luit, & patientiæ documentum dat, ut exploretur, quo animo iniuriam perferat. Admodum ſalutaris medicina eſt, peccatorum confeſsio. Continet enim humilitatis argumētum, ſuſcepti ſceleris odium, ſapientis conuerſionis indicium, & ardens puriſsimæ uitæ deſiderium. Simul igitur atque homo quilibet ſcelus admiſſum confitetur, & ad ſtudium iuſtitiæ tota mente traducitur, ueniā impetrat. At, qui iuſtitiā ſimulat, cū ſit iniquus, & ficta pietatis ſpecię crimen impietatis occultat, & aīo in flagitiis obſtinato, & obfirmato, quaſi poſſit iudicium Diuinū eludere, in eiſdē erratis perſeuerat, acerrime punietur. Priſtina enim flagitia fraudulenta iuſtitiæ ſimulatione cumulauit. Beatus igitur ille eſt, qui iudicia Diuina metuit. eo nāque metu prohibetur, quo minus in ſe flagitium admittat, & admiſſa confitebitur, ueniamque ſuppliciter implorabit. Qui uero, animi quadam duritate, prauitatem retinet, neque ullo metu a ſcelere reuocatur, ſubito corruet, ut ſempiterno cruciatu torqueatur.

Leo rugiens, & Vrſus eſuriēs, princeps impius ſuper populum pauperem. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius. Hominem qui calumniatur animæ ſanguinem, ſi uſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet. Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit: qui peruerſis graditur uiis, concidet ſemel. Qui operatur terrā ſuam, ſatiabitur panibus: qui autem ſectatur otiū, replebitur egeſtate.

Princeps impius, qui dominatu populum, nec animo, neque opibus, florentem, opprimit, neque cōiunctionem ullam nobilitatis extimeſcit, cum omni metu ſolutus ſit, inſitæ immanitati ſeruit, ita, ut ſit cum Leonibus, & Vrſis, & cum omni belluarum immanium feritate, comparandus. Qui uero mentis expers eſt, cum ſit negligens, atque diſſolutus, &, otium artiſsime complexus, ſeſe ab omni negotio remoueat, Regnique procurationem hominibus impuris, & flagitioſis, committat, & pauperum querimonias audire nullo modo uelit, ignauia, atque deſidia, Regnum lactat, atque tādem bonis omnibus euertit. Multi namque Tyranni exſiſtunt, paucorum cupiditas ad euerſionem multitudinis excitatur, potentium nis nullo iure cohibetur, clamores in cęlum tolluntur, ipſiq. tandem principes opibus, atque dignitate, & interdum etiam uita, ſpoliantur. Vt enim, cū is, cui nauis gubernanda traditur, eſt nauticæ artis ignarus, nō ſolum uectores, ſed etiā ſe ipſum, in ſummum periculum naufragij, & miſerimæ mortis, inducit; ita Princeps ſtultus, non ſubditis tantum necem, & exitium, ſed ſibi ipſi diſcrimen extremæ cladis, importat. Prudentia igitur non mediocris neceſsaria eſt ad tantum munus feliciter obeundum. Pars autem prudentiæ præcipua eſt, auaritiam refrenare.

Nullum

Nullum enim uitium menti tætriores tenebras offundit. Ea namque humanitatem eripit, crudelitatem excitat, omnes omnium fortunas abſurbet, & dum cupiditatẽ expleat, omnia iura perfringit. Cum igitur odium in ſe multitudinis incitet, non poteſt diu uitam incolumem ab exitio conſeruare. Solus igitur Princeps, qui odit auaritiam, uitam ſecure traducet, & dignitatẽ perpetuo retinebit. Homo crudelis, qui, per fraudem & calumniam, homini probo uitam eripere conatur, non tantum malum proximo ſuo machinatur, ut non multo grauius, & funeſtius, damnum ipſe ſibi inferat. Dum enim alterius ſanguinem petit, animo ſuo mortiferum uulnus imponit; dum peſtem alterius corpori molitur, peſtem ſempiternam menti ſuæ comparat; dum alterius nomen delere ſtudet, ſe dedecore, nullis ſæculis eluendo, commaculat; & præterea in hac etiam uita interitu funeſtiſsimo pœnam luet; cladem ſugiet, ex qua minime elabi poterit; opẽ magnis uocibus implorabit; nullus tamen illi ſubſidium afferet; itaque miſerrime corruet omnis, qui aliis ruinæ periculum intendit. Magnum igitur uitæ remedium, eſt in uitæ integritate, & innocentia, conſtitutum. Nihil enim occulte gerit, quod foras prolatum ſibi pernicioſum ſit; nihil callide, & ueteratorie, facit, ut, tandem, ſceleris euictus, meritas pœnas det; non a iuſtitiæ uia declinat, quam qui deſerit, ut fraudis uias ineat, concidet ſemel, hoc eſt, in aliqua tandem manifeſto deprehenſus interibit. Labore igitur, & induſtria, non malitia, & calliditate, eſt res familiaris augenda. Labor enim, cum ſit cum iuſtitia coniũctus, fructus ſolidos efferre ſolet: at fructus, qui malitia, & improbitate, comparantur, intereunt. Nihil enim iniuria comparatum, poterit eſſe diuturnum. Qui agrum, inquit, ſuum colit, ſaturabitur panibus. Hac ſententia, duas uirtutes unice commendat. Vna, eſt iuſtitia; altera, diligentia. Iuſtitiam quidem, cum fructus uberes non alienum agrum, ſed proprium, colenti pollicetur; Diligentia uero, cum culturæ meminit, ſine qua ſqualet ager, & pro frugibus ſentes effundit. Docet autem, iniuriam, & negligentiam, cauſſam egeſtatis afferre. Iniuriam quidem, quia numen Diuinum in omnes tandem iniuſtos animaduertit; Negligentiam uero, quia negligentes merito ſemper eſuriunt, cum otium abundantiæ prætulerint.

Vir fidelis multum laudabitur: qui autem feſtinat ditari, non erit innocẽs. Qui cognoſcit in iudicio faciem, non bene facit, iſte & pro buccella panis deſerit ueritatem. Vir qui feſtinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quod egeſtas ſuperueniet ei.

Fides ſancte culta, non ſolum Dei gratiam acquirit, ſed etiam hominum uoluntates ad ſe mirabiliter allicit. Contra uero, qui, pecuniæ cupiditate, fidem uiolat, &, dum opes nimis feſtinãter, quo iure, qua ue iniuria, congerit, fidem non cogitat, hominum offenſiones non effugiet, & Diuino iudicio peruertetur. Non eſt utile, dum iudicium fit, aliud, quam iuris æquitatem, expendere. Itaque, qui perſonæ, hoc eſt qui nobilitatis, uel gratiæ, uel potentiæ, uel emolumenti, rationẽ ducit, dum rem ſuam bene gerere putat, omnia bona ſua diſsipat. Ius enim Diuinũ flagitat, ut, qui, commodi ſui gratia, Dei iudicium cõtemnit, omnibus commodis careat, & extrema indigentia crucietur; maxime uero, cum tanta ſit apud homines impuros Diuinæ legis obliuio, ut, uiliſsimi commodi gratia, ad ius Diuinum nefarie uiolandum impellantur. Mirum autem eſt, quanta feſtinatione properent homines, ut diuitias coaceruent; neque ſolum, ut ditiſsimi ſint, elaborant; uerum, ut aliis omnem materiam rei familiaris augendæ præripiant, per omnes flãmas excurrunt. Quod uitium, non eſt tantum cupiditatis effrenatæ, ſed etiam inuidiæ deteſtabilis, argumẽtum. Hi uero, dum cupiditate ſtimulãtur, dum inuidia contabeſcunt, dum oculos opibus alienis adijciunt, partim dolis, & fraudibus, partim immenſis laboribus, omnia periclitãtur, uſque eo, dum, & odio hominum, & cœleſtis numinis offenſione, excæcati, quadam repentina tempeſtate iactentur, naufragioque iuſtiſsimo omnes opes, momento temporis, amittant.

Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum magis, quã ille, qui per linguæ blandimenta decipit. Qui ſubtrahit aliquit a patre ſuo, & a matre, & dicit hoc non eſſe peccatum: particeps homicidæ eſt. Qui ſe iactat & dilatat, iurgia concitat: qui uero ſperat in Domino, ſanabitur. Qui dat pauperi, non indigebit: qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit pęnuriam. Cum ſurrexerint impij, abſcondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iuſti.

Oratio quidem increpantis, aſpera uidetur; adulantis uero, & blandientis, iucunda. Attamẽ emendatoris ſapientis acerbitas, ſalutem inducit; blanditiæ uero adulatoris, exitium. Ita uero fit, ut, qui ad uoluntatem loquitur, quamuis ad aliquod breue tempus uoluntatem ad ſe uiti potentis alliciat, illi poſtea odio ſit; contra uero, qui ueritate aures offendit, poſt ueritatis ipſius fructum in magna gratia apud eum ſit, cui in principio non ualde placuerat. Falſa namque dulcedo, uitam reddit amariſsimam; & ſapiens orationis acerbitas efficit iucunditatem pleniſsimam. Qui patri uictum detrahit, impius patricida eſt, & omnium mortalium ſceleſtiſsimus. Si enim, qui parentibus maledicit, grauiſsimum in ſe ſcelus admittit, quid erit de illo dicendum, qui parentibus uitã eripit? Eripit autẽ uitam, qui illos uictu ſpoliat. Lex Diuina illum adſtringit, ut parẽtes alat, atq. ſuſtentet opibus ſuis, & uicem mutuã reddat illis, quorum opera fuit in lucem editus, & enutritus, & moribus inſtitutus. At is, qui patris

rem ſamiliatem diripit, tantum abeſt, ut patri, atque matri, debitã gratiam referat, ut illis etiã, quantum poteſt, exitium maturet. Si igitur, ut eſt in ueteri prouerbio, uultu læditur pietas; &, qui in patrem iracunde inuehitur, morte dignisſimus eſt; in illum certe, qui patris bona deprędatur, nullum ſatis dignum ſuppliciũ ſtatui poteſt. Homo confidens, & elatus, & inſito acumine ſubnixus, pacem odit, & iurgia concitat, & innumerabiles in ſe inimicos incendit; & ſic fit, ut minime uitæ diſcrimen effugiat. Qui autem de ſe humiliter, atque demiſſe, ſentit, & nihil ſibi inſolenter aſſumit, ſed omne uitæ, atque dignitatis, pręſidium habet in Dei benignitate conſtitutum, omne periculũ Dei præſentis auxilio ſacillime propulſabit. Commẽdat Sapiens liberalitatẽ, & munificentiam, in pauperes. Qui pauperis enim miſeretur, Deum, qui pater eſt pauperum, ſibi, ſi ita loqui fas eſt, uehementer adſtringit, ita, ut fieri non poſsit, ut is, qui miſericordiam tribuit inopi, a Diuina miſericordia deſeratur, cum is, qui miſericordia pauperum minime commouetur, ſit apud Deum deteſtabilis, & exſecrandus. Salus Reip. in iuſtorum honore, & imperio, tota conſiſtit. Tunc enim iniquitas, metu compreſſa, deliteſcit; innocentia, ius ſuum ſacillime tuetur; iniuriæ repelluntur; uirtutes ornamentis debitis aſſiciuntur; bonorum exemplo iuſtitiæ ſtudium mirabiliter excitatur; omniaque opulentia, & dignitate, circumfluunt. At, cum hominum peccatis impij in alto honoris gradu locantur, tyrannis exſiſtit, & homines ſe in tenebras abdunt, ne tyrannorum uultum, cũ exitij periculo, ſubire compellantur. Virtus igitur tunc intercluſa reſpirare non audet; honeſtatis, & iuſtitiæ, ſtudium langueſcit; & cupiditas ueræ gloriæ, cum magno Reip. malo, reſtinguitur. Vt autem, impietatis dominatu, omnia bona Reip. funditus euertuntur, ſic, ubi impij de ſtatu conciderint, omnis Reſp. cum ſumma bonorum affluentia inſtaurabitur, atque renouabitur, & Diuinus quidam ornatus effloreſcet. Itaque multiplicabuntur iuſti, cum impij corruerint. Nihil igitur poterit Rebus publicis ſalutarius excogitari, impiorum interitu.

CAP. XXIX.

Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ſuperueniet interitus, & eum ſanitas non ſequetur. In multiplicatione iuſtorum lætabitur uulgus: cum impij ſumpſerint principatum, gemet populus. Vir qui amat ſapientiam, lætificat patrem ſuum: qui autem nutrit ſcorta, perdet ſubſtantiam. Rex iuſtus erigit terrram, uir auarus deſtruet eã. Homo qui blandis fictisq. ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit greſſibus eius. Peccantem uirum iniquum inuoluet laqueus, & iuſtus laudabit atque gaudebit.

Ei, qui non uult admoneri, furere permittitur; qui non uult in uiam redire, errare cõceditur; qui impendens periculum prouidere recuſat, in periculum ruat. Itaque, malo repentino uehementer oppreſſus, occumbet; & opem imploranti nemo medebitur. Sapientia namque, cuius uocem uiri pertinaces impudentiſsime cõtemnunt, eis præſidium, quod pollicebatur, iuſtiſsime detrahit; &, quemadmodum illa in huius operis principio dixit, impiorum interitum iuſtiſsime cõprobabit. Multitudine iuſtorum populi ſalutem contineri, ſatis perſpicuum eſt, & in impiorũ dominatu ruinam. Opus igitur eſt, ut, cum honores deferũtur ad homines probos, populus ſignificationem lætitiæ det; cum uero ad impios transferuntur, ingemiſcat. Qui ſapientiæ cultor eſt, omnia ſibi bona comparabit. Ergo pater ex feliciſsimo ſtatu filij uoluptatem percipiet: quemadmodum dolorem ingẽtem capiet, ſi filium uiderit meretriciis amoribus implicatum. Neceſſe namque eſt, ut patrimonium illius, qui meretricibus deditus eſt, breui diſsipetur. Si nolumus igitur optimum parentem, cuius beneficio in lucem editi, & enutriti, & multis opibus, & ornamẽtis, exculti ſumus, gaudio aſficere, ſapientiam, quæ eſt in illius cognitione, & in pietatis flagranti ſtudio, ſita, perpetuo ſectemur; & ſic, opibus ſummis, cum gloria ſumma, circumfluemus. Si uero, deſerta ſapiẽtiæ uia, ad meretrices, hoc eſt ad alienas diſciplinas, & hereticorũ fraudes, declinabimus, omnes opes noſtras effundemus, & in ſempiterna mendicitate uerſabimur. Rex iuſtus, moderatione ſua ſtatum Reip. firmat: at, qui nihil aliud, quam emolumenta ſua, reſpicit, intoleranda tributa imperat, e ſubditorum bonis prædas agit, domos euerſas, & exinanitas, relinquit, totumque Regnum funditus perdit, &, cum odio ſuorum, & inuidia, flagret, & Dei numen grauiter offendat, ſe tandem præcipitem in extremã miſeriam dat. Principium autem calamitatis ab adulatoribus naſcitur. Nam, ſi is, qui proximo ſuo adulatur, perinde eſt, atque ſi rete ad illius pedes alligandos expanderet, quid erit exiſtimandum de perditis eorum conatibus, qui Principem, adulando, & aſſentando, laqueis duriſsimis impediunt, quo minus officio ſuo perfungatur? Quoties enim homo in officio delinquit, toties mortis laqueis arcte cõſtringitur, ita, ut maleficiorum recordatione, uelit, nolit, aſsidue crucietur. Contra, iuſtus, ex omnibus rebus, quas gerit, quas animo molitur, quas mente recogitat, eximiam uoluptatem fert, & recte factorum conſcientia mirifice in omni temporum uarietate ſuſtentatur.

Nouit iuſtus cauſſam pauperũ, impius ignorat ſcientiam. Homines peſtilentes diſſipant ciuitatem, ſapientes uero auertunt furorem. Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit, ſiue iraſcatur, ſiue rideat, non inueniet requiem. Viri ſanguinum oderunt ſimplicem: iuſti autem quęrunt animam eius. Totum ſpiritum ſuum pro-

fert

fert ſtultus: ſapiens differt & reſeruat in poſterum. Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes miniſtros habet impios.

Iuſtus, cum nihil apud illum ſit æquabilitate iuris antiquius, nullius potẽtia poterit adduci, ut non ſecundum pauperem iudicet, ſi uiderit legẽ cũ illo facere. Impius uero, cũ Diuinum ius ignoret, facile uel muneribus, uel ſpe futuræ utilitatis, allicitur, ad cauſſam cõtra fas hoĩbus potentibus, & perditis, adiudicandã. Homines ſuperbi, & acumine ſuo præſidentes, qui bonitatem irrident, ſummamque ſtultitiam in ſimplicitate ponunt, fraude capitali ciuitatem obligant, ita, ut uniuerſam Remp. diris pœnis, propter cæleſte numen offenſum, obnoxiam reddant; ſapientes uero, cũ cernant, nihil ciuitatibus eſſe peſtilentius, quam ſpecie præſentis utilitatis a iure diſcedere, nunquam ullis commodis alliciuntur, ut utilitatem honeſtati anteponant, & ita iram Diuinam a Rebus publicis auertunt. Vnde colligitur, nullum præſidium ad Reip. ſtabilimentum excogitari poſſe, uirtute, & iuſtitia, ſalutarius. Homo furioſus, & inſanus, nullo modo rationi ſubijcitur. Quo modo enim, qui rationis expers eſt, rationi parebit? Itaque ſapiens, ſi cum illo contraxerit, poſtquam ad ſuas rationes illum adducere non poterit, ſiue, hominis impudentia commotus, iraſcatur, ſiue ſtupiditatem mentis irrideat, nullum finem controuerſiæ repetire poterit. Viri homicidæ, ſimplicitatem, & animorum integritatem, odio immani perſequuntur. Non enim ferre poſſunt eum, qui oratione, moribus, & inſtitutis, actionibus ſuis aduerſatur; & iccirco uitæ illius exitium moliuntur: contra uero, iuſti, eo neruos omnes intendunt, ut innocentiæ faueant, & hominem integrum ab importunitate iniuſtiſsimæ necis eripiant. Multa quidem ſigna dat amentiæ homo ſtultus: nullum tamen euidentius eo eſt, quo omnes cogitationes ſuas oſtentat; & nihil ſecretum tenet, quod totum tempore nimis alieno profundat: at ſapiens ſpiritum ſuum cohibet, &, quæ ſunt dicenda, opportune pronuntiat; &, quæ ſunt reticenda, ſilentio comprimit; & ita orationem moderatur, ut nihil umquam ex ore illius excidat, quod ſibi perniciem inferre poſsit. Quam periculoſum ſit Principi, aures præbere mendacijs, oſtendit Sapiens, cum ait, futurum, ut omnes illius miniſtri ſint ſceleſtiſsimo crimine impietatis alligati. Primum enim, omnes in eo certatim elaborabunt, ut mẽdacijs, illius ſibi gratiam concilient. Principem igitur adulatione corrumpent, bonos ab illius familiaritate ſubmouebunt; necem, innoxios criminando, multis inferent; multos opibus, per ſummum ſcelus, ſpoliabunt; ſic tandem fiet, ut pietatem, Principibus, & patriæ, & Deo, debitam, uiolent, & ita peſtem in uniuerſam Remp. nefarie machinentur.

Pauper & creditor obuiauerunt ſibi: utriuſque illuminator eſt Dominus. Rex qui iudicat in ueritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. Virga atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem qui dimittitur uoluntati ſuæ, confundit matrem ſuam. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur ſcelera, & iuſti ruinas eorum uidebunt. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Cum prophetia defecerit, diſſipabitur populus: qui uero cuſtodit legem, beatus eſt.

In eodem numero ponit pauperem, & hominem, calumnijs, & fraudibus, perditorum hominum nefarie circumuentum: fore tamen dicit, ut utriuſque mentem Dominus ſplendore ſuę lucis illuminet, & eorum cauſſam ſuſcipiat. Regni autem præſidium, atque firmamentum, eſſe collocandum in iuſtitia, demonſtrat. Vbi enim Rex rectiſsimo iudicio pauperes ſubleuandos ſummo ſtudio curat, neque ullo modo patitur, ut ſecundum illos iudicetur, qui non iure, ſed opibus, & potentia, cauſſam obtinere contendunt, fieri non poteſt, ut Regnum illud diſsipetur, & opes ad alias gentes transferantur. Vnde colligitur, omnes Principes, qui de ſummo imperij ſtatu conciderunt, ideo concidiſſe, quia iudices perperam iudicabant, & contra ius, pecunia corrupti, potentibus litem addicebant. Quod uero ad puerorum inſtitutionem attinet, ſi non tantum in eo publicæ ſalutis momentum poſitum fuiſſet, non tam ſæpe Sapiens illud inculcaſſet. Quid enim aliud euertit Rẽp. niſi ciues flagitijs omnibus cooperti, & tæterrimis ſceleribus inquinati? Vbi igitur multitudo ciuium perditorum extiterit, ibi ſalutẽ publicam euerti neceſſe eſt. At, iſta multitudo, unde profluxit? Ex corrupta parentũ diſciplina. Si enim quilibet domi ſuæ liberorum curam habuiſſet, eoſq. minime deprauari indulgentia ſua permiſiſſet, non tantum malorum fuiſſet in Reſp. importatũ. Nam, ubi multi perditi, & profligati, ciues exſiſtunt, Remp. facillime occupant, & occupatam ſceleribus ſuis inficiunt; & ita, cum ad ſummam flagitiorum, & ſcelerum, peruentum eſt, numen Diuinum in homines animaduertit; uniuerſaque Reſp. & ſeditionibus inteſtiuis dilaceratur, & hoſtium tandem armis exſcinditur. Quia hæc mala plerumque ex matrum indulgentia proueniunt, dicit Sapiens, puerum, mala diſciplina corruptum, ignominia afficere matrem ſuam. Iuſti uero, in cõmuni rerum ſtrage, & ruina, Dei ſanctiſsimum iudicium contemplantur, illiuſque laudes perpetua oratione concelebrant. Omnia autem mala, recta liberorum inſtitutione, atque domeſtica diſciplina, uitari poſſunt. Quocirca Sapiens eãdem admonitionem repetit, & unumquemque ciuem exhortatur, ut filios ſuos illis moribus inſtituant, quibus parentibus ſolatio, atque præſidio, ſint. Facillime nãque pater in filij probitate conquieſcit, & ex multis eiuſmodi inſtitutis ſalus in uniuerſam

uerſam Remp. redundat. Interim tandem optandum eſt, ne unquam deſit in Rep. uir aliquis Diuinus, qui de myſterijs Diuinis edisſerat, qui homines crebris monitis ſtudio ſanctiſsimæ religionis incendat, qui ſupplicium denunciet ijs, qui a ſtudio legis abhorrent, & toti ſunt a cupiditate Regni cæleſtis auerſi. Aſsiduæ nãque hominum Diuinorum admonitiones, multitudinem in officio continent: at, ubi illæ deficiunt, uitia pullulant, ſeges flagitiorum ingens exſurgit, denſiſsimæ ſcelerum ſiluæ omnium uirtutum fruges obruunt, & reliquijs officiorum uaſtitatem inſerunt. Tunc igitur calamitas, ira Diuina, in gentẽ perditam immiſſa, omnia peruertit. In eo tunc rerum exitio ille beatus erit, qui omnem uitam ad Dei legem direxit, minimeq. a Domini uia declinauit. Ad illum enim nulla calamitas peruadet; &, cum omnia fuerint clade conſumpta, illi tantum uitam incolumem ab omni ſupplicio conſeruabunt, qui animum gerunt lege ſempiterna deuinctum, & omnem ſalutis ſpem in Deo collocant.

Seruus uerbis non poteſt erudiri: quia quod dicis intelligit, & reſpondere contemnit. Vidiſti hominem uelocem ad loquendum: ſtultitia magis ſperanda eſt, quam illius correptio. Qui delicate a pueritia nutrit ſeruũ ſuũ, poſtea ſentiet eum contumacem. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignãdum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior. Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Qui cum fure participat, odit animam ſuam: adiurantem audit & non indicat. Qui timet hominẽ, cito corruet: qui ſperat in Domino, ſubleuabitur. Multi requirunt faciem principis, & iudicium a Domino egreditur ſingulorum. Abominantur iuſti uirum impium; & abominantur impij eos qui in recta ſunt uia.

Seruus corrigi ſolet imperio, & nõ explicatione rationis, quare id ſibi utile futurum ſit. Erepta namque libertate, plerũque iudicium mentis obruitur, ita, ut non decernere poſsit ſeruus, quid ſibi, aut cõſeruis, aut Dñi rebus, expediat. Quid, ſi ſeruus prudens ſit, & intelligat ex eo, quod imperatur, periculum cõmunibus rebus imminere? Fruſta intelligit. Conſilium enim illius plerumque repudiatur. Nulla illius reſponſio eſt. In hoc eſt enim duriſsima ſeruitutis condicio, quod cogitur ſeruus intelligens perferre Domini parum ſapientis inſaniam. Homo pręceps, atq. deuius, minime expendit uerba, quę dicturus eſt. Itaque temere loquitur, &, quidquid illi in mentem uenit, ſine ullo iudicio, nimis feſtinanter, effundit, & offenſiones hominum non extimeſcit; & iccirco fit, ut multo magis inſaniat eo, quem, ut furioſum, pueri ſectantur, & multitudo deridet. Is enim, quem homines ſolum inſanum uocant, cũ furor illius in omniũ oculis, & adſpectu, ſit, nihil rebus communibus nocere poteſt. At, qui ſanus exiſtimatur, & tamen, quid ſit dicturus, minime perpendit, multum, ſi fuerit admiſſus, ſummæ Reip. nocebit. Eſt igitur quouis furioſo, & inſano, dementior. Seruus a Dño in delicijs enutritus extollitur, neq. minus inſoleſcit, quã ſi eſſet ipſius Dñi filius, atque adeo cũ filijs heres inſtitutus. Cauẽdũ eſt igitur a principio, ne ſeruus inſoleſcat, & in filiorum opes inuadat. Cũ uero ſerui ſint in officio continendi, tum uero temeritas, atque libido, coercenda, ne rationis imperium recuſet. Aliter enim, tanquam ſerua nequiſsima, animi arcem occupabit, & contra naturæ legem rationem ſibi ſeruire compellet. Sic etiam ſunt reliquæ peſtes animi reſecandæ, ne dominatum uiolenter occupent, & mentem de ſtatu deijciant. Quid eſt ira turbulentius, & mentis tranquillitati magis contrarium? Rixas concitat, turbas commouet, iudicium eripit, eoq. redigit hominem furore cæcũ, ut facinora capitalia moliatur. Superbia deinde animum furenter extollit, & admonet, ut ſine ratione ad principatum adſpiret; & ita ipſius animi ſtatum diſturbat, atque diſsipat. Deus enim humiles ad ſummam dignitatem euehit, ſuperbos autem de ſolio detrudit, eorumque nomen, tumulo ſempiternę obliuionis obrutum, diris pœna inſequitur. Quid de cupiditate dicendum? Sic enim mentem hominis auari tenebris immergit, ut, oblita decoris ſui, ſeſe totam ad nomen furis adiungat, & cum illo ſocietatem libentiſsime coeat, quem ſcit tenere fraudis, & latrocinij, principatum. Homo igitur perditus, & ſub furis, hoc eſt diaboli, poteſtate cõſtitutus, neque hoĩum uerecundiæ, neque Diuini iudicij metu, a tanti flagitij turpitudine reuocatur; &, quod lõge grauius eſt, iuriſiurandi religionẽ contẽnit, & teſtimonio ſuo hoĩes ſceleſtiſsimo facinore conſtrictos omni crimine liberat. Metu quidem mortis, multi, ſeſe in laqueos mortis ipſius induunt. Quo modo? Mentiuntur; & peierant, ut e crimine elabantur; furantur, & latrocinantur, ut uitæ ſubſidia comparent; illis, a quibus ſibi malum metuunt, exitium moliuntur, ut uitam ſine cura traducant; doloris metu, fidem uiolant, quia dolore interitum afferri ſtatuunt; eadem ratione, uoluptates nimis appetunt, quia illis uitæ firmamentum contineri ſuſpicantur; ne plura autem perſequar, omnia flagitia, atque ſcelera, uidemus a metu mortis ortum habuiſse. ſcelera autem, ſunt mortis laquei, ſunt uincula mortifera, ſunt ſempiternę peſtis inſtrumenta, quibus homines, dum mortem effugiũt, alligantur, & impediuntur, & ipſi morti miſerabiliter addicuntur. Iccirco Paulus ait, genus humanum, propter metum mortis, ſeruum illius fuiſſe, qui principatũ mortis habuerat. Heb.2. Ait igitur Sapiens, mortis metum in mortis ipſius tyrannidem miſeros homines addixiſſe. Quod igitur erit mortis propulſandæ remediũ? Fides certe, Chriſti grãtia, & benignitate nixa. Qui enim ſpem ponit in Domino, in edita munitione

Digitized by Google

tionecollocatus, impetum mortis arcebit. Et tamen ſunt multi, qui, hoc ſalutis præſidio neglecto, alia ſibi præſidia cõquirunt. quibus annumerandi ſunt illi, quinimis ambitioſe a principibus gratiã inire ſtudent, cum Dñi tñi ſit ſalus, & illi tñ ſint iudicio liberandi, qui ardẽti fide gratiam illius cõſecuti ſunt. Quod tantum abeſt, ut impij faciant, ut eos exſecrentur, qui totis uiribus animi in ſtudium iuſtitię, & pietatis, incumbunt. Vt igitur iuſti errorem damnant eorum, qui mentis corruptæ iudicium æquitati Diuinæ legis anteponunt, ſic impij iter iuſtitiæ, quod boni ſuſcipiunt, temeritatis, & amentiæ, plenum iudicant, & ab eo, tamquam a peſte, refugiunt.

CAP. XXX.

VErba Congregantis filij Vomentis. Viſio quam locutus eſt uir, cum quo eſt Deus, & qui Deo ſecum morante confortatus ait.

Apud Hebræum ſic legimus: Verba Agur filij Iaque ſentẽtia grauis, Dixit uir ad Ithiel, ad Ithiel, & Veal. Nouis nominibus excitat mentes noſtras Salomon, ad rerũ admirabilium, atque Diuinarum, exſpectationem. In primis autem, quęrendum eſt, quis Agur iſte ſit, quis etiam Ithiel, & Veal, qui in Salomonis Prouerbiis, cum inſigni exſpectatione, referũtur; unde fuerint exorti; cuius rei gratia in theatrum inducti; & quo modo, poſt ſententiarum grauiſsimarum recenſionem, ita diſceſſerint, ut nuſquam alibi eorum mentio fiat. Quærendum deinde eſt, quæ ſit orationis tam difficilis, & obſcuræ, ſentẽtia. Quod ad primam quęſtionem attinet, facilis reſponſio eſt. Non enim in rebus antiquiſsimis perſonarum explicatio exigi debet, cum nulla ſint monumenta, a quibus poſsint erui; & minime neceſſarium ſit, earum genus exponi, cum non genus, ſed uirtus, & ſapientia, requiratur. Satis eſt, opinari, Salomonis tempore fuiſſe uiros ſapientiæ gloria pręſtantes, quorum ſententias Salomon perire minime paſſus eſt. Immo, cum ſapientiæ fuiſſet auidiſsimus, minime contentus ingenij ſui mirabiliter illuminati partu, collectã a reliquis, quaſi a ſapientiæ conniuis, exigebat, ita tamen exigebat, ut minime nomen eorũ reticeret. Nec enim ſapientia inuidiæ affinis eſt; nec uera dignitate eos, qui uirtute affluunt, ſpoliandos arbitratur. Ergo, cum Salomon ſapientiæ pręcepta traderet, commodum illi fuit, ut ſuis decretis aliorum etiam præcepta, & ſententias Diuinas, attexeret. Cum igitur uir ille ſummus, nempe Agur, filius Iaque, miras ſententias duobus ſodalibus, quorũ unus Ithiel, alter Veal, appellabatur, explicuiſſet, earumque notitia ad Salomonem perueniſſet, Diuino conſilio factum eſt, ut eas Salomon ad commentaria ſua agglutinaret. fieri etiam poteſt, ut Salomõ, quod magis reor, ſe ipſum alio nomine, nempe Agur, deſignaret, ut ſe paullo inferius Lamuel appellat. Sed hæc, quæ minus ad rem faciunt, omittamus; & ea, quæ ſunt ponderis multo grauioris, explicemus. Atque primum, intelligendum eſt, multis in locis ſanctarũ Litterarum, ita uirorũ nomina cum eorũ actionibus, & uita, congruere, ut plane liqueat, nomina ſanctorum ſæpenumero non caſu aliquo, nec humano conſilio, neque incõſiderata uoluntate, ſed numine Diuino, conſiſtere. Nam, ut ea nomina prætereamus, quæ ſunt Dei ipſius uerbis explicata, quid de Melchiſedech ſtatuendum eſt? Quid de filio Iſaiæ, Sear iaſub nominato, cogitandum? Quorum quidem unum, Regiam Chriſti dignitatem, cuius Rex ille ſanctiſsimus imaginem gerebat, myſtice deſignabat; alterum, conuerſionem eorum, qui prophetarum ſemine, & diſciplina, continentur, exprimebat. Melchiſedech enim idẽ ualet, quod Rex iuſtitiæ: at Sear iaſub, reliquias per fidem conuertendas exponit. Secundum hanc rationem, licebit in ſanctis Litteris nomina multa reperiri Diuinitus inſtituta. Ad hanc igitur modum oportet hoc in loco ſententiam nominum, quibus utitur Salomon, interpretari. ut prudenter interpres Latinus fecit. Agur enim, idem eſt, quod Congregans: Iaque, eſt Obedientia. Vox uero Ithiel, ſignificat Mecum Deus. Veal autem, Potero. Vt ſit ſenſus, eum fore ſapientem, qui non abijcit diſciplinam, ſed, quidquid audit delibat, & percipit, ſummo ſtudio recondit, & ſingulari ſedulitate conſeruat. Deinde is, Obediẽtiæ filius in ſanctis Litteris appellatur, nempe, qui illis, quæ diligenter in animum congeſsit, obtemperat. Ab interprete autem, Vomentis, aut, ut nomen Hebręum etiam ſignificat, Vomitus filius uocatur; quia deinde ea cum ſocijs, ſumma cum fidelitate, cõmunicat. Nomen Ithiel, ſignificat, omnem ſapientiam Dei gratia contineri. Tunc enim demum ſapiẽtes eſſe poterimus, cum Deus in nobis fuerit; & tum omnia poterimus, ut Paulus inquit, cum Deus nos ope Philip. 3.
ſua munierit, luce ſua colluſtrauerit, cõſilijs ſuis inſtruxerit. Quod uero nomina hæc non ſint ſine magno conſilio indita, oratio ipſa luculenter exponit. Sic enim inquit: Verba Agur filij Iaque, ſententia grauis, oratio uiri habita ad Ithiel, ad Ithiel inquam, & Veal. Cum ſententiæ grauitatẽ, cum uiri ſapientis auctoritatem, cum nominis iterati uim, & efficientiam, exponit, mentes ad audiendum uehementer exſuſcitat, & oſtendit, nuſquam alibi maiorem ad audiendum attentionem, & alacritatem, efflagitatam merito fuiſſe. Sed nos iam ipſius orationis uim, & ſententiam, perpendamus.

Stultiſsimus ſum uirorum, & ſapientia hominum non eſt mecum.

Quid ait? Cum inſignis ſpes ſapientiæ eſſet oſtentata, repente ſtultitia ſumma proponitur. Videtur uir ſapiens riſus captare. Erigit animum ad ſapientiæ diſciplinam; & eundem animum ſapientiæ deſperatione debilitat. Dicit enim, ſe non modo inſipientem, (id enim uulgare eſt) ſed etiam omnium mortalium ſtupidiſsimum. Nec

enim

enim ſolum ſe ſapientem eſſe negat, uerum etiã illius ſapientiæ, quam reliqui homines ſollertia, & ſtudio, conſequunttur, expertum. Quo modo igitur ullam ſapientiæ diſciplinam tradet, qui neque communem ſapientiæ gradum eſt aſſecutus? Et, qui ſe ſtultiſsimum omnium mortalium eſſe profitetur, quid tandem dignum Doctorum hominum approbatione eloqui poterit? Sed, qui rem acutius animaduerterit, & ueriſsimæ ſapientiæ momenta perpenderit, intelliget, illum demum eſſe ſapientiæ compotem, qui ſe ſtultum exiſtimauerit. Nam, primum quidem, intelliget, omnem humanæ ſapientiæ rationem eſſe tenebris obſcuratam, erroribus implicatam, anguſtijs circumſcriptam, & a uero frequenter auerſam, atque, ne plura dicam, dolis, & fraudibus, quas in ſe quiſque machinatur, ab omni bene beateque uiuendi uia deductam. Quotus enim quiſque eſt, qui ſentiat, qui ſapiat, qui officiorum rationem perſpiciat, qui non penitus uiam uirtutis ignoret? Immo, quo magis homines ingenio ualent, eo plerumq. ſe pluribus erratis irretiunt. Quod ſi ſapientiæ finis, eſt animi recta conſtitutio, (fruſtra enim ſapit, qui ſibi minime ſapit; & conſtat, eos, qui ſapientiam oſtentant, & ingenij acumine inſolentius efferuntur, eſſe animorum morbis agitatos, & de mentis ſtatu conuulſos) non ne liquet, eos, ficta ſapientiæ ſpecie deluſos, in ſumma ueritatis ignoratione uerſari? Si tibi iter aliquod neceſſarium inſtaret, & tu equos; currus, ueſtes, uiaticum, comites, tibi parares deinde, iter ingreſſus, uarijs amfractibus, & conuerſionibus, nullum exitũ habentibus, impedirere, quo minus eo, quo cupis, ullo modo peruenires, quẽ tandem fructum e ſedulitate tua percipies? Nullum prorſus. Ita, ſi ſapientiæ ſummã operam dederis, noctes inſomnes traduxeris, undique magiſtros adſciueris, omnem uitæ curſum in diſciplinarum ſtudio conſumpſeris, & tamen numquam tranquillum animi ſtatum, uirtutum opibus egregie munitum, aſſecutus fueris, amentiæ ſummæ pœnis agitabere. Nihil enim amentius eſt, quam, in communi ſtultitia, opinione ſapientiæ furenter extolli. Ad communem enim dementiam ille præcipuus, atque ſingularis, error accedit, ex quo mala innumerabilia naſcuntur. Facile namque is, qui ſibi prudentiæ opinionẽ arrogat, ſi multos ad ſe aggregauerit. Remp. uniuerſam in errores turbulentos, & pernicioſos, impellet. Non igitur ſapiens, ſed ſtultiſsimus, eſt exiſtimãdus, qui, cũ multũ ſe diſciplinis dederit, numquã perfectũ earum fructũ fuit ſtudio conſecutus. Vt enim, qui, ut aquam extrahat, terram in ſummã altitudinem fodit, ſi aquam non reperit, quo maiorem labotem in fodiendo ſuſcepit, eo maiorem miſeriam ſubiuit, ita, qui multum, ut ſapiens euaderet, laborauit, ſi ſapientiam ſibi minime peperit, eo miſerior eſt, quo ſe ſine ullo ſolido fructu grauius afflixit. Is porro ſine fructu laborauit, qui prope nullum ex labore ſuo ueriſsimæ uirtutis fructum tulit. Quam uero inanis ſit eorum conatus, qui omnem ætatem in philoſophia conterunt, eorum ipſorum, qui philoſophiæ Principes exiſtimantur, ſententiæ declarant. Alij namque, ueritatẽ eſſe in profundo demerſam, aſſeuerant; alij, uix milleſimam eſſe partem, quæ ſcimus, eorum, quæ ignoramus, teſtificantur; alij, poſtremo, illud Socratis, nempe, Se hoc unum ſcire, ſe nihil ſcire, conſtanter arripiunt. Itaque omnes, qui ingenio, & litteris, antecellunt, & magis aliquid uidiſſe cenſentur, hac ſententia ſunt, ut nullã eſſe humanæ ſapiẽtię uim, nullũ fructũ, nullũ pondus, arbitrẽtur. Vnde concluditur, multo ſapientius eſſe, ſapientiam ſibi detrahere, quam aſſumere. Hoc enim eſt, homines, in rebus maximis ſtulte, & inſolenter, arrogantis; Illud, rei magnitudinem, & difficultatẽ, prudenter intelligentis. Vnde colligitur, noſtrũ ſapientem, cum ſe ſtultum nominet, non fruſtra operam in ſapientię ſtudio collocaſſe. Numquã enim intellexiſſet, ſe eſſe a ſapientiæ fructu remotiſsimum, niſi ſapientiæ altitudinem alta, & excelſa, mente conſideraſſet. Prętetea, eſt intelligendum, omnem ſapientiam in cognitione Dei conſiſtere. Ille namque eſt rerum omnium parens, & cõditor, naturę totius initiũ, ordinis, pulchritudinis, & honeſtatis, architectus, bonorũ oĩum fons, & origo. Ab illo cuncta profluunt; benignitate illius cõtinentur; in illum, ut in ueriſsimum uitę finem in quo ſumma uitæ beatæ conſiſtit, admirabili, atque admodum felici, conuerſione referuntur. Ille igitur ſolum ſapiens eſt, qui Deum cognoſcit. Reliquæ uero rerum notiones iccirco ingenijs hominum exquiſitæ fuerunt, ut illis, tamquam adminiculis, humanæ mentes excitatæ, facilius Dei cognitionẽ caperent. Oẽs enim artes, ſiue mathematicæ ſint, ſiue phyſicę; ſiue cæleſtia rimentur, ſiue terreſtria perueſtigent; ſiue mores hoĩum regant, ſiue Diuinis rebus operam dent, ſiue quodcũq. aliud moliãtur, eo referũtur, ut ex uniuerſæ naturę operibus naturę parentem agnoſcant, & rerum omnium Dominum uenerentur. Sapientiæ igitur finis, uitæque beatæ perfectio Dei cognitio eſt. Ergo, qui Deum non cognoſcit, quamuis ſit omnibus artibus ſummis excultus, eloquentiaque mirabili perpolitus, amentiſsimus eſt. Contra uero, qui Dei notitiam habet, quamuis nulla ſit arte politiore commendatus, ſapientia ſumma præditus eſt. Omnium ſiquidem rerum cauſſas, totãque beatæ uitæ rationem, mente pura complectitur. Verum enim uero, cum animus, ſcientiæ pabulo, tamquam ambroſia, atque nectare, ſaginatus, altior in dies ſit, & ad inquirenda cæleſtia uehementior, omnes artes humanas, præ Diuinarum rerum conſideratione, deſpicit, atque contemnit, & in Deo rerum naturas longe perfectius, quam in rebus animaduerterat, intuetur; longiuſq. progreſſus, ipſam naturam præcellẽtiſsimam, quoad fas eſt, conatur inſpicere, luce ſumma perfunditur, & admiratur, & obſtupeſcit, uſque adeo, ut, oppreſſis ſenſibus, & obruta mente, iaceat; &, quo clarius illuſtratur illius animus, eo dẽſioribus tenebris, & caligine, demergitur; ita, ut mentis compos minime uideatur. Calliditates humanas abijcit, naturæ cognitionem ſpernit, prudentiæ hu-

manæ

manæ rationem pro nihilo putat, eloquentiæ ſtudium puerile arbitratur, omniaque tandem, quæ apud homines ingenio præcellentes in magno pretio ſunt, uiliſsima putat; ſolumque Deum intueri, ſolum amare, ſolum conſectari, ſolo perfrui, tota mente deſiderat. Cum tamen in illum mentem uehementius intendit, & illius ſummæ pulchritudinis, ſummæ dignitatis, ſummi ſplendoris, atque uirtutis, immenſitatem animo complecti nititur, nimia luce, quã ſuſtinere nequit, obrutus, quodammodo lucẽ amittit, & tenebris, admiranda ratione, circumfuſus, nihil cernit, nihil ſentit, nihil agit, nullius rei intelligentia commouetur, ſed tantum attonitus extra ſe rapitur, ut amet, quod non uidet; ut cupiat, quod non intelligit; ut amplexetur, quod apprehendere non poteſt. Natura rerum, tunc inuerſa uidetur. In clariſsima luce, caligo mentem opprimit; in ſapientia ſumma, furor impetum in animum dat; in Diuinis ſenſibus, omnes humanæ cogitationes obruuntur; in feliciſsimo ſtatu, turbatio ſumma perſpicitur. Sic autem fit, ut, cum ad ſummam ſapientiam peruenitur, tum demum ſapiens ſe ſtultiſsimum arbitretur. Nam ſenſus humanos oppreſsit, & Diuinos, quemadmodum expetit, non eſt aſſecutus. Intelligit, naturam Diuinam eſſe longe ab omni cogitatione remotiſſimã. Nam, quod de Deo intelligi poteſt, eſt certo modo, & ratione, finitum. Deus autem, opibus immenſis, & uirtute infinita, ualet. Quamuis igitur ſapiẽtes multa, & ualde magnifica, de Diuina mente concipiant, tum uel maxime ſapientiæ munere perfruuntur, cũ ſe amentes exiſtimãt, eo quod tunc id, quod in Deo ſummũ, & infinitum, eſt, mente conſiderant. Cogitant enim, Diuinæ uirtutis infinitatẽ comprehendi minime poſſe, & omnia, quæ de illius amplitudine dicũtur, eſſe pro nihilo putanda, ſi cum ijs, quæ neq. exprimi, neque cerni, neque intelligi, ulla ratione poſſunt, conferantur. Hęc eſt ſtultitia, hic ſtupor Aguris, hæc ſapientis amentia, hęc uiri ſancti moderatio, qua ſe ſtultũ facit, ut ſit ſapiens; hoc eſt, quare ſibi ingenij lumen detrahit, ut radijs lucis Diuinę colluceat. Vide autem, qualiter auditores attentos faciat. Nã, inquit, ſtultiſsimus ſum hominũ, & intelligẽtia hominis nõ ineſt in me Hoc enim dicit. Nõ ſine fructu uos mihi attẽtos prębebitis: neque enim uobis humanæ diſciplinæ præcepta tradam, nempe, quam, ſi cũ ea, qua uos inſtituere contendo, conferatur, contemptione digniſsimã cenſeo, fallaciſsimã iudico, aſpernor, atq. reijcio: ſed omnia, quæ dixero, a cæleſtis ſapientię theſauro depromentur. Ait deinde, ut magis eandem ſententiam confirmet.

Non didici ſapientiam, & noui ſcientiam ſanctorum.

Audite, inquit, non humanæ diſciplinæ iactationem, ſed Diuinæ ſoliditatẽ. Nec enim ego hęc ab huius mundi ſapientibus didici; ſed ab eo, qui ſanctos homines cæleſtibus diſciplinis imbuit, accepi. Nec enim aliunde poteſt ſapientia ad homines permanare, quam a cælo. Niſi igitur Spiritus Diuinus eam tradiderit, fieri non poteſt, ut quiſquam particeps illius fiat. Nemo enim adſcẽdit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo. Similiter hoc in loco Sapiens adiungit

Rom. 1.

Quis adſcendit in cælum, atque deſcendit? quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in ueſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt eius, & quod nomen filij eius, ſi noſti?

Oſtendit, illum ſolum poſſe ad ſapientiam humanum genus inſtruere, qui ſapientiam ſuam in naturæ operibus admirabili ratione demonſtrauit. Is enim cæleſtem naturam finxit, & ornamentis Diuinis illuſtrauit; is ſpirabilem naturã, & uentorum uim, moderatione continuit, ne ultra, quam utile rebus humanis eſſet, irrueret? is ſimiliter aquis modum conſtituit, ne tellurem eluuione conſumerent: is terrarum fines, ſoliditate firmatos, ad certum pondus, & numerum, reuocauit. Is igitur ſolus, & potentia, & ſapientia, & benignitate, infinita præditus eſt. Potentiam quidem oſtendit, cum tam facile hæc omnia manibus ſuis effecit; ſapientiam uero, cum tam ſingulari conſilio, fœdere ſanctiſsimo, diuerſas inter ſe naturas adſtrinxit; benignitatem poſtremo, cum omnes naturas ad generis humani ſalutem, incolumitatem, ęternamque gloriam, deſtinauit. Interrogationibus uero frequentibus utitur, ut magis ſummi cõditoris maieſtatem exaggeret. Noſti, inquit, nomen eius? & nomen filij eius? In quo duo ſummæ ſapientiæ decreta proponit. Primum eſt, nos nullum nomen habere, quo præcellentiſsimum Dei explicemus. Nomen enim, naturam rei cuiuſlibet exponit. Ergo, cũ Dei natura inexplicabilis ſit, conſequens eſt, ut nomen illius ſit ignotum. Alterum uero decretum, eſt, Dei filium, a patre, non ſecundum naturam, ſed ſecundum perſonam, diſtingui. Quod uero perſonarũ diſcrimen ſit, aperte demonſtrat, cum ait. Quod nomen eſt eius, & quod nomen filij eius, ſi noſti? Quod uero natura minime filius a patre diſtinguitur, oſtendit, dum nomen filij docet, non inexplicabile minus eſſe, quam patris ipſius nomen. Quod eſt certiſsimum eiuſdem naturæ imperij, atque maieſtatis, argumentum. Quid igitur? Nullum nomẽ Diuinitatis exſtabit, quo poſſimus aliqua ratione cæleſte nomen cogitatione comprehendere? Exſtabit quidem; ſed non illud, quod naturam Diuinam perfecte deſignet, ſed quod aliqua ex parte opera ſummæ erga nos benignitatis explanet. Et, quo maius in nos donũ, & munus, exſtiterit, eo clarius uim Diuini nominis explanabit. Et in hoc uis Diuinæ ſapientiæ, cuius mentes purę participes eſſe poſſunt, conſtituta eſt: & hoc nomen eſt, quo ſanctę Litteræ eos, qui ſeſe ad illarum ſtudium contulere, multis modis erudiunt. At nomen, quod perfecte

Dei

Dei numen, & mentem, & amplitudinem, demonſtret, exprimi nulla ratione poteſt. Et ea nomina, quæ operum uim aliquo modo declarant, is ſolus exponit illis qui ſeſe in doctrinam illius contulerunt. Verbis enim illius, uerisſimæ ſapientiæ diſciplina continetur: quemadmodum continuo Sapiens inquit:

Omnis ſermo Dei ignitus, chypeus eſt ſperantibus in ſe.

Quo modo uera ſapiētia in uerbo Diuino cōſiſtat, breuiter oſtēdit. Primum enim, docet, diſciplinam illius, eſſe purisſimam, quaſi aurum conflatum, & purum, quod in ſe ſcoriæ nihil habet admixtum. Mal. 18. Quemadmodum ſcriptum eſt, Lex Domini immaculata. Eſt pręterea ſermo ignitus, Deut. 33. ut inquit Moſes, in manu eius ignea lex. Vnde concluditur, & mentis puritatem, & uirtutis cæleſtis ardorem, uerbo Domini contineri. Verbū igitur Domini facit, ut homines ſancti, & puri, ſint, & amore Diuinitatis aſsidue concaleſcant. Sed, inquies, fore, ut grauisſimum periculum adeant, & hoſtium machinis impediantur, quo minus ad eum gradum ſapientiæ, & felicitatis, adſpirent, quem ſibi propoſuerunt. Minime, inquit. Ipſe namque Dominus, eſt ſcutum omnibus, qui in illo omnem ſalutis, & dignitatis, ſpem poſitam habent. Quid igitur reſtat aliud, niſi, ut omnes, qui ſapientes eſſe uelint, ſe Deo in diſciplinam tradant, legem illius ſeruent, omnibus illius præceptis obſequantur, uitām imperio illius moderentur, & ita illius inuicto præſidio muniantur, ne poſsint umquam de beatæ uitæ gradu dimoueri? Eſt igitur omne ſtudium in Diuini uerbi puritate collocandum. Nec enim utile uerbū Diuinū eſſe poterit illis, qui illud adiūctione impuræ diſciplinæ contaminant, legiſque ſanctitatem fallacisſima interpretatione corrumpunt, & ſanctisſimis rebus ſordium notas impu- 2. Cor. 6. risſimas inurunt. Quo quid ſceleſtius fingi poteſt? Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Præterea, conuicium legi Diuinæ fit, & ſacrilegium immane ſuſcipitur. Iccirco adiungitur:

Ne addas quidquam uerbis illius, & arguaris, inueniariſque mendax.

Caue, inquit, ne tm̄ ſcelus admittas, ne additamento fallacis diſciplinę puritatē legis adulteres. ſancta namque impuris contrectare, nefas. Dei uero numen, cōtaminata religione, minime placatur, ſed ad uindictam impellitur. Si igitur, humana aliqua ratione deprauatus, aliquid profani ad diſciplinam Diuinæ legis adiunxeris, & ita, ut uoluntati tuæ morem geras, uim uerbis Diuinis attuleris, argueris, hominiſque impij, & ſcelerati, pœnam ſuſtinebis; & mēdacij pręterea, atq. uanitatis, ignominia, cum inſigni cruciatu, maculaberis. Quo modo? Primum quidem, quia fidem prodidiſti. Fidē enim dederas, fore, ut legē ſeruares. at, dū legē falſis additamentis inquinaſti, & a uero ſenſu detorſiſti, ut libidini tuæ ſatiſfaceres, pro ſanctitate legis, diſciplinę corruptelam, & ſacrilegam mentem, in Dei templo collocaſti; &, cū te pietatē colere ſimulares, impietatis impurisſimæ facinus ſuſcepiſti. Præterea, tibi ipſi mentitus es. Opem namque tibi a Deo, propter legis ſtudium, pollicebaris; & tu numen in te Diuinum, propter legis ipſius contemptum, acriter incitaſti. Sic autem omnis, qui legem ſempiternā ad libidinem interpretatur, & ea de cauſſa multa de ſuo addit, ne legis ſeueritate teneatur, ad eaſque fraudes uerſat ingenium, ut legem ſuis cupiditatibus ſeruire compellat, multis modis mendax eſt. Ementitur enim religionem, deſerit fidē, prodit ſalutem, fallacijs nititur, &, dum ſibi incolumitatē pollicetur, peſtem, & perniciem, ſibi ipſe machinatur. Omnia igitur mala mendaciū ambitu ſuo complectitur. Mendacium enim, ſanctisſimam, quantum in ſe eſt, religionem funditus euertit, ius ſocietatis humanæ nefarie uiolat, ſtatumque hominis ipſius, qui mendacio utitur, perdit; ita, ut is, qui mendax eſt, in Deum impius, in hominem ſceleratus, & in ſe ipſum proditor, ſit exiſtimandus. Recte igitur Sapiens orat Deum, ut ſe a mendacij calamitate eripiat. Ait enim:

Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar, uanitatem, & uerba mendacia longe fac a me. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum uictui meo neceſſaria.

Primum quidem, orat, & obſecrat, Deum, ut a ſe uanitatem, & mendacium, hoc eſt iniuſtitiam, & iniquitatem, repellat; deinde, ut ruinę periculū propulſet, ne in mendacium incurrat. Periculum autem, eſt, uel in extrema inopia, uel in ſummis opibus, conſtitutum. Inopia enim deprimit animum, frangit ſpem, ſtudium ęquitatis abijcit, & furari, atque latrocinari, compellit; opes autem immanes, efferunt animos, & ſuperbiā, & inſolentiam, efficiunt, uſque eo, dum Dei etiam numen deſpiciant: quemadmodum ſtatim ſequitur. Ait enim:

Ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei.

Vtraque ratione mendacium excitari, & religionem contemni, perſpicimus. Nam opes ſummæ, tyrannidem alunt; tyranni, religionem deſpiciunt; egeſtas ſumma deſperationem affert; deſperatio, animum ad dolum, & fraudem, atque periurium, ſollicitat. Et, quia mendacium, ſcelus nefarium in Deum concipit, & hominum famā lacerat, uitamque acerbam efficit, Sapiens a calumnia deterret omnes homines, & ijs, qui nomē alicuius falſo deferunt, apud eos, qui poſsunt innocentes opprimere, grauisſimam pœnam proponit. Ait enim:

Ne

Ne accuſes ſeruũ ad Dominum ſuum, ne forte male dicat tibi,& corruas.

Hoc in loco Seruus appellatur omnis, qui, propter humilitatem, expoſitus eſt hominis potentioris iniuriæ, ſiue Dominus ille ſit, ſiue iis opibus præditus, quibus facile tenuiorẽ in poteſtate contineat. Similiter Dominus nõ is ſolus eſt, qui ſeruum poſsidet, ſed is etiam, qui uel opibus, uel imperio. princeps eſt, a quo facile cuiuis poteſt iniuria fieri. Quam prompti uero ſint homines ad calũniam; quã facile falſa infamia, uel odio, uel inuidia, uel offenſione, cõcitetur; quam libenter ab omnibus mẽdacium peſtilens excipiatur; quãta celeritate curſum ſuſcipiat; quo modo ad innocentium perniciem ſerpat, eſt explicatu difficillimum. Calumnia, bonis ignominiã, innocentibus exitium, amicis offenſionem, ciuibus diſcordiam, Rebus publicis calamitatem, afferre ſolet. ea lucem eripit, tenebras offundit, æquitatem tollit, iniuriam conflat, uitam oppugnat, necem affert, peſtem, & exitium, importat. Nihil igitur fingi poterit maledicentia peſtilentius. Rectiſſime igitur Sapiẽs admonet, ne quiſquã tam audax ſit, ut calumniã adhibeat. is enim, qui uel a Dño, uel a principe, uel ab homine quouis, qui multis opibus excellat, fuerit, propter calumniã, oppreſſus Dei opem implorabit, & uindictã ſupplicib⁹ uerbis expetet. Iudex uero ſanctiſsimus, maledicẽtię ſcelus impunitũ minime relinquet. Dixerat uir Sapiens, oẽ Dei uerbũ eſſe inflammatum, & purgatũ, & ab omni terreſtri fęce, & flagitiorũ contagione, ſecretũ. Dixerat idem, uerbum eſſe firmiſsimũ uitæ præſidiũ, & tutiſsimũ ſalutis propognaculum. Oſtenderat, omne mendacium eſſe mortiferum, & longe a puritate uerbi Diuini remotum. Nunc conſequens eſt, ut oſtendat, quã nefaria inſtituta ſint eorũ, qui ueritatẽ uerbi Diuini aſpernãtur, atq. reiiciunt, ut mẽdaciũ amplexentur, ut, cõfecti uanitate, diſpereãt. Ait igitur:

Generatio quæ patri ſuo maledicit, & quæ matri ſuæ non benedicit. Generatio quæ ſibi munda uidetur, & tamen non eſt lota a ſordibus ſuis. Generatio cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ eius in alta ſurrectę. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, ut commandat molaribus ſuis, & comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

Exponit ſcelera, & flagitia, quę uerſantur in uita apud hoĩes, quos uerbum Diuinũ minime cõtactu ſuo purgauit. Alij, inquit, parẽtibus infeſti ſunt, & eorũ uitã, a quibus uitã acceperunt, amariſsimã efficiunt; alij uero, ſibi uitæ puritatẽ inſolenter aſſumunt, cũ ſint multis flagitiorum ſordibus inquinati; quidã, intolerãdo faſtu, atq. ſuperbia, paſsim uolitant, & erecti, & excelſi, reliquos mortales deſpiciũt; alij poſtremo. ſũt crudeles, & immanes, ita, ut opes pauperũ deuorẽt, atq. conſiciant, uſq. adeo, ut nihil moliri, & agere, uideãtur, quã, ut hoĩes, quorũ fortunę tenues ſũt, e terra ſurẽtere exterminẽt. Adiũgit, ut magis ꝑditos mores hoĩum, qui a diſciplina Diuinæ legis abhorrẽt, in oculis ponat, infinitã eorũ cupiditatẽ. Sic.n. ait:

Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes, Affer, Affer.

Sanguiſuga, Cupiditatẽ ſignificat. Cupiditatis autẽ duæ partes ſunt, quas Sapiens Sanguiſugæ filias appellat, nempe, Libido, & Auaritia. Cupiditas quidem eſt inſita in natura, ea tamẽ lege, ut rationis imperium accipiat, & modo, atq. ordine, quẽ ratio præſcribit, coerceatur. Sed, cũ cupiditas obedientiã abijcit, & tyrannidẽ occupat, &, in animi arce cõſtituta, contra naturã dominatur, rationemq. ſibi ſubdit, tum nihil aliud in aĩo audire poteſt, quã Affer. Affer, hoc eſt, imperiũ cupiditatis ſine ullo modo poſcentis, ut oĩa ad illã deferantur. Nam neque libido uoluptate aliqua ſatiari, nec auaritia opibus ullis expleri, poteſt. Vt autẽ hoc magis Sapiens explanet, ait,

Tria ſunt inſaturabilia, & quartũ quod numquam dicit, Sufficit, Infernus, & os uuluæ, & terra quæ non ſatiatur aqua: ignis uero numquam dicit, Sufficit.

Per ſepulcrũ, odiũ, & crudelitas immanis, intelligitur; per Vuluæ clauſtrum, immoderata libido deſignatur; per Terrã, quæ nũquã ſatiatur aquis, auaritia ſumma deſcribitur; per Ignis incẽdium, furor iracundiæ, pœnã ſine modo repetẽtis, exponitur. Hæ quidẽ affectiones oĩbus innatæ ſunt; ſed, ubi ratione frenãtur, nõ ultra terminũ a lege ſtatutũ progrediuntur. At, ubi legis, atque iuris, repagula cõuelluntur, tum aĩus, his motibus agitatus, huc, & illuc, ſine ullo modo, curſirat, ita, ut nullo in loco cõſiſtat. Tales autem ſunt omnes, qui ſe legis Diuinę uinculis adſtringi minime patiuntur. Eſt enim eorum cupiditas multiplex, & infinita, in uarias partes, rabide, atq. furenter, incitata, ita tamẽ, ut, quamuis oĩa, quæ appetit, undiq. affluẽter hauriat, cõtenta eſſe nõ poſsit. Alia deinde ſcelera, quibus affines ſũt ij, qui nõ caſte, & pure, Deũ uenerãtur, repetit, ita, ut illis, qui ea ſuſcipiunt, dirũ exitium comminetur. Ait enim

Oculũ qui ſubſanat patrẽ, & qui deſpicit partũ matris ſuę, effodiant eũ corui de torrentibus, & comedãt eum filij aquilæ.

Scelestum, & immane, facinus, eſt, impietas in parẽtes, quibus nẽpe lucẽ, uitã, incolumitatem, & oẽs opes, debemus. Per illos namq. ſuſcepti, & in lucẽ editi ſuim⁹; illorũ labore, & ſollicitudine, nutriti, & educati, & inſtituti, ſumus; illi, ſcdm Deũ, oĩa nobis, qbos uita cõtinetur, amãtiſsime detulerũt. Ergo, qui in auctores uitæ ingratus extiterit, æquũ eſt, ut miſerrime uitã finiat, nẽpe, ut, inopia cõſumptus, ad torrẽtẽ, ut ſitis illius aliqua ex parte releuari queat, ſe fruſtra cõferat, ut illic egeſtate, & ſame, & morbo, intabeſcat; ut corui, oculos, q in parẽtes impie intueri ſolebãt, cõficiãt; ut aquilę, carnes illius comedãt, & abſumãt; qui nũquã in memoriã reduxere, ſe carnes illas a parẽtibus accepiſſe, ut intelligerẽt, ſe parẽtibus obligatos

tos eſſe, ad uicē, quoad fieri poſſet, cumulate referendā. Hoc tū intelligendū eſt, cum tātum ſcelus ſit in impietate, qua parentes offendimus conſtitutam, quantum tandem illud erit, quo pietatē, Deo, ſanctiſsimo parenti, debitam, cum proiecta audacia, & impudentia, uiolamus? Ille enim uere nobis pater eſt, a quo geniti, & informati ſumus. Ipſe namque eſt, qui patres ad procreandam ſobolem incitauit, qui corpora informauit, qui nos ſenſibus acutiſsimis inſtruxit, qui nobis aīam, & rationem dedit, qui in noſtris mentibus imaginem ſuæ claritatis impreſsit, qui cælum, qui terram, qui omnia, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in aquis, oriuntur, ad noſtros uſus effinxit, qui nos ad Regiā dignitatem, & uitæ beatæ, atque gloriæ ſempiternæ, ſocietatem inuitauit, &, ut poſsimus tantis bonis potiri, a ſcelere deterret, & ad pietatem hortari minime deſiſtit. Ergo, cum oculos in optimū parentem impudenter attollimus, cum contumelias in rerum omnium Dñm intorquemus, cū beneficia illius aſpernamur, cū bellum dirum, & nefarium, omniq. odio imbutum, cum lege illius gerimus, nō ne iuſtum eſt, ut egeſtate, & inopia, cōſumamur? ut adſpectum mētis amittamus? ut hoſtibus noſtris, prædæ, & direptioni, relinquamur? ut illorum crudelitate laceremur? Hęc autē ſupplicia illos manent, qui puritate diſciplinæ cæleſtis inſtituti minime ſunt. His igitur tantis malis quod remediū inueniemus? Vnicū certe; ut, nefaria cupiditate relicta, totus nos ad ſtudiū igneæ legis traducamus, ut ita, purgati, & illuſtrati, a tyrānide peccati liberemur, & in nouā, atque cæleſtem, uitā ingrediamur. Recte. Sed poterimus ipſi noſtris uiribus ad puritatem uitæ conuerti? Nullo modo. Valentius enim malū eſt, quā ut poſsit noſtris uiribus, & rōne, profligari. Niſi enim nos Chriſti ſpiritus inſtruxerit, niſi animus noſtros robore cęleſtis uirtutis munierit, niſi opibus ſempiternis a tyrānide aduerſæ poteſtatis abſtraxerit, oēm induſtriā noſtram, ad ſalutē noſtram cōparandā, ſine ullo fructu, cōferemus. Hoc eſt, quod Sapiens cōfeſtim adiungit. Oſtēdit enim admiranda ratione, benignitatē Diuinam rebus humanis proſpicere ſtatuiſſe. Sic enim ait:

Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, Viam aquilæ in cælo, uiam colubri ſuper terram, uiam nauis in medio mari, & uiam uiri in adoleſcentia.

Hebraice, Et uia uiri in Virgine.

Hęc quidem Sapiens ait. Quæ uerba antequā explicare aggrediamur, de quouis Iudæo, Synagogæ magiſtro, libenter quæſierim, quā opinionē habeat de hoc Sapiente, qui nūc loquitur, ſiue Salomō ille ſit ſub Aguris nomine in theatrū inductus, ſiue alius fuit nominatus Agur, tāta ſapientia præditus, ut nō immerito ſententiæ illius ad Salomonis ſententias adiunctæ ſint. Num uere ſapientem exiſtimet? an potius hominē uanum, inaniq. ſapientiæ nomine cōmendatum, uere ſapientem dicit? Rurſus interrogo, an opinetur fieri poſſe, ut is, qui ſapiens ſit, ineptiſsimus ſit? Negabit profecto. Age nunc uideamus, ſi oratio hæc non aliam ſententiā continet, ab ea longe diuerſam, quam uerba ipſa deſignare uidētur, quid ineptius eſſe poteſt? Dignitate, & amplitudine noui nominis, aīos noſtros erexit, mentes noſtras ad audiendum cæleſtis diſciplinæ monita, Diuinaq. myſteria diligenter excitauit, res arcanas ab humana intelligētia diſiunctas explicare conatus eſt. Quorſum? Vt, poſtquā aīos noſtros ad ſpem ſententiarū caperet Diuinarū, repente in ſententias īſulſas, & ineptas, incideret? Quid.n. magnū, & admiratione dignū, loquitur hoc in loco, ſi uerba tantum expendas, uir ſapiētiſsimus? Nam, quid ait? Se nō tenere uiā, qua Aquila curſum in libero cęlo cōficit. Nec ego quidē Turturis; & tū non ualde admiror. Viā ſimiliter Serpentis ſuper petrā ſe ignorare, teſtificatur. quaſi homo poſsit in rupe ueſtigiū imprimere, ut uiā, qua per rupē ingreſſus eſt, quiſquā oculis deſignet. Nam, quod ad uiā Nauis attinet in mari, tam incerta eſt, quā uia piſciū. Sed, inquiet aliquis, huiuſmodi orationes ineptas appellari nō poſſe. Nō enim, ut aliquid ignotū indicetur, ſed ut cum rebus minus notis, ut illuſtriores appareant, aptiſsime conferātur, has ſimilitudines adduci. Recte. Sed, quorſum hęc ſunt adducta, uideamus; ut tū demum, quā accōmodata ſint, iudicare poſsimus. Videamus igitur quartū, quod maxime Sapiēs admiratur. Viā, inqt, uiri in עלמה hoc eſt uirgine. עלמה legiſſe uidetur interpres, quod pro Adoleſcentia uſurpatur. Quid hoc eſt? hoccine portētū eſt? hoc ignotū, & admirandū? Nū parū nota ſunt ſigna, quibus uia uiri in uirgine demonſtretur? Nō, inquiūt, apud Hebręos Virginis nomen inuenitur, ſed Iuuēculæ tū. Falſum eſt. Nomē enim עלמה, & apud Moſem, & Iſaiā, ſemper Virginē, & abſcōditā uirginē, ſumma diligentia ſeruatā, deſignat. Sed ſit, ut aiunt, iuuencula, abſcondita tū, quod negare nō poſſunt. Nū uia uiri, qua ad illā ingreditur, nullis ueſtigiis aīaduerti poteſt? Sunt litteræ, lenocinia, preces, promiſſa, munera, introductiones, exitus, ſamulorū opera, antecedentia ſigna, & cōſequētia, teſtes quā plurimi, ita, ut nihil poſsit difficilius occultari. Quod ſi uelimus eorū ſententiā ſequi, qui hoc in loco per עלמה Adoleſcentiā intelligunt, & hoc etiā falſum eſt. Multa namq. ſigna ſunt, quibus in adoleſcētia cuiuſquā poſſumus, qualis futura ſit uita illius, cōiectura ꝓſpicere. Nēpe, natura, educatio, & inſtitutio. parentū mores, atq. familiæ diſciplina, & alia, quæ cauſſa breuitatis omittimus. Nihil eſt igitur, qđ orationē hanc ineptiarū uituperatione liberet, ſi illius ſñiam ad Diuinum ſenſum nō reuocamus. Nā tota hæc orō ad Diuinitatē, ut ex his, quæ antegreſſa ſunt, ꝓſpicere potuimus, adſpirat. Quare nō uideo, cur Rabbini doctiſsimi ſñiam, quā Galatinus ex Hebræorū monumētis eruit, nō ſequamur. Is.n. hæc oīa de Chriſto interpretatur. Quā apte uero, poſtea uidebimus Sed nunc ſententiā illius, a quo hęc didicimus, explicemus. Per Aquilam, Chriſtum inquit intelligi, in cælū euectum. Per Serpentē, Chriſtū ſub imagine peccati, cuius pœnā ſuſtinuit in morte, cū peccati toti9 expers eſſet, ſepultum. Per Nauem, Chriſti mortalem ui

tam.

tam, humanarum actionũ fluctibus obiectam, adumbrari. Per Viã uiri in uirgine, Virginis ſanctiſsimæ cõceptum, quo Chriſtũ aluo continuit, intelligendum eſſe. Et hanc eſſe Viam uiri in Virgine. Nam, ex quo primum tẽpore Dei filius naturam ſibi humanam adiunxit, uir confeſtim exſtitit, & hunc Virgo circumdedit, & uẽtre ſuo totum complexa eſt. Cum uero Chriſti adſcenſum in cælum, cum illius mortem, & ſepulturã, cũ uitam illius inter homines Sapiens eſſet animo ſecum uehementer admiratus, tum nihil æque admirandum eſſe iudicauit, quam Virginis in ſumma integritate conceptũ. Et merito quidẽ. Quid enim mirabilius fieri ab ipſo Deo potuit? Numẽ præcellẽtiſsimum in Virginis uentre delituit. Deus humanã naturam ſibi copulauit: omnipotens Dñs fragile corpus aſſumpſit, oĩbus humanis morbis obnoxium, ut innumerabiles labores exciperet, intolerandos dolores hauriret, pœnas ſceleribus noſtris debitas exſolueret, & mortis deniq. acerbitatẽ perferret, ut nos ſempiternæ uitæ gloria cumularet. Vt hæc oĩa beneficia immẽſæ benignitatis in nos cõſtarent, Virgo cõcepit, uiſceribusq. ſuis illum cõtinuit, quẽ naturę cæleſtis amplitudo cõtinere nõ potuit. Virgo edidit cæleſtis exercitus imperatorẽ; uirgo aluit ſempiterni decoris, & dignitatis, auctorẽ; & intra illius aluum is, qui oĩa coercet, & continet, ſine ulla ſempiterni muneris uacatione, includi ſuſtinuit. Natura, uehemẽter admirata, cõticuit; cælites nouis laudibus Dei numẽ extulerunt; eo partu, in cæleſti regione, ſummæ potẽtiæ, atque benignitatis, cognitio aucta, & amplificata eſt. Sed, cur ultimo loco Sapiens poſuit id, quod prius effectum fuit? Quia a rebus admirãdis ad magis admirandas progrediẽdum ſibi eſſe iudicauit. Chriſti adſcẽſus in cęlum nõ ualde admirãdus fuit, quia in propriã gloriã, inſita uirtute, euectus eſt, & in ſuas ſedes, inuicto robore, penetrauit. Fuit igitur lõge admirabilius, auctorẽ uitæ morte dãnari, & eum, qui uirtute infinita mortẽ interimit, uita ſpoliari, &, qui nulla peccati labe adſperſus umquam fuit, peccati pœnã atrociſsimã perferre, & ſepulcro contineri illum, qui regionis inferæ clauſtra perfringit, & tenebrarum repagula conuellit. Qui tñ mortuus ſe ipſum excitauit, mortiq. necẽ intulit, & de tyrannide ipſius erebi clariſsimum triumphum duxit. Quid illud? quantã admirationẽ mouere debet rẽ acute cõſiderantibus? Sãctiſſimum Dei Filium mores hoĩum, & perfidiæ humanæ cruciatum, ſuſtinuiſſe, & humanis fluctibus, in tã periculoſo, & infeſto, mari, uariis procellis exagitato, iactari uoluiſſe. Cũ uero nihil ſit magis hoĩbus ſanctis acerbum, quã improborum hoĩum cõuictus, quid eſſe potuiſſet moleſtius illi ſummo totius ſanctitatis auctori, quã, hoĩum ſceleſtorũ ſcelus intueri? Erat quidẽ hoc atrocius ipſa cruce ſuppliciũ; quod tñ, ut nos a peſte redimeret, patiẽtiſsime tolerauit. Nihil tñ fuit magis admirãdum, quã, numen immenſum, & infinitum, Virginis utero, ſine ulla imminutione maieſtatis, cõprehendi; & tã Diuini operis fabricã, qua nulla umquã nec maior, nec amplior, nec admirabilior, exſtitit, intra ſanctiſsimi corporis illius anguſtias, opera Diuini Spiritus, abſolui. Quod ſi in rebus oĩbus, in principio, eſt operis totius fũdamẽtum, & cõceptus fuit noſtræ ſalutis initiũ; cõſentaneum fuit, ut Sapiẽs, in cõmemoratione rerũ admirabilium, illũ ultimo loco, quaſi maxime admirabile, reſeruaret. Prętereа, multo magis admirabile eſt, qđ in ſpe poni a ratione nõ poterat, quã quod ratio ſperare cõpellebat. At, anteqũã Dei Filius homo fieret, nõ erat ulla humana ratione ſperandũ, ut Deus humanã formã indueret. Poſtquam uero homo effectus fuit, ratio oẽs, qui primũ illud opus in ꝓcuratione noſtræ ſalutis effectũ crederẽt, ſperare ualde uehemẽter excitabat; ut oĩa, quæ ſecuta ſunt, quẽadmodum euenerunt, exſiſterent. Poſtremo, Deũ gloria circumfluere, minime eſt admirãdum. Id autẽ eſt maxime admirãdum, Deũ doloribus, & cruciamẽtis, afflictari. Cũ autẽ, ut hoc fieri poſſet, Deus in Virgine corpus humanũ, ſine ulla labe Virginis ipſius, aſſumpſit; ſequitur, ut opus hoc maximam oĩum admirationẽ efficiat. His explicatis, cõſentaneum eſt, qđ nos demonſtraturos diximus, ut oſtẽdamus, quantum hæc explicatio cũ illis, quæ ſunt a Sapiẽte dicta, cõueniat. Dixerat ille quidẽ, Verbum Dñi eſſe puriſsimũ, & ſanctiſsimũ, mentes illuſtrãs, & inflãmans, & eſſe uitæ eorum, qui oẽm uitæ, & ſalutis, ſpẽ in eo repoſitã habẽt, ſcutum, & inuictũ in omni rerum diſcrimine propugnaculũ. Oſtẽdit præterea, quãtum facinus eſſet, adulterari legẽ, uiolari religionẽ, cõtaminari ſacra. qđ fit, cum fallacibus additamẽtis ſenſus Diuinæ legis inuertit, & a uitæ ſeueritate ad hoĩum cupiditatẽ traducitur. Tũ, perſequitur oratione flagitia, & dedecora, hoĩum, qui officia uitæ ad legis ſanctiſsimæ diſciplinã minime dirigunt, ſed libidinibus obſequũtur. Poſtremo, ſcelus in Deũ, uitæ parentẽ, ſalutisq. noſtræ cuſtodem, aſperis uerbis inſequitur. Reliquum igitur erat, ut, cum oẽs mortales eſſent eiſdẽ ſceleribus affines, oẽs ſpẽ ſalutis abiicerent. Ne igitur deſperatio aĩos occuparet, illam ſpem firmiſsimã proponit, quæ eſt in Chriſti, liberatoris noſtri, clementia, & benignitate, cõſtituta. Itaq. clarã Chriſti uictoriã, illius mortẽ, & ſepulturã, illius uitã, & docendi ſtudium, illius cũ natura humana ſempiternum fœdus, & cõiunctionẽ, quãuis obſcure, (ſic. n. tempora ferebant) commemorat. Mortuus enim eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationes noſtras. (Rom.4.) In quo facit idẽ, qđ Paulus, qui, priuſquã de ſalute noſtra, Chriſti meritis, & uirtute, cõſtituta, diſputet, humana ſcelera, & flagitia, recẽſet, ut demõſtret, oẽm ſalutẽ eſſe in Chriſto collocãdã, qui mortuus eſt, & reſurrexit, & ſedet ad dexterã Dei, qui ẽt interpellat pro nobis. (Rom 8.) Oẽs quidẽ Prophetę, ut Petrus ait, & Chriſti mortẽ, & cruciatũ, & cõſequẽtẽ gloriã, prædicauerũt. (1.Pet.1.) quod Sapiens hic etiã egregie facit. Sed huic ſententiæ obſtare uidetur id, quod ſtatim ſequitur:

Talis eſt & uia mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os ſuum dicit, Non ſum operata malum.

Hæc quidem oratio prima ſpecie uidetur,eã, quã adduximus,labefactare ſententiã. Nõ enim uideť quadrare ſimilitudo mulieris adulteræ cũ rerum tã Diuinarũ mentione. Sed illis,qui ſensũ diligentius ſcrutati fuerint,apparebit, nihil fieri potuiſſe conuenientius hac oratione.Per mulierẽ enim adulterã,hoc in loco,uel Iudæorũ Synagoga,uel Hęreticorũ cõuẽtus,aptiſsime deſignatur. Quod.n.Synagoga appelleť adultera,apud Ezechielẽ,& alios Prophetas,certe cõſtat.Vnde Dñs, apud Oſeã diſcipulos ſuos admonet,ut cũ matre ſua,hoc eſt cũ Synagoga , litigent,eiq. adulteriũ exprobrent. Similiter & hæretici, qui, cũ Chriſti matrimoniũ fide tenerent,fidẽ prodiderũt,& fœdus ipſius ſanguine percuſſum nefarie uiolarũt, adulteri ſunt.Quẽadmodũ igitur, dũ uir ſapiens uerbum Dñi cõmendabat,admonuit ſtatim , ne quidquã ad uerbũDñi adderemus,quod uerũ ſenſum corrũperet,& ita, ueritatis teſtimonio conuicti,pœnã grauiſsimi mẽdacij pẽderemus, ſimiliter hoc in loco,cũ Eccleſiæ ſtatũ admirabilẽ pręmõſtrauiſſet,qui futurus erat opera illius,qui formã humanã induit,qui mortẽ appetiuit, & in cælũ adſcẽdit,ut nobis,ex tyrannide peccati, atque mortis,ereptis,aditũ in cælũ aperiret, periculum ſtatim oſtendit,qđ erat nobis ex ſimulatione pietatis,ſi, neglecto ueræ pietatis ſtudio,fictã pietatatis ſpeciẽ amplexaremur,ſubeundũ: quod erat adulterij crimẽ ſceleſtiſsimum.Sed dicet fortaſſe aliquis:Vt uerũ ſit,per mulierẽ adulterã cœtum impię multitudinis intelligi debere;quę tandẽ ſimilitudo impietatis cũ humanę ſalutis myſterio extare poteſt,ut dici cõueniat:Sic eſt uia mulieris adulterę? Nulla prorſus.Nec Sapiens aſſerere uoluit,eſſe aliquã ſcelerũ tenebris cũ uirtutis luce ſimilitudinẽ;ſed, in difficili ſceleris cognoſcendi ratione, dixit, ſe nõ poſſe percipere ſalutis noſtræ,Chriſti beneficio cõſtitutæ,rationẽ,eo quod humanã rationẽ lõgiſsimo interuallo ſuperaret. Dicit ſimiliter, ſe non intelligere adulterij illius ſcelus,quo perditi hoĩes lucẽ conſulto fugiunt,ut tenebris obruantur, & beatã uitã deſerunt,ut in miſeriã ſempiternã irruant.Vtrumq. ſe admirari uehementer aſſerit,& clemẽtiæ Diuinæ magnitudinẽ in ſalute noſtra curãda, & humanæ perfidiæ ſcelus in munere Diuino ingratiſsime repellẽdo. Ait præterea,ſe etiã uehemẽter admirari ſuſcepti facinoris impudentiã. Vt enim mulier adultera, atq. ſagax, ubi libidinẽ latenter expleuerit,caſtitatẽ ſimulat,ſeſeq. nullũ in uita flagitiũ admiſiſſe cõfirmat;ſic etiam impiorũ hoĩum multitudo, dũ cupiditati,quæ illã occæcauit, obſequitur , & ſe a fonte perẽni uitæ diſiungit , ſe nullũ facinus nefariũ feciſſe cõtendit.In quo quidẽ multa ſunt admirabilia.Primũ eſt,cogitare , quid impulerit hoĩes acuto ingenio præditos, & propriæ ſalutis, atq. dignitatis, appetẽtes,pręferre luci tenebras, honeſtati dedecus,tranquillo animi ſtatui turbidas aĩorum tẽpeſtates,& Diuinis deniq. promiſſis,temeritatis inconſideratæ uanitatẽ.Deinde,nõ parũ admiratione dignũ eſt,impudentiã aĩaduertere,qua ſcelus pietatẽ ſimulat,flagitiũ honeſtatis imaginẽ induit, perfidia religionẽ ementitur, &, cũ oĩbus uitiorũ maculis inuſta ſit,ita uultum fingit,ut mirã ſpeciẽ ſanctimonię pręſeferat.Nec artificiũ illud parũ admirationis habet,quo ſcelerũ principes ita miſeris,qui ſe ad illorum nomen adiunxerunt , illudunt,ut,cũ præcipites in oĩum malorum colluuionẽ agantur , illos tñ auctores oĩum flagitiorum,ut numina quędã,uenerentur. Sapiens igitur,hæc oĩa cõſiderans,fatetur,ſe non ſolum ignorare rationes Diuinæ ꝓbitatis in humanum genus,uerum etiã rationes humani ſceleris in Diuinã probitatem.Hæc oĩa pluribus fortaſſe,quã neceſſe fuit, expoſuimus,ut clarius appareret,quã eſſet hæc ſnĩa cum ea,quæ præceſſerat,congruens, ne quidquã reliquum eſſet, quod hoĩs pij mentẽ implicitã teneret.Illa uero ſimilitudo,a meretrice ſumpta, qua, dapibus abſumptis,os abſtergit,ideo poſita fuit, ut non tam turpis eſſet oratio,quã fuiſſet,ſi libidinis obſcenitas fuiſſet magis explicata.Oris.n.abſterſio,deſignat oĩum ſignorum remotionẽ,quibus turpitudo ſuſcepta oculis cerni potuiſſet.Sequitur deinde ſententia,quæ cõtinet uitæ ſecuritatem. Vt.n.amor, quo ſe quiſq. nimis amat,eſt malorũ oĩum, atq. miſeriæ ſẽpiternæ,fundamentũ,ita modus in hoc amore, & ſapiẽs noſtri cognitio,firmat animi ſtatũ,& uitæ periculũ ꝓpulſat.Vt igitur admoneat, quantũ ſit ſtudiũ in moderatione, & humilitate, ponendum, docet , quantum periculum ab inſolentia cõmmonibus rebus immineat.Ait igitur:

Per tria mouetur terra, & quartum nõ poteſt ſuſtinere . Per ſeruum cum regnauerit : per ſtultum cum ſaturatus fuerit cibo: per odioſam mulierem cum in matrimonio fuerit aſſumpta : & per ancillam cum fuerit heres dominæ ſuæ.

Superbia inflat aĩum,& ferocem,& infeſtũ,facit, & humanitate ſpoliat, ita, ut homo ſe hoĩem natum obliuiſcatur. Ita enim ruit, ita præceps rapitur,ut eos, quos infra ſe poſitus opinatur,homines nõ ducat.Multa uero ſunt,quę ſuperbiam efficiunt,nẽpe,nobilitas,forma,opes,& honores, imperia,& reliqua oĩa,quæ hoĩum uulgus admiratur. Sed tũc ſuperbia multo uiolẽtius erumpit, cũ aliquis,humili,& obſcuro,loco natus,ad opes, quas numquã auſus optare fuerat, adſcendit.Vt enim nauis humilis, & ſaburra minime grauata, ſi fuerit ingenti malo, uelisq. ualde magnis, inſtructa,neceſſe eſt, ut in medio mari uentorũ magnitudine deprimatur;ita leuis aĩus,parumq.uirtutis pondere firmatus , cũ honores repentini in illũ impetũ tulerint,iactatione cõflictabitur,uſq. eo,dum,amiſsis rõnis gubernaculis,allidatur,& funditus tandẽ intereat.Nõ poteſt.n puſillus animus honores immodicos ſuſtinere.Mentẽ namq. eripiũt,morbos peſtilẽtes afferunt,tumores efficiunt,odiũ in hoĩes ingenerant,& in Deum bellũ cõparãt. Nõ enim redigunt hoĩes in memoriã,ſe oĩa,qbus fruũtur, ab illo ſũmo bonorũ oĩum largitore accepiſſe;ſed,quaſi a ſeipſis oĩs ſũpſerint, inſoleſcũt,& legẽ Diuinã perditis conatibus oppugnant. Vnde ſequitur , nihil eſſe tam Diuinæ diſciplinæ contrarium,quam ſuperbia . Sed,quo maior

maior

maior temeritati materia præbetur, eo furentius animus exſultat, & maiore impetu in miſeriam incurrit, & Remp. uniuerſam, ſi ſe illi commiſerit, euertit. Hoc ut demonſtret Sapiens, ponit ob oculos, quantum diſcrimen afferat rebus humanis inſolẽtia, maxime uero, quo maius diſcrimen exſtiterit ſtatus illius, in quem aliquis euectus fuit, ab eo, in quo antea uerſabatur. Veluti, cum ſeruus regnat, cum ſtultus abundat opibus, cum mulier, repudiata, & eiecta, quod licebat olim lege, uiri opulentioris domum ducitur, cũ ancilla in dominæ opes ſibi teſtamento relictas inuadit. Nec enim diuitiæ ingẽtes, ſed rectus diuitiarum uſus, ſtatum florentẽ efficiunt. Rectus autẽ uſus ſine prudẽtia exſtare nullo modo poteſt. Prudentia uero, in animo, tenebris, & ſordibus, oppleto, locũ habere nequit. Quid igitur fiet, cũ ſeruus regnũ poſſederit? cũ ſtultus immanes opes aſſecutus fuerit? Seruũ enim nominat hic Sapiens, non tã illum, qui dño operam dat, quam illum, qui ſeruit libidini, & impuritati. Nec ſtultũ tam appellat eum, quẽ pueri fuſtibus inſequũtur, quam illum, quẽ faces infinitæ cupiditatis exagitant, & a rationis ſtatu detrudunt. An nõ ita neceſſario eueniet, ut, quo maiores opes exſtiterint, eo grauiorẽ calamitatem & ſibi, & ciuibus ſuis, inferãt, & patriã uniuerſam aut affligant penitus, aut in extremum diſcrimen ſalutis inducãt? Quid, ſi, ad furorẽ animi, effeminati mores acceſſerint; & is, qui fuerat, propter langorẽ, & uitæ mollitiẽ, ciuibus inuiſus, & ea de cauſſa expulſus, in opes ampliores reſtitutus exſtiterit? Quid, ſi homo mollis, & eneruatus, qui humiliter, atque demiſſe, ſeruiebat, fuerit, opera Principis parũ ſapiẽtis, in ſtatu Principis ipſius temere conſtitutus? Tm̃ certe malum erit, ut ferri non poſsit. Hæc tñ omnia ad aĩum cõferamus. Seruus regnat, cũ cupiditas imperat rationi; ſtultus abundat opibus, cũ dementia delieiis affluit; odioſa matrimoniũ tenet, cum odiũ, & inuidia, & nocẽdi libido, rationis iudicio cõprobatur, &, ut uno uerbo oĩa complectamur, tunc ancilla eſt heres dñæ ſuæ, cum nihil rationis imperio gubernatur, ſed oĩa temeritas adminiſtrat. Porro autem, hę animorum peſtes, cũ intra aĩum latent, & propter inopiam, & iudiciorũ metum, continentur, animi quidẽ ſtatum affligunt, Reip. uero nõ ita ualde nocent. At, cum opes augẽtur, temeritas amplificatur, & foras ad hoĩum perniciem excurrit, tyrannis exſiltit, Reſp. laceratur, boni lugent, tenues opprimũtur, & uniuerſa terra, ut inquit Sapiens, cõtremiſcit. Tũc enim legis diſciplina conculcatur, & ſanctiſsimũ Dei numen contẽnitur, ita, ut Reſp. diu ſtare nõ poſsit. Argumentũ igitur firmiſsimum eſt, Remp. breui ruituram, cum honores, & imperia, ad indignos deferuntur. Nam & homines, iniuriis grauiſsimis onerati, contumeliã diu pati nequeunt, & numẽ Diuinũ debitam tandẽ pœnã ſceleribus irrogat. Hęc quidẽ de opibus, quę nec iure parãtur, nec iudicio gubernãtur, nec ordine dirigũtur, ediſſerit; ut oſtendat, quã male rem gerant illi, qui efferuntur opibus, illiſque, propter temeritatem, & inſolentiã, ad perniciẽ abutuntur. Nunc, quantũ moderatio ſine ullis uiribus ualeat ad ſalutẽ, exemplo animantium exſilium demonſtrat. Ait enim:

Quattuor ſunt minima terræ, & ipſa ſunt ſapientiora ſapientibus: formicæ populus infirmus, quæ præparant in meſſe cibum ſibi: lepuſculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile ſuum: regem locuſta non habet, & egreditur uniuerſa per turmas ſuas: ſtellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

Omnibus rebus inſeuit natura parens miram ſtatus tuendi curã. Animãtia uero cernimus, alia uelleribus obducta, alia ſetis hirſuta, alia cornibus armata, alia uiribus, & proceritate, munita; ita, ut in quolibet genere cernere liceat miram in oĩum animantiũ genere conſeruando mentis Diuinæ ſollertiam. Oĩbus enim paſtũ ſuppeditat, & proli propagandæ materiam ſubminiſtrat, uſque adeo, ut nec minutiſsima quidẽ aĩantia prouidẽtia illius orbata ſint. Alia namq. ſubtilitate, alia ſagacitate, alia locorum aſperitate, & aliis rationibus, uario, & multiplici, naturæ inſtinctu, muniuit, ne umquã deeſſet ullum genus in orbe terrarum. Ex aĩantibus autẽ, uiribus, atque potentia, deſtitutis, Sapiens quattuor genera recenſet: ut doceat, non tã uiribus, quã prouidentia, & ratione, uitæ ſtatũ conſeruari. Primum eſt, Formicarũ genus: quo quid eſſe poteſt imbecillius? & tamẽ, quia ſibi proſpicit in poſterũ, & cibũ æſtate recondit, quo hieme ſuſtentetur, uitã cõmode traducit. Lepores, uires nõ habent, quibus iniuriã arceãt, &, leuiſsimo rei cuiuſlibet ſonitu perturbati, trepidant, atq. diffugiũt. arce igitur uitã muniendã putant, & ſedẽ, atque domiciliũ ſibi tutũ uident. Locuſta ſimiliter cernit, genus ſuũ diſpulſum facile cõſumi, cõfertum uero nõ facile diſsipari: idcirco, ſine ullius ducis imperio, naturæ tñ admonitu, conglobatur, & turmatim, quacumq. libet, incedit, ut periculũ, quod uiribus uitare non poteſt, cõſentiente multitudine innumerabili, repellat. Quod uero ad nomen Hebręũ, pro quo apud nos Stellionis nomen poſitũ uidemus, incertum eſt, q̃d ſignificet. Nomẽ eſt apud Hebręos שממית. Sunt Hebræi, qui Simiã eſſe dicãt, moti oratione, quæ ſequitur, nẽpe, Manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Qui lõge, mea quidẽ opinione, falluntur. Nã, ſi Simiæ in Principũ ædibus inueniuntur, id nõ fit naturę inſtinctu, ſed eorũ artificio, qui eas capiunt. Sapiẽs autẽ hic nõ loquitur, niſi de naturali ſollertia aĩantium, quæ ſua ſpõte, ſine hoĩs ductu, remedia ſibi uitæ cõparant. Alij Araneum eſſe dicũt. is namq. in ædibus, etiã altiſſimis, ſibi ſedẽ collocat. Araneus tñ, texendi artificio ductus, nõ ſatis aſtute ſe occultat, immo, dũ ſui operis ſubtilitatẽ oſtentat, ſalutẽ ſuã prodit. Quare nõ uideo, cur Stellionis nomẽ a recẽtioribus interpretib' repudietur. Nõ. n. ullũ adducũt teſtimoniũ, quo ꝓbẽt שממית, uel Simiã, uel Araneũ, ſignificare. Nec. n. alibi in ſãcris Litteris reperiũ. Stellionis uero nomẽ, meo q̃dẽ iudicio, mirifice quadrat. Primũ quidẽ, quia uĩ ductũ a uerbo

שמם, quod, præter alia ſignificata, ſignificat etiā Admirari, & Paueſcere: quod Stellio facit. Deinde manibus reptat, & in ſublime, cum eſt opus, enititur, ut tutius occulatur, uſque adeo, ut ne a Regiis quidem ædibus expelli facile poſsit. Sed hoc parum refert. Id, quod refert, intelligamus, nempe, hæc a Sapiente fuiſſe ſapienter adducta, ut uideamus, non tam uiribus, & potentia, quam ratione, & prouidentia, eſſe uitam muniendā. Vires enim ſine conſilio, ſine lege, ſine moderatione, ſine rationis imperio, furibunde ruunt, tempeſtates, & procellas excitant, calamitates important, omnia peruertūt, &, cum cōmunibus rebus peſtiferę ſint, tum illis ipſis, qui uires, per ſummā temeritatem, & audaciam, ad patriæ peſtem, conferunt, ſunt maxime calamitoſæ. Cōtra uero, ubi conſilium uiget, ubi ratio dominatur, ubi omnia modo, & ratione, diriguntur, quāuis opes tenuiſſimæ ſunt, ſtatus tamen ab exitio incolumis ſeruari facile poteſt. Hoc quidem tyranni minime uident: ſed, ut uires augeant, ſine conſilio opes amplificant, ſine moderatione neruos omnes intendunt; & iccirco ruinis peſtiferis opprimūtur. Cum uero tyranni ſint multis obiecti calamitatibus, & ſempiternis pœnis obnoxij, tū uel maxime tyrannus ille, qui omnes, impietatis, & potentiæ, magnitudine, ſuperabit, malorum omnium tempeſtatibus obruetur, & ſupplicijs acerrimis, æuo ſempiterno, mactabitur. Sequitur enim:

Tria ſunt quæ bene gradiūtur, & quartum quod incedit feliciter. Leo fortiſsimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum: Gallus ſuccinctus lumbos: & Aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei.

Oratio Hebræa ſic Latine uerti poſſet, Leo fortiſsimus beſtiarum, neque timore cuiuſquam retrocedit, & canis uenaticus, & hircus & cum ipſo Rex Alcū. Pro Rege Alcū, Latinus reddidit, Nec eſt rex q̃ reſiſtat ei. Quis ſit iſte Rex Alcū, nec hiſtoriæ declarant, nec interpretes exponunt, neq. ratio patitur, ut, per eum, quemuis Regem, aut tyrannum, intelligamus, ſed unum præcipue, qui ſit documentum roboris, atque potentiæ, qui tamen ad exemplum ſummæ miſeriæ proponatur. Ex ruinę autem magnitudine, poterit intelligi, fore, ut ſceleris etiam immanitate omnes tyrānos uincat, & ſuperet. Caſus autē, illius nomine, explicatur. Alcum enim, ſignificat, Minime conſurget. Eſt enim nomen hoc multis uocibus conflatum. אל ſignificat Minime. קים uero Stare, Surgere. Erigere. Vt utrūq. in hoc Rege futurū indicet, opes ſcilicet ingentes, quibus formidinem ceteris incutiet, & inſigne calamitatis exemplum. Non enim ſtabit aliquis aut in aliquo gradu eo renuente conſiſtet, neque ipſe poſt ſemel acceptam cladem ſe poterit ad aliquā ſpem erigere. Habet igitur hoc nomen magnā uim ad calamitatem illius explicandam. Significat enim ruinam cum deſperatione ſalutis. Cum enim dicit, Minime conſurget, ſignificat, & illum ruina opprimendum, & minime reſtituendum, & excitandum. Et hoc cui potius accommodari poteſt, quam Ante Chriſto? Quamuis enim oēs tyranni, qui in ſcelere perſeuerant, ſempiternis ſupplicijs, ſine ulla ſpe melioris condicionis, cruciandi ſint, ratio tamē poſtulat, ut, ad exemplum miſeriæ ſempiternæ, tyrannus ille potiſsimum deligatur, qui eſt omnes tyrannos ſcelere, & impietate, & amētia, ſuperaturus, & in quem nomen Alcum maxime conueniet. Leo quidem robore præcellit, nullo metu trepidat, ita confidenter incedit, ut tergum minime uertat. Canis uenaticus, & ſagacitate, & celeritate, ualet: ſiue, ut noſter Latinus interpretatur, gallus gallinaceus noctē peruigilat, & gloria ſummopere ducitur. Caper gregis dux, præit gregi, &, quacumque ſe confert, illum grex, ſine ulla recuſatione, ſequitur, nec ab illius ductu ſegregatur. At Antechriſtus robur Leonis aſſumet, & canis uenatici ſagacitatem, & in hoſte perſequendo celeritatem, nec non galli gallinacei peruigilationes, & gloriæ popularis, ſtudium imitabitur, & in imperandi facilitate hirci confidentiam, qui tamen miſerrime concidet, & cruciatus acerrimos, æuo ſempiterno, ſuſtinebit. Ergo neque uires ingentes, neque opes immanes, neque admirabilis induſtria, nec ſummum imperium, ſi uerbi Diuini lumen abfuerit, ſalutem dare poterit; immo, quo maiores opes extiterint, eo acriora cruciamenta ſubeunda ſunt illis, qui opibus efferuntur. Quo circa merito Sapiens, ea ſententia, quæ ſequitur, audaciam comprimit eorum, qui opibus humanis inſoleſcunt; quaſi exploratum illis ſit, eas fore ſempiternas. Ait enim:

Et qui ſtultus apparuit poſtquam eleuatus eſt in ſublime: ſi enim intellexiſſet, ori ſuo impoſuiſſet manum.

Quaſi dicat: Ex his omnibus, quæ a nobis dicta ſunt, intelliges, ſtultitiam, eſſe in ſuperbia, & inſolentia poſitam; ſapientiam uero, in humilitate, & Dei metu conſtitutam. Quando igitur conuicta erit ſtultitia tua? Cum gloriaberis inſolenter. Quando prudētiæ ſignificationē dabis? Cum naturæ tuæ imbecillitatem cognoueris diligēter, & ita te ſapiēter abiicies, &, Dei metu, obſtupefactus, cauebis ne ex ore tuo uerbū excidat, quod in te iram illius incēdat. Hoc autem ſignificatur per manum ori impoſitam: quod conſideratione uehemētis periculi, aut admiratione rei alicuius excellentis, fieri ſolebat. Sed non ſatis eſt, ad Dei gratiam acquirendam, ut homo nullis opibus intemperanter extollatur, ſed eſt etiam neceſſe, ut mitis, & clemens, ſit. Quod erit ei facillimum, qui humilitatem fuerit amplexatus. Vt enim e ſuperbia crudelitas eminet, ita ex animi moderatione māſuetudo naſcitur. Admonet igitur uir ſapiētiſſimus, ut ſimus mites, atq. māſueti, & maxime ad lenitatē, & humanitatē, propēſi, & numquā ſeditioni, atq. iurgio, materiā præbeamus. Ait enim:

Qui autem fortiter premit ubera ad elicīedum lac, exprimit butyrum: & qui uehementer emungit, elicit ſanguinem: & qui prouocat iras, producit diſcordias.

In om-

In omni genere, uel ſermonis, uel actionis, pręſcribit Sapiens modũ, quo uita cõſeruatur, quemadmodum immoderatione peruertitur. Itaque ſancit, ne nimis ius noſtrum perſequamur, ne cũ amicis grauiter expoſtulemus, ne uicẽ noſtrã acriter ulciſcendã arbitremur, ſed multa diſsimulemus, multa non tñ amicitiæ, ſed etiam hoĩum imbecillitati, condonemus. Nam, ſi præter modũ ius exquirimus, & omnia, quæ digna reprehenſione uidentur, atrociter inſectamur, humanitatẽ retinere nõ poſſumus, ſed lites, & iurgia, cõcitamus. Vt enim, qui multum mulget ouis ubera, exhaurit; & qui naſum uehementius emungit, ſanguinẽ extrahit; ita, qui nimis querulus eſt, & ad rixam concitatus, turbat pacem, odium ſtruit, multorumque malorum ſementem facit. Quod ſi etiam, cum iure niteris, cum non ſine ratione in aliquem inueheris, cum iniuria laceſsitus incitaris, ſi iræ modum non conſtituis, & manſuetudinis ſtudium deponis, non mediocre flagitium admittis; quid erit, cum ſine graui cauſſa commoueris, & iracundia nimis acriter inflammaris? Ira namque, eſt furor repentinus, animi tempeſtas, mentis iactatio, agreſtis immanitas, omne rationis imperium recuſans, & in ea etiam, quæ ſunt natura coniunctiſsima, ferociter irruens. Qui igitur iracundię feritate commouetur, minime poterit eſſe docilis ad Diuinæ legis diſciplinam.

CAP. XXXI.

VErba Lamuelis Regis. Viſio qua erudiuit eum mater ſua.

Nomen quidem Aguris nos incitauit, ut in ſapientiam illius mentem acriter intenderemus. Nunc rurſus aliud nomen non minus ad conſiderationem Diuinæ etiam mentis rurſus impellet. Nomen autem eſt Lamuel. Lamuel enim idem eſt, quod Ad ipſos Deus. Eſt autẽ Lamuel Salomon ipſe, ut nomen Regis, quod eſt adiunctum, plane declarat. Quis enim alius tunc Hieroſolymis regnabat, & quis erat, in quem potius Lamuelis nomen conueniret? Quem enim Deus amplioribus affecit beneficijs? clarioribus muneribus illuſtrauit? cui honores ampliores ad illud uſque tempus detulit? Iccirco fuit appellatus Amabilis Domino. Non igitur immerito fuit illi nomen impoſitum, quod Dei præſentiam aperte declararet, quæ non ſolum gloriam illius ualde inſignem redderet, uerum ciuibus ſuis eſſet ualde ſalutaris. Et, quemadmodum, nomine Emanuelis, Chriſti Diuina uirtus, qua genus humanũ a peſte liberauit, explicata fuit, ita, Lamuelis nomine, Chriſti benignitas, qua ſubditis ſuis admirabili ratione conſuluit, fuit etiã pręmonſtrata. Vt enim Salomon Chriſti imaginem geſsit, ita nomen illius Chriſti Regiam maieſtatem pręſignauit. Hac quidẽ oratione Salomon matrẽ inducit, ſe, & amanter, & ſapienter, erudientem. Amor enim, ſe indicat uerbis ex animo mirabiliter inflammato profluentibus. Sapientia uero, ſententijs grauiſsimis, & maxime ſalutaribus, ad animum audientis emanantibus. Vbi igitur ſe amor oſtendit, & ſapientia lumen ſuum profert, nemo, qui ſana mente ſit, imperium recuſat. Tũc enim monita repudiamus, cum aut dicentis uoluntati diffidimus, aut ſententiam minime ſapientem opinamur. Sed attendamus, quibus monitis filium mater erudiat:

Quid dilecte mi? quid dilecte uteri mei? quid dilecte uotorum meorum?

Hę interrogationes, animi uehementer affecti, & incitati, ardorem exprimunt, & ponunt nobis ante oculos uiſcera matris, de nulla re alia, quam de filij uita, ſalute, imperio, dignitate, memoriaque ſempiterna, cogitantis. Inquit igitur: Quibus ſignis, o fili, quem habeo cariſsimum, quem aluo continui, pro quo uota ſanctiſsima nuncupaui, meum in te amorem ardentiſsimum teſtificabor? Amor, eſt cupidiſsimus, & curarum pleniſsimus. Itaque numquam eorum bonis, quos uehementer amat, expletur; & ſemper, pericula, quæ rebus humanis impendent, ne ſuis inijciantur, extimeſcit. Quod ſi reliquæ matres filios ardenter amant, illiſque omnia bona cupiunt, & de eorum uita ſunt ualde ſollicitæ; quid de me ſperandum eſt, quæ te unicum habeo uitæ ſolatium, dignitatis ornamentum, ſalutis præſidium, ſpem nominis ſempiterni, patris tui, ſanctiſsimi Principis, effigiẽ, ad ſummæ ſapientiæ gradum Diuinis promiſsis excitatum, & in patria ſede conſtitutum? Quo igitur eſt amplior ſtatus tuus, quo maior exſpectatio de tua uirtute concitata, quo ardẽtius amplitudinẽ tuæ dignitatis expetiui, quo plura uota pro tua ſalute, & incolumitate, feci, quo maiora pericula ſunt Regibus intenta; eo magis anxia tua cauſſa ſum; & grauioribus curis ſollicitor. Quare, fili, intende mentem, excita uires animi, ut matrẽ audias, & monita illius percipias, quæ te poſſunt e grauiſsimis malis eripere.

Ne dederis mulieribus ſubſtantiam tuam, & uias tuas ad delendos reges.

In primis, inquit, caue, ne, mulierum amoribus deditus, noxijs libidinibus obſequare, & inani, & futili, uoluptate deliqueſcas. Libidinis enim intemperantia mentem excæcat, opes exhaurit, uires infringit, uirtutem eneruat, totumq. animum ab induſtria ad ignauiam traducit. Exemplo præterea pluriorum nocet. Omnes enim ſe ad Regis imitationem conferunt, & Regum actiones uitæ diſciplinam putant. Si igitur uiæ tuæ, id eſt actiones tuæ, in libidinem pronę fuerint, omnes tui ſubditi te ſequentur, & uitam in flagitio, & dedecore, conſument; illi uero præcipue, qui ad dignitatem tuam propius accedunt, qui quidem Reges habendi ſunt. Si enim Reges hi nominandi ſunt, qui ſunt Regijs uirtutibus exculti; & ſi omnes, quos Reges in conſilium adhibent, & quorum opera in Regio munere frequenter utuntur, opus eſt, ut Regia uirtute pręcellant; conſequens eſt, ut Reges etiam nominentur.

nentur. Hos igitur Principes, atque adeo Reges, euertes, ſi libidini te dederis. Te enim ſequentur, & ſic eos omni decore ſpoliabis, pręſidiaque tua deijcies. Nullum enim Regnum præſidium in uita firmius eſſe poterit hominum uirtute præſtantiũ comitatu. Hoc autem te præſidio nudabis, ſi illi, pro uirtute, libidinis impuritatem ſuerint amplexati. Quare, uide, & circumſpice, quot te rationes circumſtant, quæ Regij tui muneris obliuiſci non ſinunt. Nec enim tibi ſatis eſt, animi tui ſtatum tueri, atque conſeruare, niſi etiam operã dederis, ut tuorum uirtutem incolumem a flagitiorum dedecore conſerues. Omnia præterea Principi uitanda ſunt, quæ rationem a mentis ſtatu deijciunt.

Noli regibus o Lamuel, noli regibus dare uinum: quia nullum ſecretum eſt ubi regnat ebrietas. ne forte bibant, & obliuiſcantur iudiciorũ, & mutent cauſſam filiorum pauperis.

Oſee. 4. Oſee Propheta, cum in Regnum Iſraelis inueheretur, inter alias cauſſas exitiji, immodicas epulas, & uinum, commemorat, quo mentes opreſſæ, omne ſtudium legis abiecerunt, & ſe conſtringendos uoluptatibus dediderunt. Libido, inquit, & uinum, mentem eripiunt. Hoc facit hoc in loco mulier ſapiens, ut nõ ſolum Reges ab impudicarum mulierum familiaritate, & conuictu, uerum & a largo uini potu, deterreat. Principes enim, ſunt in ſpecula conſtituti, ut excubias agant, & perpetuo uigilent, ne quid quã repente irruat, quod ſtatum Reip. perturbet & in extremum diſcrimen inducat. Non enim ſunt in altiſsimo dignitatis gradu conſtituti, ut per ludum & iocum uitam in luxu, & laſciuia, traducant, ut, libidine, & uino, confecti, torpeant, & ſomno ſepulti iaceant, neque de munere ſibi commiſſo cogitent, ſed omnia uitæ conſilia ad uoluptatem flagitioſã dirigenda putent. Ea namque lege, & quaſi quadam pactione, & ad principem locum, populi uniuerſi conſenſu, peruenere, ut pro uniuerſo populo laborarẽt, & ſalutis communis perpetuam curam ſuſciperent, ita, ut non liceat illis, ſi uelint, honoribus ampliſsimis ſe dignos exiſtimari, otiũ amplecti, & propter ullum uoluptatis genus a publicis negotijs ad ſuæ uoluptatis obſequium traduci. Aliter enim, ſi non tanti æſtimant dignitatem, & honorem, & imperium, ut uoluptatibus exquiſitiſsimis ſibi carendum arbitrentur, dignitatem abijciant, honores aſpernentur, imperia deponant, ut ſic tandem minore cũ infamia in oĩ flagitio uerſentur. Si uero dignitatem omnibus uitæ commodis anteponũt, omnia cõtemnant, ut, dignitate uerißima perfruantur. Quod ſi Principi nõ licet ſæpenumero dormire, cum alij dormiunt; neque bibere, cum alij ſe ingurgitant; quid erit exiſtimandum, cum Principes omnes ſuas opes ad libidinem conferunt, & epulis, atq. uino, & ſtupris, obruuntur? Erit enim tunc neceſſe, ut, ſenſibus oppreſsis, demerſa mente, iudicio rõnis amiſſo, totus animus ſit in libidinis impuriſſimæ poteſtate, ita, ut nunquã legẽ ſeruet ullã, ſed ſemper litem ſecundum nefariam cupiditatem det. Sit Vinum medicina doloris, alleuamentum calamitatis, afflictę uitę ſolatiũ: ſtatui uero florenti, & opibus affluenti, quid opus eſt immodica uini potione? Quemadmodum conſequenter ait:

Date ſiceram mærentibus, & uinum ijs qui amaro ſunt animo: bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.

Vinum quidem curas interdum pellit, & leuat animum ſollicitudine, ſomnumque frequenter inducit, ita, ut uenia tribuenda uideatur ijs, quibus res nimis aduerſæ ſint, ſi aliquando hoc ſibi remediũ quæſierint, ne ſẽper in mærore, atq. luctu, ſint, & perpetuis curis inrabeſcant. Liceat igitur illis interdũ, quorũ uigilãtia ad incolumitatẽ Reip. requiri minime ſolet, & quorum uita eſt uehementer inopia, & incommodis, afflicta, uino curas expellere. At illis, quibus datum negotiũ eſt ut perpetuo in ſtudium publicę ſalutis incumbant, & ad quos, ut tam Diuinum munus adminiſtrent, opes ſummæ, & honores ampliſsimi, deferuntur, numquam perpotare liceat, neque quidquam aliud facere, quod iudicium rationis impediat. Cum enim uinum prohibetur; non uini tantũ potio prohibetur, ſed omnia uetantur, quæ mentem eripiunt, animique ſenſum obtundunt, atque debilitant. Vinum enim eſt luxus immodicus; uinum, eſt hominum perditorum adulatio; uinum, eſt amor impurus, iracundia præceps, cupiditas effrenata, odium immane; cærimoniarum etiam immodica ſuperſtitio, uinum eſt. Et omnia denique, quibus Principum ſenſus hebeſcunt, & animi tenebris opprimuntur uina mortifera ſunt. Sed, quorſum pertinet, uinum immodicum tam ſeueris legibus interdici illis, qui principem locum obtinent? Vt ſcilicet munus Diuinum obire poſsint, cuius adminiſtrandi gratia ſunt in Regia ſede locati. Ideo enim ad tam altum gradum honoris euecti ſunt, ut, rectè iudicando, controuerſias omnes dirimerent, illiſq. precipue conſulerent, qui magis obnoxij ſunt iniuriæ. Hi ſunt inopes, tenues, & abiecti, qui uel propter egeſtatem, uel, propter infantiam, ius ſuũ contra potentium uim retinere non poſſunt. Ait igitur:

Aperi os tuum muto, & cauſsis omnium filiorum qui pertranſeunt.

Eſt hoc in loco uerbum Hebræum חלוף, a uerbo חלף quod eſt Tranſire, uel Mutare, uel Exſcindere, uel Expellere. Et, quia mutatio, uel eſt ad meliorem, uel ad deteriorem condicionem, ſignificat interdum, nouas uires aſſumere; interdum uero, priſtinas uires amittere. חלוף igitur, hoc in loco, expulſio eſt, & mutatio, qua tenues a

proprijs

Digitized by Google

proprijs bonis eijciſitur.quod noſter Latinus interpretatus eſt, Qui pertranſeunt. Apud Hebręos eſt, Aperi os tuum muto ad iudicium omnibus filijs expulſionis; aut, ut q dã interpretãtur, filijs excisionis. Filios uero uel expulſionis, uel exciſionis, Hebræorũ more, Expulſos, uel Exciſos, appellat. Senſus igitur eſt. Non expendas, quã diſerte quiſque cauſſam ſuam tueatur. Multi namque cauſſas malas ui orationis obtinuerunt, & multi in bonis infantia conciderunt. Nec ad potentiã cuiuſquam in iudicando reſpicias. Pauperes enim potentium opibus repugnare non queunt. quo circa ſunt Principum benignitate in iudicio ſubleuandi. Hæc autem probitas, qua rennes, & oppreſsi, ſubleuantur, eſt illa oris apertio, ad quã mater ſapiens ſapientem filium adhortatur. Inquit enim: Iacẽtem erige: mutum, hoc eſt indiſertum, ne diffidat, oratione confirma. Nec eloquentiam, nec opes, in iudicio ſpectes; ſed æquitatem iuris examina, ut eiectos in propriam ſedem reſtituas, & eam ſententiam feras, quæ nullo modo a legis Diuinę ſanctitate ullam in partem declinet. Eandem ſententiam repetit, ut eã fortius in animo infigat. Ait enim:

Aperi os tuum, decerne quod iuſtum eſt, & uindica inopem & pauperem.

Cum admonet, ut os aperiat, non ſolum clementiam, uerum etiam libertatem, ſancit. Os enim iudicis, aut muneribus obſtruitur, aut metu impeditur, ne uerum iudicet. Hoc igitur dicit mulier in laude mirabilis. Cogita, fili, te Dei perſonam in iudicando ſuſtinere. Cunctas igitur humanas opes deſpicias, opus eſt, & infra te poſitas arbitreris. Ne te igitur munera teneant, quo minus orõne plena clemẽtię, & humanitatis, eos excites, qui cauſſam ſuã agere non audent; nec tibi metus ſit impedimento, ne libere contra potentium, ſi non iuſte litigauerint, ſententiam proferas. Deum ſequere, qui neque muneribus delenitur, nec Principum perſonam, ſed iuris æquitatem, in iudicio perpendit. Et hæc quidem ſunt ſapientiſsimę matris decreta, & conſilia, quæ filiũ ad continentiam, & pietatem, & ſtudium Diuini iuris, & æquitatis, erudit. At filius, matris oratione incenſus, in matris laudes erumpit. Nec tamen illam præcipue laudat, ſed in genere uniuerſo uerſatur, ut eas laudes uniuerſas in illam tandem conferat. Ait igitur:

Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus pretium eius.

Si uirum uera uirtute firmatum difficile eſt inuenire, quanto erit difficilius mulierem uirtutis robore firmo præditam reperire? Eſt enim genus muliebre, molle, & infirmum, & inconſtans, leuiſsimo auræ flatu in contrarias partes incitatum, inſidioſum, & fallax, ad concinnandas fraudes callidum, ad officiũ tuendũ iudicio rationis orbatum, ad ſcelus ſuſcipiendum audaciſsimum, ad fidem conſeruandam timidiſsimum; ubi non licet, auarum; ubi parſimonia laudem habet, effuſum; blanditijs ualde noxium, iracundia metuendum. Mulieres, multis ciuitatibus, & regnis, & nationibus, interitum attulere: illarũ cauſſa, quam plurimis in locis religio uiolata fuit, multique mortales in ſempiternam miſeriã deturbati. Quo igitur hæc infirmitas magis quotidianis uitæ communis exemplis explorata eſt, eo magis admiranda uirtus eſt mulieris, uirtutis & conſtantiæ, laude præcellentis. Quid enim mirabilius, quam, cernere egregiam in ſumma naturæ imbecillitate uirtutem, & Diuinam in muliebri fragilitate conſtantiam, & in omni deniq. officiorum genere uirilem induſtriam, & laudem decoris, & honeſtatis, in omni rerum uarietate ſingularem? Quo enim uirtus aliqua minus ſperatur, eo, cum eminet, & apparet, maiorem admirationem excitat. Illa uero interrogatio, qua Sapiens utitur, non uim negationis, ſed difficultatis, habet. Non enim ſignificat, nullam mulierem fortem repereri; ſed, difficillime reperiri. Veluti, cum Dauid ait, Quis adſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Comparat autem lectiſsimę feminæ uirtutem, gemmis ex locis ualde longinquis aduectis. Nulla res eſt intra cæli complexum, quæ cum uirtutis ſplendore conferri merito poſsit, cum uirtus, Solis etiam, & Lunę claritatem uincat. Sed, quia gẽmarum pretium omnibus opibus antecellit, maxime uero, ſi ex longinqs terris aduehuntur, (ea.n. quæ aliunde importantur, pluris æſtimari ſolent, quam illa, quę tellus patria paſsim fundit) ideo uirtus excellentis mulieris, cum gemmarum fulgore comparatur. Perſequitur deinde fructus, qui ex ea uirtute capiuntur, Ait enim:

Confidit in ea cor uiri ſui, & ſpolijs non indigebit. (*ideſt, Nec opes quæſitæ minuuntur.*)

Multi quidem uiri, curis moleſtiſsimis afflictantur, dum mulierum imbecillitatem conſiderant, neque uident, quo modo res adeo caras illi committant, cuius naturæ diffidunt. Matrimonij quidem ius, & ſanctitas, poſtulat, ut ſit uiro cum uxore rerum omnium communio, neque ſit eorũ alterutri quidquam ab altero ſeiunctum. Opus igitur eſt, ut maritus uxori arcana, dignitatem, rem familiarem, credat, ſi cupit matrimonij ius ſancte tueri, atque conſeruare. Sic enim a laboribus animum reficiet, & in fide mulieris optimæ conquieſcet. Præterea, cum ſic inter uirum, & mulierem, officia diſpartita ſunt, ut ille quærat opes, illa conſeruet, mulierẽ oportet ſumptibus modũ ſtatuere, ne opes, cũ minime opus eſt, imminuantur. Aliter enim ſuperuacanea erit uiri diligentis induſtria, ſi, quæcumque ille domum congeſſerit, illa ſine modo cõſumpſerit. Vt enim idem Salomon ait, mulier ſapiens domum ædificat, ſtulta uero domus fundamẽta cõuellit. Quid igitur miſerius eſſe poterit uiro, qui domũ duxerit mulierẽ inſanam, & ab omni officio prudentis mulieris abhorrentem? Quo modo enim

Digitized by Google

mulier garrula teneri poterit,ne ſecretum enuntiet?Aut proterua ,ne lectum genialem libidinis impuritate contaminet?Aut prodiga,ne opes,uiri multo ſudore quæſitas, abſumat? Diffidentia igitur miſeri hominis , animum curis excruciabit,ita, ut numquam poſsit ullam quietis partẽ capere.Is igitur,qui mulierem nactus eſt,& moribus recte conſtitutam, & ſingulari fide pręditã, & in re familiari conſeruanda uigilantem,poteſt aſſerere, ut idem Sapiens atteſtatur, ſe eſſe a Deo,egregio, atque ſingulari,beneficio cumulatum.domi namque habet mulierem , cuius ſermone,& communione,delectetur; foris uero confidet , omnia fore domi tranquilla . Non enim metuet,ne mulier arcana diuulget,aut pudorem uiolet,aut opes effundat . ſemper igitur cõfidens erit, & ita in tranquilla pace uerſabitur . Ait deinde:

Reddet ei bonum,& non malum, omnibus diebus uitæ ſuæ.

Male referunt gratiam maritis mulieres ignauæ,petulantes,feroces,& infeſtæ.Ignauæ namq. pecuniam diſsipant,multo uirorum labore partam;petulantes,diguitatem uirorum commaculant;feroces, contumelijs aſsiduis maritos afficiunt;& in illos nimis iracunde frequenter inuehuntur,quos amare, & reuereri,perpetuo debuiſſent.Hoc non facit mulier laude digniſsima , ſed operam dat , ut cum uiro fide, & beneuolentia, certet, & ingrati animi crimine liberetur . Quod ut melins efficiat , otium fugit, ne, dum uir eius eſt in augenda re uehementer occupatus, res,ipſius ignauia,diſsipetur.

Quęſiuit lanam & linum,& operata eſt conſilio manuum ſuarum.

Hoc in loco eſt annotandum,non modo laudari mulieris uigilantis induſtriam , ſed etiam prudentiam , atq. moderatinnem illius,quæ non ſe in uiri opus interponit, ſed muliebre tantum munus aſſumit. Non enim dicit , Parabit' arma, equos alet,uenationi operam dabit. Neque dicit , Capeſſet remp. & in curiam ſe conferet , ut conſilio patriam iuuet, aut publicum aliquod munus adminiſtret. hæc enim ſunt officia uiris attributa,quæ numquam muliet ſapiens uſurpabit.Vt enim uir,qui munera mulieribus aſsignata ſuſcipit,ſe hominem animo puſillo,& abiecto, prædıtum eſſe demonſtrat, ita mulier, quæ ſe uirorum operibus admiſcet, audaciam , & impudentiam , indicat , uituperatione digniſsimam. Eſt enim hoc,naturæ totius inuerſio, & munerum perturbatio,atque confuſio.Et, cum in uiro animi magnitudo requiratur, in muliere laua modeſtiæ flagitetur,hanc officiorum peruerſitatem uirtutis utriuſque interitus conſequitur. Nã neque uir fortis eſſe poteſt, muliebribus officijs implicatus; neque mulier moderata, uirile aliquod munus uſurpans. Præterea, cum id quilibet feliciter agat,ad quod natus,& aptus eſt; & ſic a natura conſtitutum ſit,ut aliud ſit uiri,aliud uxoris, officium;euenit , cum uel uir mulieris opera tractat,uel mulier uiri munus arripit,ut nihil recte fieri poſsit.Hoc ne ſe crimine ſapiens mulier adſtringat,linum,& lanam,quærit,non ſolum ut ancillas exerceat, uerum, ut ipſa,plus exemplo, quam imperio, muneri ſatisfaciat, manibus ſuis opus exſequitur . Quantum uero hæc induſtria familiæ conferat,oſtendit Sapiens, dum ait:

Facta eſt quaſi nauis inſtitoris de longe portans panem ſuum.

Si mulier nihil aliud ageret,quam,ut diligenter aſſeruaret ea,quæ uir ſuus domum importauerat, non parum adiumenti rebus domeſticis attuliſſet. At,cum,eo minime contenta,ne ignauia torpeat,aut ancillas otio corrumpi ſinat, opera multa ad uſum uitę ualde neceſſaria moliatur,mirum eſt, quantum diligentia ſua familiæ incolumitati proſpiciat . Illam igitur Sapiens cum Naui comparat, e longinquis regionibus merces,non ad luxum,ſed ad cultum uitæ neceſſarium,conuehente.In Longinquitatis autẽ uerbo mulieris prudẽtiam deſignat, quæ non tum, cum neceſsitas urget,operi incumbit,ſed multo ante familiæ proſpicit,ne repentino aliquo incõmodo perturbetur . Sed animaduertendum eſt, an opera ſua ſic faciat,ut aliquod ſignum uitę delicatioris emineat,ut illæ facere ſolent, quę opera quidem muliebria, negligenter tamen,ut non opus,ſed ludus quæſitus eſſe uideatur , interdum agunt . Nihil minus . Nihil enim otioſe,& negligenter,a muliere ſapiente fit. nihil cum langore, & deſidia, molitur.odit enim pigritiam,inertiam deteſtatur,otium uitæ peſtem putat . eſt enim infeſtum ualetudini , pernicioſum rei familiari, uirtutibus inimicum . Mentem enim hebetem reddit,animum tenebris opplet,obliuionem decoris inducit , & flagitiorum uim paullatim infert,ita,ut uitiorum omnium ſeminarium in otio conſiſtere uideatur. Hoc intelligens mulier ad laudem inſignis,non exſpectat,dum Sol oriatur, ſed ante lucem ſurgit, ut noctis partem ad diurnum tempus adiungat. Sic enim ſequitur:

De nocte ſurrexit.

Præterea ; non ſic eſt in re familiari diligens, ut nimis reſtricta, atque tenax, ſit,& familiæ ſuæ non benigne proſpiciat.Intelligit enim,eum,qui male ſeruos habet,duabus uirtutibus carere. Prima quidem,eſt humanitas,atque clementia,quã hominib' natura debemus,maxime uero domeſticis,quibus Diuino iure adſtricti ſumus. Nam, præter quam quod ab eodem generis fonte profluxerunt,in fidem noſtram recepti ſunt, ita, ut ſint a nobis animo patrio ſuſtentandi. Altera uirtus,eſt prudentia . Si enim ſeruos aſpere tractamus,inimicos intra parietes alimus, & eos furari compellimus,eorumq. uitam,quibus bona pars rei familiaris continetur , in periculum inducimus.Hæc ne flagitia fiant,ſapiens mulier familiæ

ſuæ cibum large ſuppeditat. Sequitur enim:

Deditque prędam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis.

Hoc eſt, Dabit domeſticis ſuis cibum & demenſum ancillis ſuis. Cum præterea intelligat nihil eſſe agricultura fructuoſius,(opes enim reliquæ aut diripiūtur,aut uſu cōſumuntur,aut uetuſtate euaneſcunt,ager uero bene cultus ſingulis annis fructus affert,quibus homines aluntur, & excolūtur,& pro parte ſua Rēp.ſuſtentant.)Mulier igitur nō purpurā,nō gēmas,nō maximi pretij monilia, ut pulchrior appareat,emēda putat, ſed pecuniam,quam laute mulieres in ornatum immodicum impēdunt, in agrum confert unde fructus uberes ad alendam familiam percipiat. Facile namque ſolidam utilitatem uaniſsimis ornamentis anteponit.Sequitur enim:

Conſiderauit agrum, & emit eum, de fructu manuū ſuarum plantauit uineam.

Non modo induſtriam,ſed prudentiam,& iuſtitiam, mulieris optimæ laudat. nihil enim temere,nihil niſi optimo conſilio,facit. Antequam igitur agrum emat,conſilium capit.Præterea,nō rapinis, neque lenocinijs, pecuniam parat, ſed operibus manuum ſuarum, ut in augenda re familiari nullum flagitij ueſtigium poſsit animaduerti. Neque ſolum eſt prudentiæ laudem aſſecuta,neque innocentiæ puritate commendata, uerū & fortitudinis prę́ſidio cincta.Sequitur enim:

Accinxit fortitudine lumbos ſuos, & corroborauit brachium ſuum.

Non facit natura fortes,ſed Diuina gratia animos inuicto præſidio firmat.Nam & uiri robuſtiſſimi,animis ſæpe concidunt; & mulieres nimis imbecillæ,facinora Diuinæ uirtutis edunt. Mulier igitur,quæ fortis,& conſtans eſt,ſe eſſe Diuina gratia munitam, argumento firmiſsimo, demonſtrat. Sic autem exploratum illi poterit eſſe, labores ſuos inanes minime futuros.

Guſtauit & uidit quia bona eſt negotiatio eius,non exſtinguetur in nocte lucerna eius.

Nihil enim eſt uirtute magis quęſtuoſum,quę non ſolum in uita præſidia firmiſsima comparat, uerum etiam in morte lumen præfert, & tunc uel magis mentem illuſtrat,cum omnia tenebris ſepeliri uidentur. Nec enim ueriſsimi decoris ſplēdor,immanitate mortis exſtinguit. Eſt enim Diuinus,atque ſempiternus.Laudis quidem eſt, mulieris uigilantis tenebras nocturnas, in illius domo lucernis expelli,ut ſit ſemper ad ſubitos caſus parata,& ut bona noctis pars,non in ſomno, & deſidia,ſed in opere,conſumatur. Hoc tamen in loco,oratio hæc non tam uidetur ad laudem, quam ad laudis prēmium,referenda.Cum igitur dicit, non exſtinguendam illius lucernam,uitam illius ſemper a mortis impetu tutam fore prædicit.Aſsignat deinde rationem, quare lucerna illius non poteſt exſtingui.

Manum ſuam miſit ad fortia, & digitos ſuos ad fuſum.

כישׁך, etſi interdum Fuſum ſignificet, Aequitas tamen & proprius & frequentius hac uoce deſignatur. a uerbo enim כשר ducitur, quod idem ualet,atque Congruum,& conueniens eſſe. quamobrem Latinus interpres Fortitudinis nomine illud explicuit:Manus inquit ſuas miſit ad fortia פלך uero Baculū eſt,pro quo Latinus Fuſum reddidit. pro eo enim uocē Hebręam aliqui uſurpari putant,quia Fuſum ad Baculum ſimilitudinē ſe habeat. Vel igitur Salomon hoc in loco iterum Studium celebrat, quo mulier linum & lanā comparauit,ut opus efficeret, uel,ut magis opinor,munus aliud,& clarius, ut ſententiæ præcedenti reſpōdeat,iure cōmemorat.nam in mentione lucis ſempiternæ,cauſsā illius ad æquitatē, & fidem,prudenter reducit.Sic.n.ex Hebræo orō uerti potuiſſet, Digitos ſuos miſit ad ęquitatem, & palmis ſuis tenuit baculum. Quod autem munus ęquitate, & innocentia, clarius eſſe poteſt,ad immortalitatem comparandam? Quod autem baculum firmius eſt fide, ad naturæ imbecillitatem fulciendam?Fides enim, cum uiget, pellit timores,erigit animū, lenit dolores,ſolatur afflictos, opē Diuinam comparat,& fœdus cum Deo ſācit,ita,ut,qui ea nititur, quādiu uis ipſius fidei manet, non poſsit ulla ratione concidere. Senſus igitur eſt: æquitatē unice coluit,nec opibus humanis,ſed fide,greſſum ſtabiliuit.Baculus enim illius,ſemper in ardente fide conſiſtit.Intellexit tamen, nō nudum Fidei nomen ſalutem dare,niſi opera fidem conſequantur,quæ dent fidei ipſius teſtimonium.Itaq. non opes coaceruauit, ut incluſas ſine ullo fructu perpetuo contineret. Sequitur enim:

Manum ſuam aperuit inopi,& palmas ſuas extendit ad pauperem.

Eſt animaduertendum,cum digitis fiat opus, quod maiorem ſollertiam flagitat, Digitis in ſanctis Litteris acriorem animaduerſionem in quolibet opere faciendo declarari. Vt igitur magis amplificet mulieris ſanctę beneficentiam,non ſatis habuit dicere, manus illius ad pauperes extenſas fuiſſe,niſi etiam aſſereret, digitos miſſos, atque adeo proiectos ad egentium inopiam ſubleuandam exſtitiſſe. Cum uero ſtudium clementiæ ſit præcipue in domeſticos conferendū, (is enim, ut Paulus ait, qui domeſticorum curā non habet,fidē prodidit)docet,quantum ſapienti mulieri curæ fuerit,ut domeſtici,uitam ſecure traducerent. Sequitur enim: 1.Tim.5.

Non timebit domui ſuæ a frigoribus niuis:

niuis: omnes enim domeſtici eius ueſtiti ſunt duplicibus.

Proſpexit, atque conſuluit, familiæ, ne hieme, propter ueſtium pænuriam, frigus ſuſtinere non poſſet. שָׁנִי eſt Coccinus. Coccinea autem ueſtis, eſt ad frigus arcendũ aptiſsima. Hic tamen, Veſtis coccinea, non utilitatem tantum, ſed etiam lautitiam, & opes, ſignificat, quas tantas fuiſſe dicit, ut domeſtici etiam poſſent coccineis ueſtibus exornari. Interpres nomen Hebræum, ad uerbũ שׁנה reuocauit. Duplices autem ueſtes appellat, quia ſæpius mutari poterant. erat enim multiplex, & uaria ueſtimentorum copia, quam ſapiens mulier ad ſuorum cultum congeſſerat. Hæc uero ad laudem mulieris referuntur, cuius uidelicet induſtria opes erant accumulatæ. Quæ mulier non ſolum utilitatem, ſed etiam munditiam, ſecuta eſt. Nec enim in ſordibus dignitatis elegantia conſeruatur. Vt enim cultus immodicus continet elationis, atque leuitatis, argumentum, ita ſqualor, & illuuies, dat animi ſordidi, atq. tenacis, indicium. Præterea, lauta, & pretioſa, ſupellex, in opibus etiam numeratur. Et, cũ ad animi ſplendidi magnificentiam opes conferendę ſunt, corporis etiam cultus non eſt omnino negligendus; ſed faciendum, ut cultus corporis moderatus animi ornamento, atq. moderationi, reſpondeat. In laudibus igitur mulieris in omni uirtute excellentis, numerat etiam ſupellectilis lautæ, & copioſæ, pulchritudinem, non grandi pecunia emptam, ſed induſtria ipſius perfectæ mulieris domi factam. Ait enim:

Stragulatam ueſtem fecit ſibi, byſſus & purpura indumentum eius.

Cum uero cultus ornet uiri principis dignitatem, etiam in mulieris laude ponit uiri ornatum. Ait enim:

Nobilis in portis uir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ.

Porta, eſt forum, & curia, & locus denique, in quo Vrbis rectores, & conſiliarij, congregari ſolent, uel, ut ius dicant, uel, ut, quid maxime conducat Reipub. conſultent. Hæc enim omnia in urbium portis olim gerebantur. Mulier igitur ſapiens laudatur, quod opera illius fiat, ut ueſtiũ nitore, & elegantia, uir eius inter reliquos ſenatores emineat. Hoc tamen eſt intelligendum, hæc omnia eſſe multo magis ad animi cultum, quam ad corporis ornatum, referenda. Non quod cultus corporis moderatus uituperandus ſit, ſed, quia, quantum animus antecellit corpori, tanto maior diligentia eſt ad animum excolendum adhibenda. Hæc enim oratio, cum figurata ſit, & potiſsimũ in animi decus, & dignitatem, reſpiciat, ad animi ornatum conferenda eſt.

Sindonem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananęo.

Ornat mulieris induſtriæ nauitatem. Illius enim diligentia, tam fructuoſa eſt, ut non ſolum domum bonis expleat, uerum & egentes alat, & exteris etiam nationibus emolumẽto ſit. Multa enim facit quæ mercatores emant, ut in alias regiones exportent, & cum lucrò uendant. Linteà ueſtis, puritatem; Cingulum, alacritatem, deſignat. Exẽpla uero, & puritatis, & alacritatis, e domo, quam mulier ſapiens ornat, a multis partim ciuibus, partim peregrinis, aſsidue repetuntur. Quis autem illius cultus, & ornatus, ſit, oratione, quę ſequitur, intelligi poteſt, ut uideamus, in quẽ finem omnes iſtæ laudes conferendæ ſint.

Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſsimo.

Virtutis, inquit, robore ueſtietur, decoris ornamentis excoletur, ita, ut in poſterum non poſſit ulla calamitate ſubito inuecta peruerti, ut illi faciunt, qui falſis opibus efferuntur, qui uaniſſimis ornamentis inſoleſcunt, qui ſibi opem e rebus uaniſsimis pollicentur, qui mendacio denique, & fraudibus, innituntur. Cum enim irruit tempeſtas, aut mors appropinquat, & finem uoluptatibus imponit, intelligunt homines miſeri, ſe, ſine ullo fructu, uitam in parandis opibus fallaciſsimis contriuiſſe. Nec enim ex animo curas pellunt, nec corporum morbos curant, neque mortis impetum propulſant, neque indicij Diuini metu liberant; immo, quo ſe quiſque furentius oblectabat, eo, cum ad extremum peruenit, maiore animi angore, & cruciatu, conficitur. Quod quidẽ minime faciet mulier, quæ dedit enixe operam, ut uerisſimis opibus, & ornamentis, quæ uirtute ueriſsima continentur, redundaret. Hæc enim, &, quamdiu in uita manet, firmam, & ſtabilem, uoluptatem ex uirtutis fructu conſequitur; &, cum ad extremum uitę peruenerit, ſpe gloriæ immortali exſultabit. Aliam deinde laudem illius Sapiens commemorat, quę cõtinet certiſsimum maximę uirtutis, atque pietatis, argumentum. Hæc autem, eſt in oratione poſita. Cum enim oratio e mente profluat, qualis eſt mentis ſtatus, talis inde oratio manat. Vt igitur, qui animum gerunt morbis peſtiferis infectum, incluſam peſtem uerbis indicãt, ita, qui habent animum opibus maximarum uirtutum egregie cumulatum, eas diuitias occultare non poſſunt. Quidquid enim in animo latet, erumpat neceſſe eſt, & explicetur tandem, atque proponatur, uel ad uirtutis laudem, uel ad flagitij dedecus, & turpitudinẽ. Et, cum opera dent clariſsimum affectionis latentis indicium, tum aſsiduus ſermo continet maximũ, aut furoris inſiti, aut ſanæ mentis, argumentum. Maxima igitur laus eſt mulieris ſapientis in oratione conſtituta: quemadmodum ſtatim ſequitur:

Os ſuum aperuit ſapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.

Nõ eſt, inquit, præceps, nec immoderata; nihil exit

exit ex illius ore, niſi ſapienter excogitatum; non eſt iracunda, neque truculenta; nullum malum oratio illius molitur; immo omnes illius ſermones ad beneficentiam conferuntur.

Conſiderauit ſemitas domus ſuæ, & panem otioſa non comedit.

Non ea, inquit, eſt, quæ, mentis ſuæ ſtatu contenta, ſuorum uitam negligat; immo animum in omnes domus partes intendit; quam quiſque uitam agat, ſpeculatur; quibus moribus omnes imbuti ſint animaduertit; an ſuum officium faciant, inquirit; non denique otium patitur, ſed operam dat, ut ſemper honeſtiſsimus labor epulas antecedat, nec umquam ad cibum ſumendum accumbat, antequam aliquid laude dignum diligenter efficiat.

Surrexerunt filij eius, & beatiſsimam prędicauerunt: uir eius, & laudauit eam.

Filij, plerumque, matrum imperia recuſant; matres etiam, non raro, filiorum animos offendunt; inter uirum, & mulierem, diſsidia concitantur. Illa igitur mulier, beata merito dici poteſt, quam filij laudibus ſummis afficiunt, & cuius imperium libentiſsime ſequuntur, & quam uir perpetua prædicatione celebrat, & in cuius prudentia, atque fide, conquieſcit. Sed laudationis epilogus, qui ſequitur, eſt uehementer admirandus.

Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es uniuerſas.

Quid hoc eſt? quæ mulier tunc eſſe potuit, in quam merito tam præclara laus congeri potuiſſet? Num Bethſabe, Salomonis mater? Fuit illa quidem, ut conijcere licet, mulier inſignis ad laudem, & in omni genere uirtutis excellens. Quamuis enim fuiſſet adulterio maculata, multo tamen grauius Dauidis crimen exſtitit, cuius illa uiribus, & cupiditati, repugnare non poterat. Si igitur Regis ſapientiſsimi, qui ſe & libidinis impuriſsimæ, & cædis iniuſtiſsimæ, criminibus alligarat, ſcelus deletum fuit, multo facilius credendum eſt, illius crimen, quæ multo leuius in ſe facinus admiſerat, fuiſſe remiſſum. Omnia ſiquidem peccata, & ſuſcepti doloris acerbitate, & orationis aſsiduæ ſanctitate, e memoria illius optimi, & maximi, parentis euelluntur. Poſt illius uero temporis maculam, multis argumentis coniici poteſt, illam feciſſe, & uirtute, & pietate, ſingulari. Aliter enim, numquam Rex ſanctiſsimus illam tanti feciſſet, neque tam præclara monita, & officia, illius in filium conſtituiſſent. Salomon enim, non magis patris, quam matris ſuę, præcepta commemorat. Vt tamen illa fuerit tantis uirtutibus ornata, eulogium tamen hoc longe clarius eſt, quam ut in illius uirtutem conueniat. Quid enim? Hoc in loco opes terreſtres, an potius cæleſtes, in maxima laude ponuntur? Si terreſtres dixeris, Salomoni ſapientiam detrahes, ſi ſtatueris, illum, tam illuſtri prædicatione, huius uitæ diuitias, quæ malis artibus ſæpenumero comparantur, & ad corporis cultum conferuntur, & uarijs caſibus amittuntur, &, ſi nihil aliud acerbitatis intercidat, morte tamen deſeruntur, proſecutum fuiſſe. Si cæleſtes dixeris, mirum eſt, quid illi uenerit in mentem, matrem ſuam omnibus ſanctis mulieribus, quæ umquam fuerant, anteferre? Numquid illa Annam, Samuelis matrem, ſanctimonia ſuperauit? numquid Diuinam Saræ uirtutem, atque pietatem, uincere potuit? num omnes ſanctæ mulieres, quæ a primordio generis humani in maxima laude uixerunt, Bethſabe, de religionis ſtudio, atque pietate, concedunt? Credibile non eſt. Quid ergo cauſſæ eſt, cur non ſpiritus Diuini orationem ad Diuinum ſenſum conferamus, &, ex Iudæorum tenebris, & anguſtiis, emerſi, lucem reſpiciamus, & animum in cæleſtis regionis latitudine collocemus? Cui enim dubium eſſe poteſt, quin hoc eulogium in ſolam Virginem ſanctiſsimam, quę Dei filium genuit, ſcriptū præcipue ſit? Vt enim Salomon Chriſti imaginem adumbrauit, ita mater illius, ſub aliqua ſimilitudine, Domini matrem expreſsit. Et, quemadmodum, cum Salomonis Regnum celebratur, omnis illa oratio præcipue ad Chriſti Regnum referenda neceſſario eſt, (multa enim dicunt, quæ nullo modo in Salomonem, ſed in Chriſtum, conueniunt) ita, cum hoc in loco Bethſabee inſigni prædicatione celebratur, multa referuntur, quæ nulla ratione ad Bethſabee pertinent, ſed ad illam, quæ mirabili ſanctitatis ſplendore omnibus ſanctis mulieribus obſcuritatem attulit. Vt enim ſidera in Solem incurrentia claritate Solis ipſius obruuntur, ita uirtutes omnium mulierum, quæ ſeſe excellentius in pietatis ſtudio geſſerunt, ad Diuinæ Virginis ſanctitatem comparatæ, quodammodo lumen amittunt, & euaneſcunt. Singulas uero laudes, quas Salomon oratione complectitur, inſpiciamus. Difficillimum inquit eſſe, fortem mulierem inueniri. Quæ mulier umquam fortis potius appellari debuit, illa, quæ numquam ceſsit cupiditati, numquam ſuccubuit impuritati, quam numquam ulla peccati uis inflexit, aut dæmonis impetus retardauit, aut mortis metus impediuit, quo minus contento curſu, ſtudioque, ad ardentiſsimum ſummi Dei cultum properaret? Pretium igitur illius e longinquo eſt, atque adeo ab omni æternitate repetendum. Sic enim conſilio Diuino ſtatutum fuit, ut illa longe multumque inter omnes puras excelleret. Adiungit deinde uir Sapiens:

Confidit ei cor uiri ſui, & ſpoliis non indigebit.

Virum non habuit alium Virgo præcellentiſſima, præter Deum, cui ſe deſpōdit, quem unum

2 Petr. 2.

expetiuit, cui ardentiſsimo uitæ ſtodio conſecrata fuit, a quo numquam diuelli, ac diſtrabi, ulla ratione, potuit. Vnam igitur Spooſam habuit ſapientiſs.m.us ille fotmarum ſpectator, cui omnes ſuas opes ctederet, atque committeret. Quod ut rectius intelligatur, animaduertendum eſt, ſummam illam probitatem, non eſſe inuidiæ affinem. Itaque cupit, omnes animos, quantum licet, & fas elt, ad ſimilitudinem amplitudinis, & dignitatis ſuæ, teuocare. Cur igitur id non facit in omnibus? Quia multi beneficia illius aſpernantur, atque repudiant; multi beneficia accepta temere proijciunt, & opes Diuinas effundunt, & ira in grauiora mala incurrunt, illis, in quibus antea uetſabantur. Itaque ſuiſſet illi melius, ut Petrus ait, numquam ſuauitatem ſpiritus Diuini guſtare, quam, poſt tanti muneris amplitudinem, per ſummum flagitium, de ſtatu concidere, & ad ſordes priſtinas ingrati animi ſcelus adiungere. Sunt etiam, qui bonis Diuinis inſoleſcunt, & efferuntur, & ita ſe amant, ut occæcati inſaniant; quaſi ipſi ſibi cauſſam tantæ felicitatis attuliſsent. Sic autem magnum ſibi periculum arrociſsimæ calamitatis, & miſeriæ ſempiternæ, moliuntur. Quo enim altior erat gradus dignitatis, in quo locati fuerant, eo, cum propter lui amotem debitam gratiam auctori bonorum omnium minime referunt, & Diuini amoris obliuiſcuntur, maiorem miſeriam ſubeunt, & grauioribus ruinis opprimuntur. Sic autem fit, ut Deus aliis quidem munera ſua deneget, illis nempe, qui ſe longe ab illius benignitate temouent; alios uero donis ſuis afficiat, ſed ita, ut eos frequenter admoneat, ne ad priſtinas miſerias, ptopter negligentiam & obliuionem, recidant, & ita miſerius affligentur. In aliis uero modum in beneficijs conſerendis ſtatuit, ne ſuperbia inflati corruant. At in Virginem ſanctiſsimam omnes opes magnificentiſſime congeſsit. Nec enim illa Dei beneficentiam erat aſpernatura, nec, ur opes collectas effunderet, commilſura, neque poſtremo Diuinæ clementiæ magnitudinem ad ſuam glotiam traductura, cum ſemper, & admirabili fide, & gratiſsima uoluntate, & mentis ardore, & ampliſſima humilitate, præcelleret. Tuto igitut fuerunt illi opes Diuinæ a Deo, cui ſe totum addixerat, commiſſæ. Nec enim eas imminuit, ſed auxit, & cumulauit, & uigilanter admodum perfecit, ut ad eas in dies inſignis acceſsio fieret. Non enim a ſe Dei opem uel flagitio tepellebat, uel obliuione, & negligentia, premebat, ſed quotidie magis ad ſtudium ſuæ claritatis, & amplitudinis, Diuinum ſpiritum amoris uehementiſsimi flammis incitabat.

Cum uero ſancti homines uarias in uita mutationes ſubeant; &, quemadmodum nauis in medio mari non ſemper curſum tenet, ſed uel aduerſa tempeſtate iactatur, uel malacia retardatur, uel uarietate uentorum a portu, quem petit, excluditur; ſic illi, uel, turbidis motibus agitati, priſtina flagitia reſpiciunt; uel, ignauia torpentes, a ſtudio deducuntur; uel, curis impediti, non tam cito ſtatum, quem cupiunt, aſſequuntur. At Virgo beatiſsima, nullis erroribus uarie circumuehi, nullis tempeſtatibus exagitari, & a curſu deduci, nullis hoſtium uiribus impediri, potuit, quo minus, quo tendebat, inueheretur, & diuitias ſuas coaceruaret, atque ad Eccleſiæ fructum reconderet. Diuitias uero Salomon Prædam appellat, ut oſtendat, uiri uirtute partas fuiſſe. Filius enim Dei Satanam profligauit, ſpoliaque diripuit, ut ſuos locupletaret. Ait deinde:

Reddidit ei bonum, & non malum, omnibus diebus uitæ ſuæ.

Malum Deo reddimus, quoties legem illius uiolamus, & Diuinis muneribus ad offenſionem illius abutimur, uel memoriam beneficiorũ minime conſeruamus. Quod Virgo Diuina non fecit, cũ neque peccati labe ſe adſpergi ſuſtinuit, nec Deo gratias agere, numenque illius celebrare, deſtitit. Fecit deinde, qood matres familias, ut opera moliretur, quibus familiã ueſtiret, hoc eſt iuſtitiæ, & puritatis, ornamentis excoleret. Nam & monitis, & exemplis, & precibus, ad Deum fuſis, Eccleſiæ cultum, & ornatum, comparabat. Fuit, tamquam nauis mercatoris, e longinqua regione frumentum cõuehens. E cælo namque panem flagirabat, ut ſuorum uitæ, atq. ſaluti, proſpiceret. Non ſomno torpebat, non deſidia languebat, ſed, cum eſſet de ſalute Eccleſiæ ſollicita, ante lucem ſurgebat, ut ſuis ſalutarem uictum, ſanctiſsimis precibus, impetraret. Omnes curas, & cogitationes, ad uſum, & fructum, Eccleſiæ cõferebat. Hoc autem ſignificat Sapiens, cum ait, eam, agrum, & uineam, comparauiſſe. Virtus illius, alacritas, induſtria, deſignatur, cum dicitur, eam ſeſe fortitudine præcinxiſſe, & ancillas ſuas etiam uirtute cotrobotaſſe. Inquit deinde:

Guſtauit, q͛a bona eſt negotiatio eius, non exſtinguetur in nocte lucerna eius.

Non eſt bona mercatura, quæ diuitias minime congerit. Non poſſunt appellari diuitiæ, quę utilitatem non afferunt. Parum utilitatis eſt in illis rebus, quæ neque morbos curant, neque doloris auferunt, neque uitam propagant, neque mortis pericula proſpulſant, neque ſunt in alteram uitam ſalutares. Quæ igitur eſt mercatura utilis, & ualde quæſtuoſa? Ea, quæ pietate, & religione, & hominum caritate, continetur. Ea namque ſanat ægritudines, confirmat uites, conciliat pacem, illuſtrat mentem, ornat animum, illiusque ſtatum corroborat, epulas cæleſtes apponit, ſtabilem uoluptatem conſert, & aditum ad immortalem gloriam patefacit. Mens igitur, tantis diuitiis expleta, incredibili ſuauitate perfunditur, & ſummo quodam gaudio cumulatur. Quo uero animus locupletior eſt, & pluribus diuitiis abundat, eo pleniorem uoluptatem percipit. Cum igitur nulla mens tantis

diuitijs

diuitiis explera fuerit, ut eſſet cum ditiſsima mente Diuinæ Virginis conferenda, reſtat, ut uoluptas illius ſumma ſemper exſtiterit. Hoc eſt autem, quod Sapiens ait, bonam eſſe illius mercaturam. Mercatura uero, nominatur pietatis ſtudium, quo cæleſtes opes pretio comparantur. Non enim emuntur auro, aut argento, aut gemmis, aut ulla rerum humanarum permutatione, ſed fide, & pietate, & ſanctis actionibus, & animo denique, amore, & cupiditate, Diuinitatis inflammato. Qui hunc ſtatum aſſecuti fuerint, in uita ueriſsimis opibus affluent, & in morte lucerna illorum non exſtinguetur. Nec enim, qui cum iuſtitia uiuunt, cum e corpore excedunt, moriuntur, ſed in uitam ſempiternam ingrediuntur. Aequitatem deinde, atq. fidem, & miſericordiam, & beneficentiam erga pauperes, commemorat: tum addit cam curam, quam adhibet, ut iniuriam niuis arceat, frigusq. a ſuis propulſet, quos ueſtit indumentis coccineis. Omnis enim clariſsima Principis familia, caritatis ornamentis excolitur. Domus byſſo, ideſt puritate, conſternitur: ueſtimenta etiam e purpura conficiuntur; ut nihil aliud occurrat oculis, niſi caſtitas, integritas, innocentia, cum amoris Diuini ſignificatione coniuncta. Dicit præterea, uirum illius, in porta Ciuitatis, inter Senatores, & Principes, cultu, & ornatu, excellenter eminere. Chriſti enim decus, ſanctorum hominum uirtutibus illuſtratur; & tum demum, quãta ſit illius dignitas, & amplitudo, clariſsime cernitur, cum mentes puræ, & in ſtudio amoris Diuini uigilantes, Diuinæ iuſtitiæ ſplendore collucẽt, ita, ut omnes ſanctorum hominũ actiones in Chriſti gloriam redundẽt; & tum maxime inter cælites ornamenta Diuinæ probitatis appareant, cum opera bonorum in hominum luce ad
Matth. 5. Chriſti gloriã collocantur. Sic luceat, inquit, lux ueſtra coram hominibus, ut uideãt opera ueſtra bona, & gloriam tribuãt patri ueſtro, qui in cælis eſt. Quod ſi cuiuſuis hominis ſancti probitas, & uirtus, operibus maximis ſpectata, & cognita, Chriſti gloriam inſignem facit; quid de Matre illius dicemus, cuius exaggerata uirtus, in terris poſita, lucẽ terris afferebat; &, in cælum euecta, angelis ingentem admirationem commouebat? Non ne conſtat, tanto plus decoris illius pietatem Filio, qui uir etiam illius eſt, attuliſſe, quanto uirtus illius erat illuſtrior, & ſtudium pietatis ardentius, & uitæ decus excellentius? Præterea, humanitas Chriſti, ueſtis erat fulgens, & ſplendida, odore mirifico flagrans, animos ad ſui admirationem mirabiliter alliciens. Hanc induit Dei filius, cum ſecum humanam naturam admirando fœdere copulauit. Is, cum, ſecundum humanę naturæ rationem, inter populi ſui Senatores, & Principes, ſedeat, tamen inter omnes excellit, ut facile appareat, quantus ſit illius Principatus. Vnxit, inquit ille Diuinus uir, te Deus Deus tuus unguento lætitiæ præ conſortibus tuis. Por-
Pſal. 44. ro autem, hanc tam pretioſam ueſtem e ſanctiſsimis Mariæ uiſceribus, tamquam ex arca, deprompſit, quemadmodum ſcribit eodem in carmine idem uates. Myrrha, inquit, & caſia a ueſtimentis tuis, ex domibus eburneis. Eburneam domum uiſcera Sanctæ Virginis appellat, propter puritatis eximiæ candorem, & caſtitatis admirabilis ornamentum. Ornatus igitur Chriſti, ad ſponſæ ſanctiſsimæ gloriam maxima ex parte pertinet: propterea non immerito Chriſti Regis indumenta in laudibus Mariæ numerantur.

Sindonem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Cananæo.

Non domeſticis, inquit, ſolum utilis fuit illius induſtria, ſed exteris etiam, & alienis, quos ab impuritate uitæ, & a languore, atque deſidia, ad uitæ decus, & ad perfecti officij ſtudium, traduxit. Sindon enim, continet nocturnum diurni laboris alleuamentum: Cingulum uero, deſignat alacritatem: adſtringit enim ueſtem, ne diffluat, & facit animum ad laborem expeditum. Accin- Iob. 40.
ge, inquit Deus, ſicut uir, lumbos tuos. In Euan Luc. 12.
gelio ait, Accingite lumbos ueſtros. Opus igitur ſanctiſsimæ Virginis, eſt, defeſſos, exemplo, & oratione, reficere, & otioſis alacritatem addere, quo munus aſsignatum uigilanter adminiſtrent: & hoc tamen non abſque pretio fit, non auri, nec argenti, ut dictum eſt, ſed religionis, atque fidei. Quemadmodum ſcriptum eſt, Emite Iſa. 55.
abſque argento, & abſque ulla commutatione, uinum, & lac. Chananæos autem appellat eos, qui ex gentibus ad Chriſtum adiuncti ſunt. Eſt autem annotandum, omnia Chriſti beneficia, ad Matris laudem, & gloriam, pertinere. Illa namque fide concepit, fide peperit, fide nutriuit, fide etiam pro noſtra ſalute uota ſuſcepit. Nec enim ſolum, cum uinum ad nuptias poſtulauit, ſed multis etiam in locis, credendum eſt, illam cauſſam egentium ſuſcepiſſe, & beneficia multis mortalibus impetraſſe. Iam uero, cultus, & ueſtitus eius, quam illuſtris exſtiterit, explicat Sapiens, cum ait:

Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſimo.

Quis umquam fuit fortior illa, quæ uictoriam ex omnibus hoſtibus, cum inſigni gloria, reportauit? Illa corporis naturam compreſsit, illa labes omnes profligauit, cum peccati originis fuerit omnino expers, illa inferis manibus terrori fuit, illa in omnibus bellis ſemper inuicta permanſit. Quid autem de uirtutum omnium laudibus, & ornamentis, dicendũ? Nullum enim umquam exſtitit in terris tam admirabilis decoris, & honeſtatis, exemplum. Omnis illius cultus, & ornatus, e cælo ſumptus eſt. Illam namq. Apoc. 12.
Sol radiis ſuis undique texit, illius pedibus Luna ſubiecta fuit, illius caput ſtellæ fulgentes ornarunt, illius deniq. pulchritudinẽ aurum Diuinũ, & monilia in cælo facta, gẽmiſq. clariſsimis diſtincta, lõge clarius, quã ullo ingenio cõprehẽdi

poſsit, illuſtrauerunt. Porro autem, quod ad ſapientiam, & eloquentiam, attinet, illa Diuinam ſapientiam aluo incluſam continebat, & diuitias ſempiternas in mente coacervabat, quemadmodum Lucas ait. Maria conſeruabat

Lucæ 2.

omnia nerba hæc, conferens in corde ſuo. Si uero, quod in animo conditum eſt, uis orationis euolutum oſtendit, & ex eo, quod in animo redundat, ad os emanat, quæ diuitiæ orationis illæ fuerint, quas ſanctiſsima Virgo ſuis iudicabat, atque propalam collocabat, nullius oratione explicari poterit. Illa namque Diuinam ſapientiam exponebat, clementiæ opes offerebat, ad ſtudium Regni cæleſtis impellebat, & omnes, qui illi aures præbebant, ardentiſsimo amore Diuinitatis inflammabat. Diuina porro uirtus, humana otarione explanari minime poteſt. Addit deinde, illam ſtatum domus, & familiæ, ſuæ diligentiſsime curauiſſe, nec umquam fructum ſibi ex uirtute ſua percepiſſe, quin ſuis fructum eximiæ caritatis impertierit. Hoc eſt autem, quod ſignificat, cum ait, Panem otioſa non comedit. Tum ſequitur:

Surrexerunt filij eius, & beatiſſimam prædicauerunt: uir eius, & laudauit eam.

Filij ſunt, quos illa in fidem recepit, & qui nomen illius admirantur. Quis autem ſit uir illius, iã nouimus. Eſt enim idem, quẽ illa peperit, & a quo genita, & inſotmata, opibuſq. Diuinis egregie cumulata fuit. Is eam ſummis laudibus ornauit, cum illam, ut nihil aliud dicam, nomine Matris illuſtrauit, quo nullum clarius, nullum amplius, nullum admirabilius, a Deo tribui, nec in cælo, nec in terra, potuit. Cũ uero ſit ille, & iuſtiſſimus, & ſapientiſsimus, & in meritis cuiuſque ponderandis iudex æquiſsimus, per meritorum pręſtantiã, & dignitatis amplitudinem, & nominis claritatem, tribuere ſolet. Ergo, cum eam nomine Matris ornauit, omnes in eam laudes contulit, quibus illa fuit tam admirabilem gloriam conſecuta.

Multæ filiæ congregauerunt diuitias: tu ſupergreſſa es uniuerſas.

Filias appellat omnes, quæ ſingulari uirtute, atqoe pietate, floruerunt, nempe, quas Spiritus Diuinus ab hominibus adoptauit, ut deinceps Dei filiæ appellarentur, & eſſent. Filia fuit Sara, filia Rebeca, & Rachel, atque aliæ filiæ fuerunt. Filia Maria Moſis ſoror exſtitit: filia ſimiliter Anna Samuelis mater fuit. Et Debora etiam mulier, numine Sancti Spiritus afflata, Filiæ nomen obtinuit. Omnes denique ſanctæ mulieres, quæ terris cælum, humanis Diuina, caducis ſempiterna prætulere, hoc nomine tam ſancto illuſtratæ ſunt. At, quas opes in animos cõgeſſerunt? Caſtitatis, & integritatis Diuinæ candorem, iuſtitiæ ſplendorem, & magnificentiam, caritatis ardentiſsimę flammam, pietatis eximiæ ſanctitatem. Verum enim uero, ſi contentio fiat, & uirtutes omnes ſanctarum mulierum cum uirtute Virginis ſanctiſsimæ conferantur, ſplendore tam nouæ, & inſolitæ, uirtutis obruentur. Et illæ quidem, non ita curſum uitæ confecerunt, ut numquam prolaberentur. nam & Sara, cum diſſidentia riſit; & Rebeca, dolos ſtruxit; & duæ ſorores, Rachel, & Lia, æmulatione conflictatæ ſunt; & Maria, lepra, propter obtrectationem, deformata fuit; & reliquæ mulieres, antequam ad iuſtitię puritatẽ, Diuino beneficio, peruenirent, peccati cœno, atque labe, contaminatæ fuerunt: ſola cæleſtis, atque Diuina, Virgo fuit, quam nulla umquam labes impuritatis infecit, cui ne tenuis quidem peccati macula inuſta fuit, quæ numquã a ſanctitatis uia in alterutram partem declinauit, quam nullus labor, nulla contentio, nullus hoſtium conatus, impedire potuit, quo minus uiam pietatis alacriter iniret, & in dies ſuſceptam religionem miris aceſsionibus amplificaret. Tantum igitur opibus inter omnes non mulieres tantum, ſed uiros etiam ſanctitatis gloria præſtantes, excelluit, quantum nec oratione diſſeri, neque cogitation ecõprehendi, poteſt.

Fallax gratia, & uana eſt pulchritudo: mulier timens Dominum, ipſa laudabitur.

Excitat uenuſtas amorem, incẽdit pulchritudo cupiditatem, concinnitas oblectat oculos, & omnis denique lepos, & apta partium compoſitio, ſiue in corpore, ſiue in corporis motu, ſiue in uoce, ſita ſit, ſenſus uoluptate perfundit; &, quẽadmodum inſulſitas, & illuuies, alienat animos, & ab amore auertit, ita elegantia, & monditia, animos ad ſe allicit, amoreque deuincit. Verum, cum omnia, quæ ad corpus referuntur, corporis ipſius naturam ſequantur, & corpus ſit natura caducum, & imbecillum, & morbis infinitis obnoxium, efficitur, ut omnia corporis bona mutationes uarias ſubeant, atque tandem morte deleantur. Fallax igitur, & inanis, eſt corporis uenuſtas, atque pulchritudo, nempe, quæ ſit ſemper in motu, & continuo labatur, & fluat, &, cum maxime grata eſt, tum uel maxime, repentino aliquo incurſu morbi grauioris, euaneſcit. Præterea, cum uera uenuſtas in animo ſit, (ea namque ſedes, & regio, totius decoris habenda eſt, in qua lumen totius honeſtatis elucet, & ſpecies pulchritudinis Diuinæ perſpicitur) cum ſic euenit, ut in ſingulari corporis ſpecie animus flagitiorum ſordibus obſoleſcat, & turpitudine inſigni deformetur, fallaciſsima eſt corporis totius elegantia. latet enim tunc ſub honeſtatis ſpecie turpitudo, ſub uenuſtate deformitas, ſub decoris inanis ſplendore tæter flagitiorum adſpectus. Sic autem fit, ut, quod eſt odio dignum, oculis iucundum, & amabile, uideatur. Præterea, nihil poteſt uerum bonum appellari, quod mortis ui, & incurſione, conficitur. Vera igitur pulchritudo,

illa

Digitized by Google

illa demum exiſtimari debet, quæ ſemper inſitam uenuſtatẽ retinet, quę morbis minime deſloreſcit, quæ mortis telo non exſtinguitur, quæ denique ſempiterna eſt, & tum maxime ſplendet, cum omnia, quæ in corpore eminebant, omnino deleta ſunt. Hæc autem Diuina ſpecies, & pulchritudo, Dei timore conficitur. Timor enim Dei, legem Diuinam ſancit; lex uero, repellit omnes labes, euellit cuncta flagitia, ſedat diſcordias, partes animi cõponit, mentem illuſtrat, uirtutis ornamentum comparat, & tam illuſtrem ſpeciem animi reddit, ut in ea poſsis intueri Diuinæ pulchritudinis effigiem. Non igitur corporis candor, non uenuſtas, & elegantia, pulchritudinem uerã efficit; ſed ſpecies uirtutis admirabilis eſt, amabilis, & prædicanda, multiſque laudibus efferenda. Si igitur cuiuſuis mulieris ſanctæ pulchritudo, quæ metu Dei, atque pura religione, perficitur, eſt amabilis, & perpetua prędicatione celebranda, quid de illius pulchritudine dicendum, quæ omnes ſanctas mulieres longiſſimo interuallo ſuperauit? Lunę ſplendor in conſpectu illius obruitur, ſiderum claritas euaneſcit, radij Solis obſcurantur. Angelorum etiam dignitas illi multum de dignitate concedit. Cuncti enim cælites, ſpeciem illius admirantur, illius gloriæ ſeruiunt, illius laudes concinunt, & tum ſe Chriſto imperatori maxime placere ſentiunt, cum illius matrem ſanctiſsimã perpetua laudatione proſequuntur. Concludit orationem noſter Salomon, cum omnes ad Angelorum ſocietatem incitat, & admonet, ut, hanc tam Diuinam decoris ſempiterni formam admirantes, perpetuo celebremus, eiuſque laudes in cælum canticis efferamus, & hoc tam Diuinum numinis ſempiterni fanum, atque ſacrarium, non manibus hominum factũ, ſed opere ſancti Spiritus ædificatum, & expolitum, amemus, & ueneremur, noſque ſupplices ad illius pedes abijciamus. Ait enim:

Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent in portis opera eius.

Docet, nos iure adſtrictos eſſe, ad meritum, atque debitum, munus diligentiſsime perſoluendum. Operibus enim ſuis, Dei mater nos omnes obligauit ad gratiam pro imbecillitate noſtra referendam. Gratia uero, quæ a nobis exigitur, eſt animus gratus, & memor beneficij, eſt uirtutis Diuinę pręconium, eſt perẽnis quędam laus, qua tantam decoris, & dignitatis, excellentiam perpetuo celebramus, ne umquam ex animis noſtris tantum donum, atque munus, elabatur. Illa namque fuit noſtræ ſalutis adminiſtra. Ardentiſsima namque fide, & ſingulari uoluntatis alacritate, admirabili totius animi conſenſione, inflammato communis ſalutis ſtudio, concepit, & peperit, & enutriuit rerum omnium Dominum, humanique generis liberatorem, noſtræ ſalutis auctorem, ſempiternæque gloriæ, & dignitatis, architectum. Sine fide Deo placere non poſſumus. Vt igitur is in nos beneficia conferat, noſtra fides antecedat opus eſt. Quo autem beneficium amplius, & magnificentius, eſt, eo firmior, & conſtantior, fides exigitur. Beneficium nullum umquam maius exſtitit eo, quo ſumus affecti; cum Dei filius humanum corpus e uiſceribus Virginis aſſumpſit. Quod ſi illa non facillime animum ad credendum induxiſſet, beneficium illud exitum habere minime potuiſſet. Quid uero credidit? Id, quod eſt a ſenſibus longiſsime remotum, quod ratio minime conſequitur, cui natura uniuerſa refragatur. Itaque ſenſus omnes abiecit, rationem pietati ſubiunxit, naturam uniuerſam ad fidei imperium reuocauit. Quibus autem ſignis commota eſt? Nullis prorſus. Imbecillitatis enim eſt, ſigna requirere. Satis habuit Virgo ſanctiſsima exploratum, & cognitum, nuntium a Deo miſſum eſſe, & promiſſa Diuina Dei ipſius fide ſanciri, Deiq. fidem labare non poſſe, neque potentiam illius impediri, quo minus omnia, quæ promittit, efficiat. Erecta igitur mens, & excelſa, Diuinæq. lucis radiis illuſtrata, in cælum penetrauit, Diuinę probitatis immenſitatẽ perſpexit, & præpotentis Dei numẽ uenerata eſt, ſeq. promptam, atque paratã, ad impoſitũ munus efficiendum oſtendit. Sanctiſsimi uiri in rebus multo minoribus interdum repugnabant. Nam & Abraham, ut certior eſſe poſſet, ſe, exacta prope modũ ætate, ex uxore infecunda, & nonagenaria, marem filium ſuſcepturũ, ſigna requiſiuit. Similiter Moſes ſigna ſæpe flagitauit. Gedeõ, multis prius ſignis admonitus, arma ſumpſit. Et multi præterea, antequam minoribus promiſsis fidem haberent, ſignis admirãdis cõfirmati fuere. At Virgo, cum primũ audiuit, ſe, Virginẽ, ſine ulla pudoris labe, rerum omnium Conditorem, & Dominum, parituram, &, luce cæleſti Diuinitus illuſtrata, perſpexit, nuntium, a Deo miſſum eſſe, fidem confeſtim adiunxit. Itaq. non hæſitauit diffidentia, neque in partes uarias uerſauit, rationẽ, curioſe nimis inquirens, quo modo id fieri poſſet. Id tantum ſcire uoluit, an Verbum Diuinum eſſet. Hoc ſatis illi fuit, ut cogitationes omnes fidei repugnantes longe repelleret, & argumenta diffidentiæ inuicta uirtute profligaret. Omnes igitur homines Diuinos, fidei magnitudine, longe multumque ſuperauit. Cum uero uirtutes reliquæ, a Deo, ſecundum uiuæ fidei rationem, animis inſerantur, conſequens eſt, ut, quæ fidei ſuæ lucem tam longe lateq. diffundit, ut ſimul omnes, qui magnos in pietatis ſtudio progreſſus habuerunt, facile uincat, uirtutum omnium opibus, & ornamentis, inter omnes, qui ſummum gradum uirtutis aſſecuti ſunt, mirabiliter excellat. Et, re uera, non aliud Deum decebat. Cum tabernaculum fœderis, quod adumbratam imaginem maieſtatis contineret, olim deſignauit, mirum eſt, quantam operam, & ſtudium, in illius ædificatione conſumpſit. Primũ enim ligna, quæ diutiſsime corruptioni reſiſterent, comportari iuſsit. Aurum deinde, & argentum, & æs, & gemmæ, & purpura, uaria, & pretioſa ſupellex, & multa denique, quę ad ornamentum

tabernaculi pertinebant, imperio illius undique congeſta ſunt. Artifices antem poſttemo, quos operi præfecit, ſpiritu ſuo incitauit, ut omnia, quæ facerent, ad exemplar dirigerent; quod fuerat in monte præmonſtratum. Similiter & Salomō, ut templum exſtrueret, quot modis fuit ope numinis inſtructus, & ad fabricam illam admirandam eruditus? Nam & opes ingentes habuit, & ſingulari ſapientia cumulatus fuit, & undique fabros accerſiuit, omnemque ſapientiam eo contulit, ut templum perficeret, & abſolueret, quo nulllum opus in terris exſtaret uel opibus magnificentius, uel artificio pulchtius, uel ad religionis inuitamentū ſanctius, uel ad memoriam ſempiternam nominis accōmodatius. Quid autem erat, uel in tabernaculo, uel in templo, reconditum, quod tantas opes, & tam acre ſtudium, & tam præclarum artificium, flagitaret? Lex Diuina, in tabulis lapideis inciſa. Quibus autē ſacris operati ſacerdotes, ut numen propitium redderent, elaborabant? Vmbris rerum cæleſtium, obſcuris imaginibus, adumbrata deniq. ſanctitate. Quid igitur dicendum? Si tanta opera cum tātis opibus in rerū cæleſtiū imaginibus a Deo poſita fuit, quantū ſtudiū in tēplo ædificando, in quo nō adūbrate, ſed uere, erat ipſe collocādus, erat iure, atq. merito, cōſumendum? In hoc igitur templo, nō lignum, ſed corpus puriſsimum, ad fabricam delectum fuit; nō aurum, & argentum, ſed opes fidei, atque ſapientiæ & orationis diuitiæ comparatæ ſunt; non gemmæ, non purpura, non odores uarij, ſed admirandę uirtutis ſplendor, ſed ardentiſsimæ caritatis inſigina, ſed ſanctiſsimę religionis fragrantia, ſed Diuini decoris ornamenta, ab ipſo fonte bonorum omniū profluxerunt. In hoc tabernaculo non Bezabeel, non Ooliab, operam ſuam interpoſuere: nullum humanum artificiū adhibitum fuit, ſed ipſe ſummus architectus, qui cælum manibus ſuis expoliuit, & ſideribus exornauit, hanc tam Diuinam fabricam fundauit, perfecit, abſoluit, Diuinæ uirtutis ornamentis illuſtrauit, ut in ea poſſet tamquam ſedem ſibi Diuinę maieſtatis amplitudini cungruentem collocare. Nō immerito igitur idem Dominus nos ad Mariæ laudes celebrandas adhortatur. Laudent, inquit, in portis opera illius. Nō in angulo, inquit, non in ſolitudine, (quamquam in ſolitudine etiam hoc officium nō omittendū eſt,) ſed in portis multo diligentius perſoluendum. In portis conuentus, ut ſuperius diximus, agebantur. Hoc eſt igitur, quod ait, Nomen illius debitis laudibus afficite, operaque illius in omnium luce, atque frequentia, celebrate. Iuſtum enim eſt, cum illius beneficia in uniuerſum genus humanum conſtiterint, ut omnium hominum, ad quos beneficia peruenerunt, uoce, & prædicatione, perpetuiſque laudibus, in cælum efferantur. Hoc in loco quæramus de iſtis, qui nimis Iudaicis ſenſibus adſtricti ſunt, an credant, hoc opus afflatu ſancti Spiritus editum fuiſſe? Credere ſe, dicent. Rurſus, interrogabo, an exiſtiment, tantā curam Spiritum Diuinum ſuſcepiſſe laudationis Betſabe, ut iubeat eam a nobis in hominum cōuentu, & celebritate, perpetuis laudibus honorari? Veriſimile nō eſt. Quæ igitur hæc mulier eſſe pōt, cuius uirtus, induſtria, caritas, benignitas, religio, ſapiētia, eloquētia, Diuinis laudibus ornatur? quę oībus ſanctis mulieribus, quę in pietatis gloria uixerunt, longe prępōnitur? ad quam perpetua laudatione in conuentibus prædicandam uoce ipſius ſancti Spiritus admonemur? Numquid alia poteſt eſſe, niſi, quam ipſe Diuinus Spiritus ſibi deſpondit? quæ filio Dei, ſanguinem ſuum, unde carnem aſſumeret, largita eſt? quæ terum omnium conditorem feliciſsimo partu, ad omnium ſalutem, edidit? quæ numquam ſe ab illo digredi, atq. diuelli, ſuſtinuit? quæ non ſolum lacte ſuo illum nutriuit, ſed ei ſemper omni ſtudio, cura, ſollicitudine, miniſtrauit? quæ cum illo ſocietatem doloris, ignominię, & Crucis denique ipſius, ſpōte, atque libenter iniuit? quæ denique apud Filium pro nobis preces adhibet? Vt enim filius patrem interpellat, ita mater filium. Ille, uulnera, & cruciatū, & obedientię perfectionem, quę illū cruciamenta ſubire compulit, oſtētans; hæc filio integritatē, amorē, educationem, ſanctiſsimi lactis ubertatem, laborum omnium ſocietatem, & communionem, aſsidue repræſentans. Vt enim Pater Filium nobis dedit, qui irati numinis offenſionē ſalutari placatione leniret, ita Filius Matris ſanctiſsimę puritatem, & pietatem, intuetur, ut, illius meritis illectus, facilius nos gratiæ ſuæ participes efficiat. Ille enim, clementia ſempiterna, ut nobis omni ratione conſuleret, medios interponete ſtatuit, quorum intercesſione ſępenumero a ſeueritate ad miſericordiam inflexus, ueniam ſupplicibus, & abiectis, impertiret. Semper enim uoluit ab hominibus ſanctis exorari, ut ſic & amicos ſuos honeſtaret, & aditum faciliorem ad clementiam ſuam miſeris aperiret, & ſimul, quanta ſit uis uirtutis, atque pietatis, oſtenderet. Tanta namque uis uirtutis eſt, ut uirtutis ipſius parens, & altor, ſe precibus illius uinci facillime patiatur. Quod ſi Deus tantam dignitatem ſeruis quamuis ij non ſemper in officio permanſiſſent, afferre uoluit, ut eorum uotis cumulate ſatisfaceret, quid mater faciet; quæ nūquam a ſtudio Diuinę legis abducta fuit, nec in ſe tenuiſsimam labem impuritatis admiſit? Non recuſemus imperium, monitis Diuinis obtemperemus; Reginæ noſtræ memoriam recolamus; illius ueſtigia conſectemur; puritatē, humilitatem, moderationem, ardorem mentis, ſtudium caritatis, amoris incendium, admiremur; & laudes illius in ore ſemper habeamus; ut, illius precibus nixi, facilius ad gratiæ thronū intromitti poſsimus. Sic autē fiet, ut Filius, Matris precatione prouocatus, Principes contineat, ne libidinibus obſequantur, & afflictos excitet, clementiaque ſua reficiat, ne deſperatione frangantur; & abiectos, ad ſpem immortalitatis erectos, Diuino præſidio ſæpiat, & inuicto robore confirmet. O Diuinæ mētis ſacrariū, templumq. ſanctiſsimum, ipſius ſummi, atque ſapientiſsimi Domini, opibus, & arte conſtructum, auro, atque gemmis, non e longinqua terra, ſed e ſummo cęli

faſtigio,

faſtigio,cōnectis illuſtratū. O Maieſtatis ſempiternæ ſolium,in quo Rex gloriæ ſibi ſedē conſtituit. O cæli totius oblectamentum, miſeriæq. humanæ perfugium; quis laudes tuas poterit enumerando percenſere? Ne cæleſtis qoidem eloquentiæ uis, & ubertas explicare dicendo poterit tantæ uirtutis, & dignitatis amplitudinem, tantæ pulchritudinis,& uenuſtatis, elegantiam, tam eximiæ ſapiētiæ lumen,& tani Diuini ſplendoris, qui in te mitabiliter elucet, excellentiam. Te ſummus & omnipotens, angelorum conditor, naturæq. cæleſtis ædificator, ex omni æternitate temporis elegit,in cuius pectus opes ſuas immenſas includeret. Itaque tuæ fidei, tuæ puritati, atque ſanctitati, tuæ uigilantiæ,unicum Filium, ſempiternæ lucis effigiem, ſæculorum omnium conditorem, credidit, atque commiſit. Tu ſanguinem,tu corpus,tu uitam,Deo,in ſacrificium,ardenter obtuliſti, & exercitus cæleſtis imperatorem,humanæq. ſalutis uindicem, feliciſſimo partu edidiſti, & cum, cuius beneficio alimur,atque ſuſtentamur,lactis tui dulcedine pauiſti; omniumque laborum,quos in uita pro nobis ſuſcepit,te illi ſociam præbuiſti; uſque adeo, ut merito te poſsimus, ut noſtræ ſalutis adiutricem precibus interpellare, ne officio tuo deſis; &,quemadmodum incepiſti,ſuſceptum caritatis munus abſoluas. Te igitur, o cæli Regina,oramus,& obſecramus, ut nobis ſeruis tuis ſalutarem cibum,clementia illa tua ſingulari,ſubminiſtres,ut a nobis,imbris,atque niuis,iniuriam depellas,ut nos coccineis ueſtibus exornes,ne umquam animi noſtri, terrenarum rerum ſtudio, conglaceient,ſed ſemper,amore,& cupiditate,cæleſtium,concaleſcant. Nec enim quidquam tibi Filius ullis umquam ſæculis denegabit; & ita fiet,ut, in omni conuentu, & celebritate, laudibus, non quæ ſanctitatis tuæ meritis ulla ex parte reſpondeant, ſed quas humanæ imbecillitatis inopia tribuere poteſt, te proſequamur, & ſtudio uehementer inflammato ueneremur.

Ego Petrus Parra, de mandato Reuerendiſs. Patris Magiſtri Sacri Palatij legi librum hunc Commentariorum in Parabolas Salomonis, auctoris Reuerendiſs. Domini Hieronymi Oſorij, Epiſcopi Siluenſis. In quo nihil inueni contra religionem Chriſtianam, uel contra bonos mores; immo utile fore iudico,ut in lucem edatur. In quorum fidem hic nomen meum ſubſcripſi. Die 3. Menſis Martij, Anni 1592.

D. Petrus Parra, Societatis Ieſu.

Ego Franciſcus Peres Collado, de mandato Reuerendiſs. Patris Magiſtri Sacri Palatij legi librum hunc Commentariorum in Parabolas Salomonis,auctoris Reuerendiſsimi Domini Hieronymi Oſorij Epiſcopi Siluenſis. In quo nihil reperi,quod rectæ fidei,& ſanis moribus repugnet; immo aſſero,in eo multa utilia,& erudita,contineri; atque ita utile fore iudico,ut in lucem prodeat. In quorum fidem hic ſubſcripſi. Die decimo tertio Menſis Aprilis, Anni. 1592.

Franciſcus Peres Collado.

Imprimatur.
P. Ant. Viceſg.

Imprimatur.
F. Barth. de Miranda, S. P. M.

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII
LVSITANI
IN SAPIENTIAM SALOMONIS PARAPHRASIS.

C A P. I.

Diligite iu ſtitiam.

O Principes, qui terras impe rio continetis, reputate, quantum onus, & quam difficile, ſit uobis impoſitum. non uobis efferant animos opes immodicæ, non ſatellites, atque miniſtri, non adulatorum aſſentationes. nõ plauſus inanes, atque popularis amentia. quo enim altior iſte gradus eſt, in quo locati eſtis, eo erit ruina, ſi male Remp. geſſeritis, cum uos malum improuiſo oppreſſerit, grauior, omnibuſque rebus ueſtris infeſtior. ueniat uobis ſæpenumero ueſtrę imbecillitatis in mentem; neque tam de opibus ueſtris, quam de periculis, quę uobis imminẽt, cogitetis. nam, cum inuidia, cum odium, cum nobilitatis ambitio, cum multitudinis furor, cum offenſiones aſsiduæ, quouis iure, uel iniuria, ſumptæ, uobis dies, atque noctes exitium minitentur, tum uel maxime ſanctiſsimum Dei iudicium uos uehementer exterreat. Quo tandem igitur modo, cum tantis periculis undique cincti ſitis, poteritis, impẽdentem cladem effugere? Hoc uno certe, ſi iuſtitiam toto animo complexi fueritis. ea enim eſt, quæ motus compeſcit; quæ libidinem reſecat; quę temeritatẽ coercet; quæ pacem conciliat; quæ Remp. florentem efficat; quę amorem excitat; atque poſtremo, quæ Deum hominibus amore ſanctiſsimo deuincit. nihil eſt enim, quod magis ad amorem alliciat, quam uirtutis ſimilitudo. Ergo, cum Deus iuſtiſsimus ſit, eos tantum amat, qui Diuinis iuſtitiæ opibus, & ornamentis, exculti ſunt. Si uultis igitur Deo cõiungi, unice iuſtitiam colite. Sic autẽ, ope illius cõmuniti, hominum uires, & inſidias, contemnetis. Sed, quæret aliquis ueſtrum, quæ ſit iuſtitiæ diſciplina, unde ad nos emanet, aut in quorum animis inſideat. Iuſtitię quidem principium aliud eſſe nõ poteſt, niſi ſummus ille Dominus ſempiternę ueritatis parens, & auctor, ęquitatis, ordinis, & rationis, architectus, inexhauſtus, atq. perennis totius iuris fons, & origo. Opus igitur eſt illis, qui ſeſe ad iuſtitiæ ſtudium adiungere uoluerint, ut colant ſanctiſsime religionẽ, pietatiſq. muneribus Dei numen ſibi propitium reddant. In hoc tamen religionis officio prudentia ſumma requiritur. ſunt enim quidam adeo mentis expertes, ut arbitrentur ſcelus iniuria contractum poſſe facillime donis, & muneribus, expiari. & ita fit, ut conceptum ſcelus in homines alio grauiore multo ſcelere in Deum cõmiſſo cumulandũ ſuſcipiant. nam, quid poterit eſſe ſceleſtius, quam malam opinionẽ de ſanctiſſimo Dei numine recipere? Num Deus ſceleſtiſſimos homines imitabitur, q. muneribus deleniti cauſſas hominibus impuris adiudicãt? nũ donis impedietur, quo minus pœnas a tyrannis de tyrannide repetat? num aliqua prædæ parte cum latronibus paciſcetur, ne debitum ſupplicium ſcelerum immanitati conſtituat? Hoc qui de Deo cogitat, ſceleris immaniſsimi maculam concipit, nullis piaculis eluẽdam. Qui igitur iniurijs multitudinem opprimit, qui prędam de bonis aliorum agit, qui, dũ auaritiam expleat, nullo Dei iudicio impeditur, quo minus multos mortales innumerabilib⁹ iniurijs afficiãt, & interim arbitratur, ſe poſſe cultu religionis Dei numen placare, quãuis in eodẽ ſcelere perſeueret, indigniſsimã in Dei ſanctitatẽ contumeliã iacit. Intelligite igitur aliquando, initiũ, atque fundamentum, ſanctiſsimę

Sentite de Domino in bonitate.

ctiſsimę

&iſsimæ religionis eſſe,de Deo bene ſentire. Ad illum igitur pure, & ſine ulla ſimulatione pietatis,accedite. non enim Deus, religione ad tempus ſimulata, a ſupplicio inferendo deducitur. Si uultis igitur illius opem conſequi,pura,& ſimplici,mente nomen illius ueneramini; ardentiq. ſtudio illum ueſtigijs omnibus inquirite. Inuenitur enim ab illis,qui non tentant illum. certe enim,qui eo animo ad illum adeunt, ut periclitentur,an is uelit,aut poſsit, ſupplicibus opitulari,minime fide,atque potentia, illius iuuantur. at Deus non ſe oſtendit,niſi illis tantum,qui minime de uiriute illius dubitant,& in fide illius acquieſcunt. quod quidem minime faciunt illi, qui hærent, & dubitãt, & oĩa prius experiuntur, quam opem Diuinam flagitandam cenſeant; & modo huc, modo illuc, mentis inconſtantia rapiuntur;& duplici mente religioni operam dant; ita,ut, non ſatis habeant homines fallere, niſi etiam Deo ſimulatis precibus illudere uideãtur; quo quid fieri poteſt inſanius? aſtutæ enim cogitationes, & ad fraudem callidæ, homines a Dei coniunctione diuellunt: & hominum potentium amentia rebus temere geſtis redarguta conuincitur. Ergo neque illi,qui ſibi peracuti uidentur, ullam ſignificationem ſapientiæ dare poſſunt, cum ſint ab ipſo ſapientiæ fonte ſegregati; nec illi,qui opibus efferũtur, ab ipſius opibus ullum ſalutis fructum capient, immo multo grauius exitij periculũ adiibunt. opes enim eximiæ continent, uel prudentiæ,uel temeritatis, argumentum. quam, qui ſapientia præditus eſt, muneribus ſibi commiſsis utitur ad ſalutem. at munera,homini temerario,& inſano,permiſſa, ad peſtem,& perniciẽ conferuntur. Quo igitur maior illius potentia fuerit, eo maius indicium furoris, & amentiæ, facit. quocumq. enim impetum dederit,omnia peruertet, & tam ſibi quam patriæ, exitium machinabitur. ergo nec ingenium acutis hominibus opem ullã afferet; neque diuitię, & honores, & imperia,homines potentes ſubleuare poterunt, cum omnes ſint amentiſsimi. nec enim in animum malitia ſubnixum intrabit ſapientia; neque ſedem collocabit in corde peccatis obnoxio. Spiritus enim ſanctus, qui ſolus ſapientiam tradit,fraudis diſciplinam fugit;& a temerarijs, atque perditis, conſilijs ſe remouet; &,iudicij ſeueritate in oculis conſtituta, impetũ irruentis iniuſtitiæ retundit. & ita fiet,ut cogitationes,& orationes,eorum,qui ſceleribus affines ſunt,pœnis debitis inſequatur; &, pro flagitiorũ magnitudine, ſupplicium irroget omnibus, qui & iniurijs onerant homines,& in Deum maledicta conferunt. eſt enim ſpiritus ſapientiæ, hominum generi ſalutaris,atque beneficus; & ita fieri non poteſt,ut eos ſcelere ſoluat, qui ius humanæ ſocietatis non actionibus tãtum peſtiferis, uerũ & maledicentia,uiolant;nec ullo numinis metu ab inferenda iniuria reuocantur. qui quidem ita ſunt amentes,ut opinentur, id, quod ſecretũ animis tenent, a Deo animaduerti non poſſe;& eorum colloquia ad illius aures minime peruenire. at Deus,quidquid intra mentem latet,ſcrutatur, & inſpicit, & intimos animorũ receſſus exactiſſime perſpectos, & cognitos, habet; & orationẽ auribus ita percipit, ut nullum arcanum conſiliĩ illius cognitionem fugiat. nã ſpiritus Domini, cum immenſa poteſtate orbem terrarum complexus ſit, cum per omnes mundi partes pertinens omnia perluſtret, & nihil ſit tam abditum, in quod non penetret, nihil tãtis tenebris inuolutum,quod non inſpiciat, (uniuerſam enim naturam numine ſuo complet) omnes hominum linguas probe nouit, & ſententias mortalium exactiſsime perpẽdit. Qui igitur nefaria oratione fuerit uſus, minime latebit; nec ſermo impurus erit impunitus. in colloquia.n.impia diligẽter inquirendum eſt. nam orationes ipſæ, quæ Dñi aures offendunt, contra maledicos ipſos teſtimonium ferent;& illorum iniquitates aperte redarguent. Quid? quod auris Domini improbis infenſa,& inimica, & ſtudio uindictę (ſic enim iuris ratio poſtulat) incitata, non eget hominum teſtimonijs,cum omnia percipiat, ita,ut, quamuis ſubmiſſa uoce quiſpiam ſceleſte loquatur, & uel clanculum de proximi pernicie coniuret,uel impia oratione in ſanctiſsimam religionem ſcelera moliatur,nulla ratione queat peſtem auertere. O miſeri mortales, maledicentiam fugite, quæ uobis nullum fructum afferet; linguæ petulantiam comprimite, quæ immenſam malorum omnium colluuionem uobis importabit. Quid enim poterit eſſe peſtilenti lingua funeſtius? ex ea namque fraudes, iniuriæ, dedecora,tumultus, diſſenſiones,Rerum publicarũ euerſiones,oriuntur. illa falſo teſtimonio innocentes interimit; illa dedecoris maculam bonis inurit; illa impijs adulatur; illa in pios irruit; illa pacem turbat,lucẽ eripit,ius & fas omne delet,& tyrannidem in dominatu conſtituit. Denique, ne plura perſequar, nullus ſermo impurus, quamuis latẽter inter paucos ſceleris ſocios haberetur, exſtitit umquam, ex quo nõ magnum aliquod malum proueniret. Os ſi quidem, quod mentitur,uitam eripit. ad interitum enim,uel corporis, uel animi, uel dignitatis, uel utilitatis, ſemper ſpectat;idq. perpetuo molitur, ut homines uita, uel opibus,quibus uita continetur, per ſummũ ſcelus ſpoliet. Cauete igitur, ne, errore mentis obcæcati, in re tam mortifera,operam & ſtudiũ, conſumatis; ne uobis ipſi, manibus ueſtris,peſtem comparetis. Mihi enim credite, non tantũ mali illis,in quos eſtis teterrimi,quam uobis, ipſi inferetis, illorum enim corpora ſauciabitis; animia autem ueſtris exitium ſempiternum afferetis: illorum famam maculabitis;at uos ſempiternam ignominiam ſubibitis: patrimonium illorum imminuetis;at uos interim in perpetuum omnibus bonis nudati permanebitis. Nemo enim umquam alicui nocere concupiuit, qui non longe plura detrimenta ipſe ſibi, quam ei, quem odio immani perſequebatur, importaret. Vt autem in ſummam,maledicentiæ mala conferam,ſatis eſt animaduertere, eam mortem omni contentione machinari. at, qui necem inferre meditatur, Dei aduerſarius eſt,& in illius

Quoniam inuenitur ab iis qui non tentãt illum.

Probata autem uirtus.

Spiritus n. ſanctus.

Et corripie tur a ſuper ueniente.

Quoniã ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum.

In cogitationibus.n. impij.

Quoniã auris zeli audit omnia.

Cuſtodite ergo.

Quoniã ſermo obſcurus in uacuum non ibit.

Nolite zelare mortẽ

Quoniam Deus mortem non fecit.

illius benignitatem impium bellum cnmparat. Deus enim mortem non ſecit,nec uiuentium interitu delectatur.omnia enim condidit,ut permanerẽt. & ita omnium formarum naturam conſtituit, ut ſtatum ſuum tuerentur, & conſeruarent;in nullaque natura ullum uenenum, quod eam euertere poſsit,inſeuit. nec Orci regnum in terra collocauit. iuſtitia nullo caſu de ſtatu migrare poteſt. Diuino nãque præſidio ſępta eſt,&

Impii autẽ manibus & uerbis.

immortalitatis munere fruitur.impij uero,quaſi nihil aliud operis,& muneris,haberent,ita, quantum manibus,& orationibus, eniti poſſunt,operam aſsidue dant,ut mortem accerſant,ut amici

Deſſuxerũt

tiam cum illa iungant,ut fœdus cum ea percutiant.ita porro factum eſt, ut interuentu mortis iutabeſcerent.pactiunem enim cum illa ſecerũt. itaque his ſtudijs,cogitationibus,moribus, & inſtitutis, uitam deguntut dignifsimi ſiut,qui ad mortis ipſius hereditatem pertineant.

CAP. II.

Dixerunt enim cogitantes. Exiguũ, & cum tædio.

HAec enim ſecum neſatie meditantur, intimaq. mentis oratione ſic ad interitum totius pietatis immani ſcelere feruntur: aiunt enim. Vita noſtra eſt breuis æui ſpatio circumſcripta,multiſq.angoribus implicata, & morbis innumerabilibus exercita.ea.n.cõdicione ſuſcepti ſum⁹, ut hoc exiguo tpe,quo ſpiritũ ducimus,in multis periculis, & laboribus, & acerbitatibus, uerſemur.mortis enim imminentis impetũ quis a ſe poterit ratione aliqua propulſare? quod medicinæ genus uim habere poteſt ad uulnera,quæ mors inſligit,ſalutari remediu ſauanda? num,cũ uita ſemel impulſa in occaſum præcipitat,poterit ullo modo ſuſtineri, ne ſine horribili terminetur? Oẽs igitur neceſſe eſt, ut ſunditus pereamus. ſed illo ſolatio uti quidam ſolent,quod dicant corporis tantum naturam morte deleri,animum uero permanere,nec exſtingui, ſed ſtatum commutare. eſſeq. dicunt poſt mortem aliam uitę condicionem nullis ſęculis interituram,in qua ſunt bonis præmia felicitatis ſempiternæ propoſita.impijs aũt ſupplicia cõſtituta.Sed hoc quo argumento probant? quo teſtimonio confirmant? quis ab inferis reuerſus eſt, qui ea ſic eſſe,quemadmodũ multi perhibent, conſtanter aſſeueret?fabulis deludimur; inaniq. ſolatio mæſtitiã depellere fruſta nitimur. temere enim in uitã ingreſsi ſumus; & poſt mortẽ ad nihilum reci-

Quia ex nihilo nati ſumus.

demus. Anima enim,quam naribus adſpirando ducimus fumi,inſtar obtinet:& ratio eſt quędam ſcintilla motus in corde ciens, qua quidem exſtincta,corpus in cinerem redigetur, & ſpiritus, ut mollis aer, diffluet.uita noſtra, ut nubis ueſtigium,impetu diſcurrens, euaneſcet,& quaſi quædã nebula, radijs Solis impulſa, & calore illius depreſſa,& cõſumpta,diſsipabitur. nomẽ uero noſtrũ uetuſtate tẽporis obruetur:nec erit,qui operũ noſtrorũ memoriã retineat.uitę noſtræ curſus eſt cũ umbrę inanitate cõferẽdus.quid igitur faciendum? poſteritati cõſulemus cuius nullum ſenſum ſumus habituri? gloriæ, & immortalitati, ſeruiemus,cum nomen noſtrum ſit obliuione ſempiterna conterendum? uitæ futuræ gratia, in iuſtitiæ,atque pietatis,ſtudium incumbemus, cũ in morte ſint cum corpore omnes animorum ſenſus exſtinguendi?Sũma certe dementia erit fructu præſentis utilitatis, quæ ſe nunc offert, omiſſo,ea,quæ numquam uidebimus, cogitare. nec enim,nobis exſtinctis, reditus in uitam patebit; mortis enim fores in ſempiternum tempus occluſę ſunt;& omnes exitus ita molibus obſtructi,& impediti, & ita diligenter obſignati,ut nemini umquam liceat e leti tenebris emergere. omnes itaque ſpes uitæ in exitio corporis exſtinguuntur. Agite igitur,dum licet, ijs bonis frua-

Venite ergo,& fruamur.

mur,quæ ſola bona dicenda ſunt:uirtutes enim, meritorum laudes, gloriæ celebritas, pietatis, & iuſtitiæ,præmia,nomina uana ſunt;nihil in ſe expreſsi,atque ſolidi,continentia, ſed tantum ſpecie quadam illuſtri imperitos homines a ueris bonis auocantia,ut cum ærumnis aſsidue cõflictentur.nos uero ea,quæ nõ ſunt,negligamus,ut ijs,quæ ſunt,tempore frui poſsimus. Cõditis igi-

Et utamur creatura tamquã in iuuentute.

tur rebus,dum dulces, & teneræ,ſunt, oblectemur:optimo uino pleni,& unguento ſuauiſsimo delibuti,paſsim incedamus. &, ne ueris tempeſtiui florem ſine fructu præterfluere ſinamus,ſertis roſarum antequam marceſcant,redimiti, multiplicis oduris ſuauitatem percipiamus.nemo noſtrum ita ſit inſipiens, ut non omnem fructum, quẽ poterit,ex petulãtia noſtra percipiat. ubiq. noſtræ uoluptatis impreſſa ueſtigia relinquamus.hæc enim eſt hereditas noſtra,hoc unum eſt nobis patrimonium conſtitutum. cum uero uitæ

Oprimam⁹ pauperem iuſtum.

delicijs ſeuerũ legis imperium ſit impedimento, (nec enim poterimus tantis opibus affluere, quantis opus eſt ad libidinem explendam, ſi iuris nimis obſeruantes fuerimus) iura omnia conuellamus. Opprimamus igitur dominatu pauperem iuſtum: nullam ueniam tribuamus uiduis;neque longæui canitiẽ uereamur.iuſtitiæ

Sit autẽ fortitudo noſtra.

noſtræ lex ſit in uiribus,& potentia,poſita.ius.n. quud eſt a populis publice receptum, nullam dignitatem habet,nempe, quod ſit hominum infimurum ſubſidium, & non honutis præcellentis argumentum.naturę namque ius eſt,ut opes eorum,qui tenues ſunt, & iniuriam propulſare nequeunt,ad eorum utilitatem, qui principatum obtinent in Rep. conferantur. quantum igitur eniti,& efficere,poſſumus, elaboremus,ut potentia noſtra ad opes amplificandas abutamur. quod enim imbecillum eſt,inutile prorſus,& iniurijs permultis obnoxinm, eſſe deprehenditur. at,legibus ſubmitti, quis non uidet eſſe extremę imbecillitatis indicium? Sed hoc nobis obſtat

Circumueniamus ergo iuſtum.

incommodum, quod hominem inſigni iuſtitia præcellentem acrem aduerſarium habemus. ita, ut per illum nobis non ita facile liceat, id, quod conamur, efficere. Eſt opus igitur, ut illum per inſidias de medio tollamus. actionibus enim noſtris uehementer obſiſtit; & flagitia, quæ contra legis præſcripta ſuſcipimus.acriter incuſat;diſciplinæ labem, & corruptelam, nobis frequenter obiectat. profitetur ſe cognitionem Dei tenere,

atque

Digitized by Google

Promittit ſe ſcientiã Dei habere Factus eſt nobis in traductionem.

atque adeo ſe Dei filium nominat; &,quod grauius eſt,non modo noſtras actiones, & conſilia, ſed etiam intimas cogitationes, quas non dum exſecuti ſumus, ſed tantũ animis agitamus,oratione coarguit; earumq. turpitudinem, & deformitatem,in oculis defigit. moleſtus, & acerbus, atque difficilis, nobis eſt;tantumq. odium in illum concipimus,ut oculis eum intueri nequeamus. eſt enim uita illius, communis uitæ diſsimilis. rationem enim uiuendi ſequitur nouam, & inauditam, & plurimum a receptis hominum moribus abhorrentem. nos, ſubdolos, & nugaces,& ementita dignitate fucatos, arbitratur; & a uijs noſtris,quaſi a turpiſsima ſordium omniũ contagione, ſe longiſsime ſegregat. quin etiam ſententias, quæ cum omnium mortalium opinione,& ſententia,pugnant,paſsim ingerit. afflictam enim iuſti fortunam florentiſsimo ſtatui iniuſtorum longe præferendam ſtatuit; uſque adeo,ut tum etiam,cum uir probus,& innocens, fame,& ſiti,cruciatur,plagis cõciditur,falſa infamia deformatur, & in Crucem tollitur, & omni crudelitate laceratur, eum affirmet eſſe multo feliciorem illis, qui multis opibus abundant,& inſigni potentia præditi ſunt, & uoluptatibus exquiſitiſsimis afficiuntur, ſi fuerint iniuſti. quod quidem omnes & animis, & auribus,aſpernantur;fieriq. non poteſt, ut quiſquam eam ſententiam,quæ cum natura pugnat,aliqua ratione ſecundam arbitretur.& interim, cum tanta portenta dicat, tanta inſolentia elatus, & inflatus eſt,ut Deum Patrem appellet. Videamus igitur, an orationes illius uerę ſint; &,quæ publice diſſerit,exitu periclitemur. Si enim iuſtus,qui excellentet ſe in omni genere ſanctitatis geſsiſſe uideret, filius Dei eſt, Deus illius cauſſam ſuſcipiet,eumq. ex manibus hoſtium liberabit. nec enim credibile eſt, Deum filij ſui uitam negligere;&,quem unice diligit, inimicorum poteſtati dedere. Ergo,ſi conceſſum nobis fuerit, in illum exempla immaniſsimæ crudelitatis edere, certe conſtabit, illius orationem, qua genus ſuum ad Deum referebat,fuiſſe uaniſsimam. neque ſolum hoc aſſequemur,ut,cum ille fuerit Dei præſidio deſtitutus, & in cruciatum actus, appareat eum fuiſſe genus ementitum; uerum etiam uirtutem,& conſtantiam,illius,in quæſtionem uocabimus,& experiemur,an uirtutem uerę, & ex animo, coluerit, an parum firme in ſententia manſerit. frangit enim ſententiam dolor;orationiſque ſplendor, & magnificentia, appropinquantis mortis formidine conticeſcit. contumelia igitur, & cruciatu, in illum, inquiramus, ut probitatem illius exploremus, & de innocentia illius iudicium faciamus. morte ualde ignominioſa condẽnemus eũ, ut ex uerbis illius,quę dolor uehemens expreſſerit, de hominis mente ſtatuamus. hæc quidem cogitauerunt, & errore turbulento pręcipites in capitalem fraudem inducti ſunt. quæ quidem dementia nullo modo eos crimine liberauit, cum ſponte ſua tenebras luci prętulerint,& ueritatem odio perſecuti ſint. eorum namque malitia eos excæcauit, ita uero

Et præfert nouiſsima iuſtorum.

Videamus ergo ſi ſermones.

Erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius.

Hæc cogitauerunt.

factum eſt,ut Dei myſteria minime perciperent, neque ſpem mercedis,quæ eſt ſanctitati conſtituta, ſequerentur, neque præmia animorum, eis propoſita, qui nullis ſe flagitiorum maculis inquinarunt, cogitatione cõplecterentur. itaque ipſi ſibi cauſſam ſempiternæ miſeriæ, & calamitatis,attulerunt. nam, quod ad Dei clementiam attinet,ab ea minime excluſi fuiſsẽt, ſi in iuſtitię uiam redire uoluiſſent. nec enim Deus hominẽ condidit, ut eum in exitium præcipitem daret; ſed, ut muneribus ſempiternis afficeret. illum enim a primordio mirabili conſilio finxit, & informauit, ut immortali uita frueretur, in illiuſq. mente imaginem ſuæ claritatis impreſsit. hanc illius ſpeciem intuens diabolus,inuidia flagrauit, cum cerneret hominem humo excitatum, muneribusque Diuinis affectum,ut in eo ſtatu locaretur,unde diabolus ipſe conciderat. id igitur minime ferendum exiſtimauit. itaque omnes machinas admouit, ut hominem a Dei coniunctione, qua uera uita continetur, diſtraheret;& ſic eum omnibus bonis euerteret. eo igitur caſu, mors omni uinculo ſoluta in orbem terrarum uiolenter inuaſit; humanumq. genus oppreſsit. illam uero experiuntur omnes, qui diaboli factionem ſequuntur,ſeſeq. ad illius ductum applicant.

Quoniam Deus creauit hominẽ

Imitantur autem illũ.

CAP. III.

AT iuſtorum animæ in Dei tutela,& patrocinio,latẽt,& idcirco cruciatu frangi,& debilitari,non poſſunt. uiſi ſunt oculis inſipientiũ mori,qui exitum eorum dirum,& calamitoſum, & diſceſſum a nobis,exitium funeſtiſsimum,exiſtimabant, cum illi pace tranquilliſsima perfruantur. quamuis enim boni in oculis hominũ pœnis torqueantur, ad ſpem tamen firmiſsimã immortalitatis,& gloriæ ſempiternæ, rapiuntur, minimis plagis eruditi, maxima præmia conſequentur. Deus namque illos pœnis exercuit, & eorum,in omni rerum diſcrimine,& in omni laborum aſperitate, conſtantiam approbauit; &, ob uirtutem Diuinam, dignos eſſe iudicauit, quos ſecum bonorum omnium ſocietate coniungeret. ut aurum igne, ſic eos laboribus ab omni leui etiam flagitiorum ſcoria ſecreuit, ut multo puriores euaderent, & ita amplioribus muneribus cumularentur. præterea illo ſanctiſsimo ſacrificio in eorum cruciatibus honores ſibi inſtitui uoluit, quod eſt in fide, in conſtantia,in patientia, in ardore mentis, in caritatis incendio, conſtitutum. non enim quadrupedum uictimas, aut odorum ſuffimenta, requirit; ſed animos puros,& amore illius acriter inflammatos, expoſcit. Sic autem fit,ut nullum illi munus acceptius eſſe poſsit illorum obedientia, & alacritate, qui pro iuſtitiæ cultu,& pro Dei gloria, nulla cruciamenta recuſant. Ergo, cum fuerit in actiones humanas animaduerſum, ſplendore mirifico coruſcabunt;&, tamquam ignis in culmis aridis implicatus, diſcurrẽt. ſic enim admirabili celeritate micabunt, ut interim impiorum hominum nomen, & opes, abſumãt. iudicabunt de gentibus;populos imperio continebunt: & erit

Iuſtorum autem animæ in manu.

Fulgebunt iuſti & tamquam ſcintillæ.

Dominus

Dominus rex eorum in perpetuum; ita, ut non poſsint ullis umquam ſæculis, cum ſint Regis ſummi, atq. ſempiterni, preſidio muniti, de ſtatu demigtare. qui ſpem in Dòo ponunt, intelligent ueritatem; & qui egregie fidem colunt, illius caritate incēduntur; & ita in illins cultu permanent; nec ab eo, quamdiu id ſtudium uiget, ſeiungi poſſunt. fides enim hoc aſſequitut, ut a Deo, cui ſe committit, cæleſti lumine compleatur. ſic autem cernit homo pius ea, quæ erant illi tenebris circumfuſa; &, ſpecie ueritatis, quā intuetut, attonitus, obſtupeſcit, & intelligit, quæ ante pulchra, & expetenda, iudicabat, eſſe uaniſsima. nulla enim ueritas eſt in bonis, quæ hominū uulgus admiratur. nā falſos honores ambiunt; ſallaciſsimas uoluptates exquirunt; emolumēta ſallaciſsima cōſectātur; ſimulata pulchritudinis imagine cōmoti, a mente, & cōſilio, deducuntut. ergo, cū ita cōmutātut animis, ut mentis aciem a falſis bonis auerſam, in opes ueras, atque ſempiternas, intendant, & intelligant, quantum inter utrumq. differat, actā uitam iudicio ueriſsimo damnant; & aliud uitæ genus inſtituunt; amoreq. Diuinę pulchritudinis inflāmati, Deo (quoad fieri poteſt) adhæreſcunt. Deus.n. ſanctos ſuos donis, atq. muneribus, gratiæ, & benignitatis, auget, & cumulat; nec ab eis oculos umquā deijcit, quos elegit, ut opibus Diuinis locupletaret. at impij, in ſupplicium, quod metuebāt, detrudeutur. numquā enim hoīes profligati, atq. perditi, uitā quiete traducere potuerunt. quāuis enim ſummas opes habere uideantut, & multos habeant libidinis adminiſtros, multiq. mortales illis obtēperent, cōſciētia tñ ſceleris, & iudicij Diuini metus, eos frequēter exanimat. non enim ita poſſunt animorū ſenſus opprimere, ut negligant omnino id, quod natura omnibus inſeuit, nēpe, ſceleratos eſſe pœnis diris obnoxios. in ea igitur mala, quæ ſæpenumero formidabant, furenter incurrent. qui tamē adeo fuerunt amentes, ut, cum ſæpe cogitarent eſſe ſibi ſubeunda ſupplicia, in ſcelere perſiſterent; imperio libidinis, cui ſe conſtringendos dediderāt, impulſi. hoc igitut fuit in cauſſa, cut iuſtum contemuerent, & a Deo rebellarent. Qui autē ſapientiam, & diſciplinā, aſpernatur, infelix eſt, & ſpes illius ſallaces, & ſollicitudines inanes, & opera prorſus inutilia. impiorum uxores, ſuut amētes; & filij, flagitijs inquinati; eorumq. ſoboles, exſecranda. Homines quidem, naturæ admonitu, filios ſui nominis heredes expetunt, ut, cum ipſi fuerint conſumpti, non oīno mori uideantur, eo quod imaginē ſuam in uita relinquant. ſed, quanto rectius illis conſultū fuiſſet, ſi nullos umquam liberos inſtituti ſceleris heredes ſuſcepiſſent. Cū enim mores labuntut, & oīa ad interitū uirtutis, & dignitatis, ſpectāt, quo plures poſteri ſuerint, eo magis erit pœna totius generis amplificata. O felicē mulierē, quæ filios non peperit, eo quod noluerit ſe libidine cōmaculare, ne uidelicet ab integritatis ſtatu decideret. nō enim cogetut uiri improbitatē, cū animi cruciatu, ſuſtinere: non uidebit filios flagitija infames in peſtē ſempiternā ruere; non ruinā, & occaſum, peſtiferæ prolis intuebitur. quod uero ad memoriā nominis attinet, uirtutis memoria ſempiterna eſt; impiorum autem propago obliuione ſempiterna delebitur. Omnibus igitur modis muliet, quæ, compreſſa libidine, uictoriam inſignē de natura corporis fuit uirtute admirabili conſecuta, eſt omnium mulierum feliciſsima, quæ minime ad tantā laudē eniti uoluerunt. Fructū igitut iudicij Diuini, cū de animarum uita inquiſitio fiet, eximiū cōſequetut. Similiter & eunuchus, qui non tam naturæ uitio, aut hominū iniuria, quam ardenti ſtudio puritatis, eunuchus eſt; & ea ratione ſibi ipſi omni genere libidinia interdixit; nullo modo erit a iure cæleſtis ciuitatis excluſus; nempe, qui nec homines iniurijs ullis affecerit, nec in Deum ſcelus ullum conflauerit. Quamuis igitut olim eunuchis aditus in domū Domini minime pateret, his eunuchis nullo modo erit aditus intercluſus. nā nec olim lege erant illæ dedecoris minæ propoſitæ, niſi, ut intelligeretur, eos, qui nullū uirtutis partum ediderint, nō eſſe in cæleſtem ciuitatē recipiēdos. & nunc, myſterijs Diuinis iam clarius explicatis, cerni facillime poteſt, eunuchis, qui pietatis exēplo gignere filios poſsint, nō ſeminis humani tatione, ſed ſāctitatis imitatione, propagatos, adſcenſum in cælum dari. Dabitut enim illis præmiū fidei, atque religionis, ampliſſimum; & in templo Domini iucundiſsimā hereditatem cernent. bonorum enim operum glorioſus eſt fructus; & ueræ prudentiæ radix immutabilis, atque ſempiterna. at adulterotum filij, qui parentum ueſtigijs ingrediuntur, expiari non poterunt, cum ab aditu templi, & ab omnibua ſacris, arceantur; & genus e lecto nefatio ſuſceptum funditus interibit; memoriaq. inceſti ſeminis obruetur. quod ſi alicui ex illis cōtingat, ut diuturnā uitā degat, pro nihilo tamen putabitur; & extrema illius ſenectus erit omni dedecore cumulata. ſi uero cito e uita diſceſſerit, ſimul cū ccorpore omnes illi ſpes ſalutis interibunt: &, cum fuerit iudicium conſtitutum, non erit ei ullum ſupplicij, & angoris, alleuamentum. nationis enim iniuſtæ diri, & exitiales, exitus ſunt.

Impij autē ſecundum quæ cogitauerunt.

Maledicta creatura eorum.

Qvoniā felix eſt ſterilis.

Ei ſpado qui nō operatus eſt.

Filij autem adulterorū

CAP. IV.

O quā pulchra.

QVanto igitur eſt præclarius ad decoris elegantiam, & firmius ad nominis immortalitatem, propter pietatis ſtudium, filijs carere, & ſplendore egregiæ uirtutis illuſtrari, quam ſobole multiplici circumſæptum uolitare, &, tyrannidis exemplo, filios ad perniciē inſtruere? non enim tam in filiorum multitudine, quam in uirtutis amplitudine, immortalis gloriæ amplitudo conſiſtit. nec enim memoria uirtutis calamitate peruerti, aut temporis uetuſtate conſumi, poteſt. Deo nāque grata eſt, & hominibus admitanda. illā multi præſentem intuentut, ut ad illius imitationem ſe cōferant. eam abſentem deſiderant; illiusq. pulchritudinem perpetua prędicatione celebrandam exiſtimant. nam, in omni æternitate, cum ſit coronam ex glorioſo certamine conſecuta, clariſsimū triumphū ducit. &, cum

bellorum omnium uictrix exſtiterit, ornata præmijs incontaminatis, atque ſempiternis, exſultat. at multiplex nationis impię propago utilem fructũ non efferet; nec adulterini ſtolones altas radices agent; nec ullã ſtabilitatem ſedis habebũt. quamuis autem frondiũ uiriditate aliquam amœnitatis ſpeciem oculis ad tempus obijciant, non ſine ſtragis, atq. ruinæ, periculo grandeſcent. uentis namque agitabuntur, atque tandem, turbine concuſsi, radicitus euellentur. rami, antequam ad perfectionem perueniant, defringẽtur. fructus erit acerbus, & immaturus, & nec ad cibũ utilis, nec ad uſum idoneus. filij enim, ex iniquorum coniunctione propagati, parẽtibus, iniquitatis teſtimonium dant, quoties eorum uita, ad iudicij examen perpenditur. Cũ enim mores corrupti ſint, & ad perniciem profligati, atq. perditi, conſtare poteſt hominibus, qualis parentum diſciplina fuerit, cum uideant, filios, parentum ſcelus imitari, atq. adeo cum ijs, a quibus geniti, & educati ſunt, malitia, & improbitate, contendere. quo igitur diutius uixerint, eo grauiorem ſceleris pœnam ſuſtinebunt. Porro autem iuſtus, quamuis immatura morte ſublatus eſſe uideatur, in requiete ſumma uerſabitur. non enim immatura mors illi poteſt contingere, qui ad uirtutis perfectæ, cuius colendæ gratia nati, ſumus maturitatem, cum gloria, peruenit. immo, quo citius eſt fructum uirtutis aſsecutus, eo felicius curſum uitæ conficit. Vt enim cantor is habendus non eſt, qui diſsonas uoces dies, & noctes, cum inſigni auditorum moleſtia, iacit, ſed, qui ſcienter, atque modulate, canit, quamuis ad canendũ breuiſsimum tempus aſsumat; nec ille bonus medicus eſt, qui ſe medicum fuiſſe longo tempore profitetur, cum nullum ęgrotis fructum ſanitatis attulerit, ſed, qui breui tempore morbum depellit; ita neque ſenex ille numerandus eſt, qui ſine ulla modeſtiæ concinnitate uitam diutiſsimè propagauit, & ita ætatem traduxit, ut numquam e flagitiorum morbis euaſcrit; ſed ille potius, qui breuis æui ſpatio uirtutis concentum ſeruauit. ſalutaremq. ſibi medicinam adhibuit. ſatis enim diu uixit, qui uirtutis perfectæ perfecto functus eſt munere. itaq. illa ſenectus iuſtã uenerationẽ habet, quæ non temporis diuturnitate, aut annorum multitudine, continetur; ſed, quam uirtutis amplitudo omni dignitatis genere cumulauit. hominis igitur canities, in prudentiæ maturitate conſiſtit; & ætas ſenectutis, eſt uita nulla prauitatis cõtagione maculata unde concluditur, adoleſcentẽ, qui pietatem unice coluit, qui numquã ab officio diſceſsit, qui operam enixe dedit, ut uirtutis fructu potiretur, ſi a uita diſceſserit, non ante tempus diem obijſſe. cum enim numeros abſolutę uirtutis expleuerit, ſenex, & non adoleſcẽs. eſt exiſtimandus. non enim fieri poteſt, ut bonorum res ab illo optimo parente negligantur. ergo, cum ille probus adoleſcens cum iuſtitia, & pietate, uixerit, a Deo gratiam inueniet; & iccirco fuit, Diuino beneficio, ex malorũ colluuie liberatus, & in aliam uitam traductus. non fuit igitur illi

Multigena autem impiorum.

Iuſtus autẽ ſi mente præoccup.

Placens Deo factus dilectus.

uita inclementer erepta, ſed mors potius clementer oblata, ne in ſempiternam peſtem incideret. potuiſſet enim, ſi in hac uita diutius manſiſſet, ſenſus illius, hominum improborum malitia, immutari, &, fraudibus, a ſtudio pietatis, & continentiæ, ad religionis negligentiam, & ad uitæ impuritatem, traduci. hac igitur de cauſſa Deus illum abripuit; neque eum, quem carum habebat, aliqua labis impuritate contaminari permiſit. non poſſunt enim homines improbi honeſtatis ſplendorem ſuſtinere; & ideo omnes conatus eo comparant, ut uirtutem, in quocumque elucere illã perſpexerint, de ſtatu deijciant. improbitatis enim peſtilens morbus, & inuidiæ furentis aculei, ſtudiũ honeſtatis exagitant; uſq. eo, dum clariſsimis rebus tenebras offundant; & eos, qui uirtuti operam nauabant, turpitudinẽ ſubire compellant. accedit cupiditatis impotentia, quę mentẽ ſimplicem in capitalem fraudem impellit, & uoluptatis illecebris impulſam præcipitat. ex his malis omnibus ereptus eſt is, qui in adoleſcentia mortem obijt; breui autem tempore multorum annorũ perfectionẽ conſecutus fuit. anima enim illius erat Deo egregie cara. icciręo factum eſt, ut celerrime e uita, quam tanta flagitiorum pericula circumſtant, excederet. at homines, cum probi iuuenis mortem uideãt, & illius rationem minime percipiant, neq. mente ſecum ſtatuant, fieri non poſſe, ut Deus res eorum, qui ſancte uitam inſtituunt, aliqua ratione negligat, & eos, qui ſe illi commiſerunt, malis opprimi ſinat, obitum illius, quem longa uita digniſsimum multi iudicabant, indigniſsime ferendum arbitrantur, & de caſus acerbitate conqueruntur. ipſumq. rerum omnium Dominum in crimen uocant, quod non a bonis mortis impetum repreſſerit; eoq. tandem progrediuntur, ut pietatis ſtudium inutile prorſus eſſe dicant. ita namq. ſunt amentes, ut non uideant, Dei gratiam, & beneficentiam, numquam a ſanctis hominibus remoueri; & eos, qui electi ab eo ſunt, ſingulari illius præſidio, & uigilantia, cuſtodiri. at, inquiunt, cernimus homines impuriſsimos ad ſummam ſenectutem uitam perducere; contra uero, non paucos, ſtudio probitatis, & religionis, incenſos, in ætatis flore, morbis repentinis, & improuiſis, exſtingui. pergitis ne nos longam hominis perditi uitam, uitæ illius, qui, uirtutis amplitudine, ad ſenectutis ornatiſsimæ ætatem peruenit, anteferre? tanta ne flagratis amentia, ut opinemini omnem hominis probi ſtatum morte deleri? & ſenſus ipſius mentis, quæ eſt ad imaginem Diuinæ mentis expreſſa, ui mortis, quæ corpori interitum affert, exſtingui? O deteſtabilem, & exſecrandam, mentis impuriſsimæ cæcitatem, non tandem intelligetis, homines amentiſsimi, non poſſe ſpes illorum, qui in Dei fidem recepti ſunt, interuentu mortis incidi? animi enim illorum, cum ſint immortales, opibuſque Diuinis ornati, & amplificati, morte conſumi non poſſunt. immo, cum mors omnia ſtrauerit, cum rerum memoriam uetuſtate contriuerit,

Faſcinatio enim nugacitatis.

Populi autem uidentes.

Cõdemnat iuſtus mortuus.

cum

cum antiquitatis monumenta confecerit, atque adeo, cum omnia, quæ uidentur oculis, quamuis fundatiſsima uideantur, euerſa corruerint, boni diuitijs, & ornamentis, magnificentiſsime redundabunt, gloriaq. ſempiterna circumfluent; &, quod magis admirandum eſt, iuriſdictionem in omnes mortales habebunt. iuſti namq. mortui nomen, & gloria, contra impios, qui manent in uita, ſententiam feret; & iuuenta, uirtutis fructum breuis æui ſpatio conſecuta, ſenis illius amentiam coarguet, qui toto uitæ tempore uirtutis ſtudium neglexit. itaque fiet, ut iuſti mors, illuſtris, & clara, ſit; improbi autem uita, omnibus turpitudinum maculis inulta; & adoleſcentis uirtute perfuncti laus ſempiterna ſit, & ſenis improbi nomen omnium bonorum iudicio uehementer exſecrandum. præterea boni in Diuino iudicio ſummum iudicem ſtipabunt; ſempiternique iuris æquitatem celebrabunt; &, quam iuſte ſit in ſcelera hominum uindicatum, cum iuſtitiæ Diuinæ admiratione, conſpicient; & ſic demum ipſi, comprobatione ſua, ſententiam contra improbos proferent. tunc igitur apparebit, quam parum referat, qua ętate quiſq. ex hac uita migrauerit; ſed, quanto ſtudio iuſtitiam, & pietatem, coluerit. hoc non uident improbi; &, cum mentem tenebris oppletam gerant, iniuſtitiæ fraudes æquitati ſanctiſsimæ legis anteponunt.

Videbunt finem ſapientis.

cernent illi quidem homini ſapientis exitum. non tamen intelligent, quid de illo ſtatuerit, aut quo pręſidio ſtatum illius ſtabilierit ipſe Dominus. Cernent, inquam, illi, iuſti hominis in hac uita finem. illiuſq. ſtatum pro nihilo ducent. at Dominus eos irridebit. eruntq. tandem infami funere conſumpti, ignominiaq. ſempiterna inter mortuos deformati.

Quoniam diſrumpet illos inflatos.

Deus enim illorum ſtatum perfringet, & labefactabit, eoſq. præcipites exturbabit; atque tãto terrore perculſos, & obſtupefactos, in terram proſternet, ut lamentari non poſsint. eorum deinde fundamenta conquaſſabit, &, inuecta calamitate, peruertet, ut omne genus exſcindat. ipſi uero, multis ſcelerum pœnis agitati, ad extremũ dira, & horrida, naſtitate conficientur, & dolore cruciabuntur; eorumq. memoria funditus interibit. pœnis igitur eruditi, ſine fructu flagitiorum ſuorum deformitatem conſiderabunt, &, ſcelerum conſcientia uehementius oppreſsi, grauiſsimas pœnas exſoluent; &, præter alia cruciamenta, iniquitates, & iniuriæ, quas mortalibus multis intulerant, multo truculentius eis occurrent, illorum amentiam uehementius conuincent, & illos crudelius exagitabit, ita, ut eorum animos in ſummis ſuppliciis ſempiternus horror, atque trepidatio, ſine fine, uehementer excruciet.

CAP. V.

Tunc ſtabunt iuſti.

TVnc uero iuſtus erectus, atque confidens, in eos ſurget, a quibus multis incommodis uexatus, & indigniſsima cõtumelia laceratus, cunctis opibus labore ſummo quæſitis exſpoliatus exſtiterat. ab illis pœnas expetet; illorum oculos adſpectu conturbabit, & ingenti pauore cõcutiet. quid igitur improbi facient, cum ſic omnia commutata conſpexerint, ut ſe in ſumma miſeria conſtitutos, & dedecore ſempiterno cumulatos, eſſe videant; illum uero, quem tantis damnis, atque probris, affecerant, luce Diuina completum, & immortalem gloriam conſecutũ, contemplentur? horribili metu conturbati, trepidabunt; & a mente deſerentur; admirationeq. defixi, intuebuntur eum, quem tam contra ſuã opinionem ſaluum, & incolumem, in excelſo dignitatis gradu locatum eſſe ſentient. itaque ſero pęnitebit illos amentiæ, &, propter animi cruciatũ, & angorẽ, nimis dolenter ingemiſcent. inquient igitur: Hiccine eſt ille, quem ludibrio habebamus; & cuius nomen erat a nobis, ſd exemplum contumeliæ, frequenter uſurpatum?

Hi ſunt quos habuimus.

Cum enim cerneremus, illum opes negligere, & omnia cõmoda uitæ contemnere, ne ius, & fas, aliqua ex parte uiolaret, uoluptates aſpernari, ne animum ulla labe turpitudinis inquinaret, uirtutis uiam aſperam, & incultam, ſequi, nec ab ea, ulla laborum magnitudine, aut dolorum acerbitate, depelli, & denique, uirtutis, & officij, gratia, omnia, quæ rerum natura ad oblectationem profundit, conſtantiſsime reſpuere, illum hominem mentis expertem, & ſenſibus orbatũ, putabamus. extremi namque furoris opinabamur, fidẽ utilitati, caſtimoniam uoluptati, pręponere, & uirtutis, atque pietatis, nomen cõmunis uitæ emolumentis, & honoribus, anteferre. itaque huius uitam miſeram, & ærumnoſam, & mortẽ etiã dedecori affinẽ, cenſebamus. in illius namq. uita nullum elegantioris cultus ueſtigiũ apparuit. & in morte nullum magnifici funeris ornatum, & ſplendorem, uidimus. at nunc, quo modo Dei filijs adnumeratus eſt, & cum ſanctis hereditatem patrimonij cæleſtis adiuit? conſtat igitur, nos, errore mentis obcęcatos, a ueritatis uia deflexiſſe. nec enim nobis iuſtitiæ lumen illuxit; neque Diuini Solis ſplẽdor nobis exortus eſt. tenebris igitur oppreſſi, ruebamus; furoreq. pręcipites, pro ueris bonis uitæ ludibria cõſectati ſumus; multiplicesq. uias iniquitatis, & interitus, furẽter iniuimus; uaſtas, horridas, & incultas, ſolitudines contento ſtudio peragrauimus; certamque, & directam, uiã uitæ, quam Dominus monſtrauit, ignorauimus. quid nobis profuit arrogantia, & intolerandum faſtidium? quid in immanibus diuitijs inſolẽs oſtentatio? omnia namque illa, quibus efferebamur, ut umbra, euanuerunt; &, ut tranſcurrens cum ſumma celeritate nuntius, prætererunt; &, ut nauis, undoſum mare ſulcans, quæ nullum ſui curſus ueſtigium reliquit. nec enim poteſt in undis nauis incitatæ ſemita ullis notis deſignari: quemadmodum etiam, cum alitis inuolatu aer diſcinditur, nullum inuenitur itineris illius argumentum. aer namque leuis, & facillime cedens, alis tranſuerberatur, impetuque ſtridenti diſſectus, tranſitum præbet, & continuo tranſmiſsionis locum opplet, ut nulla

nota poſsit confecti curſus animaduerti. &, quemadmodum ſagitta, in deſtinatum locum emiſſa, aerem diſſecat, qui tamen repente confuſus ad eundem locum redit, ita, ut nullo modo poſsit ullo ſenſu ſagittæ illius traiectio comprehendi; ſimiliter & nos, in uitam ingreſsi, repente defecimus, nullumq. uirtutis ſignum dare potoimus, ſed improbitate conſumpti ſumus. & hæc quidem iniqui apud inferos acerbiſsime lamentantur. nam ſpes impij eſt quaſi lanugo, quæ a uento diſpellitur; aut ſpuma tenuis, quæ impetu procellæ diſsipatur; aut tamquam ſnmus, qui a nento diſſoluitur; aut quaſi memoria hoſpitis d'ei unius, quæ breuiſsimo ſpatio temporis obruitur. Si quidem omnia, quibus homines a Deo auerſi ducuntur, ſnnt caduca, & fragilia, caſibus multis obnoxia, & continenter labuntur, & fluunt, atque tandem temporis momento diſsipantur. iuſti uero, ſempiterna uita perfruuntur, laborisq. mercedem, & premium, a Deo conſequuntur; præcellentisq. Domini cura, ſtudio; uigilantia, patrocinio, conſeruantur, ita, ut nullo modo poſsit eorum ſtatus infringi, aut aliqua ex parte conuelli. icciroRegnum, ampliſsimis honeſtatis ornamentis excultum, & opibus Diuinis exaggeratum, accipient; & coronam, ſummis decoris, & elegantiæ, lnminibus illuſtratam, habebnnt, quam Dominus illis, meriro uirtutis, imponit. ipſe namque eos dextera ſua proteget, inuictisq. brachij ſui uiribus omnem ab eis hoſtium immanitatem propulſabit; &, omnibus armis tectus, bellum pro ſuorum incolumitate, atque dignitate, ſuſcipiet. Acri igitur ſceleris offenſione irritatus, ſtudio ultionis armabitur; & naturam uniuerſam, armis inſtructam, ad pœnas ſcelerum de hoſtibus repetendas acriter incitabit. induet autem pro thorace iuſtitiam, iudiciumq. rectiſſimum, nulla contagione fraudis inquinatum, pro galea ſomet. pro ſcuto, inexpugnabilem ſanctitatẽ corripiet; porro dira pro lancea, iram exacuet; ipſeq. mundus ſimul arma comparabit, magnamque belli partem ſuſcipiet, ut furioſos, & inſanos, in acie concidat. fulgutum iacula probe collimata iacientur; &, tamquam ſagittæ, ab arcu nimis intento uehementer emiſſæ, tela deſilient; denſæ grandines, furoris uehementiſsimi plenæ, contorquebuntur. maris fluctus immanes, cum horrendo fremitu, contra illos inſurgent; & flumina in eos furenter irruent, ita, ut nullum illis perfugium miſeriæ pateat. oentus etiam uehementiſsimus illis obuiam prodibit, eoſque turbine, atque procella, peruertet. iniquitas demum, omnem terram uaſtabit, inſitumq. nocendi ſtudium potentium ſedes conuellet; & humanis opibus peſtem, & exitium, molietur.

Iuſti autem in perpetuum.

CAP. VI.

Audite ergo reges.

AVdite igitur, reges, & mente percipite, uos, qui imperio late continuato fines terræ eſtis inſigni potentia complexi; diſciplinam ſalutarem accipite; aures præbete, uos omnes, qui iura moltitudini datis, qui, hominum turba conſtipati, ſpiritus ingentes aſſumitis; & erecti, & alacres, eo quod uos omnes intueantur, uitamq. ad arbitrium ueſtrum degant, inceditis. Primum quidem, intelligite, hoc imperium, quo gloriamini, eſſe uobis a Deo commiſſum, ut multitudini conſulatis, non ut uos inſolenter de poteſtate iactetis, & immoderate Rempub. geratis. Cum igitur hoc munus uobis a Deo delegatum ſit, cogitate ſæpe numero, rationem illi ueſtri muneris eſſe reddendam. nam in actiones ueſtras inquiret; & conſilia ueſtra diligenter examinabit. quid igitur tunc facietis? quos uobis aduocatos adhibebitis? quibus muneribus irati iudicis iram placabitis? aut quibus artibus illius iudicium eludetis? fruſtra tunc opem implorabitis. nec enim oratio ullius poterit tenebras clariſsimis rebus obducere: nec ulla munera rerum omnium Dominum, ſceleribus infenſum, ad gratiam inflectere: nec ullę fraudes immenſam illius ſapientiam fallere. reliquum igitur eſt, ut uos ille iudicio peruertat, & in cruciatum ſempiternum præcipites agat. nec enim Regnum, ueſtrum erat, ſed illius. uos uero illius uice imperium gerebatis, ut eſſetis uoluntatis illius adminiſtri. quod longe ſecus effeciſtis. nec enim in iudicando iuris integritatem ſecuti eſtis; neque legem ſanctam habuiſtis; nec ad Dei conſilium ueſtrum munus direxiſtis; immo, a Diuina mente diuerſi, præ ueſtra libidine, omnia iuris uincula reuelliſtis. horribilis igitur, atque repentina, uobis calamitas impendet. Seueriſsimum enim, ſine ulla clementiæ ſpe, iudicium in homines, qui ſummas opes habent, exercebitur. nam tenuis, & obſcurus, homo facile ueniam impetrabit; in eos uero, qui potentia præcellunt, eſt etiam potenter animaduertendum. nam pro muneris accepti ratione expenſi ratio repoſcenda eſt. qui igitur plura a Deo recepit, ſi rem commiſſam male geſſerit, acrius punietur. nec enim rerum omnium Dominus nllius hominis perſonas reſpicit; neque Principis alicuius potentiam ueretur. nam paruum, & magnum, ipſe fecit, & ex æquo omnibus conſultum eſſe uult. in Principum tamen uitam diligentius, atque uehementius, inquiretur. Ad uos igitur, o tyranni, orationis meæ ſententiæ conferuntur, ut admoneam, quantum uobis diſcrimen impendeat. diſcite igitur ſapientiam, ne miſerrime concidatis. non enim opes uos ſubleuabunt: non amplitudo imperij poterit a peſte ſeducere: non gratia, non eloquentia, non clientela, non ſubditorum turba, non denique ulla inaniſsimæ dignitatis ornamenta, uobis in iudi-

Ad uos ergo reges.

cio

cio ſalutem afferre poterunt. unica tantum ſalutis uia eſt, quæ tota in ſapientia conſiſtit. hæc autem docet, Deum eſſe religionis ſanctitate placandum. & homines iuris ſanctitate conſeruandos. Qui igitur ſancte ſanctitatem coluerit, is inter ſanctos numerabitur: & qui diligenter pietatis, & iuſtitiæ, diſciplinis operam dederit, cauſſam ſuam feliciter dicet, & defenſionem intenti criminis inueniet. unde concluditur, ſalutaris eloquentiæ fructum ſtudio iuſtiritiæ contineri. Omnia igitur humana contemnite, quę uobis in maximo periculo opitulari nō poſſunt; Diuinæ ſapiētiæ diſciplinam perdiſcite; ad illius cupiditatem exardeſcite; orationesq. meas, quibus uos a miſeria ſēpiterna conor abducere, memoriæ tradite; in eoque uigilanter elaborate, ne umquam ex animis ueſtris elabantur. rerum maximarum initium, atque fundamentum, eſt ardens illarum appetitio. Si igitur ſapientiæ opes uehementer expetendas eſſe ſtatueritis, ſi uos acriter ad illarum ſtudiū applicueritis, ſi earum amore, & cupiditate, flagraueritis, eritis certe illarum diſciplinis inſtructiſsimi. quo quid beatius eſſe poterit? eſt enim ſapientia, dignitate præclara, copiis opulenta, prouidentia ſalutaris, ui uirtutis inuicta, ita, ut, qui ſe totum ad illius nomen adiunxerit, nullis malis affici poſsit. eſt pręterea immortalis, atque Diuina. itaque, cum reliqua omnia, quæ uulgus hominum nimis ſitiēter appetit, ſint caduca, & fragilia, & caſibus innumerabilibus obiecta, ſola ſapiētia ſtatum ſuum perpetuo retinebit; lumenq. illius nollis ſæculis interibit. Sed dices mihi: Hoc quidem fatemur uniuerſi, nihil eſſe ſapientia, uel robore ualentius, uel honeſtate pulchrius, uel omnibus commodis affluentius. ſed, quo dignitas, & utilitas illius amplior eſt, eo minus ad illam adſpirare poſſumus. homines enim ſumus; & humi tantum repimus: uires noſtræ fragiles ſunt, & imbecillæ: nec eſt humanæ naturæ conceſſum, Diuinarum rerū fructu potiri. Hæc quidem multi fortaſſe dicent, in quo apparet, quantus error in hominum uita uerſetur. Cum enim plerique tantum laboris in res fluxas impendant; cum omnem uitam in eo conſumant, ut eas opes parent, quæ nullum fructum ſunt in rebus aſperis allaturæ; cum deniq. diuturna ſollicitudine conflictentur, ut augeant ea, quæ ſunt tandem diritate mortis euertenda; ea tamen minime conſequuntur; &, quo magis laborant, & ſudant, & omnes neruos in iis quærendis intendunt, eo magis cupiditate indomita cruciantur; quod eſt extremæ inopiæ, & egeſtatis, argumentum: nemo tamen ab eorum ſtudio, & cupiditate, remouetur: contra uero, rerum Diuinarum, quæ parari facillime potuiſſent, ſtudium contemnitur. itaque malunt, cum ingenti labore, & ſine ullo fructu, ludibria uitę cōſectari, quam cum ſumma iucunditate, & ampliſsimo rerum cæleſtium fructu, opibus ſempiternis affluere. Sed inquis, eſſe longe difficillimum, ad ſapientiam peruenire. hoc quidem dicere licuiſſet, ſi tibi, ut, uiribus tuis innixus; ſapientiam pares, præſcriberem. Sed non ita eſt. ipſa namque ſapientia ſe facillime illis, qui eam diligunt, oſtendit; & prompta, atque parata eſt omnibus, qui illam peruestigare nituntur. quin etiam hominum ſtudium anteuertit; & omnibus ſe ultro, atque libenter, offert; & ad ſe fruendam cunctos allicit, & inuitat; opesque ſuas libenter explicatas, & euolutas, cum illis, qui ſtudio illius flagrant, large communicat. Qui igitur primo diluculo ad illam ſe conferre noluerit, minime laborabit. foribus enim aſsidentem inueniet, ut adeuntes clementer excipiat. Cogitare de illa, perfectæ prudentiæ munus eſt. qui gratia illius uigilat, beatæ uitæ ſtatum breui conſequitur. illa namque expellit curas inanes, demit ſollicitudines, euellit falſas opiniones, ſtudio ueritatis mentes inflammat; & ita tandem ſtatum animi reddit quietis, & tranquillitatis, pleniſsimum. non enim exſpectat, dum homines eam ueſtigiis omnibus perſequantur; ſed ipſa potius (tam admirabilis eſt illius benignitas) omnes ſe dignos, hoc eſt, ad diſciplinam dociles, qui non obſtinate beneficium Diuinum repudiant, inueſtigat. itaque omnia circumquaque luſtrat inquirens, ſi quem reperiat, quem ſui compotem efficiat. in omnibus igitur uitæ officijs, & actionibus, & inſtitutis, Reipublicæq. gerendæ uiis, ſpeciem ſuam clementer obiicit; & mentibus, ſui cupiditate incenſis, occurrit. unde colligitur, uerißimum ſapientiæ fundamentum, illius cupiditate, & inflammato ſtudio, contineri. Quiſquis igitur illam concupierit, eam conſequetur. cupiditas enim incendit animum & induſtrium reddit, & in omni officio uigilantem. ignauiam enim repellit, & aciem mentis exacuit, & in ſtudium diſciplinæ animum uehementer incitat. ſtudium uero diſciplinæ, in caritate conſiſtit. porro autem, caritas cultū, & obſeruationem, legis Diuinæ complectitur. legis autem diligens obſeruatio, immortalitatis firmamentum continet. immortalitas uero: ad Diuinum ſtatum proxime accedit. cupiditas, igitur ſapiētiæ, ad Diuini Regni maieſtatē, & amplitudinem, perducit. Si igitur, o principes, & tyranni, uos Regiæ ſedes oblectant, ſi uobis ſceptra iucunditatem afferunt, regnandiq. munus rebus omnibus anteponendum arbitramini; unice ſapientiam colite, ut in perpetuū regnetis. quæ uis autem ſapientiæ ſit, & unde ortū habuerit, enuntiabo; neque myſteria ſilentio compreſſa tenebo; ſed, quo modo edita ab initio fuerit, perueſtigabo, ut uobis notitiā illius explanē, & Diuinam illius formam in luce conſtituam. ueritatem minime præteribo, neque in huius uitæ curſu committam, ut inuidiæ tabe conficiar. qui enim ſapientiæ fructum ob inuidiam celat, neque patitur alios participes illius fieri, benignitati ſapientiæ ipſius aduerſatur, & communione illius excluditur; præterea, genus humanum ſalute priuat. ſalus enim mundi, in ſapientium multitudine conſiſtit. & Rex prudens, eſt populi totius firmamentum. ergo, cum tantus fructus in ſapientia ſit, meum eſt, uobis omnibus opes illius ſempiternas exponere: ueſtrum

Cogitare ergo de illa, ſenſus eſt.

uero,meis uetbis animum diligenter intendere, ut utilitatem eximiam capiatis.

CAP. VII.

Sum quidē & ego.

ATque,ut id facilius præſtare queam, in me exemplum proponam, quod intueamini, & quod imitemini, ſi ijultis ijſdem rationibus, quibus ad ſapientiam adſpiraui, ad illius ſtudium ſimiliter eniti. Sum quidem etiam ipſe homo mortalis,eadem cum reliquis omnibus condicione generatus. primum enim,generis humani parētem,qui e terra fictus,& informatus,fuit, auctorem mei generis agnoſco;& exploratū habeo, fuiſſe ad me, cum ſanguinia propagatione, illius etiam imbecillitatem, naturæq. fragilitatem,tamquam hereditario iure,transfuſam.Iam uero, ſi generationis tationem animis agiremus, quid humilius, & abiectius,excogitari poteſt? caro namque mea in matris utero decem menſibus figurata, & informata, fuit. primum enim, uiri ſemen, cum turbulenta uoluptate diffuſum, in locis inhæſit. acceſsit deinde, conuenientis ſomni tempetamentum, ad maturitatem ſeminis accommodatum, quod in ſanguinem uerſum paullatim concreuit, uſque eo, dum oſsibus, & neruis, conſolidatum, & animatum, & maiore quadam ui ſpiritus uitalis impulſum, in lucem prodiret. Editus demum in lucem, aerem communem duxi, & in eandem terram, uariis morbis, & periculis, infeſtam, in quam reliqui mortales exponuntur, abiectus fui; primamq. uocem, ſimiliter, atque homines alij faciunt, cum fletu,& lugubri querimonia, miſi. tum, pannia inuolutus, non mediocri cura, & ſollicitudine, enutritus fui. nam tam inſignis naturæ fragilitas, tantis periculis obiecta, non poteſt, abſque magna parentum cuſtodia, & uigilantia, conſeruari. nullus autem Rex diuctſum habere potuit a reliquis hominibus uitæ principium. Iam uero, exitus uitæ qualis tandem ſit, eſt omnibus explorate cognitum. nihil enim morte truculentius eſſe uidetut, nihil horribilius, nihil, quod magis debeat humanæ ſuperbiæ ſecurim infligere. omnia namque, quæ hominum uulgus admiratur, exſtinguit, & delet; ſpes inanes incidit; cogitationes uanitatis,& amentiæ, conuincit. quid eſt igitur in uita, cur ij, qui in imperio ſumus, debeamus nos reliquis hominibus anteferre, cum eadem ſit omnibus in uitam ingreſsio, & eadem ſimiliter a uita communi digreſsio? Cum id igitur cernerem, unam

Propter hoc optaui

ſolam rationem uidi, qua poſſem e periculis, & morbis, quibus eſt uita mortalis implicita, liberari, & e fluctibus, quibus natura circumuenti ſumus, emergere. ea autem, in una ſapientia poſita eſt. ea namque ſanat morbos; depellit pericula; firmat uires; illuſtrat mentem; hominumq. naturam ad ſimilitudinem mentis Diuinæ perducit. Statui igitur, omnes meas cogitationes eſſe ad ſtudium ſapientiæ conferendas. Quo modo uero eam conſecutus ſim, operæ pretium erit animaduertere. Num orbem terrarum, ſapientiæ cauſſa, peragraui? num e longinquis terris magiſtros adſciui, quos magna mercede conducerem? num artes uarias, atque multiplices, humanis ingenijs excogitatas, acerrimo ſtudio conſectatus ſum? Nihil horum. Quamuis enim humanæ ſapientiæ diſciplinam minime cōtempſerim, intellexi tamen, uerisſimæ ſapientiæ rationem, non hominum inuentum eſſe, ſed Dei munus, atque beneficium. Primum igitur, ſapientiam ardentiſsime concupiui, uotaq. mea continuo prudentiæ fructus ubertimi conſecuti ſunt. illam caſtis, & aſsiduis, precibus in clamaui; & ſpiritus ſapientię confeſtim in animum meum penetrauit. unde colligi poteſt, acerrimam ſapientiæ cupiditatem, cum precibus ad Deum fuſis, & uotis ardentiſsimis, eſſe uiam, & rationem, qua uerisſima ſapientia comparatur. ergo, cum uoti compos eſſem factus, ſtudium, quo ante nimis acriter exatſeram, minime remiſi. quæ enim negliguntur, neque ſtudioſe quæruntur, neque cura, & ſedulitate, debita conſeruantur; & ſic fit, ut omnes opes ijs, qui rerum altiſsimarum pondus non expendunt, euaneſcant. quod quidem flagitium ne admitterem, operam ſedulo nauaui: ſapientiam enim imperiis maximis, & regnis, antepoſui; diuitias ingentes, comparatione illius, pro nihilo putaui; gemmas, & lapides pretioſos, præ ſapientia, contempſi. nam auri etiam ingentes acerui, ſi ad ſapientiæ opes reſpicias, arenæ exiguæ inſtar obtinebunt; & omne argentum nihilo plus, quam lutū, æſtimabitur. neque ſolum ea, quæ ſunt extra corpus, ad ſapientiam ſpectans, minimi faciebam; uerum & ea, quæ in corpore ualde expetenda uidentur, præ illius ſtudio, contemnenda iudicabam. illam enim multo ardentius, quam ſanitatem, & pulchritudinem, experiui. ſtatuiq. illam pro luce perpetuo contemplari. ſplendor enim illius non occidit umquam; neque terris occulitur; neque obductis nubibus obſcuratur; neque ab eorum adſpectu, qui eam cariſsimam habent, ulla tempeſtate remouetur; ita, ut ſit Solis claritati longiſsimo interuallo præferenda. Cum illa porro omnia bona mihi feliciter obuenerunt. & diuitiæ innumerabiles, quas illa complexu ſuo continet, ad me, benignitate illius, delatæ ſunt. ut enim, illa secluſa, nihil eſt in uita, quod bonum poſsit appellari, cum omnia ad peſtem, & exitium, hominum furore, & amentia, conferantur; ita, cum illa præſens adeſt, omnia ſunt ampla, clara, & utilia, & ad ſalutē, & honeſtatem, accōmodata. itaque ex omnibus rerum formis inſignem uoluptatem capiebam; nempe, cum eſſent omnia ſub ductu, & imperio, ſapientiæ conſtituta. atqui, ante quam eſſem hac luce perfuſus, ignorabam, generationem bonorum omnium ſapientiæ gremio contineri. quæ enim illius moderatione diriguntur, ſalutaria ſunt; quę uero illius prouidentia carent, exitioſa ſunt, atque mortifera. unde concluditur, eum, qui ſapientia

Venerunt autem mihi omnia.

pientia

pientia prǽditus eſt, eſſe omnibus bonis affluentem. eam ſine ulla ſimulatione didici; ſine inuidia cōmunico. illa namque dolum, & fraudem, odio perſequitur; & ab inuidis lucem remouet. uult enim omnes opibus Diuinis large, atque munifice, locupletari. minime igitur diuitias illius occultabo. nec enim periculum eſt, ne largitione nimia conſumantur. inexhauſtus enim, atque perennis, eſt theſaurus illius, ad hominum utilitatem propoſitus: quo qui utuntur, cum Deo, artiſsimo fœdere amicitiæ, coniunguntur, propter diſciplinæ munera commendati. mihi autē Deus largitus eſt, recte, & ex animi ſententia, dicere; &, antequā eloquar, ſenſum dignū magnitudine donorū, quę uerbis explicāda ſunt, mente, & cogitatione, cōplecti. ipſe enim, eſt ſapiētiæ ductor, & oīum, qui ſapientiæ uere ſtudent, emendator. itaq; tā opes eloquentiæ, quā Diuinarū rerū intelligentiæ, ad auctorē, & architectū, bonorum omnium reuocandæ ſunt. in illius enim manu ſumus & nos, & orationes noſtrę, omniſq. prudentia, & officiorum omnium diſciplina. quæcumque igitur didici, quæ ſtudio, & uigilantia, conſecutus ſum, quantum in naturæ peruestigatione profeci, illi ſummo Domino in acceptis referendum eſſe confiteor. ab illo enim rerum omnium cognitionem, nullis errorum tenebris impeditā, accepi. illius igitur beneficio, id adeptus ſum, ut intelligerem mūdi totius fabricam, & ornatum quo modo uidelicet terra, undique pulſa, in medio, æqualibus nixa ponderibus, firma conſiſtat. ut eam deinde mare circumfundat, &, in illius uiſcera penetrans, fontibus innumerabilibus, & fluuijs, copiam ſubminiſtret. qualiter aer utrumque corpus ambiat; qui, cum frigidus natura ſit, ætheris tamen ardore temperatus, uim ſalutarē aīantibus cunctis impertit. hauſtus.n. & frequēti reſpiratione ductus, cordis incendium refrigerat; animalemque cibum, quo ſpiritus uitales aluntur, abunde ſuppeditat. quo pacto deinde ignis extremus, qui ſupremum locum obtinet, omnia complexu ſuo cōtineat, & per omnia cōmeans, ita uniuerſam naturam cōcalefaciat, ut in profundiſsimas etiam terrarum tenebras intret, ne quidquam ſit in uniuerſa natura, quam cæli ambitus coercet, quod illius fomento carere poſsit. quæ ſit elementorum connexio, & conſpiratio, mutuaq. temporis exacti decurſu uiciſsitudo, dū quodlibet, in aliorum naturam conuerſum, ultro citroque cōmeat, nec prius a ſuo loco demigrat, quam naturam illius, in cuius locum ſuccedit, quaſi ciuitatem adipiſcatur. aliter enim formarum confuſio fieret, & interitus rerum omnium ſequeretur. quæ ſit eorum corporum utilitas, efficientia, quam ſingulari conſilio uapores excitati in ſublime ferantur, ut in ſupera regione cogantur in nubes, & pluuias, & imbres efficiāt quibus fecunditas in terras inducitur, & fontes aquis augentur, terraque grauidata ſeminibus cunctis animantibus pabula admirabili largitate profundat. ſimiliter etiam temporis initium, & progreſsionem, atque conſequentis ætatis exitum, mente percipio. Solis etiam curſum ratione definio, illiusq. acceſſum, atque receſſum, & binas ſingulis annis conuerſiones, unam ab Auſtro ad Septemtriones, alteram a Septētrionibus ad Auſtrum, quam ſingulari ordine, & moderatione, fiant, cogitatione comprehendo. Quid hic temporum uiciſsitudines, annorum conuerſiones, aſtrorum ſitus, & orbium cæleſtium curſus, ad numerum inter ſe aptiſsime concinentes, oratione commemorem? quid animantium naturas, in quibus licet miram ſollertiam ſummi rerum omnium parentis, & conditoris, inſpicere? quid illud, quod in belluis acrem feritatis impetum ad periculum arcendum mirabiliter inſeuit? nullum enim animal uoluit mundi totius architectus eſſe naturæ præſidio nudatum, quo poſsit a ſe impetum aliorū, uel effugiēdo uitare, uel pugnādo reprimere, uel, ſe abſtruſis latibulis occultando, deludere. Quid referam uentorum impetus, quibus utilitates mirabiles afferuntur? illi namque pluuias effundunt; illi ſerenitatem referunt; illi tempeſtates excitāt; illi rurſus tranquillitates efficiunt, illi denique ſunt, non iræ tantum Diuinæ, uerum etiam clementiæ, & benignitatis, adminiſtri. illud etiam emolumentum cunctis animantibus præſtant, quod aerem agitatione ſua ſalubrem reddunt. ſi enim uenti aerē non aſsidue concitarent, neceſſe fuiſſet corpus illud, ut aquam paludibus incluſam, corrumpi, & ita tandem omnes mortales lue conficere. Iam uero, ſi naturam hominis, reliquorum animātiū principis, perſcrutari uelimus, ſapientiæ Diuinæ opes explicatas intuebimur. Vt enim corporis figuram ad rationis uſum aptam, & habilem, ut ſtatum erectum, ut oculos ad cæli conſpectum excitatos, omittamus, quis poterit enumerando recenſere; quanta ſit memoriæ uis, quanta in mente ſollertia, quam admirabile ſit ingeniorū ad inuentionem ueritatis acumen, quam excellens ſit rationis in toto aīo principatus? Ad illius uero utilitatem non ſolum animantia cuncta fabricatus eſt ſummus ille rerum omnium Dominus, uerum etiam innumerabilem plantarum multitudinem. Quis autem florum ſuauiſsimos odores, frondium amœnitatem, fructuum iucunditatem, & pulchritudinem, explicare dicēdo poterit? quis etiam uim radicum, non ſolum ad ſtabilitatem, & nutrimentum, ipſarum plantarum, commodiſsimam, uerum ad morbos etiam depellendos efficaciſsimam, oratione conſequetur? At omnium harum rerum naturas, uel reconditas, & abſtruſas, uel in oculis, & adſpectu, propoſitas, animo perceptas habeo; nec eſt aliquid in orbe terrarum, cuius ratio ſit ab intellgentia mea remotum. omnia ſi quidem me docuit artifex rerum omnium ſapientia. continet enim ſpiritū intelligentia ſumma prędituum, mentis puritate ſanctiſsimum, natura maxime ſimplicem, uirtute infinita multiplicē, ſubtilitate, & mobilitate, omnia penetrantem, non diſciplinę obſcuritate implicitū, non erroris ullius ſordida contagione maculatum, ſed, inſigni claritate, puritate, ſapientiæ diuitias explicantem, & propalam collocantem, ad benignitatem propenſum, acutiſsime

Eſt enim in illa ſpiritus.

omnia

omnia prouidentem. neque uis illius impediri, neque probitas teneri, poteſt, quo minus omnes ad ſe adeuntes participes ſui ſplendoris efficiat. homines præterea caros habet; promiſſa immutabili fide conficit; ſuorum ſalutem firmo, & inuicto, præſidio communit; animosq. pios omni cura, & ſollicitudine, liberat. quid enim metuat is, quem ſpiritus Diuinus in fidẽ recipit? nec enim metuendum eſt, ne opem afferre non poſsit, cum ſit omnipotens; nec abſentia illius extimeſcenda eſt, cum ubique ſit præſens, & per omnem naturam pertineat; oẽsque mentes puras, & ab omni terreſtri concretione remotiſsimaa, complexu ſuo contineat. ſapientia omnem motum quantauis celeritate concitatum inſita celeritate ſuperat; &, propter inexplicabilis puritatis magnitudinem, in omnes ſe rerum naturas inſinuat. halitus enim eſt. & quaſi quidam uapor uirtutis, & potentiæ Diuinæ, & puriſsima ſempiterni ſplendoris affluentia, a gloria Dei omnipotentis emanans, propter quod nihil poteſt in illam incidere, quod ſit aliqua ex parte ſordibus inquinatum. eſt enim Diuinæ lucis ſplendor, & Diuinæ actionis ſpeculum, & expreſſa Diuinæ probitatis imago. porro autem, cum ſimplex, & una, ſit, omnia coercet, & continet; &, cum, in ſe perpetuo manens, nullam mutationem ſubeat, omnia commutat, & renouat. uarijs autem ætatibus, cũ ſe animis ſanctis implicet, amicos Dei conſtituit, atque prophetas. neminem enim diligit Deus, niſi illum, qui cum ſapientia uiuit. eſt enĩ illa illuſtrior Sole, pulchrior aſtris, & inter oẽs ſtellas magnitudine claritatis excellit. hãc enim lucem, quam oculis intuemur, tenebrę noctis expellunt. at improbitatis caligo non poteſt ſapientiæ lucem exſtinguere. nihil eſt enim, quod illius moderatione uacet.

CAP. VIII.

SVmma namque potentia, principium, & finem, naturæ uniuerſæ complectitur; & ſummo conſilio rerum omnium ſtatum, & ſalutem, cõſtituit; ita, ut nihil ſit in quolibet genere, quantum rei uniuſcuiuſque condicio poſtulat, quod melius ad utilitatem, aut elegantius ad pulchritudinem, aut ualẽtius ad ſtabilitatem, excogitari poſsit, hanc amaui; hanc ab adoleſcentia ueſtigijs perſecutus ſum; hanc mihi ſponſam ardenter expetiui; amore pulchritudinis illius mirabiliter inſlammatus ſum. quam illuſtris, & clara, ſit nobilitas illius, ex hoc clare cernitur, quod perpetuo Dei conuictu perfruitur, nec ab illius coniunctione tempore ullo diuellitur. nam rerum omnium Dominus eam amore ſummo proſequitur. eſt enim ſacerdos, & interpres ſcientiæ Dei: omnia Diuinorum operum ſacra, cum religione ſumma, conficit: omnesq. Diuini numinis actiones ardentiſsimo ſtudio conſectatur. Si diuitiæ in uita expetendæ ſunt, quid ſapientia, nempe, quæ omnes rerum formas finxit, & informauit, excogitari poteſt opulentius? Si prudentia res maximę geruntur, quid ſapientia mundi totius opifice informari aio poteſt, ad res perfecte gerendas artificioſius? Si iuſtitia, ſpecie, & pulchritudine, amabilis & expetenda, uidetur omnes, ſapientiæ labores in uirtutum omnium ſtudio conſumuntur ad temperantiam enim inſtruit; prudentiam tradit; iuſtitiæ lumen porrigit; fortitudinis inuicto robore confirmat. quibus opibus, & ornamẽtis nihil eſſe poteſt hoĩum uitæ ſalutarius. Si uero eſt quiſquã, qui multarũ rerum cognitionẽ ad uitæ ſapienter degendæ rationẽ proficere arbitretur; hęc totius antiquitatis memoriam replicat; futura, multo ante, quam eueniat, coniectura conſequitur; ſophiſmata contorta diſſoluit; uerborũ inuolucris obducta perſpicit; ſigna, & prodigia, prouidet; totius conſequentis ætatis euentus explorat. illam igitur mihi uitæ ſociam adſciſcere decreui; nec ab illius umquam familiaritate diſiungar. certus enim ſum, ſi conſilia illius fuero ſecutus, fore, ut bonis ſemper affluam; & nullis umquam malis afficiar. illa namq. me leuabit curis, omnemq. ab animo moleſtiam dimouebit. illa enim ſectatores ſuos conſilijs ſalutaribus erudit, & ad ſtudium ſummæ felicitatis adhortatur, & animum ſollicitudine liberat; & incredibili iucunditate perfundit. nec eſt, cur quiſquam, propter adoleſcentiam, ſe fructum illius aſſequi poſſe, diffidat. munera enim Diuina nõ ſenectuti tantum, ſed etiã iuuentæ, atque adeo pueritiæ, conferuntur; modo fides, & pietas, & ardor animorum, mentes ad rerum cæleſtium, atque Diuinarum, cupiditatẽ frequenter exſuſcitet. ſapientia enim non ſtudio humano, ſed beneficio Diuino, continetur ad beneficia uero Diuina comparanda, non ætatis longitudo, ſed pietatis, atque uirtutis, amplitudo requiritur. quamuis igitur iuuenis ſim, ſapientiæ opera apud multitudinẽ inſigni gloria florebo; & apud ſenes honore ſummo cumulabor: in iudicijs, acuminis, & integritatis, documẽta ſtatuã; potentibus admirationem commouebo. quamdiu tacuero, exſpectabunt, dum eloquar. dicentis uero ſententiam animis ualde attentis excipient: ſi autem fuero lõgius dicendo prouectus, admiratione defixi conticeſcent. ſtudio ſapientiæ, immortalitatẽ adipiſcar; & nomen meũ erit ſempiternæ memoriæ conſecratum; omnisq. poſteritas laudes meas crebris ſermonibus uſurpabit. regam populos; gentes imperium meum libentiſsime ſequentur immanes tyranni, nominis mei famam pertimeſcent; in multitudine conſeruãda, clemẽs, & benignus; in hoſtibus acri bello coercendis, egregie fortis, apparebo. cum me domum recepero, in gremio illius acquieſcam: illius enim familiaritas, & conſuetudo, omnem acerbitatem longiſsime repellit. nec enim ſceleris conſcientia torquebit eum, qui, a ſapientia monitus, nullum in ſe ſcelus admiſit; neque metus afflictabit eũ, qui eſt Diuino pręſidio circumſæptus; neque inopia cruciabit animum illius, qui uerisſimis opibus abundat; nec dolor attinget hominis illius mentem, qui eſt admirabili uoluptate cumulatus. hæc autem omnia pręſtat ſapientia, ut non modo mala omnia depellat, uerum

Propoſui ergo hanc.

Generoſitatem illius.

Digitized by Google

rum etiam, ut omnibns ſummis bonis expleat eos,qui ſe totos ad illius ſtudium contulerunt. itaque,neque domi,neque foris, neque cum bellum exarſerit, neque cum pax conſtituta fuerit, nec in negotio,nec in otio, tempus erit ullum, quo non omnibus, qui ſeſe ardentibus animis ad ſtudium illius adiunxerint,non plurimum benignitatis,atque ſuauitatis,impertiat.

Hæc cogitans apud me.

Cum hæc mecum reputarem, & animaduerterem, omnia bona cognitione ſapientiæ contineri; illa namque,ad immortalitatem uiã munit;illa,ſtabili,& honeſta, uoluptate mentes caras oblectat; illa, pręclaris actionibus ſempiternas diuitias congerit;illius exercitatio,& conſuetudo,prudentiam exacuit; illius colloquium, nominis claritatem, & gloriam,confert;hæc igitur cum animo uerſarem,omnia circumibam, inueſtigans,ecquis eſſet,cuius diſciplina poſſem compos illius euadere. his autem naturæ opibus inſtructus eram,ut ea minime mihi deſperãda uideretur. puer enim eram ingenio acri; animamq. nactus ſum egregia bonitate præditam; aut, ut rectius dicam, cum ipſe natura bonus eſſem,nec enim tam corpore,quam animo,cenſendus ſum,in corpus nullis flagitijs inquinatum immigraui: itaque nihil fore uidebatur impedimento, quo minus ad ſapientiam peruenirem. uerumtamen id tandem intellexi,neque naturę præſtantiam,nec acumen ingenij, neque corporis ſanitatem,neque ſummum ſtudium,ſapientiam continere. cæleſte nãque bonũ eſt, ſplendoris ſempiterni lumen,Diuinumq. beneficiũ non ab humana induſtria,ſed a Dei clementia,poſtulandũ. mente igitur percepi,me numquam ſapientię participem futurum, niſi Deus lumen ſuum mihi porrigeret. quod quidem iam fuit prudentiæ non mediocris argumentum,intelligere nempe,cuius eſſet hoc tam immortale beneficium, ne tempus, & operam, fruſtra conſumerem. nullis igitur ingenij uiribus,aut naturæ præſtantia,aut doctoris eloquentia, mihi nitendum exiſtimaui; ſed omnem ſapientiæ ſpem in clementia Diuina conſtitui. ad preces igitur,& uota,conuerſus, toto animo me ad Deum contuli; & his uerbis, ut mihi ſapientiam traderet,ardenter afflagitaui.

CAP. IX.

Deus patrũ meorum.

DOmine,qui maiores meos ſingulari tibi beneficio deuinxiſti;qui eximia in illos clementię tuæ munera cõtuliſti; qui oĩa,quæ ſuper, ſubterq. ſunt, uerbo tuo cõſtruxiſti, ſapientiaq. tua hoĩem formaſti;qui rebus a te cõditis dignitate pręcelleret,& cũctis aĩantibus imperaret, & mundũ cũ pietate,atq. iuſtitia,gubernaret,&,animi æquitate cõformatus,rectiſsime iudiciũ exerceret;tribue mihi ſapientiam,ſolio tuo ſemper aſſidentem;ne meum,quęſo,poſtulatum repudies; nec aditum ad familiam tuã intercludas. ſeruus enim tuus ſum,iam ex utero matris meæ ancillę tuæ ad ſeruitutem hãc ſanctiſsimam deſtinatus, ut optimo iure debeam uernis tuis adnumerari.

homo ſum,fragilis,& imbecillus,& in uitam ingreſſus breuis, æui ſpatio definitam; neque per me poſſum ad notitiam iudiciorum, atque legum,adſpirare. Quamuis autem eſſem omnibus uel naturæ, uel doctrinæ, uel bonorum omnium, quæ uerſantur in uita, præſidijs inſtructiſsimus, quo tandem modo poſſem munus mihi commiſſum, auxilio ſapientiæ tuæ priuatus, adminiſtrare? quamuis enim homo reliquis rebus omnibus egregie cumulatus ſit,& omnibus hominibus ingenio, & diſciplina,& opibus,antecellat,ſi tamen fuerit expers ſapientiæ tuæ, pro nihilo ducendus erit.quo uero maius onus fuerit cuilibet impoſitum, eo magis erit ſapientiæ tuæ lumine,& claritate,colluſtrãdus.uide igitur, Domine, quantum mihi munus adminiſtrandum permiſeris.tu me Regem elegiſti, quem populo tuo pręficeres,ut patrocinium filiorum,atque filiarum tuarum,ſuſciperem;& templum in monte tuo ędificarem;& in ciuitate,quam ad habitandum delegiſti,aram exſtruerem, ad exemplum illius tabernaculi,quod ex omni temporis æternitate deſignaſti, in quo ſempiternã tibi ſedem, & domicilium,collocares.nihil a te umquam effectum fuit ſine admirabili mente, ſine ſummo cõſilio,ſine ſingulari ratione,ita,ut in ſingulis rebus poſsit cuiuslibet naturę perfectio, Diuinæq. ſollertiæ numen, animaduerti. nam tecum ſemper ab initio fuit ſapientia illa operum tuorum exactiſsima cognitione prædita, quę ſimul aderat, cum mundum efficeres, & omnia deſignabat,& efficebat,quę nouerat tibi fore gratiſsima. illa namque tenet, quid ſit oculis tuis iucundum, & quibus in rebus legis tuæ ſanctitas, & æquitas iuris ſempiterni,atque adeo totius perfectionis ſumma,conſiſtat.nos autem, in tantis uitę tenebris,in tanta naturæ imbecillitate, nec intelligimus,quid gerendum ſit,nec in eo, quod iudicamus,ſtare diu poſſumus.

Mitte illã de cælo.

Mitte igitur illã ex ſanctiſsimis ſedibus tuis in ſummo cælo collocatis,ut ex gloriæ tuę ſolio ad me perueniat, & mecũ laborẽ ſuſcipiat,ut,illius doctrinis inſtructus,intelligã,quod mihi faciendum ſit, ad gratiam tuam colligendam, perpetuoq. uitæ ſtudio retinendam. illa namque nouit omnia, nec eſt quidquam tam abſtruſum, & abditum,quod nõ exacte percipiat. illaq. ducet me ſemper, & ſic præibit, ut nihil immoderate geram, ſed omnes actiones prudenter,& temperate,perficiam;uirtutisq. ſuæ gloria me tuebitur; omniaque a me pericula repellet.tũc igitur opera mea tibi erunt acceptiſsima, populumq. tuum cum iuſtitia regam;dignusq. uidebor regno, & imperio,patris mei.

Quis enim hominum.

Quis enim inter homines eſt,qui poſsit Dei conſilium mente,& cogitatione,percipere?quis, quæ uoluntas illius ſit,aut in quem finem ſtatuta illius dirigantur,intelliget?cogitationes enim mortalium timidæ ſunt, lubricæ,& periculoſæ rationes,ita,ut aut conſilium minime cõſiſtat, aut, quod erat a nobis ad ſalutẽ excogitatum,in perniciem impellat.corpus enim mortale, & caducum,pondere ſuo animum in terram deprimit; terreſtręq. domicilium mentem curis anxiam, &

de

de corporis cura ſollicitam, abijcit, & impeditam tenet, ne poſsit ſupera, atq. Diuina, cõtueri. in tanta rerum ignoratione nerſamur, ut uix rationes earum rerum, quæ ſenſibus obiectæ ſunt, & quas manu contrectamus, inueſtigare, cum maximo labore, poſsimus. ea igitur, quæ ſunt in cælo recondita, quis poterit explorare? & conſilium tuum quis mente, & ingenio, conſequetur, niſi is, quem tu ſapiẽtiæ tuæ luce colluſtraueris, & quem Spiritus ſanctus, a te ex altiſsima ſede miſsus, erudierit? Si igitur aliquis in uita pure, & ſancte, pietatem coluit, ſi uitam ſapienter inſtituit; ſi maximarum uirtutum functus eſt munere, & numquam ab æquitatis directa uia deflexit; ſi denique, in terris manens, omnia uitæ conſilia ad inſtituta cæleſtia, & immortalitatem, retulit; omnia hæc ſapientiæ tuæ munere geſta ſunt. ab ea namque ſancti homines, quibus rebus a te gratiam inirent, didicerunt; illiusq. munere, & beneficio, ſalutem conſecuti ſunt.

CAP. X.

Hæc, illum qui primus.

HAec primum humani generis auctorem, & principem, qui ſolus in mundi primordio tuis manibus informatus fuit, cum prolaberetur, & in crimen rebellionis incideret, iacentem excitauit. omniq. labe ſceleris expiauit, & in gratiam amiſſam reſtituit; &, ut rurſus omnia poteſtate contineret, effecit. at uir ille ſceleratus, qui, furens iracundia, fratrem occidit, ideo tanto ſe crimine conſtrinxit, quia a ſapiẽtia deſciuerat, illiusq. imperium detrectauerat. At uero, cum poſteritas, hominis malefici, & impuri, ueſtigijs ingreſſa, in omni genere flagitiorum uerſaretur, & ſemper aliquid ad parentum improbitatem adderet, factum eſt tandem, ut ſcelera ad ſummum peruenirent, & peccata tantis acceſsionibus cumularentur, ut numẽ Diuinum ad ultionem debitam prouocarent. fuit igitur orbis terrarum aquis obrutus, & omne ſobolis impuræ ſemen exſtinctum. ſapientia uero, ex undis illis ultricibus iuſtum eripuit, fragiliq. ligno conſeruauit, ut poſset iam a puris animis animaduerti, communem ſalutem orbi terrarum, ſacro ſancti ligni myſterio, conferendam. ergo, ut id præmonſtraret ſapientia, tunc, in illa aquarum immenſitate, in illis horrendis fluctibus, atque procellis, clauum tenebat; illa curſum dirigebat; illa nauigiũ illæſum conſeruabat. itaque ſapientiæ gubernaculo fuit iuſto ſalus allata, & humanum genus inſtauratum. at, cum ſcelerum conſenſus, & conſpiratio, iterum terras uniuerſas inficeret, & contaminaret, fuit immanis ſuperbiæ conſilium impeditum, & perditorum hominum conatus numine repreſſus, & gẽtes, propter linguarum confuſionem, in uarias regiones diſsipatæ. in illa tamẽ flagitiorũ colluuione, & iuſtitię, atq. pietatis, interitu, inuenit ſapientia iuſtũ, quem a ſceleris contagione tutum conſeruauit, tantoq. robore animi confirmauit, ut nec unici filij caritate potuerit ab officio pietatis abduci. filium enim, ut Dei iuſsis obtemperaret, manu propria iugulandum ſuſcepit; inſignemque uictoriam de natura ſibi peperit, cum ſanguinis ſenſum repudiauit, & conſtãtiſsime decreuit, omnia artiſsimæ coniunctionis officia eſſe ſibi, gratia pietatis, omittẽda. Similiter cum ignis e cælo demiſſus quinque ciuitates infando ſcelere corruptas exureret, ipſa iuſtum, illud incendium horrificum fugientem, tutata eſt, & ab impiorum pœnis eripuit. illius autem exempli, in homines conſceleratos editi, teſtimonium dat, telluris exuſtæ uaſtitas, ſolique fumantis ariditas, & plantæ fructus efferentes inutiles. in cinerem namque diſſoluuntur. infidelis animi præterea monumentum in ſalis columna eſt ad æternam memoriam conſtitutum. Cum enim uxor contra id, quod fuerat imperatum, retro reſpexit, animumq. affixum patriæ moribus, & inſtitutis, oſtendit, perfidiæ ſupplicium ſubijt, ut intelligi poſsit, eos qui ſapientiæ præſcripta cõtemnunt, oblatumq. illius præſidium aſpernantur, non modo ea pœna grauiſſime puniri, quod ipſius dignitatis ſplendorem, & pulchritudinẽ, minime cernunt, uerum in eo, quod amentiæ memoriam relinquit, ut in illorũ erratis eorum dedecus, & turpitudo, celari, & occultari, non poſsit. itaque illi, qui eam deſerunt, omnibus ruinis oppreſsi, cum inſigni ignominia, concidunt: qui tã uero omni ſtudio ſectãtur, ab omnibus malis eripiuntur. illa eadem uirum inſigni religione præditum, qui fratris ſui iram fugiebat, recta uia deduxit, illique lucem prætulit, & Regnum illi Dei monſtrauit, mentemq. illius ſanctorum diſciplinis erudiuit. Cũ enim uir ſanctus in ſomnijs uidit Dominum ſcalæ innixum, quæ in cælum patens, & apertũ, penetrabat, cum angelos a cælo deſcendentes, & rurſus adſcendentes, admiratus eſt, liquido perſpexit, Regnum Dei; quod erat pijs hominibus deferendum, illius numine, & beneficio, contineri, cuius meritis adſcenſus in cælum datur ijs, qui, cum fide, ſtudio pietatis incenduntur, angelorumq. miniſterio, propter inſignem parentis optimi clementiam, fulciuntur. itaque ſapientiæ præſentis auxilio factum eſt, ut Iacobi labores, & ſollicitudines, euentus feliciſsimos haberent; &, quo magis oppreſſus eſſe uidebatur ærumnis, eo amplioribus diuitijs augeretur: &, cum ij, qui eum potentia ſuperabant, auaritia cæci, illum circumuenirent, ſapientia illi præſto fuit; opem attulit; fraudes eluſit; iniuriam propulſauit; iuſtum copijs locupletauit, & ab hoſtibus eripuit; inſidias repreſsit; eumq. inuicto præſidio cinxit; & perfecit denique, ut is in omni maximo certamine uictor ſemper euaderet, & clarum triumphum duceret, ut experiundo ſentiret, nihil eſſe pietate ualentius.

Hæc autẽ, profugũ.

illa ſimiliter iuſtum uenditum haudquaquam deſeruit; illumque, ne ſe crimine nefario pollueret, purum conſeruauit; & in carcerem coniectum robore muniuit; & luce compleuit, uſq. eo, dum in ſede Regia collocaret, imperiũq. illi traderet in eos ipſos, a quibus indigne uexatus, & oppreſſus, exſtiterat. neque ſolum illius uitæ, & ſaluti, conſuluit, uerum etiã nomen illius calumnia liberauit, & eos, qui teſtimoniũ

in illum

in illum dixerant, mendaces oſtendit; atque poſtremo gloriam illi ſempiternam contulit, illa Dei populum ſanctum, ſemenq. purum, nulla labe ſceleris infectum, a gente, quæ illum iniurijs afflictabat, ope præſentiſsima liberauit. nam in mentem ſerui Dei penitus intrauit, ut illum robore uirtutis inuicto ſtabiliret. deinde, ſe Regibus metuendis oppoſuit; hoſtibus horrorē, ſignis, atq. portētis, incuſsit; ſanctis hoibus laborū mercedem cōſtituit, in itinere illo mirabili, ſe uiæ ducem præbuit; die, ut ardorem ſolis arceret, ſuos, inducta nube, protexit; nocte uero, tenebras clariſsimo ſplendore diſcuſsit; mariq. diſciſſo, in medijs undis iter aperuit; per profundum gurgitem ſuos incolumes deduxit; hoſtes, effuſis utrimque fluctibus, obruit; &, horrendo aquarum irruentium fremitu, uniuerſam impiorum multitudinē demerſit. itaq. pij impijs ſpolia detraxerunt; nomenq. tuum, o Domine, ſanctiſsimum laudibus extulerunt; inuictiſsimamque manum tuam carminibus egregio concentu modulatis celebrarunt. hæc omnia ita facta ſunt, ut nullam laudem poſſent ſibi homines adſcribere, cum etiā carmina, & hymni, ipſeq. ſonorum concentus, & incredibilis harmoniæ ſuauitas, ad ſpiritus tui munera referenda ſint. tua namque ſapientia os mutorum aperuit, & infantium linguas expediuit, ut clare, & ornate, & copioſe, diſsererent.

CAP. XI.

ITaque illorum actiones, qui laudes tuas concinebant, Prophetæ ſancti opera, exitus feliciſsimos habuerunt; uaſtam, & incultam, ſolitudinem peragrarunt; tentoria in locis deſertis collocarunt; hoſtium a ſe impetum fortiſsime repreſſerunt; cum ſiti flagrarent, opē tuam flagitauerunt, & confeſtim ex prærupta rupe, ſingulari beneficio, tuo, aqua profluxit. O rem conſideratione digniſsimam: in locis ab omni hominum cultu derelictis, & Solibus ardentiſsimis exuſtis, ad ſitim eorum, qui in te omne præſidium ſalutis conſtitutū habebant, reſtinguendā, e ſaxo duriſsimo fōs aquę dulcis, atq. perēnis, emanauit. ita factum eſt, ut quod hoſtibus acerrimum ſuppliciū fuit, bonis eſſet admirabile, in afflictis rebus, alleuamentum, beneficiumq. gratiſsimum. hoſtes enim, cum ſedes haberent prope fluuium latiſsimum, ſiti uehementiſsima cruciati ſunt. aquæ enim uerſæ ſunt in ſanguinem, ut pœnas ab impijs immaniſsimæ crudelitatis expeterent, qui iuſſu Regis malefici, & iniuſti, in eundem fluuium pueros infantes abiecerant. itaque, cum cernerent Nilum cruore fluentem, conturbati ſunt, & aquis excluſi acerbiſsime uexabantur, ut animaduerterent, nullum immanitatis ſcelus impunitum fore. contra uero, tuis in ſolo aridiſsimo conſtitutis, præter opinionem, aqua repente, incredibili copia, redundauit. ſic autem poterat explorate cognoſci, eos, qui a te ſeiuncti ſunt, in ſumma etiam rerum copia, ſemper egere; at eis, qui te ardenti ſtudio ſequuntur, nihil, in rerum etiam ſumma inopia, defuturum. nec enim quidquam eſt, uel magnitudine impietatis egentius, uel puriſsimæ religionis ſanctitate locupletius. quid enim poterit deeſſe illis, qui ſunt bonorum omnium fonti perpetuo coniuncti? Sed inquiet aliquis, Cur ſuos Deus tamdiu ſiti, & rerum pęnuria, uexari permiſit? Vt eos uidelicet, tamquam clementiſsimus Pater, erudiret; &, qui erant labe aliqua impuritatis adſperſi, caſtigatos, aliquot plagis ad officium reuocaret. in ea uero ſiti, quam experti ſunt, intellexere, quam acri ſupplicio fuerant hoſtes afflicti. Si enim ſitis illa, modico tempore definita, tantum cruciatum piis afferebat, quid erit de illa ſiti, quę hoſtes in pœnam ſceleris diu, atque uehementer, excruciabat, exiſtimandum? Hebræorum enim ſitis, erat flagellum cum benignitate patria coniunctum: hoſtium uero ſitis, erat acerbum ſupplicium, ſeueritate potentiſsimi Regis irrogatum. unde colligitur, quid inter aſperitates rerum, quibus boni interdum afflictantur, & cruciamenta, quibus impij torquentur, interſit. boni namque ideo uexantur, ut, probati, mercede, & præmio, cumulentur; improbi uero, & in ſcelere pertinaces, ut exitio peſtifero conſumantur. ita perditi homines, & abſentes poſt Iſraelis abſceſſum, & præſentes antequam Iſrael ab illis ſemigraret, pœniſagitabātur; nec ullum poterant reperire in funeſtiſsima calamitate ſolatium. duplici enim mæſtitia, & angore, confecti, iacebant, cum & eorum, quæ paſsi fuerant, memoriam, cum gemitu, & fletu, retinerent, & fama benignitatis, qua Iſrael erat mirifice recreatus, ad aures eorum perueniret. nam non ſolum eos angebat malorum, quæ fuerant perpeſsi, recordatio, uerum etiam beneficiorum, quæ Deus eo ipſo tempore in ſuos conferabat, animaduerſio. eſt enim inuidiæ cruciatus, acerbiſsimus. animū immani morſu lacerans; & perpetua tabe conficiens; quo quidem Aegyptij aſsidue torquebantur. cum enim eſſent ardentiſsima ſiti conflictati, Hebræi ſitim iucundiſsime depellebant; cum eſſent in dēſiſsimis tenebris immerſi; Hebræi clariſſima luce fruebantur; cum illi inſectorum ſpiculis, & brutorum animantium morſibus, laniarentur, nullum genus animantis Hebræis moleſtiā exhibebat; cum uarijs morborum doloribus eſſent oppreſsi, Hebræi, uiribus, & ſanitate corporis, erecti, in dolore maleficæ gentis exſultabant. &, ne omnia ſuppliciorum, & beneficiorum, genera perſequamur, in omni genere pœnarum, quibus Diuini nominis hoſtes affligebantur, contraria ſupplicijs beneficia numinis ſanctiſsimi cultores lętitia mirabiliter efferebant, & in utraque ratione ſuam Deus potentiam declarabat, ut hoſtes euerteret, & ſuos muneribus Diuinis afficeret. in hoc uero, quam rectum ſit illius iudicium, ſignis admirabilibus indicabat, quod rebus eiſdem, quibus Deum offenderant, pœnas exſoluebant. nam illius, quem expoſitū, & abiectum, in principio exſtinctum crediderant, & in cuius oppreſsi, atque deſperati, (ut opinabantur) exitio cachinnos ſuſtulerant, tandem in fine uirtutem, & præclariſsimas actiones,

nes,

nes,admirati ſunt,cũ ſe euerſos eſſe cernerent,& longe aliter,quã iuſti poſtea fuerũt, uehementer excruciatos.iuſtis enim,cęleſti beneficio,ſubuentum repẽte fuit;illi uero fuerunt omni Dei ſubſidio deſtituti. pro ſceleris autẽ amentia,& cęcitate,qua honores Deo debitos, ad ſerpentes rationis expertes,& immanes belluas,tranſtulerunt, & monſtra horribilia in Diuina ſede poſuerunt, quibus,dira ſuperſtione cõflictati,hoſtias immolabant,immiſit in illos Dominus,in tam ſceleſti facinoris ultionem,brutorum animantium multitudinem,ut poſſet ab omnibus intelligi, iuris Diuini rationem poſtulare,ut per ea quiſque puniatur,per quæ Dei maieſtatem,ſanctiſsimamq. illius religionem, uiolauit. quod tamen ſenſim in principio factum eſt. minuta namq. animantia pœnas ab Aegyptijs nefarij ſceleris expetiuerunt.nec enim omnipotens manus tua,quę mũdum ex informi materia finxit,& expoliuit,uiribus aliunde collectis, indigebat, quibus hoſtes nominis tui primo impetu deleret. facillime nãque potuiſset urſorum multitudinem, uel leonũ truculentiam, uel belluas recenti condicione formatas,& incognitas, iracundia furentes,& ignis incendiũ ore, atque naribus,anhelãtes,cum denſa fumi caligine horrendos fremitus edentes, & oculis fulgurantibus coruſcantes, incitare, quæ non ſolum eos morſu dilacerarent,uerum & ipſo adſpectu perturbatos interimerent. quin etiam, ſine ullis feris,ſcelerum pœnis impulſi,unius turbinis impetu,concidiſsent, magnitudine turbulentiſsimæ tempeſtatis agitati. uerum tu Domine,omnia menſura,numero,& pondere, moderaris. immenſa namque poteſtas penes te ſemper exſtitit: & brachij tui robori quis obſiſtet? uniuerſus enim mundus in cõſpectu tuo eſt,inſtar momenti, in ſtatera, quæ nullum ferme pondus habet,ad alterutram lancem inclinatione leuiſſima deprimendam; & eſt ſimilis guttæ roris matutini, quæ, cum primum in terram delabitur, euaneſcit. uerum enim uero omnium miſereris, & inſita benignitate impediris,quo minus,ubi quiſque delinquit, ſupplicium repente ſumas. itaque,ut hominibus reſipiſcendi ſpatium concedas, uindictam in longum tempus differs. omnia enim,quæ ſunt in rerũ natura, diligis. nihilq. eorum,quę condidiſti,odio proſequeris. nõ enim odium,ſed amor,te impulit, ut omnem mundũ, illiusq. partes,exſtrueres. aliter enim,quo tandẽ modo cohęrere,& permanere,potuiſsent, ſi tu rebus a te deſignatis, & cõſtitutis,infenſus exſtitiſſes? Verbum tuum eſt, quod omnia conficit, & conſeruat, opeq. pręſentiſsima tuetur. ea, quæ non ſunt,ubi primum ea uocas: in natura conſiſtunt. naturæ igitur,atque formæ,beneficiũ, tuæ uocis potentia continetur. quo modo igitur id, quod a te uocatũ minime fuerit, ideſt,quod uerbi tui numine non fuerit informatum, a te conſeruabitur,cum nullo modo ſit? Cum igitur omnia a te creata ſint,conſequens eſt, ut omnia,ſecundum inſitã naturæ uim,bona ſint; & ita a te minime negligantur. oĩa namq. tua ſunt,o Dñe clementiſsime, animarum parens,& amator.

Multum enim ualere

CAP. XII.

O quã bonus & ſuauis.

Spiritus enim tuus,nulla labe contaminatus, omnibus præſens adeſt, ut lapſos erroris paullatim coarguat,&,quibus in rebus deliquerint,oſtendat,& admoneat, ut a flagitijs omnibus auerſi in te reſpiciant;tibi uitam,& ſalutem, credant;& bonorũ omnium ſpẽ in ſola tua benignitate reponant. Et enim antiquos huius ſanctæ telluris incolas odio,propter ſcelerum multitudinẽ,habuiſti.peccatis enim es acriter infenſus, inexpiabileq. bellum cum illis perpetuo ſuſcepiſti. at illi,in tęterrimis ueneficijs, multum operæ,& ſtudij,conſumebant;dira ſacrificia peragebant;omni ſenſu humanitatis ſpoliati, filios, in honorem falſorum deorum, immaniſsime iugulabant;& humanarum carnium uiſcera in ſacris funeſtiſsimis deuorabant: myſtęque ex medio ſanguine, quem fuderãt, funeſtum epulum, ut numen tuum (tanta erat in hominibus amentia) placarent,inſtituebant. quaſi enim tu innocentium cruorem exquireres, ita illi miſeros homines, omniũ auxilio penitus orbatos,ad ſacrificiũ pertrahebant;&,religionis obtentu, erant miſerãdæ cædis,immaniſsimęq. crudelitatis,auctores, hos igitur delere,maiorum noſtrorum opera, ſtatuiſti,ut,euerſis impijs,in terrã,quam tu præcipue maximis beneficijs ornare,& amplificare, uoluiſti,filiorũ tuorum coloniam deduceres. attamen illis ipſis,qui tam immania facinora conflauerant,conſultum eſſe uoluiſti,& iccirco ante exercitum tuum,quaſi milites anteſignanos,ueſpas immiſiſti; ut paullatim hoſtes exſcinderes, cum eos facillime potuiſſes acie inſtructa profligare,& in iuſtorum poteſtatem redigere; aut beſtijs immanibus, uel denique inflexibilis uerbi rigida ſeueritate,conficere. cum uero, in ſummis ſceleribus uindicandis, ita iuris rationem habeas, ut magnas etiam lenitatis, & clementię, partes ſuſcipias, illis etiam ſceleſtiſsimis hominibus pænitentiæ locum dediſti; & leuioribus eos a principio plagis attriuiſti, ut illos ab inſita prauitate deterreres: & hoc,cum ſcires,genus illud eſſe inſita impietate deprauatum,& ab origine turbulentiſsimos errores cum lacte ſuxiſſe, & maiorũ exẽplis,& domeſticis inſtitutis, & diuturna peccandi conſuetudine, ſic eſſe morbum in eorum animis inueteratum, ut ſanari nullo medicamento,propter eorum contumaciam,poſſent. erat enim uniuerſa illa natio iam pridem exſecratione deuincta,& ira ĩ flagitijs obſtinata, ut omnem diſciplinam reſpueret. quamuis autẽ id futurum proſpiceres,nõ tamen id tibi fuit impedimento, ne tuum officium faceres,eoſq. ad clementiæ tuæ fructum alliceres. non, quod aliquem ueritus eſſes,aut alicuius perſonam reſpiceres,ſupplicium differebas, & eis peccatorum ueniam,ſi uellent in iuſtitiæ uiam ingredi, clementer impertiebas. quem enim metuas, cum omnia ante numen tuum maximum, & pręcellentiſsimum,pro nihilo ſint? quis a te eorum,quę geris,rationem repetet? quis te in crimen uocabit,cum gentes,quas feciſti,eorum ſceleribus in-

fenſus,

ſenſus, euerteris?aut,quis ſe, cum iudicium conſtituas,interponet,ut pro hominibus profligatis, atque perditis,cauſſam dicat?nullus enim Deus eſt, præter te, qui omnia curet,regat, & moderetur, ut ſit tibi neceſſe demonſtrate, te nõioiuſte ſententiam tuliſſe. nec tex, ueque tyrannus, eſt ullus, qui oculos attollere audeat, cum tu facinoroſos homines iudicio peruertis.iuſtus enim cum ſis, iuſte omnia gubernas; nihilq. eſt a potentia tua magis alienum, quam innocentem condemnate. itaque ſtatuendum eſt,com homines euertis, cum imperiadeles, cum genus exſtinguis, cum exomnni memoria nomen gentis exterminas, id te feciſſe ſceleribus infandis irritatum.

Virt⁹ enim tua.

potentia namque tua numquam ab æquitate ſeiungitur.nempe,quæ ſit ipſius iuſtitiæ fundamentum: & clementia tua, qua omnia cum infinita poteſtate complecteris,facit,ut omnibus ignoſcere uelis.itaque,qui pereunt,ſua culpa pereunt,eo quod inſita prauitate,& pertinacia, fieri noluerint clementiæ tuæ participes. at uero, cum homiues metum deponunt, iudiciaque tua minime pertimeſcunt, &, quanta uis potentiæ tuæ ſit, credere tecuſaot,neque uolout intelligere numen tuum teneri non poſſe,quo minus omnia, quæ uelit, efficiat;tum potentiam tuam admirandis operibus oſtendis,imptoborumq. audaciam accerrime coerces, & impudentiam ſeneriſsime retuudis. improbi igitur hoĩes te prouocanr, & conſuetudo,ſcelerum, & flagitiorum, diuturnitate confirmata, facit, ut uim reconditæ ſeueritatis excites, & plantaria improbitatis euellas, ne plus nimio fructificent, & terras uaſtitate conſumanr. nam, quod in te eſt, poteutiam tuam cohibes, & iudicium cum ſumma æquitate moderatis; & ita uos gubernas,ut omnibus, qui ad te ſoppliciter adeunt, clementer ignoſcas. itaque iudicium, quod in homioibos tueudis, & a ſcelere reuocandis, exerces, eſt cum clemẽtia ſumma couiunctum. attamen, cum id ratio iuris efflagitat, cum aliter improborum audacia coerceri nequit, cum id tuorum ſalus expoſcit, præſto tibi ſemper eſt potentia,qua aduerſarios,cum uelis,exterreas.

Docuiſti autem populum.

uerum tuę probitatis clariſsimum documẽtum ſtatuiſti, ut intelligeret populus tuus, oportere iuſtitiam cũ humanitate,& beneficentia,coniungi.cum enim in eo poſita iuſtitia ſit, ut te ſemper ob oculos, ur abſolntiſsimum totius uirtutis, & probitatis,exẽplum,ad imitandum,propoſitum habeamus; & in operibus tuis uideamus, numquã iuris ſeueritatem eminere,quin prius clemeutię ſignificatio mirabilis antecedat;clare cernimus, iuſtum eſſe uõ poſſe,niſi cum,qui beuignitatis,& clementiæ, laodibus excellat.in quo quidem magnam ſpem ſalutis filijs tuis effeciſti.nec enim dubitãt, cum deliquerinr,quin,ſi eos pęnituerit imporitatis,& fuerint a peccatis ad officiũ traducti, eos rurſus in fidem recipias. ſi enim hoſtes ſeruorum tuorum capitalibus criminibus alligatos non prius euertiſti, quam eos ſæpius admoneres, & in eo nimis inſiſteres, ne ſe præcipites in ſempiternàm miſeriam dareut, & uindictam etiam diſtuliſti, ut tempus, & locum,haberent, quo poſſenr improbitatis flagitia deteſtari; quanto ſtudioſius,& diligentius,exiſtimaudum eſt,te curaturum;ur filij tui,cum quorum patribus olim fœdus percuſsiſti,quos,ſummorum bonorum promiſsis, ad firmiſsimam ſpem immortalitatis erexiſti,quibus etiam ſanctiſsimo iureiurãdo fidem tuam obligaſti, ſalutem e clementia tua conſequantur. Cum nos igitur moderatis uerberibus caſtigas, plagas innumerabiles hoſtibus noſtris imponis, ut de probitate tua ꝑpetuo cogitemus, dum hoſtium ſupplicionı,illis,noſtri gratia,couſtitutum,exacte perpendimus,&,dum rurſus de nobis iudicium fit,ad ſpẽ miſericordiæ tuę rapiamur.inde adeo factum eſt, ut iuiuſtos homines, qui in ſumma ueritatis ignoratione uitam impie, ac nefarie,degebant,ipſios exſecrandæ improbitatis inſtrumentis,quibus ſecontaminabant,excruciares.etenim, com breui, atque directa, oia potuiſſent ad tui cognitionem, ſine ullo errote, peruenire, a uia prorſus aberrauerunt,&,in uiam longiſsimam,a cęlo deiecti,duin numen in terris exquirunt, ſe dederunt, more ſtolidorum infantium deluſi,ita,ut nullum exitum,in tantis errorũ tenebris,inuenirent.eoq. tandẽ dementię progreſsi ſont,ur etiam animantibus humi repentibus,& hominom generi uehemẽter infeſtis, Diuinitatem tribuerẽt. quocirca, ut pueris ratione carentibus, in erroris inſiti ludibrium, leuiores plagas inflixiſti;ot nõ modo ab illis ipſis beſtois, qoas colebant,ſed etiam ab iuſectis,quæ ratione contemuebant,acerbiſsime uexarentur:quod tamen ſuppliciom,aliorum comparatione,quæ ſubeunda reſtabãt,erat pro ludo reputandũ. Nam, qui leuioribus plagis de officio ſoo admoneri nolunt,grauiſsimum tandem ſupplicium perferẽt, Diuini iudicij ſeueritate conſtitutum. qood illis contigit, eoquod in ſcelere inſignẽ cõtumaciam adhibuerunt, cum nullam iniuſtitiæ excuſationẽ haboiſſent. cũ enim, cladibus oppreſsi, grauiter ingemiſcerent, & uiderẽt ſe ſceleris pœnas luere, ob id,qood deos opinarentur eos,a quibus iuuari in calamitate non poterant,inter ipſos enim,& eorũ cauſſa torquebãtur,& ita malis edocti, percepere,uerum Deum eſſe,quem ſe prorſus ignorare dicebanr,a quo plectebãtur,& nõ eos, quos fuerant errore mentis impio,atque nefario,uenerati.qui tamen,cum,neque,plagis eruditi, ab inueterato crimine reſilirent,conſentaneum tandẽ fuit,ur in diriſsimam calamitatem inciderent,& extremo ſupplicio mactarentur. Sic demũ fuit perditæ gentis inſolentia compreſſa, & ſumma eorum, qui ſibi ſummam ſapientiam arrogabãt, amentia redarguta. uera namque ſapientia in Dei cognitione conſiſtit.

CAP. XIII.

Vani ſunt.

VNde colligitur,omnes,qui Dei cognitionẽ aot nõ acceperũt, aut iugrate,& impie, repolerũt,eſſe demẽtiſsimos. quid .n. amẽtius eſſe poteſt,quam lucem oblatã aſpernari,& tenebras furentet amplectiẽat,qui,Deum ignorant,lucem

odio perſequuntur;tenebras amplexantur; ueritatem deſpiciunt;mendacijs oblectantur;uitam fugiunt;& in mortem ſe præcipites dant;omniq. ſtudio in ſupplicium ſempiternum rapiuntur. cum enim ex uarietate, & pulchritudine, rerum facillime potuiſſent artificis ſummi ſapientiam, & poteſtatem, ſanctiſsimumq. numen,agnoſcere; nec in opera Diuina mentem intenderunt; nec optimo parenti gratiam habuerunt;uniuerſæq. naturæ uoces,quæ Dei laudes enuntiabant, aſpernati ſunt. itaque, a diſciplina ueritatis auerſi, & ſcelere impietatis excæcati, Deo uero neglecto,inanes ſibi deos adſciuerunt. nam, aut ignis ardorem, aut uentorum uim, aut aeris circumfuſi naturam, aut orbem cæleſtem ſideribus diſtinctum,aut aquarum impetum, aut Solem, & Lunam,& aſtrorum aliorum ſpecies, deos eſſe,ab illiſq. mundum gubernari,ſtatuerũt. Quid autem miſeros homines in fraudem impulit? Num clara ſpecies,atque pulchritudo? At intelligant, quanto pulchrior ſit earum formarum Dominus. is enim,qui eas creauit, eſt pulchritudinis totius architectus,ita, ut nihil eſſe poſsit aptum,elegans,atque decorum, & oculis, inſita quadam uenuſtate, iucundum,niſi cui Deus decoris,& uenuſtatis,cauſſam attulerit. Num uis, & efficientia,earum rerum,quas memoraui, tantam hominibus admirationē commouit,ut illas in ſede Diuina collocandas exiſtimarent? At,ex eorum ui, facile erat,concludere,quãta,eſſet uis illius,qui eas omnes condidit,& ſingulis uim efficiendi muneris, quod cuilibet imperatum eſſet, impertiuit. Ex magnitudine enim, & pulchritudine,rerum conditarum,conditoris,atque parentis,numen,qui naturam uniuerſam finxit,agnoſcitur. hi tamē minore uituperatione digni ſunt. Deum enim ſibi ſummo ſtudio inquirēdum exiſtimabant; &, cum omnem mentem in naturæ perueſtigatione contuliſſent, rerum cæleſtium admiratione defixi,in eum errorē,ab oculis perſuaſi, delapſi ſunt,ut ijs rebus Diuinitatem attribuerēt,quibus nihil ad adſpectum pulchrius intueri poterant. quamquam nec hi quidem abſolui ſcelere poſſunt. qui enim tantum ingenio ualebant, ut ea,quæ erant obſcuritate naturę inuoluta,& tenebris demerſa, perſpicerent,& mentem in æternitatem intenderent,cęleſteſq. plagas cogitatione peragrarent,quo tandem modo principem,& dominatorē,earum rerum oĩum, nō multo facilius inuenerunt? quo modo enim poteſt rerũ uniuerſitas ſine imperio conſiſtere; aut ordo ſine moderatione conſeruari; aut motus æquabiles,certoq. numero definiti, ſine ſapientiæ præſcriptis intelligi; aut deniq. naturæ uniuerſæ ad cōem utilitatem conſenſio,ſine moderatoris,qui eā cōcinnauit,notitia cōprehendi? Neceſſe igitur erat,ut ij,qui naturā ſpeculabãtur,ingenio facile perciperent,eſſe uim ſempiternā, naturæ parentem, immenſa potentia, & ſumma ſapientia, & probitate infinita,præditā,omni religione uenerandā,& pietatis ardentiſsimo ſtudio colendam. Qui igitur in natura perueſtiganda oēm uitam cōſumebant,& tamen uerũ Deum minime colebant, nullā ſceleris excuſationē habere poſſunt. hi tñ, rerum pulchritudine, & utilitate, decepti ſunt,ut rebus a Deo conditis Diuinitatis honorē tribuerent. Quid autē dicendũ eſt de illorum ięſania,& temeritate,qui humanis operibus honores Diuinos inſtituēdos eſſe decreuerunt? Potuitne aliquid eorũ demētia miſerius,atq. funeſtius, excogitari? aut aliqua ſalutis ſpes illis,qui pertinaciter in tanto furore uerſantur, oſtēdi? Aurum enim,& argentũ,artificis opera cōflatum,& animantis forma figuratũ,aut inutilem imaginē ex lapide,opere antiquo, perfectā,in Dei loco uenerãtur. quin etiā faber materiarius,ex ligno,quod ſecuit,abraſo,& aſcia dolato,uas ad uſus uitæ neceſſarios ſciēter exculpſit; e reſciſamētis deinde ignem facit,ut cibo,uel aſſo,uel elixo, ſaturetur. ex reliquiis autem,quas eſſe uidet inutiles,lignũ tortuoſum,atq. nodoſum,capit, ex quo, ſummo ſtudio,per otium,quod nactus eſt,artificioſe læuigato,& uſu diuturno,quem attulit illi artis ſalutaris incuria,formam facit ad hominis, aut cu inſuis animantis, ſimilitudinem; illamq. tingit minio,& fucatis coloribus illinit,ut rubra ſpecie intuentium oculos oblectet, & omnem maculā, ne poſsit animaduerti, adhibitis pigmentis,obducat. tum ſedem,& locum ſimulacro idoneum accōmodat: id in pariete collocat, ferro reuincit, ne labare aliquā in partē poſsit: in quo quidē illi certe imbecillitatis ſūmæ clariſsimũ teſtimoniũ dat. ideo enim tantā operā in eo collocãdo,& cōtinendo,ponit, quia uidet illud ſibi ipſi opitulari nō poſſe. ſignum.n.mutum eſt;&, ut a loco in locũ moueri,aut abiectũ erigi,poſsit, indiget ope extrinſecus allata. tũ miſer homo,uexatus amentia,& obcæcatus ſcelere, furoreq. mentis inſtinctus,ſe ad ſimulacri pedes abiicit, illiq. ſupplicitur, atq. demiſſe, pro poſſeſsionibus acceſsione cumulãdis,pro nuptiis auſpicio felici cōiungendis, ꝓ filiorũ uita,& incolumitate,uota facit. nec eũ pudet ſtatuā mutā,& inanē,alloqui;& ab ea, quæ nihil omnino ſentit,pacem petere. ab infirmo ſigno ſanitatē flagitat,a mortuo uitam poſtulat,ab egentiſsimo,ut ſibi ferat auxilium,precatur. cum inſtat aliquod iter, illius opē implorat, quod ingredi nequit. pro lucro denique,pro opere feliciter abſoluendo, pro proſpero rerum exitu,illud,in quo nullus omnino ſenſus uiget,nullus motus,nulla manus induſtria,ueneratur.

Infelices autē ſunt.

CAP. XIIII.

POrro autē alius, ſe nauigationi cōmiſſurus, cum ſe cōparat,ut uaſtũ mare,immaneſq. fluctus,trãſeat,lignũ inclamat,eo,quo uehitur,lōge fragilius. Nauis enim,quamuis e ligno facta ſit, ratione tamen,& non extremo furore,& dementia,extructa fuit. cupiditas enim lucri illam excogitauit. ars deinde fabrilis acceſsit, ut eam ædificaret. Sed illa nec hominum ingenio,neque robore,nec artificio,ſed prudentia, o Pater ſumme,tua, curſum ſecundum tenet, & in portum, quē petit,inuehitur. tu enim in mari profundo nauibus tranſitum præbuiſti, & in mediis fluctibus ſecurum iter aperuiſti: ut oſtenderes, nihil eſſe tantis periculis cinctum,neque tantis monſ-

tris

tris obſeſſum,neque tantis difficultatibus implicatum,ex quo tu non homines,quos ſeruare uelis,eripias.itaque homines,etiam totius nauticæ artis expertes,naues,depoſito metu,cõſcendunt, omniaq.litora peragrant.nollum enim opus tuũ exſtare uoluiſti , quod non aliquid utilitatis hominibus afferret.nihil enim temere, & ſine cauſſa, molitus es ; nullam formam ſinis otio torpeſcere;nihil deniqoe eſt a te conſtitutum,quod nõ uſibus humanis ſeruiat . iccirco metum depellis hoībus, ut audeant exiguo ligno uitam credere, & ſęuis tempeſtatibus capot obijcere,quibus ſuperatis,fragilitate ſalutem adipiſcuntur.etenim, a principio,cum gigantes,inſito robore cõfidentes,& intoleranda ſuperbia fureotes,& ad numiminis contemptionem nimis inſolenter erectos, euerteres,& aquis impurum illud genus obrueres,mũdi totius inſtaurãdi,atq.renouãdi,ſpes in rate cõſtitit,tua manu gubernata.illud fuit unicũ in tãta calamitate,& interitu generis humani perfugiũ:in illa naui reliquiæ cõſeruatæ ſunt , ex quarũ ſemine turſus nouum genus exſiſteret:illã tu ſapientia tua dirigebas,& ad generis humani prolẽ multiplicandã numine tuo cõſeruabas.itaque lignum illud alterius ligni ſignum,& imaginẽ, gerebat, quod eſt ſalutẽ hominibus allaturũ. O lignum ſummis oĩum laudibus efferenduin, per quod iuſtitiæ ſplendor exorietur . illud enim libidinẽ reſecabit;iram Diuinam auertet;Deum cum hominibus piis,qui ſalutẽ in huius uitæ fluctibus,atque procellis, probitati Diuinę cõmittunt,amore ſummo coniunget. Sed, ut eo redeat oratio,unde deflexit,nauigandi initium a Diuino cõſilio,& imperio,ductum fuit;ſignumq. alterius nauigatioois multo felicioris expreſsit;& nauigationis uſus,& cõſuetudo,Dei clementia gubernatur.ex quo liquet,non eſſe lignum,quo homines maria tranſmittunt, exſecrabile , & deteſtãdum.at lignum illud , a quo profligati, atque perditi,hoĩes,nauigandi felicitatẽ petunt, cum ſit extremæ impietatis inſtrumentum,erit exſecratione diriſsima cõſumendum.Tãtus ne furor hoĩum mentes excæcauit , ut, quod eſt hominis opere factum,pro Deo colerẽt,& a ligno deteſtabili ſalutẽ poſtularunt ? Lignum igitur ipſum,& qui ex ligno ſignum facit,Dei tandẽ iudicio funditus interibit artifex quidem,qui exculpſit,imaginem,quia portentum fooeſtiſsimum,quod tm calamitatis inueheret,effecit : imago uero,quia, cum corruptibilis eſſet , Dei ſanctiſsimum nõmen obtinuit . ex æquo enim infenſus eſt Deus impietati,& impietatis architecto . itaque opus impiis manibus expolitum , & opifex ipſe,debitum ſupplicium ſubibunt . iccirco numen Diuinum in ſimulacra gentium animaduertet. nam, cum ex mundi a Deo conditi perfectione potuiſſent hoĩes,uim,numen,conſilium,probitatẽ,Diuinę mentis intelligere, præcellentiſsimamq. illius naturã debita pietate uenerari,ad exſecrandum impietatis ſcelus tota mente conuerſi ſunt, ut animis ruinæ periculum ſtruerent , & ſimplicium pedes laqueis peſtiferis impedirent. initiũ enim ſceleſtiſsimi facinoris,quo homines a Deo defecerunt,in cultu ſimulacrorum conſtitit, illorumq. inuentum uitæ peſtem comparauit . nec enim ab initio exſtitit , nec in perpetuum in cõi uita manebit . quod autẽ fuerit huius tã funeſtæ cæcitatis initium, operæ pretium erit attendere. ambitio enim, & inanis gloriæ cupiditas,qua genus hoĩum flagrare immodice cœpit,in orbẽ terrarum inuaſit.huic autẽ morbo,& inſaniæ,celeri e uita diſceſſu,occurſum fuit.Si enim lõgior uita hoĩbus cõceſſa fuiſſet,hoĩum inſolentia,& faſtus minime ferẽdus,exſtitiſſet.uerũ nec morte quidẽ potuit inſita temeritas,& arrogãtia,coerceri.itaque fuit ab hominibus excogitatũ , quo diutius eorũ nomẽ,quod mors exſtinxerat,in ore hoĩum uerſaretur,ut mortuorũ imagines dedicarent.Pater igitur,,cũ,propter filiũ immatura morte ſublatũ,in luctu,& ſqualore iaceret,eximioq.dolore cruciaretur,hoc immaniſsimũ reperit angoris,& cruciatus,alleuamẽtum,imaginẽ ad filij ſimilitudinẽ effinxit,& in ſacrario collocauit,& ita mortalẽ noper hoĩem pro Deo ueneratus eſt;uniuerſamq. familiam eodẽ uinculo abſurdæ religionis alligauit;& myſteria,& ſacra nefaria, & cærimonias diras inſtituit . deinde facinus impium, temporis diuturnitate confirmatum , uim legis habere cœpit,ita,ut illi,q id inſtitutũ negligeret, eſſet impietatis pœna,quaſi religionẽ nefarie uiolaſſet,Principũ imperio ſuſtinenda.tyranoi enim exculpta ſimulacra,ſuperſtitione dira, conſecrabãt,& ad eorũ cultum hoĩes, cõminatione acerrima,cõpellebant . Acceſsit adulatio,qua cõtinet in ſe flagitiorũ oĩum ſeminariũ. cum. n. hoĩes ab aliquo abſeote Principe gratiã inire cuperẽt,& eũ honoribus ſummis proſequi,propter abſeotiã,nõ poſsẽt,id curabãt,ut expreſsã illius imaginẽ ante oculos haberent,ut illi ſupplicarẽt, illius laudes extollerent,illi adularentur,ab illo beneficia poſtularent , & eos deniq. honores imagini ipſius Regis inſtituerent, quos ipſi Regi tribuẽdos eſſe decernebant.abſentẽ igitur Principẽ, io illa imagine,(tanta erat adulandi,& tã cæca , cupiditas) ut præſentẽ,iotuebaotur,illiq. Diuinitatem tribuebant . prouexit tamen magis hunc furorem apud imperitos ad fallaciſsimã religionem ſanciendam,ſummum artificium,eorum, qui imagines faciebant,quorũ oĩs cura in eo conſumebatur,ut,cum faciẽ illius , cui placere ualde cupiebant,exprimerent,illius ſimilitudinẽ,ad ſummã pulchritudinem reuocare niterentur. artes enim hæ, a principio non ita fuerant cultæ , ut oculos hominum teuerent . cum uero ambitio ſtudium incitauiſſet,& quilibet aliquid ad artem addidiſſet,quo antiqoioris operis elegantiã, & pulchritudinem,ſuperaret, effectum tandem eſt,ut nihil eſſe uideretur operibus illis illuſtrius. Multitudo autem,operis elegantia,atque uenuſtate,cõmota,eo progreſſa fuit,ut,quem paullo ante hominẽ humanis honoribus affectum nouerat, Diuinis, ut numen cæleſte , ſibi colendum ſtatueret. fuit igitur inuentum hoc ad perniciem lubricum,ad euerſionem uitæ peſtiferum , ad aios imperitorum ficta ſpecie religionis decipiẽdos inſidioſũ, ex quo innumerabilia ſcelera proruperũt.

Benedictũ eſt enim lignum.

Super uacuitate enim

Et hæc fuit uitę humanę.

homines enim, ui calamitatis afflicti, aut immanitate tyrannidis, oppreſsi, libertatem amiſerũt, &, erroribus pernicioſis imbuti, eo progreſsi sũt, ut nomen illud ſanctiſsimum, quod nullis uerbis explicari, nec cũ aliqua rerũ natura, quamuis illa cæleſti dignitate pręcellat, communicari poteſt, lapidibus, atq. lignis, imponerẽt. neq. ſatis habent a Dei cognitione prorſus aberrare, & longiſsime a uia ueritatis auerti; ſed etiã, cũ ſint omnium flagitiorum, ſcelerum que, bellis peſtiferis impliciti, ſtatum illum exſecrandum, Pacẽ nominant. aut enim ſacra nefaria cũ filiorum cęde procurant; aut in clandeſtinis myſterijs facinora conflant; aut, furore, & amentia, præcipites, obtentu religionis, alijs ritibus, cum iocorũ petulantia, epulariq. licẽtia, & ebrietate, celebratis, dies feſtos agitant; ut nihil ſit in eorũ uita purũ, neque in nuptijs aliquid inuiolatum. itaq. alius aliũ, uel per inſidias interimit, uel, uxorem illius uiolando, ingenti mæſtitia, & dolore, conturbat. omnes, ſine ullo diſcrimine, per omnia libidinũ genera uagãtur; nec ullũ ſcelus eſt, quo ſe nõ, cũ ſumma audacia, & impudẽtia, contaminent. in ſanguine, atq. cæde, uerſantur; furãtur; latrocinãtur; dolos cõcinnãt; inſidias intendunt; omnibus corruptelis deprauati sũt; nulla eſt in illis fides, nulla hominũ caritas; nullũ amicitiæ fœdus; tumultus excitãt; falſo teſtimonio proximũ circũueniunt; bonorũ ordinẽ perturbãt; beneficiorum memoriã deponunt; animas ſcelere cõtaminant; proiecta in ædes alienas libidine, incertã cognationem editę prolis efficiũt; cõnubiorũ iura perrũpunt; nullũ adulterij crimen, nullũ ueneris impuræ flagitiũ, reformidãt. Vnde colligitur, dirã ſuperſtitionẽ, qua homines, Dei sãctiſsima religione neglecta, honores Diuinos ad infãda ſimulacra trãſtulerunt, initiũ, & cauſsã, omniũ malorũ rebus humanis attuliſſe, eiuſdẽque erroris incremento fuiſſe idẽ ſcelus cõcluſum, & additamẽto nefario cumulatũ, ita ut iã ad illud addi nihil omnino poſſe uideatur. aut enim, cũ oblectãtur, inſaniunt; aut, cũ uaticinãtur, fallũt; aut, in uitæ cultu, omnia iura uiolãt; aut facillime periurio Dei ſanctiſsimũ numẽ offendunt. cum enim inaniſſimis ſimulacris innitantur, adduci non poſſunt, ut credãt ſibi a Deo ſupplicium impendere. utriuſque igitur ſceleris debitas tandem pœnas exſoluent. nam tam ſine mente fuerunt, ut, Deo neglecto, mutis ſimulacris immolarent; & tam audaces exſtiterunt, ut iurisiurandi religionem uiolarent. in Diuino enim iudicio, non eorum, qui iuſiurandum dederunt, potentia ſceleſtos crimine liberabit, ſed ſceleris pœnę eos, qui tam ſceleſtum facinus ſuſceperunt, inſequentur.

CAP. XV.

Tu autem De⁹ noſter.

VT igitur omnes, qui a Deo nefarie, & impie, deſciuerunt, ut commenticia numina uenerentur, & tæterrimis monſtris immolent, & imagines brutorum animantium in Diuino ſtatu collocent, ſunt furioſi, & inſani, extremæq. miſeriæ ruinis oppreſsi, & tenebris undiq. circumfuſi; ita, qui te, Dñe, metuunt, colunt, admirãtur, amant, & in te ſolo habent omnes ſpes, omne laborum perfugium, omnia præſidia uitæ cõſtituta, ſapientes, felices, atq. beati, exiſtimandi ſunt. quid enim beatius, quam Dei notitiam habere, Deum ſemper intueri, Dei inuicto præſidio muniri, Dei præſentis ope perpetuo ſuſtentari? Tu enim, Domine, clemẽtiſsimus, tu ueriſsimus, es, ita, ut neque benignitas tua deficere, neque fides labare, umquam poſsit. tibi igitur ſoli uitam, & ſalutem, noſtram credimus, & committimus. ſi enim potẽtia tua, quæ nullis terminis circũſcribi poteſt, nõ eſſet cũ admirabili benignitate, & fide, coniuncta, reliquũ erat, ut memoria nominis tui nos flagitiorũ cõſciẽtia oppreſſos formidine perterreret, nec ullũ eſſet ſolatium, quod nos a deſperatione reuocaret. uerum nõ ita eſt. nec enim potentię tuæ uis clemẽtiæ lumen ſuperat. itaque, cũ infinita clemẽtia præditus ſis, ad ſpẽ illius excitamur, cum ueritas tua cõſtãs, & ſempiterna, ſit, promiſsis tuis erecti, ſalutẽ nobis pollicemur; cũ nõ ſis ad irã procliuis, (nõ .n. ſimulatque delinquimus, ſeueritatis tuæ tela iacis, ſed pænitendi ſpatiũ cõcedis) confidimus, minime nobis aditũ ad clementiã tuã interclusum iri. Quis poterit de clemẽtia tua dubitare, cũ cernat a te omnia inſigni miſericordia gubernari? Qui .n. gloria ſẽpiterna florẽt, ſtatũ illũ beatiſsimum miſericordia tua cõſecuti sũt: homines, qui manẽt in hac uita, clemẽtiæ tuæ luce fruũtur, & ad officiũ frequẽter alliciuntur. qui pœnas ſceleris luunt, multo minora cruciamẽta, quã fuerant meriti, patiuntur. cælũ, & terra, ſidera, animantia, & omnia denique, quæ cæli ambitu coercentur, quę ad hominum ſalutẽ condidiſti, tuã miſericordiã inſignẽ faciũt, ſummis, atq. ſempiternis, laudibus efferendam. Quid igitur nobis faciendũ eſt, quos in fidẽ tuam præcipue recepiſti? miſericordiã tuã, qua omnia fulciri cõſpicimus, nobis defuturã cenſebimus? Minime certe. Si enim peccauerimus, tui tamen ſumus; potentiã tuam, atq. numen, agnoſcimus; ita, ut intelligamus, facillimum tibi fore, ſceleris noſtri maculã delere, & nos ipſos in ſtatum, unde concidimus, reſtituere. non peccabimus autẽ, ſi numquã eam curã dimiſerimus, quæ in noſtris animis inſidere perpetuo debet, nempe, nos tuos eſſe, neque quidquam turpius excogitari poſſe, quã eos, qui ſunt ad ſummam lucem adiuncti, flagitiorum tenebris obrui; & qui præſidio tuo cincti ſunt, aliqua perturbatione conuelli, & qui ſummam puritatem intuentur, aliqua labe impuritatis inquinari. iuſtitia namque, omnibus ſuis partibus expleta, tui cognitione continetur; &, potentiam tuam cogitatione complecti, eſt radix immortalitatis. qui enim de te perpetuo cogitauerit; qui numen, qui probitatem, qui ſplendorem, qui pulchritudinem tuam, pura mentis acie contemplatus fuerit, numquam in eam fraudem impelletur, ut tabulæ ſummi pictoris, peſtilenti artificio deformatæ, & coloribus uarijs infectæ, Diuinitatem tribuant: quod homines amentes, & imperiti, faciunt. ſpeciem enim in tabula artificioſe lineamentis effictam,

& umbris,

& umbris,& eminentijs, & interuallis, diſtinctã, & pigmentis inaniſsimis illuſtratam, intuentes obſtupeſcunt,uſque adeo, ut opus illud ſine fructu religioſe colendum arbitrentur. quo quid eſſe poterit magis inſigne ad dedecus,& infamiã ſempiternam? inani pictura paſcunt oculos homines profligati,atque perditi; hominis mortui ſpeciem ſpiritu uacuam intueri cupiunt; illius amore capiuntur; illi denique ſupplicandum arbitrantur. hac mente ſunt peſtiferæ inanitatis amatores,ut a uera pulchritudine deiiciant oculos, & in ementita fucatæ pulchritudinis ſpecie animum defigant;&, ſine ullo fructu,cupiditate ſordium, quas impurus homo tabulis adſperſit, a mente, atque iudicio, deſerantur. digni certe ſunt,quos ſpes inanitatis, & mendacij, & capitalis fraudis, oblectet, &, qui tabulas eiuſmodi pingunt,& qui earum ſtudio, & cupiditate, flagrant, & poſtremo,qui eas religione conſeruandas, & ueneratione ſumma colendas eſſe ſtatuunt. maximum namque ſupplicium eſt, peſtiferi erroris inſania. Neque figulus interea eidem ſceleri minime ſeruiendum putat. nam ſtrenuam ſimiliter operam impietati nauat. terram enim,aqua perfuſa mollitam,pedibus, cum non mediocri labore, ſubigit: deinde ex eodem luto uaſa, partim ad uſus communis uitæ puros apta, partim ad ſordes excipiendas accommodata,facit. qualis autem utriuſque generis uſus ſit, ipſe figulus eſt æſtimator, & iudex: oblitus porro, ſe non ita pridem e terra genitum eſſe, atque non multo poſt tempore animum illius in iudicium nocandum,ut debitam pœnam ſceleris exſoluat,& corpus terræ, unde fuit aſſumptum, reddendum, ut interitu diſſoluatur; id ad ſe pertinere nõ putat; ſed tantum ſibi arrogat,& aſſumit,ut ex eodẽ luto, ex quo uaſa in uſus utiliſſimos effinxit, opere ualde labotioſo. & impio, deum inanem efficere conatur. neque laborat interim,quam fragilis, & quantis morbis obnoxia,ſua natura ſit, & intra quam breue ſpatium ſit ſibi uita cedendum; ſed id tantum contento ſtudio ſuſcipit,ut certet cum iis,qui ex auro, aut argento,aut ex ære, deos formant, & ſceleratos artifices imitetur, neque minus ſibi gloriæ tribuendum putat,ſi ex luto Deum finxerit,quam illi fuerant ex alia materia diſsimili eodem ſcelere conſecuti. illi namque ex auro, & argento, & ære, deos figurant; figulus uero e luto Deum fingere nititur; adeoq. mentis expers eſt,ut,cum opus luteum,& fragile,falſa,& inani,ſpecie commendatum,moliatur,ſperet ex eo aliquod nominis egregij monumentum. animus profecto, adeo terrenis rebus infixus, in pulueremq. demerſus,neceſſe eſt,ut ſimilitudinem materiæ, in qua furenter,& impie,uerſatur, arripiat. eſt igitur cinis exiſtimandus,cum in cinere uolutetur; & ſpes illius ſit ipſa terra, quam manibus aſſidue tractat,abiectior;omniſq. illius uita, ipſo luto longe uilior. illum enim ſummum artificem, a quo fictus,& informatus, eſt, a quo animum ſagacem,& induſtrium, hauſit, cuius numine,& beneficio,fuit uitalem ſpiritum cõſecutus, ignorauit.

Sed & figulus molliē.

Sed & æſtimauerunt luſum.

Verum enim uero perditiſsimi homines uitam noſtram ludum exiſtimarunt, atque mercatum, cauſſa lucri multiplicis inſtitutum. nec eſſe,quid deceat,quid ius,& fas ſit,quid lex Diuina ſanciat,inquirendum;ſed tantum, unde, ſiue iure,ſiue iniuria,pecuniam faciant, indagãdum. nullum enim quæſtum, quantumuis ſordidum, & impurum, & flagitioſum, hominis præſtantia indignum eſſe iudicant. nec eſt interim, cur ſe miſerabilis homo, ignorationis excuſatione,defendat.nouit enim probe,ſe reliquos omnes artifices flagitio,& improbitate, ſuperare,cum & uaſa fragilia ſimul, & falſorum deorum effigies,ex terrena materia,ad hominum perniciem, machinetur. Sed omnium amẽtiſsimi, & infeliciſsimi, cenſendi ſunt illi, qui populum tuum immani odio perſecuti ſunt, & duriſsimo dominatu oppreſſum tenuerunt,omnia ſi quidem gentiuni numina commenticia, Diuinitate donabant, cum cernerent,eſſe muta,& inania,ſimulacra;nec eſſe ab illis,quæ ſenſibus omnino carebant,ullum auxilium poſtulandum,& exſpectandum.membra namque illorum,nullum uſum habebant. nec.n. oculis cernebant; neque ſpiritum naribus hauriebant;nec auribus uocem accipiebant;nec aliquid digitis attrectabant; neque pedes aptos,& habiles, ad ingreſſum habebant. homo enim ea fabricatus fuerat, qui non poterat illis ſenſum, & motum,atque adeo uitam,dare. nec enim homo animam ſibi ipſe finxit, ſed aliunde mutuo ſumpſit,ut eam redderet, cum fuiſſet ab eo, qui dederat,repetita. Quo tandem igitur modo fieri poterat,ut mortalis homo Deum faceret,cũ nec hominem quidem effingere queat? itaque mortalis homo impiis manibus non Deũ,ſed opus mortuum, efficit, Quanto autem ipſe deorũ artifex ipſis diis, quos efficit,antecellat,ex eo clare cernitur,qđ uiuit,& uiget, & ſenſibus inſtructus eſt, quod illi dij numquã ulla ratione conſequẽtur. Quid, quod animalia etiam rebus humanis infeſtiſsima uenerantur? Quid autem induxit homines amentiſsimos,ut illis Diuinitatem tribuerent? Illi enim etiam, quãuis ſint rationes ſpoliati, ſi cõtentionẽ facere uoluerint,iudicabunt,illa eſſe belluarum omniũ teterrima. An ſpecies aliqua præclara,eorum oculis obiecta; illos in fraudem capitalem impulit? Non uidelicet induci poterant, fieri poſſe, ut non aliquid Diuinum in tam admirabili pulchritudine lateret.ita credibile eſt,tam illuſtrem ſpeciem omnium oculos ad ſe ſpectandam rapuiſſe. itaque forma, & elegantia,capti ſunt,&,magnitudine utilitatis allecti,ut belluarum naturã in ſe de Diuina collocarent.quid,ſi nõ aliud,uel adſpectu deformius,uel feritate truculentius, excogitari poterat? & tamen, tam deteſtabili furore oppreſsi, & excæcati,ſunt homines profligatiſsimi,ut teterrimis ſerpentibus honores Diuinos haberent;& ſacra etiã exſecranda conficerent.atqui Deus,ſummus rerum omnium conditor, nullam laudem attributam ſerpentibus eſſe uoluit, nempe, quibus etiã maledixit: ut in ſerpente,qui primis parentibus inſidias inſtruxit,clare perſpectum fuit.

Digitized by Google

CAP. XVI.

Propter hæc & his ſimilis.

QVocirca Aegyptij, cum tā immane ſcelus ſuſcepiſſent, ſimiliter atque alijs eiſdē ſceleribus affines, dignas amētiæ pœnas pertulerunt, beſtiarū multitudine cruciati. At uero, ſumme Dñe, cū hoſtes eiuſmodi tormentis affligeres, populū tuū, ciborū cupiditate laborantē, eſcis peregrinis refeciſti: nā coturnices uento inuectas immiſiſti, quæ famē illius expleuerunt. itaq. factū eſt, ut hoſtes, fame ꝓpemodū enecti, propter belluarum multitudinē, quæ in eos impetū ferebāt, parabiles etiā dapes faſtidioſe reiicerent, neque, propter nauſeā, bonis ſuis impune frui poſſent: cōtra uero, Hebræi, ne diuturna pęnuria uexarentur, cibis e longinquo importatis ſaturati ſunt. jus enim erat, ut illi, qui tyrannide fuerant abuſi, extrema indigētia premerētur: & hos, qui in tuo patrocinio erant, tantiſper inedia cruciaret, dum experiundo ſentirēt, quo genere ſupplicij hoſtes torquerentur. etenim & in eos immanis beſtiarū furor inuaſit, & multi, Iſraelis ſatu editi, in Arabiæ ſolitudine, ſerpentium peſtiferis morſibus icti, conciderunt. uerum nō occidione cæſi ſunt. iræ namque tuæ modum ſtatuiſti. Tamdiu enim ſupplicio ſontes afficere uoluiſti, quamdiu fuit, neceſſe populum, exemplis editis perturbatum, ad officium reuocari; ad eorumq. ſalutem legis diſciplinam ſanciri; & admoneri denique omnes ſigno mirabili, quod tādē erat legis uis, & ratio, non in tabulis lapideis, ſed in animis, ſcribenda. nec enim, qui ſerpentem æneum reſpectātes intuebantur, propter rem uiſam, ſanitatem recuperabant. quæ enim enim tanta uis ineſſe poterat, uel in æris temperamēto, uel in ſerpentis forma, ut mortiferis uulneribus ſalutare remedium adhiberet, & homines propemodum exſtinctos, ſpecie tantum perſpecta, in uitam reuocaret? Sed ſignum illud myſterium ſacratiſsimum continebat; & clementiæ tuæ magnitudinem referebat; & memoriam benignitatis immenſæ repræſentabat; deſignabatq. rationem, qua eras ſalutē ſempiternā hominibus allaturus. nec enim ſignis, ſed præſenti numine tuo, quod ſignis expreſsiſti, uitæ noſtræ præſidium comparatur. tu ſolus es, qui ſalutem dare potes; tui ſolius præſidio nitimur; ſpe tuæ miſericordiæ confirmamur; in te uno omnem ſalutis, atque dignitatis, rationem collocamus. hoc uero hoſtibus etiam tuis notum eſſe uoluiſti, te ſolū eſſe, qui ex omnibus malis eos, qui in te unum intuentur, educis. illos enim locuſtarum, atq. muſcarū, ictus interemerunt, neque remedium inuenerunt, quo a ſe mortiferum inſectorum impetum repellerent. digni namque fuerant, qui minutiſsimorum animantium ictibus pœnas inſolentię luerent. contra uero, cum ſerpentes uenenati in filius tuos, ut eos dentibus dilacerarent, impetum ferrent, non eos de ſtatu deiicere potuerunt, clementia namque tua repente ſubſidio tuis occurrit, eosq. ſanauit. fuit enim illis commodum, ut memoriam præceptorum tuorum diutiſsime conſeruarent, beſtiarum ictibus torqueri; ut, uicti dolore, ad te, quem flagitijs offenderant, conuerſi, repente ſanarentur; & intelligerent, ſalutem, præſentia tua; perniciem, abſentia, contineri. aliter enim, periculum erat, ne caperet eos perpetua Diuinæ benignitatis obliuio, & ita, in ſceleribus obſtinati, & a beneficētia tua diuulſi, ſine ulla ſpe ſalutis, ad perpetuū ſupplicium truderētur. nec enim ullis herbis, aut fomentis, o Domine, ſanitatem receperūt; ſed oratione tua, quæ ſanat omnia, e morbis peſtiferis emerſerunt. tu enim uitæ, neciſque, poteſtatem habes; tu ad erebi portas ſontes, cum id ratio iuris efflagitat, inducis; tu ſæpenumero ex ipſius erebi faucibus opē tuam inclamantes eripis. homo quidē, ſceleris immanitate ductus, uitam eripit, quam amiſſam reddere nemo poteſt. ſpiritus enim, e corpore excedens, & ab anima, cum qua conſilia corporis tuendi conſociauerat, diuulſus, nullis humanis opibus in priſtinum ſtatum reuocari poteſt, ut animas rurſus aſſumat, & actionibus ad uitam communem pertinentibus, corporis miniſterio, perfungatur. itaque is, qui necem intulit alicui, eo quod inimicum ſuſtulerit, exiſtimat, ſe poſſe, ſine ulla cura, uitam traducere. exſtincto enim corpore, nullus ſenſus, aut facultas, in mortuo reſidet, qua uel facinus manu uindicet, uel iniuriam iudicio perſequatur; & ita fit, ut, qui cædis auctores exſtiterūt, nullum ſibi malum ab iis, quos ſepultos eſſe uident, extimeſcant. Sed, quis tandem, o Domine, manum tuam effugere, aut iudicium eludere, poterit? nec enim indiges accuſatoribus, qui acriter cauſſam agant, cum tua iuſtitia nocentes inſequatur; non teſtes interrogas, cum omnia, etiā, quæ agitantur in tenebris, clare uideas; non conſilium cogis, cum ſapientia immenſa nullius ſententiam requirat; ſed ita iudicium exerces, ut nullum ſcelus impunitum dimittas. quod perſpectum ſane fuit in eorum cruciatu, qui multa infantium millia aquis demerſerant. qui enim negabant, ſe noſſe te, numenq. tuum, ſuperbia minime ferenda, contemnebant, illius uim, plagis acerrimis contuſi, ſenſerunt. cum enim monſtri ſimile ſit, in Aegypto pluuiam cernere, illi tamē, peregrinis, & immodicis, pluuiis, ingenti ui grandinis, imbribus, cum horrendo fremitu, demiſsis, & uehementiſsimo ignis ardore, quem micantium nubium frequens conflictus expreſſerat, conturbati, examinati, miſerrime magna ex parte conſumpti ſunt. Illud etiam nimis admirandum exſtitit. cum enim aquarum magna copia ignem facillime reſtinguat, ignis tamen ille, in mediis aquis, magno impetu contortis, uim ſuā minime remittebat; &, cum eluuio illa, quocumque rueret, omnia perrumperet, & diſsiparet, immanemq. uaſtitatem cunctis rebus inferret, ignis tamen ex aquis multo uehementius ad hominem perniciem excitabatur, quam ſi non fuiſſet ullis aquis admixtus. mundus enim, ut rerum omnium conditori ſeruiat, ſcelerum uindex eſt, & pro iuſtis pugnam capeſsit, & iniurias eis illatas ulciſcitur. itaque tunc ignis interdum, ne beſtias in impios emiſſas inflāmaret, ardorē cōtinebat; rurſus, ut genus impiorū funditus euerteret, ſupra ignis ipſius naturam ex aquis flammas iaciebat:

In hoc autē oſtendiſti.

ciebat:ut cernerẽt homines impuri, ſe non temere,& caſu, exagitari, ſed rectiſsimo Dei iudicio peruerti. & his quidẽ pœnis hoſtes tui nominis, in regione fertili,& opima, excruciabas;& fame, & ſiti, gentem opulentam conficiebas. contra uero, populum tuum, in uaſtiſsima ſolitudine, in ſumma rerum pænuria, ſummaq. uictus, & annonæ, deſperatione, angelorum pabulo refeciſti; panemque illis promptum, & paratum, eſſe uoluiſti, omnium ciborum ſuauitatem longe ſuperantem; quem e cælo demiſiſti, ut, ſine ullo labore,& cum inſigni iucunditate, uitam ſuſtentarent. reliqui quidem cibi, quamuis dulces, atque ſalutares,& optime conditi, ſint, non poſſunt tamẽ omnibus ex æquo placere, cũ alijs alij magis capiantur, & quoſdam dulcia, alios uero paullo auſteriora, delectent. at cæleſtis ille cibus ita guſtatui omnium ſeruiebat, ut cuiuſlibet naturæ factus eſſe uideretur. tuæ namque benignitatis, conſtantia, ſummę uoluptatis, & iucunditatis effectrix, filios noua, & inſolita, uoluptate delenijt;&, illo ſigno, mirabiliter oſtendit, in tua ſolum clementia uoluptatis ſtabilis, atque ſempiternæ, fructum conſiſtere;& eos tantum, qui ad nomen tuum adiuncti ſunt, eſſe bonis omnibus expletos,& inſigni iucunditate,& gaudio, cumulatos. uaria ſunt hominum ingenia; uoluntates diſpares, atque diſsimiles; multiplices appetitiones animos uerſant;& alij in alijs rebus parandis, atque fruendis, ſunt magis occupati. quidam enim, in pecuniæ ſtudium incumbunt; quidam, uoluptates rebus omnibus anteponunt; ſunt, quos honorum ambitio uehementer ſtimulet; alij; ſpecie aliqua formæ pulchrioris obiecta, præ amore illius, omnia deſerenda putant; ſunt poſtremo, qui otium, bonorum copia refertum, omnibus modis amplexantur. ita fit, ut, quod unum ualde delectet, alterius cupiditatem explere minime poſsit. accedit, quod plerunq. unus, & idem homo omnium horum commodorũ cupiditate tenetur, & ita, (nec enim ſimul omnia adipiſci poteſt) cum rei unius compos eſt, aliarum inopia cruciatur. ſic fit, ut omnium mortalium uita, qui non ueras opes exquirunt, acerba ſit, & multis curis implicita. at, qui ſe totos ad ſpiritus tui ductum contulerunt, ita bonis omnibus continuo redundant, ut nihil præterea requirant. nam ſummis opibus affluunt; uoluptate uериſsima fruuntur; dignitatis amplitudine proxime ad cælitum decus,& ſplendorem, accedunt; amore Diuinę pulchritudinis inflammati, in pręſidio Diuini numinis acquieſcunt. huius autem pabuli iucundiſsimi, qui mentem tantis commoditatibus explet, imaginem gerebat panis ille cæleſtis, quem populo tuo large, atque munifice, contuliſti. ideo factum eſt, ut illius ſuauitas omnium cupiditatibus, quamuis eſſent diſsimiles, inſeruiret, & ad ſaporem cibi, quem quiſque magis appeteret, ſe confeſtim accõmodaret. multa uero mirabilia in panis illius admirabilis uſu contingebant. cum enim natura illius eſſet roſcida, neque multum a niuis, atque glaciei, natura diſtaret, ignis tamen uim mitiſsime ſuſtinebat; formamq. ſuam, uel aquis elixus, uel ſartagine frictus, uel quacunq. alia ratione ignis ardore toſtus, facillime conſeruabat. ignis enim, qui, multa cũ grandine confuſus, hoſtium fruges abſumebat, &, in ſummis tempeſtatibus, atque procellis, emicabat, ut exitium hoſtibus inſerret, ſuæ naturæ oblitus, ut iuſti alerentur, mãna (ſic enim fuit illi cibo nomen impoſitum) minime conſumebat, ſed calore modico temperabat, ut cum maiore iucunditate ſumeretur. Cum enim natura conditori ſuo pareat, illi ſeruiat, illi perpetuo miniſtret, cum eſt opus, ignis uim ſuam excitat, & intendit, ut in homines iniuſtos inuehatur: cum rurſus id præſcribis, uim ſuam remittit, ut ſe eorum uſibus accommodet, qui in te ſolo habent omnia uitæ præſidia cõſtituta. ideo etiam manna, ut benignitatis tuæ, qua cuncta animãtia ſuſtentãtur, imperium ſequeretur, ſe in uarios ſapores transferebat, & pro cuiuſque ſenſu comedentes oblectabat, ut diſcerẽt filij tui, quos amore ſingulari complecteris, non uberrimus agrorum fructibus hominum uitam ſuſtentari; ſed potius uitam,& immortalitatem, eorũ, qui fide tuæ benignitatis innituntur, uerbi tui numine contineri. Vt autem id magis perſpicuum fieret, id, quod ignis uehementis ardore corrumpi non poterat, quouis Solis radio calefactum diffluebat. erat igitur opus, ut omnes, ante Solis exortum, quãtum ſat eſſet, colligerẽt, ne ſomni, atque negligentię, pœnam diuturna fame ſuſtinerent. aliter enim epulum illud e cælo demiſſum, tepore ſolis modico tepefactum, dilabebatur. quo ſigno, deſignabas, in rebus Diuinis non eſſe cunctandum; nihil lente, & faſtidioſe, gerendum; omnem negligentiam, pigritiam, & ignauiam, eſſe in nefario crimine ponendam; & ideo fieri non poſſe, ut homines, ſomno dediti, ſegnitie torpentes, otio fracti,& debilitati, e gratia tua fructum colligãt. eſt igitur neceſſe omnibus, qui muneribus tuis affici concupierint, ut, antequam Sol oriatur, e ſomno ſuſcitati, tibi gratias agant; te laudent,& admirẽtur; piaſq. tibi preces adhibeant. nam alacritas,& induſtria, certiſsimũ continet ęſtimationis argumẽtum. rerum enim, quas plurimi facimus, cauſſa laboramus, & uigilamus; multumq. in illis quærendis operæ, & ſtudij, conſumimus. in rebus autem, quas multo minoris æſtimamus, comparandis, laborem, & induſtriam, remittimus. ergo, cum minime uigilamus, & properamus, ut fructibus Diuinæ gratiæ cumulemur, apparet certe, illam a nobis neſcitie contemni. atqui, minimi facere munera, Dei gratia nobis a Deo clementer oblata eſt ingrati animi crimen. perfidiæ,& inſolentiæ facinus, turpiſsimæ negligentiæ faſtidium, ſceleſtiſsimæ obliuionis inſania. porro autem, ſpes hominis ingrati, ut hiberna glacies, euaneſcet,&, ut inutilis aqua, dilabetur. Vt igitur illis, qui primo diluculo non accelerabant ad manna colligendum, manna protinus diſſolutum effluebat, ita illis, qui non in muneribus Diuinis incenſo ſtudio percipiendis celeritatẽ ſuſcipiunt, omnes gratiæ Diuinæ, fructus intereunt.

Nix autem & glacies.

CAP.

CAP. XVII.

Magna ſūt enim.

SEd operæ pretium erit, rurſus animaduertere, quam magna ſint iudicia tua, Domine, & quam explicatu difficilia. qui enim diſciplinæ tuæ expertes ſunt, & ea de cauſſa nullo modo queunt uerum cernere, non poſſunt ullo modo iudiciorum tuorum æquitatem, & ſanctitatem, mente percipere. nec enim mens, tenebris oppleta, lucem ſuſtinet; nec animus, in terram demerſus, in cælum oculos attollit; quia pondere grauiſsimę prauitatis impeditur. iccirco, errore mẽtis inſanientes, qui diſciplinam tuam repudiauerant, deſerta ſalutis uia, in ſempiternæ miſeriæ uias ingreſsi ſunt. amentia igitur uexati, cum opinarẽtur, ſe gentem ſanctam duriſsimo dominatu oppreſſam tenere, exſecrandæ ſeruitutis acerbiſsimum iugum ſubierunt. nam flagitiorum uinculis adſtricti, atque longiſsimæ noctis tenebris impediti, & tectis laqueatis horrendæ caliginis incluſi, & a prouidentia tua derelicti, iacuerunt. Sol quidem, ab ortu ad occaſum commeans, trinam conuerſionem, tribus diebus, atq. noctibus, more ſolito, conficiebat; illis tamen, hoc toto ſpatio, erat teterrima nox offuſa, ita, ut moueri loco non poſſent. Cum enim in tenebris multa ſcelera, & flagitia, ſuſcepiſſent, & ea de cauſſa ſe latere putauiſsẽt, obliuionis integumentis occultati; ius Diuinum poſtulabat, ut tenebris damnarentur; &, qui, caligine freti, tam multa ſcelera concepiſſent, nullum, in teterrima illa caligine, rebus ſuis exitum reperirent. interim uero, de gradu diſiecti, atque diſsipati, & ingenti formidine perterriti, & horrẽdis uiſis attoniti, reſpirare non poterant. neque enim latebræ, in quas ſe abdiderant, illos ſine metu, & ſollicitudine, conſiſtere ſinebant. illos enim tunc uel maxime conſcientia ſceleris exagitabat; maleficiorum recordatio perterrebat; curę triſtiſsimæ uerberibus aſsiduis concidebant; & pœnæ denique impietatis inſectabantur. horrendi ſonitus undique perſtrepentes illos exanimabant; terribiles ſpecies eis mæſtitia confectis obuerſabantur; nec ignis, quamuis eſſet ſolito acrius, & uehementius, incitatus, eis quidquam lucis afferebat; neq. ſiderum quidem fulgores, uires habebant, quibus illas tenebras aliqua ex parte diſpellerent. incenſa ſolum pyra, horroris pleniſsima, ob eorũ oculos uerſabatur; &, quamuis, ingenti pauore concuſsi, trepidarent, multo tamen leuiora ducebant ea, quæ uidebant, iis, quorum ſpeciẽ clare uidere non poterant. interim magicæ diſciplinę ludibria iacebant; inanis oſtentatio ſapientiæ compreſſa ſilebat; macula ſummi dedecoris, illis inuſta, temeritatem inſolentiæ deridendæ conuincebat. nam, qui in eo ſe

Illi enim qui promittebant.

iactabant, & oſtentabant, quod ſcientiam ſe tenere dicerent, qua morbis animos liberarent, metus omnes expellerent, totiuſq. mentis ſtatũ a ſumma perturbatione ad ſummam tranquillitatem traducerent, formidine ridicula laborabant. quamuis enim nihil horrendum, & metuendum, illis occurreret, beſtiarum tamen tranſitionibus, & ſerpentium cum ſtridore repentium ſibilis, exanimati, concidebant, &, conturbati rebus inaniſsimis, exſpirabant. ſic autem erant orbati ſenſibus, ut aerem ipſum, quo erant neceſſario circumfuſi, ſe uidere negarent. Et enim nihil eſt improbitate, propriæ conſcientiæ teſtimonio redarguta, turbulentius; nihil horribilius. agitat, & inſectatur, animũ; minas iactat; faces intentat; aſsiduo angore, & cruciatu, dilacerat; nec ulla in ſede conſiſtere permittit. curæ namque triſtiſsimæ, impios aſsidue uexant; & metu, & horrore, perpetuo circumuallant. nihil igitur, quamdiu eos maleficiorum conſcientia perterret, cogitare poſſunt, niſi luctuoſum, & acerbum, eiulatu, & plangore, digniſsimum. uis enim, & ratio metus, non ortum habet aliunde, quam a proditione, qua animus a rationis imperio deſciuit, & ita ſe ipſum omni præſidio nudauit. mens enim, tyrannide cupiditatis oppreſſa, nõ ſolum libertatem, atque uires, amittit, ſed etiam opem Diuinam a ſe longiſsime repellit; & ita inermis, & nuda, relinquitur: & ſic demum eſt neceſſe, ut aſsidua ſollicitudine, & horribili malorum omnium formidine, torqueatur. cum uero reliqua ſpes in animo tenuis, & imbecilla, ſit, multo grauiora colligit eſſe ratio ea, quæ non dũ experiundo cognouit, illis, quę cauſſam irrogati iam ſupplicij, & uaſtitatis, attulerant. At uero, ſi qui,

Illi autem qui impotentem.

nocte illa, quę nullum prorſus alleuamentum hominibus miſeris afferre poterat, (erat enim ex impotentis orci penetralibus emiſſa, in quibus nulla requies eſſe poteſt, nimio labore defatigatis ullo in tempore conſtituta) ſomnum capiebant, ſomnus, quo erant conſopiti, erat inferorũ manium ſomno ſimillimus. partim enim horrendis uiſis exagitabantur; partim, amente deſerti, omniq. firmitatis, & roboris, præſidio deſtituti, concidebant, ut erigi, & ad aliquam ſpem reuocari, minime poſſent. improuiſus enim, atque repentinus, metus in illos impetum dabat. ut autem quilibet pauore exanimatus in terram deciderat, ita iacebat, quaſi ferro uinctus, & in carcerem coniectus, eſſet. ſiue enim agricola, ſiue paſtor, ſiue operarius, ad agrum in ſolitudine magno labore colendum, mercede conductus eſſet, tenebris oppreſſus erat, ita neceſsitate, quam nemo uitare poterat, adſtrict⁹ tenebatur, ne poſſet inde diſcedere, & locum, in quo deciderat, commutare. uno ſi quidẽ omnes tenebrarum uinculo erant artiſsime colligati. nihil erat interim, quod illos minime perterreret. ſiue enim aeris leniter agitati ſuſurrus; ſiue auium, denſis arborum ramis inſidentium, uoces, modulate ſonantes; ſiue aquæ, impetu naturę fluentis, ad numerum reſonans, non iniucundum auribus murmur; ſiue paullo uehementior ſaxorum decidentium fragor; ſiue animantium ludentium curſus, quem tunc oculis cernere nõ licebat; ſiue belluarũ immaniũ fremitus; ſiue ſonus, ex mõtium ſpelũcis, & cõuallibus, emiſſa uoce, percuſsis, clamore non ingrato reſultans; ſiue quid aliud ſonaret, quod natura ſua paullo ſaniores mouere nõ poſſet; illos horrore concutiebat, & ingenti metu fre-

tu frequenter exanimabat. ita eſt animus, ſibi ſceleris conſcius, formidine perculſus, ut res etiã, partim leniſsimas, partim inánes, extimeſcat. mundus quidem erat clariſsimo ſplendore Solis illuminatus; & homines reliqui, ut operibus ſuis incumberent, erant alacres, & expediti; omneſq. in negotijs ſuis trãſigendis occupati, illiſque tantum, qui bellum inexpiabile cum numine Diuino ſuſceperant, erat teterrima nox offuſa, illi ſimilis, qua erant, in ſempiternæ miſeriæ regione, grauiter opprimendi. uerum, cum tam diris eſſent tenebris circumuenti, ipſi tamen ſibi erant tenebris ipſis longe grauiores. intus enim latet, qnod lucem eripit, quod amentia uexat, quod pacem turbat, quod ſeditionem excitat, quod angit, torquet, atque dilacerat, quod ſontes, metu cruciatus, dies, atque noctes, exterret. animus enim, natura ſua, ad Dei ſimilitudinem aptus, ut non poteſt ex re alia, niſi ex Diuinæ probitatis imitatione, ſtabilem uoluptatem percipere; ita neceſſe eſt, ut ſceleris deformitate maxime crucietur, tantoq. maius ex flagitij recordatione ſupplicium ſubeat, quanto flagitium immanius exſtiterit. & magis legis Diuinæ cõtrarium. itaque duplici pœna puniuntur, nempe, & horrifico ſceleris ipius adſpectu, & imminentis exitij formidine.

CAP. XVIII.

Sanctis autem tuis.

AT uero ſancti tui erant eo tempore maxima luce circumfuſi: quorum quidem uocem hoſtes audiebant, formam, proper offuſas tenebras, uidere non poterant. porro autẽ, quod non iuſti eadem paterentur, eos Aegyptij beatos prædicabant; quod uero cum multis antea fuiſſent iniurijs affecti, non illata maleficia uindicarent, eis gratias agebant, illosque, ut e terræ finibus excederent, enixe precabantur. timebãt enim, ne, ſi diutius uiri, pietatis laude præſtantes, in tellure illa conſiſterent, omne genus hominum, qni illorum exitum intercludere conati fuerant, funditus interiret. accidit autem, ut iuſti, iniuriarum immemores, innocentiã, admirabili animorum æquitate, tuerentur, & nemini nocerent eorum, a quibus multis plagis afflicti fuerant. ob id igitur columnam flammis coruſcãtem illis ducem itineris ignoti tribuiſti; &, Sol ne ardoribus ſummis illis noceret, prouidiſti; atque perfeciſti, ut gloriæ ſibi fore duceret, ſi tuos benigne, & hoſpitaliter, exciperet, & ita eos iuuaret. ut nullam interim illis moleſtiam exhiberet. illi porro, qui filios tuos jn cuſtodiam tradiderant, per quos erat ſempiternæ legis tuæ ſanctiſsimæ lux cunctis hominibus afferenda, digni fuerant, qui luce ſpoliarentur, & carcere, ac tenebris, incluſi tenerentur. conſilium illi quidẽ ſceleris plenum habuerunt, ut filios eorum, qui pietatem ſancte colebant, interimerent: e quibus unus in aquis expoſitus, & ope tua liberatus fuit, ut maleficiorũ uindex exſiſteret, cuius opera filiorum multitudine impios orbares, eoſque tandẽ uehementiſsimis undis obrueres. nox quidem illa, quæ cladem iniquis, libertatem iuſtis, attulit, fuit olim prænũtiata patrib' noſtris, ut firma fide percipientes, eos, qui Diuinis promiſsis, maxime autem iur eiurando ſanctiſsimo confirmatis, innituntur, pietatis certiſsimo fructu priuari non poſſe, ad ſpem firmiſsimam ſummæ felicitatis erecti, conſtantiam perpetuo retinerent. itaque iam populus tuus futurum confidebat, ut tuis ſalutem dares, & hoſtibus peſtem, atque perniciem, inferres. ſpes uero eos minime fefellit. nam inimicorum ſcelus acriter ultus es; & eos, qui nomen tuum inuocabant, inſigni gloria cumulaſti. ſancti enim, bonorum ſatu propagati, ſecreto ſacra procurabãt, & uota rite faciebant, & admirabili pietatis conſenſione, conſpirantes, ad ſanctitatis legem ſempiternam officia uitę perpendebant. nec ignorabant, fore omnibus, qui ſanctitatis ſtudio tenerentur, ſocietatem bonorum, & periculorum, ineundam. & ita carmina modulate concinebant, quorum ſententiã patres, ſancti Spiritus inſtinctu, multo ante cecinerant. at, cum pij, ſingulari concentu, & harmonia, nomen tuum celebrarent, diſſonæ uoces hoſtium, cum eiulatu, & plangore, audiebantur; & lugubris lamentatio puerorum inconditas uoces emittebat. in omnes enim pariter fuit, filiorum nece, acerrime uindicatum. eandem pœnam ſeruus cũ Domino pertulit; idem ſupplicum fuit de obſcuris, & ignotis, hominibus, & de Regis maieſtate, & amplitudine, ſumptum. nulla domus erat, quæ ſimiliter non eſſet, uno nomine, multorum interitu, & exitio, & plotatibus, deformata. innumerabilia cadauera iacebant; neque uiui poterant funera curare, & mortuos in ſepulcrum inferre. nam gentis illius flos, atque robur, uno ictu perculſum, conciderat. antea uero, cum eſſent ueneficijs elati, artibuſq. peſtiferis inſtructi, omnes res mirandas ad magiam referebant; nec animum inducebant, ut crederent, ea ſigna, quę cernebant oculis, ui, atque numine Diuino fieri. quin etiã multi, ut id hominibus perſuaderent, multa conabantur imitari, quamuis tandem, ueritate uicti, ſuccumberent. at, cum tandem, multis ſignis conuicti, faterentur, ea, quæ fiebant, nullo modo artibus humanis effici. id tamen multo clarius experti ſunt, cum uiderent omnes Aegyptiorum filios, qui primi geniti fuerãt, patrimonij, atque nominis, heredes, in quibus parentes poſteritatis ſpem, & mortis perfugium, collocauerant, exitio repentino, conſumptos. intellexere demum, populum tuum a te patria caritate conſeruari, & pro filijs tuis (hoc enim nomen ab immenſa benignitate tua conſecuti ſunt) bellum ſuſceptum fuiſſe. nam caritate patria illis in omni rerum diſcrimine proſpexiſti. cum enim omnes in quieto ſilentio iacerent, & nox, ordine conſtituto, medium uiæ ſolidæ curſum conficeret, omnipotens ſermo tuus e cælo, atq. adeo a Regijs ſedibus, in quibus tuæ maieſtatis amplitudo conſpicitur, repente deſiluit; & cum acri debitæ ultionis ſtudio in medium ſceleratæ, & impiæ, telluris inuaſit; acutumq. gladium uibrãs, quod tu

perſcripſeras,

Digitized by Google

Tunc côti nuo uſus.

Præſcripſeras, optima fide, & abſque ulla cunctatione, aut tergiuerſatione, peregit. ergo cuncta cæde compleuit; cælum quidem, ut commiſſum munus exſequeretur, attingẽs; & in terra, ut ſcelerum pœnas expeteret, inſignem ſtragem faciens. interim uero, in ſomnijs horrenda uiſa miſeros exagitabant, improuiſiq. metus uehementer exterrebant, & alius, alibi proiectus, atq. ſemiuiuus, quam ob cauſſam cecidiſſet, enuntiabat. ipſa namque ſomnia, cum illos minaciter terrerent, atque perturbarent, cur ita perirent, illis prænuntiabant, ne quiſquam tam funeſti exitij cauſſam, moriens, ignoraret. nec illi quidem, quibus erat propoſitum in omni uita ſeruare iuſtitiam, & minime uiolare pietatẽ, grauiſsimæ commotionis expertes exſtitere. in deſerta namque ſolitudine, cum multi prolaberentur, neque debita fide in officio manerent, Diuini iudicij ſeueritate percuſsi ſunt, & non mediocris multitudo conciſa fuit. cædes tamen illa repreſsa continuo fuit, & tui numinis ira ſedata. uir enim in armis acerrimus, integritate ſumma, uirtutibus Diuinis inſtructus, inſitæ religionis & pietatis, arma corripiens, nempe preces, atq. ſuffimenta, propugnator egregius exſtitit, ut numẽ propitiũ redderet. itaque ſe medium interpoſuit, & iræ, animo maximo, repugnauit; neque periculum ullum recuſauit, dummodo a populo, quem regendum, & tuendum, ſuſceperat, peſtem repelleret. calamitati igitur finem impoſuit; atque rebus oſtendit, ſe tuum famulum eſſe, omniaq. officia uitæ ex præſcripto legis ſempiternæ moderari. cum enim iuſtitiam maxime tibi cordi eſſe ſciret, unice iuſtitiam coluit; cum cerneret, te ſanctorum precibus, & uotis, a ſeueritate ad benignitatem inflecti; uitam in precibus, & religionis ſtudio, conſumpſit; cum haberet cognitum, numinis offenſi placationem caritate contineri, uſque eo populum ſibi commiſſum caritate complexus eſt, ut ipſe in medium prodiret, ſeq. libenter offerret, ut tela, in populum coniecta, corpore ſuo, ſi ita opus eſſet, exciperet. poſtremo, intelligebat, neque uiribus corporis, neque humanis opibus, neque bellandi artificio, nitendum, ſed benignitate tua confidendum. itaque fide, non armis, bella magna profligauit. illum enim, qui perniciem inferebat, non uiribus, non armis, non diſciplinæ militaris induſtria, ſed oratione tantum, ſuperauit; angeliq. uindicis impetum a populo conſtantiſsime repreſsit. eũ enim, qui pœnam flagitiorum ab hominum erratis, iuſſu tuo, repetebat, a cæde ulterius facienda continuit, cum tibi iuramenta, quibus fœdus cum patribus ictum confirmaueras, ſtudio nimis ardenti ſuggereret. Cum enim cadauerũ aceruis terra cõſtrata fuiſſet; & multis adhuc uiuis eſſet iã iã ultoris angeli manu moriẽdũ; uir ſanctus furori, qui in medijs caſtris uerſabatur, obuiã, prodiit, ut uiã, qua in uiuos ferebatur, interciderẽt; &, ne ulterius, cũ multo maiore clade, tenderet, inuicta uirtute prohibuit. ille namque, ſacræ ueſtis ad talos uſque demiſſæ, cultus, totius mundi ſtatum, atque naturam, luculenter exprimebat; in pectore duodecim lapides, ordine quadruplici, diſtincti, ita, ut terni, ſingulis uerſibus incluſi, tenerentur, patrum gloriam referebat. ſinguli namque lapides nomen unum ex duodecim patribus inſculptum continebant; & hac ratione omnes Iacobi filios nominatim in tuo conſpectu proponebãt. poſtremo capiti impoſitum diadema, ſanctiſsimi nominis tui ſplẽdorẽ, uitæ ſtabilitatem, & gloriæ magnificentiam, deſignabat. hoc autẽ ornatu, te, mundi totius conditorem, & conſeruatorem, & Iſraelem, ſingulari cura, & patrocinio, dirigentem, ſempiterniq. luminis claritatem omnibus, qui nomen tuum ardenti fide, & aſsiduis precibus, inclamarent, frequenter offerentẽ, ſignificabat. imaginem præterea ſacerdotij ſanctiſsimi gerebat, quod erat ſalutem mundo allaturum; nominiſq. Diuini ſanctitatem hominibus pietatis ſtudio incenſis explicaturum; uniuerſumq. genus humanum Solis ſempiterni radijs, illuſtraturum. hoc igitur cultu caritatis, humanitatis, religionis, fidei, & ardentiſsimæ pietatis, ornatus, in mediũ proceſsit. his ceſsit ſceleris ultor, qui peſtem, & exitium, cõparabat: has infulas, hæc ornamenta, hunc ſanctiſsimæ religionis habitum, ueritus Dei miniſter, manum a cæde continuit. quod enim ad eruditionem pietatis attinebat, ſatis erat ſæuitum, ut reliqui, exemplo ſeueritatis admoniti, ad officium redirent. ita enim in populi tui ſcelus animaduertis, ut iræ modum termines, omniaq. tandem ad eorũ gloriam dirigas, quos in fidem tuam recepiſti.

CAP. XIX.

Impiis autem uſq. in nouiſsimũ.

Impijs uero ad internecionẽ, abſq. ulla clementia, acris ſeueritas inſtitit. euenturũ nãque proſpexerat, atq. futurũ nouerat, quanta pertinacia erant in ſcelere permãſuri. eos. n. ipſos, a quibus, ut abirent, ope ſumma contenderant, (quos etiã abeuntes inſigni ſtudio proſecuti fuerant. tantus enim terror hominibus erat iniectus, ut omnem ſalutem deſperarent, ſi Hebræi diutius in Aegypti finibus uerſarentur, & ideo non ſolum eis diſcedendi licentiam permittebant, uerum, ut celeriter excederent, eos ſuppliciter obſecrabant) conſilio repente commutato, ferociter inſecuti ſunt. Cum ad huc recens luctus eſſet, & eiulatus atq. plangor, & acerbiſsimi fletus, ad mortuorũ ſepulcra, dolorem quo premebantur, indicarent; cum nec dum uiui ſenſus grauiſsimi doloris amiſiſſent, neque mortuis fuiſſent iuſta funerum, gentis inſtituto, facta; amentia flagrantes, nouo ſcelere inſtitutum ſcelus augent; &, quos precibus extruſerãt, eos ut fugaces inſequuntur. Sũmum enim ſcelus, inſita contumacia cumulatum, omnem medicinã repudiat, & uſque eo mẽtem excæcat erroribus, & præcipitem exturbat, ut ipſa ſibi peſtem impie, & nefarie, machinetur. dira namque neceſsitas in ſceleſti facinoris pœnam, eos, quos non tua benignitas mouit, nõ accepta clades erudiuit, non maiorum malorum metus infregit, tandem in meritum ſupplicium detruſit. perfecit enim, ut eorum, quæ perpeſsi fuerant,

obliti,

obliti,in exitinm raperentur , ut, quod ad debitum ſupplicium deerat , tandem , magnitudine extremæ calamitatis,exſoluerent. Sic autem factum eſt,ut tuis, præter oninium opinionem , & præter naturam , iter rectum , & expeditum, mediis in fluctibus pateret , & mare pedibus ttansfretarent ; hoſtes uero, nouo, dum uindictam exquirunt,& inſolito , genere mortis, interirent . Vniuerſa namque natura,in ſuo genere permanens,ut præſcriptis tuis obtemperet, formam nouam induit , ut uno tẽpore diuerſas, atque diſsimiles, actiones efficiat.itaque,ut filij tui incolnmes ſeruarentur, omnia operam ſtrenue nauabant.nubes,ut a caſtris Solis iniuriam umbra gratiſsima , prohiberet , ſe contra Solis ardores opponebat;exprofundo aquarum grugite,arida terra,ut cõſpici oculis poſſet, eminebat; per medium maris rubri expeditum iter patebat ; herbida planitics , cum uiolenti fluctus abſcederent , apparebat ; per illam uero omnes, quos præſenti numine protegebas,opera tua mirabilia intuentes,facillime trãſierunt.&, ut equi, lętiſsimis pabulis ſaginati, frequẽter hinniũt;&, ut agni, in pratis laſciuientes,huc, & illuc curſitant;ita,& illi,clamores,lætitiæ ingentis indices, edebant, &, innumerabilibus affecti beneficijs, exſultabant; nomen tuum,o Domine,qui eos,ex hoſtiũ faucibus ereptos, in libertatẽ uindicaueras,debitis laudibus efferentes.multa enim tunc in memoriam reuocabant, quæ , quamdiu erant in exſilio , hoſtiũ importunitate uexati, fuerant a te , eorum gratia, contra ſolitum naturæ ordinem,mirabiliter effecta.terra enim,pro animantibus ad hominum uſum accõmodatis , culices innumerabiles, ut hoſtes pungerent,& cruentarent,ediderat;fluuius,pro piſcibus, ingentem ranarum multitudinem,ut Aegyptios diſſonis clamorib⁹, & odore tęterrimo,diuexaret,extulerat. at,poſtquam Aegypti finibus exceſſerunt, in uaſtiſsima ſolitudine,in qua nihil omnino,quod ad hominum uictum accommodatum eſſet,gigni poterat,uiderunt ijdem ipſi,qui hoſtium inopiã, & uaſtitatem, in terra ualde opima memoria tenebant, recentem auium generationem, ut eorũ cupiditatem, qui carnes appetebant, explerent. ita factum eſt,ut non modo eis,qui in tuo præſidio latebant , quod erat ad uitam neceſſarium, ſed etiam,quod ad delicias pertineret , eſſet large,& copioſe, beneficentia tua,comparatum.cũ enim quotidianum illum cibum, quamuis exſtitiſſet omni iucũditate refertus,quidam, propter uſum aſsiduum,faſtidirent,ut ſtomachi minime ferendam offenſionem clementiſsime ſubleuares,uim coturnicum a trãſmarina regione uento innexiſti, ut inexſpectatis dapibus tuorum auiditatem ſatiares. at uero ſcelus eorũ,qui facinora tætra conſciuerant, ſupplicijs ultus es;atque, ut magis appareret , non illa temere contigiſſe, crebris fulminibus offenſam tui numinis explicabas . dignam uero criminis ſceleſtiſsimi pœnam ſuſtinebant.ius enim hoſpitij ſanctiſsimũ nefarie uiolabant.nam uel homines tantæ immanitatis ignaros hoſpitio minime recipiebant; uel hoſpitibus, a quibus beneficia acceperant,libertatem adimebant ; & , quod erat ſeueriſsime uindicandum , omnes peregrinos acerbo odio perſequebantur. Si uero aliqui, hilari fronte,& inter ſollemnia ſacra, diebus feſtis, accepti fuiſſent,ut eiuſdem iuris , atque ciuitatis, communionem obtinerent, eos , paullo poſt , neglecta fide, iniurijs afficiebant, & acerbiſsime diuexabant.ergo,non ſolum,multis plagis afflicti,in ſceleris admiſsi pœnam iacuere , uerum & cęcitate damnati ſunt.Vt enim homines olim,libidine furentes,cũ in iuſti fores irruerẽt,ut facinus inſandũ facerent, ita luminibus orbati,& tenebris oppreſsi fuerũt,ut ne uiã quidẽ,quæ in cuiuſq. eorum ædes ferret, inuenirent , ita & Aegypti nullum , in tantis tenebris, exitum reperire potuerunt. Et enim elementa uarie ſedes , atque officia , commutabant , ita tamen,ut inter ſe apte concinerent , & in unum finem uires intenderent . Vt enim in fidibus, ijdem ſoni , uaria ratione diſtincti , uarios concentus efficiunt , ita & rerum naturæ , pro tuæ uoluntatis lege , atque ratione diuerſas actiones , cum id tibi placet, exſequuntur . nec enim eſt aliud natura, quam tuæ uoluntatis effectus,numiniſq. tui ſanctiſsimi moderatio, atque rationis tuæ imperio ornata concinnitas. Si enim terra,pondere ſuo nixa,in mundi medio ſtabilitatem retinet;ſi aqua,inſita mobilitate , cum non eſt impedita, dilabitur;ſi aer, terras,atque maria,circumfundit; ſi ignis, in ſublime fertur;ſi terra, fruges effert;ſi piſces,in aquis oriuntur;ſi uolucres,uolatu libero,aera tranant;ſi denique ſingulę formæ, proprium ſtatum tuentur , & ſuum quæque munus ſuſtinet;id totum eſt numine,ratione,uoluntate tua conſtitutum.Vt igitur citharœdus eadẽ cithara harmonias diſsimiles efficit,ita tu,sũme naturæ parens,& Domine,ut tibi uiſum eſt, uniuerſam naturam modularis,&, pro inexplicabilis tuæ ſapientiæ ratione, illius actiones immutas, ita tamen , ut numquam eam a uoluntatis tuæ ſymphouia diſcrepare pmittas. Quod quidẽ ex operibus , quæ illo tempore oculis perſpecta ſunt, conijcere ſane licuit. Aiantia namq. terreſtria,in aquas inſiliebãt;aquatilia,in terris incedebãt;ignis,in medijs fluctibus uim ſuam fortiſſime retinebat; aqua uero, quaſi naturæ ſuæ penitus oblita,ignis ardorẽ minime reſtinguebat; flãmę,rurſus,in terra,cũ ultro citroq. uolitarent, exitiumq. multis hominibus inferrent,brutorũ tñ animantiũ, quæ paſsim gradiebantur, carnes non adurebant;nec in terra deſerta illud Diuinũ genus alimenti , quod glaciei ſpeciem referebat,& natura ſua facillime liquefactum diffluebat,minime diſsipabat.in omnibus denique rebus,ſumme Domine,populũ tuum eximię dignitatis ornamentis illuſtrabas,& inſigni gloria cumulabas;&,cũ illi pręſens ſemper adeſſes , nullo in tempore,aut loco ſalutem illius negligebas.

Omnis enim creatura.

Et uexationes peccatoribus.

Imprimatur .

P. Ant. Viceſg. F. Barth. de Miranda. S. P. M.

HIERO-

HIERONYMI OSORII
NEPOTIS
LVSITANI
CANONICI EBORENSIS
PARAPHRASIS
IN CANTICA CANTICORVM

Digitized by Google

ILL.^MO AC SAPIENTISS. D.

PETRO DECIO

S. R. E. CARD.

HIERONYMVS OSORIVS.

N E P O S

LVSITANVS

CANONICVS EBORENSIS

S. P. D.

SEptimus eſt hic annus, a quo libellum Salomonis, Cantica Canticorum inſcriptum, cœpi diligentius euoluere, et, quæ uiri docti, Græci, & Latini, atque Hebræi, in Commentarijs ſuis ſcripta reliquerunt, ut Salomonis mentem perciperem, attentius contemplari. Cum uero illi, quid Salomon in eo opere habuerit propoſiti, non idem ſentiant, & loca plurima, uarijs ac inter ſe multum diſcrepantibus explicationibus adhibitis, obſcure tractent, nõ alienum ſtudijs meis fore exiſtimaui, ſi, ut in alijs ſacræ Scripturæ libris faciebam, in hoc quoque ea litteris mandarem, quæ mihi magis rationi conſentanea uidebantur. Paraphraſim tandem edidi: quo breui dicendi genere libellum illum, multis obſcuritatibus inuolutum, explicaui: cui etiam Cõmẽtariolum adiunxi, in quo quædam notaui, quæ non ita luculenter in Paraphraſi explicari poterant. Poſtquam uero Romam ueni, ex eo ſtudio, in quo uerſabar, ut Oſorij, patrui mei, ſcripta in lucem emitterẽ, quidquid temporis potui ſurripere, in hoc opere poliendo conſumpſi. Quamuis autem non

ualde ipſe mihi placeam, uoluntas tamen mea nominis tui ſtudio flagrans eſt mihi gratiſsima: ut eo nomine mihi ipſi gratuler: quam ut explorate cognoſceres, neſcio quo impetu ipſa foras erupit, quam pudor retardare debuiſſet. Hanc igitur lucubrationem noſtram tibi, uir ampliſsime, dicare conſtitui; tum, quia paterni generis uteris cognomine, quod a Portugaliæ Regibus originem duxit: quare meum erat, ut homo Luſitanus, quam maxime poſſem, Principem Luſitanum colerem: tum etiam, quia plurima ardentiſsimo ſtudio mihi officia præſtitiſti: quorum memoriam in animo meo penitus inſidere, & ſummas quas poſſum tibi a me gratias haberi, ut ſcires, hanc ſuſcepi cogitationẽ, quam multi, qui ingenij mei tenuitatem nouerint, fortaſſe reprehendent; uerum, ſi animi grati ardens ſtudium animaduertant, non omnino damnabunt. quod ut boni & æqui conſulas, obnixe precor. Si autem tuum iudicium fuero conſecutus, omnia fuiſſe me adeptum arbitrabor; ſi uero Diuina, qua polles, prudentia, quæ in hoc opere corrigenda ſunt, notaueris, (ſunt enim multa a communi hominum intelligentia apud Salomonem diſtantia) ſpero fore, ut per te Chriſti Eccleſiæ, quam tantopere diligis, & tam mirifice exornas, myſteria cognoſcam. Vale. Romæ.

HIERONYMI OSORII NEPOTIS LVSITANI CANONICI EBORENSIS IN PARAPHRASIM SVAM IN CANTICA CANTICORVM

PROOEMIVM.

VIri ſanƈti,qui,Diuino ſpiritu afflati,Chriſti Optimi & Maximi, laudes celebrarunt,ut rerum ſtatui, in quo uerſabantur,opportunum eſſe uidebant,ita futura enuntiabant. temporum enim diuerſa condicio, diuerſam dicendi rationem ab illis flagitabat; inter quos Salomon cum non ultimum locum tenuiſſet, ſed ſapiẽtiſsimus Diuino teſtimonio fuiſſet iudicatus,eandem temporum rationem ſecutus, in eo libello, quem Cãtica Canticorum inſcripſit, Eccleſiæ Chriſti laudes oratione eſt perſecutus.In Dialogo autem ſcripſit,ne obſcuritas animos alienos redderet,& ſuauitas ad legendum inuitaret. de futuris enim rebus traƈtatio eſt difficultatibus obſtruƈta, & obſcuritatibus plurimis inuoluta. dialogus autem rem ita ante oculos proponit, ut animos uoluptate deleniat,qua obſcuritatis,atque difficultatis,moleſtiam non mediocriter ſubleuet. Amoris autem quanta ſit uis,quotidianæ uitę exempla declarant,Philoſophi luculenter diſſerunt,poetæ eleganter tradunt,& Ioannes, uir uere Theologus, atque Diuinus,teſtatur,cum de Chriſto inquit, Cum dilexiſſet ſuos in finem dilexit eos.nec enim impendens mortis acerbiſsimæ caſus animo conceptus, amoris uim aliqua ex parte fregit,ſed effecit,ut uires amor promeret,quibus inſitam in natura humana imbecillitatem ſuperaret. Fuit autẽ Chriſti in ſuos amor ſummus,quem nulla umquam dicendi facultas explicare poterit: neque quidẽ ſuorum ſtudium erat mediocre, quo illi in amore reſpondebant. Hunc mutuum Chriſti,& Eccleſiæ,amorem Salomon explicare uolens,feminæ,& uiri,mutuo ſe amantium,affeƈtiones elegantiſsime deſcripſit. Vtriuſque uero perſonã mirum eſt quam dicendo expreſſerit. Feminæ enim amanti deſiderij flamma congruit,

qua uiri cupiditate flagrat, impetus ille, quem timor, & pudor, retardat, ut uirum ſequatur, lacrymæ, ſuſpiria, & uoces, doloris indices, qui illam ob uiri abſentiam excruciat, & querimoniæ, quibus iniuriam, ob amorem ſibi a fratribus illatam, perquam flebiliter lamentatur. Virum autem decet eam oratione excitare, laudibus demulcere, muneribus afficere, & timore iacentem erigere. quæ quam ornate Salomon effinxerit, is, qui attentius hunc libellum euoluerit, explorate cognoſcet. Nobis autem uenit in mentem illum eo orationis genere, quod Paraphraſim uocant, explicare. tum, quia in eo antecedētium cum conſequentibus connexio maxime apparet; tum etiam, quia breuitas magnopere laudatur, cui ualde ſtudemus. ne tamen propterea obſcuriores ſimus, orationem aliquando dilatamus. Eam uero in explicando ſententiam ſequimur, quę ſub feminæ amantis perſona Eccleſiæ animū erga Chriſtum explicari aſſerit. etſi enim unicuique piorum, qui ardenti fidei ſtudio uigent, multa, quæ hoc in opere dicuntur, conueniant, non tamen omnia recte in unum aliquem cadunt. Ipſa uero ſponſa Virgines Hieroſolymitanas alloquitur, quarum nomine Iudæos ob agnationem, deinde gentes, quia Hieroſolymæ cæleſtis ius tenent, ſignificari putamus. Deinde, cum illa, uiri ſui deſiderio, de loco in locum tranſiret, & ſe in conſpectu omnibus daret, in ſuæ pulchritudinis admirationem homines rapiebat, quos Salomon illius laudes celebrantes inducit, ut illius pulchritudinis ſplendorem, & ſummum pudicitiæ decus, oſtenderet. Illud autem in toto hoc opere eſt animaduertendum, multa a Salomone e communi paſtorum uita ſumi, quia ea in hoc Dialogo femina, & uir inter ſe de amore mutuo agunt, quos illud uitæ genus ſectari Salomon finxit, quo nihil poterat utrique magis conueniens excogitari. ille enim Diuino paſtu animos nutrit, & illa ſimul paſcitur, & alios ad paſcua adducit. Multa quoque adducuntur, quæ a paſtorum moribus, & uita, uidentur eſſe longe ſeparata, atque diſtantia. quod quidem Poetæ etiam Græci, & Latini, fecerunt. paſtores enim, & ruſticani homines, ſi quid amplum, & magnificum, uident, aut fama percipiunt, id animo infingunt, & in omni ſermone illius mentionem faciunt. Quædam uero, quæ non ita commode in Paraphraſi explicari poterant, niſi orationis curſus interrumperetur, in Commentariolo notauimus, quod huic operi adiunximus. Hæc admonuiſſe ſufficiat. Iam nunc feminam amore captam, deſiderio flagrantem, promiſsis excitatam, ut Eccleſia illo tempore erat, loquentem audiamus; &, quantopere fuerit illius amor, accepto beneficio, & uiri animo perſpecto, confirmatus, poſtea uero adiuncta conſuetudine, quam uehementer uterque ad omnem beneuolentiam exarſerit, contemplemur.

HIERONYMI OSORII NEPOTIS LVSITANI CANONICI EBORENSIS

IN CANTICA CANTICORVM SALOMONIS PARAPHRASIS.

CAP. I.

1 Oſculetur me oſculo oris ſui.

1 AB ineunte ętate me ſummus amor tibi coniunxit,& tu mihi pręclare ſemper in amore reſpondiſti.iam diu uero es pollicitus fore, ut noſtrum ſuſceptum a pueritia amorem augeres,&,omiſsis internũtijs, ad me uenires.huius beneficij deſiderio flagro, & ea,quæ nunc uſque in me contuliſti, non tanti facio, ut aliqua ex parte illud lenire poſsint. tu quidẽ aduentum tuum differs, & ego deſiderio excrucior. ut ori meo promiſſum oſculũ tandem infigas, & adſpectu tuo iacentem animũ erigas precor.

2 Quia meliora ſunt ubera tua uino, fragrãtia unguẽtis optimis.

2 Nullum eſt conuiuiũ optimo uino opipare comparatum, quod cum amoris tui incendio conferri poſſit:quia, ſi amicorum conuiuium,ob uitæ coniunctionem,delectat;quas uoluptates afferet artiſſima tecum familiaritas, & conſuetudo?mammæ tuę (liceat mihi ita loqui,&, quod feminis, ad amorem cõciliandum, & ad fetum alendum, ſingulari conſilio, natura tribuit,ad te quodammodo transferre) omnium deliciarum illecebras ſuperant.

3 Oleum effuſũ nomen tuũ: ideo adoleſcentulę dilexerũt te.

3 Quare nomen tuum apud uirgines, quæ pulchritudine excellunt, ut odor quidam optimus, omnium commemoratione peruagatur, & illæ mirum eſt, quanto te amore diligant;ſi ad me ueneris, quocumque uelis, te proſequemur. nomen tuum unguento ſingulari ſuauitate condito ſimile exſiſtit,quod cum diffunditur, ſuauiſsimum ex ſe odorem efflat. Si enim uim illam cõſiderem, quam rebus omnibus ad ſe ipſas conſeruandas impertis, non mediocrem uideo amoris tui flammam illorum hominum animis implicari,qui ut uirgines, nulla turpitudinis labe adſperſi,decorem, & honeſtatem,ipſi uitæ præponunt.omnes enim naturæ a te procreatæ,& benigne enutritæ, ad prædicationem de ſummis tuis laudibus,& ad tui amorem,ualde uehementer

ter

Digitized by Google

ter excitant: mihi uero non ſolum hic mundi ornatus, ſed lex ipſa ſcripta, te multis modis deſcribit. 4 Quamobrem tui deſiderio excrucior, & obnixe poſtulo, ut legis inuolucra, per quæ te perſpicio, reijcias, & tuo adſpectu frui mihi liceat. in tellurem iam tandem deſcende, ut non amplius his rebus ſtudeam, quæ, & ſi aliquid lucis, plurimum tamen caliginis ſecum afferunt. tu ipſe me præceptis erudi, exemplo inſtrue, oratione incita, atque trahe. quod ſi feceris, illud conſequar, ut, quę nunc intra Palęſtinam contineot, nullis omnino terminis circumſcribat: gentes quoque in unam mecum Religionis rationem conuenient, & te ueſtigijs conſequemur. 5 Hoc unum ab eo uehementer optabam: ille mihi benigne ſatis, tempore a ſe definito, in precibus occurrit. nam ipſe me in cellam ſuam introduxit. cum olim, legis ſcriptę fœdere, ille me in ſponſam duxit, fumabat mons Sinai, fulgura micabāt, tonitrua ſonabāt, terra dehiſcere uidebatur. ne uero in montis periculum inciderem, timore perculſa, longius recedebam, & oculos ab illius adſpectu auertebam: nec quidem poterā Moſis faciem ſplendore coruſcantem intueri: nunc illius conſpectum minime perhorreſco; & ſummus amor me cum illo artiſsime deuinxit: ipſe enim humanā ſibi formam induit, ut me in cella ſua Regijs opibus cumularet, & nihil haberet a me ſeiunctum. huius noui matrimonij deſiderio ardebam. hinc ſuſpiria, hinc meæ de illo querimonię oriebantur.

4 Trahe me: poſt te curremus in odorē unguentorum tuorum.

5 Introduxit me Rex in cellaria ſua.

6 Iam nunc illę conticeſcant. Incredibili enim lætitia circūfluo, quæ a te, o ſumme Domine, proficiſcitur: præ gaudio quidem exſultabo, & beneficiorum tuorum, & ſummæ erga me tuæ beneuolentiæ memoriam perpetua meditatione colam. eſt enim tui memoria mihi gratiſsima, & amores tui ſunt omni alia uoluptate iucundiores. 7 Quamobrem minime mitandum erit, ſi hi, qui lucem tenebris anteponūt, qui ueras, & ſolidas, uoluptates inanibus præferunt, qui excellens honeſtatis decus turpitudini ſceleris præponunt, tui amore flagrent. Hoc ſanctiſsimi matrimonij fœdus, hæc pręclara, & prope Diuina, uitæ meæ condicio ſoli Hebræorum genti Diuinis fuit oraculis promiſſa: uerum, cum gens hæc ſenſu omnia metiatur, & opes breui interituras ſuſpiciat, illam ſpernit, & me, ex paucis hominibus conflatam, non ſolum intolerabili faſtidio deſpicit, ſed immani etiam odio perſequitur. 8 Vos igitur, qui terreſtrem Hieroſolymam incolitis, alloquor. Si ex opibus temporis iniuriæ obnoxijs de me eſt iudicandum; ingenue fateor, me illis oīno carere, ac propterea illorum iudicio, qui tellure repunt, me dedecore notari. ſed, quam imprudenter hoc de me iudicium faciatis, paucis artendite. 9 Ambum tabernacula aliquando uidiſtis Solis ardoribus exuſta. Num illa contempſiſtis? Minime profecto, quia uobis erat exploratum, non mediocres opes in illis incluſas cōtineri. Regis Salomonis ad pluuię iniuriam propulſandam tabernacula, pellibus intenta, oculis ueſtris uſurpaſtis; nulla fuit in pellibus pulchrior alicuius rei forma, & ſpecies, quæ omnium oculos ad ſe alliceret; ijs tamen, qui ea, quæ intus erant ſingulari cum artificio efficta, conſiderabant, maximam ſui admirationem excitabant: quid ergo uobis uenit in mentē, ut ex ijs ærumnis, quas ſuſtineo, de bonis ſempiternis, quibus circūfluo, iudicetis? Inſtar illorū tabernaculorū, Solis ardoribus uror, ærūnis affligor, inſidijs exagitor, Diuinis tamen muneribus redundo, quæ cum animis ueſtris, ut debueratis, ſi attentius conſideraretis, non adeo ſceleris obſtinati me tā acerbe affligeretis. 10 nō eſt enim rationi conſentaneum, ut, qui eſtis Diuinis inſtitutis eruditi, & Diuinorum hominum prędictionibus ad æternitatem excitati, ex rebus interituris cogitationes ueſtras ſuſpenſas habeatis. non debet apud uos pluris eſſe inanis glorię dignitas, diuitiarum, quas dies euertit, copia, quā Diuinæ dignitatis ſplendor, & opes Dei præſidio ſtabilitæ; quibus hi, qui eadem ſunt mecum religione initiati, circumfluunt. quamobrem, ſi fuſca ſum, quia Solis ardor me uehementius exuſſit; ſi uexor; ſi opprimor; num propterea animi mei integritas, corporis caſtimonia, modeſtia ſingularis, & incredibilis in laboribus perferendis conſtantia, quæ uirtutes in nullo hominum genere umquā ſplenduerunt, pro nihilo habendæ ſunt?

6 Exultabimus & lętabimur in te, memores uberū tuorum ſuper uinum.

7 Recti diligunt te.

8 Nigra ſum ſed formoſa, filiæ Hieruſalem.

9 Sicut tabernacula Cedar ſicut pelles Salomonis.

10 Nilite me conſiderare qd fuſca ſim, quia decolorauit me Sol.

11 Nec

11 filij matris meæ pugnauerunt contra me.

11 Nec mirũ profecto uideri debet, me in tantis malis uerſari: ſi quidem fratres mei, hi nempe, qui ab ijsdem ſanctiſsimis parentibus originem ducunt, ad quos ego non ſolum genus reuoco, ſed eorum erga Deum pietatem, & fidem, ſummo ſtudio colo, in meam perniciem tanto odio feruntur, ut nullum ſit tam immaue ſcelus, quod non ſuſcipiant, ut mihi interitum afferant.

12 Poſuerũt me cuſtodẽ uineis: uineam meã non cuſtodiui.

12 Vinea fuit Domini Sabahot, gens Hebræa. hác ego curare debuiſsem: hęc mihi iure hereditario obueniebat: ſed gentis efferata libidine effectũ eſt, ut ab illius euratione expellar, & operam meam externis hominibus nauare cogar: gentis meæ uicẽ doleo, & illius in ſcelere animus obſtinatus me acerbiſsimo doloris ſenſu exulcerat. At illa calumnias, officij loco, mihi conflat; uirgis corpus meũ dilacerat, tormentis cxcruciat, & necem crudeliſsimã infert.

13 Indica mihi, quẽ diligit anima mea, ubi paſcas ubi cubes i meridie.

13 Hanc animi mei ſollicitudinem, hos, in quibus uerſor, labores, quis mihi alleuabit, niſi is, qui me artiſsimo amoris uinculo ſibi deuinxit? cuius neque bonitas exhauriri, neque potentia frangi, nec fides deficere, umquam poteſt, eum intueor, eum appello, imploro, & obteſtor. ſi amori eſt aliquid tribuendum, & officij ratio ualet, quanto te amore diligam, explorate cognoſcis, & tu hominum es paſtor, eorum curam geris, eis proſpicis, alis, atque ſuſtentas. quod igitur muneris tui ratio poſtulat, hoc amor a te cõſequatur, ut mihi ſignifices, quo in loco greges tuos paſcas, cum æſtus maxime uiget. nihil enim me retardare poterit, quin eo, incitato curſu, me conferam, ut ab his malis me abducã, & tuo adſpectu fruar. tu quidem, in omniũ naturas infinita uirtute permanas, & illis præſentia tua uim affers ſalutarem: in meis tamẽ malis uideris, ac ſi abeſses, conniuere, hunc ſeceſſum tuum miſero eiulatu lamentor.

14 Ne uagari incipiam poſt greges ſodaliũ tuorum.

14 Ne quęſo, patiaris, ut, quaſi femina impudica, uager. nam, dum ab his, qui hominum paſtores haberi uolunt, quibus tu in alios imperium tribuiſti, exſilio multor, uerberibus laceror, & affiictor, de me parum conſentaneam pudicitię meæ opinionem illis excito. etenim nullum fuiſſe inter nos ictum matrimonij fœdus exiſtimant, ſed me libidine duci, & ſuperſtitionibus addictam, nouis religionibus ſtudere.

At optimus ille, Princeps ſemper erga ſuos beneuolentiſsimi fungitur officio. præſto enim illis adeſt, quos laboribus uexari aliquando permittit, ut amplioribus eos beneficijs muneret; Eccleſiam ita uerbis delinit, ut ad labores, & pericula obeunda hortetur; & illius laudes luculenter prædicat. Sic igitur inquit:

15 Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres.

15 Quo ego ſeceſſerim, & quo conſilio te, quæ inter omnes hominũ cœtus, ac nationes, longe pręſtas, moleſtijs diſtineri patiar, explorato cognoſces.

16 Egredere, & abi poſt ueſtigia gregũ, & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum.

16 Si ſuſcepti in Religione curſus ueſtigia non inflectas. nihil igitur de ſtudio remittas, ſed maiora tibi aio pollicere, & ab his, quibus circumſcripta teneris, finibus egredere. nulla ſit gens, nulla natio, ad quam nõ penetres: hędos tuos prope tabernacula paſtorũ, de quorũ immanitate mecum querebare, paſce, ut glorioſiſsime de illorum impietate triũphes: in hunc finem greſſus tuos dirige: nec illorum opes, & uires, pertimeſcas.

17 Equitatui meo i curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea.

17 Etenim priſcis temporibus Pharaonis exercitum, militum numero, & opibus, maximum, facili negotio deleui: cuius ſpolijs onuſti pij Hebræi, in Aegyptiorum curribus, & equis, inſidebant. huic piorum equitatui, qui partam mea benignitate libertatem modulatis uocibus celebrabat, te ſimilem eſſe conſtituo. fuit enim equitatus ille quædam ueluti umbra, & figura præclariſſimæ uictoriæ, quam de tæterrimo generis humani hoſte reportabis. Hac tantæ ſpe uictoriæ animum confirma: uires collige, quibus innatam corpori humano imbecillitatẽ fulcias, & tyrannorum in te animos, ipſis belluis immaniores, patientia emollias, & uirtute ſuperes. ſunt quidem Aegyptię equæ ſpecie præſtantes, & mira alacritate iugum ſubeunt: ſed tu ualde multum forma excellis, & obedientiæ laude omnes longe ſuperas: qua dum uitam inſti-

tuis

tuis,admirabili Diuini decoris ſplendore enites. 18 Nã genæ tuæ inter ſummi pretij ornamẽta e capitis uelamine demiſſa, ſingulari cum uenuſtate leuiter eminẽt, & ex inferiori parte ſubiectæ oculos tuerantur. illa quidem ornamenta, ut pudicitiam tuam decet, turturis ſimilitudinem referunt, cum nihil, niſi purum, nihil, niſi ſanctum, & excellens, animo cogites, & ipſo adſpectu præteferas: collum tuum Diuinæ eloquentiæ torquibus exornatũ mirabiliter ſplendet. ea enim, quæ animo concipis, de rebus Diuinis myſteria, ſingulari cum uerborum grauitate, prędicas. 19 Sic autem a me fuerat conſtitutũ, ut auribus tuis ornamenta ex auro compararem, in quibus notæ quædam ex argento affabre factę ineſſent, ut ſcilicet fidem uerbis meis adhiberes, ex qua hic, qui in te erga me uiget, amor, & originẽ duceret, & ipſe eam illuſtriorem redderet, ut iam fides timore expreſſa non te in officio contineret, ſed amoris ardore, ut aurum, eluceret, ſtabilitate, & conſtantia, in eodem ſemper ſtatu permaneret, unde orationis uis, ut argentum emineret, quę in cęlorum omnium faſtigiũ penetraret.

18 Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collũ tuũ ſicut monilia.

19 Murenulas aureas faciemus tibi uermiculatas argẽto.

Hac oratione Christus Optimus Maximus Eccleſiam ſuam pullulantem fouet, afflictam ſolatur, & Principũ immanitate ab Euãgelij prædicatione retardatam, ad id officij munus uehementer impellit, & illius laudes exaggerat, quarum nullam ſibi Eccleſia aſſumit; &, dum ſummiſsius ſe gerit, quantos in uera ſapientiæ ſtudio progreſſus fecerit, conſideremus: atque inuicem, amantium more, quam eleganter certent, dum alter alterius laudes celebrat, contemplemur. Sic igitur ſponſa exorditur:

20 Si quid boni in me ineſt, ego ab illo bonorum omnium Architecto delibatum habeo; nam illius munere effectum fuit, ut ſemper in me uirtutis decus eluceret: illud tamen erat multis rationibus deformatum. Tellure enim repebam; carnium nidori eram addicta; a ſanguinis adſperſione, a rubræ uitulæ cinere, pendebam; nunc ipſe, omnium rerum, & antiquæ legis, auctor, in conuiuio accumbit, quod ſuis magnifice comparauit, ut illorum mentes eo cibo ſatiet, qui eis immortalitatẽ donet; nunc, in quam, in hac ſponſi mei, & ſuorum amicorum, accubatione, ex nardo mea iucundæ odorum ſuauitates afflantur; corporis caſtitas, priſcis hominibus inaudita, uiget; animi ſanctimonia floret; ſapiens animi ſubmiſſio omnium prędicatione celebratur; inctedibilis conſtantia, in omni ætate, & in omni hominum genere, elucet. harum uirtutum decore nunc me ipſam longe ſupero. 21 Nec mirum quidem. ille enim, cuius ego ſum amore incenſa, olim ſibi tabernaculum, & poſtea templum, exſtrui curauit, in quo ſedem ſibi collocauit, unde oracula fundetet; mortis autẽ ſupplicium in eos ſanxit, qui ſedem illã oculis uſurparent; nunc uero illũ ego amplector, illum mecum adſtrictum teneo, atque is in animo meo ſempiternum ſibi domicilium inſtituit. nam, ut myrrhæ faſciculum elegãtiores feminæ in pectore gerunt, ſic ego illũ in animo infixum quocumque ingredior, mecum defero; qui me, inſtar cypri, hoc, quem ego afflo, uirtutum odore complet. 22 Pulchritudine, inquit ſponſus, adeo excellis, o ſponſa mea, ut te, quicumque ſanæ mentis fuerit, ſummis laudibus efferat. Nam hæc, qua tantopere pręſtas, pulchritudo, eſt cum ſingulari uitæ ſanctimonia coniuncta. Quemadmodum enim colũbis eſt innatum, ut ab iniunte ætate uirum diligant, a quo, dum in uita manent, ſeparari minime patiuntur, ſic tu, hoc tempore, quo, primũ Euangelij doctrina, & inſtitutis, enutrita, adoleſcis, me unum intueris, & ſuſpicis, quod uſque ad ultimum ſpiritum ſeruabis. non enim ad Baal, & Aſtaroth, commenticia quædam numina oculos adijcies. quare columbarum oculis ſunt oculi tui ſimiles, qui acie micant, ut Diuina percipiãt, & ab ſponſo contra matrimonij ius numquam dimquentur. 23 Quo eos, o ſponſe, uer-

20 Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum

21 Faſcicul⁹ myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botr⁹ cypri dilectus meus mihi, in uineis Engaddi.

22 Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

23 Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.

ſe,uerterem?aut ad quem alium me conferrem?Si pulchritudinis decus,& admirabilis quidam ſplendor ad ſe animos allicit; ſi eos ſuauitatis magnitudo quodammodo ſecum deuinctos retinet, tu natura pulcher,& ſuauis,exſiſtis:ſi quę ſunt res pulchrę,ſi quę ſuaues haberi poſſunt, ſunt illæ quidẽ tuæ pulchritudinis,& bonitatis, quędam impreſſa ueſtigia. nihil igitur laudis eſt mihi tribuendũ,eo quod tibi adhęream; ſed tibi ſunt omnia referenda. Studia humana in perniciem ſuã feruntur, niſi ope tua ab exitio auocentur. 24 Beneficio tuo,quidam ex Iudæis, & ex gentibus, in Palæſtina, ad nomen tuum ſeſe applicant,&, ſublato pariete, quo gentes a Iudęis diſtinguebantur, ex utriſque in eãdem religionem ſocietas ſummo fœdere deuincta creſcit, in qua requietem tibi quodãmodo paraſti. omnia namque opera tua ad illius gloriam contuliſti. hic noſter lectus, quia ei ſuauiſſima bonitatis tuæ aura afflatur,uiret, atque frondeſcit.nõ ſub dio eſt lectus hic noſter ſtratus, ſed eſt ampliſſima ĩ domo, atque Regia,quæ plurima in ſe continet cubicula.diuerſa namque ſunt in ea officiorum genera,& diſtincti hominum ordines;ipſa uero, quamuis omnes homines intra ſe poſſit capere,eſt undiq. tecta, & pulcherrime laqueata,ut tyrannorum impetus ſuſtineat,& uirtutũ omniũ ſplendore ceteris hominibus collucear.

24 Lectulus noſter floridus tigna domorũ noſtrarũ cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.

CAP. II.

1 PRofecto, cum hæc,quæ in me beneficia contuliſti, attentius conſidero, de me ita iudico, ut exiſtimem, in hoc mundi campo, in quo eſt uirtutum ſolitudo,& uaſtitas,me lectiſsimum eſſe florem, qui hominum ſenſus, ſi a recte rationis iudicio ſe minime leuocent, omni uoluptate permulceat, & ſuauiſsimo odore compleat. ſed decus hoc in me uirtute tua uiget. nam, inſtar lilij, ſum in depreſſa ualle, in quam e montibus defluẽtes aquæ coeunt. Cum enim ab hominibus abiectis principium ſumpſerim,in eos benignitatis tuæ riuos ita abunde deriuaſti,ut humilitas ueram nobilitatem procrearet, & candore ſempiterno reluceret. 2 Errant illi quidem, o ſponſa,qui in te aliquid humile, & abiectum, ineſſe putant.excellens eſt enim animi tui decus,atque Diuinum. qui uero, inter ceteros homines, honeſtatis, & decoris, ſpeciem præſeferunt, illam lenocinijs imitantur, cum omni ſint turpitudine deformati;in qua ſceleratæ uitę ratione,ſpinarum inſtar,ſiccitate quodãmodo areſcunt, & nullum ex ſe uirtutis fructũ emittunt,&,ut acerbe te pungant, omni ſtudio nituntur;qui quidem illorum conatus ad laudes tuas miras acceſſiones afferunt. nam,in tanta morum labe, quę in hominum genus peruaſit, tu, ueluti liliũ inter ſpinas,ſolidę uirtutis ſpecie,Diuini patris oculos delectas.

1 Ego flos cãpi, & lilium conuallium.

2 Sicut liliũ inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

Iãnunc longiori oratione, Sponſa,ſuauiſsimam cum uiro ſuo conſuetudinem laudat,& ,quæ ex illa bona perceperit,commemorat. Sic igitur inquit:

3 Quemadmodum malus arbor in ſilua conſita agreſtibus pręcellit arboribus, ita is, quem tantopere diligo, omnes,qui aliqua fuerunt uirtute commẽdati,ſanctitate longe ſuperat. illi enim,niſi ab eo aliquid boni delibatum habuiſſent,totius decoris, & uirtutis,ſpecie orbari,agreſtes,& inculti,ad omnia officiorum genera fuiſſent;neque his ſolum,ſed dijs, quos gentes ſibi, impia ſuperſtitione,adſciuerunt,& principibus, qui maximis opibus affluunt,& nationes plurimas ſub ſua poteſtate,& ditione,tenent, infinitis partibus excellit.nam illi ſunt uiribus imbecilles,fide in conſtantes, animo maleuoli;hic autem, inuictæ uirtutis robore,fide,integritate ſumma, & incredibili eſt in omnes benignitate, ſuſpiciendus. 4 Cuius deſiderio arſiſſe me,totius uitæ meæ curſus manifeſte declarat, in Arabiæ ſolitudine dum ſub nube Solis ardorẽ minime ſentiebam, & Moſis opera legibus inſtruebar,in illũ, multis, atq. diuerſis ſignis mihi quodãmodo expreſſum, mentis oculos conuertebam. nam, etſi Solis ardorem nubis umbraculo repellebam, carnis tamen ita ueheme nter ęſtu rapiebar, ut ſatis manifeſte pateret, quod lex a Moſe lata mortem mihi potius,

3 Sicut malus inter ligna ſiluarum, ſic dilectus meus inter filios.

4 Sub umbra illius quem deſiderauerã, ſedi:& fructº eiº dulcis, gutturi meo.

Digitized by Google

tius,quã ſalutem, attulerit. quare illum oculi mei deſiderabant;nunc autem,neq. nubis umbraculo eſt mihi opus, neque exſecrationibus deuincior.in illius enim umbra,quem ardenter amo,e tantis malis emerſa,requietem capio. eſt ille quidẽ arbor uitę ad mentes hominũ quodam modo opacãdas ramis diffuſa, ut eis uitã afferat in omnium ſæculorum æternitate duraturam. propterea fructus illius dulcedine mentis meæ ſenſus iucundiſsime commouẽtur.animum enim ſatiat, incrementum præber, uires auget, uoluptates affert, quas nulla temporis iniuria aut exſtinguere,aut deformare,umquam poterit.

5 Introduxit me Rex in cellam uinariam.

5 Hoc quidem Diuinum, atque ſempiternum,animi bonum,non mihi ueteris legis ſacrificia,non philoſophorum ſententiæ, ſummo ingenij acumine exquiſitę,attulerunt;ſed ille ipſe Dominus rerum omnium, ac Dominator Deus,lumen mihi prætulit, tenebras diſpulit, ut animum, a pictura legis, & imaginibus, ad rem,ueritatemque, traducerem.nam, cum uariis modis diſtinerer, me in cellam ſuam uinariam induxit,me,inquam, legis onere ſtratam, ſpiritus ſui uirtute ſubleuauit, errantem in uiam deduxit, mæſtam gaudio cumulauit.

6 Ordinauit in me caritatẽ.

6 A quo felici animi ſtatu ne me libido, & diuerſæ inſitæ in animis cupiditates deiicerent, amorẽ (ut ſolet militibus uexillum præferri, quod ſequantur) ille mihi ſequendum propoſuit, atque in animo meo illum infixit. amorem igitur ducẽ ſequor, cuius uires nulla poſſunt oratione explicari. etenim, ut militum acies, dum ordinem ſeruat,nullo hoſtium impetu prę rumpi poteſt,immo illorum uires infringit, ſic amor omnia uincit, oĩa ſuperat; huius Diuini amoris opes ille in aciem quodammodo deduxit, ut me ſub ſuam ditionem adduceret, & a ſenſuum illecebris tutaretur:amore flagro,amorem proſequor,amorem dies, & noctes inclamo; utinam mihi liceret,eum, quem amo,adire,oculis cernere,amplexu tenere.cupit animus, quod præſentis uitæ condicio non patitur.

7 Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore lãgueo.

7 Deſiderio tamen excrucior,& amoris ui conficior. anima interclusa reſpirãdi locum denegat. odoribus igitur me adſpergite;flores,& poma,naribus meis admouete;ut, cõfirmata, poſſim ſpiritũ ducere. neminẽ alloquor, neminẽ appello.amorẽ ſector;ab illo tota pẽdeo; quidquid ab illo nõ emanat,mihi triſtitiã parit.

8 Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

8 O, quam iucunde,illius amplexu circumplicata,uiuerem? quantum me iuuat hæc animo contemplari?nihil profecto mihi magis cordi eſſet, quam in ea contemplatione uitam conſumere.

9 A diuro uos filiæ Hieruſalem per capreas, ceruoſq. camporũ, ne ſuſcitetis,neq. euigilare faciatis dilectam, quo ad uſque ipſa uelit.

9 Quamobrem uos,Hieroſolymitanę uirgines,precor,per id, quod animus ueſter cupit,& diligit,per ea, quæ uobis dulciſſima ſunt in uita, ne me, Diuino amore ſauciam, ſceleratis ueſtris conatibus exagiteris. ſi uos aliquando amor ſollicitauit,is a uobis illud obtineat, ut mihi liceat,quãdiu uiſum mihi fuerit,amori toto animo uacare.non opes efflagito; non dignitates,& honores,ambio: ſunt enim in amoris Diuini ſtudio opes immenſę, dignitates ſempiternæ, honores Diuini.

10 Vox dilecti mei,ecce iſte uenit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloq. ceruorũ: en ipſe ſtat poſt parietẽ noſtrũ reſpiciens per feneſtras, proſpiciẽs per cancellos.

10 Dum hæc mecum animo cogitabam, uox dilecti mei aures meas iucundiſsime permulcebat.nihil enim illi impedimento eſſe poteſt, ut præſentia ſua ſollicitudinem,qua angor,mihi alleuet:temporis momento omnia euincit, & ea celeritate,ut me inuiſat,iter ingreditur, ut montes,& colles,celerrime tranſeat,uocemq. iucundiſsime modulatur, ut ſuauiſſimis modis animum meum oblectet, &, ut quam celerrime mihi in precibus, & optatis,occurrat,capreæ, & ceruę celeritatem imitatur. En ipſe poſt parietem noſtrum ſubſiſtit.non enim hęc corporis, quo ſum induta, mortalitas fert, ut eum oculis uſurpem.e feneſtris,& cancellis,ille proſpicit, & ſeſe occulit, quamuis a me numquam oculos auertat.

11 En dilectus meus loquitur mihi, Surge,propera amica mea,colũba mea, formoſa mea,& ueni.

11 Cantu ſuauiſsimo,& ſpiritus ſui appulſu,me in ſuam ſententiam allicit; tu, inquit, quæ mecum amoris maxima es conſpiratione conſentiens, & Iudęorum immanitate uexaris,& per Palęſtinæ opida, ꝑ ferarũ luſtra,& latibula, uagaris,animo excitate, Iudæorum minas contemne, &, te intra Palęſtinæ terminos coerceri, quam parum ſit conſentaneum dignitati noſtræ,conſidera.accelera igitur,iter ſuſcipe, in gentes inuicta uirtute penetra, ut ijſdem, quibus orbis terræ, regionibus nominis mei fama termineтur.

12 Iam hiems tranſijt, imber abiit, & receſſit.

12 Fuit quidem hiems ſumma, imber maximus, quo genus hominum ad uirtutis ſtudium

obduruit,

obduruit, ne quid ex ſe laude dignum gigneret: 13 Nunc iam tellus hęc, floribus, & herbis, ueſtita, oculos delectat; & auiũ cantus ſingularem affert auribus uoluptatem. iuſtitiæ enim, Solis acceſſu, uer incepit, & fructus oſtendit futuros. nam ea, quæ priſci uiri illi ſancti inſeuerunt, maturitatem conſequuntur: illi ſementem fecerunt, tu uero fruges demetes, & feliciſſime percipies. 14 Iam igitur temporis ratio illud a te officium poſtulat, ut non amplius, inſtar columbæ timore perterritæ, in Palæſtinæ latebris ſubſiſtas, ſed ut in omnium conſpectum prodeas, & mihi liceat hanc uitæ tuę ſpeciem, & ſanctimoniam, uidere in oculis omniũ, & ore, uerſari: uox tua, admirabili harmoniæ concentu, aures meas ſingulari uoluptate cõpleat, ut ea, qua te imbui, rerum Diuinarũ diſciplina, hominũ animos ad iuſtitię cultum, ad uerę ſapiẽtiæ ſtudiũ, ad uitę communis ſocietatem, ſanctiſſimæ Religionis fœdere adſtrictã trahas. eſt enim uox tua ſuauis, non aſpere ſonans, non minitans. eam enim ad omnium ſalutem ſuauiter inflectis, & moderaris; & facies tua, uitæque ratio eſt ſummis uirtutum omnium ornamentis exculta.

13 Flores apparuerũt in terra noſtra, tẽpus putationis aduenit: uox turturis audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, uineæ florentes dederũt odorem.

14 Surge, amica mea, ſpecioſa mea, & ueni. Columba mea in foraminib' petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciẽ tuã, ſonet uox tua in auribus meis: uox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Hac quidem ratione, & ſuauiſſima uocis modulatione, Spõſa ducitur, ut ex paterna domo, rus, quo illam ſponſus uocabat, libenter diſcedat.

15 In uinea, inquit, noſtra, iam nũc ineunte uere ad ſarmẽtorum articulos gemma exſiſtit, ex qua oriens uua ſeſe oſtendit: uulpeculæ, ſummis fraudibus, ne illa maturata dulceſcat, efficere conãtur; quæ pietatem ementiuntur, ut lacta pietatis fundamenta labefactent. Vos igitur, cæleſtes, ac beatæ, mẽtes, quibus mei cura eſt, & uos, qui in piorum cœtu principem locum obtinetis, hortor, ut illas capiatis, & a Republica Chriſtiana exturbetis, nefarios, inquam, homines, & omni ſcelere cõtaminatos, qui fidem datam impie fregerunt, & naſcenrem in hominum animis pietatem euellere nituntur, diſſidia conſtituunt, diſſenſiones nutriunt, turbas cõcitant, & iura Diuina, & humana peruertunr, & a ſe ipſis maxime diſſentiunt. Vbi enim caritas non moderatur, neceſſe eſt, ut ſint omnia perturbata ſeditionibus.

15 Capite nobis uulpes paruulas quę demoliũtur uineas. nã uinea noſtra floruit.

16 Quare, cũ ego, & dilectus meus mutuo ſimus, & indiſſolubili, amore coniuncti, nullum inter nos diſſidium exſiſtit, nulla diſſenſio, ſed animorũ idem eſt ſtudium, & admirabilis conſenſio. illi enim nõ animi motus a ratione auerſi, non libidine concitati, non ſuperbia inflati, non ambitione cęci, non impetu pręcipites, placent, ſed ſuos inter lilia paſcit, quos modeſtiæ, manſuetudinis, ſapientiſſimę animi ſubmiſſionis, muneribus, Diuino quaſi quodam paſtu, alit, & totius ſanctimoniæ candore illuſtrat. 17 Donec igitur uentus matutino tempore ſalutaris perflat, & uitalem ſpiritum duco, mihi non erit cunctandum, ut te aſſecter contento curſu; o dilecte mi, ut caprea, & cerua in montibus Beter enutrita perge, in gentes abi, ego te ſummo amore proſequar. nulla enim erit gens tam barbara, & incognita, quam, te duce, adire perhorreſcam.

16 Dilect' meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia.

17 Donec adſpiret dies, & inclinentur umbræ. Reuertere: ſimilis eſto dilecte mi capreæ, hinnuloq. ceruorum ſuper mõtes Beter.

A principio generis humani, Eccleſia Chriſti Diuino ſpiritu conſtituta uiguit. Vt enim hominũ genus incepit, ſimiliter & rerum Diuinarum cognitionem ab omnium conditore Deo traditam ſuſcepit, quæ non ſolum naturæ ſuæ dignitatem exploratam haberet, & inter omnes animantes longe præſtaret, ſed etiam Diuinæ mentis amplitudinem, & maieſtatem, ut poterat, ueneraretur. Sciebat enim, ſe a Deo benigne conditum, & Diuinis fuiſſe muneribus ornatum: quæ etſi magnifica, & præclara, eſſent, futurum cognouerat, ut multo maiora perciperet. Cum enim hominis perfectio, & beatitudo, a Deo tota pendeat,

erat illi innatum ſummum cum mente Diuina cōiunctionis deſiderium: quam cum proprijs uiribus adipiſci non poſſet, ne illam omnino deſperaret, in illius conſequendæ ſpem fuit, afflatu Diuino, & ſignis, excitatus: quibus dum fidem adhibuit, fuit cum Chriſto ſingulari fœdere adſtrictus. ad illum enim, ut ad humanæ naturæ dignitatis perfectorem, cogitationes ſuas referebat, & actiones ſuas illa fide cōformabat: multis namque rationibus erat ei a Deo ſignificatum, fore, ut ipſe humanam formam indueret, qua una re humana natura in ſummum honoris gradum euehebatur, & id, quod ipſa appetebat, nempe ſui perfectionem, beatitudinem, immortalitatem, & cum Deo coniunctionem, conſequebatur. Adamo fuit Eua in matrimonium collocata, &, ut noſter Paulus aſſerit, eo matrimonij fœdere illud in animis eorum ſignabatur. quod inter Chriſtum, & Eccleſiam, erat, ritu ſanctiſſimo, feriendum. hæc autem animorum perſuaſio, uſque ad Abrahami tempora perdurauit, quamuis humanæ mentes, breui, poſt Adamum, impietatis offuſis tenebris, a Deo auerſæ, fluxis rebus, & inanibus, adhærebant. quamobrem in paucis illa permanſit: quam optimus ille hominum parens, ut in illorum animis excitaret, & uehementius infigeret, Hebræorum Remp. condidit, quam legibus inſtruxit, & ijs ſacrorum ritibus adſtrinxit, quibus illius gentis animis clarius eſſet propoſitum, quod de Chriſto fuerat Adamo prædictum. Vnde effectum fuit, ut in Chriſtum, tamquam in finem, piorum hominum cœtus, inſita quadam, ut ita dicam, uoluntatis inclinatione propenderet. Quia uero ita eſt a natura comparatum, ut ſpes alicuius boni excellentis, plurimis ſignis, et oraculis, excitata, quanto magis differtur, tanto uehementius ſperantium animos excruciet, luculenter quidem in hoc opere Salomon Eccleſiæ uoces in operis principio commemorauit, quibus illa animi ſui ſtudium, & ſollicitudinem, declarabat; qua Chriſti ad ſe aduentum propediem futurum ſperabat. Deinde uero, ipſius in Religione, & in perfectionis ſuæ ratione, progreſſus retulit. nam Chriſtus aduentu ſuo expleuit hoc ardens Eccleſiæ deſiderium, & donis maximis compleuit: quamuis illa quidem, ut Abrahami, & Moſis ætate contigit, in paucos homines erat Hieroſolymæ redacta. Centum enim, & uiginti hominum numerum illa complectebatur; quos Iudæi contumelijs primum affecerunt, uerberibus excruciarunt, ut eos a Chriſti Diuinitatis prædicandæ ſtudio auerterent; eos denique internecione delere conati ſunt, quorum plurimos immaniter

maniter trucidarunt; qui uerò ex illa ſuorum cæde, crudeliſſime facta, euaſerunt, in loca tutiora ſe receperunt. Soli enim Apoſtoli, ut Lucas enarrat, in ea Reip. Chriſtianæ perturbatione, Hieroſolymæ manſerunt. Horum autem de Iudæis querimoniam Salomon quoque eleganter litteris mandauit: nec non illorum in tantis malis ſollicitudinem, qua cruciabantur, & Diuini auxilij, quod aliquantum in ſummis miſerijs differri uidebatur, exſpectationem, qua uehementer angebantur, eleganter ſcripſit. Chriſti denique Optimi Maximi erga ſuos benignitatem, qua eis conſuluit, & prouidit, & Eccleſiæ, quæ, intra Palæſtinæ terminos circumſcripta, quotidie augebatur, ſtudium, quo erga illum erat incenſa, mirifice explanauit. illa enim nihil de ſtudio umquam remiſit, quo Iudæos de illorum officio admonebat, &, ut ſeſe Chriſto applicarent, hortabatur; quamuis aliquando, cum temporis ratio poſtulabat, ſe ipſam a Iudæorum oculis remoueret, quemadmodum fuerat, ut ita officio ſuo fungeretur, a Chriſto inſtituta. Illud uero nõ mediocrem ei dolorem afferebat, quia aliquos eo tempore uidebat diuerſis erroribus imbui: quales hi fuerunt, qui, cum Chriſto nomina dediſſent, legi ueteri ita erant addicti, ut eam ad ſalutem animorum conſequendam eſſe neceſſariam prædicarent; & qui ob illud Nicolai factum, quo ſe Apoſtolis de Zelotypia purgauit, cum immerito, tum impudenter, ſunt in nouum impudicitiæ genus prolapſi; qualis etiam Simon ille Magus, hæreticorum princeps, qui Samaritanis fuit omnium ſcelerum, & flagitiorum, documentum; hi, quaſi uulpeculæ, dolis, & fraudibus, perniciem Chriſtianæ Religioni moliebãtur, &, pietatis integumento, ſummæ perfidiæ ſcelus occultabant.

Hunc Eccleſiæ Chriſtianæ ſtatum Salomon hactenus explicuit. Inde uero aliud ſibi dicendi exordium ſumit; ut omnes Eccleſiæ quaſi ætates quaſdam, atque gradus, perſequatur. Interfecto autem a Iudæis Stephano, aliqui uiri ſancti Cyrenei, & Cyprij, qui, fuga, a Iudæorũ immanitate, qua ad crudeliſſimam necem pij homines rapiebantur, ſe ipſos eripuerant, Græcos Euangelij doctrina inſtituebant; Paulus denique, Antiochiæ, Piſidiæ, non ſolum Iudæis; ſed, & gentibus, uitæ ſempiternæ uiam fuiſſe a Chriſto munitam, Iſaiæ teſtimonio, confirmauit; Iudæis uero relictis, quia odio immani in Chriſtum Optimum Maximum inuehebantur, ad gentes, cæleſti doctrina, quam ipſe Diuinitus perceperat, erudiendas ſe contulit. quod quidem officij munus,

Digitized by Google

ceteri quoque Apoſtoli, incredibili ſtudio, illis præſtiterunt. Quos uero labores, quas ærumnas, quas dolorum acerbitates, quæ mortis pericula, & tormenta, in hoc Chriſti Prædicationis curſu Eccleſia ſubierit, Salomon deinceps oratione perſequitur. Sic enim Eccleſiam loquentem inducit:

CAP. III.

1 In lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea: quæſiui illum, & nõ inueni.

1 ILlud autem ad memoriam ſempiternam monumentis conſignari uolo, me omni ſtudio operã dediſſe, ut gentem Hebrçã a legis, quã omni ſpiritus Diuini lenitate, & ornamenro, ſpoliauerat, ſeruiture, & ab ignorantię tenebris, & Dei offenſione, in qua uerſabatur, ad ueram animi libertatẽ, ad ſempiternũ ſapientiæ decus, ad filiorũ Dei adoptionem, quam lex a Moſe tradita pollicebatur, traducerem. totis enim uiribus pugnaui, ut eam ad illius ſtudium excitarem, cuius ego amore flagro. erat enim conſentaneum, ut primum illi genti Diuini ſpiritus numen, in lege quodammodo incluſum, nunc ſpõſi mei ſingulari beneficio in omnium adſpectu collocatũ, explicarem. nam ad hoc fuerat lege Diuina inſtructa, patrum oraculis enutrita, & ſignis, atq. prodigiis, ualde uehementer excitata; priſcis uero tẽporibus ea ut lectulo utebar, in quo iucunde cum ſpõſo meo accumberem. fide enim erga illum, & pietate, florebar; nũc uero in eam ſcelerum omnium turpitudinem eſt prolapſa, ut, quædã quaſi nox illi tenebras offudiſſet, ſponſi mei numen in lege mirabiliter elucens minime perſpexerit. has ego tenebras ab illius oculis diſpellere conabar: eas tamen illa luci prætulir, & me cõtumeliis affecit, uirgis dilacerauit, cædę contaminauit. 2 Quamobrẽ hinc diſcedã, Iudęam relinquam, ut orbẽ terrarum peragrẽ, & quę totius ſapientię parens mihi inter paucos plane ſecreto narrauit, in uicis prędicem, &, quæ illius mihi inſuſurrantis ſuſurro quodã percepi, in plateis cõmemorem; quę denique obſcura erant, & nullius poterant intelligentia cõprehendi, efficiam clara, & manifeſta, ut, ſi forte, poſſim religionẽ in omnes hominũ nationes propagare. Sed gentium ea eſt uiuendi ratio, omni ſcelerum genere contaminata, & impietas tã altis eſt radicibus nixa, ut, quãuis multa illis de lege Diuina, de ſanctiſſimi Chriſti maieſtate, de illius prouidentia, de immẽſa in genus hominũ benignitate, & de myſteriis ueriſſimæ religionis, diſſeram, non poſſim eas a ſenſuum iudicio, ut Diuinæ mentis norma uitã moderentur, auocare. nullum denique in illis ſponſi mei ueſtigium reperio. Etſi uero, hoc, quod perficiendũ ſuſcepi, multis eſſe difficultatibus implicatum uidebam, in id tamen ſtudiũ, in quo eram, uehementer incumbebam.

2 Surgã, & circuibo ciuitatẽ: per uicos & plateas quæram quem diligit anima mea. quæſiui illũ, & non inueni.

3 Quo effectũ fuit, ut, qui rerum potiebantur, qui ius adminiſtrabant, quibus patria Religio curæ erat, me omni ex loco pellere conarentur; &, quaſi ego rebus nouis ſtuderem, & pernicioſam Religionem in Remp. inducerem, uinculis, uerberibus, omni denique ſupplicio, excruciabant.

3 Inuenerũt me uigiles; qui cuſtodiũt ciuitatem

4 Eos tamen amãter ad ueriſſimę Religionis pietatẽ hortabar. Sic autẽ illos alloquebar. Num in tam multiplici Deorum numero, quos tantopere colitis, eũ inueniſtis, a quo animã hauſiſtis, a quo hic mirificus mundi ornatus originẽ duxit, & cuius prouidentia tã multis ſæculis eodẽ in ſtatu permanet? Si igitur hæc Deorũ multitudo manifeſte declarat, animos ueſtros impietatis quodã ęſtu exagitari, atque illum rerũ omnium moderatorem, & optimũ parentẽ, cuius in animis ueſtris eſt inſita a natura notio, a uobis minime cognoſci, quare de illo me diſſerentẽ ſupplicio dãnatis? quo iudicio uos & ſummæ inſipientiæ, & ingrati animi, ſcelere adſtringitis. nã rei grauiſſimæ, ad mentis ſtatum conſeruandũ maxime pertinẽtis, ignorationem, ipſi ſapientiæ anteponitis; & me, quã neq. cupiditas aliqua, nec ambitio, ad hoc officij munus uobis pręſtandũ adduxit, ſed amor eximius traxit, immani odio inſectamini. Vt. n. quẽ amor ſollicitat, illius, quẽ uehemẽter amat, abſentiã ęgreſert, & deſiderij magnitudine cõtineri nõ poteſt, quin ab omnibus, quibus fit obuiam, diligenter de eo quærat; ita ego illum, quem ſummopere diligo, ſemper in ore habeo, & in eo maxime pugno, ut illum uobis cõciliem, & in animis ueſtris pulcherrimam illius ſpeciem infigam.

4 Num quem diligit anima mea uidiſtis?

5 Cum

5 Paullulũ cum pertranſiſſem eos, inueni quẽ diligit anima mea.

5 Cum autem in hac dicendi conſtantia, illis aduerſantibus, perſeuerarem, & curſum, quem ſemel ſuſceperam, ſtrenue tenerem, &, illorum immanitate, Diuinæ uirtutis robore, ſuperata, longius progrederer; cœpit inter gentes magna fieri animorum commutatio, ut, qui erant, inſtar luporum, crudeles, agni manſuetudinem induerent, truculenti benignitatem amplecterentur, auari liberalitatis laudem diuitijs præponerent; & ita ſunt omnia inuerſa, ut me, quam propter infantiam contemnebant, ſumma cum admiratione ſuſpicerent. Ex paucis Iudæis, & maxima gentium acceſſione, mirum in modum aucta, in omnes orbis partes longe lateq. diffundor.

6 Tenui eum: nec dimittã, donec introducam illũ in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

6 Cum ergo paullo ante gentes ſuperſtitionis nefariæ uinculo impeditæ in tenebris iacerent, nunc, omni caligine expulſa, clariſſima luce fruuntur, & cum rerum omnium Domino, ac Deo, a quo longiſſime aberant, ſunt maximo amoris fœdere deuinctæ. illum igitur inueni, quem ardenter amo, eum omnibus horis amplexu tenebo, nec umquã a me dimittam, ſed, ut pudicæ fęminæ ſe totas uiris ſuis in materno cubili tradunt, ita ego illum in animum meum, quaſi in domum, & cubile maternum, introducam, ut illius compos efficiar, & ſitim, qua excruciabar, expleam. Quemadmodum autem Hebræorum opera gentes ſunt ad Chriſti ſtudium ductæ, ſic etiam Synagoga, a qua Eccleſia gentium genita, educata, & enutrita eſt, illarum cura, & ſollicitudine, illud conſequetur, ut Diuini luminis ſplendore colluceat. non enim curſum, quem tenui, inflectam, ſed illũ, poſtquam gentes omnes ueriſſimæ Religionis doctrina inſtituero, ad Synagogam dirigam; nec a ſuſcepto munere deſiſtam, donec Chriſtum in illius penetralia inducam.

7 Adiuro uos filiæ Hieruſalẽ pcapreas, ceruoſque cãporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectã, donec ipſa uelit.

7 Vos igitur, quibus ius cæleſtis Hieroſolymæ patet, in qua cenſeri ad hãc diẽ renuiſtis, per ea, quæ uobis in uita ſunt cariſſima, obſecro, ne, Zelotypiæ ſtudio, in me impetum faciatis. licet enim ueſtra falſa numina tantopere ueneremini, (quorum cultum opera mea imminui uidetis, ac propterea meum in gentibus inſtituendis ardorem reſtinguere conamini) ſi uobiſcum uelitis rem attentius cogitare, illud exploratum habebitis, me non odio, ſed caritate, duci. nihil autem eſt caritate ſalutarius. ea namque diffidentia mitum in modum deuincit, & colligit. quare, cum uobis uiam muniam, ut, omni animorum perturbatione ſedata, tranquilliſſima uita fruamini, ne, quæſo, me ab hoc iucundiſſimo ſomno, quo capta, aliarum rerum, & propriæ etiam uitæ, curam negligo, excitetis. prudenter enim inſanit amor, qui, ut optimum, & omnium bonorum ultimum, conſequatur, cetera omnia pro nihilo putat. hic conſilij mei eſt ſuaſor, & impulſor. Quam uellem, ne aliquid curſum meum in gentes retardaret.

Cum autem pulchritudo oculos moueat, & uirtutis ſplendor hominum animos, natura duce, ad ſe alliciat, hi, qui ſponſam adſpiciebant, non poterant eam ſingulari cum laudatione non admirari. nõ ſolum enim omni uenuſtate præcellens mulier ſponſum in urbe per plateas, & uicos, quæſierat, ſed, ut illum inueniret, ſummo cum uitæ periculo, fuerat in ſolitudine uerſata. quare paſtores a Salomone inducuntur, de illius laudibus breui oratione, quæ tamen plurima dicendi ornamenta contineat, diſſerentes. qui quidem illorum perſonam gerunt, qui inter gentes, uirtutis, quæ in Eccleſia elucebat, magnitudine ducti, ſimilem de ea orationem inſtituebant.

8 Quæ eſt iſta, quæ adſcendit per deſertum, ſicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuerſi pulueris pigmentarij?

8 Gentem illam, quæ olim per Arabiæ ſolitudinem quadraginta annos fuerat peruagata, Abrahami poſteritatem fuiſſe ſcimus. maximam illa quidem habuit admirationem: ſed hæc eſt omni prodigio maior. illa enim per Arabię ſolitudinem, ob perfidiæ ſcelus, ferebatur; hæc orbem terrarum, in quo omnis uirtutis fructus eſt compreſſus, ut homines doceat, obedientiam, peragrat: illa anguſtis

terminis circumſcriptam regionem petebat, hæc cælorum omnium faſtigium petit: illa cærimoniis quibuſdam, & ſuffimentis, Deum uenerabatur, hæc ex myrrha, & thure, ac aliis odoribus incenſis, ſuffimento ſimilis, exſiſtit. ipſa enim ad ſuperiora fertur, & de rebus Diuinis luculenter diſſerit, thus, & myrrham, in Dei cultum adhibet, Diuinitatem omnium altricem confitetur, eamq. humanitate indutam ueneratur. Quæ igitur erit hæc hominum ſecta, quæ tot uirtutum ornamentis eſt culta, & res ab hominum intelligentia remotiſſimas prædicat? neque enim cum Hebræis, neque cum philoſophis, omnino conuenit.

Hæc illi. ſponſa uero, ut dubitationem tolleret, in qua erant, de ſe ita commemorat.

9 Fn lectu lum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael. omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi: uniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.

9 En lectulus Salomonis, quem ille ſibi Diuino opere ſtrauit. Illius matrimonio adſtricta teneor, illius conſuetudine fruor, qui Salomoni minime cedit, immo infinitis eum partibus ſuperat. Salomon, Hebræorum Rex, ſapientiæ laude excellens maximiſop,bus abundans, lectulum comparauit, in quo cum uxore cubaret. ne uero inſidiis pateret, quibus lectulo geniali aliqua dedecoris nota inuri poſſet, ex Iſraelis poſteritate ſexaginta uiros fortiſſimos elegit. qui uerſati erant in omni genere bellorum, qui gladiis inſtructi, nocte lectulum cuſtodirent. Hic Salomon æterni Salomonis imaginem gerebat qui Deo, & hominibus, eſt interpres pacis, & totius ſapientiæ fons, & origo, qui gentem Hebræam ſanctiſſimis legibus ornauit, & rerum omnium naturas imperio moderatur, & regit. Verus hic Salomon in animo meo inſidet, & quodammodo cubat. ſum enim ſponſa illius, ſedes, & lectulus, quem, Diuinis muneribus cumulatum, inuictæ uirtutis robore ſæpit, ne aut Iudæorum perfidia, aut philoſophorum inanis ſapientiæ nomen, uerborum lenociniis, me in impietatis ſcelus impellat.

10 Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani. Colûnas eius fecit argēteas, reclinatoriū aureū, aſcēſum purpureū media caritate conſtrauit ꝓpter filias Hieruſalē

10 Lectulum inquam, tabernaculi inſtar uelis obductum, qui ex loco in locum ferri poſſet, uterque Salomon fecit, ita, ut alter alterius formam optime effingeret. ille e cedro, quę in Libano monte reperitur, eum fieri curauit, hic ex illis uirtutibus eum eſt fabricatus, quæ a mente Diuina proficiſcuntur, & nulla temporum iniuria corrumpi poterunt. argenteas ille columnas adhibuit; hic Diuinæ ſapientiæ firmitatem; ſtragulum ille ex auro pulcherrimum, hic fidem, & caritatem, qua eum intra me contineo, & amplector: ille operimentum e purpura confecit, hic inuictæ me uirtutis magnitudine, & robore, cinxit, ut ſanguinem pro illius amore fundere minime perhorreſcam: ille lectulo, & tabernaculo illo, breui tempore duraturo, utebatur, in quo erant res ſummi pretij, quarum deſiderio Hieroſolymitanæ uirgines flagrabant; hic, totius humani generis caritate incenſus, opera mea in omnes hominum nationes latus, eas Diuini amoris flamma incendit.

11 Egredimini & uidete filiæ Sion Regem Salomonem in diademate quo coronauit, illū mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lętitię cordis eiꝰ

11 Tu igitur gentium multitudo, ut impudica mulier turpiſſimorum amorum fœdera quotidie feriens, iam illa deſere: & tu, gens Hebræa, mentem a ſenſuum conſuetudine auoca, ut Diuini Salomonis dignitatem attentius conſideres, in eum oculos conijce, & uide illum latiſſimi imperij, quo omnia, quę ſupra ſubterque ſunt, coercet, diademate ornatum; non armis, non fraudibus, & inſidiis, non eloquentiæ uiribus, illud obtinuit, ſed, cum primum humanam naturam fragilem, & caducam, in Sanctiſſimæ Virginis Matris uiſceribus ſibi induit, & me in uxorem accepit, illud ei Mater impoſuit: corpus enim dum ei ſubminiſtrauit, effecit, ut Diuinus Salomon, inito cum hoſte immaniſſimo certamine, uictoriam reportaret, peccati tyrannidem deleret, & ſolidam uoluptatem ſuis afferet.

Hactenus Eccleſia. Nunc iam de ea Chriſtum dicentem audiamus.

CAP. IV.

1 Quā pulchra es amica mea, quam pulchra es? Oculi tui colūbarū.

1 Maxima eſt, o amica mea, cum qua ego indiſſolubilis matrimonij fœdus contraxi, pulchritudinis tuæ uis, & ſplendor. ſunt enim animi tui partes

partes ad Diuinæ mentis normam mirabiliter efficte: oculi tui, quorum opera rerũ cognitionem percipis, columbarũ more, debitam uiro fidem a te integerrime ſeruari teſtantur. numquam enim eos a me deijcis; 2 & inter cincinnos ſingulari cũ uenuſtate ſplendent: eas namque cogitationes ſuſcepiſti, quibus mentem tuam a ſenſuum conſuetudine auocaſti, ut illa, quodammodo incluſa, & abdita, in occulto lateat, quam ſenſuum illecebræ ad libidinem pellere numquam potuerunt:

2 Abſque eo quod intrinſecus latet.

3 Hę autem, quę in animo tuo uerſantur, cogitationes ſunt maximũ inſitę uirtutis tuæ argumentum. quemadmodum uero capilli compti honeſtis, & pulchris, feminis non mediocrem afferunt uenuſtatem, ſic illæ, dum eas hominibus aperis, amorem conciliant: &, ut, qui greges caprarũ in monte Galaad paſcentes proſpicit, non mediocri ſolet uoluptate perfundi, ita, qui mentis ſanæ fuerit, adſpectu tuo magnopere delectabitur. nam, quemadmodum caprę, dum ſeſe arboribus applicant, & quodammodo ſe perfricãt, pillum pulcherrime compoſitum gerunt, ſic tu, dum cruci meæ cogitationes tuas affigis, illæ ſempiterni decoris ſplendorem conſequuntur.

3 Capilli tui ſicut greges caprarũ quę adſcende ſũt de mõte Galaad.

4 Dentes tui eo ſunt ordine, ut tonſarum ouium greges ab omni labe abluros, & lętiſſimis paſcuis enutritos, imitari uideãtur. ea enim, quę aio euoluis, quaſi cibum dentibus, meditatione mandis, emollis, & cõficis. 5 Labia tua, ut purpura, rubent: quæ loqueris, ab ardẽtis caritatis ſtudio profluunt. quare ſermo tuus eſt oĩbus ſalutaris, & iucũdus; 6 Genæ tuę, & tempora tua, cincinnis obuoluta, ut fragmen mali punici, rubẽt. hęc nempe uitę tuę forma, & ſpecies, uirtutum ornamentis exculta, miram prę ſe pudicitiam præfert, qua uiri tui dignitatem ſeruas, ſacroſanctum matrimonij fœdus tueris, & reliquum hominum genus ad pietatis ſtudium allicis: 7 Collũ tuũ, ut Turris Dauidis a reliquo corpore eleganter eminet. fuit illa quidem inter alias Turres opere longe præſtans, & omni armorum genere inſtructiſsima; cui collum tuum ſimile exſiſtit; tum, quia omnium, qui ueræ ſapientię nomine floruerunt, in eo ſtudio laudem infinitis partibus ſuperas; tum etiam, quia, Diuinæ eloquentiæ armis cincta, Philoſophorum conatus infringis, & tyrãnorum impetus ſtrenue ſuſtines.

4 Dentes tui ſicut greges tõſarũ, quæ adſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fetib⁹, & ſterilis non eſt inter eas.

5 Sicut uitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuũ, dulce.

6 Sicut fragmen mali punici, ita & genæ tuę, abſque eo quod intrinſecus latet.

7 Sicut turris Dauid collũ tuũ, quæ ædificata eſt cũ propugnaculis: mille clypei pendẽt ex ea, omnis armatura fortium.

8 Mammæ tuæ, ut duo parui hædi, eodem recentiq. partu editi, ſibi ſimiles exſiſtunt, qui in uberi agro, & lilijs pulcherrime diſtincto, paſcũtur. antiqua enim, & noua Scriptura ſacra, quibus ſeruos tuos alis, eodem ſunt Deo auctore hominibus traditæ: quarum altera alteri mirabiliter conuenit, & Diuinæ uirtutis decus in utraque mirabiliter elucet.

8 Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in lilijs.

9 Ego autem, ut animum meum tibi aperiam, quamdiu tempus matutinum itineris moleſtiam imminuit, conſtitui ad montem myrrhæ, & ad collem thuris me conferre, ubi nulla libidinis uis animos exagitat, nec impendentis mortis formido excruciat, ſed in ſumma tranquillitate, & uoluptate, uiuitur: illuc curſum dirigo, & omnes meas cogitationes refero. quamuis enim a cælorum faſtigio non abſim, tecum tamen indiſſolubili fœdere adſtrictus, in tellure uerſor.

9 Donec adſpiret dies, & inclinentur umbræ. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

10 Cũ igitur nulla impietatis labe ſis adſperſa, & incredibili pulchritudine excellas, nihil tibi magis erit cõſentaneũ, quã ut hoc ad immortalitatem iter ſuſcipias.

10 Tota pulchra es amica mea, & macula nõ eſt in te.

11 Veni ergo, o ſponſa mea, uiam ingredere a Libano, qui Palęſtinam a ceteris nationibus diuidit mecum proficiſcere. oportet enim, ut, poſtquam gentes ad ueræ ſapientiæ diſciplinam inſtruxeris, ad Palæſtinam iter conferas, ut Hebręos, ad pietatem, & ad ueriſſimam Religionem, excites. Quemadmodum enim priſcis illis temporibus, Og, & Seon, Regibus profligatis, ex montium Amana, Seir, & Hermõ faſtigijs, quos circuibas, ſingulari cũ lætitia, tellurem illam proſpiciebas, quæ a Iordane alluitur, ſic etiam nunc, gentium ſuperſtitione de medio ſublata, & Regibus, atque Principibus, qui erant immanitate, inſtar ferarum, truculenti, ad modeſtię, & manſuetudinis, ſingularis ſtudium deductis, ad Hebræos animum adijcies, & omni ope, & opera, eniteris, ut illi ad bonorum, quæ numquam interire poterunt, & ad ueræ libertatis, ſpem exardeſcant. Hoc tibi ualde uehementer exopto, ut ne loco quidem a te ſim diſiunctus.

11 Veni de Libano ſponſa mea, ueni de Libano, ueni: coronaberis de capite Amana, de uertice Sanir, & Hermõ, de cubilib⁹ leonum, de montibus pardorũ.

12 Quid enim aliud deſiderẽ, cum te, ut ſororẽ, & ſponſam, incredibili amore diligam. nam, ubi primum in me adſpe-

12 Vulneraſti cor meum ſoror mea ſpõſa, uulneraſti cor meum in uno oculorũ tuorũ, & in uno crine colli tui.

adſpectum retuliſti,ſummi amoris tui incendio exarſi;oculorum tuorum adſpectus, & crines tui.cor meũ a me euulſum ſecum detulerunt; & torques colli tui, artiſſime deuinctum retinent. ea eſt enim mentis tuæ acies, is fidei ſplendor, & Diuinæ ſapientię lumen, ut me uehementius, quam quiſquã cogitare poſſit, ad te allicias,& tecum inredibiliter conſocies.

13 Quam pulchræ ſunt mammæ tuę ſoror mea ſpõſa? pulchriora ſunt ubera tua uino.

13 Quam pulchræ igitur ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa? Vinum quidem, ut hoc uno nomine omnem epularum ſuauitatem ſignificem, adſpectu oculos delectat,triſtitiam pellit,lætitiam affert: uerum,ſi cum ea doctrina, qua homines ad ueræ Religionis officia inſtituis,comparetur, profecto omnis uoluptas ſenſibus percepta, pro nihilo erit habenda. nam hæc,quę a mammis tuis, ab antiqua ſcilicet & noua Scriptura ſacra,diſciplina fluit, eos,qui ſunt ſanæ mentis, ad ſe mirabiliter trahit;triſtitiam quę diuerſis cupiditatibus animum agitatum dilacerabat, ab eis penitus euellit; & eos expreſſa, & ſolida, uoluptate complet.

14 Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Fauus deſtillans labia tua ſpõſa. mel,& lac ſub lingua tua: & odor ueſtimẽtorum tuorum ſicut odor thuris.

14 Quare, cum olim in omni uirtutum genere excellẽtes multi exſtiterint,quorum uita,& mores,ueluti ſuauiſſimi odores, antiquam illam Eccleſiam mirifice recrearunt, & Diuinæ ſapientię lumine illuſtrarunt,illos odor hic,qui e ueſtibus tuis afflatur,longe ſuperat. nã ſancti illi homines uirtutis umbram imitabantur. tu in operibus tuis ipſius honeſtatis architectum oculis omnium exprimis:oratio,quæ ex ore tuo fluit non exſecrationibus homines deuincit, ſed animis eximiam uoluptatem inſtillat, &, inſtar lactis,eos enutrit,ut,uiribus cõfirmati,ſenſuum illecebras comprimant, puriſſima uoluptate perfruantur,&Diuini ſpiritus muneribus circumfluant. Reliquæ etiam actiones, quas ſuſcipis, quarum Diuinis laudibus, ut ueſtibus ornatiſſimis,culta ingrederis, ſanctiſſimum numen meum hominibus manifeſte declarant. Thuris enim odore, ubicũque ueſtigium ponis, omnia comples. hæc namque animi tui moderatio ſingularis,incredibilis ſubmiſſio,inuicta patientia, & inaudita corporis,& animi,caſtimonia,Diuini mei numinis ſanctitatem;robur, & præſentiam,teſtificantur. Diuinę enim hæ actiones, ab imbecilla hominis natura, niſi Dei fuiſſet benignitate, uirtute, & ope,ſtabilita, perfici minime potuiſſent.

15 Hortus concluſus ſoror mea ſpoſa, hortus cõcluſus, fons ſignatus.

15 Sed tu,ſoror mea,ſponſa, hortus es muro cinctus, in quem nullus impietati aditus patet, & fons es Diuini patris ſigillo quodammodo inſignitus, ne pedibus cõculcari poſſis, ſpecies namque in te Diuini decoris impreſſa nulla umquam poterit impudicitiæ labe deformari, cuius ſalutaribus aquis ſordes animorum eluuntur,& mentes humanæ ablutæ Diuini patris imaginem,referunt.

16 Emiſſiones tuę paradiſus malorum punicorũ cũ pomorum fructibus. Cypri cũ nardo, nardus & crocus,fiſtula & cinnamomum cum uniuerſis lignis Libani myrrha & aloe cũ omnibus primis unguẽtis. Fons hortorũ: puteus aquarũ uiuentium, quę fluũt impetu de Libano.

16 Hortus,inquam,es, in quo plantæ omnes ex eo ſunt genere, quæ ſalutares, & ſuauiſſimos,fructus generant:quemadmodum ſunt mala punica, & reliqua poma, quorum ſuauis eſt guſtus, & adſpectus iucundiſſimus. nec quidem in eo,odoriferæ arbores deſiderantur. Cyprius enim ibi floret, nardus, & crocus, canna, & cinamomum, thus,& myrrha,& aloes, & quæcumque ſint aliæ arbores in pretio habitæ, miro ordine ſunt in eo dimenſæ,atque deſcriptæ:nulla eſt enim uirtutis forma,& ſpecies, quæ in te, ſingulari cum laude, non eniteat. hortorum quidem fontis te ſimilem facio. quia riuuli tui, hominum animis, qui ad omne officij decus erant ſiccitate aridi,admirabilem attulerunt uirtutum fecunditatem. es autem fons perennis,& puteus, unde,qui uelit, aquam poſſit haurire,quæ immortalitatẽ bibentibus impertiat:quemadmodũ fontes,qui in Libano ſunt,quorum aquę pręcipites labuntur, & in unum alueum confluunt,atque Iordanem fluuium efficiũt, qui tellurem illã antiquis patribus promiſſam uberẽ reddit,ita tu gentium coniunctione mirum in modum aucta Iudęam perfidiæ ſcelere peruſtã aquis tuis recreatam ad omne uirtutum genus uberrimã efficies. Hæc ille cũ diceret,ego deſiderio uehementer flagrabam;& ſic in intimo animi mei ſenſu loquebar:

17 Surge Aquilo, & ueni Auſter perfla hortum meum, & fluant aromata illi*.

17 Excitare,Aquilo,& tu quoque,Auſter; & hortũ hunc perpetuo flatu uterque permulce; ut nulla ſit terræ plaga,ad quã illius odor ſuauiſſimus non penetret; ut tandẽ ſponſus meus arborum, quas inſeuit, fructus percipiat, & ubiq. pietas uigeat, iuſtitia moderetur,modeſtia animorum impetus coerceat,caritas animos omnium ad Di-

uinę

uinæ mentis imitationem artiſſime deuinciat.

Ille autem inſtitutam ſemel orationem hac ratione proſequebatur: .

CAP. V.

1 Veni in hortum meū ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cū aromatibus meis: comedi fauum cum melle meo, bibi uinū meū cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini cariſſimi.

IN hortum hunc, de quo loquor, ſoror mea, ſponſa, ueni. te enim Horti uocabulo merito uſurpandam cenſui, quia uirtutum omnium ornamentis circumfluis. inſeui in eo myrrhā, quam uirētem, & quodammodo pubeſcentem, atque grandeſcentem, ſingulari cum uoluptate, adſpiciebam. non enim fuit inanis labor ille meus, quem ſumpſi, ut homines, ſempiternæ morti obnoxios, immortalitate donarem. ad illam namq. cōſequendam omni animi ſtudio multi exardeſcunt, ex quo, quaſi ſurculo, reliquæ omnes uirtutes oriuntur. nihil quidē mihi dulcius in uita fuit, aut iucundius, quam in eo totis uiribus pugnare, ut hortus hic ad Diuini patris uoluntatem diligenter coleretur. hoc pabulo me ſuſtentabam, & incredibilē ſalutis humanæ ſitim, qua excruciabar, hoc potu liniebam. mel igitur meum e fauo expreſſum guſtaui: uinum cum lacte bibi. ſingulari enim ſum uoluptate perfuſus, cum myrrhā, & reliquarum arborū odoriferarū fructus collegi, nempe puriſſimæ religionis tuæ ſanctitas, & immortalitatis ſtudium Diuinis muneribus cumulatum mihi gratiſſimū exſiſtit. Vos autem, quos mecum ſummus amor coniunxit, hortor, ut hoc Diuino paſtu, & potu, mentes ueſtras nutriatis, & illius deſiderium in uobis numquam langueſcat, ſed in dies augeatur. non enim faſtidium parit, ſed ſitim, & famem, pellit; & cupiditatem uehementius excitat. uſu enim illius miris acceſſionibus uoluptas amplificata percipitur.

Cum multiplex ſit amoris uis, multiplici quoque, & uario, dicendi genere, eſt opus, ut illa explicari poſsit. animum enim, pulchri ſpecies obiecta, ad illius deſideriū exſuſcitat: deſiderio afflictum ſpe ſubleuat, ſperantem impellit, ut labores omnes, & mortis pericula, deſpiciat, ut, quod amat, aſſequatur. nihil eſt enim amore uehementius, nihil, quod magis iners, & deſidioſum, otium indigne patiatur. in lectulo ſuo ſponſa, cum ſponſum non inueniſſet, eum omni ſtudio quæſiuit: mulier pudica, natura imbecilla, uiribus infirmis, Vrbis frequentiam non uitauit, ſolitudinem non horruit, pericula contempſit, ut illius adſpectu frui poſſet. Amor præterea amantem a ſeipſo in eū transfert, quem amat. quare, ut quiſque in amore progreditur, ſeipſum ad formam alterius immutat. nihil enim maiori ſollicitudine curat, quam ei ſummopere placere, quem ardenter diligit. Sunt autem hæ amoris progreſsiones, & quidam ueluti gradus, quibus ad ſummam Diuini amoris adſcendimus: quæ in eo maxime conſiſtit, ut a ſenſuum conſuetudine, quantum fieri poſsit, animum ſeuocemus. eſt enim ſenſus amori impedimento, & illius curſum, quo animus humanus rapitur, ut ei, quem amat, copuletur, uel lenocinijs, & illecebris, retardat, uel furibundo impetu conatur inflectere. Verum Amor (non de illo loquimur, cui hominum furor, & amentia, Amoris nomen impoſuit) omnia ſuperat; ſenſuum conatus reprimit, imperio coercet, &, ne ultra præſcriptos ſibi termi-

nos

nos excurrant, lege deuincit. Quàobrem Amans nocte in ſomnis clare uidet, iucunde audit, luculenter diſſerit, ſe excitat, quem amat, inſectatur, diſcurrit, ærũnas perfert, calumnijs ſcinditur, tormentis cruciatur, tandem, quod ardenter concupiſcit, feliciter adipiſcitur, uoluptate cumulatur, & gaudio triumphat. Hanc de Amore philoſophiam Salomon alio dicendi exordio eleganter explicat. Sic enim ſponſam loquentem inducit:

2 Ego dormio, & cor meum uigilat.

2 Præclarum quidem eſt, & excellens, in generis humani ſalute procuranda, Deum imitari. & hoc officij munus illius ſummæ benignitati, & ardentiſſimę caritati, debeo, ærumnis tamen opprimor, & acerbiſſimo doloris ſenſu afflictata iaceo: ſenſus dolorem fugit, & mortem perhorreſcit. quamobrem, quaſi graui ſomno occupata, ab officio perſoluendo retardabar: animus tamen, ea cura ſollicitus, noctes peruigilabat. 3 Quem ille ſpiritus ſui appulſu excitauit, ianuam meam pulſauit, non quidem infregit, ſed fœderis percuſſi fidem flagitabat: Sic igitur mecum in intimo animi mei ſenſu loquebatur. Si ſanguinis eſt habenda ratio, ut conſanguineis, quod alijs negamus, libenti animo concedamus, ego humanam formam ſumpſi, ut ab eodem, quo tu, parente originem ducerem, & te in filiam Diuinus pater ſibi adoptauit. Deinde, ſi amor ab inuitis etiam beneficia extorquet, & aliquem apud te locum habet, meum animum erga te ardentiſſimo amore incenſum explorate cognoſcis. Soror ergo, & amica mea ianuam mihi aperi: columba mea, nulla adulterij labe contaminata, hoc a te impetrem, 4 ut cum ſit in orbe terrarum pietas exſtincta, ſummoque ſcelere effectum, ut nullus ſit locus mihi relictus, & ſubdiu pernoctem, animum excites, & hoc in loco, in quo uerſaris, minime inſiſtas, ſed neruos omnes intendas, ut omnes hominum nationes tibi ſanctiſſimo fœdere deuincias.

3 Vox dilecti mei pulſantis, Aperi mihi ſoror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea.

4 Quia caput meũ plenũ eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.

nam caput meũ eſt rore madefactum, & cincinni mei madent. impietaris enim nox denſiſſimas tenebras gentibus offudit, in quibus ingrate nimis ego ab illis excludor, qui uitam illis benigne tribui, & inania quædam numina ſibi adſciſcunt, quæ mihi bonorum omnium auctori præponant. niſi igitur mihi ianuam aperias, niſi aures mihi beneuole præbeas, & ea, quæ ſæpiꝰ a te poſtulaui, mihi præſtanda iudices, & in eo officio ſoluendo operam ſtrenue naues, ſuperſtitio in ſumma omnium ueneratione erit; ego uero in tenebris uerſabor, & pietas proſtrata conticeſcet. His ille uerbis animũ meum ad ſuſceptum ſemel prædicationis ſtudium commouebat. 5 Verum, cum iam inter gentes acerbiſſimos tormentorum omnium cruciatus ſuſtinuerim, inſtar laute educatæ mulieris, ſic mecum aĩo cogitabã: Veſtem exſui, quo modo illã in multæ noctis tenebris induam? pedes a ſordibus ablui, eos nunc inquinabo, ut amatoris uoluntati parũ opportuno tempore ſatisfaciam? Dum 6 me hic inſirus in natura ſenſus diſtineret, manum ſuam ille, quem tantopere diligo, per oſtij foramen emiſit, ut illud ſibi aperiret; fidei obediẽtiam, per quam illi ad me aditus patebat, inſtinctu ſuo uehementius concitauit. quod ubi primum ſenſi, animus meus, ut mare uentis agitatum, amoris ui commoueri cœpit; 7 &, quantam potui, celeritatem ſuſcepi, ut oſtium illi aperirem. dum uero feſtinabã, unguentum, quo, inter amplexus, eum perfundere cogitabam, fracto uaſe, e manibus meis diffluxit. uehemens eſt enim Diuini amoris impetus, cum ſit otij impatiẽs, & acres ad præclara opera perficienda, quæ omnium odorum ſuauitatem longe ſuperant, animis ſtimulos adhibeat: oſtium pateſeci, ſed illum non inueni. quod ad uoluntatem meam erga illum attinet, teſtor animum meum, cum il le loquebatur, quodammodo liquefactũ diffluxiſſe, & cum eo fuiſſe conglurinatum, ac me penitus deſeruiſſe. Illum igitur quæſiui; illum ubique inclamaui; me ingentes illius amor longius prouexit; at ille non ſtatim mihi ad gentes occurrit. erat enim peccati imperium fundatiſſimum; & ideo non facile exſcindi poterat.

5 Exſpoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? 6 Dilectꝰ meus miſit manũ ſuam per foramẽ, & uenter meꝰ intremuit ad tactũ eius 7 Surrexi, ut aperirẽ dilecto meo: manus meæ diſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Peſſulum oſtij mei apui dilecto meo: at ille declinauerat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, ut locutus eſt: q̃ſiui, & nõ inueni illum: uocaui, & non reſpondit mihi.

8 Inuenerūt me cuſtodes qui circueunt ciuitatē: percuſſerunt me, & uulnerauerunt me : tulerūt palliū meum mihi cuſtodes murorum.

potuerat.8 Cum uero in eo,quod aggreſſa fueram,perſeuerarē,illi,qui rerum publicarū curā gerebant,ac ſi ego perniciē rebus inferrem, me plagis dilacerarunt, & uarijs tormentis immaniſſime excruciarūt. Vt uero nullum eſſet malorum genus, quo non afficerer, ueſte me ſpoliarunt, innocentiam meam calumnijs oppugnarunt,& fraudes oēs adhibuerunt, ut omnium animos a me alienos redderent. Hanc acerbiſſimam uitę condicionem nō ſolum æquo,ſed libenti, animo ſuſtineo, ut illum apud gentes omnes inueniam, cuius deſiderio tam uehementer excrucior.

9 Adiuro uos filiæ Hieruſalem,ſi inueneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

9 Vos ergo,gentes, obteſtor,ut, ſi ad illum uos, ut decet, omni ſtudio colendum conferatis, per uos, amoris mei magnitudo, quanta fuerit, teſtatum ſit. quid enim umquam egi, aut deſignaui, quod amoris uim maximam non demonſtret?Neque tamen deerant, qui me non omnino ſpernendam eſſe putarent, & apud me in hanc ſententiam orationem inſtituebant.

10 Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto,o pulcherrima mulierum?qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos?

10 Philoſophi, cum eleganter, & copioſe de uirtutis ſplendore multa diſputent, illorum uita neque eſt uirtutum ornamentis exculta, nec hominum animos a libidine ad honeſtatis ſtudiū ſeuocant. Tu, cum ieiune, & parum polite,dicas,ita de uirtute diſſeris, ut in tuis moribus illius lumē mirabiliter ſplēdeat,& hoīes ab inueterata peccandi conſuetudine ad uitæ ſanctimoniam traducas.quare de te mirifice loquimur, & ſentimus: illudque pleno ore affirmare non dubitamus,te ualde uehementer omniū Philoſophorum ſectis excellere.quamobrem,cum inter illas tantum præſtes,ille quoque,quem tam uehementer amas, reliquis hominibus, qui uirtutum laude floruerunt, & Dijs, quos ueneramur, antecellet. hunc, quæſo, nobis in conſpectu pone, uerbis deſcribe, &, qua potueris, ratione illius formam nobis exprime: ſi quidem nos tam graui oratione fuiſti de amore tuo erga illum teſtata. Quibus ego:

11 Dilectus meus candidus, & rubicundus.

11 Prudenter,inquam de illo iudiciū feciſtis.nam, ſiue ad humanam illius ſpeciem adſpectum referatis, ſiue ad Diuinæ naturæ maieſtatem contemplandā animos intendatis, omnibus rebus, quas uel diligitis, uel cum admiratione ſuſpicitis, eſt ille longe prępo-nendus.Vna uero, & eadem opera, utrāque illius ſpeciem uobis adumbrabo.ea eſt enim illius corporis forma, ut in ea inſitæ Diuinitatis ſplendor eluceat. Eſt autem ille candidus, & rubore uenuſte perfuſus. immenſa enim illius bonitas, qua omnia nutriuntur, eſt cum iuſtitiæ ſplendore coniuncta,ueluti candor rubore permixtus, ut, quę benigne in genus humanum beneficia confert, ea in ordinem,ad hominum uitam, & ſui nominis gloriam,aptum redigat: ab eo autem animus humanus omnē decori, & honeſti,rationem delibatam habet.

12 Electus ex millibus.

12 Nam omnes,qui ab initio rerum,ueræ uirtutis, & pulchritudinis,laude floruerunt,&,dum res humanæ permanſerint,his ornamentis exculti exſtiterint,non ſolum infinito interuallo ſuperat, ſed illis lumen præfert,&,inſtar uexilli, eminet, ut ad uerā pulchritudinem conſequendam,ſi uelint eius ueſtigia perſequi,a uia nō aberrent.

13 Caput eius aurum optimum.

13 Caput eius ita concinne ſupremum totius corporis locum obtinet, ut ex auro affabre factum, inſtar gemmæ ſummi pretij, eſſe uideatur; & ſumma ſapientia pollet,& Deum parētem habet.

14 Comę eius ſicut elatæ palmarū, nigræ quaſi coruus.

14 Cincinni eius ſunt, ut palmarum fructus, cū primum e uaginis erumpunt,& corui nigrorem referūt. nam de ipſa morte ſuperanda, & generis humani libertate conſtituenda,eas cogitationes ſuſcepit, quę, denſiſſimis tenebris inuolutæ, omnem cęleſtium etiam mentium intelligentiam ſuperant.

15 Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſidēt iuxta fluēta plenuſſima.

15 Oculi eius, ut columbi, ſimpliciter, & ſaluti hominum amice, mouentur, non callide, & fraudulenter, diuerſis nutibus torquentur: quemadmodum riuuli, quorum ripæ arborum uiriditate ueſtiuntur, adſpicientibus ſunt gratiſſimi, ita eſt illorum adſpectus uenuſtus,& iucundus. nam pupillarum color,ut naturæ ratio maxime poſtulat, eſt niger,& albo colore concinne circumſæptus:acies uero ita eſt inſita, ut locum ſuum mirifice cōpleat, ut nihil in illis ſit inuenuſte depreſſum, aut parū eleganter emineat.nihil.n.eſt, in quod prouidētia illius nō penetret;cui nō benigne prouideat; quod bonis naturæ cuiuſque conſentaneis non expleat:

16 Genæ illius ſicut areolæ aromatū conſitæ a pigmentarius

16 genæ,leuiter eminentes,illarum arearum formam exprimūt, in quibus herbæ odoriferę ab il-lius

Digitized by Google

lius artis peritis hominibus ſingulari ordine diſtinctæ ita collocantur, ut diuerſæ rerum ſpecies in eis exſtent. quæ & oculos delectent, & odoratum mirifice deleniant. nam, dum in genus humanum adſpectum refert, illud infinitis, & ſempiternis, bonis cumulat; quæ fideles hominum mentes ex ſacra Scriptura copioſe hauſta ſibi congerunt. in ea enim inuolutæ Diuiniraris ſuæ notitiam hominibus aperuit. 17 Labia, perfuſo rubore, ut lilia, ſuauiſſimum myrrhæ odorem diffundunt, ex illo enim pectore Diuinus quidam halitus afflatur, & ex illo ore oratio fluit, quæ hominum generi, mortali, & caduco, æternitatem, & immortalitatem, donet. 18 Manus eius ſunt ueluti orbes quidam aurei gemmis ſummo artificio diſtincti. prçclaræ enim actiones illius, & opera admiranda ſanctiſſimum illius numen manifeſte declarant. 19 Venter, eſt inſtar uaſis ex ebore affabre facti, & ſapphiris ſingulari ſummi artificis opera in eo incluſis ornati. nam, rerum omniū cum ſit conditor, admirabilem quandam mentibus humanis fecunditatem affert, qua illæ fecūdæ, uberrimos, corporis ſanctimoniç, priſcis hominibus inauditæ, & ceterarum uirtutum omninm, fructus gignunt. omnia enim bona benignitatis illius gremio continentur. 20 Crura, ueluti columnæ marmoreæ, in aureis baſibus poſitæ, corpus ſuſtinent. nulla enim tam uehemēs laborum tempeſtas poterit excitari, quæ Chiſtiani nominis uirtutem, uera, atque incenſa, fide nixam, poſſit loco dimouere. 21 Vt denique mons Libanus, conſitis nemoribus, oculos uehementer oblectat, & Cedrus inter arbores longe prçſtat; ita ille eſt forma pulcherrimus, & omnibus hominibus ualde uehementer præferendus; 22 & orationis ſuauitate admirandus. 23 Illud autem apud nos ſit pro comperto, nihil in eo reperiri, quod non ſit ſumma laude dignum, quod ab hominibus appeti, quod amari, & deſiderari, non debeat. ut de eo ſit affirmandum, quod ſit ipſe nihil aliud, niſi deſiderium. quare, quidquid ab eo eſt ſeparatum, neque ueri boni rationem obtinet, ut appetatur, nec pulchritudinis, ut ametur. 24 Hæc eſt, o gentes, pulcherrima illius forma, & ſpecies, quē ſummopere diligo, cum quo ſempiternum ſocietatis, & amicitiæ, fœdus iniui, quo uos quoque adſtringi nuncupatis uotis exopto. Aliqui ex gentibus non parum hac oratione mouebantur, quamuis a ſenſuū iudicio mentem non omnino ſeuocaſſent. quare aiebant: 25 Quo abijt ille, quem diligis? in quam orbis partem diſceſſit? Cū enim pulchritudine tāto interuallo oēs ſuperes, animos noſtros tibi uehemēter deuinxiſti. hoc igitur a te enixe contendimus, ut nobis exploratum eſſe uelis, quem in locum ille ſeſe contulit. quamuis enim ſit longiſſimo a nobis interuallo diſiunctus, eum adire conabimur, & tibi operam noſtram in illo quærendo pollicemur.

17 Labia eius lilia diſtillātia myrrham primam.

18 Manus illius tornatiles aureæ, plenç hyacinthis.

19 Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphiris.

20 Crura illius columnæ marmoreæ quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas

21 Species eius ut Libani, electus ut cedri.

22 Guttur illius ſuauiſſimum

23 Et totus deſiderabilis.

24 Talis eſt dilect' meus, & ipſe eſt amicus me', filiæ Hieruſalē

25 Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulierū? quo declinauit dilect' tuus, & q̄remus eū tecum?

CAP. VI.

1 ILle, o gentes, quamuis omnium rerum naturas præſens coerceat, & in eas infinita uirtute penetret, poſt Religionē, quæ fere erat exſtincta, ſanctius inſtauratam, & poſt generis humani libertatem ſanguine ſuo cōſtitutam, hinc, ueluti ad hortum quendam, qui floribus ſit diſtinctus, herbarum uiriditate iucundus, frondibus opacus, & fructum omnium copia, quæ numquam abſumi poſſit, affluens, in cælorum faſtigium ſubiit, ubi ipſe, ab omnium ſçculorum æternitate, omni uoluptate perfunditur, & ſuos bonis numquam interituris paſcit. meritorum enim ſuorum ſanctitate illud eſt aſſecutus, ut mortalibus in cælum aditum patefaceret, lilia colligeret, quibus eos, quos ſecum fœdere coniunxit, ornaret, & Diuinæ dignitatis participes efficeret. In cæleſtes igitur illas ſedes eſt uobis omni ſtudio intuendum: illuc iter inſtituendum, ſi ad illum peruenire concupiſcitis.

1 Dilectus meus deſcendit in hortū ſuū ad areolā aromatū, ut paſcatur in hortis, & lilia colligat.

Hac cæleſti doctrina Chriſti Eccleſia erudiebatur: & , ut in amatoribus cernimus, cum alter, uter abeſt, alteri ſui deſiderium relinquit. ſic in maximis illa laboribus conſtituta illius deſiderio uehementer cruciabatur, & amoris,

quo

quo flagrabat, magnitudinem uerbis explicabat, quam Diuinus Chriſti ſpiritus, appulſu ſuo, mirifice recreabat. Sic igitur illa:

2 Ego dilecto meo, & dilect° meus mihi, qui paſcitur inter lilia. 3 Pulchra es amica mea, ſuauis & decora ſicut Hieruſalem: terribilis ut caſtrorum acies ordinata.

2 Quantus uero ſit inter nos amor, ex eo ſatis manifeſte perſpici poteſt, qa ego omnes meas cogitationes ex illo ſuſpenſas habeo, & ille omnia, quæ agit, ad ſalutem meam, & gloriã, confert. 3 Pulchra, inquit ille, es, amica mea, ſuauis, & iucũda, Diuinisque muneribus cumulata. ut olim Hieroſolyma, cum ceteræ nationes in ignorantiæ, & ſuperſtitionis, tenebris uerſabanrur, Diuinarum rerum ſcientia, & religionis ſanctitate, floruit, ita nunc, ea exciſa, & ſolo ęquata, tu uerę ſapientię, & ſanctimoniæ, laude, excellis; &, quemadmodum illa, cum Regum ſuorum imperium uigebat, templi magnificentia, ędificiorum elegantia, turrium, & mœnium, altitudine, & ciuium frequentia, inter omnes orientis urbes longe præſtabat, & ſingulari cum imperij dignitate in ore omnium uerſabatur, ſic tu omnibus, qui in tē oculos adijciũt, pulcherrima appares, &, inſitę honeſtaris decore, ad tui reuerentiam, & obſeruationē, aĩos inducis. quo fit, ut ea, quã habes in oris ſpecie, uenuſtate me tibi arriſſime deuincias; & eximia quædam, quæ in te elucet, dignitas ſingularem ribi apud reliquos homines afferat auctoritarem. Sicut enim inſtructa acies, in qua milites, nulla hoſtium impreſſione turbati, ordinem minime deſerunt, inuicta permanet, & terrorem hoſtibus inijcit, ſic tu, cum nũquam ab honeſtatis uia deflectas, & petulantiũ libidini inuicta uirtute obſiſtas, eã uenerationem habes, ut petulantius in te oculos conijcere reformident; omniumque tyrannorum, qui fidem tuam acriter oppugnant, conarus reddis inanes, & uires infringis. nihil eſt enim incenſa fide conſtantius, nihil iuſti animi pulchritudine amabilius; quę in animos ita penetrat, ut eos ſingulari uoluptate perfundat, & ſecum mirum in modũ coglutinet.

4 Auerte oculos tuos a me, quia ipſi me auolare fecerũt

4 Quare obnixe obſecro, ut oculos tuos a me dimoueas. quamuis enim nihil magis cupiam, quam ut in me ſemper reſpicias, adeo tamen uenuſte illos ad me conuertis, ut, dum ex illorum adſpectu eximiam ſuauitatem percipio, uim quoque mihi inferri ſentiam, cui ad reſiſtendum uires me omnino deficianr. liquefactus enim quodammodo amoris incendio, me ipſum deſero. nam, cum eſſem, ab omni ſæculorum æternitate, immortalis, hominis mortalis condicionem ſubiui, innumeris malis obnoxium ita me abieci, ut nihil mihi eſſet iucundius, quam tibi grarum eſſe, a me uehementer amari. non potuit igitur amoris uis maior umquam excogitari, neque umquam oculorum acies pulchrior exſtitit; neque fidei ſplendor illuſtrior,

5 Capilli tui ſicut grex caprarum, quæ apparuerũt de Galaad.

5 neque quidem ceteræ corporis tui partes ab illis inconcinne diſſentiunt. Capilli namque tui ſunt eleganter compti, ut Caprarum, quæ in monte Galaad paſcuntur, pili eſſe ſolenr longiores, & omnium aliarum pilis nitidiores.

6 Dentes tui ſicut grex ouiũ quæ aſtenderunt de lauacro, omnes gemellis fetibus, & ſterilis nõ eſt in eis. 7 Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis 8 Sexaginta ſunt reginæ & octoginta cõcubinæ & adoleſcentularũ non eſt numerus.

6 Vt oues ablutæ, dum ualde nitent, quę multiplices fetus procrearunt, quibus intra ſe collectis ſingulari ordine ad paſcua ingrediuntur, ſic dẽtes tui, & miro ſunt ordine a naturæ auctore inſiri, & colore niteſcunt. 7 Genæ tuæ, ut cortex mali punici, intra leuiter ſupra eas fluentes cincinnos rubent. 8 Plurimæ ſunt quidẽ matres familias, quarum laus eximia exſiſtit. Pellices quoque, feminæ inquã uiris principibus matrimonio coniunctę, quæ in manũ non conuenerunt, plurimę in ore omniũ pulchritudinis opinione uerſantur: aliarum uero, quæ nullo matrimonij fœdere tenentur, numerum nemo poterit dicendo explicare. His autem oĩbus te ualde multũ præfero. Sunt enim iã ab inirio rerum diuerſæ hominũ ſectæ, & religiones multiplici ritu inſtitutę, quarũ plurimæ, quãuis ob præclara in naturę totius molitione, & conſeruatione, opera, quæ molior, fuerint inductæ, ſunt tamen omni ſcelere imbutæ. quæ uero ſunt ad legis in natura inſitę normã informatæ, ut pellices mihi gratę exſtiterunt; uerũ matrimonij fœdus ſanctiſſimum cũ Abrahamo, & illius poſteritate, cõtraxi: quam, conciſione carnis inſignitam, mecum ſingulari ritu coniunxi, & poſtea, lege multis prodigiis edita, eam mihi artius deuin-

xi. Si igitur pellices, & uxores, conſideres, illas naturę tantum lege adſtrictas, has autem, pelliculæ exciſione, & cęrimoniis quibuſdã, fuiſſe mihi deuinctas adſpicies. at te proprio ſanguine mecum copulaui, 9 quam unice amarem; &, ut columbus ſemel cum columba amorem inſtitutum in aliam minime transfundit, ſic ego indiſſolubili eſſem tecum amoris uinculo adſtrictus: illa quidẽ antiqua Eccleſia, ut tempora poſtulabant, multa imbecillitatis, & infirmitatis, ſigna cõtinebat, tu uero es omnibus numeris abſoluta, & unica Eccleſiæ antiquę filia. te enim illa diuerſis ritibus, & cęrimoniis, admirãdis prodigiis, atq. Prophetarũ effatis, inſtructa, quaſi in utero gerebat, & feliciſſimo tandem partu edidit ab omni ęgritudinis in lege inſitæ contagione liberã. 10 Filiæ igitur, iuuenes inquã feminę, hoc eſt gentes ſuperſtitionibus uariis agitatę, cũ te adſpicerẽt, ſummis te laudibus efferebãt. Quid de Reginis, & de concubinis, dicã, in quibus legis naturę ſtudiũ uigebat, aut Abrahami fidei ſpecimẽ, & ſcriptæ legis ad ſolidã ueritatem inſtitutio, elucebat? Hæ enim omnes in tui nominis prædicatione omne ſtudiũ, & uitam, cõſumere cupiebant: oẽs autem in tuis laudibus celebrandis ſingulari uoluntate conſentiunt: quod eſt ſummæ pulchritudinis tuæ argumentũ. nihil enim feminis poteſt acerbi⁹ euenire, quã alterius pulchritudinis ſplẽdore quodãmodo obrui, & in ſilentio iacere. uerũ de te ipſæ ornatiſſimo orationis genere luculenter prędicant. ſic enim inquiunt: 11 Quæ eſt iſta, quæ, inſtar Auroræ, oculis noſtris apparuit? ea namq. eſt illius pulchritudo, ut, cum in luce uerſari uideremur, in noctis tenebris nos fuiſſe iã nunc explorate cognoſcamus. pulchra eſt ut luna. nam iucundiſſima luce caliginẽ ab oculis diſpellit; nullis pigmentis, nullo fuco, hanc pulchritudinis laudem eſt aſſecuta. nec in hac uitæ ornatiſſimæ ſpecie, atq. forma, ineſt leuis aliqua ſimulationis nota. eſt enim, ut Sol, ab omni huiuſcemodi ſceleris labe pura, & integra; atque, ut acies, militum fortiũ ſingulari ordine inſtructa, hoſtium impetũ propulſat, & illis timorẽ infert, & pulcherrimum oculis ſpectaculũ prębet. quidquid enim ſuæ pulchritudini maculam poſſit inurere, a ſe longe repellit, & hoſti generis humani ſempiterno metum incutit; quo debilitatus, uidet imperium ſibi e manibus extorqueri, quod ſummo ſcelere occupauerat: hominibus uero maximam lætandi cauſſam affert, tum propter libertatem, exſtincta duriſſima tyrannide, conſtitutam, tum propter uirtutum omnium elegãtiam, qua illam Diuinitus excultam perſpiciunt.

9 Vna eſt columba mea, perfecta mea: una eſt matri ſuę electa genitrici ſuæ.

10 Viderunt eam filiæ et beatiſſimã prędicauerunt: reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam.

11 Quę eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora cõſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata.

Hæc cum de laudibus illius dixiſset, diſceſſus, ſui de quo illa grauem querimoniam habuerat, rationem reddit.

12 Ego, inquit, in hortum nucũ abij, ut, cum temporis condicio illud iam efflagitaret, pomaria, & uineta, luſtrarem, & uiderem, ſi uineæ gemmas emiſiſſent, & malorum punicorum arbores floruiſſent, ut non mediocrem inde uoluptatem caperem. Vt enim a Palęſtina diſcederes, ſum te ualde uehementer hortatus, & ut ad gentes iter inſtitueres. nam tempus prædefinitum aduenerat, quo homines, a uera Religione abhorrentes, illã, quam tenuerant, uiuendi rationem deteſtarentur, e ſcelerum omnium uoragine emerſi, Deo honores adhiberent, ſacrificia offerrent, &, ſingulari inter ſe caritate coniuncti, officium ſuum egregie tuerentur. Cum primum igitur tu mihi oſtium aperuiſti, ego in hunc nucum hortum, ubi nihil non amarum, ob peccati contagionẽ, reperiebatur, me contuli, ut, quidquid inerat, amari eijcerem, & dulcia ſupponerem, ut, peccati iugo a gentium ceruicibus deiecto, ueræ uirtutis dulcedinem ſentirent. 13 Ego quidem, inquit ſponſa, quo iter meum dirigerem, ut te inuenirem, neſciebam. omnia enim itinera mihi dubia erant, & non mediocre ruinæ periculum oſtendebant: cuius præcepta animo cogitatio me ob illorum potentiam, qui petulãter aduerſus honeſtatẽ agunt, timore affecit: uerum, ut te quęrerem, nulli me itineri non commiſi, in Orientis, & Occidentis, Solis regiones, & in eas, quæ ad Auſtrũ, & ad Septemtriones, ſunt, tanta celeritate peruaſi, ut quadrigas hominum principum celeritate ſuperarem.

12 Deſcendi in hortũ meum, ut uiderẽ poma conualliũ, & inſpicerẽ ſi floruiſſet uinea, & germinaſſẽt mala punica.

13 Neſciui: anima mea cõturbauit me ppter quadrigas Aminadab.

Hæc

Digitized by Google

Hæc de ſtudio, quo Eccleſia, ut mulier cariſſimum ſibi uirũ, qui, quo in loco conſiſtat, minime nouit, ubique, amore incenſa, quærit. Nunc illorum hominum ſtudia, ad quos illa primum peruenerat, Salomon oſtendit. Sic enim eos, dum illa, ad alios, ut uirum ſuum inueniat, iter pararet, loquentes inducit:

14 Reuertere reuertere Sunamitis: reuertere reuertere, ut intueamur te.

14 Ne tantam, o Sulamiti, in ſuſcipiendo itinere curã adhibeas; nec nos diſceſſu tuo excrucies. cũ enim, & cæleſtis Salẽ te genuerit, & ueri Salomonis ſis uxor, unde tibi Sulamiridis nomẽ imponendũ duximus; fieri non poreſt, quin multo maius ſit pulchritudinis tuæ decus, & ornamentum, quam eſt illud eximiũ, quod primo adſpectu in te elucere perſpeximus. Iſtud igitur itineris ſtudium remitte, ut pulchritudinis tuæ ſplẽdote diutius oculos noſtros paſcas, & mentes noſtrę, in tui conſideratione infixæ, multo maiotem de rebus Diuinis notitiam percipiant.

CAP. VII.

1 Quid uidebis in Sunamite niſi choros caſtrorum?

1 QVid, inquit illa, admiratione dignum in Sulamitidę uideri poſſit, quod ita neſtros aĩos alliciat, ut hinc, & inde, ueluti canentium ordines, eam circumſæptam teneatis, minime perſpicio. nihil. n. mihi arrogo, nihil aſſumo: cũ omne pulchrum, & honeſtum ſit in Dei muneribus numerandum, niſi forte in me Diuinæ benignitatis beneficium, & munus, admiremini, quo me, inuicto uirtutis ſuæ robore, aduerſus tyrannorum conatus ſtabiliuit, & me, quaſi caſtra quædam, ad peccari tyrannidem opprimendam, opportunis in locis collocauit.

Verum, quanto maior in muliere pulchra modeſtiæ decus elucet, tanto magis in ea pulchritudinis eximiæ ſplendor enitet, & uehementius omnium animos ad illius prædicationem excitat. omnes enim modeſtiæ laude ducimur. quia neque pulchrum, neque honeſtum ſine moderatione eſſe poteſt. quare hi, qui Eccleſiæ ſingularem animi moderationẽ attentius conſiderant, ad laudes illius celebrandas acriter incitantur. Sic igitur inquiunt:

2 Quam pulchri ſũt greſſus tui in calceamentis, filia Principis?

3 Iuncturę feminũ tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.

2 Quis ingreſſus tui uenuſtatem, o filia Principis, & calciamentorum, quibus induta ingrederis, ornamenta poterit dicendo explicare? Quis enim celeritatem illam, qua in omnes gentes peruaſiſti, & actionum, quas ſuſcepiſti, laudes omnes poterit celebrando commemorare? 3 Femora tua adeo eleganter ſunt tibiis connexa, ur commiſſuræ, ex quibus illa cum tibiis iunguntur, monilia quædam ſummi alicuius artificis opera perfecta eſſe uideantur. quod ad eam laudem pertinet, quam tibi uitæ tuæ curſus tribuit. quocumque enim ingrederis, Diuinæ ſapientiæ lumen diffundis. 4 Vmbilicus ruus, qui tibi in materno legis ueteris utero incluſæ nutrimentum ſuppeditabat, præciſus, crateris, qui optimũ intra ſe uinum continet, formam refert non enim, ut antea, inſtar ſerui, rimore ſalutem ruam tueris, ſed, incredibili caritatis incendio flagrans, ut omnium hominum animos Diuinis muoeribus affluentes efficias, nullum eſt rantum uitæ periculum, quod nõ ſubeas. 5 Hæc caritatis uis magnam tibi fecunditatem dedit, effecitque, ut uenter tuus eſſer ueluti aceruus tritici, liliis circumuallarus. nam eam ſementem feciſti, ex qua uberrimas fruges fundi conſpicimus. qui antea inanes quaſdam honeſti umbras ſummo ſtudio ſectabantur, & fame miſere cruciabantur, nunc, a te mira ratione in lucem editi, ſolido, & Diuino, paſtu ſatiati, ut lilia quædã, odorem ſuauiſſimum afflant, &, uirtutis exemplo, homines ad honeſtatis ſtudium excitanr.

4 Vmbilicus tuus crater tornatilis, nũquam indigens poculis.

5 Venter tuus ſicut aceru' tritici, uallatus liliis.

6 Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.

6 Vbera tua ſicut duo agni recenti partu geniti, amorem ualde conciliant. nam uenuſte ſatis æquali eminent magnitudine, & Diuini Spiritus afflaru quodãmodo turgẽt, quibus prolẽ mirifice alis, atq. ſu-

7 Collum tuũ ſicut turris eburnea.

ſtentas. 7 Collum tuũ, ut turris eburnea, concinna quadã, & cum ceteris corporis partibus apta proceritate in altũ extollitur. Incenſę namque fidei tuæ, & Diuinæ diſciplinæ decus, cum eximiæ pudicitiæ candore, uiam tibi in cælum ab hoſtium incurſionibus ſecuram reddit; & reliquis hominibus eam præclare munit.

8 Oculi tui ſicut piſcinæ i Heſebon, quæ ſũt in porta filię multitudinis.

8 Oculi tui ut fontes illi exſiſtunt, qui ſunt in Vrbe Cheſbon regionis Galaad, prope portam Bath rabbim, magnitudine, & aquarum copia, atque opere lapideo, inſignes. quæ enim mentis acie fidei lumine illuſtratæ rerum Diuinarum myſteria percipis, ea gẽtium multitudini pandis, quam, hauſtis e cælo ſaluraribus aquis, foues, & recreas.

9 Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit cõtra Damaſcum.

9 Naſus tuus, ut turris Libani, quę domus ſaltus dicitur, & eſt uerſus Damaſcum, oculis interiectus, faciem tuam eximij decoris acceſſione pulchriorem reddit. uitæ enim tuæ rationem ualde multũ illuſtriorem efficit ſingularis tua in omni officio, rerum, temporum, & perſonarum, diſtinctio.

10 Caput tuum ut Carmelus.

10 Vt Carmelus mons inter alios illius regionis mõtes longe pręſtat, tum ob nemus cõſitum, tum etiam ob nimiam aliarum rerum ubertatẽ, ſic caput tuũ, Diuinis ornamentis exultum, cæleſtibus etiã mẽtibus excellit.

11 Et comæ capitis tui, ſicut purpura regis uincta canalibus.

11 Vnde tibi duo, præter alia pręclariſſima ornamẽta, proficiſcuntur: alterũ eſt, coccineus iſte comę tuæ color, gentis nẽpe ad te applicatæ caritatis ardor; alterum eſt, ſummus prepotẽtis Regis in te amor, qui illũ adeo uehemẽter tenet, ut his cincinnis iſtis tuis, qui canaliũ ſpeciẽ uenuſte exprimũt, (nã caritas tua, in riuulos quaſi quoſdã deducta, gentes peccati ardoribus exuſtas réficit) ligari cupiat.

12 Quam pulchra es, & quã decora cariſſima, in deliciis?

12 Quã admirabili d̄niq; pulchritudinis ſplẽdore, o cariſſima, fulgeſ? q̃bus, & quãtis, uoluptatibus affluis?

13 Statura tua aſſimulata eſt palmæ, & ubera tua botris.

13 Corporis tui forma, figura, & ſtatura, eſt adeo ad dignitatẽ appoſita, ut hac ĩ laude palmã lõge ſuperet; &, ſicut palmarũ botri, ubera tua turgent. humani.n. generis caritate oĩum tyrannorum immanitatem obteris, & de illa ampliſſime triumphas.

14 Dixi, Adſcendã in palmã, & apprehendã fructus eius.

14 Cũ igitur, natura duce, omniũ animis pulchritudo amoris incendiũ implicet, illud ſecum unuſquiſque noſtrum decreuit, ut animum tuum omnibus modis tentaret, ſi forte amorem tuum ſibi conciliare, & te frui poſſet, quam ſibi fore bonis omnibus ſuauiorem ſperabat, & ſic gentium cœtus in animi ſui receſſu orationem inſtituebat: In palmam hanc adſcendam: illius diſciplinæ inſtitutis adhærebo; & ſuauiſſimo ſapientiæ fructu ueſcar; ut præclariſſimi de hoſte immaniſſimo triumphi particeps efficiar, & animi famẽ depellam, qua tabeſcebã.

15 Et erũt ubera tua ſicut botri uineæ & odor oris tui ſicut malorum

15 Et erunt mihi ubera tua ut uitis gemmæ, & adſpectu grata, & fructu iucunda. nihil enim hac tua in genus humanum caritate, uel illuſtrius, uel amabilius eſſe poteſt. Spiritus, quem per nares emittis, mihi erit omniũ pomorum odore ſuauior.

16 Guttur tuũ ſicut uinũ optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illi⁹ ad ruminandũ.

16 Quidquid uero ex ore tuo exiet, eam afferet uoluptatem, quam optimum uinum (quale eſt illud, quod diligentes matres familias uiris ſuis ad bibendum ſeruant, cuius uis dormientium labia in uarias uoces mouet) hominibus mœrore affectis tribuit. eam namque uiuendi rationem homines erudis, qua illi inſtituti, nihil a ſenſuum iudicio depromptum in ore habent; ſed, quæ ſunt ab hominum intelligentia longe diſtantia, atque ſeparata, nulliſque humanis rationibus confirmata, inſtinctu quodam Diuino excitati, prædicant.

Hac oratione Salomon gentiũ ſtudia erga Chriſtianam Religionem eleganter ante oculos propoſuit; illorum hominum mores exprimens, qui pulchram aliquam ſibi ſpeciem obiectam copulari ſibi ardenter cupiunt: Eccleſiæ deinde, ut pudicæ mulieris, mores, breui oratione, demonſtrat: quam ſic loquentem inducit:

17 Ego dilecto meo & ad me conuerſio eius.

17 Si tãtopere mei deſiderio flagratis, ut dicitis, uos inani ſtudio duci pro cõperto habetote, niſi illius numẽ ueneremini, & totos uos illi tradatis, quẽ diligo, cuius ſolũ uolũtati obtẽpero, q̃ me ſolã appetit.

Hinc aliud dicendi principium ſumit, & ad ſponſum orationem conuertit, quem, ut fieri ſolet, animi relaxandi gratia, inuitat, ut,

Vrbe

Vrbe relicta, in rura ueniat, ubi nulla hominum frequentia poterit illi eſſe impedimento, quin deſiderium ſuum ſatiet; nempe, ut, poſtquam gentes ad omnem ueræ uirtutis laudẽ præceptis informauerit, Hebræos ſolidæ ueritatis doctrina inſtituat. Sic igitur inquit:

18 Veni dilecte mi, egrediamur in agrũ, commoremur in uillis. Mane ſurgamus ad uineas, uideamus ſi floruit uinea, ſi flores fructũ parturiũt, ſi floruerũt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea. Mandragorę dederunt odorem.

18 Toto hoc tempore in gentibus erudiendis ſtudium conſumpſi: nunc igitur ad illas, ueluti ad ruſticana quædam opida, & uillas, quas nulla ſanctorum hominum frequentia umquam celebrauit, ueni, & ibi commoremur. Matutino tempore ad uineas exeamus; & uideamus, ſi iam uitis gemmas emiſit, ſi ex illis orlens uua ſeſe oſtendat, ſi malorũ punicorum arbores floruerunt. hæc enim gentium tellus ſanctorum operum uiriditatem effundit, & elicit. Laboris in itinere ſuſcepti fructum hunc tibi polliceor, ut ubera mea, quæ nulla umquam adulterij labes inquinauit, in manus tibi tradam. inter gentes mecum amoribus fruere. Mandragorę, quæ nimis erant in tellurẽ immerſæ, odorem afflant. nam gentes, ut uineæ quædã, opera mea inſtitutæ, ſuauiſſimos fructus producunt, pietatem colunt, numẽ tuum pertimeſcunt, illudque, ſanctiſſimo ſacrificicio adhibito, uenerãtur, &, quæ nihil, niſi tellutis contagione eſſet adſperſum, amplectebantur, ſpretis ſenſibus, in cælis uerſantur. Ex hac autem gentium admirabili ad uirtutis ſtudium cõuerſione, ſaris erit exploratum integriratis meæ decus, quod tibi ſoli committendum eſſe duxi.

19 In portis noſtris omnia poma: noua, & uetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.

19 Vineta hæc, & pomaria, cura noſtra diligenter culta, tantam pomorum copiam effundunt, ut uetera poma anno uertente noua conſequantur, eaq. ſint omnibus in portis noſtris expoſita, ut nullo labore poſſint ad ueſcendum ſumere. Vtriuſque enim Eccleſiæ fructus optima fide tibi ſeruaui, ut gentes, quæ inſtar oleaſtri erant, nunc, in oleam inſitæ, fructus ſuauiſſimos gignant, & in antiquorum hominum, qui gratiam tuam ſingulari cum laude obtinuerunt, familia cenſeantur.

CAP. VIII.

1 Quis mihi det te fratrem meum, ſugentẽ ubera matris meæ, ut inueniam te foris, & deoſculer te. &, iam me nemo deſpiciat?

2 Apprehendã te, & ducam in domũ matris meæ.

3 Ibi me docebis, & dabo tibi poculũ ex uino cõdito, & multũ malorum granatorum meorum.

4 Lęua eius ſub capite meo, & dextera illi' amplexabitur me.

5 Adiuro uos filiæ Hieruſalẽ ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipſa uelit.

6 Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?

7 Sub arbore malo ſuſcitaui te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi uiolata eſt genitrix tua.

1 HOc igitur omnibus uotis exopto,
ut te ruri inueniam, ubi, tãquam
infantulum, fratrem amplectar, & ad ſa-
tietatem tibi oſcula figam, &, propter in-
frequentiam, nemo ſit, qui me in repre-
henſionem uocet, aut deſpiciat, ut tandẽ,
ubi erat uirtutis ſolitudo, ſit uitiorũ hor-
renda quædã uaſtitas, cum uirtutum om
nium, & Diuinorum munerum, affluen-
tia; omnes gentes ad te ſeſe adiungant, te
amplectantur, te prædicent; & omnis ubi-
que terrarum impietas conticeſcat; & no
men tuum laudibus celebretur. 2 Quod
cum primum aſſequar, te, amplexu meo
circumplicatum, in domum matris meæ
deducã, ubi, qua ratione poſſim te adſtri-
ctum mecum perpetuo retinere, me in-
ſtrues; & ego, quantum pro uiribus pote-
ro, te mecum oblectabo: in Hebræorum
animos, a quibus originem duco, ita me
inſinuabo, ut in illis tui nominis ſtudium
inſeram, quo perfidiam deteſtentur, & in
eandem mecum fœderis tui religionem
cõueniant. 3 Me tunc uehementer ampli
ficatam inſtitues, hanc ſcilicet gentẽ Di-
uinæ ſapientiæ opibus circumfluentem
efficies; caritatis ardor cum ceterarũ om-
nium uirtutum ornamentis in illis uige-
bit, qui, uelut ſuauiſſima quędam potio,
tibi non mediocrem afferet uoluptatem.
4 Quam iucunde eo tẽpore, illius, quem
amo, conſuetudine fruar? lęna quidẽ ſua
ille collum meũ, & dextera latus, ample-
xabitur. 5 Quare uos Hieroſolymitanæ
uirgines, precor, ne mihi ſollicitudinem
aliquam afferatis, aut curam, inuidia du-
ctæ, inijciatis, quæ me aliqua ratione
poſſit ab illius complexu diuellere. Vos,
inquam, Hebræos appello, uos obteſtor,
& obſecro, ut odium, quo flagrabatis, in
me acerbiſſimum deponatis; oppugnan-
dæque ueritatis ſtudiũ abiiciatis. 6 Ani-
mus meus, gaudio quodãmodo exſiliens,
ſe ipſum tanto bono cumulatũ admirabi
tur, atq. dicet, Quæ eſt hæc, quæ e gentiũ
ſolitudine, & rure, uenit, tot ornamentis
exculta, & uoluptatibus affluens, eo ſolũ,
quẽ diligit, uitæ ſuæ præſidio nixa? Hinc
7 quidẽ oĩa mihi bona emanãt, quia, cũ te
ardenter deſiderarem, tandem ſub arbo-
re malo te precibus meis quodammodo
conniuentem e ſomno excitaui, quem, ut

ſolent, quos nulla grauior cura ſollicitat, capiebas, ibi ingenue fateor me uehementius tui amore, quã umquã, exarſiſſe, ac ſi ad id unũ te mater eo in loco conceperit, ac pepererit. multis enim ſeculis cũ te obliuio me i tenere uideretur, ſtatus tandem mei cõdicio te ad crucis patibulum ſubeundum excitauit. quod ut præſtares, ex ſanctiſſimæ Virginis uiſceribus corpus tibi effinxiſti, quod, uulneribus concisum, Deo patri, ſacrificij loco, obtuliſti, ut ſanguine litares. quo quidem tempore ſanctiſſima mater tua fuit ſummis doloribus diſtenta, & acerbiſſimos, quaſi te, aliarum feminarum more, tunc parturiret, dolores pertulit: quæ quidem ideo te genuit, ut ego te ardenter amarem.

Hunc ſponſæ animum ſibi eſſe gratiſsimum, ut ſponſus ſignificaret, in hanc ſententiam orationem inſtituit:

8 Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculũ ſuper brachiũ tuũ: quia fortis eſt ut mors dilectio.

8 De amore tuo erga me, etſi non dubitem, hoc tamen amanti liceat petere, ut me ita in corde tuo infigas, ut nihil tibi magis ſit in oculis, ut nihil uel mente pertractes, uel opere perficias, in quo nõ ſit amoris tui ſignum expreſſum. id ut a te poſtulem, facit uis quædam in amore inſita, quæ, ſicut mors omnia euertit, & in nihilum redigit, ita ſenſus omnes comprimit, ut ſolus amor animum dominetur, & regat. quare, ſi adeo ardenter me amas, omnia, quæ huic fuerint amori impedimento, radicitus euelles, ut nullus in te, ſiue corporis, ſiue animi, cultus, magis ſplendeat, quam amoris magnitudo emineat.

9 Dura ſicut infernus æmulatio, lãpades eius lampades ignis atq. flãmarũ. Aquę multæ non potuerũt extinguere caritatẽ, nec flumina obruẽt illã: ſi dederit homo omnem

9 Accedit præterea, quod, quamuis tumulus, quo cadauera cõduntur, hominibus natura uitam appetentibus grauiſſimam moleſtiam afferat, non tamen illis zelotypia minorem exhibet. id enim in animis incendium excitat, quod nulla poſſit aqua reſtingui: nam amorem omnibus diuitijs, & uitæ etiam ipſi, longe præferũt. Si igitur, ut pendẽs a collo tuo ornamentũ, & monile; atque, ut anulus, quem induiſti, eſt tibi ſemper in promptu; ſic me ſemper in oculis habeas; &, ut ſigilla in cera anulo imprimuntur, ita in ſenſibus tuis ſpeciem meã, & formam inſculpi curaueris; tunc in amore mihi reſpondebis, & non me zelotypia ſollicitũ reddet, & te rebus omnibus anteponam.

ſubſtantiã domus ſuę pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.

Spõſa, cũ ſibi certiſsimũ eßet, ſpõſum unice diligere, & pro comperto haberet, ſe ab eo ardenter amari, ijs, qui ſibi ſunt ſanguine propinqui, illius beneuolentiam quærit. quare ſic familiarius inquit:

10 Soror noſtra parua, & ubera non habet.

10 Gens Hebræa eſt tibi agnatione germana. ex illa enim corpus ineffabili ratione formaſti, quod indueres: ego quoque eos gentiles habeo, a quibus illa fuit procreata. Soror igitur hęc noſtra eſt mihi curæ. ea, uellem, ut in clariſſimam Dei familiam nuberet: ſed ipſa adhuc non eſt nubilis. animi ſui tenuitate, umbras conſectatur; & tempus Diuino conſilio definitũ non dum aduenit, quo tecum matrimonij fœdere coniungetur.

11 Quid faciemus ſorori noſtrę in dię quando alloquenda eſt.

11 Cũ illa maturam uiro ætatem fuerit confecta, & cum uiro erit in matrimonium tradenda, quibus illam nuptialibus donis afficies? A liberalitate tua non niſi ampliſſima exſpectari debent: & ſanguinis coniunctio non communia, ſed ſingularia, flagitat.

12 Si murus eſt, ędificemus ſuper eũ propugnacula argentea: ſi oſtiũ eſt, cõpingamus illud tabulis cedrinis.

12 Si illa pudicitiam ſeruet, ſi fidem, parentum exemplo ducta, Diuinis afflatis tribuat, &, ut murus, pfidię impetus longe repellat, ſummis ſapientiæ muneribus illam decorabimus, quibus, ueluti turribus, timorem hoſtibus incutiat, & amore indiſſolubili ſecum Deum, & homines, adſtringat. ſi uero uitam libidine deformauerit, eam in locum compingemus, unde in lucem prodire non poſſit. Sic enim rationi conſentaneum eſt, ut impudicæ mentes, ad quas perfidiæ ſemper aditus patet, omni luce priuentur.

Poſtremo loco, Hebræi ad Chriſti nomen ſeſe applicabunt, poſtquam gentes fuerint Euangelij doctrina ad uirtutis ſtudium imbutæ. Erit autem tunc illius gentis in Chriſtianam religionem ſtu-

dium

dium ſingulare, & in omnium uirtutum genere mirabilis ſplendor: quæ, cum Eccleſia gentium eodem ſenſu informata, ſic de ſe orationem habet:

13 Ego murus: & ubera mea ſicut turris, ex quo facta ſum corā eo quaſi pacem reperiens.

13 Ego pudicitiam rebus omnibus antepono, mentem ad cæleſtium rerum cognitionem erigo, &, quaſi murus, in fide conſtanter perſiſto: quam nullæ poterunt machinę labefactare: ubera mea ſunt, ut turres; & oſtendūt, me eſſe iam nubilem. hoc enim definitum erat malis, quibus uexabar, tempus, quo, umbris depulſis, ſolidę ueritati adhærerem, & ſanctiſſima fœderis religione cum Chriſto coniungerer: cuius benignitate effectum fuit, ut offenſionem, quæ ex meo omnium flagitiorum grauiſſimo perfidiæ ſcelere oriebatur, ipſe oblitteraret, ſeueritatem ſuam in uindicādo deponeret, &, ut me ſibi conciliaret, ſequeſtris, interpretiſque officio fungeretur. 14 Vineam in Bahal amon ſibi uerus Salomon ex filijs Iſraelis conſeuit, quæ legis inſtitutis diligenter culta, & fructuum copia, & bonitate, longe inter alias præſtabat: eam tamen uinitoribus quibuſdam tradidit, quorum quilibet ei nummos argēteos non amplius mille quotannis redebat. erat enim illa certis Palęſtinæ finibus circumſcripta, & ſolidum uirtutis fructum raro quidem afferebat. Vinea uero mea, hæc inquam Eccleſia, ex gentibus, & Hebræis, cōflata, coram me eſt. ſingulari nempe cura eam colo, &, quocumque oculos uerto, illa mihi occurrit: in omnes mundi partes longe, lateque diffunditur: quam tu ipſe excolendam ſuſcepiſti. mille quidem nummum tibi, & uinitoribus ducenti ex illa priori ſolum obueniebant. Qui igitur poterit illa cum hac, quę eſt ampliſſima, & induſtria, atq. cura tua diligētiſſime exculta, conferri?

14 Vinea fuit Pacifico, in ea quę habet populos: tradidit eam cuſtodibus, uir affert pro fructu ei' mille argenteos. Vinea mea corā me eſt. Mille tui Pacifici, & ducēti his qui cuſtodiunt fructus eius.

Hic erit ultimis temporibus Eccleſiæ Chriſti omnibus bonis florens ſtatus: ſed, dum in tellure uerſatur, non poteſt ex illius contagione, non aliqua uel labe adſpergi, uel moleſtia diſtineri. quare ſponſus illam ad cantiunculam hortatur, qua aures ſuas permulceat, & ipſa, quid ſit magis ſibi cordi, ſignificet, & ea Salomon eleganter opus concludit. Sic ergo ille:

15 Tu, quæ hortos incolis, in omnes hominum nationes propagata, amici beneuolam tibi audientiam præſtant, mentes cæleſtes, Prophetę, Apoſtoli, uiri ſancti, qui e uita exierunt, tibi attente aures præbent, ut inceptæ orationis tuæ clauſulam percipiant, & ſuſcepti curſus tui finem perſpiciant. unde illi plurimum uoluptatis capient. mihi quoque illud erit gratiſſimum, ut iam uocem tuā, nullo fletu debilitatam, iucunde moduleris, ab omni mortis contagione libera. 16 Omnia, dilecte mi, quare me in tellure uetſari erat opus, iam perfecta eſſe uideo. nihil igitur in ore habeo, nihil maiori contentione poſtulo, nihil uehementius efflagito, quam, ut hinc abeam. huc uſq. ueſtigia tua ſum, pſecuta, te unum ſequor. in curſu igitur celeritatem maximam ſuſcipe: capream, ceruumque imitare: te ad montes aromatum conſectabor. Illud animus ſummopere expetit, ut iam corpus immortale induat, & te in cælorum omnium faſtigio ſecurus perfruatur.

15 Quæ habitas in hortis, amici auſcultant, fac me audire uocē tuam.

16 Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper mōtes atomatum.

LAVS DEO.

Digitized by Google

HIERONYMI OSORII NEPOTIS LVSITANI CANONICI EBORENSIS IN PARAPHRASIM SVAM IN CANTICA CANTICORVM NOTATIONES.

CVm libellum Salomonis, Cantica Canticorum inſcriptum, fuimus interpretati, ea dicendi ratione uſi fuimus, quæ certa lege eſt circumſcripta, & quodammodo preſſa, ut uerborum, & ſententiarum, longiorem explicationem minime patiatur. quamobrem operę precium fore duximus, aliqua paucis hoc in loco norare, quę difficultatem legentibus afferre poſſent, eaque breui oratione explanare.

CAP. I.

M*Eliora ſunt ubera tua uino.*) Sic etiam interpretes Græci uerterunt: ὅτι ἀγαθοὶ μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον. Hebræi uero nō Mammas interprerātur, quia in libris ſuis legunt דדיך, hoc eſt Amores tui, quemadmodum paulo inferius legendū quoque, & explicandum eſſe putant; ubi noſter Latinus inquit Memores uberum tuorum. non enim mammas uiris natura tribuit, ſed ſponſam reſtari putant amoris uim ſibi eſſe iucūdiſſimam, qua ſe inflammari ſentiebat. Nos tamen noluimus facili negotio a noſtro interprete diſcedere, præcipue cum hoc in loco ſit elegans hypallage. uerba enim concinne ſummutantur. Nec eſt parum conſentaneum Hebræorum dicendi conſuetudini, Mammarum nomine amorem indicari: quemadmodum & Renes dicunt, cum intimos animorum ſenſus ſignificare uolūt. eſt enim admirabilis uis illa, ad fetus alendos in mām̄is inſita, ſummi amoris argumentum. Accedir præterea, quod Mammæ hoc in loco Diuini ſponſi uim altricem, qua omnia nutrit, oſtendunt. quare homines, qui rerum omnium fabricam, & illarum conſeruationem, attente conſiderant, in Dei amorem rapiuntur.

Introduxit me Rex in cellaria ſua) Vt lætitiæ magnitudiné explicaret, hæc dicta fuiſſe a ſponſa aliqui putant: quaſi diceret: Etſi Rex me in cellam ſuam adduxiſſet, nō ea uoluptate fruerer, qua nunc, dū rua conſuetudine utor, cumulate perfundor. propterea quoque exiſtimant illud addidiſſe, Ex-

ſe, Exſultablmus, & lætabimur in te. Nullę enim ſunt opes Regię, nullę ſummo ſtudio uoluptates exquiſitæ, quæ aliqua ex parte cum ea uoluptate cõparari poſſint, quæ ex Dei conſuetudine in animos piorum emanat. Neque illud parum uidetur eſſe conſentaneum, quod alij aſſerunt, Regis nomen pro Delicijs, & Amoribus, uſurpari. eſt enim in more poſitũ, ut feminæ eum, quem Delicias ſuas, & Amores, uocare uelint, Regem appellent. Introduxit itaq. me Rex, hoc eſt ille deliciæ meæ, & amores, in cellam ſuam me adduxit. Simili quoque ratione locus ille erit explicandus, Dum eſſet Rex in accubitu ſuo. Nos tamen, quia Regis nomine imperium in alios indicatur, non ſine conſilio fuiſſe a Salomone illud uſurpatum arbitramur. licet enim uoluerit paſtorum morem in dicendo ſequi, quo, ut inquit Virgilius in Tityro, ſic paruis componere magna ſolebam, ut clarius tamen prædiceret, fore, ut iam non Moſes, non Ioſue, non Gedeon, non ceteri uiri ſancti, ſed ipſe rerum omnium princeps, Eccleſiam ad ſummas, & immortales, opes adduceret, in his duobus locis ſponſa Regem ſponſum appellauit.

Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Hieruſalem.) Amatorem ſponſa laudauit: illius erga ſe animum beneuolentiſſimum, ſuauiſſimam quoque conſuetudinem, commemorauit. Poterãt igitur lautæ feminæ, & urbanę, uim amoris quodammodo inconſideratam admirari, & cæco quodam amoris impetu effectum fuiſſe arbitrari, ut pulcherrimus iuuenis eas ſperneret, & nigram ad amaret. Has illa ſingulati artificio appellat, & ita ſe ipſam laudat, ut modeſtiam ſeruet, & propriam cauſſam inuita defendere, inaniſque gloriæ laudem minime quęrere uideatur. Quib⁹, inquit, nigra ſum, ſed formoſa. Nigroris cauſſam Solis ardorem exſtitiſſe aſſerit, nec ſibi aliquid de pulchritudine fuiſſe ob nigrorẽ detractũ. nam ſe, dũ in officio paſcendi oues uerſabatur, Solis ęſtu uexari oportebat: quare nigror ille non erat ſibi natura inſitus, nec quidem uenuſtatẽ aliqua ratione deformabat, præſertim, cũ eã multa alia mirifice augerẽt, q̃ ſimilitudinib⁹ explicãdo luculenter exornat. Inde occaſionem ſu mit, ut de fratrum iniuria conqueratur, qui eam, ob fidem amatori ſeruatam, ab hereditate paterna eiecerant. Hæc quam apte Eccleſiæ Chiſti conueniant, in Paraphraſi explicuimus.

Ne uagari incipiam poſt greges ſodaliũ tuorum.) Pudicæ feminæ, & amore captæ, & a ſuis, ob amorem, multis modis afflictatę, & ob uiti abſentiã acerbiſſimo doloris ſenſu affectę, perſona eleganter exprimitur. Iniurię, a fratribus illatę, eam, ut exilio ſolum patriũ uerteret, cogebant; amor, ut eum, quem ardenter amabat, quæreret, impellebat; ſed pudor retardabat. non enim probæ mulieris erat, uagari, & iuuenes adire. quo autem illa ſeſe conferret, ut illum inueniret, niſi ad eorum greges, cum quibus illi aliqua conſuetudinis familiaritas intercedere uidebatur? Qui uero ſint hi, qui ſocij ſponſi dicuntur, uiri docti non idem ſentiunt. Nos autem, tum quia ipſe ſponſus paſtor a Salomone fingitur, qui eo nomine obſcure ſe ipſum indicare uoluit; ut uerum Salomonem his tegumentis inuolutum hominibus prædicaret, qui res omnes moderatur; tum etiam, quia Reges, & Principes, ab antiquiſſimis ſcriptoribus hominum paſtores appellantur, & Scriptura ſacra Dauidem inquit fuiſſe a Deo in Regia ſede collocatũ, ut paſceret Iacob ſeruũ ſuũ, & Iſrael hereditatem ſuam, & Dei grauiſſimas de paſtoribus Iſraelis querellas commemorat, hoc in loco ſponſi, qui paſtor erat, ſocios eos ſignificari exiſtimamus, qui eodem officij munere fungebantur, Reges nempe, & Principes, qui alios imperio tenebant.

Si ignoras te.) Interpres ita Hebræo adhæſit, ut uerbo uerbum redderet, & non ſatis Latine uerteret. Hebręus namque eo dicendi modo utitur, qui noſtra ętate Hiſpanis eſt familiaris; cum dicunt, Si no te lo ſabes. uocem enim Te adiungunt, ut oratio concinne fluat: Latini autem multo ſecus loqui conſueuerunt. quare eam in Paraphraſi explicationem adhibuimus, quaſi diceret ſponſus, Si hoc quod, tibi ut notum efficiam, tantopere concupiſcis, ignoras.

Egredere, & abi poſt ueſtigia gregum, paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum.) Dum Solis ardor maxime uiget, ne ille ouibus perniciem afferat, paſtores in opacum ali

quem

quem locum eas deducunt. femina igitur, Solis, & amoris, æſtu non mediocriter flagrans, ab amatore enixe contenderat, ut ſibi exploratum eſſe uellet, ubi ille uitandi caloris cauſſa acquieſceret, ut ipſa quoque illuc ſeſe conferret, ne circa aliorum paſtorum tabernacula aberrare cogeretur. Cui ille, Egredere, inquit, & abi poſt ueſtigia gregum. Quaſi diceret; Cum ego ouium gregem tanto ſtudio, & ſollicitudine, curem, ut illum numquam deſeram, profecto, ſi tu illius ueſtigia proſequare, nullo poteris itineris errore duci, quin ad me tuto uenias. Paſce igitur hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum. illuc enim eſt tibi neceſſario iter faciendum, ut me ueſtigijs conſequaris. Hæc oratio eleganter quidem paſtorum mores exprimit. Iam uero, Eccleſia Chriſti, acerbiſſime a Iudęis uexata, ad illum, ſummo animi conatu, inclamabat, ut aliquod ſibi, in tanto malorum æſtu, quo iactabatur, alleuamentum afferret. Cui ille, Egredere, ait, & abi poſt ueſtigia gregum. ipſe enim in illo Diuinæ ſapientiæ curriculo, in quo Eccleſia uerſabatur, primus ueſtigia impreſſit. prius namque illum Iudęi odio immani ſunt perſecuti, contumelijs lacerarunt, uirgis cæciderunt, & in Crucem tandem ſuſtulerunt. quamobrem ſæpe ſuos admonebat, ut Crucem ſuam tollerent, & ſe conſequerentur, ſi in ſuorum numero haberi uellent. & Petrus, ut Chriſtianos ad omnem uirtutis laudem excitaret, in prima Epiſtola, quam ad eos ſcripſit, In hoc, inquit, uocati eſtis, quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. quibus Apoſtoli in illa poſt Stephani necem acerbiſſima Eccleſiæ perturbatione inſtiterunt. Hæc ſummi Doctoris, & uigilantis, bonique paſtoris ueſtigia Salomon commemorat. Gregum autem ueſtigia ea appellat, tum, ut paſtoris perſonam ſeruaret; tum etiam, quia Eccleſia, de qua ille, Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri ueſtro dare uobis regnum; ad illud peruenire non poterat, niſi ad illius imitationnem ueſtigia figeret. Paſce autem oues tuas circa tabernacula paſtorũ, quia, ut inquit Iſaias, habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit, uitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.

Equitatui meo ĩ curribus Pharaonis aſſimilaui te.) Hebræus, לססתי inquit, quæ uox Equam, & Equitatum ſignificat. Aliqui autẽ Rabbini poſtremam illam litreram, ex more gentis, aſſerũt eſſe ſilentio prętereundã. quare nõ Equę meę, ſiue Equitatui meo, ſed, ut paſtorẽ decebat, Equę, uel Equitatui, eſſe uertendum exiſtimant. Similitudo autem non a quacumque equa, ſed ab ijs ducitur, quę in Aegypto aluntur, & ad currum iungi conſueuerunt; ut Eccleſiæ obedientiam luculenter explicaret. Salomon autem, cum paſtoris perſonam gerat, & ipſe, opibus affluens, ex Aegypto equas, & equos plurimos ſibi adduci curaret, ex ijs quibus Aegypti Rex, dum curru uehebatur, uti ſolebat, propterea, Equitatui, inquit, meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te.

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.) In conuiuijs nardum adhiberi, Horatius teſtatur, Carm. lib. II. od. xj.

Et roſa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriaq. nardo
Potamus uncti.

CAP. II.

O*Rdinauit in me caritatem.*) Gręci interpretes ἔταξε, inquiunt, ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην, Eſt autem τάσσω, idem, quod in ordinem deducere, & ordine milites collocare, & pretium rebus uenalibus, atque tributum alicui conſtituere, quod certis temporibus pendat. Ordinauit igitur in me caritatem: quaſi dicat: antequam me in cellam ſuam ſecum adduceret, rebus alijs diſtinebar, quarum ſtudium animum meũ ab illius amore auertebat, quẽ, amoris ui adhibita, ille in ordinem reuocauit, ſe cum ſcilicet a rebus alijs auulſum conglutinauit, uel eorum, inquit, beneficiorum, quæ in me contulit, pretium, eſt mihi amore ſoluendum, ac illum ueluti tributum mihi cõſtituit. uel potius, ſic amorem in aciem duxit, ut, illius uiribus inſtructa, cum potentiſſimo, & acerrimo, hoſte certamẽ inirem, illum proſternerem, &, exſuuijs ornata, triumphũ agerem, in

quo

quo inuicta amoris uis ab omnibus in cælum laudibus efferetur. Eleganter quidē apud Hebrçum, Vexillū, inquit, eius mihi amor, ut ſignificet, ſi antea ſponſum ualde amabat, poſtquam tamen illius cōſuetudo iucundiſſima acceſſit, miram fuiſſe ad amorem factam acceſſionem, ut iam nihil, niſi amorem, in uita ſequatur, nihil, niſi amorem, in oculis habeat.

CAP. III.

E*Gredimini, & uidete filiæ Sion Regem Salomonē in Diademate quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis.*) Illi, qui ſingularem mulieris pulchritudinem intuebantur, eam ſumma cum laude admirabantur: ipſa uero, ut pudicitiæ ſuæ decus nullis lenocinijs deformari poſſe oſtenderet, tria commemorat, Primum, ſanctiſſimum matrimonij fœdus, & uiri ſui curam, refert, cum inquit, En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt. Deinde, quæ acceperat, beneficia enumerat. Ferculum, inquiens, fecit Rex Salomon, cui ſe ſimilem eſſe dicit, ob munera, quibus erat a uiro ſuo mirifice exculta. Poſtremo, uiri pulchritudinem laudat, cui neque Salomonis, fulgentibus ueſtibus, & Regijs ornamentis, induti, pulchritudinem præcellere affirmat, cum inquit, Egredimini, & uidete filiæ Sion Regem Salomonē in diademate. Quaſi diceret, Tantopere uir meus pulchritudine inter alios præſtat, ut minime mirandum ſit, ſi ab eo diuelli nō poſſim, ut ipſas uirgines Hieroſolymitanas ad teſtimonium ferendum uocem: quæ ſi Salomonem, auro, & gemmis, ornatum, in maxima illa hominum celebritate, quādo ſibi uxorem duxit, ſunt admiratæ, non minus, ſi oculos in uirum meum conijciant, eius pulchritudinem ſingulari cum admiratione prædicabunt.

CAP. IIII.

A*Bſque eo quod intrinſecus latet.*) Vox Hebræa צמתך a Rabbinis pro Cincinnis, & pro Capitis ornamēto, quo feminæ capillos in ordinem cōcinne colligunt, uſurpatur. Vnde noſter Latinus, ut pulcherrimam ſponſæ comam, ornamento illo fuiſſe obuolutam ſignificaret, uertit, Abſq. eo quod intrinſecus latet. quamuis illud magis ueriſimile nobis eſſe uideatur, nempe, quod interpres Latinus eam explicādi rationem ſequatur, quam plurimi Hebræi probant, qui ſic uertunt, Oculi tui columbarum intra cincinnos tuos. Si enim oculi ſponſæ pulchritudinis ſplendore, ut columbarum oculi, nitent, dum quidem cincinnis quodammodo inuoluti latent, pulchriores apparebunt. non mediocrem enim diffluētes cincinni uenuſtatem afferunt.

Veni de Libano ſponſa mea, Veni de Libano, Veni coronaberis de capite Amana.) Ad paſcua lætiora, ſcilicet ad Montem myrrhæ, & ad collem thuris, hoc eſt ad montem Libanum quo ſe iturum dixerat, ut gregem abigat, ſponſam excitat, &, ut iter libenti animo ſuſcipiat, ſe comitem itineris fore pollicetur. Mecum, inquit Hebræus, a Libano. Hoc nempe ſolo macro relicto, mecum Libanum, optimis paſcuis abundantem, poſtquam peragraueris, coronaberis de uertice Amana. adſpicies, inquit Hebræus, de uertice Amana, in his ſcilicet montibus greges tuos paſces. Vnde iucunde ſatis inæquatā agri planitiem, omnium frugum genere uberrimam, proſpicies in quam, cum opportunum fuerit, gregem deduces. Coronaberis autē, ut Latinus noſter uertit, quia montes illos circuibis. e faſtigio enim Amana deſcendens, ad Seir montis cacumen adſcendes, atque inde ad Hermon peruenies, & orbem quodammodo conficies. Nam Eccleſia, ab Hebræis procreata, & enutrita, poſtquam gentes ad Chriſti nomen ſe ardenti ſtudio coniunxerint, Hebręos, qui, adhuc perfidiæ ſcelere obcæcati, ab illa immani odio diſſentiunt, ad pietatis, & ueræ ſapientiæ ſtudium, trahet. Gręci diuerſam in explicando rationem ſequuntur. Sic enim uertunt: Veni de Libano ſponſa mea, ueni de Libano, uenies, & tranſibis a principio fidei, a capite Senir, & Hermon de cubilib' Leonū de montibus Pardorum. Libani uocabulo idolorum cultum ſignificari putant, a quo gentium Eccleſia ſe ipſam longius abducet, cum primum fidem uerbis Diuinis adhibebit, atque inde in Senir, & Hermon montes, hoc eſt ad legis Diuinæ

ſtudium,

Digitized by Google

ſtudiū,& ad Chriſti ſplendorem,de cubilibus Leonum, & de mõtibus Pardorum, de Iudæorum ſcilicet feritate,& de Philoſophorum fucata ſapientia,tranſibit.Sed prior explicatio magis uidetur, & perſonis,& loco, conueniens.

Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum.) Vox שלחיך eſt a uerbo שלח deducta. quod idem eſt apud Hebręos, ac Mittere, & Dimittere apud Latinos.quãobrē,cum plãtę e terra emitti uideãtur,eas eo nomine Hebręi ſignificãr.noſter autē Latinus, & Græci interpretes, pro eo Emiſſiones elegãter reddiderunt.non enim in hoc horto ſurculos quiſquam inſerit, niſi ipſe optimus rerum parens: cuius munere effectum fuit, ut Eccleſia uirtutum omnium fructus ad hominum uitam ſalutares emitteret.

CAP. V.

Q*Valis eſt dilectus tuus ex dilecto.*) Hebræi omnes in ea ſunt opinione, ut exiſtiment, hac oratione homines, ad quos ſponſa peruenerat, ab ea quærere, num, ille, quem ipſa adeo uehementer amaret,omnibus pręcelleret, quos ceteræ feminæ non mediocriter diligebant, hoc eſt, num ille, quem ipſa Deum prædicabat,uirtute,& ſapientia,inter alia numina longe præſtaret? Vox enim מה non ſolum Qualem,ſed Quid ſignificat:ut oratio Latine uerti potuiſſet: Quid dilectus tuus pręditecto? Quaſi diceret:Num ceteris, qui amore digni habentur, excellit? Sed Latinus,his uerbis,uel illorum hominum poſtulationem contineri putauit, qua ſponſam precabantur, ut ſibi iam tandem ſponſi formam exprimeret, Qualis, inquiunt, ſit ille,cuius amore flagras,effice,ut ex ipſius adſpectu percipere ualeamus; uel admirationem quandam explicari, in quam homines illi rapiebantur, cum imbecillæ feminæ in amore conſtantiam conſiderabant, Qua,inquiũt forma eſt ille, ex dilecto: hoc eſt, ſiquidem tam ardenti caritate illum proſequeris? eo enim, quod tantopere a te diligitur,ſummam eſſe illius pulchritudinem, ſuſpicamur.

Coma eius ſicut elatæ palmarum, nigra quaſi coruus.) Verbum תלל ſignificat Eleuare. Vnde nomen תלתלים, quo hoc in loco Salomõ utitur, pro Elato uſurpatur. Crines autē, cũ diffluũt, extremi quidē ita paulatim ſeſe flectũt,ut criſpi reddãtur. Spõſi igitur cincinni,ut Hebræi fere oēs interpretantur, erãt criſpi. Gręci aũt interpretes uerterũt Βόστρυχοι αὐτοῦ ἐλάται Eſt aũt, Elati, apud Græcos, Abies,& fructus ille primus cortice inuolutus, quem palmæ emittunt. quamuis alij corticem, alij extremam rami partem, hoc nomine ſignificari putent. Quamobrē noſter Latinus cũ Græcũ nomen retinuiſſet,ne aliquam aberrandi occaſionem daret,Palmarum nomen adiunxit. Nos Latinum, & Hebręum, in Paraphraſi ſequimur. Græci uim illam hac ſimilitudine notari putant,quę certo palmarum generi eſt a natura inſita; ut,ſi earum folia, ut refert Ariſtoteles, uel cortex, illarum palmarum, quæ feminæ dicuntur,folijs iungatur,immo ſi uento delatus odor feminis afflet, illis opportuno tempore fructuum afferat maturitatē. Summa enim Chriſti Optimi & Maximi ſanctitas ſuis dat miram uirtutum omnium fecunditatem. Nigram autem comam habuiſſe dicitur, quia tunc temporis id erat omnibus gratum, & non parum formæ dignitatem augebat,ut Horatius inquit, Carm. lib. 1. od. 32.

Et Lycum nigris oculis,nigroque
Crine decorum.

Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident ſuper fluenta pleniſſima.) Vt oculorum pulchritudinē clarius oſtēdat,illa uerba adiungit, ſcilicet, Super riuulos aquarum. tanta enim erat illorum ſplendor, & dignitas, ut,ſi cum riuulis, æſtiuo tempore, arborum,& herbarum, uiriditate ſæptis, undique, & ueſtiſtitis compararentur, longiſſimo interuallo eos pulchritudine ſuperent, Ea uero, quæ ſequuntur, ad oculos, non uero ad columbas, Hebræi pertinere putant: ut ſit oculorum deſcriptio, quam in Paraphraſi explicamus.

CAP. VII.

C*oma capitis tui, ſicut purpura regis uincta canalibus.*) Salomon, ut oſtenderet, quam compti, & nitidi ſponſæ capilli eſſent, illos inquit, ut Regiam purpuram, cum primum eſt ſingulari artificio abluta,

ta,fulgere. Eſt enim Chriſtiana hominũ natio, amore rerum cæleſtium flagrans, & fidei uigenti ſtudio ſplender. Gręci interpretes ſic Hebræum Græce uerterunt, πλόκιον κεφαλῆς σου ὡς πορφύρα. βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς hoc eſt, Capilli tui compti ſunt inſtar purpurę, Rex deuinctus in curſibus. Quid autem ſit iſte Curſus, uox Hebræa declarat. רהט enim, pro quo Græci Dromi,& noſter Latinus Canalia reddidit, a uerbo רהט proficiſcitur,quod Currere ſignificat.Ille igitur locus in ędibus,in quo ambulatio conficitur, & a Latinis Tecta Ambulario dicitur,eo nomine indicatur,quia ibi quaſi curſus diuerſi conficiantur. Ob eandem quoq. rationem,quidquid illud ſit arte aliqua perfectum, per quod aqua fluit, eodem nomine uſurpatur:ut Latinus hoc in loco, & multi Hebræi illud interpretantur. Sponſæ igitur cincinnos, inſtar purpuræ,nitidos a Salomone prędicari,Gręci putanr. Doctrina enim Chriſti eã quodammodo ueſtit, quo quidem purpureo ueſtitu induta ueluti Rex liberam ab omni peccati tyrannide ſui moderationẽ tenet. Eſt autem rex deuinctus in curſibus, quia eiuſdem doctrinę inſtitutis eſt in hoc uitę curriculo Eccleſia ſapienter adſtricta,ne labatur. Optima quidem eſt hæc explanatio, ſed Paſtoris perſonæ,& cincinnis, non ſane congruit. quamobrem nos eam ſecuti fuimus, quæ loco,& perſonis,magis conueniens eſſe uidebatur;nempe,ut ſponſæ crines ſint adeo concinne compti, ut ipſe Rex illis uinciri uehementer cupiat.

Statura tua aſſimilata eſt palmæ.)Eadem ſimilitudine Vlyſſes Naſicaam, Alcinoi filiam,apud Homerũ laudauit. Quod animaduertendum eſſe duximus, ne quis ſibi perſuaderet ita Salomonem in rerũ futurarum prædictione uerſari, ut aliquando orationis concinnitatem,& ornarum,minus curet,dum futura clare enunriet. Sic enim rem hanc pertractat,|ut paſtorum amores eleganter deſcribat, & myſteria Diuinitus referat.

Ego Franciſcus Peres Collado, de mandato Reuerendiſſimi Patris Bartholomæi de Miranda,Magiſtri Sacri Palatij,legi Paraphraſim in Cantica Canticorum, & Annotationes in ipſa Hieronymi Oſorij Nepotis:in quibus nihil inueni,quod ſanæ, & Catholicæ doctrinę repugnaret,& morum integritati obſiſteret; ſed multa erudita, quæ huic difficili libro lucem afferunt.In quorum fidem hic ſubſcribo. Die 27. Menſis Iunij. Anno. 1592.

Franciſcus Peres Collado.

Imprimatur.

P. Ant.Viceſg. M. F. Petrus Ioan.Caragoca,ſocius Reuerend. M.S.P.

REGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy.

Omnes ſunt Terniones, præter Yy Quaternionem.

ROMAE, Ex Typographia Gabiana. CIↃ IↃ XCII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google